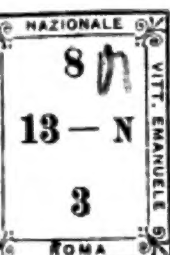
COLLEGIJ SALMANTICENSIS FF. DISCALCEATORUM B. MARIAE DE...

Carmelitani Scalzi : Collegio salmantino, ...

NAZIONALE
8
13 — N
3
VITT. EMANUELE
ROMA

COLLEGIJ SALMANTICENSIS
FF. DISCALCEATORUM B. MARIÆ DE MONTE CARMELI
Primitivæ Obſervantiæ,

CURSUS THEOLOGICUS
ANGELICO DOCTORI DICATUS,
Summam ejus Theologicam complectens:

A QUÆSTIONE L. PRIMÆ PARTIS USQUE ad LXIV. & à Quæstione CVI. ad CVIII. omninò conſonè ad ea quæ Complutenſe Collegium ejuſdem Ordinis in ſuo Artium Curſu tradit.

TOMI SECUNDI PARS POSTERIOR.

LUGDUNI,
Sumpt. JOANNIS ANTONII HUGUETAN, & Soc.
M. DC. LXXIX.
CUM SUPERIORUM PERMISSU.

ANGELO DOCTORUM
DIVO THOMÆ AQUINATI,
ANGELORUM CHERUB,
SACRÆ THEOLOGIÆ PRIMARIO SYDERI,
Ecclesiæ fulgentissimo lumini, Veritatis verè Magistro,

COLLEGIUM SALMANTICENSE SANCTISSIMI VATIS Eliæ Carmelitarum Discalceatorum Beatæ Mariæ de Monte Carmeli.

O. D. C.

EVOLANT ad tuum gremium (ô Doctorum Angele) nostri Angeli, & tuis manibus avidissimè insidere gestientes, non jam talaria, quæ nobis erant in votis, pedibus nectunt; sed vitulinas potius, quibus ocyssimè ad te perveniant, plantas assumunt. Nec novum sanè bovinas plantas, pennatos pedes in velocitate cursus anteire: cum & Seraphim apud Isaiam sibi Isaiæ 6. *pennas, & plumas, quas pedibus, quas capiti, quas corpori* n. 2. *adaptant, multiplicent; qui tamen repetitis alarum ductibus nituntur volare, seu (ut nuperus Auctor interpretatur)* volaturiunt: *fixi tamen stare perhibentur. Ast* Cornel. ibi. *Ezechielis Cherubin minori alarum apparatu, inæqualique pennarum tumultu,* Ezech. 1. *quia tamen planta pedis eorum quasi planta pedis vituli erat, non ambulare modò,* n. 7 & c. 10. per *sed elevari à terra videbantur: quia planta vituli, quæ rotunda est, & perfectionis* totum. *figuram undequaque præsefert,* omnibus amputatis angulis *(ut Hieronymus in præ-* Hieron. *senti loquitur)* in quibus terra detinetur, ad cœlestia facit subvolare.

*Sed cur hæc animalia, quæ & Cherubim à Propheta dicuntur, omnia planta vituli, & non homo hominis, aquila aquilæ, & leonis leo deambulant? Cur multiplices pedes recti, & planta pedis una? Cur, si bovi tantummodo facies Cherub, omnia tamen animalia Cherubim nomenclatura indigitantur? Cur denique quatuor hæc animalia unum dicuntur, & unum animal Cherubim plurali numero nuncupatur? sic enim habet Propheta cap.*10. *num.*20. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israël juxta fluvium Chobar; & intellexi quia Cherubim essent, *& n.* 15. Et elevata sunt Cherubim; ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Cho-

bar. *Sed ecce rem totam ad nostrum institutum sic expendimus* Cherub *interpretatur* (*Laureto teste*) *quasi* Magister, *in quo sapientiæ, & cognitionis residet plenitudo.* Bos *autem dicitur* Angelus, *qui nobis verbum veritatis annuntiat: nam, ut apposite August. inquit,* Homines non ob aliud boves dicti sunt, nisi quod Evangelizando Verbum Dei Angelos imitantur. Quanto igitur facilius ipsos Angelos nuntios veritatis boves accipimus, quando Evangelistæ participatione nominis eorum boves vocati sunt?

August. in sup. Ps. 8.

Cornel. ibid.

Iure ergo Angelus bos qui in motu, & tractu currus primas tenet, *quem veluti antesignanum, & ducem, fidumque veritatis nuntium reliqua sequuntur animalia, facie Cherub, id est* Magistri, *ipsa sui muneris dignitate exigente decoratur. Quia vero tunc omnis est* perfectus discipulus, si sit sicut Magister ejus, *quia scilicet sic gressus suos in Magistri semitis perficit, sicque ipsius hæret vestigiis, ut hujus planta ab illius pede penitus indistincta credatur, & utriusque vestigium nulla ratione probari possit discretum, sicque insuper ingenium ingenio, intellectumque intellectui coadaptat, ut etsi in esse entitativo diversitas inter Magistrum & alumnum ipsum intersit; inesse tamen (ut sic dicamus) intelligibili docentis mens discenti judicetur infusa. Ideo, licet mystica hæc animalia, quæ bovis Cherubici sequuntur ductum, discernat peculiaris uniuscujusque naturæ proprietas; unum tamen animal sunt, ab unanimi cum suo Ductore intelligentiæ concordia; à qua proinde sui Magistri nomen quadam dignitatis extensione ipsa animalia participant, ut* Cherubim *nominentur, quæ* bovis, *cui facies* Cherub, *gressus imitantur: & cum nec hilum ab ipsius* bovis Cherubici *exorbitant orbita, in multiplici cursu vestigium unum, & in diversis pedibus unica solum* bovis planta *judicatur.*

Luca 6. n. 40.

Cernis jam (ô Doctorum Angele, ô Angelorum Cherub) quo nostra hæc tendat oratio. Cernis te ipsum in bovis Cherubici *ingenio mirabiliter, ne dicam adumbratum, expressum: cum in omnium veritatum verbis enuntiandis* bos *sis, jam non mutus, sed qui universum orbem fremitibus, & mugitibus fecisti resonare, boare, ut meritò de te Chariophilus Cidonius cecinit.*

Cariophil.

Bos, qui mutus erat, mugitibus perculit orbem:
Mutaque multiloquam fecit ut ora forent.

Cum insuper tibi facies sit Cherub *in plenitudine scientiæ, à quo etiam nomen* Cherubim, & Magistrorum *participant, qui tuæ Summæ Theologiæ quasi quadruplici alarum armati remigio, & tuis scriptis omnibus quasi pulcherrimo oculorum circumcincti apparatu, in* vituli planta, *via scilicet tua, militantis Ecclesiæ veloci cursu deferunt toto orbe quadrigam. Cernis denique, nostros Angelos sub tuo nomine, tuis vestigiis, tua planta, ad te, & post te, Cherub nostrum, Magistrum, & ducem, adeo indivulse currere, ut nec transversum unguem ab orbita tua vestigia eorum probentur discedere. Imò ideò eorum* pedes recti *sunt, nec revertuntur cum incedunt, nec in incertum ad dexteram, lævamve declinant, quia* planta pedis vituli, *tua scilicet, & teipso, ad quem sponte tendunt, in gressu firmantur.*

Sed ad quem Angeli nostri ultronei, & spontanei, nisi ad te Angelum, gressus suos dirigerent, qui nomen, quod sumpsisti ex meritis, servasti semper veritate vocabuli, ut Angelus jugiter dicereris à vita, qui à supereffluente sapientiæ fonte Angelus meruisti compellari. Tenellus adhuc manens ad ubera, salutationem Angelicam devorasti, ut jam inde Angelico assuetus cibo, Angelicam semper inhiares escam, quam semel animus concepisset. Sed si Angelorum esca manna *dicitur, & jure Angelus dici potest, qui hoc semper nutritus est alimento, nullus jam ambiget, qui* mannæ *perpendat etymon, quanto jure Angelici nominis dignitate potiaris.*

Manna

Manna *enim interpretatur*, quid est hoc? *Hoc ergo manna, hac esca mens tua vescebatur assidue, dum cognitioni rerum intentus*, quid est hoc, *uniuscujusque jugiter ruminabas:* & quid est hoc *cælestium mysteriorum contemplans, tanquam pane Angelorum de cœlo præstito, esurientem tuum animum omnis saporis suavitate obdulcabas, replebas, vegetabas. Neque ex cibo, & manna sapientiæ, à quo Angelus diceris, nomen sumpsisti alienum ab eo, quod in tuis moribus poterat inveniri: cum & à puritate vitæ meritò tibi* Angeli *nomen derivetur, quod etiam à jugi sapientiæ esu diximus emanasse. Habens enim puritas vitæ conjunctissimam cum Angelis cognationem, virginem ad eam evehit gloriam, quæ in Angelis ex principiis naturæ pullulavit. Nam, ut Chrysologus loquitur*, Virginitas hoc obtinet viribus, quod habet Angelus ex natura. *Cum ergo puritas ab incunabulis tibi arriserit, omnemque vitam, effrenæ libidinis petulantia superata, egeris incorruptus, meritò tua castitas, tua puritas tibi* Angeli *nomen acquisivit, quod cælestibus spiritibus natura comparavit:* Chrysol. serm. 141.

Ergo ad te Angelum vitæ, Angelum sapientiæ, nostri evolant Angeli. Imo dum ipsi ad te evolant, tu cum ipsis volas, cum illi in te sint, & tu in ipsis, illique per te volent, tu per ipsos. Ipsi ad te evolant, ut sub tua custodia tuti permaneant: esto tu illorum Custos Angelus. *Nam, dum custodieris ipsos, tua custodis: cum, quicquid in illis est, à te effluxerit, qui ex tui Solis rota splendorem (si quis in ipsis est) benigne vibrasti. Nec ipsorum solùm, noster etiam Angelus esto, qui sicut in via præcedis, etiam in via custodias, & in tractatus subsequentes nostri Cursus, quos præparamus jam, fœliciter introducas. Hæc nostra vota, tuis semper in nostro Cursu sublevari suppetiis, cujus auspiciis sapientia ipsa pene vivit, & florentis Theosophiæ gloria æternat.*

AD LECTOREM.

TRACTATUM de Sacrosancto Trinitatis mysterio, quem nuper edidimus, jam tractatus de Angelis (humanissime Lector) subsequitur, in alio, ut vides, separatus corpore, ne te mole grandioris libri (ut in superiori tomo diximus) gravaremus. Sed ecce ex hoc ipso, quia tractatum duplicem non nisi duplici integro volumine absolvimus, nos circumlocutionibus, confirmationum, objectionum, impugnationum, & explicationum causaris liberiùs evagatos; cum pressiori dicendi methodo possemus aliena plenè, & facilè refutare, & nostra non minùs validè, quam nervosè fulcire. Sed ne nimis nobis succenseas, scito ex Quintiliano, illam utilem esse brevitatem, non quæ minus dicit, sed quæ plus, quàm oporteat, copiosa verborum turba non extenditur. *Possunt quidem quandoque* (inquit V. Petrus Mauricius) *multa breviter dici, sed ubi brevitas sententiarum pondera non evacuat; non ubi intellectui multa necessariò intelligenda defraudat.* Unde, cum multoties D. Thomæ profunditas, ipsiusque rationum subtilitas nequeat etiam multiplicatis verbis convenienter exponi, immerito sanè prolixitati extensionem nostram adscribis: *Cum nemo breviter dicere possit* (ut inquit præfatus Author) *quod nec verborum multitudo vix valet explicare.* Huic excusationi, quæ in expensione rationum Angelici Doctoris habet præcipuè locum, alia etiam pro enodatione argumentorum accedit, quod scilicet, etsi levis, & vilis objectionis quandoque videatur sagitta, quæ contra ipsius Angelici Magistri sententiam, & mentem penè sine ictu conjicitur; aliquando tamen, si non usquequaque infringatur, imò si non decineretur, in sagittarum sylvam fortasse pullulabit. Quapropter non inutiliter tempus absumitur, si minimus surculus, ex quo arbor noxia, & lethalis excrescenda erat, dissipatur: quia (ut Petrus Damianus in re non absimili loquitur.) *Non otiosum* credimus, *multorum lignorum pyram accendere, qua basiliscum, licet exiguum, incolumi populo necesse sit interire: nec multa aqua inaniter funditur, si scintilla ignis, qua urbs cremanda fuerat, extinguatur.*

Epist. 34 lib. 1.

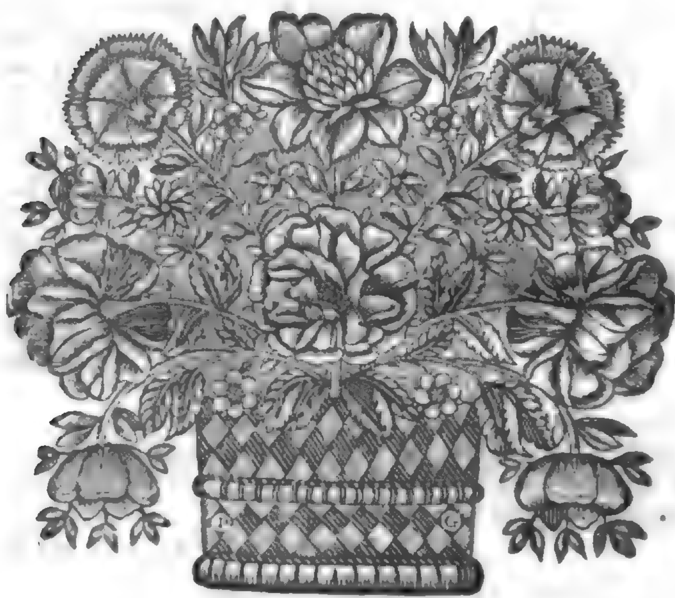
Aliam etiam rationem, quæ multiplicationem objectionum, explicationum, & confirmationum excuset, & simul causam explicet, possemus adducere, assiduam scilicet in doctrina D. Thomæ meditationem: in cujus profunditate, qui eam non quasi in transcursu penetrare conantur, illud Regij Vatis, *Abyssus abyssum invocat*, experiuntur esse completum: ut ad unius rationis profunditatem explicandam necesse sit ex ipsiusmet doctrina aliam profunditatem evocare. Unde Angelici Doctoris studiosis evenit, quod in aëre stabiliter circumstante Solem aliquando dicitur accidisse; qui ab ipsius Solis radiis percussus, paulatim in multiplices circulos coloris varij, quorum alius ex alio figurari videretur, formabatur. Quos circulos, inquit Se-

neca

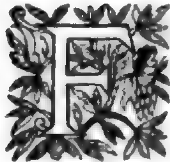
neca, *Græci Halo vocant, & nos dicere coronas aptissimè possumus.* Sed hæ coronæ, hi circuli, non nisi in aëre stabili (ut ipse Seneca docet) conspiciuntur. *Nam qui stat aer* (inquit ille) *in aliquam faciem fingi potest: is autem, qui fluit, nec feritur quidem lumine.* Quod exemplo explicat, & confirmat: *Lapillus* (inquit) *in lacum, & alligatam aquam immissus, circulos facit innumerabiles; & hoc quidem non facit in flumine: quia omnem figuram fugiens aqua disturbat. Idem in aere evenit: ut ille, qui manet, possit figurari: at ille, qui rapitur, & currit, omnem ictum, venientemque formam disturbet.* Idem nobis (humanissime Lector) accidit, qui dum perpetui sumus cellularum inquilini, non cursitantes per vicos, per domos, per plateas, semper fulgentissimo Soli Aquinati immoti colligamur, & quietè, placidéque ipsius lucidissimos radios recipimus, ex quibus alius, & alius circulus rationum, confirmationum, & explicationum efformatur: quæ omnia, cum ad majorem sententiarum claritatem spectent, non inanis loquacitatis circumlocutiones vocare debes, sed circulos, seu aptiùs coronas, quibus & assertiones, & ipsius rationes coronentur. Nec tibi fastidium debet ingerere, quod, ut faciliùs, & clariùs mentem Angelici Doctoris percipias, nos non sine labore propinamus: ne ipse ex Augustini ore audias: *Laborant homines in discendo, & brevia non valent intelligere, & prolixa non amant legere*: nosque pariter audiamus: *Laborant homines in docendo, qui & pauca tardis, & multa pigris frustra ingerunt.* VALE.

Lib. 1. natur. quæst. cap. 2.

Epist. 101.

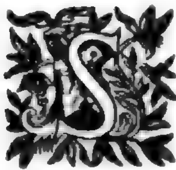
FACULTAS ORDINIS.

RATER STEPHANUS A S. JOSEPH, Generalis Ordinis B. Mariæ de Monte Carmeli, de consensu nostri Diffinitorij; ut liber, cujus titulus est (Cursus Theologicus Carmelitarum Discalceatorum Collegij Salmanticensis, Tomus secundus in 1. part. Divi Thomæ) ab eodem Collegio accuratè compositus, & à gravioribus doctisque viris nostri Ordinis (quibus ipsum videndum, & examinandum commisimus) recognitus, & approbatus typis mandetur, & in lucem prodeat, obtenta facultate Ordinarij, ac supremi Senatus; tenore præsentium licentiam concedimus. In quorum fidem præsentes manu nostra, ac Secretarij nomine subscriptas fieri jussimus. Matriti die sexta mensis Februarij. Anni Domini M. DC. XXXVI.

FR. STEPHANUS A S. JOSEPH, *Generalis.*

FR. DOMINICUS A MATRE DEI, *Diffinitor, & Secretarius.*

FACULTAS, SIMUL ET CENSURA ORDINARII.

ECUNDUS hic Tomus Cursus Theologici Religiosissimi pariter, ac Sapientissimi Collegij Salmanticensis Sancti Eliæ Patrum Carmelitarum Discalceatorum, tractatum alterum de Trinitate, alterum de Angelis complectens, ut typis procusus in lucem prodeat, libenter concedimus. Quinimò summopere nobis gratulamur nostri Episcopalis muneris fuisse, operi prælo, & ævo dignissimo facultate nostra aditum aperire, ut communem lucem aspiciat: siquidem luci datum, lucem & ipsum quàm maximam daturum non dubitamus Ecclesiæ sanctæ Dei, litterariæ Reipublicæ, Scholasticæ, Theologicæ, & Angelici Præceptoris placitis, dictis, sententiis, quæ adeò ebibit ubertim, humiliter suscipit, suscipit reverenter, fideliter propinat, seriò, & maturè seligit, sapienter elucidat, ornat eruditè, explanat dilucidè, discutit altè, profundè rimatur, sequitur indivulsè, fulcit nervosè, defensat strenuè, viriliter propugnat, fœliciter versat; ut ipso Sanctissimo Præceptore capitis instar dictante, per fidelissimorum horum discipulorum manus exaratum opus videatur. Ut enim verbis D. Augustini utar: *Nequaquam dicendum est, quod ipse non scripserit, quandoquidem membra ejus id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt: quidquid enim de suis factis, & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tamquam suis manibus imperavit.* Quod sanè mihi Divo Thomæ addictissimo, cujus Angelica doctrina cordi est, & cunctis de Sacra Theologia benemerentibus non potuit non jucundissimum fore. Nec censura dumtaxat sapientissimi Magistri, cui opus recognoscendum dedimus, in qua nihil ultra veritatem, nihil extra merita audet maturus censor; sed etiam, quod vidimus, quod perspeximus, quod manus nostræ contrectaverunt de libro hoc, nos in hanc sententiam pertraxit. Ut enim de luce dixit D. Ambrosius, *Plus in eo est, quod probetur aspectu, quam quod sermone laudari possit; suo enim utitur testimonio, non suffragio alieno.* Quamobrem non possum non fateri, sæpius me in admirationem rapuisse Religiosissimos Patres istos è tam mirabili nudæ paupertatis penu tam copiosam scientiæ supellectilem, è religiosæ austeritatis minimè aulicis glebis adeò divitem doctrinæ thesaurum, è jugi, & non intermisso orationis studio, mirum in modum sic elucubrata sapientiæ monumenta deprompsisse. Cæterum verum est illud, *Qui Deo student, nihil non proclive sentiunt, nihil non ex voto consequuntur.* Et ni fallor, Angelicus Præceptor sapientiam à Patre luminum præcipuè in oratione, & jejunio haustam, per viros orationis, & austerioris vitæ studiosissimos in posteritatem gaudet transmitti. Quo operi numeris omnibus absoluto non solum communem plausum, quem prior tomus jam expertus est, verum etiam toti Theologico cursui ad umbilicum usque perducto perennitatem ex voto, ex animo, ex merito Senecæ verbis auguramur dicentis. *Sapientia vestra monumenta nulla delebit ætas præsens, & nulla diminuet sequens, ac deinde semper ulterior aliquid ad venerationem conferet.* Dat. Salmanticæ in nostro Episcopali Palatio die vigesima-septima mensis Septembris. Anno Domini M. DC. XXXVI.

D. Aug. de consensu Evangelist. lib. 1. cap. 35.

D. Ambros. lib. 1. Examero. c. 9.

Seneca lib. de brevitate vitæ, cap. 15.

CHRISTOPHORUS, *Episc. Salmantinus.*

De mandato Domini mei Episcopi,

DIDACUS DE MENDIETA.

CONSENSUS PROCURATORIS REGII.

PRo Rege assentio ut opus cui titulus est, *Cursus Salmanticensis Theologicus & Moralis*, imprimatur à JOANNE ANTONIO HUGUETAN, & Soc. hujus civitatis Bibliop. cum inhibitionibus consuetis per triennium duraturis. Datum Lugduni die 26. Julij 1677.

VAGINAY.

PERMISSIO.

FIat juxta conclusiones Procuratoris Regij anno & die supra dictis.

DESEVE.

Desiit Prælum die 4. Ianuarij, 1679.

INDEX

INDEX
DISPVTATIONVM, ET DVBIORVM,
Quæ in hac Secundi Tomi posteriori Parte, unà cum quæstionibus, & articulis D. Thomæ continentur.

8. Vtrùm

DISPVTATIO XII.

An fuerit aliqua mora inter primum instans creationis Angeli, & ejus lapsum? necnon & quanta fuerit mora totius viæ Angelicæ.

QVÆSTIO LXIV.

DISPVTATIO XIII.

De obstinatione Dæmonum.

QVÆSTIO CVI.

DISPVTATIO XIV.

De illuminatione Angelorum.

QVÆSTIO CVII.

De locutionibus Angelorum.

DISPVTATIO XV.

De Angelorum locutione.

COLLEGIJ

COLLEGII SALMANTICENSIS DISCALCEATORUM FRATRUM BEATÆ MARIÆ DE MONTE CARMELI

Cursus Theologicus.

POSTERIOR PARS TOMI SECUNDI, Complectens ea, quæ D. Thomas à quæst. 50. 1. p. usque ad 64. & à quæst. 106. usque ad 108. tradidit.

TRACTATUS SEPTIMUS DE ANGELIS.

PROOEMIUM.

POSTQUAM Præceptor Angelicus à q. 27. usque ad 43. de processione divinarum personarum, & de aliis ad mysterium Trinitatis spectantibus, & à q. 43. usque ad 49. de emanatione creaturarum à Deo primo rerum principio, & in universum de earum distinctione sermonem instituit: iure optimo volens de creaturis in particulari differere, in quæst. 50. incipit ab Angelis, utpotè excellentioribus, & sublimioribus inter cæteras. Angelica namque natura originem hominis (quamvis ad Trinitatis conditi similitudem) superat, præcellit conditionem, excedit dignitem. Licet enim hominis natura excelsa quidem sit, cui Deus Optimus Maximus omnia sub pedibus subjecit; excelsior tamen Angeli sublimis principatus, cui terrestria, & homo ipse exiltunt subdita. *Excelso*, namque *excelsior est alius*, inquit Ecclesiastes c. 5. n. 7. *Et super hos quoque eminentiores sunt alij.* Excelsus enim iste super excelsum, ut Divus Hieronymus interpretatur, Angelorum non supremorum super homines designat principatum. *Hac* (inquit) *respicit Deus, qui Angelos suos super Iudices, & Reges terræ posuit, qui possint utique prohibere iniustitiam, & magis in terra valere, quam quævis hominum potestates.* Cui concinit D. Augustinus lib. 8. de Genesi ad litteram c. 24. ubi sic fatur: *Angelis subdita est omnis natura corporea, omnis irrationalis vita, omnis voluntas vel infirma, vel prava: ut*

Eccles. 5.
D. Hier.
D. Aug.

hoc de subditis, vel cum subditis agant, quod naturæ ordo poscit in omnibus iubente illo, cui subiecta sunt omnia. Nos igitur Magistri Angelici vestigia sectantes, Angelorum spiritibus inter creaturas omnes substantiales primatum obtinentibus, primum etiam locum post tractatum de Trinitate damus. Et licet ante quam de creaturis in particulari sermo fieret, de illis in communi videretur agendum: nihilominus id propter rationem in procemio primi tomi num. 6. allatam, merito prætermittimus, & ab his specialibus omniumque nobilissimis creaturis substantialibus exordium sumimus.

QVÆSTIO L. D. THOMÆ de substantia Angelorum absolutè, in quinque articulos divisa.

PROOEMIVM.

POST hæc considerandum est de distinctione corporalis, & spiritualis creaturæ. Et primò de creatura purè spirituali, quæ in scriptura sacra Angelus nominatur. Secundò, de creatura purè corporali. Tertiò, de creatura composita ex corporali, & spirituali, quæ est homo. Circa verò Angelos considerandum est primò de his, quæ pertinent ad eorum substantiam. Secundò, de his, quæ pertinent ad eorum intellectum. Tertiò, de his, quæ pertinent ad eorum voluntatem. Quartò, de his, quæ pertinent ad eorum creationem. De substantia autem eorum considerandum est, & absolutè, & per comparationem ad corporalia.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angelus sit omninò incorporeus.

2. Con. cap. 46. & 50. & pot. q. 6. art. 6. cor. spi. ar. 5. & opusc 3. cap. 74. & opusc. 15. c. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non sit omninò incorporeus. Illud enim, quod est incorporeum solùm quoad nos, & non quoad Deum, non est incorporeum simpliciter. Sed Damascenus † dicitur in lib. 2. quod Angelus incorporeus, & immaterialis dicitur quantum ad nos: sed comparatus ad Deum, corporeus, & materialis invenitur. Non est ergo incorporeus simpliciter.

† Lib. 2. ortho. fidei c. 3. non longe à princ.

¶ 2. Præterea. Nihil movetur, nisi corpus, ut probatur in 6. Physicorum. † Sed Damascenus † dicit ibidem, quod Angelus est substantia intellectualis semper mobilis. Angelus est ergo substantia corporea.

Lib. 6 Phys. text 12. Dama. lib. 2 cap. 3.

¶ 3. Præterea. Ambrosius † dicit in lib. de Spiritu sancto: omnis creatura certis suæ naturæ circumscripta est limitibus. Circumscribi autem proprium est

* Lib. 1. de Spiritu sancto c. 7. in pr nc to. 2.

C corporum. Ergo omnis creatura est corporea. Angeli autem sunt Dei creaturæ, ut patet in Psalm. 148. Laudate Dominum omnes Angeli eius, & postea subditur: Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt. Ergo Angeli sunt corporei.

Sed contra est quod dicitur in Psal. 103. Qui facit Angelos suos Spiritus.

D Respondeo dicendum, quod necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim, quod præcipuè in rebus creatis Deus intendit, est bonum, quod consistit in assimilatione ad Deum. Perfecta autem assimilatio effectus ad causam attenditur, quando effectus imitatur causam secundùm illud, per quod causa producit effectum, sicut calidum facit calidum. Deus autem creaturam

E producit per intellectum, & voluntatem, ut supra ostensum est. † Vnde ad perfectionem universi requiritur, quòd sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ: quia omne corpus determinatur ad hic, & nunc Unde necesse est ponere, ad

† Q. 14. ar. 8 & q. 1. ar. 4.

ad hoc quod universum sit perfectum, quod sit aliqua incorporea creatura. Antiqui autem ignorantes vim intelligendi, & non distinguentes inter sensum, & intellectum, nihil esse existimaverunt in mundo, nisi quod sensu, & imaginatione apprehendi potest. Et quia sub imaginatione non cadit nisi corpus, existimaverunt, quod nullum ens esset nisi corpus, ut Philosophus dicit in 4. Physicorum * & ex his processit Sadduceorum error dicentium, non esse spiritum. Sed hoc ipsum, quod intellectus est altior sensu rationabiliter ostendit, esse aliquas res incorporeas, à solo intellectu comprehensibiles.

*Lib 4 Phy text. 52 & 57. tom. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod substantiæ incorporeæ medium sunt inter Deum, & creaturas corporeas. Medium autem comparatum ad vnum extremum, videtur alterum extremum, sicut tepidum comparatum calido, videtur frigidum. Et hac ratione dicitur, quod Angeli Deo comparati, sunt materiales, & * corporei, non quod in eis sit aliquid de natura corporea.

Tert lib. 1. de an. c. 2. Hilar. can. 5. sup. Mat. Gennad. de Eccle. dog. c. 11.

Ad secundum dicendum quod motus ibi accipitur, provt intelligere, & velle motus quidam dicuntur. Dicitur ergo Angelus substantia semper mobilis: quia semper est actu intelligens, non quandoque actu, & quandoque potentia sicut nos. Unde patet, quòd ratio procedit ex æquivoco.

Ad tertium dicendum quod circumscribi terminis localibus, est proprium corporum: sed circumscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tam corporali, quàm spirituali. Vnde dicit Ambrosius † in libro de Spiritu sancto, quòd licèt quædam locis corporalibus non contineantur, circumscriptione tamen substantiæ non carent.

*Lib. 1. de Spiritu sancto ca. 7. in princ. to. 2.

Conclusio. Necesse est ponere aliquam creaturam omninò incorpoream.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Angelus sit compositus ex materia, & forma?

2. dist. 8. q. 5. art. 1. & 2. con. ca. 49 & 50. & spiritu art. 1. & quod 9. art. 4. & opusc. 3. c. 74 & 95. & opu 15. c. 3. 5. 6. 7. 8. & 18. & opus 10 lib. 6. & 9. & opus 41. c. 4 & 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus sit compositus ex materia, & forma. Omne enim, quod continetur sub aliquo genere, est compositum ex genere, & differentia, quæ adveniens generi constituit speciem. Sed genus sumitur ex materia, differentia verò ex forma, vt patet in 8. Metaphysic. † Ergo omne, quod est in genere, est compositum ex

* Text. 6. t. 3.

C materia, & forma. Sed Angelus est in genere substantiæ. Ergo est compositus ex materia, & forma.

¶ 2. Præterea. In quocunque inveniuntur proprietates materiæ ibi invenitur materia. Proprietates autem materiæ sunt recipere, & substare. Unde dicit Boët. † in lib. de Trinitat. quod forma simplex subiectum esse non potest. Hoc autem inuenitur in Angelo. Ergo
D Angelus est compositus ex materia, & forma.

* Ante medium lib. de Trinit.

¶ 3. Præterea. Forma est actus. Quod ergo est forma tantum, est actus purus. Sed Angelus non est actus purus (hoc enim solius Dei est.) Ergo non est forma tantùm, sed habet formam in materia.

¶ 4. Præterea. Forma propriè limitatur, & finitur per materiam. Forma ergo, quæ non est in materia, est forma
E infinita. Sed forma Angeli non est infinita: quia omnis creatura finita est. Ergo forma Angeli est in materia.

Sed contra est, quòd Dionysius † dicit 4. c. de diuinis nominibus, quòd primæ creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelliguntur.

Cap 4. non remotè à prin.

Respondeo dicendum, quòd quidam ponunt, Angelos esse compositos ex
F materia, & forma, & hanc opinionem astruere nititur Auicembron. in lib. fontis vitæ. Supponit enim, quòd quæcunque distinguuntur secundùm intellectum, sint etiam in rebus distincta. In substantia autem incorporea intellectus apprehendit aliquid, per quod distinguitur à substantia corporea, & aliquid, per quod cum ea conuenit. Vnde ex hoc vult concludere, quòd illud, per
G quod differt substantia incorporea à corporea, sit ei quasi forma: & illud, quod subijcitur huic formæ distinguenti quasi commune, sit materia eius. Et propter hoc ponit, quòd eadem est materia vniversalis spiritualium, & corporalium: vt intelligatur, quòd forma incorporeæ substantiæ sic sit impressa in materia spiritualium, sicut forma quantitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo aspectu apparet esse impossibile, vnam esse materiam spiritualium, & corporalium. Non enim est possibile,
H quòd forma spiritualis, & corporalis recipiatur in vna parte materiæ: quia sic vna & eadem res numero esset corporalis, & spiritualis. Vnde relinquitur, quod alia pars materiæ sit, quæ recipit formam corporalem, & alia, quæ recipit formam spiritualem. Materiam autem diuidi in partes, non convenit, nisi secundùm quòd intelligitur sub quantitate

titate: qua remota, remanet substantia indivisibilis, ut dicitur in 1. Physic † Sic igitur relinquitur, quòd materia spiritualium sit substantia subjecta quantitati, quod est impossibile. Impossibile est ergo, quod una sit materia corporalium, & spiritualium. Sed adhuc ulterius impossibile est, quòd substantia intellectualis habeat qualemcunque materiam. Operatio enim cujuslibet rei est secundùm modum substantiæ eius. Intelligere autem est operatio penitus immaterialis. Quod ex eius obiecto apparet, à quo actus quilibet recipit speciem, & rationem. Sic enim unumquodque intelligitur, in quantum à materia abstrahitur: quia formæ in materia sunt individuales formæ, quas intellectus non apprehendit, secundùm quòd hujusmodi. Unde relinquitur, quòd substantia intellectus est omninò immaterialis. Non est autem necessarium, quod ea, quæ distinguuntur secundum intellectum, sint distincta in rebus: quia intellectus non apprehendit res secundum modum rerum, sed secundum modum suum. Unde res materiales, quæ sunt infra intellectum nostrum, simpliciori modo sunt in intellectu nostro, quam sint in seipsis. Substantiæ autem Angelicæ sunt supra intellectum nostrum. Unde intellectus noster non potest attingere ad apprehendendum eas, secundum quod sunt in seipsis, sed per modum suum, secundum quod apprehendit res compositas. Et sic etiam apprehendit Deum, vt supra dictum est. †

Tex.15. Videtur haberi tom.2.

Q.3.art.3. ad 1.

Ad primum ergo dicendum quod differentia est, quæ constituit speciem. Unumquodque autem constituitur in specie, secundum quod determinatur ad aliquem specialem gradum in entibus: quia species sunt sicut numeri, qui differunt per additionem, & substractionem unitatis, ut dicitur in 8. Metaphys. † in rebus autem materialibus aliud est quod determinat ad specialem gradum, scilicet forma, & aliud, quod determinatur, scilicet materia. Unde ab alio sumitur genus & ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans, & determinatum: sed vnaquæque earum secundum seipsam tenet determinatum gradum in entibus. Et ideo genus, & differentia in eis non accipitur secundum aliud, & aliud, sed secundum vnum, & idem quæ tamen differunt secundum considerationem nostram. In quantum enim intellectus noster considerat illam rem vt indeterminate, accipitur in eis ratio generis, C in quantum verò considerat ut determinatè, accipitur ratio differentiæ.

8.Met.tex. 10. tom.3.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa ponit ut in libro fontis vitæ. Et esset necessaria, si idem esset modus, quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum. Materia enim recipit formam, vt secundum ipsam constituatur in esse alicuius speciei, vel aëris, vel ignis, vel cuiuscunque alterius. Sic autem D intellectus non recipit formam alioqui verificaretur opinio Empedo † qui posuit, quod terram terra cognoscimus, & ignem igne. Sed forma intelligibilis est in intellectu secundum ipsam rationem formæ: sic enim cognoscitur ab intellectu. Unde talis receptio non est receptio materiæ, sed est receptio substantiæ immaterialis.

* Lib. 1. de anima apud Arist. tex. 15. tom.3.

Ad tertium dicendum, quod licet in Angelo non sit compositio formæ, & materiæ, E est tamen in eo actus, & potentia. Quod quidem manifestum potest esse ex consideratione rerum materialium, in quibus invenitur duplex compositio. Prima quidem formæ, & materiæ, ex quibus constituitur natura aliqua. Natura autem sic composita non est suum esse: sed esse, est actus eius. Unde ipsa natura comparatur ad suum esse sicut potentia ad actum. Substracta ergo materia, & posito, quod F ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet comparatio formæ ad ipsum esse, vt potentiæ ad actum. Et talis compositio intellilgenda est in Angelis. Et hoc est, quod à quibusdam dicitur, quod Angelus est compositus ex quo est, & quod est, vel ex esse, & quod est, ut Boët. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum autem esse est, quo sub- G stantia est, sicut cursus est, quo currens currit. Sed in Deo non est aliud esse, & quo est vt supra ostensum est. † Unde solus Deus est actus purus.

Q.3.ar.4.

Ad quartum dicendum, quòd omnis creatura est finita simpliciter, in quantum esse ejus non est absolutè subsistens, sed limitatur ad naturam aliquam, cui advenit. Sed nihil prohibet, aliquam creaturam esse secundùm quid infinitam. H Creaturæ autem materiales habent infinitatem ex parte materiæ, sed finitatem ex parte formæ quæ limitatur per materiam, in qua recipitur. Substantiæ autem immateriales creatæ sunt finitæ secundum suum esse, sed infinitæ secundùm quod eorum formæ non sunt receptæ in alio: sicut dioeremus albedinem separatam existentem esse infinitam quantum ad rationem albedinis, quia non contrahitur ad aliquod subiectum

ctum, esse tamen eius esset finitum, quia determinatur ad aliquam naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quod intelligentia est finita superius, in quantum scilicet recipit esse à suo superiori; sed est infinita inferius, in quantum non recipitur in aliqua materia.

Conclusio, impossibile est substantiam intellectualem qualis est Angelus, esse compositam ex materia, & forma, quæcunque illa sit.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angeli sint in aliquo magno numero.

1. Dist. 3. q. 1. art 3. & 2. con. c. 91. & 92. & po. q. 6. art 6. corp. & opusc. 15. c. 2. 3. & 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli non sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quantitatis est, & sequitur divisionem continui. Hoc autem non potest esse in Angelis: cum sint incorporei, vt supra ostensum est. † Ergo Angeli non possunt esse in aliquo magno numero.

* Art. 1. huius quæst.

¶ 2. Præterea, Quantò aliquid est magis propinquum vni tantò minus est multiplicatum, vt in numeris apparet. Natura autem Angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior. Cum ergo Deus sit maximè vnus; videtur, quod in natura Angelica inveniatur minimum de multitudine.

¶ 3. Præterea. Proprius effectus separatarum substantiarum videtur esse motus corporum cœlestium. Sed motus corporum cœlestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui à nobis apprehendi potest. Ergo Angeli non sunt in maiori multitudine, quam motus corporum cœlestium.

* Cap 4 aliquantulum a princ.

¶ 4. Præterea Dionysius * dicit 4. cap. de divinis nominibus, quod propter radios divinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius non multiplicatur, nisi secundum diversitatem recipientium. Non autem potest dici, quod materia sit receptiva intelligibilis radij, cum substantiæ intellectuales sint immateriales, vt suprà ostensum est, * Ergo videtur quod multiplicatio substantiarum intellectualium non possint esse nisi secundum exigentiam primorum corporum, scilicet cœlestium, vt ad ea quodammodo processus prædictorum radiorum terminetur. Et sic idem, quod prius.

* Art. 1. huius quæst.

Sed contra est, quod dicitur Dan. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies

C millies centena millia assistebant ei.

Respondeo dicendum, quod circa numerum substantiarum separatarum diversi diuersis vijs processerunt. Plato enim posuit, * substantias separatas esse species rerum sensibilium, vt potè si poneremus, ipsam naturam humanam esse separatam: & secundum hoc oportebat dicere quod substantiæ separatæ sint secundum numerum specierum sensi-

* Ita refert Arist. 1. Metaph. tex. 6.

D bilium. Sed hanc positionem improbat Aristoteles * ex eo, quod materia est de ratione specierum sensibilium. Vnde substantiæ separatæ non possunt esse species exemplares horum sensibilium; sed habent quasdam naturas altiores naturis rerum sensibilium. Posuit tamen Aristoteles; * quod illæ naturæ perfectiores habent ordinem ad sensibilia ista, secundum rationem moventis, & finis. Et ideò secundum numerum primorum motuum

* Lib 1. Metaph tex. 31. per multos textus. to. 3.

* Lib 12. Meta. text. 43. tom. 3.

E conatus est adinuenire numerum substantiarum separatarum.

Sed quia hoc videtur repugnare documentis sacræ scripturæ, * Rabbi Moys. Iudæus volens vtrumque concordare posuit, quod Angeli, secundum quod dicuntur substantiæ immateriales, multiplicantur secundum numerum motuum vel corporum cœlestium, secundum Arist. †

* Lib. 2. perplexorum cap. 4. & 6.

F Sed posuit, quòd Angeli in Scriptura dicuntur etiam homines diuina annuntiātes & iterùm virtutes rerum naturalium, quæ Dei omnipotentiam manifestant. Sed hoc est alienum à consuetudine Scripturæ, quod virtutes rerum irrationabilium Angeli nominentur.

* Lib. 12. Meta. text. 43. tom. 3.

Unde dicendum est, quòd etiam Angeli, secundum quòd sunt immateriales substantiæ, in quadam multitudine maxima sunt omnem materialem multitu-

G dinem excedentes. Et hoc est, quod dicit Dionysius. * 14. cap. Cœlestis Hierarchiæ Multi sunt beati exercitus supernarum mentium, infirmam, & constrictam excedētes nostrorum materialium numerorum commensurationem. Et huius ratio est. Quia cùm perfectio vniuersi sit illud, quod præcipuè Deus intendit in creatione rerum: quanto aliqua sunt magis perfecta, tantò in maiori excessu sunt creata à Deo. Sicut autem in corporibus attenditur excessus secundum

* Cap. 14. med. illius.

H magnitudinem; ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secundùm multitudinem.* Videmus autem, quòd corpora in corruptibila, quæ sunt perfectiora inter corpora, excedunt quasi incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota sphæra actiuorum, & passiuorum est aliquid modi-

cum respectu corporum cœlestium. Unde rationabile est, quod substantiæ immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales quasi incomparabiliter.

Ad primum ergo dicendum, quod in Angelis non est numerus, qui est quantitas discreta causatus ex divisione continui, sed causatus ex distinctione formarum, prout multitudo est de transcendentibus, ut supra dictum est.*

* Q.11.

Ad secundum dicendum, quod ex hoc quod natura Angelica est Deo propinqua, oportet, quod habeat minimum de multitudine in sui compositione: non autem ita, quod in paucis salvetur.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa est Arist. in 11. Metaph. & ex necessitate concluderet, si substantiæ separatæ essent propter substantias corporales: sic enim frustra essent immateriales substantiæ, nisi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non est autem hoc verum; quod substantiæ immateriales sint propter corporales: quia finis nobilior est his, quæ sunt ad finem. Vnde etiam Aristoteles dicit ibidem, quod hæc ratio non est necessaria, sed probabilis, coactus autem fuit hac ratione vti: quia ad cognoscendum intelligibilia non possumus pervenire, nisi per sensibilia.

Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procedit secundum opinionem eorum qui causam distinctionis rerum ponebant esse materiam: hoc autem improbatum est † Vnde multiplicatio Angelorum neque secundum materiam, neque secundum corpora est accipienda, sed secundum diuinam sapientiam, diversos ordines immaterialium substantiarum excogitantem.

† Q.47.ar.1.

Conclusio. Substantiæ immateriales excedunt secundum multitudinem substantias materiales quasi incomparabiliter.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Angeli differant specie.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd Angeli non differant specie. Cum enim differentia sit nobilior genere, quæcumque conueniunt secundum id, quod est nobilissimum in eis, conueniunt in vltima differentia constitutiua, & ita sunt eadem secundum speciem. Sed omnes Angeli conueniunt in eo, quod est nobilissimum in eis, scilicet intellectualitate. Ergo omnes Angeli sunt vnius speciei.

1.Dist 3.q. 1.art 4.Et 2. con c.91. & 92.& 93.ratione 4 & spi.a 9. & opu.30.lect. 6.& lect.9 prin & opu 32.cap.16.

C ¶ 2. Præterea. Magis, & minus non diuersificant speciem. Sed Angeli non videntur differre ad invicem nisi secundum magis, & minus, prout scilicet unus alio est simplicior, & perspicacioris intellectus. Ergo Angeli non differunt specie.

¶ 3. Præterea. Anima, & Angelus ex opposito dividuntur, sed omnes animæ sunt vnius speciei. Ergo & Angeli.

D ¶ 4. Præterea. Quantò aliquid est perfectius in natura, tantò magis debet multiplicari. Hoc autem non esset si in vna specie esset vnum tantum indiuiduum. Ergo multi Angeli sunt vnius speciei.

Sed contra est quod in his, quæ sunt vnius speciei non est invenire prius, & posterius, vt dicitur in 3. Metaphys.* Sed in Angelis etiam vnius ordinis sunt primi, & medij & vltimi, vt dicit Dionysius* 10. cap. Angelicæ hierar. Ergo Angeli non sunt eiusdem speciei.

* Lib.3.Metaph.text.11. tom.3.
* Cap.4.& 10 Cœlest. Hie arch. à medio.

E Respondeo dicendum, quòd quidam dixerunt, omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas. Alij verò quod omnes Angeli sunt vnius speciei sed non animæ. Quidam verò quod omnes Angeli vnius Hierarchiæ, aut etiam vnius ordinis. Sed hoc est impossibile. Ea enim, quæ conveniunt specie, & differunt numero conveniunt in forma, sed

F distinguuntur materialiter. Si ergo Angeli non sunt compositi ex materia, & forma, vt dictum est, suprà,* sequitur, quod impossibile sit esse duos Angelos vnius speciei: sicut etiam impossibile esset dicere, quod essent plures albedines separatæ, aut plures humanitates: cum albedines non sint plures, nisi secundum quod sunt in pluribus substantiis. Si tamen Angeli haberent materiam, nec sic possent esse plures Angeli vnius speciei: sic enim oporteret, quod principium distinctionis vnius ab alio esset materia:

* Art. 1. huius quæst.

G non quidem secundum divisionem quantitatis, cùm sint incorporei: sed secundum diversitatem potentiarum quæ quidem diversitas materiæ causat diversitatem non solum speciei, sed generis.

Ad primum ergo dicendum, quòd differentia est nobilior genere, sicut determinatum indeterminato, & proprium communi, non autem sicut alia, & alia natura. Alioquin oporteret, quod omnia

H animalia irrationalia essent vnius speciei: vel quod esset in eis aliqua alia perfectior forma, quàm anima sensibilis. Differunt ergo specie animalia irrationalia secundum diversos gradus determinatos naturæ sensitivæ. Et similiter omnes

omnes Angeli differunt specie secundum diversos gradus naturæ intellectivæ.

Ad secundum dicendum, quod magis, & minus, secundum quod causantur ex intensione, & remissione vnius formę, non diversificant speciem; sed secundum quod causantur ex formis diversorum graduum, sic diversificant speciem: sicut si dicamus, quod ignis est perfectior aëre; & hoc modo Angeli diversificantur secundum magis, & minus.

Ad tertium dicendum, quod bonum speciei præponderat bono individui. Vnde multo melius est quod multiplicentur species in Angelis, quam quod multiplicentur indiuidua in vna specie.

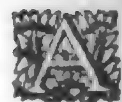
Ad quartum dicendum, quod multiplicatio secundum numerum, cum in infinitum protendi possit, non intenditur ab agente, sed sola multiplicatio secundum speciem, vt supra dictum est. * Vnde perfectio naturæ Angelicæ requirit multiplicationem specierum, non autem multiplicationem individuorum in vna specie.

Conclusio. Omnes Angeli differunt specie.

ARTICVLVS V.

Vtrum Angeli sint incorruptibiles?

1 Dist. 8. q. 3. art. 1. cor. & dist. 7. q. 1. a. 1 cor. & 2. cōt. c. 54. & 91. ad 3. & p. q. 5. ar. 3. & 4. cor. & opusc. 3. cap. 74. & opusc. 9. c. 47
* Lib. orthodox. c. 3.
* Circa finem 5. fol. à prin. lib. numerando.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod Angeli non sint incorruptibiles. Dicit enim Damascenus * de Angelo, quòd est substantia intellectualis, gratia, & non natura immortalitatem suscipiens.

¶ 2. Præterea. Plato dicit in Timæo O dij Deorum, quorum opifex idem paterque ego: opera siquidem vos mea, dissolubilia natura. Hos autem Deos non aliud quam Angelos intelligere potest. Ergo Angeli natura sua sunt corruptibiles.

¶ 3. Præterea. Secundum Gregorium † omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotentis conseruaret, sed quod in nihilum redigi potest, est corruptibile. Ergo cum Angeli sint à Deo facti, videtur, quod sint corruptibiles secundùm suam naturam.

* Lib. 16. moral. c. 18. non procul à prin.

Sed contra est, quod Dionysius * dicit 4. cap. de divinis nominibus, quod intellectuales substantiæ vitam habent indeficientem, ab vniversa corruptione, H morte, & materia, & generatione mundæ existentes.

* Cap. 4. pa.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, Angelos secundum suam naturam esse incorruptibiles. Cuius ratio C est. Quia nihil corrumpitur, nisi per hoc quod forma eius à materia separatur. Unde, cum Angelus sit ipsa forma subsistens, vt ex dictis patet † impossibile est, quod eius substantia sit corruptibilis. Quod enim convenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest. Ab eo autem, cui convenit per aliud potest separari, separato eo, secundum quod ei conveniebat. Rotunditas enim à circulo separari non potest, quia convenit ei secundum seipsum: sed D æneus circulus potest amittere rotunditatem per hoc quod circularis figura separatur ab ære. Esse autem secundum se competit formæ, vnumquodque enim est ens actu secundum quod habet formam: Materia verò est ens actu per formam. Compositum igitur ex materia, & forma desinit esse actu per hoc, quod forma separatur à materia. Sed si ipsa forma E subsistat in suo esse, sicut est in Angelis, vt dictum est, † non potest amittere esse. Ipsa igitur immaterialitas Angeli est ratio, quare Angelus est incorruptibilis secundum suam naturam: & huius incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione. Quia enim vnumquodque operatur, secundum quod est actu, operatio rei indicat modum esse ipsius. Species autem, & ratio operationis ex obiecto comprehenditur. Obiectum autem intelligibile, F cum sit supra tempus, est sempiternum. Vnde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

Art. 1. & 2. huius qu.

Ar. 2. huius quæst.

Ad primum ergo dicendum, quod Damascenus accipit immortalitatem perfectam, quæ includit omnimodam immutabilitatem; quia omnis mutatio est quædam mors, vt Augustinus † dicit. Perfectam autem immutabilitatem Angeli non nisi per gratiam assequuntur, vt infra patebit. G

* Lib. 3. cōt. Maximinū c. 12. à medio to. 6. & in epist. ad Diosc ferè circa mediū
* Q. 62.

Ad secundum dicendum, quod Plato per Deos intelligit corpora cælestia, quæ existimabat esse ex elementis composita. Et ideò secundum suam naturam erant dissolubilia, sed voluntate diuina semper conseruabantur in esse.

Ad tertium dicendum, quod sicut suprà dictum est. † quoddam necessarium est, quod habet causam suæ necessitatis. Unde non repugnat necessario nec incorruptibili, quod esse eius dependeat ab alio sicut à causa. Per hoc ergo, quod dicitur, quod omnia deciderent in nihilum nisi continerentur à Deo, & etiam Angeli, non datur intelligi, quod in Angelis sit aliquod corruptionis

Q. 44. art. 3.

principium: sed quod esse Angeli dependeat à Deo sicut à causa. Non autem dicitur aliquid esse corruptibile per hoc, quòd Deus possit illud in non esse redigere, subtrahendo suam conservationem; sed per hoc, quòd in se ipso aliquod principium corruptionis habet vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.

Conclusio. Angeli sunt incorruptibiles ex natura sua.

DISPVTATIO I.

De substantia Angelorum absolutè.

QUONIAM priùs est considerare rem absolutè,& in se quàm respectivè, & in ordine ad aliud: ideò disputatio hæc de substantia Angelorum absolutè sumpta, præcedit disputationem de ipsa per comparationem,& in ordine ad corporalia.

DVBIUM I.

Vtrùm Angelus sit omnino incorporeus?

QUIA termini in titulo positi expositione indigent,& ex diversa eorum acceptione, non parua confusio oriri posset: ideò tituli declaratio præmittenda est.

§. 1. *Explicatio tituli.*

IN Titulo sunt quatuor termini, quorum singuli elucidandi sunt. Primus est *Angelus*: quod nomen Græcum officij quidem est,non naturæ, vt communiter docent Sancti Patres,noster Cyrillus *lib.* 1.in Ioannem *cap.* 7.exponens illud:*Fuit homo missus à Deo* .Ambrosius ad Hebræos 1. Hilarius *lib.* 5.de Trinitate,Isidorus *lib.* 1.*Sententiarum cap.* 18.Augustinus Psalmo 103.& Gregorius homil. 34. in Evangelia.Significat autem Latinè idem, quod *nuncius*, seu *legatus*:ac propterea Christus Dominus, qui missus est à Patre ad annuntiandum hominibus novam legem,& nouum testamentum in quo magna nobis promittuntur, Angelus dicitur testamenti Malachiæ 3.vt inquit Augustinus *lib.* 2. de Trinitate *cap.* 13.& Isaiæ 9.secundum editionem Septuaginta, *Magni consilii Angelus* nominatur. Et B.Ioannes Baptista,qui venit ad annuntiandum Domini aduentum, vocatur Angelus,Malachiæ 3. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem meam, &c.* vt exposuit Christus Dominus Matthæi 11. Imo,& Sacerdotibus Malachiæ 2.idem nomen tribuitur, quia legem, & voluntatem Dei nobis annuntiant. Et eadem ratione viri sancti, qui bonis suis operibus divinam virtutem,& voluntatem hominibus declarant,Angeli nuncupantur, juxta illud Deuteronomij 32. *Constituit terminos Gentium secundum numerum Angelorum Dei* vt legunt Septuaginta:Ita Tertullianus lib.contra Iudæos *cap.* 9. & Augustinus lib. 15 de Civitate cap. 23.

Explicantur termini tituli. *Cyrillus* *Ambros.* *Hilarius.* *Isidorus.* *Augustin.* *Gregorius.* *Malachia 3.* *Augustin.* *Isaie 9.* *Malachia 3* *Math. 11.* *Malachia 2.* *Deutero. 32.* *Tertullia.* *August.*

Verùm,quamvis nomen hoc ex sua primæva institutione habeat vim ad significandum omnem

C nuntium;vsu tamen Scripturæ,Ecclesiæ,& Sanctorum Patrum appropriatum est ad significandos spiritus Angelicos, seu substantias separatas,purè spirituales,per se subsistẽtes, & cõpletas quæ à Peripateticis *motrices cœlorum*, & *intelligentia* vocantur,vt constat ex Aristotele 12 Metaphysicæ,& 8. Physicorum:à Platonicis verò superiores earum dicuntur *Dii*, & inferiores appellantur *Dæmones*, hoc est,scientes, vt liquet ex Augustino *lib.* 8.de Civitate *cap.* 14.& *lib* 9 *cap.ultimo*,& ex ipso Platone in Timæo,& *lib.* 10.*de Legibus*.Vnde meritò hoc nomen D. Thomas in titulo hujus quæstionis

Aristoteles. *Augustin.* *Plato* *D. Thom.*

D in ista significatione accepit,& nos cũ illo in titulo hujus dubii in hac etiam acceptione sumimus, prout nimirum comprehendit omnes spiritus Angelicos,tam bonos,quàm malos,non solum infimi ordinis,sed etiam omnes illos,qui per novem ordines distinguuntur.

2. Secundus terminus in titulo positus est verbum, *sit*,quod quidem potest sumi, vel quatenus solam essentiam,vel prout solam existentiam,vel tandem ut essentiam & existentiam simul importat.In præsenti ergo sumitur hoc posteriori modo, sicut & Angelicus Doctor in eodem sensu in titulo primi articuli hujus quæstionis illud accepit,ita vt sit sensus:Vtrùm Angelus,cui conveniat *esse* omnino in-

Explicatur 2. term. *Angelicus Doct.*

E corporeum,existat in rerum natura?quia nisi sumeretur, prout dicit existentiam, prætermissa esset quæstio *an est*:quæ tamen cùm agitur de re non ita nota, vt in præsenti contingit,non est omittenda, juxta id,quod docet Aristoteles 2.Posteriorum, & D.Thomas suprà quæst. 2.art. 2.Si verò non sumeretur etiam prædicta particula prout dicit essentiã, non posset intelligi, de qua natura probaretur esse productam, neque *quod nominis* ejusdem Angeli, de quo inquirebatur an sit in rerum natura.Et licèt posset de Angelo inquiri, an sit omninò incorporeus,prout ly *sit*,dicit essentiam, & deinde sigilla-

Aristot. *D. Thom*

F tim, an sit incorporeus prout ly *sit*; dicit existentiam: quia tamen quælibet ex his quæstionibus non est tanti momenti, ut seorsim petat agitari, propterea cum Angelico Doctore utramque in unico dubio conjunximus,

Tertius terminus est, *omninò*: qui commodiùs exponetur explicato priùs termino *incorporeus*:& ideò hic,licèt quarto,& ultimo loco sit positus,in tertio declarandus venit. Quod ut præstari possit, supponendum est,*incorporeum* importare negationem corporis:& ideò sicut corpus potest tripliciter accipi:primò pro tertia specie quantitatis conti-

Tertius terminus.

G nuæ,scilicet pro corpore importante, modo à N. Complutensibus in Logica *disput.* 13.*num.* 45.explicato, trinam dimensionem; secundò pro altera parte compositi substantialis, nempe pro materia prima, quæ est radix totius quantitatis:tertiò pro toto composito ex tali materia,& forma substantiali coalescente;sic *incorporeum* aliis tribus modis valet sumi:primò pro eo, quod nullo modo habet prædictam extensionem quantitativam: secundo, prout dicit negationem materiæ:& tertiò, prout importat negationem compositionis ex prædicta materia,& forma.In præsenti ergo illa particula *incorporeus* sumitur præcisè primo ex his tribus mo-

N. Compl.

H dis,prout solùm dicit negationem prædictæ extensionis quantitativæ. Ex quo etiam manet explicatus tertius terminus in titulo positus, nempe, ly *omninò*:quia iuxta dicta, non accipitur,vt dicit negationem horum trium modorum habendi *esse* corporeum; sed tantùm prout dicit omnimodam negationem corporei primo modo accepti,ita ut sit sensus,an Angelus sit inextensus quantitativè omnimode

nimodè,idest,non solùm per se,sed etiam per accidens; & non tantum adhuc per accidens quoad suam substantiam,sed etiam quoad omnem operationem,

Ratio prior prædictæ explicationis. D. Thom.

Ratio autem,quare in hoc sensu prædictas particulas sumimus est: quia hoc dubium peculiariter excitatur ad explicandum primum articulum præsentis quæstionis D.Thomæ:& S. Doctor in sensu nuper dicto sumpsit particulas istas,vt optimè notarunt Ferrara 2.contra Gentes cap.49.Caietanus, & Bañez in præsenti, idque satis colligitur ex D. Thoma:tum ex eo,quod articulo sequenti inquirit: *Vtrum Angelus sit compositus ex materia & forma?*(quod de omni materia debet intelligi,non solùm spirituali:sed etiam physica,& materiali,vt intuenti, & etiam ex infra dicendis constabit) & quæst.51.art.1.sciscitatur: *Vtrum Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita* seu) quod in idem quoad præsēs redit vt ibidē dicemus)vtrùm informent corpora:Constat autem hos duos posteriores articulos superfluere,si in primo art.huius quæst. omnes tres modos, quibus aliquid dicitur incorporeum,iam recensitos comprehendisset;qui tamē non superfluunt,sed omnia optimè consonant: si in hoc primo articulo inquiratur vtrùm Angelus sit omninò inextensus quantitatiuè:in sequenti verò,an sit ex materia,& forma compositus:& q.51. art.1 vtrùm informet materiam, vel vniatur illi?

Ferrara. Caietan. Bannez.

Secunda ratio.

Tum etiam. Quia art.4. huius quæstionis probat, Angelos non posse distingui inter se solo numero quamuis constarent materia:quia in eo casu materia non esset principium distinctionis vnius ab alio,eò quòd non subesset diuisioni quantitatis nam Angeli sunt incorporei.Vbi clarè condistinguit esse incorporeum ab hoc, quod est esse compositum ex materia, & forma:& præcisè sumit illud pro inextenso per quantitatem,supponitque, Angelos esse incorporeos iuxta hanc acceptionem incorporei dictam in hoc art.1.vt ita explicaret,se hanc vocem *incorporei* pro sola carentia quantitatis in illo accepisse.

Tertia.

Deinde.Quia suprà quæst.3.art.3. & 2. excitat alias duas similes quæstiones de Deo.In art. quidem 1 *Vtrùm Deus sit corpus?*in 2.*Vtrùm sit compositus ex materia,& forma?*sed(vt ipse S. Doctor se ibi explicat)per corpus sumit solùm trinam dimensionem. & non aliquid compositum ex materia & forma,alias superflueret articulus secundus. Ergo pariformiter id ipsum in præsenti debet intelligi.

Vltima. D. Thom.

Tum denique Quia D. Thomas 2. contra Gentes cap.49 probat Angelos non esse corpus:& cap. 50.carere compositione materiæ,& formæ:& cap. 51. non informare materiam:quæ tres quæstiones sunt eædem met, quas disputat in art.1 & 2.huius quæstionis, & q.sequenti art.1. Sed in prima illarum, quas loco citato ex 2.contra Gentes discutit, per corpus intelligit corpus de prædicamēto quātitatis:& propterea in prima ratione assumit hanc propositionem, quòd nullum corpus inuenitur, quod contineat aliquid,nisi per commensurationē quantitatis:ergo id ipsum dicendum est in præsenti.Vnde ex omnibus hucusque dictis integer tituli sensus erit:Vtrùm Angelus, qui sit omninò inextensus quantitatiuè,idest,non solùm in se, sed etiā in omni sua operatione,quantitate carens,existat in rerum natura?

Obiectio.

4. Nec obstat,si obijcias primò,quòd D.Thomas hic agit de substantia Angelorū absolutè,vt patet ex titulo:carentia autem extensionis non ad substantiam,sed ad accidens pertinet.

Secunda.

Secundo.Quia D.Thomas in præsenti tractat de incorporeitate, quæ sit sufficiens ad inducendam intellectualitatem: ad quod non sufficit negatio solius quantitatis.vt de se patet.

Tertia.

Tertio. Quia ratio D.Thomæ ea est, quod quia vniversum debet habere aliquam partem, per quā assimiletur Deo,vt est substantia intellectualis, & spiritualis omnino ideo debet dari aliqua substantia omnino spiritualis: at non esset talis si solum esset incorporea per solam negationem quantitatis;haberet tamen materiam physicam, & corpoream: ergo D.Thomas non solum vult.in art. 1. huius qu. Angelos esse incorporeos per negationem quantitatis,sed etiam aliis duobus modis initio explicatis.

Quarta.

Quarto.Quia D. Thomas in præsenti,vt ex verbis ipsius constat.excludit ab Angelis omne corpus quod determinatur ad hic,&nunc:sed non solum corpus de prædicamento quantitatis. sed etiā corpus in aliis duabus acceptionibus clauditur sub corpore quod determinatur ad hic & nunc: ergo etiam excludit corpus in aliis duabus acceptionibus.

Vltima.

Quinto denique. Nam expresè loquitur S. Doctor de quodā incorporeo opposito illi, quod ponebant Antiqui quos ipse refert in corpore articuli sed hoc corpus,quod ponebant isti non erat sola quantitas: ergo non loquitur de incorporeo prout solum dicit negationem quantitatis.

Respondetur primæ. obiectioni.

Respondetur enim ad primam ex his obiectionibus,quod substantia Angelorum absolutè explicatur per hoc,quod sit talis,quæ neque in se neque in suis operationibus recipiat quantitatem quod est esse omnino inextensam per se,& per accidens vt declaratum est.

Ad secundū

Ad secundum respondetur, Sanctum Doctorem non inducere incorporeitatem ad probandam intellectualitatem,sed potius é converso. ex intellectualitate ostendere incorporeitatem, hoc est negationem quantitatis modo iam dicto.

Ad tertiam.

Ad tertiam dicendum est. quod licèt ex ratione perfectionis vniversi,ac proinde ex gradu puræ intellectualitatis,qui eo debet reperiri. posset optimè probari. dari incorporeum omnibus modis: nihilominus in art,1.huius quæst D. Thomas solùm intendit concludere id,quod nobis magis notum est.scilicet,dari incorporeum.prout dicit omnino negationem quantitatis iam dictam:& posteà in sequentibus ex eodem gradus intellectualitatis cōncludit,dari in vniuerso creaturam incorpoream alijs modis.

Ad quartam.

Ad quartam respondetur,quòd licèt omne corpus,etiam in aliis duabus acceptionibus sumptum determinetur ad hîc,& nunc,& optimè posset ratio D. Thomæ ita disponi, vt ex ea prædictum corpus excluderetur:attamen S.Doctor in præsenti solum concludit negationem corporis de prædicamento quantitatis, quod determinatur ad hic, & nunc quippe quod est nobis magis notum & sensibile:quia de exclusione corporis in aliis acceptionibus in sequentibus erat acturus.

Ad vltimā.

Ad vltimam similiter dicendum est, quod licèt incorporeum in aliis acceptionibus sit oppositum illi,quod ponebant Antiqui,quos refert incorpore articuli,in eo tamen eorum sententiam non intendit impugnare,nisi præcisè quoad corpus quantitatiuum,quod ponebant propter id, quod nuper dicebamus & propter rationes à nobis assignatas.

§. II. *Decisio dubii*

Conclusio.

5 Dicendum ergo est Angelos,qui sint omninò incorporei, seu inextensi per quantitatem, existere

existere in rerum natura. Hæc conclusio habet saltem virtualiter duas partes. Unam scilicet, Angelos existere: alteram esse omnino incorporeos, seu quantitativè inextensos. Et quoad primam partem est certa secundum fidem, vt constat ex illo Matthæi 18. vbi dicitur, pusillorũ Angelos frui visione Dei: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei* Ex illo 2. Petri 2, *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit* Ex eo illo Iudæ in sua epistola Canonica *Angelos, qui non seruaverunt suum principatum in iudicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit*. Vbi fit mẽtio peccati, & punitionis Angelorum. Et ex innumeris locis Scripturæ, vbi tam in novo, quam in veteri Testamento refertur. Angelos apparuisse, locutos, vel operatos fuisse: ex quibus patet, illos existere.

Matt. 18. *2. Petr. 2.* *Iude ep.*

6 Quoad secundam vero partem, esse videlicet omninò incorporeos, seu quantitativè inextensos, etiam est certa: & non obscurè probatur ex testimonio Psalm. 103. *Qui facis Angelos tuos spiritus.* Quod nomen *spiritus* licet interdum in Scriptura tribuatur rebus corporeis, & quantitativè extensis quales sunt ventus, & aer, vt constat ex illo Actuum 2. *Factus est repente de cælo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis*: hic tamen non posse sumi nisi pro vero spiritu carente omnino corporeitate, & extensione quantitatiua, deducitur, tum ex communi expositione Sanctorum Patrum, Dionysij 4. de diuinis nominibus, nostri Cyrili 4 in Ioannem cap. . Nazianzeni oratione 38. Gregorij Nisseni oratione in illa verba: *Fiat voluntas tua* Chrisostomi hom. 22. in Genesim, Damasceni lib. 2. de Fide cap. 3. Gregorij Magni 4 Dialog. cap. 29. & D. Thomæ in præsenti ar. 1. huius quæstionis in argumento, *Sed contra*: tum etiam ex communi Theologorum consensu, qui ducti hoc testimonio docent, Angelos esse omnino incorporeos.

Psal. 103. *Actor. 2.* *Dionys.* *Cyrill.* *Nazian.* *Greg. Nyssen.* *Chrysost.* *Damasc.* *Gregor. Magn.* *D. Thom.*

Confirmatur hæc secunda pars ex verbis Concilij Lateranensis in confessione fidei, vt refertur in cap. *Firmiter De summa Trinitate, & fide Catholica* vbi sic dicitur: *Unum vniversorum principium creator omnium visibilium & inuisibilium, & spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, Angelicam videlicet, & mundanam ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam* vbi clarè distinguit angelum à natura corporea. Ex quibus verbis licet non colligatur, sententiam nostram quoad hanc vltimam partem esse de fide, quia Concilium non intendebat diffinire. Angelos esse incorporeos, sed tantùm vtramque creaturam esse conditam à Deo: ex eis tamen satis colligitur eius veritas.

Conc. Lat.

Probatur conclusio ratione D. Thom

7 Deinde probatur simul vtraque pars conclusionis ratione desumpta ex D. Thoma art. 1. huius quæstionis, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam vniversum hoc debet esse perfectè simile Deo, eo saltem modo, quo creatura queit suo creatori assimilari: ergo debent esse in eo creaturæ purè intellectuales: ergo creaturæ, quæ sint omninò incorporeæ, seu inextensæ quantitatiuè, quas Angelos nominamus.

Antecedens probatur. Tum quia id, quod est valdè bonum & valdè perfectum, debet modo dicto) esse valde & perfectè simile Deo. Constat autem, hoc vniuersum esse valdè bonum, & valdè perfectum: ex eo quod dicitur Genesis 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona* cum de singulis tantum dixisset esse bona: quod notauit D. Thomas 2. contra Gent. cap. 45. ratione 7. his verbis: *Hinc est, quod dicitur Genesis. 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona, cùm de singulis dixisset, quòd sunt bona: quia singula quidem sunt in suis naturis bona: simul autem omnia valdè bona propter ordinem vniversi, quæ est vltima, & nobilissima perfectio in rebus.*

Genes. 1. *D. Thom.*

Tum etiam. Quia licèt hæ, vel illæ creaturæ sigillatim sumptæ sint similes Deo in aliqua, vel aliquibus perfectionibus: attamen vniversum, vtpotè ambiens vniversas creaturas, est simile ipsi in vniversitate, seu collectione omnium perfectionum: ac proinde est illi perfectè simile. Quod innuit Doctor Angelicus 2. contra Gentes dicto cap. 45. ratione 3. dicens: *Quanto aliquid in pluribus est Deo simile, tantò perfectiùs ad eius similitudinem accedit* Tum denique. Quia virtus causæ maximè splẽdet in vniversitate, seu collectione omnium effectuum, qui ab illa procedunt: & per consequens in, illis effectibus simul sumptis reperitur, pro captu suo, maxima, & perfecta similitudo inter ipsos, & suam causam.

Ang. Doctor.

Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Quia similitudo perfecta vniversi, vt est effectus Dei, petit, vt quoad aliquas creaturas sit simile suæ causæ in eo, quod ei est ratio agendi: sicut perfecta similitudo effectus ignis cum eodem igne exigit, vt sit similis ipsi in eo, quod est ei ratio agẽdi. Ergo cùm Deus, quippe naturæ purè intellectualis, agat solùm per intellectum, & voluntatem, oportet, vt in vniverso reperiantur aliquæ creaturæ purè intellectuales, seu habentes naturam purè intellectualem, & intellectum ei correspondentem, & solummodò per illum, & voluntatem agentes.

Secunda verò consequentia ex hac priori constat. Quoniam creatura purè intellectualis debet esse omnino incorporea, seu inextensa quantitatiuè: ex eo quod id, quod non est tale, vel quia est ipsa quantitas, vel per accidens habet, siue quoad suam substantiam, siue quoad aliquam operationem, esse extensum à quantitate, non potest elicere operationem, nisi per organum corporeum, & talis operatio, ac potentia elicitiua illius nequit versari nisi circa singularia, vt in sensibus omnibus, tam internis, quàm externis cernitur, & N. Complutenses in lib. de Anima disp. 16. n. 18. & 19. ostendunt. Hæc autem duo pugnant cum natura purè intellectuali, & cum *intelligere* ei correspondente, vt constat, tum ex se, tum etiam ex eo, quòd natura purè intellectualis non habet aliam operationem præter *intelligere & velle*, quæ nequeunt exerceri per organum corporeum: sicut neque *intelligere* terminatur tantùm ad singularia, sed extenditur quoque ad vniversalia, vt ex se etiam patet.

N. Compl.

8 Confirmatur primò. Quia in vniverso adhoc, vt sit perfectum, & perfectè simile Deo, concedendus est gradus puræ intellectualitatis: ergo creatura aliqua omninò incorporea, & inextensa per quantitatem: ergo dabuntur Angeli, qui sint omninò incorporei, & inextensi per quantitatem. Secunda consequentia patet ex prima: siquidem gradus puræ intellectualitatis solũ in suprema creatura substantiali, quam nomine Angeli intelligimus, valet reperiri. Prima autem sequitur ex antecedenti, vt in ratione nuper facta probauimus. Antecedens autẽ probatur. Quia in vniverso ad hoc, vt sit perfectum, & perfectè simile Deo, concedendi sunt speciales gradus essendi, vivendi, & sentiẽdi, qui sunt minùs perfecti: ergo concedendus est gradus puræ intellectualitatis, qui est magis perfectus. Quam rationem tradit D. Thomas Opusculo 2. cap. 75. sub his verbis: *Quantò aliqua sunt superiora in entibus, tantò*

Confirm. 1. *D. Thom.*

tantò magis pertingunt ad similitudinem divinam. Videmus enim res quasdam infimi gradus participare diuinam similitudinem quantum ad esse tantum, velut inanimata: quædam autem quantum ad esse, & vivere, ut plantæ: quædam autem quantum ad sentire, ut animalia. Supremus autem modus est per intellectum, & maximè Deo conueniens. Suprema igitur creatura sunt intellectuales.

Confir. 2. D. Thom. 9 Confirmatur secundo ratione, quam ex parte quodammodo innuit D. Thomas loco statim referendo. Quia in homine, qui dicitur *Microcosmos*, epilogus, seu mundus paruus, vel universum parvū dantur omnes gradus essendi, viuendi, sentiendi, & intelligendi adunati: ergo in universo magno debent dari divisi, & distincti: ergo debent dari creaturæ purè intellectuales, omni extensione quantitativa carentes, quas Angelos, appellamus, in quibus supremus ex illis gradibus, Nempe gradus intellectualitatis, diuisus reperitur. Antecedens constat. Ex eo enim nomine omnis creaturæ, vel creaturæ mundi intelligitur homo, Marci vltimo, & ad Romanos 1. Marci vltimo. quia in eo, tanquam in epilogo mundi, seu vniuerso paruo, reperiuntur omnes gradus essendi, viuendi, sentiendi, & intelligendi adunati, qui in alijs rebus sūt ex sparsi, & diuisi, vt notauit Angelicus Doctor ad Romanos 1. lect. 6. explicans illud: *Inuisibilia Dei à creatura mundi, &c.* Vbi sic ait: *A creatura mundi, per quod potest intelligi homo Marci vltimo: Prædicate Euangelium omni creaturæ: quia communicat cum omni creatura: habet enim esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis, vt Gregorius dicit.* Prima autem consequentia aperte sequitur ex antecedenti: aliàs enim non esset cur totum vniuersum diceretur vniuersum magnum, & homo vniuersum parvum; nec homo esset epilogus, & totus mundus ab illo epilogatus. Secunda vero consequentia ex prima, suppositis iam dictis, satis patet.

A Rom: 1. D. Thom.

§. III. Aliquæ obiectiones contra rationem D. Thomæ proponuntur, & diluuntur.

Obijcitur 1. contra rationem. D. Thom. 10 SEd obijcies primo contra rationem præcipuam ex D. Thoma art. 1. huius quæstionis desumptam, quod hoc ipso, quod Deus agat per intellectum, & voluntatem, ac proinde liberè, non potest sufficienter probari, aliquid egisse, nisi desumatur, vel ex scriptura, & Patribus, vel experimento, vel ex effectibus: sed ratio facta à D. Thoma ex nullo horum capite procedit: ergo non est sufficiēs ad probandum, dari in hoc vniuerso prædictas creaturas. Minor, & consequentia patent. Maior autem probatur ex eo, quod in nobis accidit liberè operantibus: nequit enim sufficienter probari, nos aliquid huiusmodi egisse, nisi vel ex sufficienti authoritate, id est, nobis, vel Deo revelantibus, vel experimento, vel ex effectibus, vt per se constat: ergo &c.

Diluitur. Respondetur, rationem factam à D. Thoma virtualiter ex scriptura, & Patribus procedere. Nam ex scriptura, & Patribus habetur, universum esse à Deo productum: hoc autem semel supposito, vt in hac ratione supponitur, optimè infertur, productum fuisse cum omnibus gradibus: ex eo quod isti ad eius perfectionem spectant, vt benè notavit idem D. Thomas suprà quæst. 22. art. 4. vbi postquam dixit: *Post bonitatem autem divinam, quæ est finis à rebus separatus, principale bonum in ipsis rebus existens est perfectio universi: quæ quidem non esset, si non omnes gradus essendi invenirentur in rebus,* statim ex hoc intulit, omnes hos gradus esse productos, & ideo concludit: *Vnde ad divinam providentiam pertinet, omnes gradus entium producere.*

D. Thom.

Elucidatur solutio. Potestque hoc explicari ex eo, quod inuenitur in mundo minori, nempe in homine, qui ex mundo maiori, scilicet toto universo, desumptus, & epilogatus est: vbi omnes gradus iam dicti ad eius perfectionem spectant. Et ita hoc ipso, quod habeatur ex scriptura, productum esse prædictum mundum minorem optimè inde infertur, fuisse productum cum omnibus his gradibus, ad eius perfectionem spectantibus. Sicut etiam hoc ipso, quod tradat scriptura, hominem fuisse à Deo factum, benè etiam hinc colligitur, factum esse cum manibus, & pedibus: ex eo quod istæ sunt partes illius, ad eius perfectionem pertinentes.

Prima obiectio. Nec refert si dicas, quod quamuis manus, vel pes pertineant ad perfectionem integram hominis, non tamen ex eo, quod constet ex aliqua reuelatione, vel authoritate, hominem esse productum, conuincitur productum fuisse cum manibus, & pedibus: cum aliquando contrarium sine eo, quod inuertatur suauis ordo, & prouidentia Dei, contingat. Ergo quamuis daretur, gradum purè intellectualem esse partem ad universi perfectionem integram pertinentem; non concluderetur ex eo, quod sit reuelatum, universum esse productum; dandum esse in rerum natura prædictum gradum, atque adeo Angelos productos fuisse: quia posset oppositum sine inuersione suavis ordinis, & prouidentiæ Dei contingere, vt sine illa accidunt monstra.

Enodatur primo. Respondetur enim primo, quod sicut si constaret, Deum tantum per se ipsum hominem produxisse, probaretur iuxta suavem ordinem, & providentiam ipsius, illum integrum fuisse productum cum omnibus suis partibus: ita cum in præsenti constet totum universum fuisse à Deo solo immediatè productum, optimè inde deducitur, fuisse ab eo iuxta communem, & suavem eius providentiam factum cum omnibus illis, quæ ad eius naturalem perfectionem spectant.

Secundo. Secundo respondetur, quod licet id, quod pertinet ad complementum alicuius naturæ particularis, possit aliquando ex concursu, aut defectu alicuius causæ secundæ iuxta suavem ordinem & providentiam Dei deesse; non tamen id, quod pertinet ad perfectionem naturæ vniuersalis siue huius universi: quia adhuc id, quod aliquando deest naturæ particulari seu quod aliquando denturmonstra, vtputa si daretur homo sine manibus, & pedibus, fit propter perfectionem vniuersi, ad quam quodammodo requiruntur monstra: & ideo monstra & defectus isti non sunt contra naturam universalem; vt notauit D. Thom. de Potentia quæst 6. art. 2. ad 8. his verbis: *Dicendum, quod monstra licèt fiant contra naturam particularem: non tamen fiunt contra naturam universalem.* Cæterum si deficeret id, quod pertinet ad perfectionem naturæ universalis, vt si deesset aliquis gradus, nempe gradus intellectualitatis tunc, cum non posset hic defectus ordinari ad perfectionem alicuius alterius naturæ vniversalis seu vniversi, siquidem solum istud, quod nunc est, habet esse creatum à Deo, non esset cur talis defectus daretur: sicut propter ordinationem iam dictam, qua defectus naturæ particularis ordinatur ad perfectionem huius vniversi, redditur sufficiens ratio, propter quam possint aliquando tales defectus, sive monstra dari. D. Thom.

Obiectio 2. 11 Secundo, & principaliter contra eandem rationem

nem obijcies, quòd prima consequentia non videtur rectè deduci. Nam in agentibus per intellectum effectus tantùm euadit similis rationi agendi per modū formæ intelligibilis, non verò aliis rationibus agendi: ergo ex hoc, quòd in hoc vniuerso debeant esse effectus similes Deo in ratione agendi, & Deus agat per intellectum, non sequitur, dandas esse in eo creaturas intellectuales, nempe Angelos, vt in illa consequentia infertur. Antecedens patet in domo producta per intellectum, & voluntatem artificis, quæ solùm exit similis formæ intelligibili, non verò aliis rationibus agendi. Consequentia verò probatur: tum, quia intellectus non est ratio agendi per modum formæ intelligibilis: tum etiā, quia ex hoc, quòd aliquid euadat simile formæ intelligibili, non est necesse, vt sit creatura intellectualis, vt in exemplo domus nuper posito constat.

Solutio. Respondetur, quòd licèt ad similitudinem vtcunque effectus cum sua causa sufficiat, quòd euadat similis formæ intentionali, quæ est ratio agendi quoad id, quod repræsentat, vt ostendit exemplum domus ab artifice factæ: ad perfectam tamen similitudinem effectus cum sua causa, qualis est inter vniuersum productum à Deo, & ipsum Deum producentem illum, maior similitudo concedenda est, vt videlicet non solum assimiletur formæ intelligibili, quoad idquod repræsentat, sed quòd modo sibi possibili habeat similem modum essendi illi, quem habet forma intelligibilis, & quia hæc in Deo habet modum essendi intelligibilem, & saltem infert naturam purè intellectualem, in qua sit, inde colligitur, quòd ad hanc perfectam similitudinem vniuersi ad Deum in forma agendi, & modo essendi illius, requiratur, dari creaturas purè intellectuales, in quibus prædicta ratio agendi sic sumpta inueniatur, quæque operentur precisè per hanc formam, & intellectum, ac voluntatem, sicut Deus, & non aliter: alioqui non esset perfecta similitudo vniuersi, vt habet rationem effectus ad Deum, vt est causa illius.

Angelic. præcept. Quam solutionem tradit, & explicat optimè Angelicus Præceptor 1. contra Gentes cap. 46. ratione 4. his verbis: *Similitudo effectus ad causam agentem attenditur secundùm formam effectus qui præexistit in agente: agens enim agit sibi simile in forma, secundùm quam agit. Forma autem agentis recipitur quidem in effectu, quandoque secundùm eundem modum essendi, quo est in agente, sicut forma ignis generati eundem essendi habet modum cum forma ignis generantis, quandoque verò secundùm alium modum essendi, sicut forma domus, quæ est intelligibiliter in mente artificis, recipitur materialiter in domo, quæ est extra animam. Patet igitur, perfectiorem esse primam similitudinem, quàm secundam. Perfectio autem vniuersitatis creaturarum consistit in similitudine ad Deum: sicut etiam perfectio cuiuslibet effectus in similitudine ad causam agentem. Requirit igitur summa vniuersi perfectio, non solùm secundam assimilationem creaturæ ad Deum, sed etiam primam, quantum possibile est. Forma autem, per quam Deus agit creaturam, est forma intelligibilis in ipso. Est enim agens per intellectum, vt suprà ostensum est. Oportet igitur, ad summam perfectionem vniuersi esse aliquas creaturas, in quibus secundùm esse intelligibile forma diuini intellectus exprimatur. Et hoc est esse creaturas secundùm suam naturam intellectuales.*

Replica. Ex quo, fit nihil referre, si dicas, quòd forma intelligibilis, cui assimilatur vniversum, in Deo, est idea diuina: idea autem, cùm sit attributum distinctum ab essentia, ac proinde ab intellectu Dei, nec non à sapientia, & reliquis virtutibus intellectiuis, vt tomo 1. tractatu 5. disput. 1. n. 128. innuimus, non habet formaliter *esse* intellectiuum, sed solùm *esse* intelligibile per modum termini, & obiecti cogniti: ergo ex eo, quòd vniuersum perfectè debeat assimilari formæ intelligibili, non sequitur, in vniuerso dandas esse creaturas intellectiuas. Occurritur.

Non itaque hoc refert. Nam ex dictis facilè respondetur quòd licèt idea propter rationem dictā, non sit formaliter intellectiua: attamen hoc ipso, quòd in vniuerso debeat dari participatio diuinarum idearum, prout habent modum essendi intelligibilem & secundùm illam rationem, secundùm quam Deus per illas operatur, oportet, vt detur creatura intellectualis, in qua prædicta idea sic sumpta recipiatur, & quæ intendens ad illam, dum ad extrà operatur, operetur, & non aliter, vt in Deo contingit. Et proptereà in fine testimonij nuper citati sic concludit D. Thomas: *Oportet igitur ad summam perfectionem vniuersi esse aliquas creaturas, in quibus secundùm esse intelligibile forma diuini intellectus exprimatur: & hoc est esse creaturas secundùm suam naturam intellectuales.* D.Thom.

Aliter enodatur. Adde, quod quamuis idea non sit formaliter intellectiua, non tamen illa sola habet rationem formæ intelligibilis per modum rationis agendi in Deo, sed etiam species intelligibilis quæ quidem formalissimè ex parte rei concepta est purè intellectiua, quia spectat ad lineam diuinæ naturæ in pura intellectualitate consistentis: atque adeò in vniuerso quod debet euadere perfectè simile huic speciei, saltem quoad id, quod dicit gradum essendi, qualis est gradus intellectualitatis, debent reperiri creaturæ purè intellectiuæ.

12 Tertio contra eandem rationem obeijcies, non esse legitimam probationem illius secundæ consequentiæ in ea adductam, nempe, creaturam purè intellectualem debere esse omninò inextensam quantitatiuè: ex eo quòd id, quod est extensum quantitatiuè, debet prout sic est extensum, operari per potentiam, quæ eliciat suam operationem per organum corporeum: & quòd id, quod sic operatur, solummodò potest secundùm hanc rationem operari circa singularia solumque potest illa cognoscere, non verò vniuersalia ac proinde nequit esse naturæ intellectualis, cuius proprium est cognoscere vniuersalia. Nam contra hoc obstat, quod etiam per organum corporeum posset cognosci quidditas materialis seu ratio corporis in communi: quia sicut talis quidditas non excedit organum corporeum in *esse* rei, quandoquidem ta le organum habet etiam quidditatē materialem: sic non est cur excedat illud in *esse* obiecti: ac per consequens non est cur per illud organum non possit cognosci quidditas materialis in communi. Obiectio. 3.

Diluitur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est quòd licèt quidditas materialis non excedat organum corporeum in *esse* rei, excedit tamen illud in *esse* obiecti. Cuius ratio est. Quia (vt optimè notarunt N. Complutenses) in lib. de Anima disput. 16. n. 15. & disput. 17. n. 27. ratio corporis in communi est quodammodò in materia singulari, & quodammodò extra materiam. Est quidem in materia singulari, quatenus à parte rei identificatur cum illa. Est autem quodammodò extra eam, quatenus per speciem intelligibilem, repræsentantē naturā sine singulari, quodammodò abstrahitur ab illa. Vnde, quia obiectum connaturale alicuius potētiæ cognoscitiuæ, & talis potentia debent conuenire in eodē gradu immaterialitatis, ita vt vel sint omninò cōmensurata in gradu, N. Complut.

gradu, vt *in* 1. *tomo, tractatu* 2. *disp.* 5. *num* 123. & deinceps diximus, vel si non sint omninò commensurata, tunc potentia cognoscitiva debet habere gradum immaterialitatis elevatiorem, vt in Deo respectu creaturarum ab eo cognitarum accidit: ideò potentia cognoscitiva rationum universaliū, & materialium debet esse vel omninò commensurata cum illis in gradu immaterialitatis (vt contingit in nostro intellectu, qui est potentia spiritualis & est quodammodo in materia, quatenus est in anima, quæ est in materia, & quodammodo est separatus à materia, prout est spiritualis, & recipitur immediate in ipsa anima spirituali) vel si prædicta potentia cognoscitiva non habuerit omnimodam commensurationem cum his quidditatibus materialibus, & universalibus in gradu immaterialitatis, tunc immaterialitas potentiæ non debet esse infra gradum immaterialitatis obiecti, sed habere gradum immaterialitatis elevatiorem, vt in Deo, & in Angelis respectu prædictarum quidditatum materialium constat.

Quare, cùm potentia, quæ operatur per organū corporeum, non sit hujusmodi, si quidem talis potētia cognoscitiva, eo ipso quòd operatur per illud organum, est in eo, vt in subiecto propriò & immediato ipsius, ac proinde non habet adhuc quodammodo non esse in materia, & quodammodo esse in illa vt in intellectu nostro cōtingit: ideò prædicta potentia non potest attingere rationem corporis in cōmuni: & per consequens prædicta quidditas excedit in *esse* obiecti talem potentiam, & ejus operationem.

D. Thom. Quæ solutio desumpta est ex D. Thoma 1. p q. 14. art. 1 & 4. & in 4. dist. 49 q. 2. art 1. de Veritate q. 8. art. 1. & 3 cōtra Gentes c. 49. necnon infra q. 75 art. 2. his verbis: *Omne autem corpus habet aliquā naturam determinatam. Impossibile est igitur, quod principium intellectuale sit corpus, Et similiter impossibile est, quòd intelligat per organū corporeum: quia si esset natura determinata illius organi corporei prohiberet cognitionem omnium corporum.* Vbi nomine naturæ determinatæ non intelligit S. Doctor naturam contractam ad specialem gradum, atomamque speciem, aliàs enim neque potentiæ spirituales possent percipere omne corpus (intellige secundùm rationem communem corporis) sed naturam ita determinatam & limitatam, vt non sit indifferens ad hoc, ut fiat in *esse* cognoscibili, & per species universales omne corpus: qualem determinationem, & limitationem habet potentia operās per organum corporeum: vt ex ratione nuper facta constat. Videantur tamen N. Complutenses disp. 16. nuper citata à n. 14. usque ad 22.

N. Compl.

§. *IV. Aliæ obiectiones contra duas confirmationes rationis D. Thomæ, & earum solutiones.*

13. Quarta obiectio. QUartò contra primam confirmationem, in qua ex eo, quòd *esse* intellectuale est supremus omnium gradus, infertur esse communicatū, ac propterea concedendas esse creaturas intellectuales, nempe Angelos, in quibus talis gradus reperiatur, obiicies, quod *esse* intellectuale per modū actus purissimi constituit in Deo gradum divinæ intellectualitatis: & tamen hic non cōmunicatur: ergo ex eo, quòd *esse* intellectuale sit supremus omnium graduum, malè colligitur esse aliquibus creaturis, nempe Angelis, communicatum.

Confirmatur. Confirmabis. Nam hic gradus supremus intellectualitatis in homine reperitur: ergo ex eo, quòd debeat necessariò communicari ad perfectionem universi, non infertur, dandos esse in rerum natura Angelos, ne perfectio prædicti gradus desit universo.

Respondetur, quòd *esse* intellectuale per modum actus purissimi non solùm dicit gradum secundùm generalem rationem gradus intellectivi, sed modum illius, seu ipsum, vt intra propriam lineam contractum ad *esse* intellectuale, & gradum proprium Dei, & omni alteri extra Deum repugnantem. Ex ratione autem facta non infertur, modum, & gradum istum, sicut nec modos infinitatis, entis à se, &c. qui solius Dei proprij sunt, debere ad perfectionē universi communicari in sua plenitudine alicui creaturæ (non enim ad perfectionem universi desideratur id, quod omninò incommunicabile est) sed dandos esse quatuor gradus rerum suprà enumeratos, nempe, gradus essendi, vegetandi, sentiendi & intelligendi; non qualitercunque, sed perfectos seu completos vt statim magis explicabimus. Respondetur ad obiectionem.

Replica. Nec refert, si vrgeas, hinc fieri, non pertinere ad perfectionem universi, quòd alicui creaturæ in eo contentæ debeant communicari gratia, & gloria, aliaque dona supernaturalia, aut unio hypostatica siquidē omnia hæc non sunt participationes Dei: nisi quoad modum proprium, secundùm quem, Deus habet *esse* in se, non verò dicunt præcisè participationem gradus intellectualis, vt constat ex illis, quæ in 1. tomo tractatu 2. disput. 3. n. 31. & 32. diximus.

Respondetur enim primò, aliud esse, an ex aliis capitibus pertineat ad perfectionem universi hæc cōmunicatio gratiæ, gloriæ, vnionis hypostaticæ, & aliorum donorum supernaturaliū, ac proinde quodammodo ei debeatur; aliud verò an ex vi rationis factæ in articulo 1. huius quæstionis ad probandū dari in rerum natura Angelos, qui sint omnino incorporei, seu inextensi quantitativè, id inferatur. Dicimus ergo, quod ex vi hujus rationis id non sequitur; quamvis ex vi illius sequatur dandos esse Angelos, qui sint omnino incorporei. Utrùm autem ex aliis capitibus id colligatur, constabit ex his, quæ alibi (Deo dante) dicemus. Diluitur 1.

Secundò respondetur, probabile esse quod in ratione facta in art. 1. huius quæstionis, debitè tamen applicata, probatur congruenter, dandā esse in hoc universo aliquam creaturam, aut partem illius cui prædicta dona supernaturalia; ac proinde modus proprius Dei prout est in se, non quidem in sua plenitudine sed dumtaxat per participationem quandam, communicentur: quatenus ad perfectionem universi spectat, vt in eo dētur tam omnes gradus, quàm ordines rerum. Idque etiam potest colligi ex eo, quod in mundo minori & perfectissimo intra rationem mundi minoris cernimus, nempe in Christo Domino, in quo unio hypostatica, gratia, gloria, cæteraque dona supernaturalia, necnon & gradus omnes essendi adunatè inveniuntur: nam hinc congruenter infertur quod omnia hæc debēt, quantum naturæ rerum cum debita decentia exposcunt, dari in aliis divisa: ac proinde quod gratia, & gloria, quæ non exigūt unionem hypostaticam, communicandæ erant aliquibus creaturis intellectualibus, absque eo, quod eis unio hypostatica, quæ modo alibi tacto requirit, saltem per modum ornatus decentis sive dispositionis omnino subsequentis, gratiam, & gloriam, & alia dona supernaturalia, communicanda erat ipsi Christo vna cum gratia & gloria. Secundò

Cæterùm cùm dicimus, ex hac ratione modo dicto sequi, pertinere ad perfectionem universi hanc communicationem vnionis hypostaticæ, & donorum Explicatur hæc postea, et solutio.

donorũ supernaturalium non est sensus, quòd ipsi vniverso secundùm *esse* naturale, quod dicit, ac proinde partibus eius naturalibus sit debita prædicta communicatio; sed quòd eidem vniverso, vt coalescit ex omnibus ordinibus, debetur quodammodò talis cõmunicatio. Sicut licèt in Christo Domino dona supernaturalia non sint debita naturæ humanæ secundùm se sumptæ; sunt tamen debita cõiuncto illi, quod ex persona Verbi, & natura humana resultat, nẽpe Christo Domino, ratione vnionis ad personam diuinam. Sed de his iterùm suo loco redibit sermo, & ex ibidem dicendis patebit, quænã ex his duabus solutionibus probabilior sit.

Respondetur ad confirm.

Ad confirmationem respondetur, quòd ex eo, quòd in homine, qui est mundus, seu vniversum paruum, gradus intellectualitatis adunatè reperiatur cum alijs gradibus, optimè infertur, dandũ esse separatim in aliqua huius mundi creatura, puta in Angelo, vt ratio, & perfectio magni vniversi in illo salvetur, ut ex dictis n. 9. patet. Cui addi potest ex Cajetano in presenti, & *q. 1. sequenti art. 1.* quòd quandocũque datur aliqua creatura, seu gradus distinguibilis per plures modos, aut differẽtias essentiales, oportet quòd si invenitur secundùm imperfectiorem modũ, aut differentiam, quòd inveniatur etiã secundùm perfectiorem. Nam cùm vtrumque sit possibile, natura non est magis sollicita circa imperfecta, quàm circa perfecta. Et sic ex hoc ipso, quòd gradus intellectualitatis sit distinguibilis per modos, aut differentias essentiales homini, & creaturæ purè intellectuali convenientes, & inveniatur secundùm modum, & differentiam omnium imperfectiorem in homine, debet etiam secundùm differentiam magis perfectam, quàm sit differentia hominis, in creatura purè intellectuali, nempe in Angelo reperiri.

Caietanus.

Elucidatur solutio.

Quod etiam magis explicari potest, si attẽdatur, tum id, quòd supra *n. 7.* innuimus, scilicet, ad perfectionem vniversi spectare, vt dentur in eo creaturæ valde similes Deo in modo agendi: ita ut sicut Deus solùm operatur media forma intelligibili, & non aliter, ita & aliquæ creaturæ universi: alioqui (vt *n. 7.* dicebamus) universum non esset valde, & perfectè simile Deo, ut effectus suæ causæ. Constat autẽ solos Angelos, non verò homines habere hũc modum operandi. Tum etiam, quod ad perfectionem universi, & perfectam similitudinem ejus cũ Deo pertinet, dari in eo creaturas habentes intellectum, fundatum, & receptum in natura integra, & totali, non verò præcisè partiali: & ideò ad perfectionem ejusdem universi spectat, quòd cæteri alij gradus reperiantur in naturis completis, & integris, in quibus potentiæ proximæ agendi prædictis gradibus correspondentes radicentur. Constat autem hominem ratione solius animæ habere intellectum, non verò ratione suæ naturæ completæ: & ita intellectus in illa, non verò in toto homine subiectatur: ac proinde debet dari Angelus, qui est naturæ completæ purè intellectualis, in quaque intellectus radicetur.

41

Quinta obiectio.

Quintò, & vltimò contra secundam confirmationem rationis D. Thomæ, in qua ex eo, quòd in homine, qui est universum paruum, dantur omnes gradus uniti, infertur, eos dandos esse divisos in universo, ac propterea dandas esse creaturas purè intellectuales, omni extensione quantitativa carentes, in quibus supremus gradus divisus reperiatur, sic obiicies, Quia ex eo, quòd omnes gradus, sint uniti in homine, qui est mundus paruus, non sequitur in universo dandum esse gradũ sentiendi, qui non sit simul vivendi, & essendi: ergo neque sequitur dandum esse gradum intelligendi, qui non sit simul sentiendi: ergo malè infertur, dandas esse creaturas pure intellectuales, omni extensione quantitativa carentes. Secunda consequentia ex priori constat. Nam hoc ipso, quòd gradus intelligendi sit etiam principiũ sentiendi, non potest esse pure intellectualis, omnique extensione quantitativa carere creatura in qua reperitur, ut ex se, & ex jam dictis patet. Prima verò consequentia ex paritate rationis videtur sequi. Antecedens autem ex se constat: quandoquidem gradus sentiendi supponit gradum essendi, & vegetandi: & propterea nulla datur creatura sensitiva, quæ non sit simul vegetativa, habeatque gradum essendi.

Confirm.

Confirmabis. Nam ex eo, quòd in mundo paruo, nempe in homine, dentur unita sensitivum, & locomotivum per motum progressivum, necnon & intellectivum, non infertur, dandum esse in universo locomotivum sine sensitivo, neque intellectivum sine loco motivo: ergo ex eo, quòd in homine reperiatur *esse* vegetativum, & sensitivum coniunctum cum intellectivo, non infertur, dandum esse gradum intellectualem separatum à gradu vegetandi, & sentiendi.

Soluitur obiectio cũ sua confirmatione.

Respondetur, illationem illam in nostra vltima confirmatione factam procedere servata natura cujuscunque gradus: taliter, quod illi separati in universo reperiantur, qui in homine inveniuntur adunati, quique separabiles fuerint. Et quia gradus puræ intellectualitatis separabilis est, tam à gradu locomotivi, quàm sensitivi, rectè ibi deducitur, esse dandum sic in universo. At verò quia gradus sentiendi est omninò inseparabilis à gradu vivẽdi, & essendi, sicut gradus locomovendi per motum jam dictum à gradu sentiendi, ut per se patet: ideò in illis non sequitur, dandos esse separatim in universo hos gradus perfectiores sine imperfectioribus, eò quòd conjunctim in homine reperiantur. Per quod patet ad confirmationem.

§. V. Opposita sententia, & duo priora pro ea argumenta, nec non & responsio ad illa.

15

Contraria sententia.

CONtrariam nihilominùs sententiam, nimirùm, non dari Angelos, qui sint omninò incorporei, seu extensi quantitativè, tenuerunt Saducæi, quos refert D. Thomas in præsenti, & aliqui Antiqui, quorum meminit Aristoteles *in 4. Physic.*

D. Thom. Aristotel.

Probatur ex Scriptura.

Probarique potest primò ex Scriptura Genesis 6. vbi sic dicitur iuxta antiquã lectionẽ Septuaginta, cujus meminit D. August. *lib. 15.* de Civit. Dei *c. 23. Videntes Angeli Dei filias hominũ quia bona sunt, &c. & generabant eis &c.* Quæ verba de veris Angelis exponunt Lactantius Firmianus *lib. 2.* divinarum institutionum *c. 14.* Tertullianus lib. de Idololat. c. 9. & de Velandis virginibus c. 7. & alii plures quos referunt Pereira lib. 8. in Genesim disput. 1. Vasquez in præsenti disp 178. c. 2. & Bubalus hic quæsito 3. difficultate 1. §. 9. Quare, cũ id, quod est omninò incorporeum, id est carens omninò quantitate, non possit generare filium corporeum, vt de se patet, fit inde, vt Angeli non sint omninò incorporei: ac proinde non dabuntur in rerum natura Angeli, qui omninò incorporei sint.

Genesis 6. Lactãtius. Firm. Tertul. Pereira. Vasquez. Bubalus.

Solutio.

Respondetur, quòd licèt in Septuaginta legatur: *Videntes Angeli Dei, &c.* nihilominùs ibi non de veris Angelis, sed de hominibus nobilibus, & potentibus vel de fortibus, aut bonis, vel filiis Seth, aut Judicum illius temporis est sermo, vt docent Chrysostomus homil. 22. in Genesim. Augustinus lib. 15. de Civit. Dei c. 23. Theodoretus q. 47. in Genesim, Cassianus collatione 8 c. 21. noster Cyrillus

Chrysost. August. Theodor. Cassianus.

Cyrill. Rupertus. D. Thom. Cyrillus lib. 9. contra Iulianum, Rupertus lib. 1. in Genesim c. 12. D. Thomas q. sequenti art. 3. ad 6, & alij plures. Attribuitur autem hoc nomen istis, vel quia nobilitas, & fortitudo in Angelis maximè resplendet, vel quia suis bonis operibus diuinam virtutem, & voluntatem hominibus declarabant, qui nomine Angelorum optimè significantur, vt initio huius dubij n. 1. notauimus. Cui expositioni fauent diuersæ translationes Symmachi, Aquilæ, Hieronymi in quæstionibus Hebraicis, Genebrardi, & Chaldaicæ.

Roboratur solutio. Ratio autem propter quam dicimus, verba ista non esse intelligenda de veris Angelis, potest reddi. D Quia Deus puniturus istum accessum ad filias hominum, ait: *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.* (Genes. 6.) Si autem, qui accesserant essent veri Angeli, & non homines, non statuisset Deus homines propter illud peccatum punire, & delere: siquidem illud non commisissent. Qua ratione ad hoc ipsum probandum vsi sunt D. Thomas, & Theodoretus locis nuper relatis. (D. Thom. Theodor.)

Quid senserint Sancti Patres. Ad id autem, quod in argumento objiciebatur de expositione Patrum, respondendum est, quòd licèt inficiari non possimus, aliquos ex ibi citatis exposuisse hoc testimonium de veris Angelis; non tamen satis constat an loquantur de generatione per E semen ab eis decisum, vel per semen aliquorũ hominum ad hoc acceptum: quod satis est ad hoc, vt ex eorum authoritate non possit probari, Angelos non esse omninò incorporeos.

16. Secundum argumentum. Concilium Nicænum. Secundò probatur eadem contraria sententia ex Concilio Nicæno secundo actione 5. vbi postquam Demetrius Diaconus legit verba quædam Ioannis Episcopi Thessalonicensis, cum quodam Gentili de Angelorum natura disceptantis, in quibus asserebat, Angelos esse quidem intelligibiles substantias, non tamen omninò corporis expertes, sed tenui corpore aëreo, siue igneo constare, iuxta illud: *Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrētem*, (Psal. 103) idque tenere Ecclesiam Catholicam, & multos ex Sanctis Patribus, vt Basilium, Athanasium & Methodium, (Basilius. Athanas. Method.) nosque illos, vt creaturas intelligibiles, & ministros Dei, non tamen verè incorporeos pingere, & colere debere. Postquã igitur Demetrius Diaconus hæc in Sacro Concilio fusè legit, tunc illa in summam collegit Tarasius Patriarcha, Concilioque exposuit in hæc verba: *Ostendit Pater* (Ioannes scilicet Episcopus) *quòd Angelos pingere oporteat, quan[do] circumscribi possint, & vt homines apparuerunt.* Quæ vbi proposita sunt, respondit Sacra Synodus: *Etiam G Domine.* Ergo Concilium apertè sensit, dari in rerũ natura Angelos, qui habeant esse corporeos, seu per quantitatem extensos. Patet consequentia: tum, quia id, quod cõstat corpore tenui aëreo, vel igneo, debet quantitate extendi: tum etiam, & maximè, quia ratio, ob quam Concilium approbauit, Angelos esse depingendos, est, quia circunscribi possunt: quod quidem est proprium earum solummodò rerum, quæ per quantitatem extenduntur.

Solutio. Respondetur, Nicænum Concilium minime approbasse verba Ioannis Thessalonicensis, cùm inter ea plura reperiantur a veritate aliena, vt optimè notauit Bubalus (Bubalus.) in præsenti quæsito 3. difficultate 1. Sed solùm ea diffinisse, quæ tanquam diffinienda Concilio proposita fuere à Tarasio Patriarcha nimirum, quòd Angelos pingere oporteat. Per quod patet ad primam probationem. Ad secundã autem dicendum est, rationem propositam à Tarasio Patriarcha non esse, Angelos esse depingendos, quia seipsis loco circunscribi possint; sed reddere hunc sensum: *Quando circunscribi possunt, & C vt homines apparuerunt*, id est, Angelos pingere oportet, quia corporei apparuerunt. Vnde circunscribi possunt pictura aliqua, nimirum in eo corpore, quod assumunt pro varietate apparitionum, vt ignis, fulgoris, &c. & præsertim in figura hominis, in qua plerunque apparuerunt. Ex quo, vt patet nullo modo sequitur, in seipsis esse corporeos, seu quantitate extensos, sed solùm vt tales apparere.

§. VI. *Aliud argumentum contrariæ sententiæ, & eius enodatio.*

D Tertiò probatur ratione hæc eadem sententia, Quia Dæmones cruciantur igne inferni: ergo sunt extensi per quantitatem, Antecedens patet ex illo Matthæi 25. *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius.* Consequentia verò probatur. Quia id, quod non est extensum per quantitatem, non potest in se recipere actionem corpoream, qualis est actio, qua ignis inferni cruciat siquidem subiectum *quo* actionis, & cuiusuis alterius accidentis corporei debet esse quantitas, vt N. Complut. in lib. de Generatione disput. 4. n. 41. docent. — 17 Tertium argumentum Matt. 25. N. Compl.

Confirmatur primo. Nam plures res corporeæ habent virtutem fugandi Dæmones: ergo signum est, illos & per consequens cæteros alios Angelos, qui quoad hoc sunt eiusdem rationis, vt ex dictis constat, esse extensos per quantitatem. Consequẽtia patet ex nuper dictis. Antecedens autem probatur: tum ex illo Tobiæ 6. vbi dicitur, Dæmonem fuisse fugatum fumo iecoris cuiusdam piscis: tum etiam, quia Exorcistæ ad fugandos Dæmones vtũtur fumo rerum fœtidarum, vt fumo stercoris caprini, & hyperi[c]onis, quod à Latinis vocatur fuga Dæmonum. Tum denique, quia 1. Regum 16. habetur, quòd virtute musicæ Dauidis recedebat à Saule spiritus malus. — Confirm. 1. Tobiæ 6. 1. Reg. 10.

F Confirmatur, & explicatur secundò. Nam ex eo Christus Dominus prout in Eucharistia nequit agere, vel pati per actionem corpoream, quia quãuis habeat quantitatem, caret tamen extensione in ordine ad locum, vt communiter docent Theologi: ergo quod non solùm caruerit prædicta extensione sed etiam quantitate, erit incapax actionis, & passionis corporeæ: ergo è conuerso, quod actu cruciatur, aut fugatur per actionem corpoream, vt in Angelis contingit, non erit inextensum: & ita non dabuntur in rerum natura Angeli, qui sint omninò incorporei, & inextensi per quantitatem. — Confirm.

Respondetur, Dæmones non cruciari per hoc, quòd ignis inferni imprimat illis aliquam qualitatem corpoream: ac proinde neque per hoc, quòd in se recipiant actionem corpoream, ad cuius receptionem sit ipsis necessaria quantitas. Quomodo autem fiat hic cruciatus, an scilicet per alligationẽ, vel per hoc, quòd ignis inferni operando circa alterum subiectum, habeat actionem præuiam ad actionem Dei principalis agentis, & in virtute Dei, vt agentis principalis, eliciat aliam actionem altiorem, & spiritualem circa ipsos Angelos, vel aliquo alio modo, commodiùs solet explicari infrà H q. 64. art. 4. — 18 Euersio tertij argum.

Ad primam confirmationem respondetur, Dæmones fugari rebus corporeis, vel tanquam instrumentis diuinæ virtutis, vel quatenus sunt contrariæ alijs rebus corporeis, quibus velut signis rerum spiritualium ipsos allici, ex D. Augustino docet Angelicus Doctor infrà q. 115. art. 5. ad 3. his verbis: *Ad tertium dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 21. de ciuitate Dei, Dæmones alliciuntur per* — Ad 1. confir. D. Aug. Angelicus Doct.

varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium carminum, rituum, non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, in quantum scilicet hæc eis exhibentur in signum diuini honoris cuius ipsi sunt cupidi. Per quod patet ad primam, & secundam probationem.

Et satis 1. 2. instantiæ. Ad tertiam instantiam. Ad tertiam de musica Dauidis dicendum est, vel quòd virtute diuina, & supernaturali hymnorum, quos concinebat Dauid, recedebat spiritus malus à Saul; vel quod musica illa concurrebat indirectè ad hunc effectum, mutando dispositionem corporalem, ratione cuius Dæmon inhabitabat Saulem: erat enim in eo mediante causalitate humoris melancholici, quem in ipso excitabat. Musica ergo Dauidis, quæ mitigabat tristitiam Regis, expellebat Dæmonem, impediendo dispositionem, per cuius excitationem erat in eo Et siue hoc, vel illo, vel alio quouis modo, in isto & in alijs casibus Dæmones arceantur, nunquam tamen (vt nuper dicebamus) hoc fit, quia in se vel qualitatem aliquam, vel actionem, aut passionem corpoream recipiant, ratione cuius egeant extensione quantitatis. Per quod etiam patet ad secundam confirmationem.

DVBIVM II.

Vtrùm Angelus sit compositus ex materia eiusdem rationis cum nostra, siue (vt sic dicamus) materiali, necnon & ex sua forma spirituali;

12. POSTQVAM explicatum est, quomodo Angelus sit incorporeus, id est, omni extensione quantitatiua carens, recto ordine sequitur dubium præsens: vt ita innotescat, quomodo etiam omnis compositionis materiæ eiusdem rationis cũ nostra, siue (vt sic dicamus) materialis sit expers. Et licet re vera hoc ex illo sequatur: quia tamen Auicembron (vt refert D.Thomas in præsenti ponebat Angelos quantitate carentes, vera tamen compositione formæ, & materiæ, eiusdem rationis cum nostra constantes, ideò præsens dubium præcedenti meritò annectimus. Consultò autem in titulo non de omni materia, sed de sola materia eiusdem rationis cum nostra, siue (vt sic dicamus) materiali. pro vt distinguitur à spirituali, inquirimus: quoniam an Angelus ex materia spirituali, & sua forma itidem spirituali physicè constet, dubio sequenti discutiemus.

Auicemb. D. Thom.

§. I. *Vera sententia, & primum eius fundamentum.*

20. Assertio. DIcendum ergo est, Angelos non constare materia nostra, seu eiusdē rationis cum illa, neque vlla alia materia corporea, & (vt sic dicamus) materiali, & forma spirituali. Hæc conclusio colligitur ex Sacra Scriptura. Nam Psalmo 102. & Lucæ 21. Angeli appellantur *virtutes.* Quæ loca sic eleganter explicat, & ex eis hoc ipsum deducit D. Thomas opusculo 15. c. 18. his verbis: *Si quis autem diligenter velit verba Sacræ Scripturæ inspicere, ex eisdem accipere poterit, eos* (scilicet Angelos) *immateriales esse: nominat enim eos Sacra Scriptura quasdam virtutes. Dicitur enim in Psalmo 102. Benedicite Domino omnes Angeli eius Et postea subditur: Benedicite Domino omnes virtutes eius. Et Luca 21. dicitur: Virtutes cælorũ mouebuntur: quod de sanctis Angelis omnes Doctores exponũt. Quod autem materiale est, non est virtus, sed habet virtutem, sicut non est essentia, sed habens essentiam: sequitur enim essentiam virtus. Non est autem homo sua humanitas, neque sua essentia, neque sua virtus: similiter autem neque aliquid aliud ex materia, & forma compositũ. Relinquitur igitur secundum intentionem Scripturæ Angelos immateriales esse.* In quo autem sensu verum sit, quod D.Thomas ait, nempe, quod id quod est compositum ex materia, & forma, non sit sua quidditas, & essentia, benè autem id, quod tali compositione caret, alibi Deo dante explicabitur: interim tamen potest videri Bañez supra q. 3. art. 3. dubitatione 2. vbi ex mente S.Doctoris id explicat.

Psal. 102. Luca 21. D. Thom.

Bannez.

Eandem conclusionem tenent ex Sanctis Patribus Dionysius c. 4. de Diuinis nominibus in principio, & 10. de Cœlesti hierarchia, Damascenus: 2. de Fide c. 3. & D.Thomas in præsenti art. 1. & de Spiritualibus creaturis art. 1. & in 2. dist. 8. q. 5. art. 1. & 2. & opusculo 15. c. 3. 5. 6. 7. 8. & 18. & alibi sæpè, & est communis Theologorum, atque adeò non est opus singulos referre.

Dionys. Damasc. D. Thom.

Prior, & fundamentalis ratio desumitur ex his, quæ ex D.Thoma in 1. tomo tractatu 3. disput. 1. à n. 19. vsque ad 26 diximus, vbi ostẽdimus immaterialitatem esse rationem (modo ibidem explicato) intellectualitatis ita vt, quod intellectuale fuerit, debeat secundùm hanc rationem esse omninò expers, saltem materiæ, quæ sit eiusdem rationis cum nostra, aut cuiusuis alterius materiæ (vt sic dicamus) materialis, prout materia ista distinguitur à materia purè spirituali. Ergo id, quod fuerit secundùm se totum intellectuale, quale est Angelus, vt ex dictis dubio præcedenti constat, debet secundùm se totum carere prædicta materia. Videantur illa, quæ loco citato adduximus vbi plures obiectiones contra rationem militantes soluimus. 21 Ratio prior

Confirmatur primò ratione D. Thomæ art. 2. huius quæstionis in corpore, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam intellectio est operatio penitùs immaterialis: ergo etiam substantia intellectualis, quæ est eius principium, caret omni materia. Consequentia patet. Quia operatio cuiuslibet rei est secundùm modum substantiæ eius quæ est talis operationis principium: ac proinde, si intellectio est operatio penitùs immaterialis substãtiæ intellectualis; quæ est eius principium, debet talis substantia carere omni materia. Antecedens autem probatur. Quia obiectum intellectionis est penitùs immateriale, cùm sit abstractum ab omni indiuiduatione, & per consequens ab omni materia, quæ est principium indiuiduationis: ergo ipsa intellectio erit etiam penitùs immaterialis: quoniam intellectio, sicut quilibet alius actus, recipit suam rationem, & speciem ab obiecto. 23. Confirm. D. Thom.

Confirmatur secundò ex his, quæ Doctor Angelicus ibidem in solutione ad 2. docet, quæque loco nuper citato à n. 22. vsque ad 25. explicuimus. Nam forma intelligibilis recipitur in intellectu & substantia intellectuali secundùm ipsam rationem formæ: ergo quod secundùm se totum fuerit intellectuale: vt in Angelo contingit, erit secundùm se totum expers prædictæ materiæ. Antecedens probatur, & elucidatur. Nam forma non limitatur quoad suam vniuersalitatem & amplitudinem, nisi per materiã, vt tom. 1. tract 3. disp. 1 à n. 10. vsque ad 24. diximus. Et ita hoc ipso quòd forma recipiatur, & media hac receptione limitetur eius amplitudo, recipitur vt participans aliquid de materia, nempe limitationẽ: ac proinde admiscetur 22 Confirm. 2. Ang. Doctor.

ibidem ratio formæ,& ratio effectus materialis,& ideo forma illa non recipitur secundum ipsam rationem formæ,id est,conservando ibi puram ratio nem formæ. Vnde,quia forma intelligibilis recipitur in intellectu secundum totam suam amplitudinem & vniuersalitatem,ita vt si repræsentauerit naturam in sua amplitudine , non ideò limitetur & coarctetur,sed post talem receptionem maneat ita ampla in esse repræsentatiuo , sicut secundum se ampla & vniuersalis erat,fit inde,vt prædicta forma recipiatur in intellectu, & substantia intellectuali secundum rationem formæ.

D. Thom.

Consequētia vero ex Antecedenti constat.Quoniam,vt loco citato ostendimus,proprium est materiæ limitare & coarctare amplitudinem & vniuersalitatem formæ vniuersalis ; & ita hoc ipso , quod albedo recipiatur in subiecto, & forma substantialis in materia,limitantur in illis,ita vt albedo recepta fit hæc singularis albedo,&non illa,nec habeat omnem rationem albedinis: quod idem de forma substantiali cum proportione dicimus.Ergo quod secundum se totum recipit formam intelligibilem in tota sua vniuersalitate; qualis est substantia Angeli,debet secundum totam suam substantiam esse expers prædictæ materiæ.

Quod totum eleganter explicuit, mireque complexus est D. Thomas de Spiritualibus creaturis art.1.in corpore his verbis:*Talem igitur potentiā oportet in substantiis spiritualibus requirere, quæ sit proportionata ad receptionem formæ intelligibilis. Huiusmodi autem non est potentia materiæ primæ. Nam materia prima recipit formā contrahēdo ipsā ad esse indiuiduale : forma verò intelligibilis est in intellectu absque huiusmodi cōtractione sic enim intelligit intellectus vnumquodque intelligibile, secundum quòd forma eius est in eo. Intelligit autem intellectus intelligibile præcipuè secundum naturā communē & vniuersalem & sic forma intelligibilis in intellectu est secundùm rationem suæ communitatis Non est ergo substantia intellectualis receptiua formæ ex ratione materiæ,sed magis per oppositam quandam rationem Vnde manifestum fit , quòd in substantijs spiritualibus illa prima materia, quæ de se omninò specie caret, eius pars esse non potest* Ac proinde si substantia intellectaulis secūdùm se totam fuerit receptiua formæ intelligibilis sicut est Angelus,secundùm se totam erit expers materiæ, quæ de se omni specie caret.

Obiectio prima.

24 Nec refert si contra primam confirmationem obijcias pati plures defectus. Tum primò Quia in eà probatur, obiectum intellectionis esse omninò abstractum à materia ex eo quòd est abstractū ab indiuiduatione , & quæcunque materia est indiuiduationis principium:at hæc probatio non videtur legitima:ergo &c.Minor probatur. Quoniam materia non solùm est principiū indiuiduationis sed etiā naturæ specificæ,& materialis vt est abstracta à conditionibus indiuiduantibus:ergo ex eo,quòd obiectum intellectionis sit abstractum à materia, prout est principium indiuiduationis,siue à conditionibus indiuiduantibus,non sequitur esse omninò abstractum à materia.

Tum secundò,Quia non videtur , D. Thomam rectè adducere hanc probationē abstractionis obiecti à materia,vt est principium indiuiduationis. ad probandum, intellectionem Angelicam ac proinde eius substantiam esse penitùs immaterialem: siquidem Angelicæ intellectioni s obiectum directum est etiam singulare materiale : ex eo quòd Angelus directè cognoscit ista singularia,Vnde ad probandam spiritualitatem Angeli potiùs erat recurrendum ad hoc, quòd Angelus potest cognoscere singularia spiritualia quam ad id, ad quod in hac probatione recurrit.

Tum denique id quod ex præcedenti sequitur.) Nam si ex eo,quod obiectū intellectionis est omnino immateriale, prout hæc immaterialitas dicit abstractionem à conditionibus indiuiduantibus, colligitur intellectionem & substantiam Angelicam esse immaterialem tunc fieret inde, vt eadem ratione colligeretur,talem intellectionem, & substantiam Angelicam esse materialem, ex eo quod eius obiectum est etiam singulare materiale.

Solutur.

25 Non itaque hoc refert: negandum est enim antecedens. Et ad primam probationem respondetur , quod D.Thomas in hac probatione nomine obiecti omnino abstracti à materia non vult excludere materiam communem,sed solum illam, quæ impedit,quominus obiectum sit simpliciter in gradu immaterialitatis : ac proinde solum vult quod penitus careat materia impediente prædicto gradū, vt ita distinguatur ab illis obiectis quæ solum cōparatiuè sunt in tali gradu,vt obiecta sensuū comparatiuè ad obiecta potentiarum vegetativarum quatenus etsi talia obiecta cum singularitate percipiantur;attinguntur tamen per species intentionales quæ aliquo modo & secundum quid eleuantur supra materim sicut & ipsi sensus solum comparatiuè dicātur immateriales quatenus non sunt ita immersi in materia, sicut virtutes rerū inanimatarum , aut animæ vegetatiuæ. Vnde ad probandum hunc immaterialitatis gradum absolutè,& simpliciter eleuatum supra materiam,vsus est S. Doctor optimo medio,nempe , prædictum obiectum abstrahere à materia singulari,quæ est principiū indiuiduationis. Quoniam obiectum sic abstractum constituit prædictū gradum,qui simpliciter & absolutè sit per modum obiecti eleuatus supra materiam.Et ideò, quamuis solùm careat prædicta materia ; nihilominùs petit potentiam cognoscitiuā, nempe intellectum,quæ sit in sua intrinseca entitate purè spiritalis,& simpliciter eleuata supra alias potentias cognoscitiuas materiales,vt nu.22. dicebamus,& statim magis explicabimus. Quare hoc ipso, quòd substantia Angeli secundùm se totam sit intellectualis,ac proinde possit attingere predictum obiectum sic eleuatum , consequens est , vt optime hinc intulerit D. Thomas, debere secundùm se totam esse spiritualem, & expertem materiæ(vt sic dicamus)materialis.

Ad secundam probationem.

Ad secundam probationem respondetur quòd licèt potentia directè attingens singulare materiale tantùm , non debeat esse omnino spiritualis in sua entitate,vt in sensibus patet;quando tamen attingit taliter singulare materiale,quòd simul possit se extendere ad percipiendas rationes vniuersales abstractas à singularibus , optimè infertur , talem potentiam debere esse spiritualem : defectu enim huius spiritualitatis sensus externi,& interni , directè attingētes singularia materialia,non possunt se extendere ad percipiendas ratione vniuersales materiales abstractas à singularibus.Et quia intellectus Angelicus , etsi directè attingat singulare materiale , potest tamen se extendere ad rationes materiales uniuersales vt sic abstractas percipiendas , rectè deducitur , debere esse omninò immaterialem : ac proinde eius substantiam , quæ secundùm se totam recipit talem potentiam debere etiam secundùm se totam esse omninò immaterialem. Et quamuis hanc immaterialitatem Angeli posset D. Thomas probare ex eo, quòd obiectū cognitionis Angelicæ est etiam obiectum spirituale : in hac tamen ratione Præcisè id voluit deducere ex principio communi intellectionis , prout

abstrahit ab humana, & Angelica, quæ vt sic non respicit vniversale spiritua le, ben. tamen vniuersale materiale: ex quo quidem principio rectè intulit Angelicus Doctor puram spiritualitatē Angeli. Nam si intellectio vt sic debet esse omnino immaterialis, propter immaterialitatem obiecti; substantia etiam, à qua talis intellectio procedit, erit omnino immaterialis: ita vt si tantum secundum vnam partem intellectionem efficiat, & recipiat, tunc secundum illam partem omni materia careat vt contingit in homine secundum animam rationalem. Si vero substantia secundum se totam intellectionem eliciat, & recipiat, tunc secundum se totam omnino sit spiritualis: & hoc est, quod in Angelo reperitur. Per quod patet ad secundam partem huius secundæ impugnationis.

Ad tertiam

Ad tertiam probationem respondetur, negando sequelam. Ratio autem, quare in Angelo non sequatur, dandam esse materialitatem aliquam ex eo, quod atingat singulare materiale, est, quia ita attingit illud, vt possit etiam rationes communes abstractas à conditionibus indiuiduantibus, cum sibi libuerit, percipere. Potentia autem cognoscitiua, quæ taliter attingit singularia, vt cum libuerit possit cognoscere rationes communes abstractas à conditionibus individuantibus, est potentia purè spiritualis: sicut è contrà, quia sensus ita sunt addicti ad cognoscenda singularia, vt nequeant attingere res vniuersales abstractas à singularibus, idcirco sunt potentiæ corporeæ, & materiales. Quæ solutio tacta est à nostris Complutensibus in *l. de Anima disp 9. n 29.*

Complut.

Occurrit obiectioni Durandi, & aliorum *Durand.* *Valent.*

26 Ex his fit primo, nullius esse roboris obiectionem, quæ ex Durando in *2. dist. 3. quæst. 1.* & Valentia in præsenti contra primam, & secundam confirmationem ex D. Thoma allatas potest fieri, nempe, quod in homine datur intellectio, & similiter forma intelligibilis recipitur in intellectu humano secundum rationem formæ; & nihilominus homo est compositus ex materia, & forma: ergo ex eo præcisè, quod in Angelo sit intellectio, & forma intelligibilis recipiatur secundum rationem formæ, non colligitur, Angelum non esse compositum ex materia, & forma.

Ex dictis enim iam patet disparitatis ratio. Quia intellectio, forma intelligibilis, & intellectus non recipiuntur in homine, nisi secundum vnam partem, in Angelo vero secundum se totum, Imo hinc etiam immaterialitas Angeli efficaciter conuincitur, Si enim vbi intellectio, & forma intelligibilis recipitur solum secundum vnam partem, ibi secundum illam debet dari omninò immaterialitas; vt in homine secundum animam rationalem cernitur, consequens est, vt vbi intellectio, forma intelligibilis & intellectus secundum totam substantiam recipiuntur, vt contingit in Angelo, ibi secundum totam substantiam concedenda sit spiritualitas, seu immaterialitas.

Obiectio secunda.

27 Fit secundo, nihil referre, si contra eandem secundam confirmationem objicias secundo, formam intelligibilem limitari in *esse* entitatiuo per hoc, quod recipiatur in intellectu: ergo sicut propter istam limitationem non conceditur illi compositio ex materia, ita è contra propter hoc quod non limitetur in *esse* repræsentatiuo, etiam non erit concedenda omnimoda carentia compositionis ex materia. Antecedens ex se, & ex dictis in 1. *tomo tractatu 3. disp. 1. n. 21* constat, Consequentia vero probatur. Si enim carentia limitationis esset causa carentiæ compositionis ex materia, etiam limitatio esset causa compositionis ex illa.

Solutio.

Hoc igitur nihil obstat. Ad limitationem enim

C in *esse* entitatiuo sufficit respici aliquid in alio tanquam in subiecto, ad quod non est necessaria materia prima: ad limitationem vero in *esse* repræsentatiuo requiritur materia prima: hæc enim sola limitat in hoc genere, ut *tomo 1. tractatu 3. disput. 1. à n. 21* & deinceps ostendimus. Et sic, vbi limitatio in *esse* repræsentativa non datur, ibi immaterialitas iam dicta in eo, quod suscipit, & non limitat prædictam formam intelligibilem, invenitur.

Quod si vrgeas. Species intentionalis coloris recipitur in duplici oculo eadem numero in *esse* repræsentativo, atque adeo in hoc *esse* non limitatur D vt *tractatu citato disput. 2. n. 72.* diximus: & nihilominus oculus non est simpliciter immaterialis: ergo id, quod non limitat in *esse* repræsentatiuo, non sequitur, esse simpliciter immateriale. *Replica.*

Respondetur, quod visus, propter aliquam immaterialitatem, quam habet, non limitat in *esse* repræsentatiuo secundum quid speciem coloris, vt obiectio probat; limitat tamen simpliciter, quatenus non potest talis species repræsentare colorem sine indiuiduatione. Quando autem dicimus, ex receptione formæ intentionalis sine limitatione in *esse* repræsentatiuo inferri immaterialitatem, quam intendimus, debet intelligi de receptione sine limitatione simpliciter, quatenus repræsentat rationem E communem sine singularibus. *Responsio.*

Quod si iterum urgeas, speciem Angelicam non repræsentare naturam v.g. humanam sine singularibus, atque adeò non recipi sine hac limitatione simpliciter. *Vrgebis.*

Respondetur, quod per speciem Angelicam repræsentatur simul natura humana cum omnibus suis singularibus, in quo maior amplitudo, & illimitatio resplendet: & ille modus repræsentationis est talis conditionis, vt possit prædicta species deservire Angelo ad cognoscendam naturam com- F munem sine singularibus, ac proinde ad formandam speciem expressam illius naturæ abstractæ à singularitate. Vnde sicut sufficeret ad immaterialitatem repræsentatio naturæ solius, sine singularibus: ita maiori ratione sufficiet repræsentatio naturæ; modo dicto, cum omnibus suis indiuiduis: quod tamen è contrà in sensu accidit. *Occurrit.*

§. II. *Alterum fundamentum veræ sententiæ.*

28 Secunda, & fundamentalis ratio desumitur ex D. Thoma in præsenti art. 2. in corpore, quæ potest ad hanc formam reduci. Nam Angelus G non est compositus ex materia (vt sic dicamus) materiali, quæ sit eiusdem rationis cum nostra, neque ex materia etiam materiali, quæ sit diversæ rationis ab illa: ergo ex nulla materia (vt sic dicamus) materiali est compositus. Consequentia patet. Et antecedens quoad vtramque partem probatur. *Secunda & fundamentalis ratio ex eodem desumpta.* *D. Thom.*

Quoad primam quidem. Quia cum Angelus sit inextensus per quantitatem, vt supra ostensum est non poterit dividere sibi partē materiæ in qua forma recipiatur: materia enim seclusa quantitate in partes diuidi nō potest: ergo si recipitur in materia eiusdē rationis cum nostra, recipietur vtique in eadem parte materiæ in qua recipitur forma corpo- H ralis nostra: hoc autem stare non potest, tum quia aliàs idem indiuiduum, vt potē habens eandem materiam, esset simul corporale, quatenus in eo esset forma corporalis, & spirituale, quatenus haberet formam spiritualem: tum, quia iam daretur, quod duæ formæ substantiales informarent eandem materiam, quod implicat, vt N. Complut. in *lib Physicorum disput. 4. num. 61.* & deinceps ostendunt. *N. Compl.*

Quoad

Quoad secundam vero partem probatur idem antecedens. Quoniam ad hoc, vt materia diuersæ rationis à nostra esset materialis, deberet reperiri in ea capacitas ad recipiendas alias formas præter Angelicam, quæ essent materiales, quia materia, in qua non reperitur capacitas ad recipiendas formas materiales, sed solum spirituales, qualis est Angelica, nequit esse materia (vt sic dicamus) materialis, prout condistinguitur ab spirituali. At eo ipso, quod posset recipere alias formas materiales, fit idem argumentum, ac si esset eiusdem rationis illa materia cum materia nostra. Nam eo ipso, nec posset recipere illas, & formã spiritualem in diversis partibus eiusdem materiæ: siquidem materia, quæ recipit formam Angelicam, ponitur incapax quantitatis, per quam (modo tamen à nostris Complut. in *lib. de generat. disput. 1. n. 12* latius ostenso, & explicato) materia nostra habet diuidi in partes, seu fieri aliam, & aliam materiam numericè distinctam: nec valeret talis materia prædictas formas, & formam Angelicam recipere in eadem parte materiæ propter illa, quæ in præcedenti probatione primæ partis eiusdem antecendentis dicebamus. Ergo sicut Angelus nequit esse compositus ex materia eiusdẽ rationis cum nostra, ita neque ex materia diuersæ rationis, quæ (vt sic dicamus) sit materialis.

Confirmatur ex D. Thoma. Confirmatur ratione, quam innuit D. Thomas *opusculo 15. c. 7.* Quia prædicta materia, vt sic dicamus, materialis, siue eiusdem, siue diuersæ rationis cum nostra, vel postulat ex natura sua quantitatem, vt sit in rerum natura, vel solum habet indifferentiam, vt iuxta exigentiam formæ, vel habeat quantitatem, vel careat ea? Si primum dicatur ergo naturaliter non potest informari forma Angelica cum hæc sit incapax quantitatis: & consequenter Angelus non poterit ex tali materia componi. Secundum autem dici non potest: quia quælibet entitas, vt existat in rerum natura, postulat determinatè vnum ex duobus modis essendi, vel diuisibilem prouenientem à quantitate, vel invisibilem prouenientem ab indiuisibilitate positiua quantitati opposita. Nam cum hi duo modi essendi sint ita incompossibiles, inæquales, & extremè oppositi, non potest eadem entitas postulare ex natura sua vtrumque, neque simul, propter incompossibilitatem, & oppositionem; neque successivè, propter inæqualitatem perfectionis. Ergo non potest materia habere indifferentiam ad alterum ex his duobus modis essendi: & consequenter neque ad hoc, vt habeat quantitatem, vel careat ea iuxta exigentiam formæ.

Euasio prima. 30 Occurres primo rationi factæ. Quia materia illa communis Angelo, & rebus corporeis, sic diuisa est, quod per receptionem quantitatis facta est, vna pars materiæ rerum corporalium, reliquum vero materiæ, hoc ipso quod remansit sine quantitate, est distinctum ab eo, quod mansit sub prædicta quantitate, & sic est materia rei spiritualis, nempe Angeli: ac proinde cessat inconueniens in hac ratione adductum.

Euersio euasionis primæ. Caietan. Sed hanc euasionem optimè præcludit Caietanus in præsenti *ar. 2.* Tum, quia hæc responsio non potest dari ab illo, qui teneat, dari ad minus duos Angelos. Nam in illis materia communis non est quomodo in partes diuidatur, siquidem caret quantitate, tam actu, quam potentia. Tum etiam, quia per eam non subterfugitur, quin materia Angeli sit diuisibilis quantitatiué, quamuis non sit actu diuisa. Nam cùm sit vna secundùm se & ante receptionem quantitatis, non est maior ratio, quare secundùm hanc portionem potiùs, quàm secundùm illam, queat esse affecta quantitate. Ponere autem

C substantiam Angeli diuisibilem quantitatiué, non minus inconueniens est, quàm ponere eam actu diuisam: siquidem potentia, & actus illi correspondens ad eundem ordinem rerum spectant.

Nec potest dici, non esse inconueniens, quòd materia Angeli sit diuisibilis quantitatiué secundùm se, & (vt sic dicamus) in sensu diuiso, licèt in sensu composito, idest, vt informata forma Angeli, nequeat per quantitatem diuidi. Nam contra hoc est, quòd materia, quæ secundùm se est capax quantitatis, est prima radix illius (vt docent N. Complutenses in sua Logica disput. 9. n. 15. & 16. & constat ex *N. Complut.*

D illis, quæ in 1. tomo tractatu 1. disput. 1. dubio 3. 4. & 5. diximus: ergo nequit materia, adhuc vt informata forma Angeli, esse incapax quantitatis, si semel secundùm se erat capax illius: quia forma connaturalis materiæ non tollit ab ea, quòd sit radix eorum, quæ ab ipsa connaturaliter, vt à primo principio *quo* dimanant: ex eo quòd prædicta forma perficit materiam, & ideò non tollit illa, quæ sunt propria eiusdem materiæ. Sicut è contrà hoc ipso, quòd forma sit radix alicuius accidentis secundùm se sumpta,

E non tollitur ab ea, quòd actu fluat ab illa prædictum accidens, per hoc quòd recipiatur in materia connaturali; quin potiùs hoc ipso, quòd in ea suscipiatur, habet ibidem, quòd ab illa accidentia ei connaturalia fluant.

31 Occurres secundò eidem rationi, quòd non est necessaria quantitas ad hoc, vt partes materiæ distinguantur. Siquidem distinctio vnius partis materiæ ab alia, vtpoté substantialis, non prouenit à quantitate, sed in ordine ad formam distinctam substantialem, sicut ab eodem ordine provenit, *Secunda euasio.*

F quod vna natura totalis, & materialis sit substantialiter diuersa ab alia natura totali, non vero hoc ab ipsa quantitate ortum ducit.

Impugnatio eius Complut. Hæc autem euasio satis impugnata manet ex iis quæ tradunt N. Complut. in *lib. de generat. disput. 5. num. 11* & deinceps, vbi latè ostendunt, actualem distinctionem partium materiæ esse effectum formalem quantitatis, & in ipsa materia intra propriam lineam substantiæ nunquam talem distinctionem actualem substantialem per modum partis à parte reperiri: indeque optimè *dispu. citata à n. 19. vsque ad 41. & n. 94 & 95* deducunt, substantiam materialem non distingui numero ab altera substantia materiali, nisi ut materia præhabet radicaliter hanc potius quantitatem, quàm illam: quod

G etiam constat ex illis, quæ in 1. *tomo tractu 1 disp. 1 n. 98. & 99.* diximus, vbi ostendimus, quomodo materiam esse distinctam ab alia parte materiæ per modum partis, & partis entitatiuæ, & integralis proueniat à quantitate, vt à forma inhærente, ipsam vero materiam distingui ab alia materia totali per modum partis, & partis subiectivæ, idest per modum duplicis indiuidui substantialis, non proueniat à quantitate, vt forma inhærente, & habita, sed vt radicaliter præhabita in ipsa materia idque latius à *n. 116. vsque ad 133.* explicuimus: & peculiariter ab hoc *n. vsque ad n. 143.* radicitus exposuimus, quo-

H modo materia, vt radicaliter præhabens quantitatẽ & ipsa quantitas, vt habet esse sic præhabitam in materiam, dicat aliquid substantiale: ac proinde quomodo substantialis, & numerica distinctio indiuiduorum materialium, & ipsarum materiarum proueniat ab aliquo substantiali: & per consequens constat, qua ratione materia, quæ est incapax præhabendi quantitatem, sit etiam incapax distinctionis numericæ, & diuisionis in partes subiectiuas.

32 Occurres deinde confirmationi, quod licèt materia actuata per formam petat determinatum modum essendi, ipsa verò sine tali actualitate, cum *Euasio vltima confirmationis.*

sit entitas imperfecta, & potentialis ad diversas formas sive spirituales, sive materiales, nullum ex his duobus modis essendi postulat determinatè, sed ab utroque abstrahit, ut ita possit esse subjectum tam formæ materialis quàm spiritualis.

Præcluditur Verum hæc etiam evasio facilè corruit. Primò quia materia prima, quantumcunque potentialis sit, & imperfecta, subest (modo à Nostris *Compl.* Complutensibus in *lib. Physic. disp.* 3. explicato) existentiæ per suam entitatem in particulari sumptam: ergo per eam postulat aliquem modum essendi in particulari ex illis, qui in hac confirmatione recensiti sunt, sive iste tribuatur ei immediatè, sive mediante forma. Patet consequentia. Quia cum isti duo modi essendi dividant omnem modum essendi convenientem cuivis rei creatæ, vel increatæ, nequit ulla res in particulari, quantumvis sit potentialis, habere unum, vel alterum indifferenter, sed determinatè petit unum ex illis: sicut quia *esse* per se, & *esse* in alios dividunt omne ens, sive creatum, sive increatum, idcircò nullum ens in particulari, quantumvis potentiale, est debile, quod non dicat determinatè, vel modum essendi per se, vel modum essendi in alio, seu rationem substantiæ, vel accidentis.

Secundò. Quia saltem debet ex natura sua materia prima postulare formam, qua media competat ipsi aliquis modus essendi ex illis duobus: & sic conficitur idem argumentum. Nam formæ, quibus mediis resultant illi duo modi essendi, quorum unus sit indivisibilis, & alius divisibilis non minùs erunt inter se incompossibiles, & inæquales in perfectione, quàm ipsi modi: & ita materia prima non poterit ex natura sua postulare utramque simul, propter incompossibilitatem; neque successivè, propter inæqualitatem, & distantiam in perfectione: ergo postulabit ex natura sua unam formam ex illis determinatè: & consequenter modum essendi, qui ab illa resultat.

Confirm. & explicatur. Confirmatur, & explicatur simul totum hoc. Nam per duos modos essendi, divisibilem scilicet, & indivisibilem, intelligimus unum modum essendi, qui sit incapax quantitatis, & alium, qui sit capax illius: sed inter istos duos modos cernimus talem distantiam, & inæqualitatem, quòd forma communicans materiæ unum ex illis, nimirum, quòd sit capax quantitatis, nequit alterum communicare, quamvis talis forma in se habeat modum essendi indivisibilem, ut patet in anima nostra rationali: & insuper forma, quæ habet prædictum modum essendi indivisibilem nunquam potest habere modum oppositum, neque simul, neque successivè, ut patet in eadem anima, quæ in se neque simul, neque successivè est capax habendi quantitatem: ergo signum est, istos duos modos essendi adeò esse incompossibiles, & inæquales, quòd materia, aut quælibet alia res, quæ existit in rerum natura, non possit manere cum indifferentia ad utrumque, vel simul, vel successivè habendum, sed quod eo ipso, quòd ex natura sua potest recipere unum ex illis, est incapax recipiendi alterum: ac per consequens postulat ex natura sua, sive immediatè, sive mediatè, unum tantum determinatè.

§. III. *Avicembron sententia, argumenta pro ea, unà cum solutione eorum.*

33. *Contraria sententia. Avicembron.* Oppositam tamen sententiam tenuit Avicembron lib. fontis vitæ, dicens, Angelos esse inextensos quantitativè, constare tamen ex forma substantiali, & ex materia prima eiusdem rationis cum nostra: quam quidem materiam ut innuit D. Thomas in *art. 2 huius quæstionis*, & clariùs explicat opusculo 15. c. 5.) credit hic Author esse genus respectu nostræ, & Angelorum. *D. Thom.*

Probatur primò testimoniis Patrum. Quia D. Augustinus *lib.* 12. Confessionum c. 12. asserit: *Deus fecit materiam communem visibilium, & invisibilium*, Invisibilia autem sunt substantiæ spirituales scilicet Angeli: & ita Angeli habent materiam. Et Damascenus *lib* 2 *de Fide c.* 3 inquit: *Solus Deus immaterialis est*. Idemque habet Origenes *lib.* 1. Periarch. c. 2. Et deinde Boëtius in 1. de Trinitate ait, quod *forma simplex subiectum esse non potest*. Quare cùm Angelus sit subjectum scientiæ, virtutum, & gratiæ, non erit forma simplex, sed compositus ex materia, & forma. *Primum fundamentum & PP. D. Aug. Damasc. Origenes Boetius.*

Respondetur ad testimonium D. Augustini, quòd nomine *materiæ visibilium, & invisibilium* non intellexit materiam primam, sed informitatem quandam proportionaliter convenientem materiæ corporeæ, & substantiæ spirituali; illi quidem, quatenus caret omni specie; huic verò, quatenus fuit priùs creata, quàm converteretur (conversione statim dicenda) in Deum. Ita explicat Augustinum D. Thomas de Spiritualibus creaturis *art* 1. *ad* 4 his verbis: *Ad quartum dicendum, quòd non est intentio Augustini dicere, quòd eadem numero sit materia visibilium, & invisibilium: cùm ipse dicat, duplicem informitatem intelligi per cœlum & terram, quæ dicuntur primò creata, ut per cœlum intelligatur substantia spiritualis, adhuc informis, per terram autem materia rerum corporalium, quæ in se considerata informis est, quasi omni specie carens. Unde etiam dicitur inanis, & vacua, vel invisibilis, & incomposita secundum aliam litteram: cælum autem non describitur inane & vacuum Per quod manifestè apparet, quòd materia, quæ caret omni specie, non est pars substantiæ Angelicæ; sed informitas substantiæ spiritualis est, secundùm quòd nondum est conversa ad verbum, à quo illuminatur: quod pertinet ad potentiam intelligibilem. Sic ergo materiam communem visibilium, & invisibilium notat utrumque, prout est informe suo modo* *Respondetur.* *D. Thom.*

Ad testimonium D. Damasceni respondet idem Angelicus Doctor loco nuper citato in solutione ad 14. his verbis: *Ad 14 dicendum, quòd solus Deus dicitur immaterialis, & incorporeus: quia omnia eius simplicitati comparata possunt reputari quasi corpora materialia, licet in se sint incorporea, & immaterialia.* Et eodem modo exponendus est Origenes loco in argumento adducto. *Idem Angel. Doct.*

Locum denique Boetij interpretatur idem D. Thomas ibidem in solutione ad primum his verbis: *Ad primum ergo dicendum, quòd ratio formæ opponitur rationi subiecti, Nam omnis forma, in quantum huiusmodi, est actus. Omne autem subiectum comparatur ad id, cuius est subiectum, ut potentia ad actum. Si qua ergo forma est, quæ sit actus tantùm, ut divina essentia, illa nullo modo potest esse subiectum: & de hac Boëtius loquitur Si autem aliqua forma sit, quæ secundùm aliquid sit in actu, & secundum aliquid in potentia, secundùm hoc tantùm erit subiectum secundum quòd est in potentia. Substantiæ autem spirituales, licet sint formæ subsistentes, sunt tamen in potentia, in quantum habent esse finitum, & limitatum. Et quia intellectus est cognoscitivus omnium secundum sui rationem, & voluntas est amativa universalis boni, remanet semper in intellectu, & voluntate substantiæ creatæ potentia ad aliquid, quod est extra se. Unde si quis rectè consideret, substantiæ spirituales non inveniuntur esse subiecta, nisi accidentium, quæ pertinent ad intellectum, & voluntatem.*

34. *Secundum.* Secundò probatur ratione eadem sententia. Nam

eas

ens substantiale diuiditur in duo extrema suæ lineæ in actum purum,nempe Deum, & potentiam puram,quæ est nostra materia prima:ita vt hæc linea quasi incipiat à Deo,& finiatur in prædicta materia:ergo omnia alia entia substantialia,& completa,qualia sunt Angeli, includent tanquam partem sui materiam primam : & per consequens erunt composita ex materia , & sua forma substantiali. Hæc secunda consequentia patet ex prima. Prima autem videtur colligi ex antecedenti Nam cum prædicta entia substantialia , & completa sint medium quoddam inter duo extrema iam dicta,debẽt participare de vtroque extremo iuxta naturam cuiuslibet.Et ideo,sicut participant aliquid actualitatis ab actu puro,nempe Deo tanquam àcausa efficiente,& propterea Deus est causa extrinseca illorum,& non inclusa per modum partis intrinsecæ in illis : ita debent participare dè altero extremo nempe materia prima,tanquam a causa materiali , quæ est causa intrinseca , ac proinde tanquam ab aliquo intrinseco,& per modum partis , respectu eorum se habente Antecedens autem ex se cõstat: siquidem linea entis substantialis nequit ascendere vltra actum purum,neque descendere infra puram potentiam,quæ est nostra materia prima.Et ita hæc duo erunt veluti duæ extremitates eiusdem lineæ. — *ex ratione petitum*

Confirmatio prima. Confirmatur primo.Nam Angeli habent potentialitatem : ergo materiam primam: & per consequens erunt compositi ex prædicta materia,& forma substantiali. Antecedens patet. Nam Angeli possunt recipere plura accidentia , quibus multoties carent. Prima vero consequentia ex antecedenti,& ex nuper dictis videtur constare. Quoniá primum in vnoquoque genere est causa cæterorum illius generis : ergo sicut qnia Deus est primus in ratione actus,debet ab eo omnis actualitas provenire:ita quia nostra materia prima est prima in ratione potentiæ (& ideo est omninò pura potentia , sicut Deus est omnino purus actus quia est actus omnino primus) opportebit , vt ab ea omnis potentialitas proueniat. Cumque materia,quippe causa materialis intrinseca , non causet, nisi dando seipsam , necesse erit , vt id, quod habet prædictam potentialitatem , includat etiam materiam.

Secunda. Confirmatur secundo.Quia Angeli sunt simul in actu , & potentia respectu suarum operationum: ergo habent diuersas partes , secundum quarum vnam sint in actu,& secundum alteram in potentia ergo habent materiam. Hæc secunda consequentia patet ex prima : siquidem substantia , quæ habet diuersas partes,non potest non habere materiam.Prima vero consequentia ex antecedenti sequitur:quia idem secundum idem non potest esse simul in actu, & in potentia. Antecedens autem probatur.Nam Angeli efficiant simul,& recipiunt suas operationes: efficere autem non convenit rebus,nisi secundum quod sunt in actu,sicut nec recipere, nisi secundum quod sunt in potentia,vt ex se patet ergo &c.

35. *Respondetur ad fundam.& primam confirm.* Respondetur,admisso antecedenti, negando primam consequentiam.Et ad probationem illius dicendum est , quod quando medium est superioris rationis,& gradus,& duo extrema ita se habent,vt vnum perfectissimum,& alterum imperfectissimum sit,tunc medium non participat de extremo omnino imperfecto,sed de perfectissimo, cum elongatione tamen ab illo:nã quæ sunt superioris rationis,& gradus,non oriuntur ab imperfectis.Et quia Angelus est medium inter Deum perfectissimum , & materiam imperfectissimam , & est superioris
C rationis,& gradus,si conferatur cum materia, proterea debet participare de Deo,cum elongatione, non verò de materia. Quam solutionem tradit D. Thomas de Spiritualibus creaturis art citato in solutione ad 15.his verbis : *Ad 15.dicendum , quod quanto aliquid est plus in actu, tanto perfectius est quando autem aliquid est plus in potentia tanto est imperfectius. Imperfecta autem à perfectis sumunt originem , & non è conuerso. Vnde non oportet, quod omne , quod quocunque modo est in potentia hoc habeat a pura potentia , quæ est materia Et in hoc videtur fuisse deceptus Auicembron in lib fon-*
D *tis vitæ,dum credidit,quod omne illud. quod est in potentia. vel subiectum , quodammodo hoc habeat ex prima materia.*Per quod etiam patet ad primam confirmationem.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concesso antecedenti neganda est consequentia si nomine diuersarum partium partes Physicæ intelligantur concedenda vero si nomine partium diuersarum solum intendatur,debere dari realem distinctionem inter esse in actu,& in potentia inter agens,& passum.Et sic,quia operationes Angeli tanta sunt intellectio & volitio, respectu intellectionis Angelus est in actu per suum intellectum informatum specie in-
E telligibili,est vero in potentia per eundem intellectum nudum:respectu autem volitionis est in actu per voluntatem connotantem verbum mentis , tanquam causam formalem extrinsecam;in potentia vero per voluntatem solam. Imo respectu posteriorum operationum sunt in actu tam voluntas quam intellectus per primam operationem;in potentia vero absque illa.Ex quo (vt intuenti constabit)nihil contra nos. Videantur tamen N.Compl. in lib.Physicorum disput. 18.à num.4.& deinceps vbi hoc latè tractant,& expendunt. — *N.Compl.*

36. *Tertium fundamẽtũ.* 6 Tertio probatur eadem opposita sententia Avi-
F cembron ratione , quam pro ea facit D. Thomas opusculo 15. cap. 8. Quoniam omnis substantia creata,oportet, quod distinguatur à creatore : sed creator est vnum tantum:opportet igitur,quod omnis substantia creata non sit vnum tantum , sed composita ex duabus:quorum necesse est,vt vnum sit forma,& aliud materia : quia ex duabus materiis non potest aliquid fieri , neque ex duabus formis.

Solutio Angelici Doctoris. Huic argumento respondet Angelicus Doctor ibidem in solutione ad 4. rationem his verbis: *Quarta vero ratio efficaciam non habet. Non enim opportet vt si substantiæ spirituales materia ca-*
G *reant,quod ideo non distinguantur*(intellige à Deo) *sublata enim potentialitate materiæ,remanet in eis potentia quadam in quantum non sunt ipsum esse : nihil autem per se subsistens, quod sit ipsum esse poterit esse,nisi vnum solum.*Vbi(vt vides) licet Angelus non sit compositus ex materia,& forma,potest tamen esse compositus ex alia potentialitate , & alio actu , nimirum,ex essentia,& existentia:& ita ibi non erit vna tantum realitas,& entitas,aut vnũ tantum simplex ens,sed multiplex realitas,siue en-
H titas actu.& secluso intellectu distincta , hoc ipso quod ibidem reperiatur realis compositio. At proprium est solius Dei,seu eius,qui est ipsum *esse*,caretque compositione ex *esse* , & essentia quod sit vnum solum, id est, vnicum simplex ens . in quo nulla realitas, sive entitas distincta actu & secluso intellectu ab eius essentia est assignabilis.

DVBIVM

DVBIVM III.

Vtrùm Angelus sit physicè compositus ex materia prima purè spirituali, & sua forma?

EX Se. & ex dictis suprà num. 19. constat, quo ordine dubium istud post præcedens sequatur. In titulo autem nomine *materiæ primæ spiritualis* nihil aliud intelligimus, quàm entitatem physicam partialem, omninò indiuisibilem, seu incapacem quantitatis & quæ sit pura potentia.

§. I. *D. Thomæ mens, & primum eius fundamentum.*

37. Assertio. D. Thom. Dicendum ergo est, Angelum non componi physicè ex sua forma & prædicta materia prima spirituali. Ita D. Thomas in præsenti art. 2. in corpore vbi postquam probatur contra Auicembron, Angelum non componi ex materia, vt sic dicamus, materiali, ad excludendam materiam etiam spiritualem, & releg ndam illam ab Angelo addidit: *Sed adhuc vlterius impossibile est, quod substantia intellectualis habeat qualemcunque materiam.* Et quæst. 6. de Potentia art. 6 ad . vbi postquam inquisiuit an in Angelo sit materia distinctæ rationis à materia corporea, quæque sumatur per ordinem ad formam alterius generis, & tanquam potentia proportionetur actui purè spirituali, ac per consequens sit ipsa spiritualis, illam negat his verbis: *Posset autem dici quod esset alia materia à materia corporum diuisa, non quidem dimensionis diuisione, sed per ordine ad alterius generis formã; nam potentia actus proportionatur Magis tamen credimus, quòd non sint Angeli ex materia, & forma compositi.* Et vt mens eius clariùs pateret, subiecit immediatè: *Sed sint formæ tantùm per se stantes.* Non autem essent formæ tantùm vt de se patet, si materia spirituali constarent.

D. Dion. D. Thom. Huius sententiæ fuit etiam D. Dionysius cap. 4. de Diuinis nominibus, vbi loquens de Angelis, dicit, quòd intellectuales substantiæ ab vniuersa materia mundæ existunt: & cap. 1. & 2. Cælestis hierarchiæ appellat eos immateriales. Ex quibus locis concludit D. Thomas opusculo 15. cap. 18. hanc fuisse mentem D. Dionysij, his verbis: *Ex quibus patet omnibus hanc fuisse Dionysij sententiam, quòd Angeli sunt immateriales, & simplices substantiæ* (hoc est nulla prima materia, etiam spirituali compositi. Eandem etiam sententiam tuentur D. Damascenus 2. de Fide ca. 3. Hugo de Sancto Victore super cap. 4. Dionysij, & ex Scholasticis communiter ferè omnes, qui quæstionem hanc excitant, Capreolus in 2. dist. 3. quæst. 1. in principio, Cajetanus, Zumel, Nazarius Molina, & Vasquez in præsenti, Valentia, quæst. 1. puncto 4. Suarez disp. 13. Metaphysicæ sect. 4. n. 8. referens Marsilium, Henricum, & Herbeum, & lib. 1. de Angelis cap. 7. num. 2. Granado in præsenti tractatu 1. disp. 2. n. 7. Bubalus q. 1. difficultate vltima, §. 1. & alij plures.

Damasc. Hug. de S. Vict. Capreol. Caietan. Zumel Molin. Vasquez. Valent. Suarez. Marsil. Henric. Herbeus. Granad. Bubal

38. Prima, & fundamentalis ratio. D. Thom. Ratio autem prima, & fundamentalis huius assertionis est eadem qua ex D. Thoma art. 2. in corpore dubio præcedenti num. 22. & 23. probauimus nostram conclusionem, quæ maioris claritatis gratia potest sic ad præsens vrgeri. Nam Angelus secundùm se totum est intellectualis: ergo secundùm se totum est expers qualiscunque materiæ primæ, etiam spiritualis. Antecedens constat ex dictis dubio 1. Consequentia autem probatur. Tum, quia materia prima etiã si sit spiritualis sicut est principium singularitatis, sic limitat principium media illa cognoscens, vt non possit attingere, nisi tantũ singulare, & non vniuersale abstractum: ergo cùm res intellectualis debeat esse talis conditionis, vt possit media sua intellectione attingere rem huiusmodi vniuersalem tanquam proprium obiectum, consequens est, vt si secundùm se totam fuerit intellectualis, vt est Angelus, secundùm se totam debeat esse expers cujuscunque materiæ primæ, adhuc spiritualis. Tum etiam quia id, quòd est secundum vnam partem intellectuale, vt homo secundũ animam rationalem, debet secundùm illam esse expers cujuscunque materiæ, etiam spiritualis: ergo id, quod secundùm se totum fuerit intellectuale, erit secundùm se totum etiam expers cujuscunque materiæ, adhuc spiritualis.

Confirmatur primò ratione D. Thomæ loco statim citando. Nam Angeli eo ipso quòd secundùm se totos sunt purè intellectuales, inter omnes creaturas magis appropinquant Deo: ergo carent omni materia prima, etiam spirituali. Antecedens patet, tum ex D. Dionysio cap. 4. cælestis Hierarchiæ: tum etiam, quia eo ipso, quòd secundùm se totos sint purè intellectuales, sunt substantiæ, quæ participant in Deo gradum nostro modo concipiendi perfectissimum. Vnde si Deus vellet alias pefectiores creaturas producere ordinis naturalis, excederent quidem in specie Angelos productos, non verò esset in alio gradu, nisi in quo sunt Angeli de facto. Consequentia autem probatur. Nam materia prima, etiam spiritualis, cùm sit pura potentia, est res, inter omnes substantiales magis distans, & elongata à Deo, qui est purissimus actus: ergo eo ipso, quòd Angeli inter omnes creaturas magis appropinquent Deo, debent carere omni materia prima, adhuc spirituali. 39. Confirmatur primo. D. Thom. D. Dion.

Ang. Doct. Quam rationem tradidit Angelicus Doctor de Spiritualibus creaturis art. 1. his verbis. *Inter omnes autem creaturas Deo maximè appropinquant spirituales substantiæ, vt patet per Dionysium 4. c. cælestis Hierarchiæ. Vnde maximè accedunt ad perfectionem primi actus, cum comparentur ad inferiores creaturas, sicut perfectum ad imperfectum, & sicut actus ad potentiam. Nullo ergo modo hoc ratio ordinis rerum habet, quod substantiæ spirituales ad esse suum requirant materiam primam, quæ est incompletissimum inter omnia entia, sed sunt longè supra totam materiam, & omnia materialia elevata.*

Confirm. 2. Confirmatur secundo ratione eiusdem S. Doctoris. Nam Angeli sunt inter omnes creaturas altissimi: ergo inter omnes illas magis participant de ratione essendi: ergo carent materia prima, etiam spirituali, eo ipso quod sit pura potentia. Antecedẽs patet ex nuper dictis, & prima consequentia sequitur ex antecedenti: quia quanto aliquid in entibus est altius, tanto magis habet de ratione essendi. Secunda autem consequentia sic probatur Quia quod inter omnes creaturas magis participat de ratione essendi, magis participat de actu, & est remotius à pura potentialitate: siquidem actus est potissima ratio essendi, & quod magis participat de actu, magis est remotum à pura potentialitate. Id autem, quod magis participat de actu inter omnes creaturas, & est magis remotum à pura potentialitate, oportet, quod ita sit actus, vt non constet ex aliquo, quod sit pura potentia alioqui non esset id quod magis inter omnes creaturas participat de actu

actu, neque esset remotius à pura potentialitate vt ex se constat: ergo &c.

D.Thom. Quam rationem tradidit D. Thomas opusculo 15. cap. 7. his verbis: *Manifestum fit, quod tanto aliquid in entibus est altius, quanto magis habet de ratione essendi. Manifestum est autem, quod cum ens per potentiam, & actum diuidatur: quia actus est potentia perfectior & magis habet de ratione essendi; non enim simpliciter esse dicimus, quod est in potentia, sed solum quod est in actu. Oportet igitur id, quod semper est superius in entibus magis accedere ad actum; quod autem est in entibus infimum, propinquius esse potentia.* Et paulo infra infert: *Relinquitur igitur, quod materia substantiarum spiritualium non sit potentia pura.*

§. II. Evasiones ad hanc D. Thomæ rationem: & earum preclusio.

41. Euasiones ad D. Thomæ rationem. Sed occurres primo rationi factæ, concedendo antecedens & negando consequentiam. Et ad primam probationem dices, per eam optimè probari, Angelum debere esse expertem materiæ primæ corporalis seu materialis (vt sic dicamus) nam hæc est radix indiuiduationis, & limitat principiū media illa cognoscens ad attingendum tantum singulare: non vero ex hac ratione inferri, Angelum carere etiam materia prima spirituali: hæc enim sicut est elevata supra materiam nostram propter sui spiritualitatem, ita est elevata supra conditiones materiæ, nostræ nempe, supra conditiones indiuiduandi & limitandi principium media illa cognoscens ad attingendum solū singulare.

Quibus etiā forte addes quod etsi daretur materiam illam spiritualem esse radicem indiuiduationis substantiæ spiritualis, non tamen idcirco limitaret eam ad percipiendum sola singularia materialia. Sicut licèt nostra materia sit radix indiuiduationis animæ rationalis, & intellectus in ea residentis, non tamen idcirco limitat animam, & intellectum, ne percipiant nisi tantum singularia.

Et tandem ad secundam probationem eiusdem consequentiæ respondebis, non benè sequi ex eo quod id, quod est secundum vnam tantum partem intellectuale, sit secundum illam expers materiæ etiam spiritualis debere etiam id, quod secundum se totum est intellectuale esse expers eiusdem materiæ. Nam pars, hoc ipso quòd talis, non potest esse composita ex materia, & forma, alioqui in genere substantiæ non esset pars, secùs tamen id, quod est totum quoddam, vt contingit in Angelo, qui secundum se totum est intellectualis.

Earum preclusio. Verum solutio ista facilè evanescit. Nam in primis negari non posset, prædictam materiam fore radicem indiuiduationis Quoniam materia prima spiritualis, non obstante spiritualitate, solum importat secundùm sibi propriam, & vltimam formalitatem, esse puram potentiam, vt supponimus ex titulo, & Adversarij etiam admittunt: & sic non obstante spiritualitate, nullum includet actum etiam entitatiuum transcendentaliter. Nam vt optimè Nostri Complut *in lib. Physicorum disp. 5. n. 12* expendunt, sicut repugnat, rationem veræ potentiæ in aliquo transcendentaliter imbibi, quod à sua vltima, & propria ratione non dicat specialem potentialitatis modum: ita etiam repugnat, imbibi transcendentaliter aliquem actum in re illa, quæ à sua vltima ratione non habeat aliquem specialem modum actus. Et ita repugnabit, quod in materia prima spirituali transcendentaliter imbibatur ratio actus, eo ipso quod ipsa secundum sibi propriam, & vltimam formalitatem solum importat esse puram potentiam. Ergo prædicta materia erit principium indiuiduationis eius substantiæ, in qua est & non eleuabitur quoad hoc (proportione tamen servata) supra conditiones materiæ nostræ: sed sicut hæc est principium indiuiduationis substantiæ materialis, ita illa erit principium indiuiduationis substantiæ spiritualis. Patet consequentia. Nam cum prima substantia sit, quæ neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur, consequens est, vt illa pars substantiæ spiritualis sit accommodata ad hoc, vt sit respectu eiusdem substantiæ totalis, & spiritualis principium indiuiduationis, & radix illius, quæ hoc ipso quod sit pura potentia, nequit esse in aliquo, tanquam in primo subiecto, vt in materia nostra respectu substantiæ materialis contingit.

Et deinde neque posset negari, quin prædicta materia spiritualis limitaret Angelum, ne perciperet rationes vniuersales, & abstractas, sed singularia, aut spiritualia, aut materialia. Nam id ipsum cum proportione debet habere materia quæ per modum puræ potentiæ est principium indiuiduationis substantiæ spiritualis, quod habet materia, quæ vt pura potentia est principium indiuiduationis substantiæ materialis: ergo si illa hoc ipso, quod modo dicto sit principium indiuiduationis substantiæ materialis, limitat eam, ne percipiat nisi singularia materialia: ita illa, quia est principium per modum puræ potentiæ indiuiduationis spiritualis limitabit talem substantiam ad hoc, vt percipiat singularia spiritualia, non vero rationes vniuersales, & abstractas licèt permitteret cognitionem singularium materialium, quia ad hanc cognitionem minus immaterialitatis requiritur.

Neque id quod in hac solutione additur de materia nostra indiuiduante per modum puræ potentiæ animam rationalem, & eius intellectum, & non limitante eam ad attingendum sola singularia est alicuius momenti propter apertam disparitatem in hoc repertam. Quoniam anima nostra, & eius intellectus ita indiuiduantur à nostra materia (modo tamen in 1. tom. tract. 1. disp. 1. n. 51. & deinceps dicto, quod ipsa adhuc informata per animam non concurrit ad intellectionem sicut concurrit ad audiendum, aut olfaciendum, secundùm quòd per eandem animam actuatur: & ita non mirum, quòd non limitet intellectionem ne se extendat nisi tantum ad singularia: quia munus hoc non præstat nisi quatenus indiuiduat concurrendo simul vnà cum anima ad eius productionem: ex eo quod ipsa nequit se extendere ad vniversalia, nisi illa limitando & indiuiduando. Et propterea dum sic influit in olfactionem vnà cum anima, limitat eam, ne olfaciat rationes communes, & abstractas sed tantum singularia. Cæterum si materia spiritualis componens Angelum daretur, tunc ipsa materia, non vtcunque, sed per modum puræ potentiæ esset radix indiuiduationis. & simul concurreret cum forma Angeli, & vt actuata per illam, ad cognitionem eius: sicut nostra materia corporalis actuata per animam concurrit ad actionem corporalem, nempe olfactionem, ex eo quod anima sola non olfacit sed coniunctim ex anima, & materia: & ideò limitaret eam ad perceptionem singularium, ita vt non se extenderet ad rationes vniuersales, & abstractas.

Confirmatur & explicatur. Confirmatur, & explicatur ex discrimine, quod intercedit inter subiectum spirituale v.g. substantiam Angeli vt est radix indiuiduationis, & limitationis suorum accidentium spiritualium, & inter materiam primam, vt est etiam radix indiuiduandi, & limitandi formam. Nam subiectum spirituale non

non est radix indiuiduationis & limitationis per C modum puræ potentiæ, sed per modum potentiæ admistæ actualitate:& ideò non limitat summè, sed relinquit satis amplitudinis in suis accidentibus, ratione cuius possint se extendere ad cognitionem vniversalium. Cæterum materia prima est radix indiuiduationis,& limitationis per modum puræ potentiæ:& propterea, quia proprium est potentiæ, limitare, & potentiæ receptiuæ puræ, ac proinde summæ, summè limitare iuxta suam naturam, consequens est, vt licet prædicta materia, quia est capax recipiendi formas cognoscitiuas, non D tollat ab eis, quod sint cognoscitiuæ,& vna cum illis ad cognitionem (modo tamen insinuato) concurrat: nihilominus limitat illas intra latitudinem formarum cognoscitiuarum summè: & ita quatenus concurrit cum eis, solum possunt esse in infimo gradu cognoscendi, nimirum, in gradu cognoscendi sensitiuo, qui solum potest ad singularia se extendere.

Ex quo etiam solutio ad secundam probationem eiusdem consequentiæ corruit. Quoniam licèt non repugnet, partem formalem esse incompositam ex E materia & forma, secus vero totum aliquod: attamen in præsenti id omnino repugnat: siquidem Angelus, qui esset quoddam totum intellectuale, haberet magis de intellectualitate, quam pars formalis, nempe anima nostra: ergo si hæc, quæ est minus intellectualis, debet esse expers materiæ, multo magis id habebit Angelus: siquidem immaterialitas est radix intellectualitatis, & maior immaterialitas est radix maioris intellectualitatis.

F Vnde ex his omnibus satis constat, quomodo prædicta materia spiritualis esset principium indiuiduationis & limitationis, ne Angelus intelligeret rationes vniversales,& abstractas. Quamvis etiam (vt verum fateamur, per quod eius implicatio magis apparet) sequeretur, tum prædictam materiam, quæ sit pura potentia spiritualis, fore,& non fore per modum puræ potentiæ primum principium indiuiduationis, ac proinde afferre, & non afferre prædictam limitationem. Fore quidem, propter rationem nuper factam, & quia esset principium distinctionis materialis, prout condistinctæ à distinctione formali, quæ prouenit à forma: non fore G vero, quia non est aliquòd accidens spirituale, quod à se aliquo modo habeat indiuiduari, quodque connotet prædicta materia,& ipsa est pura potentia de se indifferens, & non postulans hanc potius, quàm illam formam: non secus ac materia nostra quæ si non connotaret seu præhaberet hanc potius quantitatem, quam illam, quæ ex se est quodammodò indiuidua, ex eo quòd ex se habet partes eiusdem rationis, seu solo numero diversas, vt constat ex illis, quæ in *1. tom. tr. 1. disp. 2. n. 21.* & deinceps diximus, tunc non posset esse principium indiuiduationis, vt ex dictis in eodem tractatu *disp. 1.* H dubio penultimo,& vltimo patet.

Tum etiam sequeretur, prædictam materiam primam spiritualem esse,& non esse vna cum toto in quo est, intellectiuam: esse quidem, quia esset principium cognoscédi singularia spiritualia, sicut materia informata anima corporea bruti concurrit simul cum anima ad cognoscenda singularia corporea: at prædicta materia spiritualis non esset principium cognoscendi singularia illa spiritualia per cognitionem sensitiuam, vt de se patet: ergo per intellectiuam. Non esse vero, quia non posset attingere vniuersalia: intellectiuum autem est de vniversalibus, sicut sensitiuum de singularibus.

§. III. *Aliæ solutiones vtriusque confirmationis ex D. Thoma §. 1. adductæ, & impugnationes illarum.*

DEinde occurres primæ confirmationi ex D. Thoma §. 1. adductæ, quòd licèt materia prima materialis (vt sic dicamus) sit substantia magis elongata à Deo inter omnes res substantiales, eo ipso quòd sit pura potentia in ordine infimo substantiæ materialis,& corporeæ: materia tamen prima spiritualis, etiamsi in suo ordine spirituali sit pura potentia non est res magis distans & elongata à Deo qui est purus spiritus, sed excedit supremas substantias creatas corporeas, etiam si sit infima inter spirituales: infimum enim supremi excedit supremum infimi, vt ex D. Dionysio admittunt communiter omnes. 42. Prima euasio primæ Confirmationis.

Sed contra hanc solutionem obest, quod prædicta materia prima spiritualis, licèt non in ratione spiritualis, attamen in ratione puræ potentiæ non potest non esse magis elongata à Deo, quam alia quæuis substantia: & ita substantiæ, quæ Deo magis appropinquauerint quales sunt Angeli, debent esse magis elongatæ à prædicta materia, atque adeo expertes illius. Neque id, quod ibi dicitur, scilicet, infimū supremi debere esse perfectius supremo infimi, si de perfectione simpliciter sit sermo, est vniversaliter intelligendum. Sufficit enim quod infimum supremi sit perfectius secundum quid tantum supremo infimi, vt patet in forma incorruptibili cœli, quæ solùm secundum quid excedit formas corruptibiles animalium, etiam si incorruptibile sit superius ad corruptibile. Adde, quod sequuntur ambæ partes contradictionis, nimirum, quod prædicta materia spiritualis excederet simpliciter actus, & formas corporeas quia spiritualis est,& non excederet illas simpliciter; quia pura potentia est. Refellitur.

Occurres præterea secundæ confirmationi ex eodem S. Doctore §. 1. allatæ,& respondebis, quod cum illud magis participet simpliciter de ratione essendi (vt ipsa confirmatio fatetur) quod magis assimilatur Deo,& est in supremo ordine, hinc est, quod materia hæc spiritualis magis similis Deo,& in supremo ordine, quàm res corporeæ magis etiā simpliciter participet de ratione essendi, quàm illæ licèt cum hoc stet (& hoc, & nihil aliud videtur probare hæc secunda confirmatio) vt secundum quid excedatur à formis,& actibus corporeis, illique etiam secundum quid magis participent de ratione essendi. 43. Euasio secunda secundæ confirmationis.

Sed contra hanc solutionem obstat, quod in ea magis resplendet ratio implicationis prædictæ materiæ primæ spiritualis Nam ex quo capite spiritualis est, oportet, vt sit actu intelligibilis, siquidem spiritualitas est ratio intelligibilitatis: ac proinde debet aliquid actus includere & ita participare magis de ratione essendi. Ex capite vero, quod est pura potentia non potest participare magis de ratione essendi, neque esse spiritualis,& ex se intelligibilis. Nam (vt optimè nostri Compl. *in lib. Physicorum disp 3. n. 78. & 79.* ex Aristotele & D. Thoma probant intelligibile debet participare aliquid actus. Nam cum intellectio sit quædam commensuratio & adaptatio actualissima rei intelligibilis,& intellectus, ratione cuius intellectus ipse quodammodo transformatur in ipsum obiectum intelligibile, propterquod dicitur quod intellectus intelligendo fit omnia: inde est, quod sicut intellectio est actus, ita etiam ipsum intelligibile debet aliquo modo participare rationem actus vt possit intellectus in illud transformari,& fieri ipsum. Refutatur. *N. Compl. Aristot. D. Thom.*

Nec

44. Obiectio prima. Nec obest, si contra hanc impugnationem objicias, tum non obstare prædictæ materiæ puram potentialitatem, quominùs sit intelligibilis, aut intellectiua:eò quòd non impedit ei, quominùs sit magis propinqua Deo simpliciter, quàm accidens, & perfectior illo:ergo sicut non tollit ab accidenti, quominùs sit intelligibile, aut intellectiuum, quòd habeat *esse* inperfectius simpliciter, & magis elongatum à Deo, quàm pura potentia, quæ est sustantia:ita non impediet materiæ primæ esse puram potentiam per modum substantiæ, quominùs sit intelligibilis,aut intellectiua.Tum etiam, quòd ad hoc,vt materia prima sit ordinis spiritualis;& intelligibilis,satis est,quòd licèt sit pura potentia, sit actualis præcisè per formam spiritualem: sicut ad hoc,vt sit ordinis vegetativi, & sensitivi,etiamsi sit pura potentia, sufficit, quòd actuetur per formam vegetandi, & sentiendi.

Solutio. Respondetur ad primam ex his impugnationibus,quod licèt in modo essendi sit simpliciter accidens imperfectius, & magis elongatum à Deo, quàm substantia,quæ est pura potentia;non tamen in actualitate,& immaterialitate,sed potiùs è contrà,vt de se patet. Et propterea accidentia propria substantiæ v.g.Angelicæ, habent eundem immaterialitatis,& actualitatis gradum, quem substantia Angelica habet,vt 1.*tomo tractatu* 2.*disp.*1.*n.*157. diximus: & materiæ primæ non quæcunque maior elongatio à Deo tollit rationem intelligibilis, sed quæ est ab ipso in ratione puri actus.

Ad secundam verò impugnationem respondetur;negando paritatem.Et ratio est.Quia per hoc, quod materia prima per formam vegetatiuam, & sensitiuam, eleuetur ad ordinem vegetatiuum, & sensitiuum,non tollitur à materia, quòd solùm sit capax concurrendi vnà cum forma ad operationem, quæ solùm attingit obiectum singulare, & nullo modo vniuersale, & abstractum:at verò eo ipso,quod eleuaretur ad ordinem spiritualem, deberet esse capax concurrendi vnà cum forma ad operationem spiritualem, quæ (vt sæpè diximus) debet habere pro obiecto aliquid vniuersale:quod tamen est contra rationem puræ potentiæ,vt ostensum est.

45. Secunda obiectio. D.Thom. Nec obest, si contra hanc eandem confirmationem, quam elucidamus, objicias ex alio capite, quod D. Thomas in ea consulto concludit in hæc verba:*Relinquitur igitur, quod materia substantiarum spiritualium non sit potentia pura.* Vt denotaret, esse quidem in substantiis spiritualibus materiã, licèt non cum conditionibus nostræ materiæ, ac proinde cũ conditionibus puræ potentialitatis.

Respondetur. Angel. Pracept. Respondetur enim, quòd Angelicus Præceptor nomine materiæ, quæ non est pura potentia,sed est ens actu,solùm intelligit substantiam rei: & sic in eodem sensu concedit in Angelo materiam, in quo ab omnibus conceditur in illo substantia rei:atque ita occurrens huic obiectioni, subdit: *Vbicunque autem ponitur materia ens actu, nihil differt dicere materiam, & substantiam rei. Sic enim antiqui naturales,qui ponebant, primam materiam corporalium rerum esse aliquid ens actu, dicebant, materiam esse omnium rerum substantiam, per modum quo artificialium substantia nihil est alind, quam eorum materia. Sic igitur si materia spiritualium substantiarum non potest esse aliquid ens in potentia tantum, sed est aliquid ens actu, ipsa spiritualium rerum materia est eorum substantia: & secundum hoc,nihil differt ponere materiam in substantiis spiritualibus, & ponere substantias spirituales simplices non compositas ex materia & forma.*

§.IV. *Aliud fundamentum veræ sententiæ.*

Secundò, & principaliter probatur assertio ratione desumpta ex eodem D. Thoma partim in præsenti *art.*5 & partim *q.sequenti art.*1.quæ ad hanc formam valet reduci. Nam vel Angeli constant materia prima spirituali, à qua eorum forma sit naturaliter separabilis; vel materia prima spirituali, à qua eorum forma naturaliter nequeat separari. Neutra ex his: ergo nulla materia spirituali constant. Maior, & consequentia de se patent. Quia non est excogitabilis materia prima spiritualis, cui aliquod ex illis prædicatis contradictoriis non conueniret. Minor autem quoad primam partem probatur. Nam eo ipso, quòd Angeli constarent materia prima, à qua eorum forma esset naturaliter separabilis, essent naturaliter corruptibiles, sicut propter eandem rationem homines corrumpi possunt:Angelum autem naturaliter incorruptibilem esse,*art.*5. ostendemus. Quoad secundam vero partem eadem minor etiam constat. Nam si forma Angelorum esset naturaliter inseparabilis à materia,non esset forma per se subsistens,vt de se patet, & inductivè in aliis formis inseparabilibus cernitur:esse autem Angelicam formam per se subsistentem,ex se,& ex his, quæ *q.*51.*art.*1. dicemus, constabit. 46. Secunda & fundamentalis ratio ex D.Tho. desumpta.

Nec obest,si occurras huic rationi, eligendo secundam partem illius dilemmatis, scilicet, Angelos constare forma inseparabili naturaliter à materia spirituali, & dicendo ad impugnationem, quod ad hoc,vt forma Angeli sit per se subsistens, sufficit, quod si supernaturaliter separaretur à materia spirituali, existeret sine illa. & sic existens posset omnes proprias operationes efficere: propterea enim forma equi v. g. non est per se subsistens, quia vel nec supernaturaliter potest existere sine materia,vel saltem sic existens non posset efficere operationes proprias formæ equi. 47. Solutio pro aduersariis.

Nam contra hanc solutionem est, quod in formis, signum indicans eas per se subsistere, tantùm est, quod naturaliter sint separabiles à materia,non verò,quod supernaturaliter possint, aut sic separatæ operari, vt patet in forma ignis, quæ si cum suo calore à materia separaretur supernaturaliter,tunc sic separata posset operari, & nihilominùs non esset per se subsistens.Cui etiam addi potest, quod si semel Angelus constaret forma physica spirituali,& materia itidem physica,& spirituali, tunc omnes operationes spirituales,quorum forma esset principium,dependerent etiam à materia illa spirituali, & pura potentia: quia non excederent ordinem talis materiæ.Sicut propter eandem rationem omnes operationes materiales, vt videre, &c. pendent à materia prima hominis, neque supernaturaliter potest eius forma elicere illas sine materia, quia non excedunt ordinem materiæ materialis.Et ita sicut ratione vitalitatis,quam habent,non possunt procedere,nisi à sua forma:ita nec possunt exerceri, nisi dependenter à composito viuo coalescente ex materia, & forma viua. Euersio eius.

Ex quo etiam vltimo sequeretur manifesta ratio implicationis,nimirum, quod forma Angeli esset per se subsistens,& non esset per se subsistens.Esset quidem,quia est superior forma hominis, & illa nobilior: ergo cùm per se subsistere sit maxima perfectio in forma,non deberet ea carere, qua non caret forma hominis. Non autem esset forma per se subsistens,quia nullas haberet operationes independentes à materia propter rationem factam.

C Ex

48. Ex quibus omnibus sequitur, non benè Bubalum in præsenti *quæsito 2. difficultate 2. & 3.* distinguere in Angelo id, quod est de facto, ab eo, quod potuit esse de possibili, & concedere, Angelum non componi de facto ex materia prima spirituali, non tamen implicare talem compositionem de possibili. Ex dictis igitur constat, non bene quoad hoc Bubalum distinxisse: rationes enim à nobis ex D. Thoma factæ æquè utrumque probant, vt intuenti constabit.

§. V. *Contraria sententia, argumenta pro ipsa præter vltimum, & solutiones eorum.*

49 Opposita sententia.

Opposita sententia asserit Angelos constare prædicta materia prima spirituali, quæ sit entitas partialis, & incompleta per modum puræ potentiæ omninò indivisibilis, & incapax quantitatis: ac proinde ex ea, vnà cum sua forma spirituali illos physicè componi. Ita Alensis 2. *part. quæst.* 20. *membro* 1. *in fine*, & *quæst.* 44. *membro* 2. D. Bonaven. *in* 2. *dist.* 3. *art.* 1. *q.* 1. & 2. Richardus ibidem *art.* 1. *quæst.* 2. & *art.* 2. *q.* 1. & 2. Aureolus apud Capreolum *in* 2. *dist.* 3. *quæst.* 1. circa primam conclusionem Proclus, & alii.

Alensis. D. Bon. Richard. Aureol. Proclus.

Fundamentum primum. *D. Aug.*

Probatur primò ex D. Augustino 12. *Confessionum, cap.* 20. vbi in duobus locis exponens illud, *In principio creavit Deus cœlum, & terram, &c.* dicit, quòd quinque expositiones dantur, quæ omnes veræ sunt, inter quas ponit illam, quæ inquit quòd Deus fecit informem materiam omnis creaturæ spiritualis, & corporalis: ergo cùm materia creaturæ puræ spiritualis non possit esse corporalis, sicut neque materia creaturæ purè corporalis potest esse spiritualis, fit inde, vt in sententia Augustini creaturæ purè spirituales, quales Angeli, constent materia spirituali.

Respondetur cum Capreolo.

Respondetur cum Capreolo *in* 2. *dist.* 3. *quæst* 1. *art.* 3. quòd vel D. Augustinus loco citato nomine materiæ creaturæ spiritualis, scilicet Angeli, solùm intelligit, quòd in illo est aliquid potentiale, nempe essentia respectu existentiæ: vel secundò, & meliùs, quòd nomine materiæ solùm intelligit informitatem naturæ spiritualis, secundùm quòd nondum est conversa ad verbum, à quo illuminatur. Quæ expositio est expresè ad mentem S. Thomæ, vt constat ex his, quæ *num.* 33. ex ipso Doctore Angelico retulimus.

50 Secundum fundamentum. *D. Thom.*

Secundò probatur eadem sententia argumento facto à D. Thoma de Spiritualibus creaturis art. 1. Nam *Philosophus dicit* in 8. Metaphysicæ, *quod si qua substantia est sine materia, statim est ens, & unum, & non est ei alia causa, vt sit ens, & unum: sed omne creatum habet causam sui esse, & vnitatis: ergo nullum creatum est substantia sine materia: ergo omnis substantia spiritualis creata est composita ex materia, & forma*: ita vt illa materia sit, non quidem corporea, & (vt sic dicamus) materialis, ne totum illud compositum sit corporeum, & materiale, sed ita vt tam forma, quàm materia sint quid spirituale.

Solutio eius ex D. Th.

Respondet idem Angelicus Doctor ibidem in solutione ad 5. his verbis: *Ad quintum dicendum quòd Philosophus loquitur ibi, non de causa agente, sed de causa formali. Illa enim, quæ sunt composita ex materia, & forma, statim sunt ens, & vnum: quia materia est ens in potentia & fit ens actu per adventum formæ quæ est ei causa essendi; sed forma non habet sic esse per aliam formam. Vnde si sit aliqua forma subsistens, statim est ens, & vnum, neque habet causam formalem sui esse: habet tamen causam influentem ei esse, non autem causam moventem, quæ reducit ipsam de potentia præexistenti in actum.*

51 Tertium fundamentum.

Tertiò probatur *argumento* 23. quod conficit ibidem Angelicus Doctor. Nam, *Omne quod est in genere, participat principia generis, Substantia autē spiritualis creata est in prædicamento substantiæ: principia autem huius prædicamenti sunt materia, & forma, quod patet per Boetium in commento prædicamentorum qui dicit, quòd Aristoteles relictis extremis, scilicet materia, & forma, egit de medio, scilicet de composito, dans intelligere, quòd substantia, quæ est prædicamentum, de qua ibi agit, sit composita ex materia, & forma: ergo substantia spiritualis creata est composita ex materia, & forma: non quidē materialibus, vt patet: ergo spiritualibus.*

Respondetur.

Respondet etiam idem Angelicus Doctor ibidē *in solutione ad* 23. his verbis: *Ad 23. dicendum, quòd intentio Boetii non est dicere, quòd de ratione substantiæ, quæ est genus, sit esse compositum ex materia & forma cùm substantia sit de consideratione metaphysici non naturalis: sed intendit dicere, quòd cùm forma, & materia non pertineant ad genus substantiæ tanquam species, sola substantia, quæ est compositum, collocatur in genere vt species.*

§. VI. *Vltimum argumentum contrariæ sententiæ, & responsio illius.*

52 Vltimum fundamentum.

Quartò, & vltimò probatur eadem sententia. Quia inter formas quædam sunt materiales, quædam spirituales: ergo inter materias aliæ etiam erunt materiales, aliæ spirituales: ergo datur materia spiritualis, ex qua componatur Angelus. Hæc vltima consequentia patet ex prima. Semel enim admissa rerum natura materia purè spirituali, cum non possit esse separata, quia est pura potentia, non est ubi meliùs possit existere quam in Angelo, qui est purè spiritualis. Prima autem sequitur ex antecedenti: tum, quia nulla apparet repugnantia talis materiæ spiritualis: tum etiam quia secundum communem doctrinam Philosophi, actus, & potentia sunt in eodem genere, hoc est, quòd ubicunque reperitur aliqua forma, debet etiam reperiri materia illi proportionata, & eiusdem generis cum forma, ergo eo ipso quòd detur forma spiritualis intra genus substantiæ, debet dari materia spiritualis. Antecedens autem non indiget probatione.

Confirmatio prima.

Confirmatur primò. Nam Angeli constant genere, & differentia: ergo debent constare aliqua materia saltem spirituali. Antecedens ab omnibus recipitur Consequentia probatur, Nam genus, & differentia non est unde sumantur in Angelo, seclusa omni materia, adhuc spirituali.

Secunda.

Confirmatur secundo Nam si propter aliquam rationem Angeli non constarent materia spirituali maximè quia se totis sunt intellectivi, & materia impedit esse aliquid se toto intellectivum: at hæc ratio nihil obstat: ergo, &c. Minor probatur. Quoniam etsi materia corporea, & (vt sic dicamus) materialis impediat rationem purè intellectivi, & tollat, quòd aliquid sit se toto intellectivum, non tamen materia spiritualis: nam ista, hoc ipso quòd sit spiritualis pertinet ad eundem ordinem, siquidem spiritualitas est ratio intellectivi.

Responsio ad argumentum.

Ad argumentum respondetur, negando primam consequentiam. Et ad primam probationem satis patet ex dictis, materiam primam purè spiritualem implicare contradictionem. Ad secundam vero probationem dicendum est, quod illud axioma, scilicet, quod actus, & potentia sunt sub eodem genere, non intelligitur de quocunque actu, sed solùm de actu receptibili, aut dependente à materia; forma autem Angeli neque est receptibilis, neque dependet

dependet à materia: & ideò non oportet, quòd sit aliquod genus, sub quo contineatur cum materia.

Ad primum. N. Compl. Ad primam confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Et ad probationē optimè nostri Complut. *in Logica disp. 5. n. 72. & 73.* respondent ex D. Thoma *opusculo 42. c. 4.* genus, & differentiam in Angelis sumi ex tota essentia: genus quidem ab illa secundùm quod consideratur elongata ab existentia, differentiam verò ab eadem tota essentia, secundùm quod consideratur, modo ibidem explicato, magis appropinquata existentiæ.

Ad secundam confirmationem. Ad secundam confirmationem respondetur, concedendo majorem, & negando minorem. Et ad ejus probationem patet ex dictis *num. 43.* quomodo utrumque sequeretur, & quòd talis materia esset intellectiva, quia spiritualis, & non esset intellectiva, quia esset (vt supponitur) pura potentia.

DVBIVM IV.

Vtrùm numerus Angelorum excedat multitudinem omnium specierum materialium creatarum?

POSTQUAM In dubio præcedenti de his, quæ ad *an est*, & ad *quid est* Angelorum spectant, egimus, nunc ad investigandum eorum numerum, & multiplicationem non incongruè præsens dubium excitamus. Cognita enim essentia, & existentia rei, recto ordine sequitur ejus multiplicitatis investigatio.

§. I. *Vera sententia, & primum eius fundamentum.*

54. Assertio. Dicendum ergo est, numerum Angelorum excedere multitudinem omnium specierum materialium creatarum. Assertio hæc est valdè consona scripturæ: dicitur enim Danielis 7. *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.* Super quæ verba sic loquitur D. Tho. infrà q. 112. art. 4. ad 2. *Nec tamen hoc pro tanto dicitur quia tantus solum sit Angelorum numerus; sed multo maior, quia omnem materialem multitudinē excedit. Quod significatur per multiplicationem maximorum numerorum supra se ipsos scilicet denarii, centenarii, millenarii*, vt Dion. ibidem dicit, & est communis inter Doctores, docentque eam ex Patribus D. Dionysius *cap. 14.* Cœlestis hierarchiæ, relatus à D. Thoma in præsenti S. Bernardinus Senensis *tomo 4. serm. 48.* & D. Thomas in præsenti *3. art. 3.* & *infrà q. 112. art. 4 ad 2. & 2. contra Gent. c. 92* & de Potentia *q. 6. art. 6 in corpore circa finem.* Favent illi D. Hieronymus *in c. 7. Danielis*, D. Gregor. *lib. 17. Moralium cap. 9.* & D. Ansel. *super Apocalypsis c. 5.* Ex scholasticis tenent eam communiter omnes, Cajet. Bañez, Nazar. Zumel, Ripa, Molina, Valentia, Vasquez, Granado, Arrub. & Bubalus in præsenti, Ferrar. 2. *contra Gentes c. 92.* & Suar. *lib. 1. de Ang. c. 11. n. 15.*

Daniel. 6. D. Thom. D. Dion. S. Bernard Senensis D. Thom. D. Hieron. D. Greg. D. Ansel. Caietan. Bannez. Nazarius Zumel Ripa. Molin. Vasquez Granad Arrubal. Bubal.

Ferrara. Suarez.

55. Primum fundamentum. Prior, & fundamentalis ratio desumitur ex D. Thoma 2 *contra Gentes c. 92. ratione 5.* quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam Angeli sunt in *esse* intelligibili secundùm suam naturam: ergo sunt magis multiplicabiles quàm omnes species materiales: ergo de facto major multiplicitas reperitur in Angelis quàm in omnibus speciebus materialibus. Antecedens ex se, & ex suprà dictis patet. Et prima consequentia probatur. Nam magis est aliquid multiplicabile secundùm *esse* intelligibile, quàm secundùm *esse* materiale, vt patet, tum in linea finita, cui potest fieri additio vsque in infinitum secundùm intellectum, non autem materialiter: tum etiam in raritate corporum vel ocitate motuum, & diversitate figurarum, in quibus etiam augmentum potest fieri in infinitum secundùm intellectum, quamuis sit impossibile in natura sic esse materialiter. Ergo *esse* intelligibile, & id, quòd secundùm suam naturam est in tali *esse*, vt sunt Angeli, erit magis multiplicabile, quàm *esse* materiale, & id, quod secundùm suam naturam est in tali *esse*, vt sunt omnes species materiales. Secunda quoque consequentia probatur. Nam Angeli sunt perpetui: in perpetuis autem non differt esse, & posse.

56. Obiectio contra primum fundamentum. Nec refert, si obiicias, tum falsum esse, aliquid esse magis multiplicabile secundùm *esse* intelligibile, quàm materialiter vel facta collatione inter eandem rem sub utroque *esse*, vel inter vnam in *esse* intelligibili & alteram in *esse* materiali. Secundùm priorem quidem cōparationem. Nam species materialis lapidis v. g. in intellectu est tantùm una, in materia autem multiplicatur. Secundùm posteriorem etiam collationem: quia anima rationalis secūdùm suam naturam est in *esse* intelligibili, & arena maris sub *esse* materiali: & tamen illa non magis quàm hæc, est multiplicabilis.

Tum etiam Quia secunda consequentia non rectè probatur, scilicet, Angelos de facto magis multiplicari, quia sunt magis multiplicabiles, & in perpetuis non differt esse, & posse. Siquidem si hæc ratio aliquid valeret, probaret vtique de facto esse infinitos Angelos quia sunt possibiles, & in perpetuis idem est esse, ac posse: hoc autem est apertè falsum, ergo, &c.

57. Enodatur. Non itaque hæc referunt. Non quidem primum illa enim propositio, scilicet, *Magis est aliquid multiplicabile secundùm esse intelligibile, quam materialiter* vera est in vtroque sensu, modo tamen iam explicando. Et ad impugnationem illius, si sumatur in primo, respondetur, quod licèt species, seu natura lapidis, v. g. in intellectu sit tantum vna secundum rationem specificam, & secundum *esse* specificum, attamen secundùm *esse* numerale, modo alibi insinuato, & secundum *esse* apprehensum, potest magis per intellectum, aut imaginationem multiplicari, quam secundum *esse* materiale, & extra intellectum: ac proinde, prout habet *esse* intelligibile in specie impressa, vel expressa, est magis multiplicabilis, quàm vt habet *esse* materiale. Et ad impugnationem eiusdem propositionis, si sumatur in secundo sensu, respondetur, multiplicationem animarum non fieri nisi dependenter à corpore, vt à prima radice indiuiduationis, & multiplicationis numeralis earum, & ideo non esse capaces multiplicationis, vt præcisè pertinent ad ordinem intelligibilem: ac proinde in eis non esse necessarium, vt verificetur propositio D. Thomæ, quæ tantùm petit esse veram in his, quæ præcisè pertinent ad ordinem intelligibilem, vt in Angelis contingit.

Neque etiam obstat secundum. Nam cùm ex vno capite gradus puræ intellectualitatis, seu Angelorum sit magis ex natura sua multiplicabilis in species, quā gradus rerum materialium, oportet, vt de facto sic multiplicetur. Quoniam cùm genus connaturaliter loquendo petat ad sui conservationem plures species, consequens est, vt genus ex natura sua magis multiplicabile exigat plures species ad hoc vt connaturaliter conseruetur. Cumque ex

alio capite huiusmodi genus, seu gradus mensuretur æuo in quo non est variatio, & successio quoad *esse* rei mensuratæ per illud necesse est vt hæc potentia connaturalis, quam prædictum genus habet ad hoc vt multiplicetur in plures species, quæque licèt non logicè benè tamen physicè sumpta existit à parte rei vna cum ipso genere fundamentaliter sumpto sit semper ad actum reducta. Et ita loquendo de hac potentia connaturali, de qua ratio D.Thomæ intelligitur, verum est, quod in perpetuis idem sit esse, ac posse. Multiplicari autem de facto in infinitum species Angelicas, non solum non petit connaturaliter genus puræ intellectualitatis; imo implicat contradictionem, & sic respectu huius infinitæ multiplicabilitatis in actu nõ potest verificari, quod sit idem esse, ac posse. Quod autem præter maiorem multiplicitatem specierum purè intellectualium, quam materialium tot determinatè, & finitè, potius quam aliæ de facto producantur, in liberam Dei voluntatem, congruè ad naturam huius vniuersi operantis, debet reduci.

§ II. *Alterum fundamentum veræ sententiæ.*

58. Secundum fundamentum veræ sententiæ.

SEcundo probatur assertio ratione, quam innuit D.Thomas *infra quæst.* 113. *artic.* 2. *in corpore*, quæ potest sic efformari. Nam cuilibet generi, & cuilibet speciei, & cuilibet etiam indiuiduo naturæ humanæ assignatur in custodiam proprius, & determinatus Angelus: ergo tot sunt Angeli, quot species, & insuper alii innumerabiles: ergo numerus Angelorum incomparabiliter excedit omnes species rerum materialium. Hæc vltima consequentia patet ex prima, & prima ex antecedenti. Antecedēs autem quoad omnes eius partes probatur auctoritate & ratione. Auctoritate quidem. Quia secundum D.Gregorium *homil.* 34. *in Evangel.* relatum à D.Thoma *art.* 2. nuper citato, diuersi ordines deputantur diuersis rerum generibus: quæ est prima pars antecedentis. Et secundum Augustinum, Anselmum, & Origenem, adductos à Caietano super eundem articulum D.Thomæ singulis speciebus diuersi Angeli designantur: quæ est secunda pars prædicti antecedentis. Et tandem secundum D. Hieronymum Matthæi 18 quem omnes Doctores & Scholastici communiter cum D.Thoma sequuntur singuli Angeli singulis hominibus in tutelam delegantur: quæ est tertia pars eiusdem antecedentis.

D.Grego. *August.* *Anselm.* *Origenes* *Caietan.* *D.Hier.*

Ratione verò probatur idem antecedens, assignando congruentiam quare de facto ita contingat: vix enim aliter à nobis ea quæ à Deo liberè fiunt, ita de facto accidisse, seposita authoritate possunt probari, quam ostendendo, id optimè rationi congruere. Congruit autem optimè, quod singulis generibus, speciebus, imo & singulis naturæ humanæ indiuiduis, singuli Angeli in custodiam deputentur. Nam Angelorum custodia est quædam executio diuinæ prouidentiæ. Manifestum est autē quòd diuina prouidentia principaliter est circa illa quæ perpetuò manent: cum circa transeuntia sit, vt ordinantur ad perpetua. Ergo cum genera, & species, & indiuidua, etiam naturæ humanæ, quantum ad proprias formas singulorum perpetuo maneant, rationi consonum est quod singulis generibus, speciebus & indiuiduis naturæ humanæ singuli Angeli à diuina prouidentia ad custodiam delegentur.

59. Contra secundum fundamentum obiicitur primo.

Sed obiicies primo, hoc videri impossibile. Quia tot sunt adminus homines beati, quot Angeli damnati: & Angeli beati multo pauciores sunt, quam homines damnati: ergo plures sunt homines, quàm Angeli: ac per consequens impossibile erit, non solùm quod generibus, speciebus, & indiuiduis naturæ humanæ simul singuli Angeli deputentur, verum etiam quod singuli homines singulos habeant Angelos delegatos. Hæc vltima consequentia patet ex prima. Et prima ex vtraque parte antecedentis aperte sequitur. Quia si duæ multitudines ita se habeant vt diuisæ in duas partes, quoad alteram illarum sint æquales necesse est, vt illa sit absolutè maior, quæ quoad alteram fuerit maior: ergo cum multitudo hominum, & multitudo Angelorum sint diuisæ in antecedenti in duas partes, & in prima sint æquales: & secunda pars multitudinis hominum sit maior secunda parte multitudinis Angelorum, simpliciter multitudo hominum erit maior multitudine Angelorum.

Vtraqué autem pars antecedentis probatur. Prima quidem, tot scilicet ex hominibus saluari, quot ex Angelis ceciderunt. Tum quia colligitur ex illo Psalmi 109. *Iudicauit in nationibus, implebit ruinas*: & ex illo Pauli *ad Ephesios* 1. cum dicit, instauranda omnia per Christum, *quæ in cælis & quæ in terra sunt in ipso*. Tum etiam, quia affirmant D. Augustinus *lib.* 22 *de Ciuitate Dei c.* 1. & *in Enchirid c.* 29. 61. & 62. & Diu Anselmus *lib.* 1. *Cur Deus homo c.* 18. *Psal.* 109. *Ad Ephes.* 1. *D.Augu.* *D.Ansel.*

Secunda etiam pars antecedentis, nimirum, Angelos beatos pauciores esse hominibus damnandis probatur. Nam Angelorum beatorum numerus solum est duplo maior numero Angelorum damnatorum, vt colligitur ex illo *Apocalyp.* 12. vbi dicitur, quod Lucifer traxit de cœlo tertiam partem stellarum idest Angelorum. Numerus vero hominum damnatorum plus est, quam duplo maior numero hominum beatorum, vt satis ostendit maximus numerus peccatorum & infidelium. Ergo eo ipso, quod sint tot homines beati, quot Angeli damnati, Angeli beati multo pauciores erunt, quam homines damnati. *Apoc.* 12.

Confirm. Confirmabis. Quia tot sunt homines beandi, quot Angeli remanserunt, sed multo plures sunt homines damnandi, quam Dæmones: ergo multo plures sunt homines quam Angeli. Minor cum cōsequentia ex nuper dictis constat Maior autem est D.Gregorij *homil.* 34. *in Evangelia* vbi sic ait: *Superna illa ciuitas ex Angelis, & hominibus constat ad quam tantum credimus humanū genus ascendere quantos illic contingit electos Angelos remansisse.* *D.Greg.*

60. Obiicitur secundo. *Deutero.* 32.

Obiicies secundo. Quod *Deuteron* 32. iuxta editionem Septuaginta sic legitur: *Constituit terminos gentium secundum numerum Angelorum Dei.* Quibus verbis videtur significari, terminum, idest numerum hominum, æqualem esse numero Angelorum: ergo cum Angeli in custodiam solū ex infimo ordine deputentur, vt docet D.Thomas infra *q.* 113. *ar.* 2. consequens erit vt non solum omnibus generibus speciebus, & indiuiduis naturæ humanæ simul, verum nec etiam singulis hominibus seorsum proprii possint Angeli delegari. *D.Thom.*

61. Responde tur primo ad primam obiectionem *Augustin.* *Anselm.*

Ad primam ex his obiectionibus respondetur, quòd transeat prima pars antecedentis (optimè enim posset absolutè negari, cùm loca illa quibus probatur plures alias habeant expositiones quæ videri possunt apud interpretes. Deinde nec SS. Patres Augustinus & Anselmus id expresse, vel certè & indubitanter affirmant.) Data ergo gratis hac prima antecedentis parte, neganda est secunda. Ad cuius probationem neganda est maior, quæ non satis probatur ex illo Apocalypsis 12. *Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram*: ibi enim non de casu Angelorum sed de ruina fideliū in fine mundi, cuius tertia pars dicitur ab Antichristo seducenda, & tanquam stellæ

stellæ de cœlo in terram, hoc est, à fide Ecclesiæ in errorem, & à spe cœlestium ad gloriæ sæculi ambitionem trahendam, ad litteram fit sermo. Hanc expositionem tradit D.Gr.*l.32.Moralium c.12.* in hæc verba. *Cœlum est Ecclesia, quæ in hac nocte vitæ præsentis dum in se innumeras Sanctorum virtutes continet, quasi radiantibus desuper sideribus fulget. Sed draconis cauda in terram stellas deiicit: quia illa Satanæ strenuitas per audaciam assumpti hominis erecta* (puta Antichristi) *quosdam, quos velut electos Dei in Ecclesia inueniet, obtinendo reprobos ostendet. Stellas itaque de cœlo in terram cadere, est nonnullos relicta spe cœlestium illo duce ad ambitum gloriæ sæcularis inhiare* Sic de Antiocho Epiphane dicitur Daniel.8.versu 10. *Deiecit de fortitudine & de stellis & conculcauit eas*: Vbi stellas vocat Iudæos, doctrina, pietate, vel genere illustres, quos Antiochus suis minis ad idololatriam inflexit, vt interpretantur S. Hieronymus, Theodoretus, & alij ibidem. Et eandem expositionem D.Gregorij amplectitur D. Thomas (vel ille cuius hoc opus est) super eundem locum Apocalypsis, Aretas, Viegas, Ribera, Cornelius, & alij ibidem.

D.Greg. Daniel.8. S.Hiero. Theodor. D.Thom. Aretas. Viegas. Ribera. Cornel.

Et insuper quamvis daretur, hunc locum Apocalypsis ad Angelos posse transferri, respondetur cum Bubalo, Viega, & Cornelio ibi, numerum determinatum poni pro indeterminato: & sic tertiam partem non significare tertiam partem mathematico more, sed magnam partem: hoc enim sensu (inquit Viegas) sæpè Joannes in hoc opere tertiam partem nominat velut cum ait *cap.8.* tertiam partem terræ combustam, tertiam partem arborum concrematam: tertiam partem maris conversam in sanguinem, tertiam partem creaturarum, quæ bibebant in mari, interiisse; tertiam partem solis obscuratam; itemque tertiam partem lunæ imo & tertiam partem stellarum, vt eandem omnino phrasim in eisdem verbis liceat agnoscere: quibus omnibus in locis communiter interpretes tertiam partem, non tertiam partem mathematico more, sed magnam partem interpretantur.

Bubal. Viegas. Cornel.

Respondetur.

¶Secundo respondetur cum D.Thoma super eundem locum, draconem tertiam partem traxisse, idest omnes illos, qui reprobi sunt: diuiditur enim multitudo Angelorum in tres partes, in Angelos scilicet assistentes, in eos, qui mittuntur, & in reprobos. Stat autem optimè, traxisse tertiam partem, quamuis hæc aliis duabus incomparabiliter minor sit. Sunt autem verba Doctoris Angelici hæc: *Secundum aliquos exponuntur hæc verba præter modum præmissum de reprobis Angelis. Cauda eius, idest naturalium excellentia, qua alios traxit, sicut aliquid trahitur cauda. Trahebat, idest, traxit, deiiciendo per superbiam. Ipse enim Diabolus cùm primo esset omnibus excellentior, videns suam naturalem excellentiam superbiit. Multi autem ex aliis videntes eum tam excellentem, consenserunt eius superbiæ, & ei adhæserunt. Tertiam partem stellarum, idest omnes Angelos reprobos, qui stellæ erant per claritatem ac volubilitatem naturæ Vna pars Angelorum est multitudo eorum, qui assistunt: ita quod si mittuntur rarò mittuntur. Alia est eorum, qui ita assistunt, quod frequenter mittuntur. Tertia pars sunt illi, qui nec sunt de illis, nec de istis. Hos traxit Diabolus. De primis & secundis Danielis 7. Millia milliū & decies millies centena millia, &c.*

Ad confirmationem prima solutio.

Ad confirmationem huius primæ obiectionis respondetur, negando maiorem. Et ad probationem dicendum est D. Gregorium intelligi, non de omnibus ordinibus Angelorum sed solum de Angelis ordinis infimi: & adhuc non de omnibus his sed de præcipuis illorum tantùm, qui præficiuntur hominibus prædestinatis. Vt enim docet D. Dionysius 4. & 10 *cœlestis hierarchiæ*, in quolibet ordine Angelorum sunt primi, medij, & vltimi. Primi ergo, idest perfectiores iuxta suam dignitatem deputantur nobilioribus, & perfectioribus rebus. Cumque homines prædestinati inter cætera inferiora sint perfectiores, quatenus sunt per se intenti reliqua verò disponuntur, vt conducunt ad eorum salutem: ideò Angeli primi, & perfectiores præficiuntur illis iuxta maiorem, vel minorem vtrorumque perfectionem.

D.Dion.

Posterior enodatio.

Vel secundò dici potest, D.Gregorium non loqui de indiuiduis hominū, sed solum de ordinibus eorum, solumque velle significare, tot ordines reperiri in hominibus beatis, quot in Angelis, qui remanserunt: quia scilicet (vt ibi late prosequitur S. Doctor) non est ordo in Angelis, ad quem homines iuxta sua merita non assumantur.

61. Diluitur secunda obiectio.

Ad secundam obiectionem respondetur, illud testimonium Deuteronomij in nostra vulgata editione non legi, *secundum numerum Angelorum Dei* sed *iuxta numerum filiorum Israel*. Filii autem Israel, iuxta lectionem Septuaginta, Angeli nuncupantur, quia legem, & voluntatem Dei nuntiabant populis, in quibus habitabant & huiusmodi munus exequentes solent in Scriptura Angeli nominari. vt ex D. Augustino, & Tertulliano suprà *dubio 1.n.1* observauimus. Et ita sensus erit, Deum ita constituisse terminos aliis populis, vt tantū spatiū relinquerent filiis Israel, quantum ipse nouerat sufficere ad eorum habitationem: vel, quod tanta cura statuerit Dominus terminos populorum filiorum Israël, vt maior, vel minor terminus constitueretur, iuxta maiorem vel minorem multitudinem Israëlitarum Nam quando erant pauci, non deleuit totaliter habitatores Canaam, sed tantum extendit terminos, quantum sufficiebat paucis. Multiplicatis autem illis, totaliter deleuit inimicos vt extenderentur termini filiorum Israël.

D.Aug. Tertullia.

§. III. *Postremum fundamentum veræ sententiæ.*

63. Vltima ratio pro vera sententia.

Tertia, & fundamentalis ratio desumitur ex D Thoma in præsenti *artic.3. & 2. contra Gentes cap. 92. ratione 3* potestque ad hanc formam reduci. Quoniam entia perfectiora per se intenta, quò sunt nobiliora, eo sunt in maiori excessu creata: sed Angeli sunt perfectissimi inter omnes species substantiales creatas & per se intenti ergo sunt creati in maiori excessu, quàm omnes illæ. Minor & consequentia non indigent probatione. Maior autem probatur. Tum, quia maxima perfectio vniuersi, quam Deus in productione illius intendit vt *disp.1. dubio 1.* diximus, per se postulat, vt entia per se intenta, quo fuerint perfectiora, eo plus multiplicentur, aut in maiori magnitudine producantur: quia eo ipso entia illa per se intenta, & ipsum vniuersum ex eis coalescens, erit saltem extensiuè perfectius ac proinde à Deo Optimo Maximo, qui vniuersum cum maxima perfectione sibi connaturali condidit, talia entia quo fuerint perfectiora eò erunt in maiori excessu creata. Tum etiam, quia videmus corpora cœlestia, quia sunt per se intenta & perfectissima, esse creata in magno excessu secundum magnitudinem.

Obiicitur primo contra hanc rationem.

Neque obstat, si obiicias primò. illam maiorem vniuersaliter intellectam esse falsam, vt apparet aliquibus instantiis. In primis. Quia aurum perfectius est ferro, & gēmæ pretiosiores sunt lapidibus, &

& tamen neque aurum, neque gemmæ in maiori excessu sunt à Deo creata, quam ferrum, & lapides.

Vrgetur Instantiis.

Deinde. Nam ex perfectis animantibus sæpè pauci, vt Elephantus, & Phœnix, quæ avis perfecta & unica tantummodò in rebus reperitur: è contra verò ex imperfectis innumeri reperiuntur, vt culices: ex muscis item ingens, & copiosa adest multitudo. Præterea. Corpora viventia perfectiora sunt corporibus cœlestibus, à quibus in magnitudine incomparabiliter superantur. Rursus. Astra, & Planetæ sunt corpora distinctæ speciei à suis orbibus, & illis perfectiora, (habent enim nobiliora accidentia, & virtutes perfectiores) suntque per se intenta: cùm sint incorruptibilia: non autem excedũt quantitatem suorum orbium, ut per se patet. Tandem. Luna non adæquat quantitatem terræ, licèt sit illa perfectior: ergo, &c.

Occurritur.

Non itaque hoc obstat. Neque instantiæ nuper allatæ enervant vim rationis D. Thomæ, si rectè intelligatur. Non enim in ea est sermo de perfectione per se non intenta ab authore naturæ, qualis est multiplicatio individualis. Neque illa maior propositio taliter accipienda est, quòd semper, & quibuscunque occurrentibus circunstantiis, debeat verificari: hoc enim apertè falsum esset, vt convincunt plures ex appositis instantiis, & aliæ similes, quæ adduci possent. Sed sensus illius duntaxat est, quòd entia perfectiora per se intenta, qualia sunt species à Deo productæ; quò sunt nobiliora, eo sunt ab ipso in maiori excessu creata, vel secundùm magnitudinem, si sint corporea, vel secundùm multitudinem, & numerum si sint incorporea; nisi vel peculiaris natura alicujus rei oppositum petat, vel aliunde hoc impediatur, ex eo quòd reliquæ partes universi aliquo modo læderentur, tunc enim impediretur maior perfectio intensiva universi quæ ex diversis speciebus consurgit, quæque præcipuè intenditur: vel tandem propter alias causas naturaliter occurrentes. Et aliquo ex his modis contingit in omnibus instantiis appositis.

Replica.

Sed dices, non posse hæc duo cohærere, & quòd ex ratione generali rei magis perfectæ petat aliquid majorem quantitatem; & quòd simul ratione suæ differentiæ, & formæ specificæ exigat oppositum: sicut in homine v. g. nequeunt hæc duo conjungi, & quòd ratione animalis petat aliquid; & ratione rationalis postulet oppositum.

Solutio.

Respondetur, quòd dupliciter potest aliquid postulari ex aliqua ratione communi: vel simpliciter, & in omni eventu, vel solùm quantum est ex vi rationis communis, & cum hoc addito, nimirum, nisi aliunde id impediatur. Et licet quando aliquid petitur primo modo, non possit ex ratione differẽtiali postulari oppositum ei, quod exigitur ex ratione communi; benè tamen posteriori modo, vt patet exemplo actus odii Dei, qui quantum est ex vi rationis communis præcisè actus humani versantis hîc, & nunc circa Deum, postulat rectitudinem, & nihilominùs, quia eam non petit simpliciter, & priori modo jam dicto, ideò exigit ratione suæ ultimæ differentiæ, & quatenus est actus odij, oppositum.

In hoc ergo secundo sensu debet intelligi illa major propositio: in quo semper, & universaliter est vera, satisque accommodata ad inferendum, quòd de facto species Angelorum omnes alias à Deo productas incomparabiliter superent: cùm Angeli ex suis peculiaribus conditionibus non petant oppositum: imò genus Angelicum, quippe nobilissimum inter omnia alia genera, & non vt cumque, sed pertinens ad ordinem intelligibilem, & mensurarum ævo, petat connaturaliter plures species, in quibus conservetur, vt *n.* 57 dicebamus: nec rationabiliter assignari possit aliquid naturaliter impediens, quominùs id ita de facto contingat: quod tamen optimè præstari valet in omnibus adductis, & aliis similibus instantiis.

Ad primam instantiam.

Vnde singulis sigillatim occurrendo, dicendum est Ad Primam quidem, quòd peculiaris natura auri, & gemmarum petit, ut in minori quantitate aurum, & gemmæ, quàm ferrum, & lapides producantur. Quod potest à posteriori probari, ex eo quòd de facto hoc ipsum experimur: cumque non viventia petant intrinsecum suæ magnitudinis, & parvitatis terminum, non minùs quàm viventia, vt constat ex illis, quæ N. Complut. *in lib. Physicorum disp.* 27. *n.* 9. & 22. docent, signum est, quòd hoc, quod de facto in auro, & prædictis gemmis communiter experimur, oriatur ex peculiari, & intrinseca natura ipsorum.

Complut.

Ad secundam.

Ad secundam instantiam de maiori multiplicatione animalium imperfectorum supra perfecta, respondetur, illam multiplicationem utpotè materialem, & individualem, non esse ab authore naturæ per se intentam, ut docet D. Thomas in præsenti *art.* 4. *in solutione ad* 4. & *suprà quest.* 21. *art.* 7. Ratio autem Angelici Doctoris procedit de rebus per se intentis vt jam diximus.

D. Thom.

Adde, has bestiolas multiplicari adhuc secundùm numerum, propter alias causas naturaliter occurrentes: ex eo quòd fiunt ex putrefactione terræ, & mediantibus certis influentiis cœlestibus, quæ cõtingunt dari in tanta quantitate, quanta satis sit ad hoc, vt detur major harum bestiolarum multiplicatio.

Ad tertiam.

Ad tertiam constat ex solutione ad primam: nam corpora viventia non excedunt in magnitudine cœlestia: ex eo quòd tanta quantitas, quanta est illa, quam habent cœli, est extra terminum magnitudinis, quam exigunt eorum formæ ad proprias operationes exercendas.

Ad quartam & quintam.

Ex quo etiam ad quartam, & quintam respondetur, astra (quicquid sit de maiori eorum perfectione supra cœlum) creata esse in minori quantitate, seu magnitudine, quia id eorum peculiaris natura, & forma exigebat. Sicut ob hanc eandem rationem luna, quæ est perfectior, quàm terra, producta fuit in minori quantitate, quàm illa. Hoc autem potest colligi à posteriori, ex eo quòd de facto data est illis ea quantitas, quam habent, & non major, neque minor. Nam cùm sint incorruptibilia & neque augmentum, neque decrementum in se ipsis naturaliter in quantitate recipiant, signum est, illam quantitatem à Deo accepisse de facto quam eorum formæ naturaliter exigebant.

Aliter occurritur.

Adde pro majori solutione hujus quartæ, & quintæ instantiæ, astra, & planetas esse creata vt ornamenta cœlorum, juxta illud Genesis 2. *Igitur perfecti sunt cœli, & terrra, & omnis ornatus eorum*: & sic debebant in quantitate esse minora, quam id, quod ornant. Sicut etiam, si luna esset maior quàm terra, impediretur bonum universi: quia cùm contingeret solem mediante luna eclipsari impediret magis influentiam solis in terram, & hoc in damnum universi redundaret: ex eo quòd tanta posset esse eius quantitas, vt penitus obstaret prædictæ influentiæ.

Genes. 2.

Neque etiam obstat, si contra eandem rationẽ obiicias secundò, quòd ordo unionis hypostaticæ, & tres personæ divinæ incomparabilter excedunt in dignitate, & perfectione omnes species creatas & tamen non excedunt illas in numero & multiplicatione sui ergo ex eo, quòd species Angelicæ

65 Secunda obiectio contra rationem.

licæ excedant omnes species materiales in perfectione,& dignitate, non rectè infert S. Thomas, quòd debent excedere illas in numero,& multiplicatione sui.

Solutio.

Respondetur ad id,quod dicitur de vnione hypostatica,quòd cùm sola natura humana sit, quam congruebat assumi à Verbo divino, ut ostendunt Theologi *1.part.quæst.4.art.1.* si uniones hypostaticæ multiplicarentur,essent tantùm ex hoc capite numero distinctæ. Multiplicatio autem, & distinctio numerica non est necesse,vt sit per se intenta, vt sæpè diximus; & maximè in præsenti non erat conveniens,eam à Deo intendi, aut executioni mandari:quia unio hypostatica ex natura sua est perpetua:& unica dumtaxat unio,quia verbum unitum est humanitati, erat sufficiens ad remedium generis humani,propter quod fuit per se primò conveniens eam dari.Etsita,quia ad hunc per se primum finem proximum vnionis hypostaticæ,& ad alios fines secundariò intentos fuit conveniens multiplicatio plurium donorum,ex hac vnione hypostatica provenientium,ideircò Deus multiplicavit id, quod in hoc ordine congruum est multiplicari,nimirū dona supernaturalia, vt procedentia ab hac unione,merita, & satisfactionem Christi, causalitatem, & influentiam, quam habet in omnia:nam à Christo Domino provenit perfectio totius mundi,omnis beatitudo hominū,& omnes actus boni, quos habebunt in æternitate,necnon ab ipso etiā proveniunt saltem Angelorum gaudia accidentalia, & multæ revelationes, quas habent extra verbum. Atque adeò, cùm Angeli excedant species materiales corporeas & quilibet Angelus participet à Christo Domino plura istorum donorum, consequens est,influentiam ipsius Christi pertinentem ad ordinem hypostaticum incomparabiliter, plusquàm species corporeas, aut quasuis alias de facto creatas multiplicari. Videantur ea,quæ *in 1. tomo tractatu 5. disput.1. num.24. & 25.* diximus.

Dilucidatur.

Addi etiam potest(vt simul solvatur id,quod obiicitur de personis divinis)Angelicum Doctorem solùm loqui de perfectionibus, & rebus à Deo factis,quas non est inconveniés multiplicari.Vnde, quia personæ divinæ non sunt factæ,unionem verò hypostaticā multiplicari est inconveniens,propter rationes adductas ab eodem D. Thoma *3 p. qu.4. art.5. & in 3 dist 2.quæst.3. artic.1.quæstiuncula 1.* ideò, etiamsi dignitate, & perfectione superent species creatas, non plus multiplicantur. Angeli autem sunt verè facti, & non inconvenit, quòd multiplicentur:& ita in eis ratio D.Thomæ rectè procedit.

D. Thom.

§. IV. *Opposita sententia, argumenta pro ea, & solutiones illorum.*

66. Error opposita conclusioni.

Oppositam tamen sententiam, nimirum, numerum Angelorum non excedere multitudinem omnium specierum materialium creatarū, tenuerunt, tum quidam hæretici relati à D. Thoma *in 2 dist.10.art.1.* existimantes solùm esse unicum Angelū, qui juxta varia ministeria,quæ exercet, habet diversa nomina, & nomine multorum insignitur: tum etiam Algazem, putans esse tantùm decem Angelos, ut inter ejus errores refertur in 2.part.directorii Inquisitorum q.4. num.5. Tum deinde Rabbi Moyses *lib.2. Morea cap 7.* & Aristoteles *12 Metaphysica cap.7. & 8.* ponentes tantum quadraginta septem Angelos iuxta numerum motuum cœlestium.

Algazem. Rabbi Moyses. Aristot.

Probatur.

Probatur primò. Nam *Iob.2. & Apocalypsis 1.* & alibi sæpè dicitur, septem esse Angelos,qui astant coram Deo:ergo Angeli non solùm non excedunt numerum substantiarum materialium, verùm etiam neque illi comparari possunt.

Iob 2. Apoc.1.

Respondetur, nequaquam ex his locis colligi, omnium Angelorum numerū ad septenarium tantùm determinatè coarctari. Nam in illis vel per septenariū intelligitur numerus indeterminatus, & copiosus, iuxta sæpè repetitum Scripturæ morē apponendi numerum septenariū determinatum pro magno numero indeterminato, vt Ecclesiastes 11. *Da partem septem, necnon & octo: quia ignoras quid futurū sit mali super terram*,id est, distribue opes tuas multis indigentibus, aut potiùs omnibus ut serveris ab imminenti calamitate. Et Zachar.3. *Super lapidem vnum septem oculi*,id est,multæ custodiæ. De quo videri potest Cantipetrensis *lib. 6. hypotyposeon cap.4 §. Numerum desinimus.* Vel per septenarium numerum Angelorum intelliguntur septem primarii,qui assistunt coram Deo,quibus commissa est gubernatio totius terræ, quique parati sunt ad omne imperium Dei, vel per se,vel per alios Angelos exequendum,præsertim in cura, & administratione hominum. Ita explicat Cornelius à Lapide super *caput.1 Apocalypsi*. Tandem plures alias expositiones adducunt Serarius Iob.2. per 13.quæstiones, & Ludovicus Alcazar *Apocalypsis 1. annotatione 4 & 5.*

Respondetur. *Ecclef.11. Zachar.3. Cantap. Cornelius à Lapide. Serarius. Ludovic. Alcazar.*

Probatur secundò eadem sententia. Nam omnes Angeli debent influere in hæc inferiora,ne sint frustrà in hoc universo:sed qui influunt tantùm sunt 47:ergo omnes Angeli non excedunt hunc numerum:& perconsequens incomparabiliter sunt pauciores, quàm omnes species rerum materialium. Hæc ultima consequentia patet ex prima:& prima ex maiori & minori apertè sequitur.Maior autem probatur. Tum, quia totum universum est vnum vnitate ordinis. vt Aristoteles,& D. Thomas docent:hic autem ordo consistit in hoc,quòd hæc inferiora regantur à superioribus,& inferiora agant in infima, vt docet D. Augustinus *3. de Trinitate cap.4.* Unde si aliqui Angeli non agerent in hæc inferiora,non dicerent ordinem ad totum universum,& sic essent frustrà.Tum etiam,quia ideò cœlum empyreum influit in hæc inferiora corpora ne sit frustà & præter ordinem universi. Minor etiam probatur.Nam Angeli non possunt influere in res corporeas,nisi motum localem sed teste Philosopho *12. Metaphysica cap.8.* tantùm sunt 47. Angeli, orbium cælestium:ergo tantùm sunt 47. Angeli qui causent illos:cum singuli sufficiant pro quolibet motu.

67 Secundum fundam. *Aristot. D. Thom. D. Aug. Philos.*

Respondetur, non esse necessarium, quòd omnes Angeli immediatè influant in hæc inferiora,ad hoc vt non sint frustrà in hoc universo;sed sufficit quòd supremi Angeli influant in medios, & vltimos;vt expresè docet D. Thomas *1. p. quæst.66. art.3 ad 2* explicans,qualiter sit probabilius, cœlum empyreum habere influentiam in inferiora his verbis: *Probabilius tamen videtur dicendum, quòd sicut supremi Angeli, qui assistunt, habent influentiam super medios, & vltimos, qui mittuntur, quamvis ipsi non mittantur secundum Dionysium:ita cœlum empyreum habet influentiam super corpora quæ moventur, licèt ipsum non moveatur: & propter hoc potest dici, quod influit in primum cœlum,quod movetur, non aliquid transiens, & adveniens per motum; sed aliquid fixum, & stabile, puta,virtutem continendi,& causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinens.*

Diluitur primò. *D. Thom.*

Et deinde dicendum est, quòd in inferiora non solùm influunt 47. Angeli sicut asseritur in minori

Aliter enodatur.

huius argumenti. Quod quidem clarè patet ex his quæ docet idem Angelicus Doctor *infrà quæst.* 110. *art.* 1. *in solutione ad* 2. ubi simul soluit probationem ejusdem minoris adductam in argumento his verbis: *Ad secundum dicendum, quod ratio ista procedit secundùm opinionem Aristolis, qui posuit, quòd corpora cœlestia moventur à substantiis spiritualibus: quarum numerum conatus fuit assignare secundum numerum motuum, qui apparent in corporibus cœlestibus sed non posuit, quòd essent aliqua substantiæ spirituales, quæ haberent immediatam præsidentiam supra inferiora corpora, nisi fortè animas humanas: & hoc ideò quia non consideravit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri nisi naturales, ad quas sufficiebat motus corporum cœlestium. Sed quia nos ponimus, multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quæ non sufficiunt virtutes cœlestium corporum: ideò secundum nos necesse est ponere, quòd Angeli habeant immediatam præsidentiam, non solum supra cœlestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.* (*Ang. Doctor.*)

68 Tertiò, & vltimò probatur eadem sententia. Nam quantò aliqua sunt uni primo principio propinquiora, tantò sunt minoris multitudinis: sicut quantò numerus est propinquior vnitati, tantò est multitudine minor: sed Angeli inter omnes species substantiales creatas, sunt propinquiores Deo, qui est primum principium, & maximè vnus: ergo erunt minoris multitudinis, quàm cæteræ species substantiales creatæ. (*Vltimum fundam.*)

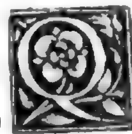
Respondetur distinguendo majorem, & concedendo illam de minori multitudine in sui compositione: negando verò eam de minori multitudine suppositorum, in quibus eorum natura saluetur, Et concessa minori neganda est consequentia hoc posteriori sensu intellecta, de quo solùm conclusio nostra procedit. Quam solutionem tradit D. Thomas in præsenti *art.* 3. *in solutione ad* 2. his verbis: *Dicendum, quod ex hoc, quòd natura Angelica est Deo propinqua, oportet, quod habeat minimum de multitudine in sui compositione; non autem ita quod in paucis saluetur.* (*Dissoluitur.* *D. Thom.*)

Nec obest, si vrgeas, quòd si semel major propinquitas ad Deum tollit majorem multitudinem in compositione, etiam tollet eam quoad pluralitatem suppositorum: siquidem Deus parùm habet de multitudine suppositorum, & nihil de multitudine compositionis. (*Replica.*)

Respondetur enim ex dictis, quòd major propinquitas ad Deum aufert multitudinem in compositione physica ex materia, & forma substantiali, quia tollit prædictam compositionem; non tamen habet auferre compositionem metaphysicam, aut ex subiecto, & accidente: nam carentia omnis compositionis, etiam Metaphysicæ, in entibus completis arguit infinitatem, & non qualemcumque, sed infinitatem per essentiam, vt *in lib. Physicorum disput.* 18. *num.* 17. & deinceps N. Complutenses docent. Et ideò, quia compositio Metaphysica, vt v.g. ex genere, & differentia petit, vt quò aliquid est propinquius Deo secundùm suam rationem genericam, eò illud genus sit perfectius, ac proinde postulat reperiri in pluribus speciebus, vt ex dictis *n.* 57. & 64. constat: idcircò ex minori propinquitate Angelorum ad Deum non sequitur, eos non debere magis multiplicari secundùm speciem, sed potius oppositum inde infertur. Videantur tamen ea, quæ *num.* 73. adducemus. (*Solutio.* *Complut.*)

DVBIVM V.

Vtrùm de facto omnes Angeli differant specie?

QUONIAM Dubio præcedenti de diversitate, & multitudine Angelorum egimus: vt clarè percipiatur, de qua multitudine, & diversitate locuti sumus, ideò ad id indagandum hoc dubium proponimus. Quia tamen circa diversitatem specificam Angelorum tria dubitari possunt. Primum, an de facto omnes Angeli differant specie? Secundum, dato, quòd de facto specie differant, an de potentia Dei ordinaria possent solo numero differre? Tertium, utrùm saltem per potentiam Dei absolutam hoc fieri posset? Ideò singula singulis dubiis; primum quidem in hoc præsenti; duo verò alia posteriora duobus sequentibus majoris claritatis gratia decidemus.

§. I. *Verior, & communior sententia.*

Dicendum ergo est, omnes Angelos de facto inter se specie differre. Hæc est communior sententia Theologorum. Docent eam à fortiori D. Thomas, & omnes Doctores asserentes, Angelos esse solo numero immultiplicabiles, vel secundùm potentiam Dei ordinariam, vel secundùm potentiam Dei etiam absolutam, quos duobus sequentibus dubiis pro nobis referemus. Et licèt posset hæc assertio eisdem rationibus fulciri, quibus ibidem hujusmodi numericam Angelorum immultiplicabilitatem probaturi sumus: nihilominùs abstrahendo pro nunc ab hoc, quòd sit possibile, vel impossibile Angelos solo numero differre, suadetur de facto non esse plures unius speciei, una vel altera congruentia deducta ex Angelico Præceptore de Spiritualibus creaturis *artic.* 8. & 2. *contra Gentes cap.* 93. 69 (*Assertio.*)

Prima quidem est. Quoniam *illa sola videntur multiplicari secundùm numerum in unica specie, quæ sunt corruptibilia: vt natura speciei, quæ non potest conservari in vno, conservetur in pluribus. Sed Angeli sunt incorruptibiles* (vt infrà ostendemus) *Ergo non sunt plures Angeli vnius speciei.* (*Congruentia prima pro assertione.*)

Confirmatur. Quia Sol, Luna, & cœlestes orbes omnis corruptionis expertes, in vnico individuo à Deo condita sunt: eò quòd in unico individuo natura speciei valet conservari: sed eadem est ratio de Angelis: ergo, &c. (*Confirm.*)

Nec refert, si dicas, quòd anima rationalis etiam est incorruptibilis: & nihilominùs dantur plures animæ rationales ejusdem speciei: & similiter dantur plura accidētia incorruptibilia, qualia sunt intellectus, & visio beatifica, quæ de facto sub eadem specie multiplicantur: ergo ex solo capite incorruptibilitatis non rectè videtur deduci, non esse plures Angelos ejusdem speciei. 70. (*Objectio.*)

Non itaque hoc refert. Nam anima rationalis quamvis in se sit incorruptibilis, est tamen forma corporis, ad cujus multiplicationem ipsa multiplicatur: at verò Angelus taliter est incorruptibilis, quòd nequeat esse forma corporis, ut infrà ostendetur. Non ergo à quacumque incorruptibilitate intulit Angelicus Doctor immultiplicabilitatem numericam sed ex incorruptibilitate rei substantialis per se subsistentis, & completæ, qualis (*Præciditur.*)

lis est Angelus Per quod monet exclusum id quod dicitur de accidentibus, quæ ad multiplicationem subjectorum multiplicantur.

Vrgebis

Nec etiam refert, si urgeas, quòd stellæ cæli sunt substantiæ completæ, per se subsistentes & incorruptibiles : & nihilominùs solo numero multiplicantur: quia communicant in una forma nobilissima, quæ est lux: ergo etiam ex incorruptibilitate rei substantialis completæ, & per se subsistentis, qualis est Angelus, non infertur numerica immultiplicatio sub eadem specie.

Soluitur duplici via.

Non inquam hoc refert. Nam vel stellæ fixæ sunt inter se, & cum cœlo sidereo continuæ, vel solùm contiguæ: Si primum verum est quòd non distinguuntur specie, non tamen erunt substantiæ completæ sed partiales vt contendit Nazarius in præsenti *art. 3. controversia 1* dicens quòd hujusmodi stellæ non differunt à reliquis ejusdem sphæræ partibus, nisi densitate; inter se verò virtutibus influendi distinguuntur: quod indicat illius orbis nobilitatem qui diversis suis partibus, velut quibusdam organis, vtitur ad suæ virtutis influxum in inferiora transmittendum: sicut idem hominis corpus plures habet partes sic à natura dispositas, vt apta sint instrumenta unius animæ ad multiplices ejus operationes exercendas. Sicut ergo, concludit Nazarius, non dicimus partes illas organicas humani corporis, vt aures & oculos specie substantiali differre, quanquam figura & dispositionibus valde differant: sic nec ejusdem globi stellas, asserendum est, esse specie differentes ob solam influendi diversitatem.

Nazarius.

Si autem dicatur secundum, nempe, quòd stellæ solùm sunt inter se & cum globo contiguæ, tunc omnes erunt specie distinctæ, Quod verius putamus : eò quòd D. Thom. *articulo proxime citato de Spiritualibus creaturis in corpore, & in solutione ad* 12. in hoc inclinat. Vnde ad objectionē respondetur, negando minorem. Cujus probationi occurrit idem Angelicus Doctor ibidem in hæc verba: *Corpora autem cælestia etiam sunt diversarum specierum, ut dictum est: lux enim non est forma substantialis eorum, cùm sit qualitas per se sensibilis, quod de nulla forma substantiali dici potest.*

Angelicus Doct.

71 Secunda congruentia pro assertione.

Secunda congruentia deducitur ex eodem Angelico Præceptore loco citato de Spiritualibus creaturis, & potest sic efformari. Nam bonum, & perfectio universi consistit in ordine per se qui in ipso reperitur, non verò in ordine per accidens, qui per accidens in eodem invenitur : ergo suprema pars ejusdem universi, ad quam pertinent omnes, & singuli Angeli, debet participare hanc perfectionem, ita ut inter eos non sit tantùm ordo per accidens, sed sit ordo per se : ergo non debent solo numero, sed specie distingui. Antecedens probatur, & explicatur à D. Thoma. Nam bonum universi est duplex, quoddam separatum, scilicet Deus, qui est sicut dux in exercitu ; & quoddam in ipsis rebus, hoc est, ordo partium universi, sicut ordo partium exercitus est bonum exercitus. Prima verò consequentia ex antecedenti patet. Tum, quia suprema pars universi debet magis de perfectione & bono ejusdem universi participare : sicut aliæ partes supremæ cæterorum totorum participant magis de bono & perfectione eorum : ergo prædicta pars suprema, scilicet Angeli, debet habere ordinem per se; non verò solùm ordinem per accidens secundum ea, quæ in se includit: siquidem in hoc ordine per se consistit bonum & perfectio sui totius, scilicet vniuersi. Tum etiam, nam cæli, quia sunt superior vniuersi pars, licèt non omnium supremæ, idcirco habent ordinem per se.

Secunda verò consequentia constat ex hac prima & ex antecedenti: quia alioqui illi Angeli qui solo numero differrent, haberent inter se non obstante quod spectarent ad supremam universi partem, ordinem tantùm per accidens, & non per se: siquidem in omnibus individuis unius speciei non est ordo, nisi secundùm accidens: tum quia sicut ordo, qui est inter species, est formalis, & per se, ita ordo qui reperitur inter ea quæ solo numero multiplicantur est quasi materialis, & per accidens. Tū etiam, quia individua unius speciei conveniunt in natura, & differunt secundum principia individuātia, & diversa accidentia, quæ per accidens se habent ad naturam speciei: quæ autem specie differunt, ordinem habent per se, & secundùm essentialia principia: ergo eo ipso, quod Angelus debeat habere ordinem per se, & non per accidens, in illo non debet esse multiplicatio tantum numerica, & individualis.

Ex quo fit, nihil obstare id quod contra hanc cōgruentiam obiicit quidam Junior nempe, quod licet in universo detur ordo per se, penes quē potissima eius perfectio desumitur potest dari ordo per accidens, qui per accidens in eo invenitur : ergo idem etiam dabitur in suprema universi parte, ut ita participet magis de ipso universo : ac proinde poterit in ea multiplicatio aliqua secundū numerum in aliquibus Angelorum speciebus inveniri. Obiectio cuiusdam Iunioris.

Respondetur enim ex dictis, negando consequētiam. Quoniam universum habet vtrumque ordinem, quia universum est, atque adeo quia constat partibus inferioribus, & superioribus. Et ideo illa quæ conveniunt ei per accidens ratione partium inferiorum, quia inferiores, & imperfectæ sunt, non debent competere parti superiori: maximè, si eo ipso tollatur ab illa quoad ea, in quibus talis imperfectio per accidens admisceretur, ratio partis supremæ, vt in præsenti contingeret : siquidem (vt nuper dicebamus) hoc ipso, quod aliqui Angeli distinguerentur solo numero, ac proinde esset in eis ordo tantùm per accidens, tunc isti amitterent hoc, quod est esse, aut pertinere ad supremam universi partem, cuius proprium est, ut non sit in ea ordo tantùm per accidens, collata cum eis, ex quibus aliquo modo constat, aut ad illam connaturaliter spectant, ut patet ex dictis. Soluitur

Neque etiam obstat, si contra eandem congruētiam obiicias secundò quod inter individua eiusdē speciei datur ordo per se: ergo ex hoc quod in Angelis detur ordo per se, non sequitur, eos distingui specie. Antecedens probatur. Quoniam Petrus v. g. ita pendet per se à suo patre, vt non potuerit, naturaliter saltem loquendo, fieri ab alio, quàm ab illo: & pater eiusdem Petri ita etiam habet pendere à suo patre, ut eodem modo nequiret fieri ab alio: & sic de aliis ascendendo vsque ad Adamum: & similiter idem contingit in cœteris rebus vt in igne producto ab alio igne, &c. vt optimè probant N. Complut. *in lib. Physicorum disput. 15 num. 50.* Et propterea Angelicus Præceptor *quodlibeto 9. art. 8* ita inquit : *Impossibile est, eundem filium nasci, sive sit alius pater sive sit alia mater. Sicut etiam non est idem numero sigillum, sive sit alia cera, sive sit aliud corpus sigilli, ex cuius impressione cera sigillatur* 72 Obiectio secunda.

N. Compl.

Angelicus Doct.

Respondetur enim, negando antecedens, absolutè & simpliciter loquendo, Quoniam multiplicatio prædictorum individuorum sub vna & eadem specie non intenderetur absolutè & simpliciter per se, sed solum per accidens, vt species conservari possit Respondetur

possit pereunte vno, aut pluribus ex illis indiuiduis. Et ita, licet ex suppositione huius intentionis detur ordo per se assignatus in hac obiectione inter indiuidua eiusdem speciei; hic tamen solùm est per se ex prædicta suppositione, non tamen absolutè & simpliciter: & propterea non arguit multiplicationem secundùm speciem inter illa, inter quæ prædictus ordo versatur. Cùm tamen ordo, qui est inter Angelos, sit ordo per se absolutè & simpliciter: & ideo arguat distinctionem specificam inter ipsos.

73. Obiectio tertia. Nec etiam obstat, si contra eandem congruentiam objicias tertiò non rectè in ea deduci ex eo, quòd Angeli constituant supremam partem vniuersi, debere esse in illis distinctionem specificam, & ordinem per se, & non solam numericam, & ordinem per accidens: potiùs namque videtur sequi oppositum. Quia quantò aliqua sunt superiora, debent esse propinquiora Deo, in quo nulla est diuersitas, & sic tantò minùs debent esse diuersa: sed magis diuersa sunt ad inuicem, quæ differunt numero & specie, & faciunt ordinem per se, quàm quæ differunt numero, & conueniunt in specie, & reddunt ordinē per accidens: ergo ex eo, quòd Angeli sint in suprema parte vniuersi, tantùm abest, quòd sequatur, eos distingui in specie, & habere ordinē per se; quòd potiùs videtur sequi oppositū.

Eneruatur. Respondetur enim, quòd illa propositio, *Quantò aliqua sunt superiora, debent esse propinquiora Deo, in quo nulla est diuersitas, & sic tantò minus, debent esse diuersa*, est intelligenda saluis naturis rerum. Vnde, si vna natura sola Deo comparatur, in illa, quò fuerit maior propinquitas, eò erit minor diuersitas. At verò si plures simul conferantur speciè diuersæ, non poterit per propinquitatem tolli talis diuersitas: atque adeò ex hac obiectione solū colligitur, in natura primi Angeli Deo propinquissima esse minimam diuersitatem quod verissimum est, siquidem in illa neque est diuersitas specifica, neque numerica: non verò infertur, in pluribus Angelis simul ob propinquitatem cum Deo, in quo nulla est diuersitas, non esse diuersitatem specificā.

D. Thom. Quam solutionem tradidit D. Thomas *quæst. citata de Spiritualibus creaturis art.* 8. *in solut. ad* 2. his verbis: *Ad secundum dicendum, quòd cùm inquiritur de differentia, vel conuenientia speciei, est consideratio de rebus secundum naturas ipsarum. Et secundum hoc non est loquendum de omnibus Angelis, sicut de natura vna Deo propinquissima, sed solus primus Angelus erat secundum hoc natura Deo propinquissima. In qua quidem natura est minima diuersitas: quia nec secundum speciem, nec secundum numerum.*

74. Obiectio quarta. Neque etiam refert, si contra eandem congruentiam objicias quartò Quòd vegetatiua, sensibilia, & rationalia (nempe homines) sunt perfectiora, quàm cœli: ac proinde sunt perfectior, & superior pars vniuersi, quàm ipsi, siquidem iuxta maiorem, vel minorem perfectionem vniuscuiusque rei habet, quòd sit perfectior, seu superior, aut non ità perfecta, & superior vniuersi pars. Et tamen hoc non obstante, inter homines v.g. aut inter sensibilia, vt inter leones, non ponitur ordo per se: ergo ex eo, quòd cœli sint perfectior pars vniuersi, malè colligitur in hac congruentia, esse inter eos ordinem per se: atque adeò hinc etiam non colligetur, esse inter Angelos prædictum ordinem.

Solutio. Respondetur enim, quòd cùm perfectio vniuersi, vt est quoddam totum, coalescat ex concatenatione (vt sic dicamus) partium illius, quia prædictum vniuersum tantùm est vnum quid concatenatione: inde est, quòd ratio superioritatis in partibus vniuersi, quatenus partes illius sunt, non tam attenditur ex excessu, & superioritate in gradu, quàm ex concatenatione prædicta: & ideò illa censenda est pars superior quæ in plures alias influit, cuique plures sunt subordinatæ, seu concatenatæ, & non vtcunque, sed loquendo de illis partibus, quæ per se intenduntur in ipso vniuerso, quales sunt species. Quare, cùm omnia, & singula ex his inferioribus habeant concatenationem cum cœlis, quippe quæ ab illis pendent: eisque subordinantur, non verò omnia illa sic sint cum leonibus, aut hominibus v.g. concatenata: inde est, quòd licèt homines excedant cœlos in gradu essendi, nempe in intellectualitate; nihilominùs in ratione partium vniuersi excedantur ab eisdem cœlis. Sicut etiam hinc erit, quòd Angeli excedant tam in gradu peculiari intellectualitatis, vt ex se constat, quàm in ratione partis vniuersi cætera alia: siquidem plura sunt concatenata cum ipsis, quàm cum cœlis: nam cum cœlis concatenantur hæc inferiora, tanquam quid, in quod ipsi influunt, cum Angelis verò sunt concatenati hoc modo ipsi cœli, necnon & prædicta inferiora: nam præter plura alia, quæ in hæc inferiora causant, habent peculiariter in illa, vt in ipsos cœlos influere specialem quandam firmitatem, & stabilitatem, vt ex D. Thoma infra quæst. 52. discutientes, an Angelus sit in loco per suam operationem, explicabimus.

§. II. Sententia opposita, tria priora ipsius fundamenta, & solutiones eorum.

Oppositam nihilominus sententiam tenent aliqui, tam antiqui, quàm moderni, iuxta duplicem modum dicendi, quorum primus est eorum, qui asserunt, omnes Angelos de facto solo numero distingui. Pro quo refertur Albertus 2. *p. tractatu* 2. *q.* 8. & D. Bonauentura *in* 2. *dist.* 9. *q.* 1. *art.* 1. Alter est eorum, qui constituunt aliquas distinctas species in Angelis, & dicunt, in quacunque specie dari plura indiuidua, aut pertinentia ad eandem hierarchiam, & ad eundem ordinem, vt Gabriel *in* 2. *dist.* 3. *q. vnica art.* 2. *conclusione* 3. Gregorius de Valentia *in præsenti disp* 4. *q.* 1. *puncto* 3. Alexander Alensis 2. *p. q.* 10. *membro* 6. *art.* 2. aut sine respectu ad hierarchiam, & ordinem, vt Marsilius *in* 2. *q.* 3. *art.* 1. Argentina *dist.* 3 *q.* 2. *art.* 3. Molina *in præsenti conclusione* 2. 75. Opposita sententia. Albert. D. Bon. Gabriel. Valent. Alexand. Alensis. Marsil. Argentina. Molin.

Primum fundamentum ex SS. Patribus desumptum. Id autem, in quo omnes isti Doctores conueniunt, nimirum, non omnes Angelos de facto distingui inter se specie, probatur primò ex authoritate Sanctorum Pattum, qui sæpè dicunt, omnes, vel plures Angelos esse eiusdem naturæ, & essentiæ, sicut homines: quod non potuissent dicere, si loquerentur de natura, & essentia generica, nisi cum aliquo addito, quo id explicarent. Sic loquuntur Athanasius quæst. 8. ad Antiochum: *Vna & eadem est* (inquit) *essentia Angelorum. sicut etiam vna est essentia hominum.* Anselmus lib. 2. *Cur Deus homo c.* 21. *Omnes* (inquit) *Angeli sunt vnius naturæ.* Et eodem ferè modo loquuntur Basilius in Apol. ad Cessarianos, quæ inter Epistolas ipsius, & Gregorij Nazianzeni est 83. & *lib.* 3. *aduersus Eunomium parùm post principium*, Nazianzenus *in lib. de Laudibus virginitatis*, Nyssenus *lib. de Creatione hominis c.* 17. Athanas. Anselm. Basilius. Nazianz. Nyssenus.

Confirm. 1. ex D. Aug. Confirmatur primò ex D. Augustino *in Enchirid. cap.* 29. vbi ait, Deum ideò reparasse hominem, quia tota species perierat; non verò reparasse Angelos, quia non perierat tota species illorum: ergo sentit D. Augustinus, quòd nulla species totaliter periit in Angelis, seu damnata est

eſt. Sed ſi omnes Angeli inter ſe ſpecie differrent, aliquæ ſpecies in Angelis totaliter periiſſent, illæ ſcilicet, quas habebant, qui ceciderunt: ergo in ſententia Auguſtini omnes Angeli non poſſunt inter ſe ſpecie differre.

Confirmatur ſecundo ex D. Damaſceno.

Confirmatur ſecundo ex D Damaſceno *lib. primo inſtit. c. 7* vbi ſic inquit: *Intelligendum eſt, eas, quæ ſola indiuidua continent: ſpecies infimas vocari cuiuſmodi ſunt Angelus, homo, equus, &c.* Ergo expreſsè ſentit, non omnes Angelos ſpecie differre.

76. Explicatur mens SS Patrum, & ſoluitur fundamentum.

Reſpondetur, Sanctos Patres nomine ſpeciei, aut naturæ, vel eſſentiæ, non intelligere ſpeciem infimam, ſed ſubalternam, aut conuenientiam in gradu puræ intellectualitatis. Nec oportuit, eos addere aliquid, quo id explicaretur: quia cùm gradus particulares, quibus Angeli inter ſe ſpecie differunt, ſint nobis tam occulti, & ignoti, ſatis eſt, pronuntiari aliquid de eis abſolutè, vt debeat intelligi de gradu manifeſto & noto, qui eſt huiuſmodi gradus communis. Oporteret tamen propter oppoſitam rationem id explicare in alijs ſpeciebus v.g. animalis: vt ſi diceretur, quod omnia animalia ſunt eiuſdem eſſentiæ, ſpeciei vel naturæ, nimirum, quia harum ſpecierum diſtinctio valdè nota & manifeſta eſt.

Ad primam confirmationem.

Ad primam confirmationem dicendum eſt, D. Auguſtinum non loqui de natura & eſſentia Angelorum ſecundum *eſſe* naturale ipſorum; ſed vt ordinantur in beatitudinem: & quia omnes Angeli vno modo inflexibiliter per vnicam actionem, vel ab ea deficiunt, ideo omnes appellantur eiuſdem naturæ & eſſentiæ, quamuis in *eſſe* naturali omnes ſint diuerſarum ſpecierum. Neque obſtat quod Auguſtinus diſtinxerit ibi homines, tanquam aliam naturam ab Angelis. Optimè enim poteſt hoc accipi in eodem ſenſu, vt videlicet homines dicantur eiuſdem naturæ, inter ſe, & diſtinctæ ab Angelis, quia conueniunt inter ſe in modo tendendi in beatitudinem, ſcilicet multis actibus, & longo temporis decurſu, in quo diſtinguntur à modo tendendi Angelorum.

D. Thom.

Quam ſolutionem tradit D. Thomas quæſt. vnica de Spiritualibus creaturis *artic. 8. in ſolutione ad* 1. his verbis. *Ad primum dicendum quod Auguſtinus loquitur ibi de natura Angelica, & humana, non ſecundum quod conſiderantur in eſſe naturali, ſed ſecundum quod ordinantur ad beatitudinem: ſic enim aliqui in natura Angelica, & humana perierunt. Quantum autem ad ordinem beatitudinis, natura humana diuiditur contra totam naturam Angelicam: quia tota natura Angelica vno modo nata eſt pervenire ad beatitudinem, vel ab ea deficere irreparabiliter, ſcilicet ſtatim ad primam electionem: natura vero humana per decurſum temporis: & ideo loquitur ibi Auguſtinus de omnibus Angelis, ſicut de vna natura propter vnum modum ordinis ad beatitudinem, licet differant ſecundum ſpeciem naturæ.*

Ad ſecundam confirmationem.

Ad ſecundam confirmationem reſpondetur D. Damaſcenum in illo loco apponere illud vt exemplum, ad quod non eſt neceſſe, quod loquatur in propria ſententia; ſed ſufficit, quod vtatur aliorum opinione: & ſic in propria ſententia ſolum ſub dubio rem iſtam reliquit *lib. 2. de Fide c. 3.* vbi quæſtionem hanc propoſuit: ſic enim ibi de Angelis loquitur: *Ac de eſſentia quidem, æqualiſne natura inter ſe, an diſpares ſint, haudquaquam compertum habemus. Solus ille ſcit, qui eos creauit Deus, quique omnia perſpecta; atque explorata habet.*

77 Secundum fundamentum oppoſitæ ſententiæ.

Secundo probatur eadem oppoſita ſententia. Quia in Angelis eſt perfecta ad invicem dilectio: nihil ergo eis ſubtrahendum eſt, quod ad perfectionem dilectionis pertineat: ſed quod ſint plures eiuſdem ſpeciei, pertinet ad perfectionem dilectionis: quia, quæ ſunt vnius ſpeciei, naturaliter ſe inuicem diligunt, vt patet in animalibus ſecundum illud Eccleſiaſtici 13. *Omne animal diligit ſimile ſibi*: ergo in Angelis ſunt plures vnius ſpeciei.

Eccleſ.

Diſſoluitur.

Reſpondetur, non impediri mutuam dilectionem inter Angelos propter eorum diſtinctionem ſpecificam, ſed potius iuuari. Quoniã dilectio in eis quæ ſequitur cognitionem purè intellectualem, & quæ nullam habet connexionem cum appetitu ſenſitiuo, magìs reſpicit bonum commune, quàm particulare: & diſtinctio ſpecifica Angelorũ magis pertinet ad bonum cõmune vniuerſi, quam numerica vt oſtenſum eſt. Quam ſolutionem tradit D. Tho. loco ſæpè citato de Spiritualibus creaturis in ſolutione ad 5. his verbis. *Ad quintum dicendum, quod cum affectio ſequatur cognitionem, quanto cognitio eſt vniverſalior, tanto affectio eam ſequens magis reſpicit cõmune bonum, & quanto cognitio eſt magis particularis tanto affectio ipſam conſequens magis reſpicit priuatum bonum. Vnde & in nobis priuata dilectio ex cognitione ſenſitiua exoritur: dilectio vero communis, & abſoluti boni ex cognitione intellectiua. Quia ergo Angeli quanto ſunt altiores, tanto habent ſcientiam magis vniuerſalem, vt Dionyſius dicit 12. capite Angelicæ hierarchiæ: ideo eorum dilectio maximè reſpicit commune bonum. Magis ergo diligunt ſe invicem, ſi ſpecie differunt quod magis pertinet ad perfectionem vniverſi, vt oſtenſum eſt, quam ſi in ſpecie convenirent, quod pertineret ad bonum privatum vnius ſpeciei.*

D. Thom.

Exemplum.

Et explicari poteſt exemplo charitatis, qua diligimus magis Deum, quam nos ipſos, non obſtante infinita diſtantia, quæ eſt inter ipſum & nos: eo quod Deus comparatur ad vnumquemque noſtrum ſicut bonum commune ad particulare.

78 Tertium fundamentum.

Tertio probatur eadem ſententia. Quia ſi omnes Angeli diſtinguerentur ſpecie nullus Angelus inferior cognoſceret naturaliter ſuperiorẽ quidditativè, & intuitivè: conſequens eſt falſum, vt ex ſe conſtat: ergo, &c. Sequela probatur. Nam eo ipſo, quod Angeli diſtinguerentur ſpecie ſicut eſſentia Angeli inferioris excederetur in immaterialitate ab eſſentia Angeli ſuperioris, quoniam ratione huius exceſſus diſtinguerentur ſpecie: ita virtus intellectiua, & ſpecies intelligibilis, quæ ſunt in Angelo inferiori ſuperarentur in immaterialitate ab eodẽ Angelo ſuperiori quia virtus intellectiua, & ſpecies intelligibilis Angeli inferioris ſunt eiuſdẽ immaterialitatis cum eſſentia illius: at hoc ipſo, quod virtus intellectiva, & ſpecies intelligibilis Angeli inferioris ſuperarẽtur in immaterialitate ab Angelo ſuperiori, non poſſet Angelus ſuperior connaturaliter ab inferiori quidditatiuè, & intuitivè cognoſci: cum ad huiuſmodi cognitionẽ requiratur, obiectum non excedere in immaterialitate virtutem cognoſcitiuam, & ſpeciem intelligibilem repræſentantem prædictum obiectum: ergo, &c.

Diluitur.

Reſpondetur ex his, quæ diximus *tom. 1. tr. 1. diſp. 2. à n. 155.* & deinceps, vbi oſtendimus, ad cognitionem connaturalem quidditatiuam, & intuitiuam Angeli ſuperioris ſufficere conuenientiam ipſius in gradu immaterialitatis (ſcilicet in hoc, quod eſt eſſe ſeparatum ab omni materia phyſica, quamuis non à potentialitate) cum virtute intellectiua, & ſpecie intelligibili Angeli inferioris,

quamuis talis virtus, & species Angeli inferioris excedatur à superiori in immaterialitate non prouenienté à prædicto gradu: quia hic excessus non est in immaterialitate per se,& formaliter requisita ad rationem speciei in *esse* speciei formalissimè inspectæ; sed in immaterialitate importata de materiali ab eadem specie, & conueniente ei in *esse* rei formaliter consideratæ. Videantur tamen ea, quæ ibi diximus, vbi plures obiectiones, quæ contra hanc solutionem militare videntur, ex professo soluimus:& insuper illa, quæ *disp. 6 huius tractat. n. 73. & 86.* dicemus.

§. III. *Alia duo argumenta eiusdem oppositæ sententiæ, vnà cum enodatione eorum.*

75. Quartum fundamentum. QVartò probatur prædicta sententia. Quia omnes Angeli conueniunt in hoc, quod sint purè intellectiui, seu naturæ intellectualis completæ: sed hæc ratio est ratio atoma: ergo omnes illi erunt eiusdem speciei atomæ. Maior & consequentia patent. Minor probatur. Tum, quia ultra hanc rationem, solum superest in Angelis esse magis, vel minus intellectivos, & alia ad hoc consecuta: sed esse magis, vel minus intellectiuos, & quidquid ad hoc consequitur tantum dicit rationes accidentales: sicut esse magis, vel minus album, vel magis, vel minus calidum, & quidquid ad hoc consequitur, tantum addit in albo, aut calido aliquid accidentale. Tum etiam, quia esse magis, vel minus intellectivum, aut quævis ratio intellectiui, quæ poterat habere rationem differentiæ essentialis, non sunt extra intellectualitatem vt sic: siquidem quæcunque ratio intellectualitatis est actu, & formaliter intellectualitas: cum tamen rationes differentiales debeant esse extra rationem generis, vt constat ex his, quæ N. Complutenses *in Logica cap. de Differentia* docent.

N. Compl. Confirmatur. Confirmatur. Nam sicut Angeli conueniunt in intellectualitate, ita animæ nostræ in rationalitate ergo sicut intra latitudinem rationalitatis nullæ sunt differentiæ specificæ, sed ipsa est vltima: ita neque intra latitudinem intellectualitatis. Patet consequentia Quia non est cur infra rationalitatem nullæ sint differentiæ essentiales, benè tamen infra intellectualitatem.

Respondetur ad argumentum. Respondetur negando minorem. Ad cuius primam probationem dicendum est, differentias particulares, quibus Angeli sub intellectualitate distinguntur, differre penes magis, & minus secundum gradum diuersarum formarum, non secundum diuersum modum participationis vnius, & eiusdem formæ. Et ratio est, Quia adueniunt essentiæ non completæ in ratione essentiæ; eò quod gradus ille communis intellectualitatis non importat aliquid certum & determinatum in suo ordine, sicut requiritur ad essentiam vltimo completam. Illa autem, quæ differunt penes magis, & minus secundum gradum diversarum formarum, specie, & essentialiter distinguuntur, vt cùm album dicitur magis clarum, quàm rubeum, aut viride, licet illa, quæ distinguuntur secundum magis, & minus penes diuersum modum participationis eiusdem formæ, solum differant accidentaliter, vt in gradibus eiusdem albedinis cernitur.

Quam solutionem tradit D. Thomas, *q. de Spiritualibus creaturis art. 8. citato in solutione ad 8.* his verbis: *Ad 8 dicendum, quod magis, & minus dupliciter accipitur. Vno modo, secundum diversum modum participationis vnius & eiusdem formæ, sicut magis album dicitur magis clarum, quam minus album: & sic magis, & minus non diversificant speciem. Alio modo dicitur magis, & minus secundum gradum diversarum formarum, sicut album dicitur magis clarum, quam rubeum, aut viride: & sic magis, & minus diuersificant speciem. Et hoc modo Angeli differunt in donis naturalibus secundum magis & minus.*

Ad secundam autem probationem eiusdem minoris respondetur, negando, differentias particulares Angelorum non esse actu extra intellectualitatem communem omnibus Angelis. Etenim in essentia completa intellectualitatis duo possunt distingui. Primum est, id quod præcisè requiritur, & sufficit ad habendam naturā intellectualem, quod est esse principium potentiarum, & operationum intellectualium. Secundum est, certus & determinatus modus participandi intellectualitatem, qui est id, quod constituit principium potentiarum, & operationum tantæ, vel tantæ perfectionis, & immaterialitatis & hoc secūdum potest multiplicari in infinitum secundùm diuersos, & inæquales modos, quibus potest participari ratio constituendi tale principium: & ex his duobus primum importatur actu à gradu communi intellectualitatis; secundum vero solum in potentia. Et sic, cùm in argumento dicitur, quod quæcumque ratio intellectualitatis est actu, & formaliter intellectualitas, debet iuxta dicta distingui.

Et explicari potest exemplo differentiarum specialiū, per quæ inter se differunt bruta. Huiusmodi enim differētiæ etsi actu, & formaliter sint aliquid sensibile provt sensibile dicit specialem modum, & sub tanta, vel tanta perfectione constitutiuum speciei contentæ sub sensibili generico, non tamen actu sunt aliquid sensibile, quod est commune per modū generis omnibus brutis formaliter loquendo: neque in tali sensibili actu, sed solum in potentia continentur. Vnde de illis verificatur actu, & formaliter sensibile iam insinuatum; non vero sensibile commune cōmunitate generis. Et sic in his, & in alijs similibus differentia, quæ constituit in specie, distinguitur à differentia, quæ constituit in genere solùm sicut determinatum ab indeterminato, & tanquam actus à potentia, non verò tanquā addens supra eam aliquid nobilioris naturæ, seu (quod in idem quoad præsens redit) non tanquam aliquid elevans, & trahens genus illud ad aliquam naturam superioris ordinis, sicut rationale trahit, & elevat idem sensibile, scilicet animal. Quod optimè obseruauit D Thomas loco nuper citato *in solut. ad 9.* vbi sic inquit: *Ad 9. dicendum, quod illud, quod constituit in specie, est nobilius eo, quod constituit in genere sicut determinatum indeterminato: habet enim se determinatum ad indeterminatum vt actus ad potentiam: non autem ita quod semper illud, quod constituit in specie, ad nobiliorē naturam pertineat, vt patet in speciebus animalium irrationalium. Non enim constituuntur huiusmodi species per additionem alterius naturæ nobilioris supra naturam sensitiuam, quæ est nobilissima in eis; sed per determinationem ad diversos gradus in illa natura. Et similiter dicendum est de intellectuali, quod est commune Angelis.*

Elucidatur solutio.

D. Thom.

Ad confirmationem. Ad confirmationem, respondetur, negando consequentiam, quia rationalitas, vt conuenit homini habet rationem extremi & termini, vel supremi in ordine substantiarum spiritualium, quia natura corporea in rationalitate attingit infimum ordinis substantiarum spiritualium. De ratione autem extremi, & vltimi, est carere secundum se latitudine, atque adeò non esse diuisibile, alias esset vltimum,

vltimum, & non esset vltimum. At verò intellectualitas, vt conuenit Angelis, non habet rationem extremi cùm sit medium inter Dei intellectualitatem superiorem, & hominum inferiorem, & sic potest optimè secundùm se habere latitudinem, & esse diuisibile in plures species. Quam solutionem tradit D. Thomas loco sæpè citato in solutione ad 10. his verbis: *Quod autem est vna sola species animalis rationalis, multis existentibus speciebus rationalium, ex hoc prouenit, quia animal rationale constituitur ex hoc, quod natura corporea attingit in sui supremo naturam substantiarum spiritualium in sui infimo. Supremus autem gradus alicuius naturæ vel etiam infimus est vnus tantùm.*

D.Thom.

81. Vltimũ fundamentum.

Quintò, & vltimò arguitur pro eadem sententia. Nam multi homines inueniuntur æquales in beatitudine. Tum, quia paruuli decedentes cum gratia baptismali omnes sunt æqualis beatitudinis: tum etiam, quia de beatis Apostolis Petro, & Paulo affirmat D. August *in 5. ser.* eorum quod per omnia sunt æquales: tum denique, quia de aliis multis id ipsum docent idem August. 1. *contra aduersarios legis, & Prophetarum cap.* . & Hieronymus Matthæi 11. Ergo Angeli eorum custodes erunt æquales omninò in sua perfectione specifica. Patet consequentia. Nam sicut maiores Angeli maioribus officiis deputantur, & minores minoribus: sic officiis omninò æqualibus, qualia sunt custodire homines, qui futuri sunt æquales in beatitudine, Angeli omninò æquales debent deputari.

D. Aug. D. Hieron.

Confirmatur. Confirmatur. Nam omnes Angeli eiusdem ordinis habent idem officium, v.g. omnes Potestates ordinant ea, quæ sunt ab aliis exequenda secundùm determinationem Dei: ergo sunt eiusdem speciei, sicut officia, quæ sortiuntur.

Ad fundamentum vltimum. Respondetur, quòd licèt multi homines sint æquales in beatitudine supernaturali, reperitur tamen in eis aliqua inæqualitas, vel in donis vel in conditionibus naturalibus: & ideò tunc perfectioribus in naturalibus, licet in beatitudine æqualibus, deputantur Angeli perfectiores. Quæ solutio manifestè colligitur ex D. Thoma *infrà q. 113. art. 2. ad 3.* vbi postquam sibi opposuisset simile argumentum deductum ex æqualitate in natura humana respondet in hæc verba: *Ad 3. dicendum, quod quamuis homines in natura humana sint pares, tamen inæqualitas in eis inuenitur, &c.*

D. Thom.

Ad confirm. Ad confirmationem respondetur quemlibet Angelum, etiam eiusdem ordinis, secundùm suam maiorem perfectionem specificam sortiri perfectius officium, & ministerium, quòd secundùm suam specialem rationem est nobis ignotum, ob imperfectionem cognitionis nostræ, & tantum manifestatur secundùm rationem communem. Quam rationẽ tradit, & optimè illustrat Angelicus Doctor *infrà quæst. 108. art. 3. in corpore: Ille, qui perfectè cognoscit res aliquas, potest vsque ad minima, & actus, & virtutes, & naturas earum distinguere. Qui autem cognoscit eas imperfectè, non potest distinguere nisi in vniuersali. Quæ quidem distinctio fit per pauciora: sicut qui imperfectè cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in vniuersali, ponens in vno ordine cœlestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, & in alio plantas, & in alio animalia. Qui autem perfectius cognosceret res naturales, posset distinguere, & in ipsis corporibus cœlestibus diuersos ordines, & in singulis aliorum. Nos autem imperfectè Angelos cognoscimus & eorum officia, vt Dionysius dicit cap. 6. Hierarchiæ cœlestis. Vnde non possumus distinguere officia, & ordines Angelorum, nisi in communi, secundum quem modum multi Angeli sub vno ordine continentur.*

Angel. Doct.

C *Si autem perfectè cognosceremus officia Angelorum, & eorum distinctiones, perfectè sciremus, quod quilibet Angelus habet suum proprium officium, & suum proprium ordinem in rebus, & multò magis quælibet stella, etsi nos lateat.*

DVBIVM VI.

Vtrùm sub eadem specie atoma potuerint esse plures Angeli secundùm legem, seu potentiam Dei ordinariam?

D EX dictis initio dubij præcedentis aliqualiter constat, quo ordine dubium hoc tanquam distinctum post illud sequatur, & ad subsequens etiam dubium tanquam distinctum præcedat. In eo autem animaduertendum est, quòd nomine potentiæ ordinariæ nihil aliud intelligimus, quàm eam, quæ sequitur directionem sapientiæ diuinæ, instituentis ordinem seruandum in effectibus iuxta exigentiam causarum secundarum, aut naturæ ipsorum effectuum, quando effectus non habent causas secundas. Et sic idem est, ac inquirere, an hoc sit factibile iuxta naturam Angelorum, & E seruato modo eis conueniente? In quo sensu dubium hoc distinguitur, tam à præcedenti, quàm à sequenti: à præcedenti quidem, quia non est satis, non esse factam multiplicationem Angelorũ sub eadem specie, ad hoc vt ex vi huius præcisè non esset possibilis secundùm potentiam Dei ordinariam: multa enim sunt possibilia secundùm cõmunem dispositionem, atque adeò secundùm potentiam Dei ordinariam, quæ tamen nunquã fient: à sequenti verò dubio, in quo idémet iuxta potentiam Dei absolutam est inquirendum, satis constat distingui: quia certum est multa non posse fieri iuxta exigentiam naturæ, atque F adeò esse impossibilia secundùm potentiam Dei ordinariam, quæ tamen fieri possunt præter, vel supra id, quod ipsorum natura postulat: quod est esse possibilia per potentiam Dei absolutam. Animaduertio.

§. I. *Sententia D. Thomæ.*

DIcendum ergo est per respectum ad legem, seu potentiam Dei ordinariam, seu (quod idem est) iuxta naturam Angelorum, & seruato modo eis conueniente, non posse Angelos numero mul- 82. Conclusio.
G tiplicari sub eadem specie atoma. Hanc conclusionem procul dubiò tenet D. Thom. in præsenti, & 1. *contra Gentes c. 93.* & *q. de Spiritualibus creaturis art. 8.* & *in 2. dist. 3. q. 1. art. 4.* & *suprà q. 41. art. 6.* & *infrà q. 75. art. 7.* & alibi sæpè, ex quibus testimoniis præcipua verba sequenti dubio referemus. Eandem etiam tuentur Herbeus *in 2. dist. 3. q. 1. art. 2.* Capreolus ibidem *q. 1. art. 1. conclusione 5.* & *art. 3.* in solutionibus ad argumenta Scoti contra eandem 5. conclusionem. Richardus *eadem distinctione art. 4. q. 1.* Hispalensis ibidem *q. 1. art. 1. conclusione 4.* Ægidius Romanus *quodlibeto 2. q. 7.* Caietanus H de ente, & essentia *cap. 5. q. 9.* Petrus Bergomensis in concordantiis dictorum D. Thomæ *dubio 115.* Nazarius, Bañez & Ripa in præsenti, Granado *tractatu 1. de Essentia, & substantia Angeli disput 4. num. 9.* & communiter discipuli D. Thomæ.

D. Thom. Herbeus. Capreol. Richard. Hispalen. Ægidius Romanus. Caietan. Petrus Bergom. Nazarius. Bannez. Ripa. Granado.

Ratio fundamentalis huius assertionis desumitur ex his, quæ *tomo 1. tractatu 1. disp. 1. à numero 20. vsque ad 23.* ex Angelico Præceptore tradidimus, & potest ad hanc formam reduci. Quoniam in Angelis repugnat naturæ speciei atomæ diuidi

Ratio fundamentalis ex D. Thoma desumpta.

dividi in individua:ergo saltem per respectum ad legem Dei ordinariam non possunt Angeli solo numero multiplicari sub eadem specie atoma. Patet consequentia. Quoniam vt in titulo, & in conclusione explicatum est, in præsenti pro eodem sumimus, posse fieri aliquid per respectum ad legem Dei ordinariam, ac posse fieri iuxta naturas rerum, & servato modo eis conveniente:ergo eo ipso, quòd non solùm non sit conveniens naturæ speciei atomæ in Angelis dividi, seu multiplicari in individua, sed etiam hoc illi repugnet, non poterit in illa dari talis multiplicatio per respectum ad legem Dei ordinariam. Antecedens autem probatur. Quia natura speciei atomæ in Angelis est forma irreceptibilis in materia:formæ autem irreceptibili in materia repugnat dividi in plura individua, vt patet exemplo albedinis adducto à D. Thoma *in hoc artic.* 4. quæ si esset à subjecto tam actu, quàm aptitudine separata, ita vt nullo modo ad illud habitudinem importaret, repugnaret illi vt sic dividi individualiter.

D. Thom.

Confirmatur primò. Confirmatur primò ex his, quæ *in* 1. *tomo disput. citata n.* 21. diximus. Quoniam individua ejusdem speciei conveniunt in perfectione intrinsecè spectante ad essentiam specificam, ita vt cuncta illa perfectio reperiatur in eorum quolibet, & solùm discriminentur in diversis modis substantialibus habendi eam:sed ubi natura specifica est ex natura sua per se subsistens, & omninò, seu tam actu, quàm aptitudine separata à materia, & à receptivo, nequit dari pluralitas, aut diversitas modorum habendi eam:ergo neque pluralitas, aut distinctio individualis. Consequentia apertè sequitur ex vtraque præmissa. Minor autem, in qua est difficultas, potest sic explicari, & probari. Quoniam ad diversitatem illorum modorum requiritur, quòd singula ex illis individuis participent naturam specificã limitatè, idest, non adæquatè, & quantum participari potest ex parte modi participandi, alioqui non possent illi modi esse inter se distincti, & inæquales:sed vbi natura specifica habet esse omninò separatum à materia, nihil reperitur, à quo valeat hujusmodi limitatio provenire : nam cùm unumquodque limitetur per suum oppositum, vt actus per potentiam, necesse est, limitationem & coarctationem actus, qualis est natura specifica respectu individuorum, fieri etiam per oppositum, nempe per potentiam, aut materiam. Ergo neque poterit ibidem inueniri multiplicitas prædictorum modorum.

Confirmatur secundo. Confirmatur secundò ex his, quæ loco nuper citato *n.* 22. diximus. Quoniam ipsum *esse*, seu ipsa existentia per se subsistens non potest esse, nisi vna tantùm numero, quia est omninò irrecepta, & ex consequenti illimitata : & propterea, quia natura diuina est sua existentia per se subsistens, nequit multiplicari numero. Ergo eadem ratione quævis forma omninò irrecepta, qualis est Angelus, nequibit multiplicari numero. Hæc consequentia apertè sequitur ex antecedenti, vt intuenti patebit. Vnde propter hanc rationẽ Angelicus Doctor multoties asserit, quodlibet indiuiduum naturæ Angelicæ habere infinitatem intra suam speciẽ & ita non posse dari aliud intra illam. Quorum verborum non est sensus, quòd intra latitudinem illius speciei possit ita esse perfectum, vt habeat perfectionem positiuè infinitam; quo pacto Scotus, & alij S. Doctorem interpretantur, sed solùm quòd habeat naturam specificam infinitè negatiuè ex parte modi habendi eam, hoc est adæquatè, & sine determinatione ad aliquem modum limitatum participandi illam : ex eo quòd non habet formam receptam

Angel. Doctor.

Scotus.

C in materia : & proprium est materiæ, quod sit radix prædictæ limitationis, & multiplicationis indiuidualis.

Confirmatur tertiò. Confirmatur tertiò. Nam hoc ipso, quod Angelus sit forma simplex per se subsistens, nullo modo dicens ordinem ad materiam, in qua recipiatur, in eo debent esse idem absque distinctione etiam virtuali vnitas & distinctio specifica, & numerica, seu res, & *quod quid est* eius : ergo repugnat naturæ specificæ Angeli diuidi indiuidualiter: ac per consequens talis diuisio, & multiplicatio sub eadem specie non poterit fieri, saltem per respe-D ctum ad potentiam Dei ordinariam. Hæc vltima consequentia apertè sequitur ex prima, vt ex se, & ex dictis constat. Prima autem ex antecedenti. Nam vnitati numericæ apertè repugnat diuidi indiuidualiter:atque adeò si in Angelo vnitas specifica, & numerica adhuc virtualiter non distinguuntur, repugnabit eius naturæ specificæ diuidi indiuidualiter. Antecedens autem probatur. Nam hoc ipso, quòd Angelus sit forma simplex per se subsistens, nullo modo dicens ordinem ad materiam, in qua recipiatur, habet ex vi huius, absque eo quod aliquid virtualiter distinctum ei addatur, vnde indiuidue-E tur, seu (quod in idem quoad præsens redit) quod sit res, & *quod quid est* eius. Tum quia sicut forma receptibilis in materia habet vnde indiuiduetur, hoc ipso quod sit receptibilis in hac materia potiùs, quàm in illa : ita forma irreceptibilis in omni materia habet vnde indiuiduetur, hoc ipso quòd in nulla sit receptibilis. Tum etiam. Quia sicut cõpositum ex materia, & forma inde habet, quòd sit hoc, vnde ei prouenit, quod neque in subiecto sit, neque de subiecto dicatur:ita forma simplex, & completa, ac per se subsistens, qualis est Angelus, inde habebit quòd sit hæc, vnde ortũ dicit, quod neque sit in subiecto, neque de subiecto dicatur. Constat autẽ hoc F ei conuenire, hoc ipso quod sit forma simplex completa, & irreceptibilis in omni materia:ergo, &c.

Angel. Doctor. Desumiturque hæc confirmatio ex Angelico Doctore, tum de Spiritualibus creaturis, *art.* 8. *in solutione ad* 4. his verbis: *Ad* 4. *dicendum, quòd sicut forma, quæ est in subiecto, vel materia, indiuiduatur per hoc, quòd est esse in hoc:ita forma separata indiuiduatur per hoc quòd non est nata in aliquo esse. Sicut enim esse in hoc excludit cõmunitatem vniuersalis, quod prædicatur de multis:ita non posse esse in aliquo.* Tum etiam 1. *p. q.* 3. *art.* 2. *ad.* 3. his verbis: *Dicendum, quòd formæ, quæ sunt receptibiles in ma-*G *teria indiuiduantur per materiam, quæ non potest esse in alio, cùm sit primum subiectum substans:forma verò, quantum est de se, nisi aliquid aliud impediat, recipi potest à pluribus. Sed illa forma, quæ non est receptibilis in materia, sed est per se subsistẽs, ex hoc ipso indiuiduatur, quòd non potest recipi in alio.*

Ipsemet. Et similiter cuncta, quæ pro assertione diximus desumuntur ex eodem Angelico Doctore in præsenti, & *suprà quæst.* 41 *art.* 6. & *quæst.* 44. *art.* 1. necnon *infrà quæst.* 75. *art.* 7. & 3. *de Anima lect.* 8. quæ ipse ex Aristotele ibidem *textu* 8. sub his verbis deprompsit. *Natura speciei indiuiduatur per materiam. Vnde principia indiuiduantia, & acci-*H *dentia indiuidui sunt præter essentiam speciei. Et ideò contingit sub vna specie inueniri plura indiuidua : quæ licèt non differant in natura speciei ; differunt tamen secundùm principia indiuiduantia. Et propter hoc in omnibus habentibus formam in materia, non est omninò idem & res, & quod quid est eius:Socrates enim non est sua humanitas In his verò, quæ non habent formam in materia sicut sunt formæ simplices, nihil potest esse præter essentiam speciei : quia ipsa forma est tota essentia. Et ideò in*

Aristot.

talibus

ralibus non possunt esse plura indiuidua vnius speciei, neque potest in eis differre res, & quod quid est eius.

81 Obiectio prima contra rationem D. Thomæ.

Nec refert, si contra hæc obijcias primo, falsum esse vniuersaliter loquendo, quòd formæ irreceptibili in materia repugnet diuidi in plura indiuidua. Nam quando est limitata, vt in forma Angeli contingit, sicut propter sui limitationem non repugnat, imo secundum se illi conuenit ratione suæ differentiæ specificæ limitare & contrahere naturam genericam: pari ratione non repugnabit illi, quòd sint dabiles in ea plures differentiæ, seu modi indiuiduales, qui secundùm se, & ex propriis sint limitati, ac proinde idonei, vt limitent & determinent naturam specificam, licèt sit omnino separata à materia: ac per consequens nec repugnabit illi diuidi in plura induidua.

Solutio.

Non itaque hoc refert. Iam enim satis constat ex *tomo 1. loco nuper relato num. 25.* negandum esse antecedens: & ad eius probationem concesso antecedenti negandam esse consequentiam. Et ratio disparitatis, quam ibidem tradidimus, est, quòd differentiæ specificæ potest in Angelo assignari sufficiens radix, seu fundamentum suæ limitationis, nimirum, propria essentia actualis eiusdem Angeli: ex eo quòd prædictæ differentiæ competit, vt sit formalis, & actualis, sicut essentia Angelica. Cæterùm respectu prædictorum modorum, seu differentiarum indiuidualium nequit, imò repugnet simile fundamentum dari: quia competeret illis esse limitatos, ad instar materiæ, & potentiæ, vt ostensum est: & cadé natura specifica omninò separata à materia, ac proinde nõ includens formam receptibilẽ in potentia materiæ, nequit esse radix aut fundamẽtum limitationis adeò diuersæ, imò repugnat illi. Videantur tamen ea, quæ loco citato diximus, vbi hanc tandem disparitatem magis elucidauimus.

Secunda obiectio ex D. Thoma.

Nec etiam refert, si secundò obijcias, quòd D. Thomas *q. vnica de Spiritualibus creaturis art. 8. ad 4.* expresse dixit, non repugnare huic Angelo esse in multis, secundùm rationẽ speciei, sed ex eo quòd pertinet ad rationem indiuidui, his verbis: *Natura huius Angeli non prohibetur esse in multis, ex hoc, quod pertinet ad rationem speciei, sed ex eo quod pertinet ad rationem indiuidui.* Ergo non est ad mẽtem S. Doctoris dicere, tum repugnare naturæ specificæ Angelorum diuidi indiuidualiter, vt in ratione facta dictum est, siquidem expresse asserit D. Thomas oppositum: tum etiam, in Angelo vnitatem specificam, & indiuidualem non distingui adhuc virtualiter, vt in vltima confirmatione asseruimus: quandoquidem si distinctio virtualis non intercederet inter vnitatem specificam, & numericam, quidquid repugnat Angelo, ex eo quod pertinet, ad rationem vnius, repugnaret etiam, ex illo quod spectat ad rationem alterius.

Responsio.

Respondetur enim: quòd D. Thomas in isto loco distinguit duo munera inadæquata illius formalitatis, quæ in Angelo est simul absque distinctione virtuali natura specifica, & indiuidualis: & secundùm vnum munus per conceptus nostros assimilatur quodammodo naturæ specificæ rei materialis: & secundùm hoc munus sic conceptum, inquit S. Doctor, non repugnare illi multiplicationem indiuidualem, quanquam repugnet ei simpliciter, eò quòd prædictum munus est in eadem formalitate identificatum absque distinctione virtuali cum altero munere, ratione cuius adhuc ex parte nostri modi concipiendi assimilatur quodammodo vnitati indiuiduali rei materialis.

Itaque aliud est, an natura specifica, v. g. Angeli Michaëlis, adæquatè intellecta secundum omnia,

C quæ ex genere suo pertinent ad lineam naturæ prohibeatur ex parte rei conceptæ esse in multis; aliud verò, an concepta præcisè secundùm id, quod exprimit, vt quodammodò æquiualet, & correspondet rationi specificæ rerum materialium, concipiatur expresse vt habẽs aliquid quod prohibeat eam esse in multis. Etsi ergo prædicta natura secundùm priorem considerationem, ac proinde secundùm omnia, quæ importat, ad eam absque distinctione virtuali pertinentia, habeat aliquid ex parte rei cõceptæ, prohibens illam esse in pluribus attamen secundùm posteriorem considerationem, & vt subest prædicto conceptui expresso, & inadæquato sui, nihil exprimit, quod prohibeat eam esse in multis:

D quia tantùm exprimit seipsam; vt comparatur ad suum genus, & ad suam differentiam atomam, nihil exprimendo de sua differentia indiuiduali, & an sit receptibilis, vel irreceptibilis in aliqua materia, secundum quam rationem concipitur expresse vt indiuidua, ac singularis. Vnde, cùm D. Thomas dixit, quòd *natura huius Angeli non prohibetur esse in multis, ex eo quod pertinet ad rationem speciei sed eo quod pertinet ad rationem indiuidui*, loquitur de eadem natura secundùm hanc vltimam considerationem, seu vt præcisè concipitur conceptu inadæquato, & expresso nuper explicato. D. Thom.

E Per quod etiam ad secundam impugnationem in eadem obiectione contentam patet. Nam etsi ex identificatione differentiæ indiuidualis, & specificæ absque distinctione virtuali reperta in Angelo, sequatur quòd quicquid ex parte rei conceptæ repugnat vni, repugnet etiam alteri adæquatè sumptæ; non tamen, quòd quicquid expressè non repugnat vni, vt præcisè concipitur aliquo conceptu expresso, & inadæquato, debet non repugnare alteri, vt intelligitur alio conceptu expresso, & inadæquato, qui correspondet ei, vt ex parte nostri modi concipiendi tantummodo distinguitur à se ipsa,

F vt est sub priori conceptu.

Esse autem hanc optimam explicationem mentis D. Thomæ, satis liquet ex contextu eiusdem solutionis. Nam ibi D. Thomas præmiserat, vt *n. 81.* retulimus, quòd formæ per se subsistentes, quales sunt Angeli, indiuiduantur ex hoc, quòd sunt formæ non receptibiles in aliqua materia. Constat autem, quòd esse formas irreceptibiles in omni materia pertinet ad conceptum specificum formarum per se subsistentium, & completarum, quales sunt Angeli, si prædictæ formæ adæquatè quoad rationem specificam concipiantur. Et ita secundùm An-

G gelicum Doctorem ibidem, indiuiduatio, & specificatio in eis solum distinguuntur ex parte nostri modi concipiendi: & quidquid affirmatur, vel negatur conuenire prædictis naturis ratione speciei non verò ratione indiuiduationis, non intelligetur, iuxta mentem eiusdem S. Doctoris, de illis ex parte rei conceptæ consideratis, sed solum vt subsunt nostro imperfecto modo concipiendi, vt explicatum est.

Replica. Complut.

Nec obest, si vrgeas non cohærere hæc cum his, quæ N. Complutenses docent *in sua Logica disp.* . . tum *n. 41.* vbi asserunt, quòd sola natura diuina est essentialissimè singularis, tum etiam *n. 1*. vbi inquiunt, quòd singularitas non est de essentia alicuius creaturæ: & quòd licèt in Angelo *eadem entitas realis sit differentia specifica, & indiuidualis, mu-*

H *nera tamen talis entitatis sunt valde diuersa* quod ex eo colligunt *quia singularitas non est de essentia alicuius creaturæ.* Constat autem, quòd si singularitas Angeli, seu indiuiduatio illius non distingueretur virtualiter ab eius essentia, tunc ex parte rei cõceptæ singularitas esset de essentia illius: ac proinde non sola natura diuina esset essentialissimè singula-

ris, sed etiam aliqua natura creata id haberet: & per consequens munera illius entitatis, quæ in Angelis simul est natura specifica, & indiuidualis, non essent ita diuersa, sicut à prædictis Complutensibus asseritur.

Solutio. Respondetur enim, nostros Complutenses loqui de singularitate, non qualicunque; sed quæ non sit mista, & identificata cum vniuersalitate. Et ita indiuiduatio Angelica identificatur absque distinctione virtuali cum natura atoma Angeli, quæ est species prædicabilis secundùm rationem, vt prædicti Complutenses *disput. 6. à n. 35 vsque ad n. 44.* latè explicant: & insuper prædicta indiuiduatio identificatur (intercedente tamen distinctione virtuali) cùm vniuersalitate secundùm rationem, & secundùm rem, seu secundùm rationem fundatam in rebus quam eadem natura generica reperta in Michaële, v.g. fundat: cùm tamen prædicta singularitas, seu indiuiduatio aliquo ex his modis mista cum vniuersalitate, non conueniat diuinæ naturæ. Et propterea prædicti Complutenses concludunt: quod *sola natura diuina est essentialissimè singularis: ac proinde illi soli repugnat fieri vniuersalem, aut prædicabilem.*

Unde dum ibi distinguunt multiplicem conceptū quorum vno concipitur Angelus quoad rationem, specificam, & alio quoad rationem indiuidualem solùm loquuntur de diuersis conceptibus formalibus, quibus ex parte rei cōceptæ correspondet vnus & idem conceptus obiectiuus absque distinctione virtuali, & cum duplici tantùm munere ex parte solius nostri modi cōcipiēdi satis diuerso, quodque sit talis conditionis, vt vel dicat vniuersalitatem secundùm rationem, vel identificationem absque distinctione virtuali cum eo, quod illi affert, necnon identificationem cum distinctione virtuali cum eo, quod importat veram vniuersalitatē secundùm rationem, fundatam tamen in rebus. Nam ad conuincenda munera ex parte solius modi concipiendi satis distincta, quæ habeant has conditiones (quod quidem erat intentum ibidem nostrorum Complutensium) optimè adducitur pro ratione, quòd singularitas, nempe singularitas non mista cum vniuersalitate (modis dictis) non est de essētia alicuius creaturæ: quia ad hoc solùm requiritur, quòd prædicta singularitas non sit de essentia illius, non verò id prohibet, quòd aliqua singularitas mista cum vniuersalitatibus iam recensitis sit ex parte rei conceptæ de essentia eiusdem.

Diximus, prædicta munera esse satis ex parte nostri modi concipiendi diuersa. Quia adhuc intra distinctionem ex parte nostri modi cōcipiendi est sua latitudo: quatenus illa munera, quæ in aliquo inueniuntur identificata absque distinctione virtuali, ex eo quòd ex genere suo pertineant ad vnam & eandē lineam, possunt inueniri in aliis rebus inferioribus distincta, vel realiter actualiter, vel virtualiter: cùm tamen multa distinguantur à nobis ex parte nostri modi cōcipiendi, quæ nullibi distinguuntur adhuc virtualiter. Et propterea ad significandam hanc maiorem distinctionē ex parte nostri modi concipiendi consultò additum est à nostris Complutensibus quòd licèt in Angelo, *eadem entitas realis sit differentia specifica, & indiuidualis, munera tamen talis entitatis sūt valde diuersa* Videātur ea, quæ *infrà n. 85. in solutione ad 1. & 2. confirmationē* dicemus.

§. II. Sententia contraria, eius fundamenta, & responsio ad illa.

Placitum contrarionum. Oppositam nihilominùs sententiam asserentem, per respectum ad potentiam Dei ordinariā posse Angelos solo numero distingui sub eadem specie, tenent omnes authores *dubio præcedenti n. 75* relati & præter eos Henricus *quodlibeto 2. quæst. 8.* Scotus *in 2. dist. 3. quæst. 7.* Durandus ibidem *quæst. 3.* Vazquez in præsenti *disp. 181. cap. 3.* Suarez *disput. 5. Metaphysicæ sectione 2. à num. 21.* & expressè *num 28.* & alij. Henricus. Scotus. Durandus. Vazquez. Suarez.

Probatur primò. Probatur primò. Quia natura specifica in Angelis est à parte rei indiuidua, & singularis per differētiam indiuidualem distinctam saltem virtualiter ab ipsa: ergo quantum est ex natura sua, potest multiplicari in plura indiuidua: ac per consequēs per potentiam Dei ordinariam optimè poterit dari huiusmodi multiplicatio. Hæc vltima cōsequentia patet ex prima: & prima ex antecedenti. Quia saltē vna ex rationibus propter quas à nobis negatur naturæ specificæ Angeli multiplicatio numerica, est propter indictionē etiā virtualem inter ipsam, & rationē indiuidualem vt constat ex dictis §. præcedenti.

Scotus. Suarez. Antecedens autem sic probat Scotus vbi supra §. *Dico igitur*, & latè explicat Suarez loco citato. Tum, quia diuina natura propter suam infinitatem, aut quia est purus actus, includit in sua essentia indiuiduationem; aut non esse secundùm suam essentiam in potentia ad eam: ergo cùm natura Angelica non sit infinita, neque purus actus, non includet actu in sua essentia indiuiduationem, sed erit in potentia ad eam: atque adeo habebit illam ex differentia saltem virtualiter distincta ab ipsa.

Tum etiam. Quia natura diuina ita includit in sua essentia indiuiduationem, vt non possit concipi vt vniuersalis: quod requiritur ad hoc, vt in ea non distinguantur virtualiter essentia, & indiuiduatio. Et huius rei non potest alia ratio assignari, quàm ratio actus puri, & infinitas diuinæ naturæ. Ergo cùm hæc non possit in Angelo reperiri, in eo distinguentur, saltem virtualiter, natura, & ratio indiuidualis.

Tum denique. Quia natura diuina, eò quòd est infinita, & purus actus, caret compositione metaphysica ex genere, & differentia & ita propter eandem infinitatem, actualitatem, & puritatem carebit compositione etiam metaphysica ex specie, & differentia indiuiduali: atque adeò distinctione differentiæ indiuidualis ab essentia sufficienti ad hanc compositionem. Ergo natura Angelica, sicut quia non est purus actus, habet compositionem ex genere, & differentia, sic propter eandem rationem habebit compositionem ex natura specifica, & indiuiduali, & consequenter distinctionem virtualem inter vtramque, quæ requiritur ad huiusmodi compositionem.

Confirmatur. Confirmatur primò. Quia potest formari in nobis verus conceptus de natura specifica Angeli, in quo non includatur differentia indiuidualis: ergo distinguuntur saltem virtualiter natura specifica Angeli, & indiuidualis: ac per consequens Angelus erit ex natura sua, seu per respectum ad potentiam Dei ordinariam solo numero multiplicabilis. Hæc vltima consequentia iam constat, quomodo sequatur ex prima. Prima autem apertè sequitur ex antecedenti. Quoniam ex defectu similis distinctionis virtualis inter naturam diuinam, & suam indiuiduationem, & similiter inter Petrum, & suam singularitatem, non potest formari de eis vt talibus verus conceptus, in quo sua indiuiduatio non includatur. Antecedens autem probatur. Quia si quis concipiat naturam Angeli quoad omnia prædicata essentialia, & sine negatione diuisibilitatis in plura eiusdem rationis, formabit verum conceptum naturæ Angelicæ, vt natura est: & tamen in huiusmodi conceptu non includitur actu differentia indiuidualis, cùm hæc ad sui propriam rationem aliquo modo

do petat negationem diuisibilis in plura eiusdem rationis : ergo, &c.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam si natura specifica,& indiuidualis saltem virtualiter in Angelo non distinguerentur tunc in eo non esset species,vt species distinguitur à genere , hoc est species infima,neque à parte rei fundamentaliter,neque in intellectu actu:consequens est falsum.ergo concedéda est huiusmodi distinctio saltem virtualis:& consequenter quòd natura Angeli per respectũ ad potentiam Dei ordinariam possit solo numero sub eadem specie multiplicari. Sequela probatur. Nam eo ipso, quòd natura specifica,& indiuidualis in Angelo sint idem formaliter absque distinctione virtuali,id quod in Angelis appellatur species infima,haberet ex proprio constitutivo formali esse indiuiduum atque adeò incommunicabile multis:& ex hoc apertè sequitur non esse speciem:tum,quia species infima , & indiuiduum opponuntur relatiue aut fundamẽtaliter,si considerentur quoad proprias realitates,vt habent *esse* extra intellectũ, aut formaliter, si considerentur quoad secundas intentiones:ergo non potest eidem cõuenire ex proprio constitutiuo formali esse speciem, & indiuiduum. Tum etiam.Quia quod ex proprio constitutiuo est incommunicabile multis , atque adeo determinatum ad vnum,non potest aut à parte rei habere indifferentiam negatiuam ad plura, aut in intellectu positiuam,vt patet in Petro, & in quocunque alio indiuiduo materiali,quòd hoc ipso , quod ex proprio constitutiuo est determinatum ad vnum, nequibit habere aliquam ex prædictis indifferentiis: cùm tamen ad rationem speciei infimæ aliqua ex eis requiratur, ea nimirum, quæ fuerit proportionata suo modo essendi.

85. Fuerit sua fundamentum. Respondetur negando antecedens.Et ad primam probationem distinguendum est antecedens : *Natura diuina propter suam totalitatem, aut quia est purus actus,includit in sua essentia indiuiduationẽ, aut non esse secundum suam essentiam in potentià ad eam* ly *propter* , & ly *quia* importante rationem à priori præcisè absolutè talem, concedimus:ly *propter*,& ly *quia* importante rationem à priori,quæ non solùm sit ratio à priori absolutè talis, sed omninò adæquata,ita vt sensus sit , propriam, præcisam & adæquatam rationem,propter quam natura diuina est per suam essentiam indiuidua esse præcisè,quia est purus actus,aut infinita,negamus:quia vt hoc competeret naturæ diuinæ sufficere esse separatam à materia omninò, idest, tam actu, quam aptitudine.Et ideò neganda est consequentia:quoniam vt valeret , deberet esse antecedens verum in posteriori sensu.Quæ solutio potest clarè instare in simili consequentia. Deus,quia est purus actus, caret potentialitate materiæ primæ:ergo Angelus, cùm non sit purus actus,non caret tali potentialitate. Hæc enim consequentia non tenet : eo quòd antecedens non est verum in posteriori sensu à nobis nuper explicato.

Ad secundam probationem eiusdem antecedentis respondetur. infinitatem,& rationem actus puri esse rationem adæquatam,quare natura diuina non possit esse vniuersalis , etiam secundùm rationem tantùm,seu ex modo concipiendi nostro,eo modo, quo natura Angelica v.g. Michaëlis est vniuersalis

Complut. vt N. Complutenses *in Logica disput 6.à n.31.* & deinceps latè tradunt,& explicant , non verò esse rationem adæquatam, & præcisam , quare natura diuina non sit vniuersalis secundùm rem,& rationem simul : ad hoc enim sufficeret carere omninò materia , tam actu,quàm aptitudine,vt in Angelo contingit,atque adeo hæc vniuersalitas etiam Angelo deneganda est,quod sufficit ad hoc, vt in eo non distinguantur,adhuc virtualiter,natura specifica,& indiuidualis sed solùm ex parte nostri modi concipiendi & penes munera inadæquata.

Ad tertiam probationem concedendum est,infinitatem, & actualitatem puram Dei esse rationem propriam , & adæquatam , vt careat compositione generis,& differentiæ;negandum verò, eandem esse rationem adæquatam, & necessariam , vt careat compositione ex essentia , & ratione indiuiduali: quia ad hoc sufficit omninò carere compositione physica.Et ratio discriminis est. Quia compositio ex genere,& differentia potest reperiri sine compositione physica ex materia,& forma , dummodò reperiatur aliqua potentialitas,& elongatio ab *esse* , vt cõstat ex his,quæ N.Complutenses *in Logica disp. 5. à num.74.* & deinceps tradunt.Et ideò ad excludendam eam ab aliqua re, non sufficit simplicitas, quæ opponitur compositioni physicæ ex materia, & forma,cuiusmodi est simplicitas Angeli sed requiritur alia maior , quæ non est alia quàm pura actualitas. Et quia Angelus non est purus actus, optimè infertur,non habere huiusmodi simplicitatem , sed verè esse compositum ex genere, & differentia. At verò compositio ex natura specifica, & differentia indiuiduali non potest reperiri sine compositione physica,vt constat ex his,quæ diximus pro probatione nostræ conclusionis : & ideò sufficienter excluditur propter simplicitatem, quæ opponitur eidem compositioni. Atque adeò etiam si Angelus non sit purus actu ,quia tamen caret hac physica cõpositione , ideò caret etiam compositione ex natura specifica ; & differentia indiuiduali.

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem respondetur,distinguendo antecedens : *Potest in nobis formari verus conceptus de natura specifica Angeli,in quo non includatur differentia indiuidualis* , taliter quòd iste conceptus habeat fundamentum in ipsa natura Angeli immateriali , negamus : ex imperfecto modo cõcipiendi nostri intellectus,concedimus.Et sic neganda est prima consequentia:ad hoc enim,vt esset vera,requirebatur,quòd antecedens esset verum in priori sensu.Et ad probationẽ antecedentis,si adhibeatur ad probandum ipsum in hoc priori sensu in quod illud nuper negauimus,dicendũ est,quòd licet demus, illam negationem diuisionis in plura indiuidua importari intrinsecè,& essentialiter ab vnitate indiuiduali consecuta ad ipsam differentiam indiuidualem : non tamen pertinere intrinsecè ad prædictam differentiam , sed esse quid consequens ad eam:& propterea non esse necessariũ concipere talem negationem expresse , & formaliter ad formandum conceptum prædictæ differentiæ indiuidualis.

Ad secund. confirm. Ad secundam confirmationem respondetur,negando sequelam. Etenim in Angelis in primis saluatur ratio speciei atomæ,sumpta specie pro natura specifica , & atoma , quæ requirit tres conditiones , quarum prima est , quòd secundùm suum formale constitutiuum importet determinatum, & etiam finitum gradum entis:per quam conditionem excluduntur transcendentia , quæ important , aut communem rationem entis, aut eius modos,& proprietates communes : & etiam excluditur natura diuina propter suam infinitatem Secunda est,quòd hic gradus sit formalis.& sufficiens ad constituendam naturam,quæ sit principium radicale potentiarum , & operationum : & per hanc excluditur indiuiduum , v. g. humanum , quod secundùm formale constitutiuum non importat naturam aliquam , sed modum limitatum habendi eam. Tertia est , quòd huiusmodi

gradus sit vltimò terminatus formaliter, ita vt natura, quam constituit, non sit ratione eius in potentia ad alium gradum formalem: & per hanc excluditur natura generica, quæ ratione proprij constitutiui est in potentia, vt contrahatur per alias differentias formales. Et ita si in hoc sensu sumatur species, certum est, eam reperiri in Angelis. Neque faciunt in oppositum duæ probationes sequelæ in hac secunda confirmatione positæ. Non quidem prima: quoniam hæc natura specifica Angeli nullam oppositionem habet cum differentia indiuiduali, adhuc sumpta pro secunda intentione, fundata tamen in rebus. Neque etiam secunda probatio vrget: cùm natura specifica non exigat ex sua ratione formali aliquam ex illis indifferentiis, sed sufficienter saluetur positis his tribus à nobis assignatis.

Deinde etiam salvatur in Angelis species, sumpta specie pro specie universali secundùm rationem tantùm, vt optimè tradunt, & ostendunt N. Complutenses *in Logica disput 6. à num* 31. & deinceps: atque adeo in hoc sensu debet etiam negari prædicta sequela. Ad cujus primam probationem respondetur, quòd licèt secundùm rem sint idem formalissimè ratio specifica, & individualis in Angelo absque distinctione virtuali, tamen propter imperfectionem nostri modi concipiendi potest intellectus noster concipere vnum munus inadæquatum illius rationis, altero non concepto expressè: & sic concipiendo rationem specificam potest posteà referre illam ad rationem individualem. Atque ita ex hujusmodi relatione, & oppositione non infertur distinctio, adhuc virtualis, inter illa duo munera ejusdem rationis formalis. Et similiter respondetur ad secundam probationem, quòd id, quod est incommunicabile multis, eò quòd habet identificata formaliter absque distinctione virtuali prædicta duo munera rationis specificæ, & individualis, potest per intellectum concipi secundùm prius munus, & sic habere per intellectum indifferentiam, & universalitatem secundùm rationem tantùm.

Complut.

86 Secundum fundamentum oppositæ sententiæ.

Secundò probatur eadem opposita sententia. Nam in Angelis datur principium connaturale, à quo possit sumi multiplicatio individualis sub eadem specie, etiam si non detur materia prima: ergo juxta legem Dei ordinariam poterit dari talis multiplicatio. Consequentia patet, & antecedens probatur. Quia in Angelis datur *esse*, quod se habet vt quid formale ad essentiam Angeli: & datur essentia Angeli, quæ se habet, vt quid materiale ad tale *esse*: sed vbi datur principium materiale, datur principium, à quo possit sumi multiplicatio individualis, sicut ubi datur principium formale, datur principium, à quo possit sumi unitas, vel diversitas specifica: ergo, &c.

Enodatur.

Respondetur, negando antecedens. Et ad ejus probationem dicendum est, quod *esse* est omninò extra essentiam, tam in rebus simplicibus, quàm compositis: & sic non potest esse principium formale, & intrinsecum, à quo sumatur vnitas, vel multiplicatio specifica: & cùm ipsum non sit principium formale intrinsecum talis unitatis, fit inde, quòd essentia Angeli collata cum eo non possit dici principium materiale in ordine ad talem vnitatem. Quam solutionem tradit D. Thom. *quæst. sæpè citata de Spiritualibus creaturis art.* 8. *in solutione ad* 3. ubi sic inquit. *Ad tertium dicendum, quod ipsum esse se habet vt actus, tam ad naturas compositas, quàm naturas simplices. Sicut ergo in naturis compositis, species non sumitur ab ipso esse, sed à forma, quia species prædicatur in*

D. Thom.

C *quid est, esse autem pertinere videtur ad quæstionem an est; sic nec in substantiis Angelicis species sumitur secundùm ipsum esse, sed secundum formas simplices, subsistentes, quarum differentia est secundùm ordinem perfectionis, vt dictum est.*

Tertiò denique probatur eadem sententia. Quia alioqui non posset de potentia ordinaria dari adhuc unicum individuum intra speciem v.g. Michaëlis: hoc autem est falsum, vt ex se constat: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam tota ratio, propter quam posset dici, non esse secundùm potentiam Dei ordinariam factibilia plura individua sub specie Michaelis tantùm est, quia caret materia: hæc autem D ratio si aliquid probaret, convinceret utique, non esse dabile adhuc unicum individuum sub prædicta specie: siquidem materia non solùm est principium multiplicitatis individualis, sed etiam ipsius individuationis: ergo, &c. 87 Tertium fundamentum.

Elidit. Respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quòd etsi materia sit principium pluralitatis individualis quæ præcisè sit individualis, & purè numerica; non tamen pluralitatis individualis, quæ simul sit specifica, & numerica absque distinctione virtuali: ac proinde, licèt sit principium individuationis, quæ precisè est individuatio, & distinguitur saltem virtualiter à natura specifica, non tamen individuationis, quæ simul, & absque distinctione virtuali est ipsa natura E specifica, & individuatio illius. Quare, cum Angelus non habeat individuationem, quæ præcisè sit individuatio, sed quæ simul absque distinctione virtuali habeat esse individuationem, & naturam specificam, idcircò ejus individuatio non sumitur à materia, sed aliunde, nempe ex eo, quòd sit forma irreceptibilis in omni materia. Quæ solutio, præter quam quòd desumitur ex D. Thoma *de Spiritualibus creaturis art.* 8. *in solutione ad* 4. *vt num* 82 retulimus, habetur etiam apud eundem ibidem *in solutione ad* 13. vbi cùm proposuisset simile argumentum, sic respondet: *Ad* 13. *di-* F *cendum quod individuatio in Angelis non est per materiam, sed per hoc quòd sunt formæ per se subsistentes, quæ non sunt natæ esse in subiecto, vel materia, vt dictum est.* D. Thom.

DVBIVM VII.

G *Vtrùm per potentiam Dei absolutam possint esse plures Angeli eiusdem speciei atomæ?*

TITVLVS, & ordo dubii clarus est ex dictis circa titulum dubii præcedentis.

§. I. *Vera D. Thomæ sententia, & primum eius fundamentum.*

Conclusio.

Dicendum est, implicare contradictionem, dari plures Angelos sub eadem specie H atoma. Hæc videtur expressa sententia D. Thomæ *infrà quæst.* 75. *art.* 7. vbi sic inquit: *Manifestum est quod necesse erit in eis (puta in Angelis) esse diversitatem speciei. Non enim potest intelligi, quòd aliqua forma separata sit nisi una unius speciei: sicut si esset albedo separata, non posset esse, nisi una tantùm. Et de spiritualibus creaturis art.* 8. ubi sic ait: *Si autem Angelus est forma simplex abstracta à materia, impossibile est etiam fingere, quod sint plures Angeli unius* D. Thom

vnius speciei. Id autem, quod non potest intelligi, & est impossibile etiam fingere manifestam inuoluit contradictionem. Et *supra quæst. 41. art. 6.* vbi probat, in diuinis non posse reperiri plures patres, aut filios, quia istæ formæ sunt irreceptibiles in materia, & formæ irreceptibiles nequeunt multiplicari numero. Ergo cùm hæc ratio procedat de absoluta omnipotentia Dei, & competat Angelis vt de se patet, fit inde, vt de mente Angelici Præceptoris sit, quòd Angeli non possint multiplicari tantùm numero, etiam per ordinem ad absolutam omnipotentiam Dei. Vnde hanc conclusionem tuentur Caietanus *de ente, & essentia cap. 5. q. 9.* Nazarius *ad art. 4. huius quæstionis controuersia 2.* Petrus Bergomensis *in concordantiis dictorum D. Thomæ dist. 115.* Herbeus *in 2. dist. 3 quæst. 1. art. 2.* Ægidius *quodlibeto 1. q. ..* & vt quid de mente D. Thomæ tuetur eam Capreolus *in 2. dist. 3. q. 1. ad 2* argumentum Durandi contra 1. conclusionem, Granado *controuersia 7. generali tractatu 1. disp. 4. n. 9* & alii.

Caietan.
Nazarius.
Pet. Berg.
Herbeus.
Ægidius.
Capreol.
Granad.

Ratio prima fundamentalis.

Prior, & fundamentalis ratio desumitur ex his, quæ *suprà n. 82.* ex D. Thoma tradidimus, vbi ex ipso Angelico Doctore ostendimus, in Angelo differentiam specificam, & indiuidualem non distingui adhuc virtualiter: ergo implicabit, dari plures differentias indiuiduales Angelicas, non datis pluribus differentiis specificis: ac per consequens impossibile erit, etiam per respectum ad absolutam omnipotentiam Dei, reperiri plures Angelos solo numero distinctos sub eadem specie.

Nec necesse erit solutionem, quam aduersarij huic rationi adhibent, referre, & impugnare: quoniam ex dictis dubio præcedenti facile euertitur.

§. II. *Posterius fundamentum pro D. Thomæ sententia.*

89. Secunda ratio fundamentalis.

Aristot.
D. Thom.

POsterior, & fundamentalis huius assertionis ratio, quam *tom 1 tractatu 1. disp. 1. num 11.* & deinceps ad indagandum principium indiuiduationis substantiæ materialis adduximus desumitur ex Aristotele, & D. Thoma locis statim referendis, & potest ad hanc formam reduci. Quoniam Angelus est forma simplex omninò irreceptibilis in materia: ergo implicat in eo vnitatem, & distinctionem non oriri physicè, vt à prima radice, & forma: ac per consequens dari in ipso vnitatem, & distinctionem purè indiuidualem. Antecedens ex se, & ex iam dictis satis constat. Et prima consequentia apertè sequitur ex antecedenti. Secunda autem sic probatur ex prima. Nam vnitas, & distinctio proueniens à forma physicè, vt à prima radice, essentialiter petit, quòd sit vnitas, & distinctio specifica, & non purè indiuidualis: tum, quia implicat, quòd non sit vnitas, & distinctio formalis, vel sit merè materialis: sicut implicat, quòd vnitas, & distinctio proueniens à materia, vt à prima radice, non sit vnitas, & distinctio materialis, vel sit formalis. Tum etiam. Quia sicut distinctio proueniens ab albedine, aut calore, essentialiter petit, quòd sit in ratione albi aut calidi, quia prouenit ab illis vt talibus, & hi effectus sunt propriè effectus formales albedinis, aut caloris: ita vnitas, & distinctio proueniens à forma debet esse specifica, & formalis, quia hic est effectus formalis illius.

Aristot.

Quam rationem expressit Aristoteles 10. *Metaphysica textu 25.* vbi asserit, formam esse primum principium distinctionis specificæ, & ita inquit, *Quoniam hæc quidem est ratio, hæc autem materia, quæcumque quidem in ratione sunt contrarietates, speciei faciunt differentiam: quæ verò in conceptu cum materia, non faciunt.* Quæ verba sic explicat D. Thom. ibidem lect. 11. *Quia in composito est materia, & forma; hæc quidem est ratio, idest forma, quæ constituit speciem, hæc autem, idest materia, quæ est indiuiduationis principium. Quæcumque contrarietates sunt in ratione, idest, ex parte formæ, faciunt differre secundùm speciem, illæ verò quæ sunt ex parte materiæ, quæ sunt propria indiuidui, quod est acceptum cum materia, non faciunt differre secundum speciem.*

D. Thom.

Idem S. Doct.

Et hanc ipsam rationem magis expressit S. Doctor *2. contra Gent. c. 93. ratione 2.* his verbis: *Quæcumque sunt idem specie, differentia autem numero, habent materiam: differentia autem, quæ ex forma procedit, inducit diuersitatem speciei; quæ autem est ex materia, inducit diuersitatem secundum numerum.* Et adhuc clariùs in præsenti *art. 4.* & *de ente, & essentia cap. 5.* & *in 2. dist. 3. q. 1. art. 4.* vbi vt redderet rationem propter quam Angeli non possunt distingui solo numero, hoc ipso quòd sint immateriales, sic inquit: *Si enim immateriales ponuntur cum nulla forma, vel natura multiplicet numerum, nisi in diuersitate materiæ, oportet quòd forma simplex, & immaterialis, non recepta in aliqua materia, sit vna tantum. Vnde quidquid est extra eam est alterius naturæ: eo quod distet ab eo secundum formam, non secundum materiale principium, quod ibi nullum est.*

Confirmatur ex iis, quæ ex D. Thoma *tomo 1. tractatu 1 à num. 20. vsque ad num. 23.* & in præsenti etiam à *num. 82* & deinceps adduximus, quæ maioris claritatis gratia possunt ad hanc formam reduci. In Angelis non datur principium intrinsecum, & connaturale distinctionis indiuiduorum sub eadem specie atoma: sed implicat tale principium à Deo suppleri: ergo etiam per absolutam Dei potentiam, non possunt Angeli distingui indiuidualiter sub eadem specie atoma. Consequentia patet. Et maior satis constat, tum ex modo dictis, tum etiam ex his, quæ dubio præcedenti à *dicto num. 82.* adduximus: & admittitur etiam à pluribus Auctoribus oppositæ sententiæ. Minor autem probatur. Nam huiusmodi principium respectu distinctionis indiuidualis habet se eo proportionali modo, quo causa formalis respectu sui effectus formalis, quia vtrobique est principium intrinsecum: ergo cùm Deus nequeat supplere defectum causæ formalis, vel intrinsecè habentis se eo proportionali modo respectu sui effectus, quod causa formalis respectu sui, non poterit supplere huiusmodi principium.

§. III. *Prior aduersariorum euasio, & eius præclusio.*

91. Effugium aduersariorum.

NEc obest solutio, quam aduersarij adhibent huic vltimæ rationi D. Thom. scilicet non omnem vnitatem, & distinctionem prouenientem à forma esse formalem. Nam sicut duo actus, & formæ, aut duæ animæ rationales possunt distingui vt actus, & formæ, & nihilominùs illa distinctio non est formalis: sed materialis: ita possunt aliqua distingui penes formam, & ratione illius, sine eo quòd distinguantur formaliter, sed materialiter: atque adeò, licèt duo Angeli sint formæ simplices, nihil eis oberit, quominùs possint distingui solum materialiter, seu indiuidualiter.

Præcluditur.

Non igitur hæc solutio obest, sed facilè corruit si ratio facta rectè expendatur. Nam distinctio, & vnitas proueniens à materia, quatenus materia, & vt est ab illa tanquam à primo radicali principio, non potest, quatenus ab ea prouenit, esse forma-

lis, siue specifica. Tum quia effectus non potest esse vltra suam causam: atque adeò vnitas, & distinctio formalis nequit prouenire vt à prima radice, nisi à forma. Tum etiam ex eo, quòd in substantiis materialibus licèt ratio generica possit prouenire à materia secundùm id, quod prædicta ratio habet de potentialitate, & materialitate, non tamen secundùm id, quod retinet de actualitate, & formalitate: quando quidem secundum istam rationem prouenit à forma substantiali, quatenus tali: atque adeò signum est, quòd distinctio proueniens à materia, quatenus materia nequit esse formalis, siue specifica: ergo neque distinctio proueniens à forma, quatenus forma tanquam à prima radice, poterit esse materialis, siue purè indiuidualis, sed necessariò debet esse formalis, seu specifica, cum eadem sit in forma respectu distinctionis materialis, ac in materia respectu distinctionis formalis aperta paritatis ratio.

Neque exemplum illud, quod de duplici anima rationali in hac solutione adducitur, aliquid conuincit. Quoniam duæ animæ rationales ideò possunt differre materialiter, seu purè indiuidualiter, licèt sint actus, & formæ, quia indiuiduantur per materiam, tanquam per primum, & radicale principium suæ indiuiduationis. Vnde, licèt illa distinctio exerceatur in formis, non tamen prouenit ab illis: & ita potest non esse formalis, & specifica, sed materialis, & purè indiuidualis.

92. Aduersariorum occursus ad confirmationē.

Nec etiam obest solutio, quam confirmationi eiusdem rationis aduersarij tradunt, dicentes, ex ea ad summum conuinci, nō posse dari distinctionem indiuiduorum per solam voluntatem Dei extrinsecam sine principio indiuiduationis existente in ipsis; non tamen debere huiusmodi principium esse cōnaturale indiuiduis, aut speciei, sed satis esse, quòd sit intrinsecè in eis, quamuis sit præter, aut supernaturale. Quam solutionem confirmant ex Angelico Præceptore *opusculo 16. §. Restat autem*, vbi funditùs euertens Auerroys, atque ei consentientium errorem, quòd vnus sit intellectus numero in omnibus hominibus, videtur clarè occurrere huic nostræ confirmationi his expressis verbis: *Valdè autem ruditer argumentantur quòd Deus facere non posset, quod sint multi intellectus eiusdē speciei, credentes, hoc includere contradictionē, dato enim quod non esset de natura intellectus quod multiplicaretur non propter hoc oporteret, quod intellectum multiplicari includeret contradictionem. Nihil enim prohibet, aliquid non habere in sua natura causam alicuius, quod tamen habet illud ex alia causa sicut graue habet ex sua natura, quod non sit sursum: tamē graue esse sursum, non includit contradictionem: sed graue esse sursum secundum suam naturam, contradictionem includeret. Sic ergo intellectus si naturaliter esset vnus omnium, quia non haberet naturalem causam multiplicationis, posset tamen sortiri multiplicationem ex supernaturali causa, neque esset implicatio contradictionis. Quod non tantùm dicimus propter propositum, sed magis ne hæc argumentandi forma ad alia extendatur. Sic enim possent concludere, quod Deus non potest facere, quod mortui resurgant, & quod cæci ad visum reparentur.*

Ang. Præcept.

Roboratur ex D. Thom. eorum solutio.

Impugnatur solutio.

Non igitur prædicta solutio obest. Quia indiuidua inter se distinguntur ex sua natura indiuiduali: ergo principium huius distinctionis debet eis conuenire suapte natura: atque adeò non poterit esse præter, aut supernaturale.

Confirm. 1.

Confirmatur primò. Quia non magis connaturale est generi, diuidi in species, & speciebus constitui in proprio *esse* specifico, & distingui inter se in eo, quam speciei diuidi in indiuidua, & indiuiduis constitui in proprio *esse* indiuiduali, & distingui inter se in eo: ergo sicut primum non potest suppleri à Deo per differentiam extraneam, & non connaturalem, ita neque secundum.

Confir. 2.

Confirmatur secundò. Quia ista differentia extranea deberet esse entitatiuè naturalis, vt de se patet: ergo eo ipso, quòd tribueretur Angelo præter, aut supernaturaliter, deberet assignari aliqua creatura, cui esset connaturalis: ergo eo ipso non distingueret indiuidualiter intrinsecè vnum Angelum ab altero. Prima consequentia patet. Quia quicquid est entitatiuè ordinis naturalis, & conceditur vni creaturæ præter, vel supernaturaliter, debet competere alicui connaturaliter, vt inductivè patet. Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quia quod est ratio indiuidualis connaturalis alicui, solùm indiuiduat, & distinguit intrinsecè indiuidualiter illud, non verò aliquid aliud; sed ad summum aduenit illi iam constituto indiuidualiter: sicut illud, quod constituit connaturaliter aliquid in sua specie, non potest intrinsecè constituere aliud in eadem specie, sed ad summum ei iam constituto aduenire accidentaliter.

Explicatur locus Diui Thomæ.

Neque locus D. Thomæ in hac solutione allatus aliquid probat. Ibi enim S. Doctor non loquitur de defectu principij, vel causæ connaturalis intrinsecæ per modum formæ, vel habentis se eo proportionali modo, quo se habet forma respectu sui effectus formalis: non enim hoc principio careret intellectus humanus adhuc in sententia Auerroys: cum mediante anima rationali diceret ordinem ad materiam, quæ est principium multiplicationis indiuidualis, sed esset vnus numero in tali sententia ex defectu principij connaturalis extrinseci, nempe efficientis, & finalis. Ponebant enim Auerroes, & alij, quòd Deus decreuisset producere vnum tantum intellectum & quòd ille vnus sufficeret ad intellectiones omnium hominum, vt explicat D. Thomas; & quia Deus non potest supplere defectum principij intrinseci, vel formalis respectu sui effectus formalis, ideò non potest tribuere Angelis multiplicationem numericam intra eandem speciem. Quia tamen potest tribuere rei, id quod non habet ex sua causa naturali efficienti, vel finali (de his enim loquitur D. Thomas in dicto opusculo, vt patet per exempla, quæ adducit descensus leuis, ascensus grauis, restitutionis visus, & resurrectionis mortuorum) ideo licèt intellectus non habeat multiplicari, vt sentit Auerroes, ex sua causa efficienti, vel finali, posset à Deo supernaturaliter multiplicari.

D. Thom.

D. Thom.

Auerroes.

§. IV. *Aliæ duæ adversariorum solutiones, & earum impugnationes.*

93. Aliorum euasio.

Secundò alij respondent, tam rationi factæ, quam eius confirmationi, differentiam prouenientem à forma esse formalem, & specificam, quando oritur ab ea secundum id, quod formale est in ipsa; non verò quando procedit ab illa secundum id, quod materiale est in ea, quamvis vtrumque sit proprium talis formæ, & conueniat ipsi, quatenus tali. Et ita indiuiduationem, & distinctionem numericam Angeli posse oriri à forma tanquam à principio intrinseco secundum id, quod est materiale in ipsa, scilicet secundum differentiam indiuidualem seu hæcceitatem ipsius, non verò secundum id, quod est formale in ea, scilicet secundum differentiam specificam eiusdem.

Sed

Sed hæc etiam euasio ex his, quæ in simili *tom. 1. tract. 1. disp. 1. à n. 17.* & deinceps diximus, facilè euanescit. Nam in ratione, & confirmatione nostra non fit sermo de differentia indiuiduali, seu de ratione materiali, aut principio indiuiduationis Metaphysicè sumptis, sed de indiuiduatione, aut ratione materiali, & principio indiuiduationis physicè acceptis. Quoniam quævis ratio metaphysica debet fundari in entitate physica, & physicè accepta, ab eaque, vt à prima radice, desumi.

Euertitur.

Hinc ergo euertitur prædicta euasio. Nam vel forma Angeli physicè accepta, & secundùm quòd est physicè indiuidua, seu indiuiduationis, & distinctionis tantùm numericæ principium, dicit aliquid materiale physicè supra se ipsam, vt est primum principium specificationis, & distinctionis specificæ; vel nihil reale physicè materiale addit supra se, vt est physicè forma, & dicit *esse* formale physicum (vt sic dicamus) *vt quod*? Si hoc secundum dicatur: ergo non potest esse radix in ordine physico distinctionis numericæ tantùm: siquidem in isto ordine nihil dicit, quod physicè sit materiale; sed quicquid in ea reperitur, est (vt sic loquamur) physicè quid formale *vt quod*. Si verò primum asseratur: ergo illud materiale, quod physicè tale, debet oriri tanquam à prima radice à materia: ac proinde, licèt exerceatur, & reperiatur in forma, non debet prouenire ab illa; sed à materia. Quandoquidem, sicut esse formale, & physicè tale nequit aliunde quàm à forma prouenire: ita esse materiale, quod physicè habet rationem talis, nequit ab alio, tanquam à principio, nisi à materia originem ducere. Et per consequens iam Angelus non esset forma simplex, sed physicè compositus ex materia, & forma: cuius oppositum latè à nobis in hac disputatione ostensum est, videantur illa, quæ in 1. *tom.* loco nuper citato *num.* 19. diximus: nam ex eis potest maior huius solutionis euersio desumi.

94. Tertio occurrunt Bubalus, & alij.

Tertiò occurrunt Bubalus, & alij dicentes, vnitatem, & distinctionem numericam in Angelis non sumi à forma, sed à subsistentia, quæ in ipsis gerit vicem materiæ: atque adeò neque huiusmodi vnitatem, & distinctionem debere esse formalem, nec opus esse Deum supplere aliquod principium connaturale talis distinctionis.

Roboratur solutio ex D.Thom.

Et hanc esse mentem Diu. Thomæ, probat Bubalus ex quodam celebri Sancti Doctoris loco *in primo sentent. distinct. 34. quæst. 1. initio corporis*, vbi sic inquit: *Dicendum, quòd persona, & essentia omninò re in diuinis non distinguuntur. In illis enim, in quibus aliud est essentia, quàm hypostasis, vel suppositum, oportet, quòd sit aliquid materiale, per quod natura communis indiuiduetur, & determinetur ad hoc singulare. Vnde illam determinationem materiæ, vel alicuius quod loco materiæ se habet, addit in creaturis hypostasis supra essentiam, & naturam, Vnde non omninò ista in creaturis idem sunt. In Deo autem non est natura ipsius subsistens per aliquod, ad quod determinatur, sicut per materiam, sed per se ipsam est subsistens, & ipsum suum esse subsistens est. Vnde natura est ipsum, quod subsistit, & esse, in quo subsistit. Et propter hoc in Deo omninò idem est, quo est, & quod est.*

In quibus verbis satis apertè innuit, quo C modo omnis essentia in qua aliud est natura, & aliud hypostasis, est multiplicabilis in plura numero indiuidua sub eadem specie: ex eo quòd, vt inquit Angelicus Præceptor, *hypostasis addit supra essentiam, & naturam in creaturis determinationem materiæ, vel alicuius, quod loco materiæ se habet*: quod (vt constat) nihil aliud est, quàm ipsa subsistentia, siue personalitas: & ita ista se habebit ad instar materiæ, ratione cuius, Angeli intra eandem speciem indiuiduentur.

Ang. Præc.

Bubalus.

Quod testimonium adeò idoneum visum est D Bubalo ad hoc confirmandum, vt dixerit, se illud animaduertendum seriò duxisse, ne tam nouus, atque illustris Angelici Doctoris pro veritate locus in obscuritate silentij in posterum, sicut hactenus, delitesceret.

Refellitur.

Verùm neque etiam hæc responsio eneruat vim rationis nostræ. Nam licèt indiuiduatio in Angelo sumatur à subsistentia, seu per ordinem, aut quasi ordinem ad illam: nihilominus sicut ipsa subsistentia est actus, & oritur à forma, ita vnitas, & distinctio, quæ sumitur ab ea, non potest non sumi à forma. Et ideò quemadmodum vnitas, & distinctio proueniens à forma, non potest non esse formalis, aut esse numerica E tantùm, & materialis: sic neque distinctio, & vnitas proueniens à subsistentia poterit non esse formalis, & specifica, aut esse merè materialis, & numerica.

Non obstat D. Thom.

Neque locus Angelici Præceptoris nobis nocet, quin potiùs prodest. In eo enim solùm tribuit subsistentiæ, quòd sit principium indiuiduationis loco materiæ, hoc est, quod indiuiduatio sumatur etiam per ordinem, aut quasi ordinem ad subsistentiam in his, quæ omnino, id est tam actu, quàm aptitudine, carent materia physi- F ca, scilicet materia prima; non tamen quod sit principium indiduationis eodem prorsus modo, quo prædicta materia. Nam subsistentia, & materia habent valdè diuersas, imò oppositas rationes: quia materia habet rationem puræ potentiæ, & sic excluditur à ratione radicis specificationis, subsistentia vero habet rationem actus, & oritur à forma, quæ est specificationis principium: atque ita materia est radix indiuiduationis, & distinctionis; quæ præcisè sit numerica, subsistentia autem in his, quæ omnino carent materia, est vnà cum forma illa per se sub- G sistenti principium indiuiduationis, & distinctionis, non quidem præcisè indiuidualis sed quæ simul formaliter, & absque distinctione virtuali sit specifica, Vnde quæcunque natura purè immaterialis, quæ ratione illius habet distingui ab alio, non distinguitur solo numero ab illo, sed distinctione specifica quæ absque distinctione virtuali sit simul numerica, & specifica, vt suprà dictum est.

Confirmatur, & explicatur. Nam ex eo quod quantitas est principium indiuiduationis substan- H tiæ materialis, non vtcunque, sed vt radicaliter præhabita in materia, vt *in tom. 1. tract. 1. disp. 1. num. 116.* diximus, & materia præcisè est radix distinctionis purè indiuidualis, & materialis, colligimus quantitatem, quatenus sic præhabitam, solùm posse esse radicem prædictæ distinctionis, non vero distinctionis, quæ simul sit formalis, & specifica, vt *disp. citat. dub. 1. & 5.* asseruimus: ergo licet in substantiis purè spiritualibus subsistentia, non quidem

vt

vt formaliter habita (sic enim præsupponit formam indiuiduam, sicut quantitas sic accepta supponit substantiam materialem iam indiuiduatam) sed vt præhabita in natura, seu forma purè spiritualis, & completa, qualis est Angelus, sit principium indiuiduationis, & distinctionis indiuidualis, nihilominùs non erit principium talis distinctionis, quæ sit purè indiuidualis, sed quæ simul sit indiuidualis, & specifica: siquidem forma, in qua radicaliter præhabetur, non potest non esse principium distinctionis, quæ non sit formalis, ac proinde distinctionis, quæ ita sit indiuidualis, vt simul absque distinctione virtuali sit specifica: nam hic modus distinctionis indiuidualis est formalis, & à forma vt tali, & per consequens vt præhabente per modum formæ subsistentiam, proueniens.

§. V. *Opposita sententia, eius fundamenta, vnà cum enodatione eorum.*

95. Opposita sententia. *Ferrara. Bannez. Bubalus. Capreol.* Oppositam nihilominùs sententiam, præter eos, quos in duobus præcedentibus dubiis sententiæ nostræ notauimus aduersarios, tuentur Ferrara 2. *contra Gentes cap.* 3. Bannez *in* 2. *dubio ad hunc articulum*, Bubalus in præsenti *quæstio* 1. *difficultate* 3. §. 1. & probabilem censet Capreol. *in* 2. *dist.* 3. q. 1. & alij.

Probatur ex D. Aug. Probatur primò ex D. Aug. *lib.* 3. *de libero arbitrio cap.* 12. dicente, quod si Deus annihilaret omnes Angelos, posset sine dubio creare multò plures eiusdem speciei, & gradus: ergo, &c.

Respondetur. Respondetur, Diuus Augustinus loqui de specie subalterna, & de gradu ordinis, vel hierarchiæ.

96. Secundo probat Bannez. Secundò eandem sententiam sic probat Bannez vbi suprà. Nam potest Deus per absolutam potentiam facere, quod natura Gabrielis, quamvis de facto habeat omnem perfectionem sibi debitam, recipiat aliam maiorem perfectionem, etiam substantialem: sicut posset Deus augere, & perficere lumen solis, quamvis habeat de facto omnem perfectionem sibi debitam in ratione luminis: quoniam in hoc nulla apparet contradictio: ergo potest similiter naturam specificam Gabrielis constituere in alio indiuiduo. Probatur consequentia. Quia supposito quod eadem natura specifica potest esse magis, aut minus perfecta substantialiter, nihil vetat, quod sit in pluribus indiuiduis, ita quòd in vno minus, in alio verò magis perfecta sit.

Occurritur. Respondetur negando, Deum posse addere aliquid substantiale speciei Angelicæ, quod vel non adæquat totam speciem, cùm non posset dicere ordinem ad materiam; à qua limitaretur, vel quod variare posset eius indiuiduationem, cùm species Angelica se ipsa sit indiuidua absque aliquo, etiam virtualiter superaddito, vt ostensum est. Et ita si id, quod superadderetur, variaret indiuiduationem, variaret vtique speciem: quod est destruere subiectum, de quo est controuersia, vt de se patet. Per quod patet ad exemplum de luce ibi allato: quia cum lux sit accidens, dicens ordinem ad materiam, seu quasi materiam, nimirum ad subiectum, sicut in sole limitatur ad tantam perfectionem, & non ad maiorem, si Deus crearet aliud corpus postulans maius lumen, posset tunc perfectio luminis crescere.

97. Tertiò. Tertiò. Nam quamvis anima rationalis infusa materiæ creetur, & multiplicetur intra eandem speciem secundùm multitudinem corporum humanorum, nihilominùs tamen Deus posset extra corpus facere tot, & tales animas, quot, & quales facit in corpore; tum, quia causalitas Dei à corpore non dependet: tum etiam, quia causat per creationem, quæ terminatur ad ens, in quantum ens, quæ ratio eadem est in anima, siue sit in corpore, siue extra corpus. Ergo similiter poterit producere plures Angelos intra eandem speciem, non obstante quod sint immateriales. Patet consequentia. Quia in eo euentu nihil præstarent corpora ad multiplicationem animarum, siquidem omninò extra illa, imo & eis non existentibus possent creari: ergo sicut prædictæ animæ essent tunc multiplicabiles numero, eadem ratione posset Deus substantias purè immateriales, nempe Angelos, solo numero intra eandem speciem multiplicare.

Respondetur, quòd licèt Deus posset facere plures animas rationales extra corpus: attamen adhuc tunc haberent habitudinem, & inclinationem ad corpus: quia si eas faceret substantias separatas non habentes inclinationem ad corpus, vel materiam, non essent eiusdem speciei cum anima rationali. Vnde prædicta anima ex habitudine, quam habet ad materiam, multiplicabilis est. Sed non sic est de formis Angelicis, quæ sub eadem specie distingui non possunt: cùm non importent talem habitudinem ad materiam, & hæc sola possit esse ratio distinctionis purè indiuidualis. Respondetur.

Quartò sic probat Durandus. Omnis natura, quæ producitur ab agente actione iterabili, potest secundùm numerum plurificari: sed species Gabrielis v.g. producta est à Deo actione iterabili: ergo, &c. Maior patet. Quia sicut agens vna actione producit vnum, ita pluribus eiusdem rationis producit plura eiusdem etiam rationis: propter quòd, sicut actio est iterabilis, ita & terminus actionis. Minor verò probatur. Quia omnis actio, quæ voluntariè potest interrumpi manente virtute actiua, quæ est principium actionis, potest iterari, & maximè si tota actio dependeat ex sola virtute, vel voluntate producentis: ergo cùm actio, qua producta est à Deo species Gabrielis, possit interrumpi, manente virtute actiua, quæ est principium actionis, talis actio poterit iterari. 98. Quarto probatur Durand.

Respondetur, quòd cùm Gabriel nulla actione nisi diuina sit producibilis, & actio diuina quippe formaliter immanens, vt constat ex dictis *in* 1. *tom. tractatu* 3 *disp.* 5. *n.* 35. & deinceps, non sit iterabilis, ad hunc sensum, quod prima productio sit distincta essentialiter à secunda, aut quòd prædicta actio prætereat, sed semper manet eadem: idcircò ex hoc capite non est vnde possit desumi argumentum ad probandam multiplicitatem numericam intra eandem speciem Angelicam. Dissoluitur.

Vltimò probatur ex tribus articulis, à Theologis Parisiensibus vnà cum Episcopo diffinitis. Primus est. Dicere, quòd quia intelligentiæ non habent materiam, Deus non potest plures eiusdem speciei facere, error. Secundus. Dicere, quod Deus non potest multiplicare indiuidua sub vna specie sine materia, error. Tertius Quòd formæ non recipiant diuisionem nisi secundùm materiam, error. Ergo contraria sententia sustineri non valet. Consequentia patet, tum ex se ipsa: tum etiam, quia in *c. ad abolendum, De hæreticis*, statuit Lucius III non tantùm esse puniendos illos, qui affecerunt aliquid à Sede Apostolica damnatum; sed etiam eos, qui aliquid asseruerunt quòd ab Episcopo Diœcesano cum Clericorum consilio damnatum fuerit. 99. Vltima ratio. *Lucius III.*

Respondetur, hos articulos reuocatos fuisse ab Stephano

Enodatur. *Stephanus Episcopus. Vrbanus Papa.* Stephano Episcopo Parisiensi, anno 1325, quatenus poterant esse contra D. Thomam, & ab Vrbano Pontifice, qui in Extrauaganti *Laudabilis Deus* præcipit, doctrinam Diui Thomæ recipi vt Catholicam, & damnat omnes, qui damnāt eam vt erroneam. *Caietan. Ferrara.* Præterquam quòd in illis articulis (vt optimè aduertunt Caietanus, & Ferrara) solùm damnatur sententia Auerroystarum, dicentium, intellectum humanum esse tantùm vnum numero in omnibus hominibus, & non posse multiplicari, quia est ita immaterialis, vt nec componatur, neque in suo *esse* dependeat ex materia. Quare iuxta hanc intentionem sensus illorum articulorum erit, non sufficere Angelum, speciem, vel formam carere his duobus modis materia, vt non possit multiplicari in indiuidua: neque ampliùs sonant eorum verba. Huic autem sensui non repugnat sententia D. Thomæ, neque propositio vniuersalis, in qua fundatur, scilicet, nullam speciem posse multiplicari in indiuidua sine materia: quia non intelligitur de exclusione materiæ præcisè quantum ad hos duos modos habendi eam, sed vniuersaliter quantum ad omnes modos, quibus materia potest alicui rei conuenire: datur enim alius tertius, secundùm quem forma, quæ per speciem importatur, habet materiam tanquam subiectum, non à quo pendeat in suo *esse*, sed quod actuet, & informet: qui quidem modus excluditur ab Angelo, non verò ab intellectu humano, qui mediatè hoc modo dicit ordinem ad materiam, in quantum scilicet est potentia animæ rationalis, quæ verè, & essentialiter est actus, & forma corporis. Et ita intellectus humanus potest optimè numero multiplicari, non verò species Angelica.

DVBIVM VIII.

Vtrùm Angeli sint incorruptibiles ex natura sua?

Explicatur titulus.

AD substantiam Angelicam perfectè declarandam, hoc eius attributum inuestigandum supererat: & ideò ad hoc præsens dubium excitamus. Nomine autem *incorruptibilis ex natura sua*, nihil aliud intelligimus, quàm aliquid ex natura sua carens potentia reali, & positiua, ad hoc vt corrumpatur, siue propria corruptione per transitum de *esse* ad non *esse* manente subjecto, siue impropria corruptione, per hoc quòd amittat *esse* per annihilationem, vel alio quovis modo: seu (quod in idem ferè redit) nomine *incorruptibilis ex natura sua*, intelligimus illud, quod non habet aliquod principium positiuum suæ corruptionis, adhuc impropriæ, scilicet annihilationis, siue illud sit aliqua contrarietas ad *esse*, siue potentia materiæ.

C

§. I. *Vera sententia D. Thomæ, & prior eius ratio ex eodem sancto Doctore desumpta.*

Conclusio. D. Thom. DIcendum ergo est Angelos esse ex natura sua incorruptibiles, siue propria, siue impropria corruptione, vel annihilatione. Ita D. Thom. *in præsenti quæst. art. 5. in corpore, & in solutione ad 3.* vbi sic inquit. *Dicendum, quod sicut suprà dicendum est, quoddam necessarium est, quod habet causam suæ necessitatis. Vnde non repugnat* D *necessario, neque incorruptibili, quod esse eius dependeat ab alio sicut à causa. Per hoc ergo, quod dicitur, quod omnia decidérent in nihilum, nisi continerentur a Deo, & etiam Angeli, non datur intelligi, quod in Angelis sit aliquod corruptionis principium; sed quod esse Angeli dependeat à Deo, sicut a causa. Non autem dicitur, aliquid esse corruptibile per hoc, quod Deus possit illud in non esse redigere subtrahendo suam conseruationem, sed per hoc, quod in seipso aliquod principium corruptionis habet, vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.* & idem docet suprà quæst. 9. articul. 2. & infrà quæst. 75. art. 6. & 1. contra Gent. E cap. 30. ratione 4. vbi sic ait: *Quanto aliquid magis distat ab eo, quod per se ipsum est existens, scilicet Deo, tanto magis propinquum est ad non esse. Quanto autem aliquid est propinquius Deo, tanto magis recidit a non esse. Quæ autem iam sunt, propinqua sunt ad non esse, per hoc, quod habent potentiam ad non esse. Illa igitur, quæ sunt Deo propinquissima, & per hoc à non esse remotissima, talia esse oportet, ad hoc, quod sit ordo rerum completus, vt in eis non sit potentia ad non esse.* F *Talia autem sunt necessaria absolutè. Sic igitur aliqua creata de necessitate habent esse*: quod quidem (vt constat) ad minùs debet in Angelis, qui inter omnes alias creaturas sunt Deo propinquiores, verificari. Eandem sententiam tenet Durandus *in 1. dist. 8. part. 1. quæst. 3.* Capreolus ibidem *quæst. 1.* Caietanus, & Ferrara apud D. Thomam vbi suprà, & recentiores Expositores in præsenti.

Durand. Capreolus. Caietan. Ferrara.

Prima ratio fundament. *D. Thom.* Probatur primò ratione Diui Thomæ locis nuper citatis, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam Angeli carent potentia reali passiua ad G non *esse*: ergo sunt ex natura sua incorruptibiles, siue propria, siue impropria corruptione, vel annihilatione. Patet consequentia. Nam ad hoc, vt aliquid sit corruptibile aliquo modo ex natura sua, requiritur in ipso aliqua potentia passiua ad non *esse*, & non sufficit esse in Deo potentiam actiuam ad eius destructionem. Antecedens autem probatur. Quia nihil in substantiis creatis potest dici potentia realis passiua ad non *esse* præter materiam primam: ergo cùm Angeli careant materia prima, vt suprà ostensum est, carebunt etiam potentia passiua reali ad non *esse*.

Explicatur vlterius. *Caietan.* H Confirmatur, & explicatur ex Caietano vbi *suprà*. Quia nulla potentia, siue inclinatio est primariò ad non *esse*: nam cùm non *esse* sit malum, nequit esse obiectum primarium inclinationis naturalis, sed solùm secundariò, & quasi per accidens, in quantum scilicèt est potentia ad aliud *esse* distinctum ab eo, quod habet, & incompossibile cum illo. At hoc modo sola materia prima est potentia ad non *esse*: quia tantùm ipsa est potentia ad formam substantialem incompossibilem cum forma, qua informatur: sicut materia ligni est potentia ad formam

formam ignis, & ex consequenti ad non *esse* formæ ligni, cum qua est incompossibilis forma ignis. Ergo cùm Angeli prorsus careant materia prima, carebunt etiam potentia ad non *esse*, & consequenter erunt ex natura sua incorruptibiles, siue propria, siue impropria corruptione, vel annihilatione.

101. Occurrit Vazquez. Nec refert, si contra hanc rationem vnà cum sua confirmatione objicias cum Vazquez, in præsenti *disput.* 182. *cap.* 2. quòd in Angelis est non repugnantia, siue potentia Logica ad hoc, vt possint annihilari à Deo: sed hæc est verè potentia realis eis insita ex natura sua: ergo falsò ex D. Thoma (*D.Thom.*) diximus, in Angelis deesse potentiam realem ad non *esse*. Minor probatur. Quia non repugnantia, secundùm quam res antequam fiant, dicuntur possibiles fieri per diuinam potentiam, non est denominatio extrinseca proueniens à potentia Dei, quatenus respicit eas, sed est potentia realis, non realitate existentiæ, sed realitate essentiæ, & insita à natura ipsis rebus, priùs ordine rationis quàm respiciantur à diuina omnipotentia, aliàs enim committeretur inutilis circulus in explicatione possibilitatis obiectiuæ rerum factibilium, & diuinæ omnipotentiæ factiuæ, si diceremus, creaturas esse possibiles, quia possunt produci à Deo: & Deum posse illas producere, quia ipsæ sunt producibiles ab illo. Ergo cùm eodem modo philosophandum sit de non repugnantia, secundùm quam res, postquam factæ sunt, dicuntur possibiles annihilari à diuina omnipotentia, fit inde, hanc non repugnantiam non esse denominationem extrinsecam prouenientem à prædicta omnipotentia; sed potentiam realem insitam à natura ipsis rebus.

Confirmat. Confirmabis. Nam in Angelo datur non repugnantia ad hoc, vt à Deo destruatur, & annihiletur: ergo datur in eo aliqua forma connaturalis, & intrinseca, ratione cuius potest destrui, & annihilari. Antecedens patet. Et consequentia probatur. Quia talis negatio, & non repugnantia debet conuenire ratione alicuius formæ positiuæ & intrinsecæ: sicut omnes negationes conueniunt rei ratione alicuius positiui.

102. Respondetur ad obiectionem. Non itaque hoc refert. (Nam vt diximus *tom.* 1. *tract.* 19. *disp.* 7. *n.* 3.) res non dicuntur creabiles, & producibiles ex aliqua reali, & physica potentia, quam habeant ad essendum, aliàs haberent potentiam realem ad essendum, antequam essent, sed denominantur tales ex non repugnantia terminorum, & ex potentia extrinseca actiua Dei. Quod expressè docet D. Thomas (*D. Thom.*) *suprà q.* 45. *art.* 1. *ad* 1. *&* 2. *contra Gent. cap.* 3. *&* 55. *& de Potentia q.* 5. *art.* 3. Et eodem modo philosophandum est de annihilatione Angelorum, quòd illi non habent potentiam physicam, & naturalem, ratione cuius sint annihilabiles, sed dicuntur tales ex absoluta omnipotentia Dei, & ex habitudine terminorum: quia non implicat, Deum, qui suo libero concursu conseruat omnia, subtrahere illum: quo sublato, Angelus annihilatur. Vnde negari debet minor. Et ad eius probationem dicendum est, non repugnantiam, vel habitudinem terminorum, qui non implicant, sufficere ad tollendum illum circulum, & vt verè dicatur, Deum esse omnipotentem, qui potest omnia, quæ non implicant ex habitudine terminorum.

Ad confirmationem. Ad confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Quia illa non repugnantia non fundatur in potentia physica ad non *esse*, sed in ipsa natura, quæ indiget, vt à Deo conseruetur: & ita si desinat conseruari, consequens est, quòd debeat annihilari, absque eo quòd habeat ex natura sua

C prædictam potentiam passiuam: quoniam ad istam non sufficit dicere entitatem talis conditionis, vt non repugnet ei non esse, aut indigentem conseruatione Dei; sicut non est satis ad hoc, vt calor sit ex natura sua non calefactivus quòd non repugnet ei, non calefacere, aut quòd in calefactione pendeat à Deo, sed ad istam potentiam passiuam insuper desideratur, vt dicat ordinem ad aliquod *esse*, præterquam ad illud, quod habet quodque sit incompossibile cum præexistenti: ne (vt iam diximus)
D potentia illa sit per se primò ad non *esse*.

Nec obest, si vrgeas, satis esse ad prædictam potentiam passiuam ex natura sua Angelo conuenientem, quòd dicat ordinem ad *esse* non omninò indefectibile: ergo cùm hoc reperiatur in Angelo, habebit ex natura sua prædictam potentiam passiuam. 103. Replica.

Respondetur enim, negando antecedens, si intelligatur (vt debet intelligi, ad hoc vt sit ad rem) de *esse*, quod non sit omninò indefectibile vtcumque: quia, vt antecedens esset verum, debebat Angelus dicere ordinem ad *esse* non omnino indefectibile ex natura sua, idest, cui non esset debitum, vt non deficeret adhuc ex suppositione, quòd semel pro-
E duceretur: sicut (persistendo in exemplo nuper proposito) vt calor ex natura sua esset non calefactivus, non sat esset, vt aliquando per subtractionem diuini concursus, aut propter aliquod impedimentum extrinsecum non calefaceret, sed requireretur, quòd non sit ei debitum calefacere: Angelo autem ex suppositione, quòd semel producatur, debitum est, quòd semper sit. Solutio.

Et ratio huius debiti est aperta. Tum, quia eius *esse* mensuratur æuo, quod à parte pòst est incorruptibile, vt communiter docent Theologi cum D. Thoma *suprà q.* 10. Tum etiam, quia vel Angelus respicit suum *esse*, vt expletivum appetitus, quem habet, quoad omnia sua substantialia ad essendum, D.Thom.
F vel non. Si primum, tunc prædictum *esse* erit talis conditionis, vt sit ei debitum quod semper sit: quia *esse* expletivum appetitus ad essendum, quem res aliqua quoad omnia sua substantialia habet, est *esse*, cui sit debitum, vt semper sit, ex suppositione quòd semel producatur: sicut è contrà *esse*, quod non est expletiuum prædicti appetitus ad essendum, est *esse*, cui non est debitum (adhuc facta prædicta suppositione) quòd semper sit, vt in rebus materialibus cernitur. Si autem non sit expletivum appe-
G titus quoad omnia substantialia, quæ illi rei competunt, necesse est, vt ille appetitus sit potentia passiua ad aliud & alud *esse* substantiale inter se incompossibilia, ratione quorum expleatur prædictus appetitus, vt in rebus corruptibilibus, & materialibus apparet: & per consequens necesse etiam erit, vt ille appetitus, illaque potentia passiua, sit materia prima, quæ sola est potentia passiua, dicitque appetitum ad aliud & aliud *esse* substantiale: & ita, vel Angelus erit materialis, vel nequibit potentiam passiuam ad corruptionem, ex natura sua habere. Tum denique. Quia si Angelo non esset debi-
H tum semper esse, ex suppositione quòd semel producatur, tunc esset miraculosa eius perpetua conseruatio: hoc autem esse contra communem sententiam Theologorum, satis constat.

§. II. *Alia ratio D. Thomæ pro vera sententia.*

Secundò probatur ratione, qua nostri Complutenses *in libro de Anima disputatione* 16. *numero* 33. & deinceps ex eodem Angelico Præceptore incorruptibilitatem animæ rationalis ostendunt 104. Secunda Ratio pro assertione. *N.Comp.*

dunt, sic tamen ad præsens applicata. Quoniam nulla forma per se subsisten. est corruptibilis ex natura sua, neque per propriam corruptionem, neque per annihilationem: sed Angelus est forma per se subsistens: ergo Angelus ex natura sua non est corruptibilis, siue propria, siue impropria corruptione, vel annihilatione. Consequentia patet, & minor constat: siquidem Angelus est forma simplex, & spiritualis, independens in suo *esse* à materia, quo nihil ampliùs requiritur ad formam per se subsistentem.

Maior autem quoad primam partem, scilicet, quòd nulla forma per se subsistens sit ex natura sua corruptibilis per propriam corruptionem, probatur. Nam forma per se subsistens non est corruptibilis propria corruptione per accidens, id est, ad corruptionem alterius: quia vnumquodque eo modo, quo habet esse, potest generari, & corrumpi: generatio enim dat esse, & corruptio aufert: & ita forma per se existens, atque adeò ex se subsistens, vel corrumpi nequit, vel debet per se corrumpi. Neque etiam talis forma est corruptibilis propria corruptione per se, id est, tanquam id quod præcipuè corruptionem terminat: quoniam omne corruptibile per se ideò corrumpitur, quia ab aliquo eius separatur *esse* existentiæ, vel forma tribuens illud *esse*, vel vtrumque: sed à forma per se subsistenti nequit separari *esse* per se subsistens: quia tale *esse* per se ei conuenit: & ita materia, & compositum in tantum habent *esse*, in quantum habent formam, & in tantum illud perdunt, in quantum prædictam formam amittunt. Nec deinde à prædicta forma potest ipsamet forma separari: alioqui idem posset separari à semetipso. Nec tandem forma per se existens valet à se ipsa per se existenti separari, vt ex ipsis terminis constat: ergo, &c.

Quoad secundam verò partem, scilicet, quòd nulla forma per se subsistens sit ex natura sua corruptibilis impropria corruptione, vel annihilatione, probatur eadem maior. Nam desinere per annihilationem, à nulla creatura petitur: annihilatio enim, vt docet Diuus Thomas *prima parte quæstione* 104. *articulo* 4. est actio miraculosa: & ita connaturaliter loquendo nulla res per annihilationem desinet, licèt supposito, quòd Deus vtendo sua supernaturali potentia velit, vt substantiæ spirituales, & subsistentes desinant, debeat eas annihilare, vel alia actione supernaturali vtendo, easdem in aliquid aliud conuertere. D.Thom.

105. Objicitur contra rationem. Neque refert, si contra hanc secundam rationem objicias, falsum esse fundamentum in ea adductum ad probandum, formam per se subsistentem non posse corrumpi propria corruptione, nimirum, quia esse per se existens per se conuenit formæ subsistenti, ac proinde non potest ab illa separari. Nam idem est, aliquid conuenire alicui per se, & non conuenire illi per accidens: at omni formæ creatæ per accidens conuenit tam existere quàm existere per se: ergo nulli per se conuenit, siue existere, siue per se existere. Maior & consequentia ex se constare videntur. Minor autem est certa. Tum, quia existere; aut existere per se prædicatur per accidens de qualibet forma citra Deum, ita quòd nec sit de essentia alicuius formæ; nec fluat ab illa vt passio: ex eo quòd (vt constat ex his, quæ D.Thom. docet *suprà quæst.* 3. *art.* 4.) nulla res creata est sibi sufficiens causa quòd sit. Tum etiam, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius, D.Thom.

C quod illi conuenit per se: constat autem, quod de quacumque forma, præter diuinam potest verificari, quod non existit, ac proinde quod nec per se existit: ergo, &c.

Confirmatur. Quia existentia per se ad summum potest per se conuenire formæ per se subsistenti, quatenus ly *per se* condistinguitur contra *per aliud*, & idem significat, quòd conuenire sine medio, seu immediatè: sed hoc nihil refert ad hoc, vt *esse* per se existens nequeat separari à prædicta forma: ergo ratio facta quoad hanc partem omninò corruit. Consequentia ex vtraque præmissa apertè constat. Minor autem etiam liquet. Nam ex hoc, quòd aliquid conueniat alicui per se id est, non per aliud sed immediatè, non rectè colligitur, conuenire ei inseparabiliter, vt in forma respectu materiæ, & in albedine respectu superficiei cernitur. Maior autem etiam constat. Quia esse per se subsistens non potest per se conuenire formæ per se subsistenti, nisi vel conueniat per se, provt ly *per se* condistinguitur contra *per accidens*, vel contra *per aliud*, vt per se patet: ergo cùm non possit conuenire priori modo vt modo dicebamus solùm poterit conuenire hoc posteriori. Confirm.

106. Diluitur objectio. N.Comp. E Non igitur hoc refert. Iam enim hoc argumentum vnà cum sua confirmatione optimè solutum est à nostris Complutensibus *in libris de Anima disp.* 16. *à n.* 37. *vsque ad* 40. & ideò ex illis respondetur, concedendo maiorem, & distinguendo minorem: & si intelligatur de conuenienti per accidens, vt distinguitur contra conuenientiam per se simpliciter, concedenda est: quia reuerà existere, aut existere per se in actu exercito (secundùm quam rationem de illo loquimur) nulli creaturæ potest conuenire per se perseitate simpliciter, in quo sensu loquitur Angelicus Doctor loco nuper citato. Angelicus Doct.

F Si verò intelligatur de conuenientia per accidens; provt distinguitur contra conuenientiam per se physicam, neganda est: quoniam forma per se subsistens; per se habet perseitate physica, quòd per se existat. Et deinde neganda est consequentia. Nam ad vim rationis D. Thomæ satis est, quòd formæ per se subsistenti conueniat perseitate physica, vt per se existat.

Quod optimè ijdem Complutenses ibidem ex Caietano *in hoc articulo* 5. §. *Ad euidentiam verò secundi modi*, sic explicant. Etenim aliquid conuenire alicui per se, id est non per accidens, stat dupliciter, scilicet vel per se simpliciter, vel per se physicè. Ille prior modus conueniendi per se competit ex habitudine terminorum, sicut quinario per se competit esse imparem: vnde ita necessariò competit, vt non supponat aliquid non necessarium, nec possit res, cui conuenit, esse sub opposito eius, quod illi conuenire dicitur, vt in exemplo allato quinarij cernitur. Hic verò posterior modus conueniendi per se non competit ex habitudine terminorum, sed aliquid non necessarium supponit: & proptereà potest res esse sub opposito eius, quod ei sic per se conuenire dicitur, quamvis facta illa suppositione non necessaria, tunc id, quod hoc modo per se conuenit, debeat necessariò necessitate naturalis cursus conuenire. Quo pacto corruptio Sortis competit illi per se: quia licèt supponat aliquid non necessarium, nimirum productionem Sortis; attamen hoc semel supposito, conuenit illi necessariò necessitate naturalis cursus, quòd aliquando corrumpatur: & proptereà potest, vel non facta prædicta suppositione esse Complut.

esse naturaliter sub opposito huius, vel ea facta esse supernaturaliter sub opposito prædictæ corruptionis.

Existere ergo, aut per se existere conuenit per accidens formæ subsistenti, prout ly per *accidens* condistinguitur contra *per se simpliciter*; non tamen prout distinguitur contra *per se physicè*: quia reuera conuenit illi per se perseitate physica, vt per se existat. Nam semel supposito aliquo non necessario, scilicet productione eiusdem formæ, nequit secundum communem, & naturalem cursum separari ab *esse*, seu corrumpi, vt ex dictis constat, & ex statim dicendis amplius patebit. Et ita potest de prædicta forma verificari, tum quod per accidens, & in sensu explicato existat, aut subsistat, tum etiam quod possit esse sub opposito prædictæ existentiæ, tum denique quod his non obstantibus, & supposita productione prædictæ formæ, ac secundum naturalem cursum, semper & necessariò habet existere, & existere per se.

107. Ad confirmationem. *Caietan.*

Ex quo ad confirmationem neganda est maior. Et ad probationem, constat ex modo dictis, addendum ex eodem Caietano loco citato, quod dupliciter potest aliquid conuenire alicui per se, idest, non per aliud, seu non mediante alio, vel ita vt non mediet alia forma, quamuis mediet alia actio; vel ita vt (naturaliter saltem loquendo) nec forma, nec actio vnquam mediet. Licèt ergo ex hoc, quod aliquid conueniat alicui immediate immediatione prioris rationis, id est sine media forma, non possit efficaciter colligi inseparabilitas, vt in hoc eadem obiectione probatur; attamen quandocumque aliqua duo sic se habent, quod vniuersaliter vnum conuenit alteri immediate immediatione posterioris rationis, ita vt semper (naturaliter saltem loquendo) coniungantur sine media forma, & sine media actione, tunc illa duo oportet esse inseparabilia ab inuicem: ex eo quod quæcumque eadem generatione generantur, eadem quoque corrumpuntur.

Quare, cum inter formam per se subsistentem, & eius existentiam, & subsistentiam, per quam per se existit, nulla unquam (saltem naturaliter loquendo) mediet actio coniungens hæc cum prædicta forma, quoniam universaliter contingit, vt non prius fiat talis forma, & per aliam actionem coniungatur cum per se *existere*, sed ipsum *fieri* formæ ad illam coniunctionem terminatur: propterea omnia prædicta semel coniuncta debent inseparabiliter se habere. Sicut è contrariò, quia materia sublunaris non coniungitur vniuersaliter cum sua forma substantiali sine media actione, sed naturaliter loquendo, & ferè semper præsupponitur materia iam producta, & posteà coniunguntur per actionem mediam ab agentibus naturalibus: & similiter albedo non semper coniungitur immediate cum superficie: proptereà nec forma sublunaris, & substantialis cum materia prima, nec albedo cum superficie inseparabiliter coniunguntur, seu unum alteri per se perseitate physica conuenit.

§. III. *Contraria sententia, argumenta pro ipsa, & solutiones eorumdem.*

108. Contraria sententia.

Oppositam nihilominus sententiam, nimirum, Angelos non esse ex natura sua incorruptibiles, licèt de facto non debeant corrumpi,

C tenuerunt Alensis 1 *parte quæst.* 4. *membro* 3. Bonauentura *in* 1. *distinct.* 8. *in prima parte distinctionis articul.* 2. *quæst.* 2. Richardus *ibidem art.* 2. *quæst.* 1. Scotus *quæst.* 5. *& in* 4. *distinct.* 49. *quæst.* 6. Gabriel *in* 2. *distinct.* 2. *quæst.* 1. *conclus.* 6. Okam *ibidem distinct.* 7. Aureolus *in* 1. *distinct.* 8. *quæst.* 2. & Vazquez *in præsenti disput.* 182. *cap.* 2. dicens, Angelos ex natura sua, & ex potentia reali sibi intrinseca esse corruptibiles, & annihilabiles: subdit tamen, istam annihilationem quodammodo esse supernaturalem, quia est supra ordinem causarum naturalium, & communis D cursus à Deo dispositi; & quodammodo etiam naturalem, quia non est supra Angelorum naturam. Eandem sententiam, quatenus negat Angelis incorruptibilitatem ex natura sua, à fortiori amplexati sunt omnes illi, qui dixerunt Angelos ita corruptibiles, vt distinguantur per diuersitatem sexuum maris, & fœminæ, vt deseruiant generationi, & corruptioni. Hunc errorem insinuarunt Iudæi, qui non sequentes exemplar, quod in monte Moysi monstratum fuerat, Cherubim existentia in Sancto Sancto- E rum maris, & fœminæ formis distinxerunt, vt refert Bened. Arias Montanus *in lib. de Sacris fabricis*, & Theodoretus *lib.* 5. *Diuinorum decretorum.*

Alensis. Bonauent. Richard. Scotus. Gabriel. Okam. Aureol. Vazquez. Bened. Arias M. Theodor.

Probatur primò ex illo Apostoli 1. *ad Timotheum* 6. vbi dicitur, quòd *Solus Deus habet immortalitatem*: ergo Angeli carent illa: & consequenter sunt corruptibiles.

Probatur 1. ex Scriptur. *Ad Tim.* 6.

109. Confirm. ex Patribus 1.

Confirmatur primò ex Patribus. Nam quamplures ex illis videntur docere, Angelos esse immortales, non natura, sed gratia Dei. Ita Damascenus *libro secundo de Fide capite tertio*, Ambrosius *libro tertio, de Fide capite secundo*, F Iustinus Mart. *libro quæst. quæst.* 61. noster Cyrillus Alexand. *libro octauo, Thessal. cap.* 2. Bernardus *lib.* 5. *de Consideratione ad Eugenium cap.* 4 *paulò post initium*, Basilius 2. *contra Eunomium*, Elias Cretensis *oratione* 1. Nazianzenus, Hieronymus, 2. *contra Pelagianos, & ad Titum* 1. & Gregorius 27. *Moralium, cap.* 3. vt referunt Vazquez in præsenti, Suarez *lib.* 1. *de Angelis cap.* 9. Ergo, &c.

Damasc. Ambros. Iustinus Martyr. Cyrill. Alexand. Bernard. Basilius. Elias Cre. Hieron. Gregor.

Confirm. 2.

Confirmatur secundò. Nam in Concilio Constantinopolitano 3. (quod est 6. synodus vniuersalis sub Agathone Papa) *sessione* 11. in epistola So- G phronij, quæ approbata est à Concilio *actione* 13. dicitur, Angelos per gratiam, & non per naturam esse immutabiles. Et inter articulos Parisiensium reperitur, esse errorem dicere, quòd aliqua creatura sit suapte natura perpetua, & incorruptibilis. Ergo, &c.

Concilium Constant.

Confirm. 3.

Confirmatur tertiò. Quia vel Angeli natura sua sunt incorruptibiles respectu diuinæ potentiæ, vel corruptibiles. Si hoc secundum dicatur, habetur intentum. Primum autem dici non potest: quia est oppositum testimoniis relatis, in quibus saltem H hoc tanquam certum manifestè traditur, nimirum, Angelos respectu extrinsecæ potentiæ Dei non ex natura, sed ex gratia habere esse incorruptibiles, & immortales: ergo, &c.

110. Respond. 1.

Respondetur, illum locum Apostoli solùm denotare, quòd solus Deus habet immortalitatem à se. In quo etiam sensu dicitur Marci 10. quòd *Solus Deus est bonus*: & ad Romanos 16. quòd *Solus Deus est Sapiens*. Et hæc expositio est conformis D. Augustino *lib. de Natura boni cap.* 39. & *epistola* 28. & Hieronymo *in comment. mag. epistolæ* ad

Marci 10. *Ad Rom.* 16. *D. Aug. D. Hier.*

ad Titum super illa verba capitis primi. *Quod promiserat* &c.

Respond. 2. Vel secundo respondetur, siue magis explicatur præcedens solutio, quod per prædicta verba solum significatur, quod solus Deus habet immortalitatem omnimodam respectu cuiuscumque potentiæ, etiam extrinsecæ, & prout excludit corruptionem etiam accidentalem: Angeli vero habent quidem immortalitatem substantialem, non accidentalem, & solum habent illam à principiis intrinsecis, quia in se carent principio corruptionis; non tamen habent illam respectu extrinsecæ omnipotentiæ Dei. Ita explicatur prædictus locus à Sanctis Patribus, Augustino *lib 83. qu. qu. 19.* Iustino *q. 45 ad Gentes* Ambrosio *lib. 3. de Fide ad Gratian. cap* 2 Hieronymo *ad Galat.* 1 & Gregorio *lib. 11. Moralium capitul. 5. & lib. 27. capitul* 25

Aug. Iust. Ambros. Hierony. Gregorius.

Respond. 3. Vel tandem respondetur, ideo dici, quod *Solus Deus habet immortalitatem*, quia immortalitas aliorum multum deficit ab immortalitate Dei, & respectu illius est veluti mortalitas. Ita Ambrosius in eodem loco, & noster Cyrillus *lib. 8. Thess. cap* 2.

Ambros. N. Cyril.

Ad primam confirmationem, & secundam. Ad primam confirmationem respondetur, ideo dici in illis testimoniis hanc immortalitatem, & incorruptibilitatem non conuenire Angelis natura sua sed per gratiam, quoniam Angeli non habent eam à se, sed à Deo acceptam dono creationis, quod in quantum ex libera & gratiosa voluntate Dei, & sine vllo debito datur, non incongruè potest aliquo modo nuncupari gratia, vt docuerunt Patres Concilij Africani apud Augustinum *epistola* 106. Per quod etiam ad secundam confirmationem constat.

August.

Ad tertiam. D. Thom. Ad tertiam verò confirmationem dicendum est ex doctrina D. Thomæ *1 p. à q* 104 *art.* 1. interrogationem illam in maiori propositione contentam, vtrum Angeli natura sua sint corruptibiles respectu diuinæ potentiæ, vel incorruptibiles? distinguendam esse. Aut enim intelligitur de diuina potentia absoluta; vel solùm de ordinaria. Si de absoluta, fatendum est, natura sua non esse incorruptibiles, seu (quod in idem quoad præsens redit) inannihilabiles, id est, nihil ex se habere, ratione cuius eis repugnet per supernaturalem Dei potentiam destrui: quod sanè verum est. Cæterum ex hoc non licèt inferre. Angelos esse natura sua simpliciter corruptibiles: sed solum deducitur, eos

C non habere ex natura sua incorruptibilitatem, seu inannihilabilitatem cum hoc addito, nempe, *respectu omnipotentiæ absolutæ Dei*: quia ad primum necessarium esset, illos habere in se ipsis principium intrinsecum suæ corruptionis siue potentiam realem ad non *esse*; ratione cuius adhuc suppositacreatione non sit eis debita perpetua conseruatio in suo *esse*, quam tamen potentiam non habent, vt ostensum est: & ad secundum satis est, eos habere non repugnantiam, vt corrumpantur, seu annihilentur: quia eo ipso clauduntur sub obiecto diuinæ potentiæ absolutæ in ordine ad prædictam annihilationem. Si tamen interrogatio intelligatur

D secundo modo nimirum de potentia ordinaria dicendum est, Angelos natura sua esse incorruptibiles, vel inannihilabiles: quia, vt ibidem docet D. Thomas, quæ facturus est Deus secundùm ordinem naturalem rebus inditum, seu (quod idem est secundum potentiam ordinatam, considerari possunt ex ipsis rerum naturis, hoc est, ex eo quod est conueniens & consentaneum naturis earum: creaturarum autem naturæ hoc demonstrant vt nulla earum in nihilum redigatur, quia vel sunt immateriales, & sic in eis non est potentia ad non *esse*, vel sunt materiales, & sic saltem remanent

E semper secundum materiam, quæ incorruptibilis est.

Secundo probatur eadem sententia ratione. Quia solus Deus est ens per se necessarium; reliqua vero sunt entia contingentia, siue indifferentia ad *esse* & non *esse* vt docet D. Thomas *1 p. à q. 9 art* 2, omnia enim dependent ex libera Dei voluntate, vt sint, vel non sint: ergo Angeli & reliqua omnia creata sunt corruptibilia ex natura sua. 112. Fundamentum 2. D. Thom.

F Respondetur ex dictis, distinguendo antecedens: *Solus Deus est ens per se necessarium*, si loquamur de necessitate Logica, hoc est, in ordine ad quamcumque potentiam, concedimus: quia cum non habeat causam suæ necessitatis, sed ex sua essentia habeat illam, solus ipse habet esse omnino independens ab aliquo extrinseco: & ita per nullam potentiam potest deficere. Si autem loquamur de necessitate physica & naturali, negamus antecedens: quia etiam aliquæ creaturæ, quales sunt Angeli, habent (ex suppositione quod semel producantur quod sint entia necessaria ex natura sua, eo

G quod per nullam causam intrinsecam destrui possunt, imo neque per extrinsecam attenta potentia Dei ordinaria, vt dictum est. Fit satis.

QVÆSTIO LI. DE COMPARAtione Angelorum ad corpora.

PROOEMIVM.

DEINDE quæritur de Angelis per comparationem ad corporalia. Et primò, de comparatione Angelorum ad corpora. Secundò, de comparatione Angelorum ad loca corporalia. Tertiò, de comparatione Angelorum ad motum localem.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita.

2. Dist. 8. a 2. & 2. cont. 4. 89. & 90. & pot. q. 6. art. 6. & mal q. 16. ar. 1. & 5. int. ar 5 & opus 211. 3. c. & 221. & opusculo 15. c. 18

D primum sic proceditur. Videtur, quòd Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. Dicit enim Origenes in lib. Periarchon. * Solius Dei, id est Patris, & Filij, & Spiritus Sancti naturæ illud proprium est, vt sine materiali substantia, & absque vlla corporeæ adiectionis societate intelligatur existere.

*Lib. 1. c. 6. in fine to. 4.

Bernardus etiam dicit in 6. Homil. * super Cant. Demus Deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatem, cuius natura sola neque propter se, neque propter alium solatio indiget instrumenti corporei. Liquet autem, omnem spiritum creatum corporeo indigere solatio. Augustinus † etiam dicit super Genes. ad litteram: Dæmones aërea dicuntur animalia, quia corporum aëreorum natura indigent. Eadem est natura Dæmonis, & Angeli. Ergo Angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

* Serm. 5. & 6. cu . . . 5 tin

* Lib. 2. ca. 17. & lib 3. super Gen c. 10. in prin. tom 3.

¶ 2. Præterea. Gregorius * in Homil. Epiphaniæ nominat Angelum rationale animal. Omne autem animal componitur ex corpore, & anima. Ergo Angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

*Homil. 10. in Euangel. circa principium.

¶ 3. Præterea. Perfectior est vita in Angelis, quàm in animalibus. Sed anima non solùm viuit, sed etiam viuificat corpus. Ergo Angeli viuificant corpora naturaliter sibi vnita.

Sed contra est, quod dicit Dionysius * 4. capite de diuinis nominibus, quòd Angeli sicut incorporales intelliguntur, ita & immateriales.

* Cap 4. parum à prin, cipio,

Respondeo dicendum, quòd Angeli non habent corpora sibi natura-

C liter vnita. Quod enim accidit alicui naturæ, non inuenitur vniuersaliter in natura illa: sicut habere alas, quia non est de ratione animalis, non conuenit omni animali. Cùm autem intelligere non sit actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, vt infrà patebit, * habere corpus vnitum, non est de ratione substantiæ intellectualis in quantum huiusmodi; sed accidit alicui substantiæ intellectuali propter aliquid aliud: sicut humanæ animæ competit vniri corpori, quia est imperfecta, & in potentia existens in genere intellectualium substantiarum, non habens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed acquirens eam per sensus corporeos à sensibilibus rebus, vt infrà dicetur. * In quocumque autem genere inuenitur aliquid imperfectum, oportet præexistere aliquid perfectum in genere illo. Sunt igitur aliquæ substantiæ perfectæ intellectuales in natura intellectuali, non indigentes acquirere scientiam à sensibilibus rebus. Non igitur omnes substantiæ intellectuales sunt vnitæ corporibus; sed aliquæ sunt à corporibus separatæ: & has dicimus Angelos.

* Q. 75. art. 2.

D (in margin beside "quid aliud")

* Q. 84. art. 6. & 89. art. 1.

E (in margin beside "præexistere")

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, quorundam opinio fuit, quòd omne ens esset corpus. Et ex hac existimatione deriuatum videtur, quod aliqui existimauerunt, nullas substantias incorporeas esse nisi corporibus vnitas: adeò, quòd quidam etiam posuerunt Deum esse animam mundi, vt Augustinus * narrat in septimo de Ciuitate Dei. Sed quia hoc fidei Catholicæ repugnat, quæ ponit Deum super omnia exaltatum, secundum illud Psalmi 8. Eleuata est magnificentia tua super cælos. Origenes hoc de Deo dicere recusans, de alijs secutus est aliorum opinionem

* Q. 50 art. 1.

F (in margin beside "sicut suprà")

* Lib. 7. de Ciuit. Dei cap. 6. tom. 5.

nem, sicut & in multis aliis deceptus fuit sequens antiquorum Philosophorum opiniones. Verbum autem Bernardi potest exponi, quod spiritus creati indigeant corporali instrumento, non naturaliter vnito, sed ad aliquid assumpto, vt infrà dicetur. * Augustinus autem loquitur, non asserendo, sed opinione Platonicorum vtens, qui ponebant, esse quædam animalia aërea, quæ Dæmones nominabant.

* Art. seq.

Ad secundum dicendum, quod Gregorius nominat Angelum rationale animal metaphoricè, propter similitudinem rationis.

Ad tertium dicendum, quod viuificare effectivè, simpliciter perfectionis est. Vnde & Deo convenit, secundum illud 1. Reg. 2. *Dominus mortificat, & vivificat.* Sed viuificare formaliter, est substantiæ, quæ est pars alicuius naturæ, & non habentis in se integram naturam speciei. Vnde substantia intellectualis, quæ non est vnita corpori, est perfectior, quam ea, quæ est corpori unita.

Conclusio est negatiua.

Notationes circa hunc Articulum.

1\. Circa hunc articulum notandum est primo, doctrinam eius tradi ab eodem S. Doctore de Potentia, *quæst. 6. art. 6.* de Malo *quæst* 16 *art.* 1. de Spiritualibus creaturis *art.* 5 *in* 2. *d.* 8. & 2. *contra Gent. cap.* 48. 49. & 90 & alibi sæpè & est communis inter Theologos, quos proinde in particulari referre non est necesse.

Animadversio,

Secundo circa rationem, qua S. Doctor conclusionem probat, animaduertendum est, eam esse satis elegantem. Vt autem eius vis melius capiatur, præsupponendum est, in idem redire, quod Angeli habeant corpora sibi naturaliter vnita, ac illos esse veras formas informantes prædicta corpora. Quia solum formæ informantes habent corpora sibi naturaliter unita, sive vnita sibi ex naturali necessitate, quamdiu in statu omninò connaturali sunt, vt in anima nostra patet. Et propterea quæ non sunt formæ informantes, solum per accidens, omnino liberè, & ad nutum assumunt corpora, & eis vniuntur, vt motor mobili. Potestque hoc magis elucidari ex eo, quod quæ sunt formæ informantes, sunt etiam partes, & egent corporibus, vt compartibus ad hoc vt sint in statu connaturali: & ideo habent corpora sibi naturaliter vnita. in idem que redit, habere sic corpora & esse formas informantes. Cæterum formæ non informantes non sunt partes, nec egent corporibus vt compartibus, vt sint in statu connaturali, & ideo non habent illa sibi naturaliter vnita: in eisque in idem redit, non habere sic illa vnita, & non esse formas informantes.

2\. Formatur ratio ex D. Thoma,

Hoc ergo supposito, ratio D. Thomæ in hoc articulo ad probandum suam conclusionem negatiuam adducta, potest ad hanc formam reduci. Quia vniri corpori per modum formæ informantis, & actuantis illud; seu habere corpus naturaliter sibi vnitum, accidit naturæ intellectuali, vt sic: ergo non inuenitur vniversaliter in omni natura intellectuali: & per consequens; cum hoc reperiatur in anima nostra rationali, non poterit reperiri in Angelica natura. Hæc vltima consequentia patet ex prima. Quoniam natura intellectualis creata vt sic adæquate diuiditur in Angelicam, & in animam rationalem: ergo eo ipso, quod omni naturæ intellectuali non possit competere, quod sit forma corporis, seu habeat corpus sibi naturaliter vnitum, & in anima rationali hoc inueniatur, vt per se patet non poterit inueniri in natura Angelica.

Prima vero consequentia liquet ex antecedenti. Nam quod accidit alicui naturæ; non inuenitur vniuersaliter in natura illa: vt rationale, hoc ipso quod accidat animali, non reperitur vniuersaliter in quauis natura animalis. Antecedens autem probatur. Nam substantiæ intellectuali vt sic conuenit, quod sit per se subsistens, cùm habeat per se operationem: de ratione autem rei per se subsistentis non est, quod corpori vniatur per modum formæ informantis, & actuantis illud, seu quod habeat prædictum corpus sibi naturaliter vnitum: & proinde hoc ei accidit. Vnde animæ nostræ conuenit, quod informet, seu habeat corpus sibi naturaliter vnitum (vt loquitur D. Thomas in hoc articulo) quia est imperfecta, & in potentia existens in genere intellectualium substantiarum, non habens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed acquirens eam per sensus corporeos à sensibilibus rebus, vt infrà dicetur.

Confirmatur ratione D. Thomæ,

Confirmatur ratione eiusdem Angelici Præceptoris, quam in hoc eodem articulo, & 2. contra Gentes innuit. Nam si detur aliquid imperfectum in aliquo genere, inuenitur ante illud secundùm naturæ ordinem aliquid in genere prædicto perfectum: sed in genere intellectuali dantur formæ, quæ sunt naturaliter vnitæ corporibus, quæque proinde sint actus imperfecti, & incompleti: ergo inuenietur formæ quæ sint actus perfecti, & completi, per se subsistentes, & speciem completam habentes: & per consequens quæ non habeant sibi corpora naturaliter vnita, quos Angelos nominamus. Vtraque consequentia apertè sequitur ex præmissis. Minor etiam constat. Nam in genere intellectuali vt sic dantur animæ rationales, quæ hoc ipso, quod sint vnitæ corpori, sunt actus imperfecti, & incompleti, habentque corpora sibi naturaliter vnita. Maior probatur. Nam perfectum natura prius est, imperfecto.

3\. Objectio contra rationem D. Thomæ.

Plura tamen sunt, quæ contra hanc rationem obijci possunt. Primò quidem, quod color, & quantitas accidunt naturæ animalis: & tamen inueniuntur vniuersaliter in prædicta natura, siquidem omne animal est quantum, & coloratum: ergo non rectè infert D. Thomas, quod id, quod accidit alicui naturæ, non inuenitur vniuersaliter in illa.

Secunda.

Secundo. Id, quod accidit alicui rei, non vnitur illi substantialiter, nec facit cum illa vnum per se, vt patet in accidentibus, quæ uniuntur substantiæ: sed animæ rationali, quæ est forma per se subsistens, vnitur corpus substantialiter & facit cum illa vnum per se: ergo falsò dicitur, formæ per se subsistenti accidere, quod vniatur corpori substantialiter per modum formæ seu quod habeat corpus sibi naturaliter vnitum.

Tertia.

Tertio contra confirmationem. Quoniam Angelus, & anima rationalis non pertinent ad idem genus: hoc autem supponitur in ratione D. Thomæ: ergo non erit legitima, quippe falso innitens fundamento. Maior, in qua est difficultas, probatur. Quia anima rationalis non est

substantia

substantia completa, ponibilis directè in aliquo genere, sed partialis tantùm, ponibilis reductiuè in genere animalis, sicut aliæ partes hominis: ergo non est in genere substantiæ intellectualis. Patet ista consequentia. Quia eadem res non potest esse in duobus generibus non subordinatis per modum superioris, & inferioris: animal autem, & intellectuale non sunt genera sic subordinata: siquidem nec animal est superius ad intellectuale, nec intellectuale ad animal: ergo anima rationalis pertinens ad genus animalis, nullo modo potest pertinere ad genus intellectualis.

4. Quarta. Quarto contra eandem confirmationem. Quia ex eo, quod ad imperfectum in aliquo genere oporteat præexistere aliquod perfectum, non sequitur, quod in natura intellectuali detur præter animam rationalem aliqua alia substantia creata, & perfecta nullo modo vnita corpori naturaliter, scilicet Angelus: ergo etiam ex hoc capite ratio D. Thomæ corruere videtur. Antecedens probatur. Tum quia ex hoc quod ad imperfectum in aliquo genere oporteat præexistere aliquid perfectum, solum sequitur, quod præter animam rationalem detur aliqua forma naturaliter vnibilis corpori, quæ tribuat effectum satis nobiliorem, & perfectiorem, speciéque distinctum ab eo, quem tribuit prædicta anima. Tum etiam, quia si ob aliquam rationem ad imperfectum in aliquo genere, v. g. intellectuali, deberet præexistere aliquid perfectum, maximè vt id, quod est perfectum, perficeret, & reduceret ad actum intra genus intellectuale id, quod est imperfectum: ad hanc autem reductionem in actum, satis est ponere in ipsa anima rationali intellectum agentem, qui illam de potentia ad actum per productionem specierum intelligibilium reducat, & in genere intellectualis perficiat. Tum denique quia ad hoc satis est, quod præexistat in genere intellectuali aliqua substantia perfecta, quæ sit ipse Deus omnino incorporeus.

Quinta. Quinto. Quoniam natura Angelica est diuisibilis in plures species: ergo ex eo quod id, quod accidit generi, nempe naturæ intellectuali vt sic, non debeat conuenire omnibus speciebus, non sequitur, quod si semel conuenit vni ex illis, nempe animæ rationali, quod non conueniat aliquibus ex naturis Angelicis, licèt sequatur, quod non conueniat omnibus.

5. Enodatio primæ obiectionis. Sed hæc non obstant. Nam ad primum respondetur D. Thomam non loqui de accidenti physico, quale est color, & quantitas. Nam illud aliquando permittitur esse vniuersaliter in natura, cui accidit; sed de accidenti (vt sic dicamus) logico quale est differentia contrahens essentialiter genus: & hoc impossibile est inueniri vniuersaliter in natura generica, cui accidit; sed solùm in specie, cui est essentiale. Et hoc est, quod vult Caietanus, dum ait, Diuum Thomam loqui non de eo, quod accidit superiori, & inferiori, sed de eo, quod accidit respectu superioris; respectu verò inferioris vel est essentiale constitutiuum, vel consequens ex prædicto cõstitutiuo essentiali: vt v. g. rationale, vel risibile accidunt animali, cùm tamen horum primum sit essentiale homini, & secundum consequens ad essentiale.

D. Thom. Quæ solutio est valdè consona menti D. Thomæ, seu potius est ipsa mens illius, vt patet ex verbis, quibus rationem hanc (de qua in præsenti) *in 2. contra Gent. cap. 91. ratione 2.* in hunc modum format, sic dicens: ***Amplius. Omne, quod est de ratione generis, oportet ex ratione speciei esse. Sunt autem quædam, quæ sunt de ratione speciei, non autem de ratione generis, sicut rationale est de ratione*** *hominis, non autem de ratione animalis. Quicquid autem est de ratione speciei, non autem de ratione generis, non est necesse omnibus speciebus generis inesse: multæ enim species sunt irrationalium animalium. Substantiæ autem intellectuali secundùm suum genus conuenit, quòd sit per se subsistens, cùm habeat per se operationem (sicut superiùs est ostensum) De ratione autem rei per se subsistentis non est, quòd alteri vniatur. Non est igitur de ratione substantiæ intellectualis secundùm suum genus, quòd sit corpori vnita, etsi sit hoc de ratione alicuius intellectualis substantiæ, quæ est anima. Sunt igitur aliquæ substantiæ intellectuales corporibus non vnitæ.*

6. Secunda. Ad secundum respondetur, accidere quidem naturæ per se subsistenti, vniri corpori per modum accidentis (vt sic dicamus) Logici, siue Metaphysici, non verò Physici: accidens autem Logicum potest vniri substantialiter, & facere vnum per se cum eo, cui accidit, vt constat exemplo rationalis, quod sic accidit animali, & tamen vnitur cum eo substantialiter, & facit vnum per se cum ipso.

Tertia. Ad tertium negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, quòd homo est medium quoddam inter res purè spirituales, & purè corporales: est enim compositus ex corpore, & spiritu. Cum ergo medium participet vtrumque extremum, potest ad vtrumque quodammodò reduci. Et sic homo, quatenus habet animam spiritualem, & intellectiuam, pertinet ad genus intellectualium, tanquam infimum illius; quatenus verò habet corpus informatum anima rationali, pertinet ad genus animalium, tanquam suprema species illius: potest enim eadem res diuersis rationibus pertinere ad diuersa genera, etiam non subordinata: sicut color rubeus pertinet ad contrarias species coloris albi, & nigri sub diuersis rationibus, quatenus scilicet participat vtrumque colorem.

7. Quartæ prior solutio. Ad quartum negari debet antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, quòd repugnat, dari aliam formam per se subsistentem vnibilem corpori per modum formæ, præter animam rationalem. Nam hæc est suprema inter omnes formas corpori vnibiles per modum formæ, sicut homo inter omnia corpora absolutè & simpliciter primatum tenet. Et ratio huius potest reddi ex eo, quòd prædicta forma solùm posset esse intellectualis in eo immaterialitatis gradu, in quo anima nostra, nempe, respiciendo tanquam obiectum connaturale quidditatem materialem, quæ quodammodò sit in materia, quatenus reuera ex illa constat, & quodammodò in illa non sit, quatenus per intellectum abstrahitur à materia singulari: sicut & illa forma (quæ falsò ponitur nobilior, quam anima nostra) quodammodo esset in materia, quia esset forma illius, & quodammodo in ea non esset, ex eo quod ab ea non penderet, vt de anima rationali *suprà disp. 1. dubio 1.* dicebamus. Cumque intra hunc gradum non possit esse magis & minùs: quia prædicta forma per easdem species, nempe abstractas ministerio sensuum, ac proinde eiusdem vniuersalitatis intelligeret: consequens esset, vt non foret vnde prædicta forma ab anima nostra distingueretur.

Alia eiusdem enodatio. Adde, quod adhuc data hac forma specie distincta ab anima nostra deberet esse vnà cum illa maiori perfectione quid completum intra genus substantiæ intellectualis: & ita deberet intra idem genus dari aliquid completum, vt in aliis generibus datur: ac proinde aliqua forma, siue actus completus, qui non sit naturaliter corpori vnitus siquidem

ſiquidem ſatis conſtat, quod id, quod eſt completum in genere intellectuali, non eſt vnibile corpori vt forma, ſeu non habet corpus naturaliter ſibi vnitum.

2. Ad ſecundam probationem eiuſdem antecedentis dicendum eſt quod ſi ratio D. Thomæ contenta in confirmatione fundaretur in hoc principio, ſcilicet, *quod eſt in potentia debet reduci in actum ab aliquo perfecto*, fortè ſatis ſalvaretur ponendo intellectum agentem, vt anima reduceretur de potentia in actum intelligendi: non tamen fundatur, niſi in iſto ſcilicet, quod quando datur aliqua natura diſtinguibilis per plures differentias eſſentiales neceſſe eſt, quod ſi inuenitur ſecundum differentiã imperfectiorem conſtituentem naturam incompletam, inueniatur etiam ſecundum perfectiorem, ideſt, quæ conſtituat naturam completam. Cum ergo natura intellectualis inveniatur ſecundum illam differentiam imperfectiorem, nempe in forma incompleta naturaliter vnita corpori, qualis eſt anima rationalis oportet, vt reperiatur ſecundum differentiam perfectiorem, ideſt, conſtituentem naturam completam, videlicet in forma completa & per ſe ſubſiſtenti, non vnita naturaliter corpori nempe in Angelo.

Ad tertiam probationem reſpondetur, rationem D. Thomæ procedere de ordine rerum pertinentium ad iſtud vniuerſum, vt partium illius, ac proinde de ordine rerum, quæ intra illud claudantur Deus autem non clauditur in hoc vniuerſo, nec eſt pars illius, ſed eſt bonum ſeparatum, eiuſdem vniuerſi vt dicitur. 12. *Metaphyſicæ textu* 52.

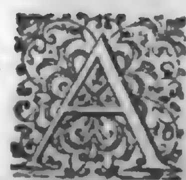
Reſponſio ad quintam obiectionẽ. Ad quintum reſpondetur, quòd diuiſio naturæ intellectualis vt ſic in naturam rationalem, & intellectualem, eſt ſimilis diuiſioni animalis in rationale, & irrationale ita vt vnũ extremũ cõſtituat ſpeciẽ atomã & aliud ſubalternã. Vnde ſicut id quod accidit animali per modum accidentis logici ratione differentiæ rationalitatis qua contrahitur, nequit conuenire omni animali, ſed ſoli animali rationali, ita id quod accidit naturæ intellectuali vt ſic ratione ſui inferioris, ſcilicet ratione differentiæ atomæ naturæ rationalis, ſcilicet animæ, non debet alteri extremo ſcilicet naturæ Angelicæ, competere,

---

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angeli aſſumant corpora?

2. Diſt. 8. ar. 2. & pot. 46. art. 7.

D Secundum ſic proceditur. Videtur, quòd Angeli non aſſumant corpora. In opere enim Angeli nihil eſt ſuperfluum, ſicut neque in opere naturæ. Sed ſuperfluum eſſet, ſi Angeli corpora aſſumerent. Angelus enim non indiget corpore, cùm ejus virtus omnem virtutem corporis excedat, ergo Angelus non aſſumit corpus.

¶ 2. Præterea. Omnis aſſumptio ad aliquam unionem terminatur: quia aſſumere dicitur, quaſi ad ſe ſumere. Sed corpus non vnitur Angelo vt formæ, ſicut dictum eſt.* Ex eo autem quòd vnitur ſibi vt motori, non dicitur aſſumi: alioqui ſequeretur, quod omnia corpo- C ra mota ab Angelis eſſent ab eis aſſumpta. Ergo Angeli non aſſumunt corpora.

* Art. præc.

¶ 3. Præterea. Angeli non aſſumunt corpora de terra, vel aqua: quia non ſubitò diſparerent. Neque iterum de igne: quia comburerent ea, quæ contingerent. Neque iterùm ex aere: quia aer infigurabilis eſt, & incolorabilis. Ergo Angeli corpora non aſſumunt.

D Sed contra eſt, quod Auguſtinus * dicit 15. de Ciuitate, quod Angeli in aſſumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

* Lib. 15 de Civit. Dei, c. 29 circa princ. & ib. 16. c. 29. to. 5.

Reſpondeo dicendum, quòd quidam dixerunt, Angelos nunquam corpora aſſumere: ſed omnia, quæ in Scripturis diuinis leguntur de apparitionibus Angelorum contigiſſe in viſione prophetiæ, hoc eſt, ſecundùm imaginationem. Sed hoc repugnat intentioni Scripturæ. Illud enim, quod imaginaria E viſione videtur, eſt in ſola imaginatione videntis: vnde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura autem diuina ſic introducit interdum Angelos apparentes, vt communiter ab omnibus viderentur: ſicut Angeli apparentes Abrahæ, viſi ſunt ab eo, & tota familia eius, & à Loth, & à ciuibus ſodomorum: ſimiliter Angelus, qui apparuit Tobiæ, ab F omnibus videbatur Ex quo manifeſtum fit, huiuſmodi contigiſſe ſecundum corpoream viſionem: quia videtur id, quod poſitum eſt extra videntem: vnde ab omnibus videri poteſt. Tali autem viſione non videtur, niſi corpus. Cum igitur Angeli; neque corpora ſint, neque habeant corpora naturaliter ſibi vnita, vt ex dictis patet,* relinquitur, quod interdum corpora aſſumant.

* Art. præc. & art. 1. q. 50.

G Ad primum ergo dicendum, quòd Angeli non indigent corpore aſſumpto propter ſe ipſos; ſed propter nos, vt familiariter cum hominibus conuerſando, demonſtrent intelligibilem ſocietatem, quam homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc etiam, quod Angeli corpora aſſumpſerunt in veteri teſtamento, fuit quoddam figurale indicium, quod verbum Dei aſſumpturum eſſet corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris teſtamenti, ad illam apparitionem ordinatæ fue- H runt, qua filius Dei apparuit in carne.

Ad ſecundum dicendum, quòd corpus aſſumptum vnitur Angelo, non quidem vt formæ, neque ſolùm vt motori, ſed ſicut motori repræſentato per corpus mobile aſſumptum. Sicut enim à ſacra ſcriptura proprietates rerum intelli

telligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describuntur, ita corpora sensibilia divina virtute sic formantur ab Angelis, ut congruant ad repræsentandum Angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est Angelum assumere corpus.

Ad tertium dicendum, quod licèt aer in sua raritate manens, non retineat figuram, neque colorem: quando tamen condensatur, & figurari, & colorari potest, sicut patet in nubibus. Et sic Angeli assumunt corpora ex aere, codensando ipsum virtute divina, quantum necesse est ad corporis assumendi formationem.

Prima conclusio est affirmativa. Secunda ad secundum.

Angelos assumere corpora est, quòd corpora vniantur illis tanquam motoribus per illa repræsentatis.

Animadversiones circa istum articulum.

1. Animadversiones circa 1. conclusionem.

Circa primam conclusionem notandum est, eam intelligi de assumptione corporum, quæ possunt sentiri sensibus exterioribus, & non sola apparitione in phantasia. Sic autem intellecta assertio habetur etiam ex Aug. *lib. 5 de Civit. c. 23.* ubi sic habet: *Angelos apparuisse hominibus in talibus corporibus, ut non solùm videri verùm etiam tangi possent, eadem verissima scriptura testatur.* Et idem docet *in Enchiridion, cap. 59.*

August.

Gregor.

Quod etiam tradunt Gregor. *hom. 34. in Evang. & lib. 28. Moralium c. 2.* ubi sic ait: *Abraham non solùm tres viros videre potuit, sed etiam hospitio suscipere, &c. Nisi enim Angeli ad tempus ex aere corpora assumerent, exterioribus nostris profectò obtutibus non apparerent: nec cibos cum Abraham caperent, nisi propter nos solidum aliquod ex cælesti elemento gestarent.*

Athan.

Athanas. *serm. 4. contra Arrianos ante medium,* ubi explicans illud ad Hebræos: *Omnes administratorii spiritus sunt* ait de Angelis, qui mittuntur *Quin & ipse Angelus visus, conspectusque se mitti à Domino confitetur: quemadmodum & apud Zachariam, & apud Deiparam confessus est Gabriel, & qui Angelum viderat, noverat, qui viderat, cum Angelum esse intellexit, & non Deum: nam & Zacharias Angelum vidit.*

Bernard.

Bernardus *serm. 5. in Cant.* vbi de Angelis sic loquitur: *Hinc est, quòd visi sunt Patribus, & ad eos intraverunt, & manducaverunt, & pedes laverunt*

Isidorus.

Isidorus *lib. 2. de Summo bono c. 10.* his verbis: *Angeli corpora in quibus hominibus apparent, de supremo aere sumunt solidamque speciem de cælesti elemento inducunt, per quam humanis obtutibus manifestiùs deteguntur.* Et Damascenus 2. *de Fide cap. 3.*

Damas.

D. Thom.

Vnde D. Thomas in præsenti, & de Potentia *q. 6. art. 7.* inquit: *Simpliciter concedendum est, quod Angeli quandoque corpus assumunt, formando corpus sensibile exteriori, sivè corporali visioni subiectum. Et in 2. dist. 8. q. 1. art. 2.* sic habet: *Dicendum est, Angelos quandoque corpora sumere; in quibus ab hominibus videntur* Et tandem hæc sententia est communis inter Theologos tam in præsenti, quàm super secundum sententiarum loco nuper citato.

C Estque hic modus assumptionis corporum ab Angelis satis consonus illis, quæ ex Sacra Scriptura habemus. Nam in ea sæpè narratur, Angelos apparuisse hominibus sub forma corporea, & humana, ut *Gen. 18.* vbi tres Angeli Abrahæ apparuerunt & *c. 19.* in quo duo Angeli Loth apparuerunt: & in lib. Tobiæ, Raphaelem Tobiæ iuveni, & parentibus eius in forma, & specie humana se illis obiecisse narratur.

Illustratur 1. conclusio.

Genes. 18. & 19.

Tobia 5.

2. **Evasio & præclusio eius.**

Ex quo fit, nihil obesse si respondeas, huiusmodi apparitiones fuisse factas solùm secundùm visionem imaginariam. Nam hoc optime impugnat D. Thomas ex eo, quod illud, quod imaginaria visione tantummodo videtur, est in sola imaginatione videntis unde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura autem divina locis nuper citatis sic introducit Angelos apparentes illis hominibus, ut communiter ab omnibus aliis viderentur. Sicut Angeli apparentes Abrahæ visi sunt ab eo, & à tota familia illius: & à Loth, civibusque Sodomorum inspecti sunt duo illi Angeli, qui *Genesis 18. & 19.* describuntur: similiter Angelus, qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur.

Genes. 18. & 19.

Confirm.

Confirmatur. Quia in Scriptura divina videmus homines vigilantes locutos fuisse cum Angelis, & aliqua opera erga illos verè exercuisse: ergo hoc contingit in veris corporibus assumptis, & non solùm secundùm imaginationem. Antecedens constat ex locis nuper citatis. Et consequentia etiam liquet. Nam si solùm secundùm imaginationem, & non in veris corporibus assumptis contigisset, Sodomitæ non verè tentassent peccatum nefandum cum Angelis, neque Abraham verè paravisset illis convivium, nec Tobias verè misisset Angelum ad Gabelum, nec verè diligentia ipsius accepisset uxorem, aut liberatus fuisset à pisce devorante: quæ omnia videntur esse contra testimonia Scripturæ.

3. **Obiectio.**

Nec refert, si obiicias, quod si Angeli, vel Dæmones corpora assumunt, hoc non est propter eorum necessitatem, sed vel propter nos instruendos, ut in Angelis bonis contingit, vel propter nos decipiendos, ut in Angelis malis accidit: at sufficit ad utrumque sola imaginaria visio: ergo non est cur corpora assumant, quæ possint sentiri sensibus exterioribus.

Respondet.

D. Thom.

Respondetur enim, quod non solùm imaginaria visio est utilis ad nostram instructionem, sed etiam corporalis, & externa propter tres rationes, quas assignat Divus Thom *quæst. 6. de Potentia art. 7. in corpore* his verbis. *Hoc autem conveniens est propter tres rationes, Primò quidem, & principaliter. Quia omnes illæ apparitiones veteris testamenti ad illam apparitionem ordinantur, in qua filius Dei visibilis mundo apparuit, ut Augustinus dicit in 3. de Trinitate. Vnde cùm filius Dei verum corpus assumpserit, & non phantasticum, ut Manichæi fabulantur, conveniens fuit, ut etiam vera corpora assumendo, Angeli hominibus apparerent. Secunda ratio potest sumi ex verbis Dionysii in epistola, quam scribit ad Titum; dicit enim, quòd ideò in divina Scriptura res divinæ nobis sub sensibilibus traduntur, inter alias rationes, ut totus homo, quantum possibile est, ex participatione divinorum perficiatur non solùm in intellectu, capiendo intelligibilem veritatem, sed etiam in natura sensibili per sensibiles formas, quæ sunt veluti quædam imagines divinorum. Vnde similiter cum Angeli hominibus appareant ad eos perficiendos, conveniens est, ut non solum intellectum illuminent per intellectualem visionem; sed quod etiam imaginationi provideant, & exteriori sensui per imaginariam visionem corporũ, scilicet*

scilicèt assumptorum. Vnde & hæc triplex visio assignatur ab Augustino 12. super Genes. ad litt. Tertia ratio potest esse. Quia etsi Angeli natura sint nobis superiores, per gratiam tamen adipiscimur eorum æqualitatem, & societatem, sicut habetur Matthæi 22. Erunt sicut Angeli in cœlo. Et ideò vt suam familiaritatem, & affinitatem ad nos ostendant, nobis suo modo per corporum assumptionem conformantur, vt quod nostrum est accipientes, nostrum intellectum in illud assurgere faciant, quod proprium est ipsorum. Sicut & filius Dei, dum ad nos descendit, ad sua nos eleuauit. Dæmones autem quando in Angelos lucis se transfigurant, quod boni Angeli ad nostrum profectum faciunt, ipsi ad deceptionem facere moliuntur. Hucusque Angelicus Doctor, quod quoad rem hanc nihil elegantius dici potuit

4. Animaduersio circa secundam cōclusionem. D. Thom. Circa secundam verò conclusionem animaduertendum est, Angelum assumere corpus, consistere in hoc, quòd vniatur eidem corpori tanquam motor mobili, formando illud, vt per figuras, & proprietates exterius sensibiles repræsentet virtutes spirituales & intelligibiles. Ita Diuus Thomas in præsenti, & de Potentia *quæst. 6 art. 7. ad 1.* vbi sic ait: *Tunc ergo Angelus corpus assumere dicitur, quando corpus aliquod hoc modo format, quod ad repræsentationem suam est aptum; sicut patet per Dionysium in fine cœlestis hierarchiæ, vbi ostendit, quod per corporales formas Angelorum proprietates intelliguntur.* Et in 2. distinctione 8. quæst. 1. art. 2 his verbis: *Secundum hoc, quod virtus spiritualis mouet aliquod corpus, coniungitur sibi, sicut motor mobili. Sed vlteriùs quando Angelus hoc corpus motum format per modum in præcedentibus dictum, vt appareant in eo aliquæ proprietates visibiles, inuisibilibus eius proprietatibus congruentes, tunc dicitur illud corpus assumere. Vnde quandoque apparent in figura hominis, vel leonis & huiusmodi, per quorum proprietates intelliguntur ipsæ virtutes intellectuales Angelorum.* Vnde S. Doctorem sequuntur communiter omnes Theologi.

Probatur & explicatur 2. conclus. Potestque probari, & simul explicari hæc secunda assertio Diui Thomæ sic. Nam in ea tres conditiones assignantur ad assumptionem. Prima est, vnio corporis assumpti cum Angelo assumente: & hanc exigi, patet ex ipso nomine assumptionis: assumere enim est, ad se sumere, & ex consequenti vnire illud sibi. Secunda conditio est, quòd hæc vnio sit mobilis ad motorem. Huius conditionis necessitas constat. Quia vnio ista non est vnio substantialis, vel per informationem, vt ostensum est, vel per terminationem hypostaticam, cùm non solùm de facto personalitas creata alienam naturam non terminet, vt omnes fatentur, verùm neque de potentia Dei absoluta terminare possit, vt cum D. Thoma *3. part. q. 3. art. 1.* Deo dante, dicemus. Semel autem sublata hac vnione substantiali, nulla alia videtur esse magis proportionata ad hanc assumptionem, quàm vnio motoris ad mobile. Maximè, quia Angelus per nullam aliam vnionem potest se ipsum prædictis corporibus naturaliter vnire: ergo, &c. Tertia est, quòd Angelus formet corpus, vt per figuram & proprietates exteriùs sensibiles repræsentet virtutes intelligibiles. Et hanc etiam conditionem exigi, probatur, tum ex communi acceptione Theologorum: tum etiam ex authoritate D. Dionysij relati ab Angelico Doctore loco statim citando.

5. Illat. 1. Ex his sequitur primò, quòd Angelus motor cœli, quamvis per huiusmodi motum à posteriori à Philosophis, tam quoad existentiam, quàm quoad proprietates aliquo modo cognoscatur, adhuc tamen non dicitur assumere corpus illud cœleste, ex defectu huius tertiæ conditionis. Sicut propter eundem defectum Dæmones non assumunt corpora obsessorum, quamvis moueant illa localiter, & sint verè, & realiter intra ipsa; nec corpora lamiarum, seu strygum, licèt aliquo modo moueant illa etiam localiter.

Sequitur secundò, quòd neque Angelus, qui mouebat linguam asinæ, per quam locutus est ad Balaam, nec Dæmon, qui per serpentem affatus est ad Euam, neque qui per linguam arreptitij format voces, vt explicet suos conceptus, assumunt corpora illa: ex eo quòd etiam in his casibus interuenit prædictus defectus. Secundum.

Sequitur tertiò, Angelos per se saltem, & regulariter loquendo non assumere corpora viua, aut naturaliter genita, vt cadaver, vel lapidem: quia proprietates, quæ sunt in corpore viuo, aut naturaliter genito, potiùs repræsentant ipsum corpus, cuius sunt proprietates, quàm ipsam substantiam spiritualem. Tertium.

Quæ omnia ferè comprehendens D. Thomas in 2. *dist. 8. quæst. 1. art. 3.* sic inquit: *Corpus assumptum ab Angelo non habet veritatem illius naturæ, quæ ostenditur. Vnde, etsi aliquando Angelus bonus, vel malus moueat corpus alicuius veri animalis, non dicitur propriè illud assumere: sicut non dicitur, Angelum assumpsisse linguam asinæ, per quam locutus est ad Balaam, nec Dæmon corpus hominis, quem vexat. Cuius ratio est. Quia proprietates, quæ secundùm veritatem sunt in aliquo corpore, ducunt in cognitionem principiorum subiecti & non actu in cognitionem substantiæ spiritualis quæ ductio est totius finis visibilium formationum secundùm Dionysium.* D. Thom.

Nec refert, si contra hanc secundam conclusionem objicias, quòd dum in ea postulatur ad assumptionem corporis, quòd repræsentet virtutes intelligibiles; vel est sermo de virtutibus intelligibilibus, siue sint Angeli assumentis, siue Dei, vel solùm ipsius Angeli assumentis: Si dicatur primum, videtur contra D. Thomam *in præsenti, & q. 6. de Potentia art. 7. ad 1.* vbi ad assumptionem exigit, quòd repræsentetur natura Angeli assumentis. Si autem secundum dicatur, sequeretur, quod corpora, in quibus apparuit olim Deus, non fuissent assumpta ab Angelis: quandoquidem non repræsentabant eos, sed Deum: vnde dicebant, Ego *sum Deus Abraham, &c.* At hoc est contra eundem D. Thomam loco citato ex *quæst. 6. de Potentia in solutione ad 3.* vbi docet, illa corpora fuisse ab Angelis assumpta. Obiectio.

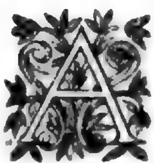
Respondetur, Angelum assumentem corpus repræsentare per illud proprias virtutes proximè & immediatè, & (vt sic dicamus) in actu exercito; quamvis vltimatè & remotè aliquando repræsententur simul virtutes intelligibiles Dei aut alterius Angeli superioris: quia quod necessariò requiritur ad assumptionem, tantùm est, quòd modo illo priori propriæ virtutes Angeli assumentis repræsententur. Potestque hæc diuersa repræsentatio per idem corpus assumptum explicari exemplo supremi Senatus Regij, aliquid nomine Regio, & eodem nomine subscriptum disponentis: nam hæc dispositio proximè & immediatè, ac in actu exercito Senatum ipsum Regium repræsentat; remotè autem & vltimatè ipsum Regem, cuius nomine subscribitur, & in cuius nomine illa dispositio fit: & ideò aliquando solemus dicere, illam esse dispositionem Regiam; aliquando verò Senatus Regij. Ita ergo in præsenti proportione seruata philosophandum est. 6. Solutio.

ARTI

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant.

1. d.8.art.4. Et pot q.6. art 8. Et quoli 3. art. 5.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli in corporibus assumptis opera vitæ exerceant. Angelos enim veritatis non decet aliqua fictio. Esset autem fictio, si corpus ab eis assumptum, quod viuum videtur & opera vitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo Angeli in assumpto corpore opera vitæ exercent.

¶ 2. Præterea. In operibus Angeli non sunt aliqua frustrà. Frustrà autem in corpore assumpto per Angelum formarentur oculi, & nares, & alia sensuum instrumenta, nisi per ea Angelus sentiret. Ergo Angelus sentit per corpus assumptum: quod est propriissimum opus vitæ.

¶ 3. Præterea. Moueri motu processiuo, est vnum de operibus vitæ, vt patet *in 2. de Anima* † Manifestè autem Angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim *Genesis* 18. quod Abraham simul gradiebatur deducens Angelos, qui ei apparuerant. Et Angelus Tobiæ quærenti, Nosti viam, quæ ducit in ciuitatem Medorum? respondit: Novi, & omnia itinera eius frequenter ambulavi. Ergo Angeli in corporibus assumptis frequenter exercent opera vitæ.

* Lib.2.de Anima tex. 53.tom.2.

¶ 4. Præterea. Locutio est opus viuentis: fit enim per vocem, quæ est sonus ab ore animalis prolatus, vt dicitur *in 2. de Anima* † Manifestum est autem ex multis locis Scripturæ, Angelos in assumptis corporibus locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera vitæ.

* Lib.2.de Anima text. 90.tom 2.

¶ 5. Præterea Comedere est proprium opus animalis. Unde Dominus post resurrectionem in argumentum resumptæ vitæ cum discipulis manducauit, vt habetur Lucæ vltimo. Sed Angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, & Abraham eis cibos obtulit; quos tamen prius adorauerat, vt habetur *Genesis* 17. Ergo Angeli in assumptis corporibus exercent opera vitæ.

¶ 6 Præterea. Generare hominem est actus vitæ. Sed hoc competit Angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim *Genesis* 6. Postquam ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi. Ergo Angeli exercent opera vitæ in corporibus assumptis.

C Sed contrà. Corpora assumpta ab Angelis non viuunt, vt suprà dictum est * Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt.

* Ar.præc d arg.2.præcipuè.

Respondeo dicendum, quòd quædam opera viuentium habent aliquid commune cum aliis operibus, vt locutio, quæ est opus viuentis, conuenit cum aliis sonis inanimatorum, in quantum est sonus, & processio cum aliis motibus, in quantum est motus. Quantum ergo ad id, quod est commune vtrisque corporibus, possunt opera vitæ fieri ab Angelis per corpora assumpta; non autem quantum ad id, quod est proprium viuentium: quia secundum Philosophum *in libro de som. * & vig.* Cuius est potentia, eius est actio. Vnde nihil potest habere opus vitæ, quod non habeat vitam, quæ est potentiale principium talis actionis.

D

* Cap.1. ante medium to.2.

Ad primum ergo dicendum, quòd sicut non est contra veritatem, quòd in Scriptura intelligibilia sub figuris sensibilibus describuntur: quia hoc non dicitur ad astruendum, quòd intelligibilia sint sensibilia, sed quòd per figuras sensibilium proprietates intelligibilium secundùm similitudinem quandam dantur intelligi: ita non repugnat veritati Sanctorum Angelorum, quòd per corpora ab eis assumpta videntur homines viuentes, licèt non sint. Non enim assumuntur, nisi vt per proprietates hominis, & opera hominis spirituales proprietates Angelorum, & eorum spiritualia opera designentur. Quod non ita congruè fieret, si veros homines assumerent: quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in Angelos.

E

F

Ad secundum dicendum, quòd sentire est totaliter opus vitæ: vnde nullo modo est dicendum, quòd Angeli per organa assumptorum corporum sentiant. Nec tamen superfluè sunt formata: non enim ad hoc sunt formata, vt per ea sentiatur; sed ad hoc, vt per huiusmodi organa virtutes spirituales Angelorum designentur: sicut per oculum designatur virtus cognoscitiua Angeli, & per alia membra aliæ eius virtutes, vt Dionysius * docet *vltimo capite cœlestis hierarchiæ*.

G

* Cap.15.inter princ.& medium.

Ad tertium dicendum, quod motus, qui est à motore coniuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem non mouentur corpora assumpta ab eis: quia Angeli non sunt eorum formæ. Mouentur tamen Angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus, cùm sint in eis sicut motores in mobilibus: & ita sunt hîc, quod

H

quod non alibi: quod de Deo dici non C potest. Vnde licèt Deus non moveatur motis his, in quibus est, quia ubique est: Angeli tamen moventur per accidens ad motum corporum assumptorum; non autem ad motum corporum cœlestium etiamsi sint in eis, sicut motores in mobilibus, quia corpora cœlestia non recedunt de loco secundum totum: nec determinatur spiritui moventi orbem locus secundum aliquam determinatam partem D substantiæ orbis quæ nunc est in oriente, nunc in occidente, sed secundum determinatum situm: quia semper est in oriente virtus movens, vt dicitur *in 8. Physic.** *Lib 8. text. 8. tom. 2.

Ad quartum dicendum, quod Angeli proprie non loquuntur per corpora assumpta, sed est aliquid simile locutioni, in quantum formant sonos in aëre, similes vocibus humanis.

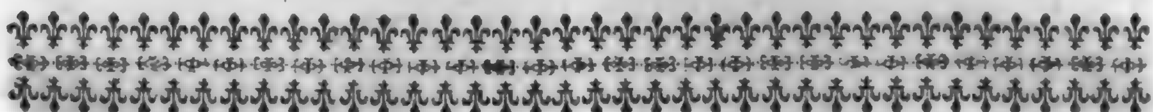
Ad quintum dicendum, quod nec E etiam comedere, proprie loquendo, angelis convenit: quia comestio importat sumptionem cibi convertibilis in substantiam comedentis. Et quamvis in corpus Christi per resurrectionem cibus non converteretur, sed resolveretur in præjacentem materiam; tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibus converti: vnde fuit vera comestio. Sed cibus assumptus ab Angelis, neque convertebatur in corpus assumptum, ne- F que corpus illud talis erat naturæ, in quod posset alimentum converti: vnde non fuisset vera comestio, sed figurativa spiritalis comestionis. Et hoc est, quod Angelus dixit Tobiæ 12. Cum essem vobiscum, videbar quidem manducare, & bibere; sed ego potu invisibili, & cibo vtor. Abraham autem obtulit eis cibos, existimans, eos homines esse: in quibus tamen Deum venerabatur, sicut solet Deus esse in Prophetis, vt Augustinus dicit 16. *de Citate Dei.**

Ad sextum dicendum, quòd sicut Augustinus* dicit 15. *de Civitate Dei*, multi se expertos, vel ab expertis audisse confirmant, sylvanos, & faunos (quos vulgus incubos vocat) improbos sæpè extitisse mulieribus, & earum expetisse, atque peregisse concubitum: vnde hoc negare impudentia videtur. Sed Angeli Dei sancti nullo modo sic labi ante diluvium potuerunt. Vnde per filios Dei intelliguntur filij Seth, qui boni erant. Filias autem hominum nominat Scriptura eas, quæ natæ erant de stirpe Cain. Neque mirandum est, quod de eis Gigantes nasci potuerunt. Neque enim omnes Gigantes fuerunt, sed multo plures ante diluuium, quam post. Si tamen ex coïtu Dœmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut à corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum: vtpote, quod idem Dæmon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem: sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem (vt Augustinus* dicit 3. *de Trinitate*) vt sic ille qui nascitur, non sit filius Dæmonis, sed illius hominis, cuius est semen acceptum.

*Lib. 16. de Civit. Dei c. 19. à medio. tom. 5.
*Lib. 15. de Civit. Dei c. 23. parum à princ. to. 5.
*Lib. 8. de Trinit. c 8. & 9. tom. 5.

Conclusio. Angeli in corporibus assumptis possunt exercere opera vitæ quantum ad id, quod est in illis commune cum operationibus non vitalibus, vt possunt deambulare, & sic de aliis non tamen quoad id, quod est proprium operationibus vitalibus.

Circa conclusionem huius articuli notandum est, eam (vt ex terminis ipsis constat) intelligi quoad secundam partem de operibus vitæ, quæ sunt propria corporum viuorum, vt talibus. Sic autem intellecta assertio necessario admittenda est ab omnibus. Et ratio S. Doctoris id suadet. Quoniam prædictæ operationes debent oriri à corpore viuo vt tali: quale non est corpus assumptum, vt quoad hoc in præsenti supponitur.

QVÆSTIO LII. DE COMPARATIONE Angelorum ad loca.

Deinde quæritur de loco Angeli.

PROOEMIVM.

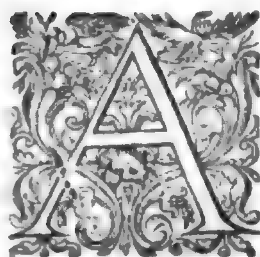
POstquam Angelicus Præceptor egit de Angelis in ordine ad corpora ab eis assumpta, quæ quidem non solùm contactu virtutis qualitercunque, sed insuper speciali quadam ratione jam dicta sunt eis coniuncta: nunc de eis sermonem instituit per comparationem ad corpora prorsus extrinseca, quibus sola suæ virtutis operatione copulantur, & in eis veluti in locis constituuntur.

ARTI-

ARTICVLVS I

Vtrum Angelus sit in loco.

*1.d.17.q.3. art.1. & 2. Et.1.d.6.art. 3.& pot.q.3. art 19, & quol.11.q.1.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non sit in loco. Dicit enim Boët. † in lib. de Heb. communis animi conceptio apud sapientes est, incorporalia in loco non esse. Et Aristoteles *in 4. Physic.* † dicit, quod non omne, quod est, est in loco, sed mobile corpus. Sed Angelus non est corpus (vt supra ostensum est. †) Ergo Angelus non est in loco.

*Boet in lib. an omne, quod est, bonum sit. circ.pr.
*Lib. 4. Ph. text.45. & 57. tom.1.
*Q.50.art.1.

¶ 2. Præterea. Locus est quantitas positionem habens. Omne autem, quod est in loco, habet aliquem situm. Sed habere situm non potest convenire Angelo: cùm substantia sua sit immunis à quantitate, cuius propria differentia est, positionem habere. Ergo Angelus non est in loco.

¶ 3. Præterea. Esse in loco, est mensurari loco, & contineri à loco, vt patet per Philosophum *in 4. Physic.* † sed Angelus non potest mensurari, neque contineri à loco: quia continens est formalius contento: sicut aër aqua, vt dicitur *in loco 4. Physic* † Ergo Angelus non est in

*Lib. 4. ex text.1.19.
*Lib.4.Ph. text.36. & 49. tom. 2.

SED contra est, quod in collecta dicitur: † Angeli tui sancti habitent in ea, qui nos in pace custodiant.

* In collecta, quæ solet cantari in Completorio.

RESPONDEO dicendum, quod Angelo conuenit esse in loco. Æquivoce tamen dicitur Angelus esse in loco, & corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quod applicatur loco secundum contactum dimensivæ quantitatis: quæ quidem in Angelis non est; sed est in eis quantitas virtualis. Per applicationem igitur virtutis Angelicæ ad aliquem locum, qualitercunque dicitur Angelus esse in loco corporeo. Et secundum hoc patet, quod non oportet dicere, quod Angelus commensuretur loco, vel quod habeat situm in continuo: hoc enim convenit corpori locato, prout est quantum quantitate dimensiva, similiter etiam non oportet, propter hoc quod contineatur à loco. Nam substantia incorporea sua virtute contingens rem corpoream, continet ipsam, & non continetur ab ea. Anima enim est in corpore vt continens, non vt contenta. Et similiter Angelus dicitur esse in loco corporeo, non vt contentum, sed vt continens aliquo modo. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

C

Prima conclusio.

Angelus est in loco; æquivoco tamen, ac corpus.

Secunda conclusio.

Angelus dicitur esse in loco per applicationem suæ virtutis ad aliquem locum qualitercumque.

Tertia conclusio.

Angelus cum est in loco, non commensuratur ipsi loco, neque est in eo vt contentum in continente, sed vt continens aliquo modo.

D

ARTICVLVS II.

Vtrum Angelus possit esse in pluribus locis simul?

AD Secundum sic proceditur. Videtur quod Angelus possit esse in pluribus locis simul. Angelus enim non est minoris virtutis, quam anima. Sed anima est simul in pluribus locis: quia est tota in qualibet parte corporis, vt Augustinus † dicit. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

1. dist. 17 q. 3. ... & q. 4. art. 1. cor. ... 4 d. 44. q. 1. art. ... q. 2. ad 1. & p. q. 3. ar. 19. ad 1.

E

* Lib. 6. de Trinit. c. 6. tom. 3.

¶ 2. Præterea. Angelus est in corpore assumpto. Et cum assumat corpus continuum, videtur, quod sit in qualibet ejus parte. Sed secundum partes ejus considerantur diversa loca. Ergo Angelus est simul in pluribus locis.

F

¶ 3. Præterea, Damascenus † dicit, quod vbi Angelus operatur, ibi est, sed aliquando operatur simul in pluribus locis vt patet de Angelo subvertente Sodomam, ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

*Lib. 2. Ort. Fidei c. 3. & lib. 1. c. 17.

Sed contra est, quod Damascenus † dicit, quod Angeli dum sunt in cœlo, non sunt in terra.

*Lib. 1. c. 3. circa med.

Respondeo dicendum, quod Angelus est virtutis, & essentiæ finitæ. Diuina autem virtus, & essentia infinita est, & est vniuersalis causa omnium: & ideo sua virtute omnia contingit, & non solum in pluribus locis est, sed vbique. Virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, se ad aliquid vnum determinatum. Oportet enim, quidquid comparatur ad vnam virtutem, vt vnum aliquid comparari ad ipsam, sicut igitur vniversum ens comparatur, vt vnum aliquid ad vniversalem Dei virtutem: ita & aliquod particulare ens comparatur, vt aliquid vnum ad Angeli virtutem. Vnde cum Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur, quòd non sit vbique, nec in pluribus locis, sed in uno loco tantùm.

G

H

Circa hoc tamen aliqui decepti sunt: Quidam

C quidam enim imaginationem transcendere non valentes, cogitaverunt indivisibilitatem Angeli ad modum indivisibilitatis puncti. Et ideo crediderunt, quod Angelus non posset esse, nisi in loco punctuali. Sed manifestè decepti sunt. Nam punctum est indivisibile, habens situm; sed Angelus est indiuisibile, extra genus quantitatis, & situs existens. Vnde non est necesse, quod determinetur ei vt vnus locus indivisibilis secundum situm, D sed, vel divisibilis, vel indivisibilis, vel maior, vel minor, secundum quod voluntariè applicat suam virtutem ad corpus maius, vel minus. Et sic totum corpus, cui per suam virtutem applicatur, correspondet ei vnus locus. Nec tamen oportet, quod si aliquis Angelus movet cœlum, quod sit vbique. Primò quidem, quia non applicatur virtus eius, nisi ad E id, quod primò ab ipso movetur. Vna autem pars cœli est, in qua primo est motus, scilicet pars Orientis. Unde etiam Philosophus in 8. Physicorum * virtutem motoris cœlorum attribuit parti Orientis. Secundò: quia non ponitur à Philosophis, quod vna substantia separata moveat omnes orbes immediatè. Unde non oportet, quod sit vbique. Sic igitur patet, quod diversimodè esse in loco convenit corpori, & Angelo, & F Deo. Nam corpus est in loco circunscriptivè, quia commensuratur loco. Angelus autem non circunscriptivè, cum non commensuretur loco; sed diffinitivè: quia ita est in vno loco, quod non in alio. Deus autem, neque circunscriptivè, neque diffinitive, quia est vbique.

*Lib. 8. text. 4. tom. 2.

Et per hoc patet de facili responsio ad obiecta: quia totum illud, cui imme- G diatè applicatur virtus Angeli, reputatur vt vnus locus est, licet sit continuum.

Prima conclusio.

Angelus non est vbique, neque in pluribus locis, sed in vnico tantum.

Secunda conclusio.

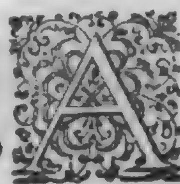
Locus Angeli non est necessario indiuisibilis secundum situm, sed indifferenter potest esse di- H uisibilis, vel indiuisibilis, & maior, vel minor, pro voluntate ipsius Angeli.

Tertia conclusio.

Diversimodè sunt in loco corpus, & Deus. Nam corpus est in loco circunscriptivè, Angelus diffinitivè; Deus vero neutro modo, quia est vbique.

ARTICVLVS III.

Vtrùm plures Angeli possint simul esse in eodem loco?

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod plures Angeli possint simul esse in eodem loco. Plura enim corpora non possunt esse simul in eodem loco, quia replent locum. Sed Angeli non replent locum: quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum, vt patet per Philosophum in 4. Physic. † Ergo plures Angeli possunt esse in vno loco.

1. Dist. 7. q. 2. 3. & pot q. 3. ar. 7. 1. & 2. 19. ad 1.

*Lib 4. Ph. text. 5. & 58 tom. 2.

¶ 2. Præterea, plus differt Angelus & corpus, quam duo Angeli. Sed Angelus, & corpus, sunt simul in eodem loco, quia nullus locus est, qui non sit plenus sensibili corpore, vt probatur *in 4. Physic.* † Ergo multo magis duo Angeli possunt esse in eodem loco

*Lib 4. Ph. text. 58. tom. 2.

¶ 3. Præterea, anima est in qualibet parte corporis secundum Augustin. * Sed Dæmones licet non illabantur mentibus illabuntur tamen interdum corporibus: & sic anima, & Dæmon sunt in eodem loco. Ergo eadem ratione quæcunque aliæ spirituales substantiæ.

*August. li. 6. de Trin c. 6. non procul à fine tom. 3. & in epist. 18. ad Hieronym.

Sed contra. Duæ animæ non sunt in eodem corpore, ergo pari ratione neque duo Angeli in eodem loco.

Respondeo dicendum, quod duo Angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio huius est. Quia impossibile est, quod duæ causæ completæ sint immediatæ vnius, & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum: quia vna est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens, licet possint esse plures motores remoti. Nec habet instantiam de pluribus trahentibus navem. Quia nullus eorum est perfectus motor: cùm virtus vniuscuiusque sit insufficiens ad movendum, sed omnes simul sunt in loco vnius motoris, in quantum omnes virtutes aggregantur ad vnum motum faciendum. Unde cùm Angelus dicatur esse in loco per hoc quod virtus eius immediatè contingit locum per modum continentis perfecti, vt dictum est, † non potest esse nisi vnus Angelus in vno loco.

*Quæst. præc. art. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod plures Angelos esse in vno loco, non impeditur propter impletionem loci, sed propter aliam causam, vt dictum est. †

*In corpore art.

Ad secundum dicendum, quod Angelus, & corpus non eodem modo sunt in loco. Unde ratio non sequitur.

Ad tertium dicendum, quod nec etiam Dæmon, & anima corporantur ad corpus secundum eandem habitudinem causæ, cum anima sit forma, non autem Dæmon. Unde ratio non sequitur.

Conclusio. Duo Angeli non sunt simul in eodem loco.

DISPVTATIO II.

De comparatione Angelorum ad loca.

QVIA D. Thomas (vt nuper dicebamus) totam hanc quæstionem in explicatione Angelorum, vt comparantur ad loca, consumit, idcircò nos eius vestigia sequendo, præsentem disputationem de comparatione Angelorum ad loca inscribimus.

DVBIVM I.

Vtrùm Angelus sit in loco; & an proprie habeat esse in illo.

1.

QVONIAM Quæstio *an est* cæteras alias solet doctrinæ ordine præcedere, idcircò primò inquirimus, an Angelus sit in loco? & an esse in illo propriè ei conveniat? Nomine autem loci non intelligimus locum, quem aliqui appellant intrinsecum, nempe vbicationem: nam quid de ea dicendum sit pendet ex iis, quæ tam in hoc, quam in sequentibus dubiis adducemus. Sed locum extrinsecum, & corporeum: an nimirum Angelus sit in prædicto loco, habeatque suam substantiam vnitam, sive indistantem, & præsentem prædicto loco, eo (proportionali tamen) modo, quo corpora sunt præsentia prædicto loco, habentque suam substantiam vnitam, sive indistantem ab illo, suntque in ipso, & an totum hoc propriè ei competat?

§. I. *Assertio prior.*

2. *Assertio.* *Basilius. Gregor. Athan. Damasc. Nazianz. Angel. Præcept.*

DIcendum ergo est primò, Angelum esse in loco. Assertio hæc cõmunis est inter Theologos, eamque tuentur Patres, vt Basilius de Spiritu Sancto c. 16. Gregor. *lib. 2. Moralium c. 2.* & *hom. 24. in Evang.* Athanasius *in Epist. ad Serapionem Episcopum*, Damascenus *lib. 2. de Fide c. 3.* & *lib. 1. c. 17.* Nazianz. relatus à D. Thom. *in 1. dist.* 37. *q. 3. art. 1.* vbi etiam idem Angelicus Doctor hoc ipsum tuetur, necnon & *in 2. dist. 6. a. 3 de Potentia q. 3. a. 19. quodlib.* 11 *q. 1.* & plures alij: desumiturque ex illis testimoniis Scripturæ, in quibus denotatur Angelos esse allegatos & affixos quoad propriam substantiam alicui loco, vt Apocalypsis 20. *Apprehendit Draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & satanas, & ligavit eum per annos mille: & misit eum in abyssum, & clausit, & signavit super illum.* Et Tobiæ 8. *Tunc Raphael Angelus apprehendit Dæmonium, & religavit*

Apoc. 20. Tobiæ 8.

C *illud in deserto superioris Ægypti.* Idem etiam colligitur ex illis locis Scripturæ, in quibus asseritur, Dæmones esse in corporibus humanis, & inde expelli, vt Marci 3. Lucæ 8. & Matthæi 12.

Marci 3. Luc. 8. Matt. 12.

Evasio.

Nec obest, si dicas, ex his testimoniis non colligi intentum. Nam priora ex illis, in quibus agitur de allegatione Dæmonum, possunt intelligi de alligatione, prout est idem ac impedimentum, quo non eis permittitur agere, quod volunt, vt colligitur ex Augustino *lib. 20. de Civit. cap. 7.* & 8. & D ex Gregorio *lib. 4. Moralium c. 12.* Constat autem ex allegatione sic intellecta non colligi, Angelum esse ibi tanquam in loco, vbi alligatur. Et similiter posteriora testimonia, agentia de expulsione Dæmonum à corporibus humanis, possunt explicari ita, vt prædicta expulsio tantùm sit liberatio eorundem corporum à vexatione, qua à dæmonibus augebantur: cùm tamen ex eo præcisè, quòd Dæmon vexet aliquod corpus, non colligatur, esse in illo tanquam in loco: sicut neque ex eo, quod ab hac vexatione liberetur, dicitur, Dæmonem inde tanquam ex loco expelli.

Aug. Gregor.

Impugnatur.

E Non itaque hoc obest, Quoniam duo includuntur ex vi verborum in allegatione Dæmonum ad aliquem locum. Primum, quod impediantur ab operando, prout libuerit. Secundum verò (quodque an, & quomodo ex hoc priori sequatur, ex iis, quæ infra Deo dante dicemus, satis colligetur) quod ibi detineantur. Et similiter quòd prædicti Dæmones sint in aliquo corpore humano, & inde expellantur, duo etiam solet includere. Primum quòd vexẽt talia corpora ibique pro libito suo sic operentur. Secundum verò quodque ex hoc priori sequitur, quod sint ibidem tanquam in loco, vt ex dicendis dubio sequenti patebit. Quare, cum verba Scripturæ sint accipienda secundùm id, quod ex F vi sua dicũt, nisi inde aliquod absurdum sequatur quale in præsenti non sequi, fatentur communiter Theologi, inde est, vt per prædicta testimonia omnia ista denotẽtur: ac proinde quòd Angeli sint in loco corporeo. Nec oppositum senserunt August. & Gregorius locis nuper relatis. Quia etsi expressè solùm meminerint impedimenti ab operatione, prout libuerit involuti in ipsa alligatione, necnon & vexationis factæ à Dæmonibus in corporibus, in quibus sunt, attamen non negant, illos esse in locis, in quibus alligantur, aut in prædictis corporibus, quinimò hoc ipso, quòd illud prius G fateantur, ibidem hoc posterius confitentur.

Augustin. D. Greg.

Et tandem hæc eadem veritas deducitur ex illis Scripturæ testimoniis, in quibus dicitur, Angelos recedere ab vno loco, & accedere ad aliũ, seu moveri localiter, vt Isaiæ 14. *Quomodo cecidisti de cælo Lucifer.* Lucæ 10. *Videbam Satanam, sicut fulgur de cælo cadentem:* & Apocal. 12. de Dracone, & Angelis eius dicitur: *Neque locus inventus est eorum ampliùs in cælo;* & postea: *Et proiectus est in terram, & Angeli eius cum eo missi sunt.* Et Gen. 18. & 19. vbi dicitur, Angelos venisse ad Abraham, & Loth cum illisque deambulasse: & Exodi H 14. Refertur, Angelum præcessisse castra Hebræorum: ac Iudicum 2. narratur, Angelum ascendisse de Galgalis ad locum flentium. Nam in his omnibus locis significatur, Angelos fuisse præsentes realiter secundum suam substantiam vni loco, & postea fuisse præsentes alteri: quandoquidem aliter non poterit explicari, quomodo fuerit factus ille accessus, & recessus, seu ille motus localis.

Isaiæ 14. Lucæ 10. Apoc. 12. Genes. 18. & 19. Exodi 14. Iudic. 2.

Ratio fundamentalis huius assertionis, quam dubio sequenti latiùs examinabimus, deducitur ex D. Thoma locis citatis, poteſtque ad hanc formam reduci. Quoniam Angelus per suam quantitatem 3.

Ratio fundamentalis assertionis.

tatem virtutis solet omninò immediatè contingere corpora, locaque corporea, operando intra illorum terminos: ergo erit in prædictis corporibus, sive locis corporeis. Antecedens est perspicuum. Siquidem Angelus solet operari omninò immediatè in prædictis corporibus, & locis, ac intra terminos illorum: constat autem, Angelum, qui operatur sic immediatè in corpus, contingere omninò immediatè, & modo dicto illud per suam quantitatem virtutis, quæ nihil est aliud, quàm eius virtus operativa. Consequentia verò probatur. Nam sicut corpus vnum tangens aliud, sive locum corporeũ sic immediatè per quantitatem molis, solet esse in illo tanquam in loco, sic etiam substantia spiritualis contingens, modo dicto, per quantitatem sibi proportionatam, nempe per quantitatem virtutis, aliquod corpus, sive locum corporeum, erit in illo tanquam in loco.

Confirmatur. Confirmatur. Nam Deus quoad suam substantiam est vbique, sive in omnibus locis: ex eo quod per suam quantitatem virtutis omninò immediatè contingit sic omnia illa non obstante quòd ipse sit summè spiritualis: ergo etiam Angelus contingens sic immediatè, & eodem proportionali modo corpora, sive loca corporea, erit in prædictis corporibus, sive locis corporeis. Patet consequentia: tum ex paritate rationis, tum etiam, quia si quid poterat obesse, quominùs Angelus per hunc contactum non esset in loco corporeo, maximè eius spiritualitas. Quare, si hæc non obest in Deo vbi est longè excellentior, & maior, nequibit in Angelo obstare

4. Obiectio. Nec obest, si dicas, non colligi sufficienter, Angelum esse in loco, ex eo quod omnino immediate per suam quantitatem virtutis contingat corpora operando intra terminos eorum: ergo &c. Antecedens probatur. Quia corpus Christi Domini omnino immediate, & modo dicto contingit per suam quantitatem virtutis species sacramentales, sub quibus est: siquidem (vt satis probabiliter in tractatu de Eucharistia solet dici) conservat effective illas, ex eo quod succedit loco substantiæ panis; à quibus per naturalem, & continuam resistentiam conservabantur: & nihilominus corpus eiusdem Christi Domini non ob id est in prædictis speciebus tanquam in loco: ergo ex hoc, quod Angelus contingat omnino immediate, & modo dicto (scilicet operando intra terminos eorum per suam quantitatem virtutis) corpora, non sequitur, esse in illis tanquam in loco.

Evertitur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod transeat maior, & concedatur minor; sed negetur consequentia. Et ratio discriminis inter alia est. Quoniam locus debet comparari per modum alicuius omnino extrinseci respectu locati: at species illæ sacramentales, sicut non conferebantur cum substantia panis conversi in corpus Christi Domini tanquam cum aliquo extrinseco, sed potius tanquam accidentia, & dimensiones intrinsecæ respectu illius, sic non omnino extrinsece comparantur cum corpore Christi Domini: ex eo quod est id, in quod panis ille conversus est, quodque gerit quodammodo vices eiusdem panis. Cæterùm quodvis corpus comparatur per modum alicuius omnino extrinseci respectu Angeli: & ideo ex hoc capite nihil obest, quominùs (si cætera jam dicta adsint) sit in corpore tanquam in loco, hoc ipso quod omnino immediate per suam quantitatem virtutis contingat illud

5. Alia solutio. Adde primo, quod id, quod est in loco finito & limitato modo (qualiter corpus Christi Domini deberet esse sub dimensionibus tanquam in loco, si semel sic essent in illis) non potest non quoad præsentiam, & existentiam in illo limitari & coarctari: constat autem, præsentiam corporis Christi Domini sub prædictis speciebus non limitari aut coarctari: & ideo quantumvis sit sub pluribus speciebus, potest sub aliis, & aliis vsque ad infinitum syncategorematice esse. Quare, cum præsentia, & contactus immediatus Angeli ad corpus limitetur & coarctetur, modo tamen infra dicendo: inde est, vt etsi corpus Christi Domini non sit sub speciebus tanquam in loco, nihilominus Angelus queat in corpore tanquam in loco esse.

Elucidatur amplius. Adde secundo, quod prædicta præsentia, & existentia in loco, contactusque immediatus illius debet esse respectu eiusdem, vt locus est formaliter, & non vt res quædam est: at corpus Christi Domini sub speciebus existens contingit illas contactu virtutis, vt res quædam sunt, aut secundum quod sunt accidentia, & dimensiones substantiæ panis conversæ in ipsum, non verò vt queunt habere veram rationem loci, qualiter possent illam habere si Deus destrueret substantiam panis remanentibus dimensionibus illius, & ibidẽ collocaret aliquam aliam substantiam quantam, in quam non converteretur substantia panis, sed solum extrinsecè ab illis dimensionibus circunscriberetur.

Et ratio est. Tum, quia (vt nuper dicebamus) nec prædictæ species comparantur per modum alicuius omnino extrinseci respectu corporis Christi Domini, nec habent (modo infra dicendo) finire & coarctare præsentiam eiusdem ad alias species; quæ duo requiruntur ad contactum immediatum virtutis respectu earundem, vt possent habere formaliter rationem loci. Tum etiam quia requiritur vt prædictus contactus, & præsentia sit (quantum est ex se, & ab intrinseco acquisibilis, vel deperdibilis per se primo per motum localem, aut per mutationem instantaneam localem: quod quidem non accidit in corpore Christi Domini, vt est in sacramento, bene tamen in Angelo contingente, modo dicto, per contactum virtutis corpora, & eo ipso iuxta ponente suam substantiam intra eadem corpora. Et propterea contactus prædictus Angeli respectu loci est contactus illius quodammodo, vt locus est, & non solum, vt habet esse rem quandam: ac proinde ex vi illius contactus sequitur, Angelum esse ibidem tanquam in loco modo tamen in sequenti assertione explicando.

§. II. Assertio posterior.

6. Secunda conclusio. Dicendum est secundò, Angelum esse in loco corporeo, non vnivoce cum corporibus, sed æquivoce, & abusive, ac translative. Assertio hæc quoad primam partem est D. Thomæ a. 1. huius quæstionis, vbi postquam dixit, *quod Angelo convenit esse in loco*, statim addidit: *Æquivoce tamen dicitur Angelus esse in loco & corpus*. Et in q. sequenti art. 1. his verbis: *Sicut esse in loco æquivoce convenit corpori, & Angelo &c*. Et *in 4. dist. 44. q. 2 art. 3. quæstiuncula 3*. vbi conferens motum corporis & Angeli sic inquit: *Neque est simile de motu Angeli, quia esse in loco, æquivoce dicitur de corpore, & Angelo*, vt in *1. lib. dist. 37*. dictum est. D. Thom.

Fulcitur testimoniis. Quoad secundam verò partem, nempe, Angelum esse in loco abusive, eadem assertio est eiusdem S. Doctoris *in 1. dist. 37. q. 3. a. 1*. vbi loquens de modo, quo Angelus est in loco, id cõfirmat testimonio Nazianzeni his verbis: *Et hoc confirmatur authoritate Gregorii Nazianzeni, qui hoc expresse dicit. Vnde etiam subiungit, quod cum deberemus dicere, hic operatur abusive, dicimus, hic est*. Et ibidem in solutione ad 1. sic ait. *Locus est nomen mensuræ: unde esse in loco propriè significatur, vt esse* in

in mensura: & sic nulli rei incorporea convenit in loco esse, scilicet ut in loco, sed tamen alicui rei incorporea convenit esse in loco, non ut in loco: sed ut operans in operato, vel sicut forma in materia. Unde etiam Angelus non dicitur localis, nisi secundum quid, inquantum scilicet habet aliquid simile rei locali, ut scilicet determinetur ad hunc locum, potiùs quàm ad alium.

Aliorum patrum testimoniis probatur. *Damasc. D. Aug.* Idem etiam docuerunt Boëtius in lib. de Hebdomadibus relatus à D.Thoma art. .huius quæ.& in 1. sent. dist. nuper citata, necnon & Damascenus lib 1.Fidei c. 17. *Non corporaliter*, inquit, *sed intelligibiliter tantùm Angelus dicitur esse in loco*. August. 8. *super Genes. ad litteram cap.* 20. & sequentibus, ubi probat, Deum non esse in loco propriè, sed abusivè. *Aristot.* Favet Aristoteles *in 4. Physicorum textu* 119. ut exponit D.Thom. in præsenti, *& dist.* 37. iam relata.

7. *Evasio.* Nec obest, si occurras, mentem D. Thom. & aliorum Patrum tantùm esse, quòd Angelus sit æquivocè in loco, in collatione ad modum, quo corpora sunt in loco: ita ut loquendo de modo essendi in illo proprio corporum, tunc solùm abusive, & metaphorice sit in loco. Cæterùm cum hoc stare, quòd absolutè & simpliciter loquendo de modo existendi in loco, debeat concedi Angelum vere & proprie esse in illo.

Eversio illius. Non ergo hoc obstat. Tum quia Angelicus Præceptor ex sententia Patrum, & aliorum, ut st tim expendemus, absolute docet loco citato ex 1. Sentent. Angelum abusivè, & metaphorice esse in loco. Tum etiam, quia ibidem absolute inquit, Angelum esse in loco per contactum virtutis, & hunc non esse contactum proprium, sed metaphoricum. Tum deinde quia inquit esse in loco secundum quid, secundum quòd habet aliquid simile cum corpore. Tum præterea, quia S. Doctor consulto non dixit locis citatis, corpus esse in loco æquivoce, ac Angelus: bene tamen è converso: si autem esse in loco absolute & simpliciter diceretur proprie de corpore, & de Angelo, non esset cur, sicut de Angelo dicitur, quòd est æquivoce in loco in comparatione ad corpus, non dixisset etiam de corpore, quod est æquivoce in loco in collatione ad Angelū.

Fulcitur præcedens probatio, & obiectio tacita excluditur. Tum denique (per quod præcedens probatio fulcitur, & apparens quædam evasio, quæ ei poterat adhiberi, excluditur) Quoniam si propter aliquam rationem D. Thomas peculiariter dixisset de Angelo, quòd est in loco æquivoce cum corporibus; non tamen è contrà, quòd corpora sunt in loco æquivoce cum Angelis, maximè, quia etsi esse in loco æquivoce dicatur de utroque, nihilominus nomen impositum ad significandum hoc, quod est esse in loco, per priùs significavit modum, quo corpora sunt in loco, & deinde translatum est ad significandum modum, quo Angelus habet esse in eodem loco: at non propter hanc rationem Angelicus Doctor peculiariter dixit de Angelo, esse æquivocè in loco per comparationem ad corpus, tanquam ad præcipuum æquivocatum: siquidem alia nomina, vt sapientia, voluntas, &c. sunt per priùs imposita ad significandum sapientiam & voluntatem creatam, & deinde transferuntur ad significandam sapientiam, & voluntatem divinam cùm tamen propter hoc nunquam S. Doctor peculiariter dixerit, sapientiam esse in Deo, æquivocè tamen ac in rebus creatis. Ergo ratio, propter quam asseruit, Angelum esse in loco æquivocè ac corpora, non tamen è converso, fuit, quia licet re vera ratio essendi in loco æquivocè conveniat utrique; nihilominùs propriè solùm convenit corpori, Angelo verò solummodò metaphorice, ac proinde æquivoce, & per comparationem ad corpus, ut ipse S. Doctor loco citato *ex* 1. *Sentent.* se explicuit Et ideo idem D.Thomas *in* 2. *dist.* 11. *q.* 1. *art.* 5. *ad* 2. inquit: *Locus est idem per essentiam, quod superficies corporis locantis.* D. Thom.

Caietan. Deza. Hispalen. Zumel. Durand. Bannez. Unde sententiam hanc sequuntur Caietan. in præsenti *art.* 1. Deza Hispalensis *in* 2. *distin.* 2. *q.* 1. *art.* 3. *notabili* 1. Zumel in præsenti *disp.* 1 *q.* 1. *conclus.* 3. Durand. *in* 1. *dist.* 37. *q.* 1. *in* 2 *part.* distinctionis, & plures alij ex discipulis D.Th. Quod etiam reputat probabile Bañez in præsenti *art.* 1. *dubio* 1. *concl.* 1.

8. *Ratio fundamentalis.* Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D.Thom. locis citatis, & præcipuè ex 1. Sent. *dist. relata in solutione ad* 1. *&* 2. necnon & ex aliis Patribus poteſtque ad hanc formam reduci. Quoniā esse absolutè & simpliciter in loco proprie, necessariò est involutum cum aliquibus imperfectionibus, quæ non possunt Angelo, aut alicui rei incorporeæ, & spirituali cōvenire: ergo Angelus non erit proprie in loco, sed solùm abusivè & metaphoricè, & per consequens æquivocè, & per collationem ad corpus, quod (ut ex se patet) est per se primò, & proprie in loco. Utraque consequentia est perspicua. Antecedens autem probatur. Quia id, quod est propriè in loco absolutè & simpliciter loquendo, est in illo tanquam mensuratum ab eo, & per modum alicuius habentis positionem in continuo, ac tandem per modum contenti, & circunscripti ab eodem loco & per consequens tanquam aliquid, quod sit totum in toto loco, & pars in parte eius: quæ tamen omnia dicunt imperfectiones talis conditionis, ut nequeant competere Angelo, aut alicui rei spirituali, ut ex se constat. Ergo, &c.

Confirmatur. Confirmatur ex eodem S. Doctore. Nam esse in loco propriè, absolutè & simpliciter loquendo, dicit esse in illo per contactum propriè sumptum; sicut & esse in loco metaphorice dicit esse in eodem per contactum itidem metaphoricum: sed Angelus, aut quævis alia res spiritualis non potest habere contactum proprium, sed solum metaphoricum ad locum corporeum: ergo solùm possunt esse in illo metaphorice: ac proinde erunt in loco, tum metaphoricè, & abusivè, tum etiam æquivocè, & per comparationem ad corpus, quod (ut constat) propriè est in loco. Vtraque consequentia, & maior sunt satis notæ. Minor verò probatur à D. Thom. *dist.* 37. quæst. & articulo nuper citatis: ex eo quòd ea propriè dicuntur absolutè se tangere quorum ultima sunt simul: constat autem, solam rem corpoream & quantitate affectam habere propriè, & absolutè loquendo ultimum, sicut & sola illa habet partes, & indivisibilia, quibus prædictæ partes terminantur, quæque habent rationem ultimi respectu illarum. *D.Thom.*

9. *Occurrunt adversarij.* Nec refert solutio adversariorum quæ primo aspectu hîc ebullit, nempe, has imperfectiones non esse proprias respectu cuiuscunque modi essendi in loco, prout abstrahit à modo essendi proprio corporis, & rei spiritualis, sed solùm convenire corpori, & modo existendi in loco proprio eiusdem corporis: & propterea absolute & simpliciter loquendo posse convenire Angelo esse in loco proprie. Sicut sapientia proprie dicitur de Deo, non obstante quòd in creaturis dicat rationem accidentis, & qualitatis: quoniam hæ imperfectiones solùm competunt ei, ut est contracta ad rationem sapientiæ creatæ, non verò secundum suam rationem formalem abstrahentem à creata, & increata.

Impugnatio. Non ergo hæc solutio refert, propter illa, quæ in testimoniis D. Thomæ, & aliorum Patrum nuper adductis tetigimus, quæ quidem possunt sic expedi.

Quoniam

Quoniam quoad diffinitiones rerum, & quidditates earum explicandas standum est communi placito Doctorum, & præcipuè Principum illius facultatis, aut artis, ad quam peculiariter pertinent, quando non sunt per se ex terminis notæ, nec ex aliis prioribus principiis demonstratiuè deducuntur: ergo essentia, & definitio huius, quod est esse in loco propriè, absolutè, & simpliciter loquendo, debet explicari per prædictas conditiones, hæque debent saltem virtualiter in eius diffinitione claudi.

Antecedens probatur. Nam cùm prædictæ diffinitiones, & quidditates comparentur per modum primorum principiorum respectu aliarum affectionum illis conuenientium, non tam sunt probandæ, quàm supponendæ ex omni Doctorum placito, & maximè Principum illius facultatis, ad quam spectant, quando non sunt per se notæ, nec demonstratiuè ex aliis prioribus principiis deducuntur: alioqui sæpissimè nihil haberemus firmum, vnde possemus probare affectiones conuenientes rebus. Et propterea circa distinctionem v.g. intellectus, & voluntatis inter se, aut quinque sensuum externorum ad inuicem non potest efficax argumentum deduci, nisi ex communi Philosophorum placito supponatur, obiectum adæquatum intellectus esse ens verum, & voluntatis idemmet vt bonum. Et similiter nequit etiam efficaciter suaderi, sensus externos esse inter se realiter distinctos, nisi supponatur ex eodem communi placito, obiectum adæquatum visus, v.g. distingui ab obiecto adæquato gustus, &c. Quoniam obiecta adæquata potentiarum habent se veluti per modum primorum principiorum in ordine ad suadendam distinctionem earum: & principia ista vel debent esse ex se nota vel demonstratiuè ex aliis prioribus deduci; vel saltem ex communi placito, & consensu Doctorum, & maximè Principum illius artis haberi. Et ita, cùm duobus illis prioribus modis non sint prædicta obiecta, & principia nobis nota, oportet, vt ex communi consensu Doctorum supponantur.

Consequentia autem eiusdem primi enthymematis etiam constat. Quoniam prædicta essentia, & diffinitio (de quibus in præsenti habet se veluti per modum primi principij respectu plurium aliarum affectionum hinc procedentium: & nō sunt ex terminis ipsis notæ, nec per demonstrationem ex aliis prioribus principiis hucusque deductæ: ergo standum est communi Doctorum placito, & maximè

Aristoteles. *D. Thom* Principum facultati, ad quam vtraque pertinet, nempe Aristotelis, & D. Thomæ, constituentium essentiam huius, quod est esse in loco propriè, in hoc, quòd sit in illo cum prædictis cōditionibus, vt ex locis citatis constat. Vnde D. Thomas loco adducto ex 1. *Sent. dist.* 17 referens *in* 1. *argumento* in contrarium Boëtium asserentem, quòd *communis animi conceptio apud omnes sapientes incorporalia in loco non esse docet*: respondet idem Angelicus Præceptor, eam communem animi conceptionem esse de modo essendi in loco propriè, non vero metaphoricè, vt Angelis competit: & ita S. Doctor hoc non solum ex propria sententia, sed ex communi Doctorum calculo tradit.

§. III. *Duæ sententiæ oppositæ, cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.*

10. *Prima sententia opposita conclusioni.* *D. Thom.* *Aristot.* Dvæ tamen sententiæ contra vtramque assertionem nostram ex D. Thoma desumptam militant. Et prima quidem contra primam, quam tenuerunt aliqui Philosophi relati à D. Thoma *in* 1. *dist.* 37. *quæst.* 3. *art.* 1. asserentes, Angelum non esse in loco. Probatur primò ex Aristotele *de Cælo c.* 9.

C vbi inquit entia illa, quæ sunt supra vltimam lationem, non esse apta, vt sint in loco: necnon ex Augu. *lib.* 83. *quæstionum q.* 20. vbi probat, Deum non esse alicubi, quia non est corpus. *August.*

Respondetur ex dictis, Aristotelem, & Augustinum solum velle, Angelum, & Deum non esse in loco corporeo propriè, aut vniuocè cum corporibus: sed æquiuocè abusiuè, & impropriè.

Secundò probatur. Quoniam substantia Angeli neque est in loco naturali, neque in violento: ergo in nullo. Consequentia videtur legitima. Quia locus adæquatè diuiditur in naturalem, & violentum: & ita si Angelus in nullo istorum est, neque etiam *11. Probatur ratione.*

D erit in loco. Antecedens autem quoad locum naturalem probatur. Quia cùm substantia Angeli sit spiritualis, nulla est in ea connaturalitas, aut proportio cum loco corporeo: & ideò nequit reddi ratio, propter quam vnus locus sit ei connaturalis; potius quàm alius. Quoad locum verò violentum etiam constat. Quia cum locus naturalis dicatur per oppositionem ad violentum, & opposita sint circa idem subiectum, oportet, quòd si Angelus est incapax essendi in loco corporeo vt in loco naturali, etiā sit incapax essendi in illo vt in loco violento.

Respondetur primò, diuisionem loci in naturalem, & violentum non esse adæquatam respectu loci in communi, sed solùm respectu loci physici ad- *Respondetur 1.*

E dentis qualitates conseruatiuas, aut destructiuas locati: ac proinde non conuenit loco, vt confertur cū Angelo tanquam cum locato. Quæ solutio videtur desumi ex Aristotele 3. *lib de Cælo cap.* 7. asserente, Mathematica, quæ talia sunt, non esse in loco: texitque ibidem sermonem de loco, non vtcumque, sed naturali, vel violento, vt constat ex ratione, quam ibidem tradit, nimirum, quia neque à virtute intrinseca possunt naturaliter moueri ad locum, neque ab extrinseca violenter, aut contra naturam. *Aristot.*

Respondetur secundò, diuisionem illam loci in *Respondetur 2.*

F naturalem, & violentum posse etiam adaptari loco Angeli, non quidem in eo sensu, in quo adaptatur loco corporum, sed in alio: ita nimirū, vt ille dicatur locus naturalis Angelo, qui fuerit cōformis inclinationi elicitæ illius, vt contingit dum Angelus, mediante sua libera operatione, constituit se in aliquo loco; ille verò dicatur locus violētus, qui fuerit repugnās prædictæ inclinationi, vt dum Angelus contra eam detinetur in loco ab agente maioris efficaciæ: sicut asserimus, voluntatem multoties pati vim quoad actus, vel effectus imperatos.

Tertiò probatur eadem sententia. Quoniam An- *12. Tertium fundamentum*

G geli propter suam immaterialitatem nullo modo subsunt tempori nostro, ita vt prædictum tempus sit duratio illorum, licèt operentur aliquid, quod sit in eodem tempore, duret, & mensuretur per illud: ergo ob eandem rationem non erunt vlla ratione in loco corporeo ita vt prædictus locus comparetur per modum loci respectu ipsius, quamuis operetur aliquid corporeum, quod sit in loco.

Respondetur, quòd transeat antecedens: negetur tamen consequentia Et ratio disparitatis desumitur ex dictis Quoniā ad hoc, vt Angelus sit modo dicto in loco corporeo, sufficit quòd eodem modo contingat per quantitatem virtutis prædictum locum, sicut corpora per quantitatem molis illum contin- *Euertitur 1.*

H gunt: nam id, quod continet locum, aut continetur ab illo, dicitur esse in loco. Ac proinde satis erit Angelo continere per suam quantitatem virtutis locū ad hoc, vt sit in illo. Cæterùm duratio Angelica non continet, nec continetur à tempore nostro. Non primum, propter suam limitationem quia, vt *in* 1. *tomo tract.* 2. 3 *disput.* 8 *n* 90. diximus, continere alias durationes, est proprium æternitatis ob suam

infinitatem. Neque secundum: quia Angelus propter suam excellentiam, licèt limitatam, nequit secundùm suam durationem contineri à tempore primi mobilis: alioqui hoc esset duratio superior respectu rationis Angelicæ. Et ideò nequit esse in tempore nostro, ita vt prædictum tempus sit aliquomodo eius duratio.

Euertitur 2.

Secundò respondetur, negando antecedens, si intelligatur de hoc, quòd est esse in tempore nostro metaphoricè, & non quoad suum *esse*, sed quoad suam operationem virtualiter transeuntem: ac proinde non ratione illius, vt præcisè manet in Angelo, sed vt attingit aliquem effectum in corpore, in quo Angelus dicitur esse in loco. Nam ad hunc modum essendi in tempore nostro non requiritur dependentia ab illo, sed satis est, quòd actio Angelica sit connexa cum effectu mensurato per prædictum tempus.

13. Secunda sententia. *Nazarius. Bannez. Suarez.*

Secunda verò sententia nostræ secundæ assertioni opposita asserit, Angelum absolutè, & simpliciter loquendo esse propriè in loco. Ita Nazarius in præsenti, quodque iudicat probabilius Bañez *q. est. sequenti art. 1. dubio 2. conclusione 3.* Suarez *lib. 4. de Angelis*, & alij. Probatur primò tribus testimoniis D. Thomæ, quorum primum desumitur ex *1. Senten. dist. 37. quæst. 4. art. 1. ad 4.* vbi loquens de motu Angelico sic inquit: *Motus localis, secundùm quòd est corporum, non conuenit Angelo, nisi metaphoricè. Sed æquiuocè loquendo de motu, conuenit ei propriè.* Quare, cùm eadem sit ratio de loco, & de motu, siquidem ita est aliquid in loco, sicuti mouetur localiter, consequens est, quòd loquendo æquiuocè de motu, Angelus sit propriè in loco corporeo.

Primum fundamentum ex testimoniis D. Thomæ.

Secundum verò depromitur ex *eadem distinctione quæst. 2. art. 1.* vbi S. Doctor loquens de Deo sic inquit: *Dicendum est ergo, quòd si esse in hoc loco sumatur, secundùm quòd corpus in loco esse dicitur, sic non conuenit Deo esse vbique, nisi metaphoricè quia implet locum, sicut corpus locatum non quidem distantia dimensionum, sed causalitate effectuum. Si autem accipiatur esse in loco per modum, quo substantia spiritualis in aliquo esse dicitur sic propriissimè Deo in loco esse conuenit, & vbique; & non quidem vt mensuratum loco, sed vt dans loco naturam locandi, & continendi: sicut dicitur esse in homine in quantum dat homini naturam humanitatis: & in qualibet re esse dicitur, in quantum dat rebus proprium esse & naturam.*

Tertium verò, & vltimum testimonium accipitur *ex 1. part. quæst. 76. art. 5* vbi inquit, quòd esse in loco diffinitiuè, vel circumscriptiuè est pars eius, quod est esse in loco: ac proinde Angelus, qui est in loco diffinitiuè, erit propriè in loco; alioqui non dixisset S. Doctor, quòd esse in loco diffinitiuè, est pars eius, quod est esse in loco.

Eluci'at 1. testimonium D. Thomæ

Respondetur, S. Doctorem in 1. testimonio, vt ex contextu constat, loqui de motu Angeli reduplicatiuè, vt est Angeli, & per consequens vt metaphoricè est motus localis. Vnde, sicut esse album, absolutè & simpliciter loquendo, accidentaliter conuenit corpori, attamen corpus, vt reduplicatiuè est albũ, essentialiter est album, quia sic sumptum nõ habet aliam rationem formalem præter quam albi: ita motus Angeli, absolutè loquendo est motus metaphoricus attamen ipsemet, vt est metaphoricus, propriè habet rationem motus non qualiscunque, sed metaphorici: quia sic non habet aliam rationem præter quam rationem prædicti motus. Et ita æquiuocè loquendo de motu, idest de motu, vt stat sub conceptu motus metaphorici, tunc propriè ei conuenit ratio prædicti motus, licèt non ratio mo-

C tus, qui absolutè loquendo sit propriè motus.

Potestque hoc explicari sequenti exemplo. Nam 14
si quis diceret, hominem pictum esse æquiuocè hominem, & quòd loquendo de homine sic æquiuocè sumpto, est propriè homo, tunc solùm denotaretur, quòd prædictus homo vt pictus, propriè habet rationem hominis vt picti. Et quia totum hoc cadit supra materiam absolutè & simpliciter talem metaphoricè, & impropriè, idcircò per istum modum loquendi non tollitur, quominùs homo pictus absolutè & simpliciter loquendo solùm æquiuocè, metaphoricè, & impropriè sit homo. Ita etiam in præsenti, proportione seruata, philosophandum est.

D Et ratio est eadem vtrobique. Nam quemadmodum esse propriè hominem absolutè & simpliciter loquendo, dicit habere veram rationem animalis rationalis, & esse hominem pictum denotat aliquid habens similitudinem quamdam cum vero homine: sic esse aliquid in loco propriè, absolutè & simpliciter loquendo importat esse in illo tanquam in mensura continente, & ambiente ipsum &c. vt nuper dicebamus: & esse in loco eo modo, quo Angelus est in illo, tantùm dicit habere quandam similitudinem cum hoc, quod est esse propriè in loco absolutè loquendo, vel saltem per prædictam similitudinem id explicatur. Et ideò quoad hoc quod est Angelum esse in loco metaphoricè vt tali propriè, aut esse absolutè, & simpliciter in loco propriè, est philosophandũ eodẽ proportionali modo ac philosophamur de homine picto: quatenus de eo, vt tali, verificatur habere propriè rationẽ hominis picti, siue hominis metaphoricè talis, & absolutè & simpliciter loquendo verè de illo enuntiatur, esse metaphoricè, & impropriè hominẽ. Et in hoc sensu loquitur D. Thom. vt verba illa, *Sed æquiuocè loquendo de motu*, &c. denotant manifestè.

E Ex quo etiam ad secundum testimonium facilè constat. Nam cùm idem sit esse in loco eo modo, quo substantia spiritualis est in illo: ac esse in eodẽ impropriè, & metaphoricè absolutè & simpliciter loquendo (vt ex S. Doctore dicebamus) consequens est, vt dum idem Angelicus Præceptor inquit, quòd si accipiatur esse in loco per modum, quo substantia spiritualis in aliquo esse dicitur, sic propriissimè Deo conuenit esse in loco, & vbique, solùm velit quòd loquendo de modo essendi in loco metaphoricè vt tali, tũc Deus proprijssimè dicitur esse in loco, & vbique, idest, esse in omni loco, ita vt cum omni proprietate verificetur esse in omni illo metaphoricè, & abusiuè.

Interpretatio secundi testimonii D. Thomæ.

F

G Ex quo fit, nihil obesse, si vrgeas, hinc fieri, quòd absolutè, & simpliciter loquendo non sit dicendũ, Deum esse propriè immensum, sed solùm abusiuè, & metaphoricè: hoc autem videtur falsum: siquidẽ nihil aliud præter Deum habet propriè rationem immensi. Sequela videtur aperta. Quoniam idem est esse immensum, ac esse in omni loco, & vbique: ergo si Deus solùm impropriè, & metaphoricè est in omni loco, & vbique, erit etiam solummodò metaphoricè immensus.

15. Replica.

Respondetur enim ex nuper dictis, negando sequelam. Nam cùm esse immensum sit esse metaphoricè, & abusiuè in omni loco, & vbique: inde est, quòd ad hoc, vt metaphoricè verificaretur de Deo, illum esse immensum, requirebatur, quòd non haberet propriè, & in rigore ea, quæ desiderantur ad hoc, vt sit in omni loco, & vbique metaphoricè, & abusiuè; & non sufficiat, quòd absolutè loquẽdo non sit propriè in omni loco. Imò si propriè esset in aliquo loco absolutè & simpliciter loquendo, tũc nulla ratione posset de eo verificari, quòd sit immensus

Solutio.

H

immensus: siquidem esse immensum (vt nuper dicebamus) ex vi sua dicit, esse vbique, seu in omni loco metaphoricè, & abusiuè: & ideò quæ sufficiunt ad hoc, vt Deus sit abusiuè in omni loco, sunt satis ad hoc, vt propriè sit immensus.

Resp. ad tertium testimonium D. Thomæ.

Ex quibus etiam ad tertium testimonium D. Thomæ constat, illum solùm velle, quòd esse in loco definitiuè, est pars æquiuocè & abusiuè loquendo huius, quod est esse in loco; non verò quòd de re existente in loco diffinitiuè verificetur, quòd absolutè loquendo sit propriè in loco.

16. Secundum fundamentum ex ratione petitum.

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam de Angelo absolutè & simpliciter verificatur, quòd est in loco corporeo: ergo erit in illo propriè. Patet consequentia. Quia alioqui non posset de eo verificari absolutè & simpliciter, quòd sit in loco. Sicut quia homo pictus solùm impropriè, & metaphoricè est homo, inde est, vt nequeat de eo absolutè & simpliciter enuntiari, quòd sit homo.

Dissoluitur.

Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam sicut de Deo absolutè & simpliciter enuntiatur illum irasci licèt propriè hoc non habeat, sed tantùm metaphoricè: quia passione caret, quæ est quid requisitum ad hoc, vt propriè, & non solum metaphoricè dicatur irasci: ita etiam poterit de Angelo absolutè & simpliciter dici esse in loco, licèt non sit in illo propriè, sed tantùm metaphoricè, & abusiuè. Et ratio est eadem vtrobique. Quia etsi Deus propriè non irascatur, habet tamen propriè aliquid v.g. actum suæ iustitiæ vindicatiuæ, ratione cuius optimè tribuitur ei huiusmodi denominatio. Et similiter licèt Angelus propriè non sit in loco; attamen conuenit ei propriè aliquid, ratione cuius meritò etiam ei potest tribui denominatio essendi in loco absolutè & simpliciter. Quia sicut vindicatio Dei affert aliquam similitudinem (quæcumque illa sit) cum ira propriè sumpta, & ratione huius similitudinis Deus dicitur absolutè irasci, vel saltem per hanc similitudinem ira illius explicatur: sic contractus quantitatis virtutis, quo Angelus contingit locum, habet suam similitudinem (quæcumque illa sit) cum contactu quantitatis molis, quo corpus contingit eundem locum corporeum: & propter hanc similitudinem dicitur absolutè & simpliciter esse in loco, vel saltem per eam explicatur, licèt (vt nuper dicebamus) nequeat absolutè & simpliciter de eo verificari, quòd sit in loco propriè, sicut nec de Deo potest prædicto modo dici, quòd propriè irascatur.

Neque obest id, quod in hoc eodem argumento additur, nimirum de homine picto, qui abusiuè solùm, & metaphoricè est homo, de quoque propter hanc rationem non potest absolutè verificari, illum esse hominem. Nam ratio disparitatis est in promptu: ex eo quòd iam vsus obtinuit, quod dum asseritur absolutè, vel negatur de homine picto esse hominem intelligatur de hoc, quod est esse, vel non esse absolutè, & propriè hominem: cùm tamen hoc in duabus aliis locutionibus nuper recensitis absolutè & simpliciter sumptis vsus non obtinuerit; sed potiùs oppositum ex vsu, & communi hominum conceptione constat, vt D. Thomas testatur: imo & hoc ipsum ex vsu loquendi Scripturæ satis habeatur. Quare, si præscinderemus ab eo, quod vsus iam obtinuit, & solùm vellemus significare, quod in homine picto est propriè aliquid, ratione cuius habet aliqualem similitudinem cum homine vero, tunc sicut propter similitudinem (quæcumque illa sit) quam volitio puniendi, aut se vindicandi existens in Deo habet cum ira propriè sumpta, dicitur absolutè irasci, & Angelus propter iam assignatam similitudinem cum quantitate molis dicitur etiam absolutè esse in loco: ita proportionali ratione posset de homine picto affirmari absolutè quod est homo, licèt solùm metaphoricè, id habeat.

DVBIVM II.

Vtrùm substantia Angeli sit ei ratio proxima & immediata existendi in loco?

QVAMVIS Angelus, vt dubio præcedenti dicebamus, solum metaphoricè sit in loco: nihilominùs quia vt ex ibidem *numero* 12. dictis constat, debet illi conuenire aliquid propriè, ratione cuius habeant aliquam similitudinem iam dictam cum corpore, vt existente propriè in loco, & tribuatur ei, quod sit metaphoricè in illo, imò & quod absolutè & simpliciter sit in loco; idcirco merito in dubium vocamus an hæc ratio propriè ei conueniens sit ipsa substantia Angeli? & per consequens, an ratione eiusdem substantiæ proximè, & immediatè habeat debitam illam similitudinem cum ratione proxima & immedita existendi in loco, quæ inuenitur in corporibus? atque adeo, vtrùm ratione illius proximè, & immediatè fundet modum essendi in loco metaphoricè & abusiuè talem, prædicto Angelo conuenientem. 17.

§. I. *Explicatio tituli.*

VT autem clariùs procedamus, & decisio huius dubij pleniùs capiatur, oportet pro tituli intelligentia duo prænotare. Primum est, consulto in eo non inquiri de qualicumque ratione Angelica existendi in loco, sed de ratione proxima & immediata. Nam loquendo de ratione remota & radicali planum est, propriam substantiam esse Angelo rationem existendi in loco: sicut etiam in corporibus propria substantia corporea, & materialis est illi ratio remota & radicalis existendi in suo loco corporeo. Et ideo controuersia solùm potest esse, an propria substantia Angelica sit ei ratio proxima & immediata existendi in loco? 18. Animaduersio prima.

Animaduersio secunda. *Fonseca.*

Secundùm vero desumitur ex Fonseca *libro* 5. *Metaphysicæ cap.* 16. *quæst.* 9. *sect.* 5. §. *Iam & illud*, nimirum, quod duplex queit distingui ratio, per quam prædicatum aliquod, maximè in concreto acceptum, competat alicui subiecto: vna quidem ex parte prædicati se tenens, quæ quidem est ipsummet prædicatum in abstracto sumptum: altera vero ex parte subiecti se habens, & hæc est id, per quod subiectum redditur proximè & immediatè capax, ad hoc vt prædictum prædicatum illi conueniat. Sicut ratio, per quàm substantia aliqua est alba, alia est, quæ se tenet ex parte prædicati, & hæc est albedo: & alia ex parte subiecti, & hæc est quantitas sub certa quadam temperie primarum qualitatum: quia nulla substantia est proximè susceptiua albedinis, nisi media quantitate sic disposita. Quare, cùm esse in loco sit quoddam prædicatum concretum, poterit distingui duplex ratio, per quam conueniat Angelo: vna ex parte ipsius, & altera ex parte Angeli. Et de priori nunc non dubitamus: quia certum est, eam esse ipsum *esse* in loco, sumptum in abstracto (siue appelletur *vbi* siue existentia, aut præsentia in loco, siue quouis alio nomine, de quo quidem in quo consistat, infrà 4. dub. huius disput. dicetur) sed solùm de

posteriori. Et ideò, quod in controversiam vocamus, est, an ratio proxima & immediata tenens se ex parte Angeli, per quam ipse est proximè & immediatè capax existendi in loco, seu ubicationis in illo, sit propria substantia Angelica?

Quæ omnia clarioribus verbis rem hanc elucidantibus possunt explicari, distinguendo duplicem rationem formalem proximam & immediatam alicuius concreti: aliam, per quam prædictum concretum constituitur formaliter in *esse* talis, ut relatio similitudinis inter duo alba constituit illa proximè & formaliter similia: aliam verò, per quam non proximè formaliter, sed tantùm causaliter constituitur: ex eo quod est proxima ratio causans rationem formalem, & formaliter constitutivam, ut in allato exemplo, albedo est ratio proxima & immediata, causaliter duo illa alba constituens similia: ex eo quod est fundamentum prædictæ similitudinis formaliter talis. Titulus igitur non intelligitur de ratione proxima formaliter tribuente Angelo quòd sit in loco: hæc enim (ut dicebamus) solùm potest esse ipsum *esse* in loco in abstracto sumptum, sive ubicatio eiusdem Angeli in illo: sed solum de ratione proxima causaliter, quæ est causa, sive fundamentum prædictæ ubicationis.

§. II. *Expeditio dubij ex mente D. Thomæ, & prior ratio pro ea.*

19. Conclusio. D.Thom. Ægidius. Capreol. Hispal. Ferrara. Caietan. Nazar. Bannez. Ripa. Navar. Durand. Godofr. Henric. Argent. Pic.Mir. Bernard. de Grant. Thomas. Angl. Herbeus. Episcop. Malfic. Io.Paris. Bubalus.

Dicendum ergo est, substantiam Angeli non esse ei proximè & immediatè rationem existendi in loco. Ita D.Th. *in hac quæst. art. 1. & in 1. dist. 37. q. 3. art. 1. de Potentia q. 3. art. 19. & quodlibeto 1. art. 4.* quorum testimoniorum verba in hac eadem disputatione *dubio 3. n. 46.* adducemus. Unde assertionem hanc tuentur Ægidius *in 1 dist. 37. q. 1.* Capreolus *in 2. dist. 2. q. 1 art. 1.* Hispalensis ibidem, Ferrara *3. contra Gentes c. 68.* Caiet. Nazarius, Bañez, & Ripa in hoc articulo, Navarrete *tomo 3. suarum controversiarum controversia 42.* Eam etiam sequitur Durandus vbi suprà, Godofr. *quodlibeto 8. q. 11. & quodlibeto 9. q. 4.* Henricus *quodlibeto 2. q. 9.* Argent. *in 1. dist. 37. q. 1. art. 2. ad 1. contra primam conclusionem*, Pic.Mir. *in Apolog. disp. 1.* referens Bernard. de Grantico, & Thomam Anglicum *in quodlibet.* Herbeum *in 2. Sentent.* Episcopum Malficium, Joannem Parisiensem, & plures alios. Eam etiam amplectitur Bubalus in præsenti *quæsito 2. difficultate 1.* & alij.

20. Ratio fundamentalis.

Ratio autem fundamentalis desumitur ex D. Thoma loco citato *ex lib. 1. Sent.* quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam propria substantia nequit esse Angelo ratio proxima & immediata existendi in loco ob generalem rationem substantiæ, aut peculiarem substantiæ Angelicæ: ergo nequibit esse illi ratio proxima & immediata existendi in loco. Consequentia videtur perspicua. Quia si prædicta substantia hoc haberet, deberet hoc illi convenire ob aliquam rationem ex duabus in antecedenti recensitis, ut ex se patet.

Antecedens autem quoad primam partem, nempe, quòd hoc non competat substantiæ Angelicæ ob generalem rationem substantiæ, probatur. Tum, quia non omnis substantia hoc habet: & ideò substantia materialis non est ratio proxima & immediata existendi in loco, sed id habet ratione suæ quantitatis: si autem prædicta substantia ob generalem rationem substantiæ esset ratio proxima existendi in loco, tunc cuivis substantiæ hoc competeret: sicut quia homo ob generalem rationem animalis est vivens sensibile, propterea quodvis animal debet esse vivens sensibile. Tum etiam. Quia loquendo de ratione generali substantiæ finitæ, & limitatæ (de qua in præsenti) tantùm dicit esse per se finitum & limitatum fine & terminis essentiæ, non verò fine & terminis loci: ergo non dicit rationem proximam existendi in loco, quæ nihil est aliud, quam ratio terminabilitatis proximæ per terminos & fines eiusdem loci modo tamen infrà dicendo.) Et propterea D.Thomas loco nuper citato referens opinionem aliquorum dicentium, ipsi Angelo etiam quantum ad essentiam suam deberi locum à Deo, & non esse intelligibile, Angelum esse, nisi locus esset: ex eo quòd cùm essentia eius finita sit, quippe quæ creatura est, oportet intelligere, quòd sit determinata ad locum aliquem: sic S. Doctor illam, evertendo rationem, cui innititur, impugnat: *Sed ista est valdè rudis probatio, quia procedit ex æquivocatione finis. Cum enim dicitur essentia Angeli finita, accipitur finis pro fine essentiæ, & virtutis: secundum quòd etiam diffinitio terminus dicitur, & non pro fine dimensionis. Locus autem dicitur finis, vel finitus secundùm terminos quantitatis dimensivæ. Finis autem secundùm utramque acceptionem nullam commensurationem, seu proportionem habet. Vnde non oportet, ut quod est finitum in essentia, ad terminos loci finiatur.* — D. Thom.

Quoad secundam verò partem nimirum, quòd hoc non conveniat Angelo propter peculiarem rationem substantiæ Angelicæ, satis deducitur ex probatione eiusdem antecedentis. Nam hoc ipso, quod substantia creata ob hanc rationem generalem substantiæ tantùm dicat hoc, quod est *esse* per se finitum & limitatum terminis essentiæ, non verò rationem proximam existendi in loco, oportet, ut hoc quod est esse rationem proximam & immediatam existendi in loco, sit extra lineam substantiæ creatæ ut sic: atque adeò, quòd peculiares rationes differentiales determinantes prædictam rationem ad certam speciem, solùm determinent illam ad certum & determinatum modum essendi per se, ad certamque naturam substantialem, non vero ad hoc, ut se ipsa dicat certam & determinatam rationem proximam existendi in loco; sed hoc debeat aliunde, & ex alia linea provenire. Sicut quia ratio substantiæ corporeæ, ut sic non dicit rationem proximam existendi in loco corporeo, idcirco rationes differentiales determinantes illam ad certam speciem non dicunt specialem determinationem, ratione cuius tribuant ei, quod per se, & ratione sui sit proxima & immediata ratio essendi determinatè, aut determinato aliquo modo in prædicto loco, sed hoc aliunde, & ex alia linea illi provenit, nempe, ex linea quantitatis.

§. III. *Prior adversariorum evasio, & illius eversio.*

Multipliciter potest ex adversariorum doctrina huic rationi occurri. Primo quidem negando antecedens quoad utramque partem. Quia substantia creata ob rationem generalem substantiæ creatæ est sibi proxima & immediata ratio existendi in loco; & ratione suarum differentiarum, nempe quia contrahitur ad rationem substantiæ materialis, vel immaterialis, habet etiam esse proximam rationem existendi determinato modo in loco. Unde ad primam probationem eiusdem antecedentis quoad primam partem, ex qua pendet probatio quoad posteriorem, dicunt, substantiam materialem esse sibi proximam rationem essendi in loco speciali modo sibi debito, — 21. Occurrunt adversarij primo.

quamvis

quamuis ratione quantitatis habeat circumscriptiuè, & accommodatè ad eandem quantitatem esse in loco. Ad secundam verò probationem eiusdem antecedentis quoad eandem partem occurrunt, quòd etsi finis & terminus æquiuocè dicatur de fine & termino essentiæ, necnon & de termino loci: nihilominùs id quod est proxima ratio finis & termini essentiæ, quale est substantia Angeli, potest secundariò & consequenter esse proxima ratio finium & terminorum loci: atque adeò potest esse simul proxima & immediata ratio existendi in loco.

22 Præcluditur prima solutio. Cæterùm hæc solutio vim rationis ex D. Thoma desumptæ non eneruat. Primò quidem. Nam substantia materialis nequit esse sibi proxima & immediata ratio existendi in loco, sed id debet habere ratione quantitatis: ergo substantia Angelica ob generalem rationem substantiæ nequibit esse sibi proxima ratio essendi in loco: & per consequens nec secundùm peculiarem rationem substantiæ spiritualis erit Angelo proxima ratio existendi in loco, determinato modo, & proprio, ac accommodato eidem Angelo. Hæc secunda consequentia ex priori apertè liquet. Quia vt in ratione D. Thomæ dicebamus, rationes differentiales tantùm habent determinare & limitare rationem genericam ad speciales modos participandi illam. Et ita si ratio generica, qualis est ratio substantiæ creatæ, & completæ (de qua in præsenti loquimur) non est proxima & immediata ratio essendi in loco, neque etiam rationes differentiales determinabunt illam ad hoc, vt ex vi illarum sit proxima & immediata ratio existendi determinato modo in loco. Prima verò consequentia ex antecedenti liquet, vt in eadem ratione Angelici Doctoris dicebamus. Antecedens autem videtur perspicuum. Quoniam id solùm potest esse immediata & proxima ratio existendi in loco respectu substantiæ corporeæ, quod est ei proxima ratio contingendi immediatè locum: at substantia materialis non tangit immediatè ratione sui locum, sed solum ratione quantitatis quæ inter ipsam, & illum mediat: ergo prædicta substantia nequit esse sibi proxima & immediata ratio existendi in loco.

23. Effugium. Nec obest, si ad hanc impugnationem dicas, substantiam materialem habere vim ad hoc, vt per se ipsam immediatè contingat locum; quamuis per accidens, ex eo quòd est affecta quantitate, impediatur, ne actu contingat immediatè illum: & ideò prædicta substantia est sibi ratio proxima existendi in loco: quia ad hoc non attenditur ad id, quod per accidens ei competit, sed ad id, quod per se habet.

Impugnatur. Non itaque hoc obest. Quoniam hæc duo nequeunt inter se cohærere, nimirum, quòd substantia materialis habeat per se esse sibi proximam rationem immediatè contingendi locum, atque adeò esse proximam rationem essendi in illo, & quòd hic immediatus contactus, hocque exercitium impediatur à sua quantitate: ergo si semel impeditur per illam, signum erit, prædictam substantiam materialem non esse per se loquendo proximam rationem existendi in loco, & immediatè contingendi illum. Consequentia satis liquet: Antecedens autem probatur. Nam quoties aliquid conuenit alicui rei per se, & per consequens ab intraneis, non potest ab eisdem intraneis oriri impedimentum ad habendum illud, quod per se ei competit, alioqui intranea sibi ipsis repugnarent. At quantitas est quid intraneum substantiæ materiali, quatenus ex principio intrinseco illius oritur: ergo nequit cohærere, quòd substantia materialis habeat per se esse sibi proximam rationem contingendi locum, & existendi in illo, & quòd hoc impediatur per quantitatem. Et ideo si quantitas impedit huiusmodi contactum immediatum, signum erit, prædictam substantiam (adhuc per se loquendo) non esse proximam rationem contingendi immediatè locum, & essendi in illo.

Confirmatur. Quoniam impedimentum perpetuum, & seruatis naturis rerum non auferibile, planè indicat, rem illam non habere capacitatem proximam ad exercitium illud, respectu cuius datur prædictum impedimentum: sed substantia materialis habet perpetuum impedimentum contingendi immediatè locum, & hoc impedimentum seruatis naturis rerum est inauferibile: ergo inde planè deducitur, prædictam substantiam non habere secundùm se proximam & immediatam capacitatem ad essendum in loco: ac proinde nec substantiam Angelicam ob rationem generalem substantiæ, aut ob specialem substantiæ Angelicæ esse sibi proximam rationem existendi in loco: vt ex dictis constat. Confirm. 1.

Confirmatur, & explicatur secundò. Quoniam impedimentum hoc quantitatis non solùm est inauferibile seruatis naturis rerum, verùm etiam ipsamet substantia materialis petit illud non auferri: ergo nequit cum hoc cohærere, quòd habeat proximam & immediatam capacitatem existendi in loco, & immediatè contingendi illum. Patet consequentia. Quia alioqui substantia materialis peteret non auferri prædictum impedimentum, & simul exigeret ablationem illius. Peteret quidem non auferri: ex eo quod petit quantitatem sibi perpetuò inhærentem. Exigeret autem ablationem illius: quoniam proxima & immediata ratio existendi in loco, & immediatè contingendi illum exigit exercitium existendi in loco, & immediatum contactum illius, & ablationem omnium impedimentorum, quibus prædictus contactus, exercitiúmque existendi in loco impeditur. Confirm. 2.

Confirmatur tertiò. Quoniam si substantia creata intellectualis esset sibi immediata ratio intelligendi, tunc non haberet intellectum à se distinctum, qui esset illi proxima ratio intelligendi: & multò minùs haberet prædictum intellectum ad hoc, vt intelligeret per intellectionem alia minoris perfectionis, & immaterialitatis: & ideo substantia Dei, quæ est sibi immediata ratio intelligendi, non exigit, neque potest habere intellectum à se distinctum: & quia nos indigemus prædicto intellectu, idcircò optimè inde deducitur, propriam substantiam non esse nobis proximam rationem intelligendi. Ergo hoc ipso, quòd substantia materialis exigat quantitatem, tanquam rationem proximam essendi in loco signum erit, prædictam substantiam non esse sibi proximam rationem essendi in illo. Patet consequentia ex paritate rationis. Quoniam si ipsa substantia esset sibi proxima ratio existendi in loco absolutè & simpliciter, tunc superflueret quantitas ad hunc effectum: sicut superflueret intellectus ad hoc, vt substantia absolutè & simpliciter intelligeret, si prædicta substantia esset sibi immediata ratio intelligendi. Et similiter quantitas non potest deseruire ad hoc, vt substantia, quæ secundùm se est proxima ratio existendi nobiliori modo in loco, sit inferiori modo in illo, nempe per omnimodam commensurationē cum ipso: sicut non daretur intellectus ad intelligēdum per intellectionem ignobiliorem, & minùs immaterialem, ac intelligeret ipsa substantia, si talis substantia esset sib proxima ratio intelligendi. Confirm. 3.

Secundò

24. Impugnatur secundo eadem solutio.

Secundò potest eadem solutio impugnari ratione desumpta ex D.Thom. .part. q. 5. quam ibidem (Deo dante) latiùs expendemus, quæque potest ad hanc formam redigi. Quoniam corpus Christi Domini in Eucharistia non est sibi proxima ratio existendi ibidem in loco: at hoc oritur ex eo, quòd est ibi per modum substantiæ: ergo signum est, substantiam neque in substantiis materialibus, neque in immaterialibus esse sibi proximã & immediatam rationem existendi in loco. Consequentia videtur legitima. Minor autem constat ex eo, quòd modus proprius, quo corpus Christi est in Eucharistia, est esse ibidem per modum substantiæ: & propterea substantia eiusdem corporis est sub speciebus per se, & ratione sui, ac ex vi verborum consecrationis, quantitas verò Christi est sub eisdem speciebus secundariò, & ratione substantiæ, ac proinde ad modum illius: & ideò prædictum corpus; & quantitas eius sunt totæ sub totis speciebus, & totæ sub qualibet parte, & indivisibili earum: ex eo quòd est proprium substantiæ sic esse sub dimensionibus, sub quibus per modum substantiæ est. Ergo si corpus Christi Domini, ut est in Eucharistia, non est ibidem tanquam in loco proveniet illi ex eo, quòd in Eucharistia per modum substantiæ, qui est proprius modus essendi in illa.

Maior verò probatur. Quoniam prædictum corpus Christi Domini in Eucharistia neque est ibidem circumscriptivè, siquidem non est in ea per omnimodam commensurationem cum aliquo loco, nempe per correspondentiam totius ad totum, partium ad partes, indivisibiliumque ad indivisibilia, quæ correspondentia ad existendum in loco circumscriptivè desideratur: neque etiam est in loco diffinitivè, siquidem ex hoc, quòd corpus Christi sit sub his, vel illis speciebus, non limitatur & definitur ad hoc, ut non possit esse sub pluribus aliis usque in infinitum syncategorematicè; cùm tamen sit proprium modi essendi in loco diffinitivè quòd res illa sic determinetur, & definiatur, modo alibi dicendo, ad essendum ibi, quòd non sit alibi.

Elucidatur.

Potéstque hæc probatio elucidari: ex eo quòd corpus Christi non est ut in loco sub dimensionibus substantiæ panis in prædictum corpus Christi Domini conversæ: siquidem (ut dubio præcedenti dicebamus) istæ non comparantur per modum alicuius omninò extrinseci respectu corporis Christi Domini: ex eo quòd corpus Christi est id, in quod substantia panis est conversa, ac proinde gerit quodammodò vices illius: ideóque est sub prædictis dimensionibus eo proportionali modo, quo substantia panis erat sub illis, nempe non per modum locati in loco, sed per modum substantiæ sub suis quodammodò dimensionibus. Nec tandem est in aëre, aut in corpore circumscribente species sacramentales tanquam in loco: quoniam corpus Christi Domini non contingit immediate aërem, aut corpus illud circumscribens species, nec comparatur ad ista, nisi tantùm per accidens: ex eo quòd species, sub quibus est, ambiuntur, & circumscribuntur à corpore circumstante: & propterea ratione sui neque est in prædicto corpore diffinitivè, aut circumscriptive, ut ex probatione nuper facta constat. Ergo, &c.

25. Impugnatur tertio.

Tertio potest impugrari eadem solutio: ex eo quod substantiæ Angelicæ magis intrinseca est sua prima & potissima operatio, quam hoc, quod est esse in loco, seu actualis vbicatio, sicut etiam vniversaliter loquendo in quavis natura hoc ipsum reperitur: ex eo quod in prima & potissima operatione explicatur natura cuiusque rei, & potissimè eius inclinatio. Sed hoc non obstante propria substantia, & natura creata non est sibi proxima & immediata ratio operandi, sed inter ipsam, & suam primam ac potissimam operationem debet mediare potentia proxima operativa: ergo potiori ratione substantia Angelica, aut quævis alia natura substantialis non erit sibi proxima & immediata ratio essendi in loco, sed inter ipsam, & inter hoc, quod est esse in loco, seu actualem ubicationem mediabit aliquid aliud, quod sit ei ratio proxima & immediata causaliter huius quod est esse actu in loco, seu actualis ubicationis in illo: & per consequens substantia Angelica, nec quia substantia, nec quia Angelica, erit sibi proxima & immediata ratio existendi in loco.

Dilucidatur amplius & confirmatur Primo.

Confirmatur, & explicatur. Quoniam ubicatio est de genere accidentium minùs perfectorum, habentiumque minùs de connexione intrinseca cum re locata: ex eo quod resultat ex aliquo extrinseco, nempe ex loco, unà cum coaptatione & proportione debita rei locatæ ad locum: ergo nulla substantia erit proxima & immediata ratio prædictæ ubicationis. Patet consequentia. Quia substantia tantùm potest esse proxima & immediata ratio accidentium valde intrinsecorum.

Confirmatur secundo.

Confirmatur secundo. Quoniam sic se habet proxima & immediata ratio essendi actu in loco, seu inferens actualem ubicationem in illo, ac se habet proxima & immediata ratio essendi in tempore nostro, seu inferens accidens illud, quod appellatur *quando*. Nam sicut ubicatio est modus, aut realitas, quædam intrinseca locato, per quam constituitur in hoc, quod est esse in loco, quæque resultat ex adiacentia loci: ita etiam per *quando* habet res esse in tempore, & prædictum *quando* est realitas quædam accidentalis, resultans etiam ex adiacentia temporis. At nulla substantia, cui convenit prædicamentum *quando*, est sibi proxima ratio habendi illud, sed inter ipsam, & prædictum *quando* debet mediare duratio intrinseca illius, quæ ex parte sua fundet illud *quando*: ex eo quòd substantia, non nisi ut durans per suam intrinsecam durationem dicitur esse in tempore, & prædicta duratio est accidens realiter distinctum ab eadem substantia, ut constat ex his, quæ N. Complut. *in sua Logica capite de Prædicamento* quando, *& in lib. Physicorum disp. 21. num. 24.* docent. Ergo eadem ratione nulla substantia, cui competit esse in loco, erit sibi proxima & immediata ratio essendi in illo, sed inter ipsam, & inter hoc, quod est esse in loco, seu actualem vbicationem mediabit aliquid, quod ex parte eiusdem substantiæ sit proxima & immediata ratio habendi prædictam ubicationem.

N. Comp.

§. IV. Duæ posteriores adversariorum solutiones, unà cum illarum impugnationibus.

26. Secunda evasio adversariorum

Secundò potest responderi ex doctrina adversariorum ad hanc rationem D. Thomæ, concedendo antecedens illius quoad priorem eius partem, nempe, quòd substantia Angeli ob rationem generalem substantiæ creatæ non est sibi proxima ratio existendi in loco. Hinc tamen non fit, concedendam esse posteriorem partem eiusdem antecedentis, scilicet, substantiam Angelicam, quia Angelica, sive quia spiritualis est, non esse sibi proximam rationem existendi in loco. Quoniam licèt substantia creata ob generalem rationem substantiæ creatæ non dicat proximam & immediatam rationem existendi in loco, non tamen illam

illam excludit, sed solùm ab ea præscindit & abstrahit: quia dicit *esse* per se, provt abstrahit ab *esse* per se talis conditionis vt simul sit sibi proxima ratio existendi in loco,& ab *esse* per se,quod sit talis rationis,vt non habeat simul esse proximã rationem essendi in illo,sed solum remotam & radicalem.Et propterea potest contrahi in Angelis per rationes differentiales, quibus substantia Angelica sit sibi(quia Angelica siue quia spiritualis) proxima ratio existendi in loco.Sicut quia animal licet non dicat rationalitatem, nihilominùs non excludit illam tanquam partem potentialem eius sed abstrahit ab irrationali,& rationali:idcircò potest contrahi per rationalitatẽ,& irrationalitatem

Corroboratur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo quantitatis molis quæ iuxta communem omnium sententiam est corpori proxima ratio existendi in loco, necnon & exemplo quantitatis virtutis, quæ iuxta mentem D.Thomæ est Angelis immediata ratio existendi in loco.Nam nulla ex his quantitatibus habet ob generalem rationem accidentis esse proximam rationem habendi vbicationem,seu essendi in loco: hinc tamen non fit, quòd ob suas peculiares rationes id eis non competat. Nam etsi secundùm rationem generalem accidentis non dicant prædictam rationem: nihilominùs eam non excludunt,sed quodammodò abstrahunt à peculiaribus rationibus differentialibus, siue illæ sint rationes immediatæ existendi in loco, siue non: & ideo possunt suo modo contrahi ad quantitates molis,& virtutis,quæ sint rationes immediatæ essendi in loco,necnon & per alias peculiares rationes, quæ hoc non habeant. Pari ergo ratione in præsenti quoad rationem substantiæ creatæ,& rationes differentiales contrahentes ipsam philosophari poterit iuxta dicta.

17. Enervatur solutio. Verùm neque hæc solutio vim rationis Angelici Præceptoris infringit,propter apertũ discrimen quod reperitur inter accidentia, & substantiã ipsam,maximè si sit substãtia completa quod quidẽ optimè implicant N.Complutenses *in lib.Physic. disp* 10. *n*.41. (N.Compl.) Etenim cùm accidentia non sint simpliciter entia,sed entia secundùm quid seu entis,id est substantiæ entia quæ proinde sunt instituta à natura propter indigentiam eiusdẽ substantiæ:inde est,vt sicut substãtia creata plurib.& diversis indiget,ita etiã habeat plura & diversa accidentia per quæ pluribus his & diversis indigentiis subveniatur:propter quod quædam accidentia tribuunt substantiæ v.g.materiali,vt igni,quod sit proximè calefactivus,aut exsiccativus,quædã verò,quòd sit proximè passivus,aut habeat partes, quibus correspondere possit loco, quibusque sit proxima ratio essendi in prædicto loco:quia prædicta substantia his omnibus indiget. Vnde non mirum,quòd ratio accidentis quodammodò abstrahit à diversis accidentibus,quorum aliqua sint rationes proximæ existendi in loco;alia verò hoc non habeant,sed præstent alios effectus formales & ita nec mirum,quod ratio accidentis vt sic nõ dicat peculiariter rationem proximam existendi in loco,& quòd nihilominùs specialia aliqua accidentia hoc dicant ob suas rationes differentiales.Cæterum cum substantia sit ens simpliciter, & ens propter se, & per se:idcircò tantum potest cõtrahi per speciales modos essendi per se,& propter se,qui dicant *esse* per se simpliciter,non verò per speciales rationes quæ tantum dicant *esse* secundum quid,qualis est ratio proxima essendi in loco:quia hæc non tribuit *esse* simpliciter,sed *esse* secundùm quid,& cùm addito, nempe esse proximam & immediatam rationem essendi in loco.

C Deinde potest impugnari prædicta solutio ex illis,quæ circa præcedentem dicebamus, in hunc tamen modum expensis.Quoniam substantia materialis,quatenus talis,nequit sibi esse proximã ratio essendi in loco,sed id habet ratione quantitatis:ergo inde optimè deducitur,substantiam creatam vt sic non solùm non dicere rationem proximam essendi in loco, verùm etiam non abstrahere ab hoc,quod est esse,vel non esse rationem immediatã essendi in illo,sed hoc debet ei ex alia linea competere. Patet consequentia. Nam cùm sola substantia materialis sit id, quod proprie & D in rigore est in loco *vt quod* & cæteræ aliæ substãtiæ spirituales tantũ sint in loco metaphoricè & abusiuè;vt ex dictis dubio præcedenti constat, consequens est,vt si prædicta substãtia non est in loco ratione sui proxime & immediatè, sed hoc habet ex alia linea, nempe ex linea quantitatis, potiori ratione aliæ substantiæ spirituales,quibus minùs principaliter,imò metaphoricè & abusiuè tantummodò convenit esse in loco,non habeant esse sibi ipsis proximã & immediatam rationem essendi in illo:ac proinde ratio substantiæ creatæ E vt sic non abstrahet à peculiaribus rationibus differentialibus lineæ substãtiæ, quarum aliquæ sint proximæ rationes essendi in loco, aliæ verò non. Sicut si substantia divina,quæ est potissima inter omnes substantias,non esset sibi immediata ratio intelligendi optimè inde deduceremus, cæteras alias substantias in ratione intellectualium inferiores non esse sibi proximã rationem intelligendi;sed indigere ad hoc munus potentia intellectiva ab eisdem realiter distincta:& per consequens inde etiam meritò colligeremus,rationem substãtiæ,provt abstrahit à creata,& increata, non abstrahere à peculiaribus & atomis rationibus substantialibus, F quarum aliquæ sint rationes proximæ intelligendi,aliæ verò non. 18. Impugnatur amplius.

Confirmatur ex his,quæ etiam diximus contra præcedentem solutionem,ad hanc tamen formam redactis. Quoniam ratio substantiæ creatæ non abstrahit ab hoc,quod est esse vel non esse rationem proximam essendi in tempore,seu habendi ex parte sua prædicamentum *quando*: neque etiam præscindit ab hoc,quod est esse,vel non esse proximam rationem operandi: siquidem nulla substantia creata (vt ex dictis constat) est sibi proxima ratio operandi,vel fundandi,seu habendi præ- G dictum *quando*. Ergo eadem ratione substantia creata vt sic non abstrahet ab hoc,quod est esse sibi proximam & immediatam rationem essendi in loco, seu fundandi ex parte sua vbicationem. Patet consequentia.Quia non est magis intrinseca respectu substantiæ vbicatio, quam propria operatio,aut prædicamentum *quando*: ergo si est extra totam lineam substantiæ esse sibi proximam rationem operandi,aut essendi in tempore, ac proinde non abstrahit ab hoc, quod est esse, vel non esse proximam rationem prædictorum H effectuum,etiam erit extra lineam totius substantiæ creatæ esse sibi proximam rationem essendi in loco,seu proximè fundandi vbicationem: atque adeò non abstrahet intra propriam lineam ab hoc,quod est esse, vel non esse proximam rationem essendi in loco. Confirmatur.

19. Alia evasio. Ex quo etiam manet impugnata alia solutio præcedenti affinis,qua poterat esse sentẽtia adversariorum occurri ad eandem rationem D. Thom. quòd si quid probaret, convinceret vtique contra eundem S. Doctorem, quantitatem virtutis, seu potentiam executivam Angeli,contingentem contactu virtutis corpora, non esse illi proximã rationem

rationem essendi in loco. Quoniam quoad hanc quantitatem virtutis potest fieri idem argumentum, nimirũ quod nec potest esse proxima ratio essendi in loco ob rationẽ generalem virtutis operativæ: siquidem virtus operatiua propria corporũ non est illis ratio proxima essendi in loco. Sed hoc conuenit eisdem ratione quantitatis: neque etiam ob rationem specialem quantitatis virtutis Angelicæ, siue virtutis operatiuæ spiritualis: ex eo quod ratio ista solum habet limitare rationem illam superiorem ad distinctam rationem operandi, non vero ad distinctam rationem essendi in loco, si semel ratio superior virtutis operativæ non habet esse proximam rationem essendi in loco, sed tantùm operandi.

Refutatur. Ex dictis igitur hæc solutio manet impugnata, nempe, ex discrimine assignato inter substantiam, & accidentia. Nam cum potentia immediatè operatiua sit accidens à natura institutum ad subueniendum indigentiæ substantiæ, & ad tribuendum illi, non quidem *esse* simpliciter, quia hoc habet substantia ex se, sed *esse* secundum quid: sit inde vt sicut tribuit illi rationem proximè operandi; quia substantia indiget ratione ista, & prædicta ratio tantùm dicit *esse* secundum quid: sic etiam possit tribuere eidem substantiæ (si sit potentia operativa spiritualis, habens actionem virtualiter transeuntem in locum) quod sit ratio proxima, & immediata essendi in loco: ac proinde prædicta virtus operativa habet duo munera, saltem ex parte nostri modi concipiendi distincta, nimirum, esse rationem proximè operandi, & simul rationem immediatam essendi in loco, seu fundandi actualem vbicationem in illo ex eo quod substantia vtroque hoc munere indiget, & vtrumque munus tantùm tribuit *esse* secundum quid: ac tandem duo ista munera sunt inter se connexa, vt dubio sequenti expendemus. At substantia, vt diximus, secundùm rationem generalem substantiæ creatæ, & completæ tantùm instituta est ad hoc, vt se ipsa habeat *esse* simpliciter: sicut etiam peculiares rationes differentiales, quæ sunt intra lineam substantiæ tantùm sunt institutæ ad hoc, vt tribuant diversum *esse* simpliciter: & propterea ex aliqua ratione substantiali creata non potest substantia habere, quod sit immediata ratio essendi in loco, nec aliqua illius ratio potest abstrahere ab hoc, quod est esse proximam rationem essendi in illo.

Vnde falsum est, ex ratione D. Thomæ sequi, quantitatem virtutis non esse Angelo rationem proximam essendi in loco. Nam ratio quantitatis virtutis, seu virtutis operatiuæ abstrahit ab hoc quod est esse, vel non esse proximam rationem essendi in loco. Et ita in Angelo habet hoc, ex eo quod in illo sunt conditiones requisitæ ad prædictum munus, nempe, quod sit quantitas virtutis per quam agens contingit corpus per operationẽ immediatam, tam immediatione virtutis, quàm suppositi, per quamque operatur intra terminos eiusdem corporis. Et propterea, quia agens corporeum nequit immediatè immediatione suppositi agere secundum communem cursum intra terminos alterius corporis, sed solùm agit immediatè immediatione virtutis, & suppositi in superficie illius corporis, & mediante ista agit in alias partes profunditatis, & his medijs in alias, & hoc non aliunde, nisi quia ratione suæ limitationis, & dependentiæ à situ, & loco non potest aliter agere: idcirco agens corporeum non est in loco, nisi ratione suæ quantitatis moralis; non vero ratione suæ quantitatis virtutis.

Ratio autem, ob quam ad hoc, vt aliquid sit metaphoricè in loco ratione suæ quãtitatis virtutis, requiratur, quod agat immediate immediatione virtutis, & suppositi, dubio sequenti reddetur. Sicut etiam ratio, ob quam requiratur, quod sic agat intra terminos corporis in quo esse dicitur, *infra n.75.* tradetur. 30.

Alia Hispalensis confutatio. Adde primo ex Hispalensi *in 2. dist. 2. q. 1. notabili 2.* non esse improbabile, agens corporeum esse metaphoricè in loco per suam quantitatem virtutis corpoream, quamuis iuxta communem vsum loquendi non soleat absolutè dici de eo, quod sit in loco isto modo. Cuius rationem reddit Hispalensis ex eo quod, vt notauit D. Thomas *in 3. dist. 10. qu. 2. art. 2. quæst. 3.* & magis expresse *3. p. quæst. 23 artic. 4.* quando aliquid propriè conuenit rei, non consueuit absolute dici de ea impropriè, aut metaphoricè: vt v.g. quia Socrates est propriè, & per se homo, nunquam dicitur homo metaphoricè; etiãsi valde sit similis alteri homini, ita vt videatur esse eius imago: cùm tamen imago eius depicta in pariete dicatur homo metaphoricè: eo quod secundum se non habet, quod sit verus homo. Sicut etiam ob hanc proportionalem rationem Christus non debet dici filius Dei adoptiuus, quãuis secundùm humanam naturam plenissime & perfectissime habet gratiam, & dona illius, propter quam cæteri homines dicuntur filij Dei adoptiui. Et huius ratio est: quia Christus vere & propriè est Filius Dei naturalis. Quare cum substantiæ corporeæ debeatur propriè, & secundum propriam quantitatem esse in loco, nunquam dicitur absolutè, id est sine determinatione, eam esse in loco impropriè, vel abusiuè, etiamsi habeat operationem circa locum. Cæterum Angelus, aut substantia incorporea potest absolutè dici esse in loco impropriè & abusivè per suam quantitatem virtutis & operationem: quia nullo modo conuenit illi verè & propriè, ac per se esse in loco, sicut corpori.

Vrgetur ex eodem auctore. Adde secundo ex eodem Hispalensi, non esse improbabile, quod sicut substantia incorporea quando operatur circa locum, verè & propriè est in loco, sicut operans in operato, dicitur autem impropriè & abusivè esse in illo sicut in loco, ita etiam res corporea dicitur esse in loco, vbi operatur verè & propriè, sicut operans in operato, non tamen sicut in loco, sed sic dicitur esse abusivè in eo. Nullum autem est inconveniens, quod vnum corpus sit in diversis locis in vno propriè & situaliter per suam quantitatem, in alio autem impropriè & abusive per suam quantitatem virtutis, & operationem.

§. V. *Posterior ratio assertionis ex eodem Angelico Doctore deprompta.*

31. Secunda ratio fundamentalis ex D. Thoma desumpta. Secunda, & principalis ratio assertionis desumitur ex D. Thoma *art. 2. huius q.* potestque sub hac forma proponi. Quoniam propria substantia nequit esse Angelo ratio immediata habendi, seu fundandi præsentiam, nunc ad maiorem, nunc ad minorem, nunc ad indivisibilem locum: ac proinde essendi in maiori, aut minori, vel indivisibili loco: ergo prædicta substantia non potest esse illi immediata ratio essendi in loco. Consequentia est legitima. Quoniam, vt *in hac eadem disput. dubio 3. num. 52.* dicemus, id, quod est Angelo ratio immediata existendi in loco, debet esse ei ratio essendi aliquando in maiori, aliquando in minori, aliquando in indivisibili loco, ex eo quod Angelus propter suam perfectionem, &

& modum elevatum essendi in loco, non est alligatus ad hoc, vt sit determinatè, & semper in æquali loco, sed potest aliquando in maiori, aliquando in minori, & tandem in indivisibili esse. Antecedens autem probatur. Quoniam cùm substantia Angeli habeat semper eandem perfectionem substantialem, & in suo *esse* substantiali semper maneat invariata, oporteret, Angelum semper esse in æquali loco, si ipsa esset ratio proxima & immediata essendi in illo, iuxta commune illud axioma ex terminis ipsis notum, nimirum, *Idem manens idem, semper facit idem*: & ita prædicta substantia nequiret esse Angelo ratio immediata essendi, aliquando in maiori, aliquando in minori, & aliquando in indivisibili loco, sed semper repleret tantum loci, quantum secundùm perfectionem suæ substantiæ replere posset.

32. Effugium ex Molina & Rada. Nec obest, si occurras à Molina, & Rada aliisque ex authoribus oppositæ sententiæ, verum esse antecedens loquendo de substantia Angeli secundùm se, & præcise sumpta, non verò de illa, vt ab eodem Angelo applicatur ad tantum, vel tantum locum. Nam eademmet substantia diversimodè applicata per actum imperij, & voluntatis Angelicæ, potest esse ratio essendi in maiori vel minori loco.

Refutatur. Non itaque hoc obest. Nam cùm dicitur, substantiam Angeli, vt diversimodè applicatam per actum imperij, & voluntatis Angelicæ, esse ei rationem proximam essendi in maiori, vel minori loco iuxta beneplacitum eiusdem Angeli, vel est sensus, quod prædicta applicatio facta per actum imperij, & voluntatis Angelicæ, est ratio formalis proxima fundandi præsentiam ad maiorem, vel minorem locum: vel quòd tantùm prædicta applicatio est causa efficiens illius præsentiæ, ita vt ratio formalis proxima tantùm sit ipsa substantia Angelica, vel saltem quòd prædicta applicatio sit conditio ad rationem formalem in ipsa substantia Angeli consistentem? Primum dici non potest ab adversariis, quin incidant in D. Thomæ, & nostram sententiam, nimirum, potentiam executivam Angeli, & eius operationem esse ei rationem proximam & immediatam essendi in loco, aut in maiori, ve minori loco, provt ipsi libuerit, dummodò sit intra sphæram suæ activitatis. Si autem secũdum asseratur, tunc nequibit Angelus per actum imperij sui intellectus, & per liberam suæ voluntatis applicationem applicare propriam substantiam ad hoc, vt sit aliquando in maiori, aliquando in minori loco; sed semper debet illam applicare ad hoc, vt repleat tantum locum, quantum replere potest.

Et ratio videtur esse in promptu. Nam quoties causa, aut quasi causa formalis ratione suæ perfectionis, & entitatis causat aliquem effectum, aut quasi effectum formalem, tunc non est in potestate causæ efficientis causare illum mediante prædicta causa, aut quasi causa formali, nisi iuxta modum eiusdem causæ formalis: ita quidem, vt ea aucta, vel minuta quoad rationem formalem causandi, & perfectionem eius, possit augeri, vel minui prædictus effectus: illa autem omninò invariata permanente, debeat mediante illa causari idem invariabilis effectus. Et propterea mediante calore intenso vt quatuor, nequit agens effectivè causare calidum, nisi vt quatuor, & mediante eodem calore, vt fundante relationem similitudinis in illo, nequit effectivè producere similitudinem, nisi iuxta modum, & rationem fundandi eiusdem caloris. At si substantia Angelica esset ratio proxima & immediata essendi in loco, haberet hoc ratione suæ entitatis, & perfectionis substantialis invariabiliter se in suo *esse* substantiali habentis: ergo nequibit Angelus media illa tanquam ratione, sive causa formali, aut quasi formali, effectivè causare præsentiam eiusdem in loco, nisi iuxta modum illum invariabilem prædictæ substantiæ: ac proinde nec poterit media illa facere, quòd nunc sit præsens maiori, nunc minori loco: nec valebit applicare illam pro sua voluntate ad minorem, vel maiorem locum; sed semper iuxta invariabilem perfectionem suam, debet ipsam eidem, & æquali omninò loco ab eadem invariabiliter petito applicare.

Ex quo etiam fit, non posse dici tertium. Nam etsi ratio formalis debeat applicari ad hoc, vt præstet suum effectum; aut quasi effectum: attamen si ipsa omninò sit invariabilis quoad suam perfectionem, secundùm quam debet præbere prædictum effectum, semper debet applicari applicatione accommodata ad suam perfectionem. Atque adeò applicatione, quæ sit semper eiusdem rationis, & eodem modo se habens, per quamque invariabiliter explicet totam illam perfectionem; per quam debet causare prædictum effectum. Et ita si substantia Angelica esset ratio proxima essendi in loco, non posset exigere tanquam conditionem hanc diverso modo, & variabilem applicationem, sed vniformem, & omnino eandem applicationem peteret per modum conditionis sicuti ipsa substantia, quoad id, secundùm quod esset ratio formalis essendi in loco, debet eodem modo, & invariabiliter se habere. 33.

Confirmatur, & explicatur ex his, quæ in nobis, & in ratione formali proxima, à qua habemus esse in loco contingit. Quoniam ex eo quod quantitas molis est nobis proxima ratio fundandi præsentiã ad locum, seu vbicationem ratione suarum partiũ, suæque extensionis, idcirco hoc ipso, quod invariata permaneat, & absque aliqua intrinseca mutatione, debet semper esse ratio essendi in æquali loco, nec subiacet potestati nostræ volũtatis quoad hoc, quod est applicari ad replendum maiorem, aut minorem locum, nisi fiat aliqua mutatio intrinseca in eadem quãtitate, vt puta si condensetur, aut partes illius complicentur, aut rarefiant, &c. Ergo eadem ratione si substantia Angelica esset Angelo ratio proxima essendi in loco, tunc prædicta substantia manẽte cum omnimoda invariabilitate in sua perfectione, ratione cuius esset modo dicto ratio essendi in illo, non posset nõ esse ratio essendi in prædicto loco invariabiliter, atque adeo ratio essendi semper in æquali omnino loco, nempe in tanto, quantum exigit perfectio eiusdem substantiæ. Et ita non erit in potestate voluntatis Angelicæ applicare illam ad replendum minorem locum: siquidem in suo *esse* substantiali semper manet invariata, nec potest de virtuali (vt sic dicamus) extensione eius, & quantitate perfectionis substantialis aliquid ei (saltem secundùm communem cursum) addi, vel adimi. Confirmatur, & explicatur.

Nec refert, si ad hanc impugnationem ex doctrina adversariorum respondeas, esse peculiarem rationem in substantia Angelica, esseque specialem rationem disparitatis inter eam, & quantitatem molis, ratione cuius substantia Angelica invariata permanens possit applicari aliquando ad maiorem, aliquando ad minorem locum, secus vero quantitas molis. Nam cum substantia Angelica sit in loco, non quidem per commensurationem ad illum sed elevatiori modo, nempe tota in toto, & tota in qualibet parte, & indivisibili loci: inde est, vt possit esse proxima ratio essendi, vel 34 Adversariorum solutio.

vel in toto loco suæ perfectioni adæquato, vel in aliqua parte, aut partibus, aut tandem in aliquo indivisibili eiusdem loci, provt Angelo libuerit. Et ideò prædicta substantia, licèt non quoad suam entitatem, & perfectionem, attamen quoad vsum, & applicationem passivam in ordine ad locum subiacet libertati voluntatis Angelicæ. Cæterum quia substantia materialis ratione quātitatis, est in loco per omnimodam commensurationem totius quantitatis cum toto loco, & partium eiusdem quantitatis cum partibus loci: propterea debet necessariò replere semper æqualem omninò locum, hoc ipso quod non fiat aliqua variatio omnino intrinseca in ipsa quantitate, ratione cuius vel tollantur, vel addantur illi aliquæ partes, aut absque additione, & ablatione partium comprimantur, aut dilatentur ratione alicuius intrinsecæ variationis in eisdem partibus.

Primum exemplum quo elucidatur solutio.

Potestque hoc explicari duplici exemplo. Primum est animæ rationalis, quæ potest informare, nunc minorem postea maiorem materiam ratione suæ intrinsecæ, & substantialis perfectionis, absque eo, quod hæc perfectio illi augeatur, aut minuatur, & hoc non aliunde, nisi quia est tota in toto, & tota in qualibet parte. Et propterea, si haberet multiplicationem partium, deberet ei correspondere semper tanta materia, quanta esset multitudo suarum partium, nisi in prædictis partibus esset aliqua variatio, siue mutatio intrinseca.

Secundum exemplum.

Secundum verò exemplum est corporis Christi Domini, vt est in Eucharistia, quod quidem quia est totum sub totis speciebus, & totum sub qualibet parte, & indivisibili earum: propterea potest esse aliquando sub maioribus, aliquando vero sub minoribus dimensionibus, sive speciebus potestque quoad hoc, seu quoad hunc vsum, & (vt sic dicamus) applicationem subdi voluntati consecrantis; licet quoad suam substantiam illi non subdatur.

Refellitur solutio primò.

Non itaque hoc refert. Primò quidem. Nam sicut quantitas molis est substantiæ materiali ratio proxima essendi in loco per omnimodam commensurationem cum illo, id est, quod tota quantitas, & totalitas inde proveniens substantiæ correspondeat toti loco, & pars parti, taliter vt non remaneat aliqua quantumvis minima pars, cui non correspondeat suus locus: ita etiamsi substantia Angelica esset illi proxima ratio essendi in loco propter suam perfectionem substantialem, tunc quia diceret perfectionem substantialem v.g. vt decem, esset ratio existendi in toto loco, nempe in loco proportionato illi perfectioni: & si vlterius diceret perfectionem vt duodecim, esset ratio existendi in maiori loco: taliter quòd non esset assignabilis aliquis gradus perfectionis in eadem substantia, ratione cuius non esset ratio replendi aliquid loci. Ergo sicut quia quantitas molis ratione suarum partium, & commensurationis illarum cum partibus loci debet replere tantum locum quantum prædicta quantitas ratione sui, & suarum partium exigit: ita quia substantia Angelica comparata cū loco divisibili ratione suæ perfectionis petit absolute loquendo esse tota in toto loco, & tota in partibus loci, & deinde ratione gradus maioris perfectionis intra lineam substantiæ Angelicæ postulat, vt tota sit in maiori loco, & tota in maioribus partibus loci; non poterit non esse hoc modo in tanto loco, quantum tota sua perfectio exigit; nec in hoc aut in isto vsu, sive applicatione passiva libertati voluntatis Angelicæ subiacebit.

Consequentia patet, tum ex paritate rationis tum etiam, quia sicut dato, quod substantia ipsa esset absolute ratio proxima essendi in loco divisibili, non posset iuxta adversariorum sententiam absolvi ab hoc, quod est esse in illo absolutè, & iuxta modum eiusdem Angelicæ substantiæ: sic si eadem substātia ratione alicuius peculiaris gradus suæ perfectionis est peculiariter ratio existendi in maiori loco, nequibit invariata manente quoad talem perfectionem, absolvi ab hoc, quod est replere tantum locum, quantum ratione huius gradus perfectionis exigit.

Deinde contra eandem solutionem vrget, non esse sufficientem rationem illam, quæ in ea traditur, nempe, ideo Angelum posse per suam substantiam esse rationem proximam essendi nunc in maiori loco, deinde in minori, quia debet esse totus in toto loco, & totus in quavis parte, & indivisibili ipsius. Etenim Deus est in loco corporeo totus in toto loco, & totus in qualibet parte illius: & nihilominus non idcirco potest non esse vbique aut non replere omnem locum actu creatum, qui continetur sub sphæra sua locabilitatis: ergo quod aliquid possit se constituere aliquando in maiori, aliquando in minori loco, provt ipsi libuerit, non provenit ex eo, quòd sit totus in toto illo, & totus in qualibet parte eiusdem, sed id aliunde debet pensari, nempe ex eo, quod (vt dubio sequenti expendemus) sit in prædicto loco, vel per operationem liberam, quia in eo aliquid producit: & ideo sicut posset non operari in eo, ita etiam esset illi integrum operari aliquando in toto illo loco, aliquando verò in medietate illius, &c. vt in Angelo contingit: vel quia media sua operatione producit eundem locum, aut aliquid in illo, & per prædictam operationem liberam est in eo, vt in Deo respectu omnium locorum accidit: & propterea sicut potest non producere locum, ita potest non esse in illo, licet semel eo producto, ac proinde data iam ratione essendi in illo, debeat in eo esse. 55 Secundo.

Vltimò retorquetur exemplum primum.

Tandem prædicta solutio potest impugnari ex duobus illis exemplis, quæ pro se affert. Et primo quidem ex primo. Quoniam idcirco anima nostra potest aliquando informare minorem materiam, vt dum primo actuat corpus pueri, aliquando vero maiorem, vt dum idem puer crescit, quia per se, & ex natura sua est determinata ad hoc, vt primo actuet minorem materiam, deinde actuando illam det puero, vt disponat vlteriorem materiam; & eam convertat in propriam substantiam, & per consequens eadem anima informet maiorem materiam, quàm antea informabat: quod si anima nō haberet per se hanc determinationem ad sic diversimode informandum, non posset non semper, & invariabiliter æqualem materiam informare. Et propterea ad hanc inæqualem informationem non est necessaria intrinseca variatio in ipsa ratione formali informativa illius, sed ad summum in actuali informatione eiusdem. Sicuti è contrà, quia forma cœli habet ex se vim ad informandam totam illam materiam cœli, & non est per se, & ab intrinseco determinata ad hoc, vt pro diversis, & statutis temporibus, diversisque statibus cœli actuet aliquando maiorem, aliquando vero minorem materiam additam eidem cœlo: idcirco non potest non secundum communem cursum informare semper æqualem materiam: nec in hoc subditur naturaliter quoad vsum alicui agenti etiam increato, Ergo cum substantia Angeli non sit per se. & ab intrinseco determinata ad hoc, vt pro diuersis temporibus sit nunc in minori loco, posteà verò in maiori, &c. oportet, vt si ipsa cundum se sit proxima ratio essendi in loco,

se nequeat

nequeat esse ratio essendi aliquando in maiori, aliquando verò in minori loco: ac proinde quod non subdatur quoad hoc libertati voluntatis Angelicæ, sed debeat esse semper in tanto loco, in quanto ratione suæ substantialis perfectionis potest esse.

36. Retorquet secundum exemplum. Et similiter ex secundo exemplo eadem solutio impugnatur. Quoniam propterea corpus Christi Domini potest aliquando esse sub minoribus, aliquando vero sub maioribus dimensionibus panis, & quoad hunc vsum subditur voluntati consecrantis, quia ex institutione Eucharistiæ habetur, quod sit sub tantis, vel tantis dimensionibus iuxta quantitatem (vt sic dicamus) substantiæ panis, vel vini, quæ in idem corpus Christi Domini conuersa est. Et ideo sicut ex vi eiusdem institutionis est in potestate consecrantis signare materiam conuertendam in corpus Christi: ita etiam subditur quodammodo eius potestati; quod sit nunc sub maioribus, nunc sub minoribus dimensionibus. Maximè, quia prædictum corpus Christi Domini, vt est ratio essendi sub illis dimensionibus, habet priùs variari intrinsecè, vel ratione alicuius modi superadditi, vel quia in *esse* termini conuersionis intrinsecè mutatur, vt suo loco explicabimus: ideoque non est mirum, vt ratione istius intrinsecæ mutationis sit iuxta diuersitatem illius ratio essendi diuersimodè sub dimensionibus, ita vt aliquando sub minoribus, aliquando vero sub maioribus contineatur. Ergo cùm hæc, vel similis ratio non inueniatur in substantia Angelica, fit inde, vt si ipsa sit proxima ratio essendi in loco, nequeat esse ratio inæqualiter essendi in illo; sed quod debeat semper æqualem locum replere, & quod non subdatur quoad prædictum vsum libertati voluntatis.

Confirmantur omnia dicta. Confirmantur tandem hæc omnia ex illis, quæ nuper tetigimus. Quoniam idcirco iuxta doctrinā D. Thomæ dubio sequenti tradendam, Angelus potest esse aliquando in minori, aliquando verò in maiori loco ex iis, quæ intra sphæram suæ locabilitatis continent, quia ratio proxima essendi in loco est virtus eius operatiua ad extra, quæ sicut in actu primo considerata comparatur respectu loci per modum potentiæ omnino liberæ, ita etiam petit per se & ab extrinseco, vt exercitium eius respectu loci sit omnino liberum, & iuxta beneplacitum eiusdem virtutis operatiuæ. At si substantia Angeli secundùm se, & vt præcisa à sua virtute operatiua esset ratio proxima essendi in loco, tunc quatenus esset ratio essendi in illo, non compararetur cum eo per modum virtutis liberæ, nec diceret se ipsam, adhuc vt est radicaliter operatiua, radicaliterque libera: nec exercitium ipsius directè ei correspondens haberet, vt tale, esse quid liberum. Ergo non esset cur Angelus quoad rationem illam essendi in loco, & vsum eius subderetur libertati voluntatis Angelicæ: sicut nec cætera alia exercitia, quæ sunt in Angelo, subduntur voluntati Angelicæ, nisi sint exercitia suarum potentiarum actiuarum, vel ad summum passiuarum.

37. Obiectio. Nec obest, si contra hæc obiicias, quod personalitas Verbi diuini habet ex se vim proximam ad terminandas plures & diuersas naturas; & nihilominùs quoad vsū huius terminationis habet quasi subdi voluntati diuinæ: ideoque iuxta beneplacitum eius solùm terminat in actu exercito humanitatem Christi Domini: ergo pari ratione licèt substantia Angeli esset proxima ratio essendi in loco, v.g. duarum leucarum: nihilominùs poterit quoad vsum, & applicationem subdi voluntati Angelicæ,

C ita vt intra prædictum spatium repleat nunc minorem, posteà verò maiorem locum.

Soluitur. Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam personalitas diuina, & quoduis attributum, cui correspondet aliquis effectus ad extrà per se & ab intrinseco petit non causare illum in actu exercito, nisi iuxta præscriptum diuinæ voluntatis. Nam cùm prædicta personalitas habeat vim ad terminandas plures, & plures naturas vsque in infinitū syncategorematicè, & tota hæc vis nequeat reduci ad actum, ita vt omninò expleatur, exigit, vt D per voluntatē diuinam taxetur, ad quot naturas debeat prædictum exercitium terminari. Quæ ratio non procedit in Angelo: & ideò si eius substātia est ei ratio proxima essendi in loco nō est cur ex proportione, quæ est inter illam, & personalitatem Verbi, colligatur, esse subdendam quoad vsum libertati voluntatis Angelicæ, ita vt possit esse ratio essendi nunc in maiori, nunc in minori loco, sed semper deberet esse in loco æquali: licèt esset in potestate voluntatis Angelicæ, quòd repleat nunc vnum locum, posteà alium æqualem: quia prædicta substantia non est determinata ad essendum E in hoc dumtaxat numero loco.

§. VI. *Sententia opposita cum suis fundamentis, & solutionibus eorum.*

38. Placitum contrarium. Sed licèt sententia D. Thomæ, & nostra adeò firmis fundamentis innitatur, vt ex dictis constat: nihilominùs contrà illam extat sententia asserens, rationem proximam & immediatam, per quam Angelus fundat præsentiam ad locum, seu vbicationem in illo, esse propriam substantiam Angelicam. F Ita Richardus *in 1. dist. 37. art. 2. q. 6. ideo mini* Scotus *in 2. dist. 2. q. 6 §. Ad quæstionem & § Ad propositum*, Bonauent. *qu. 1. art. 1.* Gregor. *eadem dist. qu. 1. art. 2.* Gabriel *q. 1. art. 1. conclusione 4.* Hugo de S. Victore *lib. de Sacramentis p. 3. c. 13.* Alensis 2. *p. qu. 32. membro 1.* Molina *art. 1. huius qu. disp. 1. membro 1.* Suarez *disp. 51. suæ Metaphysicæ sect. 3.* & Pesantius *in præsenti disp. 2.* Valentia *quæst. 5. puncto 2.* & alii. Richard. Scotus. Bonauent. Gregorius. Gabriel. Hugo de S. Victore. Alensis. Molina. Suarez. Pesantius. Valentia.

39. Primum fundamentum. Probatur primò. Nam substantia Angeli est se ipsa quantitas virtutis ergo est per ipsam in loco, taliter quòd ipsa sit ratio proxima existendi in illo. G Patet consequentia. Nam iuxta nostram sententiam suprà insinuatam, & infrà explicandam, ratio existēdi in loco rei spiritualis debet esse quantitas virtutis, sicut ratio existendi in loco rei corporalis est quantitas molis. Antecedens autem probatur. Nam quælibet perfectio, maximè spiritualis, siue sit accidens, siue substantia (teste D. Th. *suprà q. 42. art. 1. ad 1.*) est quantitas virtutis: quia secundū illam res spiritualis dicitur melior, siue maior: & in iis, quæ nō mole magna sunt, idem est maius, quod melius. D. Thom.

Diluitur. Respondetur, quòd etsi quantitas virtutis aliquando sumatur pro quantitate perfectionis: at- H tamen quantitas virtutis, quæ est idonea ad hoc, vt sit proxima ratio existendi in loco, est idem ac virtus operatiua: quia eius exercitium debet esse contactus virtutis, qui nihil est aliud quàm operatio, vt docet Philosophus 8. *Physicorum cap 5.* & *lib. 1. de Generatione cap. 6.* & D. Thomas 2. *contra Gentes cap. 56.* & 3. *contra Gentes cap 68.* & in aliis locis dubio sequenti referendis, vbi etiam reddemus rationem, propter quam prædictus contactus debeat esse per operationem: atque adeò cur sola quantitas virtutis, provt est idem ac virtus operatiua, sit Angelo ratio immediata essendi in loco. Philosoph. D. Thom.

40. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam substantia materialis potest per se, & ratione sui esse sibi immediata ratio existendi in loco, seu habendi vbicationem in illo: ergo eadem ratione substantia Angelica poterit esse Angelo immediata ratio essendi in loco. Consequentia patet ex paritate rationis. Antecedens autem probatur. Nam si Deus ab aqua existente in vase auferret quantitatem, tunc substantia illa aquæ maneret in eodem loco, nempe intra vas: tum, quia cùm permaneret in rerum natura, & non esset extra prædictum vas, deberet vtique esse intra illud: tum etiam, quia si Deus suspenderet illud miraculum, & relinqueret aquam suæ naturæ, resultaret quantitas ex aquæ substantia intra vas, intra quod ante ablationem prædictæ quantitatis erat: ergo signum est, substantiam aquæ ibidem permansisse: alioqui non esset ratio, cur potiùs intra vas, quàm alibi talis quantitas resultaret.

Dissoluitur. Respondetur negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Nam sicut ablata albedine à substantia, nequit manere ibidem ratio disgregandi visum, aut ratio fundandi similitudinem in albedine: ita etiam ablata quantitate à substantia materiali, quæ est ei ratio proxima existendi in loco, nequit manere cum potentia proxima ad essendum in illo: ac proinde neque in loco.

Nec obest prima probatio. Quia in eo euentu aqua illa nullibi maneret tanquam in loco, & ideò nec maneret vt intra vas, neque extra vas; sed nullum dicet ordinem positiuum, & proximum ad locum: ac proinde solum esset in potentia radicali & remota ad essendum in illo. Vnde, licèt rectè argueretur de illa aqua, quòd si alicubi maneret vt in loco, & non esset extra vas, quòd deberet permanere intra illud, non tamen si semel datur (vt dari debet propter rationes factas) prædictam aquam nullibi vt in loco permanere.

41. Nec etiam obest secunda probatio eiusdem antecedentis. Nam etsi relicta illa aqua suæ naturæ, tunc resultaret quantitas ex substantia aquæ intra vas: hoc tamen non ideò contingeret, quia dum erat sine quantitate, esset ibidem sicut in loco, siue quia esset indistans positiue ab illo vase, potiùs quàm ab aliquo alio loco (siquidem, vt dicebamus, nullibi remaneret vt in loco in toto hoc vniuerso, quamui esset in illo vt pars in toto, sed quia ad prædictum effectum satis est, quòd immediatè ante ablationem illam miraculosam quantitatis, fuerit intra prædictum vas. Nam sicut substantia illa suæ naturæ relicta exigit, vt recuperet quantitatem per naturalem resultantiam: ita exigit, quòd recuperet præsentiam, & vbicationem ad locum illum, quem anteà replebat, ex eo, quòd sicut recuperata quantitate recuperantur alia accidentia, quæ anteà præerant, sic etiam & vbicatio.

Vnde fit, quòd si hæc in substantia materiali contingerent, multò meliùs in substantia spirituali, & Angelica, quæ ob sui eminentiam est indepēdens à loco, & pro beneplacito suæ voluntatis, ac ratione suæ operationis est in illo, hoc ipsum (seruata tamen proportione; & distinctione cuiuis ex his substantiis debita) reperietur. Et ideò si solùm consideretur secundùm id, quod habet ratione suæ substantiæ, & absque omni operatione circa locum, tunc nullibi remanebit, sed solùm habebit indistantiam quandam negatiuam ad omnem locum, id est, non magis dicet ordinem, aut quasi ordinem propinquitatis, aut indistantiæ ad hunc locum, quàm ad illum, & ob suam eminentiam non exiget (adhuc remotè, nec radicaliter) quòd si constituat se nullibi, & posteà operetur, & sit in loco, debeat se collocare in illo eodem, in quo anteà erat, antequam se à loco absolueret: quia potest operari vbi voluerit, & ibi suam substantiam per illam operationem immediatam immediatione virtutis, & suppositi collocare: ex eo, quod operatio prædicta trahit secum vnitam, & veluti affixam propriam substantiam Angeli: cuius oppositum, vt diximus, in exemplo allato aquæ contingit, & hoc ob sui limitationem, & remotam, ac radicalem commensurationem sui cum loco, necnon & ob radicalem dependentiam, quam à loco habet: quamuis prædicta aqua formaliter & proximè non habet; vnde magis respiciat illud vas vt locum, quàm aliquod aliud corpus, sed solùm esse ex se radicem quantitatis, quæ respiciebat prædictum locum quæque hoc ipso quod miraculum illud suspendatur, & substantiæ restituatur, habebit propter rationem dictam esse rationem essendi in illo vase, potiùs quàm in alio loco.

Quare contra hæc nihil oberit id quod objicit Molina nempe non satis capere intellectum, quod Angelus, eo ipso quod omnino subtrahat applicationem suæ virtutis ad locum, existeret in rerum natura, & non esset alicubi: sicut etiam non capit, quod aqua illa maneat in rerum natura, & non alicubi. Non igitur hoc obest, quoniam, etsi nos difficulter id capiamus, si sequamur imaginationis ductum; quia imaginatio continuum non transcendit, & pro hoc statu intelligimus res spirituales ad modū rerum corporalium, & habentium quantitatem: nihilominùs corrigendo imaginationem propter rationes factas, debemus iudicare, Angelum præcisè per suam substantiam non habere, quod sit alicubi. Sicut licèt non sit imaginabile corpus, nisi imaginemur illud sub aliqua figura, nihilominùs per intellectum capitur, posse diuinitus dari prædictum corpus. Quare Angelicus Præceptor attendens ad rationem existendi Angeli in loco independentem ab illo, ac proinde potentem absolui ab eodem loco, & simul præuidēs hoc non posse imaginatione nostra capi: idcirco ne hinc seducti crederemus, Angelum non posse manere in rerum natura, seu extra suas causas, quin alicubi sicut in loco maneat, sic *in 1. dist. 37. q. 3. art. 1. in solutione ad 4.* inquit: *Dicendum, quòd hoc non reputo inconueniens, quod Angelus sine loco possit esse, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet. Nec est inconueniens, vt tunc nusquam, vel in nullo loco esse dicatur. Sicut etiam non est inconueniens, quòd nullo colore coloratus dicatur. Sed hoc tamen non est imaginabile: quia imaginatio continuum non transcendit.*

Obiectio Molinæ. Solutio. *Angelicus Preceptor.*

Tertio probatur eadem sententia. Quoniam substantia Angeli secundùm se, & secluso quocunque alio ad lineam substantiæ spectante, habet esse finitam & limitatam, & existit actu in rerum natura: ergo existit alicubi, sicut in loco certo & determinato: ac proinde erit Angelo sufficiens, & proxima ratio existendi in loco. Hæc vltima consequentia non indiget probatione. Prima vero suadetur ex eo, quod quicquid actu existit, debet existere vbique, aut existere in loco certo & definito: ergo cùm substantia Angeli modo dicto sumpta non existat vbique, alioqui non esset finita & limitata, oportet, vt existat in aliquo certo & determinato loco. 42. Tertium fundamentum.

Confirmatur primo. Quoniam substantia Angeli modo dicto accepta habet finitatem & limitationem oppositam infinitati diuinæ immensitatis: ergo erit in aliquo certo & determinato loco: Confirm. 1.

&

& per consequens ipsa erit proxima ratio existendi in illo. Antecedens videtur perspicuum. Prima verò consequentia ex antecedenti deducitur. Nam sicut substantia Dei propter infinitatem suæ immensitatis est in omni loco, sic substantia Angelica propter oppositam limitationem erit in loco certo & determinato.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam hoc ipso, quòd substantia Angeli ita sumpta, seu secluso omni alio non pertinente ad lineam substantiæ, existat à parte rei, debet vel existere semper, hoc est in omni tempore, siue vero, siue imaginario: vel in aliquo tempore definito & determinato. Et quia ratione suæ limitationis non existit in omni tempore, optimè inde deducitur existere in aliquo. Ergo eadem ratione hoc ipso, quod prædicta substantia ita sumpta existat actu à parte rei, oportebit, vt existat, vel vbique vel in aliquo loco certo & determinato. Cumque ratione suæ limitationis non existat vbique, debebit in prædicto loco determinato existere.

43. Respondetur ad fundamentum. Respondetur distinguendo antecedens, & concedendo illud de finitate & limitatione, quæ fit per terminos essentiæ præcisè; negando verò ipsum de finitate & limitatione facta per terminos loci. Nam (vt dubio sequenti expendemus) seclusa ab Angelo virtute proxima operatiua, non est proximè locabilis, sed tantùm remotè, ac proinde non est proximè finibilis & limitabilis terminis loci, sed tantummodò remotè & radicaliter. Et ita neganda est vtraque consequentia: quia, vt esset legitima, deberet antecedens esse verum in posteriori sensu. Et ad probationem antecedentis patet ex nuper dictis. Nam adhuc dato, non tamen concesso, quòd vniuersaliter loquendo id, quod actu existit, necesse sit, vt existat, vel alicubi, vel vbique debet intelligi de eo, quod existit cum omnibus rationibus sibi debitis, inter quas computatur in Angelis virtus operatiua, & in substantia materiali quantitas molis. Et ita sumpto Angelo sine hac virtute operatiua, & substantia materiali siue quantitate molis, tunc licèt actu existerent; non tamen existerent alicubi, vel in loco determinato: quia hæc duo non sunt immediatè opposita respectu substantiæ sumptæ præcise quoad ea, quæ pertinent ad lineam substantiæ, & sine prædictis quantitatibus virtutis, aut molis: imò adhuc respectu earundem substantiarum cum prædictis quantitatibus non sunt immediatè opposita, nisi addatur contactus, vel quantitatis molis, vel quantitatis virtutis nempe operatio. Et propterea si daretur substantia materialis, quæ non contingeret aliquod aliud corpus, tunc esset in rerum natura, & secundùm se totam non esset actu alicubi, vt de prima N.Compl. sphæra rectè expendunt nostri Complutenses *in lib. Physicorum disp. 19 n. 43.*

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem negandum est antecedens si intelligatur de finitate & limitatione in ordine ad locum formali & proxima, vt distinguitur à radicali, & de positiua, vt distinguitur à negatiua, dicitque proximum ordinem ad hunc locum determinatum, potiùs quàm ad illum. Quoniam substantia Angeli ita sumpta tantum radicaliter habet hanc limitationem, in quantum est radix suæ virtutis operatiuæ, necnon & operationis, ratione quarum habet formalem, & positiuam limitationem in ordine ad locum; quamvis sine istis possit dici esse finitam negatiuè, id est, non pertingens ad hoc, quòd habeat infinitatem immensitatis.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem negandum est antecedens, si intelligatur de existentia formali in

C omni tempore, siue coexistentia illi, aut si intelligatur de coëxistentia alicui certæ & determinatæ parti illius, secùs verò de existentia radicali & remota tantummodo. Nam sicut ratio proxima fundans hoc, quod est esse alicubi, seu vbicationem, est in Angelo quantitas virtutis: sic ratio proxima huius quod est coëxistere tempori, est duratio intrinseca reperta in Angelo quæ distinguitur realiter ab eius substantia, ab eiusque substantiali existentia. Et ideò hac duratione semota, existet Angelus in rerum natura; non tamen coëxistet formaliter toti tempori, aut parti temporis. Quemad-D modum si daremus, separari ab Angelo suum æuum, tunc sua substantia non haberet formaliter durare, sed solùm remotè & radicaliter. Vtrùm autem ex hoc, quòd Angelus coëxistat tempori sequatur esse in illo accidens aliud, nempe prædicamentum *quando*: ex iam dictis constat.

DVBIVM III.

Quæ sit Angelo ratio formalis & proxima existendi in loco corporeo?

44 Animadversio. PRo tituli intelligentia recolenda sunt primò, ea quæ circa explicationem tituli dubij præcedentis diximus: quoniam eodem modo vterque intelligendus est. Deinde animaduertendum est, posse fieri sermonem de ratione formali existendi in loco in actu primo præcisè considerata; vel de eadem sumpta in actu secundo, seu de exercitio & determinatione prædictæ rationis formalis. Et similiter F possemus loqui, tum de ratione formali existendi in loco connaturali Angelo, id est, quæ sit iuxta aliquam inclinationem elicitam à voluntate Angelica, vt contingit, dum Angelus per suam voluntatem, & libere se applicat ad aliquem determinatum locum, & actiuè se in illo collocat, tunc enim prædictus locus dicitur connaturalis Angelo: ex eo quòd est iuxta inclinationem illam elicitam, & liberam suæ voluntatis: quemadmodum lapis dicitur esse in centro, vt in loco connaturali, ex eo quòd prædictus locus est, iuxta naturalem inclinationem G eiusdem lapidis.

Tum etiam de prædicta ratione formali existendi in loco violento aut quasi violento, vel præternaturali, vt accidit, dum Angelus contra aliquam inclinationem elicitam detinetur in loco, tunc enim violente dicitur esse in illo; vel cùm non est in eo modo sibi connaturali, id est, subdendo locum sibi tanquam quid inferius, sed potiùs quodammodò subdendo se illi: qui quidem modus essendi in loco est saltem præternaturalis Angelo. Titulus ergo tam de ratione formali immediata & proxima existendi in loco, considerata in actu primo, quàm in actu secundo, seu tam de prædicta H ratione formali, quàm de exercitio illius intelligitur: non tamen debet intelligi, tam de ratione formali immediata & proxima existendi in loco connaturali, quàm existendi in loco violento, sed solùm de illa priori: quia de hac posteriori sequenti dubio agetur.

§. I. Decisio dubij.

45. Resolutio dubij. DIcendum ergo est primò, rationem formalem in actu primo proximam & immediatam essendi in loco connaturali, seu proxime

ximè & immediatè fundantem vbicationem in prædicto loco, esse quantitatem virtutis Angelicam, id est, virtutem eius proximè & immediatè operatiuam, rationem vero proximam in actu secundo, seu actuale exercitium prædictæ rationis formalis in actu primo consideratæ, esse contactum quantitatis virtutis, id est actualem operationem, virtualiter saltem transeuntem in locum: ac proinde integram rationem formalem, actu exercentem suum munus fundandi prædictam vbicationem, esse quantitatem virtutis Angelicæ, contingentem contactu virtuali, seu per suam operationem virtualiter saltem transeuntem ipsum locum.

Explicatur assertio.

Explicatur assertio. Etenim, sicut in rebus corporalibus datur ratio radicalis & remota essendi in loco, quæ nihil est aliud, quàm ipsa substantia, siue essentia corporis, & insuper id, quod est in loco *vt quod*, nempe ipsum corpus per se subsistens, & deinde id, quo proximè prædictum corpus tanquam per rationem formalem proximè fundat vbicationem in loco circumscriptiuo, per quáque est proximè capax essendi in illo, & hæc ratio formalis in actu primo sumpta est quantitas molis: & præterea datur ibidem ratio formalis in actu secundo considerata, seu (quod in idem quoad præsens redit) exercitiũ prædictæ rationis formalis, scilicet quantitatis molis, & hoc est contactus ille immediatus quo quantitas immediatè tangit *vt quo* locum, & applicatur immediatè illi: & tandem posito hoc integro fundamento, statim subsequitur ipsa vbicatio in loco: Ita ergo in Angelo, qui per analogiam, aut quasi analogiam ad corpus est in loco, ex eo quòd (vt dubio 1. huius disputationis dicebamus) est in illo abusiuè & metaphoricè, datur aliquid existens in loco *vt quod*, necnon ratio radicalis & remota essendi in illo, nempe propria substantia Angelica, quæ secundùm se sumpta est Angelo ratio radicalis essendi in loco, & vt est in se, & per se subsistens, est in loco *vt quod*. Et deinde reperitur ibidem, id, quo Angelus immediatè & proximè redditur capax vbicationis in loco, seu immediatè fundat illã: & hæc est sua quantitas, nam quantitas virtutis, per quam contingit locum, id est sua virtus operatiua: ex eo quod non est capax alterius quantitatis, nempe quãtitatis molis: Et præterea inuenitur ibi ratio formalis in actu secundo, seu exercitium rationis formalis modo dicto, nempe, actualis contactus quantitatis virtutis per quam Angelus actu tangit locum: qui quidem actualis contactus nihil est aliud, quàm operatio Angelica, virtualiter saltem transiens: & hæc insignitur nomine rationis formalis in actu secundo existendi in loco: quia per illam habet quantitas virtutis Angelicæ, vt in actu secundo exerceat vim, quam retinet ad tribuendũ substantiæ Angelicæ, quòd immediatè & proximè fundet vbicationem in loco. Et tandem hoc integro fundamento posito, statim subsequitur actualis vbicatio, seu ipsum esse actu in loco.

§. II. *Præcedens dubij decisio elegantibus D. Thomæ testimonijs fulcitur.*

46. Elegantia testimonia D. Thomæ pro assertione.

Assertio hæc sic explicata est D. Thomæ *quodlibeto* 1. *art.* 4. his verbis: *Dicendum quod qualiter Angelus sit in loco corporeo, considerari potest ex modo, quo corpus est in loco. Est enim corpus in loco per contactum loci: contactus autem corporis est per quantitatẽ dimensiuam quæ in Angelo non inuenitur cùm sit incorporeus sed loco eius est in eo quantitas virtualis. Sicut ergo corpus est in loco per contactum dimensiua quantitatis: ita Angelus est in loco per contactum virtutis. Siquis autẽ velit virtutis contactum operationem vocare propter hoc quòd operari est proprius effectus virtutis, dicatur, quòd Angelus est in loco per operationem.* Vbi (vt constat) assignat Angelicus Præceptor Angelo rationem formalem & proximam essendi in loco illi connaturali: quia loquitur de loco, per quem propriam operationem, atque adeò iuxta inclinationem liberam voluntatis habet: & hanc rationem formalem explicat per analogiam, aut quasi analogiam ad rationem formalem, quæ est in corporibus. Et sicut prædictam rationem formalem essendi in actu primo in loco, seu fundandi vbicationem, inquit, in corporibus esse quantitatem molis: ita in Angelo quantitatem virtutis. Et quemadmodum exercitium huius rationis formalis in corporibus, ait, esse contactum quantitatis molis: sic etiam in Angelo exercitium suæ rationis formalis, nimirum quantitatis virtutis, esse contactum virtutis nempe, operationem.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor *in hac qu. art.* 1. vbi sic inquit: *Dicendum, quòd Angelo conuenit esse in loco: æquiuocè tamen dicitur Angelus esse in loco, & corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quòd applicatur loco secundum contactum dimensiuæ quantitatis, quæ quidem in Angelis non est; sed est in eis quantitas virtualis. Per applicationem igitur virtutis Angelicæ ad aliquem locum qualitercumque, dicitur Angelus esse in loco corporeo.* In quibus verbis satis expressit D. Thomas, quomodo in corporibus ratio formalis & proxima essendi in loco, seu fundandi vbicationem, in actu primo considerata, sit quantitas molis, & exercitium prædictæ rationis formalis sit contactus, seu applicatio eiusdem quantitatis ad locum: siquidem inquit, quòd corpus est in loco per hoc, quòd applicatur loco secundùm contactũ dimensiuæ quantitatis. Sicut dum dicitur animam v. g. esse in corpore, & viuificare illud, secundùm quod per informationem, & vnionem cum eo applicatur ipsi, denotatur, quòd anima est ratio formalis in actu primo essendi in corpore, & viuificandi ipsum, & quòd vnio ac informatio est exercitium talis rationis formalis. Et similiter in eisdem verbis satis innuit idem Angelicus Pręceptor, quomodo etiam in Angelo eodem proportionali modo ratio formalis & proxima fundandi vbicationem sit sua quantitas virtutis, & exercitium illius sit applicatio prædictæ quantitatis virtutis, nimirum, operatio illius virtualiter saltem transiens ad locum.

Eandem etiam assertionem tenet idem S. Doctor *in* 1. *dist.* 37. *q.* 3. *art.* 1. his verbis: *Quòd aliquid determinetur ad locum aliquem, hoc non est, nisi in quantum per aliquem modum applicatur ad locum illum, & non ad alium. Hæc autem applicatio vel intelligitur secundùm situm, aut contactum, vel secundùm formam, vel secundùm operationem aliquam. Secundùm formam, sicut anima est in corpore: quo modo Angelus in re locali esse non potest, cùm non sit actus corporis. Secundùm determinatum situm, sicut punctum in linea, quam determinat: quo modo Angelus in loco non est: quia essentia eius omninò à situ absoluta est. Secundùm contactum, sicut in loco est corpus. Contactus autem dicitur dupliciter, propriè, & metaphoricè. Propriè est tangere, habere vltima simul & patet quòd hoc Angelo conuenire non potest. Tactus autem metaphoricus est per actionem, sicut dicitur cõtristans tangere: & iste tactus Angelo potest conuenire. Relinquitur ergo, quòd Angelus definiri*

definiri, vel determinari non potest ad locum aliquem nisi per actionem & operationem. Et ista est tertia opinio, quæ ponit, Angelum esse in loco inquantum alicui loco per operationem applicatur. Et ideò hanc opinionem sequendo, quæ rationabilior videtur dico, quod Angelus, & qualibet substantia incorporea nō potest esse in corpore, vel in loco, nisi per operationem, quæ effectum aliquem in eo causat.

Idem etiam tuetur Angelicus præceptor 3. contra Gen. c. 68. ratione 1. his verbis: *Omne quod est in loco vel in re quacunque, aliquo modo contingit ipsam. Res enim corporea est in aliquo, sicut in loco secundum contactum quantitatis dimensivæ: res autem incorporea in aliquo esse dicitur secundum contactum virtutis, cùm careat dimensiva quantitate. Sic igitur se habet res incorporea ad hoc, quod sit in aliquo per virtutem suam, sicut se habet res corporea ad hoc, quod sit in aliquo per quantitatem dimensivam.* Et tandem hoc ipsum docuit idem S. Doctor. in pluribus aliis locis, vt *in 1. ad Annibaldum dist. 37. q. 3. a. 1.* de Potentia *q. 13. a. 19 & quodlibeto 11. a. 1.* necnon *in hac q. a. 2. & 3.*

§. III. *Effugia aliquorum ad testimonia ista D. Thomæ, & præclusiones eorum.*

47. Adversariorum evasio.

VNde nihil obest id, quod aliqui ex adversariis respondent ad hæc testimonia D. Thomæ, nimirum, quòd nomine contactus virtutis, vel applicationis suæ quantitatis virtutis ad locum non intelligit operationem: ac proinde nec sentit, virtutem operativam esse quantitatem virtutis, per quam Angelus contingit locum: sed tantùm significavit nomine prædicti contactus vnionem perfectionis substantialis Angelicæ cum loco quæ fit per immediatam iuxta positionem ipsius ad prædictum locum.

Impugnatio.

Ex dictis igitur hæc evasio corruit. Nam (vt ex 1. testimonio desumpto *ex quodlibeto 1 a. 4.* constat) Angelicus Doctor satis ibidem expressit, quid nomine contactus virtutis intelligat, dum inquit: *Si quis autem velit virtutis contactum operationem vocare propter hoc quod operari est proprius effectus virtutis dicatur, quod Angelus est in loco per operationem.* Vbi etiam sufficienter explicuit quomodo nomine quantitatis virtutis intelligat virtutem operativam Angeli: siquidem inquit, quod operari est proprius effectus virtutis, seu quantitatis virtutis, per quam dixerat Angelum esse in loco. Et similiter ex testimonio adducto *ex 1. Sentent dist. 37.* efficaciter hoc ipsum convincitur: quandoquidem postquam dixit, Angelum non nisi per quantitatem virtutis esse in loco, statim in eo concludit: *Relinquitur ergo, quod Angelus non potest determinari ad locum nisi per actionem.* Et *2. contra Gen. c. 56.* inquit expressè, non posse substantiam spiritualem vniri corpori alio contactu, quam per operationem: & subdit, quod hoc genus contactus appellatur contactus virtutis. Et *art. 3. huius q.* probat, plures Angelos non posse esse in vno & eodem loco: ex eo quod nō possunt dari plures causæ efficientes, & totales, atque eiusdem ordinis respectu vnius & eiusdem operationis, & effectus: sicut (vt in eodem art. in argumento *sed contra*, testatur idē S. Doctor) non possunt dari plures causæ formales respectu vnius & eiusdem effectus formalis. Si autem Angelus iuxta mentem D. Thomæ non esset in loco per suam potentiam operativam actu operātem, & nomine contactus virtutis, per quem, inquit, Angelum esse in loco, non intelligeret operationē, non reddidisset congruam rationem ad ostendendum plures Angelos non posse esse simul in vno & eodem loco; ex eo quod nequeunt in illo simul vnam & eandem operationem elicere.

48. Aliud ex Caietano effugium.

Ex quo etiam fit manere exclusam solutionem aliam, quæ ex doctrina Caietani potest adduci, nimirum, mentem Angelici Præceptoris tantùm esse, quod sufficit ad hoc, vt Angelus sit in loco applicatio suæ virtutis ad operandū, absque aliqua tamē operatione, adhuc virtualiter transeunte in ipsum locum. Ex dictis igitur constat, hanc solutionem manere exclusam. Tum, quia applicatio virtutis ad operandum; iuxta mentem D. Thomæ, nihil est aliud quoad præsens, quàm ipsa actualis operatio: & proptereà postquam Angelicus Præceptor loco citato *ex 1. Sent. dist. 37.* dixit, quod aliquid determinari ad locum aliquem, non est, nisi in quantum per aliquem modum applicatur ad locum illum, & non ad alium; & quod applicatio vel intelligitur secudùm situm, aut contactum, aut secundum formam, vel secundum operationem aliquam, concludit Angelum non esse in loco, nisi in quantum alicui loco per operationem applicatur.

Eliditur.

Tum etiam, Quoniam loco citato *ex quodlibet o 1. a. 4.* apertè fatetur S. Doctor, priùs esse Angelum operari in locum, quam esse in illo: ex eo quod est in loco, quia operatur in illo: & ita per applicationem virtutis, per quam inquit esse in loco, apertè intelligit virtutē operativam, vna cum sua operatione. Tum denique. Quia nomine applicationis virtutis absque actuali operatione in locum, tātùm intelligitur iuxta sententiam Caietani, vt in hoc eodem dubio dicemus, quod Angelus cognoscat practicè, quòd debeat circa aliquid operari, & quod non habeat virtutem alibi impeditam, & cætera alia infrà referenda, quæ intimè includuntur in hoc, quòd Angelus sit deputatus ad custodiam alicuius, cùm tamen in illum nihil operetur; quandoquidem hoc ipso habet virtutem suam deputatam & applicatam ad operandum in locum: at hæc non sufficere ad hoc, vt Angelus ratione illorum absque operatione in locum dicatur esse in illo, videtur expressè affirmari à D. Thoma *in hac 1. p. q. 113. a. 6. ad 3.* vbi sic inquit: *Dicendum, quod Angelus etsi interdum derelinquat hominem loco: non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cùm est in cælo, cognoscit, quid circa hominem agatur: nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse.*

49. Alia evasio.

Nec tandem obest, si aliter occurras ad hæc testimonia dicens, ex eis tantùm haberi, Angelum esse in loco per contactum suæ virtutis, seu per suam operationem virtualiter saltem transeuntem, & per consequens, quod prædicta operatio sit Angelo ratio formalis essendi in loco non tamen quòd virtus operatiua Angeli sit illi ratio formalis immediata & proxima essendi in loco, seu fundandi vbicationem. Ex dictis igitur constat, hanc evasionem nihil obesse. Nam sicut hoc ipso quòd dicatur, formam substantialem, v g. animam nostram, esse in corpore per suam informationem, seu vnionem cum illo, ibidem involvitur, quòd ratio formalis essendi in prædicto corpore in actu primo considerata sit ipsa anima, & quòd informatio tantùm est ratio formalis in actu secundo, seu exercitium & determinatio virtutis informatiuæ, quæ est in anima: ex eo quòd prædicta informatio nihil est aliud, quàm exercitium virtutis informativæ residentis in anima. Ita etiam hoc ipso quòd dicatur, Angelū esse in loco per contactum suæ quantitatis virtutis, id est suæ virtutis operatiuæ, ibidem necessariò inuoluitur, & asseritur, illum esse in loco per suam quantitatem virtutis, id est per suam virtutem operativam, tan-

Refellitur.

quam per rationem formalem in actu primo consideratam,& per operationem tanquam per rationem formalem in actu secundo sumptam, seu tanquam per exercitium prædictæ rationis formalis, tribuens illi, quòd actu & in exercitio sit ratio Angelo essendi in loco:ex eo quòd prædicta operatio est exercitium directè correspondens rationi formali iam explicatæ, nempe quantitati virtutis.

Capreol. Ferrara. Hieronymus Rua. Zumel. Gonzalez Bannez. Henric. Godofred. Ægidius. Picus Mirandulan. Tho. Ang. Herbeus. Ioan. Parisiensis.

Vnde sententiam hanc sequuntur Capreolus *in 2.dist.2.q.1.* Ferrara 3.*contra Gentes cap.* 8 Hieronymus Rua *controuersia* 3. Scholastica de Angelis, Zumel *in hac q.art.1. in sua quæst.4.conclusione* 4. Gonzalez *in hac 1.part. disp.16.* Bañez, & plures alij ex discipulis D.Thomæ. Et pro eadem etiam referuntur Henricus *quodlibeto* 1.q.9. & *quodlibeto* 4.q.17. Godofredus *quodlibeto* 9.q.4. Ægidius *in 1. distin.37.q.1. §. Hæc igitur duo.* Picus Mirandulanus referens pro ea Thomam Anglicum, Herbeum, Ioannem Parisiensem & alios.

§. III. Ratio prior assertionis & decisionis dubij, ex eodem Angelico Doctore depromPta.

50. Ratio prior assertionis ex D.Thoma desumpta.

RAtio autem prior,& fundamentalis huius assertionis depromitur ex Diuo Thoma locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam id debet esse Angelo ratio formalis proxima, & immediata in actu primo essendi in loco, seu fundandi proximè vbicationem in illo, per quod habet in actu primo tangere ipsum locum. Et similiter id erit Angelo ratio formalis in actu secundo fundandi proximè vbicationem, seu id erit exercitium prædictæ rationis formalis, quod habet rationem actualis contactus Angeli ad locum. Sed quantitas virtutis, seu virtus operatiua illius in locum, est ratio formalis in actu primo, à qua habet Angelus vim proximam & immediatam in actu primo ad tangendum locum: & operatio virtualiter saltem transiens elicita à prædicta quantitate virtutis habet rationem actualis contactus virtutis respectu Angeli ad locum. Ergo ratio formalis in actu primo fundans proximè in Angelo vbicationem, erit sua quantitas virtutis, seu virtus operatiua:& ratio formalis in actu secundo fundans proximè eandem vbicationem, seu exercitium prædictæ rationis formalis,& determinatio illius fundans prædictam vbicationem, erit operatio Angelica virtualiter saltem transiens correspondens suæ quantitati virtutis.

Maior huius syllogismi videtur perspicua. Tum quia apertè constat in ratione formali, tam in actu primo, quam in actu secundo considerata, reperta in corporibus, nempe in quantitate molis:quæ quidem est ratio formalis in actu primo, fundans proximè vbicationem in loco circunscriptiuo: ex eo quòd est in actu primo ratio formalis tangendi locum;& id, quod est exercitium huius rationis formalis, nihil est aliud, quàm ipse contactus eiusdem quantitatis molis. Tum etiam, quia fundare proximè vbicationem in aliquo loco, nihil est aliud, quàm tangere illum: & ita eo modo quo aliquid fuerit ratio tangendi locum, & per huiusmodi contactum vniendi se illi, erit ratio fundādi vbicationē & per cōsequens, quod habuerit esse in actu primo rationē immediatā tangendi locum habebit etiam eodem modo esse rationem immediatam fundandi vbicationem;& quod fuerit ipsum exercitium tangendi eundem locum, seu ipse actualis contactus loci, erit etiam ipsum exercitium rationis fomalis fundandi proximè vbicationem.

Minor verò eiusdem primi syllogismi quoad primam eius partem, videlicet, quòd ratio formalis proxima in actu primo, à qua habet Angelus vim ad tangendum immediatè locum, sit sua quantitas virtutis:seu sua virtus operatiua in locum, suadetur ex eo, quòd ratio sic tangendi locum, debet esse aliqua quantitas residens in locato. Cumque in Angelo non sit quantitas molis, à qua habeat hanc vim tangendi, oportet, vt quantitas virtutis, quæ est in Angelo, nimirum sua virtus operatiua sit ei ratio tangendi hoc modo locum: siquidem (vt ex iam dictis constat,& ex statim dicendis amplius patebit) non est in eo alia quantitas, quæ possit illi esse ratio in actu primo tangendi immediatè locum.

51. Ex quo etiam eadem minor quoad secundam eius partem; nimirum, quòd operatio virtualiter saltem transiens elicita à quantitate virtutis Angelicæ sit actualis contactus virtutis, quo Angelus tangit locum, satis apertè colligitur. Tum, quia hoc ipso, quòd virtus tactiua Angeli respectu loci sit ipsa eius virtus operatiua in eundem locum, oportet, vt exercitium huius virtutis operatiuæ sit exercitium eiusdem virtutis tactiuæ:ac proinde sit ipse actualis contactus, qui est exercitium talis virtutis tactiuæ. Cumque operatio virtualiter saltem transiens sit exercitium prædictæ virtutis operatiuæ, inde est, vt ipsa sit exercitium eiusdem, vt rationis formalis tangendi ipseque actualis contactus. Tum etiam. Quia contactus,& vis tangendi debent pertinere ad eundem ordinem, ad eandemque lineam integram & completam per modum actus primi, & secundi, scilicet, vel ad ordinem & lineam essendi, vel ad ordinem & lineam operandi. Et ita si semel vis tactiua pertinet ad ordinem & lineam operandi per modum actus primi, & per consequens per modum virtutis operatiuæ: fit inde, vt ipse actualis contactus spectet ad eundem ordinem & lineam per modum actus secundi, atque adeò per modum operationis.

Tum prætereà. Nam ex eo quòd quantitas molis, vt spectat ad ordinem essendi, non verò ad ordinem operandi, habet in actu primo esse rationem proximam tangendi locum, quatenus vltima eius possunt esse simul cum vltimis loci idcircò actualis contactus quantitatis molis pertinet ad ordinem essendi per modum veluti actus secundi, non verò ad ordinem operandi, sed tantum dicit, quod vltima quantitatis sint simul actu,& in exercitio cum vltimis loci:ergo è contrà quoties virtus tangendi pertinuerit ad ordinem operandi per modum actus primi, toties ipse actualis contactus spectabit ad eundem ordinem per modum actus secundi, ac proinde per modum actualis operationis.

Tum denique. Quia tantùm est duplex contactus, alius quidem quantitatis molis; alius verò quantitatis virtutis, nempe operatio, vt constat ex Aristotele 8. *Physicorum cap.* 5 & *lib.* 1. *de Generatione c.6.* necnon ex D.Thoma in eisdem locis, & *lib.2.contra Gentes cap.* 56. Quare, cùm contactus immediatus, quo Angelus contingit locum, non sit contactus quantitatis molis, oportet, vt sit contactus virtutis, qui iuxta Aristotelem,& D.Thomam locis citatis est ipsa actualis operatio, virtualiter saltem transiens.

52. Confirm. Confirmatur ratione illa D. Thomæ, quam dubio præcedenti latiùs prosecuti sumus. Nam virtus tactiua loci, per quam Angelus proximè fundat vbicationem in illo, debet esse ita tactiua eiusdem loci, vt possit esse ratio tangendi nunc maiorem, nunc minorem, nunc indiuisibilem locum ex illis, quæ sunt intra sphæram locabilitatis Angelicæ,& prout ipsi libuerit:sed sola quantitas virtutis, seu virtus operatiua Angeli in locum potest hoc habere:ergo sola ipsa potest esse ratio tangendi locum

cum, solumque exercitium illius, nempe actualis operatio, quærit esse actualis contactus eiusdem loci: & per consequens sola prædicta quantitas virtutis vnà cum sua operatione poterunt esse ratio proxima & immediata immediatè fundandi, tam in actu primo, quàm in actu secundo prædictam vbicationem. Vtraque consequentia ex dictis, & ex duabus præmissis huius rationis satis liquet, sicut etiam maior ex dictis dubio præcedenti sufficienter constat, & amplius patebit ex dicendis in hac eadem disputatione, dum ostenderimus, Angelum posse nunc in maiori, nunc in minori loco ex illis, quæ sunt intra sphæram suæ locabilitatis, & activitatis, se collocare.

Minor verò etiam liquet ex dictis dubio præcedenti. Nam cùm quantitas virtutis Angelicæ, seu virtus operativa illius sit libera, ac proinde non debeat operari quantum potest, & secundum totum, quod habet de perfectione, sed iuxta beneplacitum voluntatis Angelicæ: inde est, vt secundùm virtutem tactivam loci, quam habet, possit esse ratio tangendi nunc maiorem, nunc minorem, nunc indivisibilem locum, quatenus potest esse ratio operandi in maiori vel minori, aut indivisibili loco. Cæterùm substantia Angeli, aut quævis alia ratio inventa in illo tantùm sunt rationes essendi iuxta propriam perfectionem, & tantitatem (vt sic dicamus illius: & ideo semper eodem modo, ac omnino invariabiliter tribuunt in actu secundo Angelo suum effectum: & propterea nequeunt esse illi ratio immediata essendi in actu secundo in loco variabiliter, ita vt nunc sit in maiori, nunc verò in minori loco, vt loco citato latiùs prosecuti sumus.

§. V. *Solutio prior adversariorum ad hanc priorem rationem D. Thomæ & eius eversio.*

53. Occursus pro adversariis. *Molin. Valent.*

NEc obest, si occurras primò ad hanc rationem D.Thom. ex doctrina Molinæ, Valentiæ, & aliorum adversariorum, verum esse, rationem formalem in actu primo, & proximam essendi in loco, seu fundandi vbicationem esse in Angelo virtutem tactivam eiusdem loci, si nomine prædictæ virtutis intelligatur id, ratione cuius potest immediatè iuxta poni circa locum, quo, qui est (vt sic dicamus) immediatè vnibilis cum illo, ac potest fundare præsentiam ad eundem locum. Sicut etiam verum est actualem contactum virtutis esse ipsum exercitium prædictæ rationis formalis, si nomine prædicti cõtactus intelligatur ipsa immediata iuxta positio Angeli ad locum, seu ipsa immediata vnio & præsentia fundamentalis illius ad eundem locum. Cæterum negandum est, hanc virtutem tactivam sic intellectam solùm reperiri in quãtitate virtutis sive in virtute operativa eiusdem Angeli. Sicut etiam negari debet, contactum locati ad locum esse solummodò, vel contactum quantitatis molis, vel contactum quantitatis virtutis, qui fit operatio: ac proinde quantitatem adæquatè dividi in quantitatem molis, & prædictam quantitatem virtutis: sed propriam substantiam Angelicam ratione suæ perfectionis (quæ perfectionis quantitas, ac proinde virtutis, queit etiam appellari) posse esse immediatam rationem tangendi contactu isto virtutis locum absque actuali operatione: ex eo quòd ad prædictum contactum solùm requiritur immediata iuxta positio propriæ substantiæ Angelicæ ad locum, quæ quidem iuxta positio est immediata vnio, & præsentia fundamentalis eiusdem Angeli ad prædictum locum.

Vnde iuxta sensum dictum concedunt maiorem, & negant minorem. Et ad omnes probationes eiusdem minoris, præterquam ad vltimam desumptam ex testimoniis Aristotelis, & D.Thomæ ex nuper dictis occurrunt. Et ad vltimam dicunt, quòd licèt Aristoteles, & D. Thomas locis relatis solum meminerint contactuum, qui fiunt secundùm quantitatem molis, aut media actione, non sequitur, quod negaverint, vnionem prædictam posse appellari contactum virtutis; sed solùm retulere duos illos modos contactus, quia sufficiebat suo instituto, quod erat agere de actione, & passione. Et ita proposuerunt primum contactum, qui fit secundum quantitatem molis, quia præsupponitur actioni, & adiecerunt secundum, ad explicandum, quomodo posset reperiri actio mutua, & non mutua: sicut tactus interdum est mutuus, vt quando fit media quantitate molis, & interdum non mutuus, vt quando quis iniuria afficit nos, dicimus, quod tetigit nos.

Potestque hæc solutio iuvari ex eo quod contactus, quo Angelus tangit locum, tantum est contactus quidam metaphoricus, & abusivè talis: ad istum autem contactum virtutis non videtur necessario requiri actionem; sed sufficit quævis immediata iuxta positio substantiæ Angelicæ ad locum: quia eo ipso sunt quodammodò vnita, & substantia Angeli fundat immediatam præsentiam ad eundem locum, & quodammodò ita se habet respectu loci, ac si per quantitatem molis contingeret illum: ac proinde ratione prædictæ iuxta positionis habet aliquid similitudinis cum contactu proprio & quantitativo, in qua aliquali similitudine prædictus contactus metaphoricus consistit. Fulcitur hæc solutio

54. Impugnatio solutionis prædictæ.

Cæterùm hæc solutio licèt prima facie legitima videatur, nihilominùs vim rationis Angelici Præceptoris non enervat. Tum, quia ex his, quæ dubio præcedenti latè diximus, satis constat, substantiam Angeli non posse esse ei proximam & immediatam rationem essendi in loco, ac proinde nec tangendi illum aut iuxta ponendi se circa ipsum: atque adeò nequit dari aliquis contactus virtutis substantiæ Angelicæ ad locum, qui immediatè fundetur in prædicta substantia. Tum etiam. Quia prædicta solutio est contra Angelicum Præceptorem, & Aristotelem, vt ex dictis §.1. huius dubij liquet. Quoniam ipse loco citato *ex 1. Sentent. dist. 17.* ex doctrina Aristotelis, imò ex communi Philosophorum sententia distinguit duplicem contactum aliũ quidem quantitatis molis, alium vero quantitatis virtutis, qui fit secundum operationem: & hinc concludit, quòd Angelus, qui non potest tangere locum per quantitatem molis, queit solummodò contingere illum per quantitatem & contactum virtutis, qui fit secundùm operationem. Si autem iuxta Aristotelis, & D.Thomæ mentem esset alius contactus præter contactum quantitatis molis, & contactum quantitatis virtutis, qui fit secundùm operationem, non rectè deduxisset Angelicus Doctor ex doctrina Aristotelis, & communi sententia Philosophorum, Angelum non posse contingere locum, nisi contactu virtutis secundũ operationem, ex eo quòd nequit contingere illum contactu quantitatis molis: siquidem vltra hunc contactum, & contactum, qui fit secundùm operationem, restaret alius contactus, secundùm quem posset tangere prædictum locum.

Deinde contra eandem solutionem vrget, quòd re bene perpensa, in Angelis non potest dari aliã quãtitas virtutis, quæ sit ei ratio proximè tangendi locum connaturalem (de quo solo in hac assertione fit sermo) præter virtutem eius operativam per operationem virtualiter saltem transeuntem in

in eundem locum:ac proinde nec potest dari alius contactus virtutis respectu loci præter contactum secundum operationem prædictam. Sicut etiam in corporibus non potest dari alia ratio se immediate tangendi, nisi quantitas molis. Et per consequens quantitas tactiua loci connaturalis adæquate diuidetur in quantitatem molis, & quantitatem virtutis, quæ est virtus operatiua. Et similiter contactus, in contactum quantitatis molis, & contactum virtutis, qui est secundùm operationem.

55. Cuius ratio quoad hoc, quod est solam virtutem operatiuam Angeli posse esse quantitatem virtutis, per quam sit tactiua proximè loci sibi connaturalis, solamque operationem eius virtualiter saltem transeuntem esse ipsum contactum virtutis (cætera enim probatione non indigent, facilè sub hac forma reddi potest. Quoniã id quod est Angelo quantitas virtutis ratioque immediatè tangendi locum connaturalem, debet habere aliquam connexionẽ, aliquamque (vt sic dicamus) vnibilitatem cum ipso loco ita vt sit aliqua subordinatio inter vtrumque ex eo quòd vel prædicta quantitas virtutis subordinetur loco, vel possit illum sibi subordinare: sed hoc solùm potest conuenire virtuti operatiuæ Angelicæ respectu loci connaturalis eidem Angelo: ergo sola prædicta virtus operatiua potest esse quantitas virtutis, per quam Angelus immediatè queat tangere prædictum locum: & per consequens sola operatio, correspondens huic virtuti operatiuæ, erit ipse contactus Angeli respectu sui loci connaturalis. Hæc vltima consequentia ex priori apertè deducitur, vt ex dictis liquet. Prior verò ex vtraque præmissa.

Maior autem videtur perspicua. Tum quia id experimur in quantitate molis, quæ est ratio corpori immediatè tangendi locum: nam talis quantitas habet debitam connexionem, debitamque vnibilitatem cum loco, ratione cuius propter suam imperfectionem subordinatur illi, non verò subordinat sibi eundem locum. Tum etiam, quia quantitas virtutis, & ratio tangendi locum tribuit locato, vt habeat completè, & proximè rationem veluti formæ intrinsecæ respectu loci: & propterea locatum, vt habet hac rationem tangendi locum, veluti suscipitur intra eundem locum: ideoque inter locum, & locatum, vt habet hanc rationem formalẽ, debet esse sua vnio, suusque contactus immediatus illis proportionatus. Constat autem, quòd inter formam, & id, cuius est forma, adhuc extrinseca, debet esse sua connexio, & vnibilitas, suaque subordinatio illis proportionata. Tum denique. Quia etsi locatum, & locus sint res adeò distinctæ in ratione entium, nihilominùs in ratione indistantium à polis mundi, & à centro terræ constituunt quodammodò vnum: ex eo quòd (modo infrà innuendo) habent eandem distantiam, & ita debet esse inter illa aliqua connexio, & subordinatio, taliter vt vel locus subordinetur locato, & rationi formali suæ locabilitatis, seu virtutis tactiuæ respectu loci, vel è contra locatum subordinetur loco.

Minor autem etiam liquet. Quoniam si considerentur cuncta, quæ sunt in Angelo, pertinentia ad ordinem essendi, & non ad ordinem operandi, non habent connexionem cum loco corporeo, ita vt dicant aliquam subordinationem ad illum: quia ratione suæ eminentiæ, & immaterialitatis habent, quòd non subordinentur corpori: & per consequẽs, quòd sint absoluta ab illo, careantque connexione cum ipso. Et similiter nec locus corporeus habet prædictam subordinationem ad Angelum, aut ad aliquam rationem eius præcisè pertinentem ad ordinem essendi, & non ad ordinem operandi: quandoquidem corpus non pendet ab Angelo, neque ab aliqua ratione in eo inuenta, quæ præcisè spectet ad ordinem essendi, quippe quod nihil accipit ab eo sic sumpto. Cæterum si Angelus consideretur secundùm suam virtutem operatiuam, tunc licèt secundùm hunc non dicat cõnexionem talis conditionis, vt per illam Angelus subordinetur simpliciter loco corporeo, quia hoc (vt statim dicemus) eius dignitati, & eminentiæ derogat: attamen dicet connexionem cum eodem loco talis rationis, vt per illam possit subordinare sibi locum, & media sua operatione, tanquam exercitio necessariò requisito, subordinat de facto sibi prædictum locum, colligaturque illi, ac tandem vnitur quodammodò ipsi.

Potestque hæc probatio prædictæ maioris elucidari & explicari ex eo, quòd quæuis ratio formalis debet pertinere, vel ad ordinem essendi, vel ad ordinem operandi: quia isti duo ordines adæquatè diuidunt omnem ordinem rerum. Et ita, si semel Angelus, & rationes in eo inuentæ non habẽt aliquã connexionem cum loco, ita, vt subordinent illum sibi, vt pertinent ad ordinem essendi, vt ex dictis patet: oportet, vt solùm habeant connexionẽ cum illo, vt spectant ad ordinem operandi: atque adeò, quòd sola virtus immediate operatiua Angeli habeat hanc connexionem cum loco corporeo, ita vt queat illum sibi subordinare: & per consequens etiam oportebit, quòd sola ipsa sit ratio immediatè tangendi eundem locum. Elucidatur.

56. Ex quo fit primò, nihil iuuare hanc solutionem id, quod ad eam iuuandã *n.* 53. adductum est. Nam licèt contactus, quo Angelus tangit locum corporeum, sit metaphoricus, & abusiuè talis; nihilominùs ratio metaphorica contactus in illo inuenta debet fundari in potentia operatiua, & operatione Angeli, quæ propriè habeant rationem talium: sicut in vniuersum quæuis ratio metaphorica debet fundari in aliqua ratione, quæ propriè sit talis, quæ quidem quoad præsens, sicut debet dicere rationem quandam habentem connexionem cum loco corporeo, idest, rationem potentem subordinare illum sibi, & defacto subordinantem eundem locum, quando prædicta ratio est sub suo actuali exercitio: ita etiam debet esse virtus operatiua Angelica, quę sola potest sibi subordinare locum; quæque defacto, & actu illum sibi subordinat, dum est sub suo actuali exercitio, nempe sub sua actuali operatione. Enervatur, id quo conatia solutionem nititur.

Fit secundò, nihil etiam referre aut fauere huic solutioni id, quod inter proponẽdum ipsam dictum est, nimirum, actualem contactum Angeli ad locum tantùm esse iuxta positionem immediatam Angeli ad eundem locum, & ad hanc non requiri aliquam operationem.

Ex dictis igitur fit, hoc nihil obesse. Quoniam hæc iuxta positio positiua, & immediata Angeli ad locum nequit iuxta dicta dari, nisi præcedat contactus secundum operationem fundans ipsam: siquidem non est vnde colligentur, vndeque locus connaturalis Angelo subordinetur ipsi: cùm tamen debeat illi subordinari, hoc ipso quòd immediatè vniantur, & inter se colligentur.

57. Nec obest, si ad totam hanc vltimam impugnationem occurras, non esse inconueniens, quòd Angelus secundùm suam substantiam, aut secundùm alia quæ in eo sunt pertinentia ad ordinem essendi, & non ad ordinem operandi, habeat connexionem cum loco corporeo, dependeatque ab illo: ex eo quòd est (vt sic dicamus obligatus ad essendum in aliquo loco; nec potest ab omni loco absolui, quãuis aliter sit obligatus ad locum, ac corpus: quoniã corpus Alia euasio vltimæ impugnationis.

corpus petit certum & determinatum locum, vt grave deorsum, leue locum sursum: ex eo quòd loca connaturalia corporum sunt conseruatiua illorum, & hæc vis non reperitur, nisi in certo & determinato loco, quem exposcunt. Angelus autem non conseruatur propter sui eminentiam à loco corporeo, & ideò non exigit certum & determinatum locum.

Refellitur. Non igitur hoc obest. Nam hæc solutio apertè est contra D. Thomam loco .54 referendo. Nā ideò Angelicus Doctor expressè docet, Angelum, si ei libuerit, posse absolui ab omni loco, ex eo quòd potest suspendere omnem operationem virtualiter saltem transeuntem, qua operetur in locum: & ideò connexio, quam secundùm rationem formalem in actu primo consideratam essendi in loco habet cum eodem loco, est connexio eminentialis consistens in hoc, quòd non subordinetur loco, nec sit obligatus illi, & nihilominùs possit sibi illum subordinare, vnirique cum illo, & defacto subordinet eundem sibi, vniaturque cum eo: quoties iuxta beneplacitum suæ voluntatis habuerit actuale exercitium suæ virtutis tactiuæ & operatiuæ, nempe operationem virtualiter saltem transeuntem in locum: ad eum proportionalem modum quo omnipotentia Dei habet connexionem cum creaturis possibilibus ex eo quòd potest illa, sibi subordinare, vnirique cum illis, tanquam causa efficiens cum suo effectu, & defacto illas sibi subordinat, & cum eisdem modo dicto vnitur, dum actu & in exercitio illas producit.

59. Vlterius exercitur. Deinde contra hanc solutionem vrget, quòd forma substantialis, & perfectissima, qualis est anima nostra rationalis, hoc ipso quòd sit perfectissima, non est obligata corpori, sed potest ab eo absolui, nec cùm vnitur illi, subordinatur ipsi, aut ab eo pendet in suo *esse*: sed potiùs subordinat sibi prædictum corpus: & (vt sic dicamus) non continetur; sed potiùs continet corpus in esse: & propterea connexio, quam habet cum corpore, consistit in connexione quadam eminenti, qua potest illud sibi subordinare *suam vim informatiuam: & defacto illud sibi subordinat, quoties datur exercitium correspondens prædictæ virtuti informatiuæ. Ergo eadem ratione locabilia perfectissima inter omnia, qualia sunt substantiæ Angelicæ, habebunt esse talia per fectissimo modo, ac proinde secundùm suam vim locabilem, quæ est eis ratio tangendi locum, & essendi in illo, non erunt obligata loco, sed poterunt ab eo absolui & connexio, quam cum illo habent, erit connexio eminens, consistens in hoc: quòd possit Angelus sibi subordinare locum & defacto illum sibi subordinet, cùm libuerit, siue cùm habuerit contactum secundùm operationem respectu loci, qui quidem contactus est actuale exercitium suæ virtutis operatiuæ.

*secundum

Patet consequentia. Tum ex paritate rationis. Tum, quia locabilia perfectissima habent rationem perfectissimæ formæ, aut quasi formæ, extrinsecæ tamen: & ita debent subordinare sibi loca, in quibus connaturaliter locantur, non verò subdi illis: sicut formæ perfectissimæ (intrinsecæ tamen) subordinant sibi sua subiecta, & non subduntur secundum suum *esse* illis. Tum deniquè (id, quod ex præcedenti sequitur.) Quia maiorem connexionem debet habere forma intrinseca cum suo subiecto, quam forma extrinseca qualis est res locabilis cum suo quasi susceptiuo, scilicet loco: quia prior illa forma per se & ab intrinseco est pars cōponēs cum altera comparte, nempe cum subiecto, vnum & idem per se compositum, secùs verò prædicta forma extrinseca: at hoc ipso, quòd forma intrinseca sit eminens, illa connexio non debet esse talis, vt subordinetur suo subiecto; sed debet consistere in hoc, quod possit illud sibi subordinare, & de facto ipsum subordinet, hoc ipso quòd talis forma sit sub actuali exercitio informandi. Ergo quoties forma extrinseca, qualis est res locabilis, fuerit in *esse* talis eminens, tunc connexio rationis locandi cum loco, tantùm consistet in hoc, quòd possit esse ratio subordinandi sibi locum, & defacto hoc habeat, quoties prædicta ratio fuerit sub suo actuali exercitio.

§. VI. *Posterior solutio prioris rationis D. Thomæ ex dictis refellitur.*

Ex quibus omnibus fit, nihil obstare posteriorē solutionem, quam alij ex aduersariis tradunt huic primæ, & principali rationi D. Thomæ nempe, concedendam esse maiorem, in qua asseritur, rationem formalem, à qua habet Angelus esse in loco, seu fundare vbicationem in illo, esse virtutem tactiuam illius, &c. cæterùm negandam esse minorem, in qua dicitur; quòd prædicta virtus tactiua solummodò est virtus operatiua illius in locum, ac proinde quòd actualis contactus sit operatio virtualiter transiens. Quoniam nec prædicta virtus; imò nec propria substantia Angelica est Angelo ratio proxima tangendi locum vt in præcedenti solutione intendebatur, sed sicut in corporibus vltra propriam substantiam datur quantitas molis pertinens ad ordinem essendi, ita etiam vltra substantiā Angelicam datur sua quantitas virtutis, spectans etiam ad ordinem essendi, quæ quidem nihil est aliud, quam modus quidam superadditus illi, præbens Angelis id quod tribuit quantitas molis corporibus. Quamuis in assignando modo isto in quo consistit prædicta quantitas virtutis non omninò conueniant aduersarij, solutionem istam tradentes. Nam aliqui ex illis existimant, modum istum esse concreatum cum substantia Angelica, semperque ac necessariò illi conuenire. Vazquez verò loco infrà in hoc eodem dubio referendo credit, pendere à libera voluntate Angeli, ab illoque produci. — 60. Vltimum effugium aduersariorum. — Vazquez.

Ex dictis igitur constat, hanc solutionem satis manere impugnatam. Siquidem sicut cæteræ aliæ rationes in Angelo inuentæ, hoc ipso quòd præcisè pertineant ad ordinem essendi, & non ad ordinem operandi, non possunt esse rationes tangēdi locum corporeum, & connaturalem Angelo: ex eo quòd nequeunt illum sibi subordinare, & ex alio capite ratione suæ eminentiæ nequeunt eidem subdi, & subordinari; cùm tamen ad rationem virtutis tactiuæ loci requiratur prædicta subordinatio vel loci ad locatum, & virtutem tactiuam illius, vel è contrà: ita etiam modus iste superadditus, hoc ipso quòd præcisè spectet ad ordinem essendi & non ad ordinem operandi, nequibit esse ratio immediata & proxima tangendi prædictum locum. — 61. Refellitur.

Confirmatur primò. Quia Angelus non est in loco ex eo, quod indigeat illo ad conseruationem sui *esse* sicut in corporibus contingit: atque adeò non est in eo, vt perficiatur ab ipso; sed potiùs vt aliquomodo perficiat eundem locum. Ergo oportebit, aliquid deriuari ab Angelo in locum, ad hoc vt sit in illo: & per consequens ratio formalis tactiua loci erit virtus operatiua eiusdem Angeli in eundem locum, & contactus illius erit operatio media qua perficit locum. — Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Nam anima rationalis in illo priori, in quo intelligitur esse in se & per se subsistens & non concipitur vnita corpori, non intelligitur esse in eodem corpore: quia deest illud complementum vnionis, & informationis, in quo debent — Confirm. 2.

bent, tam anima, quàm corpus communicare, ita vt prædictum complementum sit perfectio vtriusque: ergo à fortiori Angelus non dicetur vnitus loco ex perfectione, seu entitate quæ præcisè maneat in illo, nisi detur aliquod complementũ, in quo vtrũque communicet, quodque ex parte vtriusque se teneat: ac proinde nisi detur actio Angeli in locum, ratione cuius prædictus Angelus locum perficiat. Hæc secunda cõsequentia patet ex priori: prior verò ex antecedenti. Quoniam maiorem conuenientiam habent ad vnionem, anima rationalis, & corpus, quàm Angelus & locus corporeus: ergo si ad vnionem animæ cum corpore requiritur prædictũ complementum perficiens corpus, etiam ad vnionem Angeli cũ loco desiderabitur aliquod cõplementum, & exercitium, quo locus ipse perficiatur: quod quidem (vt constat.) non potest esse aliud, quàm contactus virtutis secundùm operationem.

62. *Impugnatur tandem solutio hæc.* Tandem contra hanc vltimam solutionem quoad id, in quo authores illius discriminãtur, obiici potest, quòd si semel prædictus modus præcisè pertinet ad ordinem essendi & est cõcreatus cum Angelo, non potest esse ratio fundandi præsentiam, nunc ad maiorem, nunc ad minorem, nunc denique ad indiuisibilem locum vt constat ex illis, quæ in hoc eodem dubio *n.* 56. dicebamus & *dubio præcedenti n.* 31. latiùs prosecuti sumus: ergo nec poterit esse ratio essendi in loco, aut tangendi immediatè illum. Patet consequentia. Quia ratio immediatè tangendi locum debet habere conditiones in antecedenti relatas.

Antecedens verò probatur. Quoniam cùm modus iste sit ratio tangendi locum, præcisè quia est, & quia habet tantam, vel tantam perfectionem, oportet, vt sicut semper est eodem modo, semperque habet inuariabilem perfectionem suam, quippe mensuratam per æuum, ita semper sit ratio repletionis tanti loci, quanti potest ex natura sua, & secundùm vltimum suæ virtutis. Si verò prædictus modus (vt vult Vasquez) non est concreatus cum substantia Angeli, sed liberè à voluntate illius producitur, non erit accommodatus ad hoc, vt sit Angelo ratio proxima fundandi vbicationem in loco. Quoniam etsi vbicatio ipsa pendeat à libera voluntate Angeli, secùs tamen ratio fundandi illam, sed hæc debet semper, & necessariò conuenire, vt experimur in corporibus, ad instar quorum debemus concipere virtutem tactiuam Angeli respectu loci.

63. *Obiectio.* Nec refert, si contra cardinem, in quo omnes impugnationes vtriusque solutionis vertuntur, nẽpe, virtutem tactiuam loci, & contractum illius debere esse talis conditionis, vt subordinent sibi locum, obiicias, quòd Angelus participat à loco rationem veluti situs in illo, & distantiæ à polis mundi, & centro terræ: ergo in isto genere locabilitatis, & eorum, quæ ad eam pertinent, potiùs Angelus subordinabitur loco, quàm è contrà. Antecedens probatur. Nam locus secundùm se dicit illam distantiam, & rationem situs: Angelus autem non dicit eam secundùm se: atque adeò habet ipsam participatiuè à loco.

Respondetur. Respondetur enim, quòd sicut in informatione animæ rationalis ad corpus, potest considerari id, quod perfectionis, & deinde id, quod imperfectionis, & limitationis inuenitur: ex quibus primũ illud prouenit ab anima, & in eo subordinat sibi corpus; secundũ verò potest prouenire à corpore, vt à prima redice: quia proprium est materiæ limitare hoc modo informationem formæ, & ideò quoad istam rationem, sic sumptam subordinatur prædicta informatio materiæ: ita etiam in cõtactu virtutis, quo Angelus tangit locum, potest considerari id, quod

C perfectionis est, secũdùm quòd fundat vbicationẽ, & certam distantiam à polis mundi, & à centro terræ: & secundùm hanc rationem subordinat sibi locum: deinde id, quod imperfectionis, & limitationis est: quia id, quod habet esse in loco diffinitiuè, qualiter Angelus est in illo, quodammodò finitur & coarctatur per locum quoad exercitium essendi in illo, & fundandi vbicationem: & quoad istam rationem limitationis suo modo subordinatur illi. Cæterum cum hoc stat, vt absolutè & simpliciter loquendo, potiùs locus subordinetur Angelo, & rationi formali tactiuæ loci, quæ est in eodem An-

D gelo, necnon & contactui virtutis, quo ab eo tangitur, quàm è contra Angelus loco: quia vnio vtriusque incipit ab Angelo, ex eo quòd iste trahat ad se locum. Sicut quando superiora vniuntur inferioribus, tunc vnio incipit à superioribus trahentibus, & subordinantibus sibi inferiora: & proptereà saltem absolutè & simpliciter loquendo, inferiora subordinantur superioribus: ac proinde idem etiam in præsenti continget, vbi Angelus, qui est locabile superius & eminentissimum, vnitur rei inferiori, nempe loco corporeo.

E

§ VII. *Ratio 2. assertionis, & decisionis dubij ex eodem Angelico Præceptore deducta.*

64. *Secunda ratio assertionis ex Angelico doctore deducta.* Secunda, & principalis ratio assertionis deducitur ex D. Thoma loco citato *ex* 1. *Sentent. dist.* 37. *q.* 3. *art.* 1. *ad* 4. & *quodlibeto* 6. *art.* 3. potestque ad hanc formam redigi. Nam id, quod est Angelo ratio proxima fundandi vbicationem, seu ratio immediata tangendi locum, debet esse ita eleuata & eminens, vt possit etiam esse illi ratio absoluendi se ab omni loco, dum Angelo libuerit: sed hoc solùm potest conuenire virtuti illius operatiuæ in locum: ergo sola prædicta virtus erit ratio proxima fun-

F dandi vbicationem, & tangendi locum: & per consequens solus contactus virtutis, qui sit secundùm operationem, erit exercitium huius virtutis tactiuæ medio quo Angelus fundat actu prædictam vbicationem. Hæc secunda consequentia ex priori, & ex dictis satis liquet. Prior verò ex vtraque præmissa constat. Maior autem est D. Thomæ loco nuper relato *ex* 1. *Sentent.* vbi (vt suprà etiam vidimus) sic inquit: *Non reputo inconueniens, quod Angelus sine loco possit esse, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet; nec est inconueniens,*

G *vt tunc nusquam, vel in nullo loco esse dicatur. Sicut etiam non est inconueniens, quòd nullo colore coloratus dicatur: sed tamen hoc non est imaginabile: quia imaginatio continuum non transcendit.*

Et deinde eadem maior suadetur: tum ex iis, quæ nuper dicebamus, quòd sicut forma perfectissima inter omnes formas debet ita esse ratio informãdi, vt possit absolui ab omni informatione, & in se sola, & per se subsistere: ita etiam ratio locabilitatis perfectissima, oportet, vt sit ita eminens, vt possit ei, cui inest, esse ratio absoluendi se ab omni loco. Tum etiam. Quia perfectissimum corpus, quale

H est cælum empyreum, habet ratione suæ perfectionis supra alia corpora, quòd absoluatur à loco secundùm se totum, licèt quia est inuolutũ cum imperfectionibus corporis, non sit omnino absolutũ à loco, sed per accidens, & secundùm partes sit in illo, vt N. Complutenses *in lib. Physicorum disput.* 19. *num.* 43. optimè explicant: *N. Comp.* ergo substantiæ eleuatiores, quales sunt Angeli, poterũt omnino absolui à loco, & nullibi esse: & per consequens id, quod est eis ratio essendi in loco, erit quid ita eminens, vt possit ita esse illis ratio essendi in eo, vt queant etiã absolui ab eodem loco. Tum denique. Quia ideo

corpora

corpora inferiora nequeunt, quantum est ex se, absolui à loco, quoniã ipsa, & eorum vis locabilis pendet à primo corpore, vt à primo continente, eique saltem simpliciter & absolute subordinantur: ergo cùm hæc imperfectio, & dependentia deroget eminentiæ Angelicæ, consequens est, vt ratio essendi in loco, quæ in eis reperitur, ita sit illis ratio essendi in prædicto loco, vt queat etiam esse eis ratio absoluendi se ab omni loco.

65. Explicatur testimonio D. Thom. Vnde Angelicus Præceptor hoc ipsum loco citato ex quodlibeto 6. explicans sic inquit: *Alia opinio est eius, quod locus sit superstes corporis continentis, non quidem in quantum est huiusmodi corporis quod immediatè continet, alioquin sequeretur, quod corpus quiescẽs non semper esset in eodem loco puta si homo staret in fluuio, per cuius decursum semper renouarentur superficies aquæ circa ipsum: sed superficies corporis immediatè continentis habet, quod sit locus ex ordine ad primum continens: vnde accipitur idem locus secundùm eundem situm ad primum continens: & propter hoc locus est immobilis. Secundum ergo hanc opinionem, quæ vera est, necessitas essendi in loco conuenit corpori ex hoc quod dependet à primo continente: & propter hoc primum continens non est in loco, nisi per accidens, & secundùm partes*, vt dicitur in 4. Physicorum. *Angelus autem non dependet à primo continente, nec etiã corpus gloriosum quod perficitur per animã ex diuina fruitione beatificam. Et ideo nulla necessitas est, quod corpus glorificatum, aut Angelus ab aliquo corpore ambiatur*: ac proinde quòd alicubi necessariò sit vt in loco, quia illud, quod non necessariò indiget superficie ambiente ipsum, aut spatio separato sibi æquali, nec aliquo modo dependet à corpore continente, potest secundùm hanc rationem esse sine omni loco, vt benè notauit Capreolus *in 2. dist. 2. quæst. 1. artic. 1 conclusione 2.*

Capreolus. Minor autem prioris syllogismi huius secundæ rationis, in qua ex vi particulæ exclusiuæ in ea contentæ duæ includuntur exponentes, prima quidem, quòd virtus operatiua Angeli habeat illa, quæ in eadem referuntur, satis quoad primam exponentem constat ex illis, quæ ex D. Thoma dicebamus, nimirum, quod exercitium virtutis operatiuæ Angelicæ in locum est exercitium liberum, nempe operatio eius in eundem locum: & ita virtus operatiua sicut potest actu & in exercitio esse Angelo ratio existendi in loco, si actu detur contactus virtutis secundùm operationem progrediens à prædicta virtute operatiua: sic etiam poterit esse ratio absoluendi se ab omni loco si nullibi operetur, nullumque contactum virtutis secundùm operationem habuerit.

Ex quo etiam eadem minor quoad secundam exponentem, videlicet, quòd nihil aliud possit Angelo ita esse ratio fundandi vbicationem in loco vt simul etiam queat illi esse ratio absoluendi se ab omni loco, probatur. Quoniam sicut cæteræ aliæ rationes repertæ in Angelo, & pertinentes præcisè ad ordinem essendi, & non ad ordinem operandi, sunt quid omninò necessarium, & habent suum exercitium cum omnimoda necessitate: ita etiam ratio existendi in loco, si præcisè pertineat ad ordinem essendi, & non ad ordinem operandi, ac proinde si non sit ipsa virtus operatiua Angeli, erit quid omninò necessarium, & habebit suum exercitium cum omnimoda itidem necessitate & ita non poterit esse ratio essendi in loco ita eminens, vt simul possit esse ratio Angelo absoluendi illum ab omni loco.

§. VIII. *Obiectiones contra hanc secundam rationem D. Thomæ, cum enodationibus earum.*

66. Obiectio prima contra secundam rationem D. Thomæ. Nec refert, si contra rationem hanc obijcias primò, quòd si aliquid probaret, conuinceret vtique, Angelum omninò necessariò absoluendum esse à loco: ac proinde non posse esse in illo rationẽ aliquam essendi in loco. Nam ratio D. Thomæ nititur in perfectione & eminentia Angeli supra corpus: ergo sicut primum corpus propter excessum, quem habet supra alia corpora, semper & necessariò habet absolui à loco secundùm se totum, & per consequens non habet rationem formalem fundandi vbicationem, nisi tantùm per accidens, & secundùm partes: ita etiam Angelus, ob excessum suprà omnia corpora, debebit omnimodè absolui à loco, ita vt semper & necessariò ei conueniat non esse secundùm aliquid sui in loco: atque adeò non erit in eo assignanda ratio formalis, per quam fundet vbicationem.

Respondetur. Respondetur, esse disparem rationem. Nam quòd primum corpus necessariò absoluatur à loco secundùm se totum, non derogat eius perfectioni consistenti in hoc, quòd possit communicare cum aliis corporibus continendo, & perficiendo illa, ac tandem subordinando ea sibi: quia licèt non sit in loco; est tamen locus communis omnium corporum. Et propterea potest immediatè tangere, continere, ac subordinare corpus inferius sibi contiguum, & eo mediante cætera alia corpora. Cæterùm quòd Angelus necessariò absoluatur à loco, derogat perfectioni Angelicæ. Quia cum non sit locus communis corporum, nequit habere perfectionem sibi debitam communicandi cum corporibus subordinando illa sibi, nisi possit esse in eisdem vt in loco: quandoquidem media operatione: & subordinatione corporum ad seipsum habet esse in eis vt in loco: Et ideò perfectio Angeli non exigit: quòd necessariò absoluatur à loco, sed quòd sicut potest subordinare, & non subordinare sibi corpora, operando in illa, quandoquidem liberè omninò in illis operatur: ita possit, si ei libuerit, absolui ab omni loco, quatenus queit absolui ab operando in illum.

67. Secunda Obiectio. Nec etiam refert, si secundò contra eandem rationem cum Iuniore quodam obijcias: quòd Angelus (supposito quòd existat) ex propria natura habet, quod debeat existere intra mundum istum, aut extra: sed quocumque modo existat, necessarium est quod sit præsens alicui loco vero, vel imaginario: ergo Angelus, supposito quod existat, ex propria natura habet, quod semper sit præsens alicui loco. Probatur minor. Quia si Angelus sit intra mũdum necessarium est, quod sit præsens alicui corpori, aut parti ipsius mundi: si vero sit extra mundum, oportet, vt sit præsens spatio imaginario, sicut ibi esset præsens aliquod corpus, si Deus ibidem extra mundum illud produceret.

Responsio eius. Respondetur, negando maiorem Nam esse intra, aut extra mundum, vt in præsenti sumitur, nempe localiter, non sunt prædicata contradictoria, vel immediatè opposita, quorum vnum necessario debeat conuenire Angelo, supposito quod existat, sed datur status medius, scilicet esse nullibi: siquidem idem est in Angelo esse intra mundum, & operari in illo & esse extra eundem mundum, ac operari extra ipsum: constat autem dari medium inter operari intra, & extra mundum, scilicet nullibi operari.

Tertia obiectio. Nec etiam obest: si tertio contra prædictam rationem

nem cum eodem Iuniore obiicias quòd Angelus ex propria natura habet virtutem activam limitatam ad certam partem spatij, alioqui eius virtus esset infinita: ergo etiam postulat ex propria natura, quòd semper eius virtus: & ex consequenti propria substantia, dum existit, sit actus præsens alicui spatio vero, vel imaginario. Patet consequentia. Quia non potest designari in spatio certa sphæra virtuti activæ Angeli, nisi supposito, quod talis virtus sit in aliqua parte spatij: alioqui non magis distabit ab vno termino quam ab alio, & ex consequenti nulla erit ratio, cur potius extendi possit ad vnum terminum, quàm ad alterum.

Confirmatur. — Confirmatur Quia respectu cuiuscunque virtutis activæ limitatæ, si actu existat, potest designari aliquis terminus, vt patet in virtute delativa ponderis, & in virtute calefactiva, ac in omnibus aliis: Sed virtus activa Angeli actu existentis est actu limitata per ordinem ad spatium, quoniam esse hoc modo limitatam, est ei intrinsecum, & ex consequenti necessario conveniens ipsi actu cùm defacto existit, ergo potest designari in spatio aliquis terminus ipsius, & per consequens cùm hoc sit impossibile, nisi illa sit in aliqua parte spatij, inde, quòd virtus activa Angeli, actu existentis debeat necessario esse in aliqua parte spatij.

Enodatur obiectio. — Respondetur, antecedens esse verum ad hunc sensum, nimirum, supposito quod Angelus media sua virtute activa sit alicubi: nam exinde non potest agere nisi intra certam sphæram, seu intra tantam, vel tantam distantiam; nam ex illo loco mensuratur extensio suæ virtutis: quandoquidem cùm hæc extensio maior aut minor, sit agere ad maiorẽ, vel minorem distantiã, debet priùs intelligi distare positiuè, ad hoc ut sphæra taxetur. Vnde cum hoc cohæret, quòd Angelus possit esse nullibi: quia adhuc tunc retinet finitatem & limitationẽ in ordine, aut quasi ordine ad spatiũ; quia semper conseruat talẽ naturam, & vim ad operandum in spatium, ut semel sit præsens alicui spatio seu loco non possit exinde nisi ad certam distantiam iuxta maiorem, vel minorem perfectionem suæ virtutis actiuæ agere.

Ruit confirmatio. — Ex quo ad confirmationem fatemur taxandam esse, proportione tamen seruata, sphæram virtutis Angelicæ, sicut taxatur terminus, & sphæra in aliis virtutibus. Cæterum quoad præsens taxanda est (propter rationem dictam) modo explicato.

Ex quo fit, quod Angelus nullibi existens ac proinde habens indistantiam negatiuã ab omni loco, id est, non magis dicens ordinem indistãtiæ positiuæ ad hunc, quam ad illum, possit constituere se in quouis loco, possitque in quemcunque locum primo operari, dummodo hoc ipso, quod eligat illum locum, non sit præsens maiori quantitati eiusdem, quàm sit sphæra activitatis, ad quam potest simul se extendere, ex suppositione quod alicubi sit.

69. Quarta obiectio. — Nec etiam obstat, si quarto contra prædictam rationem cum eodem Iuniore obiicias, quòd non magis abstrahit substantia immaterialis à loco, quam à tempore: sed impossibile est, quod existat, & non coexistat alicui tempori vero, vel imaginario, ergo etiam erit impossibile, quòd si existit, non sit præsens, aut unita alicui loco vero vel imaginario.

Respondetur. — Respondetur, quod adhuc data maiori, & minori, neganda est consequentia. Quoniam ad hoc, ut aliquid sit in tempore coexistendo illi, satis est propria duratio rei per quam substantia immaterialis duret, dum tempus durat, ad hoc, vt substantia immaterialis sit unita loco, nõ est satis eius vis locabilis; sed necessariò desideratur specialis applicatio, & contactus prædictæ substantiæ, qua applicetur loco, & per suam quantitatem virtutis contingat illum contactu itidem virtutis, qui sit secundum operationem; & ita ex defectu huius contactus poterit dari substantia immaterialis actu existens in rerum natura, quæ nulli loco sit vnita; & per consequens, quæ tunc nullibi sit.

§. IX. *Ratio posterior assertionis ex eodem D. Thoma accepta.*

70. Tertia & posterior ratio pro assertione. D. Thom. — Tertia, & posterior ratio assertionis accipitur ex D. Thoma *suprà q. 8. a. 1* potestque sub hac forma proponi. Quoniam Deus fundat præsentiam ad omnia loca mediante sua operatione virtualiter saltem transeunte, tanquam exercitio fundandi; ergo etiam Angelus fundabit suam præsentiam, & ubicationem ad determinatum locum mediante operatione illius, virtualiter saltem transeunte in eundem locum, tanquam exercitio fundandi: ac proinde ratio fundandi illam in actu primo erit utrobique virtus operatiua & exercitium fundandi prædicta operatio, siue contactus virtutis. Hæc posterior consequentia patet ex priori; & prior ex antecedenti propter paritatem rationis, & quia si semel Angelus absque operatione potest fundare hoc, quod est esse in determinato, & definito loco, non est cur Deus absque operatione non possit fundare hoc quod est esse ubique.

Psalm. 138. — Antecedens autem probatur. Tum ex illo Psalmi 138 ubi postquam Propheta dixit: *Si ascendero in cælum, tu illic es*, statim subiungit; *Etenim illuc manus tua deducet me & tenebit me dextera tua.* In quibus verbis reddit rationem, quare Deus sit in cœlo unà cum illo: quia Deus ibi, & in illo operatur Similiter Actorum 17. probat Apostolus, Deum esse in nobis, quia in nobis operatur, inquit enim: *Non longe est ab uno quoque nostrum* & subdit causam: *In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus.* — Actor. 17.

Hilar. August. Bernard. Anselm. Isidorus. — Tum etiam. Quia illud docent Hilarius *Psalmo 124. & 1. de Trinitate parum à principio*, August. *1. Confessionum cap 3. & lib. de essentia diuinitatis non longe ab initio*, Bernardus *serm. 6. in Dedicatione Ecclesiæ*, & Anselmus *in Prosologio cap. 19* Isidorus *lib. 1. de summo bono c. 2.* Et prætereà idem Anselmus *in Monologio c. 12.* vbi loquens de essentia diuinitatis, sic inquit: *In omni loco quodammodo dici potest esse. Quoniam quidquid aliud est, ne in nihilum cadat, ac eo præsente sustinetur* D. Thomas suprà q. 8, art 1. in corpore his verbis, *Deus est in omnibus rebus non quidem sicut pars essentiæ, vel sicut accidens, sed sicut agens adest ei, in quod agit.* Et in solutione ad 1. *Deus est in omnibus rebus, vt creans omnium esse.* Et *articulo sequenti in fine corporis* inquit, Deum replere omnia loca per hoc, quod dat esse omnibus locatis, quæ illa replent. Et *art. 3. in principio corporis* referens tres modos, quibus Deus est in re aliqua, inquit: *Deus dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum causæ agentis, & sic est in rebus creatis ab ipso.* Et in fine eiusdem corporis inquit: *Et in omnibus per essentiam, inquantum adest omnibus vt causa essendi.* Et in solutione ad 1. ait: *Quod Deus substantia sua adest omnibus, vt causa essendi.* Tum deinde. Quoniam Deus est in creaturis sicut ens per essentiam in entibus per participationem: hoc autem modo non est actu in illis, nisi quatenus media sua operatione attingit illas. — D. Thom.

Tum denique. Quia Deus intimè operatur in omnibus rebus immediatè immediatione virtutis, & suppositi: immediatione quidem virtutis, quia nihil potest habere aliquod *esse*, nisi Deus media sua

virtute

virtute tangat illud: immediatione autem suppositi; quia Deus non operatur per virtutem à se diffusam; sed eius virtus, eiusque operatio est illius substantia: & propterea sua operatio est virtualiter tantummodò transiens, & identificatur cum suo *esse*, ut constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 3. disp. 4. à n. 43. usque ad n. 76.* latè diximus. Constat autem, quòd agens immediatè immediatione virtutis, & suppositi, & intimè in aliquo, debet esse illi præsens, & per consequens esse in illo: quia de agente isto, & passo ei correspondente potissimè verificatur axioma illud Aristotelis, nempe, quòd *movens, & motum oportet esse simul*. Quam probationem ad hoc intentum adduxit D. Thom. *3. contra Gentes c. 68. ratione 1.* his verbis: *Movens enim & motum oportet simul esse*, ut probat Philosophus in 7. Physicorum. *Deus autem omnia movet ad suas operationes (ut ostensum est) Est igitur in omnibus rebus.*

Aristot. *D. Thom.*

§. X. *Responsio adversariorum ad hanc ultimam Angelici Doctoris rationem.*

71. Occur. ant' adversarij. *Valent.*

OCcurrunt primò adversarij huic rationi D. Thomæ, negando antecedens. Et ad primam probationem desumptam ex testimoniis Scripturæ, Valentia *ad quæstionem 8. huius 1. p. puncto 1.* inquit, non esse necessarium, omnes consequentias, quæ fiunt in sacra Scriptura, vel à Patribus, esse formales, quæ scilicet vim suam omnem habeant spectatis solùm formalibus rationibus vocabulorum, sicut nec oportet, ut sint ipsæ per se evidentes. Vasquez autem *1. tomo in 1. p. disp. 28. c. 4.* multis probare nititur, in utroque illo loco non assignari causam, aut rationem essendi in creaturis: sed causam, per quam nos à simili devenire possimus in cognitionem huius veritatis. Et per hoc etiam respondet saltem ad plura ex testimoniis Patrum adductis. Et deinde ad secundam probationem eiusdem antecedentis occurrunt negando minorem.

Vazquez.

Et tandem ex doctrina eiusdem Vazq. ibidem *c. 5.* nec non Valentiæ, & Scoti, potest occurri ad ultimam probationem eiusdem antecedentis, quòd illa propositio *movens enim & motum oportet simul esse*, intelligenda tantùm est de agente corporeo: quia hoc propter suam limitationem non potest operari, nisi in corpus sibi coniunctum, aut virtute derivata per spatium continuatum, & sibi coniunctum: non tamen de agente spirituali, præsertim infinitæ virtutis, qualis est Deus. Maximè, quia cùm iuxta sententiam D. Thomæ Deus possit operari per instrumenta distantia à passo aliquid in illo, absque eo quòd prædicta instrumenta operentur in medio, etiam poterit operari aliquid se ipso immediatè, etiam si non sit coniunctum cum passo ex vi operationis, licèt, aliàs ex aliis capitibus debeat esse illi coniunctus, esseque in illo.

Vazquez. *Valent.* *Scotus.*

Et prætereà addit Vazquez, quòd licèt id, quod agit immediatè immediatione virtutis, & suppositi, soleat esse aliàs coniunctum secundum locum cum passo, non tamen id habetur ex modo agendi per immediationem virtutis, & suppositi. Et rationem reddit. Quoniam immediatum agens immediatione virtutis illud est, quod propria virtute est immediatum, immediatum verò immediatione suppositi, quod sine alio interiecto supposito, sivè causa operatur: hoc autem sine loci propinquitate optimè salvari potest: aliud enim est immediatè, hoc est, nulla distantia interposita, aliud verò nullo alio intermedio agente operari.

Vazquez.

Quibus etiam accedit id, quod addit Junior quidam, scilicet, quòd etsi ex hac ratione D. Thomæ ad summum habeatur, agens immediatum immediatione virtutis, & suppositi esse immediatè in passo eo modo, quo movens est in mobili; non tamen quòd hinc sequatur, esse in illo tanquam locatum in loco, eo sanè proportionali modo; quo ex hoc, quòd forma informet suum subiectum optimè sequitur, esse in illo immediatè tanquam forma in sua materia, non tamen tanquam locatum in loco: quia hæc duo pertinent ad diversas lineas non habentes inter se connexionem.

§. XI. *Eversio præcedentis responsionis.*

71. Præcedens responsio evertitur.

CÆterùm hæc vim rationis D. Thomæ non tollunt. Nam in primis id, quod primo loco dicitur scilicet, non esse necesse, omnes consequentias, quæ fiunt ab Scriptura, vel Patribus, esse formales, aut habere vim suam spectatis solum formalibus rationibus vocabulorum, benè impugnatur à Gonzal. *suprà disp. 16.* ex eo, quòd ferendum non est, rationes, quas sacra Scriptura assignat, pro libito dici esse inefficaces, & non formales, nisi ex eo quòd, si in sensu formali intelligantur, sequatur aliquod magnum absurdum: quod quidem in præsenti non sequi, ex dictis, & ex dicendis in hoc dubio satis liquet. Et multò minus ferendū est secundum, scilicet, vim & efficaciam non esse spectandam ex rationibus formalibus vocabulorum. Cùm tamen sit regula inviolabiliter observanda in explicatione sacræ paginæ ea, quam tradit Aug. *lib. 3. de Doctrina Christiana c. 9. & 10.* quòd semper verba sacræ Scripturæ intelligenda sunt in sensu proprio, quem faciunt, sumendo ipsa vocabula iuxta propriam & rigorosam significationem, nisi solum quando ex sensu proprio & rigoroso sequitur aliquod manifestum absurdum. Nam aliàs, si quisque pro libito posset verba sacræ Scripturæ impropriè accipere, nihil certum ex ea haberemus.

Gonz. *Aug.*

73. Impugnatur evasio Vazquez.

Ex quo etiam manet impugnatum id, quod Vazquez ad hanc primam probationem antecedentis rationis D. Thomæ respondet, nimirum, in utroque illo loco non assignari causam, aut rationem essendi in creaturis, sed causam, per quam à simili eam cognoscere possimus. Quoniam si verba Scripturæ in rigore sunt accipienda, apertum est, Apostolum non de cognitione, sed de ipsa reali Dei existentia dixisse, *Non longè est ab unoquoque nostrum*, & huius rationem assignat: *in ipso enim vivimus, &c.* Ubi dictio, *enim*, causam prioris dicti denotat: priùs autem dixerat, Deum non longè esse ab unoquoque nostrum. De quo etiam vide Navarr. *1. p. controvers. 16.* ubi probat, hanc intelligentiam Gabrielis Vazq. singularem esse, & non consonam expositioni Sanctorum Patrum, & specialiter adversari Glossæ interlineali, & ordinariæ, August. Ambrosio, Hilario, & aliis Patribus, quos ibi latè adducit.

Navarr.

Deinde falsum est id, quod in hac solutione dicitur, nempe, maximam illam Aristotelis in qua habetur, quòd *movens, & motum oportet simul esse*, solùm intelligi in agentibus corporeis: ex eo quòd propter suam limitationem non possunt aliter operari. Quoniam (ut optimè notarunt N. Complut. *in lib. Physicorum disp. 28. n. 40.*) maxima illa Aristotelis est universaliter vera, tam in agentibus corporeis, quàm in spiritualibus: & tam in agente finitæ, quàm infinitæ virtutis. Tum quidem propter rationem, quam statim adiiciemus. Tum etiam quia sicut forma, ut forma est, requirit ad suum effectum formalem unionem, & indistantiam cum materia: ita etiam agens principale, ut tale, propinquitatem & immediationem cum passo.

N. Compl.

Et hæc propinquitas dicit perfectionem, quatenus mediante illa habet agens plenum dominium in ordine ad effectum.

Neque id, quod de instrumento non contingente passum, in quod operatur, in hac solutione adducitur, obest. Quia maxima illa Aristotelis universaliter intellecta, & adhuc in ordine ad divinam potentiam, intelligitur de causa principali, non vero de causa instrumentali: & ita hæc poterit operari non contingendo (modo iam insinuato) passum, si causa principalis, quæ tunc operatur per prædictum instrumentum, sit simul cum passo.

74. Ratio autem disparitatis inter instrumentum, & causam principalem, sive illa sit creata, sive increata, redditur quoad hoc optimè à Curiel. *in lib.* 1. *suarum controversiarum controversia* 5. *n.*146. ex eo quod conjunctio causæ cum effectu ex modo iam dicto efficiendi non colligitur, nisi cùm causa operetur modo sibi connaturali. Et quia Deus nulla vi, neque aliena, neque propria potest elevari supra modum sibi connaturalem operandi, ideo respectu eius bene colligitur coniunctio illius cum effectu ex modo operandi immediatione virtutis, & suppositi. At vero creatura licèt cùm operatur ut causa propria, & principalis, non possit elevari supra hunc modum operandi per prædictum contactum, quia desineret operari ut causa principalis neque etiam cùm operatur ut instrumentum agentis creati, quia potentia agentis creati limitatur iuxta modum naturalem operandi sui instrumenti sicut etiam est alligata certis instrumentis, & determinatæ naturæ, & determinato modo operandi: tamen cùm operatur ut instrumentum Dei, benè potest elevari supra eum modum operandi: quia (ut rectè dixit Caietanus) omnipotentia Dei sicut non est alligata neque instrumentis certæ naturæ, sed sine instrumento, & per quodcunque instrumentum potest producere quemcunque effectum producibilem per instrumentum: ita etiam non est alligata modo connaturali operandi instrumenti, sed potest supplere in quocumque instrumento omnem conditionem requisitam ad modum naturalem operandi ipsius instrumenti: & ex consequenti potest elevare instrumenum non solùm ad producendum effectum tanquam principium, à quo procedat, sed etiam ad producendum sine coniunctione cum ipsa actione: quia hæc coniunctio solùm requiritur ad operandum modo connaturali, non verò simpliciter ad operandum. Et ideò respectu creaturæ nõ valet illa consequẽtia absolutè; sed solũ cùm operatur modo cõnaturali: ac proinde cùm operatur per modũ causæ principalis, & hoc adhuc in ordine ad divinam potentiã.

Curiel.

Caietan.

Tandem falsum etiam est id, quod ultimo loco addit Vazquez, nempe, quòd licèt ex actione Dei, aut alterius agentis, quæ procedat ab illo immediatè immediatione virtutis, & suppositi, colligatur operari non interiecta alia virtute, aut supposito; non tamen operari non interiecta distantia inter utrumque, seu debere esse simultatem secundum locum inter utrumque. Cuius falsitas potest duplici ratione suaderi. Prima quidem. Nam hoc ipso, quòd aliquod agens agat immediatè immediatione virtutis, oportet, ut sua virtute immediatè contingat passum: ergo hoc ipso, quòd agat per modum causæ principalis immediatè immediatione virtutis & suppositi, oportebit, ut per suum suppositum immediatè etiam contingat ipsum passum: ac proinde quòd sint simul secundùm locum: & per consequens, si prædictum agens operetur immediatè immediatione virtutis, & suppositi intra prædictum passum, ut in Deo respectu omnium rerum, & in Angelo respectu corporum contingit, erit in illo tanquam in loco.

Secunda vero, & potissima ratio desumitur ex iis quæ tradunt N. Complut. *in lib. Physicorum*, *disp.* 28. *n.*42 quæ sic se habet. Quoniam oportet, virtutem activam operantem connaturali modo esse coniunctam actioni, qua producit effectum: ergo etiam est necesse eodem modo esse coniunctam ipsi effectui: ergo & opus erit, suppositum, quod immediatè, seu proximius agit per hanc virtutem, esse coniunctum per se ipsum eidem effectui. Antecedens probatur, tum experientia. Nam dum ignis calefacit aërem sibi contiguum, tunc calor ignis, & actio calefactiva se contingunt. Et rursus cum medio eodem aëre calefacit lignum, oportet, ut illa actio aëris calidi, & calor eius ab igne immediatè acceptus, in cuius virtute operatur, se invicem tangant. Tum etiam. Quia causalitas uniuscuiusque causæ est id, quo tanquam actu secundo causa proximè, & intrinsecè attingit effectum: impossibile autem est, id quo causa attingit effectum, esse separatum ab ipsa causa. Tum deinde. Quia virtus, qua proximius agens habet immediatè & proximè tanquam principio *quo*, concurrere ad effectum, debet esse ipsi agenti coniuncta: ergo maiori ratione causalitas, cùm sit id, quo prædictũ agens immediatè tanquam actualitate secunda, concurrit ad effectum, debet eidem agenti coniungi. Tum denique. Quia actio est causalitas efficientis causæ, ita ut sit ipsa datio & communicatio, qua agens communicat suam entitatem effectui: ergo debet esse coniuncta entitati, & actualitati agentis saltem proximioris: quia non potest aliqua entitas communicari & dari formaliter per id quod est ab ipsa omninò separatum & distans: sicut communicatio passiva, sive potiùs participatio, non potest esse omninò separata ab eo, cui convenit. 75.

Corroboratur ex N. Complut.

Ex quo suadetur, tum prima consequentia præcipui enthymematis. Quia si actio quæ est productio effectus, & ipsa datio & communicatio *esse*, & entitatis respectu illius, non potest esse coniuncta cum prædicto agente, sive per inhærentiam, sive per identitatem, sive per intimam assistentiam, vel tandem per propinquitatem talis coniunctio fiat: etiam virtus activa, quæ eidem actioni est coniuncta, non poterit non coniungi cum effectu. Tum etiam secunda consequentia. Quia virtus, & suppositum causæ constituunt unum principium totale attingens effectum, virtus quidem *ut quo*, & suppositum *ut quod*, & modo alibi dicto: ergo sicut ex hoc provenit, non posse virtutem *ut quo* attingere effectum, nisi suppositum *ut quod* attingat ipsum; ita proveniet, non posse virtutem *ut quo* immediatè attingere effectum aliquem, nisi suppositum *ut quod* immediatè etiam attingat eundem effectum.

Et tandem ex dictis etiam liquet, esse falsum id, quod ultimo loco in hac solutione additur, scilicet, quòd ad summum ex hac ratione D. Thom. habeatur, agens immediatum immediatione virtutis, & suppositi esse in passo eo modo, quo movens est in suo mobili, non tamen quòd hinc sequatur, esse in illo tanquam locatum in loco. 76.

Ex dictis igitur constat, hoc falsum esse. Quoniam sicut in rebus corporeis benè sequitur ex cõtactu secundùm quantitatem molis, dari sufficiens fundamentum ex parte corporis tangentis locum adhoc, ut statim subsequatur ubicatio in illo: ac proinde ex prædicto contactu optimè deducitur, corpus tangens locum esse immediatum loco non solùm per modum tangentis immediatè illud, sed etiam esse immediatè ibidem tanquam locatum

tum in loco: ita ex hoc, quòd Deus, aut Angelus sint immediatè in aliquo corpore immediatione virtutis, & suppositi per modum agentis principalis hoc modo in illo, optimè deducitur, fore in ipso etiam per modum locati in loco: siquidem eo ipso datur contactus virtutis, vt ostensum est, qui quidem vnà cum quantitate virtutis, est immediatum, & adæquatum fundamentum fundandi vbicationem Angelicam metaphoricè & abusiuè talem, sicut & ipse contactus metaphoricus est.

Refellitur alia solutio Suarez.

Ex quibus omnibus etiam fit, manere impugnatam aliam solutionem, quã tradit Suarez *lib. 4 de Angelis c. 4.* dicens esse magnam differentiam inter Deum, & Angelum. Nam Deus, quia non necessariò supponit subiectum ad actionem suam, ideò non requirit antecedentem propinquitatem inter ipsum, & effectum, sed potiùs hæc sequitur ex creatione Dei, & ex parte ipsius solùm supponitur eius immensitas, ratione cuius à priori loquendo vbicunque operatur, ibi est at verò Angelus (idemque est cum proportione de omni causa creata) necessariò supponit subiectum, circa quod operatur, cui priùs necesse est præsentem adesse, vt actione sua illud attingere possit. Quod etiam explicat idem Suar. assignando aliam rationem disparitatis nimirum, quòd licèt Deus non pendeat à mundo, mundus pendet à Deo qui non dicitur esse in mundo propter relationem ad mundum, sed propter relationem mundi ad ipsum & quia mundus esse non potest, nisi per operationem Dei, ideò non potest Deus esse in mundo, si in illo non operetur: at verò Angelus priùs natura, quàm agat in corpus est illi realiter præsens & corpus non pendet ab ipso. Ergo non est cur illa præsentia Angeli ad corpus ex actione in ipsum pendeat.

Ex dictis ergo liquet, etiam manere impugnatam hanc solutionem. Quoniam etsi verum sit actionem Dei non prærequirere subiectum, & in hoc distinguatur ab actione creaturæ; nihilominùs semper manet ibi aliquid, in quo communicat cum actione creaturæ, nempe, agere immediatè immediatione virtutis, & suppositi: & ex vi istius modi agendi intra eandem creaturam est in illa tanquam in loco. Ergo hoc ipso quòd Angelus operetur eodem modo in corpus, erit ratione prædictæ actionis in eodem corpore tanquam in loco, seu fundabit proximè vbicationem in illo.

§. XII. *Prior sententia nostræ assertioni opposita, duo priora ipsius fundamenta & solutiones eorum.*

78. Contraria sententia.

Sed licèt D. Thomæ, & nostra sententia sit adeò firmis rationibus stabilita; nihilominùs duæ cõtra illam extant inter alias sententiæ, de quibus solummodò, quia potissimæ sunt, placuit in præsenti mentionem facere: quarum prior ex diametro opponitur nostræ, & D. Thomæ sententiæ: quia negat, rationem formalem fundandi proximè vbicationem esse in Angelo quantitatem virtutis activæ, contactumque virtutis, qui fit secundum operationem: quamvis in assignando, quænam sit Angelo positiva, & proxima ratio existendi in loco, inter se discriminentur, vt ex fundamentis pro parte illa negativa, in qua omnes adunantur, adducendis patebit. Quæ sententia quoad partem istam negativam, in qua illius omnes sectatores conueniunt, defenditur ab Alexand. Hugone de Sãcto Victore, Gabriele, Gregorio, Marsilio locis dubio præcedẽti relatis, Molina *art. 1. vnius quest. membro 4* Valentia *q. 2 puncto 2.* Vazquez in præsenti *disp. 188. cap. 2.* Suarez *lib. 4. de Angelis* Arrubal *c. 4. 1. part. disp*

Alexand. Hug. de S. Victore. Gabriel. Gregor. Marsil. Molina. Valentia. Vazquez. Suarez. Arrubal. Curiel.

154. c. 3. Curiel *lib. 1. suarum controversiarum controversia 5 art. 3. concl. 1 & aliis.*

79. Fundamentum primũ.

Probatur primò. Nam Deus non est in loco per suam virtutem operatiuam, & contactum virtutis ei correspondentem; sed per suam immensitatem, quæ est attributum quoddam distinctum ab omnipotentia: ergo neque Angelus erit in loco corporeo, tanquam per rationem formalem, per suam quantitatem virtutis activæ, & per contactum virtutis, qui fit secundùm operationem virtualiter saltem transeuntem. Consequentia videtur perspicua ex paritate rationis: & quia si Angelus esset in loco ratione prædictæ quantitatis virtutis, non esset cur Deus non esset etiam in loco ratione suæ omnipotentiæ, seu quantitatis virtutis illius.

Antecedens autem probatur. Tum, quia sicut omnipotentia datur in Deo ad efficiendum omne possibile, ita immensitas ad replendum omnem locum: ergo sicut omnipotentia ob istam rationem est Deo ratio proxima producendi, quidquid non repugnat: ita propter proportionalem rationem immensitatis erit Deo ratio proxima replendi omnem locum. Tum etiam, quia ex eo æternitas est Deo ratio proxima ambiendi omnem durationem, quia dicit infinitatem secundùm durationis: & misericordia est ratio subleuãdi omnem miseriã, quia est infinita in hac linea, & dicit negationem finitatis provenientis ex parte alicuius miseriæ, quæ ab ipsa subleuari nequeat: sed immensitas dicit infinitatem in ratione virtutis repletivæ loci per negationem termini ex parte loci: ergo erit Deo ratio proxima existendi in loco. Tum præterea.

Quia in rebus creatis id, quo limitantur in ordine ad locum, scilicet quantitas, est id, quo sunt præsentes loco definito & limitato: ergo etiam in Deo id, quo est illimitatus in ordine ad locum, scilicet hæc infinitas, est id, quò præsens est omnibus rebus & omnibus locis.

Confirmatur. Nam Deus est in locis imaginariis: at in illis nihil operatur, vt ex se constat: ergo ratio essendi in loco non erit in Deo sua virtus operatiua, & contactus virtutis illius, sed erit vbique per suam immensitatem: ac proinde etiam Angelus non erit in loco per suam quantitatem virtutis, seu potentiam operativam, & contactum virtutis. Hæc secunda consequentia patet ex prima propter paritatem rationis: prima vero ex vtraque præmissa Minor autem non indiget probatione. Confirmatur.

Maior verò probatur. Tum quia illam fatentur August. 11. *de Ciuitat. cap. 5.* Hieronymus *super Isaya 66.* Hilarius *1. de Trinitate §. Cur in principium*, Gregorius *hom. 17. in Ezechielem*, Damascenus *lib. 1. de fide cap. 6.* & D. Thomas *in 1. ad Annibaldum dist. 3 q. 1 art. 2. & quodlibeto 11. art. 1.* Tum etiam. Quia infinitas Dei excedit omnes creaturas etiam imaginarias atque adeo est in omnibus illis: cùm substantiæ spirituali debeat assignari locus iuxta eius finitatem vel infinitatem. Tum deinde. Quia si Deus non esset in omnibus locis imaginariis per suam substantiam, creando nouas creaturas moveretur ad modum, quo mouetur anima informando nouas partes, quas anteà non informabat: siquidem in eo casu esset Deus de nouo in illis creaturis, vbi anteà non erat, sicut informat de nouo anima eas partes, quas anteà non informabat; vel saltem moueretur per accidens, ex eo quòd est in nouo loco, in quo anteà non erat. Tum denique. Quia Deus non se magis extendit ratione æternitatis ad durationem, quàm ratione immensitatis ad amplitudinẽ locorum: sed ratione æternitatis ambit tempus

August. Hieron. Hilar. Gregor. Damasc. D. Thom.

tempus futurum, & imaginativum: ergo ratione immensitatis erit in loco imaginario, ubi nihil operatur.

80. Solvitur. Respondetur primò negando antecedens, loquendo (ut in hoc dubio loquimur) non de actuali ubicatione in omni loco, sed de ratione fundante hanc eandem ubicationem. Et ad primam probationem concedendum est antecedens, si sensus illius sit, quod immensitas datur in Deo ad replendum omnem locum, idest, adhoc ut constituat Deum ubicatum formaliter, quantum est ex parte sua in omni loco, non tamen si sensus illius sit, quòd immensitas datur in Deo adhoc, ut fundet hanc formalem ubicationem in omni loco. Et eodem modo concedenda est consequentia, si sensus illius sit, quòd immensitas est Deo ratio proxima replendi omnem locum, id est, per quam formaliter ubicetur in omni loco, non verò per quam fundet prædictam ubicationem, de qua sola, juxta hunc modum dicendi, tam respectu Dei, quàm respectu Angelorum loquimur, dum asserimus, quantitatem virtutis, & contactum itidem virtutis esse Deo, & Angelis rationem existendi in suis locis. Unde immensitas non correspondet quantitati molis, quæ in corporibus est ratio fundandi ubicationem, sed huic correspondet omnipotentia, & immensitas correspondet ubicationi formali fundatæ supra prædictam quantitatem molis.

Ex quo ad secundam probationem eiusdem antecedentis facilè constat, quòd sicut æternitas est Deo proxima ratio formaliter constitutiva ipsius in ratione proximè ambientis omnem durationem, non verò fundantis rationem istam: quia hoc non convenit æternitati, sed immutabilitati, quæ est ratio fundans æternitatem: ita etiam immensitas erit Deo ratio, per quam proximè & formaliter constituatur, modo dicto, in ratione ubicari ubique, non verò per quam fundet prædictam ubicationem.

Ad tertiam autem probationem constat etiam ex dictis. Nam sicut in rebus creatis id, quo limitantur in ordine ad locum per modum ubicationis in definito loco, non est quantitas v.g. molis, sed ipsa ubicatio in illo, secus tamen id, quo limitantur in ordine ad eundem locum per modum fundantis prædictam ubicationem: ita etiam id, quo Deus est illimitatus in ordine ad locum, idest, per quod formaliter est ubique, erit illi ratio existendi in omni loco, non per modum alicuius correspondentis nostræ quantitati, sed nostræ ubicationi. E contra vero id, quo est illimitatus in ordine ad locum per modum fundantis hoc, quod est esse quantum est de se ubique, seu ipsam immensitatem in hoc consistentem, erit illi ratio fundamentalis ex parte sui ad essendum ubique, & correspondebit nostræ quantitati molis.

Obiectio. Nec obest, si contra hoc obiicias, rationem proximam fundandi ubicationem, & ipsam ubicationem, quæ est actus secundus illius rationis fundandi, pertinere ad eandem lineam, sicut intellectus, & intellectio, quæ est actus secundus illius, ad eandem spectant: ergo si immensitas in Deo dicit ipsam ubicationem per modum actus secundi, etiam debet dicere ipsam rationem fundandi, tanquam aliquid cum ipsa immensitate etiam absque distinctione virtuali omnino identificatum.

Fit satis. Respondetur etiam ex nuper dictis, negando ubicationem in omni loco, & rationem proximam illius, idest, rationem fundandi ipsam, pertinere iuxta hunc modum dicendi ad eandem lineam. Nam sicut voluntas, & ratio fundandi illam, nempe intellectus, spectant ad distinctas lineas: sic ubicatio in omni loco, & ratio fundandi illam. Et ratio est. Quoniam linea fundandi dictam ubicationem pertinet ad ordinem operandi, & affert suum actum ultimum & purissimum, nempe operationem virtualiter transeuntem, per quam fit actualis contactus virtutis, linea vero ubicationis in omni loco, seu linea immensitatis non pertinet ad ordinem operandi formalissimè sumpti, sed ad ordinem essendi, & consistit in purissima quadam actualitate, nempe in hoc, quod est constituere, quantum est de se Deum actu, & formaliter ubique. Quare, sicut ad lineam intellectus spectant hæ duæ rationes inadæquatæ ex parte nostri modi concipiendi distinctæ, scilicet, vis ad intelligendum, & vis ad fundandam voluntatem: & similiter ad lineam immutabilitatis spectat, quod reddat Deum immutabilem, tribuatque actu ipsi, quod fundet æternitatem: ita ad lineam divinæ potentiæ pertinet, quod sit activa creaturarum, & quod fundet ubicationem in omnibus illis. Et sicut intellectus tribuendo vim ad intelligendum, & ipsum *intelligere* fundat voluntatem, similiterque immutabilitas, præstando *esse* immutabile, ut tale, præstat fundamentum æternitatis: sic potentia Dei, & eius operatio, tribuendo *posse* ad productionem creaturarum, & operationem, qua, quantum est de se, attingit illas, tribuit fundamentum ad ubicationem, quantum est de se in omnibus illis, in qua consistit immensitas. Et tandem actu, & in exercitio cum debitis connotatis, producendo ipsas, & tangendo easdem eodem modo per contactum virtutis, fundat actualem ubicationem in actu exercito in illis.

Ex quo fit non benè ab aliquibus comparari inter se ex una parte, rationem proximam intelligendi, & ipsum *intelligere*, & ex alia rationem proximam non quidem fundamentalem, sed formalem essendi, quantum est ex se, in omni loco, & ipsum esse in illo actu & in exercitio, quantum ad hoc, quod ratione suæ eminentiæ sit in ea distinguendum duplex munus, adhuc ex parte nostri modi concipiendi distinctum: quorum uno æquivaleat rationi creatæ omnino proximæ, & formali essendi in loco, & alio ipsi ubicationi creatæ sive exercitio actuali essendi in loco, sicut in *intelligere*, & intellectu Dei æquivalentibus intellectui, & *intelligere* creatis contingit. Quoniam cum linea intellectus sit linea spectans ad ordinem operandi, debet in ipsa distingui ratione suæ eminentiæ, & æquivalentiæ rebus creatis pertinentibus ad eãdem lineam totalem, ac proinde ex parte nostri modi concipiendi, vis proxima ad operandum, sive intelligendum, & ipsum *intelligere*. Cæterum cum linea immensitatis sit linea pertinens formalissimè loquendo ad ordinem essendi, non est necesse, ut distinguantur in ea, adhuc ex parte nostri modi concipiendi, vis proxima formalis ad essendum quantum est de se ubique, & ipsum actuale *esse* quantum est ex parte sui ubique; sicut neque in æternitate, aut aliis attributis pertinentibus ad ordinem essendi, id contingit, sed lineæ immensitatis, & æternitatis tantùm dicũt ipsum *esse*, quantũ est de se ubique, & ipsum *esse* actu æternum, ut tale. Quoniã quævis alia actualitas, præter istam pertinet ad aliam lineam. Replica.

Ex quo fit, nihil obesse, si urgeas, quod actualis ubicatio in omni loco convenit Deo ex tempore; ac proinde tantum competit illi per denominationem extrinsecam à locis, in quibus est: ergo prædicta ubicatio non erit eadem ac immensitas, sed aliquid posterius ipsa: & per consequens immensitas consistit in ratione quadam formali ex parte Dei se tenente, & fundante prædictam ubicationem.

Ex

Solutio. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Nam sicut actus creandi actualiter semper est in Deo: quia est idem ac sua scientia practica infinita, & actualissima nihilominùs prædictus actus non est semper in actuali exercitio, & denominatione creandi, ex eo quòd non semper in actu exercito est creatio passiua, nec sunt connotata adhoc requisita, nempe creatura actu producta ita etiam actualitas vbicationis Dei in omni loco semper est in illo, & quantum est ex se semper constituit Deum vbique: & nihilominùs non semper in exercitio hoc habet, nec semper Deum denominat actu & in exercitio existentem vbique ex eo quòd non semper sunt connotata ad hoc exercitium & denominationem requisita, nempe, quòd præcedat actio Dei producens, & contingens loca, & quòd præcedant loca ipsa per hanc actionem producta, & attacta. Vnde sicut Deus denominatur actu creans, tum per denominationem intrinsecam desumptam ex summa actualitate sui actus creandi, connotando tamen connotata iam dicta, tum etiam denominatione extrinseca desumpta ex rebus creatis, & ex relatione illarum ad Deum: ita denominatur vbicatus actu & in exercitio in omni loco, tum ab vbicatione intrinseca ipsius, connotando tamen connotata iam explicata tum ab ipsis locis, & habitudinibus eorum ad illum.

83. Diuiditur secundo totum argumentum. Secundò respondetur ad totum hoc argumentum, omnipotentiam, & immensitatem non distingui in Deo, vt duo attributa, ex æquo distincta; sed sunt duæ rationes inadæquatæ eiusdem attributi, ex parte nostri modi concipiendi distinctæ. Cæterum cum hoc stat, vt licet adhoc, vt omnipotentia concipiatur sub conceptu expresso omnipotentiæ, vt præcisè æquivalet virtuti activæ quoad id quod exprimit, non sit necessarium concipi sub conceptu immensitatis attamen adhoc, vt eadem omnipotentia intelligatur vt ratio essendi in loco debet etiam concipi sub illo conceptu omnipotentiæ, & immensitatis, id est sub conceptu expresso operantis quantum est ex se in omni loco. Sicut adhoc vt Deus concipiatur sub conceptu vbicati, requiritur, illum concipi sub conceptu operantis. & sub conceptu immensi, id est operantis modo dicto in omni loco: & ibi immensitas per modum actus purissimi erit, tam vis ad essendum in omni loco, quam ipsa vbicatio connotando locum: & propterea omnipotentia, vt dicit etiam immensitatem, potest præstare omnia, quæ in argumento referuntur. Cæterum de his *infrà dub. 5.* sermo redibit, vbi hæc magis elucidabantur.

Ad confirmationem. Ex quibus omnibus ad confirmationem huius primi argumenti respondetur, negandum esse antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, sensum illorum testimoniorum non esse, quod Deus sit in locis imaginariis, quandiu sub ratione locorum imaginariorum manent, sed quod productis alio, & alio vniverso, illud spatium, quod modo habet rationem spatij præcisè imaginarij, non maneret præcisè sub ratione talis; sed simul daretur ratio veri spatij, Deusque esset in illis spatiis, sive locis denuò productis, & in quibusvis aliis, quæ de facto producerentur.

Ad secundam probationem respondetur, satis esse ad infinitatem Dei in ratione locabilis, quòd productis aliis, & aliis creaturis vsque in infinitum syncategorematicè eo ipso sit in illis, eiusque vis locabilis in actu primo considerata tantum se extendat, quantum eius omnipotentia eodem modo accepta: & similiter in actu secundo, ac in exercitio æque pateat, ac eadem omnipotentia in actu exercito attingens, & producens creaturas.

C Ad tertiam autem probationem negandum est antecedens. Nam Deus non est in creaturis denuò productis per aliquam sui mutationem, sed per mutationem earundem: sicut persona Verbi non sustentat naturam humanam per mutationem Verbi, sed humanitatis. Anima autem semel informans novam partem materiæ, quam anteà non informabat, aliquo modo mutatur: quia illa informatio, quippe quæ est corporea, vt docent N. Complut. *in lib. Physicorum disp. 6 n. 48.* debet habere novam formalitatem, adhoc vt denuò se extendat ad nouam partem materiæ: & ratione huius novæ formalitatis prædicta anima intrinsecè mutatur. Nec verum est, id quod in eadem probatione additur nempe, Deum existentem in aliquo loco & denuo se extendentem ad alium ex eo quòd producit novam creaturam, fore saltem per accidens mutandum. Nam quod aliquis possit ex hoc capite moveri, aut mutari per accidens, provenit ex eo quòd sit in loco definitiuè, ac proinde manente priori loco possit & debeat illum deserere: quod tamen Deo non competit. Quæ solutio innuitur à D. Thoma *quæst. præcedenti articulo vltimo in solut. ad 3.* N. Compl. D D. Thom. E

Ad vltimam verò probationem neganda est maior. Et ratio disparitatis est. Quoniam Deus est in locis liberè ratione suæ operationis, vt exercitio rationis formalis fundantis in actu exercito vbicationem actualem, & exercitam in quovis loco. Et ita, quia operatio Dei non terminatur nisi ad vera & realia loca, idcirco Deus non est in locis imaginariis, vt talibus; sed solùm in locis veris & realibus. Cæterum æternitas non ambit durationem ratione operationis, nec tangit illam sed ambit ipsam ratione sui *esse*, supposita tamen, tanquam F conditione, existentia durationis ambiendæ. Et ideò, quia tempus imaginarium, prout habet rationem cuiusdam realis negationis, quodammodo existit, & dicit suam durationem negativam, eo modo quo negatio existere dicitur idcirco æternitas extenditur ad ambiendum omnem durationem tam realem positivam, quàm negativam, sive imaginariam.

Secundum argumentum. Secundò principaliter probatur eadem sententia. Quoniam non repugnat, Angelum moueri per vacuum: ergo non erit in loco ratione suæ virtutis operatiuæ, aut contactus virtutis, quo operetur in illum. Consequentia videtur perspicua. Quoniam G dum movetur per vacuum, nihil est in prædicto vacuo, in quo per actionem virtualiter transeuntem operetur. Cum tamen hoc ipso, quod moueatur localiter per illud, debeat acquirere vbicationem ibidem. Antecedens autem probatur. Quoniam corpus potest moueri per vacuum: ergo eadem ratione Angelus, qui maioris virtutis est poterit per ipsum moueri.

Euertitur. Respondetur negando antecedens Et ad probationem dicendum est, esse disparem rationem. Nam, vt benè N. Complutenses *in sua Logica disput. 15. num. 19.* dicunt, vbicatio resultat ex adiacentia loci: & in corporibus satis est ad hanc resultantiam ex adiacentia loci, corpus illud esse in loco H communi, quamvis sit in vacuo idest, contineri intra primùm continens, scilicet cœlum; non obstante, quòd immediatè non tangatur ab aliquo loco particulari, vt optimè docent N. Complutenses *in lib. Physicorum disput. 19. num. 53.* & ita adsunt ibi requisita ad hoc, vt corpus illud acquirat vbicationem, & per consequens moveatur localiter. Cæterum Angelus nequit esse in loco communi, hoc N. Compl.

ipso quòd sit in vacuo. Nam eo ipso nequit operari immediatione virtutis, & suppositi in locum communem, nempe, cœlum: & per consequens nec est in prædicto loco communi: si quidem, vt ex dictis constat, Angelus nonnisi per prædictam operationem queit esse in loco: ac proinde nullus locus potest esse præcisè communis respectu illius, nisi sit etiam particularis.

§. XIII. *Tria alia fundamenta eiusdem sententiæ vnà cum responsionibus ad illa.*

85. Tertium fundamentum. TErtiò probatur prædicta sententia. Quoniam priùs est, Angelum esse in aliquo loco, quàm operari in illo: ergo Angelus non erit in loco per suam operationem, tanquam per exercitium rationis formalis fundantis vbicationem, & per consequens nec ratio formalis fundandi illam in actu primo considerata erit sua virtus operatiua. Hæc secunda consequentia ex priori apertè liquet. Quoniam si semel exercitium huius rationis formalis non est operatio, planum est, rationem formalem in actu primo non esse virtutem operatiuam: siquidem hæc non exercet suam vim, nisi medio prædicto exercitio, scilicet operatione. Prima vero consequentia ex antecedenti constat. Tum, quia si semel operatio est exercitium rationis formalis fundantis vbicationem, nequibit dari vbicatio in loco ante prædictum exercitium: alioqui dabitur vbicatio, antequam ratio formalis fundans illam exerceat suam causalitatem, & vim fundandi respectu illius. Tum etiam. Quia prius non dependet à posteriori: & ita si esse in loco est prius, quàm operari in eodem loco, non habebit Angelus esse in illo ratione operationis, & dependenter ab illa. Antecedens autem probatur. Quoniam sicut prius est esse quàm operari ita prius est esse in aliquo loco; quàm operari in illo

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam virtus actiua, & totum id, quod requiritur ex parte ipsius ad agendum, præsupponitur actioni, & non est secundùm illam rationem effectus talis actionis: sed immediatio ad locum est conditio requisita ex parte Angeli, vt agat tanquam agens immediatum: ergo præsupponitur huiusmodi immediatio ad actionem: & ex consequenti non est eius effectus, neque conuenit Angelo ratione ipsius. Probatur minor. Quia sicut ad actionem absolutè sumptam requiritur debita approximatio agentis ad passum per ordinem ad spatium: ita ad actionem immediatam requiritur immediata vnio; imo hæc vnio est approximatio, quæ requiritur ad actionem immediatam: ergo sicut approximatio est conditio prærequisita ad actionem, ita etiam vnio immediata est conditio prærequisita ad actionem immediatam.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam si semel non prærequiritur simultas secundùm locum inter passum, & agens immediatè immediatione virtutis, & suppositi, non esset cur in eodem instanti, & posteriùs natura desideraretur. Hoc autem est apertè falsum, vt communiter docent Philosophi, & Theologi: ergo, &c. Sequela probatur. Quia si vt operatio reciperetur in passo, non fuit prærequisita propinquitas secundùm locum inter agens, & passum, sine ratione dicitur, quod posteà conueniat agenti huiusmodi propinquitas ad passum: quia nulla est ratio necessitatis, quæ eam exigat: cùm huiusmodi propinquitas inter agens, & passum solùm videatur necessaria ad hoc, vt actio procedat ab agente in passum.

Vltima confirmatio. Confirmatur tandem. Quoniam multoties Angelus distat positiuè ab aliquo loco, in quo operaturus est, vt puta, dum est in cœlo, & vult operari in terra: ergo tunc priùs debet appropinquari terræ, & esse in illa, quàm operetur in ipsa: ac proinde ratio existendi in ea, & fundandi vbicationem in illa, non erit eius quantitas, vel contactus virtutis. Hæc secunda consequentia patet ex priori: prior verò ex antecedenti. Quoniam distantia positiua à passo impedit operationem circa illud: ergo nisi hæc priùs deuincatur, nequibit agens operari circa prædictum passum. Antecedens verò non indiget probatione.

86. Soluitur fundamentum. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem concesso antecedenti, negandá est consequentia. Quoniam *esse* agentis non est in genere causæ efficientis effectus operationis eiusdem agentis: esse tamen in loco est effectus tam in genere causæ efficientis, quàm in genere causæ formalis, & fundamentalis, procedens à quantitate, & contactu virtutis, qui fit secundùm operationem: & ideò nequit prius Angelus esse in loco, quàm operetur. Et ita stat optimè, *esse* Angelicum dari prius simpliciter operatione, licèt non sit prius illa quantum ad hunc specialem effectum, nimirum essendi in loco. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *quodlibeto 1. art. 4. in solut. ad 1.* vbi cum proposuisset hoc idem argumentum, respondit in hæc verba: *Dicendum, quod nihil prohibet, aliquid esse prius simpliciter, quod non est prius quantum ad hoc: sicut corpus subiectum est simpliciter prius superficie; sed non quantum ad hoc, quod est colorari. Et similiter prius simpliciter est corpus, quàm tactus: tamen ipsum est in loco per tactum dimensiua quantitatis: & similiter Angelus per contactum virtutis.* D. Thom.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem dicendum est, quòd etsi in agentibus corporeis, & operantibus per suam virtutem corpoream, sit priùs esse approximata passo, quam quòd operetur in illo, quia agunt per virtutem subiectatam in sua quantitate, & dependentem ab illa, & à loco, cui omninò commensurantur: attamen in agentibus spiritualibus, nempe Angelis, & Deo, existentibus in loco per suam quantitatem, & contactum virtutis, non est priùs esse in loco, quàm operari in eo; sed potiùs è contra. Et ita in prædictis agentibus hoc, quod est esse in loco, non est de conditionibus prærequisitis ad operandum immediatione virtutis, & suppositi, sed de conditionibus concomitantibus in eodem instanti prædictam operationem. Et propterea Aristoteles, & D. Thomas 7. *Physicorum*, agentes de approximatione requisita inter agens, & passum, non dixerunt, debere præsupponi prædictam approximationem, sed agens, & passum debere esse simul. Quia (vt N. Complutenses *in lib. Physicorum disput. 28. num. 40.* rectè notarunt) loquebantur vniuersaliter de omni agente saltem principali: & sic vniuersaliter loquendo, per prædictum axioma tantùm significatur, quòd agens; & passum debent esse debitè approximata, seu esse simul in eo instanti, in quo exercetur operatio: quamuis aliter, & aliter in agentibus corporeis, & in prædictis agentibus spiritualibus: quoniam in illis (vt dicebamus) est prior prioritate naturæ prædicta approximatio, quàm operatio eorum, in istis verò est posterior sua operatione. Aristotel. D. Thom. N. Comp.

Aliter fit satis. Adde, quòd adhuc gratis admisso, quòd Angelum esse approximatum sit conditio aliquo modo prærequisita ad hoc, vt operetur in eo instanti in illo immediatè immediatione virtutis, & suppositi: nihilominùs posset responderi, quòd tunc, quantum ad præsens, considerandum est triplex genus causæ, nempe efficientis, formalis, & materialis

rialis, aut quasi materialis dispositiuæ. Operatio ergo in genere causæ efficientis, & formalis erit prior, quàm quòd Angelus, & locus sint approximati, ex eo quòd concurrit vt exercitium rationis formalis effectiuæ, per quam Angelus vnitur loco: cæterùm in genere causæ materialis, aut quasi materialis dispositiuæ, prior est vnio ad locum, quàm operatio, quatenus quodammodò quasi disponit locum, vel passum ad recipiendam actionem, aut terminum productum per talem operationem: quia nisi in eodem instanti daretur prædicta approximatio, & simultas, non posset agens operari immediatè immediatione virtutis, & suppositi in illo passo. Vnde in hoc sensu potest dici, quòd vnio ad locum est conditio prærequisita præsuppositione secundùm quid ad agendum, nempe, in genere causæ materialis, aut quasi materialis dispositiuæ, licèt simpliciter debeat dici posterior, nimirum in genere causæ efficientis, & formalis.

Elucidatur exemplo. Quod explicari potest exemplo vltimæ dispositionis concomitantis formam materialem. v. g. caloris vt octo, introducti simul cum forma ignis, qui est prior secundùm quid, scilicet in genere causæ materialis dispositiuæ forma substantiali; posterior verò simpliciter eadem, nimirum in genere causæ efficientis, & formalis. Vnde ad formam cõfirmationis distinguenda est maior quoad primam partẽ illius: si & sensus illius sit quod id, quod requiritur ad actionem, præsupponitur ad illam in genere causæ efficientis, aut formalis, neganda est: in genere causæ materialis, aùt quasi materialis dispositiuæ, transeat. Et similiter distingui debet posterior pars eiusdem maioris, quæ quidem transeat, intellecta de effectu in genere causæ, aut quasi causæ materialis dispositiuæ; & negetur de effectu in genere causæ efficientis, & formalis, seu exercitij prædictarum causarum. Per quod ad alia, quæ in eadem confirmatione adducuntur, patet.

87. *Ad secundam confirmationem.* Ad secundam confirmationem neganda est sequela. Ad cuius probationem negandum est antecedens; propter rationes n. 74. adductas. Vnde prædicta approximatio in agentibus spiritualibus, nẽpe Angelis, & Deo, si formaliter loquamur, non est necessaria, vt actio procedat ab agente in passum, sed quia ab illo procedit. Et propterea talis approximatio est de conditionibus concomitantibus in eodem instanti, & subsequentibus, ac posterioribus posterioritate naturæ: & ad summum pòtest de eis gratis admitti, quòd sint priores secundùm quid, & in genere causæ materialis, aut quasi materialis dispositiuæ: quia esto id admittatur, nihil inde contra nos (quamuis, an reuerà prædicta simultas, & approximatio ad locum præcedat in hoc genere causæ dispositiuæ præcedentis secundùm quid ad operationem Angeli, cum posterioritate tamen simpliciter, modò non discutimus). Quia ad saluandum Angelum esse in loco per suam operationem, tanquam per rationem formalem in actu secundo, seu tanquam per exercitium suæ rationis formalis fundantis vbicationem, non obest, quòd gratis admittatur, prædictam approximationem ad locum esse priorem prioritate illa secundùm quid. Sicut ad saluandum, formam ignis esse priorem in genere causæ efficientis, & modo à N. Complutensibus *in lib. de Generatione disp. 1. n. 98.* explicato, quàm vltimam dispositionem, & esse priorem illa in genere causæ formalis determinantis ad eam, & fundantis ipsam, non obstat, quòd prædicta dispositio sit prior in genere causæ dispositiuæ, quàm talis forma substantialis. *N. Compl.*

Ad vltimam. Ad tertiam confirmationem concedatur antecedens, & negetur vtraque consequentia. Et ad probationem prioris in qua innititur posterior, dicendum est, distantiam positiuam à passo non impedire operationẽ in illo, nisi vel ablatio huius distantiæ præcedat operationem, aut comitetur illam in eodem instanti, cum subsecutione tamen, & posterioritate naturæ respectu illius: ex eo quòd tollitur per illam operationem, & agens est in eo instanti simul cum passo, vt in Angelis contingit. Quomodo autem hoc fiat, & an per motum, siue mutationem discretam, & qualiter secundùm prædictum motum, aut mutationem, *disputatione sequenti dubio 5. n. 9.* & deinceps explicabitur.

Quartò probatur eadem sententia. Quoniam alioqui Angelus mouens primam sphæram, esset in tota illa tanquam in loco, quippe qui ageret in totam illam: hoc autem admitti nequit, vt communiter fatentur Philosophi: ergo, &c. 88. *Quartum fundamentum.*

Respondetur, negando sequelam. Quoniam Angelus non agit immediatè immediatione virtutis, & suppositi in totam illam, sed mouet vnam partem, & ea mediante mouet cæteros. Et ita tantùm est vt in loco in parte illa, ratione cuius alias mouet. (Hoc autem non sic intelligendum est per quod res ista magis explicata manebit) vt Angelus ratione vnius dumtaxat partis determinatæ moueat reliquas, & ipse moueatur deinde per accidens ad motum illius sphæræ sed Angelus est semper in determinato situ, qui semper est in oriẽte, & mouet modò immediatè immediatione virtutis, & suppositi partem illam, quæ nunc est in oriente, & deinde eodem modo mouet aliam quæ illi succedit non verò eam, quam antea mouebat, & sic de aliis: Et propterea semper est in eodem loco formaliter sumpto: sicut turris, quæ est in medio fluminis fixa, semper est in eodem loco, quamuis aquæ fluant, & refluant, vt benè explicant, redduntque huius rationem N. Complutenses *in lib. Physicorum disp. 9. num. 18.* *N. Compl.* Quæ solutio desumitur ex D. Thoma suprà *q. 51. art. 3. ad 1.* vbi sic inquit, *Angeli mouentur per accidens ad motum corporum assumptorum; non autem ad motum corporum cœlestium; etiam si sint in eis, sicut motores in mobilibus: quia corpora cœlestia non recedunt de loco secundum totum, nec determinatur spiritui mouenti orbem, locus secundum aliquam determinatam partem substantiæ orbis quæ nunc est in oriente, nunc in occidente, sed secundum determinatum situm: quia semper est in oriente virtus mouens,* vt dicitur *in 8. Physicorum.* *Diluitur.*

§. XIV. *Alia duo posteriora fundamenta eiusdem oppositæ sententiæ, vnà cum illorum solutionibus.*

Quintò probatur eadem sententia. Quoniam animæ nostræ relictæ suis naturis possunt esse in loco corporeo: at non per operationem: tum quia alioqui cùm homo moritur, tunc anima in illo motu quo vel descendit ad inferos, vel ascendit ad superos, immutaret totum spatium, per quod pertransit, quod videtur incredibile. Tum etiam, quia si ipsa esset in loco per operationem, non esset cur esset necessarium, quòd portaretur ab Angelis in cœlum, aut à Dæmonibus ad inferos: ergo, &c 89. *Quintum fundamentum.*

Respondetur, animam nostram, relictam præcisè suæ naturæ, & separatam à corpore: non posse se ipsam mouere: quia solùm habet vim ad mouendum corpus ab ipsa viuificatum, vt docuit D. Thomas *infrà quæst. 117. art. 4.* & ideò solùm est in loco per passionem, qua alligatur alicui loco. *Solutio prior.* *D. Thom.*

Ad illud autem de motu animæ descendentis ad inferos, aut ascendentis ad cœlum, dicendum est, neque ascendere, neque descendere per motum, sed

sed animæ istorum nihil habentes purgandum, in eo instanti, in quo iusti decedunt, habent per mutationem quandam instantaneam, & discretam transire, non quidem à loco in locum, aut per medium, sed à non esse in cœlo, ad esse in illo: quia operantur virtute qualitatum gloriæ in cœlo in illo eodem instanti absque operatione in medio. Animæ verò eorum, qui habent aliquid purgandum, vel damnantur, habent per mutationem instantaneam, & discretam transire, non à loco in locum, aut per medium, sed à non esse in inferis, ad esse ibidem, & hoc per actionem Dei vt causæ principalis, & fortè ignis inferorum vt instrumenti, qui per actionem quandam (vt sic dicamus) discretam, virtute tamen diuinæ eleuationis actiuæ facit, vt in eo instanti prædictæ animæ transeant à non esse alligatas ibidem, ad esse alligatas, & concludi à prædicto loco.

Ad illud autem, quod dicitur de Angelis bonis portantibus animas iustorum ad cœlos & de malis deferentibus animas damnatorum ad inferos, respondendum est, non esse necessariam hanc portationem physicè loquendo, quamuis dicantur portare illas moraliter, ex eo quòd easdem concomitentur, eisdem assistant. Quomodo autem fiat hæc concomitatio, patebit ex his, quæ alibi dicemus.

Posterior enodatio. Adde, non esse improbabile, animas nostras in statu separationis habere vim ad se ipsas mouendas, & mouenda alia corpora; licèt ab ipsis non viuificentur. Hoc autem non conuenit eis connaturalitate formæ, sed quodammodò connaturalitate status; virtute tamen diuina: non quidem ita, vt conferri illis hanc virtutem sit quid miraculosum; sed quia hoc quodammodò debetur illis ratione status separationis: eo sanè proportionali modo, quo species, quibus intelligit in statu separationis, infundantur illi virtute diuina; non quidem ita vt hæc infusio sit miraculosa, sed ita vt sit quodammodò debita ratione illius status iuxta suauem Dei prouidentiam. Vnde sectando hunc dicendi modum, debet iuxta illum, testimonium D. Thomæ nuper allatum explicari. Et ita de illis potest eodem proportionali modo, ac de Angelis philosophari. Et ideò non erit necesse, vt totum medium, quod est inter cœlum, & terram, immutent, vt explicatum est.

90. Vltimum fundamentum. Vltimò probatur prædicta sententia. Nam Angeli creati sunt in cœlo empyreo, vt ex Scriptura, & Patribus constat: & Angeli beati modò sunt in illo, tanquam in loco: & tamen non habent aliquam operationem virtualiter transeuntem, ratione cuius in prædicto cœlo locentur: quia non apparet, quænam sit prædicta actio, quidué per illam producatur: ergo, &c.

Ferrara. Caietan. Nec satis est id, quod respondet Ferrara, & consentit Caietanus, Angelos beatos habere in cælo aliquam actionem transeuntem nobis occultam: ac proinde etiam illam habuisse omnes Angelos in primo instanti suæ creationis; dum ibidem creatos esse, ex sacra pagina satis constat.

Suarez. Non itaque hæc solutio satisfacit. Nam contra eam obijcit Suarez. Tum, quòd qua facilitate hoc dicitur, eadem contemnitur: ex eo quòd cùm hoc occultum sit, nullo fundamento affirmatur; sed solùm ad vim rationis fugiendam: cùm tamen nulla efficaci, vel probabili ratione ostendatur necessitas actionis in cœlum, vt Angelus in illo præsentialiter existat. Tum, quòd (vt in hac obiectione dicebamus) difficulter assignabitur cuius conditionis sit prædicta operatio, quidué per illam producatur,

C Confirmatur ex Malonio. Nam indignum videtur Theologo, in Angelis fingere operationes, quas nequeat explicare, licèt aliquando in aliis rebus possit asserere, quæ explicari satis nequeunt, ex eo quòd sola fide diuina, aut Patrum testimoniis habentur, quod tamẽ in præsenti non cõtingit. Confirm. 1. *Malonius.*

Confirmatur secundò ex Rada. Quoniam si hæc solutio esset admittenda, pariter quæuis alia argumenta solui possent per solutionis ignorantiã. Confirm. 2.

Deinde contra eam argumentatur idem Suarez. Quia illa actio Angelorum in cœlum empyreum non est motus localis, quia istud cœlum est immobile secundùm locum: nec etiam est impressio alicuius qualitatis: ergo nulla erit. Quia in cœlo nulla actio potest per se esse, nisi ad *vbi*, vel ad qualitatem: ex eo quòd cœlum nec ab Angelo substantialiter producitur, nec in quantitate augeri potest. Antecedens quoad secundam partem (quæ sola indiget probatione) suadetur. Quia Angeli non possunt corpora alterare, aut in eis qualitates producere, vt est axioma communiter receptum. Quod si Ferrara, vel Caietanus qualitates occultas excipiunt contra communem sententiam loquuntur, & omne fundamentum eius euertunt: quia nullam maiorem rationem de istis, quàm de illis assignare possunt: vnde aperitur ianua, vt alij dicant, etiam posse Angelos per se immediatè efficere qualitates corporeas nobis ignotas. Impugnatio P. Suarez. D E

Respondetur, admittendo solutionem huic argumento traditam, sanè tamen intellectam. Non enim sensus illius est, Angelum esse in loco per operationem virtualiter saltem transeuntem; quæ nobis penitus sit occulta, & ignota, sed quam non plenè, & perfectè capimus, sicut & plura alia ad Angelos spectantia. Vnde Angelicus Doctor *in 4. dist. 45. q. 1. art. 1. ad 1.* sic ait: *Incorporalia non sunt in loco modo aliquo noto nobis, & consueto secundùm quod dicimus corpora propriè in loco esse: sunt tamen in loco modo substantiis spiritualibus conueniente, qui nobis plenè manifestus esse non potest.* Congruitque hoc quoad præsens cum re, de qua loquimur. Quia cùm cœlum empyreum solo nobis innotescat discursu Theologico, sitque sedes supernaturalis beatorum, non mirum (vt bene notauit Nazarius *art. 1 huius q.*) si communem in eo locandi rationem Angelis conuenientem asseramus, scilicet operationem, qualitatem autem eius & modum non plenè capere, & per consequens neque exactè explicare valeamus. 91. Respondetur ad fundamentum. F *Angelic. Doctor.* *Nazarius* G

Vnde ad primam impugnationem contra hanc solutionem sic intellectam respondetur, falsum esse id, quòd in ea innuitur, scilicet operationem istam Angelorum in cœlum empyreum non astrui grauibus fundamentis, & ideò qua facilitate dicitur, eadem meritò reijciendam & condemnandam esse: siquidem Angelos omnes fuisse creatos in cœlo empyreo, & beatos ibidem localiter esse, ex Scriptura & Patribus constat: & hanc locationem fieri per quantitatem suæ virtutis, & contactu itidem virtutis, qui fit secundùm operationem, liquet ex testimoniis, & rationibus, ac fundamentis grauibus pro prima assertione adductis, quamuis qualitas huius actionis, vt est saltem virtualiter transiens, & termini producti per illam, non ita plenè & perfectè capietur, & explicetur. Cum quo tamen stat, vt statim dicemus, eam sufficienter (quantum materia, de qua loquimur, patitur) posse ex Angelico Doctore explicari. H

Deinde potest addi ratio non contemnenda ex eodem S. Doctore, *infrà q. 110. artic. 1.* & aliis Patribus desumpta. Quoniam omnis creatura corporea administratur per Angelos: & hoc, ait D. 92. Roboratur enodatio.

Thom.

Angel. Præceptor. Thomas, non solùm à Sanctis Doctoribus ponitur, sed etiam ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt. Et propterea idē Angelicus Præceptor *de Potentia quæst.* 1. *art.* 19. *ad* 2. inquit, quòd etiam nunc nihil prohibet, Angelos non esse in loco, si voluerint, etiam si semper sint in loco, propter ordinem, quo creatura spiritualis præsidet corporali secundùm Augustinum 3. *de Trinitate*. *August.* Ergo Angeli creati sunt in cœlo empyreo, ibique aliquam operationem exercent, ratione cuius, tam prædicto cœlo, quàm cæteris aliis creaturis inferioribus præsident, quaque influunt in creaturam corpoream. Patet consequentia. Quia hæc præsidentia, & administratio non fit, nisi per operationem. *D. Thom.* Vnde D. Th. *infrà q.* 61. *art.* 4. hoc explicans, sic inquit: *Ex creaturis corporalibus, & spiritualibus vnũ vniuersum constituitur. Vnde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, quòd ad creaturam corporalem aliquem ordinem habēt, & toti creaturæ corporali præsident. Vnde conueniens fuit quòd Angeli in supremo corpore crearentur tanquam toti naturæ corporeæ præsidentes.* Hanc autem præsidentiam fieri per virtutem, & operationem Angelicam, statim docet in solutione ad 1. sequentibus verbis: *Angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes à corpore secundum suum esse, sed ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corpoream: & quod sua virtute corpora contingunt.* Per quod ad primam partem impugnationis ex Suarez desumptæ satis patet.

Quid operētur Angeli in cœlo empyreo creati. Ad secundam verò partem eiusdem impugnationis ab eodem Suarez allatæ, in qua petitur, quænā sit ista operatio, cuiusue cōditionis, quisque sit terminus per illam productus, respondetur ex D. Thoma *in* 1. *dist.* 37. *quæst.* 3. *art.* 1. Angelum posse agere in corpus producendo in eo lumen, vel aliquid huiusmodi: ideoque ibidem sic ait: *Substantia enim spiritualis potest alicui conferre, non quidem esse, sed aliquid ad esse superadditum; & sic Angelus est in loco, in quantum operatur circa aliquod corpus locatum, vel motū vel lumen, vel aliud huiusmodi, cui tamen esse non confert.* Vnde iuxta hunc dicendi modum Angelus potest esse in cœlo empyreo, eliciēdo ibidem actionem virtualiter saltē transeuntē, & quæ sit talis cōditionis, vt in cœlo producat lumen, quo illuminetur, & exornetur.

93. *Notabile primum pro alia huius explicatione.* Secundò potest dici, ex eodem S. Doctore, prænotando tamen duo ex eodem. Primum desumitur, ex illo *infrà quæst.* 66. *art.* 3. *ad* 2. vbi sic inquit: *Probabilius videtur, quod sicut supremi Angeli, qui assistunt habent influentiā super medios, & vltimos qui mittuntur, quamuis ipsi non mittantur: ita cœlū empyreum habet influentiam super corpora quæ mouentur, licet ipsum non moueatur. Et propter hoc potest dici, quod influit in primum cœlum, quod mouetur, non aliquid transiens, & adueniens per motum, sed aliquid fixum, & stabile, puta virtutem continendi, & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinens.*

Quid autem sit stabilitas hæc, quæ virtus causandi, quæ à cœlo empyreo deriuatur in alia corpora, & quænam sit ratio tribuendi empyreo hanc causalitatem, & virtutem, explicuit idem Angelicus Præceptor *quodlibeto* 6. *art.* 19. eleganti discursu: & ideò placuit illum de verbo ad verbum in præsenti transcribere: *Si cælum* (inquit) *empyreum non influeret in corpora inferiora, cælum empyreum non contineretur sub vnitate vniuersi, quod est inconueniens. Videtur autem proprius effectus eius esse perpetuitas, & permansio in inferioribus corporibus Nam secundum Philosophum* in 11. Metaphy. *In cælo sunt principaliter duo motus, quorum vnus est ab Oriente in Occidentem, qui vocatur diurnus, & est super po-*

C *los æquinoctialis: & quia iste est vniformis, causat perpetuitatem in inferioribus motibus. Alius autem motus est ab Occidente in Orientem, quo mouetur Sol, & alii planetæ, qui est super polos Zodiaci, per quem planetæ accedunt, & recedunt à nobis. Vnde iste motus propriè causat differentiam generationis, & corruptionis, & cæterorum motuum in istis inferioribus: & sic cōtinuatur generatio, & corruptio horū inferiorū, quousque Deus vult: quæ quidē quantum ad continuitatē causatur à primo motu, quantū autem ad contrarietatem à secundo. Sicut autem vniformitas motus præcedit difformitatem, ita etiam* D *vnitas quietis præcedit vniformitatem motus: quia moueri est se aliter habere nunc, quàm priū, s quiescere autem est eo modo se habere nunc vt priùs: & sic quies habet puram vnitatem. Vniformitas autem motus habet vnitatem cum diuersitate ideo primum cælum, scilicet empyreum singulariter per suam quietem influit* (intellige stabilitatem & permanentiā, quam prædixerat esse proprium effectū empyrei.) *Secundum autem cælum est, quod dicitur aqueū per suum motum vniformē. Tertium autem cælum, scilicet sidereum, per suum motum difformem hoc autem est proprium huic corpori, quod influat absque* E *motu in quantum est supremum attingens quodammodò ordine substantiarum spiritualium prout Dionysius dicit* 7. *de diuinis nominibus, quod diuina sapientia cōiungit principia secundorū finibus primorū.*

Secundum verò, quod prænotandum est, depromitur ex eodem Angelico Præceptore *in* 2. *dist.* 6. *q.* 1. *art.* 3. *ad* 1. vbi explicās, quomodo Angeli sint in loco corporali, sic inquit: *Non dicuntur esse in loco, quasi ex loco corporali aliquid recipientes, sed quasi* F *circa locum operantes aliquid, proprietatibus loci consonum.* 94. *Notabile secundum.*

Hinc ergo secundò respondetur, & explicatur, quænam sit operatio virtualiter saltem transiens, quam Angeli exercent circa cœlum empyreū, quique sit terminus per illam productus. *Explicatur ex dictis prædicta operatio.* Si namque proprium est cœli empyrei influere perpetuitatem, & stabilitatem conuenientem motibus corporum inferiorum, vt *in* 1. *notabili* ex mente D. Thomæ dicebamus: & deinde quādo Angeli locantur in aliquo corpore, solent influere in illo aliquid proprie-G tatibus loci consonum, vt *ex* 2. *notabili* liquet: consequens est, vt Angeli existentes in empyreo tanquā in loco, ac proinde influentes aliquid in ipso influāt in eo virtutem, qua prædictum cælum iuuetur ad influendam hanc perpetuitatem & stabilitatem, & coniunctione ad influxum Angelicum reddatur efficacius, & vigorosius in ordine ad eam influendā: quia causa inferior (qualis est cœlum empyreū collatum cum Angelis) redditur efficacior ex coniunctione ad superiorem, cui subordinatur, habetque inde maiorem vigorositatem propter virtutem deriuatam in eam à causa superiori.

Elucidatur vlterius. Potestque hoc magis explicari ex his, quæ in so-H lutione ad primam partem huius impugnationis ex Suarez adductæ dicebamus, scilicet, Angelum præsidere naturæ corporeæ, & quòd hæc præsidētia est per suam virtutem & contactū itidem virtutis, qui fit secundùm operationem. Et ideo si primum cœlum ratione suæ quietis in *esse* influit prædictā stabilitatem, etiam Angeli ei præsidētes, & quibus ipsum primum cælum subordinatur, ratione suæ maximæ quietis in *esse*, & perfectionis in illo habebūt hanc eandem stabilitatem influere mediante prædicto cœlo: vt ita maneat totum vniuersum concatenatum, & vnum & idem vnitate ordinis, & causalitatis: quatenus ex vi huius habent infimæ creaturæ concatenari mediis, & mediæ, ac corporeæ supremis, & supremum corpus immediatè habet

habet concatenari creaturæ Angelicæ. Nam vt optimè dixit Angelicus Præceptor in quodlibeto nuper citato, *Totum vniuersum est vnum vnitate ordinis vt patet per Philosophum 12. Metaphy. Hæc autem vnitas ordinis attenditur secundum quod quodam ordine reguntur corporalia per spiritualia, & inferiora corpora per superiora*, vt Augustinus dicit *in 3. de Trinitate.*

Angelic. Precept.

95. Obiectio. Nec obest, si obiicias contra utramque hanc solutionem ex Suarez, & aliis, cœlum empyreum, quippe perfectissimum, debuisse creari cum tota perfectione sibi necessaria à suo conditore, nempe Deo, quia hoc est proprium substantiarum perfectissimarum, qualis est supremum corpus. Et ita si lumen, quod ab Angelis in ipsum deriuatur, pertineret ad perfectionem eidem cœlo necessariam, fuisset vtique ei immediatè communicatum à Deo. Et similiter si egeret prædicta virtute, quæ ei superadditur ab Angelis, ad causandam stabilitatem iam dictam in hæc inferiora, haberet utique illam immediatè à suo conditore, non verò ab Angelis. Si autem ista non sunt illi necessaria, vanè & superfluè illi superadduntur.

Respondetur. Respondetur enim ex dictis, quòd sicut Angeli sunt perfectissimæ substantiæ spirituales, & hoc non tollit, quominùs inferiores illuminentur per superiores, quia hoc exigit unitas ordinis totius universi, ita etiam ex eo quòd empyreum sit supremum inter corpora, non tollet, quominùs propter eandem rationem accipiat aliquid à substantiis spiritualibus, & superioribus, cum quibus concatenatum est. Cumque sit magis consonum suæ naturæ, ut hoc, quod accipit sit talis conditionis, ut congruat proprietatibus eiusdem empyrei, ut ex D. Thoma dicebamus: inde est, ut accipiat lumen, quod ipsi est consonum, necnon & virtutem, qua modo dicto influat perpetuitatem & stabilitatem iam dictam. Vnde, sicut homo v. g. licèt habeat in suo ordine vim ad producendum sibi simile, nihilominùs hoc non tollit, quòd subordinetur causæ alteri superioris ordinis, & universaliori, scilicet Deo; quamvis hoc ipso quòd sit perfectus in ratione causæ particulari, non subordinetur alteri causæ particulari, & eiusdem ordinis cum illo: sic etiam perfectio empyrei, & suæ virtutis operativæ tollet subordinationem in influendo alteri causæ eiusdem ordinis cum illo, non tamen alteri agenti superioris, & eminentioris ordinis.

96. Replica. Nec etiam obest, si urgeas, quòd si hic influxus, & additio virtutis, qua primum cœlum redditur efficax, & vigorosum ad causandam prædictam stabilitatem, esset ei necessaria, tunc semper, & invariabiliter eam acciperet ab Angelis, sicut alia corpora subordinata empyreo invariabiliter eidem subordinantur, & virtutem ab eo habent; empyreum non habet invariabiliter hanc virtutem ab Angelis: ergo signum est, non subordinari illis haberéque ab ipsis prædictam virtutem. Minor probatur. Quia quàm plurimi, & innumerabiles ex Angelis discedunt ab empyreo sæpissimè, & sunt inter nos, tuncque nequeunt operari in empyreo; & ita non subordinabuntur illis invariabiliter.

Confirmatio eius. Confirmatur. Quoniam vel hæc additio virtutis est simpliciter requisita, vel non? Si primum, quomodo multoties deest, nempe, quoties Angeli non sunt in cœlo? Si secundum, ergo empyreum non subordinatur Angelis quoad prædictam virtutem, neque hæc subordinatio requiretur ad hoc, ut universum sit unum unitate ordinis: siquidem ad hæc requirebatur, quòd hæc virtus esset simpliciter necessaria empyreo.

Solutio. Respondetur, prædictum influxum semper & invariabiliter recipi à cœlo empyreo, essque ei necessarium; propter subordinationem ad Angelicam creaturam, quamvis non semper & invariabiliter ab eisdem Angelis (à quibus multoties illum habet) debeat prædictum influxum participari, sed iuxta suavem Dei providentiam, & ordinem universi ita sunt res dispositæ, ut Angeli Deo semper assistentes, & in empyreo fixè permanentes, habeant sufficientem vim ad hoc, ut singuli in diversis partibus empyrei præstent hanc influentiam. Cæterùm hanc, cùm adsunt in cœlo alij Angeli, qui ad nos mittuntur, ita temperant, ut non extendatur ad omnes partes empyrei, ad quas in absentia prædictorum Angelorum extendebatur: sicque relinquitur locus, ut Angeli è terra ad cœlum ascendentes præstent illum influxum quoad prædictas partes empyrei, in quas alij Angeli semper assistentes influebant. Et ita ex parte empyrei semper recipitur eadem quantitas influxus, & similiter ex parte Angelorum, licèt non semper ab eisdem prorsus Angelis causetur. At quanta sit latitudo spatij, quæ relinquitur ab Angelis superioribus, & Deo semper assistentibus ad hoc, ut Angeli inferiores, dum in cœlo assistunt, ibidem influant taxata est à divina providentia iuxta maiorem, vel minorem perfectionem Angelorum ascendentium, & descendentium. Sicut etiam ab eadem, iuxta prædictam perfectionem, designatus est locus in empyreo, in quo prædicti Angeli iuxta communem, & regularem cursum habent (ut sic dicamus) suam sedem.

Ratio autem, ob quam cum hac diversitate philosophamur in subordinatione empyrei ad Angelos, facilè reddi potest ex eo, quòd videtur id exigere suavis Dei providentia, & ordo universi. Nam ex quo capite Angeli boni sunt beati, exigunt designari sibi in empyreo certam (ut sic dicamus) sedem, certumque locum, in quo sint, in quoque operentur, & creaturæ corporali præsideant, ut ex D. Thoma nuper dicebamus. Cæterùm ex quo capite sunt administratorij spiritus oportet, ut multoties deserant prædictum locum, ad hoc ut nobis assistant & in his rebus corporeis operentur. Et tandem ex quo capite creatura corporea, nempe empyreum, subordinatur eisdem Angelis ut causæ superiori, debet semper ex parte sua accipere invariabiliter influxum necessarium, quia hoc petitur ad subordinationem prædictam: licet ex parte Angelorum propter rationem dictam non semper ab eisdem prorsus Angelis tribuatur, sed quandoque à pluribus, quandoque à paucioribus, iuxta maiorem, vel minorem numerum Angelorum, qui in cœlo tunc assistunt, & modo iam explicato. Per quæ satis ad confirmationem constat.

97. Alia obiectio. Nec etiam refert, si ulteriùs obiicias, quòd post diem iudicij manebunt Angeli omnes assistentes in cœlo, tuncque non influent hanc perpetuitatem & stabilitatem motuum. Nam sicut tunc motus cœli cessabunt, sic & motus horum inferiorũ: ac proinde nec empyreum causabit prædictam perpetuitatem, nec egebit virtute superaddita sibi ab Angelis ad hoc, ut illam causet. Ergo actio ista incongruenter assignatur ad locandum Angelos in cœlo. Patet consequentia. Quia actio, per quam in illo locantur, debet semper esse eiusdem rationis.

Diluitur. Respondetur, quòd adhuc tunc dabuntur motus, siue mutationes intentionales, quarum perpetuitas in *esse* sit proprius effectus empyrei ad quamque causandam subordinetur Angelis. Vnde D. Thomas de Potentia *quæst. 5. art. 8. in corpore*, rem hanc explicãs sic inquit: *Elemẽta ergo agũt in virtute corporũ cælestium, & corpora cælestia agunt in virtute*

D. Thom.

virtute substantiarum separatarum. Vnde cessante actione substantiis separata, oportet, quod cesset actio corporis cœlestis: & ea cessante oportet quod cesset actio elementaris corporis Sed sciendum quod corpus habet duplicem actionem, vnam quidem secundùm proprietatem corporis, vt scilicèt agat per motum (hoc enim proprium est corporis, vt motum moueat, & agat.) Aliam autem actionem habet: secundum quod attingit ad ordinem substantiarum separatarum vt participat aliquid de modo ipsarũ, hæc autem est actio corporis, quæ non est ad transmutationem materiæ, sed ad quandam diffusionem similitudinis formæ in medio secundùm similitudinem spiritualis intentionis, quæ recipitur de re in sensu, vel intellectu: & hoc modo Sol illuminat aerem, & color speciem suam multiplicat in medio. Vterque autem modus actionis in istis inferioribus causatur ex corporibus cœlestibus. Nam, & ignis suo calore transmutat materiam ex virtute corporis cœlestis, & corpora visibilia multiplicant suas species in medio virtute luminis, cuius fons est in cœlesti corpore. Vnde si actio vtraque corporis cœlestis cessaret, nulla actio in istis inferioribus remaneret; sed cessante motu cœli, cessabit prima actio, sed non secunda. Et ideo cessante motu cœli, erit quidem actio in istis inferioribus illuminationis, & immutationis medij à sensibilibus; non autem erit actio per quam transmutatur materia, quam sequitur generatio, & corruptio. Quomodo autem, & in quo sensu hæc sensibilia habeant, secundùm quòd attingunt ordinem substantiarum separatarum, diffundere species sui, *infrà quæst. 55. dubio 2.* explicatur.

98\. Ex quibus omnibus satis constat ad cætera alia, quæ ad impugnandam solutionem illam ex Ferrara, & Caietano inter proponendum hoc vltimum argumentum adhibitum adducta sunt. Vnde ad cõfirmationem ex Malonio desumptam dicendum est, non esse indignum, sed potiùs satis dignum Theologo, explicare res à sensibus separatas, quantũ materia, de qua fit sermo, patitur: & deinde fateri, eas, quippe excellentiores in gradu immaterialitatis, non posse à nobis plenè & perfectè explicari: maximè, quando non cõtingunt iuxta consuetũ & proportionalem modum, qui in rebus corporeis inuenitur, vt in præsenti accidit: sed hoc potiùs est Theologo valde dignum. Ad confirmationem verò ex Rada adductam satis ex dictis patet.

Et similiter ad secundam impugnationem à Suarez adductam respondetur, posse reddi sufficientem rationem, ob quam licèt Angelus non habeat quantum est ex parte sui influxus, vim ad producendum qualitates alteratiuas: nihilominùs posset producere lumen, & ex vi sui influxus causare prædictam stabilitatem. Et quidem quoad lumen potest hoc deduci ex eo, quòd iuxta Dionysium, & D Thomam *infrà quæst. 110. art. 1.* diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorum: & ita natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori Cùm autem inter qualitas corporeas, & naturales, quæ possunt competere corporibus simplicibus, & supremis, habeat lux primatum: ideò ratione huius potest à natura superiori, scilicet purè spirituali, in cœlo produci: cùm tamen nequeat alias inferiores qualitates, scilicet alteratiuas, efficere: quia diuina sapientia solos fines primorum coniungit principiis secundorum. Vnde propter hanc rationem idem D. Thomas loco nuper citato tribuit, Angelis, quòd possint mouere corpora motu locali, non autem alio motu, his verbis: *Dicẽdum, quod sicut* Dionysius dicit 7. cap. de diuinis nominibus. *Diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorum Ex quo patet, quòd natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. Natura autem corporalis est infrà naturam spiritualem. Inter omnes autem motus corporeos perfectior est motus localis* vt probatur in. 8. Physicorum. *Cuius ratio est quia mobile secundùm locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, in quantum huiusmodi, sed solùm ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum: & ideò natura corporalis nata est moueri immediatè à natura spirituali secundùm locum. Vnde & Philosophi posuerunt suprema corpora moueri localiter à spiritualibus substantiis. Vnde videmus, quòd anima mouet corpus primò, & principaliter locali motu.*

Dion. D. Thom

Et deinde quoad virtutem causandi prædictam perpetuitatem & stabilitatem potest reddi ratio. Tum ex eo, quòd hæc virtus est satis consona immutabilitati, & vniformitati, quæ est in *esse* Angelico. Tum etiam. Quia sicut empyreum causat hanc stabilitatem per modum supremi corporis, ex eo quòd agit immotum motu propriè dicto: ita etiam Angeli, qui hoc modo agunt, poterunt causare prædictam stabilitatẽ. Et propterea D. Thomas *quodlibeto 6. art. 19.* nuper relatis asserit, esse proprium cœli empyrei, quòd influat absque motu, in quantũ est supremum attingens quodammodo ordinem substantiarum spiritualium, prout Dionysius dicit *7. c. de diuinis nominibus*, quòd diuina sapientia coniungit principia secundorum finibus primorũ. Et in corpore articuli adducit quietem empyrei, idest, quòd non mouetur motu propriè dicto, ad hoc vt inde probet, esse proprium illius causare stabilitatem in his inferioribus ac proinde potiori ratione id conueniet Angelis: siquidem quoad hoc inquit, diuinam sapientiam coniungere principia secundorum finibus primorum. Dionysius

Neque obstat, si obiicias contra dicta, Tum, quòd si Angelus potest producere lumen se solo, poterit producere qualitates alteratiuas etiam se solo ergo si illud prius conceditur Angelo, non debet negari hoc posterius. Antecedens probatur. Quia lux continet eminenter prædictas qualitates. Tum etiam, quòd influere stabilitatem in motu, & perpetuitatem in illo, videtur esse eiusdem rationis, ac causare prædictum motum secundùm suam substantiam. Si ergo Angelus non habet vim ad alterandam materiam, & causandum motum, quo producitur v. g. homo, consideratum secundùm suam propriam & specialem rationem, nec erit in illo virtus ad causandam perpetuitatem, seu vniformitatem prædicto motui conuenientem. 99. Obiectio contra omnia prædicta.

Ad primam enim ex his impugnationibus negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, lucem ex sua præcisè specie non continere qualitates alteratiuas virtualiter, nisi ex coniunctione ad speciale corpus, cui subordinatur. Vnde quæuis lux naturalis est eiusdem speciei cum alia, & tamen non quæuis continet qualitates alteratiuas, vt patet in luce aliquorum lapidum, & in ossibus aut quasi ossibus quorundam piscium. Respond.

Ad secundam verò impugnationem respondetur, quòd sicut dum sol, & homo generant hominem, tũc licèt totus effectus attingatur à qualibet ex his causis, modo tamen à N. Complutensibus *in 2. lib. Physicorum* tacto; nihilominùs à qualibet illarum causatur sub diuersa ratione: nam à sole causatur secundùm rationem magis vniuersalem; ab homine verò secundùm rationem magis particularem, quia concurrunt per modum causarum subordinatarum: ita etiam vniformitas, & (vt sic dicamus) stabilitas illa, quæ conuenit motui, quo homo generatur, attingitur ab homine generante, & ab Angelis: ab illo quidem vt à causa particulari, ab N. Compl.

ab Angelis vero vt à causa vniversali, ac proinde ab homine secundùm particularem quamdam rationem illius uniformitatis; ab Angelis verò secundũ vniuersaliorem quamdam rationem illius, nempe, vt est vniformitas, & stabilitas motus corporei ad hoc vniuersum spectantis. Unde, sicut sol seorsum sumptus non habet vim ad generandum hominem; bene tamen ad hoc vt homo in virtute eiusdem solis generet, & ad hoc vt vnà cùm homine influat in prædictam generationem: sic etiam dato quòd solus Angelus nequeat alterare materiam motu illo, quo generatur homo, nec causare totam, & totaliter vniformitatem prædicti motus; nihilominùs habet vim ad hoc, vt in virtute illius homo illam causet: ex eo quòd subordinatur illi tanquam attingenti eandem vniformitatem sub ratione illa vniuersaliori. Et propterea Angelus vnà cum homine, & subordinando illum sibi, influit in prædictam vniformitatem, ac stabilitatem.

Ex quibus omnibus satis constat, quomodo proprius effectus, qui potest tribui Angelo, vt præstandus ex vi sui influxus, & ex suis meritis sit, tum lumen tum prædicta perpetuitas, tum motus localis, quando loquatur in re capaci huius motus. Et ideò dixit D. Thomas *in 1. dist. 37 q. & articulo citatis*, quòd Angelus producit motum localem, vel lumen vel aliquid huiusmodi: & per hoc vltimum intellexit quidpiam aliud huius generis, id est, in quo saluetur ratione suæ excellentiæ, quod fines primorum coniunguntur principiis secundorum, vt explicatum est.

D. Thom.

§. XV. *Alia sententia opposita cum suis fundamentis, & eorum solutionibus.*

100. Vltima opinio, & primum eius fundamentum.

POsterior sententia quæ non ex diametro, sed quoad aliquid nostræ assertioni opponitur, asserit potentiam operativam Angeli pertinere quidem ad rationem formalem in actu primo consideratam, secundùm quam Angelus fundat vbicationem in loco, in quo nobiscum conuenit, negat tamen rationem formalem in actu secundo fundandi prædictam vbicationem esse actualem operationem transeuntem Angeli in locum; sed esse applicationem virtutis Angelicæ, seu virtutis operatiuæ illius, distinctam à prædicta actione, & præeuntem illam, in quo vltimo à nobis dissentit. Vt autem explicet, quidnam dicat prædicta applicatio virtutis vltra virtutem ipsam operatiuam Angelicam, inquit, quatuor ad id requiri conditiones, quibus adhibitis, datur prædicta applicatio virtutis, & virtus Angelica non manet in ratione applicabilis præcisè, sed est actu applicata. Prima est, situalis indistantia Angeli à loco. Secunda, quod Angelus practicè cognoscat opus exercendum in tali loco. Tertia, quod habeat potentiam executiuam expeditam ad illud exequendum, ita quod ab alio superiori non sit detentus, nec impeditus, aut in alio opere exercendo occupatus. Quarta, & vltima, quòd voluntariè eligat hanc præparationem potentiæ ad exercendum hoc opus in tali loco.

Addit tamen prædicta sententia, quòd cum dicitur, Angelum per hanc applicationem virtutis præeuntem actualem operationem transeuntem, habere rationem formalem essendi in loco, solùm intelligitur de ratione formali, per quam fundet hoc, quod est esse in loco incompletè, ita tamen, quod hoc modo simul habeat, vt formaliter sit in illo, nõ tamen de ratione formali fundante illam completè sumptam: nec ad hoc requiritur, vltra prædictam applicationem, operatio transiens ab illa distincta.

Caietan.

Sententiam hanc sic explicatam tuetur Caietanus

C ar. 1. huius q. quẽ sequuntur Nazarius & Ripa ibidem probaturque primo testimonio D. Thomæ *quodlibeto 1. a. 4.* vbi postquam dixit Angelum esse in loco per contactum virtutis, nempe per operationem, inquit, *Ita tamen, quod per operationem non intelligitur sola motio, sed quacunque vnitio, qua sua virtute se corpori vnit præsidendo, continendo, vel quocunque alio modo* Constat autem, ad hæc nõ requiri actualem operationem transeuntem: siquidem potest præsidere, etiamsi nihil actu operetur.

Nazarius Ripa. Primum fundamentum.

Dissoluitur.

Respondetur ex dictis pro assertione, maximè verò ex illis, quæ ex D Thoma *in 1. Sententiarum dist. 37. q. 3. ar. 1.* adduximus, Angelicum præceptorem satis ibidem explicuisse, & ex sufficiente enumeratione diuersarum applicationum reddidisse rationem propter quam applicatio virtutis Angelicæ ad locum sit sola operatio virtualiter saltem transiẽs. Vnde nomine huius vnitionis, & applicationis virtutis Angelicæ, quæ fit v.g. præsidendo, etiam intelligitur interuenire ibidem prædictam operationem: quia fit sermo à D. Thoma, non de qualicunque præsidentia, sed præsidentia actuali ad quam requiritur, vt præsidens actu influat in id, cui præsidet, applicetque suam virtutem præsidendi respectu illius: sicut ad præsidentiam potentialem siue habitualem requiritur, quòd in potentia, vel habitualiter influat, id est habeat potentiam ad influendum, si præcisè in potentia præsideat: vel sit omninò expeditus ad sic influendum, si prædicta præsidentia non sistat in ratione potentialis, nec pertingat ad actualem, sed habeat statum quendam medium, nempe præsidentiæ habitualis, per quam tamen Angelus non se collocat actu in loco, licèt reddatur expeditus ad hoc, vt cum ei libuerit, constituat se mediante operatione virtualiter transeunte, ad quam est expeditus, in loco

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam antequam Angelus actu operetur actione transeunte in locum habet præsentiam, quam Caietanus appellat præsentiam ordinis, idest, præsentiam, qua per modum causæ activæ est omninò proportionatus, & expeditus ad agendum: ergo per prædictam præsentiam ante actionem transeuntem, erit saltem incompletè in loco. Antecedens videtur perspicuum. Consequentia verò probatur. Quoniam sicut dum Angelus actu operatur, est completè & perfectè in loco: ita dum habet hanc præsentiam ordinis, seu est omninò expeditus ad operandum, erit aliquo modo, nempe incompletè, & imperfectè in loco.

101. Secundum fundamentum.

Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam, si consequens intelligatur de modo existendi in loco qui sit actualis, & formaliter talis: quamvis non completus & perfectus. Nam (vt ex dictis constat) ita se habet Angelus ad essendum in loco, sicut ad tangendum actu illum per suam quantitatem virtutis. Vnde quandiu actu non tangit contactu virtutis, nẽpe per operationẽ, non est actu, & formaliter in loco, sed tantùm est expeditus ad hoc, vt fundet absque indigentia alicuius novæ expeditionis vbicationem in loco.

Solutio.

Potestque hoc explicari exemplo vltimæ dispositionis introductivæ formæ substãtialis & simpliciter ãtecedentis ad illã, subiectatæque in toto cõposito corrumpendo, iuxta ea, quæ N Complutens. *in l. de Generat disp. 2. n. 76.* docent. Nam hac data, non datur in eadem duratione forma substantialis denuò generanda, adhuc incompletè, formaliter tamen, & actu, sunt tamen omnia ita disposita, vt in instanti sequenti, quando prædicta dispositio terminãda erat, tunc forma substantialis introducatur: & ideo in duratione antecedenti tantummodò dispo

Explicatur exemplo.

N. Comp.

dispositiuè datur talis forma substantialis, idest, solummodò datur dispositio ad illam non verò ipsa forma. Sic etiam in præsenti, proportione seruata philosophandum est. Nam data isti præsenti ordinis, adest ex vi illius expeditio, & vt sic dicamus dispositio ad actualem potentiam in loco, & ad actualem operationem, quæ est exercitium fundandi illam: & propterea ista reperiuntur ibidem (vt sic dicamus dispositiuè, non vero formaliter, & actu, adhuc incompletæ.

102. Tertium fundamentum. Tertiò probatur prædicta sententia. Quoniam ratio formalis essendi in loco, seu fundandi vbicationem debet esse intrinsecè in locato: sed actio transiens ab Angelo in locum non est intrinseca Angelo, secus tamen quantitas virtutis Angelicæ, & applicatio prædictæ quantitatis: ergo ista duo, & non illa pertinebunt ad rationem formalem, per quam Angelus est in loco.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam si operatio transiens esset Angelo ratio essendi in loco, adhuc per modum rationis formalis in actu secundo, tunc Angelus esset in loco modo diuisibili, & extenso: hoc autem pugnat cum substantia spirituali, vt de se constat: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam actio illa transiens, quippe corporea, & extensa per locum, non potest esse ratio existendi in loco, nisi modo extenso, & diuisibili: sicut contactus quantitatis molis, quippe extensus, & diuisibilis, est ratio actualis existendi in loco extensè, & diuisibiliter.

Respondetur ad fundamentum. Respondetur, concedendo maiorem, & negando minorem. Nam actio transiens, quæ est ratio formalis in actu secundo fundans vbicationem, non est actio formaliter transiens, sed formaliter immanens, & virtualiter tantummodò transiens & ita potest esse intrinseca Angelo.

Adde, quod adhuc data, non tamen concessa minori, nihilominùs posset negari consequentia. Quia actio illa non concurrit ad rationem formalem essendi in loco, nisi tanquam exercitium eiusdem rationis formalis. Vnde, sicut non est inconueniens, exercitium virtutis operatiuæ esse exercitium illius, & nihilominùs non subiectari in agente, sed in passo: ita non repugnabit, exercitium rationis formalis essendi in loco consistens in operatione, esse formaliter transiens, ac proinde non subiectari in agente, sed in passo.

Ad confirmationem. Ad confirmationem, patet ex dictis. Nam hoc ipso, quod prædicta operatio sit formaliter immanens, & virtualiter tantummodo transiens, subiectabitur in Angelo: & propterea est spiritualis, & indiuisibilis, estque ratio formalis in actu secundo existendi in loco indiuisibiliter.

103. Vltimum fundamentum. Vltimò probatur sententia ista. Nam Angeli custodes nunquam deserunt eos, qui sunt sub corũ custodia, & tamen non semper circa illos operantur: ergo ratio, per quam prædicti Angeli non deserunt eos, quos custodiunt, sed semper sunt in illis, non est operatio transiens in ipsos, sed quantitas virtutis Angelicæ applicatæ modo dicto ad operandum, quæ semper est in Angelis custodibus, siue transeunter operentur, siue non, circa eos, quos custodiunt. Minor & consequentia videntur certæ. Maior autem probatur. Quoniam Angeli custodes sunt executores prouidentiæ diuinæ circa homines, quorum custodia eis commissa est: sed prouidentia diuina circa homines nunquam eos deserit: ergo neque Angeli custodes illos deserent.

Diluitur. Respondetur, minùs requiri ad hoc, vt Angeli custodes dicantur semper custodire quodammodò eos, quorum custodiæ deputati sunt, quàm ad hoc, vt dicantur esse in illis tanquam in loco. Nam ad primum illud satis est, quòd etsi sint alibi, v. g. in

C cœlo, cognoscant quid agatur circa eos, quorum custodiæ deputati sunt, & possint statim adesse, vt docet D. Thomas *infra q. 113. art. 6. ad 3.* vel quod imprimant vehementem effectum, qui duret quandiu ipsi sunt absentes, vt exponit idem S. Doctor *in 2. dist. 11. q. 1. art. 4. ad 5.* Vnde potest concedi, Angelos, custodes nunquam eos, quibus custodia commissa est, deserere in ratione custodum, secùs tamen, quòd non deserant eos loco: quia ad hoc ampliùs requiritur, nempe, quòd non desinant operari immediatione virtutis, & suppositi in illis. Vnde (vt suprà vidimus) idem Angelicus Præceptor D infrà q. 113. art. 6. ad 3. inquit, *quod Angeli, etsi interdum derelinquant hominem loco, non tamen derelinquunt eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum sunt in cœlo, cognoscunt quid circa hominem agatur, nec indigent mora temporis, sed statim possunt adesse.* D. Thom.

DVBIVM IV.

E *Quid sit in Angelis ratio formalis fundandi vbicationem in loco violento, vel præternaturali?*

IRCA Tituli intelligentiam recolenda sunt ea quæ in duobus dubiis præcedentibus ad explicationem tituli adduximus: nam illa, proportione seruata intelligenda sunt quoad huius dubij titulum, cuius resolutio breuiùs quàm præcedentium tradetur: F quia præsuppositis his, quæ in præcedentibus diximus, faciliùs huius decisio capi poterit.

§. I. Ex mente D. Thomæ dubij nodus expeditur.

104. Assertio. Dicendum ergo est, si fiat sermo de loco (vt sic loquamur) violento respectu Angeli, idest de illo, in quo ipse non se collocat, sed contra suam voluntatem collocatur, & detinetur, ac proinde de loco, quem non sibi subordinet, sed cui potius subordinetur, tunc ratio formalis in actu primo fundan- G di prædictam vbicationem est potentia passiua eiusdem Angeli; & exercitium huius rationis formalis est passio ex parte Angeli se tenens, & huic potentiæ passiuæ correspondens. Assertio hæc est D. Thomæ 4. *contra Gentes c. 90.* his verbis: *Patiuntur igitur ab igne corporeo substantiæ incorporeæ per modum alligationis cuiusdam: possunt enim alligari spiritus corporibus vel per modum formæ, sicut anima corpori humano alligatur, vt det ei vitam, vel etiam absque hoc, quod sit eius forma sicut necromantici virtute Dæmonum spiritus alligant imaginibus, aut huiusmodi rebus. Multo igitur magis virtute diuina spiritus damnandi igni corporeo alli-* H *gari possunt: & hoc ipsum est eis in afflictionem, quod sciunt se rebus infimis alligatos in pœnam* Vbi (vt constat) Angelicus Præceptor loquitur de loco violento Angeli, & inquit consistere in hoc, quod est, ei esse alligatum, ac proinde in illo esse, ex eo quòd patiatur diuina virtute à prædicto loco: ac proinde sentit, rationem formalem fundantem ex parte Angeli vbicationem in illo, esse potentiam eius passiuam; & passionem ei correspondentem esse exercitium huius rationis formalis. D. Thom.

Eamdem etiam assertionem tuetur idem D. Thomas

Idem Aug. Mag.

mas quodlibeto 2. art 13. vbi sic inquit: *Alio modo dicitur pati omne illud quod quocunque modo impeditur à suo proprio impetu, vel inclinatione, sicut si dicamus lapidem descendentem patim, cùm impeditur, ne deorsum perueniat: & sicut dicimus, hominem pati, cùm detinetur vel ligatur, ne vadat, quo vult: & ita per modum ligationis cuiusdam anima patitur ab igne corporeo vt Augustinus dicit 21. de Ciuitate Dei. Non enim hoc est contra naturam spiritus corpori alligari: cum videamus, animam naturaliter alligari corpori ad viuificandum ipsum. Dæmones etiam per necromantiam potestate superiorum Dæmonum alligantur aliquibus imaginibus, vel aliquibus aliis rebus. Vnde multo magis possunt spiritus alligari diuina virtute igni corporeo, non vt dent vitam, sed vt accipiant pœnam*

Idem etiam habetur apud eundem D. Thomã *in 4. dist. 44. q. 3. questiuncula 3.* his verbis: *ignis secundum naturam suam habet, quod spiritus incorporeus ei coniungi possit, vt loco locatum; sed in quantum est instrumentum diuinæ iustitiæ habet, ut ipsum quodammodo retineat alligatum: & in hoc veraciter ignis ille est spiritui noxius.* Pro eadem etiam assertione refert idem D. Thomas D. Gregorium *in 4. Dialogorum*, & Augustinum 21. *de Ciuitate Dei.* Vnde Assertionem hanc tuentur Capreolus *in 4. dist. 44. q. 2. art. 2. conclusione* 2. Ferrara 4. *contra Gentes c. 90.* & communiter probatiores Thomistæ.

Ipsemet D. Greg. August. Capreol. Ferrara.

105. Fundamentum vnicum.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex locis relatis ex D. Thoma, potestque sub hac forma proponi Quoniam per id Angelus fundat vbicationem in loco violento, siue præternaturali per quod passiuè tangitur ab eodem loco: sed per potentiam passiuam, tanquam per rationem formalem in actu primo, & per passioné ei correspondentem, tanquam per exercitum prædictæ rationis formalis tangitur à loco: ergo per prædictam potentiam passiuam, tanquam per rationem formalem in actu primo, & per passionem tanquam per exercitium illius habebit fundare vbicationem in loco violento siue præternaturali. Consequentia cum minori videtur perspicua

Maior autem probatur. Nam sicut contactus actiuus, quo Angelus tangit locum, est ei ratio, vnà cum sua quantitate virtutis, essendi in eodem loco: ita etiam contactus passiuus, quo tangitur ab illo, erit illi ratio, vnà cum sua potentia passiua, existẽdi in illo: quia vniuersaliter loquẽdo contactus quilibet rei locabilis, & loci est (vt sic dicamus) vnitio locati cum loco. Cumque hic contactus passiuus non sit Angelo ratio essendi in loco connaturali: tum, quia est contra inclinationem elicitam ipsius: tum etiam quia est iuxta naturam eiusdem collocare se in loco, & non collocari ab alio, & esse in loco subordinando illum sibi, non vero per subordinationem ad illum, vt contingit, dum est in loco per passionem: inde est, vt prædictus contactus sit Angelo ratio essendi in loco violento, siue præternaturali: atque adeo per id Angelus erit in loco violento, siue præternaturali, per quod passiuè tangitur ab eodem loco.

§. II. Obiectiones contra assertionem: & solutiones earum.

106. Obiectio prima contra fundamentum.

NEc obest, si obiicias primo ex D. Thoma loco nuper citato *ex 4. Sentẽtiarum*, vbi sic iniquit: *Quamuis autem res corporea ex sua natura habeat, quod spiritum incorporeum loco diffiniat, non tamen habet ex natura sua, quod spiritum corporeum loco diffinitum detineat, vt ita ligetur illi loco, quod ad alia diuertere non possit: cùm spiritus non ita sit in loco naturaliter quod loco subdatur. Sed hoc superadditur igni corporeo, in quantum est instrumentum diuinæ iustitiæ vindicantis, quòd sic detineat spiritũ: & ita efficitur ei pœnalis, retardans eum ab executione propriæ volũtatis, ne scilicet possit operari, vbi vult, & secundùm quod vult.* In quibus verbis satis innuit Angelicus Præceptor, quòd Angelus per hanc alligationem non habet loco definiri; sed quòd iam loco definitus detinetur, ne alibi operetur. Et ita prædicta alligatio, & passio non erit ei ratio essendi in loco violento.

Confirmatio.

Con firmatur ex eodem Angelico Præceptore *in 2. dist. 6. q. 1. art. 3. ad 1.* vbi loquens de Angelis post casum, sic inquit, *Non dicuntur esse in loco, quasi ex loco corporali aliquid recipientes; sed quasi circa locum operantes aliquid, proprietatibus loci consonũ:* ac proinde ratio eorum essendi in loco post casum, & per consequens in loco violento, in quo post casum sunt non erit potentia passiua, & passio ei correspondens.

Euertitur.

Respondetur, quòd cum Angelicus Præceptor ait, quòd res corporea ex sua natura habet, quòd spiritum incorporeum loco definiat, loquitur de modo definiendi illum per modum termini aut quasi termini extrinseci, seu de modo, quo passiuum concurrit ad hoc, vt spiritus sit in loco cõnaturali, in quo ipse actiuè se collocat: quia corpus ex natura sua potest pati ab Angelo, atque adeò esse locus, quem Angelus sibi subordinet in quoque connaturaliter sit tãquam mouens in moto. Cùm verò idem S. Doctor addit, quòd corpus nõ habet ex natura sua, sed virtute diuina, quòd spiritum incorporeum loco definitũ detineat, loquitur de loco violento; & de corpore, vt actiuè locante Angelum: atque adeò de Angelo, vt passiuè ibidem locatur. Et propterea in eadem distinctione in verbis nuper pro assertione relatis inquit, quòd ignis habet secundùm suam naturam, vt ei spiritus sicut locus locato cõiungi possit: quia ibi loquitur de loco cõnaturali, in quo est Angelus actiuè: & ideò hæc cõiunctio explicatur voce passiua, & denotando, eam incipere ab actione Angelica: cum verò sit sermo de loco violento in sequentibus verbis, scilicet, *Sed in quantum est instrumentum diuinæ iustitiæ habet ipsum vt quodammodò teneat alligatum.* vtitur significatione actiua, & denotante, hoc incipere ab ipso igne, ac proinde illum esse instrumentum agens, & Angelum esse id, quod patitur.

Cæterùm sensus prædictorum verborum non est, quod corpus habeat spiritum loco definitum, ac proinde priùs existentem in loco detinere, sed quod eumdem spiritum per illam detentionem & alligationẽ loco definitum detineat, & alliget prædicto loco, sicut si diceretur, albedinem reddere id, quod est album, disgregatiuum visus, non est sensus, quòd priùs sit album, quàm constituatur per albedinem; sed quod albedo constituendo illud in *esse* albi, reddit ipsum disgregatiuum visus. Ita ergo similiter, corpus detinendo spiritum, habet illum actiuè loco definire, & spiritus passiuè detentus manet loco illi definitus.

Ad confirmationem

Ad confirmationem respondetur, Angelicũ Præceptorem in illo articulo loqui de diuersis modis, quibus Angeli sunt in loco, nec non & de diuersis eorumdem locis. Et ita verba illa non intelliguntur de modo essendi in loco passiuè, sed de modo essendi in illo actiuè, vt dum in hoc aëre operantur.

107. Secunda obiectio.

Nec etiam refert, si secundo obiicias contra hanc eamdem assertionem, quod vni rei tantùm debet assignari vnica ratio existendi in loco, vt patet ex his, quæ in corporibus accidit: ergo si Angelus est

est in loco per suam quantitatem, & contactum virtutis non erit in illo per potentiam passiuam, & passionem ei correspondentem.

Salutio. Respondetur, antecedens ad summum esse verum de ratione essendi in loco connaturali. Non est autem inconueniens, quòd assignetur alia ratio existendi in loco violento, siue præternaturali, & alia existendi in loco connaturali: maximè, cùm in loco violento non sit nisi virtute diuina eleuante corpus ad hoc, vt agat in Angelum.

Ratio autem disparitatis quoad hoc inter corpus, & Angelum constat ex dictis. Quoniam inter Angelum, & locum potest varius & diuersus esse contactus, actiuus nimirum, & passiuus: & propterea queit esse in Angelo multiplex ratio essendi in loco. Cæterùm inter corpus, & locum, siue naturalem, siue violentum est secundùm communem cursum idem contactus, siue corpus sit in loco naturali, siue violento.

Adde, quòd virtute diuina benè potest corpus habere multiplicem rationem essendi in loco, vt puta, si immediatè immediatione virtutis, & suppositi ageret existens intra aliud: tunc enim potentia eius operatiua esset illi ratio essendi nouo modo tanquam in loco in corpore illo, intra quod existit & operatur.

108. Tertia obiectio. Nec etiam obstat, si tertiò ex Suarez, loco infrà referendo obiicias, quòd Dæmones, vbicumque sint, ac proinde dum existunt in hoc aere, semper patiuntur ab igne inferni, & non vtcumque, sed immediatè immediatione virtutis, & suppositi, quia nullum aliud suppositum crucians mediat: & nihilominùs non ideò sunt in illo tanquam in loco: ergo prædicta passio, & potentia passiua non erit illi ratio existendi in loco.

Enodatur primo. Respondetur primo, fatendo, Dæmones vbicunque sint, pati ab igne inferni agente immediatè immediatione virtutis & suppositi, quia semper impediuntur ex vi illius ab aliquib. operationibus absque interuentu alterius suppositi instrumentaliter concurrentis. Hinc tamen non fit, eos tunc esse in inferno per passionem, & potentiam suam passiuã. Nam sicut cùm dicitur, Angelum esse in loco connaturali per suam potentiam actiuam, & operationem, saltem virtualiter transeuntem in locum, non fit sermo de quacunque operatione elicita immediatè, tam immediatione virtutis; quàm suppositi, sed de operatione sic elicita iuxta modum suum: nam hæc secum trahit ipsam substãtiam Angeli, & iuxta ponit, vnitque illam loco, vt testatur D. Thomas *in 1. dist. 37. quæst. 3. art. 1. ad vltimum* ita etiam D. Thom. cum dicitur, Angelum esse per suam passionem in loco, à quo patitur, & detinetur ab operando, intelligitur de corpore operante immediatione virtutis, & suppositi, & eleuato à Deo ad hanc operationem, & detentionem Angeli iuxtà modum proprium operandi eiusdem corporis. Modus autem proprius operandi prædicti corporis immediatione virtuis, & suppositi est, vt non agat, nisi in propinquum, vel præsuppositum in *esse* propinqui, si passum fuerit corporeum; vel subsecutum siue concomitans in prædicto *esse* propinqui ratione illius operationis, si passum fuerit quid spirituale: atque adeò cùm iuxta modum suum agit vitute diuina detinendo, debet sibi alligare Angelum, & actiuè illum intra se locare, & sibi propinquum facere: & ipse Angelus debet ratione passionis itidem immediate manere ligatus: atque adeò erit ibi, vt in loco. Cæterùm quando prædictum corpus non eleuatur ad hoc vt agat in spiritum iuxta modum proprium ipsius corporis, sed alio modo; potest agere immediatione virtutis, & suppositi per modum instrumẽti in distans, vt *n. 74.* dicebamus. Et propterea detẽtio illa qua detinet Angelum ab aliquibus ex suis operationibus, non locat actiuè eundem Angelum intra prædictum corpus. Vnde, quando eleuatur à Deo ad agendum in spiritum distantem in eadem distantia manẽtem, eleuatur ad duo, nempe, vt agat in distans (quod est eleuari, nõ iuxta modum suum, sed iuxta modum alium altiorẽ, qui ei tunc à Deo communicatur) & simul eleuatur ad hoc, vt agat in ipsum, sicut cùm eleuatur ad agendum in corpus distans, tantùm eleuatur ad vnum dumtaxat.

Respondetur secundò, quòd sicut cùm dicitur, Angelum esse in loco connaturali per suam operationem immediatam immediatione virtutis, & suppositi, non intelligitur de quacunque operatione sic immediata, sed ita vt nec mediet, nec mediare possit aliud suppositum tale: & propterea si Angelus existens in cœlo operaretur in locum distantem, sine interuentu alicuius suppositi medij, non ideircò esset ibidem tanquam in loco, quia non repugnaret mediatio prædicti suppositi: ita etiam cùm dicitur Angelum detineri, & alligari à loco, esseque in illo ratione passionis qua patitur ab illo non intelligitur de qualicunque passione, sed de passione omninò immediata, ita vt nec mediet, nec mediare possit aliud suppositum, à quo patiatur. Constat autem, quòd hoc ipso, quòd corpus agat in Angelum per eleuationem talis cõditionis, vt agat in distans, seruata prædicta distantia in eo instanti, in quo operatur, tunc licèt non mediet actu aliud suppositum, potest tamen mediare: siquidem agens & illud passum remanent inter se distantia. 109. Secundo.

Robotatur solutio. Adde, quòd cùm dicitur, passionem, & potentiam passiuam Angeli esse ei rationem essendi in corpore illo, à quo patitur, tanquam in loco violento, siue præternaturali, intelligitur de passione, & detentione ab operando: quia ita ibidem detinetur, vt non permittatur alibi operari sed ad summum (de quo nihil modò) ibi iuxta sphæram tantùm suæ actiuitatis: eoque euentu erit ibidem vt in duplici loco formaliter diuerso, & ratione distinctarum rationum formalium, distinctorumque contactuum specie diuersorum. vel si permittitur operari alibi, tantùm sit intra sphæram suæ actiuitatis metiendo illam ab eo loco, in quo detinetur: ita quidem, vt si Angeli sphæra operandi sit duarum leucarum, tunc per spatium v.g. vnius leucæ queat detineri ab aliquo corpore, & per spatium alterius leucæ immediatè operari in alio, & vtrobique esse vt in duobus locis correspõdentibus duabus rationibus formalibus fundandi diuersas vbicationes in illis. Ratio autem, propter quam requiritur prædicta passio cum his conditionibus, est. Quia talis passio etiam habet vim trahendi secum ipsam substantiam Angeli, & vniendi loco: sicut actio procedẽs ab Angelo immediatè immediatione virtutis, & suppositi habet etiam proportionalem vim ad vniendum eundem Angelum loco. Ratio verò propter quam sphæra actiuitatis Angeli mensuranda est tunc ab eo loco, in quo detinetur, licet sit ibidem ex vi distinctæ rationis formalis, potest reddi ex eo, quòd licèt Angelus posset esse immunis à loco: semel tamen alligatus illi, quodammodò alligatur & finitur eius vis actiua, & eius sphæra, ita vt ex illo loco, vbi est ligatus, mensuretur.

Elucidatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo corporum. Nã sicut ista, quia ex natura sua sũt obligata loco, ideò ex natura sua habent, vt ex loco, cui obligata sunt, desumatur sphæra suæ actiuitatis; licèt non sint ibidem ratione suæ virtutis actiuæ, sed ratione quantitatis: sic hoc ipso, quòd Angeli licèt ex natura sua

sua, & connaturaliter non debeant esse obligati loco, si tamen ei obligentur, in eoque alligentur, tunc ex consequenti ligatur quodammodo & determinatur eorum vis activa & ratio essendi in loco media actione virtualiter transeunte, ut non nisi exinde mensuretur sphæra activitatis eorum, & propterea Dæmones non sunt actu in inferno detenti & ligati igni illi tartareo tanquam loco quoties operantur in corpus ita distans ab illo, ut sphæra suæ activitatis non possit ab igne inferni usque ad prædictum corpus pertingere.

110. Vltima obiectio. Nec tandem refert, si ex Suarez etiam obiicias, quòd animæ quæ sunt in limbo, sunt ibidem tanquam in loco præternaturali, ex eo quòd locus ille non videtur ita decens & consonus nobilitati illarum animarum: & tamen non sunt ibi per potentiam passiuam, & passionem: ergo &c. Minor probatur. Quia animæ illæ nihil ibi patiuntur à loco: quia non habent pœnam sensus, aut pœnam aliquam ad pœnam sensus spectantem, qualis esset prædicta passio.

Soluitur. Respondetur, negando minorem. Quia diuina virtute detinentur, & prædictus locus vt instrumētum Dei producit in illis qualitatem quandam spiritualem, & intentionalem, siue habentem *esse* per modum transeuntis, ratione cuius ibidem detinentur, & prædicto loco vniuntur & ligantur. Nam sicut sacramenta virtute diuina, & media alia simili qualitate, habente *esse* per modum intentionis seu per modum transeuntis producunt aliquid spirituale in anima: ita etiam locus ille, vt instrumētum virtutis diuinæ poterit prædictam qualitatem, qua animæ ibidem detineantur, & ab operando alibi modo nuper dicto coerceantur, producere. Hinc tamen non fit, animas illas pati pœnam sensus, aut pœnam, quæ ad illam spectet, sed ad summum esse ibi vt in loco præternaturali, propter ligationē, & impeditionem ab operando, quam patiuntur. Et ratio est. Quia ex diuina prouidentia habent, quòd non apprehendant actu prædictum locum vt sibi disconuenientem, nec reluctentur ei, aut de detentione in illo tristentur, nec in sensu composito huius prouidentiæ, & status possint prædictæ detentioni reluctari, aut de ea tristari: cùm tamen ad hoc, vt prædicta detentio sortiretur rationem pœnæ sensus, aut ad eam spectaret, oppositum desideretur.

111. Ratio autem, ob quam Deus vtitur hoc genere prouidentiæ cum illis, est. Quia pœna sensus, iuxta suauem modum diuinæ prouidentiæ, tantùm infligitur propter delectationem captam per propriam voluntatem ex peccato, seu propter conuersionem propriæ voluntatis in bonum commutabile, relicto incommutabili, vt D. Thomas, & communiter Theologi docent: quam tamen conuersionem, & delectationem pueri non habuerunt.

Præcluditur tacita obiectio. Vnde (vt per hoc tacita quædam obiectio soluatur) detentio & ligatio illa nec habet rationem mali culpæ, vt constat, nec mali pœnæ, ac proinde mali moralis; sed rationem cuiusdam mali naturalis, seu dissoni peculiari naturæ illarū animarū. Sicut status puræ naturæ in homine includit rebellionem partis inferioris cum superiori, & hæc habet rationem cuiusdam mali naturalis respectu partis superioris, & hoc malum habet rationem veluti conditionis naturalis in hoc statu. Ita etiam ex Dei dispositione status animarum in limbo existentium includit hoc malum per modum conditionis naturalis, aut quasi naturalis illius status, vt scilicet ibidem detineantur, impedianturque modo dicto à suis operationibus: non secùs (proportione seruata) ac detentio Sanctorum Patrum in limbo habuit rationem mali respectu eorum: non quidem pœnæ sensus, aut ad illam spectantis: & propterea de illa, vt formaliter erat alligatio ad illum locum, non tristabantur, vt docuit D. Thomas 1. p. qu. 52. ad 1. D. Thom. sed prædicta detentio habuit rationem mali naturalis, & ex Dei ordinatione erat veluti conditio naturalis connexa, modo alibi explicando, cum eodem statu.

Nec necesse erit oppositam sententiam nostræ assertioni (quam omnes authores *dubio præcedenti* §. 11. pro prima sententia nobis contraria relati tuentur) in medium proferre: quia fundamenta illius ex his quæ pro assertione diximus, manent soluta: & ideò eam, & eius fundamenta referre, superuacaneum erit.

DVBIVM V.

Vtrùm ex contactu virtutis Angeli ad locum resultet in ipso Angelo aliquod intrinsecum vbi*? & an hoc sit* vbi *prædicamentale? ac tandem cuius rationis sit?*

112. VIA in corporibus, vltra rationem formalem determinantem illa ad hoc, vt sint præsentia alicui loco, datur quoddam *vbi* proportionatum prædictæ rationi formali, resultans ex contactu illo quantitatiuo, & adiacentia loci, ideò post quam explicuimus, rationem formalem determinantem Angelum ad certum aliquem & determinatum locum, & correspondentem quantitati molis, & contactui quantitatiuo, statim pulsat animum inquirere, an ex hac ratione formali, ex hocque contactu resultet in Angelo aliquod *vbi*; & an hoc sit *vbi* prædicamentale cuiusque conditionis sit?

§. I. *Assertio prior.*

113. Assertio prima. Dicendum ergo primò, probabile esse, quòd ex contactu virtutis, quo Angelus tangit locum & quodammodò ex adiacentia ipsius loci resultare in Angelo aliquod *vbi*, aliquo modo distinctum formaliter ab eodem contactu, siue illud sit prædicamentale: siue non Assertio hæc videtur sequi ex his, quæ ex D. Thoma *dubio 1. huius disp.* retulimus, scilicet, Angelum esse in loco. Nam idem prorsus est, aliquid esse in loco, ac habere aliquod *vbi*. Idemque docuit S. Doctor in aliis locis, dum distinguit duplicem modum essendi in loco, scilicet, esse in loco circunscriptiuè, & diffinitiuè; & hunc posteriorem peculiari ratione conuenire Angelis. Cumque iuxta doctrinam D. Thomæ hucusque traditam, si semel detur hoc *vbi*, debeat fundari in contactu virtutis, quo Angelus tangit locum, requiratque adiacentiam loci: consequens est, esse probabile, quod debeat resultare ex prædicto contactu, & quodammodo ex adiacentia loci. Et præterea cùm probabiliter possit ex testimoniis in præcedentibus adductis colligi, illud aliquo modo distingui formaliter ab eodem contactu: fit inde, vt tota nostra assertio probabiliter ex doctrina D. Thomæ deducatur. Et tandem intellecta nostra assertione in ea generalitate, sub qua proposita est, defenditur satis communiter, tam à discipulis D. Thomæ, quàm ab aliis extra eius scholam.

Ratio fundamentalis prima. Ratio autem fundamētalis illius desumitur ex locis nuper relatis, potestque sub hac forma proponi.

Quoniam

Quoniam eo proportionali modo debemus philosophari in Angelis circa ea, quæ pertinent ad ipsos collocatos cum loco, & rationes formales determinantes ipsos ad certum aliquem locum, ac philosophamur in corporibus: quia, vt dubio 1. huius disputationis dicebamus, sunt in loco abusiue, & metaphoricè, & per analogiam, aut quasi analogiam ad corpus: sed ex ratione formali, quæ in corporibus determinat illa ad certum locum, nempe ex quantitate molis, & eius contactu, necnon ex adiacentia loci resultat in eisdem corporibus aliquod *vbi*, distinctum à prædicto contactu: ergo similiter ex ratione formali determinante Angelum ad essendum in certo loco, scilicet ex quantitate virtutis, & eius contactu, necnon ex adiacentia loci resultabit in Angelo aliquod *vbi*, distinctum aliquo modo à prædicto contactu.

Confirmatur. Confirmatur ex illis, quæ ex D. Thoma in eodem *dubio 1. huius disput.* adduximus, ad hanc tamen formam redactis. Nam Angelus absolutè & simpliciter est alicubi sicut in loco: ergo debet hoc habere ab aliqua forma, aut quasi forma: ergo id debet ei prouenire ex aliquo *vbi* resultante ex contactu virtutis, & adiacentia loci. Hæc secunda consequentia patet ex priori. Quia forma tribuens prædictam denominationem nihil aliud est, quàm prædictum *vbi*: quandoquidem prædicta forma nihil est aliud, quàm præsentia ad locum, orta ex eo, quòd locus, & locatum sint inter se vnita, seque contingant: hæc autem præsentia est idem, ac prædictum *vbi*, resultans ex contactu jam explicato, & ex adiacentia loci. Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Nam respectu cujusvis effectus formalis, qualis est hoc, quod est esse alicubi, debet assignari forma tribuens illum. Antecedens autem ex dictis loco citato satis liquet.

114. Secunda ratio. *Athanas.* Secundò probatur eadem assertio. Quia attributum immensitatis, probabile est, distingui ex æquo ab attributo omnipotentiæ, & videtur id colligi ex D. Athanasio *in Symbolo*, vbi numerat sigillatim attributum immensitatis, & omnipotentiæ: & ideò sicut cætera alia attributa sic ab eo sigillatim enumerata, sunt ex æquo distincta; ita iuxta Athanasij mentem habebunt hoc ipsum omnipotentia, & immensitas quæ sigillatim ab eodem numerantur. At immensitas sic distincta ab omnipotentia correspondet *vbi* Angelico, & omnipotentia, eiusque operatio correspondet quantitati virtutis Angelicæ, seu eius virtuti operatiuæ, necnon operationi eiusdem, per quam contingit locum. Ergo prædictum *vbi*, resultans ex contactu, quo Angelus contingit locum, erit aliquo modo formaliter distinctum à prædicto contactu, qui est ratio fundamentalis talis vbicationis.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam iuxta hunc modum dicendi, contactus virtutis prædictus pertinet ad ordinem operandi, vbicatio autem formaliter, & præcisè sumpta ad ordinem essendi: & ita habebunt aliquo modo formaliter distingui. Vnde iuxta assertionem hanc testimonia D. Thomæ asserentia, Angelum esse in loco per prædictum contactum, intelligenda sunt præcisè de ratione fundamentali vbicationis in eo, non verò de ipsa vbicatione.

115. Obiectio prima contra secundam rationem. Nec obest, si contra assertionem hanc obiicias primò, quòd secundùm D. Thomam potiùs videtur dicendum, non esse in Angelis aliquod *vbi*, etiam si contactu virtutis contingat locum. Quoniam ipse *1. par. q. 76. art. 5.* infert; corpus Christi Domini sub speciebus sacramentalibus non habere aliquod *vbi*, ex eo quòd nec est ibi ratione propriæ quantitatis, sed potiùs quantitas est sub illis speciebus ratione corporis eiusdem Christi Domini; nec habet illud ratione quantitatis specierum, quia hæc non est propria quantitas Christi: ergo S. Doctor sentit, quòd *vbi* solùm conuenit ratione quantitatis molis, & loci circumscriptiui; non verò ratione quantitatis virtutis, & loci diffinitiui.

Respondetur enim ex dictis, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quoniam in corporibus ratio connaturalis fundandi vbicationem est quantitas molis & locus circumscriptiuus illam continens. Unde ex hoc, quòd corpus Christi Domini non sit sub speciebus ratione quantitatis optimè intulit Angelicus Præceptor, non habere ibidem aliquod *vbi*. Secùs tamen dicendum est in Angelo tangente per contactum virtutis locum: nam eo ipso datur sufficiens fundamentum, sufficiensque ratio formalis determinans ad prædictum *vbi* proprium Angelorum. Diluitur.

Nec etiam obstat, si secundò obiicias, quòd ex hoc, quòd Angelus coëxistat tempori nostro, non idcircò ex adiacentia prædicti temporis, & coëxistentia illa resultat aliquod *quando*; tametsi in corporibus ex coëxistentia ad tempus & adiacentia illius resultet aliquod *quando*, quod est modus distinctus à tempore, & pertinet ad proprium prædicamentum *quando*: ergo idem dicendum erit de vbicatione in collatione ad locum. 116. Obiectio secunda.

Respondetur, concedendo antecedens cum N. Complutensibus *in sua Logica disput. 16. num. 19.* sed neganda est consequentia. Et ratio disparitatis tacta est *suprà num. 11.* Quoniam res spirituales, etsi simpliciter coëxistant accidentali coëxistentiæ tempori nostro, non sunt simpliciter in illo, sicut sunt in loco corporeo, vt in *dubio 1. huius disputationis* diximus. Enodatur. *N. Compl.*

Sed vrgebis, quòd Angeli extrinsecè mensurantur æuo primi Angeli, suntque simpliciter in illo: & visiones beatificæ Sanctorum habent extrinsecè mensurari æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini, esseque in illa, vt in mensura, cui ex natura sua subduntur: & nihilominùs ex adiacentia æui primi Angeli, & ex hoc, quod cæteri Angeli sint in ista duratione, non idcircò resultat in eis aliquod *quando*, sicut nec in visionibus beatificis: ex eo quòd sint in æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini: ergo neque ex adiacentia loci, in quo simpliciter sunt Angeli, resultabit in eis aliquod *vbi*. Probatur minor. Quoniam prædicamentum *quando* solùm resultat ex adiacentia temporis primi mobilis, & ex duratione corporum inferiorum, quæ est tempus, vt probant N. Complutens. loco nuper adducto. 117. Replica.

Respondetur ex N. Complutensibus loco nuper citato, & ex Sanchez *lib. 6. suæ Logicæ conclusione 4.* probabile esse; quod in Angelis inferioribus relinquitur aliquod *quando* ex adiacentia æui primi Angeli extrinsecè mensurantis *esse* aliorum Angelorum: quod idem de visionibus beatificis Sanctorum mensuratis ab æternitate participata visionis beatificæ Christi Domini dicimus. Vnde concessa maiori, neganda est minor. Et ad probationem dicendum est, quod iuxta hunc modum dicendi prædicamentum *quando* extenditur, tam ad *quando* corporeum, quàm ad *quando* spirituale, vt N. Complutenses loco citato notarunt; quamuis non ideo prædicamentum *vbi* extendatur ad *vbi* Angelicum, sed *vbi* istud solùm sit *vbi* æquiuocè tale, & non collocatum in prædicamento *vbi*, vt infrà dicemus. Et ratio disparitatis est. Quod locus propriè talis debet esse superficies vltima corporis continentis, &c. In isto autem loco propriè tali non habet substantia spiritualis esse, Solutio prima. *N. Compl.*

 nisi

nisi metaphoricè, & abusivè, ut *num.* 6. diximus: & propterea ex adiacentia talis loci solùm potest resultare *ubi* metaphoricè t le. Cæterùm duratio propriè talis extenditur, tam ad ævum, quàm ad æternitatem participatam, & in illo possunt propriè esse Angeli, ab eoque simpliciter, & propriè mensurari, illique subdi, & propterea non mirum, quòd ex adiacentia ævi primi Angeli resultet in inferioribus Angelis aliquod *quando* propriè tale.

Secunda solutio. Secundò respondetur cum eisdem Complutensibus loco nuper rel to *num.* 19. & cum S nchez quæst. citata, esse communiorem, & firmiorem sententiam in doctrina Aristotelis, & D. Thomæ, quòd prædicamentum *quando* solum comprehendit ea accidentia, quæ ex adiacentia temporis primi mobilis relinquuntur in rebus, quæ ab illo mensurantur: quia non nisi ratione huius mensurationis possunt dici esse in illo. Quæ doctrina desumitur ex Aristotele 4. *Physicorum textu* 11. & ex D. Thoma ibidem *lect.* 10. ejusque rationem reddunt N. Complutenses loco relato. Unde iuxta hanc sententiam dicendum est, non relinqui aliquod *quando* prædicamentale in Angelis ex adiacentia ævi primi Angeli, sed ad summum de quo alibi, relinqui aliquid, quod solùm æquivoce dicatur *quando*. *Aristot. D. Thom. N. Compl.*

118. Alia replica. Nec præterea obstat, quòd ex contactu virtutis, quo Deus tangit loca, & ex adiacentia illa locorum non resultat aliquod *ubi* in Deo: ergo neque in Angelis. Antecedens videtur perspicuum: quia Deo nihil accrescit ex adiacentia creaturarum. Consequentia verò probatur ex paritate rationis.

Responsio. Respondetur enim concedendo antecedens: & negando consequentiam. Quia Deo ratione suæ infinitatis, & immutabilitatis repugnat, quòd accrescat aliquod intrinsecum *ubi*, secus verò Angelo: quia finitus est. Unde Deus, iuxta modum dicendi, quem in hac assertione vt probabilem sectamur, dicitur esse in omni loco, vel ratione suæ immensitatis, quæ quantum est ex se est *ipsum esse actuale ubique*: & ita hoc ipso, quòd quævis creatura producatur, habet prædictum *esse ubique*, seu immensitas (connotando tamen talem creaturam vt productam) esse in illa, absque eo quòd Deo aliquid intrinsecum accrescat, vel per denominationem extrinsecam a creatura producta, quæ quodammodo habet rationem loci respectu Dei: sicut etiam ipse Deus potest dici actu creans, vel ratione suæ actionis immanentis, & virtualiter transeuntis, connotando creaturam productam per illam, vel per denominationem extrinsecam ab ipsa creatura, & à productione passiva illius. Unde iuxta hæc intelligenda sunt, quæ docent N. Complut. *in sua Logica disp.* 16. *num.* 20. dum dicunt, quòd si esse in omni loco sumatur formaliter pro eo, quod Deus actualiter dicitur esse in omni illo, est pura denominatio extrinseca, vel relatio rationis: quia loquuntur de illo secundo modo, quo Deus actualiter dicitur esse in omni loco, seu de illo, quod quodammodo Deo accrescit, dum dicitur actualiter esse in omni loco, & de modo essendi in illo per huiusmodi (vt sic dicamus) quasi accretionem: quia cùm hoc accrementum nequeat esse per aliquid intrinsecum, oportet, vt sit accrementum extrinsecæ dumtaxat denominationis. *N. Compl.*

§. II. *Assertio secunda.*

119. Assertio secunda. Dicendum est secundò, probabilius est; *ubi* Angelicum non pertinere formaliter ad ordinem essendi, sed ad ordinem operandi: ac proinde non distingui formaliter ab ipsa operatione: seu contactu virtutis Angelicæ, sed tantùm importare prædictum contactum, vt dicit ordinem, aut quasi ordinem transcendentalem ad locum: & in hoc habeat aliquam similitudinem cum *ubi* prædicamentali ratione cuius prædicta operatio habeat impropriè & abusivè, quod sit ubicatio Angelica.

Explicatur. Explicatur assertio. Etenim in operatione Angeli, quæ procedit ab illo immediate immediatione virtutis, & suppositi, vt est formaliter immanens, & virtualiter transiens, est duplex respectus, aut quasi respectus: alter ad effectum, quem producit in loco, alter ad locum ipsum. Et licet operatio secundùm priorem quasi respectum non sit *ubi* Angelicum; benè tamen secundùm posteriorem, & modo statim dicendo. Potest autem vterque quasi respectus operationis explicari ex eo, quòd operatio illa est *fieri* alicuius, & alicubi, seu in aliquo loco. Unde quatenus est *fieri* alicuius dicit priorem respectum, aut quasi respectum ad effectum; quatenus verò est *fieri* prædicti effectus alicubi, explicat posteriorem quasi respectum ad locum. Et licet vterque quasi respectus pertineat ad lineam operationis: quia prædicta operatio, vt est Ab Angelo, immediate immediatione virtutis, & suppositi affert secum unitam substantiam Angeli in ratione agentis, tam cum effectu, quam cum loco: nihilominùs non dicitur *ubi* Angelicum, adhuc metaphoricum, nisi secundùm posteriorem quasi respectum: quia secundùm illum habet similitudinem quamdam cum *ubi* prædicamentali, & propriè tali, sive per eam explicatur: & ita ratione huius *ubi* Angelicum dicitur *ubi* metaphoricum: ac proinde prædictus respectus, aut quasi respectus propriè loquendo tantùm erit respectus inadæquatus operationis vt talis, & abusivè solùm erit vbicatio: ac proinde non addet formalitatem aliquam propriè talem, sed solùm dicet prædictum respectum actionis; ut abusivè est ubicatio, seu vt habeat aliquam similitudinem cum ubicatione propriè sumpta, sive ut per illam debet explicari.

Assertio hæc est conformior D. Thomæ doctrinæ locis *dubio* 1. huius disputationis citatis, peculiariter autem testimonio ibidem adducto ex eodem Angelico doctore 1. *sentent distinct.* 37. *qu.* 3. *art.* 1. ubi loquens de modo, quo Angelus est in loco, nempe æquivocè, & abusivè, id confirmat testimonio Nazianzeni his verbis. *Et hoc confirmatur authoritate Gregorii Nazianzeni, qui hoc expressè dicit. Vnde etiam subiungit, quod cùm deberemus dicere hic operatur, abusivè dicimus, hic est.* In quo testimonio duo notanda sunt Primum est, quod si Angelum esse in loco, seu *ubi* Angelicum adderet aliquam formalitatem ad ordinem essendi pertinentem, & distinctam formaliter ab operatione iam explicata, tunc propriè loquendo ratione illius non deberemus dicere, Angelum hîc operari, sed propriè loquendo, hic esse, quia prædicta formalitas haberet propriè aliquam rationem præter hoc, quod est operari, modo dicto: & ita nec ratione illius deberemus dicere, Angelum hic operari: nec possemus non asserere propriè, hîc esse: siquidem suus effectus formalis præcisè, & propriè sumptus non posset esse alius præter hoc, quod est esse hîc. Secundum est, quomodo iuxta mentem Angelici Doctoris *ubi* Angelicum pertineat ad lineam operationis, modo à nobis explicato, & solùm habusivè dicat vbicationem, propter rationem similitudinis, quam prædicta operatio habet cum propria ubicatione, sive quia per illam explicatur. Propterea enim Sanctus Doctor dicit, quod *cùm deberemus dicere*, *Angelum*

gelum hoc operari, abusive dicimus, hic esse. Unde hanc sententiam tuentur peritiores discipuli D. Thomæ.

110. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis desumitur ex Angelico Præceptore loco citato, potestque ad hanc formam redigi. Nam id, quod est impropriè & abusiuè tale non verò propriè, solùm affert (saltem per se loquendo, aliquid hæc duo habens: primùm est, quòd dicat propriè aliquam rationem distinctam ab ea, per ordinem, aut quasi ordinem ad quam dicitur abusivè tale: secundum verò, quòd fundet rationem illam abusivam, in ipsoque reperiatur, propter aliqualem similitudinem cum eo, quod habet propriè prædictam rationem, quæ illi abusivè solummodò competit. Sed Angelus est abusive in loco, & abusivè convenit illi vbicatio in illo, ex eo quòd operatur ibi, tanquam ex ratione fundamentali essendi abusivè ibidem. Ergo talis ubicatio solùm dicit propriè hanc rationem fundandi: non verò hoc, quod est esse in loco, seu ubicationem propriè talem, & solùm superaddit, quòd prædicta ratio fundandi, licèt sit propriè operatio modo explicato, habeat tamen aliqualem similitudinem cum vero & proprio *vbi*, quatenus per illam operationem ponitur substantia Angelica realiter præsens, & vnita illi loco, ac si esset ibi verum & proprium *vbi*, & limitat illam ad hoc, ut sit præsens loco adæquato, ita ut non sit alibi, ac si esset ibidem propriè ubicata. Ac proinde ad hanc metaphoricam & abusiuam ubicationem non requiritur aliqua alia realitas, aut formalitas præter realitatem illius operationis modo explicato consideratam, & ut dicit aliqualem similitudinem cum propria ubicatione. Utraque consequentia videtur satis perspicua ex duabus præmissis. Minor verò ex dictis in tota hac disputatione liquet.

Maior autem patet in prato abusivè ridente, quod, quatenus sic ridens, nihil aliud dicit, præter *florere* propriè tale, distinctum à risu, qui sit propriè talis per ordinem ad quem pratum dicitur ridere; & quod per suum *florere* fundet, in eoque reperitur risus metaphoricus, propter aliqualem similitudinem, quæ est inter ipsum pratum sic florescens, & risum propriè sumptum. Quòd etiam in Deo abusivè habente iram cernitur. Nam in illo reperitur actus puniendi, qui propriè, & formaliter sit actus iustitiæ vindicativæ, quique dicit rationem aliquam diversæ rationis ab ea, in ordine ad quam abusivè dicitur irasci: & ratio ista fundat rationem illam abusivam, ipsique Deo attribuitur propter aliqualem (ut sic dicamus) similitudinem cum propria ira: nec aliqua alia formalitas in eo reperitur ad hoc ut dicatur abusivè irasci præter prædictum actum iustitiæ vindicatiuæ.

111. Evasio. Nec refert, si occurras, rationem fundantem hanc præsentiam localem abusivè talem, non dicere propriè & formaliter loquendo ipsam operationem, vel aliquid ad lineam operationis formaliter pertinens; sed dicere aliquid spectans ad ordinem essendi, scilicet præsentiam propriè talem in ordine ad locum, licèt non præsentiam localem, quæ propriè sit ubicatio, quia ad priorem illam præsentiam satis est, quòd totus Angelus quoad suam substantiam sit in toto loco, & totus in partibus loci, & in indivisibilibus illius, atque adeò quod sit ibidem absque commensuratione ad locum: cùm tamen præsentia localis propriè talis quæ sit ubicatio, dicat ita esse in loco, quòd importet commensurationem cum eodem loco: & propter similitudinem iam explicatam, quam illa habet ad istam dicitur abusivè, & metaphoricè ubicatio.

C Non itaque hoc refert. Nam quoties principium radicale, & proximum pertinent propriè ad ordinem operandi, toties actus ultimus correspondens prædictis principiis spectat propriè ad eundem ordinem: sed in Angelo principium radicale, & proximum spectant propriè ad prædictum ordinem operandi; ergo etiam actus ultimus, nempe hoc, quod est esse in loco, seu actualis ubicatio ad hunc ordinem propriè pertinebit. Maior perspicuè patet in natura intellectuali, ut radicaliter est intellectiva, seu elicitiva suæ intellectionis, quæ quia ipsa sic sumpta pertinet propriè ad ordinem
D operandi, & principium proximum ei correspondens, nempe intellectus spectat etiam sic ad hunc ordinem, idcircò actus ultimus eis correspondens, nempe intellectio, pertinet etiam propriè ad eundem ordinem. Minor autem etiam liquet. Nam cum ratio proxima essendi in loco sit in Angelo sua quantitas virtutis, sive potentia operatiua in loco, & ratio proxima, necnon & radicalis debeant ad eundem ordinem propriè pertinere, consequens est, ut sicut ratio proxima essendi in loco pertinet propriè in Angelo ad ordinem ope-
E randi ita etiam ratio radicalis essendi in prædicto loco ad eundem ordinem propriè spectet. Præcluditur

112. Deinde contra eandem solutionem obstat, quòd ubicatio debet esse talis conditionis, quòd res ubicata pendeat simpliciter per illam à loco, vel è converso locus à re ubicata sit dependens: at si *ubi* Angelicum non dicat aliquid præcisè spectans a ordinem operandi, nimirum operationem Angelicam iam explicatam: non salvatur ista dependentia; secùs tamen si prædictum *ubi* consistat in
F operatione Angelica; ergo, &c.

Consequentia patet. Minor vero etiam constat, Quia si operatio Angelica erga locum sit ubicatio illius, tunc locus pendebat à prædicta ubicatione, & ab Angelo quatenus sic ubicato; quæ quidem dependentia necessaria ibidem repetienda est; ex eo quod Angelus est in loco non per modum contenti, sed per modum continentis eundem locum. Cæterum si prædictum *ubi* tantùm pertinet ad ordinem essendi, nec pendebit simpliciter à loco, quia hoc est contra rationem rei purè spiritualis elevatæ supra prædictum locum, & ei ratione hu-
G ius elevationis dominantis; neque è converso locus pendebit ab ubicatione: quia res corporea non pendet à re purè spirituali, & experti materiæ nisi media operatione rei spiritualis erga illam; imo nec habet connexionem, & colligationem cum ipsa, nisi mediante prædicta actione, vel passione inter illas. Maior autem etiam liquet. Nam cum *ubi*, & locus sint inter se colligata, oportet, ut vel hic ab illo, vel è contra illud ab isto, nempe loco, simpliciter pendeat.

113. Ex quibus fit, manere solutam quandam obiectionem cum suis confirmationibus, quæ contra dicta fieri poterat, nimirum, Angelum non esse ma-
H gis unitum media ista operatione cum loco, quàm corpus media quantitate molis tangente eundem locum; & nihilominùs ultra hunc contactum, & unionem additur modus quidam præsentiæ localis ad locum, qui sit distinctus à quantitate, quatenus sic tangente in quoque consistit ubicatio corporum: ergo eadem ratione, licèt Angelus sit unitus media ista operatione cum loco, illumque contingat, debebit superaddi modus quidem præsentiæ ad eundem locum distinctus formaliter ab operatione, & ab iis, quæ ad eius lineam pertinent, in quo ubicatio Angelica spectans ad ordinem essendi consistat.

Confirmatur primò. Quoniam Angelus operans Confirm. 1.

rans per prædictam operationem erga locum non est intimiùs vnitus cum loco, quàm corpus Christi Domini in Eucharistia cum speciebus: & tamen vltra hanc vnionem additur ibidem præsentia eiusdem corporis Christi Domini ad species formaliter distincta: ergo, &c.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam immensitas in Deo addit præsentiam eiusdem Dei ad omnia loca, in quibus est, distinctam virtualiter ab operatione illius erga prædicta loca: ex eo quod immensitas est attributum virtualiter distinctum ab omnipotentia. Certum est autem, Deum esse magis unitum media sua operatione cum locis, erga quæ operatur, intimiusque tota illa pervadere, quam Angelū collatum cum suo loco, & operantem circa illum. Ergo si non obstante hac maiori unione, superadditur in Deo attributum immensitatis, quod est (quantum est ex vi sua ubicatio) Dei in omni loco potiori ratione in Angelo, ultra suam operationem, addetur saltem aliquis modus formaliter ab illa distinctus, per quem sit præsens loco, & ubicatus in ipso, quique proinde ad ordinem essendi pertineat, sicut immensitas in Deo non ad ordinem operandi, sed essendi formaliter loquendo pertinet.

Confirmatur vltimo. Confirmatur tandem. Quia alioquin non salvabitur proportio & similitudo, quæ debet inveniri in ubicatione definitiva Angeli cum ubicatione circumscriptiva corporum: siquidem hæc ponitur distincta ab unione, qua per suam quantitatem applicantur, seu uniuntur loco, illumque tangunt, secùs verò ubicatio Angelica, si consistit in operatione, qua Angelus media sua quantitate virtutis tangit locum, illique applicatur. At constat ex dictis, hanc proportionem & similitudinem salvandam esse in ubicatione Angelica: ex eo quod ista dicitur talis, quatenus habet aliqualem proportionem & similitudinem cum illa ubicatione circumscriptiva.

Ex dictis igitur constat solutio ad hanc obiectionem cum suis confirmationibus. Ad obiectionem quidem. Nam corpus media sua quantitate, & Christus Dominus in Eucharistia, ratione suæ substantiæ (esto habeant præsentias distinctas à suis rationibus formalibus, mediis quibus illud unitur loco, hîc vero speciebus) ita se habent, ut utrumque habeat præsentiam propriè talem; illud quidem præsentiam localem, iste vero sacramentalem. Et ita non mirum, quod id habeant per aliquid formaliter distinctum, formaliterque superadditum ad prædictas uniones secus verò in Angelo respectu loci: quia præsentia eius ad illum, quopriè loquendo, solum est præsentia agentis ad passum, præsentis illi quoad præsentiam substantiam per modum agentis: & ita tantum metaphoricè habet præsentiam localem, seu ubicationem respectu loci ac proinde ut in ratione pro hac assertione dicebamus, non debet illi superaddi aliqua nova formalitas; sed sufficit formalitas actionis, & habet aliqualem proportionem & similitudinem cum ubicatione circumscriptiva. Per quod ad primam confirmationem satis patet.

124. Enervatur obiectio, & prima confirmatio.

Secunda. Ad secundam vero confirmationem respondetur, quòd iuxta hunc modum dicendi immensitas non est attributum ex æquo distinctum ab omnipotentia; sed eadem omnipotentia, ut operatur, & producit suos effectus in omni loco.

Tertia. Ad ultimam autem confirmationem fatemur, dandam esse aliqualem proportionem & similitudinem ex parte ubicationis Angelicæ cum ubicatione circumscriptiva corporum: negamus tamen, hanc debere esse illam, quæ in hac confirmatione intenditur, ut constat ex ratione assertionis, sed sufficere eam, quam ibidem tetigimus.

§. III. *Assertio posterior.*

125. Tertia assertio. Dicendum est tertiò, prædictum *ubi* (de quo in præcedentibus assertionibus) non esse *vbi* prædicamentale. Assertio hæc satis deducitur ex testimoniis, quæ *dub.* 1. huius disputationis ex Angelico Doctore retulimus eandemque tuetur communis Thomistarum schola, vt testatur Araujo 5. *Met. q.* 7. *a.* 2. & fatetur Suar. *disp.* 51. *suæ metaph. q.* 3. Ratio autem fundamentalis illius deducitur ex prædictis locis D. Thomæ. Quoniam Angelus non est in loco propriè, sed tantum abusivè & æquivocè: ergo *vbi* illius, & *vbi* corporum non cōveniunt univocè in ratione ubicationis ac proinde cùm *ubi* corporum sit prædicamentale, non poterit *ubi* Angeli cum esse etiam prædicamentale. Hæc ultima consequentia ex priori patet: alioqui *ubi* Angelicum non æquivocè, sed univocè esset tale; ac tandem propriè haberet rationem ubicationis siquidem quæ sunt in eodem prædicamento, habent propriè rationem illam prædicamentalem conveniuntque univocè in ipsa. Prima verò consequentia ex antecedenti liquet. Quoniam eo modo, quo aliquid est in loco, habet ubicationem. Et ita, quod tantum impropriè, abusivè, & æquivocè fuerit in loco habebit ubicationem abusivam præcisè, & æquivocè talem. Antecedens autem constat ex illis, quæ *in hac disp. dub.* 1. latiùs diximus. *Araujo. Suarez.*

Et licet posset in præsenti adduci solutio, quam tradunt adversarij huic rationi: quia tamen hæc satis manet impugnata ex illis, quæ dubio nuper citato *num.* 7. diximus; ideo eam in præsenti non adducimus.

Confirm. 1. Confirmatur primo. Nam ratio proxima essendi in loco, & consequenter ipsum *ubi* quod consequitur ad illam, non potest omnino abstrahere à virtute proxima essendi in loco rei corporeæ, & à virtute proxima essendi in loco modo connaturali substantiæ Angelicæ, nec huiusmodi rationes possunt in una ratione univocè convenire. Quoniam ratio proxima essendi in loco rei corporeæ est quantitas molis; ratio verò proxima essendi in loco modo connaturali substantiæ Angelicæ est qualitas, seu virtus proximè operatiua, vt ex dictis in hac disputatione constat: quantitati autem, & qualitati non datur ratio superior omninò abstracta, nec ipsa possunt inter se vniuocè conuenire. Ergo, &c.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quia determinationes, seu exercitia harum rationum formalium essendi in loco, non possunt vniuocè couenire, aut ab eis vna ratio superior omninò abstrahi: eò quòd determinatio, siue exercicium rationis formalis essendi in loco rei corporeæ est contactus quantitatiuus; determinatio verò, seu exercitium rationis formalis essendi in loco modo connaturali substantiæ Angelicæ est contactus metaphoricus, seu operatio formaliter immanens, & virtualiter transiens ipsius Angeli, vt ostendimus dubiis præcedentibus: constat autem, huiusmodi contactibus nihil dari commune vniuocum: ergo, &c.

Adde, quòd adhuc dum Angelus est in loco modo sibi non connaturali, sed per passionem, & vim ad patiendum, quam habet, tunc hæc passio pertinet ad distinctum prædicamentum, ac ratio proxima, à qua habent corpora determinari ad propriam vbicationem, vt ex se patet: & ita adhuc tunc rationes essendi in loco fundamentales, & proximæ

proximæ non conuenient vniuocè in vna, & eadem ratione proxima determinante ad essendum in loco, seu ad ipsum *vbi*: & per consequens nec prædictæ vbicationes sic conuenient; ideòque ad idem prædicamentum non spectabunt.

§. IV. *Opposita sententia, fundamenta, & solutiones eorum.*

116. Opposita sententia. *Molina. Suarez. Bubalus.*

OPpositam tamen sententiam nostræ secundæ, & tertiæ assertionis, nempe, Angelum constitui loco per *vbi* prædicamentale, seclusa actione, vel passione, tuentur Molina in præsenti *disp. vnica membro 5. § His ita prænotatis*, Suarez *disput. 51. Metaphysica* passim, & *lib. 4. de Angelis cap. 2. num 4. & 9.* quos refert, & sequitur Bubalus *ad articulum 1. huius quæst. in quæsito 2. difficultate 3. § 1.*

Fundam. 1. Probatur primò ex doctrina Francisci Suarez, necnon Molinæ *in hac quæst. art 1.* Vazquez ibidem *disput. 189. c. 2.* & aliorum. Quia ratio substantiæ prædicamentalis est vniuocè communis, tam substantiæ materiali, quam spirituali creatæ, quales sunt Angeli: & propterea isti sunt in prædicamento substantiæ, vt cum Angelico Doctore docent N. Complutenses *in sua Logica disput. 11. num. 29.* Ergo etiam *vbi* prædicamentale erit vniuocè commune, tam vbicationi materiali, quàm spirituali, nempe Angelicæ: & ita prædictum *vbi* erit prædicamentale.

N. Compl.

Respon. Respondetur enim ex dictis loco citato, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quod vt aliquid directè pertineat ad prædicamentum substantiæ, satis est ratio substantiæ completæ ex genere & differentia compositæ: hoc autem competit, tam substantiæ materiali, quam spirituali quales sunt Angeli. Cæterùm ad hoc, vt aliquod *vbi* sit prædicamentale, oportet, vt sit *vbi* circumscriptiuum, & quod id quod per illud est in loco, pendeat à loco circumscriptiuo, vt tali tanquam à mensura prædictæ vbicationis, propter illa, quæ loco citato diximus. Certum est autem, *vbi* Angelicum nec esse circumscriptiuum, nec tandem Angelum, prout habet prædictum *vbi*, mensurari per locum circumscriptiuum: siquidem Angelus non est in loco vt contentus, sed potiùs vt continens.

117. Fundam. 2. Secundò probatur ab eodem Suarez vbi suprà num. 9. Nam *vbi* Angelorum non est quantitas, neque aliquod accidens, quod per illam insit substantiæ: cùm huiusmodi *vbi* insit substantiæ Angelicæ, in qua nec quantitas, nec alia accidentia per illam inhærentia inueniri possunt. Deinde non est etiam qualitas adhuc spiritualis: tum, quia in nulla specie qualitatis collocari potest, vt facilè quisque intelliget discurrendo per singulas: tum etiam, quia motus localis non tendit per se ad qualitatem, neque ista acquiritur per se per illum: cùm tamen hæc vbicatio per se acquiratur ab Angelo per motum localem: ergo non potest pertinere ad aliud prædicamentum, quam ad prædicamentum *vbi*: quia (vt intuenti patebit) cætera alia prædicamenta non sunt idonea ad hoc; vt in illis vbicatio Angelica collocetur.

Dissoluitur. Respondetur, vbicationem Angelicam, vt est sub conceptu vbicationis, non pertinere per se directè ad aliquod prædicamẽtum. Et ratio est aperta ex dictis. Quoniam sub prædicto conceptu tantùm est metaphoricè talis: constat autem, ea, quæ solum metaphoricè sunt talia, non pertinere secundum hanc rationem per se directè ad prædicamentum sed ad summum reductiuè ratione fundamenti, in quo innititur ratio illa, vt metaphoricè talis, vel ratione alterius prioris formalitatis, respectu cuius ratio immediatè fundans sit veluti exercitium & determinatio illius. Et ita (quoad præsens attinet) vbicatio Angelica metaphoricè talis pertinebit reductiuè ad prædicamentum qualitatis: quia actio Angelica formaliter immanens, & virtualiter transiens fundans illam immediatè pertinet ad hoc prædicamentum, iuxta ea, quæ N. Complutenses *in lib. de Anima disput. 11. num. 6.* tradunt, & nos etiam *in 1. tom. tract. 2. disput. 1. num. 108* tetigimus. Et similiter id, respectu cuius ratio immediatè fundãs habet se per modum exercitij & determinationis, spectat ad prædicamentum qualitatis: quia nihil est aliud, præter quantitatem virtutis Angelicæ, quæ est sua virtus operatiua. *N. Compl.*

118. Tertium fundamentum. Tertiò probatur prædicta sententia. Quoniam in Angelo absolutè & simpliciter reperitur motus localis, ac proinde actio, per quam exercetur: ergo datur etiam vbicatio distincta, saltem ex natura rei, à prædicta operatione. Consequentia patet. Quia motus localis terminatur ad *vbi*, saltem ex natura rei distinctum à motu, siue operatione, per quam exercetur: sicut augmentatio, & alteratio terminantur ad terminos distinctos ab eisdem motibus, nempe ad qualitatem, & maiorem quantitatem.

Enodatur. Respondetur, facilè constare ex dictis, quomodo ex motu locali Angelico non deducatur, dandam esse in Angelis vbicationem distinctam à sua operatione. Quoniam licèt de illis verificetur, simpliciter moueri motu locali, non tamen moueri motu isto propriè, sed solùm æquiuocè tali: & ita non est necesse, dari vbicationem distinctam ab operatione, vt ex dictis constat, sed solùm quòd detur propria operatio accommodata illi motui, & eum fundans, necnon & termini proprij prædictæ operationis formaliter immanentis, & virtualiter transeuntis. Quia propriè loquendo (vt ex Gregorio Nazianzeno dicebamus) cùm deberemus asserere, Angelum hîc operari, abusiuè dicimus, illum hîc esse. Et ideò solùm oportet assignare terminos illius motus realiter distinctos ab operatione, considerata quatenus propriè operatio est; non verò quatenus abusiuè habet rationem motus localis. Nam sicut quoad istam rationem non addit aliquã formalitatem supra se ipsam, vt est operatio intellectualis, & practica Angeli circa locum: ita nec petit terminum distinctum à se ipso, & à terminis propriis illius, vt est operatio circa locum. Vnde ad formam concesso antecedenti, neganda est consequentia. Et ad probationem, esse disparem rationem: quia motus in ea numerati sunt motus propriè, & non æquiuocè tales; secùs verò motus localis Angelicus.

DVBIVM VI.

Vtrùm Angelus sit in loco diuisibili secundùm realem præsentiam, & an vbique.

POSTQVAM explicuimus, quid sit in Angelo ratio formalis essendi in loco, quidque sit formaliter *vbi* Angelicum, seu ipsum *esse* Angelicum in loco: restat vt explicemus, ad quænam loca virtus locabilis Angelorum se extendat, in quibusque locis ratio illa formalis, necnon & vbicatio ei correspondens exerceant id, quod est proprium vtriusque: Et ideo

ideò, vt hoc incipiamus explicare, proponimus duo illa in titulo contenta, an nimirum Angelus sit in loco diuisibili:& an sit vbique, siue in omni loco?

§. I. Assertio prior.

129. Prima conclusio. D. Thom. Dicendum ergo est primò, Angelum secundùm realem præsentiam posse esse in loco diuisibili. Hæc est D. Thomæ art. 3. huius qu. his verbis: *Circa hoc tamen aliqui decepti sunt. Quidam enim imaginationem transcendere non valentes, cogitauerunt indiuisibilitatem Angeli ad modum indiuisibilitatis puncti. Et ideò crediderunt, quod Angelus non posset esse, nisi in loco punctuali. Sed manifestè decepti sunt. Nam punctum est indiuisibilis habens situm; sed Angelus est indiuisibilis extra genus quantitatis, & situs existens. Vnde non est necesse, quòd determinetur ei vnus locus indiuisibilis secundum situm, &c. Et sic totum corpus, cui per suam virtutem applicatur, correspondet ei vt vnus locus.* Et in 1 distinct. 37 qu. 3. art. 1. vbi sic ait. *Alij dicunt quòd Angelus est in loco indiuisibili quia ponunt, quòd essentiæ Angelicæ secundum se debetur locus: vnde quia essentia eius indiuisibilis est, oportet, quòd locus eius sit indiuisibilis. Sed iste error contingit eis, quia non possunt imaginationem transcendere, vt intelligant aliquid indiuisibile, nisi sicut habens situm in continuo. Et ideò dicendum est quòd Angelus si immediate operetur circa totam domum tota domus respondet sibi sicut vnus locus, ita quod in qualibet parte erit: sicut etiam dicimus, quòd anima est in qualibet parte corporis.* Vnde S. Doctorem communiter sequuntur omnes, vel ferè omnes Theologi:& ideò opus non erit singulos referre.

130. Fundamentum. Ratio autem fundamentalis desumitur ex locis relatis D. Thomæ, potestque sub hac forma proponi. Quoniam licet id, quod est indiuisibile situm habens in quantitate, vt loquitur D. Thomas, seu quod est indiuisibile ratione suæ limitationis, nequeat secundum suam realem præsentiam esse præsens toti alicui loco diuisibili, secus tamen indiuisibile, quod est extra totum genus quantitatis, seu indiuisibile, quod est tale ratione suæ perfectionis; sed Angelus est indiuisibilis hoc posteriori modo: ergo poterit esse in loco diuisibili. Maior videtur perspicua. Quoniam id, quod est indiuisibile ratione limitationis, est ita coarctatum & limitatum, ut nec formaliter, nec virtualiter, aut eminenter sit diuisibile, ut constat in puncto, quod quia hoc modo est indiuisibile, idcirco est formaliter indiuisibile, cum negatione virtualis diuisibilitatis: & ita dicitur habere situm in continuo, præcisè tanquam terminus indiuisibilis illius, siue tanquam continuatiuum indiuisibile eiusdem. Cæterùm id, quod est indiuisibile ratione perfectionis, quemadmodum ratione huius perfectionis eleuatur supra corpora diuisibilia, & materialia, & proptereà habet modum essendi eleuatiorem & perfectiorem consistentem in puritate à materia, & indiuisibilitate formaliter tali: ita eminenter, & virtualiter præhabet in se diuisibilitatem, quatenus non minùs potest coëxistere rei diuisibili, & illi quodammodo uniri, quam si esset formaliter diuisibile. Vnde quia anima nostra est indiuisibilis ratione suæ perfectionis, & spiritualitatis: proptereà est virtualiter diuisibilis, potestque vniri corpori extenso, & diuisibili, non minùs ac si esset formaliter diuisibilis. Minor autem etiam est perspicua. Quoniam Angelus est indiuisibilis ratione suæ spiritualitatis, quæ est maxima illius perfectio, quæque dicit maiorem immaterialitatem in illo, quàm sit ea, quæ conuenit animæ nostræ. Consequentia vero ex utraque præmissa apertè sequitur

Confirmatur. Nam si semel Angelus est magis indiuisibilis, quam anima nostra, ratione perfectionis, id est, si hæc indiuisibilitas oritur in illo ex maiori perfectione, oportet, ut possit uniri modo quodam eleuatiori rei diuisibili, quam eadem anima, præcisè ut est forma corporis: hæc autem unio nequit esse in ratione formæ, quia hæc est propria animæ, & arguet rationem partis in re, quæ sic unitur: ergo debet esse alia, quæ sit quodammodo eleuatior, possitque cohærere cum actu per se subsistenti omninò completo: ergo cum hæc sit unio cum re diuisibili, tanquam locati cum loco, siue tanquam operantis cum operato, oportet, ut si anima ratione indiuisibilitatis secundum perfectionẽ potest uniri per modum formæ cum re divisibili, etiam Angelus ratione maioris perfectionis posset uniri per modum locati, & *vt quod* cum loco diuisibili, cum quo tamen anima, præcisè ut est forma corporis, non potest per se, & *vt quod*, uniri. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam licet anima nostra, præcisè ut est forma corporis, nequeat esse in loco diuisibili *vt quod*, attamen ut attingit quodammodò ordinem substantiarum Angelicarum, estque spiritualis *vt quod*, potest esse in loco *vt quod*, licèt talis locus sit diuisibilis: ergo potiori ratione id erit de Angelo qui est eminentior anima, astruendum. Confirm. 2.

131. Solutio aduersariorum. Nec refert si dicas, esse disparem rationem. Nam licèt anima sit formaliter indiuisibilis, applicatio tamen eius ad corpus diuisibile, nempe unio, est corporea & divisibilis, ex eo quòd unitur per modum formæ corpori:& ita non mirum, quod diuisibiliter unita possit informare, & uniri corpori diuisibili. Cæterum tam Angelus quam applicatio eius ad locum sunt quid formaliter indiuisibile. Nam Angelus est purè spiritualis, & applicatio, seu vnitio illius cum loco est operatio itidem spiritualis eiusdem Angeli.

Refutatur. Quia contra hoc est, satis esse, quòd illa operatio, licèt sit formaliter indiuisibilis, quippe manens in Angelo, attamen sit virtualiter transiens, & inferat, ac connotet passionem, aut quasi passionem formaliter transeuntem, formaliterque diuisibilem, & similiter effectum diuisibile: ac tandem quòd ipsa operatio, licèt in se sit formaliter indiuisibilis, habeat tamen virtualem diuisibilitatem. Nam sicut hæc omnia inferunt, Angelum esse intimè præsentem alicui corpori diuisibili, tanquam operans operato, quando talis operatio sit immediatè immediatione virtutis, & suppositi: ita etiam inferunt præsentiam eiusdem, tanquam locati æquiuocè ad locum similiter æquiuocè talem, vt constat ex his, quæ dubio præcedenti latè diximus.

§. II. Assertio posterior.

132. Secunda conclusio. Damasc. Gregorius. Hugo de S. Victore. D. Thom. Dicendum est secundò, Angelum non esse vbique, seu non esse in omni loco. Ita Damasc. *lib. 2. de Fide c. 3.* Gregor. *lib. 2. Moralium c. 2. & 3.* Hugo de S. Victore *1. de Sacramentis p. 3. c. 13.* & D. Thom. *art. 2. huius quæst.* his verbis: *Cùm Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur, quòd non sit vbique, neque in pluribus locis, sed in vno loco tantum*: quod etiam repetit *in 1. dist. 37. qu. 3. art. 2.* & alibi sæpè; & est assertio communis. Videturque satis deduci ex illis locis Scripturæ, in quibus dicitur, Angelos moueri localiter, & mutare loca. Quod etiam habetur

Isaiæ 14.

Isaia 14. Isajæ 14. *Quomodo cecidisti de cælo lucifer? corrui-*
Luca 10. *sti in terram.* Et rursus. *In infernum detraheris*: Et Lucæ 10. *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo*
Ioannis 5. *cadentem.* Et Ioannis 5. dicitur, Angelum certo tempore descendisse in piscinam. Quare, cùm naturæ lumine notum sit, quòd illud quod movetur localiter, seu mutat loca, non est ubique: inde est, ut ex prædictis testimoniis satis deducatur Angelum, qui movetur localiter, non esse ubique.

133. *Effugium.* *Genesis 11. & 18.* Nec obest, si dicas, quòd etiam de Deo, de quo constat esse ubique, dicitur in Scriptura, quod descendit, Gen. 11. *Descendit autē Dominus, ut videret civitatem & turrim*, Et c. 18. *Descēdā & videbo, &c.* Ergo ex simili locutione non fit efficax argumentum ad probandum, Angelum non esse vbique.

Præcluditur. Non itaque hoc refert. Tum, quia non erat ipse Deus, qui descendebat, sed Angelus quamuis, quia in nomine personæ Dei descendebat, dicitur Deum descendisse. Tum etiam, Quia omnes illæ, & similes locutiones debent intelligi de Deo in sensu metaphorico, & quasi modo humano dictæ: eo quod in sensu proprio intellectæ magnum afferat absurdum; siquidem certa fide, imò ratione naturali constat Deum esse ubique, & non esse illi opus descensus in terram: de Angelis vero non est cur in sensu proprio non intelligantur, cum ex hoc nullum sequatur incommodum. Sed de hoc iterùm in simili redibit sermo infrà.

Ratio fundamentalis. Ratio verò fundamentalis desumitur ex D. Thoma *art. 2.* hujus quæst. potestque ad hanc formam reduci. Nam Angelus est in loco per suam quantitatem virtutis, scilicet per virtutem operativam determinatam per suam operationem jam dictam: at hæc est finita & limitata: ergo non potest esse ratio essendi ubique, seu in omni loco, sed in certo ac determinato loco, majori, vel minori, juxta majorem, vel minorem perfectionem hujus quantitatis virtutis, quæ diversimodè in diversis Angelis reperitur.

Confirm. 1. Confirmatur primò ratione, quam innuit idem S. Doctor. Quoniam corpora sunt in loco finito & determinato, non vero ubique, quia ratio essendi in loco est in illis sua quantitas molis, & hæc est finita: ideoque juxta maiorem, vel minorem quantitatem molis circumscribuntur majori, vel minori loco: ergo cum hæc ratio proportionaliter procedat in quantitate virtutis Angelicæ, nequibunt esse ubique, sed erunt in certo & determinato loco juxta mensuram propriæ perfectionis.

Confirm. 2. Confirmatur secundò ratione quam innuit S. Doctor. Nam anima nostra, quia per suam substantiam informat corpus, & secundùm illam est finita & limitata, idcirco debet certum & limitatum corpus informare: ergo eadem ratione, quia Angelus per quantitatem finitam suæ virtutis est in loco propterea non poterit esse ubique, sed erit ad certum & determinatum locum determinatus.

Confirm. 3. Confirmatur tandem. Nam Deus, quia est immensus, est ubique: & quia omnipotens, seu habens potentiam infinitam, extenditur ad omne possibile: ergo è contrà Angelus, quia non est immensus, sed certis limitibus sua virtus metitur, non erit ubique: sicut propter eamdem rationem, nempe, quia habet quantitatem virtutis finitam, non extenditur ad omne possibile, & per consequens neque ad omnem locum.

§. III. *Opposita sententia nostræ secundæ assertioni, cum suis fundamentis, & solutionibus.*

134. *Contraria opinio.* Contraria tamen nostræ secundæ assertioni sententia docet, Angelum non esse in ali-

C quo loco determinatè, sed ubique: quamuis aliter ac Deus quia Deus est intimè in omnibus rebus per suam essentiam, & potentiam, dans, & conservans illarum *esse*: Angelus verò solum est in eis extrinsecè. Pro qua refertur Durandus *in 1. dist. 37.*

Probatur primò ex Patribus. Nam S. Maximus *homil. in natali Sanctorum Tauricorum* docet, animas Sanctorum esse vbique, & omnibus prodesse. Idem docet Hieronymus contra Vigilantium *c. 2.* ubi ex illo, quod dicitur Apocalypsis 14. de virginibus, quòd *sequuntur agnum, quocumque ierit*, infert, earum animas esse ubique, cùm agnus, quem sequuntur, sit ubique hæc autem ratio idem D probat de Angelo: ergo, &c. *Durand.* *Primum fundamentum ex Patribus desumptum.* *S. Max.* *Hierony.* *Apoc. 14.*

Respondetur, Patres dicentes, Angelos, vel animas beatas esse ubique, solùm velle, quòd propter velocitatem naturæ, vel dotem agilitatis citissimè discurrunt per omnia loca: & quod per auxilium, quod præstant orantibus, nulli desunt, quantumuis sint in locis remotissimis. Ad id autem, quod ex Apocalypsi adducitur, dicendum est, ex eo potiùs cōfirmari nostram secundam assertionem. Etenim agnus, de quo ibi, scilicèt Christus homo, non est ubique: & sic animæ virgines, quæ sequuntur illum, mutant loca, & non sunt ubique. Adde, quòd eadem ratione probaretur, virgines, postquam assumpserint corpora; futuras vbique: quia eodem E modo sequentur agnum, ubicumque fuerit: hoc autem satis constat esse falsum. *Mens SS. Patrum explicatur.*

Secundò probatur ratione, quæ est proprium fundamentum Durandi. Quoniam Angelus est in loco per suam quantitatem virtutis, seu potentiam operativam: hæc autem indifferens est ad omnem locum, & ad operandum in omni illo: ergo poterit Angelo esse ratio essendi ubique, seu in omni loco. 135. *Fundamentum 2. ex ratione petitum.*

Respondetur, Angelum non esse in loco, præcisè quia potest operari in illo: sed quia potest, & F actu operatur. Constat autem, eum non posse actu operari in omnibus locis collectivè, & etiam ejus virtus operativa cum præcisione sumpta, tantùm est ad operandum in illis successivè, & relinquendo priora loca: ac proinde tantùm respicit illa divisivè, juxta maiorem vel minorem perfectionem suæ virtutis operativæ, non vero collectivè, sicut Deus. Unde D. Thomas *in 1. dist. 37. q. 1. art. 1. ad 5.* explicat optimè discrimen istud inter Deum, & Angelum his verbis: *Dicendum, quod Angelus diffinitivè in loco est per operationem suam; Deus autem non: quia operatio ipsius Dei, etsi determi-* G *nata sit ad locum, in quantum transit super operatum, non tamen in quantum exit ab operante: quia ita operatur hic, quod etiam alibi: sed Angeli operatio diffinita est ad locum utroque modo: quia ipse non operatur alibi, quàm hic.* *Diluitur.* *D. Thom.*

Tertiò probatur eadem sententia. Nam potest dari Angelus operans in toto orbe: ergo saltem iste erit ubique. 136. *Secundum.*

Confirmatur. Nam Angelus movens totum cœlum est in illo tanquam in loco, quia est in loco per suam operationem: ergo saltem alius Angelus eo aliquantulum perfectior, poterit esse in toto H mundo. *Confirmatur.*

Respondetur, quod adhuc dato Angelo operante in toto orbe; nihilominùs non esset vbique, sed per accidens esset in omni loco, qui tunc esset. Sicut si tantùm esset unus homo, & unus Agelus, & Angelus esset in homine, tunc per accidens esset in omni loco, non tamen ubique: quia ad hoc requiritur virtus ad essendum simul in toto orbe, & in infinitis aliis orbibus si essent. *Enodatio.*

Adde, quòd (ut benè notarunt Bañez, & Zu-

ideò, vt hoc incipiamus explicare, proponimus duo illa in titulo contenta, an nimirum Angelus sit in loco diuisibili? & an sit vbique, siue in omni loco?

§. I. *Assertio prior.*

129. Prima conclusio. *D. Thom.* Dicendum ergo est primò, Angelum secundùm realem præsentiam posse esse in loco diuisibili. Hæc est D. Thomæ art. 3. huius qu. his verbis: *Circa hoc tamen aliqui decepti sunt. Quidam enim imaginationem transcendere non valentes, cogitauerunt indiuisibilitatem Angeli ad modum indiuisibilitatis puncti. Et ideò crediderunt, quod Angelus non posset esse, nisi in loco punctuali. Sed manifestè decepti sunt. Nam punctum est indiuisibilis habens situm; sed Angelus est indiuisibilis extra genus quantitatis, & situs existens. Vnde non est necesse, quòd determinetur ei vnus locus indiuisibilis secundum situm, &c. Et sic totum corpus, cui per suam virtutem applicatur, correspondet ei vt vnus locus.* Et in 1 distinct. 37 qu. 3. art. 1. vbi sic ait. *Alij dicunt quòd Angelus est in loco indiuisibili quia ponunt, quòd essentia Angelica secundum se debetur locus: vnde quia essentia eius indiuisibilis est, oportet, quòd locus eius sit indiuisibilis. Sed iste error contingit eis, quia non possunt imaginationem transcendere, vt intelligant aliquid indiuisibile, nisi sicut habens situm in continuo. Et ideò dicendum est quòd Angelus si immediate operetur circa totam domum tota domus respondet sibi sicut vnus locus, ita quod in qualibet parte erit: sicut etiam dicimus, quòd anima est in qualibet parte corporis.* Vnde S. Doctorem communiter sequuntur omnes, vel ferè omnes Theologi: & ideò opus non erit singulos referre.

130. Fundamentum. Ratio autem fundamentalis desumitur ex locis relatis D. Thomæ, potestque sub hac forma proponi. Quoniam licet id, quod est indiuisibile situm habens in quantitate, vt loquitur D. Thomas, seu quod est indiuisibile ratione suæ limitationis, nequeat secundum suam realem præsentiam esse præsens toti alicui loco diuisibili, secus tamen indiuisibile, quod est extra totum genus quantitatis, seu indiuisibile quod est tale ratione suæ perfectionis; sed Angelus est indiuisibilis hoc posteriori modo: ergo poterit esse in loco diuisibili. Maior videtur perspicua. Quoniam id, quod est indiuisibile ratione limitationis, est ita coarctatum & limitatum, ut nec formaliter, nec virtualiter, aut eminenter sit diuisibile, ut constat in puncto, quod quia hoc modo est indiuisibile, idcirco est formaliter indiuisibile, cum negatione virtualis diuisibilitatis: & ita dicitur habere situm in continuo, præcisè tanquam terminus indiuisibilis illius, siue tanquam continuatiuum indiuisibile eiusdem. Cæterùm id, quod est indiuisibile ratione perfectionis, quemadmodum ratione huius perfectionis eleuatur supra corpora diuisibilia, & materialia, & proptereà habet modum essendi eleuatiorem & perfectiorem consistentem in puritate à materia, & indiuisibilitate formaliter tali: ita eminenter, & virtualiter præhabet in se diuisibilitatem, quatenus non minùs potest coëxistere rei diuisibili, & illi quodammodo uniri, quam si esset formaliter diuisibile. Vnde quia anima nostra est indiuisibilis ratione suæ perfectionis, & spiritualitatis: proptereà est virtualiter diuisibilis, potestque vniri corpori extenso, & diuisibili, non minùs ac si esset formaliter diuisibilis. Minor autem etiam est perspicua. Quoniam Angelus est indiuisibilis ratione suæ spiritualitatis, quæ est maxima illius perfectio, quæque dicit maiorem immaterialitatem in illo, quàm sit ea, quæ conuenit animæ nostræ. Consequentia vero ex utraque præmissa apertè sequitur

Confirm. 1. Confirmatur. Nam si semel Angelus est magis indiuisibilis, quam anima nostra, ratione perfectionis, id est, si hæc indiuisibilitas oritur in illo ex maiori perfectione, oportet, ut possit uniri modo quodam eleuatiori rei diuisibili, quam eadem anima, præcisè ut est forma corporis: hæc autem unio nequit esse in ratione formæ, quia hæc est propria animæ, & arguet rationem partis in re, quæ sic unitur: ergo debet esse alia, quæ sit quodammodo eleuatior, possitque cohærere cum actu per se subsistenti omninò completo: ergo cum hæc sit unio cum re diuisibili, tanquam locati cum loco, siue tanquam operantis cum operato, oportet, ut si anima ratione indiuisibilitatis secundum perfectionē potest uniri per modum formæ cum re divisibili, etiam Angelus ratione maioris perfectionis posset uniri per modum locati, & *vt quod* cum loco diuisibili, cum quo tamen anima, præcisè ut est forma corporis, non potest per se, & *vt quod*, uniri.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam licet anima nostra, præcisè ut est forma corporis, nequeat esse in loco diuisibili *vt quod*, attamen ut attingit quodammodò ordinem substantiarum Angelicarum, estque spiritualis *vt quod*, potest esse in loco *vt quod*, licèt talis locus sit diuisibilis: ergo potiori ratione id erit de Angelo qui est eminentior anima, astruendum.

131. Solutio aduersariorum. Nec refert si dicas, esse disparem rationem. Nam licèt anima sit formaliter indiuisibilis, applicatio tamen eius ad corpus diuisibile, nempe unio, est corporea & divisibilis, ex eo quòd unitur per modum formæ corpori: & ita non mirum, quod diuisibiliter unita possit informare, & uniri corpori diuisibili. Cæterum tam Angelus quam applicatio eius ad locum sunt quid formaliter indiuisibile. Nam Angelus est purè spiritualis, & applicatio, seu vnitio illius cum loco est operatio itidem spiritualis eiusdem Angeli.

Refutatur. Quia contra hoc est, satis esse, quòd illa operatio, licèt sit formaliter indiuisibilis, quippe manens in Angelo, attamen sit virtualiter transiens, & inferat, ac connotet passionem, aut quasi passionem formaliter transeuntem, formaliterque diuisibilem, & similiter effectum diuisibile: ac tandem quòd ipsa operatio, licèt in se sit formaliter indiuisibilis, habeat tamen virtualem diuisibilitatem. Nam sicut hæc omnia inferunt, Angelum esse intimè præsentem alicui corpori diuisibili, tanquam operans operato, quando talis operatio fit immediatè immediatione virtutis, & suppositi: ita etiam inferunt præsentiam eiusdem, tanquam locati æquiuocè ad locum similiter æquiuocè talem, vt constat ex his, quæ dubio præcedenti latè diximus.

§. II. *Assertio posterior.*

132. Secunda conclusio. *Damasc.* *Gregorius.* *Hugo de S. Victore* *D. Thom.* Dicendum est secundò, Angelum non esse vbique, seu non esse in omni loco. Ita Damasc. *lib. 2. de Fide c. 3.* Gregor. *lib. 2. Moralium c. 2. & 3.* Hugo de S. Victore *1. de Sacramentis p. 3. c. 13. &* D. Thom. *art. 2. huius quæst.* his verbis: *Cùm Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur, quòd non sit vbique, neque in pluribus locis, sed in vno loco tantum*: quod etiam repetit *in 1. dist. 37. qu. 3. art. 2.* & alibi sæpè; & est assertio communis. Videturque satis deduci ex illis locis Scripturæ, in quibus dicitur, Angelos moueri localiter, & mutare loca. Quod etiam habetur

Isaiæ 14.

Isaia 14. *Luce* 10. *Ioannis* 5. Isajæ 14. *Quomodo cecidisti de cælo lucifer? corruisti in terram.* Et rursus. *In infernum detraheris:* Et Lucæ 10. *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* Et Ioannis 5. dicitur, Angelum certo tempore descendisse in piscinam. Quare, cùm naturæ lumine notum sit, quòd illud quod movetur localiter, seu mutat loca, non est ubique: inde est, ut ex prædictis testimoniis satis deducatur Angelum, qui movetur localiter, non esse ubique.

133. *Effugium.* *Genesis* 11. *& 18.* Nec obest, si dicas, quòd etiam de Deo, de quo constat esse ubique, dicitur in Scriptura, quod descendit, Gen. 11. *Descendit autē Dominus, ut videret civitatem & turrim,* Et c. 18. *Descēdā & videbo, &c.* Ergo ex simili locutione non fit efficax argumentum ad probandum, Angelum non esse vbique.

Præcluditur. Non itaque hoc refert. Tum, quia non erat ipse Deus, qui descendebat, sed Angelus quamuis, quia in nomine personæ Dei descendebat, dicitur Deum descendisse. Tum etiam, Quia omnes illæ, & similes locutiones debent intelligi de Deo in sensu metaphorico, & quasi modo humano dictæ: eo quod in sensu proprio intellectæ magnum afferat absurdum; siquidem certa fide, imò ratione naturali constat Deum esse ubique, & non esse illi opus descensus in terram: de Angelis vero non est cur in sensu proprio non intelligantur, cum ex hoc nullum sequatur incommodum. Sed de hoc iterùm in simili redibit sermo infrà.

Ratio fundamentalis. Ratio verò fundamentalis desumitur ex D. Thoma *art.* 2. hujus quæst. potestque ad hanc formam reduci. Nam Angelus est in loco per suam quantitatem virtutis, scilicet per virtutem operativam determinatam per suam operationem jam dictam: at hæc est finita & limitata: ergo non potest esse ratio essendi ubique, seu in omni loco, sed in certo ac determinato loco, majori, vel minori, juxta majorem, vel minorem perfectionem hujus quantitatis virtutis, quæ diversimodè in diversis Angelis reperitur.

Confirm. 1. Confirmatur primò ratione, quam innuit idem S. Doctor. Quoniam corpora sunt in loco finito & determinato, non vero ubique, quia ratio essendi in loco est in illis sua quantitas molis, & hæc est finita: ideoque juxta maiorem, vel minorem quantitatem molis circumscribuntur majori, vel minori loco: ergo cum hæc ratio proportionaliter procedat in quantitate virtutis Angelicæ, nequibunt esse ubique, sed erunt in certo & determinato loco juxta mensuram propriæ perfectionis.

Confirm. 2. Confirmatur secundò ratione quam innuit S. Doctor. Nam anima nostra, quia per suam substantiam informat corpus, & secundùm illam est finita & limitata, idcirco debet certum & limitatum corpus informare: ergo eadem ratione, quia Angelus per quantitatem finitam suæ virtutis est in loco propterea non poterit esse ubique, sed erit ad certum & determinatum locum determinatus.

Confirm. 3. Confirmatur tandem. Nam Deus, quia est immensus, est ubique: & quia omnipotens, seu habens potentiam infinitam, extenditur ad omne possibile: ergo è contrà Angelus, quia non est immensus, sed certis limitibus sua virtus metitur, non erit ubique: sicut propter eamdem rationem, nempe, quia habet quantitatem virtutis finitam, non extenditur ad omne possibile, & per consequens neque ad omnem locum.

§. III Opposita sententia nostræ secundæ assertioni, cum suis fundamentis, & solutionibus.

134. *Contraria opinio.* Contraria tamen nostræ secundæ assertioni sententia docet, Angelum non esse in aliquo loco determinatè, sed ubique: quamuis aliter ac Deus quia Deus est intimè in omnibus rebus per suam essentiam, & potentiam, dans, & conservans illarum *esse*: Angelus verò solum est in eis extrinsecè. Pro qua refertur Durandus *in* 1. *dist.* 37.

Durand. *Primum fundamentum ex Patribus desumptum.* *S. Max.* *Hierony.* *Apoc.* 14. Probatur primò ex Patribus. Nam S. Maximus *homil. in natali Sanctorum Tauricorum* docet, animas Sanctorum esse vbique, & omnibus prodesse. Idem docet Hieronymus contra Vigilantium c. 2. ubi ex illo, quod dicitur Apocalypsis 14. de virginibus, quòd *sequuntur agnum, quocumque ierit,* infert, earum animas esse ubique, cùm agnus, quem sequuntur, sit ubique hæc autem ratio idem probat de Angelo: ergo, &c.

Mens SS. Patrum explicatur. Respondetur, Patres dicentes, Angelos, vel animas beatas esse ubique, solùm velle, quòd propter velocitatem naturæ, vel dotem agilitatis citissimè discurrunt per omnia loca: & quod per auxilium, quod præstant orantibus, nulli desunt, quantumuis sint in locis remotissimis. Ad id autem, quod ex Apocalypsi adducitur, dicendum est, ex eo potiùs cōfirmari nostram secundam assertionem. Etenim agnus, de quo ibi, scilicèt Christus homo, non est ubique: & sic animæ virgines, quæ sequuntur illum, mutant loca, & non sunt ubique. Adde, quòd eadem ratione probaretur, virgines, postquam assumpserint corpora; futuras vbique: quia eodem modo sequentur agnum, ubicumque fuerit: hoc autem satis constat esse falsum.

135. *Fundamentum 2. ex ratione petitum.* Secundò probatur ratione, quæ est proprium fundamentum Durandi. Quoniam Angelus est in loco per suam quantitatem virtutis, seu potentiam operativam: hæc autem indifferens est ad omnem locum, & ad operandum in omni illo: ergo poterit Angelo esse ratio essendi ubique, seu in omni loco.

Diluitur. Respondetur, Angelum non esse in loco, præcisè quia potest operari in illo: sed quia potest, & actu operatur. Constat autem, eum non posse actu operari in omnibus locis collectivè, & etiam ejus virtus operativa cum præcisione sumpta, tantùm est ad operandum in illis successivè, & relinquendo priora loca: ac proinde tantùm respicit illa divisivè, iuxta maiorem vel minorem perfectionem suæ virtutis operativæ, non vero collectivè, sicut Deus. Unde D. Thomas *in* 1. *dist.* 37. *q.* 3. *art.* 1. *ad* 5. explicat optimè discrimen istud inter Deum, & Angelum his verbis: *Dicendum, quod Angelus diffinitivè in loco est per operationem suam; Deus autem non: quia operatio ipsius Dei, etsi determinata sit ad locum, in quantum transit super operatum, non tamen in quantum exit ab operante: quia ita operatur hic, quod etiam alibi: sed Angeli operatio diffinita est ad locum utroque modo: quia ipse non operatur alibi, quàm hic.* *D. Thom.*

136. *Secundum.* Tertiò probatur eadem sententia. Nam potest dari Angelus operans in toto orbe: ergo saltem iste erit ubique.

Confirmatur. Confirmatur. Nam Angelus movens totum cœlum est in illo tanquam in loco, quia est in loco per suam operationem: ergo saltem alius Angelus eo aliquantulum perfectior, poterit esse in toto mundo.

Enodatio. Respondetur, quod adhuc dato Angelo operante in toto orbe; nihilominùs non esset vbique, sed per accidens esset in omni loco, qui tunc esset. Sicut si tantùm esset unus homo, & unus Agelus, & Angelus esset in homine, tunc per accidens esset in omni loco, non tamen ubique: quia ad hoc requiritur virtus ad essendum simul in toto orbe, & in infinitis aliis orbibus, si essent.

Adde, quòd (ut benè notarunt Bañez, & Zumel

Zumel. Nazar. mel *in hac q. art.* 2. necnon Nazarius ibidem *controuersia* 1.) Angelus secundùm suam potentiam naturalem, & secundùm legem Dei ordinariam nec est, nec esse potest in toto mundo. Nam sic existimandum est, mundum hunc corporeum fuisse à Deo cõstitutum, vt totus ille solum subderetur diuinæ potentiæ; cæterarum autem omnium spiritualium substantiarum virtutes excedere solique Deo dicere licere: *Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum*, vt Isaiæ 66 dicitur. *Cœlum, & terram ego impleo*, vt habetur Ieremiæ 23. Isaia 66. Ieremia 23. Vnde ad illud, quod de Angelo mouẽte cœlum dicitur, nempe, illum fore in toto cœlo tanquam in loco, occurrit optimè D. Thomas *art.* 2. *huius q. & in* 1 *dist.* 37. *q.* 3. *a.* 2. prædictum Angelum non esse D. Thom. in toto cælo: quia non mouet totum illud immediatè immediatione virtutis, & suppositi, sed mediante vna parte, nempe ea, quæ est versus Orientem, mouet reliquas. Vnde in prædicto art. 2. huius q. sic concludit *Nec tamen oportet, quod si aliquis Angelus mouet cœlum, quòd sit vbique. Primò quidem Quia non applicatur virtus eius, nisi ad id, quod primò ab ipso mouetur. Vna autem pars cœli est, in qua primo est motus, scilicet pars Orientis. Vnde etiam Philosophus* in 8. Physicorum *virtutem motoris cœlorum attribuit parti Orientis. Secundo. Quia non ponitur à Philosophis, quod vna substãtia separata moueat omnes orbes immediatè.*

DVBIVM VII.

Vtrùm Angelus possit esse in minori, & minori loco vsque in infinitum; & vtrùm queat esse in solo puncto?

137. SEMEL explicato loco Angelico quoad magnitudinem, vt dubio præcedenti explicuimus, asserentes, Angelum non posse esse vbique, sed in certo & determinato loco iuxta perfectionẽ suæ quantitatis virtutis, ac proinde prædictum locum quoad magnitudinem debere commensurari cum hac quantitate virtutis, restat discutere de eodem loco versus paruitatem, an nimirum Angelus possit se in minori, & minori loco vsque in infinitum, vel etiam in puncto collocare, quamuis sphæra suæ actiuitatis, suique loci ad quem potest simul se extendere, sit v. g. trium, vel quatuor leucarum?

§. I. *Ex mente D. Thomæ dubij nodus dissoluitur.*

138. Conclusio. DIcendum ergo est, Angelum posse in minori, & minori loco vsque in infinitum, vel etiam in solo puncto se collocare. Assertio hæc est expressa D. Thomæ *art.* 2. *huius quæst.* vbi postquam D. Thom. impugnauit sententiam asserentium Angelum solùm posse esse in puncto sic inquit: *Vnde non est necesse, quod determinetur ei vnus locus indiuisibilis secundùm situm: sed vel diuisibilis, vel indiuisibilis vel maior, vel minor, secundùm quòd voluntariè applicat suam virtutem ad corpus maius, vel minus.* Et in 1 *dist.* 37. *qu.* 3. *art.* 1. vbi postquam etiam reiecit opinionem asserentium, Angelum solùm esse in loco indiuisibili, sic inquit: *Dicendum, quòd Angelus est in vno loco tantum; sed ille locus potest esse diuisibilis, vel indiuisibilis; aut magnus, vel paruus, secundùm quod operatio eius immediatè ad magnum, vel paruum terminatur.* Vnde S. Doctorem communiter sequuntur eius interpretes, Caietanus, Bañez, Nazarius, Nauarrete, pluresque alij.

Caietanus Bannez. Nazar. Nauar. Præcipua ratio assertionis. Ratio autem potissima huius assertionis desumitur ex eodem S. Doctore locis citatis. Nam Angelus est in loco per suam virtutem operatiuam, suamque operationem, modo tamen suprà tacto: ergo cum liberè operatur, consequens erit, vt sicut potest se applicare ad agendum, vel in totum spatium, in quod potest, vel in partem minorem, & minorem vsque in infinitum, vel etiam in punctum spatij solummodò: ita possit esse in toto loco, quem simul potest replere, vel in parte minori, vel minori vsque in infinitum, aut tandem in solo puncto: siquidem per prædictam virtutem operatiuam, & operationem liberam, & non aliter est in loco.

Confirm. ex D. Thoma. Confirmatur ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore *in* 1. *Sent. dist.* 37. nuper relata *artic.* 1. *in solutione ad* 4. Nam ex eo quòd Angelus est in loco per virtutem suam operantẽ liberè ideò ita est in illo, vt cùm libuerit, possit se abstrahere ab omni loco, & constituere se nullibi: ergo etiam eadem ratione poterit, vt ei placuerit, esse in minori, & minori loco vsque in infinitum, & adhuc etiã in solo puncto. Antecedens constat ex supra dictis, vbi assignauimus rationem formalem, qua Angelus habet esse in loco, nec non ex verbis quæ in testimonio in hac confirmatione relato D. Thomas adducit, in quibus prædictum antecedens expressè continetur. Consequentia vero probatur. Quia si Angelo esse sic in loco per suam virtutem liberè operantem præstat ei posse cohibere prædictam potentiam suam ab operatione omnimoda circa locum, & constituere se nullibi: eadem ratione esse in loco per eamdem liberam operationem tribuet ei, quòd possit esse in minori, & minori loco vsque in infinitum: vel etiam in puncto, ex eo quòd liberè se applicet ad operandum in minori, & minori loco vsque in infinitum.

139. Euasio ex Scoto. Nec obest id, quod ex Scoto solet huic rationi D Thomæ responderi, nempe, quòd adhuc dato esse liberum Angelo abstrahere se ab omni loco; nihilominùs supposito, quod vellet esse in illo, nequit esse in minori, & minori vsque in infinitum; sed debet ei assignari certus terminus versus paruitatem, tam longitudinis, quam latitudinis eiusdem loci.

Infringitur primò. Non itaque hæc solutio obest. Nam contra eam potest obijci primò, quòd Angelus est in loco, & non per commensurationem cum illo, nec obligatus ipsi, quia hoc derogat maximæ perfectioni, & immaterialitati eiusdem Angeli: ergo potest, provt sibi placuerit, esse in minori, & minori loco vsque in infinitum, vel etiam in solo puncto. Patet consequentia. Quia alioqui esset in loco vt obligatus eidem loco, & quodammodò commensuratus illi.

Confirm. Confirmatur, & explicatur. Quia Angelus est substantia immaterialis, & indiuisibilis extra genus quantitatis, & situs; atque adeò eleuatioris ordinis: hæc autem sicut ratione huius eleuationis toti loco, sic & singulis partibus loci dominatur: & ideò, sicut potest esse in toto loco, provt liberè se applicat ad illum, sic in singulis partibus quantumuis minimis, si ei libuerit se ad illas applicare.

140. Impugnatur secundò. Secundò. Quia ideò Christus in Sacramento potest esse sub minoribus, & minoribus speciebus, quia est ibidem eleuato modo, & non commensuratiuè ad species, sed etiam Angelus est in loco satis eleuato, & eminenti modo, & non commensuratiuè ad eumdem locum: ergo potest esse sub minori

nori, & minori loco usque in infinitum; prout ei pl cuerit.

141. Tertiò. Qui Angelus est in loco diffinitivè: & ad hoc tantum requiritur, quod non sit commensurativè, & quod ita sit hîc, quod non alibi: cùm tamen ad esse circumscriptivè in loco desideretur, quod sit commensurativè, & ad esse ubique, quod sit in omni loco, modo in fine dubii præcedentis tacto. At, ut verificetur illud prius, nempe Angelum esse in loco diffinitivè, necnon & ea, quæ ad hunc modum essendi in prædicto loco requiruntur, satis est, quod Angelus sit in minori, & minori loco usque in infinitum, vel etiam in solo puncto. Ergo falso adducitur ex Scoto, quod supposito, quod vellet esse in loco, nequit esse in minori, & minori usque in infinitum; sed debet ei assignari certus terminus versus paruitatem, tam quoad longitudinem quam quoad latitudinem. Vnde D. Thom. *in fine corporis art. 2. huius quæst.* sic concludit: *Sic igitur patet, quòd diversimodè esse in loco convenit corpori, & Angelo, & Deo Nam corpus est in loco circumscriptivè: quia commensuratur loco. Angelus autem non circunscriptivè: cùm non commensuretur loco, sed diffinitive: quia ita est in uno loco, quod non in alio. Deus autem neque circumscriptive, neque diffinitive: quia est ubique.* Ubi (ut vides) tantùm petitur à D. Thoma ad hoc, vt aliquid sit in loco diffinitivè, duplex illa coditio à nobis in hac impugnatione petita, quæ, ut ex dictis constat, satis salvatur, etiamsi Angelus possit esse in minori, & minori loco usque in infinitum, vel etiam in puncto.

Caiet. Bannez. Nazar. Nauar. Præcinatio doctoris.

Confirm. D. Thom.

D. Thom.

142. Vltimò. Alia evasio. Ultimo. Quia Angelus potest, cùm ei libuerit, esse in minori loco, quàm sit totus locus adæquatus, qui ei simul queit correspondere alioqui semper deberet esse in maximo, quod quidem pugnat cum modo elevato, & non obligato cōditionibus loci, secundùm quem est in illo: ergo etiam poterit esse in minori & minori usque in infinitum, vel etiam in solo puncto. Patet consequentia. Quia nec ex modo essendi Angeli in loco, scilicet ex eo, quod sit totus in toto, & totus in quavis parte, & puncto; neque ex modo essendi Angeli in se, nempe ex eo, quod indigeat loco ad essendum, vel ad conservationem sui, potest colligi, quòd habeat necessariam connexionem cum isto potiùs determinato loco versus paruitatem, quàm cum alio minori, & ita poterit esse in minori, & minori loco usque in infinitum, vel etiam in solo puncto.

139. Euasio ex Scoto.

Infringitur primo.

143. Nec etiam obest alia solutio præcedenti affinis, quæ rationi D. Thomæ poterat adhiberi, nimirum, quòd hoc ipso, quòd Angelus sit in loco per operationem (quod tamē non cōcedit Scotus) non potest esse in minori loco usque in infinitum: quia potest contingere, ut tam parua sit quantitas, ut nullius transmutationis sit capax: Quæ ratio potiori jure videtur convincere quoad hoc quod est, Angelum non posse esse in solo puncto: siquidem hoc est talis conditionis, ut in solum illud nequeat agere, nec movere ipsum localiter, ut probabilior opinio Philosophorum, & Theologorum docet.

Confir.

Refutatur. Non itaque hæc solutio obest. Quia sicut quævis pars loci constat materia, & forma, quæ sit inexistens in suo toto sic poterit diversis accidentibus constare, & ad illa transmutari.

Ad illud autem de puncto dicendum est, quod adhuc dato, non posse Angelū agere in solo puncto, quinetiam aliquo modo agat in aliqua parte ejusdē loci; nihilominùs potest immediatè solummodo agere in puncto, & ratione illius agere in prædictā parte, ita ut in solo puncto agat immediatè immediatione virtutis, & suppositi. Tunc autem præcisè

Impugnatur secundò.

C erit in puncto tanquam in loco, non verò in parte ejusdem loci. Quia (ut ex D. Thoma *in 1. dist. 37. q. 1. art. 1. in solutione ad ultimum* sæpè diximus) non quævis actio Angeli erga locum tribuit illi, quòd sit in loco, sed ea, quæ procedit ab ipso immediatè immediatione virtutis, & suppositi: & propterea dubio præcedenti ex D Thoma *art. 2. huius q.* asserebamus Angelum moventem totum cœlum media parte Orientali non esse in toto illo, sed præcisè in prædicta parte Quod etiam explicat D. Thomas *distinct. & quæ* nuper citatis *articulo 2.*

D Quomodo autem posset Angelus movere, seu agere in illud punctum & partem loci, aut in totū locum, ita ut agere in totum illud, aut partem eius sit mediante puncto, potest explicari exēplo globi perfectè sphærici, & tangentis perfectè planum in solo puncto, *vt in 6. Physicorum* unà cum Aristotele docent Philosophi, qui quidem si caderet super planum, posset totum illud movere, cùm tamen sicut solùm potest tangere illud in puncto, ita ratione solius puncti immediatè attacti queit totum illud planum movere. Sic igitur, licèt demus, Angelum non agere in solo puncto loci, sed etiam in

E parte illius, aut in toto loco potest agere in parte, aut in toto ratione puncti, ita, ut in hoc immediatè immediatione virtutis, & suppositi; secùs verò in toto loco, aut in parte eius sic agat: ac proinde poterit eo modo, quo globus perfectè sphæricus tangendo punctum plani movet totum illud, agere in punctum, & in partem loci, & agendo in punctū, agere in partem loci ratione puncti, seu dependenter ab eo quoad effectum producendum in prædicta parte ejusdem loci.

§. II. Duplex opinio assertioni nostræ opposita, fundamenta, & enodationes eorum.

F Contra nostram tamen assertionem duæ pugnant sententiæ. Prima est, Angelum non solùm non posse esse in minori & minori loco usque in infinitum verùm etiam nec esse posse in loco minori, quàm sit maximus quem ex sua natura potest replere: sed necessario debere semper esse in toto loco sibi adæquato. Ita Gregorius de Valentia *disput. 4. q. 3. puncto 1.* Quæ sententia fuit cujusdam Hiberni, quam refer Gregorius *in 2 dist. 2. q. 2. artic. 2* & Basolis *in 2. dist. 2. q. 4 art. 1.* Probaturque primo. Nam Angelus per præsentiam suæ substan-

144. Prima sententia assertioni opposita.

Valent.

Gregorius. Basolis.

Primum fundamentum.

G tiæ ideo est in loco adæquato, quia est præditus tanta, vel tanta perfectione substantiali: sed semper habet eamdem substantialem perfectionem, nec est in voluntate ipsius positum, ut habeat minorem: ergo per præsentiam substantiæ suæ semper est in loco sibi adæquato.

Respondetur ex dictis rationem formalem, & proximam essendi in loco non esse in Angelo suam perfectionem substantialem, sed suam quantitatem virtutis, sive virtutem operativam immediatè, & liberè operantem erga locum. Hæc autem, &

Respondetur.

H ejus perfectio, sicut nec substantialis perfectio Angeli non minuitur ex eo, quod prædicta potentia, & quantitas virtutis non operetur simul erga omnem locum, erga quem simul queit operari: quia illa operatio libera est: ac proinde ejus (ut sic dicamus) diminutio non diffundit diminutionem aliquam in potentiam operativam, aut substantiam per illam operantem.

Secundo probat Valentia suam sententiam. Nam sicut Deus est in loco per suæ substantiæ perfectionem, & corpus per perfectionem suæ quantitatis, & anima rationalis per suam itidem substantialem perfectionem, qua informat corpus; itaetiam

145. Secundum fundamentum.

etiam Angelus per perfectionē substantiæ suæ: sed quia non est in voluntate Dei positum, vt habeat ipse minorem perfectionem substantialem, quàm habet; neque in aliquo corpore est sitū, vt absque aliqua sui mutatione habeat minorem quantitatem quam sit illa, qua actu gaudet; neque in anima, vt habeat perfectionem minorem: idcircò non potest Deus pro suo arbitrio esse in aliquo loco minori, quàm sit hic mundus, posito quòd hic mundus est, nec corpus esse in loco minori, quàm sit eius quantitas, neque anima in minori, quàm sit corpus illud, quamdiu tantum quidem corpus informat: ergo idem similiter sentiendum est de Angelo.

Enodatur. Respondetur, quòd quantum attinet ad Deum, potest ratione materiæ concedi, quòd quia non est in voluntate ipsius positum, vt habeat minorem perfectionem substantialem, quàm habet, ideò non possit esse in aliquo loco minori, quàm sit hic mundus, facta illa suppositione de existentia prædicti mundi: quia si non esset in toto illo data hac suppositione, tunc esset, & non esset ens per essentiam: esset quidem, vt supponitur: non esset autem, quia illa, vel illæ partes mundi, in quibus non esset, non haberent esse ab illo: ac proinde ipse non esset ens per essentiam. Cæterùm hæc ratio (vt constat) non procedit in Angelo: & ita integrum est ei, prout libuerit, applicare se toti loco, vel parti illius: sicut etiam Deus licet posset esse in toto orbe, & data suppositione de existentia illius, debet esse in illo: nihilominùs potest annihilare medietatem ejusdem, & (vt sic dicamus) veluti reducere se ad aliam medietatem.

146. Ad illud autem de anima nostra, fatemur, eam non posse esse in minori loco, quam sit corpus illud, quod informat, quamdiu tantum quidem corpus informat: quia non est in loco pro hoc statu informationis, nisi ratione corporis informati: & ita debet esse in loco, in quo corpus ab ea informatum residet, Angelus autem non est necesse, vt sit in loco ratione alicuius alterius corporis sed ex hoc quod voluntariè, & prout ei placuerit, se applicat loco.

Ad id verò, quod de corpore existente in loco ratione suæ quantitatis dicitur, patet ex dictis, esse disparem rationem. Quia corpus per suam quantitatem est in loco per commensurationem quantitatis ad ipsum, secùs verò Angelus: & ita corpus debet replere tantum loci, quantum sua quantitas petit, è contrà verò Angelus, propter oppositam rationem.

147. Secunda sententia. Secunda sententia nostræ assertioni aliquo modo opposita docet, Angelum posse esse in sólo puncto. Cæterùm dum est in spatio diuisibili, petere terminum longitudinis & latitudinis versus paruitatem in eodem loco: & ita non posse esse in minori, & minori loco usque in infinitum. Ita Scotus *in 2. dist. 1. qu. 6 §. ad propositum.* *Scotus.*

Primum fundamentum. Probatur primò quoad hanc posteriorem partē, secundùm quam assertioni nostræ opponitur. Quia si Angelus posset esse in minori, & minori loco diuisivè usque in infinitum; sequitur, quòd si esset in quadrangulo duorum palmorum latitudinis, & longitudinis, posset etiam esse in quadrangulo quatuor palmorum secundùm longitudinem, & unius secundum latitudinem, & sic in infinitum: atque adeò posset esse in infinito spatio usque in infinitum. Hæc autem sunt apertè falsa, vt de se constat: ergo, &c. Prima sequela, in qua innititur secunda, probatur. Quia tota illa longitudo potest extrahi ex illo quadrato, quod replebat Angelus: & ideò sicut anteà poterat esse in toto illo, sic in posteriori eventu hoc ipsum poterit.

C Confirmatur ex Euclide asserente, quod id, quod potest esse in vno duorum æqualium, potest esse in altero, nisi propter figuram repugnet: ergo si Angelus potest esse in toto aliquo quadrato duorum palmorum secundùm longitudinem, & latitudinem, etiam poterit esse in quadrangulo quatuor palmorum secundùm longitudinem, & vnius palmi secundùm latitudinem: quia quadrangulus iste est æqualis illi quadrato habenti duos palmos secundùm longitudinem, & latitudinem. Confirmatur. *Euclides*

D Respondetur primò, hoc argumentum non minùs vrgere contra Scotum, quàm contra nos. Nam ipse admittit terminum versus paruitatem in loco Angelico: & hoc admisso, potest fieri idem argumentum contra ipsum, vt intuenti patebit. Deinde neganda est prima sequela. Nam hoc ipso, quòd Angelus petat (vt reuerà petit) terminum versus magnitudinem quoad repletionem loci, ac proinde quoad locum, ad quem se potest extendere, oportet, vt non possit esse in illo quadrangulo duorum palmorum eo modo, quo in prædicta sequela depingitur: quia alioqui non haberet certum terminum magnitudinis quoad locum. Respondetur.

E Potestque hoc explicari exemplo potentiæ actiuæ potentis agere in certam distantiam versus longitudinem, & latitudinem, & non vltrà: & nihilominùs non ex eo, quòd possit agere in quadrangulo duorum palmorum latitudinis, & longitudinis, posset etiam agere in quadrangulo quatuor palmorum secundùm longitudinem, & vnius secundùm latitudinem, & sic in infinitum: alioqui posset agere in infinitum spatium versus longitudinem, & ita esset & non esset determinata versus eamdem longitudinem. Exemplum.

F Ad confirmationem respondetur, propositionem illam ex Euclide desumptam intelligi de his quæ sunt quanta quantitate molis, ac proinde non de Angelis, qui sic quanti non sunt, Ratio autem propter quam peculiariter intelligitur de quantis quantitate molis, potest reddi ex eo, quòd, quæ sic sunt quanta, possunt saltem ex parte quantitatis crescere eodem proportionali modo, quo quadrãgulus ille: imò hoc cernitur in aëre, & aqua, saltem in opinione eorum, qui dicunt, elementa hæc non terminari extrinsecè. Et ita in his, quæ sic sunt quanta, poterit propositio Euclidis peculari ratione verificari. Ad confirmationem.

G Secundò probabitur prædicta sententia ex eodem Scoto. Quia alioqui Angelus esset virtutis infinitæ. Probatur sequela. Quoniam ad essendum in minori loco requiritur aliqua virtus actiua: ex eo quòd desideratur dominium, & posse supra quantitatem virtutis, vt applicet illam minori loco, non obstante quòd ipsa posset esse in maiori: ergo vt applicet eam minori, & minori loco vsque in infinitum requiritur virtus infinita & non qualiscumque, sed distincta à quantitate virtutis, & potentia repletiua loci: quia illa, istam vt materiam, & obiectum respicit. 148 Secundum fundamentum.

H Confirmatur. Quia ad videndum minus obiectum requiritur maior efficacia visus, & ad videndum adhuc minus & minus obiectum vsque in infinitum, desiderabitur infinita efficacia: ergo similiter in præsenti, &c. Confirmatur.

Respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, satis esse, quantitatem virtutis Angelicæ subjici libertati Angeli ad hoc, vt possit applicare illam, pro vt libuerit, loco, absque eo quòd detur in Angelo aliqua virtus infinita, vt ex se constare videtur. Per quod etiam patet ad confirmationem. Soluitur fundamentum cum confirmat.

DVB.

Confu-
tur.
Exclu-

DVBIVM VIII.

Vtrùm Angelus possit esse simul in pluribus locis.

149. Explicatur titulus.

ON intelligitur titulus de locis inadæquatis: siquidem planum est, Angelum posse esse simul in prædictis locis, quippe qui potest esse in loco divisibili, atque adeò simul in eius partibus, quæ sunt loca inadæquata respectu Angeli existentis in toto illo loco. Nec etiam intelligitur de loco adæquato respectu virtutis naturalis: nam certum etiã est, Angelum non posse sic esse simul in duobus locis alioqui esset in quolibet vt in loco adæquato, & simul non esset sic in illo: esset quidem, vt supponitur: non esset autem, quia locus adæquatus explet, & exaurit totam vim locabilem: & ita si locatum existens in vno loco esset simul in alio, manifestè inde fieret, priorem locum non esse adæquatum respectu illius non secus ac potentia, quæ respicit aliquid vt obiectum adæquatum, nequit extendi ad aliud vltra prædictum obiectum: ex eo quod de ratione obiecti adæquati est omnino adæquare, & explere virtutem potentiæ: & ita si potentia ad aliud se extenderet, signum erit, prædictum obiectum non esse adæquatum respectu illius. Et ob eandem rationem non est intelligendus titulus de duplici loco adæquato respectu virtutis supernaturaliter additæ Angelo: quia licèt ratione huius virtutis superadditæ possit esse in maiori loco quam esset, si suis viribus naturalibus relinquitur: nihilominùs semper debet salvari, prædictum Angelum non posse esse extra locum adæquatum illi virtuti supernaturaliter additæ, nec in duplici loco adæquato respectu ipsius, vt ex ratione nuper facta constat.

Quare difficultas huius dubij ad duo tantùm devolvitur. Primum est, Vtrùm Angelus possit esse simul in pluribus locis inadæquatis: non qualitercumque sumptis, sed considera is vt pluribus. Secundùm verò, vtrùm queat esse in prædictis locis licèt sint inter se discontinua, mò & discontinua. Et ideò duplici assertione dubij nodus dissolvetur.

§. I. *Assertio prior, & eius fundamentum ex D. Thoma desumptum.*

150. Prima assertio.

DIcendum ergo est primò, Angelum non posse esse in pluribus locis, vt pluribus, ac proinde nec in diversis locis inadæquatis, vt plura sunt; sed præcisè vt constituunt vnum & eundem locum adæquatum. Ita D. Thomas art. 2. huius q. his verbis: *Divina autem virtus, & essentia infinita est, & universalis causa omnium & ideo sua virtute omnia contingit, & non solùm in pluribus locis est, sed ubique: virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, sed ad aliquid unum determinatum. Oportet enim quidquid comparatur ad unam virtutem, ut vnum aliquid comparari ad ipsam. Sicut igitur universum ens comparatur, vt unum aliquid ad universalem Dei virtutem, ita & aliquod particulare ens comparatur, vt aliquid unum ad Angeli virtutem. Vnde cùm Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur, quod non sit ubique, nec in pluribus locis, sed in uno loco tantum.*

D Thom.

Idem etiam docuit S Doctor *in 1. dist. 37. qu. 3. art. 2.* vbi loquens de Angelo, sic ait. *Ideo autem dico, quod non potest esse in pluribus locis simul quia est naturæ finitæ, & per consequens virtutis finitæ. Impossibile est autem, quod ab una virtute finita procedat nisi una operatio. Operatio autem una est, quæ terminatur ad unum operatum: & ideo oportet, quod operatum Angeli sit unum, circa quod immediatè operatur. Vnde sicut anima non est simul in pluribus corporibus: ita neque Angelus in pluribus locis. Deo autem soli convenit in pluribus, & in omnibus locis esse: quia ipse virtutis infinitæ est: & quamvis operatio eius sit una, secundum quod est in ipso, quæ ipsemet, tamen effectus operationis sunt infiniti, in quantum ipse est principium dans esse & per consequens creans omnia alia, quæ ad esse sunt superaddita. Vnde est in omnibus, non solum sicut in uno operato, sed sicut in pluribus: quia etiam ea, per quæ distinguuntur res in quibus operatur, ab ipso sunt.* Hoc ipsum etiam docuit S. Doctor in aliis locis *in 1. ad Annibaldum dist. citata q. 1. a. 2.* & alibi. Vnde S. Doctorem sequuntur eius discipuli, vt Caietanus *art. 2. huius quæst.* Nazarius ibidem, *controversia 1. conclusione 1.* Bañez *dubio 1. circa primam conclusionem eiusdem articuli conclusione 3.* Navarrete *tom 3. suarum controversiarum controversia 44. §. 1. conclusione 1.* & alij plures. Idem S. Doctor. Caietanus. Navar. Bannez. Navar.

151. Ratio fundamentalis.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex locis relatis ex D. Thoma, potestque sub hac forma proponi. Nam proprium est Dei, qui attingit vniversum ens, vt ens, posse attingere illud, vt vnum, & vt plura: quia hæc sunt affectiones entis, vt ens est: ergo è contrà Angelus, qui non attingit vniversum ens, vt ens non poterit attingere aliqua, vt vnum & vt plura; sed ad summum vt constituunt vnum: ergo non poterit attingere plura loca, seu esse in pluribus locis adhuc inadæquatis, quatenus constituunt vnum & eundem locum adæquatum, & simul quatenus sunt plura, vt plura, sed præcisè quatenus constituunt vnum.

Confirm. 1.

Confirmatur primò ratione desumpta ex eodem S. Doctore locis citatis. Nam ideo Deus potest esse simul in pluribus locis, vt pluribus, quia potest simul operari plura, vt plura: Angelus autem licet demus, quod possit simul operari plura, non tamen vt plura: sicut licet possit intelligere multa, non tamen vt multa, sed præcisè vt vnum: ergo nequibit esse in pluribus locis simul.

Confirm. 2.

Confirmatur secundò ratione eiusdem S. Doctoris vbi suprà. Quia vnica dumtaxat virtus, eaque particularis, & finita, qualis est Angelica; ad vnum dumtaxat effectum, & operationem, atque adeò locum potest simul terminari. Quia potentia finita, & vnica ad vnum respicit, non ad plura, vt plura simul habenda, sed ad summum ad plura, vt vnum.

Confirmatur vltimo.

Confirmatur tandem ratione deprompta ex eodem Angelico Præceptore locis citatis *ex 1. Sent.* Quoniam si Angelus posset esse in pluribus locis vt pluribus, & non vt præcisè constituunt, vnum, posset vtique elicere simul plures operationes, vt plures, & non vt præcisè constituunt vnam & eandem operationem: siquidem Angelus ratione suæ operationis, modo tamen suprà explicato, est in loco: at elicere simul plures operationes, vt plures arguit infinitatem: ergo nequibunt simul procedere ab Angelo. Minor probatur. Nam qua ratione posset elicere duas operationes, vt duas posset etiam elicere tres, vel quatuor: quia non est maior ratio, quare potius duæ quàm tres, vel quatuor ab eo simul prodeant: ergo eadem ratione posset etiam elicere infinitas, vt plures, & infinitæ sunt

Angelic. Doctor. sunt quod sanè arguit infirmitatem sicut Angelicus Doctor simili modo argumentatur ad probandũ subsistentiam creatã, hoc ipso, quod finita sit non posse terminare alienam naturam: quia si posset alienam naturam, & simul propriam terminare non esset cur ei denegaretur quòd posset etiã simul aliam naturam cum his duabus terminare: & per consequens haberet etiam vim ad terminandas infinitas naturas: siquidem eadem est ratio de his, ac de prioribus naturis finitis, quas supponitur terminare: & ita esset virtutis infinitæ in terminando.

§. II. *Obiectiones contra rationem D. Thomæ, & eius confirmationes, una cum solutionibus ad illas.*

151. Obiectio prima contra rationem D. Thomæ. SEd obiicies primò contra primam rationem, ex ea solùm colligi, creaturam non posse respicere universum ens ut unum, & simul ut plura in ratione entis, non verò quòd nequeat simul respicere determinatum ens v.g. locum, quatenus est unum, & etiam ut pluralitatem habet: quia etiam intra latitudinem loci sunt plura loca, ut plura in ratione locorum, & ut unum in hac linea: & ita Angelus existens simul in pluribus locis inadæquatis, poterit esse in illis, ut constituunt unum adæquatum, & simul ut plura sunt.

153. Secunda. Secundò obiicies contra primam confirmationem, quod Angelus potest simul operari in duobus corporibus, ita ut unum eorum illuminet, & aliud localiter moveat: at istæ actiones sũt plures, ut plures: ergo non est propriũ solius Dei operari plura, ut plura: ac proinde nec erit proprium illius tantummodò esse in pluribus locis, ut pluribus.

154. Tertia. Tertiò obiicies contra secundam confirmationem, quòd ex eo, quòd potentia sit unica, tantùm sequitur debere ad summum respicere simul plura, ut unum formaliter; non verò ut unum numericè: & ita poterit respicere illa simul, ut plura numero: hic autem de pluribus numero locis fit sermo.

Adde primò, quòd cùm dicitur, quòd quidquid comparatur ad unam virtutem finitam, debet etiã comparari, ut unum; vel est sermo de unica virtute, quæ sit eadem realiter, & formaliter? Et hoc non: quia anima rationalis est una realiter, & formaliter, habet tamen plures effectus specie diversos: & ita simul audit, videt, intelligit, & vult. Vel de unica virtute, quæ sit eadem realiter; diversa tamen formaliter? Et hoc non: quoniam quicquid comparatur ad illam virtutem sic consideratam, potius ut multiplex, quàm ut unum formaliter debet comparari.

Adde secundò, quòd quamvis prædicta propositio, nempe *quod quidquid comparatur ad unam virtutem debet comparari ut unum*, esset vera de virtute naturali, & naturaliter determinata ad unum non tamen potest verificari de virtute libera, quæ non est determinata ad unum, sed potiùs indifferens ad opposita, qualis est potentia operativa Angelica.

155. Quarta obiectio. Quartò contra eandem confirmationem obiicies, quòd si quid probaret, convinceret utique, nec etiam divinam potentiam respicere plura, ut plura, ac proinde nec Deum posse esse in pluribus locis, ut pluribus: quia prædicta potentia, quantũvis divina, & infinita, nihilominùs est unica: imò videtur non posse prædictam potentiam respicere creaturas, ut plures: quoniam solùm ad illas terminatur, ut conveniunt in unica ratione creaturæ possibilis. Et ita confirmatio hæc non apparet, quomodo cum præcipua, & fundamentali ratione huius assertionis cohæreat.

156. Vltima obiectio. Vltimò contra ultimam confirmationem obiicies quod à virtute finita & limitata possũt simul produci plures actiones, ut plures: ergo ex eo quòd Angelus habeat virtutem finitam non colligitur, non posse ab eo procedere simul plures actiones, ut plures. Antecedẽs probatur. Tũ quia ab intellectu Angelico procedunt plures intellectiones: una quidem causata à sua essentia, tanquã ab specie, & aliæ causatæ ab speciebus inditis: istæ autem sũnt plures operationes, ut plures: quia sunt plures operationes totales & completæ, quæ, hoc ipso quòd tales, non constituunt unicam intellectionem, & quia producuntur secũdùm id in quo sunt distinctæ, secundùm quam rationem sunt plures, ut plures. Tum etiam. Quia à voluntate hominis volentes occidere clericos, & laicos, procedũt simul plures volitiones habentes diversa obiecta, causantes diversos habitus, iniustitiæ, scilicet, & irreligiositatis, quatenus diversi sunt: ac proinde prædictæ volitiones sunt plures, ut plures. Tum denique. Quia ab eadem virtute calefactiva ignis calefacientis plura ligna, procedunt simul plures calefactiones, ut plures: quoniam procedunt ad illa, ut singulæ illarum identificentur cum diversis passionibus, ratione quarum sunt plures.

157. Respondetur ad 1. Respondetur ad primam ex his obiectionibus, quod respicere plura, ut plura in quocunque ordine, & serie rerum ex se refundit multiplicitatem in potentia respiciente: & ideo nisi obstet infinitas eam actu & in exercitio refundet: & propterea potentia finita non potest, adhuc intra seriem particularem locorum respicere plura loca ut plura.

Adde quod peculiari ratione nequit Angelus respicere plura loca, ut plura, ratione suæ coarctationis, & limitationis: quia ad hoc requiritur, quod eliciat simul plures operationes, ut plures: quod quidem petit infinitam virtutem activam, ut in ultima confirmatione assertionis expendebamus.

158. Ad secundam. Ad secundam obiectionem respondetur, illuminationem, & motum illum localem causata simul ab Angelo in diversis corporibus non attingi ab illo ut plura, sed ut unum, id est, ut sunt rationes existendi in diversis locis inadæquatis, ut constituunt unum, & eundem locum adæquatum respectu ipsius Angeli. Quomodo autem licèt prædictæ operationes sint in *esse* rei distinctæ secundùm speciem, nihilominùs attingatur ab Angelo sub prædicta ratione, constabit ex his, quæ in assertione secunda huius dubij dicemus.

159. Ad tertiam. Ad tertiam obiectionem respondetur, quod ex unitate, & finitate potentiæ optimè sequitur, quod licèt respiciat plura numero, aut specie in *esse* rei, non tamen ut plura, sed ut constituunt unum, ut in solutione ad quartam, & ultimam obiectionem magis explicabitur.

Adde, quod quoties hic respectus ad plura, ut plura involuit plures actiones, ut plures, arguitur inde infinitas in potentia operativa sic respiciente plura, ut plura, ut nuper dicebamus.

Ad id autem, quod primo loco additur, dicendum est fieri hic sermonem de unica virtute, quæ sit eadem realiter, & formaliter. Et ad probationem in contrarium respondetur, animam non efficere simul illas operationes per eandem realiter potẽtiam, sed per diversas, Angelus verò operatur una prorsus & eadem virtute omnes suos effectus ad extrà: & ideò non inconvenit, quòd quævis ex illis

illis potentiis habeat unicam dumtaxat operationem, & quòd omnes illæ simul sumptæ habeant plures: esset autem inconveniens, quod Angelus per unicam dumtaxat potentiam eliceret simul plures operationes iam dictas. Sed de hoc iterum in solutione ad ultimam obiectioné sermo redibit.

155. Vltima obiectio.

160. Ad quartam. Ad id verò, quod secundo loco additur, respondetur, quod ex libertate & indeterminatione ad unum Angelica solùm sequitur, Angelum esse liberum, vel quoad exercitium, vel quoad specificationem; non tamen quòd si vellet esse in loco, & operari erga illum, debeat elicere simul plures operationes, ut plures.

Ad quartam obiectionem respondetur, quod unica potentia, si sit infinita, potest ad unum terminari, & unum, & ut plura respicere: quia effectus adæquatus illius est infinita multitudo possibilium, ut constituit in ratione effectus adæquati unam dumtaxat numero collectionem coalescentem tanquam ex partibus ex illis ut unum, & vt simul habent rationem plurium. Et ita ex qua parte respicit hâc collectionem ut unam, & coalescentem ex his partibus, respicit unum, & est una: ex qua verò parte unum, & plura ut talia, sunt partes formales huius effectus adæquati, respicit vnũ, quatenus unũ, ut distinguitur, & non includit pluralitatem, & simul respicit ut alteram compartem pluralitatem, ut talem, quia sic habet rationem compartis: & ideo non refunditur in prædictam potétiam pluralitas, sed eminentia, qua respiciat vnum, & plura, modo dicto: quia respicit totum illum effectum adæquatum per se primò, ut unum coalescens ex prædictis partibus; & secundariò partes secundum prædictam rationem ad differentiam potentiæ limitatæ, respicientis plura adhuc secundariò, non ut plura, sed ut constituunt unum.

157. Respondetur ad 1.

Explicatur mag. Potestque hoc magis explicari expendendo, & elucidando simul rationem D. Thomæ, & discrimen, quòd inter virtutem infinitam Dei, & finitam Angeli constituit. Nam virtus divina est simul una simplicissima, & infinita, ac universalis, attingens effectus, quatenus continentur sub ratione universali universi entis creabilis. Et quia de ratione universi entis sic sumpti est habere, non solum multa ut unum, sed multa, id est, non solùm id, in quo conveniunt, sed id, in quod distinguuntur, quatenus sic distinguuntur: inde est, quòd cum unitate divinæ virtutis stet optimè, quod producat simul plura, non solùm ut unum, sed etiam ut plura. Hæc autem ratio in virtute finita & limitata Angelica non procedit, ut nuper dicebamus. Sed de hoc iterùm infra *q. 58.* sermo redibit.

158. Ad secundam.

161. Replica. Nec refert, si obiicias, quòd facultas illa divina, v.g. intellectus, qui respicit simul praxim, & speculationem, est simul practica, & speculativa formaliter: ergo divina potentia executiva ad extra si respiceret simul unum, & plura, ut talia, esset formaliter, & simul una, & plures: quod quidem (ut constat) apertam implicat contradictionem. Antecedens est perspicuum. Cõsequentia autem ex antecedenti videtur sequi. Quia etiam practicum, ut practicum, seu praxis, ut talis secundariò, respicitur à divino intellectu, imò etiam obiectum speculativum, seu speculabile ad extra possibiliter, aut actus existens respicitur hoc eodem modo à prædicto intellectu: ergo si intellectus ob hanc rationem est simul practicus, & speculativus, inde erit, ut etiam omnipotentia attingens simul, unum, & plura, ut talia esset simul formaliter una & plures: hoc autem implicat: & ita etiam implicabit id, unde hoc sequitur, nimirum omnipotentiam respicere simul unum, & plura, ut plura.

15[?] Ad tert[?]

C Respondetur enim pluralitatem in ratione omnipotentiæ, aut misericordiæ obstare infinitati, & ad hâc requiri, ut modo infinito respiciat effectus, & ad istum modum infinitum desiderari quòd respiciat suos effectus ut vnum, & quatenus plura, vt talia iuxta ea, quæ nuper dicebam*. Et ita hic modus respiciendi tantùm refundit infinitaté in potentiam, sive virtutem, & quod ex parte obiecti præcisè sit vnũ, & plura, vt plura, id est, quod obiectum inspectum, aut quasi inspectum sit vnũ, & D plura, quatenus talia, quávis ipsa non sit formaliter, & ex parte sui vna, & plures. At esse practicũ, & speculativum formaliter eminenter, adhuc ex parte facultatis divinæ, & non solùm ex parte obiecti præcisè, non obstat infinitati: & ideò facultas infinito modo illa respiciens, est infinita, & simul ex parte sui, & non solùm ex parte obiecti, est formaliter eminenter practica, & speculativa. Respondetur.

162. Enodatio vltimæ obiectionis contra vltimam confirmationem.

Ad vltimam obiectionem contra vltimam confirmationem respondetur, negando antecedens. Et ad primam instantiam dicendum est, quod intellectus Angelicus, vel vtitur speciebus diuersi ordiE nis, vel eiusdem: Si diversi ordinis, nempe naturalis, & supernaturalis, nullum est inconveniens, quòd simul habeat plures intellectiones, puta, vnam naturalem, & alteram supernaturalem. Nam licèt potentia intellectiva, secundùm commensurationem essentialem præcisè considerata, detur quòd sit vnica, attamen quia sic sumpta est veluti dimidium tantùm potentiæ respectu bonorum supernaturalium, & lumen supernaturale, quod est ei [...]moda ratio agendi proxima, & eius quantitas virtutis est veluti aliud dimidium, ex quibus F coalescit vnica potentia integra respectu bonorum supernaturalium: idcirco in ratione potentiæ integræ est realiter distincta à se, vt versatur præcise circa res naturales inferioris ordinis: & ideò non inconvenit illa pluralitas actionum. Si verò de pluribus speciebus eiusdem ordinis naturalis sermo sit non potest Angelus per plures species cognoscere, nisi ordinentur ad vnũ, vt *inf a q. 58. a. 2.* dicemus: atque adeò vt sic non potest verificari, quòd cognoscat plura, vt plura, vel habeat simul plures intellectiones, vt plures, quod erat inG tentum. Sed de hoc latiùs loco citato, vbi etiam explicabimus, quomodo species ordinis naturalis requirant diversam formaliter potentiam.

Ad secundam instantiam respondetur, quòd illa volitio in casu posito non est multiplex, vt multiplex: quia duo illa obiecta, iniustitiæ scilicet, & irreligiositatis ordinantur ad aliquem finem formaliter, vel virtualiter volitum, ad quem formaliter terminatur ipsa volitio.

Ad tertiam respondetur, quòd illæ calefactiones sunt multæ materialiter, quatenus recipiuntur in diversis subiectis, & identificantur cum passionibus, sunt tamen una formaliter, quatenus sub vna ratione inferunt passiones, & calores productos, H & sub ista vnitate formali non verò sub illa multiplicitate materiali respiciuntur formaliter à virtute calefactiva ignis.

§. III. *Assertio posterior, & eius ratio fundamentalis ex Angelico præceptore deprompta.*

163. Assertio vltima, & eius fundamentalis ratio.

Dicendum est secundò, quòd etiam si loca inadæquata Angelo, ac proinde contenta intra sphæram suæ activitatis, non sint secundum se continua, aut contigua, sed inter se distantia, poterit esse simul in illis, ita nimirum, vt sit in partibus v.g. extremis eiusdem loci, etiam si non sit in inter-

mediis.In hac conclusione,vt in ipsa constat, soliũ loquimur de locis inadæquatis, & inter se sic distantibus,vt distantia illa non sit tanta,quod ratione illius locus distans extrahatur à sphæra activitatis,intra quam,& nó vltra potest Angelus simul operari. Nam si sphæra illius sit v.g. vnius leucæ, non potest esse simul in aliqua parte eiusdem leucæ v.g.in prima ex quatuor partibus illius, & in quo alio loco partiali,& tanto, quantus iste prior, qui tamen distet ab hoc per duas leucas.

Assertio ergo sic explicata colligitur ex D.Thoma *art. 2. huius q.* vbi assignans diversos modos, quib. Deus,Angeli,& corpus sunt in loco,inquit, Deum esse vbique,Angelum diffinitivè,corpus verò circumscriptivè,& commensurativè ad locum: additque,admodum essendi diffinitivum satis esse, quòd non sit commensurativè ad locum,id est,ita vt totum locatum sit totum in toto,& pars in parte,& quòd ita sit ibi, quòd non alibi. Quare cùm hæc duo salventur, etiamsi Angelus sit in duplici loco innadæquato inter se distanti,contento tamẽ quoad suam distantiam intra sphæram activitatis Angelicæ:inde est,vt iuxta Angelici Doctoris doctrinam possit Angelus in vtroque simul esse.

164. Nec obest, quòd vterque locus non definiat adæquatè virtutem locabilem Angelicam. Quia non est in illis vt in loco adæquato,sed inadæquato,& ita satis est, quòd inadæquatè illam definiat. Sicuti si Angelus esset in toto loco adæquato,ita vt simul esset in partibus extremis,& in omnibus intermediis, tunc partes extremæ, aut aliquæ ex intermediis præcisè consideratæ definirent solùm partialiter,& inadæquatè virtutem locabilem Angelicam:& ita esset in illis sic consideratis diffinitivè licèt particulariter tantùm,& inadæquatè.

Idem etiam colligitur ex eodem S. Doctore, *q. sequenti a.2.* vbi docet, & probat Angelum posse moveri de extremo ad extremum absque transitu per medium. Nam ex hoc apertè videtur colligi, posse etiam simul esse in duobus locis extremis, & inter se distantibus,dummodo contineantur intra eam distantiam,ad quam potest simul Angelus per suam virtutem operativam, & operationem extendi. Ex hoc ipsum sequitur ex his,quæ docet idem Angelicus Præceptor *in 1.dist.37. q.3. art.2.* Vnde sanctum Doctorem communiter sequuntur eius discipuli, vt Caietanus, Bañez Nazarius,& Ripa in præsenti Navarrete *controversia 44.* & plures alij ex Iunioribus Thomistis, & etiam Rada *controversia 6. articulo tertio*, favetque Granado *tractatu 9.de Angelis disputatione 3. sectione 3. num.11.*

Angel. Precept. Caiet. Bannez. Nazar. Ripa. Nauar. Rada. Granad.

Videtur assertio hæc deduci ex his, quæ docet Scriptura aliquoties contigisse,idque etiam innuit Angelicus Doctor *a.2.huius q.in solut. ad 3.* Nam Angeli missi in Sodomam excæcaverunt simul omnes Sodomitas, qui erant in locis distantibus, & discontinuis. Et similiter Angelus,qui tempore Ezechiæ occidit milites Sennacherib, eodem modo simul occidit illos,vt docent D.Hieronymus,& Lyra super illud Isaiæ 10 *devoratur spina eius, & vepres in die vna*,idest simul.Et tamen tunc Angeli prædicti non erant in locis intermediis, cùm in illis operati non fuerint: & propterea Scriptura excæcationem tantummodò Sodomitarum, & occasionem militum enarrat.

Ang. Doctor. D. Hieron. Lyra. Isai.

165. Ratio pro assertione. D.Thom.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis (quam ad aliud intentum disputatione sequenti aliis viis prosequemur) desumitur ex D.Thoma locis relatis in hac eadem disputatione in prioribus illius dubiis, quam etiam innuit S. Doctor *art. 2. huius q.* suprà etiam relato, potestque sub hac forma proponi Nam Angelus est in loco ratione suæ quantitatis virtutis,seu potentiæ operativæ,& applicationis liberæ eiusdem, id est suæ liberæ operationis:& ita si intra sphærã spatij adæquati velit illam applicare toti spatio erit simul in toto illo:si verò medietati solummodò, erit tantummodò in illa:si autem relictis partibus intermediis,voluerit illam applicare extremis eiusdem spatij erit vtique simul in istis, non in illis: sicut etiam si spatium constet v.g.quinque partibus, & velit liberè operari in prima,& tertia ex illis quinque habebit esse localiter in illis, non verò in secunda parte intermedia: quia liberè quoad omnes & singulas operantur:& per consequens his, vel illis relictis, potest esse in aliis,quamvis in *esse* rei sint discontinuæ,& licet habeant distantiam iam dictam.

Confirmat. *D. Thom.*

Confirmatur ratione; quam innuit idem S. Doctor *in 1.dist.37.art.1.* Nam ex eo, quòd Angelus liberè est in toto loco adæquato, potest se subtrahere ab omni illo,& esse nullibi;vt ex dictis in hac eadem disputatione constat:ergo etiam,quia liberè est singulis partibus, potest se subtrahere ab aliquibus,non se subtrahendo ab aliis,ex eo quòd pro sua libertate velit operari in illis, non in istis.

166. Solutio.

Nec obest,si occurras,quòd hoc ipso,quòd Angelus operetur,& sit in loco ratione operationis,& potentiæ operativæ vnicæ ac finitæ, debet esse in vno tantummodò loco:& ita debet se vel nullibi applicare localiter vel applicare se ad locum continuum, aut saltem ad loca contigua: quia loca discontinua,aut discontigua, & distantia comparantur respectu locati per modum plurium locorum,vt plurium, ac proinde non possunt comparari respectu vnius operationis,& potentiæ vnicæ, ac finitæ.

Animadversio pro eius confutatione.

Non itaque hoc obest.Nam id facilè potest impugnari ex doctrina D.Thomæ *in hac q. art.2.*vt autem hæc impugnatio melius capiatur, prænotandum est ex diversis capitibus desumi vnitatem loci circumscriptivi,& definitivi.Nam ad vnitatem circumscriptivi desideratur, quòd superficies circumscribens & ambiens sit continua, vel saltem si non fuerit in ea continuitas,sed constiterit ex pluribus superficiebus discontinuis, tunc prædictæ superficies sint contiguæ.Nam cum ex parte locati duabus illis lineis terminantibus prædictas duas superficies correspondeat vna tantum linea,& habeant eandem distantiam ad polos mundi,& centrum terræ,at si non esset ibi contiguitas,sed continuitas. Et proptereà eodem modo distant secundùm vtramque lineam inter se contiguam; ac locatum secundùm illam,secundum quam eis correspondet:inde fit, satis esse ad vnitatem loci prædictam contiguitatem.Vnde baculus,cuius vna medietas sit in aëre, & altera in aqua, dicitur esse in vno & eodem loco quamvis superficies ambientes non sint continuæ,sed solùm contiguæ:& hoc non ob aliud nisi propter rationem dictam.

Cæterùm vnitas loci diffinitivi non sumitur ex continuitate,aut contiguitate loci,sive superficierum,sed ex alia eminentiori & vniversaliori ratione,nimirum ex eo, quod omnia illa sint contenta intra sphæram spatij, ad quod potest simul se extendere id quod diffinitivè est in loco, quamvis actu non se extendat ad essendum in omnibus illis partibus:ac proinde sumitur ex eo,quòd loca illa sint talis conditionis, sintque (vt sic dicamus) ita situata,vt possint simul possideri, &(vt sic loquamur) repleti ab Angelo.

167. Et ratio videtur aperta ex dictis. Quoniam id, quod est in loco diffinitivè,est in illo mediante sua potẽtia operativa,& operatione,& ita vnitas prædicti

dicti loci in ratione loci non ampliùs petet, quam vnitas vnius operari in ratione vnius. Cumque ad hanc satis sit, quod sit simul attingibile per vnicam potentiam, vnicamque operationem adæquatam: inde est, quòd ad rationem loci diffinitiui in ratione vnius satis sit, quòd contineatur intra sphæram actiuitatis illius, ita vt per suam vnicam potentiam vnicamque adæquatam operationem possit subiicere sibi totum illum locum, in illumque simul operari. Unde Angelicus Præceptor *art. 2. huius q.* loquens de virtute locabili Angelica, sic inquit: *Virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, sed ad aliquid unum determinatum: oportet enim quicquid comparatur ad vnam virtutem, ut unum aliquid comparari ad ipsam.*

Angel. Præcept.

Ex dictis insurgitur contra prædictam solut.

Hinc ergo sequens impugnatio contra prædictam solutionem sic efformatur. Quoniam ad vnitatem loci diffinitivi, ac proinde ad hoc ut plura loca sint inadæquata intra lineam prædicti loci, & constituant unum & eundem locum adæquatum, satis est, quòd omnia illa simul possint cadere sub unica & eadem potentia operativa, sub vnicaque operatione adæquata: ex eo quòd non sunt extra sphæram activitatis, ad quam simul potest se extendere prædicta virtus operativa: sed loca contenta intra sphæram activitatis Angelicæ quamuis sint inter se distantia, sic comparantur cum virtute ejus operativa, & operatione adæquata illius: ergo comparabuntur cum illa, tanquam plura loca inadæquata, & partialia, vt constituentia vnum locum totalem.

168 Confirmatur & explicatur primo

Confirmatur, & explicatur primò. Nam ex eo, quòd quantitas virtutis, & contactus secundùm illam, seu potentia operativa Angeli, & operatio illius habeat (vt sic dicamus) unificare plura loca, & reddere illa constituentia vnum & eundem locum adæquatum colligimus, prædicta loca esse inadæquata; & constituere unum adæquatum, hoc ipso quòd sint simul attingibilia per vnam & eamdem potentiam, atque sic attingantur ab illa per eamdem actionem adæquatam & totalem: ergo hoc ipso quod prædicta quantitas virtutis, & contactus ejus sint adeo eminentia & eleuata, vt non dependeant à loco, ac proinde nec à continuitate, nec à contiguitate ejus, poterunt (vt sic loquamur) unificare plura loca partialia, contenta tamen intra sphæram suæ activitatis, quamvis sint inter se distantia, operando in illis per unicam & eamdem actionem totalem, non operando tamen in locis intermediis

Animadversio pro secunda confirm.

Confirmatur, & explicatur secundo, supponendo discrimen aliud, secutum tamen ex priori illo discrimine, quod in hac impugnatione adduximus, quodque versatur inter hoc, quod est esse in loco circunscriptiuè, & diffinitivè. Nam prima ratio essendi in loco circunscriptiuè est superficies ambiens & circumscribens: quia ex hac quodammodo resultat ubicatio intrinseca locato, cuius effectus formalis est reddere locatum præsens loco. Et ratio est, quia esse aliquid in loco circumscriptiuè, oritur ex hoc, quod sit ibidem passivè ambitum, & circumscriptum à loco & huius passiuæ circumscriptionis prima ratio est superficies ambiens & circumscribens. Cæterum esse aliquid in loco diffinitiuè, oritur tanquam ex prima ratione ex quantitate virtutis illius, & contactu itidem virtutis eiusdem, modo alibi explicato. Et ratio est. Quoniam esse in loco diffinitivè, est esse in loco per modum continentis locum. Prima autem ratio continendi locum est virtus operativa, & operatio locati erga illum: siquidem locatum non nisi agendo, & operando potest comparari cum loco, tanquam quid continens ipsum.

Ex quo fit duplex aliud discrimen. Primum, quod superficies ambiens, seu locus circumscriptiuus est mensura rei locatæ circumscriptivè: è contrà vero quantitas virtutis, & contactus ejus est mensura loci diffinitiuè: quandoquidem illa est prima forma in illo ordine, ista vero est etiam prima ratio in ordine locabili, non quidem radicaliter, sed formaliter sumpti. Et ita vnaquæque debet esse mensura ejus, respectu cujus comparatur per modum primæ formæ. Secundum est quod id, quod est in loco circumscriptivè, debet esse in illo iuxta exigentiam & modum eiusdem loci, alioqui locus iste non esset ejus mensura: atque adeo debet se attemperare, & commensurare illi, habereque continuitatem ex continuitate loci deriuatam in ipsum locatum: at id, quod est in loco diffinitiuè, non debet esse in eo iuxta modum, & naturam ipsius loci corporei & materialis, in quo esse dicitur. sed potiùs locus debet repleri iuxta modum quantitatis virtutis, ratione cuius tanquam prioris formæ cæteraalia mensurantur. Et ita locus potest veluti trahi ad hoc, vt subiiciatur locato iuxta modum ipsius locati, & ab illo, ab ejusque quantitate, & contactu virtutis debet derivari vnitas reperta in eodem loco.

Alia animadversio.

Hinc ergo sequens confirmatio deducitur. Nam Angelus est in loco diffinitivè: ac proinde ita vt prima ratio formalis in ordine locali formaliter sumpto respectu prædicti loci, primaque mensura illius, unde unitas in ipsum deriuatur, sit quantitas virtutis Angelicæ, & eius operatio: ergo Angelus debet esse in illo iuxta modum prædictæ quantitatis virtutis, & ad hunc modum potest trahi ipse locus, vt Angelo subiiciatur, vt ex notabili adducto constat: ergo sicut ob hanc rationem non obstante quod locus sit diuisibilis in partes, Angelus non est in illo commensuratè ad ipsum, idest, totus in toto, & pars in parte, sed iuxta modum suum, nempe totus in toto, & totus in qualibet parte: ita etiam ob eandem rationem poterit esse in partibus extremis contentis intra sphæram suæ activitatis, prout ei libuerit, licèt non sit in intermediis: quia sic est iuxta modum suæ quantitatis virtutis, quæ sicut non est pendens à loco, aut continuitate, vel contiguitate ex se ei convenienti: ita potest applicari ad partes extremas, non applicando se ad intermedias, cum quibus partes extremæ secundùm se continuantur. Ac tandem hoc ipso, quod prædicta quantitas virtutis, & ejus contactus terminentur ad prædicta loca inter se distantia, derivabitur inde alia superior unitas in eadem loca, ratione cuius constituant unum & eundem locum adæquatum, non quidem respectu corporis, sed respectu eiusdẽ Angeli: quia hoc etiam petit, quod Angelus sit in loco iuxta modum suum, & quod ejus quantitas virtutis sit mensura huius ordinis, & veluti prima forma, à qua cætera alia, ipseque locus habent (vt sic dicamus) mensurari, & formalizari in ratione loci formaliter sumpti.

Ex prædictis animadv. conficitur confirm. 2.

Adde, quod (vt *disputatione sequenti num. 87. & 91.* dicemus) corpus Christi Domini ex hoc, quod est sub speciebus elevato & eminenti modo, idcirco potest esse in partibus extremis hostiæ consecratæ, non existendo in intermediis: ergo quia Angelus est in loco eminenti & elevato modo, poterit prout ei libuerit, esse in partibus extremis loci, contentis intra sphærã suæ activitatis, locaque illa extrema constituent vnum & eundem locum adæquatum Patet consequentia. Quia licèt elevatio Angeli, & modi essendi in loco non sit tanta, quãta

Roboratur ulterius.

e &

est elevatio corporis Christi Domini uniti verbo,& modi essendi sacramentaliter, nihilominùs est sufficiens ad prædictum effectum : ex eo quod subiicit sibi locum, & dominatur ei iuxta modum ejusdem Angeli,ac proinde juxta libertatem ipsius & ita poterit operari;vel in toto loco,vel præcisè in partibus extremis prout ei libuerit : & omnia hæc formalizabuntur (ut sic dicamus)ab illo in ratione loci adæquati formaliter sumpti, quia hoc exigit prædictus modus essendi in loco mensurans eundem locum.

170. *Elucidantur dicta & explicatur magis assertio.*

Tandem omnia ista possunt elucidari,& assertio nostra probari, & confirmari ratione quadam, quã idem S.Doctor innuit. Quoniam Angelus custos, qui præficitur alicui Regno, vel Provinciæ, potest simul exequi omnia quæ pertinent ad bonum commune talis Regni,vel provinciæ sibi commissæ: sed hæc sæpe occurrunt in locis distantibus & discontinuis, sine eo quòd occurrant in intermediis: ergo iam Angelus erit simul in pluribus locis partialibus, distantibus,& discontinuis, sine eo quod sit in locis intermediis.Major patet Nam si Angelus custos Regni non posset exequi simul omnia, quæ pertinent ad bonum commune illius ; non providisset Deus sufficienter de Angelo præsidenti tali Regno , vel Provinciæ. Minor etiam constat. Nam prædictus Angelus solum tenetur occurrere negotiis per se pertinentibus ad bonum commune illius Regni, vel Provinciæ,qualia sunt prosperare bella,quæ in diversis partibus talis Regni,vel Provinciæ geruntur,& assistere Rectoribus, & Consiliariis Regni , vel Provinciæ , qui sunt in locis distantibus,& discontinuis,non autem oportet,quod sit in locis intermediis,quia nihil occurrit operandum per se pertinens ad bonum commune talis Regni vel Provinciæ, ergo &c.

§. IV. *Sententia prior opposita nostræ primæ assertioni , fundamenta , & responsiones ad illa.*

171. *Sententia nostræ primæ assertioni opposita. D. Thom.*

COntrariam tamen nostræ primæ assertioni sententiam , nempe , Angelum posse esse in pluribus locis vt pluribus, tenuerunt aliqui, quos suppresso nomine refert D.Thomas *in* 1.*dist.*37.*q.*3.*ar*. .Nam etsi expressè solùm dicant , Angelum posse esse in pluribus locis adæquatis,vt pluribus; potiori tamen ratione debent fateri, quod possunt esse in pluribus inadæquatis etiam ut pluribus.

Fundamentum primum.

Potestque probari hæc sententia primo.Quia si propter aliquam rationẽ Angelus nequiret esse in pluribus locis inadæquatis vt pluribus,maximè, quia hoc arguit infinitatem:at sic esse in prædictis locis, illam non arguit:ergo, &c. Maior constat ex his, quæ *n*.15 diximus. Minor autem probatur. Nam corpus Christi Domini non est infinitum : & tamen de facto est in pluribus locis , vt pluribus, nempe in cœlo empyreo,& in Euchari stia,& rursus in ista , est in pluribus hostiis inter se distantibus , & vt plures sunt.

Respondetur.

Respondetur, negando minorem intellectam de virtute locabili per se, quæ sit una & eadem,vt in præsenti contingit. Et ad instantiam de corpore Christi Domini respondetur,esse peculiare in illo, ut distincto ab Angelo;quatenus locabile est,quod sit in pluribus locis,ut pluribus:quia est in cœlo ratione suæ quantitatis,& in Eucharistia ratione suæ substantiæ:& ibi tantum est in loco vt tali per accidens ratione quantitatis specierum; quamuis ratione suæ substantiæ sit per modum substantiæ sub prædictis speciebus.Non autem inconvenit , quòd
C ex vi duarum rationum formalium, ut duarum, sit in cœlo,& sit in Eucharistia,& in loco specierum, ac proinde sit modo dicto in duplici loco, vt duplici:nec ad hoc desideratur infinitas, sed sola multiplicitas rationum formalium.Et deinde licèt daremus, Christum esse ratione suæ substantiæ , & per modum illius in pluribus hostiis consecratis , vt pluribus,non ideo argueretur infinitas quia ad hũc modum essendi satis est , quod sit in illis ratione plurium consecrationum , vt plurium , & quod
D plures substantiæ panis fuerint conversæ in prædictũ corpus.Ac tandem ad hoc,ut sit per accidens in pluribus locis,ut pluribus satis est,quod remaneãt plures species sacramentales, ut plures sub quibus ipse Christus,ut est id,in quod conversæ sunt prædictæ substantiæ panis,habeat esse. Nam hoc ipso, quod hæc dentur,absque infinitate poterit Christus per modum substantiæ esse in pluribus illis,vt pluribus,& per accidens esse in locis specierum,etiam vt pluribus.Hæc autem planè constat non reperiri in Angelo , & virtute unica per se locabili illius. *Angel. Doctor.*
Quæ solutio desumitur ex Angelico Doctore *in* 1.*dist.*37 *q*.1.*art*.2.*ad* 1.his verbis : *Dicendum, quòd*
E *corpus Christi non habet,in quantum est corpus, nec in quantum divinitati vnitum, quòd sit in pluribus locis;sed habet hoc ratione consecrationis,& transsubstantiationis , in quantum diversi panes , qui in ipsum transsubstantiantur,sunt in diversis locis : & quia substantia panis transit in corpus Christi, manentibus accidentibus , & ideò manet quantitas utriusque panis : & per consequens locus utriusque.*

172. *Fundamentum secundum.*

Secundo probatur eadem sententia. Nam Angelus potest simul producere plura, ut plura,& secundùm id,in quo distinguuntur : ergo potest esse in pluribus locis vt pluribus. Consequentia patet
F ex dictis §. *præcedenti*. Et antecedens probatur ex illo *Exodi*. 4 ubi Angelus qui in columna nubis præcedebat populum Israël, causabat simul lucem, & tenebras : erat enim nubes tenebrosa excæcans Ægyptios , illuminans noctem , splendoremque præbens Israëlitis. Quæ rationes non solum sunt plures , ut plures , sed etiam oppositæ. Ergo, &c. *Exodi* 14.

Enodatio eius.

Respondetur,illos effectus lucis, & tenebrarum esse quidem diversos , & oppositos in *esse* entis, adunari tamen in *esse* obiecti adæquati virtutis Angelicæ, imo per eandemmet operationem potuisse
G Angelum utrumque producere , condensando aërem illuminatum : tanta enim potuit esse condensatio aëris versus Ægyptios, ut nullo modo sineret radios lucis columnæ,vel cœli ad eos transire,& tam tenuis , & ad hunc effectum proportionata potuit esse condensatio ejusdem aëris illuminati versus Hebræos, ut columna ignis splenderet illis tanquam ignis.

§. V. *Alia sententia secundæ nostræ assertioni contraria, fundamenta illius. & solutiones eorum.*

173. *Sententia nostræ secundæ assertioni opposita.*

H SEcunda sententia nostræ secundæ assertioni adversa docet, Angelum non posse simul esse in pluribus locis inadæquatis intra se distantibus, quin sit in locis intermediis, quamtumuis loca illa distantia, & extrema contineantur intra sphæram Angelicam.Ita Ægidius *in* 1.*dist* 37.*q*.8.Gregor. *in* 2.*dist*.2.*q*.1., Molina ad *art*.2.*huius q*. Vasquez in præsenti *disp*.190 c 3.& Bubal.in præsenti *q*.2 *difficult*.1.§.2.Valentia *disp*.4 *q*.3.*punct*. . & alii.Quã sententiam probat primo Vasquez ex Damasceno *lib*. *Ægidius. Gregor. Molin. Vazquez. Bubal. Valent. Damasc.*

lib. 1. *de Fide c.* 17. ubi de Angelo dicit: *Neque enim pluribus, ac diversis locis operari eodem tempore potest* Et ex Didymo lib. 1. de Spiritu Sancto dicente: *Angelus quippe, qui aderat Apostolo in Asia oranti, non poterat simul eodem tempore adesse in aliis caeteris mundi partibus constitutis* Quae omnia, ait Vasquez, si aliquis interpretetur de locis adaequatis, ita ut in paruis locis intra certam sphaeram Angelus esse posset, advertat obsecro, uno loco diffiniri, idem esse, quod in uno loco tantùm esse, sive ille magnus sit, sive paruus: id enim nunquam Patres distinguere curarunt.

Dydim. Fundamentum primum.

Respondetur.

Respondetur, admittendo explicationem, quam insinuit, & reiicit Vasquez. Et ad impugnationem dicendum est uni loco adaequato definiri adaequatè idem esse, quod in uno loco tantùm esse, ita ut non sit alibi: at uni loco inadaequato, & partiali desfiniri partialiter, non est ita esse in uno loco partiali, vt nequeat esse in alio loco inadaequato, & partiali, sed quòd si Angelus v. g. potest esse in una leuca simul, & est in priori quarta parte illius, nequeat simul esse, nisi in aliis tribus partibus ejusdem leucae: ac proinde definiri loco partiali, & partialiter, est ita esse in illo, ut locus ille partialiter concurrat ad constituendum locum adaequatum sic diffinientem Angelum, vt nequeat esse alibi. Unde Angelus est in praedictis locis diffinitivè partialiter, quatenus pertinent ad illum terminum ultra quem non se extendit virtus ejusdem Angeli, & sphaera illius. Vnde licèt locus magnus, aut paruus, si sint talis conditionis, ut quilibet eorum sit tantus, quantum requiritur ad hoc, ut habeant rationem loci adaequati respectu alicujus locati tunc quivis eorũ diffiniat adaequatè, ita ut locatum in eo tantùm loco habeat esse, sive ille magnus, sive paruus in praedicta tamen quantitate sit, & quod haec tantùm loca non distinxerunt Patres quoad effectum diffiniendi simpliciter locatum, secùs verò quoad loca partialia, & partialiter tantùm in sensu jam dicto diffinientia, ut ex his, quae Doctor Angelicus tradit, clarè constat; & ex aliis, quae ab aliis Patribus habemus, sufficienter colligitur.

174 *Secundum fundamentum.*

Secundo probatur eadem sententia. Quia Deus, licèt sit infinitae virtutis, & potentiae, ac proinde omnia loca contineantur sub sphaera suae activitatis; nihilominùs nequit esse in locis extremis, & distantibus, quam sit in intermediis. Ergo potiori ratione id denegandum est Angelo.

Confirm. 1.

Confirmatur ex Molina. Quia anima nostra, etsi sit perfectissima quoad modum informandi; nihilominùs non potest informare partes extremas corporis, ut caput, & pectus, quin informet collum intermedium. Ergo pariter Angelus nequibit esse in partibus extremis suae sphaerae, quin simul sit in intermediis

Confirm. 2.

Confirmatur secundò ex eodem Molina. Quoniam lumen, licèt sit qualitas satis perfecta in sui diffusione, nihilominùs non potest derivari à Sole in partem extremam spatij, nisi per mediam, in qua lumen recipiatur: ergo neque Angelus poterit transferre suam substantiam ab extrema parte spatii contenti sub sua sphaera in alias extremas ejusdem sphaerae, nisi per intermedias, in quibus eadem substantia maneat.

Respondetur ad secundum fundamentum.

Respondetur, concedendo antecedens, hoc ipso quòd tam loca distantia, quàm intermedia maneant in rerum natura. Quia modus proprius essendi Dei in loco est, quòd sit ubique, ac proinde in omnibus, & singulis locis in rerum natura existentibus

Adde, id etiam provenire ex parte locorum, vt peculiariter conferuntur cum Deo. Quia cum hoc ipso, quod sint in rerum natura, habeat *esse* per participationem à Deo, petunt, ut Deus, qui est ens per essentiam, causet immediatè in illis suum *esse*: & per consequens, quòd sit in eisdem, ut contingens illa contactu virtutis diuinae; quod nequit dari, nisi sit in ipsis, & in loco, eo modo quo Deo convenit esse in loco. Unde si Deus annihilaret aërem, & aquam, & non produceret alia corpora loco illorum, tunc posset esse in igne, & terra manentibus in eodem situ, ac modo, licèt essent loca inter se distantia. Quare, cùm in Angelo non procedant rationes illae, propter quas Deus in omnibus, & singulis locis existentibus in rerum natura debet esse: inde fit, ut possit esse in locis distantibus contentis intra suam sphaeram, quin sit in intermediis, ut dictum est.

Ad primam confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quia anima constituit unum per se cum corpore, quod informat, cui unitioni obstat, quòd informet partes inter se non continuas, & (ut sic dicamus) quod non informet illas continuato modo: Angelus autem non constituit unum per se cum loco. Adde, animam informare corpus per modum causae naturalis, ac proinde quantum potest: & ita non extenditur ad extremas partes, quin ad intermedias quia ad utrasque potest: Angelus verò omnino liberè est in loco per applicationem suae virtutis, prout ei libuerit. Et ideo sicut potest eam applicare partibus extremis, & simul intermediis: ita propter rationes dictas illas, & non istas. Adde tandem, corpus habere suum *esse* ab anima; non autem locum ab Angelo: & ideo anima non potest informare partes discontinuas: quia partes discontinuae nequeunt per unum & idem *esse* existere.

Ad primam confirmationem.

Ad secundam confirmationem dicendum est, Solem, & lumen esse corporea, & quanta: & ideo debent commensurari spatio, & quantitati corporis, per quod diffunduntur, esseque in illis juxta modum spatii, & praedicti corporis & ideo nequeunt diffundi in partes extremas, quin in intermedias; secus vero dicendum in Angelo propter oppositam rationem.

Ad secundam.

Tertio probatur praedicta sententia. Nam illa plura loca, si comparentur ad distinctos Angelos habent rationem plurium per distantiam, quam habent inter se, quamvis sint inadaequata respectu uniuscujusque illorum. Ergo etiam respectu ejusdem Angeli habent hoc, quod est esse plura: cum respectu illius maneat eadem ratio pluralitatis, sicut eadem distantia. 175. *Tertium fundamentum.*

Confirmatur. Quia admisso, quod Deus posset collocare idem corpus in duobus locis nulla potest reddi ratio, cur illa loca sint plura, nisi quia sunt discontinua, & distantia inter se: sed in nostro casu illa loca sunt distantia, & discontinua: ergo sunt plura per modum plurium. Minor & consequentia videntur notae. Et maior probatur. Nam in illa hypothesi, si illa plura loca essent continua, & indistantia, non dicerentur plura, sed unus major maximo, in quo tale corpus naturaliter esse posset. Ergo ex eo essent plura, quia essent discontinua, & distantia inter se.

Confirmatur.

Respondetur, concedendo, illa loca respectu diversorum Angelorum esse plura, non quidem propter solam distantiam, & discontinuitatem, sed quia operationes, per quas in illis collocantur, non possunt habere rationem unius: eo quod procedunt à distinctis virtutibus Angelorum Et ita neganda est consequentia: cum praedicta ratio cesset in uno Angelo operante per unicam virtutem, & per modum unius in praedictis pluribus locis. Nam (vt jã diximus

Enodatio eius cum sua confirmatione.

mus)id, quod habet veluti unificare, & formalizare in ratione unius loci adæquati loca illa distantia contenta intra sphæram Angelicam. est, quod simul sint attingibilia ab Angelo per unam virtutem, unicamque illius virtutis actionem.

Adde, quod si illa loca ita distent, vt sine additione novæ quantitatis nequeat corpus illud eis correspondere erunt plura vt plura: si autem è contrà accideret, erunt plura, ut constituunt unum maiorem locum: & quantitas illa dilatata extenderet se tunc ad illum maiorem locum, & simul ad intermedium, quia hoc petit modus essendi circumscriptivus. Unde si loca Angeli ita distent, ut sine additione quantitatis virtutis possit Angelus simul ea replere, poterit utique ad illa simul se extendere: quia modus essendi in illis non petit ex alia parte, sicut in corpore, commensurationem cum loco. Per quæ omnia satis ad confirmationem patet.

179. Quartum fundamentum. Quarto probatur eadem sententia. Quia alioqui Angelus haberet duplicem præsentiam simul respectu illorum locorum, eamque solo numero distincta: siquidem prædictæ præsentiæ non possent identificari, hoc ipso quod respicerent plura loca discontinua.

Confirmatur. Confirmatur. Quia non est quomodo Angelus in his duobus locis simul acquirat præsentiam ad illa: non quidem per motum discretum: quia per hunc deseritur terminus *à quo* atque adeo locus in prima parte extrema spatii, in qua supponitur mobile debere relinqui. Et similiter nec per motum continuum, propter eandem rationem.

Respondetur. Respondetur, quod si simul ab initio se collocet in illo duplici loco: tunc erit in illis per unicam actionem, extendentem se ad utrumque locum distantem, & per unicam duntaxat præsentiam respicientem adæquatè utrumque locum, ut unum. Si autem priùs unum, posteà v. g. post horam, alium distantem simul acquirat, tunc cessat actio, ratione cujus erat præsens præcisè primæ parti extremi, & datur alia terminata ad aliam præsentiam respicientem utrumque locum.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, superesse alium modum, scilicet, per mutationem quamdam reductam saltem ad motum discretum, per quam extendi potest mobile ad extremam aliam partem, non se extendendo ad intermedium, aut deserendo primam partem extremi. Et propterea potius vocatur extensio prioris locationis, quàm novus motus.

177. Vltimum fundamentum. Ultimo ex Vasquez. Quia alioqui si sphæra Angeli esset v. g. unius leucæ, posset esse in Hispania v. g. Salmanticæ, in quarta parte leucæ & in Italia in alia quarta parte: & tandem in alia loco remotissimo in altera, &c. Hoc autem communiter reiicitur à Theologis. Ergo Probatur sequela Quia si distantia, quæ est inter primam quartam partem, & extremam partem illius non impedit, quominùs sit in illis, licèt non sit in intermediis: nec etiam impediet alia maior distantia, quæ esset inter illas: & ita, dummodo non sit in pluribus partibus, quàm in quatuor partibus unius leucæ, poterit esse in illis, quantumuis inter se distantes sint.

Enodatur. Respondetur, negando sequelam. Quia sphæra non sic mensuranda est; sed ita ut si sit v. g unius leucæ, possit esse in leuca metiendo illam ut sic dicamus) continuatè ab illa parte, in qua Angelus partialiter intra eamdem leucam se collocat, vt ex statim dicendis patebit Et ad probationem in contrarium neganda est paritas Tum, quia etsi loca intermedia sint talia respectu Angeli, ut possit eis relictis collocare se in extremis, attamen debent etiam esse talia ut sit integrum Angelo collocare se in illis, & simul in partibus intermediis: & ita distantia debet non esse tanta, ut impediat, quominùs Angelus possit esse simul in omnibus illis locis partibilibus, scilicet in locis distantibus, & intermediis.

Tum etiam. Quia aliqua virtus requiritur ad hoc, ut Angelus relicta parte intermedia collocet se in alia magis distanti: & propterea hoc excedit omnem entitatem corporis: ergo ut applicet suam substantiam parti alteri distantiori, relictis pluribus partibus intermediis, maior desiderabitur virtus: & perconsequens ad hoc ut se collocet in aliqua parte distantiori, prætermittendo adhuc plures partes intermedias quibus non fiat præsens, maior requiretur virtus: &c. Et ita quoad assignandam sphæram virtutis Angelicæ habenda est ratio de partibus intermediis, & de distantia inter extrema: ita ut pro quantitate, & perfectione virtutis plures, aut pauciores partes intermediæ assignentur, quæ prætermitti possunt, & mediis quibus plus, aut minùs partes extremæ inter se distent.

Potestque hoc magis explicari ex eo, quòd ille (ut sic dicamus) saltus ab una parte in aliam relicta parte intermedia, maiorem arguit virtutem, quàm si præcisè deberet esse illi præsens vnà cum partibus extremis hoc ipso quòd in illis esset: siquidem arguit virtutem independentem à loco, & subiicientem sibi eundem locum, ac dominantem illi, secùs verò virtus essendi in omnibus illis, ita vt si sit in extremis, debeat esse in intermediis: ac proinde arguit virtutem, quæ sicut potest prætermittere locum intermedium, existendo in extremis, ita queit in illo, & in isto simul esse: quia sicut dum Angelus est in extremis, & intermediis partibus, habenda est ratio de intermediis ad assignandam sphæram Angelicam: ita dum est in partibus extremis, prætermissis intermediis. Explicatur.

DVBIVM IX.

Vtrùm plures Angeli possint simul esse in eodem loco.

TITVLVS Non præcisè de potentia ordinaria, & secundùm communem cursum, sed etiam de potentia absoluta debet intelligi: an nimirum per illam, vel saltem per istam possint plures Angeli esse simul in eodem loco? Sicut etiam intelligendus est de loco, sive adæquato, sive inadæquato, & partiali, sive de loco, qui sit idem præcisè materialiter, & in *esse* rei, vel etiam formaliter, & in *esse* loci: ita nimirum ut non solùm sint in eodem corpore, in eademque parte illius, sed sub eadem ratione formali, quæ (ut sic dicamus) formali et locum illum in *esse* rei, acceptum, & reddat illum non solùm materialiter & in *esse* rei, sed etiam formaliter, & in *esse* loci unum & eumdem. 178. Sensus tituli

Cæterùm quia plures Angeli possunt intelligi esse simul in uno & eodem loco ex diversis capitibus: primò quidem ex eo, quòd operentur ibidem unum & eumdem effectum totalem per modum duarum causarum totalium principalium, & ejusdem ordinis particularis: secundò, quia producant in eodem corpore, in eademque parte illius plures simul effectus specie diversos per modum duarum causarum itidem totalium, & ejusdem ordinis

ordinis particularis, & principalium: tertiò, per hoc quòd sint causæ principales, & ejusdem ordinis jam dicti, partiales tamen, & inadæquatæ respectu unius & ejusdem effectus producti ab illis in eadem parte loci: quartò, quia sint causæ instrumentales attingentes unum & eumdem effectum in eodem corpore, sive loco: quintò ex eo, quod unus sit ibidem activè: alius verò passivè: sexto tandem, ita ut prædicti Angeli intelligantur esse in eodem loco passivè: idcirco titulus de omnibus his modis intelligendus est, scilicet ex cunctis, & singulis ex his capitibus, an verò præcisè ex aliquibus eorum, aut ex nullo possint plures Angeli esse in uno, & eodem loco? Quia verò omnia ista in una, & eadem assertione tradi perspicuè nequeunt, ex eo quòd multitudo eorum confusionem pariet: idcircò aliquibus conclusionibus sigillatim rem hanc explicabimus.

§. I. *Assertio prior, & duplex eius fundamentum ex D. Thoma desumptum.*

179. Prior assertio. Dicendum ergo est primò, implicare contradictionem, plures Angelos esse simul in eodem loco, sive formali, sive materiali per hoc quod ibi producant unum & eumdem effectum per modum duarum causarum principalium totalium, & eiusdem ordinis particularis. Assertio hæc est expressa D. Thomæ *art. 1. huius q.* his verbis: *Dicendum quòd duo Angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio huius est. Quia impossibile est, quòd duæ causæ completæ sint immediatæ vnius, & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum: quia vna est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens; licèt possint esse plures motores remoti.*

D Thom. Et in 1. dist. 37. q. 3. art. 3. vbi sic habet: *Et sic dico secundum communem opinionem, quod plures Angeli non possunt simul in vno loco esse. Cuius ratio accipienda est ex parte operationis, secundùm quam Angelus in loco esse dicitur. Quia secundùm Philosophum* in 4. Physicorum, *tunc pulcherrimè vnum quodque diffinitur, quando per diffinitionem manifestatur natura rei, & demonstrantur omnes proprietates consequentes, & soluuntur omnes dubitationes incidentes. Secundum hoc ergo dicendū est, quod impossibile est idem, secundùm idem pati, & moveri à diversis agentibus, vel moventibus, si utrumque sit perfectæ virtutis ad inducendum effectum illum. Cùm igitur unus Angelus agens in virtute imperii divini sit sufficientis virtutis ad educendum in actum totum illud, quod virtute divina operandū est circa aliquod corpus supra actus naturales, ad quorum operationes non mittuntur Angeli, non potest esse, quòd circa idem operatum conveniant immediatè operationes duorum Angelorum: & ideò non possunt esse in eodem loco, quia alter eorum superflueret. Vnde etiam Philosophi uni orbi non attribuerunt, nisi unum motorem.* Et ita S. Doctorem sequuntur ejus discipuli, ut Ferrara 3. *contra Gentes cap.* 68 Capreolus *in* 2. *dist.* 2. *quæst.* 1. *art.* 1. *in solutione ad* 4. & 5. contra tertiam conclusionem & *dist.* 10 *quæst. unica art.* 3. ad argumenta Scoti contra tertiam conclusionem, & *in* 3. *dist.* 1. *q.* 1. *art* 3. ad argumenta ejusdem Scoti contra conclusionem 3. Cajetanus 3. *part. q.* 67. *art.* 6 (quamuis per ordinem ad divinam potentiam doceat *in hac quæst. art.* 1. posse eumdem effectum produci in eadem parte loci à duobus Angelis: tanquam à duabus causis totalibus, & ejusdem ordinis particularis: ac proinde non repugnare utrumque sic esse simul in eodem loco) Iabellus 5. *Metaphysicæ quæst.* 7. N. Complutenses *in lib. Physicorum disp.* 15 *num.* 31. & ferè omnes discipuli D. Thomæ, quatenus uno ore docent, non posse eumdem numero effectum procedere à duplici causa totali ejusdem ordinis, etiam per ordinem ad potentiam Dei absolutam.

Ferrara. Capreol. Caietanus. Iabell. N Compl.

180. Fundamentalis ratio ex Angelico Doctore accepta. Ratio autem prior, & fundamentalis prædictæ assertionis desumitur ex D. Thoma in hoc art quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam implicat unum & eumdem effectū produci à duabus causis totalibus principalibus, & ejusdem ordinis particularis: ergo etiam implicat, plures Angelos esse simul in eodē loco, per hoc quod sic in illo producant unum & eumdem effectū. Consequentia apertè sequitur ex antecedenti. Antecedens autem etiam liquet. Quia alioqui effectus ille penderet, & non penderet per se à duplici illa causa totali. Penderet quidem, ut supponitur: siquidem ab utraque haberet suum *esse*. Non penderet autem ab utraque: quia posset fieri ab una solummodo. Nam ut supponimus, quælibet concurreret per modum causæ totalis, & principalis intra ordinem causarum secundarum particularium; constat autem, quamvis causam totalem principalem, & particularem posse absque interventu alterius similis causæ producere effectum: alioqui non concurreret per modum prædictæ causæ.

Confirmatur. Confirmatur ratione, quam insinuat D. Thomas *art* 3. hujus quæst Nam in causis materialibus, & formalibus implicat, eumdem effectum procedere simul à duplici forma, vel materia ejusdem ordinis. Ergo etiam implicabit, eumdem effectum produci à duabus causis efficientibus totalibus, & ejusdem ordinis: ac proinde etiam repugnabit, quod duo Angeli sint in uno & eodem loco. Utraque consequentia sequitur ex antecedenti. Antecedens autem ostenditur à N. Complut. *in lib. Physicorum dispu.* 4 *q. ultima*, & *disp.* 15. *num.* 31.

N. Compl. Suarez. Licèt, autem Suarez 1. *tomo suæ Metaphysicæ disput.* 26. *sect.* 4. unà cum aliis tenentibus, posse eumdem numero effectum produci simul à diversis causis totalibus, & ejusdem ordinis, conetur rationem hanc D. Thomæ dissolvere: nihilominùs quia solutio, quam tradunt, optimè impugnatur à N. Complut. *in lib. Physicorum disput.* 15. *num.* 33. ubi etiam plura ad rationis D Thomæ elucidationem adducunt: ideirco nec solutionem istam, nec ejus impugnationem in præsenti adhibemus, sed ad prædictos Complutenses Lectorem remittimus, ne semel actum iterùm agatur: & quia uterque iste cursus, nempe Theologicus, & Artium ab eodem formaliter Authore conscriptus est: ex eo quod licèt manus scribentis diversæ fuerint, nihilominùs in utroque eadem anima, idem spiritus, eademque vox, nempe doctrina Angelici Præceptoris sonat, & resonat, ut in 1. *tomo* huius Cursus Theologici in principio illius, & in cursu Artium N. Complut. in lib de Anima in proœmio illorum docent

N. Compl.

Corollarium. Ex quo etiam fit plures Angelos non posse esse simul in eodem loco, adhuc per potentiam Dei absolutam, ex hoc quod producant unum & eumdē effectum per modum duarum causarum totalium, non quidem eiusdem, sed diversi ordinis, ac proinde subordinatarum, eo proportionali modo, quo Deus, & Angelus sunt in uno, & eodem loco, ex eo quod per modum causarū diversi ordinis & principalium attingant unum & eumdem effectum per unicam, & eamdem dumtaxat actionem: ex eo quod licèt ista nequeant exire simul à duabus causis principalibus & eiusdem ordinis, bene tamen à duabus causis præcipuis diversi tamen ordinis, quarum una alteri subordinetur.

181. Eius ratio. Ratio autem hujus corollarii est. Quoniam sicut implicat, eumdem numero effectum produci simul à duplici causa totali principali, & ejusdem ordinis ita etiam implicat, quòd actio illa, per quam unus Angelus est in loco, producatur nisi tantùm ab illo Angelo, & à Deo. Ergo nequibunt plures Angeli esse in eodem loco ex eo quod sint ibidem per modum duarum causarum principalium diversi ordinis. Consequentia videtur legitima. Quia si essent ibidem per modum duarum causarum principalium, & inter se subordinatarum, tunc actio Angeli subordinati alteri produceretur simul ab Angelo, cui fit subordinatio: quia Angelus subordinatus alteri est in loco in recto ratione suæ operationis, & in obliquo ratione effectus, & passionis ibidem productæ. Et ita ad hoc, ut Angelus subordinans esset in eodem loco per modũ causæ effectivæ efficientis, & superioris ordinis, oportebat, eum esse causam prædictæ actionis Angeli subordinati, ut in Deo & in Angelo propter hanc rationem id ipsum contingit. Antecedens autem probatur. Quia illa operatio, per quam Angelus subordinatus est in loco, est operatio intellectus, & volũtatis ipsius ut habent rationem immanentium, formaliter, & virtualiter transeuntium, seu est ipsum imperium practicum intellectus Angelici qui proinde inuolvit actum voluntatis: at prædictum imperium unà cum suo actu voluntatis soli Deo subordinatur, à soloque Deo, & ab Angelo illo, in quo recipitur, potest produci: & propterea respectu aliorũ Angelorũ est per se occultum, & soli Deo, & Angelo, in quo recipitur, est notum, ut *infrà q. 57.* dicemus.

Secunda fundamentalis ratio. Secunda, & fundamentalis ratio desumitur ex eodem Angelico Doctore loco nuper citato *ex 1. sent. distinct.* . & potest sic efformari. Nam si duo Angeli essent causæ totales respectu ejusdem effectus illorum actiones mutuò se impedirent, & mutuò se non impedirent: hæc est manifesta implicatio: ergo &c. Sequela probatur Nam eo ipso quod essent causæ totales respectu ejusdem effectus, producerent illum per duas actiones totales, & ejusdẽ ordinis, & sic se mutuò non impedirent, ut supponitur. At etiam mutuò se impedirent: nam quævis actio totalis, & ejusdem ordinis ideò non admittit consortium alterius, quæ sit ejusdem ordinis, quia utraque est totalis, & illius ordinis, ita ut totum hoc sit actuale exercitium mutuò se impediendi: sicut esse virtutem totalem, & ejusdem ordinis est virtus impeditiva in actu primo. Ergo repugnat, manere prædictam actionem totalem, & non manere ipsam actualem (ut sic dicamus) impeditionem: non secùs ac repugnat, manere vim & virtutem sine vi & facultate ad impediendum: quia est virtus ipsa impeditiva.

Confirm. Confirmatur ratione ejusdem S. Doctoris loco citato *ex 1. Sent. & de Potentia q. 3. art. 7. 11. & 19.* Nam si duo Angeli per modum duarum causarum totalium principalium, & ejusdem ordinis producerent eumdem effectum in eodem loco, ac proinde sic essent ibidem, tunc illorum actiones confunderentur, ita ut ex uno capite essent duæ, & ex alio sic confunderentur, ut non remanerent duæ: hoc autem implicat, ut de se constat: ergo repugnat, duos Angelos sic esse in uno & eodẽ loco, Minor & consequentia sunt perspicuæ. Et major satis ostenditur à N. Cõplutẽsibus *disp.* nuper *citata q. 5.*

N. Compl. 183. Licèt autem hanc secundam rationem ex parte tradant prædicti Complutenses ad aliud intentum, nempe, ut generaliter probent, eumdem numero effectum non posse esse simul à duabus causis principalibus, & ejusdem ordinis: nihilominùs quoniã ipsi illam non discusserunt ex professo: quia ad id, C quod intendebant, suppositis illis quæ circa priorẽ rationem dixerant, non erat necessarium: ideò nobis quantum ad præsens institutum de Angelis attinet, eam amplius quadam obiectione, & eius confirmationibus elucidare visum est. Unde contra illam obiicimus, quòd saltem si unus Angelus ignoret, quod alius velit facere, non est inconveniens, quòd applicet suam virtutem ad operandum in aliquo loco, & quòd alius ex eadem ignorantia postea, ut in eodem instanti applicet simul suam virtutem eidem loco, absque eo quòd unus impediat alterum Et ratio est Nam in tali casu unus D Angelus non impediret alium, ex eo quòd operaretur in illum debilitando eius virtutem: quia (ut supponimus) nihil cogitat de alio: neque ex hoc, quòd in loco producat aliquam qualitatem, per quam reddatur incapax operationis alterius Angeli: quia (ut etiam supponimus non intendit producere hanc qualitatem impeditivã, sed solùm producere hunc effectum, nempe motum v.g istius lapidis: ergo non est unde se mutuò impediat. — Obiectio.

Confirmatur primò. Quia unus Angelus in hoc eventu non intendit impedire alium: siquidem de hoc (ut supponitur) non cogitat: ergo de facto non E impedit. Quoniam dum Angelus per suam voluntatem operatur, id tantùm habet operari, quod per eamdem voluntatem intendit. — Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quia illi duo Angeli non se impediunt in eodem instanti, in quo circa illud corpus operantur: alioqui non operarentur simul erga illud, producendo eumdem effectum: neque etiam in præcedenti: quoniam non se impediunt, nisi operando in prædicto corpore, tunc autem nondum habent operari: nec tandem in sequenti, F propter rationem nuper tactam, quoniam diximus, eumdem effectum productum iam fuisse ab utroque. — Confirm. 2.

Respondetur, unum Angelum impediturum adhuc tunc alium, ex eo quòd se applicuit in ultima dispositione, volens de facto operari per modum causæ totalis iam dictæ circa tale subiectum: nam eo ipso ibi virtualiter continetur impedimentum, quo subiectum manet impeditum ad recipiendum simul operationes utriusque Angeli: non quia ex vi prædictæ applicationis cum præcisione sumptæ G causatur de facto in corpore illo aliqua qualitas, aut aliquid, quo impediatur, sed quia illam statim causaret, nisi alter Angelus habuisset simul similem applicationem, & nisi subiectum esset incapax ex se ad recipiendũ simul duas operationes totales duarum causarum particularium, vel unum ac eumdẽ effectum ab illis productum. Et ita illa applicatio in ultima dispositione, quam quilibet Angelus haberet, quia quodammodò virtualiter continet operationem utriusque, ideò virtualiter impedit ex vi sua: & ipsum subiectũ, quippe incapax prædictarũ actionum, est ex se indispositũ ad illas simul, aut ad unum & eumdem illarum effectum recipiendum: H imò ad hoc, ut non sit indispositum ad recipiendum illum ab uno Angelo, connotat alium non esse applicatum in ultima dispositione ad producendum prædictum effectum: ex eo quod tunc non esset maior ratio cur ab uno potiùs, quàm ab alio pateretur, & tamen nequit ab utroque pati propter rationes traditas. Unde, si loquamur de eo, quod formaliter, & non solùm (ut sic dicamus) dispositivè impedit ne duo Angeli sint simul causæ totales, & eiusdem ordinis respectu eiusdem effectus, nempe, de operatione propria cuiuslibet virtualiter trãseunte in aliquod corpus, tunc dicendum est, hoc esse talis conditionis, ut si detur in utroque Angelo, impediret, & non impediret utrumque, ne ageret: ac proinde — 184. Respondetur.

dehinc sequetur utraque contradictionis pars; non tamen id quod, ut sic dicamus, dispositivè impedit: quia hoc dato in utroque Angelo, ita impediret actionem cujuslibet à quolibet in casu posito, ut non inde sequeretur utraque contradictionis pars, scilicèt quòd impediret, & non impediret.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur, verum esse antecedens de intentione expressa, & formali, non tamen de implicita, & virtuali, sive consecutiva. Nam intendens aliquem effectum, intendit implicitè, & consecutivè, ac virtualiter, quidquid ex natura rei inde consequitur.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concedatur antecedens: quia revera neuter Angelus operatur actu in tali corpore, seu loco, sed impedit alterum in instanti, quo modo dicto se applicat in ultima dispositione ad operandum, idest, quando intendit actu operari, antequam habeat actum imperii operandi, Et ita non impedit per aliquam operationem virtualiter, & in exercitio transeuntem in corpus, sed per actionem voluntatis quæ habet modum intentionis, aut præcisè electionis, non verò involuit etiã imperium: quia hæc est talis, ut nisi in eo eventu impediretur ab alia simili operatione alterius Angeli, inferret imperium, & operationem saltem virtualiter transeuntem in externam materiam.

§. II. *Assertio secunda.*

185. Secunda conclusio. Dicendum est secundò, quòd si loquamur de modo essendi plurium Angelorum in eodem loco per hoc quod producant in eo diversos effectus secundùm speciem, & per modum causarum principalium, & ejusdem ordinis, tunc plures Angeli poterunt esse simul in eodem loco absque aliquo miraculo. Cæterùm in eo eventu non erunt ibidem simul, tanquam in uno & eodem loco formaliter, sed solùm materialiter. Assertio hæc quoad priorem partem est D. Thomæ *art. 3. huius quæst. in solutione ad 1.* ubi admittit, posse animam nostram esse in corpore quod informat, & simul esse ibidem cum illa Angelum: & rationem reddit: ex eo quòd rationes formales essendi in corpore illo sint diversæ. Et ita cùm sibi obiecisset, quòd si anima est in qualibet parte corporis, cùm Dæmones illabãtur secundùm Augustinum corporibus, quod anima & Dæmon erunt in eodem loco, ac proinde idem de qualibet spirituali substantia dicendum esset: respondet in hæc verba: *Dicendum quod neque etiam Dæmon, & anima comparantur ad corpus secundum eamdem habitudinem causæ: cùm anima sit forma, non autem Dæmon. Vnde ratio non sequitur.* Quare, cum Angeli existentes in uno loco eo modo, quo in hac assertione dicitur, sint in illo secundũ diversas rationes formales (modo suprà dicto) essendi in eo, scilicet, secundùm diversas operationes specie distinctas, quas reverà simul possunt elicere circa idem subiectum: consequens est, ut iuxta Doctrinam D. Thomæ prædicti Angeli possint simul esse in uno & eodem loco.

Quod etiã docuit idem Angelicus Præceptor *in 1. dist. 37. quæst. 3. art. 5 in solut. ad 1.* ubi cùm simile argumentum illi, quod loco nuper citato adduximus, sibi obiecisset, sic respondet: *Dicendum, quod anima est in corpore, ut forma dans esse, & operans operationes naturales: sed Angelus est in corpore, ut operans operationes supernaturales: & ideò nulla confusio operationum fit: quia non est unius rationis operatio.* Et *in solutione ad 3.* cum obiecisset, quod si Deus, & Angelus possent esse in eodem loco simul, etiam plures Angeli, respondet in hæc verba: *Et per hoc etiam patet responsio ad tertium. Quia Deus est in rebus, ut dans omnibus esse & operans in quavis virtute operante. Et ideo alterius rationis est operatio ipsius Angeli.*

Deinde eadem assertio quoad 2. partem est D. Thomæ *art. 1 huius q.* ubi inquit, locum in quo Angelus est, esse unum & eundem formaliter, ex eo quod attingatur per unam potentiam, unamque operationem formaliter adæquatã: quod nos *dub. prec. n. 167.* diximus; ac proinde loca erunt formaliter diversa iuxta eumdem S. Doctorem, & quoties attinguntur per diversas virtutes operandi, diversasque operationes adæquatas formaliter. Quare, cùm hoc ultimum reperiatur in Angelis operantibus simul in eodem corpore effectus specie diversos per suas distinctas virtutes, suasque operationes distinctas, & formaliter adæquatas respectu prædictorum effectuum: fit inde, ut iuxta mentem S. Doctoris prædicti Angeli non sint in eodem loco formaliter eodem, sed solùm materialiter. Vnde S. Doctorem cõmuniter sequũtur eius discipuli & proptereà ab eis in particulari referendis abstinemus. 186. Ratio fundamentalis.

Ratio autem fundamentalis prædictæ assertionis quoad utramque partem desumitur ex eodem S. Thoma, tum locis nuper relatis: tum etiam illis, quæ *disput. præcedenti dub. 1. 2. & 3* adduximus. Quoad primam quidem, scilicet, prædictos Angelos sic operantes esse simul in illo eodem loco, ubi operantur. Quoniam Angeli sunt (ut ibidem diximus) in loco per operationem erga locum, elicitam ab eis immediatè immediatione virtutis, & suppositi: sed plures Angeli possunt esse simul sic operantes per modum causarum principalium, & eiusdem ordinis, ut puta, si unus motum localem, alius vero lucem in eodem corpore, in eademque parte illius producat: quia ad hoc nullum requiritur miraculum, ut ex se constat: ergo poterit uterque Angelus esse ibidem sicut in loco.

Ratio vero eiusdem assertionis quoad secundam partem etiam deducitur ex prædictis locis, seu in eisdem est formaliter contenta, potestque sub hac forma proponi. Quoniam Angeli existentes in loco per operationem, sunt in illo, ut in uno & eodem loco formali, quoties sunt in eo per eamdem rationem formalem essendi: è contrà vero tantùm sunt in illo, ut in uno & eodem loco materialiter, quando locus ipse in *esse* rei, & materialiter sumptus est idem; non tamen ratio formalis, sive fundamentalis attingendi ipsum est eadem, sed diversa, ut dubio præcedenti *n. 167.* dicebamus: ergo prædicti Angeli existentes in eodem loco eo modo, quo in assertione assèritur, erunt in illo, ut est idem præcisè materialiter non vero formaliter. Patet consequentia. Quoniam sunt in eo per actiones distinctas specie, totales, ac formaliter adæquatas respectu effectus à quolibet ibi producti: & per consequens sunt in prædicto loco per distinctas virtutes operandi, quæ sunt distinctæ rationes formales, sive fundamentales essendi in loco. Sicut etiam prædictæ illæ operationes sunt, modo proportionato, distincta exercitia, distinctæque determinationes harum virtutum: & rationum formalium essendi in loco. 187.

188. Nec obest, si contra hanc assertionem obiicias primo, ita esse impossibile pluribus Angelis operari simul in eadem parte corporis per modum causarum principalium eiusdem ordinis, & totalium, ac operari per modum prædictarum causarũ eumdem numero effectum simul, quamvis hæc impossibilitas ex distincto capite proveniat. Et ratio est. Nam etsi prædicti effectus in *esse* rei, & materialiter sint specie distincti, & ex hac parte videantur posse simul produci in eadẽ parte corporis, attamẽ si

si considerentur in esse connotatorum rationis formalis, per quam Angelus est in loco, & ut quodammodò concurrunt ad uniendum aut quasi vniendũ Angelum illi loco, non distinguuntur, nisi tantùm numero, ut *disputatione sequenti n. 2*. trademus: & propterea ibidem dicemus Angelo successivè producente in diversis partibus loci diversos effectus secundùm speciem; ac proinde adhuc per actiones specie distinctas, non ideò motum ejus per hujusmodi partes loci non esse continuum: ex eo quòd prædictæ operationes, & effectus, licèt in *esse* rei, & materialiter sint diversæ speciei, non tamen formaliter, quatenus operationes illæ sunt rationes formales essendi in loco, & effectus prædicti, sive passiones illatæ ex prædictis actionibus sic sumptis, considerantur præcisè, & formaliter in ratione cõnotatorum illius. Ergo ex hoc capite repugnabit omninò, quòd plures Angeli producant prædictos effectus simul in eadem parte loci, seu corporis, erga quod ponuntur operari. Patet consequentia. Quia alioqui possent ex hoc capite ponere simul plures effectus, pluresque passiones solo numero diversas in eadem parte corporis: quod tamen ut constat apertè implicat, juxta doctrinam D. Thomæ à nobis *in ... tomo tractatu 1. n. 57.* traditam.

Enodatur. Respondetur, quod quãdo accidentia, vel absolutè, vel secundùm aliquam rationem solo numero diversa dicunt pro substrato & de materiali aliquid specie distinctum, quodque se habeat per modum fundamenti, & subiecti *quo* ad recipiendum illa ut numero diversa, tunc benè possunt esse in eodem subjecto *quod*, in eademque parte illius: quia tunc prædictum subjectum, prædictaque pars licèt materialiter sit eadem; non tamen formaliter, & in *esse* subiecti, ac potentiæ receptivæ: quia in *esse* hujus habet (ut sic dicamus) formalizari, & reddi diversa per diversa illa substrata, & subjecta quo. Et propterea dum quis simul movetur motu alterationis, augmentationis, & secundùm locum, tunc sunt in prædicto mobili tria tempora, sive durationes intrinsecæ solo numero diversæ: quia illa tempora, ut tempora sunt, & durationes prædictorum motuum, non distinguuntur specie, ut communiter docent Philosophi: & nihilominùs ex hoc capite nullum est inconveniens, quòd prædicta tempora solo numero diversa sint in subjecto materialiter eodem, non tamen formaliter, & in *esse* subjecti. Quare, cùm prædictæ passiones, & effectus producti à pluribus Angelis in casu nostræ conclusionis habeant secundùm illam rationem, secundùm quam ponuntur solo numero distingui, importare pro substrato, & de materiali, ac per modum subjecti *quo* se ipsa, ut specie distincta in *esse* rei consequens est, quòd nullum sit inconveniens, recipi simul sic sumpta in eadem parte corporis: quia recipiuntur in illa, ut in potentia receptiva materialiter, & in *esse* rei eadem, non tamen formaliter eadem in ratione subiecti, & potentiæ receptivæ.

189. Obiectio 1. Neque etiam obest, si contra secundam partem ejusdem assertionis obiicias, quòd locus est idem formaliter ratione unius & ejusdem distantiæ ad polos mundi, & centrum terræ: at plures illi Angeli operantes simul in eadem parte subjecti diversos specie effectus, essent in eodem corpore simul sub eadem distantia ad centrum terræ, & polos mundi: ergo erunt simul in eodem loco, non solum materialiter, sed formaliter eodem: vel non erunt simul in illo, adhuc ut est idem materialiter tantùm: siquidem non possunt esse sic simul in illo, nisi sint simul in eodem sub eadem distantia.

Confirm. 1. Confirmabis primò. Nam aliud est loqui de ratione formali essẽdi in loco, aliud vero de loco ipso: at etsi ratio formalis essẽdi in loco sit in Angelo sua virtus operativa, & operatio virtualiter transiens, attamen locus tantũ est res illa, sive corpus, in quod Angelus operatur: ergo licèt in pluribus Angelis operantibus erga idem corpus, eandemque partẽ illius, sint plures rationes formales essendi in loco: non tamen plura loca formaliter eis correspondebunt: siquidem correspondet illis unum, & idẽ corpus, & secundùm eamdem partem, sub eademque distantia, quod sic sumptum dicit rationem loci, ut cõdistinctam à ratione formali essendi in prædicto loco. Sicut si duo corpora penetrarentur per divinã potentiam in eodem loco, tunc rationes formales ex parte illorum se tenentes ad essendũ in illo loco, essent diversæ, quia unusquisque esset in eo ratione suæ quãtitatis penetratæ, & nihilominùs locus esset unus & idem formaliter: quia esset idem corpus, eademque superficies continens, & sub unica dumtaxat distantia ad centrum terræ, & polos mundi.

Confirm. 2. Confirmatur secundo. Quoniam si idem Angelus successivè produceret plures effectus secundùm speciem in eadem parte subjecti, tunc diceretur esse semper in eodem loco formaliter: quia etsi ratio essendi in illo variaretur, non tamen res, quæ est locus, & distantia illius ad polos mundi, & centrum terræ: ergo eadem ratione si plures Angeli simul operentur prædictos effectus in eadem parte loci, erunt omnes illi in eodem loco formaliter: siquidem etiam tunc maneret idem corpus, & eadem illius pars, ac sub eadem distantia.

Confirmatur ultimo. Confirmatur tandem. Nam si egresso uno Angelo ab hoc corpore, & loco, ab hacque parte illius, subrogaretur vice illius alius Angelus producens etiam prædictos effectus, tunc diceretur succedere in locum alterius formaliter: ergo propter proportionalem rationem, dum simul unus Angelus producit unum effectum, & alius alium specie diversum in eadem parte loci, erit uterque ibidem, tanquam in uno & eodem loco formaliter, & non solùm materialiter.

190. Enodatio principalis obiectionis cum sua prima confirmatione. Respondetur enim ex dictis, quod licèt ad unitatem unius loci formaliter talis qui sit circumscriptiuus satis sit eadem formaliter distantia, dicens pro materiali, & substrato eamdem superficiem circumscribentem, modo tamen à N. Complutensibus *in lib. Physicorum disput. 19. n. 14.* & deinceps explicato, attamen unitas loci formalis, qui sit diffinitivus, in quoque Angelus sit per suam operationem, non desumitur, aut quasi desumitur præcisè ex unitate prædictæ distantiæ: sed potissimè ex unitate quantitatis virtutis Angelicæ determinatæ per suam operationem. Et ratio discriminis jam tacta est suprà dubio præced. Quia corpus est in loco circumscriptivè, quia continuetur à loco: & ideo ubi eadem continentia passiva, qualiter contingit in duplici corpore penetrato, & existente in eadem parte aëris, est ibidem idem locus formaliter respectu prædictorum locatorum simul in illa parte, sive loco existentium, & prædicta corpora dicentur esse simul in eodem loco formali. Angelus vero existens in suo loco diffinitivo per operationem, est in illo, quia activè continet illum perficiendo ipsum, sive producendo in eo aliquem effectum: & ideo ubi est distincta continentia ratione distinctæ actionis, distinctæque virtutis operativæ, ibi erit distinctus locus formaliter, etiamsi sit ibidem eadem distantia.

Potestque hoc magis explicari ex eo, quod *in præcedenti dubio n. 168.* adducebamus, nimirum quòd in loco circũscriptivo prima forma, unde sumitur ratio ordinis locabilis formaliter talis, est ipsa superficies, & locus circumscriptiuus cum sua distantia: è contra

è contrà verò prima forma in ordine locabilis formaliter tali respectu loci diffinitiui, de quo in præsenti, est quantitas virtutis Angelicæ determinata per suam operationem. Vnde in illo priori loco prædicta superficies modo dicto sumpta est mensura cæterorum prædicti ordinis, & (vt sic dicamus) formalizās illa: in loco verò diffinitiuo, in quo Angelus est per suam quantitatem virtutis determinatam per suam operationem, mensura cæterorum huius ordinis est prædicta quantitas virtutis determinata per suam operationem: & ideo hæc est (vt sic loquamur formalizans cætera huius ordinis. Et ideò nisi distantia formalizetur per hanc rationem formalem, ac proinde per eamdem quantitatem virtutis, & actionem modo dicto, non remanebit idem locus formaliter. Et propterea duo Angeli existentes in eodem corpore, eisdemque partibus illius loci ratione distinctarum virtutum operandi, & operationum similiter distinctarum, sunt in illo, vt in eodem loco materialiter, non verò formaliter eodem.

192 Per quod ad primam confirmationem patet. Nam etsi in loco circumscriptiuo non coincidat ratio formalis essendi in loco intrinsece locato, & ipse locus formaliter, seu id, per quod suppositis debitis conditionibus redditur locus vnus & idem in esse loci formaliter sumpti, benè tamen in loco diffinitiuo, in quo Angelus est operando, vt ex rationibus factis constat. Vnde cùm plures Angeli sunt in eodem corpore diuersos effectus secundùm speciem producendo, tunc licèt quiuis respectu sui determinet sibi locum formalem; non tamen respectu aliorum: & ita non est in eodem loco formaliter cum aliis: quia Angelus est in loco formaliter, suppositis conditionibus insinuatis per hoc quòd determinet sibi locum per suam virtutem operatiuam, & operationem: ac proinde ratio formalis existendi in eodem loco formali est potentia operatiua, & operatio Angeli, prout determinant sibi talem locum.

Respondetur ad secundam & vltimam confirmationem.

Ad secundam cõfirmationem patet etiam ex dictis esse disparem rationem. Quoniam vnus, & idē Angelus successiuè operans in eodem corpore, est in illo per eamdem quantitatem virtutis, & per eamdem operationem vnitate successionis, ac proinde per eamdem operationem in hoc ordine successiuo totalem, aut quasi totalem, & constantem ex pluribus actionibus in hoc ordine partialibus, aut quasi partialibus: at plures Angeli simul ibidem operantes modo iam dicto, non habent operari per eamdem quantitatem virtutis, eamdemque operationem totalem: & ita non possunt simul esse in eodem loco formali; sed est ibi diuersitas quãtitatum virtutis, & contactuum virtualium ipsarum. Per quod etiam ad vltimā confirmationem satis liquet.

§. III *Assertio III.*

162. Tertia conclusio.

Dicendum est tertiò, quòd loquendo de existentia Angelorum in loco, per hoc, quòd agant in eodem loco, tanquam causæ principales, & eiusdem ordinis, non quidem totales, sed partiales poterunt esse citra miraculum plures Angeli simul in eodem loco partialiter: ac proinde tunc nec erunt ibi tanquam in loco simpliciter, sed solùm tãquàm in loco secundum quid, nec adhuc hoc modo erunt in prædicto loco, vt in vno & eodē formaliter, sed solùm materialiter. Assertio hæc quoad primam partem, nempe, quòd tunc plures Angeli possint esse in eodem loco partialiter, apertè deducitur vnà cum ratione pro illa ex his quæ ex D. Thoma disputatione præcedēti diximus. Nam Angelus est in loco per suam operationē: sed plures Angeli possunt operari per modum duarum causarū principa-

Prima ratio pro priori parte.

lium partialium in eodem loco ut puta, si unus producat substantiam motus localis, & alius velocitatem aliquam, aut tarditatem ipsius: ergo tunc erunt in eodem loco partialiter: siquidē sunt in illo juxta modum secundùm quem operātur in eodē. Major & consequentia satis liquent. Minor autem etiam constat. Nam cùm unus Angelus libere præstet suū concursum fit inde ut sicut potest motum illum, tā quoad substātiam, quàm quoad modum solus producere: ita etiam queat attemperare suum concursū taliter, ut solùm exhibeat eam quantitatē concursus, quæ requiritur ad productionem illius motus secundum suam substantiam, non verò quoad modum alicujus maioris velocitatis, vel tarditatis: & per consequens tunc nihil oberit, quominùs alter Angelus præstet quantitatem concursus desiderati ad productionē prædicti modi: & ita quivis ex illis Angelis solùm operabitur per modum causæ principalis particularis, & tantùm partialis. Vnde hanc assertionem quoad istam partem communiter tuentur discipuli D. Thomæ: & ideo ab eis in particulari referendis abstinemus.

Secunda autem pars ejusdem assertionis, & ratio illius desumitur etiam ex D. Thoma locis relatis, & traditur à Capreol *in 1. dist. 2. q. 1. art. 3. in solutione ad 4. & 5.* Scoti contra tertiam conclusionē: & credimus, eam rectè explicatam non posse non defendi ab universa schola Thomistica. Probatur ergo, & explicatur simul. Tum, quia locus partialis ut talis, non est locus simpliciter, sed cum addito, & secundùm quid: & ideo esse in illo præcisè, non est nisi esse in loco cum addito, & secundùm quid. Tum etiam. Nam sicut id, quod præcisè elicit actionem partialem, aut quasi partialem, ut talem, non elicit actionem, quæ simpliciter, sed cum addito, atque adeo secundum quid sit dicenda actio, nempe actio partialis: ita quod fuerit in loco, ex eo quod erga illum eliciat præcisè hanc actionem partialem virtualiter saltem transeuntem in ipsum, non dicendum est esse in loco simpliciter, sed in loco cum addito ac proinde secundum quid, nempe in loco partiali, & partialiter. Nam quemadmodum debet esse in loco juxta modum operandi in illo, ex eo quod operari in prædicto loco, est illi ratio formalis essendi in eodem loco: sic quod fuerit in loco ratione operationis præcisè partialis, quæ solum cum addito, & perconsequens secundum quid est dicenda actio, debet esse in prædicto loco cum addito, atque adeo secundum quid nimirum in loco partiali, & partialiter.

193. Fundamentum posterioris. Capreol.

Confirmatur, & explicatur magis prædicta ratio ex discrimine, quod intercedit inter Angelum, qui cùm posset esse simul in toto suo loco adæquato, operarique simul in toto illo, v. g. in tota leuca, nihilominus liberè se constituit præcisè in dimidia parte illius, & inter eumdem Angelum, ut per modum causæ principalis & partialis operatur in eodem loco, unà cum alio Angelo, proportionali modo operante, ex eo quod unus operetur v. g. substantiam motus localis, & alius velocitatem ipsius jam dictam. Nam etsi Angelus ille operans præcisè in dimidia parte leucæ, non eliciat totam actionem adæquatè, quam potest elicere: nihilominùs ea, quam tunc elicit, est actio simpliciter totalis: quia non desideratur ad sui consistentiam, & modum essendi, quod eliciatur simul ab eodem Angelo, vel ab altero altera actio partialis; sed potest prædicta actio se sola, idest, absque consortio alterius actionis ejusdem ordinis, inveniri: & ideò per illam actionem prædictus Angelus sicut habet operari operatione simpliciter; ita esse in loco per modum essendi in illo simpliciter talem.

194. Confirm. 1.

Cæterùm quando vterque Angelus per modum prædictarum causarum partialium concurrit, ita vt vnus producat v.g. substantiam motus, & alius velocitatem illam, tunc attemperatio, qua singuli ex illis temperant suum concursum, est talis conditionis, vt quiuis illorum non possit præbere, nisi concursum partialem, aut quasi partialem, id est, exigentem ad sui consistentiam consortium alterius concursus itidem partialis præstiti ab aliqua causa eiusdem ordinis: vel supplente vicem illius: ex eo quòd sicut prædictus motus nequit dari sine aliqua velocitate, vel tarditate, sic concursus præstitus ad substantiam motus præcisè ab aliqua causa particulari exigit alium concursum itidem partialem ab alia causa particulari, vel supplente vicem illius exhibitum. Et propterea si prædictæ causæ operantes in vno & eodem loco, fuerint in illo ratione huius operationis partialis, ac proinde cum addito talis, nulla ex illis in particulari erit per illam operationem simpliciter in loco, sed solùm cum addito, & per consequens secundùm quid, scilicet in loco partiali, & partialiter.

195. Confirma. 2. Confirmatur, & explicatur secundò ex alio discrimine quod inter prædicta intercedit. Nam dum Angelus potens existere, & operari simul in tota leuca, operatur, & est solum in dimidia parte leucæ, tunc si permanenti modo vellet se constituere in altera medietate eiusdē leucæ, atqueadeò simul persistere in tota leuca, non est necesse, vt eliciat aliam actionem partialem, quæ coniuncta cum præcedenti constituat vnam actionem totalem, quarum vna (vt sic dicamus) medietas sit circa primam medietatem leucæ & alia circa alteram; sed illa prior actio euanescit, & elicit aliam, per quam simul operetur in tota leuca: hoc autem satis indicat, priorem illam actionem, licèt non fuerit totalis, & adæquata respectu totius loci, esse tamen simpliciter totalem: alioqui exigeret consortium alterius actionis, & Angelus posset esse per multiplicem illam actionem partialem in toto loco: quod quidem cum præsentia indiuisibili, quam Angelus debet habere, dum est permanenter in loco, pugnat.

Cæterùm quando duo Angeli per modum causarum partialium sunt in eodem loco, producendo v.g. effectum iam dictum, exigitur consistentia concursus ab vtroque Angelo, tanquam à causa particulari modo iam dicto: ac proinde per aduentum, & consortium vnius concursus non destruitur prior; sed potius quodámodò perficitur, quatenus non nisi comitatus cum illo potest attingere suum effectum: quod quidem satis indicat, hos concursus secundum prædictam quantitatem, & attemperationem sumptos esse ab intrinseco partiales, aut quasi partiales. Et ideò licèt Angelus ille existens in dimidia parte leucæ, cùm tamen posset existere in tota illa, habeat modum essendi simpliciter talem in loco, secùs verò duo Angeli existentes in eodem loco per modum duarum causarum principalium eiusdem ordinis, non quidem totalium, sed præcisè partialium.

Tertia autem pars prædictæ assertionis, videlicet, Angelos illos, adhuc secundum modum existendi secundùm quid in illo eodem loco non esse in illo tanquam in eodem formaliter, sed solùm materialiter, apertè deducitur ex his, quæ ex D.Thoma assertione præcedenti *num* 185. dicebamus.

196. Obiectio. 1. Nec obest, si obiicias primo contra primam partem assertionis, quòd Angelicus Doctor in hoc articulo docet, Angelum solum esse in loco per modum motoris, & continentis perfecti respectu loci: ergo nequit esse in loco partiali, & partialiter: quia sic esse in loco, non est esse in illo per modum perfecti motoris, & continentis, & proptereà ibidem inquit, duos Angelos non posse esse in eodem loco operando in illo ad modum, quo plures motores trahunt vnam nauim: quia, vt loquitur S. Doctor, nullus eorum est perfectus motor, cùm virtus vnius cuiusque sit insufficiens ad mouendum.

Enodatur. Respondetur enim, S.Doctorem loqui ibidem de pluribus Angelis, qui essent simpliciter in loco, & in vno eodem loco; & non qualitercumque, sed per modum causarum totalium & principalium respectu eiusdem effectus: & de his docet, non posse esse simul in eodem loco: & de modo sic existendi in loco addit, non posse esse per actionem similem illi actioni, per quam plures trahunt nauim, quam quiuis solus nequit trahere: quia modus iste existendi in loco per modum causæ particularis totalis exigit actionem totalem & perfectam eiusdem agentis per quam sit perfectus motor & perfectum continens

197. Obiectio 2. Neque etiam obest si secundò contra secundam partem assertionis obiicias cum Iuniori quodam alias doctissimo, quòd operatio partialis sufficit ad constituendum Angelum simpliciter in loco, supposito quòd sit in illo per operationem: ergo prædicti Angeli operantes partialiter in eodem loco erunt simpliciter in illo. Antecedens probatur. Quia cùm prædicta operatio, hoc ipso quòd sit eis ratio essendi in loco, procedat ab illis Angelis immediatè immediatione virtutis, & suppositi, impossibile est, quòd non sint præsentes illi loco, vt immediati eidem loco secundùm totam suam substantiam: hoc, autem & non ampliùs videtur requiri ad hoc vt sint in loco simpliciter.

Respondetur. Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem, quòd ad hoc, vt Angelus sit in loco simpliciter, non satis est, quòd sua substātia sit præsens loco, vt immediata illi; sed necesse est, quòd ratio illius præsentiæ, & præsentia ipsa sit simpliciter talis, & non solùm cum addito, & secundùm quid in ordine locabili: quia prædicta ratio, & præsentia veluti formalizat totam substantiam Angeli in hoc ordine. Quare, cùm prædicta ratio essendi in loco in casu huius obiectionis, & præsentia ipsa, quæ est idem cum operatione, sit tantùm cum addito, & secundùm quid ratio essendi in loco: fit inde, vt prædicti Angeli licèt secundùm suam substātiam sint immediati loco, nihilominus quia hanc immediationem habent per rationem quandam secundùm quid talem, ideo non sunt simpliciter in eo euentu, sed tantùm secundùm quid in loco.

198. Animaduersio prima. Duo tamen in fine huius assertionis notanda sunt. Primum est, quòd, ideò dicimus, has actiones esse partiales, aut quasi partiales; quia non intendimus, quamlibet ex illis actionibus esse in rigore partialem, ac proinde componentem vnam & eamdem actionem in rigore totalem, cum vnaquæque ex eis subiectetur in suo Angelo; sed habere id, quod conuenit actionibus, quæ fuerint partiales, quales sunt partes actionis successiuæ, & corporeæ nempe, exigere ad sui consistentiam alteram actionem partialem: propter quam rationem non dicitur actio simpliciter, sed cum addito, sicut nec contactus, qui per illam fit, est contactus, nisi cum addito, scilicet partialis, propter exigentiam consortij alterius contactus eiusdem ordinis. Et sic quoad præsens ex vi illius contactus, quo vnus Angelus tangeret locum, non tāgeret illum, nisi alter cōtingeret eumdem locum par cōtactum eiusdem ordinis,

quod

quod est esse in loco, non nisi quodammodo dependenter à loco alterius, atque adeò secundùm quid.

Animadversio secunda.

Secundum est, quòd licèt citra miraculum, ut ex nuper dictis constat, possit contingere id, quod in hac assertione diximus: est tamen decens, tum naturæ eorundem Angelorum, tum ad hoc, ut non servetur confusio in operationibus eorum, & modo existendi in loco, quòd in uno & eodé loco tantùm sit unus Angelus, etiam si locus ille dicatur esse unus materialiter. Et propterea Angeli boni operantes, secundùm quòd decet eorum naturas, numquam sunt simul in aliquo loco, nisi fortè ex aliqua rationabili causa: sicut aliqui ex Thomistis (de quo nihil modò) opinantur, quod multi Angeli animam pauperis Lazari produxerunt in sinum Abrahæ partialiter: nam licèt unus tantùm sufficeret ad hoc; plures tamen concurrerunt, ut illi maiorem exhiberent honorem: & similiter quod propter reverentiam humanitatis Christi plures etiam Angeli partialiter ministrabant ei. In Dæmonibus autem, propter eorum nequitiam, & confusionem in operando, non videtur inconveniens modum istum concurrendi, & essendi partialiter in loco admittere. Et ita legio quædam Dæmonum Dæmoniacum illum Lucæ 8. & Marci 5. cruciabat, cùm tamen ad id unus solus sufficeret. Quod etiam cum proportione de modo essendi plurium Angelorum in eodem loco in præcedenti assertione adducto intelligendum est.

Lucæ 8: Marci 5.

Ex quo etiam potest rursus explicari id, quod ex D. Thoma in prima obiectione contra hanc assertionem adducebamus, scilicet, Angelum esse in loco per modum continentis perfecti & totalis. Nam hoc intelligi etiam potest de modo existendi Angeli in loco, servata non solùm connaturalitate illius, sed etiam servato eo, quod decet dignitatem Angelicam. Nam hanc decet, ut Angelus non se applicet per modum agentis partialis, & indigentis concursu alicuius alterius causæ eiusdem ordinis, ex eo quòd sic se applicuerit.

§. IV. Assertio posterior.

199. Ultima conclusio.

Dicendum est ultimò, si fiat sermo de pluribus Angelis existentibus simul in eodem loco per modum causarum instrumentalium respectu eiusdem effectus, & operantium immediatè immediatione virtutis, & suppositi, tunc plures Angeli possunt, per se loquendo, esse in eodem loco, saltem secundùm modum existendi in illo secundùm quid tali. Sicut etiam loquendo de pluribus Angelis, quorum unus sit in loco per operationẽ, & alius per passionem, aut quorum singuli sint ibidem per passionem, tunc benè poterunt plures Angeli esse simul in eodem loco materiali, materialiter eodem. Assertio hæc quoad omnes suas partes deducitur ex his, quæ ex D Thoma pro præcedentibus diximus. Et ita quoad primam potest probari ex dictis pro præcedenti. Quia plures Angeli possunt assumi à Deo, ut instrumenta ad producendum in loco materialiter eodem unum & eumdem effectum: at tunc si prædicti Angeli operentur immediatè immediatione virtutis, & suppositi, erunt, quantum est ex natura rei, in eodem loco, saltem secundùm modum existendi in illo secundùm quid.

Probatur prima pars.

Secunda pars.

Quoad secundam verò partem, nimirum, posse plures Angelos esse in eodem loco materiali, si unus agendo, alius verò patiendo sit in illo, constat etiam ex dictis ex D. Thoma disputatione præcedenti. Nam dum unus Angelus supernaturaliter alligat alium alicui loco tunc uterque est in prædicto loco: ille quidem, qui est alligatus, ex eo quòd ibi per passionem, per quam detinetur, & alligatur à loco; ille verò, qui alligat, quia operatur aliquid in eodem loco, per quod locus in virtute Dei, & Angeli alligantis detinet & alligat Angelum per impressionem alicuius qualitatis spiritualis, quo illum detinet & alligat, & prohibet, ne operetur, ubi, & quando vult.

Tertia pars

Ex quo etiam patet quoad ultimam partem, scilicèt, plures Angelos passivè existentes in loco posse esse simul in uno & eodem loco materiali: siquidem possunt plures alligari & detineri virtute divina ab uno & eodem loco, modo tamen alibi (Deo dante) explicando.

200. Prior obiectio contra primã partem assertionis.

Nec refert, si contra primam partem assertionis obiicias, quod si plures Angeli possent simul producere instrumentaliter eumdem numero effectum in eodem loco, tunc redderetur infirma ratio D. Thomæ qua probavimus, eumdem effectum, non posse simul produci à duabus causis totalibus, & eiusdem ordinis: ergo, &c. Antecedens probatur. Quia iam ille effectus penderet per se à quolibet ex ipsis instrumentis, siquidem à quolibet fit instrumentaliter totus effectus. Et non penderet per se ab illo: siquidem posset fieri ab alio unà cum causa principali.

Enodatur.

Respondetur, negando antecedens. Nam effectus non pendet per se, saltem simpliciter, à causa instrumentali, sed solùm secundùm quid: non est autem inconveniens, quod effectus dependeat secundùm quid ab aliquo, & quod secundùm quid non pendeat ab illo seu quod per dependentiam secundùm quid sit pendens ab alio, cum aliqua tamen independentia secundùm quid. Cæterùm effectus factus à causa principali, & particulari pendet per se simpliciter ab illa. Est autem inconveniens, quòd aliquis effectus pendeat, & non pendeat per se simpliciter ab aliqua causa.

201.

Nec etiam refert, si secundò obiicias, quòd operari immediatè immediatione virtutis, & suppositi per modum causæ instrumentalis; non inducit immediatam præsentiam substantiæ, & causæ operationis in rem illam: & propterea Sacerdos consecrans hostiam aliquantulum distantem, operatur per actionem, ad quam elevatur à Deo in prædictam hostiam immediatè immediatione virtutis, & suppositi: quia nulla alia virtus mediat, per quam agat, neque adest aliud suppositum, in quo priùs operetur.

Solutio.

Respondetur, quòd licèt instrumentum, v. g. Angelus, possit operari per operationem illam instrumentariam, ad quam elevatur, in rem distantem immediatè immediatione virtutis, & suppositi in sensu explicato, & nihilominùs non esse immediatè præsens illi secundùm suam substantiam: hoc tamen ideo est, quia ille modus operandi immediatè non est talis conditionis, ut tam actu, quam aptitudine excludat mediam: siquidem ex vi talis modi operandi posset dari tale medium. Stat autem, quod actio, quæ est ratio existendi alicubi, debeat esse immediata immediatione illa posteriori, & non tantùm illa priori.

Nec necesse erit aliquam oppositam sententiam in præsenti referre: quia omnia argumenta quæ contra assertiones nostras poterant militare, manent ex dictis enodata.

DUBIUM X.

Utrùm Angelus possit esse in essentia alterius Angeli, aut etiam in essentia animæ rationalis tanquam in loco?

POSTQUAM dubiis præcedentibus egimus de Angelis in collatione ad loca corporea, restat; ut in hoc aliquid dicamus de eisdem comparatis cum locis, aut quasi locis spiritualibus, nēpe ut unus Angelus comparatur cum alio, aut anima nostra rationali.

§. I. Ex mente D. Thomæ difficultas dubii expenditur.

101. Deciditur dubiū unica conclusio. D. Thom. Dicendum ergo est, unum Angelum saltem sua naturali virtute non posse esse in essentia alterius Angeli, neque etiam in essentia animæ nostræ, tanquam in loco, aut quasi loco. Assertio hæc est D. Thomæ Ioannis 13. *lectione* 4. cujus verba §. *sequenti n.* 105. adducemus: & *in* 1. *dist.* 1. q. 7. *art.* 3. cujus etiam verba in hoc eodem dubio in solutione ad secundam obiectionem afferentur: estque communis apud Theologos, & Patres, qui ex Augustino *lib. de Ecclesiasticis dogmatibus c.* 81 docent, solum Deum, non verò Angelum posse illabi in essentiam animæ, aut alterius Angeli. Si autem unus Angelus posset in essentia alterius, aut animæ nostræ virtute sua naturali, posset utique etiam illabi in essentiam animæ, aut alterius Angeli. Quoniam illabi Angelum in aliquam rem, nihil aliud videtur importare, nisi quod sit intra ejus essentiam, & substantiam: & hoc ipsum importat Angelum unum esse in alio & in essentia, & substantia illius tanquam in loco, nempe esse intra illam, seu intra terminos eius.

103. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis. Ut autem meliùs capiatur, prænotandum est, duos esse, inter alios, terminos rerum creatarum. Alium quidem proprium corporum, nempe superficiem, qua circumdantur, quaque terminantur: alium verò proprium substantiarum spiritualium, quatenus dicit negationem ulterioris termini terminantis prædictam substantiam, & hoc nihil aliud est, quàm *esse* existentiæ substantiale ipsius: quamvis terminus iste etiam sit communis rebus corporeis, non excludendo tamen ulteriorem terminum quantitatis, per quem terminantur.

Hinc ergo sequens ratio pro assertione deducitur. Nam unus Angelus non potest operari intra terminos substantiæ, & essentiæ alterius Angeli, aut animæ rationalis, saltem si suis viribus naturalibus relinquatur: ergo nequibit esse in illis, seu in substātia, & essentia eorumdem, tamquam in loco. Consequentia videtur perspicua. Nam Angelus est in loco æquivocè & metaphoricè, & secundùm aliqualem similitudinem ad corpora. Quare, sicut unum corpus nequit esse in alio tanquam in loco, quin sit intra terminos eius, seu ambitum, & terminatum ab illis: ita neque unus Angelus poterit esse in altero secundùm suam essentiam & substantiam, nisi operetur intra terminos ejus: quia ratione operationis debet esse in loco, sicut corpus ratione suæ quantitatis: & ideò debet operari intra terminos loci, sicut corpus ratione quantitatis debet esse intra terminos corporis habentis rationem loci respectu illius.

Antecedens autem probatur. Nam si Angelus operaretur intra terminos essentiæ alterius Angeli v.g. deberet operari: ibi aliquid, quod esset intra terminos prædictæ essentiæ id autem, quod est intra terminos essentiæ Angelicæ, nempe existentiam, tantum est essentia Angelica, aut aliquid (modo suo loco explicando) per se pertinens ad illam, quale est Angeli subsistentia: ergo cùm unus Angelus nequeat esse causa essentiæ Angelicæ, aut subsistentiæ illius quia hæ fiunt per creationem à Deo, & solùm agnoscunt Deum ut auctorem: inde est, ut unus Angelus nequeat operari intra terminos alterius Angeli aut animæ rationalis propter eamdem rationem.

Confirmatur primò ratione ejusdem S. Doctoris. Quoniā id, quod operatur Angelus in corpore, dum est in illo tanquam in loco, debet esse terminatum terminis corporis habentis rationem loci alioqui non operaretur intra terminos loci, neque esset ibidem ut in loco: ergo etiam id, quod operaretur Angelus intra terminos aliorum Angelorum, aut etiam animæ nostræ, deberet esse terminatum terminis prædictæ essentiæ, scilicet existentia substantiali eorumdem Angelorum, vel animæ nostræ: at hoc repugnat: quandoquidem existentia non terminat, nisi reddendo existens id, quod terminat, & sola substantia subsistens Angelica potest reddi existens per suam existentiam: non secùs ac termini corporis habentis rationem loci non aliter terminant, quàm finiendo virtutem locabilem: & ideò nequeunt terminare rem locabilem finitam, nisi aliquo modo finiant illam, & sint id, quod quodammodo limitat, sive partialiter, sive totaliter prædictam virtutem locabilem. 104. Confirm. 1.

Confirmatur, & explicatur tandem. Quia eadem ratione formali Angelus debet esse tanquam in loco corporeo, ac in spirituali: sed in illo nequit esse, nisi operando immediatè intra proprios terminos illius: ergo neque in isto, nisi operetur intra proprios terminos ejusdem: ergo cùm nequeat intra illos operari, ut ostensum est, nequibit ibidem esse tanquam in loco, aut quasi loco spirituali. Confirm. 2.

Ex quo etiam fit, unum Angelum neque etiam posse esse in essentia (ut sic dicamus) intellectus, aut voluntatis alterius Angeli aut animæ rationalis. Tum, quia (ut ex dictis in principio hujus dubii constat) illaberetur intrinsecè in intellectum, aut voluntatem eorum, cuius oppositum deducitur ex communi consensu Patrum, & Theologorum soli Deo huncillapsum tribuentium. Tum etiam. Quia rationes factæ æquè probant de essentia substantiali Angeli, ac de essentia accidentali intellectus, & voluntatis, ut intuenti patebit.

Quæ omnia complexus est D. Thomas, tum in locis pro assertione adductis, tum etiam *in* 2. *distinct.* 8. *quæst. unica artic.* 5 *in corpore, & ad* 3. ubi sic ait. *Dicendum, quod esse intra aliquid, est esse intra terminos eius. Corpus enim habet terminos duplicis rationis, scilicet quantitatis, & essentiæ: & ideò Angelus operans intra terminos corporalis quantitatis, corpori illabitur; non autem ita, quòd sit intra terminos essentiæ suæ, nec sicut pars, nec sicut virtus dans esse: quia esse est per creationem à Deo. Substantia autem spiritualis non habet terminos quantitatis, sed tantùm essentiæ: & in ipsa non intrat, nisi ille, qui dat esse, scilicet Deus creator, qui habet intrinsecam essentiæ operationem.* D. Thom.

§. II.

§. II. *Obiectiones contra assertionem, & enodationes illarum.*

105. Obiectio prima contra assertionem.

NEc refert, si contra assertionem hanc obiicias primò, quòd secundùm Scripturam potest Angelus suis viribus relictus esse in anima rationali ut in loco: ergo etiam in alio Angelo. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem probatur ex illo Ioannis 13. vbi dicitur, quod *post buccellam introiuit in eum* (id est in Iudam) *Satanas*. Sed non introiuit in corpus: siquidem non torquebat illud: ergo introibit in animam: & consequenter Angelus, vel Dæmon virtute naturali poterunt esse in anima tanquam in loco.

Ioann. 13.

Diluitur.

Respondetur, quod Sathanam in Iudam introisse dicetur, non quia substantialiter esset in anima, sed per effectum, & affectum malitiæ, in quàtum scilicet Iudas à Dæmone seductus, secutus est eius instinctum. Quam solutionem tradit D. Thomas super eundem locum *lectione* 4 his verbis: *Sed quaritur in præsenti, quo modo Sathanas in hominem intrat; Ad quod dicendum, quod Sathanam intrare in hominem potest intelligi dupliciter. Quia intrare potest in corpus hominis, sicut patet in his, qui corporaliter à Dæmonio vexantur: & sic potest diabolus essentialiter in hominem intrare. Vel potest intelligi intrare in mentem, ita quod menti Dæmon essentialiter illabatur: & sic nullus potest intrare in hominem nisi solus Deus. Anima enim rationalis non habet dimensiones quantitatis, vt aliquid in ea esse dicatur, quasi infra eius dimensionem contentum sit. Nihil autem potest in ea esse, nisi quod est ibi per virtutem suam: vbi autem est virtus Dei, ibi est essentia Dei, in Deo enim idem est essentia, & virtus. Manifestum est ergo, quod Deus essentialiter est in anima: dicitur tamen Diabolus illabi menti humanæ per effectum & affectum malitiæ, in quantum scilicet homo ab eo seductus sequitur eum ad perpetrandum malum*

D. Thom.

106. Replica.

Neque obest, quod paulò antè dictum fuerat, *Cum Diabolus iam misisset in cor, vt traderet, &c.* Hic autem dicitur, quòd introiuit in eum Sathanas: & sic videtur fieri discrimen inter *mittere & intrare*: hoc autem discrimen salvari non posset, si per *intrare* non intelligeretur, intrare substantialiter: ergo, &c.

Solutio.

Non itaque hoc obest. Quoniam verbum *introiuit*, non hic ponitur ad significandam differentiam, sed ad insinuandum incrementum malitiæ: & sic per hoc, quòd Diabolus immisisset in cor Iudæ significatur, quòd Iudas cum quadam tepiditate ei præbuit assensum. Per hoc autem, quòd introiuit in eum Sathanas, denotatur, quòd totaliter, & sine resistentia aliqua Iudas se tradidit ad sequendam Diaboli voluntatem. Quod etiam optimè explicuit idem Angelicus Doctor *lectione* 4. nuper citata in hæc verba: *Sed cùm suprà dixeris: Cum Diabolus iam misisset in cor, vt traderet, &c. Hic autè dicit introiuit in eum Sathanas, videtur aliud esse mittere, & intrare. Sed ad hoc dicendum, quòd hoc non est dictum ad significandam differentiam, sed ad insinuandum augmentum malitiæ: tunc enim dicitur Diabolus immittere aliquod malum in cor hominis cùm homo præbet ei assensum ad malum cum quadam trepidatione, an hoc facere debeat: sed tunc intrat in cor, quando homo totaliter dat se ad sequendum eius instinctum, & in nullo ei resistit. Intrauit ergo in eum Sathanas, vt plenius possideret & ad perpetrandam malitiam duceret, in quem priùs miserat vt deciperet*

Angel. Doctor.

Secunda obiectio,

C Et similiter nihil obstat, si secundò principaliter obijcias, quòd Angelus potest immediatè operari naturaliter in alio Angelo, vel in anima nostra: ergo potest naturaliter esse in illis, tanquam in loco. Consequentia patet Nam ibi est Angelus tanquam in loco, vbi immediatè operatur. Antecedens autem probatur. Nam Angelus illuminat intellectum alterius Angeli inferioris, & etiam nostrum: hæc autem illuminatio non potest fieri, sine reali, & immediata operatione circa substantiam: ergo, &c.

Confirmatur D. Aug. D. Thom.

D Confirmatur ex D. Augustino relato à D. Thoma loco statim referendo *lib* 1. *de Ciuitate Dei* c 16. vbi inquit quòd Angeli operantur in intelligentias nostras miris quibusdam modis & ex D. Thoma *in* 2. *distinct.* 8. *quest.* 1. *artic.* 5. *in solutione ad* 6. & 7. vbi expresse affirmat, quòd Angeli boni etiam directè in intellectum imprimere possunt.

Responsio ad obiectionem.

Respondetur, negando antecedens. Et ad eius probationem neganda etiam est minor. Nam Angelus, ad hoc vt illuminet, non est necesse, quòd immediatè operetur intra essentiam alterius Angeli, vel animæ nostræ, vt *inf à q.* 106. ex professo ostendemus, & est expressa doctrina D. Thomæ pluribus in locis, præsertim *in* 1 *distinct.* 37. *qu.* 3. *art.* 3. *in solutione ad* 4. vbi sic inquit: *Ad quartum dicendum, quod sicut communiter dicitur Angelus illuminans non operatur intra essentiam Angeli: quia non est causa esse eius, & lumen receptum in esse eius non recipitur & ideò dicitur quasi exterius operari per modum suggerentis. Et similiter quamuis effectus Angeli non recipiatur intra esse corporis, cuius non est causa, recipitur tamen intra dimensiones eius, ratione cuius Angelus intrinsecus corpori dici potest, non autem animæ, neque Angelo, &c.*

Ex quo etiam fit, quòd licèt gratis concederemus antecedens huius obiectionis (de quo alibi) non tamen ideo diceretur, Angelus esse in essentia animæ nostræ, aut alterius Angeli, vt in loco quodammodò ipsius, si tamen non operaretur intra prædictos terminos illius: quia non qualiscumque immediata operatio, sed immediata operatio intra terminos rei, in qua fit operatio, est Angelo ratio modo tamen alibi dicto, ad essendum in alio, seu in alterius substantia tanquam in loco. At Angelus producens aliquid in alijs Angelis, vt puta præcisè aliquod accidens, non produceret illud immediatè intra terminos eorumdem Angelorum terminantes suam essentiam, vt in ratione pro assertione *num.* 103. dicebamus: & ideò ratione prædicti effectus, & operationis immediatæ cum præcisione sumptæ nequiret esse in essentijs eorum, vt quodammodò in loco. Vnde illud, quòd produceret Angelus tunc, non esset aliquid intra terminos essentiæ, licèt esset inhærens, sed aliquid, quod esset (vt sic dicamus) quasi prædictos terminos circumstans, & vt quid receptum quasi exterius, & supra terminos essentiæ, non verò infrà, seu intrà, & post illos

Diximus, *ratione prædicti effectus, & operationis immediatæ cum præcisione sumpta.* Quia etsi ratione horum præcisè non operaretur intra terminos essentiæ iam dictos, nec esset, in essentia animæ; attamen ex consequenti esset in illa, vel saltem posset esse in ea: quoniam dato illo priori, daretur, aut posset dari hoc posterius, vt *quæst.* 106. *dubio* 3. dicemus.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem dicendum est, D. Augustinum, & S. Thomam non loqui de operatione immediata Angeli in intellectum nostrum virtute naturali

naturali, sed, vel de operatione facta virtute diuina, vel de operatione immediata circa phantasiam, & mediata circa intellectum. Sed hæc solutio commodiùs explicabitur infrà loco citato, vbi simul exponemus alia loca D. Thomæ, quæ non paruam præ se ferunt difficultatem.

108. Tertia obiectio. Nec deinde obest, si tertiò obijcias, quòd Angelus mouet localiter animam separatam: ergo est in illa tanquam in loco. Patet consequentia. Nam Angelus est, tanquam in loco, in re, quam mouet localiter: si enim mouet lapidem, est in illo vt in loco. Et antecedens probatur ex illo Lucæ 16. vbi dicitur, quòd Angeli portauerunt animam pauperis Lazari in sinum Abrahæ: ergo, &c. *Luc.* 16.

Respondetur. Respondetur, negando antecedens, si de Angelo operante per virtutem solùm naturalem sermo fiat. Et ad probationem satis patet ex his, quæ adduximus suprà *num.* 103. ex Nazario *in præsenti quæst.* 51. *artic.* 1. *controuersia vnica*, quid dicendum sit, scilicet, quòd animæ beatæ dicuntur ab Angelis deferri; non quia reuerà Angeli contingant illas, sed ex eo quòd eis Angeli assistunt, & in illo quasi transitu muniunt contra Dæmones, & illis præstò sunt.

C Nec tandem obstat, si 4. obijcias, quòd D. Thomas, 4. *contra Gentes cap.* 90. & *quodlibeto* 2. *artic.* 1. affirmat, Dæmones per Necromantiam potestate superiorum Dæmonum alligari aliquibus annulis, vel imaginibus: sed hoc non potest fieri, nisi superior aliquid in inferiori Dæmone naturali virtute operatur, quod sufficit ad hoc, vt in illo sit tanquam in loco, vt satis constat ex dictis: ergo iam vnus Angelus naturali virtute potest esse in alio Angelo tanquam in loco. 109 Vltima obiectio.

Respondetur, concessa maiori, negando minorem. Non enim ad illam alligationem necesse est, D quòd Dæmon superior in inferiori aliquid operetur. Quod (omissis alijs varijs dicendi modis) explicatur dicendo, hanc alligationem fieri per imperium moraliter efficax, ob naturalem subordinationem Dæmonis inferioris ad superiorem, addita voluntatis iniquæ conspiratione in hominum pernicie procuranda, quam Dæmones superiores per inferiorum alligationem intendunt, & non semel consequuntur. Diluitur.

Nec necesse erit aliquam sententiam oppositam nostræ assertioni afferre: quia fundamenta illius satis ex dictis corruunt.

QVÆSTIO LIII. DE MOTV locali Angelorum in tres Articulos divisa.

PROOEMIVM.

Consequenter considerandum est de motu locali Angelorum. Et circa hoc quærunt tria. Primò, utrum Angelus possit moveri localiter. Secundò, utrum moveatur de loco ad locum, pertranseundo medium. Tertiò, utrum motus Angeli sit in tempore, vel in instanti.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angelus sit omnino incorporeus?

1. Dist. 17. q. 4. art. 1. Et opusc. 15. c. 8. & Matt. 28 c. 3. * Textu 32. & à text. 6. vsque ad 50

Ad primum sic proceditur. Videtur, quòd Angelus non possit moveri localiter. Ut enim probat Philosophus *in* 6. *Physicorum*, * nullum impartibile movetur: quia dum aliquid est in termino à quo, non movetur: neque etiam dum est in termino ad quem, sed tunc mutatum est. Unde relinquitur, quòd omne, quod movetur, dum movetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem. Sed Angelus est impartibilis. Ergo Angelus non potest moveri localiter.

* L. 3. Phys text. 6. sum. 2.

¶ 2. Prætereà. Motus est actus imperfecti, ut dicitur in 3. Physic. * Sed Angelus beatus non est imperfectus. Ergo E Angelus beatus non movetur localiter.

¶ 3. Præterea. Motus non est, nisi propter indigentiam. Sed sanctorum Angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti Angeli localiter non moventur.

Sed contra. Eiusdem rationis est, Angelum beatum moveri, & animam beatam moveri. Sed necesse est dicere, animam beatam localiter moueri, cum sit articulus fidei, quòd Christus secundum animam F descendit ad inferos. Ergo Angelus beatus mouetur localiter.

Respondeo dicendum, quòd Angelus beatus potest moveri localiter. Sed sicut esse in loco æquivocè convenit corpori, & Angelo, ita etiam & moveri secundum locum. Corpus enim est in loco, in quantum continetur sub loco, & commensuratur loco. Unde oportet quod etiam motus corporis secundum locum commensuretur

tur loco, & sic secundum exigentiam eius. Et inde est, quòd secundum continuitatem magnitudinis est continuitas motus & secundum prius, & posterius in magnitudine est prius, & posterius in motu locali corporis, ut dicitur *in 4. Physicorum* *. Sed Angelus non est in loco, ut commensuratus, & contentus; sed magis ut continens. Unde motus Angeli in loco, non oportet, quòd commensuretur loco, nec quòd sit secundum exigentiam eius, ut habeat continuitatem ex loco; sed est motus non continuus. Quia enim Angelus non est in loco, nisi secundum contactum virtutis, ut dictum est *: necesse est, quòd motus Angeli in loco nihil aliud sit, quam diversi contactus diuersorum locorum successiuè, & non simul: quia Angelus non potest simul esse in pluribus locis, ut suprà dictum est *. Huiusmodi autem contactus non est necessarium, esse continuos. Potest tamen in huiusmodi contactibus continuitas quædam inveniri: quia, ut dictum est *, nihil prohibet Angelo assignare locum diuisibilem per contactum suæ virtutis: sicut corpori assignatur locus divisibilis per contactum suæ magnitudinis. Unde, sicut corpus successivè, & non simul dimittit locum, in quo prius erat, & ex hoc causatur continuitas in motu locali eius: ita etiam Angelus potest dimittere successivè locum diuisibilem, in quo prius erat: & sic motus eius erit continuus. Et potest etiam totum locum simul dimittere, & toti alteri loco simul se applicare: & sic motus eius non erit continuus.

Lib. 4 Phys. text. 99. & c.

Qu. præced art. 2.

Qu. præced art. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd illa ratio dupliciter deficit in proposito. Primò quidem: quia demonstratio Aristotelis procedit de indivisibili secundum quantitatem, cui respondet locus de necessitate indiuisibilis: quod non potest dici de Angelo. Secundo, quia demonstratio Aristotelis procedit de motu continuo. Si enim motus non esset continuus, posset dici quod aliquid movetur dum est in termino à quo, & dum est in termino ad quem: quia ipsa successio diversorum vbi circa eandem rem motus diceretur. Unde in quolibet illorum vbi res esset, illa posset dici moveri. Sed continuitas motus hoc impedit: quia nullum continuum est in termino suo, vt patet: quia linea non est in puncto. Et ideo oportet, quod illud, quod mouetur, totaliter non sit in altero terminorum, dum mouetur: sed partim in uno, & partim in altero. Secundùm ergo

C quod motus Angeli non est continuus, demonstratio Aristotelis non procedit in proposito: sed secundum quod motus Angeli ponitur continuus, sic concedi potest, quòd Angelus dum mouetur, partim in termino ad quem; ut tamen partialitas non referatur ad substantiam Angeli, sed ad locum: quia in principio sui motus continui Angelus est in toto loco D diuisibili à quo incipit moueri. Sed dum est in ipso moueri, est in parte primi loci, quem deserit, & in parte secundi loci, quem occupat. Et hoc quidem, quod possit occupare partem duorum locorum, competit Angelo ex hoc, quod potest occupare locum divisibilem per applicationem suæ virtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Unde sequitur de corpore mobili secundum locum; quod E sit diuisibile secundum magnitudinem; de Angelo autem, quod virtus eius possit applicari alicui diuisibili.

Ad secundum dicendum, quod motus existentis in potentia est actus imperfecti. Sed motus, qui est secundum applicationem virtutis, est existentis in actu: quia virtus rei est secundum quod actu est.

Ad tertium dicendum, quod motus exi- F stentis in potentia est propter indigentiam suam: sed motus existentis in actu non est propter indigentiam suam, sed propter indigentiam alterius. Et hoc modo Angelus propter indigentiam nostram localiter mouetur secundum illud Heb. 1. *Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.*

G *Prima conclusio.*

Angelus potest moveri localiter, æquivocè, tamen cum corpore.

Secunda conclusio.

Motus Angeli nihil aliud est, quàm diversi contactus diversorum locorum successivè, & non simul.

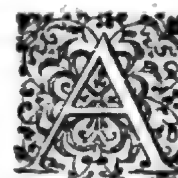
Tertia Conclusio.

Motus Angeli potest esse aliquando continuus, & aliquando non continuus.

H

ARTICVLVS II.

Vtrùm Angelus transeat per medium?

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non transeat per medium. Omne enim, quod pertransit medium, prius pertransit locum sibi æqualem, quam maiorem. Locus autem æqualis

1 Dist. 37. q. 4. artic. 1. & quod. 1. q. 3. art. 2. Et vir. q. 1. art. 13. ad 14.

æqualis Angeli, qui est indivisibilis, est locus punctualis. Si ergo Angelus in suo motu pertransit medium, oportet, quòd numeret puncta infinita suo motu: quod est impossibile.

¶ 2. Prætereà. Angelus est simplicioris substantiæ, quàm anima nostra. Sed anima nostra sua cogitatione potest transire de uno extremo in aliud, non pertranseundo medium: possum enim cogitare Galliam, & posteà Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multò magis Angelus potest de uno extremo transire ad aliud, non per medium.

Sed contra. Si Angelus movetur de uno loco ad alium, quando est in termino ad quem, non movetur, sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse præcedit mutari. Ergo alicubi existens movebatur. Sed non movebatur, dum erat in termino à quo. Movebatur ergo, dum erat in medio. Et ita oportet, quod pertranseat medium.

Art. præc. Respondeo dicendum, quòd sicut suprà dictum est*, motus localis Angeli potest esse continuus, & non continuus. Si ergo sit continuus, non potest Angelus moveri de uno extremo in alterum, quin transeat per medium: quia, ut dicitur *in 6. Physic.* * medium est, in quod priùs venit, quod continuè mutatur, quàm in quod mutatur ultimum. Ordo enim prioris, & posterioris in motu continuo est secundùm ordinem prioris, & posterioris in magnitudine, ut dicitur *in 4. Physic.* * Si autem motus Angeli non sit continuus, possibile est quòd pertranseat de aliquo extremo in aliud, non pertransito medio. Quod sic patet. Inter quælibet enim duo extrema loca sunt infinita loca media, sive accipiantur loca divisibilia, sive indivisibilia. Et de indivisibilibus manifestum est: quia inter quælibet duo puncta, sunt infinita puncta media: cùm nulla duo puncta consequantur se invicem sine medio, ut *in 6. Physic.* * probatur. De locis autem divisibilibus necesse est hoc dicere. Et hoc demonstratur ex motu continuo alicuius corporis. Corpus enim non movetur de loco ad locum, nisi in tempore. In toto autem tempore mensurante motum corporis, non est accipere duo nunc, in quibus corpus, quod movetur, non sit in alio, & alio loco. Quia si in uno & eodem loco esset in duobus nunc, sequeretur, quòd ibi quiesceret: cum nihil aliud sit quiescere, quàm in loco eodem esse nunc, & prius. Cum igitur inter primum nunc, & ultimum temporis mensurantis motum sint infinita nunc, oportet, quòd inter primum locum, à quo incipit moveri, & ultimum locum, ad quem terminatur motus, sint infinita loca: & hoc sic etiam sensibiliter apparet. Sit enim unum corpus unius palmi, & sit via per quam transit, duorum palmorum: manifestum est, quòd locus primus, à quo incipit motus, est unius palmi; & locus, ad quem terminatur motus, est alterius palmi. Manifestum est autem, quòd quando incipit moveri, paulatim deserit primum palmum, & subintrat secundum. Secũdum ergo quod dividitur magnitudo palmi, secundum hoc multiplicantur loca media: quia quodlibet punctum signatum in magnitudine primi palmi est principium unius loci, & punctum signatum in magnitudine alterius palmi est terminus eiusdem. Vnde cum magnitudo sit divisibilis in infinitum, & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur, quòd inter quælibet duo loca sint infinita loca media. Mobile autem infinitatem mediorum locorum non consumit, nisi per continuitatem motus: quia sicut loca media sunt infinita in potentia, ita & in motu continuo est accipere infinita quædam in potentia. Si ergo motus non sit continuus, omnes partes motus erunt numeratæ in actu. Si ergo mobile quodcunque moveatur motu non continuo, sequitur, quod vel non transeat omnia media, vel quod actu numeret media infinita: quod est impossibile. Sic igitur secundùm quod motus Angeli non est continuus, non pertransit omnia media. Hoc autem, scilicet moveri de extremo in extremum, & non per medium potest conveniri Angelo, sed non corpori: quia corpus mensuratur, & continetur sub loco: vnde oportet, quod sequatur leges loci in suo motu. Sed substantia Angeli non est subdita loco vt contenta; sed est superior eo ut continens: unde in potestate eius est applicare se loco, prout vult, vel per medium, vel sine medio.

Lib 5. t. 22. & ib. 6. textu 77.

Lib 4. Phys. tex. 99. to. 4.

Lib. 6. Phys. à princ. lib per to. tex. tom. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod locus Angeli non accipitur ei æqualis secundum magnitudinem, sed secundum contactum virtutis. Et sic locus Angeli potest esse divisibilis, & non semper punctualis. Sed tamen loca media etiam divisibilia sunt infinita, vt dictum est. * Sed consumuntur per continuitatem motus, vt patet ex prædictis. In corpore articuli.

Ad secundum dicendum, quod Angelus

gelus dum movetur localiter, applicatur eius essentia diuersis locis: animæ autem essentia non applicatur rebus quas cogitat: sed potius res cogitatæ sunt in ipsa: & ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod in motu continuo, mutatum esse non est pars moueri, sed terminus. Vnde oportet, quod moueri sit ante mutatum esse: & ideo oportet, quod talis motus sit per medium. Sed in motu non continuo, mutatum esse est pars, sicut unitas est pars numeri: unde successio diversorum locorum, etiam sine medio, constituit talem motum.

Prima conclusio.

Quando Angelus movetur motu continuo, necessario transit per medium.

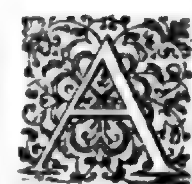
Secunda conclusio.

Quando mouetur motu discreto, non potest transire omnia media, sed potest transire ab extremo ad extremum sine transitu per medium.

ARTICVLVS III.

Vtrùm motus Angeli sit in instanti.

1. Dist. 51 q. 4. a. 3. & 4 dist 44 q. 2. a. 1. 3. q. 3. & quodl. 1 q. 3 a. 1. 1. & quol 9. q 4. ar. 3 & quol. 11. art 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod motus Angeli sit in instanti. Quanto enim virtus motoris fuerit fortior, & mobile minus resistens motori, tanto motus est velocior. Sed virtus Angeli mouentis se ipsum, improportionabiliter excedit virtutem mouentem aliquod corpus: proportio autem velocitatum est secundum minorationem temporis. Omne autem tempus, omni tempori proportionabile est. Si igitur aliquod corpus movetur in tempore, Angelus movetur in instanti.

2. Prætereà. Motus Angeli simplicior est quàm aliqua mutatio corporalis. Sed aliqua mutatio est in instanti, ut illuminatio: tum quia non illuminatur aliquid successivè, sicut calefit successivè: tum quia radius non prius pertingit ad propinquum, quàm ad remotum. Ergo multo magis motus Angeli est in instanti.

3. Præterea. Si Angelus mouetur in tempore de loco ad locum, manifestum est quod in ultimo instanti illius temporis est in termino ad quem: in toto autem tempore præcedenti, aut est in loco immediatè præcedenti, qui accipitur ut terminus à quo, aut partim in vno & partim in alio. Si autem partim in uno, & partim in alio, sequitur, quòd sit partibilis: quod est impossibile. Ergo in toto

C tempore præcedenti est in termino à quo. Ergo quiescit ibi: cum quiescere sit in eodem esse nunc, & prius, ut dictum est. † Art. præc. Et sic sequitur, quod non moveatur, nisi in ultimo instanti temporis.

Sed contra. In omni mutatione est prius, & posterius. Sed prius, & posterius motus numeratur secundum tempus. Ergo omnis motus est in tempore, D etiam motus Angeli, cum in eo sit prius, & posterius.

Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt, motum localem Angeli esse in instanti. Dicebant enim, quòd cum Angelus movetur de vno loco ad alium, in toto tempore præcedenti Angelus est in termino à quo; in ultimo autem instanti illius temporis est in termino ad quem. Neque oportet esse aliquod medium inter E duos terminos: sicut non est aliquod medium inter tempus, & terminum temporis. Inter duo autem nunc temporis est tempus medium. Unde dicunt quod non est dare ultimum nunc, in quo fuit in termino à quo: sicut in illuminatione, & in generatione substantiali ignis non est dare ultimum instans, in quo aër fuit tenebrosus, vel in quo materia fuit sub priva- F tione formæ ignis; sed est dare ultimum tempus, ita quod in ultimo illius temporis est, vel lumen in aëre, vel forma ignis in materia: & sic illuminatio, & generatio substantialis dicuntur motus instantanei. Sed hoc non habet locum in proposito. Quod sic ostenditur. De ratione enim quietis est, quod quiescens non aliter se habeat nunc, & prius: & ideo in quolibet nunc temporis mensurantis quietem, qui- G escens est in eodem, & in primo, & in medio, & in ultimo. Sed de ratione motus est, quod id, quod movetur, aliter se habeat nunc, & prius: & ideo in quolibet nunc temporis mensurantis motum, mobile se habeat in alia, & alia dispositione. Unde oportet quod in ultimo nunc habeat formam, quam prius non habebat. Et sic patet, quod quiescere in toto tem- H pore in aliquo, puta in albedine, est esse in illo in quolibet instanti illius temporis. Unde non est possibile, ut aliquid in toto tempore præcedenti quiescat in uno termino; & postea in ultimo instanti illius temporis sit in alio termino: sed hoc est possibile in motu: quia moveri in toto aliquo tempore non est esse in eadem dispositione, in quolibet instanti illius temporis. Igitur omnes huiusmodi mutationes instãtaneæ sunt termini motus continui: sicut generatio est terminus alterationis materiæ, & illuminatio terminus motus localis corporis

corporis illuminantis. Motus autem localis Angeli non est terminus alicuius alterius continui, sed est per seipsum à nullo alio motu dependens. Unde impossibile est dicere, quòd in toto tempore sit in aliquo loco, & in ultimo nunc sit in alio loco; sed oportet assignare tunc, in quo ultimo fuit in loco præcedenti. Ubi autem sunt multa nunc sibi succedentia, ibi de necessitate est tempus: cum tempus nihil aliud sit, quam numeratio prioris, & posterioris in motu. Unde relinquitur, quòd motus Angeli sit in tempore: in continuo quidem tempore, si sit motus eius continuus; in non continuo autem, si motus sit non continuus: utroque enim modo contingit esse motum Angeli, ut dictum est.* Continuitas enim temporis est ex continuitate motus, ut dicitur *in 4. Physic.** Sed istud tempus, sive sit tempus continuum, sive non, non est idem cum tempore, quod mensurat motum cœli, & quo mensurantur omnia corporalia, quæ habent mutabilitatem ex motu cœli: motus enim Angeli non dependet ex motu cœli.

*Art. 1. huius quæst.

*Lib. 4. Phy. tex. 99. to. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd si tempus motus Angeli non sit continuum, sed successio quædam ipsorum nunc, non habebit proportionem ad tempus, quod mensurat motum corporalium, quod est continuum, cum non sit eiusdem rationis. Si verò sit continuum, est quidem proportionabile: non quidem propter proportionem moventis, & mobilis; sed propter proportionem magnitudinum, in quibus est motus. Et propterea velocitas motus Angeli non est secundum quantitatem suæ virtutis, sed secundum determinationem suæ voluntatis.

Ad secundum dicendum, quòd illuminatio est terminus motus, & est alteratio non motus localis: ut intelligatur, lumen moveri priùs ad propinquum, quàm ad remotum. Motus autem Angeli est localis, & non est terminus motus. Unde non est simile.

Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de tempore continuo. Tempus autem motus Angeli potest esse non continuum. Et sic Angelus in uno instanti potest esse in uno loco, & in alio instanti in alio loco, nullo tempore intermedio existente. Si autem tempus motus Angeli sit continuum, Angelus in toto tempore præcedenti ultimum nunc variatur per infinita loca, ut prius expositum est. Est tamen partim in uno locorum continuorum, & partim in alio: non quòd substantia illius sit partibilis; sed quia virtus sua applicatur ad partem primi loci, & ad partem secundi, vt etiam supra dictum est †.

Art. præc.

Art. 1. huius quæst.

Conclusio est negativa.

DISPVTATIO III.

De motu locali Angelorum.

POST Considerationem eorum quæ ad terminationem loci Angelorum pertinent, consequenter sequitur motus localis Angelici investigatio. Nam illis solis convenit posse localiter moveri, quibus determinato loco congruit definiri.

DVBIVM I.

Vtrùm Angelus possit moveri localiter?

QVIA Quæstio *an res sit possibilis* debet aliàs ordine executionis præcedere: merito ab ea in hac disputatione exordium sumimus. In titulo autem huius dubij non solum inquiritur de possibilitate motus localis Angeli secundum operationem, & effectum ad extra, sed etiam secundum realem præsentiam suæ substantiæ, id est, ita ut eius substantia successivè desinat esse præsens uni loco, & successivè sit præsens alteri, non vero ita ut præcisè dicatur moveri secundum suam operationem, & effectum, quatenus successivè desinit habere hic effectum, & habet illum alibi: quamvis secundum suam substantiam non moveatur, nec mutet illam præsentiam quoad locum, sed semper sit ubique, ut Durandus volebat, vel existens hic, incipiat habere operationem alibi, & præcisè secundum illam operationem moveatur, ac proinde operatio non sit in causa, ut ipsa substantia Angeli etiam moveatur. 1

Durandus

§. *I. Vera, & communis sententia.*

DIcendum ergo est, Angelum verè & realiter posse localiter moveri. Ita D. Thomas in præsenti, & *in 1. dist. 37. q. 4. art. 1.* & alibi sæpè: & est cōmunis sententia Sanctorum Patrum, tam Græcorum quam Latinorum, quos in magno numero referunt Vasq. *disp. 194. c. 2.* & Bubalus ad hunc articulum *quæsito vnico difficultate 1. §. 1.* & in ea conveniunt unanimiter Theologi, quos proinde in particulari referre opus non est. 2

Conclusio. D. Thom.

Vasquez. Bubalus.

Videturque prædicta assertio ex sacra scriptura satis desumi. Nam in ea sæpè dicitur, quòd Angeli moventur localiter, & quòd ascendunt, & descendunt. Ita habetur Genesis 18. *Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam,* & Ioannis 5. *Angelus Domini descendebat secundum tempus in piscinam.* Et Matthæi 8. & Lucæ 8. de Dæmonibus, efficacia Christi à corporibus exeuntibus, dicitur postulasse ab ipso duo, alterum, ne præciperet eis ire in abyssum, quod exprimitur Luc. 8. alterum, ut permitteret eis ingredi in porcos. Ex quo apertè colligitur, Dœmones deserendo locum in quo erant, dum obsidebant corpora humana, potuisse transire ab eo loco in alium locum, nempe in abyssum, vel corpora

Probatur 1. ex Scriptura Genes. 18.

Isaia 14. Lucæ 1. Apoc. 12. corpora porcorum, quod est moueri localiter. Idem constat Isaiæ 14. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer? &c* Et Lucæ 10 *Videbam Sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem.* Et Apocalypsis 12. *Neque locus inuentus est eorum amplius in cœlo*, & alijs multis locis, ex quibus sequens deducitur ratio. Nam in his potissimè, quæ non experimur, est sanum consilium iudicare de illis iuxta id, quod ex Scriptura, & Patribus, & communi Theologorum consensu habemus: at quòd Angeli verè, & absolutè moueantur localiter, non experimur: & aliàs verè, & absolutè moueri, habemus ex Scriptura, & Patribus, & communi Theologorum consensu: ergo, &c.

3. Secundum fundamentũ ex D. Thom desumptum. Secundò probatur ratione desumpta ex D. Thoma artic. primo huius quæst. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam anima beata verè, & absolutè potest moueri localiter: ergo etiam Angelus beatus: ergo eadem ratione sic moueri quibit, quamuis non sit beatus. Hæc secunda consequentia satis deducitur ex prima. Quoniam motus iste non est quid superioris ordinis respectu Angeli, quod proinde nõ possit illi conuenire suis viribus relicto, sed solùm, vt eleuato per beatitudinem supernaturalem. Prima autem consequentia ex antecedenti videtur deduci, propter paritatem rationis inter Angelum beatum, & animam itidem beatam. Antecedens autem probatur ex articulo fidei, quo docemur, Christum Dominum secundùm animam descendisse ad inferos, quando eius anima beata fuit separata à corpore. Hæc autem satis indicat, eam posse moueri localiter.

4. Occurrit Durandus. Nec refert, si tam ad hanc rationem D. Thomæ, quam ad rationem præcedentem ex Scriptura, & Patribus, ac communi Theologorum consensu desumptam respondeas ex Durando prædicta testimonia in prima ratione adducta, nec non & illud de descensu animæ Christi, in quo hæc posterior ratio innititur, non esse intelligenda de motu angelorum, aut animæ Christi quoad suam substantiam, ita vt anima v.g. Christi Domini reuerà descenderet tunc ad inferos secundùm realem, & immediatam præsentiam suæ substantiæ ad illos, sed solùm secundùm duplicem effectum, communicandi scilicet gloriam, & illuminandi animas Patrum, quæ erant in limbo, de aliquibus, quæ cadunt sub diuina reuelatione. Sicut etiam dicitur de Verbo diuino, descẽdisse de cœlo, dum incarnatum est, & de Spiritu Sancto descẽdisse super Christum in forma columbæ: cùm tamen nec Verbum neque Spiritus Sanctus, qui vbique sunt, possint descendere secundùm realem præsentiam suæ substantiæ, sed dicuntur descendere quoad effectus denuò productos quia in his inferioribus denuò prædictos effectus executi sunt.

Refutatur. Non itaque hoc refert. Quia testimonia Scripturæ, & Patrum absolutè sunt intelligenda, quando absolutè proferuntur, si inde nullum absurdum sequatur, vt in præsenti non sequi, satis constat: ex eo quod Patres sic illa intelligunt, nec nõ & communis Theologorum consensus. Sed ex testimonijs relatis ex Scriptura tam pro hac ratione, quàm pro præcedenti, necnon ex locis Patrum, & Theologorum habemus, animam Christi absolutè loquendo, & non solum quoad suam operationem, descendisse ad inferos & Angelos etiam posse moueri localiter. Ergo absolutè secundùm realem præsentiam suæ substantiæ verè poterunt moueri localiter, & non solùm quoad suam operationem, itaut prædicta operatio non sit ratio motus localis Angelici quoad realem, & successiuam præsentiam suæ substãtiæ respectu locorum, ut vult Durandus.

Neque id quod de descensu Verbi, aut Spiritus Sancti pro se affert, fauet Durandi intento. Quia cùm ex prædicto descensu sequatur maximum absurdum, si intelligeretur de motu locali Verbi, aut Spiritus sancti quoad suam substantiam, quia alioqui non essent ubique: ideo de descẽsu quoad operationem, & effectum intelligenda sunt prædicta testimonia: & ita Patres, & Theologi non intelligunt illa de vero descensu, & motu secundum substantiam Verbi, & Spiritus Sancti, secus verò illa, quæ pro utraque ratione adduximus, quæque de descensu animæ Christi, & motu Angelorum loquuntur.

Nec etiam obstat alia solutio, scilicet ex descensu animæ Christi Domini non benè colligi, Angelum posse localiter moueri. Et ratio est. Quoniam descensus ille non fuit verus motus localis: ex eo quod non fuit à loco in locum. Tum, quia ille descensus peractus fuit in instanti non in illo instanti in quo verum fuit, Christum non esse, seu esse mortuum verificatum est, illum esse in inferis: sicut in instanti, in quo iustus desinit, verificatur, quod si nihil habeat in purgatorio expiandum, est in eodem instanti in cœlo: constabit autem ex dicendis disputatione sequenti, motum non posse fieri in instanti. Tum etiam. Quia ille descensus non est à loco per se ad alium locum: siquidem anima Christi ante illum descensum non erat in loco per se sed per accidens ratione corporis. Ergo, &c. 5. Alia euasio.

Fatemur enim, illum descensum etsi propriè fuisse descensum, non tamen motum localem; quia ad descensum propriè talem sat est, quod immediatè antea fuerit descendens in loco superiori, saltem per accidens: ad motum autem localem requiritur, ut fuerit immediatè ante in loco per se. Cæterum negandum est, quòd hinc non sequatur, Angelum posse moueri localiter Nam quod propriè descendit, licet tunc per accidens propter defectum dictum non moueatur localiter, potest tamen deesse ille defectus, & immediatè anteà esse per se in loco, & ita hoc ipso, quod descendat, poterit moueri localiter. Cumque anima Christi Domini, & Angeli possint per se esse in loco, & supponi ad descensum existentes per se in loco, ideo ex hoc testimonio rectè colligitur, animam Christi & Angelos posse localiter moueri. Eneruatur.

Neque etiam obest alia responsio quæ ad rationem D. Thomæ poterat adhiberi, nempe, probabile esse, animam solùm vt beatam posse moueri, atque adeo hinc solum habebitur, Angelum solùm ut beatum posse etiam moueri secundum locum, non vero ex natura rei, quod ratio ex D. Thoma desumpta intendit. 6. Alia solutio

Impugnatur. Nam contra hoc est, quod adhuc dato, animam suæ naturæ relictam non posse localiter moueri, debet oppositum in Angelo dici, ex eo quod non est utcunque intellectiuus, sed intellectiuus perfectus, & completus. Quare, sicut loco motiuum mediante sensu, & appetitu sensitiuo, licèt non sequatur ad sensitiua, seu animalia imperfecta, bene tamen ad sensitiua, seu animalia perfecta, ut docet D.Thom. 1.*p.q.*77.*a.*1. ita ad intellectiuum perfectum & completum sequetur locomotiuum itidem perfectum mediante intellectu, & appetitu intellectuali. D. Thom.

Confirmatur. Confirmatur, Quia adhuc dato, animam suis viribus relictam, & separatam non posse se mouere localiter (de quo nihil modo) ex eo quod intellectualitas illius fũdatur in entitate ipsius partialis & non est perfectum intellectiuum, nihilominus licet non ratione sui, attamen in corpore, & in sup

suo toto ac ratione illius verè movetur quoad suam substantiam localiter: ergo è contra illud, cujus intellectualitas non fundatur in entitate partiali, & incompleta, sed est perfectum intellectivum, poterit verè moveri quoad substantiam localiter ratione sui, & non ratione alterius alicujus totius, quod componat: alioqui non esset perfectum intellectivum, sed imperfectum, & ejus intellectualitas in entitate incompleta fundaretur.

Dubiolum.

Sed inquires, an Angelus, dum movetur localiter ita ut quoad suam substantiam sit successivè præsens diversis locis, moveatur motu locali propriè dicto: Respondetur negativè, sed tantùm moveri æquivocè & abusivè. Unde D. Thomas art. 1. hujus q. sic inquit: *Sicut esse in loco æquivocè convenit corpori, & Angelo: ita etiam & moveri secundum locum.*

Solvitur. *Doctor.*

7. **Replica.**

Nec obest, quod Scriptura, & Patres absolutè doceant, Angelum moveri localiter: atque adeo, sicut absolutè dicta debent in sensu absoluto jam explicato intelligi, ita etiam in sensu proprio: quia quæ sic absolutè dicuntur de Angelo, non est cur in sensu proprio non intelligantur.

Responsio

Respondetur enim, ideo testimonia Scripturæ à nobis relata absolutè loquentia sunt etiam absolutè intelligenda, quia sic à Patribus, & Theologis intelliguntur: at D. Thomas, & quàm plures ejus discipuli docent, Scripturæ, & etiam Patrum testimonia intelligenda esse de motu æquivocè tali, imo id ex pluribus Patribus habetur. Et propterea Nazianzenus relatus à D. Thoma, ut *dubio* 4 præcedentis disputationis diximus, asseruit, quod cùm deberemus dicere, Angelum hic operari, abusivè dicimus hic esse: ac proinde iuxta doctrinam Angelici Doctoris nuper traditam, abusivè etiam, & æquivocè movebitur localiter.

Nazian.

§. II. *Opposita sententia, cum suis fundamentis, & solutionibus.*

8. **Contraria sententia.**

Oppositam tamen sententiam, nempe, Angelum non posse moveri localiter ex eo quod eius substantia successivè desinat esse præsens uni loco successivè sit præsens alteri, sed quia sine hac præsentia successivè sit causa motus: aut alicuius effectus in diversis locis, tenuerunt Herbeus in tract. tu de motu Angeli §. *ad secundum principale* & Durandus *in 1. dist. 37. in 2. p. distinctionis*, quamvis prædicti authores non eodem fundamento ducantur: nam ille tuetur hanc sententiam quia existimat, Angelum quoad suam substantiam non esse in loco: iste vero, quia credit, Angelum esse ubique, & motus localis non est sine derelictione loci, quæ derelictio repugnat rei existenti ubique: & ita solùm movebitur localiter quoad operationem, non quoad suam substantiam. Potestque probari hæc sententia primo ex Augustino *lib. 8. de Genesi ad literam c. 20.* ubi inquit, creaturam spiritualem tantummodo posse mutari per tempora; corporalem vero per tempora & loca. Et idem repetit ferè in reliquis capitibus usque ad 26. quod est ultimum illius libri.

Herbeus Durandus.

Primũ fundament. ex August.

Interpretatur Aug.

Respondetur, Augustinum solùm velle constituere discrimen inter creaturam spiritualem, & corpoream in hoc, quod corporea movetur secundùm locum, & tempus per commensurationem ad utrumque, Angelus vero movetur per tempora, per commensurationem ad tempus; non quidem ad tempus nostrum, sed ad tempus proprium Angelo, ita, ut sit commensuratus illi eo proportionali modo, quo corpus est commensuratum suo loco, & suo tempori.

9. **Secundum fundamentum.**

Secundo probatur eadem sententia. Nam motus localis est actus existentis in potentia: sed motus Angeli est actus existentis in actu, quia est motus perfecti, & propterea Angelus non movetur propter sui indigentiã, sed propter indigentiã aliorum: ergo Angelo nequit motus localis convenire.

Solvitur.

Respondetur, motum Angeli reverà esse actum perfecti, & existentis in actu: quia, ut infra dicemus, nihil est aliud quàm actus sui intellectus, & voluntatis, ut formaliter immanentes, & virtualiter transeuntes in locum, modo dubio sequenti explicando. Constat autem intellectionem, & volitionem non esse actus existentis in potentia, sed actus rei perfectæ, seu actus existentis in actu, ut ex Aristotele 3. *de Anima textu* 22 & ex D. Thoma ibidem *lect.* 12. & 1. *part. quæst.* 9. *art.* 1. *ad.* 1. & q. 18. *art.* 1. tradunt N. Complut. *in lib. Physicorum disp.* 16. *num.* 13. Quia ad motum, qui sit actus entis in potentia, desideratur, quòd mobile, ut est sub motu, ordinetur ad terminum: ac proinde motus ipse sit propter terminum, non verò è contrà terminus propter motum: at intellectio v.g. & intelligens, ut est sub illa, non ordinantur ad terminum productum, scilicet verbum, aut quemuis alium effectum, sed è contrà verbum v.g. ordinatur ad intellectionem, & est propter illam: & ideò quando verbum non subservit intellectioni, non producitur per eam, ut docent N. Complut. *in lib de Anima disp* 21. *n.* 99 & constat ex his, quæ *in* 1. *tom tractatu* 2. *disp.* 2. *n.* 10?. diximus. Et similiter prædicta actio, vt est virtualiter transiens, & producit ad extrà effectum, quo perficit ipsum locum, non ordinatur ad locum, aut ad prædictum effectum, vt ad terminum, nec ab eo capit perfectionem suam. Hinc tamẽ non fit Angelum non moveri motu locali æquivocè tali, benè tamẽ, non moveri per motum localem ejusdem rationis, ac motus corporum.

Aristotel. D. Thom.

N. Comp.

Circa illud autem, quod in eodem argumento tangitur, scilicet, Angelum non moveri propter suam indigentiam, animadvertendum est, quod licèt hoc sit verum, quatenus denotatur, Angelum non perfici à loco, sicut in corporibus accidit, attamen ex hoc non tollitur, quod perficiatur per illum motum, & motus ipse recipiatur in eo. Stat enim optimè, quod Angelus non perficiatur à loco, neque perficiatur formaliter per ordinem ad locum secundùm se, & quod nihilominùs perficiatur ex illa nova actualitate, qua applicat suam virtutem ad operandum in loco, quæ quidem actualitas est actio formaliter immanens, & virtualiter transiens: atque adeò, qua parte est virtualiter transiens, connectitur cum effectu producto in loco tanquã cum effectu, non tanquã termino, ad quem ordinetur, à quoque illa actualitas accipiat suam perfectionem, quoniam impossibile est, Angelũ intrinsecè actuari per aliquid respiciens per se rem corporalem, & ad illum ordinatam, à quaque secundùm aliquid sui speciẽ accipiat: si quidem id, quod sic per se respicit rem corporalem, non potest esse superioris ordinis respectu ejusdem rei corporalis; cum tamen id, per quod Angelus actuatur intrinsecè, sit superioris ordinis ad omnem rem corporalem.

10. **Vltimum fundamentum.**

Ultimo probatur. Nam motus localis nequit esse sine suo termino à motu formaliter distincto, scilicet *ubi*: sed Angelus non acquirit prædictum *ubi*, ut ostendimus suprà disputatione præcedenti: ergo non potest moveri localiter.

Responsio.

Respondetur, quòd motus localis corporum specificatur, & terminatur per se primò ad *ubi* formaliter distinctum, & ideò nequit esse sine illo, motus verò Angeli quia est æquivocè motus, & in recto actio formaliter immanẽs, & virtualiter tantùm transiens

transiens, non requiritur ex vi huius capitis, quòd habeat terminum intrinsecum ex natura rei sic formaliter distinctum, sed satis est, tùm quòd illa actio sit forma eminens, & æquivalens ratione suæ eminentiæ, tam *fieri*, quàm *facto esse*, idest, tam operationi, & motui locali corporum, quàm *ubi* intrinseco, quod per motum eorundem corporum producitur, ut reverà æquivalet, siquidem prædicta operatio habet, quòd sit operatio, & motus, & quod ratione illius actu & in exercitio sit Angelus in loco: tum etiam, quod ex ea parte, qua est virtualiter transiens, habeat terminum extrinsecum per ipsam productum, v.g. motum localem corporis, vel lucem.

Diximus, *ex vi huius capitis non desiderari, quòd na eat aliquem terminum intrinsecum*, vt denotaremus, quod aliunde potest eum habere ex eo, quod illa operatio, qui est immanens, & non habet ad intrà objectum terminativum sufficienter unitum, eget aliquo supplente vicem illius, ac proinde aliquo termino intrinseco; non tamen quia ille terminus desideretur per modum *ubi* intrinseci ratione cuius Angelus est in loco: quia illa net operatio illius secundum diversa sui munera, & ut est distincta à termino producto, habet esse operationem, & simul exercitium virtutis locativæ, ratione cuius ipsa exercet hoc, quod est esse in loco.

DVBIVM II.

Quid sit motus localis Angeli?

11. Animadversio pro luce tituli. PRo tituli intelligentia notandum est Angelum dupliciter posse moveri, scilicet, vel motu per se, vel motu per accidens. Primo modo movetur localiter, quando per se, & ratione sui movetur de uno loco in alium. Secundo vero modo, quando non per se, & ratione sui, sed ratione alicuius corporis, in quo est, quodque movetur localiter, habet etiam Angelus ad motum eius moveri, ut videtur contingere, dum Dæmones alligantur annulis corporeis, & feruntur simul cum eisdem corporibus ab uno loco in aliu[m]: qui modus motus correspondet motui, qui in corporibus appellatur motus per accidens, hoc est, consequens ad motum alicuius corporis, ut cum lapis, aut homo vehitur in navi, vel in equo. Titulus ergo de utroque genere motus intelligendus est.

§. I. *Assertio prior juxta Angelici Doctoris mentem.*

12. Prima assertio. DIcendum ergo est primo, motum localem Angeli, quo per se movetur, esse diversos contactus quantitatis virtutis, quibus sine intermedia quiete successivè tangit sua operatione diversa loca, seu (quod in idem redit) nihil aliud esse, quàm efficaciter operari in diversis locis successivè, & sine intermedia quiete. Et intelligitur assertio de operatione procedente ab Angelo immediatè immediatione suppositi, & virtutis, ut constat ex his, quæ S. Doctor docet *in 1. dist. 37. q. 3. art. 1. ad ultimum.*

Assertio ergo sic intellecta est expressa eiusdem Angelici Præceptoris in hac *q. art.* 1. in corpore, dum loquens de motu per se Angelico sic inquit: D. Thom. *Quia enim Angelus non est in loco, nisi secundum contactum virtutis, ut dictum est: necesse est, quod motus Angeli in loco nihil aliud sit, quàm diversi contactus diversorum locorum successivè, & non simul.* Et in 1. *dist.* 37. *q.* 4. art. [1.] ubi sic ait. *Quia moveri in loco requiritur ad esse in loco ideò eodem mo-*

C *do convenit Angelo moveri in loco, sicut esse in loco & utrumque est æquivocè respectu corporalium. Dicitur enim Angelus esse in loco, in quantum applicatur loco per operationem: & quia non simul est in diversis, ideo successio talium operationum, per quas in diversis locis esse dicitur, motus eius vocatur.* Et idem docet *opusc.* 1[0]. *c.* 18. Unde Angelicum Præceptorem sequuntur communiter eius discipuli ut Capreol. *in* 2 *dist.* 6. *q.* [1]. *concl.* 2. Ferrara [in] *contra Gent. c.* 102. Caiet. *ad articulum* 1. *huius q.* Nazar. ibid. *contr.* 1. & plures alij. Capreol. Ferrara. Caiet. Nazar.

13. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex prædictis testimoniis, & ex illis, quæ *disp. præcedenti dubio* 1. & [2] pro nobis adduximus, D potestque sub hac forma proponi. Quia Angelus est in loco quatenus, modo ibidem dicto, operatur in loco, seu quatenus est principium operandi in loco, redactum tamen ad actum secundum operandi in illo: ergo est successivè in loco, quatenus successivè. & sine intermedia quiete habet prædictos contactus virtutis ad diversa loca, seu operatur in diversis locis: ergo eius motus localis consistet in his diversis contactibus ad prædicta loca, seu in hoc. quod efficaciter operetur in diversis locis successivè, & sine intermedia quiete. Patet hæc ultima consequentia. Quoniam prædictus motus localis consistit in eo, per quod Angelus habet esse successivè, & sine intermedia quiete in diversis locis: ergo si per prædictos contactus habet Angelus esse E sic in illis, debebit eius localis motus in istis contactibus virtutis consistere.

Cōfirmatur. Confirmatur. Quia motus localis Angeli est successivus eius transitus de loco in locum, & successiva acquisitio præsentiæ localis: at hoc ipso, quod successivè habeat hos diversos contactus, datur hic successivus transitus de loco in locum, & quod reverà successivè sit præsens diversis locis: ergo motus localis Angelicus consistet in his diversis contactibus. Maior & consequentia satis constant. Minor vero etiam liquet. Quia sicut Angelus est in loco per operationem: ita transibit successivè ad diversa loca, acquiretque successivè præsentiam ad illa, ex eo quod successivè, & modo dicto operetur F in illis, seu habeat hos diversos contactus virtutis erga ipsa.

§. II. *Assertio posterior ex Angelico Præceptore deprompta.*

14. Secunda assertio. DIcendum est secundo, motum localem Angelicum, quo per accidens ad motum corporis, in quo localiter est, movetur, tantùm esse motum localem inhærentem corpori, ratione cuius unà cum prædicto corpore Angelus ipse per accidens G movetur. Hæc est D. Thomæ suprà *q.* 51. *art.* 3. *ad* 3. ubi sic ait: D. Thom. *Dicendum, quòd motus qui est à motore coniuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem moventur corpora assumpta ab eis* (scilicet Angelis) *quia Angeli non sunt eorum formæ. Moventur tamen Angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus, cùm sint in eis sicut motores in mobilibus: & ita sunt hic, quòd non alibi.* Ubi (ut vides) tota ratio, propter quam Angeli dicuntur moveri per accidens ad motum prædictorum corporum, est, quia sunt in illis, ut motores in mobilibus: constat autem, quod ideo movetur per accidens ad motum corporis, H quia est in illo ut motor in mobili, & ita est ibi, quod non alibi, motus eius localis, quo sic movetur, tantum est motus localis inhærens corpori, ratione cuius habet per accidens unà cum corpore moveri.

Idem docet S. Doctor 3. *p. q.* 76. *art.* 6. *ad* 1. ub[i] rationa

ratione illius maximæ *motis nobis, moventur ea, quæ in nobis sunt*, quam dicit esse intelligendam de motu per accidens, inquit, etiam corpus Christi Domini, ut est in Sacramento, moveri per accidens ad motum specierum: & subdit, tum esse eandem rationem de hoc motu corporis Christi Domini, & de motu substantiarum spiritualium (quod est intelligendum saltem in casu, quo substantiæ spirituales sunt unitæ corporibus, siue sunt in illis localiter) tum etiam, motum hunc per accidens esse distinctum ab eo, quo res corporeæ, quæ sunt in nobis, ut vestes, mouentur etiam per accidens ad motum nostrum. Nam hoc discrimen solùm potest consistere in hoc, quod vestes mouentur ad motum nostri efficienter, in quantum motu nostro sumus causa alterius motus, quo recepto in vestibus ipsæ dicantur formaliter moueri; secus verò corpus Christi Domini, quòd solū mouetur specierū motu formaliter: ac proinde eadē ratione debemus sic de Angelo philosophari: quia in eo corpus quod mouetur, non potest producere alium motum, sicut nos in vestibus illum per motum nostrum producimus. Quamuis utrùmque dato hoc motu per accidens, tunc Angelus se moueat alio motu per se, & non causato ab illo corpore sed ab eodem Angelo, infra in hoc dubio id tangemus. Unde S. Doctorem sequuntur Capreol. in 2. dist. q. 1. ad 3. Scot. contra primam conclusionem, Caie. 3. p. q. 7. art. 6. Naza. suprà q. art. 3. *controuersia unica*, & communiter Thomistæ, ac alij plures in præsenti.

Capreolus. Caietan. Nazarius.

15. Ratio fundamentalis.

Ratio autem huius assertionis satis expressa est à D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quia motis nobis, mouentur omnia, quæ sunt in nobis: ergo moto corpore, in quo Angelus est, mouebitur per accidens idem Angelus ad motum prædicti corporis: ergo loquendo præcisè de hoc motu per accidens, solùm movebitur formaliter per illum motum corporis, non verò efficienter per motum activè causatum à tali corpore in Angelo: siquidem iste propter sui eminentiam supra corpus non subditur virtuti naturali corporis, ad hoc ut producat in illo alium motum.

Confirmatio ex D. Thoma.

Confirmatur ratione desumpta ex eodem S. Doctore loco citato *ex* 3. *p.* Quia ideò Christus Dominus in Eucharistia movetur per accidens ad motum specierum, & formaliter per prædictum motum quia movetur ad modum substantiæ spiritualis: & propterà species illæ suo motu non causant alium motum inhærentem corpori Domini: ergo multò magis substantia spiritualis movebitur per accidens ad motum corporis, in quo est, ita ut formaliter moveatur per prædictum motum, non tamen subdatur illi, ut principio effectivo immutanti ipsam per aliquem alium motum, qui sit intrinsecus, sive inhærens prædictæ substantiæ.

16. Evasio.

Unde nihil obest, si in favorem adversariorum occurras quòd illa maxima, *motis nobis, moventur per accidens ea, quæ in nobis sunt*, debet intelligi de his quæ ita sunt in nobis, ut non habeant simul esse superioris ordinis, & rationis: nam ista ad summum moventur tunc, non quidem per accidens ad motum corporis, & ratione illius, sed alio motu per se, quo ipsa se movent, quiquecconcomitanter se habeat ad motum nostrum.

Notabile pro impugnatione solutionis.

Ex dictis igitur hæc solutio facilè impugnatur: quamuis, ut ejus impugnatio meliùs capiatur, supponendum sit, quod ad hoc, ut aliquid moveatur per accidens ad motum alterius, non est necesse, quod id, quod movetur per se, & id, quod movetur per accidens, habeant esse unita aliqua unione, quæ sit utrique intrinseca ut patet in corpore, quod vehitur in navi, & movetur per accidens ad motū navis: non enim inter tale corpus, & navim intercedit aliqua unio, vel nexus, qui sit intrinsecus corpori, simul & navi, sed sufficit, quod illud quod movetur per accidens, sit in eo, quod movetur per se, vel tanquam locatum in loco determinato, ut patet in exēplo apposito corpori existentis in manu, vel sit ibi propter aliquem nexum in genere causæ efficientis, quantumuis res illa ibidem præsens sit superioris ordinis dummodò non sit ubique, sicut Deus: ut contingit in corpore Christi unito Verbo divino existente sub speciebus consecratis, quod licet sit adeò superioris ordinis, nihilominùs movetur per accidens ad motum specierum, ut docent communiter Theologi cum D. Thoma 3. *part. quæst.* 79. *art.* 6. & tamen nec est in illis tanquam in loco per unionem formalem propriè dictam, sed per effectivam, quatenus corpus Christi Domini species anteà materialiter sustentatas à substantia panis effectivè sustinet, & in eodem *esse* conservat.

Impugnatur.

Hinc ergo prædicta solutio facilè impugnatur. Nam ad hoc, ut aliquid moveatur per accidens ad motum alterius, non attenditur ad hoc, quod sit vel non sit superioris ordinis sed sufficit, vel quod sit in eo tanquam locatum in loco determinato, vel quòd habeat nexum effectivum cum illo, & non sit ubique sicut Deus: sed Angelus licet sit superioris ordinis collatus cum corpore, attamen quandiu operatur in illo, est in ipso tanquam in loco determinato, habetque nexum effectivum cum illo, & non est ubique, sicut Deus: ergo quandiu operatur in prædicto corpore, movetur per accidens moto corpore. Major constat ex suppositione nuper facta. Et minor etiam ex se & ex dictis disputatione præcedenti satis patet. Consequentia autem non indiget probatione. Hanc autem impugnationem satis innuit D. Thomas locis suprà citatis, dum sic inquit: *Moventur tamen Angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus: cum sint in eis sicut motores in mobilibus: & ita sunt hic quod non alibi, quod de Deo dici non potest.*

D. Thom.

17. Alia evasio ad rationem.

Ex quo etiam fit, non obesse aliam solutionem præcedenti quodammodo affinem, quam tradit Iunior quidam, alias doctissimus, tam ad rationem, & ad confirmationem adductam, quàm ad testimonium D. Thomæ *ex* 3. *part.* depromptum: quia in eo vis nostræ confirmationis non parùm innititur. Ad rationem igitur respondet, esse disparitatem inter rem corpoream existentem in corpore moto, & inter Angelum, qui sit in prædicto corpore. Quia corpora quæ sunt in nobis, & moventur ad motum nostri, habent, quòd etiam si non moverentur efficienter à nobis, sint nobiscum colligata, & ita possunt per accidens moveri ad motum nostri. At Angelus tantùm est unitus cum corpore, in quo est ut in loco per iuxta positionem: hæc autem unio non est sufficiens colligatio ad hoc ut moto illo corpore, moveatur Angelus per acciden ad motum illius.

Ad confirmat.

Et deinde ad confirmationem occurrit esse etiam disparem rationem inter Angelum, & corpus Christi Domini in Eucharistia: quia prædictum corpus est ibi sufficienter colligatum cum speciebus colligatione reali, & necessaria, loquendo de naturali necessitate supposita institutione hujus sacramenti. Cæterùm Angelus non est in loco per naturalem, & necessariam ecolligationem cum illo, & sufficientem ad effectum, qui intenditur, sed solùm est in loco (ut diximus) per juxta positionem.

Et tandem ad id, quod de substantiis spiritualibus docet D. Thomas, quatenus in eo huius confirmationis vis non parùm innititur, occurrit, quòd cùm D. Thomas inquit, Christum in Sacramento moveri

veri sicut substantias spirituales, non intelligit nomine substantiarum spiritualium Angelos, sed animas nostras: quæ dum sunt in corporibus, ibi colligantur sufficienter cum illis,

18. Refutatur solutio rationis factæ. Ex dictis igitur constat, hæc non obstare. Nam contra solutionem ad rationem D. Thomæ pugnat, Angelum, hoc ipso quòd perseveret in corpore moto ut in loco, atque adeò operando in loco operatione virtualiter transeunte, & procedente ab illo omninò immediatè, id est immediatione virtutis, & suppositi jam dicta, habere sufficientem colligationem, & approximationem respectu illius: quia talis operatio, quandiù durat, secum trahit realiter præsens ipsum agens ad rem in qua operatur, ut ex D. Thoma *disputatione præcedenti num.* 75. dicebamus. Unde, licet demus, unionem hanc esse per juxta positionem; attamen quandiu durat fundamentum, & ratio illius, nempe prædicta actio, tandiu durat prædicta unio

Impugnatur solutio confirmationis. Ex quo etiam manet impugnata solutio ad confirmationem ex corpore Christi Domini desumptam. Et deinde contra explicationem ad testimonium D. Thomæ obest. Quia D. Thom. expressè ibi dixit, quòd corpus Christi movetur per accidens, *sicut formæ, & spirituales substantiæ*: ubi nomine formæ comprehendit quamcumque formam, & nomine substantiæ spiritualis Angelos. Unde nihil refert id, quod prædictus junior inquit, quòd cùm D.Thom. protulit verba relata, idem est ac si diceret, *sicut formæ, quæ sunt spirituales substantiæ* Nam D. Thom. ex vi modi loquendi loquitur de formis & spiritualibus substantiis, ut de ponentibus in numero quoad rem, de qua fiebat sermo: & ideo dixit, *sicut formæ, & spirituales substantiæ*. Ubi illa particula, *&* conjungit diversa & ponentia in numero: maximè, quia utrobique est eadem ratio quoad motum illum per accidens: quia sicut animæ colligantur cum corporibus, quibus sunt unitæ, ita Angelus cum loco, quandiu est in illo; licèt colligatio sit in illis diversa.

19. Refutatur additum iunioris. Ex quo fit, non ita benè prædictum Iuniorem addidisse, Angelum nunquam moveri per accidens ad motum corporis, si formaliter loquamur, quoniam nec movetur motu efficienter causato à corpore, nec eodem motu formaliter, quo corpus) ut ipse putat) sed solùm moveri simul cum corporibus. Ex dictis igitur constat, non ita benè prædictum Iuniorem id addidisse. Et præterea pugnat etiam contra eum testimonium ejusdem S. Doctoris *q. præced. art. 3. ad 3.* ubi inquit, Angelum in corporibus assumptis moveri per accidens.

Alia evasio Radæ. Ex quo etiam apertè liquet, manere impugnatam solutionem Radæ *in 2. p. suarum controversiarum controversia 7. art. 2. q. 4.* cum præsenti solutione ferè omninò coincidentem, dum inquit, quòd hoc ipso quòd corpus: in quo est Angelus, moveatur, disolvitur ille nexus effectivus: ac proinde Angelus non operabitur in tali corpore, & ita non movebitur per accidens ad motum illius, sed manebit (inquit Rada) in spatio, ubi erat corpus, antequam moveretur,

Evertitur. Ex dictis igitur satis liquet, solutionem hanc manere impugnatam, nec agere nova aliqua impugnatione, quamvis id, quod contra eam adductum est, possit magis declarari in hunc modum. Nam ex eo, quod moveatur corpus, in quo est Angelus, non tollitur ab eo, quod posset perseverare in voluntate operandi in tali corpore: sed perseverante voluntate Angeli operandi in illo, non valuit dissolui ille nexus effectivus propter solum motum corporis, in quo operabatur Angelus: alioqui etiam cum moverentur species consecratæ, dissolveretur nexus effectivus, quem haberet corpus Christi cum illis, & non moveretur per accidens ad motum illarum, quod est absurdum, & contra communem sententiam Theologorum: ergo, &c.

§ III. *Duplex sententia nostræ primæ assertioni adversa, fundamenta, & solutiones eorum.*

Prima sententia nostræ primæ assertioni opposita docet, motum Angeli localem non consistere in diversis illis contractibus virtutis, quibus successivè & sine intermedia quiete contingit diversa loca, seu in hoc, quòd Angelus efficaciter operetur in diversis locis successivè, & sine prædicta quiete. Hanc tenuit in primis Molina *ad articulum 1. hujus q.* ubi eam ut Angelico Doctori adversam exarat, his verbis. *Sit in diatione hæc alia prima nostra conclusio prima cõclusioni D. Thomæ contraria. Motus Angeli non est diversi illi contactus diversorum locorum successive, sed est continua acquisitio existentiæ Angeli in alia atque alia parte spatii, quæ est in substantia Angeli tanquam in subiecto, pertinetque ad prædicamentum ubi: non secus ac motus localis corporis est continua acquisitio existentiæ in alia, atque alia parte spatii, quæ pertinet ad idem prædicamentum.* Eandem etiam sententiam sequitur Suarez *lib. 4. de Angelis c. 11. & 13. disp. 51. Metaphysica sectione 4. à n. 1.* Vazquez *1. p. disp 195. c. 4* Rada *2. part. suarum controversiarum, controversia 3.* Bubalus *ad art. 1. huius q. quæsito unico difficultate 2 § 3* favet Granado *tractatu 9. disput 4. n. 2.* Et tandem hanc sententiam sequuntur omnes illi, quos contra nostram sententiam *disput. præcedenti dub. 2. & 3.* adduximus. Et licèt non omnes Authores conveniant circa aliqua alia ad hoc spectantia, nihilominùs unanimi consensu docent partem negantem, & adversam nostræ primæ assertioni, nempe, motum localem Angeli non consistere in prædictis contactibus virtutis. 20. Prima sententia assertioni opposita. Molina. Suarez. Vazquez. Bubalus. Granado.

Potestque probari primò ex D. Thoma, quia antequam doceret, motum localem Angeli consistere in diversis illis contactibus, ait, Angeli motum non commensurari loco: commensuraretur autem, si fieret media operatione transeunte, quæ loco commensuratur. Et in fine corporis docet, posse Angelum habere motum discretum, & per hunc motum posse simul, & sine successione deserere totum locum, & eodem modo se applicare toti alteri. Hoc autem non posset dicere, si motus Angeli consisteret in prædictis contactibus: quia divisibilitas, & extensio operationis impediret, ne simul desereret, vel acquireret locum. 21. Primum fundamentum.

Nec obest, si occurras, hæc testimonia ad summum loqui de contactibus formaliter transeuntibus, non verò formaliter immanentibus: quia sti consisterent in imperio interno formaliter indivisibili. Nam contra hoc est, quòd de prædicto imperio non loquitur D. Thomas secundùm se sed, ut habet effectum in loco: sic autem habet commensurationem cum eo, & affert passionem formaliter transeuntem, & effectum itidem transeuntem, & formaliter divisibilia, habentiaque prædictam commensurationem.

Respondetur, admittendo solutionem datam. Et ad primam impugnationem dicendum est, motum localem Angeli, licèt connotet illa duo divisibilia, & transeuntia formaliter in locum, non tamen cõsistere formaliter in illis sed in actione Angeli formaliter immanente, & virtualiter transeũte: & ideo motus quoad rectum non commensuratur cum lo- Præclud.

eo, nec etiam quoad connotatum, vt formaliter connotetum illius est, vt ex dictis in hac disputatione patet: Nam sic habet, sequi quodammodò Angeli motum, & non habere omnimodam cõmensurationẽ cum loco: & ideò possunt passio, & effectus inde illatus, licèt sint diuisibilia, causari eo modo, quo requiritur ad motum discretũ; quia quoad hoc sequũtur naturã sui recti, ac proinde queunt causari indiuisibili modo: quia quod est in se diuisibile, potest acquiri, & fieri indiuisibiliter, & simul, vt de quantitate producta in instanti generationis & de loco circumscriptiuo, quem replet in illo instanti, patet.

22. Secundum fundamentum. Secundo probatur ratione. Quia dum Angelus est præsens vni loco, non potest operari, nisi priùs sit præsens: ergo motus localis Angelicus non cõsistet in prædictis cõtactibus, siue in hoc, quòd efficaciter, & successiuè, ac sine intermedia quiete operatur circa diuersa loca. Probatur consequentia. Quia motus localis terminatur ad præsentias successiuas mobilis in diuersis locis, sicut via ad ipsas & ita si antequam operetur in loco, aut in diuersis locis, debet esse præsẽs illis, ac proinde debet præsupponi via ad prædictas præsentias, scilicet motus localis, nequibit prædictus motus consistere in hoc, quòd Angelus modo dicto operetur circa diuersa loca. Antecedẽs probatur. Quia alioqui non esset vnde probaretur, Angelũ sic operantem esse in nouo illo loco secundùm realẽ præsentiam suæ substantiæ: quia si hæc præsentia non est necessaria in Angelo, vt sit principium operationis, & per consequens antecedenter ad eam, multò minus desiderabitur ratione ipsius operationis: quia operatio, cùm sit transiens, nullam habet connexionem cum substantia Angeli, nisi vt cum suo principio, neque ad hoc vt recipiatur in suo subiecto, postulat vnionem Angeli cum loco: & ita motus Angeli non fiet secundùm realem præsentiam suæ substantiæ sed præcisè secundum operationem.

Dissoluitur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem negatur antecedens, propter illa, quæ *disputatione præcedenti n.75.* diximus ex Aristotele, & D. Thoma, scilicet, quòd agens, quod operatur omnino immediatè, & passum debẽt esse simul. Et ad probationem ibidem adductam dicendum est desiderari ratione ipsius operationis hanc præsentiam, vt quid illatum ex illa, seu vt connotatum in eodem instanti importatum, licèt non in eodem priori *à quo*: quia præsentia non est causa, vel ratio operationis, sed è contrà: & ita operatio illa habet connexionem cum substantia Angeli, vt faciens eam præsentem loco: nec potest adæquatè recipi in substantia Angeli, nisi in eodem instanti reali faciat illum præsentem loco.

23. Tertium fundamentum. Tertio probatur Quia vel Angelus vt est principium operandi circa diuersa loca partialia est in primo loco vel nullibi vel in secundo loco. Non primum: quia non moueretur, sed esset in quiete, & tunc non esset *operari* eius motus localis. Non secundum: quia etiam non moueretur localiter: quia motus localis est de loco in locũ, & ita præsupponit mobile in loco. Ergo tertiũ, quod est intentum: quia tunc priùs esset in secundo loco, & ita non moueretur ad eum per illam operationem.

Enodatur. Respondetur, quòd si fiat sermo de Angelo se mouente, vt est principium illius operationis totalis, possumus loqui de illo, vel secundùm omnia, quæ realiter habet in ea duratione, in qua reuera mouetur, & est principium modo dicto operandi: & sic non solùm dicit principiũ operationis, sed operationẽ ipsam: quia dum mouetur, non est priùs duratione, quàm illa, seu non est priùs, quàm ea, per prioritatem *in quo*, sed *à quo*: & ita vt est principium illius operationis mouetur, & est in secundo loco, ita vt partim sit in illo, partim verò in primo, si mouetur motu successiuo. Vel etiam possumus loqui de eodem Angelo, vt præcisè est principium operationis iam dictæ: & tunc cùm non possit fieri sermo de eo, vt est principium solùm in potentia prædictæ operationis, quia sic non moueretur in ea reali duratione de qua loquimur: oportet, vt fiat sermo de eo, vt est principium actuale operationis, ita vt in recto intelligatur principiũ, vt id, à quo est actu operatio: & ipsa operatio in obliquo: & tunc tantùm intelligitur mobile, vt principiũ actuale sui motus, & vt principium actuale essendi partim in primo, partim in secundo loco, si moueatur successiuè, non verò tunc intelligitur moueri: quia moueri, dicit in recto ipsam operationem vt receptam in mobili, & dantem illi suum effectum: & propterea, nisi intelligatur operatio vt forma dans prædictum effectum, atque adeò nisi comparetur cum mobili in genere causæ formalis, & non solùm in genere causæ efficientis, vt quasi effectus illius principij operandi, non intelligitur mobile moueri formaliter ad secundum locum, aut esse partim in illo, partim in primo.

Quartò probatur eadem sententia. Nam Angelus, qui mouet cœlum siue primum mobile, non mouetur localiter: & tamen operatur in diuersis partibus cœli sibi succedentibus in eodẽ situ, scilicet, in quadam parte Orientis: ergo Angelum moueri localiter, non consistit in eo, quòd successiuè operetur efficienter in diuersis locis. 24. Quartum fundamentum.

Respondetur, aliud esse operari efficienter in diuersis partibus eiusdem corporis successiuè, aliud vero, operari in diuersis locis successiuè. Ad primũ non requiritur, Angelum moueri localiter, vt patet in exemplo allato vbi Angelus dicitur manere in eodem loco, quamuis operetur efficiẽter in diuersis partibus cæli quia omnes illæ partes succedunt in eodem situ respectu Angeli: quemadmodum columna, quæ est fixa in aqua, manet sẽper in eodem loco, quamuis diuersæ superficies ad inuicem succedant: quia omnes illæ succedunt in eodem situ, & distantia à reliquis partibus vniuersi respectu colũnæ. Cæterum ad secundum necesse est, Angelum moueri localiter: cùm ibi interueniat variatio situs respectu Angeli, & successio locorum. Enodatur.

Nec obest, si vrgeas, quod si Angelus est in certa parte Orientis v.g. in duabus vlnis illius, fieret inde vt rotante cœlo versus Occidẽs tunc rotaret cum illo pars illa Orientis, quæ (exempli causa) ponitur magnitudinis duarum vlnarum, ita vt dimidium illius succederet in situ in quo erat alterum dimidium attingens priùs suo motu Occidens: ergo cum Angelus sit, & perseueret in illo dimidio Orientis, quod mouetur, & succedit alteri dimidio in situ, consequens erit vt rotet simul cũ illo, atque adeo, quod mouetur per accidens ad motum eius. Obiectio.

Respondetur, Angelum nec rotare, nec moueri per accidens ad motũ illius dimidij prædictæ partis sicut nec Deus rotat, aut mouetur per accidens ad motum eius. Et ratio est eadem vtrobique. Quia cùm cœlum mouetur, tunc Deus est simul, & sẽper in toto cœlo, & quauis illius parte, & distãtia: & ita nequit moueri per accidẽs ad motum cœli: quandoquidem ad hunc motum desiderabatur, vt Deus non haberet sẽper esse in toto cœlo, aut in illo dimidio & distantia, antequam pars cœli perueniret ad talem distantiã. Vnde, cùm in dimidio illius partis Orientis, quod perpriùs attingit Occidens suo motu, quã alterum dimidium, nec non & Solutio.

indistantia illius sit Angelus, antequam prædictũ dimidium acquirat illam nouam distantiam: inde est, vt etiam Angelus non moueatur per accidens ad motum prædicti dimidij.

15 *Quintum fundamentum.* Quintò probatur prædicta sententia. Nam asserere, quòd moueri Angelum localiter, est efficiente r operari in diuersis locis successiuè, parùm distat à sententia communiter reiecta Durandi asserentis; Angelum non moueri secundùm rem, benè tamen secundùm apparentiam, seu operationem, quæ apparet v g. hic, & non alibi, & animam Christi Domini secudùm rem non descendisse ad inferos, nisi secundùm operationem, & effectum, ergo &c. Antecedens probatur. Nam ad hanc efficientiam satis esset operari successiuè in diuersis locis, absque eo quòd secundùm suam substantiam, sed solùm secundum operationem esset illis successiuè præsens: ergo, &c.

Diluitur. Respondetur, sententiam Durandi valdè distare à sententia D. Thomæ. Nam ille non admittit, operationem Angeli esse illi (modo à nobis exposito) rationem essendi in loco, & per consequens nec operationem successiuam esse illi rationem mouẽdi se etiam quoad suam substãtiam localiter: quod tamẽ in sententia D. Thomæ, & nostra necessariò est dicendum. Vnde ad formam argumenti negandũ est antecedens. Et ad probationem respondetur, quòd actio erga diuersa loca, ratione cuius Angelus mouetur, & anima Christi debet moueri, est operatio in prædicta loca, quæ sit immediata immediatione virtutis, & suppositi; hæc autẽ necessariò defert secũ coniunctam substantiã operantis, & ponit illã quoad suam substantiam præsentem prædictis locis.

16. *Secunda opinio opposita primæ assertioni.* Secunda sententia nostræ primæ assertioni aduersa traditur à Vazquez loco citato quæ licèt conueniat cum præcedenti in hoc, quòd neget, Angelicum motum consistere in prædictis contactibus, addit tamen modum peculiarem defendendi illam & ideò peculiariter eam referre placuit. Eam autem tribus propositionibus explicat.

Prima est, requiri duplicem mutationem, vt Angelus sit in loco, quarũ priori vniatur corpori existenti in loco, & posteriori acquirat nouam distantiam à polis mũdi: ita vt hæc distãtia sit intrinsecè in corpore existente in loco, & per extrinsecam denominationẽ in Angelo. Secunda propositio. Quòd motus localis Angelorum nõ consistit in prima ex his mutationibus. Tertia propositio. Quòd motus localis Angeli situs est in posteriori mutatione, qua modo dicto acquirit nouam illã distantiã Angelo extrinsecam, & intrinsecam corpori, cui est vnitus.

17. *Fundamentum.* Probatur prima propositio. Quia Angelus est spiritualis, & eleuatur supra locum: & ideo non nisi medio corpore potest esse in loco: ac proinde requiritur vnio eius ad diuersa corpora, vel diuersas vni corporis partes, vt moueatur localiter. Secunda verò propositio probatur. Quia hæc vnio, & mutatio terminatur ad corpus, non prout est hic, aut alibi: motus autem localis terminatur ad corpus, seu ad locum corporeum, vt hic, vel alibi: ergo, &c. Antecedens probatur quia illa vnio est vnio ad corpus secundùm se: hæc autẽ non est ad corpus, vt est hic, vel alibi. Tertia denique propositio probatur. Quia si motus localis Angeli nõ cõsistit in priori mutatione, cõsistet in posteriori: quia nõ est alia, & quia est acquisitio nouæ distãtiæ, & est successiuè vnitus corpori, ex qua unione resultat hæc secũda mutatio.

Diluitur. Respondetur ad probationem primæ propositionis, non requiri talem vnionem. Et ideò Angelus immediatè agens in locum, & intra terminos eius, erit ibidẽ vt in loco. Et quãdo prædictus Angelus præcisè agit in corpus intra eius terminos, & nõ in

C locum, in quo est corpus: tunc non erit in loco corporis ut in loco, sed solũ in ipso corpore locabitur.

Neque obest ad hoc spiritualitas Angeli. Tum, quia sicut potest immediatè uniri corpori existenti in loco non obstante spiritualitate: ita & loco corporeo. Tum quia eleuatio illius, in aliis jam dictis in præcedenti disputatione, & infrà dicendis, non verò in hoc debet elucere.

Ex quo ad probationem secundæ propositionis constat, quòd saltem secundùm communem cursũ unio Angeli cũ corpore existente in loco, est unio illius cum eo, ut prædictum corpus est in tali distã-
D tia: quia illi corpori unitur, ut operãs intra eius terminos: & saltem secundùm communem cursum corpus dicit tantam, vel tantam distantiam à polis: quamuis prædicta distantia non sit ratio formalissima prædicti corporis, ut habet rationem loci respectu Angeli: quia distantia solùm est ratio formalissima loci circumscriptivi, non verò diffinitivi, ut *disputatione præcedenti dubio 7. & 8.* diximus.

Ex quo ad probationem tertiæ propositionis patet. Siquidem in operatione illa Angeli, ut est virtualiter transiens, & infert effectum ad extrà
E jam dictum, reperiuntur omnia requisita ad motum. Et ita non consistit motus Angeli in illa ultima mutatione secundum denominationem extrinsecam: alioqui Angelus solùm per denominationem extrinsecam moveretur: quod non ita consonat testimoniis adductis dubio præcedenti, & rationi infrà dubio 6. adducendæ.

§. IV. *Vltima sententia secundæ nostræ assertioni opposita.*

F Tertia, & ultima sententia nostræ secundæ assertioni adversa docet, Angelum existentem in aliquo corpore, ut in loco, non moveri localiter ad motũ eius per accidens: ac proinde nec moveri localiter tunc formaliter per illum motum, sive per illum solum. Ita Scotus *in 4. dist. 10 q. 6* Favet Rada loco *nu. 1c.* relato, eamque aliqui ex Junioribus tuentur. 18. *Vltima sententia secũdæ assertioni opposita Scotus, Rada.*

Primum fundamentum. Probatur primò. Nam Angelus, quando est in corpore, & movetur corpus nõ mutat locum: ergo non movetur localiter. Consequentia patet. Nam impossibile est, aliquid moveri localiter, & non mutare locum. Antecedens autem probatur. Nam
G Angelus est in loco per operationem: sed non operatur in alio loco, præterquam in prædicto corpore ut supponimus: ergo non mutat locum.

Confirmatur. Confirmatur. Nam ad hoc ut corpus moveatur per accidens ad motum navis, debet mutare formaliter omnem locum; & *ubi*, quod anteà habebat, & acquirere aliud de novo eo ipso quòd movetur localiter per accidens ad motum navis: sed quando movetur corpus, in quo erat Angelus, ipse non mutat formaliter omnem locum quem anteà habebat: ergo signum est, quòd non movetur etiam per accidens ad motum corporis.

Responsio prima. Respondetur, quod moveri Angelum localiter
H per accidens ad motum corporis, nihil aliud est, quàm per colligationem & nexum: quẽ habet effectiuum cum corpore, poni substantialiter, ubi ponitur corpus motum. Quare, cùm anteà esset corpus motum in uno spatio, & posteà per motũ sit in alio, inde est, ut Angelus ei colligatus, qui per accidens erat anteà in uno loco, posteà per accidẽs sit in alio licèt semper sit in eodem corporeo: & ita per accidens dicitur simili modo, & in eodẽ sensu mutare locũ, licèt sit per se semper in eodem copore. Quoniam licèt ratio essendi in loco per se, & movendi se ipsum sit operatio, ratio autem, ut moveatur Angelus per accidens ad motum alterius, & essendi nunc denuò per accidens, propter nexum

cum

cum corpore in spatio, vbi nunc est corpus, non est operatio ipsius Angeli, sed quòd res, in qua est Angelus localiter, mutet locum.

29. Secunda. Secundò respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est quòd adhuc dato, Angelum non operari tunc in alio corpore non inde fit, non operari in alio loco formaliter sumpto, licèt non operetur in alio loco materialiter, & in *esse* entis accepto. Quoniam anteà operabatur in illo corpore, vt erat in illa priori distantia, antequã prædictum corpus moueretur: posteà autem dum per accidens mouetur, habet operari in illo, vt est in diuersa distantia, atque adeò quatenus inuariato manente in *esse* corporis, variatur in *esse* loci formaliter: ita tamen, quòd prædicta variatio in *esse* loci formaliter nõ proueniat ex sola variatione distantiæ, sed præcipuè ex variatione operationis Angelicæ, non quidem in *esse* entis sumptæ, sed ut est ratio essendi in loco, & minus principaliter proveniat ex ipsa distantia, quatenus licèt corpus illud, ut habet rationem loci Angelici formaliter sumpti, dependeat per prius, imò & simpliter ab Angelo, & eius operatione, attamen secundùm quid, & in genere causæ materialis quodammodo pendet à distantia, à centro terræ, & polis mundi. Vnde aliud est, an motus ille per accidens, præcisè ex vi hujus conceptus ponat aliquid in Angelo, & dicat diversum motum ab illo quo corpus ipsum movetur? aliud verò, an hoc motu per accidens dato in Angelo, habeat prædictus Angelus moveri alio motu per se, in quo pendeat secundùm quid ab alio corpore, ut est in tali, vel tali, distantia, & corpus pendeat simpliciter ab illo, ex eo quòd est in eo, continendo prædictum corpus, & efficiendo in illo, ut est in tali distantia, & corpus ipsum sic sumptum est materia, circa quam operatur, ac proinde operatio Angeli est simpliciter prior, & secundùm quid posterior? Ex quibus primum illud in hoc dubio negamus, secus verò hoc posterius.

Ad confirmationem prima solutio. Ad confirmationem respondetur primò, quòd transeat major & minor; sed neganda est consequentia. Et ratio disparitatis oritur ex diverso modo essendi in loco, quem habent corpus, & Angelus ex uno capite, & ex diversa etiam ratione, quam sortiuntur locus formalis corporis, & locus formalis Angeli ex alio. Angelus namque est in loco per operationem, & diffinitivè, absque aliquo ... super addito realiter operationi, ut suprà dictum est: corpus vero est in loco circumscriptivè, & per verum *ubi* prædicamentale. Insuper ratio formalis loci Angelici consistit in hoc, quod in eodem loco perseveret eadem operatio, & effectus Angeli: ratio vero formalis loci corporis consistit in eadem distantia in ordine ad polos universi. Hinc ergo est, quod non potest moveri per accidens corpus ad motum navis, sine eo quod mutet locum formalem: quia non potest moveri etiam per accidens, sine eo quod mutet distantiam in ordine ad polos, & amittat, *ubi* circunscriptivum, quod anteà habebat, & acquirat aliud de novo. Potest autem optimè moveri per accidens Angelus ad motum corporis sine eo quod varietur ratio formalis loci illius, quem anteà habebat: quia etsi propter nexũ cum corpore sit in spatio, in quo nunc est corpus, & deseruerit aliud spatium, in quo anteà erat, semper tamen potest perseverare eadem operatio, & idem effectus respectu corporis moti, & sic eadem ratio formalis loci respectu Angeli. Et potest instari solutio in corpore Christi Domini per accidens moti in Eucharistia, quod etsi per accidens moveatur ad motum specierum, non mutat præsentiam sacramentalem, quam habet ad ipsas species, eò quòd semper perseverat eadem ratio illius præsentiæ sacramentalis. Et ratio videtur eadem vtrobique. Quia nec præsentia sacramentalis pendet ab speciebus, ut sunt in tali, vel tali distantia à centro terræ, & à polis mundi, nec similiter præsentia localis ad corpus pendet adhuc secundùm quid, à prædicta distantia: & ita dato uno solummodo corpore, & destructis aliis corporibus. etiam cœlestibus, esset Angelus eodem modo in loco, possetque per illud corpus moveri localiter, quamuis tunc etiam haberet nexum ille motus cum distantia partium corporis inter se, & cum puncto centrali ejusdem corporis.

Secunda solutio. Secundo respondetur (& quidem consequenter ad secundam solutionem hujus argumenti negando minorem, propter illa, quæ in prædicta solutione diximus.

30. Secundum fundamentum. Secundo probatur eadem opposita sententia. Nam homo v.g qui movet corpus, in quo est Angelus, non habet virtutem proportionatam ad movendum Angelum: ergo etiamsi moveat tale corpus, non potest movere Angelum. Antecedens patet. Nam virtus hominis est corporea, ac proinde non habet proportionem ad movendum Angelum, qui est spiritus. Et consequentia probatur. Nam inter movens & motum debet esse proportio: ergo eo ipso, quòd homo non habeat virtutem proportionatam ad movendum Angelum, non poterit illum movere, etiam si moveat corpus, in quo Angelus est.

Quòd si dicas, virtutem moventis debere esse proportionatam cum per se mobili; non vero cum mobili per accidens. Contrà. Nam sequeretur, Angelum, qui est in aqua v.g. posse moveri per accidens motu alterationis ut si aqua, in qua est Angelus v.g. calefiat, poterit per accidens Angelus calefieri. Consequens est apertè falsum: ergo &c. Sequela probatur. Nã virtus calefactiva ignis habet proportionem cũ per se mobili, scilicet cum aqua: & secundùm hanc solutionem hoc satis est ad hoc, vt Angelus moveatur per accidens: ergo, &c.

Diluitur fundamentũ. 2. Respondetur, optimè dictum esse, quod ad hoc ut aliquid moveatur per accidens, non est necesse, quod sit proportio inter virtutem moventis, & id, quod movetur per accidens, saltem loquendo de proportione per se. Et ratio est. Quoniam cùm aliquid movetur per accidens ad motum alterius, non movetur secundùm propriam naturam, & motu proprio: & ita non est necessaria proportio cum illo.

Ad replicã fit satis. Et ad replicam dicendum est, esse maximum discrimen inter motũ localem, & motum alterationis. Nam motus localis est motus maximè abstractus, & qui convenit rebus per ordinem ad extrinsecum: & ita motus iste propter istam abstractionem, & immaterialitatem convenit rebus incorruptibilibus, ut cœlis. Cæterùm motus alterationis est valdè crassus, & materialis, sumitque suam materialitatem in ordine ad aliquid intrinsecum: & ideo numquam denominat subjectum, nisi illud efficiat. Unde anima rationalis movetur per accidens motu locali ad motum corporis; sed non calefit, etiam calefacto corpore. Similiter Christus Dominus movetur per accidens localiter ad motum specierum in Eucharistia: non tamen alteratur, etiam per accidens, alteratis speciebus. Sic ergo Angelus movetur per accidens localiter ad motum corporis, in quo est. non tamen calefit, etiam per accidens, tali corpore calefacto.

31. Tertium fundamentum. Tertio. Nam si ponamus casum, quod unus Angelus sit in duobus lapidibus, tanquam in loco adæquato, & unus lapis moveatur, & alter quiescat

quiescat, sequeretur, quòd Angelus simul moveretur, & quiesceret, & si in illo casu unus lapis moveretur sursum, & alius deorsum, posset simul Angelus moveri motibus contrariis. Consequens est apertè falsum: ergo, &c. Sequela patet. Nam Angelus moveretur per accidens, vel quiesceret ad motum, vel quietem lapidis.

Enervatur primo. D. Thom. Respondetur primò ex D. Thoma *in 1. distinct. 37. quæst. 2. art. 1. ad 4* ubi ait, quòd anima nostra non movetur per accidens mota manu, sed est necessarium ad hoc ut anima moveatur per accidens (saltem per motum istum simpliciter dictum) quòd totum corpus susceptivum animæ moveatur Et ita ad hoc ut Angelus moveatur per accidens, erit necessarium, quòd locus adæquatus, in quo est, moveatur Atque adeo non sequitur in casu posito, quòd quiescat & moveatur, sed simpliciter quiescit: nec sequitur, quòd moveatur motibus contrariis, propter eamdem rationem.

Secundo. Secundo respondetur, non esse inconveniens, quòd eadem res quiescat, & moveatur, aut quòd moveatur motibus contrariis, quando hujusmodi motus conveniunt rei per accidens, & secundùm quid: ut in Eucharistia corpus Christi Domini movetur per accidens in una hostia, & in altera quiescit: in una movetur sursum, & in altera deorsum.

DUBIUM III.

Vtrùm Angelus moveatur motu continuo; & in quo prædictus motus consistat?

POSTQUAM explicuimus, Angelum moveri localiter, & in quo hic motus consistat, statim pulsat animum inquirere, an species generales dividentes motum localem, scilicet esse continuum, vel discretum, in eo inveniantur? Et primo loco de motu continuo agimus: quia hic notior discreto est. Quia verò in titulo duo continentur, scilicet *an est, & quid est* prædicti motus: ideò hoc duabus assertionibus expediemus.

Divisio dubii.

§. I. *Assertio prior iuxta Angelici Doctoris mentem.*

32. Prior assertio D. Th. DIcendum ergo est primò, Angelum posse moveri motu continuo. Ita D. Thomas in præsenti in corpore; ubi sic ait: *Potest tamen in hujusmodi contactibus continuitas quædam inveniri, &c. Et sic motus eius erit continuus.* Et in solutione ad 1. ita inquit: *Secundùm quòd motus Angeli ponitur continuus, sic concedi potest; quòd Angelus dum movetur, partim est in termino à quo & partim in termino ad quem: ut tamen partialitas non referatur ad substantiam Angeli, sed ad locum, &c.* Et quodlibeto 1 art. 5. in fine articuli ubi sic dicit: *Dicendum, quod Angelus non est in loco per commensurationem, sed per applicationem suæ virtutis ad locum: quæ quidem potest esse indifferenter, & ad locum divisibilem, & indivisibilem. Vnde potest continuè moveri, sicut aliquid in loco divisibili existens continuè intercipiendo spatium &c.* Eandem sententiam tenent D. Bonaventura *in 1. dist. 37. p. 2. art. 2 q 3.* Richardus ibidem *art. 2. q. 3.* Scotus *in 2. dist. 2. q 9.* Gregorius *q. 2.* Marsilius *q. 7. conclusione 3* Ægidius *in 1. dist. 37. 2. p. art. 2. q 3.* Capreolus *in 2. dist. 6. q 1. art. 1. conclusione 3. & art. 3. ad argumenta*, Cajetanus *in hunc articulum 5. Circa continuitatem*, Ferrara *3. contra Gentes c. 102. § Ad evidentiam primi dubii*, Nazarius, Zumel, & Bannez in præsenti, Valentia *disp. 4. q. 4. puncto 1. §. deinde sciendum*, Molina *in hoc articulo 5. nis constitutis* Vazquez *disp. 195. c. ultimo.* Bubalus *quæstio unico, difficultate ultima §. 2.* & est communis.

D. Bonaventura. Richard. Scotus. Gregor. Marsil. Ægidius. Capreol. Caietan. Ferrara. Nazarius. Zumel. Bannez. Valentia. Molina. Vazquez. Bubalus.

Præcipuum fundamentum. Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam reduci. Nam Angelus potest esse in loco divisibili, ut ex dictis [illegible] constat: ergo potest, deserendo paulatim, & per partes absque interpolatione, seu sine intermedia quiete, deserere illum locum. & eodem modo acquirere per partes alium: ita ut, quantum deserit per partes de loco, in quo erat, tantum acquirat de novo loco, in quo se constituit: ergo tunc movebitur localiter per motum continuum Antecedens & prima consequentia sunt satis perspicua. Secunda vero etiam liquet. Nam ideò corpus movetur localiter continuè per motum ipsi proportionatum, quia est in loco divisibili, & deserit paulatim, & per partes absque interpolatione, & sine intermedia quiete prædictum locum, & eodem modo acquirit alium, ita ut quantum deserit per partes de loco antea habito, tantum acquirat de novo loco cui denuo fit præsens.

33. Aliquorum evasio. Cæterùm hæc ratio D. Thomæ aliquibus videtur posse facilè dissolui, reddendo disparitatem inter transitum illum, quo corpus existens in loco divisibili deserit per partes illum, & eodem modo acquirit per partes successive, & sine interpolatione alium locum, ita ut tantum per partes de hoc acquirat, quantum de illo deserit, & inter eum transitum, quo Angelus deserit eodem proportionali modo locum, in quo est, & acquirit alium Nam in transitu corporis reperitur formalis extensio, & pluralitas partium: & sic in illo salvatur vera continuitas per desertionem successivam unius loci, & successivam acquisitionem alterius: attamen in motu Angeli qui in ipso Angelo, ut in hac disputatione dicemus, recipitur, nequit inveniri formalis extensio, & pluralitas partium. Nam Angelus est formaliter indivisibilis negativè idest, ita ut ei repugnet divisibilitas: in tali autem subjecto nequit aliquid formaliter divisibile, & extensum recipi, ut ex se, & ex iis, quæ tradunt N. Complut *in Logica c. de Quantitate disp. 13 n. 9.* satis constat & ita etiam si Angelus paulatim, successivè, & absque interpolatione per contactum suæ virtutis deserat unum locum, & eodem modo acquirat alium, non rectè deducitur, quod motus Angeli sit continuus.

N. Comp.

Enervatur. Sed contra. Nam licèt ex continuitate motus corporum per successivam desertionem unius loci, & successivam etiam acquisitionem alterius, modo dicto non inferatur eadem continuitas in motu Angeli per similem desertionem, & acquisitionem, eo quod in motu corporum reperitur formalis extensio, & pluralitas partium, secùs vero in motu Angelico: nihilominùs optimè infertur alia proportionalis, & æquivoca continuitas Sicut licèt ex modo essendi in loco divisibili per contactum quantitativum corporis non deducatur idem modus essendi Angeli in eodem loco divisibili per similem contactum virtutis rectè tamen infertur modus essendi in loco divisibili illi proportionalis, & æquivocus.

Elucidatur impugnatio. Explicatur hoc Etenim continuitas sicut quilibet alius modus, aut quasi modus, debet proportionari cum re, cuius est continuitas, vel modus: & sic continuitas motus, oportet, ut proportionetur

cum

cum motu. Unde, si motus solùm æquivocè, &(ut sic dicamus) virtualiter fuerit motus, tunc continuitas etiam solùm æquivocè, & virtualiter erit continuitas: tam comparata cum continuitate motus corporum, quàm secundùm se. Cumque motus Angeli, ut ostensum est, solùm æquivocè sit motus, tam collatus cum motu corporum, quàm secundum se optimè infertur, quod continuitas prædicti motus Angelici, sive collata cum continuitate, & extensione motus corporum, sive secundum se, solùm æquivocè, & virtualiter sit continuitas, & extensio, non verò univocè, & formaliter.

Quæ doctrina desumitur ex Angelico doctore locis citatis, ubi statuit Angelum esse in loco æquivocè, & habere motum localem respectu corporum, etiam æquivocè, nec non continuitatem ipsi correspondentem.

Qualis autem debeat esse prædicta continuitas æquivoca inventa in motu locali Angelico, sequenti assertione explicabitur.

34. Obiicitur contra rationem factam primo. Neque obest, si contra rationem hanc obiicias duo. Primum est, falsò supponi in ea, requiri ad cõtinuitatem motus, quod per partes relinquatur terminus *à quo &c.* Nam juxta sententiam D. Thomæ *disp. præcedenti n.* 138. traditam; Angelus potest esse in solo puncto: at tunc, quando illud deserit, habet, tum deserere totũ illũ simul tum etiã acquirere per partes terminum *ad quem*, absque interruptione, & sine intermedia quiete, haberque moveri localiter successivè, & continuè: alioqui non movetur per partes ad terminum *ad quem*, & cum successione. Ergo, &c.

Secundò. Secundum est, falsò etiam supponi in hac ratione, quòd ad motum localem continuum desideretur relinqui priorem locum, & non sufficere acquisitionem continuam novi loci. Quoniam si Angelus existens in dimidia parte sui loci adæquati, v.g. in dimidia parte leucæ, acquirat per partes, & successive, ac sine media quiete præsentiam ad aliam dimidiam partem absque eo quòd relinquat priorem, verè movebitur localiter continuè: si quidem continuò, & absque interpolatione acquirit novum locum: Ergo falsò in hac ratione supponitur, esse necessariam prædictam derelictionem.

Solutio obiectionis. Respondetur enim ad primam ex his objectionibus, tunc Angelum non moveri motu locali continuo: quia ut dicebamus ad istum requiritur successiva desertio termini *à quo*, scilicet loci: quia quo passu datur illa derelictio, eodem debet dari acquisitio termini *ad quem*: & ideò si prædicta derelictio non est successiua; & continua, neque etiam hoc habebit noua illa acquisitio termini *ad quem*: Vnde illa derelictio, qua totus simul derelinquitur terminus *à quo*, nectitur cum acquisitione, qua totus simul acquiratur terminus, *ad quem*. Cæterùm cum hoc stat, quòd semel acquisito simul illo termino (qui potest esse diuisibilis, non obstante acquisitione simultanea illius: quia diuisibilitas termini non pugnat cum simultanea acquisitione eiusdem, quãdo non successiuè, & per partes acquisitus est) queat exinde moueri Angelus, relinquendo paulatim illum locum motu continuo, & acquirendo etiam paulatim nouum alium terminum *ad quem*: & sic ibi erit duplex mutatio, siue vna mutatio instantanea, & vnus motus successiuus, quæ duo non continua, sed contigua erunt Vnde falsum est id, quod etiam supponitur in hac obiectione, scilicet, in prima mutatione acquiri per partes terminum *ad quem*. Nam licèt acquirantur partes illius, & locus ex eis constans, non tamen per partes: quia ad hoc desiderabatur, vt paulatim, & successivè prædictæ partes acquirerentur.

Neque obest, si vrgeas, quòd tempus, quo mensuratur secũdã mutatio, sive motus ille successivus, continuatur instanti, quo mensuratur prima acquisitio termini *ad quem* seu mutatio illa instantanea: quia ad continuitatem temporis cum instanti satis est, tempus ut in præsenti contingit) succedere immediatè post instans, ut patet in tempore nostro. Ergo etiam motus ibidem inventus continuabitur cum prima illa acquisitione instantanea: & ita non erunt contigua sed continua: cujus oppositum in prædicta solutione dicebatur. 35. Replica.

Respondetur enim, negando antecedens. Quia instans mensurans primam acquisitionem non est de natura temporis mensurantis secundam, tanquã terminus ejus, sed est pars alterius tẽporis, scilicet, discreti quo, ut tali, nõ mensuratur acquisitio posterior. Vnde ad probationem adjunctam dicendũ est, quòd ad summum intelligitur de instanti, quod est proprius terminus temporis succedentis. Unde prima acquisitio adæquatè sumpta, idest, prout dicit, quòd Angelus derelinquat illud punctum per ultimum *esse* in illo, & acquirat deinde terminum *ad quem* per primum *esse* in ipso relictum non est motus continuus sed discretus, quamvis inadæquatè sumpta, prout præcisè dicit desinere esse in prædicto puncto per ultimum *esse*, fiat præcisè in instanti, ut infrà dicemus, Secunda vero mutatio est motus continuus, & mensuratur tempore Angelico, continuo tamen, modo infrà in hoc eodem dubio explicando. Responsio.

Diluitur secunda obiectio. Ad secundam objectionem respondetur, mutationem illam non esse motum localem, sed solùm esse dilatationem, seu extensionem quandam ad majorem locum reductivè pertinentem ad motum continuum, quamvis propriè non habeat rationem prædicti motus, ex eo quòd necessariò petit esse à loco in locum, modo explicato.

§. II. *Assertio posterior ex Angelico Præceptore accepta.*

36. Secunda assertio. Dicendum est secundò, continuitatem æquivocè talem tam secundùm se, quam in collatione ad continuitatem corporum, & convenientẽ motui locali Angelico, consistere in diversis contactibus diversorum locorum, quod modo continuè, successivè, & sine interpolatione se habentibus, seu in hoc; quod Angelica operatio jam dicta, formaliter immanens, & virtualiter transiens, sit talis conditionis, quod in diversis locis paulatim, & successivè, ac sine interpolatione, seu sine intermedia quiete aliquid producat: ita ut quantum desinit operari in illo loco à quo discedit, seu quantum desinit esse in illo, tantum acquirat paulatim, & per partes de novo loco: ac proinde prædicta actio, in qua constit ejus motus sit talis conditionis, ut in locis partialibus: quæ per partes acquirit, producat distinctos effectus aliquo modo partiales, & constituentes respectu totius motus effectum adæquatum aliquo modo unum, & totalem.

Eluideatur assertio. Explicatur assertio. Etenim in ea consulto dicimus, continuitatem motus localis Angelici consistere in hoc, quod ejus operatio, formaliter immanens, & virtualiter transiens, sit talis conditionis, ut habeat ea, quæ in assertione continentur: ut denotaremus: prædictam continuitatem convenientem motui locali Angelico non se tenere præcisè ex parte locorum, aut effectuum materialium, passionumvè itidem materialium, quæ ab Angelo per illam operationem causantur, sed tenere se ex parte ipsius actionis, ita ut illi sit intrinseca; quamvis necessario connotet diversa loca pluresque effectus

effectus, & passiones causata ab eadem operatione Angelic. Quoniam si prædictus motus esset continuus præcisè per hoc, quod spatium, aut effectus causati ab Angelo essent inter se continui, non haberetur hinc continuitas in motu; sed solùm in spatio, aut in effectibus illis causatis ab Angelo.

Sicut etiam data opera asseruimus, quod prædicta actio formaliter immanens, & virtualiter transiens versetur circa diversa loca sine interpolatione, seu sine intermedia quiete. Nam hoc ipso, quòd circa illa Angelus operetur media interpolatione,& quiete interrumpitur motus, & evanescit illius continuitas. Et similiter speciali ratione diximus, quod quantum Angelus per partes desinit esse,& operari in loco, à quo discedit, tantùm etiam,& per partes acquirat de loco denuo, in illoque operetur:vt per hoc speciale quoddam discrimen,quod inter motum localem, & discretum Angeli ex vna parte, & continuum ex alia versatur denotetur.

37. Tandem maturè addimus in prædicta assertione,quod actio (intellige saltem totalis,sive totaliter exercita, in qua consistit motus Angelicus, sit talis conditionis,vt in locis partialibus, quæ per partes acquiruntur, attingantur per eam plures effectus aliquo modo partiales, & constituentes effectum aliquo modo vnum,& totalem. Nam etsi prædicti effectus in *esse* entis sint totales, imo & diversæ speciei; attamen in *esse* effectuum successivè,& sine interpolatione acquisibiliū constituunt effectum adæquatum respectu prædictæ operationis,qui sit aliquo modo vnus,& aliquo modo totalis:vnus quidem vnitate successionis,absque interpolatione aliqua huius post illum, & sic de reliquis;totalis verò, quatenus dicit collectionem successivam,saltem quodammodo vnam coalescentem ex prædictis effectibus sic successivè, & sine interpolatione factis; & ex tot effectibus, qui ad terminandum totum illum motum factum v.g. per integram leucam desiderantur. Et ita prædicti effectus censentur in hoc ordine quodammodo partiales, & solo numero distincti per distinctionem numericam aliquomodo partialem, quamvis alias in *esse* rei possint multoties esse omnino totales, imo & specie distincti, vt statim magis explicabitur. Vnde per hanc specificam distantiam in *esse* rei non interrumpitur, aut discontinuatur motus Angelicus:quia connotantur ab eo,nisi formaliter loquendo,quatenus constituunt vnum & eundem quodammodo effectum totalem, & adæquatum in ordine iam dicto, & vt in eodem habent solùm numericè quodammodo partialiter distingui.

Explicatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo vbicationum materialium, quas mobile corporeum in toto (vt sic dicamus)discursu sui motus per integram leucam acquirit. Nam etsi singulæ ex illis in *esse* entis,& quantum est de se, sint quid completum, & propterea mobile posset sistere in quavis vbicatione determinata, & quælibet ex illis vbicationibus determinatis pertineat per se ad prædicamentum *vbi*,ac proinde sit quid completum: nihilominus in *esse* successivè, & sine interpolatione acquisibilium,seu,vt sic loquamur, in *esse* pertransibilium, constituunt vnum & eundem effectum in hoc ordine,qui sit quodammodo vnus vnitate successionis absque interpolatione, & sit simul totalis, id est, petens necessario tantam copiam vbicationum quarum vna post aliam acquiratur, quanta est necessaria ad hoc,vt totum illud spatium vnius leucæ percurratur:& prædictus effectus totalis ad hoc,vt integrè possit illum motum terminare,exigit componi ex omnibus illis vbicationibus,ipsæque respectu illius sunt partiales (saltem aliquo modo) & solo numero partiali distinguuntur: ac tandem quævis ex eis sic sumpta exigit consortium alterius, ut adæquatam illam præsentiam, unam unitate successionis jam dicta, componat, aut quasi componat.

Assertio ergo sic explicata apertè colligitur ex locis,tam in hoc dubio,quàm in præcedenti adductis,necnon ex illis, quæ *dubio* 8. adducemus, & peculiariter *ex* 1.*ad Annibaldum dist.* 37.*qu.*2.*art.*1. *ad* 3.*& ad* 4.cujus verba in hoc dubio §.*vltimo* adducemus necnon *ex articulo* 1.*huius q.* vbi S.Doctor constituens motum localem Angeli in diversis contactibus diversorum locorum, sic ait:*Potest tamen in huiusmodi contactibus continuitas quædam inueniri: quia, vt dictum est nihil prohibet Angelo assignare locum diuisibilem per contactum suæ virtutis: sicut corpori assignatur locus diuisibilis per contactum suæ magnitudinis. Vnde, sicut corpus successiuè, & non simul dimittit locum in quo priùs erat & ex hoc causatur continuitas in motu locali eius:ita etiam Angelus potest dimittere successiuè locum diuisibilem, in quo priùs erat: & sic motus eius erit continuus.* In quibus verbis satis apertè in successione contactuum explicata constituit continuitatem motus Angelici. 38. Probatur assertio ex D. Thoma.

Potestque ratione ex eodem S. Doctore deprompta probari, & explicari magis in hunc modum. Quoniam continuitas motus Angelici non potest consistere in hoc, quòd una pars formaliter talis prædicti motus, & divisibilis formaliter in semper divisibilia correspondeat uni parti spatij,& altera pars itidem formaliter talis, & modo nuper dicto divisibilis correspondeat alteri parti spatij,ac proinde ita ut in prædicto motu, & operatione, in qua consistit, detur extensio formalis prædictarum partium, & compositio ex his diversis partibus formaliter talibus unitis aliquo indivisibili, seu termino communi:tum, quia alioqui (ut docet D. Thomas *artic.*1. *huius quæst. in solut. ad* 1.)hæc continuitas non esset æquivoca respectu corporum, & Angelorum, sed univoca. Tum etiam, Quia,ut loco citato inquit idem S. Doctor, jam Angelus esset in loco per commensurationem cum illo,sicut corpus:siquidem ratio, qua Angelus esset in loco, nempe prædicta operatio, esset omninò commensurata loco, sicut in corporibus accidit: & ideò etiam Angelus esset in loco commensurativè, & moveretur etiam continuò per continuitatem commensuratam eidem loco. Tum denique. Quia cùm prædicta actio sit formaliter immanens, & eo ipso spiritualis, non potest habere hanc molem, & extensionem formalem partium formaliter talium, divisibilium in semper divisibilia, & unitarum prædicto termino communi. Ratio etiam fundamentalis. D. Thom.

Quare actio adæquata, in qua motus Angelicus consistit, non erit continua continuitate (ut sic dicamus) molis, & faciente propriè loquendo extensionem, sed continuitate, quæ sit propria contactus virtutis, ut distinguitur ab aliis rebus. Hæc autem sita est in hoc, quòd, ut est actio virtualiter transiens, habeat continuatè diversos contactus virtutis circa diversa loca, seu operetur continuatè circa ipsa, id est,sine interpolatione, ac sine intermedia quiete, necnon paulatim, sive successivè,& per partes:ita ut quantum desinit operari circa partem loci, quem deserit, tantum operetur circa partem loci quem per partes etiam acquirit: ac proinde(ut in assertione dicebamus) prædictus

prædictus motus consistet in actione quadam, quæ sit talis conditionis, ut in locis partialibus, quæ per partes acquirit, producat distinctos effectus aliquo modo partiales, & constituentes respectu totius motus effectum adæquatum aliquo modo unum & totalem. Nam prædicti contactus in ratione contactuum formaliter sumptorum solo numero partiali, aut quasi partiali distinguentur (ut nuper dicebamus) ideoque ex eis, continuate in sensu explicato se habentibus, resultabit una (saltem quodammodo) collectio prædictorum contactuum, quæ sit una modo dicto, unitate successionis continuatæ, id est, sine interpolatione, & sine intermedia quiete exercitæ: singulique contactus erunt formaliter indivisibiles: & ita ex illis, quippe virtualiter transeuntibus, resultabit una saltem quodammodo actio, quæ habeat conditiones in consequenti huius ultimæ consequentiæ recensitas.

39. Confirmatur & explicatur. Confirmatur, & magis declaratur. Nam etsi quando Angelus per diversos realiter contactus est successivè, & sine interpolatione in toto aliquo loco adæquato denuo acquisito, tunc possit contingere, quod isti contactus, istæque diversæ operationes sint completæ, aut distinctæ speciei in *esse* entis; non tamen formaliter in *esse* contactus, & rationis essendi in loco successivè, & sine interpolatione; sed sic sumpti ad summum distinguentur numero, saltem quodammodo partiali, eruntque quid (saltem aliquo modo) incompletum: ergo tunc prædicti contactus constituent unum quodammodo contactum adæquatum, qui sit unus unitate successionis iam dictæ, sitque media hac successione sine interpolatione, modo dicto, continuus: ac proinde continuitas illius, seu continuitas motus Angeli in eo consistentis, sita erit in hoc quod dicat collectionem prædictorum contactuum continuatam circa diversa loca ratione immediatæ successionis sine intermissione, & interpolatione unius post alium, & eo modo, quo in assertione dicebamus.

Antecedens probatur. Quia ad has operationes, hosque contactus, ut formaliter contactus, & rationes essendi in loco successivè, & sine interpolatione, per accidens est, quod producantur per illos effectus diversæ speciei, ut puta si Angelus in una parte loci producat lucem, & in alia motum localem, aut in una parte motum localem rectum, & in alia circularem: per se autem, quod mediis illis contactibus, & operationibus trahatur substantia Angeli immediate præsens toti illi loco per partes, successivè, & sine interpolatione. Hoc autem fit, sive per operationes, & contactus diversæ speciei, sive eiusdem. Et ita prædicti contactus formaliter in *esse* contactus, & rationis essendi in loco successive, & sine interpolatione, non distinguentur specie, sed ad summum numero, & non qualicumque, sed aliquo modo partiali: siquidem hoc ipso, quod Angelus intendat motum successivum, & sine interpolatione per totam leucam, tunc quivis ex illis contactibus, ut efficaciter subsecutus ex illa intentione, eget consortio alterius, & est quid incompletum quodammodo in ordine ad contactum adæquatum totius leucæ.

Ex quo prima consequentia primi enthymematis huius confirmationis satis liquet. Nam hoc ipso, quod singuli ex istis contactibus sint quid (modo insinuato) incompletum in ratione contactus continuati, id est, successivè, & sine interpolatione, ac modo dicto subsecuti post alium, & secundum hanc rationem distinguantur solo numero, saltem quodammodo partiali, oportet, ut constituant unum aliquo modo contactum adæquatum qui sit unus unitate, & continuitate successionis, iam dictæ, seu unitate, & continuitate successionis contactuum, modo explicato non interpolatæ.

Ex quo etiam secunda consequentia constat. Nam hoc ipso, quod prædictus contactus, modo insinuato, unus, & continuus per hanc continuitatem, sita erit unitas, & continuitas illius, ac proinde & motus localis Angeli in prædicto contactu adæquato, consistente in hoc quod dicat collectionem prædictorum contactuum circa diversa loca continuatam, ratione immediatæ successionis iam dictæ sine interpolatione unius partialis, aut quasi partialis contactus post alium, & modo in assertione explicato.

Confirmatur adhuc. Nam Angelus potest moveri continuo, ut ex prima assertione habetur, per continuitatem æquivocam, tam secundum se, quàm in collatione ad continuitatem motus corporei: & hæc continuitas debet esse elevata supra continuitatem motus corporei, & corporum, ratione elevationis Angeli, & sui motus supra corpus: ergo debet esse continuitas motus dominantis supra locum corporeum, & cum sibi activè subiicientis, & continentis. Quare cùm hæc solum possit esse continuitas propria contactus virtutis, ut distincta ab aliis: quia hæc sola continuitas subiicit sibi continuitatem loci, oportet, ut hæc & non alia debeat concedi motui Angelico. Ergo cum ista, ut distincta à qualibet alia continuitate, solum possit consistere in unitate, & continuitate iam explicata: fit inde, ut continuitas motus localis Angelici in ea solum possit consistere. 40. Confirm. 2.

Confirmatur tandem. Nam eo proportionali modo, quo conceditur Angelo divisibilitas partium respectu loci, & motus localis, & tempori Angelico continuitas, & divisibilitas partium, debet etiam motui locali eiusdem Angeli divisibilitas; & continuitas designari; quia mobile motus, & tempus debent proportionari: at illis duobus prioribus non tribuitur divisibilitas formalis partium formaliter talium, & divisibilium in semper divisibilia, sed solum eminens: ergo nec mortui: ac proinde tantum ei tribuetur divisibilitas, & continuitas iam assignata: quia hæc solummodo potest esse eminens, propriaque motus Angelici, consistentis in contactu virtutis elevato, & subiiciente sibi locum. 41. Ultima.

Minor in qua est difficultas, probatur, in primis quoad ipsum mobile, scilicet Angelum. Quoniam, ut bene notavit D. Thomas *art. 1. huius quæst. in solut. ad 1.* dum dicitur Angelum motum continuo motu per aliquod spatium, esse partim in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*, tunc hæc multiplicitas partium non refertur ad Angelum, sed ad spatium, & eius partes, ad effectusque in his partibus productos. Et ita sensus est, quod totus Angelus sit in parte loci habentis rationem termini *à quo*, & in parte loci denuo acquisiti, quique comparatur cum Angelo per modum termini *ad quem*: quia Angelo repugnat quævis multiplicitas partium substantialium. D. Thom.

Et deinde eadem minor quoad tempus Angelicum continuum probatur. Quoniam etsi in hoc tempore mensurante operationes Angelicas possent distingui plures operationes sibi immediatè succedentes, quia hæc pluralitas non repugnat actionibus Angelicis, sicut repugnat pluralitas successiva, si sit substantialis, & in ipsa substantia Angelica ac proinde etsi dentur etiam ibidem plures durationes mensurantes intrinsecè prædictas operationes alias completas: nihilominus, ut hæ constituant

constituant quodammodò unum & idem tempus continuum, non sunt inter se continuatæ per aliquem terminum communem ipsas nectentem: ac proinde nec habent formalem continuitatem partium divisibilium in semper divisibilia, seu extensionem propriam formalem successivam: quia hæc pugnat cum spiritualitate ipsarum; sed eatenus dicuntur tempus continuum, quatenus duratio unius immediatè succedit post durationem alterius, & ut correspondent, ac coëxistunt nostro tempori continuo, & formaliter extenso, ut tali: & ita solum habet continuitatem eminentem.

42. Ex quo prima consequentia non difficulter, sed perspicuè colligitur. Quoniam si ad hoc ut Angelus sit partim in termino *a quo*, & partim in termino *ad quem* quoad suam substantiam, non desideratur nisi quod totus sit in parte una, & totus in alia, seu non requiritur, nisi correspondentia totius Angeli ad partem termini *à quo*, & correspondentia ad partem termini *ad quem*: quia alia pluralitas substantialis partium cum Angelo pugnat: & similiter si ad continuitatem temporis Angelici, potentis admittere multiplicitatem, & quodammodo partialitatem, non requiritur unio partium per aliquem terminum communem, nec divisibilitas earum in semper divisibilia, ac proinde nec extensio formalis illius propriè dicta, sed tantum quod illæ durationes sibi immediatè, & absque interpolatione succedant, & quod intrinsecè connotent correspondentiam ad tempus continuum, ut tale: ita etiam proportionali ratione in prædictis contactibus, quibus non repugnat multiplicitas, saltem quodammodo partialis, quibusque Angelus movetur localiter; sufficiet ad continuitatem prædicti motus in eis consistentis, quòd tales contactus sibi immediatè, & absque interpolatione ac modo dicto succedant circa diversa loca, & quod ex eis coalescat collectio jam explicata contactuum adæquatè successivè, & absque interpolatione correspondentium locis iam dictis, ut in assertione ista explicatum est.

Consultò autem, loquentes de unitate prædicti motus, & adæquati contactus, in quo consistit, diximus multoties, esse (saltem quodammodò vnum, & ibi esse plures contactus saltem aliquo modo partiales: ut abstraheremus ab illa quæstione, an constituatur ex illis unus per se contactus simpliciter unus? & an ibidem sit simpliciter ratio partis in contactibus partialibus? Nam hoc facilè ex his quæ N. Compl. *in sua Logica disp.* 13 *n* 58. docent, colligi potest, & in præsenti solùm volumus, non esse ibidem purum aliquod aggregatum per accidens, non habens aliquam unitatem, quale esset aggregatum plurium mutationum interruptarum media quiete, quæ non constituerent mutationem totalem quodammodo unam. Sicut etiam, dum dubio sequenti dicemus, motum discretum Angeli constantem ex duabus operationibus instantaneis Angelicis esse unum, non decidimus, illam unitatem esse tantam, ut pertingat ad unitatem per se, sed esse saltem unitatem secundùm quid, id est, non purum quoddam aggregatum per accidens plurium mutationum per intermediam quietem intersecatarum. Quemadmodum, dum solet dici, baculum, cuius medietas sit in aëre, & alia medietas in aqua, esse in uno & eodem loco formaliter, non significatur per hoc locum illum esse ita unum, ut sit unus unitate per se, sed quod sit unus ea unitate, quam potest locus formaliter sumptus habere. Utrùm autem illa sit unitas per se, seu unitas simpliciter, aut secundùm quid? ex vi prædicti modi loquendi non deciditur, sed ab hoc abstrahitur.

N. Comp.

§. III. *Obiectiones contra dicta in præcedenti assertione, & responsiones ad illas.*

Nec obest, si contra dicta in hac assertione obijcias primò, videri impossibile id, in quo tota rationis nostræ, & confirmationum illius structura nititur, nempe, quòd etsi diuersi illi contactus, siue operationes medijs quibus Angeli mouentur localiter, sint in *esse* rei completæ, aut distinctæ speciei nihilominùs in *esse* contactuum, aut rationum existendi in loco, sunt partiales & eiusdem speciei. Quoniam si in operatione essent duæ formalitates, alia, per quam produceret effectum, & alia, quæ Angelo esset ratio existendi in loco, tangendique illum, tunc illæ operationes possent esse completæ, & distingui specie secundùm priorem rationem, non vero secundùm posteriorem, & secundùm hanc vniri, & continuari, non vero secundùm illam: at non datur in ea multiplex illa formalitas: ergo, &c. Minor probatur. Quia operatio, pro vt est contactus quantitatis virtutis Angelicæ, est ei ratio essendi in loco, & non nisi quatenus operatio est, & producit effectus ad extrà, est contactus virtutis ex eo quod Angelus non vnitur loco, nisi vt agit in illum. 43. Obiectio contra rationem.

Respondetur, reuerà nullum esse inconueniens in hoc, quòd illæ operationes, & contactus in *esse* rei sint quid completum, aut distinguantur specie; non tamen in *esse* contactuum, & rationum essendi in loco. Potestque hoc explicari ex eo, quòd differentiæ propriæ loci, & motus localis, etiam continui sunt, *ante*, & *retro sursum*, & *deorsum*, ac moueri continuè, secundùm istas differentias. Constat autem, ita esse antè, vel retrò, aut sursum, vel deorsum, siue ibi producat hunc, siue illum effectum: atque adeo eodem motu moueri, siue suo motu producat hunc, siue illum effectum; dummodò semper illo motu moueatur, & sit præsens sine interruptione secundùm easdem differentias loci, ita vt motus ille v.g. semper, quamdiu durat sit sursum v.g. aut deorsum. Enodatur primò.

44. Et ad probationem in contrarium respondetur, quòd etsi operatio, secundùm quòd attingit effectum, & vt est ratio essendi in loco, pertineat ad lineam operandi: attamen intra hanc lineam debemus in illa distinguere duas istas rationes, nempe, quòd sit productio huius effectus, quatenus talis, in hoc loco, & quòd sit productio effectus, siue huius, vel illius in hoc loco, ita vt respiciat agens vt operans immediatè immediatione virtutis, & suppositi absque interruptione operationis attingentis hunc, vt illum effectum modo dicto. Et secundum priorem rationem non dicit operationem, vt partialem aut quasi partialem, & vt vna operatio vnà cum alia est ratio essendi in vno & eodem loco totali: secùs secundùm posteriorem, & ita accepta hoc modo, est ratio essendi in illo, & dicit operationem, vt vnà cum alia operatione potest constituere vnam & eamdem operationem totalem, quæ sit ratio existendi successiuè in toto loco: quia, quod formale est in operatione sic sumpta, & vt est ratio essendi in loco, tantùm est quòd sit operatio circa locum, modo in assertione dicto, & quòd sine interruptione post operationem vnam sic sumptam exeat alia actio, quæ sit eodem modo circa eumdem locum totalem: ac tandem, quòd immediatè, ac sine interruptione sequatur post priorem. Cæterùm, quod illæ operationes sint productiuæ diuersorum effectuum secundùm speciem, est ibidem de materiali, & per accidens respectu earumdem operationum, vt sunt rationes vniendi

uniendi successivè, & modo explicato Angelum illis locis.

Aliter sit satis.

Adde, ad minùs actionem, ut est ratio existendi in loco, superaddere rationem quandam abusivam scilicet similitudinem, aut quasi similitudinem aliqualem, quam habet cum ratione essendi propria, & non metaphorica: & potest, secundum quòd addit hanc, imò & secundum proximum & formale fundamentum ejus, ut tale, esse ejusdem speciei; licèt non secundùm quòd præcisè est operatio: quia licèt possit fundari in hac actione distinctæ speciei ab alia, attamen causa adæquata ejus non est operatio, ut hæc secundum speciem, sed vel hæc, vel alia ex jam explicatis: atque adeò fundamentum illius, ut formaliter fundamentum, habebit esse ejusdem speciei.

45. Illustratur exemplo posterior enodatio.

Potestque hoc declarari exemplo risus prati fundati in *florere* illius. Quia licèt risus iste possit fundari in floribus distinctæ speciei, non tamen ita ut *florere* sit istis causa adæquata prædicti risus: ideoque risus ille queit etiam fundari in *florere* ejusdem prati floribus alterius speciei. Sicut etiam remissio peccati fit à gratia sanctificante, ut tali, & ab unione personali Verbi: quia neutra est causa adæquata illius. Ita ergo in præsenti, proportione servata, philosophari licebit.

Et ratio est eadem in prædictis. Quia tam ridere, & remissio peccati, quàm unitio, aut quasi unitio substantiæ Angeli cum loco sunt effectus veluti secundarij, qui possunt indiscriminatim (nisi aliud obest) habere plures causas sive rationes specie diversas, à quibus procedant, aut quasi procedant quia à nulla ex illis causis, sive rationibus in particulari habent oriri, ut à causa adæquata, sed ab hac, vel illa.

46. Replica contra hanc posteriorem solutionem

Neque obest, si obiicias, quòd sicut hoc ipso, quod remissio v. g. peccati sit quid consecutum, est etiam formaliter distincta ut fit secundario per unionem hypostaticam, & ut fit per gratiam, quia sic sequitur naturam eius, ad quod consequitur: ita illa unitio Angeli ad locum, ut fit per actionem distinctam, estque aliquid quodammodò consecutum ad prædictam actionem, erit formaliter distincta à se, quatenus fit per aliam operationem, quæ sit distinctæ speciei.

Responsio.

Respondetur hinc ad summum haberi, quod sicut remissio, ut est effectus secundarius reduplicativè, est formaliter distincta, ut fit per unionē personalem, & ut fit per gatiam, non tamen ipsa secundùm se: ita iuxta hunc modum dicendi, quem præcedenti addidimus, etiam illa unitio Angeli ad locum, ut est quid quodammodò consecutum ad operationem in illo loco, quippe quæ fundatur in ea, erit formaliter distincta, quatenus fit quodammodò secundariò per hanc operationem, secundùm speciem, & quatenus fit per aliam operationem diversæ speciei: non tamen quòd ipsæ unitiones secundùm se sint distinctæ speciei. At prædictæ unitiones non continuantur, nisi ut sunt unitiones secundum se, secundùm quam rationem non sunt formaliter, sive speciè distinctæ.

47. Secunda obiectio.

Neque etiam obest, continuitatem motus Angelici explicandam esse per continuitatem spatii, quod illo motu percurritur: at in hac assertione, & ratione, qua probatur, non per continuitatem spatii, sed effectuum, & operationum, sive contactuum virtutis id explicuimus: ergo, &c. Maior probatur ex D. Thoma *art.* 2 *huius q.* ubi explicans continuitatem motus localis Angelici, sic inquit: *Ordo enim prioris & posterioris in motu continuo est secundùm ordinem prioris, & posterioris in magnitudine*, ut dicitur *in 4 Physicorum*.

C Non sat erit, si dixeris, quòd semel explicata continuitate motus per contactus diversos virtutis circa diversa spatia, efficientes unum & eumdem contactum virtutis adæquatum, satis explicatum manebat, prædicta spatia esse partialia, & constituere unum spatium adæquatum, & continuum, sicut & ipsi contactus.

Solutio.

Refutatur ab adversariis.

Nam contra hoc est, quòd isti contactus diversi non constituunt unū & eumdem contactum adæquatum habentem continuitatem, nisi spatium sit
D continuum, constans ex diversis partialibus spatiis, tuncque continuitas contactuum desumitur ex cōtinuitate spatii: ergo potiùs ex continuitate spatii, quam operationum, & contactuum debebit unitas, & continuitas motus Angelici explicari. Antecedens probatur. Nam si Angelus in prima quarta parte leucæ existens contingat immediatè, & successivè tertiam partem eiusdem leucæ, & quartam, non contingendo secundam quartam partem eiusdem leucæ, tunc dantur prædicti contactus diversi successivè, & immediatè se habentes: & tamen, quia spatium illud non est continuum collatum
E cum illo modo, quo percurritur ab Angelo, ideo ibidem non est unus, & continuus contactus, seu motus continuus: quandoquidem, sicut ad motum localem locus, sic ad motum localem unicum unicus locus, & ad motum localem continuum locus, & spatium continuum desideratur.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia esto, ex successione immediata horum contactuum absque interpolatione sequatur, continuo percurri illud spatium, & prædictum spatium esse cōtinuum: attamen hoc à posteriori non à priori deducitur. Siquidem, ut ex D.
F Thoma dicebamus, continuitas motus, seu ordo prioris, & posterioris in motu est secundùm ordinem prioris, & posterioris in magnitudine: atque adeo hic à priori continuitas motus localis, seu horū contactuum virtutis, in quibus ipse consistit debet accipi, & congruentiùs per hoc explicatur.

48. Respondetur ad obiectionem.

Respondetur, admittendo solutionem traditam. Et ad impugnationem contra eam patet ex suprà dictis, locum Angelicum dici unum & eumdem, ex eo quod uno & eodem motu pertransibilis est: sicut etiam dicitur continuus ex eo, quod uno &
G eodem motu, unoque & eodem contactu virtutis adæquato potest pertransiri. Quia, ut *dubio* 7. & 8. præcedentis disputationis dicebamus; locus diffinitivus Angelicus habet formalizari in sua ratione formali, atque adeò in unitate, & continuitate, per rationem formalem Angelicam essendi in loco. Et ita formaliter loquendo, illud spatium Angelicum erit unum formaliter, & continuum, quod est pertransibile per unam dumtaxat potentiam operativam, & Angelicam, per unamque actionem adæquatam. Et propterea ex D. Thoma *q. præcedenti art.* 1. dicebamus, quod quidquid comparatur ad unam potentiam operativam Angeli, determinatam saltem per unam operationem adæquatam,
H comparatur ut unum. Unde ad explicandam continuitatem motus localis ex continuitate loci, quod percurritur, non potuimus uti meliori via, quàm explicando illum per id, quod formalizat prædictum locum in ratione loci diffinitivi, ac proinde in ratione unius, & continui, nempe per unitatem, & continuitatem prædictorum contactuum circa diversa loca partialia denuo acquisita, & constituentium, modo dicto, unum & eumdem contactum adæquatum, qui sit unus unitate successionis immediatæ unius contactus partialis iam explicati post alium, absque aliqua interpolatione.

D. Thom.

Et ad impugnationem contrarium dicendum est 49.

Vindicatur solutio tradita inter argumendum. est, verum esse, quòd non posset dari continuitas motus Angelici, si spatium, non quidem in *esse* rei, sed in *esse* pertransibilis, non sit continuum: siquidem, vt dicebamus, ratio formalis suæ continuitatis desumitur ex ratione formali continuata, quæ est in Angelo, scilicet ex eo, quòd sit pertransibilis per contactum adæquatum, & continuum iam dictum. Vnde falsum est id, quod in secunda parte antecedentis contenti in hac impugnatione dicitur, scilicet continuitatem motus localis Angelici desumi ex continuitate spatij tanquam ex prima, & formali radice. Nam potiùs è contrà in loco diffinitiuo Angelico res se habet, quamuis in loco corporum, vt talis prædicta continuitas motus corporei possit desumi à prædicto loco, vt habenti aliquo modo rationem radicis continuitatis eiusdem motus. Neque oppositum huius voluit D. Thomas in verbis relatis in hac secunda obiectione ex ipso. Quia continuitas motus localis Angelici infert continuitatem sui loci, & subijcit sibi locum continuum: & propterea dicitur, ordinem prioris, & posterioris in motu locali continuo eiusdem Angeli esse secundùm ordinem prioris, & posterioris magnitudine, id est, correspondere ordini prioris, & posterioris inuento in ipsa magnitudine, non tamen, quòd prima radix huius ordinis sit prædictum spatium: alioqui Angelus non esset in eo, subijciendo sibi prædictum spatium, & secundùm modum ipsius Angeli? sed secundùm modum loci: atque adeò Angelus esset ibi commensuratiuè ad locum, vt in corporibus contingit: & continuitas sui motus esset omninò commensurata continuitati loci, vt in motu corporum accidit: quia continuitas prædicti motus quodammodò oriretur, vt à prima radice, à continuitate loci. Constat autem, hoc derogare modo eleuato, quo Angelus est in loco, & moueretur per illum hincque non colligi vnitatem æquiuocam conuenientem motui Angelico respectu corporum, sed vniuocam.

Vnde ad formam huius impugnationis concesso antecedenti quoad priorem partem, debet negari quoad posteriorem. Et ad probationem in contrarium dicendum est, Angelum, qui mouetur eo modo, qui in hac probatione continetur, mouendum esse ratione vnius & eiusdem contactus adæquati, constantis ex diuersis contactibus partialibus, successiuè, & immediatè, ac sine interpolatione se habentibus, ac proinde constituentibus vnum motum, vnumque contactum continuum: tuncque spatium, adhuc vt illo modo percurritur ab Angelo, esset continuum in collatione ad eumdem Angelum.

Explicatur. Potestque hæc continuitas motus in prædicto euentu explicari, & magis confirmari ex eo, quòd cùm ibi sit transitus ille Angelicus, incipiens à desertione secundùm partes, & successiua primæ quartæ partis leucæ, & acquisitione proportionali, non quidem secundæ quartæ partis eiusdem leucæ (siquidem hanc, vt supponitur, Angelus non percurrit) sed tertiæ partis eiusdem leucæ: oportet, dari ibi verum motum localem, cum detur transitus successiuus à loco in locum. Cumque prædictus motus non sit discretus, vt ex dicendis dubio sequenti patebit, oportet, vt sit motus continuus: quandoquidem motus localis Angelicus adæquatè diuiditur in continuum, & discretum. Ex quibus ad confirmationem eiusdem obiectionis satis patet.

50. *Replica.* Nec obest, si vrgeas ex D. Thoma *in hac quæst. art.* 2 constituente discrimen inter motum continuum Angeli, & discretum eiusdem, quòd in isto non est necessarium pertransire medium, sed potest fieri transitus de extremo ad extremum sine transitu per medium, secus verò per illum: ergo hoc ipso quod Angelus impertransitam relinquat partem medi m inter terminum *à quo*, & partem extremam termini *ad quem*, non mouebitur continuè.

Enodatur. Respondetur enim, S. Doctorem solum velle, quòd in motu discreto nulla ratione pertranseatur medium, quatenus medium est: quia totum illud loci, quod est à termino *à quo* vsque ad extremam partem termini *ad quem*, comparatur per modum vnius extremi simul acquirendi; non vero per modum medij, & partis extremæ, ita vt ex aliquo medio, & per aliquod medium deueniendum sit ad prædictam partem extremam. Et ideò, siue totum hoc spatium simul percurratur ab Angelo, siue aliquid illius relinquatur impertransitum, & extremam partem eiusdem spatij solum acquirat, tunc totus locus, aut talis pars præcisè comparatur vt extremum. Cæterum in motu continuo in eo interuallo, quod intercedit inter terminum *à quo*, & extremam partem termini *ad quem*, semper debet signari aliquod medium, & extrema pars & ex medio ad extremam partem deueniendum est. Vnde, quod Angelus relinquat ibi aliquod medium impertransitum, non arguit, quod transeat de extremo ad extremum, quod D. Thomas negat motui locali continuo Angelico; sed quod transeat ad extremum per medium: quamuis non omnia media, quæ in *esse* rei sunt talia sint ibi, & exerceant rationem mediorum respectu illius motus Angelici, sed aliqua ex illis possint sic haberi respectu prædicti motus, ac si non essent ibi. Vnde ratione huius intersecationis (vt sic dicamus) mediorum, non ob id spatium illud desinet esse continuum in ratione spatij, vt pertransibilis. Et propterea plures ex Thomistis, vt Caietanus *in hac qu. art.* 1. & Bannez ibidem, necnon Zumel ad prædictum articulum q. 3. docent, adhuc tunc motum Angelicum esse continuum. *Caietanus. Bannez. Zumel.*

§ IV. *Corollaria ex dictis notatu digna.*

51. *Consectarium primũ contra Suarez.* Ex dictis ergo infertur primò, non ita benè Suarez *in sua Metaphysica disp.* 40. *sect.* 8. tribuisse motui Angelico continuitatem partium formaliter divisibilium, quæ suo termino communi, & indivisibili sint vnitæ, quæque proinde constituãt propriè extensionem formalem, & cõtinuam, non obstante quòd prædictus motus recipiatur in Angelo tanquam in subiecto. Quia hæc continuitas, & extensio (inquit Suarez) non est quantitativa, ex eo quòd ad hanc non sufficit habere partes extra partes successivè, sed insuper requiritur habere illas ex propria natura impenetrabiles inter se: motus autem Angeli non sic, sed pro libito eas habet: siquidem sicut Angelus successivè acquirit locum, ita potest pro suo libito acquirere totũ illum simul, si sit cõtentus intra sphæram suæ activitatis.

Ex dictis igitur satis constat, non ita benè quoad hoc Suarez dixisse. Nec ratio quam pro se adducit conuincit id, quòd ab eodem intenditur. Nam ex illo capite non desineret illa extensio esse quantitatiua. Nam hoc ipso, quod motus Angeli esset formaliter continuus, & extensus per prædictam continuitatem, postularet ex propria natura partes impenetrabiles inter se in ordine ad tempus: quandoquidem de ratione motus continui, ut formaliter continui; est tales partes exigere: & propterea, ut *in hac eadem disput. num.* 137. dicemus, non potest dari motus localis continuus, qui

qui sit in instanti: ac proinde ex hoc capite non esset cur extensio illa continua talis motus non sit quantitatiua.

Neque obest id, quod in suum fauorem addit idem Author, nempe, partes illius motus non esse impenetrabiles ex natura sua in ordine ad tempus: ex eo quòd est liberum Angelo acquirere totum illum locum simul, & sine successione. Non igitur hoc obest. Quia etsi sit liberum Angelo acquirere prædictum locum simul, si acquirat ipsum alio genere mutationis; non tamen si acquisitio illa fiat per motum continuum. Et ita extensio illa partium diuisibilium in semper diuisibilia, reperta in motu locali Angelico, semper erit in prædicto motu continuo extensio partium ex natura sua impenetrabilium in ordine ad tempus.

51. Consectarium secundum contra Iuniorem. Fit secundò, quòd etiam non ita bene asseruerit quidam Iunior, alias doctissimus, continuitatem motus Angelici recepti in ipso Angelo esse extentionem formalem partium diuisibilium in semper diuisibilia, & suis terminis communibus vnitam, non tamen ob id repugnare Angelo prædictam continuitatem, aut talem extentionem esse quantitatiuam: cuius rationem reddit Quia ad hoc, vt aliqua extensio sit proprie quantitatiua, non sufficit, quòd habeat partem extra partem, sed vlteriùs requiritur ipsam extentionem non esse modum alicuius naturæ accidentalis, sed naturam accidentalem habentem pro effectu primario tale *esse* extensum: quandoquidem modus naturæ nō constituit per se naturam, siue substantialem, siue accidentalem, cuiusmodi est quantitas propriè sumpta, sed reducitur ad naturam, cuius est modus. Sicuti propter defectum huius conditionis, nec latitudo intensiua qualitatis, nec velocitas motus est propriè quantitas; quamuis vtraque importet suo modo extensionem partium: & proptereà vtraque potest reperiri in Angelis. Vnde, quia extensio partium in motu Angeli non est naturæ accidentalis, sed modus quidam ipsius motus, quippe quæ non dat immediatè, & per se aliquod *esse* accidentale substantiæ, sed modificationem, & determinationem motus, idcirco non est quantitas propriè sumpta, neque est inconueniens, quod reperiatur inhærenter in Angelo.

Impugnatur prædictum. Ex dictis ergo liquet, non ita rectè Iuniorem prædictum quoad hoc dixisse. Quia adhuc dato, prædictam continuitatem, & extensionem non esse quantitatiuam; nihilominùs nequit in Angelo intrinsecè, seu inhærenter reperiri: quia latitudo partium extra partes, quarum quælibet sit diuisibilis formaliter in semper diuisibilia, petit subiectum diuisibile: quoniam accidens proportionatur suo subiecto, & èconträ. Vnde, quia Angelus est intellectualis, & indiuisibilis formaliter, ideò singulæ eius intellectiones sunt sic indiuisibiles. Adde, intellectionem Angeli virtualiter transeuntem, ac proinde connotantem eius voluntatem efficacem, esse motum localem ipsius: quia Angelus, quippe naturæ purè intellectualis, solùm potest habere operationem præcisè pertinentem ad ordinem intellectualem, nempe *intelligere*, & *velle*. Constat autem, intellectionem, & volitionem Angelicam non constitui partibus, quarum quælibet sit formaliter diuisibilis in semper diuisibilia.

53. N. Compl. Deinde, Quia (vt optimè ostendunt N. Complut. *in sua Logica disput.* 13. *à n.* 28 *& in lib. de Generat. disput.* 5. *à n* 31. & deinceps) proprius effectus formalis quantitatis est tribuere extensionem partium formaliter diuisibilium in semper diuisibilia, si talis quantitas sit continua: sicut *esse* album est effectus formalis albedinis: ergo sicut nulla res potest esse formaliter alba, in qua non est albedo: ita nihil potest inueniri formaliter extensum per prædictas partes, nisi formaliter ratione quantitatis.

Non fauent ei exempla. Nec duo illa exempla de latitudine intensiua qualitatis, & velocitate motus intentum conuincunt. Nam in primis latitudo intensiua qualitatis non dicit modum aliquem formaliter diuisibilem in semper diuisibilia; sed est modus quidam indiuisibilis formaliter, & virtualiter solùm diuisibilis, vt latè ostendunt prædicti N. Complut. *in lib. de Generatione disputat.* 4. *num.* 14. & deinceps. Deinde, velocitas motus, si iste fuerit corporeus, ex se dicit extensionem formalem partium: quia affert, siue inuoluit aliquod esse successiuum pertinens ad prædicamentum quantitatis, vt constat ex his, quæ ijdem Complut. *disputat.* 21. *à num.* 29. & deinceps tradunt. Si autem prædictus motus fuerit spiritualis, tunc velocitas in illo non dicit hanc extensionem formalem partium diuisibilium in semper diuisibilia; sed ad summum plures operationes, quarum quælibet sit formaliter indiuisibilis, & vna immediatè, & sine interpolatione succedat post aliam: ita tamen, vt omnes illæ simul sumptæ, & versantes circa eundem locum v.g. vnius leucæ, correspondeant minori, & breuiori tempori nostro, quam correspondeant aliæ similes operationes partiales versantes etiam circa locum non minùs extensum, nempe circa vnam leucam.

Fit tertiò, non ita benè Suarez *disputat.* 40. *sua Metaph. sect.* 1. *num.* 11. necnon *disputat.* 51. *sect.* concessisse in Angelo vbicationem ex natura rei distinctam ab ipso, & ab eius operatione ita vt prædicta vbicatio habeat partes formaliter diuisibiles in ordine ad spatium, & ex natura rei distinctas, adhuc dum Angelus permanenter est in loco. Et rationem reddit. Quia Angelus potest pro sua libertate relinquere præsentiam ad vnam partem spatij, & retinere eam quoad aliam Addit tamen, hinc non sequi, hanc præsentiam esse quantitatiuam aut non posse esse in Angelo: quia suæ partes non sunt distinctæ ad modum partium quantitatiuarum, hoc est, ita vt diuisæ inter se possint consistere à parte rei. quia idem Angelus non potest simul habere duas præsentias, quæ non sint inter se continuæ, & vnitæ. 54 Consectariū tertium cōtra Suarez.

Refutatur eius dictum. Ex dictis igitur hoc manet impugnatum, vt intuenti patebit. Potestque ampliùs eius impugnatio elucidari ex eo, quòd si præsentia, & vbicatio ista habeat partes permanentes formaliter diuisibiles in semper diuisibilia, quarum vna sit extra aliam, & in ordine ad totum, & in ordine ad locum, nequibit recipi in subiecto indiuisibili carente partibus eodem modo distinctis: alioqui partes huius præsentiæ essent extra subiectum, cui inhærent.

Confirmatur. Quia ideò substantia materialis formaliter indiuisibilis potest recipere extensionem partium quantitatiuarum, quia est capax extensionis, & per quantitatem redditur extensa: at Angelus est incapax extensionis, & præsentia, seu vbicatio ista non est capax extendendi eius substantiam: ergo, &c.

Deinde Quia si prædicta præsentia, & vbicatio habet hanc extensionem, non esset cur Angelus non esset in loco per commensurationem cum illo, scilicet, ita vt esset totus in toto, & pars in parte: quia prædicta præsentia sic commensuratè correspondet loco: & quoad hoc; quod est locatum

locatum commensurari, vel non commensurari loco, attenditur ad rationem formalem essendi in illo. Et ideo D. Th. *art. 1. huius q.* inquit, motum Angeli posse esse commensuratum loco, ac proinde nec rationem essendi in illo esse illi commensuratam, si semel Angelus habet prædicto loco non commensurari.

D. Thom.

§. *V. Opposita sententia cum suis fundamentis, & solutionibus.*

55. *Opposita sententia. Herb. Gregor. Valesf. Herb.*

Contrariam sententiam, scilicet, Angelum non posse moveri motu continuo, ac proinde nec in motu esse continuitatem a nobis *assertione 2.* explicatam, tenuit quidam Herb. *in 1. dist. 8. q. 4* ut refertur in margine Gregorij *in 2. dist. 2. q. 6.* Vallesi. *in lib. de Sacra Philosophia c. 41.* Et pro ea solet referri Herb. *in 1. dist. 37. q. 2. art. 3.* & *in tractatu de Motu Angeli.* Et licèt omnia ferè argumenta, quæ pro hac sententia adduci possunt maneant ex dictis soluta; nihilominus maioris claritatis, & uberioris ad ea solutionis gratia breviter aliqua percurremus.

Primum fundamentum ex D. Th. desumptum Soluitur.

Probatur ergo primò ex D. Th. *in 1. dist. 37. q. 4. art. 1.* & *quodlibeto 9. art. 9.* ubi inquit motum Angeli non esse continuum.

Respondetur, S. Doctorem solùm denegare motui Angelico continuitatem formalem talis conditionis, ut sit commensurata loco, per quem Angelus movetur, ut in corporibus accidit, non verò continuitatem, quam ex eo nos explicuimus, quæque est æquivoce talis, tam respectu motus corporei, quàm secundùm se.

56. *Secundum ex ratione.*

Secundò probatur. Nam vel motus Angelicus est una dumtaxat operatio eius circa locum, simplex, & indivisibilis & non coalescens ex pluribus partialibus? Et hoc non. Tum, quia in hac non salvatur diversitas contactuum, in quibus iuxta Angelicum Doctorem consistit motus Angeli; siquidem contactus isti sunt contactus virtutis, ac proinde operationes: & ita sicut nequit saluari diversitas operationum in unica dumtaxat, eaque indivisibili, ac simplici operatione, ita nec diversitas contactuum. Tum etiam. Quia unica operatio jam dicta unico solummodò instanti discreto mensuratur, & ita nequit esse successiva: cum tamen successio ad motum localem requiratur, ut ex dicendis *dubio 7. n. 58.* constabit. Neque etiam prædictus motus poterit consistere in diversis realiter contactibus, sive operationibus immediatè. & sine interpolatione succedentibus: quia hæc successio, & immediatio unius operationis ad aliam, ad summum constitueret unum unitate successionis si essent unitæ aliquo termino communi; at hæc unio prædictarum operationum in Angelo non datur, ne sit ibi extensio propriè dicta; ergo prædictæ operationes sic succedentes non constituent unum & eundem totalem contactum, sicut neque partes temporis, aut motus corporei non constituunt unum & idem unitate successionis continuæ, nisi quia eius partes sunt unitæ termino aliquo communi.

Confirm. 1.

Confirmatur primò. Quoniam unica dumtaxat, eaque indivisibilis operatiò tribuit simul totum suum effectum formalem passo, cui inest: quia sicut est indivisibilis, & simplex, ac proinde simul secundùm se totam passo inest; ita tribuit simul totum suum effectum formalem: ergo nequit in illa ratio motus Angelici continui, & successivi consistere: quia motus iste non simul informat, aut inest; alias non haberet rationem entis continui continuitate successiva.

Confirm. 2.

Confirmatur secundò. Quoniam motus discretus nequit consistere in unica dumtaxat operatione. Et deinde, si potest coalescere ex pluribus sibi succedentibus, puta, ex illa, per quam mobile per ultimum, esse discedit à termino *à quo*, & ex ea, quæ per primum esse accedit ad terminum *ad quem*: hoc ideò est, quia motus ille rationem discreti habet, & ad hunc non desideratur unio, & nexus partium. Ergo ob oppositam rationem desiderabitur talis unio ad motum continuum, & ea non data, neque in eo continuitas dabitur: siquidem in hoc consistit distinctio & oppositio intercedens inter motum discretum, & continuum, quod in illo partes non copulantur termino communi, secus vero in isto.

57. *Evertitur fundamentũ.*

Respondetur, prædictum motum posse consistere in unica dumtaxat Angeli operatione formaliter vnica, & virtualiter multiplici: vt si vellet per vnicam actionem, & actum suæ voluntatis moveri à prima ex quatuor partibus leucæ usque ad vltimam. Et ad primam probationem contra hoc dicendum est. Tum ibi esse diuersitatem contactuum, quatenus diuersa loca contingeret: & ita hæc diuersitas (si ponatur formalis, solum debet referri ad loca: sicut multiplicitas partium non refertur ad substantiam Angeli, sed ad spatium, dum dicitur, Angelum, quando mouetur, esse partim secundum substantiam suam in termino *à quo*, partim vero in termino *ad quem*, idest, quod totus secundum substantiam est præsens parti termini *à quo*, & totus parti termini *ad quem*. Unde tunc continuitas contactus, vt se tenet ex parte Angeli, erit non solum propria contactus virtutis, vt talis, sed etiam erit virtualis. Tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur) ibidem interuenire diuersitatem contactuum, vt se tenentium ex parte Angeli, non quidem realem actualem, sed realem virtualem.

Ad secundam autem probationem dicendum est; quòd etsi operatio illa sit in se simplex, debet tamẽ tempori nostro coexistere successiuè successione formali, se tenente ex parte temporis, & successione virtuali, quæ se teneat ex parte prædicti operis. Quia cum per illam velit contingere successiuè diversa loca partialia, non potest non coexistere tempori, & non utcumque, sed coexistentia successiva, modo explicato. Et ideò exercitium prædictæ operationis unicæ sic se habet, ac si consisteret pluribus actionibus partialibus: nec explicat totam suam efficacitatem, & id, quod in illa implicatum, & involutum est, nisi in tempore, & successivè: ita ut una (ut sic dicamus) explicatio illius, per quam producit aliquid in una parte spatij, coexistat uni parti temporis, & alia alteri, quamvis omnia ista per unam & eandem simplicem entitatem causet.

58. *Alia eius eversio.*

Deinde addimus, posse etiam admitti, motum istum fieri per diversos realiter contactus virtutis, quibus Angelus per partes, & successivè contingit diversa loca: & tunc reperiri in prædicto motu continuitatem formaliter talem, prout continuitas sic sumpta distinguitur à continuitate virtualiter solummodò tali, quam diximus reperiri in illo motu, dum in eo unica duntaxat realiter operatio, unicusque realiter contactus virtutis tantummodò reperitur. Et ad probationem in contrarium dicendum est, successionem jam explicatam prædictorũ contactuum constituere unicum totalem contactũ unitate successionis, continuatè sine interpolatione in assertione secunda dictæ, etiamsi illi contactus non sint uniti medio aliquo termino communi omninò indivisibili, sed sufficere prædictam illam successionem sine interpolatione, seu talem successionem esse immediatam, & sine intermedia quiete, modo dicto in prædictæ assertionis explicatione, ad hoc ut maneant uniti, & continuati per conti-

nuationem formaliter talem ; æquivocam tamen, non univocam respectu corporum.

Responsio primæ ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem dicendum est primò, quod licèt illa operatio sit indivisibilis & simplex quoad suam substantiam, nihilominùs additur illi, non quidem non alia operatio, sed modus quidam extentionis ad novam partem loci: ad eum modum proportionalem, quo habitui scientifico secundùm suam substantiam considerato additur modus quidam extentionis, pro diversitate conclusionum, ad quas terminatur.

Secunda. Secundo respondetur ex dictis, operationem illam quamtumuis unicam, & simplicem realiter, esse eminentem, & exercitum eius propter sui eminentiam sic se habere, ac si constaretur ex diversis actionibus partialibus aut quasi partialibus: & ita non explicare totam suam vim, & efficacitatem simul, sed successivè, & modo nuper explicato: quia ad hanc explicationem adæquatam prædicto exercitio requiritur successiva connotatio diversorum locorum partialium.

68. Replica. Nec refert, si contra hanc solutionem urgeas, hinc fieri, successionem motus Angelici non ex parte illius se tenere, sed ex parte loci: ac proinde Angelum non moveri localiter intrinsecè, sed solùm extrinsecè hoc autem est falsum, ut in hac disputatione dicemus: ergo, &c. Probatur sequela. Quia ut moveatur successivè, & intrinsecè, oportet, in eo successivè aliquid addi, quod sit ipsi inhærens, quod tamen non additur, si illa actio, in qua sola consistit motus, est omninò simplex, & solum habet explicationem ejus, quod involutum in prima sui inceptione affert. Adde. Quoniam ideò Deus non mutatur intrinsecè etiamsi denuò per creationem universi sit in illo, quia ei nihil additur; sed solùm explicatur vis ejus locabilis, adestque nova connotatio universi, ergo similiter in præsenti propter proportionalem rationem.

Solutio. Respondetur enim negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quòd etsi illi actioni simplicissimæ nihil addatur in se ipsa secundùm se considerata, additur tamen ei quodammodò aliquid, ut collatæ cum suo subjecto, nempe Angelo quia illa ex se habet ab initio sui *esse* vim & efficacitatem ad tangendum diversa illa loca partialia. Attamen non se communicat formaliter Angelo, ut est ipse contactus in actu exercito diversorum locorum partialium, nisi successivè, & connotando prædicta loca. Et ideò formaliter loquendo additur Angelo aliquid virtualiter distinctum ab eo, quod priùs habebat: quia ab initio solùm identicè communicabatur illi effectus formalis illius actionis, ut habet vim, & efficacitatem per modum actus secundi ad tangendum omnia illa loca partialia: post modum verò; & successivè communicatur ei formaliter, ut in actu exercito exercet hanc vim & efficacitatem, connotatque successivè prædicta loca. Quia nec prædictus Angelus est capax accipiendi aliter prædictum effectum formalem per hanc actionem, & exercitium ejus, nec ipsa potest aliter se explicare

60 Elucidatur exemplo. Poteſtque hoc explicari sequenti exemplo. Nam juxta probabilem opinionem anima, ut est in capillis non tribuit *esse* sensitivum radicale, sed *esse* vegetativum, licèt tam *esse* sensitivum, quàm vegetativum identificentur in eadem anima: ac proinde solùm identicè informat illos secundùm hoc *esse*, non tamen formaliter. Et ita si nunc denuò anima tribueret illis *esse* sensitivum mutarentur intrinsecè, licèt solùm eis communicetur denuò gradus virtualiter distinctus ab *esse* vegetativo, non quidem denuo additus eidem animæ, sed capillis. Sic

C ergo in præsenti proportione servata, philosophandum est.

Ad id autem, quod additur, addendum etiam est ex dictis, esse disparem rationem. Quia Deo nihil additur virtualiter distinctum, & intrinsecum; sed quidquid in eo est, habet illud ab æterno, &(ut sic dicamus) veluti actuat eum totaliter: & ideo solummodo ibi desideratur extrinsecum connotatum, secùs vero in præsenti, ut explicatum est.

Ad secundam confirmationem. Ad secundam confirmationem fatemur, motum discretum non posse consistere in unica dumtaxat operatione, eaque simplici, propter illa, quæ dubio
D sequenti, & in aliis dubiis huius disputationis, dicemus; ex quibus sufficiens redditur disparitas quoad hoc inter motum continuum, & discretum: negamus tamen, ideo præcisè posse consistere in duabus operationibus partialibus, quia discretus est: quia licèt esset continuus, valeret in illis consistere. Cæterum cum hoc stat, motum discretum posse in duabus operationibus discretè se habentibus situm esse, quia discretum est.

61. Præcluditur tacita obiectio. Vnde (ut per hoc fiat satis ad id, quod ultimo loco in hac confirmatione adducitur, discrimen, quod est inter motum continuum, & discretum Angeli,
E non est quod motus discretus non habet partes copulatas aliquo termino communi secùs vero continuus, sed penes hoc, quod etsi discretus requirat ad sui unitatem partiales operationes sibi succedentes absque interpolatione, & similiter motus continuus possit in illis sibi etiam immediatè succedentibus consistere, attamen diverso modo in istis partibus motus continui, & in partibus discreti datur hæc immediata partium successio absque interpolatione. Nam in discreto tantùm dantur v. g.
F duæ operationes partiales comparatæ per modum operationis, & operationis extremæ, quarum una succedit alteri, & non correspondet duplici loco, nisi, ut earum quilibet habet rationem extremi; non vero ut v. g. terminus *ad quem* constat partibus intermediis, & extremis, poteſtque habere sua indivisibilia formaliter talia, quibus prædicta loca necti queant: ac proinde non respicit illum locum, ut per partes intermedias pervenitur ad extremam: & ita prædictæ operationes nequeunt continuari. Quia, ut continuarentur, deberent non solum habere hoc, quod est unam subsequi post aliam abs-
G que interpolatione (hoc enim ad solam unitatem motus, sive discreti, sive continui desideratur, & sufficit) sed insuper correspondere loco denuo acquisito, ut habet partem extremam, & intermedias, seu ut per partes intermedias pervenitur ad extremum, & ut peculiariter constare queit suis indivisibilibus, mediis quibus pervenitur ad partes intermedias post ipsa subsecutas. At è contrà res se habet in motu continuo, & in successione operationum quodammodo partialium immediata, & sine interpolatione, quibus constare queit. Et ideo
H ratione huiusmodi successionis immediatæ possunt illi contactus uniri, & continuari continuatione quidem non univoca cum corporibus, sed simpliciter æquivoca.

Quæ solutio desumpta est ex D. Thoma *in 1. ad Annibaldum distinct. 17. quæst. 2. art.* ·*ad* 4. ubi sic habet: *Dicendum, quod motus Angeli in loco potest esse continuus, & non continuus. Continuus quidem, in quantum potest esse in loco divisibili, ut ex suprà dictis patet, & sic paulatim, & continuè potest aliquid spatii attingere, sine hoc quòd ipse in sua substantia sit divisibilis. Non continuus verò, secundùm quod Angelus intelligitur sine medio diversa loca contingere.* Et ibidem *in solutione ad* 2. desumptum ex testimonio Aristotelis dicentis: *Aristot.* 62. *D. Thom.*

Omne

Omne, quòd movetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem, sic respondet: *Dicendum, quod Verbum Philosophi intelligitur de eo, quod movetur, commensurando se spatio: à quod motus eius ex continuitate spatii continuitatem recipiat: quod aliter esse non potest, nisi continuè intercipiat spatium, partim hic, partim ibi existendo. Motus autem Angeli non est per commensurationem, ut dictum est: unde non requiritur in eo continuitas* (intellige per commensurationem, vt ita hoc testimonium cum præcedenti, & his, quæ *ex* 1. *f.* habentur cohæreat) *sed ordo tantum successionis, ita quod Angelus priùs sit in hoc loco, & postmodum in alio*: quod est successivè, & per partes acquirere locum, ac proinde habere continuitatem æquivocam, ut explicatum est.

Nota. Advertendum tamen est prædictas operationes, si sint plures, debere singulas eorum versari circa aliquam partem aliquotam loci, & ab Angelo pro sua libertate, & juxta naturam effectus producendi designatam: ut si v.g. velit tribus operationibus sibi immediatè, & modo dicto succedentibus contingere locum, tunc una primam partem illius; secunda verò intermediam, ultima autem ultimam, & tertiam partem continget. Nam prædictæ operationes nequeunt pro multiplicitate partium proportionalium multiplicari realiter, ut consideranti patebit: ex eo quòd quævis ex illis actionibus est secundùm suam entitatem extra aliam. Et ita si multiplicarentur ad multiplicationem partium proportionalium, daretur multitudo infinita actu prædictarum actionum.

63. Tertium fundamentum. Tertiò probatur. Nam Angelus est omninò immaterialis: ergo non potest moveri in tempore: ergo neque continuè. Hæc ultima consequentia patet ex prima. Nam ubi non est tempus, non potest esse motus continuus, cùm tempus nihil aliud sit, quàm numerus motus secundum prius, & posterius: & nequit intelligi continuitas in motu, sine eo quod in ipso sit prius, & posterius. Prima autem consequentia probatur ex antecedenti. Nam ex eo probat Aristoteles 4. *Phys. cap.* 8. non posse moveri corpus per vacuum in tempore, sed in instanti: quia tota causa tarditatis in motu est resistentia ex parte medij, quæ nulla esset in vacuo. Ergo Angelus, eo ipso quòd sit immaterialis, quamvis moveatur per corpus plenum non poterit moveri in tempore sed in instanti: cùm non magis possit corpus plenum resistere Angelo immateriali, quàm vacuum corpori; nec sunt ponendæ aliæ causæ tarditatis in motu Angeli, quæ non competunt motui corporis. Antecedens autem satis constat ex dictis disputatione præcedenti.

Aristot.

Respondetur. Respondetur, concesso antecedenti, negando primam consequentiam. Et ad probationem dicendum est, suppositionem illam falsam esse. Nam Aristoteles (ut optimè notavit D. Thomas ibidem *lect.* 11. & *quodlibeto* 9. *art.* 9. *in solutione ad* 3. & N. Complut. cum ipso *in lib. Physicorum disput* 20. *num.* 16.) loquitur ibi contra aliquos Philosophos asserentes, totam successionem motus localis oriri adæquatè ex resistentia medij: & ex hac eorum falsa suppositione rectè infert, quòd motus in vacuo, ubi nulla est resistentia, debet fieri in instanti. Videantur tamen N. Complutenses loco nuper citato, ubi optimè cum Doctore Angelico assignant alia capita, ex quibus retardatur motus corporis per vacuum, ex quibusque potest proportionabiliter colligi, motum localem Angeli debere esse in tempore,

D. Thom. N. Comp.

DUBIUM IV.

Utrum Angelus possit moveri motu discreto? ubi etiam quid hic motus importet?

Ut explicemus *an est* hujus motus respectu Angeli, oportet priùs exponere hujus dubij titulum: ac proinde quid nomine *motus discreti* intelligatur: quia res hæc recondita est, & explicatione indigens.

§. I. *Explicatio tituli.*

Titulum istum paucis exposuit D. Thomas, dum *art.* 1. *huius quæstionis* quidditatem motus discreti descripsit per hoc, quòd prædictus motus sit motus non continuus. Ubi in hoc, quod dixit, nempe, quòd motus discretus est motus, unitatem licèt discretam suprà insinuatam innuit, vt per hoc distinguatur à puro aggregato per accidens plurium mutationum non facientium aliquo modo unum, quale est aggregatum plurium motuum successivorum, & non continuorum, vel plurium mutationum discretarum interruptarum per quietem, quæ non sunt intrinsecè unus motus, adhuc modo dicto, nisi ad summum ordine moventis ad unum finem. In hoc verò, quòd prædictus motus sit non continuus, denotatur habere oppositam rationem motui continuo. Unde, quià juxta D Thomam *art.* 1. *huius q.* tunc est motus continuus, quando mobile per partes deserit terminum *à quo*, & per partes acquirit terminum *ad quem*: ideò tunc motus erit discretus, quando deserit simul totum terminum *à quo*, ita ut per ultimum *esse* desinat simul esse in illo, & acquirat immediatè post totum terminum *ad quem* simul. Hoc autem potest contingere, vel ex eo quod intra spatium sibi adæquatum, v.g unius leucæ habeat primò, & per ultimum *esse*, ac simul, quòd desinat esse in prima quarta parte illius, & immediatè pòst, ac simul in ultima quarta parte, non existendo in aliis duabus partibus interiectis; vel quia immediatè pòst ac simul sit in tribus illis quatuor partibus, in quibus anteà non erat, vel quia successivè, & sine quiete, & per ultimum *esse* est totus simul in prima ex illis partibus, & immediatè pòst totus simul in secunda, & sic de aliis duabus quartis partibus, quæ in illo loco supersunt: quia quatuor hæc instantia constituunt unum motum discretum: sicut quatuor unitates numerum quaternarium, & distinctæ partes orationis successivè se habentes unam rationem de prædicamento quantitatis. 64. Expositio tituli D. Thom.

65. Refutatur Vasquez & Molina. Unde non ita benè Vasquez *disput.* 197 *c.* 4 *n.* 14. Molina *art* 3. *huius q. in fine* §. *Tertia conclusio*, dixerunt, prædictum motum non esse aliquo modo unum, sed purum aggregatum ex pluribus instantaneis mutationibus. Nec fundamentum eorum est firmum, nempe, quòd hujusmodi mutationes interrumpuntur quiete: ergo non constituunt mutationem, aut motum unum, adhuc modo explicato in præcedenti dubio. Patet consequentia Quia alioqui non esset cur omnes mutationes locales Angeli non essent continuæ, si interruptio per quietem non sufficeret ad illas discontinuandas,

Fundamentum eorum

Antecedens probant. Quia vel acquisitio secundi loci habet correspondenter ad nostrum tempus fieri in tempore? Et hoc non: quia alioqui toto illo tempore quiesceret ibi: siquidem talis acquisitio fit tota simul: & ita in pluribus instantibus illius temporis

poris verificabitur, Angelum esse in secundo loco & esse in loco, in quo erat immediatè anteà, quòd est quiescere in eo. Vel fit correspondenter ad nostrum tempus in instanti? Et hoc non: quia aut Angelus est ibi per aliquod tempus ultra prædictum instans? Et sic quiesceret ibi, ut ex nuper dictis constat. Vel solùm per instans? Et sic etiam sequitur dandam esse quietem in illis mutationibus: ex eo quòd acquisitio tertij loci inciperet in tempore immediatè sequenti: atque adeò ibidem erit quies: & per consequens hæc mediabit inter acquisitionem tertij loci, & quarti.

92. Enervatur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, acquisitionem illam secundi loci incipere intrinsecè in instanti discreto temporis discreti Angelici post derelictionem primi loci per ultimum *esse*: & ita præsentia ad secundum locum incipiet in instanti intrinseco immediatè post secuto in prædicto tempore discreto; quamvis possit fieri coexistenter ad nostrum tempus. Hinc tamen non sequitur dari quietem: quia ad id desiderabatur, eam dari in ordine ad instans discretum Angelicum, ita ut instanti discreto immediatè succederet quies per illud intrinsecè mensurata.

67. Adde, Angelum illo tempore ita esse in secundo loco, ut simul habeat duo respectu eiusdem loci, ratione quorum nequeat ibi habere quietem. Primũ est, in toto illo tempore mutari ad prædictum locum: quia acquisitio illius, quæ est mutatio ad eum, fit in instanti temporis discreti intrinsecè, ut in propria mensura: & hoc potest coexistere toti alicui tempori nostro, & non utcumque, sed etiam toti, & cuilibet eius instanti, quia fit tota simul, & indivisibiliter. Constat autem, mutari ad aliquid, & quiescere simul in illo per quietem interrumpentem motum non posse esse simul: quod adeò verum est, ut licèt Angelus non protraheret motum usque ad tertium locum, non diceretur (ut infrà magis explicabitur) quiescere in secundo propter hanc rationem: sicut in aliis mutationibus instantaneis, ut in illuminatione, non dicitur, passum quiescere sub lumine in eo instanti, in quo mutatur ad illud. Secundum est Angelum esse in tali loco ut in via ad alterum, nempe ad tertium locum, quod aliquo modo pugnat cum quiete interrumpente motum: quia via dicit tendentiam ad aliquid: & ita excludit quietem interrumpentem prædictam viam in eo.

Potestque hoc explicari exemplo *mutati esse* continuativi motus continui, cui aliquomodo convenit ratio viæ: & ideò dum mobile est sub illo, nõ quiescit quiete interrumpente motum. Unde, cùm dicitur, id quiescere perfectè in aliquo loco, quod eodem modo se habet nunc, & priùs, intelligitur de existentia in loco in *facto esse*, quod excludat *fieri*, & mutationem tunc ad illum, & non sit via ad alium locum.

Ex quo etiam fiet id, quod nuper innuebamus scilicet, Angelum respectu nostri temporis tunc dicendum esse, quòd quiescat perfectè, seu per quietem interrumpentem motum, quando transacto illo tempore, cui necessariò correspondet instans temporis discreti, in quo acquiritur prædictus locus, tunc quiescit in illo.

§. II. *Ex mente Angelici Præceptoris dubii nodus dissolvitur.*

68. Assertio D. Thom. Dicendum ergo est, Angelum posse moveri motu discreto. Ita D. Thomas *in hac quæst. art.* 1. ubi loquens de Angelo, sic ait: *Et potest etiam totum locũ simul dimittere, & toti alteri loco simul*

C *se applicare. Et sic motus eius non erit continuus* Et art. 2. sequenti his verbis: *Dicendum, quod sicut suprà dictum est, motus localis Angeli potest esse continuus, & non continuus.* Et *quodlibeto* 1. *art.* 5. & alibi sæpè, quem sequuntur eius discipuli, & communis ferè consensus Theologorum, quos proinde in particulari referre supervacaneum erit.

Ratio fundamentalis. Ratio fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma *art.* 1. *huius quæst.* & ex aliis locis relatis, potestque sub hac forma proponi. Quia Angelus est in loco absque commensuratione cum illo: ergo potest deserere per ultimum *esse* totũ
D aliquem locum, & acquirere alium totum simul, & non per partes: ergo motu discreto. Antecedens probatur, tum ex nobilitate, & excellentia Angeli, qui potest esse ibi elevato modo, atque adeo absque commensuratione ad locum: tum etiam, quia totus est in toto loco, & totus in parte, ac proinde non per commensurationem totius ad totum locum, & partis ad partem, in quo commensuratio locati ad locum consistit.

Consequentia verò ostenditur. Tum quia, hoc ipso, quod non commensuretur loco, non debet necessario esse in eo secundùm exigentiam eius: &
E per consequens nec continuo motu debet transire per illum, sicut & ipse locus est continuus, sed poterit motu discreto per spatium illud moveri.

Tum etiam. Quia modus movendi, & modus essendi in loco consonus illi non pugnat inter se. Et ita si Angelus est in loco divisibili totus in toto poterit moveri super illum, ita ut derelinquat simul per ultimum *esse* totum terminum *à quo*, & acquirat terminum *ad quem* eodem modo in instanti sequenti.

Tum deinde. Quia in mobili extenso, ex extensione provenit, ut non possit pervenire totum simul ad terminum *ad quem*: & ideo priùs subintrat prima pars, & deinde ultima. 69.

F Tum denique (per quod præcedens probatio fulcitur) Nam ideo corpus successivè acquirit locum, quia extensum est, & habet partes: siquidem eo ipso habet partes respondentes ex natura rei partibus loci: & ex consequenti necesse est, quod ultima eius medietas priùs egrediatur ab ultima linea loci in quo est, & ingrediatur ad alium locum, quam prima medietas; ex eo quod ultima medietas corporis minùs distat ab ea linea, & ab eo loco, quàm prima. Ergo hoc ipso, quod Angelus sit formaliter indivisibilis, & non habeat formaliter partes non urget in eo hæc ratio. Ergo poterit deserere per ultimum *esse* totum aliquem locum, & acquirere totũ
G alium simul, & non per partes. Ex quo etiam secunda consequentia constat. Quia iuxta nuper dicta, motus discretus Angeli in hoc modo deserendi, & acquirendi locum consistit.

Confirmatur. Confirmatur. Quia cùm Angelus sit in loco per operationem suam liberam formaliter immanentem, & virtualiter transeuntem, tamquam per exercitium, & determinationem rationis formalis existendi in eodem loco, vel totali, vel partiali vel maiori, aut minori, prout ei placuerit: non est quod impediat illũ, quominùs pro libito suo pos-
H sit simul deserere totum unum locum, & acquirere totum alium etiam simul: ergo non est aliquid impediens ipsum, quominùs moveatur motu non continuo, seu discreto Patet consequentia, tum ex dictis in explicatione tituli: tum ex illis, quæ *dubio præcedenti* § *ultimo n.* 61. dicebamus. Nam ubi totus locus prior simul totaliter deseritur, & alius totus simul acquiritur, non est aliquid à quo in tali motu possit sumi continuitas: & ita eo ipso movebitur Angelus motu discreto.

Nec

70. Effugium. Nec refert, si occurras, ex hac ratione, & eius confirmatione non haberi intentum. Nam ex eo, quòd totus terminus *à quo* simul deseratur, & immediatè pòst acquiratur simul totus terminus *ad quem*, non benè colligitur, motum illum fore discretum. Et ratio est. Nam prædictus motus erit unicus & idem, cùm constet uno dumtaxat termino *à quo* & unico etiam termino *ad quem*. Et deinde erit unus unitate per continuationem; non quidem quæ sit talis univocè cum continuatione motus corporei, sed quæ sit talis æquivocè tam simpliciter, & absolutè, quàm in collatione ad prædictum motum corporeum, de qua sola continuatione in præsenti sit sermo. Quoniam illa derelictio simultanea termini *à quo*, & acquisitio, quæ statim subsequitur itidem simultanea, & termini *ad quos* partiales, habentes rationem termini *ad quem* totalis respectu illius, possent continuari, eo quod transitus ille de uno termino ad alium versaretur circa idem continuum spatium, si hoc in *esse* spatij formaliter pertransibilis consideretur: siquidem unitas, & continuitas eius sic sumpti desumitur (ut sæpè nos innuisse videtur) ex eo, quòd per unicam duntaxat quantitatem virtutis Angelicam; unicumque, & totalem contactum virtutis non interruptum habeat contingi, & pertransiri.

Impugnatio eius. Non itaque hoc refert. Quoniam aliud est, an aliquis motus sit unus: aliud verò an sit unus unitate per continuationem, adhuc æquivocam: an verò unitate per discretionem? sicut aliud est, an aliqua quantitas sit una unitate continuationis, ut in linea vel superficie contingit: vel unitate discretionis, seu propria quantitatis discretæ, & permanentis, vt in numero quantitativo cernitur: Etsi ergo ex hac responsione habeatur, motum illum Angeli fore unum quia non habet nisi unicum dumtaxat terminum *à quo*, & alium terminum *ad quem*; non tamen fore modo dicto unum per continuationem. Nam hoc ipso, quod terminus *ad quem* alicuius mutationis acquiratur simul, & similiter terminus *à quo* totus simul, & non per partes deseratur, comparantur per modum partis, & partis extremæ, à quarum una non pervenitur ad aliam per partes intermedias. Et ita non est unde in illa acquisitione colligatur aliqua continuitas, adhuc æquivoca, ut *dubio præcedenti §. ultimo num. 61.* ostendimus.

71. Impugnatur alterius. Deinde contra hanc solutionem urget, quòd prædictus motus, quo simul deseritur totus terminus *à quo*, & deinde simul etiam acquiritur totus terminus *ad quem*, non est similis motui corporum continuo & connaturali ipsis, seu motui eorundem qui per divinam potentiam, aut saltem per possibile posset eis competere, si unum corpus v.g. esset in cælo, & inde divinitus absque transitu per ignem, & aërem collocaretur præsens in terra in aliquo loco, desereret simul totum illum locum, & deinde fieret præsens absque successione simultaneè toti alteri loco etiam immediato ad præexistentem. Sed prædicti corpora tunc non moverentur motu continuo, quin potiùs ex illo modo movendi colligeremus, moveri motu discreto, ut de primo motu corporis existentis in cælo ex se liquet: & de secundo etiam constat: quia non est unde illa acquisitio habeat multitudinem partium successivarum, & continuatarum. Ergo propter similem modum, quo se Angelus movet, colligendum est, prædictum motum, etsi unum, non habere unitatem per continuationem, sed unitatem per discretionem, seu propriam entis discreti, ut talis.

Vltima Confutatio eius. Tandem contra prædictam solutionem obest, quòd motus discretus, & continuus habent inter se immediatam oppositionem: ergo cùm ille motus, quo simul deseritur totus terminus *à quo*, & deinde simul acquiritur totus terminus *ad quem*, non sit continuus, quia ad hunc requiritur, quòd acquisitio termini *ad quem* sit per partes, & successivè (alioqui, ut sæpè diximus, non essent prædictæ partes in illa acquisitione, adhuc virtualiter continuatæ: siquidem spatium illud, ut acquisibile, non consideratur, ut habens ordinem partium quoad acquisitionem illius) fit inde prædictum motum fore discretum.

§. III. Obiectiones contra rationem D. Thomæ, una cum responsionibus ad illas.

Sed licet ratio D. Thomæ sit satis elegans, & aliquantulum maneat elucidata ex his, quæ in impugnatione præcedentis solutionis ad illam diximus; nihilominus non desunt aliquæ obiectiones contra eandem militantes, ex quarum solutione magis illustrabitur. Prima est, quòd in ea necessitas motus successivi, & continui reducitur ad solam extensionem mobilis: cùm tamen hæc non sit eius adæquata ratio, sed etiam hæc necessitas ex divisibilitate, & continuitate medij proveniat. 72. Prima obiectio contra rationem D. Thomæ.

Nec satis erit si dicas, extensionem mobilis sufficere, & cogere ad prædictum motum, si semel res illa extensa, movenda est; non tamen cogere, sed sufficere, si mobile sit inextensum.

Nam contra hoc est, quòd huius non assignatur sufficiens ratio. Item, quia punctum est indivisibile: & tamen si moveretur, tunc eius motus esset continuus, & successivus, & hoc non nisi ex extensione spatij proveniret.

Secunda obiectio est. Quia in hac ratione supponitur, mobile æquè primò respicere omnes partes termini *à quo*, deserendo illas per ultimum *esse* simul, & similiter partes termini *ad quem*, simul eas acquirendo: hoc tamen licèt admittatur respectu termini *à quo*; non tamen respectu termini *ad quem*. Et ratio disparitatis est. Quia prædictum mobile scilicet Angelus, est totus in termino *à quo*, & ideò potest simul illum deserere: quia eo ipso æquè distat ab omnibus eius partibus. Cumque terminus *à quo*, in quo est Angelus, non distet æque ab omnibus partibus termini *ad quem*: fit inde, ut Angelus, hoc ipso quòd ibi non æqualiter distet ab eisdem partibus, debeat successivè illas acquirere. 73. Secunda.

Tertia. Quia falsò in prima consequentia hujus rationis supponitur, vel innuitur, acquisitionem termini *ad quem* immediatam termino *à quo* constituere unum motum discretum: quia ille potiùs esset motus quidam continuus (si semel motus est) quàm discretus: quoniam continuè acquirit idem spatium, & ita petitur ad eum immediatio unius partis spatij ad aliam. 74. Tertia.

Quarta (per quod præcedens obiectio confirmatur.) Quia motus est essentialiter via & transitus medius inter terminum *à quo*, & *ad quem*. Si autem mobile acquirat locum immediatum termino *à quo*, non videtur dari hunc transitum & viam mediam: ergo &c. Nec satis erit, si dicas, quòd desertio illa termini *à quo*, & acquisitio termini *ad quem* videtur via media inter utrumque terminum. Nam contra hoc est, quod ista tenent se, vel ex parte termini *à quo*, ut desertio, vel ex parte termini *ad quem*, ut acquisitio, vel secundum utramque rationem ex parte termini *à quo*: cùm tamen via distinguatur, & sit extra terminos, medians inter utrumque, & non se tenens ex parte alicuius in particulari. 75. Quarta.

Confirmatur. Quia ideo corruptio unius formæ substan- Confirm.

substantialis, & generatio alterius sunt duæ mutationes, & non vnus motus, quia ibi sunt quatuor termini, scilicet *esse* præexistentis formæ, & non *esse* illius, & similiter non *esse* formæ denuò generandæ, & *esse* eiusdem: qui etiam in præsenti inueniuntur, vt consideranti patebit: ergo &c.

76. Vltima.

Vltima. Quia si Angelus est in loco eleuato modo, & non commensuratè ad illum, fit inde, vt sicut ratione huius eleuationis absoluitur ab hoc, quòd, debeat motu continuo moueri per illud spatium, licèt possit continuè moueri ita absoluitur ab hoc quòd eius actiuitas, & actiuitatis sphæra limitetur per hoc, quòd sit in loco & ita existens hîc poterit ad quamcumque distantiam agere: quia ratione huius eleuationis non pendet Angelus ab illa distantia, & ideò esset absolutus à legibus distantiæ situalis.

77. Respondetur ad primam obiectionem.

Respondetur ad primam ex his obiectionibus, admittendo solutionem ibi datam, & ad primam impugnationem posse huius solutionis reddi rationem ex eo, quòd si mobile sit extensum, & correspondeat partibus loci, debet motus esse iuxta exigentiam loci propter commensurationem inter vtrumque; secùs quando mobile est formaliter indiuisibile, & solùm virtuali, & eminenti modo diuisibile sicque est totus in toto loco diuisibili, & totus in parte, propter rationes traditas in probatione primæ consequentiæ rationis D. Thomæ. Ad illud autem de puncto dicendum est, quod dato posse moueri, tunc mouetur per correspondentiam inadæquatam ad partes spatij: quia solum est formaliter indiuisibile, non verò virtualiter diuisibile: ac proinde non potest coexistere adæquatè simul alicui loco diuisibili. Imo hinc fit, non posse moueri: quia moueretur dinumerando, aut quasi dinumerando omnes partes proportionales, & puncta loci, quod implicat, vt sequenti dubio etiam dicemus

78. Ad secundam.

Ad secundam respondetur, admittendo, supponi in hac ratione illud, quod ibidem dicitur saltem quoad posse. Et ad probationem in contrarium ex illa disparitate dicendum est, quòd quia Angelus est totus in termino *ad quem*, & non obligatus legibus distantiæ situalis spatij, vt commensuratus illi, ideò licèt partes termini, *ad quem* non æquè distent à termino *à quo*, & respectu illius; secus respectu Angeli quoad hoc, quod est motum eius non debere esse iuxta exigentiam illius situalis distantiæ, propter rationem datam. Vnde respectu Angeli per accidẽs est, quòd intra sphæram suæ actiuitatis terminus *à quo*, non æquè in *esse* rei distet ab omnibus partibus termini *ad quem*.

79. Ad tertiam.

Ad tertiam negandum est, falsò fieri illam suppositionem, vel illam innuitac proinde negandum est etiam, illum motum foremotum continuum: quia hic debet fieri relinquendo paulatim terminũ *à quo*, & acquirendo terminum *ad quem*. Vnde respectu illius motus prioris, & discreti, materialiter & per accidens se habet loci continuitas: quia non respicitur, quatenus constat partibus extremis, & intermediis, sed quæuis acquisitio est à loco extremo, vt talis, ad locum extremum, qui præcisè comparetur, vt extremitas, & hoc siue motus ille sit breuissimus, & constet duobus dumtaxat instantibus discretis, siue pluribus: nam quæuis ex illis acquisitionibus mensuratis suo instanti discreto, solùm respicit suum terminum *ad quem* vt totus simul est acquisibilis & vt habet rationem præcisè extremi respectu termini *à quo*: licèt quia ille motus non sistit in illa acquisitione progrediatur vlteriùs respiciendo iterùm nouum locum, vt extremũ respectu termini *à quo*, ita vt ad eum, relinquendo terminum *à quo* immediatè perueniatur. Vnde ad motum istum, vt discretum, & ad modum essendi illius, per accidens est, quòd terminus *ad quem* sit, vel non sit distans à termino *à quo* dummodò contineatur sub sphæra actiuitatis Angeli: & ideo per illum motum secundùm speciem, quo acquiritur locus discretus, immediatus termino *à quo*, posset acquiri locus distans, vt talis, vt dubio sequenti dicemus. Hic autem modus motus pugnat cum motu continuo, qui nunquam terminatur ad distans in *esse* loci, vt tale, sed ad summum ad distans in *esse* rei vt non est intersecatum in *esse* loci, sed vt habet continuitatem respectu Angeli, & per motum continuum, ac per partes est acquisibile.

80. Ad quartam

Ad quartam obiectionem benè ibidem respondetur. Et ad probationem dicendum est, acquisitionem, & derelictionem illam per vltimum *esse*, tenere se ex parte vtriusque extremi, quia fit derelictio illa cum ordine ad acquisitionem & è contrà. Vnde illa derelictio non est formaliter vt constituit motum, ab *esse* in illo termino *à quo*, ad non *esse* in illo (sic enim essent ibi quatuor termini, duplexque mutatio formaliter) sed ad *esse* vltimò in illo loco, & termino *à quo* ad *esse* immediatè in alio loco: quia per se petitur ad motum prædictus terminus *à quo*; secùs in generatione substãtiali: quia de materiali, & per accidens ad acquisitionem nouæ formæ se habet, quòd sit à forma substantiali, vt docent N. Complut. *in lib. Physicorum disput. 2. n. 15.* Per quod ad confirmationem satis patet. — *N. Compl.*

81. Ad vltimam

Ad vltimam concedatur intentum, si Angelus priùs se nullibi constituat; secùs si v. g. hic est, vt in loco inadæquato, & illius locus sit extra sphæram suæ actiuitatis seu loci adæquati, quem potest simul replere. Et ratio disparitatis est. Quia in primo euẽtu omninò est absolutus à loco, secùs in posteriori: & ideò nequit in quacumque distantia operari, aut ad illam inde moueri: non quia pendeat, saltem simpliciter, à distantia; sed quia nequit esse in pluribus locis, vt pluribus, qualiter compararentur tunc illa loca, quia non intra sphæram suæ actiuitatis simul continerentur. Sed de hoc iterùm infrà sermo reddit.

§. IV. *Contraria sententia refertur, & fundamenta eius dissoluuntur.*

82. Opposita sententia. Molin. Malon. Rada. Scotus.

Contrariam tamen sententiam, nempe motum Angeli non posse esse discretum, sequuntur Molina in præsenti Malonius *in 1. dist. 8. disp. 16.* Rada *in 2. p. conclus. 3. ar. 3.* post Scotum *in 2. dist. 2. q. vltima art. vltimo.*

Fundamentum primũ.

Probatur primò. Nam si Angelus posset moueri motu discreto, vel tali motu; tũc posset sic moueri dum est in termino *à quo*, vel *ad quem* vel in aliqua mora intermedia: at nullo ex his modis: ergo non potest moueri motu discreto. Maior & consequentia patent: quia nequit excogitari alius modus, quo posset motu discreto moueri.

Minor autem probatur quoad vtramque partem Et in primis quoad primam, nimirum, quòd Angelus non posset moueri, dum est in termino *à quo* vel *ad quem*. Nam id videtur expressum apud D. Thomã *in 1. dist. 37 q. 4. art. 1. ad 3* vbi sic inquit: *Quia motus Angeli localis non est possibilis esse continuus: ideo non oportet, quod pars illius motus sit motus: Et ideò nec in A. mouetur, nec in B. mouetur; licèt A. & B. sint partes eius &c.* Quoad secundam verò partem, scilicet quod Angelus nõ possit moueri motu discreto in aliqua mora intermedia, probatur eadem minor. Tum, quia est expressa mẽs D. Thomæ in præsenti *art. 1. ad 3.* dicentis in motu discreto

D. Thom. *Ide Mag. An*

discreto nullam intercedere moram inter terminum *à quo* & *ad quem*, sed successionem diversorum locorum sine medio constituere motum discretum. Tum etiam Quia in tempore discreto, quod ponunt Thomistæ, dantur duo instantia immediata sine mora intermedia: ergo pariformiter in motu discreto, si esset, deberent dari duo *mutata esse* immediata, sine eo quod inter illa intercederet aliqua mora. Tum denique Nam si in ea mora posset Angelus moveri, cùm ea deberet esse instantanea, sequeretur, Angelum posse moveri in instanti: cuius oppositum ex mente D. Thomæ infrà ostendemus.

Enodatur. Respondetur cum Ferrara 3. *contra Gentes cap.* 102. Angelum moveri motu discreto, non quidem in aliqua mora intermedia inter terminum *à quo*, & *ad quem*, ut rectè probat argumentum, neque in solo termino *à quo*, vel in solo *ad quem*, ut docet Angelicus doctor loco citato *ex* 1. *Sentent.* sed in utroque instanti, in quo est in utroque termino. Nam moveri est, deserere unicum locum, & acquirere alium: & hoc fit in utroque instanti simul: quia in primo deseritur terminus *à quo* per ultimum *esse*, & in secundo acquiritur terminus *ad quem* per primum *esse*. Et ideò dixit D. Thomas loco relato in argumento post verba ibidem citata: *Nec in A, movetur, nec in B. movetur, licet A, & B. sint partes eius; sed successio horum, quod est esse in A, & esse in B. motus eius vocatur.* Et tandem doctrinam tradit S. Doctor in præsenti *artic* 1. *in solutione ad* 1. Sed de hoc iterùm infrà sermo redibit.

D. Thom.

83. Fundam. 1. Secundò probatur eadem sententia ex Rada. Nam de essentia motus est successio cum continuitate: sed motui discreto hoc non potest competere: ergo in eo non posset salvari ratio motus: & ita non esset motus, vel esset contradictio asserere, quod esset motus, & esset discretus. Maior probatur ex Aristotele, 6 *Physicorum* dicente, motum esse de genere continuorum successivorum. Minor autem & consequentia non indigent probatione.

Aristot.

Respondetur Respondetur, distinguendo maiorem, & concedendo illam de motu corpor[illegible], negando verò eam de motu substantiæ spiritualis. Neque oppositum convincitur ex Aristotele, qui solùm loquebatur de motu corporum.

DVBIVM V.

Vtrùm Angelus possit per vires suæ naturæ transire per motum localem de extremo ad extremum, absque eo quod transeat per medium.

84. Explicatur titul. SEnsus tituli non est, an sit necessarium, quòd Angelus prius duratione transeat per medium, quàm perveniat ad extremum? sed an, attendendo ad Angelicas vires, sit necessarium, quod repleat medium, ad hoc ut pertingat ad partem extremam, sive hoc fiat secundùm ordinem prioris, & posterioris secundum durationem, sive non? Unde non innitendum est in verbis *transitus*, aut *medij*, quæ videntur illam priorem prioritatem præseferre. Nomine autem *medij* non intelligitur medium communicans, & participans de extremis, quale esset dimidia ulna verbi gratia, inclusa in parte extrema, si extremum, ad quod debet transire mobile, sit unius ulnæ; sed debet intelligi medium non communicans, neque

C participans; ut si locus constet tribus ulnis, tunc ulna medians inter utramque partem, seu inter utramque ulnam extremam esset medium non participans.

§. I. *Placitum Angelici Doctoris, & nostrum, & primum illius fundamentum.*

DIcendum ergo est, Angelum posse transire de extremo ad extremum sine transitu per medium. Ita D. Thomas *in hac quæst. art.* 2. ubi sic inquit: *Hoc autem, scilicet moveri de extremo* D *in extremum, & non per medium, potest convenire Angelo.* Et in 1. dist. 37. q. 4. art. 2 his verbis: *Dico enim, quod Angelus potest transire de loco in locum, ita quod transeat omnia media: & potest esse, quòd transeat de loco ad locum, sine hoc quod sit in aliquo mediorum.* Et in eadem dist ad Annibaldum *quæst.* 1. *art.* 1. *in solut. ad* 4. & quodlibeto 1. *art.* 5. ubi ita habet: *Dicendum quod Angelus, si vult, potest moveri de uno extremo ad aliud, absque hoc, quòd pertranseat medium.* Unde S. Doctorem communiter sequuntur eius discipuli, ut Caietan. Bañez, Zumel, Nazarius, Navarrete in præsenti, Capreolus *in* 2. *distinct.* 6. *quæst.* 1. *art.* 1. *conclusione* 3. *& art.* 3. *in solutionibus ad argumenta contra eandem conclusionem*, Marsilius *in* 2. *quæst.* 7. *art.* 3. E *in corollario post primam conclusionem*, Durand. *in* 1. *distinct.* 37. *quæst.* 2. Henricus ibidem, Carthusianus *quæst.* 4. Hispalensis *in* 2 *distinct.* 6. q. 1. Vasquez *disp.* 196. *cap.* 1. & tandem quàm plures alij, tam ex Thomistica, quàm ex non Thomistica schola. 85. D. Thomæ placitum. Caietanus. Bannez. Zumel. Nazar. Navar. Capreol. Marsil. Durand. Henric. Carthus. Hispal. Vasquez.

Ratio autem prior, & fundamentalis ex D. Thoma desumpta potest sub hac forma proponi. Quia Angelus est in loco per operationem, modo iam dicto, sive per applicationem liberam suæ virtutis ad locum: ergo poterit transire de loco ad locum sine transitu per medium. Patet consequentia. Quia sicut ob hanc rationem est ei integrum applicare; juxta suam libertatem, toti alicui loco sibi adæquato quantitatem suæ virtutis, vel solùm parti inadæquatæ contentæ intra sphæram illius: ita applicare eandem quantitatem virtutis partibus extremis, non applicando eam, sive non operando in intermediis, tuncque erit in partibus extremis, non existendo in intermediis: ergo etiam poterit de extremo ad extremum sine transitu per medium moveri localiter. Quam rationem adduxit D. Thomas *in* 1. *dist.* 37 *q.* 4. *art.* 2. his verbis: *Dico enim, quòd essentia Angeli secundùm se absoluta est ab omni loco, & non diffinita ad locum nisi per operationem: non autem per operationem secundùm quòd exit ab essentia, sed secundùm quod terminatur ad operatum in loco. Vnde quando operatur circa hunc locum, ab essentia sua (cum non sit ex se determinata, vel obligata ad locum illum, sed indifferenter se habens ad omnia, in quantum in se est) potest egredi operatio statim ad locum proximum, vel remotum: nec operatio ad distans dependet ab operatione ad propinquum.* 86. Ratio fundamentalis ex D. Th. desumpta. F D. Thom. G

Confirmatur primò ratione D. Thomæ. Quoniam Angelus est in loco, non per commensurationem cum loco, sicut corpus, aut tanquam illi subditum, ex eo quòd contineatur ab eo, sicut prædictū corpus: ergo licèt corpus debeat sequi leges loci in suo motu, ita ut non possit pertransire locum, sine eo quòd pertranseat illum eo continuato modo, quo partes illius dispositæ sunt, ac proinde nequeat pervenire ad partem extremam, quin perveniat per Confirmatur primò. H

per intermediam, benè tamen Angelus, qui est in loco, vt continens, & ut superior ipso: & ideò sicut non est subditus loco, ita est in potestate eius applicare se loco prout vult, scilicet, vel per medium, seu continuè, vel sine medio, seu discretè. Quam rationem eleganter proposuit D. Thomas in fine corporis articuli secundi huius q. dicens: *Hoc autem, scilicet moveri de extremo in extremum, & non per medium, potest convenire Angelo, sed non corpori quia corpus mensuratur, & continetur sub loco: unde oportet, quòd sequatur leges loci in suo motu. Sed substantia Angeli non est subdita loco, ut contenta, sed est superior eo ut continens: unde in potestate eius est applicare se loco, prout vult, vel per medium vel sine medio.*

D. Thom.

87. Et tam rationem præcipuam, & primam, quàm hanc primam confirmationem eleganter complexus est idem S. Doctor *quodlibeto 1. citato art. 5.* dicens: *Cuius ratio est. Quia corpus est in loco, sicut contentum ab eo: & ideò oportet quod in movendo sequatur loci conditionem, ut scilicet pertranseat media prius quam ad extrema loci perveniat. Sed cùm Angelus sit in loco per contactum virtutis, non subditur loco, ut contentus ab eo, sed magis continet locum suum virtute supereminens in loco. Vnde non habet necesse, ut sequatur in suo motu conditiones loci sed voluntati suæ subest: quod applicet se per contactum virtutis huic loco, & illi, & si vult absque medio: sicut etiam intellectus potest applicari intelligendo uni extremo puta albo, & postea nigro indifferenter, vel cogitando, vel non cogitando de mediis coloribus, quamvis corpus subiectum colori, non possit moveri de albo in nigrum, nisi per medium.*

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quia corpus Christi Domini potest desinere esse in parte media hostiæ consecratæ & existere in extremis partibus, quia ibi est elevato modo: ergo etiam Angelus poterit ratione suæ elevationis esse sic in loco, scilicet in partibus extremis & non in intermediis: ergo eadem ratione poterit de extremo ad extremum, & non per medium moveri.

88. Evasio. Ex quibus fit, nihil referre, si ad rationem præcipuam, & eius primam confirmationem occurras, quòd etiam homo se libere applicat loco alicui, etsi prædictus homo sit corporeus: quia sicut huic, ita alteri posset se applicare, relicto illo: & tamen, ex suppositione quod huic se applicet, nequit applicare se partibus extremis, aut moveri ab una in aliam quin per medium: ergo similiter hoc ipsum in Angelo dicendum est.

Sicut etiam non sat erit, si ad confirmationem secundam dicas, tum illud esse miraculosum: & ideò non ad rem: quia hic de Angelo iuxta suam naturam agimus. Tum etiam, quòd Christus non est in hostia localiter, nec movetur ad eam, nec desinit esse in cœlo: cùm tamen omnia hæc è converso in Angelo accidant.

89. Refellitur. Non igitur hoc obest. Nam contra priorem solutionem ad præcipuam rationem, & primam confirmationem obstat, quòd licèt homo liberè se applicet huic, potiùs quàm illi loco, nequit tamen se subtrahere juxta suum beneplacitum ab omni loco, ut Angelus, iuxta dicta suprà *disp. præcedenti num. 64.* ex D. Thoma. Hic autem modus se applicandi liberè & omnino se subtrahendi (de quo ratio Doctoris Angelici intelligitur) satis denotat, quod neque in modo essendi in loco, neque movendi se circa illum applicat se iuxta exigentiam loci, sed iuxta exigentiam sui beneplaciti, secùs corpus.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia (ut ex D. Thoma dicebamus) corpus debet esse in loco commensuratum illi, & subditum eius legibus: ergo ex eo quod corpus, si semel se applicet huic loco, debeat eius leges in motu sequi, non benè hinc colligitur, idem contingere in Angelo, qui elevato modo, & non commensuratè ad locum est in illo.

Confirmatur secundò. Quia ideò anima nostra, ex suppositione quòd informet, non potest non informare omnes partes corporis continuas, quia præstat hunc effectum in genere causæ formalis, & omninò necessariò: ergo Angelus, qui in genere causæ efficientis, & omnino liberè, ac modo dicto est in loco, non erit in illo iuxta exigentiam loci, nec movebitur sic per illum: & per consequens non erit necessarium, ut moveatur de extremo ad extremum per medium: siquidem hæc necessitas dicit motum iuxta exigentiam loci. Confirm. 2.

Confirmatur tertio. Quia ideo anima nequit partes discontinuas informare, aut desinere esse in parte media, si sit in extremis, quia in informatione pendet simpliciter à corpore, & quia unum per se cum corpore constituit: sed Angelus neque in applicatione pendet sic à loco, sed potiùs è contra: neque unum per se constituit cum illo: ergo, &c. 90. Confirm. 3.

Confirmatur tandem. Quia (ut disputatione præcedenti diximus) Angelus est in loco formalizando illum, & tribuendo ei continuitatem, & unitatem, aut discretionem in *esse* pertransibilis, & simul unitatem discretam, è contrà vero corpus; ergo ex eo quod corpus semel applicatum loco debeat applicari iuxta leges loci, non sequitur, idem dicendum de Angelo. Confirmatur ultimo.

Et deinde contra id, quod ad secundam confirmationem dicitur, obstat, quod licèt ille modus essendi in hostia sit miraculosus, convenit tamen ratione elevationis, & modi essendi elevati in illa hoc tamen dato, ex natura rei sequitur ille modus essendi, at Angelus ex natura rei habet modum satis elevatum essendi in loco: ergo, &c. Nec obest, quod ibi Christus non sit localiter desinendo esse in cœlo. Quia si illo elevato modo & non locali per se, potest esse modo iam dicto in hostia, quia modus ille est elevatus: cur non Angelus ratione suæ elevationis, quæ satis est eminens, non poterit simili modo esse in loco, & moveri per illum? 91.

Adde, plus esse, quod Angelus sit in parte extrema, non desinendo esse in altera extrema, absque eo quod sit in medio, quàm transire de extrema ad extremam relinquendo mediam: at illud prius convenire Angelo, constat ex dictis *disp. præcedenti*: ergo, &c.

Nec obest si cum iuniore quodam, aliàs doctissimo, obiicias, hanc potestatem Angelicam subtrahendi se libere ab omni loco ideo posse deservire ad hoc, ut sit in locis extremis quin in intermediis aut movendi se de extremo ad extremum, & non per medium, quia posset existens in una parte extrema subtrahere se prius ab omni loco, & immediatè post acquirere aliam partem extremam, ex eo quod cùm non sit in loco, nequit limitari illa acquisitio ex distantia situali loci: sed hic modus se subtrahendi nequit deservire ad hoc, ut transeat de loco in locum, sine transitu per medium: ergo, &c. 91. Obiectio.

Minor probatur. Tum, quia loquimur de Angelo, ut formaliter transit de loco in locum. Si autem Angelus priùs se subtraheret ab omni loco, non esset ille transitus subsecutus de loco in locum: siquidem dum acquirit secundum locum, non acquirit illum ex loco, cum nec tunc, nec immediatè antea

antea sit in loco, sed immediatè antea subtraxerit se ab omni loco. Tum etiam. Quia neutra ex illis mutationibus esset localis. Non quidem prima, qua subtraheret se ab omni loco: quia hæc non ad essendum in loco, sed ad subtrahendum se ab omni loco terminatur: hoc autem est contra mutationem localem. Nec secunda: quia hæc non esset à loco in locum, sed à non loco in locum. Nec tandem hæ duæ mutationes ex natura sua constituerent unicam & eandem mutationem; sed ad summum unam ordine moventis ad aliquem peculiarem finem, ut ex se constare videtur. Ergo, &c.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia Angelus non desineret esse per ultimum *esse* in eo eventu in primo loco, ex eo quod datur acquisitio secundi, quod ad motum localem requiritur; sed quia tollitur forma, aut quasi forma, per quam Angelus est in loco. Neque desertio illius primi loci esset per motum in alium; sed per subtractionem prædictæ formæ. Neque acquisitio secundi loci esset per tendentiam in ipsum, sed formaliter per positionem formæ iam dictæ respectu ipsius. Ergo nihil est in his mutationibus, quod habeat rationem motus localis.

Confirm. 2. Confirmatur secundo. Quia iuxta sententiam D. Thomæ, ablata à substantia materiali sua quantitate, non remanebit alicubi, sed nullibi sicut in loco: ergo eadem ratione tunc per restitutionem quantitatis in alio loco, posset esse in illo: ergo sicut totum hoc tunc fieret sine motu locali, ita in præsenti: ergo, &c.

93. Enodatio obiectionis cum sua prima & secunda confirmatione. Respondetur, negando maiorem. Quia ad hoc ut Angelus possit habere prædictum transitum, non est necesse, ut subtrahat se actu ab omni loco neque quòd illæ mutationes enumeratæ in hac obiectione sint locales; sed satis est, quòd possit se ab omni loco subtrahere, seu quòd vis ad essendum in loco sit adeo elevata, ut non sit obligata loco, ac proinde quòd liberè, & per modum continentis sit, cùm ei placuerit, in loco: quia hic modus essendi in loco per prædictam vim adeò elevatam, denotat, esse ei integrum applicare suam virtutem motivam ad partes extremas, non applicata ad medias. Sicut ob hanc rationem est ei integrum applicare illam permanenter, vel toti loco, vel uni dumtaxat parti contentæ sub loco adæquato, ad quem potest se extendere. Unde D. Thomas rationem huius docet *q. præcedenti art.* 1. non esse necessarium Angelo assignare unum locum determinatè divisibilem, aut indivisibilem secundùm situm, sed, vel divisibilem, vel indivisibilem, maiorem, vel minorem, secundum quòd voluntariè applicat suam virtutem ad corpus maius, vel minus. Et in art. 2. huius q. inquit, quod *substantia Angeli non est subdita loco, ut contenta; sed est superior eo, ut continens. Unde in potestate eius est applicare se loco, prout vult vel per medium, vel sine medio.* Per quod etiam ad primam confirmationem patet, & similiter ad secundam. Quia solum divina virtute miraculosa potest substantiæ alibi restitui sua quantitas præter quam in eo loco, ubi ab ea fuit ablata. Unde substantia, ablata quantitate, remanet nullibi, ex defectu, tum contactus suæ quantitatis, tum etiam ex defectu suæ quantitatis, quæ est ratio proxima essendi in loco, & contingendi illum: & ideò remanet nullibi eminenti, & elevato modo: ex eo quod, etsi habeat id, quo potest locum tangere, nihilominùs subtrahit se ab actuali contactu, ut in Angelo cernitur. Et ita illa substantia nequit moveri localiter acquirendo novum locum statim sine quantitate, sicut Angelus, qui ob hanc rationem habet virtutem non obligatam loco: ac proinde etiam habebit, ut sine hoc, quòd subtrahat se ab omni loco; queat de extremo ad extremum, sine transitu per medium moveri.

D. Thom. (margin)

§. II. Alia ratio pro assertione ex D. Thoma desumpta.

94. Alia ratio pro assertione. Secunda ratio assertionis desumitur ex D. Thoma 1. p. q. 54. *art. ult.* poteſtque ad hanc brevem formam reduci. Quia in creaturis purè spiritualibus earum virtus operativa est intellectualis tantummodò, & ideò non distinguitur ab intellectu; & voluntate, sive ab iis, quæ ad intellectum, & voluntatem pertinent: ergo eorum operatio erit *intelligere*, & *velle*: & per consequens eius motus localis, qui est illius operatio, consistet in *intelligere*, & *velle* formaliter immanente, & virtualiter transeunte: ergo poterunt transire de extremo ad extremum, & non per medium. Patet consequentia. Quia intellectio, & volitio possunt esse ratio sic movendi, sicut ipsæ possunt terminari ad extremum non se terminando ad medium: ut puta, si quis sua intellectione terminetur ad attingendam, sive concipiendam præsentiam quoad suam substantiam in Roma, non cognoscendo priùs loca intermedia inter locum in quo est distans à Roma, & inter Romam ipsam.

95. Solutio D. Thom. Nec satis erit si dicas, hoc argumentum fuisse propositum à D. Thoma *art.* 2. *huius q.* pro parte contraria, & secundo loco his verbis: *Præterea Angelus est simplicioris substantiæ, quàm anima nostra. Sed anima nostra sua cognitione potest transire de uno extremo in aliud, non pertranseundo medium. Possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multò magis Angelus potest de uno extremo transire ad aliud, non per medium.* Et soluit illud sic: *Dicendum, quod Angelus dum movetur localiter, applicatur eius essentia diversis locis: animæ autem essentia non applicatur rebus, quas cogitat; sed potius res cogitatæ sunt in ipsa. Et ideò non est simile.* Nam sicut successiva simul sunt in illa, si ly *simul* dicat modum se tenentem ex parte animæ: ita loca distantia sunt simul in ea, & ab uno loco distanti in alium, licèt ipsa loca distantia, & discontinua sint, habet sua cogitatione transire absque transitu per medium.

Impugnatur. Non itaque hoc refert. Nam in contrarium est, quod D. Thomas tantùm vult, quòd præcisè ex eo, quod anima cogitet de rebus non applicetur rebus cogitatis. Quia illa actio præcisè ex capite cogitationis non requirit, nisi quod sit formaliter immanens, & non applicat essentiam animæ ad cogitata: non tamen negat, quod si illa intellectio sit adeo perfecta, & efficax, ut sit applicatio substantiæ, & essentiæ cogitantis, seu intelligentis ad res intellectas, ut contingit, dum Angelus per actionem formaliter immanentem, & virtualiter transeuntem per suam intellectionem operatur circa locum: tunc sicut illa intellectio, ut immanens, potest ad distantia, quin ad intermedia: sic etiam, quatenus virtualiter transiens, possit etiam terminari ad loca extrema, quin ad intermedia: imo id sequitur ex natura actionis prædictæ formaliter immanentis & virtualiter transeuntis, & ex efficacia, & perfectione eius, ut in Deo contingit, qui per suum intellectum, suamque scientiam applicatam efficaciter per voluntatem operatur ad extrà: & per illum actum immanentem formaliter, & virtualiter transeuntem posset suam substantiam localiter applicare elemento, v. g. igni, & terræ inter se distantibus, si annihilaretur aër, quamvis eo non annihilato, id non possit: quia est immensus, & ideo non

non potest non esse in omni creatura. Vnde idem S.Doctor *quodlibeto 1.art.5.* explicat,& confirmat, quomodo Angelus queat moueri de extremo ad extremum, quin per medium, exemplo intellectionis, siue cogitationis, quæ simili modo potest ad extrema terminari.

D.Thom.

96. Obiectio. Neque obest, si vrgeas, quòd etiam potētia loco motiua animæ nostræ, quæ est potentia intellectiua, vnà cum volitione & intellectione, & volitione mouet suum corpus: cùm tamen non ob id moueat illud ab extremo ad extremum, sine transitu per medium: ergo idem in Angelo dicendum erit; quamuis moueatur intelligendo, & volendo.

Respondetur. Nam contra hoc est, quòd corpus motum ab anima non est capax huius motus sic discreti: quia corpus debet commensurari loco, ex eo quòd commensuratiuè est in illo, secùs verò Angelus, qui, vt est mobile, est supra locum, & eius modus diffinitiuus essendi in loco non petit, vt necessariò moueatur continuè per locum, & iuxta exigentiam eius, vt ostensum est.

§. III. Posterior ratio assertionis ex Angelico præceptore deprompta.

97. Vltima assertionis ratio. Posterior ratio assertionis desumitur ex D.Thoma *in articulo 2 huius q.* quæ vt meliùs intelligatur, supponendum est ex eodem D.Thoma ibidem, quòd inter quæuis duo loca extrema sunt infinita loca media, siue indiuisibilia siue diuisibilia. Indiuisibilia quidem, quia inter quælibet duo puncta sunt infinita puncta media: quoniam vnum indiuisibile non est immediatum alteri, sed mediat aliquis locus diuisibilis: & in hoc, cùm sit diuisibilis in semper diuisibilia, erunt infinita puncta, ac proinde infinita loca indiuisibilia & similiter sunt ibi infinita loca diuisibilia, si motus duret v.g. per horam: quoniam tunc in quolibet *nunc* illius horæ mobile est in diuerso, ac diuerso loco diuisibili: cumque inter primum, & vltimum *nunc* temporis medient infinita *nunc*, etiam mediabunt infinita loca diuisibilia. Quod etiam ad sensum exemplo satis perspicuo confirmat D Thomas *art. 2 huius q.* vt intuenti litteram patebit.

D.Thom. Hinc ergo ratio D.Thomæ ad hanc formam reduci potest Quoniam inter quælibet duo loca extrema mediant infinita loca siue indiuisibilia, siue diuisibilia, vt ex modo dictis patet: ergo Angelus nequit transire per illa dinumerando, aut veluti dinumerando omnia illa, siue transeundo sigillatim per omnia illa, quod est quoddā quasi genus dinumerandi, aut veluti dinumerandi ea: ergo oportet, vt relinquat aliqua ex prædictis locis intermediis: ac proinde poterit transire de extremo ad extremum, non pertransito medio Prima consequentia est perspicua. Quia infinitum non potest pertransiri dinumerando: alioqui esset, & non esset infinitum, Esset quidem, vt supponitur. Non esset autem: quia infinitum vt tale, nequit dinumerari: alioqui dinumerando ad vltimam eius vnitatem deueniretur: & ita esset quid finitum.

Ex quo secunda consequentia patet. Tum, quia saltem pro vt omittit aliqua loca media, transibit ab extremo ad extremum terminando se ad illa, sine transitu per medium, Tum etiam. Quia qua ratione potest aliqua ex illis locis intermediis impertransita relinquere, poterit plura alia, imò & omnia media inter duo illa loca extrema mediantia omittere, vt ex paritate rationis constare videtur.

98. Confirm. Confirmatur ex eodem S.Doctore. Quia motus discretus Angelicus constat tribus v.g vel quatuor indiuisibilibus mensuratis tribus, vel quatuor instantibus discretis successiuè, discretè tamen se habentibus: ergo impossibile est, quòd Angelus hisce indiuisibilibus transeat dinumerando suo motu infinita illa loca, siue indiuisibilia, siue diuisibilia: ac proinde debet, vt in præsenti ratione dicebamus, non transire per plura ex illis mediis, imò poterit omnia illa omittere, & sic transire ab extremo ad extremum. Antecedens videtur certum. Prima verò consequentia, ex qua reliquæ pendent, probatur. Tum, quia infinitum nequit mensura finita, eaque non repetita, vt in præsenti contingit, dinumerari. Tum etiam. Quia sicut se habet quantitas discreta ad continuam: sic motus discretus ad continuum, & ad spatium, per quod fit maximè si in *esse* spatij formaliter sumpti consideretur: quia sic consideratur, vt pertransibilis prædicto motu. Constat autem, vnitate, quæ est principium numeri, vt talis est, non posse, si prædicta vnitas non repetatur, dinumerari quantitatem continuam, v.g. vnius palmi, quoad omnia indiuisibilia, & partes: ergo nec per duas, vel tres veluti vnitates motus discreti non repetitas poterit motus continuus dinumerari: ac proinde neque spatium, per quod fit motus, quoad omnia spatia, siue indiuisibilia, siue diuisibilia, eaque infinita, quibus constat.

§. IV. Obiectiones contra hanc D. Thomæ posteriorem rationem, & eius confirmationem.

Plura tamen contra rationem hanc, & similiter contra confirmationem possunt obiici. Contra rationem quidem. Quia in primis loca infinita, siue indiuisibilia, siue diuisibilia, quæ mediant, non sunt loca, non communicantia, siue non participantia: siquidem constant solùm ex infinitis partibus proportionalibus, & indiuisibilibus eas terminantibus quia hæ solæ partes sūt infinitæ vnà cum suis indiuisibilibus, ex eo quòd aliquotæ partes sūt finitæ: ergo non benè hæ adducuntur ad probandum, ex earum infinitate id, quod diximus, intendi à D. Thoma, neque, posse Angelū transire de extremo ad extremum non pertransitis mediis non participantibus: quandoquidem ex eo, quòd omitteret prædicta media, vt talia, impertransita, non ideò impertransita relinqueret media non participantia. 99. Obiectio prima contra rationē D. Thomæ.

Secundum, Quia etsi admitteretur hoc; non benè sequitur, non posse Angelum pertransire omnia illa loca dinumerando: quia reuerà sunt infinita in potentia, & secundùm quid: & hæc benè possunt dinumerando pertransiri, vt constat in eodem motu discreto durante per horam, per quem dinumerantur omnia instantia horæ temporis primi mobilis, ex eo quòd prædictus motus habet partes indiuisibiles, scilicet diuersa *mutata esse* & hæc, quippe indiuisibilia, nequeunt correspondere pluribus partibus temporis simul, & per vnicam correspondentiam, sed ad summum ratione cuiuslibet indiuisibilis correspondent vni instanti, aut parti proportionali, & huic non adæquatè, sed inadæquatè: & ita singulæ ex illis mutationibus, per quas cōsumitur hora, correspondent singulis partibus, & instantibus quod est consumere illas, & eis correspondere per quamdam dinumerationem, aut quasi dinumerationem. Secunda.

Tertium est. Quia adhuc dato, quòd Angelus nequeat pertransire omnia prædicta loca indiuisibilia aut diuisibilia dinumerādo ipsa, non ideò rectè colligitur, debere, aut posse pertransire de extremo ad extremū absque transitu per medium: quia superessent duo alij modi, ex quibus vno ex illis posset, & deberet Tertia.

deberet pertransire media, scilicet, vel quia in instanti immediato illi, in quo est in termino *à quo* v. g. in quarta parte vlnæ collocaret se simul in reliquis partibus illius vlnæ, quæ (vt supponitur) non excederent sphæram, & latitudinem loci adæquati; vel quia in tempore immediate sequenti acquireret successivè, & per partes tam medium totale, quàm partem extremam, ex eo quod vt supponitur totum hoc spatium (vt nunc dicebamus) est intra latitudinem sui spatij: & ita vltimum *esse* Angeli in termino *à quo*, erit vltimum non *esse* initiativum prædicti motus.

100 Vltima contra confirmationem Angelici Doct.

Et similiter contra confirmationem potest obijci. Tum, quia illæ vnitates, seu indivisibilia motus discreti, licet sint formaliter indivisibilia nihilominus possunt virtualem divisibilitatem habere: sicut instantia ex quibus tempus discretum, quo mensurantur, coalescit, habent similem diuisibilitatem virtualem: & ita possunt esse mensura transitus per illa loca intermedia, licèt infinita, quamvis hoc non fiat dinumerando, sed per adæquationem huius virtualis extensionis, virtualiter continentis infinitas partes proportionales correspondentes infinitis illis partibus spatij, vt talis. Tum etiam. Quia non reddita est ratio propter quam motus discretus debeat constare certis quibusdam indivisibilibus, eisque finitis, non verò infinitis indivisibilibus saltem communicantibus.

§. V. Enodatio primæ obiectionis.

101. Prima obiectio enodatur.

Respondetur ad primam ex his obiectionibus, loca illa intermedia esse quidem communicantia & participantia inter se, non tamen cum extremis: & hoc satis est ad rationem D. Thomæ, in hocque sensu ea D. Thomas appellavit loca infinita non participantia, id est de extremis. Vnde non ita bene Vallesius inquit, D. Thomam solùm loqui de mediis participantibus, dum ea infinita esse inquit. Nam contra hoc est. Tum, quia vt S. Doctor redderet rationem, ob quam dixerat, loca indivisibilia mediantia esse infinita, non recurrit ad duo puncta locorum extremorum, sed ad duo non cõmunicantia cum prædictis extremis locis. Et similiter, ut assignaret rationem infinitatis locorum indivisibilium, inquit, inter primum, vltimum instans mediare infinita *nunc*: comparatque *nunc* temporis contenta inter duo extrema cum infinitis locis divisibilibus contentis inter loca extrema. Quare sicut *nunc* intermedia non sunt participantia respectu *nunc* extremorum: ita neque loca intermedia respectu locorum extremorum.

Vallesius.

Tum denique. Quia exemplo sensibili, quod ad probandam hanc infinitatem locorum intermediorum affert, loquitur in casu, quo terminus *à quo* sit vnius palmi, & terminus *ad quem* sit duorum palmorum, ita vt ex loco, in quo est mobile, vt in termino *à quo*, vsque ad finem termini *ad quem* sint duo palmi: & de vno horum palmorum asserit, habere rationem medij. Constat autem, medium hoc non esse communicans cum duobus palmis extremis. Unde bene notavit Caietanus §. *circa antecedens* D. Thomam non dixisse, inter quaslibet duas partes spatij esse infinita loca media, sed inter quælibet duo loca: quoniam licet duæ partes possint habere continuitatem; attamen per duo loca (alias nisi ratione materiæ, de qua agitur, constet: quod in præsenti non constare, ex dictis, & ex dicendis ampliùs constabit) congruentiùs significatur loca inter se discontinua in ratione locorum Constat autem, medium inter loca sic discontinua, & discreta non esse participans: siquidem licet habeat ea contingere, non tamen de eis participare.

Caietan.

§. VI Solutio secundæ & tertiæ obiectionis contra hanc tertiam rationem Angelici Præceptoris.

102. Responsio ad secundā.

Ad secundam obiectionem respõdetur, quod data hac infinitate locorum non participantium, tunc optimè infertur, non posse pertransiri dinumerãdo: quia ibi non est prima, aut vltima pars: quod ad dinumerationem requiritur. Et ad probationem in contrarium, satis esse, non reperiri ibidẽ primam, & vltimam partem: & quòd, vt subessent dinumerationi, non essent infinita secundùm quid sed infinita simpliciter: quia considerantur, vt discreta quoad prædictam dinumerationem. Et ita negandum est debere assignari singula *mutata esse* in motu illo, correspondentia præcise singulis instantibus, vt ita per successionem eorum veluti consumatur tota hora. Quia vnum ex illis indiuisibilibus correspondere potest tempori, quia virtualem habet diuisibilitatem: & vnico indiuisibili prædicti motus veluti pertransiri, non vna solummodò pars proportionalis, aut instans nostri temporis, sed plura, eaque infinita.

103 Ad tertium.

Ad tertiam respondetur, quòd data infinitate locorum non participantium, & quòd Angelus nequeat transire per omnia illa dinumerando, bene sequitur, vel debere transire de extremo ad extremum, sine eo quòd transeat per mediũ; vel saltem hoc posse. Debere quidem, si dicamus (vt reuerà id insinuat D. Thomas rationem eiusdem S. Doctoris procedere ex suppositione, quòd dicatur (vt innuunt plures ex aduersariis) quòd antequam Angelus perueniat ad locum extremum, debet mutatione alia formaliter indiuisibili, & distinctà à mutatione, qua replet extremam partem, pertransire simul totum illum locum medium. Nam hoc dato, non est cur non debeat pertransire omnia illa media singulis mutationibus correspondentibus sigillatim cuilibet ex illis locis: atque adeò non est cur non debeat pertransire illa dinumerando, aut quasi dinumerando: quia in hoc transitu dinumeratio, aut quasi dinumeratio consistit. At satis constat ex se, & ex dictis, hanc dinumerationem esse impossibilem.

D. Thom.

Explicatur magis.

Potestque hoc, nimirum, Angelum debere pertransire in casu posito loca illa dinumerando, dilucidari ex eo, quòd data illa suppositione, procedit eadem ratio ad hoc, vt dentur singulæ mutationes; & acquisitiones pro singulis locis intermediis, ac procedit vt detur pro toto medio. Nam ideo debet pro toto medio dari sua mutatio, & acquisitio, quia ad hoc vrgent duæ rationes tantummodo, nempe, distantia, & extensio situalis, quæ est inter locum medium, & extremum locum, vel distantia, seu discontinuatio inter locum extremum, & eum, in quo est Angelus, si semel potest de extremo ad extremũ sine medio pertransire: siquidem (vt ex se, & ex solutionibus argumentorum constat, nequit assignari alia ratio. Quare, cùm hæc duo ita vrgeant in mediis partialibus non communicantibus de extremis, & in toto loco intermedio similiter non communicante, vt intuenti patebit: inde est, vt si semel debet dari mutatio acquisitiua medij, distincta ab acquisitione partis extremæ, quod pro singulis partibus, & locis intermediis debeant singulæ mutationes dari atque adeo, ex eo quod nequeant loca intermedia pertransiri dinumerando; benè sequitur, facta prædicta suppositione non posse absolutè pertransiri.

Et similiter sequitur, quod adhuc non facta prædicta suppositione queat Angelus de extremo ad extremum

extremum sine medio pertransire. Quoniam adhuc non facta ista suppositione, si semel non potest transire omnia illa loca intermedia dinumerando, & potest transire de uno extremo ad alium per motum discretum, & per medium, id fiet ex eo, quòd in hoc instanti desinat per ultimum *esse* præsentiam ad unam partem, v.g. ad quartam partem ulnæ. & in sequenti instanti fiat præsens simul ad tres partes, quæ supersunt illius ulnæ: atque adeò simul repleat partes intermedias, & partem extremam, nempe ultimam quartam partem, v.g. illius vlnæ: quia non restat alius modus transeundi discreto motu per spatium illius vlnæ, supposito quod non debeat pertransire medium per mutationem distinctam ab ea mutatione, qua acquiritur pars extrema, & supposito quòd licèt non per hanc mutationem distinctam, nihilominùs absolutè loquendo debeat pertransire per medium, ac tandem nequeat fieri hic transitus dinumerando. At ex hoc optimè sequitur, quòd sicut potest sic pertransiri discretè tota illa vlna spatij, possit etiam pertransiri discretè, transeundo de extremo ad extremum sine transitu per medium.

104. Roboratur ratione. Cuius satis congrua ratio est illa, quam nuper assignabamus ad ostendendum, quòd facta illa suppositione, nempe, quod pars extrema una mutatione partialiter, aut quasi partialiter distincta & totum medium alia eodem modo distincta debeat pertransiri, tunc debere dari singulas mutationes correspondentes singulis ex illis locis partialibus infinitis: ac proinde transitum illum fieri dinumerando omnes illas partes. Quæ quidem ratio potest sic quoad præsens ampliùs declarari, & fulciri. Quoniam, quòd Angelus transire nequeat in locum distantem sine medio, potest provenire, vel ex ordine situali reperto inter medium, & locum extremum, vel ex discontinuatione inter locum extremum, & eum, quem replet Angelus: nec superest alia ratio repugnantiæ, vt ex se, & ex solutionibus argumentorum oppositæ sententiæ referendæ patebit. At hæ rationes non urgent, si semel Angelus motu discreto, & per quandam mutationem queit existens in una parte ulnæ v.g. in prima ex quatuor eius partibus, collocare se per motum discretum, & per unicam mutationem (loquendo de mutatione præcisè acquisitiva termini *ad quem*,) in aliis partibus, ac proinde potest simul acquirere præsentiam ad reliquas tres partes ulnæ: ergo, &c.

Maior quoad primam rationem repugnantiæ patet. Quia si qua esset repugnantia, tunc illa prior ratio ad id sufficeret: quia videtur esse contra illum ordinem situalem, qui est inter medium locum, & extremum, pervenire aliquod mobile in locum extremum prætermisso medio: siquidem motus localis videtur desumere suam extensionem, sive divisibilitatem ex extensione, & divisibilitate partium spatij: ideoque debet suo modo habere partes correspondentes partibus spatij, juxta id quod Aristoteles 4. *Physicorum* c. 11. tradit. (Aristot.) Et similiter si qua esset repugnantia etiam sufficeret ratio repugnantiæ, quæ secundo loco in eadem maiori traditur, nempe, quòd adsit distantia, & discontinuatio inter locum extremum, & eum in quo est Angelus. Quia videtur repugnantiam involuere cum unitate numerica motus, & mobilis prædicta discontinuatio, & discretio: siquidem unitas motus localis exigit unitatem spatij, & similiter identitas mobilis: ex eo quòd nequiret mobile esse unum & idem, & esse simul in locis discontinuis, & discretis.

105. Minor verò probatur, & in primis quoad primam rationem repugnantiæ. Quia si hæc esset ali- C cuius roboris, etiam ex ea haberetur, Angelum debere, non solùm pertransire simul medium, & extremum, ut constituat se præsentem extremo, sed etiam debere esse prius in medio, quam in extremo: ut ita in motu assignarentur partes partibus spatij, & eo modo, quo in illo sunt correspondentes. Constat autem, id non desiderari in motu discreto. Tum, quia (ut ex D. Thoma dicebamus) si semel requiritur esse priùs in medio, desiderabitur mutatio distincta ab ea, qua acquirit extremum locum: & ob eandem rationem pro quolibet partiali medio non participante requiritur sua mutatio: ac D proinde non poterit fieri ille transitus, nisi dinumerando, aut quasi dinumerando infinita loca intermedia & non communicantia. Tum etiam. Quia cùm supponamus, totum illud spatium, scilicet medium, & extremum contineri intra latitudinem spatij, quod potest simul replere Angelus, poterit simul acquirere totum illud medium, & terminum *ad quem* ultimum, sive partem extremam, sicut potest simul acquirere partem extremam.

Non obstat Arist. Neque id, quod ex Aristotele adducitur in priori hac repugnantia, obest respectu motus discreti, licèt obsit respectu motus continui, modo tamen suprà explicato. Quia extensio reperta inter medium, & E extremum in spatio non exigit similem extensionem inter partes motus discreti, ut ex dictis constat & ita neque exigit absolutè, Angelum esse in medio ut sit in extremo. Quia ab extensione spatii solùm exigitur, motum, & mobile esse in omnibus suis partibus, quando prædicta extensio est causa similis extensionis in motu. Unde doctrina illa Aristotelis intelligitur de motu continuo, & modo à nobis suprà explicato, non verò de discreto.

F Deinde eadem minor quoad secundam rationem repugnantiæ probatur. Quia ad summum discontinuatio locorum in *esse* talium solum habet oppositionem cum unitate motu, & mobilis, quando mobile suo motu partium est in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*: quia tota ratio repugnantiæ oritur ex eo, quòd idem motus, & mobile non potest simul esse in partibus discontinuis formaliter. At dum Angelus motu discreto movetur, non sic est in prædictis terminis, sed in uno instanti deserit per ultimum *esse* terminum *à quo* simul, & in alio est simul in termino *ad quem* per primum *esse*, G ut ex propria ratione motus discreti dubio præcedenti explicata constat. Unde Aristoteles, non de isto, sed de continuo est intelligendus, & adhuc tunc, modo suprà insinuato, quamvis Philosophus fortè ibi de solo motu corporeo loquebatur: quod quidem satis verosimile est, & intento illius sufficiens. Quare, ex eo quòd Angelus existens in hoc instanti in prima ex quatuor partibus ulnæ, queat in sequenti instanti acquirere discretè, & mutatione discreta reliquas tres partes ulnæ simul, rectè colligitur, posse etiam de priori parte transire H ad extremam, absque eo quòd transeat per medium.

Quare admisso, posse Angelum priori illo modo transire ex prima parte ad reliquas tres (ex quo, ut nuper diximus, sequitur posse etiam transire de extremo ad extremum sine transitu per medium) non ideò debet concedi, posse Angelum transire secundo ex illis modis, quem in hac secunda obiectione adduximus, nempe, existendo simul in hoc instanti in priori ex illis quatuor partibus, & desinendo esse in illa simul per ultimum *esse*, & acquirendo inde paulatim, & successivè reliquas partes, ita ut ultimum *esse*, quo mensuratur eius præsentia simultanea in termino *à quo*, sit ultimum non *esse* motus. 106.

Et

Et ratio est. Quia ad motum successivum requiritur, ut si successivè acquiratur terminus *ad quem*, successivè etiam relinquatur terminus *à quo*, & non potest stare motum ab uno termino in alium esse successivum, & per partes, nisi etiam per partes deseratur terminus *à quo*. Potestque hoc explicari sequenti exemplo. Nam si Angelus esset in solo puncto spatii, tunc illa acquisitio loci immediatè sequentis non posset esse motus, nec acquisitio per partes, ut *dub.* 3. diximus: sed necessario debet esse per motum discretum, quo aliquis locus totus simul acquiratur. Quia quo passu deseritur terminus *à quo*, scilicet vel totus simul, vel per partes, acquiritur terminus *ad quem*, & è contrà.

§ VII. *Responsiones ad impugnationes confirmationis ex S. Doctore adductæ.*

107. Responsio obiectionis contra confirmationem.

EX quibus ad primam impugnationem confirmationis rationis D. Thomæ satis constat. Nam licèt detur, illas mutationes partiales, aut quasi partiales esse formaliter indivisibiles, & virtualiter divisibiles, atque adeo posse pertransiri per illas infinita loca media non dinumerando, sed per adæquationem ad illa: quia cum acquiritur simul totus aliquis locus divisibilis, tunc sicut in ipsa acquisitione non est discretio, ita neque est numeratio, aut quasi dinumeratio partium loci, sed per illam acquisitionem simultaneam, & virtualiter divisibilem veluti consumuntur, & hauriuntur infinita loca indivisibilia, aut divisibilia, partialia tamen. sicut in motu successivo, & continuo corporis habentis formaliter infinitas partes similes partibus spatii contingit: attamen ex hoc, quòd sic posset fieri transitus, benè colligitur propter rationem traditam, posse etiam fieri absque transitu per medium: & quòd si semel illa mutatio, per quàm pertransiretur totum medium, est distincta ab ea, qua acquiritur terminus *ad quem*, tunc vel ille transitus per loca intermedia deberet mandari executioni dinumerando, quòd quidem impossibile est fieri per tres, vel quatuor partes tantummodo illius motus discreti, quæ, vt ex se constat, non repetuntur, vel quod debeant plura ex illis mediis, imo infinita impertransita relinqui.

Obiectio tacita præcluditur.

Nec inde sequitur (vt per hæc tacita obiectio maneat soluta) terminum *ad quem* motus discreti acquirendum esse in tempore, & successiuè sed solùm infertur, acquiri in instanti discreto correspondente tempori successiuo, quod nullum est inconueniens: sicut non est inconueniens aut sequitur, aliqua successio in intellectione diuina, ex eo quod mensuretur æternitate æquiualente infinito tempori nostro, si hoc esset in rerum natura. Sicut nec hinc fit (vt per hoc alia obiectio enodetur) mobile moveri in illo instanti, quia simultanèe acquirit terminum *ad quem*, & simul quiescere: quia restat aliquid in illa duratione, ratione cuius post acquisitionem illam subitam, & simultaneam quiescat in prædicta acquisitione. Nam ad hoc satis constat ex dictis *dubio præcedenti* § 1. in solutione ad argumentum Vazquezii contra ea quæ adduximus ad explicationem tituli.

Ad secundam impugnationem contra eamdem confirmationem negandum est, non reddi sufficientem rationem constitutionis motus, imo & temporis discreti ex tribus, vel quatuor indivisibilibus, &c. finitis tamen. Quia cùm motus discretus, & tempus itidem discretum constent his indivisibilibus ut partibus inter se discretis actu, & inter se diuisis: si ista indiuisibilia essent infinita, daretur in illis infinitum in actu (maximè, quia quodlibet ex his indiuisibilibus non est communicans, seu participans) sicut daretur infinitum in actu in quantitate continua, si omnes eius partes, illæque infinitæ ab invicem diuiderentur.

§. VIII. *Opposita sententia, quatuor priora illius fundamenta, cum responsionibus ad illa.*

109. Contraria sententia Scotus. Molina, Valentia, Rada, Puteanus, Arrubal, Suarez, Alex. Albertus, Bonavent. Richard. Ægidius, Henricus.

OPpositam tamen sententiam, nempe, motum Angeli discretum non posse esse de extremo ad extremum sine transitu per medium, tuentur Scotus *in 1. distinct. 2. quæst. ultima*, Molina, & Valentia *ad arti. 2. huius quæst.* Rada *controversia 7. secundæ partis*, Puteanus *in hac quæst. dub. 4.* Arrubal *disput. 76. c. 1.* eamque ut probabiliorem defendit Suarez *lib. 4. de Angelis c. 19.* Et tandem pro eadem sententia referuntur à Vazquez *in præsenti disputat. 19.* Alexander, Albertus, Bonaventura, Richardus, Ægidius, & Henricus.

Fundamentum primum.

Probatur primò. Quia alioqui etiam conveniret corpori moveri de extremo ad extremum, quin per medium: ut si Angelus portans lapidem motu illo discreto moveretur: tunc enim etiam lapis moveretur motu discreto de extremo ad extremum, & non per medium.

Respondetur.

Respondetur, Angelum non necessariò debere moveri tunc motu discreto, sed motu per accidens ad motum lapidis, quem ipse continuè moveret. Adde, quòd si Angelus vellet, tam movere illum lapidem, quam movere extremas partes loci, non movendo intermedias, tunc duplici motu moveretur: uno quidem per se, scilicet motu discreto, ex qua parte moveret partes extremas loci, non movendo intermedias: alio verò, nempe motu continuo, & per accidens ad motum lapidis. Non est autem inconveniens, lapidem tunc motu per accidens moveri eo modo, quo Angelus. Quia motus per accidens commensuratur cum motu per se: quia non est aliud, quàm motus Angeli. Sicut non est inconveniens Angelum moveri per accidens ad motum corporis, in quo est: licèt ille motus sit corporeus, & commensuratus loco, quamvis hæc duo puguent cum Angelo, ut moto per motum per se.

110. Secundum.

Secundò probatur eadem sententia ex Scoto, Quoniam ordo præfixus à superiori agente debet servari ab inferiori, quando operatur circa ea, quæ sic ordinata sunt: ergo nequit Angelus transire de extremo ad extremum, & non per medium. Patet consequentia. Quia ordo à Deo præfixus inter partes universi est ordo situalis inter ipsas: atque adeò non poterit tangi quoad partes extremas, quin per medias. Et ita Angelus nequibit tangere loca extrema, per quem tactum transit ad illa, quin tangat media.

Enodatur ex Caietano.

Respondetur cum Cajetano *art. 2. huius quæst.* §. *Circa secundum*. ordinem situalem à Deo præfixum partibus universi materialibus esse respectu illarum comparatarum inter se, non verò respectu virtutis motivæ, qua Angelus motu discreto per illas movetur.

111. Tertium.

Tertiò prædicta sententia probatur. Quoniam sicut est essentialis ordo inter partes temporis, ita inter partes permanentes spatij: at nequit Angelus pertransire de præterito ad futurum, non transeundo per præsens, nisi annihiletur & posteà in parte, quæ erat futura, reproducatur: ergo similiter nequibit pertransire de extremo ad extremum, quin per partes intermedias, nisi in parte media annihiletur, & posteà in extrema reproducatur.

Diluitur. Respondetur, esse disparem rationem. Quia, ut transeat de præterito ad futurum, tantùm non est necessaria coëxistentia: & hæc necessario convenit Angelo respectu nostri temporis eo ordine, quo partes temporis succedunt, id est, quod nequeat coëxistere futuro nisi coëxistendo præsenti, si semel coëxistit præterito, nisi annihiletur. Cæterùm, ut sit in loco, desideratur contactus liber per operationem: & potest Angelus pro sua libertate applicare se, & contingere partes extremas, quin tangat intermedias, ut ostensum est.

Adde, quod si loquamur de tempore discreto Angelico metiente operationes liberas, potest Angelus transire de præterito ad futurum sine transitu per præsens: ut puta, si in tempore præterito operatus est liberè, secùs in præsenti, benè tamen immediatè post in futuro. Ita ergo similiter, si Angelus liberè applicet suam virtutem ad partes extremas, non applicando eam ad intermedias, quoad præsens dicendum est.

112. Quartum. Quartò. Quia Angelus nequit immediatè operari in distans, quin per prius in propinquum, ne hinc fiat, operari posse ad quamcumque distantiam: ergo nequit transire ad locum extremum distantem, quin per medium, & propinquum, ne hinc sequatur, posse quando est hîc existens, ut in loco, transire ad quemcumque alium quantumcumque distantem. Consequentia ex paritate rationis, & ex probatione antecedentis, quæ, tam illud, quàm consequentiam suadet, satis colligitur: cuius probatio consistit in hoc, quòd si parua distantia non impedit aliquantulum operationem, nec etiam magna impediet: quia parua, & magna distantia habent se sicut magis, & minùs: & ita si parua nihil impedit, nec magna impediet.

Evertitur. Respondetur, negando antecedens. Quia Angelus potest operari in distans immediatè: dummodò ratione suæ operationis ponat ibi præsentem suam substantiam, & illud passum distans non distet extra sphæram suæ activitatis, sed contineatur in loco, quem simul potest replere. Hinc autem non sequitur, posse operari ad quancumque distantiam; sed iuxta sphæram activitatis Angelicæ.

Nec probatio antecedentis obest, propter apertam disparitatis rationem. Quia distantia parua non impedit, ex eo quòd continetur intra sphæram activitatis Angelicæ, & sui loci adæquati: & ideò magna, si est extra sphæram, impediet. Unde distantia parua, & magna quæ sint extra sphæram, non se habent sicut magis, & minùs; sed ut duo obiecta, quorum unum nequit attingi, secùs aliud.

Adde, quod si semel Angelus constituat se nullibi (ut vult Caietanus in fine commentarij articuli tertij huius quæst.) poterit operari in distans, & ad quamcumque distantiam, & constituere se in loco quantumuis distanti, ut statim magis explicabimus.

113. Insurgit contra hoc Iunior quidam. Sed hoc displicet Iuniori cuidam, aliàs doctissimo: & ideo obiicit in contrarium, maiorem virtutem desiderari ad motum in locum sic distátem, non acquisito medio non participante, quàm ad motum, acquisito prædicto medio: at nequit Angelus, acquisito medio, moveri in locum quantumuis distantem, nisi priùs se collocet in loco intermedio, & proximiori, qui sit intra sphæram suæ activitatis, & localitatis: ergo, &c. Probatur maior. Tum, quia moveri tunc, non pertransito medio, provenit ex maiori abstractione à conditionibus rerum materialium. Tum etiam. Quia in hoc casu non solùm devincenda est difficultas proveniens ex latitudine loci, ut in altero casu; sed etiam alia proveniens ex eo, quòd prætermittatur omninò medium. Minor verò ex dictis probatur. Quia Angelus habet locum limitatum: & ita non potest simul medium, & locum distantem, qui sit extra sphæram suæ activitatis, replere.

Confirma. Confirmatque hoc ipsum idem Junior. Quia Angelus nequit, saltem in hoc casu, abstrahere se ab omni loco ante acquisitionem loci distantis: ergo si, vt est in termino *à quo*, non potest immediatè ad locum distantem transire ratione excessus distantiæ, nequibit absolutè ad illud pervenire: quia non nisi ex eo, quòd priùs se absolvat à loco potest in loco illo distanti se collocare. Antecedens probatur. Quia Angelus nequit absolvere se ab omni loco in instanti, in quo est in termino *à quo*; alioqui simul esset, & non esset in illo: neque in altero immediato, quia in instanti immediato temporis discreti est in termino *ad quem*.

Respondetur, negando maiorem, si Angelus se nullibi priùs constituat. Et ad primam probationem dicendum est, eamdem abstractionem requiri ad hoc, ut Angelus transeat ex loco, in quo est ad aliud extremum, non pertransito medio, ac ad hoc, ut se nullibi constituat & sic in quodcumque distans possit operari, & se ibi collocare: & ideò Angelus potens ad primum, potest ad secundum. Unde ad secundam probationem dicendum est, utramque difficultatem eisdem viribus, & non maioribus ad unam, quàm ad aliá devincendam esse. Nec probatio minoris, népe, de limitatione sphæræ Angelicæ quoad suam locabilitatem, quatenus potest urgeri contra hanc solutionem, obstat. Quia sphæra activitatis metienda est à loco, in quo est agens, & mobile, usque ad certam distantiam. Unde si in loco priùs sit, & à loco moveatur, exinde usque ad certam distantiam est metienda sphæra. Si autem nullibi sit, non est unde metiri possit & ita non habet sphæram actu præfixam, usque dum collocet se in aliquo loco; neque distat positivè ab aliquo loco, sed solùm negativè, id est, non magis ab hoc, quàm ab illo: & ideò potest agere in locum quantumuis distantem, non quidem à se per distantiam positivam, quia nullibi esse supponitur; sed à loco, in quo priùs erat. 114. Dissoluitur obiectio.

Ad confirmationem negandum est antecedens, scilicet, Angelum non posse se absolvere à loco in instanti immediatè subsecuto ad illud, in quo erat in termino *à quo*. Et ad probationem dicendum est, data illa hypothesi, non fore in prædicto instanti in termino *ad quem* (licèt posset esse in illo, ea non data) sed in alio instanti: quamuis cum his stet, ut prædictus transitus, ad quem immediatè præcederet hoc, quod est, Angelum nullibi esse, non haberet propriè rationem motus localis, sed esset quid reductum ad motum, sive mutationem localem: quia non esset à loco in locum immediatè, sed à non loco in locum. 115. Ad confirmationem.

§. IX. *Alia argumenta pro opposita sententia, & enodatio eorum.*

Quintò contraria sententia sic probatur. Quia ad motum essentialiter petitur, ut ante quodlibet *mutatum esse* reperiatur aliquod *moveri*, aliquaque successio: ergo & quòd detur in spatio aliquod medium inter id loci, in quo datur hoc *mutatum esse*, & illud quod est terminus *à quo*: ergo non poterit Angelus transire de extremo ad extremum, & non per medium. Antecedens videtur perspicuum: & similiter prima consequentia: & secunda probatur. Quia dum Angelus est in termino *ad* 116. Quintum fundamentum.

ad quem, habet hoc *mutatum esse*, & dum in termino *à quo*, nondum movetur: ergo necessariò assignandum est medium, per quod moveatur.

Evertitur. Respondetur ex D. Thoma *art. 2. huius quæst.* in solutione ad argumentum *sed contra*, quod est tertium in ordine ex his, quæ pro rationibus dubitandi adducit, concedendo antecedens, intellectum de motu continuo, negando vero illud de motu discreto. Et ratio disparitatis est. Quia respectu motus continui *mutatum esse* non habet rationem partis sed termini: & propterea ante quodlibet *mutatum esse* debet præire motus, sive *moveri*, respectu cuius illud *mutatum esse* sortitur rationem termini. At in motu discreto *mutatum esse* est pars illius: propter quod non est necesse, ante *mutatum esse* in termino *ad quem*, præcedere ipsum *moveri*, sed satis erit, quòd præeat ultimum *esse* in termino *à quo*, ex eo quòd in successione horum locorum etiam sine medio, & in successione duorum indivisibilium etiam sine medio, potest esse sita ratio huiusmodi motus.

117. Sextum fundamentum. Sextò eadem sententia probatur. Nam dum Angelus est in loco, habet rationem propinquitatis, & distantiæ ad cætera, quæ sunt in loco, & simul ad polos mundi: ergo nequit in distans transire, non pertransito medio. Patet consequentia. Quia hoc ipso, quod habeat distantiam situalem ad alia, & ad polos mundi, debet subdi legibus distantiæ, quæ consistunt in hoc, quòd distans habens locabilitatem finitam nequeat transire in distans, nisi per propinquum. Unde ob hoc impedimentum, nempe istius distantiæ, nequit corpus transire ad distans quin per propinquum.

Fundatur. Respondetur, quod transeat antecedens, dummodò ratio formalis loci Angelici, & eiusdem Angeli, ut locatum est, non desumatur formaliter ex prædicto ordine distantiæ: & negetur consequentia. Et ad probationem negandum est, Angelum eo ipso subdi legibus distantiæ quoad prædictum effectum. Et ad id, quod de corpore adducitur, dicendum est, corpus non subdi quoad prædictum effectum legibus distantiæ, præcisè quia distans, sed quia habet hanc distantiam peculiari modo, scilicet, ut provenientem, & radicatam in quantitate, non qualitercumque, sed ut dat extentionē ad locum, & est ratio essendi in loco per commensurationem omnimodam cum eo: quia eo ipso locus est mensura corporis locati, ut talis: & ideo debet moveri localiter, & esse in loco, & subdi legibus distantiæ iuxta exigentiam ipsius loci, & ad modum, quo locus habet suas partes, scilicet, ut inter extrema medient intermediæ: ac proinde nequit corpus esse in extremis, quin in propinquis partibus. Hæc autem ratio non procedit in Angelo; quinimo hinc oppositum in illo deducitur: quia non est in loco per modum contenti, aut mensurati, sed per modum continentis perfectè, & mensurantis: & ideo potiùs spatium debet se habere iuxta exigentiam Angelicæ virtutis, & motus eius diffinitivi, qui solùm petit, Angelum esse totum in toto loco & totum in parte, & ita esse hìc, quod non alibi in loco adæquato, sive hoc habeat per suum motum discretum, sive continuum.

Exemplum. Potestque hoc aliquo modo explicari exemplo iam dicto Christi Domini in Eucharistia, qui ex eo quod non est ibidem ratione quantitatis, sed per modum substantiæ, ideo non subditur legibus distantiæ quoad prædictum effectum: quamvis inter exemplum, & rem, de qua agimus, sit sua disparitas. Quare, ex eo quod Angelus sit in loco, habeatque prædictam distantiam, ad summum potest colligi, metiendam exinde suam sphæram

C activitatis & locabilitatis: quia ipse est intrinsecè determinatus ad hoc, ut in tantum locum, & non ampliùs extendatur ex eo loco, in quo est.

Ultimo arguit Molina his verbis: *Adde, quòd transitus ille Thomistarum* (nempe de extremo ad extremum, & non per medium) *statim menti sese offert, tanquam inintelligibilis, & incredibilis: ideoque non tam incumbit nobis eum esse impossibilem ostendere, quàm Thomistis incumbat probare, eum esse per naturæ vires possibilem. Antequam enim firmissimam adducant rationem, quæ intellectum convincat; standum est sententiæ, quæ idem de Angelis, quod de cæteris rebus in ea parte affirmat: neque adhærendum est contrariæ, quam intellectus, tanquam naturæ lumini repugnantem, statim respuit.* Hucusque Molina. 118. Ultimum fundamentum ex Molina.

D

Confirmatur ex Suarez loco citato, ubi sic inquit: *In hoc genere mutationis* (puta, de extremo ad extremum sine transitu per medium) *licèt non inveniatur aperta repugnantia, difficillimè à nobis percipitur. Et ideò videtur superare modum agendi naturalem cuiuscumque creaturæ: & consequenter non esse possibilem talem mutationem per potentiam Angeli naturalem. Et declaratur* (inquit ille.) *Quia non omne id, quod non implicat contradictionem circa locum Angeli, vel acquisitionem eius, possibile creditur per naturalem potentiam Angeli. Nam esse simul in duobus locis discretis inadæquatis & acquirere unum retento alio negamus* E *esse possibile per potentiam Angeli naturalem, quamvis fateamur non implicare contradictionem. Ergo idem est verisimile in præsenti. Quia non minus difficilis intelligitur à nobis hic transitus ad extremum, & non per medium quàm existentia in duobus locis remotis, & distantibus.* Confirmatur ex Suarez.

Ad hæc respondet Vazquez in præsenti *disput.* 196. *c. 3.* his verbis: *Si Angelus sit in loco, vel per operationem, vel per applicationem ad operandum, facilè certè id intelligitur & explicatur* (nempe, quomodo transeat de extremo ad extremum, & non per medium) *ut superiori capite vidimus. Quocircà hac ratione non utitur Ægidius, sed alij recentiores, qui de rebus spiritualibus fere in* F *omnibus instar rerum corporalium philosophantur, quibus necessarium erat sensibilia relinquere, & altiorem modum spiritualia contemplandi investigare.* Hucusque Vazquez. 119. Responsio ex Vazquez.

Potestque hæc solutio (quoad id, quod in ea præcipuè continetur, scilicet, hunc modum transitus Angeli de extremo ad extremum & non per medium non esse inintelligibilem, nec incredibilem, ut vult Molina) elucidari. Tum rationibus pro nostra assertione factis, & aliis, quæ in hoc dubio diximus, quæ non parum credibilem, & intelligibilem, licèt non sensibilem, transitū istum reddunt. Tum etiam. Quia, ut benè notavit Navarrete 3. *tomo suarum controversiarum controversia* 47. ex concessis à Molina, & necessario concedendis, scilicet, quod secundum potentiam Dei absolutam potest unum corpus transferri de loco ad locum, absque eo quod attingat medium spatij. Nam si prædictum corpus ex vi elevationis, qua elevatur à Deo, non alligatur legibus motuum aliorum corporum: multo meliùs Angelus ex vi suæ naturæ non alligabitur eisdem legibus. Quia etsi elevatio illius corporis sit supernaturalis, & sic excedat naturam Angeli: attamen ex altera parte eadem elevatio recepta in corpore, & subiectata in ipso debet esse aliquo modo quid inferius ad naturam Angeli, quatenus prædicta elevatio secundùm suam entitatem est aliquid corporale. Unde cum Angelus per suam naturam sit elevatus supra, omnem

Elucidatur. G Navarrete. H

omnem rem corpoream, non solùm quoad formalitatem, sed etiam quoad entitatem, quatenus per hoc solùm significatur esse magis abstractum à conditionibus, & legibus materiæ: planè, & satis intelligibiliter inde fit, quòd ex propria natura potest transire de loco ad locum non pertingendo medium.

Imò & difficiliùs intelligitur, quòd corpore manente in sua propria natura, quantumcunque à Deo elevetur, possit habere distinctum transitum, quàm quòd Angelus de facto illum habeat. Nam illum dominium super res corporeas habet quodammodò non esse ita plenum in corpore, etiamsi intelligatur sub prædicta elevatione, sicut est in Angelo: quia licèt ex parte elevationis supernaturalis, ut talis, superet omnes res creatas, etiam spirituales, cùm immediatè reducatur ad Deum: attamen nulla elevatio potest corpus extrahere ab entitate, quam habet. Et ita, cum ex entitate corporea proveniat difficultas in dicto transitu, faciliùs intelligitur, quod res spiritualis ob plenum dominium, quod habet circa res corporeas, possit habere eundem transitum.

110. Ad confirmationem. Ad confirmationem ex Suarez desumptam patet ex dictis. Ad explicationem verò illius fatemur non omne, quòd non implicat circa motum Angelicum, posse præstari ab Angelo viribus propriis. Negamus tamen, hinc sequi, non esse illi concedendum, tum quòd sit simul in distinctis locis inadæquatis, & discretis contentis intra sphæram suæ activitatis Angelicæ, ut ex iam dictis *disput. præcedenti num. 161.* liquet: tum etiam non posse moveri discretè, & de extremo ad extremum, sine transitu per medium, propter rationes traditas. Sicut etiam negandum est, hoc esse difficile intellectu, si motus Angeli conceptu proportionato ad suam naturam concipiatur: quamuis, si prædictus motus consideretur ad instar motus rerum sensibilium, & illis commensuratus, non facile; sed impossibile cognitu hoc iuxta vires naturæ deprehendatur. Cæterùm hic modus concipiendi non est idoneus ad motum istum rectè, & iuxta sui naturam percipiendum.

DVBIUM VI.

Vtrùm uterque motus localis, nempe continuus, & discretus, sint in Angelo tanquam in subiecto?

POSTQUAM explicuimus *an est* motuum Angelicorum, & alia plura ad illos spectantia; meritò inquirimus, quodnam sit subiectum, in quo prædictus motus recipitur?

§. I. *Resolutio dubij iuxta Angelici Doctoris mentem.*

111. Assertio. Dicendum ergo est, motum localem Angelicum, quo per se movetur, seu operationem, in qua prædictus motus consistit, esse secundùm id quod affert in recto, in Angelo ut in subiecto, licèt connotet passionem, & effectum productum in diversis locis modo iam dicto. Assertio hæc colligitur ex D. Thoma *art. 1. huius quæst.* ubi loquens de motu locali, ut ambit motum, tam corporeum, quàm Angelorum, inquit, quod per illum in quolibet *mutato esse* habet se aliter mobile nunc, quàm prius. Si autem motus Angelicus non esset in Angelo, tunc per illum non se aliter haberet. Idemque deducitur ex omnibus illis locis, in quibus N. Complutenses *in lib. physicorum disput. 16. num. 36.* probant, motum esse intrinsecè in mobili. D. Thom. N. Compl.

Et sanè assertio ista videtur probabilior, quàm opposita in via S. Doctoris. Tum, quia (ut ostendunt prædicti Complut. *in lib. de Anima disput. 7. à num. 29.* & deinceps, & nos ex ipsis observavimus *tom. 1. tract. 4. disput. 5. num. 74.*) probabilius est in sententia S. Doctoris, potentiam executivam in creaturis rationalibus, quatenus talibus, non distingui ab intellectu, & voluntate. Et specialiter de Angelis loquens idem S. Doctor *1. p. quæst. 54. art. 5* hoc ipsum fatetur sic: *Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter unita, ut ex suprà dictis patet. Vnde de viribus animæ non possunt eis competere, nisi intellectus, & voluntas.* Id ipsum etiam habet *1. p. qu. 79. art. 1. ad 3.* & *de Malo q. 16. art. 1. ad 14.* & *de Spiritualibus creaturis art 6. ad 8.* Eo autem ipso, quod potentia loco motiva in Angelo in via S. Thomæ non distinguatur ab intellectu, & voluntate, & hujusmodi potentiæ non habeant aliam corporationem, quàm *intelligere*, & *velle*, quæ sunt formaliter immanentes: consequens est, ut in via S. Doctoris dicendum sit, quod operatio, in qua consistit motus Angeli, necessario debeat esse actio formaliter immanens. N. Compl. D. Thom.

Tum etiam. Quia *quodlibeto 6. artic. 1.* non solùm affirmat, omnem operationem Angeli debere esse actum intellectus, & voluntatis, atque adeo formaliter immanentem; verùm etiam mirè, & efficaciter probat his præclaris verbis: *Dicendum, quod omnis actio cuiuscumque rei est per formam naturæ illius rei. Nam etsi sint aliquæ formæ accidentales principia actionum alicuius rei, oportet, quod huiusmodi actiones reducantur, sicut in primum principium, in formam specificam illius rei agentis: sicut actio caloris ignis reducitur sicut ad primum principium in formam substantialem ipsius, quæ est etiam principium omnium accidentium propriorum ignis: & ideò oportet se aliter habere in actionibus alicuius rei habentis naturam simplicem, quàm in actionibus alicuius rei habentis naturam compositam. Si enim fuerit aliquid habens naturam simplicem: omnis actio eius erit secundùm proprietatem, & modum illius naturæ: quod non contingit, si habeat naturam compositam. Omnis enim actio ignis est secundùm proprietatem naturæ ignis: in cultello autem ignito est quædam actio non pertinens ad proprietatem ignis, scilicet incisio: & hoc etiam considerandum est in substantiis spiritualibus. Anima enim humana non est totaliter intellectus, sed participat intellectualitatem: unde est in ea aliqua virtus & actio, quæ non pertinet ad intellectualem naturam: sicut præcipuè patet in his, quæ pertinent ad animam vegetabilem. Sed Angelus est totaliter intellectualis naturæ: & ideo oportet, quod omnis eius actio sit secundùm intellectum.*

Et sicut assertio quoad id, quod in recto importatur à motu locali Angelico, est Angelici Præceptoris: sic etiam quoad illud, quod in ea adducimus, nempe, quod prædictus motus connotat passionem, & effectum productum in diversis locis: quia hoc satis deducitur ex D. Thoma pluribus in locis, tam disputatione præsenti, quàm præcedenti citatis, ubi inquit, Angelum esse in loco per contactum virtutis, & eius motum debere esse diversos contactus virtutis, &c. Nam si prædicti contactus semel dicunt operationem formaliter immanentem in Angelo, vt ex testimoniis adductis constat, oportet, ut talis actio sit virtualiter transiens 112. D. Thom.

siens ad hoc, ut habeat contingere contactu virtutis prædicta loca: ac proinde etiam oportebit, ut connotet passionem, & effectum productum in diversis locis, modo iam dicto. Unde assertionem hanc tuentur Nazarius *art. 1. huius quæst. controverſia 1. conclusione 9.* Bañez *art. 1. dub. 1. in solut. ad 1.* Favet Ferrara 3. *contra Gent. c. 102. §. adverte.* Idemque tuetur Suarez *lib. 4. de Angelis c. 13.* quoad hoc, quod est, motum Angeli recipi in illo vt in subjecto.

Nazar. Bannez. Ferrara. Suarez.

113. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma *art. 3. huius quæst.* iam citato, quæ potest ad formam istam nuper insinuatam reduci. Quoniam de ratione motus est, ut per illum aliter se habeat mobile nunc, quàm priùs: ergo oportebit, motum recipi in mobili ut in subiecto. Antecedens constat ex ipsa diffinitione motus. Consequentia verò etiam liquet ex antecedenti. Quia alioqui mobile non aliter se haberet per motum nunc, quàm priùs: siquidem nihil aliter se habet nunc, quàm prius, nisi per id, quod est intrinsecè, seu inhærenter in illo.

Confirmatur. Confirmatur ratione desumpta ex eodem D. Thoma. Quoniam Deus non se habet aliter nunc, quàm priùs, quia denominetur Dominus, aut creans per denominationem extrinsecam desumptam ex creatura, vel ex relatione seruitutis: ergo similiter Angelus non se habebit aliter nunc, quàm priùs, dum per se mouetur, per denominationem extrinsecam desumptam ex motu existente in alio subiecto. Consequentia patet tum ex paritate rationis: tum etiam, quia alioqui Angelus, dum mouetur per se, solùm haberet moueri per extrinsecam denominationem: quod non ita videtur esse consonum locis Scripturæ *in hac disputatione dubio 1.* adductis.

114. Evasio. Nec obest, si occurras ex doctrina Vazquez, iuxta ea, quæ ex ipso *dubio 2.* istius disputationis attulimus, hoc esse peculiare motui Angelorum, quòd tantum possit consistere in denominatione extrinseca desumpta ex motu corporis, cui Angelus est unitus.

Refutatur. Nam contra hoc est, quoniam (præterquam quòd hoc satis est ibi impugnatum) potest sic ampliùs confirmari, & explicari prædicta impugnatio ex eo, quòd illa, quæ sunt de ratione motus per se ut sic, nempe, simpliciter se habere aliter mobile per eum nunc, quàm priùs, debent cuivis motui per se tali, seu per quem per se movetur convenire.

Adde, quòd alioqui eadem ratione posset dici, Deum mutari simpliciter ratione mutationis corporis, cui unitum est.

Adde secundò, quòd ut Angelus moveatur localiter, non est necesse, quòd moveat localiter successivè alia; sed satis est, quòd producat v.g. lumen in pluribus locis successivè, & modo insinuato: ergo tunc Angelus nequibit denominari extrinsecè motus ab aliquo motu locali corporum, cùm nullus ibi interveniat & consequenter operatio, in qua motus localis Angelicus consistit, denominabit intrinsecè, & non extrinsecè prædictum Angelum.

Adde tertiò, per hanc solutionem non occurri probationi ultimo loco in confirmatione nostræ rationis adductæ, nimirum, quòd si motus localis Angelici non est in illo, tunc non moveretur nisi per extrinsecam denominationem, quod non ita videtur consonum locis Scripturæ.

115. Alia evasio. Nec obest alia solutio ex Caietano, nimirum, Angelum solùm metaphoricè, & abusivè esse in loco: & ideo non posse in eo, ut in subiecto, motum localem recipi: alioqui non abusivè, sed propriè esset in loco, & similiter non abusivè, sed propriè moveretur localiter.

Evertitur. Nam contra hoc est Tum, quòd hinc solùm sequitur non recipi in ipso motum localem propriè talem, secùs motum localem, qui impropriè, & abusivè, ac æquivocè sit talis, qualem debere esse motum localem Angelicum, *num. 6.* diximus. Sicut ex eo, quòd pratum abusivè, & æquivocè rideat, non ideo sequitur, non esse in illo aliquem risum, sed solùm non esse in eo risum propriè dictum. Et ita in illo est intrinsecè hoc, quod est *florere*, necnon habitudo illa, & similitudo ad *ridere* proprium ratione cuius dicitur ridere metaphoricè.

Tum etiam. Quia saltem debet dari intrinsecè in Angelo fundamentum illius motus metaphorici: sicut in ira Dei, metaphoricè ei conveniente, datur in Deo ipso fundamentum intrinsecum ad illam: & similiter *florere* prati, quod est fundamentum risus; datur intrinsecè in ipso prato. At hoc ipso, quòd in Angelo detur hoc fundamentum intrinsecum, datur etiam intrinsecè, seu inhærenter in eo motus metaphoricus, quia iste ibi est, ubi reperitur suum fundamentum, ut in risu prati, & in ira Dei cernitur: ergo, &c.

Potestque hæc probatio fulciri ex eo, quòd fundamentum huius motus, ut abusivè talis, debet esse operatio Angeli, ut formaliter immanens, & virtualiter tantummodò transiens, quia eius operatio immanens est ita perfecta, ut habeat hanc virtualem efficacitatem ad extra.

116. Alia evasio. Unde etiam non obest, si ex eodem Cajetano dicas, fundamentum hoc esse operationem, & motum formaliter transeuntem. Nam contra hoc vrget ratio ex aliis testimoniis in assertione adductis, & ex Angelico Præceptore desumpta, nempe, quòd Angelus est naturæ purè spiritualis: & ita eius operatio nequit esse, nisi præcisè intellectualis: ac proinde tantum erit *intelligere*, & *velle*, quæ solùm virtualiter possunt esse quid transiens. Contra insurgitur.

Confirmatur primò ratione deprompta ex eodem S. Doctore locis citatis. Nam ideò homo habet operationes (ut sic dicamus) mistas, id est aliquas, quæ non sint purè intellectuales; ut sentire, vegetari, & generari, alias verò præcisè intellectuales, ut intelligere, & velle: quia constat (ut sic dicamus) duplici natura, seu quia constat anima rationali, & corpore. Et deinde, ideo Ignis, ut talis, non operatur nisi per actionem consonam præcisè naturæ ignis, & non alteri naturæ adhuc partiali; quia dicit simplicem naturam ignis. Ergo cùm Angelus sit totaliter intellectualis naturæ, & non habeat mistionem alterius naturæ: fit inde ut omnis eius operatio sit purè intellectualis: & consequenter solùm sit *intelligere*, & *velle*, quæ formaliter debent esse quid immanens, & tantummodò virtualiter transiens. Confirm. 1.

117. Confirm. 2. Confirmatur secundo ex eodem D. Thomá *artic. 1. huius quæst. in solutione ad secundum*; ubi inquit, quod motus existentis in potentia est actus imperfecti; sed motus, qui est secundùm applicationem virtutis (qualiter est in Angelo) est existentis in actu, quia virtus rei est secundùm quòd actu est: at solus motus partis intellectivæ, qui est secundùm *intelligere* & *velle*, est motus existentis in actu, ut N. Complut. *in lib. Physicorum disput. 6. num. 13.* & deinceps docent, & ex Aristotele, & D. Thoma id confirmant: ergo prædictus motus localis Angeli consistet, quoad id, quod in recto affert in actibus intelligendi, & volendi, qui solùm virtualiter possunt esse quid transiens. N. Compl.

Confir-

Vltima confirmatio. Confirmatur tandem. Tum, quia motus progressiuu animalium perfectorum est vitalis, ac proinde inhæret illis: ergo etiam motus Angelicus erit vitalis, cùm Angelus perfectiori vita viuat, quàm animalia perfecta: & consequenter talis motus erit in Angelo. Tum etiam ex omnibus illis, quæ prædicti Complut. *disp* nuper *relata n.* 36. N. Compl. & 37. docent ex Aristotele, & D. Thoma, nec non rationibus ex eisdem desumptis, quibus ostendunt, motum per se conuenientem mobilis debere esse in illo. Nam omnes illæ, proportionaliter ad præsens applicatæ, satis suadent id, quod in præsenti intendimus: ac proinde Angelum non esse in loco, aut moueri localiter per operationem formaliter transeuntem.

§. II. *Opinio contraria, argumenta ipsius, & responsiones ad illa.*

128. Contraria sententia. CONtrariam tamen opinionem, nimirum motum localem Angeli non esse intrinsecè seu inhæsiuè in illo, & consequẽter operationem, in qua consistit motus iste, esse non solùm virtualiter, sed etiam formaliter transeuntem, receptam in subiecto, quod ab Angelo mouetur, sequuntur Caietanus, & Ripa in præsenti, necnon & alij. Et Caietanus. Ripa. licèt eius præcipua fundamenta iam dubijs præcedentibus posita, & ex ibidem, & in hoc dubio dictis soluta sint; nihilominùs potest prædicta sententia sic deinde probari Primò. Quia Angelus Probatur Primo. actiuè elicit motum localem, quo mouetur: ergo non potest esse simul agens, & passum: ergo prædictus motus non recipietur in illo, sed in corpore, in quod agit. Hæc secunda consequentia apertè sequitur ex prima, & prima etiam constat. Nam cùm in Angelo non sit multitudo partium, quarũ vna sit pars per se mouens & alia pars per se mota, non poterit esse simul agens, & passum, seu elicere motum, & simul recipere illum. Propterea enim animalia possunt se ipsa mouere, & per consequens, esse agens, & passum respectu sui motus, quia in illis hæc distinctio partium per se mouentis, & per se motæ queit assignari.

Respondetur ex Complut. Respondetur ex N. Complutensibus *in lib. Physicorum disput.* 28. *num.* 8. distinctionem illam partis per se mouentis à parte per se mota esse (loquendo in omni rigore) admittendam in motibus corporeis, qui sunt actus existentis in potentia, quibusque viuentia se ipsa mouent: non tamen in motibus spiritualibus, & qui sunt actus perfecti, seu existentis in actu, qualis est motus localis Angeli, consistens in actibus sui intellectus, & voluntatis formaliter immanentibus, & virtualiter transeuntibus. Vnde in his satis est, voluntatem quoad intentionem finis moueri peculiariter ab authore naturæ; quoad electionem vero mediorum moueri à se: quia ante electionem finis non præcessit alia volitio per quam fuerit in actu, sicut respectu mediorum, ad quorum volitionem præcessit volitio finis. Quam doctrinam sæpè repetit D. Thomas 1. D. Thom. 2. q. 8. 9. & 10. Et similiter quoad intellectum dicendum est, illum non ad quamcunque intellectionem se mouere, ita vt non moueatur peculiariter ab alio, sed in nobis ad intellectionem primorũ principiorum, vel ad primam cognitionem, ex qua totus discursus pendet, moueri specialiter ab alio, scilicet ab authore naturæ, at vero ad cognitionem conclusionum moueri à se. Quia respectu primorum principiorum, aut prædictæ cognitionis non habet intellectus aliam priorem cognitionem, qua priùs sit in actu, & se moueat, at vero respectu conclusionum iam priùs est in actu per cognitionem primorum principiorum. Et ita congnitio illa quodammodò se habet tanquam pars mouens, & intellectus, qui est in potẽtia ad cognitionem conclusionum, se quodammodo habet tanquam pars per se mota. In Angelis vero cognitio sui per propriam substantiam, tanquam per speciem, est ab Authore naturæ, vt colligitur ex D. Thoma 1. *p. quæst.* 63. & nos ibidem *disput.* 11. *num.* 4. latiùs dicemus, & per illam sunt in actu ad cognitionem aliorum obiectorum naturalium: ac proinde per eamdem sunt in actu ad operationem formaliter immanentem, & virtualiter transeuntem, in qua eorum localis motus consistit.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in* 1. *ad Annibaldum distinct.* 37. *quæst* 2. *artic.* 1. *ad* 2. vbi 129. cùm proposuisset simile argumentum, nempe, quod Angelus debet localiter moueri ex se, & quod omne, quod sic mouetur, diuiditur in duas partes, quarum vna est mouens, & alia mota (vt probatur in 8. Physicorum) quod Angelo conuenire non potest, cum sit indiuisibilis substantia: respondet in hæc verba: *Dicendum quòd ideò oportet motum ex se diuidi in duo, quorum vnum sit mouens, & alterum sit motum in motibus corporalibus, quia non Potest idem reducere se de potentia ad actum. Angelus autem non comparatur ad locum, vel ad motum, vt potentia ad actum* (vt statim explicabimus) *& ideò in motu Angeli dictum Philosophi locum non habet*

Nec obest, si vrgeas ex eodem D. Thoma *art.* 1. 130. Replica. D. Thom. *huius quæst. in solutione ad* 3. vbi sic inquit: *Motus existentis in potentia est propter indigentiam suam: sed motus existentis in actu non est propter indigentiam suam, sed propter indigentiam alterius. Et hoc modo Angelus propter indigentiam nostram localiter mouetur secundùm illud* ad Hebræos 1. *Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Si autem motus localis Angelicus consisteret in operatione aliqua immanẽte in ipso Angelo, tunc motus eius localis esset motus existentis in potentia, & non existentis in actu, quippe qui esset motus Angeli existentis in potentia ad illam operationem formaliter immanentem, quæ esset vltima actualitas eiusdem Angeli. Et similiter prædictus motus esset propter indigentiam Angelicam: quia esset propter indigentiam suæ vltimæ actualitatis, consistentis in illa operatione.

Solutio. Respondetur, motum localem existentis in actu non distingui à motu in potentia per hoc, quod motus ipse non recipiatur vt oblique in mobili: vt patet de intellectione, quæ est motus existentis in actu. & de motu locali corporum, qui est motus existentis in potentia, iuxta dicta à N. Complutensibus *disput.* in hoc dubio *relata.* Nec in hoc, quod N. Compl. vtrobique non producatur terminus, quamuis in primo, nempe in motu existens in actu, non producatur terminus propter terminum, sed propter motum, in secundo vero, scilicet in motu existentis in potentia, fiat terminus propter terminum ipsum. Quare distinctio potissima quoad præsens inter prædictos motus est in hoc, quod mobile, vt motum per motum existentis in actu non ordinatur ad terminum, ac proinde, vt est sub prædicto motu, non est propriè in potentia per illum ad eumdem terminum, sed potiùs in actu: & ideo prædictum terminum subordinat suo motui, & sibi, vt est sub tali motu; secùs verò contingit in mobili, vt moto per motum existentis in potentia. Vnde propter hanc rationem dicitur, quod motus existentis in actu non ordinatur ad aliquem terminum ob indigentiam, quam habet illius ad conserua-

conservationem sui *esse*, alioqui, ut est sub illo motu, maneret in potentia; benè tamen propter indigentiam aliorum, quæ moventur motu existentis in potentia. Cæterùm mobile per motum existentis in potentia, quatenus sic est in actu admisto potentiæ, per motum habet ordinari ad locum naturalem, ut ibi conservetur in suo *esse*: & ita est propriè in potentia, dum est sub motu isto: & prædictus motus est existentis in potentia propriè & in rigore loquendo. Quare iuxta hæc intelligendus est D. Thomas, dum inquit, Angelum non moveri localiter propter indigentiam sui, sed propter indigentiam alterius id est, non moveri propter motum, qui reddat illum in potentia ad ulteriorem terminum, quo indigeat, ad quemque ordinetur, aut propter indigentiam alicuius desiderati ad conservationem sui *esse*, benè tamen ob indigentiam aliorum.

D. Thom.

131. Secundùm fundamentū.

Secundò probatur eadem sententia Quia in primis in Angelo non est potentia receptiva naturalis ad motum localem: quia non est in illo inclinatio naturalis ad hunc motum, aut locum, priùs quàm ad illum, aut versus hanc, vel illam partem, magis quàm versus aliam, cùm tamen in his, in quibus est potentia naturalis ad motum, reperitur prædicta inclinatio naturalis. Nec etiam est in eodem Angelo potentia obedientialis ad talem motum: quia hæc in Angelo involuit agens supernaturale; quod tamen ad motum naturalem non est necesse involui. Ergo prædictus motus non erit in Angelo inhæsivè, & ut in subiecto. Patet consequentia. Quia ad hoc desiderabatur, ut esset in illo aliqua potentia, in qua reciperetur, scilicet, vel naturalis, vel obedientialis, quæ duæ potentiæ exhauriunt totam rationem potentiæ receptivæ.

Diluitur.

Respondetur, esse in Angelo potentiam receptivam naturalem, quia inde aliqua perfectio connaturalis ei accrescit, scilicet sua operatio formaliter immanens, & virtualiter transiens: ita tamen, ut hæc perfectio non ad *esse*, aut conservationem eiusdem *esse* desideretur, ut in corporibus contingit Nec obest id, quod in hoc argumento dicitur, scilicet, non esse in Angelo inclinationem naturalem ad hunc motum, aut locum, potius, quàm ad illum. Sicut non obest, ad dandam in Angelo potentiam naturalem in ordine ad intelligendas res naturales, aut in visu potentiam itidem naturalem respectu visionum, quòd non habeat Angelus inclinationem naturalem ad intelligendas potius has rés naturales, quàm illas, aut visus ad eliciendam hanc potius visionem, quàm illam. Cur autem in corporibus mobilibus ad sua loca naturalia contrarium accidat, constat ex dictis: quia nimirum moventur ad locum naturalem ex indigentia iam dicta, & huic indigentiæ non subvenitur, nisi in certis locis.

132. Replica. Solutio.

Nec obest si urgeas, hinc deduci, motum localem factum versus quamcumque partem esse Angelo connaturalem. Nam concedenda est sequela, si de motu collato præcisè cum natura Angelica, & eius inclinatione naturali, prout distincta aliquo modo ab elicita, fiat sermo; secus, si cum inclinatione eius elicita conferatur. Nam tunc omnes motus locales, qui activè sunt ab ipso Angelo, ut à causa principali, erunt consoni utrique inclinationi. Non tamen hoc necessariò dicendum de illis, in quibus passivè præcisè se haberet: nam in his possunt moveri violenter, quia hic motus potest esse contra inclinationem elicitam. Utrum autem hæc potentia passiva ad motum, qui non est ab ipso Angelo, sit vitalis, sicut illa quæ est ad motum ab ipso procedentem, ex alibi dictis constare potest. Ex quo etiam intelligitur, quomodo in hac quæstione præcipuè fiat sermo de motu Angelico connaturali omninò eidem Angelo: ac proinde de motu, qui ab ipso activè principaliter fit: quamvis ex dictis possit (proportione tamen servata) facilè deduci, quid de alio motu per se, circa quem passivè Angelus se habet, dicendum sit.

133. Tertium fundamentū

Tertiò. Motus localis, ut distinctus à mutatione, connaturaliter petit successionem, ut dubiis sequentibus huius disputationis dicemus: ergo talis motus non erit in Angelo. Patet consequentia. Quia Angelus est indivisibilis, carens partibus: & id quòd sic est indivisibile, nequit formam habentem eas, qualis est motus successivus, recipere ut eius subiectum.

Evertitur.

Respondetur, partes, aut quasi partes motus Angelici, ut est in ipso, esse ad summum operationes formaliter immanentes, & formaliter indivisibiles, quarum una (modo dicto) succedat immediatè alteri. Constat autem, has posse, imò debere recipi in Angelo, ut in subiecto.

Adde, fieri etiam posse (ut ex dictis constat) motum Angeli consistere in unica simplici operatione correspondente nostro tempori divisibili, ut suprà *dub.* : explicuimus. Hæc autem, cum sit formaliter indivisibilis, & solum virtualiter divisibilis, & una tantummodo, simplexque; non apparet, cur nequeat in Angelo recipi.

134. Quartum fundamentū.

Quartò (per quod præcedens argumentum confirmatur) eadem sententia probatur. Nam ibi debet esse motus Angeli, v.g. continuus, ubi est duratio prædicti motus: at duratio ista non in Angelo, sed in corpore, erga quod Angelus immediatè agit, quodque ab eodem movetur, recipitur: ergo etiam motus per illam mensuratus. Major, & consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Quia duratio continua dicit extensionem partium durationis: ergo quod una pars sit extra aliam, ac tandem continuationem prædictarum partium per aliquem terminum communem easdem unientem. Constat autem, durationem ita extensam, & prædictis partibus continuatis constantem, non posse recipi in Angelo, quippe omnino indivisibili, & partibus carente.

Dissolvitur.

Respondetur ex dictis, tempus Angelicum non esse continuum per continuitatem univocam cum tempore nostro, sed æquivocam, & abusivè talem. Nam sicut motus localis continuus Angeli non univocè cum motu nostro, sed abusivè habet rationem motus continui: ita & duratio mensurans ipsum, habet continuitatem æquivocam respectu nostri temporis continui, imo & abusive talem: & sic non constat pluribus partibus extensis, & divisibilibus in semper divisibilia, unitisque per aliqua *nunc* indivisibilia sed ad summum dicit plures operationes Angelicas, pluráque *nunc*, seu instantia temporis discreti Angelici, non ut præcisè componunt tempus discretum, sed ut unum ex instantibus succedit alteri & habent correspondere nostro tempori, ut est formaliter continuum, habetque partes, & indivisibilia nectentia illas.

135. Ultimum.

Ultimò. Nam motus, & effectus per illum productus identificantur, quia comparantur per modum *fieri*, & *facti esse*, & hæc duo petunt identificari: ergo cum effectus productus per motum Angelicum sit in corpore moto ab Angelo, etiam motus Angelicus ibidem erit: alioqui duo possent esse inter se identificata, & unum esse in uno subiecto, & aliud in altero: quod (ut constat) apertam repugnantiam dicit.

Responsio.

Respondetur, antecedens ad summum esse verum

rum in motibus, qui sunt actus existentis in potentia, secùs verò in motibus, qui sunt actus existentis in actu. Unde in intellectione verbū mentis, quod est terminus intrinsecus illius, distinguitur realiter entitativè ab eadem intellectione, quæ est actus existentis in actu. Videantur tamen N. Complutenses *in lib. de Anima disput. 21. num. 15.*

N. Compl.

DVBIVM VII.

Vtrùm motus localis Angeli continuus ex parte spatij possit fieri in instanti?

136. CONSVLTO in titulo ponitur terminus ille, *Continuus ex parte spatii*: quia non inquiritur, an motus habens in se intrinsecè successionem, possit fieri in instanti? In hoc enim aperta implicatio cernitur: sed an motus continuus ex parte spatii, & transiens per medium ad extremum, respiciendo prædictum medium, ut medium ad locum extremum, debeat habere intrinsecam successionem nec ne? ac proinde an debeat instantaneè, an vero in tempore fieri? Quod aliis verbis explicuerunt Henricus, Richardus, & Gregorius locis infrà referendis, scilicet, utrùm Angelus possit moveri de uno loco in alium per medium in instanti? Et Scotus *in 2. dist. 2. quæst. 11. §. dico ergo, versu Hoc ergo supposito*, dum inquirit, utrùm Angelus possit in instanti moueri de extremo ad extremum, habendo simul omnia *ubi* intermedia, sicut haberet ea, si moveretur successivè?

Henricus. Richard. Gregorius. Scotus.

§. I. *ex mente D. Thomæ difficultas expeditur.*

137. *Assertio. D. Thom.* DIcendum ergo est: motum localem Angeli continuum ex parte spatij non posse fieri in instanti. Ita D. Thomas *ar. 3. huius qu.* ubi sic inquit: *Vnde relinquitur, quod motus Angeli sit in tempore. In continuo quidem tempore si sit motus eius continuus.* Et in 1. dist. 37. q. 4. a. 3. *Motus autem Angeli non potest esse terminus alterius motus. Vnde oportet quòd sit in tempore & non in instanti.* Et rursus a. 1. huius qu. his verbis. *Motus autem localis Angeli, non est terminus alicuius alterius motus continui, sed est per se ipsum à nullo alio motu dependens. Vnde impossibile est dicere, quod in toto tempore sit in aliquo loco, & in ultimo nunc sit in alio loco Sed oportet assignare nunc, in quo ultimo fuit in loco præcedenti. Vbi autem sunt multa nunc sibi succedentia, ibi de necessitate est tempus, cùm tempus nihil aliud sit, quàm numeratio prioris, & posterioris in motu. Vnde relinquitur, quòd motus Angeli sit in tempore.* Idem docet *in 4. dist. 44. q. 2. art. 3. quæst. 1* & *quodlib. 9. art. 9.* & *quodlib. 11. a. 1.* Et ipsum sequuntur communiter omnes eius discipuli Capreolus *in 2 distinct. 6. quæst. 1. artic. 3. ad argumenta Scoti & Gregorii contra 4. conclusionem*, Ferrara *2. contra Gentes c. 101.* Caietanus, Nazarius, Bañez, Zumel in præsenti, Ripa ad hunc articulum *dubitatione 2* Navarrete *tomo 3. in 1. p. controversia 48* Valentia *disput. 4. quæst. 1. puncto 3.* Arrubal ad hunc articulum *c. 2. num. 13.* & alii.

Capreol. Ferrara. Caietanus. Nazar. Bannez. Zumel. Ripa. Navar. Valentia. Arrubal.

138. *Ratio fundamentalis.* Ratio autem fundamentalis pro assertione innuitur ab Aristotele, & D. Thoma, potestque ad hanc formam redigi. Quia impossibile est spatium, per quod fit motus, secundùm quòd est pertransibile per illum, habere successionem partium

C & quòd motus, quo transiri debet, non habeat eandem proportionalem successionem partium, saltem modo *dubio 3.* explicato: ergo nequit prædictum spatium sic consideratum habere ordinem successionis, nec queit motus, quo fit transitus per illum fieri in instanti. Consequentia patet. Quia mensura, & mensurabile debent esse eiusdem rationis: & ita si motus, stante illa successione spatii, debet habere successionem partium dubio nuper citato explicatam etiam duratio mensurans illum: ac proinde nequit prædicta duratio esse præcisè instans sed debet esse tempus.

D Antecedens autem probatur. Quia alioqui motus ille haberet adæquationem, & non haberet eam cum prædicto spatio sic considerato. Haberet quidem: quia supponitur adæquare totum illud spatium: & correspondere omnibus, & singulis illius partibus. Non haberet autem: quia si non haberet prædictas partes aut quasi partes, sive formales, sive virtuales, quibus correspondèret modo sibi proportionato toti loco, & eius partibus, tunc illa adæquatio non esset successiva, ut ex se patet, aut si successiva esset, nequiret motus esse in instanti: nec esset permanens, & simultanea, ut

E distinguitur à successiva, tum quia si Angelus esset in loco sibi adæquato, v. g. in una leuca, & moveretur absque interruptione per maius spatium, quam prædictæ leucæ, tunc esset in maiori loco simul, quàm sit ille, quem simul potest replere. Sicut si corpus pedale moveretur instantaneè per columnam tripedalem, tunc simul esset in toto loco tripedali, ac proinde repleret simul maiorem locum quam sit sua quantitas. Tum etiam. Quia spatium, ut pertransibile motu per medium, ut tale, debet habere aliquem ordinem inter medium, & extremum. Cumque hic non sit causalitatis: siquidem, quòd mobile sit in medio, non præbet ei,

F quòd sit in parte extrema: nec sit situalis, & permanentis distantiæ, quem prædictum spatium inter suas partes habet: nam distantia hæc convenit ei secundùm se, & ratione sui; ac independenter à motu; secùs verò ordo prædictarum partium, ut pertransibilium prædicto motu: inde est, ut sit ordo successionis, ut distinguitur ab ordine prioris, & posterioris permanenti, qui non potest esse alius, nisi ordo conveniens intrinsecè motui, & hinc per denominationem intrinsecam derivatus ad spatium, ex eo quòd medio motu intrinsecè successivo pertransitur, & à motu refunditur prædictus ordo successioni, in ipsum spatium, ut illo est pertransibile: ac proinde illa correspondentia non esse perma-

G nens secundùm ordinem prioris, & posterioris permanentem, sed successiva.

Confirmatur primò. Nam sicut veritas creata, ut attingitur per fidem media diuina revelatione, & est vera in se, & vera quatenus sic attingitur, & hæ duæ aut quasi duæ veritates distinguuntur, quia ex primo capite non est ita vera sicut ex secundo, neque ex se tantam firmitatem habet, quantam ex secundo; quamvis illa prior veritas semper ei competat ab intrancis, secùs verò secunda, sed per extrinsecam denominationem à divina revela- 139. *Confirm. 1*

H tione, quia ex fide divina, ut attingente sic illam veritatem refunditur in eam prædicta firmitas: ita illud spatium, ut motu per medium ut tale pertransibile, ly *ut* specificativè sumpto; habet ex se ordinem prioris, & posterioris, seu ordinem situalis distantiæ permanentem, & ordinem prioris, & posterioris secundùm successionem, ut derivatam ex motu per extrinsecam denominationem. Et sicut quod est formalissimum in illa veritate, ut attacta per fidem, est id, quo ex divina revelatione ei

ei accrescit, & in illam derivatur: sic id, quod est formale in spatio, ut pertransito per motum, est id, quod ex motu in illud refunditur. Cumque hic sit aliquis ordo prioris, & posterioris inter medium, ut pertransitum, & terminum *ad quem* mediante illo medio pertransitum, & hic nequeat esse permanens, seu nequeat esse ille ordo situalis distantiæ competens permanenter spatio: oportet esse ordinem successionis, qui sit in motu intrinsecè, & extrinsecè in spatio: ac proinde prædictus motus non in instanti, sed in tempore exercebitur.

Confirm. 2. Confirmatur secundò ex discrimine, quod intercedit inter illuminationem, & motum localem, de quo in præsenti. Nam etsi motus, & illuminatio conveniat in hoc, quòd utrumque fit in extremis, & medio, attamen lumen diffusum per medium ad extrema non est unum & idem, sed partialiter ratione quantitatis distinctum: & media, ut subordinata luminoso, sunt causæ attingentiæ luminis ut in parte distantiori. Et ideò cùm dicitur, lumen pertransire, seu (ut meliùs dicamus) diffundi per media in extremas partes, ly *per* non dicit ordinem successionis sed ordinem causalitatis: & proptereà potest instanter fieri prædicta diffusio ex luminoso per talia media quoniam ad hanc causalitatem non requiritur ordo prioris, & posterioris secundùm successionem. At dum Angelus à termino *à quo* in terminum *ad quem* per medium transit, tunc idem Angelus est, qui transit per medium ad extremum: & ideo medium non est causa transitus Angeli ad extremum, nec præsentiæ illius ad prædictam partem extremam. Quia hoc ipso, quòd sit idem Angelus, qui transit, non est id, quod transit, & veluti diffunditur, subditum causalitati medii, nec potest ab eo produci; imò nec præsentia eius ad locum potest à prædicto medio in Angelo causari; ex eo quod motus Angelicus, quippe elevatioris rationis, non potest fieri in Angelo à loco intermedio: & ideo oportet, quòd ly *per medium* dicat ordinem realis successionis qui non potest esse alius, ut diximus, quàm successionis partium motus, ut derivatæ, & refusæ in medium, & extremum, quatenus medio prædicto motu attingibilia sunt.

§ II *Evasio prior ad rationem ex D. Thoma desumptam, & preclusio illius.*

140 Prima solutio ad rationem D. Th. ex Henrico. VNde nihil obest contra rationem hanc id, quod respondet Henricus ubi infrà, scilicet, ex ea solùm haberi, dari in Angelico illo motu, & spatio, ut per motum pertransibili, ordinem successionis; non quidem secundùm successionem temporis, sed secundùm prioritatem, & posterioritatem naturæ, & in consideratione nostra

Impugnatur. Nam contra hoc est, tum, quod quæ diximus, satis probant oppositum: tum etiam, quod negari nequit, quin sit aliquis ordo realis inter partes spatii ut pertransitas medio illo motu, & non tantum ordo præcisè quoad nostrum intellectum, & intelligendi modum: alioqui non esset dicendum, mobile realiter pertransire ad posteriores per intermedias, sed solùm conceptione nostra. Ergo cùm ordo iste non sit causalitatis, ac proinde nec præcisè ordo naturæ, ut dictum est, nec extensionis permanentis: quia (ut dicebamus) hic convenit spatio secundùm se, non vero formaliter, ut pertransitur, inde est, ut habeat esse realis successionis, & per consequens secundùm prius, & posterius secundùm tempus.

141. Obiectio. Nec refert, si in favorem Henrici obiicias, motu discreto posse tam medium, quàm extremum pertransiri simul, prout ly *simul* excludit realem successionem ordinis prioris, & posterioris: & tamen ibi ad summum est ordo successionis in consideratione nostra absque aliquo alio ordine successivo: ergo similiter in motu continuo hoc ipsum contingere poterit. Consequentia probatur ex paritate rationis. Et antecedens constat ex eo, quod motu discreto acquiritur totus simul terminus *ad quem*: & ita pertransitur medium, & terminus absque reali successione, & ad summum successione per considerationem nostram.

Respondetur enim, quòd in motu discreto non fit ille transitus ad extremum per medium, formaliter loquendo; sed tam medium, quàm extremum computantur ut unicus terminus *ad quem*: & ideò solùm materialiter, & in *esse* rei est ibi medium; non tamen ut attingitur prædicto motu, reperitur in illo medium, ut medium distinctum à termino *ad quem*, secùs vero in præsenti. Et ita licèt utrobique (loquendo de motu adæquatè, prout motus est) reperiatur ibi successio, modo dubio sequenti, & ultimo huius disputationis explicando, & propter rationes ibidem adducendas; attamen loquendo de motu discreto inadæquatè, prout est acquisitio termini *ad quem*, non est ibidem realis successio secundùm ordinem prioris, & posterioris, ita ut una pars termini *ad quem* priùs acquiratur, & posteà alia; & similiter pars termini *à quo*, ut talis, priùs deseratur, & postmodum altera; è contrà tamen in motu continuo inadæquatè sumpto pro acquisitione termini *ad quem* contingit: quia in eo attenditur in illa acquisitione ad medium, formaliter ut medium, necnon ad extremam partem, ut ad eam per medium ut tale pervenitur. Solutur.

Unde hinc maior confirmatio conclusionis nostræ, & rationis pro ea factæ, necnon urgens eversio solutionis ex Henrico deducitur. Quoniam ideò in motu discreto non reperitur ordo successionis quoad acquisitionem præcisè medii, & termini: quia medium non ut medium respicitur, ac proinde nec ut per illud ad terminum *ad quem* debet fieri transitus, seu quatenus totum illud spatium est pertransibile illo motu per partes, scilicet per medium ut tale ad extremum; sed quatenus totum prædictum spatium, quod est à termino *à quo* usque ad finem illius habet rationem unius termini *ad quem*. Ergo cùm è contrà in motu continuo contingat, dicendum est ibi in spatio, ut pertransibili per talem motum, & in eodem, ut per medium est deveniendum mediante motu ad extrema, reperiendum esse ordinem secundùm realem successionem inter medium, & extremum. 142. Retorquetur obiectio.

§ III. *Alia evasio ad rationem S. Doctoris, & eius impugnatio.*

VNde nihil etiam obest alia solutio, quæ poterat adhiberi rationi D. Thomæ, scilicet, quòd etsi convincat intentum respectu motus corporei, & proprij corporum, qui commensuratur loco; ac proinde quòd sicut spatium ipsum est continuum, & habet ordinem permanentem situalis distantiæ, sic ut pertransibile per prædictum motum, habet ordine successionis: secùs vero in motu Angelorum, qui est elevatus supra motum corporeum, & corpus ipsum: & ideò in ipso ad summum datur in spatio ordo prioris, & posterioris secundùm considerationem nostram. 143. Alia evasio ad rationem D. Thomæ.

Nam contra hoc est, tum satis impugnatam manere hanc solutionem ex nuper dictis. Tum etiam Refutatur.

etiam. Quia quod est de ratione motus, adhuc vt eleuati, debet conuenire motui Angelico, etiam si sit eleuatus: sed de ratione motus continui, adhuc eleuati (de quo loquimur) est, quod fit per medium vt tale: ergo etiam de ratione illius erit, quòd habeat ordinem prioris, & posterioris secundùm successionem: & perconsequens quòd spatium, vt pertransibile prædicto motu, habeat eundem ordinem refusum ex motu ad ipsum. Minor probatur. Nam in primis eam docet Angelicus Doctor; & cum eo communiter scholastici. Et deinde, quia motus Angelicus & eleuatus diuiditur in motum, qui fit formaliter per medium, vt tale; & eum, qui non fit per medium, vt formaliter habet rationem medij: & ille dicitur motus continuus: iste verò discretus. Consequentia verò constat ex duobus nuper dictis. Primum, quòd fieri per medium, dicit ordinem inter ipsum medium, & terminum, partemque extremam, vt talem: & cùm iste ordo non sit causalitatis, aut situalis distantiæ propter dicta, & quia hoc indiscriminatim percurri potest motu discreto, & continuo, inde est, vt sit ordo successionis Secundum verò. Quia ideò motus discretus non habet, vt præcisè est acquisitio termini, ordinem successionis realis, quia non fit per medium, vt tale: ergo, &c.

Angel. Doctor.

144. Confirmatio. Confirmatur. Quoniam ad rationem motus eleuati, & continui satis est, quòd etsi sit per medium, non tamen quod si mobile sit in prima ex quatuor partibus v.g. vlnæ, quod debeat pertransire illo motu reliquas tres partes, aut primam, & secundam per modum medij, vt perueniat ad vltimam, sed satis est, tum quod ex prima, relicta secunda, deueniat ad tertiam partem tanquam ad medium, vt inde ad vltimam transeat (ex eo quod respectu mobilis eleuati prima, & tertia pars sunt quid continuum in ratione spatij formaliter pertransibilis illo motu ita eleuato:) tum etiam, quod pars, aut quasi pars motus correspondens medio, vt tali, necnon & illa, quæ habet correspondere parti vltimæ, sit formaliter indiuisibilis, & solùm virtualiter diuisibilis tum denique, quod medijs prædictis partibus, aut quasi partibus sit partim in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem* modo tamen supra *dubio* 4. explicato. Ergo cùm ad hunc modum eleuatum perueniendi per medium requiratur ordo successionis propter iã dicta, inde est, vt non sit contra rationem motus adhuc eleuati prædictus ordo, sed potiùs talis motus, vt motus est, & ut eleuatus est, hunc ordinem sic tamen eleuatum exposcat, ac proinde quòd prædictus motus nequeat fieri in instanti.

145. Obiectio. Ex quibus manet soluta quædam obiectio cum duplici confirmatione, quæ in fauorem huius secundæ solutionis adducitur, scilicet, quòd sicut modus essendi in loco diffinitiuus ratione eleuationis tantùm petit, quòd locatum sit in loco adhuc diuisibili diffinitiuè, id est, totus in toto, & totus in parte, & quòd ita sit in illo, vt non habeat esse in alio loco, talisque diuisibilitas formalis non se teneat ex parte locati, sed loci, ac proinde & quod sola virtualis diuisibilitas, seu sola diuisibilitas per considerationem nostram cum fundamento in re, ex parte locati se teneat: sic moueri continuè, & per medium diffinitiuo, & eleuato modo, non dicit continuationem formalem partium motus ex parte eius se tenentem, seu intrinsecam motui: ac proinde nec diuisibilitatem intrinsecam ex parte ipsius, sed ad summum ex parte spatij, & perconsequens ex parte motus solùm virtualiter, & consideratione nostra cum fundamento in re dabitur talis diuisibilitas: & ideo motus ille in instanti perfici poterit.

Prima confirmatio. Confirmatur. Quoniam ideò motus corporis in corporibus, si continuus sit, & per medium fiat, formalem requirit extensionem, & diuisibilitatem partium, non verò solam virtualem, & in consideratione nostra, quia prædictum corpus est in loco, & mouetur per ipsum commensuratum ad illum, ideòque iuxta exigentiam eius habet formalem diuisibilitatem intrinsecam motui, & non sufficit, quod ipsum spatium sit continuum; quinimò ex continuatione, & diuisibilitate spatij infertur, motum quippe omninò ei commensuratum debere sic formaliter esse continuum, & diuisibilem. Ergo cùm Angelus non sit hoc modo in loco, ac proinde nec sic commensuretur ei in suo motu, non desiderabitur in eo motu, quod sit iuxta exigentiam spatij, sed satis erit, quod licèt ipsum spatium sit formaliter diuisibile, & continuum, attamen motus non formaliter, sed solùm virtualiter, & in consideratione nostra sit continuus: ac proinde quod solùm per eamdem considerationem habeat ordinem successionis.

Secunda. Confirmatur secundò Quoniam corpus ideo dum mouetur per medium, & spatium ex natura sua continuum, habet intrinsecè in suo motu continuationem, & successionem formalem, quia est in loco, & acquirit illum per continentiam passiuam eiusdem corporis: ac proinde modus essendi, & continendi proprius loci est mensura corporis, vt localis, necnon & motus eius: & ideo vtrumque habet esse iuxta exigentiam, & modum loci. Ergo è contrà debet contingere in Angelo, qui non per modum contenti, sed potiùs continentis est in loco, & mouetur per illum, quique potiùs est mensura sui loci, quam è conuerso: & ideo motus debet esse iuxta exigentiam eius, illique commensuratus: ac proinde, sicut Angelus est formaliter indiuisibilis, & solùm virtualiter diuisibilis; ita licèt spatium, quantum est ex se continuum, ad motum Angelicum per medium requiratur; attamen motus ille Angelicus, & medium formaliter sumptum erunt ad modum Angeli formaliter indiuisibilia, & tota simul: ac proinde solùm virtualiter per considerationem nostram diuisibilia, & successiua, seu habentia ordinem prioris, & posterioris.

146. Enodatur. Respondetur enim ex dictis ad obiectionem, quod transeat antecedens, & negari debet consequentia. Quia præsentia permanens, aut quantum est de se permanens in loco, per quam Angelus est loco præsens, licèt sit respectu loci, qui aliàs habet partes sic dispositas, vt vna medij, vt talis, alia vero rationem partis extremæ habeat, non tamen respicit formaliter medium, quatenus tale: & ideo prædicta præsentia esset eadem in *esse* rei, siue acquireretur per motum discretum, siue per continuum, & per medium, & perconsequens prædicta præsentia solùm habet respicere, aut quasi respicere totum illud spatium, vt in *esse* rei, & permanenti diuisibilitate est diuisibile, constituitque vnum quid in ratione spatij non curando de partibus extremis, & medio, vt per illud peruenitur ad partem extremam; sed indiuisibili modo respiciendo, aut quasi respiciendo vtrumque: quod tamen è contrà in motu locali continuo ex parte spatij, vt motu isto pertransibile est per medium, contingit. Et ita in eo sic sumpto, necnon & in motu ipso debet intrinsecè assignari continuitas, non quidem vniuoca ad corpus, sed æquiuoca, siue illa sit solum virtualis, vt dum motus vnica duntaxat

dumtaxat, eaque simplici operatione per aliquod tempus durante exercetur, sive illa sit formalis, ut dum mediis pluribus operationibus partialibus, aut quasi partialibus sibi immediatè succedentibus fit: ac proinde debet etiam ibidem successio, & ordo prioris, & posterioris secundùm successionem inveniri, vel inter ipsas actiones partiales, aut quasi partiales, vel inter exercitium illius unicæ actionis, ut attingit unum effectum in una parte loci, & alium in alia, seu attingit contactu virtutis unam partem loci, & deinde attingit aliam.

147. Ad primam & secundam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur etiam ex dictis concedendo antecedens, & primam consequentiam; si tamen in ea intendatur, ut reverà intendi videtur, satis esse ad motum Angelorum continuationem virtualem, ut dum unica dumtaxat, eaque simplici actione perficitur: quamvis per hoc non negetur ei posse habere continuationem formalem modo explicato, dum pluribus quasi partialibus actionibus exercetur. Sed neganda est secunda consequentia. Quia adhuc dum motus fit per unam dumtaxat actionem iam dictam, habet illum ordinem successionis iam explicatum. Unde ad hoc, ut motus Angelicus sit juxta exigentiam Angeli, satis est, quòd sit per medium elevatum illo modo, quem n. 144. explicuimus: ex eo quòd ibidem ordo realis, ut iam diximus, inter medium, ut tale, & partem extremam debet inveniri: & iste nequit esse alius præter ordinem successionis, ut iam explicuimus, & ex statim dicendis patebit. Per quod etiam ad confirmationem posteriorem patet.

Roboratur solutio. Poteſtque hoc explicari. Tum ex eo, quòd sicut esse in loco diffinitivo, & elevato modo non tollit, quòd hic modus, qui secundum se est subalternus, non atomus, contrahatur per diversas species, aut quasi species essendi in loco, scilicet, per *ante*, & *retro* ut talia, & per *sursum*, & *deorsum*: ita quòd Angelus moveatur diffinitivo, & elevato modo, qui modus se movendi est subalternus, non tollit, quominùs contrahatur per diversas differentias motus, scilicèt continui, & per medium, ut tale, & discreti formaliter sumpti: atque adeò nec tollit intrinseca motui per medium, quæ jam explicuimus. Tum etiam, quòd si transitus per medium solùm diceret virtualem divisibilitatem, non qualemcunque, sed quæ correspondere simul medio, & parti extremæ tunc tantùm diceret motum, & acquisitionem termini *ad quem*, secundum quod talis acquisitio est simultanea acquisitio medij ut distincti à parte extrema, & simul etiam parti extremæ: ac proinde virtualiter, & eminenti modo corresponderet simul spatio, ut divisibili. At totum habet motus discretus, ut præcisè est formaliter acquisitio totius spatij formaliter divisibilis. Ergo illa extensio, & divisibilitas motus Angeli continui debet ultra hoc esse secundum successionem prioris, & posterioris modo explicato.

Tum denique. Quia cum motus localis continuus ex parte spatij, & continuus in se elevato modo sit à loco in locum, oportet, ut in eo involuatur (ut dubio sequenti dicemus) quod mobile suo motu sit partim in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*; licèt ipsum mobile secundum suam substantiam sit totus utrobique. Nequit autem sic esse, nisi sit ordo prioris, & posterioris, ut iam dictum est. Ergo, &c.

§. IV. Alia solutio rationis S. Doctoris, eiusque eversio.

148. Alia evasio. Unde etiam corruit alia solutio, nempe, quod ex ratione pro assertione facta solum sequitur, ex hoc quòd motus sit per medium, ut tale, debeatque aliquis ordo in spatio, ut formaliter pertransibili prædicto motu, inveniri, quòd medium habeat per se modum conditionis eiusdem Angeli ad extremum, quamvis non sit vera illius causa, sicut in diffusione lucis per medium hoc idem contingere, probabiliter dici potest: & ideo dicitur fieri per medium, ex eo quòd diffundi per illud, habet se ut conditio ad hoc, ut pertingat ad extremum corporis illuminandi. Ex hoc autem non habetur, debere dari in illo transitu ordinem prioris, & posterioris secundum successionem, ut in prædicta diffusione lucis per medium constat. ad rationem D. Thomæ.

Enervatur. Ex dictis igitur corruit prædicta solutio. Quia aliud est an ut debeat esse diffusio luminis, vel (ut sic dicamus) sit diffusio motus per totum spatium, requiratur, quòd diffundatur etiam per medium? aliud verò, an priùs, & cum aliquo ordine debeat fieri per medium, ut tale, quàm per extremum? Ex quibus illud primum verissimum est absque reali successione diffusionis luminis, & partium eius, aut, motus, sive contactuum diversorum locorum partium; secùs verò hoc posterius. Cæterùm illud prius non sat est ad motum continuum, ut condistinctum à discreto. Et propterea, ut motu discreto moveatur Angelus, & per illum præcisè acquirat præsentiam ad locum divisibilem, requiritur, quòd ita sit præsens parti mediæ, sicut extremæ: & sicut præsentia ad illam desideratur saltem permodùm conditionis, ita præsentia ad istam alioqui mobile per illum motum, ut præcisè, & formaliter est acquisitio loci, non acquireret totum illud spatium, ut formaliter divisibile. Quare ad prædictam diffusionem, & motum, ut formaliter sit per medium, & distinguitur à motu discreto, requiritur quòd transitus per illud sit conditio ad transitum, quo acquiritur locus extremus, ita ut sit ibi aliquis ordo prioris, & posterioris: qui (ut diximus) non potest esse alius, nisi ordo successionis repertus in spatio, ut formaliter est sic pertransibile per refusionem motus in ipsum: ac proinde prædictus ordo per priùs in motu intrinsecè invenitur.

149. Obiectio. Ex quo etiam fit, nihil obesse si urgeas, motum continuum desumere suam continuitatem ex continuitate spatij: ergo continuitas ex parte spatij requisita non erit ei ex motu, sed è contrà: & perconsequens solùm requiretur ad motum continuum continuitas spatii, quæ illi ex se conveniat: quæ tamen non necessario connectitur cum motu intrinsecè successivo, & habente formaliter partes, sed potest percurri, sive isto, sive motu omninò instantaneo.

Solutio. Respondetur, negando antecedens, loquendo de motu Angelico, ut constat ex illis, quæ in hac, & præcedenti disputatione diximus. Unde, si fiat sermo (ut fieri debet) de continuatione, & successione, cui convenit esse rationem, sub qua spatium terminat habitudinem, aut quasi habitudinem motus ad ipsum, tunc dicendum est, quòd hic est modus tendendi, aut se habédi motus respectu ipsius, quatenus refusi in ipsum spatium. Qui multoties contingit, quòd ratio formalis, sub qua aliqua respiciuntur, sit modus ille tendendi, sub quo attinguntur, ut refunditur in res ipsas inspectas, aut quasi inspectas, ut in scientiis, & potentiis collatis cum suis obiectis cernere licet.

§. V. Opposita sententia, & fundamenta, cum solutionibus eorum.

150. Opposita sententia. Oppositam tamen sententiam, nempe, motum Angelicum continuum ex parte spatii posse

Scotus. Gabriel. Rada. Gregorius. Maior. Ægidius. Suarez. Molina. Becanus.

posse fieri in instanti, tuentur Scotus *in 2. dist. 2. quæst. 11.* Gabriel *quæst. 3.* Rada *1. p. controversia 7. artic 4.* Gregorius *in 2. dist. 6. q. 3.* Maior *q. 8.* Ægidius *tractatu de motu Angelorum c. 11.* Molina *ad articulum 3 huius quæst.* ubi sic inchoat eius expositionem: *Prætermissa opinione D. Thomæ in hoc loco, sit prima conclusio. Angelus ab una sphæra in aliam proximam mutari potest in instanti, &c.* Becanus *1. p. c. 1. de Angelis q. 6. conclusione 4.* & alij.

Primum fundamentum.

Probatur primo. Quoniam corpus gloriosum potest in instanti se movere de loco ad locum: ergo potiori ratione id poterit Angelus. Probatur antecedens. Quia prædictum corpus habet requisita ad istum motum: ex eo quòd ratione subtilitatis non patietur aliquam resistentiam ab spatio, & propter agilitatem prædictum corpus non resistet motori.

Confirmatur ex D. Augustino.

Confirmatur ex Augustino *lib. 22. de Civitate Dei capite ultimo*, ubi sic inquit: *Certè ubi volet spiritus, ibi protinus erit corpus.* Ubi particula *protinus*, idem valet, ac in eodem instanti, quo spiritus vult.

Soluitur fundamentum cum confirm.

Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, etiam Angelum nullam pati resistentiam, nec ex parte pleni spatij, aut suæ quantitatis virtutis: & tamen propter dicta non posse in instanti moveri. Quare ex illis dotibus ad summum colligitur, moveri posse in tempore brevissimo, & imperceptibili, imò in ita parvo, ut possit moveri in minori, & minori, &c. Per quod ad confirmationem ex Augustino satis constat.

151. Secundum.

Secundò. Quia motus Angelicus nihil aliud est, quàm intellectio, & volitio Angelica: ex eo quòd intellectus, & voluntas eius est potentia motiva Angelorum: istæ autem operationes perfici possunt in instanti: ergo, &c.

Diluitur.

Respondetur intellectionem, & volitionem secundùm se posse in instanti perfici; non tamen ut sunt ratio essendi in loco per motum continuum, sive per motum per medium.

152. Tertium.

Tertiò. Quia Angelus potest moveri tanta velocitate, ut nulla sit proportio inter velocitatem prædicti motus, & motus corporum: ergo consumet in eo motu per mediam durationem adeo brevem, ut nulla sit proportio inter ipsam, & durationem, quam consumit corpus in suo motu: ergo motus ille Angelicus erit in instanti. Hæc ultima consequentia patet. Quia inter quamlibet durationem, quæ metitur tempore, & durationem temporaneam motus corporis est aliqua proportio. Prima verò probatur. Quia quò motus est velocior, eò duratio illum metiens est minor: ergo hoc ipso, quod motus Angeli sit ita velox, ut nulla sit proportio inter velocitatem motus Angelici, & motum corporum: fiet inde, ut consumat in eo motu durationem adeo brevem, ut nulla sit proportio inter ipsum, & durationem consumptam à corpore in suo motu. Antecedens autem probatur. Tum, quia potentia loco motiva Angeli est absque vlla proportione perfectior potentia corporis, sicut puritas eius à materia, per quam non est obligatus loco, est incomparabiliter maior. Tum etiam, quia Angelus potest maiori, & maiori velocitate usque in infinitum moveri: hæc autem velocitas incomparabiliter, & absque proportione excedit velocitatem motus corporei.

Enodatur.

Respondetur, concedendo antecedens: quia Angelus potest maiori, & maiori velocitate usque in infinitum moveri. Deinde concessa prima consequentia, negetur secunda. Quia inde ad summum fit, quod in minori, & minori tempore usque in infinitum movebitur, secùs vero in instanti.

Nec obest, si cum Vazquez *disputat. 97. cap. 3.* (cui hæc solutio displicet) in favorem illius obijcias: tum quod potentia loco motiva Angelica in ordine ad motum velocem est finita: ergo solùm potest moveri velociter velocitate finita, & determinata, & non maiori, & maiori usque in infinitum: sicut ex eo, quod potentiæ aliæ sint finitæ colligimus, esse in ordine ad effectum finitum. Ergo similiter in præsenti. Tum etiam. Quia inde colligimus, lumen gloriæ beatorum non posse esse principium videndi Deum perfectiùs, & perfectiùs usque in infinitum, quia inde fieret, ipsum lumen esse in se infinitum quoad intensionem: ex eo quòd potentia, quæ immutat permanens est principium producendi perfectiorem, & perfectiorem effectum, sive actionem usque in infinitum, est infinitæ perfectionis. Tum denique. Quia ideò divina potentia est infinita, quia potest attingere perfectiorem, & perfectiorem effectum usque in infinitum. 153. Replica.

Confirmatur. Quia alioqui supremus Angelus non posset moveri localiter velociùs alio Angelo: quia non posset in instanti moveri, ut ex dictis patet: ac proinde summa velocitas, quæ ei potest convenire, tantùm erit, quòd possit in minori, & minori tempore, & maiori, ac maiori velocitate usque in infinitum moveri: cùm tamen hoc, ut in hac solutione dicebamus, cuivis Angelo competat. Confirmatio.

Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad primam probationem prædictæ consequentiæ dicendum est, id esse verum in aliis potentiis respectu effectus primarii, non vero respectu effectus secundarii, aut modorum effectus primarii. Et ita potentia calefactiva est in ordine ad infinitos calores distinctos producendo, si prædicta potentia conservetur à Deo taliter, ut non habeat finem à parte post. 154. Responsio ad replicam.

Potestque hoc explicari, & confirmari. Nam Angelus motu discreto potest moveri maiori, & maiori velocitate usque in infinitum: quia potest moveri in duobus instantibus, & indivisibilibus, & hæc, non est necesse, ut æquivaleant necessariò certæ durationi temporis, ita ut non possint æquivalere minori, si Angelo placuerit ac proinde poterit esse in minori, & minori tempore nostro pro voluntate Angelica. Quare, cùm hoc non arguat infinitatem in potentia loco motiva Angeli respectu huius motus, sed remotionem impedimentorum, & potentiam locomotivam superioris rationis, neque etiam arguet illam in eadem potentia locomotiva respectu motus continui, & eius velocitatis, licèt hæc sit maior, & maior. Explicatur.

Nec refert, si urgeas contra explicationem nuper traditam ex motu discreto: Quia iuxta dicta instans acquisitionis termini *ad quem* durat coëxistenter toti alicui tempori determinato, secuto post instans, in quo Angelus, qui movetur discretè, desinit esse per ultimum sui *esse* in termino *à quo*: ergo velocitas illa nequit esse in minori, & minori tempore usque in infinitum. 155. Alia replica.

Non igitur hoc refert. Quoniam sicut cùm dicimus, motum continuum posse esse velociorem, & velociorem in infinitum, loquimur de infinitate in potentia, & secundùm quid, ita ut velocitas de facto data sit certa, attamen quæ superest, quæque dari posset, est infinita infinitate in potentia: ita in motu discreto, & in æquivalentia illius instantis, in quo acquiritur terminus *ad quem*, proportionaliter Evanescit.

naliter philosophandum est. Nam quævis acquisitio actu data est certa quoad durationem, & velocitatem, cæterùm velocitas, quæ superest, quæque est infinita in potentia, est maior, & maior usque in infinitum in potentia, & similiter minoritas durationis.

Ad secundam verò probationem eiusdem consequentiæ respondetur, velocitatem majorem, & maiorem usque in infinitum non esse de genere eorum effectuum, qui requirunt maiorem, & maiorem perfectionem intensivam in sua potentia: sicut nec infinitas individuorum producibilium ab eodem colore eam postulat, nec infinitas præcisè individuorum per lumen gloriæ visibilium in Deo priùs viso eam exposcit in lumine, sed prædicta infinitas maioris, & maioris velocitatis solùm exigit remotionem omnium impedimentorum, unà cum potentia loco motiva simpliciter finita & ad summum secundùm quid quodammodò infinita: quatenus per hoc significatur, esse superioris ordinis, ac proinde respectu illius esse remota impedimenta & ita per se continere motum velociorem, & velociorem usque in infinitum.

156 Unde propter hanc rationem Angelus potest protrahere, quantum est ex se, suum motum continuum usque in infinitum, ita ut non tanto tempore moveatur absque interruptione, quod non possit absque illa ampliùs, & amplius moveri: ex eo quod est mobile superioris ordinis, & in suo motu non fatigabile, secus vero corpus. Cæterum productio intensioris, & intensioris visionis beatificæ requirit (ut ex se constat) maiorem intensionem in lumine. Unde illa maxima, aut quasi maxima, quod potentia quæ immutata permanens est principium producendi perfectiorem, & perfectiorem effectum sive actionem usque in infinitum, est infinitæ perfectionis, intelligitur respectu effectuum exigentium maiorem perfectionem in potenti.

Ex quo ad tertiam probationem prædictæ consequentiæ dicendum est, esse disparem rationem. Tum, quia productio effectus perfectioris & perfectioris in omni genere entis requirit potentiam infinitam simpliciter in eodem genere. & non solum remotionem impedimentorum. Tum etiam. Quia in divina potentia sit compositio illa cum termino primario, aut quasi primario in eo sensu, quem 1. *tomo tr. 1. disp. 6 n. 20. & 21.* deinceps diximus. secus tamen in præsenti.

Ad confirmationem. Ad confirmationem verò respondetur, non esse inconveniens concedere sequelam: quia in aliis posset splendere excellius, ut in hoc, quòd sit simul in maiori loco continuo, & quod posset motu discreto moveri ad maiorem distantiam à loco, in quo est. Potestque hoc explicari ex puritate à materia physica conveniente Angelis. Nam quivis ex illis potest esse ita purus ab omni materia physica sicut supremus, licet in aliis vincatur unus ab alio, v. g. in puritate, non quidem à materia physica, sed à potentialitate, ex eo quòd supremus minus potentialis est, quàm alij, ut ex infrà dicendis patebit.

DVBIVM VIII.

Vtrùm motus localis, & discretus Angeli possit fieri in instanti?

SENSUS tituli est, an prædictus motus queat fieri correspondenter præcisè ad unicum instans nostri temporis?

§ I. *Expeditio dubij ex Angelici Præceptoris mente.*

157 Conclusio: D. Thomæ. Dicendum ergo est, motum Angeli discretum non posse esse in instanti. Ita D. Thomas *art. 3. huius q.* ubi sic inquit: *Unde relinquitur, quod motus Angeli sit in tempore. In continuo quidem tempore si sit motus eius continuus: in non continuo autem, si motus sit non continuus.* Et *in 1. dist. 37. q. 4. art. 3.* necnon in aliis locis *dubio præcedenti* relatis. Unde Sanctum Doctorem sequuntur eius discipuli, & alij loco nuper citato adducti.

Ratio fundamentalis ex D. Th. desumpta. Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma *in hac q. art. 1. 2. & 3.* potestque ad hanc formam reduci Quia motus discretus constat ex tribus, vel quatuor indivisibilibus mensuratis totidem instantibus discretis, sive tribus, vel quatuor unitatibus, sicut quantitas discreta, & permanens, ut numerus: ergo cum non dicat quid permanens, non dicet prædicta indivisibilia motus, & instantium, ut simul sunt; sed ut successivè se habent unum post aliud. Maximè, quia in quolibet indivisibili illius aliter, & aliter se habet mobile, ac in alio & ita debent se habere successivè, ut ita ibidem verificetur, quòd aliter se habet in quolibet. Ergo oportet consumi tempus, & non solum instans nostrum in tali motu: quia ubi est successio, ibi necessario consumetur prædictum tempus.

158. Confirm. 1. Confirmatur. Quia motus discretus est à loco in locum, discreto tamen modo, & ita ut existentia in utroque loco, cum certo quodam modo se habendi circa utrumque, spectet ad motum istum: ergo Angelus nequibit in instanti motu isto moveri. Antecedens quoad primam partem patet. Quia alias ille non esset motus localis quia hic est à termino positivo in terminum positivum, sicut alij motus, ac proinde à loco in locum. Quoad secundam verò partem idem antecedens suadetur. Quia alioqui non esset motus discretus. Quoad tertiam etiam constat. Quia transitus à loco in locum idem est, ac commutatio unius loci pro alio: hoc autem necessario involuit utrumque locum, necnon & quod mobile sit (ut in sequenti confirmatione magis explicabitur) sub utroque, & sub certo modo se habendi ad illa loca, ut suprà dicebamus, & *in hoc dubio* §. 2. magis dicemus Consequentia verò probatur. Quia hæc commutatio petit intrinsecè successionem duorum instantium, in quorum primo sit in loco habente rationem termini *à quo*, & in secundo in termino *ad quem*. Tum, quia alioqui non esset discreta commutatio, & de genere fluentium. Tum etiam. Quia aliàs mobile moveretur localiter motu discreto à loco in locum, & cum hoc staret, quod esset simul in utroque loco.

Confirm. 2. Confirmatur secundò & explicatur. Nam in hoc distinguitur motus localis Angelicus à simplici mutatione eiusdem Angeli quòd ista est à termino privativo, vel negativo ad positivum, ille vero à termino positivo in positivum, scilicet, ab uno loco in alium: ergo sicut ad simplicem mutationem intrinsecè pertinet derelictio privativa termini *à quo*, idest, non esse in illo cum positiva acquisitione termini *ad quem*, idest, esse tunc primo in illo: sic motus dicet, tanquam quid sibi intrinsecum, positivam derelictionem termini positivi: ergo dicet, quòd per ultimum *esse* derelinquat terminum *à quo*, ita ut nunc ultimò sit in illo, & immediatè post non sit in eo. Quia positiva derelictio termini *à quo*, ut distincta à negativa, non potest aliter explicari, sicut nec acquisitio positiva alicuius termini nequit aliter exponi, nisi per hoc, quod tunc sit

positiua acquisitio prædicti termini *ad quem*: ergo cùm hæc positiua derelictio nequeat esse simul cum positiua acquisitione termini *ad quem*, seu noui loci, alioqui mobile esset simul in vtroque termino, oportet, vt sit successiuè post illam.

159. Notabile pro confirmat. 3. Confirmatur tertiò, & explicatur, supponendo quod mobile, vt mouetur motu continuo, quantumuis eleuato, & mobile, vt mouetur motu discreto, in aliquo conueniunt, & in aliquo differunt. Conueniunt quidem: quia in vtroque motu debet, dum mouetur, vel saltem incipit moueri, esse in termino *à quo* tum, quia hoc petit communicatio vnius loci pro alio: tum etiam, quia (vt iam dicimus) mobile motu continuo dum incipit moueri, ita vt detur aliqua pars sui motus, est in termino *à quo*, iuxta modum prædicti motus, scilicet, partim in illo, & partim in termino *ad quem*: & per consequens mobile motu discreto erit etiam iuxta modum suum in termino *à quo*, dum datur prima pars sui motus discreti. Differunt autem, quòd mobile motu continuo, dum incipit moueri, ita vt reuerà detur motus, est (vt nunc dicebamus) partim in termino *à quo*, & partim in termino *ad quem*: qui, mouetur per partes, & tantum acquirit de vno quantū relinquit de alio: & sicut per partes acquirit, ita per partes deserit locum ac proinde est partim in termino *à quo*. Cæterum mobile, vt mouetur motu discreto, dum incipit moueri, seu dum reuera est partialis motus, tunc est solùm in termino *à quo* per vltimum sui *esse* ibidem, quamuis tunc certo modo se habeat ad prædictum terminum, ratione cuius, licèt non acquirat tunc alium terminū, dicitur initiatiuè moueri, seu dari partem motus, vt statim explicabitur.) Et ratio est: tum, quia cùm ille motus sit discretus, & discreto modo fiat, ita fit, vt dum mobile est in termino *à quo*, non sit partim in illo, & partim in termino *ad quem*, sed solùm in termino *à quo* per vltimū *esse* in illo, in quo inuoluitur certus ille modus nuper dictus. Tum etiam. Quia vt nuper asserebamus terminus *ad quem* indiuisibiliter, id est totus simul acquiritur per hunc motum: & ita nequit mobile, vt per illum mouetur, esse partim in termino *ad quem*, & partim in termino *à quo*: ideoque, si semel petit iuxta modum suum esse in termino *à quo*, ita vt dum sic est in eo, incipiat aliqua pars prædicti motus, vereque talis pars in eo detur, oportet, vt solùm sit in prædicto termino *à quo*, & tunc nondum sit acquisitio termini *ad quem*: alioqui (vt sæpè diximus) daretur commutatio vnius loci pro alio in hoc motu; & tamen mobile esset in vtroque loco, *à quo & ad quem*.

160. Ex prædictis confirm. 3. deducitur. Hinc ergo sequens confirmatio deducitur. Nam mobile motu discreto incipit moueri, ita vt reuerà detur prima pars sui motus, dum est in termino *à quo* per vltimum sui *esse* in illo, seu in illo *nunc*, in quo verificatur, prædictum mobile esse vltimo in termino *à quo*, & immediatè post non fore in illo; & non qualitercunque, sed ita vt in prædicto *nunc* nondum acquisierit terminum *ad quem*, ne simul detur commutatio vnius loci pro alio, & mobile sit in vtroque loco, *à quo & ad quem*. Ergo ad hoc, vt detur integra, & adæquata ratio prædicti motus discreti, debet immediatè post dari aliud instans temporis discreti Angelici, in quo simul terminus *ad quem* acquiratur per primum sui *esse*. Ergo ibidem necessariò dabitur successio horum duorum instantium, in quibus, vt sibi sic succedentibus, ratio motus discreti sita est: & per consequens consumetur necessariò in eo motu aliquod tempus. Vtraque consequentia ex antecedenti satis deducitur. Et antecedens quoad secundam partem ex probatione

C in eodem inclusa etiam liquet. Quoad primam verò ex his, quæ nuper supposuimus, & probauimus, satis constat: & in super ex eo, quòd prædictus motus habet se veluti (vt sic dicamus) ad modum quãtitatis discretæ, & permanentis, in qua prima vnitas est pars numeri, licèt in hac quantitate discreta, & permanenti vtraque vnitas possit esse simul, secùs in motu discreto, qui est de genere fluentium, & proptereà necessario petit tempus.

Confirmatur tandem. Quia licet indiuisibile additum indiuisibili non faciat maius in quantitate continua benè tamen in discreta, vt N. Complu- Confirmatur vltimo. N. Compl.
D tenses *in lib. Physicorum disp. 26. n. 25.* docent: ergo cùm motus discretus Angeli habet se ad instar quantitatis discretæ fluentis, vnum indiuisibile illius additum alteri faciet maius modo dicto: & perconsequens cùm maioritas ista sit maioritas successionis, quia vnum indiuisibile iuxta dicta debet succedere alteri, oportet, vt faciat tempus: ac proinde quòd necessario debeat in tali motu consumi tempus. Antecedens est perspicuum, & ex alibi dictis constat: quia indiuisibile quãtitatis continuæ tãgit secundùm se totum aliud indiuisibile, &
E ita non crescit magnitudo: sicut non cresceret ædificium lapidibus, qui se secundùm se totos tangerent, atque adeo vnus esset penetratus secundùm se totum cum alio. At in quantitate, aut quasi quantitate discreta, & fluenti vnum indiuisibile non est quando aliud, sed immediatè post: & ita possunt facere successionem, & per consequens maius.

§. II. *Opposita sententia, fundamentum illius, vna cum enodatione eiusdem.*

161. Contraria opinio, & eius fundamentum. Scotus, Rada, Grego. Gabriel, Maior. Suarez. Molin. Becanus.
F CONtrariam tamen sententiam, nempe, motum discretum posse fieri in instanti, tuentur Scotus, Rada, Gregorius, Gabriel, Maior, Suarez, Molina, Becanus, & alij dubio præcedenti pro sententia opposita adducti. Fundamentum autem illius vnicum, & potissimum est. Quia motus iste discretus præcisè consistit in acquisitione termini *ad quem*, ergo fiet in instanti. Consequentia patet Quia hæc acquisitio est tota simul, ex eo quod est termini, vt totus simul acquiritur. Antecedens autem probatur. Tum quia dum Angelus est in termino *à quo*, nondum mouetur: quia non mutat tunc
G locum, & nequit motus localis dari, dum mobile non mutat locum: ex eo quod motus iste nequit esse, cùm mobile aliter se habeat nunc, quam priùs in ordine ad locum. Tum etiam. Quia iuxta doctrinam D. Thomæ dubio sequenti tradendam, Angelus quiescit in tali termino, etiam in instanti terminatiuo temporis, in quo fuit in eo: quoniam (vt ibidem dicemus) quiescens aliquo tempore, v. g. horæ, quiescit etiam in instanti terminatiuo illius: ergo tunc non mouetur præcisè in instanti acquisitiuo noui loci: alioqui simul moueretur, & quies-
H ceret, quod repugnat.

Confirmatur. Quoniam inter illa duo instantia nihil datur medium, quo prædicta instantia vnian- Confirmatio.
tur: ergo si Angelus mouetur, debet vel in primo, vel secundo instanti, aut in vtroque moueri: ergo cùm non in primo, propter rationem nunc dictam, nec in vtroque simul, siue collectiuè, siquidem prædicta instantia non sunt simul: fit inde, vt solùm mouetur in secundo instanti.

162. Soluitur. Respondetur, negando antecedens. Quoniam (vt ex dictis constat) Angelicus ille motus mensuratur vtroque instanti, nempe eo, in quo per vltimum *esse* suæ præsentiæ est in termino *à quo*, & illo, in quo per primum *esse* incipit esse in termino *ad quem*.

Vt

Animadversio pro maiori solutione impugnationum.

Ut autem probationes eiusdem antecedentis maneant solutæ, animadvertendu r est, quòd illa desitio per ultimum *esse* præsentiæ Angelicæ in termino *à quo*, & instans, per quod mensuratur, possunt sumi dupliciter: scilicet vel secundùm se, & absolutè; vel ut dicunt ordinem potenti litatis, & viæ ad præsentiam in termino *ad quem* immediatè ponend m, necnon ad instans immediatè subsequendum: ita ut ex illa desitione unius præsentiæ, & acquisitione alterius, tanquam ex duplici parte, aut quasi parte resultet unus & idem motus: & ex illo duplici instanti quorum unum immediatè succedat alteri, coalescat aliquod tempus, quippe quod situm est in hoc, quod sit numerus motus secundùm prius, & posterius. Non secùs (proportione tamen servata) ac in quantitate permanenti discreta quævis unitas potest accipi duobus modis, scilicet, vel secundum se, & absolutè, seu ut non dicit ordinem numerabilitatis ad aliam unitatem, vel prout dicit prædictum ordinem.

Unde, licet Angelus, dum est in illo instanti in termino *à quo*, & desinit præsentia eius in illo per ultimum *esse*, non incipiat moveri, sumpta desitione præsentiæ illius secundùm se, & absolutè; bene tamen accepta, ut dicit prædictum ordinem potentialitatis, & viæ, ac compartis, sive quasi compartis in ordine ad acquisitionem novæ præsentiæ in novo loco. Et similiter quamvis illud instans secundum se, & absolutè sumptum non sit actu pars temporis Angelici discreti, secus tamen, ut dicit ordinem potentialitatis, & viæ ad instans aliud immediatè subsequendum, tanquam ad compartem eius, per quod complendum est, cum quoque tempus discretum componit: ita tamen, ut tunc detur initiativè tempus Angelicum discretum, non verò tempus ipsum, sed solum pars temporis: ex eo quòd prædictum tempus coalescit ex utroque instanti importato in recto, & habente ordinem immediatæ successionis unius post aliud, non verò ex uno dumtaxat in recto, & alio in obliquo, qualiter consideratur, ut est initium & pars temporis. Et similiter dum Angelus in eo instanti est in termino *à quo*, tunc datur motus eius initiativè, non tamen motus ipse, sed pars motus: quemadmodum, proportione servata, in quantitate permanenti data unica dumtaxat unitate, ut dicit ordinem numerabilitatis ad aliam, datur quantitas permanens initiativè, hoc est pars prædictæ quantitatis, non tamen quantitas ipsa discreta, & permanens: nam hæc consistit in utraque unitate in recto importata.

163. Primæ probationi fit satis.

Hinc ergo prædictæ probationes eiusdem antecedentis manent solutæ. Nam ad primam dicendum est, quòd ad hoc, ut Angelus tunc moveatur initiativè, seu detur tunc pars motus discreti, non est necesse Angelum in eo instanti, in quo datur desitio per ultimum *esse* suæ præsentiæ localis in termino *à quo*, mutare locum, aut quòd aliter se habeat tunc, quàm prius, per acquisitionem completam termini *ad quem*, seu alterius loci, sed satis esse, quòd ei competat præsentia in uno loco cum ordine ad præsentiam in alio immediatè succedentem nam eo ipso datur, non quidem integra ratio motus, sed pars motus & similiter eo ipso initiativè, & vitaliter reperitur ibi acquisitio termini *ad quem*, & quod initiativè aliter se habeat in ordine ad novum locum: quia illa acquisitio initiativè sumpta illudque *aliter se habere* in ordine ad novum locum incipit, dum datur prior illa pars motus: sicut incipit quantitas permanens dum datur prima pars illius, scilicet unica unitas cum prædicto ordine.

Ad secundū

Et similiter ad secundam probationem eiusdem antecedentis satis constat. Nam iuxta doctrinam D. Thomæ dubio sequenti tradendam, cum dicitur quod quiescens per horam, debet in instanti terminativo quiescere, ac proinde non moveri, reddit hunc sensum inter alios de quibus infrà dubio sequenti, nempe, quòd motus sumptus pro completa, & actuali acquisitione alterius loci, seu ut dicit integram, & formalem rationem ipsius motus discreti, nequit dari in eo instanti terminativo quietis sed necessariò debet esse in tempore: ac proinde quod eius mensura debet coalescere ex duplici illo instanti in recto sumptó, & ut unum immediatè succedit post aliud, non tamen quod motus initiativè sumptus, & non qualitercunque initiativè, sed prout ly *initiativè* dicit partem motus, licet non motum ipsum, nequeat dari in eo instanti. Nam de solo illo motu priori modo sumpto erat dissidium inter Angelicum Doctorem, & Authores, contra quos doctrinam illam statuit.

Et meritò sanè philosophamur sic cum Angelico Præceptore circa motum discretum Angeli. Nam motus iste habet, tum quòd sit (ut sic dicamus) ad modum quantitatis: tum ad modum, non quidem quantitatis continuæ, sed discretæ: tum denique, non ad modum cuiusuis quantitatis discretæ, scilicet permanentis, sed ad modum successivæ. Quoniam ex primo capite, scilicet ex hoc, quod se habeat ad modum quantitatis, potest habere, quòd non consistat in unico dumtaxat indivisibili, & quod eius mensura non sit unum tantummodo instans sed tempus: sicut ex secundo capite, nempe ex eo, quod non sit ad modum quantitatis continuæ, sed discretæ, competunt ei tria: primum, quod quævis pars illius motus non sit motus, ut in motu continuo, & quantitate continua contingit, secùs tamen in quantitate discreta. Secundum, quod coalescat ex unitatibus indivisibilibus. Tertium, quòd partes illius non sint continuæ termino communi, scilicet aliquo indivisibili, ut in quantitate continua contingit, adhoc ut constituant unicum dumtaxat, & modo dicto motum discretum, sed sufficiat ordo immediatæ successionis inter desitionem per ultimum *esse* unius præsentiæ in termino *à quo*, & acquisitionem alterius præsentiæ in termino *ad quem*, ita ut ex vi unius, ut ita desinentis petatur necessariò alia, ut immediatè succedens, ad hoc ut ille motus sit à loco in locum, seu adhoc ut mobile commutet unum locum pro alio, ac proinde (ut ex dictis liquet) ad hoc ut deserat unum locum per ultimum *esse* præsentiæ in illo, & acquirat alterum per primum *esse* alterius præsentiæ in ipso: quod quidem ad rationem commutationis prædictæ desideratur. Et tandem ex tertio capite, nimirum ex eo, quòd non est ad modum qualiscumque quantitatis, scilicet permanentis, sed successivæ, oritur, quòd licèt eius partes sint indivisibiles quædam unitates, non tamen simul sive permanenter dentur, sed successivè, ita ut sit ordo prioris, & posterioris secundum successionem in ipsis ac proinde quod licèt quævis ex illis sigillatim sumpta, quamvis cum ordine ad aliam, mensuretur unico instanti, attamen utraque simul, & in recto importata mensuretur duplici instanti, quorum unum immediatè succedat alteri, & ex utroque coalescat tempus discretum. 164.

Cùm autem in hac solutione dicimus, debere dari ad prædictum motum desitionem, non quidem per primum non *esse*, sed per ultimum *esse* unius præsentiæ, & acquisitionem alterius tunc nomine *alterius præsentia* nolumus decidere, præsentiam subsequentem esse alteram cum reali distinctione suæ (ut sic dicamus) entitatis à præexistente; sed debere esse saltem alteram quoad exercitium muneris, exten 165.

extensionis, quod exercet respectu loci. Nam utrum sint illæ præsentiæ priori modo distinctæ? & an semper, vel aliquando id habeant, ut v.g. cum Angelus est simul præsens toti suo adæquato, & inde relicto loco ad alium movetur? satis ex dictis in hac & præcedenti disputatione liquet.

Enodatio Confirmationis.

Ex quo ad confirmationem patet quo modo Angelus in primo instanti incipiat moveri, non quia detur tunc motus, sed sola pars illius: & quo modo in utroque instanti moveatur. Nec contra hoc obest, quod illa instantia non sint simul simultate quantitatis discretæ, & permanentis: quia satis est esse (ut sic dicamus) simul simultate quantitatis, seu quasi quantitatis successivæ, sive simultate immediationis, ita ut unum immediatè succedat alteri: & ita hoc sufficiet ad hoc, ut Angelus dicatur moveri in utroque simul: quia etiam ipsimet motus habent partes indivisibiles, quarum una succedit alteri.

Adde, posse dici prædicta instantia esse simul consideratione metaphysica, quatenus quidditas temporis consideratur integrari ex illis duobus instantibus simul modo dicto concurrentibus, ut partibus totius successivi.

166. Quæ omnia possunt explicari exemplo orationis de prædicamento quantitatis, quæ est vera species contenta sub prædicto prædicamento, in qua quæ partes illius, non est necesse, ut habeant rationem orationis, benè tamen compositum ex illis coalescens, & easdem simul sumptas per simultatem iam dictam importans. Sicut etiam in prædicta oratione quævis illius syllaba, habens (modo à N. Complutensibus *in sua Logica disp.* 13. *n.* 96. explicato) rationem partis respectu eiusdem orationis, potest considerari, vel secundum se, & absolutè, vel ut dicit specialem ordinem ad aliam syllabam immediatè succedentem: & secundum priorem considerationem non habet rationem partis orationis, benè tamen secundum posteriorem, secundum quam dicit in recto se ipsam, & in obliquo aliam compartem. Et propterea in secunda syllaba sic sumpta datur oratio initiativè & in omnibus syllabis, ex quibus una componitur oratio, si sumantur simul simultate jam dicta & in recto, salvatur ratio formalis, & integra orationis. Quæ omnia sunt adeò vera, & certa in doctrina Aristotelis, & D. Thomæ, juxta ea, quæ N. Complutenses loco citato de mente utriusque tradunt, ut nisi ratio orationis de prædicamento quantitatis sic explicetur, nequeat salvari, quomodo sit vera species quantitatis: quod tamen, ut N. Complutenses probant, omninò salvandum est.

N. Compl.

DUBIUM IX.

Utrùm ratione D. Thomæ, art. 3. huius quæstionis adducta, sufficienter probetur, motum localem Angeli non posse fieri in instanti nostri temporis, sed debere exerceri in tempore?

167. POSTQUAM explicuimus, nec motum localem Angeli continuum, nec discretum eiusdem posse fieri in instanti nostri temporis, per quod assertio præcipua D. Thom. *in art. 3. huius quæst.* manet elucidata: restat, ut discutiamus an ratio, qua in eodem articulo utrumque probat, sit efficax? Et ideò ad hoc examinandum præsens dubium excitamus. Titulus autem illius de omni motu locali, sive continuo, sive discreto intelligendus est. Maioris tamen claritatis gratia in hoc dubio circa motum continuum sermo præcipuè fiet. Si quid autem circa motum discretum peculiare fuerit, id ipsum peculiariter in hoc codem dubio explicabitur.

§. I. Decisio dubij.

DIcendum ergo est, rationem D. Th. *in art. 3. huius q.* adhibitam, esse satis efficacem ad intentum S. Doctoris, scilicet, motum localem non posse fieri in instanti. Ita discipuli D. Thom. & alij Theologi, quos duobus dubiis præcedentibus retulimus. Assertio hæc non aliter melius suadebitur, quam rationem D. Thomæ adducendo, quæ quidem sub forma ista potest proponi. Nam de ratione quietis est, ut quiescens se habeat eodem modo nunc, quam prius: ergo etiam spectabit ad rationem quietis, quod quiescens toto tempore horæ non aliter se habeat in ultimo instanti talis horæ, sed eodem modo, ac prius: ergo nequibit Angelus in instanti moveri localiter. 168.

Assertio.

Ratio D. Thomæ.

Antecedens supponitur à D. Thoma ut omnino perspicuum. Quoniam quies, iuxta doctrinam Aristotel. 6. *Physicorum* t. 3. ex n. 3. diffinitur per hoc, quod quiescens eodem modo se habet nunc, & prius. Potestque explicari exemplo motus localis ex diametro oppositi quieti (ut sic dicamus) locali. Nam sicut de ratione motus localis, & similiter cuiusuis alterius motus est, quod id, quod movetur, aliter se habeat nunc, quàm prius; ita etiam de ratione quietis erit, quod quiescens non se habeat aliter nunc quàm prius.

Aristot.

Prima vero consequentia probatur. Tum, quia si quiescens toto tempore horæ, non quiesceret etiam in ultimo instanti terminativo illius horæ, ac proinde in eodem instanti non verificatur de illo, non se aliter habere, ac prius, tunc non quievisset toto tempore horæ, ut supponitur; quia cum post quodcumque instans signatum ante ultimum restet tempus illius horæ, si in ultimo instanti non verificetur quiescere, ac proinde si se aliter habuit tunc, quàm prius, nequibit verificari quievisse toto tempore illius horæ. Tum etiam. Quia id exigit proportio, quæ debet esse inter motum, & quietem. Nam si de eo, quod movetur toto aliquo tempore, v.g. unius horæ, debet in ultimo instanti terminativo eiusdem horæ verificari, quod aliter se habeat, ac prius; alioqui (ut ex modo dictis constat) nequiret verificari de mobili respectu totius temporis horæ ratio illa petita ab eo, quod movetur, nempe quod aliter se habeat nunc, quam prius; ita erit etiam de ratione quiescentis toto tempore horæ, quod quiescens toto illo tempore & perconsequens non se habens in toto illo aliter nunc, quàm prius, quiescat etiam, & non aliter se habeat in ultimo instanti terminativo eiusdem horæ. 169.

Ex quo etiam secunda consequentia satis liquet. Quia si Angelus moveretur localiter in instanti, non vero in tempore, tunc posset quiescere toto tempore antecedenti ad motum v.g. unius horæ, & in ultimo instanti terminativo eiusdem horæ moveri: sicque non esset verum id, quod in consequenti primæ consequentiæ continetur, nimirum, quod quiescens toto tempore unius horæ, debet in ultimo instanti terminativo eiusdem horæ quiescere.

Confirmatur primo ratione desumpta ex eodem D. Thoma *in prædicto art. 3. huius q.* Quoniam mutationes instantaneæ, & non requirentes tempus, ad hoc ut executioni mandentur, sunt termini alicuius 170.

Confirmatio prima.

alicuius alterius motus: at motus localis Angelicus nequit esse terminus alicuius alterius motus: ergo nequibit esse mutatio instantanea, quæ in instanti perficitur, sed in ipsius executione debet aliquod tempus consumi.

Secunda. Confirmatur secundò ratione, quam innuit in eodem articulo idem S. Doctor. Tum, quia quies priuatiua nequit esse in instanti, vt § *sequenti* dicetur: & ita si Angelus localiter moueretur per horam vsque ad vltimum instans exclusiue, non quiesceret priuatiuè in illo instanti, quia non se haberet eodem modo, ac anteà: ergo eadem ratione motus ei oppositus nequibit compleri in instanti: & per consequens quiescens per prædictam quietem debebit in eodem instanti quiescere quiete negatiua terminante prædictam quietem priuatiuam. Tum etiam, Quia de ratione quietis est, quòd quiescens eodem modo se habeat in omnibus instantibus illius horæ: & ita quiescens per horam, debet eodem modo se habere: & per consequens prædicta quies debet modo dicto esse terminata.

171. Tertia. Confirmatur tertiò ratione insinuata ab eodem S. Doctore *in prædicto articulo*. Quoniam quies priuatiua necessario est in tempore, & ita debet etiam terminari extrinsecè per quietem negatiuam: ergo quiescens in aliquo loco per totum illud tempus eodem modo se habebit circa locum, tam in toto tempore, quàm in vltimo instanti terminatiuo eiusdem: ergo nequibit in instanti moueri, sed in tempore. Vtraque consequentia videtur perspicua. Nam si quiescens in loco non moueretur toto illo tempore, nec in instanti terminatiuo illius, eodem modo circa locum etiam in vltimo instanti se habebit. Antecedens autem quoad primam partem constabit ex dicendis §. *sequenti*. Quoad secundam verò partem etiam liquet. Quia sicut motus, quia est in tempore, debet habere terminum indiuisibilem extrinsecum, nempe *mutatum esse*: ita quies priuata, quia est in tempore, debet terminari aliquo termino extrinseco, scilicet quiete negatiua: tum, quia hæc est proportionatus terminus illius: tum etiam, quia prædictus terminus extrinsecus nequit esse aliquis motus, cùm quies non dicat tendentiam ad motum, eò quòd hoc est contra naturam suæ vniformitatis: quin potiùs quies habet se vt terminus *ad quem* motus localis: & ita quies negatiua dicens non motum, debebit esse terminus quietis, priuatiuæ. Tum deinde, Quia peculiari ratione hoc est verum in quiete opposita motui locali de qua in præsenti.) Nam quiescens in loco quiete priuatiua nihil acquirit intrinsecè pertinens ad locum acquirendum: & ita terminus eius extrinsecus nequit esse motus ad talem locum.

Vltima. Tum denique, Quoniam alioqui quies haberet (vt sic dicamus) pro termino *à quo*, aut *ad quem* motum aliquem vt ex se constat: & ita aut non daretur primum esse in loco aut vltimum *esse* in illo: quod est contra Aristotelem, & contra dicta *dubio præcedenti* circa motum discretum. Si enim datur primum *esse* in loco, & in illo primo non datur quies priuatiua, quippe quæ solum potest esse in tempore: planè fit, inter motum præcedentem, qui tunc non est, & inter quietem priuatiuam in tempore sequenti subsequendam, debere mediare illud negatiuum, nempe *non moueri*, siue quies negatiua, hoc enim ad primum *esse* in illo loco desideratur. Et similiter si datur vltimum *esse* in loco, fit, vt inter quietem priuatiuam, quæ non potest esse in illo vltimo *esse*, & motu subsecutum, debeat etiam mediare illud negatiuum: nimirum *non moueri*, seu quies illa negatiua: alioqui non daretur tunc vltimum *esse* in illo loco. Ex quo etiam fiet, quietem priuatiuam debere terminari per quietem negatiuam: quiescensque per illam priorem quietem toto tempore præcedenti, debere etiam quiescere, idest, non moueri in vltimo instanti terminatiuo illius temporis.

§. II. *Opposita sententia, & argumenta pro ea.*

172. Contraria sententia. Molin. Suarez. Cæterum nec ratio ista Angelici Præceptoris, nec eius confirmationes placent Molin. Suarez. & aliis dubio præcedenti pro contraria sententia adductis: & ideò contrarium opinantes, plura tam contra rationem quàm confirmationes ex D. Thoma desumptas adducunt. Et in primis contra rationem obiiciunt, quòd ex antecedenti illius, Fundam. 1. nempe, ex diffinitione quietis consistentis in hoc, quòd quiescere est eodem modo se habere nunc ac priùs, non colligitur, eodem modo se habere in instanti succedenti, vel successuro, scilicet in instanti quod est terminus temporis mensurantis quietem, sed solùm quod quiescens debet se habere eodem modo in *nunc* præsenti, & in antecedenti: & ita benè poterit in instanti terminatiuo illius horæ moueri.

Confirmatur. Confirmatur. Quia adhuc non est vniuersaliter verum, quòd quiescens debet se eodem modo habere nunc ac priùs. Nam si aliquod mobile moueretur per vnam horam, & per aliam quiescat, tunc in primo instanti secundæ horæ quiesceret: & tamen non eodem modo se haberet, ac priùs siquidem tunc quiescit, & anteà mouebatur, vel erat sub *mutato esse* vltimo prioris motus, sub quod tamen in instanti illo quietis non est. Ergo non est de ratione quietis, vt quiescens habeat se eodem modo, ac priùs.

173. Secundum fundamentum. Secundò contra probationem eiusdem antecedentis insurgunt, quòd potius ex eo, quod contingit in motu ex diametro opposito quieti, debet colligi quod quiescens toto tempore vnius horæ, non oportet, vt quiescat in instanti terminatiuo illius ac proinde nec quòd eodem modo se habeat, ac prius: siquidem quod moueretur toto illo tempore, non haberet moueri in instanti terminatiuo illius horæ, ex eo quòd motus ille desinit per primum non *esse* in prædicto instanti.

174. Tertium. Tertio contra id, quod continetur in consequenti primæ consequentiæ, necnon contra probationem priorem eiusdem primæ consequentiæ (in cuius consquenti dicitur, quod nisi id, quod quiescit toto tempore vnius horæ, quiescat etiam in vltimo instanti terminatiuo illius; non verificabitur quieuisse toto illo tempore in aliquo instanti eiusdem horæ ex eo, quod post quodlibet instans signatum, præter vltimum, restat aliquid temporis spectans ad illam horam) obijci potest, quod si hæc probatio esset efficax, conuinceret vtique, nullam mutationem, etiam puræ, & simplicis intellectionis, posse in Angelo perfici in instanti, sed quamuis intellectionem denuo incipientem debere esse in tempore. Quoniam hoc ipso, quod Angelus denuo incipiat intelligere aliquod obiectum, non intelligebat illud tempore antecedenti, v. g. dimidiæ, aut vnius horæ: ac proinde toto isto tempore antecedenti quiescebat à prædicta intellectione: & ita non posset in vltimo instanti prædictæ horæ elicere illam, & moueri, siue mutari mediante ipsa: ne toto tempore horæ quiescat ab illo motu, aut quasi motu intellectionis, & in vltimo instanti habeat medio illo moueri: & ne desinat verificari de prædicto Angelo id,

id, quod supponitur, nempe; quòd toto tempore horæ quiescit à prædicta intellectione.

175. Quartum. Quartò contra secundam rationem eiusdem primæ consequentiæ, in qua ex paritate motus habentis ultimum terminativum, seu *mutatum esse* infertur, quòd quiescens per horam debet etiam habere suum ultimum terminativum in prædicta quiete, correspondens instanti terminativo eiusdem horæ, obiici potest. Tum, quòd, non obstante proportione, & oppositione, quæ est ex diametro inter motum & quietem, nihilominùs motus mensurari potest tempore, licèt id non sit necessarium: & tamen quies Angelica debet necessariò mensurari per instans temporis discreti: quia cum quies cum omnimoda uniformitate duret, oportet, ut unico & eodem instanti Angelico mensuretur. Ergo eadem ratione poterit motus per horam habere suum ultimum terminativum: non tamen quies durans per coëxistentiam ad horam: ac proinde quiescens per horam non erit necessarium, quòd quiescat in ultimo instanti, sed in illo poterit moveri.

Adde, quòd multoties mobile non habet in suo motu ultimo terminativum ut contingit in motu alterationis durante usque ad introductionem formæ substantialis v.g. ignis. Nam alteratio, & calefactio ista per accidens manet sine ultimo terminativo: ex eo quòd, dum terminanda erat per illud, introducitur forma substantialis ignis iuxta ea, quæ N. Complutenses *in lib. Physicorum disput. 16. num. 2.* docent. Ergo eadem ratione poterit, saltem per accidens, deesse quieti Angeli per horam in aliquo loco ultimum terminativum illius, correspondens instanti ultimo terminativo horæ: ex eo quòd Angelus pro suo beneplacito, quod accidentaliter ei competit, vellet ibi quiescere per totum tempus unius horæ; non verò per instans terminativum illius.

Confirmatio. Possuntque plures ex præcedentibus impugnationibus confirmari ex eo, quod si Angelus sit in aliqua parte sui loci adæquati per horam, potest moveri in ultimo instanti terminativo illius ad acquirendas alias partes, non relinquendo tamen priorem illam partem eiusdem loci adæquati, ut communiter docent Theologi: & ad hoc nihil obest ratio facta, aut aliqua illius probatio: ergo eadem ratione, licèt quiescat per horam in prædicta parte, poterit in ultimo instanti terminativo horæ relinquere prædictam partem spatii adæquati, & moveri localiter ad aliam partem: & contra hoc nihil oberit ratio facta, aut probationes illius: ac proinde prædicta ratio nullius erit roboris.

176. Quintum ex Scoto. Quinto contra eamdem rationem obiicitur ex Scoto, quod saltem non convincit intentum quoad motum discretum Angeli; quin potiùs ex ea videtur sequi, prædictum motum numquam posse incipere. Nam si inceptio illius esset possibilis, inciperet utique in instanti, ex eo quod per motum istum acquiritur locus totus simul, atque adeo instantaneè: at instantaneè incipere non potest, si ratio D. Thomæ est efficax: quia eo ipso toto tempore antecedenti quiesceret Angelus, & in ultimo instanti terminativo illius inciperet moveri, ac proinde in eodem non quiesceret. Ergo, &c.

177. Solutio. Nec obest, si occurras motum hunc incipere in instanti temporis discreti, & Angelici: ad quod non est necessarium, ut præcedat tempus Angelicum mensurans quietem Angeli, & terminatum per prædictum instans.

Evertitur. Nam contra hoc est, quod illi instanti temporis discreti debet correspondere in nostro tempore aliquod instans & quieti antecedenti aliquod tempus, hoc ipso quod inceptioni correspondeat instans: C ergo iam respectu huius motus verificabitur, quod quiescens toto tempore antecedenti v.g. unius horæ, non quiescit in ultimo terminativo illius: siquidem in illo incipit moveri per inceptionem intrinsecam alicuius partis eiusdem motus.

Confirmatur. Confirmatur, & explicatur hæc impugnatio. Quia non potest dari aliquod instans temporis discreti, quin correspondeat secundùm communem legem alicui instanti, vel parti temporis nostri, ut de se constat: ergo vel instans illud discretum mensurans inceptionem motus discreti coëxistit ultimo instanti temporis nostri terminativo v.g. unius horæ? Et hoc non: quia oppositum huius videtur intendere D ratio ex D. Thoma allata. Vel instanti alteri immediato isti terminanti horam? Et hoc non: quia in tempore nostro non dantur duo instantia immediata. Vel parti temporis succedentis post instans terminativum horæ? Et hoc non: alioqui inceptio illa motus non esset tota simul, siquidem fieret tempore. Aut tandem instanti terminativo prædictæ partis temporis? Quod etiam dici nequit, ne sequatur idem inconveniens à Divo Thoma in sua ratione intentum, scilicet, quod aliquid quiescat in aliquo tempore, & in instanti terminativo illius non quiescat, sed incipiat per in- E trinsecam inceptionem alicuius partis sui motus moveri.

178. Ultimum fundamentum. Ultimo contra eamdem rationem, & maximè contra secundam probationem primæ consequentiæ, in qua potior vis eiusdem rationis consistit, obiici potest, quod etsi gratis detur, rationem hanc, & probationem illius esse alicuius roboris ad suadendum, motum continuum Angeli non posse fieri in instanti, non tamen id convincit de F motu discreto. Nam etsi in motu continuo unius horæ detur ultimum terminativum distinctum à partibus motus, & correspondens ultimo instanti terminativo eiusdem horæ; secùs tamen in motu discreto: nam iste constat duobus, vel tribus instantibus, quorum quodlibet est pars illius motus: nec in eo datur aliquod terminativum distinctum à prædictis partibus, quod correspondeat instanti terminativo alicuius certi temporis: sed potest incipere in instanti correspondenti primo instanti v.g. unius horæ: & solùm durare usque ad instans terminativum eiusdem horæ exclusivè

G Et similiter contra primam confirmationem rationis D. Thomæ obiiciunt, falsum esse, mutationem instantaneam esse terminum alicuius motus, ut patet in mutationibus intentionalibus, quibus sensus, & noster intellectus immutantur, necnon in conversione substantiali, qua in corpus Christi converteretur panis, si Deus absque ministerio sacerdotis efficeret instantaneè, & per se ipsum solummodo illam conversionem: tunc enim posset fieri absque aliquo motu, cuius esset terminus illa conversio, ut de se patet. Et similiter illuminatio medij H est mutatio instantanea & tamen non est terminus alicuius motus, ut constat in illuminatione, qua sol, dum primo creatus est, illuminavit ea, quæ ante illum sunt facta: & in illuminatione facta ab igne in instanti primo suæ generationis. Et deinde generatio substantialis est mutatio instantanea, & tamen non est terminus alicuius motus, sed vera actio substantialis. Constat autem ad actionem non dari actionem, ac proinde nec motum, cuius illa actio sit terminus.

179. Solutio. Impugnatur ab adversariis. Nec satis erit, si dicas, quod omnes istæ mutationes sunt saltem per accidens termini alicuius motus, & hoc quoad præsens sufficere. Nam contra hoc est. Nam hoc ipso, quod solùm per accidens sint terminus motus, non habent hoc per se,

se ut ex terminis ipsis constat: at quod aliquæ mutationes queant incipere, & perfici in instanti, vel tempore, non est mensurandum ex eo, quòd ipsis convenit per accidens sed ex eo, quod illis per se competit: ac proinde non redditur sufficiens ratio ad hoc, ut quiescens à prædictis mutationibus per horam, possit in ultimo instanti terminativo eiusdem horæ moveri per illas, ex eo quod sunt per accidens termini alicuius motus sed potiùs huius ratio debet reddi ex eo, quod nihil inconvenit, quod quiescens per horam à motu, aut mutatione aliqua, possit (adhuc per se loquendo) moveri, sive mutari in ultimo instanti terminativo illius & per consequens hoc ipsum poterit propter paritatem rationis in aliis mutationibus sive motibus contingere. Ex quo etiam fiet, prædictas instantias non minùs contra rationem D. Thomæ primo loco allatam, quàm contra confirmationem ejus procedere.

Obiectio contra confirmationé.

Tandem contra ultimam confirmationem (ac proinde contra secundam ei affinem) quatenus ex eo, quod in ultimo instanti temporis mensurantis quietem privativam detur motus, colligitur prædictam quietem terminari extrinsecè per motum, potest ex doctrina adversariorum obiici, non benè inferri, motum esse terminum extrinsecum quietis privativæ ex eo quod hæc sit in certo aliquo tempore, & in instanti terminativo mensurante illam detur motus. Quoniam hæc duo ibidem inventa, scilicet motus, & quies, impertinenter se habent, id est, quod quies non est ibidem cum ordine ad motum, neque etiam motus cum ordine ad quietem.

§. III. Responsiones ad tria priora argumenta adversariorum contra præcipuam rationem D. Thomæ.

180. Occurritur primæ obiectioni contra rationem D Thomæ.

Respondetur ad primam ex his obiectionibus, quod etsi in diffinitione quietis in concreto sumptæ non ponatur expresè, nisi quòd quiescere est eodem modo se habere, ac prius: attamen hinc optimè colligitur, quiescens per horam debere eodem modo se habere in toto tempore illius horæ, & in instanti terminativo, quod immediatè sequitur ad totum illud tempus, ut ex probationibus rationis D. Thomæ constat, & ex dicendis *in hoc eodem* §. amplius patebit.

Nec non & confirmationi.

Ad confirmationem respondetur, quietem privativam (de qua intelligitur diffinitio ex Aristotele adducta) non posse esse in instanti terminativo motus, sed debere mensurari tempore: siquidem dicit habere se eodem modo nunc, ac prius. Cum hoc tamen stat, ultimum terminativum eius posse esse in instanti, ex eo quod terminatur per quietem negativam: & similiter quod hæc quies negativa datur in ultimo terminativo motus, quod quidem importat non motum. Unde in casu hujus confirmationis in illo instanti terminativo primi motus non datur hæc quies privativa, sed illud instans est initiativum extrinsecè prædictæ quietis per secundam horam, quippe quæ incipit per ultimum *non esse*, & ita illud instans neque est instans in quo mobile moveatur, aut quiescat privativè, sed in quo non movetur, seu in quo quiescit quiete negativa: quod quidem *non moveri* debet mediare inter hoc quod detur aliqua pars motus si tunc motus esset subsequendus, vel si subsequenda sit quies privativa, tunc oportet, ut mediet inter hoc, quod detur aliqua pars prædictæ quietis: & tunc mobile pro illo instanti erit in eodem loco, in quo erat in toto tempore quietis privativæ, nec aliter quoad locum se habebit tunc, ac posteà.

Ad secundam obiectionem respondetur negando antecedens. Et ad probationem illi adjunctam dicendum est, quod etsi id, quod movetur toto tempore horæ, non moveatur in ultimo instanti terminativo ejusdem horæ: attamen in illo datur quoddam *mutatum esse* terminans prædictum motum, & correspondens ultimo instanti terminativo illius horæ. Et ita, ut servetur proportio inter motum, & quietem per horam illi oppositam, debet dari aliquid illius quietis, terminans eam quietem privativam, & consistens in quadam quiete negativa, quæ proinde possit correspondere prædicto instanti terminativo horæ: quippe quæ non dicit carentiam motus cum aptitudine ad illum (nam hæc non potest dari, nisi coëxistenter ad nostrum tempus, sed puram, & nudam carentiam, sive negationem prædicti motus, cui satis congruenter ad suam naturam competit, & correspondeat prædicto instanti terminativo horæ.

181. Enodatur Secunda.

Adde & explicabitur magis hoc ipsum) præcipuam vim prioris probationis primæ consequentiæ non sitam esse in hoc, quòd id, quod movetur per horam, debeat moveri in ultimo instanti terminativo eiusdem horæ, sed in hoc, quod in illo oportet, ut aliter se habeat, ac priùs: quamvis tunc non sit motus, sed *mutatum esse*, ejusdem motus. Et ita, ut servetur proportio, & oppositio ex diametro, quæ est inter quietem privativam, & motum, oportet, ut quiescens per horam eodem modo se habeat in ultimo instanti terminativo horæ, ac priùs; quamvis tunc non detur quies privativa, sed negativa, correspondens mutato esse motus durantis per horam.

Explicatur.

Ad tertiam obiectionem negandum est, sequi ex ratione D. Thomæ, nullam mutationem, etiam puræ, & simplicis intellectionis, posse in Angelo perfici in instanti. Quia prædicta ratio solùm intelligitur de quiete opposita motui, qui per se, & non per accidens aut ratione alterius est inter terminos positivos habentes inter se aliquod genus oppositionis, aut secundùm veram contrarietatem, aut secundùm aliquam latitudinem involuentem aliquid oppositionis positivæ inter prædictos terminos. Et ideò non omnia, quæ dicuntur de quiete, de qua in præsenti, possunt, & debent adaptari cuicumque quieti, qualis est illa, per quam Angelus quiescit à pura, & simplici intellectione. Et ita in quiete ista non est aliquod inconveniens in hoc, quod quiescens per horam, quiete opposita mutationi factæ per prædictam intellectionem, moveatur in ultimo instanti terminativo eiusdem horæ.

Ex quo etiam ad id, quod in hac eadem obiectione ultimo loco dicitur, nempe, quiescentem per horam ab intellectione non posse (si ratio D. Thomæ esset efficax) moveri aut quasi moveri media intellectione in ultimo instanti terminativo, ne desinat verificari id, quod supponitur, nempe, quod toto tempore horæ quiescit à prædicta intellectione, facilis est solutio, si animadvertatur, quod quiescere toto aliquo tempore: v.g. horæ, dicit tempus ipsum terminatum. Cæterum hæc terminatio potest esse, vel positiva, quæ fit per positivum instans; vel negativa, quæ fit per hoc, quòd nihil, quod habeat rationem temporis, aut partis illius, restet: sed ad summum instans pertinens ad eandem horam, tanquam terminativum illius.

Etsi ergo id, quod per totam horam supponitur quiescere à pura, & simplici intellectione, idest intellectione, quæ non fit virtualiter transiens, debeat eodem modo quiescere in ultimo instanti terminativo, si supponatur quiescere per

totam horam positiuè terminatam, non tamen est necesse id supponi, sed satis est supponi, quòd quiescat per totam horam terminatam negatiuè, & in sensu explicato. Et ita poterit moueri, siue mutari in vltimo instanti terminatiuo eiusdem horæ: quod tamen è contrà accidit in quietibus priuatiuis oppositis motibus versantibus inter terminos positiuos iam dictos, & per consequens in quiete opposita motui locali Angelico: in qua quiescens per totam horam, debet in vltimo instanti illius eodem modo se habere, & hora illa, vt mensurans eamdem quietem, debet esse positiuè terminata, vt ita quies illa habeat ex diametro, & modo iam dicto opponi motui locali Angelico.

Vnde hinc satis constat, cur propositio illa contenta in ratione D. Thomæ, nempe, quod quiescés per horam oportet etiam quiescere, seu eodem modo se habere in vltimo instanti terminatiuo eiusdem horæ, debeat intelligi de quiete opposita motui versanti inter terminos positiuos, habentes prædictam contrarietatem, siue incompossibilitatem: Quia satis deducitur ex propositione iam explicata, quæ debet esse inter hunc motum, & quietem ei oppositam: & per consequens sicut debet dari vltimum instans terminatiuum motus, in quo verificetur, quòd mobile aliter se habet nunc, quam priùs: ita si quiescens quiescat simili tempore v.g. per horam, debet in vltimo instanti terminatiuo verificari, quòd quiescens eodem modo se habeat in illo, ac priùs.

Elucidatur. Potestque hoc elucidari ex eo, quòd id, quod conuenit motui per modum difformitatis, debet opposita ratione, nempe per modum vniformitatis, conuenire quieti oppositæ prædicto motui: quia opponuntur secundùm vniformitatem, & difformitatem. Et ita, si id quod mouetur per horam, per totam illam, & in instanti terminatiuo illius habet esse difforme, consequens erit, vt quiescens per similem horam habeat per totam illam, & per instans terminativum ipsius esse vniforme: quatenus per hoc significatur, quòd adhuc in eo instanti eodem modo se habet, ac prius.

185. *Bannez. Zumel. Nazar.* Vnde optimè notarunt interpretes D. Thomæ, ut Bannez, Zumel, & Nazarius, quòd licèt motus localis. v.g. & quies priuata ei opposita, conueniant in modo incipiendi, & desinendi, nempe, per vltimum non *esse*, & primum non *esse*, differunt tamen in hoc, quòd quandiu mobile mouetur localiter, tandiu est in alia, & alia dispositione respectu loci, tam dum durant partes motus, quàm dum indisibilia eiusdem motus dantur, vt patet in indiuisibilibus cōtinuis, & terminatiuis. Et licèt in indiuisibili instãti inceptiuo motus mobile sit in eodem loco, eo quòd motus ille incipit per vltimum non *esse*; attamen non est in eodem loco, ac erit in tempore immediatè sequenti. Cæterum id, quod quiescit toto aliquo tempore semper est in eadem dispositione in ordine ad locum, idest, semper est in eodem loco, tam in partibus illius temporis, quàm in quibusuis indiuisibilibus illius, & adhuc in instãti terminatiuo temporis, in quo desinit prædicta quies priuatiua. Et huius potissima ratio est; Quòd motus habet semper *esse* difforme; quies uerò *esse* vniforme: & quod ratione huius vniformitatis petit, vt adhuc quando desinit per primum non *esse*, detur terminus quidam indiuisibilis illius, scilicet quies negatiua, ratione cuius mobile sit tunc in eodem loco, ac erat, dum quiete priuatiua quiescebat: atque adeò, quod per ordinem ad prædictum locum non se habeat aliter tunc, ac anteà.

185 Obiectio. Nec obest, si objicias, committi in hac explicatione rationis D. Thomæ vitium petitionis principij. Quia in ea supponitur, S. Doctorem in propositione, quam adducit ad probandum intentum, loqui de quiete priuatiua opposita motui uersanti inter terminos positiuos, & habentes prædictam latitudinem: cum tamen de hoc videatur esse controuersia.

Respondetur. Respondetur enim negando, committi prædictum vitium, etiamsi propositio D. Thomæ, nempe, quòd id, quod quiescit per horam, debeat etiam quiescere in vltimo instanti terminatiuo, intelligitur de quiete priuatiua, & opposita prædicto motui Et ratio est. Quia lis tota huius dubij posita est in hoc; nimirum an motus localis Angeli possit fieri in instanti? & ad hoc probandum adducit D. Thomæ propositionem iam dictam de quiete: & eam debere intelligi de quiete opposita motui locali, debet supponi vt certum, ex ipso casu disputationis, quæ tota est de motu locali. Sicut etiam debet supponi vt certum apud omnes, motum istum, siue continuum, siue discretum, esse inter terminos positiuos habentes latitudinem distantiæ ex parte spatij, & prædictos terminos, vt inter se distantes, habere aliquam oppositionem distantiæ.

§. IV. *Solutiones aliorum argumentorum oppositæ sententiæ contra eamdem rationem T. Thomæ.*

186. Responsio quarti. AD quartam obiectionem respondetur, eam non vrgere. Quia adhuc dato (de quo alibi) quietem Angelicam per vnam horam mensurari instanti discreto, inde tamen non sequitur aliquid contra rationem D. Thomæ. Quia, quod Angelicus Doctor in ea intendit, tantum est quòd quiescens quiete iam dicta per horam, debet quiescere in vltimo instanti terminatiuo eiusdem horæ coexistenter ad vltimum instans nostri temporis; quamuis detur, prædictam quietem mensurari intrinsecè per aliam mensuram superiorem, adhuc instantaneam. Et ita motus oppositus isti quieti non potest perfici in instanti, & correspondenter ad instans nostri temporis, de quo modo perficiendi, & exequendi motum intelligitur titulus dubij, dum in eo inquiritur an motus possit esse in instanti? an verò necessariò debeat esse in tempore?

N. Compl. Ad id autem, quod in eadem obiectione additur admisso antecedenti neganda est consequentia. Et ratio disparitatis desumitur ex ijs quæ *in lib. Physicorum disput. 16. n. 25.* N. Complutenses docent. Nam idcircò in motu alterationis, durante vsque ad introductionem formæ substantialis v.g. ignis exclusiuè, non datur vltimum *mutatum esse* eiusdem alterationis, sicut datur, quando alteratio non habet sic durare: quia cùm alteratio ista subiectetur in toto composito & hoc euanescat in illo instanti, in quo prædicta alteratio terminanda erat, inde est, vt etiam ipsa alteratio ex defectu subiecti desinat per accidens habere suum vltimum terminatiuum in prædicto instanti. Vnde, cùm in casu præsenti Angelus non desinat esse, oportet, vt eius motus localis, eiusque quies per horam habeant correspondere vltimo instanti terminanti eandem horam.

187. Confirmationi satisfit. Ad confirmationem, tam huius, quàm præcedentium obiectionum transeat antecedens, & negetur consequentia. Et ratio disparitatis est. Quoniam in casu antecedentis non competeret Angelo in illo instanti habere se aliter, ac priùs respectu loci, in quo erat quiescens, sed quodammodò respectu alterius, respectu cuius non habebat quiescere.

Et

Et ita non sequitur habere se aliter, & non habere se aliter tunc quàm priùs respectu ejusdem loci, sicut sequitur in casu consequentis, in quo Angelus debet, propter rationem dictam habere se eodem modo respectu loci, in quo quiescebat, & habere se aliter tunc, quam prius respectu eiusdem loci, si in eo instanti moveretur.

Diximus etiam, quod *Angelus quodammodo se habet aliter, quàm prius respectu novi loci.* Quia in rigore loquendo, hoc ei non competit respectu prædicti loci. Quia Angelus antea non dicebatur simpliciter, & in rigore habere esse in novo loco. cùm tamen in hoc, quod est aliter se habere simpliciter, & in rigore mediante motu locali respectu prædicti loci includatur, quod Angelus fuerit in tali loco.

188. Diluitur quintum. Ad quintam benè respondetur ibidem. Et ad probationem in contrarium transeat antecedens, & distinguatur consequens: *Verificabitur, quod quiescens toto tempore unius horæ, non quiescat in ultimo terminativo illius* per quietem privativam, transeat consequentia: per quietem negativam, dicentem præcisè hoc, quod est non moveri, negetur consequentia. Et ad probationem ibidem adjunctam constat ex dictis dubio præcedenti, quomodo, quando Angelus incipit moveri per motum discretum, non ideò tunc simpliciter & absolutè moveatur: quia in hoc motu pars motus non habet rationem motus. Et quomodo Angelus secundum aliquam considerationem quiescat quiete negativa in illo instanti: quatenus nimirum consideratur tunc esse in termino *à quo*, non considerando existentiam in termino *ad quem* immediatè subsequendo, sed solùm concipiendo existentiam Angeli, & Angelum ipsum in termino *à quo* absolutè. Et tandem quomodo considerata hac existentia in termino *à quo*, ut desinit esse per ultimum sui *esse*, & comparata ad existentiam in termino *ad quem* cum ordine potentialitatis, & viæ nuper dictæ, detur cum hoc addito, nempe initiativè, motus Angeli discretus; ac proinde secundùm hanc posteriorem considerationem non dicitur, Angelum quiescere in illo instanti prout quiescere dicit, tam carentiam motus, quàm partis motus, benè tamen, ut dicit carentiam motus.

189. Et confirmatio eius. Ad confirmationem dicendum est, instans illud discretum, mensurans inceptionem motus discreti, posse coexistere ultimo instanti temporis nostri terminativo v.g. unius horæ Negamus tamen, oppositum huius intendi in ratione D. Thomæ Quia Angelicus Præceptor solùm vult, in illo instanti non posse esse motum continuum. vel discretum; non tamen non posse dari partem motus discreti, quæ motus non est, sed pars motus, & initium illius. Tum, quia prædicta pars potest esse in instanti. Tum etiam. Quia talis pars non tollit, quominùs in eo instanti detur quies prout præcisè dicit carentiam motus: imò nec tollit, quin detur quies, prout dicit carentiam partis motus, quæ motus non sit; si tamen subiectum illius motus, & quietis secundùm priorem illam considerationem in præcedenti solutione traditam consideretur, nempe, quatenus concipitur tunc esse in termino *à quo*, non concipiendo existentiam, seu præsentiam in termino *ad quem* immediatè subsequendam, sed solum considerando præsentiam illam Angeli, & Angelum ipsum in termino *à quo* absolutè.

Alia confirmat. solutio. Addimus deinde, probabile esse, prædictam inceptionem motus discreti posse secundum coexistentiam accidentalem correspondere parti nostri temporis quamvis mensuretur, tanquam per propriam, & intrinsecam mensuram, per instans temporis discreti: & ita secundum hanc coexistentiam accidentalem posse esse in parte nostri tēporis succedente immediatè post instans terminativum temporis mensurantis quietem. Nec contra hoc habet vim probatio in hac objectione facta. Quia ad iudicandum de modo, quo incipit hic motus Angeli, non est attendendum ad coexistentiam, quam habet in tempore nostro ex eo quòd, ista competit ei omninò accidentaliter, sed ad propriam mensuram. Et ita, ut absolutè verificetur; prædictum motum habere modum incipiendi indivisibiliter, sufficiet, eius inceptionem mensurari, tanquam per propriā mensuram, per instans temporis discreti quamvis quoad coexistentiam habeat coexistere tempori nostro divisibili Sicut loquendo de acquisitione, quæ per motum discretum acquiritur simul totus aliquis locus, qui immediatè succedit post derelictionem positivam termini *à quo*, seu post ultimum *esse* in prædicto termino, tunc illa acquisitio est tota simul, quia est in instanti intrinseco indivisibili temporis discreti: & tamen coexisteret nostro tempori divisibili per coexistentiam sibi utrobique proportionatam, scilicet indivisibilem, & indivisibiliter ex parte prædictæ inceptionis, & desitionis & divisibilem, ac divisibiliter ex parte temporis.

Nec obest, si objicias, quòd si motus discretus Angeli inciperet in tempore nostro quoad prædictam coexistentiam, jam incideretur in id, quod vitari intenditur, scilicet, quod quiescens toto aliquo tempore in aliquo determinato loco v. g. A. non potest in instanti terminativo illius temporis moveri, & acquirere alium locum v. g. *B*, ergo, &c. Probatur antecedens. Quoniam si Angelus incipit moveri in tempore nostro, poterit in instanti immediatè sequenti complere suum motum, & esse in alio loco: quia ad rationem motus discreti solum desiderantur duo *nunc* temporis discreti, quæ in præsenti inveniuntur, scilicet instans coexistens illi tempori, & aliud instans coexistens instanti terminativo illius temporis. Ergo cum pro eo instanti, quo incipit iste motus, quique coexistit tempori, sit in termino *à quo*, & in alio instanti in termino *ad quem*, nempe in novo loco, consequens erit, ut iuxta hanc solutionem incidatur in id, quod vitari intenditur, nempe, Angelum quiescere toto aliquo tempore in uno loco, & in instanti terminativo illius esse in alio, seu acquirere illum: ac proinde moveri ad illum cum tamen hic transitus esset de loco ad locum, quod propriè est motus localis. 190. Obiectio.

Respondetur, negando antecedens. Nam aliud est, an mobile existens toto aliquo tempore in uno loco possit in instanti terminativo illius acquirere alium locum? Aliud verò, an mobile quiescens in aliquo tempore in uno loco, queat in instanti terminativo illius certi temporis acquirere alium locum? Nam primum sanè intellectum potest admitti quatenus per illud significatur, quod mobile in illo tempore nondum deseruit terminum *à quo*, sive locum, in quo erat, non obstante quod in eo tempore, seu coexistenter ad ipsum detur instans temporis discreti, in quo motus inceperit, in quoque verificetur, mobile esse tunc ultimò in illo termino *à quo*, in illoque eodem loco, in quo anteà erat: ac proinde immediatè post, sive coexistenter ad instans nostri temporis non fore in illo, sed in termino *ad quem*. Cæterùm negandum est secundum, quod est intentum D.Thomæ, quodque sat est, ut motus localis Angeli nequeat esse in instanti, sed in tempore. Nam S. Doctor tantùm vult, quod dum mobile ita est in loco in aliquo certo tempore nostro, seu coexistenter ad illud, ut in eo nondum detur inceptio motus v.g. discreti, per quam (ut sic dicamus) Enodatur.

camus) disponitur non solum, sed habet plus quàm disponi, ad acquisitionem novi loci, debet in ultimo instanti terminativo illius temporis persistere in illo loco, & non transire ad alium. Quoniá per *quiescere* mobile in certo & determinato tempore, intelligitur, ita esse in loco toto illo tempore ut non detur initiativè, & modo dicto motus, ac proinde, ut mobile non habeat disponi, & plusquàm disponi ad acquisitionem alterius loci. At S. Doctor non negavit, quòd si toto illo tempore, vel (ut meliùs dicamus, coëxistenter ad ipsum datur motus initiativè, seu datur pars motus ac proinde datur iam unũ *nunc* unumque indivisibile illius motus, & temporis discreti mensurantis motum, quòd nequeat immediatè dari aliud *nunc*, eiusdem motus, ac proinde & motus ipse constitui ex illo duplici *nunc*, nec non & tempus discretum, quo solò motus ille mensuretur. Et ita adhoc significandum non dixit Angelicus Doctor, quòd mobile, quod est toto aliquo tempore in aliquo loco nequit transire in instanti terminativo alium locum: quia cum hoc cohæret, ut coëxistenter ad aliud tempus detur instans temporis discreti, in quo incipiat moveri, seu in quo detur prima pars illius motus discreti, sed dixit, quod *quiescens toto aliquo tempore*, &c. Quia per hoc denotatur, mobile ita esse in toto illo tempore in loco ut non sit veluti fluctuans in illo seu nondum inceperit modo dicto in eo moveri, atque adeò non habeat disponi, & plusquã disponi ad novum locum: & ita nequibit in illo instanti perfici motus.

191. Replica. Nec obest si urgeas posse dari in instanti quietem negativam in mobili, etiam si simul sit sub initio motus discreti: ergo eadem ratione poterit quiescere privativè toto aliquo tempore, etiam si simul sit sub initio eiusdem motus discreti.

Respondetur. Respondetur enim, esse disparem rationem. Quia quies privativa (de qua D. Thomas) est quies simpliciter perfecta, estque (ut sic dicamus) quies in *esse* omninò quieto: at quies negativa secundùm se est imperfecta, & secundum quid, nec potest ex se esse imperfecta, Et ita cum ista cohærere potest, quòd simul cum ea sit initium motus: secùs verò cum illa. Sicut antequam materia prima disponatur ad novam formam, quiescit simpliciter, & perfectè sub illa secùs verò dum incipit disponi: tunc enim illa quies non est (ut sic dicamus) in *esse* quieto, sed veluti fluctuat, & non habet *esse* perfectum in ratione quietis.

192. Ad ultimam obiectioné. Ad ultimam obiectionem contra eamdem rationem D. Thomæ negandum est illam non convincere intentum quoad motum discretum, Et ad probationem in contrarium dicendum est quòd etsi in motu discreto non detur terminativum distinctum partibus motus, & similiter in tempore discreto illum mensurante, tanquam propria mensura eius, non sit admittendum instans terminativum distinctum à partibus eiusdem temporis discreti, attamen per correspondentiam, & coëxistentiam accidentalem ad nostrum tempus, oportet, ut coëxistat ultimo terminativo eiusdem temporis, ac proinde quòd prædictus motus duret per hoc tempus sic terminatum: sicut & quies ei opposita durans per horam v. g. debet secundùm hanc coëxistentiam accidentalem correspondere ultimo instanti terminativo horæ.

Adde, quòd etiam si daremus, prædictum motum non pertingere secundùm hanc coëxistentiam usque ad instans terminativum horæ inclusive, adhuc quies illi opposita durans per horam, deberet habere pro termino quietem negativam mensuratam per instans terminativum eiusdem horæ inclusivè. Quia si motus discretus incipit per coëxistentiam ad partem temporis, & non per coëxistentiam ad ultimum instans terminativum quietis, planum est prædictam quietem oppositam illi motui pertigisse quoad suam terminationem, scilicet quietem negativam, usque ad ultimum instans terminativum horæ inclusivè. Si autem motus discretus sit initiative in illo instanti tunc etiam illa quies durabit usque ad prædictum instans inclusivè, propter duas rationes nuper traditas: prima quidem, quia dum incipit motus discretus, datur quidem initium prædicti motus, non tamen motus ipse ac proinde dabitur quies opposita rationi formali motus, licet non detur quies, ut opponitur parti eiusdem motus si Angelus consideretur secundùm omnem rationem tunc in eo inventam. Secunda. Quia si consideretur Angelus & præsentia eius in termino *à quo* absolutè, non considerando ordinem illum potentialitatis & viæ iam dictum, tunc secundùm hanc considerationem, non datur motus, nec pars motus discreti.

§ V. Emdationes ad argumenta adversariorum contra primam confirmationem D. Thomæ

A D id verò, quod contra confirmationem rationis D. Thomæ obijcitur ex illis instantiis, respondetur: negando in primis, mutationes instantaneas, de quibus D. Thomas art. 3. *huius* q. agit, non esse terminos alicuius motus. Nam S. Doctor loquitur de mutationibus instantaneis corporis, aut concernentibus aliquid corporeum & illæ possunt esse termini alicuius motus, ut constabit inductione facta per illas. Nam mutationes instantaneæ terminatæ ad substantiam corpoream sunt termini motus alterationis: & terminatæ ad quantitatem etiam sunt termini motus alterationis, per quem fit substantia: & omnes mutationes intentionales corporeæ, vel concernentes, & connotantes aliquid corporeum, queunt esse termini motus applicantis obiectum sensibile ad sensũ, & cõsequenter mediante sensu ad intellectum: & similiter mutationes instantaneæ, quibus corpus mutatur ad locum, & ad alias qualitates, possunt esse termini, vel motus alterationis vel localis. 193 D. Thom.

Ratio autem, propter quam D. Thomas de his mutationibus instantaneis corporeis tantùm loquitur, non verò de aliis, est: tum quia hoc erat illi satis ad suum intentum, scilicet ad probandum, motum localem Angeli debere esse in tempore quia iste est de genere motuum concernentium aliquid materiale, ex eo quòd dicit actionem immanentem Angeli, ut virtualiter transeuntem ad locum, ac proinde connotat locum ipsum corporeum. Tum etiam. Quia in aliis mutationibus instantaneis non est universaliter verum, eas esse terminos alicuius motus.

Deinde addimus, posse admitti solutionem ibidem *num.* 179. traditam. Et ad impugnationem contra prædictam solutionem dicendum est quod etsi detur (de quo infrà his mutationibus convenire per accidens esse terminos alicuius motus, nihilominùs ad hoc quòd sint talis naturæ, ut per accidens possit eis competere esse terminos motus, sufficit, ut possint perfici in instanti: quia hoc sufficit ad hoc, ut iudicemus eas non exigere ad sui executionem, nisi tantùm mensuram *mutati esse* terminantis motum: nam motus localis non attingit illas, nisi dum est in prædicto *mutato esse*, quo terminatur. 194

Nec obest id, quod in hac eadem impugnatione dicitur, scilicet, inceptionem, & desitionem harum

mutatio

mutationum non esse mensurandam per id, quod conuenit eis per accidens. Nam quando id, quod conuenit per accidens, non tollit, aut impedit modum durationis per se conuenientem, optime sequitur, rem illam, adhuc dum est coniuncta cum eo, quod illi competit per accidens, perfici modo consono suæ naturæ, nec petere alium modum eleuatiorem incipiendi, aut habendi suum *esse*, præter eum, qui ei competit, dum est coniuncta cum eo, quod illi per accidens conuenit, vt in præsenti contingit. Nam id, quod est terminus adhuc per accidens alicuius motus, attingiturque per vltimum *mutatum esse* eiusdem motus siue illud sit vltimum respectu motus secundùm se, siue in ordine præcisè ad attingendum prædictum terminum) habet modum essendi non eleuatum, sed indiuisibilem? sicut tale *mutatum esse*: nec petit maiorem dilatationem in suo *esse*, quàm prædictum *mutatum esse*, per quòd immediatè attingitur,

195. Replica. Vnde non obest, si vrgeas: quod ad inceptionem motus discreti solùm attingitur ad propriam mensuram ad iudicandum, an indiuisibiliter, vel diuisibiliter incipiat, quamuis illa inceptio posset coexistere nostro tempori, vt §. *præcedenti* diximus Et huius nulla alia reddita est ratio, nisi quòd illa coexistentia est accidentalis prædicto motui, & inceptioni eius. Ergo pari ratione in præsenti, non est reddenda ratio ad hoc, vt prædictæ mutationes fierent in instanti, ex eo, quòd sint termini motus si semel datur, hoc illis conuenire per accidens.

Solutio. Respondetur enim, motum discretum, adhuc initiatiuè sumptum, ita per accidens coexistere posse nostro tempori, vt non debeat commensurari in modo durandi cum tempore, cui coexistit, sed habeat modum durandi, modumque vt sic dicamus) eleuatiorem suæ veluti dilatationis Et ideò ipse ex parte sua indiuisibiliter, idest, totus ipse coexistit cuiuis parti diuisibili illius temporis, quippe quod est formaliter indiuisibile, cum virtuali tamen diuisibilitate. Vnde in his non est attendendum ad illam coexistentiam per accidens ad prædictum iudicium; secùs vero in mutationibus instantaneis, de quibus in præsenti.

Elucidatur vlterius. Potestque huius reddi maior ratio, & explicatio. Quoniam duratio, & inceptio motus discreti non attingitur adhuc per accidens à tempore, cui coexistit, tanquam à causa etiam per accidens, sumendo causam non solùm strictè, verùm etiam latè, prout comprehendit causam applicatiuam. Cæterùm inceptio, & executio prædictarum mutationum sunt talis conditionis, vt possit eis competere saltem per accidens, quòd modo dicto attingantur per motum, vt termini illius, & dum adest vltimum *mutatum esse* eiusdem motus: & ita debent habere modum essendi, & executionem commensuratam cum prædicto *mutato esse*, & instanti mensurante illud, seu non eleuatam quoad modum essendi indiuisibilem, ita vt sicut prædicta instantia sunt, tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibilia, sic istæ mutationes non petant, nisi hanc indiuisibilitatem ad sui inceptionem, & desitionem, quamuis aliunde possint aliquæ ex illis diu durare, ita quidem, vt hoc sit per accidens respectu earumdem, vt sunt termini motus.

196. Ex quo fit, nihil referre id, quod in fine huius impugnationis additur, nempe, instantias allatas contra confirmationem D. Thomæ non minùs contra rationem præcipuam ex ipso adductam quàm contra prædictam confirmationem vrgere. Quia solutio à nobis tradita illis, quatenus pugnant contra confirmationem, eneruat easdem, quatenus possent vrgeri contra præcipuam rationem Angelici Doctoris, vt consideranti patebit.

Illustratur magis. Quibus etiam addi potest primò, prædictas instantias adhuc non recurrendo ad ea, quæ in fauorem confirmationis D. Thomæ adducta sunt, posse eneruari optima via petita ex dictis, & simul reddente vnicam, & (vt sic dicamus), indiuisibilem solutionem ad omnes illas. Nam D. Thomas in sua propositione, in qua nititur structura huius præcipuæ rationis, nempe, quòd quiescens toto tempore horæ, debet quiescere in vltimo terminatiuo illius, loquitur de quiete priuatiua opposita motui versanti inter terminos positiuos, habentes aliquam latitudinem contrarietatis, vel incompossibilitatis: & ita quòd quiescat aliquid pro toto tempore horæ à prædictis mutationibus & motibus, sumpto motu largè, & quod in vltimo instanti terminatiuo moueatur per illas, non est contra propositionem D. Thomæ. Quia quies ista non est quies priuatiua opposita motui versanti inter prædictos terminos positiuos terminantes latitudinem iam dictam: si quidem satis constat; prædictas mutationes instantaneas non versari inter terminos positiuos, habentes per se conditiones iam dictas. Nam quoad illuminationem, & generationem substantialem satis liquet, nullam per se loquendo esse à termino in terminum positiuum: & quoad conuersionem illam miraculosam id pro nunc explicari potest duobus modis. Nam aliqui asserunt, eam coalescere ex duabus mutationibus partialibus, quarum vna sit ab *esse* panis ad non *esse* illius, & alia à non *esse* corporis Christi Domini sub speciebus, ad *esse* sub illis. Et alij asserunt, esse tantùm vnicam mutationem, habentem pro termino *à quo* negationem eius; quod est, panem v.g. esse conuersum in corpus Christi & pro termino *ad quem* affirmationem huius, vel (vt alij loquuntur) habet pro termino *à quo* panem, vt desinentem esse per primum non *esse* in vltimo instanti terminatiuo temporis, in quo fuit; & pro termino *ad quem* Corpus Christi, vt incipiens esse sub speciebus per primum sui *esse* in eodem instanti Videatur Diuus Thomas 3. *p. quæst. 75. art. 7.* De Thom.

197. Adde, quòd prædicta conuersio est talis conditionis, quod id quod dicitur conuerti in corpus Christi, non manet in fine conuersionis. In præsenti autem non fit sermo de huiusmodi mutationibus, & quietibus; sed de illis, in quibus id, quod accipit aliquid noui, manet sub vtroque termino, nempe sub termino *à quo*, & *ad quem*.

Replica. Nec obest, quod saltem accidentia, sub quibus ponitur corpus Christi ex vi conuersionis; quodammodo mouentur ab hoc, quod est esse in propria substantia panis, ad hoc, quod est non esse in illa: & hoc fieri in instanti? quamuis quieuerint toto tempore præcedenti, & sub vtroque termino diuisiuè sumpto adhuc maneant.

Enodatur. Respondetur enim, motum, aut quasi motum hunc esse terminum prioris mutationis, quia panis conuersus est in corpus Christi. Et ideo, sicut S. Th non loquitur de priori illa mutatione, sic nec de ista.

198. Adde tandem, duas posteriores instantias (persistendo in doctrina, quam D. Thomas in confirmatione suæ rationis tradit) potiùs elucidare rationem eiusdem S Doctoris. Nam in primis illuminatio (de qua Angelicus Præceptor loquitur) est valdè probabile quod sit per se secundo terminus motus localis, supposito ordine rerum, quē circa hoc vniuersum Deus stabiliuit. Quia magnā habet probabilitatem, D. Thomam non loqui de quauis illuminatione, sed de illuminatione,

vt noua, idest ea, quæ aduenit de nouo respectu subiecti illuminati, & corporis illuminantis: ac proinde de ea, quæ supponit prioritate realis durationis, tam corpus illuminans quàm illuminatū. Hæc autem, supposito ordine rerum, non datur in instanti generationis solis, ut ignis, aut rei illuminatæ, sed, per se loquendo fit mediante motu locali applicante prædictum luminosum, vel mediante motu corporis illuminandi, approximantis se ad luminosum: & ita non est verum, quòd corpus illuminandum toto tempore horæ quievit, & in solo ultimo instanti movetur per prædictam illuminationem; nam motus localis, qui fit in tempore antecedenti, est ratio, quare per se primò moveatur localiter prædictum luminosum, & quare per se secundò in eodem tempore quodammodò moveatur ad lucem corpus illuminandum.

Alia replica. Nec obest, quòd prædictus motus localis corporis luminosi solum fit in luminoso, & ita non poterit per illum moveri ad lucem corpus illuminandum. Sicut si corpus sit frigidum, & approximetur illi per motum aliquod calidum, non ideò frigidum movebitur toto illo tempore motus localis ad *esse* calidum.

Solvitur. Respondetur, esse disparem rationem. Quoniam absentia lucis non fundatur in aliquo positivo intrinseco corpori illuminando, quod repugnet illuminationi, sed in sola distantia corporis luminosi à corpore illuminando. Et ita hoc ipso, quod per motum localem paulatim vincatur hæc distantia, movetur quodammodo corpus, quod est illuminandum, ad lucem. Cæterùm absentia caloris à corpore frigido non fundatur in sola distantia calidi à frigido, sed habet pro fundamento frigiditatem: & ideò, usque dum hæc incipiat à luminoso devinci, non movetur frigidum aliquo modo ad *esse* calidum: ad quod tamen moveretur, si absentia caloris in frigido in sola distantia calidi à frigido fundaretur, & hæc paulatim motu locali devincerentur. Unde nihil obest ad hunc modum movendi se quodammodo ad lucem, quòd motus localis non sit in corpore illuminando: quia eodem modo approximatur versus illud, ac si corpus illuminandum versus luminosum haberetur.

Diximus, *per prædictum motum quodammodo moveri corpus illuminandum.* Quia si propriè, & in rigore loquamur, corpus illuminandum, seu tenebrosum tunc nec movetur, nec quiescit sub tenebra, licèt quodammodo disponatur ad lucem, seu eo magis, & magis appropinquetur ad conditionem requisitam ad illuminationem, quo decrescit distantia corporis luminosi à corpore tenebroso. Unde propter hanc rationem solet dici à pluribus Discipulis D. Thomæ, prædictum corpus tenebrosum moveri mutatione respectiua, dum est extra sphæram actiuitatis luminosi, & mouetur versus illud, vel luminosum versus tenebrosum: quia eo ipso habet relationem minoris distantiæ ad illud, & secundùm hanc quodammodo saltem mutatur. & est (vt sic dicamus) quandiu durat motus ille localis, in continua mutatione requisita ad participandam lucem, vsque dum sit intra sphæram actiuitatis corporis luminosi. Et ita hoc ipso, quod per motum localem constituatur corpus luminosum in ea distantia, vt actu illuminet corpus tenebrosum iam præexistens habet motus ille per se secundo, quod illuminatio sit terminus eius, vt causæ applicantis prædictum luminosum, & quod quodammodo tenebrosum ex vi illius.

199 Et similiter vltima instantia de generatione substantiali v. g. ignis potiùs iuvat ad intelligentiam rationis præcipuæ D. Thomæ. Quoniam ut N. Complutenses *in lib. Physicorum disput.* 10. *à n.* 67 *usque ad n.* 81; latè, & eruditè exponunt (generatio substantialis, qua unus ignis generat alium non est actio substantialis, aut actio distincta à præcedenti alteratione, sed mutatio quædam, quæ est terminus per se secundus eiusdem alterationis. Et in toto illo tempore, quo aër v. g. disponitur per alterationem ad formam ignis, incipit materia moveri ad eamdem formam, & non est sub *esse quieto* respectu formæ aëris, & tandem acquirit formam ignis ultimò illo instanti, in quo ultimo terminandus erat motus alterationis per suum ultimum *mutatum esse* in quoque dispositio ad eamdem formam erat etiam ultimo terminanda. Nam tunc desinit esse totus ille motus ex defectu subiecti, nempe aëris desinentis per primum non esse in illo instanti, & introducitur forma substantialis, ut N. Complutenses *in lib. Physicorum disput.* 26. *n.* 25. docent, ubi plura quæ contra hæc objici possunt, adducunt, & dissoluunt. N. Compl.

§. VI. *Fit satis ultimo argumento adversariorum contra posteriorem confirmationem D. Thomæ.*

200. Vltimo argumento satis fit. AD ultimum vero argumentum adversus postremam confirmationem ex D. Thoma desumptam respondetur, negando, motum illum impertinenter se habere ad illam quietem privativam: quin potiùs hæc terminatur per illum, si semel in ultimo instanti terminativo temporis mensurantis prædictam quietem datur ille motus. Et ratio est. Quoniam ea, quæ necessario mensurantur tempore (qualis est quies privativa) quæque nequeunt esse in instanti, oportet, ut aliquo termino extrinseco terminentur, qui quidem possit inveniri in illo instanti extrinseco, in quo verificatur, rem illam petentem necessario tempus ad suum *esse* desinere tunc per primum non *esse*, quamvis immediatè anteà fuerit, ut constat in motu, qui propter hanc rationem terminatur extrinsecè per suum *mutatum esse*, quod reperitur in illo instanti, in quo verificatur, motum tunc primo non esse, & immediatè anteà fuisse. Quare, si in prædicto instanti non datur quies negativa, sed motus, fiet inde, prædictum motum esse terminum extrinsecum quietis privativæ, & non impertinenter cum illa comparari: si quidem debet habere aliquem terminum extrinsecum, & non superest alius, nisi vel non motus, seu quies negativa, vel motus, qui in illo instanti perficiatur: quod quidem (ut ex dictis in hac confirmatione, & ex aliis rationibus à Divo Thoma in hoc articulo adductis constat) satis cum natura quietis privativæ certo aliquo tempore durantis pugnat.

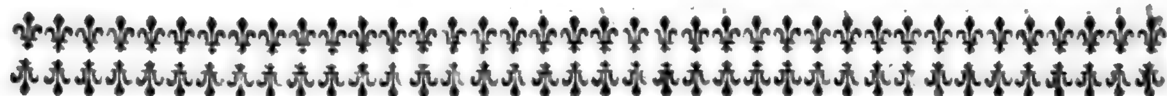
201. Replica. Nec obest, si vrgeas primo, quod quies privativa Angelica terminatur extrinsecè per motum initiativè, ita ut in illo instanti extrinseco, in quo verificatur, tunc primo quietem privativam non esse, sit verum dicere, dari intrinsecè veram partem motus discreti, ut constat ex illis, quæ dubio præcedenti latiùs diximus. Ergo eadem ratione poterit eadem quies privativa terminari extrinsecè per ipsum motum, ut ex paritate rationis constare videtur.

Diluitur. Respondetur enim, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quia quando in motu discreto datur in illo instanti terminativo quietis prior pars motus, considerato mobili secundùm illam sui considerationem dubio præcedenti dictam, adhuc tunc datur quies negativa, sumpto mobili secundùm alteram sui considerationem, scilicet

ſcilicet, ut tunc & in eodem loco, ac anteà, & non conſideratur, ut eſt ſub potentialitate, & via ad alium locum immediatè ſubſequendum; ſed concipitur, ut abſolutè, & ſecundùm ſe illa præſentia eſt circa eundem locum, in quo anteà erat, dum quieſcebat quiete privativa: ac proinde iam quies privativa habet ſuum proprium terminativum; & non ut cumque, ſed ita ut priùs intelligatur quies illa negativa, quam prior pars motus: ſi quidem prior eſt conſideratio exiſtentiæ mobilis in aliquo loco abſolutè ſumptæ, quàm eiuſdem, ut dicit viam ad exiſtendum in alio loco. Unde quies illa privativa ſic terminata per quietem negativam comparatur cum parte motus diſcreti quæ tunc eſt, eo (proportionali tamen) modo, quo compararentur duo motus inter ſe contigui, quorum unus eſſet terminatus ſuo proprio termino extrinſeco, ſcilicet ſuo *mutato eſſe*, & alter in eodem inſtanti per ultimum non *eſſe* inciperet. Conſtat autem, motum iſtum ultimum non ſe habere per modum termini extrinſeci reſpectu motus in eodem inſtanti per primum non *eſſe* deſinentis.

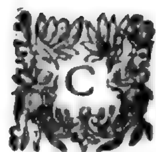
101. Alia. Neque etiam refert, ſi ſecundò urgeas, quòd ſi quies privativa oppoſita motui locali debet eſſe terminata per ſuum terminum indiviſibilem, ſcilicet per quietem negativam etiam quies ſub albedine v.g. habebit proportionaliter hoc ipſum: quod tamen videtur falſum: quia non datur ultimum *eſſe* ſub albedine ſed primum non *eſſe* ſub illa, quando incipit nigrefactio. Sequela ex paritate rationis videtur conſtare.

Reſpondetur enim, quod (ut optimè notarunt N. Complutenſes in *lib. Phyſicorum diſp.* 16. *num.* 15. & deinceps) quando motus ad nigredinem incipit per ultimum non *eſſe*, tunc albedo, licèt non abſolutè ſumpta, benè tamen ut tanta, ſeu ut eſt ſub tanta intenſione, aut ut eſt ſub *eſſe quieto*, deſinit per ultimum ſui *eſſe*: quoniam ratio iſta in indiviſibili conſiſtit. Et ita illud inſtans, in quo nondum eſt motus ad nigredinem, ſed immediatè poſt erit, eſt ultimum *eſſe* albedinis ſub *eſſe quieto*, & ut tanta: nam immediatè poſt nec erit ſub *eſſe quieto* nec erit, ut tanta. Et propterea quies privativa ſub albedine, quæ toto tempore antecedenti dabatur, habet tunc terminari per ſuum indiviſibile, nempe per ſuam quietem negativam; quamvis abſolutè loquendo ſoleat, & debeat dici, quòd ea, quæ incipiunt, & deſinunt per motum, habent incipere, & deſinere ad modum eiuſdem motus. Solvitur. N.Compl.

QVÆSTIO LIV. DE COGNITIONE Angelorum in quinque articulos diviſa.

PROOEMIVM.

CONSIDERATIS, quæ ad ſubſtantiam Angeli pertinent, procedendum eſt ad cognitionem ipſius. Hæc autem conſideratio erit quadripartita. Nam primò conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad virtutem cognoſcitivam Angeli. Secundò, de his, quæ pertinent ad medium cognoſcendi ipſius. Tertiò, de his, quæ ab eo cognoſcuntur. Quartò, de modo cognitionis ipſorum.

ARTICVLVS I.

Vtrùm intelligere Angeli ſit eius ſubſtantia?

1 diſt. 1. q. 1. art. 1. cor. & 7. & 2. con. c. 52. & quo. 3. a. 13. & 4. & opuſc. 30. le. 7. & 9.

1. AD primum ſic proceditur. Videtur, quod intelligere Angeli ſit ejus ſubſtantia. Angelus enim eſt ſublimior, & ſimplicior, quàm intellectus agens animæ. Sed ſubſtantia intellectus agentis eſt ſua actio, ut patet *in* 3. *de Anima* per Ariſtotelem, * & eius Comm. Ergo multo fortiùs ſubſtantia Angeli eſt ſua actio, quæ eſt intelligere. (* Tex. 19.)

2 Præterea. Philoſophus dicit *in* 11. *Metaph.* † quòd actio intellectus eſt vita. Sed cum vivere ſit eſſe viventibus, ut dicitur *in* 2. *de Anima*, * videtur, quòd vita ſit eſſentia. Ergo actio intellectus eſt eſſentia intelligentis Angeli. (* Tex. 39. Lib 2. tex 37. tom. 1.)

3. Præterea. Si extrema ſunt unum, medium non differt ab eis: quia extremum magis diſtat ab extremo, quam medium, Sed in Angelo idem eſt intellectus, & intellectum, ad minus in quantum intelligit eſſentiam ſuam. Ergo intelligere, quod cadit medium inter intellectum, & rem intellectam, eſt idem cum ſubſtantia Angeli intelligentis.

Sed contra. Plus differt actio rei à ſubſtantia ejus, quam ipſum eſſe eius. Sed nullius creati ſuum eſſe eſt ſua ſubſtantia: hoc enim ſolius Dei proprium eſt, ut ex ſuperioribus patet. † Ergo neque Angeli, neque alterius creaturæ ſua actio eſt eius ſubſtantia. Q. 3. art 4. & q. 44. art 1.

Respondeo dicendum, quod impossibile est, quod actio Angeli, vel cujuscumque alterius creaturæ sit eius substantia. Actio enim est propriè actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substantiæ, vel essentiæ. Impossibile est autem quod aliquid, quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admistum, sit sua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat. Solus autem Deus est actus purus. Vnde in solo Deo sua sibstantia est suum esse, & suum agere.

Prætereà. Si intelligere Angeli esset sua substantia, oporteret quod intelligere Angeli esset subsistens. Intelligere autem subsistens non potest esse, nisi unum, sicut nec aliquod abstractum subsistens. Unde unius Angeli substantia non distinguerctur, neque à substantia Dei, quæ est ipsum intelligere subsistens, neque à substantia alterius Angeli. Si etiam Angelus ipse esset suum intelligere, non posset esse gradus in intelligendo perfectius, & minùs perfectè, cùm hoc contingat propter diversam participationem ipsius intelligere.

Ad primum ergo dicendum, quòd cùm dicitur, quod intellectus agens est sua actio, est prædicatio non per essentiam, sed per concomitantiam, quia cum sit in actu eius substantia, statim quantum est in se concomitatur ipsam actio. Quod non est de intellectu possibili, qui non habet actiones, nisi postquam fuerit factus in actu.

Ad secundum dicendum, quod vita non hoc modo se habet ad vivere sicut essentia ad esse, sed sicut cursus ad currere, quorum unum significat actum in abstracto, aliud in concreto. Unde non sequitur, si vivere sit esse, quod vita sit essentia. Quamvis etiam quandoque vita pro essentia ponatur secundum quod Augustinus dicit * *in libro de Trinitate*, quod memoria, & intelligentia, & voluntas sunt una essentia, una vita, sed sic non accipitur à Philosopho cùm dicit, quod actio intellectus est vita.

* Lib. 10 de Trin. c. 11. an e med. tom. 3. & 9. de Trin. c. 4.

Ad tertium dicendum, quod actio, quæ transit in aliquid extrinsecum, est realiter media inter agens, & subiectum recipiens actionem. Sed actio, quæ manet in agente, non est realiter medium inter agens, & objectum, sed secundum modum significandi tantum. Realiter verò consequitur unionem obiecti cum agente. Ex hoc enim, quod intellectum fit unum cum intelligente, consequitur intelligere quasi quidam

C effectus differens ab utroque.

Conclusio est negativa.

ARTICVLVS II.

Vtrum intelligere Angeli sit eius esse?

D AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd intelligere Angeli sit eius esse. Vivere enim viventibus est esse, ut dicitur *in 2. de Anima.* * Sed intelligere est quoddam vivere, ut in eodem dicitur. * Ergo intelligere Angeli est eius esse.

4. Cont cap. 11. & po q. 10. a. 1. ad 5.

* Tex. 37. tom. 2.

* Lib. 2. de Anima tex. 13. tom. 2.

¶ 2. Præterea. Sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam Angelus est, est eadem E cum forma, per quam intelligit ad minùs seipsum. Ergo eius intelligere est idem cùm suo esse.

Sed contra Intelligere Angeli est motus eius, ut patet per Dionysium * 4. c. *de divinis nominibus*. Sed esse non est motus. Ergo esse Angeli non est intelligere ejus.

Cap. 4. pa. 1. à medio.

Respondeo dicendum, quod actio F Angeli non est eius esse, neque actio alicuius creaturæ. Duplex enim est actionis genus, ut dicitur 9. *Metaphysicorum.* * Una scilicet, quæ transit in aliquid exterius, inferens ei passionem, sicut urere, & secare. Alia vero actio est, quæ non transit in rem exteriorem, sed magis manet in ipso agente: sicut sentire, intelligere, & velle. Per hujusmodi enim actionem, non immutatur aliquid ex- G trinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestum est, quòd non potest esse ipsum esse agentis: nam esse agentis significatur intra ipsum: actio autem talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione habet infinitatem, vel simpliciter, vel secundum quid. Simpliciter quidem sicut intelligere, cujus H objectum est verum, & velle, cujus objectum est bonum. Quorum utrumque convertitur cum ente. Et ita intelligere, & velle, quantum est de se, habent se ad omnia, & utrumque recipit speciem ab objecto. Secundum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autem cuiuslibet creaturæ est determinatum ad unum secundùm genus, & speciem. Esse autem solius Dei, est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens, ut dicit Dionysius 4 c *de divinis nominibus*. Unde solum esse divinum

Lib. 9. Metaph. tex. 16. tom. 3.

Cap 1. p. 1. parum ante medium.

num est suum intelligere, & suum velle.

Ad primum ergo dicendum, quòd vivere quandoque sumitur pro ipso esse viventis, quandoque vero pro operatione vitæ, idest, per quam demonstratur aliquid esse vivens. Et hoc modo Philosophus dicit, quod intelligere est vivere quoddam. Ibi enim distinguit diversos gradus viventium secundum diversa opera vitæ.

Ad secundum dicendum, quod ipsa essentia Angeli est ratio totius sui esse, non autem est ratio totius sui intelligere: quia non omnia intelligere potest per suam essentiam. Et ideo secundum propriam rationem, in quantum est talis essentia, comparatur ad ipsum esse Angeli. Sed ad eius intelligere comparatur secundum rationem universalioris obiecti, scilicet veri, vel entis. Et sic patet, quod licèt sit eadem forma, non tamen secundum eandem rationem est principium essendi, & intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quòd in Angelo sit idem esse, & intelligere.

Conclusio est negativa.

DISPVTATIO IV.

De efficacitate rationum D. Thomæ ad ostendendas conclusiones primi, & secundi Articuli.

QUIA ea, quæ S. Doctor *in 1. art. huius q.* nec non & in 2. docet, non tam quoad conclusiones, quas statuit, quàm quoad rationes, quas ad eas suadendas adducit, visa sunt aliquibus difficilia, & non ita intentum suadentia: ideò ad hoc examinandum peculiarem hanc disputationem primo loco instituere placuit.

DVBIVM I.

An duabus rationibus, quas in artic. 1. huius q. adducit D. Thomas, sufficienter suadeatur intentum; scilicet intelligere *Angeli non esse eius substantiam?*

QUIA dubium hoc circa utramque rationem D. Thomæ *in 1. art.* adductam versatur, idcircò nodus illius duplici assertione dissolvendus est.

§. I. *Assertio prior.*

1. Assertio prima.

DIcendum ergo est primò, rationem priorem D. Thomæ sufficienter suadere intentum, scilicet *intelligere* Angeli non esse eius substantiam. Ita communiter ferè omnes Theologi, qui de hac re disputant: & ideò singulos recensere supervacaneum est. Assertio hæc non melius probabitur,

C quàm adducendo rationem S. Doctoris, quæ sub hac forma proponi potest. Quia solus actus purus, nempe Deus, est sua actualitas: ergo solus actus purus est sua intellectio, aut sua operatio; non verò Angelus, aut quævis alia creatura. Antecedens videtur perspicuum. Quia solus actus purus, scilicet Deus, est immistus potentialitati: id autem tantummodo est actus purus, quod est immistum potentialitati: ergo solus actus purus, nempe Deus, est sua actualitas. Consequentia vero ex antecedenti liquet. Quia intellectio est actualitas virtutis intellectivæ & operatio virtutis operativæ, sicut *esse* est actualitas essentiæ. — Ratio prior D. Thomæ.

D Nec refert, si cum Valentia, cui hæc ratio D. Thomæ non ita placet, occurras, & deinde obiicias. Occurras quidem non sequi ex eo, quod Angelus sit sua intellectio, quod sit actus purus: quia esset potentia in ordine ad alios actus v.g. existentiæ, & subsistentiæ, vel etiam in ordine ad alias intellectiones ordinis naturalis, vel supernaturalis. — 2. Solutio Valentiæ ad rationem.

Obiicies autem esse implicationem in terminis, dicere quod actus purus sit sua actualitas. Nam in hac locutione, si formaliter sumitur, innuitur, quod E aliquid puri actus habeat rationem actuantis, scilicet sua actualitas, & aliquid rationem actuati, ac proinde potentiæ, cùm ly *actualitas* aliquam potentiam respiciat. Hoc autem cum ratione actus puri pugnat. — Obiectio contra illã.

Non igitur hoc refert. Nam in primis contra solutionem Valentiæ obstat, quod eo ipso, quod virtus intellectiva Angeli excluderet potentialitatem in ordine ad intellectionem; deberet excludere omnem aliam. Tum quia eo ipso, quod ea, quæ se habent per modum proprij actus, & potentiæ identificentur realiter in una entitate, oportet, ut talis entitas aut sit realiter pura potentia, aut purus actus. Non pura potentia, ut patet: ergo purus actus. Tum deinde. Quia potentialitas, quæ convenit F virtuti intellectivæ secundùm se, & secundum suam speciem, præcisè est in ordine ad intellectionem tanquam ad proprium actum: sicut in universum potentialitas quæ ex specie sua convenit actui primo, tantùm est in ordine ad suum actum secundum: ergo si respectu istius non est potentia, multo minùs respectu actuum exterorum. Maximè, quia cùm hæc sit prima ratio virtutis operativæ, necesse est, ut omnes aliæ rationes ibidem inventæ mensurentur per illam, eique attemperentur, ac proinde erunt in suo ordine ita puræ ac actuales, sicut ista. — Eversio solutionis.

G Tum præterea. Quia quod in aliqua linea attingit à prima potentialitate usque ad ultimum actum (ut in præsenti contingeret, si virtus intellectiva Angeli esset sua intellectio) nequit non esse infinitum, & actus purus in illa linea. Id autem, quod in aliqua linea est actus purus, debet etiam in omni linea id habere: quia eo ipso dicit infinitatem in tali linea ad quam requiritur, ut saltem consequenter habeat infinitatem in aliis lineis, ac proinde quod sit actus purus in illis.

Tum denique. Quia linea intellectualitatis est H perfectissima: & ita, quod in hac fuerit actus purus, etiam in aliis id habebit. Ex quo satis manet impugnata sententia Valentiæ quoad omnia, quæ in ea continentur. Et insuper quoad id, quod dicit de identificatione substantiæ Angelicæ cum aliqua ex suis intellectionibus: aut operationibus, non tamen cum omnibus, potest denuo impugnari ex eo, quod essentia cuiusuis virtutis activæ, aut intellectivæ in indivisibili consistit: ergo respectu omnium intellectionum est in potentia, vel respectu nullius. Ex quo magis apparet implicatio. Quia

hoc

hoc ipso, quòd esset omnis sua intellectio, sequeretur, Angeli substantiam esse visionem beatificam: ac proinde esse secundùm suam naturam beatam, & simul etiam non esse, vt ex fide supponitur

Soluitur obiectio Valent. Nec id, quod obijciebatur in fauorem Valentiæ obest. Nam etiam si locutio illa in sensu formali sumatur, non inde sequitur aliqua implicatio. Quoniam ibi non inuenitur, quòd actualitas actus puri debeat formaliter actuare eumdem actum purum, sed solùm virtualiter, hoc est, quod si ab aliquo actuaretur, non esset ab alio quàm ab ea actualitate. Sicut cùm dicitur, quòd *intelligere* Dei est vltima actualitas sui intellectus, tunc similis sensus intenditur.

Adde etiam probabiliter posse dici, vel illam locutionem esse identicam, cùm subiectum nihil amplius, quàm prædicatum dicat, sicut sunt propositiones in quibus prædicatum transcendens prædicatur in abstracto de suo concreto, vt ens est entitas, vel dicatur, esse suo modo formalem, quatenus prædicatum quodammodo distinguitur ex parte nostri modi concipiendi à subiecto, & consideratur vt forma illius, ambiens tamen quicquid est in ipso.

§. II. *Assertio posterior, & aliquæ obiectiones contra rationem secundam D. Thomæ.*

3. Vltima assertio. Dicendum est secundo, satis efficaciter ex vi secundæ rationis Angelici Doctoris suaderi intentum, scilicet *intelligere* Angeli nõ esse eius substantiam Ita Doctores præcedenti conclusione relati. Assertio hæc, sicut & prior, non aliter melius, quàm adducendo rationem D. Thomæ, suaderi poterit. Hæc autem ad hanc formam queit redigi. Nam si *intelligere* Angeli esset eius substantia, esset quidem subsistens, vt ex se constare videtur: essetque tantum vnum, quandoquidem *intelligere* subsistens est tantum vnum: ergo etiam esset indistinctum, tam à substantia Dei, quæ est ipsum *intelligere* subsistens, quàm à quolibet alio Angelo: siquidem etiam quilibet Angelus esset suum *intelligere* subsistens.

(Ratio D. Thomæ.)

4 Prima obiectio. Cæterum contra rationem hanc plura ex Valentia, & alijs (quibus prædicta ratio D. Thomæ non ita efficax videtur) possunt obijci Primum est, quod in illa propositione, scilicet, *quòd intelligere subsistens tantum est vnum*, in qua tota structura istius rationis innititur, vel est sermo de *intelligere* puro, & ambiente omnem perfectionem? & sic vera est: quia *intelligere* sic primum est Deus, qui est vnus, quique multiplicari in ratione huius, quod est *intelligere*, nequit: attamen sic non est ad propositum, quoniam in præsenti non agitur de isto *intelligere*. Vel est sermo de *intelligere* tali, scilicet Angelico Et sic est falsa: quia ex eo quod tale *intelligere* sit subsistens, solum sequitur, quod sit vnum specie, & numero; non vero quod nequeat dari aliud, præter illud: ac proinde non colligitur, fore indistinctum ab *intelligere* subsistente Dei, aut aliorum Angelorum.

Confirmatur primo. Confirmatur primo. Quia Angelus v.g. Gabriel secundum suam rationem peculiarem ita habet crescere in perfectione, vt debeat necessario esse substantia completa, & per se subsistens: & nihilominus inde solum sequitur, quod sit tantum vnus secundum speciem, & numerum; non vero ex hoc multiplicatio substantiarum Angelicarum tollitur. Ergo similiter in præsenti.

Secundo. Confirmatur secundo Quia etiam ex hoc, quod aliquid sit per se subsistẽs, adhuc non sequitur quod debeat esse tantum vnum specifice, & numericè, ut patet in anima nostra rationali, quæ licèt sit per se subsistens, est tamen secundùm numerum multiplicabilis.

5. Secunda obiectio. Secundò. Quia *subsistere* per se, potest dupliciter alicui convenire. Primò formaliter, ita ut subsistere ratione sui illi competat: & hoc non contingit in præsenti: quia *intelligere* subsisteret ratione substantiæ, cui identificatur. Secundò identice, ratione illius, cui adiungitur, cum quoque identificatur: at ex hoc non sequitur, quòd sit tantùm unum: sicut si color subsisteret identificatus cum albedine, & nigredine, & ratione illorum, tunc color non esset unius, sed cum ipsis multiplicaretur.

6. Tertia. Tertiò obijci potest, quod illa propositio, *intelligere subsistens est tantum unum*, vel est vera ratione formæ? Et hoc non: quia alioqui in omnibus per se subsistentibus verificaretur, quòd sint tantùm unum: quod patet esse falsum. Vel est vera ratione materiæ? Et tunc restat assignare rationem, cur in hac materia vera sit.

7. Quarta. Quartò. Quia (ut D. Thomas inquit *opusculo 15. cap. 7. & 8. in solutione ad quartam* rationem Avicembron) illud per se subsistens est tantùm unum, quod est ipsum *esse*: sed etiam si *intelligere* Angeli esset per se subsistens, non identificaret secum suum *esse*, sicut illud substantia Angeli etiam si sit subsistens non identificat: ergo, &c.

Vltima. Denique contra eandem rationem obijci potest, non benè sequi ex eo, quòd *intelligere* Angeli sit subsistens, quod non distingueretur à Deo: quia posset distingui ab illo per hoc, quod *intelligere* Angeli non haberet (sicut *intelligere* Dei id habet) esse simul *intelligere*, & *velle*.

§. III. *Enucleatur vis rationis D. Thomæ*

8. Duo fundamenta ad enucleationem rationis D. Th. Cæterum, his non obstantibus, ratio D. Thomæ inconcussa manet. Sed, vt efficacia eius melius percipiatur, notandum est, quod vis eiusdem rationis his duobus fundamentis nititur. Primum est quod omne abstractum, tam à susceptivo, quàm à contractivo, si sic, ut à nobis abstractum concipitur, re ipsa subsisteret, non posset esse nisi unum. Secundum est, quod hoc ipso quod *intelligere* Angeli esset subsistens, esset *intelligere* sic abstractum.

Probatio prioris. Primi fundamenti veritas patet. Tum, quia abstractum illud, prout à nobis concipitur; abstrahit ab omni contractivo, & susceptivo, à quibus solum poterat multiplicari. Tum etiam. Quia si idea illa Platonis, abstractè ab omni contractivo, & susceptivo concepta, daretur à parte rei sic subsistens, non esset nisi una. Et similiter si color, prout à nobis concipitur, eodem modo abstractus subsisteret, non esset nisi unus. Quia nec posset multiplicari formaliter, seu specificè: cum ab omni contractivo, quod solum formaliter specificè multiplicat, abstraheret. Nec etiam materialiter, seu numericè: cum etiam à distinguente materialiter, vel numericè, scilicet susceptivo, abstractum esset.

Prior via ad suadendum secundum fundamentum. Secundum autem fundamentum quatuor mediis probatur. Ut autem primum ex his mediis melius capiatur, prænotandum est prius, quod *intelligere* potest considerari dupliciter: primo absolutè, sive universaliter sumptum: secundo ut est tale v. g. Angelicum. Et hoc adhuc potest bifariam accipi: uno modo, præcisè secundum id, quod dicit perfectionis simpliciter: alio modo secundum id, quod affert perfectionis, admistum tamen imperfectionis. In præsenti ergo non loquimur de *intelligere* absolutè, sive universaliter accepto, quia

quia prout sic abstrahit ab hoc, quod sit substantia, vel accidens, sed loquimur de *intelligere* tali, non quidem secundùm id, quod affert perfectionis admistum cum imperfectione, sed secundùm id, quod dicit perfectionis simpliciter. Et ratio est. Tum quia cum esse substantiam, sit prædicatum dicens perfectionem simpliciter talem, inde est, ut hoc ipso, quòd prædicaretur de *intelligere* Angelico, deberet ei convenire secundùm id, quod est in ipso perfectionis simpliciter. Tum etiam. Quia eo ipso quod probetur, *intelligere* Angeli non esse subsistens secundùm id quod dicit perfectionis simpliciter, manebit à fortiori probatum, quòd hoc ei non convenit secundùm id quod habet imperfectionis admistum.

9. Hinc ergo *primum* medium ad probandum secundum fundamentum rationis D. Thomæ deducitur. Quoniam si *intelligere* Angeli secundùm id, quod perfectionis simpliciter dicit, haberet ita in hac perfectione crescere, ut pertingeret ad hoc, ut sit substantia, sitque per se subsistens secundùm id, quod hæc dicunt perfectionis simpliciter: haberet utique tunc totam perfectionem simpliciter, quæ intra lineam ipsius *intelligere*, ut dicit perfectionem simpliciter, potest contineri. Ergo cùm intra prædictam lineam contineatur *intelligere* abstractum ab omni concretivo, & susceptivo, inde est, ut tale *intelligere* esset secundùm rem *intelligere* abstractum ab omni susceptivo, & contractivo: & per consequens esset re ipsa tale, quare *intelligere* à nobis conceptum, ut abstractum ab omni contractivo, & susceptivo. Consequentia est legitima. Antecedens autem probatur. Quia id, quod sic est subsistens, habet utique omnem perfectionem, quæ intra suam lineam ei competere potest. Sicut si albedo per se, & ratione sui subsisteret, haberet omnem perfectionem, quæ albedini competere potest. Et similiter si color per se, & ratione sui esset per se subsistens, haberet omnem perfectionem coloris, licèt admistam imperfectionibus: quia hæc linea nequit ab illis denudari. Et denique quia substantia Angeli Gabrielis, ut talis, per se, & ratione sui subsistit, id circò habet omnem perfectionem speciei Gabrielis.

Secunda via. Secundum medium (per quod præcedens confirmatur) est. Nam quando ea, quæ apud nos non subsistunt, pertingunt ad tantam perfectionem, ut habeant per se subsistere, habent in se omnem perfectionem suæ lineæ; ut patet in sapientia, & misericordia translata ad Deum: ac proinde abstrahunt ab omni susceptivo, & contractivo, quæ omnimodam illam perfectionem poterant limitare.

10. Tertia. Tertium autem medium ut meliùs intelligatur, prænotari debet, quod res tripliciter se habere possunt ad identitatem, & distinctionem realem. Primò, ita ut ex se ipsis petant in quocumque inveniantur identificari, ut ratio veri & ratio boni: Secundo è contrà, ita ut in quocumque petant ex natura sua distingui, ut albedo, & dulcedo: Tertiò, ut ex se ipsis indifferentes sint ad identitatem, & distinctionem, quamuis aliquæ magis in identitatem, aliquæ verò magis in distinctionem inclinent. Res igitur hoc tertio modo se habentes, quando apud nos re ipsa distinguuntur, & insuper ibidem se habent per modum actus, & potentiæ, non possunt identificari realiter, ac proinde amittere rationem actus, & potentiæ formaliter talium nisi in actu puro, & per consequens in actu abstracto ab omni susceptiuo, & contractiuo. Et ratio est. Quia mistio actus, & potentiæ solùm potest tolli, vel per puram potentiam, vel per purum actum, ut ex terminis ipsis constat. Quare, cùm hic nequeat prædicta admistio tolli per puram potentialitatem, siquidem dum ista identificantur, crescunt maximè in perfectione, & actualitate: oportet, ut tollatur per hoc, quòd ibidem detur ratio actus puri, & ex consequenti actus secundùm rem abstracti ab omni susceptivo, & contractivo.

Hinc ergo tertium medium desumitur. Nam substantia intelligens, & *intelligere* ex se sunt indifferentia ad identitatem, & distinctionem realem: & propterea in nobis distinguuntur, secùs verò in Deo. Et deinde in nobis, dum sic distinguuntur, comparantur per modum actus, & potentiæ. Ergo quando *intelligere* sic crescit in perfectione secundum id, quod perfectionis simpliciter dicit, ut sit ipsa substantia intelligentis, sitque per se subsistens, ac proinde substantia intelligens, & intellectio non habeant rationem actus, & potentiæ formaliter talium, id provenit ex eo, quod ibi involuitur ratio actus puri: ac proinde tunc *intelligere* dicet rationem actus abstracti secundùm rem ab omni contractivo, & susceptivo.

Quartum, & ultimum medium est. Nam id quod est subsistens: non potest specificari ab aliquo extrinseco: quia substantiæ sunt in se, & propter se: ac proinde si *intelligere* Angeli esset per se subsistens, non specificaretur ab alio extrinseco, sed solùm à se ipso. Cumque id, quod specificat *intelligere* Angelicum, sit omne verum, consequens esset, ut tale *intelligere* esset omne verum: ac per consequens esset *intelligere* purum abstractum ab omni susceptivo, & contractivo: quia quod sic non abstrahit, non est omne verum. 11. Vltima.

Ex quibus omnibus satis manet enucleata hæc posterior ratio D. Thomæ consistens in hoc, quòd si *intelligere* Angelicum secundum id, quod dicit perfectionis simpliciter, est per se subsistens, erit utique abstractum secundùm rem ab omni susceptivo, & contractivo, atque adeo perfectionis infinitæ: & per consequens erit tantùm unum scilicet *intelligere* divinum: quia solùm istud potest esse sic abstractum.

§. IV. *Fit obuiam obiectionibus contra hanc secundam rationem D. Thomæ factis.*

Ex quibus omnibus patet solutio ad obiectiones adductas contra hanc rationem D. Thomæ. Nam ad primam respondetur, in præsenti sermonem fieri de *intelligere* tali, scilicet Angelico, secundùm id quod dicit perfectionis simpliciter, ut explicatum est. Cæterum si hoc *intelligere* secundùm rationem ultimam esset subsistens, tunc esset tantùm unum absolutè, & indistinctum ab *intelligere* divino: quia esset illimitatum, & infinitum, ut probatum est. Licet etiam ex alio capite non esset tantum unum absolutè, sed solummodò unum specificè, & numericè, sicut substantia Angelica, cuius esset: & similiter esset finitum, & limitatum. Nec mirum, quod in illo casu scilicet, si *intelligere* Angelicum esset subsistens, dicta contradictoria darentur, cum ex impossibili quodlibet sequatur. 12. Enodatio primæ obiectionis contra rationem S. Thomæ.

Unde (quoad præsens) idem est loqui de *intelligere* tali, cui secundum id, quod perfectionis habet, convenit esse per se subsistens, ac loqui de *intelligere* puro omnemque perfectionem habente. Quia hoc ipso, quòd daretur tale *intelligere* per se subsistens, non posset non ex hoc capite esse actus purus, omnemque perfectionem ambire.

Ad primam confirmationem concessa maiori, 13

&

Respondetur ad primã confirmationem. & minori, negetur consequentia. Et ratio disparitatis est, quod Gabriel v. g. secundum suam peculiarem rationem habet ex genere suo, & ex natura sua identificari cum substantia. & sic ad hoc ut identificetur cum illa, non est necesse, quod crescat tantum in perfectione, ut abstrahat ab omni contractivo, & susceptivo: ac per consequens neque oportet, quod tollatur omnimoda multiplicatio substantiarum Angelicarum. Cæterum in *intelligere* Angelico res è contrà se habet. Nam cum ex genere suo non petat cum substantia identificari: ad hoc ut talis identificatio ei conveniat, oportebat, quod ita in perfectione cresceret, ut ab omni contractivo, & susceptivo abstraheret, ut explicatum est: ac per consequens quod sit tantum unum.

Adde, quod ratio peculiaris Angeli, constituens illum in suo *esse* quidditativo, non specificatur ab omni vero: & ideò etiam si sit substantia, non debet esse omne verum abstractum ab omni contractivo, & susceptivo. Quod è contrà accidit in *intelligere*, quod à vero universaliter sumpto specificatur. Et ita si esset substantia per se subsistens, diceret totam perfectionem veri, ut *in fine* §. *præcedentis* dicebamus.

Ad secundã confirmat. Ad secundam confirmationem iam patet, nos non loqui de quolibet subsistenti, sed de subsistenti modo dicto abstracto. Anima verò non abstrahit à susceptivo, & sic potest numericè multiplicari.

Adde, quòd ex hoc potiùs doctrina nostra confirmatur. Nam ideò potest multiplicari specificè substantia Angelica, non verò numericè, quia non abstrahit à contractivo (cùm propriè constet genere, & differentia) benè tamen à susceptivo. Et contrà anima nostra potest secundùm numerum multiplicari, quia non abstrahit à susceptivo, seu ab ordine ad illud: nequit tamen secundùm speciem multiplicationem accipere, quia ulteriorem rationem contractiuam formalem excludit. Unde hoc ipso, quòd *intelligere* (de quo loquimur) abstrahat ab omni contractiuo, & susceptiuo, erit tantummodò unum.

14. Enodatio secundæ obiectionis. Ad secundam respondetur, quòd si semel daretur illud *intelligere* subsistens, tunc non ratione alterius, sed formaliter ratione sui conueniret illi, quod subsisteret: tum, quia haberet omnem perfectionem suæ lineæ ratione sui, ac proinde subsistentiam, quæ ad lineam *intelligere* spectat: tum etiam, quia esset actus purus: huic autem ratione sui convenit per se subsistere: tum denique, quia tale *intelligere*, cùm non ab alio, sed à se ipso debeat specificari, haberet in se omne verum, ut dictum est: *intelligere* autem, quod est omne verum, est *intelligere* divinum: ac per consequens *intelligere*, cui ratione sui subsistere competit.

Tertiæ. Ad tertiam respondetur, propositionem illam esse veram in abstractis ab omni susceptivo, & contractivo ratione formæ: & hæc, eo ipso quòd si abstracta subsisterent, non essent nisi unum.

15. Quartæ. Ad quartam respondetur, quòd eo ipso quod *intelligere* Angelicum esset idem cum substantia Angeli, non solùm esset per se subsistens, sed etiam esset suum *esse*. Quia cùm *esse* Angeli sit medium inter eius substantiam, & *intelligere*, non possent hæc duo, scilicet *intelligere*, & substantia identificari sine eo, quod etiam identificarent secum suum *esse*. quia cùm extrema sint idem, medium non differt ab eis, cùm magis distet extremum ab extremo, quàm medium. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma in argumento, *sed contra* huius articuli.

Ultimæ. Ad ultimam respondetur, quod in illo casu (scilicet, si *intelligere* Angeli esset subsistens) simul esset intelligere, & velle: quia cum esset *intelligere* purum: ambiens omnem suæ lineæ perfectionem, oporteret, quod esset radicaliter volitivum per modum actus puri: quia hoc ad lineam intellectionis spectat. Ex quo ulteriùs sequeretur, non posse distingui realiter à sua volitione: quia si realiter distingueretur, iam *intelligere* non esset radix volendi per modum actus puri, sed potiùs per modum potentiæ, & volitio se haberet per modum actus.

DUBIUM II.

Utrùm ratio, qua D. Thomas art. 2. huius q. probat, quòd intelligere *Angeli non est eius* esse, *sit efficax?*

SEmel explicata efficacia utriusque rationis adductæ à D. Thoma *in priori art.* merito ad examinandam efficaciam rationis eiusdem S. Doctoris, qua assertionem articuli secundi probat, statim devenimus.

§. I. *Resolutio dubij.*

DIcendum ergo est, rationem D. Thomæ *art.* 2. *huius q.* adductam, esse efficacem ad suadendum intentum, scilicet, *intelligere* Angeli non esse eius *esse*. Ita communiter Doctores de hoc agentes, præter unum, vel alterum, quos infrà adducemus. Assertio hæc, sicut duæ assertiones dubij præcedentis, non aliter meliùs, quàm ponendo rationem S. Doctoris, suadebitur, quæ quidem potest sub hac forma proponi. Quoniam *esse* Angeli v. g. est in unica, & determinata specie atoma: sed *intelligere* illius (& idem est de qualibet alia actione immanente) non est in unica, & determinata specie, sed est per tot species intellectionis multiplicabilis, quot sunt obiecta, quæ potest intelligere: ergo *esse*, & *intelligere* non possunt esse idem. Patet consequentia. Quia determinatum, & indeterminatum secundùm speciem non potest esse idem. 16. Conclusio.

Confirmatur ratione, quam innuit S. Doctor in hoc eodem articulo. Quia *esse* Angeli est simpliciter finitum & limitatum: *intelligere* vero eiusdem est simpliciter infinitum: quia, quantum est ex se, potest se extendere ad omne verum, ac proinde ad omne ens, ab illoque speciem sumit: ergo *intelligere* Angeli, & eius *esse* debent distingui realiter, quia finitum simpliciter, & simpliciter infinitum non possunt esse idem. Confirmatio

§. II. *Obiectiones contra rationem D. Thomæ, & eius confirmationem.*

17. Prima obiectio contra rationem D. Thomæ. Valent. CÆterùm hæc ratio D. Thomæ aliquibus displicet, & peculiariter eius confirmatio non omnino placet Valentiæ in hac 1 *p. q.* 5. *de Cognitione Angelorum puncto* 4. & ideo in favorem eius potest primo contra præcipuam S. Doctoris rationem obiici, quod substantia Angeli, ut natura, habet esse in unica, & determinata specie; & tamen ipsamet, ut in ordine intellectivo est potentia respectu specierum intelligibilium, non est in specie determinata; sed queit per tot species determinari, quot sunt obiecta, quæ valet intelligere: & nihilominus prædicta substantia habet identificare has duas rationes: ergo etiam si *esse* Angeli sit in specie determinata, secus vero *intelligere* Angeli, poterunt esse idem.

Secundo

18. Secundo. Secundo, quod licèt ex ratione D. Thomæ habeatur, non posse aliquid unum & idem secundùm eamdem rationem esse determinatum, & indeterminatum, nihil tamen obest, quod secundùm diversas rationes virtualiter distinctas possit hoc habere. In præsenti autem, si *intelligere* Angeli esset suum *esse*, competeret ei esse determinatum per ordinem ad essentiam, quam terminaret & indeterminatum respectu obiectorum, ad quæ terminatur, ac proinde secundum diversas virtualiter rationes.

Confirmatur. Confirmatur. Quia adhuc non requiritur distinctio virtualis inter duo ad hoc, ut detur ibi aliquid quod sit determinatæ speciei, & aliquid habens indeterminationem ad plures specificationes, sed sufficiet distinctio ex parte nostri modi concipiendi, seu distinctio secundum explicitum, & implicitum ut patet in ente & bono. Quoniam aliquod ens v. g. actus charitatis, ut ens, est unius quasi speciei, & tamen, ut bonus, est indeterminatus secundum diversas species boni, honesti, utilis, & delectabilis.

19. Tertia obiectio. Tertio. Quia etsi id, quod est determinatæ, & indeterminatæ speciei, non possit esse idem, quando non correspondet uni & eidem causæ; secus quando ei correspondet, ut in præsenti contingit. Et ratio huius discriminis est. Quod in his, quæ correspondent eidem causæ, sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma, per quam Angelus est potentia ad *esse*, & habet vim ad causandum quodammodo illud, est eademmet, quæ est potentia radicalis ad omne *intelligere*, & habet causare illum. Ergo *esse* Angelicum, & omne *intelligere* illius erit omnino idem.

Solutio. Nec refert, si occurras ex D. Thoma *in hac q. art. 2. ad 2.* ubi sic habet. *Dicendum, quòd ipsa essentia Angeli est ratio totius sui esse; non autem est ratio totius sui intelligere: quia non omnia intelligere potest per suam essentiam. Et ideò secundùm propriam rationem, in quantum est talis essentia, comparatur ad ipsum esse Angeli, Sed ad eius intelligere comparatur secundùm rationem universalioris obiecti, scilicet veri vel entis. Et sic patet, quòd licèt sit eadem forma non tamen secundùm eamdem rationem est principium essendi, & intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quòd in Angelo sit idem esse, & intelligere.*

Impugnatio adversariorum. Non itaque hoc refert. Nam in contrarium est, quod licet ex hac solutione habeatur *esse* Angeli non identificari cum omni suo *intelligere*; non tamen habetur, non identificari cum intellectione, qua se ipsum intelligit. Quoniam essentia Angeli, sicut est forma naturalis, per quam ipse est, sic etiam est forma intelligibilis, per quam se ipsum intelligit. Et sic secundum propriam rationem comparabitur ad *esse*, & ad hoc *intelligere*.

Confirmatur & elucidatur. Confirmatur, & explicatur, Quia essentia Angeli, ut natura est, non distinguitur à se ipsa, ut species intelligibilis est: ergo neque eius *esse*, ad quod per se primo ordinatur essentia eius, ut natura, debet distingui, saltem ab *intelligere*, ad quod per se primo respicit, ut species intelligibilis est, scilicet ab *intelligere*, quod se ipsum intelligit. Probatur consequentia. Quia si hi duo actus distinguerentur realiter, non possent non similem distinctionem in substantiam Angeli, ut natura & ut species intelligibilis est, refundere. Sicut propter eamdem rationem, quia in igne *esse*, & *calefacere* sunt actus realiter distincti, etiam substantia ignis, & eius potentia calefactiva, quæ per se primo dictos actus respiciunt, debent realiter distingui.

20. Vltimo contra confirmationem obiici potest, quod *intelligere* Angelicum etiam est simpliciter

C finitum, sicut *esse* eiusdem Angeli: quia etsi extendatur ad omne verum, non tamen infinito, sed finito modo: & ita ad summum erit secundùm quid infinitum. Sic autem *esse* Angelicum habet infinitatem quia non limitatur, & dividitur per materiam, sed habet totam suæ speciei plenitudinem, & perfectionem, quod est habere quodammodo, & secundùm quid infinitatem.

Nec obest, si occurras, quòd etsi *intelligere* Angelicum sit finitum intrinsecè, est tamen infinitum simpliciter ex parte obiecti: quia eius obiectum est omne ens, sicut *sentire* est infinitum secundùm

D quid ex parte obiecti, quia eius obiectum dicit aliquid infinitum secundùm quid, id est, in aliquo certo genere, scilicet in genere obiecti sensibilis.

Nam contra hoc est, quòd hoc etiam modo benè posset *esse* Angelicum identificatum cum *intelligere* esse quid simpliciter infinitum ex parte obiecti & extrinsecè, ac finitum & determinatum intrinsecè: sicut intellectio, & cognitio sensitiva sunt quid finitum intrinsecè, licèt habeant infinitatem secundùm quid ex parte obiecti, & extrinsecam. Maximè, quia etiam esse Angelicum, ut requiritur ad intelligendum, habet quodammodo respicere omne verum, sicut deservit ad omnem intellectionem

E cuiuslibet veri: & ita etiam ex hac parte habebit infinitatem obiectivam, & extrinsecam.

§. III. Enodatio obiectionum contra rationem S. Doctoris.

Hæc tamen vim rationis D. Thomæ non infringunt. Unde ad primum respondetur 21. Responsio primæ obiectionis.

F quòd substantia Angeli est in unica, & determinata specie atoma, & essentiali. Per determinationem, autem quam ab speciebus intelligibilibus recipit, non constituitur in aliqua specie essentiali, sed solùm accidentali. Unde nullum est inconveniens, quòd sit determinabilis respectu illarum: quia ex hoc solùm sequitur, quòd in sua essentia sit determinata, & respectu accidentium indeterminata. At verò *intelligere* Angelicum, secundùm quòd exprimit actum adæquatum intellectus Angelici, non est in specie atoma, sed subalterna: unde differentiæ, per quas est determinabile, constituunt illud in spe-

G cie essentiali, suntque differentiæ essentiales. Et ideò, si semel *intelligere* Angeli non distingueretur ab *esse* eiusdem Angeli, oporteret, quòd tale *esse* valeret contrahi, & determinari per differentias specificas & essentiales, sicut & ipsum *intelligere* est tali modo determinabile. Constat autem, quod esse Angelicum, cùm sit in unica, atoma, & determinata specie, nequit contrahi & determinari per ulteriores differentias essentiales: ac proinde non poterit cum suo *intelligere* identificari.

Ad secundum respondetur, quod cùm essentia

H specifica, & atoma rei sit tantum unica, secundùm unicam etiam rationem debet in sua specie essentiali determinari. Unde, si secundùm unam rationem est determinata specificè, atomè, & essentialiter, nequit secundùm alias rationes per ulteriores differentias essentiales (sed ad summum accidentales) determinari. In præsenti autem, si *esse* identificaretur cum *intelligere*, esset determinatum in sua specie, ut dictum est, & non esset determinatum, quia esset ulterius contrahibile per plures differentias essentiales, scilicet per differentias omnes intellectionum. 22. Prior enodatio secundæ.

Secundò respondetur, quòd ex ratione D. Thomæ ex vi formæ solùm probatur distinctio formalis realis ante intellectus operationem: quia sine 23. Alia eiusdē solutio.

sine tali distinctione non potest aliquid, etiam secundùm diversas rationes, esse determinatum, & indeterminatum secundùm speciem. Cæterùm in præsenti ex aliis capitibus probatur distinctio entitativa. Quia illa tantùm petunt distingui distinctione formali, non verò entitativa, quorum alterum, vel utrumque est adeò debilis realitati, ut solùm afferat formalitatem aliquam; non verò entitatem per modum rei: ut patet in actione, & passione respectu motus, & etiam in motu respectu termini, à quo solùm realiter formaliter, seu modali distinctione distinguitur: quia motus ob suá imperfectionem non pertingit ad hoc, ut sit ens per modum rei, & entitatis, sed solùm ad hoc, quòd sit formalitas quædam sive modus ipsius termini, ut docent N. Complutenses *in lib. Physicorum disput. 16. n. 51.* At verò *intelligere*, aut *esse* Angelicum non dicuntur realitates ita debiles, sed afferentes satis perfectionis: *esse* quidem intra lineam substantiæ, ut patet; *intelligere* verò intra lineam accidentis. Quia cùm sit operatio immanens ad prædicamentum qualitatis spectans, non dicit modum sui termini, neque est propter illum, ut contingit in actione transeunte, sed potiùs è contrà, terminus est propter operationem, seu propter *intelligere*, & ut ipsi deserviat: & ita quando illo indiguerit, ut illi deserviat, tunc producit prædictum terminum, secùs quando non habet hanc indigentiam. Et ita visio beata, cui non est necessarium, ut deserviat aliquod verbum creatum, non producit illud: & ideò ob hanc perfectionem *intelligere* habet, quòd sit non solùm formalitas quædam, sed etiam ens per modum rei: ac proinde debet distingui ab *esse*, non solùm distinctione formali, sed etiam entitativa.

N. Compl.

Enucleatur hæc solutio.

Adde primò, quòd dum aliqua solùm formaliter distinguuntur, tunc quod est causa efficiens unius, debet esse etiam causa efficiens alterius, at quoad præsens substantia Angeli simul cum sua potentia, & obiecto est causa efficiens intellectionis Angelicæ, non verò *esse* Angelici: ergo *esse*, & *intelligere*, non solùm formaliter, sed entitativè distinguuntur.

Illustratur amplius.

Adde secundò. Tum, quòd *esse* Angeli est dumtaxat naturale; *intelligere* verò potest esse supernaturale secundùm substantiam, ut patet in actu fidei, & visionis beatificæ. Tum etiam, quòd *esse* Angeli quoad totam suam entitatem est à solo Deo, nec potest ei aliqua deformitas nec physica, nec moralis coniungi: at intellectio non est à solo Deo, & potest deformitatem aliquam physicam, & etiam moralem admittere, ut patet in actu infidelitatis, qui formaliter est malus in ordine morali, sicut & actus erroris in ordine physico. Hoc autem satis videtur indicare maiorem distinctionem inter utrumque, quàm formalem.

Occurritur confirmationi.

Ad confirmationem respondetur, quòd ratio D. Thomæ procedit de illis, quæ sunt determinata, & indeterminata respectu differentiarum realium, nō solùm ex parte modi concipiendi, sed etiam ex parte rei conceptæ determinantium & contrahentium rationem superiorem: talia enim non possunt non aliqua distinctione reali (formali saltem) distingui. Unde, quia bonum, vel non est determinabile per differentias reales, id est, addentes aliquam rationem realem, sed solùm relationem rationis, ut vult Caietanus in præsenti; vel si prædictæ differentiæ, aut quasi differentiæ sunt reales, solùm sunt determinativæ ex parte modi concipiendi, non verò ex parte rei conceptæ: ideò non est necesse, quod bonum quod respectu talium differentiarum est modo dicto indeterminatum, distinguatur aliqua distinctione formali, & ex natura rei ab ente, quod, prout est ens, dicit determinationem.

Caietan.

C Ad tertium respondetur, optimam esse solutionem D. Thomæ ibi assignatam. Ad replicam negatur antecedens. Et ad probationem in illa contentam respondetur, quòd etiam respectu intellectionis, qua Angelus seipsum intelligit, non est essentia ejus secundùm eamdem rationem principium essendi, & intelligendi. Nam essentia Angeli, secundùm propriam rationem est ratio adæquata totius sui *esse* existentiæ: at verò eadem essentia secundùm propriam rationem non est ratio adæquata intellectionis, qua Angelus se ipsum intelligit, sed insuper ad hanc intellectionem requiritur intellectus. D Cùm autem essentia simul cum intellectu non sit idem secum, & sine intellectu sumpta: ideo non sequitur, quod propter identitatem causæ debeant esse idem *esse*, & *intelligere*.

Tertiæ obiectioni fit satis. 14.

Ad confirmationem concesso antecedenti, negatur consequentia. Ad cuius probationem negatur antecedens. Nec instantia ibi allata aliquid probat. Quia ratio, propter quam substantia ignis, & eius potentia calefactiva distinguuntur realiter, nōn est, quia utcumque respiciunt per se primo actus realiter distinctos: sed quia in eodem ordine entitativo hoc illis competit. Cæterùm essentia Angeli ut natura, & ut species intelligibilis est, non habet in eodem ordine respicere per se primò & *esse*, & *intelligere*, sed in ordine entitativo respicit per se primò *esse*, secundario vero operationem: in ordine autem intelligibili è contra res se habent: nam *intelligere* primario respicitur ab eo, *esse* vero secundario: & ideo *esse*, & *intelligere*, etsi realiter distinguantur, similem tamen distinctionem in substantiam Angeli, ut natura, & ut species est, non refundunt.

Solvitur confirmatio

E

Ratio autem, & elucidatio huius desumitur ex his, quæ *in 1. tomo tractatu 2. disput. 2. num. 105.* diximus. Quia licèt essentia Angeli, ut species intelligibilis, habeat in ordine intelligibili respicere per se primo operationem, attamen hoc non habet, nisi ut fundata & identificata cum *esse* entitativo & naturali: quia proprium est *esse* intelligibilis, saltem creati, fundari & identificari cum aliquo *esse* naturali & entitativo. Ex quo provenit, quod in essentia Angeli, ut species est, & in qualibet alia specie intelligibili ex diverso capite oritur distinctio realis, & entitativa, ac ratio eius formalis: quoniam hæc desumitur ex operatione intelligibili, ad quam per se primo per modum determinationis potentiæ activæ in ordine intelligibili respicit, at vero distinctio realis, & entitativa sumitur ex *esse* entitativo & naturali, in quo fundatur. Unde essentia Angeli, ut est species, nequit realiter, & entitativè distingui à se ipsa, ut habet *esse* entitativum & naturale, benè tamen à qualibet alia. Cæterùm quando in eodem ordine, nempe entitativo, actus realiter distincti per se primo respiciuntur, tunc potentiæ, quæ illos respiciunt, ex eodem capite distinctionem realem, & suam formalem rationem sibi vindicant: ac proinde, si actus realiter distinguuntur, etiam potentiæ, illos per se primo respicientes, debent eadem distinctione reali gaudere.

F

Fulcitur ratione.

G

H

Ad ultimum benè respondetur ibi. Et ad replicam, respondetur, quod *esse* Angeli nequit habere infinitatem simpliciter extrinsecè: quia talis infinitas provenit ab obiecto specificativo, scilicet à vero includente ens, inquantum ens: *esse* autem non specificatur à prædicto obiecto, sed à substantia, & natura, cuius est prædictum *esse*. Per quod patet ad ultimam probationem. Quia etiamsi *esse* Angelicum deserviat ad cognitionem totius veri: cùm non habeat hoc per modum potentiæ proximæ, aut operationis ab illa elicitæ, sed per modum conditionis ad operandum, non potest habere pro obiecto specificativo

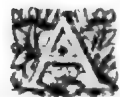
15. Vindicatur solutio tradita ultimæ obiectioni.

cificatiuo omne verum, ac proinde nec adhuc extrinsecè infinitatem simpliciter. Sicut nec etiam substantia Angeli, quæ per modum radicis concurrit, non habet prædictam infinitatem: quia sicut non respicit per se primo ipsum *operari* circa ens in tota sua latitudine, seu quia non respicit per se primo ipsum *intelligere* omne ens: ita non specificatur ab ente siue à vero in tota sua latitudine, sed est omnino absoluta in sua specificatione.

Adde, quod si *intelligere*, & *esse* identificarentur, non possent non habere infinitatem simpliciter intrinsecè. Quia (vt dubio præcedenti dictum est) eo ipso quòd *intelligere* esset *intelligere* substātiale, tunc non ab extrinseco, sed à se ipso specificaretur: ac proinde in se deberet habere omnem rationem veri: quæ ratio dicit infinitatem simpliciter: quia quod est omne uerum, est omne ens sine aliqua limitatione aut contractione.

ARTICVLVS III.

Vtrum potentia intellectiva Angeli sit eius essentia?

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod virtus vel potentia intellectiva in Angelo non sit aliud quàm sua essentia. Mens enim, & intellectus nominant potentiam intellectivam Sed Dionysius * in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos Angelos intellectus, & mentes. Ergo Angelus est sua potentia intellectiva.

Inf. q. 77. a. 1. co. & q. 79. art. 1.

* Cap. 7. & 9. d. diuin. &. c. 11. cælest. Hier.

¶ 2. Prætereà. Si potentia intellectiva in Angelo est aliquid præter eius essentiam, oportet, quod sit accidens: hoc enim dicimus esse accidens alicuius quod est præter eius essentiam. Sed forma simplex subiectum esse non potest, vt Boëtius dicit *in lib. de Trinitate.* * Ergo Angelus non esset forma simplex: quod est contra præmissa.*

*Ante medi lib. de trin. Q. 50. art. 1. & 2.

¶ 3. Præterea. Augustinus dicit 12. *Confessionum*, † quod Deus fecit Angelicam naturam prope se; materiam autem primam prope nihil. Ex quo videtur, quòd Angelus sit simplicior, quàm materia prima, vtpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis Angelus est sua potentia intellectiva.

Lib. 12. confess. c. 7. in fin tom. 1.

Sed contra est, quod Dionysius dicit 2. *cap.* * *Angelicæ hierarchiæ*, quod Angeli dividuntur in substantiam, virtutem, & operationem. Ergo aliud est in eis substantia, & aliud virtus, & aliud operatio.

*Cap. 11. circa med. illius.

Respondeo dicendum, quod nec in Angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potentia operativa est idem, quod sua essentia. Quod sic patet. Cùm enim po-

C tentia dicatur ad actum, oportet, quod secundum diversitatem actuum, sit diversitas potentiarum. Propter quod dicitur, quod proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato, essentia differt à suo esse, & comparatur ad ipsum, sicut potentia ad actum, vt ex supradictis patet. * Actus autem, ad quem comparatur potentia operativa est operatio. In Angelo autem non est idem intelligere, & esse; nec aliqua alia opera-

* Ar. 1. & 2. præced. & q. 3. art. 4.

D tio, aut in ipso, aut in quocunque alio creato. Unde essentia Angeli non est eius potentia intellectiva, nec alicuius creati essentia est eius operativa potentia.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus dicitur intellectus, & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiva

E Ad secundum dicendum, quod forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectum comparatur ad accidens, vt potentia ad actum, & huiusmodi est solus Deus: & de tali forma loquitur ibi Boëtius. Forma autem simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum vt potentia ad actum potest esse subiectum accidentis; & præcipuè eius quod consequitur speciem. Huiusmodi autem accidens per-

F tinet ad formam. Accidens vero, quod est individui, non consequens totam speciem, consequitur materiam, quæ est indiuiduationis principium. Et talis forma simplex est Angelus.

Ad tertium dicendum, quod potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale, &

G non potentia operativa, sed ad esse accidentale Vnde non est simile.

Conclusio est negatiua.

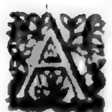
Animaduersio circa hunc articulum.

PLura possent circa ea, quæ in hoc articulo continentur, dubia excitare. Primum, an substantia sit immediatè operatiua? Secundum. an ad hoc, quod accidens attingat immediatè productionem substantiæ, debeat substantia præstare aliquem im-

H mediarum influxum, quo confortet concursum accidentis? Tertium, an passiones, aliqua actione media inter ipsas, & essentiam, & distincta ab actione generantis, efficienter ab ipsa essentia procedant? Quartum, an generatio substantialis, & alteratio realiter tanquam duæ actiones distinguantur? & tandem plura alia possent in hoc articulo disputari. Cæterùm quia de his in lib. Physicorum latè disputant N. Compl. nam de tribus prioribus agunt *in 2. lib Physic. disp. 16 q. 4. 6. & 7. & d. 4. in q 6. citata* §. 4 ideò, ne actum agamus, ab illis omnibus supersedendum duximus.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm in Angelo sit intellectus agens, & possibilis?

1. con. c. 96 ratione 6

AD Quartum sic proceditur. Videtur, quod in Angelo sit intellectus agens, & possibilis. Dicit enim Philosophus *in 3. de Anima* * quod sicut in omni natura est aliquid, quo est omnia facere, ita etiam in anima. Sed Angelus est natura quædam. Ergo in eo est intellectus agens, & possibilis.

Lib. 3. de anima tex. 17. tom. 2.

¶ 2 Præterea. Recipere est proprium intellectus possibilis: illuminare autem est proprium intellectus agentis, vt patet *in 3. de anima.* * Sed Angelus recipit illuminationem à superiori, & illuminat inferiorem. Ergo in eo est intellectus agens, & possibilis.

Lib. 3 de anima t x. 4. 3. tom 2.

Sed contra est quod in nobis intellectus agens, & possibilis est per comparationem ad phantasmata: quæ quidem comparantur ad intellectum possibilem, vt colores ad visum; ad intellectum autem agentem, vt colores ad lumen, vt patet *ex 3 de anima* * Sed hoc non est in Angelo. Ergo in Angelo non est intellectus agens, & possibilis.

*Lib 3. de anima tex. 18. tom. 2.

Respondeo dicendum, quod necessitas ponendi intellectum possibilem in nobis fuit propter hoc, quod nos invenimur quandoque intelligentes in potentia, non in actu. Vnde oportet esse quandam virtutem, quæ sit in potentia ad intelligibilia, ante ipsum intelligere; sed reducitur in actum eorum, cum fit sciens, & vlterius cum fit considerans: & hæc virtus vocatur intellectus possibilis. Necessitas autem ponendi intellectum agentem fuit, quia naturæ rerum materialium, quas nos intelligimus non subsistunt extra animam immateriales, & intelligibiles in actu; sed sunt solùm intelligibiles in potentia extra animam existentes: & ideo oportuit esse aliquam virtutem, quæ faceret illas naturas intelligibiles actu: & hæc virtus dicitur intellectus agens in nobis. Vtraque autem necessitas deest in Angelis: quia neque sunt quandoque intelligentes in potentia tantum respectu eorum, quæ naturaliter intelligunt: neque intelligibilia in potentia, sed in actu: intelligunt enim primò, & principaliter res immateriales, vt infra patebit. * Et ideo non potest in cis esse intellectus agens, & possibilis, nisi æquivocè.

Q. seq. a. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus intelligit ista duo esse in omni natura in qua contingit esse generari, vel fieri, vt ipsa verba demonstrant. In Angelo autem non generatur scientia, sed naturaliter adest. Vnde non oportet ponere in eis agens, & possibile.

Ad secundum dicendum, quod intellectus agentis est illuminare; non quidem alium intelligentem, sed intelligibilia in potentia, inquantum per abstractionem facit ea intelligibilia in actu. Ad intellectum autem possibilem pertinet esse in potentia respectu naturalium cognoscibilium, & quandoque fieri actu. Vnde, quòd Angelus illuminat Angelum, non pertinet ad rationem intellectus agentis: neque ad rationem intellectus possibilis pertinet, quod illuminatur de supernaturalibus mysteriis ad quæ cognoscenda quandoque est in potentia. Si quis autem velit hæc vocare intellectum agentem & possibilem, æquivoce dicet, nec de nominibus est curandum.

Conclusio est negativa.

Annotatio circa conclusionem huius articuli.

CIrca huius articuli conclusionem animaduertendum est, rationem illius à S. Doctore adductam inniti in eo, quod propter duo ponitur in nobis intellectus agens. Primò quidem, quia nos inuenimur quandoque in potentia intelligentes, & non in actu, id est, habentes quandoque, quicquid ex parte actus primi requiritur ad intelligendum, & quandoque id non habentes: ac proinde quia sumus in potentia ad species intelligibiles, quæ ad constituendum nos in actu primo desiderantur, ita vt reperiamur indifferentes ad hoc, vt simus actuati per illas, & ad hoc, vt simus præcisè in potentia ad easdem: & propterea intellectus noster, dum primò producitur, est quasi tabula rasa, in qua nihil est depictum. Secundo vero datur in nobis intellectus agens: quia res, quæ sunt extra animam, non sunt intelligibiles in actu, sed in potentia: & ideò oportet, dari aliquam virtutem in anima, quæ ex intelligibilibus in potentia reddat illas intelligibiles in actu. At vtraque necessitas deest in Angelis. Prima quidem. Quia ratione suæ perfectionis debent semper esse in actu primo in ordine ad intelligendum suum subiectum proportionatum, ex eo quod sunt in tertio gradu immaterialitatis à D. Thoma *art. 2. q. 11. huius 1. p.* recensito, qui hoc petit. Secunda vero. Quoniam intelligunt primo & principaliter res immateriales, quæ sunt intelligibiles in actu, & solùm minùs principaliter ad res materiales extenduntur. Unde ad rationē intellectus agentis oportet, vt correspondeat potētia passiua intellectualis, quæ sit indifferens ad habendas species intelligibiles, & ad carendum eis. Nam si hanc indifferentiam non habet, sed ei debentur in primo instanti, non remanet necessitas ponendi in eo

eo supposito intellectum agentem. Quoniam ad Deum spectabit producere, & infundere prædictas species quippe debitas in instanti creationis. Per quæ omnia argumenta quæ Scotus contra rationem D.Thomæ affert, facile solvuntur: & ideo necesse non est illa proponere; & sigillatim dissolvere.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in Angelis sit sola intellectiva cognitio?

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit sola intellectiva cognitio. Dicit enim Augustinus † 8. *de Civitate Dei*, quod in Angelis est vita, quæ intelligit, & sentit. Ergo in eis est potentia sensitiva.

1.q.79.ar 1. 3.Et mal. q. 16.a.1.14.

* Lib.8.c.6 paulo à princip.tom.5.

¶ 2. Præterea. Isidorus dicit, quod Angeli multa noverunt per experientiam. Experientia autem fit ex multis memoriis, vt dicitur *in* 1. *Metaphys.* Ergo in eis est etiam memorativa potentia.

Isidor.lib.1. de summo bono.c.12. à medio.

* L.1. Met. non remotè à prin.lib. tom.3.

¶ 3. Præterea. Dionysius † dicit 4. *capit. de divinis nominibus*, quòd in Dæmonibus est phantasia proterva. Phantasia autem ad vim imaginativam pertinet. Ergo in Dæmonibus est vis imaginativa. Et eadem ratione in Angelis, quia sunt eiusdem naturæ.

* Parte 4. parum à medio.

Sed contra est, quod Gregorius * dicit in homilia de Ascensione, quod homo sentit cum pecoribus, & intelligit cum Angelis.

* Hom. 29. in Evang. non longè à princip illius.

Respondeo dicendum, quod in anima nostra sunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur: & huiusmodi vires sunt actus quarundam partium corporis, sicut est visus in oculo, & auditus in aure. Quædam verò vires animæ nostræ sunt, quarum operationes per organa corporea non exercentur, vt intellectus, & voluntas: & huiusmodi non sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter vnita vt ex supra dictis patet. Unde de viribus animæ non possunt eis competere, nisi intellectus, & voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit 12. *Metaphysic.* quod

Q.51.ar.1.

C substantiæ separatæ dividuntur in intellectum, & voluntatem. Et hoc convenit ordini vniversi, vt suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiva, & non secundum partem, vt anima nostra. Et propter hoc etiam Angeli vocantur intellectus, & mentes, vt supra dictum † est.

* Art 3. huius q.ad 1. arg.

Ad ea verò, quæ in contrarium obiiciuntur, potest dupliciter responderi. D Vno modo, quod authoritates illæ loquuntur secundum opinionem illorum, qui posuerunt Angelos, & Dæmones habere corpora naturaliter sibi vnita: qua opinione frequenter Augustinus * in libris suis vtitur; licet eam asserere non intendat. Vnde dicit * *de Civitate Dei*, quod super hac inquisitione non est multum laborandum. Alio modo potest dici, E quod authoritates illæ, & consimiles sunt intelligendæ per quandam similitudinem: quia cum sensus certam apprehensionem habeat de proprio sensibili est in vsu loquentium, vt etiam secundum certam apprehensionem intellectus aliquid sentire dicatur: vnde etiam sententia nominatur. Experientia verò Angelis attribui potest per similitudinem cognitorum, & non per similitudinem virtutis cognoscitivæ. Est enim in nobis experientia, dum singularia per sensum F cognoscimus. Angeli autem singularia cognoscunt, vt infra patebit, * sed non per sensum. Sed tamen memoria in Angelis potest poni, secundum quod ab Augustino * ponitur in mente; licet non possit eis competere, secundum quod ponitur pars animæ sensitivæ. Similiter dicendum, quod phantasia proterva attribuitur Dæmonibus, ex eo quod habent falsam practicam existimationem de vero bono. G Deceptio autem in nobis propriè fit secundum phantasiam, per quam interdum similitudinibus rerum inhæremus, sicut rebus ipsis, vt patet in dormientibus, & amentibus.

* Aug l.2. super gen.c. 17 ad fin. & l 3.c.10.

* Lib.21. de Ciuit. Dei c.10.paulo post princ. tom.5.

* Q.57.a.2.

* Lib.10.de Trinit.c.11. tom.3.

Conclusio est affirmativa.

CIrca conclusionem plura dicunt N.Complutenses *in lib.de Anima*, & nos aliqua etiam in priori parte huius secundi tomi *disp.*1. *n.*8. & in hoc tractatu *disp.*4. *à n.*1. asseruimus. Et ideo circa illam nihil peculiare occurrit dicendum.

N.Compl.

QVÆSTIO LV. DE MEDIO cognitionis Angelicæ, in tres Articulos divisa.

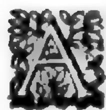
PROOEMIVM.

CONSEQVENTER quæritur de medio cognitionis Angelicæ. Et circa hoc quæruntur tria. Primò, vtrum Angeli cognoſcant omnia per ſuam ſubſtantiam. Secundò, ſi per ſpecies, vtrùm per ſpecies connaturales, vel per ſpecies à rebus acceptas. Tertiò, vtrùm Angeli ſuperiores cognoſcant per ſpecies magis univerſales, quam inferiores.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angeli cognoſcant omnia per ſuam ſubſtantiam?

* 2. d 12. a. 3 5. Et 3. di 14. ar. 1. q. 2. cor & 1.

D primum ſic proceditur. Videtur, quod Angeli cognoſcant omnia per ſuam ſubſtantiam. Dicit enim Dionyſius † 7. *capite de divinis nominibus*, quòd Angeli ſciunt ea, quæ ſunt in terra, ſecundùm propriam naturam mentis. Sed natura Angeli eſt ejus eſſentia. Ergo Angelus per ſuam eſſentiam res cognoſcit.

* Cap. 7. à medio.

¶ 2. Præthereà. Secundum Philoſophum *in* † 12. *Metaph.* & *in* 3. *de Anima*, in his quæ ſunt ſine materia, idem eſt intellectus, & quod intelligitur. Id autem, quòd intelligitur, eſt idem intelligenti, ratione eius quo intelligitur. Ergo in bis, quæ ſunt ſine materia, ſicut ſunt Angeli, id, quo intelligitur, eſt ipſa ſubſtantia intelligentis.

* Lib. 12. Metaph. tex 15. tom. 1.

¶ 3. Præthereà. Omne, quod eſt in altero, eſt in eo per modum eius, in quo eſt. Sed Angelus habet naturam intellectualem. Ergo quidquid eſt in ipſo, eſt in eo per modum intelligibilem. Sed omnia ſunt in eo: quia inferiora in entibus ſunt in ſuperioribus eſſentialiter; ſuperiora verò ſunt in inferioribus participativè: & ideò dicit Dionyſius † 4. *capite de Diuinis nominibus*, quod Deus tota in totis congregat, id eſt, omnia in omnibus. Ergo Angelus omnia in ſua ſubſtantia cognoſcit.

* Cap 4. p'. parum ante medium.

Sed contra eſt quod Dionyſius * dicit *in eodem capite*, quod Angeli illuminan- C tur rationibus rerum. Ergo cognoſcunt per rationes rerum, & non per propriam ſubſtantiam.

* Cap 4. non remote à princ.

Reſpondeo dicendum, quod illud, quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, ut forma eius: quia forma eſt, quo agens agit. Oportet autem ad hoc, quod potentia perfectè compleatur per formam, quod D omnia contineantur ſub forma, ad quæ potentia ſe extendit. Et inde * eſt, quod in rebus corruptibilibus forma non perfectè complet potentiam materiæ: quia potentia materiæ ad plura ſe extendit, quàm ſit continentia formæ huius, vel illius. Potentia autem intellectiva Angeli ſe extendit ad intelligendum omnia. quia obiectum intel- E lectus eſt ens, vel verum commune. Ipſa autem eſſentia Angeli non comprehendit in ſe omnia, cum ſit eſſentia determinata ad genus, & ad ſpeciem. Hoc autem proprium eſt eſſentiæ divinæ quæ infinita eſt, ut in ſe ſimpliciter omnia comprehendat perfectè. Et ideo ſolus Deus cognoſcit omnia per ſuam eſſentiam: Angelus autem per ſuam F eſſentiam non poteſt omnia cognoſcere; ſed oportet, intellectum eius aliquibus ſpeciebus perfici ad res cognoſcendas.

Ad primum ergo dicendum, quod cùm dicitur, Angelum ſecundum ſuam naturam res cognoſcere, ly ſecundum non determinat medium cognitionis, quod eſt ſimilitudo cogniti; ſed virtutem cognoſcitivam, quæ convenit Angelo ſecundum ſuam naturam.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut

ſenſus

ſenſus in actu eſt ſenſibile in actu, ut dicitur in 2. de Anima; non ita, quod ipſa vis ſenſitiva ſit ipſa ſimilitudo ſenſibilis, quæ eſt in ſenſu; ſed quia ex utroque fit vnum, ſicut ex actu, & potentia: ita & intellectus in actu dicitur eſſe intellectum in actu; non quod ſubſtantia intellectus ſit ipſa ſimilitudo, per quam intelligit: ſed quia illa ſimilitudo eſt forma eius. Idem eſt autem, quod dicitur: In his, quæ ſunt ſine materia, idem eſt intellectus, & quod intelligitur, ac ſi diceretur, quod intellectus in actu eſt intellectum in actu: ex hoc enim aliquid eſt intellectum in actu, quod eſt immateriale.

Ad tertium dicendum, quod ea, quæ ſunt infrà Angelum, & ea, quæ ſunt ſuprà ipſum, ſunt quodammodo in ſubſtantia eius: & non quidem perfectè, neque ſecundum propriam rationem, cum Angeli eſſentia finita exiſtens, ſecundum propriam rationem ab aliis diſtinguatur; ſed ſecundum quandam rationem communem. In eſſentia autem Dei ſunt omnia perfectè, & ſecundum propriam rationem, ſicut in prima, & univerſali virtute operativa à qua procedit, quicquid eſt in quacunque re proprium, vel commune. Et ideo Deus per eſſentiam ſuam habet propriam cognitionem de rebus omnibus; non autem Angelus, ſed ſolam communem.

Prima Concluſio.

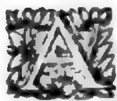
Solus Deus cognoſcit omnia per ſuam eſſentiam: Angelus autem non poteſt omnia per ſuam eſſentiam cognoſcere: ſed oportet, intellectum eius aliquibus ſpeciebus perfici ad res cognoſcendas.

Secunda Concluſio ad tertium.

Deus per eſſentiam ſuam habet propriam cognitionem de rebus omnibus Angelus autem ſolam communem.

ARTICVLVS II.

Vtrum Angeli intelligant per ſpecies, à rebus acceptas?

D ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Angeli intelligant per ſpecies à rebus acceptas. Omne enim, quod intelligitur per aliquam ſui ſimilitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicuius in altero exiſtens, aut eſt ibi per modum exemplaris, ita quod illa ſimilitudo ſit cauſa rei; aut eſt ibi per modum imaginis, ita quod ſit cauſata à re.

Infra q.89.a.1.2.& 3. Et 2 d 3.q.3.a.1.& v q.8.a.9.& 2. cont. c.93. fin. & 94 & opuſc. 3 c.124.

C Oportet igitur, quod omnis ſcientia intelligentis; vel ſit cauſa rei intellectæ vel cauſata à re. Sed ſcientia Angeli non eſt cauſa rerum exiſtentium in natura, ſed ſola divina ſcientia. Ergo oportet, quod omnes ſpecies, per quas intelligit intellectus Angelicus, ſint à rebus acceptæ.

¶ 2. Prætereà. Lumen Angelicum eſt fortius, quàm lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abſtrahit ſpecies intelligibiles à phantaſmatibus. Ergo lumen intellectus Angelici poteſt abſtrahere ſpecies etiam ab ipſis rebus ſenſibilibus. Et ita nihil prohibet dicere, quod Angelus intelligat per ſpecies à rebus acceptas. D

¶ 3. Præterea. Species quæ ſunt in intellectu, indifferenter ſe habent ad præſens, & diſtans niſi quatenus à rebus ſenſibilibus accipiuntur. Si ergo Angelus non intelligit per ſpecies à rebus acceptas, eius cognitio indifferenter ſe haberet ad propinqua, & diſtantia: & ita fruſtrà ſecundum locum moveretur. E

Sed contra eſt, quod Dionyſius dicit * *7 capit. de Divinis nominibus*, quod Angeli non congregant divinam cognitionem à rebus diviſibilibus, aut à ſenſibilibus. F

C.7. inter princ. & medium.

Reſpondeo dicendum, quod ſpecies per quas Angeli intelligunt, non ſunt à rebus acceptæ, ſed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere diſtinctionem ſpiritualium ſubſtantiarum, & ordinem, ſicut eſt diſtinctio, & ordo corporalium. Suprema autem corpora habent potentiam in ſui natura totaliter perfectam per formam. G In corporibus autem inferioribus potentia materiæ non totaliter perficitur per formam; ſed accipit nunc vnam, nunc aliam formam ab aliquo agente. Similiter & inferiores ſubſtantiæ intellectivæ, ſcilicet animæ humanæ, habent potentiam intellectivam, non completam naturaliter; ſed completur in eis ſucceſſivè per hoc H quod accipiunt ſpecies intelligibiles à rebus. Potentia verò intellectiva in ſubſtantiis ſpiritualibus, id eſt in Angelis, naturaliter completa eſt per ſpecies intelligibiles connaturales, in quantum habent ſpecies intelligibiles connaturales ad omnia intelligenda, quæ naturaliter cognoſcere poſſunt. Et hoc etiam ex ipſo modo eſſendi huiuſmodi ſubſtantiarum apparet. Subſtantiæ enim ſpirituales inferiores, ſcilicet animæ, habent eſſe affine corpori, in quantum ſunt corporum formæ: &

ideò ex ipso modo essendi competit eis, vt à corporibus, & per corpora suam perfectionem intelligibilem consequantur, alioquin frustra corporibus vnirentur. Substantiæ verò superiores, id est Angeli, sunt à corporibus totaliter absolutæ, immaterialiter, & in esse intelligibili subsistentes: & ideo suam perfectionem intelligibilem consequuntur per intelligibilem fluxum, quo à Deo species rerum cognitarum acceperunt simul cùm intellectuali natura. Unde Augustinus dicit * *2. super. Genesim ad litteram*, quod cætera, quæ infrà Angelos sunt ita causantur, vt prius fiant in cognitione rationalis creaturæ, ac deinde in genere suo.

* Lib. 2. super Gen. c. 8 circa princ. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod in mente Angeli, sunt similitudines creaturarum, non quidem ab ipsis creaturis acceptæ, sed à Deo, qui est creaturarum causa, & in quo primò similitudines rerum existunt. Unde Augustinus dicit *in eodem* * *libro*, quod sicut ratio, qua creatura conditur, prius est in verbo Dei, quam ipsa creatura, quæ conditur: sic & eiusdem rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali, ac deinde est ipsa conditio creaturæ.

* Lib. 2. super gen. c. 8. cir. med. t. 3.

Ad secundum dicendum, quòd de extremo ad extremum non pervenitur, nisi per medium. Esse autem formæ in imaginatione, quod est quidem sine materialibus condicionibus, medium est inter esse formæ quæ est in materia, & esse formæ, quæ est in intellectu per abstractionem à materia, & à conditionibus materialibus. Unde quantumcumque sit potens intellectus Angelicus, non posset formas materiales reducere ad esse intelligibile, nisi prius reduceret eas ad esse formarum imaginatarum: quod est impossibile, cum careat imaginatione, vt dictum est. Dato etiam, quod posset abstrahere species intelligibiles à rebus materialibus, non tamen abstraheret, quia non indigeret eis, cum habeat species intelligibiles connaturales.

Q. præc. a. 5.

Ad tertium dicendum, quod cognitio Angeli indifferenter se habet ad distans, & propinquum secundum locum. Non tamen propter hoc motus eius localis est frustra: non enim movetur localiter ad cognitionem accipiendam, sed ad operandum aliquid in loco.

Conclusio est negativa.

ARTICVLVS III.

Vtrùm superiores Angeli intelligant per species magis vniversales, quam inferiores

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod superiores Angeli non intelligant per species magis vniversales, quam inferiores. Vniversale enim esse videtur quod à particularibus abstrahitur. Sed Angeli non intelligunt per species à rebus abstractas. Ergo non potest dici, quod species intellectus Angelici sint magis, vel minus vniversales.

* 2. d. 3. q. 3. a. 1. & 2. con. c. 96. & ver. q. 8. a. 10. & opusc. 3 c. 78. & 81. & 126 & causis lc. 4. & lc. 10.

¶ 2. Prætereà. Quod cognoscitur in speciali, perfectius cognoscitur, quàm quod cognoscitur in vniversali: quia cognoscere aliquid in vniversali, est quodammodo medium inter potentiam, & actum. Si ergo Angeli superiores cognoscunt per formas magis vniversales, quàm inferiores, sequitur, quod Angeli superiores habeant scientiam magis imperfectam, quam inferiores, quod est inconveniens.

¶ 3. Præterea. Idem non potest esse propria ratio multorum. Sed si Angelus superior cognoscat per vnam formam vniversalem diversa, quæ inferior Angelus cognoscit per plures formas speciales, sequitur, quod Angelus superior vtitur vna forma vniversali ad cognoscendum diversa. Ergo non poterit habere propriam cognitionem de vtroque. Quod videtur inconveniens.

Sed contra est, quod dicit Dionysius * 12. *cap. Angelicæ hierarchiæ*, quod superiores Angeli participant scientiam magis in vniversali, quam inferiores. Et *in libro* * *de causis* dicitur, quod Angeli superiores habent formas magis vniversales.

* Cap. 12. cælestis Hierarchiæ.

* In prop. 10. habetur iste li. inter opera Arist. tom. 3.

Respondeo dicendum, quod ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quod sunt vni primo, quod est Deus, propinquiora, & similiora. In Deo autem tota plenitudo intellectualis cognitionis continetur in vno, scilicet in essentia divina, per quam Deus omnia cognoscit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo in intelligibilibus creaturis inferiori modo, & minus simpliciter invenitur. Vnde oportet, quod ea, quæ Deus cognoscit per vnum inferiores intellectus cognoscant per multa: & tanto amplius per plura, quanto amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur

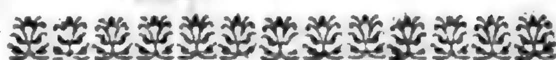
tur, quanto Angelus fuerit superior, tanto C per pauciores species vniversitatem intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet, quod eius formæ sint vniversaliores, quasi ad plura se extendens vnaquæque earum Et de hoc exemplum aliqualiter nobis perspici potest. Sunt enim quidam, qui veritatem intelligibilem capere non possunt, nisi eis particulatim per singula explicetur: & hoc quidem ex debilitate intellectus eorum con- D tingit. Alii vero, qui sunt fortioris intellectus ex paucis multa capere possunt.

Ad primum ergo dicendum, quod accidit vniversali vt à singularibus abstrahatur: in quantum intellectus ille cognoscens, à rebus cognitionem accipit. Si vero sit aliquis intellectus à rebus cognitionem non accipiens, vniversale ab eo E cognitum non erit abstractum à rebus, sed quodammodo ante res præexistens, vel secundum ordinem causæ, sicut vniversales rerum rationes sunt in Verbo Dei; vel saltem ordine naturæ, sicut vniversales rerum rationes sunt intellectu Angelico.

Ad secundum dicendum, quod cognoscere aliquid in vniversali, dicitur dupliciter, vno modo ex parte rei cognitæ, vt F scilicet cognoscatur solùm vniversalis natura rei: & sic cognoscere aliquid in vniversali est imperfectius: imperfectè enim cognosceret hominem, qui cognosceret de eo solum, quod est animal Alio modo ex parte medij cognoscendi: & sic perfectius est cognoscere aliquid in vni G versali. Perfectior enim est intellectus, qui per vnum vniversale medium potest singula propria cognoscere, quam qui non potest.

Ad tertium dicendum, quod idem non potest esse plurium propria ratio adæquata. Sed si sit excellens, potest idem accipi vt propria ratio, & similitudo diversorum: sicut in homine est vniversalis prudentia quantum ad omnes actus virtutum: & potest accipi vt propria ratio, & similitudo particularis prudentiæ, quæ H est in leone, ad actus magnanimitatis, & eius, quæ est in vulpe, ad actus cautelæ, sic de aliis. Similiter essentia divina accipitur propter sui excellentiam propria ratio singulorum, quæ sunt in ea: vnde sibi singula similantur secundùm proprias rationes. Et eodem modo dicendum est de ratione vniversali, quæ est in mente Angeli, quod per eam propter eius excellentiam multa cognosci possunt propria cognitione.

Conclusio est affirmativa.

DISPVTATIO V.

De medio cognitionis Angelicæ.

POSTQUAM D. Thomas qu. præcedenti egit de cognitione Angelica ex parte virtutis cognoscitiuæ, nunc agit de medio eiusdem cognitionis, seu de speciebus intelligibilibus tenentibus se ex parte obiecti, quæ sunt medium *quo* in ordine ad eamdem cognitionem. Nam cùm tam virtus cognoscitiua, quàm prædictum medium concurrent ad intellectionem, & uirtus, seu potentia cognoscitiua quodammodo sit prior prædicto medio: inde est, vt priùs debuit institui sermo de cognitione Angelica ex parte potentiæ, seu virtutis cognoscitiuæ, quàm de medio eiusdem cognitionis, & quod semel habito sermone de illo priori, debeat statim de hoc posteriori institui.

DVBIVM I.

Vtrùm Angelus cognoscat omnia per suam essentiam? & an id ratione D. Thomæ sufficienter probetur?

IN titulo aliquid vt certum supponimus, aliquid in dubium uocamus. Supponimus enim Angelum indigere speciebus ad cognoscen- 1. Explicatio dum, vt N. Complutenses latè *in libro de Anima disputat. 18. nu. 3.* discutiunt Uocamus autem in tituli. dubium an sua essentia deseruiat illi per modum N. Compl. speciei ad intellectionem rerum? Unde cùm inquiritur, an Angelus per suam essentiam omnia cognoscat? non inquiritur, an per suam essentiam tanquam per naturam intellectualem, & concurrentem *vt quod* per modum principij radicalis illa attingat? sed an per suam essentiam, vt habentem rationem formæ intelligibilis hoc habeat? Cùm autem sciscitamur, an per suam essentiam hoc modo cognoscat omnia? tunc de cognitione propria, & distincta rerum quoad sibi propria, ac proinde de cognitione perfecta, seu quidditatiua earum loquimur, non vero de confusa, attingente rem quoad communia præcisè.

§. I. *Expeditio dubj, & ratio D. Thomæ pro ea.*

DIcendum ergo est, Angelum non posse omnia cognoscere per suam essentiam, idque sufficienter ratione S. Doctoris suaderi. Assertio 2. hæc quoad primam partem est expressa D. Tho- Assertio mæ *art. 1. huius q.* his verbis: *Solus Deus cognoscit omnia per suam essentiam: Angelus autem per* D.Thom. *suam essentiam non potest omnia cognoscere; sed oportet, intellectum eius aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.* Idem etiam habet *in 2. dist. 12. art. 3. & 5. & in 3. dist. 14. art. 2. quæst. 2. in corpore & ad 1.* & alibi sæpè. Unde etiam assertio hæc est communis inter omnes, aut ferè omnes Theologos: & ideo ab illis in particulari referendis abstinendum duximus.

Et deinde eadem assertio quoad vtramque partem non aliter melius suadebitur, quàm rationem D. Thomæ *in hoc articulo* contentam adducendo. Ratio D. Thomæ. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam id per

per quod tanquam per speciem, seu formam intelligibilem potest Angelus cognoscere omnia, debet in se illa per modum formæ intelligibilis continere: sed essentia Angeli nequit omnia intelligibilia ab Angelo, continere: ergo nequibit per essentiam suam modo dicto sumptam omnia cognoscere. Maior constat, tum ex Aristotele 1. *Metaphysicæ textu* 51 & 3. *de Anima textu* 15. & D. Thoma hîc ad 2. asserentibus, quod intellectus in actu est intellectum, seu res intellecta in actu, in quantum res intellecta in actu debeat esse intra intellectum in actu per formam, per quam intelligitur: & ita necesse est ad hoc, vt intellectus intelligat actu, quod res intellecta contineatur intra intellectum per formam, quia intellectus intelligit, vt constituat illum in actu per eam: ac proinde, si essentia Angeli esset forma, per quam omnia intelligeret, oporteret, esse formam continentem omnia illa intelligibilia. Tum etiam. Quia id, per quod tanquam per formam intelligibilem Angelus omnia intelligeret, deberet perfectè actuare, & explere totam potentiam intellectiuam eius: & ita eo ipso non posset non actu continere per modum formæ, & actus omnia intelligibilia: sicut intellectus noster in potentia continet illa, quia solùm est potentia in ordine intelligibili secundum se sumptus. Unde ideo quæuis forma sublunaris sigillatim sumpta non perfectè actuat materiam primam, quia quæuis non actu tribuit omne illud *esse*, ad quod materia est in potentia. Et propterea tota collectio prædictarum formarum actuat, & explet perfectè materiam, quia continet totum illud *esse*.

Aristotel. *D. Thom.*

Minor etiam patet. Quia intelligibilia ab Angelo sunt omnia entia, saltem naturalia: siquidē eius obiectum intelligibile est ens, siue verum, in quantum ens, & verum, saltem naturale. Angelus autem nequit per suam essentiam omne ens, seu verum naturale continere: ex eo quod constat ex genere, & differentia, & est determinatus ad certam speciem: & quod sic est determinatum, nequit continere actu omne ens, adhuc naturale.

Confirmatur ratione eiusdem S. Doctoris in præsenti. Nam Deus, quia est infinitus, & non constat ex genere, & differentia, ideò per suam essentiam potest omnia continere, & cognoscere; ergo è contra Angelus, quia constat ex genere, & differētia non cognoscet omnia per suam essentiam, nec continebit illa. Antecedens probatur. Tum, quia cùm ens naturale in suo ambitu dicat infinitatem, ideò Deus, quia infinitus, ac proinde vt non est circumscriptus terminis essentiæ, nempe genere, & differentia, queit omnia per suam essentiam continere, & cognoscere. Tum etiam. Quia differentia diuidit genus, & determinat speciem, adhoc vt sit certæ naturæ, & nō alterius: & ita quod est species constans ex genere, & differentia, tantùm habet vnicam portionem illius generis, & vnicam tantùm naturam contentam in illo genere, non tamen portionem genericam aliarum naturarum sub illo genere contentarum, si fiat sermo de illis portionibus, vt suo modo distinctis: & sicut non habet alias differentias diuisiuas eiusdem generis, ita etiam nec constitutiuas aliarum specierum, sed eam dumtaxat, per quam sua species constituitur: ac proinde non continet cætera alia quoad id, secundùm quod ab eis distinguitur.

§. II. *Aliqua euasiones ad rationem S. Doctoris, & earum præclusio.*

4. *Prima eua.*

NEc obest prima solutio, quæ posset, ex doctrina aduersariorum adduci, scilicet, quòd ad hoc vt essentia Angeli sit forma intelligibilis respectu omnium rerum, non est necesse, vt actu contineat illa. Sicut species lapidis non actu continet ipsum lapidem: quia lapis est substantia, species verò accidens: hoc autem nequit in se continere id, quod est perfectius. Nam contra est, quòd species intelligibilis lapidis in *esse* intelligibili est substantia, vt *in 1. toto tract. 3. disp. 2. n. 12. & 46.* diximus. Et ratio est. Quia prædicta species debet esse similis lapidi in natura. Similitudo autem in natura fundatur in vnitate eiusdem naturæ, ut latius *in 1. tomo tractatu 3. disp. 2. n. 13.* diximus.

sio ad rationem D. Thomæ. *Elidit ur.*

5. *Alia solutio*

Nec etiam obest alia solutio, quòd etsi requiratur aliqua continentia, non tamen ita vt ad repræsentandum totum ens naturale in suo ambitu, desideretur infinita perfectio: & propterea species intelligibiles superadditæ Angelis repræsentāt innumeras naturas, & infinitas specie distinctas, contētas v. g. sub genere animalis; & tamen non propterea quælibet ex illis sic repræsentantibus dicit infinitam perfectionem. Unde hinc maior confirmatio solutionis deducitur. Si enim species, quæ est accidens, non obstante compositione ex genere, & differentia, potest repræsentare has innumeras, & infinitas naturas: cur Angelus lōge perfectior, quàm illa, non poterit habere tantam perfectionē, quantam species intelligibilis quoad hoc? imò quantam omnes illæ, siquidem est omnibus perfectior?

Reijcitur primo.

Non itaque obest hæc solutio. Nam contra eam est primò. Quod ad repræsentandum ens in toto suo ambitu, adhuc naturali, requiritur infinita perfectio; quamuis non ad repræsentandum peculiare aliquod genus, vt animal, & omnes species, adhuc infinitas sub illo contentas. Quia omnium illarum perfectio, adhuc collectiuè sumpta, est finita simpleciter clausa sub animali; secùs verò in ente in toto suo ambitu considerato, & in speciebus, siue naturis sub illo contentis contingit: quia illarum naturarum perfectio collectiuè sumpta est simpliciter infinita, & ideò species repræsentans omnes illas esset simpliciter infinita.

Secundò

Secundo. Quia licèt *esse* entitatiuum non sit vt quid formale in specie intelligibili, requiritur tamen de materiali prædictum *esse* entitatiuum; & insuper eius immaterialitas desideratur de formali. Et ideò ad repræsentandum plures naturas simul, maior immaterialitas requiritur, quàm ad repræsentandas simul pauciores, vt constat in speciebus superiorum Angelorum, quæ sunt immaterialiores, quia simul habent plures naturas repræsentare. Ergo ad repræsentandas infinitas naturas, ad quas se extendit ens naturale in toto suo ambitu, quæque simul sumptæ dicunt infinitam simpliciter perfectionem intra latitudinem entis per participationem (ex eo quod Deus, vt author naturæ, non ita est participabilis, quin ampliùs & ampliùs vsque in infinitum queat participari) requiretur infinita immaterialitas in ordine naturali.

6. *Euertitur tertiò.*

Tertiò. Quia essentia Angeli non est instituta per se primo ad repræsentandum, sicut species intentionales sunt per se primo ad hoc institutæ: quæ autem non sunt per se primo institutæ ad repræsentandum non repræsentant, quia contineant solùm intelligibiliter sua obiecta, sicut species intentionales, sed quia in esse entitatiuo & naturali continent res repræsentatas: hic autem modus sic continendi infinita iam dicta, infinitatem apertam potissimo iure importat.

Nec ea, quæ ad confirmandam hanc solutionem adducuntur, eam iuuant. Quoniam (vt ex dictis cōstat, & ex statim dicēdis ampliùs patebit) est dispar ratio

ratio inter illa, quæ sunt per se primò instituta ad repræsentandum, & illa, quæ ad hoc non habent. Nam priora aliud sunt in se in *esse* entitativo, & aliud sunt in *esse* repræsentativo, & intelligibili, ac intentionali, & *esse* istud est amplius, quàm *esse* illud earundem: quia (vt *in* 1. *tomo tract.* ... *disp.* ... dicebamus) *esse* intentionale provisum est in remedium, & ob defectum *esse* entitativi: quia nimirum *esse* entitativum, & creatum ita est limitatum, ut tribuat huic, nempe rei quam constituit, quod sit hæc, & non illa, habeatque propriam essentiam, non verò essentiam aliorum: è contrà verò *esse* intentionale hoc non habet; sed tribuit rei, quam intelligibiliter informat, quod sit alia à se: & ideo species intelligibiles, quæ sunt accidentia finita, & intentionalia, possunt in *esse* entitativo habere prædictam finitatem & coarctationem, in *esse* vero intentionali continere, aut repræsentare plures naturas, vel continere unam, in qua omnes illæ eminenti quadam ratione repræsententur: secùs vero ea, quæ non sunt per se primo instituta ad repræsentandum alia à se. Neque hinc sequitur, reperiri infinitatem in prædicta specie intentionali. Quia omnia illa repræsentat, ut sub uno genere, eoque finito continentur.

§. III. *Posterior solutio rationis Angelici Doctoris, & ejus eversio.*

7. *Vltima solutio rationis D. Thomæ.* Ex quo etiam alia solutio manet impugnata, nempe, hinc ad summum haberi, essentiam Angeli non esse formam intelligibilem respectu omnium, non tamen quod non sit forma intelligibilis respectu plurium & diversarum naturarum, ut in specie intelligibili supremi Angeli videtur posse contingere. *Impugnatur primò.* Nam contra hoc est primo, quod etsi ex vi rationis D. Thomæ magis efficaciter illud prius suadeatur; nihilominus satis efficaciter hoc posterius probatur, vt ex modo dictis patet. Quod quidem potest sic explicari. Quia prædicta essentia Angeli est per se primo instituta, ut sit Angelo ratio essendi, sitque in se & per se subsistens in suo ordine, & specie distincta ab aliis. Nam ad pulchritudinem universi, quæ ex varietate, & distinctione partium coalescit, hoc exigitur, saltem quoad præcipuas eius partes, scilicet Angelos. Constat autem, quod ea, quæ sunt per se primo instituta ad sic essendum, limitantur & coarctantur per suum genus & differentiam ad hoc, ut sint hæc & non illa, habeantque hanc naturam, & non aliam & quod ad summum forma illa reddat intelligibile id ipsum, quod constituit in se, & per se, & in tali ordine, & specie, ex eo quod sit immaterialis, & habeat intimam coniunctionem cum proprio intellectu. Unde essentia Angeli tantum se habebit in ratione formæ intelligibilis eo modo, quo species intentionales per se primo institutæ ad repræsentandum aliquas naturas comparantur ad illas. Nam sicut quælibet has, & non alias repræsentat, quia ad hoc per se primo instituta est: ita essentia Angeli solum unit cum intellectu eandem essentiam Angeli quoad quidditativam, & distinctam cognitionem: quia solum est instituta per se primo, ut sit in se, & per se. Et sicut est Angelo ratio essendi: sic consequenter ratione suæ intelligibilitatis, propter puritatem à materia, & coniunctionem intimam cum eodem, est illi ratio intelligendi se ipsum.

Confutatur secundò. Secundo (per quod præcedens probatio elucidatur.) Quia in speciebus intentionalibus duo sunt, unde limitentur, nempe compositio ex genere, & differentia in *esse* entitativo: & rursus compositio ex genere, & differentia in *esse* intentionali: Nam ratio generica illius in *esse* intentionali, sive intelligibili est esse similitudinem alterius distincti à se ipsa in *esse* entitativo considerata; & ratio differentialis, esse similitudinem hujus objecti, non illius, seu hujus, aut harum naturarum, & non illarum: quia cùm per se primo sit instituta ad repræsentandum alia distincta à se in *esse* entitativo, oportet, ut detur in ea *esse* entitativum, & repræsentativum, & quod in utroque ordine habeat suum limitativum, quod non potest esse aliud, præter illud, quod modo explicuimus. Et ideo licèt in *esse* entitativo non sit alia à se, benè tamen in *esse* intentionali, & intelligibili est res alia à se in *esse* entitativo distincta: quia contra hoc limitativum non est, quod plura in *esse* intelligibili contineat, imo & infinita, dummodo sub certo genere contento sub ente naturali v.g. claudantur: ex eo quod prædictum genus sic contentum habet *esse* finitum simpliciter: & consequenter, quæ sub illo clauduntur, sunt etiam perfectionis finitæ. Cæterùm quod non est per se primo ad repræsentandum alia à se, sed ad essendum, habet unum tantum limitativum, scilicet genus, & differentiam, in *esse* entitativo: & ita nequit ulla ratione continere alia à se secundùm propria ipsarum: quia hoc est proprium *esse* entitativi, vt talis, constantis genere, & differentia.

Tertiò. Nam etsi in accidenti possit inveniri participatio illius eminentiæ, quæ reperitur in Deo, nempe, continere alia à se secundùm propria ipsorum, non tamen in substantia completa, qualis est natura Angelica. Sicut licèt in accidentibus possit inveniri participatio Dei, ut est author supernaturalis, ac proinde queant inveniri accidentia quoad substantiam supernaturalia, non tamen substantia supernaturalis. Et ratio est eadem utrobique scilicet, quod tam id, quod participat rationem entis supernaturalis, quam hanc eminentiam continendi alia à se, habet ista per ordinem ad Deum illa communicantem, & ut exemplata ab ipso, & tandem reducuntur ad Deum. Constat autem, esse contra naturam eius, quod est in se, & per se, ac in ordine ad se, quale est substantia completa habere suam essentiam per ordinem ad aliud extra se, aut secundum suam essentiam reduci ad aliud, ut participationem formalem secundùm suam essentiam illius: siquidem est contra naturam illius, quod est per se, reduci formaliter ad aliud. 8. *Explodītur tertiò.*

Nec ob id (vt ita maneat soluta quædam obiectio, quæ hîc fieri poterat) accidentia habentia hanc eminentiam divinam, erunt ordinis supernaturalis, & divini. Quia etsi participent illam; non tamen communicatur eis sub illo modo essendi, qui est proprius, & connaturalis Deo, & ut est in Deo, sed ut illa eminentia splendet in illa creatura modo proprio ipsius creaturæ. Sicut licèt creaturæ participent à Deo *esse* existentiæ, quod est in eo *esse* per essentiam; nihilominùs non ob id prædictum *esse* participatum est ordinis supernaturalis: quia non participatur secundum illum modum, quo est in Deo; sed ut splendet in creatura modo proprio eiusdem creaturæ. Sed de his videantur illa, quæ *in* 1. *tomo tractatu* 2. *disput.* 3. *num.* 24. tetigimus. *Occurrit tacitæ obiectioni.*

Quartò. Quia proprium est solius Dei, ut secundum *esse* entitativum contineat aliquid extra se secundum propria ipsius rei contentæ, licèt creaturæ contineant alia secundum communia. Quia differentia divisiva generis, & constitutiva speciei, ut suprà diximus, dividit genus, & determinat illud ad certam speciem, ut habeat, & contineat *Quartò.*

hanc

hanc naturam, & non illam secundùm propria ipsius: sicut cùm diuiditur tabula, ex vi diuisionis fit, vt vna pars diuisa ab alia nequeat continere propria alterius partis. Vnde D. Thom. infrà q. 84. artic. 2. vbi interrogat, an anima per suam essentiam intelligat corpora: respondet, ex finitate essentiæ animæ prouenire, quod nequeat per essentiam suam corpora intelligere. Et ideò ibi inquit, indigere speciebus, & non posse sine illis alia à se, secundùm id, in quo ea distinguuntur, concipere.

9. Obiectio. Nec obest, si obijcias. Tum, quòd Deus constituitur per suam Deitatem, & per eam distinguitur, & diuiditur ab omnibus alijs: & nihilominùs continet creaturas quoad id in quo ab illo distinguuntur: ergo quòd aliquid constituatur per suam differentiam constitutiuam, & diuisiuam generis, non ob id res sic constituta desinet continere virtualiter alia inferioris rationis, quoad ea, in quibus distinguuntur. Tum etiam. Quia plures res corporeæ continent virtualiter, & eminenter res alias inferiores: & propterea producunt eas quoad eas rationes, in quibus distinguuntur: ergo compositio ex genere, & differentia non prohibet huiusmodi continentiam.

Responsio. Respondetur enim ad primam ex his impugnationibus, Deitatem non constituere Deum, tanquam assumentem partem entitatis ab ente, sed includendo totam rationem entis per essentiam: & ideò non mirum, quòd Deus contineat omnia, etiam quoad rationes differentiales: siquidem quoad istas debent dependere ab ente per essentiam. Cæterùm differentiæ diuisiuæ creatæ diuidunt, & constituunt, assumendo de ratione superiori partem, & partem relinquendo: & propterea res constituta per illas nequit continere alias species, aut essentias contentas sub ratione superiori, si considerentur quoad id, in quo ab illa distinguuntur.

Adde primò, Deum dicere entitatem, vt abstractam secundum rem: & ita sicut ens abstractum secundùm rationem continet, modo sibi proprio, omnia entia quoad id, in quo distinguuntur: ita Deitas, quæ est ipsa entitas abstracta secundùm rem, ac proinde excludendo omnem imperfectionem in modo continendi, habebit continere omnem aliam entitatem modo perfectissimo, nempe, continendo virtualiter ea, inuoluunt imperfectionem, & formaliter ea, quæ ex se illam non dicunt.

Adde secundò, Deitatem, quantum est ex se non diuidere Deum à quouis alio, sed potiùs, quantum est de se, omnia alia identificare: quamuis quia creaturæ sunt limitatæ, ideò sunt incapaces huius identificationis. Et propterea, dum intelliguntur virtualiter contentæ in Deo, secundùm quam rationem non dicunt limitationem, identificantur cum diuina essentia, quatenus sic in illa habent hunc modum essendi. Vnde prius est secundum rationem, quod creaturæ sint limitatæ, quàm quod Deus distinguatur ab illis; licèt modo alibi tacto hoc ipsum quodammodo habeant à diuina omnipotentia, ratione cuius, supposita non repugnantia terminorum, dicuntur possibiles.

10. Ad secundam vero impugnationem respondetur, creaturam, de qua dicitur continere aliam virtualiter, & producere illam, non continere, nec producere ipsam quoad rationes differentiales, per quas creatura continens, & contenta distinguuntur, sed creatura sic continens ideò dicitur continere aliam virtualiter, quia habet eminenti ratione gradum illum, in quo conueniunt, & secundum illum producit; quamuis secundum rationes, secundum quas distinguuntur, producatur, vel à solo Deo, vel ab illa creatura superiori in virtute peculiari Dei.

§. IV. Opposita sententia eius fundamenta, & responsiones ad illa.

11. Opposita sententia. Oppositam tamen sententiam, nempe, Angelum per suam essentiam cognoscere omnia, & contrarium huius non suaderi efficaciter ratione D. Thomæ, tuentur aliqui, licèt non omnes quoad vtramque partem. Nam quoad primam, quidam, qui suppresso nomine referuntur. Quoad secundam vero Valentia in præsenti, & alij. Et probatur primo. Quia non est necessaria continentia obiecti in specie, ad hoc vt per illam obiectum queat cognosci: ergo Angelus poterit cognoscere omnia per suam essentiam, licèt in illa non contineantur ac proinde ratio D. Thomæ, in hac continentia innitens, non erit efficax. Antecedens probatur. Nam Angelus per suam essentiam cognoscit Deum: & tamen in ea non continetur Deitas, seu Deus ipse: ergo, &c. *Valentia.* 1 Primum fundamentum.

Confirmatur. Confirmatur. Quia sufficit aliqua habitudo ad rem cognitam: at Angelus habet per suam essentiam ad omnes res hanc habitudinem: ergo etiam si illas per suam essentiam non contineat, poterit per prædictam essentiam easdem cognoscere. Maior videtur certa. Quoniam cognita distinctè illa habitudine, cognoscetur terminus illius. Minor autem etiam liquet. Quoniam Angelus, v.g. Raphael, dicit habitudinem ad superiores Angelos, vt ad eos, à quibus illuminatur; ad inferiores, vt ad illos, quos illuminat: ad cæteras vero creaturas corporeas, vt ad eas, quibus præest, quasque gubernat.

Diluitur fundamentum cum sua confirmatione. Respondetur, antecedens esse falsum quoad cognitionem, de qua loquimur, nempe, quoad cognitionem distinctam, & quidditatiuam, secus quoad confusam imperfectionem, & non quidditatiuam. Vnde Angelus sic confusè, & imperfectè tantum Deum, & alia huius vniuersi per suam essentiam cognoscit, vt fatetur D. Thomas artic. 1. huius quæst. ad 2. Per quod ad confirmationem patet. *D. Thom.*

Ratio autem, quare per suam essentiam confusè, & non quidditatiuè attingit Angelus omnia, potest duplex reddi. Prima. Quia cum alijs quoad communia conuenit, & ea, quæ conueniunt, sunt quodammodo vnum: & ita sunt per hanc cognitionem, equum v.g. esse ens, substantiam, & viuens: quia quodammodo quoad ista in essentia Angeli continetur. Secunda. Quia per suam essentiam & cognitionem eius redditur in actu ad hoc, vt se applicet ad distinctam, & quidditatiuam cognitionem huius, potius quàm illius obiecti: ad hoc autem requiritur, vt per illam habeat omnium confusam cognitionem. Videantur illa, quæ infrà disputat. 9. n. 57. dicemus.

Obiectio prima. Nec obest, si contra primam ex his rationibus obijcias quod si conuenientia ista in communibus est Angelo ratio cognoscendi alia à se confusè, & imperfectè, tunc minus de Deo, quàm de alijs rebus per propriam essentiam Angelicam cognoscet: quia cum illo minus conuenit, quàm cum alijs.

Solvitur. Respondetur, verum esse ex vi huius capitis conuenientiæ in communibus: aliunde tamen quia Angelus est effectus Dei, & respicit illum, vt propriam sui causam, oppositum contingit.

Secunda. Secundo probatur. Quia species Angelica, repræsentans aliquam rationem communem, repræsentat

sentat omnes rationes particulares sub illa contentas: ergo essentia Angeli, repræsentans rationes communes entis,&c. cuncta alia sub ente contenta repræsentabit: ac proinde non deficiet in illa continentia quoad rationes particulares.

Responsio. Respondetur, antecedens esse verum de specie repræsentante,& continente per se primo illam rationem communem; non verò de specie continente per se primò rationem atomam,& ex consequenti rationem communem, ut in præsenti contingit.

14. Tertia objectio. Tertiò probatur. Quia sufficit,essentiam Angeli esse radicaliter intellectivam totius entis,quamvis non contineat illud,ad hoc,ut per eam tantum ens cognoscatur:ergo &c. Antecedens probatur. Quia hoc ipso, quod sit intellectiva totius entis, comprehensa illa,comprehenderetur, sive cognosceretur perfectè prædictum ens.

Confirmatio. Confirmatur. Nam hoc ipso,quod omnipotentia sit factiva omnium possibilium,ea comprehensa, comprehenderentur omnia possibilia: ergo similiter hoc ipso,quòd essentia Angeli sit intellectiva totius entis naturalis,ea comprehensa, comprehendentur omnia illa,sive perfectè,& distinctè cognoscentur.

Enodatio objectionis. Respondetur,quod ex eo, quod essentia Angeli sit intellectiva totius entis naturalis, solùm sequitur ea comprehensa,cognosci imperfectè, & confusè totum ens quoad rationem generalem entis: quia ipsa solummodo est omnia alia,quia continet illa per modum puræ potentiæ in genere intelligibili,prout consideratur sine speciebus intelligibilibus superadditis: & proprium est puræ potentiæ, continere solùm confusè ea, respectu quorum est pura potentia.

Confirmationis. Ad confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quia omnipotentia per modum actus perfectissimi,ac proinde distinctè continet omnia: & ita non mirum,quod ea comprehensa, comprehendantur alia.

15. Replica. Ex quo fit,non obesse, si urgeas,quòd comprehensa essentia Angeli, illamet comprehensio pertingit usque ad comprehensionem specierum:ergo ex vi illius cognoscentur omnia repræsentata per illas,ita ut species intelligibiles distinctæ ab essentia Angeli per modum objecti priùs cogniti præcisè, essentia verò Angeli sola per modum speciei concurrat.

Solutio. Respondetur enim ex dictis,ex vi comprehensionis essentiæ,& per eam,præcisè ut est species intelligibilis,solùm confusè alias species intelligibiles cæterarum rerum cognosci, quatenus essentia Angeli per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili continet illas,atque adeò confusè,& in potentia. Unde species superadditæ tribuunt illi determinationem, & quod distinctè contineat in *esse* intelligibili objecta saltem primaria per illas repræsentata.

DVBIUM II.

Vtrùm Angelus accipiat species rerum corporearum, & sensibilium ab eisdem rebus sensibilibus?

N.Compl. POSTQUAM diximus, Angelum per suam essentiam non cognoscere omnia distinctè, & supposuimus ex N. Complutensibus *in lib. de Anima*, indigere speciebus, si semel sua essentia non est species, ad distinctam omnium cognitionem: nunc inquiritur, an à rebus has species accipiat? Et primo loco de rebus sensibilibus, quippe nobis notioribus, quàm de intelligibilibus.

§. I. *Expeditur dubium, & probatur vera D. Thomæ sententia.*

16. D. Thomæ sententia. *Ezech. 28.* DIcendum ergo est, Angelum non accipere species à rebus sensibilibus. Assertio hæc videtur haberi apud Ezechielem *c.28.* ubi de primo, & præcipuo Angelo qui cecidit, dicitur: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia in die qua conditus es. Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ.* Ubi satis significatur, Angelum habuisse plenam & perfectam sapientiam. Ideo enim vocatur signaculum divinæ similitudinis, ut distinguatur ab homine, qui dicitur factus ad similitudinem Dei, ubi illa particula *ad* denotat viam & tendentiam ad divinam similitudinem: cùm tamen Angelus non dicatur ad similitudinem Dei factus, quasi tendens ad illam, sed dicitur signaculum diuinæ similitudinis, quasi iam habens illam, licet non omnino perfectè. Et similiter dicitur hoc habere Angelum à die suæ conditionis, ut denotetur, non ei convenire per acceptionem specierum à rebus, & maximè à rebus sensibilibus. Nam si ei sic competeret, non esset ab initio suæ conditionis plenus sapientia circa has res materiales, sed eam paulatim, & successivè, prout res ipsæ sensibiles occurrerent, accepisset: siquidem paulatim ex eisdem rebus sensibilibus species ad intelligendum acciperet.

Suadetur assertio ex sanctis Patribus. *Dionys. D. Thom.* Unde assertionem hanc tuentur in primis Dionysius *7. de Divinis nominibus*, & D.Th. *in q. seq. art. 2* his verbis: *Vnicuique spiritualium creaturarum à Verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerū omnium, tam corporalium, quàm spiritualium: ita tamen, quod unicuique Angelo impressa est ratio suæ speciei secundùm esse naturale, & intellectuale simul: ita scilicet, quod in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum, tam spiritualium, quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundùm esse intellectuale tantum: ut videlicet per huiusmodi species impressas, tam creaturas corporales, quàm spirituales cognosceret.* Idem docet *in solutione ad 2.* & *q.8. de Veritate art.7.* ubi recensitis variis modis dicendi, sic concludit: *Vnde alius modus est eligendus, ut dicatur, quod unus Angelus alios cognoscit per similitudines eorum in intellectu eius existentes; non quidem abstractas, aut impressas ab alio Angelo, vel aliquo modo acquisitas; sed à creatione divinitus impressas, sicut & res materiales per huiusmodi similitudines cognoscit.*

Et *2. contra Gentes c. 96. ratione 1.* his verbis; *Ex præmissis ostendi potest, quod substantiæ separatæ non accipiunt intellectivam cognitionem ex rebus sensibilibus.* Et in postrema parte eiusdem capitis sic concludit: *Patet autem ex hoc, quod in substantiis separatis non est intellectus agens, & possibilis, nisi fortè æquivocè. Intellectus enim possibilis, & agens in anima intellectiva inveniuntur propter hoc, quod accipit cognitionem intellectivam à sensibilibus. Nam intellectus agēs est, qui facit species à sensibilibus acceptas esse intelligibiles; intellectus autem possibilis est in potentia ad omnes formas sensibilium cognoscendas. Cum igitur substantiæ separatæ non accipiant cognitionem à sensibilibus, non est in eis intellectus agens, & possibilis. Vnde & Aristoteles in 3. de Anima, intellectum possibilem, & agentem inducēs, dicit eos in anima oportere poni.* Quod etiam docuit idem S. Doctor *1.p.q.89.* art.

Art. 1. 2. & 3. & in 2. dist. 3. q. 2. art. 1. de Veritate q. 8. art. 5. & opusculo 3. c. 124.

17. D. Aug. Idem etiam docuit D. August. *lib. 2. super Genesin ad litteram c. 8. & lib. 4. c. 24. & lib. 5. c. 4.* ubi inquit, res fuisse priùs creatas in mente Angelorum, quàm in proprio genere. Constat autem non fuisse in mente Angelorum prius creatas, nisi quia fuere creatæ, seu productæ à Deo species intelligibiles earum in prædicta mente, sive intellectu Angelico.

Solutio Scoti, & Molinæ. Nec potest responderi cum Scoto, & Molina ad Augustinum illum loqui de speciebus intelligibilibus Angelicis quoad rationes universales, non verò de speciebus repræsentatiuis singularium, sed has adhuc in sententia Augustini acceptas esse in Angelis ex rebus etiam sensibilibus.

Refutatur. Nam contra hoc est, quòd Augustinus ibi loquitur de rebus creatis absolutè, & ut terminant productionem. Quare necessariò debet intelligi de eis secundùm *esse* individuale, & non solùm secundùm quidditates specificas, & communes.

Alia Greg. Neque etiam est sufficiens solutio Gregorij *articulo citato in solutione 2.* quam etiam sequitur Molina, qui dicunt, Augustinum illis locis non loqui de cognitione naturali creaturarum, sed de supernaturali, qua res huius universi ab Angelis cognoscebantur in Verbo per visionem beatificam.

Exploditur. Nam contra hoc potest objici, Augustinum quantum ad hoc loqui de cognitione communi Angelis omnibus ante lapsum malorum, & quæ non fuerit posterior duratione, quam creatio huius mundi, ut potest ostendi ex D. Thoma *1. p. q. 58. art. . & - & q. art.* D. Thom Unde S. Doctorem, & alios Patres communiter sequuntur ferè omnes Theologi: & ideò ab illis in particulari referendis abstinendum est.

18. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis desumitur ex D. Thoma in hoc articulo, quæ sub hac forma potest proponi. Quia modus acquirendi perfectionem est iuxta modum essendi: nam unumquodque acquirit suam perfectionem iuxta proprium modum, atque adeò iuxta modum essendi: hic autem in Angelo est omninò immaterialis, & abstractus, ac separatus à rebus sensibilibus: ergo non accipit suam perfectionem, nempe esse in actu per species, ab eisdem rebus sensibilibus. Maior, & minor non indigent probatione. Consequentia verò videtur perspicua. Tum, quia iam haberet modum acquirendi prædictam perfectionem per communicationem, & commercium cum rebus sensibilibus: atque adeo modus essendi illius, qui debet esse iuxta modum acquirendi perfectionem, haberet etiam commercium cum illis, & non esset omninò ab eis abstractus. Tum etiam, Quia ideò anima nostra accipit species à sensibilibus, quia habet commercium cum illis, & *esse* affine eisdem, neque est omninò ab eis abstracta: unde nisi propter acceptionem specierum, non uniretur corpori: & perconsequens cùm Angelus non sit naturaliter unibilis corpori, ut eius forma, nôn acciperet species à sensibilibus.

§. II. *Evasio Scoti & aliorum, necnon quadruplex illius impugnatio.*

19. Adversariorum evasio ad rationem D. Thomæ. Nec obest solutio Scoti, & aliorum dicentium, abstractionem hanc Angelicam, supra sensibilia solùm tollere, quod non accipiat species ab eisdem rebus sensibilibus ministerio sensuum, non tamen quod sine illis, ut ministrantibus, eas accipiat: quia non est contra hanc abstractionem accipere illas à sensibilibus, ut ab obiecto præcisè. Unde anima nostra, quia commercium habet cum corpore, ideo non solùm à sensibilibus, ut ab obiecto, sed ministerio sensuum easdem recipit.

Nam contra hoc est primo, quod res inferioris ordinis nequeunt perficere per modum obiecti rem ordinis superioris. Impugnatur primo. Quia, quod sic perficit, habet esse talis conditionis; ut ab eo pendeat id, quod per illud perficitur; quod quidem pugnat cum perfectione rei superioris ordinis: ergo cùm Angelus sit superioris ordinis, quàm res sensibiles, nequibit ab illis perfici. Maximè, quia obiectum, ut sic perficiens, comparatur ut quid actualius re, quam perficit. Unde in idem redit; res sensibiles perficere intellectum ut obiecta, & perficere illum ministerio sensuum: quia non perficiunt ut obiecta, nisi ea quæ habent cum illis commercium & ista perficiuntur ab eis, ut ab obiectis, & ministerio sensuum. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma *2. contra Gentes c. 96. ratione 6.* his verbis: D. Thom *Perfectio naturæ superioris non dependet à natura inferioris. Perfectio autem substantiæ separatæ, cum sit intellectualis, est in intelligendo. Earum igitur intelligere non dependet à rebus sensibilibus, sic quod ab eis cognitionem accipiat*: ac proinde neque species, quibus cognoscat: alioqui eius intellectus, sicut pendet ab speciebus, sic & à rebus sensibilibus.

Obiectio. Nec obest huic impugnationi, quod anima nostra etiam est superioris ordinis collata cum sensibilibus: & nihilominùs ab illis species accipit: ergo, &c. Solutio. Respondetur enim, quod licet anima sit ordinis intellectualis; nihilominùs quodammodo quatenus est forma corporis, pertinet ad eumdem ordinem, & genus, ac sensibilia: & ipsa, dum perficiunt animam, quodammodo intrant ordinem illius, quia perficiunt, ut elucent in phantasmate, quod est supremum infimi, attingens infimum supremi ordinis intellectualis, nempe animam nostram. Maximè, quia virtute intellectus agentis accipit anima species istas à sensibilibus, & res sensibiles ut stant sub lumine intellectus agentis, ad eumdem ordinem quodammodo pertinent: secus autem omnino hæc omnia in Angelis contingunt, & ideo nequeunt à sensibilibus species accipere.

20. Reiicitur secundo. Secundo contrà solutionem Scoti urget id, quod ex præcedenti impugnatione deducitur. Nam immaterialitas Angeli, & modus essendi illius, quippe elevatissimus, debet esse purè immaterialis: ergo etiam in modo acquirendi suam perfectionem non debet ibi immisceri corpus, tanquam id, à quo illam accipit: & si semel immiscetur, iam ibi inter Angelum, & sensibilia erit quoad hoc *esse*, ut nuper dicebamus, commercium: & ita erit ibidem modus perficiendi ministerio sensuum, quod est proprium rerum habentium commercium cum sensibilibus. Quæ probatio etiam est D. Thomæ D. Thom. *2. contra Gentes c. 96 ratione 4.* ubi sic inquit: *Amplius modus operationis propria alicuius rei proportionaliter respondet modo substantiæ, & naturæ ipsius: substantia autem separata est intellectus per se existens non in corpore aliquo: operatio igitur intellectualis eius erit intelligibilium, quæ non sunt fundata in aliquo corpore. Omnia autem intelligibilia à sensibilibus accepta sunt in aliquibus corporibus aliqualiter fundata: sicut intelligibilia nostra in phantasmatibus, quæ sunt in organis corporeis. Substantiæ igitur separatæ non accipiunt cognitionem ex sensibilibus.*

21. Tertio. Quoniam quo intellectus est perfectior, &

Euertitur tertio.

& abstractior, eo obiectum est abstractius: sed proprium obiectum intellectus humani est quidditas materialis, prout elucet in phantasmate, aut saltem elucere potest: ergo obiectum intellectus Angelici altioris debet esse altiùs. Ergo sicut intellectus humanus accipit species à sensibilibus, quia eius obiectum est quidditas materialis, prout modo dicto elucet in phantasmate: ita Angelicus intellectus propter oppositam rationem eas à sensibilibus non accipiet.

Confirmatio.

Confirmatur, & explicatur vis praecedentis probationis. Quia phantasma est superius in ordine obiectorum, quàm res sensibilis extra animam existens, ut patet ex ordine virtutum cognoscitivarum. Nam phantasia, habens pro obiecto intrinseco phantasma, est perfectior sensibus externis, habentibus pro obiecto rem sensibilem extra animam: ergo obiectum substantiae separatae nequit esse res sensibilis, quae sit extra animam, ut ab illa accipiat cognitionem, neque etiam phantasma, sed aliquid altius praedicto phantasmate. Cumque hoc tantùm sit intelligibile in actu, oportet, praedictam substantiam non accipere cognitionem intellectivam à sensibilibus. Quae probatio colligitur ex D. Thoma 2. *contra Gentes c.* 96. *ratione* 2. ubi sic inquit: *Amplius altioris virtutis oportet esse altius obiectum. Virtus autem intellectiva substantiae separatae est altior, quam vis intellectiva animae humanae, cum intellectus animae humanae sit infimus in ordine intellectuum, ut ex praemissis habetur. Intellectus autem humanae animae obiectum est phantasma, ut suprà dictum est, quod est superius in ordine obiectorum, quàm res sensibilis extra animam existens, sicut ex ordine virtutum cognoscitivarum apparet. Obiectum igitur substantiae separatae non potest esse res existens extra animam, ut ab ea immediate accipiat cognitionem, neque phantasma. Relinquitur igitur, quod obiectum intellectus substantiae separatae sit aliquid altius phantasmate. Nihil autem est altius phantasmate in ordine obiectorum cognoscibilium, nisi id quod est intelligibile actu. Substantiae igitur separatae non accipiunt cognitionem intellectivam à sensibilibus; sed intelligunt ea, quae sunt per se ipsa etiam intelligibilia.*

D. Thom.

22. Eliditur 4.

Quarto. Nam quae secundùm se ipsa sunt actu intelligibilia, sunt superiora in ordine intelligibilium his, quae non sunt intelligibilia, nisi quia nos facimus ea talia: ergo cùm haec sint, quae intellectus noster intelligit tanquam obiecta proportionata, à quibusque accipit cognitionem fit inde, ut intellectus substantiae separatae qui est superior intellectu nostro, non intelligat ista accipiendo species ab illis. Quae probatio desumitur ex D. Thoma loco citato *ratione* 3. ubi sic ait: *Adhuc secundùm ordinem intellectuum est ordo intelligibilium: sed ea, quae sunt secundum se ipsa intelligibilia, sunt superiora in ordine intelligibilium his, quae non sunt intelligibilia, nisi quia nos facimus ea intelligibilia. Huiusmodi autem oportet esse omnia intelligibilia à sensibilibus accepta: nam sensibilia non sunt secundùm se intelligibilia: huiusmodi autem intelligibilia sunt, quae intelligit intellectus noster. Intellectus igitur substantiae separatae, cum sit superior intellectu nostro, non intelligit intelligibilia à sensibilibus accepta, sed quae sunt secundum se intelligibilia actu.*

D. Thom.

§. III. Aliae euersiones eiusdem solutionis Scoti.

23. Quinto in-

Quinto, Quia nequit fieri transitus de extremo ad extremum, nisi per medium: ergo nec

C res sensibiles ad extrà existentes possūt fieri intelligibiles per species intelligibiles acceptas à rebus nisi medio phantasmate: ergo nisi mediis sensibus, & ministerio illorum. Et ita in idem redit, res sensibiles perficere intellectum ut obiecta, immittendo, aut causando species intelligibiles, ac tales species causari ministerio sensuum. Antecedens videtur perspicuum: propterea enim natura curavit de mediis inter extrema, ut per illa fieret transitus ab uno ad aliud. Prima consequentia probatur. Quoniam phantasma est medium inter illa duo extrema: ex eo quod res sensibiles ad extrà sunt

surgitur cōtra praedictam solutionem.

D materiales & cum conditionibus materialibus, & individualibus: at in phantasmate sunt materiales, & sine conditionibus materialibus in *esse* entitativo: & tandem specie intelligibili sunt materiales ex parte obiecti, sine conditionibus tamen materialibus, & individualibus: propterea phantasma est supremum ordinis infimi, scilicet materialis. Item alia via quae in idem ferè redit, potest haec ratio medij in phantasmate reperta explicari. Nam iuxta doctrinam D. Thomae in prae-

E senti *a.* 2. *ad* 1. *esse* formae in imaginatione, quod est *esse* sine materia, non autem sine materialibus conditionibus est medium inter *esse* formae in materia, quod est *esse* cum materia, & cum materialibus conditionibus, & *esse* formae in intellectu, quod à materia, & à conditionibus materialibus est abstractum.

Secunda verò consequentia etiam constat. Quoniam quod medio phantasmate accipitur, non nisi mediis sensibus habet accipi: ac proinde in idem redibit accipere speciem à sensibilibus, ut ab obiecto, & accipere illam ministerio sensuum.

F Quae probatio desumitur ex D. Thoma *artic.* 2. *huius quaest. in solutione ad* 1. ubi sic inquit: *Dicendum, quòd de extremo ad extremum non pervenitur nisi per medium. Esse autem formae in imaginatione, quod est quidem sine materia, non tamen sine materialibus conditionibus, medium est inter esse formae, quae est in materia, & esse formae, quae est in intellectu per abstractionem à materia, & à conditionibus materialibus. Vnde quantumcumque sit potens intellectus Angelicus, non posset formas materiales reducere ad esse intelligibile, nisi priùs reduceret eas ad esse formarum imaginatarum,

D. Thom.

G quod est impossibile, cùm careat imaginatione, ut dictum est.*

Nec obest contra hanc probationem id, quod Scotus obiicit, scilicet, phantasma vel esse medium ex parte obiecti, & tunc neque etiam à Deo poterit infundi species sine hoc medio: vel ex parte virtutis intellectivae, & tunc respectu virtutis superioris: qualis est Angelica, poterit non requiri, quamvis respectu inferioris desideretur.

Obiectio.

Respondetur enim, requiri ex parte obiecti, ut naturaliter operantis, sui similitudinem. Hoc autem nihil vetat, quin Deus absque praedicto me-

Responsio.

H dio possit inducere species repraesentantes sensibilia in intellectu Angelico. Cur autem respectu praedicti obiecti naturaliter operantis sit phantasma medium, satis deducitur ex eo, quòd infima, nisi per supremum sui ordinis, non causant illa, quae quodammodo sunt superiora: & ita anima nostra non nisi ex sensibilibus, & per supremum huius infimi pertingit ad cognitionem intellectivam, quae est quodammodo superioris ordinis, quàm quaevis sensitiva cognitio.

Praetereà contra praecipuam Scoti solutionem obstat. Quoniam (ut saepè diximus) in idem redit; intellectum accipere species à sensibilibus, ut ab obiecto sensibili, & accipere eas ministerio

24. Contra praecipuā solutionē Scoti arguitur ulterius.

ministerio sensuum, ergo si nequit eas recipere Angelus ministerio sensuum, ut idem Scotus fatetur, non poterit illas à sensibilibus, ut ab obiecto recipere. Antecedens sic denuò probatur, & explicatur. Quia obiectum sensibile se solo nequit has species producere per modum causæ principalis quia est quid materiale, & species intelligibiles recipiendæ in intellectu sunt spirituales. Nec solus intellectus potest illas eruere (ut sic dicamus) ex sensibilibus: quia est indifferens ad omnes illas: & ideò oportet determinari per obiecta sensibilia. Rursus nec sensibilia possunt se ipsis determinare intellectum: quia nec sunt cum illo naturaliter unita, nec possunt agere in rem purè spiritualem propria virtute determinando illam: Neque intellectus potest determinare efficienter res sensibiles ad extrà existentes in ordine ad eliciendas species ex illis: quia hæc determinatio, quæ solùm queit dari per applicationem virtutis intellectus ad sensibilia, nec potest fieri per applicationem naturalem, & necessariam: siquidem intellectus, & sensibilia, nisi mediis sensibus, & phantasmate, & ratione illorum, non sunt naturaliter colligata: neque etiam per applicationem liberam, quia hæc supponit cognitionem, quæ cùm non possit esse phantasiæ, aut alterius sensus, quia supponitur non fieri ministerio sensuum, tantùm potest esse intellectiva: cumque ad hanc requirantur species in intellectu consequens est, ut species huic cognitioni deservientes nequeant elici per hanc applicationem ex rebus sensibilibus; sed ante prædictam applicationem iam præcesserant in intellectu, & non à sensibilibus acceptæ. Et ita in idem redit intellectum posse accipere species à rebus sensibilibus, ut ab obiecto, & accipere ministerio sensuum: siquidem nisi præcedat phantasma, & congnitio phantasiæ, aut aliorum sensuum, nequit intellectus determinare res sensibiles ad hoc, ut accipiat species ab illis, & solùm in virtute intellectus & ut elevata per illas possunt prædictas species immittere.

Effugium — Nec obest solutio, quæ huic probationi poterat adhiberi, nempe sufficere ad hoc præviam cognitionem, qua Angelus se ipsum per suam substantiam cognoscit: nam per hanc attingit imperfectè cuncta alia: & ita media illa poterit liberè determinare res sensibiles ad extra. Nam (Præcluditur.) contra hoc est, desiderari distinctam cognitionem, & non sufficere confusam ut mediante illa applicet se Angelus ad eruendam speciem distinctè repræsentantem obiectum: sicut contingit, dum intellectus humanus elicit ex sensibilibus species: tunc enim per phantasiam, modo tamen illi proportionato distinctè, & quoad sibi propria cognoscitur singulare, ex quo accipienda est species medio phantasmate.

25. Vltimo exponitur. — Tandem contra prædictam Scoti solutionem obstat sequens impugnatio, per quam amplius confirmatur, & explicatur simul, quomodo illa duo nuper recensita in idem redeant. Nam substantiæ separatæ non habent corpora sibi naturaliter unita: ergo non accipiunt intellectivam cognitionem ex sensibilibus. Patet consequentia. Quia omnis substantia cognoscitiva, ex sensibilibus cognitionem accipiens, habet cognitionem sensitivam, secundùm quam nata sunt sensibilia secundùm suam naturam apprehendi, & per consequens habet corpus sibi naturaliter unitum, accipitque species mediis sensibus. Quæ probatio (D. Thom.) desumitur ex D. Thoma loco citato ex contra Gentes ratione 1. his verbis: *Sensibilia enim secundùm suam naturam nata sunt apprehendi per sensum, sicut intelligibilia per intellectum. Omnis igitur substantia cognoscitiva, ex sensibilibus cognitionem accipiens, habet cognitionem sensitivam: & per consequens habet corpus naturaliter unitum cum cognitio sensitiva sine organo corporeo esse non possit. Substantia autem separatæ non habent corpora naturaliter sibi unita, ut superius est ostensum. Non igitur intellectivam cognitionem ex rebus sensibilibus sumunt.*

Ex quibus etiam fit, non ita benè additum fuisse ab Scoto in sua solutione, animam nostram non accipere species à rebus, ut ab obiecto, quia cum illis habet commercium. Quoniam, ut sæpè diximus, in idem utrumque redit.

Adde, quòd tunc colligeremus, animam non uniendam corpori, si non acciperet species à sensibilibus: ac proinde in idem redibit, eam ab illis accipere species, & esse formam unibilem naturaliter corpori, quæ ministerio corporis, & sensuum eas acquirat. Probatur antecedens Quia anima unitur propter suam operationem: cumque non uniatur propter illam, quia egeat organo corporeo ad eam eliciendam, fit inde, ut uniatur, quia eget hac unione, ut accipiat ministerio sensuum species, quibus independenter ab organo corporeo intelligat: & ita benè colligeremus, non uniendam corpori, si non acciperet species à sensibilibus.

Nec obest, si occurras, quod unitur toti composito, ut det *esse* corporeum sensitivum, &c. Nam contra hoc est, quod totum istud fit etiam propter operationem sensitivam, & intellectivam: & si ad has non indigeret corpore, colligeremus, non uniri ad dandum *esse* toti composito. Et propterea Angelus, quia ad suam operationem non indiget unione naturali ad corpus, ideò optimè colligemus, eum non accipere species à sensibilibus.

§. IV. *Occurritur breviter cuidam interrogationi.*

Sed inquires, an saltem supernaturaliter possit intellectus Angeli à rebus sensibilibus accipere species? Respondetur, satis probabilem esse partem negativam. Sed antequam rationem huius reddamus, prænotandum est, quòd accipere species à sensibilibus, propriè loquendo, dupliciter tantùm contingit. Primo, ita ut intellectus sit agens principale, & patiens, sive prædictus intellectus sit re ipsa distinctus ab intellectu possibili, sive non. Secundò, ita ut tantùm sit patiens, & obiectum sensibile agens, & diffundens principale. Quare, si Deus alio modo immiserit species, tunc ipse erit, qui immittit, non vero per hoc dicetur, intellectum à rebus sensibilibus eas desumere Et quidem quoad secundum modum patet, non posse, adhuc supernaturaliter, Angelum accipere prædictas species à sensibilibus. Quia obiectum sensibile nequit esse causa principalis, quippe inferioris ordinis respectu Angeli, quoad species intelligibiles spirituales in eo receptas. Unde solùm reddenda est ratio de primo modo accipiendi has species. Quæ deducitur ex D. Thoma *art. 3. qu st. præceden is*, & sub hac forma potest proponi. — 26. Cuidam interrogationi fit.

Quoniam sicut visus nequit elevari extra suum actum, & obiectum adæquatum, sic neque intellectus agens: hic autem est essentialiter potentia inferior ad intellectum Angeli, exigitque determinationem obiectivam phantasmatis, & activam procedentem

procedentem ab ipso in phantasma, dicitque naturalem colligationem cum phantasmate, & phantasia: ergo nequit elevari ad actum adæquatum altiorem, qualiter elevandus esset, ut esset in Angelo, & haberet rationem virtutis activæ, & principalis immutantis intellectum Angelicum per productionem specierum ex sensibilibus.

§ V. *Contraria sententia, cum suis fundamentis, & eorum solutionibus.*

27. *Opposita sententia. Scotus. Richard. Maior. Marsil.*

OPpositam sententiam tuentur Scotus *in 2. dist. 3. q. ultima §. respondeo*, Richardus *dist. 3. art. 6. q. 2.* Maior *q. 4.* & Marsilius *in 2. q. 7. art. 1. 2. p. conclusione 5. 7. & 9.* quatenus iuxta explicationem Scoti duo dicunt. Primum est, quod etsi Angelus habuerit species infusas in instanti suæ creationis, repræsentantes naturas universales, attamen si non haberet eas hoc modo, posset propria virtute accipere illas à rebus. Secundum est, Angelos accepisse à rebus species singularium, & quoad singularitatem, sive differentiam individualem, & quoad actualem existentiam, ac quoad rationem, sive conditionem, secundùm quam habent terminare notitiam intuitivam. Et tandem solent referri Gregorius *in 2. dist. 2. q. 5. art. 1. conclusione 2. ad 5.* Okam. *q. 16.* asserentes Angelum non accepisse à Deo, ut ab agente particulari aliquas species in instanti creationis, sed à rebus, licèt non sit certum, eos (saltem ita absolutè) pro hac sententia referendos.

Gregorius. Okam.

28. *Argumentum primum.*

Probatur primo hæc sententia. Quia intellectus noster habet efficaciam ad eruendum species ex sensibilibus: ergo etiam Angelicus, qui efficaciam maiorem habere debet.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia quæ sunt in inferioribus dicentia perfectionem, potiori iure in superioribus sunt admittenda: at eruere species à sensibilibus dicit perfectionem, & hæc reperitur in intellectu nostro inferiori ad Angelum: ergo id potiori iure intellectui Angelico tribuendum erit.

Enodatio argumenti cum sua confirmatione.

Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia satis est, quòd sit efficacior in suo ordine, & in his, ad quæ s lua sua perfectione, se extendere potest: & ideo est in cognitione efficacior, & in aliis; non autem in hoc, quod accipiat species à rebus: quia hoc supponit imperfectionem, nempe, quòd non sit ab initio constitutus adæquatè in ratione illorum, quæ requiruntur ad actum primum, & quod non habeat ab initio plenitudinem scientiæ, necnon quod egeat rebus corporeis. Ac tandem, quod non habeat *esse* omnino spiritale, sed admittens commercium cum corpore, & acquirens ministerio sensuum suam perfectionem: ac proinde quòd sit vera forma corporis, ut ex dictis patet. Per quod ad confirmationem constat.

29. *Secundum argumentum.*

Secundo probatur. Quoniam phantasia ex præconceptis speciebus, nempe montis, & auri, format & eruit aliam speciem montis aurei: & intellectus noster ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ format speciem repræsentantem naturam atomam: & de similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago: & sic D. Paulus ex visione essentiæ divinæ potuit formare in se similitudines rerum, quæ remanserunt in eius intellectu, postquam desivit illam videre, ut docet D. Thomas supra *q. 12. art. 9. ad 2.* Ergo intellectus Angeli similiter potuit hoc efficere: præcipuè si daretur, quod per potentiam Dei aliquis Angelus desineret esse beatus: quia procul dubio iste talis recordaretur eorum, quæ in essentia divina vidit: ergo per aliquam speciem ab eius intellectu formatam. Nec potest dici, hoc non posse fieri ab Angelo, quia non habet intellectum agentem. Nam contra hoc est, quòd idem facit imaginatio, & sine adminiculo intellectus agentis.

D. Thom.

Responsum præ. etur.

Respondetur ex dictis, negando consequentiam. Quia omnia ista potest intellectus noster, & imaginatio, ex eo quòd sunt potentiæ non perfectæ, & completæ per actum primum, sive per species creatas ab instanti suæ productionis. Unde possunt à se, vel ab alio novis actuari formis intelligibilibus, scilicet speciebus; secùs vero intellectus Angelicus. Et ideo adhuc in illo eventu, quòd aliquis Angelus desineret esse beatus, nunc si recordaretur eorum, quæ in Deo vidit, fieret per species à Deo illi inditas.

30. *Tertium.*

Tertiò. Nam Angeli accipiunt scientiam ab extrinseco: ergo & species. Patet consequentia: tum, quia scientia, quæ est per species inditas, non est ab alio: tum etiam, quia quod habet species ab extrinseco, quæ sunt causæ scientiæ, etiam habet ab extrinseco illam scientiam, & è contrà. Antecedens verò probatur dupliciter. Primò ex illo ad Ephes. 3. *Ut innotescat principatibus, & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei, &c.* Quem locum D. Hieronymus, & alij SS. Patres, quos refert Xystus Senensis *lib. 6. Bibliothecæ annotat. 199.* explicant ad hunc sensum, scilicet, quod Angeli ab Apostolis didicerunt aliqua mysteria gratiæ, saltem quoad particulares circumstantias. Ergo, &c. Secundo probatur idem antecedens. Quia unus Angelus illuminat alterum, & docet illum: ergo Angelus edoctus ab extrinseco recipit illam doctrinam.

Ad Eph. 3. D. Hier. Xystus.

31. *Diluitur primo.*

Respondetur primò, negando antecedens. Quoniam Angelis innotuere mysteria gratiæ, non per Ecclesiam hominum, sed Angelorum, per quam principibus, & potestatibus huius mundi revelata sunt. Ita explicat Augustinus adductum in hoc argumento Pauli testimonium *lib. 5. de Genesi ad lit. c. 19.*

August.

Secundò.

Secundo respondetur, quòd quia Apostolis prædicantibus Angeli pleniùs cognoverunt res, quas Prophetæ prædicaverant, & ipsi Angeli hominibus revelaverant, sicut pleniùs sciunt præsentia, quàm futura (modo tamen infrà q. de illuminatione Angelorum explicando) ideo dicuntur fuisse edoctos ab Apostolis, non tamen quia acciperent ab eis aliquam scientiam. Et in hoc sensu loquuntur Hiero. & alij Sancti Patres in argumento adducti.

Ad secundam probationem antecedentis respondetur, quòd unum Angelum docere alterum, non est, quod infundat, aut intendat lumen intellectuale eius, vel speciem, sed quod obiectum cognoscibile per suum lumen, & repræsentabile per speciem eius proponat magis dearticulatim. Sicut quando unus homo docet alterum, nec causat lumen intellectuale, nec species in eo, sed obiectum, quod repræsentabatur per species, quas discipulus abstraxit, vel habet apud se, ordinat & explicat, ut faciliùs cognoscat. Ex hoc autem non habetur, quod Angelus accipiat virtutem, ut scientiam ab extrinseco.

Tandem solet hæc sententia probari ex eo, quod non dantur species singularium inditæ ab initio productionis Angeli à Deo: tum, quia singularia ista sunt infinita, & ita infinitæ species in intellectu Angeli darentur: tum etiam, quia species futurorum contingentium non sunt inditæ in instanti conditionis Angelicæ alioqui Angelus illa cognosceret propriis viribus: ac proinde debent

esse acceptæ à rebus. Cæterùm quia de istis duabus difficultatibus infrà *quæst.* 57. erit sermo, illas quoad præsens omittimus.

DVBIVM III.

Vtrùm Angelus cognoscat res immateriales per species acceptas ab illis?

Major difficultas est, an Angeli accipiant species à rebus spiritualibus, quippe magis proportionatis ad hoc munus? Et ita semel explicato, an illas à sensibilibus accipiant? meritò inquiritur, an saltem ab objectis immaterialibus habeant species illas, per quas prædicta objecta spiritualia cognoscantur?

§. I. *Vera Dionysij, Augustini, & D. Thomæ sententia, & ejus fundamentum.*

32. **Assertio vera.** *Dionysius August. D. Thom. Ezech.* 28.

Dicendum ergo est, Angelum non accipere species rerum immaterialium ab illis, sed habere eas à Deo ab initio suæ creationis. Ita Dionysius, Augustinus, & D. Thomas locis *dubio præcedenti* citatis: & peculiariter Angelicus Præceptor infra *quæst.* 56. *art.* 2. *ad* 3. & 4. supponit hanc fuisse *in art.* 2. *hujus quæst.* sententiam. Videturque contineri apud Ezechielem c. 28. ut dubio præcedenti asserebamus. Et tandem eam ferè omnes Theologi tuentur: & ideò eos sigillatim non adducimus.

Ratio ejus fundamentalis.

Ratio autem ejus fundamentalis desumitur ex D. Thoma in hoc articulo, & per eam tam hæc, quàm præcedentis dubij assertio sic suadetur. Quoniam idem constituendus est ordo, & distinctio inter substantias spirituales (servata tamen proportione) ac inter substantias corporeas: sed inter istas hic est ordo; & distinctio, ut substantiæ superiores quales sunt cœlestia corpora, habeant à Deo suam potentiam, scilicet materiam primam, totaliter expletam per formam ab instanti suæ primæ conditionis, ita ut prædicta materia non habeat successivè accipere ab aliis agentibus novas formas: ergo etiam inter substantias spirituales admittendus est proportionaliter similis ordo, & distinctio, ita ut superiores inter illas, nempe Angeli, habeant à primo instanti suæ creationis, & à Deo totaliter completam suam potentiam, nempe intellectum, per formas intelligibiles; cùm tamen inferiores substantiæ, quales sunt animæ nostræ, non habeant illam à Deo completam à primo instanti, in quo conditæ sunt; sed paulatim, & successivè prædictas formas intelligibiles acquirant. Quàm rationem proposuit etiam Divus Thomas 2. *contra Gentes* c. 96 *ratione* 5. his verbis: *Sicut materia prima est infimum in ordine rerum sensibilium, & per hoc est in potentia tantùm ad omnes formas sensibiles; ita intellectus possibilis, infimus in ordine intelligibilium existens, est in potentia ad omnia intelligibilia, ut ex præmissis patet. Sed ea, quæ sunt in ordine sensibilium supra materiam primam, habent in actu suam formam, per quam constituuntur in esse sensibili. Substantiæ igitur separatæ, quæ sunt in ordine intelligibilium suprà intellectum possibilem humanum, sunt actu in esse intelligibili. Intellectus enim accipiens cognitionem à sensibilibus non est actu in esse intelligibili, sed in potentia. Substantia igitur separata non accipit cognitionem à sensibilibus.*

D. Thom.

§. II. *Solutiones adversariorum ad rationem D. Thomæ.*

33. **Ad rationem D. Th. solutio prima.**

Nec obest triplex solutio Scoti, & aliorum authorum oppositæ sententiæ. Prima est, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Et rationem disparitatis reddit Scotus ex eo, quod qualitates cœlestes à nullo agente creato possunt attingi: & propterea spectat ad divinam providentiam eas producere, & perpetuò conservare: ac proinde & perpetuò ibi esse illam formam substantialem & non aliam, ne cœlum perpetuo maneat sine sua perfectione, aut corrumpatur. Cæterùm species intentionales possunt in Angelis produci à causa creata, nimirum ab intellectu ejus agente, & ab objecto, sicut producuntur in nobis: & hoc potissimè habet locum in Angelo respectu objecti spiritualis: & ideo non oportet eas immediatè attingi à solo Deo. Imo ex hoc sequitur, non debere à solo Deo produci Nam sicut ad ejus providentiam pertinet producere immediatè eas perfectiones, ad quas non potest agens creatum: sic ad illam pertinet producere mediis causis secundis ea ad quæ prædictæ causæ possunt se extendere. Siquidem non magis spectat ad divinam providentiam, quòd suppleat defectus causarum secundarum, quam quòd relinquat eas influere, ad effectus in quos possunt.

Secunda.

Secunda solutio reddit aliam disparitatem, nempe, non fieri debitam comparationem. Nam in cœlis potentia, scilicet materia prima, est substantialis, & in ordine ad actum substantialem, in Angelis verò potentia receptiva specierum est accidentalis. Constat autem, non debere esse hanc paritatem inter hanc, & illam potentiam, siquidem repugnat, cœlum, & ejus potentiam substantialem actuari per diversas formas; sed solùm potest per unicam informari, & hæc debet esse ab initio in materia illa, ne prædicta materia sine forma sit: quod tamen in potentia accidentali nullam involvit repugnantiam.

34. **Tertia.** *Molina.*

Tertia, quam tradit Molina *in hoc art. disp* 2. *membro* 4. ubi quasi explicans præcedentem solutionem, quæ est Gregorij, dicit, esse discrimen inter potentiam substantialem cœli ad formam substantialem, & potentiam intellectus ad accidentalem: quòd prior potentia in cœlo, quippe incorruptibili, debet semper & necessario esse completa per formam suam, ita ut cœli non sint in potentia, saltem proxima, ad aliam, alioqui essent corruptibiles: at vero posterior, licèt sit in substantia incorruptibili, non oportet quod sit ita completa per suam formam, sed potest successivè per aliam perfici, ex eo quòd substantiæ quantumvis incorruptibiles, possunt hoc modo suscipere alias, & alias formas accidentales.

Quibus etiam potest addi, quod si ratio D. Thomæ aliquid probaret, convinceret utique, quòd sicut materia cœli per suam formam habet totum suum *esse* actuale à principio, ita potentia intellectiva Angeli per species infusas à principio habeat similiter totam suam actualitatem: ac proinde semper sit in actuali cognitione omnium illorum, ad quæ hujusmodi species infunduntur. Et similiter quod sicut materia cœli est in potentia ad recipiendum aliquem actum accidentalem ab aliquo extrinseco, scilicet lucem à sole, & virtutem causandi stabilitatem in his inferioribus ab Angelis: sic intellectus Angelicus sit in potentia ad recipiendã aliquam

aliquam speciem ab aliquo extrinseco. Ac tandem eadem ratione D. Thomæ etiam probaretur, quod inter substantias sensitiuas superiores, & inferiores, detur similis ordo, & distinctio, qui inter corpora superiora, & inferiora, nempe cœlestia, & sublunaria datur: siquidem non est cur proportionalis ordo, & distinctio inter prædictas substantias sensitivas non inueniatur qui in illis prioribus reperitur: & ita potentia cognoscitiua prædictarum substantiarum superiorum, sensibilium tamen, erit ab initio completa, & reducta ad omnem suum actum primum.

§. III. Vis rationis Angelici Praeceptoris expenditur, & obiectionibus in contrarium fit satis.

35. Ad euersionem harum solutionum animaduersio prima. Non igitur hæc omnia obsunt. Quoniam facilè corruūt ex expensione rationis D. Thomæ. Vt autem hæc meliùs capiatur, præsupponendum est non posse negari, quin detur aliqua proportio inter ordinem, & distinctionem substantiarum intellectualium superiorum, & inferiorum, & ordinem, ac distinctionem corporum itidem superiorum, & inferiorum, vt communiter docent Theologi, & Philosophi. Hæc autem proportio non potest in alio melius reperiri, & explicari, quam per hoc, quòd seruetur inter illas secundum eam rationem, secundùm quam attenditur superioritas & inferioritas in prædictis corporibus. Et ideò solùm restat explicare, per quid attendatur superioritas, & inferioritas ista corporum, vt proportionalis ordo, & distinctio inter substantias spirituales inferiores, & superiores designetur.

Secunda. Quod vt meliùs fiat, præsupponendum est secundò, corpora superiora, scilicet cælestia eò esse superiora corporibus sublunaribus, & corruptibilibus, quò sunt magis in actu: siquidem vnumquodque eò est superius, & perfectius alio, quò habet esse magis in actu, quam illud: & ideo Deus est superior omnibus aliis, quia est actus purus, omnem excludens potentialitatem: & substantiæ separatæ, & immateriales, nempe Angeli, sunt superiores quouis corpore, quia habent magis de actualitate, & minùs de potentia: nam sicut materia prima, quæ est pura potentia, est infimæ notæ: ita quò magis aliquid recedit ab illa, & per consequens habet magis de actualitate, eo erit nobilius, & superius. Cæterùm prædicta corpora cœlestia esse magis in actu, consistit in hoc, quod eorum potentia substantialis, nempe materia prima, magis compleatur per formam, quam habet, ita vt non remaneat in potentia ad alias formas: è contrà vero corpora corruptibilia sunt minus in actu, quia potentia eorum, nempe materia prima, non est ita completa per suam formam, sed relinquitur in potentia ad alias formas.

36. Enucleatio rationis D. Thomæ. Hinc ergo ratio D. Thomæ sic expenditur. Quoniam proportio necessario seruanda inter ordinem & distinctionem spiritualium creaturarum superiorum, & inferiorum ex vna parte, & inter ordinem, ac distinctionem corporum superiorum, & inferiorum ex alia; debet (seruata vtriusque ordinis natura) maximè attendi quoad id, secundum quod dicuntur esse superiora, & inferiora, scilicet ex eo, quod habeant magis, vel minus de actualitate: at in corporibus habere magis, vel minus de actualitate, consistit in hoc, quod eorum pura potentia compleatur omnino per suam formam, & actum primum ac initio suæ conditionis, ita vt non maneat in potentia ad alias formas successiuè acquirendas, contrà vero inferioritas per hoc, quod non sic compleatur, sed possit successiuè compleri: ergo etiam in substantiis spiritualibus esse superiores, vel inferiores, ac proinde habere magis, ac minùs de actualitate, consistet in hoc, quòd in superioribus, nempe Angelis, eorum potentia in ordine intelligibili, scilicet intellectu, sit ab instanti suæ conditionis omninò completa à Deo per suas formas intelligibiles ita, vt nequeat secundum communem cursum aliquas de nouo recipere: è contra verò in inferioribus, qualis est anima nostra, prædicta potentia non sit completa ab instanti suæ conditionis, sed possit paulatim, & successiuè perfici per formas intelligibiles.

Ex quo planè fit, nihil obesse rationi huic aliquas ex solutionibus traditis. Nam prima supponit falsum, scilicet prædictas species, & formas intelligibiles posse in substantiis intellectualibus superioribus produci paulatim, aut ab alio, quàm à Deo: siquidem superioritas illarum petit, potentiam earumdem in ordine intelligibili esse ab instanti suæ creationis omnino completam: ac proinde compleri à Deo creante substantiam illam Angelicam, sicut superioritas corporum petit, vt earum potentia, scilicet materia prima, in illo instanti à Deo compleatur, & expleatur. 37. Euersio primæ solutionis.

Et similiter secunda solutio corruit. Siquidem fit comparatio inter potentias puras, vnam quidem in genere intelligibili, & aliam in genere entitatiuo, & quoad superioritatem, quam habent substantiæ, in quibus sunt: & comparatio inter istas, siue vna sit substantia, & alia accidens, siue vtraque sit substantia, qualiter contingeret, si fieret comparatio inter potentiam radicalem ad recipiendas species, & inter materiam primam corporum, petit, quod potentia prædicta ab initio sit completa, & expleta: & ita per accidens est, quod sint substantia, vel accidens, si quoad præcisum munus conferantur. Secunda

Et deindè tertia solutio Molinæ eadem ratione corruit. Tum, quia superioritas in corporibus cœlestibus non oritur ex incorruptibilitate, sed potiùs è contrà: quia ex eo quod corpora cœlestia sint magis in actu modo dicto, oritur, quod sint incorruptibilia. Tum etiam. Quia ex eadem maiori actualitate reperta in substantiis spiritualibus supra alias substantias spirituales, & inferioris ordinis debet etiam propter dictam rationem oriri, quod sint intransmutabiles quoad formas intelligibiles, quibus earum potentia intellectiua actuatur, & in ordine ad quas (sumpta præcisè quoad ea, quæ ex intraneis, & quoad omnino intrinseca dicit) comparatur per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili: quamuis quoad alia accidentia habentia rationem actus secundi, & non primi possit transmutari, & paulatim acquirere illa. 38. Tertia

Ex quo etiam fit falsa esse tria illa, quæ ad eneruandam hanc rationem D. Thomæ adducuntur. Quoniam duo priora conuenientia cœlis, non competunt illis, qua ratione sunt corpora superiora, sed quatenus communicant cum inferioribus: & propterea duo illa etiam corporibus inferioribus conueniunt. Et tandem, licèt ratio D. Thomæ suadeat intentum quoad substantias intellectuales superiores, nempe Angelos, & inferiores, scilicet animas nostras rationales, non tamen quoad substantias præcisè sensitiuas: quia istæ non pertinent ad diuersos ordines, aut diuersos gradus exclusionis potentialitatis, sicut substantiæ intellectuales superiores, & inferiores, & corpora superiora itidem, & inferiora pertinent. Et propterea substantiæ præcisè sensitiuæ eodem modo quoad suam potentialitatem complendæ sunt, nempe paulatim, & successiuè. 39.

Maior impugnatio illarum.

Adde pro maiori confutatione harum omnium evasionum. Quod hoc ipso quod intellectus Angelicus in ordine ad res sensibiles non habeat accipere species ab obiectis, sed ab initio suæ conditionis illis inditas à Deo habeat, ut dubio præcedenti ostendimus, oportet, ut similis ordo, & distinctio (proportione tamen servata) reperiatur in eis, ac in corporibus cœlestibus respectu corporum inferiorum quoad hoc, quod est actuari intransmutabiliter, & ab initio suæ productionis per omnes suas formas intelligibiles. Et ratio videtur aperta. Tum quia prædictus intellectus consideratur per modum potentiæ collatæ cum suo actu primo: hæc autem indiscriminatim, & eodem modo respicit has, & illas formas, quarum est capax: & ita, si respectu specierum obiectorum sensibilium non habet acquirere illas successivè ab obiectis, nec etiam respectu immaterialium id habebit. Tum etiam. Quia sicut quævis tantùm habet unicum modum suæ productionis, ita etiam & unicum modum acquirendi suam perfectionem: & ita, si respectu specierum repræsentantium sensibilia dicendum est habere illas à Deo in instanti creationis, etiam respectu specierum rerum immaterialium hoc idem affirmari oportebit.

Tum deinde. Quia modus acquirendi propriam perfectionem est juxta modum essendi: hic autem unicus tantùm est: ergo & modus acquirendi propriam perfectionem in actu primo. Quæ propositio desumitur ex D. Thoma infrà *q. 89. art. 1.* Tum prætereà. Quoniam cognitio obiectorum immaterialium est magis connaturalis, quàm materialium, & consequenter suo modo magis debita, ergo etiam erit magis connaturale, non carere ab initio suæ productionis speciebus immaterialium, quam materialium. Tum denique. Quia ex gradu perfectionis, qui in Angelis reperitur provenit, quod ab initio suæ productionis non sint in potentia ad species rerum sensibilium: ergo ex eodem gradu debet provenire, quod non sit in potentia ad species rerum spiritualium: quia ex omnibus his speciebus integratur sua perfectio intelligibilis, & potissimè ex speciebus immaterialium.

§. IV. *Interrogatio animadvertenda.*

40. Cuidam interrogationi fit satis.

Sed inquires, an assertio nostra sit ita certa, ut oppositum implicet? Respondetur, probabilem esse partem affirmativam. Quam ut melius explicemus, recolendum est id, quod dubio præcedenti diximus, scilicet, accipere speciem ab objecto, propriè loquendo, fieri duobus illis modis, nempe, vel ita ut intellectus sit agens principale, & species illæ recipiantur in illo, sive intellectus iste sit realiter distinctus ab intellectu agente, sive non, vel ita ut objectum sit causa principalis talium specierum, & intellectus se habeat passivè recipiendo illas. Et quidem quòd hæc acceptio specierum nequeat fieri primo modo, constat ex dictis dubio præcedenti quoad species acceptas à sensibilibus. Quia in Angelo nequit esse intellectus agens adhuc respectu specierum objectorum immaterialium: quia iste essentialiter est potentia inferior, quippe petens, ut paulatim producat species objectorum, secundùm quod paulatim occurrunt, ex eo quod non nisi determinatus per objecta, aut illa determinans potest eas producere.

Adde, quòd (ut dubio præcedenti dicebamus) prædictus intellectus agens non potest realiter, & necessario esse determinatus ad applicandam suam virtutem in ordine ad productionem prædictarum specierum, quia non est naturaliter colligatus, & unitus cum objectis: nec liberè, quia ad hanc liberam applicationem cognitio intellectualis, & ad hanc species illa intelligibilis prærequiritur.

Loquendo verò de secundo modo accipiendi species à rebus, potest quoad præsens adduci probabilis conjectura. Quoniam unus Angelus, v. g. Michael, nequit ex visu, & per naturalem suam virtutem speciem sui per modum objecti ad alium Angelum immittere: ergo neque etiam per divinam potentiam poterit prædictam speciem diffundere. Antecedens constat ex dictis. Consequentia vero probatur. Quia objectum per modum objecti, & per modum causæ principalis objectivæ (de qua in præsenti) nequit diffundere species, nisi ratione suæ entitatis, & perfectionis: sicut etiam dum per se ipsum immediatè unitur, nequit nisi ratione huius uniri sic cum intellectu in ratione formæ intelligibilis. Ergo sicut quidquid ei additum fuerit divinitus, non pertinebit ad hanc intrinsecam entitatem: sic non reddet illum magis aptum ad hoc, ut diffundat speciem sui in alterum Angelum.

Nec obest, si obiicias, quòd saltem poterit unus Angelus, non ratione suæ essentiæ præcisè, sed ut habet species rerum spiritualium, producere ad exemplar, & similitudinem earum alias species similes, vel inferioris rationis in intellectu alterius Angeli. 41. Objectio.

Solvitur.

Respondetur enim, speciem, ut est virtus obiecti, & gerit quodammodò vices illius, non habere esse fœcundam ad productionem similium, vel inferiorum specierum in alio subjecto, nisi quando obiectum est ex se fœcundum, quod in præsenti non contingit, ut dictum est. Et propterea adhuc dato, quòd prædictæ species possint elevari à Deo, & eis aliquid superaddi, ratione cuius possint instrumentaliter producere divinitus alias species in alio subjecto; non tamen ob id erunt ad istud munus fœcundæ, quatenus sunt quodammodò virtutes obiectorum, aut gerunt vices illius, nec objectum dicetur per modum objecti causare illas, sed solùm per modum puræ causæ efficientis instrumentalis: quod non est satis ad hoc, ut propriè dicatur, intellectum Angeli accipere species ab obiectis spiritualibus.

Potestque huius reddi alia ratio, quam insinuat Angelicus Præceptor *art. 2. q. præcedentis.* Nam intellectus Angelicus habet pro obiecto connaturali & non superexcedenti universum ens naturale, ut dubio sequenti expendemus: ergo non potest propter suam universalitatem subordinari alteri, tanquam causæ principali, nisi Deo universali causæ totius entis: nam potentia passiva universalissima solùm potest correspondere, ut causæ principali universalissimo enti. Sicut è contrà anima nostra potest quoad suos sensus subdi obiectis particularibus, ut causis principalibus in ordine ad immissionem specierum: quia eorum obiectum proportionatum est peculiare aliquod ens, scilicet objectum sensibile. Sicut è contrà, quia quoad suum intellectum habet pro obiecto, saltem adæquato, ens in tota sua universalitate: idcircò solùm à Deo, vel à proprio intellectu, prout à causa principali, queit immutari per productionem specierum.

§. V. *Opposita sententia, fundamenta illius, unà cum solutionibus eorum.*

42. Contraria sententia Scoti.

Contrariam tamen sententiam, nempe, Angelum posse accipere ab obiectis spiritualibus species illa repræsentantes, tuentur Scotus, & alij, quos *dubio præcedenti* retulimus, & in eodem sensu, quem

quem ibidem innuimus. Probatur primò, ſupponendo ex D. Thoma, quòd actio, quam habent corpora in immiſſione ſpecierum, quæ non eſt ad tranſmutationem materiæ, ſed diffuſionem ſimilitudinis formæ in medio ſecundùm ſimilitudinem ſpiritualis intentionis, quæ recipitur de re in ſenſu, aut in intellectu, convenit eis non ex natura ſua, ſed ex participatione ſubſtantiarum ſeparatarum, ut attingunt ad ordinem ipſarum, & ad modum operandi earum, ut docet D. Thomas *de Potentia q. 5. art. 8.* Ex quo ſic arguitur. Angeli habent virtutem naturalem producendi ſimilitudines ſui in potentiis cognoſcitivis: ſed non poſſunt illas imprimere in ſenſu, aut in intellectu hominis: ergo poterunt illas imprimere in intellectu alterius Angeli: & per conſequens Angelus poteſt à rebus, ſaltem intellectualibus, & omninò ſpiritualibus accipere ſpecies, per quas intelligat.

Primum fundamentũ D. Thom.

Major conſtat ex his, quæ nuper ex D. Thoma ſuppoſuimus. Minor etiam eſt certa. Nam ſpecies, quam producit Angelus, cùm ſit omnino ſpiritualis, & independens à corpore, non eſt forma proportionata, nec ſenſui, nec intellectui hominis, qui cognoſcit res per ſpecies materiales, aut ſaltem à materia dependentes. Conſequentia verò probatur. Quia ſi datur potentia activa naturalis productionis talium ſpecierum, debet etiam dari potentia paſſiva naturalis receptiva earum, & non eſt alia, niſi intellectus Angelicus, qui ſolùm eſt proportionatum principium paſſivum cauſæ activæ talis ſpeciei: ergo, &c.

Enodatur.

Reſpondetur, ſenſum D. Thomæ non eſſe, quòd Angelus producat ſpecies intentionales aliarum naturarum, diſtinctè, & quoad ſibi propria eas repræſentans, ut conſtat ex illis, quæ idem S. Doctor infrà *quæſt.* 1. *art.* , *ad* 2. & in quæſtionibus de illuminatione, & locutione Angelorum docet, ſed ſolùm, quòd cùm in diffuſione ſpecierum diſtinctè repræſentantium ſint duo, ſcilicet ipſa diffuſio, & modus, quo fit, nempe modo perfectivo, & non corruptivo, inde eſt, quòd cùm hic modus agendi ſit proprius Angeli, ut agentis completi, & perfecti quòd corpora in diffuſione ſuarum ſpecierum per participationem ab Angelis, ſeu quia attingunt quodammodò hunc ordinem ſuperiorem eo modo, quo ſupremum infimi attingit infimum ſupremi, habeant hunc modum operandi: quamvis prædicta corpora ex ſe, id eſt, non per hanc participationem habeant diffundere ſpeciem ſui, quoad ſuam ſubſtantiam (ut ſic dicamus) conſideratam.

43. Secundum.

Secundò probatur eadem ſententia. Quoniam objectum ſenſibile, quia eſt ſenſibile in actu, idcirco poteſt diffundere ſpeciem ſui ad ſenſum: ergo potiori ratione objectum ſpirituale omninò, quale eſt ſubſtantia Angelica, erit obiectum actu intelligibile reſpectu alterius Angeli, & poterit diffundere in illum ſpeciem intelligibilem ſui: Patet conſequentia. Quia cùm immaterialitas ſit ratio intelligibilitatis fit inde, quod id, quod eſt omninò immateriale, ſit etiam omninò intelligibile, ſeu intelligibile in actu: ac proinde, quòd non minùs quàm ſenſibile in actu poſſit diffundere ſpeciem ſui: alioqui intelligibile in actu eſſet minoris efficacitatis in ſuo ordine, quàm ſenſibile in ſuo, & hoc eſſet actualius, & formalius, quàm illud.

Solutio.

Nec ſat eſt, ſi reſpondeas, eſſe diſparem rationem inter ſenſibile in actu, & intelligibile in actu Angelicum, quòd illud eſt reſpectu potentiæ, quæ poteſt immutari paulatim, & ſucceſſivè: quia non petit habere ab initio ſuæ conditionis inditas ab authore naturæ ſpecies ſenſibiles, ſecus verò intelligibile in actu reſpectu intellectus Angeli, quia hoc eſt tale reſpectu potentiæ habentis ab initio inditas à Deo omnes ſpecies intelligibiles, quibus eget. Et ideò, quia prædicta potentia non eſt capax novæ immutationis ab objecto actu intelligibili, non immittit ad eam ſpeciem ſui.

Impugnatur.

Nam contra hoc eſt, quòd cuivis virtuti activæ naturali debet correſpondere potentia paſſiva naturalis. Et ita non poteſt ſtare, quòd objectum ſpirituale intellectus Angelici ſit ex ſe actu intelligibile, & diffuſivum ſpecierum ſui reſpectu alteriùs Angeli, & quòd in prædicto Angelo non ſit potentia paſſiva naturalis, ad hoc ut immutetur per prædictas ſpecies.

44. Reſponſio. ſecundi fundamenti.

Reſpondetur, quòd tranſeat antecedens: & deinde negetur conſequentia. Quia quòd obiectum ſpirituale ſit, vel non ſit actu intelligibile, non attenditur ex eo, quòd diffundere poſſit ſpeciem ſui, aut ex eo, quod valeat ſe per ſe ipſum unire alieno intellectui; ſed ex gradu debitæ immaterialitatis, quam ex dictis *in* 1. *t. tr.* 1. *diſp* 2. *n.* 116. ſatis conſtat habere Angelum, & ex eo quod alicui intellectui; ſcilicet ſuo ſit per ſe ipſum in ratione formæ intelligibilis unibilis. Ad probationem autem conſequentiæ dicendum eſt, eſſe diſparem rationem. Quia ſenſibile in actu eſt tale reſpectu ſenſus, qui paulatim per ſpecies perfici queit; ſecùs intelligibile in actu Angelicum, quod eſt reſpectu intellectus qui paulatim non perficitur quoad ſpecies, ſed potiùs petit, ut ab initio, & ab auctore naturæ perficiatur. Et ideo optimè colligimus, non habere ex ſe prædictum intelligibile vim ad immutandum per immiſſionem ſpecierum intellectum Angelicum: ſiquidem nequit dari in uno Angelo vis activa naturalis reſpectu alterius, ſi in iſto non eſt potentia paſſiva naturalis correſpondens virtuti activæ.

Et ad ſecundam probationem negandum eſt, hinc fieri, objectum ſenſibile in actu eſſe efficacius, & formalius in ſuo ordine, quàm intelligibile in ſuo. Quia ad hoc deſiderabatur, ut in ordine ad cognitionem ſui eſſet efficacior, & actualior res ſenſibilis in actu, quàm ſubſtantia Angeli in ordine ad illam cognitionem, qua à ſe cognoſcitur: quod tamen eſt falſum: ſiquidem ſubſtantia Angeli eſt efficax, & actualis in ordine ad cognitionem ſui longè immaterialiorem, & excellentiorem; & reſpectu proprij intellectus habet ſe per modum ſpeciei non indigentis alia ſpecie, ſicut objectum ſenſibile ea indiget.

Illuſtratur amplius.

Adde, quod adhuc reſpectu alieni intellectus habet Angelus, ut per ſpeciem intelligibilem, quatenus productam à Deo tanquam virtutem eiuſdem Angeli, influat in prædictam cognitionem actualiorem, & immaterialiorem, quam ſit cognitio, in quam influit obiectum ſenſibile per ſpeciem à ſe diffuſam. Unde, ſicut non ſequitur, Angelum non eſſe actualiorem, quàm corpora, licèt non habeat vim ad producendas aliquas operationes, quas prædicta corpora eliciunt: quia hæ non ad lineam Angelicam, ſaltem ut eſt cauſa particularis, pertinent, ſed ſat eſt, quod in ſua linea ſit cauſa perfectiorum operationum: ſic, licèt Angelus non habeat vim ad diffundendam ſpeciem ſui in alienum intellectum ſicut objectum ſenſibile eam habet reſpectu ſenſus, non ſequitur, hoc eſſe quid ſimpliciter actualius, & formalius illo: quia ſat eſt, quod in ſuo ordine, & linea influat in operationem longè actualiorem, & puriorem, ad hoc ut ſit ſimpliciter actualior, & formalior objecto ſenſibili.

45. Vindicatur ſolutio inter arguendum tradita.

Unde admittenda eſt ſolutio, quam inter arguendum adhibuimus, ſanè tamen intellecta. Nam ex eo, quod non detur in intellectu Angelico potentia paſſiva

passiva naturalis ad accipiendas species à rebus spiritualibus, benè colligitur neque etiam objectum spirituale habere vim activam ad eas immittendas: siquidem si in Angelo esset potentia activa naturalis ad immutandum alium Angelum per immissionem specierum sui, nunc etiam in altero Angelo esset potentia passiva naturalis ad hanc immutationem: quod etiam suadet id quod suprà diximus, scilicet, intellectum Angeli ratione suæ magnæ universalitatis quoad suum objectum non subordinari alteri, ut causæ principali, nisi Deo.

Adde, quod objectum sensibile licèt quoad productionem speciei quoad suam substantiam, idest, ut præcisè est repræsentativa, non habeat diffundere illam per participationem ab Angelis, benè tamen quoad modum illum diffundendi perfectivo modo, ut ex D. Thoma *n.* 41. dicebamus. Quod satis indicat excellentiam objecti intelligibilis suprà sensibile.

46. Nec hinc fit oppositum eius, quod in solutione præcedenti supposuimus, scilicèt, prædictum objectum non esse actu sensibile, sicut sequitur, non esse ex se actu intelligibile ex eo, quod per participationem ab intellectu agente producit speciem intelligibilem quoad immaterialitatem, & spiritualitatem, licèt ex se habeat illam producere quoad naturam repræsentatam. Nam ratio disparitatis est in promptu, nempe, quod obiectum sensibile fit actu intelligibile per participationem ab intellectu agente, elevante illud ad superiorem ordinem rerum, & gradum immaterialitatis: & ita habet ab illo producere speciem intelligibilem repræsentantem naturam sine conditionibus materialibus, seu sine singularitate & propterea solùm instrumentaliter medio phantasmate habet producere prædictam speciem, & prædictum obiectum solùm in potentia est ex se intelligibile. Cæterùm obiectum intelligibile non habet hunc modum diffundendi species, ut elevatum ad superiorem ordinem, sed ex eo quòd ordo sensibilis ex se immediatè coniungitur ordini intelligibili, & habet participare hoc, tanquam aliquid sibi debitum in ordine ad proprias actiones: sicut imaginativa etiam intra suam latitudinem petit cognoscere perfectiùs ex coniunctione ad intellectum; & nihilominus, quia primò ex hac coniunctione non communicatur ei aliqua perfectio in ordine ad actiones altiores alterius potentiæ, sed in ordine ad proprias, tunc ex hac coniunctione non extrahitur à ratione causæ principalis nec perfectio ei communicata tribuit ei, quod sit causa instrumentalis; sed potiùs inde maiori perfectione habet illas principaliter causare.

DVBIVM IV.

Vtrùm species intelligibiles productæ à Deo in intellectu Angelico, propriè habeant rationem naturalium proprietatum respectu illius, & essentiæ Angelicæ, ab eisdem per naturalem resultantiam activè dimanantium?

POSTQUAM explicuimus, Angelos non accipere species ab obiectis, sed à Deo in intellectu Angelico in primo instanti suæ creationis produci: restat explicare, an prædictæ species non solùm producantur à Deo sed etiam ab essentia ipsius Angeli per naturalem resultantiam ad modum naturalis proprietatis, quæ propriè sit talis, activè dimanent?

§. I. Decisio dubij ex mente D. Thomæ, prior illius ratio.

DIcendum ergo est, species intelligibiles Angelicas non esse in rigore, & propriè loquendo proprias passiones respectu essentiæ Angeli, aut sui intellectus, neque ab eisdem per naturalem resultantiam emanare, sed à solo Deo in intellectu Angelico à primo creationis instanti effectivè produci. 47. Conclusio. Hæc conclusio videtur planè colligi ex Doctrina D. Thomæ *art.* 1. *huius q.* ubi inquit, quod Angelus non cognoscit omnia distinctè, & quoad sibi propria per suam substantiam: quia non continet sic ea. Si autem species rerum omnium, distinctè eas repræsentantes, essent proprietates Angeli, activè ab eo dimanantes, tunc res omnes saltem per se primò repræsentabiles per species, in essentia Angelica quoad sibi propria distinctè, & perfectè in *esse* intelligibili continerentur: ac proinde per solam suam essentiam cuncta ista cognosceret. Similiter in eodem articulo in solutione ad 1. inquit, quod substantia Angeli continet ea, quæ sunt infra, & supra ipsum non quidem perfectè, & distinctè secundùm rationes proprias, sed secundùm quandam rationem communem. Si autem species Angelicæ essent proprietates Angeli, propriè, & in rigore loquendo, tunc (ut modo dicebamus non solùm secundùm rationem communem, sed etiam secundùm rationes proprias omnia, vel saltem illa, quæ per se primo repræsentabilia sunt per species Angelicas, contineret. Et deinde in hoc eodem articulo ex eo probat, Angelum non posse omnia per suam substantiam intelligere, quia eius intellectus ad plura se extendit, quàm eius substantia: quandoquidem intellectus potest omnia intelligere, quia eius obiectum est ens, & verum in tota sua latitudine: substantia vero cum sit limitata & finita, non omnia in se comprehendit. Hoc autem ultimum esset falsum, si species intelligibiles essent modo dicto proprietates ipsius.

Suadetur ex Divo Thomâ.

Idem etiam colligitur ex his, quæ docet idem Angelicus Præceptor infra *q.* 56. *art.* 2. *ad* 4. ubi inquit; quod si Deus plures naturas rerum statuisset creare, plures etiam species in intellectu Angelico impressisset. Unde concludit, quod eiusdem rationis est, addere aliquam creaturam in universo, & addere aliquam speciem in intellectu Angeli. Constat autem, quòd si species intelligibiles essent, iuxta mentem D. Thomæ, proprietates in rigore tales respectu essentiæ Angelicæ, non dependeret, quod eas haberet, aut quòd haberet tot, & non plures, ex eo, quod decerneret creare has, vel illas creaturas; sed naturali necessitate esset Angelus determinatus ad eas habendas. Angel. Præcept.

Unde hanc sententiam tuentur Ferrar. *lib.* 2. *contra Gent. c.* 98 §. *ad secundi dubij evidentiam*, Navarrete *tom.* 3. *contr.* 51. Zumel in præsenti *q.* 2. qui tamen contrariam sententiam etiam reputat esse probabilem. Et deinde assertionem istam sequuntur Molina, & Pesantius in præsenti, Rada *contr.* 9. Albertinus *in* 8. *corollario pag.* 12. Malonius *in* 2. *dist.* 2. *disp.* 10. Suarez *lib.* 2. *de Angelis c.* 7. & alii. Ferrara. Navar. Zumel. Molin. Pesantius. Rada. Albert. Malon. Suarez.

48. Explicatio assertionis. Explicatur assertio. Consultò enim diximus, quod *species non habent in rigore, & propriè loquendo rationem proprietatum* Quia quodammodo comparantur per modum proprietatum, quatenus ex triplici capite sunt connaturales Angelo. Primo quidem. Quia receperunt illas simul cum sua natura in instanti creationis: iuxta quem modum etiam iustitia originalis, si Adamus non peccasset

cesset, diceretur connaturalis posteris quia omnes simul cum iustitia originali nati fuissent. Secundò dicuntur connaturales Angelo, propter potentiam, & aptitudinem passiuam naturalem, quam ad illas intellectus Angelicus habet: secundùm quam rationem etiam receptio lucis dicitur connaturalis diaphano. Tertiò denique. Quia cùm inter creaturas naturales Angelus sit in summo gradu spiritualitatis, sunt illi debitæ species, per quas possit potentia proxima cognoscere cunctas rerum naturas ad ordinem huius universi pertinentes.

Prior eius ratio. Ratio autem prior assertionis iam tacta est in priori testimonio in assertione relato potestque, ad hanc formam, ut magis elucidetur, reduci. Quoniam Angelus non cognoscit per suam essentiam omnia, quæ alias per species Angelicas sunt per se primò repræsentabilia, ut *dubio .. huius disput.* diximus: ergo species rerum non sunt in rigore proprietates suæ essentiæ, & intellectus per naturalem resultantiam activè ab eisdem dimanantes. Consequentia constat. Quia alioqui comprehensa essentia, comprehenderentur hæ proprietates, sicut & aliæ: & ita per suam essentiam cognosceret omnia prædicta. Quia non staret, cognosci ex vi cognitionis essentiæ prædictas species quoad sibi propria, & non cognosci sic sua obiecta per eas per se primò repræsentata.

49. Confirmatur. Confirmatur ratione; quam in eodem loco insinuat D. Thomas. Quoniam Angelus est in certa specie: ergo non continet, adhuc intelligibiliter, omnia alia: ergo neque species illorum erunt proprietates Angelicæ, activè per naturalem resultantiam ab eis dimanantes. Antecedens videtur perspicuum. Prima verò consequentia patet. Tum, quia differentia constituens speciem, & dividens genus, dividit, & distinguit speciem, & naturam illam ab omnibus aliis: & ita faciet, ut habeat suam peculiarem essentiam, non verò contineat quoad earum propria essentias aliarum rerum, vel in *esse* entitativo, ut ex se constat, vel in *esse* intelligibili, quoties in *esse* intelligibili habet suam finitam & limitatam rationem, & certis limitibus generis, & differentiæ, aut alicuius habentis se per modum generis, & differen... clausam. Tum etiam. Quia, quod est in certa specie distincta ab aliis, nequit esse similitudo alterius quoad id, ab quo distincta sunt atque adeò nequit illud intelligibiliter continere: siquidem hæc continentia consistit in hoc, quod in *esse* intelligibili sint quodammodò unum. Secunda verò consequentia etiam constat. Quia si species intelligibiles dimanarent per modum proprietatum ab Angelo, tunc omnia intelligibilia, saltem iam dicta, continerentur intelligibiliter in illo: si quidem ipsæ species, per quas redduntur intelligibilia, ut obiecta per se prima illarum, haberent in eo contineri.

§. II. *Solutiones adversariorum ad rationem D. Thomæ, & eius confirmationem, necnon & impugnationes earum*

50. Prima evasio ad rationem D. Th. *Nazarius*. NEc obest prior solutio Nazarij ad rationem præcipuam D. Thomæ, nempe, quod species sunt proprietates activè dimanantes, ut affectiones sunt intellectus Angelici, & secundùm *esse* entitativum, non autem ut sunt repræsentativæ. Et propterea cognitis eis, ut proprietatibus, non ideò sequitur cognitio distincta obiectorum: quia ad hoc desiderabatur, quod vt repræsentatiuæ haberent rationem proprietatum dimanantium.

Impugnatur. Nam contra hoc est primò, quod præcipua lis huius dubij est de speciebus intelligibilibus formaliter sumptis, ac proinde vt repræsentatiuis: ergo si, vt repræsentatiuæ, non sunt proprietates act... per naturalem resultantiam dimanantes, habebitur intentum.

Deinde Quia in speciebus *esse* entitatiuum, & accidentale, per quod afficiunt intellectum, & substantiam Angeli, non per se primò intenditur, sed secundò: at *esse* repræsentatiuum est per se primo intentum à natura: ergo respectu cuius species, ut repræsentatiuæ non comparantur per modum proprietatum ab eo dimanantium, neque etiam comparabuntur per modum rigorosæ proprietatis, ut affectiones illius, & secundùm *esse* entitativum consideratæ: quia secundarium sequitur quoad hoc modum, & rationem primarij. Unde, quia in virtutibus operativis v.g. calore intenditur per se primò ipse quoad uirtutem operandi, & secundariò esse illius: idcirco si calor non fuerit proprietas alicuius activè ab eo dimanans secundùm illud prius, neque etiam hoc habebit secundùm illud posterius.

Neque etiam obest alia solutio ex Bañez desumpta, scilicet, essentiam Angeli non repræsentare formaliter suas species, aut obiecta per illas repræsentata, sed solùm continere species radicaliter, & virtualiter, & propterea ex hoc, quòd comprehendatur essentia, non illico cognosci species intelligibiles, aut eorum obiecta per se primò repræsentata quoad propria ipsorum: quia ad hoc desiderabatur illud prius, & non satis est hoc posterius, nempe, continentia solùm virtualis, & radicalis. 51. Secunda solutio.

Elidĭtur. Nã contra hoc est primo, quod aliæ proprietates co... noscuntur distinctè per essentiã, & ea cõprehensa cõprehenduntur: ergo etiam id ipsum in speciebus intelligibilibus accidet, si semel sũt proprietates, sicut aliæ. Secundo. Quia hoc ipso, quod species sint proprietates dimanantes per naturalem resultantiam activè ab essentia, continentur in ea, non ut in pura potentia, sed ut in aliquo dicente actualitatem, atque adeo distinctè, & non confusè ergo comprehensa essentia, comprehenderentur prædictæ proprietates. Tertio. Nam ex eo quod essentia non sit similitudo formalis specierum, sed solùm contineat prædictas species virtualiter, & radicaliter, ad summum sequitur, quod non cognoscatur per essentiam tanquam per speciem, & principium *quo* non cognitum, non tamen quod non cognoscantur distinctè per eamdem essentiam, ut habet rationem obiecti cogniti, & comprehensi. Quoniam ex cognitione propriæ radicis alicuius, in qua virtualiter, & modo dicto, continetur quoad sibi propria devenitur tanquam ex obiecto priùs cognito in cognitionem rei contentæ in illa: seu (ut meliùs quoad præsens dicamus) illamet cognitio terminata primo ad radicem, terminatur secundario ad id, quod ex ea dimanat quoad sibi propria.

52. Prior solutio ad confirmationem D. Thomæ. Et similiter non obest prior solutio, quæ potest adhiberi confirmationi, nempe, quod ad hoc, ut aliquid resultet activè ab alio per naturalem resultantiam, non est necesse, ut contineatur in illo: sed satis est naturalis colligatio inter utrumque, & quod agens nequeat attingere unum, nisi priùs attingat aliud, ac proinde quod habeat attingere hoc ultimum, ut est quasi corollarium illius prioris: & ideo forma ignis resultat ex ultima dispositione ad illam; cum tamen ultima dispositio non contineat prædictam formam, sed habeat conditiones modo recensitas.

Evertitur. Nam contra hoc est, quod aliud est loqui de naturali resultantia utcumque: aliud de naturali resultantia per modum proprietatis. Nam ad illam non desideratur continentia, secùs tamen ad istam. Quia essentia respectu huius habet se per modum causæ

causæ formalis,& per modum radicis illius,ex cujus intraneis dimanat:& propterea in ratione proprietatis habet veluti formalizari & specificari ab ipsa essentia. Utrùm autem prædictæ species, licèt non per modum propriarum passionum in rigore talium,nihilominùs absolutè possint dimanare ab essentia Angeli, ex eo quod fiant per eandem creationem, qua Angelus creatur, & sint terminus secundarius illius:constabit ex illis,quæ in solutione ad ultimum in hoc dubio dicemus.

53. *Alia evasio.* Et deinde nec etiam obest alia solutio,quæ prædictæ confirmationi poterat adhiberi, nimirum, quòd eadem ratione probaretur, proprietates Angeli, ut intellectus, vel voluntas,non dimanare ab illo: quia Angelus collatus cum illis est in certa specie, & limitibus essentialibus generis, & differentiæ clauditur:& ita,si hi termini & limites coarctant illum, ne per modum radicis contineat species intelligibiles etiam coarctabunt eundem, ne etiam per modum radicis habeat continere intellectum,& voluntatem.

Refutatur. Non igitur hoc obstat.Nam proprietates,ut intellectus, & voluntas quodammodo spectant,quatenus tales,ad speciem essentiæ Angelicæ: quia sine illis prædicta species non est completa complemento (ut sic dicamus) intrinseco, propterea tenent se ex parte illius:& ideo,licèt differentia constitutiva,& determinativa Angeli limitet suam naturam specificam, ne contineat alia quoad propria illius; non tamen quod non contineat ea, quæ ad propriam naturam & speciem modo dicto spectant: & sic ad illam quodammodò reducuntur.

Unde juxta hæc intelligenda sunt, quæ suprà de limitatione rei creatæ per suum genus, & differentiam diximus. Quare,sicut infinitas, & eminentia propriæ essentiæ tribuit Deo, quòd eminenti, & virtuali ratione contineat omnia creata, adhuc quoad propria eorum,licèt secundùm se,prout possunt esse,aut sunt ad extra,distinguantur ab illo:ita quòd aliqua per modum proprietatum pertineant ad speciem essentiæ, cuius sunt proprietates, ad illamque reducuntur,tribuit eidem essentiæ; quod per modum radicis, & virtualiter contineat eas quoad propria earundem. Unde ad omne id, ad quod causa effectiva illius essentiæ concurrit, efficiendo propriè,& in rigore prædictas proprietates, habet essentia illa influere tanquam id, à quo per naturalem dimanationem fluunt.Et ita quoad præsens, dum Deus efficiendo propriè,& in rigore, attingit proprietates Angeli quoad propria earum, debet essentia Angeli per naturalem dimanationem illas attingere quoad propria, & peculiaria earundem proprietatum; licèt sub diversa ratione *sub qua* illa dimanatio terminetur ad prædictas proprietates, ac actio Dei habet ad easdem terminari.

54. *Expensio rationis D. Thomæ.* Ex quo etiam major elucidatio confirmationis D.Th deducitur.Quoniam proprietates ideo continentur in essentia, quia speciali illo modo ex parte naturæ se tenent,& ad illam pertinent:at species ex parte obiecti se tenent:ergo non continebuntur in essentia Angeli quoad propria illarum.

Confirmatur. Confirmatur. Quia species sunt veluti semen(ut sic dicamus)objecti,ac proinde ex parte illius se tenentes:& ita nequeunt pertinere ad naturam intellectualem, tanquam aliquid reductum ad specificationem prædictæ naturæ, & ab intraneis illius fluens.Et propterea nequeunt contineri in prædicta natura,sicut proprietates ad illam spectantes,ut intellectus v.g. & voluntas.

55. Nec etiam obest posterior solutio,quæ ex Bañez posset adhiberi, nimirum, quod limitatio proveniens ex genere, & differentia, solùm tollit continentiam formalem in *esse* intelligibili; non verò continentiam virtualem, & per modum principii radicalis. Et ideò inferiores Angeli continent hoc modo intelligibiliter naturas Angelorum superiorum, possuntque ex illis species repræsentantes prædictas naturas per naturalem resultantiam dimanare.

Non igitur hoc obest. Primò. Quoniam limitatio proveniens ex genere, & differentia, tollit ab Angelo, quod virtualiter,& per modum principii radicalis contineat alias naturas in *esse* entitativo: ergo etiam tollet, quod contineat hoc modo illas in *esse* intelligibili. Antecedens videtur certum. Quoniam hæc compositio tollit continentiam in *esse* formalis, quæ est minùs perfecta & ita potiori ratione aufert continentiam virtualem,& per modum principii radicalis, quia hæc est nobilior. Et propterea intellectus,ut contentus sic in anima,nobilior est quoad modum essendi se ipso, vt habet formaliter *esse* in se. *Vltima solutio Bañez.*

Consequentia verò probatur. Tum, quia ea, quæ non sunt per se primò instituta ad repræsentandum,sed ad essendum,qualis est essentia Angeli, non continent alia in *esse* intelligibili, nisi contineant illa in *esse* entitativo.Et ideò,quod limitat ea in hoc *esse* entitativo quod est in eis potissimum,& mensura aliarum rationum, limitat etiam eodem modo in *esse* intelligibili. Tum etiam. Quia illæ res, quæ per se primò sunt institutæ ad repræsentandum, ideò possunt esse magis amplæ in *esse* intentionali & repræsentativo, quàm in *esse* entitativo, quia licèt *esse* entitativum intendatur propter intentionale, nihilominùs in utroque ordine habent suum genus, suamque speciem completam, & compositio ex genere, & differentia in ordine intelligibili est quid amplius,quàm genus,& differentia ordinis entitativi. At in his,quæ sunt per se primò instituta ad essendum, tantùm est unum limitativum, unicaque compositio completa ex genere,& differentia: & si quæ est alia,habet tantùm esse quid incompletum, & reductum ad istam: & ita hoc ipso,quod compositio hæc limitet illa,ne in ordine entitativo contineant alias naturas ex æquo condistinctas per modum principii radicalis, etiam limitabit ipsa, ne per modum principij radicalis, & in *esse* intelligibili eas contineant *Reiicitur primo.*

Tandem si essentia Angeli contineret in ordine intelligibili per modum principij radicalis objecta, & species intelligibiles,hæque fluerent per naturalem dimanationem ab illa, tunc haberet infinitam vim in ordine intelligibili,imò & entitativo.In entitativo quidem:quia in hoc etiam hic ordo concomitatur illum: & ita si ille est infinitus,etiam iste. Et propterea hoc ipso, quod Deus in ordine intelligibili sit infinitus,etiam in entitativo habet infinitatem:& similiter hoc ipso, quòd aliqua species sit repræsentativa Dei prout est in se, & hinc habeat infinitatem in ordine intelligibili, ut 1. *tomo tract. 1. disp. 2. num.* 149. diximus, etiam erit infinita in *esse* entitativo,ut ibidem *num.* 153. ostendimus.In ordine verò intelligibili: quia non contineret,nec flueret ab essentia Angeli species repræsentans aliquod obiectum, ex eo quod esset repræsentativa huius obiecti & non alterius: alioqui alia species præter istam non dimanaret ab eo, sed contineret eam, & flueret à prædicta essentia ob generalem rationem speciei repræsentativæ entis naturalis. Ergo eo ipso essentia illa Angelica haberet infinitatem. 56. *Impugnatur deinde.*

Consequentia patet. Nam sicut colligimus infinitam vim in Deo ex eo,quòd creet formicam,quia attingit

attingit illam sub ratione generalissima entis: ita etiam colligemus infinitatem in essentia Angelica in ordine intelligibili & intentionali ex eo, quod continet species secundum rationem generalissimam entis intentionalis & intelligibilis, scilicet secundum rationem generalem repræsentativi intelligibiliter, quæ est ratio communissima huius ordinis. Et paritas est eadem utrobique. Quia ideò creans formicam, in quantum ens, habet esse quid infinitum, quia producit eam sub quadam ratione, quæ transcendit omnes species, & est suprà illas: & ita producens hoc modo, debet esse supra omnes species entis, atque adeò quid infinitum. Constat autem, rationem repræsentativi entis naturalis esse supra omnes species huius ordinis, & transcendere illas: ac proinde principium radicale, unde species istæ secundùm hanc rationem dimanant, erit suprà cunctas species huius ordinis: & per consequens in hoc ordine dicet infinitatem.

57. *Effugium, Bannez, Nazar.* Nec obest huic ultimæ impugnationi solutio, quam Bañez, & Nazarius insinuant, nempe, solum contineri virtualiter, & ut in principio radicali species obiectorum, quæ sunt partes universi: & ita ratio, sub qua dimanant, non est illa superior, sed hæc inferior, nempe, ratio speciei repræsentantis partes universi, aut universum ipsum, quæ finitatem, non infinitatem dicit.

Præcluditur. Nam contra hoc est, quod intellectus Angelicus quantum est ex parte sua, & secundùm id, quod ex parte potentiæ desideratur, habet vim ad intelligendum omne ens naturale ergo, vel non continet species per modum principii radicalis, à quo per naturalem dimanationem activè fluant vel continet omnes repræsentantes totum ens prædictum: atque adeò ratio, ob quam fluunt ab illo, erit illa superior denotans infinitatem in principio radicali. Antecedens probatur. Quia convenit cum omnibus illis in gradu immaterialitatis; & per consequens, quantum est ex se, & ex parte eorum, quæ ex parte potentiæ se tenent, habet vim ad quodlibet ens naturale intelligendum. Consequentia etiam constat. Quia si semel species continerentur, & fluerent per naturalem resultantiam ab essentia, & intellectu Angelico, hoc ideo esset, quia ex parte sua, & secundùm ea, quæ ex parte eiusdem se tenent, habet sufficientem virtutem ad hoc, ut attingat obiecta per illa repræsentata: ergo cùm hæc sit respectu cujusuis speciei totius entis naturalis, quia habet eandem connaturalitatem ex parte sua cum quovis, inde erit, ut vel nullæ, vel omnes species, repræsentantes omne ens naturale, ab illa dimanent.

Confirmatur. Confirmatur. Quia prædictæ species debent fluere, & contineri in essentia, & intellectu Angelico, vel ratione alicuius ex parte objecti se tenentis, vel alicuius, quod ex parte essentiæ, & intellectus Angeli se teneat. Non primum. Quia, quod ex parte obiecti se tenet, tantùm est ipsa species intelligibilis, quæ dimanatura est: & ita hæc non est ratio, aut virtus tribuens essentiæ Angeli, & ejus intellectui vim ad hoc, ut ab illa prædictæ species dimanent. Ergo necessariò est dicendum secundum. Ergo cùm essentia Angeli, & eius intellectus secundùm ea, quæ ex parte sua afferunt, sint omninò completa ex parte potentiæ in ordine ad intelligendum, & per modum co[-] principij intellectionis cuiusuis entis naturalis: fit inde, ut vel habeat integram virtutem ex parte sua ad hoc, ut omnes species rerum naturalium ab illa dimanent, vel non habeat vim, ut aliquæ illis per naturalem dimanationem ab il[-] resultent.

§. III. *Ratio secunda assertionis ex eodem S. Doctore deprompta.*

58. *Secunda ratio pro assertione.* Secunda ratio assertionis innuitur à D. Thoma infra q. 56. iam citata, per eamque præcedens impugnatio solutionis Bañez magis fulcitur. Quoniam ex essentia Angeli non possunt per modum propriarum passionum fluere species omnium obiectorum naturalium, nec aliquorum, potiùs quam aliorum: ergo nullæ. Antecedens quoad primam partem constat: alioqui esset infinita: siquidem intra latitudinem totius entis naturalis datur infinita perfectio, saltem per participationem: ac proinde etiam in tota collectione specierum repræsentantium totum ens naturale, dabitur hæc eadem infinita perfectio, & similiter etiam in essentia Angelica, à qua istæ dimanarent. Quoad secundam verò partem idem antecedens suadetur, Quoniam (ut nuper dicebamus) essentia, & virtus intellectiva Angelica respicit, quantum est ex se, omne ens naturale, ita ut ex parte sua nihil desideretur ad omne illud intelligendum; sed sit indifferens, & æquè respiciens quodvis ens naturale sub illo contentum: ergo non habet, unde fluant istæ species, potiùs quàm illæ.

Evasio. Nec potest responderi, quod ad divinam providentiam spectat determinare, quænam sint illæ species, quæ fluxuræ sunt ab essentia Angeli: ac proinde quænam, potius quam aliæ.

Exploditur. Nam contra hoc est, quod determinatio ad fluxum propriarum passionum debet ab intraneis, & non ab extrinseco esse: ergo hoc ipso, quod hæc determinatio sit à Deo, & non ab intraneis, signum erit non dari ibidem fluxum, & dimanationem per modum propriæ passionis.

Confirmatur D. Thom. Confirmatur. Nam D. Thomas q. 5. de Potentia art. 5. probat, quòd non potest esse principium efficiens in aliqua natura in ordine ad motum, si ille motus non ordinetur ad quietem. Et ratio est. Quoniam in motu est diversitas, & varietas: natura verò est determinata ad unum. Et ita hinc probat D. Thomas, quod motus circularis cœli non est naturalis illi ratione principij activi, idest, non oritur à principio activo existente in ipso cœlo. Sed species non sunt determinatæ in Angelo, sed possunt plures, quàm modò habet, ei infundi. Ergo natura Angeli, quæ est determinata ad unum, non potest esse id, unde per naturalem dimanationem prædictæ species dimanent.

59. *Aliorum solutio, Bannez, Nazar.* Neque etiam obest, si ex Bañez, & Nazario occurras, in idem redire, hanc determinationem esse à Deo, & quod fiat ab intraneis. Quia prædicta determinatio fit ex eo, quod hæc obiecta, & non illa sint partes hujus universi: at Angelus modò creatus per se, & ab intrinseco habet esse partem huius universi, & petere coniunctionem cum hoc universo, & partibus illius: & ideo ab intrinseco est determinatus ad hoc, ut ab eo fluant species huius universi; potius quàm alterius.

Refellitur primò. Nam contra hoc est. Primo, quod adhuc dato, Angelum esse partem hujus universi, & petere coniunctionem dictam, nihilominus hoc esset sufficiens causa ad hoc, ut à Deo illi infunderentur hæ species potiùs quã aliæ; non vero ad hoc, ut ex eius essentia per modum naturalis dimanationis istæ, & nõ aliæ fluerent Et ratio est. Qu[...] species Angelicæ sunt ita elevatæ, ut quan[...] [...]æsentẽt futura [...]entia. Quia [...] [...]ito non faciã [...]ntia int[...] [...]it ex defectu [...] [...]tu existẽtiũ [...]oc[...] [...]tur per eã [...]q[...] *pondetur*

hanc naturam, & non illam secundùm propria ipsius: sicut cùm diuiditur tabula, ex vi diuisionis fit, vt vna pars diuisa ab alia nequeat continere propria alterius partis. Vnde D. Thom. infrà q. 84. artic. 2. vbi interrogat, an anima per suam essentiam intelligat corpora: respondet, ex finitate essentiæ animæ prouenire, quod nequeat per essentiam suam corpora intelligere. Et ideò ibi inquit, indigere speciebus, & non posse sine illis alia à se, secundùm id, in quo ea distinguuntur, concipere.

D. Thom.

9. Obiectio

Nec obest, si objicias. Tum, quòd Deus constituitur per suam Deitatem, & per eam distinguitur, & diuiditur ab omnibus alijs: & nihilominùs continet creaturas quoad id in quo ab illo distinguuntur: ergo quòd aliquid constituatur per suam differentiam constitutiuam, & diuisiuam generis, non ob id res sic constituta desinet continere virtualiter alia inferioris rationis, quoad ea, in quibus distinguuntur. Tum etiam. Quia plures res corporeæ continent virtualiter, & eminenter res alias inferiores: & propterea producunt eas quoad eas rationes, in quibus distinguuntur: ergo compositio ex genere, & differentia non prohibet huiusmodi continentiam.

Responsio

Respondetur enim ad primam ex his impugnationibus, Deitatem non constituere Deum, tanquam assumentem partem entitatis ab ente, sed includendo totam rationem entis per essentiam: & ideò non mirum, quòd Deus contineat omnia, etiam quoad rationes differentiales: siquidem quoad istas debent dependere ab ente per essentiam. Cæterùm differentiæ diuisiuæ creatæ diuidunt & constituunt, assumendo de ratione superiori partem, & partem relinquendo: & propterea res constituta per illas nequit continere alias species, aut essentias contentas sub ratione superiori, si considerentur quoad id, in quo ab illa distinguuntur.

Adde primò, Deum dicere entitatem, vt abstractam secundum rem: & ita sicut ens abstractum secundùm rationem continet, modo sibi proprio, omnia entia quoad id, in quo distinguuntur: ita Deitas, quæ est ipsa entitas abstracta secundùm rem, ac proinde excludendo omnem imperfectionem in modo continendi, habebit continere omnem aliam entitatem modo perfectissimo, nempe, continendo virtualiter ea, inuoluunt imperfectionem, & formaliter ea, quæ ex se illam non dicunt.

Adde secundò, Deitatem, quantum est ex se non diuidere Deum à quouis alio, sed potiùs, quantum est de se, omnia alia identificare: quamuis quia creaturæ sunt limitatæ, ideò sunt incapaces huius identificationis. Et propterea, dum intelliguntur virtualiter contentæ in Deo, secundùm quam rationem non dicunt limitationem, identificantur cum diuina essentia, quatenus sic in illa habent hunc modum essendi. Vnde prius est secundum rationem, quod creaturæ sunt limitatæ, quàm quod Deus distinguatur ab illis; licèt modo alibi tacto hoc ipsum quodammodo habeant à diuina omnipotentia, ratione cuius, supposita non repugnantia terminorum, dicuntur possibiles.

10.

Ad secundam vero impugnationem respondetur, creaturam, de qua dicitur continere aliam virtualiter, & producere illam, non continere, nec producere ipsam quoad rationes differentiales, per quas creatura continens, & contenta distinguuntur, sed creatura sic continens ideò dicitur continere aliam virtualiter, quia habet eminenti ratione gradum illum, in quo conueniunt, & secundum illum producit; quamuis secundum rationes, secundum quas distinguuntur, producatur, vel à solo Deo, vel ab illa creatura superiori in virtute peculiari Dei.

§. IV. Opposita sententia eius fundamenta, & responsiones ad illa.

11. Opposita sententia.

Oppositam tamen sententiam, nempe, Angelum per suam essentiam cognoscere omnia, & contrarium huius non suaderi efficaciter ratione D. Thomæ, tuentur aliqui, licèt non omnes quoad vtramque partem. Nam quoad primam, quidam, qui suppresso nomine referuntur. Quoad secundam vero Valentia in præsenti, & alij. Et probatur primo. Quia non est necessaria continentia obiecti in specie, ad hoc vt per illam obiectum queat cognosci: ergo Angelus poterit cognoscere omnia per suam essentiam, licèt in illa non contineantur: ac proinde ratio D. Thomæ, in hac continentia innitens, non erit efficax. Antecedens probatur. Nam Angelus per suam essentiam cognoscit Deum: & tamen in ea non continetur Deitas, seu Deus ipse: ergo, &c.

Valentia. Primum fundamentum.

Confirmatur. Quia sufficit aliqua habitudo ad rem cognitam: at Angelus habet per suam essentiam ad omnes res hanc habitudinem: ergo etiam si illas per suam essentiam non contineat, poterit per prædictam essentiam easdem cognoscere. Maior videtur certa. Quoniam cognita distinctè illa habitudine, cognoscetur terminus illius. Minor autem etiam liquet. Quoniam Angelus, v.g. Raphael, dicit habitudinem ad superiores Angelos, vt ad eos, à quibus illuminatur; ad inferiores, vt ad illos, quos illuminat: ad cæteras vero creaturas corporeas, vt ad eas, quibus præest, quasque gubernat.

Confirmatur.

Respondetur, antecedens esse falsum quoad cognitionem, de qua loquimur, nempe, quoad cognitionem distinctam, & quidditatiuam, secus quoad confusam imperfectionem, & non quidditatiuam. Vnde Angelus sic confusè, & imperfectè tantum Deum, & alia huius vniuersi per suam essentiam cognoscit, vt fatetur D. Thomas artic. 1. huius quæst. ad 2. Per quod ad confirmationem patet.

Diluitur fundamentum cum sua confirmatione.

D. Thom.

Ratio autem, quare per suam essentiam confusè, & non quidditatiuè attingit Angelus omnia, potest duplex reddi. Prima. Quia cum alijs quoad communia conuenit, & ea, quæ conueniunt, sunt quodammodo vnum: & ita sunt per hanc cognitionem, equum v.g. esse ens, substantiam, & viuens: quia quodammodo quoad ista in essentia Angeli continetur. Secunda. Quia per suam essentiam & cognitionem eius redditur in actu ad hoc, vt se applicet ad distinctam, & quidditatiuam cognitionem huius, potius quàm illius obiecti: ad hoc autem requiritur, vt per illam habeat omnium confusam cognitionem. Videantur illa, quæ infrà disputat. 9. n. 57. dicemus.

Nec obest, si contra primam ex his rationibus objicias quod si conuenientia ista in communibus est Angelo ratio cognoscendi alia à se confusè, & imperfectè, tunc minus de Deo, quàm de alijs rebus per propriam essentiam Angelicam cognoscet: quia cum illo minus conuenit, quàm cum alijs.

Obiectio prima.

Respondetur, verum esse ex vi huius capitis conuenientiæ in communibus: aliunde tamen quia Angelus est effectus Dei, & respicit illum, vt propriam sui causam, oppositum contingit.

Soluitur.

Secundo probatur. Quia species Angelica, repræsentans aliquam rationem communem, repræsentat

Secunda.

sentat omnes rationes particulares sub illa contentas: ergo essentia Angeli, repræsentans rationes communes entis, &c. cuncta alia sub ente contenta repræsentabit: ac proinde non deficiet in illa continentia quoad rationes particulares.

Responsio. Respondetur, antecedens esse verum de specie repræsentante, & continente per se primo illam rationem communem; non verò de specie continente per se primò rationem atomam, & ex consequenti rationem communem, ut in præsenti contingit.

14. **Tertia objectio.** Tertiò probatur. Quia sufficit, essentiam Angeli esse radicaliter intellectivam totius entis, quamvis non contineat illud, ad hoc, ut per eam tantùm ens cognoscatur: ergo &c. Antecedens probatur. Quia hoc ipso, quod sit intellectiva totius entis, comprehensa illa, comprehenderetur, sive cognosceretur perfectè prædictum ens.

Confirmatio. Confirmatur. Nam hoc ipso, quod omnipotentia sit factiva omnium possibilium, ea comprehensa, comprehenderentur omnia possibilia: ergo similiter hoc ipso, quòd essentia Angeli sit intellectiva totius entis naturalis, ea comprehensa, comprehendentur omnia illa, sive perfectè, & distinctè cognoscentur.

Enodatio objectionis. Respondetur, quod ex eo, quod essentia Angeli sit intellectiva totius entis naturalis, solùm sequitur ea comprehensa, cognosci imperfectè, & confusè totum ens quoad rationem generalem entis: quia ipsa solummodo est omnia alia, quia continet illa per modum puræ potentiæ in genere intelligibili, prout consideratur sine speciebus intelligibilibus superadditis: & proprium est puræ potentiæ, continere solùm confusè ea, respectu quorum est pura potentia.

Confirmationis. Ad confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quia omnipotentia per modum actus perfectissimi, ac proinde distinctè continet omnia: & ita non mirum, quod ea comprehensa, comprehendantur alia.

15. **Replica.** Ex quo fit, non obesse, si urgeas, quòd comprehensa essentia Angeli, illa met comprehensio pertingit usque ad comprehensionem specierum: ergo ex vi illius cognoscentur omnia repræsentata per illas, ita ut species intelligibiles distinctæ ab essentia Angeli per modum objecti priùs cogniti præcisè, essentia verò Angeli sola per modum speciei concurrat.

Solutio. Respondetur enim ex dictis, ex vi comprehensionis essentiæ, & per eam, præcisè ut est species intelligibilis, solùm confusè alias species intelligibiles cæterarum rerum cognosci, quatenus essentia Angeli per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili continet illas, atque adeò confusè, & in potentia. Unde species superadditæ tribuunt illi determinationem, & quod distinctè contineat in *esse* intelligibili objecta saltem primaria per illas repræsentata.

DUBIUM II.

Vtrùm Angelus accipiat species rerum corporearum, & sensibilium ab eisdem rebus sensibilibus?

N. Compl. POSTQUAM diximus, Angelum per suam essentiam non cognoscere omnia distinctè, & supposuimus ex N.° Complutensibu. *in lib. de Anima*, indigere speciebus, si semel sua essentia non est species, ad distinctam omnium cognitionem: nunc inquiritur, an à rebus has species accipiat? Et primò loco de rebus sensibilibus, quippe nobis notioribus, quàm de intelligibilibus.

§. I. *Expeditur dubium, & probatur vera D. Thomæ sententia.*

16. **D. Thomæ sententia. Ezech. 28.** Dicendum ergo est, Angelum non accipere species à rebus sensibilibus. Assertio hæc videtur haberi apud Ezechielem c. 28. ubi de primo, & præcipuo Angelo qui cecidit, dicitur: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia in die qua conditus es. Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ.* Ubi satis significatur, Angelum habuisse plenam & perfectam sapientiam. Ideo enim vocatur signaculum divinæ similitudinis, ut distinguatur ab homine, qui dicitur factus ad similitudinem Dei, ubi illa particula *ad* denotat viam & tendentiam ad divinam similitudinem: cùm tamen Angelus non dicatur ad similitudinem Dei factus, quasi tendens ad illam, sed dicitur signaculum diuinæ similitudinis, quasi iam habens illam, licet non omnino perfectè. Et similiter dicitur hoc habere Angelum à die suæ conditionis, ut denotetur, non ei convenire per acceptionem specierum à rebus, & maximè à rebus sensibilibus. Nam si ei sic competeret, non esset ab initio suæ conditionis plenus sapientia circa has res materiales, sed eam paulatim, & successivè, prout res ipsæ sensibiles occurrerent, accepisset: siquidem paulatim ex eisdem rebus sensibilibus species ad intelligendum acciperet.

Suadetur assertio ex Sanctis Patribus. Dionys. D. Thom. Unde assertionem hanc tuentur in primis Dionysius 7. *de Divinis nominibus*, & D. Th. *in q. seq art.* 2 his verbis: *Vnicuique spiritualium creaturarum à Verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerū omnium, tam corporalium, quàm spiritualium: ita tamen, quod unicuique Angelo impressa est ratio suæ speciei secundùm esse naturale, & intellectuale simul: ita scilicet, quod in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum, tam spiritualium, quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantum: ut videlicet per huiusmodi species impressas, tam creaturas corporales, quàm spirituales cognosceret.* Idem docet *in solutione ad* 1. & q. 8. *de Veritate art.* 7. ubi recensitis variis modis dicendi, sic concludit: *Vnde alius modus est eligendus, ut dicatur, quod unus Angelus alios cognoscit per similitudines eorum in intellectu eius existentes; non quidem abstractas, aut impressas ab alio Angelo, vel aliquo modo acquisitas; sed à creatione divinitus impressas, sicut & res materiales per huiusmodi similitudines cognoscit.*

Et 2. *contra Gentes c.* 96. *ratione* 1. his verbis: *Ex præmissis ostendi potest, quod substantiæ separatæ non accipiunt intellectivam cognitionem ex rebus sensibilibus.* Et in postrema parte eiusdem capitis sic concludit: *Patet autem ex hoc, quod in substantiis separatis non est intellectus agens, & possibilis, nisi fortè æquivocè. Intellectus enim possibilis, & agens in anima intellectiva inveniuntur propter hoc, quod accipit cognitionem intellectivam à sensibilibus. Nam intellectus agēs est, qui facit species à sensibilibus acceptas esse intelligibiles; intellectus autem possibilis est in potentia ad omnes formas sensibilium cognoscendas. Cum igitur substantiæ separatæ non accipiant cognitionem à sensibilibus, non est in eis intellectus agens, & possibilis. Vnde & Aristoteles in* 3. *de Anima, intellectum possibilem, & agentem inducēs, dicit eos in anima oportere poni.* Quod etiam docuit idem S. Doctor 1. p. q. 89. art.

art. 1. 2. & 3. & *in* 2. *dist.* 3. *q.* 2. *art.* . *de Veritate q.* 8. *a rt.* 5. & *opusculo* 3. *c.* 124.

17. D. Aug. Idem etiam docuit D. August. *lib.* 2. *super Genesi n ad litteram c.* 8. & *lib.* 4. *c.* 24. & *lib.* 5. *c.* 4. ubi inquit, res fuisse priùs creatas in mente Angelorum, quàm in proprio genere. Constat autem non fuisse in mente Angelorum prius creatas, nisi quia fuere creatæ, seu productæ à Deo species intelligibiles earum in prædicta mente, sive intellectu Angelico.

Solutio Scoti, & Molinæ. Nec potest responderi cum Scoto, & Molina ad Augustinum illum loqui de speciebus intelligibilibus Angelicis quoad rationes universales, non verò de speciebus repræsentatiuis singularium, sed has adhuc in sententia Augustini acceptas esse in Angelis ex rebus etiam sensibilibus.

Refutatur. Nam contra hoc est, quòd Augustinus ibi loquitur de rebus creatis absolutè, & ut terminant productionem. Quare necessariò debet intelligi de eis secundùm *esse* individuale, & non solùm secundùm quidditates specificas, & communes.

Alia Greg. Neque etiam est sufficiens solutio Gregorij *articulo citato in solutione* 1. quam etiam sequitur Molina, qui dicunt, Augustinum illis locis non loqui de cognitione naturali creaturarum, sed de supernaturali, qua res huius universi ab Angelis cognoscebantur in Verbo per visionem beatificam.

Exploditur. Nam contra hoc potest obijci, Augustinum quantum ad hoc loqui de cognitione communi Angelis omnibus ante lapsum malorum, & quæ non fuerit posterior duratione, quam creatio huius mundi, ut potest ostendi ex D. Thoma 1. *p. q.* 58. *art.* . & - & *q.* *art.* . Unde S. Doctorem, & alios Patres communiter sequuntur ferè omnes Theologi: & ideò ab illis in particulari referendis abstinendum est.

18. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis desumitur ex D. Thoma in hoc articulo, quæ sub hac forma potest proponi. Quia modus acquirendi perfectionem est iuxta modum essendi: nam unumquodque acquirit suam perfectionem iuxta proprium modum, atque adeò iuxta modum essendi: hic autem in Angelo est omninò immaterialis, & abstractus, ac separatus à rebus sensibilibus: ergo non accipit suam perfectionem, nempe esse in actu per species, ab eisdem rebus sensibilibus. Maior, & minor non indigent probatione. Consequentia verò videtur perspicua. Tum, quia iam haberet modum acquirendi prædictam perfectionem per communicationem, & commercium cum rebus sensibilibus: atque adeo modus essendi illius, qui debet esse iuxta modum acquirendi perfectionem, haberet etiam commercium cum illis, & non esset omninò ab eis abstractus. Tum etiam. Quia ideò anima nostra accipit species à sensibilibus, quia habet commercium cum illis, & *esse* affine eisdem, neque est omninò ab eis abstracta: unde nisi propter acceptionem specierum, non uniretur corpori: & perconsequens cùm Angelus non sit naturaliter unibilis corpori, ut eius forma, nòn accipiet species à sensibilibus.

§. II. *Evasio Scoti & aliorum, necnon quadruplex illius impugnatio.*

19. Adversariorum evasio ad rationem D. Thomæ. Nec obest solutio Scoti, & aliorum dicentium, abstractionem hanc Angelicam, supra sensibilia solùm tollere, quod non accipiat species ab eisdem rebus sensibilibus ministerio sensuum, non tamen quod sine illis, ut ministrantibus, eas accipiat: quia non est contra hanc abstractionem accipere illas à sensibilibus, ut ab obiecto præcisè. Unde anima nostra, quia commercium habet cum corpore, ideo non solùm à sensibilibus, ut ab obiecto, sed ministerio sensuum easdem recipit.

Nam contra hoc est primo, quod res inferioris ordinis nequeunt perficere per modum obiecti rem odinis superioris. Quia, quod sic perficit, habet esse talis conditionis; ut ab eo pendeat id, quod per illud perficitur; quod quidem pugnat cum perfectione rei superioris ordinis: ergo cum Angelus sit superioris ordinis, quàm res sensibiles, nequibit ab illis perfici. Maximè, quia obiectum, ut sic perficiens, comparatur ut quid actualius re, quam perficit. Unde in idem redit; res sensibiles perficere intellectum ut obiecta, & perficere illum ministerio sensuum: quia non perficiunt ut obiecta, nisi ea quæ habent cum illis commercium & ista perficiuntur ab eis, ut ab obiectis, & ministerio sensuum. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma 2. *contra Gentes c.* 96. *ratione* 6. his verbis: *Perfectio naturæ superioris non dependet à natura inferioris. Perfectio autem substantiæ separatæ, cum sit intellectualis, est in intelligendo. Earum igitur intelligere non dependet à rebus sensibilibus, sic quod ab eis cognitionem accipiat*: ac proinde neque species, quibus cognoscat: alioqui eius intellectus, sicut pendet ab speciebus, sic & à rebus sensibilibus.

Impugnatur primo. D. Thom.

Obiectio. Nec obest huic impugnationi, quod anima nostra etiam est superioris ordinis collata cum sensibilibus: & nihilominùs ab illis species accipit: ergo, &c. Solutio. Respondetur enim, quod licet anima sit ordinis intellectualis; nihilominùs quodammodo quatenus est forma corporis, pertinet ad eumdem ordinem, & genus, ac sensibilia: & ipsa, dum perficiunt animam, quodammodo intrant ordinem illius, quia perficiunt, ut elucent in phantasmate, quod est supremum infimi; attingens infimum supremi ordinis intellectualis, nempe animam nostram. Maximè, quia virtute intellectus agentis accipit anima species istas à sensibilibus, & res sensibiles ut stant sub lumine intellectus agentis, ad eumdem ordinem quodammodo pertinent: secus autem omnino hæc omnia in Angelis contingunt, & ideo nequeunt à sensibilibus species accipere.

20. Reijcitur secundo. Secundo contrà solutionem Scoti urget id, quod ex præcedenti impugnatione deducitur. Nam immaterialitas Angeli, & modus essendi illius, quippe elevatissimus, debet esse purè immaterialis: ergo etiam in modo acquirendi suam perfectionem non debet ibi immisceri corpus, tanquam id, à quo illam accipit: & si semel immiscetur, iam ibi inter Angelum, & sensibilia erit quoad hoc *esse*, ut nuper dicebamus, commercium: & ita erit ibidem modus perficiendi ministerio sensuum, quod est proprium rerum habentium commercium cum sensibilibus. Quæ probatio etiam est D. Thomæ 2. *contra Gentes c.* 96 *ratione* . ubi sic inquit: *Amplius modus operationis propria alicuius rei proportionaliter respondet modo substantiæ, & naturæ ipsius: substantia autem separata est intellectus per se existens non in corpore aliquo: operatio igitur intellectualis eius erit intelligibilium, quæ non sunt fundata in aliquo corpore. Omnia autem intelligibilia à sensibilibus accepta sunt in aliquibus corporibus aliqualiter fundata: sicut intelligibilia nostra in phantasmatibus, quæ sunt in organis corporeis. Substantia igitur separata non accipiunt cognitionem ex sensibilibus.* D. Thom.

21. Tertio. Quoniam quo intellectus est perfectior, &

Evertitur tertio. & abstractior, eo obiectum est abstractius: sed proprium obiectum intellectus humani est quidditas materialis, prout elucet in phantasmate, aut saltem elucere potest: ergo obiectum intellectus Angelici altioris debet esse altiùs. Ergo sicut intellectus humanus accipit species à sensibilibus, quia eius obiectum est quidditas materialis, prout modo dicto elucet in phantasmate: ita Angelicus intellectus propter oppositam rationem eas à sensibilibus non accipiet.

Confirmatio. Confirmatur, & explicatur vis præcedentis probationis. Quia phantasma est superius in ordine obiectorum, quàm res sensibilis extra animam existens, ut patet ex ordine virtutum cognoscitivarum. Nam phantasia, habens pro obiecto intrinseco phantasma, est perfectior sensibus externis, habentibus pro obiecto rem sensibilem extra animam: ergo obiectum substantiæ separatæ nequit esse res sensibilis, quæ sit extra animam, ut ab illa accipiat cognitionem, neque etiam phantasma, sed aliquid altius prædicto phantasmate. Cumque hoc tantùm sit intelligibile in actu, oportet, prædictam substantiam non accipere cognitionem intellectivam à sensibilibus. Quæ probatio colligitur ex D. Thoma 2. *contra Gentes c. 96. ratione 2.* ubi sic inquit: *Amplius altioris virtutis oportet esse altius obiectum. Virtus autem intellectiva substantiæ separatæ est altior, quam vis intellectiva animæ humanæ, cùm intellectus animæ humanæ sit infimus in ordine intellectuum, ut ex præmissis habetur. Intellectus autem humanæ animæ obiectum est phantasma, ut suprà dictum est, quod est superius in ordine obiectorum, quàm res sensibilis extra animam existens, sicut ex ordine virtutum cognoscitivarum apparet. Obiectum igitur substantiæ separatæ non potest esse res existens extra animam, ut ab ea immediate accipiat cognitionem, neque phantasma. Relinquitur igitur, quod obiectum intellectus substantiæ separatæ sit aliquid altius phantasmate. Nihil autem est altius phantasmate in ordine obiectorum cognoscibilium, nisi id quod est intelligibile actu. Substantiæ igitur separatæ non accipiunt cognitionem intellectivam à sensibilibus; sed intelligunt ea, quæ sunt per se ipsa etiam intelligibilia.* (margin: D. Thom.)

12. Eliditur 4. Quarto. Nam quæ secundùm se ipsa sunt actu intelligibilia, sunt superiora in ordine intelligibilium his, quæ non sunt intelligibilia, nisi quia nos facimus ea talia: ergo cùm hæc sint, quæ intellectus noster intelligit tanquam obiecta proportionata, à quibusque accipit cognitionem fit inde, ut intellectus substantiæ separatæ qui est superior intellectu nostro, non intelligat ista accipiendo species ab illis. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma loco citato *ratione 3.* ubi sic ait: *Adhuc secundùm ordinem intellectuum est ordo intelligibilium: sed ea, quæ sunt secundum se ipsa intelligibilia, sunt superiora in ordine intelligibilium his, quæ non sunt intelligibilia, nisi quia nos facimus ea intelligibilia. Eiusmodi autem oportet esse omnia intelligibilia à sensibilibus accepta: nam sensibilia non sunt secundum se intelligibilia: huiusmodi autem intelligibilia sunt, quæ intelligit intellectus noster. Intellectus igitur substantiæ separatæ, cum sit superior intellectu nostro, non intelligit intelligibilia à sensibilibus accepta, sed quæ sunt secundùm se intelligibilia actu.* (margin: D. Thom.)

§. III. *Aliæ eversiones eiusdem solutionis Scoti.*

13. Quarto infringitur... QUinto, Quia nequit fieri transitus de extremo ad extremum, nisi per medium: ergo nec res sensibiles ad extrà existentes possũt fieri intelligibiles per species intelligibiles acceptas à rebus nisi medio phantasmate: ergo nisi mediis sensibus, & ministerio illorum. Et ita in idem redit, res sensibiles perficere intellectum ut obiecta, immittendo, aut causando species intelligibiles, ac tales species causari ministerio sensuum. Antecedens videtur perspicuum: propterea enim natura curavit de mediis inter extrema, ut per illa fieret transitus ab uno ad aliud. Prima consequentia probatur. Quoniam phantasma est medium inter illa duo extrema: ex eo quod res sensibiles ad extrà sunt materiales & cum conditionibus materialibus, & individualibus: at in phantasmate sunt materiales, & sine conditionibus materialibus in *esse* entitativo: & tandem specie intelligibili sunt materiales ex parte obiecti, sine conditionibus tamen materialibus, & individualibus: propterea phantasma est supremum ordinis infimi, scilicet materialis. Item alia via quæ in idem ferè redit, potest hæc ratio medij in phantasmate reperta explicari. Nam iuxta doctrinam D. Thomæ in præsenti *a. 1. ad 2. esse* formæ in imaginatione, quod est *esse* sine materia, non autem sine materialibus conditionibus est medium inter *esse* formæ in materia, quod est *esse* cum materia, & cum materialibus conditionibus, & *esse* formæ in intellectu, quod à materia, & à conditionibus materialibus est abstractum. (margin: Infringitur contra prædictam solutionem.)

Secunda verò consequentia etiam constat. Quoniam quod medio phantasmate accipitur, non nisi mediis sensibus habet accipi: ac proinde in idem redibit accipere speciem à sensibilibus, ut ab obiecto, & accipere illam ministerio sensuum. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma *artic. 1. huius quæst. in solutione ad 2.* ubi sic inquit: *Dicendum, quòd de extremo ad extremum non pervenitur nisi per medium. Esse autem formæ in imaginatione, quod est quidem sine materia, non tamen sine materialibus conditionibus, medium est inter esse formæ, quæ est in materia, & esse formæ, quæ est in intellectu per abstractionem à materia, & à conditionibus materialibus. Vnde quantumcumque sit potens intellectus Angelicus, non posset formas materiales reducere ad esse intelligibile, nisi priùs reduceret eas ad esse formarum imaginatarum, quod est impossibile, cùm careat imaginatione, ut dictum est.* (margin: D. Thom.)

Obiectio. Nec obest contra hanc probationem id, quod Scotus obiicit, scilicet, phantasma vel esse medium ex parte obiecti, & tunc neque etiam à Deo poterit infundi species sine hoc medio: vel ex parte virtutis intellectivæ, & tunc respectu virtutis superioris: qualis est Angelica, poterit non requiri, quamvis respectu inferioris desideretur.

Responsio. Respondetur enim, requiri ex parte obiecti, ut naturaliter operantis, sui similitudinem. Hoc autem nihil vetat, quin Deus absque prædicto medio possit inducere species repræsentantes sensibilia in intellectu Angelico. Cur autem respectu prædicti obiecti naturaliter operantis sit phantasma medium, satis deducitur ex eo, quòd infima, nisi per supremum sui ordinis, non causant illa, quæ quodammodo sunt superiora: & ita anima nostra non nisi ex sensibilibus, & per supremum huius infimi pertingit ad cognitionem intellectivam, quæ est quodammodo superioris ordinis, quàm quævis sensitiva cognitio.

14. Contra præcipuã solutionẽ Scoti arguitur ulterius. Præterea contra præcipuam Scoti solutionem obstat. Quoniam (ut sæpè diximus) in idem redit; intellectum accipere species à sensibilibus, ut ab obiecto sensibili, & accipere eas ministerio

ministerio sensuum, ergo si nequit eas recipere Angelus ministerio sensuum, ut idem Scotus fatetur, non poterit illas à sensibilibus, ut ab obiecto recipere. Antecedens sic denuò probatur, & explicatur. Quia obiectum sensibile se solo nequit has species producere per modum causæ principalis quia est quid materiale, & species intelligibiles recipiendæ in intellectu sunt spirituales. Nec solus intellectus potest illas eruere (ut sic dicamus) ex sensibilibus: quia est indifferens ad omnes illas: & ideò oportet determinari per obiecta sensibilia. Rursus nec sensibilia possunt se ipsis determinare intellectum: quia nec sunt cum illo naturaliter unita, nec possunt agere in rem purè spiritualem propria virtute determinando illam: Neque intellectus potest determinare efficienter res sensibiles ad extrà existentes in ordine ad eliciendas species ex illis: quia hæc determinatio, quæ solùm queit dari per applicationem virtutis intellectus ad sensibilia, nec potest fieri per applicationem naturalem, & necessariam: siquidem intellectus, & sensibilia, nisi mediis sensibus, & phantasmate, & ratione illorum, non sunt naturaliter colligata: neque etiam per applicationem liberam, quia hæc supponit cognitionem, quæ cùm non possit esse phantasiæ, aut alterius sensus, quia supponitur non fieri ministerio sensuum, tantùm potest esse intellectiva: cumque ad hanc requirantur species in intellectu consequens est, ut species huic cognitioni deservientes nequeant elici per hanc applicationem ex rebus sensibilibus; sed ante prædictam applicationem iam præcesserant in intellectu, & non à sensibilibus acceptæ. Et ita in idem redit, intellectum posse accipere species à rebus sensibilibus, ut ab obiecto, & accipere ministerio sensuum: siquidem nisi præcedat phantasma, & congnitio phantasiæ, aut aliorum sensuum, nequit intellectus determinare res sensibiles ad hoc, ut accipiat species ab illis, & solùm in virtute intellectus & ut elevata per illas possunt prædictas species immittere.

Effugium. Nec obest solutio, quæ huic probationi poterat adhiberi, nempe sufficere ad hoc præviam cognitionem, qua Angelus se ipsum per suam substantiam cognoscit: nam per hanc attingit imperfectè cuncta alia: & ita media illa poterit liberè determinare res sensibiles ad extra. Nam contra hoc est, desiderari distinctam cognitionem, & non sufficere confusam ut mediante illa applicet se Angelus ad eruendam speciem distinctè repræsentantem obiectum: sicut contingit, dum intellectus humanus elicit ex sensibilibus species: tunc enim per phantasiam, modo tamen illi proportionato distinctè, & quoad sibi propria cognoscitur singulare, ex quo accipienda est species medio phantasmate. *Præcluditur.*

21. *Vltimo exponitur.* Tandem contra prædictam Scoti solutionem obstat sequens impugnatio per quam amplius confirmatur, & explicatur simul, quomodo illa duo nuper recensita in idem redeant. Nam substantiæ separatæ non habent corpora sibi naturaliter unita: ergo non accipiunt intellectivam cognitionem ex sensibilibus. Patet consequentia. Quia omnis substantia cognoscitiva, ex sensibilibus cognitionem accipiens, habet cognitionem sensitivam, secundùm quam nata sunt sensibilia secundùm suam naturam apprehendi, & per consequens habet corpus sibi naturaliter unitum, accipitque species mediis sensibus. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma loco citato ex contra Gentes ratione 1. his verbis: *Sensibilia enim secundùm suam naturam nata sunt apprehendi per sensum, sicut intelligibilia per intellectum. Omnis igitur substantia cognoscitiva, ex sensibilibus cognitionem accipiens, habet cognitionem sensitivam: & per consequens habet corpus naturaliter unitum cum cognitio sensitiva sine organo corporeo esse non possit. Substantiæ autem separatæ non habent corpora naturaliter sibi unita, ut superius est ostensum. Non igitur intellectivam cognitionem ex rebus sensibilibus sumunt.* *D. Thom.*

Ex quibus etiam fit, non ita benè additum fuisse ab Scoto in sua solutione, animam nostram non accipere species à rebus, ut ab obiecto, quia cum illis habet commercium. Quoniam, ut sæpè diximus, in idem utrumque redit.

Adde, quòd tunc colligeremus, animam non uniendam corpori, si non acciperet species à sensibilibus: ac proinde in idem redibit, eam ab illis accipere species, & esse formam unibilem naturaliter corpori, quæ ministerio corporis, & sensuum eas acquirat. Probatur antecedens Quia anima unitur propter suam operationem: cumque non uniatur propter illam, quia egeat organo corporeo ad eam eliciendam, fit inde, ut uniatur, quia eget hac unione, ut accipiat ministerio sensuum species, quibus independenter ab organo corporeo intelligat: & ita benè colligeremus, non uniendam corpori, si non acciperet species à sensibilibus.

Nec obest, si occurras, quod unitur toti composito, ut det *esse* corporeum sensitivum, &c. Nam contra hoc est, quod totum istud fit etiam propter operationem sensitivam, & intellectivam: & si ad has non indigeret corpore, colligeremus, non uniri ad dandum *esse* toti composito. Et propterea Angelus, quia ad suam operationem non indiget unione naturali ad corpus, ideò optimè colligemus, eum non accipere species à sensibilibus.

§. IV. *Occurritur breviter cuidam interrogationi.*

Sed inquires, an saltem supernaturaliter possit intellectus Angeli à rebus sensibilibus accipere species? Respondetur, satis probabilem esse partem negativam. Sed antequam rationem huius reddamus, prænotandum est, quòd accipere species à sensibilibus, propriè loquendo, dupliciter tantùm contingit. Primo, ita ut intellectus sit agens principale, & patiens, sive prædictus intellectus sit re ipsa distinctus ab intellectu possibili, sive non. Secundò, ita ut tantùm sit patiens, & obiectum sensibile agens, & diffundens principale. Quare, si Deus alio modo immiserit species, tunc ipse erit, qui immittit, non vero per hoc dicetur, intellectum à rebus sensibilibus eas desumere Et quidem quoad secundum modum patet, non posse, adhuc supernaturaliter, Angelum accipere prædictas species à sensibilibus. Quia obiectum sensibile nequit esse causa principalis, quippe inferioris ordinis respectu Angeli, quoad species intelligibiles spirituales in eo receptas. Unde solùm reddenda est ratio de primo modo accipiendi has species. Quæ deducitur ex D. Thoma *art. 3. qu. st. præcedentis*, & sub hac forma potest proponi. 26 *Cuidam interrogationi satis fit.*

Quoniam sicut visus nequit elevari extra suum actum, & obiectum adæquatum, sic neque intellectus agens: hic autem est essentialiter potentia inferior ad intellectum Angeli, exigitque determinationem obiectivam phantasmatis, & activam

procedentem

procedentem ab ipso in phantasma, dicitque naturalem colligationem cum phantasmate, & phantasia: ergo nequit elevari ad actum adæquatum altiorem, qualiter elevandus esset, ut esset in Angelo, & haberet rationem virtutis activæ, & principalis immutantis intellectum Angelicum per productionem specierum ex sensibilibus.

§ V. Contraria sententia, cum suis fundamentis, & eorum solutionibus.

27. *Opposita sententia. Scotus. Richard. Maior. Marsil.*

Oppositam sententiam tuentur Scotus *in 2. dist. 3. q. ultima §. respondeo*, Richardus *dist. 3. art. 6. q. 2.* Maior *q. 4.* & Marsilius *in 2. q. 7. art. 1. 2. p. conclusione 5. 7. & 9.* quatenus iuxta explicationem Scoti duo dicunt. Primum est, quod etsi Angelus habuerit species infusas in instanti suæ creationis, repræsentantes naturas universales, attamen si non haberet eas hoc modo, posset propria virtute accipere illas à rebus. Secundum est, Angelos accepisse à rebus species singularium, & quoad singularitatem, sive differentiam individualem, & quoad actualem existentiam, ac quoad rationem, sive conditionem, secundùm quam habent terminare notitiam intuitivam. Et tandem solent referri Gregorius *in 2. dist. 2. q. 5. art. 1. conclusione 24. ad 5.* Okam. *q. 16.* asserentes Angelum non accepisse à Deo, ut ab agente particulari aliquas species in instanti creationis, sed à rebus, licèt non sit certum, eos (saltem ita absolutè) pro hac sententia referendos.

Gregorius. Okam.

28. *Argumentum primum.*

Probatur primo hæc sententia. Quia intellectus noster habet efficaciam ad eruendum species ex sensibilibus: ergo etiam Angelicus, qui efficaciam maiorem habere debet.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia quæ sunt in inferioribus dicentia perfectionem, potiori iure in superioribus sunt admittenda: at eruere species à sensibilibus dicit perfectionem, & hæc reperitur in intellectu nostro inferiori ad Angelum: ergo id potiori iure intellectui Angelico tribuendum erit.

Enodatio argumenti cum sua cōfirmatione.

Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia satis est, quòd sit efficacior in suo ordine, & in his, ad quæ sua sua perfectione, se extendere potest: & ideo est in cognitione efficacior, & in aliis; non autem in hoc, quod accipiat species à rebus: quia hoc supponit imperfectionem, nempe, quòd non sit ab initio constitutus adæquatè in ratione illorum, quæ requiruntur ad actum primum, & quod non habeat ab initio plenitudinem scientiæ, necnon quod egeat rebus corporeis. Ac tandem, quod non habeat *esse* omnino spirituale, sed admittens commercium cum corpore, & acquirens ministerio sensuum suam perfectionem: ac proinde quòd sit vera forma corporis, ut ex dictis patet. Per quod ad confirmationem constat.

29. *Secundum argumentum.*

Secundo probatur. Quoniam phantasia ex præconceptis speciebus, nempe montis, & auri, format & eruit aliam speciem montis aurei: & intellectus noster ex præconceptis speciebus generis, & differentiæ format speciem repræsentantem naturam atomam: & de similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago: & sic D. Paulus ex visione essentiæ divinæ potuit formare in se similitudines rerum, quæ remanserunt in eius intellectu, postquam desivit illam videre, ut docet D. Thomas supra *q. 12. art. 9. ad 2.* Ergo intellectus Angeli similiter potuit hoc efficere: præcipuè si daretur, quod per potentiam Dei aliquis Angelus desineret esse beatus: quia procul dubio iste talis recordaretur eorum, quæ in essentia divina vidit: ergo per aliquam speciem ab eius intellectu formatam. Nec potest dici, hoc non posse fieri ab Angelo, quia non habet intellectum agentem. Nam contra hoc est, quòd idem facit imaginatio, & sine adminiculo intellectus agentis.

D. Thom.

Responsum præcitur.

Respondetur ex dictis, negando consequentiam. Quia omnia ista potest intellectus noster, & imaginatio, ex eo quòd sunt potentiæ non perfectæ, & completæ per actum primum, sive per species creatas ab instanti suæ productionis. Unde possunt à se, vel ab alio novis actuari formis intelligibilibus, scilicet speciebus; secùs vero intellectus Angelicus. Et ideo adhuc in illo eventu, quòd aliquis Angelus desineret esse beatus, nunc si recordaretur eorum, quæ in Deo uidit, fieret per species à Deo illi inditas.

30. *Tertium.*

Tertiò. Nam Angeli accipiunt scientiam ab extrinseco: ergo & species. Patet consequentia: tum, quia scientia, quæ est per species inditas, non est ab alio: tum etiam, quia quod habet species ab extrinseco, quæ sunt causæ scientiæ, etiam habet ab extrinseco illam scientiam, & è contrà. Antecedens verò probatur dupliciter. Primò ex illo ad Ephes. 3. *Vt innotescat principatibus, & potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei, &c.* Quem locum D. Hieronymus, & alij SS. Patres, quos refert Xystus Senensis *lib. 6. Bibliothecæ annotat. 199.* explicant ad hunc sensum, scilicet, quod Angeli ab Apostolis didicerunt aliqua mysteria gratiæ, saltem quoad particulares circumstantias. Ergo, &c. Secundo probatur idem antecedens. Quia unus Angelus illuminat alterum, & docet illum: ergo Angelus edoctus ab extrinseco recipit illam doctrinam.

Ad Eph. 3.

D. Hier. Xystus.

31. *Diluitur primo.*

Respondetur primò, negando antecedens. Quoniam Angelis innotuere mysteria gratiæ, non per Ecclesiam hominum, sed Angelorum, per quam principibus, & potestatibus huius mundi revelata sunt. Ita explicat Augustinus adductum in hoc argumento Pauli testimonium *lib. . de Genesi ad lit. c. 19.*

August.

Secundò.

Secundo respondetur, quòd quia Apostolis prædicantibus Angeli pleniùs cognoverunt res, quas Prophetæ prædicaverant; & ipsi Angeli hominibus revelaverant, sicut pleniùs sciunt præsentia, quàm futura (modo tamen infrà q. de illuminatione Angelorum explicando) ideo dicuntur fuisse edoctos ab Apostolis, non tamen quia acciperent ab eis aliquam scientiam. Et in hoc sensu loquuntur Hiero. & alij Sancti Patres in argumento adducti.

Ad secundam probationem antecedentis respondetur, quòd unum Angelum docere alterum, non est, quod infundat, aut intendat lumen intellectuale eius, vel speciem, sed quod obiectum cognoscibile per suum lumen, & repræsentabile per speciem eius proponat magis dearticulatim. Sicut quando unus homo docet alterum, nec causat lumen intellectuale, nec species in eo, sed obiectum, quod repræsentabatur per species, quas discipulus abstraxit, vel habet apud se, ordinat & explicat, ut faciliùs cognoscat. Ex hoc autem non habetur, quod Angelus accipiat virtutem, ut scientiam ab extrinseco.

Tandem solet hæc sententia probari ex eo, quod non dantur species singularium inditæ ab initio productionis Angeli à Deo: tum, quia singularia ista sunt infinita, & ita infinitæ species in intellectu Angeli darentur: tum etiam, quia species futurorum contingentium non sunt inditæ in instanti conditionis Angelicæ alioqui Angelus illa cognosceret propriis viribus: ac proinde debent

esse acceptæ à rebus. Cæterùm quia de istis duabus difficultatibus infrà *quæst.* 57. erit sermo, illas quoad præsens omittimus.

DUBIUM III.

Utrùm Angelus cognoscat res immateriales per species acceptas ab illis?

MAjor difficultas est, an Angeli accipiant species à rebus spiritualibus, quippe magis proportionatis ad hoc munus? Et ita semel explicato, an illas à sensibilibus accipiant? meritò inquiritur, an saltem ab obiectis immaterialibus habeant species illas, per quas prædicta objecta spiritualia cognoscantur?

§. I. *Vera Dionysij, Augustini, & D. Thomæ sententia, & ejus fundamentum.*

32. Assertio vera. *Dionysius August. D.Thom. Ezech.* 28. DIcendum ergo est, Angelum non accipere species rerum immaterialium ab illis, sed habere eas à Deo ab initio suæ creationis. Ita Dionysius, Augustinus, & D. Thomas locis *dubio præcedenti* citatis: & peculiariter Angelicus Præceptor infra *quæst.* 56. *art.* 2. *ad* 3. & 4. supponit hanc fuisse *in art.* 2. *huius quæst.* sententiam. Viderurque contineri apud Ezechielem *c.* 28. ut dubio præcedenti asserebamus. Et tandem eam ferè omnes Theologi tuentur: & ideò eos sigillatim non adducimus

Ratio ejus fundamentalis. Ratio autem eius fundamentalis desumitur ex D. Thoma in hoc articulo, & per eam tam hæc, quàm præcedentis dubij assertio sic suadetur. Quoniam idem constituendus est ordo, & distinctio inter substantias spirituales (servata tamen proportione) ac inter substantias corporeas: sed inter istas hic est ordo; & distinctio, ut substantiæ superiores quales sunt cœlestia corpora, habeant à Deo suam potentiam, scilicet materiam primam, totaliter expletam per formam ab instanti suæ primæ conditionis, ita ut prædicta materia non habeat successivè accipere ab aliis agentibus novas formas: ergo etiam inter substantias spirituales admittendus est proportionaliter similis ordo, & distinctio, ita ut superiores inter illas, nempe Angeli, habeant à primo instanti suæ creationis, & à Deo totaliter completam suam potentiam, nempe intellectum, per formas intelligibiles; cùm tamen inferiores substantiæ, quales sunt animæ nostræ, non habeant illam à Deo completam à primo instanti, in quo conditæ sunt; sed paulatim, & successivè prædictas formas intelligibiles acquirant. Quàm rationem proposuit etiam Divus Thomas 2. *contra Gentes c.* 96. *ratione* 5. his verbis: *Sicut materia prima est infimum in ordine rerum sensibilium, & per hoc est in potentia tantùm ad omnes formas sensibiles: ita intellectus possibilis, infimus in ordine intelligibilium existens, est in potentia ad omnia intelligibilia, ut ex præmissis patet. Sed ea, quæ sunt in ordine sensibilium supra materiam primam, habent in actu suam formam, per quam constituuntur in esse sensibili. Substantiæ igitur separatæ, quæ sunt in ordine intelligibilium suprà intellectum possibilem humanum, sunt actu in esse intelligibili. Intellectus enim accipiens cognitionem à sensibilibus non est actu in esse intelligibili, sed in potentia. Substantia igitur separata non accipit cognitionem à sensibilibus.* (D. Thom.)

§. II. *Solutiones adversariorum ad rationem D. Thomæ.*

33. Ad rationem D. Th. solutio prima. NEc obest triplex solutio Scoti, & aliorum authorum oppositæ sententiæ. Prima est, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Et rationem disparitatis reddit Scotus ex eo, quod qualitates cœlestes à nullo agente creato possunt attingi: & propterea spectat ad divinam providentiam eas producere, & perpetuò conservare: ac proinde & perpetuò ibi esse illam formam substantialem & non aliam, ne cœlum perpetuo maneat sine sua perfectione, aut corrumpatur. Cæterùm species intentionales possunt in Angelis produci à causa creata, nimirum ab intellectu ejus agente, & ab objecto, sicut producuntur in nobis: & hoc potissimè habet locum in Angelo respectu objecti spiritualis: & ideo non oportet eas immediatè attingi à solo Deo. Imo ex hoc sequitur, non debere à solo Deo produci Nam sicut ad ejus providentiam pertinet producere immediatè eas perfectiones, ad quas non potest agens creatum: sic ad illam pertinet producere mediis causis secundis ea ad quæ prædictæ causæ possunt se extendere. Siquidem non magis spectat ad divinam providentiam, quòd suppleat defectus causarum secundarum, quam quòd relinquat eas influere, ad effectus in quos possunt.

Secunda. Secunda solutio reddit aliam disparitatem, nempe, non fieri debitam comparationem. Nam in cœlis potentia, scilicet materia prima, est substantialis, & in ordine ad actum substantialem, in Angelis verò potentia receptiva specierum est accidentalis. Constat autem, non debere esse hanc paritatem inter hanc, & illam potentiam, siquidem repugnat, cœlum, & ejus potentiam substantialem actuari per diversas formas; sed solùm potest per unicam informari, & hæc debet esse ab initio in materia illa, ne prædicta materia sine forma sit: quod tamen in potentia accidentali nullam involvit repugnantiam.

34. Tertia. *Molina.* Tertia, quam tradit Molina *in hoc art. disp.* 2. *membro* 4. ubi quasi explicans præcedentem solutionem, quæ est Gregorij, dicit, esse discrimen inter potentiam substantialem cœli ad formam substantialem, & potentiam intellectus ad accidentalem: quòd prior potentia in cœlo, quippe incorruptibili, debet semper & necessario esse completa per formam suam, ita ut cœli non sint in potentia, saltem proxima, ad aliam, alioqui essent corruptibiles: at vero posterior, licèt sit in substantia incorruptibili, non oportet quod sit ita completa per suam formam, sed potest successivè per aliam perfici, ex eo quòd substantiæ quantumvis incorruptibiles, possunt hoc modo suscipere alias, & alias formas accidentales.

Quibus etiam potest addi, quod si ratio D. Thomæ aliquid probaret, convinceret utique, quòd sicut materia cœli per suam formam habet totum suum *esse* actuale à principio, ita potentia intellectiva Angeli per species infusas à principio habeat similiter totam suam actualitatem: ac proinde semper sit in actuali cognitione omnium illorum, ad quæ hujusmodi species infunduntur. Et similiter quod sicut materia cœli est in potentia ad recipiendum aliquem actum accidentalem ab aliquo extrinseco, scilicet lucem à sole, & virtutem causandi stabilitatem in his inferioribus ab Angelis: sic intellectus Angelicus sit in potentia ad recipiendā aliquam

aliquam ſpeciem ab aliquo extrinſeco. Ac tandem eadem ratione D. Thomæ etiam probaretur, quod inter ſubſtantias ſenſitiuas ſuperiores, & inferiores, detur ſimilis ordo, & diſtinctio, qui inter corpora ſuperiora, & inferiora, nempe cœleſtia, & ſublunaria datur: ſiquidem non eſt cur proportionalis ordo, & diſtinctio inter prædictas ſubſtantias ſenſitivas non inueniatur qui in illis prioribus reperitur: & ita potentia cognoſcitiua prædictarum ſubſtantiarum ſuperiorum, ſenſibilium tamen, erit ab initio completa, & reducta ad omnem ſuum actum primum.

§. III. Vis rationis Angelici Præceptoris extenditur, & obiectionibus in contrarium fit ſatis.

35. Ad euerſionem harum ſolutionum animaduerſio prima. Non igitur hæc omnia obſunt. Quoniam facilè corruūt ex expenſione rationis D. Thomæ. Vt autem hæc meliùs capiatur, præſupponendum eſt non poſſe negari, quin detur aliqua proportio inter ordinem, & diſtinctionem ſubſtantiarum intellectualium ſuperiorum, & inferiorum, & ordinem, ac diſtinctionem corporum itidem ſuperiorum, & inferiorum, vt communiter docent Theologi, & Philoſophi. Hæc autem proportio non poteſt in alio meliùs reperiri, & explicari, quam per hoc, quòd ſeruetur inter illas ſecundum eam rationem, ſecundùm quam attenditur ſuperioritas & inferioritas in prædictis corporibus. Et ideò ſolùm reſtat explicare, per quid attendatur ſuperioritas, & inferioritas iſta corporum, vt proportionalis ordo, & diſtinctio inter ſubſtantias ſpirituales inferiores, & ſuperiores deſignetur.

Secunda. Quod vt meliùs fiat, præſupponendum eſt ſecundò, corpora ſuperiora, ſcilicet cæleſtia eò eſſe ſuperiora corporibus ſublunaribus, & corruptibilibus, quò ſunt magis in actu: ſiquidem vnumquodque eò eſt ſuperius, & perfectius alio, quò habet eſſe magis in actu, quam illud: & ideo Deus eſt ſuperior omnibus aliis, quia eſt actus purus, omnem excludens potentialitatem: & ſubſtantiæ ſeparatæ, & immateriales, nempe Angeli, ſunt ſuperiores quouis corpore, quia habent magis de actualitate, & minùs de potentia: nam ſicut materia prima, quæ eſt pura potentia, eſt infimæ notæ: ita quò magis aliquid recedit ab illa, & per conſequens habet magis de actualitate, eo erit nobilius, & ſuperiùs. Cæterùm prædicta corpora cœleſtia eſſe magis in actu, conſiſtit in hoc, quod eorum potentia ſubſtantialis, nempe materia prima, magis compleatur per formam, quam habet, ita vt non remaneat in potentia ad alias formas: è contrà vero corpora corruptibilia ſunt minus in actu, quia potentia eorum, nempe materia prima, non eſt ita completa per ſuam formam, ſed relinquitur in potentia ad alias formas.

36. Enucleatio rationis D. Thomæ. Hinc ergo ratio D. Thomæ ſic expenditur. Quoniam proportio neceſſario ſeruanda inter ordinem & diſtinctionem ſpiritualium creaturarum ſuperiorum, & inferiorum ex vna parte, & inter ordinem, ac diſtinctionem corporum ſuperiorum, & inferiorum ex alia; debet (ſeruata vtriuſque ordinis natura) maximè attendi quoad id, ſecundum quod dicuntur eſſe ſuperiora, & inferiora, ſcilicet ex eo, quod habeant magis, vel minus de actualitate: at in corporibus habere magis, vel minus de actualitate, conſiſtit in hoc, quod eorum pura potentia compleatur omnino per ſuam formam, & actum primum ac initio ſuæ conditionis, ita vt non maneat in potentia ad alias formas ſucceſſiuè acquirendas, contrà vero inferioritas per hoc, quod non ſic compleatur, ſed poſſit ſucceſſiuè compleri: ergo etiam in ſubſtantiis ſpiritualibus eſſe ſuperiores, vel inferiores, ac proinde habere magis, ac minùs de actualitate, conſiſtet in hoc, quòd in ſuperioribus, nempe Angelis, eorum potentia in ordine intelligibili, ſcilicet intellectus, ſit ab inſtanti ſuæ conditionis omninò completa à Deo per ſuas formas intelligibiles ita, vt nequeat ſecundum communem curſum aliquas de nouo recipere: è contra verò in inferioribus, qualis eſt anima noſtra, prædicta potentia non ſit completa ab inſtanti ſuæ conditionis, ſed poſſit paulatim, & ſucceſſiuè perfici per formas intelligibiles.

37. Euerſio primæ ſolutionis. Ex quo planè fit, nihil obeſſe rationi huic aliquā ex ſolutionibus traditis. Nam prima ſupponit falſum, ſcilicet prædictas ſpecies, & formas intelligibiles poſſe in ſubſtantiis intellectualibus ſuperioribus produci paulatim, aut ab alio, quàm à Deo: ſiquidem ſuperioritas illarum petit, potentiam earumdem in ordine intelligibili eſſe ab inſtanti ſuæ creationis omnino completam: ac proinde compleri à Deo creante ſubſtantiam illam Angelicam, ſicut ſuperioritas corporum petit, vt earum potentia, ſcilicet materia prima, in illo inſtanti à Deo compleatur, & expleatur.

Secunda. Et ſimiliter ſecunda ſolutio corruit. Siquidem fit comparatio inter potentias puras, vnam quidem in genere intelligibili, & aliam in genere entitatiuo, & quoad ſuperioritatem, quam habent ſubſtantiæ, in quibus ſunt: & comparatio inter iſtas, ſiue vna ſit ſubſtantia, & alia accidens, ſiue vtraque ſit ſubſtantia, qualiter contingeret, ſi fieret comparatio inter potentiam radicalem ad recipiendas ſpecies, & inter materiam primam corporum, petit, quod potentia prædicta ab initio ſit completa, & expleta: & ita per accidens eſt, quod ſint ſubſtantia, vel accidens, ſi quoad præciſum munus conferantur.

38. Tertia. Et deinde tertia ſolutio Molinæ eadem ratione corruit. Tum, quia ſuperioritas in corporibus cœleſtibus non oritur ex incorruptibilitate, ſed potiùs è contrà: quia ex eo quod corpora cœleſtia ſint magis in actu modo dicto, oritur, quod ſint incorruptibilia. Tum etiam. Quia ex eadem maiori actualitate reperta in ſubſtantiis ſpiritualibus ſupra alias ſubſtantias ſpirituales, & inferioris ordinis debet etiam propter dictam rationem oriri, quod ſint intranſmutabiles quoad formas intelligibiles, quibus earum potentia intellectiua actuatur, & in ordine ad quas (ſumpta præciſè quoad ea, quæ ex intraneis, & quoad omnino intrinſeca dicit) comparatur per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili: quamuis quoad alia accidentia habentia rationem actus ſecundi, & non primi poſſit tranſmutari, & paulatim acquirere illa.

39. Ex quo etiam fit falſa eſſe tria illa, quæ ad eneruandam hanc rationem D. Thomæ adducuntur. Quoniam duo priora conuenientia cœlis, non competunt illis, qua ratione ſunt corpora ſuperiora, ſed quatenus communicant cum inferioribus: & propterea duo illa etiam corporibus inferioribus conueniunt. Et tandem, licèt ratio D. Thomæ ſuadeat intentum quoad ſubſtantias intellectuales ſuperiores, nempe Angelos, & inferiores, ſcilicet animas noſtras rationales, non tamen quoad ſubſtantias præciſè ſenſitiuas: quia iſtæ non pertinent ad diuerſos ordines, aut diuerſos gradus excluſionis potentialitatis, ſicut ſubſtantiæ intellectuales ſuperiores, & inferiores, & corpora ſuperiora itidem, & inferiora pertinent. Et propterea ſubſtantiæ præciſè ſenſitiuæ eodem modo quoad ſuam potentialitatem complendæ ſunt, nempe paulatim, & ſucceſſiuè.

Maior impugnatio illarum.

Adde pro maiori confutatione harum omnium evasionum. Quod hoc ipso quod intellectus Angelicus in ordine ad res sensibiles non habeat accipere species ab obiectis, sed ab initio suæ conditionis illis inditas à Deo habeat, ut dubio præcedenti ostendimus, oportet, ut similis ordo, & distinctio (proportione tamen servata) reperiatur in eis, ac in corporibus cœlestibus respectu corporum inferiorum quoad hoc, quod est actuari intransmutabiliter, & ab initio suæ productionis per omnes suas formas intelligibiles. Et ratio videtur aperta. Tum quia prædictus intellectus consideratur per modum potentiæ collatæ cum suo actu primo: hæc autem indiscriminatim, & eodem modo respicit has, & illas formas, quarum est capax: & ita, si respectu specierum obiectorum sensibilium non habet acquirere illas successivè ab obiectis, nec etiam respectu immaterialium id habebit. Tum etiam. Quia sicut quævis tantùm habet unicum modum suæ productionis, ita etiam & unicum modum acquirendi suam perfectionem: & ita, si respectu specierum repræsentantium sensibilia dicendum est habere illas à Deo in instanti creationis, etiam respectu specierum rerum immaterialium hoc idem affirmari oportebit.

Tum deinde. Quia modus acquirendi propriam perfectionem est juxta modum essendi: hic autem unicus tantùm est: ergo & modus acquirendi propriam perfectionem in actu primo. Quæ propositio desumitur ex D. Thoma infrà *q. 89. art. 1.* Tum præterea. Quoniam cognitio obiectorum immaterialium est magis connaturalis, quàm materialium, & consequenter suo modo magis debita, ergo etiam erit magis connaturale, non carere ab initio suæ productionis speciebus immaterialium, quam materialium. Tum denique. Quia ex gradu perfectionis, qui in Angelis reperitur provenit, quod ab initio suæ productionis non sint in potentia ad species rerum sensibilium: ergo ex eodem gradu debet provenire, quod non sit in potentia ad species rerum spiritualium: quia ex omnibus his speciebus integratur sua perfectio intelligibilis, & potissimè ex speciebus immaterialium.

§. IV. *Interrogatio animadvertenda.*

40. Cuidam interrogationi fit satis.

SEd inquires, an assertio nostra sit ita certa, ut oppositum implicet? Respondetur, probabilem esse partem affirmativam. Quam ut melius explicemus, recolendum est id, quod dubio præcedenti diximus, scilicet, accipere speciem ab objecto, propriè loquendo, fieri duobus illis modis, nempe, vel ita ut intellectus sit agens principale, & species illæ recipiantur in illo, sive intellectus iste sit realiter distinctus ab intellectu agente, sive non, vel ita ut objectum sit causa principalis talium specierum, & intellectus se habeat passivè recipiendo illas. Et quidem quòd hæc acceptio specierum nequeat fieri primo modo, constat ex dictis dubio præcedenti quoad species acceptas à sensibilibus. Quia in Angelo nequit esse intellectus agens adhuc respectu specierum objectorum immaterialium: quia iste essentialiter est potentia inferior, quippe petens, ut paulatim producat species objectorum, secundùm quod paulatim occurrunt, ex eo quod non nisi determinatus per objecta, aut illa determinans potest eas producere.

Adde, quòd (ut dubio præcedenti dicebamus) prædictus intellectus agens non potest realiter, & necessario esse determinatus ad applicandam suam virtutem in ordine ad productionem prædictarum specierum, quia non est naturaliter colligatus, &

C unitus cum objectis: nec liberè, quia ad hanc liberam applicationem cognitio intellectualis, & ad hanc species illa intelligibilis præcequiritur.

Loquendo verò de secundo modo accipiendi species à rebus, potest quoad præsens adduci probabilis conjectura. Quoniam unus Angelus, v. g. Michael, nequit ex visua, & per naturalem suam virtutem speciem sui per modum objecti ad alium Angelum immittere: ergo neque etiam per divinam potentiam poterit prædictam speciem diffundere. Antecedens constat ex dictis. Consequentia vero probatur. Quia objectum per modum objecti, &

D per modum causæ principalis objectivæ (de qua in præsenti) nequit diffundere species, nisi ratione suæ entitatis, & perfectionis: sicut etiam dum per se ipsum immediatè unitur, nequit nisi ratione huius uniri sic cum intellectu in ratione formæ intelligibilis. Ergo sicut quidquid ei additum fuerit divinitus, non pertinebit ad hanc intrinsecam entitatem: sic non reddet illum magis aptum ad hoc, ut diffundat speciem sui in alterum Angelum.

Nec obest, si obiicias, quòd saltem poterit unus Angelus, non ratione suæ essentiæ præcisè, sed ut habet species rerum spiritualium, producere ad exemplar, & similitudinem earum alias species si- 41. Objectio.

E miles, vel inferioris rationis in intellectu alterius Angeli.

Respondetur enim, speciem, ut est virtus obiecti, & gerit quodammodò vices illius, non habere esse fœcundam ad productionem similium, vel inferiorum specierum in alio subjecto, nisi quando obiectum est ex se fœcundum, quod in præsenti non contingit, ut dictum est. Et propterea adhuc dato, quòd prædictæ species possint elevari à Deo, & eis Soluitur.

F aliquid superaddi, ratione cuius possint instrumentaliter producere divinitus alias species in alio subjecto; non tamen ob id erunt ad istud munus fœcundæ, quatenus sunt quodammodò virtutes obiectorum, aut gerunt vices illius, nec objectum dicetur per modum objecti causare illas, sed solùm per modum puræ causæ efficientis instrumentalis: quod non est satis ad hoc, ut propriè dicatur, intellectum Angeli accipere species ab obiectis spiritualibus.

Potestque huius reddi alia ratio; quam insinuat Angelicus Præceptor *art. 2. q. præcedentis.* Nam in-

G tellectus Angelicus habet pro obiecto connaturali & non superexcedenti universum ens naturale, ut dubio sequenti expendemus: ergo non potest propter suam universalitatem subordinari alteri, tanquam causæ principali, nisi Deo universali causæ totius entis: nam potentia passiva universalissima solùm potest correspondere, ut causæ principali universalissimo enti. Sicut è contrà anima nostra potest quoad suos sensus subdi obiectis particularibus, ut causis principalibus in ordine ad immissionem specierum: quia eorum obiectum proportio-

H natum est peculiare aliquod ens, scilicet objectum sensibile. Sicut è contrà, quia quoad suum intellectum habet pro obiecto, saltem adæquato, ens in tota sua universalitate: idcircò solùm à Deo, vel à proprio intellectu, prout à causa principali, queit immutari per productionem specierum.

§. V. *Opposita sententia, fundamenta illius, unà cum solutionibus eorum.*

COntrariam tamen sententiam, nempe, Angelum posse accipere ab obiectis spiritualibus species illa repræsentantes, tuentur Scotus, & alij, quos *dubio præcedenti* retulimus, & in eodem sensu, 42. Contraria sententia. *Scotus.*

quem

Primum fundamentũ D. Thom.

quem ibidem innuimus. Probatur primò, supponendo ex D. Thoma, quòd actio, quam habent corpora in immissione specierum, quæ non est ad transmutationem materiæ, sed diffusionem similitudinis formæ in medio secundùm similitudinem spiritualis intentionis, quæ recipitur de re in sensu, aut in intellectu, convenit eis non ex natura sua, sed ex participatione substantiarum separatarum, ut attingunt ad ordinem ipsarum, & ad modum operandi earum, ut docet D. Thomas *de Potentia q.5. art.8.* Ex quo sic arguitur. Angeli habent virtutem naturalem producendi similitudines sui in potentiis cognoscitivis: sed non possunt illas imprimere in sensu, aut in intellectu hominis: ergo poterunt illas imprimere in intellectu alterius Angeli: & per consequens Angelus potest à rebus, saltem intellectualibus, & omninò spiritualibus accipere species, per quas intelligat.

Major constat ex his, quæ nuper ex D. Thoma supposuimus. Minor etiam est certa. Nam species, quam producit Angelus, cùm sit omnino spiritualis, & independens à corpore, non est forma proportionata, nec sensui, nec intellectui hominis, qui cognoscit res per species materiales, aut saltem à materia dependentes. Consequentia verò probatur. Quia si datur potentia activa naturalis productionis talium specierum, debet etiam dari potentia passiva naturalis receptiva earum, & non est alia nisi intellectus Angelicus, qui solùm est proportionatum principium passivum causæ activæ talis speciei: ergo, &c.

Enodatur.

Respondetur, sensum D.Thomæ non esse, quòd Angelus producat species intentionales aliarum naturarum, distinctè, & quoad sibi propria eas repræsentans, ut constat ex illis, quæ idem S.Doctor infra *quæst.* 1 1. *art.* . *ad* 2. & in quæstionibus de illuminatione, & locutione Angelorum docet, sed solùm, quòd cùm in diffusione specierum distinctè repræsentantium sint duo, scilicet ipsa diffusio, & modus, quo fit, nempe modo perfectivo, & non corruptivo, inde est, quòd cùm hic modus agendi sit proprius Angeli, ut agentis completi, & perfecti quòd corpora in diffusione suarum specierum per participationem ab Angelis, seu quia attingunt quodammodò hunc ordinem superiorem eo modo, quo supremum infimi attingit infimum supremi, habeant hunc modum operandi: quamvis prædicta corpora ex se, id est, non per hanc participationem habeant diffundere speciem sui, quoad suam substantiam (ut sic dicamus) consideratam.

43. *Secundum.*

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam objectum sensibile, quia est sensibile in actu, idcirco potest diffundere speciem sui ad sensum: ergo potiori ratione objectum spirituale omninò, quale est substantia Angelica, erit obiectum actu intelligibile respectu alterius Angeli, & poterit diffundere in illum speciem intelligibilem sui: Patet consequentia. Quia cùm immaterialitas sit ratio intelligibilitatis fit inde, quod id, quod est omninò immateriale, sit etiam omninò intelligibile, seu intelligibile in actu: ac proinde, quòd non minùs quàm sensibile in actu possit diffundere speciem sui: alioqui intelligibile in actu esset minoris efficacitatis in suo ordine, quàm sensibile in suo, & hoc esset actualius, & formalius, quàm illud.

Solutio.

Nec sat est, si respondeas, esse disparem rationem inter sensibile in actu, & intelligibile in actu Angelicum, quòd illud est respectu potentiæ, quæ potest immutari paulatim, & successivè: quia non petit habere ab initio suæ conditionis inditas ab authore naturæ species sensibiles, secus verò intelligibile in actu respectu intellectus Angeli, quia hoc est tale respectu potentiæ habentis ab initio inditas à Deo omnes species intelligibiles, quibus eget. Et ideò, quia prædicta potentia non est capax novæ immutationis ab objecto actu intelligibili, non immittit ad eam speciem sui.

Impugnatur.

Nam contra hoc est, quòd cuivis virtuti activæ naturali debet correspondere potentia passiva naturalis. Et ita non potest stare, quòd objectum spirituale intellectus Angelici sit ex se actu intelligibile, & diffusivum specierum sui respectu alterius Angeli, & quòd in prædicto Angelo non sit potentia passiva naturalis, ad hoc ut immutetur per prædictas species.

44. *Responsio. secundi fundamenti.*

Respondetur, quòd transeat antecedens: & deinde negetur consequentia. Quia quòd obiectum spirituale sit, vel non sit actu intelligibile, non attenditur ex eo, quòd diffundere possit speciem sui, aut ex eo, quod valeat se per se ipsum unire alieno intellectui; sed ex gradu debitæ immaterialitatis, quam ex dictis *in 1.t.tr.2 disp 2.n.*116. satis constat habere Angelum, & ex eo quod alicui intellectui; scilicet suo sit per se ipsum in ratione formæ intelligibilis unibilis. Ad probationem autem consequentiæ dicendum est, esse disparem rationem. Quia sensibile in actu est tale respectu sensus, qui paulatim per species perfici queit; secùs intelligibile in actu Angelicum, quod est respectu intellectus qui paulatim non perficitur quoad species, sed potiùs petit, ut ab initio, & ab auctore naturæ perficiatur. Et ideo optimè colligimus, non habere ex se prædictum intelligibile vim ad immutandum per immissionem specierum intellectum Angelicum: siquidem nequit dari in uno Angelo vis activa naturalis respectu alterius, si in isto non est potentia passiva naturalis correspondens virtuti activæ.

Et ad secundam probationem negandum est, hinc fieri, objectum sensibile in actu esse efficacius, & formalius in suo ordine, quàm intelligibile in suo. Quia ad hoc desiderabatur, ut in ordine ad cognitionem sui esset efficacior, & actualior res sensibilis in actu, quàm substantia Angeli in ordine ad illam cognitionem, qua à se cognoscitur: quod tamen est falsum: siquidem substantia Angeli est efficax, & actualis in ordine ad cognitionem sui longè immaterialiorem, & excellentiorem; & respectu proprij intellectus habet se per modum speciei non indigentis alia specie, sicut objectum sensibile ea indiget.

Illustratur amplius.

Adde, quod adhuc respectu alieni intellectus habet Angelus, ut per speciem intelligibilem, quatenus productam à Deo tanquam virtutem eiusdem Angeli, influat in prædictam cognitionem actualiorem, & immaterialiorem, quam sit cognitio, in quam influit obiectum sensibile per speciem à se diffusam. Unde, sicut non sequitur, Angelum non esse actualiorem, quàm corpora, licèt non habeat vim ad producendas aliquas operationes, quas prædicta corpora eliciunt: quia hæ non ad lineam Angelicam, saltem ut est causa particularis, pertinent, sed sat est, quod in sua linea sit causa perfectiorum operationum: sic, licèt Angelus non habeat vim ad diffundendam speciem sui in alienum intellectum sicut objectum sensibile eam habet respectu sensus, non sequitur, hoc esse quid simpliciter actualius, & formalius illo: quia sat est, quod in suo ordine, & linea influat in operationem longè actualiorem, & puriorem, ad hoc ut sit simpliciter actualior, & formalior objecto sensibili.

45. *Vindicatur solut. inter arguendum tradita.*

Unde admittenda est solutio, quam inter arguendum adhibuimus, sanè tamen intellecta. Nam ex eo, quod non detur in intellectu Angelico potentia passiva

passiva naturalis ad accipiendas species à rebus spiritualibus, benè colligitur neque etiam objectum spirituale habere vim activam ad eas immittendas: siquidem si in Angelo esset potentia activa naturalis ad immutandum alium Angelum per immissionem specierum sui, nunc etiam in altero Angelo esset potentia passiva naturalis ad hanc immutationem: quod etiam suadet id quod suprà diximus, scilicet, intellectum Angeli ratione suæ magnæ universalitatis quoad suum objectum non subordinari alteri, ut causæ principali, nisi Deo.

Adde, quod objectum sensibile licèt quoad productionem speciei quoad suam substantiam, idest, ut præcisè est repræsentativa, non habeat diffundere illam per participationem ab Angelis, benè tamen quoad modum illum diffundendi perfectivo modo, ut ex D Thoma *n.*41. dicebamus. Quod satis indicat excellentiam objecti intelligibilis suprà sensibile.

46. Nec hinc fit oppositum eius, quod in solutione præcedenti supposuimus, scilicèt, prædictum objectum non esse actu sensibile, sicut sequitur, non esse ex se actu intelligibile ex eo, quod per participationem ab intellectu agente producit speciem intelligibilem quoad immaterialitatem, & spiritualitatem, licèt ex se habeat illam producere quoad naturam repræsentativam. Nam ratio disparitatis est in promptu, nempe, quod obiectum sensibile fit actu intelligibile per participationem ab intellectu agente, elevante illud ad superiorem ordinem rerum, & gradum immaterialitatis: & ita habet ab illo producere speciem intelligibilem repræsentantem naturam sine conditionibus materialibus, seu sine singularitate: & propterea solùm instrumentaliter medio phantasmate habet producere prædictam speciem, & prædictum obiectum solùm in potentia est ex se intelligibile. Cæterùm obiectum intelligibile non habet hunc modum diffundendi species, ut elevatum ad superiorem ordinem, sed ex eo quòd ordo sensibilis ex se immediatè coniungitur ordini intelligibili, & habet participare hoc, tanquam aliquid sibi debitum in ordine ad proprias actiones: sicut imaginativa etiam intra suam latitudinem petit cognoscere perfectiùs ex coniunctione ad intellectum; & nihilominus, quia primò ex hac coniunctione non communicatur ei aliqua perfectio in ordine ad actiones altiores alterius potentiæ, sed in ordine ad proprias, tunc ex hac conjunctione non extrahitur à ratione causæ principalis nec perfectio ei communicata tribuit ei, quod sit causa instrumentalis; sed potiùs inde maiori perfectione habet illas principaliter causare.

DVBIVM IV.

Vtrùm species intelligibiles productæ à Deo in intellectu Angelico, propriè habeant rationem naturalium proprietatum respectu illius, & essentiæ Angelicæ, ab eisdem per naturalem resultantiam activè dimanantium?

Postquam explicuimus, Angelos non accipere species ab obiectis, sed à Deo in intellectu Angelico in primo instanti suæ creationis produci: restat explicare, an prædictæ species non solùm producantur à Deo sed etiam ab essentia ipsius Angeli per naturalem resultantiam ad modum naturalis proprietatis, quæ propriè sit talis, activè dimanent?

C §. I. *Decisio dubij ex mente D. Thomæ, & prior illius ratio.*

Dicendum ergo est, species intelligibiles Angelicas non esse in rigore, & propriè loquendo proprias passiones respectu essentiæ Angeli, aut sui intellectus, neque ab eisdem per naturalem resultantiam emanare, sed à solo Deo in intellectu Angelico à primo creationis instanti effectivè produci. 47. Conclusio.

Suadetur ex Divo Thoma. Hæc conclusio videtur planè colligi ex Doctrina D. Thomæ *art.* 1. *huius q.* ubi inquit, quod Angelus non cognoscit omnia distinctè, & quoad sibi propria per suam substantiam: quia non continet sic D ea. Si autem species rerum omnium, distinctè eas repræsentantes, essent proprietates Angeli, activè ab eo dimanantes, tunc res omnes saltem per se primò repræsentabiles per species, in essentia Angelica quoad sibi propria distinctè, & perfectè in *esse* intelligibili continerentur: ac proinde per solam suam essentiam cuncta ista cognosceret. Similiter in eodem articulo in solutione ad 1. inquit, quod substantia Angeli continet ea, quæ sunt infra, & supra ipsum non quidem perfectè, & distinctè secundùm rationes proprias, sed secundùm quandam rationem communem. Si autem species Angelicæ essent proprietates Angeli, propriè, & in rigore loquendo, tunc (ut modo dicebamus non solùm secundùm rationem communem, sed etiam secun- E dùm rationes proprias omnia, vel saltem illa, quæ per se primo repræsentabilia sunt per species Angelicas, contineret. Et deinde in hoc eodem articulo ex eo probat, Angelum non posse omnia per suam substantiam intelligere, quia eius intellectus ad plura se extendit, quàm eius substantia: quandoquidem intellectus potest omnia intelligere, quia eius obiectum est ens, & verum in tota sua latitudine: substantia vero cum sit limitata & finita, non omnia in se comprehendit. Hoc autem ultimum esset falsum, si species intelligibiles essent modo dicto proprietates ipsius.

Angel. Præcept. Idem etiam colligitur ex his, quæ docet idem Angelicus Præceptor infra *q.* 56. *art.* 2. *ad* 4. ubi in- F quit; quod si Deus plures naturas rerum statuisset creare, plures etiam species in intellectu Angelico impressisset. Unde concludit, quod eiusdem rationis est, addere aliquam creaturam in universo, & addere aliquam speciem in intellectu Angeli. Constat autem, quòd si species intelligibiles essent, juxta mentem D. Thomæ, proprietates in rigore tales respectu essentiæ Angelicæ, non dependeret, quod eas haberet, aut quòd haberet tot, & non plures, ex eo, quod decerneret creare has, vel illas creaturas; sed naturali necessitate esset Angelus determinatus ad eas habendas.

Ferrara. Navar. Zumel. Molin. Pesantius. Rada. Albert. Malon. Suarez. G Unde hanc sententiam tuentur Ferrar. *lib.* 1. *contra Gent. c.* 98 §. *ad secundi dubij evidentiam*, Navarrete *tom.* 3. *contr.* 51. Zumel in præsenti *q.* 2. qui tamen contrariam sententiam etiam reputat esse probabilem. Et deinde assertionem istam sequuntur Molina, & Pesantius in præsenti, Rada *contr.* 9. Albertinus *in* 8. *corollario pag.* 122. Malonius *in* 1. *dist.* 2. *disp.* 10. Suarez *lib.* 2. *de Angelis c.* 7. & alii.

48. *Explicatio assertionis.* Explicatur assertio. Consultò enim diximus, H quod *species non habent in rigore, & propriè loquendo rationem proprietatum* Quia quodammodo comparantur per modum proprietatum, quatenus ex triplici capite sunt connaturales Angelo. Primo quidem. Quia receperunt illas simul cum sua natura in instanti creationis: juxta quem modum etiam iustitia originalis, si Adamus non peccasset

cesset, diceretur connaturalis posteris quia omnes simul cum iustitia originali nati fuissent. Secundò dicuntur connaturales Angelo, propter potentiam, & aptitudinem passivam naturalem, quam ad illas intellectus Angelicus habet: secundùm quam rationem etiam receptio lucis dicitur connaturalis diaphano. Tertiò denique. Quia cùm inter creaturas naturales Angelus sit in summo gradu spiritualitatis, sunt illi debitæ species, per quas possit potentia proxima cognoscere cunctas rerum naturas ad ordinem huius universi pertinentes.

Prior eius ratio. Ratio autem prior assertionis iam tacta est in priori testimonio in assertione relato potestque, ad hanc formam, ut magis elucidetur, reduci. Quoniam Angelus non cognoscit per suam essentiam omnia, quæ aliàs per species Angelicas sunt per se primò repræsentabilia, ut *dubio omnius disput.* diximus: ergo species rerum non sunt in rigore proprietates suæ essentiæ, & intellectus per naturalem resultantiam activè ab eisdem dimanantes. Consequentia constat. Quia alioqui comprehensa essentia, comprehenderentur hæ proprietates, sicut & aliæ: & ita per suam essentiam cognosceret omnia prædicta. Quia non staret, cognosci ex vi cognitionis essentiæ prædictas species quoad sibi propria, & non cognosci sic sua obiecta per eas per se primò repræsentata.

49. *Confirmatur.* Confirmatur ratione, quam in eodem loco insinuat D. Thomas. Quoniam Angelus est in certa specie: ergo non continet, adhuc intelligibiliter, omnia alia: ergo neque species illorum erunt proprietates Angelicæ, activè per naturalem resultantiam ab eis dimanantes. Antecedens videtur perspicuum. Prima verò consequentia patet. Tum, quia differentia constituens speciem, & dividens genus, dividit, & distinguit speciem, & naturam illam ab omnibus aliis: & ita faciet, ut habeat suam peculiarem essentiam, non verò contineat quoad earum propria essentias aliarum rerum, vel in *esse* entitativo, ut ex se constat, vel in *esse* intelligibili, quoties in *esse* intelligibili habet suam finitam & limitatam rationem, & certis limitibus generis, & differentiæ, aut alicuius habentis se per modum generis, & differentiæ clausam. Tum etiam. Quia, quod est in certa specie distincta ab aliis, nequit esse similitudo alterius quoad id, ab quo distincta sunt atque adeò nequit illud intelligibiliter continere: siquidem hæc continentia consistit in hoc, quod in *esse* intelligibili sint quodammodò unum. Secunda verò consequentia etiam constat. Quia si species intelligibiles dimanarent per modum proprietatum ab Angelo, tunc omnia intelligibilia, saltem iam dicta, continerentur intelligibiliter in illo: si quidem ipsæ species, per quas redduntur intelligibilia, ut obiecta per se prima illarum, haberent in eo contineri.

§. II. Solutiones adversariorum ad rationem D. Thomæ, & eius confirmationem, necnon & impugnationes earum

50. *Prima evasio ad rationem D. Th. Nazarius.* NEc obest prior solutio Nazarij ad rationem præcipuam D. Thomæ, nempe, quod species sunt proprietates activè dimanantes, ut affectiones sunt intellectus Angelici, & secundùm *esse* entitativum, non autem ut sunt repræsentativæ. Et proptereà cognitis eis, ut proprietatibus, non ideò sequitur cognitio distincta obiectorum: quia ad hoc desiderabatur, quod vt repræsentatiuæ haberent rationem proprietatum dimanantium.

Impugnatur. Nam contra hoc est primò, quod præcipua lis huius dubije st de speciebus intelligibilibus formaliter sumptis, ac proinde vt repræsentatiuis: ergo si, vt repræsentatiuæ, non sunt proprietates activè per naturalem resultantiam dimanantes, habebitur intentum.

Deinde Quia in speciebus *esse* entitatiuum, & accidentale, per quod afficiunt intellectum, & substantiam Angeli, non per se primò intenditur, sed secundò: at *esse* repræsentatiuum est per se primo intentum à natura: ergo respectu cuius species, ut repræsentatiuæ non comparantur per modum proprietatum ab eo dimanantium, neque etiam comparabuntur per modum rigorosæ proprietatis, ut affectiones illius, & secundum *esse* entitativum consideratæ: quia secundarium sequitur quoad hoc modum, & rationem primarij. Unde, quia in virtutibus operativis v.g. calore intenditur per se primò ipse quoad uirtutem operandi, & secundariò esse illius: idcirco si calor non fuerit proprietas alicuius activè ab eo dimanans secundùm illud priùs, neque etiam hoc habebit secundùm illud posterius.

Neque etiam obest alia solutio ex Bañez desumpta, scilicet, essentiam Angeli non repræsentare formaliter suas species, aut obiecta per illas repræsentata, sed solùm continere species radicaliter, & virtualiter, & propterea ex hoc, quòd comprehendatur essentia, non illico cognosci species intelligibiles, aut eorum obiecta per se primò repræsentata quoad propria ipsorum: quia ad hoc desiderabatur illud prius, & non sufficit hoc posterius, nempe, continentia solùm virtualis, & radicalis. 51. *Secunda solutio.*

Eliditur. Nã contra hoc est primo, quod aliæ proprietates cognoscuntur distinctè per essentiam, & ea cõprehensa cõprehenduntur: ergo etiam id ipsum in speciebus intelligibilibus accidet, si semel sũt proprietates, sicut aliæ. Secundo. Quia hoc ipso, quod species sint proprietates dimanantes per naturalem resultantiam activè ab essentia, continentur in ea, non ut in pura potentia, sed ut in aliquo dicente actualitatem, atque adeo distinctè, & non confusè ergo comprehensa essentia, comprehenderentur prædictæ proprietates. Tertio. Nam ex eo quod essentia non sit similitudo formalis specierum, sed solùm contineat prædictas species virtualiter, & radicaliter, ad summum sequitur, quod non cognoscatur per essentiam tanquam per speciem, & principium *quo* non cognitum, non tamen quod non cognoscantur distinctè per eamdem essentiam, ut habet rationem obiecti cogniti, & comprehensi. Quoniam ex cognitione propriæ radicis alicuius, in qua virtualiter, & modo dicto, continetur quoad sibi propria devenitur tanquam ex obiecto priùs cognito in cognitionem rei contentæ in illa: seu (ut meliùs quoad præsens dicamus) illamet cognitio terminata primo ad radicem, terminatur secundario ad id, quod ex ea dimanat quoad sibi propria.

Et similiter non obest prior solutio, quæ potest adhiberi confirmationi, nempe, quod ad hoc, ut aliquid resultet activè ab alio per naturalem resultantiam, non est necesse, ut contineatur in illo: sed satis est naturalis colligatio inter utrumque, & quod agens nequeat attingere unum, nisi priùs attingat aliud, ac proinde quod habeat attingere hoc ultimum, ut est quasi corollarium illius prioris: & ideo forma ignis resultat ex ultima dispositione ad illam; cum tamen ultima dispositio non contineat prædictam formam, sed habeat conditiones modo recensitas. 52. *Prior solutio ad confirmationem D. Thomæ*

Evertitur. Nam contra hoc est, quod aliud est loqui de naturali resultantia utcumque: aliud de naturali resultantia per modum proprietatis. Nam ad illam non desideratur continentia, secùs tamen ad istam. Quia essentia respectu huius habet se per modum causæ

causæ formalis,& per modum radicis illius,ex cujus intraneis dimanat:& propterea in ratione proprietatis habet veluti formalizari & specificari ab ipsa essentia. Utrùm autem prædictæ species, licèt non per modum propriarum passionum in rigore talium,nihilominùs absolutè possint dimanare ab essentia Angeli, ex eo quod fiant per eandem creationem, qua Angelus creatur, & sint terminus secundarius illius:constabit ex illis,quæ in solutione ad ultimum in hoc dubio dicemus.

53. Alia evasio. Et deinde nec etiam obest alia solutio,quæ prædictæ confirmationi poterat adhiberi, nimirum, quòd eadem ratione probaretur, proprietates Angeli, ut intellectus, vel voluntas,non dimanare ab illo: quia Angelus collatus cum illis est in certa specie, & limitibus essentialibus generis, & differentiæ clauditur:& ita,si hi termini & limites coarctant illum, ne per modum radicis contineat species intelligibiles etiam coarctabunt eundem, ne etiam per modum radicis habeat continere intellectum,& voluntatem.

Refutatur. Non igitur hoc obstat.Nam proprietates,ut intellectus, & voluntas quodammodo spectant,quatenus tales,ad speciem essentiæ Angelicæ: quia sine illis prædicta species non est completa complemento (ut sic dicamus) intrinseco, propterea tenent se ex parte illius:& ideo,licèt differentia constitutiva,& determinativa Angeli limitet suam naturam specificam, ne contineat alia quoad propria illius; non tamen quod non contineat ea, quæ ad propriam naturam & speciem modo dicto spectant: & sic ad illam quodammodò reducuntur.

Unde juxta hæc intelligenda sunt, quæ suprà de limitatione rei creatæ per suum genus, & differentiam diximus. Quare,sicut infinitas, & eminentia propriæ essentiæ tribuit Deo, quòd eminenti, & virtuali ratione contineat omnia creata, adhuc quoad propria eorum,licèt secundùm se,prout possunt esse,aut sunt ad extrà,distinguantur ab illo:ita quòd aliqua per modum proprietatum pertineant ad speciem essentiæ, cuius sunt proprietates, ad illamque reducantur,tribuit eidem essentiæ; quod per modum radicis, & virtualiter contineat eas quoad propria earundem. Unde ad omne id, ad quod causa effectiva illius essentiæ concurrit, efficiendo propriè,& in rigore prædictas proprietates, habet essentia illa influere tanquam id, à quo per naturalem dimanationem fluunt.Et ita quoad præsens, dum Deus efficiendo propriè,& in rigore, attingit proprietates Angeli quoad propria earum, debet essentia Angeli per naturalem dimanationem illas attingere quoad propria, & peculiaria earundem proprietatum; licèt sub diversa ratione *sub qua* illa dimanatio terminetur ad prædictas proprietates, ac actio Dei habet ad easdem terminari.

54. Expensio rationis D. Thomæ. Ex quo etiam major elucidatio confirmationis D.Th deducitur.Quoniam proprietates ideo continentur in essentia, quia speciali illo modo ex parte naturæ se tenent,& ad illam pertinent:at species ex parte obiecti se tenent:ergo non continebuntur in essentia Angeli quoad propria illarum.

Confirmatur. Confirmatur. Quia species sunt veluti semen (ut sic dicamus) objecti,ac proinde ex parte illius se tenentes:& ita nequeunt pertinere ad naturam intellectualem, tanquam aliquid reductum ad specificationem prædictæ naturæ, & ab intraneis illius fluens.Et propterea nequeunt contineri in prædicta natura,sicut proprietates ad illam spectantes,ut intellectus v.g. & voluntas.

55. Nec etiam obest posterior solutio,quæ ex Bañez posset adhiberi, nimirum, quod limitatio proveniens ex genere, & differentia, solùm tollit continentiam formalem in *esse* intelligibili; non verò continentiam virtualem, & per modum principii radicalis. Et ideò inferiores Angeli continent hoc modo intelligibiliter naturas Angelorum superiorum, possuntque ex illis species repræsentantes prædictas naturas per naturalem resultantiam dimanare.

Non igitur hoc obest. Primò. Quoniam limitatio proveniens ex genere, & differentia, tollit ab Angelo, quod virtualiter,& per modum principii radicalis contineat alias naturas in *esse* entitativo: ergo etiam tollet, quod contineat hoc modo illas in *esse* intelligibili. Antecedens videtur certum. Quoniam hæc compositio tollit continentiam in *esse* formalis, quæ est minùs perfecta & ita potiori ratione aufert continentiam virtualem,& per modum principii radicalis, quia hæc est nobilior. Et propterea intellectus,ut contentus sic in anima,nobilior est quoad modum essendi se ipso, vt habet formaliter *esse* in se. Vltima solutio Bañez.

Consequentia verò probatur. Tum, quia ea, quæ non sunt per se primò instituta ad repræsentandum,sed ad essendum,qualis est essentia Angeli, non continent alia in *esse* intelligibili, nisi contineant illa in *esse* entitativo.Et ideò,quod limitat ea in hoc *esse* entitativo quod est in eis potissimum,& mensura aliarum rationum, limitat etiam eodem modo in *esse* intelligibili. Tum etiam. Quia illæ res, quæ per se primò sunt institutæ ad repræsentandum, ideò possunt esse magis amplæ in *esse* intentionali & repræsentativo, quàm in *esse* entitativo, quia licèt *esse* entitativum intendatur propter intentionale, nihilominùs in utroque ordine habent suum genus, suamque speciem completam, & compositio ex genere, & differentia in ordine intelligibili est quid amplius,quàm genus,& differentia ordinis entitativi. At in his,quæ sunt per se primò instituta ad essendum, tantùm est unum limitativum, unicaque compositio completa ex genere,& differentia: & si quæ est alia,habet tantùm esse quid incompletum, & reductum ad istam: & ita hoc ipso,quod compositio hæc limitet illa,ne in ordine entitativo contineant alias naturas ex æquo condistinctas per modum principii radicalis, etiam limitabit ipsa, ne per modum principij radicalis, & in *esse* intelligibili eas contineant. Reiicitur primò.

56. Impugnatur deinde. Tandem si essentia Angeli contineret in ordine intelligibili per modum principij radicalis objecta, & species intelligibiles,hæque fluerent per naturalem dimanationem ab illa, tunc haberet infinitam vim in ordine intelligibili,imò & entitativo.In entitativo quidem:quia in hoc etiam hic ordo concomitatur illum: & ita si ille est infinitus,etiam iste. Et propterea hoc ipso, quod Deus in ordine intelligibili,sit infinitus,etiam in entitativo habet infinitatem:& similiter hoc ipso, quòd aliqua species sit repræsentativa Dei prout est in se, & hinc habeat infinitatem in ordine intelligibili, ut 1. *tomo tract. 1. disp. 2. num. 149.* diximus, etiam erit infinita in *esse* entitativo,ut ibidem *num. 153.* ostendimus.In ordine verò intelligibili: quia non contineret,nec flueret ab essentia Angeli species repræsentans aliquod obiectum, ex eo quod esset repræsentativa huius obiecti & non alterius: alioqui alia species præter istam non dimanaret ab eo, sed contineret eam, & flueret à prædicta essentia ob generalem rationem speciei repræsentativæ entis naturalis. Ergo eo ipso essentia illa Angelica haberet infinitatem.

Consequentia patet. Nam sicut colligimus infinitam vim in Deo ex eo,quòd creet formicam,quia attingit

attingit illam sub ratione generalissima entis: ita etiam colligemus infinitatem in essentia Angelica in ordine intelligibili & intentionali ex eo, quod continet species secundum rationem generalissimam entis intentionalis & intelligibilis, scilicet secundum rationem generalem repræsentativi intelligibiliter, quæ est ratio communissima huius ordinis. Et paritas est eadem utrobique. Quia ideò creans formicam, in quantum ens habet esse quid infinitum, quia producit eam sub quadam ratione, quæ transcendit omnes species, & est suprà illas: & ita producens hoc modo, debet esse supra omnes species entis, atque adeò quid infinitum. Constat autem, rationem repræsentativi entis naturalis esse supra omnes species huius ordinis, & transcendere illas: ac proinde principium radicale, unde species istæ secundùm hanc rationem dimanant, erit suprà cunctas species huius ordinis: & per consequens in hoc ordine dicet infinitatem.

17. *Effugium. Bannez. Nazar.* Nec obest huic ultimæ impugnationi solutio, quam Bañez, & Nazarius insinuant, nempe, solum contineri virtualiter, & ut in principio radicali species obiectorum, quæ sunt partes universi: & ita ratio, sub qua dimanant, non est illa superior, sed hæc inferior, nempe, ratio speciei repræsentantis partes universi, aut universum ipsum, quæ finitatem, non infinitatem dicit.

Præcluditur. Nam contra hoc est, quod intellectus Angelicus quantum est ex parte sua, & secundùm id, quod ex parte potentiæ desideratur, habet vim ad intelligendum omne ens naturale: ergo, vel non continet species per modum principii radicalis, à quo per naturalem dimanationem activè fluant vel continet omnes repræsentantes totum ens prædictum: atque adeò ratio, ob quam fluunt ab illo, erit illa superior denotans infinitatem in principio radicali. Antecedens probatur. Quia convenit cum omnibus illis in gradu immaterialitatis; & per consequens, quantum est ex se, & ex parte eorum, quæ ex parte potentiæ se tenent, habet vim ad quodlibet ens naturale intelligendum. Consequentia etiam constat. Quia si semel species continerentur, & fluerent per naturalem resultantiam ab essentia, & intellectu Angelico, hoc ideo esset, quia ex parte sua, & secundùm ea, quæ ex parte eiusdem se tenent, habet sufficientem virtutem ad hoc, ut attingat obiecta per illa repræsentata: ergo cùm hæc sit respectu cujusvis speciei totius entis naturalis, quia habet eandem connaturalitatem ex parte sua cum quovis, inde erit, ut vel nullæ, vel omnes species, repræsentantes omne ens naturale, ab illa dimanent.

Confirmatur. Confirmatur. Quia prædictæ species debent fluere, & contineri in essentia, & intellectu Angelico, vel ratione alicuius ex parte objecti se tenentis, vel alicuius, quod ex parte essentiæ, & intellectus Angeli se teneat. Non primum. Quia, quod ex parte obiecti se tenet, tantùm est ipsa species intelligibilis, quæ dimanatura est: & ita hæc non est ratio, aut virtus tribuens essentiæ Angeli, & ejus intellectui vim ad hoc, ut ab illa prædictæ species dimanent. Ergo necessariò est dicendum secundum. Ergo cùm essentia Angeli, & eius intellectus secundùm ea, quæ ex parte sua afferunt, sint omninò completa ex parte potentiæ in ordine ad intelligendum, & per modum co-principij intellectionis cuiusuis entis naturalis: fit inde, ut vel habeat integram virtutem ex parte sua ad hoc, ut omnes species rerum naturalium ab illa dimanent, vel non habeat vim, ut aliquæ illis per naturalem dimanationem ab illa resultent.

§. III. *Ratio secunda assertionis ex eodem S. Doctore deprompta.*

Secunda ratio assertionis innuitur à D. Thoma infra *q. 56.* iam citata, per eamque præcedens impugnatio solutionis Bañez magis fulcitur. Quoniam ex essentia Angeli non possunt per modum propriarum passionum fluere species omnium obiectorum naturalium, nec aliquorum, potius quam aliorum: ergo nullæ. Antecedens quoad primam partem constat: alioqui esset infinita: siquidem intra latitudinem totius entis naturalis datur infinita perfectio, saltem per participationem: ac proinde etiam in tota collectione specierum repræsentantium totum ens naturale, dabitur hæc eadem infinita perfectio; & similiter etiam in essentia Angelica, à qua istæ dimanarent. Quoad secundam verò partem idem antecedens suadetur. Quoniam (ut nuper dicebamus) essentia, & virtus intellectiva Angelica respicit, quantum est ex se, omne ens naturale, ita ut ex parte sua nihil desideretur ad omne illud intelligendum; sed sit indifferens, & æquè respiciens quodvis ens naturale sub illo contentum: ergo non habet, unde fluant istæ species, potiùs quàm illæ. 58. *Secunda ratio pro assertione.*

Evasio. Nec potest responderi, quod ad divinam providentiam spectat determinare, quænam sint illæ species, quæ fluxuræ sunt ab essentia Angeli: ac proinde quænam, potius quam aliæ.

Exploditur. Nam contra hoc est, quod determinatio ad fluxum propriarum passionum debet ab intraneis, & non ab extrinseco esse: ergo hoc ipso, quod hæc determinatio sit à Deo, & non ab intraneis, signum erit non dari ibidem fluxum, & dimanationem per modum propriæ passionis.

Confirmatur D. Thom. Confirmatur. Nam D. Thomas *q. 5. de Potentia art. 5.* probat, quòd non potest esse principium efficiens in aliqua natura in ordine ad motum, si ille motus non ordinetur ad quietem. Et ratio est. Quoniam in motu est diversitas, & varietas: natura verò est determinata ad unum. Et ita hinc probat D. Thomas, quod motus circularis cœli non est naturalis illi ratione principij activi, idest, non oritur à principio activo existente in ipso cœlo. Sed species non sunt determinatæ in Angelo, sed possunt plures, quàm modò habet, ei infundi. Ergo natura Angeli, quæ est determinata ad unum, non potest esse id, unde per naturalem dimanationem prædictæ species dimanent.

59. *Aliorum solutio. Bannez. Nazar.* Neque etiam obest, si ex Bañez, & Nazario occurras, in idem redire, hanc determinationem esse à Deo, & quod fiat ab intraneis. Quia prædicta determinatio fit ex eo, quod hæc obiecta, & non illa sint partes hujus universi: at Angelus modò creatus per se, & ab intrinseco habet esse partem huius universi, & petere coniunctionem cum hoc universo, & partibus illius: & ideo ab intrinseco est determinatus ad hoc, ut ab eo fluant species huius universi, potius quàm alterius.

Refellitur primò. Nam contra hoc est. Primo, quod adhuc dato, Angelum esse partem hujus universi, & petere coniunctionem dictam, nihilominus hoc esset sufficiens causa ad hoc, ut à Deo illi infunderentur hæ species potiùs quā aliæ; non vero ad hoc, ut ex eius essentia per modum naturalis dimanationis istæ, & nō aliæ fluerent. Et ratio est. Quoniā species Angelicæ sunt ita elevatæ, ut quantum est ex se repræsentēt futura cōtingentia. Quia quod in actu exercito non faciāt illa præsentia intellectui, non provenit ex defectu illarū, sed ex eo, quod futura non sint actu existētia: & ita, hoc ipso quod existāt, repræsentātur per eas.

Ergo

Ergo à solo illo intellectu producentur, in soloque illo continebuntur, qui ex se potest se extendere ad futura contingentia attingenda. Ergo cum solus Deus hoc habeat, non verò intellectus Angelicus, consequens erit, vt species repræsentantes illa solùm contineantur in Deo, & exemplaribus eius, non autem in essentia Angelica: ac proinde, adhuc facta illa suppositione, solùm inde fiet, posse connaturaliter infundi à Deo in mente Angelica, non verò quòd ab essentia, & intellectu per modum proprietatum fluant.

60. Secundò. Contra secundò. Quoniam adhuc dato eo, quod supponit hæc solutio; nihilominus si Deus produceret denuò aliquam nouam naturam specificam in hoc vniuerso, non propterea prædictum vniuersum esset aliud numero, aut prædicta natura non pertineret ad ordinem huius vniuersi: & tamen tunc species intelligibilis, repræsentans illam nouam naturam, non flueret ab essentia Angelica, sed à Deo fieret: ergo signum est, quod pertinere aliquod obiectum ad hoc vniuersum, est satis ad hoc, vt species repræsentatiua illius à Deo infundatur cõnaturaliter non vero ad hoc, vt ab Angelo dimanet. Consequentia satis patet. Minor probatur. Quia si tunc illa species flueret ab Angelo: etiam fluxisset, licet Deus non haberet illud decretum de productione illius naturæ specificæ. Sicut quia intellectus fluit ab essentia Angeli, semper fluit ab illa, siue Deus decernat producere has, & non illas creaturas, siue illas, & non has. Maior autem suadetur. Quoniam vniuersum hoc tantum est vnum vnitate ordinis, sicut exercitus. Vnde, sicut addito vnico milite exercitui ingenti, tunc ille exercitus adhuc esset idem numero, & miles additus esset pars illius: ita in præsenti, &c.

61. Eliditur ultimo. Contra tertiò. Quoniam adhuc concesso eo, quod supponitur in dicta solutione; nihilominus quiuis Angelus habet potentiam, quantum est ex se proximam ad hoc, vt sit pars plurium aliorum vniuersorum: siquidem (vt dicebamus) est intellectiuus connaturaliter, quantum est ex se, cuiusuis entis naturalis contenti sub toto ente naturali, & lumine naturali cognoscibili: & ita, quantum est ex se, potest proximè habere (vt sic dicamus) commercium cum quouis vniuerso contento sub ente naturali, vt tali, seu vt est lumine naturali cognoscibile. Ergo, vel non debent fluere ab illo species huius vniuersi per modum proprietatum, & per resultantiam naturalem. vel habebit virtutem proximam ad hoc, vt possint aliorum vniuersorum species ab illo fluere: atque adeò habebit virtutem infinitam in ordine intelligibili. Patet consequentia. Quia cum ex se habeat virtutem proximam ex parte intellectus ad intelligendum omnia, & insuper, quantum est ex se, possit proximè esse pars cuiusuis vniuersi: non erit vnde non habeat virtutem proximam ad hoc, vt fluant ab illo prædictæ species, licet demus, quod in actu exercito non fluerent, quia actu non est conditum aliud vniuersum præter istud.

§. IV. *Vltima ratio assertionis ex eodem S. Doctore desumpta.*

62. Vltima ratio. Vltima ratio desumitur ex D. Thoma *art. 1. huius q.* quam dubio præcedenti latius expendimus. Quoniam idem ordo, & modus acquirendi propriam perfectionem debet seruari in substantiis intellectualibus, superioribus, & inferioribus, qui seruatur inter corpora superiora, & inferiora, seruata tamen proportione inter vtrunque: sed potentia, quam habent corpora superiora ad hoc, vt actuentur per suam primam, & substantialem formam, expletur à Deo non verò ab ipsis corporibus, adhuc per naturalem dimanationem: ergo similiter potentia in ordine intelligibili, quæ est in substantiis intellectualibus superioribus in ordine ad suam primam formam intelligibilem, scilicet species, explebitur à Deo, ita vt non oriantur ab essentia aut intellectu Angelico per modum proprietatum per naturalem dimanationem fluentium.

Nec obest solutio, quæ ex doctrina aduersariorum potest adduci, nempe, paritatem hanc debere esse in aliis, non verò quoad emanationem, vel non emanationem formarum: quia debet seruari proportio petita à peculiari natura vtriusque ordinis, & hæc in substantiis spiritualibus superioribus petit, vt fluant per modum proprietatum ab ea species, secùs in substantiis materialibus corporeis, & superioribus, nempe cælis, ex quorum materia non decet formam substantialem fluere. Quoniam sicut ab anima nostra fluit intellectus agens, qui potest producere omnes species obiecti proportionati eiusdem animæ: ita ob maiorem perfectionem substantiæ Angelicæ debet ab ea oriri intellectus, actu, & per naturalem dimanationem informatus omnibus suis speciebus intelligibilibus. 63. Occurrunt aduersarij

Contra primo. Nam contra hoc est primo, quod sicut in corporibus superioribus potentia eorum, scilicet materia prima, solum comparatur per modum puræ potentiæ respectu suæ formæ substantialis, licèt non sit in potentia ad illam: quia ratione suæ superioritatis petit, vt nunquam sit ea priuata, sed quod talis potentia ab initio suæ productionis sit expleta à Deo: ita etiam intellectus Angelicus in ordine intelligibili solùm est, modo dicto, pura potentia respectu suarum formarum intelligibilium, licèt ratione suæ superioritatis nunquam sit in potentia ad illas, sed petat, modo explicato, & explicando, esse ab initio suæ productionis sub illis. Et ratio est. Quia sicut quantumuis sit superior potentia corporum in ordine entitatiuo respectu suæ primæ formæ, nihilominùs nunquam potest extrahi ratione huius superioritatis ab hoc, quòd sit pura potentia in hoc ordine, sed solùm ad hoc quòd sit in potentia: ita etiam intellectus creatus, qui est pura potentia in genere intelligibili nunquam ratione suæ superioritatis poterit ita crescere. vt extrahatur ab hoc, quòd sit pura potentia in hoc ordine, benè tamen ab hoc, quòd sit in potentia.

Et paritas est eadem vtrobique. Quia tam forma intelligibilis, quàm forma substantialis comparantur (vnaquæque in suo ordine) per modum primæ formæ: primique actus respectu suæ potentiæ: & ideò vnaquæque debet in suo ordine supponere puram potentiam sine mistione actus illius ordinis. licèt non puram potentiam, quæ simul sit potentia, & in potentia: quia ratione suæ superioritatis exigit in his, in quibus habet prædictam superioritatem, vt modo insinuato sit expleta.

Adde, quòd si potentia intellectus extraheretur extra limites puræ potentiæ ratione suæ superioritatis, atque adeò haberet aliam vim, præter vim potentiæ passiuæ respectu suæ primæ formæ, & exigentis illam: tunc non solùm per modum potentiæ, sed etiam per modum actus contineret totam latitudinem formarum intelligibilium, quarũ est capax. Et ita sequerẽtur illa duo inconuenientia in hoc dubio recensita: primum, quòd contineret distinctè & non solùm confusè omnes species, & obiecta iam dicta, quorum habet species ab illis fluentes: & consequenter ex comprehensione essentiæ Angeli, & eius intellectus, omnia ista cõprehenderẽtur, vt explicatum est. Secundum, quòd haberet infinitam virtutem ad hanc dimanationem: 64. Roboratur confutatio

ex

ex eo quòd per modum principij radicalis contineret species cuiusuis entis naturalis ut ex dictis constat.

Nec id, quod in favorem huius solutionis adductum est, ei favet. Quia neganda est paritas. Et ratio illam negandi est. Quia ex eo, quod ab essentia animæ fluat intellectus agens, nec tollitur ab intellectu possibili quod sit pura potentia in ordine intelligibili, continens præcise per modum potentiæ passivæ illas species, sicut tolleretur ratio prædictæ puræ potentiæ ab intellectu Angelico, & ab essentia Angeli, vt receptiva specierum, si ex illa per naturalem dimanationem resultaret intellectus informatus suis formis intelligibilibus, atque adeo etiã ab illo prædictæ formæ dimanarent. Et similiter ex eo, quod detur intellectus agens, & fluens ab anima, non inde sequitur aliqua infinitas in illo, sicut in intellectu Angelico si ab illa fluerent prædictæ species. Quia intellectus agens tantùm est respectu specierum obiectorum materialium & agit, & producit illas non se solo, sed cum adminiculo objectorum sensibilium: quæ duo derogant infinitati. At vero intellectus Angelicus est respectu cujusuis intelligibilis naturalis, seu lumine naturali intelligibilis: &, si omnes istæ species ab illo fluerent non egeret adminiculo obiectorum, ut probatum est.

Corroboratur amplius. Adde, quod species intelligibiles productæ ab intellectu agente, non producuntur ab eo principaliter quoad naturas repræsentatas, hoc enim provenit à phantasmate, & ab objecto sensibili, cuius est virtus; sed quoad immaterialitatem Et ideo satis est ille gradus immaterialitatis, quem habet intellectus: agens siquidem omnes illas species producit intra hunc gradum. Et propterea non requiritur in eo maior perfectio quàm perfectio prædicti gradus immaterialitatis, determinati tamen ad peculiarem speciem eiusdem intellectus agentis. At si species Angeli fluerent ab eo, fluerent etiam quoad naturas repræsentatas intra latitudinem totius entis naturalis. Cumque in eis collectivè sumptis sit infinita perfectio, fit inde, ut etiam in intellectu Angelico desideraretur infinita perfectio, ut inde resultarent

§. V. *Corollaria animadversione digna ex dictis deducuntur.*

65. Obiectio prior. EX quibus omnibus fit, manere solutam objectionem quandam, quæ alios premeret, scilicet, quòd si intellectus Angelicus haberet (ut in his tribus rationibus supposuimus) quantum est ex se, & ex vi eorum, quæ ex parte intellectivæ potentiæ requiruntur, sufficientem virtutem intellectivam ad attingendum quodvis ens contentum sub cuncto ambitu totius entis naturalis, tunc hæc virtus esset infinita: siquidem potentia, quæ immutata in his, quæ ex parte sua requiruntur, permanens potest attingere aliud, & aliud obiectum perfectius, & perfectius secundùm speciem usque in infinitum, debet esse infinita.

Enodatur. Ex dictis igitur hæc obiectio manet soluta. Quia etsi virtus intellectiva Angeli habeat, quantum est ex se, & secundùm ea, quæ ex parte sua requiruntur, virtutem (ut sic dicamus) completam ad intelligendum aliud, & aliud objectum perfectius, & perfectius secundùm speciem usque in infinitum ex his, quæ intra totam latitudinem entis naturalis continentur; nihilominùs hæc potentia est per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili, & ad hanc non requiritur infinita perfectio: licet, si hæc virtus esset per modum actus, afferret secum infinitam perfectionem. Et ita si tam ex parte sui, quàm ex parte obiecti haberet virtutem completam, tunc quia esset per modum actus, ideo haberet eam infinitam in ratione virtutis cognoscitivæ omninò completæ.

66. Secunda obiectio. Et similiter hinc etiam manet soluta alia obiectio, nempe, non posse hæc duo inter se cohærere, scilicet potentiam cognoscitivam, quantum ex se, & ex vi illorum quæ ex parte illius præcisè requiruntur, esse completam respectu totius entis naturalis; & nihilominus non habere species in ordine ad totum prædictum ens, neque esse illi debitam hanc cognitionem. Siquidem potentiæ, ex se, & ex parte sua completæ debentur ea, quæ requiruntur ad cognitionem: & per consequens illa quæ ex parte obiecti desiderantur, scilicet species.

Diluitur. Respondetur enim ex dictis, hanc obiectionem urgere contra oppositam sententiam tenentem, prædictas species per naturalem dimanationem fluere per modum proprietatum ab Angelo, quia tunc tota ratio dimanandi esset id, quod ex parte potentiæ se tenet: secus contra D. Thomæ sententiam, & nostram. Quia juxta eam aliunde debitum specierum, & aliunde vis completa ex parte potentiæ desumitur. Quia primum accipitur ex eo, quod potentia, & natura intellectiva sit actu pars certi & determinati universi actu conditi: ex eo quod obiecta repræsentata per species sint à Deo producta, vel producenda, tanquam partes actuales illius universi: at verò posterius præcisè provenit ex gradu immaterialitatis, in quo convenit Angelus cum ente naturali, & toto eius ambitu.

Alia solutio. Adde, quod quoties exercitium, ad quod aliqua potentia quantum est ex se habet virtutem naturalem, non fluit per naturalem dimanationem ab ea, & est respectu obiecti infiniti in potentia, potest pertinere ad divinam providentiam taxare & determinare obiecta, circa quæ debet versari, patet in potentia naturali, quam habet ignis ad hoc, ut quantum est ex se producat successivè alios & alios ignes in infinitum numero distinctos, & in potentia, quam habet materia prima ad hoc, ut recipiat quantum est ex se alias, & alias formas sublunares in infinitum: nam in his ad Dei providentiam spectat taxare prædictum exercitium. Similiter ergo in præsenti philosophandum erit. Et ratio est eadem utrobique. Quia sicut non potest illa potentia ignis reduci tota, & totaliter ad actum: & ideo spectat ad Dei providentiam taxatio & determinatio illa: ita similiter potentia, quam habet intellectus ad hoc, ut quantum est ex parte sua intelligat omne suum objectum naturale, nequit tota, & totaliter expleri: quia est in ordine ab obiectum infinitum, & eius expletio per omnes formas intelligibiles trahit infinitatem in actu prædictarum specierum: & ideo spectat ad divinam providentiam taxatio & determinatio iam dicta.

67. Tertia obiectio. Ex quo sequitur tertiò, relinqui etiam solutam alteram obiectionem, nempe, quòd si intellectus Angelicus haberet prædictam virtutem respectu totius entis naturalis, tunc hæc potentia, quippe naturalis, esset violenta dum non infunderentur illi species totius prædicti entis: sicut materia cœlorum esset in statu violento, si non produceretur simul cum sua forma cœlesti.

Respondetur. Respondetur enim ex dictis, negando sequelam. Quoniam prædicta potentia ab intrinseco petit, quòd etsi ipsa sit, quantum est ex se, intellectiva totius entis, ita ut non requirat additionem virtutis ex parte potentiæ se tenentis ad omne illud intelligendum: nihilominùs determinatio ad hoc, potiùs quàm aliud intelligendum, & consequenter ad

ad has species, potiùs quàm illas in instanti creationis recipiendas, fiat, & taxetur à divina providentia, modo jam dicto. Et ideò non est in statu violento per hoc quod non habeat species omnium objectorum, aut aliorum, potiùs quàm horum, quibus actu gaudet, per quasque hæc determinatio in genere causæ formalis fit; secùs vero in materia cælesti ob oppositam rationem.

Explicatur amplius. Potestque hoc explicari ex eo, quod in naturalibus contingit. Nam fœminæ in ordine naturali non est debitum semen cuiusque viri, à quo potest fœcundari, ex eo præcisè, quod in ratione fœminæ habeat totam virtutem requisitam: ac proinde nec debetur illi coniunctio cum quovis viro ex hoc præciso capite, sed hoc taxandum est divina providentia, & juxta modum, & rationem capitis & radicis, ex qua supponitur illi deberi. Ita similiter intellectui, qui in ordine intelligibili habet se per modum fœminæ, non debetur semen, aut quasi semen cuiusvis viri, seu speciei intelligibilis, quæ est veluti semen, & quodammodo virtus viri, nimirum obiecti, ex hoc præciso capite, quod ipsa sit completa quoad illa, quæ ex parte sua requiruntur, sed hoc ex aliis capitibus; & juxta modum illorum pensandum est, & quoad præsens oritur ex hoc, quod objecta, quorum sunt illæ species, sint actu compartes unà cum intellectu respectu universi, quod ex omnibus illis actu coalescit. Unde respectu aliorum obiectorum dabitur in intellectu Angelico potentia naturalis; non tamen inclinatio naturalis: ad illa quia ad hanc requiritur taxatio prædicta per divinam providentiam facta.

68. Vltima objectio. Et tandem hinc etiam soluitur alia obiectio, nempè, quòd si Angelo non debentur in quovis eventu istæ species, potiùs quàm aliæ, atque adeo si istæ non fluerent ex illius essentia, tunc non servatur proportio quam intendit D. Thomas in ratione ultima pro assertione adducta, scilicet, quod sicut potentia materiæ primæ in corporibus superioribus in primo instanti creationis omninò expletur per suam primam formam substantialem: ita etiam potentia in ordine intelligibili, quæ est in intellectu superiorum substantiarum spiritualium, debet expleri omninò in primo instanti, quo conditæ sunt. Ergo &c. Antecedens probatur. Quia si illæ formæ intelligibiles non sunt à natura determinæ ad hoc, ut hæc & non illæ debeantur, consequens erit, ut ipsæ non expleant omnino tunc potentialitatem materiæ: quandoquidem, quod sic explet, ita est commensuratum cum re, quam explet, ut in re illa non sit potentia ad aliquam aliam formam recipiendam: alioqui per illas formas priores eius potentialitas non expleretur.

Occurritur. Respondetur enim, negando antecedens: quia D. Thom. in hac ratione loquitur de potentia, cui non solùm, quantum est ex se, nihil desit ex his, quæ ad ipsam pertinent, & ex parte eius se tenent in recto; sed etiam de potentia habente capacitatem proximam, & inclinationem ad suam formam. Cumque hæc capacitas proxima, pertingens usque ad prædictam inclinationem (ut ita sit paritas inter materiam primam, seu puram potentiam in genere entis, & in ordine intelligibili) non sit, usquedum Deus substantiam illam superiorem constituat actu partem hujus v. g. universi, & unà cum illo eam condat: inde est, sufficere, quod facta hac suppositione, illæ species omninò expleant potentiam intellectus, quatenus ab initio suæ productionis has, & non illas succipit, & saltem naturaliter nequit alias decursu temporis suscipere, nisi fortè Deus decernat posteà aliam novam naturam creare: quia in eo eventu poterit posteà alias species intelligibiles denuo infundere, tunc tamen semper salvabitur, quod omnes illæ species explent potentiam naturalem Angeli ut inclinatam in illas. Quia in quo instanti incepit hæc inclinatio, tributæ sunt species: & quia incepit respectu illarum naturarum, quæ unà cum Angelo sunt conditæ, ab initio conditionis Angeli, ideo tunc illi sunt infusæ. Sicut quia inclinatio ad speciem novæ naturæ incepit posteà, dum talis natura creata est, ideo ex tunc prædicta potentia, & inclinatio habuit expleri.

§. VI. *Opposita sententia cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.*

69. Contraria sententia. Contrariàm tamen sententiam, nempe, species Angelicas comparari propriè cum essentia Angeli, & eius intellectu per modum propriarum passionum, & ab illa per naturalem resultantiam fluere, tuentur Caiet. *q. præcedenti art. 4.* & infrà *q. 79. art. 2. & 3. p. q. 9. art. 3* Bañez in præsenti, Nazar. *contr. 2.* & alij. Caietan. Bañez. Nazar.

Primum argumentum. Nazar. Probat primo Nazar. hanc sententiam ex D. Th. *q. 64. art. 1.* ubi loquens de cognitione dæmonum naturali, negat eam esse ablatam, aut diminutam: & causam assignans, ait. *Consequitur enim ipsam naturam Angeli, qui secundùm suam naturam est quidam intellectus vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest: ut sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dionysius quod dona naturalia in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis non est diminuta.* Ubi Sanctus Doctor apertè videtur insinuare, Angelorum cognitionem consequi eorum naturam: & per consequens etiam species, quibus fit, ex eorum natura veluti accidentia propria pullulabunt. Maximè, quia si hoc ita non esset, non rectè probasset S. Doctor ex Angelicæ naturæ simplicitate, non posse subtractione specierum & consequenter scientiæ Angelum à Deo puniri, sicut punitur homo subtractione manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi, quæ scilicet homini aut sunt intrinseca, veluti partes, aut ex intrinsecis necessariò pullulant, ut potentiæ, & aliæ naturales proprietates: siquidem quod ab agente confertur extrinsecus, nullo modo cooperante natura, facilè poterit ab eodem absque detrimento simplicitatis auferri: quod autem naturaliter oritur ab essentia, ab ea divelli absque eius intrinseca mutatione non potest secundùm Dei potentiam saltem ordinariam.

Confirmatur ex Bañez. Confirmat hoc ipsum Bañez. Quia D. Th. suprà *q. 54. art. 4.* ait, quod in Angelo non generatur scientia, sed naturaliter adest: & ideò non oportet, ut habeat intellectum agentem, & possibilem. At si species imprimerentur Angelo absque dimanatione ab illo, ac proinde solum ab extrinseco principio, non adesset in Angelo scientia naturaliter, sed in eo generaretur.

70. Evertitur fundament. Respondetur, Angelicum Doctorem non negare, quin Deus possit auferre ab Angelis species, quas eis naturaliter indidit, & hanc ablationem posse fieri in pœnam sui peccati: nihilominùs non erit hoc ita consonum naturæ simplicis, qualis est Angelus: sed id eius simplicitati quodammodo derogabit. Nam supposito, quod, quantum est ex vi suæ naturæ, queat in æternum durare, adhuc post peccatum, & Deus decreverit in perpetuum illum conservare, consonum est, ut eius naturæ simplici, & per modum simplicitatis petenti prorumpere in operationes naturæ simplicis, perpetuo tribuantur prædictæ species ad illam operationem

operationem desideratæ, quamvis non fluant per modum proprietatum ex tali natura, sed solum ei quantum est ex se debeant imprimi à Deo. Quod è contra accidit in natura humana, quæ est composita, tum ex multiplici parte, tum ex pluribus appetitibus, & portionibus: & ita potuit in aliquo puniri, non punito in alio, idest in aliis, quantum est ex se sibi debitis.

Diluitur confi. mat. Ad confirmationem respondetur, satis esse ad hoc, ut in Angelo scientia naturaliter adsit, quod species naturaliter etiam adsint, idest, sint productæ cum ipsa natura, & sint juxta potentiam receptivam, & naturalem eius, ac tandem in instanti creationis sint illi debitæ.

71. Secundum fundamenti. Secundò probatur eadem sententia. Quia si Angelus non haberet ab initio suæ productionis prædictas species, aut ab eo auferrentur posteà, tunc paterentur violentiam: ergo signum est, habere ab intraneis impetum in illas: & per consequens per naturalem dimanationem ab eodem Angelo fluere. Consequentia videtur legitima. Et antecedens probatur. Quia si non pateretur in prædicto casu violentiam, posset realiter esse sine illis.

Confirmatio. Confirmatur. Quia sine prædictis speciebus maneret substantia Angelica imperfecta & veluti manca, & monstruosa: ergo tales species dimanabant ab eius essentia. Quia natura providit dare cuivis essentiæ vim ad hoc, ut ex ea resultarent illa sine quibus manca, & monstruosa maneret.

Respondetur ad secundū. Respondetur, quod si ad violentiam requiritur quod sit contra internum impetum ad genus causæ efficientis spectantem, tunc in prædicto eventu Angelus non pateretur violentiam, quamvis permaneret in statu præternaturali: quia iuxta hunc modum dicendi plus ad violentiam, quàm ad prædictum statum requiritur. Si autem ad violentiam non requiritur prædictus impetus, sed satis est impetus potentiæ naturalis receptivæ, & debitum illius formæ tunc in illo eventu maneret in statu violento, quatenus hoc esset contra peculiarem inclinationem, & esset ablatio rei debitæ. Non tamen in se fieret, quod species illæ resultarent per naturalem dimanationem per modum proprietatum: quia ille impetus, cui fieret volentia, non ad genus causæ efficientis spectaret.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, non omne id, sine quo aliquid remaneret imperfectum, fluere per naturalem dimanationem ab illo, sed satis esse, quod sit complementum ab agente proveniens, & per aliam actionem distinctam à productione rei cui debetur, factum, & ei naturaliter debitum.

72. Tertium. Tertiò. Quia alioqui prædictæ species essent supernaturales secundùm suam substantiam: hoc autem est contra communem Theologorum sententiam: ergo, &c. Probatur sequela. Quia deberent infundi proximè à solo Deo: atque adeò essent supernaturales ex parte causæ efficientis. Et deinde non esset aliquod principium, à quo dimanarent naturaliter, sed solùm esset ex parte Angeli potentia passiva ad illas. Ergo sicut lumen gloriæ est supernaturale secundùm substantiam, quia ex parte causæ efficientis est quid supernaturale, & ex parte intellectus solùm supponit potentiam passivam: ita hoc ipsum de prædictis speciebus esset dicendum.

Dissoluitur. Respondetur, satis esse ad hoc, ut prædictæ species pertineant secundùm suam substantiam ad ordinem naturalem, quod præsupponant potentiam passivam naturalem, & naturaliter inclinatam in ipsis, & insuper esse debitas ipsi: ac tandem esse connaturales intellectui Angelico, ex eo quod sunt in ordine ad suas operationes naturales, & naturaliter eliciendas per se primò destinatæ. Quorum oppositum in lumine gloriæ contingit: & propterea istud est secundum suam substantiam supernaturale.

73. Quartum. Quartò. Quia alioqui homo esset perfectior Angelo: quod (ut ex se constat) est falsum. Sequela probatur. Quia Angelus, & homo sunt æquales in hoc, quod species non fluant ex eius essentia per modum proprietatum. Homo autem excedit Angelum in hoc, quod habet naturalem potentiam activam ad eas producendas, Angelus verò solùm passivam. Ergo homo erit absolutè perfectior. Quod argumentum habet maiorem vim in Angelo creato in hoc universo solùm cum suis propriis passionibus scilicet intellectu, & voluntate: tunc enim esset ineptior homine ad intelligendum: quia homo per se ipsum posset acquirere scientiam, non autem Angelus.

Fit obviam. Respondetur, esse in Angelo maiorem perfectionem, habere talem naturam, cui debeantur species ab agente Deo, & non ab alio & explentes ab initio suæ creationis eius potentialitatem, & inclinationem naturalem, quàm posse per se illas acquirere per suum intellectum agentem: tum, quia per illud prius Angelus est magis in actu, ut dubio 2. huius disput. diximus: tum etiam, quia hoc posterius, nempe, acquirere illas per intellectum agentem, atque adeò successivè, & paulatim, supponit plures imperfectiones quas in eodem dubio tetigimus.

Ad id autem, quod in hoc argumento ultimo loco adducitur, dicendum est, illud esse per accidens. Perfectio autem alicuius naturæ non ex his, quæ per accidens contingunt, libranda est, sed ex his, quæ per se conveniunt. Constat autem, Angelum in hoc universo productum per se loquendo oppositum petere. Et ita est talis naturæ, ut propter sui magnam perfectionem sint tunc debitæ illi species, quæ unà cum tali natura simul infundantur: cùm tamen homini solùm debeantur species successivè acquirendæ: ac proinde quæ nunquam eius potentialitatem pro hoc statu compleant. Hoc autem minoris perfectionis nota est.

74. Quintum. Quinto. Quia inde fieret, quod si Deus tantùm decrevisset creare unum Angelum, & non aliam creaturam, vel saltem unicum solummodo cum ipso, tunc non deberentur ei species aliarum creaturarum, sed vel nullæ, vel una dumtaxat repræsentans prædictam creaturam: hoc autem esset nimis coarctare intellectum Angelicum, & eius actualitatem in ordine ad intelligendum: ergo, &c.

Evertitur. D. Thom. Respondetur, concedendo sequelam. Nam (ut suprà diximus) D. Thom. infrà *q. 56. art. 2. ad 4.* hoc apertè supponit ut certum. Et ut explicet, quæ sunt ea, quæ ab Angelo perfectè, & per proprias species cognoscuntur, tam in hoc articulo quàm in corpore articuli nunc citati, & infrà *q. 89. art. 3.* utitur testimonio Augustini dicentis 2. *lib. de Genesi ad litteram*, Deum omnia, quæ fecit in propriis naturis prius fecisse in intellectu Angelico. Et tamen hoc testimonium intelligitur, præcisè de rebus factis, & non de possibilibus. Et ad hoc est notanda doctrina ipsius *q. 89. art. 8.* ubi docet animam separatam non cognoscere naturaliter ea, quæ hic aguntur. Et rationem assignat: *Quia segregata sunt à conversatione viventium.* Nam ex hac ratione etiam colligitur, esse dicendum idem de Angelo quoad naturas, quæ tantùm sunt possibiles: quia huiusmodi naturæ non pertinent ad hoc universum, cuius Angelus est pars: & ita Angelus non habebit unde naturaliter sit propensus ad cognoscendum eas: atque adeò non erunt ipsi debitæ earum species.

Nec hinc fit, coarctari nimis, seu plus æquo intelle-

intellectum Angelicum, & eius actualitatem, ac complementum. Tum, quia per propriam essentiam posset cognoscere talis Angelus omnia, ad quæ haberet inclinationem naturalem, scilicet se ipsum & Deum, ac possibilia quoad rationes, in quibus cum eis conveniret. Tum etiam. Quia si Deus huic universo adderet novas aliquas creaturas non immutantes eius veritatem tunc esset connaturale, & debitum Angelo, ut ei infunderentur plures species, quàm modo ei infusæ sunt, ut docet D. Thomas loco citato *in solutione ad 4.* Unde, sicut hoc non esset extendere nimis intellectum Angelicum, & eius actualitatem in ordine ad intelligendum: sic nec illud erit nimis coarctare prædictum intellectum: quia hoc est consonum suæ naturæ, ut *in hoc eodem dubio §. 5.* explicuimus.

D.Thom.

75. Vltimum fundamentũ.

Ultimò. Quia species Angelicæ non fiunt à Deo per aliam actionem distinctam à creatione Angeli, sed una cum essentia illius concreantur: ergo fiunt per naturalem dimanationem ab eadem essentia Angelica. Consequentia videtur certa. Quoniam hoc ipso, quod fiunt per illam creationem, ac proinde concreentur, oportet, ut terminus primario creatus sit ipsa substantia Angelica; & species concreentur ut terminus secundarius, ex eo quod sunt debitæ illi substantiæ in instanti creationis. Constat autem ex his, quæ N. Compl. *in lib. Physicorum disp. 10. n. 9.* docent, terminum secundarium alicuius actionis dimanare à primario: quia agens non nisi mediante illo termino primario attingit secundarium.

N. Compl.

Antecedens autem probatur. Quoniam prædictæ species non fiunt per aliam actionem, nempe per eductionem. Tum, quia sunt debitæ in instanti creationis ipsi Angelo: & ea, quæ sic sunt debita, sunt veluti corollarium eius, cui debentur, & quasi determinant agens ad hoc, ut eius actio productiva eiusdem rei non sistat, usquedum attingat rem illam cum omnibus, quæ ei debentur. Tum etiam. Quia, quæ fiunt per eductionem, fiunt per se loquendo per transmutationem materiæ, seu subiecti, & non petuntur per se loquendo in eo instanti, ut latius N. Compl. *in lib. Physicorum disp. 4. n. 13.* & deinceps docent. Ergo cùm species istæ debeantur in illo instanti creationis, nequibunt fieri per eductionem, sive ex præsupposito subiecto: atque adeò concreabuntur, & ex vi actionis creativæ Angeli attingentur.

N. Compl.

76. Respondetur.

Respondetur ex dictis negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, prædictas species fieri per aliam actionem nempe, per eductionem earum ex substantia Angeli, ut ex potentia radicali, & ex intellectu Angeli, ut ex potentia proxima. Neque obstat, quod sint debitæ. Quia non sunt debitæ ex eo, quod substantia Angeli per se, & ex natura sua petat has potiùs, quàm alias; sed quia, supposito divino decreto de conditione hujus numero universi, sunt illi debitæ, ut ex D. Thoma in solutione præcedentis argumenti dicebamus. Et ideò, si Deus decrevisset condere aliud universum, cuius Angelus esset actualis pars, non essent ei debitæ hæ species, sed aliæ representativæ alterius universi, & partium eius. Hic autem modus debiti, quo Angelo debentur prædictæ species, huius universi, non inducit, quod sint veluti corollarium naturæ fluens ab illa, aut quod determinent agens ad hoc, ut eius actio productiva illius rei non sistat, usque dum attingat rem illam cum omnibus, quæ ei sic debentur, sed ad summum ad hoc ut post illam actionem productivam rei eliciat in eodem instanti, cum posterioritate tamen naturæ,

C aliam actionem per quam producat ea, quæ ei sic debentur.

Unde, per se loquendo, possunt fieri hæ species per transmutationem naturæ: quatenus potest dari in Angelo carentia omnium illarum, quæ ei modò infunduntur: licèt supposito, quod constituatur, ut actu pars huius universi, debeat habere illas, & facta prædicta suppositione, solùm per accidens (vt ita obiectio, quæ fieri hic poterat, maneat soluta) per divinam potentiam possent omnes, aut aliquæ denegari. Sicut etiam per se petit, quòd fiat actu pars alicuius universi: quia, quantum est ex

D se, potest cum quovis universo coordinari: licèt quòd sit actu pars hujus universi, potiùs quàm illius, ex eo quòd actu condatur hoc universum, & non aliud conveniat ei per accidens, seu ex suppositione divini decreti: & ideò sine speciebus cuiusvis universi in particulari potest, per se loquendo, manere: & per consequens, cum actio productiva specierum terminetur per prius ad eas in particulari, inde est, ut possint fieri, per se loquendo, per transmutationem materiæ, atque adeo per eductionem, imo & quòd sic fuerint factæ, ex rationibus adductis liquet.

E

DVBIVM V.

Vtrùm quò Angeli sunt superiores, eò intelligant per universaliores species?

PRo tituli intelligentia notandum est, posse aliquid dici universale, vel in causando, 77. Animadversio pro elucidatione tituli.

F quo pacto Deus, & corpora cælestia dicuntur universalia in causando, quia plures, & diversos causant effectus: vel in prædicando, qua ratione naturæ abstractæ per operationem intellectus, & comparatæ ad sua inferiora dicuntur sic universales: vel tandem in repræsentando, & hoc dupliciter. Primò quidem, quia repræsentat naturam aliquam communem abstractam v. g. à suis speciebus, sive rationibus differentialibus, & modis intrinsecis eandem determinantibus ac proinde non repræsentat distinctè, sed solum confusè inferiora sub illa contenta, ex eo quòd repræsentat prædi-

G ctam naturam universalem, ut confusè, & in potentia tantummodo illa continet. Secundo ita ut distinctè, & actualissimè repræsentet tam naturam illam universalem, quam inferiora sub illa contenta, & differentias, ac modos, quibus intrinsecè contrahitur & determinatur.

Potestque hæc universalitas in repræsentando aliter explicari, ita ut illa dicatur species universalis in repræsentando, quæ ad plura obiecta, distinctè tamen, & actualissimè repræsentanda quoad illa, in quibus plura illa distinguuntur, se extendat, & ideo

H ea species dicetur universalior in repræsentando, quæ modo nuper dicto habuerit plura repræsentare, quàm alia species minùs universalis. Titulus ergo non intelligitur de speciebus universalibus in causando, aut prædicando, sed in repræsentando & non de qualicumque universalitate intra hunc ordinem, nempe de illa, per quam plura confusè solùm & indistinctè repræsentantur, sed de universalitate, per quam multa illa distinctè & actualissimè quoad ea, in quibus distinguuntur, repræsentantur.

Cæterum, quia dupliciter Angeli possunt esse superiores, nempe, quia unus præcisè sit superior. & 78.
perfectior alio in essentia: qua ratione quivis Angelus, quippe distinctus secundum speciem ab alio, comparatur cum eo, velut inferior, vel ut superior in

in essentia: vel quia sunt superiores secundùm ordinem Hierarchiarum: idcirco titulus vtroque modo intelligitur, & peculiariter primo modo, an scilicet hoc ipso quòd vnus Angelus sit superior quàm alius in essentia, debeat intelligere per species vniuersaliores? Nam si semel quiuis Angelus ratione huius superioritatis debet habere vniuersaliores species, quàm alius inferior; planè fit Angelos superiores in ordine Hierarchico intelligere per species vniuersaliores quàm Angelos inferioris Hierarchiæ.

§. I. Ex mente Dionysij, & D. Thomæ dubij difficultas expeditur.

79. Assertio.

Dicendum ergo est, Angelos, quo superiores fuerint in essentia, eo per superiores, & vniuersaliores species intelligere: atque adeò, quemuis Angelum distinctione specifica, nobiliori specie ab alio distinctum habere vniuersaliores species, per quas intelligat. Assertio hæc est communis inter omnes antiquos Scholasticos *in 2. dist. 3.* desumitur que ex Sanctis Patribus, præsertim ex Dionysio, & D Thoma Ex Dionysio quidem *c. 12. cœlestis Hierarchiæ*, vbi docet, superiores Angelos magis vniuersalem scientiam habere, quàm inferiores, & hos respectu illorum habere scientiam particularem, id est minùs vniuersalem.

Probatur ex Dionysio. D. Thom.

Effugium P. Vazquez.

Unde nihil refert solutio Uazquez asserentis, Dionysium *in hoc c.* non velle, Angelos superiores, aut inferiores intelligere per specis vniuersaliores, aut minùs vniuersales. Quia de his speciebus nec verbum habet Dionysius; sed solùm intendere, inferiores Angelos pauciora scire, quàm superiores. Et hoc confirmat Uazquez ex translatione Perionij, secundùm quam tantùm denotatur, scientiam inferioris Angeli esse partem scientiæ superioris. Vocat autem eam partem, nempe ex parte obiecti, quia est de rebus paucioribus.

Elidiitur.

Non igitur hoc refert. Quoniam in sensu isto falsa esset sententia Dionysij. Siquidem ibidem instituit sermonem de scientia naturali Angelorum. Constat autem ex communi Theologorum sententia, in hoc non esse Angelos inæquales quoad pluralitatem naturarum scitarum.

80. Roboratur impugn.

Adde, quòd etiam si loqueretur de scientia supernaturali habituali, & permanenti, non esset in illo sensu vera sententia Dionysij. Quia in hac scientia omnes Sancti Angeli sunt æquales quoad obiecta, siue naturas, tam scitas in verbo, quàm extra verbum; quamuis demus, aliqua posse esse nota per speciales reuelationes aliquibus, quæ non cognoscantur ab omnibus. At Dionysius in illo loco nec de his agit, neque in illis semper præstant superiores Angeli inferioribus: siquidem non est repugnantia in hoc, quòd fiat reuelatio ad inferiorem Angelum de aliquibus spectantibus ad suum ministerium, quod quidem non reueletur omnibus Angelis superioribus, ex eo quod ad eorum opus, & ministerium non pertineat.

Nec verum est, Dionysium ibi non loqui de speciebus Angelicis. Quia licèt sub nomine *specierum* de his non fuerit locutus, benè tamen sub nomine *radij*, vel *luminis*, vt statim dicemus. Maximè, quia iuxta Dionysium nequit negari scientia habitualis, & permanens magis, vel minùs vniuersalis in Angelis: & iuxta eam debent etiam species magis, vel minùs vniuersalitatis habentes concedi. Nec etiam id, quod de translatione illa adducit Vazquez, obest. Tum, quia translatio Ambrosij Florentini non est minoris auctoritatis: & iuxta hanc dicendum est Angelos superiores, & inferiores intelligere per vniuersaliores, & minùs vniuersales species. Tum etiam. Quia translatio Perionij, ne falsam sententiam contineat, debet in sensu à nobis explicato, dum sententiam Dionysij retulimus, intelligi. Quamuis etiam sententia inferioris Angeli possit dici pars scientiæ superioris ex parte rerum cognitarum, si scientia sumatur pro actuali, quæ habetur tota simul: nam Angelus superior, dum ei libuerit, habet simul scientiam actualem omnium obiectorum, quæ simul cognoscit Angelus inferior, & plurium aliorum. Cæterùm scientia habitualis vtriusque est æqualis, vt iam diximus: quatenus omnia, quæ superior scit, potest inferior (licèt pluribus actibus, modo infra explicando) contemplari. Quia verò species per se ad habitualem scientiam pertinent: ideò ratione harum non potest dici particularis scientia inferioris Angeli, nisi quia per species magis particulares habetur.

Unde idem Dionysius hoc ipsum explicuerat *c. 7. eiusdem libri*, vbi inquit, quòd Angeli de supremo ordine omnia intelligunt, quæ inferiores, sed in paucioribus, & magis vnitis radij. Vocat autem radios ibi Dionysius species intelligibiles, quibus prædit sunt. Ita enim oportet imaginari, Angelum medijs speciebus suis omnium rerum notitia splendere, sicut videmus solem suis radijs fulgere. Et c. 7. de Diuinis nominibus: *Hoc*, inquit *anima nostra inferiores sunt Angelis, quòd nos per plura signa, illi autem per pauciora intelligunt.* Et tandem idem Dionysius *lib. de Cælesti Hierarchia c. 15.* vbi explicans metaphoricè Angeli perfectionem, & cognitionem sub figura hominis, & metaphoram istam singulis hominis membris applicans, sic de dentibus loquitur; *Porro dentes diuisionem indutræ sibi perficientis alimo is alentisque perfectionem exprimere credimus. Qualibet enim substantia spiritualis, quam ab augustiore perceperis vnicam, & vniformem intelligentiam; prouida virtute, diuidit atque multiplicat, dum inferiorem quoque pro captu suo promouet, atque sustollit.* In quibus verbis satis apertè denotat Angelum superiorem vnica intelligentia seu intellectione percipere, & hanc in plures multiplicari in Angelo inferiori, vt ab eo percipi queant pluribus intellectionibus quæ ab Angelo superiori vnica intelligentia intellecta sunt: ac proinde sentit, in Angelo superiori dandam esse vniuersaliorem intelligentiam, quàm in inferiori, atque adeò species vniuersaliores, quæ intelligentijs eiusdem Angeli superioris proportionatæ esse debent.

81. Confirmatur ex eodem Dionysio

Dionysius.

Nec obest solutio Vazquez, quòd in his verbis loquitur Dionysius de cognitione supernaturali Angelorum accepta ex diuina reuelatione, & de ea affirmare, quòd Angelus superior vnica intelligentia, quæ inferiori plura attingit vnica intelligentia, quæ inferiori pro captu illius in plures conceptus distribuit. 82.

Solutio P. Vazquez.

Refellitur.

Non itaque hoc obest. Nam adhuc dato, Dionysium loqui de intelligentia supernaturali, & per consequens docere, quòd hæc intelligentia in Angelis superioribus est vniuersalior, ac proinde etiã species eidem proportionata: nihilominùs ex hoc sumitur sufficiens argumentum ad id, quod intendimus, nempe quoad cognitionem naturalem. Nam Angeli in supernaturalibus perficiuntur ad modum suæ naturæ; & propterea (iuxta ea, quæ docet D. Thomas infrà de creatione Angelorum in *esse* naturæ, & gratiæ) quò Angeli sunt perfectiores in natura, eo in perfectiori, siue intensiori gratia conditi sunt Ergo si in ordine supernaturali Angeli superiores perficiuntur per intelligentiam vniuersaliorem, quàm inferiores, signum erit,

D. Thom.

 hanc

hanc perfectionem fieri ad modum suæ naturæ & ex consequenti, prædictos Angelos ex natura sua habere intelligentiam naturalem superiorem, & universaliorem, quam Angeli inferiores & ita habere etiam species universaliores prædictis intelligentiis (ut loquitur Dionysius) seu intellectionibus correspondentes.

Unde hinc etiam sumitur non modicum indicium ad explicationem mentis Dionysij in testimonio adducto ex ipso capite 2. cœlestis Hierarchiæ, necnon & in aliis similibus, ubi intelligentiam Angeli inferioris, collatam cum cognitione superioris, nuncupat partialem, vel quasi partem prædictæ cognitionis. Quoniam sic eam nuncupat, quia prædicta intelligentia inferioris habet esse magis divisam, & quasi in partes distributam respectu perfectioris conceptus Angeli superioris. Et ita eodem modo se habebunt species conceptibus illis commensuratæ.

83. Probatur assertio ex D. Thoma. Et similiter assertio ista depromitur ex D. Thoma *in hac quæst. art. 3.* ubi sic concludit: *Sic igitur, quanto Angelus fuerit superior, tanto per pauciores species universitatem intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet, quod eius formæ sint universaliores, quasi ad plura se extendentes unaquaque earum.* Et in 2 dist. 3. quæst. 2. art. 2. *Dicendum, quod secundum Theologos, & Philosophos, oportet ponere formas superiorum Angelorum esse magis universales.* Et *quæst. 8. de Veritate art. 10* postquam retulit testimonium Dionisij ex *c. 12. cœlestis Hierarchiæ* modo adductum, & testimonium aliud ex lib. de Causis propositione 10. ubi dicitur, quòd intelligentiæ superiores continent formas magis universales: posteà in corpore articuli sic concludit: *Unde quanto in Angelo fuerit plus de actu, & minus de potentia, tanto emanatio huiusmodi rationum minus in ipso multiplicatur, & virtus eius cognoscitiva erit efficacior: & secundum hoc superiores Angeli cognoscunt res per formas magis universales, quàm inferiores* Et opusculo 2. cap 81. his verbis: *Quia verò, ut dictum est, quanto substantia intellectualis est altior, tanto formas intelligibiles universaliores habet.* Et tandem hoc ipsum habet 2. *contra Gentes cap. 98.* & alibi sæpè.

84. Effugium. Unde non obest, si occurras cum aliquibus, testimonia hæc D. Thomæ non intelligi de quovis Angelo in essentia superiori, sed de iis, qui secundùm ordinem Hierarchiæ fuerint superiores. Præcluditur. Nam contra hoc est, quod dum Angelicus Præceptor inquit, quod Angelus quo superior est, eo per pauciores, atque adeò per universaliores species intelligit, tunc illi comparativo *superior*, seu *perfectior*, non addit aliquid, quo restringatur ad Angelos superiores in Hierarchia, aut in ordine: ergo testimonia S. Doctoris debent de quovis Angelo perfectiori, & superiori quoad gradum specificum intelligi. Maximè, quia ratio, qua hoc probat, fundatur in maiori assimilatione Angeli perfectioris ad Deum. Hæc autem maior assimilatio non solùm invenitur, quando excessus est secundùm ordinem Hierarchicum sed etiam quando præcisè est in ratione specifica & essentiali.

Confirmatur. Potestque hoc magis confirmari: tum conferendo hanc sententiam cum altera ipsius S. Doctoris circa distinctionem Hierarchiarum, & ordinem. Quia manet sub aliquo dubio, an discrimen inter Hierarchias, aut unum, & alterum ordinem repertum in Angelis; accipiatur ex diversitate in gradibus essentiæ, vel solū ex diversis ministeriis, & donis gratiæ Et tamen est certum, maiorem, aut minorem universalitatem specierum in Angelis proportionari maior i, vel minori perfectioni essentiæ. Tum etiam optimo testimonio Angelici Præceptoris *quæst. de Anima artic. 7. in solutione ad 3.* dicentis, in diversis Angelis esse species intelligibiles diversas, & quanto unusquisque est Deo propinquior, tanto habere formas intelligibiles magis elevatas, & virtuosiores ad plura cognoscenda: & ex consequenti prædictæ species erunt universaliores. *Angel. Præcept.*

Unde assertionem hanc tuentur Caietanus in hoc articulo, Ripa, Nazarius, Zumel, & Bañez ibidem, Navarrete *tomo. 1 suarum controversiarum controversia 52.* Ledesma *de Perfectione Dei quæst. 4. art. 4.* Ferrara 2. *contra Gentes c. 98.* saltem quoad hoc, quod Angelus, quo superior in Hierarchia, eo per pauciores species intelligit. Et cum eadem limitatione idem tenet Arrubal in præsenti *disput.* 161. Et tandem assertionem hanc tuetur Suarez *lib. 2. de Angelis c. 15. & 16.* ubi plures alios refert. *Caietanus. Ripa. Nazar. Zumel. Bannez. Navar. Ledesma. Ferrara. Arrubal. Suarez.*

§. II. Ratio prior assertionis ex Divo Thoma accepta.

Ratio prior, & fundamentalis desumitur ex D. Thoma *in hoc articulo*, quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam Deus per unicam dumtaxat speciem intelligibilem, eamque universalissimam cognoscit omnia: ergo quivis Angelus, quo perfectior fuerit, eò per universaliores species intelliget. Consequentia patet. Quia quivis Angelus, quò perfectior est, eò est similior Deo in modo intelligendi, ac proinde cognoscet per universaliores species. Quam rationem etiam adduxit D. Thomas *in 2 dist. 3. q 2. art. 2. in fine corporis* his verbis: *Scientia Dei est universalissima, quia una similitudine, quæ est sua essentia, omnia cognoscit: ac si aliquis per rationem communem entis, omnia cognoscere possit: & quantò per pauciores formas intelligit, tanto scientia eius est universalior, & similior divinæ scientiæ: ut si aliquis cognoscat omnia per intentionem decem generum, & aliquis non, nisi acciperet species primas generum & sic descendendo usque ad specialissima, secundum multiplicationem specierum inveniretur particulatio earum.* 85. Prior ratio assertionis.

Nec obest solutio Scoti loco infrà referendo (cui hæc ratio D. Thomæ non videtur firma) nempe, non esse necessarium hanc similitudinem provenientem ex maiori perfectione Angelica, & maiori accessu ad Deum esse in hoc, quod Angelus superior per species universaliores intelligat, sed in hoc, quò clariùs, & distinctiùs cognoscat Quæ solutio etiam desumitur ex Vazquez *dist. 203. c. 2.* ubi etiam relata sententia D. Thomæ, & discipulorum eius, inquit illam non constare ratione firma. 86. Occurrit Scotus. *Vasquez.*

Impugnatur primo. Nam contra hoc est, quod si ex maiori accessu ad Deum colligitur maior similitudo cum illo quoad claritatem cognitionis: non est cur hinc non colligatur maior etiam similitudo in hoc, quod est, intelligere per universaliores species: quandoquidem ex hoc, quod una species sit universalior aliis, atque adeo ex eo, quod plures naturæ per illam repræsententur, non sequitur, prædictam speciem fore infinitæ perfectionis: ex eo quod ad repræsentationem plurium naturarum, imò etiam infinitarum, contentarum tamen sub aliquo genere finito, non requiritur infinita perfectio, sed solùm illam speciem esse superioris ordinis: sicut ad hoc, ut homo dicat tantam perfectionem, ut æquivaleat infinitis aliis speciebus contentis sub animali

animali, satis est, quod sit superioris ordinis. Constat autem, ex maiori accessu ad Deum optimè colligi maiorem similitudinem in his perfectionibus, in quibus similitudo cum Deo infinitatem non arguit.

87. *Evasio ad impugnationem.* Nec obstat, si ad hanc impugnationem occurras, hanc perfectionem intelligendi cum maiori claritate esse participabilem; secùs illam intelligendi per unicam speciem. Et ita ex maiori accessu ad Deum colligi similitudinem in claritate; non verò in hoc, quòd intelligat per species universaliores.

Nam contra hoc est, quod adhuc dato, perfectionem illam intelligendi per unam speciem universalissimam esse imparticipabilem, sicut ratio entis per essentiam, ut exprimit hunc conceptum, nequit sub illo participari: nihilominùs licèt non possit participari eo modo, quo aliæ perfectiones, ut sapientia, &c. per accessum ad prædictam perfectionem; attamen poterit quodammodo per recessum ab opposito participari: sicut ratio entis per essentiam, ut est sub hoc conceptu, non est sub conceptu illo participabilis priori modo, nempe per accessum; benè tamen per recessum ab opposito nempe à nihilitate: & propterea quo aliquod ens fuerit perfectius, eo magis recedit ab illa. Ergo pari ratione, licèt intelligere per unam duntaxat speciem universalissimam non sit per accessum participabile; poterit tamen, quo Angelus fuerit perfectior in intelligendo, esse magis similis Deo per recessum ab opposito, nempe, ab intelligendo per plures, & minùs universales species.

88. *Exploditur. Impugnatur secundo præcipua solutio.* Secundo eadem præcipua solutio ad rationem D. Thomæ impugnatur ratione desumpta ex eodem S. Doctore, tum in hoc articulo, tum *qu. 8. de Veritate art. 10.* Quoniam homo perspicacioris ingenii per principia universaliora clariùs, & faciliùs intelligit plures conclusiones, quàm alius tardi ingenij, qui indiget pluribus, & magis particularibus principiis: ergo hoc ipso, quod Angelus unus sit perspicacioris, & efficacioris intellectus, poterit, & debebit per principia universaliora, nempe per species magis universales, intelligere clariùs, distinctius; & perfectiùs, quam alius. Patet consequentia. Quoniam homo perspicacis ingenij, ideò per universaliora principia clarius, & distinctius, ac perfectiùs cognoscit, non verò per species universaliores, quia uterque est eiusdem intellectus quoad speciem atomam illius, & diversitas in speciebus naturalibus, & naturaliter habitis arguit specificam distinctionem in intellectionibus, & intellectibus, secùs intelligere universalioribus principiis: ergo cùm Angeli differant essentialiter, & se excedant in intellectibus excessu specifico, consequens est, ut quò clariùs, eò per species universaliores, & è converso intelligant.

89. *Confirm. 1.* Confirmatur primò. Quoniam Angelus similior Deo in intelligendo cum maiori claritate, potest assimilari illi, non in qualicumque claritate, sed in claritate specie distincta, quia intellectus eorum specie distinguuntur: hæc autem claritas specie distincta nequit dari, nisi species sint universaliores: ergo, &c. Minor constat. Quoniam non esset, unde hæc claritas specie distincta desumeretur: siquidem non ex speciebus; quas quilibet habet nam istæ supponuntur esse eiusdem rationis, quippe quæ repræsentarent omnes quidditates naturales, quæ cuivis Angelo sunt naturaliter notæ, & species existentes in uno Angelo, non essent universaliores, quàm aliæ existentes in altero. Neque etiam ex luminibus intellectualibus: quia ista proportionantur speciebus, ut potè quæ per modum

C puræ potentiæ comparantur cum illis, atque adeo sunt iuxta naturam illarum.

Confirmatur secundo. Quoniam fœmina in *esse* naturali, quæ naturaliter non esset fœcundabilis, nisi per semen eiusdem rationis cum semine, quo altera naturaliter fœcundaretur, & non alio, non posset habere distinctionem specificam ab altera illa fœmina: at intellectus est fœmina quædam in ordine intelligibili: ergo si naturaliter non esset fœcundabilis per species diversæ rationis, quæ sunt (ut sic dicamus) quodammodo semina, sive virtutes obiectorum, signum esset, ibidem non reperiri distinctionem specificam in ratione intellectus. *Confirm. 2.*

D Nec refert, si ad hanc impugnationem, & eius primam confirmationem occurras, prædictas species posse distingui essentialiter: non quidem, quia una sit magis, aut minùs universalis altera, sed quia maiori claritate repræsentat. 90. *Effugium.*

Nam contra hoc est, quòd primum, quod in specie intelligibili invenitur, est repræsentatio obiecti: ac proinde si una species non habet superioritatem in hoc quod est primum, repræsentando nimirum plura obiecta, neque etiam habebit superioritatem in aliis, nempe in claritate. Unde, licèt lumen gloriæ sit in uno beato principium visionis clarioris quàm in alio; non ideò lumen illud distinguitur specie, neque illa claritas est distinctæ speciei essentialiter: quia non habet universalius obiectum primarium, sed omnia lumina per se primò tendunt ad divinam essentiam, prout est in se quidditativè cognoscibilis. *Præcluditur.*

Confirmatur primo. Quoniam maior claritas distincta essentialiter, provenit ex maiori efficacitate essentialiter etiam distincta: maior autem efficacitas ex maiori actualitate, simplicitate, & unione virtutis: ergo ex maiori universalitate speciei. Patet consequentia. Quia maior unio, & simplicitas, ac efficacitas iam dicta virtutis, quæ est in aliquo medio destinato ad cognoscendum, quale est species intelligibilis oritur ex maiori universalitate: nam maior universalitas in illis habet hæc omnia. Et propterea quò principia sunt universaliora, eò (quantum est de se) sunt efficacioris virtutis, & maioris simplicitatis, &c. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma 2. *Sententiarum dist. 3 qu. 2. art. 2. in solutione ad* 3. his verbis: *Ad tertium dicendum, quod cognitio perfecta non habetur per medium universale, quia non est efficax ad cognitionem omnium propriorum. Si autem per medium universale, omnia propria efficaciter cognoscerentur, esset perfectissima cognitio: quia quanto aliquid est magis unum, & simplex, tanto est virtuosius, & nobilius. Et hoc modo dicimus, quod Angeli superiores sufficienter per formas universales cognoscunt res, sicut Deus per essentiam suam perfectè cognoscit omnia.* 91. *Confirm. 1.* *D. Thom.*

H Confirmatur secundo. Quoniam universaliter loquendo, in aliis virtutibus, artibus, & scientiis, quo perfectiores, & nobiliores sunt, eo habeant esse universaliores, & attingentes rationes universaliores, & deinde ad particularia, modo sibi debito descendunt; & propterea artes, & scientiæ superiores, & clariores claritate distincta secundùm speciem, habent pro obiecto formali rationes superiores, ex quibus ad inferiora descendant. Ergo idem invenietur in speciebus: ac proinde hoc ipso, quod superiori, & clariori modo, & specifice distincto repræsentent, habebunt obiectum universalius, eruntque universaliores in repræsentando. Quæ probatio desumpta est ex D. Thoma loco nuper citato in corpore articuli his verbis: *Respondeo* *Confirm. 2.* *D. Thom.*

pondeo dicendum, quod secundum Theologos, & Philosophos oportet ponere formas superiorum Angelorum esse magis universales. Cuius ratio est. Quia in omnibus scientijs, & artibus, siue speculatiuis, siue operatiuis oportet, quod illa, quæ est altior, & ordinatiua aliarum, consideret rationes magis vniuersales: eò quòd principia sunt parua quantitate, & maxima virtute, & simplicia ad plura se extendunt: verbi gratia, sub ciuili scientia est militaris, & sub militari equestris, & sic deinceps. Ciuilis autem sub consideratione boni humani absolutè. Militaris autem considerat hoc idem, secundùm quòd determinatur ad res bellicas, & sic deinceps. Et propter hoc inferior accipit principia sua à superiori, quæ est quasi propter quid demonstrans. Et hoc etiam faciliùs patet in scientijs speculatiuis. Quia Metaphysica, quæ est ordinatiua aliarum, considerat rationem entis absolute, aliæ verò secundùm determinationem aliquam. Hoc autem sic est in Angelis, & secundum omnes Philosophos, & secundùm nos. Quia superiores per suam scientiam ordinant actus, & officia inferiorum, illuminantes eos, & perficientes, & purgantes. Vnde oportet, quod scientia superiorum sit vniuersalior, & species vniuersaliores.

92. Occurritur ad hanc impugnationem.

Nec etiam obstat, si ad hanc secundam impugnationem simul cum suis confirmationibus occurras, esse dispa rem rationem. Nam aliæ virtutes, & potentiæ non sunt repræsentatiuæ suorum obiectorum, sicut species: at cum ista repræsentatione pugnat, hoc ipso quod sit creata, quòd repræsentet distinctè, & quoad propria earum plures naturas: alioqui in *esse* intelligibili esset vna, & simul haberet in eodem *esse* intelligibili plures naturas: & ita esset, & non esset vna. Quæ tamen ratio non procedit in alijs.

Contra Primò.

Nam contra hoc est, primò. Quod licèt hoc, quod est continere intelligibiliter, aut repræsentare plures quidditates quoad propria earum, nequeat communicari substantiæ creatæ, benè tamen accidenti. Quoniam ea, quæ per se primò sunt instituta ad repræsentandum, possunt optimè repræsentare alia à se quoad propria eorum: alioqui non satisfacerent muneri suo, nempe, essendi per se primò instituta ad repræsentandum alia. Et ita, sicut possunt continere aliquid aliud à se quoad propria illius rei contenta: ita, si habent *esse* eminens, queunt plura quoad propria eorum repræsentare. Substantia autem, quia non est per se primò propter aliud repræsentandum, sed vt sit in se, & propter se: ideò non potest continere aliud à se intelligibiliter præcisè, quia ad hoc desiderabatur, vt esset per se primò instituta ad repræsentandum; sed sicut est instituta, vt in se, & propter se sit, ita solùm potest continere in *esse* intelligibili ea, quæ in *esse* entitatiuo continet, & quia illa sic continet. Constat autem, substantiam creatam ratione sui generis, & differentiæ coarctari, ne contineat alia, aut aliquid aliud à se quoad propria illius in *esse* entitatiuo. Circa quæ possunt videri, quæ suprà dubijs præcedentibus huius disputationis diximus.

Adde, quòd si species istæ essent desumptæ ex rebus nequirent simul repræsentare plures naturas, vt statim in hoc dubio dicemus: at ratione suæ excellentiæ non sunt desumptæ ex rebus, sed immediatè exemplatæ à diuina essentia. Quare, sicut diuina essentia, vt est species, & exemplar rerum, repræsentat plures quidditates per repræsentationem vniuersalissimam: ita etiam species istæ immediatè exemplatæ & deriuatæ à diuina essentia, poterunt plures repræsentare.

93. Deinde contra eamdem solutionem obstat secundò, quod vniuersaliter loquendo, unio, siue maior unitas, & simplicitas provenit ab actu: ergo quod aliquis actus fuerit excellentior, & superior, eo magis erit unitus, & perconsequens efficacior, & extendens se ad plura: ergo hoc ipso, quod species sint actus superiores, habebunt virtutem magis unitam, atque adeò efficaciorem, & se extendentem ad plura, quod est eas esse universaliores in repræsentando. Antecedens probatur. Nam potentia ad multa se habens, determinatur ad unum per actum. Hoc autem satis indicat, proprium esse actus universaliter loquendo (ut sic dicamus) unificare ea, quæ veluti dispersa sunt, ex eo quod ad multa se habent: sicut est proprium, universaliter loquendo, potentiæ explebilis per multos actus; etiamsi sit potentia in ordine intelligibili, ad multa se habere. Quod satis indicat, non esse contra rationem actus in ordine intelligibili correspondentis prædictæ potentiæ, quòd ab illo, si fuerit superior, proveniat maior unitas, maiorque efficacia, ac proinde maior universalitas, habens nexum cum viribus eiusdem actus magis unitis.

Confirmatur secundo.

Quæ probatio desumpta est ex D. Thoma q. 8. *de Veritate art. 10. in corpore* his verbis: *Respondeo dicendum, quod potentia quæ ad multa se habet, determinatur ad unum per actum. Unde forma, & actus invenitur esse principium unionis, sed potentia invenitur esse principium multiplicationis, & divisionis. Et quia efficacia rei in operando est ex hoc quod est in actu: inde est, quod omnis virtus, quantò est magis unita, tanto est efficacior ad operandum. Et ideo quanto aliqua virtus est altior, tanto invenitur ex paucioribus operari, quæ tamen ad plura se extendunt. Et hoc videmus communiter in operativis & cognitivis virtutibus. Ars enim architectonica, ut pote ædificialis, per unam formam artis dirigitur in omnibus, quæ ad artem suam spectant: in quibus tamen inferiores artifices, ut pote cæmentarii, & cæsores lignorũ, & alii huiusmodi per diversa artificia diriguntur. Similiter etiam in cognitivis aliquis qui est elevatioris intellectus, ex paucis principiis penes se retentis habet in promptu procedere ad varias conclusiones: ad quas pervenire non possunt qui sunt hebetioris ingenii, nisi per varias inductiones, & per principia particulariter coaptata conclusionibus.*

D. Thom.

94. Confirm. 1.

Confirmatur primò. Quoniam essentia divina: quia est perfectissima in ratione actus, idcirco non est contra eius rationem repræsentare plura, ac proinde esse universalem in repræsentando: ergo quò species perfectiores fuerint in ratione actus, poterunt habere magis de universalitate, atque adeò simul plures naturas repræsentare. Unde videmus, quod in artibus superioribus, licèt creatis, idem exemplar est ratio plurium simul obiectorum, quando illa ars est superior in ratione actualitatis, & exemplar similiter est superius: cùm tamen artes inferiores, & exemplaria earum respiciant minus universale obiectum. Quæ probatio etiam desumitur ex D. Thoma loco proximè citato ubi sic ait: *Cum in Deo sit perfectissima virtus, & puritas actus, ipse per unum, quod est essentia sua, omnia operatur, & omnia cognoscit efficacissimè. Ab ipsa autem effluunt rationes rerum intelligibilium in Angelis, ut ex dictis patet; non quidem ad causandum res sed ad cognoscendum. Unde, quanto in Angelo fuerit plus de actu & minus de potentia, tanto emanatio huiusmodi rationum minus in ipso multiplicatur, & virtus eius cognitiva erit efficacior. Et secundum hoc superiores Angeli cognoscunt res per formas magis universales, quàm inferiores.*

D. Thom.

Confir

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam secundùm differentias intellectus, & intellecti, seu secundùm, quod intellectus est actualior, & perfectior, & secundùm quòd species continens intelligibiliter obiectum est excellentior, attenditur maior simplicitas, minorque compositio inter intellectum, & rem intellecti, sive speciem intelligibilem: ergo hoc ipso, quod species, & intellectus sint actualiores, erit minor compositio inter illa, minorque distinctio: ac proinde ibidem pauciores erunt species, ut ita minus distinctionis, & compositionis ibidem inveniatur. Ergo eo ipso species erunt universaliores repræsentantes plures naturas, ut hoc modo pauciores speciebus informatus intellectus superior possit extendi ad tot obiecta; ad quot alius intellectus cum pluribus speciebus se extendit. Quam probationem adduxit D. Thomas *in 2. dist. 3. quæst. 2. art. 2. in corpore* his verbis: *Oportet, quod scientia superiorum sit universalior, & species universaliores. Quod quomodo contingat, potest videri ex verbis Comment. in 11. Meta. Ipse enim dicit quod secundùm ordinem differentiæ inter intelligens, & intellectum; est etiam ordo multiplicationis intellectorum: quia in intellectu superiori, qui habet minus de possibilitate, minor est compositio intelligentis, & intellecti. Et inde est etiam, quod sunt in eo pauciores formæ intelligibiles: quia quanto minus habet de potentia lumen intellectuale, minus dividitur, & multiplicatur in eo: & ideo oportet, quod istæ formæ sint universaliores formis magis multiplicatis.*

D. Thom.

95. Alia solutio ad rationem D. Thomæ. Nec refert id, quod in favorem huius ultimæ solutionis adductum est, nempe, speciem esse eiusdem naturæ cum obiecto: & ita si repræsentaverit simul plura actu, & distinctè, erit eiusdem speciei, & naturæ cum omnibus illis. Nam ad hoc satis constabit ex his, quæ *in hoc eodem dubio in 2. solutione ad 1. n. 129.* dicemus.

Ex quibus etiam manet impugnata alia solutio, satis solutioni immediatè præcedenti affinis, per quam etiam præcipua solutio Scoti ad rationem D. Thomæ quodammodo fulcitur, nempe, quod etsi in aliis rationibus nobilibus, & excellentibus possit participari proportionalis universalitas earum ab universalitate, quæ est in Deo, quoad rationes, in quibus continentur, non tamen in specie intelligibili creata. Quoniam eius universalitas deberet esse per modum similitudinis cum pluribus naturis quoad propria earum, atque adeo dissimilibus inter se. Constat autem, hoc involuere apertam repugnantiam. Nam sicut quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: ita quæ sunt similia uni tertio, debent esse inter se similia. Et ideò essent, & non essent inter se similia, & dissimilia. Essent quidem dissimilia, ut supponitur: siquidem haberet diversas naturas. Non autem essent: quia haberent cum illo tertio similitudinem. Unde maior perfectio speciei non ex hac universalitate, sed ex maiori claritate (ut vult Scotus) qua repræsentet debet desumi.

Refellitur primo. Ex dictis igitur hæc solutio manet impugnata, ut consideranti patebit. Et deinde potest denuò impugnari. Tum ex eo, quod iam innuimus, nimirum, quod si hæc solutio enervaret rationem D. Thomæ, & impugnationes hucusque factas, etiam suaderet, exemplaria divina, & essentiam itidem divinam non posse esse repræsentativam plurium naturarum: quod quidem, ut ex se constat, est absurdum.

Secundò. Præterea. Quia quoties aliquid est excellens, & ob sui excellentiam repræsentat plura super excedenti modo ad unumquodque eorum, ita ut nullum eorum in particulari sit adæquatè simile, aut quasi simile illi, sed solùm inadæquatè, non sequitur, similitudo, aut quasi similitudo inter extrema. Sicut etiam quando plura identificantur cum uno tertio, ita ut illud tertium non identificetur adæquatè cum unoquoque ex duobus extremis in particulari, sed solùm inadæquatè, tunc non sequitur identitas extremorum inter se quoad suas particulares rationes. Quoniam in utroque casu tale tertium excedit aliquomodo unumquodque ex extremis: & ideo ex eius identitate aut similitudine cum extremis non sequitur eadem identitas, aut similitudo inter extrema. Quare, cùm species Angelicæ sint valdè excellentes, & ob hanc excellentiam possint repræsentare hoc modo super excedenti, & excellenti quamlibet ex illis naturis dissimilibus in particulari: fit inde, ut non sequatur ex eo, quod sint similes, aut quasi similes illi, quod habeant similitudinem inter se.

D. Thom. Quæ impugnatio desumitur ex D. Thoma, tum *in art. 3. huius q. in solutione ad 3.* tum *in q. 8. de Veritate art. 10 ad 3.* ubi sic habet: *Dicendum, quod id, quod unum est, non potest esse propria ratio plurium si sit eis adæquatum, sed si sit super excedens, potest esse propria ratio plurium: quia continet in se uniformiter propria uniuscuiusque, quæ in eis divisim inveniuntur. Et hoc modo essentia divina est propria ratio rerum omnium: quia in ipsa uniformiter præexistit, quicquid divisim in omnibus creaturis invenitur, ut Dionysius dicit. Et similiter cùm formæ intellectus Angelici sint excellentiores rebus ipsis, ut potè divinæ essentiæ propinquiores, non est inconveniens si una forma intellectus Angelici sit ratio propria plurium, secundùm diversas eius habitudines ad diversas res: ex quibus habitudinibus consurgit pluralitas idearum. Sed formæ intellectus nostri accipiuntur ex rebus: unde non sunt superexcedentes rebus, sed quasi adæquatæ quantum ad repræsentationem: licèt sint excedentes quantum ad modum essendi, in quantum habent immateriale esse. Unde forma intellectus nostri non potest esse ratio propria plurium.*

Nec obstat, si obiicias, quod dum tribuimus hoc speciebus Angelicis ob excellentiam earum supra id, quod repræsentant, vel fit sermo de excellentia in repræsentando supra alias species; vel de excellentia in essendo supra id, quod repræsentant? Non hoc posterius: siquidem naturæ repræsentatæ possunt esse quid excellentius in essendo, quam species intelligibiles Angelicæ, cum istæ sint accidentia, illæ verò possint esse substantiæ. Neque etiam illud prius: quia ibi committeretur aperta petitio principij. Siquidem idem est dicere, unam speciem creatam posse repræsentare plures naturas, quia est excellens in repræsentando, ac asserere, repræsentare illas, quia eas repræsentant: siquidem hæc excellentia in repræsentando nihil est aliud, quam repræsentare prædictas naturas quoad propria earum. 96. Obiectio.

Respondetur cum Caietano, & aliis, quod licèt species illa quoad modum essendi sit elevatior pluribus illis naturis repræsentatis: nihilominùs satis est excellentia illius in repræsentando ad hoc, ut possit repræsentare plures naturas quoad propria earum. Nec tunc fit, committi petitionem principij, aut probari idem per idem. Nam ex excellentia, & perfectione speciei absolutè in repræsentando, benè potest colligi universalitas illius, tanquam ex ratione à priori. Quoniam hoc ipso, quod sit ita excellens in repræsentando, est forma intellectus perfectioris, & maioris actualitatis, ac subinde magis unitè, & per universalius medium debentis intelligere Diluitur.

telligere. Unde perfectio speciei in repræsentando est quid superius ad universalitatem eiusdem speciei, & ad alias perfectiones, ut puta, ad maiorem charitatem, &c. proportionatas tamen maiori, vel minori perfectioni intellectus, cuius est prædicta species. Et ita probando ex excellentia speciei universalitatem illius, non probatur idem per idem.

§ III. Obiectio contra dicta in elucidatione prioris rationis D. Thomæ & solutio illius

97. Obiectio contra rationem D. Thomæ. Neque obstat, si contra dicta in elucidatione huius rationis D. Thomæ obiicias. Tum quod anima Christi Domini elevata est ad modum cognoscendi clariorem, & perfectiorem per lumen supernaturale: & tamen non ob id elevata est ad hoc, ut per species universaliores intelligeret: ergo ex hoc, quòd unus intellectus Angelicus intelligat clariùs, quàm alius, non sequitur, habiturum universaliores species. Tum etiam, quod unus beatus clarius, & distinctius videt Deum, quàm alius: & ex consequenti respectu illius maiori claritate, & distinctione repræsentantur illi ex parte speciei, tàm Deus, quàm alia obiecta in ipso visa: cùm tamen non ob id habeat speciem universaliorem, sed omnes beati per eamdem speciem vident Deum. Tum denique. Quia etsi demus, excessum in actualitate, & perfectione repertum inter Angelos, posse esse rationem habendi universaliores species, non tamen quivis excessus ad id est sufficiens. Unde restat probandum, excessum in perfectione specifica, quem habet unus Angelus respectu alterius, esse tantum, quantus requiritur ad prædictam universalitatem.

Roboratur primo. Potestque hæc ultima impugnatio confirmari ex eo, quod animalia se excedunt in actualitate, & similiter potentiæ sensitivæ eorum: & tamen non ob id excessus iste est tantus ut pertingat ad hoc, ut per species universaliores animal perfectius cognoscat sua obiecta. Et similiter licèt ratione actualitatis, & perfectionis multa animalia habeant plures sensus, quàm alia, non tamen ob id quiuis excessus in perfectione unius animalis supra aliud sufficit ad hoc, ut omnes illos sensus habeat. Ergo similiter in præsenti. Et ita restabit reddere rationem, propter quam excessus, quem habet unus Angelus supra alium in perfectione specifica, sit tantus, quantus requiritur, ut per universaliores species intelligat.

Secundo. Possuntque hæc omnia confirmari ex eo, quòd si excessus in perfectione specierum; & actualitate earum inducit maiorem universalitatem in linea speciei, similiter excessus in intellectibus inducet etiam maiorem universalitatem, ac proinde maiorem extensionem ad maius; & universalius obiectum naturale. Quod tamen est contra communem Philosophorum, & Theologorum sententiam.

98. Occurritur obiectioni quoad primam probationem. Caietan. Respondetur enim ad primam impugnationem cum Caietano 3. p. qu. 11. art. 6. quod species datæ sunt animæ Christi iuxta modum recipientis, & ideo non sunt ita formales, sicut species Angeli. Quoniam anima Christi ex natura sua non habet modum ita elevatum in *esse* intelligibili, sicut habent Angeli: illa enim est pura potentia, Angeli verò habent aliquid de actu. Et licèt in scientia illa infusa anima Christi elevetur ad modum excellentiorem, & supernaturalem cognoscendi Deum quantum ad iudicium, quantum ad apprehensionem tamen, & aliqua alia illa scientia proportionatur subiecto, & ita species non sunt ita universales. Si tamen animæ Christi Domini infusæ sunt species supernaturales (de quo alibi) non est inconveniens concedere, eas esse universaliores speciebus naturalibus Angelorum.

Ad secundam respondetur primo esse disparem rationem. Quia visiones beatorum, quorum unus clarius alio videt Deum, sunt eiusdem speciei essentialis, & solùm distinctæ secundùm intensionem, & claritatem accidentalem, & ideo non est necesse, ut fiant per speciem universaliorem, secùs tamen intellectiones Angelorum, & claritates eorum, quæ possunt specificè distingui. Ad secundam p obiectionem prior solutio.

Respondetur secundò, eamdem essentiam divinam in se universalissimam uniri, ut minùs universalem cum intellectu minùs beati, minusque videntis Deum. Et contra verò, cum intellectu magis beati uniri ut universaliorem; licèt prædicta species sit una & eadem. Unde hinc maior confirmatio rationis D. Thomæ, & impugnatio solutionum adversariorum deducitur. Nam si unus beatus, videns clariùs Deum, habet sibi unitam essentiam divinam, quatenus est species magis universalis, consonum erit, ut intellectus specie distincti, & clarius intelligentes, intelligant per species magis universales. Posterior enodatio.

Ad tertiam impugnationem respondetur, satis facilem posse reddi rationem, propter quam quivis Angelus specie ab alio, distinctus habeat tantum excessum perfectionis, quantus requiritur ad hoc, ut intelligat per universaliores species. Nam sicut intellectus humanus, propter excessum perfectionis supra alias potentias cognoscitivas, potest attingere sua obiecta per species magis universales, repræsentantes naturam universaliter sumptam, & sine suis singularibus, aut inferioribus seu abstrahentem ab eis: ita etiam propter excessum, quem Angelus v.g. infimus habet supra intellectum humanum, poterit intelligere per species repræsentantes naturam aliquam universalem, ut animal: & non utcumque, id est abstractam ab inferioribus, sed repræsentando simul omnia, vel plura ex suis inferioribus existentibus in universo, ita ut istæ species sint magis universales in repræsentando, quam species intellectus humani. 99. Ad tertiam.

Unde non ita benè Juniores aliqui asserunt, quod ad salvandum excessum infinitum Angeli supra intellectum humanum satis est, quod habeat speciem repræsentativam alicuius naturæ atomæ, & ad omnia singularia illius se extendentem: quia intellectus humanus solùm habet speciem repræsentativam illius naturæ. Non igitur hoc ita bene asseritur. Nam in primis oppositum huius videtur docere D. Thomas *in hoc articulo in solutione ad 2. & ad 3.* ubi comparat speciem universalem repertam in quovis Angelo cum illo in hoc, quod est propter suam excellentiam esse proportionatam rationem, & similitudinem diversorum: & sufficere ad hoc, ut per eam multa cognoscantur propria cognitione. Quæ quidem omnia dici non poterunt, nisi comparando universalitatem specierum cum diversis naturis, & quidditatibus obiectorum: nam ad hoc solùm requiritur excellentia illa, & actualitas magna, de qua ibi D. Thomas. 100. Reiicitur quorumdam dictum. D. Thom.

Quod adhuc clarius docuit idem S. Doctor *in 2. contra Gentes c. 98. ratione 2.* ubi comparans intellectum nostrum cum omnibus intellectibus substantiarum separatarum ita inquit: *Intellectus autem noster, quia infimum gradum tenet in substantiis intellectualibus, adeo particulatas similitudines requirit, quod unicuique cognoscibili proprio oportet respondere propriam similitudinem in ipso* D. Thom.

ipso. Unde per similitudinem animalis non cognoscit rationale: & per consequens nec hominem, nisi secundum quid. Similitudo autem intelligibilis, quæ est in substantia separata, est universalioris virtutis ad plura repræsentanda sufficiens: & ideò non facit imperfectiorem cognitionem, sed perfectiorem: est enim universalis virtute, ad modum formæ agentis in causa universali: quæ quanto fuerit universalior, tanto ad plura se extendit, & efficacius producit. Per similitudinem igitur unam cognoscit & animal, & differentias animalis, aut etiam universaliori modo, & contractiori secundum ordinem substantiarum prædictarum. Hæc ibi S. Doctor. Quibus apertè significat, solam humanæ mentis speciem intelligibilem unius esse tantùm quidditatis repræsentativam, eo quod infimum inter substantias intellectuales fuerit sortita gradum: quamlibet autem substantiæ separatæ speciem intelligibilem plures ex sui ratione species, sive naturas specificas sub aliquo genere comprehensas repræsentare. Idem etiam satis colligitur ex discursu ejusdem S. Doctoris *de Veritate q.8.art.10.ad 1.*

101. Illustrantur omnia supradicta. Poteſtque hoc ipsum ratione ex eodem S. Doctore petita elucidari, nempe, quia rationes differentiales contentæ sub specie atoma alicuius naturæ, tantum addunt aliquid materiale determinans illud formale quòd ex parte naturæ affertur. Et ideò ad hoc ut repræsentetur ratio ita materialis, satis est, prædictam speciem intelligibilem determinari in genere causæ materialis per phantasma: ac proinde plura individua repræsentata per eamdem speciem intelligibilem non adæquant vim eius repræsentativam, quando talis species est superior, & superioris intellectus in gradu immaterialitatis, ut in Angelis contingit. Quia sicut hæc dicit perfectionem intensivam valdè superantem quoad rationem specificam, & ordinem, speciem intelligibilem intellectus humani, non splendebit adæquatè hic excessus in repræsentatione præcisè alicuius rationis materialis, sed in majori repræsentatione plurium naturarum dicentium perfectionem intensivam, & formalem. Et proptereà Angelicus Præceptor comparat universalitatem cujusvis speciei intelligibilis Angelicæ universali virtuti existenti per modum formæ in causa universali, quæ quantò fuerit universalior, tātò ad plura se extēdit, & efficaciùs producit. Constat autem, formam agentis universalis, maximè si sit satis eminens, ad plures effectus secundùm speciem se extendere.

102. Diluitur confirmatio prima. Ad confirmationem huius ultimæ impugnationis quoad primum, quod in ea continetur de substantiis sensitivis, respondetur, esse disparem rationem. Quia universalitas repugnat cuilibet speciei sensitivæ, quæ non est infusa, sed ab ipsa re sensibili accipitur: & ideò per se, & essentialiter est similitudo rei singularis: quamvis sensus communis, & phantasia modum quemdam habeant universalitatis, plura quandoque sensibilia simul, ut partes unius integri sensibilis, intuendo.

Ad eamdem verò confirmationem quoad id, quod secundo loco in ea continetur, patet ex dictis rationis disparitas. Quibus etiam addi potest alia, quam adducit Nazarius *art.5. huius q. controversia 2 in solut ad 1. Molinæ contra 5. conclusionem.* (*N. Compl.*) Quia virtutes animalium sensitivæ datæ sunt illis à natura, ut mediis actibus vitæ earum sibi necessaria comparent, concurrentibus etiam cæteris ad id requisitis, & illis subordinatis. Et quoniam eadem est aliorum omnium irrationalium perfectorum necessitas, ideò datæ sunt omnibus potentiæ sensitivæ ejusdem rationis, & numeri. Et quoniam animal rationale, quod est homo, ad vitæ suæ regimen; quod oportet esse naturæ suæ conforme, altioribus eget potentiis, quæ sunt intellectus, & voluntas: idcircò præter sensus accipit homo duas has virtutes omnium nobilissimas. At verò species intelligibiles ad cognitionem ordinantur non tamen ad vitam Angelorum naturalem per earum actus conservandam. Et ideò iuxta naturam gradus debuit esse major, aut minor specierum nobilitas quàm supra diximus, secundùm quidditatum plurium, aut pauciorum repræsentationem esse considerandam.

Ad secundā confirmationem. Ad confirmationem verò ultimam dicendum est, esse disparem rationem. Quia intellectus ex se est potentia intellectiva; & ideò ex se debet habere universalissimum obiectum, maxime si sit in ultimo immaterialitatis gradu intellectibus creatis competenti. Et ideò nequit unus intellectus Angelicus habere universalius obiectum, quàm alius: secus verò species intelligibiles, quæ hoc ipso quod sint determinationes huius potentiæ, possunt quædam earum habere obiectum universalius, quàm aliæ.

§. IV. *Posterior ratio assertionis ex Angelico Præceptore desumpta.*

103. Secundum assertionis fundamentum. Secunda, & principalis ratio assertionis desumitur ex D.Thoma *2.contra Gentes c.98.& q.8.de Veritate art.10.& in 2.dist.3 q.2.art.1.& 2.* quæ ad hanc formam potest reduci. Quoniam ex eo, quod Deus est purus actus in omni genere, & supremus in natura intellectuali, idcircò intelligit omnia per suam essentiam: anima verò rationalis, quoniam est infima in natura intellectuali, ut potè pura potentia in genere intelligibili, per tot species intelligit, quot sunt formæ rerum naturalium. Ergo Angeli habentes rationem medij inter hæc duo extrema, quò superiores sunt in natura intellectuali, & habent magis de actualitate, & minùs de potentia, tantò per pauciores, & universaliores species intelligunt, & magis recedunt à multiplicatione, & divisibilitate animæ.

104. Effugium. Nec obest si occurras, quod etsi Angelus habeat rationem medij inter hæc duo extrema, nihilominus, qua ratione medium est, non perit intelligere per species universaliores, ita ut quò Angelus sit secundùm gradum specificum perfectior, eò per universaliores species cognoscat. Quoniam ad hanc rationem medij solum desideratur, quod sicut Deus est purus actus in ordine intelligibili, & intellectus humanus est pura potentia in hoc ordine, sic intellectus Angelicus, qui est medium sit partim in actu, & partim in potentia, id est, quod sit in actu quoad actum primum, habens ab instanti suæ conditionis ea, quæ ad illum desiderantur, licèt sit in potentia quoad actus secundos, qui præcisè rationem habent.

Præclud. Nam contra hoc est, quòd extrema, inter quæ Angelus est medium, per se petunt, quatenus extrema, quòd unum eorum, nempe Deus, intelligat per unam dumtaxat speciem, eamque universalissimam; & aliud, nempe intellectus humanus, cognoscat per tot species, quot sunt formæ rerum naturalium. Ergo Angelus, quatenus medium inter illa, exiget, ut non intelligat omnia per unam dumtaxat speciem, sicut primum extremum; nec per species ita particulares, sicut aliud extremum: ac proinde nec per species, quarum quælibet tantum repræsentet unam naturam specificam inferiorem; sed per species magis universales, plures naturas repræsentantes: & ex consequenti, quò Angeli magis recesserunt ab hoc extremo, & à limitatione suarum specierum, eò per universaliores species intelligent. Antecedens quoad primā partem

partem de primo extremo, ſcilicet Deo, ſatis conſtat Quoniam conſtituit primum extremum, quia eſt actus purus in ordine intellectuali, & intelligibili: hic autem petit, vt per vnicam dumtaxat ſpeciem, eamque vniuerſaliſſimam omnia intelligat. Et deinde idem antecedens quoad ſecundam partem, ſeu quoad alterum extremum probatur Nam prædictum extremum, quia vltimum extremum eſt, petit intelligere per ſpecies acceptas à rebus medijs ſenſibus: prædictæ autem ſpecies, hoc ipſo quòd ſic ſint acceptæ, nequeunt repræſentare diſtinctè & quoad propria earum plures naturas,

D. Thom.

vt ex Diuo Thoma *quæſt. de Veritate articul.* 10. *ad.* 1. nuper dicebamus. Et ratio id ſuadet. Quia in ſpeciebus, quæ accipiuntur à rebus, determinatiuo vt producatur ſpecies talis obiecti. potiùs quàm alterius, prouenit ab ipſo obiecto, ſiue obiectum habeat aliquam efficientiam in ipſam ſpeciem, ſiue non: ergo neceſſe eſt, vt pro diuerſitate obiectorum producantur diuerſæ ſpecies intelligibiles: atque adeò nequit effici vna aliqua ſpecies, quæ ſimul repræſentet diſtinctas naturas ſpecificas. Patet conſequentia. Quia diuerſitas effectuum reſpondet diuerſitati cauſarum particularium determinantium concurſum cauſæ indeterminatæ.

105. Amplius impugnatur

Deinde contra eamdem ſolutionem obſtat, quòd hoc ipſo, quòd Angelicus intellectus ſit medium inter hæc duo extrema, quatenus eſt partim in actu, & partim in potentia, atque adeò ſuperat in illa maiori actualitate intellectum humanum, & magis recedendo ab illo, acceditur ad Deum: oportet, vt habeat vim ad intelligendum ſpecie diſtinctam, efficaciorem, & magis vnitam: & per conſequens, quod poſſit intelligere per medium magis vnitum, & vniuerſale. quàm intellectus humanus, ſcilicet per vniuerſaliorem ſpeciem: atque adeo (vt ſuprà dicebamus) per ſpeciem ſuperantem in vniuerſalitate, & actualitate ſpecies intellectus humani, ex quibus quælibet ad vnicam dumtaxat naturam repræſentandam terminatur, non vero ad plures per diſtinctam. ſeu claram repræſentationem, & quoad propria earum.

Confirmatur.

Confirmatur tandem Quoniam vnumquodque iuxta modũ eſſendi debet habere modum operãdi, & virtutes, ac rationes formales operandi; at intellectus humanus, quia eſt infimus in ordine intellectuali quoad *eſſe*, ac proinde minùs recedit à rebus ſenſibilibus in ſuo, *eſſe* habetque illud veluti affine ipſis: idcirco accipit ſpecies à ſenſibilibus, & eo ipſo commenſuratas illis, & modo operandi earumdem rerum ſenſibilium: ergo Angelus qui, quatenus eſt medium inter intellectum humanum, & diuinum, debet ſecundùm ſuum *eſſe* eleuari ſupra intellectum humanum, ita vt ſit omninò abſtractus à ſenſibilibus, & non habeat *eſſe* veluti affine illi, debebit quoad ſpecies eſſe eleuatus ſupra ſenſibilia: ita vt nullo modo accipiat eas ab eiſdem, nec modo illo limitato, & coarctato, quo ſenſibilia illas imprimunt, habeat ſpecies earumdem rerum ſenſibilium: ac proinde debebunt illæ ſpecies eſſe vniuerſales in repræſentando naturas inferiores, vt ita ſuperent ſpecies intellectus humani, & non accipiat illas, nec ei imprimantur eo limitato modo, quo intellectus humanus illas accipit, eique à ſenſibilibus inprimuntur.

§. V. Adducitur contraria ſententia, & primum eius fundamentum, duplexque illius ſolutio refertur, & refellitur.

106. Sententia contraria

OPpoſitam tamen ſententiam, ſcilicet, Angelos non intelligere per ſpecies vniuerſaliores

C eo ipſo quòd ſunt ſpecie diſtincti tuentur Scotus *in 2. diſ. 3. quæſt.* 10. Aureolus apud Capreolum *q. 2. artic. 2. in argumentis 2. & 3. contra 7. concluſionem*, Rada. 2 *p. controuerſiarum controuerſia* 9. Vazquez *diſput.* 103. *capit.* 2 qui quamuis abſolutè ſpecies neget, tamen ex hypotheſi illis poſitis, dicit, non poſſe cum fundamento, imò nec cum probabili coniectura affirmari, perfectiores Angelo, per vniuerſaliores ſpecies intelligere. Molina ad hunc articulum § *opinio D. Thomæ meo iudicio certa non eſt* Arrubal *diſput.* 165. *c.* 2. & alij.

Scotus. Aureolus. Rada. Vazquez. Molina. Arrubal.

D Probatur primò. Quoniam non poteſt dari aliqua natura finita ſpecifica ex illis, quæ per talem ſpeciem repræſentarentur, continens perfectè, ſiue formaliter, ſiue virtualiter alias naturas ſpecificas ab ipſa diſtinctas: ergo neque ſpecies intelligibilis repræſentans perfectè plures ſpecificas naturas. Antecedens patet. Quia omnes illæ naturæ eſſent creatæ: & quæcumque natura creata habet ex propria limitatione non poſſe perfectè continere aliam naturam à ſe diſtinctam: imò hæc eſt ratio, quam Diuus Thomas *artic.* 1. *huius quæſt.* adducit vt probet, non poſſe Angelum per ſuam eſſen-

Primum fundamentum

D. Thom.

E tiam tanquam per ſpeciem cognoſcere omnia quoad proprias earum rationes. Et conſequentia probatur. Tum, quia eſſentia diuina ideò eſt intellectui Dei ratio cognoſcendi omnia per modum ſpeciei repræſentantis ea, quæ habent vnum obiectum primarium, in quo cuncta continentur, ſcilicet eadem eſſentia diuina. Tum etiam. Quia ad vnitatem rationis cognoſcendi habentis ſe ad modum habitus deſideratur ſaltem hæc vnitas ex parte obiecti materialis. Tum deinde. Quia omnis

F ſpecies creata reſpicit obiectum, tamquam ſui menſuram, ab eoque ſuam vnitatem deſumit: ergo neceſſe eſt quod obiectum ſit vnum, ad hoc vt ipſa vnitatem habeat: at obiectum in præſenti nequit eſſe ſimpliciter vnum, cum ſupponamus eſſe plures quidditates ſpecificas: ergo debet eſſe vnum vnitate attributionis ad vnum primarium obiectum in quo reliqua minùs præcipua contineantur. Tum denique. Nam ſpecies repræſentans naturam aliquam, eſt idem cum ipſa natura in *eſſe* intelligibili: & ita debet eſſe eadem ratio vtriuſque.

Ad hoc argumentum reſpondet Vazquez *diſ-*

107. Solutio P. Vazquez

G *putat.* 102. *cap.* 2. *n.* 7. & 8. vbi primo contra Caietanum dicit, ad vnitatem ſpeciei repræſentantis plura obiecta, non requiri conuenientiam eorum in vna ratione formali vniuoca. Et deinde addit, requiri vnum obiectum, quod ſit præcipuum inter reliqua, & contineat ea. Et ad formam argumenti videtur negare antecedens. Et ad probationem dicit, non debere in hoc obiecto præcipuo contineri reliqua perfectè, ſed ſolùm ſecundùm aliquam attributionem ad ipſum.

Reijcitur.

Sed hæc ſolutio in hoc caſu facilè impugnari

H poteſt. Quia inter plures naturas ſpecificas contentas ſub eodem genere nulla poteſt aſſignari ratio cur vna, potiùs quàm alia, vel reliquæ, ſint obiectum primarium & præcipuum, ad quod reliquæ habeant attributionem: maximè ſi attendatur ad ea, quæ in duabus huius argumenti ſolutionibus ex Capreolo, & Caietano deſumptis adducemus.

Reſponſio Iunioris.

Secundo occurrit huic argumento Iunior quidam Doctiſſimus huius Salmantinæ Academiæ, communi omnium applauſu Primariam Theologiæ Cathedram quondam regens, qui poſtquam impugnauit ſolutionem ex Capreolo ſtatim adducendam, ſcilicet ſpecies has, quippe non acceptas à rebus, non menſurari per eas, & ſententiam Caietani petentis ex parte obiecti ſpecierum

unitatem

unitatem formalem in ratione formali *qua*, licet non formalem realem, idest unitatem per modum cuiusdam naturæ singularis, aliter respondet, nempe, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad primam probationem; non valere argumentum quoad hoc ab essentia divina ad speciem, de qua loquimur. Et ratio disparitatis est. Quia essentia divina non ideò continet eminenter omnia alia à se, quia nequeat aliter repræsentare distincta obiecta, sed quia habet specialem modum repræsentandi, nimirum ut res cognita: & insuper, quia infinitatem sibi vindicat, nec ex sua natura ordinatur ad repræsentandum illa obiecta. At verò species, de qua fit sermo, repræsentat distincta obiecta, ut ratio cognoscendi, non verò ut cognita, & ordinatur ad hoc ex natura sua.

Ad secundam verò probationem inquit, negandum esse antecedens. Quia sat est alius modus unitatis: sicut etiam idem sufficit in objectis potentiarum, ut dicetur in solutione ad tertiam probationem, ad quam distinguendum est antecedens, & primum consequens: & si intelligatur de objecto in genere rei præcisè, negari debet: secùs verò, si de eodem in genere objecti. Ac proinde eodem modo distinguenda est minor statim subsumpta. Quia etsi ex multiplicatione harum naturarum specie distinctarum sequatur, eas non esse unum in genere rei, nec posse talem unitatem habere, nisi omnes illæ in aliqua una natura ex illis, vel formaliter, vel eminenter continerentur: attamen sat est, quod sint unum unitate speciei specialissimæ in genere obiecti, ad hoc ut simpliciter habeant eam unitatem, quæ desideratur ad speciem intelligibilem mensurandam, & specificandam.

109. Si autem inquisieris, in quonam hæc unitas atoma in genere obiecti consistat, & unde proveniat? Respondetur, eam oriri ex ratione formali *sub qua*, & ex ratione formali *qua*, & in coniuncto, quod ex utraque ratione coalescit, adæquatè consistere. Ratio verò formalis *sub qua* nihil est aliud quàm quædam accommodatio, & aptitudo ipsarum quidditatum, ut simul repræsententur per eandem speciem, quæ solet appellari repræsentabilitas, sicut ratio *sub qua* objecti scientiæ appellatur scibilitas. Ita tamen, ut quia species non fiunt à natura propter se ipsas, sed ad complementum potentiæ cognoscitivæ: ideò nec hæc accommodatio, vel repræsentabilitas objectorum sit explicanda in ordine ad aliquod objectum absolutè sed ut deservit tali potentiæ cognoscitivæ: nec ipsa objecta sunt dicenda repræsentabilia per unam speciem absolutè, sed in ordine ad certam aliquam naturam cognoscitivam: ut ita possit contingere, aliqua objecta esse repræsentabilia per eandem speciem respectu unius naturæ, non respectu alterius. At ratio formalis *qua* nihil est aliud, quàm prædictæ quidditates repræsentatæ, secundum quod tanquam subiectum, & materia substant rationi formali *sub qua*, ut constitutivæ earundem in *esse* unius & eiusdem obiecti, dantique illis atomam speciem (ut sic dicamus) objectivam.

Et non obstat, quidditates, quibus convenit hæc ratio formalis, esse plures secundùm speciem, ut ipsa non sit una unitate speciei specialissimæ, & quidditates ipsæ, prout eidem subsunt, eaque informantur, eandem retineant unitatem. Quia cùm hæc ratio non conveniat pluribus naturis specificis secundùm se, & absolutè, sed ut comparantur ad talem potentiam cognoscitivam, satis est, eas convenire in comparatione ad potentiam, ut possint infundere hanc rationem *sub qua* omninò infimam, & specialissimam, talisque ratio eisdem queat omninò formaliter, & completè prædictam unitatem tribuere, sicut patet in exemplis potentiarum intellectualium, & appetitivarum.

Et tandem ad ultimam probationem potest responderi juxta doctrinam hujus Doctoris, quod licèt species intelligibilis sit quodammodo unum in *esse* intelligibili cum naturis repræsentatis, quatenus per hoc significatur, quòd illas repræsentat: nihilominùs quia prædictæ naturæ comparantur per modum unius in *esse* obiecti, licet non in *esse* rei respectu illius idcirco possunt tribuere ei unitatem; quamvis ipsæ in *esse* rei sint, & permaneant plures.

Cæterùm hæc solutio non displicet omnino in eo, quod adstruit, secùs tamen in eo, quod negare videtur, idest, licèt sit probabile id, quod in ea asseritur, nempe, species intelligibiles mensurari ab obiecto, & non requirere necessario unitatem formalem in ratione formali *qua*, sed solùm in ratione formali *sub qua* explicata, & in genere obiecti: nihilominùs non ob id debet negari, esse valde probabile, tum, has species Angelicas non mensurari à suis obiectis, nec ab illis accipere suam unitatem; tum etiam, quod si ab obiecto mensurantur, prærequirunt, quod ratio formalis *qua*, per se primò inspecta sit ex parte sua, & secundum se una unitate formali, & quod hac ablata debet etiam auferri unitas rationis formalis *sub qua* in genere obiecti, sicut ablato fundamento, aufertur id quod in eo fundatur. Quæ omnia satis constabunt ex his, quæ in defensionem, tam solutionis Capreoli, quam Caietani in sequentibus §§. latius dicemus. 110. Impugnatur hæc solutio in eo in quo displicet.

§. VI Alia solutio ex mente D. Thomæ.

Quare aliter occurrendum est huic argumento & pro eius uberiori enodatione triplex illi responsum præbebimus. Primum quidem in hoc §. alia vero duo in aliis duobus. Quia prædictum argumentum est, quod potissimè urget contra sententiam Sancti Doctoris: & eo ex omnibus capitibus, ex quibus dissolui potest, enodato, maximè elucebit veritas, & subtilitas sententiæ Angelici Præceptoris. 111.

Respondetur ergo primo ex D. Thoma loco statim referendo, & cum Capreolo *in 2. dist. 3. quæst. 2. art. 2. in solutione ad 1. Scoti contra primam conclus.* nec non Soncinate 12 *Metaph. q. 60.* concedendo, non esse in rebus aliquam unam naturam, adhuc formaliter in *esse* rei unam, quæ sit objectum primarium repræsentatum *ut quod* per illam speciem: nec esse aliquam rationem *sub qua* in genere obiecti ex parte naturarum se tenentem, & ab eisdem primordialiter ortam: inde tamen non fit talem speciem non esse unam in specie atoma. Quia licet in speciebus acceptis à rebus requiratur unitas, ex parte naturæ repræsentatæ se tenens, & ab illa primordialiter originata, non tamen in speciebus elevatioribus, & quæ non sunt acceptæ à rebus. Nam in istis naturæ repræsentatæ, secundum id quod se tenet ex parte illarum, possunt, & debent esse plures. At hæc unitas solùm convenit eis, ut habent modum essendi elevatiorem in prædicta specie: & ita per refusionem speciei in ipsas, ut quodammodo terminant repræsentationem illius, possunt dici unica natura, non quidem in *esse* rei (sic enim semper manent plures) sed in *esse* intelligibili. Prior & vera solutio, D. Thom. Capreol. Soncinas.

Quod quidem non obscure videtur docuisse D. Thomas, tum in hoc articulo in solutione ad 1. ubi sic inquit: *Cognoscere aliquid in universali, dicitur* 112. Illustratur testimoniis D. Thomæ.

citur dupliciter. Uno modo, ex parte rei cognitæ, ut scilicet cognoscatur solum universalis natura rei: & sic cognoscere aliquid in universali est imperfectius &c. Alio modo ex parte medii cognoscendi: & sic perfectius est cognoscere aliquid in universali. In quibus verbis satis apertè docet D. Thomas, quod universalitas speciei intelligibilis non sumitur ex aliquo obiecto cognito, vel ex aliqua ratione universali, quæ se teneat ex parte obiecti maximè, quia difficile est explicare, quomodo omnes istæ rationes contineant distinctè, quoad propria rationes inferiores & non solùm in confuso sed quod talis universalitas sumitur ex parte medij: hoc autem medium nihil est aliud, quàm ipsa repræsentatio speciei, quatenus species descendit à Deo, & inde habet universalitatem, & unitatem, eamque rebus ipsis, quæ sunt ad extrà, communicat, quatenus suo modo terminat, aut quasi terminant repræsentationem universalem speciei.

Tum etiam *in 2. distinct. 3. quæst. 2. artic. 2. ad* 1. ubi sic habet. *Dicendum quod est triplex universale: quoddam, quod est in re, scilicet natura ipsa, quæ est in particularibus: quamvis in eis non sit secundum rationem universalitatis in actu. Est etiam quoddam universale, quod est à re acceptum per abstractionem: & hoc posterius est re. Et hoc modo formæ Angelorum non sunt universales. Est etiam quoddam universale ad rem, quod est prius re ipsa sicut forma domus in mente ædificatoris: & per hunc modum sunt universales formæ rerum in mente Angelica existentes, non ita, quod sint operativæ, sed quia sunt operativis similes, sicut aliquis speculativè scientiam operativam habet.*

113. *Elucidatur amplius.* Explicatur hoc (aliquibus enim satis difficile videtur, & ideo peculiari indiget explicatione.) Etenim naturæ, quæ sunt infra Angelum, habent modum essendi elevatiorem in specie intelligibi illius, quàm in se ipsis, & non utcumque, sed ita ut non sit acceptus à rebus ipsis: & propterea modus iste elevatior ad ordinem intelligibilem spectans, & unitas eius non debet reduci ad *esse* entitativum, ut ab eo primordialiter originatus, sed potiùs *esse* entitativum rerum repræsentatarum debet reduci ad prædictum *esse* intelligibile, ut ad id, à quo intelligibiliter habet unitatem in hoc ordine: ac proinde prædicta unitas erit priùs in specie, & deinde per refusionem illius derivabitur ad res repræsentatas. Et ob hanc causam, iuxta Augustinum, & Angelicum Doctorem, prius hæc inferiora producta sunt in mente Angelica, quàm in se ipsis: quia ibi priùs habuerunt *esse* elevatius, ibique magis unitè productæ sunt.

August. Angel. Doctor.

Ratio huius solutionis. Nec deest huius maioris unitatis quam prædictæ res habent in specie intelligibili, cùm tamen in se, & à se ipsis illam nequeant habere, congrua ratio. Ex eo quod sicut res in essentia divina, ut est species intelligibilis earum, possunt habere longè maiorem unitatem in *esse* intelligibili, quàm in se, & à se ipsis, imò cùm plures naturæ specificæ nequeant in se, & à se esse una & eadem natura specifica, queunt ut habent modum essendi intelligibilem in essentia divina, habere unitatem, & inde per refusionem prædictæ speciei in ipsas (modo tamen statim explicando) dici unum & idem, quatenus terminant repræsentationem illam prædictæ speciei: ita quòd prædictæ res continentur in aliqua virtute, seu specie creata magis accedente ad divinam essentiam, ex eo quod prædicta virtus est peculiaris participatio illius, ut unitè, & elevato modo continet creaturas, eò ibidem habebunt maiorem unitatem, quam in se ipsis: imò cùm in se ipsis naturæ v.g. leonis, & equi non possint esse una & eadem natura specifica; nihilominùs utraque natura in prædicta specie intelligibili poterit esse intelligibiliter una, ratione modi essendi elevatioris, & magis uniti, quem in ipsa habent, & ex consequenti ex ea ad ipsas derivari unitas specifica, seu hoc, quod est constituere ibidem in *esse* intelligibili unicam & eamdem naturam atomam, quæ simul sit natura hominis, & equi, &c. & cum quavis ex his naturis sigillatim inadæquatè identificari.

Potestque hæc ratio magis elucidari ex discrimine, quod intercedit inter species intellectus nostri, & Angelici. Nam etsi res inferiores in speciebus nostri intellectus habeant modum essendi elevatiorem, quàm in se ipsis, nihilominùs quia prædictæ species desumptæ sunt à rebus, & earum unitas ab illis primordialiter originem trahit, ideò diversæ naturæ specificæ, quæ in se ipsis, & in *esse* entitativo nequeunt esse una & eadem natura atoma, neque etiam possunt ratione prædicti modi intelligibilis, & elevati, quem in ea species intelligibiles retinent, habere unitatem in *esse* intelligibili, ita ut in hoc ordine sint una & eadem natura atoma: quia unitas, & specificatio speciei intelligibilis acceptæ à rebus reducitur ad unitatem, & specificationem obiecti, cuius est participatio, & inde primordialiter in genere causæ formalis provenit. Cæterùm, cùm unitas, & modus elevatus speciei intelligibilis Angelicæ non desumatur ex rebus ipsis, tanquam à primo fonte; sed sit immediatè exemplata ab essentia divina: ut peculiaris participatio eius, ad ipsamque reducatur ut illius participatio, tam in genere causæ efficientis, quàm formalis: inde est, ut licet ipsæ naturæ repræsentatæ secundùm se non habeant unitatem atomam, nihilominus, ut sunt in specie, & in *esse* intelligibili, possint uniri ad constituendam in ordine intelligibili unicam naturam, seu speciem intelligibilem illas repræsentantem, & cum eisdem simul sumptis adæquatè, cum ipsis verò sigillatim acceptis inadæquatè identificatam. 114. *Explicatur hæc ratio.*

Ex quo fit, tantum abesse, quod ad hoc, ut per unam speciem, creatam tamen, repræsententur plures & diversæ naturæ quoad propria earum, & hoc modo distinctè cognoscantur, sit necessarium easdem reduci ad aliquam unam naturam in *esse* rei per se primò repræsentatam, in qua illæ contineantur, quod potiùs ad hoc, ut repræsententur, & cognoscantur quoad propria earum, & sub maiori, & perfectiori unitate, non debent reduci ad prædictam naturam, sed debent cognosci, & attingi per reductionem ad modum essendi, quem habent in intellectu Angeli, seu debent attingi sub ea præcisè unitate, quam habent secundum illum modum essendi, & inde per refusionem ad illas derivatur.

Et ratio est. Tum, quia nulla reperitur ratio formalis creata extra intellectum Angelicum, in qua diversæ naturæ specificæ sumptæ secundum suas peculiares, & proprias differentias habeant perfectè adunari: cum tamen hæc perfecta unio reperiatur in prædictis naturis, secundum quod illis convenit modus ille elevatus in speciebus intelligibilibus. Tum etiam. Quia modi proprij, quibus plures naturæ inter se distinguuntur, nequeunt clarè & distinctè reperiri in aliqua ratione creata extra intellectum Angeli; benè tamen in intellectu illius, ratione specierum elevatarum, quas habet. Et ita naturæ repræsentatæ per speciem non tribuunt illi unitatem & specificationem, ita ut ex illis ad ipsam derivetur, sed solum ab essētia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, per se primo hæc unitas derivatur, & inde ex specie ad res habet derivari: ita quidem, ut in specie repræsentante plures naturas

naturas sit hæc unitas intrinseca, in naturis verò repræsentatis, ut sunt à parte rei, sit extrinsecè, & per derivationem ab specie intelligibili, seu per refusionem ipsius in illas: ad eum proportionalem modum, quo cùm aliqua res creata attingitur in Deo per lumen gloriæ, tunc ratio formalis *sub qua* est ipsum lumen gloriæ, & intelligibilitas divinæ essentiæ, ut refunditur in illud obiectum: & dum per lumen fidei percipiuntur obiecta creata, tunc etiam ratio *sub qua* tribuens speciem non sunt res ipsæ creditæ, sed divina revelatio, ut refusa in ipsas. Quare ad hoc, ut intellectus Angelicus perfectius, & distinctiùs attingat obiecta illa repræsentata, melius hoc acquiret, si convertatur ad prædictas species, idest, si utatur his speciebus, ut habent hunc modum elevatum, quam si convertatur ad unicam naturam creatam repræsentatam *ut quod*, seu quàm si uteretur specie repræsentante per se primo unicam creatam naturam genericam, sub qua diversæ illæ naturæ specificæ tanquam inferiora illius continentur.

116. Ex dictis satis fit argumento in forma. Ex quibus omnibus satis constat, quo modo ad formam argumenti occurrendum sit, nempe, concedendo antecedens, iuxta dicta, & negando consequentiam, & ad primam probationem dicendum est, essentiam divinam, ut habet rationem speciei intelligibilis non idem habere unicũ in *esse* rei obiectum, quia id desideratur ad rationem speciei intelligibilis, sed ex alio capite, nimirum, quia propter suam eminentiam nequit habere pro obiecto primario *quod*, nisi ipsam essentiam divinam. Ad secundam probationem patet ex dictis, eam esse veram quoad alias virtutes, & rationes agendi, non verò quoad rationem elevatam & acceptam à rebus sed immediatè exemplatam ab essentia divina, & divinis exemplaribus.

Ad tertiam autem probationem constat etiam ex dictis negandum esse antecedens in speciebus, de quibus in præsenti fit sermo.

Ad ultimam autem probationem concedendum est antecedens, & negandam consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam licet species intelligibilis Angelica sit eiusdem speciei cum naturis illis repræsentatis, modo statim dicendo, nihilominùs prædictæ naturæ, consideratæ secundùm id, quod in *esse* rei seu in *esse* entitativo dicunt, tantùm important id, quod ex se habent; at secundùm hoc nequeunt esse una & eadem natura. Cæterùm, ut habent modum essendi elevatum in *esse* intelligibili, habent id, quod eis convenit per reductionem ad prædictum modum essendi, & ad divinam essentiam, ut habet rationem speciei intelligibilis: ac proinde dicunt id, quod convenit eis per participationem ab illis, & reductionem ad ipsa. At secundùm quòd sic reducuntur ad prædictum modum essendi, & divinam essentiam, dicunt unitè id; quod sparsim, & non unitè eis secundùm se ipsas convenit scilicet, illasmet naturas, ut in *esse* intelligibili unam naturam constituunt: quia sic habent participare divinam essentiam, ut unitè illas continet.

117. Replica. Nec obest, si urgeas, prædictam speciem, ut habet modum istum essendi elevatum esse certæ & determinatæ speciei, quippe quæ constat genere, & differentia: ergo dicit unã dumtaxat naturam in indivisibili consistentem, sicut alia constantia ex genere, & differentia: ergo tantùm dicet unam indivisibilem essentiam & naturam, non verò plures.

Enodatio. Respondetur enim, concedendo antecedens, & distinguendo consequens utriusque consequentiæ: ac concedendo illam, si sensus illius sit, quod tantùm dicit unicam naturam consistentem in indivisibili in ordine intelligibili: quia reverà omnia, quæ elucent in illa specie, desiderantur ad illam naturam totalem in ordine intelligibili, & habentem modum essendi ita elevatum: & ideò secundùm omnia ista consistit in indivisibili. Cæterum neganda est consequentia utriusque consequentis, si sensus illius sit, quod dicit unicam naturam dicentem ea sola prædicata, quæ ab unica natura in *esse* entitativo desiderantur. Quia ordo intelligibilis est amplior ordine entitativo: & ideò potest unica natura in *esse* intelligibili complecti illas plures naturas, quarum quælibet sit satis ad constituendum unicam naturam in *esse* entitativo. Cæterum cum hoc stat, ut juxta hunc dicendi modum in unica dumtaxat specie Angelica, & universalissima non contineantur formaliter, aliæ species minùs universales: tum, quia omnes istæ ad unum & eundem ordinem spectant: & ita solùm materialiter in ea continebuntur, ad eum modum, quo in quinario quaternarius continetur: & ita species superior non continet inferiores distinctè, & clarè quoad ea, in quibus distinguuntur. Tum etiam. Quia quælibet ex his speciebus inferioribus non habet suam unitatem per reductionem ad aliam superiorem speciẽ: sed per reductionem peculiarem ad divinam essentiam, ut habet rationẽ speciei intelligibilis. Unde, sicut in speciebus acceptis ab obiectis quævis ad suum objectum reducitur, non verò ad obiectum alterius, & ideò una non continet aliam: ita in præsenti (proportione servata) philosophandum est.

Ex quibus non difficulter colligitur solutio aliquorum obiectionum, quæ contra dicta in tota hac solutione possunt adduci. Prima est, quod hæc species intelligibilis ut repræsentat unam v.g. ex illis naturis, reducitur ad speciem illius naturæ. Ergo sicut natura illa nequit cum cæteris naturis ibidem repræsentatis constituere in *esse* rei unicam naturam, sic nec in *esse* intelligibili. Antecedens constat. Quia illa natura repræsentata in *esse* rei, est (pensatis omnibus) nobilius quid quàm prædicta species, ut illam repræsentat: ergo prædicta natura in *esse* intelligibili reducitur ad eam. Consequentia etiam constat. Quia id, quòd reducitur ad aliud, nequit extendi magis, quàm id, ad quod habet reduci: quia clauditur ejus limitibus tanquam reductum ad illud. 118. Prima obiectio contra prædictam solutionem.

Diluitur. Respondetur enim ex dictis: quod adhuc dato, quòd *esse* entitativum, pensatis omnibus, sit nobilius, quàm *esse* intelligibile: nihilominùs non sequitur, quòd ad aliud sit reducendum *esse* intelligibile harum specierum aut naturarum, ut elucentium in eis, sed potiùs è contrà. Quia prædicta species, & naturæ, ut habent modum essendi elevatum in ea non sunt acceptæ à rebus, neque ejus unitas ab illis, ut à primo fonte deducitur, sed potius è contrà. Et ideò non species ad naturas secundũ *esse* entitativũ reducẽdæ sũt, sed naturæ ad ipsas species.

Secunda est, quòd si prædicta species habet *esse*, & unitatem per reductionem ad divinam essentiam, ut est species intelligibilis, & ad divina exemplaria: fit inde, ut sicut ista licèt contineant in *esse* intelligibili naturas creatas, & repræsentatas, non sunt tamen eiusdem naturæ, adhuc in *esse* intelligibili cum eis, ita nec prædicta species erit idem in natura cum naturis repræsentatis. 119. Secunda.

Enodatur. Respondetur enim divinam essentiam propter suam infinitam eminentiam hoc sibi vindicare ut licèt repræsentet, & contineat alia à se; non tamen sit ejusdem naturæ cum illis, adhuc in *esse* intelligibili. Quia eminentia sui *esse* petit, ut sub nullo *esse* reali, sive entitativo, sive intelligibili sit formaliter aliquid creatum; ac proinde finitum. Et ita hoc ipso, quòd species participent finito modo essentiam

essentiam divinam, ut habentem rationem speciei intelligibilis, & non habeant. nec communicetur illis illa eminentia propria Dei, & ex se incommunicabilis (quia hæc consistit in hoc, quod per se primo repræsentetur per talem speciem natura Dei, prout est in se non vero aliquid creatum, consequens est, ut prædicta species debeat participare repræsentationem, secundùm quam fit eiusdem naturæ in *esse* intelligibili cum naturis repræsentatis, idest, cum naturis, non repræsentatis media alia natura per priùs repræsentata: Quia in universum species intelligibilis debet esse eiusdem naturæ in *esse* intelligibili cum obiecto in sensu iam dicto immediatè repræsentato. Unde hic modus sic repræsentandi naturas creatas, ut sit idem cum eis, convenit illi, quia inadæquate, & non plenè communicatur ei ratio speciei intelligibilis in Deo existens idest, quia non communicatur ei, quod repræsentet prædictas naturas creatas, repræsentando immediatè naturam divinam.

Explicatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo sapientiæ (aut alterius attributi) quæ debet necessario haberi, & communicari vel per modum substantiæ, vel per modum accidentis. Et si non communicatur per modum substantiæ, ut reverà communicari sic creaturæ nequit, debet communicari per modum accidentis. Et hoc, quod est, ibidem esse per modum accidentis, provenit ex hoc quod illa communicatio est inadæquata, & non plena, sed ab hac deficiens.

120. Tertia. Tertia objectio. Quoniam si species Angelica repræsentat plures naturas, quia reducitur ad divinam essentiam, ut habet rationem speciei intelligibilis, & ad divina exemplaria, ac proinde quia est participatio essentiæ divinæ, ut peculiariter repræsentat naturas creatas: consequens erit, ut sit supernaturalis quoad substantiam. Patet sequela. Quia continere plures naturas quoad propria earum, est proprium essentiæ divinæ, conveniens illi tanquam prædicatum proprium illius, ut distinguitur ab aliis naturis ergo species intelligibilis participans hanc rationem erit supernaturalis quoad substantiam Sicut gratia quia participat naturam divinam quoad propria illius, & charitas, quia est participatio divinæ charitatis hoc modo; idcircò utraque est supernaturalis secundùm substantiam

Evanescit. Respondetur enim ex dictis non satis esse ad ens supernaturale secundùm substantiam, participare aliquid quod sit propriũ Dei, nisi participetur modo proprio, quo est in Deo, non verò si participetur, ut elucet in creatura modo proprio creaturæ. Unde gratia est participatio alicujus, quod est proprium Dei formaliter loquendo: quia participat illud modò proprio ipsius Dei, qui consistit in hoc, quod sit radix videndi Deum, prout est in se. Cæterùm species Angelica participat id, quod est proprium Dei non tamen secundùm modum proprium Dei: quia modus iste proprius Dei consistit in hoc, quòd repræsentet plura, repræsentando priùs per se primò, & immediatè ipsam essentiam divinam, prout est in se, & ideò non dicitur participare id, quod est proprium Dei formaliter loquendo; sed id, quod est proprium illius materialiter. Quia ad illud prius desideratur, quod participetur sub modo proprio Dei.

§ VII. *Alia solutio ex Angelico Doctore desumpta.*

121. Secunda solutio argumenti prin- Secundò potest responderi ex D. Thoma locis statim referendis, & ex Cajetano, Ferrara, Nazario, & aliis discipulis D. Thomæ, quod etsi non detur aliqua una ratio & natura, quæ sit ratio formalis *qua* seu objectum formale per se primò repræsentatum per speciem intellibilem, ita ut hæc sit una formaliter, realiter, & per modum unius naturæ singularis, in rerum natura sic existens, benè tamen datur aliqua una ratio & natura, quæ sit una unitate præcisè formali, quæ sit obiectum formale, & per se primum habens unitatem formalem obiectivam, à qua ut à prima radice, & fonte originem tr hat ratio formalis *sub qua* in genere objecti. Et ratio est. Quia ad illud prius desiderabatur, quod talis res esset in rerum natura per modum naturæ singularis, quatenus adæquatè repræsentatur per speciem: cùm tamen nulla una res singularis inveniatur in rerum natura adæquatè illi respondens. Cæterùm ad hoc posterius satis est præsupponi unitatem formalem illius naturæ, sive unitatem tantùm formalem obiectivam & rationis formalis *qua*, continentem per modum primi fontis & rationis, rationem formalem *sub qua* in genere obiecti: Quemadmodum (proportione tamen servata) si species naturæ leonis esset alicui intellectui impressa à Deo, tunc prædicta species haberet hanc unitatem posteriorem, licèt non illam priorem. cipalis. D. Thom. Caietanus. Ferrara. Nazar.

Roboratur testimoniis D. Thomæ pro assertione adductis. Congruitque hæc solutio cum illis testimoniis quæ *ex secundo sententiarum*, & *q. 8. de Veritate* ad probandam assertionem D. Thomæ ex ipso adduximus. Nam eodem proportionali modo loquitur de his speciebus quoad rationem obiectivam, ac de aliis artibus, scientiis superioribus, quæ tamen habent rationem formalem *qua*, per modum objecti primarij, originantem, & fundantem ex parte sua rationem objectivam *sub qua*. Nec hoc derogat excellentiæ specierum intelligibilium, si semel non derogat excellentiæ aliarum virtutum, & rationum in suis lineis universalium. Neque etiam derogat peculiari eminentiæ, quam habent species Angelicæ, nempe quod nec sint, nec possint esse acceptæ à rebus, sed debeant immediatè participari & infundi à Deo. Nec etsi Deus illas infundat, & tribuat illis *esse* repræsentativum superius & eminentius ad species acceptas à rebus, ac proinde quod sint repræsentantes distinctè plures naturas quoad propria earum: nihilominùs tribuit illis esse coaptatum & commensuratum cum illo obiecto, quod adæquatè repræsentant: ac proinde tribuit eisdem quòd quodammodò pendeant à prædicto obiecto, & mensurantur per illud, non quidem tanquam ab obiecto motivo, à quo immitantur & fiant sed tanquam ab obiecto terminativo, & quodammodò causa formali, à qua specificentur.

122. Nec aliud voluit, iuxta hunc modum dicendi, Angelicus Præceptor, dum in loco citato pro præcedenti solutione *in 2. Sentent.* enumerans tria illa universalium genera, dixit, unum ex illis, nempe species Angelicas non esse quid posterius rebus, sed potiùs quid prius. Solùm enim voluit denegare illis posterioritatem in existendo, quæ convenit speciebus acceptis à rebus, ex eo quod pendent ab illis in genere causæ efficientis, & tanquam ab obiecto motivo; non verò quòd non pendeant ab illis, ut à specificante: quia hæc dependentia non petit universaliter anterioritatem in existendo in eo, à quo aliquid pendet.

Et ratio est. Quoniam prædictæ species producuntur à Deo, & participantur ab ipso, tanquam quid per se primò institutum ad repræsentandum: & ideò oportet, esse commensuratas suis obiectis, & ab eis ut à mensuris mensurari, & specificari. Potestque hoc magis elucidari ex eo, quod essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, ideo non respicit ut mensuram sui *esse* creaturas, quia non

non est per se primò quasi instituta ad illas repræsentandum, sed per se primò solùm est vt sic dicamus) instituta ad hoc, vt ipsam essentiam diuinam vniat cum diuino intellectu: & ideò sola prædicta essentia est mensura quodammodò sui, vt habentis rationem speciei intelligibilis.

123. Ex dictis soluitur argumentum in forma.

Ex quibus omnibus satis constat, quomodo, iuxta istum modum dicendi, sit occurrendum ad formam huius primi argumenti, nempe, negando antecedens, iuxta sensum tamen explicatum de vnitate naturæ per se primò repræsentatæ.

Nec contra hoc habet vim probatio prior consequentiæ, quatenus potest retorqueri, & adduci ad probationem huius antecedentis, quod negamus. Nam etsi essentia diuina, vt species intelligibilis; habeat pro obiecto formali, & adæquato vnam naturam, quæ non solùm formaliter, sed realiter, & per modum naturæ singularis sit omninò vna: non tamen id est necessarium ad vnitatem cuiusuis speciei, sed ad summum requiritur ad vnitatem primæ & supremæ speciei intelligibilis, quia in ista eademmet essentia in *esse* entitatiuo debet vniri per modum speciei, & in ea *esse* entitatiuum, & intelligibile non distinguuntur, adhuc virtualiter. Et propterea sicut ipsa, vt species, est hæc, & singularis: ita etiam, vt natura, & obiectum repræsentatum, habet hoc ipsum: secùs verò species Angelicæ repræsentatiuæ naturarum inferiorum nam istæ non petunt tantùm vnitatem, id est, quod sicut ipsæ sunt singulares in essendo, ita etiã natura per se primò repræsentata habeat vnitatem per modum naturæ singularis; sed sufficit vnitas formalis iam explicata. Per quod etiam ad vltimam probationem eiusdem consequentiæ, quatenus poterat afferri ad probationem antecedentis huius argumenti à nobis negati, satis cõstat. Nam etsi eadem sit natura in specie intelligibili, ac in obiecto per se primò repræsentato, nihilominùs, quia prædictum obiectum, sub modo essendi entitatiuo consideratum habet quodammodò mensurare eandem naturam sub modo essendi intelligibili, idcircò non est necesse, quòd habeat vnitatem per modum naturæ singularis, quatenus per modum obiecti mensurat, licet ea mensurata habeat vnitatem per modum naturæ existentis sub modo singulari in ordine intelligibili.

124. Obiectio Prima contra hanc solutionem.

Cæterum hæc solutio non placet Iuniori cuidam Doctissimo, de quo suprà; & ideò contra illam duo obijcit. Primum est. Quia ex ea sequeretur, non posse dari speciem, quæ repræsentet duas tantùm naturas specificas sub aliquo genere, & non omnes, quæ sub eodem possunt inueniri. Quod tamen est contra dicta in hoc eodem dubio, & contra ea, quæ ex D. Thoma *dub. 10 præcedenti* dicta sunt: quandoquidem S. Doctor sentit, non deberi, atque adeò nec infundi Angelo species repræsentantes naturas possibiles, sed solùm repræsentantes eas, quæ productæ sunt in hoc vniuerso: & constat, non omnes naturas possibiles sub tali genere esse productas, aut producendas. Sequela verò suadetur. Quia tantam habet latitudinem repræsentatio speciei; quantam ratio formalis sui obiecti, vt patet in potentijs, & habitibus comparatis ad rationes formales suorum obiectorum.

Secunda.

Secundum. Quia ad vnitatem potentiæ cognoscitiuæ non requiritur conuenientia in ratione formali generis immediati, vt patet in albedine, & lumine respectu visus: neque in ratione generis mediati, alioqui in eodem exemplo persistendo, omnes species contentæ sub genere communi ad albedinem, & lumen, cognoscerentur à potentia visiua: imo neque in aliqua

C ratione vniuoca, vt patet in intellectu, cuius obiectum est tota latitudo analogiæ entis. Ergo idem dicendum est de specie intelligibili comparata ad obiectum, quod per se ipsum repræsentatur; ac proinde falsò Caietanus inquit, hanc rationem formalem esse conuenientiam in vnico & eodem prædicato vniuoco essentiali ac generico respectu omnium obiectorum, quæ repræsentantur. Caietan. Et non fauet huic solutioni exemplum adductum de specie naturæ genericæ, aut specificæ existente in nostro intellectu, quia hæc non repræsentat actu D & distinctè inferiora secundùm proprias rationes, sed solum secundùm gradum communem, secùs vero in specie infusa.

125. Tertia.

Et deinde potest tertiò contra eamdem solutionem obijci, quòd istæ species sunt ordinis superioris, ac proinde transcendunt ordinem aliarum specierum, & naturarum inferiorum: ergo nequeunt specificari à naturis ordinis inferioris: alioqui non essent superioris ordinis, nec transcẽderent ordinem inferiorum: siquidem nulla res E est superioris ordinis suo specificatiuo, neque eius ordinem transcendit.

Confir.

Confirmatur. Nam ratio formalis essendi in loco, seu fundandi vbicationem in illo, quæ reperitur in Angelo, nec non & vbicatio ipsa, quia sunt spirituales, & eleuatioris ordinis, nequeunt specificari à loco qui est ordinis inferioris: ergo similiter quoad præsens, species superioris ordinis nequeunt à re ordinis inferioris suã speciẽ desumere.

126. Quarta obiectio

Tandem contra prædictam solutionem potest quartò obiici, quod natura v.g animalis, per se primò repræsentata per aliquam speciem, non continet actu totam perfectionem suorum inferiorum: nec proinde poterit esse ratio formalis re- F præsentandi aut cognoscendi distinctè & clarè eadem inferiora quoad id, in quo actu distinguuntur: siquidem ratio formalis obiectiua, per quam cognoscuntur alia quoad propria illorum, debet actu, & distinctè illa continere; alioqui non poterit esse ratio cognoscendi ea distinctè, & clarè quoad propria eorumdem, sed solum indistinctè, confusè, & quoad communia.

127. Respondetur ad primam obiectionem.

Cæterum hæc non eneruant solutionem traditam. G Nam ad primam ex his obiectionibus respondetur, negando sequelam. Et ad probationem, quod etsi ratio formalis obiectiua respectu alicuius Angeli superioris sit v.g. natura animalis distributa per suas species, non tamen per qualescũque species siue naturas inferiores, sed per eas, quæ sunt actu partes huius vniuersi: & ideo non habet tantam latitudinem in ratione obiecti formalis, proportionati tamen respectu illius intellectus Angelici, aut specierum eidem deseruientium, quanta ei potest aliàs conuenire.

Ad secundam

Ad secundam vero obiectionem transeat antecedens, & negetur consequentia. Et ratio dispari- H tatis est. Quoniam aliæ rationes (vt ratio intellectus secundùm se, & cum præcisione sumpta) non petunt, vt per se ipsas immediatè sint ipsum obiectum intelligibile, sed hoc habent medijs speciebus. Cæterùm species intelligibilis est in ordine intelligibili ipsummet obiectum per se primo per illam repræsentatũ: & ideo oportet, quod obiectum prædictæ speciei habeat maiorem vnitatem per modum rationis formalis *quæ*, ne species intelligibilis sit eiusdem naturæ cum diuersis obiectis diuersas habentibus naturas.

Ad id autem, quod adducitur contra exemplum allatum de specie intelligibili naturæ genericæ existente in nostro intellectu, respondetur prædictum exemplum non adduci ad significandum omnimodam paritatem inter species nostri intel-

lectus & intellectus Angelici: quia planum est, esse disparitatem inter eas quoad hoc, quod est repræsentare actu & distinctè, vel solùm indistinctè & confusè inferiora, sed solùm adduci ad explicandum, quomodo unitas formalis reperta in ratione obiectiva uniuscuiusque ex illis non conveniat illis per modum unitatis formalis, & realis, seu per modum unius naturæ singularis, sed solùm per modum unitatis formalis.

128. Replica. N. Compl. Nec obest, si obiicias, quod consequenter ad ea, quæ *in lib. de Anima disp. 18. n. 40* N. Complutenses docent, & nos *in 1. tom. tract. 3. disp. 2 n. 4.* & deinceps diximus, videbatur dicendum, speciem intelligibilem repræsentantem aliquam naturam, aut plures ex illis, debere esse eiusdem naturæ cum illis. Et ratio est. Quia iuxta ibidem dicta, species repræsentat formaliter, atque adeò est formaliter similis obiecto formaliter per illam repræsentato: similitudo autem formalis fundatur in unitate naturæ, saltem sub *esse* intelligibili, ut *in 1. tom. tr. 2. disp. 2. n. 121.* latius diximus.

Prima solutio. Respondetur primo, posse satis probabiliter iuxta hunc modum dicendi teneri, speciem intelligibilem repræsentare formaliter obiectum per se primo repræsentatum, secus vero obiectum secundarium, nam istud solùm virtualiter repræsentatur: & hoc potissimè in his speciebus exemplaris ab essentia divina potest contingere. Nam quod prædicta essentia, ut habet rationem speciei intelligibilis, solùm repræsentet formaliter suum objectum primarium, nempe semetipsum, non verò obiecta secundaria, scilicet creaturas, constat ex illis, quæ in 1. *tomo tract. 2. disp. 7. n. 56. & 57.* diximus, ex eo quod non formaliter, sed solùm virtualiter eas continet. Neque hoc contradicit his, quæ *in 1. tomo* loco citato diximus. Propterea enim ibidem diximus, quod pro tunc teneri poterat, prædictam speciem repræsentare formaliter etiam obiecta secundaria, & decisionem huius in hunc locum remisimus. Et similiter nec solutio ista pugnat cum illis, quæ N. Complut. docent. Quoniam solùm loquuntur de obiecto primario, ex eo quod innituntur in hoc, quod species per se primo sunt institutæ ad repræsentandum: & ideò non habent aliam rationem per se priorem ista: & consequenter repræsentatio illa non est virtualis: quia quod virtualiter est tale, præsupponit aliam rationem formalem, in qua contineatur, & veluti latitet id, quod dicitur continere virtualiter. Constat autem, speciem non esse per se primò institutam, nisi propter obiectum primarium, & ideò satis est, quòd illud formaliter repræsentet, licet virtualiter etiam & ratione primarij contineat secundarium

N. Compl.

129. Occurritur secundò. Secundò respondetur, quod adhuc admisso, repræsentari formaliter in prædictis speciebus, tam naturam animalis, quam obiecta secundaria, scilicet inferiora illius, atque adeò pro nunc esse hunc dicendi modum satis probabilem, nihilominùs species intelligibilis tantùm erit eiusdem naturæ cum suo primario obiecto, scilicet natura animalis. Et ratio est. Quoniam obiecta secundaria speciei formalizantur in *esse* intelligibili per obiectum primarium, & eius rationem formalem. Unde sicut prædicata hominis si in *esse* entitativo, & in *esse* rei formalizarentur per aliquid tanquam per rationem formalem eorum, tunc iam non essent prædicata hominis, nec illa natura esset natura hominis: sic nec in *esse* intelligibili possunt manere, & contineri, ut prædicata hominis, ita ut reverà ibidem intrinsecè sint sub hoc conceptu, si in *esse* intelligibili formalizantur, tanquam per rationem formalem per aliquam naturam, aut prædicata eius.

Ex quo etiam fit, quod nec ullo modo ibidem contineantur formaliter, tanquam aliquid intrinsecum & existens in ipsa specie, sed solùm repræsentari ibidem formaliter: quia illa repræsentatio ulterius tendit, & terminatur expressè, & non solum implicitè ad obiecta illa secundaria: ac proinde non est repræsentatio solummodo virtualis, cuius propriũ est terminari solùm implicitè ad obiectum virtualiter repræsentatum, tanquam ad aliquid veluti latitans in alio expressè repræsentato: & ex consequẽti prædicta species, & eius obiectum primarium nõ formalizat ea, nisi in *esse* objectorum extrinsecorum, per refusionem sui primarij obiecti in illa; habetque se respectu eorum ad eum proportionalem modum quo in sententia asserentium speciem intelligibilem repræsentare formaliter suum obiectum primarium, non tamen id esse eiusdem naturæ in *esse* intelligibili cum illo, solet dici, prædictum obiectum non contineri intrinsecè, & secundùm suam (ut sic dicamus) substantiam in prædicta specie; sed solùm repræsentationem speciei terminari expresse ad illud in *esse* intelligibili, ut ad obiectum repræsentatum, & extrinsecum, quod, hoc ipso quod ibidem repræsentetur: dicitur ibi contineri repræsentativè, non tamen esse ibidem verè, & realiter; & intrinsecè secundum suam essentiam sub aliquo modo essendi reali eidem intrinseco.

Ratio autem, propter quam negamus, quod illæ naturæ secundario repræsentatæ, & eius essentialia prædicata continentur in specie illa formaliter, tanquam aliquid intrinsecum existens adhuc secundario in ipsa specie, ad eum modum, quo obiectum primarium ibidem primario continetur, reddi potest ex eo, quod non stat intrinsecè manere sub *esse* intelligibili alia prædicata formaliter in specie, & ibidem formalizari per formam aliquam, si ex parte prædicatorum remanentium sub illo *esse* nequeant dari illa prædicata sic formalizata sub *esse* entitativo. Quoniam id ipsum, quod potest esse sub modo essendi entitativo, queit reperiri sub modo essendi intelligibili. Et ita, si illa prædicata nequeunt manere sub *esse* entitativo, & manere sic formalizata, nec etiam poterunt esse modo dicto in specie intelligibili, & in ea sub *esse* intelligibili sic formalizata, & modo explicato remanere.

Potestque hoc elucidari: tum ex eo, quod non ex quacunque formali repræsentatione colligitur similitudo, sed solùm ex primaria. Repræsentatio autẽ formalis, quæ non pertingit ad hoc, ut repræsentet rẽ secundũ se, ut se ipsa formalizatam, ac proinde ad hoc, ut sit talis in se, qualis est res ipsa repræsentata nõ fundat identitatem in natura, secus vero repræsentatio primaria, quæ propter oppositam rationem dicit similitudinem, ac proinde identitatẽ in natura. Illustratur solutio.

Tum etiam. Quia dum per speciem alicuius figuræ artificialis repræsentatur per se primo tota illa figura per unicam & eandem speciem, & secundario repræsentantur partes eiusdem figuræ, ut formalizatæ per eandem figuram totalem ideo species repræsentativa totius figuræ, & partium eius, est eiusdem naturæ in *esse* cognoscibili, tam cum tota figura, quam cum eius partibus. Quia sicut in *esse* cognoscibili formalizantur per figuram totalem, & eius repræsentationem, sic in *esse* rei habent sic formalizari: ex eo quod forma illa totalis figuræ comparatur, adhuc in *esse* rei, per modum formæ totalis unientis, & adunatè continentis suas partes. Et proptereà dum dicitur, speciem tantum esse eiusdem naturæ, cum obiecto primario non vero cum obiecto secundario, intelligitur de obiectis secundariis, quæ in *esse* rei non sunt partes actuales constituentes tãquam unum per se prædictum obiectum primariũ,

Ergo

Ergo propter oppositam rationem, quando objecta secundaria repræsentantur, ut formalizata per aliquam formam in *esse* intelligibili: cum tamen in *esse* rei nequeant sic formalizari, sed potiùs è contra res se habeat, nequibit illa species esse ejusdem naturæ cum objectis secundariis, licet formaliter, tamen per illam repræsentententur.

131. Satis fit tertiæ obiectioni. Ad tertiam verò obiectionem dicendum est, aliud esse, an istæ species intelligibiles sint superiores aliis speciebus inferioris rationis: aliud verò, an sint superiores naturis per illas repræsentatis. Etsi ergo collatæ cum speciebus inferioribus sint superiores & eminentiores illis: attamen si conferantur cum naturis repræsentatis, non sunt præstantiores ipsis ex parte formæ repræsentatæ, sed solum ex parte modi essendi. Quia verò prædictus modus essendi intelligibilis, licèt sit præstantior modo essendi naturali secundum quid, sicut & ipse, ut distinctus à modo essendi entitativo, tantum est *esse* cum addito, & unitas in natura sub illo est tantùm unitas cum addito, scilicet in *esse* intelligibili, & non unitas simpliciter: inde est, ut prædictæ species intelligibiles possint à naturis repræsentatis, quæ sunt sub modo essendi entitativo, specificari, & ab illis mensurari habeant, quippe quæ (vt dicebamus) sunt per se primò institutæ ad illas repræsentandas.

Ad confirmationem. Ex quo ad confirmationem satis constat. Nam ratio formalis fundandi ubicationem in Angelo, & ubicatio ipsa collata cum loco est superioris ordinis, tum ex parte formæ, tum ex parte modi essendi entitativi: & ideo sunt in eis oppositæ conditiones, ac in speciebus intelligibilibus comparatis cum naturis repræsentatis: ac proinde non mirum quod licèt ratio illa fundandi ubicationem, & ubicatio ipsa non specificentur à loco nihilominus species habeant à suis obiectis specificari.

132. Fit satis ultimæ objectio. Ad ultimam verò obiectionem respondetur, naturam animalis posse dupliciter considerari, vel in abstracto, vel (vt sic dicamus) in concreto, prout est diffusa & distributa actu & in exercitio in omnia inferiora quæ sunt à Deo producta per modum partis hujus universi. Et similiter species intelligibilis illam repræsentans potest dupliciter exercere hoc munus: vel primo, repræsentando ipsam (ut sic dicamus) in abstracto, seu abstractam ab inferioribus: secundo repræsentando ipsam (ut sic loquamur) in concreto, idest, ut actu diffusam, & distributam in prædicta inferiora. Et si ergo species repræsentans primo modo naturam animalis, non contineat actu, & distinctè inferiora quoad propria eorum; benè tamen species repræsentans talem naturam posteriori modo. Nam sicut ipsa natura sic in concreto supra affert propria inferiorum naturarum quoad id, in quo distinguuntur, & non ut cumque idest, indistinctè, & in potentia, sed actu, & distinctè: ita etiam species repræsentans eandem naturam sic sumptam continebit actu in ordine intelligibili naturas inferiores quoad ea, in quibus distinguuntur inter se: atque adeò prædicta continentia non erit confusa, & indistincta, sed actualis & distincta, prout actualitas, & distinctio opponuntur confusioni, & continentiæ, & tantum in potentia tali. Quare, cùm species Angelica infusa à Deo in intellectu v. g. unius Angeli habentis sufficientem immaterialitatem ad hoc ut per unam speciem intelligat omnes naturas specificas contentas sub animali, & factas in hoc universo repræsentet eandem naturam animalis sumptam in concreto, prout est diffusa in omnia prædicta inferiora, vel si talis intellectus non habuerit tantam immaterialitatem, tunc infunduntur illi à Deo species universales in repræsentando eandem naturam animalis sic in concreto sumptam, ita ut per unam speciem repræsentetur talis natura, ut contracta ad certa quædam inferiora, & per aliam eademmet natura, ut contracta, & ut est in concreto, concernens alias naturas inferiores: inde est, ut prædictæ species repræsentantes rationem illam primariam unam formaliter, contineant intelligibiliter, & actu inferiora illa quoad propria eorum, in quæ prædicta natura repræsentatur actu diffusa.

Ratio autem, propter quam asseruimus; prædictas species repræsentare naturam animalis in concreto, & modo dicto, satis constat ex his, quæ de excellentia, & universalitate harum specierum diximus: & peculiariter ex eo, quod ex Augustino, & D. Thoma, imò ferè ex communi Theologorum sententia diximus, nimirum, creaturas has inferiores bis creatas fuisse, nempe, in intellectibus Angelicis accommodatè ad eorum perfectionem, & in se ipsis: ita ut sicut à parte rei creatæ sunt in concreto, & ut actu distributæ per sua inferiora, ita etiam hoc modo priùs fuerint productæ in prædictis intellectibus.

Nec obest, si urgeas, quod hinc ad summum habetur, per illam speciem cognosci inferiora quoad propria eorum, si per se primò repræsententur unà cum natura animalis non tamen si ratio per se primò repræsentata sit natura animalis, & non prædicta inferiora. Quia natura animalis adhuc in concreto non habet esse rationem formalem suorum inferiorum quoad ea in quibus distinguuntur se d solùm quoad ea in quibus adunantur, scilicet participare naturam animalis, & subesse illi: ac proinde prædicta inferiora quoad propria & peculiaria habebunt ex se ipsis, ut à rationibus formalibus veluti formalizari. Et ita, si natura animalis per se primò repræsentatur, tanquam ratio adæquata formalis, & inferiora non repræsentantur etiam hoc modo, nequibunt quoad propria cognosci, aut repræsentari. 133. Replica.

Respondetur, quod inferiora, ut sunt quid actu contentum sub latitudine animalis actu diffusi per illa, pertinentque ad eandem latitudinem, habent veluti formalizari per prædictam naturam: ita quidem, ut id, quod mediatè (per se tamen) subest huic formalizationi intra hanc latitudinem, sit diversitas naturarum: quia etiam per modum diversarum naturarum spectant ad latitudinem prædictæ naturæ animalis: quamvis proximè, & immediatè subsint illi, secundum quòd omnes illæ conveniunt in hoc, quod per illas diffunditur prædicta natura animalis. Et ideò si species ob suam excellentiam habuerit tantam vim ut repræsentet inferiora quoad propria eorum, tam secundum id, secundùm quod subsunt immediatè naturæ animalis quàm secundùm id, per quod mediatè subiiciuntur illi, & pertinent ad suam latitudinem: oportet, ut repræsentet etiam prædicta inferiora, tum quoad propria eorum, ut ita repræsententur quoad mediatam rationem secundum quam substant naturæ animalis, & pertinent ad illam latitudinem illo speciali modo, nempe per modum naturarum diversarum: tum etiam, ut subordinata quodammodo prædictæ naturæ animalis, ut illam formalizanti, quatenus immediatè illi subsunt & conveniunt in ratione participandi illam. Diluitur.

134. Unde prædicta inferiora quoad propria, quæ dicunt possunt considerari in *esse* rei: & sic non formalizantur per naturam animalis, saltem ut per rationem formalem adæquatam: vel in *esse* obiecti repræsentabilis per unam & eandem speciem universalem, & excellentem, & secundùm hanc consideratio

derationem habent formalizari per naturam animalis, quatenus adhuc secundùm suas rationes peculiares, & diuersas habent pertinere ad latitudinem animalis, & esse id, ad quod natura animalis extenditur.

Potestque hoc explicari, tum ex eo, quòd illa species intelligibilis est excellens, & est vna & ita ex quo capite est excellens, debet extendere se ad plura quoad proprias naturas eorum: & ex quo capite est vna, & habet identitatem in natura in *esse* intelligibili cum suo obiecto formali primario, debet se extendere ad illa plura cum aliqua subordinatione ad aliquam vnam naturam diffusam per omnia illa. Tum etiam, exemplo diuinæ omnipotentiæ, quæ, quia excellens, ideò continet actu omnia possibilia quoad proprias rationes eorum: quia verò est vna, idcirco præter vnitatem, quam habet ex essentia diuina, vt est ratio faciendi creaturas, terminatur per priùs ad easdem creaturas sub ratione communi possibilis, quàm ad easdem secundùm peculiares rationes, & vt interse distinguuntur: quia in *esse* obiecti pertinentis ad latiudinem obiectiuam diuinæ omnipotentiæ, habent (vt sic dicamus) formalizari per rationem illam communem possibilitatis diffusam suo modo per illas.

§. VIII. *Posterior solutio eiusdem argumenti oppositæ sententiæ.*

155. Anima duersio pro solutione posteriori vitimi argum.

TErtio potest probabiliter responderi eidem primo argumento principali. Vt autem solutio ista meliùs intelligatur, recolendum est id quod sæpè diximus. nimirum, obiectum proportionatum & adæquatum in ratione proportionati respectu intellectus Angeli esse totum hoc vniuersum, vt est vnum vnitate ordinis: & ideò non sunt debitæ ei species nisi eorum, quæ sunt partes prædicti vniuersi: ac proinde, modo dicto obiectum adæquans omnes species intelligibiles residentes in intellectu, erit prædictum vniuersum, & obiectum peculiaris huius, aut illius speciei intelligibilis, erit peculiaris aliqua pars vniuersi quæ sit, vel talis conditionis, vt sit de supremis partibus eiusdem vniuersi in collatione ad Angelum, in quo reperitur talis species intelligibilis, vel sit etiam præcipua vniuersi pars, quatenus constat, & integratur ex alijs partibus minoris perfectionis, & constituentibus saltem vnitate ordinis prædictam partem potiorem.

Vnde, si intellectus Angeli fuerit tantæ perfectionis, vt debeatur illi species intelligibilis ita vniuersalis, quòd repræsentet naturam animalis cum omnibus naturis inferioribus sub eo contentis, & actu conditis in rerum natura: tunc obiectum formale, & proportionatum prædictæ speciei erit collectio illa omnium naturarum, quæ continentur sub natura animalis, nec non natura ipsa animalis, vt constituunt hanc præcipuam & potissimam partem vniuersi, vnam vnitate saltem ordinis, & dicentem totum gradum animalitatis diffusum per omnes suas veluti partes ipsum quasi integrantes. Si vero intellectus alicuius Angeli non fuerit tantæ perfectionis, vt debeatur ei vnica species pro repræsentatione totius naturæ animalis modo nuper dicto, tunc obiectum formale, & proportionatum talis speciei erit aliqua alia pars huius vniuersi, constant & integrata ex paucioribus partibus, nempe ex natura animalis, & ex certis quibusdam inferioribus contentis sub illa, & constituentibus vnam partem respectu totius vniuersi, quæ sit minus lata, quàm altera pars eiusdem vniuersi per vniuersaliorem, & perfectiorem illam speciem repræsentata.

Cæterùm, sicut si per possibile, vel impossibile daremus intellectum alicuius Angeli intelligere per vnicam tantum speciem totum hoc vniuersum, tunc prædicta species haberet pro obiecto formali, & proportionato, ac proinde primario, prædictum vniuersum, vt est vnum vnitate ordinis, & pro secundario peculiares partes vniuersi, & per illam speciem repræsentaretur distinctè, & actualissimè totum vniuersum per se primò; & deinde secundario partes, vt illud constituunt; non quidem vtcumque, sed tam quoad ea, in quibus conueniunt, quàm quoad ea, in quibus distinguuntur, quia prædictæ partes, vt partes illius sunt, vtrumque afferunt: ita quando species v. g. repræsentat naturam animalis cum omnibus inferioribus, cum quibus condita est, tunc hæc præcipua pars vniuersi, in qua sic lucet gradus animalis, quæque integratur aut quasi integratur ex alijs partibus, est obiectum formale primarium, & proportionatum prædictæ speciei intelligibilis, & peculiares naturæ integrantes hunc gradum sunt obiectum secundarium illius. Et ideò per illam speciem non solùm potest cognosci distinctè pars illa potior vniuersi, vt est vna vnitate ordinis, sed etiam aliæ partes quasi integrantes hanc potiorem partem. Quoniam tam quoad ea, in quibus conueniunt, quàm quoad ea, in quibus distinguuntur, integrant, & componunt eam, vt est vna vnitate ordinis.

Potestque hoc explicari exemplo speciei intelligibilis repræsentantis totam aliquam figuram artificiosam, cuius primarium obiectum est tota illa figura, & secundarium partes illius, per quam speciem meliùs, & distinctius repræsentantur partes, quam si singulæ per singulas species repræsentarentur: quia per prædictam speciem totius repræsentantur quoad ea, in quibus conueniunt, & quoad ea, in quibus distinguuntur. Vnde ad formam argumenti negandum est antecedens, intellectum de vnica natura, vt est vna vnitate ordinis. Nec contrarium suadet prior probatio consequentiæ de essentia diuina, quatenus ad probationem huius antecedentis queit adduci. Quoniam potest ei præberi idem responsum, proportione seruata, quod ei præbuimus in præcedenti solutione ex D. Thoma, & Caietano desumpta. Sicut etiam ad alias probationes eiusdem consequentiæ satis constat non posse retorqueri contra hanc solutionem, maximè si expendantur ea, quæ pro præcedenti diximus. 156. Explicatur exemplo. Ex dictis enodatur argumentum.

Vnde non obest, si contra eam obijcias, hoc vniuersum, vt est vnum vnitate ordinis, non esse vnum per se, sed tantum esse vnum secundùm quid: ac proinde aliqua ex eius potissimis partibus, vt est vna vnitate ordinis integrata ex alijs, tantùm habebit vnitatem secundùm quid; non verò vnitatem per se, siue simpliciter talem: ergo non poterit esse ratio formalis obiectiua, & primaria alicuius speciei intelligibilis. Patet consequentia. Quia cùm species sit eiusdem naturæ cum obiecto primario; si hoc non dicit vnam naturam formaliter vnam, ac proinde vnam per vnitatem per se, consequens erit, vt illa species intelligibilis non sit per se vna, nec habeat in *esse* intelligibili vnicam, sed plures naturas simpliciter, licèt prædictæ naturæ sint vna natura secundùm quid. 157 Obiectio

Respondetur enim ex illis, quæ §. 5. huius dubij dicta sunt, nempe, quod iuxta hunc dicendi modum satis est ad vnitatem per se speciei, quod terminetur ad obiectum per se vnum in genere obiecti, licèt non sit per se vnum formaliter in genere rei: ac proinde quod naturæ repræsentatæ in *esse* repræsentabilium sint vnum, quia subsunt eidem rationi Enodatur.

tioni *sub qua* in genere obiecti. Ad hanc autem unitatem per se in genere obiecti fundandam, & originandam satis est unitas ordinis inter illas, etiã si demus, quòd in *esse* rei non sit hæc unitas ita perfecta, ut pertingat ad unitatem per se. Et ita species repræsentativa repræsentabit duplicem naturam, si considerentur prædictæ naturæ secundum se: & tamen si hæ naturæ in *esse* obiecti, sive in *esse* repræsentabilium sumatur, tunc constituunt unicam dumtaxat naturam in genere obiecti: quia sunt repræsentabiles per unicam speciem, & ex se hanc repræsentabilitatem possunt fundare.

D. Thom. Quæ solutio videtur innui à D. Thoma infrà *q. 58. art. 2.* ubi cum inquisisset, utrum intellectus Angelicus queat plura simul intelligere? respondet posse dummodò non intelligat illa ut plura, sed ut unum. Et ut explicet, quæ unitas ad id sufficiat, inquit, satis esse eam unitatem, quæ est inter duo, comparata secundum quòd conveniunt in una comparatione. Et tandem ut exponat, quomodo duo comparata, & universaliter alia, quæ in *esse* rei sunt plura, possint in *esse* intelligibili esse unum, & unicum intelligibile constituere, recurrit ad unitatem speciei intelligibilis: quia, quæ per unicam speciem intelliguntur, habent rationem unius intelligibilis, & propterea queunt simul cognosci. Ubi (ut constat) S. Doctor admittit, duo comparata secundum quòd conveniunt in unica comparatione, posse simul cognosci: & consequenter posse etiam per unicam speciem intelligibilem attingi. Cumque duo ista comparata, ut stant sub una comparatione, non sit necesse esse unum per se, & formaliter in *esse* rei, sed satis sit, esse unum in genere obiecti: inde est, ut ad rationem unius speciei intelligibilis, potentis ipsa repræsentare; non requiratur ex parte obiecti unitas per se in *esse* rei; sed sufficiat unitas per se in *esse* obiecti, seu in *esse* repræsentabilis.

§. IX. *Secundum, & tertium fundamentum oppositæ sententiæ.*

138. Secundum fundamentum oppositæ sententiæ. SEcundò, & principaliter probatur prædicta sententia. Quoniam si Angelus, quò perfectior, eò per universaliores species intelligeret, fieret inde, posse deveniri ad aliquem ex illis, qui per unicam dumtaxat speciem valeret omnia intelligere: ac proinde, qui per solam suam substantiam illa perciperet. Hoc autem est contra ea, quæ *dubio 1. huius disputationis* latius diximus. Ergo, &c. Probatur sequela. Quia si ponamus, supremum Angelum, qui modò est, intelligere per duas species, tunc si crearetur à Deo Angelus eo perfectior, intelligeret per pauciores, quippe qui intelligeret per speciem universaliorem: atque adeo haberet cognoscere omnia per unicam dumtaxat speciem: ac proinde per solam suam essentiam, à qua, ut habet rationem speciei intelligibilis, non potest denudari.

Quod argumentum eamdem vim habet, etiamsi ponatur, Angelum supremum, qui nunc est, non intelligere omnia præcisè per duas species, sed per plures alias. Quia dummodò illæ species sint universaliores, ac proinde pauciores, quàm species Angeli inferioris, fiet inde, ut ascendendo ad alium, & alium Angelum perfectiorem, deveniendum sit ad aliquem ita perfectum, qui tantum per duas species omnia intelligat. Cumque supra hunc debeat esse alius (quia Angeli se excedentes in perfectione essentiali ita se habent, ut quovis dato, quantumvis perfecto, posset alius, & alius usque in infinitum produci perfectior, iuxta ea, quæ N. Complutenses *in lib. Physicorum disput. 18. num. 28.* docent) inde est, deveniendum esse ad quemdam Angelum, qui omnia per unicam dumtaxat speciem intelligat, si semel, quò Angeli sint perfectiores, eò per universaliores, ac proinde per pauciores species intelligunt. N. Compl.

139. Animadversio pro responsione argumenti. Caietanus. Nazar. Respondetur enim ex Caietano, Nazario & pluribus alijs ex discipulis D. Thomæ, supponendo tamen priùs, nulli Angelo convenire species universales respectu quidditatum, quæ fuerint ipso perfectiores. Tum, quia species quo ad hanc universalitatem commensurantur perfectioni Angeli, cui conveniunt, quia concurrunt connaturaliter: at non potest rectè explicari, qua ratione commensurentur, si concedamus universalitatem in speciebus alicuius Angeli respectu obiectorum perfectiorum eodem Angelo: quia iam eius vis repræsentativa excederet saltem quodvis illorum sigillatim sumptorum; cùm tamen intellectus, cuius est talis species, non haberet prædictum excessum. Tum etiam. Quia ut species sint universales in repræsentando & sint superexcedentes pecularibus naturis simul ab illa repræsentatis oportet inter alia, ut in ea habeant nobiliorem modum essendi, quàm in se ipsis, ut ita ibidem magis unitè quodammodò contineantur, quàm in se ipsis: at dum quidditates repræsentatæ sunt nobiliores in actualitate, & immaterialitate, quàm intellectus, cui est connaturalis illa species, tunc non habent in illa nobiliorem, & immaterialiorem modum essendi, quàm in se ipsis: & propterea prædicta species nequit esse universalis in repræsentando, seu superexcedens respectu prædictarum quidditatum.

Dissolvitur ex prædicta animadversione. Caietanus. Hoc ergo supposito, respondetur cum Caietano *artic. 3. huius q.* ubi sic habet: *Ad hoc dicitur breviter, negando consequentiam. Quoniam stante illa hypothesi, quidquid de illa sit, dicitur, quod creato superiori Angelo, necessario omnibus inferioribus Angelis superadderetur nova species, qua distincte possent illum intelligere. Et sic in illo, qui erat supremus, erunt tres species: in isto vero noviter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est si procedatur in infinitum: semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per additionem, seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.*

Nec refert si obiicias, hinc fieri, esse veram sententiam Scoti quam in toto hoc dubio impugnavimus, saltem quoad species intelligibiles Angelorum v.g infimæ Hierarchiæ, repræsentantes alios Angelos superiorum Hierarchiarum, aut perfectiores intra eandem infimam Hierarchiam. Sequela videtur perspicua. Siquidem prædictæ species intelligibiles non se excedunt in universalitate repræsentandi, sed unaquæque solùm repræsentat unicam dumtaxat naturam: atque adeò excessus specificus, quo una ex illis excedit aliam, tantùm erit in hoc, quòd maiori claritate repræsentet, quàm alia. 140. Obiectio.

Confirmatur. Nam vel illæ species intelligibiles duorum Angelorum infimæ Hierarchiæ repræsentantes aliquem alium Angelum superiorem, distinguuntur specificè, vel non? Hoc secundum dici nequit: alioqui intellectiones elicitæ ab illis Angelis non essent diversæ speciei: siquidem specificatio intellectionis desumitur ex principio formali *quo* effectivo illius, scilicet specie intelligibili: constat autem prædictas intellectiones, ut potè ducentes originem ab intellectibus diversæ speciei, debere distingui specie. Ergo Confirmatio.

go necesse est dici primum: & per consequens manent enervatæ omnes illæ probationes, quibus suprà in hoc eodem dubio ex distinctione specifica specierum intelligibilium, & intellectuum deducebamus majorem universalitatem earum in repræsentando; non sufficere, quòd hic excessus, & distinctio earum splendeat in hoc, quòd habeant clariùs, & distinctius repræsentare.

141. Sit obviam obiectioni. Respondetur enim negando sequelam in eo sensu, in quo Scotus, & alii adversarii intendunt, prædictas species esse æquales in repræsentando. Et ad probationem dicendum est, aliud esse, an collata ex una parte tota collectione specierum intelligibiliũ Angeli superioris, cum tota collectione specierum alterius Angeli inferioris, tunc collectio illa prior sit specierum magis universalium atque adeò pauciorũ, quàm collectio posterior Aliud verò, an facta collatione alicuius determinatæ speciei intelligibilis existentis in Angelo perfectiori, v. g. infimæ Hierarchiæ, cum specie intelligibili reperta in Angelo inferiori eiusdem Hierarchiæ quarum quælibet repræsentet alium Angelum superioris Hierarchiæ tunc illa debeat esse universalior ista? Et si ergo primum illud sit verum, & necessario dicendũ, non tamen hoc posterius: quia ad majorem perfectionem, & accessum majorem Angelorum nobiliorum ad Deum satis est illud primum. Et ratio est. Tum, quia intellectus perpriùs respicit hanc collectionem specierum: & ita eius perfectio, & maior propinquitas ad Deum in hac debet splendere: quia eo ipso magis assimilatur Deo in hoc, quod intelligat per pauciores species. Sicut major, perfectio, quæ est in intellectu supra voluntatem, majorque universalitas, quam dicit, quamque explicant N. Complutenses *in lib. de Anima disput. ultima, num.* 41 non est necesse, ut splendeat in quovis actu intellectus secundùm suam peculiarem rationem sumpto; sed satis est, eam splendere in actu adæquato illius. Et propterea huic maiori perfectioni non derogat, quòd detur aliquis actus intellectus, qui secundùm suam peculiarem rationem non sit nobilior alio actu voluntatis, imò quòd superetur ab illo, ut patet in actu fidei, & charitatis Sic ergo in præsenti proportione servata, philosophandũ est.

N. Compl.

Unde adhuc quoad species intelligibiles existentes in Angelo inferiori, & repræsentantes Angelum superiorem, non incidimus in sententiam Scoti. Quoniam ipse ita asserit has species non se excedere in universalitate, ut existimet, id provenire ex ratione generali speciei intelligibilis creatæ, quæ, hoc ipso quòd creata est nequit plures naturas distinctè, ac actualissimè repræsentare: ac proinde negat, has species esse talis conditionis, ut tam species existens in Angelo non ita perfecto, quam illa, quæ est in Angelo perfectiori, queat ingredi ad componendam collectionem magis universalem, sive constantem ex paucioribus intelligibilibus

Tum etiam. Quia quod Scotus intendit, est id, quod ex diametro opponitur sententiæ D. Thomæ, & rationi, qua innitur. At D. Thomas, & ratio illius eò tantùm tendunt, ut dentur in Angelis, quò perfectiores sunt, species magis universales repræsentantes naturas inferiores, ita ut hoc ducat ortum ex maiori similitudine, & accessu ad Deum, quem debent in suis speciebus habere. At divina essentia, ut habet rationem speciei intelligibilis, solùm est universalis repræsentando respectu naturarum inferiorum: non verò respectu naturæ æqualis sibi, ut habet rationem speciei intelligibilis, nempe respectu sui, ut habet rationem naturæ: & multò minus respectu naturæ superioris, quia illam non habet: & si haberet naturam superiorem, nequiret esse excellens in repræsentando respectu illius, ac proinde nec habere repræsentationem universalem respectu eiusdem. Quare ad salvandam hanc similitudinem, & majorem accessum Angelorum ad Deum satis est tribui illis species universales in repræsentando respectu naturarum inferiorum, & quòd hæ in Angelis, secundùm gradum specificum superioribus sint universaliores.

Ad confirmationem respondetur, duas illas species distingui specificè, non quidem ex parte naturæ repræsentatæ, sed ex parte modi repræsentandi, & quia species reperta in Angelo superiori infimæ Hierarchiæ potest ingredi collectionem specierum magis universalium in repræsentando, & ex consequenti constantem ex paucioribus speciebus. Unde hinc non fit, manere enervatas probationes in favorem rationis D. Thomæ. Quia omnes eo tendunt, tum ut convincant, in Angelis, quò fuerint perfectiores, dari species universaliores respectu naturarum, & obiectorum inferiorum; non verò respectu obiectorum superiorum, & præstantiorum: tum etiam (id, quod ex præcedenti sequitur) ut ostendant, Angelum perfectiorem, collatum cum collectione suarum specierum intelligibilium, importare collectionem magis universalem in repræsentando, seu collectionem coalescentem ex paucioribus speciebus, sicut de excessu intellectus supra voluntatem dicebamus. 142. Ad confirmationem respondetur.

Unde, sicut hunc excessum satis venamur ex eo, quòd facta collatione inter perfectissimum actum intellectus, & perfectissimum voluntatis, nempe visionem claram Dei, & amorem beatificum, ille sit perfectior isto: ita, ad venandum maiorem universalitatem specierum unius Angeli supra species alterius, satis est, quòd facta comparatione inter species universales unius, & universales alterius, tunc species existentes in Angelo perfectiori sint universaliores speciebus repertis in Angelo non ita perfecto: & quòd species æquales in repræsentando existentes in ipsis sint talis conditionis, ut in Angelo perfectiori ordinentur ad constituendam collectionem specierum magis universalem in repræsentando, sive constantem ex paucioribus speciebus, quàm species inventa in altero Angelo non ita nobili: quia eo ipso magis unito, atque elevato modo actuant intellectum. Et licet non ob suam peculiarem rationem, attamen ob rationem actus primi, inadæquati tamen respectu intellectus, respicit objectum universalius: quia respicit totum objectum proportionatum intellectus, in quo est, ut est, repræsentabile per collectionem magis universalem in repræsentando. Sicut licèt actus fidei v. g. secundum quòd est fidei, non habeat perfectius obiectum, quàm actus charitatis: attamen secundùm rationem generalem actus inadæquati intellectus respicit objectum perfectius, quàm actus charitatis. Quia respicit illud idem, quod respicitur ab actu adæquato: & hoc est nobilius, quam actus adæquatus voluntatis. Per quæ satis salvatur universalitas maior, quæ in speciebus intelligibilibus Angelorum perfectiorum reperitur hoc ipso quòd prædictæ species sint specificè distinctæ.

Tertio probatur eadem sententia. Quoniam datis his speciebus universalibus in repræsentando, non est assignabilis ratio, cur species unius Angeli, repræsentantes tanquam rationem primariam aliquam naturam genericam, sint universaliores, quam species alterius Angeli quæ illam etiam repræsen- 143. Tertium fundamentum.

præsentant: cùm tamen debeat dari prædicta ratio ad hoc, ut debeant concedi prædictæ species cum excessu in hac universalitate. Antecedens probatur. Quoniam natura illa generica mensurans prædictas species, non habet aliquid, unde distributa sit magis in decem v.g. inferiora, quam in viginti, vel in omnia, in quibus creata est à Deo, sed indifferenter respicit omnia sua inferiora, vel saltem ea, quæ actu condita sunt in hoc universo tanquam partes eiusdem universi.

Diluitur.

Respondetur, satis deduci à posteriori, prædictam naturam genericam habere aliquid, ratione cuius collata cum hoc Angelo dicat se ipsam, ut contractam ad certum numerum inferiorum, quatenus est obiectum formale per se primò inspectum ab eadem specie intelligibili. Nam cùm prædictus intellectus ratione immaterialitatis, quam secundùm suam speciem atomam habet, petat speciem intelligibilem sub certa quadam universalitate: inde est, ut ipsa natura animalis ut ei correspondet per modum obiecti, dicat etiam se ipsam distributam in sua inferiora, per tantam, vel tantam extensionem distributionis in ipsa, quanta requiritur ad universalitatem petitam à prædicta specie intelligibili.

Unde natura animalis potest considerari, vel secundum se, & absolutè in genere rei; vel comparata cum hoc intellectu Angelico, & specie intelligibili illius, ac proinde non in *esse* rei, sed in *esse* obiecti, secundùm quòd fundamentaliter, & radicaliter originat rationem *sub qua* in genere obiecti. Licèt ergo natura animalis primo modo non habeat aliquid, unde connectitur cum his potiùs naturis inferioribus, quàm cum aliis; benè tamen secundo modo accepta: quia sic consideratur in collatione ad id, cuius est obiectum: & ita dicit eam distributionem, & extensionem ad sua inferiora quæ petitur ab illo intellectu, & eius speciebus, & non maiorem. Unde prædicta natura cum illis inferioribus, & non cum aliis habet specialem rationem repræsentabilitatis in collatione ad speciem intelligibilem prædicti intellectus, quam non habet in comparatione ad alium intellectum, & speciem intelligibilem illius. Sicut eadem natura generica animalis secundùm se, & essentialiter, ac in genere rei sumpta, non est magis nexa cum omnibus inferioribus, cum quibus actu condita est, quàm cum quibusuis aliis possibilibus: & tamen quatenus comparatur cum intellectu Angelico per modum obiecti proportionati illius, est peculiariter connexa cum naturis specificis sibi inferioribus, cum quibus actu condita est.

144. Prior obiectio contra solutionem.

Nec obest, si contra hæc obiicias duo. Primum est. Quod saltem non erit unde desumatur ratio, propter quam ista species intelligibilis, existens v.g. in aliquo Angelo, qui non sit tantæ perfectionis, ut petat unam dumtaxat speciem pro tota natura animalis, & inferiorum illius actu producti in hoc universo, repræsentet has potiùs naturas specificas contentas sub animali, quàm illas, & alia species intelligibilis existens in eodem repræsentet alias naturas specificas, & inferiores respectu animalis, & non istas. Quia ex parte naturæ animalis, unde debet provenire ista diversitas, tantum habetur, quod in speciebus existentibus in prædicto intellectu sit illa universalitas, quæ exigitur ab eodem intellectu in suis speciebus: & hæc est æqualis in omnibus illis, quæ universales sunt in repræsentando: ac proinde solùm petitur ex vi rationis obiectivæ proximæ, & perfectionis intellectus, quod per quamlibet ex illis speciebus repræ-

C sententur v.g. tres, vel quatuor naturæ specificæ ex his, quæ continentur sub natura animalis, non verò hæ potius, quàm illæ prædictum numerum non excedentes.

Secundū.

Secundum est. Quod si prædictæ species habent ex parte naturæ genericæ repræsentare hanc unitatem, & universalitatem, tunc omnes species, quæ repertæ fuerint in unico intellectu, repræsentantes tanquam obiectum formale primarium illam naturam genericam, erunt eiusdem rationis, & speciei atomæ, quippe quæ habebunt idem obiectum formale primarium. D Hoc autem non videtur admittendum: alioqui duo accidentia solo numero diversa essent simul in eodem intellectu.

145. Enodatur prior obiectio.

Respondetur enim ad primam ex his obiectionibus, optimè posse reddi sufficientem rationem eius, quod in eadem probatione continetur. Nam hæc distributio naturarum in prædictas species intelligibiles sic facienda est, ut si intellectus sit v.g. tantæ perfectionis, ut per unicam speciem possit simul intelligere centum ex naturis inferioribus, & minoris perfectionis, contentis sub animali, tunc E detur ei una species pro omnibus illis: & ita species, quæ habuerit talem specificationem, ut sit per se primo ad hoc destinata, habebit repræsentare naturam animalis concernendo illas peculiares naturas. At cæteræ species intelligibiles terminatæ ad naturam animalis; non repræsentabunt singulæ alias centum naturas sub animali contentas, & perfectiores, quàm illæ centum priores; sed pro qualitate excessus naturarum repræsentatarum erit minor numerus earum: ita tamen, ut prædictæ naturæ repræsentatæ sic concatenentur, ut semper species repræsentativa earum sit excellens; & repræsentet F plures ex illis, quia hoc exigunt species Angelicæ, quæ repræsentant naturas inferiores: & ideo illæ species potiùs, quàm aliæ repræsentabunt has collectiones naturarum contentarum sub animali, & non illas, quæ habuerint talem specificationem, ut per se primo destinatæ sint ad has, & non illas collectiones naturarum contentarum sub animali modo dicto repræsentandas.

Elucidatur ratione.

Ratio autem, propter quam species repræsentantes perfectiora inferiora contenta sub animali, debent repræsentare pauciora, quam illæ quæ repræsentaverint imperfectiora, & sunt in eodem intel- G lectu, habentque proinde eandem actualitatem proportionatam cum perfectione prædicti intellectus, est: Quia requiritur maior actualitas ad repræsentandum naturas perfectiores, quam non ita perfectas sicut ad continendū in *esse* entitativo excellentiores naturas, quàm non ita excellentes, desideratur major nobilitas, majorque actualitas. Et propterea in divina omnipotentia, & in essentia itidem divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, distinguimus plures (ut sic dicamus) sinus, pluresque gradus, sive virtualiter, sive ex parte nostri modi intelligēdi distinctos. Et concipimus in sinibus non dicentibus tantam perfectionem, contineri naturas non ita ex- H cellentes; è contrariò in sinibus exprimentibus majorem perfectionem præhaberi naturas excellentiores. Et ita universalitas specierum repræsentantium naturas perfectiores, est intensivè maior (cæteris paribus) quàm universalitas specierum, quæ repræsentant naturas non ita perfectas. Et per consequens, si universalitas specierum residentium in eodem intellectu, & repræsentantium res non ita nobiles, ac est Angelus, in quo sunt, debet esse æqualis: oportet, ut species repræsentantes naturas excellentiores, non repræsentent quoad multitudinē rerum repræsentatarū tot naturas, quot aliæ species repræsentant naturas non ita perfectas; ut ita, penè

X satis

satis omnibus, sit omnium prædictarum specierum æqualis universalitas. Quomodo autem, & in qua quantitate determinatè, sive in qua multitudine naturarum repræsentatarum debet fieri hæc distributio, ut universalitas harum specierum exeat æqualis, nequit taxari à nobis; sed solùm in communi possumus asserere, hanc distributionem posse ita fieri, ut quod deest in una specie de maiori multitudine naturarum repræsentatarum, compensetur per repræsentationem excellentiorum naturarum sub illa ratione communi contentarum: & rursus, quod alteri speciei de hac excellentia quoad naturas repræsentatas defuerit, veluti resarciatur per repræsentationem plurium naturarum secundum multitudinem, deficientium tamen ab illa nobilitate, & præstantia in suis rationibus specificis.

Evertitur secunda objectio. Ad secundam vero obiectionem respondetur, quod sicut intellectiones diversorum obiectorum, ut sunt actus inadæquati intellectus, & obiecti formalis, ac adæquati illius sunt eiusdem speciei, & tamen secundùm suas particulares rationes, & collatæ cum suis peculiaribus obiectis, ut inter se distincta sunt, habent distingui specie per comparationem ad illa: ita duæ species existentes in eodem intellectu, ut sunt actus primi, & inadæquati intellectus, & respiciunt collectionem adæquatam, coalescentem ex aliis speciebus intelligibilibus repertis in eodem intellectu, ac proinde ut ambæ respiciunt idem obiectum formale adæquatum, sunt eiusdem speciei atomæ cum tamen, ut respiciunt sua obiecta peculiaria, distinguantur specie per ordinem ad illa. Unde natura animalis, ut habet rationem objecti formalis respectu speciei repræsentantis illam, cum certis quibusdam naturis specificis sub ea contentis, & non cum aliis est valdè probabile, quod distinguatur formaliter (adhuc quoad rationem formalem *qua*, in *esse* rei sumptam) à se ipsa, ut est obiectum formale alterius speciei repræsentantis eandem distributam in alias naturas specificas, & non istas. Quia ut induit rationem obiecti formalis respectu prædictæ speciei, aut rationis formalis *qua* in *esse* rei, dicit se ipsam, ut exigentem & connotantem illas naturas specificas, & non alias.

146. Replica. Nec refert si urgeas, quod essentia divina, ut per modum speciei intelligibilis repræsentat in beato se ipsam, prout est ratio cognoscendi has creaturas possibiles, & non illas, non distinguitur à se ipsa specifice, prout est ratio cognoscendi alias, & non istas: nec essentia divina, ut obiectum primarium prioris repræsentationis, distinguitur essentialiter in ratione objecti à se ipsa, ut est obiectum primarium posterioris repræsentationis. Ergo eadem ratione una species intelligibilis, repræsentans naturam animalis, ut est ratio cognoscendi certa quædam inferiora, non distinguetur specie ab alia repræsentante eandem naturam animalis, ut est ratio cognoscendi certa alia inferiora: nec ipsa natura animalis, secundùm quòd terminat repræsentationem unius speciei intelligibilis, distinguetur in ratione obiecti à se ipsa, ut terminat repræsentationem alterius.

Respondetur primo. Respondetur, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam essentia divina, ut est species intelligibilis, non deseruit per se primò, nisi intellectui divino, nec petit commensurari cum alio intellectu, præter quàm cum isto: at respectu huius non est ratio cognoscendi has potiùs creaturas, quàm illas, sed omnes. Et ita, quia in collatione ad prædictum intellectum debet desumi eius unitas, necnon in comparatione ad se ipsam, ut est objectum terminativum divini intellectus: ideò non distinguitur specie penes illa, quæ conveniunt ipsi in comparatione ad intellectum creatum, & eandem divinam essentiam, ut est objectum illius. Cæterum repræsentatio conveniens his duabus speciebus intelligibilibus, de quibus in hac obiectione fit sermo, ita convenit eis, ut intellectus, cui unaquæque ex illis per se primo deservit, postulet certam illam repræsentationem, quam quævis habet, & non maiorem, nec minorem: & ita ipsæ species per se primò dicunt tantam repræsentationem, & non majorem, nec minorem: ac proinde per se primo habebunt repræsentare naturam illam animalis, ut est ratio cognoscendi certa illa inferiora: & per consequens, ut concernit, seu petit illa, & alia.

Secundò respondetur, esse valdè probabile, quod prædictæ species repræsentantes eandem naturam animalis, sive cum his, sive cum illis naturis inferioribus coniunctam, esse semper eiusdem rationis quoad rationem *qua* in *esse* rei, licet quoad rationem *sub qua* obiectivam sint distinctæ. Quia ratio formalis *qua* in *esse* rei per se primò repræsentata tantùm est ipsa natura animalis, non verò petitio (ut sic dicamus) tot, vel tot ex naturis inferioribus sub illa contentis. Nam, quod has petat, & non illas, ut repræsentatur per istam speciem, provenit ex distincto modo magis, vel minùs elevato repræsentandi, & ex ipsa, ut est sub ratione *sub qua* objectiva talis repræsentationis; non verò ex ipsa ratione *qua* in *esse* rei per se primò repræsentata, secundùm ea, quæ ex sua præcisa ratione, ut distincta à ratione *sub qua*, habet. Nec contra hoc obest id, quod in præcedenti solutione dicebamus, assignando discrimen ex una parte inter essentiam divinam, ut est ratio cognoscendi has potius creaturas, quàm illas; & ex alia inter has species Angelicas, ut una est ratio cognoscendi has naturas contentas sub animali, & non alias; & altera, ut etiam est ratio cognoscendi has, & non illas. Quia quod una ex his speciebus deserviat per se primò intellectui postulanti certam illam repræsentationem, & non maiorem, nec minorem, & alia eidem intellectui exigenti certam aliam repræsentationem, quæ non sit maior, nec minor, satis saluatur per hoc, quòd illæ species intelligibiles habeant distinctas rationes *sub quibus*, unde proveniat inæqualitas illa repræsentationum: ac proinde per hoc, quòd respiciant distinctas rationes *qua*, in *esse* obiecti, id est, respicientes distinctas rationes *sub quibus*, non verò quod habeant distinctas rationes formales *qua* in *esse* rei, quæ quidem sunt objectum per se primum, & formale, cui competit, non utcumque repræsentari, sed repræsentari *ut quod*. 147. Secundò.

§. X. *Vltimum fundamentum eiusdem sententiæ unà cum responsione ad illud.*

Vltimò probatur prædicta sententia. Quoniam alioqui aliqua species intelligibilis animalis repræsentans plures naturas posset esse infinita: hoc autem admitti nequit: ergo, &c. Sequela patet. Quia si semel species potest v.g. quinquaginta naturas sub animali contentas repræsentare, etiam poterit centum, ut ex paritate rationis constare videtur. Et si potest centum, etiam habebit vim ad quasuis alias sub animali contentas repræsentandas. Ergo cum sub animali infinitæ naturæ contineantur, poterit infinitas repræsentare, ac proinde erit infinita. Patet hæc ultima consequentia. Quoniam ad repræsentandum naturam animalis cum quinquaginta speciebus requiritur certa & determinata 148. Vltimum fundamentũ.

determinata perfectio: & ad præsentandum illam cum centum ex naturis inferioribus, desideratur duplo major perfectio, & sic ascendendo usque in infinitum: ergo ad repræsentandum infinitas petetur infinita perfectio. Sicut quia ad portandum pondus unius libræ requiritur aliqua virtus; & ad portandum pondus duplo maius, desideratur virtus duplo maior: idcirco ad deferendum pondus infinitarum librarum, petitur infinita virtus.

Confir. 1. Confirmatur primò. Quoniam per hoc, quod prædicta species repræsentet unam ex illis naturis, non ideò limitatur ab illa, ne repræsentet aliam: ergo similiter ex eo, quod repræsentet alteram non limitabitur ab ipsa, ne repræsentet aliam naturam, & sic de aliis: ergo sicut repræsentat has naturas, posset repræsentare infinitas: quod (ut constat) arguit infinitam virtutem repræsentandi.

Confirm. 2. Confirmatur secundo. Nam in specie intelligibili dicit perfectionem, quod repræsentet unam naturam specificam: at hæc perfectio nequit esse tantùm perfectio individualis: siquidem est perfectio desumpta per ordinem ad objectum, & dicit perfectionem (ut sic dicamus) intensivam in eadem specie: ergo erit specifica: ac proinde, si talis species repræsentaverit plures naturas specificas, habebit plures perfectiones specificas, & eo ipso non erit quid constans ex genere, & differentia limitante ad unam perfectionem specificam; sed quid illimitatum, & infinitum in ratione repræsentandi.

149. Diluitur argumentum. Respondetur, negando consequentiam Et ad probationem concedatur antecedens, & omnes (iuxta dicta tamen) consequentiæ præter ultimam. Et ad probationem eius constat ex dictis, quod, si hæc repræsentatio fuerit per majorem intensionem eiusdem virtutis repræsentativæ secundùm speciem, tunc convinceretur intentum: sicut convincitur infinita vis ad portandum pondus infinitarum librarum, si requiritur determinata virtus ad deferendum pondus duarum librarum, & duplo maior ad portandum illud duplo maius; & hæc portatio debet fieri per intensionem maiorem virtutis deportativæ ponderis. Cæterum maior & universalior repræsentatio harum specierum intelligibilium non fit per hoc, quod eadem species intelligibilis, invariata manens in sua specificatione, habeat magis intendi, & crescere in sua repræsentatione, sed per hoc, quòd crescat in perfectione specifica, & sit superioris ordinis, & rationis specificæ. Nam, ut ratione huius excessus queat repræsentare duplo universalius objectum, quàm alia species inferior, non est necesse, ut superaddatur ei virtus specie distincta, quæ sit duplo perfectior perfectione specifica, seu per excessum hunc certum & determinatum, quàm species inferior; sed satis erit addi illi perfectionem specificam ordinis superioris; licèt non sit duplo maior, sed dicat excessum indeterminatum minorem, & minorem: quoniam hic excessus, dummodò sit in re superioris ordinis, satis est ad hoc, ut species superioris ordinis habeat vim ad repræsentandum obiectum duplo maius, & vniuersalius quandoquidem res vna superioris ordinis potest æquiualere infinitis ordinis inferioris, si habeat sufficientem actualitatem ad hoc, licèt non infinitam.

150. Replica. Nec obest si vrgeas, quòd quæuis specificatio debet esse certa & determinata: ergo cum ea non stat hic excessus indeterminatus; sed debet esse certus & determinatus, si per hanc speciem repræsentatur obiectum duplo maius, & vniuersalius: ac proinde, si repræsentetur aliud obiectum per alteram quadruplo vniuersalius, requiretur maior virtus secundùm rationem specificam certa & determinata: & ex consequenti ad repræsentationem infinitarum naturarum desiderabitur infinita virtus.

Respondetur enim, aliud esse, an specificatio illa debeat esse certa; aliud vero, an excessus, debeat etiam esse certus; Primum est verum: secundum verò falsum. Quia ille excessus, vnà cum alijs gradibus (vt sic dicamus) perfectionis communicantibus, & incertis, facit vnam & determinatam specificationem; licèt sigillatim sumptus sit indeterminatus. Sicut dum qualitas intenditur per maiorem, & maiorem radicationem secundùm maioritatem incertam & indeterminatam, correspondentem partibus minoribus, & minoribus motus, tunc illa radicatio addita habet esse indeterminatam, & minorem, ac minorem secundùm se sumptam. Si tamen comparetur cum reliqua intensione, constituit certam & determinatam intensionem, & in ea intensione minori, & minori secundùm se sumpta posset excedere aliam minorem intensionem alterius qualitatis secundùm se etiam acceptam. Soluitur.

Ad primam confirmationem respondetur primò, iuxta solutionem adhibitam ex Capreolo primo argumento in fauorem sententiæ Scoti adducto, aliud esse, an species istæ vniuersales in repræsentando participentur limitatè, & reipsa sint finitæ, & coarctatæ in repræsentando; aliud verò, an hæc limitatio proueniat ex naturis repræsentatis, prout in se habent suum *esse* entitatiuum, ex eo quòd ab illis mensurentur, accipiantque suam vnitatem specificam. Primum illud verum est: quia procedunt ab essentia diuina limitatè quoad participationem eius, vt habet rationem speciei intelligibilis. At secundum est falsum: quoniam non sic originantur à diuina essentia, vt aliæ res, quæ sunt talis conditionis, vt etsi respiciant Deum tanquam causam efficientem, prodeunt tamen ab illo cum proprijs rationibus specificis ex se, vel aliunde sumptis: vt patet in essentia Angelorum, vt habente rationem naturæ, quæ etsi procedat à Deo, vt à causa efficienti secundùm inæqualitatem perfectionis, & secundùm inæqualem accessum ad Deum; hæc tamen inæqualitas non sumitur à Deo, vt ab specificante, sed ex proprijs rationibus, vt à causa, siue ratione formali: quinimò repugnat hic modus specificationis à Deo respectu substantiæ completæ; vt ex dictis constat. Cæterùm species istæ intelligibiles respiciunt diuinam essentiam, vt id, à quo exemplantur, & vt causam formalem extrinsecam ipsas specificantem, & simul vt causam efficientem: quia habent esse peculiares participationes diuinæ essentiæ, vt sortitur rationem speciei intelligibilis: & id, quod est proprium (modo tamen dicto) eiusdem essentiæ, communicatur illis per participationem, & modo explicato: ac subinde ad eamdem reducuntur, ab eademque, vt participationes illius specificantur: & inde habent limitari, secundùm quòd sunt participationes perfectiores, vel non ita perfectæ diuinæ essentiæ. 151. Prior responsio ad primā confirmationem.

Secundò respondetur, iuxta solutionem Caietani eidem primo argumento traditam, speciem repræsentantem v. g. duas naturas, limitari à qualibet sigillatim inadæquatè, ab vtraque autem adæquatè Quia non habet maiorem actualitatem, quàm illam, quæ potest extendi ad ambas repræsentandas, vt supponitur: & ideò duæ illæ Posterior solutio.

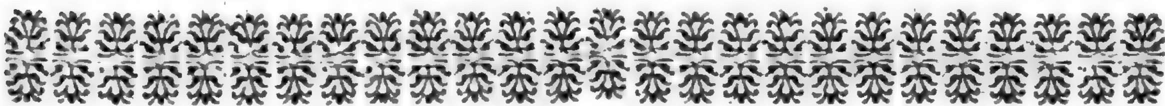
illæ exhauriunt totam eius vim repræsentativam.

Ad secundam vero confirmationem respondetur primo, quod in specie repræsentante plures naturas specificas, pertinet ad eius perfectionem specificam repræsentare unam ex illis: non quidem ita, ut ex tali natura repræsentata talis perfectio accipiatur, sed ex ordine ad divinam essentiam; non quidem tanquam ad obiectum cognitum, sed ut est ratio uniendi intelligibiliter illas naturas in una & eadem specie. Hinc tamen non sequitur, quòd si prædicta species repræsentaverit plures naturas specificas, quod habebit plures specificationes; sed solùm, quod in eadem specificatione, quippe eminenti, reperientur plura munia inadæquata, ex eo quod id, unde exemplata est prædicta species, quatenus est specificativum eiusdem, habet unitè similia munia.

Diximus, *Non quidem tanquam ad obiectum cognitum, sed ut est ratio uniendi* &c. Quia ut cognoscatur obiectum illud, quod per hanc speciem repræsentatur, non est necesse, cognosci priùs divinam essentiam in actu signato: nam id, quod participat, e... repræsentatio illa universalis, licet in ea intimè imbibatur ordo ad divinam essentiam,

C ut est ratio uniendi illas naturas. Sicut licèt gratia sit talis per participationem à divina essentia, modo tamen illo sibi peculiari, non tamen, ut cognoscatur esse radicem videndi, & amandi Deum prout est in se, requiritur, quòd prius in actu signato cognoscatur divina essentia, ut est visiva sui, prout est in se, sed immediatè potest cognosci de gratia, quod sit visiva Dei ut est in se: quia participatio, quæ fit per gratiam, in ratione hac consistit; licèt ibi imbibatur tamquam id, quod dat speciem, divina essentia ut est id à quo prædicta gratia, modo illo sibi proprio, & supernaturali specificatur, & à quo habuit participari.

Secundo respondetur, quod iuxta ea, quæ ex Caietano loco citato diximus, non inconvenit, species has mensurari ab obiectis, & ab eis accipere perfectionem specificam, ut ab obiectis terminativis; & quod pertineat ad perfectionem D specificam repræsentare unam v. g. naturam; & quod nihilominùs non inde colligatur pluralitas perfectionum specificarum: sed satis erit excellentia in repræsentando secundùm rationem specificam, ut ibidem in una ratione atoma sint plura munia inadæquata, ex parte saltem nostri modi concipiendi distincta. — Respondetur secundò.

QVÆSTIO LVI. DE COGNITIONE Angelorum ex parte rerum immaterialium, in tres articulos divisa.

PROOEMIVM.

DEINDE quæritur de cognitione Angelorum ex parte rerum, quas cognoscunt. Et primò de cognitione rerum immaterialium. Secundò de cognitione rerum materialium.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angelus cognoscat se ipsum?

1. q. 87. art. 1. & 2 cont. c. 96. & lib. 4. c. 11 cor. 1. & 2. & ver. q. 8 art. 1 & caus. lect. 3. fin.

*Cap. 6. Eccles. Hierar. non procul à fine.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Angelus se ipsum non cognoscat. Dicit enim Dionys. * 6. *cap. Angelicæ Hierar.* quod Angeli ignorant proprias virtutes. Cognita autem substantia, cognoscitur virtus. Ergo Angelus non cognoscit suam essentiam.

¶ 2. Præterea, Angelus est quædam substantia singularis, alioquin non ageret, cùm actus sint singularium subsistentium. Sed nullum singulare est intelligibile. Ergo non potest intelligi: & ita cum Angelo non adsit nisi intellectiva cognitio, non pote-

E rit aliquis Angelus cognoscere se ipsum.

¶ 3. Prætereà. Intellectus movetur ab intelligibili: quia intelligere est quoddam pati, ut dicitur *in* * 3. *de Anima.* Sed nihil movetur, aut patitur à se ipso, ut in rebus corporalibus apparet. Ergo Angelus non F potest intelligere se ipsum. — * Lib 3. de Anima tex. 11. tom. 2.

Sed contrà est, quod August. dicit 2. *super Genes. ad lit.* * quod Angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est, in illustratione veritatis, cognovit se ipsum. — * Lib. 2. de Genes. c. 8. in principio ferè tom. 3

Respondeo dicendum, quod sicut ex G suprà dictis * patet, obiectum aliter se habet in actione, quæ manet in agente, & in actione, quæ transit in aliquid exterius. Nam in actione, quæ transit in aliquid exterius, obiectum sive materia, in quam transit actus, est separata ab H agente: sicut calefactum, à calefaciente, & ædificatum ab ædificante. Sed in actione, quæ manet in agente, oportet ad hoc, — * Q. 54. art. 2.

hoc, quod procedat actio, quod obiectum uniatur agenti: ſicut oportet, quod ſenſibile uniatur ſenſui, ad hoc quod ſentiat actu. Et ita ſe habet obiectum unitum potentiæ ad huiuſmodi actionem, ſicut forma, quæ eſt principium actionis in aliis agentibus. Sicut enim calor eſt principium formale calefactionis in igne: ita ſpecies rei viſæ eſt principium formale viſionis in oculo.

D Sed conſiderandum eſt, quod huiuſmodi ſpecies obiecti quandoque eſt in potentia tantùm in cognoſcitiva virtute: & tunc eſt cognoſcens in potentia tantùm: & ad hoc quod actu cognoſcat, requiritur, quod potentia cognoſcitiva reducatur in actum ſpeciei. Si autem ſemper eam actu habeat, nihilominus per eam cognoſcere poteſt abſque aliqua mutatione, vel receptione præcedenti. E Ex quo patet, quod moueri ab obiecto, non eſt de ratione cognoſcentis, in quantum eſt cognoſcens, ſed in quantum eſt potentia cognoſcens. Nihil autem differt ad hoc, quod forma ſit principium actionis, quod ipſa forma ſit aliquando inhærens, & quod ſit per ſe ſubſiſtens. Non enim minus calor calefaceret, ſi eſſet per ſe ſubſiſtens, quam calefacit inhærens. F Sic igitur, & ſi aliquid in genere intelligibilium ſe habeat ut forma intelligibilis ſubſiſtens, intelligit ſeipſum. Angelus autem, cum ſit immaterialis, eſt quædam forma ſubſiſtens & per hoc intelligibilis actu. Unde ſequitur, quod per ſuam formam quæ eſt ſua ſubſtantia, ſeipſum intelligat.

Ad primum ergo dicendum, quod littera illa eſt antiquæ tranſlationis, quæ G corrigitur per nouam, in qua dicitur: præterea, & ipſos (ſcilicet Angelos) cognouiſſe proprias virtutes. Loco cuius habebatur in alia tranſlatione: Et adhuc eos ignorare proprias virtutes. Quamvis etiam littera antiquæ tranſlationis ſalvari poſſit quantum ad hoc, quòd Angeli non perfectè cognoſcunt ſuam virtutem, ſecundùm quod procedit ab ordine divinæ ſapientiæ, quæ eſt Angelis incomprehenſibilis.

H Ad ſecundum dicendum, quod ſingularium, quæ ſunt in rebus corporalibus, non eſt intellectus apud nos; non ratione ſingularitatis, ſed ratione materiæ, quæ eſt in eis individuationis principium. Vnde ſi aliqua ſingularia ſunt ſine materia ſubſiſtentia, ſicut ſunt Angeli, illa nihil prohibet intelligibilia eſſe actu.

Ad tertium dicendum, quod moveri, & pati convenit intellectui, ſecundum quod eſt in potentia. Vnde non habet locum in intellectu Angelico, maximè

C quantum ad hoc quod intelligit ſe ipſum. Actio etiam intellectus non eſt eiuſdem rationis cum actione, quæ in corporalibus invenitur, in aliam materiam tranſeunte.

Concluſio.

Angelus per ſuam formam, quæ eſt ſua ſubſtantia, ſe ipſum intelligit.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm vnus Angelus alium cognoſcat?

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd vnus Angelus alium non cognoſcat. Dicit enim Philoſophus *in * 3. de Anima*, quod ſi intellectus humanus, haberet in ſe aliquam naturam de numero naturarum rerum ſenſibilium, illa natura interius exiſtens prohiberet apparere extranea: ſicut etiam, ſi pupilla eſſet colorata aliquo colore non poſſet videre omnem colorem. Sed ſicut ſe habet intellectus humanus ad cognoſcendas res corporeas, ita ſe habet intellectus Angelicus ad cognoſcendas res immateriales. Cum igitur intellectus Angelicus habeat in ſe aliquam naturam determinatam de numero illarum naturarum: videtur quòd alias cognoſcere non poſſit.

1. Conc. c. 96. & ver. q. 8. art. 7.
* Lib. 3. de Anima tex. 4. tom. 2.

¶ 2. Prætereà. *in lib. * de Cauſis*, dicitur, quod omnis intelligentia ſcit, quod eſt ſuprà ſe, in quantum eſt cauſata ab eo: & quod eſt ſub ſe, in quantum eſt cauſa ejus. Sed unus Angelus non eſt cauſa alterius. Ergo unus Angelus non cognoſcit alium.

† Propoſ. 8. in princ. habetur hic liber inter opera Ariſt. tom. 3.

¶ 3. Præterea. Unus Angelus non poteſt cognoſcere alium per eſſentiam ipſius Angeli cognoſcentis. Cùm omnis cognitio ſit ſecundùm rationem ſimilitudinis. Eſſentia autem Angeli cognoſcentis non eſt ſimilis eſſentiæ Angeli cogniti, niſi in genere, ut ex ſupra dictis * patet. Vnde ſequeretur, quod unus Angelus non haberet de alio cognitionem propriam, ſed generalem tantùm. Similiter etiam non poteſt dici, quod unus Angelus cognoſcat alium per eſſentiam Angeli cogniti: quia illud, quo intellectus intelligit, eſt intrinſecum intellectui. Sola autem Trinitas illabitur menti. Similiter etiam dici non poteſt, quod unus cognoſcat alium per ſpeciem: quia illa ſpecies non differt ab Angelo intellecto, cum utrumque ſit immateriale. Nullo igitur mo-

† Q 40. art. 4. & q. 55. art. 1.

do videtur, quod unus Angelus possit intelligere alium.

¶ 4. Prætereà. Si unus Angelus intelligit alium, aut hoc esset per speciem: & sic sequeretur, quod si Deus nunc de novo crearet aliquem Angelum, quod non posset cognosci ab his, qui nunc sunt. Aut per speciem acquisitam à rebus: & sic sequeretur, quod Angeli superiores non possent cognoscere inferiores, à quibus nihil accipiunt. Nullo igitur modo videtur, quod unus Angelus alium cognoscat.

*Propos 11. in princ. habetur hic liber inter opera Arist. tom. 3.

Sed contra est, quod dicitur *in lib.* * *de Causis*, quod omnis intelligentia scit res, quæ corrumpuntur.

*Lib 2. c. 8. per totum tom. 3.

Respondeo dicendum, quod sicut August. dicit* 2 *super Gen. ad lit.* Ea, quæ in Verbo Dei ab æterno præextiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt. Vno modo, in intellectum Angelicum: alio modo, ut subsisterent in propriis naturis. In intellectum autem Angelicum processerunt per hoc, quod Deus menti Angelicæ impressit rerum similitudines, quas in esse naturali produxit. In Verbo autem Dei ab æterno extiterunt, non solùm rationes rerum corporalium, sed etiam rationes omnium spiritualium creaturarum. Sic igitur unicuique spiritualium creaturarum à Verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerum omnium, tam corporalium, quàm spiritualium: ita tamen, quod unicuique Angelo impressa est ratio suæ speciei secundùm esse naturale, & intellectuale simul: ita scilicet, quod in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum verò naturarum, tam spiritualium quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundùm esse intellectuale tantùm: ut videlicet per hujusmodi species impressas, tam creaturas corporales, quàm spirituales cognosceret.

*Q. 50. art 4.

Ad primum ergo dicendum, quod naturæ spirituales Angelorum ab invicem distinguuntur ordine quodam, sicut suprà dictum * est. Et sic natura unius Angeli non prohibet intellectum ipsius à cognoscendis aliis naturis Angelorum: cùm tam superiores, quàm inferiores habeant affinitatem cum natura ejus, differentia existente tantùm secundum diversos gradus perfectionis.

Ad secundum dicendum, quod ratio causæ, & causati non facit ad hoc, quod unus Angelus alium cognoscat, nisi ratione similitudinis, in quantum causa, & causatum sunt similia: & ideò si inter Angelos ponatur similitudo absque causalitate, remanebit in uno cognitio alterius.

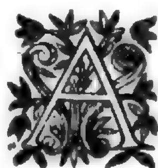
C Ad tertium dicendum, quod unus Angelus cognoscit alium per speciem eius, in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio Angelo, cuius similitudo est, non secundum esse materiale, & immateriale, sed secundum esse naturale, & intentionale. Nam ipse Angelus est forma subsistens in esse naturali, non autem species eius, quæ est in intellectu alterius Angeli: sed habet ibi esse intelligibile
D tantum: sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale; in medio autem deferente habet esse intentionale tantum.

Ad quartum dicendum, quod Deus unamquamque creaturam fecit proportionatam universo, quod facere disposuit. Et ideò, si Deus instituisset facere plures Angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus Angelicis
E impressisset. Sicut si ædificator voluisset facere majorem domum, fecisset maius fundamentum. Vnde eiusdem rationis est, quod Deus adderet aliquam creaturam universo, & aliquam speciem intelligibilem Angelo.

Prima conclusio.
Vnus Angelus cognoscit alterum.
F *Secunda conclusio in solutione ad tertium.*
Vnus Angelus cognoscit alium per speciem intelligibilem in suo intellectu existentem, & non per essentiam illius.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angeli per sua naturalia Deum
G *cognoscere possint?*

D tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possint. Dicit enim Dionys.* 9. *cap. de Divinis nomin.* Quod Deus est super omnes cælestes
H mentes, incomprehensibili virtute collocatus. Et posteà subdit, quod quia est supra omnem substantiam, ab omni cognitione est segregatus.

1. Dist. 23. q. 2. art. 1 cor. & 4 dist 49. q. 1. art 6 & 7. & 3 con. c. 49 & 52. & Ro. 1 l 6. fin. & ver q 8. art 3. cor.
*Cap. 9. inter principium, & medium.

¶ 2. Prætereà. Deus in infinitum distat ab intellectu Angeli. Sed in infinitum distantia non possunt attingi. Ergo videtur, quòd Angelus per sua naturalia non possit Deum cognoscere.

¶ 3. Prætereà. 1. Corinth. 13. dicitur: *Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem.* Ex quo videtur; quod sit duplex Dei cognitio. Vna, qua videtur per sui essentiam, secundum

cundum quàm dicitur videri facie ad faciem: alia secundum quod videtur in speculo creaturarum. Sed primam Dei cognitionem Angelus habere non potuit, per sua naturalia, ut supra ostensum* est (*Q.12.a.4.). Visio autem specularis Angelis non convenit: quia non accipiunt divinam cognitionem à rebus sensibilibus, ut dicit Dion.*5. *c. de divi. nomi.* (*C.5. inter principium & medium.) Ergo Angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possunt.

Sed contra. Angeli sunt potentiores in cognoscendo, quam homines. Sed homines per sua naturalia Deum cognoscere possunt, secundum illud Rom. 1. Quòd notum est Dei, manifestum est in illis. Ergo multo magis Angeli.

Respondeo dicendum, quod Angeli aliquam cognitionem de Deo habere possunt per sua naturalia. Ad cujus evidentiam considerandum est, quod aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscente, sicut si lux videatur in oculo: & sic dictum est †, quod Angelus intelligit se ipsum (*Art. 1. huius quæst.). Alio modo, per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiva, sicut lapis videtur ab oculo per hoc, quòd similitudo eius resultat in oculo. Tertio modo per hoc, quod similitudo rei cognitæ non accipitur immediatè ab ipsa re cognita, sed à re aliqua, in qua resultat, sicut videmus hominem in speculo. Primæ igitur cognitioni assimilatur divina cognitio, qua per essentiam suam videtur, & hæc cognitio Dei non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia, ut suprà dictum est. * (*Q.12. art.4.) Tertiæ autem cognitioni assimilatur cognitio, qua nos cognoscimus Deum in via per similitudinem eius in creaturis resultantem, secundum illud Rom. 1. *Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Vnde & dicimur Deum videre in speculo. Cognitio autem, qua Angelus per sua naturalia cognoscit Deum, media est inter has duas: & similatur illi cognitioni, qua videtur res per speciem ab ea acceptam. Quia enim imago Dei est in ipsa natura Angeli impressa, per suam essentiam Angelus Deum cognoscit, in quantum est similitudo Dei, non tamen ipsam essentiam Dei videt: quia nulla similitudo creata est sufficiens ad repræsentandam divinam essentiam. Vnde magis ista cognitio tenet se cum speculari: quia & ipsa natura Angelica est quoddam speculum divinam similitudinem repræsentans.

Ad primum ergo dicendum, quod Dion. loquitur de cognitione compre-

C hensionis, ut expresse eius verba ostendunt, & sic à nullo intellectu creato cognoscitur.

Ad secundum dicendum, quod propter hoc, quod intellectus, & essentia Angeli in infinitum distant à Deo, sequitur, quod non possit ipsum comprehendere; nec per suam naturam eius essentiam videre: non tamen sequitur, quod propter hoc nullam habeat eius cognitionem. Quia sicut Deus in infinitum distat ab Angelo: ita cognitio, quam Deus habet

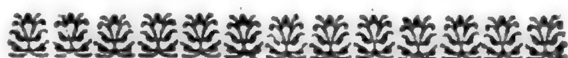
D de se ipso, in infinitum distat à cognitione quam Angelus habet de eo.

Ad tertium dicendum, quod cognitio, quam naturaliter Angelus habet de Deo, est media inter utramque cognitionem: & tamen magis se tenet cum una, ut suprà dictum † est. (*In corpore articuli.)

Prima conclusio est affirmativa.

Secunda conclusio.

E *Angelus per suam essentiam, tanquam per speciem immediatè acceptam à Deo, cognoscit illum.*

DISPVTATIO VI.

De cognitione Angelorum ex parte rerum immaterialium.

F POSTQVAM Angelicus Præceptor egit de cognitione Angelorum absolutè, necnon & de modo prædictæ cognitionis, agit in hac quæstione de illa ex parte, suorum obiectorum. Et quia inter eius obiecta primum locum obtinent res immateriales: idcirco primo de eisdem sermonem instituit, & nos cum eodem Sancto Doctore ad hoc idem explicandum præsentem disputationem excitamus.

DVBIVM I.

G *Vtrùm Angelus per suam formam seu essentiam se ipsum intelligat?*

IN Titulo aliquid ut certum supponimus, & aliquid in dubium vocamus. Supponimus, Angelum se ipsum intelligere: nec de hoc potest esse aliqua controversia. (1. Expositio tituli.) Nam cum Angelus sit naturæ intellectualis, & ipse respectu sui intellectus sit objectum valdè proportionatum: non est cur non intelligat semetipsum. Vocamus autem in dubium, an Angelus per suam formam, seu essentiam se ipsum cognoscat? Non quidem ita, ut per hoc inquiratur, utrum essentia Angeli sit principium radicale suæ intellectionis: nam etiam quoad hoc nulla potest esse lis: siquidem sicut essentia Angeli est principium radicale aliarum intellectionum, quibus ab eodem

Angelò intelliguntur cætera alia obiecta sic etiam debet esse principium radicale illius intellectionis, qua se ipsum intelligit. Sed ita vt sensus tituli sit, vtrùm Angelus per suam essentiam, tanquam per formam seu speciem intelligibilem, se ipsum intelligat; ac proinde non indigeat specie intelligibili superaddita ad sui intellectionem, sed habeat se eo proportionali modo, quò diuina essentia vnitur suo intellectui, & intellectui creato per se ipsam in ratione speciei intelligibilis ad visionem claram Dei?

§. I. Vera D. Thomæ sententia.

1. Conclusio. Dicendum ergo est, Angelum per suam formam, seu essentiam se ipsum intelligere, atque adeò prædictam essentiam vniri cum suo intellectu in ratione speciei intelligibilis: & ex consequẽti nõ indigere specie intelligibili superaddita ad sui cognitionem. Ita D. Tho. *art. 1. huius q.* his verbis *Angelus autem, cùm sit immaterialis, est quadam forma subsistens: & per hoc intelligibilis actu. Vnde sequitur, quòd per suam formam, quæ est sua substantia, se ipsum intelligat* Et q. 8. de Veritate ar. 6. vbi sic habet. *Intellectus vero Angeli quia habet essentiam, quæ est vt actus in genere intelligibilium, sibi præsentem potest intelligere id, quod est intelligibile apud ipsum, scilicet essentiam suam, non per aliquam similitudinem, sed per se ipsam.* Et 2. contra Gentes cap. 98 vbi sic loquitur: *Substantia autem separata sunt secundùm suam naturam vt actu existentes in esse intelligibili: vnde vnaquaque earum se ipsam per suam essentiam cognoscit, non per aliquam speciem alterius rei.* Vnde eamdem assertionem tuentur Caiet. Bannez, Nazarius, Ripa, Zumel in præsenti, Nauarrete *tom. 3. suarum controuersiarum controuersia 53.* Capreolus *in 2. dist. 3. quæst 2. art. 1.* Ferrara *2. contra Gentes cap. 98* Durandus loco cit. *ex 2. sent. q. 6.* Arrubal. *1. part. disput. 166. cap. 1.* Suarez *lib. 2. de Angelis cap. 4.* referens Pesantium, Molinam, & Valentiam.

D. Thom. Caietan. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Nauar. Capreol. Ferrara. Durand. Arrubal. Pesantius. Molina. Valent.

Ratio fundamentalis illius. Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma in hoc art. potestque ad hanc formam redigi. Quoniam obiectum vnitum intellectui est causa, siue principium formale intellectionis sui, sicut calor est principium formale calefactionis: ita quidem, vt si mediante specie intelligibili à se distincta vniatur cum intellectu, tunc per illam sit causa prædictæ intellectionis: si autem per suam essentiam habuerit vniri, tunc per eamdem, tanquam per formam intelligibilem, seu tanquam per principium formale intellectionis se ipsum intelligat. Sed Angelus vnitur cum suo intellectu per suam essentiam, tanquam per formam intelligibilem: ergo intelliget se per suam essentiam tanquam per prædictam formam, seu principium formale: ac proinde non indigebit alia forma, siue specie intelligibili ad sui cognitionem.

Maior probatur ex discrimine, quod intercedit inter actionem immanentem, & transeuntem. Nam in actione transeunte obiectum, siue materia, in quam transit actus, circa quamque versatur, est separata ab agente, sicut calefactum à calefaciente, & ædificatum ab ædificante: sed in actione immanente obiectum debet esse vnitum agenti, sicut oportet, quod sensibile vniatur sensui, ad hoc vt actu sentiatur: ibique vnitum comparatur per modum principij formalis respectu cognitionis sensitiuæ. Et propterea, quemadmodum calor est principium formale calefactionis in igne: ita species verbi gratia rei visæ est principium formale visionis in oculo. Ac proinde si obiectum mediante specie fuerit vnitum potentiæ conoscitiuæ, tunc ea mediante erit causa prædictæ cognitionis: & si per se ipsum immediatè vniatur, tunc per se ipsum erit principium formale illius.

Minor autem probatur. Quia essentia Angeli collata cum suo intellectu, habet tres conditiones requisitas, & sufficientes ad hoc, vt vniatur illi per modum formæ intelligibilis in ordine ad cognitionem sui. Primam quidem consistentem in hoc, quod se ipsa sit actu intelligibilis: quandoquidem essentia Angeli se ipsa est depurata ab omni materia physica, estque satis immaterialis. Constat autem, intelligibilitatem in actu prouenire à prædicta puritate à materia, à prædicta que immaterialitate. Secundam verò, quæ sita est in proportione essentiæ Angelicæ cum suo intellectu, tam in modo essendi, quàm in modo operandi, satis constat, in eadem essentia inueniri, quippe quæ quoad hoc est valde commensurata cum suo intellectu. Vltimam verò, nempe, quòd inter vtrumque intercedat intima vnio, planum est quoad præsens inueniri: siquidem essentia Angeli, & eius intellectus sunt intrincè, satisque intimè vnita: & per consequens Angelus vnietur per suam essentiam tanquam per formam intelligibilem cum suo intellectu in ordine ad cognitionem sui. Ex quo vtraque consequentia primi syllogismi huius rationis D. Thomæ est ita perspicua, vt probatione non indigeat.

Confirmatur ratione desumpta ex D. Thoma suprà *quæst. 12.* Nam ideò in visione beata videtur Deus per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, quia diuina essentia respectu beati habet has tres conditiones Primam quidem, quia est summè immaterialis, summeque intelligibilis, seu ipsa intelligibilitas in actu. Secundam verò, quia licèt inter intellectum creatum secundùm se, & essentiam diuinam non sit debita proportio, bene tamen inter ipsum, vt eleuatum lumine gloriæ, & prædictam essentiam: quia per illud lumen habet intellectum deificum, seu participationem diuini intellectus, prout est in se. Tertiam tandem, quia diuina essentia est intimè illapsa, intimeque vnita, quantum satis est, cum eodem intellectu sic deificato Ergo eadem ratione essentia Angelica cui comparatæ cum suo intellectu conueniunt prædictæ tres conditiones, poterit vniri per modum formæ intelligibilis cum illo, ac proinde Angelus se per semetipsum tanquam per formam intelligibilem intelligit. 3. Confirmatio.

Confirmatur secundò ratione deprompta ex eodem Angelico Præceptore infrà *quæst. 87.* Quoniã ideo anima nostra pro hoc statu non intelligit se per se ipsam tanquam per formam intelligibilem, quia pro eodem statu formaliter non vnitur, cum suo intellectu vt forma actu intelligibilis: ex eo quòd ad hanc actualem intelligibilitatem requiritur quod sit separata à corpore, siue ab indigẽtia à sensibus. Ergo propter oppositam rationem Angelus, cui non desit prædicta conditio, & insuper est intime vnitus cum suo intellectu, poterit vniri cum illo per modum formæ intelligibilis. Secunda.

4. Antecedens probatur, & explicatur. Nam licet animæ nostræ, aliàs potest esse separata à corpore, competat esse etiam aliàs intelligibilem in actu, & vniri, secundùm suam substantiam cum proprio intellectu: nihilominùs pro statu vnionis cum corpore non potest vniri cum suo intellectu per modum obiecti actu intelligibilis: quia non habet debitam proportionem quoad eleuationem à materia, tam in essendo, quàm in modo operandi

operandi cum eo. Quoniam, ut uniretur per modum obiecti se ipso actu intelligibilis, deberet sumi secundùm se, & secluso corpore, ac si non esset in eo: cùm tamen intellectus pro hoc statu sit virtus animæ informantis corpus, & aliquo modo, scilicet ministerialiter, à corpore pendeat quoad modum operandi, ex eo quòd pro hoc statu nequit intelligere, nisi per conversionem ad phantasma.

Unde Angelicus Præceptor ex defectu prioris conditionis, nempe intelligibilitatis in actu, quæ deest intellectui possibili pro hoc statu, colligit, ipsum non uniri secum per modum formæ intelligibilis in ordine ad cognitionem sui pro eodem statu: & ex eo, quòd essentiæ Angeli convenit prædicta prior conditio, & in ea duæ aliæ conditiones quoad præsens involuuntur, deducit, Angelum se per suam essentiam, tantum per speciem intelligibilem cognoscere. Et ideò loquens in 2. contra Gentes *cap.* 98. de substantiis separatis, nempe Angelis, sic inquit: *Vnaquæque igitur & seipsam, & alias cognoscit. Seipsam quidem unaquæque earum aliter cognoscit, quam intellectus possibilis se ipsum. Intellectus enim possibilis est ut potentia existens in esse intelligibili: fit autem actu per speciem intelligibilem: sicut materia primum fit actu in esse sensibili per formam naturalem: nihil autem cognoscitur secundum quod est potentia tantum, sed secundùm quod est actu. Vnde & forma est principium cognitionis rei, quæ per eam fit actu, similiter autem potentia cognosci. iva fit actu cognoscens per speciem aliquam. intellectus igitur possibilis noster non cognoscit seipsum, nisi per speciem intelligibilem, qua fit actu in esse intelligibili. Et propter hoc dicit Arist.* in 3. de Anima, *quod est cognoscibilis sicut & alia, scilicet per species à phantasmatibus acceptas, sicut per formas proprias. Substantiæ autem separatæ sunt secundum suam naturam ut actu existentes in esse intelligibili. Vnde unaquæque earum se ipsam per suam essentiam cognoscit, non per aliquam speciem alterius rei.*

Angel. Præcept.

§. II. *Evasio prior ad rationem D. Thomæ, & eius præclusio.*

5. Evasio. Vasquez.

NEc obest, si occurras primò ex Vasquez, unionem, quam habet essentia Angeli cum proprio intellectu; tantum esse unionem subiecti cum suo accidenti, & radicis cum sua proprietate, non verò unionem formæ: siquidem essentia Angeli non subjectatur in intellectu Angelico, sed potiùs è contra iste in illa habet recipi: & ideò non habet unionem debitam ad hoc, ut sortiatur rationem speciei intelligibilis: quia hæc unio debet esse per modum formæ.

Evertitur.

Non igitur hoc obest. Quoniam aliud est, an prærequiratur hæc unio naturalis & in esse entitativo, quæ est inter essentiam Angeli, & suum intellectum, tamquam inter subiectum, & suum accidens connaturale, & inter radicem, ac proprietatem inde dimanantem. Aliud verò, an ibidem non sit alia unio in *esse* intelligibili, hoc ipso quod præsupponatur illa prior. Licèt ergo primum illud sit verum; non tamen hoc secundum. Ratio autem, ob quam prior illa unio prærequiratur, est. Quoniam essentia Angeli est forma intelligibilis finita & limitata, & ratione huius est ita coarctata, ut nequeat uniri per modum formæ intelligibilis, nisi cum suo proprio intellectu: sicut etiam eius subsistentia, quia est finita, ita est commensurata & coarctata ad suam naturam, ut nequeat aliam terminare. Et ideò oportet, ut intellectus, cum quo prædicta essentia Angelica unitur, sit intellectus suus, atque adeò unitus ei per modum subiecti, & proprietatis, seu per modum naturæ, & radicis ad intelligendum, ac potentiæ proximæ ad eamdem intellectionem. Quia intellectus Angeli, sicut & quævis alia potentia vitalis nequit habere rationem talis, nisi sit unita cum sua propria natura, à qua dimanat, ut nostrum Collegium Comp. *in lib. Physicorum disp.* 1 c. *num.* 66. adnotavit. N. Compl.

6. Ratio evasionis.

Ratio autem, propter quam negamus secundum illud, nempe, quod supposita hac priori unione, non sit ibi alia unio in *esse* intelligibili, & alterius rationis, facilè reddi potest. Nam cùm ibidem sint duo ordines, duoque genera entium, scilicet, rerum in *esse* rei sumptarum, & deinde in *esse* intelligibilium, oportet, ut in unoquoque detur suus actus, suaque forma, ac proinde sua proportionata unio huius formæ, & actus ad id, cuius est forma,

Enucleatio eius.

Unde in tribus inter alia discriminibus, quæ inter has uniones intercedunt, potest ratio cujuslibet magis deprehendi: primum quidem. Quia (ut nostri Complutens. *in lib. de Anima disp.* 18. *q.* 4. & 5. docent, & nos *in* 1. *tom tract.* 2. *disp.* 2. *n.* 61 & *tractatu* 4. *disp.* 2. *n.* 66 latè diximus) unio, quæ intercedit inter obiectum intelligibile, & inter intellectum, est unio per identitatem in *esse* intelligibili: ita quidem, ut ex intellectu, & specie intelligibili non resultet in hoc ordine aliquod tertium, sed unum extremum fiat aliud: & ita intellectus per speciem fit quodammodo, idest in ordine intelligibili, ipsamet species, necnon & ipsummet objectum intellectum in eo ordine consideratum, & eo modo, quo nostri Compl. loco cit. explicant, & nos fusiùs, in prædicto tractatu de scientia Dei disp. relata prosequimur, ubi etiam omnes objectiones contra hunc modum dicendi pugnantes diluimus. Ex quo ortum habuit commune illud proloquium ex Commentator 3. *de Anima textu* 37. desumptum, scilicet, ex intellectu, & re intellecta fieri magis unum; quàm ex materia, & forma. Nam materia non fit forma, at intellectus fit quodammodò, idest in *esse* intelligibili, ipsummet obiectum *ut quod*, & ipsa species intelligibilis, ut id *quo*, in prædicto ordine fit ipsum obiectum. N. Compl. Commentator.

Secundum vero. Quia unio illa prior in *esse* entitativo fit cum mutua dependentia inter essentiam Angelicam, & eius intellectum. Nam licèt essentia Angelica ex una parte det *esse* intellectui per modum principii universalis tam illius quàm aliarum proprietatum, nihilominùs indiget speciali determinatione ejusdem intellectus ad speciales operationes eliciendas ex eo quod principium universale diversarum operationum, respicientium diversas rationes formales, indiget determinatione per principium proximum, à quo tales operationes in ratione actionum sumant proximè diversas rationes, quas habent. Cæterùm in unione secundùm *esse* intelligibile taliter essentia in hoc ordine confert perfectionem intellectui; ut ab ipso nullam perfectionem recipiat: quia essentia sic actuans, se ipsa est intelligibilis, atque adeo in tali genere est veluti ratio sui, nec participat aliquam rationem intelligibilitatis ab intellectu.

Tertium denique. Quia per primam unionem habet aliquo modo id, quod se habet ut principium formale proximum, nempe intellectus, limitari à principio radicali; & subiecto, scilicet ab essentia Angelica: attamen in secunda unione, quæ fit in ordine intelligibili, essentia Angelica, ut unitur per modum speciei intelligibilis cum suo intellectu, non limitatur ab illo, sed manet ita ampla, ac si non informaret ipsum intelligibiliter, sed esset in se omninò separata ab eodem intellectu, ut *in* 1. *tom. tractatu* 2. *disputi.* 2. *num.* 52. & deinceps &

& tractatu 3. disp. 1. dub. 2 ex Angelico Præceptore diximus, & rationem satis aptam reddidimus.

7. Amplius elucidatur. Possuntque hæc omnia explicari, & confirmari primò ex nuper dictis in hunc tamen modum expensis. Nam etsi secundùm vnam & eamdem considerationem nequeat vnum esse forma alterius, & hoc rursus esse etiam forma illius, bene tamen secundùm diuersam considerationem, & loquendo de forma diuersimodè sumpta: maximè, si consideretur in diuerso ordine. Quare, cùm essentia substantiæ separatæ, & eius intellectus sint in duplici ordine, seu genere, nempe entis, siue rei, & in genere intelligibilis: inde est, vt duplex ordo inter illa considerari possit, scilicet, ordo in genere entium, & ordo in genere intelligibilium. Et si considerentur, vt sunt in genere entium; sic intellectus est in essentia sicut accidens in suo subiecto, & sicut potentia in substantia, cuius est potentia: si autem considerentur, ut sunt in genere intelligibilium, sic est contrarius ordo: quia essentia comparatur ad intellectum, sicut actus ad potentiam, sive quasi potentiam, & sicut species intelligibiles ad intellectum intelligentem, non quidem sicut species inhærens, sed sicut species subsistens, faciens tamen unum cum intellectu in *esse* intelligibili in ordine ad intelligendum.

D. Thom. Quæ doctrina desumpta est ex D. Thoma *quæst. 8. de Verit. artic. 6. in solutione ad* 2. ubi cum sibi obiecisset id ipsum, quo movetur inter alia Vasquez ad denegandam essentiæ Angelicæ rationem speciei intelligibilis respectu proprij intellectus, nempe, quod species debet esse forma intellectus, & hoc non convenit essentiæ Angeli respectu sui intellectus, sed potiùs iste inest essentiæ tanquam proprietas eius, sive forma, sic respondet: *Dicendum, quod essentia Angeli quamvis non possit comparari ad intellectum eius, ut actus ad potentiam in essendo, comparatur tamen ad ipsum, ut actus ad potentiam in intelligendo.* Et infrà in responsione ad 6. explicans magis hoc ipsum, sic ait: *Dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse in altero, & illud in eo diversis modis, sicut totum in partibus; & è converso. Et similiter est in proposito. Essentia enim Angeli est in intellectu eius sicut intelligibile in intelligente: intellectus autem in essentia, sicut potentia in substantia.* Ubi (ut vides) totum potest formalizari & habere suum *esse* à suis partibus, vel ab aliqua ex illis, quæ per modum causæ formalis concurrat ad dandum illi esse, ac proinde prædicta pars queit esse in illo, ut forma in suo composito, & ut causa formalis, quæ est pars, est in suo effectu formali. Et rursus ipsa natura totalis inde consurgens habet se per modum formæ totalis, formalizantis prædictas partes: quia etsi utraque causalitas sit in genere causæ formalis; est tamen in distincta specie, aut quasi specie causæ formalis, & secundum diversas considerationes. Ita ergo in præsenti, proportione servata, philosophandum est: ubi non solùm intercedunt distinctæ species, aut quasi species causæ formalis (ut statim magis explicabimus) sed etiam quævis ex his causis formalibus spectat ad distinctum genus, distinctumque ordinem: & ideo in eis potiori iure hæc mutua causalitas in genere causæ formalis poterit inveniri.

§. III. *Elucidatur præcedens præclusio evasionis Vasquezij.*

8. Expensio præcedentis evasionis. ET sanè satis conformiter ad ipsas rerum naturas sic cum Angelico Præcept. philosophamur, maximè, si intellectus, & obiectum intelligibile uniuntur speciali illa unione iam dicta, scilicet, per identitatem in *esse* intelligibili. Nam hoc ipso, quòd essentia Angelica, ut est obiectum actu intelligibile habeat illam specialem unionem, pertingentem usque ad identificationem in *esse* intelligibili cum suo intellectu: & deinde habeat determinare intellectum eumdem quoad speciem actus intelligendi, quo eamdem essentiam Angelicam intelligit, nec possit intellectus per modũ principij & causæ formalis per se inspectæ specificare prædictam intellectionem, nisi ut determinatus per prædictam essentiam, ut habet rationem objecti actu intelligibilis: consequens est, ut in ordine intelligibili comparetur per modum formæ: siquidem prædicta determinatio tribuens specificationem, & ratio formalis illius ad ordinem causæ formalis pertinet, & non utcumque, sed per modum formæ ita intimè unitæ, ut pertingat hæc unio usque ad identitatem cum addito, scilicet in genere intelligibili.

Adde, quod etiamsi unio, quæ est inter objectum actu intelligibile, & eius intellectum, non pertingeret ad hoc ut esset tanta, quòd prædicta duo in ordine intelligibili identificarentur, & similiter in aliis speciebus intelligibilibus hoc ipsum contingeret: nihilominùs illamet unio, realiter loquendo, quæ est naturalis, quaque intellectus per modum proprietatis unitur cum intellectu Angelico, sufficeret, quatenus habet ibidem munus quoddam inadæquatum pertinens ad ordinem intellectualem, & correspondens eidem essentiæ, non ut est natura, & radix suarum proprietatum reduplicativè loquendo, sed ut est objectum actu intelligibile respectu proprii intellectus, ad hoc ut per modum formæ intelligibilis uniretur per aliam unionem ratione distinctam cum eodem intellectu.

Hoc autem, imò & cætera alia nuper dicta possunt explicari sequenti exemplo, nempe, eiusdem essentiæ Angelicæ comparatæ diversimodè cum sua existentia, & cum intima unione; quam cum illa habet. Nam prædicta essentia confertur cum sua existentia, tum per modum causæ materialis, & receptivæ illius, tum per modum causæ formalis, non qualiscumque, sed præcisè determinantis existentiam ad hanc speciem: quia existentia est huius speciei, & non illius quia est petita ab hac essentia, & ipsa per positionem sui ponit determinationem ad hanc existentiam secundùm speciem, & non aliam: ideòque ipsa existentia, secundùm suam rationem dicit ordinem ad istam essentiam, potiùs quam ad aliam tanquam ad id, cùm quo est intimè conjuncta. Unde illa unio, quæ se tenet ex parte essentiæ, ut correspondet eidem essentiæ, quatenus receptivæ existentiæ, spectat ad ordinem & genus causæ materialis, ut exercitium illius: cùm tamen illamet unio, ut correspondet essentiæ, prout per modum causæ formalis determinat existentiam actu & in exercitio ad hoc, ut in actu exercito habeat hanc speciem, debet pertinere ad ordinem causæ formalis, ut exercitium illius, vel saltem ut quid requisitum ad tale exercitium. Et tandem illamet unio, ut se tenet ex parte existentiæ, & correspondet ipsi, in alio genere aut specie causæ formalis informat ipsam essentiam, nempe in genere causæ formalis, quæ non sit præcisè determinativa & exercitium huius causæ formalis, & ut correspondet eidem, ut veluti formalizatur, modo dicto, ab eadem essentia, habet prædicta unio pertinere veluti ad genus causæ materialis, & receptivæ. Nec in his mutuis dependentiis invenitur inconveniens: quia etsi sint intra ambitum causæ formalis, sunt tamen intra diversa genera, & species eius, & illa unio realiter unica habet correspondere his distinctis generibus.

Si ergo istæ mutuæ causalitates intra ambitum causæ formalis, & inter essentiam, & existentiam inveniuntur, etiamsi sit eadem realiter unio, media qua exercentur, non est cur eodem proportionali modo non possimus quoad præsens philosophari. Siquidem essentia Angelica, & eius intellectus pertinent ad diversos ordines, & induunt diversas rationes causarum formalium: & ita illa unio realiter unica, qua sunt unita, habebit, ut se tenet ex parte essentiæ Angelicæ, & correspondet illi, quatenus pertinenti ad ordinem intelligibilem, & in hoc ordine determinanti universalitatem, & indifferentiam intellectus Angelici ad sua objecta, spectare ad ordinem intelligibilem: & in hoc ordine pertinebit ad genus causæ formalis determinantis, per modum exercitii illius, vel saltem ut quid requisitum ad prædictum exercitium: sicuti etiam, ut se tenet ex parte intellectus collati cum eadem essentia in ordine intelligibili, & correspondet eidem, ut est potentia in hoc ordine, spectabit ad genus causæ materialis ut exercitium illius. Et deinde, ut se tenet ex parte intellectus, ut tribuentis Angelo vim proximam intra genus entis ad intelligendum per modum potentiæ activæ, non verò per modum determinationis potentiæ activæ proximæ, erit quid pertinens ad genus entis per modum exercitii prædictæ formæ. Ac tandem, ut est correspondens essentiæ Angelicæ, ut in genere entis est prima potentia radicalis, & subjectum prædictæ potentiæ proximæ, spectabit ad genus causæ materialis in genere entis, ut exercitium, & causalitas illius.

Unde, licet essentia Angeli subsit intellectui, tam quoad id, quod dicit de genere rei, quam quoad id, quod affert de genere intelligibilium, hoc tantum est identicè, non verò formaliter. Et ita ipsa distinguitur virtualiter secundùm hos duos ordines, & genera: & ut ei inest intellectus, tantùm dicit se ipsam, ut est natura, & pertinet ad genus rei: posteà verò, ut spectat ad ordinem intelligibilem, consideratur, ut determinans intellectum; non tamen ut quid determinatum, aut formalizatum ab ipso: ex eo quòd in ordine intelligibili prædicta essentia, ut collata cum suo intellectu, est primus actus primaque forma formalizans intellectum, & alia huius generis: quia saltem per modum primæ causæ formalis determinantis comparatur cum omnibus, quæ ad hoc genus in ordine ad intellectionem sui concurrunt.

§. IV. *Alia eversio traditæ evasionis Vasquezij.*

11. *Insurgitur amplius contra evasionem Vasquez.* TAndem contra eamdem solutionem Gabrielis Vasquez urget ratio alia D. Thomæ loco statim referendo. Quoniam ex eo, quòd intellectus divinus est intelligens per modum actus summè purissimi, ideò non actuatur ad intellectionem suæ essentiæ, aut aliarum rerum per aliam speciem distinctam aliquo modo ex parte rei conceptæ, sive virtualiter ab essentia Dei, sed ipsamet divina essentia gerit vicem speciei intelligibilis respectu sui intellectus: & ita ex duplici capite est unitus divinus intellectus cum sua essentia, nempe, quia formaliter eminenter est eius vis proxima ad intelligendū, & quia actuatur per eamdem essentiam, estque unitus illi, ut est objectum per modum actus purissimi intelligibile: & propterea essentia unitur cum sua voluntate, ut vis radicalis ad amandum cum sua vi proxima, non tamen altera illa unione intelligibili: & deinde intellectus noster, quia est pura potentia pro hoc statu in ordine intelligibili, idcircò solùm pro hoc statu unitur cum essentia animæ, ut

C accidens connaturale cum suo subiecto, & ut proprietas, & potentia proxima ad intelligendum cum sua radice, nō verò alia unione in *esse* intelligibili: quia anima pro hoc statu non est obiectum actu intelligibile, sed potentia tantùm. Ergo cùm intellectus Angelicus teneat medium quoddam inter hæc duo extrema, quia nec est actus purus, nec pura potentia: oportet, ut sit partim in actu, & partim in potentia in ordine intelligibili: quatenus ex se, & ex propriis meritis debet semper esse in actu respectu prædictæ essentiæ, quia semper est unitus cum illa tanquam cum forma, & objecto actu intelligibili licèt respectu aliorum non habeat hoc, nisi per
D species ex superaddita actione, & infusione Dei illi inditas: atque adeo, ultra unionem, qua unitur in *esse* rei per modum proprietatis, & potentiæ proximæ cum sua connaturali essentia, & potentia radicali, à qua oritur, habebit ex se aliam, qua uniatur cum eadem essentia, ut intellectus in actu cum suo intelligibili in actu.

Quæ probatio desumpta est ex D. Thoma *q. 8. de Veri. art. 6. in corpore*, ubi illam satis insinuat his verbis *Sciendum est igitur, quod nihil prohibet esse aliquid actu unum, & in potentia alterum: sicut corpus diaphanum est actu quidem corpus sed potentia tantum coloratum. Et similiter est possibile, aliquid esse actu ens, quod in genere intelligibilium est potentia tantùm. Sicut enim est gradus actus, & potentia in entibus, quod aliquid est potentia tantùm, ut materia prima: aliquid actu tantum, ut Deus: aliquid actu, & potentia, ut omnia intermedia: sic est in genere intelligibilium aliquid, ut actu tantùm, scilicet essentia divina, aliquid ut potentia tantùm, ut intellectus possibilis, qui hoc modo se habet in genere intelligibilium sicut materia prima in ordine sensibilium sicut dicit Commentator in 3. de Anima. Omnes autem substantiæ Angelicæ sunt mediæ habentes aliquid de potentia, & actu non solum in genere entium, sed etiam in genere intelligibilium. Sicut igitur materia prima non potest agere aliquam actionem nisi perficiatur per formam, & tunc actio illa est quædam emanatio formæ ipsius magis, quam materiæ; res autem existentes actu possunt agere actiones secundum quod sunt actu: ita intellectus possibilis noster nihil potest intelligere, antequam perficiatur forma intelligibili in actu: tunc enim intelligit rem, cuius est illa forma, nec potest se intelligere, nisi per formam intelligibilem actu in se existentem. Intellectus vero Angeli, quia habet essentiam, quæ est ut actus in genere intelligibilium, sibi præsentem potest intelligere id quod est intelligibile apud ipsum, scilicet essentiam, suam non per aliquam similitudinem, sed per se ipsam.* 12. *D. Thom.*

Unde idem Angelicus Præceptor *in art. 1. huius q.* ut salvaret, quomodo intellectus Angelicus semper est in actu per suam essentiam, ut est obiectum intelligibile ab ipso, atque adeò ex utraque unione scilicet in genere rei, & in genere intelligibili, unitus cum illa, insinuavit, illum non moveri ab essentia Angelica: quia per hunc motum quodammodo videbatur innui, prædictum intellectum aliquando posse non esse unitum cum sua essentia in ordine intelligibili: & ita concludit: *Ex quo patet, quod moveri ab obiecto, non est de ratione cognoscentis, in quantum est cognoscens, sed in quantum est potentia cognoscens.* *Angel. Præcept.*

§. V. *Evasio alia, & eius impugnatio.*

NEc etiam obest alia solutio ex Vasquez præcedenti affinis, per quam ipsa magis explicari, & fulciri videtur, scilicet, ad rationem speciei intelligibilis 13. *Alia solutio eiusdem.*

ligibilis requiri, non esse quid per se subsistens, sed quid inhærens. Quare, cùm essentia Angelica sit forma per se subsistens, nequit rationem speciei intelligibilis induere.

Exploditur. Non igitur hoc obest. Tum, quia ex præcedentis solutionis impugnatione satis corruit. Tum etiam quia est contra Sanctum Doctorem, qui in artic. 1. huius quæstionis sic inquit: *Nihil autem differt ad hoc quod forma sit principium actionis quod ipsa forma sit aliquando inhærens & quòd sit per se subsistens. Sic igitur, & si aliquid in genere intelligibilium se habeat vt forma intelligibilis subsistens, intelligit se ipsum* Tum deinde, quia est contra rationem ab eodem Sancto Doctore ibidem allatam his verbis: *Non enim minus calor calefaceret, si esset per se subsistens, quàm calefacit inhærens.* Et ita si adhuc conseruando, quòd sit subsistens, posset esse coniunctus per aliquam intimam vnionem cum igne, posset vtique esse illi ratio calefaciendi, & compararetur cum illo per modum principij proximi, & formalis in ordine ad calefactionem. Quare, cùm essentia Angeli sit coniuncta, & vnita cum suo intellectu, poterit illi esse ratio intelligendi. Tum præterea. Quia iuxta Angelicum Præceptorem, essentia diuina vnitur cum intellectu Dei in ratione formæ intelligibilis, & similiter cum intellectibus beatorum, cum tamen semper sit forma per se subsistens.

14 Roboratur primo hæc impugnatio. Accedit primò, quòd cùm species intelligibilis non det primam actualitatem proximam intellectui in ordine ad intellectionem, sed hanc supponat ex parte intellectus, & illam compleat determinando eundem intellectum, & eius indifferentiam vniuersalem ad hanc speciem intellectionis, nempè illius, quæ terminatur ad intelligendam eamdem essentiam Angelicam: inde est, quòd non obsit prædictæ essentiæ, eam esse subsistentem, ad hoc vt in genere intelligibili possit intelligibiliter informare proprium intellectum Angelicum, complendo & determinando illum in ordine ad prædictam intellectionem. Vnde propter hanc rationem, inter alias, essentia diuina, licèt sit subsistens potest respectu intellectus beati comparari per modum formæ intelligibilis: quia non dat primam actiuitatem proximam tenentem se ex parte intellectus, sed hanc supponit mediante lumine gloriæ, & complet ac terminat per modum obiecti, & formæ intelligibilis prædictam actiuitatem. Et similiter subsistentia Verbi potest in ratione substantiæ vniri naturæ humanæ: quia non dat primam rationem eidem naturæ, nam hanc habet natura humana ex sua specie, sed complet & terminat illam. Et ita eadem ratione poterit essentia Angelica comparari per modum formæ intelligibilis respectu proprij intellectus. Maxime, quia hæc ratio formæ est quodammodò ratio termini in *esse* intelligibili, sicut ratio subsistendi in ratione termini sita est.

Secundò. Accedit secundò, quòd hoc est discrimen inter formam naturalem, & intelligibilem formaliter, & cum præcisione sumptam, quòd forma naturalis, & in *esse* naturali ac entitatiuo informans, petit esse quid incompletum, vel imperfectum: & ideò est contra rationem eius, quod sit subsistens per modum actus perfecti & completi. Cæterùm forma intelligibilis non exigit, vt actus incompletus, vel imperfectus: quin potiùs, hoc ipso quod habuerit magis de actualitate, & perfectione, habebit etiam magis de ratione intelligibilis, vt constat in essentia diuina, quæ quia actualissima, & perfectissima est, tam collata cum suo intellectu, quàm cum intellectu creato beati, idcirco gerit vicem speciei intelligibilis respectu vtriusque. Vnde in prædictis formis, quod sint subsistentes per modũ actus completi, nihil obstabit ad hoc vt possint vniri per modum formæ intelligibilis; sed potiùs id prodesse poterit. Nam sicut ratione suæ immaterialitatis habent esse obiectum actu intelligibile: ita, si hæc immaterialitas magis, ac magis crescat, habebunt potiori ratione respectu proprij intellectus esse formas intelligibiles. Et si hoc incrementum sit infinitum, & per essentiam, tunc prædicta forma erit adeo eminens in ratione formæ intelligibilis, vt queat cuiuis intellectui creato vniri intelligibiliter, vt in essentia diuina constat.

Accedit tertiò aliud discrimen inter prædictas formas naturalem, & intelligibilem quod illa solet se tenere ex parte subiecti, in quo est, & (vniuersaliter loquendo limitatur per illud. Attamen forma intelligibilis tenet se ex parte obiecti: & ita eidem per se primo commensuratur, nec per hoc, quod intelligibiliter actuat, limitatur. Quare, licèt sit contra rationem formæ naturalis, quod subsistat per modum actus omnino perfecti, secùs tamen contra rationem formæ intelligibilis, saltem quando obiectum est actus omnino perfectus, & per se subsistens: quia tunc forma potest esse quid commensuratum cum illo in modo essendi, & aliunde ex parte intellectus, cui vnitur, non limitatur, ac proinde nec detrahitur aliquid de perfectione & complemento, quod ex parte obiecti habet. De quo possunt videri illa, quæ *in* 1. *tom. tract.* 2. *disput.* 2. *num.* 51. & deinceps necnon *tract.* 3. *disp.* 2. *dub.* 2. diximus. Tertiò.

§. VI. *Altera euasio Gabrielis Vasquez, & quomodo præcludenda.*

NEc obstat alia euasio Vasquez, occurrentis ad hanc rationem, & dicentis, supponi in ea, requiri necessario ad visionem concursum specialem obiecti in *esse* obiecti: & ita quoties obiectum habuerit conditiones assignatas, habere per se ipsum rationem speciei intelligibilis. Cæterùm talis concursus non est necessario requisitus ad visionem: & ideò essentia diuina solùm concurrit per modum causæ vniuersalis, & similiter intellectio, qua Angelus se ipsum cognoscit, solùm fit ab intellectu Angelico, sine speciali concursu essentiæ ipsius in ratione obiecti, aut speciei intelligibilis. 15. Altera euasio.

Non igitur hæc solutio obstat. Quoniam satis corruit ex illis, quæ *in* 1. *tom. tr.* 2. *dispu.* 2. *à num* 88. *vsque ad* 41. diximus. Et ideo, ne ex vna parte iam actu iterùm agamus, & ne ex alia prædicta solutio maneat in hoc 2. tomo absque impugnatione, idcirco quoad præsens vnam vel alteram tantùm impugnationem ex his quæ loco cit. adduximus, apponemus: & cæteræ aliæ ibidem (si libuerit) videri poterunt. Contra prædictam igitur euasionem obstat primo, quod (vt constat ex communi illo Theologorum, & Philosophorum axiomate) ex obiecto, & potentia paritur notitia: ergo obiectum specialiter influit in intellectionem. Patet consequentia. Tum, quia ob hanc rationem D. Aug. *lib.* 9. *de Trinitate cap.* 10. & *lib.* 14. *cap.* 17. inquit, quod intellectus est potentia passiua, cuius actiuum principiũ est obiectum. Et D. Thom. infrà *q.* 77. *art.* 3. sic ait: *Obiectum autem comparatur ad actum potentiæ passiuæ, sicut principium causa & mouens.* Tum etiam. Quia cùm in intellectione interueniat quidam partus, oportet, vt ibidem adsit fœmina, scilicet potentia intellectiua, & simul aliquid habens se ad instar maris fœcundantis illam, nimirum obiectum. Ergo sicut intellectus habet specialem concursum, quia concurrit per modum fœminæ: ita obiectum influit Eliditur. D. Aug. D. Thom.

influit per specialem influxum, & per modum principij activi fœcundantis, & moventis, potentiam, ex eo quod se habet ad instar masculi.

Deinde contra eandem solutionem obstat secundò. Quia verbum productum, ex se & necessariò habet assimilari obiecto, quoties per intellectionem producitur: ergo obiectum habet specialem concursum in illud per modum principij *quo* ac proinde in intellectionem. Antecedens est perspicuum. Nam verbum ex se & necessario habet esse repræsentativum objecti: ergo ex se & necessariò erit simile illi. Unde in divinis Verbum ex sua ratione formali est imago, & similitudo Patris, assimilaturque illi in essentia, quæ est obiectum paternæ cognitionis, per quam producitur. Prima verò consequentia etiam constat. Quia verbum solùm assimilatur necessariò suo principio formali *quo* producenti illud: ergo si ex sua ratione formali necessario assimilatur obiecto, fit inde, ut hoc habeat specialem influxum in ipsum nimirum, per modum principii productivi *quo*, vel saltem per modum principij formalis determinantis ad eius productionem.

§. VII. *Posterius effugium cuiusdam Iunioris, & eius eversio.*

16. Vltimum effugium. Ex quo etiam fit, nihil referre aliam solutionem cuiusdam Junioris præcedentibus affinem quamvis aliquomodo ab eis distinctam. Asserit enim, verùm esse, non dari de facto speciem creatam in ordine ad intellectionem alicuius obiecti, quoties habet conditiones à nobis enumeratas. Cæterùm falsò supponi, quòd tale objectum debet uniri tunc in ratione speciei intelligibilis. Quia ad hæc indispensabiliter requiritur inhærentia, aut informatio in esse entitativo. Quare tunc sufficiet, & desiderabitur concursus specialis objecti in esse obiecti, quatenus unà cum intellectu coefficiat intellectionem, absque eo quod ibi interveniat ratio speciei intelligibilis, sive creatæ, sivè increatæ.

Præclusio ejus. Ex dictis igitur satis hæc solutio evanescit & insuper ex illis, quæ in simili *in 1. to. disp. nuper cit. à n. 41. usque ad 48.* asseruimus, ex quibus hanc duntaxat impugnationem deduximus (cæteræ enim loco cit. inspici poterunt.) Quoniam hoc ipso quod objectum in ratione obiecti concurrat effectivè ad cognitionem sui, necesse est, ut uniatur aliquo modo cum intellectu per modum unius principii, non quidem secundum *esse* naturale, sed in *esse* intelligibili: sed obiectum sic unitum cum intellectu eo ipso determinat, actuat, complet, & perficit illum in ordine ad prædictam visionem: ergo eo ipso habebit rationem speciei intelligibilis respectu illius Consequentia videtur certa. Quia nomine speciei intelligibilis nihil aliud intelligimus, quàm obiectum, vel aliquid aliud eius vices gerens, quod unà cum intellectu concurrat effectivè ad intellectionem, quodque perficiat, actuet, compleat, & determinet eum in ordine ad illam. Major verò probatione non indiget: quandoquidem de se constat, quod quoties concursus duorum in actu secundo requiritur ad aliquam operationem, necesse est, ut sicut in actu secundo uniuntur, ita in actu primo præsupponantur aliquo modo unita: alioqui daretur integer actus secundus sine integro & completo actu primo, quod apertè repugnat.

Minor, in qua videbatur esse difficultas, sic ostenditur. Quia intellectus, quousque sit unitus cum objecto, est in potentia essentiali in ordine ad eius intellectionem: & ita lumen naturale intellectus nostri in sua prima productione est in pura potentia in ordine intelligibili, quia non est unitum cum aliquo obiecto: & similiter, si lumen naturale intellectus Angelici non esset unitum cum aliquo ex suis objectis, vel speciebus eorum, esset quoad illa in potentia essentiali. Ergo eo ipso, quod obiectum fit ei unitum per modum principij activi comparabitur ad tale lumen per modum actus, & complementi, ac determinationis ejusdem. Patet consequentia. Quoniam, eo ipso, absque aliquo alio actu, extrahitur lumen illud de potentia essentiali: & ita ibidem involuitur, quod necessariò comparetur per modum actus, & complementi, & determinationis respectu illius.

§. VIII. *Objectio contra rationem D. Thomæ ex Doctrina Scoti, & Molinæ desumpta.*

Nec est magni momenti obiectio quædam, quæ contra ea, quæ pro ratione D. Thomæ diximus, formari potest ex Doctrina Scoti, & Molinæ nempe, quod ad rationem speciei intelligibilis non est necessarium, eam intelligibiliter informare intellectum, sive tribuere illi aliquod *esse* formale: ergo frustrà desudatum est in explicatione huius rationis in assignando quomodo essentia Angeli, ad hoc ut gerat vicem speciei intelligibilis respectu cognitionis sui, debeat intelligibiliter informare proprium intellectum. Antecedens probatur. Quoniam etsi verum sit, necessarium esse in Angelis, determinari intellectum ab obiecto antecedenter ad intellectionem: cæterùm hæc determinatio non est aliquis effectus ab obiecto communicatus intrinsecè ipsi intellectui, sed consistit solùm in unione inter intellectum, & obiectum sufficiente ad hoc, ut ex eis tanquam ex causis partialibus constituatur una integra & totalis causa productiva intellectionis: & ad hanc unionem satis esse intimam coniunctionem secundùm spatium, supposita proportione inter obiectum, & intellectum quoad gradum immaterialitatis. Nam eo ipso constituitur unica integra causa totalis: & concursus obiecti, quippe determinatus ad se ipsum ut ad terminum determinat concursum intellectus secundùm se universalis & indeterminati, & respicientis plura obiecta. Sicut propter hanc rationem causa particularis dicitur determinare universalem, aut eius concursum. 17. Obiectio.

18. Solvitur. D. Thom. Non igitur hæc obiectio est magni momenti: nec id, quod in ea continetur, verum est. Tum, quia est contra dicta ex D. Thoma: & insuper contra eundem Sanctum Doctorem *de Verit. q. 8. art. 6. in corpore*, ubi sic inquit: *Actio autem appetitus, & sensus, & intellectus non est sicut actio progrediens in materiam exteriorem, sed sicut actio consistens in ipso agente, ut perfectio eius. Et ideò oportet, quod intelligens, secundùm quod intelligit, sit actu: non autem oportet, quod intelligendo intelligens sit ut agens, intellectum ut passum, sed intelligens, & intellectum, prout ex eis est effectum unum quid quod est intellectus in actu, sicut unum principium huius actus, qui est intelligere. Et dico, ex eis effici unum quid in quantum intellectum coniungitur intelligenti sive per essentiam suam, sive per similitudinem.* In quibus verbis satis denotat Angelicus Præceptor, ex intellectu, & obiecto fieri unum quid, secundùm quod intellectus est actu per obiectum, atque adeò actuatur per illud: & hæc actuatio pertinet ad genus causæ formalis, cuius est proprium constituere in actu.

Et similiter *in eadem q. art. 7. in solutione ad 1. ex* his, quæ secundo loco adducta sunt, sic habet. *Dicendum, quòd cognoscens, & cognitum non se habent sicut*

sicut agens,& patiens, vt ex dictis patet; sed sicut duo,ex quibus fit vnum cognitionis principium: & ideo non sufficit ad cognitionem contactus inter cognoscens & cognoscibile:sed oportet quòd cognoscibile cognoscenti vniatur vt forma,vel per essentiam suam,vel per similitudinem suam. Quod etiam docuerat idem Sanctus Doctor *art. 6. prædictæ quæstionis in solutione ad* 2.& 6 cuius verba in hoc eodem dubio *nu.*7. retulimus. Et tandem *ar.* 1 *huius quæst.* reddens rationem, ob quam obiectum debeat vniri potentiæ cognoscitiuæ, inquit,in actione,quæ manet in agente,oportet ad hoc,vt procedat actio,vniri obiectum agenti. Et tamen hæc ratio nequit intelligi de vnione secundùm spatium:quia hæc sat non est ad actionem immanentem.

Idem S. Doct.

Tum etiam, Quia si vnio inter obiectum,& intellectum requisita,vt intellectus determinetur ab obiecto, consisteret solummodò in coniunctione secundùm spatium, vix poterit reddi sufficiens ratio, ob quam vnus Angelus non possit alium sibi coniunctum secũdùm spatium cognoscere per eius substantiam,& sine specie:cuius oppositum art. sequenti dicemus.Tum deinde,Quia alias intellectio non esset actio immanens ex parte vnius ex duobus principiis partialibus ipsius.Tũ denique.Quia nisi obiectum sit intra intellectum, non habebit vim ad præbendum influxum in actualem intellectionem: alioqui huiusmodi influxus non esset vitalis, nec intellectio ex parte huius causæ, atque adeò nec quoad propriam specificationem, quam habet ex illa,esset vitalis. Quare ex his ad formam huius obiectionis facilis. & breuis redditur solutio, negando nimirum antecedens.Et ad probationem transeat maior,intellecta tamen iuxta nuper dicta; sed neganda est minor.

§. IX. *Opposita sententia,cum suis fundamentis, & enodationibus eorum.*

19. Contraria sententia *Marsil.*

PRo contraria tamen sententia,nimirum, Angelum non intelligere se per suam substantiam, tamquam per formam intelligibilem, refertur Marsilius *in* 1.*q.*7.*art* 1.cui ex parte consentit Scotus ibidem *d.* 1.*q.*10.quatenus ait,quòd licèt Angelus cogntione intuitiua posset se cognoscere per suam essentiam tamquam per speciem; attamen cognitione abstractiua cognoscit se per speciẽ sui & sibi superadditam Et tandem Vasquez *ad art. primum huius q.* Sententia hæc,quatenus absolutè negat Angelo, quòd per suam substantiam vniatur cum suo intellectu in ordine ad cognitionem eiusdem essentiæ Angelicæ,potest probari ex D. Thoma *libro* 3.*contra Gent cap.* 1. vbi ponit discrimen inter essentiam diuinam,& essentiam substantiæ separatæ,scilicet Angeli,quòd illa potest esse species intelligibilis intellectus,secùs vero ista.

Vasquez, Argumentum primò. *D. Thom.*

Confirmatur ex eodem Sancto Doctore infrà *q.* 87.*art* 1.vbi ait,animam rationalem non se intelligere per suam essentiam,quia est pura potentia in genere intelligibilium:sed similiter Angelus secundùm suam essentiam est pura potentia, quia eius intellectus secundum suam substantiam non habet aliquam formam intelligibilem: ergo &c.

Confirmatio *D. Thom.*

20. Respondetur *Ferrara.*

Respondetur cum Ferrara 2. *contra Gent. cap.* 98 §. *ad euidentiam secundi dubij* in fine illius,quòd Diuus Thomas in illo loco loquitur de essentia substantiæ separatæ in ordine ad extrinsecos intellectus, non tamen in ordine ad proprium intellectum, cum quo maximam habet vnionem. Nam non potest substantia separata esse forma extranei intellectus in *esse* intelligibili: ex eo quòd nullam naturalem vnionem cum illo habet,& non est secundùm se actus tantùm in *esse* intelligibili. Respectu autem proprij intellectus propter naturalem vnionem inter se,illa conditio,scilicet non esse actũ tantùm in *esse* intelligibili,non impedit,quin ipsius forma esse possit in *esse* intelligibili: habet enim id,propter quod ponitur species in intellectu,scilicet vnionem cum intelligente.Cæterùm de hoc discrimine inter diuinam essentiam & essentiam substantiæ separatæ dub.sequenti latiùs redibit sermo,vbi illud magis explicabimus.

Ad confirmationem respondetur, D Thomam in illo loco tantùm determinare, animam rationalem pro hoc statu,ex eo quòd est in potentia ad omnia intelligibilia non habere in se ipsa aliquam formam intelligibilem, nisi acceptam à rebus, & ideò se per prædictam formam intelligit.Cæterùm hæc ratio non vrget in Angelis. Nam etsi secundùm se concepti non sint formæ intelligibiles aliarum rerum:quia tamen sunt supremæ creaturæ intellectuales, ad nullam formam intelligibilem sunt in potentia,sed semper in actu: quamuis cum hoc discrimine,quòd respectu formarum intelligibilium,repræsentantium alias naturas, habet illas aliunde,id est ex superaddita actione Dei supra suam creationem,in instanti tamen eiusdem creationis: cæterùm respectu propriæ essentiæ, vt obiecti intelligibilis,ex propriis meritis est semper in actu, quatenus ab intrinseco,petit,vt ex prædicta essentia oriatur intellectus,non qualitercumque sed vnitus cum eadem, vt habet rationem formæ intelligibilis.

Ad confirmationem.

Secundò probatur prædicta sententia, Quoniam id,quo Angelus se intelligit, tamquam per formam intelligibilem, debet actiuè concurrere per modum principij formalis *quo*, & immediatè ad intellectionem: sed essentia Angeli nequit hoc modo influere in prædictam intellectionem: ergo nec Angelus poterit per suam essentiam,tamquam per formam intelligibilem, se intelligere. Maior constat ex illis,quæ nostri Complut *in lib.de Anima disput.* 18.*nu.*62.*& in sua Logica cap.de Actione* docent,necnon ex his, quæ nos *in* 1.*tomo tract* 2.*disput.*1. *num.* 81. latiùs diximus. Minor autem probatur ex his,quæ Angelicus Præceptor suprà *q.* 54. & nostri Complut.cum illo *in lib. Physicorum disp.* 10 *n.*22.*&* deinceps latè dicunt,& probant,nimirum,substantiam non posse esse immediatè operatiuam. 21. Secundum argumentum.

N. Compl. *Angel. Præcept.* *N. Compl.*

Respondetur, argumentum hoc petere discussionem grauis illius difficultatis, an nimirum substantia Angelica,dum gerit vicem speciei intelligibilis,concurrat efficienter,& immediatè in ordine ad intellectionem sui?Cæterùm, quia de hoc non pauca diximus *in* 1. *tomo disput. nuper cit à n.* 93.*vsque ad num.*110 & hoc ipsum latè discussimus circa essentiam diuinam ibidem, idcircò peculiare dubium ad hoc explicandum non excitamus: quia quæ ad præsens desiderari poterant ibi pro viribus tradidimus: & propterea hîc tantùm succinctè, & breuiter duplicem solutionem ex illis dictis adducemus. Prima est, quòd species intelligibilis duo exequitur munia: aliud quidem causæ formalis vnientis obiectum cum potentia; aliud verò causæ efficientis respectu intellectionis. Etsi ergo primum illud munus debeat præstari indispensabiliter ab specie immediate per seipsam, sicut etiam immediatè per seipsam debet determinare intellectum ad specificationem actus per modum causæ formalis: cæterùm posterius

Diluitur 1.

posterius munus non est indispensabiliter necessarium, quod ab objecto intelligibili unito per modū formæ intelligibilis præstetur immediatè per se ipsum; sed satis est, quod fiat mediatè intellectu, tamquam virtute ejus: ita quidem, ut prædictus intellectus oriatur ab essentia Angelica, tum ut est natura, tum ut est objectum actu intelligibile: ac proinde oriatur ab utraque ratione ut virtus utriusque, & utrique subordinatus: & ut est virtus prædictæ essentiæ, ut natura est, operetur immediatè intellectionem ut ab ea sic considerata per modum primi principii radicalis oritur, & secundùm quod est virtus ejusdem essentiæ, ut essentia est objectum actu intelligibile, præstet immediatè illum influxum, qui correspondet objecto intelligibili, quique ab illo, ut in hoc ordine est prima radix, debet per modum objecti provenire.

Secundo. Secunda solutio est quod etsi substantia non possit esse immediatè operativa per modum potentiæ activæ proximæ, & in ordine entitativo ac naturali, benè tamen per modum determinationis ejusdem potentiæ, & in ordine intelligibili. Et juxta hæc intelligenda sunt quæ docet D. Thomas loco cit. ç. 6 necnon & illa, quæ ex eodem Sancto Doctore N. Compl. loco relato dicunt. Et licèt utraque solutio habeat contra se non leves objectiones nihilominùs, quia loco nuper dicto illas in 1. tom. adduximus, & dissolvimus, idcircò quoad præsens nihil amplius dicendum videtur, ne jam actum iterùm agamus.

D. Thom. N. Compl.

22. Tertium argumentum. Tertio probatur prædicta sententia. Quoniam si Angelus posset se per suam essentiam tanquam per formam, sive speciem intelligibilem intelligere, etiam posset se per eandem essentiam tanquam per verbum cognoscere: hoc autē dici nequit. Quia inter intellectiones creatas sola visio divinæ essentiæ est talis conditionis, ut per eam non formetur verbum, sed essentia Dei suppleat tam rationem speciei intelligibilis, quàm verbi. Sequela probatur. Quoniam verbum, & species intelligibilis, deservientes ad aliquam intellectionem, sunt ejusdem immaterialitatis. Et ita, si Angelus propter suam immaterialitatem potest uniri cum intellectu suo per modum speciei intelligibilis in ordine ad sui intellectionem, non est cur nequeat in ratione verbi unici in ordine ad eamdem intellectionem.

Satis fit. Respondetur quòd etiam hoc argumentum exigebat excitationem dubii illius satis difficilis, an nimirum sola essentia divina, an vero etiam essentia Angeli possit uniri per modum verbi, saltem respectu proprii intellectus, in ordine ad cognitionē sui. Cæterùm quia de hoc latè egimus *in 1. tom tr. 2. disp. 2. dub. 2.* ubi partem negantem ex D. Thoma amplexi sumus; propterea hoc in præsenti discutiendum non est sed ad ibidem dicta recurrendum. Et ita ad argumentum factum breviter respōdetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quòd licèt verbum productum per intellectionem creatam, quodque proinde est accidens, concedatur esse ejusdem immaterialitatis cum specie intelligibili: attamē verbum, quod est substantia, dicit infinitam immaterialitatem. Quia etsi in accidente esse essentialiter intellectum seu habere talē essentiam, ut non possit non esse semper obiectum actu terminans intellectionem non dicat infinitam perfectionem, quia hæc perfectio objecta actualiter intellecti non exigit identificare secum ipsam intellectionem, & principium intelligendi; secus verò verbum, quod est substantiale, quodque per suam substantiam unitur in ratione verbi: nam eo ipso idemmet poterit uniri in ratione speciei intelligibilis: ac proinde jam identificabuntur species intelligibilis, & ipsum verbum. Cumque inter prædictam speciem, & verbum mediet intellectio, nequibit species pertingere ad identificandum sibi verbum, nisi etiam pertingat ad hoc, ut identificet secum intellectionem. Constat autem, speciem, & verbum, quæ sunt sua intellectio, dicere infinitam immaterialitatem.

Quartò probatur prædicta sententia. Quoniam species intelligibilis, maximè si concurrat activè ad intellectionem, influit ut subordinata intellectui: ergo essentia Angelica nequit in ratione speciei concurrere activè unà cum suo intellectu. Patet consequentia. Quia influere per modum principii subordinati cuidam accidenti, importat imperfectionem, & dependentiam, quæ non videtur congruere perfectioni substantiæ completæ. Antecedens verò etiam constat. Quia species, quæ est causa efficiens intellectionis influit per modum principii *quo* determinantis intellectum, ut intelligat. Principium autem activum *quo* subordinatur principio activo *quod*, ut de se patet. 23 Quartum argumentum.

Confirmatur. Quia alias concursus speciei non esset vitalis, atque adeò nec specificatio intellectionis ab ipsa proveniens esset vitalis. Hoc autem est falsum: ergo &c. Sequela patet. Nam species impressa secundùm se sumpta non est principium vitale, quippe quæ potest oriri, ut à causa principali à principio omninò mortuo, ut in speciebus sensibilibus constat. Unde, nisi subordinetur principio vitali, scilicet potentiæ vitali, nequit vitalem influxum præbere. Falsitas autem consequentis inde liquet. Nam cum intellectio per se, & ab intrinseco sit vitalis, non potest non secundùm propriam speciem, & essentiam habere vitalitatem intellectualem. Confirmatur.

Respondetur, quod circa hoc argumentum, & ejus confirmationem plura diximus *in 1. tomo tract. & disput. sæpè citatis à num.* 87. *usque ad* 92. ubi fusior utriusque solutio videri poterit. Interim tamen respondetur, antecedens esse verum de speciebus, quæ sunt accidentia & inhærent intellectui; non verò de speciebus, quæ sunt formæ intelligibiles subsistentes, ut contingit in essentia divina respectu intellectus beati, & in Angelo respectu cognitionis propriæ essentiæ. Et ratio disparitatis desumitur ex eo, quod principium *quo* eatenus subordinatur, & pendet à principio *quod*, quatenus ab eo sustentatur, & suo modo recipit aliquod *esse* ab illo: quandoquidem juxta commune Philosophorum axioma, modus operandi sequitur modum essendi. Ergo species intelligibilis, quæ est accidens, & sustentatur quoad suum *esse* à principio operante *ut quod* pendebit, & subordinabitur illi quantum ad suam operationem (modo tamen statim dicendo) non tamen quæ est forma subsistens, & actus completus, quippe quæ in suo esse ab illo non pendet. Et ad probationem patet ex dictis, veram esse minorem in speciebus accidentalibus; secùs verò in speciebus, sive formis intelligibilibus per se subsistentibus. 24. Responsio.

Nec obest, quòd principium *quo* nequeat exire in operationem sine principio *quod*: sicut nec obest, quod prima causa, ut concurrit per concursum generalem cum causa secunda, nequeat (ut multi volunt. de quo alibi) producere effectum sine concursu ejusdem causæ secundæ, ad hoc quòd illa ab ista pendeat. Quoniam utrobique est eadem ratio, scilicet, causam secundam non tribuere primæ virtutem ad operandum, benè tamen è contrà. Et similiter nec principium *quod* præstare principio *quo* vim & rationem agendi *ut quo* (maximè quando principium

principium agendi *quo* est per se subsistens, ut in essentia divina, adhuc in ratione speciei intelligibilis considerata, & in essentia Angelica contingit) benè tamen è converso principium agendi *quod* habere esse tale à principio constituente & determinante ipsum.

Tandem quia adhuc admisso, quod in aliis rebus principium formale *quod* subordinaretur principio *quo*, non tamen id esset admittendum in intellectu, & specie intelligibili. Et ratio disparitatis desumitur ex propria natura intellectus, & objecti intelligibilis. Nam in aliis rebus principium formale *quo* non transit in naturam principij *quod*, seu (quod in idem quoad præsens redit) non identificatur cum eo, sed manet omnino ab illo distinctum, ita ut ex utroque unum tertium coalescat. At in ordine intelligibili intellectus transit quodammodò in obiectum intelligibile: quia intellectus fit identicè ipsa res intellecta: & hæc quodammodo imbibitur in ipsa natura intellectus: quatenus identificatur cum ipso. Et ideò dato, quod intellectus suo modo influat *ut quod*; nihilominùs obiectum non subordinabitur illi: quia intellectus est intelligibiliter ipsum obiectum, & nihil subordinatur sibi ipsi.

25. Occurritur confirmationi.

Ad confirmationem plura etiam diximus *in dicto 1. tom. tr. & disp. sæpius relatis à n. 111. usque ad n. 115.* ex quibus hæc pauca ad solutionem eiusdem confirmationis breviter deduci possunt, nimirum, speciem intelligibilem & intellectum identificari realiter in ordine intelligibili, ut *in eodem tom. tr. 2. disp. 2. dub. 2.* satis latè diximus: & propterea realiter loquendo speciem intelligibilem influere in vitalitatem actionis, quippe quæ est realiter in *esse* intelligibili ipsemet intellectus: & iste in eodem ordine est realiter identificatus cum ipsa specie, & obiecto illius: cum specie quidem, tanquam cum medio *quo* identificationis: cum obiecto verò, tanquam cum extremo *quod*. Cæterùm, quia cum hac reali identificatione in ordine intelligibili stat distinctio virtualis inter intellectum, & objectum intelligibile, imo & distinctio realis non quidem actualis, sed potentialis, ut locis citatis explicuimus: idcircò addimus, speciem intelligibilem, adhuc quatenus sic distinctam ab intellectu, habere ex sua ratione formali sufficientem vim ad influendum in vitalitatem actionis, habereque aliquod vitalitatis genus, quatenus ab intrinseco habet esse determinationem potentiæ vitalis, quatenus talis: & non posse alio modo, nisi per modum determinationis ejusdem potentiæ concurrere. Hoc autem satis est ad hoc, ut in suo ordine, & per modum determinationis prædictæ possit unà cum potentia active influere in cognitionem, etiam quatenus vitalem: quia determinatio potentiæ vitalis formaliter sumptæ ab intrinseco habet concurrere ad operationes illius potentiæ, quatenus tales, atque adeò etiam ad vitalitatem earundem operationum.

Nec obest id, quod in eadem confirmatione adducitur, scilicet, species sensibiles non posse habere aliquod vitalitatis genus, eò quòd non procedunt à principio vitæ. Quoniam ad hoc ut habeant vitalitatem modo explicato, satis est, quod sint determinationes potentiarum vitalium formaliter sumptarum: quod quidem eis convenire, satis constat.

Adde, quod quando objectum, ut habet rationem formæ intelligibilis, dicit naturam vitalem, & secundùm istam rationem objecti quasi oritur à se ipsa, ut habet rationem naturæ intellectivæ, & ab intrinseco petit coniunctionem cum tali principio, à quo habet quodammodò oriri, tunc speciali ratione dicit aliquod vitalitatis genus, quippe ab intrinseco petens esse quid coniunctum cum principio vitæ, & dicit in *esse* intelligibili eandem naturam vitalem, estque semper, & inseparabiliter determinatio actualis potentiæ, & principij vitalis.

26. Ultimum argumentū.

Ultimò probatur prædicta sententia, saltem quoad limitationem, quæ illam tuetur Scotus, nimirum, Angelum cognoscere suam essentiam abstractivè, & quoad hanc cognitionem non posse per se ipsum tanquam per formam intelligibilem, sed per speciem superadditam se intelligere. Quia omnis cognitio ex genere suo imperfecta, quæ convenit superiori Angelo respectu alicuius obiecti, potest etiam inferiori convenire respectu eiusdem obiecti: sed Angelus superior cognoscit inferiorem per eius speciem superadditam cognitione abstractiva: ergo etiam inferior poterit se hoc modo cognoscere. Maior videtur certa ex eo, quod alioqui notitia illa non esset ex suo genere imperfecta, quandoquidem solis Angelis superioribus, & perfectissimis posset convenire.

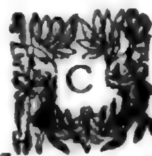
Responsum præbetur.

Respondetur, Angelum secundùm communem & connaturalem cursum non posse habere speciem alicuius rei existentis in universo, quæ non repræsenter ipsam, prout est in se. Quia (ut ex Augustino, & Divo Thoma suprà dicebamus) sunt ei debitæ species omnium rerum existentium in universo: & per hoc, quod res producantur in se ipsis intra prædictum universum, continentur intra latitudinem obiecti proportionati eiusdem Angeli. Unde, vel per suam essentiam tantam per speciem poterit ultra intuitivam sui cognitionem habere aliam non ita extensam; vel si per suam essentiam hanc non potest habere, nec etiam poterit per superadditam speciem prædicta cognitio ei convenire addendum tamen est cum pluribus ex discipulis D. Thomæ, Angelum non posse inadæquatè uti sua essentia per modum formæ intelligibilis, & cognoscere illam præcisè quoad essentialia, & modo quodam abstractivo propter rationem, quam dub. sequenti dicemus.

DUBIUM II.

Utrùm unus Angelus cognoscat alium, vel per essentiam Angeli cognoscentis, vel per essentiam Angeli cogniti tanquam per formam intelligibilem.

27. Sensus tituli.

ONSULTO etiam in hoc dubio non inquirimus, an unus Angelus cognoscat alium? sicut nec in præcedenti inquisivimus, an Angelus cognoscat se ipsum. Sed tam hoc, quàm illud ut certum supponentes, inquirimus de modo, quo hæc cognitio fit: an nimirum fiat per essentiam Angeli cognoscentis, vel cogniti, tanquam per speciem? Quia de hoc sua est lis, & controversia inter Doctores. Ratio autem, propter quam illud prius ut certum supponimus, est in promptu. Quoniam cum omnes Angeli conveniant in gradu immaterialitatis, ac proinde unus respectu alterius sit obiectum satis proportionatum, non est cur denegetur, unum cognoscere alterum, & è converso. Cæterùm, cùm in dubium vocamus modum, quo unus Angelus cognoscit alium, non de qualicumque cognitione, sed de illa, qua unus attingit alterum quoad propria illius, ac proinde de cognitione distincta

distincta prout opponitur confusæ, necnon de perfecta cognitione fit sermo.

§. I. *Assertio prior ex D. Thomæ mente.*

28. *Assertio prima.* Dicendum ergo est primò, unum Angelum nõ posse cognoscere alterũ quoad propria illius, ac proinde distincta, ac perfecta cognitione, per essentiam Angeli cognoscentis, tanquam per formã intelligibilem. Assertio hæc habetur apud D. Thomam (*D. Thom.*) ar. 2. *unius quæstionis*, ubi loquens de cognitione iam dicta, ait: *Sic igitur unicuique spiritualiũ creaturarum à Verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerum omnium, tam corporalium, quàm spiritualium: ita tamen, quòd unicuique Angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale, & intellectuale simul: ita scilicet, quod in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum verò naturarum, tam spiritualium quam corporalium rationes sunt ei impressæ secundùm esse intellectuale tantum, ut videlicet per huiusmodi species impressas tam creaturas corporales, quàm spirituales cognosceret.* Et in solutione ad 3. ubi texens etiam sermonem de cognitione alterius Angeli quoad propria illius, sic ait: *Dicendum quod unus Angelus cognoscit alium per speciem eius in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio Angelo cuius similitudo est, non secundum esse materiale, & immateriale, sed secundum esse naturale, & intentionale. Nam ipse Angelus est forma subsistens in esse naturali, non autem species eius, quæ est in intellectu alterius Angeli sed habet ibi esse intelligibile tantum: sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferente habet esse intentionale tantum.* Et propterea in solutione ad 4. concludit quòd si Deus instituisset facere plures Angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus Angelicis impressisset: sicut si ædificator voluisset facere maiorem domum, fecisset maius fundamentum. Et tandem subdit: *Unde eiusdem rationis est, quod Deus adderet aliquam creaturam universo, & aliquam speciem intelligibilem Angelo.*

Et 2. contra Gentes cap. 98 ubi sic inquit: *Relinquitur igitur, quod solus Deus per suam essentiam omnia cognoscat: Qualibet autem substantiarum separatarum per suam naturam cognoscit perfecta cognitione suam speciẽ tantum.* Et infrà: *Et propter hoc dicitur in libro de Causis, quod intelligentia est plena formis: quia scilicet tota potentialitas intellectus eius completa est per formas intelligibiles: & sic per huiusmodi intelligibiles species una substanita separata aliam intelligere potest.* Et quæst. 8. de Veritate articul. 7. ubi retulit, & aliquibus testimoniis confirmavit aliorum placitum his verbis: *Ex aliorum autem dictis videtur, quod Angelus per essentiam suam, idest videntis alium Angelum, videat. Et hoc videtur ex verbis Augustini 10. de Trinitate, ubi sic dicit: Mens ipsa sicut corporearum rerum notitias per corporis sensus colligit, ita & incorporearum per semetipsam. Ex quo videtur similiter etiam de mente Angeli, quod cognoscendo se ipsam, cognoscat alios Angelos. Huic videtur etiam attestari, quod dicitur in lib. de Causis, quod intelligentia intelligit, quod est supra se, & infra se per modum substantiæ.* Et ita statim reprobans hunc dicendi modũ inquit: *Sed istud non videtur sufficere.* Et protinus optimam huius reddit rationem, quam ad probationem huius assertionis adducemus. Et tandem occurrit testimonio Augustini pro opposito dicendi modo adducto, sic inquiens: *Auctoritas autem Augustini non sonat, quod mens per se ipsam*

C *sam sicut per medium cognoscendi cognoscat alia; sed sicut per potentiam cognoscitivam: sic enim per sensus corporalia cognoscit.*

Unde hanc assertionem tuentur communiter omnes, vel ferè omnes Theologi & ideò ab eis in particulari referendis abstinendum.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex Divo Thoma, potestque sub hac forma redigi. Quoniam cognitio perfecta, de qua in præsenti loquimur, seu quoad propria rei cognitæ, fit per assimilationem: constat autem, unum Ange- 29 *Fundamentalis ratio.*
D lum non esse similem alteri quoad propria eorum, siquidem distinguuntur specie: ergo essentia unius non potest deservire ad prædictam cognitionem alterius per modum formæ intelligibilis siquidem hæc, quoad præsens, debebat esse perfectè similis obiecto cognito.

Quam rationem adduxit D. Thomas loco citato (*D. Thom.*) ex quæst. 8. de Veritate sequentibus verbis: *Quia, cum omnis cognitio fit per assimilationem, Angelus per essentiã non potest plus de alio Angelo cognoscere*
E *re quàm hoc in quo essentiæ est similis. Unus autem Angelus alteri non similatur nisi in natura communi: & sic sequeretur, quod unus alium non cognosceret cognitione completa, & præcipue quantum ad illos qui ponunt plures Angelos esse unius speciei.*

Confirmatur ratione desumpta ex eodem Sancto Doctore. (*Confirmatur*) Quoniam unus Angelus per suam essentiam non continet alium: ergo per eam, tanquam per speciem, & formam intelligibilem, nequibit illum cognoscere. Patet consequentia. Quoniam obiectum intellectionis debet contineri intra intellectum mediante forma intelligibili. Antecedens autem ex dictis suprà disp. præcedenti, ex
F D. Thoma satis liquet. Quoniam essentia unius Angeli non continet essentiam alterius præcisè in *esse* intelligibili & repræsentativo: quia hoc est proprium specierum, quæ sunt per se primò institutæ ad repræsentandum, qualis non est substantia Angelica quæ per se primo est propter se, & ut in se subsistat; non verò ut alia repræsentet. Nec etiam in *esse* intelligibili, simul & entitativo: tum, quia cùm quælibet ex illis constet suo genere, & differentia divisiva illius rationis genericæ omnibus illis com-
G munis, oportet ut unaquæque limitetur ad proprium *esse* per suam differentiam, ac proinde non contineat propria alterius: tum etiam, quia alioqui una posset producere aliam: quod quidem est contra rationem substantiæ Angelicæ, postulantis fieri à solo Deo, quippe quæ debet fieri per creationem.

Nec obest, si contra assertionem, & rationem D. Thomæ obiicias, quòd illa similitudo, quæ est inter unum, & alium Angelum quoad rationem naturæ intellectualis satis est ad hoc, ut ratione ista perfectè cognita, deveniatur in cognitionem specierum sub eadem natura contentarum: sed Angelus 30. *Obiectio contra assertionem, & rationem D. Thomæ.*
H perfectè cognoscit prædictam rationem ex vi cognitionis suæ essentiæ: ergo cognoscit etiam per eamdem essentiam alios Angelos. Consequentia videtur legitima. Quoniam hoc ipso, quòd prædicta natura perfectè cognoscatur, percipietur etiam, esse determinabilem per distinctos gradus, distinctasque differentias diversi ordinis & rationis: atque adeò attingentur species contentæ sub prædicta natura, & ex ea, & illis differentiis constantes. Minor verò satis liquet. Quoniam sicut illa natura perfectè est in quolibet Angelo, ita per essentiam eiusdem Angeli poterit perfectè attingi.

Respondetur enim, concedendo maiorem intellectam de cognitione quidditativa, & perfecta illius (*Solutio.*)

illius gradus, tam quoad id, quod formaliter includit, quàm quoad naturas, quas sub se continet. Quoniam, ut cognoscatur distinctè quoad omnia ista, oportet, naturas specificas contentas sub natura intellectuali Angelica distinctè cognosci. Cæterùm neganda est minor. Quoniam Angelus per suam essentiam solùm habet distinctam, & claram notitiam illius naturæ, sive gradus intellectualis quoad ea, quæ formaliter & essentialiter includit actu; non verò quoad ea, in quæ potest diffundi, scilicet, quoad naturas specificas sub ea contentas. Et licèt cognoscat, illum gradum esse diffundibilem per species varias; non tamen has distinctè & in particulari, sed solùm indistinctè & confusè attingit: ac proinde tantùm terminatur ad eas secundùm illam rationem communem, quam habent differentiæ contractivæ eiusdem gradus: quia essentia illius non continet similitudinem distinctam prædictarum differentiarum sed confusam & in communi.

31. Replica. D. Thom. Nec obest si urgeas ex D.Thoma loco cit. *ex q. 8. de Verit.* ubi oppositum huius solutionis videtur docere. Nam postquam retulit sententiam oppositam nostræ assertioni, sic inquit: *Quantum enim ad illos, qui ponunt plures Angelos specie ab invicem differre, fortè posset aliquomodo sustineri modus iste. Quilibet enim Angelus cognoscendo essentiam suam cognoscit perfectè intellectualem naturam. Cognita autem natura intellectuali perfectè, cognoscuntur omnes gradus naturæ intellectualis. Diversæ autem species in Angelis non distinguuntur, nisi secundùm gradus perfectionis intellectualis naturæ, & secundum hoc unus Angelus essentiam suam videns concipit singulos gradus naturæ intellectualis, & per huiusmodi conceptiones de omnibus aliis Angelis cognitionem completam habet. Et sic potest salvari, quod quidam alii dicunt, quod unus cognoscit alium per formam acquisitam, ut prædicta conceptio forma acquisita dicatur Sicut si albedo se ipsam intelligeret, perfectè cognosceret naturam coloris & per consequens omnes species colorum secundum gradus colorum distinctè: & ulterius etiam omnes individuos colores, si in una specie non esset nisi unum individuum.*

Respondetur. Respondetur, verum esse, quod Angelicus Præceptor, hæsitanter tamen, aliquid probabilitatis tribuat huic modo dicendi, ut constat ex illis verbis: *Fortè posset aliquo modo sustineri modus iste*: Cæterùm statim elegit oppositum his verbis: *Unde alius modus est eligendus ut dicatur, quòd unus Angelus alios cognoscit per similitudines rerum in intellectu eius existentes, &c.* Et propterea nos Sanctum Doctorem sequentes, non illi, sed huic posteriori modo dicendi adhærendum duximus.

32. Obiectio. Vasquez. Nec etiam oberit, si cum Vasquez, qui quodammodò sententiæ assertioni nostræ adversæ suffragatur, obiicias, quòd etsi ex ratione facta sequatur, Angelum non posse per propriam essentiam, tamquam per speciem intelligibilem, nec cognitione quidditiva cognoscere alios Angelos; non tamen non posse illos attingere etiam quoad rationes particulares; si prædicta essentia concurrat per modum obiecti cogniti, atque adeo alii Angeli cognoscantur ad modum essentiæ Angeli cognoscentis. Quoniam si intellectus humanus potest per species rerum materialium, & eisdem prius cognitis, ut objectis, ad modum earum cognoscere substantias superiores, & spirituales ad modum rerum materialium, non est cur unus Angelus per suam substantiam, modo dicto concurrentem, nequeat cognoscere simili & proportionali modo alios Angelos.

C Respondetur enim, quod hæc objectio urgeret, si Angelus non haberet aliam speciem quidditativè, & prout est in se repræsentantem alios Angelos; secùs tamen de facto, & absolutè, supposito ut supponi debet) quod cuivis Angelo impressæ sunt similitudines, & species repræsentantes quidditativè, & intuitivè alios Angelos. Et ratio quoad priorem partem, nempè, id posse contingere si Angelus crearetur absque prædictis speciebus, continetur virtualiter in eadem objectione. Quia ille modus cognitionis non importaret aliquam imperfectionem repugnantem statui ejusdem Angeli sic conditi, & in eo est maior vis intellectiva ad utendum

D prædicto modo cognitionis, quàm in homine: & ita si hoc tribuitur homini, potiori ratione debet concedi Angelo.

Eius evasio. Ratio verò quoad secundam partem est. Quoniam etsi Angelo non semper competat uti speciebus infusis attamen si ei libeat cognoscere alium Angelum per hanc cognitionem, de qua in obiectione fit sermo, oportet, ut in eo excitetur species ejusdem Angeli: ac proinde quòd habeat cognitionem illius per talem speciem. Et ita nequibit habendo speciem prædicti Angeli, & cognitionem

E illius, prout repræsentantur in eadem specie, attingere illum per hunc cognitionis modum imperfectum: tum, quia iste modus cognitionis non est connaturalis huic Angelo: tum etiam, quia intra eumdem ordinem scilicet naturalis cognitionis, reperiuntur in eo conditiones repugnantes alteri cognitioni perfectæ, scilicet, quòd non terminatur ad objectum, sicuti est, nec quidditativè illud attingit. Potestque hoc magis elucidari exemplo nostri intellectus, in quo solùm propter connexionem

F cum phantasia excitantur species proportionatæ phantasmatibus quibus phantasia utitur. Quare propter oppositam rationem in Angelo, volente uti illo modo imperfectæ cognitionis respectu alterius Angeli, excitabitur species proportionata ad obiectum, quod repræsentat, secundùm se sumptum; & excitabitur cognitio proportionata, nempe quidditativa, & intuitiva: & ita ponetur impedimentum ad habendam hanc imperfectam cogni-

G tionem, de qua in obiectione fit sermo.

§. II. *Assertio posterior, & primum eius fundamentum ex Angelico Præceptore deprompta.*

33. Secunda assertio. Dicendum est secundo, unum Angelum non cognoscere alium per essentiam Angeli cogniti, tamquam per formam intelligibilem. Assertio hæc est expressa D.Thomæ *art. 2. huius q.* ut in priori assertione ex ipso diximus. Quam etiam docuit idem Sanctus Doctor *q. 8. iam citata de Verit.*

D. Thom. *art. 7.* ubi sic (ut §. præcedenti tetigimus) concludit. *Unde alius modus est eligendus, ut dicatur, quod unus Angelus alios cognoscit per similitudines eorum*

H *rum in intellectu eius existentes: non quidem abstractas, aut impressas ab alio Angelo, vel aliquo modo acquisitas, sed à creatione divinitus impressas: sicut & res materiales per huiusmodi similitudines cognoscit.* Et 2. contra Gent c. 98. ubi cum sibi sic objecisset *Fortè autem alicui videri potest, quod cum substantia separata per essentiam sit intelligibilis, non oportet ponere, quod per aliquas species intelligibiles una ab alia intelligatur, sed per essentiam ipsius substantiæ intellectæ, hoc enim quod substantia aliqua per speciem intelligibilem cognoscatur, videtur accidere substantiis materialibus, ex hoc quod non sunt per suam essentiam intelligibiles actu.* Respondet in hæc verba

Caietan. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Navar. Capreol. Ferrara. Suarez. Bonauent. Richard. Herbeus. Maior. Argent. Ægidius. Marsil. Alensis.

verba: *Hoc autem si concedatur, habet dubitationes non paucas.* Et ita concludit ratione tertia: *Impossibile igitur videtur, quod vna videatur ab altera per essentiam suam.*

Vnde Sanctum Doctorem sequuntur eius discipuli communiter, Caietanus, Bannez, Nazarius, Ripa, Zumel *ad artic. 1. huius quæstionis*, Nauarrete *controuersia super eumdem artic.* Capreol. *in 2. distinct. 3. quæst. 2. art. 3. & 8.* loco positum contra primam conclusionem, Ferrara loco citato *ex 2. contra Gentes.* Id etiam tuentur Suarez *lib. 2. de Angelis cap. 5. num. 11.* referens Bonauent. Richardum, Herbeum, Maiorem, Argentinam, Ægidium, Marsil. & plures alij.

34. Ratio assertionis.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma loco relato *ex 2. contra Gent.* Quoniam ad hoc vt essentia vnius Angeli deseruiret ad cognitionem sui per modum formæ intelligibilis intellectui alterius Angeli, deberet esse vnita illi, seu esse intra eumdem Angelum intelligentem: at nequit vniri per modum formæ intelligibilis cum prædicto intellectu, seu esse sic intra Angelum intelligentem: ergo nequit deseruire intellectui eiusdem in ordine ad prædictam cognitionem. Maior & consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Quia cùm vnaquæque substantiarum separatarum habeat esse separatum ab alia, videtur impossibile, quòd vna vniatur alteri per modum formæ intelligibilis.

D. Thom.

Quam rationem loco nuper relato proposuit D. Thomas his verbis: *Omne agens, vel operans operatur per suam formam, cui operatio respondet: sicut calefactio calori. Vnde & illud videmus cuius specie visus informatur. Non videtur autem esse possibile, quòd vna substantia separata sit forma alterius: cùm habeat vnaquæque esse separatum ab alia. Impossibile igitur videtur, quod vna videatur ab altera per essentiam suam.*

35. Confirm. 1.

Confirmatur ratione eiusdem Sancti Doctoris. Quoniam vna substantia Angelica non potest esse intra aliam, siue (quod in idem quoad præsens redit) vniri cum alia per modum formæ intelligibilis, nisi esset illapsa intimè menti, siue intellectui alterius: at nulla substantia creata potest sic illabi: ergo nulla poterit cum altera vniri per modum formæ intelligibilis in ordine ad cognitionem sui. Maior probatur. Quoniam ad vnionem per modum formæ intelligibilis, quæ fit in ordine intelligibili, debet præsupponi aliqua vnio in *esse* naturali, vt inductiuè constat in cæteris alijs formis intelligibilibus, & intelligibiliter vnitis. Cumque essentia vnius Angeli non possit vniri cum altero in *esse* naturali & entitatiuo, informando, aut inhærendo, nec terminando per modum termini intrinseci, vt ex se, & ex communi sententia omnium Theologorum constat: consequens est, quòd debeat vniri per intimum illapsum: quia non restat alius modus vnionis in *esse* entitatiuo, & naturali.

August. Angel. Pracept. Magister. Bonauent. Fulgent. Bernard.

Minor autem probatur ex communi sententia Theologorum affirmantium, hunc illapsum esse proprium solius Trinitatis, vt docet August. *de Ecclesiast. Dogmat. cap. 83.* & Angelicus Præceptor *1. p. q. 8. art. 8. ad 1.* Idemque sentit cum Magistro *in 2. dist. 8. art. 5. ad 3.* Bonauent. *eadem dist. in eius 2. p. art. 1. qu. 2.* Fulgentius *de fide ad Petrum cap. 3.* vbi de Angelis ait: *Inest singulis naturalis terminus, quo à se inuicem discernuntur: quia nullus eorum in alio est.* Bernard. *serm. 5. in Cant. circa finem* dicens nullum creatorum spirituum per se mentibus nostris applicari: & ita nec ipsi Angeli ita se alterutrum capiunt. Quam rationem breuiùs addu-

D. Thom.

C xit D. Thomas loco citato ex 2. contra Gent. rat. 5. his verbis: *Intelligibile est intra intellectum, quantum ad id, quo intelligitur. Nulla autem substantia illabitur menti, nisi solus Deus, qui est in omnibus per essentiam præsentiam, & potentiam. Impossibile igitur videtur, quòd substantia separata per essentiam suam intelligatur ab alia, & non per similitudinem eius in ipsa.*

36. Secundò

Confirmatur secundò ex eodem Sancto Doctore. Quoniam essentia vnius Angeli non solùm nequid deseruire per modum speciei intelligibilis

D intellectui alterius in ordine ad cognitionem prædictæ essentiæ ex eo quòd non potest dari vnio intelligibilis, aut naturalis inter vtrumque extremum; sed etiam quia talis essentia non est proportionata in ratione formæ respectu prædicti intellectus: ergo nulla ratione poterit vnus Angelus intelligere alium per essentiam Angeli intellecti tanquam per formam intelligibilem. Antecedens quoad primam partem patet ex rationibus nuper factis. Quoad secundam verò, loquendo de Angelis superioribus collatis cum inferioribus, etiam constat. Quia prædicti Angeli superiores sunt im-

E materialiores secundùm suam essentiam, quam inferiores, habentque nobiliorem modum essendi, quàm illi: & ita inferiores non possunt per essentiam superiorum illos cognoscere: siquidem potentia intellectiua, & forma intelligibilis debent habere eumdem modum essendi, saltem in ordine intelligibili, eamdemque immaterialitatem. Et similiter, si fiat sermo de Angelis inferioribus collatis cum superioribus hoc ipsum probatur. Tum ex probatione modo facta, proportionaliter tamen eisdem applicata. Quoniam essentiæ prædi-

F ctorum Angelorum sunt minoris actualitatis, & immaterialitatis, quàm intellectus superiorum: & ita, sicut essentiæ horum nequeunt vniri cum inferioribus ob excessum immaterialitatis, & modi essendi: ita nec essentia inferiorum cum intellectibus superiorum, ob defectum æqualitatis in immaterialitate, & modo essendi: alioqui non seruaretur debita proportio inter formam intelligibilem, & intellectum. Tum etiam (id quod ex præcedenti sequitur.) Quoniam forma intelligibilis est perfectio intelligentis: constat autem, essen-

G tiam inferiorem non posse esse perfectionem superioris. Tum denique. Quia alioqui Angelus superior non intelligeret inferiorem: quipe qui sicut non potest perfici per substantiam inferioris, ita neque per illam ipsum intelligeret.

D. Thom.

Quas duas vltimas probationes adduxit Angelicus Præceptor loco relat. *ex 2. contra Gent. ratione 4.* his verbis: *Intellectus est perfectio intelligentis. Non potest autem inferior substantia separata esse perfectio superioris: sequeretur etiam, quòd superior inferiorem non intelligeret; si per essentiam suam vnaquæque intelligeretur, & non per speciem aliam.* Expliciutque, & confirmauit hoc ipsum necnon primam confirmationem nuper adductam idem Sanctus Doctor q. 8. de Verit. artic. 7. sic in-

H quiens: *Forma enim qua intellectus intelligit, cum sit intellectus perfectior, est nobilior intellectu, & propter hoc Philosophus in 12. Metaphys. probat, quod Deus non intelligit aliquo extra se: quia illud perficeret intellectum eius, & esset eo nobilius. Si igitur superiores Angeli intelligerent inferiores per essentiam inferiorum, sequeretur, quòd inferiorum essentia essent perfectiores intellectibus superiorum, & eis nobiliores, quod est impossibile. Posset autem forte dici, quòd hic modus est conueniens quantum ad modum intelligendi, quo inferiores intelligunt superiores, vt scilicet inferior superiorem intelligat*

per essentiam superioris, &c. Sed hæc via posset sustineri fortassis apud Philosophos, qui posuerunt, superiores intelligentias esse inferiorum creatrices: sic enim poterant ponere quodamodò, quòd superior Angelus inferiori esset intimus, quasi causa conseruans eum in esse: quod quidem apud nos dici non potest, nisi de solo Deo qui mentibus Angelicis, & humanis illabitur. Forma autem, quia intellectus intelligit, oportet, quod sit intra intellectum inteligentem in actu. Vnde non potest dici de aliqua substantia spirituali, quod per essentiam suam ab alia videatur, nisi de solo Deo.

§. III. Solutionem aduersariorum ad hanc primam rationem D. Thomæ, & eius primam confirmationem, vnà cum impugnationibus earum.

37. Aduersariorum prior solutio. NEc obest, si contra rationem hanc respondeas quòd etsi substantiæ separatæ, hoc ipso quod tales, non sint vnitæ, nec vnibiles secundùm suum *esse* naturale, & per vnionem in *esse* entitatiuo & naturali cum alia substantia; benè tamen per modum formæ intelligibilis. Non itaque hoc obest.

Impugnatur. Quoniam solutio hæc ex his, quæ in fauorem rationis D. Thomæ diximus, facile corruit. Non enim stat, aliquid vniri per modum formæ intelligibilis per vnionem in hoc ordine intrinsecam, qualis ad informationem formæ intelligibilis petitur, quin simul vniatur aliquo genere vnionis intrinsecæ in ordine naturali, seu entitatiuo, vt inductione facta in alijs formis intelligibilibus creatis constat: at Angelus in hoc ordine entitatiuo nequit vniri per suam essentiam cum alio Angelo per aliquam vnionem intrinsecam in hoc ordine: ergo neque etiam poterit per eamdem essentiam vniri cum illo per modum formæ intelligibilis.

Confirm. 1. Confirmatur, & explicatur primo, reddendo rationem à priori huius. Nam cùm *esse* intelligibile fundetur in *esse* entitatiuo & naturali, oportet, vt sicut non potest dari *esse* intelligibile, nisi fundatum in *esse* naturali & entitatiuo; ita nec possit dari vnio in *esse* intelligibili duorum, quæ sit intrinseca in ordine intelligibili extremis vnitis, quin detur, & præcedat, tamquam fundamentum eius, aliqua vnio intrinseca in ordine naturali, seu entitatiuo.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam adhuc essentia diuina, quæ est forma intelligibilis infinitæ perfectionis, & efficacitatis in hoc ordine, non unitur in *esse* intelligibili cum intellectu beati, nisi præcedente alia unione in *esse* naturali & entitativo, quæ licèt non sit unio per modum formæ naturalis, attamen in hoc ordine entitativo est intimior, quàm sit unio per inhæsionem, aut informationem, secundum quam formæ naturales intrinsecè uniuntur cum suis subiectis (ut *in 1. tom. tract. 2. disp. 1. num. 3.* ex D. Thoma explicuimus, & rationem reddidimus, ubi etiam *num. 74* ostendimus, quomodo prædicta unio per intimum illapsum desideretur ad unionem essentiæ divinæ per modum formæ intelligibilis cum intellectu beati.) Ergo potiori ratione ad unionem intrinsecam formæ intelligibilis creatæ cum aliquo intellectu in ordine intelligibili consideratam, desiderabitur aliqua unio intrinseca eiusdem in *esse* naturali, sive entitativo: ergo cùm hæc nequeat dari inter essentiam unius Angeli, & intellectum alterius, nequibit prædicta essentia in ordine intelligibili uniri unione intrinseca per modum formæ intelligibilis cum ipso.

38. Ex quo etiam manet impugnata solutio, quam tradit Ferrara ad primam confirmationem à nobis pro assertione factam, nempe, quòd etsi sit proprium Dei illabi mentibus, tam secundum *esse* intelligibile, quàm secundùm *esse* naturale; non tamen secundùm *esse* præcisè intelligibile. Et proptereà hoc ultimum posset convenire essentiæ Angelicæ, quæ est in supremo gradus immaterialitatis creatæ. Et ita, quantum est ex vi huius capitis, non prohibetur, quòd essentia unius Angeli nequeat uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu alterius. Alia solutio Ferraræ.

Refutatur. Ex dictis igitur constat, solutionem hanc manere impugnatam. Siquidem *esse* intelligibile ob rationem generalem sui habet, quod fundetur in *esse* naturali & entitativo: & ita quodvis *esse* intelligibile, quod hoc fundamentum non habuerit, nequit habere veram & realem rationem *esse* intelligibilis. Ergo eadem ratione quævis unio intrinseca in ordine intelligibili præsupponet unionem in *esse* entitativo & naturali: sicut si unio in *esse* intelligibili esset præcisè extrinseca, nequiret in hoc ordine dari, nisi etiam, in ordine entitativo daretur aliqua unio extrinseca.

39. Aliud P. Suarez effugium. Ex quibus etiam fit, posse facilè impugnari solutionem aliam ex Suarez *lib. 2. de Angelis cap. cit.* deductam, scilicet, quod intimus illapsus, qui secundùm communem Theologorum sententiam dicitur esse proprius Dei, est ille, quo Deus illabitur mentibus, conservando, & continendo eas in *esse*, & cum dominio, & plena potestate super illas. Nam etsi unus Angelus possit aliquid producere in mente alterius, non tamen ita ut contineat eam in *esse*, neque cum domino, & plena potestate super illum, ut de se constat. Cæterùm ad hoc, ut unius Angeli essentia uniatur per modum formæ intelligibilis cum mente alterius, non est necesse, ut hoc genere illapsus illabatur menti illius, sicut neque id desideratur ad hoc, ut in illa aliquid producat: sed satis erit ad prædictam unionem, quod secundùm suam substantiam sit (ut sic dicamus) intimè penetrata cum mente alterius Angeli, & quod sic quasi penetrata determinet eam ad speciem effectus, & unà cum illa coefficiat intellectionem. At hæc omnia fieri possent absque intimo illo illapsu, qui est proprius Dei.

Præcluditur. Ex dictis igitur constat, solutionem hanc posse facile everti. Quoniam id, quod unitur per modum formæ intelligibilis, debet per unionem aliquam intrinsecam uniri cum intelligente: tum propter illa, quæ contra Scotum, & Molinam *dub. præcedenti num. 18.* dicebamus: tum ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 2. disp. 2. num. 131. & tract. 3. disp 2. n. 69.* asseruimus ubi ostendimus, unionem speciei, sive formæ intelligibilis cum intelligente esse tantam in hoc ordine, ut pertingat usque ad identitatem in eo: tum denique, quia hoc ex se constare videtur: siquidem est unio secundùm rationem formæ intra aliquem ordinem realem: unio autem formæ cum suo actuabili intra aliquem ordinem realem debet esse intrinseca: maximè quando talis ordo ex genere suo tendit ad faciendum unum, qualiter in ordine intelligibili contingit, qui ex se ordinatur ad hoc ut intelligens sit intelligibiliter res intellecta. Ergo, quoad præsens attinet, vel hæc unio inter essentiam Angeli intellecti, & inter Angelum intelligentem fundabitur in unione per intimum illapsum propriè dictum, & in eo sensu, in quo communiter à Theologis assignatur tanquam quid proprium Dei; vel nulla ratione ibidem invenietur unio intrinseca; ac proinde, neque manebunt uniti per modum formæ intelligibilis, & intelligentis actuabilis per talem formam.

Hæc

Hæc secunda consequentia apertè sequitur ex priori. Prior verò ex antecedenti. Nam cùm talis unio sit intrinseca in ordine intelligibili, oportet, ut fundetur in aliqua unione etiam intrinseca in ordine entitativo, ut nuper dicebamus. Cumque unio in hoc ordine non sit, quoad præsens, per inhæsionem, aut informationem, aut realem & intrinsecam terminationem in *esse* entitativo, ut de se patet: oportebit, eam esse per intimum illapsum propriè dictum, & in eo sensu, in quo est proprium Dei illabi mentibus: quandoquidem, præter duas uniones intrinsecas informationis, aut inhæsionis in *esse* entitativo, non superest alia intrinseca respectu essentiæ unius Angeli collati cum essentia, aut intellectu alterius: & ita quævis alia unio præter illas recensitas, & hanc, quæ fit per prædictum illapsum intimum, non est intrinseca; sed tantùm dicit indistantiam quamdam secundùm spatium inter prædicta extrema. Imò nisi unus Angelus operetur aliquid in alio (quod tamen non est ita consonum doctrinæ D. Thomæ) aut uterque in eodem loco materialiter eodem, non habebunt hanc instantiam, & unionem extrinsecam.

40. Confirmatio prima. Confirmatur, & explicatur primò. Quoniam præter uniones alias modò enumeratas, tantum posset dari unio intrinseca in *esse* entitativo inter Angelos, ex eo quod unus, nempe Angelus cognitus, esset intra terminos aliorum non qualescumque, sed terminos essentiæ scilicet proprias eorum existentias: quandoquidem, ex quo capite esset intra terminos, maneret unitus unione intrinseca cum illis: & ex quo capite Angeli non habent alios terminos, præter suum *esse* existentiæ, non verò terminos dimensivos, qualis est superficies, oportebit, non esse intra qualescumque terminos, sed intra hos terminos, nempe intra prædictas existentias. Sed Angelus in *esse* entitativo nequit esse intra prædictos terminos, nisi efficiendo aliquid intra eosdem terminos: quandoquidem (ut *disp.* 2. huius tractatus latiùs diximus) solùm per modum agentis, aut rei locabilis præexigentis ut fundamentum suæ locationis contactum virtutis, qui fit per actionem, potest esse in aliqua alia re distincta à se cum illaque uniri. Ergo oportet, ut sit intra terminos prædictos per hoc, quòd sit causa essentiæ Angelicæ, aut intellectus itidem Angelici: & consequenter per hoc, quod contineat utrumque in *esse*.

Patet utraque consequentia. Quoniam sicut nihil præter essentiam Angelicam potest causari ab Angelo, quod sit intra terminos eiusdem essentiæ, nempe existentiam prædicti Angeli: quia omne aliud est extra prædictum terminum, & illum veluti circumstat, & (ut sic dicamus) est suprà, non verò infrà eamdem existentiam: ita non potest esse intra terminos essentiarum aliorum Angelorum nisi per hoc, quòd sit causa essentiæ Angelicæ (quòd idem cum proportione de intellectu Angelico, & eius essentia dicimus) & ex consequenti nisi per hoc, quòd contineat illa in *esse*. Imò & hinc etiam fiet, non fieri hunc illapsum per hoc, quod utcumque contineat prædicta in *esse*; sed cum plena potestate super illa: siquidem quod causat essentiam Angelicam, & continet eam in *esse*, debet prædictam potestatem habere. Quæ probatio desumpta est ex D. Thoma loco cit. *ex* 2. *sent. dist.* 8. D. Thom.

41. Secunda. Confirmatur secundò. Quoniam unio, quæ in *esse* entitativo requiritur ad hoc, ut in *esse* intelligibili maneret unita essentia unius Angeli cum altero, sivè cum intellectu alterius, debet esse talis, ut naturali (ut sic dicamus) colligatione concurrat forma intelligibilis unà cum intellectu, & per modum unius agentis cum illo, quoties intellectus in intellectionem influxerit, ut ex se constat: at si hæc unio esset, vel per inhæsionem, vel per informationem, aut realem, & intrinsecam terminationem, posset optimè hoc contingere: & similiter si esset per aliquam aliam naturalem colligationem, ut accidit unione, & colligatione, qua essentia Angelica est colligata cum suo proprio intellectu: vel si sit per intimum illapsum, per quem intellectus continetur in *esse* ut contingit in essentia divina unita cum intellectu beatifico. Nam sicut, quia sic continet, est primum principium movens: ita potest se (ut sic more nostro loquamur) quasi movere, & applicare, ut habet rationem obiecti, & formæ intelligibilis, ad hoc ut præstet suũ influxum per modum formæ, dum moverit intellectum ad visionem beatam; secùs verò quando non intercedit aliqua ex his unionibus. Ergo cùm ex prædictis unionibus tres priores nequeant convenire Angelo, oportet, ut essentia unius Angeli non possit uniri cum intellectu alterius, ita ut naturali aliqua colligatione influat in intellectionẽ, quoties intellectus influxerit, nisi sit intimè unitus cum illo per prædictum illapsum. Consequentia non indiget probatione. Major videtur perspicua: tum, quia hoc deprehenditur ita esse in quibusvis aliis speciebus intelligibilibus: tum etiam, quia species intelligibilis influit dando speciem: id autem, quod sic influit cum alio, debet habere conditionem illam in prædicta majori recensitam.

Minor autem quoad primam partem satis liquet. Quoad secundam verò, nempe, quod quando non intercedit aliqua ex prædictis unionibus, nequeunt essentia unius Angeli, & intellectus alterius sic connecti, ut cùm intellectus influxerit, toties etiam essentia influat, non quidem à casu & fortuitò, sed per se & ex naturis rerum, seu naturali colligatione, etiam constat. Qui concursus diversarum causarum, aut rationum agendi naturaliter colligatus nequit dari, nisi præsupponat naturalem colligationem causarum & rationum agendi, ita ut una sit naturali & entitativo modo unita & colligata intrinsecè cum alia, vel intrinsecè sint ambæ radicatæ in una & eadem radice.

Et hoc potiori ratione est verum quoad præsens. Quia neutrum ex his principiis nempe, tam Angelus cognoscens, quàm cognitus influit per modum naturæ, sed liberè: nec unus eorum potest per suam voluntatem necessitare alterum ad hoc, ut præstet suum influxum, ut ex se patet: nec queit inter illos esse naturalis sympathia, quia hæc sine debito fundamento fingeretur. Et ita posset contingere, ut unus Angelus vellet alium videre, & non posset, quia alter non vult; & è converso. Imò non esset quomodo voluntas libera utriusque simul ad hunc effectum per se conveniret; sed ad summum à casu & fortuitò, vel nisi unus prævideat voluntatem alterius, & ei consentiat: quod quidem & satis indicat imperfectionis in modo cognoscendi Angelico, & videtur esse impossibile: tum propter generalem rationem, propter quam actus liberi unius Angeli sunt occulti alteri: tum etiam, nam qua ratione unus Angelus sciet, quid altius in particulari velit, si illum non cognoscit? aut quo pacto appetet, ut alter, verbi gratia Gabriel, præstet suum influxum immediatè per suam substantiam quoad propria eiusdem, si illius quoad propria ipsius ignarus est?

§. IV. Obiectio notanda contra dicta in praecedentibus impugnationibus, & eius enodatio.

42. Prima obiectio. NEc refert, si contra ea, quæ dicta sunt in his impugnationibus, obijcias. Tum primò. Quòd semel data in vno Angelo specie intelligibili alterius Angeli impressâ à Deo, non idcircò talis species, esset illapsa illapsu (vt sic dicamus) formali, seu in genere causæ formalis: siquidem non esset intra terminum essentiæ Angeli intelligentis nempe existentiam sed (vt sic dicamus) supra illam, & eam quasi circumstans. Ergo neque etiam essentia Angeli requireret vnionem per intimum illapsum ad hoc, vt vniretur per modum formæ intelligibilis cum alieno intellectu. Patet consequentia. Quia non videtur ampliùs requirendum in essentia Angelica, vt per se ipsam vniatur per modum formæ intelligibilis quàm desideratur in specie impressâ à Deo, & repræsentante ipsam, quandoquidem prædicta species tantum habet rationem formæ supplentis id, quod eius obiectum præbiturum erat, si per se ipsum immediate vniretur.

Secunda. Tum secundò Quòd iuxta D. Thomæ, & nostram doctrinam, nihil videtur obesse, quod substantia vnius Angeli sit præcisè per modum formæ intelligibilis intra terminum alterius, nimirum intra suam existentiam: ergo nihil oberit, quominùs vniatur illi per intimum illapsum. Consequentia ex dictis satis patet. Antecedens autem probatur. Quoniam ad hoc, vt per modum formæ intelligibilis sit intra terminos Angeli intelligentis, sufficit, vt sit intra terminum illius in ordine intelligibili: at licèt non posset esse intra prædictum terminum in ordine naturali & antetitatiuo (quia quicquid est intra illum per modum formæ, aut partis illius, debet existere per eamdem existentiam) benè tamen potest esse intra prædictum terminum in ordine intelligibili, nempe intra intellectionem, quæ est existentia huius ordinis. Nam etsi essentia vnius Angeli nequeat existere per existentiam naturalem alterius, benè tamen per existentiam in ordine intelligibili. Sicut licèt aliæ species intelligibiles nequeant existere per illam priorem existentiam, benè tamen per hanc posteriorem.

Tertia. Tum denique. Quoniam adhuc essentia diuina, vt habet rationem formæ intelligibilis, non vnitur per intimum illapsum in genere causæ formalis cum intellectu beato: & nihilominus vnitur ei in ratione speciei: ergo etiam si essentia Angeli non sit intimè illapsa in hoc genere cum intellectu alterius Angeli, poterit esse vnita cum illo in ratione formæ intelligibilis.

43. Enodatio primæ. Respondetur ad primam ex his impugnationibus, concedendo antecedens, intellectum de illapsu in intellectum, & essentiam Angeli intelligentis, qui sit intra terminum eius in *esse* entitatiuo, scilicet intra existentiam eius naturalem: sed neganda est consequentia. Et ratio disparitatis sumitur ex dictis. Quoniam etsi non sit necessaria vnio per intimum illapsum in his, quæ sunt in *esse* entitatiuo & naturali intimè, & intrisecè vnita per informationem, aut inhæsionem, qualiter species impressæ à Deo vniuntur cum intellectu, cui imprimuntur: attamen in his, quæ in *esse* entitatiuo nequeunt intrinsecè vniri, desideratur loco huius vnionis in *esse* entitatiuo alia intrinseca vnio in hoc ordine; & nulla alia superest præter vnionem per intimum illapsum, per quamque proinde, si hic illapsus sit in genere causæ efficientis, producatur aliquid, aut conseruetur, quod sit intra terminos naturales earum rerum, in quibus fit iste illapsus, scilicet intra existentiam si res illæ his solummodò terminis terminatæ fuerint.

Secunda. Ex quo etiam ad secundam impugnationem constat, negandum esse antecedens. Quia, vt sit intra terminum alterius Angeli cognoscentis consideratum præcisè in ordine intelligibili, oportet, vt priùs sit intra terminum naturalem, & in *esse* entitatiuo eiusdem, nempe intra existentiam naturalem. Constat autem, intra hanc non posse esse. Quia (vt sæpè innuimus) quod est intra hanc existit per illam: & certum est, essentiam vnius Angeli non posse in *esse* naturali & entitatiuo existere per existentiam alterius.

Tertiæ prior solutio. Ad tertiam respondetur primò, satis esse quoad præsens, diuinam essentiam esse in *esse* entitatiuo intimè illapsam intellectui beati, & lumini gloriæ illius per modum causæ efficientis, & continentis ea in *esse*; esto non esset intimè illapsa per modum formæ intelligibilis. Quia supposita illa priori vnione, esset in ordine intelligibili identificata cum intellectu beato, vt tali, vt constat ex illis, quæ *in 1 tom. tr. 1. disp. 2. nu. 74. & tr. 2. disp. 2. n.* 69. diximus. Constat autem, hanc vnionem, seu identitatem esse satis accommodatam ad hoc, vt ratione illius dicatur, essentiam diuinam esse intrinsecè vnitam cum intellectu beato per modum formæ intelligibilis.

44. Eiusdem posterior enodatio. Adde, quòd essentia diuina, adhuc per modum formæ intelligibilis, habet intimè illabi in genere causæ formalis intra intellectum beatum, vt talem: non quidem quia ipsa existat per eius terminos, siue ordinis naturalis, siue intelligibilis vt constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 3. disp. 2 n* 105. asseruimus; sed quia sicut dicitur illabi in genere causæ efficientis, ex eo quòd producit in hoc genere aliquid quod est intra terminos intellectus, quodque proinde existit per existentiam illius, siue in ordine naturali, siue intelligibili: ita etiam dicetur illabi in genere causæ formalis: quia in hoc genere causat aliquid, nempe lumen gloriæ, quod constituit, vnà cum potentia intellectiua naturali, vnicum dumtaxat intellectum beatificum integrum, & existit per existentiam supernaturalem, prædicti intellectus beatifici, tam in ordine entitatiuo, quàm in ordine intelligibili. Ratio autem, propter quam asserimus, prædictum lumen causari in genere causæ formalis à diuina essentia, vt habet rationem formæ intelligibilis, constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 1. disput. 2. num* 63. diximus, ostendentes, lumen gloriæ comparari cum essentia diuina, vt habente rationem formæ intelligibilis, per modum vltimæ dispositionis ad illam: at vltima dispositio causatur à forma, ad quam disponit, tanquam à causa formali determinante in hoc genere ad illam.

§. V. Euasio contrariorum ad secundam confirmationem primæ assertionis D. Thomæ, & eius præclusio.

45. Aduersariorum solutio ad secundam confirmationem assertionis. EX quibus omnibus satis constat, quomodo præcipua ratio, & sua prima confirmatio pro assertione adductæ maneant in sua vi, & solutiones illarum eam non eneruent. Quare solùm restat adhibere solutionem, quæ ex doctrina eorum aduersariorum potest adhiberi secundæ confirmationi eiusdem rationis, & eam breuiter impugnare. Ad eam igitur occurrunt, asserentes, falsum esse, essentiam vnius Angeli non esse proportionatam intellectui

intellectui alterius in ratione formæ intelligibilis; sive prædicta essentia exced..t, sive excedatur ab Angelo intelligente. Quoniam satis est, utrumque Angelum esse purè immaterialem, licèt se excedat in diversis modis habendi immaterialitatem. Sicut essentia divina est proportionata intellectui beato in ratione formæ intelligibilis, quia tam ipsa, quàm illæ sunt immateriales; licèt essentia divina infinitè excedat in immaterialitate intellectum beatum.

Refutatur. Cæterùm hæc solutio satis corruit ex illis, quæ *in 1. tom. tra. 1. di. p. 1. num. 1. 2.* & deinceps diximus, nempe, quod ad cognitionem, de qua loquimur, requiritur convenientia in gradu immaterialitatis inter speciem; & objectum: & quod, si obiectum excesserit in diverso modo habendi pr dictum gradum, tunc species repræsentativa illius objecti habeat in Angelo inferiori modum essendi proportionatum eidem Angelo inferiori, & non excedentem modum habendi immaterialitatem, qui illi competit, sicut si objectum fuerit minoris immaterialit..tis in modo h..bendi illam, quam Angelus intelligens, tunc prædicta species debet habere modum essendi elevatiorem, & immaterialiorem, commensuratum in immateri..litate peculiari conveniente Angelo superiori. Quare, cùm Angelus per suas essentias non possit hoc convenire, quia semper habent illum modum immaterialitatis proprium cujuslibet: & ita essentia Angeli, v.g Gabrielis, semper habet modum immaterialitatis, vel excedentem, vel deficientem à modo immaterialitatis alterius Angeli quippe quæ specie distinguitur ab omnibus illis intra genus immaterialitatis: inde est, ut non sit proportionata in ratione formæ intelligibilis respectu intellectus alterius Angeli; sed semper comparetur cum illo, vel per modum excedentis, vel per modum deficientis.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam species impressæ, quæ sunt in intellectu unius Angeli, nequeunt eædemmet omninò inhærere in intellectu alterius Angeli, ita ut illis possit prædictus Angelus uti: ex eo quod necessario debent esse vel excedentes, vel deficientes in modo immaterialitatis ab illo: & propterea non sunt proportionatæ respectu prædicti intellectus: ergo propter similem rationem nequibit essentia unius Angeli esse proportionata per ipsam in ratione formæ intelligibilis cum intellectu alterius.

Nec id, quod de essentia divina adducitur, prodest. Tum, quia essentia divina non comparatur per modum formæ proportionatæ in ordine intelligibili respectu intellectus beati propter convenientiam in immaterialitate intellectus cum illa, sed propter convenientiam in ordine divino, ad quem per lumen gloriæ est elevatus prædictus intellectus, & quia lumen gloriæ, per quod fit hæc elevatio, est participatio quædam divini intellectus secundùm suam rationem atomam consid..ra i.

Tum etiam. Quia essentia divina propter suam infinitat..: est in ratione formæ intelligibilis (quantum est ex se) proportionata, tam respectu sui intellectus, quàm respectu aliorum intellectuum: & ita ex parte ejus nihil obest, quominùs queat cum illis uniri. Cæterùm essentia Angeli propter suam limitationem solùm potest esse forma intelligibilis respectu sui, non tamen respectu aliorum. Sicut etiam *esse*, & *subsistere* Dei propter suam infinitatem potest terminare tam divinam essentiam, quam cæteras alias essenti s creatas: cum tamen hoc nequeant præstare existentia & subsistentia Angelica, sed propter suam limitationem solùm possint terminare propriam essentiam Angeli.

Ex quo etiam manet soluta quædam obiectio, quæ contra hanc secundam confirmationem, quam elucidamus, posset fieri, nempe, quòd si essentia Angeli inferioris propter suam inferioritatem nequit esse forma intelligibilis respectu Angeli superioris, ex eo quòd forma intelligibilis est perfectio intellectus & hoc nequit convenire essentiæ inferiori respectu intellectus superioris fit inde, ut neque etiam species alia, repræsentans eumdem Angelum inferiorem, & impressa à Deo, possit habere rationem formæ intelligibilis respectu Angeli superioris: nam etiam ista est eo ignobilior & ex consequenti nequit esse ejus perfectio. 46. Obiectio.

Occurritur. Ex dictis igitur constat, hanc objectionem manere solutam. Quoniam proportio, quæ h..bet esse inter intellectum, & formam intelligibilem, tantùm debet attendi penes convenientiam in gradu immaterialitatis ex parte obiecti repræsentati per speciem, & Angelum intelligentem: & quòd excessus in modo habendi immaterialitatem, qui fuerit in prædicto Angelo intelligente respectu objecti, compensetur per hoc, quòd illa species in prædicto intellectu habeat etiam modum essendi ita elevatum in immaterialitate, & modo illius, sicut talis intellectus: & insuper ad hoc ut cum hac æqualitate habeat excessum actus perficientis supra intellectum Angeli superioris, satis est, quòd ita inter se comparentur, ut cum æqualitate jam dicta habeat species rationem determinationis respectu illius, & ipse rationem determinabilis respectu speciei: ac proinde, quòd habeat ab ea determinationem quoad specificationem in ordine ad peculiarem illam intellectionem eliciendam: quia hic modus causalitatis spectat ad genus causæ formalis, & actus perficientis. Constat autem, hæc posse reperiri in prædicta specie intelligibili repræsentante Angelum inferiorem superiori; secùs verò in essentia naturali ejusdem Angeli inferioris.

§. VI. *Ratio posterior pro eadem secunda assertione ex Angelico Præceptore desumpta.*

47. Vltima ratio. D. Thom. Secunda, & principalis ratio nostræ secundæ assertionis desumitur ex D. Th. locis statim referendis, quam *in 1. tom. tr. 1. disp. 2. n 47.* adduximus, ex discrimine, quod intercedit inter essentiam creatam, v.g Angeli, & inter divinam. Nam id, quod concurrit activè & est forma in *esse* naturali ac entitativo, potest uniri cuivis subjecto capaci, constituendo illud in actu primo; secùs autem id, quod est compositum ex materia, & forma, ut ex se constat: ergo quod est pura forma in *esse* intelligibili, ac proinde est ipsa intelligibilitas, & activè influit, poterit alteri uniri per modum formæ constituentis illud in hoc ordine in actu primo, & consequenter per modum speciei intelligibilis: ergo cùm Deus ut est objectum intelligibile, influat activè, & sit ipsa intelligibilitas, & per consequens pura forma in genere intelligibili, valebit hoc modo uniri cuivis intellectui elevato, & proportionato eidem; secùs verò essentia Angeli, quæ nō est ipsa intelligibilitas, sed id, quod est intelligibile: & ita, licèt quia includit intelligibilitatem, possit sibi esse ratio intelligendi, sicut quod includit formam naturalem, queit esse sibi ratio existendi & operandi: attamen quia involuit potentialitatem, & non est ipsa intelligibilitas per modum actus, & formæ puræ, sed id, quod habet illam, nequibit uniri per modum formæ intelligibilis cum alieno intellectu.

Quam

Elucidatur testimoniis D. Thomæ.

Quam rationem adduxit D. Thomas *in 4. dist. 49. qu. 2. art. 1. & 3. contra Gent. cap. 51.* his verbis: *Ad huiusmodi igitur intelligentiam veritatis considerandum est, quòd substantia, quæ est per se ipsam subsistens est vel forma tantum, vel compositum ex materia, & forma. Illud igitur, quod est ex materia, & forma compositum, non potest alteri esse forma: quia forma in eo iam est contracta ad illam materiam, ut alterius rei forma esse non possit. Illud autem, quod sic est subsistens, ut solùm tamen sit forma, potest alteri esse forma dummodò esse suum sit tale, quòd ab aliquo alio participari possit (sicut in 2. ostendimus de anima humana) Si vero esse suum ab altero participari non possit, nullius rei forma esse potest: sic enim per suum esse determinatur in se ipso sicut quæ sunt materia per materiam: hoc autem sicut in esse substantiali, vel naturali invenitur, sic & in esse intelligibili considerandum est. Cùm enim intellectus perfectio sit verum: illud intelligibile erit ut forma tantùm in genere intelligibilium, quod est veritas ipsa: quod convenit soli Deo. Nam cum verum sequatur ad esse: illud tantùm sua veritas est, quod est suum esse, quod est proprium soli Deo (ut in secundo ostensum est.) Alia igitur intelligibilia subsistentia non sunt, ut pura forma in genere intelligibilium, sed ut formam in subiecto aliquod habentes: est enim unumquodque eorum verum non veritas sicut & est ens, non autem ipsum esse. Manifestum est igitur, quòd essentia divina potest comparari ad intellectum creatum, ut species intelligibilis, qua intelligit: quod non contingit de essentia alicuius alterius substantiæ separatæ.*

Eamdem autem rationem proposuit idem Sanctus Doctor *quæst. 8 de Verit. art. 1. in fine corporis, & in 4. dist. 49. qu. 2. art. 1* sic inquiens. *Sicut enim ex forma naturali, qua aliquid habet esse, & materia efficitur unum ens simpliciter: ita ex forma, qua intellectus intelligit, & ipso intellectu fit unum in intelligendo. in rebus autē naturalibus res per se subsistens non potest esse forma alicuius materiæ, si illa res habeat materiam partem sui: quia non potest esse, ut materia sit forma alicuius. Sed si illa res per se subsistens sit forma tantùm, nihil prohibet eam effici formam alicuius materiæ, & fieri, quo est ipsius compositi, sicut patet de anima. In intellectu autem oportet accipere ipsum intellectum in potentia quasi materiam, & speciem intelligibilem quasi formam: & intellectus in actu intelligens erit quasi compositum ex utroque. Unde, si sit aliqua res per se subsistens, quæ non habeat aliquid in se præter id, quod est intelligibile in ipsa, talis res per se poterit esse forma, qua intelligitur. Res autem qualibet est intelligibilis secundùm id, quod habet de actu non secundum id quod habet de potentia, ut patet* in 9. Metaphys. *Et huius signum est, quod oportet formam intelligibilem abstrahere à materia, & omnibus proprietatibus materiæ. Et ideò cum essentia divina sit actus purus, poterit esse forma, qua intellectus intelligit, & hæc erit visio beatificans. Et ideò Magister dicit* in dist. 1. 1. Sent. *quod unio animæ ad corpus est quoddam exemplum illius beatæ unionis qua spiritus unitur Deo.* Ubi Angelicus Præceptor ex eadem radice: nempe ex purissima actualitate reddit rationem, propter quam essentia divina est pura forma in ordine intelligibili, & propter quam essentia creata hoc non habet, nempe, quia non est purus actus.

48. *Confirmatur.* Confirmatur, & explicatur ex his, quæ ex eodem Angelico Præceptore *in 1. tom. tract. . disp. 2 n. 68. & tract. 3. disp. 1. n. 17* diximus, nimirum, in Deo non distingui (adhuc virtualiter) *esse* entitativum, sive naturale ab *esse* intelligibili; secùs verò in creaturis. Ergo sola divina essentia erit pura forma in *esse* intelligibili ipsaque intelligibilitas, creaturæ verò non erunt ipsa pura forma intelligibilis, nec ipsa intelligibilitas, sed ad summum concretum, & compositum quoddam coalescens ex forma intelligibili, & ex materia, aut quasi materia, quæ per illam informatur: & ex consequenti, etsi aliqua essentia creata possit esse sibi forma intelligibilis ad intelligendum per eam, non tamen poterit uniri per modum formæ intelligibilis cum alieno intellectu. Hæc secunda consequentia patet ex nuper dictis in ratione D. Thomæ. Prima verò ex antecedenti apertè videtur sequi. Quoniam *esse* entitativum comparatur cum *esse* intelligibili per modum fundamenti, substracti, & materiæ: & ita, si virtualiter inter se distinguuntur: coalescit ex illis unum concretum, unumque compositum, quod non sit pura forma intelligibilis sed quid constitutum ex forma prædicta, & materia ei correspondente: quod proinde non erit ipsa intelligibilitas, sed id, quod est intelligibile.

Antecedens autem probatur. Tum, quia (ut ex D. Thoma loco cit. *ex 4. Sent.* vidimus) intelligibilitas oritur ex immaterialitate, & actualitate. Et ideò, ubi hæc mista fuerit cum potentialitate, erit etiam ibidem mistio intelligibilitatis; formaque intelligibilis miscebitur cum aliquo *esse* virtualiter distincto, nempe, cum *esse* entitativo: cum quo proinde constituet quodammodo aliquod compositum, respectu cuius se habeat per modum actualitatis, siquidem ipsa semper comparatur per modū actualitatis. Et contra verò quando actualitas fuerit per modum actus purissimi, erit ibidem intelligibilitas purissima immista cum aliquo alio *esse*, scilicet entitativo, à quo sit virtualiter distincta.

Tum etiam. Quia adhuc ipsæ species intelligibiles, & creatæ, à quibus objecta secundùm *esse* entitativum considerata redduntur intelligibilia, sunt talis conditionis, ut in eis *esse* intelligibile distinguatur virtualiter ab *esse* entitativo. Et proptereà secundùm *esse* entitativum sunt accidentia, & secundùm *esse* intelligibile possunt esse substantia, juxta ea, quæ *in 1. tom. tract. 3. disp. 2. n. 135.* asseruimus: cum tamen in divinis essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, & ut dicit se ipsam in *esse* entitativo non distinguatur virtualiter. Tum denique. Quia cum ordo intelligibilis sit ordo unionis inter intellectum, & speciem, ac objectum repræsentatum: consequens est, ut ubi hic ordo est in suprema perfectione, & actualissima, nempe in divinis, ibi etiam sit in supremo gradu unionis, seu identitatis, quæ sit tanta, ut non admittat distinctionem virtualem: è contrà verò in creaturis, in quibus hic ordo est admistus cum potentialitate, & imperfectionibus.

§ VII. *Obiectio notanda contra dicta in præcedenti §. & enodatio eius.*

NEc obest, si contrà hæc, quæ ex D. Thoma desumpta sunt, obiicias, quòd licèt *esse* entitativum, & intelligibile in creaturis distinguantur virtualiter, non tamen realiter, sive ex natura rei: ergo non erit ibi realis compositio, realeque compositum, & concretum, si res illa in *esse* naturali & entitativo, ac secundum suam essentiam non fuerit composita ex materia; & forma, sed sit realiter simplex quædam forma, ut in essentia Angeli contingit: ergo poterit uniri, realiter loquendo, per modum formæ realiter talis cum alieno intellectu. Patet hæc ultima consequentia. Quia juxta ea, quæ 49. *Obiectio.*

quæ ex D. Thoma dicebamus compositio ex materia, & forma in aliquo ordine impedit, ne illud compositum vniatur cum altero per modum formæ: ergo si, realiter loquendo, ibi tantummodò est ratio formæ, & compositio illa tantùm est per nostros conceptus, consequens est, vt possit ibidem, realiter loquendo, inueniri vnio per modum formæ.

Confir. 1. Confirmatur primò. Quoniam in speciebus intelligibilibus, quæ sunt accidentia, datur hæc compositio saltem virtualis ex *esse* entitatiuo, & intelligibili: & nihilominùs non ob id amittunt, quòd possint vniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu.

Secunda. Confirmatur secundò. Quoniam persona Verbi est virtualiter composita ex sua personalitate, & natura diuina: & tamen hoc non obest, quominùs possit vniri per modum termini cum aliena natura, sicut hoc modo cum propria vnitur. Ergo pari ratione hæc compositio virtualis ex *esse* entitatiuo, & intelligibili nihil ei impediet, quominùs queat vniri per modum formæ intelligibilis cum alieno intellectu sicut potest vniri cum suo.

50. Fit obuiam obiectioni. Respondetur, quòd sicut compositio ex genere, & differentia tantùm est compositio virtualis: & nihilominùs certis limitibus claudit rem, ac ita coarctat illam, vt non possit extendi ad hoc, vt in *esse* entitatiuo, & naturali, sit alia res, à quibus specificè distinguitur, vt ad hoc, quòd possit continere illas quoad propria earum, in quibus distinguuntur ab ipsa: ita compositio virtualis ex *esse* entitatiuo, & intelligibili, quæ est in essentia Angelica, licèt non sit realis actualis compositio, ac proinde non tollat, quòd prædicta essentia, quæ aliàs realiter est forma in *esse* intelligibili, maneat realiter in ratione formæ; nihilominùs attentis omnibus, limitat eius amplitudinem in ratione eiusdem formæ, ne extendatur eius (vt sic dicamus) sphæra ad aliquem alium intellectum informandum, præter quam ad proprium. Et ratio huius est. Quoniam forma, quæ est limitata, habet etiam attentis omnibus, vt ad vnicum dumtaxat subiectũ possit extendi. Et propterea in via D. Thomæ

D. Thom. certum est solam diuinam existentiam, & subsistentiam posse extendi ad alienam naturam terminandam; quia est infinita in terminando. Quare, cùm illa compositio virtualis inter *esse* entitatiuum, & intelligibile reperta in essentijs creatis, satis indicet attentis omnibus earum limitationem in *esse* intelligibili, imò & talis compositio sit etiam suo modo ratio huius limitationis: consequens est, vt ex ea optimè deducatur, essentiam Angelicam, non obstante prædicta compositione, manere quidem realiter puram formam intelligibilem collatam cum suo intellectu, non tamen cum alieno, sed totam eius sphæram ad proprium intellectum coarctari.

51. Replica. Nec obest, si vrgeas, quòd hoc est proprium formarum intelligibilium, nempe, quod non limitentur à subiectis, in quibus recipiuntur, seu ab intellectibus, quos intelligibiliter informant, vt constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 3. disp. 1. n. 21. & disput. 2. n. 22.* diximus: ergo si essentia Angelica, non obstante hac compositione virtuali, manet realiter forma intelligibilis, & potest informare proprium intellectum Angelicum, non est cur non possit extendi ad informandum intelligibiliter etiam alienum intellectum.

Soluitur. Respondetur enim, aliud esse, an forma intelligibis creata quoad suam repræsentationem limitetur ab intellectu, quem intelligibiliter informat, ita vt se ipsa species repræsentet aliquam naturam in vniuersali, siue in tota sua amplitudine, tunc hæc amplitudo non coarctetur, sicut formæ in *esse* entitatiuo consideratæ non possunt limitari, & earum amplitudo veluti partiri, & determinari per hoc, quòd informent sua subiecta. Aliud verò, an hoc ipso, quod informet intellectum secundùm *esse* intelligibile, limitetur ex aliquo capite, ne possit plures intellectus informare; sed hoc ipso, quò sit forma huius intellectus, sit ibidem ita contracta, vt licèt nihil amittat amplitudinis suæ repræsentationis; nihilominùs ex aliquo capite, siue attentis omnibus contrahatur, & determinetur, ne possit alium intellectum informare. Et si ergo formæ intelligibiles creatæ, & limitatæ non coarctentur ab intellectu quem informant, ab amplitudine suæ repræsentationis, benè tamen habent ex aliquo sui capite limitari ab amplitudine, siue extensione ad informandum alium intellectum: quam poterant habere, si non dicerent peculiarem habitudinem ad prædictum intellectum.

52. Alia replica. Ex quo fit, nihil obesse, si iterùm vrgeas, quòd iuxta doctrinam, quam tradidimus *in 1. tom. tractatu 3. disputatione 1.* omnes species intelligibiles præsentantes idem prorsus obiectum, & existentes in quouis intellectu, sunt eædem prorsus species secundùm numerum, ex eo quòd identitas quoad specificationem, & vnitatem numericam in *esse* intelligibili consideratam, sumitur ex obiecto repræsentato: ergo *esse* intelligibile nulla ratione limitabitur in *esse* intelligibili per hoc, quòd informet illum intellectum.

Satis fit. Respondetur, quòd adhuc admisso, species intelligibiles, quæ sunt accidentia, & distinctæ ab obiecto intellecto, non limitari secundùm *esse* intelligibile ab intellectu, quem informant, ita vt ex informatione vnius intellectus omninò tollatur ab illis quod eædemmet numero in *esse* intelligibili informent alium intellectum: attamen quodammodo limitantur, quatenus sub illo numero *esse* entitatiuo, quod habent, nequeunt nisi vnicum tantummodo intellectum informare: & nisi eis addatur aliud, non possent adhuc secundùm *esse* intelligibile ad alterum intellectum extendi. Cæterùm, quoad præsens essentia Angeli ita limitatur ad suum intellectum in ratione formæ intelligibilis: vt nequeat ad alienum extendi: ac proinde omninò à proprio intellectu habet limitari.

Illustratur enodatio. Explicatur hoc. Etenim in speciebus, quæ sunt accidentia, ideò non obest, quod eædemmet numero in *esse* intelligibili possint informare plures intellectus, quia perseuerante hac identitate in prædicto *esse* intelligibili, possunt habere aliud, & aliud *esse* entitatiuum, & accidentale, & secundùm quod sunt sub vno modo essendi entitatiuo, inhærere vni intellectui, ac proinde informare ipsum intelligibiliter; & vt sunt sub alio modo essendi entitatiuo, inhærere etiam alteri subiecto, & per consequens actuare illud in ordine intelligibili: quia (vt ex dictis constat) nequit extendi vis formæ intelligibilis, & sphæra illius, quo non se extenderet vis eiusdem ad vniendum se intrinsecè secundùm *esse* naturale cum eo, cum quo per modum formæ intelligibilis vniri queit. Cæterùm species, quæ secundùm *esse* entitatiuum est substantia, ac subinde identificatur in *esse* entitatiuo cum suo obiecto qualis est substantia Angelica, non habet aliud *esse* entitatiuum, præterquam *esse* vnicum entitatiuum sui obiecti. Et propterea, sicut hoc *esse* limitatur ab vnione intrinseca,

& entitativa cum proprio intellectu, nec posset in hoc ordine uniri alteri intellectui, ita etiam limitatur quoad *esse* intelligibile: quia quoad hoc par & æqualis debet esse sphæra extensionis, quæ convenit illi unico *esse* naturali & entitativo, ac *esse* intelligibili.

53. Enodatio primæ confirmationis. Ex quo ad primam confirmationem præcipuæ objectionis respondetur, eodem ferè modo philosophandum esse quoad præsens in speciebus intelligibilibus, quæ sunt accidentia, & in essentia Angeli. Nam sicut compositio illa virtualis ex *esse* entitativo, & intelligibili reperta in essentia Angelica, tollit ab illa, quòd non sit forma intelligibilis respectu alieni intellectus secùs verò respectu proprii: sic eadem compositio, quæ invenitur in specie accidentali, obest illi, ne comparetur per modum formæ, ut est sub illo *esse* intelligibili, & entitativo, nisi cum unico duntaxat intellectu. Quamuis inter prædicta sit sua aliqualis disparitas. Quia in specie intelligibili, quæ est accidens, tam illud *esse* intelligibile, quàm entitativum, est *esse* proprium formæ actuantis: quia constituit formam informantem in utroque ordine: & ideò species in utroque ordine actuat intellectum. Cæterùm essentia Angelica, ut habet rationem formæ intelligibilis, non constituitur ex *esse* entitativo ordinato ad constituendam formam informantem in hoc ordine nempe entitativo. Et ideò licèt species intelligibilis, quæ est accidens, non limitetur ex illa compositione virtuali, ad hoc ut sit forma secundùm utrumque *esse*, benè tamen essentia Angelica: quia solùm in ordine intelligibili est forma, & in hoc ordine tantùm est limitata ad unicum intellectum: ex eo quòd tantùm potest esse sub unico modo essendi entitativo: sicut species intelligibilis, quæ est accidens, ut habet hunc determinatum modum essendi entitativum, & non alium conjunctum cum suo *esse* intelligibili, nequit una cum illo informare, nisi unicum duntaxat intellectum.

Secunda. Ad secundam confirmationem respondetur, divinam personalitatem, & personam secundùm id, quòd in recto importat, non distingui adhuc virtualiter; sed secundùm *esse* relativum importare, tam id, quo, quàm id, quod est in recto ratio personæ: & ideò potest terminare, tam divinam, quàm alienam naturam. Quare natura divina ab eadem persona importata tantùm affertur in obliquo ut ex diffinitione personæ constat.

§. VIII. *Contraria sententia nostræ secundæ assertionis, cum suis argumentis, & responsionibus ad illa.*

54. Opposita sententia. Contrariam tamen nostræ secundæ assertioni sententiam, nempe, unum Angelum cognoscere alium per essentiam Angeli cogniti, tenuerunt aliqui, quos refert D. Thomas *quæst.* 8 *de Verit. art.* 7. & 2. *contra Gent. cap.* 98. & ex recentioribus sequitur eam Molina *in hoc art.* 5. *dubium verò est*. Et licèt ferè omnia argumenta, quæ pro hac sententia adduci possunt, maneant soluta ex illis, quæ pro nostris assertionibus diximus: nihilominùs aliquot ex illis breviter adducemus, ut ex eorum uberiori solutione veritas magis pateat.

D. Thom. Molina.

Primum argumentum. Dionysius. Probatur ergo primo ex Dionysio *cap.* 4. *de Divinis nomini*. ubi Angelos distinguere videtur per intelligibiles, & intellectuales substantias: superiores quidem intelligibiles vocans, inferiores autem intellectuales. Ubi etiam dicit, quòd inferioribus sunt superiores ut cibus. Quod videtur (inquit D. Thomas *loco cit. ex q.* 8. *de Verit.*) posse intelligi hoc modo: in quantum scilicet superiorum essentiæ sunt formæ, quibus superiores intelliguntur. Ergo juxta Dionysium saltem Angeli superiores possunt uniri per modum formæ intelligibilis cum inferioribus.

D. Thom.

55. Respondetur primò ex D. Thoma. Respondetur primò ex D. Thoma loco nuper citato ubi sic inquit: *Dionysii etiam verba non sunt secundum hunc intellectum accipienda* (nempe secundùm eam explicationem, quæ in hoc eodem argumento eis adhibita est) *sed eosdem vocant intelligibiles, & intellectuales: vel superiores vocat intelligibiles, & inferiorum cibum, in quantum in eorum lumine inferiores intelligunt*: id est, quatenus superiores illuminant inferiores: ad quod tamen non est necessarium, ut per suam essentiam uniantur cum illis per modum formæ intelligibilis, ut ex dictis, & ex dicendis infrà patebit.

Secundò ex eodem. Secundo respondetur ex eodem Sancto Doctore 2. *contra Gentes c.* 98. quod Dionysius locutus est juxta sententiam Platonis. Unde Angelicus Doctor ibidem sic ait: *Secundum autem positionem Platonis, intelligere fit per contactum intellectus ad rem intelligibilem. Sic igitur una substantia separata potest aliam per eius essentiam intelligere, dum eam spiritu aliter continget: superior quidem inferiorem, quasi eam sua virtute concludens, & continens: inferior verò superiorem, quasi eam capiens ut sui perfectionem. Unde & Dionys. dicit. 4. cap. de Divinis nomin. quòd superiores substantiæ intelligibiles sunt quasi cibus inferiorum.*

56. Secundum argumentum. Probatur secundò. Nam essentia cujuslibet Angeli est intelligibilis in actu: ergo per se ipsam potest uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu alterius Angeli in ordine ad cognitionem ejusdem Angeli, cujus est talis essentia. Antecedens videtur perspicuum. Siquidem prædicta essentia est omninò immaterialis, & ex hoc sumitur intelligibilitas in actu. Consequentia verò ex antecedenti liquet. Nam ex eo quod Angelus est intelligibilis in actu, potest uniri cum suo intellectu in ratione formæ intelligibilis: ergo propter eamdem rationem poterit sic uniri cum intellectu alterius Angeli.

Confirm. 1. Confirmatur primo. Nam species intelligibilis, quæ est accidens, & repræsentat essentiam alicujus Angeli, non est magis actualis in ratione intelligibilitatis, quam ipsa essentia repræsentata: at prædicta species propter talem actualitatem potest uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu alterius Angeli: ergo etiam poterit essentia repræsentata.

Confirm. 2. Confirmatur secundo. Nam divina essentia, quia est actu intelligibilis, potest uniri per modum speciei cum alieno intellectu: ergo cùm quævis essentia Angelica habeat esse actu intelligibilem, poterit etiam cum quovis intellectu creato, licèt sit alienus, uniri per modum formæ intelligibilis.

Confirm. 3. Confirmatur tertio, Nam intellectui unius Angeli magis est proportionata essentia alterius Angeli, quàm essentia divina: ergo cum Angeli videant Deum per divinam essentiam, multo fortius unus Angelus essentiam alterius Angeli per eam in ratione formæ intelligibilis sibi unitam cognoscet.

57. Diluitur argumentum. Respondetur fatendo, essentiam cujusvis Angeli esse ex se actu intelligibilem: cæterum non respectu cujusvis intellectus, sed solum respectu proprii propter rationem à D. Thoma assignatam, & ideo respectu huius non indiget specie à se distincta, è contrà vero respectu aliorum intellectuum.

Ad primam confirmationem. Per quod etiam ad confirmationem patet. Nam species

species intelligibilis repræsentativa Angeli, v. g. superioris, est intelligibilis in actu *ut quo* & proportionata respectu intellectus Angeli inferioris: & propterea habet ibidem modum immaterialitatis commensuratum eidem Angelo inferiori. Cùm tamen essentia Angeli superioris per se ipsam non sit actu intelligibilis respectu inferioris: ac proinde nec habeat modum immaterialitatis commensuratum prædicto Angelo inferiori: quamvis non ob id desinat esse, & vocari objectum intelligibile in actu: quia ad hoc satis est in creaturis, quòd respectu alicuius intellectus possit per modum formæ intelligibilis uniri.

Ad secundam.

Ad secundam confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quoniam essentia divina, quippe infinita in ratione formæ intelligibilis, habet hoc peculiare, ut quantum est ex se, sit unibilis cuicumque intellectui creato: & intelligibilis in actu respectu illius. Et propterea ultra vim, quam habet ad uniendum se intelligibiliter cum quolibet per unionem intrinsecam, competit etiam ei vis ad hoc, ut sit intimè, & intrinsecè, nempe per intimũ illapsum, in quovis intellectu, considerata secundùm suum *esse* naturale & entitativum: & ita convenit ei quicquid ex omni capite requiritur ad unionem per modum formæ intelligibilis. E contrà verò essentiæ Angelicæ comparatæ cum alieno intellectu, propter oppositas rationes.

Ad tertiam.

Ad tertiam confirmationem respondetur ex D. Thom. *quæst. 8. de Verit. art. 7. in solutione ad 3.* ex his, quæ in 2. loco proposita sunt, ubi sic ferè inquit: Dicendum, quod quamvis essentia Angeli magis conveniat cum intellectu Angeli alterius, quàm cum similitudine rei materialis, aut cum essentia divina secundùm principationem naturæ unius non tamen secundùm convenientiam habitudinis, quæ requiritur inter perfectionem, & perfectibile. Sicut etiam una anima magis convenit cum alia anima quàm cum corpore: & tamen una anima non est forma alterius animæ, sicut est corporis.

58. Vltimum fundamentum.

Ultimo probatur eadem sententia. Quoniam licèt daremus, unum Angelum non posse connaturaliter uniri per modum formæ intelligibilis cum intellectu alterius: benè tamen supernaturaliter. Tum, quia non apparet ratio repugnantiæ in ordine ad divinam potentiam. Tum etiam, quia potest Deus præbere illi virtutem ad hoc, quod esset intimè in altero, ex eo quod produceret in illo aliquam speciem intentionalem, vel aliquid huiusmodi. Semel autem Angelo unito intimè cum altero Angelo secundùm *esse* naturale entitativum, non est cur non possit statim subsequi altera unio in *esse* intelligibili, ut ex dictis in hoc eodem dubio pro secunda assertione constat. Tum denique. Quia potest Deus unire intellectum Angeli superioris cum essentia inferioris, ita ut sit ibidem per inhæsionem: tunc autem Angelus inferior, sic informatus per hunc intellectum, posset sibi habere unitam per modum formæ intelligibilis essentiam Angeli superioris, quippe quæ prædicto intellectui est valdè connaturalis.

59. Dissolvitur.

Respondetur negando antecedens. Et ad primam probationem patet ex pluribus, quæ pro secunda assertione diximus, ex quibus satis colligitur ratio repugnantiæ in hac probatione petitæ, ut consideranti patebit.

Ad secundam probationem respondetur, negando, posse Deum unire essentiam unius Angeli, consideratam secundùm *esse* entitativum & naturale, cum intellectu alterius per unionem intrinsecam. Nam si quæ quoad præsens esset, maximè illa, quæ fieret per intimum illapsum, per quam tamen non posse uniri Angelum adhuc, per divinam potentiam, constat ex dictis in hoc dubio. Nec ex eo, quòd Angelus unus divina virtute, ac proinde instrumentaliter produceret speciem intentionalem, aut aliquid huiusmodi in intellectu alterius, convinceretur intimus illapsus Angeli producentis prædictam speciem intra Angelum, aut eius intellectum, cui illam imprimeret, ut ex alibi dictis liquet.

Ad tertiam probationem dicendum est, quod si semel intellectus Angelici distinguuntur specie in ratione virium cognoscitivarum, tum intellectus unius Angeli nequit separari ab illo, & uniri alteri quia de ratione potentiæ vitalis est conjunctio cum suo principio vitæ radicalis: atque adeò de essentia cuiusvis intellectus Angelici, specie distincti ab alio, erit unio cum illa essentia à qua secundùm ultimam rationem dimanat. Et ideò, si ab hac separetur, non manebit in ratione potentiæ vitalis, & ex consequenti nec cum vi proxima ad intelligendum. Sicut etiam, si maneat unitus cum propria radice, & insuper uniatur simul cum aliena natura, tunc ex quo capite esset ei unitus: non haberet respectu ipsius rationem potentiæ vitalis, ac proinde nec posset influere proximè in intellectionem: & propterea nec illi quatenus sic sumpto posset uniri in ratione formæ intelligibilis prædicta essentia Angelica; licèt alias prædicta essentia semel unita cum suo intellectu in *esse* naturali per modum radicis, & proprietatis, deberet etiam uniri altera unione cum ipso, nempe, in ratione formæ intelligibilis.

60. Cæterùm, si prædicti intellectus non distinguantur specie in ratione virium cognoscitivarũ, ac proinde secundùm hanc rationem solùm requirant unionem cum natura intellectuali omninò separata à materia Physica, tunc intellectus Angeli superioris, separatus à prædicto Angelo, & unitus essentiæ Angeli inferioris, poterit remanere in ratione potentiæ vitalis. At quia in eo eventu non esset simul unitus in *esse* naturali & entitativo cum essentia Angeli superioris, ut supponitur: idcircò nec posset prædicta essentia uniri intelligibiliter cum illo, ut inhærente in Angelo inferiori, ut ex prædictis constat. Si autem supponatur, prædictum intellectum esse simul in duplici subiecto, nimirum in Angelo inferiori, & in superiori, cuius est proprietas, tunc non videtur inconveniens, prædictam essentiam Angeli superioris uniri etiam intelligibiliter cum essentia Angeli inferioris: ex eo quod iam adest proportionata aliqua unio in *esse* naturali, nempe illa, qua utraque essentia est unita in illo tertio, quippe in eodem intellectu. Hinc tamen nihil contra nos. Quia non loquimur, nisi de intellectu proprio cuiusvis Angeli, & de unione essentiæ alterius per modum formæ intelligibilis cum illo, necnon de Angelo, ut per proprium intellectum intelligente.

Quibus etiam addi potest, adhuc in eo eventu non posse essentiam Angeli superioris uniri per modum formæ intelligibilis cum suo intellectu, ut existente in Angelo inferiori: quia ipsa non est unita in *esse* entitativo cum prædicto intellectu, prout esset in alio Angelo, sed cum eodem, prout præcisè est proprietas Angeli superioris. At ad unionem intelligibilem cum illo, ut est in altero Angelo, desiderabatur, ut etiam esset unitus in *esse* entitativo cum eodem, quatenus in *esse* entitativo est in prædicto Angelo inferiori.

DVBIVM III.

Vtrùm Angeli inferiores comprehendant superiores?

Quia titulus expositione indiget, ideò primo loco pro illius elucidatione nonnulla prælibanda sunt.

§. I. *Expositio tituli.*

61. Animadversio prima pro luce tituli. Notandum igitur in primis est, in titulo aliquid ut certum supponi, & aliquid in dubium vocari. Supponimus enim, quemlibet Angelum comprehendere semetipsum. Nec de hoc potest esse aliqua dubitatio: siquidem planum & certum debet esse apud omnes, quemlibet Angelum non habere maiorem intelligibilitatem, quàm intellectualitatem: & ita intellectualitatem eius omnino adæquare suam intelligibilitatem. Constat autem ex se, & id amplius ex dicendis in hoc dubio patebit, nihil aliud requiri ad comprehensionem, præter hanc adæquationem in intelligibilitate, & intellectualitate. Ex quo fit, supponi etiam ut certum, Angelum inferiorem comprehendi à superiori: siquidem intellectualitas huius non solùm adæquat, sed etiam superat (modo tamen in hoc eodem dubio dicendo) intelligibilitatem illius. Unde, sicut à Deo non tollitur, quod comprehendat Angelos, licet eius intellectualitas excedat intelligibilitatem illorum; quin potius hoc iuvat ad hoc, ut perfectius, perfectione se tenente ex parte sua comprehendat perfectos Angelos: sic in superioribus, collatis cum inferioribus, idem contingere debet. Vocamus autem in dubium id, quod non parum difficultatis habet, nempe, an Angeli inferiores comprehendant etiam superiores?

62. Cæterum ut titulus, & ea, quæ in hoc dubio dicenda sunt, melius capiantur, recolenda sunt ea, quæ *in 1. tom. tract. 2. disp. 6. num. 1* & deinceps diximus: quæ hic referre placuit, quoniam ex eis non parum dubii huius intelligentia, & tituli declaratio pendet. Notandum igitur secundo est, comprehensionem intellectualem nuncupari talem per ordinem, & analogiam ad comprehensionem materialem. Comprehensio autem materialis (teste D. Thoma in præsenti *in solut. ad 1.*) dupliciter sumi potest. Vel largè, prout opponitur insecutioni: & hoc modo dicitur comprehendi, quod manu v. g. jam tenetur. Et huic acceptioni correspondet alia in rebus spiritualibus, scilicet assecutio eius, quod desiderabatur: atque adeò etiam obtentio, & possessio ultimi finis dicitur hoc modo comprehensio. Secundo sumitur strictè, pro inclusione & continentia, qua unum corpus quantum continet intra se totum aliud corpus: ut cum manus ita continet totum aliquem globum, ut nihil eius sit extra illam. Et huic comprehensioni correspondet alia in rebus intellectualibus, & earum cognitionibus, secundùm quam tunc res aliqua comprehendi dicitur per intellectionem, cùm tam perfectè, ac tantum cognoscitur, quantum ipsa ex natura sua est cognoscibilis: quia cum res ita cognoscitur, quasi continetur & clauditur tota, & totaliter intra cognitionem, eo proportionali modo, quo unum corpus quantum comprehensum ab alio continetur secundùm se totum, & totaliter clauditur ab alio.

Animadversio secunda.

D. Thom.

D. August. Unde D. August. *lib. 10. de Civit. Dei cap. 8.* loquens de hac comprehensione per cognitionem, inquit: *Quicquid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitur: quatenus nimirum nihil est in re sic cognita, quod sit extra cognitionem comprehendentem illam.* Et *tom. 2. epist. 112. cap. 9.* circa principium, diffiniens comprehensionem inquit: *Totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, quod nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circumspici possunt.* Nam, ut loco citato explicat D. Thomas, tunc finis alicuius circumspicitur, quando ad finem in modo cognoscendi illum pervenitur, id est, quando talis res cognoscitur tantum, seu tam perfectè, quantum ipsa ex natura sua est cognoscibilis. D. Thom.

Nomine autem *finitionis*, ad comprehensionem desideratæ, & in particula illa *finitur* explicatæ non intelligitur finitio positiva, quasi necesse sit ad comprehensionem, quod res cognita finiatur positivè per talem cognitionem: alioqui Deus non esset comprehensibilis etiam à se ipso: quandoquidem ad hanc finitionem positivam requiritur, ut obiectum in ratione obiecti cognoscibilis sit in se finitum: sed intelligitur finitio negativa, per quam tantum significatur, quod licet obiectum sit infinitum in ratione cognoscibilis; nihilominus ita perfectè videatur, ut nihil sit in eo, quod tantum & totaliter per cognitionem illam non attingatur: atque adeò nullus sit excessus inter cognitionem in ratione cognitionis consideratam, & inter obiectum cognoscibile in ratione cognoscibilis sumptum. Et similiter cum idem Augustinus inquit, tunc aliquid comprehendi, cum fines eius circumspiciuntur, aut circumscribi possunt, non intelligitur de circumscriptione positiva, sed negativa, ac proinde nec de finibus obiecti positivis, sed negativis in collatione ad comprehensionem: quatenus (ut modo dicebamus) nihil est in obiecto cognito, quod totum, & totaliter non attingatur per illam cognitionem, ita ut nullus sit excessus inter eam, & obiectum, si illa in ratione cognitionis, & attingentiæ prædictæ, & obiectum in ratione obiecti cognoscibilis considerentur. 63.

Titulus ergo non intelligitur de comprehensione primo modo sumpta: quia sic certum est, quemlibet Angelum à quolibet comprehendi, ut nuper dicebamus: sed de comprehensione posteriori modo accepta, quatenus dicit cognitionem ita perfectam in ratione cognitionis, ut cognoscat obiectum tantum, quantum ex natura sua cognoscibile est, ac proinde attingat illud totum & totaliter. Diximus, *ex natura sua*: quia ad comprehensionem strictè sumptam non desideratur, ut cognitio attingens obiectum comprehendendum sit omnium perfectissima, alioqui solus Deus posset comprehendere aliquod obiectum: sed sufficit, ut sit tanta in ratione cognitionis, quanta ab obiecto ex meritis propriæ cognoscibiliatis exigitur. Ex dictis explicatur titulus.

§ II. *Ex mente D. Thomæ difficultas dubij expeditur.*

64. Conclusio & probatio ex D. Th. Dicendum igitur est, Angelum inferiorem comprehendere superiorem. Assertio hæc colligitur ex D. Thoma *2. contra Gentes cap. 98.* ubi loquens de Angelis, & intellectualitate completa illorum, sic inquit: *Ex hoc autem, quod substantia aliqua est intellectualis, comprehensiva est totius entis* (id est creati, & pertinentis ad ordinem naturæ

naturæ, ut ibi explicat Ferrara. (*Vnde cum substantia separata per suam naturam non fiat actu comprehendens totum ens, ipsa in sua substantia considerata est quasi potentia ad similitudines intelligibiles, quibus totum ens cognoscitur: & illæ similitudines erunt actus eius, in quantum est intellectualis.*) In quibus verbis Angelicus Præceptor tribuit Angelo, quantumuis inferiori, quippe habenti intellectualitatem completam, quod possit comprehendere totum ens naturale, quantum est ex parte suæ virtutis intellectivæ, ac proinde etiam Angelos quantumuis superiores.

Idem etiam docuit c. 99. immediatè sequenti, sic asserens: *Cum enim intellectus earum* (scilicet substantiarum separatarum, de quibus loquitur) *sit perfectus naturali perfectione, ut pote totus in actu existens, oportet, quòd suum obiectum, scilicet ens intelligibile, universaliter comprehendat.*

65. Occurrit Suarez. Unde non omninò placet id, quod respondet Suarez, nempe, primum ex his testimoniis, ac proinde secundum, non esse omnino ad rem. Quia D. Thomas tantùm vult significare, quod sub objecto intellectus Angeli comprehenditur totum ens naturale; non verò quòd talis intellectus comprehendat prædictum objectum. Non igitur hæc

Refellitur. expositio placet. Quoniam D. Thomas non dixit, sub objecto intellectus Angelici comprehendi totum ens naturale, sed asseruit, quòd hoc ipso, quod substantia aliqua est intellectualis (intellectualitate tamen completa) comprehensiua est totius entis naturalis. Per hoc autem satis denotatur, prædictam substantiam intellectualem, hoc ipso quòd talem, comprehensivam esse prædicti objecti. Quod adhuc clariùs *in prædicto cap. 99.* expressit: siquidem in illo, ex eo quòd intellectus substantiæ separatæ sit perfectus naturali perfectione, non colligit, cuncta entia naturalia comprehendi sub suo objecto, sed quòd prædictum objectum, scilicet ens intelligibile universaliter comprehendat.

Adde primò, quòd Sanctus Doctor reddit propriam rationem, ex qua deducitur, Angelum quemlibet esse comprehensivum totius entis naturalis, scilicet, quia eius intellectus est perfectus perfectione naturali: nam ex hoc (ut statim dicemus) optimè colligitur, prædictum intellectum esse comprehensivum totius entis naturalis.

Adde secundò, quòd in hac eadem ratione ab Angelico Præceptore adducta clauditur, prædictum intellectum convenire in gradu immaterialitatis cum quovis ente naturali. Hæc autem convenientia est radix, propter quam quivis intellectus Angelicus potest totum ens naturale comprehendere, quantum est ex parte virtutis intellectivæ, ut in hoc eodem dubio expendemus.

Reiicitur alia interpretatio testim. D. Th. Ex quo etiam fit, non placere aliam interpretationem cujusdam Junioris, alias Doctissimi, nimirum D. Thomam non intelligi de comprehensione propriè dicta; sed de comprehensione impropriè, sive largè sumpta, prout opponitur insecutioni, & dicit tentionem (ut sic loquamur) seu possessionem intellectualem objecti, juxta illud, quod §. præcedenti in explicatione tituli dicebamus. Ex dictis igitur constat, cur etiam expositio hæc non placeat: siquidem ea, quæ pro impugnatione primæ expositionis adducta sunt ex Angelico Præceptore, satis probant, eum non loqui de comprehensione impropriè, aut largiè sumpta, sed de propria & strictè accepta, ut consideranti patebit, & ex statim dicendis amplius constabit.

Et tandem hanc eamdem assertionem satis vi-

C detur denotari ab eodem Sancto Doctore infrà *quæst. 109. artic. 3. ad 2.* ubi sic inquit: *Dicendum, quod secundum ea, quæ ad naturalem cognitionem pertinent non est necessaria manifestatio veritatis, nec in Angelis, nec in Dæmonibus: quia, sicut suprà dictum est, statim à principio suæ conditionis omnia noverunt, quæ ad naturalem cognitionem pertinent. Et ideò maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus Dæmonibus, non potest esse ratio illuminationis.* D. Thom. In quibus verbis, ut constat, docet Sanctus Doctor, Angelum inferiorem non posse illuminari à superiori de aliquibus rationibus pertinentibus ad ordinem naturæ. Si autem

D Angelus inferior non comprehenderet totum ens naturale, non esset cur de prædictis rationibus non posset illuminari ab Angelo superiori: siquidem aliquæ ex rationibus, vel modis pertinentibus ad ens naturale possent latere illum, non verò Angelum superiorem: & ideò posset de istis ab illo illuminari. Videantur tamen quoad hoc testimonium ea, quæ infrà q. 106. dicemus, agentes de illuminatione Angelorum, & juxta ibidem dicenda intelligantur.

Unde hanc sententiam tuentur Victoria, & Victoria.

E Soto, quos refert, & sequitur Bañez *artic. 2. huius quæst. dub. 2.* Gonçalez in hac *1. p. disp. 25. sect. 3.* & plures alii ex Junioribus, & probatioribus discipulis D. Thomæ. Et deinde favet Molina in præsenti, & Vasquez, ex suppositione quòd ad comprehensionem non requiratur cognitio actuum liberorum. Et tandem eamdem assertionem tuentur plures alii. Et eam esse probabilem docent Suarez *lib. 2. de Angelis cap. 31. num. 15.* & Zumel in præsenti *quæst. 2.* Soto. Bannez. Gonçalez. Molina. Vazquez. Suarez. Zumel.

F §. III. Ratio prior pro assertione ex D. Thoma deprompta.

Ratio autem prior, & fundamentalis sumitur ex locis cit. ex D. Thoma, necnon ex illis, 67. Prior ratio. quæ ex eodem Sancto Doctore *in 1. tom. tract. 2. disp. 1. num. 154.* & deinceps, & *disp. 6. n. 15. & 16.* diximus, potestque ad hanc formam reduci. Nam ad hoc ut aliqua cognitio sit comprehensiva, requiritur, & sufficit, tum quòd cognitum sit in cognoscente omnino connaturaliter, & perconsequens quod forma, seu species intelligibilis per

G quam cognoscit, sit omnino connaturalis eidem cognoscenti tum etiam, quòd ipsa cognitio omninò connaturaliter recipiatur in cognoscente. Sed in cognitione, qua Angelus inferior cognoscit superiorem, omnes istæ conditiones reperiuntur: ergo, &c. Consequentia patet.

Major autem probatur. Et in primis, quod ad cognitionem comprehensivam, quæ ibi dicuntur, requirantur, patet. Tum quia, proptereà beatus videns essentiam divinam, prout est in se, illam non comprehendit: quia essentia divina, ut habet

H rationem speciei intelligibilis, non est omninò connaturalis intellectui creato, quantumuis perfuso lumine gloriæ, sed ei aliquo modo extranea, ut ex dictis tract. & disp. nuper cit constat: ex eo quod essentia divina, ut informans intelligibiliter, & omninò connaturaliter petit, quod quantitas virtutis intellectus, quem informat sit omninò idem cum commensuratione essentiali ejusdem intellectus: atque adeò, quod intellectus, non ut elevatus, sed per modum virtutis intellectivæ simplicis, & præcisè secundùm lumen ei connaturale informetur per prædictam essentiam divinam: quod tamen in intellectu creato, adhuc ut perfuso lumine gratiæ, non invenitur: & ita nec visio intuitiva Dei ab intellectu

intellectu creato; adhuc ut elevato, est omnino connaturaliter in illo: quia ad hoc desiderabatur, quod intellectus per modum potentiæ simplicis, & totalis in eam influeret: & eo ipso quod non sit omnino sic connaturalis, non est comprehensiva Dei.

Tum etiam. Quia cognoscens per formam non omnimodo connaturalem, sed aliquo modo extraneam,& non recipiens cognitionem omnino connaturaliter, non potest habere prædictam cognitionem in summo,ac proinde ita ut sit comprehensiva;sed deficienter & diminutè,& per consequens non pertingendo usque ad comprehensionem.

68. Quòd autem prædictæ conditiones ad cognitionem comprehensivam sufficiant, probatur. Nam quoties illæ conditiones concurrunt, oportet, ut cognitum non habeat modum essendi præstantiorem, quàm potentia cognoscitiva.Quoniam si modus essendi obiecti cogniti sit supra modum essendi cognoscentis, non reciperet illud cognoscens omninò connaturaliter, sed supra eius naturam: atque adeò nec etiam ejus cognitio esset connaturalis prædicto cognoscenti. Constat autem, ad cognitionem comprehensivam nihil aliud desiderari, quàm ut cognitum non habeat modum essendi præstantiorem (modo tamen statim explicando) quàm potentia cognoscitiva.

Minor verò quoad omnes sui partes satis colligitur ex his,quæ *in 1.tom disp.2 nuper cit.à n.151.* & deinceps diximus, ubi etiam pluribus obiectionibus,quæ non levem difficultatem præ se ferre videbantur *à num. 65.usque ad n.*185 satisfecimus. Et nunc potest ex ibidem dictis suaderi, & maximè si supponatur(ut debet supponi) id, quod nuper ad probationem maioris propositionis dicebamus, scilicet, quod ad cognitionem omninò connaturalem,ac proinde comprehensivam requiritur, quòd cognitum non habeat modum essendi præstantiorem, quàm potentia cognoscitiva. Nam cum modus essendi per se desideratus ad cognoscibilitatem obiecti, & virtutem cognoscitivæ potentiæ sit elevatio à materia in certo gradu immaterialitatis (quia, ut D. Thom. & cum eo communiter Theologi suprà *quæst.* 14. docent, ex convenientia in gradu immaterialitatis, & modo essendi immateriali habet virtus cognoscitiva esse cognoscitivam, & species esse repræsentativam, ac tandem obiectum esse cognoscibile) consequens est, ut quivis Angelus, quantumvis superior, sit per suam speciem omninò connaturaliter in intellectu inferioris,& quòd cognitio illius omnino connaturaliter recipiatur in tali intellectu: siquidem omnia ista conveniunt in eodem gradu immaterialitatis, scilicet in tertio, recensito à D.Thoma *art.* 4. nuper citato, & consistenti in omnimoda depuratione à materia Physica, & habitudine ad illam.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quod aliquis intellectus sit perfectus & completus intra ordinem naturæ, qualis est intellectus Angelicus, debent in eo connaturaliter omnino esse cuncta naturalia in ordine intelligibili. Tum, quia intellectus perfectus debet ad modum suum,atque adeò perfectè continere omnia pertinentia ad suum obiectum scilicet omnia naturalia, ac proinde omninò connaturaliter. Tum etiam, quia eo ipso est quoad gradum immaterialitatis elevatissimus inter omnes potentias cognoscitivas creatas: ac proinde nullum obiectum naturale potest esse in eo præternaturaliter, ex eo quod petat nobiliorem modum essendi intelligibiliter in aliquo intellectu.

§. IV. *Prior evasio ad hanc primam rationem Sancti Doctoris, & eius præclusio.*

NEc obest, si occurras, falsum esse, Angelum superiorem per suam speciem esse omnino connaturaliter in intellectu Angeli inferioris, aut intellectionem prædicti Angeli superioris esse omnino connaturalem eidem Angelo inferiori. 69. Solutio prior ad rationem D. Thomæ. Quia ad hanc omnimodam connaturalitatem non sufficit convenientia in gradu immaterialitatis;sed insuper desideratur convenientia in modo habendi eundem gradum, vel excessus in prædicto modo habendi illum. Constat autem, Angelum superiorem habere prædictum gradum sub modo essendi actualiori & immaterialiori: & ita species illius non erit omnino connaturaliter, nisi in intellectu habente eundem gradum sub prædicto modo, qui ad minùs sit ita immaterialis & actualis,sicut ipse. Et similiter cognitio petita ab eodem Angelo non recipietur omnino connaturaliter, nisi in intellectu ita elevato, sicut ipse Angelus.

Non igitur hoc refert Quoniam hic excessus in modo habendi eundem gradum immaterialitatis de materiali & per accidens se habet ad hoc, ut Angelus superior per suam speciem sit connaturaliter in intellectu Angeli inferioris. Et ratio est. Nam prædicta species non est ibidem cum mistione alicuius præternaturalis modi: ergo est in eo omnino connaturaliter ac proinde excessus ille de materiali & per accidens quoad hoc se habet. Prima consequentia (ex qua pendet secunda) videtur perspicua. Siquidem quoties aliqua forma recipitur connaturaliter, & absque aliqua præternaturalitate, debet recipi omnino connaturaliter: siquidem omnimoda connaturalitas,adhuc ut omnimoda est, solum potest tolli per mistionem alicuius præternaturalitatis. Elidiτur.

Antecedens autem (imo & ipsa prima consequentia) sic probatur. Nam quoties aliqua res completa propter sui amplitudinem habet alios diversos modos essendi, tunc,licèt unus sit perfectior alio, nihilominùs, dum est sub quovis illorum, non idcircò est ibidem mista cum aliquo præternaturalitatis genere; sed omnino connaturaliter. Et propterea: quia divina essentia propter sui amplitudinem potest naturaliter esse sub tribus modis essendi relativis, idcircò, licèt daremus (ut multi volunt) unam illorum esse perfectiorem altero, & rursus hunc superari ab alio,nihilominùs sub quolibet v.g. ut est sub modo essendi relativo spirationis passivæ constitutivæ Spiritus Sancti, est ibi ita connaturaliter omninò, sicut est sub modis relativis Paternitatis, & Filiationis: ac proinde non ibi miscetur aliquis præternaturalitatis modus. Sed essentia Angeli superioris, quæ est quid completum, habet multiplicem modum essendi in ordine intelligibili: quia ex se est actu intelligibilis mediis diversis speciebus, in quibus ipsa per suam essentiam intelligibiliter residet,mediisque diversis modis illarum. Ergo modi essendi intelligibiles,& diversi, qui alias ei in diversis speciebus intelligibilibus existentibus in diversis intellectibus competunt, erunt eidem omnino connaturales, absque aliqua mistione præternaturalitatis: & per consequens, dum per prædictas species informat intellectus Angelorum inferiorum, non est ibidem aliquo præternaturalitatis modo,sed omnino connaturaliter: siquidem modi illarum specierum sunt omninò commensurati cum prædictis intellectibus & è contrà.

Confirmatur, & explicatur. Quoniam id, quod 70.
quoad

quoad suam essentiam est commune, sive communitate rei, sive communitate rationis pluribus & distinctis rebus, non est sub modo essendi præternaturali: aut cum aliqua mistione illius, per hoc quod sit in eis, quibus est commune, licet in uno habeat perfectiorem modum essendi, quàm in alio, sed hic excessus de materiali & per accidens se habet ad hoc, ut communicetur connaturaliter. Unde natura animalis, quæ est communis communitate rationis pluribus speciebus, est in quavis connaturaliter, absque mistione alicuius præternaturalitatis licèt differentiæ divisivæ illius, & constituentes speciem sint inæquales in perfectione. Et similiter (ut nuper dicebamus) idem contingit in essentia divina, quæ est communis communitate rei respectu trium personarum adhuc dato, quod dicerent perfectiones relativas inter se inæquales. Sed essentia Angeli superioris est quodammodo, nempe in *esse* intelligibili, communis communitate rei respectu specierum intelligibilium existentium in intellectibus Angelorum inferiorum, & per consequens respectu eorundem intellectuum, ex eo quod eademmet numero sub diverso tamen modo intelligibili, est in omnibus his speciebus, & mediis illis in intellectibus, in quibus recipiuntur, ut constat ex illis, quæ *in 1. tomo tr. 3. disp. 2. dub. 1. & 2.* diximus. Ergo licèt sit in his speciebus sub inæqualibus modis immaterialitatis & actualitatis, contentis tamen sub eodem gradu immaterialitatis, erit ibidem omnino connaturaliter, absque mistione alicuius præternaturalitatis.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam ex eo, quod natura Angeli superioris habeat duplicem modum essendi, nempe, alium in *esse* entitativo & naturali, alium verò in *esse* intelligibili, & isti sint inter se inæquales, non idcircò est sub modo essendi præternaturali, aut cum mistione istius, dum est sub modo essendi v.g. intelligibili, quia uterque est modus illius naturæ: quamvis esset cum aliqua mistione præternaturalitatis, si ita esset sub modo essendi intelligibili, ut non esset sub modo essendi connaturali, vel è contra. Ergo cùm intra latitudinem modi essendi intelligibilis habeat diversos modos intelligibilitatis, & immaterialitatis in diversis speciebus intelligibilibus, ac proinde in diversis intellectibus, in quibus mediis illis debet esse, consequens erit ut sub quolibet ex his modis, & in quocunque ex prædictis intellectibus sit omninò connaturaliter, absque mistione alicuius modi præternaturalitatis: quamvis si esset hæc mistio, tolleretur ab illa quod ita esset sub uno ex his modis, quod non esset sub altero, & è contra. Et per consequens hic excessus in diversitate modorum de materiali & per accidens se habebit ad hoc, ut essentia Angeli sit ibidem omninò connaturaliter: & quod per se ac formaliter petetur ad connaturalitatem istam omnimodam, tantùm erit, quod omnes isti modi conveniant in eodem immaterialitatis gradu.

71. Refellitur secundo prædicta solutio. Deinde contra eandem solutionem potest secundò obiici, quod quoties aliquis gradus immaterialitatis est in *esse* rei, licèt non in *esse* gradus cõmunis communitate naturæ genericæ, aut quasi genericæ, toties excessus in rationibus specificis in *esse* rei de materiali & per accidens se habet ad hoc, ut obiectum sit ibidem omninò connaturaliter. Quia etsi ex aliis capitibus petatur, quod quædam ex his speciebus excedantur ab aliis: attamen ad connaturalitatem iam dictam utrumque de materiali & per accidens se habet. Et propterea obiectum in ratione cognoscibilis comprehensivè ab aliquo intellectu, ac proinde petens esse ibidem omnino connaturaliter, non exigit per se hos modos, ut sunt tantæ, vel tantæ perfectionis in *esse* rei intra prædictum gradum modo dicto communem; benè tamen ut præcisè sunt in gradu immaterialitatis. Ergo cùm gradus immaterialitatis conveniens Angelis sit, licèt non in *esse* gradus, benè tamen in *esse* rei communis per modum naturæ genericæ: fiet inde, ut de materiali & per accidens se habeat prædictus excessus ad hoc, ut sit ibidem omninò connaturaliter, & per se solùm petatur convenientia in gradu immaterialitatis. Consequentia videtur legitima.

Antecedens autem (præterquam quod ex contentis in eo videtur sufficienter constare) potest suaderi ex eo, quod contingit in divinis, si semel datur (ut multi satis probabiliter volunt objectum adæquatum, & formale divini intellectus non esse tantùm divinam essentiam, sed omnia divina, maximè absoluta & ex consequenti gradum immaterialitatis petitum ab hoc obiecto tantum esse rationem actus puri, prout dumtaxat denotat puritatem non solùm ab omni materia physica, sed etiam ab omni potentialitate, Nam certum est, hanc rationem esse quasi genericam, & quod inæqualiter (ut sic dicamus) participatur à divina essentia, & à divinis attributis iuxta maiorem, vel minorem perfectionem, quam unumquodque ex illis exprimit: & nihilominus divina essentia comprehenditur, tum à se ipsa, tum à divina sapientia: ac subinde prædicta essentia est utrobique omnino connaturaliter per modum obiecti intelligibilis: quia quod per se, & formaliter petitur ad hanc connaturalitatem omnimodam, tantum est convenientia in illo gradu immaterialitatis: & ille excessus, aut quasi excessus (modo tamen alibi tacto) ibidem inventus, materialiter & (ut sic dicamus) per accidens se habet in ordine ad prædictam connaturalitatem, & per consequens ad comprehensionem.

§. V. *Alia solutio eiusdem prioris rationis, & eius eversio.*

Ex quibus omnibus etiam constat, manere impugnatam aliam solutionem, quæ huic primæ rationi ex D. Thoma desumptæ poterat adhiberi: nimirum, quod ad hoc ut aliquid comprehendatur ab aliquo intellectu, non satis est, ut sit ibidem omnino connaturaliter, sed insuper requiritur quod inter omnes modos essendi connaturales sit ibi sub modo essendi perfectissimo à se petito. Quare, cùm essentia supremi Angeli licèt sit omnino connaturaliter in intellectu inferioris, sine mistione alicuius modi essendi præternaturalis, non tamen sit ibi perfectissimo modo inter omnes illos qui sunt omnino connaturales: inde est, ut prædicta essentia nequeat ab Angelo inferiori comprehendi, nec sit in eius intellectu eo modo essendi omninò connaturali, qui requiritur ad prædictam comprehensionem. 72. Alia rationis D. Thomæ evasio.

Ratio autem, propter quam ad comprehensionem non qualiscumque modus essendi omnino connaturalis, sed perfectissimus inter omnes petitos desideretur, facilè reddi potest ex eo, quod esse in aliquo intellectu, ut obiectum comprehensibile in intellectu comprehendente, est esse in illo modo perfectissimo petito ab eodem obiecto comprehensibili: quia non petitur melior modus intra ordinem intelligibilem, quàm ille, qui requiritur ad comprehensionem. Et ita hoc ipso, quod sit in aliquo intellectu, ut obiectum comprehensibile in suo comprehendente, oportet, ut habeat ibidem modum essendi intelligibilem præstantissimum inter omnes ab eo petitos. Impugnatur.

73. Impugnatur. Ex dictis igitur solutio hæc corruit, & ex maiori impugnatione illius manebunt præcedentes impugnationes non parùm elucidatæ: & relinquetur perspicuum in quo sensu, & quomodo prædicti modi essendi intelligibiles sint inæquales in perfectione, & in intelligibilitate. In primis igitur prædictam solutionem ex his, quæ diximus, corruere, inde liquet. Quoniam aliud est, an modi essendi intelligibiles inæquales in perfectione, & actualitate, sub quibus potest esse essentia supremi Angeli sint inæquales in perfecta perfectione in alio ordine, idest, in intelligibilitate in *esse* rei, & de materiali importata, & ex aliis capitibus. Aliud verò, an hic excessus reperiatur in ordine intelligibili (ut sic dicamus) puro, seu formaliter considerato, idest, ut distincto ab *esse* entitativo, & ab intelligibilitate in *esse* rei. Et similiter aliud est, an modus essendi intelligibilis, quem habet essentia supremi Angeli in suo intellectu, sit perfectior aliis modis intelligibilitatis per excessum in ratione maioris connaturalitatis: aliud verò per excessum in aliis. Etsi ergo modus essendi intelligibilis, quem habet essentia supremi Angeli in suo intellectu sit perfectior in alio ordine formaliter nempe in genere rei seu in ordine intelligibili in *esse* rei sumpto, ac proinde in intelligibilitate materiali, & de materiali importata, non tamen in genere intelligibili (ut sic dicamus) puro, seu in *esse* intelligibili formaliter considerato, & ut distincto à genere, & intelligibilitate in *esse* rei, ut statim dicemus.

Cæterum ad comprehensionem solùm desideratur æqualitas inter modum essendi obiecti intelligibilem intelligibilitate illa (ut sic dicamus) pura seu in *esse* intelligibili formaliter, & inter intellectum & cognitionem considerata in hoc genere intellectus, & cognitionis formaliter, seu ut objecto intelligibili, ut purè intelligibili, correspondent, ut jam explicamus. Et similiter licèt reperiatur prædictus excessus inter modos connaturales & intelligibiles intelligibilitate sumpta in *esse* rei, & de materiali; non tamen ita ut excessus sit quoad maiorem connaturalitatem essendi in intellectu, consideratam in ordine (ut sic dicamus) puro intelligibili. At ad hoc, ut essentia supremi Angeli sit in intellectu inferioris, tanquam obiectum comprehensibile in comprehendente, satis est, quod sit ibidem modo perfectissimo in ordine intelligibili formaliter sumpto: ad hoc vt sic sit in eo, sufficit, quod sit ibidem modo perfectissimo, sumpta summa illa perfectione ex summa connaturalitate: atque adeo, quod non sit ibi mistio alicuius modi præternaturalis.

Et ratio est. Tum, quia cognitio propria alicuius rei fit per hoc, quod cognitum sit in cognoscente connaturaliter: ac proinde cognitio perfectissima, qualis est comprehensiva, fiet per hoc, quod cognitum sit in cognoscente per summam, & perfectissimam connaturalitatem perfectione connaturalitatis, & per consequens per connaturalitatem excludentem quemvis modum præternaturalitatis: quia eo ipso erit summa in ratione connaturalitatis. Constat autem, essentiam supremi Angeli esse hoc modo in quovis Angelo, quantumvis inferiori: ergo, &c. Tum etiam, Quia species quidditativa rei affert formaliter (licèt in *esse* intelligibili) quicquid formaliter est in re illa, & saltem eminenter, quicquid in ea continetur eminenter, quia est res illa in *esse* intelligibili, non secùs ac eadem res est ipsamet in *esse* naturali: & proptereà affert formaliter, quæ ad eam formaliter spectant, & eminenter, quæ in illa virtualiter continentur. Ergo hoc ipso, quod illa species sit omnino connaturaliter in aliquo intellectu, communicabit se secundùm omnia illa eidem intellectui: atque adeò ipse per illam poterit ad totam intelligibilitatem, & entitatem illius obiecti, & totaliter terminari.

Explicantur, & confirmantur hæc omnia, supponendo tamen prius, quod essentiæ Angeli, v. g. supremi, duplex intelligibilitas, sive intelligibilitatis modus potest convenire: & similiter duplex intellectualitas, sive intellectualitatis modus. Alia quidem formalis, & (ut sic dicamus) spectans ad ordinem intelligibilem quodammodo purum, seu ad prædictum ordinem formaliter in *esse* intelligibili sumptum. Alia verò intelligibilitas de materiali, imo & per accidens importata, & eo ipso non pertinens ad ordinem intelligibilem quodammodo purum, sed potius ad ordinem rei, licet sit involuta cum ordine intelligibili. Et similiter duplex intellectualitas debet distingui. Alia quidem formalis, de formali importata, correspondens priori illi intelligibilitati formali, & de formali adductæ ab obiecto. Alia verò intellectualitas de materiali, & materialis, imo & per accidens allata, correspondens intelligibilitati posteriori de materiali adductæ ab eodem obiecto. 74. Animadversio pro maiori luce, & confirmatione præced. impug.

Intelligibilitas ergo formalis seu de formali importata sumitur præcisè ex gradu immaterialitatis in *esse* gradus formaliter considerati. Et vocatur intelligibilitas formalis, quia formalizat intelligibilitatem illam posteriorem, & materialem. Nam illa solùm in *esse* rei est formalis, & de formali importatur, at in ordine intelligibili, vel ut distincto ab ordine rei, est materialis, & de materiali allata. Diciturque hæc intelligibilitas formalis pertinere ad ordinem intelligibilem (ut sic dicamus) purum, non quidem quia non afferat ordinem entitativum de materiali sed quia ordo intelligibilis prædominatur (vt sic loquamur) ordini naturali, & quia non constituit rationem aliquam atomam in ordine & genere rei, sed præcisè, & formalissimè in ordine intelligibili, & ad hoc per se primo est instituta. Cæterùm intelligibilitas de materiali importata sumitur præcisè ex peculiaribus modis in *esse* rei inter se inæqualibus participandi prædictum gradum immaterialitatis in *esse* rei sumptum: quia licèt in *esse* gradus dicat rationem atomam; attamen in *esse* rei dicit rationem genericam: & per consequens rationem contrahibilem per diversas species, & modos inæquales in *esse* rei, & in hoc ordine formales.

Hæc autem intelligibilitas appellatur intelligibilitas de materiali, sive materialis: quia formalizatur per priorem illam intelligibilitatem in ordine intelligibili (ut sic dicamus) puro, siue formaliter sumpto; licèt sit formalis in ordine & genere rei. Et deinde de eadem dicitur afferri per accidens ab intelligibilitate formali desumpta ex gradu immaterialitatis in *esse* gradus: quia iste gradus ita formaliter invenitur in *esse* gradus in Angelo inferiori non habente hanc perfectiorem intellectionem aut intellectualitatem de materiali, ac in Angelo superiori illam adducente. Et tandem nuncupatur intelligibilitas in genere rei: quia correspondet intellectualitati eiusdem Angeli supremi in genere rei sumptæ, id est, ut constituit illum in genere rei in sua speciali ratione atoma in hoc genere, & tribuit illi in eodem genere ordinem partis universi ad alias partes eiusdem universi: sicut & aliæ differentiæ atomæ aliarum rerum constituunt illas in suis speciebus in genere rei, & in ratione habentium in hoc genere ordinem partium universi ad alias partes eiusdem universi: & ita prædicta differentia secun

secundùm hanc rationem ad id potissimè est instituta: & propterea, vt est formaliter in ordine rei, hoc est potissimum in illa, hocque aliis rationibus prædominatur.

75. *Ex præfata summad er. deducitur confirm.*

Hinc ergo sequens confirmatio, & explicatio eorum, quæ dicta sunt, deducitur. Quoniam adæquatio petita ad comprehensionem inter obiectum cognoscibile, & cognoscentem, id est, vt quanta est intelligibilitas obiecti per se petita ab illo, tanta sit intellectualitas intellectus, atque adeò adæquatio inter modum essendi intelligibilem obiecti, & modum essendi intellectus, adhoc vt sit ibidem summè connaturaliter, tantùm attenditur penes intelligibilitatem formalem, & de formali importatam: ac inter intellectulitatem formalem, & de formali: non verò penes intelligibilitatem, & intellectualitatem materialem, & de materiali allatam, seu quæ, licèt sit formalis in genere rei, est tamen materialis quoad illum excessum respectu ordinis intelligibilis. Sed essentia Angeli superioris vt dicit intelligibilitatem formalem, & de formali importatam, non excedit intellectualitatem Angeli inferioris ei correspondentem: quià vtraque secundùm suam speciem atomam intelligibilitatis, & intellectualitatis formalis considerata non potest aliunde sumi, nisi ex gradu immaterialitatis, vt in *esse* gradus est atomus Ergo habent adæquationem summam petitam ad comprehensionem: & Angelus supremus est in prædicto intellectu secundùm modum essendi summè connaturalem, imò & summe perfectum per summam perfectionem, & connaturalitatem desideratam ad comprehensionem. Consequentia ex utraque præmissa satis constat. Minor verò ex nuper prænotatis etiam liquet

Maior autem videtur perspicua. Tum, quia planum est, ad comprehensionem non requiri adæquationem inter obiectum, cognitionem, & intellectum in genere rei: cùm obiectum sæpè sit substantia, & intellectus, ac cognitio sint accidentia. Tum etiam, quia illa intelligibilitas materialis, desumpta præcisè ex prædicto excessu in *esse* rei; quem habet supremus Angelus respectu aliorum, non solùm est materialis: sed etiam per accidens ad tantitatem (vt sic dicamus) intelligibilitatis formalis, vt nuper dicebamus.

76. *Illustrantur omnia dicta eleganti exemplo.*

Possuntque cuncta ista ampliùs explicari, & confirmari exemplo illo adducto diuinæ essentiæ, in opinione iam dicta satis probabili asserentium, eam non esse obiectum formale adæquatum diuini intellectus, sed hoc coalescere ex omnibus rationibus formalibus diuinis: & per consequens gradum immaterialitatis diuinæ præcisè esse actum purum ab omni materia, & potentialitate. Nam cùm essentia diuina se ipsam comprehendat, & similiter scientia eamdem habeat comprehendere, alioqui non esset summè perfecta in ratione scientiæ, oportet, vt sit summa adæquatio in *esse* intelligibili inter prædictam essentiam, vt intelligibilem, & inter ipsam vt intelligentem, & comprehendentem, ac tandem inter eamdem essentiam, & suam scientiam, per quam similiter comprehenditur: ac proinde debeti bidem distingui duplex intelligibilitas, & adæquatio: alia formalis, & petita præcisè ex gradu immaterialitatis, & in ista est summa adæquatio inter omnia prædicta: alia (vt sic dicamus) de materiali importata, & ad ordinem rei propter rationem dictam spectans quæque licèt in ordine rei sit formalis, est tamen de materiali importata in ordine intelligibili formaliter sumpto: & quoad ista non est summa adæquatio inter

C prædictam essentiam vt obiectum, & inter eamdem vt intelligentem quoad id, quod ipsa vt intelligens de materiali, & in *esse* rei etiam trahit

Cæterùm, quia hæc non solum de materiali, sed per accidens (vt sic dicamus) affertur ab intelligibilitate formali: idcircò in hac intelligibilitate est summa adæquatio inter eamdem essentiam, vt est obiectum intelligibile intelligibilitate formali ad ordinem intelligibilem spectante, & inter diuinam scientiam, vt dicit cognitionem de formali ad ordinem cognitionis, provt distinctum ab ordi-
D ne rei, pertinentem: licèt illi formalissimè, & modo alibi explicato sumptæ, id est secundùm id, quòd præcisè exprimit seu secundùm id, quòd ex vi suæ lineæ affert, quodammodò desit illa perfectio de materiali, quæ inuenitur in eadem essentia, vt intelligente se ipsam Quia etsi totam hanc perfectionem per modum transcendentis includat; non tamen illam exprimit, aut ex vi suæ lineæ præcisè, seu ex vi suæ rationis quasi differentialis: sed solùm ob rationem communem omnibus diuinis illam dicit & exprimit.

E Et ratio est eadem in diuinis, & quoad præsens. Quia quoties gradus immaterialitatis est communis in *esse* rei, licèt non in *esse* gradus, debet dari inæqualitas in eo, quod affertur de materiali, & per accidens ad gradum, & æqualitas in ratione formali: & nihilominùs inæqualitas in illa priori ratione non obest comprehensioni, nec tollit, quòd obiectum sit vtrobique omninò connaturaliter: quia in ordine ad ista non petitur, nisi adæquatio quoad formale, non verò quoad materiale & per accidens importatum. Per quæ ad id, quod ad iuuandam hanc solutionem in ea adducebatur, satis
F constat.

§ VI. *Posterior ratio assertionis ex Angelico Præceptore accepta.*

77. *Vltima ratio D. Th.*

Secunda, & potissima ratio ex D. Thoma, desumpta, tum ex aliquibus locis iam relatis, tum suprà *quæst.* 12. *ar.* 8. vt statim dicemus, potest sub hac forma proponi. Quoniam quiuis Angelus,
G quantumuis inferior, cognoscit alterum Angelum, quantumlibet superiorem, quoad suam essentiam, & omnes modos in eo formaliter existentes, necnon quoad cuncta, quæ in illo eminenter continentur: ergo quilibet comprehendet quem libet, quantumuis superiorem, & excellentiorem. Consequentia videtur legitima. Tum, quia non videtur restare aliquid amplius cognoscendum in Angelo superiori, quàm illa, quæ in antecedenti recensentur: & ita eis cognitis, aderit omnimoda adæquatio inter Angelum inferiorem cognoscentem, & inter cognoscibilitatem superioris cogniti, ac proinde comprehensio. Tum etiam. Quia D. Thomas suprà *quæst.* 12. *articul.* 8. colligit à posteriori, intellectum *D. Thom.*
H creatum non posse cognoscere omnes creaturas possibiles in Deo: quia si illas cognosceret, comprehenderet Deum, ex eo quòd & videret Deum quoad omnia, quæ sunt formaliter in ipso, cùm quiuis beatus hæc videat; & deinde videret ipsum quoad illa, quæ eminenter in eo præhabentur: & nihil aliud ad comprehensionem desideratur.

Antecedens autem etiam constat. Quia cùm omnia illa contineantur sub ente naturali vniuersaliter sumpto, quod est obiectum proportionatum intellectus Angelici, possunt cuiuis Angelo esse nota. Et propterea quiuis Angelus omnium rerum naturalium ad hoc universum spectantium in instanti

instanti suæ conditionis recipit à Deo species intelligibiles,vt suprà dicebamus. Sicut & propter hanc rationem (vt in hoc eodem dubio vidimus, & in sensu infrà q. 1 6.explicando) iuxta Angelici Præceptorem infrà q.109.art.3 ad secundum, Angelus inferior nequit de rebus naturalibus, & ad naturalem cognitionem spectantibus illuminari à superiori:quia omnia ista,hoc ipso quòd talia,sunt naturaliter nota cuiuis Angelo, quantumuis inferiori.

78. Euasio Vasquez. Nec obest, si occurras ex Vasquez, rationem hanc conuictam intentum, si ad comprehensionem Angelorum non desideratur cognitio,& comprehensio actuum liberorum cuiusuis Angeli: cæterum, quia prædicta cognitio ad comprehensionem petitur, ex eo quod actus liberi sunt aliquid Angeli, & ad ipsos pertinet vt determinationes suarum voluntatum, inde est, vt vnus Angelus alium nequeat comprehendere: ac proinde, quòd non solùm inferior superiorem, verum neque superior inferiorem valeat comprehensiua cognitione attingere;sed ad summum vnusquisque se ipsum potest comprehendere: quia suos actus liberos in eo existentes queit cognoscere.

Exploditur. Cæterùm hæc solutio optimè impugnatur à Iuniore quodam satis Docto,ex eo quòd Angelus inferior, vt præsupponitur suis actibus liberis; imò quamuis nullum ex eis habeat, nihilominus sibi vendicat certum gradum intelligibilitatis, cui debet adæquari virtus intellectiua, vt sit illius comprehensiua,ergo in hac intelligibilitate non continetur liberum decretum voluntatis. Probatur antecedens. Tum, quia intelligibilitas conuenit Angelo necessariò secundùm suam naturam,& quasi in modum proprietatis: cùm tamen actus liberi competant ei omninò contingenter. Tum etiam. Quia cuicumque creaturæ naturali conuenit certus gradus intelligibilitatis ante suam causalitatem actualem, ita vt commensuratiuè ad hunc gradum dicatur absolutè comprehendi, aut non comprehendi per aliquam cognitionem. Et tota huius ratio est: quia actualis causalitas conuenit ei omninò accidentaliter & contingenter. Ergo propter eamdem rationem est idem dicendum de Angelo collato ad suos actus liberos. Patet consequentia. Quia non minùs accidentaliter & contingenter cõueniũt ei.

79. Alia solutio. Nec etiam refert alia solutio, scilicet, quòd etsi omnia naturalia sint nota cuiuis Angelo quoad id, quod formaliter dicunt; non tamen quoad id quod eminenter,& virtualiter asserunt.Et propterea effectus naturales contenti in Angelo superiori, sunt secundùm se,& vt sunt in se ipsis,esse naturaliter noti Angelo inferiori;non tamen vt contenti virtualiter in prædicto Angelo:quia in se ipsis non habent cognoscibilitatem excedentem virtutem cognoscitiuam Angeli inferioris, benè tamen vt contenti in superiori,& vt cognoscendi ex vi cognitionis, & comprehensionis superioris Quoniam sic sumpti tantum habent cognoscibilitatem, quantum Angelus superior,& hæc excludit virtutem cognoscitiuam inferioris. Potestque hoc explicari exemplo creaturarum, quæ possunt, provt sunt in se ipsis, & vt cognoscendæ sunt per cognitionem per se primo terminatam ad ipsas, esse proportionatæ in ratione obiecti cognoscibilis, & comprehensibilis respectu alicuius luminis intellectualis, ac naturalis:& tamen vt cognoscendæ sunt in Deo & ex vi virtutis diuinæ essentiæ, non habere proportionem cum prædicto lumine,ex eo quod sic sumptæ habent altiorem & eleuatiorem cognoscibilitatem.

80. Refutatur. Non igitur hæc solutio refert. Tum, quia satis corruit ex illis,quæ pro prima ratione late diximus. Tum etiam. Quia quoties lumen attingens effectus, aliàs contentos in aliqua causa,est talis conditionis, vt valeat etiam attingere camdem causam:tunc etiam est potens attingere eosdem effectus in causa & ex vi virtutis prædictæ causæ. Vnde,quia lumina creata attingentia aliquos effectus naturales, nequeunt attingere diuinam essentiam, provt est in se ipsa, idcircò neque in ea priùs visa possunt prædictos effectus videre.Et ita,si per lumẽ gloriæ viderentur effectus isti in se ipsis, possent etiam per eamdem quantitatem luminis videri in diuina essentia: ex eo quod, tam cumipsis, quàm cum obiecto primario scilicet diuina essentia,provt est in se proportionem haberet. Ergo cùm lumen intellectuale cuiusuis Angeli, non solùm sit cognoscitiuum effectuum, aliàs contentorum virtualiter in Angelo superiori, sed etiam Angeli superioris,& vtrumque contineatur sub obiecto proportionato sui intellectus:inde est,vt si possit attingere hos effectus in se,quod etiam queat illos cognoscere in essentia Angeli priùs cognita: atque adeò,quod vltra cognitionem,quam habet de Angelo superiori quoad omnia,quæ formaliter continet,fit etiam in eo cognitio eorum,quæ virtualiter præhabet:quæ duo (vt diximus) satis sunt ad cognitionem comprehensiuam.

Tum deinde sequenti inductione. Nam ea, quæ Angelus superior virtualiter continet, sunt, vel intellectiones possibiles ab eo elicitæ, vel alij effectus ad extra: at cognitiones prædictas quiuis Angelus inferior; quantum sat est ad comprehensionem, attingere queit. Quoniam sicut non continentur in eo secundùm se sumpto, nisi in potentia, & per modum puræ potentiæ intelligibilis, ex eo quod tam ipse,quàm eius intellectus secundùm se spectati tantùm comparantur cum eis per modum puræ potentiæ in ordine intelligibili: ita solùm continentur ibidem in confuso, non verò distinctè,& vt præhabitæ in aliquo actu, quatenus tali: & ideo ad cognitionem harum, quantum satis est ad comprehensionem Angeli, sat est,si sic in confuso cognoscantur. Constat autem, hanc cognitionem non excedere vim Angeli superioris:& similiter effectus ad extrà contenti in Angelo superiori etiam possunt videri ab Angelo inferiori: quia etiam solùm continentur in potentia & in confuso ab Angelo superiori,ex eo quòd potentia executiua illius non distinguitur ab eius intellectu,vt constat ex illis,quæ nostri Complutenses in lib.de Anima disputat.7.num.19.dicunt, & ex illis quæ nos in 1.tom.tract.3.disp.3.num.78.asseruimus. Intellectus autem Angeli,non nisi vt determinatus, & actuatus per species intelligibiles, continet actu, & distinctè prædictos effectus: & ideo sat erit cognoscere illos confusè,& secundùm rationem generalem. N. Compl

81. Explicatur. Potestque explicari vis huius rationis ex discrimine, quod intercedit inter essentiam diuinam, vt continentem effectus ad extrà per suam potentiam executiuam,nempe diuinam scientiam, & inter potentiam, executiuam Angeli.Nam diuina potentia continet per modum actus, & distinctè prædictos effectus:quia ab intrinseco,& ex se ipsa est vnita cum specie intelligibili,estque in esse entitatiuo & naturali identificata cum ipsa,& potentia executiua radicalis,nempe diuina essentia, est ipsa species intelligibilis. Cæterùm intellectus Angeli, qui est eius potentia executiua,non est ab intrinseco vnitus, nec in esse entitatiuo identificatus cum

Speciebus

speciebus intelligibilibus: & ideo solum secundum se continet suos effectus in potentia, & in confuso: & ad comprehensionem prædictæ potentiæ sat est cognoscere confusè, deberi sibi prædictas species: non verò requiritur cognitio earum, & objectum illius in particulari, nisi ad summum (de quo infrà) ex eo quod conveniunt aliunde in eodem gradu immaterialitatis cum intellectu Angeli, quantumvis inferioris: & ideo debent etiam ipsæ comprehendi.

Illustratur magis.

Adde, quod excessus, quem Angelus, qui modo est superior, habet ex continentia prædictorum effectuum, non est tantus, ut superet virtutem cognoscitivam Angelorum inferiorum. Quoniam cognoscibilitas, quæ hinc potest accrescere Angelo nunc superiori est infinitè minor, quàm illa, quæ conveniret alteri Angelo superiori, & superiori usque in infinitum, quoad suam essentiam considerato, ut de se constare videtur: at Angelus, quantumvis inferior, habet, quantum est ex se, virtutem cognoscitivam ad attingendum quidditativè Angelum superiorem, & superiorem usque in infinitum: ex eo quod convenit cum eo in gradu immaterialitatis: & hoc sufficit ad cognitionem quidditativam, ut constat ex illis, quæ *in 1. tom. tr. 2. disput. 2. num. 165.* diximus. Ergo &c.

Adde secundò, quòd effectus ad extrà contenti in Angelis sunt satis pauci, ut patet ex illis, quæ *in hoc eodem tractat. disput. 2. n. 99.* tetigimus: & ideò ex hoc capite non potest esse tantus excessus in cognoscibilitate Angeli superioris, ut non possit adæquari per vires Angeli inferioris, potentis cognoscere quidditativè alium, & alium Angelum usque in infinitum perfectiorem.

82. Aliud effugium.

Nec tandem obstat posterior aliorum solutio nempe, non sufficere ad comprehensionem Angeli superioris, quod cognoscantur omnia, quæ formaliter, & eminenter continet, sed insuper desiderari, quod cognoscat illa tanta cognitione, quanta cognoscibilia sunt, ex eo quod ad comprehensionem requiritur adæquatio inter objectum, & cognitionem, non solùm in genere rei, idest, quod nihil pertinens ad ordinem rei lateat cognoscentem, sed insuper petitur adæquatio in genere objecti, & cognitionis: & ad hanc exigitur, quòd objectum cognoscatur tanta cognitione, quanta ex natura sua cognoscibile est. Cæterùm Angelus superior est ex se cognoscibilis majori cognitione, quàm sit cognitio Angeli inferioris, nempe cognitione sui intellectus propriam cognoscibilitatem ejusdem Angeli superioris adæquante.

D. Thom.

Poteстque hæc solutio juvari ex iis, quæ docet Divus Thomas suprà *quæst. 12. articul. 7.* Nam ille, qui hanc propositionem demonstrabilem, *Triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis*, cognoscit solùm per medium probabile, non attingit comprehensivè ipsam: quia non cognoscit eam per cognitionem ita perfectam, sicut ex natura sua petit cognosci: ac proinde hoc ipsum in præsenti debet admitti.

Unde addunt solutionem istam non esse contra Angelicum Doctorem. Quia juxta ipsum, consequentia illa, qua infertur, intellectum creatum comprehensurum Deum, si videret omnia, quæ in ipso continentur eminenter, non est legitima gratia formæ, sed gratia materiæ. Ex eo quod ad videndum in Deo omnes creaturas possibiles requiritur lumen infinitum, & cognitio simpliciter infinita, & in actu: quæ necessariò deberet esse comprehensiva Dei: ex eo quòd non potest dari aliquid infinitum in actu præter divinam essentiam.

83. Non itaque hæc posterior solutio obest. Tum quidem. Quia ex his, quæ pro prima ratione diximus, satis manet impugnata. Tum etiam. Quia solutio hæc videtur esse contra D. Thomam *art. 8. ex q. 12. cit. hujus 1. p.* ubi universaliter docet, quod intellectus potens in causa cognoscere omnes suos effectus & eorum rationes, eam totaliter comprehendit. Et hinc infert, nullum intellectum creatum posse in Deo videre cuncta, quæ in eo continentur. Unde sic ait. *Ille igitur intellectus potest in causa cognoscere omnes causæ effectus, & omnes rationes effectuum, qui causam totaliter comprehendit. Nullus autem intellectus creatus totaliter Deum comprehendere potest, ut ostensu est. Nullus igitur intellectus creatus videndo Deum potest cognoscere omnia, quæ Deus facit vel potest facere: hoc enim esset comprehendere eius virtutem.*

Eversio ejus. D. Thom.

Quod etiam docuit idem Angelicus Doctor *3. contra Gentes capit. 56.* ubi universaliter hanc doctrinam tradens, satis denotavit, consequentiam illam esse veram ratione formæ, non verò gratia alicujus specialis materiæ: & ita inquit: *Tunc enim solum necesse est quod cognito aliquo principio omnes eius effectus cognoscantur per ipsum, quando principium comprehenditur intellectu. Sic enim principium aliquod secundum suam totam virtutem cognoscitur, quando omnes eius effectus cognoscuntur, qui causantur ex ipso. Per divinam autem essentiam alia cognoscuntur sicut cognoscitur effectus ex causa. Cum igitur intellectus creatus non possit divinam substantiam cognoscere, sic quod ipsam comprehendat non est necessarium, quod videndo ipsam, omnia videat, quæ per ipsam cognosci possunt.*

Idem. Angel. Precept. Elucidetur testimoniis D. Thomæ.

Et in eodem cap. ratione 3. sic addit: *Quantitas virtutis attenditur secundum se in quæ potest. Idem igitur est cognoscere omnia, in quæ potest aliqua virtus & ipsam virtutem comprehendere &c.*

Tum denique. Quia objectum in ratione cognoscibilis non dicit majorem cognoscibilitatem, quàm sit tantitas (ut sic dicamus) illius cognitionis adeò elevatæ, & extensæ ut attingat, & contineat, quicquid est in objecto formaliter, vel eminenter. Cujus duplex potest assignari ratio. Prima quidem: quia eo ipso claudit intelligibiliter intra se, quicquid in objecto est. Secunda verò: quia cùm intelligibilitas objecti fundetur in entitate ipsius, consequens est, ut sicut in objecto tantum possunt esse illa, quæ formaliter, vel eminenter in eodem continentur: ita tantum potest fundare cognoscibilitatem exigentem cognitionem, per quam omnia ista attingantur: atque adeò impossibile est, quod attingatur res secundum omnem modum, qui est in ipsa formaliter, & eminenter, & quod non habet attingi secundum omnem modum cognoscibilitatis, quam ex parte sua habet.

§ VII. Opposita sententia, duplex eius fundamentum cum enodatione eorum.

84. Contraria sententia. Nazar. Suarez. Pesantius. Zumel.

CONtrariam tamen sententiam, nimirum, Angelum superiorem non comprehendi ab inferiori, tenent Nazarius in præsenti controvers. 2. Suarez *disp. 35. sua Metaph. sect. 4. nu. 4.* Pesantius super hunc art. & probabilem censet Zumel ubi suprà & alij.

Argumentum primũ.

Probatur primo. Quoniam ex opposito fieret, Angelos superiores nõ cognoscere perfectius Deũ, quàm inferiores: hoc autem videtur falsum: ergo &c. Sequela probatur. Quoniam Deus cognoscitur ab Angelis cognitione naturali (de qua in præsenti fit sermo) ex effectibus: at quivis Angelus comprehendit superiorem, & quamvis alium effectum

est vera, loquendo de intelligibilitate, de materiali prædicti Angeli, & collata cum intellectualitate de materiali Angeli inferioris. Quare, cùm ad hoc, quod Angelus inferior comprehendat superiorem, non obstet, quòd intelligibilitas huius de materiali importata excedat intellectualitatem inferioris quoad id, quod de materiali, & per accidens dicit, sed satis sit, quòd non habeat excedere eamdem quoad id, quod de formali affert in *esse* intellectualitatis, ac proinde quòd hæc intellectualitas de formali, & illa intelligibilitas etiam de formali sint omninò adæquata: quia eo ipso prædicta intellectualitas sic considerata extendet se ad illud intelligibilitatis de materiali importatum à supremo Angelo, ipsumque adæquabit, quippe quod continetur per se in *esse* rei, sub eodem gradu immaterialitatis in *esse* rei sumpto, licèt per accidens, & de materiali afferatur ab eo in *esse* gradus.

87. Ad primam confirmat.

Ad primam confirmationem concedendum est antecedens de entitate in *esse* rei præcisè sumpta, non tamen vt fundat gradum immaterialitatis, ac intellectualitatē, & intelligibilitatem de formali. Et deinde neganda est consequentia. Quia satis est, quod se adæquent in entitate hoc posteriori modo accepta, ad hoc vt inferior possit comprehendere superiorem.

Ad secundā.

Ad secundam confirmationem respondetur ex dictis, quod intellectualitas & intelligibilitas tam de materiali, quàm de formali importata sumuntur ex eadem radice, nempe ex immaterialitate: aliter tamen & aliter. Nam intellectualitas, & intelligibilitas de formali sumuntur ex immaterialitate, vt constituit gradum, & in hac sunt æquales ambo Angeli, scilicet superior, & inferior: licet intellectualitas, & intelligibilitas de materiali accipiantur ex diuerso modo participandi in *esse* rei eumdem gradum, in esse rei etiam sumptum. Cæterum ad comprehensionem satis est æqualitas in immaterialitate, vt constituit gradum, licet non sit æqualitas in participatione prædicti gradus modo dicto sumpti.

Ad tertiam

Ad tertiam confirmationem patet etiam ex dictis, Angelum superiorem habere omnimodam æqualitatē cum suo intellectu, tam in intelligibilitate de materiali, quàm in intelligibilitate de formali, & consideratis intellectu, & intellectualitate eius tam in *esse* intellectuali de formali, quàm de materiali, & in *esse* rei. Cæterum tanta æqualitas non requiritur ad comprehensionem, sed illa æqualitas maior in eo, quod est de materiali, per accidens se habet ad comprehensionem, & non est petita ex parte obiecti, sed se tenet præcisè ex parte comprehendentis. Et ideo Angelo inferiori conuenit ea æqualitas cum superiori quæ per se petitur à superiori in ratione obiecti.

Ad vltimā.

Ad vltimam confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Quia ille excessus essentiæ diuinæ est in entitate, prout fūdat gradum intelligibilitatis: & ideò essentia diuina, quippe superioris gradus immaterialitatis, & intelligibilitatis est superexcedens intelligibile respectu intellectus creati, quantumuis eleuati lumine gloriæ, ac proinde nequit ab illo comprehendi.

§. III. Tertium & difficile fundamentum pro opposita sententia, & prior illius solutio.

88. Argumentum tertium

Tertiò principaliter probari potest prædicta sententia argumento quodam satis difficili, quod propterea similitum proponitur, & accuratè variis viis dissoluendum est. Postremo igitur pro eadem sententia argui sic potest. Quoniam Angelus inferior non habet species intelligibiles proportionatas ad comprehendendum species etiā intelligibiles, quæ sunt in Angelo superiori: ergo nec poterit illum comprehendere. Consequentia videtur sequi ex dictis. Quoniam si Angelus inferior posset comprehendere superiorem, haberet utique species proportionatas ad cōprehendendas species intelligibiles illius. Antecedens autem probatur. Quoniam species intelligibilis Angeli supremi, repræsentans quidditative totum universum, præterquam essentiam ejusdem Angeli supremi, non potest cognosci ab Angelo inferiori per aliam, unicamque speciem, quæ sit ejusdem rationis cum illa, & repræsentet etiam totum universum quidditativè, præterquam prædictam essentiam Angeli supremi: quia in Angelo, verbi gratia inferiori, nequit dari species ita universalis in repræsentando. Nec etiam potest illam cognoscere per varias & distinctas species, quas habet totius universi, adunando (ut sic dicamus) illas in ordine ad prædictam cognitionem. Tum, quia hæc cognitio esset valde confusa, ac proinde non pertingens usque ad comprehensionem, quia Angelus ad summum potest simul uti omnibus suis speciebus in ordine ad cognitionem confusam, non verò in ordine ad distinctam, & omnino perfectam. Tum etiam. Quia repræsentatio, quæ fieret per omnes illas species, non esset tam perfecta in ordine repræsentationis, sicut repræsentatio illius supremæ speciei existentis in Angelo superiori. Quoniam licèt omnes illæ simul sumptæ repræsentarent speciem illam superiorem, & quicquid in ea lucet; attamen perfectior modus repræsentandi conveniret prædictæ speciei, quia unitè, & magis actualiter haberet repræsentare: ac proinde, sicut omnes istæ inferiores non adæquarent ejus perfectionem, ita non essent idoneæ ad hoc ut per eas species illa suprema comprehenderetur. Tum denique. Quoniam ut aliqua species sit comprehensiva alicujus, debet esse ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum illo: at omnes illæ species inferiores simul sumptæ non sunt ejusdem naturæ in *esse* intelligibili cum specie suprema: quia hæc, quippe suprema, est superioris rationis. Ergo &c.

Respondetur, præsupponendo tamen primò. 89. Animadversio prima pro solutione.
quod quia multoties in hac solutione faciendus est sermo de specie supremi Angeli, & de speciebus existentibus in inferioribus Angelis, & repræsentantibus hanc eamdem speciem, ideò, ut omnis confusionis tollatur occasio, & brevioribus terminis quoad hoc utamur, nuncupabimus speciem illam superioris Angeli speciem directam: quia non est species alterius speciei intelligibilis, ad hoc munus repræsentandi per se primò instituta: at species repræsentantes hanc eamdem speciem intelligibilem appellabimus species reflexas: quia sunt species alterius speciei intelligibilis, nempe illius supremæ, existentis in supremo Angelo.

Secundò præsupponendum est, speciem illam directam, quippe habentem rationem objecti repræsentati *ut quod*, & similiter intellecti *ut quod* ab aliis intellectibus Angelicis, repræsentari per aliquam unam speciem reflexam, existentem, v.g. in Angelo infimo: ita quidem ut hæc species reflexa non sit una per simplicitatem, sed per adunationem plurium specierum convenientium ad constituendam tantam repræsentationem accommodatè ad intellectualitatem Angeli inferioris, quanta est intelligibilitas speciei directæ. Secunda.

Ut autem hoc melius intelligatur, & quomodo facienda sit distributio per prædictas species

reflexas quoad hoc munus repræsentandi inadæquatè id, quod species directa adæquatè repræsentat. Præsupponendum est tertio, quod sicut in essentia supremi Angeli distinguimus duplicem illam intelligibilitatem, de qua in hoc dubio mentionem fecimus, scilicet formalē, & materialem, & per accidens importatā: & illa prior sumitur ex gradu immaterialitatis in *esse* gradus, & hæc posterior ex diuerso modo participandi eundem gradum in *esse* rei sumptum: tamen quòd licèt vtraque intelligibilitas debeat elucere in specie intelligibili repræsentante supremum Angelum, & existente in intellectu inferioris non tamen per speciem habentem modum intelligibilem tantæ actualitatis, & immaterialitatis, quanta est intelligibilitas materialis prædictæ naturæ & modus peculiaris habendi illam, sed quanta est intelligibilitas formalis illius: & ideò quoad reliqua commensuratur species quoad modum intelligibilem cum actualitate & immaterialitate intellectus, in quo est ita in specie illa directa, & repræsentata *ut quod* (cuius ratio consistit in repræsentatione, vt sic dicamus, actiua illius obiecti amplissimi seu in natura entis de facto creati, & distincti ab Angelo supremo, & non qualitercumque id est, non vt prædicta natura habet modū essendi entitatiuum, sed intelligibilem & repræsentatiuum, ac talis conditionis, vt debeat illa natura repræsentari, vt sic loquamur, in cōcreto, & vt actu distributa in omnes illas species, siue inferiora in hoc vniuerso condita debemus distinguere intelligibilitatem formalem, & materialem, ac de materiali importatam. Ex quibus prior illa sumitur ex gradu immaterialitatis in modo repræsentandi, seu intelligibili: posterior verò ex diuersa participatione eiusdem gradus de materiali & per accidens importata, & consistens in diuerso illo modo participationis eiusdem gradus, qui sit tantus in actualitate, vt ille modus intelligibilis, vnicus & idem omninò existens, petat connexionem cum natura illa creata entis, vt diffusa per omnia inferiora prædicta: ac proinde sit in suo ordine ratio repræsentādi simul cuncta illa. Unde licèt vtraq; intelligibilitas debeat repræsentari per speciem reflexam adunatam ex prædictis speciebus reflexis, non tamen modo intelligibili ita perfecto, & actuali, ac est modus speciei directæ quoad id, quod de materiali, & per accidens affert, sed accommodatè ad actualitatem, & vniuersalitatem intellectus, in quo sunt, & per consequens cum defectu adæquationis ad prædictū modum speciei directæ.

Hic autem defectus consistit in hoc, quòd licèt repræsentatio actiua speciei directæ sit per vnicam simplicissimam repræsentationem, vnicumque indiuisibilem modum intelligibilem & repræsentatiuum: attamen repræsentatio, quæ fit per speciem reflexam adunatam, habet fieri per multiplices repræsentationes actiuas particularium specierum reflexarum & per multiplices modos intelligibiles earum: ita quidem vt per vnicam indiuisibilem speciem reflexam repræsentetur species illa directa, & eius repræsentatio actiua prædictæ naturæ entis vt actu distributæ per aliqua peculiariter determinata inferiora, plura, vel pauciora, iuxta maiorem, vel minorem actualitatem, & perfectionem illius speciei indiuisibilis & intellectus Angelici, in quo inhæret: & per aliam speciem indiuisibilem repræsentetur eadem natura entis, vt est contracta ad alia inferiora, seruata tamen proportione iam dicta & sic de alijs speciebus simplicibus quousque per multiplicitatem specierum fiat adæquatio inter repræsentationem actiuam earumdem specierum reflexarum, & repræsentationem actiuam speciei directæ, quæ comparatur ad illas per modum repræsentationis passiuæ, seu obiecti repræsentati.

Hinc ergo ad formam argumenti negandum est antecedens Et ad probationem concedatur antecedens quoad priorem partem, sed negetur quoad secundam Et ad primam probationem eiusdem secundæ partis dicendum est, illam cognitionem terminatam ad speciem directam, vt ad obiectum cognitum *vt quod*, & elicitam medijs illis speciebus reflexis inter se adunatis fore satis perfectam, & distinctam, absolutè & simpliciter loquendo de illa: quippe quæ est comprehensiua respectu prædictæ speciei directæ: quamuis possit dici quodammodò confusa comparatiuè id est, non ita distincta, clara, & perfecta, claritate, & perfectione de materiali & per accidens importata, ac illa, qua Angelus supremus v. g. comprehendit prædictam speciem. Imò licèt sit distincta, & comprehensiua respectu repræsentationis actiuæ speciei directæ, non tamen respectu repræsentationis passiuæ eiusdem, vt habet rationem speciei, seu obiecti prædictæ speciei directæ. Quoniam ex vi specierum reflexarum cognoscitur quidditatiuè, & comprehensiuè natura illa repræsentata vt est sub modo essendi intelligibili in quo consistit eius repræsentatio actiua, non tamen comprehenditur eadem met natura vt est sub modo essendi naturali & entitatiuo, in quo sita est eius repræsentatio passiua, seu obiectum repræsentatum per illam, vt habet rationem speciei. — 91. Ex dictis enodatur tertium argumentum.

Ratio autem, ob quam prædictum obiectum non cognoscatur quidditatiuè, & comprehensiuè per cognitionē elicitam medijs his speciebus reflexis, sicuti ratio, ob quam prædicta repræsentatio actiua speciei directæ cognoscatur quidditatiuè, & comprehensiuè per eamdem cognitionem, reddi potest ex eo, quod prædictæ species sic adunatæ possunt esse propriæ species repræsentantes speciē directam, quoad suam repræsentationem actiuā directè, seu obiectum per illam repræsentatum quia hoc tantum habet repræsentari, quia est obiectum speciei directæ quoad suam actiuam repræsentationem cōsideratæ. Et ideò per has species reflexas poterit haberi cognitio quidditatiua, & comprehensiua speciei directæ, quoad repræsentationem actiuam, in qua ipsa consistit, non verò quoad eius obiectum, vt statim magis explicabitur.

Ad secundam verò probationem respondetur, intelligibilitatem, & repræsentationem speciei directæ esse quidem perfectiorem, & actualiorem quoad intelligibilitatem, & actualitatem de materiali & per accidens importatam ab intelligibilitate, & actualitate formali, non verò in intelligibilitate, & actualitate formali: quia in hac sunt æquales: & propterea omnes istæ species reflexæ, veluti consumentes, & adæquantes repræsentationem actiuam speciei directæ, possunt deseruire ad eius quidditatiuam, & comprehensiuam cognitionem, vt dictum est. — Occurritur secundæ probationi.

Ad tertiam autem probationem dicendum est sufficere quod omnes illæ species reflexæ habeant eamdem rationem formalem *qua* in *esse* rei repræsentatam, & quod hæc sit eadem in *esse* rei cum natura illa, quæ est in specie directa, & quod modi intelligibiles, & rationes *sub quibus* specierum reflexarum sint in eodem gradu immaterialitatis: ac tandem, quod licet sint minùs perfecti perfectione de materiali, nihilominus omnes illi repræsentent modum illum intelligibilem de materiali altiorem, qui est in specie directa. Hæc autem quoad præsens inueniuntur. Quoniam ratio, quæ — 92. Tertiæ.

quæ in *esse* rei, seu natura, quæ sub modo essendi intelligibili est in specie directa, nulla est alia præter naturam entis iam dictam: & hæc etiam repræsentatur per quamlibet ex speciebus reflexis. Et deinde modus intelligibilis speciei directæ est tanta actualitas in illo modo essendi intelligibili, vt dicat repræsentationem eiusdem naturæ cum tanta vniuersalitate, quòd prædicta species repræsentet simul eamdem naturam, vt contractam ad omnia inferiora iam dicta: & hic modus etiam est intelligibiliter in speciebus reflexis, tamquam obiectum repræsentatum *vt quod*, & vt habet vt sic dicamus potius rationem rei repræsentatæ, quam modi repræsentandi. Quamuis prædictus modus, habens rationem obiecti repræsentati *v. quod*, non repræsentetur per modum intelligibilem specierum reflexarum ita eleuatum & actualem, eleuatione & actualitate de materiali importata ab ipso; bene tamen per modum ita eleuatum & actualem quoad gradum immaterialitatis sicut in simili contingit facta collatione inter speciem directam repræsentantem supremum Angelum, quæ est in intellectu alterius inferioris, & inter prædictam essentiam. Nam licet in specie illa repræsentetur essentia Angeli superioris, quoad illum excessum, quo exceditur alius adhuc quoad modum intelligibilem iam dictum: nihilominus non repræsentatur per speciem intelligibilem existentem in Angelo inferiori per modum quemdam intelligibilem ita actualem de materiali; ac est prædictus Angelus superior, & eius intelligibilitas de materiali consideratur: & hoc non obstante, species ista potest deseruire ad cognitionem quidditatiuam, & comprehensiuam Angeli superioris, propter conuenientiam in gradu immaterialitatis, & actualitatis. Quamuis in hoc sit sua disparitas inter speciem repræsentatiuam supremi Angeli, & species reflexas: quod illa repræsentat adæquate Angelum quoad omnia sua: at singulæ ex his speciebus non repræsentant modum illum intelligibilem, vt in particulari & distinctè extenditur ad omnia illa inferiora entis, sed vt in generali extenditur ad omnia, ad quæ secundum suam actualitatem habet proportionem. Et ita, quatenus in particulari habet extendi ad hæc inferiora, repræsentatur per vnam speciem, & vt extenditur ad alia per alteram, & sic deinceps, vsquedum exhauriatur tota repræsentatio speciei directæ.

93. Replica. Nec obest, si vrgeas primo, quod si medijs his speciebus reflexis, & adunatis potest dari cognitio quidditatiua, & comprehensiua speciei directæ, existentis in Angelo supremo, oportebit, prædictam cognitionem esse vnicam, & simplicem: alioqui non esset comprehensiua, vt communiter docent Theologi. Ergo etiam verbum per illam productum erit vnicum & simplex, ac proinde erit ita vniuersale in repræsentando, sicut species illa directa existens in Angelo supremo. Et ita incidetur in id quod vitari intenditur scilicet, dari in Angelo inferiori speciem, siue repræsentationem ita vniuersalem, ac in superiori. Imò incidetur in maius inconueniens: quia cum repræsentatio verbi sit actualior, quam speciei impressæ, magis inconuenit, dari verbum in Angelo inferiori ita vniuersale, sicut verbum, & species impressa, existens in superiori, quam dari in illo speciem impressam ita vniuersalem.

94. Soluitur. Respondetur enim concedendo, dandum esse prædictum verbum vnicum & simplex productum per omnes illas species reflexas adunatas: negamus tamen, illud esse ita viuersale in repræsentando, sicut prædicta species directæ existés in Angelo superiori

C Cuius duplex potest reddi ratio. Quoniam vniuersalitas verbi, aut speciei intelligibilis in creaturis sumitur ex eo, quod obiectum directum, & per se primò repræsentatum est natura aliqua vniuersalis actu contracta & diffusa per sua inferiora, vel omnia vel plura ex illis: at verbum prædictum non repræsentat per modum obiecti directi, & primarij, nisi aliquid atomum, & in indiuiduo tale nempe, speciem directam existentem in Angelo supremo quæ dicit rationem atomam, & indiuiduam, quamuis sit repræsentatio actiua naturæ entis, vt sub *esse* entitatiuo est diffusum in inferiora iam dicta. Et ita verbum illud ad summum D indirectè repræsentat prædictam naturam in *esse* entitatiuo, ex eo quod est obiectum sui obiecti, nempe speciei directæ. Ratio duplex solutionis.

Secunda vero ratio est illa, quam iam tetigimus, scilicet per verbum illud non repræsentari quidditatiue obiectum speciei directæ, secus tamen per speciem directam. Et ita prædictum obiectum, vt quidditatiue repræsentabile, seu in *esse* quidditatiui formaliter, est extra repræsentationem prædicti verbi, cum tamen contineatur intra repræsentatione illius speciei directæ: atque adeo ista habebit formaliter longe latius obiectum, quā verbum.

E Quibus etiam potest addi alia ratio hoc ipsum confirmans, nempe, verbum (quippe medium inter speciem intelligibilem, & obiectum extrinsecum) dicere habitudinem ad speciem intelligibilem media qua producitur, & ad obiectum extrinsecum. Vnde si respexerit vnicam & indiuisibilem speciem vniuersalem, tamquam principium sui, & simul obiectum extrinsecum ita vniuersale, sicut est prædicta species, habet ex omni capite esse vniuersale in repræsentando, & sub actualitate debita modo repræsentandi vniuersali. Si autem dixerit habitudinem ad plures species F non ita vniuersales, sicut est obiectum extrinsecum tunc respiciet prædictas species per modum principij vniuersalis inuoluti cum imperfectionibus, & cum particularitate, vel minori vniuersalitate earumdem: & ideo ex hoc capite deficiet in vniuersalitate quoad modum repræsentandi: & quoad hoc caput non erit ita vniuersale, sicut verbum repræsentans idem obiectum extrinsecum, & productum per vnicam speciem sic vniuersalem, sicut prædictum obiectum. Cæterum species intelligibilis solum commensuratur cum suo obiecto extrinseco, & directo, vt de se constat. 95.

G Possuntque ista explicari ex eo, quòd contingeret in verbo beatorum, si illud per visionem beatificam producerent. Nam hoc, licet repræsentaret quidditatiuè Deum, deficeret tamen ab immaterialitate Dei, quia non fit per intellectum se habentem per modum potentiæ actiuæ simplicis & totalis, sed per intellectum eleuatum, & coalescentem ex lumine gloriæ, & intellectu creato: & ideo non esset ita vniuersale in repræsentando, sicut esset verbum, si fieret per intellectum simplicem. Ita ergo (proportione seruata) verbum, de quo loquimur, H deficiet ab vniuersalitate in repræsentando, tum ex parte obiecti indirectè repræsentati, tum etiam ex capite iam dicto. Licet non esset omnimoda paritas quoad hoc inter illa verba beatifica, & verbum, de quo loquimur, vt intuenti patebit. Elucidatur.

96. Alia replica. Nec etiam obstat, si vrgeas secundo, videri falsum id, quod in solutione huius argumenti sæpe diximus, scilicet, per has species reflexas non repræsentari quidditatiue naturam, repræsentatam per speciem directam in *esse* entitatiuo consideratam. Nam cum species directa sit actiua, & quidditatiua repræsentatio illius, videtur impos-

sibile, hanc speciem directam,& eius repræsentationem actiuam quidditatiue repræsentari, non repræsentata quidditatiue prædicta natura. Siquidem per illam speciem repræsentatur, talem naturam habere hæc,& illa prædicata quidditatiua,& consistentia in suis peculiaribus rationibus quidditatiuis. Ergo,&c.

Satis fit. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem statim adiunctam dicendum est, quod sicut iuxta probabilem multorum Thomistarum, & aliorum sententiam, visio beatifica est quidditatiua visio Dei prout est in se:& nihilominus ex hoc, quod per scientiam infusam possit prædicta visio quidditatiuè cognosci, imò & comprehendi, non inde colligitur, per talem cognitionem reflexam cognosci quidditatiue diuinam essentiam prout est in se: quia illa cognitio tantum est cognitio cognitionis quidditatiuæ Dei,& Deus non intrat per modum obiecti directi, & immediati, sed vt est obiectum obiecti talis cognitionis reflexæ. Et similiter dato iuxta aliquorum Thomistarum sententiam verbo beatifico producto per visionem beatam, & cognito quidditatiue, immo & comprehensiue per scientiam infusam, vt plures Thomistæ volunt, non idcirco propter eamdem rationem colligitur, cognitionem illam verbi, elicitam per scientiam infusam, esse cognitionem quidditatiuam Dei prout est in se ipso. Sic ergo quoad præsens, proportione seruata, philosophandum est.

Et ratio videtur eadem in exemplis propositis,& in re, de qua loquimur. Quoniam nec species intelligibilis deseruiens ad cognitionem visionis beatificæ, vt obiecti cogniti *ut quod*, est propria species Dei, prout est in se:& similiter nec species intelligibilis verbi beatifici: nec tandē species reflexa repræsentans speciem illam directam existentem in supremo Angelo est (vt iam tetigimus) propria species naturæ repræsentatæ per speciem reflexam, in *esse* entitatiuo sumptæ, sed solum est propria species speciei directæ & ideo in his omnibus solum cognoscitur quidditatiue id, cuius datur propria species. Vnde, licet in cognitione, qua cognoscitur visio beatifica vt obiectum *quod*, Deus sit obiectum prædicti obiecti secundum sua prædicata aliàs quidditatiua, non tamen vt quidditatiua & quidditatiue cognoscibilia; sed secundum ista, quoad *an est* sumpta quatenus habent esse obiectum, & terminus prædicti obiecti: ita vt hoc sit ratio formalizans ipsa, non vero propria & formalissima ratio eorum secundum se sumpta. Quod quidem cum proportione de obiecto in *esse* entitatiuo repræsentato per speciem illam directam dicendum est.

97. Posset ot replica. Nec tandem obest si iterùm vrgeas, quod eadem ratione in cognitione directa posset quiuis Angelus vti simul omnibus suis speciebus directis & cognoscere, imo & comprehendere vnica cognitione totum illud, hoc autem videtur esse nimia extensio virtutis intellectiuæ cuiusuis Angeli: ergo,&c.

Diluitur. Respondetur, posse probabiliter concedi sequelam, quando ille vsus est in ordine ad cognoscendum aliquod vnum obiectum *vt quod*, & peculiare quia in eo euentu non datur vsus specierum plurium per modum plurium; sed per modum vnius. Vnde plures ex discipulis D. Thomæ sentiunt, beatitudinem naturalem Angeli non consistere in ea cognitione, qua Angelus per suam præcise substantiam se, & Deum vt finem naturalem cognoscit, sed in alia cognitione eleuatiori, qua ex cognitione sui & omnium effectuum naturalium Deum attingit: ac proinde in cognitione, in qua vtitur omnibus suis speciebus ad se & omnes effectus naturales simul cognoscendos, vt inde perfectius attingat Deum, vt auctorem & finem naturalem. Et rationem reddunt, Quia beatitudo naturalis Angeli debet consistere in illa vnica cogitatione naturali, quæ fuerit omnium perfectissima inter cognitiones naturales, possibiles haberi naturaliter ab eodem Angelo, sicut beatitudo supernaturalis sita est in nobilissima secundum speciem cognitione supernaturali Dei, quæ est supernaturaliter possibilis eidem Angelo. Constat autem, cognitionem illam Dei naturalem, quæ fieret per vsum prædictarum specierum, fore perfectiorem quacumque alia cognitione naturali terminata ad Deum,& hanc esse Angelo naturaliter possibilem, quippe cum in ea non detur vsus plurium specierum per modum plurium, sed per modum vnius. Cæterum de hoc alibi commodiùs agetur.

§. IX. Solutio secunda eiusdem argumenti.

Secundo respondetur ad idem tertium, & principale argumentum, negando etiam antecedēs. Et ad probationem eligenda est prior pars illius dilemmatis, nempe, hanc comprehensionem fieri non per multiplicem speciem reflexam, quarum quælibet adunetur cum alia in ordine ad cognitionem speciei directæ, sed per vnicam dumtaxat, & simplicem speciem reflexam. Nec hinc fit (vt ita probatio contra hoc ibidem adducta corruat) speciem existentem in Angelo inferiori, adhuc reflexam, posse esse ita vniuersalem, sicut illa species vniuersalissima, & directa, reperta in Angelo supremo. Nam (vt constat ex duplici illa ratione, quam in præcedenti solutione adduximus ad probandum, verbum productum per plures illas species reflexas non esse ita vniuersale, sicut species directa vniuersalissima existens in supremo Angelo) debet idem dici de hac specie simplici, & reflexa, quam in hac secunda solutione ponimus in ordine ad prædictam comprehensionem. 98. Secunda euasio tertij argumenti.

99. Obiectio. D. Thom. Nec obstat, si tam contra hanc, quam contra priorem solutionem obijcias, non esse consonas doctrinæ D. Thomæ *quæst. 19. de Malo art. 8.* vbi sic ait: *Vnusquisque intellectus aliter se habet ad species intelligibiles superioris intellectus,& aliter ad species intelligibiles intellectus inferioris. Nam species intelligibiles superioris intellectus sunt vniuersaliores: & ideò non possunt comprehendi per species intelligibiles inferioris intellectus. Et ideò inferior intellectus nō potest eas perfectè cognoscere potest autem perfectè cognoscere eas, quæ sunt in inferiori intellectu, tamquam magis particulares & secundùm suas vniuersaliores species potest de eis iudicare.* Ergo in sententia D. Thomæ species Angeli superioris nequeunt comprehendi per species Angeli inferioris, etiam si omnes illæ sint in eodem gradu immaterialitatis: & consequenter in sententia S. Doctoris non poterit comprehendi Angelus superior ab inferiori, quantumuis vterque eumdem immaterialitatis gradum participet.

Respondetur. Respondetur, D. Thomam in isto loco non loqui de speciebus Angeli superioris, & inferioris, vt patet ex contextu, sed de speciebus intellectus hominis, collatis cum speciebus intellectus Angeli, nec non de intellectu humano & Angelico, non vero de ipsis intellectibus Angelicis inter se,& cum speciebus vniuersalioribus, aut minus vniuersalibus, quas habēt, comparatis. At certū est, quod species illæ intellectus Angelici, & humani quod

quod species illæ intellectus Angelici, & humani nequaquam in eodem gradu immaterialitatis conveniunt. Et sic, cùm D. Thomas dicit, quod superiores species nequeunt comprehendi per inferiores, quia illæ sunt universaliores, intelligendus est non de quacumque maiori universalitate, sed de illa dumtaxat, quæ competit ratione superioris & altioris gradus immaterialitatis. Ex quo (ut patet) nihil contra aliquam ex prædictis solutionibus sequitur.

§. X. Posterior, & probabilior solutio eiusdem argumenti.

100. Vltima solutio eiusdem argumenti. Cæterum, licèt ea, quæ pro utraque solutione nuper adducta diximus, sint satis probabiliter adhuc in via D. Thomæ asserta, nihilominus magis consonè ad mentem D. Thomæ videtur tertio eidem argumento respondendum, quod reverà Angelus inferior non comprehendit species universaliores, existentes in Angelo superiori: quamvis non ob id (ut jam dicimus) colligendum sit, Angelum inferiorem non comprehendere superiorem.

Ratio solutionis. Ratione autem huius solutionis quoad priorem partem non aliunde melius, quam ex testimonio nuper allato potest deduci. Nam etsi probabiliter possit exponi juxta dicta; attamen sincerius, & melius intelligitur, si verba ejus, ut jacent, intelligantur. Nam licèt ex illis Angelicus Doctor solum colligat. Dæmones posse cognoscere internas hominum cogitationes, quantum est ex parte specierum quibus homo utitur, quia istæ sunt minus universales: nihilominus Sanctus Doctor ad hoc deducendum præmisit doctrinam illam generalem nempe, quod unusquisque intellectus aliter se habet ad species intellectus superioris, & aliter ad species intellectus inferioris: & quod istas potest comprehendere, secus vero illas, hoc ipso quod sint universaliores.

Expensio eius. Ubi etiam expendendum est, quod si verba Angelici Præceptoris formaliter (ut debent) intelligantur, tunc deprehendetur, illum loqui de intellectibus Angelicis, non vero de aliquo alio intellectu. Nam loquitur de intellectu medio inter intellectum superiorem, & inferiorem, ut ex verbis initio eiusdem testimonii adductis liquet. Quod quidem solum competit intellectui Angelico, non vero aliis intellectibus, qui supersunt, scilicet divino, & humano, quippe habent rationem extremorum respectu intellectus medii, nimirum Angelici. Et ideò, dum S. Doctor de hoc intellectu medio negat, comprehendere species universaliores intellectus perfectioris, utique id negat de intellectu Angelico inferiori, collato cum speciebus intellectus perfectioris.

101. Alia ratio. Ratio vero secundæ partis huius solutionis, nimirum, hinc non sequi. Angelum inferiorem non comprehendere superiorem, potest reddi ex eo, quod licet species universalior existens in Angelo superiori, & intellectus inferioris conveniant in eodem gradu immaterialitatis (ex quo iuxta dicta videbatur dicendum, Angelum inferiorem comprehendere prædictam speciem) nihilominus convenientia ista licet requiratur ad comprehensionem, non tamen sufficit, nisi addantur tres conditiones, quarum posterior non reperitur in cognitione, qua Angelus inferior cognoscit speciem illam supremam, & universaliorem, bene tamen dum attingit essentiam ipsius Angeli superioris. Conditiones autem illæ tres, quæ debent supponi, sunt istæ. Prima quidem, quod illa convenientia sit in gradu immaterialitatis, ut fundante cognoscibilitatem, & intellectualitatem, non vero appetibilitatem & appetitum Ex cuius conditionis defectu, licet voluntas Angeli sit in eodem gradu immaterialitatis cum suo intellectu, & objecto cognoscibili per eum; nihilominus non solum non comprehendit, verum nec cognoscit illud: quia in ratione cognoscibilis est extra obiectum adæquatum illius, non obstante convenientia prædicta in gradu immaterialitatis.

Secunda verò quod gradus ille immaterialitati, in quo datur prædicta convenientia, sit talis conditionis, ut cum hoc, quod est fundare intellectualitatem, & cognoscibilitatem, habeat ex hoc capite fundare intellectualitatem ita amplam, ut quicquid in ratione cognoscibilis pertinuerit ad illum gradum immaterialitatis naturalis, contineatur sub obiecto proportionato cuiusuis potentiæ cognoscitivæ pertinentis ad illum gradum, saltem tanquam objectum quidditative cognoscibile. Ex defectu cuius, licet omnes sensus exteriores pertineant ad eundem gradum immaterialitatis naturalis una cum objecto sensibili externo; non tamen ob id quivis sensus exterior potest comprehendere imo nec cognoscere quodcunque sensibile externum, ut patet in visu collato cum sono: quia iste gradus immaterialitatis non est ita amplus & perfectus, ut quævis potentia cognoscitiva spectans ad eum debeat ambire, tanquam suum obiectum, omne illud, quod fuerit in prædicto gradu; sed eius objectum potest esse minus amplum quàm prædictus gradus.

Tertia tandem, quod illa cognitio conveniens in gradu immaterialitatis cum obiecto sit unica & simplex, & elicita per unicam & simplicem speciem. Et quidem quoad cognitionem ipsam, constat ex communi sententia Theologorum. Et proptereà, licèt pluribus cognitionibus cognoscantur cuncta, quæ sunt in aliquo objecto, ita ut per unam cognitionem attingatur, verbi gratia, aliqua illius perfectio, & per aliam altera, &c. non tamen idcirco ex congerie illa cognitionum habebitur cognitio comprehensiva. Quoad speciem vero intelligibilem hoc ipsum quoad præsens liquet. Quoniam unicum dumtaxat & simplex cognoscibile (quale est id, de quo loquimur) per unicam dumtaxat speciem indivisibilem petit reddi intelligibile, atque adeò per illam cognosci. Maxime, quia si obiectum sit productivum suæ speciei comprehensivæ illius, tunc, sicut ab obiecto simplici non diffunditur nisi species simplex, sic hæc, & non alia composita ad eius comprehensionem exigitur Si autem obiectum non sit diffusivum propriæ speciei, tunc postulat, quod species producta à Deo in ordine ad hanc comprehensionem, sit ad instar illius, quam prædictum objectum immitteret, si esset intentionaliter diffusivum sui: vel quod si hoc (quod ex se sufficit ad comprehensionem) fieri nequeat propter maiorem universalitatem intellectus intelligentis, tunc producatur species universalior continens illud obiectum & simul alia quorum species à prædicto objecto diffundi non poterant: & ita semper salvatur, quod species deserviens illi comprehensioni sit unica & simplex, quamvis in posteriori eventu sit simplicior.

Quare, cum hæc posterior conditio desit intellectui Angeli inferioris quoad cognitionem speciei universalioris existentis in intellectu superioris, non vero quoad cognitionem essentiæ eiusdem Angeli superioris, inde est, ut possit com-

sibile, hanc speciem directam, & eius repræsentationem actiuam quidditatiue repræsentari, non repræsentata quidditatiue prædicta natura. Siquidem per illam speciem repræsentatur, talem naturam habere hæc, & illa prædicata quidditatiua, & consistentia in suis peculiaribus rationibus quidditatiuis. Ergo, &c.

Satis fit. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem statim adiunctam dicendum est, quod sicut iuxta probabilem multorum Thomistarum, & aliorum sententiam, visio beatifica est quidditatiua visio Dei prout est in se: & nihilominus ex hoc, quod per scientiam infusam possit prædicta visio quidditatiuè cognosci, imò & comprehendi, non inde colligitur, per talem cognitionem reflexam cognosci quidditatiue diuinam essentiam prout est in se: quia illa cognitio tantum est cognitio cognitionis quidditatiuæ Dei, & Deus non intrat per modum obiecti directi, & immediati, sed vt est obiectum obiecti talis cognitionis reflexæ. Et similiter dato iuxta aliquorum Thomistarum sententiam verbo beatifico producto per visionem beatam, & cognito quidditatiue, immo & comprehensiue per scientiam infusam, vt plures Thomistæ volunt, non idcirco propter eamdem rationem colligitur, cognitionem illam verbi, elicitam per scientiam infusam, esse cognitionem quidditatiuam Dei prout est in se ipso. Sic ergo quoad præsens, proportione seruata, philosophandum est.

Et ratio videtur eadem in exemplis propositis, & in re, de qua loquimur. Quoniam nec species intelligibilis deseruiens ad cognitionem visionis beatificæ, vt obiecti cogniti *ut quod*, est propria species Dei, prout est in se: & similiter nec species intelligibilis verbi beatifici: nec tandē species reflexa repræsentans speciem illam directam existentem in supremo Angelo est (vt iam tetigimus) propria species naturæ repræsentatæ per speciem reflexam, in *esse* entitatiuo sumptæ, sed solum est propria species speciei directæ & ideo in his omnibus solum cognoscitur quidditatiue id, cuius datur propria species. Vnde, licet in cognitione, qua cognoscitur visio beatifica vt obiectum *quod*, Deus sit obiectum prædicti obiecti secundum sua prædicata aliàs quidditatiua, non tamen vt quidditatiua & quidditatiue cognoscibilia; sed secundum ista, quoad *an est* sumpta quatenus habent esse obiectum, & terminus prædicti obiecti: ita vt hoc sit ratio formalizans ipsa, non vero propria & formalissima ratio eorum secundum se sumpta. Quod quidem cum proportione de obiecto in *esse* entitatiuo repræsentato per speciem illam directam dicendum est.

97. Posterior replica. Nec tandem obest si iterùm vrgeas, quod eadem ratione in cognitione directa posset quiuis Angelus vti simul omnibus suis speciebus directis & cognoscere, imo & comprehendere vnica cognitione totum illud, hoc autem videtur esse nimia extensio virtutis intellectiuæ cuiusuis Angeli; ergo, &c.

Diluitur. Respondetur, posse probabiliter concedi sequelam, quando ille vsus est in ordine ad cognoscendum aliquod vnum obiectum *vt quod*, & peculiare quia in eo euentu non datur vsus specierum plurium per modum plurium, sed per modum vnius. Vnde plures ex discipulis D. Thomæ sentiunt, beatitudinem naturalem Angeli non consistere in ea cognitione, qua Angelus per suam præcise substantiam se, & Deum vt finem naturalem cognoscit, sed in alia cognitione eleuatiori, qua ex cognitione sui, & omnium effectuum naturalium Deum attingit: ac proinde in cognitione, in qua vtitur omnibus suis speciebus ad se & omnes effectus naturales simul cognoscendos, vt inde perfectius attingat Deum, vt auctorem & finem naturalem. Et rationem reddunt. Quia beatitudo naturalis Angeli debet consistere in illa vnica cogitatione naturali, quæ fuerit omnium perfectissima inter cognitiones naturales, possibiles haberi naturaliter ab eodem Angelo, sicut beatitudo supernaturalis sita est in nobilissima secundum speciem cognitione supernaturali Dei, quæ est supernaturaliter possibilis eidem Angelo. Constat autem, cognitionem illam Dei naturalem, quæ fieret per vsum prædictarum specierum, fore perfectiorem quacumque alia cognitione naturali terminata ad Deum, & hanc esse Angelo naturailiter possibilem, quippe cum in ea non detur vsus plurium specierum per modum plurium, sed per modum vnius. Cæterum de hoc alibi commodiùs agetur.

§. IX. *Solutio secunda eiusdem argumenti.*

98. Secunda euasio tertij argumenti. Secundo respondetur ad idem tertium, & principale argumentum, negando etiam antecedēs. Et ad probationem eligenda est prior pars illius dilemmatis, nempe, hanc comprehensionem fieri non per multiplicem speciem reflexam, quarum quælibet adunetur cum alia in ordine ad cognitionem speciei directæ, sed per vnicam dumtaxat, & simplicem speciem reflexam. Nec hinc fit (vt ita probatio contra hoc ibidem adducta corruat) speciem existentem in Angelo inferiori, adhuc reflexam, posse esse ita vniuersalem, sicut illa species vniuersalissima, & directa, reperta in Angelo supremo. Nam (vt constat ex duplici illa ratione, quam in præcedenti solutione adduximus ad probandum, verbum productum per plures illas species reflexas non esse ita vniuersale, sicut species directa vniuersalissima existens in supremo Angelo) debet idem dici de hac specie simplici, & reflexa, quam in hac secunda solutione ponimus in ordine ad prædictam comprehensionem.

99. Obiectio. D. Thom. Nec obstat, si tam contra hanc, quam contra priorem solutionem obijcias, non esse consonas doctrinæ D. Thomæ *quæst. 19. de Malo art. 8.* vbi sic ait: *Vnusquisque intellectus aliter se habet ad species intelligibiles superioris intellectus, & aliter ad species intelligibiles intellectus inferioris. Nam species intelligibiles superioris intellectus sunt vniuersaliores: & ideò non possunt comprehendi per species intelligibiles inferioris intellectus. Et ideò inferior intellectus nō potest eas perfectè cognoscere potest autem perfecte cognoscere eas, quæ sunt in inferiori intellectu, tamquam magis particulares & secundùm suas vniuersaliores species potest de eis iudicare.* Ergo in sententia D. Thomæ species Angeli superioris nequeunt comprehendi per species Angeli inferioris, etiam si omnes illæ sint in eodem gradu immaterialitatis: & consequenter in sententia S. Doctoris non poterit comprehendi Angelus superior ab inferiori, quantumuis vterque eumdem immaterialitatis gradum participet.

Respondetur. Respondetur, D. Thomam in isto loco non loqui de speciebus Angeli superioris, & inferioris, vt patet ex contextu, sed de speciebus intellectus hominis, collatis cum specibus intellectus Angeli, nec non de intellectu humano & Angelico, non vero de ipsis intellectibus Angelicis inter se, & cum speciebus vniuersalioribus, aut minus vniuersalibus, quas habet, comparatis. At certū est, quod species illæ intellectus Angelici, & humani quod

quod species illæ intellectus Angelici, & humani nequaquam in eodem gradu immaterialitatis conveniunt. Et sic, cùm D. Thomas dicit, quod superiores species nequeunt comprehendi per inferiores, quia illæ sunt universaliores, intelligendus est non de quacumque maiori universalitate, sed de illa dumtaxat, quæ competit ratione superioris & altioris gradus immaterialitatis. Ex quo (ut patet) nihil contra aliquam ex prædictis solutionibus sequitur.

§. X. Posterior, & probabilior solutio eiusdem argumenti.

100. *Vltima solutio eiusdem argumenti.* CÆterum, licèt ea, quæ pro utraque solutione nuper adducta diximus, sint satis probabiliter adhuc in via D. Thomæ asserta, nihilominus magis consonè ad mentem D. Thomæ videtur tertio eidem argumento respondendum, quod reverà Angelus inferior non comprehendit species universaliores, existentes in Angelo superiori: quamvis non ob id (ut jam dicimus) colligendum sit, Angelum inferiorem non comprehendere superiorem.

Ratio solutionis. Ratione autem huius solutionis quoad priorem partem non aliunde melius, quam ex testimonio nuper allato potest deduci. Nam etsi probabiliter possit exponi juxta dicta; attamen sincerius, & melius intelligitur, si verba ejus, ut jacent, intelligantur. Nam licèt ex illis Angelicus Doctor solum colligat. Dæmones posse cognoscere internas hominum cogitationes, quantum est ex parte specierum quibus homo utitur, quia istæ sunt minus universales: nihilominus Sanctus Doctor ad hoc deducendum præmisit doctrinam illam generalem nempe, quod unusquisque intellectus aliter se habet ad species intellectus superioris, & aliter ad species intellectus inferioris: & quod istas potest comprehendere, secus vero illas, hoc ipso quod sint universaliores.

Expensio eius. Ubi etiam expendendum est, quod si verba Angelici Præceptoris formaliter (ut debent) intelligantur, tunc deprehendetur, illum loqui de intellectibus Angelicis, non vero de aliquo alio intellectu. Nam loquitur de intellectu medio inter intellectum superiorem, & inferiorem, ut ex verbis initio eiusdem testimonii adductis liquet. Quod quidem solum competit intellectui Angelico, non vero aliis intellectibus, qui supersunt, scilicet divino, & humano, quippe habent rationem extremorum respectu intellectus medij, nimirum Angelici. Et ideò, dum S. Doctor de hoc intellectu medio negat, comprehendere species universaliores intellectus perfectioris, utique id negat de intellectu Angelico inferiori, collato cum speciebus intellectus perfectioris.

101. *Alia ratio.* Ratio vero secundæ partis huius solutionis, nimirum, hinc non sequi Angelum inferiorem non comprehendere superiorem, potest reddi ex eo, quod licet species universalior existens in Angelo superiori, & intellectus inferioris conveniant in eodem gradu immaterialitatis (ex quo iuxta dicta videbatur dicendum, Angelum inferiorem comprehendere prædictam speciem) nihilominus convenientia ista licet requiratur ad comprehensionem, non tamen sufficit, nisi addantur tres conditiones, quarum posterior non reperitur in cognitione, qua Angelus inferior cognoscit speciem illam supremam, & universaliorem, bene tamen dum attingit essentiam ipsius Angeli superioris. Conditiones autem illæ tres, quæ debent supponi, sunt istæ. Prima quidem, quod illa convenientia sit in gradu immaterialitatis, ut fundante cognoscibilitatem, & intellectualitatem, non vero appetibilitatem & appetitum. Ex cuius conditionis defectu, licet voluntas Angeli sit in eodem gradu immaterialitatis cum suo intellectu, & objecto cognoscibili per eum; nihilominus non solum non comprehendit, verum nec cognoscit illud: quia in ratione cognoscibilis est extra obiectum adæquatum illius, non obstante convenientia prædicta in gradu immaterialitatis.

Secunda verò quod gradus ille immaterialitati, in quo datur prædicta convenientia, sit talis conditionis, ut cum hoc, quod est fundare intellectualitatem, & cognoscibilitatem, habeat ex hoc capite fundare intellectualitatem ita amplam, ut quicquid in ratione cognoscibilis pertinuerit ad illum gradum immaterialitatis naturalis, contineatur sub obiecto proportionato cuiusuis potentiæ cognoscitivæ pertinentis ad illum gradum, saltem tanquam objectum quidditative cognoscibile. Ex defectu cuius, licet omnes sensus exteriores pertineant ad eundem gradum immaterialitatis naturalis una cum objecto sensibili externo; non tamen ob id quivis sensus exterior potest comprehendere imo nec cognoscere quodcunque sensibile externum, ut patet in visu collato cum sono: quia iste gradus immaterialitatis non est ita amplus & perfectus, ut quævis potentia cognoscitiva spectans ad eum debeat ambire, tanquam suum obiectum, omne illud, quod fuerit in prædicto gradu; sed eius objectum potest esse minus amplum quàm prædictus gradus.

Tertia tandem, quod illa cognitio conveniens in gradu immaterialitatis cum obiecto sit unica & simplex, & elicita per unicam & simplicem speciem. Et quidem quoad cognitionem ipsam, constat ex communi sententia Theologorum. Et proptereà, licèt pluribus cognitionibus cognoscantur cuncta, quæ sunt in aliquo objecto, ita ut per unam cognitionem attingatur, verbi gratia, aliqua illius perfectio, & per aliam altera, &c. non tamen idcirco ex congerie illa cognitionum habebitur cognitio comprehensiva. Quoad speciem vero intelligibilem hoc ipsum quoad præsens liquet. Quoniam unicum dumtaxat & simplex cognoscibile (quale est id, de quo loquimur) per unicam dumtaxat speciem indivisibilem petit reddi intelligibile, atque adeò per illam cognosci. Maxime, quia si obiectum sit productivum suæ speciei comprehensivæ illius, tunc, sicut ab obiecto simplici non diffunditur nisi species simplex, sic hæc, & non alia composita ad eius comprehensionem exigitur. Si autem obiectum non sit diffusivum propriæ speciei, tunc postulat, quod species producta à Deo in ordine ad hanc comprehensionem, sit ad instar illius, quam prædictum objectum immitteret, si esset intentionaliter diffusivum sui: vel quod si hoc (quod ex se sufficit ad comprehensionem) fieri nequeat propter maiorem universalitatem intellectus intelligentis, tunc producatur species universalior continens illud obiectum & simul alia quorum species à prædicto objecto diffundi non poterant: & ita semper salvatur, quod species deserviens illi comprehensioni sit unica & simplex, quamvis in posteriori eventu sit simplicior.

Quare, cum hæc posterior conditio desit intellectui Angeli inferioris quoad cognitionem speciei universalioris existentis in intellectu superioris, non vero quoad cognitionem essentiæ eiusdem Angeli superioris, inde est, ut possit comprehendere

prehendere istam, in ordine ad quam habet, ultra convenientiam in gradu immaterialitatis, prædictas tres conditiones non vero illam, respectu cujus deest illi posterior.

103. *Elucidatur ex testimonio D. Tho.* Possuntque hæc quoad istam ultimam conditionem explicari, & confirmari ex testimonio illo D. Thomæ *quæst. 16 de Malo*, ubi aperte denotat, non dari in Angelo inferiori comprehensionem respectu specierum Angeli superioris: ex eo quod istæ sunt universaliores. Si autem comprehensioni non obstaret, quod fieret adæquatio inter cognitionem Angeli inferioris, & species universaliores Angeli superioris mediis pluribus speciebus repertis in intellectu inferioris inter se adunatis, non esse cur negasset prædictam comprehensionem: siquidem si hæc adæquatio sufficeret, esset quidam quoad præsens omnimoda: quatenus species Angeli superioris non esset universalior in repræsentando, quam prædictæ species sic adunatæ: & ita ratio universalitatis nihil obstaret ad comprehensionem, ac proinde tota ratio ad eam obstans debet esse ex eo, quod prædicta comprehensio objecti, de quo loquimur debet fieri media unica specie adæquante totam cognoscibilitatem ejusdem objecti.

104. *Objectio prima.* Nec obest, si contra hanc posteriorem solutionem objicias primo, non cohærere cum testimoniis illis D. Thomæ pro assertione allatis, in quibus asserebatur, intellectum Angeli inferioris, quippe perfectum intra ordinem naturæ, comprehendere totum ens naturale. Nam etiam species universalior superioris Angeli continetur intra istum ordinem: & per consequens videtur comprehendenda ab Angelo inferiori.

Fit obviam objectioni. Respondetur enim, Sanctum Doct. loqui de ente naturali, non qualicumque, sed prout distincto ab ente ordinis intelligibilis & dicit ens naturale, ut est sub modo essendi entitativo: quia respectu hujus concurrunt universaliter tres conditiones nuper numeratæ: non verò respectu illius.

105. *Secunda objectio.* Nec etiam obest, si objicias secundo, non cohærere prædictam solutionem cum illis, quæ pro secunda ratione nostræ assertionis diximus, scilicet, tunc comprehendi aliquod objectum, quando cognoscitur de eo, quicquid in illo formaliter, vel eminenter continetur. Constat autem, per multiplicem cognitionem, multiplicemque speciem posse hæc omnia attingi: ergo, &c.

Responsio. Respondetur ex dictis, semper subintelligi, tam in hoc quam in aliis, quæ diximus, necessitatem posterioris conditionis ex tribus enumeratis: quia objectum (saltem si fuerit simplex, quid enim de composito, & præcipue de illo, quod in *esse* rei non est per se unum, dicendum sit, non est hujus loci) semper exigit, quatenus cognoscibile, & clausibile perfecte intra cognitionem, quod claudatur intra unam simplicem cognitionem, & intra unicam simplicem speciem, quia illa inclusio & adæquatio esset satis imperfecta, & non talis, qualis per se petitur ab objecto cognoscibili, quamvis nihil obsit ad hanc perfectam inclusionem per se petitam, quod desint aliæ conditiones, non quidem ex illis tribus quas nos enumeravimus, sed ex eis quas adversarii petunt, ut ex dictis constat, & ex jam dicendis amplius patebit.

106. *Tertia objectio.* Nec etiam refert, si objicias tertio, non stare comprehensionem essentiæ Angelicæ sine comprehensione accidentium sibi debitorum, qualia sunt species intelligibiles ergo si species universaliores existentes in supremo Angelo non sunt comprehensibiles ab inferiori, nec etiam essentia ejusdem Angeli.

Diluitur. Respondetur, antecedens esse verum de accidentibus debitis per modum propriarum passionum, ac proinde fluentibus ab essentia per naturalem emanationem, secus vero de illis, quæ forinsecùs adveniunt, & infunduntur licet quodammodo præcedat debitum infundendi illa, ut in præsenti quoad species intelligibiles contingit, & constat ex illis, quæ præcedenti disputatione diximus. Et ratio est ea, quam sæpius tetigimus, nempe, prædictas species solum deberi prædicto intellectui tanquam puræ potentiæ (modo ibidem explicato) in genere intelligibili, ac solum confuse, imperfecte, & per modum potentiæ receptivæ illas continenti: & ideò sat est ad comprehensionem prædicti intellectus, & essentiæ à qua dimanat, quod cognoscantur imperfecte, & confusè, ac secundum rationem generalem specierum debitarum.

Nec præterea refert, si objicias quarto, tum quod hinc etiam fieret, prædictam speciem directam non cognosci, adhuc quidditative, ab Angelis inferioribus per species reflexas, siquidem mediis illis non esset connaturaliter in intellectibus eorum: tum etiam quod non videntur ista habere debitam cohærentiam cum illis, quæ supra diximus, scilicet, quod quando aliqua natura completa habet diversos modos essendi, tunc sub quovis illorum est connaturaliter omnino. Nam hic sequitur speciem directam, quæ potest esse sub diversis illis modis essendi intelligibilibus, esse omnino ibidem connaturaliter ac proinde mediis illis poterit comprehendi. 107. *Quarta objectio.*

Respondetur enim ad primam ex impugnationibus contentis in hac objectione, satis constare ex dictis in priori solutione hujus argumenti *n.* 92. quomodo species illa directa queat quidditative cognosci per species reflexas. Ad secundam vero respondetur, quod ea, quæ diximus, intelliguntur de modis essendi per se petitis, sive in genere rei, sive in genere intelligibili intelligibilitate de materiali, excedente quodammodo intelligibilitatem de formali, sive in genere intelligibili intelligibilitate de formali. Cæterum ab objecto illo simplici, nempe à prædicta specie directa, non petitur in aliquo ex illis generibus multiplicatio specierum reflexarum, & modorum illius adunatè concurrentium ad cognitionem illius: & ideò prædicta species directa, considerata in modum rei, & objecti *quod* proportionati, non est omnino connaturaliter sub illis. *Occurritur.*

Nec tandem obstat si objicias quinto, non esse cur dicamus, hanc cognitionem speciei directæ, & universalioris debere fieri per plures species reflexas, & non per unicam & simplicissimam: & per consequens nulla ex tribus conditionibus enumeratis quoad præsens deerit, quominus prædicta species directa comprehendatur. Antecedens probatur. Quia si propter aliquid non esset admittenda species hæc reflexa, & simplex, maxime, ne detur in intellectu Angeli inferioris species simplex ita universalis, sicut species reperta in intellectu Angeli superioris. Constat autem ex dictis pro priori solutione huius argumenti, speciem istam reflexam non fore ita universalem, sicut est species illa Angeli superioris. Ergo, &c. 108. *Quinta objectio.*

Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem concedenda est major, sed neganda minor juxta hunc modum dicendi. Nam etsi species, per quam cognoscitur aliquid dicens ordinem ad aliud utcumque, idest, præcisè ut ad obiectum, non debeat esse quidditativa respectu eiusdem objecti, ut contingit in specie, per quam comprehenditur visio beatifica quæ quidem *Enodatur.*

quidem species non est quidditativa respectu Dei, qui est obiectum obiecti illius cognitionis, nempe visionis beatificæ cognitæ ut obiectum *quod* per scientiam infusam: & similiter licet prædicta species non sit ita universalis, sicut obiectum adæquatum visionis beatificæ: attamen, quando obiectum directum per modum repræsentationis formalis illius seu quando obiectum illius speciei est aliqua species repræsentans aliquod obiectum, tunc difficile capitur; quomodo species illa prior non sit quidditativa respectu utriusque obiecti & ita universalis, sicut utrumque: quia eo ipso est eadem natura in *esse* intelligibili in prædicta specie, & in utroque obiecto, & idem debet apparere in istis & in illa.

Quare, cùm species directa, & universalior, existens in Angelo superiori, repræsentet activè suum obiectum; ac proinde in *esse* repræsentativo totum illud sit intra ipsam, oportet ut etiam sit intra speciem reflexam, ad hoc ut hæc sit repræsentatio quidditativa speciei directæ. Et ita difficulter capitur, quomodo stet, speciem reflexam esse propriam, & quidditativam respectu speciei directæ, & non habere hoc ipsum respectu objecti eiusdem speciei directæ, aut non esse ita universalem sicut illa. Quare credimus, quod iuxta hunc modum dicendi negandum est verbum beatificum (dato quod produceretur per visionem beatam) posse comprehendi, aut quidditativè cognosci per scientiam infusam, sed ad comprehensivam, aut quidditativam illius cognitionem desiderari talem modum cognitionis, qui sit simul visivus quidditative, aut comprehensivè divinæ essentiæ.

DUBIUM IV.

Utrùm Angelus per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, cognoscat Deum? an vero per speciem superadditam repræsentantem ipsum quidditativè vel abstractivè?

POSTQUAM cum Angelico Præceptore explicuimus, quomodo se habeat Angelus circa cognitionem sui, & aliorum Angelorum, statim pulsat animum inquirere, quomodo per suam cognitionem naturalem Deum cognoscat. Et ita ad hoc explicandum, tam hoc, quam sequens dubium excitare placuit. Quia vero in titulo huius dubij duo includuntur, ut intuenti patebit: idcirco duplici assertione difficultas illius expedietur.

§. I. *Prior assertio iuxta doctrinam D. Thomæ.*

167. Prima conclusio. Dicendum ergo est primo, Angelum non cognoscere Deum cognitione naturali per speciem superadditam repræsentantem illum quidditativè, licet abstractivè. Assertio hæc aperte deducitur ex illis, quæ ex Angelico Præceptore *in 1. tom. tract. 2. disp. 2. à dubio 4. usque ad 9.* latè diximus: & eam communiter tuentur discipuli D. Thomæ, & plures alij contra Scotum loco statim referendo.

Fundamentalis ratio. Ratio autem fundamentalis illius desumitur ex ibidem dictis, potestque ad hanc formam reduci. Nam species repræsentans quidditativè Deum, prout est in se, seu non ad modum alicuius rei creatæ, debet convenire cum Deo in eodem gradu immaterialitatis, ut ibidem latè ostendimus: at repugnat, aliquam speciem creatam habere eundem immaterialitatis gradum cum Deo, alioqui esset creata, ut supponitur: & non esset creata, sed ipsa creatrix essentia: siquidem esset actus purus: in qua puritate & actualitate consistit gradus immaterialitatis Dei. Ergo, &c. Confirm. 1.

Confirmatur. Quoniam illa species repræsentans quidditativè (abstractivè tamen) Deum, esset simul repræsentans & non repræsentans per repræsentationem præcisè abstractivam: ac proinde in illa aperte implicatio involuitur: ergo, &c. Antecedens probatur. Quoniam esset præcise abstractiva, ut supponitur, & non esset abstractiva: quoniam hoc ipso, quod repræsentaret Deum quidditativè, ac per consequens haberet convenientiam cum illo in gradu immaterialitatis: deberet repræsentare illum intuitivè, idest, ut existentem, & ut præsentem, quia hoc spectat ad quidditatem Dei: & non repræsentaretur ipse, prout est in se, nisi ibidem eluceret eius essentia, & illius attributa. Secundo.

Confirmatur secundo. Quoniam essentia infinita simpliciter nequit repræsentari per speciem finitam, si repræsentetur prout est in se, & non ad modum alicuius rei creatæ: alioqui illa repræsentatio obiecti infiniti simpliciter, & prout est in se, esset improportionata, & superexcedens respectu illius speciei: ergo essentia divina, quippe infinita simpliciter, nequibit per speciem creatam, & finitam quidditative repræsentari.

110. Obiectio. Nec obest, si ad hanc ultimam confirmationem occurras (ad primam enim, & ad rationem præcipuam licet plures possint adhiberi evasiones: quia tamen omnes illæ sunt locis citatis præclusæ, idcirco quoad illas in præsenti silendum) quod licet species finita in *esse* entis non habeat in hoc genere proportionem cum ente infinito, bene tamen si consideretur in ratione speciei, & obiecti repræsentati. Sicut licet intellectus creatus non habeat illam proportionem priorem cum divina essentia, bene tamen in ratione potentiæ intellectivæ, & obiecti intelligibilis: & propterea potest videre Deum, prout est in se.

Sol. Non itaque hoc obstat. Nam proportio in ratione speciei, & obiecti repræsentati quidditative, debet fundari in proportione illa priori in *esse* entis, idest, in convenientia in natura, secus autem proportio in ratione potentiæ cognoscitivæ, & obiecti cogniti, adhuc quidditativè: ergo licet posterior proportio sit possibilis secus vero illa prior. Probatur antecedens. Quoniam species repræsentativa quidditativè alicuius obiecti per se primo per illam repræsentati; debet esse eiusdem naturæ cum illo sub modo essendi intelligibili, ut pluribus ostendimus *in tom. 1. tr. 2. disp. 2. n. 132. & tract. 3. disp. 2. dub. 1. per totum*: cum tamen proportio, quæ est inter potentiam cognoscitivam, & eius objectum cognoscibile hoc non exigat, ut de se constat. Ergo, &c.

111. Confirmat. Confirmatur. Quia proportio in ratione speciei quidditativæ, & obiecti repræsentati per illam, v. g. Dei, ut est in se, est proportio alicuius repræsentativi simplicis, & totalis, & non coalescentis ex duplici quasi parte, nempè, ex repræsentatione, & elevatione prædictæ repræsentationis in ordine ad repræsentandum Deum prout est in se: è contra vero proportio potentiæ cognoscitivæ in ratione talis est in ordine ad cognoscendum quidditative dumtaxat Deum. Ergo prior illa proportio dicet convenientiam in gradu immaterialitatis cum Deo, secus vero hæc posterior, quæ non est

per modum potentiæ simplicis & totalis ; sed per modum potentiæ elevatæ:ac proinde hæc posterior erit possibilis secus vero illa prior.

Posterior consequentia ex priori patet. Prior vero ex antecedenti. Quoniam tam potentia cognoscitiva simplex, quam species omnino simplex debent convenire in eodem gradu immaterialitatis cum objecto. Antecedens autem quoad posteriorẽ partem non indiget probatione. Quoad priorem vero etiam constat.Quoniam si species elevari posset ad repræsentandum aliquid quidditative , tantũ esset per hoc,quod tribueretur illi , quod sit ejusdem naturæ cum ipso in *esse* intelligibili quia nisi hoc habeat,non repræsentabit illud prout est in se, sed ad modum alterius objecti , cum quo habet convenientiam in natura. At species non potest sic elevari : quoniam quod elevatur ad aliquid quod ex se sit influxivum in actum vitalem , ut in præsenti contingit, non potest in illud præcise ratione elevationis , sed etiam ratione sui , tanquam ex ratione radicali & remota ita ut ratio agendi quasi coalescat ex his duobus Constat autem,speciem habentem eamdem naturam cum objecto posse ex hac præcisa ratione illud quidditative repræsentare : & ita illa,quæ dicitur elevatio superaddita , non esset elevatio speciei carens ratione speciei intelligibilis, sed esset species quædam simplex & totalis repræsentativa Dei, non coalescens ex duplici quasi parte,nempe , ex repræsentatione, & elevatione prædictæ repræsentationis. Unde, quia intellectus elevatur per lumen gloriæ , quod ex se est influxivum in actum vitalem visionis beatificæ,idcirco est elevatio intellectus,& non intellectus ipse:& intellectus per lumen prædictum, ut per rationem agendi proximam : & per suam substantiam,ut per rationem agendi remotam & radicalem,habet influere in illam visionem.

111. Replica. Ex quo fit, movere solutam objectionem , quæ contra hanc confirmationem fieri posset, scilicet, nihil obesse,quod in specie finita repræsentetur aliquid infinitum,ut patet in specie Angelica, repræsentante naturam animalis cum speciebus infinitis, quæ sub illa esse possunt.

Occurritur. Ex dictis igitur constat, hanc objectionem manere solutam. Quoniam id, quod per se primo per prædictam speciem repræsentatur , tantum est natura finita & limitata animalis.Et ita,quantumuis repræsentarentur infinitæ species.repræsentatio illarum esset finita : quia terminaretur ad illas , ut clausas infra naturam finitam animalis. Cæterum objectum per se primo illius speciei,quam in hac assertione negamus,est simpliciter infinitum nempe divina essentia,prout est in se.

112. Corroboratio assertionis. Unde hinc potest major assertionis confirmatio, majorque elucidatio eorum, quæ circa secundam confirmationem hucusque diximus,deduci : Quoniam potest dari species repræsentativa infinitarum specierum sub natura animalis:quia objectum per se primum,ratione cujus repræsentantur , est ex se finitum, & certis limitibus generis , & differentiæ clausum. Econtra vero, idcirco sub genere (ut sic dicamus)entis , tamquam sub objecto per se primo,non possunt per unicam speciem creatam repræsentari plures & plures species, aut quasi species in infinitum,quarũ una excedat aliam in perfectione essentiali,& ista alteram, sicque in infinitum:quoniam genus,aut quasi genus entis non est de se finitum aut certis limitibus clausum :& propterea D.Thomas 2. *contra Gentes capite*.98. hinc probat,non posse per unicam speciem totum quasi genus entis repræsentari.Ergo potiori ratione nulla species creata poterit repræsentare divinam essentiam,quippe infinitam infinitate per essentiam, tamquam objectum primarium , sive quidditative repræsentabile. (D. Thom.)

Nec poterit quoad hoc deservire illud , quo nos suprà usi sumus ad explicandum , quomodo una species finita possit repræsentare infinitas species animalis,quarum una excedat aliam in perfectione essentiali:quia nimirum species illa intelligibilis esset superioris ordinis , & hoc sufficeret ad illud intentum.Non igitur hoc potest quoad præsens deservire,ut ex se constat.Siquidem species aut quasi species multiplicabiles sub ente possunt esse tantæ perfectionis,ut nulla sit species intelligibilis creata, quæ comparetur per modum formæ eminentis, & superioris ordinis respectu illarum , & hoc potissimè est verum respectu speciei repræsentativæ Dei prout in se , quæ(ut ex terminis ipsis patet)est superioris ordinis & rationis respectu cujuslibet speciei intelligibilis creatæ.

§. II. *Assertio posterior juxta Angelici Præceptoris mentem.*

Dicendum est secundò Angelum per suam essentiam , tamquam per speciem intelligibilem,cognoscere Deum cognitione naturali.Ita D. Thomas *in hac quæst. artic*.3 ubi sic ait. *Quia enim imago Dei est in ipsa natura Angeli impressa per suam essentiam , Angelus Deum cognoscit in quantum est similitudo Dei &c*.Idem docet in 2.distinct. 23.quæst 2.artic.1.& quæst 8.de Veritate artic. 3.his verbis. *Naturalis igitur facultas cuiuslibet intellectus determinatur ad aliquam formam creatam intelligibilem,aliter tamen in homine ,& in Angelo : quia in homine ad formam intelligibilem à sensu abstractam,cum omnis eius cognitio à sensu oriatur:in Angelo autem ad formam intelligibilem , non à sensu abstractam , vel acceptam : sed præcipuè ad formam,quæ est essentia sua.Et ideo cognitio Dei ad quam Angelus naturaliter pervenire potest , ut cognoscat ipsum per substantiam Angeli videntis. Et ideò dicitur in lib.de Causis,quod intelligentia intelligit quod est supra se, per modum substantiæ suæ , quia in quantum creata est à Deo , substantia sua est similitudo quædam substantiæ , vel essentiæ divinæ.* Angelicum Præceptorem sequuntur communiter ejus discipuli Capreolus *in 2.dist.3.quæst.* 2.Hispalens.ibidem Cajet.in præsenti , Ferrara 2. *contra Gent.cap.*98.Bannez, Nazar. Rip & Zumel ad hunc art. Eamdem tenet Valentia *quæst.*7. *de Cognitione Angelorum puncto*.3. Granado *tract.* 4.*num*.18. Augustin. Nimphus 12.*Metap. disput.* 10.*cap* 3. & alij. 114. Vltima assertio. Capreol. Hispalem. Caietanus Ferrara. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Valent. Granado. August. Nimphus.

Ratio autem fundamentalis desumitur ex D. Thoma in præsenti,quam ad hanc formam reducit Bannez ubi supra *conclusione* 3. Essentia Angeli est quædam similitudo,& imago Dei (& ita Ezechielis 28.dicitur,*Signaculum similitudinis*)& præterea est forma actu intelligibilis, intimè unita intellectui Angelico in ratione speciei intelligibilis, ut supra ostensum est ergo poterit esse principium & ratio cognoscendi ipsum Deum. Ratio fundamentalis. Ezech. 18.

Confirmatur ratione , quam idem Sanctus Doctor insinat. Quoniam essentia Angeli est inter effectus creatos valde similis Deo,quippe quæ est talis conditionis,ut pertineat ad gradum perfectissimum creatum per modum habentis illum complete,ac proinde valde Deo vicina, & ipsi conjuncta: ergo per ipsam,tamquam per speciem intelligibilem, poterit Deus ipse naturali cognitione attingi. Patet consequentia. Nam per effectum alicujus causæ ipsi satis similem potest , tamquam per speciem Confirmatio.

ciem intelligibilem, devenire in cognitionem prædictæ causæ, quando talis effectus est excellens, ut in præsenti contingit.

115. *Objectio.* Unde nihil obest, si ad hanc rationem occurras, potius ex ea deducendum esse essentiam Angeli non concurrere ad cognitionem Dei per modum speciei intelligibilis. Quia concurrere ad cognitionem per modum effectus, quantumvis similis similitudine analogica quæ sola in præsenti potest habere locum) est modus concurrendi oppositus illi, quo influit species intelligibilis. Quoniam quod influit per modum effectus, habēs concurrere per modum objecti cogniti: species verò intelligibilis per modum principij incogniti.

Satis fit. Non igitur hoc obest. Quoniam etsi id, quod est effectus imperfectus, & non excellens, ac per consequens non est satis similis Deo, nequeat habere respectu cognitionis terminatæ ad Deum rationem effectus, simul & speciei intelligibilis, ac proinde rationem objecti cogniti, & principii cognitionis per modum formæ intelligibilis, & secundum unam ex his considerationibus influere per modum principii non cogniti *ut quod*, & secundum aliam per modum termini & objecti cogniti *ut quod*, secus tamen, quando talis effectus est excellens, & ratione hujus excellentiæ habet tantam actualitatem, & immaterialitatem, ac similitudinem cum Deo, ut possit uniri per se ipsum per modum formæ intelligibilis cum proprio intellectu ut in præsenti contingit.

Explicatur exemplo. Potestque hoc explicari exemplo divinæ essentiæ. quæ quia est forma eminentissima, & causa perfectissima omnium creaturarum, ideò potest uniri cum suo intellectu per modum speciei intelligibilis ad cognitionem suorum effectuum, & in hac cognitione duplex munus subire, scilicet, rationem speciei intelligibilis, & principij cognoscendi nec non objecti, & termini prius cogniti. Et ita licet ratione effectus, & speciei intelligibilis, & concursus secundùm utramque rationem in ordine ad cognitionem sint effectus quodammodo oppositi respectu effectuum imperfectorum, & non habentium actualitatem jam dictam, secus vero respectu effectuum excellentium, in quibus est prædicta actualitas: Quod idem cùm proportione de causis imperfectis collatis cum suis effectibus dicendum est.

116. *Objectio.* Ex quo etiam manet soluta objectio, quæ contra hanc rationem fieri posset, scilicet, eam inniti in similitudine satis perfecta intra latitudinem analogicæ similitudinis, quæ est inter Deum, & Angelum: at hæc quoad præsens parum, vel nihil conducit: quia ratione similitudinis quantumvis perfectæ, intra latitudinem tamen similitudinis analogicæ non posset devenire in cognititionem Dei quoad sibi propria: quia tantum est similitudo quoad prædicata communia. Ex dictis igitur

Solutio. constat, hoc nihil obesse. Quoniam in ratione facta innititur in similitudine illa perfectiori Angeli ad Deum: ut inde deducatur, posse uniri per modum speciei intelligibilis cum proprio intellectu in ordine ad prædictam cognitionem: & hoc quod ad præsens sufficit. Accedit, quod hoc ipso, quod Angelus sit effectus modo dicto similior Deo, habet in illo potiori ratione splendere virtus suæ causæ, atque adeò ducere in perfectiorem cognitionem modo insinuato ejusdem causæ.

§. III. Opposita sententia, cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.

117. *Contraria sententia.* Oppositam tamen nostræ priori assertioni sententiam, scilicet, Angelum cognoscere Deum cognitione naturali per quandam speciem superadditam, quæ repræsentet Deum, prout est in se quidditativè (abstractivè tamen) ac proinde contrariam etiam sententiam secundæ assertioni, scilicet, Angelum non cognoscere Deum per suam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem, tuentur Scotus *in 2. dist. 3. quæst. . §. ad quæstionem* Marsil. *in 2. quæst. 7. art. 1. in 2. part. conclus.* 8. Rada *controvers.* 8. *sue 2. part.* Quibus quoad possibilitatem speciei repræsentantis Deum quidditativè & abstractive, per divinam tamen potentiam, subscribit Molina *artic. 3. hujus quæst. conclusione* 1. *Scotus. Marsil. Rada. Molina.*

Fundamentum primũ. Probatur primò. Quoniam homo in statu innocentiæ habuit cognitionem aliquo modo distinctam de Deo auctore, & fine naturali: ergo Angelus habuit illam simpliciter distinctam: ac proinde cognitionem Dei prout est in se: ergo per speciem repræsentantem ipsum quidditativè, licet abstractivè. Antecedens probatur. Quoniam homo in statu innocentiæ debuit habuere cognitionem perfectiorem Dei, quam in pura natura: ergo cum in ista sit talis cognitio imperfecta & confusa, oportebit, ut in illo innocentiæ statu perfectiori sit aliquo modo distincta, habeatque aliquid majoris claritatis & distinctionis, minuentis confusionem in cognoscendo Deum, quæ est in statu puræ naturæ. Ex quo prima consequentia probatur. Quia Angelus debet habere perfectiorem, & distinctiorem cognitionem, quam homo in statu innocentiæ: & cum iste excessus sit magnus, sicut est excessus in natura, oportet, ut sit excessus elevans suam cognitionem ad altiorem ordinem: atque adeò extrahit illam à latitudine cognitionis confusæ constituitque eandem in ratione cognitionis simpliciter distinctæ, & per consequens quidditativæ. Ex quo etiam secunda consequentia videtur perspicua. Quia cognitio ita distincta, & quidditativa, sive Dei prout est in se, non potest haberi, nisi per speciem intelligibilē) dictā.

Confirmatur. Quoniam possibile est, produci à Deo hanc speciem deservientem ad cognitionem naturalem Dei prout est in se, quæ sit præcisè abstractiva: ergo de facto infusa mentibus Angelicis. Consequentia patet. Quia si semel est possibilis, non potest esse connaturalis alicui intellectui, præterquàm Angelico, quippe omnium intellectuum naturalium elevatissimo. Si autem intellectui Angelico est connaturalis, non est cur de facto non sit illi infusa. Antecedens autem probatur. Quoniam prædicta species tantum deserviret ad cognitionem quidditativam Dei, ut est auctor naturalis: & non ad qualemcumque cognitionem, sed præcisè abstractivam, ita ut non posset deservire ad intuitivam: species autem ista non potest esse infinita, & increata; sed hoc ad summum reservatur speciei repræsentanti quidditativè Deum, ut est etiam auctor supernaturalis, & simul habenti repræsentare intuitivè: imo & hæc species (ut vult Scotus) non est impossibile, quod sit creata, quamvis per illam non cognoscatur Deus cognitione naturali, sed supernaturali. 118. *Confirm. 1.*

Confirmatur secundo. Quoniam Paulus (ut constat ex illis, quæ ipse tradit 2. *ad Corinth.* 12.) post raptum recordabatur divinæ essentiæ, & eorum, quæ viderat: quod fieri nequibat, nisi per speciem ex visione relictam in memoria, & repræsentantem ea omnia distinctè, & abstractivè. Ergo potiori ratione dicendum est, Angelum habere speciem repræsentantem Deum, ut auctorem, & finem naturalem, quidditative, licet abstractivè. Patet consequentia. Quia id videtur *Confirm. 2. Ad Corinthios 12.*

exigere

exigere excellentia intellectus Angelici supra intellectum humanum.

119. *Occurritur argumento.* Respondetur, concedendo antecedens: sed negando utramque consequentiam. Quoniam excessus ille, quo Angelus in sua cognitione excedit eam notitiam, quam homo habuit in statu innocentiæ de Deo, non est tantus, ut extrahat prædictam cognitionem ab ordine naturali, & transferat illam ad supernaturalem, imo usque ad visionem intuitivam Dei; quamvis intra genus cognitionis naturalis sit cognitio Angelica quodam modo superioris ordinis collata cum cognitione illa hominis in statu innocentiæ. Cæterum ad hoc ut cognitio, quam Angelus habet de Deo, esset ita distincta & clara, ut in hoc argumento depingitur, desiderabatur, ut esset cognitio supernaturalis: imo hoc ipso quod esset ita distincta, ut esset cognitio quidditativa Dei, prout est in se, seu non ad modum alterius objecti prius cogniti, petebatur, ut esset etiam intuitiva: ac proinde non distingueretur à visione clara & intuitiva Dei, ut in hoc eodem dubio explicuimus. Unde excessus ille Angelicæ cognitionis supra cognitionem hominis in statu innocentiæ est citra cognitionem quidditativam Dei, & habentem tantam claritatem & distinctionem in modo cognoscendi, ut attingat Deum quidditative, & prout est in se, adhuc abstractive: & ita distinctio, quæ est in utraque, prout distinctio opponitur confusioni, tantum consistit in hoc, quod tam cognitio hominis in statu innocentiæ respectu Dei quam cognitio Angelica respectu ejusdem, attingit ex creaturis non solum prædicata aliqua communia Dei, ut contingit in cognitione valde confusa, ut quod Deus sit ens, substantia, aut intellectualis; sed etiam prædicata propria ipsius, in quibus distinguitur à creaturis, quæque ad rationem primæ causæ ex parte effectus creati desiderantur, ut quod sit ens per essentiam, infinitum, æternum, immutabile, &c. semper tamen (ut diximus) hæc non cognoscuntur per aliquam ex prædictis cognitionibus quidditativo modo, & prout in se sunt, sed ex creaturis, & ad modum earum: quamvis intra hunc modum cognoscendi distinctè, involutum tamen prædictis imperfectionibus, Angelus cognoscat perfectiùs Deum, perfectione se tenente ex parte cognitionis: quia attingit illam per speciem, & medium immaterialius & cognitione actualiori & immaterialiori.

120. *Enodatio primæ confirmationis.* Ad primam confirmationem patet ex dictis, negandum esse antecedens. Quia illa species non posset esse creata, propter convenientiam quam pateret in gradu immaterialitatis cum Deo, nec non & propter convenientiam univocam cum ipso in eadem natura sub *esse* intelligibili, ut jam explicuimus. Nec, dato quod non repugnaret prædicta species creata repræsentans Deum quidditativè, & abstractivè, posset deservire ad cognitionem naturalem ab Angelo elicitam propriis viribus, sed ad summum posset deservire ad cognitionem supernaturalem, ad quam ejus intellectus elevatus per lumen supernaturale posset pertingere. Et ratio est. Quoniam intellectus, qui potest propriis viribus pertingere ad cognoscendum aliquod objectum quidditativè, atque adeo per modum potentiæ simplicis, & totalis, terminari sic ad illud, debet convenire in gradu immaterialitatis cum prædicto objecto, ut *in 1. tomo tract. 2. dis-put. 3. num 4.* latius diximus. Quare, cum hæc convenientia in gradu immaterialitatis cum Deo nequeat concedi intellectui Angelico, ut de se constat: inde est, ut nec possit uti prædicta specie in ordine ad cognitionem naturalem Dei, respectu cuius cognitionis influit eius intellectus, non ut elevatus, sed propriis viribus, & per modum potentiæ simplicis & totalis. Ad probationem vero ejusdem antecedentis dicendum est, prædictam speciem, si solum repræsentaret Deum quidditative, & abstractive, & intuitive, ac proinde per illam nequiret Deus intuitivè videri; fore, & non fore creatam. Fore quidem, ut supponitur: non fore autem creatam, propter rationes in prima assertione factas. Unde, hoc ipso quod detur species quidditativa Dei, non potest esse quidditativa, & abstractiva, sed debet esse simul quidditativa, & intuitiva: & per consequens non potest deservire ad cognitionem purè intellectualem, & Dei, ut formaliter reduplicativè est auctor naturalis.

Ad secundam confirmationem respondetur cum Cajetano *artic. 3. huius quæst. §. ad obiectiones*, Paulum non fuisse recordatum essentiæ divinæ, sed aliarum rerum, quas in ea aliàs viderat: & ideo non fuit necessarium, in eo remanere speciem prædictæ essentiæ, sed prædictarum rerum. Quomodo autem, & qua ratione potuerunt in Paulo vidente divinam essentiam formari prædictæ species, explicatur à D. Thoma supra *quæst. 12. artic. 9. in solutione ad 2.* *Diluitur 2. Caietanus. D. Thom.*

121. *Secundum fundamentum.* Secundo probari potest prædicta sententia. Quoniam Angelus eadem ratione esset similitudo Dei, dato per impossibile, quod ab alio non produceretur, ac est modo, dum producitur: at tunc non posset per modum formæ intelligibilis deservire ad cognitionem Dei quoad propria illius: ergo nec nunc: & ex consequenti debet superaddi illi ad hanc cognitionem species illa, de qua in præcedenti argumento sermonem fecimus. Major videtur certa. Quia adhuc tunc haberet eamdem essentiam, & ratione suæ essentiæ convenit ei prædicta similitudo. Minor autem probatur. Quia in eo eventu non magis esset similis, ac repræsentaret Deum, quam alios Angelos: imo minus Deo, quam istis esset similis. Quia cum istis majorem, & univocam convenientiam, cum Deo vero minorem, & analogam tantummodo haberet. Ergo cum ratione convenientiæ, & similitudinis, quam essentia unius Angeli habet cum aliis Angelis, non possit uniri per modum speciei intelligibilis cum suo intellectu ad cognoscendum illos quoad rationes communes, multo minus poterit hoc habere respectu Dei.

Enodatur. Respondetur, concedendo majorem, loquendo de pura & præcisa similitudine, & de repræsentatione, quæ fit præcisè ratione similitudinis: & deinde concedatur etiam minor. Sed negetur utraque consequentia. Quia nunc Angelus ideo unitur cum suo intellectu ad cognoscendum Deum quoad prædicta propria ipsius, quia est similitudo, & quia est similitudo deducta à Deo, seu effectus illius. Hoc autem habet speciale similitudo alicujus, quatenus est effectus illius. quod & si per modum similitudinis non deducat in cognitionem sui similis, nisi juxta tantitatem (ut sic dicamus) & modum similitudinis, ac proinde si hæc similitudo sit tantum in prædicatis communibus, tunc solum ex vi hujus similitudinis hæc prædicata communia cognoscantur: attamen quatenus effectus est vel à suo simili, vel ab aliquo alio, devenitur etiam per illam in cognitionem prædicatorum, quæ sunt propria suæ

suæ causæ, quæque ex parte prædictæ similitudinis, & effectus in sua causa desiderantur. Quare, quia (ut jam tetigimus) ad hoc ut Deus producat in Angelo suam similitudinem, scilicet suam essentiam Angelicam, petuntur in Deo illa prædicata, quæ sunt propria primæ causæ, scilicet, esse ens per essentiam infinitum, &c. idcirco essentia Angeli poterit uniri cum suo intellectu ad cognoscendum de Deo hæc propria ipsius Dei, & non solum communia utrique: cum tamen nequeat uniri per modum speciei intelligibilis cum suo intellectu ad cognoscendum prædicata propria aliorum Angelorum; sed ea dumtaxat, quæ sunt sibi, & aliis Angelis communia.

122. Vltima. Ultimo probatur eadem sententia. Quoniam cognitio naturalis, qua Angelus cognoscit Deum, est ejusdem speciei in omnibus, & singulis Angelis: ergo debet fieri, non per essentiam uniuscujusque Angeli, sed per propriam speciem Dei ipsum per se primo repræsentantem: ac proinde per speciem repræsentantem illum, ut est in se, & non ad modum aliorum rerum. Hæc ultima consequentia ex priori aperte patet. Quoniam id, quod per se primo repræsentatur per aliquam speciem, sicut habet repræsentari per se primo, & ratione sui, & non ratione alterius, ita ad modum sui, & non ad modum alterius repræsentatur. Prima autem consequentia ex antecedenti patet. Quoniam si illa cognitio fieret per proprias essentias Angelicas, tanquam per species, esset specificè distincta in quovis Angelo: sicut & ipsæ species tribuentes specificationem prædictis cognitionibus, essent inter se specifice distinctæ. Antecedens autem probatur. Quia illa cognitio est cognitio beatificans Angelos beatitudine naturali: & hæc est ejusdem speciei in omnibus illis: tum, quia beatitudo supernaturalis non distinguitur specie, ut invenitur in eisdem: tum etiam, quia terminatur ad idem objectum formale, scilicet Deum ut auctorem, & finem naturalem: tum denique, quia fit medio habitu sapientiæ, qui est ejusdem speciei in omnibus sicut & sapientia supernaturalis eorumdem non habet distingui specie in illis.

Enodatur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem transeat prior pars antecedentis, & negetur secunda. Ad cujus priorem probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quia beatitudo supernaturalis Angelorum habet idem objectum formale & primarium, fitque per idem lumen gloriæ secundum speciem, & per eamdem formam intelligibilem, nempe essentiam divinam secus autem beatitudo naturalis uniuscujusque Angeli, si semel consistit in prædicta cognitione. Nam hæc juxta id quod ad primam partem antecedentis diximus per se primo terminatur ad propriam essentiam Angelicam, & deinde ad Deum. Ex quo ad secundam probationem secundæ partis ejusdem antecedentis satis constat. Siquidem specificatio non deberet desumi nisi ex objecto primario. Unde etiam addi potest, quod Deus ipse, ut est prima causa & finis naturalis, attingitur diversimode per quamcumque ex his cognitionibus. Quia quævis terminatur ad illum ut est attingibilis per distinctum medium, nempe, per diversam essentiam Angelicam, & per cognitionem habentem modum actualitatis, & immaterialitatis ipsius essentiæ. Et idem asserendum est quoad sapientiam, & alios habitus naturales repertos in Angelis, qui adhuc, si distinguantur ab intellectu Angelico, sunt etiam inter se distincti specie, sicut essentiæ & intellectus, in quibus sunt. Ex quo & ex nuper dictis ad tertiam probationem satis liquet.

DVBIVM V.

Vtrùm essentia Angeli concurrat ad intellectionem naturalem Dei, non solum ut species intelligibilis & ratio cognoscendi incognita, verum etiam ut obiectum, & ratio cognoscendi cognita?

Semel explicato modo concurrendi per modum speciei intelligibilis quo essentia Angeli influit in cognitionem naturalem, quam habet de Deo, & ex consequenti quomodo influat per modum rationis cognoscendi non cognitæ, *ut quod*, statim se offert exprofesso discutiendum id, quod jam tetigimus, scilicet, an sola ista ratione concurrat; an vero ultra habeat aliam, per quam influat simul, per modum objecti & termini, ac subinde per modum rationis cognoscendi simul cognitæ. Et licet hoc aliqualiter dubio præcedenti tetigerimus: quia tamen nō prætergrediendo terminos tituli ejusdem non potuit ibidem, ut par erat, explicari: idcirco ad hoc præstandum præsens dubium instituimus. 123.

§. I. Iuxta Angelici Doctoris mentem dubii modus dissoluitur.

Dicendum ergo est, essentiam Angeli concurrere, tum per modum speciei, tum etiam per modum termini, & objecti cogniti, & per consequens per modum rationis cognoscendi cognitæ, ad cognitionem naturalem Dei quoad propria prædicata illius ex eadem essentia Angelica cognoscibilia. Assertio hæc, quoad hoc quod est, essentiam Angeli concurrere per modum speciei intelligibilis, constat ex dictis dubio præcedenti ex Angelico Doctore. Quoad illud vero quod in hoc dubio peculiariter discutiendum superest, scilicet, debere etiam concurrere per modum objecti & termini, ac subinde per modum rationis cognoscendi cognitæ, satis deducitur ex eodem D. Thoma *in hac quæst. artic. 2. in fine illius*, ubi sic ait *Vnde magis ista cognitio* (scilicet ea, quam Angelus per suam essentiam habet de Deo) *tenet se cum speculari: quia & ipsa natura Angelica est quoddam speculum, divinam similitudinem repræsentans.* In quibus verbis satis aperte docet, cognitionem naturalem, qua Angelus per suam essentiam Deum cognoscit, esse ad instar illius, qua inspiciuntur res in speculo. Et ideo sicut paulo superius docuerat, inspici res in speculo quatenus earum imagines in eo resultantes habent videri: sic nunc sentit, quod Deus attingatur ab Angelo, in quantum ab eodem Angelo videtur propria essentia, tamquam similitudo & imago Dei resultans in prædicto Angelo ut in speculo: ita ut utrobique prædicta imago sit cognita *ut quod*, & per consequens ratio cognoscendi cognita. 124. Conclusio. D. Thom.

Quod etiam in corpore ejusdem articuli explicat idem Sanctus Doctor dum inquit, notitiam illam, qua ab Angelo per suam essentiam Deus attingitur, esse mediam inter cognitionem specularem, per quam inspiciuntur res in speculo, ut in aliquo objecto cognito, & inter illam, qua videntur per sui speciem. Si autem essentia Angeli non influeret per modum objecti & termini cogniti, sed præcisé per modū speciei & rationis cognoscendi incognitæ, non protulisset Sanctus Doctor, prædictam cognitionem esse mediam inter illas duas sed esset omnino similis uni ex illis extremis, scilicet cognitioni, qua cognoscimus rem per propriam speciem.

Potestque magis explicari, quomodo hæc sit mens 125.

mens Sancti Doctoris, explicando obiter exemplum, quo in art. prædicto, & in aliis solet uti, ut declaret modum quo unum objectum cognoscitur in alio cognito; ut constat ex his, quæ adducit suprà *quæst. 12. art. 9. in argumento sed contra*, & *quæst. 14 art. 5*. Nam (ut bene advertit Junior quidam satis Doctus) licet in hoc exemplo contineantur aliqua, quæ non omnibus probantur juxta veram philosophiam, non est propterea Sanctus Doctor aliqua nota dignus: quia non loquitur ex propria sententia (hoc enim ad adducendum aliquid id exemplum non est necesse) sed ex sententia vulgi & ea supposita, utitur exemplo hoc, ut valde accommodato ad explicandum difficultates, quæ circa hanc rem solent occurrere. Et ita hoc loco ad declarandum, qua ratione Deus cognoscatur in essentia Angeli prius cognita, supponit, resultare in superficie speculi imaginem quamdam objecti coextensam in ipso speculo quæ videtur per propriam speciem: & in ea ita visa, quia est similitudo objecti, videtur ipsum objectum. Sic igitur Deus imprimit Angelo sui similitudinem, quæ est ipsa essentia Angeli, resultans in ipso tamquam in speculo: & hæc cognoscitur per propriam speciem, nempè, per semetipsam, seu essentiam Angelicam: & in ea prius visa, quia est similitudo Dei, cognoscitur ipse Deus. Unde hoc modo explicat Canus Angelicum Doctorem *lib. 1. de locis cap 14. § Nam quod sufficantur*: & adducit hoc ad explicandum consuetudinem Sacræ Scripturæ sumendi exemplum ex rebus, non ut re ipsa sunt vera, sed prout nostris oculis apparent, & vulgus de eis loqui solet: ut ita se nostræ ruditati attemperet. Ex quo etiam reddi potest ratio, cur Angelicus præceptor hoc ipsum quoad præsens fecerit.

Canus.

Bannez. Zumel. Valent. Hispale.

Unde assertionem Sancti Doctoris, & nostram tuentur Bannez *artic. 2. hujus qu. in probatione 3. conclusionis*, Zumel, & Valentia ad eumdem artic. Hispalensis *in 2. dist. 3. q. 1. notabili 6.* & alii plures ex probatioribus Thomistis, qui scripta sua prælo nõ mãdarunt. Et in hoc sensu explicat Bannez loco nuper citato Ferraram, & aliquos alios Thomistas, qui videntur oppositum sentire.

116. *Fundamentalis ratio.* Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D Thoma locis citatis tam in hoc, quam in præcedenti dubio, & potest sub hac forma proponi, Quoniam essentia divina nequit esse objectum per se primo repræsentatum per essentiam Angeli, ut unitam cum suo objecto per modum formæ intelligibilis in ordine ad cognitionem naturalem Dei, sed solum objectum secundarium, & mediatum: ergo essentia Angeli non solum concurret per modum speciei intelligibilis, & ratio cognoscendi cognita, sed etiam per modum objecti prius cogniti & per consequens per modum rationis cognoscendi cognitæ. Consequentia videtur perspicua Quoniam objectum secundarium, & mediatum non attingitur nisi mediante cognitione objecti primarii, & immediati: alioqui non attingeretur tamquam objectum secundarium, & mediatum. Antecedens autem probatur. Tum, quia prædicta essentia Angelica, ut habet rationem formæ intelligibilis, per se primo repræsentat se ipsum, atque adeo omnino immediate Constat autem, non posse dari duo objecta primaria, & immediata respectu ejusdem speciei. Tum etiam. Quia species repræsentans aliquid, ut objectum per se primo immediatum, convenit cum eo in gradu immaterialitatis, ut inductive in aliis speciebus constat: at certum est essentiam Angeli non posse convenire cum Deo in gradu immaterialitatis. Tum denique. Quia species, & objectum per se primò, ac immediatũ illius sunt ejusdem naturæ atomæ in *esse* intelligibili, ut *in 1. tom. locis cit.* latius diximus, & nostri Compl *in li. de Anima disput. 18. num. 40.* docent, & inductione facta in aliis speciebus liquet. Certum est autem, essentiã Angeli non posse habere hanc convenientiam cum Deo. *N. Compl.*

117. *Solutio.* Nec obest, si occurras, quod licet essentia Angeli tantum repræsentet Deum per modum objecti secundarii, & mediati; non tamen inde fit, prædictam essentiam debere necessario concurrere ad cognitionem Dei per modum objecti prius cogniti *ut quod*, seu per modum rationis cognoscendi cognitæ, sed satis esse quod possit secundario influere in prædictam cognitionem Dei, & quod ratio sub qua attingitur Deus, sit ipsa essentia Angelica' Constat autem, rationem *sub qua* non debere necessario esse cognitam *ut quod* ac proinde non debere influere per modum rationis cognoscendi cognitæ. Potestque hoc explicari exemplo charitatis terminatæ per se primo ad Deum, & secundario ad proximum: & tamen non est necesse, Deum ut priùs dilectum *ut quod* esse rationem diligendi proximum, quoties proximus ipse diligitur, sed satis est, quod hoc possit sic contingere, hocque congruat naturæ charitatis, & quod divina bonitas sit ratio, sub qua diligitur proximus: ac proinde non erit necesse, ut Deus sit ratio diligendi proximum per modũ rationis diligendi prius dilectæ. *Illustratur exemplo.*

Reiicitur. Non itaque hoc refert. Nam quicquid sit de exemplo charitatis (de quo alibi) tamen quoad præsens est specialis ratio, propter quam Deus nequit esse cognitus per essentiam Angelicam tamquam per formam intelligibilem, nisi simul sit cognitus per ipsam, tamquam per rationem cognoscendi cognitam. Quoniam ratione illius nequit esse objectum cognitum cognitione quidditativa, & prout est in se ipso: quia (ut sæpè diximus) cognitio quidditativa est adeò perfecta, ut nequeat elici nisi per propriam speciem directè & immediate repræsentantem illud objectum: ergo debet esse cognita per essentiam Angelicam, tamquam per formam intelligibilem ad modum alterius, idest essentiæ ejusdem Angeli: ergo oportet, ut præcognoscatur ipsa essentia Angeli, ad modum cujus debet cognosci, quandoquidem nequit cognosci aliquid ad modum alterius, non cognito eo ad modum cujus cognoscitur. Et propterea nos, dum concipimus Angelum, non prout est in se ipso, sed ad modum rei materialis, non possumus cognoscere illum, nisi per speciem ejusdem rei materialis, & præcognoscendo prius eamdem rem materialem, tamquam rationem cognoscendi cognitam.

118. Confirmatur primo. Quoniam essentia Angeli deservit ad cognitionem Dei per modum effectus ejusdem Dei: quia deservit ad illam per modum imaginis participatæ à Deo. Constat autem, effectum concurrere ad cognitionem causæ per modum rationis cognoscendi cognitæ.

Confirm. 2. Confirmatur secundo. Quoniam essentia Angeli influit in prædictam cognitionem per modũ creaturæ: ergo per modum rationis cognoscendi cognitæ. Patet consequentia. Quia minorem proportionem habet creatura in ordine ad hoc, quod ducat in cognitionem creatoris, quam res materiales in ordine ad cognitionem rerum spiritualium, sed propter improportionem repertam inter res materiales, & spirituales, nempe Angelos, non possumus cognoscere per speciem rerum materialium illos, nisi prius cognitis eisdem rebus materialibus: ergo nec etiam per speciem creaturæ, scilicet substantiæ Angelicæ, poterit cognosci creator, nisi eadem substantia Angelica prius cognita.

Confir

Confirmatur ult. Confirmatur tandem. Quoniam essentia divina influit in cognitionem creaturarum, non solùm per modum formæ intelligibilis, sed etiam per modum rationis cognoscendi cognitæ, & non aliter: quia continet illas per modum causæ: & causa non nisi ut cognita, & penetrata est ratio cognoscendi effectus. Ergo è contrà essentia Angeli, quia per modum effectus repræsentat Deum, ita erit ratio cognoscendi ipsum, ut simul debeat esse ratio cognoscendi cognita. Patet consequentia: quia etiam effectus non nisi ut penetratus, atque adeò non nisi ut prius ordine rationis cognitus, est ratio cognoscendi causam.

§. II. Contraria sententia, fundamenta illius, & responsiones ad ea.

129. Opposita sententia. Nazar. Caietanus. Ferrara. Bannez. Oppositam tamen sententiam, nempe, essentiam Angeli concurrere ad cognitionem Dei præcisè per modum formæ intelligibilis, non vero simul per modum rationis cognoscendi cognitæ, tuetur Naz. ad art. 3. huius q. & pro ea solet referri Cajet. & Ferrar. quamvis Bañez (ut supra tetigimus) explicet utriusque sententiam juxta ea, quæ à nobis dicta sunt. Et probatur primo testimonio D. Th. (Primum fundamentum. D. Thom.) quod dub. præcedenti pro assertione nostra retulimus. Nam Sanctus Doctor art. 3. huius q. sic inquit: *Quia enim imago Dei est in ipsa natura Angeli impressa, per suam essentiam Angelus Deum cognoscit in quantum est similitudo Dei.* In quibus satis constat, tribuere essentiæ Angelicæ, quod se habeat per modum formæ intelligibilis respectu cognitionis Dei: quia modus speciei intelligibilis non est aliud quam illud, quod his verbis exprimitur. Cumque paulo superius distinxerit Angelicus Præceptor hanc similitudinem à similitudine relucente in alio, ut objecto cognito: plane fit, quod secundum mentem Angelici Doctoris solum tribuatur essentiæ Angelicæ, quod exerceat munus speciei intelligibilis respectu prædictæ cognitionis, non verò munus similitudinis, quæ sit ratio cognoscendi cognita.

Confirm. 1. Confirmatur primo. Quia D. Thomas peculiariter tribuit Angelo, quod secundum suam essentiam sit ratio cognoscendi Deum: ergo solum tribuit unicuique essentiæ Angelicæ, quòd sit ratio cognoscendi illum incognita, idest, per modum speciei intelligibilis: quia hoc tantummodo est peculiare cuius essentiæ Angelicæ respectu proprij intellectus, non esse rationem cognoscendi cognitam: quia esse rationem cognoscendi Deum cognitam, est commune cuivis alteri creaturæ.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam idcircò essentia Angeli concurrit ad sui cognitionem, præcisè ut ratio cognoscendi incognita, seu præcisè per modum formæ intelligibilis, quia continet intelligibiliter se ipsam: at sic continet Deum: alioqui non posset esse forma intelligibilis respectu cognitionis illius ergo, &c.

130. Diluitur fundamentum. Respondetur, Angelicum Doctorem non explicuisse adæquatè suam mentem in verbis illis primo loco in hoc argumento adductis, sed in illis: & simul in aliis, quæ nos attulimus pro assertione hujus dubij: ut ita denotaret, quomodo essentia Angeli utroque modo concurrat ad prædictam cognitionem, scilicet, per modum rationis cognoscendi incognitæ, quatenus nimirum præcisè gerit munus speciei intelligibilis, & simul quatenus habet esse rationem cognoscendi cognitam, quatenus exercet munus termini & obiecti. Unde, cum paulo ante

C illam distinxit à similitudine relucente in alio objecto cognito, non est, quia senserit, prædictam essentiam Angelicam non influere per modum rationis cognoscendi cognitæ, sed quia non est omnino similis huic similitudini relucenti in alio, ut in objecto cognito, sed habet aliquid de illa, & aliquid de similitudine desumpta immediate ex objecto, qualis est similitudo, per quam immediatè videtur verbi gratia à visu aliquod objectum. Et propterea Sanctus Doctor immediatè ante illa verba sic ait: *Cognitio autem, qua Angelus per sua naturalia cognoscit Deum, media est inter has duas.*

D Et continuo incipit explicare, quid habeat de utraque & primo de secunda in verbis illis primo loco in hoc argumento propositis; & in consequentibus quid de priori, nempe speculari; & tandem in fine articuli ait, eam magis declinare ad specularem, quia fit per similitudinem cognoscendi cognitam, ut jam explicuimus, licèt aliquo modo distinguatur ab illa: quia fit per similitudinem immediatè desumptam ab obiecto, quod non contingit in cognitione speculari, de qua ibi sermonem facit, de

E quaque cognitio, de qua loquimur, aliquid participat.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur, Sanctum Doctorem ideò peculiariter asserere in Angelis, quod unusquisque cognoscit Deum per sua naturalia, sive per suam essentiam, quia licèt essentiæ aliorum Angelorum possint deservire unicuique Angelo per modum objecti cogniti in ordine ad notitiam Dei, ut auctoris, & finis naturalis, non tamen ita ut simul sint unicuique species intelligibiles, & objectum cognitum: cum tamen propria substantia & essentia exerceat utrumque munus

F respectu proprij intellectus.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem dicendum est, posse facilè reddi rationem disparitatis ex eo, quod essentia Angeli unitur cum proprio intellectu in ordine ad sui cognitionem per modum speciei intelligibilis propriæ, & quidditativæ illius, respicientisque ipsum per modum objecti primarij: & ideò potest immediatè concurrere ad hanc cognitionem per modum principij cogniti, seu præcisè per modum speciei intelligibilis. Cæterùm respectu Dei unitur per modum formæ intelligibilis, non propriæ illius, sed repræsentantis ipsum deficienter, &

G ad modum Angeli, cuius per se primò est illa species; & propterea essentia Angeli debet influere, tam per modum speciei intelligibilis, quàm per modum objecti cogniti.

131. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem sententia. Nam essentia Angeli est principium, & species respectu cognitionis, qua cognoscit Deum per prædictam essentiam: ergo est ratio cognoscendi incognita. Antecedens constat ex suprà dictis. Consequentia verò probatur. Nam species deserviens ad cognitionem, quippe principium illius, debet antecedere ad illam: & ita necesse est, ut sit ratio cognoscendi incognita; ac proinde non potest subsequi ad eandem

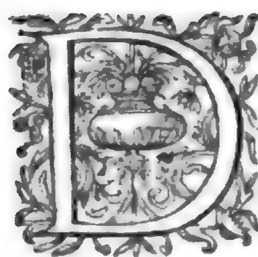
H cognitionem: quod tamen necessarium erat, ut esset ratio cognoscendi cognita, ut ex terminis ipsis patet.

Solvitur. Respondetur ex dictis hinc ad summum haberi, essentiam Angeli, ut præcisè exercet munus speciei intelligibilis, esse rationem & principium cognoscendi incognitum, non verò absolutè hoc habere: quia secundùm diversa sui munia simul est terminus & obiectum primarium illius cognitionis, ut terminatæ ad Deum: & ita debet prius cognosci, quàm Deus ipse attingatur.

QVÆSTIO LVII. DE ANGElorum cognitione respectu rerum materialium.

PROOEMIVM.

EINDE quæritur de his materialibus, quæ ab Angelis cognoscuntur. Et circa hoc quæruntur quinque. Primo, utrum Angeli cognoscant naturas rerum materialium. Secundo, utrum cognoscant singularia. Tertio, utrum cognoscant futura. Quarto, utrum cognoscant cogitationes cordium. Quinto, utrum cognoscant mysteria gratiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angeli cognoscant res materiales?

Infra q. 89. art. 3. Et 2. con. c. 97. & ver. q. 8. art. 8. & q. 10. a. 4 cor. & q. 20. ar. 4 cor.

D primum sic proceditur, Videtur, quod Angeli non cognoscant res materiales. Intellectum enim est perfectio intelligentis. Res autem materiales non possunt esse perfectiones Angelorum, cum sint infra ipsos. Ergo Angeli non cognoscunt res materiales.

Elicitur ex Aug. 12. sup Gene. ad literam c. 15. tom. 3.

¶ 2. Præterea. Visio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per sui essentiam ut dicitur *in* Gloss. 2. ad Cor. 12.* Sed res materiales non possunt esse in anima hominis, vel in mente Angeli per suas essentias. Ergo non possunt intellectuali visione cognosci, sed solùm imaginaria, qua apprehenduntur similitudines corporum: & sensibili, quæ est de ipsis corporibus. In Angelis autem non est visio imaginaria, & sensibilis, sed solum intellectualis. Ergo Angeli materialia cognoscere non possunt.

¶ 3. Præterea. Res materiales non sunt intelligibiles in actu; sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus, & imaginationis, quæ non sunt in Angelis. Ergo Angeli materialia non cognoscunt.

Sed contra. Quicquid potest inferior virtus, potest virtus superior. Sed intellectus hominis, qui est ordine naturæ infra intellectum Angeli, potest cognoscere res

C materiales. Ergo multo fortius intellectus Angeli.

Respondeo dicendum, quod talis est ordo in rebus, quod superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus: & quod in inferioribus continetur deficienter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus continetur eminenter, & per quandam totalitatem, & simplicitatem. Et ideò

D in Deo, sicut in summo rerum vertice, omnia supersubstantialiter præexistunt, secundum ipsum suum simplex esse, ut Dionys. dicit *in* lib. de Diu. no.* Angeli autem inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores, & similiores. Unde, & plura participant ex bonitate divina, & perfectius, ut Dionys. dicit* *4. c. cal. hierar.* Sic igitur omnia materialia in ipsis Angelis præexistunt: simplicius quidem, &

† Cap. 1. declinando ad finem præcipuè & c. 5. paulo ante medium.

† Cap 4. cæl. hierar. ante med.

E immaterialius, quàm in ipsis rebus: multiplicius autem, & imperfectius, quàm in Deo. Omne autem, quod est in aliquo, est in eo per modum eius, in quo est. Angeli autem secundum suam naturam sunt intellectuales. Et ideò, sicut Deus per suam essentiam materialia cognoscit, ita Angeli ea cognoscunt per hoc, quod

F sunt in eis per suas intelligibiles species.

Ad primum ergo dicendum, quod intellectum est perfectio intelligentis secundum speciem intelligibilem, quam habet in intellectu. Et sic species intelligibiles, quæ sunt in intellectu Angeli, sunt perfectiones, & actus intellectus Angelici.

Ad

Ad secundum dicendum, quod sensus non apprehendit essentias rerum, sed exteriora accidentia tantùm: similiter neque imaginatio, sed apprehendit solas similitudines corporum: intellectus autem solus apprehendit essentias rerum. Unde in † 3. *de Anima* dicitur, quod obiectum intellectus est quod quid est, circa quod non errat, sicut neque sensus circa proprium sensibile. Sic ergo essentiæ rerum materialium sunt in intellectu hominis, vel Angeli, ut intellectum est in intelligente, & non secundum esse suum reale. Quædam vero sunt, quæ sunt in intellectu, vel in anima secundum utrumque esse. Et utrorumque est visio intellectualis.

*Lib. 3. de Ani te. 36. tom. 2.

Ad tertium dicendum, quod si Angelus acciperet cognitionem rerum materialium ab ipsis rebus materialibus, oporteret, quòd faceret eas intelligibiles actu, abstrahendo eas: non autem accepit cognitionem earum à rebus materialibus; sed per species actu intelligibiles rerum sibi connaturales rerum materialium notitiam habet, sicut intellectus noster secundùm species, quas intelligibiles facit abstrahendo.

Conclusio.

Angeli cognoscunt res materiales per hoc, quod sunt in eis per suas intelligibiles species.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Angelus cognoscat singularia?

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus singularia non cognoscat. Dicit enim Philosophus in † 1. *Post.* quod sensus est singularium: ratio verò vel intellectus universalium. In Angelis autem non est vis cognoscitiva, nisi intellectiva, ut ex superioribus patet.* Ergo singularia non cognoscunt.

2. Dist. 3. q. 3. art. 3. Et 2. con. c. 98. & ver. 8. ar. 11. & q. 10. ar. 5. & opusc. 15. c. 13. & 15. † Textu 43. tom. 1. *Q. 54. ar. 5.

¶ 2. Prætereà. Omnis cognitio est per assimilationem aliquam cognoscentis ad cognitum. Sed non videtur, quod possit esse aliqua assimilatio Angeli ad singulare, in quantum est singulare: cum Angelus sit immaterialis, ut supra* dictum est; singularitatis verò principium sit materia. Ergo Angelus non potest cognoscere singularia.

*Q. 50. ar. 2.

¶ 3. Prætereà. Si Angelus scit singularia, aut per species singulares, aut per species universales. Non per singulares: quia sic oporteret, quod haberet species infinitas. Nec per universales: quia universale non est sufficiens principium cognoscendi sin-

C gulare, in quantum est singulare: cum in universali singularia non cognoscantur, nisi potentia. Ergo Angelus non cognoscit singularia.

Sed contra. Nullus potest custodire, quod non cognoscit. Sed Angeli custodiunt homines singulares, secundum illud Psal. 90. Angelis suis mandavit de te, &c. Ergo Angeli cognoscunt singularia.

Respondeo dicendum, quod quidam
D totaliter subtraxerunt Angelis singularium cognitionem. Sed hoc primum quidem derogat Catholicæ fidei, quæ ponit, hæc inferiora administrari per Angelos, secundum illud Heb. 1. *Omnes sunt administratorij Spiritus.* Si autem singularium notitiam non haberent, nullam providentiam habere possent de his, quæ in hoc mundo aguntur, cùm actus singularium sint. Et
E hoc est contra illud, quod dicitur Eccles. 5. *Ne dicas, coram Angelo non est providentia.* Secundò etiam derogat Philosophiæ documentis, secundum quæ ponuntur Angeli motores cœlestium orbium, & quod eos moveant secundum intellectum, & voluntatem. Et ideò alij dixerunt, quod Angelus habet quidem cognitionem singularium; sed in causis universalibus, ad quas reducuntur particulares omnes effe-
F ctus, sicut si Astrologus iudicet de aliqua eclipsi futura per dispositiones cælestium motuum. Sed hæc positio prædicta inconvenientia non evadit: quia sic cognoscere singulare in causis universalibus, non est cognoscere ipsum, ut est singulare, hoc est, ut hic & nunc. Astrologus enim cognoscens eclipsim futuram per compu-
G tationem cœlestium motuum, scit eam in universali, & non prout est hic & nunc nisi per sensum accipiat. Administratio autem, & providentia, & motus sunt singularium, prout sunt hic & nunc. Et ideò aliter dicendum est, quod sicut homo cognoscit diversis viribus cognitivis omnia rerum genera: intellectu quidem universalia, & immaterialia; sensu autem singularia, & corporalia: ita Angelus per unam intellectivam virtutem utraque cognoscit. Hoc enim rerum ordo habet, quòd quantò aliquid est superius, tantò habeat virtu-
H tem magis unitam, & ad plura se extendentem: sicut in ipso homine patet, quòd sensus communis, qui est superior, quàm sensus proprius, licèt sit unica potentia, omnia cognoscit, quæque sensibus exterioribus cognoscuntur, & quædam alia, quæ nullus sensus exterior cognoscit, scilicet differentiam albi, & dulcis. Et simile etiam est in aliis considerare. Unde, cùm Angelus naturæ ordine sit supra homi-

nem, inconveniens est dicere, quod homo quacunque sua potentia cognoscat aliquid, quod Angelus per unam vim suam cognoscitivam, scilicet intellectum, non cognoscat. Unde Arist. pro inconvenienti habet, ut litem, quam cognoscimus, Deus ignoret, ut patet *in* * 1. *de Anima*, & *in* 3. *Metaph*. Modus autem, quo intellectus Angeli singularia cognoscit, ex hoc considerari potest, quòd sicut à Deo effluunt res, ut subsistant in propriis naturis: ita etiam ut sint in cognitione Angelica. Manifestum est autem, quod à Deo effluit in rebus non solùm illud, quod ad naturam universalem pertinet, sed etiam ea, quæ sunt individuationis principia. Est enim causa totius substantiæ rei, & quantum ad materiam, & quantum ad formam: Et secundum quod causat, sic & cognoscit: quia scientia eius est causa rei, ut suprà ostensum est. * Sicut igitur Deus per essentiam suam, per quam omnia causat, est similitudo omnium, & per eam omnia cognoscit, non solum quantum ad naturas universales, sed etiam quantum ad singularitatem: ita Angeli per species à Deo inditas res cognoscunt non solum quantum ad naturam universalem, sed etiam secundum earum singularitatem, in quantum sunt quædam repræsentationes multiplicatæ illius unicæ & simplicis essentiæ.

* 1. De Anima tex. 80. tom. 1. lib. 3. Met. tex. 15. to. 3.

* Q. 14. ar. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de intellectu nostro, qui non intelligit res nisi abstrahendo; & per ipsam abstractionem à materialibus conditionibus id, quod abstrahit, fit universale. Hic autem modus intelligendi non convenit Angelis, ut suprà * dictum est: & ideò non est eadem ratio.

* Q. 54. ar. 4. & q. 55. ar. 2.

Ad secundum dicendum, quod secundum suam naturam Angeli non assimilantur rebus materialibus: sicut assimilatur aliquid alicui secundum convenientiam in genere, vel in specie, aut in accidente, sed sicut superius habet similitudinem cum inferiori, ut sol cum igne. Et per hunc etiam modum in Deo est similitudo omnium, & quantum ad formam, & quantum ad materiam: in quantum in ipso præexistit, ut in causa, quicquid in rebus invenitur. Et eadem ratione species intellectus Angeli, quæ sunt quædam derivatæ similitudines à divina essentia, sunt similitudines rerum, non solum quantum ad formam, sed etiam quantum ad materiam.

Ad tertium dicendum, quod Angeli cognoscunt singularia per formas universales, quæ tamen sunt similitudines rerum, C & quantum ad principia universalia, & quantum ad individuationis principia. Quomodo autem per eandem speciem possunt multa cognosci jam supra * dictum est.

* Q. 55. ar. 3.

Prima conclusio.

Derogat fidei Catholicæ subtrahere Angelis distinctam cognitionem singularium.

D

Secunda conclusio.

Angeli per species à Deo inditas cognoscunt res, non solùm quantum ad naturam universalem, sed etiam quantum ad earum singularitatem.

E

ARTICULUS III.

Utrùm Angeli cognoscant futura?

Infra q. 86. art. 4. & 1. 2. q. 95. art. 1. & 1 dist. 38 ar. 5. & 2 dist. 7. q. 2. art. 2. & 1. con c. 67. & l. 3. c. 54. & ver. q. 8. ar. 12. & ma. q. 16 a. 7. & opusc. 3. cap. 131. & 136.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli cognoscant futura. Angeli enim potentiores sunt in cognoscendo, quàm homines. Sed homines aliqui cognoscunt futura multa. Ergo multo fortiùs Angeli.

F ¶ 2. Præterea. Præsens, & futurum sunt differentiæ temporis. Sed intellectus Angeli est supra tempus: parificatur enim intelligentia æternitati, id est ævo, ut dicitur *in* * *lib. de causis*. Ergo quantum ad intellectum Angeli non differunt præteritum, & futurum; sed indifferenter cognoscit utrumque.

* Propos. 2. circa finem.

G ¶ 3. Præterea. Angelus non cognoscit per species acceptas à rebus, sed per species innatas universales. Sed species universales æqualiter se habent ad præteritum, & futurum: ergo videtur, quod Angeli indifferenter cognoscant præterita, & præsentia, & futura.

¶ 4. Præterea. Sicut aliquid dicitur distans secundùm tempus, ita secundum locum. Sed Angeli cognoscunt distantia secundum locum. Ergo etiam cognoscunt distantia secundum tempus futurum.

H Sed contra. Id, quod est proprium signum divinitatis, non convenit Angelis. Sed cognoscere futura est proprium signum divinitatis, secundum illud Isaiæ. 12. Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quod Dij estis vos. Ergo Angeli non cognoscunt futura.

Respondeo dicendum, quod futurum dupliciter potest cognosci. Uno modo, in causa sua: & sic futura, quæ ex necessitate ex causis suis proveniunt, per certam scientiam

tiam cognoscuntur, ut solem oriri cras. Quæ verò ex suis causis proveniunt ut in pluribus, cognoscuntur non per certitudinem, sed per coniecturam: sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi. Et iste modus cognoscendi futura adest Angelis: & tanto magis, quam nobis, quanto magis rerum causas, & universalius, & perfectius cognoscunt: sicut medici, qui acutiùs vident causas, meliùs de futuro statu ægritudinis prognosticantur. Quæ vero proveniunt ex causis suis ut in paucioribus, penitus sunt ignota, sicut casualia & fortuita. Alio modo cognoscuntur futura in se ipsis: & sic solius Dei est futura cognoscere; non solùm quæ ex necessitate proveniunt, vel ut in pluribus, sed etiam casualia & fortuita: quia Deus videt omnia in sua æternitate, quæ cum sit simplex, toti tempori adest, & ipsum concludit. Et ideò unus Dei intuitus fertur in omnia, quæ aguntur per totum tempus, sicut in præsentia, & videt omnia, ut in se ipsis sunt, sicut suprà dictum est,* cum de Dei scientia ageretur. Angelicus autem intellectus, & quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate divina. Vnde non potest ab aliquo intellectu creato cognosci futurum, ut est in suo esse.

*Q.14 art.7. & 9.

Ad primum ergo dicendum, quod homines non cognoscunt futura, nisi in causis suis, vel Deo revelante. Et sic Angeli multò subtilius futura cognoscunt.

Ad secundum dicendum, quod licèt intellectus Angeli sit supra tempus, quo mensurantur corporales motus: est tamen in intellectu Angeli tempus secundum successionem intelligibilium conceptionum, secundùm quòd dicit Aug.* 8. *super Genes. ad litt* quod Deus movet spiritualem creaturam per tempus. Et ita, cùm sit successio in intellectu Angeli, non omnia, quæ aguntur per totum tempus, sunt ei præsentia.

*Lib.8.c.20. 22.23.20.3.

Ad tertium dicendum, quod licet species, quæ sunt in intellectu Angeli, quantum est de se, æqualiter se habeant ad præsentia, præterita, & futura; tamen præsentia, præterita, & futura non æqualiter se habent ad rationes. Quia ea, quæ præsentia sunt, habent naturam, per quam assimilantur speciebus, quæ sunt in mente Angeli. & sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habent naturam, per quam illis assimilentur. Unde per eas cognosci non possunt.

Ad quartum dicendum, quod distantia secundum locum sunt in rerum natura, & participant aliquam speciem, cuius similitudo est in Angelo: quod non est verum de futuris, ut dictum* est: & ideo non est simile.

†In corp art.

Prima conclusio.

Futura, quæ ex suis causis necessario proveniunt, certo & infallibiliter cognoscuntur ab Angelo in ipsis causis.

Secunda conclusio.

Futura, quæ ut in plurimum solent evenire ex suis causis, cognoscuntur non per certitudinem, sed per coniecturam.

Tertia conclusio.

Futura quæ proveniunt à suis causis ut in paucioribus, qualia sunt casualia & fortuita, sunt Angelis penitus ignota.

Quarta conclusio.

Cognoscere futura in se ipsis, est proprium solius Dei.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Angeli cognoscant cogitationes cordium?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Angeli cognoscant cogitationes cordium. Dicit enim Greg. *in Moralibus* super illud Iob.28 *Non æquabitur ei aurum, vel vitrum:* quòd tunc, scilicet in beatitudine resurgentium, unus erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi cùm uniuscuiusque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur. Sed resurgentes erunt similes Angelis, sicut habetur Matt. 22. c. ergo unus Angelus potest videre id, quod est in conscientia alterius.

1.Cont. g. ca. & lib 3.c. 154.prin. & verit.q.8.ar. 13.& Mal.q. 16 art 8.

¶ 2. Præterea. Sicut se habent figuræ ad corpora, ita se habent species intelligibiles ad intellectum. Sed viso corpore, videtur eius figura. Ergo visa substantia intellectuali: videtur species intelligibilis, quæ est in ipsa. Ergo cum Angelus videat alium Angelum, & etiam animam, videtur, quod possit videre cogitationem utriusque.

¶ 3. Præterea. Ea quæ sunt in intellectu nostro, sunt similiora Angelo, quam ea, quæ sunt in phantasia: cum hæc sint intellecta in actu, illa verò in potentia tantum. Sed ea, quæ sunt in phantasia, possunt cognosci ab Angelo, sicut corporalia, cum phantasia sit virtus corporis. Ergo videtur, quòd Angelus possit cognoscere cogitationes intellectus.

Sed contra est, quod proprium Dei non convenit Angelis. Sed cognoscere cogitationes cordium est proprium Dei, secundum illud Ierem. 17. *Pravum est cor hominis, & inscrutabile: & quis cognoscet illud?* Ego dominus scrutans, &c. Ergo Angeli non cognoscunt secreta cordium.

Respondeo dicendum, quod cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Uno modo in suo effectu: & sic non solum ab Angelis, sed etiam ab homine cognosci potest: & tantò subtilius, quanto effectus huiusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio interdum non solum per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici aliquas affectiones animæ per pulsum cognoscere possunt: & multo magis Angeli, vel etiam Dæmones, quanto subtilius huiusmodi immutationes occultas corporales perpendunt. Unde Augustinus dicit *in* lib. de divinatione Dæmonum.* quod aliquando hominum dispositiones non solum voce prolatas, verùm etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam in corpore exprimuntur ex animo, tota facilitate perdiscunt. Quamvis *in lib. * Retractationum* hoc dicat, non esse asserendum quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu; & affectiones, prout sunt in voluntate: & sic solus Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest. Cujus ratio est. Quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet, & ipse solus in eam operari potest, qui est principale ejus objectum, ut ultimus finis: & hoc magis infrà patebit.* Et ideo ea, quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quod ex sola voluntate dependet, quod aliquis actu aliqua consideret: quia cum aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existentes, utitur eis, cum vult. Et ideo dicit Apostolus 1. Cor. 2. quod quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.

*Lib. de divinatione Dæmonum cap. 5 post med. tom. 3.

*Lib. 2. retr. c. 30. tom. 1.

*Q. 53. a. 11. & q. 105. art. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod cogitatio unius hominis non cognoscitur ab alio, propter duplex impedimentum, scilicet, propter grossitiem corporis, & propter voluntatem claudentem sua secreta. Primum autem obstaculum tolletur in resurrectione, nec est in Angelis, sed secundum impedimentum manebit post resurrectionem, & est modo in Angelis. Et tamen qualitatem mentis, quantum ad quantitatem gratiæ, & gloriæ repræsentabit claritas corporis: & sic unus mentem alterius videre poterit.

Ad secundum dicendum, quod etsi unus Angelus species intelligibiles alterius videat per hoc, quod modus intelligibilium specierum secundum majorem, & minorem universalitatem proportionatur nobilitati substantiarum: non tamen sequitur, quod unus cognoscat, quomodo alius illis intelligibilibus speciebus utitur actualiter considerando.

Ad tertium dicendum, quod appetitus brutalis non est Dominus sui actus, sed sequitur impressionem alterius causæ corporalis, vel spiritualis. Quia igitur Angeli cognoscunt res corporales, & dispositiones earum, possunt per hæc cognoscere, quod est in appetitu, & in apprehensione phantastica brutorum animalium & etiam hominum, secundum quod in eis quandoque appetitus sensitivus procedit in actum, sequens aliquam impressionem corporalem, sicut in brutis semper est. Non tamen oportet, quod Angeli cognoscant motum appetitus sensitivi, & apprehensionem phantasticam hominis, secundùm quod movetur à voluntate, & ratione: quia etiam inferior pars animæ participat aliqualiter rationem, sicut obediens imperanti, ut dicitur *in* 1. Ethic.* Nec tamen sequitur, quod si Angelus cognoscit, quod est in appetitu sensitivo, vel phantasia hominis, quod cognoscat id, quod est in cogitatione, vel voluntate: quia intellectus, & voluntas non subiacent appetitui sensitivo, & phantasiæ, sed potest eis diversimodè uti.

*Lib. 1. Eth. c. ult. tom. 5.

Prima conclusio.

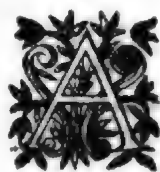
Angeli naturaliter cognoscunt cogitationes cordis per suos effectus.

Secunda conclusio.

Solus Deus potest cognoscere cogitationes, prout sunt in intellectu, & affectiones, prout sunt in voluntate.

ARTICVLVS V.

Vtrum Angeli cognoscant mysteria gratiæ.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quod Angeli mysteria gratiæ cognoscant. Quia inter omnia mysteria, excellentius est mysterium incarnationis Christi. Sed hoc Angeli cognoverunt

Infrà q. 64. ar. 1. ad 4. & q. 106. art. 4. ad 2. & Eph. 3. lect. 3. fin.

verunt, à principio. Dicit enim August. * 5. super Genes. ad lit. quod sic fuit hoc mysterium absconditum à sæculis in Deo, ut tamen innotesceret principibus, & potestatibus in cœlestibus. Et dicit Apostolus 1. ad Timoth. 3. quod *apparuit Angelis illud magnum sacramentum pietatis*. Ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

*Lib. 5. super Genes. c. 19. circa med. tom. 3.

¶ 2. Præterea, Rationes omnium mysteriorum gratiæ, in divina sapientia continentur. Sed Angeli vident ipsam Dei sapientiam, quæ est eius essentia. Ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

¶ 3. Præterea. Prophetæ per Angelos instruuntur, ut patet per Dionys. 4. cap. Angelicæ Hierar. Sed prophetæ mysteria gratiæ cognoverunt: dicitur enim Amos. 3. *Non faciet Dominus Verbum nisi revelaverit secretum suum ad suos Prophetas*. Ergo Angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

Sed contra est, quod nullus discit illud, quod cognoscit. Sed Angeli, etiam supremi, quærunt de divinis mysteriis gratiæ, & ea discunt. Dicitur enim 7. * *cap cœlest. Hierar.* quod Sacra Scriptura inducit quasdam cœlestes essentias ad ipsum Iesum quæstionem facientes, & addiscentes scientiam divinæ ejus operationis pro nobis, & Iesum sine medio docentem, ut patet Isa. 63. ubi quærentibus Angelis. Quis est iste, qui venit de Edom? respondit Iesus: *Ego qui loquor iustitiam.* Ergo Angeli non cognoscunt mysteria gratiæ.

*Cap. 7. post medium.

Respondeo dicendum, quod in Angelis est cognitio duplex. Una quidem naturalis, secundùm quam cognoscunt res, tum etiam per species innatas: & hac cognitione mysteria gratiæ Angeli cognoscere non possunt: hæc enim mysteria ex pura Dei voluntate dependent. Si enim unus Angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex voluntate ejus dependentes, multo minus potest cognoscere ea, quæ ex sola Dei voluntate dependent. Et sic argumentatur Apostolus 1. Corinth. 2. *Quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est:* ita & quæ sunt Dei, nemo novit, nisi Spiritus Dei. Est autem & alia Angelorum cognitio, quæ eos beatos facit, quia vident verbum, & res in verbo. Et hac quidem visione cognoscunt mysteria gratiæ; non quidem omnia, nec æqualiter omnes, sed secundùm quod Deus voluerit eis revelare: secundum illud Apostol. 1. Corinth. 2. *Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum.* Ita tamen, quod superiores Angeli perspicacius divinam sapientiam contemplantes, plura mysteria & altiora in ipsa Dei visione cognoscunt, quæ in-

C ferioribus manifestant, eos illuminando. Et horum etiam mysteriorum quædam à principio suæ creationis cognoverunt, quædam verò postmodum, secundùm quod eorum officiis congruit, * edocentur.

* 1. Dist. 11. q. 2. art. 4 & opus. 1. c. 16. & Ephes. 3. lect. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod de mysterio Incarnationis Christi dupliciter contingit loqui. Uno modo in generali: & sic omnibus revelatum est à principio D suæ beatitudinis. Cujus ratio est. Quia hoc est quoddam generale principium, ad quod omnia eorum officia ordinantur. Omnes enim sunt administratorij spiritus, ut dicitur Heb. 1. *in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis:* quod quidem fit per Incarnationis mysterium. Unde oportet, de hoc mysterio omnes à principio communiter edoceri. Alio mo- E do possumus loqui de mysterio Incarnationis quantum ad speciales conditiones: & sic non omnes Angeli à principio de omnibus sunt edocti: imo quidam, etiam superiores Angeli postmodum didicerunt, ut patet per authoritatem Dionys.* inductam.

* Argum. sed contra.

Ad secundum dicendum, quod licèt Angeli beati divinam sapientiam contem- F plentur; non tamen eam comprehendunt. Et ideo non oportet, quod cognoscant, quicquid in ea latet.

Ad tertium dicendum, quod quicquid Prophetæ cognoverunt de mysterio gratiæ per revelationem divinam, multo excellentius est Angelis revelatum. Et licèt Prophetis ea, quæ Deus facturus erat circa salutem humani generis, in generali G revelaverit: quædam tamen specialia Apostoli circa hoc cognoverunt, quæ Prophetæ non cognoverunt, secundùm illud Ephes. 3. *Potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod alijs generationibus non est agnitum, sicut revelatum est Sanctis Apostolis eius.* Inter ipsos etiam Prophetas posteriores cognoverunt, quod priores non cognoverunt, secundum illud Psal. 118. Super senes intellexi. Et Gregor.* dicit, quod per succes- H siones temporum crevit divinæ cognitionis augmentum.

*Homil. 16. in Ezech. à med. illius.

Prima conclusio.

Cognitione naturali Angeli non possunt cognoscere mysteria gratiæ.

Secunda conclusio.

Cognitione supernaturali, & in Verbo Angeli cognoscunt mysteria gratiæ, inæqualiter tamen

tamen; juxta majorem, vel minorem perfectionem luminis, quo illustrantur.

Tertia conclusio.

Angeli à principio suæ creationis cognoscunt aliqua mysteria gratiæ; aliqua verò cognoverunt posteà successu temporis.

Quarta conclusio.

Omnes Angeli à principio suæ creationis cognoverunt mysterium Incarnationis, in communi tamen, & in generali; non verò perfectè quantum ad speciales circumstantias.

DISPVTATIO VII.

De cognitione Angelorum respectu rerum materialium.

POSTQUAM cum Angelico Præceptore disputatione præcedenti egimus de cognitione, quam habet Angelus de rebus immaterialibus: meritò in hac disputatione de cognitione Angelica in ordine ad res materiales sermonem instituimus. Nam sicut sermo prioris illius cognitionis, quippe perfectioris ex parte objecti, debuit præcedere: ita nunc discussio posterioris cognitionis terminatæ ad ignobilius objectum debebat subsequi, ut ita unicuique sua propria sedes juxta suam dignitatem tribuatur.

DVBIVM I.

An Angeli cognoscant res materiales?

CUM præsens disputatio comprehendat cognitionem rerum materialium, tam earum, quæ sunt in hoc ordine indirectè, & per accidens, quam directè materialium exordium in communi sumimus.

§ I. *Vera, & Catholica sententia, & ratio D. Thomæ pro ea.*

1. Catholica sententia. Dicendum ergo est, Angelos cognoscere res materiales. In hac assertione conveniunt omnes interpretes D. Thomæ, & communiter Theologi, tamquam in re certa secundùm fidem, ut constabit ex testimoniis dubio sequenti adducendis. Eam etiam tradunt Dionys. *cap. 7. de Divin. nomin.* August. *lib. 2. de Genes. ad lit. cap. 8.* & *lib. 8. cap. 15.* D. Thomas *art. 1. huius quæst. 1.* & 2. *contra Gent. cap. 99. de Veritate quæst. 8. art. 8.* & *q. 10. art. 9.* & alii Patres, de quibus loco citato. [*Dionys. August. D. Thom.*]

Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma *art. 1. huius qu.* poteftque sub hac forma proponi. Nam talis est ordo in rebus, quòd superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus: & quod in inferioribus continetur deficienter, partialiter, ac multipliciter, in superioribus præhabetur eminenter, & per quamdam totalitatem, ac simplicitatem, non qualitercumque; sed ita ut ibi sint ad modum earumdem rerum superiorum: sed Angeli sunt substantiæ superiores

C respectu omnium materialium: ergo sunt perfectiores illis: & omnia illa, & quicquid est in ipsis deficienter, & partialiter, ac multipliciter, est in eisdem Angelis eminenter, & per quamdam totalitatem, ac simplicitatem, & non utcumque, sed ad modum eorumdem Angelorum, scilicet intellectuali, & intelligibili modo, nempe, per sua species intelligibiles, sicut & ipsi Angeli secundùm suam naturam pertinent ad ordinem intellectualem, & intelligibilem: ac proinde Angeli per prædictas species omnia materialia cognoscent.

Confirmatur, & explicatur ratione ejusdem Sancti Doctoris. Nam ex eo, quòd Deus est supremum ens, ideò in illo, sicut in summo rerum vertice, omnia supersubstantialiter præexistunt secundùm ipsum suum simplex esse, ut Dionys. dicit in lib. de Divin. nomin. & propterea per suam essentiam omnia materialia cognoscit. Sed Angeli inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores, & similiores: unde & plura participat ex bonitate divina perfectiùs, ut Dionys. dicit c. 4. *cælest. Hierar.* Ergo omnia materialia præexistunt in ipsis Angelis, simpliciùs quidem, & immaterialiùs, & ad modum eorumdem Angelorum, scilicet, mediis speciebus intelligibilibus: ac subinde, sicut Deus per suam essentiam materialia cognoscit: ita Angeli ea cognoscunt per hoc, quod sunt eis per suas intelligibiles species. Quam rationem proposuit D. Thomas 2. *contr. Gent. c. 99.* his verbis: *Cum species rerum distinguuntur sicut species numerorum, ut suprà habitum est: oportet, quòd in specie superiori contineatur aliqualiter, quod est in inferiori, sicut maior numerus continet minorem. Cum igitur substantiæ separatæ sint supra substantias corporales: oportet, quod ea, quæ sunt in substantiis corporalibus per modum materialem sint in substantiis separatis per modum intelligibilem. Quod enim est in aliquo, est in eo per modum eius, in quo est.* — 2. Confirmatio. (D) (E) D. Thom.

F

§ II. *Objectiones contra rationem Angelici Præceptoris, & responsiones ad illas.*

3. Objectio prima contra rationem D. Thomæ. Plura tamen sunt, quæ rationem hanc D. Thomæ, & ejus confirmationem videntur inefficacitatis arguere. Primum est. Quod solius Dei videtur esse proprium ratione suæ summæ eminentiæ, & perfectionis, ut eminenter, unitè, & perfectissimè contineat, quicquid est in inferioribus aliis rebus, non verò id convenire queit alteri, præter Deum. Nam cùm quævis alia res constet genere, & differentia, & suis limitibus essentialibus claudatur, ita limitatur ad suam propriam perfectionem essentialem, ut non contingat perfectiones essentiales aliarum rerum quoad propria earumdem. Et propterea ex D. Thoma suprà *qu. 55.* dicebamus, Angelum, quantumuis superiorem, non posse per suam essentiam cognoscere alios Angelos, aut res materiales quoad prædicata propria eorumdem: ex eo quòd constet genere, & differentia, propriisque limitibus, quibus coarctatur, nec contineat perfectiones essentiales aliorum, quoad propria eorumdem. (G) D. Thom.

H Secunda. Secundum est. Quòd alioqui Angelus posset efficienter causare id, quod causant res inferiores, quippe qui eminenter: & unite continet earum perfectiones: sicut propter hanc rationem Deus præstat efficienter id, quod causæ inferiores se ipsis præstare possunt.

Tertia. Tertium. Quod plures sunt proprietates in rebus inferioribus quæ nequeunt contineri in superioribus. Et ita, licet homo sit quid superius, & nobilius

bilius cunctis aliis speciebus contentis sub animali; non tamen idcircò continet eminenti modo prædictas proprietates: ac proinde falsum erit, quòd ea quæ in inferioribus sunt dispersa, debent unitè, & eminenti modo contineri in naturis superioribus & eminentioribus.

4. Solutio prima. Plures solent his objectionibus adhiberi solutiones, & omnes eo tendunt, ut explicem illam maximam contentam in ratione D. Thomæ, scilicet, *quod ea, quæ sunt deficienter, & sparsè in naturis inferioribus, præhabentur unitè, & eminenter in superioribus.* Prima ergo solutio est, prædictam maximam solùm esse intelligendam de prædicatis communibus hoc autem satis est ad hoc, ut Angelus cognoscat res materiales: siquidem hoc convenit potentiis cognoscitivis inferioribus, ut prædicatum commune illis.

Reiicitur. Cæterùm hæc solutio non placet omninò. Quia vel intelligitur de prædicatis communibus præcisè respectu creaturarum inferiorum? Et hoc non: quia generare sibi simile, habere *esse* materiale, & pati ab agente corporeo ut à causa principali sunt prædicata communia naturis inferioribus Angelo; cum tamen hæc illi non conveniant. Vel intelligitur de prædicatis communibus tam naturis inferioribus, quàm superiori, & nobiliori? Et hoc non. Tum quia ista, hoc ipso quòd sint communia tam naturis inferioribus, quam superiori, non dicetur ex vi continentiæ illorum in natura superiori, quòd prædicta natura contineat propria inferiorum: siquidem prædicata prædicta non sunt propria eorum, sed communia ipsis, & naturæ superiori. Tum etiam. Quia prædicta prædicata communia possunt considerari vel ut sunt totum quoddam actuale; vel ut dicunt rationem totius potentialis, continentis inferiora quoad propria eorumdem: ergo nisi natura superior extendat se ad continendum prædicta prædicata, ut sunt tota quædam potentialia, continentia inferiora quoad propria illorum, non dicetur (stando in hac solutione) quod ea, quæ sunt sparsa in inferioribus, continentur unitè, & eminenti modo in natura superiori. Patet consequentia. Quia prædicata ista, considerata ut totum actuale, unitè continentur etiam in natura inferiori.

5. Secunda solutio Cajetani. Secunda solutio est Cajetani asserentis, illam maximam debere intelligi cum hac limitatione, nimirum, quantum possibile fuerit naturæ illi superiori, inspecta conditione ipsius. Unde quia Deo, qui est supremum ens, est possibile, imò & necessarium, quòd contineat eminentissimo modo cunctas perfectiones rerum inferiorum, tam in *esse* entitativo, quàm intelligibili, idcircò utroque modo illas continet. Quia verò naturæ creatæ, etiam superiori, repugnat in utroque ordine aut in *esse* intelligibili præcisè ratione suæ essentiæ continere naturas, & perfectiones inferiorum (ut in prima objectione dicebatur) inde est, ut non sic illas contineat. Quia autem possibile est ipsi, quando est natura supremi gradus, continere inferiora in *esse* intelligibili per species superadditas, ideo sic illas habet continere: & hoc satis est ad intentum D. Thomæ. Quia hoc ipso natura ista superior continebit inferiores, nempe materiales, quantum sufficit ad hoc, ut illas cognoscat.

6. Objectio. Nec obest, si cum aliquibus contra Cajetanum urgeas, quòd si hæc esset mens D. Thomæ & sensus suæ materiæ, restaret illi probandum, quòd continere sic intelligibiliter naturas inferiores mediis speciebus, est unum ex prædicatis possibilibus convenire Angelo, non verò ex impossibilibus. Sicut continere illas in *esse* entitativo, aut in *esse* intelligibili præcisè ratione suæ essentiæ, est unum de prædicatis impossibilibus.

Non igitur hoc urget. Quoniam satis id constabat ex aliis, quæ Sanctus Doctor præcedentibus quæstionibus dixerat, peculiariter *quæst.* 50. ubi ex eo probaverat, dandos esse Angelos in rerum natura, quia ad pulchritudinem universi, & perfectionem ejus spectat, dari creaturas purè intellectuales, & ad supremum gradum pertinentes. Nam hinc non difficulter colligitur, prædictis creaturis Angelicis esse possibile continere naturas inferiores in *esse* intelligibili, & mediis speciebus superadditis: quia cùm iste gradus sit omnium perfectissimus inter creatos, attingit quodammodo, licèt deficienter gradum divinæ intellectualitatis, quæ est vertex omnium intellectualitatum: & ita habet aliquid de illa, nimirum, quòd etsi non contineat inferiora in *esse* entitativo, aut intelligibili ratione suæ essentiæ, & proprietatum illius, sicut in Deo cernitur, continet tamen illa aliquo modo, & in *esse* intelligibili, scilicet, mediis prædictis speciebus. Responsio.

Adde, quòd (ut statim adiiciemus) *in quæst.* 14. S. Doctor ostenderat proprium esse substantiæ intellectualis, præcipuè completæ, fieri omnia mediis speciebus intelligibilibus.

Tertia solutio est, duo esse prædicatorum genera: alia disparatè se habentia, & ex æquo proprium genus dividentia, qualia sunt, esse album, & nigrum, aut esse corruptibile, & incorruptibile: & de his non intelligitur maxima D. Thomæ. Alia verò sunt prædicata inter se ordinata, quorum unum præsupponit aliud saltem cùm est involutum cum aliquibus imperfectionibus, quæque tunc sic comparantur, ut habeant se communiter, id est, ut unum sit prædicatum commune respectu alterius: quo pacto quatuor illi gradus, nempe essendi, vivendi, & intelligendi comparantur. Et de his prædicatis intelligitur maxima D. Thomæ. Unde, quia proprium est gradus sentiendi percipere materialia: idcircò anima nostra rationalis illa magis unitè, & eminentiori ratione cognoscit. Quia verò Angelus dicit eumdem gradum magis separatum ab imperfectionibus: propterea eminentiori, & unita magis ratione, & secludendo plures imperfectiones, debet habere ea quæ sunt gradus essendi, & vivendi communiter sumpti, necnon & illa, quæ sunt propria gradus sentiendi seclusis imperfectionibus, eminenti & unito modo illa præhabendo, scilicet, percipere materialia adhuc eminentiùs, quam anima nostra rationalis. Unde Deus (quantum est ob hanc generalem rationem naturæ superioris non est opus, ut alia ratione contineat naturas inferiores, quamvis ratione suæ peculiaris superioritatis, & summæ eminentiæ primi omninò entis, peculiari, & eminentiori ratione illas contineat. Per quæ juxta hanc solutionem satis patet, tum ad primam objectionem, tum etiam ad secundam & tertiam. Quia ad summum solùm convincunt intentum de prioribus illis prædicatis, & rationibus, non verò de his posterioribus. 7. Tertia solutio, per quam fit satis aliis objectionibus.

Posterior solutio, per quam solutio Cajetani magis elucidatur, est, maximam illam Angelici Præceptoris intelligi de natura superiori, non qualicumque superioritate, sed tanta, ut pertingat ad hoc, ut sit immaterialis, & spiritualis simpliciter. Nam hæc, hoc ipso quòd talis, debet esse omnia alia inferiora, & continere formas illorum eminentiori quadam ratione: quia debet continere omnia illa perfectiùs, & magis unito modo in *esse* intelligibili. Cujus rationem satis latè tradidimus *in* 1. *tom. tract.* 3. *disput.* 2. *dub.* 1. & 2. ubi multis ostendimus 8. Vltima solutio.

ostendimus, species intelligibiles habere easdem naturas, quas habent sua objecta: & substantiam ita superiorem, ut sit immaterialis, & spiritualis simpliciter, posse fieri omnia, imò debere esse omnia mediis prædictis speciebus. Et ideò natura superior, qualis est Angelica, quippe simpliciter spiritualis, poterit sic continere eminenti modo naturas inferiores.

Angel. Doctor. Corroboratur testimoniis D. Thomæ.

Quam doctrinam mirè explicat Angelicus Doctor *quæst.* 2. *de Veri.* 2. his verbis: *Sciendum igitur, quod res aliqua invenitur perfecta dupliciter. Vno modo, secundum perfectionem sui esse, quod ei competit secundum propriam speciem. Sed quia esse specificum unius rei est distinctum ab esse specifico alterius rei: ideò in qualibet re creata hujusmodi perfectioni habita in unaquaque re tantum deest de perfectione simpliciter, quantum perfectius in aliis speciebus invenitur, ut sic cuiuslibet rei perfectio in se considerata sit imperfecta, veluti pars totius perfectionis universi, quæ consurgit ex singularum rerum perfectionibus invicem congregatis. Vnde, ut huic imperfectioni aliquod remedium esset, invenitur alius modus perfectionis in rebus creatis secundum quod perfectio, quæ est propria unius rei, in altera invenitur. Et hæc est perfectio cognoscentis in quantum est cognoscens.*

Cujus rationem reddit Sanctus Doctor ibidem in hunc modum: *Quia secundum hoc à cognoscente aliquid cognoscitur quòd ipsum cognitum aliquomodo est apud cognoscentem. Et ideo in 3. de anima dicitur, animam esse quodammodo omnia, quia nata est omnia cognoscere. Et secundum hunc modum possibile est, ut in una re totius universi perfectio existat.* Et paulò infrà subdit: *Perfectio autem unius rei in altera esse non potest secundum determinatum esse, quod habebat in re illa: & ideo ad hoc quod nata sit esse in re altera, oportet eam considerare absque his quæ nata sunt eam determinare. Et quia formæ & perfectiones rerum per materiam determinantur, inde est, quod secundum hoc est aliqua res cognoscibilis, secundum quod à materia separatur. Vnde oportet, quod etiam id in quo suscipitur talis rei perfectio, sit immateriale. Si enim esset materiale perfectio recepta esset in eo secundum aliquod esse determinatum: & ita non esset in eo, secundum quod est cognoscibilis scilicet, prout existens perfectio unius est nata esse in altero.*

9. Ex quo etiam colligit quomodo quoad hoc erraverunt aliqui ex antiquis: & eorum errorem sic refert, dicens: *Et ideo erraverunt antiqui Philosophi, qui posuerunt simile simili cognosci: volentes secundum hoc quod anima quæ cognoscit omnia, ex omnibus naturaliter constitueretur ut terra terram cognosceret, aqua aquam, & sic de aliis. Putaverunt enim quod perfectio rei cognitæ in cognoscente habeat esse determinatum, secundum quod habet esse determinatum in propria natura: non autem ita recipitur forma rei cognitæ in cognoscente. Vnde & Commentator dicit in 3. de anima, quod non est idem modus receptionis, quo formæ recipiuntur in intellectu possibili & in materia prima: quia oportet in intellectu cognoscente recipi aliquid immaterialiter. Et ideo videmus, quod secundum ordinem immaterialitatis in rebus, secundum hoc in eis naturæ cognitionis invenitur. Plantæ enim, & alia quæ infra plantas sunt; nihil immaterialiter possunt recipere. Et ideo omni cognitione privantur, ut patet 2. de anima. Sensus autem recipit species sine materia, sed tamen cum conditionibus materialibus. Intellectus autem etiam à conditionibus materialibus species depuratas recipit: similiter est etiam ordo in cognoscibilibus, &c.* Cùm ergo Angeli sint purè spirituales, debent esse superiores, & perfectiores rebus materialibus secundum gradum immaterialitatis, seu spiritualitatis simpliciter & ideò continent formas materiales, immaterialiter tamen, mediis speciebus intelligibilibus proportionatis: & per consequens queunt res materiales intelligere, quòd erat intentum D. Thomæ. Per quæ ad tres objectiones propositas contra hanc D. Thomæ rationem satis constat.

Unde non obest, si urges, quòd propria ratio continendi mediis speciebus intelligibilibus alias res, non est superioritas in natura: ergo malè assignavimus hoc pro radice, & ratione continendi res materiales in ordine intelligibili. Antecedens probatur. Quoniam inferior continet intelligibiliter media specie intelligibili Angelum superiorem: cùm tamen tam in immaterialitate, quàm in aliis sit naturæ, & rationis inferioris. 10. Replica.

Respondetur.

Ex dictis igitur patet, hoc non vrgere. Quoniam aliud est, an superioritas in natura purè spirituali sit ratio continendi alia intelligibiliter, & mediis speciebus intelligibilibus eminenti, & unito modo, ac superexcedenti respectu modi essendi rei contentæ: aliud verò, an sit adæquata continendi utcumque intelligibiliter alia. Ex quibus primum illud est verum: secundùm verò falsum. Et ita ex superioritate naturæ Angelicæ supra res materiales, non utcumque intulimus cum Angelico Præceptore, Angelum debere intelligibiliter mediis speciebus continere res materiales; sed hanc continentiam debere esse eminentem, & excedentem ipsas ita ut quæ in eis sunt sparsa, unito, & elevatiori modo sint in Angelis.

Cæterùm cum hoc non pugnat, quòd possit convenire substantiæ purè spirituali, præcisè quia spiritualis est, continere intelligibiliter rem aliam superioris rationis & speciei: quia continet illam modo non ita perfecto (juxta ea tamen, quæ *disput. præcedenti dub.* 3. diximus) sed modo imperfectiori, imperfectione saltem de materiali; & per accidens in collatione ad illum, quo Angelus superior est in se ipso, aut inferiora in superioribus. Et proptereà Angelicus Præceptor multis in locis, & præcipuè 1. 1. *quæst.* 13. *art.* 6 ad secundum inquit, quòd ea, quæ sunt infra animam, perfectiori modo sunt in anima quàm in seipsis ex eo quòd habent minus puritatis in se, quàm in illa, quippe quæ in se ipsis sunt materialia, & materialiter, anima verò modo spirituali, & puriori. Ea vero, quæ sunt supra animam, perfectiori modo sunt in seipsis, quam in illa. Nam in se ipsis sunt purissima, absque materia, in anima verò amittunt aliquid de hac puritate: nam intelliguntur non purè immaterialiter: sed per ordinem ad rem materialem, ubi admiscetur aliqua materialitas. *Angel. Precept.*

D. Aug. 1. Cor. 2.

Et ita D. Augustin. *tom.* 9. *tract.* 1. *in Ioannem* in principio explicat hoc modo illud 1. Cor. 2. dum Paulus loquens de Divinis mysteriis, ait, *quod nec in cor hominis ascenderunt.* Ibi enim S. Doctor expendit verbum illud, *ascenderunt*: ex eo quòd res materiales ascendunt ad animam; mysteria verò divina, quæ sunt maximè spiritualia, non ascendunt ad cor sed descendunt: quoniam amittunt aliquid de sua puritate: cor verò ascendit intelligendo hujusmodi mysteria. Unde fit, non esse inconveniens, ut perfectio, quæ est in natura superiori, & inferiori, sit imperfectiori modo in inferiori mediis speciebus intelligibilibus modo alibi dicto consideratis.

DUB.

DVBIVM II.

Vtrùm Angelus cognoscat materialia singularia?

QUIA dubio præcedenti solùm explicuimus cum Angelico Doctore, res materiales, quia materiales sunt, non subterfugere rationem obiecti cognoscibilis ab Angelo: restat nunc declarare cum eodem Sancto Doctore *ar* 2. *huius* q. an eædem met vnà cum sua singularitate sint cognoscibiles ab Angelis.

§. I. *Expeditio dubij ex mente D. Thomæ, & aliorum Patrum.*

11. *Conclusio.* Dicendum ergo est, Angelum cognoscere singularia materialia. Hæc assertio, si intelligatur de cognitione aliquorum singularium, siue naturalium, siue supernaturalium, est de fide, secundùm illud ad Hebr. *Omnes sunt administratorij spiritus* Et Psal. 90. *Angelis suis mandauit de te: vt custodiant te*, &c. Ecclesiastes 5. *Ne dicas: Coram Angelo non est prouidentia* In quibus, & in alijs multis locis continetur, Angelos habere administrationem, custodiam, & prouidentiam de singularibus, quæ intrinsecè includunt illorum cognitionem. Eadem veritas constat ex omnibus illis locis, in quibus dicitur, Angelos loqui cum hominibus, vt in lib. Tobiæ: iudicare causas hominum, vt Prouerbiorum 23. *Ne attingas paruulorum terminos*, &c *Propinquus enim illorum fortis est: & ipse iudicabit contra te causam illorum. Propinquus*, id est, *Angelus*, vt exponit D. Hieronym. & disputare de rebus materialibus, vt patet ex epist. Iudæ, vbi refertur, Michaelem disputasse cum Diabolo super Moysis corpore, ne eius sepulchrum manifestum esset hominibus Iudicium enim (teste D. Thoma 1. 2 *quæst.* 6. *art.* .) intrinsecè petit cognitionem in singulari obiecti iudicati: sicut etiam locutio, & disputatio rei singularis notitiam illius includunt.

Ad Hebr. 1. Psal. 90. Ecclesiast. 5. Lib. Tob. Prou. 23. D. Hier. Epist. Iud. Apost. D. Thom.

Consentiunt Patrum testimonia. D. Chrysost. Homi. 5. operis imperfecti in Matthæum, explicans illa verba *Et ostendit ei omnia Regna mundi. Diabolus* (ait) *princeps aëris constitutus, totam terram non solùm sciebat, sed etiam videbat: & ideò poterat Christo singula loca certissimè digito demonstrare* D. Bernard. Homil. 3. super *Missus est*. dicit, Angelos scire omnia, quæ homines assequuntur. D. August. tom. 8. in illud Psal. 146. *Et sapientia eius non est numerus: Quicquid finitum* (ait) *mundus iste complectitur, etiam si non homini tamen est Deo, parùm dico Deo Angelis numeratum est.* Maximus Monachus Centuria 3. de charitate cap. 34 inquit *Angeli esse, nihil prorsus etiam particularium ignorare*, & refertur in thesauro Cathol. lib. 4. art. 1. Et D. Thomas in præsenti: *Dicendum* (inquit) *quòd quidam totaliter subtraxerunt Angelis singularium cognitionem. Sed hoc primò quidem derogat Catholicæ fidei: quæ ponit, hæc inferiora administrari per Angelos, secundùm illud Hebræorum primo. Omnes sunt administratorij spiritus. Si autem singularium notitiam non haberent, nullam prouidentiam habere possent de his, quæ in hoc mundo aguntur cùm actus singularium sint.* Et in 2. dist. 3. quæst. 2. art. *Dicendum*, ait, *quod præter illam positionem, quæ ponit, Angelos singularium cognitionem non habere, quæ hæretica est, & veritati sacræ scripturæ contraria*, &c. Eamdem assertionem docet 2. *contra Gentes cap.* 100. & *de Veritate quæst.* 8. *art.* 11. & *opusc.* 1. c. 13. & 15. In ipsaque modo dicto intellecta, tamquam in re certa secundùm fidem, conueniunt vnanimiter omnes Theologi.

Chrysost. D. Bern. D. Aug. Maximus Monach. D. Thom.

12. *Ratio fundamentalis.* Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, & præcipuè *artic.* 2. huius quæstionis, quæ potest ad hanc formam redigi, quæ aliquomodo reducitur ad eam, quam dubio præcedenti expendimus. Quoniam quod possunt potentiæ inferiores, possunt superiores, & non vtcumque, sed eminentiori, & magis vnitò modo: sed in homine sensus internus cognoscit singularia directè, & singularia indirectè, ergo intellectus Angelicus, qui est potentia superior, cognoscit eleuatiori modo vtrumque: ita vt per vnam & eamdem virtutem intellectiuam vnitè, & eminentiori modo ista attingat Maior videtur perspicua, vt constat exemplo sensus communis qui, quoniam est potentia cognoscitiua perfectior sensibus externis, idcircò, quod isti sparsim & diuisim cognoscunt, scilicet sensibilia externa, ille vnitè, & simul attingit. Quam rationem proposuit Angelicus Præceptor 2. *contra Gentes cap.* 100 sub his verbis: *Quod potest inferior virtus, potest & superior, sed eminentius. Vnde virtus inferior operatur, sed eminentiùs Vnde virtus inferior operatur per multa, vbi virtus superior per vnum tantum operatur. Virtus enim, quantò est superior, tantò magis colligitur, & vnitur: è contrario verò virtus inferior diuiditur, & multiplicatur. Vnde videmus, quòd diuersa genera sensibilium, quæ quinque sensus exteriores percipiunt, vna vis sensus communis apprehendit. Anima autem humana est inferior ordine naturæ, quàm substantia separata: ipsa autem cognoscitiua est vniuersalium, & singularium per duo principia, scilicet per sensum & intellectum. Substantia igitur separata, quæ est altior, cognoscit vtrumque altiori modo per vnum principium, scilicet intellectum.*

Angel. Precept.

13. *Obiectio.* Nec obstat, si contra rationem hanc obijcias falsam esse majorem propositionem illius vniuersaliter intellectam. Siquidem intellectus est potentia superior voluntate, vt nostri Complut. *in lib. de Anima disputat.* 1. *q.* 1. *num.* 28. docent: & nihilominùs intellectus non potest id, quod voluntas, nempe, velle, & eligere. Et similiter potentiæ vegetatiuæ sunt inferiores potentijs sensitiuis: & nihilominùs istæ non possunt quod illæ, nimirum, nutrire, aut generare sibi simile. Et tandem noster intellectus est superior sensibus & non propterea potest omninò directè percipere singularia, quæ ab eisdem sensibus percipiuntur.

N. Compl.

Enodatio. Respondetur enim, maximam illam Angelici Præceptoris contentam in maiori propositione huius rationis, debere intelligi, non quidem ita vt potentia, quæ est superior obiecti dignitate, possit quicquid inferior, vt patet in intellectu, & voluntate; sed quòd potentia, quæ fuerit superior obiecti vniuersalitate, ita vt obiectum inferioris claudatur sub obiecto superioris, potest eleuatiori modo exequi ea, quæ potentia inferior. Et propterea hinc colligimus, diuinam potentiam posse, quicquid inferiores potentiæ: quia eius obiectum est *possibile*, in omni suo ambitu: & hoc claudit obiecta peculiaria aliarum potentiarum. Quare, cùm obiecta potentiarum cognoscitiuarum inferiorum, nempe sensus, & intellectus humani, claudantur sub obiecto intellectus Angelici, quippe qui tendit tamquam ad obiectum proportionatum

tum ad omne intelligibile naturale: inde est, vt quicquid possunt prædictæ potentiæ quoad cognitionem naturæ vniuersalis, & singularitatis, possit intellectus Angelicus magis vnitè, & eleuatè, quamuis nec intellectus ratione excessus supra voluntatem, nec potentiæ sensitiuæ ratione maioris perfectionis supra vegetatiuas possint id, quod potentiæ inferiores, nempe voluntas, aut potentiæ vegetatiuæ possunt: quia nec obiectum voluntatis, nempe volibile, clauditur sub obiecto intellectus, tanquam minus vniuersale sub vniuersaliori; nec obiectum potentiarum vegetatiuarum sub obiecto sensuum.

Explicatur. Potestque hoc magis explicari si dicatur, maximam illam D. Thomæ debere intelligi, non de quauis superioritate, sed tali, vt sit secundùm eamdem habitudinem, & proportionem: ita vt si potentiæ inferiores sint præcisè productiuæ, tunc omne id, quod possunt virtutes inferiores productiuæ, possit etiam virtus productiua superior: & si potentiæ inferiores habuerint sedem inter cognoscitiuas, tunc virtus cognoscitiua superior possit omne illud: ac tandem, si potentia inferior connumeretur inter appetitiuas, etiam superior queat extendi ad omne id, quod ipsa, imò & eminentiori, & vniuersaliori modo: vt patet exemplo adducto à D. Thoma sensuum externorum, & sensus communis, qui comparantur per modum potentiæ superioris & inferioris secundùm eamdem habitudinem & proportionem potentiæ cognoscitiuæ: & proptereà sensus communis extenditur ad cognoscendum, quicquid sensus externi, & non vtcumque, sed magis eleuato modo. Sicut propter oppositam rationem, licèt intellectus noster sit perfectior potentia generatiua aut voluntate, non idcircò potest, quicquid istæ potentiæ: quia non est superior secundùm eamdem habitudinem & proportionem. Per quæ satis ad primam, & secundam instantiam constant.

14. Caietanus. Ferrara. Ad tertiam verò respondetur cum Caietano in præsenti. & cum Ferrara 2. *contra Gentes cap.* 100. quòd intellectus humanus potest cognoscere singulare directè, prout est in statu separationis, & adhuc pro hoc statu (licèt indirectè attingat illud) attamen cognoscit ipsum altiori modo, quàm sensus: nam sensus cognoscit accidentia, & non penetrat vsque ad essentiam. Quod si singulare cognoscitur directè à sensu, hæc est imperfectio sensus propter eius materialitatem, quæ non debet reperiri in intellectu: nam quicquid est in virtute inferiori, solum debet esse in superiori demptis imperfectionibus, vt dictum est. Unde attentis omnibus, perfectiùs est cognoscere singularia indirectè, sicut intellectus illa cognoscit quam cognoscere ipsa directè, sicut sensus illa attingit. Adde quòd intellectus; adhuc pro hoc statu, per species, quas ipse post cognitionem indirectam singularium format, potest adhuc directè illa attingere, vt nostri Complut. *in lib. de Anima disput* 21. *num.* 100. docent. Constat autem, esse quid nobilius attingere his duobus modis singulare, quam cognoscere illud præcisè directè, & inuolute cum illis imperfectionibus, cum quibus sensus illud percipit. (N. Compl.)

§. II. *Opposita sententia, argumenta pro ea, & enodationes eorum.*

15. Contraria sententia. Comment. Contraria tamen sententia solet adscribi Commentatori 1. *Met. textu* 51. qui non solùm Angelo verum etiam Deo videtur cognitionem singularium negasse. Alij etiam (vt refert D. Thomas in præsenti *ar.* 2. *& in* 2. *dist.* 3. *quæst.* 1. *art.* 3.) asserebant, quòd Angeli non cognoscunt singularia immediatè in se, sed in suis causis vniuersalibus, & quasi in confuso, sicut eclipsis futura cognoscitur ab astrologis. (D. Thom.)

Primum argumentum. Potestque probari primò. Nam intellectus humanus non cognoscit singularia materialia saltem directè: quoniam virtus intellectiua humana est immaterialis; singulare verò materiale est concretum materiæ: sed virtus intellectiua Angeli est purior, & immaterialior, vt de se patet: ergo non potest cognoscere singulare materiale saltem directè

Soluitur. Respondetur, non ideò intellectum humanum pro hoc statu non posse cognoscere singulare materiale saltem directè quia spiritualis est, sed quia cognoscit per speciem abstractam ab ipsis rebus, & ab ipsis singularibus, qua ratione talis species non potest repræsentare singulare: quod non competit Angelis, qui non cognoscunt per species à rebus abstractas, sed à Deo inditas, & respicientes (ex eo quod sũt participationes speciei intelligibilis, quæ est in mente diuina) non solùm principia speciei, sed etiam principia indiuiduantia. Quam solutionem tradit & mirè explicat D. Thomas 2. *contra Gentes cap.* 100. *ratione* 3. his verbis: *Species rerum intelligibiles contrario ordine perueniunt ad intellectum nostrum, & intellectum substantiæ separatæ. Ad intellectum enim nostrum perueniunt per viam resolutionis, scilicet, per abstractionem à conditionibus materialibus indiuiduantibus: vnde per eas singularia à nobis cognosci non possunt. Ad intellectum autem substantiæ separatæ perueniunt species intelligibiles, quasi per viam compositionis: habet enim species intelligibiles ex assimilatione sui ad primam intelligibilem speciem intellectus diuini: quandoquidem non est à rebus abstracta, sed rerum factiua. Est autem factiua non solùm formæ, sed materiæ, quæ est indiuiduationis principium. Species igitur intellectus substantiæ separatæ totam rem respiciunt, & non solùm principia speciei, sed etiam principia indiuiduantia. Non est igitur singularium cognitio subtrahenda substantiis separatis: licèt intellectus noster singularia cognoscere non possit.* Eamdem solutionem, adhuc vberiùs explicat idem Sanctus Doctor *quodlib.* 7. *art.* 3. *in corpore.* (D. Thom.)

16. Secundum argumentum. Arguitur secundò pro hac sententia. Nam res materiales, siue in communi; siue in particulari sumptæ, non sunt obiectum proportionatum intellectus Angelici: ergo non potest viribus proprijs eas distinctè, & perfectè cognoscere. Consequentia patet. Quia potentia non attingit viribus proprijs perfectè, & distinctè id, quod non est intra eius obiectum proportionatum, vt inductiuè patet in alijs potentijs. Antecedens autem probatur Quia res materiales, siue in communi, siue in particulari acceptæ, non sunt modificationes substantiarum purè spiritualium, conuenientium cum intellectu Angelico in gradu immaterialitatis, nec ipsæ habent in prædicto gradu conuenientiam cum illo.

Occurritur ex nostris Complut. Huic argumento occurrunt nostri Complutenses *in lib. de Anima disputat.* 17. *num.* 33. dicentes, quòd res materiales, tam in communi, quàm in singulari sumptæ, licèt non possint esse modificationes substantiarum separatarum, sunt tamen obiectum proportionatum respectu intellectus Angelici, non quidem per se primum (proprium enim substantiarum separatarum est, vt per se primò terminentur ad res spirituales, vt docet Diuus Thomas suprà *quæst.* 54. *articul.* 4) sed (D. Thom.)

sed per secundum: quatenus rationes substantiarum separatarum redduntur objecta proportionata, secundaria tamen, respectu intellectuum Angelorum. Cur autem, & quomodo fiat, quia non erat illius loci, non exponunt; sed in hunc remittunt videndum. Quod sic optimè explicari potest. Quia eo ipso, quòd intellectus Angelicus per se primò terminetur ad substantias spirituales, est tantæ perfectionis intellectualitatis, & immaterialitatis, quòd postulet, ut sibi ab instanti suæ creationis infundantur à Deo species quæ repræsentent illi res materiales, tam in communi, quàm in particulari sumptas, quæ attinguntur per se primò à virtutibus cognoscitivis inferioris immaterialitatis, & perfectionis: & per consequens hinc etiam fit, quod res materiales, tam in communi, quàm in particulari accept., licèt non possint esse modificationes substantiarum separatarum: nihilominùs ratione earum sunt objecta proportionata intellectus Angelici, licèt secundaria: quia deficiunt ab immaterialitate illius.

DUBIUM III.

Utrùm Angelus per eamdem speciem cognoscat naturam communem, & illius individua? Ubi etiam, an simul omnia illorum accidentia?

STABILITA jam extensione virtutis cognoscitivæ Angelicæ respectu singularium materialium, & eorum naturæ specificæ: restat examinandus modus, quo hæc extensio fit, an nimirum fiat per unicam dumtaxat speciem repræsentantem simul naturam specificam & etiam singularitatem? an vero per multiplicem speciem, ita ut per unam attingat naturam communem, & per aliam cognoscat singularitatem.

§. I. *Enodatio dubii ex mente D. Thomæ.*

17. Assertio. D. Thom.

Dicendum ergo est, Angelum per eamdem speciem, per quam cognoscit naturam specificam, v.g. humanam, cognoscere etiam individua illius. Ita D.Thomas in hoc *art. 2. in corpore, & in solutione ad tertium*, sic inquiens: *Dicendum, quod Angeli cognoscunt singularia per formas universales, quæ tamen sunt similitudines rerum, & quantum ad principia universalia, & quantum ad individuationis principia.* Et 2. contra Gentes capit. 100. ratione prima. *Quia verò*, inquit, *similitudines rerum in intellectu substantiæ separatæ sunt universaliores, quam in intellectu nostro, & efficaciores ad hoc, quod per eas aliquid cognoscatur per similitudines rerum materialium, substantiæ separatæ non solùm cognoscunt res materiales secundum rationem generis, vel speciei, sicut intellectus noster, sed etiam secundum individua.* Idem docet *de Verit. qu. 8. art. 11. quodlib. 7. art. 3. ad* 1. & alibi sæpè. Sanctum Doctorem sequuntur communiter ejus discipuli. Capreol. *in 2. dist. 3. q. 2. art. 3. ad primum argum. contra 8. conclusionem*, Ferrara 2. *contra Gentes cap.* 100. Cajet. Bañez, Zumel, Nazar & Ripa in præsenti. Eamdem tuentur Marsilius *in 2. Sent. q. 2.* Ægidius, Rom. *tr. de cognitione Angelorum q. 9.* Argent. *in 2. dist. 3.* Suarez. *lib. 2. de Angelis cap. 6. n. 22.* Valentia, *qu. 8. de cognitione Angelorum punct. 1.* & alii.

Capreol. Ferrara. Cajetanus. Bannez. Zumel. Nazar. Ripa. Marsil. Ægidius. Roman. Argent. Suarez. Valentia.

18. Ratio fundamentalis.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam species Angelicæ, quippe elevatæ, & superioris rationis, non accipiuntur à rebus; sed sunt participationes immediatæ divinorum exemplarium, divinæque essentiæ, ut habet rationem speciei intelligibilis: sed divina exemplaria, & essentia Dei, ut est species intelligibilis, non repræsentant præcisè naturam specificam sine singularitate, sed simul utrumque. Ergo species Angelicæ inde exemplatæ, indeque participatæ, non repræsentabunt solam naturam specificam; sed ad rationes individuales illius etiam extendentur: ac proinde Angelus per illas utrumque cognoscet. Patet consequentia. Quoniam effectus debet, quantum fieri possit, assimilari suæ causæ.

Confirmatio prima.

Confirmatur primò ratione D.Thomæ locis citatis, & 2. contra Gentes, quam dubiis præcedentibus prosecuti sumus, nempe, quod ea, quæ in inferioribus naturis sunt dispersa, debent in superiori esse collecta & unita: sed anima nostra per plures virtutes & potentias, & intervenientibus diversis speciebus attingit naturam universalem, & singularia nam per intellectum, & per speciem universalem naturæ cognoscit illam, per sensum verò media specie singulari attingit individuum quoad ejus singularitatem: ergo Angelus, quippe naturæ superioris, per unicam duntaxat potentiam unicamque speciem omnia ista attinget.

Secunda.

Confirmatur secundò ratione ejusdem S Doctoris loco citato ex 2. contra Gentes ex discrimine, quod intercedit inter species intellectus nostri, & Angelici. Nam illæ desumuntur à rebus: & ideò quando ab eis præcisè desumuntur, tantùm possunt repræsentare naturam communem: tum, quia fiunt per abstractionem à phantasmatibus, atque adeò à singularitate: Tum etiam, quia eo ipso (ut ex Divo Thoma 2. *Contra Gentes cap.* 100. in dub. præcedenti dicebamus) fiunt per viam resolutionis, id est tollendo ab eis aliquid ex his, quæ sunt in illis, scilicet singularitatem: tum deinde, quia res materiales agunt per suam formam; non verò ratione materiæ singularis, aut conditionum singularium materialium: Unde sicut intellectus quodammodo est in materia, & quodammodo non est in illa, ut alibi sæpè diximus: ita ratio agendi speciei in eodem intellectu debet esse quodammodo in materia, quatenus dicit naturam materialem, & quodammodo non esse in illa, quatenus non est ratio agendi per conditiones singulares, & materiales, sed ab illis aliquo modo præscindit: & ita species illa solùm repræsentat prædictam formam, & naturam communem. Cæterùm species Angelicæ, quia sunt immediatè desumptæ ex essentia divina ut habet rationem exemplaris, & speciei intelligibilis, & ratio participationis ex parte divinæ essentiæ se tenens est actualior, universalior, & extensior; idcircò effectus inde productus, scilicet species intelligibilis Angelica, participatur sub majori actualitate, universalitate, & extensione: & ita unica dumtaxat species Angelica potest, tam naturam universalem, quàm individuationem ejus repræsentare.

§. II. *Evasiones ad rationem D. Thomæ cum præclusionibus earum.*

19. Solutio rationis D. Thomæ.

Unde nihil obest, sed potius ex dictis manet impugnatum id, quod potest ad hæc responderi, scilicet, istam perfectionem repræsentandi simul per eamdem speciem naturam, & singularita-

tem, posse quidem inveniri in essentia divina; non tamen in specie creata, etiam si sit infusa: quia quoad hoc par videtur ratio in acquisita ac in infusa. Nam licet ista non producatur ab objecto, sed immediatè à Deo; fit tamen dependenter ab objecto ut à causa specificante ac proinde ut à causa, cui debet commensurari, non minùs quàm species acquisita: & ideò debet habere similem commensurationem cum suo objecto, sicut species spiritualis abstracta à rebus, quæ solùm repræsentat naturam communem, non vero conditiones individuantes.

Eliditur. Ex dictis igitur constat, hoc nihil referre. Tum, quia jam ostendimus *disp. præcedenti*, intellectum Angelicum esse longè universaliorem, & actualiorem, quàm intellectum humanum: ac proinde ejus species esse universaliores, & magis se extendentes, quàm species hominis: & propterea extendi ad repræsentandas naturas specificas cum suis conditionibus individualibus. Tum etiam. Quia alioqui non posset salvari superioritas intellectus Angelici, & suarum specierum supra inferioritatem intellectus nostri, ut ex prima confirmatione liquet. Unde Sanctus Doctor 1. *contra Gentes capite* 100. hoc discrimen explicans, & supponens, singularia materialia fieri intelligibilia per species spirituales, atque adeò facta per abstractionem à phantasmatibus; respectu cujusmodi agendi sola natura, non verò singularitas est agendi ratio, sic inquit. *Cum enim species rerum in intellectu existentes oporteat esse immateriales, non poterunt secundùm quod sunt in intellectu nostro esse principium cognoscendi singularia, quæ per materiam individuantur: eò quod species intellectus nostri in tantum sunt contractæ virtutis, quòd una ducit solum in cognitionem unius. Unde, sicut similitudo naturæ generis non potest ducere in cognitionem generis, & differentiæ, ut per eam species cognoscatur: ita similitudo naturæ speciei non potest ducere in cognitionem principiorum speciei, & individuantium, quæ sunt principia materialia, ut per eam individuum in sua singularitate cognoscatur. Similitudo verò intellectus substantiæ separatæ, cùm sit universalis virtutis, una & immaterialis existens potest ducere in cognitionem principiorum speciei, & individuationum, quæ sunt principia materialia: ita quod per eam substantia separata non solum naturam generis & speciei, sed etiam individui cognoscere possit per suum intellectum: nec sequitur quod forma, per quam cognoscit, sit materialis, vel quod sint infinita secundum numerum individuorum.*

Illustratur. Nec id, quod in favorem hujus solutionis adductum est, ei prodest. Quia (ut jam diximus, & statim magis explicabimus) prædictæ species non solùm fiunt immediatè à Deo, sed sunt exemplatæ ab essentia divina, & ad instar repræsentationis illius: & ideò possunt habere similem repræsentationem. Nec obest quod prædicta species specificaretur ab objecto. Quia cum hac specificatione posset cohærere repræsentatio naturæ specificæ, & conditionum individualium illius: vel quia, quod per se primò repræsentaretur, esset natura specifica, & conditiones individuales solùm secundariò; vel quia omnia ista possent repræsentari sub una ratione *sub qua*, ut *qu. 55.* explicuimus. Adde, esse satis probabile, prædictam speciem infusam non specificari ab objecto, sed reduci in divinam essentiam, cujus est participatio, & ex ordine ad illam specificari, ut loco citato latiùs exposuimus.

20. Alia evasio. Et similiter nihil obest, si rationi præcipuæ aliter occurras, addens, quod potius ex ea videtur sequi, Angelum non cognoscere per unam & eamdem

C speciem naturam communem, & eius conditiones individuales. Quia, ut docet D. Thomas *de Verit. qu. 7. art. 8. ad 1.* Deus per diversas ideas cognoscit diversa singularia: & in ipso idea naturæ communis est distincta ab idea singularitatis: & ita potiori ratione species intelligibilis Angeli repræsentans naturam specificam & conditiones individuantes, non erit omnino eadem, sed distincta. D. Thom.

Impugnatur. Non igitur hoc obstat. Nam etsi demus, ideam naturæ communis v. g. hominis ut sic, esse distinctam ratione ab idea singularis, si prædictæ ideæ considerentur, quatenus (ut sic dicamus) respiciunt D hæc objecta, ut ratione distincta in *esse* objecti cognoscibilis: nihilominùs quatenus respiciuntur in ratione producibilis, attinguntur per unam & eamdem ideam, sicut eadem productione habent produci. Cæterùm species intelligibiles Angelicæ assimilantur divinis ideis, ut habent rationē exemplarium id est, ut respiciunt naturam, & singularitatem per modum producibilium: & propterea unica dumtaxat species intelligibilis Angeli potest repræsentare naturam communem cum suis conditionibus singularibus, & in hoc assimilari prædictis exemplaribus divinis: quia hoc satis consonat E actualitati, & universalitati intellectus Angelici, ut explicatum est. Unde D. Thomas *quæst. 8. iam cit. de Verit. art. 11.* inquit: *Rationes ideales in Deo existentes sunt effectivæ rerum non solum quantum ad formam, sed etiam quantum ad materiam: & ideo similitudines sunt rerum quantum ad utrumque. Et propter hoc cognoscitur res à Deo, non solum in universali natura ex parte formæ; sed etiam in sua singularitate ex parte materiæ. Sicut autem ab intellectu divino effluunt res naturales secundum formam, & materiam ad essendum ex utroque: ita* F *effluunt formæ intellectus Angelici ad cognoscendum utrumque: & ideo per formas innatas cognoscunt res in sua singularitate, & universalitate, in quantum sunt similes formis factivis, scilicet ideis in mente divina existentibus, quamvis ipsæ non sint rerum factivæ.* D. Thom.

Quod etiam eleganter explicuit *quodlib. 7. artic. 3.* his verbis. *Per formam autem, quæ est causa rei hoc modo cognoscitur res, secundum quod forma illa est causa eius. Et quia artifex homo per formam artis non producit materiam, sed mate*G*ria præsupposita inducit formam artis, forma artis, quæ est in mente artificis, non est similitudo artificiati, nisi quoad formam tantum: unde per eam non cognoscit artificiatum in particulari, nisi formam artificiati per sensum accipiat. Artifex autem increatus, scilicet Deus, non solum producit formam sed etiam materiam: unde rationes ideales in mente ipsius existentes, non solum sunt efficaces ad cognitionem universalium, sed etiam ad singularia cognoscenda à Deo. Sicut autem illæ rationes* H *ideales effluunt in res producendas in esse suo naturali, in quod particulariter unum quodque subsistit in forma, & materia: ita procedunt in mentes Angelicas, ut sint in eis principium cognoscendi res secundum suum totum esse, in quo subsistunt: & sic per species infusas sibi ab arte divina Angeli non solum universalia, sed etiam particularia cognoscunt, sicut & Deus.*

Potestque hoc magis explicari ex eo, quòd species infusæ Angelorum non solùm sunt participationes divinarum idearum, & exemplarium, verùm etiam divinæ essentiæ, ut habet rationem speciei intelligibilis ut loco nuper citato diximus. Quare, cùm certum sit, essentiam divinam, ut habet rationem speciei intelligibilis, repræsentare per modum simplicissimæ speciei intelligibilis naturam

naturam specificam cum suis conditionibus singularibus, & hoc non excedat immaterialitatem & actualitatem intellectus Angelici, vt *qu.57.* latiùs diximus: consequens est, vt prædicta species Angelica possit, & debeat naturam cum suis conditionibus singularibus repræsentare.

21. Replica.

Nec etiam obstat, si vrgeas, quòd si hæc ratio probaret intentum, conuinceret vtique, per eamdem speciem infusam Angeli repræsentari omnia singularia materialia, quæ possibiliter continentur sub eadem natura specifica, siquidem prædicta natura æqualiter se habet ad omnia illa, & non potest assignari ratio, propter quam hæc, & non illa, vel aliqua, & non omnia possint repræsentari: hoc autem videtur impossibile. Tum, quia eadem ratione posset Angelus omnia illa simul cognoscere: quod tamen videtur repugnare: ex eo quòd ad cognitionem simultaneam infinitorum quoad suas propias rationes requiritur infinita attentio, quæ ab Angelo præstari nequit. Tum etiam. Quia illa species, saltem vt est participatio diuinarum idearum, non potest ampliùs se extendere, quàm ideæ vt factiuæ: & in Deo dantur plures ideæ factiuæ plurium singularium.

Solutio.

Non itaque hoc vrget. Quoniam nullum est inconueniens tribuere Angelo prædictam speciem repræsentantem naturam specificam cum omnibus indiuiduis possibilibus, contentis tamē in virtute causarum naturalium pertinentium ad hoc vniuersum, etiam si sint infinita. Quia omnia ista repræsentantur per essentiam diuinam vnà cum natura specifica, quatenus prædicta essentia gerit vicem speciei intelligibilis, & satis congruit actualitati, & vniuersalitati intellectus Angelici hoc in suis speciebus à diuina essentia participare, vt ex dictis liquet. Unde D. Thomas *art. 2. huius quæst. in solut. ad* 1. & *in 2. dist. 3. quæst. 2. art. 3. ad* 1. hoc ipsum fatetur, reddens eius rationem his verbis: *Dicendum, quod sicùt ex prædictis patet quantò aliquis Angelus est superior, tantò plura vna specie cognoscere potest. Nulla tamen est in quo oporteat secundùm numerum indiuiduorum species multiplicari: quia per vnam speciem omnia indiuidua illius speciei cognoscit: & illa species efficitur propria ratio huius, vel illius, secundùm respectum ad hoc, vel ad illud per modum, quo idea in intellectu diuino multiplicantur.* Quod quidem docuit Sanctus Doctor *quodlib. 7. art. 3. in fine corporis*, vbi sic habet: *Hoc tamen obseruato, quod, infimis Angelis sunt formæ adeo vniuersales, in tantum, quod per vnam formam possunt cognoscere omnia indiuidua vnius speciei, ita quòd illa species sit propria vniuscuiusque particularium secundùm diuersos respectus eius ad particularia: sicut essentia diuina efficitur propria similitudo singulorum secundùm diuersos respectus. Sed intellectus humanus, qui est vltimus in ordine substantiarum intellectualium, habet formas in tantum particulatas, quod non potest per vnam speciem, nisi vnum quid cognoscere: & ideo similitudo speciei existens in intellectu humano, non sufficit ad cognoscenda plura singularia: & propter hoc intellectui adiuncti sunt sensus quibus singularia accipiat.*

D. Thom.

Et ratio huius videtur posse ampliùs reddi ex dictis. Quia (vt ex D. Thoma *disput. 5. n. 105.* dicebamus) quiuis Angelus habet modum talem essendi, talemque vniuersalitatem in suo modo intelligendi, vt non habeat speciem repræsentantem vnicam dutaxat naturam inferiorem, sed plures. Constat autem, minorem vniuersalitatem requiri ad hoc, vt species repræsentet omnia indiuidua iam dicta eiusdem atomæ naturæ vnà cum illa, quàm ad hoc vt repræsentet plures species, & naturas atomas. Et ideò species intelligibilis, quā has repræsentat, debet esse superior ad illam, quæ vnam dumtaxat naturam cum omnibus suis indiuiduis iam dictis repræsentauerit: ac proinde repræsentabit omnia, quæ prædicta species intelligibilis, & insuper aliam naturam specificam similiter singularizatam: siquidem quæ sunt dispersa inferioribus, debent vnitè præesse in superioribus.

22. Enucleatio præcedentis rationis.

Adde (& explicabitur magis ratio præcedens.) Quòd cùm prædictæ species sint exemplatæ à diuinis exemplaribus, vt sunt factiuæ rerum, & istæ eo ipso se extēdant ad naturam, & singularitatem & deinde non sit maior ratio, quare species Angelicæ potius participent illas ideas, vt sunt factiuæ plurium singularium (quod quidem ad earum vniuersalitatem supra species alias inferiores, tum sensuum, tum intellectus humani, de quibus nostri Compl. *in lib. de Anima d. & n. cit.* agunt, desideratur) quàm omnium illius naturæ atomæ iam dictorum: siquidem ad id non requiritur maior virtus intensiua, sed extensiua: & non est maior ratio cur sicut ad plura, ita ad omnia illa non extendatur: inde est, vt sint participationes earum, vt sunt factiuæ omnium illorum indiuiduorum illius naturæ. Unde hoc ipsum tuentur Capreol. *in eadem d. q. 2. artic. 3. ad.* 10 *cont.* 8. *conclusionem* Caietan. & Nazar. *ad art. 2. huius quæstionis & probabiliorem censent* Bannez, & Zumel ibidem.

N. Compl.

Capreol. Caietanus. Nazar. Bannez. Zumel.

Vnde ad formam obiectionis concedatur sequela: sed negetur minor. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, hinc non fieri, requiri infinitam attentionem ad omnia ista indiuidua simul cognoscenda, sed sufficere finitam: sicut neque in ipsa specie requiritur vis repræsentatiua infinita simpliciter, sed secundùm quid, & ratio est. Nam sicut in natura illa repræsentata non desideratur infinita perfectio, vt contineat sub se infinita indiuidua; sic neque in specie illam repræsentante, nec in cognitione ad omnia illa terminata. Et propterea videmus, naturam Angeli Gabrielis, vt dicit vnicam dumtaxat singulariatatem adæquantem in perfectione omnia singularia naturæ humanæ, excedentemque illam, non idcircò esse infinitam simpliciter, sed secundùm quid.

23. Occurritur primæ probationi obiectionis.

Ad secundam verò probationem dicendum est, speciem illam, adhuc vt est participatio diuinarum idearum, posse extendi ad omnia illa singularia: ita tamen, vt penes diuersos respectus ad illa sint in ea assignandæ plures rationes per nostrum intellectum distinctæ vt in diuinis ideis contingit: quæ rationes sunt distinctæ formaliter, & realiter est vnica simplicissima, vt ex D. Thoma nuper dicebamus. Quamuis prædicta species, vt præcisè est participatio essentiæ diuinæ, vt est species intelligibilis, non dicat hanc pluralitatem respectuū, sed eademmet omnino respiciat naturam illam atomam, & eius indiuidua, quæ sit altioris & eminentioris ordinis, vt in simili *quæst. 53.* explicuimus.

Satis fit secundæ.

Diximus, per prædictam speciem repræsentari naturam cum omnibus indiuiduis possibilibus, contentis tamen in virtute causarum naturalium pertinentium ad hoc vniuersum; non verò quòd absolutè repræsentet omnia indiuidua possibilia. Vt hæc omninò cohæreant cum illis, quæ *quæst. 55.* diximus, scilicet, Angelis solùm esse infusas species rerum naturalium pertinentium ad hoc vniuersum, quales sunt naturæ specificæ rerum in eo existentium, vel indiuidua, aut naturæ specificæ contentæ in virtute causarum naturalium: quia omnia ista habent esse vel in se, vel in suis

causis: & semel supposita hac continentia in suis causis, possunt per modum quidditatis & essentiæ cognosci per prædictas species. licèt non cognoscantur actu per eam causæ illorum productiuæ, vt infrà in hoc dubio dicetur.

24. Obiectio. Nec propterea obstat si obijcias quòd si hæc ita sunt ac proinde ratio D. Thomæ probet per eamdem speciem cognosci ab Angelo tam naturam specificam, quàm omnia eius indiuidua possibilia, non esset cur non diceretur idem quoad omnia accidentia, quæ eiusdem singularibus materialibus insunt: siquidem hæc omnia per essentiam diuinam, vt habentem rationem speciei intelligibilis, repræsentantur, non minùs ac prædicta singularia. Hoc autem videtur falsum: Tum, quia cum prædicta species sit in se vniformis quoad suam repræsentationem, nequibit tantam varietatem accidentium, quæ adsunt, & absunt repræsentare. Maximè, quia hæc accidentia multoties sunt contradictoria, vel inuoluunt contradictionem, vt cum aliquod singulare in aliquo tempore est mortuum, & in alio viuit, tunc enim repræsentaretur simul viuum, & non viuum: quod quidem prædictæ vniformitati satis contradicere videtur. Tum etiam. Quia iam illa species repræsentaret substantiam, & accidentia: & per consequens in *esse* intelligibili esset simul substantia, & accidens. Tum denique. Quia iam superfluerent species propriæ accidentium: quas tamen esse in Angelo, dubitari nequit.

Diluitur. Respondetur enim, quòd etsi aliqui viri docti negent sequelam, & paritatem ex eo, quod est maior connexio inter naturam specificam, & sua singularia; quæ sunt eiusdem lineæ cum illa, & cum quorum singulis constituit vnum per se: nihilominùs melius videtur dicendum, si concedatur sequela cum D. Thoma *quodlib. 7. artic. 3. in solut. ad* 1. vbi sic ait: *Restat ergo, vt Angelus cognoscat singularia per species concreatas. Sicut autem per vnam speciem concreatam potest cognoscere diuersa indiuidua: ita etiam multò amplius potest per vnam cognoscere, quicquid est in vno indiuiduo, vt non oporteat eum aliam speciem habere: non qua cognoscit colorem, & odorem vnius pomi; sed simul cognoscendo hoc pomum, cognoscit, quicquid est in pomo illo, & essentialiter, & accidentaliter.* Quod etiam docuit quæst. 8. de Veritate artic. 11. ad 6. his verbis: *Intellectus Angeli per speciem, quam apud se habet, cognoscit singulare, non solum in sua substantia, sed etiam secundùm omnia accidentia eius.* (D. Thom.)

25. Angel. Præcept. Et ratio huius reddi potest, tum ex dictis, tum etiam ex alio capite ex illis, quæ statim subiungit Ang. Præcept. quodlib. citato his verbis: *Effectus autem non est in causa sua, vt in ea possit cognosci, nisi sit causa determinata ad effectum illum: sicut patet in causis necessarijs, quibus cognitis cognoscuntur effectus earum. Sed causa contingens non determinatur ad effectum suum, nisi quando actu producit ipsum: vnde in causa contingente non est effectus eius vt in ea possit cognosci, nisi quando iam actu productus est. Et ideò Angelus per species concreatas cognoscens causas vniuersales omnium singularium contingentium, non cognoscit naturali cognitione effectus earum, antequam sint in actu, sed statim cùm actu sunt.* In quibus verbis expressè asserit, per speciem repræsentantem causas alicuius effectus etiam si sit contingens, posse cognosci prædictos effectus cõtingentes & accidentales, dum insunt: ac proinde etiam per speciem repræsentantem aliquam naturam atomam, & eius indiuidua, poterunt cuncta accidentia, quæ ei insunt, dum habuerint esse, cognosci: quia eo ipso per illam repræsentatur prædicta natura, ad modum quo habet repræsentari per diuinas ideas, nempe, præsentando tam principia formalia, quàm materialia. Cumque omnia accidentia prædictorum indiuiduorum proueniant ex prædictis principiis, siue necessariò, siue contingenter, & siue à principio actiuo, aut quasi actiuo per naturalem dimanationem, siue tamquam à principio passiuo per potentiam naturalem (loquimur enim de accidentibus naturalibus) idest, vt iuxta Angelicum Præceptorem cuncta hæc accidentia repræsententur per speciem Angelicam, dum actu inhærent imò & potiori ratione dum possibiliter, & modo insinuato insunt, propter rationem paulò antè traditam.

26. Ad primam obiectionis probationem respondetur. Nec obsunt tria illa, quæ in contrarium in hac obiectione adducta sunt. Non quidem primum. Quia hæc repræsentatio variorum euentuum non est cum varietate in repræsentando ex parte speciei se tenente, sed ex parte obiectorum: & ita repræsentat illa quoad eorum quidditates semper ex parte sua, sed non secundùm existentiam in eodem tempore, sed diuerso, quando indiuersis temporibus existunt. (Vtrùm autem prædicta existentia, & duratio in accidentibus, quæ sunt futura contingentia; repræsententur semper per speciem, non solùm per modum quidditatum, sed per modum existentiæ, & durationis ibi exercitæ, constabit ex his, quæ in solutione ad fundamentum Scoti in hoc eodem dubio dicemus.) Adde, quòd quando species est excessiua & eminens, non est contra eius rationem, vt simul, & vniformiter contingat & repræsentet rationes oppositas, partiales & inadæquatas: ex eo quòd habet repræsentare obiectum eminentiùs continens illa, vt in essentia diuina propter sui eminentiam contingit. Et tamen propter hoc, neque in prædicta essentia, neque in illa specie creata excessiua & eminenti licet colligere, quòd aliqua ex illis habeat in se naturam duarum contradictoriarum. Nam licèt illæ rationes in se consideratæ, & prout in se existunt sint contradictoriæ: nihilominùs, vt comparantur ad quamlibet ex illis speciebus, non habent inter se contradictionem, sed sunt rationes inadæquatæ & partiales.

27. Ad secundam. Nec etiam secundum. Quoniam species non est eiusdem naturæ in *esse* intelligibili, nisi cum obiecto primario; non verò cum obiectis secundarijs, qualia sunt prædicta accidentia, vt cõstat ex illis quæ *disput. 5. num. 129.* diximus. Adde, probabile esse (vt *in tomo 1. disp. 2. num. 131.* asseruimus) quòd etsi loquendo de ente, & natura substantiali in *esse* entitatiuo, nequeat vnum & idem ens esse simul substantia, & accidens; secùs tamen loquendo de *esse* intentionali, quod res habet in speciebus intelligibilibus, & intentionalibus, vt ibidem explicuimus. Quod quidem potest amplius elucidari ex duplici capite. Primum quidem. Quia non petitur tanta vnitas in obiecto à parte rei, sicut ei conuenit in intellectu: & propterea color v. g. sic habet vnitatem realem in intellectu media specie; cùm tamen prædicta vnitas non conueniat ei à parte rei absque distinctione & diuisione. Secundum caput est. Quod perfectio vniuersi non exigit, quòd vna substantia in *esse* entitatiuo sit formaliter plura indiuidua substãtialia secundùm sibi propria, aut quòd sit formaliter substantia, & accidens: quia res sunt per se primò conditæ non ad repræsentandum, sed ad essendum, si in *esse* entitatiuo considerentur: & ordo essendi in *esse* entitatiuo petit hanc distinctionem & diuisionem

divisionem unius ab alio. Cæterùm benè potest spect re ad perfectionem illius quod per se primo institutum est ad repræsentandum, quòd repræsentet naturam cum suis individuis, & accidentibus, & quòd contineat illa actu, & formaliter in *esse* intentionali, & repræsentativo propter universalitatem, & actualitatem intellectus, cui deserviunt, ut in speciebus Angelicis propter hanc rationem, & juxta hunc dicendi modum contingit. Circa quod videri potest Ferrara *2. contra Gentes cap. 9... circa 3. rationem*, & Cajet. *art. 1. hujus quæstionis.*

Ferrara. Caietanus.

28. Ad tertiam

Nec tandem obest tertium, & ultimum ex suprà adductis. Tum, quia probabile est, non esse in Angelis alias species accidentium præter illas, quæ repræsentant naturam specificam cum suis individuis, & accidentibus, ut innuere videtur D. Thomas loco nuper citato *ex quodlib. 7. art. 1.* & tenet Nazar. in præsenti. Tum etiam Quia est etiam probabile, ut docuit Bañez *art. 1. hujus quæst.* quod accidentia communia, v. g. albedo, & nigredo, possunt dupliciter considerari. Primo, secundùm se, & secundùm propriam quidditatem absolutè: secundo, quatenus sunt modi, & affectiones hujus vel illius substantiæ. Si primò modo considerentur, possunt cognosci per alias species præterquam per illas, per quas cognoscantur substantiæ, quarum sunt modi, vel affectiones: at secundò modo consideratæ attinguntur per easdem species per quas cognoscitur substantia, respectu cujus habent rationem modi, vel affectionis. Unde juxta hunc dicendi modum, prædicta accidentia secundùm se considerata possunt cognosci ab Angelis, saltem inferioribus, per species proprias, id est abstractas à speciebus substantiæ.

D. Thom. Nazar. Bannez.

§ III. Opposita sententia, fundamentum illius, una cum solutione ejusdem.

29. Contraria sententia. *Scotus.*

Oppositam tamen sententiam tuetur Scotus *in 2. dist. 3. q. ultima*, & *dist. . quæst. 2.* & alii ejus sequaces. Quia tamen fundamenta illius ferè omnia soluta sunt ex his, quæ *q. 55.* diximus, idcircò quoad præsens unicum tantummodo adducemus, quamvis etiam hoc partim sit enodatum ex ibidem dictis. Probatur igitur prædicta sententia. Quoniam in rebus v. g. materialibus reperitur natura cum suis singularibus, existentia, & duratio singularium ut hîc, & nunc, necnon specialis conditio earum, secundùm quam terminant notitiam intuitivam: sed omnia ista nequeunt repræsentari per speciem naturæ communis: ergo oportet superaddere novas species, per quas prædicta repræsententur.

Vnicum fundamentum.

Minor quoad omnes partes virtute in ea inclusas probatur discurrendo per singulas. Et in primis quoad primam, nam, quoad singularitates, ac proinde quoad singularia. Quia cùm hæc singularia possint esse infinita, ut patet in cognitionibus Dæmonum, & beatorum, oportebit, vel dari species numero infinitas, quarum quælibet sit finita, vel unicam speciem infinitam, ac proinde infinitæ perfectionis siquidem per species finitas, numero finito multiplicabiles, non possunt repræsentari individua infinita secundùm multitudinem: & ita negatis infinitis his speciebus secundùm multitudinem, debet concedi unica, eaque infinita repræsentans illa, quæ proinde infinitam habeat perfectionem.

Suadetur minor quoad primam partem.

Quoad secundam verò partem, nimirum, per speciem infusam naturæ communis non posse repræsentari existentiam, & durationem rei, ut hîc & nunc, probatur. Quia inde planè fieret, speciem illam repræsentare futura contingentia, hæcque posse naturaliter cognosci ab Angelo. Quoniam eo ipso repræsentabitur existentia illorum pro tempore futuro, in quo erunt: & cum simul repræsentaretur duratio præsens; in qua tale futurum non existit, sed habet rationem futuri; oportebit, repræsentari futurum illud contingens ut tale: quippe quod tantùm dicit; quod pro tempore præsenti non existat, & pro tempore futuro verificetur de eo, quòd habeat actu propriam existentiam, propriamque durationem.

Quoad secundam.

Quoad tertiam verò partem, nimirum; quoad conditionem illam terminandi cognitionem intuitivam, suadetur; tum ex præcedenti probatione; Quoniam hæc conditio tantùm est existentia, & præsentia illius secundum propriam durationem: & ita si hæc non repræsentantur per species, nec poterit prædicta conditio repræsentari. Tum etiam. Nam species infusæ naturæ communis non mutantur per mutationem, & præsentialitatem novam objecti: quia sicut sunt debitæ Angelo, & spectant ad integram constitutionem ejus in *esse* intellectuali: ita mensurantur per ævum immutabile, sicut & ipsa substantia Angelica. Ergo necesse est, ut repræsentet objectum, sive fuerit præsens, sive absens: ergo talis species nequibit ad intuitivam deservire notitiam. Patet consequentia Quia sicut cognitio hæc terminatur ad objectum, ut præsens: ita petit speciem repræsentantem ipsum secundum hanc rationem.

Quoad tertiam.

30. Solutio argumenti quoad 1. p. minoris.

Ad hoc argumentum respondetur, concedendo majorem, sed negando minorem, in sensu tamen, quem statim aperiemus. Et ad probationem illius pro prima parte in ea virtualiter inclusa, scilicet, quoad repræsentationem singularium, constat ex dictis, tum in hoc dubio, tum etiam & maximè *disp. 5. num. 49.*

Prior quorundam solutio quoad alias duas partes.

Ad probationem verò pro secunda parte ejus minoris necnon & pro tertia respondent aliqui, adhuc ex discipulis D. Thomæ, quod loquendo de singularibus contingentibus (qualia sunt omnia individua corruptibilia, quippe quæ aliquo modo pendent saltem à voluntate Angelica potente impedire productionem illorum per applicationem causarum impedientium, tunc dicendum est, quod per speciem Angeli infusam, & congenitam ipsi, nec repræsentatur actu substantia ipsius singularis ut talis, alias tamen contingentis, ac proinde potiori ratione nec duratio illius pro tempore futuro, quousque prædictum futurum amittat rationem futuri, & habeat in se ipso existentiam. Et hoc sibi persuadent, tum ex eo quòd videtur esse sententia D. Thomæ *art. 3. hujus q. in solutione ad 2.* ubi inquit, prædicta futura non repræsentari actu per speciem Angeli, nec ab eo cognosci, quia non habent actu naturam, per quam illi assimilentur: cum tamen cognitio, & repræsentatio speciei debeat esse per assimilationem.

D. Thom.

Tum etiam. Quia futura ista non sunt partes universi, quousque actu existant, & sint in se ipsis: siquidem non possunt esse partes illius, nisi quia sunt in se, vel in suis causis naturalibus pertinentibus ad universum: & cum non possit habere determinatè esse in suis causis, quippe aliquo modo veluti indifferentibus in sensu nuper dicto ad utrumlibet, nempe, ut aliquo modo pendent a voluntate Angelica potenti impedire causas illorum: oportet, ut habeant esse in se ipsis; ad hoc ut sint actu partes universi, ac proinde de hoc quod actu repræsententur per species illas, quæ solum extenduntur ad repræsentandum actu ea, quæ actu pertinent ad ordinem universi.

Tum deinde, propter probationem illam in fundamento Scoti inclusam, nempe, quòd alioqui Angelus cognosceret per vires naturæ futura contingentia: siquidem hæc repræsentarentur actu quoad omnia prædicta per speciem Angelicam, & ejus cognitio potest eò se naturaliter extendere, quò repræsentatio suæ speciei.

Tum denique Quia prædicta singularia, & futura, quamdiu talia sunt nec possunt repræsentari in se ipsis, siquidem in se nihil sunt: nec etiam ut habent *esse* in suis causis: siquidem in eis tantùm continentur, non ut determinatis ad productionem illius, sed ut modo dicto veluti indifferentibus: ac proinde ibidem non habent *esse* determinatè, sed *esse*, vel non *esse*.

Hinc tamen (addunt prædicti Doctores) non colligitur, esse necessarias novas species ad cognitionem horum omnium: quando extiterint in se ipsis, sed tunc per easdem species infusas repræsentari singularia, & futura ista desinentia in ratione futurorum. Nam quòd non repræsentarentur actu ante eorum existentiam proveniebat, non ex defectu specierum, sed prædictorum objectorum, quæ non habebant actu naturam, per quam illis speciebus assimilarentur, & per consequens neque erant actu partes universi.

Caiet. Cui dicendi modo favet ex parte Cajet. *artic* 2. *huius quæst.* quatenus inquit quod etsi per speciem infusam semper repræsentetur de illis singularibus tam natura, quàm singularitas, & existentia illius, necnon & alia accidentia communia, non tamen duratio conjunctionis prædictorum cum ipso singulari: quia non repræsentantur ista, ut conveniunt illi in certo illo & determinato tempore, in quo illa habebit: & rationem reddit Cajetanus. Quia prædicta duratio non debet esse repræsentata, sed tantum conditio repræsentandi. Explicatque hoc, & simul quomodo hoc non obstante, absque mutatione speciei, aut additione alicujus possint per illam speciem cognosci prædicta singularia quoad omnia sua, quando extiterint, exemplo speciei visibilis cum oculo congenitæ: quæ quidem, quando esset objectum visibile præsens, repræsentaret illud actu, & actu videretur præsens hîc & nunc; licèt per illam speciem non repræsentaretur duratio: quia exercitium hujus tantùm est conditio repræsentandi actu; non tamen res repræsentata.

32. Melius respondetur ex Ferrara, & Bannez. Cæterùm melius videtur responderi ad utramque probationem cum Ferrara 2. *contra Gentes cap.* 160. & cum Bañez *art.* 1. *huius quæst.* per species infusas repræsentantes naturam communem singularium materialium, & corruptibilium, repræsentari etiam individua necnon eorum accidentia & etiam existentiam, & durationem, ut rem repræsentatam. Addimus tamen, hoc ita intelligendum esse, ut antequam omnia ista contenta in virtute causarum naturalium habeant actu existere in se ipsis, non repræsententur actu ut existentia, & durantia in actu exercito; sed in actu signato, idest, non repræsententur nisi per modum quidditatis, & abstrahendo ab exercitio illorum hîc & nunc: quia cuncta hæc, & adhuc exercitium eorum habent suas quidditates: & ideò possunt repræsentari per modum quidditatis præcisè; non verò per modum quidditatis, ut exercitæ hîc & nunc: sive queunt repræsentari per modum possibilium; licèt non per modum existentium in actu exercito.

Et ratio hujus repræsentationis videtur aperta ex modo dictis. Tum, quia etsi omnia ista, antequam in exercitio existant, non habeant naturam

C in actu exercito, per quam assimilentur speciei, habent tamen naturam, & suas rationes formales per modum quidditatum, & ita secundùm eas possunt assimilari speciei, quamvis non assimilentur ei secundùm exercitium prædictarum rationum formalium, quia illud non habent. Tum etiam. Quia hoc ipso, quòd contineantur in virtute causarum naturalium jam dictarum per modum possibilium, habent ibidem *esse*, & pertinent ad ordinem universi: & ita, quatenus habent in illis actu essentiam possibilem, possunt repræsentari per modum possibilium, sive per modum quidditatis abstrahentis ab exercitio & similiter supposita hac D continentia, tanquam fundamento, queunt cognosci secundùm suas quidditates non cognitis actu causis naturalibus, in quarum virtute continentur. Tum deinde. Quoniam sæpè Angelus inducit ad hæc futura patranda ab aliqua causa secunda: ad quod tamen non induceret, nisi prædicta futura per modum quidditatum cognosceret, ac proinde nisi species Angelica, & infusa hoc illi repræsentaret. Tum denique. Quia nos multoties prædicta futura per modum quidditatum percipimus: & ita non est cur cognitionem istam Angelico intelle- E ctui excellentiori denegemus.

Nec hinc sequitur, ut benè notarunt Doctores relati priorem modum dicendi sequentes, quòd species infusæ, dum posteà repræsentant actu omnia ista, ut actu exercita, habeant mutari, aut quod superaddatur eis aliqua repræsentatio actualis eorum, & ex parte ejusdem speciei se tenens per accretionem alicujus novæ perfectionis intrinsecæ in ipsa. Quoniam species infusa, quantum est ex se, actu repræsentabat prædicta objecta ut exercita: quia tamen hoc fieri nequit absolutè in exercitio F respectu prædictorum objectorum in actu exercito, nisi posito ex parte objecti illo exercitio, idcircò non dabatur absolutè prædicta repræsentatio actualis; licèt semper detur, quantum est ex parte speciei: quia in repræsentatione actuali, absolutè & simpliciter sumpta, necessariò debet involui tanquam conditio, & connotatum ipsum exercitium objecti: quia nisi actu detur, non potest repræsentari ut exercitium. Attamen ad actualem repræsentationem, quantum est ex parte speciei, non requiritur tale exercitium objecti; sed quòd penes G speciem, & ejus actualitatem in repræsentando non stet, quin actu repræsentetur, sed solùm id contingat propter defectum ipsius exercitii, & objecti ut actu exerciti. Unde D. Thomas *quodlib.* . *artic.* 3. *in solut. ad* 1. sic inquit: *Dicendum, quod quando aliquid incipit esse præsens, Angelus de novo cognoscit illud non facta aliqua innovatione in ipso Angelo, sed in re cognoscibili, in qua est aliquid, quod prius non fuit, quod sine ea cognita non cognoscitur.* Et quæst. 16. de Malo art. 7. in solut. ad 13. his verbis: *Dicendum, quod hoc, quod Dæmon* H *non cognoscit id, quod est futurum non provenit ex eo, quòd intellectus suus sit in potentia, sed ex eo quod singulare futurum nondum participat formam speciei, cuius similitudo actu præexistit in intellectu Dæmonis.* 33. Replica. Enodatio. D. Thom.

Illustratur exempl. Potestque hoc explicari exemplo relationis paternitatis actu terminatæ ad unicum duntaxat filium; quæ tamen posteà extenditur ad alios denuò genitos. Quòd autem anteà non extenderetur actu, non stabat penes ipsam relationem, sed quia nondum erant geniti alij filij. Et ita hoc ipso, quod generentur, statim ipsa absque additione alicujus intrinsecæ terminatur, & extenditur ad illos.

Unde non obest, si urgeas quòd licèt hoc possit reperiri in rebus relativis, non tamen in absolutis, qualis 34. Replica.

qualis est species infusa, & ejus repræsentatio Nam ut res absolutæ habeant denuò aliquam denominationem intrinsecam, quàm absolutè & simpliciter anteà non habebant oportet, ut intrinsecè mutentur, addaturque illis saltem aliquis modus intrinsecus: quia hoc ipso, quod absolutæ sunt non habent novam denominationem intrinsecam ex sola positione termini extrinseci, sicut relativæ.

Solutio. Respondetur enim, quod saltem in rebus absolutis eminentibus qualis est species infusa Angelica, quippe quæ habet excellentiam repræsentandi modum, & est participatio modi excellentis in repræsentando, quem habet divina essentia) potest contingere, ut absolutè & simpliciter habeant denuò aliquam denominationem intrinsecam, quam anteà non habebant, quamvis nihil denuò in se ipsis recipiant: ex eo quòd ad illam denominationem intrinsecam requiritur id, quod ex parte illarum se tenet, quodque semper invariabiliter ibidem est in *esse* entis, & insuper aliquid aliud extrinsecum per modum conditionis; & nisi hoc detur, non potest dari talis denominatio absolutè & simpliciter. Unde videmus, quod essentia divina, ut habet rationem speciei intelligibilis, & præsupponitur ordine rationis ad determinationes voluntatis Dei circa productionem creaturarum, non repræsentat eas ut existentes, nec ut futuras: & tamen, absque eo quod intelligatur illi aliquid superaddi, repræsentat easdem res, ut futuras post prædictam determinationem, imò etiam ut existentes: quia eo ipso habent existentiam proportionatam, saltem in æternitate. Et similiter actus intellectus, & voluntatis divinæ, per quos fiunt creaturæ, habent, quantum est ex se, actualitatem ad hoc, ut sint actuales productiones rerum futurarum: & penes ipsos non stat, quin denominent Deum actu creantem: sed hoc provenit ex eo, quòd requiritur externa productio passiva creaturæ, & creatio ipsa, quæ non semper dantur.

35. Ex dictis solvitur arg. principale quoad 2. & 3. minoris probat. Unde juxta hunc modum dicendi, ad probationem secundæ partis illius minoris contentæ in fundamento Scoti, dicendum est, per illam speciem repræsentari ibidem enumerata per modum quidditatis & abstrahendo ab exercitio, non tamen ut actu exercita. Et ideò non posse Angelum scire, an illud, quod dicitur futurum, sit habiturum existentiam, nec ne, ut statim magis explicabitur. Ad probationem verò priorem pro tertia parte eiusdem minoris patet ex dictis, quo modo per illam speciem infusam possit Angelus intuitivè cognoscere illud, quod erat futurum, quando posteà fit præsens: siquidem species, quæ anteà repræsentabat illud per modum quidditatis, posteà adveniente exercitio habet absque sui mutatione repræsentare illud, ut existens, & ut præsens secundùm existentiam hîc, & nunc.

Ad probationem vero posteriorem dicendum est speciem repræsentare aliquod objectum eodem modo ex parte sua, sive sit absens, sive præsens, posse contingere dupliciter. Primo ex limitatione, quia non est tanta ejus perfectio, & actualitas, ut extendat se absque additione novæ perfectionis ad repræsentandum illud ut præsens, quando fuerit præsens; sed abstrahat ab hac actuali repræsentatione, seu (ut melius dicamus) non pertingit ad illam: sed præcisè repræsentat rem, quæ aliàs aliquando est præsens: quia præcisè repræsentat rem secundum se, & per modum quidditatis, & similiter accidentia illius. Secundo potest contingere ex eminentia in modo repræsentandi: quia nimirum repræsentat rem absentem, seu per modum quidditatis præcisè, dum est absens, & deinde, cum est præsens, repræsentat etiam absque aliqua additione ipsam ut præsentem, & exercitam: & propterea dicitur repræsentare rem, ut abstrahentem ab absentia, & præsentia, modo tamen elevato & eminenti. Etsi ergo species repræsentantes priori modo rem absentem, & abstrahendo in sensu explicato à præsentialitate, & absentia, non sufficiant ad notitiam intuitivam, nisi eis aliquid addatur ex parte earum se tenens, secus vero species posteriores, ut de se constat.

Ad illud autem, quod in eadem probatione innuitur, scilicet, repræsentationem specierum infusarum mensurari per ævum, constat ex his quæ *in 1. tomo tract. 3. disp. 8 num. 104.* diximus, ubi explicuimus, quomodo repræsentatio actualis futurorum contingentium, non quidem ut se tenet ex parte speciei præcisè, sed absolutè, & simpliciter, ut involuit connotatum ad id requisitum, non mensuretur ævo, sed illa denominatio intrinseca sic sumpta mensuretur alia mensura inferiori, & Angelica.

Nec ea, quæ pro se adducunt auctores sectantes priorem dicendi modum, intentum convincunt. 36. Reiiciuntur supradicta ab auctoribus prioris solutionis Non quidem primum ex D. Thoma desumptum. Quoniam (ut ex dictis patet) solum voluit Angelicus Præceptor excludere, quod Angeli cognoscant prædicta futura, ut exercita, non verò quod non attingant ipsa; eorumque existentiam, & durationem per modum quidditatum, abstrahendo à prædicto exercitio. Siquidem hoc ipso, quod supponatur ea contineri in virtute causarum naturalium iam dictarum, seu pertinentium ad hoc universum, habent actu (modo alibi dicto) omnia ista per modum quidditatum, & abstrahendo ab actuali exercitio, licet non habeant illa in actu exercito hic & nunc & propterea habent, unde assimilentur actu per modum quidditatum, prædictæ speciei.

Nec etiam secundum. Quoniam (ut jam diximus) prædicta futura modo dicto sumpta, pertinent ad ordinem universi, hoc ipso quod in virtute causarum naturalium jam dictarum contineantur: & ita possunt per modum quidditatum repræsentari, etiam si non sint in se ipsis: quia ad hoc satis est illud prius.

Nec deinde tertium. Quoniam ex hoc, quod species repræsentet omnia ista per modum quidditatis, antequam sint in se ipsis, solum sequitur, cognosci posse ab Angelo eodem modo, scilicet per modum quidditatis Hinc tamen non fit, sciri per hoc ab Angelo, an re ipsa & in exercitio habitura sint pro tempore futuro existentiam exercitam vel non, sed solum cognosci omnia ista per modum possibilium, abstrahendo ab exercitio earumdem.

Nec etiam quartum. Quoniam (ut ex dictis constat) licèt ea, quæ cognoscuntur per modum quidditatis, possint cognosci, ut habent *esse* in suis causis, non tamen est necesse, ut præcisè hoc modo cognoscantur & repræsententur, sed hoc supposito tanquam fundamento, possunt repræsentari per modum quidditatum, licet simul repræsententur per illam speciem infusam secundum *esse* quod habent in sua causa, quoties unum individuum ab alio procedit. Et ita nunc in prædicta specie erit duplex (inter alia) munus inadæquatum repræsentandi ista futura, antequam sint: scilicet, repræsentandi ipsa secundum *esse*, quod habent in causa & deinde abstrahendo ab *esse*, quod habent in illa, & ab *esse*, quod pro tempore futuro habebunt aliàs in se, quod quidem est repræsentari præcisè per modum quidditatis. Nam prædicta species repræsentat naturam cum individuis jam dictis, & suis accidentibus, repræsentando dependentiam, quam habent inter se 37.

quoad processionem unius ab alio: & simul naturam, & singularitatem, quæ aliàs procedit & causatur ab altero individuo eiusdem speciei. Si autem unum individuum non procedat ab alio, sed omnia ab aliqua causa universali, aut eminentiori pertinente ad ordinem universi, tunc etiam per speciem istius possunt omnia cognosci, & repræsentari: & semel supposita hac continentia, queunt etiam per propriam speciem suæ naturæ, & per modum quidditatis repræsentari, repræsentando simul prædictam dependentiam earum ab illa causa eminentiori.

DVBIVM IV.

Vtrùm Angelus per vires suæ naturæ certò cognoscat futura contingentia, & libera?

38. Expositio tituli. CONSULTO In titulo additæ sunt tres illæ particulæ Prima quidem, *per vires suæ naturæ.* Quia in præsenti non dubitamus, an supernaturaliter possint illa scire: siquidem hoc concedendum est prophetis, & non est cur Angelis denegetur. Secunda est, ly *certò.* Quia loquimur de cognitione omnino certa & infallibili, non verò de conjecturali, quæ ex aliquibus indiciis probabilibus potest haberi Tertia est, *futura contingentia & libera.* Quia dubium hoc non procedit de futuris omnino necessariis: nam ista satis constat, debere esse certò nota Angelis per vires suæ naturæ: sed de futuris contingentibus, & aliquo modo pendentibus à voluntate libera humana, vel Angelica vel tanquam ab applicante, vel tanquam ab impediente, qualiter universæ res corporeæ corruptibiles, & defectibiles ab Angelo pendent.

§ I. *Communis, & vera sententia D. Thomæ, & Patrum.*

39. Assertio. DIcendum ergo est, Angelum non posse per vires suæ naturæ certò cognoscere futura contingentia & libera. Assertio hæc aperte continetur in illo Isai. 4. ubi hujusmodi cognitio tribuitur soli Deo tanquam ipsi propria: *Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dii estis vos.* In quibus verbis, ultra id quod ipsa expresse denotant (quod satis est ad præsens intentum) expendendum est, quod (ut volunt viri doctissimi) verbum hebræum, quod habetur loco illius particulæ *ventura*, potius significat jamjam venientia & instantia, & quæ jam veluti à tergo instant & veniunt. Ut significet scriptura, quòd futurum, quod jam veluti præsens est, & instat, non potest sciri, nec prædici aliqua creatura: & ita quatumcunque minimum habeat futuri, prædici non potest ab idolo. Ideoque Deus per Prophetam irridet idolum, ex eo quod non habeat minimum divinitatis signum, nempe, prædicere futurum, quod est veniens quasi de præsenti, & valdè parùm distat. Et cap. 42 sequenti Deus ab eventu eorum, quæ prædixerat, suam divinitatem confirmat, inquiens *Gloriam meam alteri non dabo, &c. Quæ prima fuerunt, ecce venerunt nova quoque ego annuntio &c* Et cap. 46. *Nec est similis mei: annuntians ab exordio novissimum, & ab initio, quæ nec dum facta sunt.* Idem etiam habetur Sap. 8. ubi cognitio futurorum attribuitur divinæ sapientiæ, tanquam signum illius, his verbis: *Signa, & monstra scit, antequam fiant.*

Suadetur ex Sacra scriptura.

Isaia 4.

Isaia 46.

Sapien. 8.

Quod etiam colligitur ex eo quòd potissimum testimonium fidei est, quod Prophetæ divina luce illustrati prædixerunt mysteria nostræ fidei futura: hincque colligitur, ea esse divina, quia solius Dei est prævidere futura. Unde D. Paul. ad Roman. 1. utitur hoc argumento dicens: *Segregatus in Evangelium Dei* Quod verò sit Dei, probat, ex eo, quod statim subdit, scilicet, *Quod antè promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo.* Ad Ro. 1.

Unde hujusmodi futurorum prognosticatio, & illa pars astrologiæ judiciariæ, quæ circa ea prognosticanda versatur, est vana, superstitiosa, & damnata in Sacra Scriptura, & Conciliis. Propterea enim Isai. 47. dicitur ad populum Hebræum, qui consulebat astrologos judiciarios: *Defecisti in multitudine consiliorum tuorum: stent, & salvent te augures cæli* (ubi 70. legunt *Astrologi cæli*) *qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.* Et cap. 44. *Ego sum dominus &c. Irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens. Convertens sapientes retrorsum: & scientiam eorum stultam faciens.* Et Actorum 19. dicitur de iis qui prædicatione D. Pauli conversi fuerant ad fidem: *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.* Libri autem illi agebant de prognosticatione effectuum humanorum, teste Augustino in Psam. 61. Damnata est etiam hujusmodi pronosticatio in Concilio Bracharensi 1. cap. 9 & in Toletano I. in assertione fidei contra Priscillianistas.

Isaia 47. & 44.

Actor. 19.

August. Concilium Brachar. I. Concilium Tolet I.

40. Ex sanctis PP. Chrysost. August. Damasc. Isidorus. Hieron.

Eandem etiam assertionem apertè tuentur Patres, ut Basil. lib de Spiritu Sancto c. 16. ad medium: *Ego* (inquit) *Gabrielem non alio modo arbitror prædicere futura quàm præsentia spiritus: eò quòd unum de numero variorum donorum est prophetia.* Chrysost. Homil. 8 super cap. 1. Joann. *Certa futurorum prædictio immortalis Dei solius opus est.* Aug. lib 4. de Trinit. c. 17. *Quibus* (scilicet Angelis) *ea Deus per verbum sapientiamque suam indicat, ubi & futura, & præterita stant.* Damascenus lib. 1. fidei orthodoxæ, loquens de futuris contingentibus c 29. inquit, quod soli Deo cognita sunt Isidorus in lib. de summo bono cap. 10. *Quæ futura sunt,* ait, *Angelis à Deo revelantur: quia nisi revelatione divina cognoscere non possunt ea.* Hieron. super Jeremiam c. 28. super illa verba: *Et abiit Ieremias Propheta in viam suam* ubi adnotat, quòd cùm pseudopropheta Hananias tulit catenam de collo Jeremiæ Prophetæ & confregit eam, nihil locutus est, sed tacuit. Et adhibet Hier. rationem dicens: *Vt scriptura demonstraret, nequaquam prophetas suo arbitrio loqui sed de voluntate Dei: maximè de futuris, quorum solius Dei loqui est* Et super Danielem c. 2. agens de somnio Nabuchodonosor; & de responsione ariolorum, & magorum, sic inquit: *Confitentur magi confitentur arioli & omnis scientia secularis litteraturæ, præscientiam futurorum non esse hominum, sed Dei* Idem docet super cap. 6. Ecclesiastes, super illa verba capitis 8 *Afflictio quippe hominis multa super eum: quia nescit, quod futurum est.* Ubi sic ait: *Nemo est conscius futurorum.*

D. Thom. 2. 2. q 95. art. 1. his verbis: *Quædam verò causæ sunt, quæ si secundùm se considerentur, se habent ad utrumlibet: quòd præcipuè videtur de potentiis rationalibus, quæ se habent ad opposita secundùm Philo, & tales effectus vel etiamsi qui effectus, ut in paucioribus casu accidunt, ex naturalibus causis per considerationem causarum pranosci non possunt: quia eorum causæ non habent inclinationem* D. Thom.

determina

determinatam ad hujusmodi effectus. Et ideò effectus huiusmodi pranosci non possunt, nisi in se ipsis consideretur. Homines autem in se ipsis huiusmodi effectus considerare possunt, solùm dum sunt prasentes: sicut cùm homo videt fortem currere, & ambulare: Sed considerare huiusmodi in se ipsis, antequam fiant est Dei proprium, qui solus in sua aeternitate videt ea, qua futura sunt, quasi prasentia, ut in primo habi. um est. Vnde dicitur Isai.41. Annuntiate, qua ventura sunt in futurum, & sciemus. quia Dy estis vos. Si quis ergo hujusmodi futura pranuntiare, aut pranoscere quocumque modo prasumpserit, nisi Deo revelante, manifestè usurpat sibi, quod Dei est. Idem tradit suprà q.14.art.13.& infrà q.86.art. 4. q.16.de Dæmonibus art.7.& q.unica de Spiritualibus creaturis art.5. ad 7. & q. de Anima art.10. ad 4. & q.8.de Verit. art.12. & in 1 dist 38.art.5. &in 1. dist.7.q.1.art.1 & lib.1.contra Gentes c.67. & lib.3.c.154.& alibi sæpè. Unde hanc eandem assertionem tuentur communiter Theologi: & ideò supervacaneum est singulos recensere.

§. II. Ratio D. Thoma pro assertione, evasio duplex ad illam, una cum praclusione utriusque.

41. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis adducitur à D. Thoma in præsenti, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam futurum contingens, de quo loquimur, solùm potest certò cognosci quoad suam existentiam exercitam, quam habiturum est pro tempore futuro, vel in se ipso, vel in suis causis: at ab Angelo per sua naturalia nec in se ipso, nec in suis causis potest certò cognosci: ergo per sua naturalia non habebit certam cognitionem illius. Major constat. Quia ut prædictum futurum cognoscatur, ut certè habiturum existentiam pro tempore futuro oportet ut detur re ipsa aliqua determinatio, ratio cujus sit determinatum ad existendum pro prædicto tempore & hæc determinatio solùm potest ei convenire vel in se ipso, quatenus *omne, quod est, ex suppositione quod est, necesse est esse*, vel ratione suarum causarum, ex eo quod sint determinatæ ad productionem illius pro prædicto tempore: ac proinde eius existentia, ut pro tempore futuro exercita, solùm potest certò cognosci vel in se ipso, vel in suis causis.

Minor autem quoad primam partem, nempe, quod in se ipso nequeat cognosci, probatur. Quoniam ad hoc desiderabatur, ut prædictum futurum esset physicè præsens secundùm existentiam exercitam, & in se ipso respectu intellectus Angelici, & ejus intellectionis: hoc autem fieri nequit, nisi duratio intellectus, & intellectionis Angelicæ virtualiter se extendat, ita ut physicè, seu realiter ambiat & concludat intra se durationem, & existentiam aliàs futuras, quæque pro tempore futuro exercebuntur. Sicut propter hanc rationem cognitio Dei attingit futura in se ipsis, quia respectu illius non sunt futura, sed existentia: ex eo quòd ejus cognitio mensuratur æternitate, quæ virtualiter ita extenditur, ut ambiat & concludat intra se illud futurum, ejusque durationem, ac proinde sit illi realiter, & physicè præsens. Ergo cum intellectus, & intellectio Angeli, ut mensurata sua propria duratione, deficiant ab æternitate, & per consequens non habeant vim ambiendi & concludendi intra se tempus futurum, ita ut sint illi actu & physicè præsentia inde est, ut nequeant certò terminari ad futura in se ipsis.

Quoad secundam verò partem, nempe, quòd non possit certo ab Angelo cognosci in causis, eadem minor suadetur. Quoniam in causis indeterminatis, & indifferentibus ad *fore* & non *fore* seu ad *esse* & non *esse* alicujus effectus, non potest certò *fore*, aut *esse* ejusdem effectus deprehendi, sed solum indifferentia, & indeterminatio ad *esse*, vel non *esse* illius: ergo cùm futurum contingens (de quo in præsenti) non habeat, antequam sit in se ipso, determinationem in suis causis, sed potiùs ipsæ sint indeterminatæ ad ejus productionem: quia vel continetur in causis liberis, vel in causis necessariis, dependentibus tamen à liberis: inde est, ut in prædictis causis, & secundum *esse*, quod habet in illis nequeat certò cognosci, ut habiturum in actu exercito existentiam pro tempore futuro.

Nec obest, si occurras primò ex Vasquez in præsenti *disp.*108 *cap.*1. (cui hæc ratio displicet, quique sentit non posse assertionem istam ratione naturali firma, & à priori, sed solùm testimoniis scripturæ, vel Patrum efficaciter suaderi) quod præter illos duos modos relatos in antecedenti, potest assignari alius, quo cognoscantur futura libera, scilicet attingendo illa in determinatione objectiva, quam habent ad alteram partem: sicuti ratione hujus objectivæ determinationis cognoscuntur à Deo, & significantur per propositiones habentes determinatam veritatem, aut falsitatem. Et similiter ad probationem secundæ partis antecedentis respondebis, quòd licèt causæ in se ipsis sint realiter indeterminatæ: attamen futurum est, ut ad alteram partem determinentur: & ideò jam antecedenter ad illam determinationem exercitam aderit determinatio objectiva earundem causarum respectu alterius partis contradictionis: ac proinde una ex his contradictoriis enuntiationibus, *Hac causa est determinanda*: *Hac causa non est determinanda*, habet jam determinatam veritatem, & altera determinatam falsitatem: quandoquidem de ratione contradictoriarum, est quod alterà sit determinatè vera, & altera determinate falsa: & per consequens in prædicta determinatione objectiva causarum poterunt attingi. 41. Evasio. Vasquez.

Verùm hæc etiam solutio facilè evanescit ex his *qua* 1.*tom.tr.*3.*disp.*7.*à n.*96. *usque ad* 122. diximus, ubi ex Aristot. & D. Thoma, & efficacissimis rationibus ostendimus, futura contingentia in signo antecedenti ad determinationem causarum (præsertim divinam, scilicet ad decreta libera Dei) non habere determinatam, & infaillibilem futuritionem, aut determinatam, & infaillibilem non futuritionem: atque adeò neque habere determinatam veritatem objectivam in ratione futurorum, ut possint certò cognosci: nec propositiones de eisdem formatas esse in illo signo determinatè veras, aut determinatè falsas: ac tandem nec dari determinationem illam objectivam causarum ante prædicta decreta: & *à n.*112. *usque ad* 150. pluribus objectionibus oppositæ sententiæ satisfecimus. Videantur ergo, quæ ibi dicta sunt, ne eadem repetamus, præsertim quæ *à num.*129. *usque ad* 135. diximus, ubi id, quod in favorem hujus solutionis adducitur, duplici via fusè dissoluimus. Exploditur.

Adde, quod adhuc gratis permisso, non tamen admisso, dari prædictam determinationem objectivam futurorum in se ipsis, nec non & objectivam determinationem causarum, ex eo quod sit vera altera pars contradictionis, verbi gratia, quod causæ illæ determinandæ sunt pro tempore futuro nihilominus non idcircò prædictum futurum per vires naturæ certò cognoscetur ab Angelo. Quoniam species infusæ illorum nequaquam repræsentabunt prædictum futurum, ut actu, & in exercitio habens 41. Aliter refutatur.

habens in se ipso existentiam pro tempore futuro, ex eo quòd præcisè detur illa determinatio objectiva; sed (ut sic dicamus) expectabitur ad hoc, ut prædictum futurum habeat in se in actu exercito existentiam, ad hoc ut repræsentetur cum eadem existentia exercita; sicut etiam non repræsentabitur illa determinatio objectiva causarum usque dum detur realis physica, & exercita determinatio illarum. Et ratio videtur aperta ex illis, quæ *quæst.* 55. diximus. Quoniam species Angelicæ tantùm repræsentant ea quæ pertinent actu ad ordinem universi: constat autem, futura non pertinere ad hunc ordinem actu propter determinationem istam objectivam, sed propter determinationem, sive esse exercitum, quòd habent in se, vel in suis causis secundùm esse exercitum consideratis: quandoquidem ordo essendi præcisè in esse objectivo, determinatioque in illo est quodammodò distinctus ab ordine essendi physico, & reali, & exercito: & universum hoc, & ordo illius attenditur secundùm ordinem essendi realiter, & physicè, ac proinde exerciti vel in se, vel in suis causis. Et propterea ordo essendi universi, ut pertinet ad ordinem objectivum, non explicat ordinem illius in se, sed hunc supponit, & hoc supposito exprimit alium ordinem, nempe, ordinem terminandi certam cognitionem, fundatum tamen in ordine essendo Physico reali, ac proinde exercito, vel in se, vel in suis causis.

44. Confirmatio prima. Potestque hæc ratio confirmari primo, & explicari ex eo quod futurum contingens, per modum quidditatis præcisè consideratum, non spectat ad ordinem universi secundùm esse objectivum quod dicit, nisi quatenus fundatur in aliquo *esse* physico reali, & exercito, quod habeat in se, vel in suis causis, quatenus nimirum continetur possibiliter in virtute causarum naturalium, & hoc supposito pro fundamento potest repræsentari per modum quidditatis per species Angelicas repræsentantes, tum prædictum futurum, tum causam in virtute cujus continetur, aut dependentiam ab illa: quamvis necesse non sit, ut Angelus attendens ad futurum actu cognoscat determinationem causæ, vel causarum, sed quòd talis determinatio & *esse*, quòd habet in causa, sit intra objectum proportionatum specierum infusarum, quas habet, ab illisque modo dicto repræsentetur. Ergo cùm determinatio objectiva, quam Vasquez addit, non præsupponat determinationem exercitam, aut *esse* exercitum futuri in se, vel in suis causis, non pertinebit præcisè per hoc ad ordinem universi; nec repræsentabitur per prædictas species usque dum detur illa altera determinatio exercita, vel in se, vel in suis causis.

Secundò. Secundò potest eadem ratio elucidari, & confirmari ex eo, quòd futurum contingens collatum cum omnibus suis causis, scilicet, tam cum causis secundis, quàm cum prima, habet *esse* determinatum non quidem ex vi causarum secundarum præcisè sed ex vi causæ primæ, & ratione liberi decreti, quo ipsum prædiffinit, & hoc supposito tanquam fundamento, habent futura determinationem objectivam ad essendum: & causæ secundæ productivæ illorum ea similiter gaudent, quia futurum est, ut determinentur à prima: ac tandem propositiones ista enuntiantes sint determinatæ, & certæ veritatis. At hoc non obstante, prædicta futura non repræsentantur per species Angelicas propter hanc determinationem objectivam, nec ab Angelo prævidentur, ut communiter docent Theologi, & cum eis ipse Vasquez. Ergo potiori ratione: gratis data, sed non concessa determinatione illa objectiva futurorum, fundata præcisè in hoc, quod ex duabus propositionibus contradictoriis una illarum debet esse determinatè vera, & altera determinatè falsa, non ob id species Angelicæ repræsentabunt prædicta futura, ut actu, & in exercitio habebunt existentiam pro tempore futuro.

Patet consequentia ex paritate rationis. Tum, quia si prior illa determinatio objectiva proveniēs ex divinis decretis non est satis ad hoc, ut præcisè ratione sui constituat futurum intra ordinem universi, sitque sufficiens ratio ex parte objecti, propter quam actu repræsentetur, ut habiturum determinatam existentiam in tempore futuro: non est cur hoc tribuatur determinationi illi objectivæ præcise fundatæ in hoc, quod ex duabus propositionibus contradictoriis altera illarum debet esse determinatè vera, & altera determinatè falsa. 45.

Tum etiam. Quia ratio, propter quam determinatio objectiva futurorum contingentium fundata in decretis liberis Dei, quæ ab æterno fuerunt, non constituit illa si cum præcisione sumatur, intra ordinem universi, nec est sufficiens ad hoc, ut per species Angelicas repræsententur, ut actu, & in exercitio habitura existentiam, ea est. Tum quia prædicta decreta secundùm se sumpta, in quibus hæc determinatio fundatur, non spectant ad ordinem universi. Tum etiam. Quia non fundantur in aliqua causa ad illum spectante, sed fundantur in causa, quæ est supra totum ordinem universi, & in primo illius principio, scilicet Deo.

Tum denique. Quia prædicta decreta in quibus determinatio futurorum contingentium habet *esse* determinatum, non repræsentantur per speciem Angelicam secundùm se, vel ut duratione præcedunt eadem futura; sed ad summum quando in executione apparet effectus illorum in causis secundis, nempe, prædeterminatio physica & creata, qua prædeterminantur causæ secundæ ad productionem futurorum contingentium priùs natura, quàm illa producant. At id, quo fundatur veritas illa objectiva à Vasquez tradita, habet suo modo ista: quia nec pertinet actu ad ordinem universi (siquidem præcisè hoc, quod est unam ex duabus propositionibus contradictoriis esse determinatè veram, aut falsam, nec est quid pertinens actu ad ordinem universi, nec ratio pertinendi, ut constat in similibus propositionibus, quæ possent formari de futuris, præcisè per hoc, quod sint à Deo prædiffinita) nec prædicta determinatio, scilicet, quòd una ex illis propositionibus v. g. affirmativa sit determinatè vera, fundatur in aliqua causa pertinente ad ordinem universi, sed ad summum posteà fundabitur, & continebitur, quando extiterit id, quod futurum est: siquidem ista determinatio præcisè fundatur in illa suppositione communi, nempe, quòd *omne, quod est, quando est, necesse est esse.* Nec tandem prædicta suppositio, aut determinatio fundans determinatè illam veritatem repræsentatur ut actu exercita per speciem Angelicam, alioqui Angelus naturaliter cognosceret illa futura, sed solùm quando fuerit, tunc in actu exercito repræsentabitur. Ergo &c.

Unde necesse non fuit Angelicum Præceptorem in sua ratione meminisse huius determinationis objectivæ: quia jam illam suprà *q.* 14. rejecerat. Et adhuc gratis permissa, sed non admissa satis constabit ex illis, quæ *quæst.* 55. dixerat, quomodo non esset satis ad hoc, ut ex vi illius pertinerent futura ad ordinem universi, aut per species repræsentarentur. 46.

Objectio. Vasquez. Ex quo etiam fit nihil obesse, si ex eodem Vasquez addas, non rectè reddi pro radice attingendi futura contingentia in se ipsis, quòd duratio cognitionis sit ita virtualiter extensa, ut physicè, & realiter

ter pertingat usque ad durationem, & existentiam, quam pro tempore futuro habebit futurum contingens. Quoniam tam in creatis, quàm in divinis repugnat hæc virtualis extensio: & propterea adhuc divina cognitio non cognoscit futura in se ipsis propter hanc virtualem extensionem æternitatis ac proinde nec per hoc, quod prædicta futura sint semper physicè, & realiter præsentia eidem æternitati, ut se monstrasse in hac 1. p. disp. 64. cap. 3 idem Vasq. fatetur. Ex dictis igitur constat hoc nihil obesse. Quoniam longè efficaciùs monstravit oppositum Angelicus Præceptor in hac 1. p. q. 10. & q. 14. art. 1. & nos pro exiguis viribus curavimus id defendere & elucidare to. 1. tr. 3. disp. 8. à n. 35. usque ad num. 144. Et propterea quoad hoc in præsenti silemus.

Diluitur.

§ III. Alia enodatio rationis D. Thomæ & subversio illius.

47. Aliud effugium ad rationem D. Thomæ.

NEc etiam obstat, si aliter occurras, quod ex ratione D. Thomæ ad summum sequitur, non posse omnia futura prævideri ab Angelis, secùs tamen aliqua. Quoniam quod duratio Angelica deficiat ab æternitate, solùm convincit, non habere omne id, quod habet æternitas, scilicet ambire, & concludere intra se omne tempus, non verò quòd non habeat ambire & concludere aliquod certum & determinatum tempus. Tum, quia sicut ævum Angelicum, licèt deficiat ab æternitate, nihilominus participat ab illa, non quidem quod careat principio, & fine, sicut ipsa, sed quòd saltem careat fine: ita etiam poterit participare, quod ambiat aliqua tempora, licèt non omnia. Tum etiam. Quia ex hoc, quod potentia operativa in creaturis deficiat à divina potentia, solùm sequitur quòd non possit in omne id, in quod potest potentia Dei; non verò quod non possit in aliqua.

Tum denique. Quia hoc ipso, quod duratio Angelica nempe ævum, participet à divina æternitate; quòd sit duratio indivisibilis, tota simul, & carens fine, debet etiam participare, non quidem quod coexistat futuris quæ ante illud habuerunt existentiam; benè tamen futuris, quæ post productionem ejusdem ævi sunt futura, & pro tempore futuro existent. Quoniam eo ipso ævum habet durationem virtualiter extensam usque ad infinitum tempus à parte post, siquidem per totum illud absque additione novæ durationis potest durare, estque insuper duratio indivisibilis tota simul. Ergo non est cur non possit extendi ad ambiendum, & concludendum intra se simul omnia illa futura: siquidem habet simul, & indivisibiliter æquivalere toti illi tempori, & æternitas non alia ratione concludit in se omnia tempora, cunctaque futura, nisi quia æquivalet omni tempori per modum durationis indivisibilis, quæ tota simul existit.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam non solum ævum, sed etiam instans temporis discreti Angelici, quamvis deficiat à divina æternitate, potest coexistere uni, vel duabus horis: ut puta, si Angelus vellet coexistenter ad totum hoc tempus in aliqua intellectione durare. Ergo prædictum instans, prædictaque cognitio illo mensurata poterit esse actu præsens indivisibiliter, & simul omnibus futuris, quæ in illis duabus horis existerent.

48. Evertitur solutio.

Non itaque hoc obstat. Quoniam solutio hæc satis manet impugnata ex his, quæ in 1. tom. tract. 3. disp. 8 à num 66 diximus, ubi ostendimus, futura contingentia non esse in se ipsis præsentia respectu ævi: & assignavimus discrimen inter æternitatem, & ævum in hoc, quod æternitas non solùm est mensura perfectior, quàm cæteræ omnes, sed etiam est mensura superior, continens intra suum ambitum omnes alias mensuras, sicut concavum ultimi cœli, qui est locus communis, continet omnia illa loca particularia: ac proinde omnia, quæ in inferioribus mensuris continentur, videlicet in tempore, & ævo, continentur etiam in æternitate, tanquam in mensura illorum superexcedente. At verò ævum, licèt sit mensura excellentior, quia omnia tempora non tamen est superior ad illa, continens ea intra suum ambitum. quantumvis sit duratio indivisibilis in sua æternitate, & longè diuturnior, quàm omnia tempora.

Ex quo sequitur, quod æternitas coexistat omnibus rebus, ac temporibus, ut vera mensura illorum superexcedens & superior, continens ea omnia intra suum ambitum, ita ut coexistat illis, non solùm quando existunt quoad nos, sed etiam antequam sic existant: ævum autem tantùm dicatur coexistere rebus temporalibus, quando existunt quoad nos & non anteà: quia non existunt in ipso ævo, ut in mensura superiori sed potiùs ævum & tempus habent se ut duæ mensuræ disparatæ. Videantur ea, quæ loco citato diximus, ubi rem hanc satis dilucidavimus.

Potestque hoc ipsum confirmari ex ibidem dictis. Tum quidem exemplo modi, quantum est ex se indivisibili quo anima est in corpore qui licet sit perfectior modo unionis, qui forma lapidis informat materiam eiusdem lapidis, non tamen informatio, seu modus unionis animæ mensurat informationem formæ lapidis. Et similiter exemplo modi existendi, quem habet Christus in Sacramento, qui est perfectior modo existendi quantitatis, nec tamen continet, aut mensurat illum: & locus Romæ est maior loco alicujus oppiduli, & nihilominùs iste non continetur, aut mensuratur ab illo: & ita omnia ista se habent ut res disparatæ, non verò conferuntur per modum continentis, & rei contentæ. Tum etiam ex eo, quòd ævum est mensura non omnino immutabilis, sed admittens potentialitatem, & ordinem ad successionem: & ita potest modo mutabili coexistere, seu nova ei relatio præsentialitatis ipsi intrinsecè inhærens advenire: ac proinde non valet res successivas trahere ad se immutabili modo, ita ut eas semper & immutabiliter mensuret, semperque, & immutabiliter ad illas extendatur. At vero æternitas est mensura per modum actus purissimi, infiniti, & immutabilis: & ideò eius mensuratio debet esse actualissima, & immutabili modo facta: & propterea semper & ab æterno mensurat, quicquid ab ea mensurandum est: ac subinde trahit ad se immutabili modo, quæ aliàs mutabilia sunt: sicut intellectus divinus continet immaterialiter, intelligibiliter, & immutabiliter ea, quæ aliàs sunt mutabilia & materialia. 49. Confirm.

Quæ omnia denuò confirmari possunt ex eo, quod negari non potest, quin ævum deficiat à divina æternitate: hoc autem ipso, quòd deficiat ab illa, non solùm non potest esse realiter, & physicè præsens omnibus futuris, verùm neque aliquibus, aut alicui, sed hoc ipso, quòd esset præsens alicui, posset eodem modo esse præsens omnibus: & ita esset, & non esset deficiens à divina æternitate. Et ratio videtur aperta. Quoniam adhoc ut ævum esset physicè præsens alicui durationi futuræ, desiderabatur, quod contineret illam, & ejus perfectionem quoad propria illius: sicut ad hoc, quod æternitas illam ambiat, & intra se concludat, oportet, ut præhabeat perfectionem illius quoad propria eiusdem: & similiter ad hoc, quod aliquis locus communis contineat particularem, & illam ambiat, necesse est, ut 50. Confirm. 2.

contineat

contineat totam ejus extensionem, & eam continendo, illum intra se concludat. At hoc ipso, quod ævum Angeli contineret durationem aliquam futuram, præhabendo ejus perfectionem quoad propria illius, carebit genere, & differentia intra lineam durationis: siquidem genus, & differentia ita coarctant & limitant ea, quæ sunt sub eadem ratione communi, ut determinent illa ad hoc ut unumquodque habeat suam perfectionem; non tamen unum contineat propriam perfectionem alterius, aut atomam differentiam ejus, sive illa, quæ ex eadem, differentia proveniunt. Ergo prædictum ævum eo ipso erit infinitum in ratione durationis: ac proinde vel nulli, vel omnibus futuris poterit coexistere.

51. Confirm. 3. Confirmatur. Nam ex eo quòd aliquid secundùm suam essentiam contineat essentiam alterius quoad omnia, quæ in illo sunt, optimè colligitur, essentiam illam non esse aliam, præter quàm divinam: quia proprium est solius Dei continere omnia, quæ sunt in aliquo alio à se distincto: ex eo quòd solus ipse caret limitibus essentialibus Ergo eadem ratione, hoc ipso quod aliqua duratio contineat aliam quoad omnia, quæ sunt illius, v.g. aliquod tempus futurum, optimè colligetur, durationem illam non esse aliam, præter durationem divinam: quia sola ipsa caret limitibus intra lineam durationis.

Confirm. 4. Confirmatur amplius. Quoniam essentia Angeli, quæ mensuratur per ævum non continet totam essentiam, & perfectionem futuri contingentis quoad omnia, quæ sunt propria illius, ut ex se constat: ergo nec duratio, qua mensuratur, continebit durationem mensurantem prædictum futurum. Patet consequentia. Quoniam cum mensura, & res mensurata sint ejusdem ordinis, & perfectio, quam una dicit intra suam lineam proportionetur perfectioni, quam altera dicit intra suam, oportet, ut si duratio continet aliam durationem, etiam essentia mensurata per illam contineat rem, quæ mensuratur per durationem contentam: & quod si hæc continentia non datur, nec etiam detur continentia unius durationis respectu alterius: ut patet in essentia divina, & ejus æternitate, quæ ideo in ratione durationis continet alias durationes, quia divina essentia, & ejus *esse* mensuratum per illam durationem continet *esse* omnium aliarum rerum

52. Nec obstant illa quæ in favorem hujus solutionis adducta sunt. Non quidem primum. Quoniam neganda est paritas. Nam carere fine in durando, non arguit infinitatem, bene tamen coexistere alicui dumtaxat futuro, ut ostensum est: & ita hæc unica coexistentia habet se ad instar unius dumtaxat operationis omnipotentiæ divinæ, scilicet, creationis alicujus tantummodo creaturæ, quæ non minorem virtutem exigeret, quam creatio quarumlibet rerum. Nam sicut quævis creatio dicit continentiam totius entitatis, quæ creatur: ita etiam coexistentia physica alicujus durationis respectu alterius durationis futuræ, extendensque se ad istam, dicit in illa priori continentiam hujus posterioris quoad omnia, quæ sunt propria illius.

Ex quo etiam constat, nihil obesse secundum. Siquidem quod aliqua potentia creata possit aliquid, quod divina, v.g. producere utcunque calorem, non arguit, infinitatem. Nec tandem tertium. Quoniam (ut ex dictis constat) licèt ævum sit duratio carens fine, & tota simul, ac proinde indivisibilis, nihilominus non ob id continet alias durationes, & perfectiones illarum quoad propria earundem: & ita non est physicè præsens illis, antequam sint, sed comparantur tanquam duæ mensuræ disparatæ,

C quarum una est excellentior altera: sicut duo loca particularia disparatè se habentia, quorum unus esset extensior altero.

Et ratio est. Tum quia ad hoc ut unum sit alteri physicè præsens, tanquam aliquid contentum in sua duratione, oportet ut sit in eadem serie, & ut sic dicamus, in eadem via, & successione, ad hoc ut duratio illa excellentior possit se veluti extendere, & pertingere usque ad durationem pro tempore futuro, quam successu temporis habebit in se ipsa res illa, respectu cuius datur hæc coexistentia Sicut si aliquis locus minoris extensionis non sit in eadem D via & successione, collatus cum alio loco extensiori, non poterit iste ad illum pertingere, & illum intra se continere. At ævum, & duratio illa pro tempore futuro, in qua successu temporis verificabitur de re futura, quod existit, non sunt in eadem via, serie, & successione, ut statim magis explicabitur. Ergo, &c. Tum etiam. Quia sicut nihil potest cognosci per propriam cognitionem, nisi per propriam, & adæquatam speciem, vel per speciem propriam per eminentiam: ita nihil potest coexistere alteri, nisi E vel in propria duratione, qualem non habet futurum, dum non existit in se, & in propria duratione, vel in duratione superexcedenti, quæ sit propria per eminentiam & excellentiam: quod solum convenit divinæ æternitati, quæ sola est duratio propria per eminentiam, quia sola continet perfectiones proprias cujuslibet durationis.

Nec obest si urgeas, esse disparem rationem inter exemplum duorum locorum particularium ex una parte, & ævum Angelicum, & aliquam durationem nostri temporis futuram ex alia. Quoniam singulis ex his locis particularibus potest correspondere peculiaris distantia, & via, per quam pro- F trahantur: ac proinde potest unus una via, & per unam distantiam, alius vero per aliam protrahi: & ita non est mirum, quod sint loca disparatè se habentia quorum neuter contineat alterum, sicut locus communis continet loca particularia. Cæterùm ævum quatenus habet durationem excellentem, & carentem fine, non potest aliò se extendere, nisi versus futuram durationem nostri temporis: & ideò non potest non eius extensio virtualis usque ad illud pertingere, hoc ipso quod prædictum ævum in rerum natura ponatur. Sicut hoc ipso, quod aliqua G loca sint in eadem via, & successione, oportet, ut nobilior, & extensior ex illis, extendens se per totam illam viam pertingat ad locum minorem, qui esset in eadem via, & successione, illumque contineat. 53. Replica.

Solutio. Respondetur enim, exemplum duorum locorum particularium disparate se habentium non adduci quoad omnia, quæ in eo contingunt, sed tantum quoad hoc, quod est prædicta loca disparate se habere, licet hoc ex diversis capitibus, & diverso modo in eis, & in præsenti accidat. Nam in prædictis locis id contingit ex eo quod diversis viis, diversisque successionibus protenduntur, cùm tamen H ævum ita sit formaliter indivisibile, ut non habeat protendi, adhuc virtualiter, continereque etiam virtualiter aliquam extensionem durationis, sed sit intra hanc lineam tam formaliter, quam virtualiter indivisibile, & solum habeat esse talis conditionis, ut sit ei debitus concursus Dei, quo in illa sua indivisibilitate jam dicta conservetur.

Unde (ut ista cum illis, quæ modo dicebamus, cohæreant) ea præcisa ratione ævum, & duratio futura nostri temporis dicuntur disparatè se habere, quia duratio ævi est excellentior, & hæc excellentia non est tanta, ut habeat simul virtualem extensionem intra lineam durationis, contineatque virtualiter

tualiter, & eminenti modo durationes inferiores, sed dicit durationem meliorem ipsis, non tamen præhabentem illa. Sicut etiam ævum, & duratio futura nostri temporis dicuntur non esse in eadem via, serie, & successione, sed in diversa: quia dividendo durationem in diversas (ut sic dicamus, vias, & successiones, ex eo quod quævis duratio creata admittit aliquam successionem, modo à N. Complu. in lib. physic. disp. 21. num. 10. & deinceps explicato, tunc illa via, & successio, quæ competit ævo, est diversæ rationis ac illa, quæ competit tempori, v.g nostro: quia ævum, licet non admittat successionem quoad esse, admittit tamen successionem quoad operationes provenientes ab essentia, quam mensurat: & hic modus successionis (ut sic dicamus) dimidiatæ non reperitur in aliis durationibus inferioribus. Et tandem, licèt ævum coexistat successivè futuris, non quidem quandiu futura sunt, sed postcà dum præsentia fuerint; nihilominus dicitur ejus duratio disparatè se habere ad durationem temporis futuri: quia non protenditur ad pertingendum, & continendum durationem futuram, sed solum, dum illa extiterit coexistit. Quoniam per hoc, quod disparate hæ duæ durationes se habeant, solum significatur, quod una non continet aliam, licet aliqua ex illis sit nobilior altera, & quod una constituitur per quamdam differentiam atomam durationis, quæ proinde se habet ad constitutionem specificam illius, ac si alia, & ejus atoma differentia non esset.

N. Compl.

54. Illustratur. Ex quo etiam potest aliter dissolui hæc eadem tertia probatio denuo, in favorem solutionis, quam impugnamus, adducta, seu magis elucidari id quod modo ad eamdem probationem dicebamus. Nam aliud est, an ævum non habeat aliquam successionem quoad suum esse: aliud verò quoad existentiam cum aliis rebus successivè habentibus suum esse. Etsi ergo primum illud sit verum, secus vero hoc posterius. Quia hoc ipso, quod deficiat ab æternitate, non potest ex utroque capite carere successione. Quia ad hoc, ut quoad prædictam coexistentiam non haberet successionem, oportebat, eam esse virtualiter extensam, & continere actu inferiores durationes, & earum perfectiones, ut dictum est: ac proinde habere actu infinitatem intra lineam durationis. Quare cum ad hoc quod coexistat, & sit physice præsens rebus futuris quoad nos, requiratur, ut careret successione, non solum secundũ suum esse, sed etiam quoad existentiam cum prædictis, futuris: inde est, ut non possit esse illis physicè præsens eo proportionali modo, quo æternitas habet præsentiã ad illa, & ipsa sunt eidẽ æternitati coexistentia. Unde ævum comparatur ad alias res successii tempori devenientes eo proportionali modo, quo arbor ita radicata in terra, ut secundum communem naturæ cursum debeat esse per aliquod longum tempus ibidem fixa: nam hæc non tangit diversas partes aëris ipsam circundantis, & fluẽtes, ac refluentes per contactum simultaneum, & coëxistentiam itidem simultaneam ad illas in eadem distantia, sed tantum per successivam; quamvis prædicta arbor semper ibidem maneat fixa.

55. Enodatur confirmatio. Per quæ etiam ad confirmationem patet. Nam idem, quod de ævo diximus debet proportione servata ad instans Angelicum applicari, non obstante quod pro voluntate Angelica possit per duas, vel tres horas nostri temporis durare, si Angelus velit suam intellectionem per correspondentiam ad prædictum tempus continuare. Cæterum, licet quoad hoc proportionalis sit ratio; nihilominus potiori ratione cogimur ad id quoad præsens affir-

C mandum de instanti Angelico, quam de ævo. Nam gratis permisso, non tamen admisso: ævum posse coexistere futuris, non inde sequeretur Angelum posse cognoscere futura contingentia in se ipsis: qua ad hoc desiderabatur, vt ævum esset mensura cognitionis prædictorum futurorum. Ex eo quod vt aliqua cognitio extendat se ad futura, intuendo ea in se ipsis, oportet, vt sit physicè præsens eisdem futuris secundum durationem illam, à qua talis cognitio mensuratur: at cum cognitio prædictorum futurorum mensuretur instanti temporis discreti, si huic instanti essent futura physicè præsentia, non esset cur per prædictam cognitionem non cognoscerentur in se ipsis: & ita optime deductum est à D. D Thoma, quod nulli intellectui creato sunt hæc futura per vires naturæ nota. Quia duratio creata, per quam mensuratur cognitio cuiusuis creaturæ per vires naturæ habitæ, non habet illis coexistere quamdiu quoad nos futura sunt sicut id habet duratio mensurans cognitionẽ Dei, nempe æternitas.

Vnde persistẽdo in hypothesi illa nuper præmissa de coexistentia ævi respectu furorum potest aliter respõderi cum Iuniori quodam ex discipulis D. Thomæ, distinguendo antecedens: & si intelligatur de instanti, quo mensuratur cognitio terminata ad obiectum futurum, de quo disputatur, an possit ab Angelo cognosci, negandum est: quia sicut cognitio E illius nequit incipere toto illo tempore antecedenti ad præsentialitatem futuri in se ipso, respectu cuius durationis ipsummet futurum gaudet futuri ratione, ita nec duratio eamdem cognitionem mensurans, sed veluti expectare debeat futuri præsentialitatem, seu finem futuritionis quam habet: Si vero intelligatur de instanti mensurante cognitionem terminatam ad obiectum præsens, concedi poterit, Sed ex hoc nihil contra nos infertur: quia cum innuitur, sufficere præsentiam futuri in mensura, qua mensuratur cognitio alicuius intellectus, vt ab illo F attingatur futurum in se ipso, debet intelligi de mensura, quæ adæquate, & absolute respondeat cognitioni eiusdem intellectus respectu quorumcumque obiectorum, sicut æternitas correspondet nostro modo intelligendi diuinæ notitiæ, non vero de mensura, quæ determinate habeat correspondentiam cum aliqua cognitione peculiari eiusdem intellectus, vt in præsenti contingit: quia instans temporis discreti correspondet tantum cognitioni terminatæ ad obiectum præsens.

Alia ejusdẽ solutio.

Et explicari potest ampliùs hæc solutio ex discrimine, quod intercedit inter diuinam, & Angeli- G cam cognitionem. Nam mensura diuinæ notitiæ est idem cum illa, quæ mẽsuratur prius ipsa essentia Dei, quæ nihil est aliud, quam æternitas. Vnde, cum æternitas ambiat simul & semel omnem durationem, fit inde, vt ita se extendat virtualiter vt coexistat cuiuis alteri durationi, ac proinde iam inueniat diuina cognitio in alteroposteriori, aut quasi posteriori aduenienti ipsum futurum existens in se ipso, saltem respectu durationis æternitatis, & ideo nõ mirum quod ad illud vt præsẽs in se ipso queat terminari. Cæterum cognitio Angelica non men- H suratur eadem mensura, qua essentia eiusdem Angeli, sed hæc æuo, illa verò instanti temporis discreti, vel tẽpore ipso discreto mẽsuratur. Vnde non inuenit futurum iam coexistens, vel in propria duratione, aut respectu alicuius alterius durationis eminentioris, & superioris, quæ etiam sit mẽsura eiusdem cognitionis; sed potius prius est ipsa cognitio, quam mensura, & duratio, quæ eamdem metitur: & in illo priori solum potest terminari tamquam ad præsentia ea, quæ sunt in se ipsis existentia:

56. Corroboratio solutionis.

& consequenter illius duratio solum potest per simultaneam correspondentiam correspondere his, quæ sunt in se ipsis præsentia: quia mensura sequitur naturam ejus, cujus est mensura, & ei adæquatur.

§ IV. Duæ aliæ evasiones ad rationem D. Thom. una cum impugnationibus earum.

57. Solutio rationis D. Thomæ & objectio.

NEc præterea obest, si aliter ad rationem præcipuam D. Thomæ respondeas, & simul objicias quod si aliquid probaret, convinceret utique, non solum non posse Angelum per vires naturæ cognoscere futura contingentia, verum nec etiam per vires gratiæ, & supernaturaliter. Quia nec posset illa cognoscere, prout sunt in suis causis, quippè quæ in illis non habent *esse* determinatum, sed indeterminationem ad *esse*, & non *esse*: nec in se ipsis, cum non possit à Deo produci species aliqua infusa repræsentans ea, antequam sint, prout in tempore futuro sunt habitura existentiam exercitam: ex eo quod prædicta species, & ejus duratio virtualiter se extendat, & sit physicè præsens eisdem futuris pro tempore, pro quo de eis verificabitur, quod existunt: quia hoc proprium est solius æternitatis, quippe quæ (ut nuper dicebamus) dicit infinitatem.

Nec potest dici, posse supernaturaliter esse nota hæc futura Angelis, ex eo quod licet in causis secundis habeant *esse* indeterminatum, secus tamen in prima: & ita cognoscente Angelo hanc determinationem primæ causæ, poterit certo cognoscere futura, quæ in illa habent *esse* determinatum. Non igitur hoc potest dici. Quoniam de hac determinatione potest fieri idem argumentum, nempe, quod vel cognoscitur in se ipsa? Et hoc non quoniam sic per solam visionem beatam potest attingi. Vel in sua causa, aut quasi causa scilicet, in divina voluntate præeunte nostro modo intelligendi suas determinationes liberas? Et hoc non: tum propter rationem modo factam, nimirum, divinam voluntatem non posse nosci in se ipsa, nisi per visionem beatam. Tum etiam, quia voluntas Dei, ut præit suas determinationes liberas, non habet aliquam determinationem ad eas: Ergo, &c. Cæterum hæc non multum urgent. Quoniam licet daremus, non posse Angelum adhuc supernaturaliter cognoscere futura contingentia per species repræsentantes illa quidditativè, & prout sunt in se ipsis, ita ut prædictæ species coexistant eisdem futuris eo proportionali modo, quo æternitas habet illis coexistere: & similiter licet divinum decretum non posset in se videri, nisi per visionem beatificam, nihilominùs superest alius modus, quo Angelus certo cognoscat prædicta futura, nempe, si ei revelentur revelatione (ut aiunt) extra verbum: tunc enim, si cognoscatur evidenter ab illis exterior illa revelatio Dei, & sciatur, illam esse à Deo potest Angelus per evidentem consequentiam deducere, illud futurum habiturum esse pro tempore futuro existentiam, & in prædicta revelatione exteriori, ut in testimonio Dei loquentis illa cognoscere, ut contingit in Prophetis prædicentibus aliqua futura, & habentibus evidentiam quoad *an est* de divina revelatione. Utrum autem possit divinitus dari species aliqua infusa, & supernaturalis ordinis, quæ mensuretur æternitate participata, sicut visio beatifica per illam mensuratur, & an prædicta species possit coexistere futuris contingentibus, & quomodo ad hoc non requiratur infinitas in ea intra lineam durationis, hoc ipso quod non conveniat illi hæc duratio nisi per participationem à divina æternitate, non est

Impugnatur.

C hujus loci, sed propriam sedem *in 3. part. quæst. 10.* habet.

Nec tandem refert, si postremo loco rationi præcipuæ ex D. Thoma adductæ respondeas, & simul urgeas, quod si quid convinceret, suaderet etiam, præterita non posse certo ab Angelis cognosci. Quia nec in se ipsis, quippe quæ jam in se non sunt nec in suis causis, siquidem in illis jam non habent *esse*, licet habuerint illud. At cognitio præteritorum non videtur deneganda Angelo: siquidem notitia multorum ex illis intellectui humano non denegatur, ut experientia ipsa testatur. 58. Alia evasio & objectio.

Non igitur hoc obest. Quoniam ad illud satis benè occurrit Bañez *art. 3. hujus quæst.* ubi inquit, quod quatuor modis se potest habere res præterita ad Angeli intellectum. Primo ita ut cognita fuerit ab ipso tempore præterito, quando res existebat. Secundo, quod non fuerit ab illo cognita, propter non advertentiam ipsius Angeli: nec enim necesse est, quod ad omnia singularia quæ existunt, advertat. Tertio, ita ut illud singulare præteritum relinquat aliquem effectum sui in sua causa. Quarto denique ita ut nihil post se reliquerit. Hinc ergo respondetur, quod Angelus potest cognoscere rem præteritam quæ *esse* habuit primo modo. Quoniam species Angelica jam semel fuit determinata in actu secundo ad cognitionem illius rei singularis, quæ actualiter terminavit cognitionem Angeli & ita ex vi hujus determinationis poterit postea illa species repræsentare Angelo eandem rationem: & hæc cognitio dicetur abstractiva, præsupponens intuitivam ejusdem rei: ac proinde est quasi rememorativa cognitio, non enim propriè in Angelo ponitur memoria. Si autem Angelus non cognovit rem præteritam pro tempore, quo extitit, & tamen res illa reliquit post se aliquod vestigium sui in effectu vel in aliqua determinatione causæ, poterit Angelus cognoscere rem illam præteritam, & cognoscet de facto, quotiescunque usus fuerit specie repræsentante modo dicto quidditatem, sub qua continebatur res præterita. Quoniam species Angelica adjuncto lumine efficacissimo ipsius Angeli potens est ad cognitionem cujuslibet rei, cujus reperitur in rerum natura aliqua determinatio in effectu, vel in causa. At vero illud præteritum, quod post se nullum reliquit vestigium, non potest cognosci postea ab Angelo, si quando extitit in rerum natura, non fuit cognitum: quia illud præteritum ita se habet ad speciem Angeli, ac si nunquam fuisset. Evertitur. Bannez.

Nec obest si urgeas, non cohærere hæc cum illis quæ suprà *quæst. 55* diximus, scilicet, quod sicut potentia essentialis supremorum corporum in ordine ad suas formas substantiales expletur à Deo in instanti creationis illorum: ita potentia essentialis supremarum substantiarum spiritualium, quam habent secundùm suum intellectum in ordine ad formas intelligibiles, habet etiam expleri à Deo in instanti creationis earundem substantiarum. Ergo sicut decursu temporis suprema corpora, quia suprema sunt, non possunt aliquid acquirere pertinens ad ordinem formarum substantialium, quod vel sit forma substantialis, vel aliqua illius pars, aut determinatio substantialis ejusdem formæ: ita neque intellectus Angelicus poterit aliquid denuò acquirere pertinens ad ordinem specierum intelligibilium, quod vel sit species, vel aliquid speciei, & repræsentationis ejusdem, vel aliqua determinatio ipsius in eodem ordine repræsentativo. 59. Replica.

Respondetur enim, hanc determinationem speciei, quæ semel repræsentavit aliquid præsens, quod transiit in præteritum, quodque, dum erat præsens, fuit cognitum Respondetur.

cognitum,non perseverare in actu exercito, ex eo quod in *esse* entis habeat aliquam realitatem, vel modum denuò in ea productum; sed quia hæc est eminentia, & excellentia speciei infusæ Angelicæ repræsentantis naturas materiales,& earum individua,quod sicut non repræsentat actu, in exercitio, absolutè,& simpliciter loquendo singularia,usque dum actu existant,& participent actu naturam specificam per prius repræsentatam,& tamen per hoc, quod omnino in actu exercito illa postea repræsentet,non ei accrescit aliqua perfectio aut novus modus in *esse* entis:ita durat hæc repræsentatio quoad individua præterita,quæ actu naturam illam participaverint,si tamen semel species illa intelligibilis ad cognitionem talium individuorum deservierit: & hoc propter magnam(ut dicebamus)universalitatem, & excellentiam prædictarum specierum. Unde, sicut species nostræ deservientes ad cognitionem alicujus objecti singularis, eo cognito manent peculiariter determinatæ in ordine ad illud per determinationem novam in *esse* entis causatam,& relictam ex illa cognitione:ita species infusæ propter sui excellentiam habent in exercitio,absolute, & simpliciter hanc determinationem, saltem postquam deservierunt cognitioni rei,quæ semel stetit,non quidem per additionem novi modi intrinseci,sed quia ipsæ,quantum est ex se,hoc præhabebant, & solum deerat illa conditio:& ita ea posita, potest absque aliquo alio adesse prædicta determinatio,& per consequens perseverare repræsentatio illa.

§.V. *Oppositus error cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.*

60. Contrarius error. *Avizena. Cicer. Ptolem. Album. Abengaz. Tutin. Stalius.*

OPpositum tamen errorem, nimirum, Angelum, vel hominem posse lumine naturali cognoscere certo futura fortuita,& libera, tenuerunt Avizena 6.*Met.c.*1.Cicer.2.*de Divin.*& ex antiquis Astrologis Ptolemæus, Albumazar, & Abengazel.Quos sequuntur ex neotericis Tutinus, Joannes Stalius, & alii: qui ex astrorum dispositione quoscumque effectus contingentes & liberos putant posse prognosticari, & de eorum prognosticatione dari veram scientiam, quæ sit pars naturalis astrologiæ.

Argumentum primũ. Potestque hæc sententia probari primo.Nam facultatem naturalem animæ nostræ non superat. quod certo sciat futura contingentia: ergo potiori ratione id Angelis, quippe habentibus perfectiorem intellectum, debet concedi. Consequentia est perspicua.Et antecedens asseritur à D. Augustino *super Genes.ad lit.libr.*12. *capit.*12. *tomo.*3.ubi inquit,quod animæ humanæ,secundùm quod à sensibilibus corporis abstrahitur, cõpetit futura prævidere. Necnon à Gregor *libr.*4. *Dialog capit.*16. ubi asserit, quod ipsa aliquando animarum vis sua subtilitate aliqua futura prævidet. Et ad confirmandum refert id,quod Romæ cuidam Advocato contigit, qui morti vicinus præcognovit, quod esset apud sanctum Xystum sepeliendus: cum tamen hoc esset quoddam futurum liberum,& casuale.

D. August.

Gregorius.

61. Confirm. 1. *D. Thom.* Confirmatur ex D. Thoma 1. *part. quæst.* 86 *artic.*4.*ad* 2 & 2.2.*quæst.*172 *artic.*1.*in solutione ad* 1.& ex Cajetan. ibidem,adducentibus prædicta testimonia,& simul dicentibus, hanc futuri prænotionem ortum ducere ex eo,quod ab anima percipiuntur subtiles motus in imaginatione hominis ex impressione naturalium causarum relicti, & intellectus possibilis illustratus lumine intellectus agentis excitatur ad cognoscenda futura, quæ in signo illo repræsentantur. Quare, cum Angelis queant esse notæ istæ impressiones causarum naturalium, non erit cur ex vi illarum nequeant cognoscere futura illa casualia, & libera.

Confirmatur secundo. Nam aliquando causæ cœlestes solent talem influxum immittere, ut inde causentur somnia, ex quibus devenitur in cognitionem futurorum liberorum,& casualium:at omnis ista causalitas est nota Angelo:ergo & prædicta futura. Major probatur ex eo, quod contigit in somniis pincernæ, & pistoris, explicatis à Joseph. *Genes.*40. quod ex naturali, & cœlesti causa provenisse,testatur Cajet.2.2.*q.*95 *art.* Secunda. *Genes.* 40. *Caietanus.*

Confirmatur tertiò. Nam sæpè homines in sui ortu habent influentias siderum, quæ tunc dominantur,fælices, & similiter in inceptione alicuius operis:at ex hujusmodi influentiis possunt illis esse nota futura fortuita, & libera,ut constat ex arte judiciaria:& similiter ex lineis, quas natura manibus hominum impressit,ut patet ex illo Job. 37. *In manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.* Tertia. *Iob.* 37.

61. Occurritur argumento & primæ confirmationi. *D. Thom.* Respondetur ex D.Thoma 2.2.*quæst.*172.*art.*1.& 1 *part.quæst.*86.*art* 4. animæ humanæ, adhuc morti vicinæ,non convenire naturalem facultatem ad præcognoscenda futura: & similiter nec dum est alienata à sensibus, pollere vi certa ad somnianda futura libera Et ita,si aliquod horum præcognoscit,aut somniat,vel hoc habet ex Dei revelatione, vel si duxerit totum à causis naturalibus,id tantum eveniet in his ad quæ cœlestis influentia,vel per se. directe,vel indirecte habet inclinare.Et adhuc respectu huius non est ei concedenda certa cognitio, sed conjecturalis dumtaxat ex experimento quod ei relictum est ex similibus effectibus & impressionibus cœlestibus: ad quæ percipienda est magis idonea, dum homo est morti vicinus: nam sicut tunc minus percipit de sensibilibus externis, ita magis vacat ad hoc, ut possit percipere impressiones, & motus cœlestes, eorumque significationes

Per quæ constat,tum ad ea,quæ ex Augustino,& Greg.adducta sunt.Unde id quod Greg.de Advocato illa narrat,potius est confirmatio eorum,quæ diximus. Nam cœlum, dum prædictus Advocatus moriebatur,influebat maximam pluviam & hanc impressionem cœlestem in imaginatione illius Advocati, quando erat magis idoneus ad eam percipiendam:& ita conjecturaliter deduxit,quod portitores funeris non possent ultra sanctum Xystum progredi cum cadavere: & consequenter ibi esset sepeliendum. Tum etiam ad primam confirmationem ex D. Thoma, & Cajet. desumptam.

Ad secundam confirmationem dicendum est quod ex somniis illis,si non erant à Deo causata, non deducebatur certum indicium futuritionis illorum eventuum,sed tantum ex illis cœlestibus influentiis deducebatur inclinatio Pharaonis in odium pistoris,& dilectionem pincernæ:quia hæc in ejus appetitu ex impressione cælesti excitabantur. Cæterum cum his stat, quod futurus eventus certò prædictus fuerit à Joseph.Quia Deus ei illum revelavit,ut docuit D Thomas *super Gen. cap.* 40. Ad secundã confirmationem. *D. Thom*

63. Ad tertiam. Ad tertiam confirmationem respondetur, ex dispositione stellarum,& fœlici,aut infœlici cœlorum influentia posse colligi dispositionem corporis alicujus fœlicem, non tamen inferentem effectum infallibilem, liberè tamen futurum,sed innuentem inclinationem aliquam ad illam, maximè in eis, quæ spectant ad animam,in quam cœlum non ha-

bet influere, nisi valde indirectè, & per accidens ratione dispositionis corporis, cui anima dominatur. Unde dictum est: *Vir sapiens dominabitur astris*: ex eo quod multoties homines operantur contra proprias inclinationes, & cœlestes influxus. Et propterea non parum invehitur Isai. c. 47. contra petentes ab hujusmodi signis rationes futurorum. Et Jerem. 10. dicitur: *A signis cœli nolite metuere*. Per quod etiam constat ad id, quod de lineis manuum adducitur (si tamen verum est, eas non à casu ex dispositione materiæ, & complicatione manuum infantuli in utero materno formari, tunc enim solum computandæ erunt inter effectus causarum naturalium, insinuantes diversam complexionem, & inclinationem naturalem, non vero aliquid, per quod futura libera certò cognoscantur.

Isaia 47. *Ierem. 10.*

D. Thom. Ad testimonium vero, quod in hujus confirmationem ex illo *Iob. 37.* adducitur, respondetur ex D. Thoma ibidem, per manum denotari rationem, & virtutem operandi: & ita eis significari, Deum ostendere unicuique, quomodo congrue pro diversis temporibus sua opera posset distribuere, hyemali nimirum, vel verno tempore, quia tempus serenitatis accommodatum est aliquibus operibus, & tempus pluviæ aliis.

64. *Argumentũ secundum.* Secundo probatur eadem sententia. Quoniam Angeli cognoscunt totum ordinem cœlorum at in illis descripta sunt omnia futura etiam libera. Ergo, &c. Minor probatur ex illo Genes. 1 *Fiant luminaria, &c. Et sint in signa* In quibus verbis vult Orig. (ut testatur Euseb. *lib. 6 de præparatione Evangelica c 9.* & Xystus Senens. *lib. 5. Bibliothecæ sanctæ annotatione 15.*) denotari, in cœlis esse descripta omnia futura, etiam libera, & casualia, sine ulla tamen coactione. Et *in lib.* qui dicitur, *Narratio Ioseph*, qui ut docet Xystus Senens. loco relato) fuit olim apud multos catholicos in magna veneratione habitus, inducitur Jacob Patriarcha ad filios suos sic loquens: *Legite in tabulis cœli, quæcumque eventura sunt vobis, & filiis vestris, &c.* In quo etiam sensu explicatur ab aliquibus illud Isai. 34. & Apocalypsis 6. *Cœlum recessit sicut liber involutus*. Nam sicut in hoc nihil quit legi, hoc ipso quod involutus sit: ita dum in die judicij motus cœli cessaverit, nequibit aliquod futurum prævideri, sicut antea ex cœlorum influentiis prævidebatur.

Genes. 1. *Origenes.* *Euseb.* *Xystus Senensis.* *Isaia 34.* *Apoc. 6.*

Responsio. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, illam explicationem Origenis non esse admittendam. Videatur Xystus Senens. ubi supra, eandem ex D. August. & Angelico Præcept. & aliis impugnans. Locus vero adductus ex Genesi solum suadet, tribuendum esse stellis, quod sint signa effectuum naturalium, non vero effectuum, & futurorum liberorum. Ad illud autem de libro, quod dicitur, *Narratio Ioseph*, dicendum est, esse apochryphum, ut tradit Divus Athanas. in sua synopsi.

Xystus Senensis. *Athan.*

65. *Tertium.* Tertio probatur. Nam Dœmones sæpè futura libera prædicunt: at hoc non præstant nisi per suam facultatem naturalem, quippe qui donis supernaturalibus sunt destituti: ergo id etiam bonis Angelis erit concedendum. Major probatur ex D. August. *tom. 3. lib. de Divinatione Dæmonum c. 6. & 7.* & refertur in iure canonico *26. q. 4. c. quodam loco*, ubi D. August. refert de quodam Dœmone, quòd prænunciaverit subversionem idolorum, & aliquorum templorum, quæ futura erat tempore Christi Domini.

D. Aug.

Responsum præbetur. Respondetur, quòd etsi Dœmones aliqua futura prædicant; nihil tamen inde contra nos. Quia vel non habent per vires naturæ, nisi tantum conjecturalem eorum cognitionem ex aliquibus signis tunc occurrentibus, ut puta, quia cognoscunt naturales inclinationes hominum, & quod isti regulariter has inclinationes sequuntur: & ita non semper dicunt verum infallibiliter, nec illis debemus adhibere fidem: quia his intendunt adducere homines ad suam familiaritatem. Vel si certò hæc prævideant, tunc hoc eis competit ex duplici ratione. Prima quidem, quia aliquando assistunt divinis revelationibus, licet istæ nihil supernaturale in eis ponant, sed sat sit divina revelatio extrinseca, & veluti assistens illis. Et ita Job. *cap* 1. dicitur, quod Satan assistebat inter filios Dei: & tunc hæc revelatio non fit immediatè ab ipso Deo, sed mediante alio Angelo. Secunda ratio est. Quoniam ipsi multoties dicunt, quod facturi sunt ipsimet ex divina permissione: ut si prædicant ruinam domus postea futuram per ministerium illorum, Deo ita permittente.

Ultimo probatur prædictus error Quoniam quivis Angelus comprehendit proprias species intelligibiles: ergo etiam cognoscet futura contingentia. Antecedens est notum Consequentia etiam videtur perspicua. Quoniam species illæ tantum repræsentant ea, quæ habent, vel habitura sunt existentiam, aut illam habuerunt: ex eo quod tantum repræsentant illa, quæ in aliqua differentia temporis sunt partes universi. Ergo ex vi comprehensionis prædictæ speciei, & repræsentationis illius sciet omnia, quæ repræsentat: ac proinde & futura contingentia, quæ connumerantur inter objecta repræsentata per prædictam speciem. 66. *Ultimum.*

Nec obest si occurras, futura non repræsentari actu & in exercitio, absolutè & simpliciter loquendo, nisi actu & in exercitio existant. Nam contra hoc est. Tum, quod saltem species intelligibilis repræsentat actu, quantum est ex se, futura contingentia: ergo hoc ipso, quod Angelus cognoscat, prædictam speciem, quantum est ex se, habere hanc repræsentationem, cognoscet futura contingentia: quia nisi pro tempore futuro habitura essent existentiam, non esset prædicta species, quantum est ex se, actualis repræsentatio eorum. Tum etiam. Quia licet requiratur existentia exercita futurorum ad hoc ut actu repræsententur in ordine ad cognitionem intuitivam, non tamen in ordine ad abstractivam, quæ ex se abstrahit ab existentia exercita: ergo species illa repræsentabit abstractivè futura ista: & ex consequenti Angelus eam comprehendendo, pertinget etiam ad cognitionem futurorum.

Respondetur, admittendo solutionem traditam. Et ad primam impugnationem dicendum est, speciem illam, quantum est ex se, repræsentare actu tam futura, quam possibilia, quæ præhabentur in virtute causarum naturalium spectantium ad hoc universum: & ideo non posse certò sciri, an prædicta futura sint habitura existentiam: quia sivè illam pro tempore futuro habuerint, sive non, eodem modo repræsentantur actu, quantum est ex parte speciei. *Enodatio.*

Ad secundam vero probationem respondetur ex supra dictis, speciem repræsentare futura per modum quidditatis sumpta, & in ordine ad cognitionem abstractivam, Inde tamen (ut dub. præcedenti dicebamus) nequit colligi, posse sciri ab Angelo, an prædictum futurum sit in suo tempore existens, necne, ut probatum est.

DUBIUM

DVBIVM V.

Vtrùm cogitationes cordis hominis, aut alicuius Angeli sint, aut possint certò esse notæ alteri Angelo viribus suæ naturæ relictæ, antequam ad illum dirigantur, eidemque manifestentur.

67. Sensus tituli. NON loquimur de cogitationibus cordis, prout sufficienter splendent in aliquo effectu ad extrà: sic enim planum est, posse à quocumque Angelo cognosci: sed de eisdem, prout non manifestantur aliquo effectu, aut signo extremo sufficienti. Nomine autem cogitationum cordis intelliguntur præcipuè actus liberi voluntatis, nec non & actus intellectus, vt procedunt ex libera applicatione voluntatis: & tandem iijdem actus intellectus, vt per modum dirigentis sunt causa actulis respectu actuum liberorum. Unde Angelicus Præceptor in hoc artic. vt explicaret, quomodo cogitationes cordis, prout non manifestantur sufficienter in aliquo effectu externo, nequeant ab altero Angelo cognosci, adducitt verba illa 1. ad Corinth. 2. *Quæ sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Constat autem, verba ista non esse intelligenda nisi illis, quæ sunt homini propria, vt est dominus suarum actionum, & operatur liberè, atque adeò per intellectum & voluntatem: & per consequens præcipue de actibus eiusdem intellectus, & voluntatis nuper recensitis; quia isti sunt qui præcipue progrediuntur ab homine vt homo est, & sunt proprij illius, vt est dominus suarum actionum. Ex quo etiam fit, quod minus principaliter, & quasi secundario significentur nomine cogitationum cordis quiuis alij actus imperati, siue sint actus intellectus, siue aliarum potentiarum imperio voluntatis subditarum, quæ non egent necessario ad sui exercitium imperio & motione libera voluntatis: nam isti, vt participant ab affectionibus liberis ordinationem in fines particulares per se intentos, pertinent etiam ad cogitationes cordis.

Angel. Doct.

1. ad Cor. 2.

Potestque reddi ratio horum ex proprietate illius vocis, *cogitationes cordis*. Nam etsi in Scriptura aliquando per illam denotentur actus intellectus, & aliquando actus voluntatis: nihilominus frequentius solent significari tam actus intellectus, quam voluntatis iam dicti, sumpta metaphora ex proprietate illius vocis *Cor*. Nã sicut *Cor* significat principium & radicem vitæ naturalis: ita etiam intellectus, & voluntas, vt sunt causæ actuum liberorum, sunt primus fons & radix totius vitæ moralis & bonæ: & ideo *Cor* in Scriptura significat hoc principium totale: & nomine cogitationum eiusdem cordis denotantur actus iam recensiti procedentes à prædicto principio totali. Nam etsi prædicti actus non sint solius intellectus, sed etiam voluntatis: nihilominus, quia actus intellectus habent se per modum dirigentium id circo censentur excellentiores: ac proinde ab eis sumitur denominatio. Vnde Actor 8. dicitur: *Si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Constat autem, in his verbis tam actus intellectus, quam voluntatis includi: alioqui cogitatio illa vel volitio non essent quid indigens remissione. Cumque hoc, quod est procedere à prædicto corde, præcipuè competat actibus intellectus, & voluntatis, & minus præcipue, ac secundariò alijs actibus imperatis nuper recensitis: inde est, vt illi præcipuè, isti verò minus præcipue, & modo dicto possint sub nomine cogitationis cordis intelligi.

Actor. 8.

§. I. Ex mente Sacræ Scripturæ, & Patrum difficultas dubij expeditur.

DIcendum ergo est, cogitationes cordis hominis, aut alicuius Angeli non esse, aut posse esse certo notas alteri Angelo viribus suæ naturæ relicto antequam ad illum dirigantur, eidemque manifestentur. Assertio hæc videtur contineri in verbis illis Ierem. cap. 17. à D. Thoma arti. 4. huius quæst. adductis nempe, *Prauum est cor hominis, & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes.* In quibus verbis aliqua debent expendi. Primum est, quod assignatur tanquã proprium Dei; & vt peculiaris excellentia eius, quod sit scrutans corda, & probans renes. Unde D. Hieron. prædicta verba sic interpretatur: *Melius autem est, vt simpliciter accipiamus, quod nullus cogitationum secreta cognoscat, nisi solus Deus.* Secundum est, ratio assignata à Propheta, propter quã solus Deus est scrutator cordium, v. g. humanorum: nam hæc continetur in illis primis verbis. *Prauum est cor hominis & inscrutabile.* Vbi non reddit pro ratione, quod Deus deneget concursum debitum creaturis intellectualibus potentibus ex se illud scrutari, sed quia illud ex sua natura habet, quod inscrutabile sit: ac proinde quia ex vi sua habeat aliquid, vnde inuestigari non possit. Quemadmodum illud dicitur proprie loquendo inintelligibile, aut impossibile, quod ex se & ex vi sua nequit intelligi, aut fieri. Et propterea, si Deus deneget concursum ad aliquid patrandum, & cognoscendum; si tamen ex se cognoscibile, aut factibile fuerit ab aliqua virtute cognoscitiua, aut operatiua, non dicetur proprie, absolutè & simpliciter loquendo inintelligibile, aut impossibile.

68. Assertio.

Ieremiæ 17.

D. Thom.

Fulcitur testimonio Sacræ Scripturæ.

Hieron.

Consonatque ista cum translatione 70 Interpret. quæ sic habet *Profundum est cor super omnia, & homo est: quis cognoscet illud? Ego Dominus, &c.* Si namque cor super omnia profundum est, erit vtique secundum suam naturam inscrutabile: & propterea solus Deus illud scrutari poterit, non vero aliquis alius erit alieni cordis scrutator.

Quam Scripturæ phrasim imitatus est August. in Psalm. 41. super illa verba, *Abyssus abyssum inuocat*, vbi sic ait: *Abyssus enim est profunditas quædam impenetrabilis, incomprehensibilis, & maximè solet dici in aquarum multitudine: ibi enim altitudo, ibi profunditas, quæ penetrari vsque ad fundum non potest, &c. Quæ ergo abyssus, quæ inuocat abyssum? si profunditas est abyssus, putamus non cor hominis abyssus est? Quid enim est profundius hoc abysso? Loqui homines possunt, videri possunt per operationem membrorum, audiri in sermone: sed cuius cogitatio penetratur? cuius cor inspicitur? Quid intus gerat, quid intus possit, quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? Puto non absurde intelligi abyssum hominem.* In quibus verbis manifeste reducit Augustinus incognoscibilitatem cogitationum nostrarum, non ad denegationem concursus debiti intellectui creato, sed ad ipsam naturam cordis humani, vbi est quædam profunditas impenetrabilis & incomprehensibilis. Et propterea hoc ipsum intendens Psalmista dixit, quod *abyssus abyssum innocat*, idest: quod abyssus cogitationum hominum, & Angelorum, abyssum aliam, nempe Deum, qui est abyssus sapientiæ, & intelligentiæ, inuocat, vt penetrari, aut cognosci possit.

August.

69. *Ex dictis euertitur sententia & expositio Scoti.*

Ex quo satis constat quomodo maneat euersa sententia, & explicatio Scoti, nimirum, non ideo tribui Deo esse scrutatorem cordium, quia solus ipse habeat virtutem & facultatem ad hanc scrutationē sed quia alij intellectui præter illum, in quo sunt prædictæ cogitationes, denegatur à Deo concursus debitus, ad hoc vt actu cognoscat cogitationes cordis. Ex dictis igitur satis liquet huius euasionis euersio. Quoniam alioqui ratio, propter quam denegatur Angelo cognitio cogitationum cordis alieni, non esset profunditas & inscrutabilitas illius, sed denegatio actualis concursus ad illas cognoscendas: & ita prædictum cor non esset inscrutabile, & super omnia profundum secundum se sumptum: cuius oppositum ex Ieremia, & August. vidimus.

2. Paralipomenon 6. 1. Paralipo. 28. Sapient. 1. Actor. 1. Math. 9. & 11. Marci 2. Lucæ 24. 1. ad Cor. 2

Eadem etiam assertio videtur expressa in aliis Scripturæ testimoniis, in quibus aliquando dicitur, esse proprium solius Dei cognoscere huiusmodi cogitationes, vt 2. Paral. 6. *Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.* Et similiter Deus specialiter appellatur scrutator cordis, vt 1. *Paral.* 28. *Sap.* 1. & *Actor.* 1. & præterea in Euangelio tamquam signum diuinitatis Christi adiicitur, quod hominū cognouerit cogitationes, vt *Matthæi* 9. & 11. *Mar.* 2. *Lucæ* 24. Et tandem Paulus 1. *ad Corinth.* 2 tamquam apertum Deitatis indicium reuelationem cogitationum cordis proponit.

70. *Solutio Durandi.*

Nec obest id quod respondet Durandus, solum dici esse proprium Dei, quod cognoscat cogitationes cordis plene, id est tam præsentes, quam præteritas, & futuras. Cum hoc tamen stare, quòd Angeli cognoscant cogitationes cordis præsentes non verò futuras. Nam contra hoc est. Tum, quod in aliquibus ex his testimoniis fit sermo de cogitationibus præsentibus. Vnde in locis citatis ex Euangelio dicitur, Christum vidisse præsentes hominū cogitationes. Tum etiam. Quia in prædictis testimoniis absolutè fit sermo de cogitationibus cordis. Tum denique Quia Patres sic explicant loca Scripturæ: & ex eo, quod Christus intueretur præsentes hominum cogitationes, colligunt eius diuinitatem.

Impugnatur.

Euasio Henric.

Nec etiam refert explicatio Henrici asserentis, per hæc testimonia non significari, cogitationes cordis secundum suam substantiam esse innotas Angelo, sed solum quoad aliquem peculiarem modum, nimirum quoad relationem, & ordinationem actus, siue intellectus, siue voluntatis in finem particularem, quam ipse *intentionem voluntatis* appellat: & sic soli Deo esse notas cùm hac plenitudine, scilicet, secundum substantiam, & modum prædictum. Nam contra hoc est, quod nulla poterit reddi ratio, propter quam illa directio actus voluntatis in finem sit occulta, potius quam substantia actus liberi eliciti à voluntate. Maxime, quia in actibus non imperatis à voluntate, sed elicitis non est distincta talis directio à substantia actus.

Refutatur.

Reiicitur interpretatio Hebrei.

Et similiter nihil obest interpretatio Herbei, nempe quod dum dicitur, solum Deum scrutari corda, & cogitationes illius solum intelligitur de scrutatione, & cogitatione, qua cognoscatur quanta sit intensio talium cogitationum. Nam contra hoc etiam obest, non esse assignabilem rationem, propter quam intensio cogitationum sit magis occulta, quam substantia illarum. Maximè, quia nequit videri in Angelo substantia, & entitas alicuius actus, quin simul inspiciatur cum aliquo gradu intensionis: & quoad hoc eadem videtur esse ratio de quocunque gradu, & alijs.

Ex quo etiam constat, nihil referre expositionem aliam quorumdam, quos citat Durandus, nimirum, sensum prædictorum testimoniorum tantum esse, quod in cogitationibus cordis est aliquid occultum, quod scitur à solo Deo, quamuis substantia illarum cogitationum certò attingatur ab Angelis: & occultum hoc esse modum ipsarum cogitationum, nimirum, quod sint affirmatiuæ, aut negatiuæ, idest, quod si fuerint actus intellectus sint assensus, vel dissensus: si vero fuerint actus voluntatis, sint per modum complacentiæ, aut displicentiæ. Sicut etiam alij relati à Gregorio dixerunt occultum istud non esse aliud, quam terminationem ad obiectum secundum particularem & indiuiduā eius rationem. Ex dictis igitur hoc satis impugnatur. Quoniam hæc terminatio est distincta à substantia, & entitate actuum: & ideò si hæc est nota Angelo, etiam & illa. Maxime, quia (vt nuper dicebamus) non poterit reddi debita ratio, propter quam illa terminatio sit magis occulta, quam substantia eiusdem actus. *Occurritur expositioni aliorum.*

71.

Adde pro maiori impugnatione harum trium interpretationum id, quòd paulo ante tetigimus, in his testimoniis non agi de cogitationibus cordium quantum ad hanc, vel illam conditionem non spectantem ad earum substantiam, sed absolute fieri sermonem de eis, quatenus cogitationes cordium, & potissime quoad id, quod pertinet ad earumdem specificationem: quia in hoc præcipuè illarum consistit entitas, & ideò Patres sic explicant ista testimonia. *Roboratur impugnatio*

Nec tandem obstat responsio Scoti, de qua nuper mentionem fecimus, scilicet, sensum horum testimoniorum tantum esse, quod cogitationes cordis sunt innotæ cuiuis creaturæ præter illam, cuius cogitationes sunt: hoc tamen non prouenire ex eo, quod Angelicus intellectus non habeat virtutem naturalem ad id; sed ex denegatione debiti concursus præstandi à Deo. 71. *Responsio Scoti.*

Non itaque hoc obstat, propter illa, quæ in expensione prioris testimonij adduximus, quæ possūt sic magis elucidari. Quoniam in his testimoniis attribuitur vt peculiaris excellentiæ Deo præ alijs, quæ ipsi solent attribui, quod sit scrutator cordium at si hoc præcise haberet, ex eo quod esset in illo vis ad illa scrutanda non impedita, aut impedibilis ab alijs causis, non tribueretur ei peculiaris excellentia quoad hoc, quam quoad cætera alia, quæ ipsi possibilia sunt: siquidem in nulla sua operatione potest ab aliis causis eius efficacitas frustrari. Imo hinc fieret, cum eadem proprietate, cum eademque specialitate posse de eo dici, quod sit calefactor, aut frigefactor: cum tamen testimonia adducta aliquid aliud peculiare indicent, cum de illo dicunt, quod solus ipse sit cordium scrutator. *Euertitur.*

Potestque hoc confirmari, tum ex eo, quod Scriptura eodem modo tribuit Deo, quod sit cognitor futurorum contingentium, & cogitationum cordis: constat autem quod ad illa nullus intellectus creatus est per se sufficiens. Tum etiam, quia alioqui Patres deducentes ex testimonijs Euangelij, in quibus asseritur, quod Christus Dominus internas hominis cogitationes cognouit, illum vere Deum esse, non rectè id collegissent. Quia posset huic argumento facile occurri asserendo ex eo solùm inferri, Christum Dominum esse Angelum, cui Deus in illis euentibus non denegauit suum generalem concursum ad cognoscendas cogitationes cordis. *Confirmatur.*

Accedit quod hæc interpretatio non est ita consona rationi Theologicæ ex prædictis testimoniis desumptæ. Quia nullum genus entium priuatur ita vniuersaliter, & quoad omnia sua indiuidua operationibus

August. operationibus sibi connaturalibus. Tum, quia id videtur docere August. lib. 7. de Civit. c. 30. ubi ita inquit: *Sic Deus administrat cuncta, quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere, & agere motus sinat.* Et lib. 5. contra Jul. cap. 14. *Nec Deus* (inquit) *ita naturas creat, ut leges auferat quas dedit motibus cuiusque naturæ.* Tum etiam. Quia alioqui frustra Deus contulisset inclinationem, & virtutem ad talem operationem. Ergo cum omne Angelorum genus careat, juxta testimonia adducta, cognitione cogitationum cordis, & omne illud sit privatum quoad omnia sua individua hoc concursu, signum erit, illum non esse ei debitum: ac proinde nec Angelum habere virtutem & facultatem naturalem ad prædictam cognitionem.

73. Duplex evasio Gabrielis. Unde parui momenti videtur esse duplex illa solutio quam adhibet Gabriel *in 2. dist. 9. quæst. 2. art. 1.* & *in Cano. lect. 31 lit. L.* Prima non esse universaliter verum, ac proinde non esse contra prædicta testimonia, quod omnibus Angelis negetur hic concursus: siquidem sæpè conceditur Angelis bonis. Secunda, non esse inconveniens, nec derogari his testimoniis, quod alicui generi entium denegetur concursus ad aliquam operationem, quando ad id adest specialis ratio: sicut Dæmonibus negatur liber & expeditus usus virtutis activæ ad extra, quæ ipsis est naturalis, ne nobis noceant: & Angelis beatis, quod habeant actum tristitiæ, respectu cujus inest eis naturalis vis. Et hæc specialis ratio etiam procedit in Dæmonibus quoad præsens attinet, ne semel cognito ab illis statu conscientiæ nostræ, nimis ab eisdem infestemur, & tentemur. Unde addit Gabriel, Augustinum in testimoniis relatis solum velle, Deum ita influere in actiones causarum secundarum ut non tollat, quin ipsæ exerceant easdem operationes accommodate ad proprias naturas.

Eorum evertio. Ex dictis itaque liquet, utramque ex his solutionibus esse parui momenti. Prima quidem. Quoniã testimonia allata, & Patres illa explicantes ita universaliter loquuntur ut denotent, nulli creaturam posse per vires naturæ cogitationes cordium attingere. Secunda verò. Quoniam numquam datur sufficiens ratio, propter quam totum aliquod genus entium ita universaliter à principio, & ex sua prima productione orbetur concursu generali desiderato ad suas operationes connaturales. Unde hoc ipso, quod Augustinus dixerit, Deum sinere causas secundas exercere suas operationes connaturales, ibidem etiam involuit, quod non deneget toti illi generi creaturarum debitum concursum: alioqui non sineret, eas elicere prædictas operationes connaturales. Nec obest id, quod de Dæmonibus privatis usu expedito suæ potentiæ executivæ adducit. Quia nec hoc contingit respectu totius generis Angelorum, nec à principio suæ conditionis, sed post peccatum, & non sine maxima & urgenti causa, nempe, id exigente ordine universi, ne subito plura ab eis repentè destruantur. Sicut etiam illud de tristitia impedita in Angelis bonis non obest: tum, quia (ut in precedenti exemplo dicebamus non id contingit respectu totius generis Angelorum, sed beatorum dumtaxat: & in eis non ab initio suæ conditionis, sed postquam fuerunt in statu beatifico. & ibidem per abstractionem mali, quod sit causa tristitiæ.

74. Adde, nullius esse roboris rationem convenientiæ quoad præsens, adductæ, propter quam impediuntur Angeli à cognitione cogitationum cordis. Tum, quia hæc ad summum procedit in Angelis malis, non vero in bonis. Tum deinde, quia sufficeret ad intentum, adhuc in malis, quod impedirentur ab usu suæ potentiæ executivæ, & hoc posito impedimento, nihil referre, quod haberent speculativam cognitionem cogitationum cordis nostri. Tum denique, quia non potest dici impediri ab hujusmodi cognitione in pœnam sui peccati; licet præcisè per hoc, quod haberent illam cognitionem speculativam, non idcirco nimis essent nobis infesti, nimisque nos tentarent. Nam sicut in pœnam prædicti peccati non sunt privati cognitione aliarum rerum: ita non est cur dicatur fuisse peculiariter privatos hac notitia cognitionum cordis.

Unde assertionem hanc tuentur Patres, ex testimoniis istis probantes divinitatem Christi Domini, ut Chrysost. *hom. 30 super Matth* Greg. *lib. 28. Moral.* Cyrill. *lib. 5 super Ioan. cap. 15.* & *lib 3. c. 3. lib. 4. cap. 5* Hjeronym. Matth. 9. *Sciens Jesus cogitationes illorum* Ambr. Rom. 8. & 1. *Corinth. 2.* & *in oratione de obitu Theodosii, Imperat.*, & Lucæ 5. & ibidem Beda, & Theophylactus. Chrysost. *homil. 23. in Ioanne n.* Damascen. *lib. 2. de fide orthodoxa cap. 4.* Athanas. *lib. de quæstionibus Sacræ Scripturæ*, Origen *super 1* Job in illa verba: *Circuivi terram & perambulavi eam* August. *lib. de Ecclesiast. Dogmat. cap. 11* Quos omnes refert Bañez *artic. 4. huius quæ.* simul docens, omnes istos Patres apertissime tenere quod non solum futuras cogitationes cognoscere sit proprium Dei, sed etiam præsentes. Et tandem hoc ipsum tuetur D. Thomas loco citato ubi sic inquit: *Solus Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest* Et *in 2 dist 8. q. 1. art. 5. ad 5. de Veri. q. 8. art. 13. de Malo q. 16. art. 8 & 1 ad Corinth. cap. 2. lectione 2.* & communiter ejus discipuli, & fere omnes alii Theologi.

Chrysost. Gregorius. Cyrillus. Hieron. Ambros. Beda. Theophyl. Chrysost. Damasc. Athanas. Origenes. August. Bannez. D. Thom.

§. II. Ratio assertionis ex D. Thoma desumpta.

Rationem autem fundamentalem hujus assertionis adduxit D. Thomas *artic. 4. huius quæst.* his brevibus, compendiosis tamen verbis: 75. Ratio fundamentalis. D. Thom. *Voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet & ipse solus in eam operari potest, qui est principale eius obiectum, ut ultimus finis: & hoc magis infrà patebit. Et ideò, ea, quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quod ex sola voluntate dependet, quod aliquis actu aliqua consideret: quia cùm aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existentes, utitur eis cùm vult. Et ideò dixit Apost. 1. Corinth. 2. quod quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.*

Explicatur ratio ista, eam ad hanc formam reducendo. Quoniam cogitationes cordis ab eo solum cognoscuntur seclusa manifestatione, & directione alterius ad ipsum, à quo fiunt: at actus liberi voluntatis, necnon & intellectus, qui sunt causa illorum, & cadunt sub electione voluntatis, solùm fiunt ab intellectu & voluntate elicientis, aut causantis illos, & à solo Deo, cui soli, & non alteri causæ universali intellectus, & voluntas subiiciuntur: ergo soli Deo, & creaturæ elicienti, aut causanti illos erunt absque peculiari manifestatione, & revelatione noti.

Quam rationem deduxit Angelicus Præceptor ex loco citato 1. *ad Corinth. 2 lect. 2.* his verbis: Elucidatur testimonio D. Thom. *Nec Angelus bonus, nec malus ea, quæ in corde hominis latent, scire potest, nisi in quantum per aliquos effectus manifestantur. Cuius ratio accipi potest ex ipso verbo Apostoli, qui dicit, ea ratione*

 spiritum

spiritum hominis cognoscere, quæ in corde hominis latent, quia in ipso homine est. Angelus autem nec bonus, nec malus illabitur menti humanæ, ut in ipso corde hominis sit, & intrinsecus operetur, sed hoc solius Dei proprium est. Unde solus Deus est conscius secretorum cordis hominis, secundum illud Iob 26. Ecce in cælo testis meus, & in excelsis conscius meus.

76. Obiectio contra rationem D. Thomæ. *Suarez. Vasquez.* Cæterum hæc ratio D. Thomæ non videtur aliquibus efficax, inter quos est Suarez *lib. 1. de Angelis cap. 21.* Vasque in præsenti *disputat. 209. cap. 10.* ubi sic inquit: *Mea quidem in hac re sententia est, nihil ratione Philosophica, & à priori efficaciter posse probari.* Et cum ante adduxisset hanc rationem D. Thomæ, subdit, quod nulla ex rationibus allatis sufficienter ostendit, secretum cordis unius Angeli, aut hominis ab alio non posse cognosci. Idemque docet Durandus. *Durand.* Unde ex illo sic obiicit Suarez contra prædictam rationem. Quia effectus proprii solius Dei, quique ab aliofieri non possunt, postquam facti sunt, naturaliter cognoscuntur ab Angelo, ut patet de substantia animæ, vel Angeli, vel cæli, item de potentiis, habitibus, & speciebus inditis uni Angelo à solo Deo, quæ omnia alii Angeli cognoscunt: & similiter actio propria Dei eo modo, quo est extra ipsum, potest naturaliter cognosci ab Angelo, ut creatio ipsa, prout est in creatura: denique etiam in his actibus liberis est aliquid per modum qualitatis, & termini: ergo cognoscetur ab Angelo: & consequenter etiam cognoscetur actio intrinseca, per quam fit: quia non est magis occulta, quam terminus.

Confirmatio præcedenti obiectionis. Secundò contra eamdem rationem, & peculiariter contra id, quod Angelicus Præceptor ex capit. 1. ad Corinth. 2. lect. 2 citata addit, potest obiici, & confirmari magis præcedens objectio. Quoniam cognitio non fit per hoc, quod cognoscens agat in rem cognitam; sed per hoc, quod habeat illius similitudinem intentionalem: ergo quod Angelus non agat in cor hominis, aut in intellectum, & voluntatem alterius Angeli, non est ratio propria, unde desumendum sit, non posse cognoscere cogitationes humanas, aut actus intellectus, & voluntatis alterius Angeli.

77. Animadversio prima pro ratione D. Thomæ. Cæterum si ratio Angelici Præceptoris expendatur, est sane optima, & valde fundamentalis, & ex propriis principiis rei de qua agitur, procedens. Ut autem ejus vis aperiatur, duo prænotanda sunt. Primum est, quod Deus ita est principium universi, ut non sit pars illius, sed extra totum illud, & ut constituens ordinem altiorem toto universo, & ordine illius. Et ratio est perspicua. Quoniam universum, & totus ordo illius est ens per participationem: Deus autem ens per essentiam. Constat autem, ens per essentiam esse extra totum genus entium per participationem, & constituere alium ordinem excellentiorem & eminentiorem.

Secunda. *D. Thom.* Secundum est, sic Deum totum constituisse universum (ut testatur D. Thomas infra *q. 103. artic. 1. & 6.*) ut adaptaverit causas universales, ad hoc ut moverent particulares ad suas operationes, in hac quæ consistere peculiarem concatenationem, & ordinem quem habent in hoc universo causæ particulares ad universales, & è contra, ac proinde & ad totum universum. Quare, si aliqua causa particularis fuerit talis conditionis, talisque eminentiæ, ut in sua operatione non habuerit dependentiam ab aliqua ex causis universalibus totius universi, sed à solo Deo, manifestum erit, quod ex hoc capite talis operatio erit extra totum ordinem universi, illumque subterfugiet, & insuper illum supergredietur: siquidem ex vi sua habet non procedere ab aliqua causa universali totius universi, sed solùm à causa particulari, & à causa prima, quæ est extra & supra totum ordinem universi: ac proinde, sicut prædicta actio procedens à causa particulari, habet ordinem, non quidem cum aliis causis, sed cum sola prima existente extra, & super universum, sic ipsa ex hoc capite participabit, quod sit extra, & supra totum ordinem universi.

Hinc ergo non obscure apparebit vis rationis D Thomæ & quomodo principium illud, quod assumit, scilicet, cogitationes cordis soli Deo esse subjectas, à soloque Deo, & à causa particulari fieri, sit aptissimum ad probandum intentum, nimirum, soli causæ particulari illas elicientis, & Deo esse absque indigentia specialis revelationis notas; non vero Angelis; sive bonis, sive malis. Nam ex his, quæ supra *qu. 55.* præcedenti dixerat Sanctus Doctor, satis constabat, Angelis tantum esse nota illa, quæ ad ordinem universi spectant: quod quidem ex eodem S. Doctore ibidem nos ostendimus: & ex principio, quod in hoc art. adducit, scilicet, cogitationes cordis soli Deo esse subjectas: non vero alicui causæ universali; plane deducitur: ut ex secundo notabili liquet, eas non pertinere ad ordinem universi, sed ad alium altiorem & eminentiorem: & ita non erunt notæ alteri Angelo, seclusa peculiari revelatione ad illum. 78. Ex dictis enucleatur ratio D. Thomæ.

Nec obest, si contra rationem hanc Angelici Præceptoris sic intellectam obiicias primo, quod si hæc ratio esset efficax, suaderet utique, cogitationes cordis non posse esse notas alicui Angelo, etiamsi ad eum dirigerentur ab habente illas: hoc autem est contra communem Theologorum sententiam: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam per hanc directionem non tollitur ab eis, quod solum pendeant à voluntate eliciente illas, & à solo Deo: atque adeo per prædictam ordinationem non tribuitur eis, quod sint partes universi: & ideo cogitatio illa cordis manebit ita occulta, sicut antea. 79. Obiectio prima.

Respondetur enim: negando sequelam. Et ad probationem concedendum est, per hanc ordinationem non constitui illam cogitationem cordis intra ordinem universi, ut partem illius. Nam si semel constitueretur per illam intra ordinem universi, non esset cur potius cognosceretur ab Angelo, ad quem ordinatur, & maneret occulta respectu alterius, ad quem non dirigitur: siquidem quivis Angelus potest naturaliter cognoscere omnia illa, quæ continentur intra ordinem universi, ut partes illius. Cæterum per hoc, quod media ista ordinatione non constituatur illa cogitatio cordis intra ordinem universi, non sequitur, non posse naturaliter cognosci ab Angelo, ad quem dirigitur. Quia Angelus ex duplici capite potest se naturaliter extendere ad aliquid intelligendum: vel quia illud pertinet ad ordinem universi; vel quia est, tum quid spectans ad eumdem Angelum, potius quàm ad alios, ad quos id non est quid peculiari ratione pertinens, tum etiam quid contentum intra ordinem naturalem, prout distinguitur à supernaturali & ita quamvis Deus crearet unicum dumtaxat Angelum, non ordinando actu illum ad aliquod universum, tunc Angelus se ipsum intelligeret, & ea, quæ sunt ei propria, quia omnia ista pertinent ad illum. Quare cum cogitatio cordis alterius Angeli, directa ad aliquem alium Angelum ab habente illam, pertineat eo ipso ad prædictum Angelum: inde est, ut possit illam virtute sui intellectus intelligere: quia (ut supponimus) illa cogitatio Respondetur.

tio est in ratione objecti ordinis naturalis, ut distincti à supernaturali.

80. Illustratur solutio. Adde primo quod etsi ad hoc ut aliquis Angelus cognoscat aliquod objectum à se distinctum, & ab his, quæ ad illum intrinsecè pertinent, absque revelatione, desideraretur, illud pertinere ad ordinem universi; non tamen ad hoc ut media revelatione ipsum cognoscat, ut patet de his, quæ possunt Angelo revelari à Deo. Cæterum prædicta cogitatio cordis cognoscitur ab altero Angelo media revelatione & manifestatione ejus; qui illam habet.

Elucidatur ulterius. Adde secundò, quod media prædicta directione, qua unus Angelus ordinat cognitionem sui cordis ad alterum, habet talis cogitatio quodammodo pertinere ad ordinem universi, quia ordinatur ad aliam compartem ejusdem universi, scilicet ad alterum Angelum. Nec unde fit, eo ipso cognosci à quovis alio Angelo. Quia licet id, quod pertinet ad ordinem universi, præcisè quia existit, sit notum cuivis Angelo, quia non magis est existens respectu hujus, quam illius Angeli: attamen quod spectat ad ordinem universi, non præcisè quia existit, sed quia libere ordinatur ad illum ab altero Angelo, non cognoscitur nisi ab eo, ad quem dirigitur: ex eo quod tunc non intrat ordinem universi absolute & simpliciter, ac omnino perfecte, sed secundum quid, nempe in ordine ad alterum Angelum, ad quem dirigitur.

81. Secunda objectio. Nec etiam obest, si secundo obiicias, sequi ex ratione D. Thomæ sic explicata, tum quod unus Angelus non cognoscat actus necessarios intellectus, & voluntatis alterius, quales sunt prima intellectio, primaque volitio uniuscujusque, ad quam peculiariter applicantur ab auctore naturæ, ad quamque per modum naturæ concurrunt: tum etiam, quod motus primi mobilis, qui fit solum ab Angelo movente, & à Deo, esset ignotus aliis Angelis. Utrumque autem videtur falsum; ut communiter docent Theologi. Ergo, &c. Sequela quoad priorem partem videtur perspicua. Quia prædicti actus necessarii fiunt à solo Angelo, & à Deo: ergo si propter hanc rationem actus liberi non constituuntur intra ordinem universi, nec cognoscuntur nisi media manifestatione, & ordinatione facta ab habente illos, idem dicendum erit quoad præsens. Ex quo etiam quoad secundam partem eadem sequela patet. Quoniam prædictus motus primi orbis solum procedit ab Angelo movente, & à Deo.

Diluitur. Respondetur enim, negando sequelam quoad utramque illius partem. Quoad primam quidem. Quoniam prædicti actus habent se ad instar proprietatum respectu Angeli, quatenus sunt necessario connexi cum Angelo, & illi debiti: & ideo ex hoc capite habent, unde absolutè & simpliciter pertineant ad ordinem universi. Sed de hoc iterum statim redibit sermo, ubi id magis explicabitur. Quoad secundam verò partem. Quoniam motus ille per accidens nectitur cum solo Angelo, & Deo, per accidensque procedit à solo ipso, & à Deo: quia est talis naturæ, ut posset ab altera causa universaliori, si Deus vellet, procedere, ita ut per hoc non fieret contra peculiarem naturam illius motus. Cæterum cogitationes cordis per se petunt procedere à sola voluntate creata, & à Deo.

Adde, quod prædictus motus habet necessariam connexionem cum cœlo, quamdiu duraverit totus hic ordo universi: & ideo non mirum, quod habeat unde pertineat ad ordinem universi, etiamsi detur fieri à solo Angelo, & Deo.

Adde secundò, prædictum motum habere ex alio capite rationem sufficientem pertinendi ad ordinem universi, ex eo quod esset causa aliorum motuum: & ideo esset concatenatus cum illis, tamquam causa universalis illorum, & effectuum ab eis procedentium.

Nec etiam refert, si obiicias tertiò, sequi ex hac ratione, cogitationem cordis peccaminosam unius Angeli esse notam alteri, etiamsi non dirigatur ad illum. Sequela patet. Quoniam prædicta cogitatio non esset superioris ordinis & rationis: quippe quæ, quatenus peccaminosa, solum esset à voluntate creata, non vero à Deo: & ita non haberet unde pertineret ad alium ordinem eminentiorem, & supra universum. Tertia objectio.

Respondetur, negando sequelam. Quia satis est, ut quoad substantiam actus, & materiale peccati procedat illa operatio à voluntate creata, & à Deo, ad hoc ut secundum istam rationem pertineat ad alium ordinem altiorem, sitque objectum occultum, usque dum adsit revelatio, & manifestatio illius facta ab eliciente prædictam operationem. Satis fit.

Ex quibus etiam patet solutio ad primam objectionem, quam ex Suarez, & Durando contra rationem D. Thomæ *num.* 76. adduximus. Nam in primis quoad actionem creativam patet ex alibi dictis, non esse formaliter transeuntem. Deinde quoad alia est aperta disparitas inter ea, quæ in hac objectione referuntur, procedentia à solo Deo ex una parte, & inter actiones liberas pendentes à sola voluntate creata, & à Deo ex alia. Quoniam illa, licet producantur à solo Deo, producuntur tamen cum debito ordine ad universum: attamen cogitationes cordis, hoc ipso quod à sola voluntate creata, & à Deo producantur, & maneant præcisè intus in ipso corde, non producuntur cum ordine ad universum: & ita illa possunt esse partes ejusdem universi, & cuivis Angelo naturaliter nota; secùs vero cogitationes cordis. 83. Ex dictis occurritur primæ objectioni Suarez & Durandi.

Explicatur hoc ex D. Thoma *quodlib. 6. art. 19.* ubi sic ait: *Totum universum est unum unitate ordinis, ut patet per Phylosophum 12. Met. Hæc autem unitas ordinis attenditur, secundum quòd quodam ordine reguntur corporalia per spiritualia, & inferiora corpora per superiora, ut August. dicit in 3. de Trinit. Unde si cælum empyreum non influeret in corpora inferiora, empyreum non contineretur sub unitate universi.* Corroboratur testimonio D. Th.

84. Hoc supposito, possumus loqui de rebus contentis in hac objectione vel in actu primo, sive ut sunt principium habituale operandi, vel quoad suas operationes, seu ut sunt principium actuale illarum. Si ergo primo modo considerentur, planum est omnia illa habere eum ordinem, quem ex Angelico Doctore retulimus. Nam de substantiis corporeis, & à Deo creatis id perspicuum est. De Angelis vero id constat ex verbis adductis ex Sancto Doctore. Et similiter de anima nostra, & rationibus agêdi, quas in se habet, quales sunt suæ potentiæ, & species intelligibiles. Nam anima rationalis secundum suam substantiam, adhuc ut rationalis, est principium aliquarum operationum, ut longo tempore flendi, ridendi, &c. quæ dicunt ordinem ad universum, pendentque à causis universalibus: & similiter ejus potentiæ secundum suam substantiam consideratæ, necnon species intelligibiles sunt etiam rationes influendi in prædictas operationes: & ita omnia ista fuerunt creata à Deo cum prædicto ordine ad universum: quia ad hoc non erat necessarium, ut secundum omnes earum operationes pertinerent ad illum; sed satis

erat

erat, quod secundum aliquas denotantes propriam illorum entitatem ad illud spectarent: quoniam eo ipso secundum totam suam entitatem dicunt per modum rationum agendi in actu primo ordinem ad universum.

85. Cæterum, si loquamur de rebus istis, prout sunt actualia principia suarum operationum, sive de operationibus illarum, ut ab illius actu prodeuntibus, tunc non attenditur ad hoc, ut sic sumptæ pertineant ad ordinem universi, ad quod habeant posse respectu aliarum operationum, sed præcise ad id, quo actu causant, sive ad illas, ut sunt actuale principium harum operationum, & non aliarum. Unde, si secundum illas operationes non habuerint ordinem ad universum præfixum, à Deo, non erunt partes ejusdem universi, ut actu causantes illas. Cumque hic ordo attendatur penes hoc, quod operatio elicita à causa particulari depédeat etiam à causis universalibus universi, & non à solo Deo: inde est, ut operationes liberæ, quæ, hoc ipso, quod tales, fiunt à solo Deo, & à causa particulari, habeant ex vi hujus, non solum produci à prædicta causa, & à solo Deo, sed quod procedendo sic ab illis, procedant destitutæ ab ordine ad universum, & consequenter non ut partes ejusdem universi. Et ita in prædictis operationibus optime arguit Angelicus Præceptor, ex eo quod procedant à solo Deo, quod non procedant ut partes universi, nec ut notæ aliis Angelis; secus vero in cæteris rebus, de quibus in hac obiectione fit sermo. *Angel. Præcept.*

Quamvis cum hoc stet, ut aliunde, & per accidens possint prædictæ cogitationes, & operationes liberæ esse quodammodo partes universi, si habeant alium ordinem ad illud, nempe, vel ordinem directionis qua dirigantur ab habente illas ad alterum Angelum, ratione cujus (ut nuper tetigimus) probabiliter dici potest, eas pertinere aliquomodo ad universum, vel quia nectuntur necessario cum voluntate creata: nam ista constituta intra ordinem universi, trahit ad se, & ad idem universum illa, quæ cum ipsa necessario nectuntur: vel tandem, quia aliquo signo externo sufficienter manifestentur, ut puta, si homo cordatus longo tempore recte loquatur, aut scribat: quia hoc sine actu libero voluntatis fieri nequit.

86. *Replica.* Nec obstat si urgeas, quod si semel Angeli ratione causalitatis, quam habent in hoc universo, pertinent ad illud, fiet inde, ut etiam actus liber voluntatis humanæ, quo eligitur locutio crastina, sit hodie notus cuivis Angelo, hodieque contineatur actu intra universum, ut pars illius: quia habet ordinem causæ respectu effectus, & operationis pendentis etiam à causis universalibus, ac proinde haberet etiam rationem causæ existentis intra ordinem universi: hoc autem communiter reiicitur à Theologis: ergo, &c.

Solutio. Respondetur, negando sequelam. Tum, quia sicut futurum non dicitur adhuc in sua causa pertinere actu ad ordinem universi, nisi causa illa sit determinata ad productionem ejusdem futuri pro duratione, pro qua existet, & nisi usque ad prædictam durationem persistat illius determinatio, habeatque firmam hujus persistentiæ radicem: ita nec causa pertinet ad universum ratione istius continentiæ nisi habeat hanc determinationem modo dicto durantem, & firmam radicem hujus persistentiæ. Constat autem, actum electionis, qui hodie habetur à voluntate humana respectu lectionis crastinæ, posse pro libito ejusdem voluntatis durare, vel non durare, nec habere aliquam determinationem, firmamque radicem in volente, ratione cujus ipsa sit determinata ad persistendum in illo. Tum etiam, quod hic ordo anticipatus non est ordo, quem Deus fixit in universo respectu actuum volutatis, qui sunt causa effectuum pendentium ab aliis causis universalibus: quia est omnino per accidens ad lectionem crastinam, quod hodie fiat electio illius: nam etiam si esset oppositus actus, esset lectio crastina, dummodo debito tempore variaretur actus ille voluntatis, & eligeretur prædicta lectio: secus tamen dicendum est de ipsa potentia volitiva, quæ hoc ipso quod per modum potentiæ, sive (ut sic dicamus) per modum habitus sit causa, satis est ille anticipatus ordo, ratione cujus potest esse causa operationum habentium ordinem ad universum: quia hic ordo consensus est potentiæ operativæ, & causæ præcisè per modum habitus sumptæ.

Ex quibus etiam ad secundam objectionem *n.* 76. allatam respondetur, quod etsi cognitio non fiat formaliter loquendo per hoc, quod cognoscens agat in rem cognitam, sed ratione assimilationis per species: attamen quoad præsens ratione materiæ, de qua fit sermo, nempe cogitationum cordis, quæ non revelantur à Deo, vel ab habente illas, nequit intellectus alicujus non producentis illas attingere præcisè per vires suæ naturæ easdem cogitationes: quia eo ipso per species, quas habent aliæ creaturæ intellectuales, non repræsentabuntur prædictæ cogitationes, ut explicatum est, sed solum per species existentes in his à quibus fiunt: quia sicut ab eisdem producuntur, ita eosdem latere nequeunt. *Fit obviam secundæ objectioni.*

§. III. *Corollarium notatu dignum.*

Ex dictis colligitur primò, alias rationes à D. Tho. adductas aliis locis reduci ad istam hujus *art.* 4. quam elucidavimus, & secundum ea, quæ diximus, esse intelligendas. Nam in primis illa, quam S. Doctor *in 2. dist. 8 q. 1. art. 5. ad 7* adducit, assignat pro radice, propter quam cogitationes liberæ sunt occultæ, libertatem voluntatis, qua scilicet voluntas est libera, & domina sui actus. Cur autem hæc libertas, hocque dominium sit causa occultationis prædictarum cogitationum, habetur ex dictis in prima ratione ex *art. 4. huius quæst.* desumpta. 87. *Corollarium.*

Potestque confirmari, & explicari, quomodo actus liber, hoc ipso quod talis, sit quantum est ex se occultus respectu aliorum, à quibus non procedit, ratione quadam, & conjectura morali, quam etiam D. Thomas insinuat in hoc art. Quoniam recta, & completa institutio naturæ intellectualis exigit, ut cogitationes cordis liberæ sint ex se & ex sua natura occultæ aliis, quam eis, à quibus fiunt. Tum, quia apud homines, tribuitur imprudentiæ eas indiscretè revelare: quod quidem satis indicat, spectare ad rectam, & completam constitutionem prædictæ naturæ, quod sint occultæ, quamdiu non revelantur. Tum etiam, quia secundum rectam rationem judicamus, esse melius consultum naturæ, si sint secundum se occultæ, & aliis pro nostra libertate manifestabiles. Tum denique, quia non posset unusquisque sibi quoad plura sufficienter providere, si suæ cogitationes liberæ essent cuivis notæ. *Confirmatur. D. Thom.*

Unde nihil obest id quod contra rationem hanc obiicit Durandus, scilicet libertatem tollere coactionem, & determinationem ad unum ei oppositam, non vero manifestationem. Non igitur hoc obest. Quoniam sicut libertas in actionibus eximit illas, quantum est ex vi huius capitis, id est nisi manifestentur, ab hoc quod sint intra ordinem universi; ita reddit illas ex natura sua occultas omni *Objectio Durandi. Responsio.*

ni alteri, præter quam illi, ad quem ex natura sua pertinent, à quoque causantur.

88. Alia obiectio. Nec etiam obstat, si obijcias, quod si libertas est tota ratio occultationis, fiet inde, vt licet actus intellectus, vt cadit sub electione voluntatis, id est, quoad illam dumtaxat ordinationem, quæ illi ex electione libera conuenit, sit ignotus; secus tamen secundum suam entitatem, & substantiam.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam ideo actus, & operationes membrorum sunt secundum se notæ cuiuis Angelo, quia secundum suam substantiam sunt actus appetitus sensitiui, aut membrorum, & solum procedunt à voluntate libera quoad imperium, & ordinationem ad finem intentum ab eadem voluntate: ergo idem dicendum erit de actibus intellectus.

Fundatio obiectionis. Respondetur enim, negando sequelam. Nam actus intellectus, qui deliberatè fiunt, procedunt etiam, tanquam à mouente quoad exercitium, à voluntate libera, & non ab aliquo alio; secus vero actus appetitus sensitiui, aut membrorum. Et ita nequeunt, adhuc secundum substantiam, esse naturaliter noti: quia nequeunt sic esse perspicui, nisi etiam sit perspicua causa, à qua mouetur intellectus quoad exercitium.

Adde prædictos actus intellectus non pendere nisi à solo Deo, intellectu, & voluntate creata: nec habere necessariam connexionem cum aliquo per se pertinente ad ordinem vniuersi, nec tandem ab aliquo repelantur, vt supponimus: & ideo non est vnde sint partes vniuersi, adhuc dum sunt: secus verò actus appetitus sensitiui secundum substantiam, qui secundum illam pendent à causis vniuersalibus, & ideo possunt cognosci secundum substantiam à quocumque Angelo, non vero quoad ordinationem, nisi sint tales, vt nequeant fieri attentis omnibus nisi à voluntate imperentur. Sicut etiam actus membrorum sunt adhuc quoad ordinationem noti, si fiant tali modo ad extra, vt prærequirant actum, & electionem voluntatis.

89. Vnde iuxta hanc rationem D. Thomæ potest etiam responderi ad obiectionem illam, quam ex Suarez, & Durando adduximus. Nam omnia quæ in prima obiectione enumerantur, semel facta, habent *esse* naturale, non vero liberum: ac proinde non sunt ordinis eleuati, & ex se occulti qualis est cogitatio libera, vt ostensum est.

Alia ratio D. Thomæ pro assertione. Secundò infertur, etiam esse reducendam ad rationem iam explicatam alteram, quam D. Thomas *de Verit. qu. 8. art. 13* adducit ad idem intentum, scilicet, quod Angelus naturaliter cognoscit per formas sibi inditas, quæ sunt similitudines rerum in natura existentium: motus autem voluntatis non habet dependentiam ad aliquam causam naturalem, sed solum ad causam diuinam, quæ in voluntate sola imprimere potest. Vnde motus voluntatis, & cordis cogitatio non potest cognosci in aliquibus similitudinibus rerum naturalium, sed solum in ipsa essentia diuina, quæ in voluntate imprimit. Ex dictis igitur infertur, quomodo ratio ista sit reducenda ad illam, quam explicuimus. Quoniam quod similitudines existentes in intellectu Angelico, nempe species inditæ illius, non repræsentent cogitationes cordis quamdiu non reuelantur, & diriguntur ab habente illas, dicitur prouenire ex eo, quod prædictæ cogitationes non habent dependentiam ad aliquam causam naturalem, sed solum ad causam diuinam. Constat autem ex dictis, quod hæc depentia à sola causa diuina idcirco tollit quod per species inditas non repræsententur cogitationes cordis, quia aufert, quod

C prædictæ cogitationes non pertineant ad ordinem vniuersi: & species inditæ Angelorum ea solum repræsentant, quæ ad ordinem vniuersi pertinuerint: & ita solum Deo intuenti suam essentiam, vt est causa earumdem cogitationum erunt naturaliter notæ, non vero alteri præter ipsum, & creaturam intellectualem, à qua producuntur.

Vnde non obest, si contra rationem hanc obijcias, non cohærere inter se, quod dependentia, quam habent actus voluntatis à sola voluntate Dei sit in causa, vt non pertineant ad ordinem vniuersi, nec repræsententur per species à principio conditionis Angeli ei inditas, & quod facta manifestatione ab habente illos, & non aliter, repræsententur per prædictas species existentes in alijs intellectibus Angelicis. Et ratio est Quoniã vel hæc dependentia debet tollere, quod nulla ratione repræsententur per species inditas, sed solum per species denuo productas facta prædicta manifestatione, vel si semel repræsentantur per species inditas supposita manifestatione, inde etiam erit, quod illa non supposita repræsententur per eas: ac proinde quod sola existentia prædictarum cogitationum ad id desideretur. Siquidem hæc est propria natura specierum inditarum Angelis à principio suæ conditionis, quod ea, quæ postea repræsentant omnino in actu secundo, & in exercitio, repræsentabant prius habitualiter, & in actu primo, siue (vt melius loquamur) actu quantum est de se; & solummodo deest exercitium omnimodum in ratione repræsentandi, quia deest existentia obiecti. 90. Obiectio prima contra eam.

Confirmatur primò. Nam futura contingentia, hoc ipso quod repræsententur, quantum est de se, per species inditas, debent repræsentari omnino actu & in exercitio, si ponatur eorum existentia: & ipsamet, quæ antea non spectabant ad ordinem vniuersi, dum non existebant statim posita existentia absque aliquo alio repræsentantur, & fiunt partes vniuersi Ergo hoc ipso, quod cogitationes cordis repræsententur per species in actu primo (vt sic dicamus) habebunt repræsentari in actu secundo, & in exercitio omnino, si semel existant. Et ita, si quòd pendeant à sola voluntate Dei non est in causa, vt tollatur ab speciebus repræsentatio in actu primo, siquidem facta manifestatione dicitur, repræsentari ab illis prædictas cogitationes in actu secundo, & hoc non possent habere, si in actu primo eas non repræsentarent secundum se sumptæ: non erit in causa, vt petatur reuelatio & manifestatio, sed satis erit quod actu existant. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quia quod pendeant à sola causa diuina, non tollit ab eis, quod dum existunt, habeant determinationem ad essendum; bene tamen quod antequam existant, nec in se, nec in causis secundis habeant illam. Ergo solum tollet, quod antequam existant, non pertineant ad vniuersum, nec sint cognoscibiles in se ipsis: secus vero dum existunt: quia tunc habent certam cognoscibilitatem. Et ita, sicut futura contingentia quia habent esse certum & determinatum in se ipsis, sunt partes vniuersi, dum sunt, & sunt nota cuiuis Angelo: ita & prædictæ cogitationes. Confirm. 2.

Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Nec est verum id, quod statim in ea subiungitur, scilicet, hanc esse naturam specierum inditarum, quod id, quod postea repræsentatur per illas omnino in actu exercito, repræsentetur prius per easdem (vt sic dicamus) quasi in actu primo: ita vt desinat illa repræsentatio esse in actu secundo, & omnino in actu exercito præcisè ex defectu existentiæ obiecti: ac proinde hac posita, debeat esse illa repræsentatio omnino 91. Occurritur obiectioni.

omnino exercita. Quoniam hoc non est verum respectu obiectorum ex se occultorum, seu non pertinentium ad ordinem vniuersi. Nam in istis, vltra conditionem existentiæ exercitæ, ex parte obiecti desideratur alia conditio nempe manifestatio & reuelatio. Vnde D. Th. q. 9. de Verit. art. 4. in solutione ad 11. sic inquit: *Ad 11. dicendum, quod vnus Angelus cogitationem alterius cognoscit per speciẽ innatam, per quam alium Angelum cognoscit: quia per eandem cognoscit omne, quod cognoscit in alio Angelo. Vnde quam cito Angelus se ordinat ad alium Angelum secundum actum alicuius formæ, ille Angelus cognoscit eius cogitationem: & hoc quidem dependet ex voluntate Angeli: sed cognoscibilitas naturæ Angelicæ non dependet ex voluntate Angeli. Et ideo non requiritur locutio in Angelis ad cognoscendum naturam, sed ad cognoscendam cogitationem tantùm.*

D. Thom.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur ex dictis, esse disparem rationem. Nam futura contingentia distincta à cogitationibus liberis, hoc ipso quod existant, debent repræsentari omnino in exercitio per species innatas: quia ea dumtaxat ratione non erat illa repræsentatio, quia non habebant actu formam, per quam assimilarentur actu speciebus, vt D. Thomas art. 3. huius qu. docet: & ideo, hoc ipso quod illa actu habeant, quod quidẽ fit per hoc, quod actu existant, adest illa repræsentatio omnino in actu exercito: vnde, hoc ipso quod existant, habent etiam pertinere ad ordinem vniuersi. Cæterum cogitationes cordis non ea dumtaxat ratione desinebãt repræsentari omnino in actu exercito per species innatas alterius Angeli; quia erant præcisè futuræ, & non habebãt existentiam; sed quia adhuc cum existentia non sint partes vniuersi, nec pertinent ad intellectum alterius Angeli, nisi dirigantur ad illum ab habente illas, siue nisi adsit peculiaris reuelatio earumdem, vt ex D. Thoma nuper vidimus.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concedatur antecedens, & negetur consequentia. Et ad probationem dicendum est, esse disparem rationem vt ex dictis liquet. Quoniam futura contingẽtia, de quibus loquimur, dum sunt, habent determinationem ad essendum pertinentẽ ad ordinem vniuersi: quia ipsa habent suum *esse* dependenter à sua causa particulari, & à causis vniuersalibus contentis intra prædictum vniuersum; secus verò cogitationes liberæ, adhuc dum existunt, vt explicatum est.

91. Secunda obiectio. Nec etiam obstat si secundo contra eamdem rationem obijcias, quod si independentia iam dicta actuum liberorum est in causa ad hoc, vt prædicti actus sint ex se occulti, & improportionati respectu alterius Angeli, etiam debent esse in causa, ne maneant proportionati, hoc ipso quod dirigantur ad alium, & reuelentur illi: quia prædicta dependentia à sola causa diuina, dicit quid intrinsecum in illis, ordinatio autem, vel reuelatio nihil intrinsecum in eisdem ponit: ac proind manebunt ita intrinsecè improportionati, sicut antea.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam prædicta reuelatio etiam est actus liber, habens illam dependentiam à sola causa prima: ergo non minus erit improportionata, & occulta, quam actus aliàs reuelatus: ac proinde hæc non poterit conducere ad hoc, vt actus prior occultus, & improportionatus manifestetur, & fiat proportionatus.

92. Diluitur. Respondetur enim ex dictis, quod adhuc dato, directionem illam, & manifestationem prioris actus nihil ponere intrinsecum in illo; nihilominus non inde fiet, prædictum actum manere occultum, & improportionatum. Quia illa dependentia à sola causa prima, propriaque natura actus liberi reddit illum improportionatum, connotãdo quod desit hæc conditio ex parte obiecti; nempe manifestatio, & reuelatio eiusdem cogitationis. Et ita hoc ipso, quod ex parte obiecti hæc conditio exerceatur, non manebit in ratione obiecti improportionati, quamuis nihil intrinsecum addatur actu reuelato. Et ratio est. Nam cum dependentia illa à sola causa prima non tollat dependentiam à causa particulari, & quod ipsa habeat plenum dominiũ supra suos actus, nec tollit, quominus queat illos saltem manifestare, ad alterumque eosdem dirigere, vt per hanc directionem pertineant quodammodo ad illum, ad quem diriguntur.

Ad confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Nam licet tam actus reuelans, quam reuelatus sint liberi, & habeant dependentiam à sola causa prima, nihilominus est diuersa illorum natura. Nam posterior est ex se occultus, quia non dicit ordinationem ad alterum secundum se, & ideo secundũ se manet in ratione obiecti improportionati: at vero prior est ipsa actualis reuelatio & manifestatio alterius actus: & ideò manifestando istum, manifestat (saltem ex consequenti) se ipsum: & sic est obiectum proportionatum respectu intellectus Angelici, ad quem fit hæc ordinatio. Ad confirm.

94. Obiectio. Adde, probabile esse, quod cum Angelus reuelat suum actum alteri Angelo, non prius elicit vnum actum liberum non ordinatum ad alium Angelum, & postea elicit alium, quo priorem actum ordinet, sed cum sit dominus actuum suæ voluntatis, cum elicit illos, prodeunt ab ipso cum modo quodam intrinseco ordinationis ad illum Angelum: & ideo prædictus actus, licet non ex præciso capite libertatis, bene tamen propter liberam illam ordinationem, & eidem intrinsecam, elicitur proportionatus in ratione obiecti respectu illius Angeli, ad quem dirigitur.

Responsio. Vnde hinc manet soluta alia obiectio, nimirum, quod si dependentia à sola causa prima reddit actus liberos improportionatos in ratione obiecti, quod tunc facta ordinatione, & reuelatione eorumdem, non poterit Angelus illos cognoscere, nisi ex parte intellectus addatur illa aliqua noua efficacia, & maior virtus. Quia obiectum de se improportionatum, etsi posset cognosci facta reuelatione illius, prærequirit tamen, addi nouam efficaciam, nouamque virtutem in intellectu, ad hoc vt possit illud percipere, vt patet in obiectis supernaturalibus.

Respondetur enim, id esse verum ad summum in his obiectis, quæ immutata manentia quoad suam intrinsecam entitatem, non possunt transire de obiectis improportionatis ad proportionata respectu cognitionis per se primo ad illa terminatæ; secus vero de illis obiectis, quæ immutata permanentia possunt per extrinsecam positionem alicuius conditionis transferri de obiectis improportionatis ad proportionata, ex eo quod tantum erant improportionata connotando defectum prædictæ conditionis, vt in præsenti contingit.

§. IV. *Aliud corollarium animaduersione dignum.*

95. Ratio alia pro assertione. EX quo tandem fit tertio, ad hanc eamdem priorem rationem huius dubij reducendam esse alteram, quam D. Thomas *qu. 16. de Malo artic. 8.* assignat ad præsens intentum, nimirum, quod voluntatis motus dependet ex summo ordine rerum, qui est summũ bonum: id autem, quod cadit sub

sub ordine superioris causæ, non potest cognoscere inferior causa, sed solum superior causa mouens, & ille, qui mouetur. Confirmatque hoc ipsum Angelicus Præceptor optimo exemplo. Nam si aliquis ciuis sit sub Præposito; tamquam sub inferiori causa: & sub Rege tamquam sub suprema, non poterit Præpositus cognoscere circa ciuem, si quid immediatè Rex circa ipsum ordinauit, sed hoc scit solum Rex, & ciuis, qui mouetur secundum ordinem Regis. Vnde, cum voluntas interius non possit ab alio nisi à Deo moueri, cuius ordini supremo, & summum bonū dicenti subest motus eiusdem voluntatis, & per consequens voluntariæ cogitationes immediate subsunt, non poterunt cognosci nisi à solo Deo, & ab habente illas.

D. Thom.

Ex dictis igitur liquet, rationem mistam reduci ad illam priorem. Quandoquidem motus voluntatis pendere ex supremo rerum ordine: qui est summum bonum, tantum dicit, quod reipsa pendeant ita à voluntate, vt solum habeant pendere à Deo: Vnde, licet in hac ratione addatur, quod hæc dependentia sit à Deo, non solum tamquam à causa efficienti, sed etiam tamquam à finali, imo etiam tamquam ab obiecto efficaciter illam mouente; & subiiciente (quia totum hoc includitur in hoc, quod voluntas in suis motibus dependeat ex summo ordine rerum, qui est summum bonum, & propterea statim addidit Sanctus Doctor: *Voluntas enim non est alicuius boni particularis, vt proprij obiecti: sed boni vniuersalis, cuius radix est summum bonum.* Et inde sic statim infert: *Id autem, quod cadit sub ordine superioris causæ, non potest cognoscere inferior causa: sed solùm superior causa, mouens, & ille qui mouetur*, non tamen propter hoc fit, prædictam rationem non esse reducendam ad eam, quam ex eodem Sancto Doctore *art. 4. huius q.* adduximus. Quoniam totum hoc in ea virtualiter continebatur, vt ex se, & statim dicendis magis patebit.

D. Thom.

96. Obiectio contra ea Hispalensis.

Nec obest, si contra rationem hanc obijcias ex Hispalensi *in 1. dist. 8. quæst. 1. art. 3.* quod multa sunt, quæ dependent ex summo ordine rerum, hoc est, ex sola diuina prouidentia sine causis medijs; quæ tamen ab intellectu Angelico naturali cognitione noscuntur: sicut cæli, stellæ, & partes principales vniuersi: item & miracula, sicut statio solis tempore Iosue, retrocessio tempore Exechiæ, & eclipsis contingens tempore Passionis Christi, quæ posita in actu menti Angelicæ nota fuerunt. Vnde, licet Angeli naturali cognitione ordinem supremum, & diuinam prouidentiam cognoscere non possint, cognoscere tamen possunt res ab hoc supremo ordine prouisas, postquam sunt actu positæ in *esse*: atque ita videtur dicendum idem de cogitationibus cordium.

Respōdetur.

Respondetur enim ex dictis, esse disparem rationem. Nam omnia illa semel facta, pertinent eo ipso ad ordinem vniuersi: nec ingrediuntur summum rerum ordinem eo speciali modo, quo voluntas in suis actibus liberis, ratione cuius non spectant ad ordinem vniuersi ex hoc præciso capite, quod isti in *esse* sint actu producti.

97. Secunda Objectio

Nec etiam obstat, si contra eamdem rationem secundo obijcias, quod voluntas non semper in suis actibus liberis ingreditur summum rerum ordinem tantummodo, sed splendet ab alijs causis huius vniuersi, siquidem aliquando habet pro obiecto, à quo dependet, aliquid creatum, & spectans ad ordinem vniuersi.

Enodatur.

Respondetur enim, voluntatem habentem in suo actu libero pro obiecto aliquid creatum, ita conferri cum illo, vt non habeat ex se virtutem ad hoc, vt efficaciter subijciat & trahat post se voluntatem, sed id soli Deo, qui est principale eius obiectum, conuenire. Unde, quod actu, & cum effectu (vt sic dicamus) moueat illud obiectum, prouenit solum, vel ex electione liberæ voluntatis, & ex Deo, vel saltem ex Deo, vt explicat D. Thom. infra *quæst. 105. articul. 4.* sic inquiens: *Dicendum, quod sicut intellectus, vt dictum est, mouetur ab obiecto, & ab eo, qui dedit virtutem intelligendi: ita voluntas mouetur ab obiecto, quod est bonum, & ab eo, qui creat virtutem volendi. Potest autem voluntas moueri sicut ab obiecto à quocunque bono, non autem sufficienter, & efficaciter, nisi à Deo.*

D. Thom.

Replica.

Et rationem reddit Sanctus Doctor his verbis: *Non enim sufficienter aliquid potest mouere aliquod mobile nisi virtus actiua mouentis excedat, vel saltem adæquet virtutem passiuam mobilis. Virtus autem passiua voluntatis se extendit ad bonum in vniuersali. Est enim eius obiectum bonum vniuersale, sicut & intellectus obiectum est ens vniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum Solus autem Deus est bonum vniuersale: vnde ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet vt obiectum. Similiter autem & virtus volendi à solo Deo causatur.*

Nec etiam refert si vrgeas, quod Deus per modum obiecti non habet mouere sufficienter, & efficaciter voluntatem creatam, nisi sit clare visus: at secundum istam rationem non est obiectum volitionis liberæ, sed potius necessariæ: Ergo ex hoc, quod solus Deus sit obiectum sufficienter & efficaciter subijciens voluntatem, non debet colligi, quod actus liberi dicant prædictam aptitudinem ad solum Deum tamquam ad obiectum, & quod hinc habent esse soli Deo, & voluntati creatæ eos elicienti notos.

Solutio.

Respondetur, concedendo maiorem, & minorem, intellectam de volitione præcise terminata ad Deum secundum se. Sed neganda erit consequentia. Quoniam hoc ipso, quod Deus clare visus subijciat per modum obiecti omnino voluntatem creatam, tamquam obiectū principale illius, ibidem inuoluitur, quod obiectum eiusdem voluntatis sit ratio vniuersalissimi boni: ac per consequens quod nulli obiecto creato, præterquam Deo, potest esse sufficienter, & efficaciter subiecta. Et ita hinc etiam fit quod quando mouetur ab aliquo obiecto, non habente vniuersalissimam rationem boni, vt contingit in actibus liberis; proueniat hoc aliunde, nempe, ex electione libera eiusdem voluntatis, & ex Deo vt ex causa efficienti vniuersalissima: atque adeo cogitatio illa, & actus liber non habebunt sufficientem dependentiam ab obiecto creato, per quam constituantur intra ordinem vniuersi.

98. Vltima obiectio.

Vltimo contra eamdem rationem obijcies, quod si quid probaret, suaderet etiam, habitus existentes in voluntate hominis, aut vnius Angeli esse naturaliter ignotos alteri: hoc autem non videtur admittendum, vt docet D. Thom. *quæst. 16 de Malo art. 8.* ergo, &c Maior probatur. Quoniam etiam isti habitus ingrediuntur summum ordinem, qui est summum bonum.

Nec satis erit si dixeris, quod licet ex hoc capite prædicti habitus sint naturliter ignoti Angelo, nihilominus ex alio capite possunt esse noti: quia producuntur cum speciali aliquo ordine ad alias partes vniuersi: ex eo quod possunt esse ratio eliciendi aliquas operationes dicentes ordinem ad vniuersum Nam contra hoc est, quod prædicti habi

lium sunt excellentioris rationis quovis alio actu libero prædicatarum potentiarum.

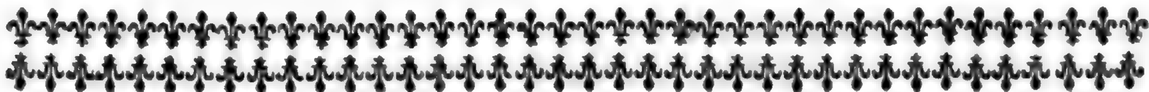
Satisfit. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, quod actus liberi creati, sive sint sive non sint simpliciter nobiliores in *esse* actuum quam actus necessarij, semper tamen (saltem secundum quid) sunt nobiliores illis, quatenus cum pleno dominio, & omnino libere fiunt, & secundum istam rationem constituunt objectum improportionatum respectu alterius intellectus: quia ex natura sua (ut *n.* 87. dicebamus) sunt occulti, & quia secundum istam rationem non habent pertinere ad ordinem universi, sed esse quodammodo supra illum.

C

DVBIVM VI.

Vtrùm Angelus per vires suæ naturæ cognoscat mysteria gratiæ?

Ad hoc dubium non aliter respondendum est, quam ut respondet D. Thom. *art.* 5 *hujus qu.* cujus conclusiones, dum omnes ejus articulos proposuimus, ibidem summatim post eundem *art.* 5. posuimus. Cæterum examen earum latius à nobis tradendum est 2. 2. *in tr. de fide* ut *in tr. præcedenti q.* 32. *in annotationibus ad ar.* 1. id quoad Trinitatis mysterium polliciti sumus.

QVÆSTIO LVIII. DE MODO cognitionis Angelicæ in septem articulos divisa.

PROOEMIVM.

Post hæc considerandum est de modo Angelicæ cognitionis. Et circa hoc quæruntur septem. Primò, utrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. Secundò, utrum Angelus possit simul intelligere multa. Tertiò, utrum intelligat discurrendo. Quartò, utrum intelligat componendo, & dividendo. Quintò, utrum in intellectu Angeli possit esse falsitas. Sextò, utrum cognitio Angeli possit dici matutina & vespertina. Septimò, utrum sit eadem cognitio matutina & vespertina, vel diversæ.

ARTICVLVS I.

Vtrùm intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu?

1. 2. q. 50. ar. 5. cor. Et 1. cont. c. 95. & 96. col. 3. Et ver. 1 q. 8. ar. 5. Et ma. q. 10. art. 5. cor. & 6. cor. le. 4.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod intellectus Angeli quandoque sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia, ut dicitur * 3. *Phys.* Sed mentes Angelicæ intelligendo moventur, ut dicit Dionys. 4. *c. de divi. nomin.* Ergo mentes Angelicæ quandoque sunt in potentia.

*Tex. 6. 10. 1.

¶ 2. Præterea. Cum desiderium sit rei non habitæ, possibilis tamen haberi, quicunque desiderat aliquid intelligere, est in potentia ad illud. Sed 1. Petri 1. dicitur. *In quem desiderant Angeli prospicere.* Ergo intellectus Angeli quandoque est in potentia.

¶ 3. Præterea. In lib. de causis * dicitur

*P. oposit. 8. circa prin.

D quod intelligentia intelligit secundum modum suæ substantiæ. Sed substantia Angeli habet aliquid de potentia permistum. Ergo quandoque intelligit in potentia.

habetur inter opera Arist. to. 3.

Sed contra est, quod August. dicit * 2. *super Gen. ad lit.* quod Angeli, ex quo creati sunt, in ipsa Verbi æternitate, sancta & pia contemplatione perfruuntur. Sed intellectus contemplans non est in potentia sed in actu. Ergo intellectus Angeli non est in potentia.

*Li. 2. super Genes. ad lit. c. 8. à med. tom. 3.

E

Respondeo dicendum, quod sicut Philosophus dicit *in* * 3. *de Anima*, & *in* * 8. *Phys.* intellectus dupliciter est in potentia. Uno modo, sicut ante addiscere, vel invenire, idest, antequam habeat habitum scientiæ. Alio modo dicitur esse in potentia: sicut cum jam habet habitum scientiæ, sed non considerat. Primo igitur modo, intellectus Angeli nunquam est in potentia respectu eorum, ad quæ ejus cognitio naturalis se extendere potest. Sicut enim

F

corpora

corpora superiora, scilicet cœlestia, non habent potentiam ad esse, quæ non sit completa per actum: ita cælestes intellectus, scilicet Angeli, non habent aliquam intelligibilem potentiam, quæ non sit totaliter completa per species intelligibiles connaturales eis; sed quantum ad ea, quæ eis divinitus revelantur, nihil prohibet, intellectus eorum esse in potentia: quia sic etiam corpora cælestia sunt in potentia quandoque, ut illuminentur à sole. Secundo vero modo intellectus Angeli potest esse in potentia ad ea, quæ cognoscit nanaturali cognitione. Non enim omnia, quæ naturali cognitione cognoscit, semper actu considerat: sed ad cognitionem Verbi, & eorum, quæ in Verbo videt, nunquam hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur Verbum, & ea, quæ in Verbo videt: in hac enim visione eorum beatitudo consistit. Beatitudo autem non consistit in habitu, sed in actu, ut dicit Philosophus in * 1. *Ethico.* c 8.

*Lib. Ethic. c.8, tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod motus ibi non sumitur secundum quod est actus imperfecti, idest, existentis in potentia; sed secundum quod est actus perfecti idest, existentis in actu. Sic enim intelligere, & sentire dicuntur motus, ut dicitur *in 3. de Anima.*

*Text. 28. tom. 2.

Ad secundum dicendum, quod desiderium illud Angelorum non excludit rem desideratam, sed ejus fastidium. Vel dicuntur desiderare Dei visionem quantum ad novas revelationes, quas pro opportunitate negotiorum, à Deo recipiunt.

Ad tertium dicendum, quod in substantia Angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus Angeli sic est in potentia, quod sit absque actu.

Prima conclusio.

Angeli respectu illorum ad quæ eorum cognitio naturalis se extendere potest, nunquam sunt in potentia ad actum primum, bene tamen respectu eorum, quæ eis divinitus revelantur.

Secunda conclusio.

Angeli secundum cognitionem naturalem sunt in potentia ad actum secundum.

Tertia conclusio.

Respectu eorum, quæ cognoscuntur in Verbo, nunquam Angeli sunt in potentia.

ARTICVLVS II.

Vtrum Angelus simul possit multa intelligere.

Infra q. 85. ar 4 Et 2. di-stin 3. q. 3 a.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non possit simul multa intelligere. Dicit enim Philosophus * *secund. Topic.* quod contingit multa scire, sed unum tantum intelligere.

* Et 3 dist. 14 ar. 2. q. 4. Et 1. cont. c. 55 & ver. q 8. a. 14 & quo l. 7. q 1. a. 2. *C 4 in decl ratione 33. loci t. 2.

¶ 2. Prætereà. Nihil intelligitur, nisi secundum quod intellectus formatur per speciem intelligibilem, sicut corpus formatur per figuram. Sed unum corpus non potest formari diversis figuris. Ergo unus intellectus non potest simul intelligere diversa intelligibilia.

¶ 3. Prætereà. Intelligere est motus quidam. Nullus autem motus terminatur ad diversos terminos. Ergo non contingit simul multa intelligere.

Sed contra est, quod dicit Aug. * 4. *super Gen. ad lit.* Potentia spiritualis mentis Angelicæ cuncta, quæ voluerit, facillimè simul comprehendit.

*L. 4 super Gen ad lit. c. 34. in prin. c. 29, t. 3.

Respondeo dicendum, quod sicut ad unitatem motus requiritur unitas termini, ita ad unitatem operationis requiritur unitas objecti. Contingit autem, aliqua accipi ut plura, & ut unum, sicut partes alicujûs continui. Si enim unaquæque per se accipiatur, plures sunt: unde & non una operatione, nec simul accipiuntur per sensum, & intellectum. Alio modo accipiuntur, secundum quod sunt unum in toto: & sic simul una operatione cognoscuntur, tam per sensum, quam per intellectum, dum totum continuum consideratur, ut dicitur *in 3. de anima.* Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subjectum, & prædicatum, prout sunt partes unius propositionis, & duo comparata, secundùm quod conveniunt in una comparatione. Ex quo patet, quod multa, secundùm quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod uniuntur in uno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu, secundum quod ejus similitudo est in intellectu. Quæcunque igitur per unam speciem intelligibilem cognosci possunt, cognoscuntur ut unum intelligibile, & ideò simul cognoscuntur. Quæ verò per diversas species intelligibiles cognoscuntur, ut diversa intelligibilia capiuntur. Angeli igitur ea cognitione, qua cognoscunt res per verbum, omnia cognoscunt una intelligibili specie, quæ est essentia divina: & ideò quantum ad talem cognitionem omnia simul cognoscunt: sicut & in patria non erunt volubiles nostræ cognitiones ab aliis in alia euntes, atque redeuntes; sed omnem scientiam nostram simul uno conspectu videbimus, ut Augustin. dicit *in* † 15 *de Trinitat. cap. 16.* Ea verò cognitione

*Lib. 15. de Trin. c. 16. circa fin t. 3

bet influere, nisi valde indirecte, & per accidens ratione dispositionis corporis, cui anima dominatur. Unde dictum est: *Vir sapiens dominabitur astris*: ex eo quod multoties homines operantur contra proprias inclinationes, & cœlestes influxus. Et propterea non parum invehitur Isai. c. 47. contra petentes ab hujusmodi signis rationes futurorum. Et Jerem. 10. dicitur: *A signis cœli nolite metuere*. Per quod etiam constat ad id, quod de lineis manuum adducitur (si tamen verum est, eas non à casu ex dispositione materiæ & complicatione manuum infantuli in utero materno formari, tunc enim solum computandæ erunt inter effectus causarum naturalium, insinuantes diversam complexionem, & inclinationem naturalem, non vero aliquid, per quod futura libera certò cognoscantur.

Isaia 47. *Ierem. 10.*

D. Thom. Ad testimonium vero, quod in hujus confirmationem ex illo *Iob. 37.* adducitur, respondetur ex D. Thoma ibidem, per manum denotari rationem, & virtutem operandi: & ita eis significari, Deum ostendere unicuique, quomodo congrue pro diversis temporibus sua opera posset distribuere, hyemali nimirum, vel verno tempore, quia tempus serenitatis accommodatum est aliquibus operibus, & tempus pluviæ aliis.

64. Argumentū secundum. *Genes. 1.* *Origenes.* *Euseb.* *Xystus Senensis.*

Secundo probatur eadem sententia. Quoniam Angeli cognoscunt totum ordinem cœlorum at in illis descripta sunt omnia futura etiam libera. Ergo, &c. Minor probatur ex illo Genes. 1. *Fiant luminaria, &c. Et sint in signa*. In quibus verbis vult Orig. (ut testatur Euseb. *lib. 6 de præparatione Evangelica c. 9.* & Xystus Senens. *lib. 5. Bibliothecæ sanctæ annotatione 15.*) denotari, in cœlis esse descripta omnia futura, etiam libera, & casualia, sine ulla tamen coactione. Et *in lib.* qui dicitur, *Narratio Ioseph*, qui ut docet Xystus Senens. loco relato) fuit olim apud multos catholicos in magna veneratione habitus, inducitur Jacob Patriarcha ad filios suos sic loquens: *Legite in tabulis cœli, quæcumque eventura sunt vobis, & filiis vestris, &c.* In quo etiam sensu explicatur ab aliquibus illud Isai. 34. & Apocalypsis 6. *Cœlum recessit sicut liber involutus*. Nam sicut in hoc nihil quit legi, hoc ipso quod involutus sit: ita dum in die judicij motus cœli cessaverit, nequibit aliquod futurum prævideri, sicut antea ex cœlorum influentiis prævidebatur.

Isaia 34. *Apoc. 6.*

Responsio. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, illam explicationem Origenis non esse admittendam. Videatur Xystus Senens. ubi supra, eandem ex D. August. & Angelico Præcept. & aliis impugnans. Locus vero adductus ex Genesi solum suadet, tribuendum esse stellis, quod sint signa effectuum naturalium, non vero effectuum, & futurorum liberorum. Ad illud autem de libro, quod dicitur, *Narratio Ioseph*, dicendum est, esse apochryphum, ut tradit Divus Athanas. in sua synopsi.

Xystus Senensis. *Athan.*

65. Tertium. Tertio probatur. Nam Dœmones sæpè futura libera prædicunt: at hoc non præstant nisi per suam facultatem naturalem, quippe qui donis supernaturalibus sunt destituti; ergo id etiam bonis Angelis erit concedendum. Major probatur ex D. August. *tom. 3. lib. de Divinatione Dæmonum c. 6. & 7.* & refertur in iure canonico *26. q. 4. c. quodam loco*, ubi D. August. refert de quodam Dœmone, quòd prænunciaverit subversionem idolorum, & aliquorum templorum, quæ futura erat tempore Christi Domini.

D. Aug.

Responsum præbetur. Respondetur, quòd etsi Dœmones aliqua futura prædicant; nihil tamen inde contra nos. Quia vel non habent per vires naturæ, nisi tantum conjecturalem eorum cognitionem ex aliquibus signis tunc occurrentibus, ut puta, quia cognoscunt naturales inclinationes hominum, & quod isti regulariter has inclinationes sequuntur: & ita non semper dicunt verum infallibiliter, nec illis debemus adhibere fidem: quia his intendunt adducere homines ad suam familiaritatem. Vel si certò hæc prævideant, tunc hoc eis competit ex duplici ratione. Prima quidem, quia aliquando assistunt divinis revelationibus, licet istæ nihil supernaturale in eis ponant, sed sat sit divina revelatio extrinseca, & veluti assistens illis. Et ita Job. *cap 1.* dicitur, quod Satan assistebat inter filios Dei: & tunc hæc revelatio non fit immediatè ab ipso Deo, sed mediante alio Angelo. Secunda ratio est. Quoniam ipsi multoties dicunt, quod facturi sunt ipsimet ex divina permissione: ut si prædicant ruinam domus postea futuram per ministerium illorum, Deo ita permittente.

Ultimo probatur prædictus error Quoniam quivis Angelus comprehendit proprias species intelligibiles: ergo etiam cognoscet futura contingentia. Antecedens est notum Consequentia etiam videtur perspicua. Quoniam species illæ tantum repræsentant ea, quæ habent, vel habitura sunt existentiam, aut illam habuerunt: ex eo quod tantum repræsentant illa, quæ in aliqua differentia temporis sunt partes universi. Ergo ex vi comprehensionis prædictæ speciei, & repræsentationis illius sciet omnia, quæ repræsentat: ac proinde & futura contingentia, quæ connumerantur inter objecta repræsentata per prædictam speciem. 66. Ultimum.

Nec obest si occurras, futura non repræsentari actu & in exercitio, absolutè & simpliciter loquendo, nisi actu & in exercitio existant. Nam contra hoc est. Tum, quod saltem species intelligibilis repræsentat actu, quantum est ex se, futura contingentia: ergo hoc ipso, quod Angelus cognoscat, prædictam speciem, quantum est ex se, habere hanc repræsentationem, cognoscet futura contingentia: quia nisi pro tempore futuro habitura essent existentiam, non esset prædicta species, quantum est ex se, actualis repræsentatio eorum. Tum etiam. Quia licet requiratur existentia exercita futurorum ad hoc ut actu repræsententur in ordine ad cognitionem intuitivam, non tamen in ordine ad abstractivam, quæ ex se abstrahit ab existentia exercita: ergo species illa repræsentabit abstractivè futura ista: & ex consequenti Angelus eam comprehendendo, pertinget etiam ad cognitionem futurorum.

Respondetur, admittendo solutionem traditam. Et ad primam impugnationem dicendum est, speciem illam, quantum est ex se, repræsentare actu tam futura, quam possibilia, quæ præhabentur in virtute causarum naturalium spectantium ad hoc universum: & ideo non posse certò sciri, an prædicta futura sint habitura existentiam: quia sivè illam pro tempore futuro habuerint, sive non, eodem modo repræsentantur actu, quantum est ex parte speciei. Enodatio.

Ad secundam vero probationem respondetur ex supra dictis, speciem repræsentare futura per modum quidditatis sumpta, & in ordine ad cognitionem abstractivam, Inde tamen (ut dub. præcedenti dicebamus) nequit colligi, posse sciri ab Angelo, an prædictum futurum sit in suo tempore existens, necne, ut probatum est.

Dubium

DVBIVM V.

Vtrùm cogitationes cordis hominis, aut alicuius Angeli sint, aut possint certò esse notæ alteri Angelo viribus suæ naturæ relicto, antequam ad illum dirigantur, eidemque manifestentur.

67. Sensus tituli. NON loquimur de cogitationibus cordis, prout sufficienter splendent in aliquo effectu ad extrà: sic enim planum est, posse à quocumque Angelo cognosci: sed de eisdem, prout non manifestantur aliquo effectu, aut signo extremo sufficienti. Nomine autem cogitationum cordis intelliguntur præcipuè actu liberi voluntatis, nec non & actus intellectus, vt procedunt ex libera applicatione voluntatis: & tandem iidem actus intellectus, vt per modum dirigentis sunt causa actulis respectu actuum liberorum. Unde Angelicus Præceptor in hoc artic. vt explicaret, quomodo cogitationes cordis, prout non manifestantur sufficienter in aliquo effectu externo, nequeant ab altero Angelo cognosci, adducitt verba illa 1. ad Corinth. 2. *Quæ sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Constat autem, verba ista non esse intelligenda nisi illis, quæ sunt homini propria, vt est dominus suarum actionum, & operatur liberè, itque adeò per intellectum & voluntatem: & per consequens præcipue de actibus eiusdem intellectus, & voluntatis nuper recensitis; quia isti sunt qui præcipue progrediuntur ab homine vt homo est, & sunt proprij illius, vt est dominus suarum actionum. Ex quo etiam fit, quod minus principaliter, & quasi secundario significentur nomine cogitationum cordis quiuis alij actus imperati, siue sint actus intellectus, siue aliarum potentiarum imperio voluntatis subditarum, quæ non egent necessario ad sui exercitium imperio & motione libera voluntatis: nam isti, vt participant ab affectionibus liberis ordinationem in fines particulares per se intentos, pertinent etiam ad cogitationes cordis.

Angel. Doct.

1. ad Cor. 2

Poteftque reddi ratio horum ex proprietate illius vocis, *cogitationes cordis*. Nam etsi in Scriptura aliquando per illam denotentur actus intellectus, & aliquando actus voluntatis: nihilominus frequentius solent significari tam actus intellectus, quam voluntatis iam dicti, sumpta metaphora ex proprietate illius vocis *Cor*. Nã sicut *Cor* significat principium & radicem vitæ naturalis: ita etiam intellectus, & voluntas, vt sunt causæ actuum liberorum, sunt primus fons & radix totius vitæ moralis & bonæ: & ideo *Cor* in Scriptura significat hoc principium totale: & nomine cogitationum eiusdem cordis denotantur actus iam recensiti procedentes à prædicto principio totali. Nam etsi prædicti actus non sint solius intellectus, sed etiam voluntatis: nihilominus, quia actus intellectus habent se per modum dirigentium id circo censentur excellentiores: ac proinde ab eis sumitur denominatio. Vnde Actor. 8. dicitur: *Si fortè remittatur tibi hac cogitatio cordis tui.* Constat autem, in his verbis tam actus intellectus, quam voluntatis includi: alioqui cogitatio illa vel volitio non essent quid indigens remissione. Cumque hoc, quod est procedere à prædicto corde, præcipuè competat actibus intellectus, & voluntatis, & minus præcipue, ac secundariò alijs actibus imperatis nuper recensitis: inde est, vt illi præcipuè, isti verò minus præcipue, & modo dicto possint sub nomine cogitationis cordis intelligi.

Actor. 8.

§. I. Ex mente Sacræ Scripturæ, & Patrum difficultas dubij expeditur.

68. Assertio. DIcendum ergo est, cogitationes cordis hominis, aut alicuius Angeli non esse, aut posse esse certo notas alteri Angelo viribus suæ naturæ relicto antequam ad illum dirigantur, eidemque manifestentur. Assertio hæc videtur contineri in verbis illis Ierem. cap. 17. à D. Thoma arti. 4. huius quæst. adductis nempe, *Prauum est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes.* In quibus verbis aliqua debent expendi. Primum est, quod assignatur tanquã proprium Dei; & vt peculiaris excellentia eius, quod sit scrutans corda, & probans renes. Unde D. Hieron. prædicta verba sic interpretatur: *Melius autem est, vt simpliciter accipiamus, quod nullus cogitationum secreta cognscat, nisi solus Deus.* Secundum est, ratio assignata à Propheta, propter quã solus Deus est scrutator cordium, v. g. humanorum: nam hæc continetur in illis primis verbis. *Prauum est cor hominis & inscrutabile.* Vbi non reddit pro ratione, quod Deus deneget concursum debitum creaturis intellectualibus potentibus ex se illud scrutari, sed quia illud ex sua natura habet, quod inscrutabile sit: ac proinde quia ex vi sua habeat aliquid, vnde inuestigari non possit. Quemadmodum illud dicitur proprie loquendo inintelligibile, aut impossibile, quod ex se & ex vi sua nequit intelligi, aut fieri. Et propterea, si Deus deneget concursum ad aliquid patrandum, & cognoscendum; si tamen ex se cognoscibile, aut factibile fuerit ab aliqua virtute cognoscitiua, aut operatiua, non dicetur proprie, absolutè & simpliciter loquendo inintelligibile, aut impossibile.

Ieremiæ 17. D. Thom.

Fulcitur testimonio Sacræ Scripturæ.

Hieron.

Consonatque ista eius translatione 70 Interpret. quæ sic habet *Profundum est cor super omnia, & homo est: quis cognoscet illud? Ego Dominus, &c.* Si namque cor super omnia profundum est, erit vtique secundum suam naturam inscrutabile: & propterea solus Deus illud scrutari poterit, non vero aliquis alius erit alieni cordis scrutator.

Quam Scripturæ phrasim imitatus est August. in Psalm. 41. super illa verba. *Abyssus abyssum inuocat*, vbi sic ait: *Abyssus enim est profunditas quædam impenetrabilis, incomprehensibilis, & maximè solet dici in aquarum multitudine: ibi enim altitudo, ibi profunditas, quæ penetrari vsque ad fundum non potest, &c. Quæ ergo abyssus, quæ inuocat abyssum? si profunditas est abyssus, putamus non cor hominis abyssus est? Quid enim est profundius hoc abysso? Loqui homines possunt, videri possunt per operationem membrorum, audiri in sermone: sed cuius cogitatio penetratur? cuius cor inspicitur? Quid intus gerat, quid intus possit, quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? Puto non absurde intelligi abyssum hominem.* In quibus verbis manifeste reducit Augustinus incognoscibilitatem cogitationum nostrarum, non ad denegationem concursus debiti intellectui creato, sed ad ipsam naturam cordis humani, vbi est quædam profunditas impenetrabilis & incomprehensibilis. Et propterea hoc ipsum intendens Psalmista dixit, quod *abyssus abyssum inuocat*, idest: quod abyssus cogitationum hominum, & Angelorum, abyssum aliam, nempe Deum, qui est abyssus sapientiæ, & intelligentiæ, inuocat, vt penetrari, aut cognosci possit.

August.

69. Ex dictis euertitur. sententia & expositio Scoti.

Ex quo satis constat quomodo maneat euersa sententia, & explicatio Scoti, nimirum, non ideo tribui Deo esse scrutatorem cordium, quia solus ipse habeat virtutem & facultatem ad hanc scrutationē sed quia alij intellectui præter illum, in quo sunt prædictæ cogitationes, denegatur à Deo concursus debitus, ad hoc vt actu cognoscat cogitationes cordis. Ex dictis igitur satis liquet huius euasionis euersio. Quoniam alioqui ratio, propter quam denegatur Angelo cognitio cogitationum cordis alieni, non esset profunditas & inscrutabilitas illius, sed denegatio actualis concursus ad illas cognoscendas: & ita prædictum cor non esset inscrutabile, & super omnia profundum secundum se sumptum: cuius oppositum ex Ieremia, & August. vidimus.

2. Paralipomenon 6. 1. Paralipo. 18. Sapient. 1. Actor. 1. Math 9. & 11. Marci 2. Luca 24. 1. ad Cor. 2

Eadem etiam assertio videtur expressa in aliis Scripturæ testimoniis, in quibus aliquando dicitur, esse proprium solius Dei cognoscere huiusmodi cogitationes, vt 2. Paral. 6. *Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.* Et similiter Deus specialiter appellatur scrutator cordis, vt 1. *Paral.* 18. *Sap* 1. & *Actor.* 1. & præterea in Euangelio tamquam signum diuinitatis Christi adiicitur, quod hominū cognouerit cogitationes, vt *Matthæi* 9. & 11. *Mar.* 2. *Luca* 24. Et tandem Paulus 1. *ad Corinth.* 2 tamquam apertum Deitatis indicium reuelationem cogitationum cordis proponit.

70. Solutio Durandi.

Nec obest id quod respondet Durandus, solum dici esse proprium Dei, quod cognoscat cogitationes cordis plene, id est tam præsentes, quam præteritas, & futuras. Cum hoc tamen stare, quòd Angeli cognoscant cogitationes cordis præsentes non verò futuras. Nam contra hoc est. Tum, quod in aliquibus ex his testimoniis fit sermo de cogitationibus præsentibus. Vnde in locis citatis ex Euangelio dicitur, Christum vidisse præsentes hominū cogitationes. Tum etiam. Quia in prædictis testimoniis absolutè fit sermo de cogitationibus cordis. Tum denique Quia Patres sic explicant loca Scripturæ: & ex eo, quod Christus intueretur præsentes hominum cogitationes, colligunt eius diuinitatem.

Impugnatur.

Euasio. Henric.

Nec etiam refert explicatio Henrici asserentis, per hæc testimonia non significari, cogitationes cordis secundum suam substantiam esse innotas Angelo, sed solum quoad aliquem peculiarem modum, nimirum quoad relationem, & ordinationem actus, siue intellectus, siue voluntatis in finem particularem, quam ipse *intentionem voluntatis* appellat: & sic soli Deo esse notas cùm hac plenitudine, scilicet, secundum substantiam, & modum prædictum. Nam contra hoc est, quod nulla poterit reddi ratio, propter quam illa directio actus voluntatis in finem sit occulta, potius quam substantia actus liberi eliciti à voluntate. Maxime, quia in actibus non imperatis à voluntate, sed elicitis non est distincta talis directio à substantia actus.

Refutatur.

Reiicitur interpretatio Herbei.

Et similiter nihil obest interpretatio Herbei, nempe quod dum dicitur, solum Deum scrutari corda, & cogitationes illius solum intelligitur de scrutatione, & cogitatione, qua cognoscatur quanta sit intensio talium cogitationum. Nam contra hoc etiam obest, non esse assignabilem rationem, propter quam intensio cogitationum sit magis occulta, quam substantia illarum. Maximè, quia nequit videri in Angelo substantia, & entitas alicuius actus, quin simul inspiciatur cum aliquo gradu intensionis: & quoad hoc eadem videtur esse ratio de quocunque gradu, & alijs.

71.

Ex quo etiam constat, nihil referre expositionem aliam quorumdam, quos citat Durandus, nimirum, sensum prædictorum testimoniorum tantum esse, quod in cogitationibus cordis est aliquid occultum, quod scitur à solo Deo, quamuis substantia illarum cogitationum certò attingatur ab Angelis: & occultum hoc esse modum ipsarum cogitationum, nimirum, quod sint affirmatiuæ, aut negatiuæ, idest, quod si fuerint actus intellectus sint assensus, vel dissensus: si vero fuerint actus voluntatis, sint per modum complacentiæ, aut displicentiæ. Sicut etiam alij relati à Gregorio dixerunt occultum istud non esse aliud, quam terminationem ad obiectum secundum particularem & indiuiduā eius rationem. Ex dictis igitur hoc satis impugnatur. Quoniam hæc terminatio est distincta à substantia, & entitate actuum: & ideò si hæc est nota Angelo, etiam & illa. Maxime, quia (vt nuper dicebamus) non poterit reddi debita ratio, propter quam illa terminatio sit magis occulta, quam substantia eiusdem actus.

Occurritur expositioni aliorum.

Roboratur impugnatio

Adde pro maiori impugnatione harum trium interpretationum id, quòd paulo ante tetigimus, in his testimoniis non agi de cogitationibus cordium quantum ad hanc, vel illam conditionem non spectantem ad earum substantiam, sed absolute fieri sermonem de eis, quatenus cogitationes cordium, & potissime quoad id, quod pertinet ad earumdem specificationem: quia in hoc præcipuè illarum consistit entitas, & ideò Patres sic explicant ista testimonia.

72. Responsio Scoti.

Nec tandem obstat responsio Scoti, de qua nuper mentionem fecimus, scilicet, sensum horum testimoniorum tantum esse, quod cogitationes cordis sunt innotæ cuiuis creaturæ præter illam, cuius cogitationes sunt: hoc tamen non prouenire ex eo, quod Angelicus intellectus non habeat virtutem naturalem ad id; sed ex denegatione debiti concursus præstandi à Deo.

Euertitur.

Non itaque hoc obstat, propter illa, quæ in expensione prioris testimonij adduximus, quæ possūt sic magis elucidari. Quoniam in his testimoniis attribuitur vt peculiaris excellentiæ Deo præ alijs, quæ ipsi solent attribui, quod sit scrutator cordium at si hoc præcise haberet, ex eo quod esset in illo vis ad illa scrutanda non impedita, aut impedibilis ab alijs causis, non tribueretur ei peculiaris excellentia quoad hoc, quam quoad cætera alia, quæ ipsi possibilia sunt: siquidem in nulla sua operatione potest ab aliis causis eius efficacitas frustrari. Imo hinc fieret, cum eadem proprietate, cum eademque specialitate posse de eo dici, quod sit calefactor, aut frigefactor: cum tamen testimonia adducta aliquid aliud peculiare indicent, cum de illo dicunt, quod solus ipse sit cordium scrutator.

Confirmatur.

Potestque hoc confirmari, tum ex eo, quod Scriptura eodem modo tribuit Deo, quod sit cognitor futurorum contingentium, & cogitationum cordis: constat autem quod ad illa nullus intellectus creatus est per se sufficiens. Tum etiam, quia alioqui Patres deducentes ex testimonijs Euangelij, in quibus asseritur, quod Christus Dominus internas hominis cogitationes cognouit, illum vere Deum esse, non rectè id collegissent. Quia posset huic argumento facile occurri asserendo, ex eo solùm inferri, Christum Dominum esse Angelum, cui Deus in illis euentibus non denegauit suum generalem concursum ad cognoscendas cogitationes cordis.

Accedit quod hæc interpretatio non est ita consona rationi Theologicæ ex prædictis testimoniis desumptæ. Quia nullum genus entium priuatur ita vniuersaliter, & quoad omnia sua indiuidua operationibus

Aug. operationibus sibi connaturalibus. Tum, quia id videtur docere August. lib. 7. de Civit. c. 30. ubi ita inquit: *Sic Deus administrat cuncta, quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere, & agere motus sinat.* Et lib. 5. contra Jul. cap. 14. *Nec Deus* (inquit) *ita naturas creat, ut leges auferat quas dedit motibus cuiusque naturæ.* Tum etiam. Quia alioqui frustra Deus contulisset inclinationem, & virtutem ad talem operationem. Ergo cum omne Angelorum genus careat, juxta testimonia adducta, cognitione cogitationum cordis, & omne illud sit privatum quoad omnia sua individua hoc concursu, signum erit, illum non esse ei debitum: ac proinde nec Angelum habere virtutem & facultatem naturalem ad prædictam cognitionem.

73. Duplex evasio Gabrielis. Unde parvi momenti videtur esse duplex illa solutio quam adhibet Gabriel *in 2. dist. 9. quæst. 2. art. 1. & in Cano. lect. 31 lit.* L. Prima non esse universaliter verum, ac proinde non esse contra prædicta testimonia, quod omnibus Angelis negetur hic concursus: siquidem sæpè conceditur Angelis bonis. Secunda, non esse inconveniens, nec derogari his testimoniis, quod alicui generi entium denegetur concursus ad aliquam operationem, quando ad id adest specialis ratio: sicut Dæmonibus negatur liber & expeditus usus virtutis activæ ad extra, quæ ipsis est naturalis, ne nobis noceant: & Angelis beatis, quod habeant actum tristitiæ, respectu cujus inest eis naturalis vis. Et hæc specialis ratio etiam procedit in Dæmonibus quoad præsens attinet, ne semel cognito ab illis statu conscientiæ nostræ, nimis ab eisdem infestemur, & tentemur. Unde addit Gabriel, Augustinum in testimoniis relatis solum velle, Deum ita influere in actiones causarum secundarum ut non tollat, quin ipsæ exerceant easdem operationes accommodate ad proprias naturas.

Earum eversio. Ex dictis itaque liquet, utramque ex his solutionibus esse parvi momenti. Prima quidem. Quoniã testimonia allata, & Patres illa explicantes ita universaliter loquuntur ut denotent, nulli creaturam posse per vires naturæ cogitationes cordium attingere. Secunda verò. Quoniam numquam datur sufficiens ratio, propter quam totum aliquod genus entium ita universaliter à principio, & ex sua prima productione orbetur concursu generali desiderato ad suas operationes connaturales. Unde hoc ipso, quod Augustinus dixerit, Deum sinere causas secundas exercere suas operationes connaturales, ibidem etiam involuit, quod non deneget toti illi generi creaturarum debitum concursum: alioqui non sineret, eas elicere prædictas operationes connaturales. Nec obest id, quod de Dæmonibus privatis usu expedito suæ potentiæ executivæ adducit. Quia nec hoc contingit respectu totius generis Angelorum, nec à principio suæ conditionis, sed post peccatum, & non sine maxima & urgenti causa, nempe, id exigente ordine universi, ne subito plura ab eis repentè destruantur. Sicut etiam illud de tristitia impedita in Angelis bonis non obest: tum, quia (ut in præcedenti exemplo dicebamus non id contingit respectu totius generis Angelorum, sed beatorum dumtaxat: & in eis non ab initio suæ conditionis, sed postquam fuerunt in statu beatifico. & ibidem per abstractionem mali, quod sit causa tristitiæ.

74. Adde, nullius esse roboris rationem convenientiæ quoad præsens, adductæ, propter quam impediuntur Angeli à cognitione cogitationum cordis. Tum, quia hæc ad summum procedit in Angelis malis, non vero in bonis. Tum deinde, quia sufficeret ad intentum, adhuc in malis, quod impedirentur ab usu suæ potentiæ executivæ, & hoc posito impedimento, nihil referre, quod haberent speculativam cognitionem cogitationum cordis nostri. Tum denique, quia non potest dici impediri ab hujusmodi cognitione in pœnam sui peccati; licet præcisè per hoc, quod haberent illam cognitionem speculativam, non idcirco nimis essent nobis infesti, nimisque nos tentarent. Nam sicut in pœnam prædicti peccati non sunt privati cognitione aliarum rerum: ita non est cur dicatur fuisse peculiariter privatos hac notitia cognitionum cordis.

Unde assertionem hanc tuentur Patres, ex testimoniis istis probantes divinitatem Christi Domini, ut Chrysost. *hom. 30. super Matth* Greg. *lib. 28. Moral.* Cyrill. *lib. . super Ioan. cap. 15. & lib. 3. c. 3. lib. 4. cap. 5* Hieronym. Matth. 9. *Sciens Jesus cogitationes illorum* Ambr. Rom. 8. & 1. Corinth. 2. & *in oratione de obitu Theodosii, Imperat*, & Lucæ 5. & ibidem Beda, & Theophylactus. Chrysost. *homil. 23. in Ioanne.* Damascen. *lib. 2. de fide orthodoxa cap. 4.* Athanas. *lib. de quæstionibus Sacræ Scripturæ*, Origen *super* 1 Job in illa verba: *Circuivi terram & perambulavi eam* August. *lib. de Ecclesiast. Dogmat. cap. 21* Quos omnes refert Bañez *artic. 4. huius quæ.* simul docens, omnes istos Patres apertissime tenere quod non solum futuras cogitationes cognoscere sit proprium Dei, sed etiam præsentes. Et tandem hoc ipsum tuetur D. Thomas loco citato ubi sic inquit: *Solus Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest* Et *in 2 dist 8. q. 1. art. 5. ad 5. de Veri. q. 8. art. 13. de Malo q. 16. art. 8 & 1 ad Corinth. cap. 2. lectione 1.* & communiter ejus discipuli, & fere omnes alii Theologi.

Chrysost. Gregorius. Cyrillus. Hieron. Ambros. Beda. Theophyl. Chrysost. Damasc. Athanas. Origenes. August. Bannez. D. Thom.

§. II. *Ratio assertionis ex D. Thoma desumpta.*

75. Ratio fundamentalis. D. Thom. Rationem autem fundamentalem hujus assertionis adduxit D. Thomas *artic. 4. huius quæst.* his brevibus, compendiosis tamen verbis *Voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet & ipse solus in eam operari potest, qui est principale eius obiectum, ut ultimus finis: & hoc magis infrà patebit. Et ideò, ea, quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quod ex sola voluntate dependet, quod aliquis actu aliqua consideret: quia cùm aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existentes, utitur eis cùm vult. Et ideo dixit* Apost. 1. Corinth. 2. *quod quæ sunt hominis, nemo novit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.*

Explicatur ratio ista, eam ad hanc formam reducendo. Quoniam cogitationes cordis ab eo solum cognoscuntur seclusa manifestatione, & directione alterius ad ipsum, à quo fiunt: at actus liberi voluntatis, necnon & intellectus, qui sunt causa illorum, & cadunt sub electione voluntatis, solùm fiunt ab intellectu & voluntate elicientis, aut causantis illos, & à solo Deo, cui soli, & non alteri causæ universali intellectus, & voluntas subiiciuntur: ergo soli Deo, & creaturæ elicienti, aut causanti illos erunt absque peculiari manifestatione, & revelatione noti.

Elucidatur testimonio D. Thom. Quam rationem deduxit Angelicus Præceptor ex loco citato 1. *ad Corinth. 2 lect. 2.* his verbis: *Nec Angelus bonus, nec malus ea, quæ in corde hominis latent, scire potest, nisi in quantum per aliquos effectus manifestantur. Cuius ratio accipi potest ex ipso verbo Apostoli, qui dicit, ea ratione*

spiritum hominis cognoscere, quæ in corde hominis latent, quia in ipso homine est. Angelus autem nec bonus, nec malus illabitur menti humanæ, ut in ipso corde hominis sit, & intrinsecus operetur, sed hoc solius Dei proprium est. Unde solus Deus est conscius secretorum cordis hominis, secundum illud Iob 26. Ecce in cælo testis meus, & in excelsis conscius meus.

76. Obiectio contra rationem D. Thomæ. *Suarez. Vasquez.* Cæterum hæc ratio D. Thomæ non videtur aliquibus efficax, inter quos est Suarez *lib. 2. de Angelis cap. 21.* Vasque in præsenti *disputat. 109. cap. 10.* ubi sic inquit: *Mea quidem in hac re sententia est, nihil ratione Philosophica, & à priori efficaciter posse probari.* Et cum ante adduxisset hanc rationem D. Thomæ, subdit, quod nulla ex rationibus allatis sufficienter ostendit, secretum cordis unius Angeli, aut hominis ab alio non posse cognosci. Idemque docet Durandus. *Durand.* Unde ex illo sic obiicit Suarez contra prædictam rationem. Quia effectus proprii solius Dei, quique ab alio fieri non possunt, postquam facti sunt, naturaliter cognoscuntur ab Angelo, ut patet de substantia animæ, vel Angeli, vel cæli, item de potentiis, habitibus, & speciebus inditis uni Angelo à solo Deo, quæ omnia alii Angeli cognoscunt: & similiter actio propria Dei eo modo, quo est extra ipsum, potest naturaliter cognosci ab Angelo, ut creatio ipsa, prout est in creatura: denique etiam in his actibus liberis est aliquid per modum qualitatis, & termini: ergo cognoscetur ab Angelo: & consequenter etiam cognoscetur actio intrinseca, per quam fit: quia non est magis occulta, quam terminus.

Confirmatio præcedenti objectionis. Secundò contra eamdem rationem, & peculiariter contra id, quod Angelicus Præceptor ex capit. 2. ad Corinth. 2. lect. 2 citata addit, potest obiici, & confirmari magis præcedens objectio. Quoniam cognitio non fit per hoc, quod cognoscens agat in rem cognitam; sed per hoc, quod habeat illius similitudinem intentionalem: ergo quod Angelus non agat in cor hominis, aut in intellectum, & voluntatem alterius Angeli, non est ratio propria, unde desumendum sit, non posse cognoscere cogitationes humanas, aut actus intellectus, & voluntatis alterius Angeli.

77. Animadversio prima pro ratione D. Thomæ. Cæterum si ratio Angelici Præceptoris expendatur, est sane optima, & valde fundamentalis, & ex propriis principiis rei de qua agitur, procedens. Ut autem ejus vis aperiatur, duo prænotanda sunt. Primum est, quod Deus ita est principium universi, ut non sit pars illius, sed extra totum illud, & ut constituens ordinem altiorem toto universo, & ordine illius. Et ratio est perspicua. Quoniam universum, & totus ordo illius est ens per participationem: Deus autem ens per essentiam. Constat autem, ens per essentiam esse extra totum genus entium per participationem, & constituere alium ordinem excellentiorem & eminentiorem.

Secunda. *D. Thom.* Secundum est, sic Deum totum constituisse universum (ut testatur D. Thomas infra *q. 103. artic. 1 & 6.*) ut adaptaverit causas universales, ad hoc ut moverent particulares ad suas operationes, in hac quæst. consistere peculiarem concatenationem, & ordinem quem habent in hoc universo causæ particulares ad universales, & è contra, ac proinde & ad totum universum. Quare, si aliqua causa particularis fuerit talis conditionis, talisque eminentiæ, ut in sua operatione non habuerit dependentiam ab aliqua ex causis universalibus totius universi, sed à solo Deo, manifestum erit, quod ex hoc capite talis operatio erit extra totum ordinem universi, illumque subterfugiet, & insuper illum supergredietur: siquidem ex vi sua habet non procedere ab aliqua causa universali totius universi, sed solùm à causa particulari, & à causa prima, quæ est extra & supra totum ordinem universi: ac proinde, sicut prædicta actio procedens à causa particulari, habet ordinem, non quidem cum aliis causis, sed cum sola prima existente extra, & super universum, sic ipsa ex hoc capite participabit, quod sit extra, & supra totum ordinem universi.

Hinc ergo non obscure apparebit vis rationis D. Thomæ & quomodo principium illud, quod assumit, scilicet, cogitationes cordis soli Deo esse subjectas, à soloque Deo, & à causa particulari fieri, sit aptissimum ad probandum intentum, nimirum, soli causæ particulari illas elicientis, & Deo esse absque indigentia specialis revelationis notas; non vero Angelis; sive bonis, sive malis. Nam ex his, quæ supra *qu. 55.* præcedenti dixerat Sanctus Doctor, satis constabat, Angelis tantum esse nota illa, quæ ad ordinem universi spectant: quod quidem ex eodem S. Doctore ibidem nos ostendimus: & ex principio, quod in hoc art. adducit, scilicet, cogitationes cordis soli Deo esse subjectas: non vero alicui causæ universali; plane deducitur: ut ex secundo notabili liquet, eas non pertinere ad ordinem universi, sed ad alium altiorem & eminentiorem: & ita non erunt notæ alteri Angelo, seclusa peculiari revelatione ad illum. 78. Ex dictis enucleatur ratio D. Thomæ.

Nec obest, si contra rationem hanc Angelici Præceptoris sic intellectam obiicias primo, quod si hæc ratio esset efficax, suaderet utique, cogitationes cordis non posse esse notas alicui Angelo, etiamsi ad eum dirigerentur ab habente illas: hoc autem est contra communem Theologorum sententiam: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam per hanc directionem non tollitur ab eis, quod solum pendeant à voluntate eliciente illas, & à solo Deo: atque adeo per prædictam ordinationem non tribuitur eis, quod sint partes universi: & ideo cogitatio illa cordis manebit ita occulta, sicut antea. 79. Obiectio prima.

Respondetur enim: negando sequelam. Et ad probationem concedendum est, per hanc ordinationem non constitui illam cogitationem cordis intra ordinem universi, ut partem illius. Nam si semel constitueretur per illam intra ordinem universi, non esset cur potius cognosceretur ab Angelo, ad quem ordinatur, & maneret occulta respectu alterius, ad quem non dirigitur: siquidem quivis Angelus potest naturaliter cognoscere omnia illa, quæ continentur intra ordinem universi, ut partes illius. Cæterum per hoc, quod media ista ordinatione non constituatur illa cogitatio cordis intra ordinem universi, non sequitur, non posse naturaliter cognosci ab Angelo, ad quem dirigitur. Quia Angelus ex duplici capite potest se naturaliter extendere ad aliquid intelligendum: vel quia illud pertinet ad ordinem universi; vel quia est, tum quid spectans ad eumdem Angelum, potius quàm ad alios, ad quos id non est quid peculiari ratione pertinens, tum etiam quid contentum intra ordinem naturalem, prout distinguitur à supernaturali & ita quamvis Deus crearet unicum dumtaxat Angelum, non ordinando actu illum ad aliquod universum, tunc Angelus se ipsum intelligeret, & ea, quæ sunt ei propria, quia omnia ista pertinent ad illum. Quare cum cogitatio cordis alterius Angeli, directa ad aliquem alium Angelum ab habente illam, pertineat eo ipso ad prædictum Angelum: inde est, ut possit illam virtute sui intellectus intelligere: quia (ut supponimus) illa cogitatio Respondetur.

tio est in ratione objecti ordinis naturalis, ut distincti à supernaturali.

80. Illustratur solutio. Adde primo quod etsi ad hoc ut aliquis Angelus cognoscat aliquod objectum à se distinctum, & ab his, quæ ad illum intrinsecè pertinent, absque revelatione, desideraretur, illud pertinere ad ordinem universi; non tamen ad hoc ut media revelatione ipsum cognoscat, ut patet de his, quæ possunt Angelo revelari à Deo. Cæterum prædicta cogitatio cordis cognoscitur ab altero Angelo media revelatione & manifestatione ejus, qui illam habet.

Elucidatur alterius. Adde secundò, quod media prædicta directione, qua unus Angelus ordinat cognitionem sui cordis ad alterum, habet talis cogitatio quodammodo pertinere ad ordinem universi, quia ordinatur ad aliam compartem ejusdem universi, scilicet ad alterum Angelum. Nec inde fit, eo ipso cognosci à quovis alio Angelo. Quia licet id, quod pertinet ad ordinem universi, præcisè quia existit, sit notum cuivis Angelo, quia non magis est existens respectu hujus, quam illius Angeli: attamen quod spectat ad ordinem universi, non præcisè quia existit, sed quia libere ordinatur ad illum ab altero Angelo, non cognoscitur nisi ab eo, ad quem dirigitur: ex eo quod tunc non intrat ordinem universi absolute & simpliciter, ac omnino perfecte, sed secundum quid, nempe in ordine ad alterum Angelum, ad quem dirigitur

81. Secunda objectio. Nec etiam obest, si secundo obiicias, sequi ex ratione D. Thomæ sic explicata, tum quod unus Angelus non cognoscat actus necessarios intellectus, & voluntatis alterius, quales sunt prima intellectio, primaque volitio uniuscujusque, ad quam peculiariter applicantur ab auctore naturæ, ad quamque per modum naturæ concurrunt: tum etiam, quod motus primi mobilis, qui fit solum ab Angelo movente, & à Deo, esset ignotus aliis Angelis. Utrumque autem videtur falsum; ut communiter docent Theologi. Ergo, &c. Sequela quoad priorem partem videtur perspicua. Quia prædicti actus necessarii fiunt à solo Angelo, & à Deo: ergo si propter hanc rationem actus liberi non constituuntur intra ordinem universi, nec cognoscuntur nisi media manifestatione, & ordinatione facta ab habente illos, idem dicendum erit quoad præsens. Ex quo etiam quoad secundam partem eadem sequela patet. Quoniam prædictus motus primi orbis solum procedit ab Angelo movente, & à Deo.

Diluitur. Respondetur enim, negando sequelam quoad utramque illius partem. Quoad primam quidem. Quoniam prædicti actus habent se ad instar proprietatum respectu Angeli, quatenus sunt necessario connexi cum Angelo, & illi debiti: & ideo ex hoc capite habent, unde absolutè & simpliciter pertineant ad ordinem universi. Sed de hoc iterum statim redibit sermo, ubi id magis explicabitur. Quoad secundam verò partem. Quoniam motus ille per accidens nectitur cum solo Angelo, & Deo, per accidensque procedit à solo ipso, & à Deo: quia est talis naturæ, ut posset ab altera causa universaliori, si Deus vellet, procedere, ita ut per hoc non fieret contra peculiarem naturam illius motus. Cæterum cogitationes cordis per se petunt procedere à sola voluntate creata, & à Deo.

Adde, quod prædictus motus habet necessariam connexionem cum cœlo, quamdiu duraverit totus hic ordo universi: & ideo non mirum, quod habeat unde pertineat ad ordinem universi, etiamsi detur fieri à solo Angelo, & Deo.

Adde secundò, prædictum motum habere ex alio capite rationem sufficientem pertinendi ad ordinem universi, ex eo quod esset causa aliorum motuum: & ideo esset concatenatus cum illis, tamquam causa universalis illorum, & effectuum ab eis procedentium.

Nec etiam refert, si obiicias tertiò, sequi ex hac ratione, cogitationem cordis peccaminosam unius Angeli esse notam alteri, etiamsi non dirigatur ad illum. Sequela patet. Quoniam prædicta cogitatio non esset superioris ordinis & rationis: quippe quæ, quatenus peccaminosa, solum esset à voluntate creata, non vero à Deo: & ita non haberet unde pertineret ad alium ordinem eminentiorem, & supra universum. Tertia objectio.

Respondetur, negando sequelam. Quia satis est, ut quoad substantiam actus, & materiale peccati procedat illa operatio à voluntate creata, & à Deo, ad hoc ut secundum istam rationem pertineat ad alium ordinem altiorem, sitque objectum occultum, usque dum adsit revelatio, & manifestatio illius facta ab eliciente prædictam operationem. Satis fit.

Ex quibus etiam patet solutio ad primam objectionem, quam ex Suarez, & Durando contra rationem D. Thomæ *num.* 76. adduximus. Nam in primis quoad actionem creativam patet ex alibi dictis, non esse formaliter transeuntem. Deinde quoad alia est aperta disparitas inter ea, quæ in hac objectione referuntur, procedentia à solo Deo ex una parte, & inter actiones liberas pendentes à sola voluntate creata, & à Deo ex alia. Quoniam illa, licet producantur à solo Deo, producuntur tamen cum debito ordine ad universum: attamen cogitationes cordis, hoc ipso quod à sola voluntate creata, & à Deo producantur, & maneant præcisè intus in ipso corde, non producuntur cum ordine ad universum: & ita illa possunt esse partes ejusdem universi, & cuivis Angelo naturaliter nota; secùs vero cogitationes cordis. 83. Ex dictis occurritur primæ objectioni Suarez & Durandi.

Explicatur hoc ex D. Thoma *quodlib. 6. art. 19.* ubi sic ait: *Totum universum est unum unitate ordinis, ut patet per Phylosophum 12. Met. Hæc autem unitas ordinis attenditur, secundum quòd quodam ordine reguntur corporalia per spiritualia, & inferiora corpora per superiora, ut August. dicit in 3. de Trinit. Unde si cælum empyreum non influeret in corpora inferiora, empyreum non contineretur sub unitate universi.* Corroboratur testimonio D. Th.

84. Hoc supposito, possumus loqui de rebus contentis in hac objectione vel in actu primo, sive ut sunt principium habituale operandi, vel quoad suas operationes, seu ut sunt principium actuale illarum. Si ergo primo modo considerentur, planum est omnia illa habere eum ordinem, quem ex Angelico Doctore retulimus. Nam de substantiis corporeis, & à Deo creatis id perspicuum est. De Angelis vero id constat ex verbis adductis ex Sancto Doctore. Et similiter de anima nostra, & rationibus agédi, quas in se habet, quales sunt suæ potentiæ & species intelligibiles. Nam anima rationalis secundum suam substantiam, adhuc ut rationalis, est principium aliquarum operationum, ut longo tempore flendi, ridendi, &c. quæ dicunt ordinem ad universum, pendentque à causis universalibus: & similiter ejus potentiæ secundum suam substantiam consideratæ, necnon species intelligibiles sunt etiam rationes influendi in prædictas operationes: & ita omnia ista fuerunt creata à Deo cum prædicto ordine ad universum: quia ad hoc non erat necessarium, ut secundum omnes earum operationes pertinerent ad illum; sed satis erat

erat, quod secundum aliquas denotantes propriam illorum entitatem ad illud spectarent: quoniam eo ipso secundum totam suam entitatem dicunt per modum rationum agendi in actu primo ordinem ad universum.

85. Cæterum, si loquamur de rebus istis, prout sunt actualia principia suarum operationum, sive de operationibus illarum, ut ab illius actu prodeuntibus, tunc non attenditur ad hoc, ut sic sumptæ pertineant ad ordinem universi, ad quod habeant posse respectu aliarum operationum, sed præcise ad id, quo actu causant, sive ad illas, ut sunt actu le principium harum operationum, & non aliarum. Unde, si secundum illas operationes non habuerint ordinem ad universum præfixum, à Deo, non erunt partes ejusdem universi, ut actu causantes illas. Cumque hic ordo attendatur penes hoc, quod operatio elicita à causa particulari depēdeat etiam à causis universalibus universi, & non à solo Deo: inde est, ut operationes liberæ, quæ, hoc ipso, quod tales, fiunt à solo Deo, & à causa particulari, habeant ex vi hujus, non solum produci à prædicta causa, & à solo Deo, sed quod procedendo sic ab illis, procedant destitutæ ab ordine ad universum, & consequenter non ut partes ejusdem universi. Et ita in prædictis operationibus optime arguit Angelicus Præceptor, ex eo quod procedant à solo Deo, quod non procedant ut partes universi, nec ut notæ aliis Angelis; secus vero in cæteris rebus, de quibus in hac objectione fit sermo.

Angel. Precept.

Quamvis cum hoc stet, ut aliunde, & per accidens possint prædictæ cogitationes, & operationes liberæ esse quodammodo partes universi, si habeant alium ordinem ad illud, nempe, vel ordinem directionis qua dirigantur ab habente illas ad alterum Angelum, ratione cujus (ut nuper tetigimus) probabiliter dici potest, eas pertinere aliquomodo ad universum, vel quia nectuntur necessario cum voluntate creata: nam ista constituta intra ordinem universi, trahit ad se, & ad idem universum illa, quæ cum ipsa necessario nectuntur: vel tandem, quia aliquo signo externo sufficienter manifestentur, ut puta, si homo cordatus longo tempore recte loquatur, aut scribat: quia hoc sine actu libero voluntatis fieri nequit.

86. *Replica.* Nec obstat si urgeas, quod si semel Angeli ratione causalitatis, quam habent in hoc universo, pertinent ad illud, fiet inde, ut etiam actus liber voluntatis humanæ, quo eligitur locutio crastina, sit hodie notus cuivis Angelo, hodieque contineatur actu intra universum, ut pars illius: quia habet ordinem causæ respectu effectus, & operationis pendentis etiam à causis universalibus, ac proinde haberet etiam rationem causæ existentis intra ordinem universi: hoc autem communiter rejicitur à Theologis: ergo, &c.

Solutio. Respondetur, negando sequelam. Tum, quia sicut futurum non dicitur adhuc in sua causa pertinere actu ad ordinem universi, nisi causa illa sit determinata ad productionem ejusdem futuri pro duratione, pro qua existet, & nisi usque ad prædictam durationem persistat illius determinatio, habeatque firmam hujus persistentiæ radicem: ita nec causa pertinet ad universum ratione istius continentiæ nisi habeat hanc determinationem modo dicto durantem, & firmam radicem hujus persistentiæ. Constat autem, actum electionis, qui hodie habetur à voluntate humana respectu lectionis crastinæ, posse pro libito ejusdem voluntatis durare, vel non durare; nec habere aliquam determinationem, firmamque radicem in volente, ratione cujus ipsa sit determinata ad persistendum in illo. Tum etiam, quod hic ordo anticipatus non est ordo, quem Deus fixit in universo respectu actuum volutatis, qui sunt causa effectuum pendentium ab aliis causis universalibus: quia est omnino per accidens ad lectionem crastinam, quod hodie fiat electio illius: nam etiam si esset oppositus actus, esset lectio crastina, dummodo debito tempore variaretur actus ille voluntatis, & eligeretur prædicta lectio: secus tamen dicendum est de ipsa potentia volitiva, quæ hoc ipso quod per modum potentiæ, sive (ut sic dicamus) per modum habitus sit causa, satis est ille anticipatus ordo, ratione cujus potest esse causa operationum habentium ordinem ad universum: quia hic ordo consensus est potentiæ operativæ, & causæ præcisè per modum habitus sumptæ.

Ex quibus etiam ad secundam objectionem *n.* 76. allatam respondetur, quod etsi cognitio non fiat formaliter loquendo per hoc, quod cognoscens agat in rem cognitam, sed ratione assimilationis per species: attamen quoad præsens ratione materiæ, de qua fit sermo, nempe cogitationum cordis, quæ non revelantur à Deo, vel ab habente illas, nequit intellectus alicujus non producentis illas attingere præcisè per vires suæ naturæ easdem cogitationes: quia eo ipso per species, quas habent aliæ creaturæ intellectuales, non repræsentabuntur prædictæ cogitationes, ut explicatum est, sed solum per species existentes in his à quibus fiunt: quia sicut ab eisdem producuntur, ita eosdem latere nequeunt. *Fit obviam secundæ objectioni.*

§. III. *Corollarium notatu dignum.*

Ex dictis colligitur primò, alias rationes à D. Tho. adductas aliis locis reduci ad istam hujus *art.* 4. quam elucidavimus, & secundum ea, quæ diximus, esse intelligendas. Nam in primis illa, quam S. Doctor *in* 2. *dist.* 8 *q.* 1. *art.* 5. *ad* 7 adducit, assignat pro radice, propter quam cogitationes liberæ sunt occultæ, libertatem voluntatis, qua scilicet voluntas est libera, & domina sui actus. Cur autem hæc libertas, hocque dominium sit causa occultationis prædictarum cogitationum, habetur ex dictis in prima ratione ex *art* 4. *huius quæst.* desumpta. 87. *Corollarium.*

Potestque confirmari, & explicari, quomodo actus liber, hoc ipso quod talis, sit quantum est ex se occultus respectu aliorum, à quibus non procedit, ratione quadam, & conjectura morali, quam etiam D. Thomas insinuat in hoc art. Quoniam recta, & completa institutio naturæ intellectualis exigit, ut cogitationes cordis liberæ sint ex se & ex sua natura occultæ aliis, quam eis, à quibus fiunt. Tum, quia apud homines, tribuitur in prudentiæ eas indiscretè revelare: quod quidem satis indicat, spectare ad rectam, & completam constitutionem prædictæ naturæ, quod sint occultæ, quamdiu non revelantur. Tum etiam, quia secundum rectam rationem judicamus, esse melius consultum naturæ, si sint secundum se occultæ, & aliis pro nostra libertate manifestabiles. Tum denique, quia non posset unusquisque sibi quoad plura sufficienter providere, si suæ cogitationes liberæ essent cuivis notæ. *Confirmatur. D. Thom.*

Unde nihil obest id quod contra rationem hanc objicit Durandus, scilicet libertatem tollere coactionem, & determinationem ad unum ei oppositam, non vero manifestationem. Non igitur hoc obest. Quoniam sicut libertas in actionibus eximit illas, quantum est ex vi huius capitis, id est nisi manifestentur, ab hoc quod sint intra ordinem universi: ita reddit illas ex natura sua occultas omni *Objectio Durandi.* *Responsio.*

ni alteri, præter quam illi, ad quem ex natura sua pertinent, à quoque causantur.

88. Alia obiectio. Nec etiam obstat, si obijcias, quod si libertas est tota ratio occultationis, fiet inde, vt licet actus intellectus, vt cadit sub electione voluntatis, id est, quoad illam dumtaxat ordinationem, quæ illi ex electione libera conuenit, sit ignotus; secus tamen secundum suam entitatem, & substantiam.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam ideo actus, & operationes membrorum sunt secundum se notæ cuiuis Angelo, quia secundum suam substantiam sunt actus appetitus sensitiui, aut membrorum, & solum procedunt à voluntate libera quoad imperium, & ordinationem ad finem intentum ab eadem voluntate: ergo idem dicendum erit de actibus intellectus.

Enodatio obiectionis. Respondetur enim, negando sequelam. Nam actus intellectus, qui deliberatè fiunt, procedunt etiam, tanquam à mouente quoad exercitium, à voluntate libera, & non ab aliquo alio; secus vero actus appetitus sensitiui, aut membrorum. Et ita nequeunt, adhuc secundum substantiam, esse naturaliter noti: quia nequeunt sic esse perspicui, nisi etiam sit perspicua causa, à qua mouetur intellectus quoad exercitium.

Adde prædictos actus intellectus non pendere nisi à solo Deo, intellectu, & voluntate creata: nec habere necessariam connexionem cum aliquo per se pertinente ad ordinem vniuersi, nec tandem ab aliquo reuelantur, vt supponimus: & ideo non est vnde sint partes vniuersi, adhuc dum sunt: secus verò actus appetitus sensitiui secundum substantiam, qui secundum illam pendent à causis vniuersalibus, & ideo possunt cognosci secundum substantiam à quocumque Angelo, non vero quoad ordinationem, nisi sint tales, vt nequeant fieri attentis omnibus nisi à voluntate imperentur. Sicut etiam actus membrorum sunt adhuc quoad ordinationem noti, si fiant tali modo ad extra, vt prærequirant actum, & electionem voluntatis.

89. Vnde iuxta hanc rationem D. Thomæ potest etiam responderi ad obiectionem illam, quam ex Suarez, & Durando adduximus. Nam omnia quæ in prima obiectione enumerantur, semel facta, habent *esse* naturale, non vero liberum: ac proinde non sunt ordinis eleuati, & ex se occulti qualis est cogitatio libera, vt ostensum est.

Alia ratio D. Thomæ pro assertione. Secundò infertur, etiam esse reducendam ad rationem iam explicatam alteram, quam D. Thomas *de Verit. qu. 8. art. 13* adducit ad idem intentum, scilicet, quod Angelus naturaliter cognoscit per formas sibi inditas, quæ sunt similitudines rerum in natura existentium: motus autem voluntatis non habet dependentiam ad aliquam causam naturalem, sed solum ad causam diuinam, quæ in voluntate sola imprimere potest. Vnde motus voluntatis, & cordis cogitatio non potest cognosci in aliquibus similitudinibus rerum naturalium, sed solum in ipsa essentia diuina, quæ in voluntate imprimit. Ex dictis igitur infertur, quomodo ratio ista sit reducenda ad illam, quam explicuimus. Quoniam quod similitudines existentes in intellectu Angelico, nempe species inditæ illius, non repræsentent cogitationes cordis quamdiu non reuelantur, & diriguntur ab habente illas, dicitur prouenire ex eo, quod prædictæ cogitationes non habent dependentiam ad aliquam causam naturalem, sed solum ad causam diuinam. Constat autem ex dictis, quod hæc depentia à sola causa diuina idcirco tollit quod per species inditas non repræsententur cogitationes cordis, quia aufert, quod prædictæ cogitationes non pertineant ad ordinem vniuersi: & species inditæ Angelorum ea solum repræsentant, quæ ad ordinem vniuersi pertinuerint: & ita solum Deo intuenti suam essentiam, vt est causa earumdem cogitationum erunt naturaliter notæ, non vero alteri præter ipsum, & creaturam intellectualem, à qua producuntur.

Vnde non obest, si contra rationem hanc obijcias, non cohærere inter se, quod dependentia, quam habent actus voluntatis à sola voluntate Dei sit in causa, vt non pertineant ad ordinem vniuersi, nec repræsententur per species à principio conditionis Angeli ei inditas, & quod facta manifestatione ab habente illos, & non aliter, repræsententur per prædictas species existentes in alijs intellectibus Angelicis. Et ratio est. Quoniã vel hæc dependentia debet tollere, quod nulla ratione repræsententur per species inditas, sed solum per species denuo productas facta prædicta manifestatione, vel si semel repræsentantur per species inditas supposita manifestatione, inde etiam erit, quod illa non supposita repræsententur per eas: ac proinde quod sola existentia prædictarum cogitationum ad id desideretur. Siquidem hæc est propria natura specierum inditarum Angelis à principio suæ conditionis, quod ea, quæ postea repræsentant omnino in actu secundo, & in exercitio, repræsentabant prius habitualiter, & in actu primo, siue (vt melius loquamur) actu quantum est de se; & solummodo deest exercitium omnimodum in ratione repræsentandi, quia deest existentia obiecti. 90. Obiectio prima contra eam.

Confirmatur primò. Nam futura contingentia, hoc ipso quod repræsententur, quantum est de se, per species inditas, debent repræsentari omnino actu & in exercitio, si ponatur eorum existentia: & ipsamet, quæ antea non spectabant ad ordinem vniuersi, dum non existebant statim posita existentia absque aliquo alio repræsentantur, & fiunt partes vniuersi. Ergo hoc ipso, quod cogitationes cordis repræsententur per species in actu primo (vt sic dicamus) habebunt repræsentari in actu secundo, & in exercitio omnino, si semel existant. Et ita, si quòd pendeant à sola voluntate Dei non est in causa, vt tollatur ab speciebus repræsentatio in actu primo, siquidem facta manifestatione dicitur, repræsentari ab illis prædictas cogitationes in actu secundo, & hoc non possent habere, si in actu primo eas non repræsentarent secundum se sumptæ: non erit in causa, vt petatur reuelatio & manifestatio, sed satis erit quod actu existant. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quia quod pendeant à sola causa diuina, non tollit ab eis, quod dum existunt, habeant determinationem ad essendum; bene tamen quod antequam existant, nec in se, nec in causis secundis habeant illam. Ergo solum tollet, quod antequam existant, non pertineant ad vniuersum, nec sint cognoscibiles in se ipsis: secus vero dum existunt: quia tunc habent certam cognoscibilitatem. Et ita, sicut futura contingentia quia habent esse certum & determinatum in se ipsis, sunt partes vniuersi, dum sunt, & sunt nota cuiuis Angelo: ita & prædictæ cogitationes. Confirm. 2.

91. Occurritur obiectioni. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Nec est verum id, quod statim in ea subiungitur, scilicet, hanc esse naturam specierum inditarum, quod id, quod postea representatur per illas omnino in actu exercito, repræsentetur prius per easdem (vt sic dicamus) quasi in actu primo: ita vt desinat illa repræsentatio esse in actu secundo, & omnino in actu exercito præcisè ex defectu existentiæ obiecti: ac proinde hac posita, debeat esse illa repræsentatio omnino

omnino exercita. Quoniam hoc non est verum respectu obiectorum ex se occultorum, seu non pertinentium ad ordinem vniuersi. Nam in istis, vltra conditionem existentiæ exercitæ, ex parte obiecti desideratur alia conditio nempe manifestatio & reuelatio. Vnde D. Th. q. 9. *de Verit. art.* 4. *in solutione ad* 11. sic inquit: *Ad* 11. *dicendum, quod vnus Angelus cogitationem alterius cognoscit per speciē innatam, per quam alium Angelum cognoscit: quia per eandem cognoscit omne, quod cognoscit in alio Angelo. Vnde quam cito Angelus se ordinat ad alium Angelum secundum actum alicuius formæ, ille Angelus cognoscit eius cogitationem: & hoc quidem dependet ex voluntate Angeli: sed cognoscibilitas naturæ Angelicæ non dependet ex voluntate Angeli. Et ideo non requiritur locutio in Angelis ad cognoscendum naturam, sed ad cognoscendam cogitationem tantùm.*

D. Thom.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur ex dictis, esse disparem rationem. Nam futura contingentia distincta à cogitationibus liberis, hoc ipso quod existant, debent repræsentari omnino in exercitio per species innatas: quia ea dumtaxat ratione non erat illa repræsentatio, quia non habebant actu formam, per quam assimilarentur actu speciebus, vt D. Thomas *art.* 3. *huius qu.* docet: & ideo, hoc ipso quod illa actu habeant, quod quidē fit per hoc, quod actu existant, adest illa repræsentatio omnino in actu exercito: vnde, hoc ipso quod existant, habent etiam pertinere ad ordinem vniuersi. Cæterum cogitationes cordis non ea dumtaxat ratione desinebāt repræsentari omnino in actu exercito per species innatas alterius Angeli; quia erant præcisè futuræ, & non habebāt existentiam; sed quia adhuc cum existentia non sint partes vniuersi, nec pertinent ad intellectum alterius Angeli, nisi dirigantur ad illum ab habente illas, siue nisi adsit peculiaris reuelatio earumdem, vt ex D. Thoma nuper vidimus

Ad secundam. Ad secundam confirmationem concedatur antecedens, & negetur consequentia. Et ad probationem dicendum est, esse disparem rationem vt ex dictis liquet. Quoniam futura contingētia, de quibus loquimur, dum sunt, habent determinationem ad essendum pertinentē ad ordinem vniuersi: quia ipsa habent suum *esse* dependenter à sua causa particulari, & à causis vniuersalibus contentis intra prædictum vniuersum; secus verò cogitationes liberæ, adhuc dum existunt, vt explicatum est.

91. Secunda obiectio. Nec etiam obstat si secundo contra eamdem rationem obijcias, quod si independentia iam dicta actuum liberorum est in causa ad hoc, vt prædicti actus sint ex se occulti, & improportionati respectu alterius Angeli, etiam debent esse in causa, ne maneant proportionati, hoc ipso quod dirigantur ad alium, & reuelentur illi: quia prædicta dependentia à sola causa diuina, dicit quid intrinsecum in illis, ordinatio autem, vel reuelatio nihil intrinsecum in eisdem ponit: ac proinde manebunt ita intrinsecè improportionati, sicut antea.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam prædicta reuelatio etiam est actus liber, habens illam dependentiam à sola causa prima: ergo non minus erit improportionata, & occulta, quam actus aliàs reuelatus: ac proinde hæc non poterit conducere ad hoc, vt actus prior occultus, & improportionatus manifestetur, & fiat proportionatus.

92. Diluitur. Respondetur enim ex dictis, quod adhuc dato, directionem illam, & manifestationem prioris actus nihil ponere intrinsecum in illo; nihilominus non inde fiet, prædictum actum manere occultum, & improportionatum Quia illa dependentia à C sola causa prima, propriaque natura actus liberi reddit illum improportionatum, connotādo quod desit hæc conditio ex parte obiecti; nempe manifestatio, & reuelatio eiusdem cogitationis. Et ita hoc ipso, quod ex parte obiecti hæc conditio exerceatur, non manebit in ratione obiecti improportionati, quamuis nihil intrinsecum addatur actu reuelato. Et ratio est. Nam cum dependentia illa à sola causa prima non tollat dependentiam à causa particulari, & quod ipsa habeat plenum dominiū supra suos actus, nec tollit, quominus queat illos saltem manifestare, ad alterumque eosdem dirigere, vt per hanc directionem pertineant quodammodo ad illum, ad quem diriguntur.

D Ad confirm. Ad confirmationem respondetur, esse disparem rationem. Nam licet tam actus reuelans, quam reuelatus sint liberi, & habeant dependentiam à sola causa prima, nihilominus est diuersa illorum natura. Nam posterior est ex se occultus, quia non dicit ordinationem ad alterum secundum se, & ideo secundū se manet in ratione obiecti improportionati: at vero prior est ipsa actualis reuelatio & manifestatio alterius actus: & ideò manifestando istum, manifestat (saltem ex consequenti) se ipsum: & sic est obiectum proportionatum respectu intellectus Angelici, ad quem fit hæc ordinatio.

E Adde, probabile esse, quod cum Angelus reuelat suum actum alteri Angelo, non prius elicit vnum actum liberum non ordinatum ad alium Angelum, & postea elicit alium, quo priorem actum ordinet, sed cum sit dominus actuum suæ voluntatis, cum elicit illos, prodeunt ab ipso cum modo quodam intrinseco ordinationis ad illum Angelum: & ideo prædictus actus, licet non ex præciso capite libertatis, bene tamen propter liberam illam ordinationem, & eidem intrinsecam, elicitur proportionatus in ratione obiecti respectu illius Angeli, ad quem dirigitur. 93. Obiectio

F Vnde hinc manet soluta alia obiectio, nimirum, quod si dependentia à sola causa prima reddit actus liberos improportionatos in ratione obiecti, quod tunc facta ordinatione, & reuelatione eorumdem, non poterit Angelus illos cognoscere, nisi ex parte intellectus addatur illa aliqua noua efficacia, & maior virtus. Quia obiectum de se improportionatum, etsi posset cognosci facta reuelatione illius, prærequirit tamen, addi nouam efficaciam, nouamque virtutem in intellectu, ad G hoc vt possit illud percipere, vt patet in obiectis supernaturalibus Responsio.

Respondetur enim, id esse verum ad summum in his obiectis, quæ immutata manentia quoad suam intrinsecam entitatem, non possunt transire de obiectis improportionatis ad proportionata respectu cognitionis per se primo ad illa terminatæ; secus vero de illis obiectis, quæ immutata permanentia possunt per extrinsecam positionem alicuius conditionis transferri de obiectis improportionatis ad proportionata, ex eo quod tantum H erant improportionata connotando defectum prædictæ conditionis, vt in præsenti contingit.

§. IV. Aliud corollarium animaduersione dignum.

EX quo tandem fit tertio, ad hanc eamdem priorem rationem huius dubij reducendam esse alteram, quam D. Thomas *qu.* 16. *de Malo artic.* 8. assignat ad præsens intentum, nimirum, quod voluntatis motus dependet ex summo ordine rerum, qui est summū bonum: id autem, quod cadit sub 95. Ratio alia pro assertione.

sub ordine superioris causæ, non potest cognoscere inferior causa, sed solum superior causa mouens, & ille, qui mouetur. Confirmatque hoc ipsum Angelicus Præceptor optimo exemplo. Nam si aliquis ciuis sit sub Præposito, tamquam sub inferiori causa: & sub Rege tamquam sub suprema, non poterit Præpositus cognoscere circa ciuem, si quid immediatè Rex circa ipsum ordinauit, sed hoc scit solum Rex, & ciuis, qui mouetur secundum ordinem Regis. Vnde, cum voluntas interius non possit ab alio nisi à Deo moueri, cuius ordini supremo, & summum boni dicenti subest motus eiusdem voluntatis, & per consequens voluntariæ cogitationes immediate subsunt, non poterunt cognosci nisi à solo Deo, & ab habente illas.

D. Thom.

Ex dictis igitur liquet, rationem mistam reduci ad illam priorem. Quandoquidem motus voluntatis pendere ex supremo rerum ordine: qui est summum bonum, tantum dicit, quod reipsa pendeant ita à voluntate, vt solum habeant pendere à Deo: Vnde, licet in hac ratione addatur, quod hæc dependentia sit à Deo, non solum tamquam à causa efficienti, sed etiam tamquam à finali, imo etiam tamquam ab obiecto efficaciter illam mouente; & subiiciente (quia totum hoc includitur in hoc, quod voluntas in suis motibus dependeat ex summo ordine rerum, qui est summum bonum, & propterea statim addidit Sanctus Doctor: *Voluntas enim non est alicuius boni particularis, vt proprij obiecti: sed boni vniuersalis, cuius radix est summum bonum*. Et inde sic statim infert: *Id autem, quod cadit sub ordine superioris causæ, non potest cognoscere inferior causa: sed solum superior causa, mouens, & ille qui mouetur*, non tamen propter hoc fit, prædictam rationem non esse reducendam ad eam, quam ex eodem Sancto Doctore *art. 4. huius q.* adduximus. Quoniam totum hoc in ea virtualiter continebatur, vt ex se, & statim dicendis magis patebit.

D. Thom.

96. Obiectio contra ea Hispalensis.

Nec obest, si contra rationem hanc obijcias ex Hispalensi *in 1. dist. 8. quæst. 1. art. 3.* quod multa sunt, quæ dependent ex summo ordine rerum, hoc est, ex sola diuina prouidentia sine causis medijs; quæ tamen ab intellectu Angelico naturali cognitione noscuntur: sicut cæli, stellæ, & partes principales vniuersi: item & miracula, sicut statio solis tempore Iosue, retrocessio tempore Exechiæ, & eclipsis contingens tempore Passionis Christi, quæ posita in actu menti Angelicæ nota fuerunt. Vnde, licet Angeli naturali cognitione ordinem supremum, & diuinam prouidentiam cognoscere non possint, cognoscere tamen possunt res ab hoc supremo ordine prouisas, postquam sunt actu positæ in *esse*: atque ita videtur dicendum idem de cogitationibus cordium.

Respõdetur.

Respondetur enim ex dictis, esse disparem rationem. Nam omnia illa semel facta, pertinent eo ipso ad ordinem vniuersi: nec ingrediuntur summum rerum ordinem eo speciali modo, quo voluntas in suis actibus liberis, ratione cuius non spectant ad ordinem vniuersi ex hoc præciso capite, quod isti in *esse* sint actu producti.

97. Secunda Objectio

Nec etiam obstat, si contra eamdem rationem secundo obijcias, quod voluntas non semper in suis actibus liberis ingreditur summum rerum ordinem tantummodo, sed splendet ab alijs causis huius vniuersi, siquidem aliquando habet pro obiecto, à quo dependet, aliquid creatum, & spectans ad ordinem vniuersi.

Enodatur.

Respondetur enim, voluntatem habentem in suo actu libero pro obiecto aliquid creatum, ita conferri cum illo, vt non habeat ex se virtutem ad hoc, vt efficaciter subijciat & trahat post se voluntatem, sed id soli Deo, qui est principale eius obiectum, conuenire. Unde, quod actu, & cum effectu (vt sic dicamus) moueat illud obiectum, prouenit solum, vel ex electione liberæ voluntatis, & ex Deo, vel saltem ex Deo, vt explicat D. Thom. infra *quæst. 105. articul. 4.* sic inquiens: *Dicendum, quod sicut intellectus, vt dictum est, mouetur ab obiecto, & ab eo, qui dedit virtutem intelligendi: ita voluntas mouetur ab obiecto, quod est bonum, & ab eo, qui creat virtutem volendi. Potest autem voluntas moueri sicut ab obiecto à quocunque bono, non autem sufficienter, & efficaciter, nisi à Deo.* D. Thom.

Et rationem reddit Sanctus Doctor his verbis: *Non enim sufficienter aliquid potest mouere aliquod mobile nisi virtus actiua mouentis excedat, vel saltem adaquet virtutem passiuam mobilis. Virtus autem passiua voluntatis se extendit ad bonum in vniuersali. Est enim eius obiectum bonum vniuersale, sicut & intellectus obiectum est ens vniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum. Solus autem Deus est bonum vniuersale: vnde ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet vt obiectum. Similiter autem & virtus volendi à solo Deo causatur.* Replica.

Nec etiam refert si vrgeas, quod Deus per modum obiecti non habet mouere sufficienter, & efficaciter voluntatem creatam, nisi sit clare visus: at secundum istam rationem non est obiectum volitionis liberæ, sed potius necessariæ: Ergo ex hoc, quod solus Deus sit obiectum sufficienter & efficaciter subijciens voluntatem, non debet colligi, quod actus liberi dicant prædictam aptitudinem ad solum Deum tamquam ad obiectum, & quod hinc habent esse soli Deo, & voluntati creatæ eos elicienti notos.

Solutio.

Respondetur, concedendo maiorem, & minorem, intellectam de volitione præcise terminata ad Deum secundum se. Sed neganda erit consequentia. Quoniam hoc ipso, quod Deus clare visus subijciat per modum obiecti omnino voluntatem creatam, tamquam obiectũ principale illius, ibidem inuoluitur, quod obiectum eiusdem voluntatis sit ratio vniuersalissimi boni: ac per consequens quod nulli obiecto creato, præterquam Deo, potest esse sufficienter, & efficaciter subiecta. Et ita hinc etiam fit quod quando mouetur ab aliquo obiecto, non habente vniuersalissimam rationem boni, vt contingit in actibus liberis; proueniat hoc aliunde, nempe, ex electione libera eiusdem voluntatis, & ex Deo vt ex causa efficienti vniuersalissima: atque adeo cogitatio illa, & actus liber non habebunt sufficientem dependentiam ab obiecto creato, per quam constituantur intra ordinem vniuersi.

Vltimo contra eamdem rationem obijcies, quod si quid probaret, suaderet etiam, habitus existentes in voluntate hominis, aut vnius Angeli esse naturaliter ignotos alteri: hoc autem non videtur admittendum, vt docet D. Thom. *quæst. 16. de Malo art. 8.* ergo, &c. Maior probatur. Quoniam etiam isti habitus ingrediuntur summum ordinem, qui est summum bonum. 98. Vltima obiectio.

Nec satis erit si dixeris, quod licet ex hoc capite prædicti habitus sint naturaliter ignoti Angelo, nihilominus ex alio capite possunt esse noti: quia producuntur cum speciali aliquo ordine ad alias partes vniuersi: ex eo quod possunt esse ratio eliciendi aliquas operationes dicentes ordinem ad vniuersum. Nam contra hoc est, quod prædicti habi-

habitus producuntur, & acquirūtur libere. Vnde, sicut actus intellectus, qui fiūt liberè, sunt ex omni capite ignoti alteri Angelo quia non habent aliud mouēs quoad exercitiū præter voluntatem liberam pendentem à solo Deo: ita etiam habitus erunt ex omni capite ignoti, quia non habent aliud principium, à quo producantur, præter quam à voluntate libera mota à solo Deo.

Occurritur. Respondetur admittendo solutionem modo traditam. Et ad probationem in contrarium dicendum est, non esse eandem rationem de habitibus, & de actibus siue intellectus, siue voluntatis liberè elicitis Nam habitus sunt qualitates naturales, nec pendent à sola libera voluntate, saltem in sui permanentia, & *esse*, sicut actus prædicti. Nec inconuenit, causam illorum, videlicet actus liberos, esse incognitam. Nam etiam actus externi dependentes à voluntate sunt naturaliter noti Angelis secundum suam substantiam, cum tamen actus liberi voluntatis, à quibus habent dependentiam sint illis occulti & ignoti, quia non habent necessariam dependentiam ab illis, sicut nec habitus, saltem in sui permanentia.

Adde, quod licet actus liberi, à quibus fiunt prædicti habitus, habeant secundum se esse liberos ratione dependentiæ, quæ in eis est à causa omnino libera nihilominus quatenus sunt causa habitus, nonsunt liberi, idest, non concurrunt in illa causalitate sicut causa libera; sed potius sicut causa naturalis, & naturaliter operans. Et propterea recte cohæret, habitus cognosci ab Angelis, quia sunt effectus naturales, & nihilominus causam illorum, videlicet actus, non cognosci, quia sunt effectus liberi.

§ V. Opposita sententia, cum suis fundamentis, & solutionibus.

99. Contraria Sententia. *Scotus.* Oppositam tamen sententiam, nempe, cogitationes cordis non esse cognitas Angelis quia ex se sint occultæ, sed quia à Deo negatur eis concursus debitus ad illas cognoscendas, tuentur Scotus *in 1. distin. 9. quæst. 1. & 2. §. ad argumenta 2. quæstionis* in solutione prima, & clarius in 4. *distin. 10. quæst. 3. ad 3.* & alijs, quorum sententia solet explicari exemplo ignis, qui in fornace Babylonis non combussit tres illos pueros; non quidem ex defectu virtutis, sed quia Deus concursum debitum denegauit Et licet omnia fere argumenta, quæ pro hac sententia adduci possunt, maneant soluta ex dictis in elucidatione rationis D. Thomæ, nihilominus maioris perspicuitatis gratia aliqua adducemus,

Argumentū primum, Probatur ergo primo prædicta sententia. Quoniam cogitationes liberæ sunt ex se obiectum proportionatum respectu Angeli elicientis illas: ergo eadem ratione erunt ex se proportionatæ respectu cuiusuis alterius Angeli ac proinde, quod illas non cognoscat, non proueniet ex defectu virtutis & facultatis: sed ex denegatione prædicti cōcursus. Hæc secunda consequentia cum antecedenti videtur perspicua. Prima vero probatur. Tum, quia prædictæ cogitationes sunt in eodem gradu immaterialitatis cum quouis Angelo: ergo sunt proportionatæ in ratione obiecti cum illo. Tum etiam, quia per hoc quod prædictæ cogitationes sint liberæ, non prætergrediuntur ordinem naturalem, prout ordo naturalis distinguitur à supernaturali: constat autem, totum ordinem naturalem esse proportionatum in ratione obiecti respectu facultatis naturalis Angelicæ.

Confirm. Confirmatur. Quia saltem videtur, prædictas cogitationes debere esse naturaliter notas Angelis superioribus illis, qui eas eliciunt. Nam cum Angeli elicientes easdem cognoscant illas: & vis cognoscitiva superior possit id, quod inferior, consequens erit, ut Angeli superiores habentes vim cognoscitivam superiorem, illas recognoscant.

Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam primam, ac proinde & secundam. Et ad primam probationem dicendum est, quod etsi convenientia in gradu immaterialitatis inter objectum, & potentiam desideretur ad hoc, ut objectum sit proportionatum; non tamen id sufficit, sed requiritur insuper, quod tale objectum pertineat ad ordinem universi, non tamen ad alium ordinem altiorem ut in actibus liberis, de quibus loquimur, contingit modo explicato. 100. Respondetur.

Ad secundam vero probationem respondetur, quod cum dicitur, intellectum Angelicum habere, quantum est de se, proportionem & facultatem sufficientem ad cognoscendum omne ens naturale, prout distinguitur à supernaturali, intelligitur cum hac limitatione nempe, dummodo illud ens habeat modum essendi naturalem, id est cum determinatione ad unum, secus vero si fuerit liberum, habens conditiones jam dictas. Nam hoc ex natura sua est occultum (ut jam explicuimus) respectu aliorum, licet non respectu elicientis illum: & propterea habet etiam cognoscibilitatem naturalem, prout cognoscibilitas naturalis distinguitur à supernaturali: nam ad hanc cognoscibilitatem naturalem sufficit, quod sit naturaliter cognoscibile ab aliqua naturali facultate.

Ad confirmationem respondetur, illud axioma esse verum, quando cætera sunt paria, quod in præsenti non contingit Nam illa cogitatio libera respectu potentiæ inferioris cognoscitivæ habet, quod ab illa fuerit causata, ad eandemque pertineat: quod tamen non reperitur respectu Angeli superioris respectu illorum actuum liberorum, quos dicimus esse ei naturaliter ignotos. Ad confirmationem.

Secundo probatur prædicta sententia. Quoniam cogitationes cordis dicunt qualitatem quamdam naturalem, non minus quam aliæ naturales: quia quantum ad suas entitates absolutas sunt ejusdem rationis, sive fiant libero, sive necessario modo, sicut in aliis rebus naturalibus contingeret: ergo saltem secundum suas entitates absolutas non minus erunt naturaliter notæ, quam aliæ res naturales. Patet consequentia. Quia si propter aliquam rationem non essent naturaliter notæ quoad suas entitates absolutas, sicut alia, id esset, quia quoad illas non haberent esse ejusdem rationis, sive liberè, sive necessario fierent. Sicut ideo actus appetitus sensitivi sunt naturaliter noti quoad suam substantiam cuivis Angelo: quia substantia eorum est eadem, sive fiant media voluntate libera, sive non. 101. Secundum fundamentum.

Confirmatur. Nam idem actus secundum substantiam potest transire de necessario in liberum, vel è contra, ex defectu absentiæ, vel præsentiæ considerationis, & advertentiæ: ergo secundum suam substantiam non est per se occultus: ac proinde ad minus secundum illam poterit esse naturaliter notus cuicumque Angelo. Confirmatio.

Respondetur cum Nazario *artic. 4. huius quæst. controvers. unica* in solutione ad argumenta Vazquez contra primam conclusionem, quod in actibus voluntatis, imo & in actibus intellectus, ut cadunt sub electione ejusdem voluntatis, est aliquid intrinsecum ratio libertatis actualis, & dependentiæ omnino liberæ. Et licet daretur, posse manere quoad substantiam varietatis his modis intrinsecis liber 102. Occurritur secundo cum sua confirmatione.

libertatis, & necessitatis, non tamen inde fieret prædictam substantiam, cum fit libere, esse naturaliter notam cuivis Angelo. Quoniam dum prædicta substantia sic fit, tunc non solum quoad modum, sed etiam quoad eamdem substantiam actus ille elicitur totus liber, atque adeo totus manet occultus. Et ideo non est eadem ratio de his actibus quoad suam substantiam & entitatem absolutam, & de aliis rebus ordinis naturalis: imo nec idem dicendum est de illis, ac de actibus appetitus sensitivi. Nam licet isti per ordinem ad voluntatem habeant aliquo modo esse liberi, & ex hoc capite, & quantum ad istud imperium possint esse occulti: attamen per comparationem ad appetitum sensitivum, qui est causa sufficiens exercitii illorum, non fiunt libere, sed, ut ab illo proficiscuntur, pertinent ad ordinem universi propter dependentiam, quam habent ad alias causas ejusdem universi. Cæterum cogitationes cordis, de quibus loquimur, non habent aliam causam applicantem præter voluntatem liberam: & ideò prædictæ cogitationes non pertinent ad ordinem universi.

Adde, quod adhuc dato, prædictos actus quoad suam substantiam esse ejusdem speciei comparatione, seu in ordine ad voluntatem; non tamen ideo essent ejusdem speciei omnibus modis. Stat enim optimè, quod aliqui actus sint ejusdem speciei in ordine ad potentiam, & tamen differant specie aliunde: ut patet in actu scientifico, & in actu fidei naturalis, qui quidem in ordine ad intellectum sunt ejusdem speciei, & tamen aliàs differunt specie, ex diverso modo procedendi: ita etiam actus voluntatis, hoc ipso quod sit liber, differt à naturali ut quid elevatum supra illum, quia totus ipse habet diversum modum tendendi, totusque ipse dependet libere à voluntate, & secundum hanc rationem constituit objectum improportionatum, & de se occultum. Per quæ ad confirmationem satis patet.

103. Tertium. Tertiò probatur ista sententia. Quoniam actus liberi pertinent ad ordinem universi hujus: ergo quantum est ex se, erunt naturaliter noti cuivis Angelo. Consequentia patet ex sæpè dictis. Antecedens autem probatur. Quia prædicti actus sunt fines naturales potentiarum pertinentium ad ordinem hujus universi: non videtur autem posse stare, quod aliqua potentia pertineat ad ordinem universi, & quod ejus proprius actus, qui est proprius illius finis, non pertineat ad eumdem ordinem universi.

Diluitur. Respondetur, negando antecedens, intellectum de actibus liberis, qui ex omni capite manent intra elicientem illos, & non diriguntur ab eo ad alteram creaturam intellectualem, aut non manifestantur sufficienter aliquo signo externo. Et ad probationem dicendum est, minorem illius esse veram, quando cætera sunt paria, secus tamen, quando sunt imparia, ut in præsenti contingit. Nam intellectus, & voluntas habent modum essendi naturalem, at vero actus liberi modum essendi liberum, & ita pendendi à voluntate creata, quandiu omnino manent intra elicientem illos, quod solum pendeant simul à voluntate divina, quæ est supra totum universum, nec habeant aliquem alium ordinem ad ipsum universum: cum tamen intellectus, & voluntas (modo tamen in hoc dubio explicato) illum habeant. Potestque hoc explicari exemplo ejusdem voluntatis, quæ habet pro fine naturali Deum, ut lumine naturæ cognitum: & tamen non ob id Deus est intra ordinem universi, sicut ipsa: quia non sunt cætera paria, sed Deus, ut est finis illius, dicit rationem elevatam supra totum ordinem universi, quam tamen non dicit ipsa voluntas.

Nec obest si urgeas, esse disparem rationem inter Deum, ut finem naturalem, & inter actus liberos, ut sunt suo modo fines suarum potentiarum. Quòd Deus est finis extrinsecus, & ideo non habet suam perfectionem ab eo, cujus est finis: & sic queit esse superioris ordinis. Cæterum operationes sunt fines intrinseci potentiarum, habentque suam perfectionem ab eis: & ideo nequeunt esse superioris ordinis, quam potentiæ, à quibus causantur. 104. Replica.

Respondetur enim, bene posse cohærere, quod operationes liberæ habent suam perfectionem à potentiis, & quod nihilominus sint quodammodo superioris ordinis, quam illæ: quatenus per hoc significatur, eas esse talis conditionis, ut modo dicto non pertineant ad ordinem universi, sed sint quodammodo supra illum. Quoniam ad hoc non est necesse, ut habeant aliquid simpliciter altius quam suæ potentiæ, nec aliquid, quod adhuc secundum quid sit nobilius, ita ut hoc non communicetur eis à prædictis potentiis, sed satis est, illud non haberi eodem modo in illis, ac in actibus: quatenus in actibus est libertas formalis, & in potentiis solum radicalis, aut virtualis, sivè causalis: & ita in potentiis libertas radicalis, aut causalis est conjuncta cum concatenatione ad alias partes universi, ut explicatum est, secus vero in actibus liberis de quibus in præsenti fit sermo. Et ideo, quia ex capitibus desumitur hæc superioritas in actibus liberis, potest stare, ut sint quodammodo superioris ordinis suis potentiis licet suam perfectionem habeant causatam ab illis. Solutio.

Quarto probatur prædicta sententia: Quoniam, aliàs Angeli superiores egerent revelatione inferiorum, ad hoc ut possint cognoscere actus liberos eorum: hoc autem dici nequit: ergo, &c. Probatur minor. Quia alioqui Angelus inferior illuminaret, & doceret superiorem. Nam manifestare alicui suas cogitationes, & revelare veritates, etiam contingentes, & liberas illi ignotas, est docere, & illuminare illum: siquidem cognitio cujusvis veritatis est quædam illuminatio intellectus: hoc autem pugnat cum ordine hjerarchico & cum D. Thoma infra *q. 107. art. 2.* 105. Quartum. D. Thom.

Respondetur ex D. Thoma loco nuper cit. & 1. 2. q. 1 8 1. *art. 4. ad 2.* (ubi etiam Cajet eisdem locis) & *de Verit. q 9 art. 5. ad 6.* negando minorem. Et ad probationem dicendum est, quod illuminare (ut utamur terminis Cajetani) est manifestare veritatem, ut veritas est: loqui vero, vel revelatio cogitationis, solum est manifestare veritatem, ut volitam, vel ut cognitam. Unde illuminare, & docere habent se ad locutionem, sicut superius, & inferius: nam quicunque illuminat, vel docet aliquem, loquitur illi, non autem è converso: quia plus exigitur ad docendum, vel illuminandum, quam ad loquendum. Cæterum de hoc infrà *q. 107.* sermo redibit, & ex ibidem dicendis magis explicabitur. Solvitur. D. Thom. Cajetanus.

Tandem probatur eadem sententia. Quia si propter aliquam rationem actus liberi haberent hoc peculiare, nimirum, esse ex se objectum improportionatum respectu alterius creaturæ intellectualis, maxime, quia ratione suæ libertatis pertinent ad alium altiorem ordinem, hoc autem est falsum: ergo &c. Minor probatur. Quia actus necessarius voluntatis, & intellectus est ex se elevatior, quam actus, qui libere fiunt ab his potentiis: & propterea visio, & amor beatificus creaturarum intellectua- 106. Ultimum.

lium sunt excellentioris rationis quovis alio actu libero prædictarum potentiarum.

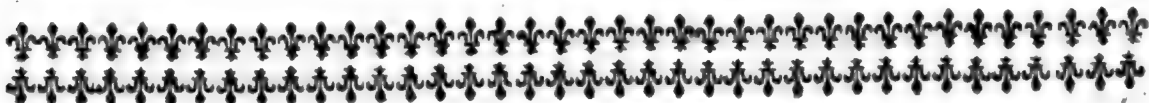
Satisfit. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, quod actus liberi creati, sive sint sive non sint simpliciter nobiliores in *esse* actuum quam actus necessarij, semper tamen (saltem secundum quid) sunt nobiliores illis, quatenus cum pleno dominio, & omnino libere fiunt, & secundum istam rationem constituunt objectum improportionatum respectu alterius intellectus: quia ex natura sua (ut *n.* 87. dicebamus) sunt occulti, & quia secundum istam rationem non habent pertinere ad ordinem universi, sed esse quodammodo supra illum.

C

DVBIVM VI.

Vtrùm Angelus per vires suæ naturæ cognoscat mysteria gratiæ?

AD hoc dubium non aliter respondendum est, quam ut respondet D. Thom. *art.* 5. *huius qu.* cujus conclusiones, dum omnes ejus articulos proposuimus, ibidem summatim post eundem *art.* 5. posuimus. Cæterum examen earum latius à nobis tradendum est 2.2. *in tr. de fide* ut *in tr. præcedenti q.* 32. *in annotationibus ad ar.* 1. id quoad Trinitatis mysterium polliciti sumus.

QVÆSTIO LVIII. DE MODO cognitionis Angelicæ in septem articulos divisa.

PROOEMIVM.

POST hæc considerandum est de modo Angelicæ cognitionis. Et circa hoc quæruntur septem. Primò, utrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. Secundò, utrum Angelus possit simul intelligere multa. Tertiò, utrum intelligat discurrendo. Quartò, utrum intelligat componendo, & dividendo. Quintò, utrum in intellectu Angeli possit esse falsitas. Sextò, utrum cognitio Angeli possit dici matutina & vespertina. Septimò, utrum sit eadem cognitio matutina & vespertina, vel diversæ.

ARTICVLVS I.

Vtrùm intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu?

1. q. 50. ar. 5. cor. Et 1. cont. c. 95. & 96. col. 3. Et ver 1 q. 8. ar. 5. Et ma q. 10. art. 5. cor. & 6. cor. le. 4

AD primum sic proceditur. Videtur, quod intellectus Angeli quandoque sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia, ut dicitur * 3. *Phys.* Sed mentes Angelicæ intelligendo moventur, ut dicit Dionys. 4. *c. de divi. nomin.* Ergo mentes Angelicæ quandoque sunt in potentia.

*Tex. 6. to. 2.

¶ 2. Præterea. Cum desiderium sit rei non habitæ, possibilis tamen haberi, quicunque desiderat aliquid intelligere, est in potentia ad illud. Sed 1. Petri 1. dicitur. *In quem desiderant Angeli prospicere.* Ergo intellectus Angeli quandoque est in potentia.

*P. oposit. 8. circa prin.

¶ 3. Præterea. In lib. de causis * dicitur

D quod intelligentia intelligit secundum modum suæ substantiæ. Sed substantia Angeli habet aliquid de potentia permistum. Ergo quandoque intelligit in potentia. habetur inter opera Arist. to. 3.

Sed contra est, quod August. dicit * 2. *super Gen. ad lit.* quod Angeli, ex quo creati sunt, in ipsa Verbi æternitate, sancta & pia contemplatione perfruuntur. Sed intellectus contemplans non est in potentia sed in actu. Ergo intellectus Angeli non est in potentia.

*Li. 2. super Genes ad li. c. 8. à med. tom. 3.

E

Respondeo dicendum, quod sicut Philosophus dicit *in* * 3. *de Anima*, & *in* * 8. *Phys.* intellectus dupliciter est in potentia. Uno modo, sicut ante addiscere, vel invenire, idest, antequam habeat habitum scientiæ. Alio modo dicitur esse in potentia: sicut cum jam habet habitum scientiæ, sed non considerat. Primo igitur modo, intellectus Angeli nunquam est in potentia respectu eorum, ad quæ ejus cognitio naturalis se extendere potest. Sicut enim

F

corpora

corpora superiora, scilicet cœlestia, non habent potentiam ad esse, quæ non sit completa per actum: ita cælestes intellectus, scilicet Angeli, non habent aliquam intelligibilem potentiam, quæ non sit totaliter completa per species intelligibiles connaturales eis; sed quantum ad ea, quæ eis divinitus revelantur, nihil prohibet, intellectus eorum esse in potentia: quia sic etiam corpora cælestia sunt in potentia quandoque, ut illuminentur à sole. Secundo vero modo intellectus Angeli potest esse in potentia ad ea, quæ cognoscit nanaturali cognitione. Non enim omnia, quæ naturali cognitione cognoscit, semper actu considerat: sed ad cognitionem Verbi, & eorum, quæ in Verbo videt, nunquam hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur Verbum, & ea, quæ in Verbo videt: in hac enim visione eorum beatitudo consistit. Beatitudo autem non consistit in habitu, sed in actu, ut dicit Philosophus in * 1. *Ethico. c* 8.

*Lib. Ethic. c. 8. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod motus ibi non sumitur secundum quod est actus imperfecti, idest, existentis in potentia; sed secundum quod est actus perfecti idest, existentis in actu Sic enim intelligere, & sentire dicuntur motus, ut dicitur *in 3. de Anima.*

*Text. 28. tom. 2.

Ad secundum dicendum, quod desiderium illud Angelorum non excludit rem desideratam, sed ejus fastidium. Vel dicuntur desiderare Dei visionem quantum ad novas revelationes, quas pro opportunitate negotiorum, à Deo recipiunt.

Ad tertium dicendum, quod in substantia Angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus Angeli sic est in potentia, quod sit absque actu.

Prima conclusio.

Angeli respectu illorum ad quæ eorum cognitio naturalis se extendere potest, nunquam sunt in potentia ad actum primum, bene tamen respectu eorum, quæ eis divinitus revelantur.

Secunda conclusio.

Angeli secundum cognitionem naturalem sunt in potentia ad actum secundum.

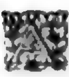
Tertia conclusio.

Respectu eorum, quæ cognoscuntur in Verbo, nunquam Angeli sunt in potentia.

ARTICVLVS II.

Vtrum Angelus simul possit multa intelligere.

Infra q. 85. ar 4 Et 1. distin 3. q. 3 a.

D Secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non possit simul multa intelligere. Dicit enim Philosophus * *secund. Topic.* quod contingit multa scire, sed unum tantum intelligere.

4 Et 3. dist. 14 ar. 2. q. 4. Et 1. cont. c. 55 & ver. q 8. a. 14 & quod l. 7. q 1. a. 1. *C 4 in decl rati ne 33. loci t 2.

¶ 2. Præterea. Nihil intelligitur, nisi secundum quod intellectus formatur per speciem intelligibilem, sicut corpus formatur per figuram. Sed unum corpus non potest formari diversis figuris. Ergo unus intellectus non potest simul intelligere diversa intelligibilia.

¶ 3. Præterea. Intelligere est motus quidam. Nullus autem motus terminatur ad diversos terminos. Ergo non contingit simul multa intelligere.

Sed contra est, quod dicit Aug. * 4. *super Gen. ad lit.* Potentia spiritualis mentis Angelicæ cuncta, quæ voluerit, facillimè simul comprehendit.

*L. 4 super Gen ad lit. c. 32. in prin. c. 29, t. 3.

Respondeo dicendum, quod sicut ad unitatem motus requiritur unitas termini, ita ad unitatem operationis requiritur unitas objecti. Contingit autem, aliqua accipi ut plura, & ut unum, sicut partes alicujus continui. Si enim unaquæque per se accipiatur, plures sunt: unde & non una operatione, nec simul accipiuntur per sensum, & intellectum. Alio modo accipiuntur, secundum quod sunt unum in toto: & sic simul una operatione cognoscuntur, tam per sensum, quam per intellectum, dum totum continuum consideratur, ut dicitur *in 3. de anima.* Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subjectum, & prædicatum, prout sunt partes unius propositionis, & duo comparata, secundùm quod conveniunt in una comparatione. Ex quo patet, quod multa, secundùm quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod uniuntur in uno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu, secundum quod ejus similitudo est in intellectu. Quæcunque igitur per unam speciem intelligibilem cognosci possunt, cognoscuntur ut unum intelligibile, & ideò simul cognoscuntur. Quæ verò per diversas species intelligibiles cognoscuntur, ut diversa intelligibilia capiuntur. Angeli igitur ea cognitione, qua cognoscunt res per verbum, omnia cognoscunt una intelligibili specie, quæ est essentia divina: & ideò quantum ad talem cognitionem omnia simul cognoscunt: sicut & in patria non erunt volubiles nostræ cognitiones ab aliis in alia euntes, atque redeuntes; sed omnem scientiam nostram simul uno conspectu videbimus, ut Augustin. dicit *in* † 15 *de Trinitat. cap.* 16. Ea verò

*Lib. 15. de Trin. c. 16. circa fin t. 3

cognitione, qua cognoscunt res per species innatas, omnia illa simul possunt intelligere, quæ una specie cognoscuntur, non autem illa, quæ diversis.

Ad primum ergo dicendum, quod intelligere multa, ut unum, est quodammodo unum intelligere.

Ad secundum dicendum, quod intellectus formatur per intelligibilem speciem, quam apud se habeat. Et ideò sic potest una specie intelligibili multa simul intelligibilia intueri, sicut unum corpus per unam figuram potest simul multis corporibus assimilari.

Ad tertium dicendum, sicut ad primum.

Conclusio.

Angelus non potest plura, ut plura, simul intelligere, benè tamen plura per modum unius, i st, quæ unica specie repræsententur.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angelus cognoscat discurrendo?

3. con. c. 46 & 91. Et ver q. 8. a. 15. & q. 24. art. 3.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Angelus cognoscat discurrendò. Discursus enim intellectus attenditur secundum hoc, quod unum per aliud cognoscitur. Sed Angeli cognoscunt unum per aliud: cognoscunt enim creaturas per Verbum. Ergo intellectus Angeli cognoscit discurrendo.

¶ 2. Prætereà. Quicquid potest virtus inferior, potest & virtus superior. Sed intellectus humanus potest syllogizare, & in effectibus causas cognoscere, secundùm quæ discursus attenditur. Ergo intellectus Angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

¶ 3. Prætereà. Isidorus dicit, *quòd Dœmones per experientiam multa cognoscunt. Sed experimentalis cognitio est discursiva. Ex multis enim memoriis fit unum experimentum: & ex multis experimentis fit unum universale, ut dicitur *in* fine Posteriorum, & in principio Met.* Ergo cognitio Angelorum est discursiva.

*L. 1 de summo bono c. 12. post medium.

*Lib. 2. post tex ult. circa med.

*Lib. 1. Met. c. 1 paulo à prin. tom. 3.

*C. 7. inter prin. & med.

Sed contra est, quòd Dionys. dicit *7. c. de divinis nominibus*, quòd Angeli non congregant divinam cognitionem à sermonibus diffusis, nec ab aliquo communi ad ista specialia simul aguntur.

Respondeo dicendum quod sicut sæpiùs *dictum est, Angeli illum gradum tenent in substantiis spiritualibus, quem corpora cœlestia in substantiis corporeis: nam & cœlestes mentes à Dionys. * dicuntur.

*Art 1. hujus q. & q. 55. art. 2.

*De divin. nom. c. 7. & 9 & c. 12. Cæl. hier. tch.

C Est autem hæc differentia inter cœlestia, & terrena corpora, quod corpora terrena per mutationem, & motum adipiscuntur suam ultimam perfectionem; corpora verò cœlestia statim ex ipsa sua natura suam ultimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominum per quemdam motum, & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur: dum D scilicet ex uno cognito in aliud cognitum procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principij noti inspicerent quasi notas omnes conclusiones consequentes, in eis discursus locum non haberet. Et hoc est in Angelis: quia statim in illis quæ primò naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt: & ideo dicuntur intellectuales, E quia etiam apud nos ea, quæ statim naturaliter apprehenduntur, intelligi dicuntur. Vnde intellectus, dicitur habitus primorum principiorum. Animæ vero humanæ, quæ veritatis notitiam per quendam discursum acquirunt, rationales vocantur. Quod quidem contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim F haberent plenitudinem intellectualis luminis, sicut Angeli, statim in primo aspectu principiorum totam virtutem eorum comprehenderent, intuendo quicquid ex eis syllogizari posset.

Ad primum ergo dicendum, quòd discursus quendam motum nominat. Omnis autem motus est de uno priori in aliud posterius. Vnde discursiva cognitio attenditur, secundum quod ex aliquo prius noto G devenitur in cognitionem alterius posterius noti, quod priùs erat ignotum. Si autem uno inspecto, simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei, & res, non est propter hoc cognitio discursiva. Et hoc modo cognoscunt Angeli res in Verbo.

Ad secundum dicendum, quod Angeli syllogizare possunt, tanquam syllogismum cognoscentes: & in causis effectus vident & in effectibus causas; non tamen ita quod H cognitionem veritatis ignotæ acquirant syllogizando ex causis in causata, & ex causatis in causas.

Ad tertium dicendum, quod experientia in Angelis, & Dæmonibus dicitur secundum quandam similitudinem: prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia, tamen absque omni discursu.

Conclusio est negativa.

ARTI

ARTICVLVS IV.

Vtrum Angeli intelligant componendo, & dividendo?

1. Dist. 3. q. 1. art. 2. cor. Et ma. q. 16. ar. 6. 19.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Angeli intelligant componendo, & dividendo. Ubi enim est multitudo intellectuum, ibi est compositio intellectuum, ut dicitur * 3. *de Anima*. Sed in intellectu Angeli est multitudo intellectuum, cum per diversas species diversa intelligat, & non omnia simul. Ergo in intellectu Angeli est compositio, & divisio.

*Tex. 21. & 22. tom. 2.

¶ 2. Præterea. Plus distat negatio ab affirmatione, quam quæcunque duæ naturæ oppositæ: quia prima distinctio est per affirmationem, & negationem. Sed aliquas naturas distantes Angelus non cognoscit per unum, sed per diversas species, ut ex dictis * patet. Ergo oportet, quod affirmationem, & negationem cognoscat per diversa. Et ita videtur, quod Angelus intelligat componendo, & dividendo.

*Art. 1. hujus quæst.

¶ 3. Præterea. Loquutio est signum intellectus. Sed Angeli hominibus loquentes proferunt affirmativas, & negativas enuntiationes (quæ sunt signa compositionis, & divisionis in intellectu) ut ex multis locis Sacræ Scripturæ apparet. Ergo videtur, quod Angelus intelligat componendo, & dividendo.

Sed contra est, quod Dionys. dicit * 7. *c. de divi. nom.* quod virtus intellectualis Angelorum resplendet perspicaci divinorum intellectuum simplicitate. Sed simplex intelligentia est sine compositione, & divisione, ut dicitur *in* * 3. *de Anima*. Ergo Angelus intelligit sine compositione, & divisione.

*C. 7. inter prin. & med.

*L. 3. de Anima tex. 21. & 22. to. 2.

Respondeo dicendum, quòd sicut in intellectu raciocinante comparatur conclusio ad principium: in intellectu componente, & dividente comparatur prædicatum ad subjectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem numquam intelligeret discurrendo, vel ratiocinando. Similiter si intellectus statim in apprehensione quidditatis subjecti haberet notitiam de omnibus, quæ possunt attribui subjecto, vel removeri ab eo, nunquam intelligeret componendo, & dividendo, sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet, quod ex eodem provenit, quod intellectus noster intelligit discurrendo, & componendo, & dividendo, ex hoc scilicet, quod non statim in prima apprehensione alicujus primi apprehensi potest inspicere, quicquid in eo virtute continetur: quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum * est. Unde cum in Angelo sit lumen intellectuale perfectum, cùm sit speculum purum, & clarissimum, ut dicit Dionys. * 4. *c. de divi. nom.* relinquitur, quod Angelus, sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit componendo, & dividendo. Nihilominus tamen compositionem, & divisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationem syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter, & mobilia immobiliter, & materialia immaterialiter.

*Art. præc.

*C. 4. par. 4. parum ante med.

Ad primum ergo dicendum, quod non qualiscunque multitudo intellectuum compositionem causat; sed multitudo illorum intellectuum, quorum unum attribuitur alteri, vel removetur ab altero. Angelus autem intelligendo quidditatem alicujus rei, simul intelligit, quicquid ei attribui potest, vel removeri ab ea. Unde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componendo, & dividendo, per unum suum simplex intellectum.

Ad secundum dicendum, quod diversæ quidditates rerum minus differunt quantum ad rationem existendi, quam affirmatio, & negatio: tamen quantum ad rationem cognoscendi, affirmatio, & negatio magis conveniunt: quia statim per hoc, quod cognoscitur veritas affirmationis, cognoscitur falsitas negationis oppositæ.

Ad tertium dicendum, quod hoc quod Angeli loquuntur ennuntiationes affirmativas, & negativas, manifestat: quòd Angeli cognoscunt compositionem, & divisionem, non autem quod cognoscant componendo, & dividendo, sed simpliciter cognoscendo quod quid est.

Conclusio.

Angeli non intelligunt componendo, & dividendo.

ARTICVLVS V.

Vtrum in intellectu Angeli possit esse falsitas.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod in intellectu Angeli possit esse falsitas. Protervitas enim ad falsitatem pertinet. Sed in Dæmonibus est phantasia proterva, ut dicit Dionys. * 4. *c. de divin. nom.* Ergo videtur, quod in Angelorum intellectu possit esse falsitas.

2. D. 11. q. 2. ar. 5 ad 5 & ver. q. 8. a. 14 & 6. & mal. q. 16. ar. 5 co.

*C. 4. par. 4. parum à med.

¶ 2. Præterea. Nescientia est causa falsæ æstimationis. Sed, in Angelis potest esse nescientia, ut Dionys. dicit* 6. c *Eccles. Hierar.* Ergo videtur, quod in eis possit esse falsitas.

* C. 7. par. 3. a, à medio & c. 6 declinã do ad finem.

¶ 3. Præterea. Omne, quod cadit à veritate sapientiæ, habet rationem depravatam, habet falsitatem, vel errorem in suo intellectu. Sed hoc Dionys. dicit de Dæmonibus 7.* *cap. de divi. nomin.* Ergo videtur, quod in intellectu Angelorum possit esse falsitas.

* C 7 ante med.

Sed contra. Philosophus dicit * 3. *de Anima*, quod intellectus semper verus est. August. etiam dicit *in lib.* * 3. q quod nihil intelligitur, nisi verum. Sed Angeli non cognoscunt aliquid, nisi intelligendo. Ergo in Angeli cognitione non potest esse deceptio, & falsitas.

* Lib. 3 de Anima tex. 26. & 51 t. 2. * Q 54. & 32. tom. 4

Respondeo dicendum, quod hujus quæstionis veritas aliquatenus ex præmissa dependet. Dictum est* enim, quod Angelus non intelligit componendo, & dividendo, sed intelligendo quodquid est. Intellectus autem circa quodquid est semper verus est, sicut & sensus circa proprium objectum, ut dicitur *in* * 3. *de Anima.* Sed per accidens in nobis accidit deceptio, & falsitas intelligendo quodquid est, scilicet, secundùm rationem alicujus compositionis: vel cum diffinitionem unius rei accipimus ut diffinitionem alterius; cum partes diffinitionis sibi non cohærent. Sicut si accipiatur pro distinctione alicujus rei animal quadrupes volatile: nullum enim animal tale est. Et hoc quidem accidit in compositis quorum diffinitio ex diversis sumitur, quorum unum est materiale ad aliud. Sed intelligendo quidditates simplices, ut dicitur *in* * 9. *Metaphys.* non est falsitas: quia vel totaliter non attinguntur, & nihil intelligimus de eis; vel cognoscuntur ut sunt. Sic igitur per se non potest esse falsitas, aut error, aut deceptio in intellectu alicujus Angeli, sed per accidens contingit: alio tamen modo, quam in nobis. Nam componendo, & dividendo quandoque ad intellectum quidditatis pervenimus, sicut dividendo, & demonstrando diffinitionem investigamus. Quod quidem in Angelis non contingit: sed per quodquid est rei cognoscunt omnes enunciationes ad illam rem pertinentes. Manifestum est autem, quod quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum, quæ naturaliter conveniunt rei, vel ab ea removentur: non autem eorum, quæ à supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni, habentes rectam voluntatem, per cognitionem

* A. præc.

* Tex. 16. tom. 2.

* L 9. Meta text. 2 to.

C quidditatis rei non judicant de his, quæ supernaturaliter ad rem pertinent, nisi salva ordinatione divina: unde in eis non potest esse falsitas, aut error. Dæmones verò per voluntatem perversam subducentes intellectum à divina sapientia, absolutè interdum de rebus judicant secundum naturalem conditionem, & in his, quæ naturaliter ad rem pertinent, non decipiuntur: sed decipi possunt quantum ad D ea, quæ supernaturalia sunt. Sicut considerans hominem mortuum, judicet eum non resurrecturum: & si videns hominem Christum, judicet eum non esse Deum.

Et per hoc patet responsio ad ea, quæ utrimque objiciuntur. Nam protervitas Dæmonum est, secundum quod non subduntur divinæ sapientiæ. Nescientia autem est in Angelis, non respectu natura- E lium cognoscibilium, sed supernaturalium. Patet etiam, quod intellectus ejus quodquid est, semper est verus, nisi per accidens, secundum quod indebitè ordinatur ad aliquam compositionem, vel divisionem.

Prima conclusio.

Per se non potest esse falsitas, ignorantia, vel error in intellectu Angelico, benè tamen F *per accidens, sed aliter quam in nobis.*

Secunda conclusio.

In Angelis beatis, nec etiam per accidens reperitur falsitas, reperitur tamen in Dæmonibus circa supernaturalia.

ARTICULUS VI.

G *Utrùm in Angelis sit cognitio matutina, & vespertina?*

AD Sextum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit vespertina, nec matutina cognitio. Vespere enim, & manè admistionem tenebrarum habent. Sed in cognitione Angeli non est aliqua tenebrositas: cum non sit ibi error, vel falsitas. Ergo cognitio Angeli non debet dici H matutina, vel vespertina.

1. Dist. 12. art. 3 cor. & veri. q 8. a. 16 & 17. & opu. 3. c. 124. & Eph. 3. lec. 3. col. 5. & Heb. 8 lec. 3. col. 1. fin.

¶ 2. Præterea. Inter vespere, & manè cadit nox, & inter manè, & vespere cadit meridies. Si igitur in Angelis cadit cognitio matutina, & vespertina, pari ratione videtur, quòd in eis debeat esse meridiana, & nocturna cognitio.

¶ 3. Præterea cognitio distinguitur secundum differentiam cognitorum. Unde *in* 3. *de anima* dicit Philosophus, quod scientiæ

* Lib 3. de Anima text 38. tom. 3.

scientiæ secantur, quemadmodum & res. Triplex autem est esse rerum scilicet in verbo, in propria natura, & in intelligentia Angelica, ut August. dicit * 2. *super Gene. ad lit.* Ergo si ponatur cognitio matutina in Angelis, & vespertina propter esse rerum in Verbo, & in propria natura; debet etiam in eis poni tertia cognitio, propter esse rerum in intelligentia Angelica.

*Lib. 2. super Gen. c. 8. per totum, tom. 3.

Sed contra est, quod August. * 4. *super Gene. ad lit. & 11. de Civit. Dei* distinguit cognitionem Angelorum per matutinam, & vespertinam.

*L. 4. super Gen. c. 22. & 31. & 11. de Civit. Dei c. 29. & c. 7. à medio usque ad finem.

Respondeo dicendum, quod hoc, quod dicitur de cognitione matutina, & vespertina in Angelis, introductum est ab Augustino * qui sex dies, in quibus Deus legitur fecisse cuncta, Gene. 1. intelligi vult non hos usitatos dies, qui Solis circuitu peraguntur, cum Sol 4. die factus legatur sed unum diem, scilicet cognitionem Angelicam sex rerum generibus repræsentatam. Sicut autem in die consueto manè est principium diei, vespere autem terminus: ita cognitio ipsius primordialis esse rerum dicitur cognitio matutina: & hæc est, secundum quod res sunt in verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creatæ, secundùm quòd in propria natura consistit, dicitur cognitio vespertina. Nam esse rerum fluit à verbo, sicut à quodam primordiali principio: & hic effluxus terminatur ad esse rerum, quod in propria natura habent.

*L. 4. super Gen. c. 22. & L. 5. c. 4. & 5. & l. 1. de Civi. Dei c. 9. t. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod vespere, & manè non accipiuntur in cognitione Angelica secundum similitudinem ad admistionem tenebrarum, sed secundum similitudinem principij, & termini. Vel dicendum, quod nihil prohibet ut dicit Aug. * 4 *super Genes. ad lit.* aliquid in comparatione ad unum dici lux, & in comparatione ad aliud dici tenebræ: sicut vita fidelium, & justorum in comparatione ad impios dicitur lux, secundùm illud Ephes. 6. Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: quæ tamen vita fidelium in comparatione ad vitam gloriæ, tenebrosa dicitur, secundum illud 2. Petri 1. Habetis proheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. Sic igitur cognitio Angeli, qua cognoscit res in propria natura, dies est per comparationem ad ignorantiam, vel errorem: sed obscura est per comparationem ad visionem Verbi.

* L. 4. super Gen. c. 23. circa prin. tom. 3.

Ad Secundum dicendum, quod matutina, & vespertina cognitio ad diem pertinet, id est, ad Angelos illuminatos, qui sunt distincti à tenebris, idest à malis Angelis. Angeli autem boni cognoscentes creaturam, non in ea figuntur, quod esset tenebrescere, & noctem fieri; sed hoc ipsum referunt ad laudem Dei, in quo sicut in principio omnia cognoscunt. Et ideò post vesperam non ponitur nox, sed manè: ita quod manè sit finis præcedentis diei, & principium sequentis, in quantum Angeli cognitionem præcedentis operis ad laudem Dei referunt. Meridies autem sub nomine diei comprehenditur quasi medium inter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionem ipsius Dei, quæ non habet principium, nec finem.

Ad tertium dicendum, quod etiam ipsi Angeli creaturæ sunt. Unde esse rerum in intelligentia Angelica comprehenditur sub vespertina cognitione, sicut & esse rerum in propria natura.

Conclusio est affirmativa.

ARTICULUS VII.

Utrùm una sit cognitio matutina, & vespertina?

AD Septimum sic proceditur. Videtur, quod una sit cognitio vespertina, & matutina. Dicitur enim Genes. 1. *Factum est vespere, & manè dies unus.* Sed per diem intelligitur cognitio Angelica, ut Augustin. * dicit. Ergo una & eadem est cognitio in Angelis matutina, & vespertina.

Locis suprà art. 6. inducti.

*Locis citatis in art. præced. in princ. cor.

¶ 2 Præterea Impossibile est, unam potentiam simul duas operationes habere. Sed Angeli semper sunt in actu cognitionis matutinæ: quia semper vident Deum & res in Deo, secundum illud Matthæi 18. capite. Angeli eorum semper vident faciem Patris mei &c. Ergo si cognitio vespertina esset alia à matutina, nullo modo Angelus posset esse in actu cognitionis vespertinæ.

¶ 3. Præterea Apostolus dicit 1. Cor. 13. *Cum venerit, quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Sed si cognitio vespertina sit aliud à matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectum. Ergo non poterit simul vespertina cognitio esse cum matutina.

In contrarium est, quod dicit August. * 4. *super Genes. ad lit.* quod multum interest inter cognitionem rei cujuscunque in verbo Dei, & cognitionem ejus in natura

* L 4 super Genes. c. 23. in prin. to. 3.

tura ejus: ut illud meritò pertineat ad diem, hoc ad vesperam.

*Ar. præc.

Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * cognitio vespertina dicitur, qua Angeli cognoscunt res in propria natura. Quod non potest ita intelligi, quasi ex propria rerum natura cognitionem accipiant, ut hæc propositio *in* indicet habitudinem principij: quia non accipiunt Angeli cognitionem à rebus, ut supra * habitum est. Relinquitur igitur, quod hoc dicit, quod in propria natura accipiatur secundùm rationem cogniti secundum quod subest cognitioni: ut scilicet cognitio vespertina in Angelis dicatur, secundum quod cognoscunt esse rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoscunt, scilicet, per species innatas, & per rationes rerum in Verbo existentes. Non enim videndo Verbum, cognoscunt solum illud esse rerum, quod habent in Verbo, sed illud esse, quod habent in propria natura: sicut Deus per hoc, quod videt se, cognoscit esse rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina, secundum quod cognoscunt esse rerum quod habent in propria natura videndo Verbum, sic una & eadem secundum essentiam est cognitio vespertina, & matutina, differens solum secundùm cognita. Si verò cognitio vespertina dicatur, secundum quod Angeli cognoscunt esse rerum, quod habent in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio vespertina, & matutina. Et ita videtur intelligere Aug. cum unam ponat imperfectam respectu alterius.

*Q. 55 ar. 3

*Locis citatis in prin. cor. art. præced.

Ad primum ergo dicendum quod sicut numerus sex dierum secundum intellectum Aug.* accipitur secundum sex genera rerum, quæ cognoscuntur ab Angelis: ita unitas diei accipitur secundum unitatem rei cognitæ: quæ tamen diversis cognitionibus cognosci potest.

Ad secundum dicendum, quòd duæ operationes possunt simul esse unius potentiæ, quarum una ad aliam refertur, ut patet, cum voluntas simul vult & finem, & ea, quæ sunt ad finem, & intellectus simul intelligit principia, & conclusiones per principia, quando jam scientiam acquisivit. Cognitio autem vespertina in Angelis refertur ad matutinam ut Aug. * dicit. Unde nihil prohibet, utrumque simul esse in Angelis.

*L. 4. super Gen. c. 23. & 3

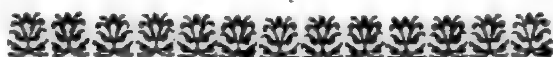
Ad tertium dicendum, quod veniente perfecto, evacuatur imperfectum, quod scilicet ei opponitur: sicut fides, quæ est eorum, quæ non videntur, evacuatur visione veniente. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis non opponitur perfectioni matutinæ. Quod enim cognoscatur aliquid in se ipso, non est oppositum ei, quod cognoscatur in sua causa. Nec iterum, quod aliquid cognoscatur per duo media, quorum unum est perfectius, & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet: sicu ad eandem conclusionem habere possumus, & medium demonstrativum, & dialecticum: & similiter eadem res potest sciri ab Angelo per verbum increatum, & per speciem innatam.

Prima conclusio.

Si cognitio vespertina sumatur pro cognitione, qua in Verbo videntur res secundum proprias naturas, eadem est cognitio matutina, & vespertina.

Secunda conclusio.

Si cognitio vespertina sumatur pro cognitione rerum per proprias species, sic alia est cognitio matutina, & alia vespertina.

DISPUTATIO VIII.

De modo cognitionis Angelicæ.

Postquam Angelicus Præceptor explicuit præcedentibus ea, ad quæ intellectus Angeli potest se extendere: statim in hac quæst. de modo quo cognoscit illa, sermonem instituit: & ideo ad hoc explicandum præsentem disputationem sub eodem titulo, sub quo D.Thom. hanc quæstionem proposuit, excitamus.

DUBIUM I.

Utrum Angelus possit simul plura intelligere?

Quamvis D.Thom. primo loco in hac q. inquirat, an Angelus sit quandoque in actu, & quandoque in potentia; nos tamen consulto hac difficultate prætermissa, inquirimus in hoc primo dubio id, quod Sanctus Doctor in *art. 2. hujus quæst.* quærit. Nam quoad primum articulum hujus quæst. spectat, nempe, utrum Angelus sit quandoque in potentia, quandoque vero in actu? partim discussimus *q. 55.* ex eo quod ibi etiam de hoc agit D. Thomas. partim vero id discutiemus infrà *quæst. 63. art. 1.* Nam circa illum solum duo poterant sciscitari, scilicet, an intellectus Angeli sit quandoque in actu 1. D.Thom.

actu, quandoque vero in potentia quoad actum primum, scilicet quoad species? & de hoc late cum D. Thoma q. 55. diximus. Aliud vero, an quoad actus secundos debeat semper esse in actu, an vero possit aliquando esse in potentia, & de hoc loco relato agemus.

§. I. Iuxta Angelici Doctoris mentem difficultas dubij expeditur.

2. Conclusio. D. Thom. Dicendum ergo est, Angelum posse simul multa intelligere per modum unius, seu ut ordinata ad unum & idem intelligibile, non vero per modum plurium, idest, ut non habent ordinem inter se ad aliquod unum intelligibile. Hæc est D. Thomæ articul. 2. huius q. his verbis: *Contingit autem, aliqua accipi ut plura, & ut unum sicut partes alicuius continui. Si enim unaquaque per se accipiatur, plura sunt. Unde & non una operatione, nec simul accipiuntur per sensum, & intellectum. Alio modo accipiuntur secundum quod sunt unum in toto. Et sic simul una operatione cognoscuntur, tam per sensum, quam per intellectum, dum totum continuum, consideratur, ut dicitur* in 3. de anima *Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subiectũ & prædicatum prout sunt partes unius propositionis, & duo comparata secundum quod conveniunt in unica comparatione Ex quo patet, quod multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod uniuntur in uno intelligibili sic simul intelliguntur.*

Idem etiam docuit S. D. q. 8. *de Verit. art.* 14. ubi sic inquit: *Secundum tamen quod aliquid est unum quodammodo, & alio modo multa: sicut continuum est unum in actu, & multa in potentia. Et in huiusmodi si intellectus, vel sensus feratur ut est unum, simul videtur. Si autem ut est multa, quod est considerare unam quamque partem secundum se, non sic potest totum simul videri. Et sic etiam intellectus quando considerat propositionem, considerat multa, ut unum: & ideo in quantum sunt unum, simul intelliguntur, dum intelligitur una propositio, quæ ex eis constat: sed in quantum sunt multa non possunt simul intelligi ut scilicet intellectus simul convertat se ad rationes singulorum secundum se intuendas. Unde Philosophus dicit in 6. met. Dico autem simul, & separatius intelligere affirmationem & negationem quasi non deinde, sed unum quid sit. Non enim simul intelliguntur, in quantum habent ordinem distinctionis ad invicem, sed in quantum uniuntur in una propositione.* Quod etiam docuit Angelicus Præceptor infra q. 85. *art.* 4 & *in* 2. *dist.* 3. q. 2. *ar.* 4. & *in* 3. *dist.* 14 *quæst.* 1. *articul.* 2. *quæstiuncula* 3. & 1. *contra Gentes cap* 55. & *quodlibet.* 7. *artic.* 2. Unde Sanctum Doctorem sequuntur Cajet. in præsenti & supra q. 12. *articul.* 10. *in fine* Capreol. *in* 2. *dist.* 3. *quæst.* 2. & Hispal. ibidem q. 2. *articul.* 4. *in solutione ad secundum contra* 9. *conclusionem*, Ferrara 1. *contra Gentes capitul.* 55. & *capitul. ultimo*, Nazarius *articul.* 2. *huius quæstionis controv. unica*, & alii plures. *Angelic. Præcept. Hispalen. Caietanus. Capreol. Ferrara. Nazar.*

3. Ratio fundamentalis. Ratio autem fundamentalis hujus assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis & præcipuè *art.* 2. *huius q.* quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam Angelus una operatione non potest simul plura intelligere, ut plura sunt, bene tamen ut sunt unum, seu ut ordinantur ad unum & idem intelligibile: sed non potest habere simul nisi unicam dumtaxat operationem: ergo poterit simul cognoscere plura, ut unum, sive ut ordinantur ad unum intelligibile non vero plura, ut plura. Major quoad priorem partem, scilicet quod non possit intelligere una operatione plura, ut plura videtur perspicua ex principio illo, quod in præsenti adducit S. Doctor, scilicet, quod sicut ad unitatem motus requiritur unitas termini & ideo nequit stare unitas illius sine vnitate istius: ita ad unitatem operationis requiritur unitas objecti: & propterea, hoc ipso quod dentur plura objecta, ut plura, nequeunt una operatione saltem creata attingi. Quoad secundam vero partem eadem major etiam liquet. Quoniam plura, ut ordinata ad unum, solum sunt de materiali plura, & de formali unum: ideoque non sunt plura per modum plurium, sed per modum unius. Constat autem quod id, quod est formaliter unum, potest unica operatione simul attingi. Et tandem eadem major quoad utramque partem satis constat ex exemplo adducto à D. Thoma, nempe visus, qui eadẽ visione potest ferri ad partes continui, ut sunt unum in toto, non vero ut unaquæque earum per se consideratur, & secundum quod omnes illæ sunt multæ.

Minor autem probatur Quoniam Angelus non potest simul uti pluribus speciebus, sed una dumtaxat specie: ergo simul solum poterit intelligere vnica tantummodo intellectione. Nam vnitas principij refundit vnitatem in operatione: & ita hoc ipso, quod principium operandi sit vnum, oportet, vt hæc vnitas splendeat in operatione, ac proinde ipsa etiam sit tantum vnica

§. II. Solutio ad rationem D. Thomæ, & illius impugnationes.

Nec obest, si occurras cum Molina falsum esse Angelum non posse simul vti pluribus speciebus, aut plures intellectiones simul elicere, vt constat in intellectione beata, & propriæ essentiæ, nec non aliarum rerum naturalium, quas simul & de facto Angeli boni habent, & non vtcunque, sed vtendo diuersis speciebus, nimirum, diuina essentia, substantia Angelica, & alijs speciebus inditis, & tandem non ordinando obiecta harum intellectionum ad aliquod vnum intelligibile. Potestque iuuari hæc solutio tum ex Valentia, Vazquez & Molina, exemplo visus, & auditus, qui simul vtuntur diversis speciebus, & eliciunt diuersas visiones, & auditiones: vt cum quis simul videt arbores inter se distantes & plura alia; & similiter dum quis audiendo vocem alterius sibi loquentis, audit etiam sonum cymbalorum, aut aliquid huiusmodi: cum tamen nec illa visibilia ordinentur tunc ad aliquod vnum visibile, nec illi soni ad aliquem alium sonũ & similiter sensus communis vtitur simul diuersis speciebus, & elicit plures operationes; sentiendo simul sensibilia aliorum sensuum exteriorum non habentium inter se ordinem. Tum etiam exemplo intellectus Angelici, qui vtitur simul omnibus suis speciebus inditis, vt infra *quæst.* 61. *artic.* 1. fatebimur: cum tamen prædictæ species sint inter se disparatæ, & repræsentent obiecta etiam disparate se habentia, ac proinde debet ferri simul in illa per diuersas intellectiones. Tum denique ex Suarez loco infra referendo ibi *num.* 26. Quia esto Angelus intelligat per vnicam dumtaxat speciem non est necessarium, vt per vnicam tãtummodo operationem intelligat. Quia etsi habeat plures intellectiones mediante illa specie, omnes tamen illæ sunt inadæquatæ respectu prædictæ speciei. Constat autem, non destruere vnitatem principij operandi, quod ab illo prodeant simul plures operationes inadæquatæ, non habentes inter se contrarietatem, quamuis tales operationes non ordinentur ad aliquod vnum obiectum *quod*. 4. Euasio Molinæ ad rationem D. Thomæ. *Valent. Vazquez. Molina.*

Non igitur hæc obstant, nec vim rationis Divi Thomæ

Thomæ infringunt, si recte, & juxta mentem Angelici Doctoris intelligatur. Nam juxta illius mentem ratio facta solum procedit de intellectionibus ejusdem generis, & ordinis, & similiter de speciebus, quæ sunt etiam ejusdem ordinis. Unde hinc solutio illa sic impugnatur. Quoniam repugnat, aliquid moveri secundum eandem partem simul pluribus motibus eiusdem generis & ordinis: ergo etiam repugnabit Angelum moueri simul pluribus motibus, aut quasi motibus multarum intellectionum eiusdem generis & ordinis: ergo cum unico motu intellectionis nequeat plura, ut plura, intelligere, bene tamen plura, ut unum: consequens erit, ut Angelus solum possit intelligere plura per modum unius, non vero per modum plurium. Utraque consequentia videtur perpicua. Antecedens autem declaratur, & probatur sic. Quia quod idem secundum eandem partem nequeat moveri simul prædictis motibus non solum est verum in motibus contrariis, ut de se patet, aut de motibus ab eadem numero forma prouenientibus, ut de se etiam liquet, sed etiam de motibus aliis, qui fiunt secundum eandem partem & secundum formas diversas conuenientes tamen in eodem genere proximo & ordine. Nam licet secundum unam partem, ut secundum brachium possit homo moveri deorsum, & secundum aliam, nempe pedem sursum: at secundum eandem partem id impossibile est, loquendo de motu per se (de quo in præsenti.) Et rursus, quamvis secundum formas diversi generis possit pluribus motibus simul moueri, ut secundum quantitatem augeri, secundum colorem alterari, & secundum locum moveri localiter, nihilominus secundum formas eiusdem generis, & ordinis id non potest & propterea nequit simul dealbari, aut denigrari secundum eandem partem. Ergo similiter quoad presens in motibus, aut quasi motibus intelligendi, qui sint eiusdem generis & ordinis, dicendum est, non posse Angelum simul pluribus ex illis moveri. Quæ impugnatio desumpta est ex D. Thoma *quodlibeto 7. art. 2.* vbi loquens de formis, & speciebus intelligibilibus eiusdem generis & ordinis, sic inquit: *Nec potest dici quod intellectus informetur perfecte simul pluribus speciebus intelligibilibus sicut vnum corpus simul informatur figura, & colore: quia figura & color non sunt formæ vnius generis, nec in eodem ordine accipiuntur: quia non ordinantur ad perficiendum in esse vnius rationis: sed omnes formæ intelligibiles, in quantum huiusmodi, sunt vnius generis, & in eodem ordine se habent ad intellectum in quantum perficiunt intellectum in hoc, quod est esse intellectum in actu. Vnde plures species intelligibiles se habent, sicut figuræ plures vel plures colores, qui simul in actu in eodem esse non possunt secundum idem.* — D. Thom.

6. Confirm. 1. Confirmatur, & explicatur 1. Quoniam prædictæ intellectiones non solum sunt actus eiusdem generis & ordinis sed etiam comparantur per modum ultimæ actualitatis seu ultimi termini respectu intellectus, & speciei intelligibilis, à quibus procedunt: ergo nequeunt simul procedere ab illis hoc ipso quod diversæ sint. Patet consequentia. Quia fieri nequit, ut una & eadem potentia unaque & eadem forma sit terminata pluribus actualitatibus ultimis pluribusque ultimis terminis. Sicut repugnat, quod eadem linea versus eandem partem sit terminata pluribus punctis, vel quod idem corpus sit figuratum ex eadem parte pluribus & diversis figuris: quia figura est terminus quantitatis. Et ita generaliter loquendo, qualibet potẽtia terminata actualitate ultima, ita expletur per illam: ut licet ea abiecta possit recipere aliam: non tamen simul cum præexistenti. Sicut materia prima non potest recipere aliam formam simul manente priori, quia prædictæ formæ sunt vltimi termini: ideoque prima actuat totam potentiam illius pro tempore, pro quo durat: alioqui per illam esset, & non esset vltimo terminata, vltimoque actuata. Sic ergo quoad præsens proportione seruata philosophandum est.

Secunda. Confirmatur, & explicatur secundò ex discrimine, quod intercedit inter formas, & actualitates eiusdem generis, & ordinis, & illas, quæ sunt diuersi ordinis. Nam formæ diuersi ordinis possunt ita inter se comparari, vt vna sit ratio alterius, vnaque determinet potentiam ad alteram, & eam sibi subordinet: & propterea non comparantur per modum actus, & actus vltimi: & ita non mirum, quod sint simul. Maximè, quia iuxta probabilem illum modum dicendi, quem in hoc dubio ex Ferrariensi adducemus, non respiciunt eamdem potentiam sub eadem prorsus ratione formali, & proptereà ipsa potentia ordine quodam per illas actuatur: atque adeò ita vt actuetur per vnam dependenter ab alia determinãte ad illam priorem. Cæterum formæ, & actualitates eiusdem generis, & ordinis eo modo comparantur cum potentia: & ita, si vna est vltima, etiam altera id ipsum habet: vnaque non determinat ad aliam, nec eam subordinat sibi. Et propterea, hoc ipso quod potentia actuaretur per vtramque, actuaretur simul per duas actualitates vltimas, quippe quæ sunt eiusdem rationis, & ordinis: & non est maior ratio, propter quam vna sit actualitas vltima, & non altera, & propter eamdem rationem per quamlibet expletur tota potentialitas potentiæ pro tempore, pro quo durat. Quare, cum ostensum sit, intellectiones, de quibus loquimur, esse formas, & actualitates vltimas eiusdem generis & ordinis, ac proinde inter se non subordinatas, consequens est, quod istæ non possunt simul hoc ipso quod diuersæ sint, esse vt tales simul in eodem intellectu.

7. Hispalen. Quæ omnia optimè explicuit, & testimonio D. Thomæ elucidauit Hispalensis *in 2. dist. 3. quæst. 1. artic. 4. in solut. ad 1. contra nonam conclusionem,* vbi sic ait. Una, & eadem potentia simul & semel vno actu, non pluribus eiusdẽ rationis perficitur, & terminatur. Et ratio est. Quia si actus sunt eiusdem rationis habent æqualem proportionem ad potentiam quam respiciunt: & ita vno actu actuante, & determinante potentiam, nihil potentiæ remanet, quod per alium actum perficiendum, & actuandum relinquatur: quemadmodum materia actuata per formam nihil potentiæ habet, quod perfici, & actuari possit per aliam formam eiusdem rationis. Unde Sanctus Thomas 1. *p. q. 85. art. 4. in corpore* loquens de formis eiusdem generis & ordinis: *Impossibile est* (inquit) *idem subiectum perfici simul pluribus formis vnius generis, & diuersarum specierum, sicut impossibile est, quod idem corpus secundum idem simul coloretur diuersis coloribus, vel figuretur diuersis figuris. Omnes autem species intelligibiles sũt vnius generis, quia sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: licet res, quarum sunt species, sint diuersorum generum. Impossibile est ergo, quod idem intellectus simul perficiatur diuersis speciebus intelligibilibus ad intelligendum diuersa in actu.* Hucusque Hispalensis. — D. Thom.

8. Alia euersio solutionis Molinæ. Tandem contra eamdem solutionem adhiberi potest alia impugnatio desumpta ex D. Thoma. Quoniam si intellectus haberet simul plures intellectiones, vt plures, intelligeret vtique per se primo quodlibet ex illis obiectis simul, quatenus non sunt vnum, sed plura: ergo etiam fieret simul illa plura: quandoquidem intellectus intelligendo fit vnum

vnum in *esse* intelligibili cum obiecto per se primo intellecto. Hoc autem dici nequit. Nam sicut vna & eadem res nequit, in *esse* naturali fieri, v.g. homo, & lapis: ita nec in *esse* intelligibili, sed ad summum in hoc ordine potest fieri vnum cum pluribus vt habentibus rationem vnius.

Corroboratur testimonio D.Th.

Quam impugnationem adduxit Angelicus Præceptor *quod. 7. art. 2* his verbis: *Intellectus secundum actum est omnino, id est perfectè, res intellecta, vt dicitur in 3. de anima, &c. Vnde intellectum simul plura actu intelligere primo, idem est ac si res vna simul esset plura. In rebus enim materialibus videmus quòd vna res numero non potest esse simul plura in actu, sed plura in potentia, vel secundum dispositionem potest esse vnum & idem. Idem enim aër est simul potentia aqua, & ignis: & possunt etiam simul dispositiones ad vtrumque quantum ad aliquid inesse eidem, sicut si aër ex vna parte calefieret, & ex alia inspissaretur: sed quod aer simul actu sit ignis, & aqua, est impossibile: & similiter etiam quod aliquid sit simul actu lapis, & ferrum, quæ non videntur contraria, sed disparata. Intellectus autem ex ipsa ratione suæ potentiæ est simul potentia omnia intelligibilia, &c. Et similiter in intellectu in habitu sunt similitudines intelligibilium, vt dispositiones: sed quando sunt actu intellectæ, sunt in eo vt formæ perficientes, & tunc intellectus fit omnino res intellecta, &c. Vnde patet, quod sicut vna res materialis non potest esse simul plura actu ita vnus intellectus non potest simul plura intelligere primo. Et hoc est, quod Algazel dicit, quod sicut vnum corpus non potest simul figurari pluribus figuris, ita vnus intellectus non potest simul plura intelligere.*

Vlterius roboratur ratione.

Confirmatur, & explicatur ratione desumpta ex eodem D.Thoma loco nuper citato in principio corporis. Quoniam per hoc, quod aliquis intelligat simul plura secundario, & ex consequenti non sequitur, debere fieri plura in actu, & simul, sed solum debere fieri in actu id, quod primo intelligit, nempe illud vnum, ad quod habent ordinem prædicta plura, & hoc nullum est inconueniens: at si intelligantur plura per modum plurium, tunc quodlibet intelligitur per se primò: & ita intellectus deberet fieri in actu, & simul illa plura, vt plura.

Nec id, quod in fauorem huius solutionis, quem impugnamus, adductum est de intellectione beata, & propriæ essentiæ, necnon de cognitione aliarum rerum naturalium, quæ simul sunt in Angelis beatis, vna cum tribus speciebus ad id simul deseruientibus, obstat. Quoniam prædictæ intellectiones, & species intelligibiles, quibus fiunt, sunt inter se subordinatæ; & quatenus concatenantur per hanc subordinationem, non censentur plura vt plura, seu plura, vt vnum. Vnde Angelicus Præceptor hoc ipsum explicans, & exemplificans in cognitione, qua Angelus se intelligit per suam substantiam, & in illa, qua intelligit aliquid aliud per species inditas, sic *in quæst. 8. de Verit. artic. 14. ad 6.* inquit: *Mens Angeli intelligit se per essentiam suam, qua semper informatur: mens autem nostra fortè intelligit quodammodo per intentionem. Nec tamen cùm mens Angeli quodammodo se intelligit & aliquid aliud, intelligit simul multa nisi vt vnũ. Quod sic patet. Si enim aliqua duo ita se habent, quod vnum sit ratio intelligendi aliud, vnum eorum erit quasi formale, & aliud quasi materiale: & sic illa duo sunt vnum intelligibile, cùm ex forma, & materia vnum constituatur. Vnde intellectus quando intelligit aliquid per alterum, intelligit vnum tantũ intelligibile, sicut patet in visu:*

Angel. Precept.

Lumen enim est quo videtur color: vnde se habet ad colorem quasi formale: & sic color, & lumen sunt vnum tantum visibile, & simul à visu videntur. Essentia autem Angeli est ei ratio cognoscendi omne, quod cognoscit, quamuis non perfectè, propter quod formis superadditis indiget. Cognoscit enim omnia per modum substantiæ suæ, vt dicitur in lib. de causis, & secundum propriam virtutem, & naturam, vt dicit Dionys. 7. cap. de Diuinis nominibus. Vnde cùm intelligit se, & illa, non intelligit simul multa, nisi vt vnum.

Idem etiam explicuit S. Doctor loco citato ex *quæst. de Verit. in solutione ad 11.* Nam cum sibi 10.
sic opposuisset. *Plus distat essentia diuina à formis creatis, quàm vna forma creata ab alia. Sed Angelus simul intelligit per essentiam diuinam, & per formam creatam: cum enim semper res in Verbo videat, nisi simul posset per species innatas res cognoscere, numquam res per species innatas intelligeret: Ergo multo fortiùs potest simul per formas concreatas intelligere: & sic potest multa intelligere simul.* Sic respondet: *Ad 11. dicendum, quod essentia diuina est ratio omnium formarum concreatarum Angelo, cum ex ea velut exemplata deriuentur: non autem vna forma est ratio alterius: & ideò non est simile.*

Amplius illustratur.

Consonatque hoc cum ipsis naturis harum specierum, & intellectionum. Nam essentia diuina, qua elicitur visio beata, est forma eminentissima, continens quicquid aliæ formæ intelligibiles: & ideo illas sibi, & intellectiones elicitas ab eisdem subordinat, potestque esse ratio determinans: ad vsum aliarum specierum, & ad cognoscenda obiecta per illas repræsentata. Et deinde substantia Angeli, vt habet rationem speciei intelligibilis, est ratio proprio intellectui Angelico ad intelligendum se ipsam, & ex intellectione sui fit in actu ad hoc, vt possit vti quauis alia specie indita: & quoad vsum illius speciei, nempe suæ essentiæ, motus fuit à Deo, vt ab auctore naturæ, speciali motione & applicatione, vt hinc se posset mouere pro libertate voluntatis ad vtendum qualibet specie indita. Et tandem eadem essentia aliquo modo (licet imperfecto) est species superexcellens, comparata ad species inditas, & à Deo superadditas: quatenus confusè repræsentat quicquid alia species: ex eo quod repræsentat se ipsam vt petentem omnes illas sibi infundi à Deo: ac proinde eodem modo repræsentat easdem, necnon & obiecta illarum. Et ita prædicta essentia potest esse ratio determinans aliquo modo intellectum ad vtendum alijs speciebus inditis: & per consequens ista illi subordinabuntur.

Adde, probabile satis esse id, quod docet Ferrara 1. *contr. Gentes cap. 51. & cap. vltimo*, quod istæ species, de quibus loquimur, respiciunt distinctas formaliter potentias: & ideò non mirum, quod possit Angelus simul vti illis, simulque esse secundum quamlibet ex his potentijs vltimo actuatus per illas. Quia etsi vnica & eadem formaliter potentia nequeat simul pluribus vltimis actualitatibus actuari, bene tamen plures formaliter distinctæ.

Ferrara.

Dilucidatur vlterius.

Potestque hoc explicari ex eo, quod licet intellectus sit vnica tantum virtus, & potentia secundum rem, habet tamen rationem multarum potentiarum, iuxta diuersitatem actuum, quibus perficitur. Vnde, cum possit perfici & actuari actu supernaturali, & substantiali, qualis est essentia diuina, & actu substantiali ordinis naturalis, qualis est essentia Angelica, & actu accidentali, & naturali, scilicet speciebus naturalibus inditis: inde est, vt iuxta diuersitatem horum actuum, & diuersum

modum perficiendi intellectum, debent esse diuersæ saltem virtualiter, vel formaliter potentiæ ad illos. Et propterea intellectus Angelicus secundum has varias rationes potentiæ potest simul habere diuersas intellectiones Nec id negauit D. Thomas; sed solum de intellectionibus, quæ comparantur ad intellectum secundum eamdem rationem potentiæ.

11. Replica. Nec obest si vrgeas, non cohærere ista cum illis, quæ in primo tomo *tract. 1. disp. 2. à num. 74* diximus scilicet, speciem intelligibilem, quæ sit accidens, & repræsentet naturam, v.g. Angeli Michaelis, & ipsam essentiam Michaelis, vt habentem rationem speciei intelligibilis respectu sui, esse eamdem formalissimè speciem, nec distingui adhuc numero in ratione speciei: ergo ex eo quod vna sit substantia, & alia accidens, non arguetur diuersitas formalis in Angelo in ordine ad illas: ergo nec in ordine ad species inditas, & essentiam eiusdem Angeli, vt habet rationem speciei.

Solutio. Respondetur enim, posse illa cum istis probabiliter cohærere, si dicatur, antecedens esse verum de prædicta specie in ordine ad obiectum, quia vtraque dicit eamdem naturam, & sub eadem immaterialitate ex parte obiecti: secus in ordine ad potentiam, quia quoad hanc multum attenditur ad modum essendi substantialem, vel accidentalem.

12. Alia replica. Nec etiam obest, si iterum vrgeas, hos actus esse inadæquatos, non vero adæquatos: & ita non arguere distinctionem, adhuc formalem potentiarum. Solvitur. Nam ad hoc dicendum est, esse inadæquatos respectu totius illius potentiæ intellectiuæ secundum rem, non tamen vt virtualiter distinctæ: tum ne essentia diuina recipiatur in potentia naturali, vt tali: tum ne detur, eamdem formaliter potentiam, aut easdem formales potentias sub eadem ratione formali consideratas actuari simul duabus vltimis actualitatibus. Quæ tamen actuatio non sequitur, si istæ species sint in distinctis formaliter potentijs, vel in vna sub diuersa formaliter ratione, quatenus non nisi vt actuata per vnam, potest actuari per aliam: ac proinde formaliter loquendo, tantum est ibidem vnica dumtaxat vltima actualitas, quando illæ species reducuntur ad actum perfectum.

Elucidatur solutio. Potestque hoc magis explicari. Tum, quia species qua Angelus se ipsum intelligit, per se videtur petere in ordine ad potentiam intellectiuam, quod actuet per modum substantiæ, ex eo quod non est dabilis species intelligibilis, quæ sit accidens, per quam reddatur intelligibilis substantia Angeli respectu proprij intellectus, iuxta illa, quæ *in 1. tomo. tract. 2. disp. 1. num.* 100 diximus. Et ita videtur petere distinctam formaliter potentiam, ac petunt species, quæ possunt esse accidens secundum *esse* entitatiuum quod afferunt: quia *esse* entitatiuum peculiari ratione respicit potentiam, vt actus illius Tum etiam quia essentia diuina, etiam vt habet rationem speciei intelligibilis, affert per se *esse* entitatiuum substantiale: & loquendo, non quidem de potentia remota & radicali intellectus creati, cui vnitur, sed de proxima, exigit potentiam supernaturalem, id est eumdem intellectum, vt eleuatum lumine gloriæ.

13. Ad primam instantiam responde tur. Nec tria illa *num 4.* adducta ad iuuandam solutionem rationis D. Thomæ in fauorem aduersariorum, obstant. Non quidem primum de sensibus externis, & sensu communi. Nam ad hoc optime respondet D. Thomas *quodlib. 7. artic. 1. ad 1.* his verbis *Dicendum, quod similiter dicendum est de potentia sensitiua, id est, quod non potest plura simul sentire, sed ex consequenti, in quantum plura accipiuntur vt vnum: sicut plura sensibilia vniuntur in vna differentia, & plura sensibilia, quæ sunt partes, vniuntur in vno toto. Vnde, quando sentitur totum, sentiuntur simul plures partes ex consequenti: & tunc intentio sensus non fertur ad aliquam partium principaliter, sed ad totum: quia si ad aliquam partium ferretur, vt ad sensibile principale, non simul sentiretur alia. Et iterum sensus communis, quamuis sit una potentia secundum essentiam, tamen aliquo modo multiplicatur secundum esse, in quantum coniungitur diuersis sensibus proprijs, sicut vnum centrum coniungitur pluribus lineis. Vnde immutationes omnium sensibilium simul terminantur ad sensum communem: sicut motus, qui esset per omnes lineas, posset simul terminari ad centrum. Sed intellectus non multiplicatur modo prædicto in plures potentias. Et ideo non est simile.* (D. Thom. in margin)

Adde primò (& explicabitur magis hoc ipsum quoad sensus externos) quod ad hoc vt visus terminetur ad plura, vt vnum, non est necesse, plura illa componere vnum per se, sed satis est, ea esse sic quoad situm disposita; vt vnum quodammodo efficiant, possintque vno (vt sic dicamus) ictu tangi, & videri: vt patet in fasciculo florum, &c.

Adde secundò, quod in sensibus, propter extensionem organi, & potentiæ v. g. visiuæ, possunt simul dari plures visiones in diuersis partibus.

Adde tertiò, quod dato, aliquando contingere aliqua audiri, aut videri, vt plura, & non vt vnum, & nihilominus à nobis iudicari, quod videntur simul, tunc corrigendum est illud iudicium rationibus factis, & iudicandum, occasionem huius deceptionis esse breuissimam & imperceptibilem moram, quæ inter vnam, & aliam visionem, aut auditionem intercedit.

Nec obest etiam secundum de intellectu Angelico vtente simul omnibus suis speciebus. Tum, quia hic vsus potest ordinari ad vnum aliquod obiectum omnino singulare perfectius cognoscendum, vt contingit, quando ad perfectiorem cognitionem Dei auctoris naturalis vtitur Angelus simul prædictis speciebus, vt multi satis probabiliter volunt: & propterea beatitudinem naturalem Angeli, dicunt, in hac cognitione, quippè omnium excellentissima, consistere. Tum etiam, quia prædictus vsus potest ordinari ad aliquod aliud vnum scilicet ad cognoscedum, quæ, & quanta sit collectio intelligibilium naturalium, ad quæ intellectus Angelicus naturaliter, & quoties voluerit, se extendere potest: & ita omnia illa comparantur, vt quodammodo vnica numero collectio: & ad illam sic attingendam satis est vnica dumtaxat intellectio. Quare, licet dato, quod tangi omnia intelligibilia ab Angelis sub eadem præcisè ratione *sub qua* generica non sufficiat ad hoc, vt intelligant plura per modum vnius: nihilominus saltem quoties obiectum *quod* per se primò intellectum fuerit quodammodo aliquod vnum numero, ad quod plura ordinentur, semper intelliguntur illa per modum vnius. Vnde D. Thomas *quodlib. 7. art. 1. in solut. ad secundum* cum sibi sic opposuisset: *Plura intelligibilia possunt simul cognosci, in quantum sunt vnum. Sed omnia intelligibilia sunt vnum, in quantum sunt intelligibilia Ergo omnia intelligibilia possunt simul cognosci* Sic respondet: *Dicendum, quod cognoscibilia, quæ simul cognoscuntur, oportet, quod accipiantur vt cognoscibile vnum numero. Omnia autem intelligibilia, in quantum huiusmodi, sunt vnum genere non numero. Et ideo ratio non sequitur.* 14. Ad secundam instantiam. D. Thom.

Et

Et similiter *in quaest. 8. de Veritate art. 14.* ad idem argumentum, quod in ordine est ibidem decimum, inquit quod dummodo omnia illa intelligibilia intelligantur, ut faciunt unum intelligibile, ita ut ipsa intelligibilitas intelligatur ut forma reddens omnia illa intelligibilia, atque adeo dummodo intelligantur, ut faciunt praedictam collectionem, poterunt praedicta intelligibilia simul attingi: & ideo sic inquit: *Dicendum, quod sicut omnia sunt intelligibilia: ita simul intelliguntur, in quantum sunt intelligibilia, & hoc est dum ipsa intelligibilitas intelligitur.* Quae omnia fient adhuc magis manifesta ex illis, quae infra *q. 6. art. 1. disp. 9. num. 17.* dicemus, nempe, hanc cognitionem omnium intelligibilium saltem confusam, esse satis accommodatam & congruentem ad hoc, ut Angelus possit pro sua libertate movere se ad cognitionem perfectiorem hujus, vel illius objecti.

15. Replica. Nec obest si urgeas, quod Angelus, v. g. inferior nequiret uti una specie repraesentante omnia illa intelligibilia: ergo nec pluribus à Deo infusis ad omnia illa simul cognoscenda: quandoquidem omnes istae species aequivalerent illi unicae.

Solutio. Respondetur enim, negando consequentiam. Quia illa unica species esset altioris ordinis; secùs vero omnes adhuc simul sumptae: quia non sunt superioris ordinis per hoc, quod sic uniantur. sed sicut qualibet est attemperata virtuti Angelicae, sic omnes in ordine ad praedictam cognitionem.

Ad tertiam instantiam. Et tandem nec tertium, quod ad praedictam solutionem iuvandam adducebatur, obest. Quoniam quod aliqua intellectio sit inadaequata activitati Intellectus aut alicujus speciei, solum probat, posse loco illius dari aliam intellectionem; aut ad summum (de quo infra) posse intellectum habere illam, & alias intellectiones, ordinatas tamen ad unum: quod quidem non posset contingere, si praedicta intellectio esset adaequata: quia tunc in nullo eventu posset aliam praeter ipsam elicere. Non tamen suadet, quod possit simul dari talis intellectio una cum alia intellectione non habente praedictum ordinem. Quoniam quantumvis illae intellectiones essent inadaequatae, quatenus qualibet illarum posset deperdi, & loco illius alia dari: attamen (ut jam diximus) quaevis pro tempore, pro quo durat, explet potentialitatem intellectus, sicut de materia prima, & forma substantiali dicebamus: quia quaevis est ultimus terminus, ultimaque actualitas pro eo tempore, pro quo habet durare. Utrum autem possint in Angelo dari duae intellectiones ejusdem ordinis, simul tendentes ad unum, & unam quodammodo constituentes ex infrà dicendis patebit.

§ III. Corollaria notatu digna ex dictis deducuntur.

16. Duplex objectio Scoti. Ex quibus omnibus fit primò, manere solutam duplicem obiectionem Scoti *in 1. dist. 1. q. 1. in 3. part. illius distinctionis in responsione ad tertium argumentum*, ubi arguens contra probationem illam à nobis ex D. Thom. adductam, scilicet, quod sicut unum corpus non potest simul diversis figuris figurari, ita nec intellectus pluribus intellectionibus, ut pluribus, actuari, reprehendit Algazem, auctorem hujus similitudinis; dicitque, illam nihil valere propter duo. Primò. Quia in intellectionibus tollitur id, quod ibi posset esse ratio impossibilitatis: quia rationes oppositorum non sunt oppositae in intellectu, ut patet *in 9. Met.* cum tamen figurae illae habeant inter se aliquam oppositionem. Secundò. Quia species intelligibiles non sunt figurae, sed formae simplices, secundum Commentatorem 6. *Met.*

Ad optimam re ponderetur. Caiet. D. Thom. Ex dictis igitur constat, haec manere soluta. Nam ad primum dicendum est, quod (ut bene notavit Cajetanus cum D. Thom. 1. 2. q. 14. art. 1. ad ultimum) ratio similitudinis consistit in hoc, quod est terminare. Sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis, non in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, ut ex supra dictis patet. Et propterea, sicut impossibile est, idem corpus simul pluribus terminis terminari: ita intellectum pluribus speciebus in actu, vel unica cum pluribus intellectionibus, ut pluribus. Unde ad objectionem primam dicitur, quod peccat secundum non causam, ut causam. Non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio propriè dicta: cum inter figuras non sit contrarietas. Congruitque hoc cum his, quae D. Thomas *quodlib. 7.* saepius cit. *art. 2. in solut. ad quartum* his verbis tradit: *Non solum prohibetur res aliqua esse plura contraria actu simul, sed etiam plura esse disparata, ut patet ex dictis. Unde quamvis formae intelligibiles in intellectu non sint contrariae; nihilominus tamen intellectus prohibetur simul plura intelligere.* D. Thom.

Ad secundum. Ad secundum autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt ut figurae quoad multa, puta extentionem, divisionem, &c. Sunt tamen ut figurae quoad hanc conditionem, scilicet terminare id, cujus sunt: & hoc stat cum simplicitate formae: imo ex sua simplicitate addunt, quod termini sint in tam excellenti *esse*, quale est *esse* intellectivum.

Fit secundò, relinqui impugnatam aliam solutionem à Suar. loco infrà *n. 21.* referendo adductam, scilicet, exemplum allatum de figuris esse valde extrinsecum, & quasi metaphoricum. Unde posset negari consequentia sine alia ratione differentiae, solum quia nulla est connexio inter antecedens, & consequens. Ex dictis igitur liquet, relinqui hoc impugnatum: siquidem paritatem sufficientem quoad hoc ex D. Thoma adduximus, ut intuenti patebit. 17. Effugium P. Suarez. Praecluditur.

Fit tertiò, manere etiam solutam aliam objectionem, quae ex Vasq. *disp. 210. c. 3.* adduci potest. Nam ibi ait, falsum esse praecipuum fundamentum, in quo innitimur, nempe, plures ejusdem generis, & ordinis qualitates non posse esse simul in eodem subjecto, siquidem constat, plures qualitates naturales ejusdem generis posse esse simul, quando contraria non sunt. Et similiter nullus negat, in eadem facultate intelligente esse plures species intelligibiles impressas, per quas constituitur intellectus in actu primo, quae tamen sunt sub eodem genere. 18. Objectio Vasquez.

Evanescit. Ex dictis igitur liquet, objectionem hanc manere solutam. Quia saltem plures qualitates, aut species intelligibiles in actu perfecto, ut v. g. species sub actu intelligendi, non possunt simul dari, imo nec una species terminata similiter pluribus intellectionibus, ut pluribus, & simul in intellectu inventis, ut explicatum est. Unde Angelicus Doctor quodlibeto citato opponens sibi hanc eandem objectionem, sic illi occurrit in solutione ad tertium: *Dicendum, quod jam patet ex praedictis, quod non eodem modo se habet intellectus in habitu ad intelligibilia in habitu, quae sunt in ipso, ut dispositiones, & intellectus in actu ad intelligibilia in actu, quae sunt in ipso ut ultimae perfectiones.* Et propter eandem rationem reddens causam, propter quam Angel. Doct.

quam plures species sensibiles possunt esse in medio simul, etiam si considerentur vt plures & nihilo minus plures species intelligibiles vt tales, non possunt actu esse simul intelligibiles, vt tales non plura, vt plura, simul intelligantur actu, sic ait in solut. ad 5. *Dicendum, quod species sensibiles, quæ sunt in medio deferente, sunt ibi per modum dispersionis, & non per modũ vltimæ perfectionis, quia sunt ibi sicut in quodam fluxu: & ideò non est simile.* Et similiter explicans hoc adhuc magis *quæst* 8. *de Verit. art.* 14. *in corpore*, sic inquit: *Hæ igitur formæ in subiecto tripliciter esse dicuntur. Vno modo in potentia tantùm: & sic sunt simul: quia vna potentia est contrarium, & diuersarum formarum vnius generis. Alio modo, secundùm quòd sunt in actu imperfecto, vt cum sunt in fieri & sic etiam simul esse possunt, vt patet, cùm aliquis dealbatur: tunc enim toto dealbationis tempore albedo inest vt in fieri, nigredo verò vt in corrumpi. Tertiò modo vt in actu perfecto, vt cùm iam albedo est in termino dealbationis: & sic impossibile est, duas formas vnius generis esse simul in eodem subiecto: oporteret enim, eamdem potentiam ad diuersos actus terminari, quod est impossibile, sicut & vnam lineam ex vna parte terminari ad diuersa puncta:* Consonatque valde hæc cum Philosopho 2. *Topic. cap.* 4. vbi inquit: *Contingit intelligere vnum, scire verò plura.* Quæ verba sic explicat D. Thomas q. 8. de Verit. art. 14. ad 7. *Dicendum, quod scientia nominat habitum, intelligere verò actum. Formæ autem possunt esse simul plures in intellectu vt in habitu, non autem vt in actu perfecto, vt ex prædictis patet. Et ideò contingit simul multa scire, non simul multa intelligere.*

Philosoph. *D. Thom.*

19. *Replica Durandi. Caietani. Suarez.*

Nec obest, si vrgeas cum Durando relato à Caiet. supra *quæst.* 12. *art.* 10. & cum Suarez loco citato, quod species intelligibiles sunt in actu perfecto per hoc præcise, quod actuent intellectum in actu (vt sic dicamus) secundo in genere causæ formalis; non vero per hoc, quod actualiter eliciant intellectionem, seu sint sub actu secundo eiusdem intellectionis: quia hoc spectat ad genus causæ efficientis, & eius actualitas perfecta debet esse in genere causæ formalis.

Soluitur.

Respondetur enim ex dictis *in* 1. *tomo tr.* 2. *disp.* 2. *n.* 105. & *tr.* 4. *disp.* 1. *n.* 41. quod *intelligere* est existentia ordinis intelligibilis, cuius ibidem rationem reddidimus: & ita, vsque dudum species intelligibiles terminentur per intellectionem, non sunt in ordine intelligibili in actu perfecto: quia intra hunc ordinem, & per existentiam prædicti ordinis non existunt. Et licet ante hanc existentiam existant per aliam ordinis entitatiui & naturalis: quia tamẽ ista data est eis veluti de materiali & per accidens, quia per se primo deseruit ad tribuendam existentiam illius quæ de materiali in speciebus reperiuntur, & omnia ista habent quodammodo ordinari ad existentiam ordinis intelligibilis; idcircò species sub isto *esse* non censentur esse in actu perfecto simpliciter, sed solum secundum quid, vt optime Nazarius in præsenti notauit & ideo habent esse per modum dispositionum, & permanere in habitu, non in actu vltimo, & perfecto

Nazar.

20. *Obiectio Zumel.*

Fit quarto manere etiam solutam aliam obiectionem, quæ contra dicta in elucidatione rationis D. Thomæ adducit Zumel, scilicet, ex illis ad summum sequi, non posse esse simul in intellectu vnicam speciem terminatam pluribus intellectionibus, vt pluribus, aut plures species terminatas simul prædictis intellectionibus, si singulæ ex illis fierent tota intentione, & attentione intellectus, secùs si non ita attendatur ad vnamquamque; sed attentio, quæ esset adhibenda, v. g. vni, diuidatur, & cuilibet vna dumtaxat pars illius attentionis, & alia alteri adhibeatur, nam tunc species illæ erunt sub actu quodam imperfecto, non vero perfecto, & ita non repugnabit esse simul.

Enodatur.

Ex dictis igitur constat, obiectionem hanc manere solutam. Quia quod intellectio sit actus perfectus, non attenditur hoc, quod adhibeatur ad illam totus conatus intellectus, vel non; sed sufficit esse vltimam actualitatem ordinis intelligibilis, vt explicatum est. Adde, quod ideo calidum, & frigidum, v. g. possunt esse simul quodammodo in actu secundo imperfecto, nempe, quando vnum est in *expelli*, & aliud in *fieri*: quia per se primo tantum est ibidem *fieri*, v. g. calidi, & secundario repetitur in eodem subiecto frigidum in *expelli*. Cæterum quando plura, vt plura, simul intelliguntur, vtrumque per se primo habet intelligi, & intellectus habet fieri plura, vt plura, in actu secundo: quod quidem, vt ex D. Thoma dicebamus, repugnat.

§. IV. *Opposita sententia, argumenta pro illa, vna cum suis responsionibus.*

21. *Opposita sententia. Molina.*

Contrariam tamen sententiam, nimirum, Angelum posse simul intelligere plura per modum plurium, tuentur Molina ad *art* 2 *huius qu. disp.* 1. vbi postquam retulit oppositam sententiam D. Thomæ, sic inquit. *Contraria sententia semper mihi visa est probabilior, nempe, non solum Angelum, sed & nos posse simul cognoscere multa per modum multorum.* Vasquez *disp.* 220 *c.* 2. Suarez *lib.* 2. *de Angelis cap.* 17. referens Maiorem, Sotum, & Ualentiam. Et tandem plures alij. Et licet fundamenta huius sententiæ facile dissoluantur ex his, quæ in elucidatione rationis Diui Thomæ diximus, & principaliora ex illis ibidem adducta, & soluta sint: nihilominus aliqua modò adducemus, vt Thomistica veritas magis splendeat.

Vasquez. Suarez. Maior. Sotus. Valent.

Primum fundamentum.

Probatur ergo primò. Quoniam si Angelus intelligens plura, deberet illa intelligere per modum vnius, & non per modum plurium, id prouenitur ex eo, quod in specie intelligibili repræsentarentur etiam per modum vnius: at hæc ratio est nulla: ergo, &c. Minor videtur patere. Qui a iuxta modum speciei quæ est principium intellectionis, debet esse modus eiusdem intellectionis. Minor autem probatur. Quoniam species repræsentat simul multa, licet per modum vnius: & tamen non est necesse, vt intellectio attendat ad illa multa, sed potest ad vnum dumtaxat attendere, relicta multitudine: ergo eadem ratione poterit attendere ad illa multa, non attendendo ad rationem ordinis, quem habent ad aliquid vnum: quod est attendere ad multa per modum multorum.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam alioqui eadem ratione non posset Angelus per plures realiter intellectiones, ordinatas tamen ad vnum intelligibile, intelligere simul plura ad illud ordinata: hoc autem videtur falsum: ergo, &c. Sequela probatur. Quia in specie intelligibili infusa solum repræsentantur illa per vnicam dumtaxat repræsentationem, Minor autem etiam constat. Quia quod est vnitum in speciebus, non est inconueniens, quod sit sparsum, & multiplicatum in actibus: sicut id, quod est vnitum, & in multiplicatum in potentia intellectiua, non inconuenit, esse sparsum & multiplicatum in intellectionibus: quia potentiæ, & principia agendi possunt esse vniuersaliora suis actionibus. Ergo, &c.

Respon

22. Satis fit. Respondetur, quod transeat maior, & negetur minor. Et ad probationem, concessa utraque præmissa neganda est consequentia. Quia in præmissis nulla est repugnantia, ut ex se constat, & ideo cum illa species subdatur quoad usum libertati voluntatis in his, quæ non repugnant: inde est ut possit voluntas Angelica applicari suum intellectum ad hoc, ut ex pluribus repræsentatis in eadem specie non attendat, nisi ad unicum dumtaxat ex illis. Cæterum in consequenti reperitur repugnantia iam explicata, & ideo non est par ratio.

Obiectio. Nec obest si obiicias, quod in aliis speciebus, ut in essentia divina respectu intellectus beatifici & in essentia Angeli respectu proprij intellectus, non potest dari hic usus specierum, sed necessario debet simul intelligi ab Angelo, quicquid per illas repræsentatur: ergo idem etiam contingit in aliis speciebus inditis.

Solutio. Respondetur enim negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quod essentia divina, quippe species eminentissima, & non subordinata intellectui beato, habet etiam non esse subordinatam voluntati eiusdem beati, sed potius utramque potentiam sibi subordinat: & propterea visio beata fit omnino iuxta modum divinæ essentiæ: & per talem visionem intelligitur simul quicquid ipsa simul respectu prædicti intellectus lumine gloriæ perfusi repræsentat. Essentia vero Angeli, ut est principium cognitionis sui habet hoc omnino necessario, id est, necessitate tã quoad specificationem, quam quoad exercitium: & ad hanc cognitionem omnino necessario movetur à Deo peculiariter, ut ab auctore naturæ, ut infra *q.56. art.1* dicemus: & ideo non subditur quoad usum libertati voluntatis, secus vero aliæ species inditæ: & propterea non est par ratio in his, & in illis speciebus.

Ad confirmationem duplex aliorum solutio. Vasquez. Ad confirmationem, Vasquez *disp. 221. cap. 3. in fine* adhuc tenens, posse Angelum plura, ut plura, simul intelligere, inquit, non posse simul, & per eandem speciem cognoscere illa, ut plura, ex parte obiectorum, & actuum, id est, per plures actus re ipsa distinctos: ex eo quod unitas intellectionis ex unitate principij sumi debet: quod etiam docet Zumel in hac *q. art. 2. in sua q. 3. concl. 1.* Et Suarez loc. cit. *n. 31.* inquit, esse valde probabile, & sibi placuisse, cum iuvenis tractatum de Angelis publicè doceret. Subdit tamen, oppositum sibi probabilius nunc videri; ex eo quod si ponamus Angelum considerantem tantum per illam speciem equum, ille potest velle considerare leonem, non relicta consideratione de equo, ut per se notum videtur: ergo eliciet novum conceptum leonis, & simul habebit utrumque.

Zumel. *Suarez.*

23. Verior eligitur. Cæterum ex his duobus modis dicendi, ille prior magis placet: quatenus non admittit, Angelum intelligentem per unicam speciem infusam non habere simul plures actus intellectus. Addimus tamen cum Navarrete *tom. 3. in 1. part. controu. 70. §. 2. & 4.* quod sive Angelus intelligat per unam dumtaxat speciem infusam simplicem ei superadditam, sive per plures ex prædictis speciebus infusis ordinatis tamen ad modum unius, & tendentibus ad cognitionem plurium per modum etiam unius non eliciat simul plures intellectiones realiter inter se distinctas etiam si dicantur esse ad invicem ordinatæ, sed unam dumtaxat simplicem, per quam plura illa per modum unius attingat. Cuius ratio reddi potest ex illis, quæ *dub. 1* huius disp. ex D. Thoma dicemus, scilicet, Angelum non cognoscere componendo, aut dividendo, quia hoc pugnat cum excellenti modo, quem in cognoscendo habet. Si autem utens unica specie repræsentante v.g. quidditatem hominis, & accidentia illius, tunc per unam cognitionem posset cognoscere quidditatem, & per aliam accidentia, tribuendo ea ipsi homini, non esset cur non posset cognoscere componendo: sicut si cognosceret de eodem homine suam quidditatem per speciem prædicti hominis & per aliam cognitionem, necnon per speciem leonis coniunctam cum specie hominis attingeret, illum non esse leonem, non esset cur non valeret cognoscere dividendo.

Navar.

Nec id, quod pro se Suarez adducit, convincit intentum. Nam cum Angelus habet cognitionem alicuius obiecti repræsentati per aliquam speciem infusam, & vult ea retenta notitia cognoscere aliud obiectum, quod repræsentetur per eandem speciem, tunc hoc non fit per hoc, quod illa prior notitia eadem prorsus maneat, & habeatur simul alia realiter distincta, sed per hoc quod illa priori deperdita, elicit aliam altiorem & eminentiorem, per quam utrumque obiectum simul attingatur.

Replica. Nec obest si urgeas, quod iuxta dicta in hoc eodem dubio, potest Angelus per plures species, v.g. per suam essentiam, & per species inditas cognoscere per multiplicem cognitionem, subordinatam tamen, absque eo quod inde sequatur, illum posse intelligere componendo, aut dividendo. Ergo pari ratione poterit per duplicem speciem infusam & per duas itidem cognitiones eis correspondentes intelligere plura, absque eo quod inde sequatur eum posse intelligere componendo, aut dividendo,

Solutio. Respondetur enim, esse disparem rationem. Quia dum utitur essentia sua, ut specie intelligibili, & simul specie infusa superaddita, non potest uti illa priori nisi comprehensive: & ideo media illa nequit intelligere componendo. Siquidem ad hanc compassionem requiritur usus inadæquatus utriusque speciei, & cognitionum illis correspondentium quod tamen in usu specierum infusarum è contra potest accidere.

24. Secundum fundamentum. Secundò probatur prædicta sententia. Quoniam Angelus movens cœlum intelligit illud, & eius motum, siquidem movet prædictum cœlum per intellectum, & voluntatem: & nihilominus non ob id desinit, quando sibi placuerit, cognoscere plures alias res naturales: ergo tunc cognoscit plura per modum plurium: quandoquidem omnia illa in ordine ad sui cognitionem non videntur in intellectu Angeli habere aliquem ordinem, nec necesse est sub illo cognosci.

Confirmatio. Confirmatur. Tum, quia etiam Angeli custodes sunt in continua, vel fere continua cognitione eorum, quos custodiunt: & nihilominus possunt simul intelligere plura alia naturalia non habentia ordinem ad homines à se custoditos. Tum etiam, quia Dæmones sunt in perpetua cognitione suorum cruciatuum: & tamen simul possunt intelligere alias res naturales, licet non habeant ordinem ad prædictos cruciatus vel è contra. Tum denique, quia idem est intelligere plura, ut plura, ac intelligere illa per plures species: & tamen nos semper utimur pluribus speciebus; ergo potiori ratione id poterunt Angeli

25. Respondetur ex Bañez. Respondetur ex Bañez in præsenti in fine dubij, quod excitat contra secundam conclusionem artic. 1. huius quæstionis, & cum aliis ex Iunioribus Thomistis, cognitionem illam quæ Angelus cognoscit cœlum, ut à se mobile, fieri per speciem inditam cœli: cæterum, quia cœlum, & eius motus quodammodo pertinent ad Angelum

lum moventem ideò eius cognitio ordinatur ad perfectam Angeli cognitionem, & pro eodem computatur cum illa, eliciturque simul per speciem eiusdem Angeli, scilicet per essentiam illius. Et propterea adhuc sectando modum dicendi Ferrariensis supra adductum, habet, ut in eadem formaliter potentia cum cognitione, qua cognoscitur essentia Angeli recipiatur. Ex quo etiam fit, ut illa cognitio cœli, ut moti ab Angelo collata cũ aliis cognitionibus aliarum rerum naturalium, conferatur cum eis, ut quodammodo unum quid cum cognitione essentiæ Angelicæ. Et ita sicut ista cognitio potest cohærere cum aliis cognitionibus elicitis mediis speciebus infusis: sic & prædicta illa cognitio non ponens formaliter in numero cum cognitione essentiæ Angelicæ.

Ad confirmationem.

Per quod etiam patet, tum ad illud de Angelis Custodibus: ad quod eodem modo sicut ad præcedens respondendum est. Ad illud autem de Dæmonibus dicendum est, eos per propriam essentiam, tanquam per speciem intelligibilem cognoscere proprios cruciatus: quoniam isti sunt accidentia, quæ insunt in propria eorum substantia. Constat autem ex supradictis, accidentia similia inhærentia in substantia cognosci per speciem ipsius substantiæ. Vnde non mirum, quod simul possit cognoscere alias res naturales propter illa, quæ in hoc eodem dubio diximus.

Ad ultimam verò impugnationem in confirmationem huius argumenti adductam de intellectu nostro utente diversis speciebus, dicendum est, id esse verum, non de speciebus formaliter, sed solum materialiter diversis; quia utimur illis, ut habent rationem unius, ut cum intelligimus componendo, aut dividendo.

DVBIVM II.

Vtrum Angelus intelligat discurrendo?

Vt cuncta quæ in hoc dubio dicenda sunt, clarius percipiantur, oportebit primo titulum declarare.

§. I. *Explicatio tituli.*

26. Explicatio tituli

Pro tituli intelligentia notandum est, quod in eo non loquimur de discursu improprio, qui solet appellari secundum successionem, quippe in plurium intellectionum naturaliter distinctarum successione consistit: hunc enim supponimus cum D.Thoma *quæst. 8. de verit. art. 4. ad 14.* in Angelis reperiri, cum non omnia per species repræsentata simul intelligant. Sed solum titulus procedit de discursu proprie dicto, quem D.Thomas supra *quæst. 14. artic. 17.* discursum secundum causalitatem appellat, quique duas conditiones necessario, & indispensabiliter exigit. Quarum prima est, quod detur pluralitas; & distinctio realis cognitionum. Quam conditionem assignat Angelicus Doctor in 1. *contra Gentes cap. 57.* dum inquit: *Omnis ratiocinans alia consideratione intuetur principia, & alia conclusionem: non enim oporteret consideratis principiis ad conclusionem procedere si ex hoc ipso, quod principia considerantur, conclusiones etiam considerentur.* Et id ipsum expressit *quæst. 8. de verit. artic. 15.* dicens: *Tunc dicitur aliquid ex aliquo cognosci, quando non est idem motus in utrumque, sed primo movetur intellectus in unum, & ex hoc movetur in aliud. Vndè hic est quidam discursus sicut patet in demonstrationibus. Primo enim intellectus fertur in principia tantum, & secundario fertur per principia in conclusiones.*

D. Thom.

Prima conditio ad rationem discursus.

27. Secunda conditio.

Secunda conditio indispensabiliter ad discursum proprium requisita est, quod intercedat realis causalitas prioris intellectionis ad posteriorem ex ea dependentem. Quam conditionem statuit Philosophus 1. *Poster. cap. 2.* & D.Thomas in allegato *cap. 57. 1. contra Gentes*, cuius verba sunt: *In omni scientia discursiva oportet, aliquid esse causatum, nam principia sunt quodammodo causa efficiens conclusionis. Vnde & demonstratio dicitur syllogismus faciens scire.*

Ex quibus deducitur, quod discurrere est ex vno prius cognito (saltem prioritate naturæ, etsi non semper prioritate durationis) devenire in cognitionem alterius posterius noti ac proinde alterius, quod prius saltem prædicta prioritate erat ignotum. Propter defectum primæ conditionis, videns plura in speculo non dicitur discurrere: quia omnia unica visione cognoscit. Propter defectum secundæ, cognoscens primò hominem, & secundo lapidem, non dicitur similiter discurrere: quia una cognitio non est causa alterius.

Explicatur.

Potestque magis explicari natura discursus propriè dicti, & similiter suaderi, quomodo ad minus prædictæ duæ conditiones ad illum desiderentur, ex similitudine & analogia ad motum naturalem. Tunc enim propriè corpus movetur, quando existens sub actu imperfecto tendit ad actum perfectum, ad quem erat in potentia: motus enim est actus entis in potentia. Quando ergo intellectus existens in actu secundum aliquid est in potentia secundum aliud, & ex eo quod in actu constitutus est tendit, & movetur ad acquirendam illam perfectionem, ad quam prius erat in potentia, dicitur discurrere, seu intelligere per discursum: & hoc modo discursus in intellectu humano reperitur. Intellectui enim humano prima principia sunt naturaliter nota per lumen naturale: unde in seipsis, & immediate ab illo cognoscuntur sine discursu. Quia tamen in ipsismet principiis non cognoscit omnia, quæ ex illis derivantur nec lumen naturale primorum principiorum ad hoc inclinat, ideo ad habendam cognitionem, & acquirendam virtutem aliorum necesse est, quod ex principiis naturaliter notis procedat, & moveatur per quandam inquisitionem, & inventionem ad habendam cognitionem aliorum, ad quam erat in potentia: & iste est discursus proprie de quo loquimur in præsenti: totaque hæc doctrina habetur ex D.Thoma *art. 7. dicto*, & infrà *q. 79. art. 8.*

28. Aliorum conditio tertia. Capreol. Hispal. Ferrara. D. Thom.

Scimus tamen ab aliquibus peti ad discursum proprie dictum aliam conditionem, nempe, quod illæ cognitiones ad eum desideratæ successive se habeant in duratione. Ita Capreolus *in 2. dist. 13. quæst. 1. ad argumenta contra 10. conclusionem* Hispalens. ibidem *notabili 6.* & favet Ferrara 1. *contra Gentes cap. 57.* necnon & D.Thomas *art. 3. huius q. in solutione ad 1.* & supra *q. 14. art. 7.* ubi cum distinguat duplicem modum discursus, scilicet improprium, quem dicit consistere in successione cogitationum: & proprium, quem inquit contingere quando una cogitatio est causa alterius: statim subiungit, secundum supponere primum, scilicet successionem. Et 1. *contra Gentes cap. 57.* docet, simultatem intellectionis tollere rationem discursus & propterea istum non reperiri in Deo. Et similiter nos non latet, alios distinctione quoad hoc uti desumpta ex D.Thoma 2. *p. q. 11. art. 5.* nempe quod discursus potest dupliciter, seu in

in duplici statu considerari: primò, quantum ad novam scientiæ acquisitionem, & cognitionem alicujus veritatis, ut cum ex notis procedit intellectus ad ignota: secundo, quantum ad usum, sicut interdum scientes ex causis concludunt effectus, non ut de novo addiscant, sed volentes uti scientia, quam habent: qua ratione D. Thomas ibi docet, scientiam infusam animæ Christi esse collativam & discursivam. Et secundum hoc dicunt, quod licet probabiliter sustineri queat, in discursu quantum ad usum considerato posse cognitionem principij, & conclusionis simul haberi: quia nulla est major difficultas in cognitione conclusionis, quam in cognitione principij: cæterum in nova scientiæ acquisitione per discursum hoc existimant impossibile: & sic intelligendum esse D. Thomam *in dict. art.* 7. Et rationem reddunt. Tum, quia intellectus noster majori cum difficultate movetur ad cognoscendas conclusiones per discursum, quam ad cognoscenda principia sibi naturaliter nota: sed major difficultas ad motum retardat mobile ne ita prompte, ac celeriter moveatur ad terminum: ergo non simul cognoscit principia, & acquirit scientiam conclusionum. Tum etiam, quia cognitio perfecta alicujus conclusionis per principia prius nota dependet ex processu, seu tendentia à principiis ad conclusionem, qui est modus inveniendi veritatem, seu modus compositivus, secundum quem adhuc intellectus non plene certificatur de veritate, donec illam reducat, & resolvat usque ad principia conferendo illam cum principiis, quæ est via resolutionis. Constat autem, esse satis difficile, totum hoc fieri in instanti. Ergo &c.

Quid de hac conditione sentiendum. Bannez. Cæterum quia non est omnino certum in via D. Thomæ, requiri successionem ad discursum, ut docuit Bañez *ad art.* 3. *hujus quæst. dub.* 1. *in solut. ad* 1. & juxta hæc dicendum est, D. Thomam solum intendere, in nobis ita regulariter contingere, qui successive ex cognitione principiorum ducimur in cognitionem conclusionis: idcirco, & quia ad removendum ab Angelis discursum propriè dictum sat sunt nobis, duæ illæ conditiones priores, ideò ex illis solummodo decisionem hujus dubij juxta Angelici Præceptoris mentem [illegible] conabimur.

§ II. *Vera Angelici Præceptoris sententia, & primum ejus fundamentum.*

29. Conclusio. D. Thom. Dicendum ergo est, Angelum non intelligere discurrendo. Ita D. Thom. in præsenti [illegible] & de Verit. q. 8. art. 15. *Sicut nos*, inquit, *sine discursu principia cognoscimus simplici intuitu: ita & Angeli omnia, quæ cognoscunt. Unde & intellectuales dicuntur, & habitus principiorum in nobis dicitur intellectus.* Eandem docet 3. cont. Gent. c. 91. & in hac 1. part. q. 79. art. 8. & q. 85. art. [illegible] & 2. 2. q. 180. art. 7. ad 2. Et 1. 2. q. 89. art. [illegible] ubi ait: *Dicendum quod intellectus Angeli, sicut in primo dictum est, non est discursivus, ut scilicet procedat à principiis in conclusiones, seorsum utrumque intelligens sicut in nobis contingit. Unde oportet, quòd quandocumque considerat conclusiones, consideret eas prout sunt in principiis.* Unde Sanctum Doctorem sequuntur communiter omnes ejus discipuli, Capreolus *in* 2. *dist.* 3. *q.* 2. ad argumenta contra decimam conclusionem, Hispalens. ibid. Cajet. Bañez, Zumel, Nazar. & Ripa in præsenti, Ferrara 3. *cont. Gent. cap.* 91. Eandem sequuntur Durandus *in* 2. *dist.* 3. *q.* 6. *num.* 21. & quoad cognitionem naturalem Suar. *lib* 2. *c.* 35. *n.* 9. Vasq. in præsenti *disp* 22. *cap.* 2.

Capreol. Hispal. Caiet. Bannez. Zumel. Nazar. Ripa. Ferrara. Durand. Suarez. Vasquez.

30. Ratio autem fundamentalis, & prior hujus assertionis traditur à D. Thoma *art.* 3. *hujus q.* & potest ad hanc formam redigi. Quoniam cum ordinem servent substantiæ separatæ intellectuales in habendo suam perfectionem, quem suprema corpora in suis: sed suprema corpora non habent suam perfectionem per motum, licet corpora inferiora eam [illegible] equirant mediante motu. Ergo substantiæ separatæ, & intellectuales non habebunt suam perfectionem mediante motu intellectuali, scilicet discursu, quamvis hoc concedatur aliis substantiis intellectualibus, & inferioribus, nempe hominibus. Consequentia videtur legitima. Minor autem etiam constat. Quia etsi prædicta corpora suprema moveantur, non tamen ad acquirendam suam perfectionem, sed ut hac supposita communicent inferioribus ea, quibus indigent. Primum fundamentum D. Thom.

Major vero etiam constat. Quoniam prædictæ substantiæ separatæ, idest Angeli, quippe qui sunt separati ab omni materia, & habitudine ad illam, sunt supremæ substantiæ inter intellectuales, sicut suprema corpora sunt suprema inter substantias corporeas, ut docuit Dionys. relatus à D. Thoma *art.* 3. *hujus q.* Et ideo debent tam ista, quam illa eodem proportionali modo se habere in ordine ad habendum suam perfectionem. Dionys.

31. Effugium Zumel. Contra insurgit Navarrete. Nec obest, si dicas cum Zumel rationem hanc D. Thomæ tantum esse congruentiam quandam, Nam hoc bene impugnat Navarrete *tom.* [illegible] *in* 1. *partem controv.* 71. § 2. ubi & assertionem D. Thomæ tuetur, & rationem ejus sic elucidat. Nam primum in unoquoque genere continet ea, quæ in reliquis ejusdem generis disperse & imperfecte continentur. Quapropter corpora cœlestia ex sua propria natura statim à principio, & absque aliquo motu debent habere suam perfectionem. Si enim corpora inferiora habent illam per motum, & hujus motus sunt causa corpora cœlestia, nequeunt ista habere propriam perfectionem per motum: alioqui prædicta corpora non essent primum in genere corporum. Similiter ergo Angeli sunt primum in genere intellectualis naturæ: atque adeo necesse est, quod per modum unius actualitatis contineant id, quod in hominibus invenitur secundum rationem potentiæ, & actus, & procedendo ex imperfecto ad perfectum. Unde, cum discursus dicat istum imperfectum modum procedendi, nequibit inveniri in Angelis: ac proinde non solum erit conforme naturæ Angeli non discurrere, eique congruum, verum etiam erit contra ejus naturam prædictus discursus: sicut est contra naturam eius, quod est primum in aliquo genere, procedere ex imperfecto ad imperfectum in tali genere.

32. Alia solutio. Nec etiam obest, si aliter occurras, nempe, quod non obstante, quod Angeli à principio recepissent omnes qualitates necessarias ad operandum, tanquam sibi connaturales, nihilominus adhuc per tales qualitates solum constituti sunt in actu primo, & in potentia ad actualem operationem: ergo sicut procedere de potentia ad actum in hac parte non derogat perfectioni Angeli: ita procedere de potentia ad actum in eodem actu intelligendi, non erit contra perfectionem ejusdem Angeli: ac proinde discursus denotans istum modum procedendi non derogabit perfectioni Angelicæ.

Enervatur. Non igitur hoc obest, propter apertam disparitatem, quæ inter utrumque intercedit. Nam quod Angeli per qualitates sibi connaturales, nempe, per species superadditas sint ab initio constituti in actu primo, & possint separari ab actu secundo, est conditio generalis, competens cuicumque intellectui creato, hoc ipso quod creatus est: nam eo ipso debet esse partim in actu, &

 partim

partim in potentia:& ideo hoc non derogat perfectioni Angelicæ petitæ ab eis ex hoc, quod sint supremi inter substantias intellectuales. Cæterum potentialitas reperta in discursu,& motus ille intellectualis, qui in eo inuenitur, non est imperfectio conueniens substantiæ intellectuali creatæ, quia creata est, sed est imperfectio propria earum substantiarum intellectualium, quæ inter substantias prædictas inferiorem gradum tenent. Sicut moueri motu physico, & corporeo ad acquirendam propriam perfectionem, non est imperfectio corporum, præcisè quia corpora, sed quia corpora inferiora:& propterea non est necesse vt supremis corporibus competat.

Elucidatur amplius. Potestque explicari, quomodo hæc imperfectio, & potentialitas sit propria substantiarum intellectualium, quia inferiores sunt gradu intellectualitatis, tum ex his, quæ docet D. Th. *ar.* 3. *huius q.* nempe, quod substantiæ intellectuales inferiores vocantur rationales, superiores vero præcisè intellectuales: at illæ ideo sic nuncupantur, vt denotetur, conuenire eis hanc imperfectionem, id est intelligere discurrendo, seu ratiocinando, quia ratiocinari idem est, ac discurrere, idest, ex vna ratione, seu cognitione in rationem aliam deuenire: istæ vero idcirco præcisè intellectuales vocantur, quia per *intelligere* præcisè sumptũ innuitur *intelligere* absque discursu,& per simplicem intuitum, & propterea cognitio principiorum appellatur *intelligentia*, & habitus illorum *intellectus*: quia iste inclinat in prædictam intelligentiam absque discursu,& intelligentia ei correspondens est per modum simplicis intuitus absque eodem discursu.

D. Thom.

Tum etiam Quia ex modo actualitatis vltimæ, quo perficitur aliqua substantia, colligimus, quemnam gradum & sedem inter alias substantias teneat Quare, cum modus vltimæ actualitatis in serie rerum intellectualium, quæ fit per discursum, sit actualitas valde potentialis, quippe includens actũ potentialem, & vialem tendentem ad vlteriorem actum ad modum motus, oportet, vt hic modus intelligendi,& hic modus vltimæ actualitatis indicet substantiam intellectualem in inferiori gradu existentem: atque adeò hanc imperfectionem esse propriam substantiarum intellectualium inferiorum, non vero superiorum: sicut motus corporeus & physicus non supremis, sed inferioribus corporibus competit.

31. Alia solutio. Nec etiam refert, si tertio occurras, falsum esse suprema corpora non habere suam perfectionem per motum. Nam mediante motu locali Solis illuminantur,& per talem lucem perficiuntur: & similiter per motum localem, quo mouentur, habent etiam in se ipsis perfici: quippè quibus conuenit potentia naturalis ad prædictum motum, tamquam ad aliquid in eis receptum ac proinde tamquam ad aliquid, quod pertinet ad eorum perfectionem, Nam potentia naturalis respectu accidentium intrinsecorum semper est respectu accidentium perficientium ipsam.

Reiicitur. Non itaque hoc refert. Quoniam ad saluandã vim rationis D. Thomæ satis est, suprema corpora non moueri motu alterationis, aut augmentationis: & nihil obest quoad præsens, quod moueantur motu locali: quoniam motus iste est satis eleuatus, & inter motus corporeos omnium perfectissimus, vt ex D. Tho. infra q. 110. dicitur. Et propterea, quia ad diuinam prouidentiam spectat vt Dionys. relatus ibidem à D. Thoma docet, coniungere fines primorum principiis secundorum, inde est, vt substantiæ spirituales possint moueri hoc motu conuenienti supremis corporibus. Cæterum motus alterationis, aut augmentationis sunt motus satis crassi,& valde concernentes materiam eiusque potentialitati non parum subditi,& ideo derogãt perfectioni superiorum corporum: sicut propter eamdem rationem illuminatio, quæ est mutatio per se instantanea,& perfectiua,& tendens ad qualitatem perfectissimam inter corporeas, non petentem, aut concernentem alterationem corruptiuam, non derogat perfectioni eorumdem corporum, etiam si per accidens communicetur medio motu locali. Vnde ratio D. Thomæ sita est in hoc, quod suprema corpora non habent moueri, nisi ad summum motu perfectissimo inter corporeos, & valde eleuato supra materiam; non vero alijs motibus imperfectis, & valde subditis potentialitati materiæ, qualis est alteratio corruptiua, & augmentatio: ergo supremæ substantiæ intellectuales non debent moueri motu intellectuali, qui est per discursum, nam hic est omnium imperfectissimus, qui intra lineam intellectualem inueniri potest; sed ad summum poterunt moueri motu intellectuali communiter dicto, qualis est pura, & simplex intellectio sine discursu: ex eo quod prædictæ substantiæ non sunt ita perfectæ, vt debeant semper esse sub actu secundo, sub quo possunt esse, sed partim sint in actu, partim vero in potentia.

34. Illustratur. Adde,& explicabitur magis hoc ipsum. Quoniam ille motus relegandus est à corporibus supremis, ex quo colligitur, non esse semper sub omni perfectione ad actum primum requisita, sub qua possunt & debent esse, seu ex quo sequitur, potentialitatem suæ materiæ, non esse omnino expletam ab initio suæ productionis per propriam formam. Si autem suprema corpora essent mobilia motu alterationis, aut augmentationis, plane sequeretur, eorum potentialitatem, quam habent ratione suæ materiæ, non esse omnino expletam per prædictam formam, vt ex se, & ex his, quæ in nobis contingunt, patet: non autem hoc colligitur ex eo, quod motu locali moueantur, vt ex se etiam liquet. Ita ergo similiter propter proportionem supremorum corporum ad supremam substantiam solum sequitur, relegandum esse ab istis eum motum intellectualem, ex quo colligitur, non esse earum potentialitatem intellectualem omnino expletam ab initio suæ productionis per formas intelligibiles spectantes ad actum primum, nempe per species intelligibiles. Constat autem, solum motum intellectualem, qui est per discursum, seu solam ratiocinationem arguere, quod potentia intellectiua non sit omnino expleta quoad prædictam potentialitatem ab initio suæ productionis: tum, quia id cernitur ex his, quæ in nobis contingunt: tum etiam, quia vbi est discursus, ibi includitur potentia quoad actum intelligendi, quoad hoc quod est procedi à notis ad ignota:& ideo non est necesse, vt cognoscens sit ab initio actuatus per formas intelligibiles, per quas sit quodammodo habitualiter sciens, sed satis est si paulatim eas acquirat.

Ex quo etiam intelligitur, in quo sensu formantes rationem D. Thomæ dixerimus, motum localem cœli tantum esse propter perfectionem horum inferiorum. Quia non negamus, dum cœlum mouetur, etiam perfici potentiam eius naturalem quam habet ad motum. Cæterum omnia, quæ pertinent ad actum primum illius, integra manebunt sine illo: cum tamen collatus cum rebus inferioribus ordinetur prædictus motus ad tribuendum illis tam ea, quæ pertinent ad actum secundum, quam quæ spectant ad actum primum. Et tandem si cælum habet inclinationem ad prædictum motum, est, quia naturaliter inclinatur ad perficiendum hæc 35.

hæc inferiora, & hoc fit medio prædicto motu: & propterea post diem judicij, post quem non erit indigentia hujus motus, non erit, sed cœlum sub quiete manebit.

Evanescit ex dictis alia evasio P. Suarez. Ex quibus etiam fit non obesse, si ex Suarez infra referendo dicas, hanc proportionem inter Angelos & corpora cœlestia nimium probare posse, si ad unguem esset servanda. Nam ex illa sequeretur, Angelum non discurrere, etiam discursu improprio, sive secundum successionem: quia corpora cœlestia etiam per hunc modum suam perfectionem non acquirunt. Ex dictis igitur constat, hoc non obesse, ut consideranti patebit.

§. III. Tertium fundamentum assertionis ex D. Thoma depromptum.

36. Secundum fundamentũ. SEcundo probatur eadem assertio ratione D. Thomæ in hoc eodem articulo, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam proprium est Angeli, ut visis principiis, in eisdem intueatur conclusiones simplici quodam intuitu: ergo naturalis ejus modus intelligendi erit intelligere sine discursu propriè dicto, de quo in præsenti. Patet consequentia. Quoniam ideo nos utimur discursu, quia visis principiis non statim in ipsis, seu ex vi cognitionis eorum intelligimus conclusiones. Si autem eis visis statim ex vi visionis eorundem in principiis videremus conclusiones, nullus esset locus discursui. Ergo cum hoc in Angelis reperiatur, nulla ratione discurrent.

Confirm. Confirmatur ratione D. Thomæ. Quoniam in nobis ex imperfectione, & debilitate luminis provenit, ut visis principiis non intueamur in eis, & ex vi visionis eorundem, conclusiones in illis contentas: ergo cum Angeli habeant perfectum, & forte lumen intellectuale, è contra se res habebit. & ita visis principiis, in ipsis, & ex vi visionis illorum absque nova aliqua cognitione intuebũtur conclusiones: & per consequens non erit in eis locus discursui propriè sumpto, de quo in præsenti fit sermo.

37. Evasio Molinæ. Nec obest, si occurras ex Molina loco statim referendo, hinc ad summum concludi, Angelum non debere necessario uti discursu, non vero per accidens & sua libertate non posse uti in illo. Nam etsi visis principiis, posset in eis eodem intuitu videre conclusiones, nihilominus potest pro sua libertate videre principia, & ibi sistere, & statim per aliam cognitionem deducere conclusiones in illis principiis contentas. Nam contra hoc est, quod Angelus non potest immutare pro sua libertate modum naturalem suæ cognitionis: nam hic non est subditus libertati, sed convenit ei præcisè ex natura sua; ergo si ipse est cognoscitivus per simplicem intuitum, ratione suæ perfectionis, & excessus supra naturas intellectuales, inferiores, non poterit immutare hunc modum naturalem cognoscendi, ita ut intelligat per discursum.

Exploditur.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Nam ex eo quod Angelus excedit in gradu immaterialitatis substantias intellectuales inferiores, idcirco nequit intelligere pro sua libertate per intellectionem habentem conditiones gradus inferioris; sed semper debet intelligere elevatiori modo, atque adeo per species magis universales, & immateriales: ergo cum hoc, quod est intelligere per discursum propriè dictum, sit modus intelligendi omnium imperfectissimus inter lineam intellectualem, consequens est, ut Angelus nequeat hoc modo intelligere: ac proinde quod immutari quoad hoc suum naturalem modum intelligendi non est subditum suæ libertati.

38. Confirm. 2. Confirmatur secundo. Quoniam Angelus superior, hoc ipso quod talis, nequit pro sua libertate uti speciebus minus immaterialibus, quales sunt illæ, quæ reperiuntur in Angelo inferiori: ergo multo minus poterit pro sua libertate uti discursu propriè dicto: ergo similiter nec aliquis Angelus valebit eo uti. Antecedens communiter admittitur à Theologis. Prior verò consequentia sequitur ex antecedenti. Quia cognitio per discursum propriè dictum dicit modum cognoscendi ignobiliorem, & minus immaterialem, quam cognitio per simplicem intuitum, quæ fit per species Angeli inferioris: ergo si Angelus superior ratione suæ excellentiæ in modo intelligendo non potest per has intelligere, multo minus poterit habere intellectionem cum discursu proprie dicto. Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quia cognitio per discursum valde distat in immaterialitate, & actualitate à modo cognoscendi cujuslibet Angeli, qui est satis actualis, quippe pertinens ad supremum gradum immaterialitatis creatum: cum tamen cognitio per discursum propriè dictum sit modus cognoscendi imperfectissimus inter omnes intellectuales, seu arguens ignobiliorem gradum immaterialitatis inter gradus intellectuales.

Confirmatur ult. Confirmatur tandem. Nam suprema corpora non possunt, adhuc per accidens, habere suam perfectionem mediis motibus crassioribus, & imperfectissimis: ergo nec etiam supremæ substantiæ intellectuales habebunt suam perfectionem medio motu intellectuali habente magis de potentia, quam cæteri alij motus, scilicet discursu.

Nec id, quod pro se affert Molina, obest. Quoniam etsi sit in potestate voluntatis Angelicæ non cognoscere simul, & unico actu omnia, quæ repræsentantur illi per aliquam speciem: si tamen velit cognoscere aliquod principium, & non aliud, debet in quovis simul intueri conclusiones in illo contentas: vel si admittatur, posse solum intueri principium, & ibi sistere, cum tamen postea vult intueri conclusionem, nequit id facere deducendo ex illa priori cognitione aliam, sed hac omissa, debet simul intuendo principium cognoscere per illam cognitionem principij conclusionem: quoniam hoc exigit naturalis ejus modus cognoscendi.

39. Solutio Suarez. Nec etiam obstat, si occurras ex Suarez loco infrà referendo *num*, 28. quod ex hac ratione D Thomæ solum sequitur, Angelum non posse discurrere circa naturalia, non vero circa supernaturalia: quoniam circa hæc non habet ex se lumen perfectum, sed ad summum potentiam obedientialem. Unde addit, ex prædicta ratione potius sequi, Angelum discurrere circa supernaturalia, quæ non evidenter cognoscit. Nam Angelus ideo circa naturalia non discurrit, quia habet naturale lumen intelligibile perfectum, & huic lumini perfectè subiiciuntur naturalia. Cumque ubi affirmatio est causa affirmationis, negatio sit causa negationis, & econverso: fit inde, ut si Angelus simplici actu cognoscit ea, quorum principia & causas perfectè comprehendit, & ideò circa illa non discurrit, quod alia, quæ non ita perfectè cognoscit, qualia sunt supernaturalia, non simplici intuitu, sed discursu assequatur.

Eliditur. Non itaque hoc obstat. Quoniam etsi Angelus ex se non habeat lumen sufficiens ad attingenda supernaturalia; attamen infunditur ei lumen, per quod sine discursu intelligat. Et ratio est. Nam cum supernaturalia non destruant, sed potius perficiant naturalem modum intelligendi Angelicum, inde est, ut intelligant supernaturalia ad modum, quo intelligunt naturalia, ad eundemque modum per lumen supernaturale perficiantur: & ideo, sicut naturalia per simplicem intuitum, ita supernaturalia eodem modo

modo, & absque discursu propriè sumpto intelligunt.

40. Confirmatur primo. Nam ex eo quod Angeli secundum suam naturam sunt in supremo intellectualitatis gradu, & propterea sunt partim in actu, & partim in potentia, & ob eandem rationem circa finem naturalem sunt in actu, idcircò, quando perficiuntur per gratiam, & dona supernaturalia, habent perfici juxta hunc modum: ita nimirum, ut non solum conferatur eis gratia in habitu tantummodo, sed sub actuali amore ultimi finis supernaturalis (modo tamen, quem infrà *q.6. disp. 1. n.7.* exponemus. E contra vero, quia nos sumus in inferiori gradu immaterialitatis, & non partim in actu, & partim in potentia in gradu intellectuali, sed tantum in potentia, idcirco gratia perficiens animam nostram accommodatè ad suum modum naturalem non est necesse, ut quandiu est in nobis, sit semper sub actu secundo amoris supernaturalis ultimi finis; nec etiam est necessè, quod hoc ipso, quod simus elevati ad ordinem supernaturalem, hoc fiat per elevationem intrinsecam, sed sufficit extrinseca seu in potentia proxima, ut *disp. citata n.9.* tangemus. Ergo cum Angelus ex vi sui naturalis modi intelligendi concipiat naturalia sine discursu, consequens est, ut accommodatè ad hunc modum perficiatur in supernaturalibus: atque adeò quod intelligat res supernaturales sine medio discursu.

D. Thom. Confirmatur tandem. Quoniam lumen supernaturale de se non est discursivum, ut testatur D. Thomas *1.2.q.9. art.1. ad 1*, sed hoc habet ex parte subjecti, scilicet, quando est in subjecto diversivo: ergo cum intellectus Angelicus ex se non sit discursivus circa proprium, & connaturale objectum, inde est, ut nec etiam possit circa supernaturalia discurrere.

§. IV. *Duæ oppositæ sententiæ, cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.*

41. *Prima sententia opposita. Scotus. Gregorius. Okam. Gabriel. Molina.*

Duæ tamen oppositæ sententiæ contra assertionem nostram extant, quarum prima docet, Angelos adhuc circa naturalia discurrere. Ita Scotus *in 2. dist.7.q.1.* Greg. ibid. *q.5. art.2.* Okam *q.16.* Gabr. *dist.4.q.1. art.3. concl.8.* favet Mol. in præsenti, asserens, Angelos saltem per accidens discurrere. Probatur primo. Nam ad discursum sufficit distinctio cognitionum, quarum una causetur ex altera: sed hujusmodi cognitiones reperiuntur in Angelis circa naturalia: ergo circa illa invenitur in illis discursus. Consequentia patet. Et Major constat ex his, quæ supra *n.16.* pro tituli explicatione diximus. *Argumentũ primum.* Minor vero probatur. Quoniam ex cognitione sui cognoscit Deum, & ex cognitione causæ naturalis cognoscit effectus: istæ autem cognitiones sunt distinctæ, & diversæ: nam una est intuitiva, & altera abstractiva. Ergo, &c.

Confirmat. Confirmatur primo. Nam Angeli possunt habere diversas volitiones, quarum una causetur ex alia ergo etiam possunt habere diversas intellectiones, quarum una causetur ex alia: ac proinde poterunt discurrere. Hæc ultima consequentia patet ex prima Et secunda videtur sequi ex antecedenti à paritate rationis. Antecedens autem constat. Nam Angeli habent intentionem finis, & electionem mediorum ad consequendum finem, & ex dilectione sui necessaria diligunt alia libere. Ergo, &c.

42. Respondetur, negando minorem. Et ad probationem, qua convincitur Molina in præsenti ad constituendum in Angelis discursum, dicendum est, optime stare, eandem notitiam simul esse intuitivam, & abstractivam respectu diversorum objectorum: ut patet in visione beata: quæ est intuitiva Dei, & creaturarum existentium, & simul est abstractiva respectu non existentium: & in scientia Dei respectu sui, & creaturarum possibilium. Idem ergo contingit in notitiis Angelorum. Unde eadem notitia naturali, qua Angelus suam essentiam cognoscit intuitivè, cognoscit Deum ut auctorem naturæ abstractivè. *Soluitur.*

Ad confirmationem. Ad confirmationem transeat antecedens, & negetur consequentia. Et ratio disparitatis est, quod intellectio fit secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente: ex imperfectione autem cognoscentis provenit, quod intellectus non habeat simul omnia intelligibilia naturaliter, sed solum quædam, à quibus in alia moveatur. Volitio vero fit econverso per hoc, quòd volens tendit ad res ad extra, inter quas quædam sunt secundum se bonæ, & appetibiles, quædam vero per ordinem ad aliud, videlicet ad finem. Et ideo non est imperfectio appetentis, quod aliquid appetat naturaliter propter se, scilicet finem, & alia propter finem, vel per actum electionis causatum ab intentione. Quam solutionem tradit D. Thomas infrà *quæst.60. art.2.* in corpore his verbis, *Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus, & voluntatis. Quia sicut suprà dictum est, cognitio intellectus fit, secundum quòd res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quod non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædam, à quibus in alia quodammodò movetur. Sed actus appetitiuæ virtutis est è converso secundum ordinem appetentis ad res, Quarum quædam sunt secundum se bona, & ideo secundum se appetibilia: quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud. Unde non est ex imperfectione appetentis, quod aliquid appetat naturaliter ut finem, & aliquid per electionem, ut ordinatur ad finem. Quia igitur natura intellectualis in Angelis perfecta est, invenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinativa; sed invenitur in eis dilectio, & naturalis, & electiva.* *D. Thom.*

Secundo probatur eadem sententia. Nam in Angelis datur virtus beneconsiliativa, quam Philosophi morales vocant *eubuliam*. Hæc autem dicit inquisitionem, & discursum. Item in illis est admiratio, juxta illud Isai. 63. *Quis est iste, qui venit de Edom* Constat autem eum, qui est capax admirationis, esse capacem discursus: siquidem tunc admiratio contingit, quando ex cognitione effectus ducimur in cognitionem causæ ignotæ. 43. *Argumentum secundum. Isaie 63.*

Respondetur, quod sicut teste D. Thoma in Deo est consilium quantum ad certitudinem judicij de rebus faciendis, etiam si in illo nõ sit discursus, nec inquisitio: ita etiam in Angelis. Nam (ut docuit Angelicus Præceptor suprà *q. 22. art.1. ad primum*) discursus, & inquisitio solum requiruntur ratione imperfectionis intellectus. *Diluitur. Angel. Præcept.*

Ad illud vero de admiratione dicendum est, admirationem in nobis tria continere, nimirum, cognitionem rei occultæ, comparationem eiusdem cum causa occulta, & desiderium cognoscendi causam. Cæterum in Angelis maxima intellectus perfectione pollentibus reperitur illud prius, non tamen hæc duo posteriora: ex eo quod eadem notitia attingunt effectum, & causam.

Tertio probatur prædicta sententia. Nam alioqui non 44. *Tertium argumentũ.*

non esset in Angelis scientia: hoc autem dici nequit, vt communiter tradunt Theologi: ergo &c. Sequela probatur. Nam cognitio effectuum in causis, & conclusionum in principiis non est cognitio scientiæ sed intellectus, seu habitus primorum principiorum.

Confirmatur. Confirmatur. Nam si Angelis eodem actu sunt notæ conclusiones in suis principiis, tunc hoc ipso quod habeant habitum primorum principiorum, nulla restabit difficultas in ordine ad cognitionem conclusionum & ita sufficiet in eis habitus primorum principiorum, & non deralidebitur habitus scientiæ.

Occurritur. Respondetur, concedendo sequelam de scientia, quæ tantum sit scientia, non vero de scientia, quæ formaliter eminenter sit scientia & intelligentia. Nam ea quæ in inferioribus sunt dispersa, habent in superioribus esse vnita: & ita licet in nobis scientia & intelligentia realiter distinguantur, ac proinde intelligentia sic habeat rationem intelligentiæ, vt non simul sit scientia, & è contra, attamen in Angelis ipsa intelligentia, seu intellectus primorum principiorum est formaliter eminenter scientia, ibique sunt hæ duæ rationes solum cōsideratione nostra distinctæ. Per quod ad probationem eiusdem sequelæ patet. Nam cognitio primorum principiorum præcisè habet rationem intellectus: cognitio autem eorum, & conclusionum in ipsis, est formaliter eminenter intellectus, & scientia. Utrum autem hæc ratio scientiæ sit danda in Angelis tam per modum habitus, quam per modum actus; alia quæstio est, ex alibi dictis; & Deo dante dicendis decidenda.

Ad confirmationem. Ad confirmationem patet ex modo dictis, quomodo in Angelis data intelligentia primorum principiorum nulla restat difficultas, aut indeterminatio circa conclusiones: quia idemmet est formaliter eminenter intellectus, seu intelligentia, & scientia: & ita non est necesse superaddi nouum habitum adhuc datis his habitibus per modum talium in intellectu Angelico.

45. Secunda sententia. Secunda sententia assertioni nostræ oppsita docet, Angelum in his, quæ non euidenter noscit, qualia sunt futura contingentia, vt talia, cogitationes cordium & obiecta supernaturalia, discurrere per discursum proprie dictum Ita Suarez *lib. 1. de Angelis cap. 33.* & fauet Vasquez *disput. 212. cap. 2. & 3.* (Suarez. Vasquez. D. Thom. Primum fundamentum.) Probatur primo ex D. Thoma 1. *part. q. 79 artic.* 8. vbi sic inquit: *Angeli, qui perfecte possident secundum modum suæ naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de vno ad aliud, sed simpliciter & absque discursu veritatem rerum apprehendunt.* In quibus verbis videtur hoc limitare Angelicus Doctor ad ea, quæ perfectè cognoscuntur ab Angelo qualia non sunt futura cōtingentia, cogitationes cordis, & obiecta supernaturalia: coniecturaliter, aut opinatiuè ab ipso cognita.

Respondetur. Respondetur ex dictis satis esse, quod Angelicus Præceptor dixerit, quod circa naturalia habeat Angelus perfectam cognitionem intelligibilis veritatis, id est sine imperfectione discursus, ad hoc vt eodem modo, nempe sine discursu, perficiatur in supernaturalibus: quia in eis perficitur accommodatè ad suam naturam, vt explicatum est. Unde idem (D. Thom.) Angelicus Doctor quoad hoc in alijs locis satis vniversaliter loquitur. Nam *art. 3. huius q.* absolute asserit, Angelum intelligere sine discursu Et in solutione ad tertium argumentum in cognitione per experientiam non discurrere & in alijs locis inquit non esse discursiuum: ac tandem *in q. 8 de Veri. art. 15. ad secundum* docet, Angelum non discurrere, etiam in supernaturalibus: & in solutione ad quartum quod cordis abscondita in motibus corporis intuetur Angeli, sicut causæ videntur in similitudinibus suorum effectuum, absque omni discursu.

46. Secundum fundamentum. Suarez. D. Thom. Secundo probatur à Suar. loco citato *n. 19.* eadem sententia Nam circa supernaturalia Angelus potest cognoscere aliquid opinando, & per coniecturam: ergo potest discurrere. Antecedens est D. Thomæ *quæst. 9. de Malo art 6* ad tertium secundi ordinis, vbi dicit, Dæmonem in eis, quæ Deus supernaturaliter facit in creaturis, interdum deficere falsum opinando. Et Matth. 4 loquens de tentatione Dæmonis, inquit, quod postmodum visis miraculis, ex quadam suspicatione coniecturauit eum esse filium Dei. Consequentia vero probatur. Quia ibi concurrunt ea, quæ ad discursum necessaria sunt. Nam in primis ibi inueniuntur plures actus: vnus circa obiectum naturaliter, & euidenter notum Angelo, alius circa illa obiecta supernaturalia: quia vnus obscurus, & alius euidens, vnus verus, & alius falsus, vnus necessarius, & alius liber Non enim proprietates adeò distinctæ, imò & oppositæ possunt simul eidem actui conuenire: nec in nobis possunt maiora indicia diuersorum actuum cogitari. Posita vero actuum distinctione, causalitas vnius ex alio euidens est; quia tota ratio assentiendi vni obiecto est assensus alterius.

Confirm. 1. Confirmat hoc ipsum primo idem Suarez. Nam hac ratione dicitur, posse Angelum in his vti compositione, & diuisione, quia non cognoscit subiectū adeò perfectè, vt in eo cognoscat prædicatum: sed simile quid contingit in cognitione causæ ex signo, vel effectu, ve in cognitione rei ex testimonio: ergo eadem ratione Angelus discurret.

Secunda. Confirmat secundo Quia licet discursus non sit perfectio simpliciter simplex, nihilominus supposita aliqua imperfectione, nempe, quod cognoscens non possit rem in se, vel in alio euidenter, & prout in se est cognoscere, est magna perfectio, vt saltem aliquo modo possit talis veritas attingi: sed Angeli habent illam imperfectionem in prædictis materiis, vt supponitur: ergo non est contra eorum perfectionem in illis discurrere imo hoc ad eius perfectionem necessarium videtur.

47. Fit obuiam argumentis. Respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad probationem dicendum est, non interuenire ibidem pluralitatem realem actuum. Nam sicut eadem notitia potest respectu diuersorum obiectorum esse intuitiua, & abstractiua, maximè quando est eminens: ita potest esse euidēs, & obscura: vt cum in principio lumine naturæ, & euidēter noto inspicitur aliqua cōclusio nō euidenter, sed coniecturaliter, aut opinatiuè, ex eo quod non apparet nexus necessarius, sed (vt sic dicamus) coniecturalis inter prædictum principium, & illam conclusionem Et deinde diximus, quod quoties cognitio Angelica quales sunt aliquæ cognitiones Dæmonum, est falsa quoad conclusiones cognitas in principiis, toties illa cognitio eorumdem principiorum est omnino falsa: quia non terminatur ad principia, nisi vt cognita per modum continentium prædictam conclusionem: & similiter quoties cognitio conclusionis est libera, toties notitia principiorum, vt in eis videntur conclusiones (secundum quam rationem prædicta principia attinguntur) est etiam libera.

Ad confirmationes. Ad primam confirmationem patebit ex dicendis dubio sequenti. Ad secundam vero dicendum est, quod sicut nos per discursum proprie dictum intelligimus coniecturando: ita etiam Angelus sine illo simplici intuitu potest coniecturare: ex eo quod principium illud, in quo coniecturat, tantum habet

sit

(ut sic dicamus) conjecturalem nexum cum conclusione. Et ideò adhuc dato, Angelum non posse virtute propria evidenter cognoscere illam conclusionem, non est necessè, ad hoc ut illam imperfectè attingat, recurrere ad discursum propriè dictum.

48. Vltimum fundamentum. Ultimo probatur eadem sententia. Nam Angelus ex cognitione supernaturalium de objecto naturali venit in cognitionem naturalem: ergo discurrit. Consequentia patet Nam istæ cognitiones sunt distinctæ: naturale enim, & supernaturale non possunt identificari Et antecedens probatur. Nam cognitio naturalis Angelorum perficitur ex conjunctione ad cognitionem supernaturalem, & extenditur ad id, quod aliàs non attingebat, v. g. ex cognitione supernaturali Incarnationis perfectius cognoscit, personalitatem esse infinitam in personando.

Enodatur. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod virtus naturalis Angeli ex conjunctione ad supernaturalia perficitur in ordine ad cognoscendam virtutem naturalem. Quod verò illa inferatur ex supernaturali, non cognoscitur per lumen naturæ, nec cognitione naturali, nam hæc solum attingunt veritatem naturalem secundum se; sed cognoscitur eadem cognitione supernaturali, & modo insinuato, qua cognoscuntur supernaturalia. Bene enim possunt naturalia cognosci cognitione supernaturali secundariò, quatenus aliquomodo connectuntur, vel inferuntur ex supernaturalibus, quomodo cognoscuntur creaturæ naturales per visionem beatam.

DVBIVM III.

Vtrùm Angeli intelligant componendo, & dividendo?

Semel explicato, Angelum non discurrere, statim pulsat animum inquirere, an sicut non habet discursum, ita nec habeat componere, & dividere, & propterea Angelicus Præceptor, postquam inquisivit, an Angelus intelligat discurrendo? statim inquirit, an habeat intelligere componendo, & dividendo.

§. I. Expeditio dubij ex mente Divi Thomæ.

49. Assertio D. Thom. Dicendum ergò est, Angelos non intelligere componendo, aut dividendo. Ita D. Thomas in præsenti: *Cum in Angelo*, inquit, *sit lumen intellectuale perfectum, cùm sit speculum purum, & clarissimum, ut dicit Dionysius 4. cap. de divinis nom. relinquitur quod Angelus, sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit componendo, & dividendo, &c.* Idem docet q. 16 de *Malo art. 6. ad 1.* secundi ordinis, & alibi sæpè. Angelicum Præceptorem sequuntur communiter Thomistæ, Cajet. *in præsenti ar. 4. & 5.* Bañez, & Zumel *dub. 4.* Naz *controv unica*, Ripa *in notatione ad hunc art. 4.* Valent. *disp. 4. q. 9. puncto 2.* & alii. (Caietanus. Bannez. Zumel. Nazar. Ripa. Valentia.)

Ratio fundamentalis. Ratio autem unica, & fundamentalis hujus assertionis desumitur ex eodem D. Thoma in præsenti, quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam propterea intellectus humanus intelligit componendo, & dividendo, quia cum sit imperfectus, non potest statim, ut apprehendit aliquam rem, inspicere simul omnia, quæ illi conveniunt: & similiter ratiocinatur, quia intellecto principio non statim videt omnes conclusiones contentas in illo. Sed Angelus, cùm sit speculum purum, & clarissimum, teste D. Dion. *c. 4. de divinis nominibus*, habet lumen intellectuale perfectum: ergo sicut non intelligit ratiocinando, quia intellecto principio, eadem intellectione videt in illo omnes conclusiones: ita etiam non intelliget componendo: nam visa, vel apprehensa essentia, eadem notitia videt omnia, quæ illi conveniunt. Nec necesse erit plura, aut aliqua alia circa hanc rationem D. Thomæ adjicere, aut solutiones, quas ei adversarij tradunt referre: quia omnes illæ satis manent impugnatæ ex illis, quæ dubio præcedenti diximus.

§. II. Opposita sententia, fundamenta, & responsiones ad illa.

50. Contraria sententia. Oppositam tamen sententiam admittentem in cognitione Angelica compositionem, & divisionem, indiscriminatim tam circa naturalia, quam supernaturalia, tenent Scotus, & alij supra relati. Quibus quoad supernaturalia, & revelata consentit Vasq. *disp. 223.* Sicut & quoad ea, quæ Angelus non cognoscit evidenter, judicat id esse probabile Suar *lib. 2. de Angelis cap. 32.* Et tandem Molina admittit, Angelum componere, & dividere, quando utitur simul pluribus speciebus, vel intelligit extrema per plures species: docetque universaliter, quod sicut Angelus discurrit per accidens, quoties nequit per eandem notitiam cognoscere principium, & conclusionem: ita etiam componit, vel dividit, quoties non potest eadem notitia attingere simul extrema complexionis. (Sotus. Vasquez. Bannez. Molina.)

Argumentū primum. Probatur primò. Nam Angelus interdum utitur pluribus speciebus, saltem per modum unius: ergo intelligit componendo. Antecedens ex his, quæ supra in duobus præcedentibus dubiis diximus, satis constat. Consequentia vero probatur. Tum, quia D Thom. supra *q. 14. art. 14.* docet, compositionem oriri ex pluralitate specierum. Tum etiam, quia quando Angelus utitur speciebus, etiam si sit per modum unius, non intelligit unico tantum conceptu, sed pluribus, juxta pluralitatem specierum: quia conceptus debet proportionari speciei, à qua producitur: & si unicus conceptus posset correspondere pluribus speciebus, nulla esset ratio, quare non dedisset Angelis speciem proportionatam illi conceptui: ac proinde Angelus intelligit componendo: cum juxta dicta compositio resultet ex pluralitate conceptuum. (D. Thom.)

Satis fit. Respondetur, concesso antecedenti, negando consequentiam. Et ad primam probationem dicendum est, Angelicum Præceptorem loqui ibi de intellectu humano, qui propter luminis imperfectionem non format unum conceptum ex pluribus speciebus, sed plures componendo, vel dividendo. Et ad secundam probationem, satis esse, conceptum proportionari speciei (ut sic dicamus) totali, ita ut non se extendat ultra illam, non vero est necesse ut si species sunt plures, & adunantur per modum unius, quod dentur ibidem plures conceptus, quia objectum illud repræsentatum per illam speciem totalem, aut quasi totalem, potest refundere unitatem in illum conceptum, quando lumen est perfectum, ut in Angelo contingit. Ad illud autem, quod in eadem probatione additur, dicendum est, quod tunc intellectus utitur pluribus speciebus per modum unius, quando cognoscit unum per ordinem ad aliud: & ad hoc satis est, quod natura provideret Angelo de pluralitate specierum ordinabilium: quod si posset habere conceptum unicum de illis

illis rebus absolutè, & non vt dicunt prædictum ordinem, tam sui quam specierum, desideraretur in Angelo altius lumen, quam id, quod ei datum est, quodque solum petit cognoscere illa obiecta secundum prædictum ordinem sui, & specierum illa repræsentantium.

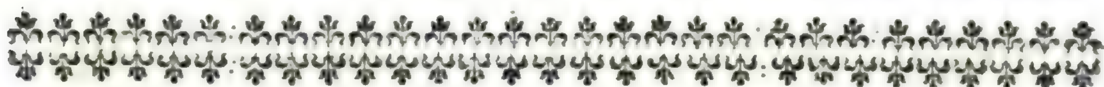
51. Secundum. Secundo probatur eadem sententia. Quoniam Angelus aliquando intelligit extrema diuersorum ordinum, naturalis, & supernaturalis: ergo tunc datur duplex conceptus: & consequenter compositio, aut diuisio. Antecedens patet. Et prima consequentia, ex qua sequitur secunda, probatur. Quia cum conceptus, & res præsentata sint eiusdem rationis, imo & eadem res in alio modo essendi, non potest stare, quod idem conceptus simul repræsentet rem naturalem, & supernaturalem, aliàs simul esset naturalis, & supernaturalis, quod repugnat. Ergo, &c.

Diluitur. Respondetur, concedendo antecedens; negando tamen consequentiam. Et ad probationem aduertendum est, conceptum, seu speciem expressam esse eiusdem rationis cum obiecto per se primo, repræsentato, non verò cum obiectis secundariò repræsentatis, vt *in* 1. *tomo tr.* 3. *disp.* 2. *n.* 131. diximus. Vnde quando simul intelligitur ab Angelo per vnicum conceptum duplex obiectum, aliud quidem naturale, aliud verò supernaturale, tunc, si obiectum supernaturale quidditatiuè attingatur, concipietur per se primo prædictum obiectum, illudque per se primo conceptum repræsentabit, & secundario obiectum naturale, ita quidem, vt ille conceptus fiat per lumen supernaturale: non enim inconuenit, vt per istud lumen attingatur secundario aliquid naturale, & inferioris ordinis, secundum quod quodammodo reducitur ad obiectum supernaturale. Si vero obiectum supernaturale non cognoscatur quidditatiuè, sed (vt sic dicamus) connotatiuè, tunc conceptus ille poterit per se primo repræsentare rem naturalem, & secundario rem alias supernaturalem: sicut species creaturæ solet sic secundario, & connotatiue repræsentare creatorem. Quomodo autem, quando conceptus est supernaturalis, possit produci media specie intelligibili, quæ secundum suam substantiam sit ordinis naturalis, constat ex illis, quæ solent dici circa species nostras naturales concurrentes ad actum fidei supernaturalis.

Tertio probatur eadem sententia. Quoniam in intellectu Angelico datur veritas, vel falsitas: ergo etiam compositio, & diuisio. Patet consequentia. Quoniam veritas, vel falsitas non reperiuntur in simplici apprehensione, quæ est prima intellectus operatio, sed in secunda, nimirum in compositione, & diuisione. 52. Tertium.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, intellectam de compositione, & diuisione formali, secus vero de virtuali & eminenti, quæ est in Angelo; licet illa prior in eo non inueniatur. Vnde, quamuis demus, in nostra simplici apprehensione non reperiri virtuali, & eminenti ratione compositionem, & diuisionem secus in Angelo, propter excellentem modum suæ cognitionis. Occurritur.

Et hæc sint satis circa totam hanc quæst. D. Thomæ. Nam licet ea S. Doctor *art.* 4. inquirat, an in intellectu Angeli possit esse falsitas, & in sequentibus articulis de cognitione matutina, & vespertina Angelica agat, quia tamen de istis nihil expedit adnotare, ex eo quod satis ex his, quæ tradit D. Thomas, cuique erunt nota, & circa ea, quæ *in art.* 5. traduntur, latius agemus *infrà quæst.* 63. *disp.* 10. *n.* 238 idcircò in explicatione huius quæstionis vltra non progredimur, sed hic silendum iudicauimus. *D. Thom.*

QVÆSTIO LIX. DE VOLUNTATE ANGELORUM IN QUATUOR ARTICULOS DIUISA.

PROOEMIVM.

CONSEQVENTER Considerandum est de iis, quæ pertinent ad voluntatem Angelorum. Et primò considerabimus de ipsa voluntate. Secundò de motu eius, qui est amor, siue dilectio.

ARTICVLVS I.

Vtrùm in Angelis sit voluntas.

1. Con. c. 46. Et opusc. 3. c. 76. AD primum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit voluntas. Quia, vt dicit Philosophus * *in* 3. *de Anima*. Voluntas in ratione est. Sed in Angelis non est ratio, sed aliquid superius ratione. Ergo in Angelis non est voluntas, sed aliquid superius voluntate.

* Text. 42. tomo 2.

¶ 2. Præterea. Voluntas sub appetitu continetur, vt patet per Philosophum *in* 3. *de Anima* *. Sed appetitus est imperfecti: est enim eius, quod nondum habetur. Cùm igitur in Angelis, maximè in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur, quòd non sit in eis voluntas.

* Lib. 3. de Anima text. 48. & seq. vsque ad 54. tom. 2.

* Lib. 3. de Anima text. 54. tom. 2.

¶ 3. Præterea Philoſophus dicit in * 3. de Anima, quod voluntas eſt mouens motum, mouetur enim ab appetibili intellecto. Sed Angeli ſunt immobiles, cum ſint incorporei. Ergo in Angelis non eſt voluntas.

* Lib. 10. c. 11. 10. 12. 13.

Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit * 10. libr. de Trinitate, quòd imago Trinitatis inuenitur in mente ſecundùm memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Imago autem Dei inuenitur non ſolùm in mente humana, ſed etiam in mente Angelica cùm etiam mens Angelica ſit capax Dei. Ergo in Angelis eſt voluntas.

Reſpondeo dicendum, quòd neceſſe eſt ponere in Angelis voluntatem.

Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd cùm omnia procedant ex voluntate diuina, omnia ſuo modo per appetitum inclinantur in bonum, ſed diuerſimodè. Quædam enim inclinantur in bonum per ſolam naturalem habitudinem abſque cognitione, ſicut plantæ, & corpora inanimata: & talis inclinatio ad bonum vocatur appetitus naturalis. Quædam verò ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione: non quidem ſic, quòd cognoſcant ipſam rationem boni, ſed cognoſcunt aliquod bonum particulare, ſicut ſenſus, qui cognoſcit dulce, & album, & aliquid huiuſmodi. Inclinatio autem hanc cognitionem ſequens dicitur appetitus ſenſitiuus. Quædam verò inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoſcunt ipſam boni rationem, quod eſt proprium intellectus. Et hæc perfectiſſimè inclinantur in bonum: non quidem ab alio ſolummodò directa in bonum, ſicut ea, quæ cognitione carent: neque in bonum particulariter tantum, ſicut ea, in quibus eſt ſola ſenſitiua cognitio: ſed tantum inclinata in ipſum vniuerſale bonum. Et hæc inclinatio dicitur voluntas. Vnde, cum Angeli per intellectum cognoſcant ipſam vniuerſalem rationem boni, manifeſtum eſt quòd in eis ſit voluntas.

Ad primum ergo dicendum, quod aliter ratio traſcendit ſenſum, & aliter intellectus rationem. Ratio enim tranſcendit ſenſum ſecundum diuerſitatem cognitorum: nam ſenſus eſt particularium, ratio verò vniuerſalium. Et ideò oportet, quod ſit alius appetitus tendens in bonum vniuerſale, qui debetur rationi: & alius tendens in bonum particulare, qui debetur ſenſui. Sed intellectus, & ratio differunt quantum ad modum cognoſcendi quia ſcilicet intel- C lectus cognoſcit ſimplici intuitu, ratio vero diſcurrendo de vno in aliud: ſed tamen ratio per diſcurſum peruenit ad cognoſcendum illud, quod intellectus ſine diſcurſu cognoſcit, ſcilicet vniuerſale. Idem eſt ergo obiectum, quod appetitiuè proponitur, & ex parte rationis, & ex parte intellectus. Vnde in Angelis, qui ſunt intellectuales tantùm, non eſt appetitus ſuperior volun- D tate.

Ad ſecundum dicendum, quod licèt nomẽ appetitiuæ partis ſit ſumptum ab appetendo ea quæ non habentur: tamen appetitiua pars non ſolum ad hæc ſe extendit, ſed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis ſumptum eſt à læſione pedis: cum tamen lapidi non hoc ſolum conueniat. Similiter iraſcibilis potentia denominatur ab ira: cùm tamen in ea ſint plures aliæ paſſio- E nes, vt ſpes, & audacia, & huiuſmodi.

Ad tertium dicendum, quod voluntas dicitur mouens motum, ſecundum quod velle eſt motus quidam, & intelligere: cuiuſmodi motum nihil prohibet in Angelis eſſe: quia talis motus eſt actus perfecti, vt dicitur * 3. de Anima. * Text. 28. tomo 2.

Concluſio affirmat. F

ARTICVLVS II.

Vtrùm in Angelis voluntas differat ab intellectu?

1. Diſt. 24. q. 1. art. 2. 3. & verit. q. 22. art. 10.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod in Angelis non differat voluntas ab intellectu, G & natura. Angelus enim eſt ſimplicior, quam corpus naturale. Sed corpus naturale per ſuam formam inclinatur in ſuum finem, qui eſt eius bonum. Ergo multo magis Angelus. Forma autem Angeli eſt vel natura ipſa, in qua ſubſiſtit, vel ſpecies, quæ eſt in intellectu eius. Ergo Angelus inclinatur in bonum per naturam ſuam, & per ſpeciem intelligibilem. Hæc autem incli- H natio ad bonum pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur Angeli non eſt aliud, quam eius natura, vel intellectus.

¶ 2. Præterea. Obiectum intellectus eſt verum, voluntatis autem bonum. Bonum autem, & verum non differunt realiter, ſed ſecundum rationem tantùm. Ergo voluntas, & intellectus non differunt realiter.

¶ 3. Præ

¶ 3. Prætereà. Distinctio communis, & proprij non diuersificat potentias: eadem enim potentia visiua est coloris, & albedinis. Sed bonum, & verum videntur se habere sicut commune, & proprium: nam verum est quoddam bonum, scilicet intellectus. Ergo voluntas, cuius obiectum est bonum, non differt ab intellectu, cuius obiectum est verum.

Sed contra. Voluntas in Angelis est bonorum tantum; intellectus autem est bonorum, & malorum: cognoscunt enim vtrumque. Ergo voluntas in Angelis est aliud, quàm eius intellectus.

Respondeo dicendum, quòd voluntas in Angelis est quædam virtus, vel potentia, quæ nec est ipsa eorum natura, nec eorum intellectus. Et quòd non sit eorum natura, apparet ex hoc, quòd natura, vel essentia alicuius rei intra ipsam rem comprehenditur. Quicquid ergo se extendit ad id, quod est extra rem, non est rei essentia. Vnde videmus in corporibus naturalibus, quòd inclinatio, quæ est ad esse rei, non est per aliquid superadditum essentiæ, sed per materiam, quæ appetit esse, antequam habeat, & per formam, quæ tenet rem in esse, postquam fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinsecum est per aliquid essentiæ superadditum, sicut inclinatio ad locum est per grauitatem, vel leuitatem. Inclinatio autem ad faciendum sibi simile est per qualitates actiuas. Voluntas autem habet inclinationem in bonum naturaliter. Vnde ibi solum est idem essentia, & voluntas, vbi totaliter bonum continetur in essentia volentis, scilicet in Deo, qui nihil vult extra se, nisi ratione suæ bonitatis: quod de nulla creatura potest dici, cum bonum infinitum sit extra essentiã cuiuslibet causati. Vnde nec voluntas Angeli, nec alterius creaturæ potest esse idẽ, quod eius essentia. Similiter nec potest esse idem, quod intellectus Angeli, vel hominis. Vnde ex ratione se extendit eius intellectus in id, quod est extra se, secundum quod illud, quod extra ipsum est per essentiam, natum est aliquo modo in eo esse: nam cognitio fit per hoc, quod cognitum est in cognoscente. Voluntas verò se extendit in id, quod extra est, secundùm quòd quadam inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorem. Alterius autem virtutis est, quod aliquid habeat in se, quod est extra se, & quod ipsum tendat in rem exteriorem. Et ideo oportet, quod in qualibet creatura sit aliud intellectus, & voluntas. Non autem in Deo, C qui habet & ens vniuersale, & bonum vniuersale in se ipso. Vnde tam voluntas, quam intellectus est eius essentia.

Ad primum ergo dicendum, quod corpus naturale per formam substantialem inclinatur in esse suum: sed in exterius inclinatur per aliquid additum, vt dictum est.

Ad secundum dicendum, quod D potentiæ non diuersificantur secundum materialem distinctionem obiectorum, sed secundum formalem distinctionem, quæ attenditur secundum rationem obiecti. Et ideò diuersitas secundum rationem boni, & veri, sufficit ad diuersitatem intellectus, & voluntatis.

Ad tertium dicendum, quod quia bonum, & verum conuertuntur secundum rem, inde est, quòd & bonum ab intellectu intelligitur sub ratione veri; & E verum à voluntate appetitur sub ratione boni. Sed tamen diuersitas rationum ad diuersificandum potentias sufficit, vt dictum * est. *In corp. ar. adiuncto ar. c. 3 & 4. q. 16

Conclusio affirmat.

ARTICVLVS III.

F *Vtrùm in Angelis sit liberum arbitrium.*

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod in Angelis non sit liberum arbitrium. Actus enim liberi arbitrij est eligere. Sed electio non potest esse in Angelis, cùm electio sit appetitus præconsiliati: consilium autem est inquisitio quædam, vt dicitur *in * 3. Ethic.* Angeli G autem non cognoscunt inquirendo: quia hoc pertinet ad discursum rationis. Ergo videtur, quòd in Angelis non sit liberum arbitrium.

2. Dist 7. q. 1. art. 1. ad 1. & 2. con. a. 47. Et veri. q. 23 art. 1. con Et q. 24. ar. 2. & 3. Et mal. q. 16. art. 5. co. Et opusc. 3. c. 76.

* Lib. 3. c. 3. & lib. 6. c. 5. com. 5.

¶ 2. Prætereà. Liberum arbitrium se habet ad vtrumlibet. Sed ex parte intellectus non est aliquid se habens ad vtrumlibet in Angelis: quia intellectus eorum non fallitur in naturalibus intelligibilibus, vt dictum * est. Ergo nec ex H parte appetitus liberum arbitrium in eis esse potest. * Q. 58. ar. 5.

¶ 3. Prætereà. Ea, quæ sunt naturalia in Angelis, conueniunt eis secundùm magis, & minus: quia in superioribus Angelis natura intellectualis est perfectior, quàm in inferioribus. Liberum autem arbitrium non recipit magis, & minùs. Ergo in Angelis non est liberum arbitrium.

Sed contra. Libertas arbitrij ad dignitatem hominis pertinet. Sed Angeli digniores sunt hominibus. Ergo libertas arbitrij, cum sit in hominibus, multò magis est in Angelis.

Respondeo dicendum, quòd quædam sunt, quæ non agunt ex aliquo arbitrio, sed quasi ab aliis acta, & mota, sicut sagitta à sagittante mouetur ad finem. Quædam vero agunt quodam arbitrio, sed non libero, sicut animalia irrationalia. Ouis enim fugit lupum ex quodam iudicio, quo existimât eum sibi noxium. Sed hoc iudicium non est sibi liberum, sed à natura inditum. Sed solum id, quod habet intellectum, potest agere iudicio libero, in quantum cognoscit vniversalem rationem boni: ex qua potest iudicare hoc, vel illud esse bonum. Vnde vbicumque est intellectus, est liberum arbitrium. Et sic patet, liberum arbitrium esse in Angelis etiàm excellentius, quam in hominibus, sicut & intellectum.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de electione, secundum quòd est hominis. Sicut autem existimatio hominis in speculatiuis differt ab existimatione Angeli in hoc, quod vna est absque inquisitione, alia vero per inquisitionem: ita & in operatiuis. Vnde in Angelis est electio, non tamen cum inquisitiua deliberatione consilij, sed per subditam acceptionem veritatis.

Ad secundum dicendum, quod sicut dictum * est, cognitio fit per hoc, quod cognita sunt in cognoscente. Ad imperfectionem autem alicuius rei pertinet, si non sit in ea id, quod natum est in ea esse. Vnde Angelus non esset perfectus in sua natura, si intellectus eius non esset determinatus ad omnem veritatem quam naturaliter cognoscere potest. Sed actus appetitiuæ virtutis est per hoc, quòd affectus inclinatur ad rem exteriorem. Non autem dependet perfectio rei ex omni re, ad quam inclinatur, sed solùm ex superiori. Et ideò non pertinet ad imperfectionem Angeli, si non habet voluntatem determinatam respectu eorum, quæ infrà ipsum sunt. Pertineret autem ad imperfectionem eius, si indeterminatè se haberet ad illud, quod supra ipsum est.

* Artic. 1. præc & q. 12. art. 4.

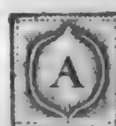
Ad tertium dicendum, quod liberum arbitrium nobiliori modo est in superioribus Angelis, quam in inferioribus, sicut & iudicium intellectus. Tamen verum est, quòd ipsa libertas, secundùm quòd in ea consideratur quædam remotio coactionis, non suscipit magis, & minùs, quia priuationes, & negationes non remittuntur, nec intenduntur per se, sed solùm per suam causam, vel secùm aliquam affirmationem adiunctam.

Conclusio.

In Angelis verè datur liberum arbitrium.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm in Angelis sit irascibilis, & concupiscibilis?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis sit irascibilis, & concupiscibilis. Dicit enim Dionysius. * 4. *cap.* de diuinis nominibus, quòd in Dæmonibus est furor irrationabilis, & concupiscentia amens. Sed Dæmones eiusdem naturæ sunt cum Angelis: quia peccatum non mutauit in eis naturam. Ergo in Angelis est irascibilis, & concupiscibilis.

Ver. q. 24. art. 10. cor.

*Cap. 4. par. 4 parum à medio.

¶ 2. Prætereà. Amor, & gaudium in concupiscibili sunt: ira vero, spes, & timor in irascibili. Sed hæc attribuuntur Angelis bonis, & mali in scripturis. Ergo in Angelis est irascibilis, & concupiscibilis.

¶ 3. Prætereà. Virtutes quædam dicuntur esse in irascibili, & concupiscibili: sicut charitas, & temperantia videntur esse in concupiscibili, spes autem, & fortitudo in irascibili. Sed virtutes hæ sunt in Angelis. Ergo in Angelis est concupiscibilis, & irascibilis.

Sed contra est, quod Philosophus dicit *in* * 3. *de Anima*, quòd irascibilis, & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, quæ non est in Angelis. Ergo in eis non est irascibilis, & concupiscibilis.

* Lib. 3. de Anima text. 41.

Respondeo dicendum, quòd intellectiuus appetitus non diuiditur per irascibilem, & concupiscibilem, sed solũ appetitus sensitiuus. Cujus ratio est. Quia cùm potentiæ non distinguantur secundum distinctionem moralem objectorum, sed solùm secundùm rationem formalem objecti, si alicui potentiæ correspondeat aliquod objectum secundùm rationem communem, non erit distinctio potentiarum secundùm diuersitatem propriorum, quæ sub illo communi continentur. Sicut si proprium objectum potentiæ visiuæ est color secundum rationem coloris, non distinguuntur plures potentiæ

tentiæ visiuæ secundum differentiam albi, & nigri. Sed si proprium obiectum alicuius potentiæ esset album, in quantum album, distingueretur potentia visiua albi à potentia visiua nigri. Manifestum est autem ex dictis,* quòd obiectum appetitus intellectiui, qui voluntas dicitur, est bonum secundùm communem boni rationem. Nec potest esse aliquis appetitus, nisi boni. Vnde in parte intellectiua appetitus non diuiditur secundum distinctionem aliquorum particularium bonorum, sicut diuiditur appetitus sensitiuus, qui non respicit bonum secundùm communem rationem, sed quoddam particulare bonum. Vnde cùm in Angelis non sit nisi appetitus intellectiuus, eorum appetitus non distinguitur per irascibilem, & concupiscibilem: sed remanet indiuisus, & vocatur voluntas.

* Art. 1. huius quæst. & q. 16. art. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd furor, & concupiscentia metaphoricè dicuntur esse in Dæmonibus: sicut & ira quandoque Deo attribuitur propter similitudinem effectus.

Ad secundum dicendum, quod amor, & gaudium, secundùm quòd sunt passiones, sunt in concupiscibili: sed secundùm quod nominant voluntatis actum, sic sunt in intellectiua parte: prout amare est velle bonum alicui, & gaudere est quiescere voluntatem in aliquo bono habito. Et vniuersaliter nihil horum dicitur de Angelis secundum passionem, vt Augustinus dicit * *9. de Ciuitate Dei.*

* Lib. 9. de Ciuit. Dei, c. 5. non procul à fine tom. 5.

Ad tertium dicendum, quod charitas, secundùm quòd est virtus, non est in concupiscibili, sed in voluntate. Nam obiectum concupiscibilis est bonum delectabile secundum sensum. Huiusmodi autem non est bonum diuinum, quod est obiectum charitatis. Et eadem ratione dicendum est, quòd spes non est in irascibili: quia obiectum

C irascibilis est quoddam arduum, quod est sensibile, circa quod non est spes, quæ est virtus, sed circa arduum diuinum. Temperantia autem, secundùm quòd est virtus humana, est circa concupiscentias delectabilium sensibilium, quæ pertinent ad vim concupiscibilem. Et similiter fortitudo est circa audacias, & timores, quæ sunt in irascibili. Et ideò temperantia, secun-
D dum quòd est virtus humana, est in concupiscibili, & fortitudo in irascibili. Sed hoc modo non sunt in Angelis. Non enim in eis sunt passiones concupiscentiarum, vel timoris, & audaciæ, quas oporteat per temperantiam, & fortitudinem regulari: sed temperantia in eis, dicitur secundum quòd moderatè suam voluntatem exhibent secundum regulam diuinæ voluntatis: & fortitudo
E in eis dicitur, secundùm quòd voluntatem diuinam firmiter exequuntur. Quod totum fit per voluntatem, & non per irascibilem, & concupiscibilem.

Conclusio.

Appetitus Angelorum non distinguitur per irascibilem, & concupiscibilem, sed remanet indiuisus, & vocatur voluntas.

F

Animaduersio circa hos articulos.

Circa quæstionem istam solet discuti, primò. An in Angelis sit volũtas? Secundò. Vtrum sit distincta ab intellectu? Tertiò. Vtrum voluntas hominis, & Angeli differat specie? Quartò. Vtrum in Angelo sit liberum arbitrium? Cæterum, quia de primo, & vltimo constat ex illis, quæ *in 1. tom. tract. 4. disp. 1. num. 7.* diximus: & de secundo patet ex eis, quæ nostri Complut. *in libr. de Anima, disp. 7. num. 20.* tradunt ad probandum, voluntatem, & intellectum humanum realiter inter se differre, & quoad hoc par est ratio in homine, &
G in Angelo: & tandem de tertio liquet ex illis, quæ de intellectu humano, & Angelico *in libr. de Anima, disput. 17. à n. 10.* & deinceps prædicti Complut. docent, necnon ex eis, quæ *in 1. tomo tract. 2. disp. 1. n. 19.* tradidimus: idcircò quoad hanc quæstionem nihil nobis superest dicendum circa tres priores articulos, sicut nec circa quartum: quia res in illo contenta est satis perspicua.

N. Comp.

QVÆSTIO LX. DE AMORE, & dilectione Angelorum in quinque articulos diuiſa.

PROOEMIVM.

DEINDE conſiderandum eſt de actu voluntatis, qui eſt amor, ſiue dilectio: nam omnis actus appetitiuæ virtutis ex amore, ſeu dilectione deriuatur. Et circa hoc quæruntur quinque. Primo, vtrum in Angelis ſit dilectio naturalis. Secundo, vtrum in eis ſit dilectio electiua. Tertio, vtrùm Angelus diligat ſeipſum dilectione naturali, an electiua. Quarto, vtrum vnus Angelus diligat alium dilectione naturali, ſicut ſeipſum. Quinto, vtrum Angelus naturali dilectione diligat Deum, pluſquam ſeipſum.

ARTICVLVS I.

Vtrùm in Angelo ſit amor ſeu dilectio naturalis?

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod in Angelis non ſit amor, vel dilectio naturalis. Amor enim naturalis diuiditur contra intellectualem, vt patet per Dionyſium † 4. *cap.* de diuinis nominibus. Sed amor Angeli eſt intellectualis. Ergo non eſt naturalis.

1, 2.q.26, ar. 2. & 3. diſt. 27.q.1.art.2. cor. Et quol. 1.q 4.art.3.

* Cap.4.

¶ 2. Prætereà. Ea, quæ amant amore naturali, magis aguntur, quàm agant: nihil enim habet dominium ſuæ naturæ. Sed Angeli non aguntur, ſed agunt: cùm ſint liberi arbitrij, vt oſtenſum * eſt. Ergo in Angelis non eſt amor, ſeu dilectio naturalis.

* Q. præc. art.3.

¶ 3. Præterea. Omnis dilectio aut eſt recta, aut non recta. Dilectio autem recta pertinet ad charitatem; dilectio autem non recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horum pertinet ad naturam: quia charitas eſt ſupra naturam, iniquitas autem eſt contra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis eſt in Angelis.

Sed contra eſt, quòd dilectio ſequitur cognitionem: nihil enim amatur, niſi cognitum, vt Auguſtinus dicit de Trinitate. Sed in Angelis eſt cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

lib.8. de Trinit. c. 8. & lib. 10.c.1. & 2.tom.

Reſpondeo dicendum, quod neceſſe
C eſt ponere in Angelis dilectionem naturalem.

Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod ſemper per priùs ſaluatur in poſteriori. Natura autem prior eſt, quàm intellectus quia natura cuiuſcumque rei eſt eſſentia eius. Vnde id, quod eſt naturæ, oportet ſaluari etiam in habentibus intellectum. Eſt autem hoc commune omni naturæ, vt habeat ali-
D quam inclinationem, quæ eſt appetitus naturalis, vel amor. Quæ tamen inclinatio diverſimode inuenitur in diuerſis naturis, in vnaquaque ſecũdum modum eius. Vnde in natura intellectuali inuenitur inclinatio naturalis ſecundum voluntatem: in natura autem ſenſitiua, ſecundum appetitum ſenſitiuum: in natura verò carente cognitione, ſecundum
E ſolum ordinem naturæ in aliquid. Vnde, cum Angelus ſit natura intellectualis, oportet, quòd in voluntate eius ſit naturalis dilectio.

Ad primum ergo dicendum, quòd intellectualis amor diuiditur contra naturalem, qui eſt ſolum naturalis, in quantum eſt naturæ, quæ non addit ſupra rationem naturæ perfectionem ſenſus, aut intellectus.

F Ad ſecundum dicendum, quod omnia quæ ſunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit, quod nullo modo ab alio agitur. In quo eſt idem natura, & voluntas. Et ideo non eſt inconueniens, ſi Angelus agatur, in quantum inclinatio naturalis

turalis est sibi indita ab authore suæ naturæ. Non tamen sic agitur, quod non agat, cùm habeat liberam voluntatem.

Ad tertium dicendum, quòd sicut cognitio naturalis semper est vera, ita dilectio naturalis semper est recta: cùm amor naturalis nihil aliud sit, quàm inclinatio naturæ indita ab authore naturæ. Dicere ergo, quòd inclinatio naturæ non sit recta, est derogare authori naturæ. Alia tamen est rectitudo naturalis dilectionis, & alia est rectitudo charitatis, & virtutis, quia una rectitudo est perfectiua alterius: sicut etiam alia est veritas naturalis cognitionis, & alia est veritas cognitionis infusæ, vel acquisitæ.

Conclusio.

Necesse est in Angelo ponere dilectionem naturalem.

Annotationes circa hunc articulum.

1. Animaduersio pro intelligentia tituli articuli. Circa titulum illius notandum est primò, Angelicum Doctorem loqui de actu elicito voluntatis, qui habeat modum naturæ, modumque necessitatis. Deinde circa conclusionem articuli animaduertendum est, latiùs de ea à nobis instituendum esse sermonem *infrà quæst. 63. dispu. 9. num. 58.* & deinceps: quia ad ea, quæ ibidem dicentur, hoc desideratur. Et ideò, quæ circa hæc quoad præsens defuerint, ibidem videri possunt.

Ratio D. Thomæ. Vnde quoad præsens solùm elucidabimus aliquantulum rationem, quam D. Thomas in hoc articulo affert, quam ipse clariùs format. *qu. 22. de Veritate art. 5.* his verbis. *In rebus ordinatis oportet, primum modum includi in secundo, & in secundo inueniri non solùm id, quod sibi competit secundùm rationem propriam, sed quod competit secundùm rationem primi: sicut homini conuenit non solùm ratione vti, quod ei competit secundùm propriam differentiam, quæ est rationale, sed vti sensu, vel alimento, quod ei competit secundùm genus suum, quod est animal, vel viuum. Et similiter videmus in sensibilibus, quòd cùm sensus tactûs sit quasi fundamentum aliorum sensuum in organo vniuscuiusque sensus non solùm inuenitur proprietas illius sensus, cuius est organum proprium, sed etiam proprietas actus: sicut organum sensus visus non solùm sentit album, & nigrum, in quantum est organum visus, sed sentit calidum, & frigidum, & corrumpitur ab eorum excellentiis, secundùm quòd est organum tactus. Natura autem, & voluntas hoc modo ordinata sunt, vt ipsa voluntas quædam natura sit: quia omne, quod in rebus inuenitur, natura quædam dicitur. Et ideò in voluntate oportet inuenire non solùm id, quod voluntatis est, sed etiam, quod naturæ est. Hoc autem est cuiuslibet naturæ creatæ, vt à Deo sit ordinata in bonum, naturaliter appetens illud. Vnde & voluntati ipsi inest naturalis quidam appetitus sibi conuenientis boni, &c.*

2. Obiectio. Nec refert, si contra rationem hanc objicias, falsò in ea dici, naturam esse priorem voluntate. Nam vel est prior vniuersalitate; vel causalitate? Neutrum horum. Ergo, &c. Minor quoad primam partem, scilicet quòd non sit prior vniuersalitate, patet. Quia natura, & voluntas condiuiduntur, vt dicunt *2. Physicorum, & 9. Metaphysicæ.*

C Superius autem, & vniuersalius non condiuiditur contra inferius, & particularius. Quoad secundam verò partem, nempe, etiam naturam non esse priorem causalitate, quàm voluntatem, probatur eadem minor. Nam aliàs non sequeretur intentum D. Thomæ, quòd voluntas habet imbibitam rationem naturæ. Nam habitus primorum principiorum est prior scientia isto modo, & propositio necessaria est prior contingente: & intellectus est prior voluntate. Et tamen nec in scientia reperitur propriè habitus primorum principiorum, vel intelligere sine discursu: nec in propositione, aut causa contingente necessitas, aut

D immutabilitas: nec in voluntate intellectus, vel trahere res ad se. Ergo, &c.

Respondetur, negando minorem quoad vtramque partem. Et ad probationem contra priorem dicendum est, voluntatem in *esse* rei sumptam non diuidi contra naturam, quin potiùs identificare sibi naturam: sed solùm diuidi contra illam sumptam formalissimè, vt habet rationem voluntatis, seu libertatis. Nam (vt ex ratione D. Thomæ, & ex terminis ipsis constat) voluntas in *esse* rei non potest non esse quædam natura, sicut etiam necessariò debet habere naturalem inclinationem in 3. Enodatur.

E bonum sibi conueniens. Et ita secundùm istam [illegible]onem debet includere rationem naturæ, licèt non secundùm omnem considerationem, & rationem formalem in ea inuentam comparetur per modum inferioris respectu illius. Sicut organum visus in esse rei sumptum necessariò debet claudere ea, quæ sunt organi tactus, quamuis non secundùm omnem rationem: quia, vt formalissimè exercet rationem organi visus, non habet illud includere.

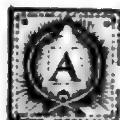
Ad probationem verò eiusdem minoris pro secunda parte dicendum est, voluntatem propter

F necessariam, & essentialem subordinationem, quæ est inter ipsam, vt natura, & vt libertas est, debere necessariò identificare sibi vtramque rationem. Quia, vt *infrà quæst. 63. disp. 9. num. 57.* latiùs dicemus, nequit operari vt libertas, nisi priùs operetur vt natura. Cæterùm illa, quæ in hac probatione referuntur, non petunt hanc identificationem; sed potiùs dicunt rationes incompossibiles, vel secundùm se, vt de intellectu, & voluntate constat, vel saltem in nobis, vt in habitu primorum principiorum, & scientiæ liquet.

G

ARTICVLVS II.

Vtrùm in Angelis sit dilectio electiua?

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd in Angelis non sit dilectio electiua. Dilectio enim electiua videtur esse amor rationalis: cùm electio sequatur consilium, quod in inquisitione consistit, vt dicitur *in* * *1. Ethic.* Sed rationalis amor diuiditur contra intellectualem, qui est proprius Angelorum, vt dicitur * *4. cap. de Diuinis nominibus.* Ergo in Angelis non est dilectio electiva. Infra q. 26. art. 1. cor. & 1. 2. q. 10. art. 1. cor. & 2. 2. q. 154. ar. 12. cor. & veri. q. 22. art. 6. cor.

H

* Lib. 1. Ethic. cap. 3. à medio.

* Cap. 4. non longè à princip.

¶ 2. Prætereà. In Angelis non est, nisi cognitio naturalis, præter cognitionem infusam: quia non discurrunt

de principiis ad acquirendum conclusiones: & sic ad omnia, quæ naturaliter cognoscere possunt, sic se habent, sicut intellectus ad prima principia, quæ naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionem, vt dictum * est. Ergo in Angelis, præter dilectionem gratuitam, non est nisi dilectio naturalis. Non ergo electiua.

* Art præc. & q. 19. ar. 1.

Sed contrà. Naturalibus neque meremur, neque demeremur. Sed Angeli sua dilectione aliqua merentur, vel demerentur. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

Respondeo dicendum, quod in Angelis est quædam dilectio naturalis, & quædam electiua, & naturalis dilectio in eis est principium electiuæ: quia semper id, quod pertinet ad priùs, habet rationem principij. Vnde, cùm natura sit primum, quod est in vnoquoque, oportet, quòd id, quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad voluntatem. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inuentionem, vel doctrinam. Similiter in voluntate finis hoc modo se habet, sicut principium in intellectu, vt dicitur *in* * 2. *Physicor.* Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum, omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate causantur omnes aliæ voluntates: cùm quidquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni, quod homo naturaliter vult sicut finem, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hoc deriuata, quæ est boni, quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus, & voluntatis. Quia, sicut suprà dictum * est, cognitio intellectus fit secundùm quòd res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quòd non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia; sed quædam, à quibus in alia quodammodo mouetur. Sed actus appetitiuæ virtutis est è conuerso secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secundùm se bona, & ideò secundùm se appetibilia: quædam verò habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud. Vnde non est ex imperfectione appetentis, quod aliquid appetat naturaliter vt finem, & aliquid per electionem, vt ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in Angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio, & naturalis, & electiua. Hæc autem dicta sunt, prætermissis his, quæ supra naturam sunt: horum enim natura non est principium sufficiens. De his hautem infrà * dicetur.

* Lib. 2. Physic. tex. 89. tom. 2.

* Q. præc. art. 2.

* Q. 62.

Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis dilectio electiua est amor rationalis, secundùm quòd rationalis amor diuiditur contra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinatiuam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, vt suprà dictum est, * cum de libero arbitrio ageretur, sed solum electio hominis. Vnde ratio non sequitur.

* Q. præc. art. 3. ad 1.

Ad secundum patet responsio ex dictis.

Prima conclusio.

In Angelis datur dilectio electiua.

Secunda conclusio.

Naturalis dilectio est principium electiuæ dilectionis.

Aliqua notatu digna circa hunc articulum.

1. Conclusio.

Circa secundam conclusionem huius articuli plura dicemus infrà loco citato, nempe *disp. 9. num. 57.* Circa primam verò placuit aliqua objicere, vt inde magis explicata maneat: si tamen priùs rationem D. Thomæ ad sequentem formam redigamus, nempe, quòd habere vtramque dilectionem, naturalem scilicet, & electiuam, nullam ponit imperfectionem in natura intellectuali: ergo non est negandum Angelis. Consequentia patet. Et antecedens probat D. Thomas ex discrimine, quod intercedit inter cognitionem, & dilectionem. *Quia cognitio intellectus fit secundùm quòd res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quòd non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædam, à quibus in alia quodammodo mouetur. Sed actus appetitiuæ virtutis est è conuerso, secundùm ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secundùm se bona, & ideo secundùm se appetibilia: quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud. Vnde non est ex imperfectione appetentis, quod aliquid appetat naturaliter, vt finem, & aliquid per electionem, vt ordinatur in finem.* Et hoc est dilectio naturalis, & dilectio electiua.

Ratio D. Thomæ.

Confirmatur.

Confirmatur ratione, quam innuit S. Doctor. Nam Angelus, quando media non habent necessariam connexionem cum fine naturaliter amato, non est determinatus, ad diligendum hoc potius ens, quàm illud in ordine ad suum finé, sed liberè potest præferre, quod maluerit: atqui hæc electio istius potiùs, quàm illius, vocatur dilectio electiua: ergo quando media non habent necessariam connexionem cum fine naturaliter amato, datur in Angelis

Angelis dilectio electiua. Diximus, *quando media non habent necessariam connexionem cum fine naturaliter amato*: quia si illam habeant, etiam illa media necessario amantur. Et ita quia Angelus naturaliter amat suam beatitudinem naturalem, & adhanc necessariò requiritur viuere, & intelligere, etiam hæc naturaliter amat.

2. Prima obiectio.

Tria tamen sunt, quæ contra assertionem hanc objici possunt. Primò, quòd in Angelis nulla est dilectio libera: ergo nulla est dilectio electiua. Patet consequentia ex ratione nuper facta pro sententia D. Thomæ. Et antecedens probatur. Nam, vt docet idem Angelicus Præceptor *infrà qu. 83 art. 1.* indifferentia voluntatis fundatur in indifferentia intellectus: in intellectu autem Angeli nulla est indifferentia in suis iudiciis, teste eodem D. Thoma in præsenti *artic. 2.* ac proinde in voluntate, aut dilectione Angelica nulla erit libertas.

Angel. Præcept.

Secunda.

Secundò. Voluntas Angeli supremi est naturaliter determinata ad Angelum inferiorem. Quia licèt Angelus inferior secundùm se sit inferior superiori, est tamen superior illo, vt referibilis in Deum; & voluntas Angeli determinatur ad superiorem, vt docent D. Thomas, & Caietanus *suprà quæst. 59. art. 3. ad 2.* sed etiam quodcumque aliud bonum, vt referibile in Deum, est superius Angelo: ergo voluntas Angeli determinatur naturaliter ad illud, & non versabitur circa ipsum electiuè.

D. Thom. Caietanus.

Tertia.

Tertiò. Omnia, quæ sunt in vniuerso, sunt bona, aut mala: sed omnia, quæ sunt bona, amat Angelus naturaliter, ita quòd non potest odisse: & omnia mala ita naturaliter odit, quòd non potest diligere: ergo omnis amor Angeli est necessarius & naturalis, saltem quoad specificationem: ergo non dabitur in illo amor electiuus.

3. Ad primam. Bannez.

Ad primam ex his obiectionibus respondetur, negando antecedens. Et ad probationem vt respondeatur, duo notanda sunt cum Bañez in præsenti. Primum est, quòd in aliqua re duo possunt ab intellectu considerari: alterum, an sit vera, vel falsa: alterum, an sit conueniens, vel repugnans fini intento. Primum pertinet ad intellectum, & iudicium speculatiuum: secundum verò ad intellectum, & iudicium practicum. Secundum, quod notat idem Bañez, est, quòd veritas rei est determinata, vt non possint duo opposita esse vera simul: at conuenientia ad finem non habet similem determinationem, sed frequenter contingit, quòd vtrumque oppositorum sit conueniens ad eumdem finem propter diuersos respectus.

Hinc ergo est, quòd intellectus speculatiuus Angeli, qui non potest, per se loquendo, decipi circa veritatẽ rei sibi propositæ, eò quòd penetrat simplici intuitu, quidquid est in illa, habet plenam determinationem circa iudicium speculatiuum de veritate, aut falsitate rei: & hæc tantùm vult D. Thomas in præsenti. Intellectus verò practicus eiusdem Angeli non habet omnimodam determinationem circa iudicium practicum de conuenientia rei ad finem: eò quòd ipsa conuenientia non est totaliter determinata à parte rei. Et quia voluntas Angelica non dirigitur in suis actionibus à iudicio speculatiuo, quod fit de veritate rei, sed à iudicio practico de rei conuenientia ad finem: idcircò non habet plenam determinationem ad vnum, sed libertatem radicatam in indifferentia iudicii practici.

4. Occurritur secundæ, & tertiæ obiectioni.

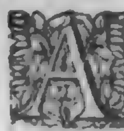
Ad secundam, & tertiam obiectionem respondetur, quod licet Angelus amet naturaliter omnes res, vt entia, vel bona sunt, non tamen est deter-

C minatus ad eligendum hoc ens, potiùs quàm illud, vt medium in ordine ad suum finem, loquendo de mediis, quæ non habent necessariam connexionem cum fine naturaliter amato. Et ita libere potest præferre, quod maluerit ex illis per dilectionem electiuam.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angelus diligat se ipsum dilectione naturali, & electiua?

D

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Angelus non diligat se ipsum dilectione naturali, & electiua. Dilectio enim naturalis est ipsius finis, sicut dictum * est, dilectio autem electiua eorum, quæ sunt ad finem: sed idem non potest esse finis, & ad finem respectu eiusdem. Ergo non potest esse eiusdem dilectio naturalis, & electiua.

1. 2. q. 10 art. 1. co. Et q. 77. art. 4 ad 1. & q. 26. ar. 4 & 24 q. 67. art. 5. ad 1. & q. 126. art. 1. cor. Et 1. con. c. 10. fin.

* Art. præc.

E ¶ 2. Præterea. Amor est virtus vnitiua, & concretiua, vt Dionysius dicit * 4. *c. de Diuinis nominibus.* Sed vnitio, & concretio est diuersorum in vnum reductorum. Ergo non potest Angelus diligere se ipsum.

*C p. 4 par. 2. & etiam non longè à fin. cap.

¶ 3. Præterea. Dilectio est quidam motus. Sed omnis motus in alterum tendit. Ergo videtur, quòd Angelus non possit amare se ipsum dilectione

F naturali, nec electiua.

Sed contra est, quod Philosophus dicit * 9. *Ethic.* quòd amicabilia, quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se ipsum.

* Lib. 4. Ethic cap. 8. paulò à prin. tom. 5.

Respondeo dicendum, quòd cùm amor sit boni, bonum autem sit in substantia, & accidenti, vt patet * 1. *Ethic.* dupliciter aliquid amatur. Vno

* Lib 1. Ethic. c. 6. paulò pòst princ. tom. 5.

G modo, vt bonum subsistens, alio modo vt bonum accidentale; siue inhærens. Illud quidem amatur vt bonum subsistens, quod sic amatur, vt ei aliquis velit bonum. Vt bonum verò accidentale, seu inhærens amatur id, quod desideratur alteri: sicut amatur scientia, non vt ipsa sit bona, sed vt habeatur. Et hunc modum amoris quidam nominauerunt concupiscentiam; primum verò

H amicitiam. Manifestum est autem quòd in rebus cognitione carentibus, vnumquodque naturaliter appetit consequi id, quod est sibi bonum, sicut ignis locum sursum. Vnde & Angelus, & homo naturaliter appetunt suum bonum, & suam perfectionem. Et hoc est amare se ipsum. Vnde naturaliter tam Angelus, quàm homo diligit se ipsum, in quantum aliquod bonum naturali ap-

petitu

petitu sibi desiderat. In quantum verò sibi desiderat aliquod bonum per electionem: in tantum amat se ipsum dilectione electiua.

Ad primum ergo dicendum, quòd Angelus, aut homo non diligit se dilectione naturali, & electiua secundùm idem, sed secundùm diuersa, vt dictum * est.

* In corpo. & ar. præc.

Ad secundum dicendum, quòd sicut plus est esse vnum, quàm vniri: ita amor magis est vnus ad se ipsum, quàm ad diuersa, quæ ei vniuntur. Sed ideo Dionysius vsus fuit nomine vnitionis, & concretionis, vt ostenderet deriuationem amoris à se in alia, sicut ab vno deriuatur vnitio.

Ad tertium dicendum, quòd sicut amor est actio manens in agente, ita est motus manens in amante: non autem tendens in aliquid aliud ex necessitate: sed potest reflecti super amantem, vt amet se ipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, vt cognoscat se ipsum.

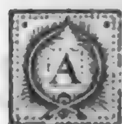
Conclusio est affirmatiua.

Circa conclusionem hanc nihil occurrit dicendum, suppositis illis, quæ in duobus articulis præcedentibus asseruimus.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm vnus Angelus naturali dilectione diligat alium, sicut se ipsum?

Ver. 7. 2 ar. 7. d. 6. & Ioan. 17. l. 5 fin.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd vnus Angelus non diligat naturali dilectione alium, sicut se ipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed vnus Angelus non cognoscit alium sicut se ipsum: quia se ipsum cognoscit per suam essentiam, alium verò per eius similitudinem, vt suprà dictum * est. Ergo videtur, quòd vnus Angelus non diligat alium sicut se ipsum.

* Q. 56. ar. 1. & 2.

¶ 2. Præterea. Causa est potior causato, & principium eo, quod ex principio deriuatur. Sed dilectio, quæ est ad alium, deriuatur ab ea, quæ est ad se ipsum, sicut dicit Philosophus * 9. *Ethic.* Ergo Angelus non diligit alium sicut se ipsum, sed se ipsum magis.

* Lib. 9. Ethic. cap. 8. non remote à principio.

¶ 3. Præterea. Dilectio naturalis est alicuius tanquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus Angelus non est finis alterius: & iterum hæc dilectio potest remoueri, vt patet in dæmonibus, qui non diligunt bonos Angelos. Ergo vnus Angelus non diligit alium naturali dilectione sicut se ipsum.

C Sed contra est, quia illud, quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed sicut dicitur Ecclesi. 13. Omne animal diligit sibi simile. Ergo Angelus diligit naturaliter alium sicut se ipsum.

Respondeo dicendum, quòd sicut dictum * est, Angelus, & homo naturaliter se ipsum diligit. Illud autem, quod est vnum cum aliquo, est ipsummet. Vnde vnumquodque diligit id, quod est vnum sibi. Et si quidem sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali: si verò sit vnum secum vnione non naturali, diligit ipsum dilectione non naturali. Sicut homo diligit ciuem suum, dilectione politicæ virtutis, consanguineum autem suum, dilectione naturali, in quantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis. Manifestum est autem, quod id, quod est vnum cum aliquo, genere, vel specie, est vnum per naturã: & ideò dilectione naturali quælibet res diligit id, quod est secum vnum secundùm speciem suam. Et hoc etiam apparet in his, quæ cognitione carent. Nam ignis, naturalem inclinationem habet, vt communicet alteri suam formam, quod est bonum eius: sicut naturaliter inclinatur ad hoc, quòd quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, quòd vnus Angelus diligit alium naturali dilectione, in quantum conuenit cum eo in natura. Sed in quantum conuenit cum eo in aliquibus alijs, vel etiam in quantum differt ab eo secundùm quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

* Art. præc.

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc, quod dico, sicut se ipsum, potest vno modo determinare cognitionem, seu dilectionem ex parte cogniti, & dilecti: & sic cognoscit alium sicut se ipsum: quia cognoscit, alium esse, sicut cognoscit se ipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem, & dilectionem ex parte diligentis, & cognoscentis: & sic non cognoscit aliud sicut se ipsum. Quia se cognoscit per suam essentiam; alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut se ipsum: quia se ipsum diligit per suam voluntatem; alium autem non diligit per eius voluntatem.

Ad secundum dicendum, quòd ly sicut, non designat æqualitatem, sed similitudinem. Cùm enim dilectio naturalis super vnitatem naturalem fundetur, illud, quod est minus vnum cum eo, naturaliter

turaliter minùs diligit. Vnde naturaliter plus diligit, quod est vnum numero, quàm quod est vnum specie, vel genere. Sed naturale est, quòd similem dilectionem habeat ad alium, sicut ad seipsum, quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit, in quantum vult sibi bonum, ita alium diligat, in quantum vult eius bonum.

Ad tertium dicendum, quòd dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis; D non tanquam cui aliquis velit bonum, sed tanquam bonum, quod quis vult sibi, & per consequens alij in quantum est vnum sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiam ab Angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios Angelos, in quantum cum eis communicant in natura: sed odiunt eos, in quantum diuersificantur secundùm iustitiam, & iniustitiam.

Conclusio.

Angelus dilectione naturali diligit alium, secundùm quod conuenit secum in natura, & non aliter.

Notationes circa hunc articulum.

1. Animaduersio pro conclusione. Circa conclusionem huius articuli animaduertendum est, eam esse satis certam, & rationem D. Thomæ ad eam confirmandam esse optimam. Quoniam hoc ipso, quod Angelus sit naturaliter determinatus ad amandum seipsum naturali dilectione, debet etiam habere determinationem ad amandum id, quod est vnum cum ipso, quatenus sic vnum est: atque adeo ad diligendum illud, quatenus cum eo conuenit in natura Angelica: quia sic reputantur vt vnum & idem. Vnde propter oppositam rationem considerato altero Angelo secundùm alias rationes; non erit necesse, vt dilectione naturali diligatur.

2. Obiectio 1. Nec refert, si obijcias primò, quòd si hæc ratio aliquid probaret, convinceret vtique, vnum Angelum diligere alium, secundùm quòd conuenit in natura, naturali dilectione, quæ sit necessaria, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium: siquidem sic diligit seipsum, ac proinde & ea, quæ sunt vnum cum ipso.

Respondetur. Respondetur enim, esse disparem rationem. Quoniam Angelus non est naturaliter determinatus ad habendam immobiliter considerationem alterius Angeli; adhuc secundùm quòd conuenit cum ipso, sicut est determinatus ad habendam immobiliter cognitionem sui, propter summam coniunctionem, quam secum habet. Et propterea, licèt sit determinatus ad amandum naturaliter, & necessariò quoad specificationem *esse* alterius Angeli, vt cum eo conuenit, ac proinde nequeat illum odio habere secundùm istam rationem: non tamen debet illum amare per dilectionem naturalem necessariam, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium.

D. Thom. Nec D. Thomas *art.* 4. huius quæstionis in solutione ad vltimum, oppositum sentit, dum inquit, quòd amor naturalis, quo vnus Angelus alium diligit, non potest remoueri etiam à Dæmonibus. In quibus verbis videbatur innuere, C quòd talis amor est necessarius, non solùm quoad specificationem, sed etiam quoad exercitium. Nam Angelicus Præceptor tantùm vult, quòd non potest remoueri etiam à Dæmonibus inclinatio naturalis, quam habet vnus Angelus ad amorem alterius necessarium quoad specificationem, ita vt non possit illum odio habere, quatenus secum conuenit in natura.

3. Secundà obiectio. Nec etiam obest, si secundò obijcias quòd conuenientia in natura vnius Angeli cum alio non est summa ratio boni: ergo habet aliquem defectum: ac proinde ratione huius defectus poterit vnus Angelus odio habere alterum.

Enodatur. Respondetur, quòd ad odio habendum aliquid secundùm rectam rationem, non sufficit habere defectum negatiuum, sed requiritur habere defectum priuatiuum. Constat autem, quòd penes naturalia omnes Angeli habent rectum iudicium, & nullum defectum priuatiuum: & ideò inter eos nullum potest esse odium.

4. Tertia. Nec tandem obstat, si tertiò obijcias, quòd si ratio D. Thomæ suaderet intentum, probaret, vnum Angelum v.g inferiorem magis diligere alium sibi viciniorem, quàm remotiorem, & supremum: E quia cum illo habet maiorem conuenientiam, quàm cum isto. Hoc autem videtur esse contra rectitudinem Angelicam. Ergo, &c.

Diluitur. Respondetur enim, id esse verum de dilectione maiori intensiuè, non verò maiori obiectiuè. Nam Angelum perfectiorem diligit magis inferior Angelus maioritate obiectiua, id est, volendo illi maius, & perfectius bonum, quod habet: & hoc satis est ad rectitudinem Angelicæ dilectionis.

F

ARTICVLVS V.

Vtrùm Angelus naturali dilectione diligat Deum, plus quàm seipsum?

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd Angelus naturali dilectione non diligat Deum, plus quàm seipsum. 1. 2 q 109. art. 3 & 2. 2. q. 26 art. 3. cor. Et quo-rt. 8. cor. Quia, vt dictum * est, dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maximè distat à natura Angeli. Ergo naturali dilectione Angelus minùs diligit Deum, quàm se, vel etiam alium Angelum. * Art. præced.

G

¶ 2. Præterea. Propter quod vnumquodque, & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit alium propter se. Vnumquodque enim diligit aliquid, in quantum est bonum sibi. Ergo dilectione naturali Angelus non diligit H Deum, plus quàm seipsum.

¶ 3. Præterea. Natura reflectitur in seipsam. Videmus enim quòd omne agens naturaliter agit ad conseruationem sui. Non autem reflecteretur in se ipsam natura, si tenderet in aliud, plus quàm in seipsam. Non ergo naturali dilectione diligit Angelus Deum plus quàm se.

¶ 4. Præ-

¶ 4. Prætereà. Hoc videtur esse proprium charitatis, vt aliquis Deum plus quàm seipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in Angelis, sed diffunditur in cordibus eorum per Spiritum Sanctum, qui datus est eis, vt dicit Augustinus * 12. *de Ciuitate Dei.* Ergo non diligunt Deum Angeli dilectione naturali plus quàm seipsos.

* Lib. 12 de Ciuit. Dei c. 6. post medium tom. 5.

¶ 5. Prætereà. Dilectio naturalis semper manet manente natura. Sed diligere Deum plus quàm seipsum, non manet in peccante Angelo, vel homine: quia (vt Augustinus dicit * 14. *de Ciuitate Dei*) fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet amor sui vsque ad Dei contemptum: cœlestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui. Ergo diligere Deum supra seipsum non est naturale.

* Lib. 14. de Ciuit. Dei c. vltimo in princ. tom. 5.

Sed contrà. Omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum supra seipsum est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali Angelus diligit Deum suprà seipsum.

Respondeo dicendum, quòd quidam dixerunt, quod Angelus naturali dilectione diligit Deum plus quam se, amore concupiscentiæ: quia scilicet plus appetit sibi bonum diuinum, quàm bonum suum. Et quodammodo amore amicitiæ, in quantum scilicet Deo vult naturaliter Angelus maius bonum, quàm sibi: vult enim naturaliter, Deum esse Deum, se autem vult habere naturam propriam: sed simpliciter loquendo, naturali dilectione plus diligit se, quàm Deum: quia intensiùs, & principaliùs naturaliter diligit se, quàm Deum. Sed falsitas huius opinionis manifestè apparet, siquis in rebus naturalibus consideret, ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio enim naturalis in his, quæ sunt sine ratione, demonstrat inclinationem naturalem in voluntate intellectualis naturæ. Vnumquodque autem in rebus naturalibus, quod secundùm naturam hoc ipsum, quod est, alterius est, principaliùs, & magis inclinatur in id, cuius est, quàm in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demonstratur ex his, quæ naturaliter aguntur. Quia vnumquodque sicut agitur naturaliter, sic aptum natum est agi, vt dicitur *in* * 2. *Physicorum.* Videmus enim, quòd naturaliter pars se exponit ad conseruationem totius corporis. Sicut manus exponitur ictui, absque deliberatione, ad conseruationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam,

* [illegible] Phy- [illegible] 75. tom.

C huiusmodi imitationem inuenimus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi ciuis, vt se exponat mortis periculo pro totius Reipublicæ conseruatione: & si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum vniuersale est ipse Deus, & sub hoc bono continetur etiam Angelus, & homo, & omnis creatura, quia omnis creatura naturaliter D secundùm id, quòd est, Dei est: sequitur, quòd naturali dilectione etiam Angelus, & homo plus, & principaliùs diligat Deum, quam se ipsum: alioquin, si naturaliter plus se ipsum diligeret quàm Deum, sequeretur quòd naturalis dilectio esset peruersa, & quòd non perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

Ad primum ergo dicendum, quòd E ratio illa procedit in his, quæ ex æquo diuiduntur, quorum vnum non est alteri ratio existendi, & bonitatis. In talibus enim, vnumquodque diligit naturaliter magis se ipsum, quam alterum, in quantum est magis sibi ipsi vnum, quàm alteri. Sed in illis, quorum vnum est tota ratio existendi, & bonitatis alij, magis diligitur naturaliter tale alterum, quam ipsum: sicut dictum * est, quòd vnaquæque pars diligit naturaliter toF tum plus quam se: & quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, quàm bonum suum singulare. Deus autem non solùm est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnumquodque suo modo naturaliter diligit Deum, plusquam se ipsum.

* In corpore art.

Ad secundum dicendum, quòd cùm dicitur, quòd Deus diligitur ab Angelo, in quantum est ei bonus, si ly in quantum, dicat finem, sic falsum est: non G enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deum. Si verò dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est: non enim esset in natura alicuius, quòd amaret Deum, nisi ex eo, quod vnumquodque dependet à bono, quod est Deus.

Ad tertium dicendum, quòd natura reflectitur in seipsam, non solùm quantum ad id, quod est ei singulare: sed multò magis quantum ad commuH ne. Inclinatur enim vnumquodque ad conseruandum non solùm suum indiuiduum, sed etiam suam speciem. Et multo magis habet naturalem inclinationem vnumquodque in id, quod est bonum vniuersale simpliciter.

Ad quartum dicendum, quòd Deus, secundùm

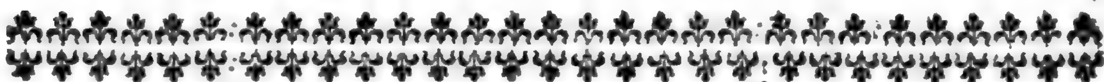
ſecundùm quod eſt vniuerſale bonum, à quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab vno quoque. In quantum vero eſt bonum beatificans naturaliter omnes ſupernaturali beatitudine, ſic diligitur dilectione charitatis.

Ad quintum dicendum, quod cùm in Deo ſit vnum & idem eius ſubſtantia, & bonum commune: omnes, qui vident ipſam Dei eſſentiam, eodem motu dilectionis mouentur in ipſam Dei eſſentiam, provt eſt ab aliis diſtincta, & ſecundùm quod eſt quoddam bonum commune. Et quia, in quantum eſt bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicumque videt eum per eſſentiam, impoſſibile eſt, quin diligat ipſum. Sed illi, qui non vident eſſentiam eius, cognoſcunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdum eorum voluntati contrariantur. Et ſic hoc modo dicuntur odio habere Deum: cùm tamen in quantum eſt bonum commune omnium, vnumquodque naturaliter diligat plus Deum, quàm ſeipſum.

Concluſio eſt affirmatiua.

Animaduerſiones circa hunc articulum.

CIrca concluſionem huius articuli notandum eſt, eam optimis rationibus probari à D. Thoma, nempe, tum ex eo, quòd pars magis amat bonum totius, quàm ſuum: Deus autem habet rationem boni per modum totius continentis omne bonum; Angelus autem comparatur per modum boni particularis, & partialis: & ita Angelus naturali dilectione diligit Deum, provt eſt bonum vniuerſale per modum totius, plus quàm ſeipſum. Tum etiam: Quia charitas eſt ordinatiſſima, & perficit naturam Angeli iuxta modum eiuſdem Angeli: charitas autem in eo inclinat in dilectionem Dei, pluſquam in ſeipſum: quod ſatis indicat, eſſe in Angelo naturalem inclinationem ad dilectionem naturalem Dei, pluſquàm in ſui ipſius. Accedit, quod (vt *infrà diſput. 9. num. 53.* dicemus) Angelus naturali dilectione diligit ſeipſum, non quidem vt finem vltimum, ſed vt ordinatum ad alium, tanquam ad finem vltimum, nempe Deum: ac proinde magis diligit Deum, quam ſeipſum per prædictam dilectionem, iuxta illud, *Propter quod vnumquodque tale, &c.* Ex quo fit, hanc dilectionem Dei eſſe neceſſariam, tam quoad ſpecificationem, quàm quoad exercitium: quia dilectio naturalis, qua Angelus diligit ſeipſum, eſt hoc modo neceſſaria. 1. *D. Thom.*

QVÆSTIO LXI. DE PRODVctione Angelorum in eſſe naturæ, in quatuor articulos diuiſa.

PROOEMIVM.

POST ea, quæ præmiſſa ſunt de naturali Angeli, & cognitione, & voluntate eorum, reſtat conſiderandum de eorum creatione: ſiue vniuerſaliter de eorum exordio. Et hæc conſideratio eſt tripartita.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angeli habeant cauſam ſui eſſe?

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd Angeli non habeant cauſam ſui eſſe. De his enim, quæ ſunt à Deo creata, agitur *Geneſis* 1. Sed nulla mentio fit ibi de Angelis. Ergo Angeli non ſunt creati à Deo.

Quoli. 3. art. 8. cor. Et opuſc. 1. c. 35. & opuſc. 3. c. 74. & opuſc. 15. c. 3. & 17.

¶ 2. Præthereà. Philoſophus dicit *in 8. Metaphyſica* * quòd ſi aliqua ſubſtantia ſit forma ſine materia, ſtatim per ſeipſam eſt ens, & vnum, & non habet cauſam, quæ faciat eam ens, & vnum. Sed Angeli ſunt formæ immateriales, vt ſuprà oſtenſum eſt. * Ergo non habent cauſam ſui eſſe.

* Tex. 16. tomo 3.

* Q. 50. art. 1.

¶ 3. Præthereà. Omne, quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed Angeli cùm ſint formæ; non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo Angeli non habent cauſam agentem.

Sed contrà eſt, quod dicitur *in Pſal.*

Psalm.148. Laudate eum omnes Angeli eius. Et postea subdit: Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

Respondeo dicendum, quòd necesse est dicere, & Angelos, & omne id, quod præter Deum est, à Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse: in omnibus autem aliis differt essentia rei, & esse eius, vt ex superioribus patet. * Et ex hoc manifestum est, quòd solus Deus est ens per suam essentiam; omnia verò alia sunt entia per participationem. Omne autem, quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est, Angelos à Deo creatos esse.

* Q.3. art. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd Augustinus dicit *in* 11. *de Ciuitate Dei*, * quòd Angeli non sunt prætermissi in illa prima rerum creatione: sed significantur nomine cœli, aut etiam lucis. Ideò autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati, quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum, aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & à qua Moyses eos præcipuè reuocare intendebat.

* Lib. 11. de Ciuit. Dei c.33 circa finem tom.5.

Ad secundum dicendum, quòd substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent causam aliquam formalem sui esse, & suæ vnitatis, nec causam agentem per transmutationem materiæ de potentia in actum: sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

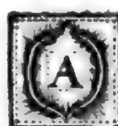
Conclusio est affirmatiua.

Conclusio hæc est de fide, vt patet ex illo Ioannis 1. *Omnia per ipsum facta sunt*. Vbi vox illa *omnia*, comprehendit vniuersa, quæ sunt, præter Deum. Idem habetur Ecclesiastici 18. & ad Romanos 11. & in Symbolo Nicæno: *Credimus Deum creatorem cœli, & terræ, visibilium omnium, & inuisibiliũ*. Et nominatim de Angelis Psal. 148. *Laudate eum omnes Angeli eius, &c. Quia ipse dixit & facta sunt*. Vbi hæc redditur ratio, propter quam Angeli debeant laudare Deum, quòd ipse sit eorum conditor. Quo testimonio id probat Athanasius *quæst. 4. ad Antiochum*, & Augustinus *lib. 11. de Ciuitate Dei, cap. 9*. Item Danielis 3. priùs dicitur: *Benedicite omnia opera Domini Domino*: & posteà in his Dei operibus numerantur etiam Angeli: *Benedicite Angeli Domini Domino: benedicite cœli Domino*. Et ad Colossenses 1. *In ipso condita sunt vniuersa, in cœlis, & in terra, visibilia, & inuisibilia, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus, siue Potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt*. Et ità hoc est expressè diffinitum in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. & refertur in capite *Firmiter de summa Trinitate*, vbi sic dicitur: *Qui* (scilicet Deus) *sua omnipotenti virtute, simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet, & humanam*. Et tandem hæc eadem assertio constat ex illis, quæ *disp.* 1. huius tractatus *dubio* 1. diximus.

Eccles. 18. *Ad Ro.* 11. *Symbolum Nicænum*. *Psal.* 148. *Athanas.* *August.* *Dan.* 3. *Ad Coloss.* 1. *Concilium Lateran.*

ARTICVLVS II.

Vtrùm Angelus sit productus à Deo ab æterno?

AD secundum sic proceditur, Videtur, quòd Angelus sit productus à Deo ab æterno. Deus enim est causa Angeli per suum esse: non enim agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno Angelos produxit.

Po. q.3. art. 18. & 20.

¶ 2. Præterea. Omne, quod quandoque est, & quandoque non est, subiacet tempori. Sed Angelus est supra tempus, vt dicitur *in lib. de Causis* * ergo Angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

* Proposit. 2. in hoc. Est inter opera Arist. tom. 3.

¶ 3. Præterea. Augustinus * probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quòd per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ, & Angeli non solùm est incorruptibilis, sed etiam æterna.

* Ex lib. 13. de Trinit. c. 8. tom. 3. & lib. 1. Soliloq. c. 19.

Sed contra est, quòd dicitur *Prouerb.* 8. ex persona sapientiæ genitæ: *Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio*. Sed Angeli sunt facti à Deo, vt ostensum est. * Ergo Angeli aliquando non fuerunt.

* Art. præc.

Respondeo dicendum, quod solus Deus Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus est ab æterno. Hoc enim fides Catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit, quod eas ex nihilo fecit, id est, postquam nihil fuerat.

Ad primum ergo dicendum, quod esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo, quod Deus produxit Angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur, quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei nõ de necessitate se habet ad productionem creaturarum, vt *suprà* dictũ est.* Et ideo produxit, & quæ voluit, & quando voluit.

* Q.19. art. 3. & 8. & q. 46. art. 1.

Ad

Ad secundum dicendum, quòd Angelus est supra tempus, quod est numerus motus cœli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius post non esse: & etiam quod est numerus successionis, quæ est in operationibus eius. Vnde Augustinus dicit 8. *super Genesi ad litter.* * quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

* Lib. 8. super Genes. c. 20. & 22. & 23. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quòd Angeli, & animæ intellectiuæ ex hoc ipso, quod habent naturam, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno: sed data fuit eis à Deo, quando ipse voluit. Vnde non sequitur, quod Angeli sint ab æterno.

Conclusio est negatiua.

Circa quam nihil peculiare occurrit dicendum quoad id, quod de facto contigit: quoad id verò, quod de potentia Dei absoluta potest fieri constat ex illis, quæ N. Complutenses *in lib. Physicorum disp. 29. num. 23.* docent.

N. Compl.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angeli sint creati ante mundum corporeum?

2. Dist. 2. q. 1. art. 3. & po. q. 3. art. 18. & 19.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd Angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hieronymus * super epistolam ad Titum: Sex millia nondum nostri temporis complentur annorum. Et quanta tempora, quantasque sæculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæterique ordines Deo seruierunt? Damascenus * etiam dicit *in 2. lib.* Quidam dicunt, quòd ante omnem creationem geniti sunt Angeli, vt Theologus dicit Gregorius. Primum quidem excogitauit Angelicas virtutes, & cœlestes, & excogitatio opus eius fuit.

* C. 1. super illud. *Quoniam promisit ille, qui non est mentitur, &c.* tom. 9.

* Dam. lib. 2. ortho. Fidei c. 3. circa finem Greg. Nazian. in sermone de Natali.

¶ 2. Præterea. Angelica natura est media inter naturam diuinam, & naturam corpoream. Sed natura diuina est ab æterno; natura autem corporea ex tempore. Ergo natura Angelica facta est ante creationem temporis, & post æternitatem.

¶ 3. Præterea. Plus distat natura Angelica à natura corporali, quàm vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde

C & sex dies productionis rerum in principio Genes. describuntur. Ergo multò magis natura Angelica facta est ante omnem naturam corporalem.

Sed contra est, quod dicitur Genes. 1. In principio creauit Deus cœlum, & terram. Non autem hoc esset verum, si aliquid creasset anteà. Ergo Angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

Respondeo dicendum, quòd circa D hoc inuenitur duplex Sanctorum Doctorum sententia: illa tamen probabilior videtur, quod Angeli simul cum creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædam pars vniuersi: non enim constituunt per se vnum vniuersum; sed tam ipsi, quàm creatura corporea in constitutionem vnius vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturæ ad aliam. Ordo enim rerum ad inuicem est bonum vniuersi. E Nulla autem pars perfecta est à suo toto separata. Non est igitur probabile, vt Deus, cuius perfecta sunt opera, vt dicitur *Deuter.* 32. creaturam Angelicam seorsum ante alias creaturas creauerit. Quamuis contrarium non sit reputandum erroneum; præcipuè propter sententiam * Gregorij Nazianzeni, cuius tanta est in doctrina Christiana authoritas; vt nullus vnquam eius dictis calumniam inferre præsumpserit, sicut nec Athanasij documentis, vt F Hieronymus dicit.

* Aug. lib. 11 de Ciuit. Dei c. 32.

Ad primum ergo dicendum, quòd Hieronymus loquitur secundum sententiam Doctorum Græcorum, qui omnes hoc concorditer sentiunt, quòd Angeli sunt ante mundum corporeum creati.

Ad secundum dicendum, quòd Deus non est aliqua pars vniuersi: sed est supra G totum vniuersum, præhabens in se eminentiori modo totam vniuersi perfectionem. Angelus autem est pars vniuersi. Vnde non est eadem ratio.

Ad tertium dicendum, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed Angeli non conueniunt in materia cum creatura corporea. Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata: non H autem creatis Angelis, esset ipsum vniuersum creatum. Si vero contrarium teneatur: quod dicitur Genes. 1. *In principio creauit Deus cœlum; & terram*, exponendum est, in principio, id est, in filio, vel in principio temporis, non autem in principio, id est, ante quod nihil: nisi dicatur, ante quod nihil, in genere corporalium creaturarum.

Concluſio.

Aſſerendum eſt Angelos ſimul fuiſſe creatos cum mundo corporeo. Dicere autem, quod ante illum fuere creati, non eſt reputandum erroneum.

Aliqua animaduerſione digna circa hunc articulum prælibantur.

1. Concluſio. Concilium Lateran. Circa priorem partem concluſionis huius articuli notandum eſt, eam eſſe certiſſimam, & omninò tenẽdam. Nam in primis habetur in Concilio Lateranenſi, cuius verba referuntur in cap. *Firmiter, de ſumma Trinitate, & fide Catholica,* vbi dicitur de Deo: *Qui ſua tamen potenti virtute ſimul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & ſpiritualem, Angelicam videlicet, & humanam.* Eccleſ. 18. Auguſt. Gregorius. Et Eccleſiaſtici 18. *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul.* Idem etiam tenent Auguſtinus 11. *de Ciuitate Dei c. 6. & 9. & lib. 12. c. 15.* Gregorius *lib. 32. Moralium cap. 18* & alij Sancti, quos ſequuntur communiter Scholaſtici cum Magiſtro *in 2. diſt. 2.*

2. Obiectio. Ad Titum 1. Nec obeſt, ſi obiicias ex Paulo ad Titum 1. vbi ſermonem texens de beatitudine ſupernaturali, ſic inquit: *Quam promiſit, qui non mentitur Deus, ante tempora ſæcularia.* Vel (vt alij Patres dicunt) *ante tempora noſtra.* Vbi Paulus tempori noſtro tribuit nomen *temporis æterni*, ratione longitudinis ſuæ durationis. Nam ſolent in Scriptura ea, quæ per longiſſimam durationem durant, vocari æterna, propter ſimilitudinem, quam habent cum diuina æternitate, longiſſimè, imò infinitè durante. Et ideò lex antiqua inſignitur aliquando nomine *æternæ.* Ex quo fit, quòd dum Paulus inquit, quod Deus ante tempora ſæcularia promiſit, idem eſt ac ſi diceret, quòd Deus ante tempora noſtra promiſit vitam æternam; ac proinde alicui promiſit: ſiquidem promiſſio nequit fieri, niſi alteri: & conſequenter ante tempora noſtra erant Angeli, quibus eam promiſit.

Solutio. D. Aug. Reſpondetur enim ex Auguſtino *lib. 12 de Ciuitate, cap. 16.* Deum promiſiſſe vitam æternam in æternitate ſua ab æterno: ex eo quòd ſtatim in illa habuit decretum largiendi eam aliquibus hominibus. Et propterea verbum, *promiſit*, idem valet, quod *ſtatuit, & decreuit.* Caietan. Cuius rationem acutè reddit Caietanus loco citato ex Paulo. Nam decretum diuinæ voluntatis liberaliſſimæ inſignitur nomine promiſſionis, vt denotetur immobilitas eius, quæ erit tanta, ac ſi Deus id promiſiſſet, & Actor. 10. teneretur ex iuſtitia. Et ita Actorum *cap. 10.* ait Petrus: *In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus:* non obſtante, quòd ibidem loquatur Petrus de iuſtificatione gratuita, qua gentes iuſtificatæ ſunt.

Auguſt. Adde, poſſe ex eodem Auguſtino *lib. ad Oroſium contra Priſcillianiſtas cap. 6.* aliter reſponderi. Ibi enim S. Doctor ait, quòd tempora, ſæcularia, ſeu æterna vocat Paulus tempus præſens legis Euangelicæ, in qua Chriſtus executus eſt promiſſionem illam, quam in lege veteri fecit.

3. Obiectio. Nec etiam refert, ſi ex his, quæ pro prima parte aſſertionis D. Thomæ diximus, inferas, eſſe erroneam ſententiam illam, quæ prædictæ parti opponitur: ex eo quòd videtur eſſe expreſsè contra teAngel. Doctor. ſtimonia allata: cùm tamen Angelicus Doctor dixerit, eam erroneam non eſſe.

Reſponſio. Reſpondetur enim, fatendo, prædictam ſententiam non incurri prædicta nota: quia pro illa refe-

C runtur aliqui Sancti ex antiquis, præcipuè ex Græcis, vt Baſilius *homilia 1. in Examer.* Damaſcenus *lib. 2. fidei cap. 3.* Gregorius Nazianzenus *in oratione 38. de Natali Domini*, D. Hieronymus inter Latinos *in epiſtolam ad Titum c. 1.* cuius verba referuntur *in 1. argumento D. Thomæ,* & tandem Auguſtinus *lib. 11 de Ciuitate c. 9.* Nec oppoſitum probant teſtimonia pro prima parte adducta. Non quidem primum. Tum, quia D. Thomas vidit illam decretalem, vt conſtat *ex opuſc. 32.* quod quidem opuſculum eſſe Angelici Præceptoris conſtat ex eo, quòd opuſculum iſtud, facta D ſufficienti inquiſitione, inter opera eiuſdem S. Doctoris numeratur. Si autem oppoſita illa ſententia eſſet in fide erronea propter prædictam decretalem, tunc S. Doctor, qui eandem decretalem vidit, non liberaſſet illam à prædicta nota erroris in fide. Baſil. Damaſc. Gregor. Nazian. D. Hier. Auguſt. D. Thom.

Tum etiam. Quia (vt optimè notauit Caietanus in præſenti) ad dignoſcendum, an aliquid ſit diffinitum ab Eccleſia, attendendum eſt ad errorem, quem intendit Eccleſia damnare, non verò ad ea, quæ incidenter inquit: nam hæc non manent diffinita, nec ſentire contra illa, eſt erroneum in fide. At Concilium Lateranenſe in illo decreto (vt notauit E idem Caietanus) ſolùm voluit excludere errorem Origenis aſſerentis, mundum iſtum viſibilem non fuiſſe per ſe intentum à Deo, ſed per accidens in pœnam Dæmonum, vt eſſet carcer, in quo punirentur. Vnde Concilium diffinit, Deum ſua virtute diuina voluiſſe condere per ſe, & ex primæua intentione vtramque creaturam Angelicam nempe, & humanam: quamuis incidenter dixerit, quòd ſimul ab initio temporis vtramque ab initio condiderit. Et ita ex vi huius diffinitionis non eſt de fide: quòd ſimul ab initio temporis ambæ ſint conditæ. Caietan. Idem.

F Poteſtque hoc explicari exemplo illius diffinitionis, quæ habetur in Concilio Tridentino *ſeſſione de Iuſtificatione canone 11.* vbi intendit excludere errorem Luteri volentis, nos iuſtificari per gratiam Chriſti extrinſecam, & ita diffinit expreſsè oppoſitum. Incidenter autem inquit, iuſtificationem noſtram eſſe per qualitatem inhærentem: & propterea ex vi talis definitionis ſolùm habetur de fide, iuſtificationem eſſe aliquid nobis intrinſecum, non verò quòd inhæreat, vt accidens, quod incidenter tantum fuit dictum. Concilium Trident.

G Nec obeſt, ſi ex Cano vrgeas, non eſſe veroſimile, Concilium Lateranenſe voluiſſe excludere illum errorem Origenis. Quia iam damnatus fuerat in multis aliis anterioribus Conciliis. Non igitur hoc refert. Quia ſæpè Concilia ſolent damnare ea, quæ in aliis Conciliis fuere damnata: & ita factum eſt in Concilio I. Calcedonenſi, & in Tridentino, & aliis multis. 4. Replica. Solutio. Concil. I. Calcedonenſe. Concilium Trident.

Et ſimiliter teſtimonium illud Eccleſiaſtici non probat, oppoſitam illam ſententiam primæ parti aſſertionis D. Thomæ eſſe erroneam in fide. Tum quia poſſet reſponderi, in illo loco ſolùm fieri ſermonem de omnibus rebus creatis corporeis, de H quibus Moyſes loquitur *Geneſ. 1.* Tum etiam. Geneſ. 1. Quia poſſet etiam occurri aſſerendo, particulam illam *ſimul*, non dicere ſimultatem temporis, ſed vniuerſalitatem rerum. Et ita particula Græca, quæ ibi ponitur, idem valet, quòd *pariter*: ac proinde ſenſus eſt, quòd omnia pariter creata ſunt à Deo, id eſt, tam ſpiritualia, quam corporalia, iuxta illud Ioannis 1. *Omnia per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil.* Ioannis 1.

ARTI

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Angeli sint creati in Cœlo empyreo?

Infrà q. 101. art. 2. 1. & 4. 1. & 2. dist. 6. art. 3. cor. & opusc. 15. c. 17. fin.

D quartum sic proceditur. Videtur; quòd Angeli non sint creati in cœlo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeæ. Sed substantia incorporea non dependet à corpore secundùm suum esse, & per consequens neque secundùm suum fieri. Ergo Angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶ 2. Præterea Augustinus dicit 3. *super Genes.* * *ad litter.* quòd Angeli fuerunt creati in superiori parte aëris. Non ergo in cœlo empyreo.

* Lib. 3. super Genes. cap. 10 ante med. tom. 3.

¶ 3. Præterea. Cœlum empyreum dicitur esse cœlum supremum. Si igitur Angeli creati fuissent in cœlo empyreo, non conuenisset eis in superius cœlum ascendere. Quod est contra id, quod ex persona Angeli peccantis dicitur Isaiæ 14. *Ascendam in cœlum.*

Sed contrà est, quod Strabus dicit super illud, * *In principio creauit Deus cœlum, & terram.* Cœlum non visibile firmamentum hic appellat, sed empyreum, id est, igneum, vel intellectuale, quod non ab ardore, sed à splendore dicitur: quod statim factum, Angelis est repletum.

* Refertur in Gloss. ordinaria super hoc verbum, & in com. Gen. cap. 1.

Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * ex creaturis corporalibus, & spiritualibus vnum vniuersum constituitur. Vnde si creatæ sunt spirituales creaturæ, quod ad creaturam corporalem aliquem ordinem habent, & toti creaturæ corporali præsident. Vnde conueniens fuit, quod Angeli in supremo corpore crearentur, tanquam toti naturæ corporeæ præsidentes, siue id dicatur cœlum empyreum, siue qualitercumque nominetur. Vnde Isidorus dicit,

* Art. præc.

C quod supremum cœlum est cœlum Angelorum, super illud Deuteronomij 8. cap. *Domini Dei tui est cælum, & cælum cæli.*

Ad primum ergo dicendum, quod Angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes à corpore secundùm suum esse, vel secundùm suum fieri. Potuisset enim Deus Angelos ante totam creaturam corporalem creasse, vt D multi Sancti Doctores tenent. Sed facti sunt in loco corporeo, ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corpoream; & quòd sua virtute, corporea contingunt.

Ad secundùm dicendum, quòd Augustinus fortè per supremam partem aëris intelligit supremam partem cœli, cum quo aër quandam conuenientiam E habet, propter suam subtilitatem, & diaphaneitatem. Vel loquitur, non de omnibus Angelis, sed de illis, qui peccauerunt, qui secundùm quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet dicere, quod superiores Angeli habentes virtutem eleuatam, & vniuersalem supra omnia corpora, sint in supremo creaturæ corporeæ creati; alij verò habentes virtutes magis particulares, sint creati in F inferioribus corporibus.

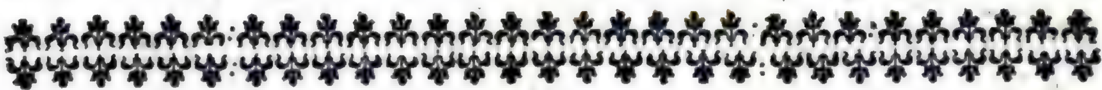
Ad tertium dicendum, quòd loquitur ibi, non de cœlo aliquo corporeo, sed de cœlo Sanctæ Trinitatis; in quod Angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, vt infrà patebit. *

* Q. 63. ar. 3.

Conclusio est affirmatiua.

G Circa hunc articulum notandum est, quòd si quæ est difficultas erga ea, quæ in eo continentur cohærenter ad alia, quæ D. Thomas docet, præcipuè posita est in explicanda actione, quam Angeli debent habere erga cœlum empyreum, hoc ipso quòd in illo, vt in loco, creati sint: siquidem Angelus non est in loco, nisi mediante sua operatione in illo. Cæterùm quia de hoc latiùs *suprà disp. 2. n. 91.* & deinceps egimus, ideò quoad hoc in præsenti silendum.

D. Thom.

QVÆSTIO LXII. DE PERFEctione Angelorum in esse gratiæ, & gloriæ, in nouem articulos diuisa.

PROOEMIVM.

CONSEQVENTER inuestigandum est, quomodo Angeli facti sunt in esse gratiæ, vel gloriæ.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Angeli fuerint in sua creatione beati?

2 Dist. 4 art. 1. & quodl. 9. q. 4. ar. 3. co.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod Angeli fuerint creati beati. Dicitur enim *in lib. de Eccles. dogm.* * quòd Angeli, qui in illa, in qua creati sunt beatitudine, perseuerant, non natura possident bonum, quod habent. Sunt ergo Angeli creati in beatitudine.

* Cap. 59. tom. 3. inter opera Aug.

¶ 2. Præterea. Natura Angelica est nobilior, quàm corporalis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata formata, & perfecta: nec informitas præcessit in ea formationem tempore, sed natura tantum, vt Augustinus dicit 1. *super Genes. ad litter.* * Ergo nec naturam Angelicam creauit Deus informem, & imperfectam. Sed eius formatio, & perfectio est per beatitudinem, secundùm quòd fruitur Deo. Ergo fuit creata beata.

* Lib. 1. c. 15. parù à princ. tom. 3.

¶ 3. Præterea. Secundùm Augustinum *super Genes. ad lit.* * ea, quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt. Et sic oportet quod statim à principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus (secundum eius expositionem) manè fuit cognitio Angelica, secundùm quam cognouerunt verbum, & res in verbo. Ergo statim à principio creationis cognouerunt verbum, & res in verbo. Sed Angeli beati sunt per hoc, quòd verbum vident. Ergo statim à principio suæ creationis Angeli fuerunt beati.

* Lib. 4. super Genes. c. 34. & 35. & lib. 5. c. 5.

Sed contrà. De ratione beatitudinis est stabilitas, siue confirmatio in bono. Sed Angeli non statim, vt creati sunt, fuerunt confirmati in bono, quod casus

C quorumdam ostendit. Non ergo Angeli in sua creatione fuerunt beati.

Respondeo dicendum, quòd nomine beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationis, seu intellectualis naturæ: & inde est, quòd naturaliter desideratur, quia vnumquodque naturaliter desiderat suam vltimam perfectionem. Vltima autem perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ est duplex.

D Vna quidem, quam possunt assequi virtute suæ naturæ: & hæc quodammodo beatitudo, vel fœlicitas dicitur. Vnde & Aristoteles * perfectissimam hominis contemplationem qua optimum intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vita, dicit esse vltimam hominis fœlicitatem. Sed super hanc fœlicitatem est alia fœlicitas, quam in futuro expectamus, qua videbimus

* Lib. 10. Ethic. c. 7. & 8. tom. 5.

E Deum sicuti est. Quod quidem est supra cuiuslibet intellectus creati naturam, vt suprà ostensum est. * Sic igitur dicendum est, quòd quantum ad primam beatitudinem, quàm Angelus assequi virtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem huiusmodi Angelus non acquirit per aliquem motum discursiuum, sicut

* Q. 12. art. 4. & q. 23. art. 1.

F homo: sed statim ei adest, propter suæ naturæ dignitatem, vt supra dictum est. * Sed vltimam beatitudinem, quæ facultatem naturæ excedit, Angeli non statim in principio suæ creationis habuerunt: quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis: & ideò non statim eam à principio debuerunt habere.

* Q. 58. ar. 3. & 4.

G Ad primum ergo dicendum, quòd beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali, quam Angelus habuit in statu innocentiæ.

Ad secundum dicendum, quòd creatura corporalis statim in principio suæ creationis

creationis habere non potuit perfectionem, ad quam per ſuam operationem perducitur. Vnde ſecundum Auguſtinum * germinatio plantarum ex terra non ſtatim fuit in primis operibus, in quibus virtus ſola germinatiua plantarum data eſt terræ. Et ſimiliter creatura Angelica in principio ſuæ creationis habuit perfectionem ſuæ naturæ, non autem perfectionem, ad quam per ſuam operationem peruenire debebat.

* Lib. 8. ſuper Geneſ. c. 3. à medio to. 3. & lib. 5. de Geneſ. ad lit. cap. 14.

Ad tertium dicendum, quod Angelus duplicem habet verbi cognitionem: vnam naturalem, & aliam gloriæ. Naturalem quidem, qua cognoſcit verbum per eius ſimilitudinem in ſua natura relucentem: cognitionem verò gloriæ, qua cognoſcit verbum per ſuam eſſentiam. Et vtraque cognoſcit Angelus res in Verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfectè: cognitione verò gloriæ perfectè. Prima ergo cognitio rerum in verbo affuit Angelo à principio ſuæ creationis: ſecunda vero non, ſed quando facti ſunt beati per conuerſionem. Et hæc propriè dicitur cognitio matutina.

Prima concluſio.

Angeli in ſua creatione, & ex vi illius fuere beati beatitudine naturali.

Secunda concluſio.

Angeli in ſua creatione non fuere beati beatitudine ſupernaturali.

Animaduerſiones circa hunc articulum.

1. Animaduerſio 1. CIrca ſecundam concluſionem nihil peculiare occurrit notandum in præſenti. Quia de illa latiùs agemus *infrà quæſt. ſeq. diſp. 12. n. 57. & 72.* Circa primam verò concluſionem animaduertendum eſt primo, quòd iuxta Angelicum Præceptorem in præſenti, beatitudo naturalis non eſt ſimpliciter & abſolutè beatitudo, ſed ſolum quodammodo, & ſecundùm quid: & propterea non habet rationem vltimi finis ſimpliciter & abſolutè; ſed eſt finis vltimus reſpectu naturæ, & medium deficiens tamen, reſpectu beatitudinis ſupernaturalis, & propterea dixit Angelicus Præceptor, quòd beatitudo ſupernaturalis non eſt aliquid naturæ, ſed naturæ finis. Quare, ſicut in motu ſubiectum habet aliquid de actu, & eſt veluti in termino, imperfectè tamen & incompletè, & ſimul in via reſpectu vlterioris gradus: ita natura intellectualis reſpectu beatitudinis naturalis eſt quidem in termino, imperfectè tamen, & incompletè: quia ſimul habet rationem viæ, deficientis tamen reſpectu vlterioris termini ſupernaturalis, quatenus nimirum ex diuina ordinatione habet ordinari ad illum.

Ang. Præc.

2. Secunda. *D. Thom.* Secundò animaduertendum eſt, quòd iuxta D. Thomam in præſenti beatitudo naturalis nihil aliud eſt, quam conſummata perfectio intra ordinem tamen naturæ, ad quam poteſt peruenire natura intellectualis viribus naturæ. Conſultò autem dicitur natura intellectualis. Quia, vt innuit idem Angelicus præceptor in hoc eodem articulo, ſolum illa natura dicitur beata, quæ intellectualis eſt, ſiue rationalis: ex eo quòd ſola illa participat gradum eſſendi perfectiſſimum, & conuenit cum Deo in omnibus gradibus eſſendi: nam ipſe, quia hos habet in gradu eminentiſſimo, dicitur per excellentiam beatus.

Ratio prima. Hinc ergo vtraque ratio, quam in corpore articuli D. Thomas inſinuat, manet elucidata. Prima quidem. Nam etſi Angelo non fuerit debitum, eſſe in prima ſui conditione beatum beatitudine ſimpliciter, id eſt, ſupernaturali, vt ex dictis *in 1. tomo, tract. 2. diſp. 3. n. 16.* conſtat, imo neque hoc fuerit ei à Deo conceſſum, vt ex illis, quæ *q. ſequenti diſputatione citata* dicemus, patebit: attamen debetur ei beatitudo ſecundùm quid, id eſt, naturalis. Quia cùm ſit ſuprema creatura inter omnes, propter maximam ſui perfectionem debetur ei conſummata perfectio ſuæ naturæ, & ad ordinem naturalem ſpectans: & ex conſequenti illam ex vi ſuæ creationis habet.

Secunda ratio. Secunda verò ratio ſimiliter ex dictis elucidatur, & per eam præcedens magis confirmatur. Quoniam conſummata perfectio naturalis naturæ intellectualis importat perfectam coniunctionem illius cum ſuo primo principio, & vltimo fine naturali per intellectum, & voluntatem: modo tamen in tractatu de beatitudine explicando. Conſtat autem, Angelo deberi hanc coniunctionem, propter illa, quæ infrà *diſp. 39. n. 53.* dicemus. Ergo, &c.

3. Obiectio prima. Nec obeſt, ſi objicias primò contra rationem D. Thomæ. Nam ſi Angelus à principio ſuæ creationis, & ex vi illius habet ſuam beatitudinem naturalem, quia eſt creatus à Deo cum omni perfectione debita ſuæ naturæ, fieret inde, vt etiam homo eſſet ſimiliter beatus: quippe qui etiam eſt creatus à Deo cum omnibus perfectionibus ſuæ naturæ debitis.

Reſpondetur. Reſpondetur enim ex dictis negando ſequelam. Nam homo tenet infimum gradum in natura intellectuali, & ideo non debetur ei, quod ex vi creationis habeat beatitudinem naturalem: ſed ſatis eſt, quod habeat (modo alibi dicendo) virtutem ad illam acquirendam.

4. Secunda. Nec etiam obeſt, ſi contra prædictam aſſertionem objicias ſecundò, quod ex maiori perfectione naturæ Angelicæ potiùs ſequitur, non fuiſſe beatum beatitudine naturali ex vi ſuæ creationis. Quia propter eius maiorem perfectionem debetur ipſi modus habendi beatitudinem perfectior. Conſtat autem, eſſe quid perfectius habere beatitudinem per proprias vires, & à ſeipſo cauſatam, quam habere illam, vt datam, & conceſſam ab alio ex vi ſuæ productionis, & creationis.

Confirmatur. Confirmatur. Quia habere beatitudinem ex meritis, perfectius quid eſt, quàm habere illam, vt gratis & liberaliter conceſſam ab alio: ergo ſimiliter habere beatitudinem naturalem per proprias vires, eſt modus perfectior habendi illam, quàm vt datam ab alio ex vi doni creationis.

Enodatio ſecundæ obiectionis. Reſpondetur enim, quod habere beatitudinem naturalem ex vi creationis per modum beatitudinis debitæ naturæ intellectuali creatæ, perfectius quid eſt, quam acquirere illam per proprias vires. Tum; quia eo ipſo non oporteret, eam haberi ab Angelo à principio ſuæ conditionis, poſſetque acquiſitio illa fruſtrari. Tum etiam. Quia Deo conuenit perfectiſſimus modus habendi beatitudinem: & tamen habet illam, vt ſibi debitam: & propterea Verbo diuino communicatur beatitudo à Patre, vt quid ei debitum, & ex vi ſuæ productionis. Quare, cum modus habendi beatitudinem eo ſit perfectior, quo magis accedit ad modum illum, quo Deus eam habet: inde eſt, vt modus, quem pro habenda beatitu-

dine Angelo aſſignauimus, ſit excellentior, & magis conſonus excellentiæ & perfectioni illius.

Ad confirmationem. Per quod ad confirmationem etiam patet. Nam etſi habere per meritum beatitudinem, dicat aliquid perfectionis; nihilominùs id inuolutum eſt cum defectu maioris perfectionis, ſcilicet habendi beatitudinem vt debitam, & per modum corollarij ſuæ naturæ.

5. Tertia obiectio. Nec etiam obſtat, ſi tertio objicias, Angelos malos non habere beatitudinem naturalem, quippe qui ſunt in ſtatu infœliciſſimo, & maxima triſtitia anguntur: ergo ſignum eſt, eos ab initio ſuæ creationis, & multo minùs ex vi eiuſdem creationis non fuiſſe beatos beatitudine naturali: & per conſequens nec cæteros alios Angelos. Hæc ſecunda conſequentia patet ex priori. Quoniam in prima conditione omnes fuerunt æquales quoad immunitatem à culpa, vnà cum æqualitate in gradu immaterialitatis: & ita vel omnes, vel nullus eorum habuit tunc beatitudinem naturalem. Prima verò conſequentia ex antecedenti conſtat. Quoniam de ratione beatitudinis eſt inamiſſibilitas: & ita, ſi Angeli mali eam non habent, adhuc poſt peccatum, ſignum eſt, nunquam eandem poſſediſſe.

Confirmatio prima. Confirmatur primò. Nam beatitudo naturalis eſt terminus naturæ intellectualis, cuius eſt beatitudo: & propterea, dum eam habet, eſt in termino: ergo erit incapax merendi, aut demerendi illam: ſiquidem, quod eſt in termino, ſiue extra viam, eſt incapax meriti, vel demeriti. Ergo ſi ſemel poſt peccatum Angelus eam non habuit, ſed illam demeruit, ſignum erit, non habuiſſe illam anteà ab initio ſuæ conditionis.

Secunda. Confirmatur ſecundo. Tum, quia ſi beatitudo naturalis eſſet diſſimilis, non lateret hoc intellectum Angelicum ſuis viribus relictum: ac proinde eſſet cum formidine amiſſionis illius, eſſetque anxius de eadem amiſſione: quod quidem cum ratione beatitudinis pugnare videtur. Tum etiam, Quia beatitudo naturalis explet omne deſiderium naturale, ſicut ſupernaturalis deſiderium ſupernaturale. At Angelus deſiderio naturali poteſt deſiderare perpetuitatem ſuæ beatitudinis. Ergo hoc deſiderium impletur illi per hanc beatitudinem naturalem.

6. Occurritur primo tertiæ obiectioni. Reſpondetur, quòd etſi de ratione beatitudinis, quæ ſimpliciter, & abſolutè eſt talis, ſit inamiſſibilitas: & ideò hæc ſit de ratione beatitudinis ſupernaturalis, quippe quæ ſimpliciter & abſolutè eſt beatitudo: non tamen prædicta inamiſſibilitas eſt de ratione beatitudinis ſecundum quid, qualis eſt beatitudo naturalis. Nam ſicut deficit ab illa priori beatitudine: ita poteſt deficere ab hac eius potiſſima conditione.

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem patet ex modo dictis. Quoniam beatitudo naturalis non eſt terminus ſimpliciter & abſolutè creaturæ intellectualis, ſed ſecundum quid, & cum addito: & propterea creatura intellectualis, dum illam præcisè habet, non eſt incapax faciendi aliquid, per quod eam amittat.

Ad ſecundam. Ad ſecundam confirmationem quoad primam probationem in ea contentam dicendum eſt, non eſſe contra rationem beatitudinis ſecundùm quid, quod cum ea miſceatur aliquid timoris, & angoris.

7. Secundo ſit ſatis obiectioni cum ſuis confirmationibus. Secundò reſpondetur ad hanc obiectionem cum ſuis confirmationibus, beatitudinem naturalem poſſe conſiderari dupliciter. Vel in abſtracto, & ſecundùm ſe. Vel vt habet, ex diuina tamen ordinatione, rationem medij; deficientis tamen in ordine ad beatitudinem ſupernaturalem, & communicatur ſubiecto quod ſimpliciter ſit in via in ordine ad prædictam beatitudinem. Si primo modo conſideretur, tunc, quantum eſt de ſe, habet eſſe inamiſſibilis: ſicut gratia, & charitas, quantum eſt de ſe, & ſecundum ſe ſunt inamiſſibiles. Cæterum conſiderata beatitudine naturali ſecundùm poſteriorem rationem medij, & vt communicata ſubiecto, quod ſimpliciter ſit in actu viatoris, non eſt inconueniens, quod ſit amiſſibilis: ſicut gratia, & charitas ſic ſumptæ ſunt ex parte ſubiecti amiſſibiles, ſecùs vero gratia conſummata, ſeu beatitudo ſupernaturalis. Sicut etiam non eſt inconueniens, quòd cum prædicta beatitudine naturali hoc poſteriori modo conſiderata cohæreat, non reddere ſubiectum ſimpliciter in termino, & quod non tollat à ſubiecto capacitatem demerendi eandem beatitudinem: alioqui non conſideraretur per modum medij iam dicti in ordine ad beatitudinem ſupernaturalem, quæ acquiri, vel non acquiri poteſt ab eo, qui ſimpliciter eſt in via. Vnde etiam non inconuenit, quod cum beatitudine naturali ſic conſiderata miſceatur aliquid timoris, & angoris, & ſimiliter quod per eam non expleatur omne deſiderium, adhuc naturale, maximè, quia hoc etiam prouenit ex parte ſubiecti, quod ſimpliciter eſt in via. Quod etiam adhuc magis patebit ex his, quæ ſtatim dicemus. Per quæ ad vtramque confirmationem ſatis conſtat.

Reſpondetur tertiò, probabile eſſe, quod etſi ad beatitudinem ſupernaturalem perueniat inamiſſibilitas, & excluſio timoris cuiuſuis, necnon & qualiſcumque mali ſimpliciter, itavt hoc eidem beatitudini ſit debitum, non tamen ad beatitudinem naturalem. Quia illa, quippe perfecta beatitudo, eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus: & propterea conſiſtit in indiuiſibili. Cæterùm beatitudo naturalis, quippe beatitudo ſecundùm quid, & cum addito, poteſt manere in Dæmonibus, quia non conſiſtit in indiuiſibili, ſed ſicut poteſt deficere à perfecta beatitudine, ita poſſunt intra latitudinem beatitudinis naturalis aſſignari diuerſi gradus excedentes ſe in perfectione. Et ideò, ſicut Angeli in prima conditione fuerunt beati ſecundùm quid, id eſt beatitudine naturali: ita poſt peccatum manſere beati ſecundùm quid, & cum addito, nempe beatitudine naturali, non qualicumque, ſed quæ tantùm dicat perfectam coniunctionem naturæ intellectualis per intellectum, & voluntatem cum ſuo primo principio, & vltimo fine naturali: ita quidem, vt licèt ab eo indirectè ſit ſeparata, non tamen per ſe directè: ex eo quod medio intellectu habent cognitionem ita perfectam ſpeculatiuè, & practice, vt ſit ratio non peccandi contra eum per ſe directè vt finem naturalem: atque adeo nec poſſunt habere actum voluntatis, quo ab illo per ſe directè moueantur, ſecùs tamen indirectè, ex eo quod prius deficiant tam in intellectu, quàm in voluntate circa illum, vt authorem ſupernaturalem. Sed de his iterùm diſputatione ſequenti ſermo redibit. — 8. Tertio ſit obuiam obiectioni.

9. Replica. Nec etiam obſtat, ſi contra dicta vrgeas, quòd in Dæmonibus omnia naturalia manſere integra: ergo ſi beatitudo naturalis conuenit eis ab initio ſuæ creationis, & ex vi illius, remanſiſſent Dæmones poſt peccatum cum eadem prorſus naturali beatitudine.

Solutio. Reſpondetur enim, antecedens eſſe verum de his, quæ ſunt purè naturalia, vt intellectus, voluntas, & ſpecies intelligibiles: non vero de illis, quæ habent admiſtum aliquid moralitatis. Vnde Dæmones poſt peccatum remanſerunt cum macula in ſua eſſentia, & non habent rectitudinem voluntatis

tatis, nec cognitionem practicam perfectam, adhuc naturalem, sicut ab initio illam habuerunt, & omnes illi sunt auersi à Deo, & conuersi ad creaturam.

10. Alia replica.

Ex quo etiam manet soluta alia obiectio, siue replica, nempe, quòd beatitudo naturalis, licèt afferat secum per modum proprietatis rectitudinem voluntatis, nihilominus non consistit essentialiter in prædicta rectitudine, sed in cognitione: at hæc cognitio manet in Dæmonibus: ergo etiam manebit in illis essentialis beatitudo.

Responsio.

Respondetur enim, quòd etsi beatitudo essentialiter non sit sita in rectitudine voluntatis, habet consistere in cognitione non solum speculatiua, sed etiam practica dicente intrinsece ordinem ad rectitudinem voluntatis: & hæc cognitio non remansit in Dæmonibus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Angelus indiguerit gratia ad hoc, quod conuerteretur in Deum?

2. dist. 5. q. 2. art. 1.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quod Angelus non indiguerit gratia adhoc, quod conuerteretur in Deum. Ad ea enim quæ naturaliter possumus, gratia non indigemus. Sed naturaliter Angelus conuertitur in Deum, quia naturaliter Deum diligit, vt ex suprà dictis patet * Ergo Angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc quod conuerteretur in Deum.

*Q. 10. a. 6.

¶ 2. Prætereà. Ad ea tantum videmur indigere auxilio, quæ sunt difficilia. Sed conuerti ad Deum non erat difficile Angelo: cum nihil esset in eo, quod huic conuersioni repugnaret. Ergo Angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc quod conuerteretur in Deum.

¶ 3. Præterea. Conuerti ad Deum, est se ad gratiam præparare. Vnde Zacha. 1. dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Sed nos non indigemus gratia ad hoc, quod nos ad gratiam præparemus: quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia Angelus ad hoc, quod conuerteretur in Deum.

Sed contra. Per conuersionem ad Deum Angelus peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc, quod conuerteretur in Deum, sequeretur, quod non indigeret gratia ad habendam vitam æternam: quod est contra illud Apostoli Romanorum 6. Gratia Dei vita æterna.

Respondeo dicendum, quòd Angeli indiguerunt gratia ad hoc, quod conuerterentur in Deum provt est obiectum beatitudinis. Sicut enim superiùs dictum est, naturalis motus voluntatis est principium omnium eorum, quæ volumus. Naturalis autem inclinatio voluntatis est

* Q. 60. a. 2. 12. q. 169. art. 6. Et d. 5. q. 2 art. 1. Et dis. 28. art. 4. Et 4. contra G. c. 72.

C ad id, quod est conueniens secundùm naturam. Et ideò si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab alio aliquo supernaturali principio adiuta: sicut patet, quod ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem, sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis: vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod D mouetur vt instrumentum ab anima nutritiua. Ostensum est autem suprà, * cùm de Dei cognitione ageretur, quod videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illam beatitudinem, nisi mota à supernaturali agente: & hoc dicimus auxilium E gratiæ. Et ideo dicendum est, quod Angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit, nisi per auxilium gratiæ.

* q. 12. ar. 4. & 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd Angelus naturaliter diligit Deum, in quantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conuersione ad Deum, in quantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

Ad secundum dicendum, quòd difF ficile est, quod transcendit potentiam. Sed hoc contingit esse dupliciter. Vno modo, quia transcendit potentiam secundùm suum naturalem ordinem: & tunc, si ad hoc peruenire possit aliquo auxilio, dicitur difficile: si autem nullo modo, dicitur impossibile: sicut impossibile est hominem volare. Alio modo transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem potentiæ, sed proG pter aliquod impedimentum potentiæ adiunctum: sicut ascendere non est contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ, quia anima quantum est de se, nata est moueri in quamlibet partem; sed impeditur ab hoc propter corporis grauitatem, vnde difficile est homini ascendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimam, homini quidem est diffiH cile: & quia est supra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis, & infectione peccati: Sed Angelo est difficile propter hoc solum, quod est supernaturale.

Ad tertium dicendum, quod quilibet motus voluntatis in Deum potest dici conuersio in ipsum. Et ideò triplex est conuersio in Deum. Vna quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ iam Deo fruentis: & ad hanc conuersionem

sionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quæ est meritum beatitudinis: & ad hanc requiritur habitualis gratia, quæ est merendi principium. Tertia conuersio est, per quam aliquis præparat se ad gratiam habendam: & ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis, secundùm illud Thren. vltimo: *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur.* Vnde patet, quod non est procedere in infinitum.

Conclusio.

Angelus non potuit se conuertere in Deum, vt est obiectum beatitudinis supernaturalis, nisi adiutus diuina gratia.

Circa hunc articulum disputari solet de veritate conclusionis D. Thomæ. Cæterum de hoc eadem est ratio de Angelis, ac de hominibus: & quid circa istos dicendum sit, latiùs in tractatu de Gratia discutiendum est: & ideò quoad Angelos non est necesse, vt quoad præsens immoremur.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angeli sint creati in gratia.

a.1.q.5.ar 1. cor. Et 2. dist.3.a.1.3. & dis.5 q.2. art.2. cor. & quoli. 9.q.4 art.3. cor.

D tertium sic proceditur. Videtur, quod Angeli non sint creati in gratia. Dicit enim Augustinus 2. *super Genes. ad litter.* quod Angelica natura primò erat informiter creata, & cœlum dicta: postmodum verò formata est, & lux appellata. Sed hæc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

¶ 2. Præterea. Gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur Angelus in gratia creatus fuisset, nullus Angelus fuisset à Deo auersus.

¶ 3. Præterea. Gratia medium est inter naturam, & gloriam. Sed Angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur, quod nec etiam creati sint in gratia; sed primo in natura tantùm; postea autem adepti sunt gratiam, & vltimo facti sunt beati.

* Lib. 12. de Ciuit. Dei c. 9. à medio tom. 3.

Sed contra est, quod Augustinus* dicit 12. *de Ciuitate Dei*: Bonam voluntatem quis fecit in Angelis, nisi ille, qui eos cum sua voluntate, id est cum amore casto, quo illi adhærent, creauit simul in eis condens naturam, & largiens gratiam.

Respondeo dicendum, quòd quamuis super hoc sint diuersæ opiniones, quibusdam dicentibus, quod creati sunt Angeli in naturalibus tantùm, aliis verò, quod sunt creati in gratia: hoc tamen C probabilius videtur tenendum, & magis dictis Sanctorum consonum est, quod fuerunt creati in gratia gratum facientе. Sic enim videmus, quod omnia, quæ processu temporis per opus diuinæ prouidentiæ creata à Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundùm quasdam seminales rationes, vt Augustinus dicit *super Genes.* * *ad litter.* sicut arbores, & D animalia, & alia huiusmodi. Manifestum est autem, quod gratia gratum faciens hoc modo comparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem. Vnde 1. *Ioannis* 3. Gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundùm opinionem Augustini ponitur, quod statim in prima creatione corporalis creaturæ inditæ sunt ei seminales rationes omnium naturalium E effectuum, ita statim à principio sunt Angeli creati in gratia.

* Lib 8. c. 3. to. 3. & 5. de Genes. ad lit. c. 24.

Ad primum ergo dicendum, quòd informitas illa Angeli, potest intelligi vel per comparationem ad formationem gloriæ, & sic præcessit tempore informitas formationem: vel per comparationem ad formationem gratiæ, & sic non præcessit ordine temporis, sed ordine naturæ, sicut etiam de formatione corporali F Augustinus * ponit.

* Lib. 1. super Genes. c. 15. tom. 3.

Ad secundum dicendum, quod omnis forma inclinat suum subiectum secundùm modum naturæ eius. Modus autem naturalis intellectualis naturæ est, vt liberè feratur in ea, quæ vult. Et ideò inclinatio gratiæ non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest non vti, & peccare.

Ad tertium dicendum, quod quamuis G gratia sit medium inter naturam, & gloriam in ordine naturæ, tamen ordine temporis in natura creata non debuit simul esse gloria cum natura: quia est finis operationis ipsius naturæ per gratiam adiunctæ. Gratia autem non se habet vt finis operationis, quia non est ex operibus, sed vt principium benè operandi. Et ideò statim cum natura gratiam dare conueniens fuit.

H *Conclusio.*

Probabilius est, & dictis Sanctorum magis consonum, quòd sint Angeli creati in gratia.

Circa conclusionem articuli *infrà disp.* 11. *n.* 7. & deinceps sermo redibit, dum de impeccabilitate Angeli in primo instanti suæ creationis egerimus, vbi reddemus rationem, propter quam Angelus fuerit creatus sub dilectione super omnia Dei Authoris supernaturalis, atque adeò in gratia. Et licet soleat etiam hîc disputari, an Angelus in primo instanti suæ creationis habuerit gratiam per

per propriam dispositionem, nihilominùs, quia quoad hoc par est ratio de illis, ac de adultis hominibus, & quoad istos in tractatu de gratia id discutiendum à nobis est, ideò disputationem istam in prædictum locum remittendam censuimus.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Angelus beatus suam beatitudinem meruerit.

2. dist. 5. q. 2. art. 2. Et quol. 9. q. 4. art. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur: quòd Angelus beatus suam beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem Angelus habuit ad benè operandum. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

¶ 2. Prætereà. Naturalibus non meremur. Sed naturale fuit Angelo, quòd conuerteretur ad Deum. Ergo per hoc non meruit beatitudinem.

¶ 3. Prætereà. Si Angelus beatus beatitudinem suam meruit; aut ergo antequam eam haberet, aut post? Sed non antè: quia (vt multis videtur) antè non habuit gratiam, sine qua nullum est meritum. Nec etiam post: quia sic etiam modò mereretur: quod videtur esse falsum, quia sic minor Angelus merendo, ad superioris Angeli gradum posset pertingere, & non essent stabiles distinctiones graduum gratiæ, quod est inconueniens. Non ergo Angelus beatus suam beatitudinem meruit.

Sed contra. Apocalypsis 21. dicitur, quod mensura Angeli in illa cœlesti Hierusalem est mensura hominis. Sed homo ad beatitudinem pertingere non potest, nisi per meritum. Ergo neque Angelus.

Respondeo dicendum, quòd soli Deo beatitudo perfecta est naturalis: quia idem est sibi esse, & beatum esse. Cuiuslibet autem creaturæ esse beatum, non est natura, sed vltimus finis. Qualibet autem res ad vltimum finem per suam operationem pertingit: quæ quidem operatio in finem ducens, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutem eius, quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis, vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem: vnde expectatur finis ex dono alterius. Beatitudo autem vltima excedit & naturam Angelicam, & humanam, vt ex dictis patet. * Vnde relinquitur, quòd tam homo, quàm Angelus suam beatitudinem meruerint. Et siquidem Angelus in gratia creatus fuit, sine qua nullum

* Art. 1. & 2. huius q. Et q. 12. art. 4. & 5.

C est meritum, absque difficultate dicere possumus, quòd suam beatitudinem meruerit. Et similiter si quis diceret, quod qualitercumque gratiam habuerit, antequam gloriam. Si verò gratiam non habuit, antequam esset beatus, sic oportet dicere, quod beatitudinem absque merito habuit, sicut nos gratiam: quod tamen est contra rationem beatitudinis, quæ habet rationem finis, & est præ-

D mium virtutis, vt etiam Philosophus dicit *in* 1. *Ethic.* * Vel oportet dicere, quod Angeli merentur beatitudinem per ea, quæ iam beati operantur in diuinis ministeriis, vt alij dixerunt: quod tamen est contra rationem meriti. Nam meritum habet rationem viæ ad finem: ei autem, qui iam est in termino, non conuenit moueri ad terminum: & sic nullus meretur, quod iam habet. Vel oportet dicere, quod vnus & idem actus conuer-

* Lib. 1 Eth. cap. 9 circa principium tom. 5.

E sionis in Deum, in quantum est ex libero arbitrio, est meritorius: & in quantum pertingit ad finem, est fruitio beata. Sed nec hoc etiam videtur esse conueniens. Quia liberum arbitrium non est sufficiens causa meriti. Vnde actus non potest esse meritorius, secundum quod est ex libero arbitrio, nisi in quantum est gratia informatus. Non autem simul potest informari gratia imperfecta,

F quæ est principium merendi, & gratia perfecta, quæ est principium fruendi. Vnde non videtur esse possibile, quod simul fruatur, & suam fruitionem mereatur. Et ideò meliùs dicendum est, quòd gratiam habuit Angelus, antequam esset beatus, per quam beatitudinem meruit.

Ad primum ergo dicendum, quòd dif-

G ficultas benè operandi non est in Angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimento naturalis virtutis, sed ex hoc, quòd opus aliquod bonum est supra virtutem naturæ.

Ad secundum dicendum, quòd conuersione naturali Angelus non meruit beatitudinem, sed conuersione charitatis, quæ est per gratiam.

Ad tertium patet responsio ex dictis.

In corpore Articuli.

H *Prima conclusio est affirmatiua.*

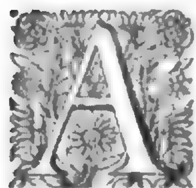
Secunda conclusio.

Meritum in Angelo debet antecedere tempore præmium vltimum.

ARTICV

ARTICVLVS V.

Vtrùm Angelus statim post vnum actum meriti beatitudinem habuerit?

D quintum sic proceditur. Videtur quod Angelus non statim post vnum actum meritorium beatitudinem habuerit. Difficilius enim est homini benè operari, quàm Angelo. Sed homo non præmiatur statim post vnum actum. Ergo neque Angelus.

¶ 2. Prætereà. Angelus statim in principio suæ creationis, & in instanti actum aliquem habere potuit, cùm etiam corpora naturalia in ipso instanti suæ creationis moueri incipiant: & si motus corporis in instanti esse posset, sicut opera intellectus, & voluntatis, in primo instanti suæ generationis motum haberent. Si ergo Angelus per vnum motum suæ voluntatis beatitudinem meruit, in primo instanti suæ creationis meruit beatitudinem. Si ergo eorum beatitudo non retardatur, statim in primo instanti fuerunt beati.

¶ 3. Prætereà. Inter multùm distantia oportet esse multa media. Sed status beatitudinis Angelorum multùm distat à statu naturæ eorum: medium autem inter vtrumque, est meritum. Oportuit igitur, quòd per multa media Angelus ad beatitudinem perueniret.

Sed contra. Anima hominis, & Angelus similiter ad beatitudinem ordinantur: vnde Sanctis promittitur æqualitas Angelorum. Sed anima à corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur, nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & Angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritum beatitudinis. Ergo cùm in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem peruenit per solum vnum actum meritorium.

Respondeo dicendum, quòd Angelus post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam secundùm modum naturæ, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secundùm modum eius. Est autem hoc proprium naturæ Angelicæ, quòd naturalem perfectionem non per discursum acquirat; statim per naturam habeat, sicut supra ostensum est. * Sicut autem ex sua natura Angelus ha- C bet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam: & ita statim post meritum in Angelo fuit beatitudo consecuta. Meritum autem beatitudinis non solùm in Angelo, sed etiam in homine esse potest per vnicum actum: quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquitur, quod statim post vnum actum charitate informatum Angelus beatus fuit.

* Art. 1. hu- i. q. & q. 58. a. 3. & 4

Ad primum ergo dicendum, quod D homo secundùm suam naturam non statim natus est vltimam perfectionem adipisci, sicut Angelus: & ideò homini longior via data est ad merendum beatitudinem, quàm Angelo.

Ad secundum dicendum, quod Angelus est supra tempus rerum corporalium. Vnde instantia diuersa in his, quæ ad Angelos pertinent, non accipiuntur, nisi secundùm successionem in ipsorum E actibus. Non autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio: cùm vnus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ consummatæ. Vnde relinquitur, quòd oportet diuersa instantia accipi, in quorum vno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.

Ad tertium dicendum, quod de natura Angeli est, quod statim suam perfe- F ctionem consequatur, ad quam ordinatur. Et ideò non requiritur, nisi vnus actus meritorius: qui ea ratione medium dici potest, quia secundùm ipsum Angelus ad beatitudinem ordinatur.

Conclusio.

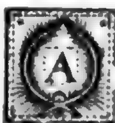
Angelus post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit.

G CIrca hos duos articulos plura dicenda sunt *infrà q. seq. disp. 12. n. 29. & 57.* Quia ibidem S. Doct. vtramque hanc difficultatem immiscet.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Angeli sint consecuti gratiam, & gloriam secundùm quantitatem suorum naturalium?

H

D sextum sic proceditur. Videtur, quòd Angeli non sint consecuti gratiam, & gloriam secundùm quantitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera Dei voluntate datur. Ergo & quantitas gratiæ dependet ex voluntate Dei, & non ex quantitate naturalium.

2. Præterea

§ 2. Prætereà. Magis propinquum videtur ad gratiam actus humanus quam natura: quia actus humanus præparatorius est ad gratiam. Sed gratia non est ex operibus, vt dicitur *Rom.* 11. Multo igitur minus quantitas gratiæ in Angelis est secundùm quantitatem naturalium.

§ 3. Prætereà. Homo, & Angelus pariter ordinantur ad beatitudinem, vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec Angelo.

2. Sent. dist. 3. part. 1. à medio illius.

Sed contra est, quod Magister dicit 3. dist. secundi sentent. * quòd Angeli, qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces beati sunt, hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt.

Respondeo dicendum, quod rationabile est, quòd secundùm gradum naturalium Angelis data sint dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primò quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suæ sapientiæ diuersos gradus in Angelica natura constituit. Sicut autem natura Angelica est à Deo, ad gratiam, & beatitudinem consequendam: & ita etiam gradus naturæ Angelicæ ad diuersos gradus gratiæ, & gloriæ ordinari videntur: vt puta, si ædificator lapides polit ad construendam domum, ex hoc ipso, quod aliquos pulchrius, & decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare. Sic igitur videtur, quod Deus Angelos, quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarum dona, & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundò apparet idem ex parte ipsius Angeli. Non enim Angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturæ impetum alterius impediat, aut retardet; sicut in homine accidit, in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuæ. Quando autem non est aliquid, quod retardet, aut impediat, natura in id secundùm totam suam virtutem mouetur. Et ideò rationabile est, quod Angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortiùs, & efficaciùs ad Deum sint conuersi. Hoc autem etiam in hominibus contingit: quia secundùm intensionem conuersionis in Deum datur maior gratia, & gloria. Vnde videtur, quòd Angeli, qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia, & gloria.

Ad primum ergo dicendum, quod

C sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiam & natura Angeli. Et sicut naturam Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

Ad secundum dicendum, quod actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa; sed natura est immediatè à Deo. Vnde magis videtur, quod gratia detur secundum gradum naturæ, quam ex operibus.

D Ad tertium dicendum, quod diuersitas naturalium aliter est in Angelis, qui differunt specie; & aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secundum speciem est propter finem: sed differentia secundum numerum est propter materiam. In homine etiam est aliquid, quod potest impedire; vel retardare motum intellectiuæ naturæ, non autem in Angelis. Vnde non est eadem ratio de E vtroque.

Conclusio.

Rationabile est, quod secundum gradum naturalium Angelis data sint dona gratiarum, & perfectio beatitudinis.

Annotationes circa istum articulum.

Circa conclusionem illius notandum est; non esse sensum, aut mentem Angelici præceptoris, data esse Angelis dona supernaturalia secundum gradum suorum naturalium, tanquam propter dispositionem, siue proximam, siue remotam: F siquidem quæuis ex his dispositionibus debet esse supernaturalis, vt *in 1. tom. tract. 5. disp.* 10. *n.* 20. diximus. Sed solùm, quod Angelis, qui erant perfectiores in natura, communicata est à Deo liberaliter perfectior conuersio supernaturalis in ipsum, ac proinde & perfectior gratia sanctificans. Et ita pro sua liberali voluntate produxit Angelos, qui essent perfectioris naturæ, & dedit eis perfe- G ctiorem conuersionem in seipsum auctorem supernaturalem, & consequenter perfectiorem gratiam, & gloriam.

1. Animaduersio pro conclusionis luce.

Vnde pro maiori intelligentia rationis, siue rationum, quibus D. Thomas probat suam conclusionem, animaduertendum est, quòd etsi natura non habeat rationem dispositionis respectu donorum supernaturalium, nempe gratiæ, & gloriæ; habet tamen rationem medij, deficientis tamen respectu illorum, vt in *1. tom. tract. 5. disp. 3. n.* 27. & deinceps diximus. Nam sicut Deus, vt est ob- H iectum supernaturale, est finis naturæ: ita etiam gratia, & gloria, quæ sunt participationes diuinæ naturæ: maximè, quia mediis his donis gratiæ, & gloriæ possidendus est Deus, vt est finis supernaturalis. Et similiter eadem natura secundum suam potentiam obedientialem habet se per modum subiecti respectu donorum supernaturalium, quibus perficitur, & eleuatur.

Angelic. Doctor.

Hinc ergo elucidatæ manent duæ congruentiæ; quas Angelicus Doctor in præsenti adducit ad suadendam suam conclusionem. Prima desumitur ex parte Dei influentis prædicta dona. Nam cùm dona ista comparentur per modum finis respectu

naturæ, rationabile visum est, vt collator illorum Deus præparauerit meliorem naturam maiori, & intensiori gratiæ, & gloriæ: vt contingit in artifice, qui pretiosiores, & pulchriores lapides ad perfectiorem finem, nempe, ad perfectius ædificium præparat. Secunda verò congruentia depromitur ex parte causæ materialis, & receptiuæ gratiæ. Siquidem etiam rationabile videtur, vt perfectius subiectum præparetur gratiæ perfectiori, & intensiori, quoties id inspectis omnibus, fieri commodè potuerit. Quia natura perfectior, & superior, qualis est Angelica, nullum habet impedimentum, quominus feratur totaliter, & secundùm totam suam virtutem in obiectum. Et ideò rationabile est, quod Angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortiùs, & efficaciùs ad Deum sint conuersi.

1. Obiectio. Nec refert, si objicias primò contra hæc, quod si rationes istæ aliquid probarent, suaderent etiam quod eodem modo fuissent data dona gratiæ hominibus secundum gradum suorum naturalium: at hoc est falsum: siquidem hominibus melioris ingenij, & intellectus non idcirco tribuitur (adhuc eo modo, quo Angelis) maior conuersio in Deum auctorem supernaturalem, maioraque dona gratiæ, & gloriæ, vt patet ex illo Matthæi 11. *Confiteor tibi Pater Domine cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Maior videtur perspicua. Quia etiam natura humana habet eodem modo rationem medij iam dicti, & subiecti respectu gratiæ, & gloriæ.

Matt. 11.

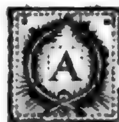
Respondetur. Respondetur, quod perseuerantibus hominibus in statu innocentiæ, posset fortè non improbabiliter asseri, gratiam communicandam esse illis iuxta quantitatem suorum naturalium, eo proportionali modo, quo Angelus: ex eo quod in illo statu nullum esset impedimentum in natura retardans, quin ferrentur in Deum. At in statu naturæ corruptæ id non potest asseri, propter testimonium nuper adductum. Vnde ratio disparitatis inter homines, & Angelos reddi potest ex eo, quòd in Angelis distinctio, & excessus specificus in naturalibus sunt quid specificum, & formale, ac proinde per se intentum: è contra verò in hominibus sunt ista quid numericum, & materiale, & per consequens non per se intenta. Et ideò non oportuit, vt iuxta quantitatem eorum gratia, & gloria conferretur.

4. Replica. Nec etiam obest, si vrgeas secundo, homines assumptos esse ad reparandas ruinas Angelorum, sed Angeli non sunt æquales in gratia, & gloria: sed illis tributæ sunt iuxta quantitatem suorum naturalium: ergo similiter hominibus.

Soluitur. Respondetur enim, quod vt verificetur dictum illud commune Sanctorum, satis est, homines assumptos esse ad gloriam, ex qua ceciderunt Angeli, licèt in hac reparatione non seruentur ad vnguem omnia, quæ in Angelis inueniebantur. Vnde certum est, homines non esse assumptos ad reparandas ruinas Angelorum in eodem gradu: siquidem manifestum est, quod aliqui homines, vt Christus Dominus, & Beata Virgo, habent perfectiorem gratiam, & gloriam, quam quiuis Angelus.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm in Angelis beatis remaneat cognitio naturalis?

AD Septimum sic proceditur. Videtur, quod in Angelis beatis non remaneat cognitio, & dilectio naturalis, quia, vt dicitur 1. Corinthiorum 13. *Cùm venerit, quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est.* Sed dilectio, & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis, & dilectionis beatæ. Ergo adueniente beatitudine, naturalis cognitio, & dilectio cessat.

¶ 2. Præterea. Vbi vnum sufficit, aliud superfluè existit. Sed sufficit in Angelis beatis cognitio, & dilectio gloriæ. Superfluum ergo esset, quod remaneret in eis cognitio, & dilectio naturalis.

¶ 3. Præterea. Eadem potentia non habet simul duos actus, sicut nec vna linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed Angeli beati sunt semper in actu cognitionis, & dilectionis beatæ: fœlicitas enim non est secundum habitum, sed secundum actum, vt dicitur in 1. *Ethicorum.* * Ergo nunquam in Angelis potest esse cognitio, & dilectio naturalis. *Lib. 1. Ethic. c. 8. c. 5.

Sed contra. Quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo non tollit naturam, cùm sit perfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionem, & dilectionem.

Respondeo dicendum, quod in Angelis beatis remanet cognitio, & dilectio naturalis. Sicut enim se habent principia operationum ad inuicem; ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autem, quod natura ad beatitudinem comparatur, sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo. Vnde oportet, quod natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet, quod in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio adueniens tollit imperfectionem sibi oppositam. Imperfectio autem naturæ non opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei sicut imperfectio potentiæ substernitur perfectioni formæ, & non tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfe-

imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ: nihil enim prohibet, simul aliquid cognoscere per diuersa media: sicut simul potest aliquid cognosci per medium probabile, & demonstratiuum: & similiter potest Angelus simul Deum cognoscere per essentiam Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ, & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

Ad secundum dicendum, quod ea, quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc, quod sint, præexigunt ea, quæ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

Ad tertium dicendum, quod duæ operationes non possunt esse simul vnius potentiæ, nisi vna ad aliam ordinetur. Cognitio autem, & dilectio naturalis ordinatur ad cognitionem, & dilectionem gloriæ. Vnde nihil prohibet, in Angelo esse & cognitionem, & dilectionem gloriæ.

Conclusio.

In Angelis beatis manet tam cognitio, quàm dilectio naturalis.

Animaduersiones circa hunc articulum.

1. Caietanus. Ratio conclusionis. Circa rationem conclusionis D. Thomæ animaduertendum est eam posse ad hanc breuem formam ex Caietano reduci. Quoniam natura remanet in beatitudine: ergo actus naturæ: ergo cognitio, & dilectio naturalis. Antecedens probatur. Quia primum remanet in secundo: natura autem se habet ad beatitudinem vt primum ad secundum: prima verò consequentia probatur: Quia sicut se habent principia operationum adinuicem, sic se habent operationes ipsæ.

2. Obiectio prima. Nec obest, si objicias primò cognitionem naturalem habere repugnantiam cum beatitudine supernaturali: ergo hac adueniente, destruetur illa. Consequentia patet. Antecedens verò probatur. Quia ideò fides, & beatitudo supernaturalis, scilicet visio beatifica habent inter se repugnantiam, quia comparantur per modum perfecti, & imperfecti, & dum venerit, quod perfectum est, euacuabitur, quod imperfectum fuerit: sed etiam cognitio naturalis, & visio beatifica comparantur in ratione cognitionis hoc modo: ergo, &c.

Solutio D. Thom. Nec obest, si occurras ex Diuo Thoma in præsenti *in solutione ad 1.* quod perfectio adueniens destruit imperfectionem sibi oppositam; non tamen non oppositam: sicut forma adueniens destruit priuationem, quæ est imperfectio sibi opposita; non tamen destruit potentialitatem materiæ. Quia licèt hæc dicat imperfectionem, non tamen oppositam prædictæ formæ; quin potius hæc perficitur per illam. Vnde per beatitudinem supernaturalem non expellitur cognitio naturalis; quia non dicit aliquid imperfectum oppositum illi; secùs vero fides collata cum visione beata, quæ comparatur veluti per modum priuationis illius: & propterea hæc repugnat visioni beatæ, & expellitur per illam.

Impugnatio pro aduersariis. Non igitur hoc satis erit. Nam ideò fides dicit imperfectionem oppositam beatitudini supernaturali, quia si cum illa simul maneret, iam idem obiectum, nempe Deus, esset simul visum, & non visum ab eodem subiecto, quod implicat. Sed si visio beatifica vnà cum cognitione naturali maneret, tunc essentia diuina esset simul obiectum visum, & non visum ab eodem Angelo. Visum quidem, vt supponitur. Non visum autem: quia per cognitionem illam naturalem nequit Deus videri intuitiuè, sicut neque per fidem.

3. Occurritur & vindicatur solutio tradita. Respondetur admittendo solutionem datam. Et ad probationem in contrarium dicendum est, aliud esse, an cognitio naturalis Angelica sit talis conditionis, vt per eam non videatur Deus prout est in se, ac proinde denominet illū non visum per eandem aliud verò, an ex parte subiecti afferat per modum requisiti priuationem huius quod est, prædictum obiectum non esse ab eodem subiecto visum. Etsi ergo cognitio naturalis Angelica habeat illud prius, non tamen hoc posterius. Quoniam solùm distinguuntur per modum duarum cognitionum euidentium; quarum vna sit alia perfectior, & euidentior: quas quidem, planum est, non esse incompossibiles, quia vna earum non affert ex parte subiecti priuationem alterius, sed solùm quod non sit ita euidens, sicut altera quæ est perfectior. Cæterùm fides, & visio beatifica inter se conferuntur, vt fides afferat ex parte subiecti priuationem huius, quod est esse simul visum idem obiectum ab eodem subiecto, siue ab eodem intelligente: & ideo visio beatifica repugnat fidei, & è contrà.

4. Secunda obiectio. Nec etiam obstat, si secundo objicias, Angelum beatum, toto conatu ferri in Deum clare visum, ac proinde non remanere in eo aliquid conatus in ordine ad cognitionem naturalem simul habendam.

Diluitur. Respondetur enim, conatus illos esse diuersi ordinis & rationis. Nam qui adhibetur in visione beatifica, est supernaturalis, & diuini ordinis, & qui reperitur in cognitione naturali, est ordinis naturalis: Et propterea iste non habet (vt sic dicamus) consumi, aut diminui, ex eo quod ille sit intensior. Adde probabile satis esse, quod istæ cognitiones reperiuntur in diuersis formaliter potentijs: & ideò vna non impedit aliam.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum Angelus beatus peccare possit?

AD octauum sic proceditur. Videtur, quod Angelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturam, vt dictum est. * Sed de ratione naturæ creatæ est, quod possit deficere. Ergo Angelus beatus potest peccare.

1. dist. 7. q. 1. ar. 1 & ar. 2. cor. & d. 23. q. 8. a. 1. ad 1. & art. 2. ad 2. Et Iob. 4. * Art. præc. * lib. 9. Metaph. text. 3. tom. 3.

§. 2. Præterea. Potestates rationales sunt ad opposita, vt Philosophus dicit. * Sed voluntas Angeli beati non desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum, & malum.

§ 3. Præterea ad libertatem arbitrij pertinet, quod homo possit eligere bonum, & malum. Sed libertas arbitrij non minuitur in Angelis beatis. Ergo possunt peccare.

Lib. 11. super Genes. cap. 8. to. 3.

Sed contra est, quod Augustinus* dicit 11. super Genes. ad litteram, quod illa natura, quæ peccare non potest, in sanctis Angelis est. Ergo sancti Angeli peccare non possunt.

Respondeo dicendum, quod Angeli beati peccare non possunt. Cuius ratio est. Quia eorum beatitudo in hoc consistit, quod per essentiam Deum vident. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis. Vnde hoc modo se habet Angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicumque non videns Deum D ad communem rationem boni. Impossibile est autem, quod aliquis quicquam velit, vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quod velit diuertere à bono, in quantum huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle, vel agere, nisi attendens ad Deum, sic autem volens, vel agens, non potest peccare. Vnde Angelus beatus nullo modo peccare potest.

In corpore art.

E Ad primum ergo dicendum, quod bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex coniunctione perfecta ad bonum increatum, qualis est coniunctio beatitudinis adipiscitur, quod peccare non possit ratione iam dicta.

Ad secundum dicendum, quod virtutes rationales se habent ad opposita in illis, ad quæ non ordinantur naturaliter, sed quantum ad illa, ad quæ naF turaliter ordinantur, non se habent ad opposita. Intellectus enim non potest non assentire principijs naturaliter notis: & similiter voluntas non potest non adhærere bono, in quantum est bonum: quia in bonum naturaliter ordinatur, sicut in suum obiectum. Voluntas igitur Angeli se habet ad opposita, quantum ad multa facienda, vel non facienda: sed quantum ad ipsum Deum, quem G vident esse ipsam essentiam bonitatis, non se habent ad opposita, sed secundùm ipsum ad omnia diriguntur, quodcumque oppositorum eligant, quod sine peccato est.

Ad tertium dicendum, quod liberum arbitrium sic se habet ad eligendum ea, quæ sunt ad finem, sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum est autem quod ad virtutem intellectus perH tinet, vt in diuersas conclusiones procedere possit secundùm principia data. Sed quod in aliquam conclusionem procedat, prætermittendo ordinem principiorum, hoc est ex defectu ipsius. Vnde quod liberum arbitrium diuersa eligere possit seruato ordine finis, hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius. Sed quod C eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est in Angelis, qui peccare non possunt, quam in nobis, qui peccare possumus.

Conclusio est negatiua:

Animaduersiones circa hunc articulum.

Circa conclusionem huius articuli animaduertendum est, quod solet id quod in ea continetur, disputari generaliter de quocumque beato *in 1. 2. tractatu de Beatitudine*: & ideò quoad præsens pauca, licèt sufficientia ad eleuationem rationis Diui Thomæ, dicemus. Deinde notandum est, rationem Angelici Præceptoris esse optimam, & eam posse ad hanc formam breuem reduci, nimirum quod Angelus beatus videt ipsam essentiam bonitatis, prout est in se, nempe ipsum Deum, qui est bonum vniuersale: ergo ab illa resilire non potest per peccatum. Quia à tanta bonitate clarè visa necessario veluti rapitur, vt eam diligat super omnia, ac proinde vt eam ita diligat, vt peccare non possit. 1.

Ratio D. T.

Confirmatur. Nam sicut se habent Angeli, & homines in via respectu boni, & beatitudinis in communi: ita beati respectu diuinæ bonitatis. Nam ista est bonitas per essentiam, & vniuersale bonum, ac proinde claudit omne bonum, quemadmodum beatitudo in communi illud suo modo includit. Vnde, sicut homo in via quidquid vult, habet illud velle propter bonum in communi, & nequit exire ab ordine boni in communi: ita Angelus beatus non potest resilire ab ordine diuinæ bonitatis, & per consequens nec peccare: siquidem peccatum consistit in hoc quod creatura resiliat ab ordine prædictæ bonitatis.

Confirm.

Nec obest, si contra rationem hanc objicias, quod visio bonitatis per essentiam non opponitur peccato, quippe quod est in voluntate, & visio in intellectu: cùm tamen opposita debeant esse circa idem subiectum: ergo ex eo, quod Angelus beatus videat clarè diuinam essentiam, non colligitur, non posse peccare. 2.

Respondetur.

Respondetur enim, concedendo antecedens de oppositione formali, secus de virtuali. Nam ad hanc satis est, quod aliqua ratio necessario afferat secum aliquid, quod formaliter opponatur alteri, vel sit illius radix: sicut peccatum opponitur cum Christo ratione personalitatis diuinæ, quamuis prædictum peccatum sit in voluntate, quia prædicta personalitas est radix gratiæ, & charitatis formaliter oppositæ cum peccato: & error alicuius conclusionis non solùm repugnat scientiæ eiusdem, verum etiam præmissis dispositis ad inferendam scientiam. Sic ergo in præsenti, quia ex visione beatifica tanquam ex radice oritur amor Dei super omnia, ideò illa virtualiter, iste verò formaliter repugnant peccato, & propterea actuale peccatum nequit cum aliquo ex illis cohærere.

Secunda.

Nec etiam obest, si secundò contra eandem rationem objicias quod quantumuis Angelus beatus videat Deum, adhuc eius liberum arbitrium manet in ratione arbitrij creati: ergo in ratione defectibilis. Quia hæc defectibilitas pertinet ad rationem arbitrij creati facti ex nihilo. 3.

Enodatur.

Respondetur enim, hanc defectibilitatem non pertinere ad essentiam arbitrij creati, adhuc vt creati, sed indifferentiam quoad diuersa bona, vt patet in Christo Domino. Quamuis cum hoc stet, vt prædictum

prædictum arbitrium, si secundum se considere- tur, & non coniunctum cum donis gratiæ ad hunc effectum idoneæ, possit peccare, secus coniunctum cum prædictis donis, & ex vi talis coniunctionis.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm Angeli beati in beatitudine possint proficere?

D Nonum sic proceditur. Videtur, quod Angeli beati in beatitudine proficere possint. Charitas enim est principium merendi. Sed in Angelis est perfecta charitas. Ergo Angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito & præmium beatitudinis crescit. Ergo Angeli beati in beatitudine proficere possunt.

§ 2. Præterea. Augustinus dicit *in lib. de Doctrina Christiana.* * quod Deus vtitur nobis ad nostram vtilitatem, & ad suam bonitatem: & similiter Angelis, quibus vtitur in ministerijs spiritualibus, cùm sint administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, vt dicitur *Hebræorum* 1. Non autem hoc esset ad eorum vtilitatem, si per hoc non mererentur, nec in beatitudine proficerent. Relinquitur ergo, quod Angeli beati, & mereri, & in beatitudine proficere possunt.

* Lib. 1. de doc. Christ. c. 32. in pri. tom. 3.

§ 3. Præterea. Ad imperfectionem pertinet, quod ille, qui non est in summo, non possit proficere. Sed Angeli non sunt in summo. Si ergo ad maius proficere non possunt, videtur, quod in eis sit imperfectio, & deffectus, quod est inconueniens.

Sed contra est, quod mereri, & proficere pertinent ad statum viæ, Sed Angeli non sunt viatores, sed comprehensores Ergo Angeli beati non possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

Respondeo dicendum, quod in vnoquoque motu, motoris intentio fertur in aliquid determinatum, ad quod mobile perducere intendit: intentio enim est de fine cui repugnat infinitum. Manifestum est autem, quòd cùm creatura rationalis per suam virtutem consequi non possit suam beatitudinem, quæ in visione Dei consistit, vt ex superioribus patet * indiget, vt ad beatitudinem à Deo moueatur. Oportet igitur, quòd sit aliquid determinatum ad quod quælibet creatura rationalis dirigatur sicut in vltimum finem. Et hoc quidem determinatum non potest esse in diuina visione quantum ad ipsum, quod videtur, quia summa veritas ab omnibus beatis secundùm diuersos gradus conspicitur; sed quantum ad modum visionis præfigitur diuersimodè terminus ex intentione dirigentis in finem. Non enim possibile est, quòd sicut rationalis creatura producitur ad videndum summam essentiam, ita producatur ad summum modum visionis, qui est comprehensio: hic enim modus soli Deo competere potest, vt ex suprà dictis patet * Sed cùm infinita efficacia requiratur ad Deum comprehendendum, creaturæ verò efficacia in videndo non possit esse, nisi finita, ab infinito autem finitum quodlibet infinitis gradibus distet, multis modis contingit creaturam rationalem intelligere Deum, vt clarius, & minus clarè. Et sicut beatitudo consistit in ipsa visione, ita gradus beatitudinis in certo modo visionis. Sic igitur vnaquæque creatura rationalis à Deo perducitur ad finem beatitudinis, vt etiam ad determinatum gradum beatitudinis perducatur ex prædestinatione Dei: vnde consecuto illó gradu, ad altiorem transire non potest.

* A. 1. huius quæst.

* Q. 12. a. 7. q. 14. art. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod mereri est eius, quod mouetur ad finem. Mouetur autem ad finem creatura rationalis: non solùm patiendo, sed etiam operando. Et siquidem finis ille subsit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquisitiua illius finis, sicut homo meditando acquirit scientiam. Si verò finis non sit in potestate eius, sed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis. Ei autem, quod est in vltimo termino, non conuenit moueri, sed mutatum esse. Vnde charitatis imperfectæ, quæ est viæ, est mereri: charitatis autem perfectæ non est mereri, sed potius præmio frui. Sicut & in habitibus acquisitis, operatio præcedens habitum, est acquisitiua habitus: quæ verò est ex habitu tam acquisito, est operatio iam perfecta cum delectatione. Et similiter actus charitatis perfectæ non habet rationem meriti, sed magis est de perfectione præmij.

Ad secundum dicendum, quod aliquid dicitur vtile dupliciter: Vno modo, sicut quod est in via ad finem: & sic vtile est meritum beatitudinis. Alio modo, sicut pars est vtilis ad totum, vt paries ad domum: & hoc modo ministeria Angelorum sunt vtilia Angelis beatis, in quantum sunt quædam pars beatitudinis ipsorum. Diffundere enim perfectionem habitam in alia, hoc est de ratione perfecti in quantum est perfectum.

Ad tertium dicendum, quod licèt Angelus beatus non sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tamen in vltimo quantum ad seipsum secundùm prædestinationem diuinam. Potest tamen augeri Angelorum gaudium de salute eorum, qui per ipsorum ministerium saluantur, secundùm illud Lucæ 15. Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente: sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertinet, quod quidem augeri potest vsque ad diem iudicij. Vnde quidam dicunt, quod quantum ad præmium accidentale etiam mereri possunt. Sed melius est, vt dicatur, quod nullo modo aliquis beatus mereri potest, nisi sit simul viator & comprehensor: vt Christus, qui solus fuit viator, & comprehensor: prædictum enim gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, quam illud mereantur.

Prima conclusio.

Angeli beati non possunt proficere in beatitudine essentiali, consistente in visione Dei, nec in fruitione, & dilectione illi correspondente.

Secunda conclusio.

Prædicti Angeli possunt proficere in beatitudine accidentali, quæ consistit in cognitione extra verbum, & in gaudio de rebus creatis ex illa cognitione secuto.

Animaduersiones circa hunc articulum.

1. Ratio. Circa conclusionem huius articuli animaduertendum est, eam satis congruenti ratione probari à D. Thoma ex eo, quod ad beatitudinem supernaturalem, quippe superexcedentem, nequit Angelus ex propriis viribus se dirigere, sed oportet, vt dirigatur ex instinctu, & intentione Dei: intentio autem semper est ad aliquid certum & determinatum, quod quidem determinatum quoad præsens, non potest esse diuina visio quantum ad ipsum, quod videtur, quia summa veritas ab omnibus beatis secundum diuersos gradus conspicitur, sed quantum ad modum visionis, & determinatum gradum eiusdem. Ergo consecuto illo gradu, sicut non mouetur à Deo ad altiorem gradum potest: alioqui quoad illum non dirigeretur instinctu & intentione Dei.

Nec obest, si contra rationem hanc objicias, quod viator, adhuc consecuto illo gradu gratiæ præfixo ei à Deo ex prouidentia, & intentione ipsius, nihilominus potest proficere in gratia, vt habetur in Clementina *Ad nostrum de hæreticis*: ergo licet beatus consequatur gradum illum gratiæ consummatæ, & gloriæ, ad quem dirigitur, & determinatur ex intentione Dei, poterit in eadem gratia, & gloria proficere. 2. Obiectio. Clemen. Ad nostrum.

Respondetur enim, negando paritatem. Quia etsi vterque conueniat in hoc, quod fuerit sibi præfixus a Deo suus gradus, attamen circa beatos peculiari ratione præfixus est prædictus terminus, nempe, stabiliendo regulam, & decretum peculiare, vt illucusque pertingant, vltra autem progredi nequeant, secus verò viatoribus & propterea isti solum in sensu composito; illi vero tam in sensu composito quam in diuiso vltra progredi nequeunt. Diluitur.

Nec tandem obstat, si contra primam assertionem objicias, quod Innocentius III. cap. *Cum Marthæ, de celebratione Missarum* refert opinionem asserentium, beatos in patria posse proficere: & tamen illam non damnat: in quo videtur sentire, eam esse probabilem. 3. Obiectio alia. Innoc. III.

Respondetur enim, Innocentium loqui non de præmio essentiali, sed de accidentali, quod (vt diximus) crescit in beatis. De quo videatur D. Thomas *in additionibus ad 3. p. q. 96. art. 6.* Soluitur.

QVÆSTIO LXIII. DE ANGElorum malitia quoad culpam.

PROOEMIVM.

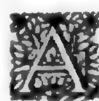

DEINDE Considerandum est quomodo Angeli facti sunt mali. Et primo quantum ad malum culpæ. Secundo, quantum ad malum pœnæ.

Postquam Angelicus Præceptor in duabus præcedentibus quæstionibus egit de merito, & beatitudine Angelorum, iam nunc in hac *quæstione 63. & sequenti* agit de aliis duobus, quæ præcedentibus opponuntur, quæque in Angelis malis inueniuntur, nempe de malitia, & pœna eorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum malum culpæ possit esse in Angelis.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod malum culpæ in Angelis esse non possit. Quia malum culpæ non potest esse nisi in his, quæ sunt in potentia, vt dicitur in 9. *Metaphysicæ*. * Subiectum enim priuationis est ens in potentia. Sed Angeli, cum

12. q. 89. a. 4. Et 2. dist. 5. q. 1. art. 1. Et 3. con. c. 108. 109. & 110. & opus. 15. c. 19 & 20. * Lib. 9. tex. 19. to. 3.

cum sint formæ subsistentes, non habent esse in potentia. Ergo in eis non potest esse malum culpæ.

¶ 2. Prætereà. Angeli sunt digniores, quam corpora cœlestia. Sed in corporibus cœlestibus non potest esse malum, vt Philosophi dicunt. Ergo neque in Angelis.

¶ 3. Præterea. Id, quod est naturale, semper inest. Sed naturale est Angelis, quod moueantur motu dilectionis in Deum. Ergo ab eis remoueri non potest. Sed diligendo Deum, non peccant. Ergo Angeli peccare non possunt.

¶ 4. Præterea. Appetitus non est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in Angelis non potest esse apparens bonum, quod non sit verum bonum: quia in eis vel omnino error esse non potest, vel saltem non potest præcedere culpam. Ergo Angeli non possunt appetere nisi id, quod est verè bonum. Sed nullus appetendo id, quod est verè bonum, peccat. Ergo Angelus appetendo non peccat.

Sed contra est, quod dicitur Iob 4. *In Angelis suis reperit prauitatem.*

Respondeo dicendum, quod tam Angelus, quam quæcumque creatura rationalis, si in sua natura consideretur, potest peccare. Et cuicumque creaturæ hoc conuenit; vt peccare non possit, hoc habet ex dono gratiæ, non ex conditione naturæ. Cuius ratio est: quia peccare nihil est aliud, quam declinare à rectitudine actus, quam debet habere, siue accipiatur peccatum in naturalibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illum actum à rectitudine declinare non contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis: si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex, nisi rectè lignum incidere: sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectam, & non rectam. Diuina autem voluntas sola est regula actus: quia non ad superiorem finem ordinatur. Omnis autem voluntas cuiuslibet creaturæ rectitudinem in suo actu non habet, nisi secundum quod regulatur à voluntate diuina, ad quam pertinet vltimus finis: sicut quælibet voluntas inferioris debet regulari secundum voluntatem superioris: vt voluntas militis secundum voluntatem ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse non potest: in qualibet autem voluntate creaturæ potest esse peccatum, secundum conditionem suæ naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod in C Angelis non est potentia ad esse naturale: est tamen in eis potentia secundum intellectiuam partem ad hoc, quod conuertatur in hoc, vel in illud. Et quantum ad hoc potest in eis esse malum.

Ad secundum dicendum, quod corpora cœlestia non habent operationem, nisi naturalem. Et ideo sicut in natura D eorum non potest esse corruptionis malum, ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in Angelis est actio liberi arbitrij, secundum quam contingit in eis esse malum.

Ad tertium dicendum, quod naturale est Angelo, quod conuertatur motu dilectionis in Deum secundum quod est principium naturalis esse. Sed quod conuertatur in ipsum, secundum quod est E obiectum beatitudinis supernaturalis, hoc est ex amore gratuito, à quo auerti potuit peccando.

Ad quartum dicendum, quod peccatum mortale in actu liberi arbitrij contingit esse dupliciter. Vno modo ex hoc, quod aliquod malum eligitur: sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secundum se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia, vel errore. Alioquin, id, F quod est malum, non eligeretur vt bonum. Errat quidem adulter in particulari, eligens hanc delectationem inordinati actus quasi aliquod bonum ad nunc agendum, propter inclinationem passionis aut habitus: etiam si in vniuersali non erret, sed veram de hoc sententiam teneat. Hoc autem modo in Angelo peccatum esse non potuit, quia nec in Angelis sunt passiones, quibus G ratio, aut intellectus ligetur, vt ex suprà * dictis patet: nec iterum primum peccatum habitus præcedere potuit ad peccatum inclinans. Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligendo aliquid, quod secundum se est bonum, sed non cum ordine debitæ mensuræ, aut regulæ: ita quod defectus inducens peccatum sit solùm ex parte electionis, quæ non habet debi- H tum ordinem nisi ex parte rei electæ: sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinem ab Ecclesia institutum. Et huiusmodi peccatum non præexigit ignorantiam, sed absentiam solum considerationis eorum quæ considerari debent. Et hoc modo Angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum,

* Q. 59. art. 4.

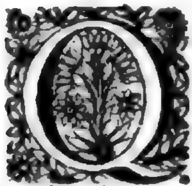
absque ordine ad regulam diuinæ voluntatis.

Conclusio.

Tam Angelus, quam qualibet creatura est ex se peccabilis: & si aliqua non potest peccare, id habet ex dono Dei.

DISPVTATIO IX.

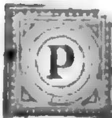
De peccabilitate, & impeccabilitate creaturæ intellectualis.

QVIA Angelicus Præceptor in hac quæstione non solùm agit de peccabilitate, sed etiam quodammodò de impeccabilitate Angelorum, idcircò vtrumque in præsenti disputatione instituta ad explicandum illa, de quibus idem S. Doctor in hac quæstione discutit, coniungimus.

DVBIVM I.

Vtrum per potentiam Dei absolutam, possit dari creatura aliqua intellectualis, quæ per se, & ex natura sua sit omnino impeccabilis.

1. Primum notabile.

PRo tituli intelligentia notandum est primo, consulto in eo non inquiri, an creaturæ intellectuales, quæ de facto inueniuntur, siue (quod in idem quoad præsens redit) quæ secundum potentiam Dei ordinariam inueniri queunt, sint per se, & natura sua omninò impeccabiles? quia eas peccare potuisse, habetur in Scriptura: siquidem in ea dicitur, plures ex Angelis peccasse, vt cõstat ex illo Iob 4. *Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem.* Et 2. Petri 2. *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, &c.* Et licet hæc testimonia solum intelligantur de Angelis malis: nihilominus quoad omnes suadent intentum quoad peccabilitatem eorundem, quia Scriptura eodem modo loquitur de Angelis bonis, & malis quantum ad naturalem perfectionem: tum etiam, quia inter Angelos, qui erat supremus omniũ eorum peccauit, vt testatur D. Thomas *in hac quæst. art.* 7. vnà cum Gregorio *homil.* 34. *in Euangelia*, & ita, si iste in peccatum lapsus est, ac proinde in illud labi potuit, planum est, reliquos Angelos huic inferiores potuisse peccare. Vnde Hieronymus *lib.* 2. *contra Iouinianum cap.* 3. cùm Luciferi casum enarrasset, sic inquit: *Si altissima illa sublimitas occidit, quis cadere non possit?*

Iob 4. 2. Petri 2. D. Thom. D. Gregor. D. Hier.

2. Secundum notabile. Secundò notandum est, quod nomine creaturæ intellectualis intelligimus illam, quæ habeat perfectum vsum rationis, siue suæ virtutis intellectualis, quo sit ei integrum inter bonum, & malum, & inter agenda, ac omittenda discernere. Et de hac non vtcumque inquirimus, an sit impeccabilis? Sed an per se, & ex natura sua hoc ei competat, quia prædictam creaturam ex dono diuinæ gratiæ posse reddi impeccabilem, planum est. Et tandem non de qualicumque impeccabilitate per se, & ex natura sua ei conueniente; sed de impeccabilitate omnimoda sciscitamur. Cumque peccabilitas dicat auersionem, siue in actu vel habitu, C siue in potentia, à Deo vt vltimo fine; & Deus, vt vltimus finis, quodammodo distinguatur in se ipsum vt authorem, & finem naturalem, & supernaturalem, ac proinde impeccabilitas omnimoda dicat incapacitatem ad vtramque auersionem: adeò ad hoc explicandum in titulo inquisitum est, an prædicta creatura intellectualis sit omninò impeccabilis? Vnde integer sensus tituli est: an per diuinam potentiam sit dabilis aliqua creatura habens perfectum vsum rationis, siue suæ virtutis intellectualis, sufficientem ad discernendum inter bonum, & malum morale, quæ, secluso quouis D dono gratiæ, sit talis conditionis, vt nequeat à Deo vt ab vltimo fine tam naturali, quam supernaturali, auerti?

§. I. *Ex mente Augustini, D. Thomæ, & aliorum Patrum dubium resoluitur.*

DIcendum ergo est, non posse, adhuc per diuinam potentiam, dari creaturam intellectualem, quæ per se, & ex natura sua sit omnino impeccabilis, sed hoc solum posse ei competere ex dono diuinæ gratiæ. Assertio hæc videtur colligi ex illo Pauli 1. ad Timotheum 6. ibi loquens de E Deo, inquit: *Qui solus habet immortalitatem.* Quæ verba non solùm de immortalitate opposita morti naturali, aut corruptioni, vel amissioni sui *esse*, sed etiam de illa, quæ aduersatur morti peccati, intelliguntur à Patribus: asseruntque, eam, vt excludentem omnem capacitatem ad peccandum, esse Dei propriam. Et propterea Ambrosius lib. 3. de Fide c. 2. ita concludit: *Ergo corruptela, & mortis, etiam si non moriatur, aut peccet, capax tamen est omnis creatura.*

3. Assertio. 1. Ad Ti. 6. Ambros.

Quam interpretationem tradit etiam Augustinus *lib.* 3. *contra Maximinum cap.* 12. necnon & F Hieronymus *epistola* 146. *ad Damas.* vbi de filio prodigo expendens verba Psalm. 142. *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens*, sic ait: *Non dicit, omnis homo, sed omnis viuens, id est, non Euangelista, non Apostolus, non Propheta, ad maiora conscendo, non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Potestates, cæteraque Virtutes: solus Deus est, in quem peccatum non cadit: cætera, cum sint liberi arbitrij, in vtramque partem suam possunt flectere voluntatem.* Et postea ad hoc corroborandum adducit prædictum testimonium Pauli ad Timotheum.

August. Hieron. Damasc. Ps. 142.

G Idem etiam colligitur ex illo Iob 4. nuper adducto: *Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem, quantò magis, qui habitant domos luteas, &c.* In quibus verbis, vt testatur Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum c. 3. omnem creaturam peccare posse commemorat.

Ex diuina scriptura, & ex sanctis PP. corroboratur. Iob 4. Hier.

4. D. Aug. Eandem etiam assertionem docuit Augustinus *lib.* 1. *de Ciuitate cap.* 6. vbi sic ait: *Et inueniet voluntatem malam, non ex eo esse incipere, quia natura est, sed ex eo quod ex nihilo natura facta est.* Et inde concludit, ideo naturam aliquam posse habe- H re malam voluntatem, quia est ex nihilo facta. Et de Fide ad Petrum c. 3. loquens de Deo sic inquit: *Quia summè bonus est, dedit omnibus naturis, quas fecit, vt bona sint; non tamen bona tantum, quantum creator omnium bonorum, qui non solum summè bonus, sed etiam summum, & incommutabile bonum est, quia æternum bonum est: nullum habens defectum, quia non est ex nihilo: nullum habens profectum, quia nullum habens initium. Ideò quippe natura à Deo facta proficere possunt quia esse cœperunt*

cœperunt ideò deficere: quia ex nihilo facta sunt. Et cap. 23. in eodem lib. inquit *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem, & à Deo immutabili factam.* Et reddens rationem, propter quam Angeli beati habent stabilitatem in bono, sic inquit: *Sed hoc ipsum, quod ab illo statu beatitudinis, in quo sunt, mutari in deterius nullatenus possunt, non eis naturaliter insitum, sed postquam creati sunt, gratiæ diuinæ largitate collatum. Si enim Angeli naturaliter incommutabiles fierent, nunquam de eorum consortio diabolus, & eius Angeli cecidissent.* In quibus verbis etsi expressè loquatur de Angelis à Deo factis, nihilominus idem innuit de omnibus à Deo factibilibus: quia eadem ratio Augustini in cunctis illis militat, nempe, omnem creaturam esse mutabilem, esseque factam ex nihilo.

D. Thom. Idem etiam tuetur D. Thomas in hoc articulo, vbi sic inquit: *Respondeo dicendum, quod tam Angelus quàm quæcumque creatura rationalis: si in sua natura consideretur, potest peccare. Et cuicumque creaturæ hoc conuenit, vt peccare non possit; hoc habet ex dono gratiæ, non ex conditione naturæ.* Et infra: *Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse non potest: in qualibet autem voluntate creaturæ potest esse peccatum, secundum conditionem suæ naturæ.* Et quæst. 24. de Veritate art. 7. his verbis: *Respondeo dicendum, quod nulla creatura, nec est, nec esse potest, cuius liberum arbitrium sit naturaliter confirmatum in bono, vt hoc ei ex puris naturalibus conueniat, quod peccare non possit* Et in 2 dist. 5. quæst. 1. art. 1. & ibidem ad Annibaldum.

Nyssen. Damasc. Nazian. D. Thom. Gregor. Idem etiam docuerunt Nyssenus *lib. 7. Philosophiæ*, qui est de libero arbitrio *cap. 3.* seu Nemesius *lib. de Homine cap. 41.* Damascenus, & Nazianzenus relati à D. Thoma *q. 24. de Veritate art. 7.* Gregorius *lib. 5. Moralium cap. 28.* & plures alij. Et tandem communiter omnes Scholastici, præter illos, quos pro opposita sententia referemus.

§. II. *Ratio prior assertionis ex D. Thoma desumpta.*

5. Ratio fundamentalis pro assertione. Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma, potestque sub hac forma proponi. Quoniam nulla creatura intellectualis, nullaque voluntas creata potest habere omnem rationem boni, siquidem nihil creatum potest esse actus purus, sed necessario debet misceri cum potentialitate, ac proinde cum limitatione in ratione bonitatis: ergò nulla creatura intellectualis, nullaque creata voluntas poterit esse indefectibilis in rectitudine, seu ordinatione omnium suarum operationum; & per consequens nequibit, adhuc per diuinam potentiam, dari aliqua creatura intellectualis, aliquaque voluntas creata, quæ sit omnino impeccabilis. Hæc secunda consequentia patet ex prima. Quoniam peccatum, siue in rebus naturalibus, siue in artificialibus, vel voluntariis, nihil est aliud, quam defectus, vel inordinatio propriæ actionis, cum aliquid agitur, non secundum quod debitum est agi, siue secundum eam rectitudinem, aut ordinationem, secundum quam debet agi, vt constat ex Aristotele 2. *Physicorum textu* 27.

Arist. Prima verò consequentia ex antecedenti cōstat. Quoniam ad hoc, vt natura intellectualis, & voluntas eius sint indefectibiles in rectitudine omnium suarum operationum, oportet, vt in se habeant omnem bonitatem. Et ratio est. Quia natura intellectualis, & voluntas eius non respiciunt particulare, & determinatum bonum, sed bonum absolutè, & in omni sua amplitudine: non secus ac

C prædicta natura, vt per intellectum operatur, & prædictus intellectus non respiciunt verum particulare præcisè, sed verum absolutè, & in omni suo ambitu: & propterea tam intellectus, quàm voluntas ad ipsum vniuersale bonorum principium se extendunt, secus vero aliæ virtutes cognoscitiuæ, aut appetitiuæ. Quare, sicut dum aliquod agens secundum suam actionem ordinatur ad bonum aliquod particulare, oportet, ad hoc vt eius actio naturaliter sit indefectibilis, quod ratio illius boni naturaliter, & immobiliter ei insit: ex eo quod omnis actio procedit ab agente sub ratione cuiusdā similitudinis, vt constat in corpore naturaliter, & im-

D mobiliter calido, quod quidē, si daretur, eo ipso immutabiliter calefaceret: ita natura rationalis non ad bonum particulare, sed ad bonum absolutè, & per multifarias actiones ordinata, nequibit habere prædictas actiones indefectibiliter rectas, seu indefectibilis à bono, nisi etiam naturaliter, & immutabiliter habeat omnem rationem boni.

Quam rationem adduxit D. Thomas articulo citato quæstionis 24. de Veritate his verbis: *Nihil enim est aliud peccatum, siue in rebus naturalibus, siue artificialibus, siue voluntariis dicatur, quam* 6. D. Thomæ testimonio altero fulcitur.

E *defectus, vel inordinatio propriæ actionis, cum aliquid agitur, non secundum quod debitum est agi, vt patet in* 2. Physicorum. *Differt autem in agēdo natura rationalis prædita libero arbitrio ab omni alia natura. Alia enim natura ordinatur ad aliquod particulare bonū, & actiones eius sunt determinatæ respectu illius boni, natura vero rationalis ordinatur ad bonum simpliciter. Sicut enim verum absolutè obiectum est intellectus: ita & bonum absolutè voluntatis. Et inde est; quod ad ipsum vniuersale bonorum principium voluntas se extendit; ad quod nullus alius appetitus pertingere potest. Et propter hoc creatura rationalis non habet determinatas*

F *actiones, sed se habet sub quadam indifferentia respectu materialium actionum. Cum autē omnis actio ab agente proueniat sub ratione cuiusdam similitudinis, sicut calidum calefacit, oportet quod si aliquod agens est, quod secundum suam actionem ordinetur ad bonum aliquod particulare, ad hoc quod eius actio naturaliter sit indefectibilis, quod ratio illius boni naturaliter, & immobiliter ei insit: sicut si alicui corpori inest naturaliter calor immutabilis, immutabiliter calefacit. Vnde & natura rationalis, quæ ordinata est ad bonum absolutè per actiones multifarias, non potest habere naturaliter actiones indeficientes à bono, nisi ei naturaliter, & immutabiliter*

G *insit ratio vniuersalis, & perfecti boni. Quod quidem esse non potest, nisi naturæ diuinæ. Nam Deus solus est actus purus, nullius potentiæ permistionem recipiens. Et per hoc est bonitas pura, & absoluta.*

Confirmatur. Quoniam quæuis creatura est permista potentialitati; ex eo quod facta est ex nihilo, solus vero Deus est actus impermistus potentialitati, ex eo quod non est factus ex nihilo, sed ex vi suæ essentiæ semper, & indefectibiliter est: ergo quæuis creatura potest deficere in sua operatione, non eliciendo illam secundùm eam ordinationem, & bonitatem, secundum quam est debitum, quod Cōfirmatur.

H eliciatur: ac proinde omnis creatura erit peccabilis peccato (vt sic dicamus) vel naturæ, si talis creatura non fuerit intellectualis, vel etiam peccato pertinente ad ordinem moralem, vel artificialem, si fuerit intellectualis; solusque Deus habebit esse omnino impeccabilis. Patet consequentia. Quoniam hoc, quod est creaturam esse defectibilem in rectitudine, siue ordinatione suæ operationis, prouenit ex eo, quod facta est ex nihilo, ac proinde ex eius potentialitate.

Quæ

Damasc. Gregor. Dion. D. Thom. Quæ ratio desumpta est ex Damasceno, Gregorio, Dionysio relatis à D. Thoma loco nuper citato, quamque ipse S. Doctor sub his verbis proponit: *Deus solus est actus purus, nullius potentiæ permistionem recipiens, & per hoc est bonitas pura, & absoluta. Creatura verò qualibet, cum in natura sua habeat permistionem potentiæ, est bonum particulare. Quæ quidem permistio potentiæ ei accidit propter hoc, quod est ex nihilo. Et inde est, quod inter naturas rationales solus Deus habeat liberum arbitrium naturaliter impeccabile, & confirmatum in bono: creaturæ vero hoc in esse impossibile est propter hoc, quod est ex nihilo, vt Damascenus, & Gregorius Nyssenus dicunt, & ex hoc est particulare bonum, in quo fundatur ratio mali,* vt Dionysius dicit 4. *cap. de diuinis nominibus.*

§. III. *Duplex solutio aduersariorum, prima ad rationem D. Thomæ, secunda ad eius confirmationem, & prima impugnatio prioris solutionis.*

7. Occurrunt aduersarij ad rationem D. Thomæ. NEc obest, si tam huic rationi, quam eius confirmationi occurras. Rationi quidem dicēdo, quod esse principium indefectibile actionum creatarum indefectibiliter etiam rectarum, seu (quod in idem quoad præsens redit) esse principium, quod elicit per se, & ab intrinseco habeat, quòd quoties suas actiones creatas, toties operetur cum rectitudine, & ordinatione eisdem debita, non exigit infinitam perfectionem. Tum, quia omnes illæ actiones, quantumvis versentur circa bonum absolute, sunt finitæ & limitatæ perfectionis: & ideò non requiritur in natura intellectuali eas eliciente, quod ratio omnis boni ei insit.

Tum etiam. Quia eadem ratione probaretur, voluntatem nostram habere omnem rationem boni, licèt non indefectibiliter. Et ratio est. Quia licèt multoties deficiat, posset tamen non deficere: & ad hoc vt possit non deficere, & in omni materia benè operari, videtur desiderari, quod ratio omnis boni ei insit: sicut ad hoc, vt indefectibiliter, & rectè semper operetur, oportet, vt ratio omnis boni naturaliter, & indefectibiliter ei insit: imò si voluntas creata haberet omnem rationem boni, ex eo quòd est libera ad benè operandum, non posset non indefectibiliter illud habere: quia omnis ratio boni nequit aliter, quàm indefectibiliter haberi.

Euasio ad confirmationem. Et similiter non obest, si confirmationi etiam occurras asserendo, non sufficienter probari ex eo, quod creatura intellectualis sit facta ex nihilo, quod non sit per se, & ex natura sua impeccabilis. Tum, quia ex hoc, quod creatura intellectualis sit facta ex nihilo, solum tollitur ab ea id, quod petit infinitam perfectionem per essentiam: cùm tamen tanta perfectio non requiratur, vt prædicta creatura sit talis cōditionis, vt quoties eliciat suas actiones creatas, & finitas, toties eliciat eas cum rectitudine, & ordinatione creata, ac finita, quæ eis debetur. Tum etiam. Quia in hac confirmatione videtur peti principium. Siquidem idem est, creaturam intellectualem esse creaturam, & esse factam ex nihilo: & ideo idem erit dicere, creaturam intellectualem, quia est ex nihilo, non esse impeccabilem per se, & ex natura sua, ac asserere, illam non esse sic impeccabilem, quia creatura est: & ita redditur pro ratione id, de quo est tota controuersia, scilicet, an creatura intellectualis, hoc ipso quod creatura, debeat per se, & ab intrinseco esse peccabilis?

8. Impugnatio prior contra solut. ratio. D. Th. Non igitur hæc obsunt. Nam contra solutionem ad præcipuam rationem D. Thomæ vrget, quod reuerà in natura rationali tendente indefectibiliter per multifarias operationes suæ voluntatis in bonum absolutè, & simpliciter, seu in omni suo ambitu, non possunt non esse rationes omnium bonorum. Hoc autem sic ostenditur. Primo quidem. Quoniam hoc ipso, quod natura rationalis indefectibiliter tendat per multifarias operationes suæ voluntatis in prædictum bonum, oportet, vt sint in illa indefectibiliter, & omnino connaturaliter principia indefectibiliter tendentia in prædictum bonum per prædictas operationes indefectibiles à rectitudine, & ordinatione sibi debita: ergo etiam oportebit, vt in eadem natura rationali sint tum principia ordinis naturalis, tum supernaturalis indefectibiliter, & omnino connaturaliter, tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis ei conuenientia, quibus indefectibiliter, & cum debita rectitudine, & ordinatione tendat in bonū in omni suo ambitu, ac proinde tam in bonū naturale, quā supernaturale: ergo etiā oportebit, inueniri in prædicta creatura omnem, & summam rationem boni.

Probatio antecedētis. Antecedens huius impugnationis videtur perspicuum. Quoniam repugnat, esse per se, & ab intrinseco in aliqua natura operationes indefectibiles à rectitudine, & ordinatione sibi debita, quin dentur in illa principia indefectibilia talium operationum, & indefectibiliter, ac omnino cōnaturaliter ei conuenientia. Nam si prædicta principia non sint indefectibilia, poterunt vtique deficere in rectitudine, & ordinatione suarum operationum: & si indefectibiliter, & omnino connaturaliter non competunt illi naturæ, non erit prædicta natura intellectualis per se, & ab intrinseco indefectibilis, sed ad summum ex dono, & gratia Dei conferente illi prædicta principia non omnino ei connaturalia, seu non omnino eidem debita.

Explicatur ex D. Th. Vnde D. Thomas articulo citato hoc ipsum explicans, sic inquit: *Ex defectu principiorum actionis causatur actionis defectus. Vnde si quid est, in quo principia actionis neque in se deficere possunt, neque ab aliquo extrinseco impediri, impossibile est, illius actionem deficere: sicut patet in motibus cælestium corporum. Ea vero in actionibus deficere possibile est in quibus principia agendi possunt deficere, vel impediri: sicut patet in generabilibus, & corruptibilibus, quæ ratione suæ transmutabilitatis defectum in principiis actiuis patiuntur. Vnde & eorum actiones deficientes proueniunt: propter quod in operationibus naturæ peccatum frequenter accidit, sicut patet in partibus monstruosis.*

Quare ob hanc eandem rationem, inter alias, idem Angelicus Præceptor in eodē articulo dixit, quod omnis actio ab agente prouenit secundum rationem cuiusdam similitudinis: ac proinde actio indefectibilis à rectitudine, & ordinatione sibi debita debet prouenire à natura habente principia indefectibilia, & indefectibiliter, ac omninò connaturaliter prædictæ naturæ conuenientia: alioqui operatio excederet virtutem suæ causæ suorumque principiorum.

9. Prima consequentia suadetur. Prima verò consequentia ex antecedenti apertè sequitur. Quoniam prædicta natura intellectualis, tendens indefectibiliter per multifarias operationes suæ voluntatis in bonum absolutè, seu in omni suo ambitu, debet tendere tam in bonum naturale, quam in supernaturale indefectibiliter, & per consequens in Deum vt authorem naturalem, & supernaturalē: ergo si ad hoc, vt indefectibiliter in omnia ista tendat per prædictas operationes suæ voluntatis, debent illi indefectibiliter, & omnino connaturaliter conuenire principia indefectibilia, & oportebit, vt indefectibiliter, & omninò connaturaliter ei conueniant tam principia naturalia, quam

quam supernaturalia, & quæ tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis influunt: quia omnia ista principia indefectibilia, & omnino connaturalia requiruntur in ordine ad omnes illas actiones voluntatis, tendentes indefectibiliter in bonum absolutè, siue in omni suo ambitu.

Et etiam secunda. Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quoniam idem est, inueniri in prædicta creatura indefectibiliter, & omnino connaturaliter prædicta principia, ac inueniri in ea omnem rationem boni. Tum, quia principia supernaturalia indefectibiliter, & omnino connaturaliter conuenientia alicui naturæ, exigunt, prædictam naturam habere omnem rationem boni, esseque ipsam naturam diuinam: ex eo quod prædicta principia nulli substantiæ creatæ, aut creabili possunt esse connaturalia, vt *in 1. tomo tractatu 2. disp. 3. à numero 16. vsque ad n. 44.* latè prosecuti sumus: & ideo, vt ex ibidem dictis constat, prædicta principia supernaturalia, & omnino connaturalia substantiæ per illam operanti nihil aliud sunt, quàm ipsemet intellectus diuinus, & virtutes intellectuales propriæ illius, necnon & voluntas diuina, virtutesque affectiuæ ipsius; quæ quidem (vt ex se liquet) debent habere in se omnem rationem boni.

Tum etiam. Quia idem est, inueniri omnino connaturaliter, & indefectibiliter prædicta principia supernaturalia in aliqua natura substantiali, & intellectuali, ac illam esse substantiam supernaturalem, & intellectualem: quia sicut principia naturalia, & ordinis intellectualis non possunt esse omnino connaturalia, nisi substantiæ naturali, & intellectuali, ita principia supernaturalia, & ordinis intellectualis, ac supernaturalis, nequeunt habere omnimodam connaturalitatem, nisi cum substantia supernaturali intellectuali. Constat autem ex dictis loco citato; in idem redire, aliquam naturam substantialem, & intellectualem esse supernaturalem, ac habere omnem rationem boni, esseque ipsam naturam diuinam. Tum, quia natura substantialis intellectualis, & supernaturalis potest ex se, & omninò connaturaliter videre Deum, vt est in se: & substantia sic potens illum videre, debet cum eodem conuenire in gradu immaterialitatis: non secus ac species intelligibilis repræsentans illum, provt est in se, petit hanc conuenientiam: ac proinde debet esse actus purus, sicut ipse Deus, vt ex dictis tractatu, disputatione, & numeris nuper citatis, *& in disp. 2. eiusdem tractatus n. 153.* liquet.

Tum etiam. Quia prædicta natura substantialis, & intellectualis, ac diuini ordinis esset ipsa gratia per se subsistens, seu ipsa radix videndi Deum clare per se subsistens; hæc autem idem est, ac diuina natura in omni sua amplitudine, vt *in eadem disp. 3. n. 22.* fusiùs explicuimus.

Cōfirmatur. Confirmatur. Quoniam id, quod est proprium alicuius naturæ, non potest per se, & ab intrinseco, ac omninò connaturaliter conuenire alteri rei, nisi priùs in prædictam naturam conuertatur: sicut aqua nequit per se, & ab intrinseco, omninoque connaturaliter calefacere, nisi priùs conuertatur in ignem: sed versari omninò cōnaturaliter, & per se, ac ab intrinseco circa Deum, provt est in se, & vt est author supernaturalis, per operationes omnino indefectibiles à rectitudine, & operatione supernaturali sibi debita, est proprium naturæ, & voluntatis diuinæ, ac proinde habentis in se omnem rationem boni, & principia indefectibilia, quæ sint ipsa bonitas; ergo nequibit hoc competere naturæ creatæ, nisi prius in diuinam naturam, & voluntatem, in qua est omnis ratio boni, conuertatur: ergo verum semper erit, quod ad operandum per se, & ab intrinseco indefectibiliter, ac proinde omninò connaturaliter circa bonum in omni sua amplitudine, ac proinde circa Deum, provt est in se, requiritur, quod ratio omnis boni sit in natura illa sic operante. Minor probatur. Quoniam sicut est proprium solius Dei versari per se, & ab intrinseco, ac omninò connaturaliter circa seipsum, provt est in se, intelligendo, & amando sic semetipsum: ita est proprium eius versari sic circa se cum omnimoda rectitudine, & ordinatione debita actibus circa semetipsum versantibus.

D. Thom. Quam confirmationem adduxit D. Thomas articulo nuper citato in 2. argumento, *sed contra*, his verbis: *Proprietas naturæ superioris non potest inferiori naturæ naturaliter conuenire, nisi in superiorem naturam conuertatur: sicut non potest fieri, quod aqua naturaliter sit calida, nisi conuertatur in naturam ignis, vel aëris. Sed habere indefectibilem bonitatem est diuinæ proprietas naturæ. Ergo non potest esse quod alicui alij naturæ conueniat naturaliter, nisi in diuinam naturam conuertatur, quod est impossibile.*

§. IV. *Alia euersio eiusdem solutionis.*

90. Euertitur amplius cōtrariorum solutio. Deinde prædicta solutio potest impugnari, supponendo tamen prius, quod si quæ indefectibilitas in rectè operando est in voluntate creata, conueniens ei per se, & ab intrinseco, & debet illi competere non vt libertas, sed vt natura est, & ob naturalem inclinationem, quam ad sic indefectibiliter operandum habet. Et propterea indefectibilitas, quæ ratione donorum gratiæ, nempe confirmationis in bono, competit aliquando prædictæ voluntati, debet conuenire ei non vt libertas, sed vt natura est: quia quatenus sic est confirmata in bono, non potest deficere, sed necessario debet operari absque defectu rectitudinis, licet sit libera ad prosequendum hoc vel illud bonum.

Hinc ergo sequens impugnatio deducitur. Quoniam voluntas, vt natura est, & vt habet naturalem inclinationem, non est determinata per se, & ab intrinseco ad prosequendum indefectibiliter, nisi tantummodo bonum propriæ naturæ: ergo si quæ est voluntas, quæ per se, & ab intrinseco habet indefectibiliter operari circa bonum absolutè & simpliciter, provt includit omnem rationem boni, seu prosequi illud per multifarias actiones indefectibiles: signum erit prædictam voluntatem oriri à natura, in qua sit omnis ratio boni: ac proinde semper erit verum, quod natura intellectualis per se, & ab intrinseco ac ex propria ratione tendens per voluntatem in bonum absolutè, & simpliciter in omni sua amplitudine, debet habere in se rationes omnium bonorum.

Antecedens videtur certum. Tum, quia esse appetitum aliquem omninò determinatum per se, & ab intrinseco ad operandum indefectibiliter circa aliquod bonum, dicit summam commensurationem, & coaptationem, ac nexum cum illo: constat autem, voluntatem, quæ est appetitus rationalis, non habere ex se hanc summam commensurationem & nexum, nisi cum sua natura, & bono illius. Tum etiam. Quia id videmus in cæteris appetitibus naturalibus, qui per se, & ab intrinseco non sunt determinati ad indefectibiliter adhuc, quantum est ex parte sua operandum, nisi circa bonum propriæ naturæ, & perfectionem illius.

D. Thom. Quam impugnationem adduxit etiam Angelicus Doctor in 2. ad Annibaldum distinct. 5. q. 1. art. 1. his verbis: *In voluntate peccatum accidit, quando non rectè ordinatur ad finem. Voluntas autem, vt quædam*

quadam natura est, necessariam inclinationem habet in id, quod sibi naturale est, respectu verò aliorum nullam necessitatem habet: ergo illa sola voluntas est omnino impeccabilis, cuius natura est ipsa bonitas summa, quæ est regula voluntatis.

Cõfirmatur. Confirmatur, & explicatur, supponendo id, quod est per se satis notum, nempe quod sicut debet esse ordo inter causas efficientes, & ratione huius secunda agentia debent subordinari agenti principali, & in prædictis causis accidit peccatum, quando secundum agens exit ab ordine principalis agentis, vt cum tibia deficit propter suam curuitatem ab executione motus, quem virtus appetitiua imperabat, sequitur claudicatio, quæ est peccatum (vt sic dicamus) naturale: ita in causis finalibus debet esse ordo: & ideò cùm finis secundarius non continetur sub ordine principalis finis, seu non ordinatur ad finem principalem debito modo, est peccatum voluntatis, cuius obiectum est bonitas, & finis.

Hinc ergo sequens confirmatio, & explicatio præcedentis confirmationis deducitur. Quoniam quælibet voluntas per se, & ab intrinseco solum vult naturaliter illud, quod est proprium volentis bonum, scilicet ipsum esse perfectum, ideoque non potest contrarium huius velle: ac proinde solùm circa prædictum bonum potest voluntas esse indefectibilis in sua operatione. Nam sicut non accidit peccatum in natura, quando aliquid producitur secundùm ordinem, & inclinationem naturæ: ita etiam in voluntate non accidit peccatum, quando voluntas vult id, ad quod inclinatur naturaliter, & cuius oppositum velle non potest, in quantum huiusmodi, idest, vt per modum naturæ operatur, secùs verò in aliis. Ergo in illo solo volente non poterit esse peccatum, cuius bonum, cuiusque natura est vltimus finis, qui non continetur sub alterius finis ordine, sed sub eius ordine omnes alij fines continentur, cuiusque natura proinde includit omnem rationem boni, è contrà vero in aliis volentibus.

Patet consequentia. Quia prior ille volens, cuius natura est omne bonum, & esse vltimum finem, sub cuius ordine debent alij fines cadere, sicut fertur per modũ naturæ, & indefectibiliter in proprium bonum, ita tendit eodem modo, & cum debito ordine in vltimum finem, qui est propriũ bonum ipsius: è contrà vero alij volentes, quorũ proprium bonum non est idem ac vltimus finis, seu nõ est idem ac summa, & omnimoda ratio boni. Nam sicut solum tendunt naturaliter, & per modum naturæ in proprium bonum, ita quatenus sic operantur, solum sunt indefectibiles circa ipsum, nõ verò circa ordinem proprij boni in finem vltimum: & ideò possunt deficere, non ordinãdo proprium bonum in finem vltimum eo modo, quo debent illud ordinare. Maximè, quia sicut respectu horum volentium vltimus finis simpliciter talis, eorum est finis superior, ita ex dono superioris naturæ, cuius talis finis est proprium bonum, & non finis superior, possunt velle debito modo prædictum finem, non tamen per se ab intrinseco, & ex propriis possunt indefectibiliter operari circa illum, volendo debitè ipsum, & ordinando proprium bonum in illum.

12. Ex D. Th. præcedens confirmatio roboratur. Quam confirmationem, & explicationem tradidit Angelicus Præceptor *lib. 3. cõtra Gentes c. 109.* elegantibus verbis, & ideo placuit ea in præsenti transcribere, quæ sic se habent: *Considerandum est, quod sicut est ordo in causis agentibus, ita etiam in causis finalibus: vt scilicet secundarius finis à principali dependeat, sicut secundarium agens à principali dependet. Accidit autem peccatum in causis agentibus quando secundarium agens exit ab ordine principalis agentis: sicut cum tibia deficit propter suam curuitatem ab executione motus, quam virtus appetitiua imperabat, sequitur claudicatio. Sic igitur & in causis finalibus, cuius finis secundarius non continetur sub ordine principalis finis, est peccatum voluntatis, cuius obiectum est bonum, & finis. Qualibet autẽ voluntas naturaliter vult illud quod est proprium voluntatis bonum, scilicet ipsum esse perfectum, & non potest contrarium huius velle. In illo igitur volente nullum potest peccatum voluntatis accidere, cuius bonum est vltimus finis quod non continetur sub alterius finis ordine, sed sub eius ordine omnes alij fines continentur: huiusmodi autem volens est Deus, cuius esse est summa bonitas, quæ est vltimus finis. In Deo igitur peccatum voluntatis esse non potest: in quocumque alio volente, cuius proprium bonum necesse est sub ordine alterius boni cõtineri, potest peccatum accidere voluntatis, si in sua natura consideretur. Licet enim naturalis inclinatio voluntatis insit vnicuique volenti ad volendum, & amandum sui ipsius perfectionem, ita quod contrariũ huius velle non possit: non tamen sic est ei inditum naturaliter, vt ita ordinet suam perfectionem in alium finem, quòd ab eo deficere non possit: cum finis superior non sit suæ naturæ proprius, sed superioris naturæ. Relinquitur igitur suo arbitrio, quod propriam perfectionem in superiorem ordinet finem.*

Ex quibus omnibus satis manent solutæ duæ illæ rationes *n. 7.* adductæ, quibus hæc solutio fulciebatur. Prima quidem. Quia iuxta dicta illæ actiones, quæ sunt talis conditionis, vt hoc ipso quòd eliciantur ab aliqua voluntate secundum se considerata in quauis materia siue naturali, siue supernaturali, sunt indefectibiliter rectæ, & ordinatæ, debent oriri à voluntate infinita, & esse infinitæ perfectionis. Et ita si voluntas illas ex se eliciens dicatur esse creata, erunt, & non erunt infinitæ perfectionis. Erunt quidem propter dicta. Non erunt autem: quia supponuntur esse creatæ, & à voluntate creata elicitæ. 13.

Secunda verò ratio ex dictis etiam manet soluta. Quia voluntas nostra non habet potentiã liberam, & completam ex suis viribus ad operandum benè moraliter in omni materia, siue naturali, siue supernaturali. Et quidem de supernaturali satis ex dictis liquet. In materia verò naturali etiam cõstabit ex illis, quæ 1. 2. *circa quæstionem* 109. dicemus. Et licèt daremus, posse in omni materia naturali semper benè operari: non tamen idcircò haberet in se, & ex propria natura omnem rationem boni naturalis in sua plenitudine, sed tantùm participatiuè, & modo in hoc eodem dubio *n. 16.* insinuando, vt ex ratione ibidem tradenda, & proportionabiliter quoad præsens applicanda, patebit.

§. V. *Posterior euersio prædictæ solutionis, & simul euasionis ab eisdem aduersariis* n. 7. *traditæ ad confirmationem huius primæ rationis D. Thomæ.*

Tandem prædicta solutio aduersariorum potest impugnari, ex eo quòd esto daremus, non sequi per locum intrinsecum, creaturam intellectualem omninò indefectibilem in rectitudine suarum operationum habere in se formaliter omnem rationem boni, nihilominùs per locum extrinsecũ debet necessariò sequi, eam habere in se per se, & ab intrinseco omnia principia indefectibilia cunctarum operationum indefectibilium: quæ quidem meritò possunt dici rationes omnium bonorum, idest, rationes cunctarum operationum tendentium in omne bonũ: siquidẽ indefectibilitas per se, 14. Euertitur tandem eadem euasio.

&

& ab intrinseco operationum debet oriri ex indefectibilitate principiorum. Constat autem, prædictam creaturam non posse habere per se,& ab intrinseco omnia principia indefectibilia suarũ operationum, scilicet principia supernaturalia actionũ supernaturalium. Ergo,&c. Minor probatur. Quia prędicta principia nequeunt substantiæ ordinis naturalis, qualis esset prædicta creatura, esse connaturalia, esto daretur, connaturalitatem istam non dicere per locum intrinsecum infinitam perfectionẽ. Quoniam talia principia essent altioris, & diuini ordinis: & ideò nequirent esse connaturalia substantiæ inferiori, neque ab eius principiis fluere.

Vnde dato, quòd ex hac ratione D Thomæ non colligeretur (vt reuerà colligitur) infinita perfectio in creatura intellectuali ex se, & ab intrinseco impeccabili tam circa finem naturalem, quàm supernaturalem, nihilominùs ad vim prædictæ rationis satis esset, quòd sicut, dum aliquod agens ordinatur per suam actionem per se,& ab intrinseco indefectibiliter ad aliquod bonum particulare, debet ratio illius boni, id est principium indefectibile illius actionis, esse indefectibiliter,& ab intrinseco in eo: ita, vt agens intellectuale ordinatum in omne bonum tam naturale, quàm supernaturale sit ab intrinseco indefectibile circa illud, debent rationes omnis boni, idest principia tendendi in illud, esse in eo indefectibiliter,& ab intrinseco: ac proinde in prædicto agente creato ex se,& ab intrinseco indefectibili circa omne bonum deberent esse hoc modo & per consequens omninò connaturaliter principia supernaturalia,& diuini ordinis: cum tamen hoc ipso, quòd sint superioris ordinis, implicet (vt nuper dicebamus) esse omninò connaturaliter in substantia ordinis inferioris.

15. Confutatur euasio tradita confir. D. Thom.

Ex quibus omnibus satis constat impugnatio solutionis *n.* 7. adhibitæ ad confirmationem ex D. Thoma adductam, & quomodo, ad hoc vt volũtas operetur indefectibiliter circa bonum absolutè, & simpliciter, requiratur infinita perfectio, imò & quòd in natura intellectuali sic operante sit omnimoda ratio boni:& per consequens si voluntas aliqua creata sic indefectibiliter operaretur circa prædictum bonum, esset creata, vt supponitur,& simul increata, & diuina, propter rationes factas.

Neque id, quod de petitione principij in solutione huius confirmationis obiicitur, obest. Quoniam sicut non petitur principium, quia probetur, hominem esse risibilem, ex eo quòd sit rationalis: licèt hoc, quod est esse rationalem, pertineat ad conceptum hominis; imò propter hanc rationem optimè hinc infertur, illum esse risibilem; ita non committetur vitium petitionis principij, ex eo quòd probetur, omnem creaturam, etiam intellectualem; esse defectibilem, quia est ex nihilo; licèt hoc; quod est esse ex nihilo, seu per se fieri ex nihilo, sit de intrinseca eius ratione: imò hæc veluti proprietas illius, nempe ista defectibilitas, optimè ostenditur, ex hoc quòd possit fieri ex nihilo, vt ex dictis constat.

§. VI. Obiectio triplex contra eandem D. Thomæ rationem, & enodatio illarum.

16. Obiectio prima contra ratiorẽ D. Thomæ.

NEque obest si obiicias primò contra hanc rationem Angelici Præceptoris quòd iuxta illa, quæ in dubio sequenti dicemus, potest dari creatura intellectualis, quæ per se,& ab intrinseco sit indefectibilis circa bonum naturale absolutè & simpliciter, ita vt per se directè; ac immediatè, circa prædictum bonum, aut circa Deum, vt vltimum finem naturalem, nequeat elicere actum inordinatum: at non ob id prædicta creatura continebit omnem rationem boni naturalis, alioqui esset infinitæ perfectionis intra ordinem naturalem: ergo eadem ratione, licèt daretur creatura intellectualis, quæ per se,& ab intrinseco esset indefectibilis circa bonum tam naturale, quàm supernaturale absolutè & simpliciter sumptum,& circa Deum, tam vt finem naturalem, quàm vt supernaturalem; non idcircò esset in ea omnis ratio boni tã naturalis, quàm supernaturalis, vt ex paritate rationis cõstare videtur.

Respondetur enim, concedendo maiorem & minorẽ, si sensus illius sit, quòd non ob id in prædicta creatura esset formaliter, aut eminenter omnis ratio boni naturalis: sed neganda est consequentia. Et ratio disparitatis est duplex. Prima quidem. Quòd creatura illa intellectualis indefectibilis circa bonũ naturale absolutè & simpliciter sumptum, ideò esset indefectibilis circa illud, quia ex vi propriæ essẽtiæ haberet veluti in genere causæ formalis esse determinatam ad hoc, vt esset indefectibilis circa amorem sui rectum, & ordinatum: & propterea etiam deberet seipsam dirigere in Deum, vt in vltimum finem naturalem, hoc ipso quòd deberet se ipsam rectè sic diligere:& ita satis esset, quòd haberet in se rationẽ illius boni, quæ modo dicto determinat ad prædictum amorem, & ad directionem sui indefectibilem in Deum, vt vltimum finẽ naturalem, necnon & ad exequenda media ad hoc necessaria: quia non aliter versatur circa alia bona naturalia, nec circa finem vltimum naturalem, nisi ratione determinationis, quam ad seipsam rectè,& indefectibiliter diligendam habet. Secùs autem esset, si esset indefectibilis circa omnia alia bona naturalia,& circa bonum naturale simpliciter & absolutè, ex eo quòd circa illa per se,& ratione eorũ, ac omninò immediatè esset determinata ad ea indefectibiliter amanda: quia tunc oporteret habere in se formaliter, vel eminenter prædicta bona, & omnem rationem boni naturalis.

Cæterùm si prædicta creatura esset indefectibilis circa bonum tam naturale, quàm supernaturale absolutè sumptum, tunc non esset sic indefectibilis, quia esset ratione propriæ essentiæ veluti in genere causæ formalis determinata ad rectum, & indefectibilem amorem sui ordinis naturalis: quia amor iste non est sufficiens ratio ad dilectionem supernaturalem,& ad ordinationem sui in finem supernaturalem: ex eo quòd amor,& finis supernaturalis sunt quid superexcedens respectu prædictæ creaturæ, tam vt diligentis se, quàm vt dilectæ à semetipsa per prædictum amorem ordinis naturalis: & ideò solùm poterat prædicta creatura esse indefectibilis circa bonum absolutè, prout ambit etiam bonum, & finẽ supernaturalem, vel quia esset immediatè determinata ad prædicta bona,& ad Deũ, prout est finis supernaturalis,& vt est in seipso, secundùm quam rationem dicit omnem rationẽ boni; vel quia ipsa ex se,& ab intrinseco esset natura substantialis supernaturalis, quæ ex se est determinata ad rectum, & indefectibilem amorem sui supernaturalem. Constat autem, quodlibet horum dicere omnem rationem boni in creatura indefectibili circa prædictum amorem. Primum quidem: tum ob modò dicta: tum etiam ob illa, quæ nuper asserebamus, nimirum, quòd esse aliquam creaturã determinatam per se; & ab intrinseco ad amorem supernaturalem alicuius obiecti supernaturalis, dicit, talem amorem esse omninò connaturalem illi: & hoc denotat in natura, cui talis amor est connaturalis, infinitam perfectionem. Secundum vero: quia (vt ex dictis liquet) ratio substantiæ supernaturalis dicit etiam infinitam perfectionem, imo non qualitercumque, sed per essentiam infinitam.

17. Alia obiectionis enodatio.

Ex quo etiam potest secundo responderi ad eandem obiectionem, siue magis explicari prior disparitas modò adducta. Nam ad hoc, vt aliqua creatura sit indefectibilis circa bonum naturale absolutè & simpliciter sumptum, vel circa omne bonum, tam naturale, quàm supernaturale eodem modò acceptum, satis esset, vel quòd haberet formaliter, vel eminenter aut omne bonum naturale absolutè & simpliciter sumptum, aut omnem rationem boni tam naturalis, quàm supernaturalis absolutè & simpliciter accepti, vt ex se patet, vel quòd haberet omnem rationem boni naturalis quodammodò, idest, virtualiter, & participatiuè (quod idem cum proportione de indefectibilitate prædictæ creaturæ circa bonum tam naturale, quam supernaturale dicimus.) Et ratio est. Quoniam habere aliquam naturā virtualiter, & participatiuè prædictū bonum, tantùm est, habere talia principia operandi rectè moraliter, vt licet non sint omnia illa bona dilecta formaliter, vel eminenter: nihilominùs per se, & ab intrinseco sit determinata ad indefectibiliter prosequendum omne bonum: quod quidem esset satis (vt ex se liquet) ad indefectibiliter operandum circa prædictum bonum, necnon ad hoc vt saluetur, quòd rationes prædictorum bonorum sunt in tali creatura: quia principia ex se determinata ad talem amorem sunt rationes quoad id, quod ad præsens requiritur, talium bonorum, idest, rationes indefectibiliter versandi circa illa.

Cæterùm creatura intellectualis licèt nequeat per se, & ab intrinseco formaliter habere, vel eminenter, & plenè in se rationes omnium bonorum naturalium, possunt tamen prædictæ rationes esse in ea virtualiter participatiuè: quia per se, & ab intrinseco potest exigere, vt quid sibi connaturale, principia indefectibilia versandi circa illa indefectibiliter: ex eo quòd, cùm principia ista sint ordinis naturalis, non est inconueniens, quòd sint debita, & omninò connaturalia alicui creaturæ ordinis naturalis. Non tamen potest hebere hoc modo rationes omnium bonorum tam naturalium, quàm supernaturalium. Quia (vt in hoc dubio dicebamus) principia supernaturalia rectè, & indefectibiliter in ordine supernaturali operandi nequeunt esse omninò connaturalia alicui creaturæ creatæ, aut creabili, sed solùm diuinæ naturæ: & ideò rationes omnium bonorum, vel debent esse plenè in natura sic indefectibiliter circa bonum, tam naturale, quàm supernaturale operante, vel nullo modo in ea inueniri.

18. Obiectio secunda contra confirmat. D. Thomæ.

Nec etiam obest, si secundo obiicias contra confirmationem prædictæ rationis D. Thomæ, quòd esse creaturam factam ex nihilo, non est sufficiens ratio defectibilitatis illius. Quoniam gratia, charitas, & alia dona supernaturalia possunt esse ex nihilo: & nihilominùs non sunt principia defectibilia circa bonum supernaturale, sed omnes earum actiones debent esse rectæ, & ordinatæ: ergo similiter licèt illa creatura intellectualis esset ex nihilo, posset esse omninò indefectibilis, & impeccabilis.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quoniam ex hoc, quòd creatura sit ex nihilo, propinquiùs videtur deduci, quòd habeat in nihilum, quam quòd deficiat, aut defectibilis sit in rectè operando: sed ex hoc, quòd creatura sit ex nihilo, non sequitur, quòd debet in nihilum verti, sed potest esse stabilis, & indeficiens in suo esse: ergo neque ex hoc, quòd sit ex nihilo, habebitur, eam debere esse defectibilem in suis operationibus

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam si produci ex nihilo esset sufficiens ratio defectibilitatis in creatura rationali, non posset adhuc per gratiam tolli hæc defectibilitas; sed quæuis creatura, quantumuis gratia, & donis eius perfusa, maneret peccabilis: siquidem manente causa, & radice, debet manere effectus: & ita manente, quòd prædicta creatura sit ex nihilo (quod quidem auferri nequit) manebit eius defectibilitas.

Respondetur, quòd sicut nulli substantiæ creatæ, vel creabili (quippe factæ, aut factibili ex nihilo) potest conuenire, quòd omninò connaturaliter habeat esse visiua Dei, provt est in se, & nihilominùs hoc potest competere, tanquam principio *quo*, gratiæ consummatæ, & lumini gloriæ, non obstante quod sint quid creatum, & factibile ex nihilo, ita similiter nulli substantiæ creatæ, vel creabili potest competere, hoc ipso quòd sit factibilis ex nihilo, omnimoda impeccabilitas, quæ sit ei omninò connaturalis, & præcisè ex propriis principiis orta, benè tamen queit hoc competere, vt principiis *quo*, gratiæ sanctificanti, & eius donis: quia idem est, substantiam aliquam esse talis conditionis, vt sit ei omninò connaturalis visio Dei, & quòd talis substantia sit per se, & ab intrinseco impeccabilis. Et similiter idem est, dona gratiæ esse per modum principij *quo* connaturaliter visiua, siue tendentia in Deum, provt est in se, & esse omninò indefectibilia in suis operationibus, ita vt nequeant elicere illas inordinatas. 19. Respondetur.

Et ratio disparitatis inter substantias, & virtutes illi omninò connaturales ex vna parte, & inter gratiam sanctificantem, & eius dona ex alia, est. Quoniam efficacia virtutum accidentalium mensuranda, & regulanda est ex efficacia substantiæ, cui sunt omninò cōnaturales. Et ita, quia gratia, & dona supernaturalia tantùm sunt connaturalia substantiæ, & naturæ diuinæ, ideoque sunt supernaturalia, & diuini ordinis, inde est, vt satis sit, quòd substantia, & natura diuina, ad quam reducuntur, vt in principium omninò connaturale earum, & penes quam eorum efficacia mensuranda est, non sit facta ex nihilo, sed habeat esse omninò impeccabilem, ad hoc vt gratia, & dona supernaturalia, quæ sūt participationes illius, provt est in seipsa, sint omninò indefectibilia in suis operationibus. Cæterùm, natura intellectualis, & substantialis debet habere efficaciam in seipsam reducibilem, ac per se, & ex natura sua ei conuenientem, vt rationi principali agendi, & non reducibili ad aliud, eo modo, quo virtus agendi alicuius substantiæ reducitur in ipsam; & deinde virtutes accidentales agendi propriæ illius debent reduci in ipsam, vt in causam particularem, & mensurari per illam, non verò in Deum, vt in connaturale principium talis virtutis, à quo, tanquam à causa particulari, & connaturali, talis virtus agendi debeat resultare, cum quoque compatetur eo modo, quo natura, & virtus illi connaturalis confertur, sed solùm reducitur in Deum, vt in causam primam. Et ideò, hoc ipso quòd prædicta substantia sit facta ex nihilo, non potest esse per se, & ab intrinseco impeccabilis: ac proinde nec virtutes eius, ex eo quòd reducantur in ipsam, possunt hoc habere. Circa hæc tamen videatur Caietanus 2.2.q.23.*art*.2.*ad* 3. Sicut etiam, vt sciatur, quomodo dona gratiæ solùm sint cōnaturalia Deo, videri poterūt, quæ *in* 1.*t*.*tr*.2.*disp*.3.*n*.16. diximus. *Caietan.*

Ad primam confirmationem respondetur, quòd hoc, quòd est creaturam semel productam nō abire in nihilum, cōuenit ei per influxū primæ causæ perpetuò ipsam conseruantis: Et licèt creaturæ purè intellectuales semel productæ exigant hunc influxum à Deo præstandum, nihilominùs ad hanc exigentiam non requiritur in eis perfectio infinita, Ad primam confirmationem.

ta, vt ex se constat. Cæterùm creatura per se, & ab intrinseco omninò impeccabilis deberet seipsam indefectibiliter in omni sua operatione mouere in vltimum finem tam naturalem quam supernaturalem: & ad hoc requiritur virtus, & perfectio infinita, seu quòd in ea reperiatur ratio omnis boni vt explicatum est. Quæ solutio desumpta est ex D. Th. *q. 24. de Veritate art. 7. ad 5.* vbi cùm proposuisset hoc idem argumentum, sic ad illud respondet: *Dicendum, quod creatura acquiritur esse determinatum & particulare ab alio. Vnde creatura potest habere esse stabile, & immutabile: quamuis in ea non inueniatur naturaliter ratio absoluti, & perfecti boni, sed per actiones suas est ordinabilis ad bonum absolutè, & ideò non est simile.*

D. Thom.

Ad secundam sit satis. Ad secundam confirmationem respondetur ex eodem Angelico Doctore *q. nuper citata art. 8. ad 4.* vbi sic inquit: *Dicendum, quòd ex hoc, quòd liberum arbitrium est ex nihilo, cōuenit ei, quòd non sit naturaliter confirmatum in bono, nec hoc ei per gratiam concedi potest, vt in bono naturaliter per gratiam confirmatum sit. Non autem libero arbitrio, secundùm quòd est ex nihilo, conuenit, quòd nullo modo possit confirmari in bono sicut nec aëri ex natura sua inest, quòd nullo modo possit illuminari, sed quòd non sit naturaliter lucidus actu.*

20. Tertia obiectio. Neque etiam refert, si tertiò contra eandem rationem obiicias, quòd licet in creatura intellectuali nequeat reperiri omnis ratio boni, nihilominùs est per se, & ab intrinseco determinata ad amandum se & proprium bonum: ergo cùm prædicta creatura, si sit perfectissima, debeat cognoscere, suum maximum bonum situm esse in hoc, quòd ordinet se in omni sua operatione in Deum, vt in vltimum finem, inde erit, vt sit omninò determinata ad sic se ordinandum: & per consequens, quòd sit omninò indefectibilis.

Dissoluitur. Respondetur, quamuis creaturam intellectualem esse per se, & ab intrinseco determinatam ad appetendum suam fœlicitatem, suumque bonum, & aliquem vltimum finem in vniuersali, ita vt circa hoc deficere nequeat. Cæterùm in particulari non est sic determinatus motus voluntatis creaturæ ad quærendam fœlicitatem, suumque bonum, & vltimum finem in hoc, vel illo, licèt sit determinata ad volendum proprium esse secundùm se, & in vniuersali sumptum. Et ideò, quoties proprium esse, propriaque volentis natura est esse summum bonum, & vltimum finem, toties voluntas est determinata ad volendum semper in particulari suam veram fœlicitatem, suumque verum, & summum bonum, suumque itidem verum, & vltimum finē, siue rationem finalem. Attamen quoties volentis natura non est esse summum bonum, & verum vltimum finem, toties prædictus volens suæ naturæ relictus, potest peccare in volendo suum verum, & vltimum finem in particulari, seu volendo pro vltimo fine in particulari seipsum, vel aliquid aliud, cui reuerà non competat in speciali ratio talis finis, siue hoc fiat per errorem simul speculatiuum, & practicum, siue per naturalem inconsiderationem, vt in creaturis perfectioribus, nempe, in Angelis, saltem in suo peccato omninò primo contingere, docet D. Thomas *in hoc articulo in solutione ad 4.* & nos infrà id latiùs explicabimus.

D. Thom.

Quam solutionem insinuauit D. Thomas *q. 24. de Veritate art. 7. in solutione ad 6* his verbis: ***Dicendum, quòd fœlicitatem indeterminatè, & in vniuersali omnis rationalis mens naturaliter appetit, & circa hoc deficere non potest: sed in particulari non est determinatus motus voluntatis creaturæ ad quærendam fœlicitatem in hoc, vel illo: & sic in appetendo fœlicitatem aliquis peccare potest, si eam quærat, vbi quærere non debet, sicut qui quærit in voluptatibus fœlicitatem: & ita est respectu omnium bonorum. Nam nihil appetitur, nisi sub ratione boni, vt Dionysius dicit. Quod ideò est, quia naturaliter inest menti appetitus boni, sed non huius, vel illius boni. Vnde in hoc peccatum incidere potest.***

§. VII. *Posterior ratio assertionis ex D. Thoma deprompta.*

21. Vltima assertionis ratio. Secunda ratio assertionis traditur à D. Thoma in hoc articulo, & per eam ratio præcedens confirmatur, & elucidatur, potestque sub hac formâ proponi. Quoniam illa sola virtus actiua nequit deficere à rectitudine, & ordinatione debita suæ operationi, seu non habere operationem inordinatam, quæ est regula eiusdem operationis: sed inter virtutes volitiuas sola voluntas diuina est regula suæ operationis, non vero voluntas aliqua creata: ergo inter virtutes volitiuas sola voluntas diuina nequibit deficere à rectitudine suæ operationis, seu non habere operationem inordinatam, secùs verò cæteræ aliæ voluntates creatæ: & per consequens sola voluntas diuina erit impeccabilis per se, & ab intrinseco, non verò aliqua alia voluntas creata.

Hæc secunda consequentia ex priori apertè sequitur. Quoniam peccatum, siue in naturalibus, siue in artificialibus, aut in moralibus importat defectum rectitudinis, & ordinationis debitæ actui, vel inordinationem eiusdem actus. Prima verò consequentia ex vtraque præmissa satis liquet.

Minor autem etiam est perspicua. Tum, quia sola voluntas diuina non habet voluntatem superiorem sibi, per quā debeat regulari, cùm tamē quælibet voluntas creata habeat supra se voluntatem aliam superiorem, nempe volūtatem Dei, cui subiici, & per quam regulari debet: sicut voluntas militis, quia habet supra se voluntatem aliam superiorem, nempe Ducis exercitus, idcircò illi subiici, & per eam regulari debet. Tum etiam, quia sola volūtas diuina est, quæ non ordinatur ad aliquem vltimum finem à seipsa distinctū, sed ipsa, quippe quæ est summum bonum, est etiam vltimus finis. Cumque vltimus finis sit regula voluntatis, & operationum ipsius, inde erit, vt sola voluntas diuina sit regula suarum operationum; non verò aliqua alia voluntas creata, quæ, hoc ipso quòd creata, non habet rationem summi boni, nec veri vltimi finis, sed debet ordinari ad vltimum, & supremum finem ab ea distinctum, qui sit suprema illius regula.

Maior verò eiusdem primi syllogismi probatur, tum exemplo, tum etiam ratione. Exemplo quidem. Nam si manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex nisi rectè lignum incidere: sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, vt in artificibus creatis contingit, tunc etiam accidit, prædictam incisionem esse rectam, & non rectam. Ratione verò eadem maior ostenditur. Nam cùm operatio debeat esse iuxta modum virtutis operatiuæ, oportet, vt hoc ipso quòd virtus operatiua sit regula suæ operationis, quòd prædicta operatio debeat exire consona suæ regulæ, & per consequens non deficiens à rectitudine, & conformitate cum regula sibi debita, secùs verò si virtus operatiua non sit sua regula: quia operatio solùm debet necessariò procedere iuxta modum, & rationem virtutis operatiuæ, à qua exit.

Quæ ratio valdè affinis est, valdeque consona rationi priori, quam ex quæstione citata de Veritate adduximus. Quoniam ex hoc, quòd sola natura, & voluntas diuina habeant in se omnem rationē boni optimē

optimè sequitur, solam ipsam esse vltimum finē, & regulam suæ operationis, & è contrà, non verò aliam voluntatem creatam: ac proinde solam illam, non verò istam esse impeccabilem. Vnde Angelicus Præceptor *in 2. ad Annibaldū dist. 5. q. 1. art. 1.* vtramque rationem in vnum coniungens ex vna, & altera vnicam conficit his verbis: *In voluntate peccatum accidit, quando non rectè ordinatur ad finem: Voluntas autem, vt quedam natura est, necessariam inclinationem habet in id, quod sibi naturale est: respectu verò aliorum nullam necessitatem habet. Ergo illa sola voluntas est omninò impeccabilis cuius natura est ipsa bonitas summa, quæ est regula voluntatis. Omnis autem voluntas alia potest præter hanc regulam agere; & ideo in ea potest peccatum accidere, si secundùm suam naturam consideretur. Bonitas autem prima, quæ est vltimus finis, & regula omnis bonitatis, non est natura voluntatis Angelicæ. Vnde in voluntate Angelica potest esse obliquitas, & peccatum.*

Ang. Prae.

§. VIII. *Soluuntur ex dictis aliquæ obiectiones Scoti contra hanc posteriorem D. Thomæ rationem.*

12. Obiectio prima contra hanc secundam rationem.

VNde suppositis his, quæ ad elucidationem prioris rationis D. Thomæ adduximus, facilè soluuntur ea, quæ à Scoto, & ab aliis contra hanc posteriorem rationem eiusdem Angelici Præceptoris adducuntur. Primum est, maiorem prædictæ rationis, in qua dicitur, solam illam virtutem actiuam, quæ est regula suæ operationis, non posse elicere operationem deficientem à rectitudine, & operatione debita, esse falsam. Quoniam ad hoc, vt virtus operatiua sit indefectibilis in rectitudine suæ operationis, satis est, quod vel sit regula eiusdem operationis, vel habeat illam congenitam, idest, quòd per se, & ab intrinseco sit determinata ad conformandum se cum regula à se distincta: quod quidem non pugnat cum natura voluntatis creatæ, licèt cùm ea pugnet, esse ipsam regulam suæ operationis.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam contingit multoties, aliquam virtutem operatiuam esse indefectibilem in rectitudine suæ operationis, quæ tamen non est regula eiusdem operationis, sed solùm est determinata ad illam sequendam, vt constat in intellectu nostro, qui non potest errare circa prima principia, vt Aristoteles docet *2. Metaphysicæ:* & tamē prædictus intellectus non est sua principia, quæ sunt ipsi regula sciendi: siquidem ante omnem actum intelligendi est tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum, vt idem Aristoteles docet *3. de Anima textu* 14. sed solùm est determinatus ad rectam eorum cognitionem. Et similiter intellectus Angelicus nequit errare circa verum speculatiuum: & nihilominùs non est regula suarum operationum. Et tandem voluntas Angeli ratione similis determinationis habet simpliciter, & respectu cuiuscunque finis non posse declinare à rectitudine in suo primo actu, siue in actibus, quos elicit in primo instanti suæ creationis: & nihilominùs adhuc tunc non est regula suarum operationum, sed habet voluntatem diuinam pro regula earum.

Aristoteles.

13. Obiectio secunda.

Secundum est, probationem, qua vtitur Angelicus Præceptor ad suadendam minorem huius posterioris rationis, nempe, solam voluntatem diuinam esse regulam suæ operationis, non verò voluntatem creatam, ex eo quòd sola illa non habet superiorem, solaque illa est vltimus finis, non verò voluntas creata, non esse legitimam. Quia alioqui nulla virtus operatiua creata esset regula suæ operationis: cùm tamen hoc manifestè sit falsum in habitibus virtutum acquisitarum, quæ sunt regulæ suarum operationum: & ideò quoties operationes eorum sunt iuxta naturam prædictorum habituum, toties sunt rectæ: imò prædicti habitus sunt talis conditionis, vt nullus possit eis malè vti, sed necessariò inclinant in operationem rectam: & illæ operationes sunt inordinatæ, quæ discordant ab eis: quod etiam in aliis potentiis operatiuis naturalibus cernitur. Sequela videtur perspicua. Quoniam nulla est virtus creata, quæ non habeat superiorem, & vltimum finem à se distinctum, nempe Deum.

14. Prima obiectio diluitur.

Ex dictis igitur constat, hæc nihil referre. Vnde ad primum dicendum est, quòd sensus maioris propositionis adductæ in hac ratione D. Thomæ tantùm est, quòd virtus operatiua, quæ non est sua regula, vel non habet illam congenitam, seu nō est omninò determinata ad conformandum se cum illa, nō potest esse indefectibilis in rectitudine suæ operationis, vt n. 17. dicebamus. Sic autem intellecta maior propositio est satis perspicua ex ipsis ferè terminis, eamque magis elucidat Caietanus in hoc articulo §. *Ad euidentiam antecedentis,* vbi sic inquit: *Scito, quòd fundatur super hoc quod actus rectus dicit duo, actum, & rectitudinem: ac per hoc principia eius sunt duo, scilicet potentia operatiua, & regula. Et propterea secundùm coniunctionem potentiæ cum regula erit coniunctio actus cum rectitudine ita quòd si coniunctio est inseparabilis etiam actus necessariò erit rectus: & si coniunctio illorum principiorum est separabilis actus etiam poterit esse non rectus: & similiter, si coniunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus: & si ex dono gratiæ, actus stante dono erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propterea per se nota est illa propositio. Virtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine actionis exponendo ly est sua regula, vt diximus,* secùs verò quando in prædicto sensu non est sua regula.

Caietan.

Deinde quomodo voluntas creata respectu omnium operationum quibus versatur circa bonum absolutè & simpliciter, ac proinde tam ordinis naturalis, quàm supernaturalis, nequeat esse sua regula, neque habere illam congenitam, seu esse determinatata ad illā, constat ex dictis pro priori ratione & ex his, quæ Angelicus Præceptor in hac posteriori ratione tradidit, dum dixit, quòd voluntas creata habet, vt sibi superiorem voluntatem Dei. Quia cùm voluntas diuina, vt est voluntas Dei auctoris supernaturalis, sit superior respectu voluntatis creatæ, non vtcumque, sed per modum intendentis finem superexcedentem eius virtutem connaturalem, nec poterit voluntas creata esse formaliter, aut identicè prædicta regula, nec esse per se, & ab intrinseco determinata ad conformandum se illi: alioqui subiectio, & conformitas supernaturalis cum voluntate Dei, vt auctoris supernaturalis, non esset superexcedēs respectu illius, sed per se, & ab intrinseco omninò connaturalis, ac debita alicui substantiæ, aut virtuti naturali creatæ, aut creabili: quod (vt diximus) contradictionem inuoluit Nec valebit habere illam naturaliter, & per se, ac ab intrinseco congenitam: quia regula ista tantùm posset esse sic congenita, quatenus intellectus esset ab intrinseco determinatus ad proponendum voluntati creatæ id, quod est consonum regulæ, nempe volūtati, & volitioni diuinæ in ordine ad finē supernaturalē: cùm tamē nullus intellectus ordinis naturalis, quippe inferioris ordinis, possit absque diuina reuelatione, atque adeò absque dono gratiæ id consequi. Vnde (quoad præsens) in idem redit, esse aliquam

Ang. Precept.

aliquam voluntatem determinatam ex se, & ex natura sua ad sequendam prædictam regulam, & intellectum habere ex se determinationem ad proponendum practicè eandem regulam, ac esse plenè eandem regulam, esseque plenè ipsum vltimum finem, vt explicatum est.

Et similiter hoc etiam satis insinuauit idem D. Thomas, dum in hac posteriori ratione dixit, solã voluntatẽ divinam esse verum, & vltimum finem, tam in ordine naturali, quàm supernaturali: ac proinde solam ipsam esse omne bonum vtriusque ordinis, non verò aliquam aliam voluntatem creatam. Quoniam hinc satis deducitur, nullam voluntatem creatam posse per se, & ab intrinseco esse adhuc determinatam ad eliciendos omnes suos actus rectos, & ordinatos in prædictum finem, & per consequens conformes ipsi, vt regulæ eorum: tum propter rationem modò tactam: tum propter illa, quæ nuper in vltima impugnatione solutionis adversariorum ad primam rationem D. Thomæ dicebamus, nempe, nullam voluntatem esse determinatam per se, & ab intrinseco, ac indefectibiliter, nisi ad amorem sui, & propriæ naturæ secundum se sumptæ, à quo oritur, necnon & aliorum, quæ per se, & intrinsecè pertinent ad talem naturam. Ex hoc autẽ solùm sequitur, Angelum esse determinatum ad dilectionem Dei, vt vltimi finis naturalis, & dilectionem eiusdem naturæ, & operationum connaturalium eius in dictum finem, vt suprà dicebamus, non tamen ad directionem in Deum, vt in vltimum finem supernaturalem, sed hoc solùm reperitur in voluntate, quæ est simul voluntas, & ipse verus, ac vltimus finis ordinis supernaturalis, & diuini, vt loco citato explicuimus.

15. Replica.

Vnde nihil oberit, si contra solutionem huius obiectionis vrgeas, interpretationem datam non videri consonam verbis eiusdem S. Doctoris. Quoniam per hoc, quòd aliquid habeat regulam congenitam, seu sit ab intrinseco determinatum ad illam sequendam, non habetur quod sit sua regula: cum tamen Angelicus Præceptor solùm dixerit, solam virtutem actiuam, quæ est sua regula, esse omninò indefectibilem.

Solutio.

Respondetur enim ex dictis, & ex Caietano in præsenti, quod dupliciter potest aliqua virtus operativa esse regula suæ operationis: vel formaliter, aut identicè, quo pacto voluntas diuina est regula suarum operationum, vel tantum virtualiter, in quantum ex propria natura facultas operatiua procederet determinata ad conformitatem cum ea, quod est virtualiter, aut quasi virtualiter continere ipsam regulam, non quidem eminenter, sed participatiue, sicut in effectu dicitur esse virtus suæ causæ. Et ita sensus maioris propositionis D. Thomæ iuxta hunc modum explicandi ipsum erit, quod illa sola potentia operatiua est indefectibilis in rectitudine suarum operationum, quæ est sua regula formaliter, aut identicè, vel virtualiter, aut quasi virtualiter.

Confirmationis enodatio.

Ad confirmationem verò ex pluribus illis instantiis coalescentem, patet ex dictis. Ad primam quidem de intellectu comparato cum primis principiis, dicendum est, quod si prima principia sint naturalia, tunc intellectus erit formaliter regula eorum ratione sui luminis naturalis (supposita tamen notitia terminorum) aut saltem erit virtualiter eorum regula, ex eo quòd habet determinationem saltem radicalem ad versandum rectè circa illa. Si verò prædicta principia fuerint supernaturalia, tunc non erit regula eorum formaliter, aut virtualiter, vt ex dictis liquet: & ita potest suæ naturæ relictus errare circa illa.

C Ad secundam verò instantiam de intellectu Angelico respõdetur etiam ex dictis, quòd adhuc ea admissa, nihil inde contra nos: ex eo quòd recta operatio (naturalis tamen) intellectus Angelici circa verum speculatiuum, & naturale non est adeò eleuata, vt tam ipsa, quàm determinatio ad eam non possint esse omninò connaturales suo intellectui, atque adeò intellectus Angelicus erit saltem virtualiter regula prædictarum operationum. Cum tamen operari benè moraliter in omni actu, siue naturali, siue supernaturali, & determinato ad hoc nequeant per se, & ab intrinseco

D conuenire voluntati creatæ, vt explicatum est.

Adde, quòd in illis operationibus, in quibus Angelus, vel homo determinati sunt naturaliter ad aliquod bonũ speculatiuum, siue practicum (quod quidem semper est bonũ aliquod particulare, non verò bonũ absolutè, & simpliciter, ac in omni suo ambitu, ne bonũ supernaturale, aut supernaturalis determinatio, ad illud sint naturaliter cõgenita, aut naturaliter, & per se ab intrinseco debita alicui naturæ substãtiali, aut alicui voluntati creatæ, aut creabili) tunc mouetur per impressionem divinæ virtutis, & potiùs agitur, & mouetur, quàm

E (vt sic dicamus) se agat, seque moueat. Virtus autem diuina, per quam mouetur, est sua regula: & ideò in talibus operationibus deficere nõ potest.

Ad vltimam verò instantiam patebit ex dicendis *art.* 5. huius quæstionis vbi *n.* 14. explicabimus, quid quoad eam dicendum sit.

Et quibus ad secundum respondetur, negãdo sequelam Quoniam (vt benè notauit Caietanus in præsenti) D. Thomas non intendit, quòd inter virtutes omnes operatiuas sola virtus operatiua Dei sit regula suæ operationis, sed quòd inter voluntates, ac proinde inter naturas intellectuales, 16. Respondetur ad secundam obiectionem Caietanus.

F sola diuina voluntas, solaque Dei natura hoc per se, & ab intrinseco habeat, & non vtcunque, sed in omni sua operatione, ac proinde secundùm quòd versatur non circa bonum particulare præcisè, sed circa bonum absolutè, seu in omni suo ambitu. Et proptereà etiam voluntas creata, & natura intellectualis creata potest esse regula proxima, siue formaliter, siue virtualiter aliquarum operationum ab ea procedentium, nõ tamen omnium: ideoque (vt dubio sequenti dicemus) dabilis est voluntas, & natura intellectualis creata, quæ per se, & directe non possit deficere circa bonum particulare, nempe circa bonum præcisè

G naturale. Et similiter habitus naturales virtutum acquisitarum possunt inclinare ad bonum immobiliter: quoniam ordinant ab bonum particulare, & sunt rationes eiusdem boni particularis.

Ratio autem, ob quam discursus D Thomæ solùm procedit in voluntatibus, & non vtcũque, sed respectu omnium operationum ab eisdem procedentiũ, ita vt nulla possit deficere, ac proinde tantùm procedit de voluntate, vt fertur ad bonũ absolutè, & in omni suo ambitu iterum, atque iterũ adducta est à nobis ex eodem S. Doctore, nempe, quia non inconuenit, principia indefectibilia ten-

H dentia in bonum particulare naturale, & quæ sunt rationes operationum naturalium, esse omninò connaturalia alicui voluntati, non tamen principia indefectibilia omnium operationum eius, scilicet, tam naturalium, quàm supernaturalium, quæque in bonum absolutè & simpliciter, & in Deum, provt est in se, & continentem secundum hanc ratione omne bonum, tendunt.

Quæ quidẽ ratio potest explicari, & confirmari ex eodem Caietano in præsenti, & ex his, quæ *n.* 17. dicebamus. Quoniam loquendo de aliquibus Caietan.

operationibus aliorum agentium naturaliũ, & de aliquibus operationibus ordinis naturalis voluntatis creatæ, tunc prædictæ operationes ordinantur ad vnum, mediante quo respiciunt Deum, vt vltimum finem naturalis *esse*: & ideò ad eas regulandas sufficit ratio vnius boni: & cùm sit bonum particulare, & ordinis naturalis, non mirùm, quòd sit connaturale alicui creaturæ eiusdem ordinis. Operatio verò in omni suo ambitu voluntatis creatæ potest tendere in omne bonum, ac per hoc ordinatur ad vltimum finem in se ipso, & per consequens vt includit omnem rationem boni. Et ita ad regulandam eam exigitur omnis ratio boni: quam, constat, non posse esse omninò connaturalem alicui creaturæ: quia sic ex vi suæ naturæ haberet omne bonum simpliciter, vt explicatum est.

§. IX. *Opposita sententia cum suis fundamentis, & eorum solutionibus.*

27. Contraria sententia.

OPpositam tamen sententiam, nempe, posse à Deo produci creaturam intellectualem ordinatam in finem naturalem, & supernaturalem, cui ex natura sua conueniat absolutè & simpliciter esse impeccabilem, hoc est respectu vtriusque finis, tenuerũt Okam *in 1. dist. 44. q. vnic. § circa primum est dubium.*, Maior *in 2. dist. 23. q. 2. conclus. 2.* quibus fauent Valentia *1. p. disp. 4. q. 14. puncto 1. §. Ego de tota* vbi inquit, se non discedere ab hac sententia propter vim rationum, quibus opposita probatur, sed propter authoritatem Sanctorum Patrum asserentium, omnem creaturam intellectualem, hoc ipso quòd talem, posse peccare. Necnon & Scotus *in 2. dist. 23. q. vnic. §. Dico igitur*, vbi ad finẽ inquit, se magis propter authoritatem, quàm propter rationem asserere oppositum. Et tandem hanc sententiã tuentur Molina, & alij asserentes, produci posse à Deo creaturam rationalem, cui sit connaturale videre diuinam essentiam, aut habere lumen gloriæ.

Okam. Maior. Valent. Scotus. Molina.

Et licèt prædicta sententia posset suaderi illis argumentis, quibus probatur, posse dari substantiam intellectualem, cui sit connaturale videre Deum, & lumen gloriæ, quibusq; vtitur Molina *in hac 1. p. q. 12. art. 5. disp. 2.* nihilominùs, quia argumenta ista adduximus, & diluimus *in 1. tomo tractatu 2. disp. 3. num. 12.* & deinceps, idcircò ab eis iterùm adducendis abstinebimus. Et quamuis alia fundamenta ex aliis capitibus petita ex dictis pro assertione facilè soluantur: nihilominùs maioris claritatis gratia, & vt veritas opinionis D. Thomæ magis pateat, placuit ea adducere, & expressè soluere. *Idem.*

28. Primum fundamentum.

Probatur ergo primò prædicta sententia. Quia non implicat contradictionem, dari creaturam rationalẽ, quæ ex parte intellectus habeat ex natura sua sufficientem vim, qua discernat inter bonum, & malum morale, & ex parte voluntatis indifferentiam circa diuersa obiecta bona cum determinatione ad bonũ morale vt sic, tam respectu finis naturalis, quàm supernaturalis: ergo talis creatura erit ex natura sua impeccabilis respectu vtriusque finis. Patet consequentia. Quia peccatum consistit in aliqua deuiatione à fine vltimo: quæ tamen nequit competere voluntati ex natura sua determinatæ ad bonum respectu vtriusque finis, & directæ per intellectum habentem prędictam vim.

Antecedens autem probatur. Tum, quia omnia ista secundùm gradus finitos & limitatos non important infinitam perfectionem: & ita non est cur implicet communicari alicui creaturæ. Tum, quia de facto nostra voluntas habet determinationem circa bonum in communi, & indifferentiam circa bona particularia: ergo similiter non repugnabit esse determinatam respectu boni honesti in communi, vt opponitur malo morali, & remanere cum indifferentia circa particularia bona honesta: ac proinde nec repugnabit ex parte intellectus creati, quòd hoc modo proponat per se, & ex natura sua prædictum bonum. Tum deinde, quia indifferentia ad bonum, & malum morale non est de intrinseco conceptu voluntatis liberæ sumptæ in communi, quia aliàs etiam esset de essentia voluntatis diuinæ; nec in particulari acceptæ, id est, voluntatis liberæ, quatenus creatæ, quia ad libertatem huius sufficit indifferentia ad diuersa bona moralia; quamuis non habeat illam circa bonum, & malum morale vt sic, sed debeat esse determinata ad bonum morale.

Tum denique. Quia sensus est de facto determinatus ad proponendum appetitui suum obiectum sub rationibus boni aut mali sensibilis, quæ ipsum reddunt conueniens, aut disconueniens in ordine ad naturã sensitiuam: ergo similiter non implicabit, fieri aliquem intellectum, qui sit ex natura sua determinatus ad proponendum voluntati suum obiectum præcisè sub rationibus boni aut mali moralis, quæ ipsum reddunt conueniens, aut disconueniens in ordine ad naturã rationalem: ergo sicut ob illam rationem appetitus sensitiuus est ex natura sua determinatus ad amplectendũ bonum sensibile, & ad respuendum malum ei oppositum: ita ob prædictam rationem appetitus rationalis correspondens prædicto intellectui, erit ex natura sua determinatus ad amplectendũ bonum morale vt sic, & respuendùm malum vt sic ei oppositum.

Confirmatur. Quoniam virtus reddens creaturam intellectualem impeccabilem non debet esse infinita simpliciter: ergo non erit, cur nequeat creari à Deo aliqua creatura tantæ perfectionis, vt per se, & ab intrinseco habeat prædictam virtutem. Consequentia est legitima. Antecedens autem probatur. Tum, quia in beatis est virtus quædam, ratione cuius sunt impeccabiles, quæ tamen non est infinita simpliciter, vt ex se constat. Tum etiam. Quia anima Christi ex coniunctione ad Verbum diuinum habet impeccabilitatem: & nihilominus hæc coniunctio non dicit in ea infinitam perfectionem. Confirmatur.

29. Dissoluitur fundamentum.

Respondetur ex dictis, negãdo antecedens quo ad vtramque partem. Et ad primam probationem dicendum est, implicare contradictionem, creaturam intellectualem habere prædictam determinationem ad bonum honestũ per se, & ex natura sua secundùm gradus finitos & limitatos, sed hoc debere ei conuenire in tota sua amplitudine, quia (vt constat ex rationibus D. Thomæ) id arguit infinitam perfectionem, & omnem rationem boni.

Ad secundam probationem patet etiam ex dictis, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Quia habere determinationem ad bonum in communi sub ratione proprij commodi, potest esse naturale substantiæ intellectuali creatæ, & eius voluntati; secùs verò determinatio ad bonum honestum in communi in ordine ad finem supernaturalem, vt explicatum est.

Ad tertiam verò probationem respondetur, quòd (vt constat ex iis, quę asseruimus) licet differentia ad bonum, & malum morale non sit de essentia libertatis creatæ, nihilominùs ad eam saltem consequitur, quòd suæ naturæ relicta habeat prædictam indifferentiam, sitque peccabilis. Et propterea Angelicus Præceptor *q. 24. de Veritate art. 7. ad 4.* sic inquit *Dicendum quod quamuis posse* *Angel. Præcept.*

posse peccare non sit pars libertatis arbitrij, consequitur tamen libertatem in natura creata.

Ad vltimam verò probationem dicendum est, esse disparem rationem. Quoniam bonum sensibile non ordinatur in finem supernaturalem, sicut bonum honestum in præsenti habet ordinari: & ideò potest in sensu esse, natura sua sufficiẽs vis ad proponendum bonum sensibile, sicut in hac probatione dicitur, ac tandem esse in appetitu sensitiuo sufficiens determinatio ad prosequendum prędictum bonum, & respuendum malum ei oppositum, secùs verò in natura creata intellectuali, & voluntate, ac intellectu eius respectu boni honesti ordinati in finem supernaturalem, respectu cuius nec habet ex se sufficientem vim in intellectu ad discernendum inter prędictum bonum, & malum morale, nec determinationem ad proponendum tantummodo id, quod est bonum; neque est in voluntate determinatio sufficiens ad illud amplectendum, & ad oppositum malum respuendum.

Ad confirmationem respondetur primò. Ad confirmationem respondetur ex dictis, quòd adhuc dato, virtutem reddentem creaturam omninò impeccabilem, esse finitam & limitatam; nihilominùs nequit esse omninò connaturalis alicui substantię creatæ, & per consequens nec conuenire ei per se, & ab intrinseco, ac ex propriis principiis: quia talis virtus reddens creaturam omninò impeccabilem, id est, etiam circa vltimum finem supernaturalem, esset ordinis supernaturalis, & diuini: & ideò non posset esse omninò connaturalis prædictæ creaturæ, neq; ex eius principiis fluere: vt constat in gratiâ, & lumine gloriæ, quæ licèt sint formæ finitæ, provt sunt in creaturis, nihilominùs quia sunt ordinis supernaturalis, & diuini, nequeunt esse omninò connaturales alicui substantiæ creatæ, vel creabili, aut ex eius principiis fluere, sed quælibet creatura hæc habens debet ex dono Dei prædicta dona accipere.

Resp. secundò. Secundò respondetur, impeccabilitatem omnimodã ex natura rei, & ex propriis principiis conuenientem, tam in ordine ad finem naturalem, quàm supernaturalem dicere virtutem, & perfectionẽ infinitam: quia (vt ex dictis constat) importat, quòd id, quod sic est impeccabile, habeat in se omnem rationem boni, sit actus purus, & vltimus finis, primaque regula suarum operationum, cùm tamen impeccabilitas ex dono Dei, & per gratiam conueniens non dicat prædictam infinitatem. Et propterea anima Christi Domini, & beati possunt ex dono gratiæ reddi omninò impeccabiles.

30. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam natura spiritualis est nobilior, quàm corporalis: sed alicui naturæ corporali conuenit, quòd in ea nulla motus inordinatio esse possit, scilicet naturæ cœlestis corporis: ergo multò meliùs poterit esse aliqua natura spiritualis, quæ sit capax liberi arbitrij, qualis est natura intellectualis, in cuius motibus, seu operationibus naturaliter nulla inordinatio esse queat.

Confirmatio. Confirmatur. Quoniam animalia bruta sunt impeccabilia, & immobiliter se habẽt ad bonum: ergo potiori ratione id poterit habere natura intellectualis. Patet consequentia. Quia prædicta impeccabilitas, & immobilitas ad bonum dicit perfectionem: & ita, si hæc perfectio esset in brutis, & deesset naturæ intellectuali, tunc major perfectio esset in illis, quàm in ista, quod videtur inconueniens.

31. Enodatur D. Thom. Respondetur ex D. Thoma *quæst. citata de Verit. art. 7. ad 1.* his verbis: *Dicendum, quod creatura corporales, vt dictum est, sunt ordinata ad aliquod particulare bonum per determinatas actiones: & ideò ad hoc, quod ab earum actionibus error, & peccatum naturaliter absit, sufficit, quod sint per suam naturam stabilitæ in aliquo bono particulari: quod non sufficit in naturis spiritualibus ordinatis ad bonum absolutè, vt dictum est.*

Adde, quòd si hoc argumentum aliquid probaret, suaderet etiam, dandam esse de facto substantiam intellectualem, & creatam omninò impeccabilem ex natura sua, sicut datur substantia corporea, scilicet natura corporis cœlestis omninò indefectibilis in suis motibus: quod tamen, vt constat, est aperte falsum.

Per quod etiam ad confirmationem patet. Ad confirmationem. Nam animalia bruta ordinantur etiam ad bonum particulare ex diuina motione, & impressione, ex qua habent, quòd ratio illius boni particularis eis insit naturaliter, & immobiliter, & ita deficere non possent in talibus actionibus: creatura verò rationalis, vel intellectualis ordinata ad finem supernaturalem (de qua in præsenti) ordinatur (vt ex D. Thoma dicebamus) ad bonum absolutè: Deus autem nequit facere rationem omnis boni inesse creaturæ naturaliter, & immobiliter: & per consequens prædicta creatura erit, si sibi relinquatur, peccabilis.

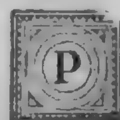
Et licèt hinc sequatur, animalia bruta habere nonnihil maioris perfectionis secundùm quid talis, necessariò tamen inuolutæ cum imperfectionibus, non tamen habere maiorem perfectionem simpliciter talem, vel simpliciter maiorem, sed potius inde infertur, ea esse magis coarctata, & limitata, quàm creaturas intellectuales diuinam quodammodo attingentes infinitatem, & perfectionem.

Quod quidem optimè explicuit Augustinus 12. *de Ciuitate cap. 1.* his verbis: *Neque ideò cætera in hac creaturæ vniuersitate meliora sunt, quia misera esse non possunt. Neque enim cætera membra corporis nostri, ideò dicendum est, oculis esse meliora, quia cæca esse non possunt. Sicut autem melior est natura sentiens, etiam cùm dolet, quàm lapis, qui dolere nullo modo potest: ita rationalis natura præstantior est, etiam misera, quàm illa, quæ rationis, vel sensus est expers, & ideò in eam non cadit miseria.* 32. August.

Potestque hoc ipsum elucidari sequenti ratione. Quia creatura, quæ est peccabilis, quæque potest habere miseriam, est talis conditionis, vt sicut potest auerti ab vltimo fine supernaturali, eumque deperdere, ita etiam habet capacitatem ad hoc, vt illum possideat per visionem claram eiusdem. Constat autem, quòd habere hanc capacitatem, est maxima quædam perfectio, dicens quodammodo infinitatem aliquam. Illustratur ratione.

DVBIVM II.

Vtrùm sit dabilis per diuinam potentiam aliqua substantia intellectualis creata, quæ præcise circa finem naturalem sit ex propria natura, per se primò, directè, & immediatè impeccabilis.

POSTQVAM explicuimus, non esse dabilem substantiam intellectualem creatam, quæ circa vtrumque finem, nempe naturalem, & supernaturalem, sit ex natura sua omninò impeccabilis, restat, vt explicemus, an sit dabilis aliqua substantia creata, &

& intellectualis per diuinam potentiam, quæ per se, & ab intrinseco sit impeccabilis præcise circa finem naturalem?

§. I. *Explicatio tituli.*

33. Animaduersio pro luce tituli.

VT autem intelligatur, cur in titulo addiderimus particulas illas *per se primò, directè, & immediatè*, notandū est, dupliciter posse aliquam creaturam esse peccabilem circa finem naturalem: vel per se primò, directè, & immediatè, vel mediatè, indirectè, & ex consequenti. Primo modo creatura intellectualis est peccabilis, cùm potest velle immediatè, & directè, ac per se primò aliquid contrarium bono naturæ, & Deo, vt fini naturali, vt cùm potest velle mendacium, aut furtum, vel aliquid huiusmodi. Secundò verò modo creatura intellectualis dicitur peccabilis, quando etsi hoc modo non possit velle aliquid contrarium bono naturæ; & Deo vltimo eius fini naturali, nihilominùs potest primò, immediatè, & directè peccare contra finem supernaturalem, & deinde mediatè, & ex consequenti, atque adeò indirectè delinquere contra finem naturalem, seu contra Deum, vt est finis naturalis.

Explicatio tituli.

Hinc ergo intelligitur, cur in titulo addiderimus particulas illas, *per se primò, directè, & immediatè*. Quoniam suppositis illis, quæ dubio præcedenti diximus, nempe, non posse dari substantiam creatam intellectualem, quæ per se, & ab intrinseco sit omnino impeccabilis, tam circa finem naturalem, quàm supernaturalem, solùm remanet difficultas, an dabilis sit per diuinam potentiam prædicta substantia, quæ per se primò, directè, & immediatè sit ab intrinseco impeccabilis præcisè circa finem naturalem? Quoniam, quòd talis substantia deberet esse indirectè, mediatè & ex consequenti peccabilis contra hunc finem, benè, & facilè deducitur ex eo, quòd per se, & ab intrinseco non esset impeccabilis circa finem supernaturalem.

Et ratio est. Tum, quia in aliquibus præceptis supernaturalibus habet inuolui, vel supponi intrinsecè aliquid, quod regulatur per dictamen rationis naturalis. Nam ad præceptum supernaturale de dolore itidē supernaturali de offensis contra Deum commissis, supponitur intrinsecè hoc dictamen, scilicet, dolendum esse de malis: quod quidem est dictamen rationis naturalis: quandoquidem, vt docet D. Thomas. 3. *p. quæst.* 87. *art.* 7. dolore de malis vt sic est de iure naturæ, licèt dolere de illis dolore supernaturali non sit de iure naturæ. Et similiter in præcepto prohibente irrogationem iniuriæ Sacramento Eucharistiæ, inuoluitur naturale præceptum de non irroganda iniuria auctori naturæ, qui per fidē cognoscitur esse ibi, hoc ipso quòd dicitur per illam, esse ibidem auctorem gratiæ, qui est idem cum auctore naturæ. Vnde conculcās Eucharistiam est sacrilegus, non solùm contra supernaturale, sed etiam contra naturale præceptum. Et eodem pacto Simonia commissa circa venditionem sacramentorum, est violatio non solùm supernaturalis, sed etiam naturalis præcepti dictātis Sancta sanctè debere tractari, & supernaturalia non esse vendenda. Et itā cùm quæuis creatura intellectualis per se, & ab intrinseco sit peccabilis, si suæ naturæ relinquatur, contra omnia, & singula præcepta supernaturalia: inde erit, vt etiam sit peccabilis indirectè, mediatè & consequenter circa prædicta præcepta naturalia, & naturalem finem. Tum etiam. Quia hoc ipso, quòd prædicta creatura peccaret cōtra finem

D. Thom.

C supernaturalem, posse violare alia præcepta naturalia secundario, consequenter, & concomitanter, ac proinde indirectè: siquidem hic modus violandi connumeratur inter indirectos. Et ita Dæmones, qui (vt dubio sequenti dicemus) sunt ex se impeccabiles contra finem naturalem per se, & directè; attamen supposito peccato contra finem supernaturalem, peccant secundariò, & consequenter, atque adeò indirectè contra finem naturalem, mentiendo, consulendo homicidia, &c.

34. Animaduersio secunda.

Secundò notandum est, dubium hoc aliis verbis ab alijs excitari, nimirum, an possit dari aliqua substantia intellectualis, & creata, non ordinata in D finem supernaturalē, quæ per se, & ab intrinseco habeat esse impeccabilis contra finem naturalem? vel an possit dari aliqua creatura, quæ ex natura sua sit impeccabilis circa finem naturalem seorsim sumptum? Cæterum vterque inquirendi modus in idem, vel ferè in idem redit cum eo, qui in titulo huius dubij adductus est. Primus, quidem: quatenus prædicta substantia, secundum quod consideratur, vt non ordinata in finem supernaturalem, seu in sensu composito huius non ordinationis, non potest peccare circa finem supernaturalem. Et ita, si quæ peccata potest committere, E tantùm erunt contra finem naturalem, & non vtcumque, sed quæ per se primò, directè & immediatè circa illum versentur. Et similiter secundus in idem etiam ob eamdem rationem coincidit: quatenus substātia, quę solùm posset peccare circa finem naturalem seorsim sumptum, & per consequens non peccando nec per prius, nec simul circa finem supernaturalem, solùm posset delinquere peccatis per se primò, directè, & immediatè versantibus circa prædictum finem naturalem.

§. II. *Verior D. Thomæ sententia.*

35. Assertio.

F DIcendum ergo est, posse dari per diuinam potentiam creaturam substantialem intellectualem, quæ respectu solius finis naturalis ab intrinseco habeat esse per se primò, directè, & immediatè impeccabilis: ac proinde non repugnare, dari per diuinam potentiam substantiam creatam non ordinatam in finem supernaturalem, quæ in sensu cōposito hujus status sit per se, & ab intrinseco impeccabilis circa finem naturalem. Assertio hæc apertè sequitur ex testimonijs D. Thomæ, quæ dubio sequenti pro assertione nostra adducemus ad ostendendum, quomodo iuxta mentem S. G Doctor. Angeli de facto producti habeant ab intrinseco esse hoc modo impeccabiles, quem sequuntur Caietanus in præsenti §. *circa consequentiam*, Capreolus *in* 2. *dist.* 22. *quæst.* 1. *art.* 3. ad argumenta Durandi, Ferrara 3. *contra Gentes cap.* 109. §. *aduertendum tamen*, pro quo Petrus de Ledesma de Perfectione Dei *quæst.* 6. *art.* 7. *in subarticulo* 2. inquit, stare maiorem partem Thomistarum, idque ipse probabile reputat. Et tandem hanc eandem assertionem tuentur Durandus *in* 2. *dist.* 5. *quæst.* 1. *num.* 16 *& dist.* 23. *q.* 1. *n.* 7. H & 8. Bañez, & Nazarius in hoc articulo: quamuis hi duo posteriores Doctores addant, id esse intelligendum de impeccabilitate circa præcepta iuris naturalis, non verò iuris positiui.

Caietanus. Capreol. Ferrara. Petrus de Ledesma. Durand. Bannez. Nazar.

36. Ratio fundamentalis ex D Th. desumpta.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma locis dubio sequenti referendis, eamque quodammodo insinuat *qu.* 24. *de Veritate art.* 8. potestque sub hac forma proponi. Quoniam ad prædictam impeccabilitatem duæ determinationes requiruntur, & sufficiunt. Prima quidem ex parte intellectus se tenens, per quam

quam sit determinatus ad considerationem practicam naturalis finis, & (saltem quando necessitas vrget) quorumlibet agibilium per se primo, directè, & immediatè versantium circa eundem finem, quæ sit sufficiens ad hoc, vt moueat tunc voluntatem in ordine ad prosecutionem omnium mediorum eidem fini conformium, & ad illum necessariorum. Secunda verò ex parte voluntatis, quæ sit satis ad determinandum ipsam ad actualem dilectionem vltimi finis naturalis si per omnia, sitque sufficiens, & efficax ad excludendas quascumque offensas per se primò, directè, & immediatè versantes contra illum, id est, non mediante alio fine, nempe supernaturali, siue illæ sint graues, siue leues. At non inuoluit contradictionem fieri à Deo prædictam creaturam intellectualem, per se, & ab intrinseco habentem has duas determinationes: ergo nec implicabit, produci ab illo eandem creaturam, quæ ab intrinseco habeat esse per se primò, directè, & immediatè impeccabilem circa finem naturalem.

Consequentia videtur perspicua. Minor autem probatur. Nam istæ determinationes essent ordinis supernaturalis, & diuini, nequirent conuenire alicui substantiæ creatæ, aut creabili per se, & ab intrinseco, ex eo quòd implicaret, esse illi connaturales; non tamen hoc ipso, quod sint ordinis naturalis, vt reuera sunt: quia eo ipso possunt esse connaturales alicui substantiæ creatæ, aut creabili imò necessariò hoc debent habere: siquidem quæuis virtus permanens, & ordinis naturalis, qualis essent prædictæ determinationes, quippe solùm respicientes finem naturalem, necessariò est connaturalis alicui substantiæ creatæ, aut creabili: alioqui esset ordinis supernaturalis, & diuini, cuius proprium est, vt virtus huius ordinis sit ita superexcedens, vt nequeat alicui substantiæ creatæ, aut creabili esse connaturalis.

Maior autem probatur. Quoniam stantibus his duabus determinationibus, nequibit intellectus ab actuali, & formali præsentatione practica finis, aut voluntas ab actuali dilectione eiusdem finis naturalis desistere, & per consequens intellectus manebit determinatus ad præsentationem practicam omnium agibilium, quoties oportuerit: & voluntas habebit esse determinatam ad omnia media requisita ad conseruationem amoris prædicti finis, qualia sunt vitationes omnium peccatorum mortalium, & venialium quæ per se primò, immediatè, & directè sunt contra eundem finem: sicut beati (proportione tamen seruata) habent ex dono gratiæ esse omninò impeccabiles, quia ex dono illius habent vtramque determinationem, nempe ex parte intellectus, & ex parte voluntatis.

Confirmatur. Confirmatur argumento vltimo dubio præcedenti adducto pro contraria sententia, quod etsi illam non suadeat, videtur tamen assertionem hanc, & rationem præcedentem sufficienter confirmare, si ad hanc formam reducatur. Quoniam inter corpora datur aliquod corpus ita perfectum, quale est corpus cœleste, vt sit omninò indefectibile in suis operationibus naturalibus: ergo inter substantias spirituales erit (saltem per diuinam potentiam) dabilis aliqua ita perfecta, vt saltem per se primò, immediatè, & directè sit indefectibilis, non quidem in actionibus supernaturalibus, & diuini ordinis, sed naturalibus, & versantibus circa finem naturalem. Patet consequentia. Tum, quia quod reperitur in rebus inferioris ordinis, debet nobiliori modo inueniri in rebus ordinis superioris; saltem quando pertingunt ad magnam intra prædictum ordinem perfectionem. Tum etiam, quia si corpus eleuatum inter alia corpora habet ratione huius eleuationis, & maioris perfectionis supra illa, esse indefectibile in suis operationibus naturalibus, non erit cur substantia spiritualis, saltem valdè eleuata inter alias substantias itidem spirituales, non habeat ratione huius eleuationis esse indefectibilis in suis operationibus ordinis naturalis.

§. III. *Obiectio triplex contra præcedentem rationem, & earum enodatio.*

Qvæ ratio rectè expensa videtur ita efficax, vt ex eius expensione facilè corruant aliquæ obiectiones, quæ contra eam fieri possunt. Prima quidem. Quod arguit infinitam perfectionem, esse semper in actuali consideratione, & in actuali dilectione Dei si per omnia, vt est finis naturalis. Quoniam quæuis virtus finita, & naturalis habet ratione suæ potentialitatis posse separari ab actualitate actus secundi. Nam sicut ipsa est potentialis respectu prædicti actus: ita potest manere in potentia respectu illius. 37. Obiectio prima contra factam rationem.

Confirmatur ex D. Thoma 1. 2. q. 10. art. 1. ad 2. vbi sic inquit: *Dicendum, quod in rebus naturalibus id, quod est naturale quasi consequens formam tantum, semper actu inest: sicut calidum igni. Quod autem est naturale sicut consequens materiam, non semper actu inest, sed quandoque secundùm potentiam tantum. Nam forma est actus, materia verò potentia. Motus autem est actus existentis in potentia: & ideò illa, quæ pertinent ad motum, vel quæ sequuntur motum in rebus naturalibus, non semper insunt: sicut ignis non semper mouetur sursum, sed quando est extra locum suum. Et similiter non oportet, quod voluntas, quæ de potentia in actum reducitur, dum aliquid vult, semper actu velit; sed solùm quando est in aliqua dispositione determinata. Voluntas autem Dei, quæ est actus purus, semper est in actu volendi.* In quibus verbis solùm videtur D. Thomas tribuere voluntati diuinæ quod semper, & incessanter sit in actu secundo, non verò voluntati creatæ. Confirmatio. D. Thom.

Respondetur, quod etsi esse semper, & incessanter in actu secundo intelligendi, & volendi, ita vt intelligens, & volens sit sua intellectio, & volitio; arguat infinitatem: non tamen esse semper sub his actibus secundis realiter distinctis ab intelligente, & volente: sicut in aliis rebus non arguit infinitatem, quòd sint semper, & incessanter sub actu secundo realiter distincto, vt patet in animalibus, quæ secundùm cor continuò & incessanter mouentur; & in sole, qui semper, & incessanter illuminat necnon & in Angelis, quorum intellectus, & voluntas sunt semper in actuali consideratione & dilectione sui. 38. Diluitur obiectio.

Ad confirmationem respondetur, Sanctum Thomam solùm velle, non esse necessarium semper, & vniuersaliter, quòd aliquis motus insit incessanter, ex eo quod est naturalis; non tamen negare, quin aliquando propter magnam perfectionem mobilis, aut aliunde possit hoc contingere: maximè, quando motus non est actus imperfecti, sed actus perfecti, quales sunt intellectio, & volitio, vt constat ex illis, quæ nostri Complutenses *in libris Physicorum disput.* 16. *num.* 13. & *in libris de Anima disp.* 21. *n.* 8. docent. Et ita discrimen inter voluntatem diuinam, & creatam, consistit in hoc, quòd illa non potest habere nouum actum, saltem quoad entitatem sumptum; voluntas verò creata ob rationem generalem creatæ voluntatis potest Et confirmatio. N. Compl.

potest habere plures, & diuersos motus, ac volitiones, & ab eis desistere, licèt sint illi connaturales. Cæterùm cum hoc stat, vt aliqua creata voluntas, quatenus est natura, habeat ob specialem suam rationem esse semper sub aliquo peculiari ex suis actibus; propter peculiarem determinationem, & maiorem connexionem, quam cum illo habeat.

39. Secunda obiectio ex Vasquez. Secunda obiectio desumitur ex Gabriele Vasquez in præsenti *disput.* 821. Quoniam non videtur posse aliquam creaturam, quantumuis eleuatam, habere hanc duplicem determinationem ex parte intellectus, & voluntatis. Nam in primis intellectus deberet moueri ad cognoscendum semper, & incessanter, modo dicto, vltimum finem naturalem à voluntate: quia cùm ipse non habeat ex natura esse determinatum ad prædictam considerationem, alioqui ex propria natura non subderetur voluntati quoad exercitium, neque etiam id habeat ab aliqua dispositione superaddita, sicut intellectus beatificus eam participat à lumine gloriæ: siquidem non potest explicari, quæ sit ista dispositio ordinis naturalis: oportet moueri à voluntate ad prædictum exercitium. At voluntas huius creaturæ nequit ex natura sua habere determinationem ad exercitium dilectionis Dei finis naturalis: quandoquidem in prædicto exercitio potest apparere aliqua ratio mali, ex eo quod tale exercitium est bonum finitum & limitatum. Ergo neque intellectus huius creaturæ erit determinatus ad actualem cognitionem practicam Dei finis naturalis, & multò minùs ad cognitionem practicam omnium agibilium in ordine ad eundem finem.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia Deus solummodò clarè visus, prout est in se, determinat, siue necessitat ad sui dilectionem super omnia. Et similiter solum lumen gloriæ habet determinare, seu necessitare ad cognitionem practicam semper, & necessario inhærentem, quæque inferat practicam dilectionem. Sed creatura, de qua loquimur, quantumuis esset eleuata non pertingeret per se, & ex natura sua ad prædictam visionem claram Dei, neque ad hoc, vt per se, & ab intrinseco haberet lumen gloriæ: ergo neque ad hoc, vt esset determinata ad cognitionem, & amorem, de quibus in hac ratione D. Thomæ fit sermo.

Confirm. 2. Confirmatur secundò ex eodem Vasquez. Quoniam ad hoc, vt prædictæ determinationes redderent hanc creaturam impeccabilem, non sufficeret, quod esset determinata ad qualitercumque considerandum actu finem naturalem, & omnia agibilia circa ipsum; sed requiritur determinatio ad talem considerationem boni honesti allicientis voluntatem ad virtutem, & cognitionem supplicij infligendi propter vitium, deterrentis ab illo, quæque esset efficacior, & attentior, quàm consideratio boni vtilis, vel delectabilis inuitantis ad peccatum, & difficilis, ac molesti retardantis à prosecutione virtutis. At non videtur possibile, quod intellectus creatus non videns clarè prædictum finem naturalem, habeat ex natura sua determinationem ad considerationem ita perfectam eorum, quæ possunt mouere ad dilectionem naturalem Dei vltimi finis, & prosecutionem virtutis: ergo, &c.

40. Solutio obiectionis. Respondetur, satis constare ex dictis ad probandam minorem huius rationis D. Thomæ, quòd prædictæ creaturæ ratione suæ magnæ perfectionis potest conuenire, quòd eius intellectus sit per se, & ab intrinseco determinatus ad actualem illam considerationem practicam, de qua in prædicta ratione fit sermo: & similiter quomodo eadem determinatio ad dilectionem Dei finis naturalis super omnia debeat ex se, & ab intrinsecò conuenire eidem creaturæ. Nec verum est, in hoc exercitio dilectionis Dei super omnia posse apparere respectu prædictæ creaturæ aliquam rationem mali difficilis, aut molesti, vel impeditiui alicuius maioris boni, nisi tantùm eius boni, quod consistit in experientia propriæ libertatis ad desistendum ab exercitio sui actus, quæ quidem experientia non haberet rationem boni in voluntate, de qua fit sermo: siquidem supponitur ex dictis, eam non habere libertatem ad desistendum ab huiusmodi exercitio, sed per se, & ab intrinseco esse determinatam ad illud.

Ad primam confirmationem prior solutio. Ex quo ad primam confirmationem respondetur primò, quod non est necessaria clara visio Dei authoris naturalis ad diligendum ipsum semper, & incessanter super omnia, per amorem naturalem, quando in tali dilectione non apparet aliqua ratio mali difficilis, vel molesti, aut impeditiui maioris alterius boni, vt in præsenti contingeret.

Posterior enodatio. Secundò respondetur, siue magis explicatur præcedens solutio dicendo, quod ad habendum semper, & necessariò prædictum amorem Dei super omnia, satis est cognitio Dei authoris naturalis ita perfecta, vt sit satis ad beatificandum habentem illam beatitudine intra ordinem naturæ: quia summum bonum beatificans intra aliquem ordinem, & actu possessum vt beatificans, sicque propositum voluntati, habet etiam ex natura sua necessitare eam ad illius amorem. Quare, cùm in præsenti detur prædicta cognitio, non mirum dari necessitatem ad amorem iam dictum.

Ad secundam confirmationem. Ad secundam verò confirmationem respondetur ex dictis, voluntatem huius creaturæ fore determinatam ratione dilectionis super omnia Dei vt finis naturalis, ad cogitandum attentiùs, & efficaciùs (modo tamen alibi explicando) rationes inuitantes ad prosecutionem virtutis, & deterrentes à peccato, quàm eas, quæ traherent ad prædictum peccatum, & retraherent à prosecutione virtutis.

41. Tertia obiectio. Tertia obiectio est. Quoniam si ratio D. Thomæ aliquid probaret, persuaderet vtique, hanc determinationem ad dilectionem Dei finis naturalis conuenientem prædictæ creaturæ, fore inseparabilem ab illa, quippè quæ illi incessanter, & per modum naturæ conueniret. Maximè, quia prædicta determinatio, hoc ipso quod esset ordinis naturalis, deberet esse propria alicuius substantiæ creatæ, aut creabilis, & connaturalis illi, vt in hac ratione dicebamus. At determinatio ad hunc amorem, & amor ipse nequeunt per se, & ab intrinseco inseparabiliter conuenire prædictæ substantiæ: ergo, &c.

Minor probatur. Quoniam quæuis substantia intellectualis creata, aut creabilis suæ naturæ relicta, est peccabilis directè circa Deum vltimum finem supernaturalem & indirectè circa ipsum, vt est vltimus finis naturalis: at ea sic peccante, nequit manere determinatio ad diligendum Deum auctorem naturæ super omnia, aut amor iste super omnia: alioqui maneret auersa à Deo vltimo fine supernaturali, & conuersa ad eundem, vt est vltimus finis naturalis, & per consequens haberet duos vltimos fines: imò & diligeret Deum super omnia, & ratione huius dilectionis esset impeccabilis: quia persistente prædicta dilectione, nequit auerti à Deo, & non diligeret ipsum super omnia, adhuc vt est finis naturalis: siquidem amor iste est incompossibilis cum transgressione adhuc indirecta præceptorum naturalium.

Respondetur, concedendo maiorem, & negando

Notabile pro eius solutione. gando minorem. Ad probationem autem vt occurramus, supponendum est, quòd si prædicta creatura non erat ordinata actu in Deum finem supernaturalem, tunc, ex suppositione huius status, & in sensu composito istius non ordinationis, satis esset ad dilectionem Dei super omnia authoris naturalis absolutè sumptam, quod ex vi prædictæ dilectionis efficaciter excluderentur omnia peccata tam grauata, quàm leuia directè pugnantia contra Deum finem naturalem: quia respectu huius creaturæ, & in sensu composito suæ non ordinationis in finem supernaturalem sic se habent præcepta naturalia, quæ solùm indirectè, & mediante violatione directa præceptorum supernaturalium possint ab illa violari, ac si non essent: & ideò nequiret peccare adhuc indirectè contrà Deum authorem naturalem, haberetque dilectionem super omnia propriam illius status absolutè & simpliciter dictam. Si verò prædicta creatura posteà, aut simul dum producitur, ordinaretur in Deum finem supernaturalem, tunc determinatio, quam ex natura sua haberet ad dilectionem super omnia Dei finis naturalis, non se minùs, aut ampliùs extenderet, quàm in priori statu: non tamen tunc esset sub denominatione dilectionis Dei super omnia, vt est finis naturalis absolutè & simpliciter dictæ: quia tunc obiectum dilectionis super omnia absolutè & simpliciter dictæ, & illa, super quæ Deus esset diligendus, ampliùs se extenderent ratione status, quàm antea: siquidem in eo euentu dilectio Dei super omnia absolutè & simpliciter dicta exigeret, quod præponeretur Deus tam illis bonis, quæ ex se inuitant ad transgressionem præceptorum naturalium directam, quàm indirectam; secùs verò, quamdiu prædicta creatura remaneret sub statu non ordinationis. Et ideò in priori illo statu non ordinationis ipsius in Deum finem supernaturalem, conuerteret creaturam illam in Deum, vt in vltimum finem simpliciter talem licèt naturalem ipsius; secùs verò in posteriori statu.

Ex prædicto notabili fit obuiam obiectioni. Vnde ad formam prædictæ obiectionis concedenda est maior, & neganda minor. Et ad probationem admittatur maior intellecta de peccabilitate proxima prædictæ creaturæ, si sit eleuata in Deum finem supernaturalem, & de peccabilitate solummodò remota, non verò proxima, si non sit ordinata, & non consideretur in sensu (vt sic dicamus) composito, sed in sensu diuiso status non ordinationis eiusdem in finem supernaturalem. Et deinde distinguenda est minor, & neganda de persistentia determinationis ad diligendum Deum finem naturalem super omnia, & dilectionis huius quoad suam entitatem præcisè consideratarum, & concedenda de persistentia earum tam quoad rem; quàm quoad denominationem amoris super omnia absolutè & simpliciter dictam, quia ratione noui connotati, siue extensionis obiecti, ad quod in posteriori statu debet extendi dilectio super omnia absolutè & simpliciter dicta, desinit prior illa dilectio esse super omnia absolutè & simpliciter; licet anteà ratione minoris extensionis obiecti, ad quod se debebat extendere dilectio super omnia absolutè & simpliciter dicta, erat, & denominabatur dilectio super omnia.

Neque id, quod in eadem probatione adducitur, nempe, quod alioqui maneret prædicta creatura auersa à Deo fine supernaturali, & conuersa ad Deum finem naturalem obest. Quoniam (quicquid sit, de quo alibi, an qui peccat contra Deum finem supernaturalem, debeat nec ssariò auerti ab illo, vt fine vltimo naturali) dicendum est pro nunc, quod ex vi illius dilectionis Dei authoris naturalis, quæ quoad entitatem maneret eadem, non conuertitur creatura intellectualis conuersione in Deum finem naturalem, vt in vltimum finem simpliciter in illo statu, in quo intelligitur eleuata ad Deum finem supernaturalem: quia ad istam conuersionem simpliciter factam per prædictam dilectionem requiritur vltra eam aliquid per modum conditionis, nempe, talem creaturam non esse eleuatam; atque adeò obiecta, super quæ Deus est diligendus, esse tantùm illa, quæ ex se excitant ad transgressionem directam præceptorum naturalium: & per consequens etiam requiritur, prædicta bona, & præcepta naturalia indirectè violabilia sic se habere respectu huius creaturæ ratione status non eleuationis ad Deum finem supernaturalem, ac si non essent, nec esse possent. Et ideò solùm haberetur, quantum est ex vi peccati contra finem supernaturalem, & huius conuersionis in Deum finem naturalem, quòd illa creatura maneret per peccatum auersa auersione simpliciter à Deo, vt ab vltimo fine supernaturali simpliciter tali, & conuersa per prædictam dilectionem conuersione secundùm quid ad eum, vt in finem naturalem secundùm quid vltimum; licèt non ob id intelligeretur auersa simpliciter, & positiuè à Deo vltimo fine naturali. Vnde falsum etiam est id, quod ibidem additur, nempe, dilectionem hanc esse incompossibilem in quouis statu cum transgressione adhuc indirecta præceptorum naturalium. Et hæc de obiectionibus contra rationem Diui Thomæ.

§. IV. Aliæ obiectiones contra confirmationem rationis Angelici Doctoris, & responsio ad illas.

ET similiter contra confirmationem rationis D. Thomæ *num. 36.* adductam objici potest ex Suar. *lib. 3. de Angelis cap. 7.* non benè inferri ex eo, quod corpora cœlestia sint indefectibilia in suis operationibus, posse dari aliquam substantiam creatam intellectualem quæ sit indefectibilis per se, & ab intrinseco in suis actionibus. Quoniam corpora cœlestia non habent dominium suarum actionum, & ideò ab intrinseco non possunt deficere in illis, sicut posset illa substantia creata, & intellectualis ratione dominij suorum actuum: nam hoc est proprium substantiæ creatæ, & liberæ, quod, hoc ipso quod libera, habeat, vt sit defectibilis in suis operationibus. Vnde Hieronymus *epist. 146. ad Damascen. de filio prodigo circa finem* sic inquit: *Solus Deus, in quem peccatum non cadit: cætera, cùm sint liberi arbitrij, in vtramque partem possunt suam flectere voluntatem.* Et Diuus Thomas in hoc articulo in solutione ad 2. sic inquit: *Corpora cœlestia non habent operationem, nisi naturalem. Et ideò sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum, ita neque in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in Angelis est actio liberi arbitrij, secundùm quam contingit in eis esse malum.* Et in 2. dist. 23. quæst. 1. art. 1. inquit: *Impossibile fuit, vt seruata libertate arbitrij, alicui creaturæ conferretur, vt secundùm conditionem suæ naturæ peccare non posset.* In quibus verbis radicem peccabilitatis ponit esse libertatem creatam. Quare, cùm prædicta creatura intellectualis esset in ordine naturali libera, secùs verò corpora cœlestia, consequens est, vt licèt illa possint esse indefectibilia in suis operationibus; secùs tamen ista. 43. *Obiectio prima ex Suarez contra confirmationem rationis Diui Thomæ.* *Hieron.* *D. Thom.*

Responde

48. *Vltimum fundamentũ.* Angelus esset impeccabilis ex sua natura per se primò, & directè circa prædictum finem, fieret inde, ipsum posse viribus eiusdem naturæ cognoscere, dari finem supernaturalem: hoc autem videtur falsum. Quia prædictus finis, sicut est quid superexcedens respectu prædictæ creaturæ intellectualis, ita etiam respectu cognitionis naturalis eiusdem: sequela verò probatur. Tum quia creatura ista cognosceret ex viribus naturæ, se esse peccabilem, hocque esse intraneum omni creaturæ factæ, aut factibili: ergo cùm in prædicto euentu certa esset, se non esse peccabilem circa finem naturalem, siquidem hoc à nobis asseritur conuenire illi ex propria natura, cognosceret vtique, se esse peccabilem circa finem supernaturalem: ac proinde cognosceret, esse prædictum finem. Tum etiam, quia prædicta creatura cognosceret, ex natura sua se posse deficere à prima regula, siquidem ipsa non est prima regula: ergo cùm per suam cognitionem attingat, se non posse deficere à prima regula naturali, attinget, esse defectibilem à prima regula supernaturali: atque adeò cognoscet, dari prædictam regulam supernaturalem, quæ est idem quod vltimus finis supernaturalis.

Enodatur. Respondetur, quòd (quicquid sit, an ex aliis capitibus possit aliqua creatura intellectualis cognoscere ex viribus naturæ, dari finem supernaturalem, de quo alibi) etsi creatura ista intellectualis non sit peccabilis, nisi in ordine ad finem supernaturalem; nihilominùs ipsa cognoscens per lumen naturæ, se esse impeccabilem in ordine ad finem naturalem, non ideò cognosceret distinctè, & in particulari, se esse peccabilem contra finem supernaturalem: quia per lumen naturæ solùm cognosceret, se esse peccabilem, sub quadam veluti communi ratione: & ita, quomodo in particulari esset peccabilis, non attingeret per lumen naturæ. Potestque hoc explicari exemplo Angeli, potentis cognoscere ex viribus naturæ, quòd humanitas Christi Domini existit in rerum natura sine existentia creata: cùm tamen prædictus Angelus non cognoscat per lumen naturæ, quomodo in particulari humanitas illa existat.

§. VI. *Alia sententia opposita; fundamenta; & responsiones ad illa.*

49. *Alia sententia opposita.* SEcunda sententia nostræ opposita distinguit de peccatis, & peccabilitate in ordine ad finem naturalem. Nam alia sunt, quæ præcisè sunt contra præcepta purè naturalia, vt præceptum non mentiendi, &c. Alia verò, quæ sunt præcepta positiua, & reducuntur ad naturalia, qualia essent præcepta positiua, quæ pro sua libertate posset Deus prædictæ creaturæ imponere. Quo supposito, sententia hæc conuenit cum præcedenti in hoc, quòd asserit; implicare contradictionem, dari aliquam substantiam intellectualem creatam, quæ per se primò, & directè solùm sit peccabilis circa finem supernaturalem: addit tamen, dabilem esse substantiam intellectualem creatam, quæ sit peccabilis in ordine ad finem naturalem, non quidem per violationem præceptorum, quæ sunt purè de iure naturæ, sed eorum, quæ reducuntur ad ius naturæ, qualia sunt præcepta positiua, quæ Deus pro sua libera voluntate posset imponere in ordine ad finem naturalem prædictæ creaturæ. Ita Nazarius, & Bañez in præsenti: idque Petrus de Ledesma reputat probabilius in suo tomo de perfectione Dei in quæst. & sub articulo suprà citato.

Nazar. Bannez. Ledesma.

50. *Primum fundamentũ.* Probatur duobus argumentis. Primum. Quia potest Deus cuilibet creaturæ intellectuali imponere præcepta positiua ad ordinem naturæ pertinentia, quæ naturalem excedant illius creaturæ prudentiam: infinitus enim est diuinæ sapientiæ, & prouidentiæ thesaurus, ex quo potest legum ferendarum supellex immensa procedere. Et ideò, sicut nulla potest effici creatura intellectualis, cuius prudentia diuinæ sapientiæ, ac prouidentiæ sit æqualis, ita neque esse potest creatura intellectualis, cui leges omnes positiuæ ad ordinem naturæ pertinentes à Deo ferri possibiles, ita sint proportionatæ, aut sic eius adæquentur prudentiæ, vt eas naturaliter violare non posset. Ergo, &c.

Secundum. Secundum est. Quia nulla est creatura intellectualis, quæ leges omnes à Deo promulgabiles, & circumstantias omnes agibilium secundum eas possit simul apprehendere, & considerare: ac proinde necesse est, quamlibet creaturam intellectualem à Deo producibilem posse suapte natura delinquere contra legem Dei positiuam ordinis naturalis.

Euertitur vtrumque fundamentũ. Respondetur ad vtrumque argumentum, quòd si prædicta præcepta ita comparentur (vt reuerà comparari debent cum creatura ista intellectuali, ad hoc vt actu, & in exercitio inexcusabiliter illam obligent) quòd possit absolutè, & simpliciter illa obseruare, tunc ratione determinationis iam explicatæ, quam prædicta creatura haberet in ordine ad finem naturalem super omnia diligendum, maneret etiam determinata ad illa obseruanda, nec posset, saltem quando occurreret occasio adimplendi ea, non considerare actu omnia illa, quæ ad prædictam adimpletionem sunt necessaria. Nam sicut integrum esset huic creaturæ cognoscenti aliquod principium, cognoscere in illo omnes, & singulas conclusiones in eo contentas: ita etiam semel per voluntatem necessariò attacto, & dilecto super omnia vnico omnium agibilium naturalium principio, nempe Deo fine naturali, ibidem virtualiter attinguntur omnia media necessaria ad illud, qualia essent prædicta præcepta. Et postea dum occurrerent, nequirent talia præcepta, manente (vt reuerà manere debet) tali dilectione, ab ista creatura violari: sicut de voluntate Christi Domini, & Beatorum, collatis cum quibusuis præceptis, siue naturalibus, siue supernaturalibus à Deo ipsis imponibilibus, dici solet.

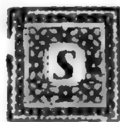
51. *Replica.* Neque obest, si vrgeas, quòd sicut prædictæ creaturæ tantùm esset connaturalis, & debita dilectio Dei super omnia, vt opponitur violationi directæ præceptorum purè naturalium, non verò vt opponitur violationi indirectæ eorumdem præceptorum, neque hoc pugnat cum perfectione eiusdem creaturæ: ita esset eidem debita prædicta dilectio, non vt se extendit ad præcepta positiua ordinis naturalis, sed ad purè naturalia, & hoc propter eminentiam diuinæ prouidentiæ, & præceptorum excedentium prudentiam huius creaturæ, quæ illi (vt nunc dicebamus) imponi possunt.

Responsio. Respondetur enim ex dictis, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quia ad hoc vt esset illi debita dilectio super omnia, vt opponitur violationi indirectæ præceptorum naturalium, requiritur, esse eidem debitam eamdem dilectionem, vt opponitur violationi præceptorum supernaturalium: quia non nisi violando ista directè, violantur illa indirectè. Hoc autem superat naturalem facultatem substantiæ creatæ, vt dubio præcedenti explicuimus. Cæterùm, per hoc, quòd sit illi debita dilectio Dei super omnia, vt opponitur violationi directæ omnium præceptorum, siue purè naturalium, siue positiuorum, & dirigentium ad finem naturalem, solùm ponitur, quòd sit illi

illi connaturalis, & debita dilectio super omnia ordinis naturalis, & quæ, hoc ipso quod talis, debet esse connaturalis alicui substantiæ creatæ, aut creabili; & ideo non inconuenit, sed potiùs debet dici, eam esse prædictæ creaturæ debitam.

DVBIVM III.

Vtrùm de facto detur aliqua creatura intellectualis, quæ per se primò, directè, & immediatè sit impeccabilis circa finem naturalem præcisè sumptum.

52. EMEL ostenso, non implicare, dari creaturam intellectualem modo dicto impeccabilem circa finem naturalem, statim se offert inquirendum, an creaturæ intellectuales, nempe Angeli, qui de facto sunt à Deo producti, sint tantæ perfectionis, vt habeant ex natura sua istam impeccabilitatem: sic enim, quanta, & qualis sit eorum peccabilitas, aut impeccabilitas satis dignoscetur. Et licèt ab aliquibus solùm proponatur titulus huius dubij sub alia breuiori forma, nempe, an de facto Angeli sint ex natura sua impeccabiles circa finem naturalem solitariè sumptum: nihilominùs (vt diximus dubio præcedenti, & in hoc etiam dicemus) vterque inquirendi modus in idem redit.

§. I. Iuxta Doctoris Angelici mentem dubij resolutio vnà cum prima eius ratione traditur.

53. Assertio, & primum fundamentum. D. Thom. DIcendum ergo est, creaturas intellectuales de facto à Deo productas, nempe Angelos, esse per se primò, immediatè, & directè impeccabiles ex natura sua circa finem naturalem præcisè sumptum. Assertio hæc est D. Thomæ in hoc articulo in solutione ad 3. his verbis: *Dicendum, quòd naturale est Angelo, quòd conuertatur motu dilectionis in Deum secundùm quod est principium naturalis esse. Sed quod conuertatur in ipsum, secundùm quod obiectum beatitudinis supernaturalis, hoc est amore gratuito, à quo auerti potuit peccando.* Vbi S. Doctor constituit discrimen inter dilectionem Dei versantem circa illum, vt est finis naturalis, & inter dilectionem ipsius, vt est obiectum beatitudinis, & finis supernaturalis, quòd illa prior est Angelo naturalis, id est, debita, quia ly *naturale*, sumitur à Diuo Thoma, prout opponitur gratuito, seu non debito, vt ex contextu constat, ac proinde nequit ab ea cessare peccando directè contra finem naturalem: posterior verò non est ei naturalis, id est debita, sed gratuita: & propterea potest ab ea auerti peccando.

Occurrunt aduersarij. Nec obest, si occurras ex aduersarijs D. Thomam solùm velle, esse Angelo naturalem & debitam dilectionem Dei, vt est autor *esse* naturalis: quia hoc ipso, quòd Angelus necessariò diligat suum *esse*, debet naturali dilectione diligere Deum, vt authorem eiusdem *esse*, imò debet magis diligere eum sic sumptum, quàm proprium *esse*: non verò, quòd diligat illum naturali dilectione secundùm alias considerationes pertinentes ad ordinem naturæ, prout distinctum ab ordine supernaturali. Et ita nec dilexit illum per prædictam dilectionem naturalem, & super omnia, secundùm quod est rerum omnium suprema ratio, ac proinde vt est gubernator naturæ Angelicæ per leges natura-

C les habentes necessariam connexionem cum fine naturæ, vt sunt præcepta Decalogi; vel per leges positiuas non habentes hanc connexionem cum eodem iure naturæ, versantes tamen circa finem naturalem, quæque ob hanc rationem ad leges naturæ reducuntur.

Non igitur hoc obest. Quoniam idem Angelicus præceptor videtur hanc solutionem redarguere, & veluti explicare propriam mentem *in quæst. 16. de Malo artic. 3.* vbi inquit, Angelum esse impeccabilem contra finem naturæ cum præcisione sumptum; ac proinde dilectio super omnia, quam illi tribuit, vt naturalem, & eidem debitam circa Deum, vt est finis naturalis, erit dilectio naturalis eiusdem super omnia, vt est author naturæ, quatenus per hoc intelligitur ipsemet Deus, non solùm vt est principium totius *esse* naturalis Angelici, sed etiam vt est suprema ratio, & gubernator naturæ Angelicæ per prædictas leges naturales. Verba autem S. Doctoris sic se habent: *Et quicquid aliud dici potest, quod ad ordinem naturæ pertineat, in hoc eius malum (nempe Diaboli) consistere non potuit. Vnde relinquitur, quod peccatum Diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem, sed secundùm aliquid supernaturale.* Quod etiam docuit idem S. Doctor in eadem quæst. 5. in solutione ad 10. his verbis: *Dicendum, quòd liberum arbitrium Diaboli non est naturaliter vertibile quantum ad naturalia sua, sed solùm habet vertibilitatem respectu supernaturalium, ad quæ potest conuerti, vel ab eis auerti.* 54. Refutatur eorum euasio. D. Thom.

Occurrunt iterum. Nec etiam obest, si tam testimonio D. Thomæ *ex artic. 1. huius quæstionis* desumpto, quàm aliis duobus nuper adductis occurratur ex aduersarijs, S. Doctorem solùm velle, quòd Angelus non possit peccare præcisè circa finem naturalem per impotentiam moralem; non verò per impotentiam Metaphysicam, siue Physicam: quia reuerà potest sic peccare contra prædictum finem: licèt quia non habet aliquod impedimentum, vel occasionem peccandi, vix intelligi queat, quòd primum peccatum fuerit contra rectitudinem naturæ, & ideò dicitur moraliter impossibile, quod contra illum peccet. Vnde illa dilectio Dei authoris naturæ Angelo debita, potest tribuere illi moraliter, quod sit impeccabilis contra finem naturalem: quia hoc ipso, quòd habeat Angelus tantam perfectionem, vt sit sibi debita prædicta dilectio, & incessanter in ea persistat, habet etiam tantam actualitatem, vt careat impedimentis, & occasionibus peccandi, atque adeò cum maxima difficultate, & (vt sic dicamus) vix possit à fine naturali præcisè sumpto auerti.

Impugnatur solutio. Non igitur hoc obest. Quoniam Angelicus Præceptor vult constituere discrimen inter Angelum in ordine ad finem naturalem, & inter ipsummet in ordine ad supernaturalem quoad potentiam, & impotentiam ad peccandum. Si autem solùm loqueretur de impotentia morali, tunc nullum extaret discrimen in Angelo collato cum his duobus finibus: siquidem etiam in ordine supernaturali non habet impedimenta, & occasiones peccandi, ex eo quod non constat ex appetitu sensitiuo reluctante contra bonum, sicut homo, sed, quatenus ad prædictum illum finem est eleuatus, reperiuntur in ipso omnia principia supernaturalia non minus expedita, ac habet illa in ordine naturali

Adde, quòd ratio, quam Angelicus Præceptor ibidem tradit, vt probet, Angelum esse ex natura sua impeccabilem circa finem naturalē præcisè, quamque statim adjicimus, suadet vtique Angelum non solùm

solùm per impotentiam moralem, sed etiam physicam, vel metaphysicam esse impeccabilem in ordine ad prædictum finem, vt ex statim dicendis patebit. Vnde S. Doctorem sequuntur Capreolus, Ferrara, Caietanus, Durandus locis dubio præcedenti adductis, Bañez, Nazarius ibidem, & cum limitatione in eodem dubio dicta. Et hoc ipsum probabile reputat Petrus de Ledesma ibi relatus: & tandem plures alij ex discipulis D. Thomæ hoc tuentur.

Capreol. Ferrara. Caietan. Durand. Bannez. Nazar. Petrus de Ledesma.

55. Ratio fundamentalis, *Angel. Doctor.*

Ratio autem fundamentalis, & prior huius assertionis traditur ab eodem Angelico Doctore *artic. 3.* nuper citato ex *q. 16. de Malo*, vbi postquam protulit verba nuper relata, nempe: *Et quicquid aliud dici potest, quod ad ordinem naturæ pertineat, in hoc eius* (nempe Diaboli) *malum consistere non potuit*: statim reddit huius rationem sequentibus verbis: *Malum enim non inuenitur in his, quæ sunt semper actu, sed solùm in his, in quibus potentia potest separari ab actu, vt dicitur* in 9. Metaphysicæ. *Angeli autem omnes sic conditi sunt, vt quicquid pertinet ad naturalem perfectionem eorum statim à principio suæ creationis habuerint: tamen erant in potentia ad supernaturalia bona quæ per Dei gratiam consequi poterant. Vnde relinquitur, quòd peccatum Diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem, sed secundum aliquid supernaturale.*

Confirmatur, & explicatur.

Confirmatur, & explicatur ratio præcedens: Quia malum naturæ, seu oppositum bono naturæ præcisè sumpto, nequit esse in illis, quæ habent naturam ex se integram, & perfectam, & sanam: nam ista à principio suæ productionis debent habere tantam actualitatem, vt non sint in potentia ad aliqua, à quibus reddantur integra, perfecta, & sana, sed debet esse ipsis congenita sua perfectio, integritas, & sanitas: ac proinde nequeunt habere malum, siue peccatum oppositum bono naturæ cum præcisione sumpto, quo ista perfectio, integritas, & sanitas tollitur: sed Angeli habent per se, & ab intrinseco naturam integram, perfectam, & sanam: ergo nequeunt habere malum oppositum bono naturæ cum præcisione sumpto: atque adeò nec peccatum, quod opponatur bono naturæ præcisè accepto, siue vltimo fini naturali eodem modo sumpto.

Confirm. 2.

Confirmatur secundò. Quoniam ideò homo est peccabilis per se primò, directè, & immediatè contra finem naturalem, quia in parte intellectiua consideratur, tam quoad intellectum, quàm quoad voluntatem, per modum puræ potentiæ, quatenus non habet naturaliter congenitas formas intelligibiles, quibus intellectus actuetur, nec bonum apprehensum, quo voluntas determinetur, & quia (id, quod ex præcedenti sequitur) non habet naturam integram, & sanam, sed infirmam: sed Angelus habet oppositum huius: ergo erit naturaliter impeccabilis circa finem naturalem præcisè sumptum.

§. II. *Aduersariorum solutio, & tria animaduersione digna ad eius impugnationem.*

56. Respondent aduersarij ad rationem D. Thomæ

OCcurrunt aduersarij huic rationi D. Thomæ, & vtrique confirmationi. Rationi quidem, quod sicut Angelus, non obstante sua actualitate, non producitur cum actuali cognitione omnium, quæ connaturaliter potest cognoscere, sed potest pro sua libertate cognoscere, quod voluerit, & non considerare illa, quorum non consideratio sibi libuerit: ita non producitur sub actuali amore & dilectione recta, & inseparabili eorum, quæ debet velle; sed potest pro libito suo defectuosè, seu peccaminosè velle, quod sibi placuerit: ac proinde non producitur sub actualitate opposita potentialitati, secundum quam attenditur peccabilitas, nempe; sub actualitate ex natura sua inseparabili prædicti amoris: quod tamen requirebatur ad hoc, vt ratio D. Thomæ innitens in actualitate Angelica esset efficax.

Similiter ad eo. firmat. 6. ces.

Confirmationi verò vtrique occurrunt dicentes, ex eis, sicut etiam ex ratione principali, solùm probari, Angelum habere virtutes; seu facultates ita perfectas, & integras; cum eaque sanitate, vt possit expeditè, & facillimè non peccare, si velit, contra prædictum finem, ac proinde habere impotentiam moralem ad delinquendum contra ipsum: neque ampliùs petere integritatem, & sanitatem naturæ Angelicæ. Sicut è contrà ex infirmitate naturæ humanæ non colligitur, hominem non posse per potentiam physicam, aut metaphysicam vitare peccata contra præcepta naturalia, sed solùm quòd non possit ea fugere faciliter, secùs tamen cum magna difficultate: atque adeò habere moralem impotentiam ad illa vitanda.

57. Animaduersio prima pro impugnatione solutionis.

Cæterùm hæc solutio non infringit vim rationis D. Thomæ, & confirmationum illius. Quod vt meliùs capiatur, præsupponendum est primò; quòd dum D. Thomas inquit, quòd quicquid pertinet ad naturalem perfectionem Angelorum, id statim à principio suæ creationis habuerunt, loquitur de illis, quæ pertinent ad constitutionem Angeli in actu primo, seu in ratione principij habentis efficacitatem requisitam ad hoc, vt absque aliquo alio possit facilè, & expeditè prorumpere in omnes suas operationes naturales, & non vtcumque; sed mouendo se in eas, in quas aptus natus est se ipsum mouere, prout hoc, quod est seipsum mouere, excludit indigentiam peculiaris applicationis Dei, qua illum speciali ratione moueat, & applicet ad eas: atque adeò loquitur de omni perfectione actuali per modum habitus ad id desiderata. Et ita idem S. Doctor loquens de hac perfectione, quam debet habere intellectus Angelicus, inquit, eam debere esse actualem per modum habitus: & hoc modo semper, & incessanter habere actualem cognitionem omnium, ad quæ eius intellectus potest se extendere. Verba autem S. Doctoris ex *art. 6. ad 4. quæstionis 16. de Malo* nuper citatæ sic se habent: *Dicendum, quòd habere notitiam in actu, dicitur dupliciter. Vno modo, quantum ad actualem considerationem* (intellige saltem perfectam) *& sic non intelligitur, quòd Angelus habeat actualem notitiam omnium, ad quæ sua naturalis cognitio se extendit. Alio modo, quantùm ad habitualem notitiam: quia, vt dicitur 2. de Anima, & in 8. Physicorum, aliter dicitur aliquis esse potentia sciens antè addiscere, quando scilicet nondum habet habitum scientiæ, & aliter ante considerare. Et hoc modo Angelus habet actualem notitiam respectu omnium, quæ naturaliter cognoscere potest.*

D. Thom.

Ex quo etiam fit, quòd ad hoc, vt Angelus sit complete in actu primo, seu in actu habituali respectu cognitionis quarumcumque aliarum rerum naturalium, debet esse in actu secundo, saltem respectu cognitionis sui: quia alioqui non haberet ab intrinseco, vnde sufficienter se moueret, & applicaret ad cognitionem quarumdam rerum, potiùs quàm aliarum: secùs autem si sit in actuali consideratione comprehensiua sui: nam ex hac potest excitari ad vtendum speciebus repræsentantibus alias res, & his potius speciebus, quam alijs. De his tamen

tamen videantur ea, quæ *suprà disput. 3. num. 12.* diximus.

38. Secundò notandum est, quòd ad hoc, vt voluntas Angeli sit etiam completa in actu primo, ita vt possit se mouere, & applicare ad volendum, quod sibi placuerit, absque eo quòd indigeat speciali applicatione Dei, seu applicatione distincta ab applicatione generali, quia applicat omnes causas secundas, oportet, vt sit in actu secundo respectu intentionis finis: quia voluntas non nisi ex amore finis tendit, & mouet se ad alia, nempe ad media: nec intelligitur esse completa, & constituta in actu primo respectu mediorum, vsque dum intelligatur sub intentione finis, quæ vna cum voluntate est causa efficiens electionis mediorum, vt docet D. Thomas, & eius discipuli quæstione statim referenda *art. 3.* ex eo quòd primum principium volendi media est finis volitus: & propterea communiter dicitur ex mente Philosophi, & omnium Philosophorum, ac Theologorum, quòd sic se habet finis in agibilibus, sicut prima principia in speculabilibus. Et ideò ad hoc, vt voluntas Angeli in primo instanti suæ productionis habeat omnem perfectionem naturalem, quæ sibi debetur ad hoc, vt sit completa in actu primo respectu omnium mediorum à se volibilium, oportet, vt à Deo peculiariter moueatur, siue applicetur ad volitionem finis per applicationem specialem, & correspondentem ei, vt est author particularis prædictæ voluntatis, ad quem spectat constituere illam completè in actu primo, & tribuere eidem omnia principia necessaria ad hoc, vt ipsa se moueat, & se mouendo velit media.

Quæ omnia optimè explicuit D. Thomas 1. 2. q. 9. art. 4. his verbis: *Dicendum, quòd secundum quod voluntas mouetur ab obiecto, manifestum est, quod moueri potest ab aliquo exteriori: sed eo modo, quo mouetur quantum ad exercitium actus, adhuc necesse est ponere, voluntatem ab aliquo principio exteriori moueri: omne enim, quod quandoque est agens in actu, & quandoque in potentia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifestum est autem, quod voluntas incipit velle aliquid cum hoc priùs non vellet. Necesse est ergo, quòd ab aliquo moueatur ad volendum. Et siquidem, sicut dictum est, ipsa mouet seipsam, in quantum per hoc, quòd vult finem, reducit seipsam ad volendum ea quæ sunt ad finem: hoc autem non potest facere, nisi consilio mediante. Cùm enim aliquis vult sanari, incipit cogitare, quomodo hoc consequi possit: & per talem cogitationem peruenit ad hoc, quòd potest sanari per medicum, & hoc vult. Sed quia non semper sanitatem actu voluit, necesse est, quod inciperet velle sanari ab aliquo mouente. Et siquidem ipsa moueret seipsam ad volendum, oportuisset, quod mediante consilio hoc ageret ex aliqua voluntate præsupposita: hoc autem non est procedere in infinitum. Vnde necesse est ponere, quod in primum motum voluntatis voluntas prodeat ex instinctu alicuius exterioris mouentis, vt Aristoteles concludit.*

Caietanus. Cuius optimam rationem ex his verbis D. Thomæ desumptam adducit Caietanus ibidem, potestque explicari, tum exemplo primorum, & vniuersalissimorum principiorum, ad quorum assensum non se mouet intellectus, sed mouetur ab authore naturæ, vt ab agente particulari eiusdem naturæ, & propterea nequit esse falsus: ergo eadem ratione voluntas in prima volitione finis, nempe, in prima illius intentione, mouetur eodem modo ab authore naturæ, quia (vt dictum est) sic se habet primum principium respectu intellectus, sicut vltimus finis respectu voluntatis. Tum etiam, quia (vt desumitur ex verbis D. Thomæ nuper relatis) mouere se, est agere ex præcedenti actu applicante ad motum: quia vt aliquid se moueat, necessarium est assignare in eo partem, aut quasi partem per se motam, distinctam à parte, aut quasi parte mouente: sed respectu primæ volitionis, qua mouetur voluntas, non potest assignari illius præcedens actus applicans ad istum motum, qui & habeat rationē quasi partis mouētis, quia sic procederetur in infinitum; nec aliquid aliud, quod se habeat per modum prædictæ quasi partis mouētis, distinctæ à parte quasi mota vt ex se constat: ergo respectu illius primi actus non se mouet voluntas, sed debet moueri peculiari ratione ab authore naturæ, quatenus ipse speciali applicatione applicat voluntatem ad hoc, vt ipsa eliciat prædictum actum. Sed de his iterùm *art. 5.* huius quæstionis sermo redibit.

Tertiò supponendum est, quòd ad hoc vt voluntas Angeli sit modo sibi connaturali, & debito in actu primo completè respectu volitionis mediorum ordinis naturalis, non sufficit, quòd specialiter applicetur à Deo ad volendum bonum in communi per modum vltimi finis, sed requiritur, quòd applicetur ab ipso per applicationem specialem ad volendum vltimum finem in particulari, nempe Deum, vt est finis naturalis: quod quidem constat ex discrimine, quod intercedit inter hominem, & Angelum. Nam cognitio hominis ratione potentialitatis eiusdem hominis, & modi cognoscendi illius, incipit ab vniuersalioribus, nempe à ratione entis, & à ratione boni in communi: & ita eius voluntas, accommodatè ad suam naturam, reducitur ad actum secundum intentionis finis, ex qua moueatur ad volitionem aliorum, si specialiter applicetur à Deo ad intentionem boni, seu beatitudinis in communi: quia inde iuxta propriam naturam descendit ad volitionem aliorum bonorum particularium, mouendo se ad illa ex prædicta intentione. At cognitio Angeli ratione maximæ actualitatis, & perfectionis eiusdem Angeli, & modi cognoscendi illius, exigit, quòd per se primo tendat in cognitionem vltimi finis in particulari: & ideò non moueretur per hanc specialem motionem Dei ad intentionem finis ordinis naturalis accommodatè ad suam naturam, nisi moueretur ex instinctu ipsius ad intentionem vltimi finis in particulari, & non solùm ad intentionem vltimi finis in communi sumpti, qualis est bonum, seu beatitudo in communi: ac proinde debet moueri ex eodem Dei instinctu ad intentionem Dei, vt est finis vltimus ordinis naturalis: tum, quia iste est vltimus finis in particulari, qui primò proponitur intellectui Angelico: tum etiam, quia quæuis alia intentio alterius vltimi finis in particulari esset mala, & hæc reduceretur in Deum, vti in agens particulare specialiter applicans ad illam. 39. *Animaduersio tertia.*

Ex quo etiam fit, prædictam intentionem Dei, vt est vltimus finis intra ordinem naturalem, cum præcisione sumptum, debere esse dilectionem eiusdem Dei talis conditionis, vt sit super omnia, modo explicato *in præcedenti dubio n. 42.* Tum, quia intentio vltimi finis, vt talis, & dilectio illius debet modo ibidem dicto, seu modo possibili respectu intendentis esse super omnia. Tum etiam, quia alioqui voluntas Angeli non esset sufficienter constituta in actu primo ad volenda omnia media ex vi prædictæ intentionis: quia nisi illa dilectio eiusdem finis esset super omnia, non subordinaret sibi omnia illa media ex vi prædictæ intentionis: & ideò nequiret esse sufficiens ratio volendi ex amore eiusdem finis cuncta illa media.

§. III.

§. III. Deducitur ex prædictis animaduersionibus efficax impugnatio solutionis aduersariorum.

60. *Euertitur ex dictis cu sio contrariorũ.* HInc ergo sequens impugnatio solutionis aduersariorum, & elucidatio rationis D. Thomæ deducitur. Quoniam peccatum non solum difficulter, sed etiam nec per potentiam physicam, vel metaphysicam potest esse in his, quæ sunt semper in actu, sed solùm in illis, quæ sunt in potentia: sed Angeli ex natura sua semper sūt in actu opposito potentialitati, secundum quam potest esse in eis malum, siue peccatum per se primò, directè, & immediatè oppositum fini naturali præcisè sumpto: ergo non solùm difficulter, siue per impotentiam moralem, sed etiam per impotentiam physicam, vel metaphysicam sunt Angeli ex natura sua impeccabiles modo dicto circa finem naturalem præcisè acceptum. Maior videtur perspicua. Quoniam peccatum affert carentiam rectitudinis debitæ inesse, quæ tamen actu nō inest: & ideò non inuenitur in his, quæ sunt semper in actu, sed in his, quæ sunt in potentia, & quatenus in potentia sunt.

Minor autem probatur. Quoniam Angeli ex natura sua habent quòd producantur à Deo cum omnibus requisitis ex parte actus primi adæquati & completi in ordine ad suas operationes naturales, ad quas modo dicto se mouent, ita vt semper, & inseparabiliter sint sub prædicto actu primo, vt ex primo notabili constat. Sed ad hoc, quòd Angeli sint sic completè constituti ex parte actus primi in ordine ad mouendum se circa prædictas operationes naturales, debent produci à Deo sub actu dilectionis ipsius super omnia, vt est finis præcisè naturalis: ita vt semper, & incessanter sint sub prædicto actu, vt ex secundo, & tertio notabili liquet: ergo semper, & necessariò sunt sub actu opposito potentialitati, secundùm quam potest esse in eis prædictum peccatum, nempe, sub actu dilectionis Dei super omnia, tollente potentialitatem, secundum quam prædictum peccatum potest reperiri in eisdem Angelis.

61. *Cōfirmatur.* Confirmatur primò ex discrimine, quod intercedit inter hominem, & Angelum. Nam etsi homo debeat respectu primæ volitionis, siue intentionis moueri à Deo, & ipse non se (in sensu tamen *n.* 57. insinuato) moueat: nihilominus quia ratione suæ potentialitatis non petit tantam actualitatem, vt semper, & incessanter sit sub actu primo completo & adæquato in ordine ad mouendum se, idcircò adhuc illa motio, qua specialiter applicatur à Deo ad primam intentionem respectu boni in communi, non conuenit illi semper, & incessanter: imò (vt multi probabiliter volunt, de quo infrà *art.* 5. huius quæstionis) potest prædicta motio esse applicatio ad actum intentionis liberum quoad exercitium, quamuis sit necessarius quoad specificationem. Ergo propter oppositam rationem, & maiorem actualitatem Angeli, debebit motio & applicatio illa, qua peculiariter applicatur à Deo ad primam intentionem finis vltimi sibi proportionati, nempe finis in particulari, seu ad diligendum Deum super omnia, semper, & incessanter esse.

Quam confirmationem innuit Angelicus Præceptor *quæst.* 8. *de Verit. art.* 6. dum enumerat tres gradus entium intellectualium. Alium quidem, & infimum eorum, quæ possunt esse in pura potentia, ex eo quòd non sunt congeniti cum actibus, & formis, quibus constituuntur in actu primo, quales sunt homines. Alium verò, & medium illorum, qui partim sunt in actu, & partim in potentia: quatenus sunt in actu respectu omnium, quæ requiruntur ex parte actus primi omninò completi, ita vt connaturaliter loquendo nequeant separari à prædicto actu, benè tamen ab actibus secundis, vt purè actus secundi sunt, id est qui ita sunt actus secundi, vt non requirantur ex parte actus primi ad hoc, vt se moueant in ordine ad omnes illas operationes connaturales, vt in Angelis contingit. Alium tandem, & extremum, nempe supremi entis, qui ratione suæ eminentiæ non solùm debet esse in actu secundo, sed etiam esse ipsemet actus secundus.

Ex quo etiam manet impugnata eadem solutio aduersariorum, quatenus per eam occurrebant primæ confirmationi rationis D. Thomæ, asserendo nimirum, quòd ad integritatem naturæ Angelicæ satis est, quòd non possit per potentiã moralem delinquere contra finem naturalem per se primò, & directè, licèt per potentiam physicam, aut metaphysicam queat sic contra illum peccare. Ex dictis igitur manet prædicta solutio impugnata. Quoniam hoc ipso, quod integritas, & sanitas naturæ Angelicæ sit tanta, vt exigat omnimodam integritatem, & complementum in omnibus pertinentibus ad actum primum, & inter ea exigat esse semper in actuali dilectione super omnia Dei, vt finis naturalis, debet Angelus ex vi huius integritatis, & sanitatis non solùm habere impotentiam moralem ad peccandum contra prædictum finem per se primò, & directè, sed etiam impotentiam physicam, aut metaphysicam. *Impugnata solutio contrariorum ad confirmationem rationis traditæ.*

Confirmatur. Quoniam si homo per dona ordinis naturalis cōstitueretur in statu naturæ integræ, & sanæ, tunc in sensu composito huius status non posset per se primò, & directè peccare contra finem naturalem: alioqui posset componere prædictum statum integritatis, & sanitatis cum tali peccato, ac proinde esset simul sanus, & infirmus. Ergo eo ipso, quòd Angelus ex vi suæ naturæ habeat hunc statum integritatis, & sanitatis in ordine ad non violanda per se primò, & immediatè præcepta ordinantia in finem naturalem, nequibit cum prædicta natura componi, quòd per se primò, & directè talia præcepta violet. 62. *Cōfirmatur.*

Et tandem hinc etiam colligitur, quomodo per prædictam solutionem aduersariorũ non occurratur sufficienter secundæ confirmationi eiusdem rationis D. Thomæ. Nam prædicta solutio quoad secundam confirmationem consistebat in hoc, quòd sicut homo quia infirmus, non amittit potentiam physicam ad seruanda prædicta præcepta; sed solũ potentiam moralem: ita etiam Angelus, quia sanus, non habet impotentiam physicam: aut metaphysicam, sed solùm moralem ad delinquendũ contra ea. Ex dictis igitur hæc solutio corruit. Nam adhuc dato (de quo alibi) quòd infirmitas humanæ naturæ, aut non sanitas eiusdem non sit tanta, vt tollat potentiam physicam, aut metaphysicam seruandi præcepta naturalia, quæ per se primò, & absque coniunctione ad præcepta supernaturalia dictãtur à ratione naturali: nihilominùs integritas, & sanitas Angeli, conueniens ei ex natura sua, debet esse tanta, vt auferat potentiam physicã, aut metaphysicam ad ea violanda. Quoniam infirmitas hominis, aut non sanitas eiusdem non est tanta, vt non relinquat ipsam naturã voluntatis humanæ: hæc autem est satis ad potentiã physicam distinctã à potentia morali in ordine ad seruãdum prædicta præcepta. Cæterũ integritas & sanitas Angelicæ naturæ debet esse tãta, vt sēper & incessanter sit ab intrinseco in actu dilectionis Dei super omnia, vt est finis *Confutatur solutio secundæ confirmationis.*

finis naturalis: & ideò debet ab intrinseco esse impeccabilis per impotentiam adhuc Physicam, vel Metaphysicam circa prædictum finem.

§. IV. *Posterior ratio assertionis ex D. Thoma desumpta.*

63. Secunda ratio fundamentalis.

SEcunda assertionis ratio, per quam præcedens elucidatur, desumitur ex variis testimoniis D. Thomæ, nempe in hac 1. *p. quæst.* 56. & 58. *art.* 5. necnon *in hac quæst. art.* 1. & *quæst.* 16. *de Malo art.* 6. quæ potest sub hac forma proponi. Quoniam intellectus Angelicus est tantæ perfectionis, & actualitatis, vt nequeat errare per se primò, & directè circa aliquod ex agibilibus in ordine ad finem naturalem, aut circa aliquas eorum circumstantias, quin potiùs ex propria natura habet considerare semper actu, & sine errore prædictum finem, & esse determinatus ad considerandum omnia agibilia, & omnes circumstantias in ordine ad prædictum finem, quoties eorum occasio occurrerit: ergo Angelus ex propria natura erit per se primò, & directè impeccabilis circa huiusmodi finem. Consequentia patet. Quia nequit dari peccatum aliquod in voluntate, nisi cum defectu aliquo in intellectu, aut erroris, aut ignorantiæ, aut inconsiderationis circa agibilia.

D. Thom.

Antecedens autem quoad primam partem, nempe quoad defectum erroris, constat, tum ex illis, quæ D. Thomas *art.* 5. *quæst.* 58. nuper citato docet, tum etiam ex iis, quæ idem S. Doctor articulo etiam nuper relato *ex q.* 16. *de Malo* asserit: & sequitur etiam ex illis, quæ de integritate, & sanitate naturæ Angelicæ dicebamus. Quoniam ad hanc integritatem & sanitatem spectat, vt nullum sit malum in Angelo contrarium suæ naturæ, siue bono proprio illius: Constat autem, falsitatem esse malum contrarium bono intellectus Angeli, & naturæ illius, & destruere rectam dispositionem, rectumque modum se habendi intellectus, & Angelicæ naturæ.

Quoad secundam verò partem idem antecedens probatur. Quoniam Angelus circa finem naturæ non potuit habere aliquam inconsiderationem ex eo quòd per vnicum simplicissimum medium, quod semper & incessanter attingit, nempe per essentiam suam, tanquam per obiectum sibi connaturalissimum, semper & incessanter cognoscit finem naturæ, & ita, vel totum illum ignorauit, quod (vt constat) est falsum: vel totum prædictum finem aduertit: ac subinde ex hac actuali consideratione manebit determinatus ad considerandum actu omnia agibilia circa finem, quoties occasio eorum occurrerit.

64. Effugium aduersariorum.

Respondent aliqui ex aduersariis, in primis non esse necessarium, quòd Angelus semper sit in actuali consideratione sui, sed poterit pro sua libertate ab illa desistere. Deinde, esto semper esset sub actuali sui consideratione, non tamen ideò deberet aduertere, & actu considerare authorem siue finem naturæ, nempe Deum, vt est naturalis eius finis, aut author. Tandem, quamuis daretur, debere semper actu considerare de Deo, vt est author naturæ Angelicæ, non tamen idcircò semper esset in actuali consideratione illius, vt est suprema ratio eiusdem naturæ, & gubernator illius per leges, & præcepta dirigentia ipsum finem naturalem. Et hæc inconsideratio esset satis ad hoc, vt contra prædicta præcepta ex defectu debitæ considerationis circa illa posset delinquere.

C Cæterùm hæc solutio non satisfacit. Non quidem, quoad primum, quod in ea continetur, nempe, Angelum non debere esse semper ac necessario in actuali consideratione sui. Tum, quia oppositum huius constat ex dictis in præcedenti ratione *num.* 55.

Præcluditur primum effugium.

Tum etiam. Quia cùm essentia Angeli sit obiectum valdè proportionatum, & omnium connaturalissimum respectu intellectus Angelici, & prædictus intellectus sit perfectus, habeatque satis actualitatis, oportet, vt determinet illum per omnimodam determinationem ad sui cognitionem: D quandoquidem proprium est obiecti aliquo modo connaturalis, determinare etiam aliquo modo ad sui cognitionem, ac proinde obiectum omnium connaturalissimum, seu summè connaturale habebit summè, & per omnimodam determinationem determinare, ad cognitionem sui, maximè quando intellectus est satis perfectus, & actualis.

Cōfirmatur.

Confirmatur. Nam ex eo quòd essentia diuina est obiectum connaturale (modo tamen *in* 1. *tomo tract.* 2. *disp.* 2. *n.* 190. explicato) respectu intellectus creati, vt perfusi lumine gloriæ, idcircò intellectus iste sic sumptus determinatur à prædicta essentia, tanquam ab obiecto connaturali, ad incessantem cognitionem eiusdem essentiæ: imò intellectus, vt perfusus eodem lumine est etiam determinatus determinatione se tenente ex parte sui, & à se in suo genere orta ad actualem istam considerationem. Ergo eadem ratione intellectus Angelicus determinabitur per omnimodam determinationem à sua essentia, vt ab obiecto connaturalissimo, ad actualem considerationem sui; imò ipse in suo genere erit ex parte sua omnimodè determinatus ad hanc continuam & incessantem sui considerationem. Patet consequentia. Quoniam maior est connaturalitas inter essentiam Angeli, & eius intellectum, quàm inter essentiam diuinam, & intellectum creatum, & perfusum lumine gloriæ: siquidem intellectus sic perfusus tantùm habet participationem quandam diuini intellectus, cum quo essentia diuina habet omnimodam connaturalitatem: at verò intellectus Angeli non solùm participatiuè, sed (vt sic dicamus) est per essentiam intellectus proprius naturæ Angelicæ, & eidem omnimodè commensuratus.

65. Præcluditur secundum.

G Ex quo etiam fit, non satisfacere, id quod secundo loco in eadem solutione dicitur, nempe, quod esto, esset Angelus semper, & incessanter in actuali consideratione sui; nihilominùs non deberet actu attendere ad suum authorem, & naturalem finem, nempe Deum. Ex dictis igitur constat, hoc esse falsum. Nam sicut essentia Angeli, in ratione obiecti quidditatiuè cognoscibilis, est obiectum omnium connaturalissimum respectu sui intellectus: ita in ratione obiecti comprehensiuè attingibilis ab eodem intellectu, habet eandem connaturalitatem cum illo: ex eo quòd adhuc sic H sumptum habet cum eadem essentia summam commensurationem, & adæquationem. Ergo sicut ratione huius summæ connaturalitatis in ratione obiecti quidditatiuè cognoscibilis, nequit intellectus Angelicus desistere ab actuali, & quidditatiua cognitione essentiæ eiusdem Angeli, ita ob eandem connaturalitatem cum eo in ratione obiecti comprehensiuè attingibilis debebit semper actu comprehendere illam. Ergo etiam debebit actu cogitare de Deo, vt authore, & fine talis naturæ

turæ, & vt est suprema ratio, supremusque gubernator illius per prædictas leges. Hæc vltima consequentia patet. Quia Deus, vt attingibilis secundum has rationes, est veluti conclusio quædam necessariò contenta in essentia Angeli, tanquam in principio illius, & ex illo quasi deducibilis. Constat autem, quod qui per simplicem intuitum (qualiter Angelus cognoscit) comprehensiuè attingit aliquod principium, debet etiam ex vi eiusdem cognitionis attingere conclusiones in eo necessariò contentas, & inde deducibiles.

Confirmatur. Confirmatur ex his, quæ nuper dicebamus de essentia diuina, & lumine gloriæ, quod propter connaturalitatem iam dictam non solum est omnimodè determinatum ad quidditatiuam eiusdem essentiæ cognitionem, sed etiam ad hoc, vt semper, & incessanter attingat ipsam tanta intensione, & claritate, quanta ex natura sua potest circa illam versari. Ergo pari ratione intellectus Angelicus, potens quidditatiuè, & comprehensiuè versari circa essentiam eiusdem Angeli, habebit ratione suæ connaturalitatis, quæ inter vtrumque est, determinari ad cognoscendum illam tanta cognitione, quanta ex natura sua potest circa ipsam versari, nempe cognitione comprehensiua.

66. Euasio aliorum. Secundò respondent alij ex aduersariis, quòd esto daretur, Angelum esse semper in actuali consideratione sui, & Dei, vt authoris, & finis naturæ, & vt supremi gubernatoris naturæ Angelicæ per prædictas leges; nihilominus non inde haberetur, Angelum esse impeccabilem, adhuc per se primò: & directè contra easdem leges, & finem naturæ: quoniam ad hoc desiderabatur, vt illa attentio, & consideratio actualis non esset solum speculatiua, sed practica, affectiua, & imperatiua actus voluntatis, quo Angelus dirigeret seipsum in Deum, vt in vltimum finem, amaretque eum amore ordinis naturalis super omnia: cùm tamen sit necessarium, prædictam cognitionem, qua Angelus semper se cognoscit habere totam hanc perfectionem, & vim practicam, ac imperatiuam prædictæ dilectionis.

Eneruatur primò. Cæterum hæc solutio est etiam insufficiens. Primò quidem propter illa, quæ in priori ratione *n.* 57. dicebamus, nempe, Angelum esse ab intrinseco determinatum ad ordinandum se, & omnia sua in Deum, vt in vltimum finem naturalem, & ad diligendum ipsum sic sumptum super omnia. Nam hinc manifestè fit cognitionem, qua Angelus seipsum, & Deum, & vltimum finem per talem cognitionem attingit, non solùm esse speculatiuam, sed etiam practicam, affectiuam, & imperatiuam prædictæ dilectionis.

Secundò. Deinde. Nam cùm hæc cognitio, qua Angelus se cognoscit, semper & incessanter sit comprehensiua illius, erit vtique tanta in ratione cognitionis, quantus ipse in ratione obiecti cognoscibilis atque adeò quantus ipse in ratione cognoscibilis speculatiuè, & practicè. Et ita si nequit intellectus Angelicus desistere ab hac cognitione, vt comprehensiua est, nequibit ab illa desistere, vt est practica, & affectiua, & impellit ad amorem iuxta naturam obiecti intellecti.

Vltimò. Tandem. Nam (vt constat ex dictis *dubio præcedenti n.* 36.) dari potest per diuinam potentiam aliqua substantia intellectualis creata, quæ ex natura sua habeat congenitam hanc actualem considerationem sui & Dei, vt finis naturæ, tam speculatiuam, quàm practicam, & affectiuam: sed quòd hæc actualis consideratio speculatiua & practica conueniat cuiuis ex Angelis creatis respectu sui & Dei, vt finis naturæ, licèt non cum tanta imma-

C teterialitate, quanta conueniret prædictæ creaturæ, non est supra naturam cuiusuis ex illis, sed potiùs id sequitur, hoc ipso quod prædicta consideratio (cum maiori tamen immaterialitate) sit naturaliter congenita cum creatura illa intellectuali perfectiori, quam Deus per suam absolutam potentiam posset facere: ergo, &c.

Minor probatur. Quoniam omnes substantiæ creatæ intellectuales, & completæ, quæ per diuinam potentiam possunt fieri, conueniunt in eodem gradu immaterialitatis cum Angelis de facto productis. Vnde, sicut ratione huius conuenientiæ quiuis Angelus est tantus in ratione cognoscitiui secundum id, quod ratio cognoscitiui importat de formali (D) (quamuis non quoad id, quod importat de materiali) quanta esset creatura illa intellectualis per diuinam potentiam producibilis: & propterea quiuis quantum est ex parte sui intellectus, potest comprehendere quamcumque substantiam intellectualem contentam intra eundem gradum immaterialitatis, licèt cum non tanta immaterialitate de materiali importata: ita cuiuis potest esse naturaliter congenita cognitio comprehensiua sui tam practica, quàm speculatiua, licèt talis cognitio non sit tantæ immaterialitatis de materiali importatæ, quanta cognitio comprehensiua, speculatiua, & (E) practica congenita naturaliter alteri creaturæ intellectuali, & perfectiori ex illis, quæ per diuinam potentiam possunt fieri. 67.

Roboratur magis. Adde (id, quod ex præcedentibus sequitur) hanc actualem considerationem respectu finis naturalis, & dilectionem eiusdem super omnia, quæ creaturæ intellectuali, & perfectiori per diuinam potentiam producibili conuenirent, non competere ei ob specialem immaterialitatem, & perfectionem suam, vt distinctæ ab aliis creaturis intellectualibus completis & perfectis, quales sunt omnes Angeli, sed ob puram immaterialitatem, & per(F)fectionem, quæ conueniret ei ex vi gradus immaterialitatis, & actualitatis communis ipsi cum cæteris Angelis. Ergo etiam cæteri Angeli de facto producti habebunt naturaliter hanc eandem considerationem practicam, & dilectionem super omnia, licèt non cum tanta immaterialitate, de materiali tamen importata. Consequentia videtur perspicua. Antecedens etiam liquet. Quia præcisè ratione immaterialitatis huius gradus deberentur ei, vt naturaliter cum ipsa congenitæ, omnes rationes agendi tenentes se ex parte principij completi, & integri ad se mouendum in suas operationes natu(G)rales in ordine ad quas seipsam mouere potest. Constat autem ex dictis pro ratione præcedenti, inter prædictas rationes agendi cum prædicta creatura cōgenitas connumerari dilectionem Dei super omnia, vt finis naturalis, & actualem considerationem practicam & affectiuam eiusdem finis, nec non & omnium agibilium circa illum, quoties occasio alicuius præcepti occurrerit.

§. V. Aduersariorum sententia, fundamentum eorum, & responsio ad illud.

H

OPpositam tamen sententiam, nempe, Angelos de facto productos esse ex natura sua peccabiles per se primò, & directè, & immediatè circa finem naturalem, tuentur Authores dubio præcedenti pro opposita sententia adducti. Pro qua etiam refert Suarez loco ibidem citato Scotum, Paludanum, Malonium, Okam, Gabrielem, & alios. 68. Opposita sententia.

Licet autem pro hac sententia possent aliqua adduci fundamenta: quia tamen ex dictis facilè di- Fundamentum.

luuntur, idcircò vnicum tantummodò ex illis adducimus, quamuis etiam hoc quoad aliqua in eo contenta non difficulter ex iam dictis diluatur. Probatur ergo prædicta sententia ex Suarez *lib. & c. citatis n. 7.* Nam Angeli post lapsum peccant quotidie contra præcepta naturalia, suadendo hominibus omnia genera peccatorum, & odio ipsos prosequendo: at si Angelus esset ex natura sua impeccabilis contra legem naturalem non posset ad similia incitare: ergo, &c.

Sua. ex.

69. *Solutio.* Neque obest (inquit Suarez) si occurras, aliam esse rationem de Angelis post lapsum, sub Dæmonibus, aliam de Angelis in pura natura spectatis, in quo statu de illis loquimur: in eo enim nulla haberent incentiua, vel motiua ad peccandum contra legem naturalem: at verò in statu damnationis habent huiusmodi motiua, & incentiua alterius ordinis, quatenus priuantur supernaturalibus bonis, & extraordinario modo affecti sunt, ratione cuius nunc veluti passione vehementissima ducuntur, & secundùm mentem excæcantur, & errant iudicando sibi esse conueniens, quod reuerà non est, quibus omnibus in pura natura carerent. Vnde Angeli nequibunt peccare contra rationem naturalem, nisi sint in statu præternaturali constituti, in quo habeant incitamenta superioris ordinis, quæ illos ad omnes leges rumpendas impellant, & quasi compellant.

Impugnat Suarez. Nam contra hoc objicit idem Suarez. Quia licèt verum sit, Angelos in pura natura non habere occasiones tam graues peccandi in materia naturali, nihilominùs non inde sequitur sine illis occasionibus non potuisse in eadem materia peccare, imò oppositum videtur fieri valde probabile. Nam inde colligimus, aliquod obiectum turpe, & contra rationem naturalem esse nunc amabile à voluntate Angeli sub aliqua ratione boni, vel conuenientis per facultatem eius naturalem, quia tale obiectum sic propositum est comprehensum sub adæquato obiecto voluntatis Angelicæ: ergo etiam sine illis extraordinariis occasionibus, vel motiuis status damnationis esset Angelo simpliciter possibile velle illud obiectum, & ita peccare contra rationem naturalem. Probatur consequentia. Quia prædictum obiectum adhuc tunc esset sub obiecto adæquato voluntatis Angelicæ: siquidem similis ratio conuenientiæ, aut bonitatis posset in tali obiecto esse, & considerari, ac proponi voluntati extra illum statum.

70. *Alia solutio.* Neque obest, si aliter occurras dicendo, hinc solum haberi, Angelos posse peccare, non primò, & per se contra legem naturalem, sed concomitanter, aut consequenter, ex eo quòd peccant contra legem supernaturalem, & inde mouentur ad violandam etiam naturalem, & per consequens ad violandam eam ex aliquo motiuo dicente ordinem ad supernaturalia, vt v. g. ex eo quòd vident se priuatos beatitudine supernaturali.

Impugnat Vasquez. Non itaque hoc obest. Nam contra hanc solutionem insurgit in primis Vasquez in præsenti *disp. 231. c. 5. n. 22.* Tum, quia si Angelus suapte natura esset impeccabilis contra legem naturalem, nullo fine, aut incentiuo moueri posset ad peccandum contra eamdem legem. Tum etiam, quia Angeli odio habent ipsum Deum, & homines, inuidentque diuinæ prouidentiæ, & maiestati, quæ sunt contra legem naturalem: & causa mouens ad hos effectus, est videre se cruciari à Deo. At causa ista sufficeret ad peccandum contra prædictam legem, quamuis non viderent se priuatos beatitudine supernaturali aut non haberent aliud peccatum contra supernaturalem finem. Ergo, &c. Tum deinde,

C quia etiamsi peccent contra legem naturalem, odio habendo Deum, ex eo quòd vident se priuatos esse illa beatitudine supernaturali, non propterea sequitur, eos peccare consequenter contra legem naturalem, quia priùs peccant contra supernaturalem: quoniam non peccant contra legem ipsam supernaturalem directè, sed quia hoc ipso, quòd sint priuati donis gratiæ supernaturalis, possunt vti sua libertate, & mouere se liberè ad odium, & inuidiam contra finem naturalem.

D Tum denique. Quia si voluntas Angeli peccare potest contra legem naturalem præcedente defectu in intellectu ex incentiuo illo superioris ordinis, non apparet cur intra limites legis naturalis, absque consideratione alicuius alterius rei superioris ordinis, nequeant contra ipsam legem naturalem peccare. Siquidem defectus ex parte intellectus, qui præcedere debet omne peccatum, non necessariò est aliquis error, sed sufficit defectus considerationis, ratione cuius efficaciùs consideratur delectabile, quod mouet ad peccandum, quàm honestum virtutis, vel malum supplicij, quod detinere deberet voluntatem à peccato: & non apparet cur Angelus non possit pati huiusmodi defectum perfectæ considerationis intra limites legis naturalis.

E Deinde contra eamdem solutionem arguit Arrubal. Nam quòd Angeli peccent nunc indirectè, & consequenter contra legem naturalem, non est, quòd reuera propriè, & formaliter non peccent contra prædictam legem, sed quòd simul cum peccato contra legem supernaturalem peccent etiam propriè, & formaliter contra naturalem. Nam faciens aliquid malum ex obiecto, quamuis illud faciat ex malo alio fine opposito legi supernaturali, est reus duplicis malitiæ, vt contingit, dum quis alterum occidit ex odio opposito charitati supernaturali, ibi enim cum malitia odij est coniuncta malitia iniustitiæ. Ergo signum est, Angelum sic peccantem non esse ex se, & ex natura sua determinatum ad amorem Dei super omnia, vt est finis naturalis, ac proinde non esse cur non posset solummodo contra finem naturalem delinquere. Hæc secunda consequentia patet ex priori: & prior ex antecedenti. Quoniam si sic esset determinatus, non posset manente prædicta determinatione (vt reuerà maneret, siquidem ei conueniret ex natura sua) vlla ratione peccare verè, propriè, ac formaliter contra legem naturalem. 71 *Alia impugnatio Arrubal.*

F

G Tandem contra eamdem solutionem insurgit Petrus de Ledesma. Tum quia si semel datur, Angelum secundùm suam naturam esse determinatum ad bonum naturæ, & impeccabilem circa illud, consequens erit, illum esse determinatum ad prædictum bonum, etiam si consideretur coniunctum fini supernaturali: nam finis supernaturalis non destruit naturam, sed potiùs eam perficit. Tum etiam, quia in Dæmone habente odium Dei, vt est bonum particulare, manet dilectio naturalis Dei, vt est bonum vniuersale, vt docet D. Thom. *1. p. q. 60. art. 5.* ex eo quòd Dæmon est determinatus naturaliter ad talem dilectionem, ideoque dilectio ista non amittitur ex coniunctione ad auersionem à Deo fine supernaturali. Ergo si Angelus ex natura sua est determinatus ad bonum naturale, nequibit peccare contra illud etiam ex coniunctione ad auersionem à Deo fine supernaturali. 72. *Alia impugnatio Ledesmæ.* *D. Thom.*

H Tum deinde. Quia si Angelus nequiret directè peccare circa finem naturæ, ex eo quòd rectitudo circa illum esset ipsi intrinseca, & naturalis, essetque ab intrinseco determinatus circa ipsum, ferè euidenter sequitur, nec cõsequenter, & indirectè posse peccare

peccare contra prædictum finem: quia tunc nullam haberet libertatem circa illum: siquidem ex eo, quòd peccet contra finem supernaturalem, non acquirit libertatem circa finem naturalem, quæ est radix peccabilitatis, & eo non peccante contra finem supernaturalem, nulla ratione potest contra finem naturalem delinquere, aliàs enim illud peccatum desineret esse indirectè, & ex consequenti cōtra finem naturæ, & esset directè contra illum. Tum denique. Quia homo in statu innocentiæ erat perfectus perfectione naturali ex parte intellectus, ita vt sciret omnes veritates naturales practicas, & speculatiuas, & ex parte voluntatis habere rectitudinem naturalem, & nullum ei impedimentum adesset, haberetque quoad ista similitudinem cum Angelo: at non ob id ab aliquo Theologorum asseritur, hominem in statu innocentiæ non potuisse peccare contra finem naturæ: ergo, &c.

73. Vera solutio argumenti.

Respondetur, admittendo secundam solutionem, ac proinde primam, secundùm quod reducitur ad hanc secundam: siue secundum quod ille extra ordinarius modus, quo Angeli affecti sunt post lapsum, est talis conditionis, vt ex illius sequatur, eos nunquam peccare contra finem naturalem, quin peccent contra supernaturalem, & contra hunc primò, & directè, contra illum verò ex consequenti. Vnde ad impugnationem Suarez, quatenus potest adduci contra priorem solutionem sic explicatam respondetur, peccabilitatem Angeli circa finem naturalem post lapsum non fundari in hoc, quòd post illum habeat maiores occasiones peccandi; sed in hoc, quod voluntas Angeli per se, & ab intrinseco est determinata ad omne bonum naturæ, si prædictum bonum consideretur seorsim, & solitariè, secùs verò si consideretur cum coniunctione ad auersionem à bono supernaturali: sic enim habet indifferentiam ad prosequendum, vel respuendum illud. Et ita, si prædictum bonum naturæ consideretur secundùm se, & solitariè, nequit Angelo proponi malum ei oppositum sub ratione conuenientis, neque prædictum malum, vt prosequendum sub ratione boni, & modo dicto est intra obiectum adæquatum voluntatis Angelicæ.

74. Ad primam impugnationem ex Vasquez.

Ex quo ad primam impugnationem ex Vasquez desumptam contra secundam solutionem satis constat: solùm enim probat, Angelum ex nullo motiuo posse peccare contra legem naturalem, dummodò sit tale, vt inducat ad peccandum contra ipsam solitariè, siue (quod in idem quoad præsens redit) ad delinquendum contra eandem per se primò, & directè: non tamen suadet, non posse peccare contra prædictam legem, si consideretur cum coniunctione ad legem supernaturalem. Potestque hoc explicari exemplo ipsius *esse*, quòd secundum propriam rationem, purè, & nudè spectatam, est maximè appetibile, & omnia sunt determinata à natura determinatione, & necessitate, saltem quoad specificationem, ad illud appetendum: cùm tamen prædictum *esse* consideratum, quatenus coniungitur cum maximis miseriis, & præcipue cum auersione à Deo, non sit appetibile, ac proinde nec natura sit ab intrinseco determinata ad illud sic appetendum.

Diximus, in idem redire, Angelum esse determinatum ad non delinquendum contra legem naturalem seorsim, & solitariè consideratam, ac non posse delinquere contra illam per se primò, & directè. Tum, propter dicta in explicatione tituli. Tum etiam quia hoc ipso, quòd nequeat peccare contra prædictam legem naturalem, nisi coniunctam cū supernaturali, oportet, vt per se primò, & directè delinquat contra supernaturalem. Cuius

C duplex potest reddi ratio. Prima. Quia hæc coniunctio consistit in hoc, quod nequeat delinquere contra naturalem legem, & finem, nisi in ordine ad supernaturalem: ac proinde priùs debet esse volita auersio à Deo fine supernaturali, quam auersio ab eodem, vt naturali: & per consequens volitio istius debet esse ex imperio illius prioris voluntatis. Secunda est. Quia, quod non potest attingere aliquid, nisi coniunctum alteri, priùs attingit id, cui coniunctum est, & ratione illius pertingit ad illud, quod habet ei coniungi ac proinde non nisi ex consequenti, & mediante alio hoc vltimum attingit: vt patet in visu non attingente quantitatem, nisi coniunctam colorato.

D Ad secundam impugnationem eiusdem Vasquez respondetur, inuidiam, & odium illud, quo Dæmones prosequuntur homines, per se primo esse in ordine ad finem eorumdem hominum supernaturalem: ac proinde etiam odio habent Deum quatenus ab eo priuantur supernaturali fœlicitate, & ab eodem, vt ab agente supernaturali, torquentur. Vnde, si a Deo, præcisè vt est author naturalis, torquerentur, non possent ex solo motiuo in ordine ad finem naturalem habere odium illius. 75. Ad secundam.

E Ad tertiam probationem patet ex dictis, non ideo Angelos post lapsum peccare contra finem naturalem, quia priuantur donis gratiæ, & tunc habent libertatem, quoad specificationem respectu boni, & mali in ordine ad finem naturalem seorsim, & solitariè sumptum; sed quia semper manent eleuati extrinsece ad finem supernaturalem; & delinquendo contra illum, possunt etiam delinquere simul contra finem naturalem. Ad tertiam.

F Ad vltimam verò probationem constat etiam ex dictis, quomodo in ordine ad finem naturalem solitariè sumptum nequeat esse aliquis defectus considerationis in intellectu Angelico, ex eo quod est ab intrinseco determinatus ad illum sic sumptum super omnia diligendum. Ad vltimam.

Ex quo etiam ad impugnationem Arrubalis contra eandem solutionem satis liquet. Nam concesso antecedenti, neganda est prima consequentia, si consequens intelligatur de determinatione ad diligendum super omnia Deum, vt est finis naturæ solitariè, & seorsim sumptus. Et deinde neganda erit secunda consequentia. Et ad probationem G prioris consequentiæ, in qua innititur probatio posterioris, dicendum est, manente prædicta determinatione ad amandum super omnia Deum, vt est finis naturæ solitariè sumptus, posse manere indifferentiam ad delinquendum contra eundem finem naturæ non solitariè sumptum, sed cum coniunctione ad finem supernaturalem, seu in ordine ad illum, vt explicatum est. 76. Solutio ad impugnationem Arrubalis.

Deinde ad impugnationem primam ex Petro de Ledesma respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quod ex hoc, quod finis supernaturalis non destruat naturam, sed potiùs eam perficiat, non sequitur, quòd si Angelus H sit impeccabilis circa finem naturæ solitariè sumptum, habeat etiam esse impeccabilem circa eundem coniunctum cum fine supernaturali: quia ad hoc desiderabatur, vt eleuatio, qua Angelus eleuatus est ad finem supernaturalem, tolleret ab eo aliquam peccabilitatem, illi ex natura sua conuenientem, quam tamen non abstulit: siquidem Angelus nunquam fuit, neque esse potuit ex natura sua impeccabilis circa finem naturalem in ordine ad supernaturalem, sed circa naturalem solitariè sumptum: & hæc posterior impeccabilitas remansit illæsa, & insuper per eleuationem acquisiuit maximam quandam perfectionem, nempe posse elicere Ad impugnationes ex Ledesma Ad primam.

cere operationes ordinis supernaturalis, & diuini, &c.

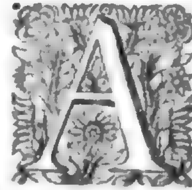
77. Ad secundã. Ad secundam verò impugnationem dicendum est, aliud esse, an delinquente Angelo contra finem supernaturalem, deperdatur quoad suam entitatem, & (vt sic dicamus) quoad suam substantiam actus dilectionis, quo naturaliter diligit Deum, vt est bonum totius naturæ, & similiter, quo ipsum diligit super omnia, vt est finis eiusdem naturæ solitariè sumptus, & an iste, aut isti actus habeant debitam ordinationem naturalem, quantum est ex vi sui obiecti: aliud verò, an idem Angelus post lapsum, quoties vtitur illis in ordine ad finem supernaturalem, possit eos viciare, & delinquere in eis adhuc circa finem naturalem. Etsi ergo prædicti actus amoris (siue illi realiter, siue solùm secundùm rationem sint distincti) non pereant secundùm suam entitatem, & maneant ordinati, & recti, quantum est ex parte obiecti, & suæ substantiæ, quippe qui sic sumpti sunt ab authore naturæ: attamen quoties eis vtitur Angelus in ordine ad finem supernaturalem, tunc saltem potest eisdem abuti, & delinquere contra finem naturalem. Nam sicut abutitur de facto eis in ordine ad finem supernaturalem, ex eo quòd non diligit se, & authorem naturæ seruando modum, & regulam ab authore supernaturali præscriptam: saltem posset cum hac abusione in ordine ad prædictum finem supernaturalem coniungere aliam in ordine ad aliquem finem prauum ordinis naturalis, vt ex dictis n. 74. constat.

78. Ad tertiam. Ad tertiam verò impugnationem respondetur, negando sequelam. Et ad probationem negandum est, Angelum non habere libertatem ad peccandum ex consequenti, & concomitanter contra finem naturalem. Ad cuius probationem dicendum est, Angelum post lapsum non acquisiuisse libertatem ad peccandum circa finem naturalem ex consequenti, & in ordine ad supernaturalem, sed semper illam habuisse ad delinquendum contra prædictum finem sic sumptum. Et ideò opus est, ad hoc vt hæc libertas reducatur ad actum, quòd priùs peccet contra finem supernaturalem, vt delinquat ex consequenti contra naturalem: quia (vt iam diximus) circa naturalem solitariè sumptum est ex natura sua impeccabilis.

Ad vltimam. Ad vltimam verò impugnationem eiusdem Petri de Ledesma respondetur, quòd adhuc dato, hominem in statu innocentiæ posse peccare contra finem naturalem per se primò, & directè, & per hoc peccatum amittere prædictum statum: nihilominus non ideò Angelus posset delinquere circa finem naturalem solitariè acceptum, aut per se primò, & directè. Quoniam homini non debebatur esse semper in actuali cognitione sui, & Dei authoris, & finis naturalis, & in actuali dilectione super omnia eiusdem, vt est finis naturæ, secùs autem Angelo, vt dictum est: quia homo non pertingit ad gradum immaterialitatis Angelicum, & ideò non est necesse, habere sibi connaturaliter congenitum prædictum amorem super omnia, sicut illum exigit Angelus, vt explicatum est.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in Angelis possit esse tantum peccatum superbiæ, & inuidiæ?

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd in Angelis non possit esse solum peccatum superbiæ, & inuidiæ. In quemcumque enim cadit delectatio alicuius peccati, potest cadere peccatum illud. Sed Dæmones delectantur etiam in obscænitatibus carnalium peccatorum, vt Augustinus dicit 14. *De Ciuit. Dei.* * Ergo in Dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

(2. dist. 5. q. 1. art. 3. Et dist. 22. q. 1. art. 1. cor. Et 3. cont. c. 109. & mal. q. 16. art. 14.)

(* Lib. 14. c. 3. à medio tom. 5.)

¶ 2. Præterea. Sicut superbia, & inuidia sunt peccata spiritualia, ita acedia, & auaritia, & ira. Sed spiritui conueniunt peccata spiritualia, sicut & carni carnalia. Ergo non solùm superbia, & inuidia in Angelis esse potest, sed etiam acedia, & auaritia.

¶ 3. Præterea. Secundùm Gregorium * *in Moralibus*, ex superbia nascuntur plura vitia, & similiter ex inuidia. Posita autem causa ponitur effectus. Si ergo superbia, & inuidia in Angelis esse possunt, pari ratione & alia vitia in eis esse possunt.

(* Lib. 31. Moral. c. 31.)

Sed contra est, quod Augustinus dicit 14. *lib. de Ciuitate Dei* * quòd Angelus non est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi, est tamen superbus, & inuidus.

(* Lib. 14. c. 3. à med. tom. 5.)

Respondeo dicendum, quòd peccatum aliquod in aliquo esse potest dupliciter. Vno modo secundùm reatum: alio modo secundùm affectum. Secundùm reatum quidem omnia peccata in Dæmonibus esse contingit: quia dum homines ad omnia peccata inducunt, omnium peccatorum reatum incurrunt. Secundùm affectum verò illa solùm peccata in malis Angelis esse possunt, ad quæ contingit affici spiritualem naturam. Spiritualem autem naturam affici non contingit ad bona, quæ sunt propria corpori, sed ad ea, quæ in rebus spiritualibus inueniri possunt: nihil enim afficitur, nisi ad id, quod suæ naturæ potest esse quodammodò conueniens. In spiritualibus autem bonis non potest esse peccatum, dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc, quod in tali affectu superioris regula non seruatur: & hoc est peccatum superbiæ, non subdi superiori in eo, quo debet. Vnde peccatum primum

mum Angeli non potest esse aliud quàm superbia. Sed consequenter potuit in eis esse etiam inuidia. Eiusdem enim rationis est, quòd affectus tendat in aliquid appetendum, & quòd renitatur opposito. Inuidus autem ex hoc de bono alterius dolet, in quantum bonum alterius æstimat sui boni impedimentum. Non autem bonum alterius poterat æstimari impedimentum boni affectati per Angelum malum, nisi in quantum affectauit excellentiam singularem, quæ quidem singularitas per alterius excellentiam cessat. Et ideò post peccatum superbiæ consecutum est in Angelo peccante malum inuidiæ, secundùm quod de bono hominis doluit, & etiam de excellentia diuina, secundùm quod eo Deus contra voluntatem ipsius diaboli vtitur in gloriam diuinam.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dæmones non delectantur in obscœnitatibus carnalium peccatorum, quasi ipsi afficiantur ad delectationes carnales: sed hoc totum ex inuidia procedit, quod in peccatis hominum quibuscumque delectantur, in quantum sunt impedimenta humani boni.

Ad secundum dicendum, quòd auaritia, secundùm quod est speciale peccatum, est immoderatus appetitus rerum temporalium, quæ veniunt in vsum vitæ humanæ, quæcumque pecunia æstimari possunt: & ad ista non afficiuntur Dæmones, sicut nec ad delectationes carnales. Vnde auaritia propriè sumpta in eis esse non potest. Sed si auaritia dicatur omnis immoderata cupiditas habendi quodcumque bonum creatum, sic auaritia continetur in superbia, quæ est in Dæmonibus. Ira verò cum quadam passione est, sicut concupiscentia. Vnde ipsa in Dæmonibus esse non potest, nisi metaphoricè. Acedia verò est quædam tristitia, qua homo redditur tardus ad spirituales actus propter corporalem laborem, qui Dæmonibus non competit. Et sic patet, quòd sola superbia, & inuidia sunt purè spiritualia peccata, quæ Dæmonibus competere possunt: ita tamen, quod inuidia non sumatur pro passione, sed pro voluntate renitente bono alterius.

Ad tertium dicendum, quod sub inuidia, & superbia, provt in Dæmonibus ponuntur, comprehenduntur omnia peccata, quæ ab illis deriuantur.

Prima Conclusio.

Omnia peccata secundùm reatum possunt esse in Dæmonibus, non verò secundùm affectum.

Secunda Conclusio.

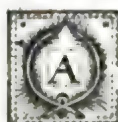
Secundùm affectum primum peccatum Angeli non potuit esse nisi superbia.

Tertia Conclusio.

Secundùm affectum potuit in Angelis esse peccatum inuidiæ consequenter ad peccatum superbiæ.

ARTICVLVS III.

Vtrùm diabolus appetierit esse vt Deus?

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd diabolus non appetierit esse vt Deus. Illud enim, quod non cadit in apprehensione, non cadit in appetitu: cùm bonum apprehensum moueat appetitum vel sensibilem, vel rationabilem, vel intellectualem: in solo enim huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem Deo, non cadit in apprehensione: implicat enim contradictionem: quia necesse est finitum esse infinitum, si æquatur infinito. Ergo Angelus non potuit appetere esse, vt Angelus.

¶ 2. Præterea. Illud, quod est finis naturæ, absque peccato appeti potest. Sed assimilari Deo, est finis, in quem tendit naturaliter quælibet creatura. Si ergo Angelus appetiit esse vt Deus, non per æqualitatem, sed per similitudinem, videtur, quod in hoc non peccauerit.

¶ 3. Præterea. Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est, quàm homo. Sed nullus homo, nisi omninò amens, eligit esse æqualis Angelo, nedum Deo: quia electio non est nisi possibilium, de quibus est consilium. Ergo multo minùs peccauit Angelus appetendo esse vt Deus.

Sed contra est, quod dicitur Isaiæ 14. cap. ex persona diaboli: *Ascendam in cœlum, & ero similis Altissimo.* Et Augustinus dicit *in lib.* * *de quæstionibus veteris testamenti*, quod elatione inflatus, voluit dici Deus. * Q. 101. à med. tom. 4.

Respondeo dicendum, quod Angelus absque omni dubio peccauit, appetendo esse vt Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiam: alio modo per similitudinem. Primo quidem modo non potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse impossibile naturali cognitione, nec primum actum peccandi in ipso præcessit vel habitus, vel passio ligans cognoscitiuam ipsius virtutem, vt in particulari deficiens, eligeret impossibile

bile, ſicut in nobis interdum accidit. Et ideò dato, quod eſſet poſſibile, hoc eſſet contra naturale deſiderium. Eſt enim vnicuique naturale deſiderium ad conſeruandum ſuum eſſe, quod non conſeruaretur, ſi tranſmutaretur in alteram naturam. Vnde nulla res, quæ eſt in inferiori gradu naturæ, poteſt appetere ſuperioris naturæ gradum, ſicut aſinus non appetit eſſe equus: quia ſi transferretur in gradum ſuperioris naturæ, iam ipſum non eſſet. Sed in hoc imaginatio decipitur. Quia enim homo appetit eſſe in altiori gradu quantum ad aliqua accidentalia, quæ poſſunt creſcere abſque corruptione ſubiecti, æſtimatur, quòd poſſit appetere altiorem gradum naturæ, in quem peruenire non poſſet, niſi eſſe deſineret. Manifeſtum eſt autem, quòd Deus excedit Angelum, non ſecundùm aliqua accidentalia, ſed ſecundùm gradum naturæ: & etiam vnus Angelus alium. Vnde impoſſibile eſt, quòd vnus Angelus inferior appetat eſſe æqualis ſuperiori, nedum, quòd appetat eſſe æqualis Deo. Appetere autem eſſe vt Deus per ſimilitudinem, contingit dupliciter. Vno modo quantum ad id, in quo aliquid natum eſt Deo aſſimilari: & ſic ſi aliquis quantum ad hoc appetat eſſe Deo ſimilis, non peccat, dummodò ſimilitudinem Dei debito ordine appetat adipiſci, vt ſcilicet eam à Deo habeat. Si quis autem appeteret ſecundùm iuſtitiam eſſe ſimilis Deo, quaſi propria virtute, & non ex virtute Dei, peccaret. Alio vero modo poteſt aliquis appetere ſimilis eſſe Deo quantum ad hoc, in quo non natus eſt aſſimilari: ſicut ſi quis appeteret creare cœlum, & terram, quod eſt proprium Dei: in quo appetitu eſſet peccatum. Et hoc modo diabolus appetiit eſſe vt Deus: non vt ei aſſimilaretur, quantum ad hoc, quod eſt nulli ſubeſſe ſimpliciter, quia ſic ſuum non eſſe appeteret: cùm nulla creatura eſſe poſſit, niſi per hoc, quod ſub Deo eſſe participat: ſed in hoc appetiit eſſe ſimilis Deo, quia appetiit vt finem vltimum beatitudinis id, ad quod virtute ſuæ naturæ poterat peruenire, auertens ſuum appetitum à beatitudine ſupernaturali, quæ eſt ex gratia Dei. Vel ſi appetiit vt vltimum finem illam Dei ſimilitudinem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem ſuæ naturæ, non ex diuino auxilio ſecundùm Dei diſpoſitionem. Et hoc conſonat dictis Anſelmi, * qui dicit, quod appetiit illud, ad quod perueniſſet, ſi ſtetiſſet. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt: quia ſecundum vtrumque appetiit finalem beatitudinem per ſuam virtutem habere, quod eſt proprium Dei. Quia vero quod eſt per ſe, eſt principium, & cauſa eius, quod eſt per aliud: ex hoc etiam conſecutum eſt, quòd appetiit aliquem principatum ſuper alia habere. In quo etiam peruersè voluit Deo aſſimilari. Et per hoc patet reſponſio ad omnia obiecta.

* Ex cap. 4. lib. de caſu diaboli habetur.

Prima Concluſio eſt affirmatiua.

Secunda Concluſio.

Non appetiit eſſe Deum per æqualitatem.

Tertia Concluſio.

Angelus peccauit, quia beatitudinem naturalem appetiit, tanquam vltimum finem, auertens ſe à ſupernaturali.

Quarta concluſio.

Si appetiit ſupernaturalem, peccauit, quia illam voluit obtinere ſine auxilio diuino.

Quinta concluſio.

Conſequenter deſiderauit Angelus excellentiam ſupra alios.

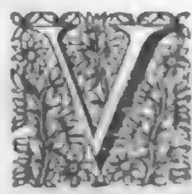
DISPVTATIO X.

De primo peccato Angeli, & de aliis illud comitantibus.

POSTQVAM D. Thomas explicuit quamlibet ſubſtantiam intellectualem creatam eſſe ex natura ſua peccabilem, ſaltem circa finem ſupernaturalem, & ſubſtantiam Angelicam ratione ſuæ perfectionis eſſe impeccabilem circa finem naturalem ſolitariè ſumptum, & ſolùm poſſe peccare contra illum in ordine ad finem ſupernaturalem, deſcendit in ſecundo, & tertio articulo huius quæſtionis ad explicandum, quodnam fuerit primum Angeli peccatum, an nimirum ſuperbiæ, vel alterius ſpeciei, & quod fuerit eius obiectum, necnon & de aliis ad hæc ſpectantibus. Vnde ad omnia hæc explicanda vnà cum Angelico Præceptore diſputationem iſtam mouemus.

DVBIVM I.

Vtrùm primum Angeli peccatum fuerit ſuperbia, propriè, & ſpecialiter dictæ?

VT titulus huius dubij, & ea, quæ in tota hac diſputatione dicenda ſunt, meliùs capiantur, prænotandum eſt ex D. Thoma 2. 2. q. 162. art. 2. 5. & 6. necnon in 2. diſt. 5. quæſtione prima, artic. 3 vbi ſic habet: *Dicendum quòd ſuperbia tribus modis accipitur. Vno modo, prout ſumitur habitualiter, ſcilicet quædam inclinabilitas, vel ex naturæ flexibilitate tantùm, vel ex fomitis corruptione ad ſuperbiam: & ſic dicitur* 1.

1. Animaduerſio pro luce tituli D. Thom.

Superbia

superbia initium omnis peccati. Alio modo dicitur superbia, secundùm quod aliquis actualiter se offert extra præcepti limites, vt præcipienti non subiciatur: & sic non est speciale peccatum, sed quædam generalis conditio, omne peccatum consequens ex parte auersionis. Tertio modo dicitur superbia inordinatus appetitus propriæ excellentiæ: & sic est speciale peccatum vnum de septem capitalibus vitiis. Titulus ergo non intelligitur de superbia primo, aut secundo modo sumpta, sed de eadem tertio modo accepta. Quomodo autem, & qua ratione prædictus inordinatus appetitus excellentiæ pertineat ad superbiam, vt est speciale peccatum, constabit ex dicendis in hoc dubio, & in tota hac disputatione.

§. I. *Communis, & vera sententia.*

2. *Conclusio & fundamentum ex scriptura.* Dicendum ergo est, primum peccatum, quod de facto Angelus commisit, fuisse superbiam propriè, & specialiter dictam. Assertio hæc colligitur ex pluribus Scripturæ testimoniis. Primum habetur *Isaiæ* 14. vbi fit sermo de primo peccato Luciferi, & de eo sic dicitur: *Detracta est ad inferos superbia tua.* Et paulò inferiùs: *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris?* Et posteà: *Qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis; Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Quæ verba immensam superbiæ abyssum continere videntur. (*Isaiæ 14.*)

Ezec. 28. Idem etiam habetur *Ezechielis* 28. vbi describuntur bona, quæ habebat ea persona, de qua ibi sub nomine Regis Tyri fit sermo, vt miseria sui casus, & grauitas peccati, quæ ei causam dedit, magis ostenderetur: & ita dicitur de ea: *Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, & perfectus decore in deliciis Paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum tuum; &c. Tu Cherub extentus, & protegens: & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te.* Et posteà, vt denotetur, quale fuerit peccatum illud, propter quod à tanto bono cecidit, subditur: *Eleuatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram proieci te.* Vbi satis significatur, primam rationem, propter quam ad tantam miseriam deuenit, fuisse superbiam. Constat autem ex communi Theologorum sententia, eam personam, de qua ibi sub nomine Regis Tyri fit sermo, fuisse Luciferum, ac proinde ibidem suum primum peccatum describi.

3. *Effugium.* Nec obstat, si dicas, hæc testimonia non esse intelligenda de primo peccato Angeli, sed solùm, quòd reuerà peccauit peccato superbiæ, licèt illud non fuerit primum.

Euertitur. Non itaque hoc obest. Tum, quia (vt ex contextu constat) fit ibi sermo de peccato, per quod Lucifer cecidit à tanta dignitate, & decore: constat autem, quòd formaliter loquendo, peccatum, per quod cecidit, fuit primum. Tum etiam. Quia ideò post descriptionem bonorum, & perfectionum, quæ in Lucifero erant, assignatur peculiariter peccatum superbiæ, vt denotetur, peccatum hoc fuisse primum, propter quod à tanto bono in tantam miseriam deuenit. Tum denique. Quia iuxta expositionem Sanctorum Patrum describitur superbia Luciferi in his testimoniis, vt dicitur, eam fuisse causam primam suæ ruinæ. Vnde primum testimonium sic exponunt Hieronym. *lib. 2. aduersus Iouinianum c. 3.* Augustinus *lib. 3. de Doctrina Christiana cap. 37* Gregorius *lib. 17. Moralium cap. 13.* Bernardus *sermone quarto de Ascensione Domini*, Prosperus *libro*, qui inscribitur, *Dimidium temporis cap. 1. 2. & 5.* Ambros. in illud Psalmi 118. *Increpasti superbos.* Athanasius *in quæstionibus ad Antiochum quæstione* 10. Cassianus *lib. 12. de Spiritu superbiæ cap. 4. & 8.* Cyrillus *lib. 6. in Ioannem cap. 6 & lib. 2. in Isaiam cap. 14.* & communiter Interpretes. (*Hieron. D. Aug. Gregor. D. Bern. Prosperus. Ambros. Athanas. Cassianus. Cyrillus.*)

Et similiter quoad secundum testimonium colligitur hæc interpretatio ex eodem Hieronymo in Commentariis, vbi etiam inquit, de nullo homine posse intelligi illa verba: *Tu Cherub extensus, & protegens: posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti.* Ex Theodoreto in suo Commentario; vbi simul ait, omnia verba, & illa, quæ posteà subduntur: *Perfectus in viis tuis*, intelligenda esse de diabolo, & nullo modo posse intelligi de Principe Tyriorum. Ex Cyrillo *lib. 6. in Ioannem cap. 6.* Gregorio *lib. 32. Moralium cap. 18.* ex Athanasio *in catena Græcorum in illud Iob. 9.* secundùm Septuaginta. *Si contra probos suos:* Bernardo *sermone 74. in Cantica*, & communiter ex interpretibus. (*D. Hieron. Theodor. Cyrillus. Gregor. Athanas. Bernard.*)

4. *Aliud effugium.* Vnde nihil obest, si dicas, hæc testimonia non intelligi in sensu litterali de Angelo, sed primum de Nabuchodonosor Rege Babylonis, vt constat ex Hieronymo *lib. 5. in Isaiam cap. 14.* vbi expositionem litteralem ad integrum testimonium tradens, exponit illud de Babylonis Rege, nullam de Angeli peccato mentionem faciens: & secundum de Rege Tyri, vt docuit idem Hieronymus in principio Commentariorum illius capitis: ac proinde in sensu solummodò spirituali posse intelligi de Angelo, & primo eius peccato: Constat autem, argumentum desumptum ex Scriptura iuxta sensum præcisè spiritualem non esse efficax ad aliquam veritatem probandam. (*Hieron.*)

Præclud. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quoniam etsi demus, hæc duo testimonia intelligi in sensu litterali de Regibus Tyri, & Babylonis, & solùm in sensu spirituali intelligenda esse de Angelo, & primo eius peccato, nihilominùs ex eis potest non parum efficax argumentum deduci ad assertionem suadendam. Quoniam etsi ex sensu spirituali, quando non constat ex alio Scripturæ testimonio, vel ex consensu Patrum, & interpretum, prædictum sensum contineri in aliquibus verbis Scripturæ, nequeat efficaciter probari aliqua veritas, secùs tamen quando ex alio loco Scripturæ, vel ex Patrum, & interpretum consensu habetur, prædictum sensum spiritualem in illis verbis contineri; tunc enim in eo gradu certitudinis, in quo est certum, prædictum sensum ibidem contineri, potest inde probari veritas, quæ ex prædicto sensu habetur, vt constat ex D. Thoma *in hac 1. p. q. 1. art. 10. in solutione ad 1.* & ex ratione, cui S. Doctor innititur, nempe, quòd in eo casu iam constat talem sensum spiritualem contineri sub illa littera, & sub intentione Spiritus Sancti, saltem mediatè. Quare, cùm constet ex consensu SS. Patrum, & interpretum, testimonia ista intelligi in sensu spirituali de Angelo, & eius primo peccato, poterit ex eo deduci argumentum non parum efficax, id est, quod sit tanti roboris, quanti est consensus Patrum, & interpretum in explicatione Scripturæ, qui (vt ex se liquet) est valde magni roboris, & momenti. (*D. Thom.*)

Adde, quòd plures ex interpretibus, quos referunt Bannez, & alij, sentiunt hæc testimonia intelligenda esse in sensu litterali de primo Angeli peccato. (*Bannez.*)

Deinde eadem assertio colligitur ex illo 1. ad Timoth.

1. ad Tim. 3. Timotheum 3. *Ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli.* Nam hæc verba protulit Paulus, vt redderet rationem, propter quam non sit eligendus in Episcopum Neophytus: & sensus huius rationis est, ne obnoxius sit eidem damnationi cum Diabolo, committens eam culpam, propter quam ipse damnatus est, nempe superbiam. Ita testimonium hoc interpretati sunt, Theophylact. & Hieron. ibi, & *Isaia.* 3. & eadem interpretatio innuitur à Greg. 23. *Mor. c.* 4 & Basil. super *caput* 2. eiusdem Isaiæ in illa verba: *Dies Domini Sabaoth, super omnem contumeliosum, & superbum.*

Theophyl. Hieron. Gregor. Basilius.

Idem etiam colligitur ex illo Ecclesiastici 10. vbi dicitur, initium omnis peccati fuisse superbiam. Cumque peccatum Luciferi fuerit, vnde sumpsit initium omne peccatum, consequens videtur, ipsum fuisse superbiam. Ita testimonium hoc explicant D. Thomas *in* 2. *dist.* 5. *q.* 1. *art.* 3. Augustinus *tom.* 5. *lib.* 12. *de Ciuitate Dei cap.* 6. & Bernardus *sermone* 1. *de Aduentu.* Quod etiam significatur in illo Tobiæ 4. vbi Tobias dixit filio suo: *Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.*

D. Thom. D. Aug. D. Bern. Tobiæ 4.

Lucæ 10. Et tandem hoc ipsum habetur Lucæ 10. vbi Christus Dominus ad comprimendam elationem suorum discipulorum, qui gloriabantur ex eo, quòd Dæmonia eis subijcerentur, dixit: *Videbam Sathanam, sicut fulgur de cælo cadentem:* vt in superbiæ authore propter illam de cœlo cadente discerent, quomodo de elationis vitio formidandum, vt Gregorius *lib.* 23. *Moralium cap.* 4 & Hieronymus *lib.* 6. *in Isaiam* docent.

Gregor. D. Hieron.

Vnde, præter Patres in his testimoniis locis citatis adductos, tuentur assertionem nostram, vel plures ex illis in aliis locis, vt Augustinus *lib.* 11. *de Genesi ad litteram c.* 14 & *lib.* 12. *de Ciuitate Dei c.* 1. Prosperus *lib. de vita contemplat. c.* 3. & D. Thomas in præsenti *art.* 2. & 3. & 3. *contra Gentes c.* 109. & 110. & *q.* 16. *de Malo art.* 2. *ad* 4. & *in* 2. *dist* 5. *q.* 1. *art.* 3. Vel alij ex Patribus non adductis in prædictis testimoniis, vt Anselm. *lib. de Casu Diaboli c.* 4. Damascen. *lib.* 2. *de Fide cap.* 4. Procopius *in cap.* 2. *Isaia.* Quod etiam communiter docent omnes ferè Scholastici: & ideò plures ex Theologis nostri temporis (de quo nihil modò à nobis dicitur) eam docent esse adeò certam, vt oppositam reputent temerariam.

Aliud fuere ex Patribus. Augustin. Prosperus. D. Thom. Anselm. Damasc. Procop.

§. II. *Ratio triplex pro communi, & vera sententia.*

6. Ratio fundamentalis prima. Ratio autem pro assertione prior, & fundamentalis desumitur ex locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam de actibus liberis Angelorum sentiendum est iuxta ea, quæ ex Scriptura, Patribus, & communi Theologorum consensu habemus: at ex prædictis liquet, primum peccatum, seu primum actum liberum peccaminosum Angelorum fuisse superbiam: ergo ita, & non aliter sentiendum est.

Secunda. D. Thom. Secunda verò eiusdem assertionis ratio desumitur ex D. Thoma 3. *contra Gentes c.* 109. quæ potest sub hac forma proponi. Quia, vt ex infrà dicendis *dub.* 5. *n.* 102. patebit, Angelus primò peccauit, ex eo quòd dilexit proprium bonum, propriamque perfectionem, & excellentiam, nempe suam beatitudinem naturalem, non ordinando illam in Deum, vt in finem supernaturalem, ac proinde non seruando mensuram, & modum taxatum à Deo in dilectione proprij boni, & excellentiæ, quin potiùs hanc prætermisit, inhærendo eidem

C bono, vt fini: ergo eo ipso primò peccauit peccato superbiæ specialiter dictæ.

Patet consequentia. Tum, quia hoc ipso, quòd non seruauit mensuram, & modum præscriptum à Deo in dilectione prædictæ excellentiæ, habuit appetitum inordinatum propriæ excellentiæ, in quo superbia specialiter dicta consistit. Tum etiam, quia hoc ipso, quod prætermisit prædictam mensuram, & subiectionem in illa, voluit, saltem implicitè, & virtualiter, hanc excellentiam, quæ est, non subjici Deo vt excellentiori: quod quidem (vt constat) dicit superbiam specialiter sumptam. Tum denique, quia cùm ex fine regulæ actionis sumantur, oportuit,
D vt ex seipso, quem vt finem dilexit, alia tanquam ex regula disponeret: ac proinde, quòd non solùm voluerit quodammodò non subijci alteri, sed etiam ex appetitu huius non subiectionis, & excellentiæ in ea splendentis, appetierit aliis præesse, aliosque regulare: qui quidem appetitus rationem superbiæ specialiter dictæ præsefert.

Quam rationem proposuit Angelicus Præceptor loco cit. his verbis: *Potuit igitur in voluntate substantia separata esse peccatum ex hoc, quod proprium bonum & perfectionem in vltimum finem non ordinauit, sed inhæsit proprio bono, vt fini. Et quia ex* *D. Thom.*
E *fine necesse est vt regulæ actionis sumantur; necesse est, vt ex seipsa, in quo fine constituit, alia regulariter disponeret, & vt eius voluntas ab alio superiori non regularetur: hoc autem soli Deo debetur. Velle autem alios regulare, & voluntatem suam à superiori non regulari est velle præesse, & quodammodò non subjici, quod est peccatum superbiæ. Vnde conuenienter dicitur, quòd primum peccatum Dæmonis est superbia.*

F Confirmatur. Quoniam Angelus non solùm inordinatè appetiit eminentiam dignitatis, vt ex testimoniis citatis constat, sed etiam ex consideratione propriæ pulchritudinis (modo tamen infrà explicando) sumpsit occasionem ad hoc appetendum: ergo peccauit peccato superbiæ, cuius proprium est, non solùm appetere inordinatè eminentiam dignitatis, sed etiam quòd talis appetitus sumat occasionem ex propria pulchritudine, & perfectione: ex eo quòd superbia specialiter habet, vt ex proprio bono, & perfectione sumat occasionem ad tumescendum, sicut & plura alia vitia habent quòd occasionentur ex defectibus repertis in iis,
G qui in illa labuntur. Quam rationem adduxit D. Thomas *in* 2. *dist.* 5. *q.* 1. *art.* 3. vbi postquam dixit, quòd appetitus inordinatus propriæ excellentiæ est vnum ex septem vitiis capitalibus, nempe superbiæ, statim addidit: *Et sic primum Angeli peccatum superbia fuit. Quod patet, tum ex desiderato: quia eminentiam dignitatis appetiit: tum etiam ex motiuo, quia ex consideratione propria pulchritudinis in peccatum ruit.*

7. Confirmatur. *D. Thom.*

Tertia tandem ratio assertionis desumitur ex D. Thoma, tum in hoc articulo, tum etiam 2. 2. *q.* 163. *art* 1. quæ quidem licèt *dub.* 7. latiùs expendenda
H sit, nihilominùs quoad præsens potest sub hac breui forma proponi. Quoniam primum Angeli peccatum fuit volitionis, & prosecutionis respectu boni spiritualis: ergo fuit peccatum superbiæ. Antecedens constabit ex illis, quæ *dub.* 5 dicentur, & nunc breuiter suaderi potest ex eo, quod Angelus non afficitur erga bona temporalia vt talia, quippe quæ non sunt suæ naturæ proportionata, sed solùm erga bona spiritualia, quo eidem proportionantur. Cumque primum peccatum illius debeat esse volitionis, & prosecutionis, quia omnis nolitio & fuga ab aliquo obiecto fundatur in volitione & prosecutione alicuius boni: consequens est, vt primum peccatum

8. Tertia ratio. D. Thom.

tatum Angeli fuerit volitionis & prosecutionis alicuius boni spiritualis. Consequentia verò probatur. Quia circa bona spiritualia, quippe optima, non est peccatum affectus volitionis & prosecutionis, ex eo quòd ipsa secundùm se valdè amentur, sed quia non amantur cum subiectione ad regulam à superiori præscriptam, sed potiùs non seruata superioris regula saltem in modo prosequendi illam: & ita circa ea non peccatur, nisi peccato superbiæ consistentis in hoc quod quis non subdatur superiori, & eius regulæ in eo, in quo debet subjici.

§. III. Obiectio duplex contra duas posteriores assertionis rationes ex Diuo Thoma desumptas.

9. Obiectio prima cõtra secundam rationem.

SEd objicies primò contra secundam rationem assertionis ex tertio contra Gentes desumptam, quòd cum quis committit alia peccata grauia præter superbiam, diligit proprium bonum, & inhæret sibi tanquam vltimo fini: ac proinde, quantum est ex vi prædicti affectus, vult cætera alia ex se, tanquam ex vltimo fine, regulari, quia hoc est proprium vltimi finis: vultque quodammodò non subjici superiori, & aliis præesse: & nihilominùs non ob id peccat peccato superbiæ propriè, & specialiter dictæ, vt ex se constat: ergo licèt Angelus in primo peccato dilexerit proprium bonum, sibique vt fini vltimo inhæserit, & per consequens eo ipso implicitè voluerit cætera alia in antecedenti relata, non inde colligitur prædictum eius primum peccatum fuisse superbiæ propriè, & specialiter dictæ, vt ex paritate rationis constare videtur.

Confirm.

Confirmatur. Nam velle præesse, & non subjici, aut accipitur tanquam res per se volita, aut tanquam concomitans volitionem: Si accipiatur primo modo, tunc velle præesse, & non subjici, spectat ad superbiam quidem propriè, & specialiter dictam, attamen hoc non fuit repertum in primo peccato Angeli: siquidem (vt constat ex iis, quæ D. Thomas *in hac q. art. 1. ad 4.* docet, & patebit ampliùs ex illis, quæ *dub. 5 & 8. n. 139.* latiùs dicemus) peccatum Angeli non fuit in hoc, quòd elegerit aliquod malum, sed tantùm ex parte electionis inordinatæ, id est, ex eo quòd non elegerit, seu appetierit bonum eo modo, quo illud velle debuerat. Constat autem, quod præesse, & non subjici alteri, acceptum tanquam res volita, est quid malum non solùm ex parte modi eligendi, siue volendi, sed etiam ex parte rei volitæ. Si verò secundo modo accipiatur, tunc velle præesse, & non subjici, ex eo quòd quis inhæreat sibi tanquam vltimo fini, non constituit specialem rationem peccati superbiæ, sed est conditio sequens omne peccatum: Et ita hinc non colligitur, primum peccatum Angeli fuisse superbiam propriè, & specialiter dictam.

10. Obiectio secunda contra vltimam rationem.

Deinde contra posteriorem rationem *ex art. 2. huius quæst.* & 2. 2. acceptam objicies ex Scoto loco infrà referendo, non rectè colligi, Angelum primò peccasse peccato superbiæ, ex eo quòd prædictum peccatum fuerit prosecutionis circa proprium bonum spirituale non seruata regula superioris. Quoniam ad hoc desiderabatur, quòd primò peccasset in prosecutione boni spiritualis, non seruata regula superioris prohibentis excessum superbiæ, non verò aliorum vitiorum v. g. intemperantiæ: sed primum Angeli peccatum non fuit in prosecutione boni spiritualis, non seruata regula superioris prohibentis excessum superbiæ, sed intemperantiæ spiritualis, seu versantis circa obiectum spirituale: ergo inde non colligitur, peccasse peccato superbiæ specialiter dictæ, sed peccato intemperantiæ, quod, quoad præsens attinet, fuit peccatum luxuriæ spiritualis. Maior videtur certa. Quoniam peccata distinguuntur specie penes distinctas regulas, quibus in distinctis materiis opponuntur, quæque in eisdem materiis præscribunt modum seruandum, aut prohibent indebitum, & excedentem.

Minor verò probatur. Quoniam primum Angeli peccatum fuit in hoc, quod seipsum dilexit inordinato amore amicitiæ, distincto realiter ab amore concupiscentiæ, quo suam excellentiam inordinatè appetiit: siquidem quæuis concupiscentia inordinata, ac proinde quæuis alia inordinata affectio Angeli circa seipsum, supponit inordinatam amicitiam erga se: sed amor amicitiæ Angeli erga se, non fuit inordinatus, nisi quia se cum nimia delectatione, de propria perfectione, aut de proprio *esse* dilexit, seu quia habuit inordinatum appetitum sui, vt delectabilis: ergo prædictum peccatum non fuit in prosecutione boni spiritualis non seruata regula superioris prohibentis excessum in superbia, sed in temperantia spirituali. Patet consequentia. Quia prædictus amor cum nimia illa delectatione pertinet ad genus luxuriæ, & intemperantiæ.

Confirmatur primò. Quoniam Angelus ideò voluit ex vi modi volendi aliis præesse, & eos regulare, quia seipsum prius dilexit amore amicitiæ formaliter inordinato: at ille amor amicitiæ, vt inordinatus formaliter, & vt præsupponitur ad hoc, quod est velle ex parte modi volendi aliis præesse, & eos regulare, non fuit deordinatus formaliter malitia superbiæ: quia hæc inest volitioni Angelicæ posteriùs natura ad amorem amicitiæ sui inordinatum, nempe, vt in sequenti signo voluit ex parte modi volendi præesse, & regulare alios: ergo est inordinatus aliâ malitiâ specie distinctâ: ac proinde primum eius peccatum in hoc amore amicitiæ consistens, non erit superbia, sed (vt nuper dicebamus) erit luxuria quædam spiritualis. 11. Confirmatio prima.

Confirmatur secundò. Quia nos volentes inordinatè bona spiritualia, non ideò peccamus in hac volitione peccato superbiæ, sed multoties peccato luxuriæ spiritualis, ex eo quòd illa appetimus, intendentes nimiam delectationem ex ipsis capere: ergo eadem ratione Angelus in primo peccato potuit delinquere in affectu erga bonum spirituale, nempe erga suum *esse*, ex eo quòd nimiè in illo delectatus fuerit, & in eo affectu prædictam delectationem nimiam intenderit, imò & de facto ita contigit, propter rationem nuper dictam. Secunda.

§. IV. Soluitur prior obiectio cum sua confirmatione.

AD primam ex his obiectionibus respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam committens alia peccata, v. g. peccatum luxuriæ, non ideò per se vult auersionem à Deo, & non subjici eius regulæ, sed tantùm delectationem illam ex rebus venereis captam, licèt prædicta auersio, & non subiectio ad regulam concomitetur illum actum conuersionis ad res venereas: & solum per accidens, & ex consequenti sint volitæ à luxurioso. Cæterum Angelus in primo suo peccato inordinatè diligens bonum spirituale, nempe suum proprium *esse*, suamque propriam perfectionem, siue beatitudinem naturalem, quæ est bonum valde excellens, ita voluit prædictum bonum, vt simul ex parte modi volendi, quamuis non ex parte rei volitæ, per se voluerit auersionem à Deo, & non subjici eius regulæ in prosecutione suæ celsitudinis, vt ex dicendis in solutione ad confirmationem huius obiectionis constabit: & ideò 12. Diluitur prima obiectio.

ideò peccatum illius fuit peccatum superbiæ propriè, & specialiter dictæ. Quia in hoc distinguitur superbia propriè, & specialiter dicta ab aliis vitiis, quia in aliis auersio à Deo, & abiectio subiectionis ad regulam ab eo præscriptam habet se concomitanter, consequenter, & per accidens, in peccato verò superbiæ quoad omnes eius species propriè, & formaliter dictas, auersio à Deo, & eius regula, & non subdi illi, est quid per se volitum, saltem (vt statim explicabimus) ex parte modi volendi.

D. Thom. Vnde D.Th.2.2.q.162.art.6. constituens discrimen inter superbiam ex vna parte, & cætera vitia ex alia, & volens explicare, quo modo superbia ex parte auersionis sit grauissimum omnium peccatorum, sic inquit: *Ex parte auersionis superbia habet maximam grauitatem: quia in aliis peccatis homo à Deo auertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, siue propter desiderium cuiuscumque alterius boni, sed superbia habet auersionem à Deo ex hoc ipso quod non vult Deo & eius regulis subjici. Et ideò auerti à Deo, & eius præceptis, quod est quasi consequens in aliis peccatis, per se ad superbiam pertinet, cuius actus est Dei contemptus. Et quia id, quod est per se, potius est eo quod est per aliud: consequens est, quod superbia sit grauissimum peccatorum secundum suum genus, quia excedit in auersione, quæ formaliter complet peccatum.*

13. Animaduersio prima pro confirmationis solutione. Ad confirmationem vt respondeamus, & vnicum fundamentum ad omnes ferè totius huius disputationis difficultates dissoluendas iaciamus, prænotandum est ex D.Thoma, & communi Thomistarum schola, quod per se velle per modum prosecutionis (vt in præsenti loquimur) hoc, quod est non subjici, aut præesse, potest sumi dupliciter. Vno modo, vt illud se teneat explicitè ex parte rei volitæ: quia scilicet vel est res principaliter, & expresse volita, vel est eius modus ex parte illius principaliter se tenens, expresseque volitus, in quantum aliquis, aut vult primò, & expresse hanc excellentiam quæ est nulli subjici, aut vult aliquod bonum, & vult illud habere non secundùm mensuram à superiore traditam, sed secundùm quod sibi bonum iudicat: ita quod & ipsum bonum est primò volitum, non subiectio autem in illo habendo est secundario volita, tanquam eius modus, & conditio. Alio modo, vt illud se teneat principaliter ex parte modi appetendi tantùm, & non ex parte rei volitæ explicitè, aut principaliter: in quantum scil. aliquis vult, & amat aliquod bonum creatum, non habens repugnantiam secundùm se cum ratione, attamen illud amat, non secundùm ordinem diuinæ regulæ: ex eo quòd cùm posset, & debuisset attendere ad regulam, & modum præfixum à Deo in dilectione illius boni excellentis secundùm se honesti, nihilominùs vult non considerare, & non attendere ad prædictam regulam, & diligere illud non secundùm ordinem eiusdem regulæ, id est, vult virtualiter non apponere in sua volitione modum illum subiectionis, quem poterat, & debebat apponere: & ideò sic appetens, vult ex modo appetendi non subjici Deo, licèt hoc, quod est illi non subjici, non se teneat principaliter ex parte rei expresse volitæ, nec sit vlla ratione expresse volitum, sed solùm se teneat principaliter ex parte modi volendi, seu ex parte nolitionis, vt dicit specialem modum volendi, & inde quodammodò deriuetur in rem volitam, quatenus modus volendi refunditur quodammodò in rem volitam: ad eum proportionalem tamen modum, quo per actum supernaturalem volitionis secutum ad scientiam infusam solet amari aliquod obiectum naturale, vbi obiectum ipsum expresse amatum *vt quod* solet præcisè esse aliquid naturale, nihil intrinsecè habens supernaturalitatis, & nihilominùs modus tendendi in illud per illum supernaturalem actum est supernaturalis, ex parte eiusdem actus principaliter se tenens, & inde quodammodò in obiectum ipsum naturale refunditur, licèt non sit volitus *vt quod* per illum actum.

Potestque hoc aliter, & fortè clariùs explicari asserendo, quòd per se velle non subjici stat dupliciter. Primò ex parte rei volitæ, id est, cùm quis expresse vult præcisè hoc, quod est non subjici, vel aliquod aliud bonum cum hoc modo non subiectionis expresse volito. Secundò ex parte modi volendi, nempe (quantū ad præsens attinet) cùm quis vult obiectum ex se honestum, & rationi, ac regulæ diuinæ consonū, attamen sic se habet in modo volendi, ac si expresse per se vellet non subiici ex parte rei volitæ, quatenus sicut si hoc per se vellet expresse ex parte rei volitæ, tunc non curaret de subiectione, sed potiùs per se, & expresse vellet non subjici, ità cùm ex parte modi volēdi hoc vult, non curat de apponendo in suo actu, quo vult prædictū obiectum honestum, illum modum volendi, quem diuina regula præscribit: ac proinde nec curat de apponendo modo illo subiectionis à regula præscripto, quem debebat, & tenebatur apponere, & propterea virtualiter, & interpretatiuè censetur per se velle ex parte modi volendi non subjici Deo, & diuinæ regulæ: ad eum quidem proportionalē modum, quo Paulus dixit: *Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Nam qui sic gloriatur, vt Paulus hic describit, non putat, se non accepisse à Deo bonum illud, de quo gloriatur, sed perinde se gerit in modo volendi, ac si putaret, se non habere illud à Deo, sed à semetipso, quatenus sicut si putaret habere prædictum bonum à se non curaret de attribuendo illud Deo, nec de dando ei gloriam ex tali bono secutam, sed prædictum bonum sibi tantùm attribueret, sibique tantummodò gloriam inde ortam quæreret, ita qui gloriatur de eo, quasi non acceperit illud à Deo, non curat (non obstante quòd putat, se habere prædictum bonum à Deo) de attribuendo illud ipsi, nec de dando ei gloriam, cùm tamen hoc possit, & debeat facere, sed omittit hoc, sibique gloriam, oblito Deo, quærit: ac proinde virtualiter, & interpretatiuè censetur ex parte modi volendi ita velle gloriari de bono accepto ac si gloriaretur de illo quasi non accepto. 14. Secunda animaduersio. 1. ad Cor. 4.

Ex his autem duabus acceptionibus per se volendi non subjici, non qualitercumque, id est, per modum fugæ, & nolitionis, sed per modum prosecutionis, vt in præsenti contingit, planum est, quòd prima constituit supremam speciem superbiæ propriè, & specialiter dictæ: secunda verò etiam dicit peccatum propriæ, & specialis superbiæ: siquidem velle aliquid ex parte rei volitæ, & velle illud ex parte modi volendi, ad eandem speciem pertinent. Et ita, si per se velle per modum prosecutionis hoc, quod est non subjici ex parte rei volitæ, pertinet ad superbiā propriè, & specialiter dictā, etiā spectabit ad illam per se velle per modū prosecutionis, & ex parte modi volendi prædictam non subiectionem.

15. Respondetur ex dictis ad confirmationem. Hinc ergo ad confirmationem respondetur, quòd velle non subjici, aut præesse, non sumitur in præsenti, tanquam res per se volita, principaliter per modum obiecti, vt obiectum distinguitur à modo volendi, neque etiam vt volita expresse, & formaliter, nec tandem tanquam modus, aut conditio obiecti ex parte eius principaliter se tenens, & expresse etiam nolita, sed solùm sumitur tanquam modus per se volendi, modo explicato.

Et ratio est aperta, quia Angelus (vt dubio 5. dicemus) peccauit volendo bonum optimum rationi consonum

consonum, & valde excellens, nempe suam beatitudinem naturalem, licet voluerit illam inordinato modo, seu non secundùm mensuram à Deo taxatam, & præfixam, quæ consistebat in hoc, quod est velle illam subjiciendo, & dirigendo se, & eam in vlteriorem finem, siue in Deum, vt est obiectum supernaturalis beatitudinis: & ita illa non subiectio ad Deum non fuit res volita, aut per modum obiecti, aut aliquo modo expresse, aut tanquam modus, vel conditio ex parte obiecti principaliter se tenens: alioqui non esset bona ex parte obiecti: siquidem aliquo modo velle expressè non subjici, aut velle illud quouis ex modis nuper recensitis, satis indicat, volitionem illam esse malam ex parte obiecti, vt ex se constat: ac proinde prædicta non subiectio solùm fuit volita ex parte modi volendi, & hoc non expressè, & formaliter, sed virtualiter tantum, & interpretatiuè, quatenus volitioni illi non est appositus modus, & mensura à Deo præfixa, scilicet, ille modus subjiciendi se, & prædictam beatitudinem excellentiori alteri fini, nempe Deo, vt est obiectum supernaturalis beatitudinis, cùm tamen prædictus modus volendi, posset, & deberet apponi.

Et tandem prædicta non subiectio non fuit vtcumque volita ex parte modi volendi, sed per se, & non solùm per accidens, vt ex dictis constat. Nam hoc ipso, quod obiectum volitum, & quæuis conditio ex parte eius se tenens fuerint quid honestum, & diuinæ regulæ consonum, oportuit, vt inde non deriuaretur aliqua malitia in prædictum modum volendi: ac proinde quòd malitia in illo inuenta, ex eo quòd est modus volendi subiectionis defectum respectu Dei, non competat illi, quia per accidens velit non subjici, vt in aliis peccatis contingit, id est, ex eo quòd velit aliquod obiectum malum sub ratione aliqua delectabili, ad cuius volitionem per accidens est volita non subiectio, ex eo quòd sit coniuncta cum prædicto obiecto, vt quod illatum ex ipsa, sed quod per se velit prædictam non subiectionem, quippe quæ non est volita, adhuc ex parte modi volendi, quia sit volitum aliquod obiectum, illam afferens: & per consequens erit volita per se, & ratione sui.

Diximus, per prædictam volitionem non esse volitam per se per modum obiecti iam dicti, aut expressè, aut tanquam aliquid ex parte obiecti principaliter se tenens prædictam non subiectionem: vt denotaremus, non esse inconueniens, hanc non subiectionem, vt est modus tenens se principaliter ex parte volitionis, fuisse ex parte modi volendi volitam *vt quo*, & eandem non subiectionem, quatenus est quid non se tenens principaliter ex parte rei volitæ, sed est modus volendi tenens se ex parte actus volendi, & inde refunditur in obiectum, esse quid volitum *vt quod*, non quidem formaliter, & expressè, sed virtualiter, implicitè, & interpretatiuè, quatenus Angelus v. g. appetens sui celsitudinem sine subiectione ad Deum, præbet fundamentum ad hoc, vt interpretemur, ipsum quodammodò velle non subjicere illi suam beatitudinem, suamque celsitudinem naturalem, seu ipsum velle quodammodò hoc, quod est non subjici Deo vt fini supernaturali: cæterum hoc non est velle hanc non subiectionem per modum obiecti, vt in præsenti sumitur, nempe, quatenus obiectum dicit quid expressè volitum *vt quod*, & quid distinctum à modo volendi, & ex eo in illud refusum.

16. Replica prima. Nec obest, si contra hæc vrgeas. Tum, quòd hoc, quod est non subjici Deo, & auerti ab eo, non potest esse per se volitum: quia istud habet rationem mali; ac proinde non potest nisi tantum per accidens, siue (quod in idem quoad præsens redit) per aliud esse volitum. Tum etiam, quod modus volendi repertus in volitione solùm, potest esse vel quid pertinens ad substantiam eiusdem volitionis, ex eo quòd specifica diuersitas volitionum explicatur per diuersos modos volendi, vel modus intensionis, extensionis, aut continuitatis actus, sed omnes isti modi volendi cadunt supra rem volitam, & supra id, quod ipsa ex parte obiecti habet: ergo si Angelus non deliquit peccato superbiæ appetendo superexcedentem excellentiam ex parte obiecti, neque etiam deliquit superbè appetendo excellentiam ex parte modi appetendi. Maior probatur. Quoniam modi volitionis solùm possunt desumi, vel ex obiecto, vel ex aliquo extrinseco, vt ex duratione, cui subduntur: & his tribus correspondent modi assignati in maiori propositione huius obiectionis. Minor autem suadetur. Quoniam modus pertinens ad substantiam volitionis per se tendit ad obiectum volitum, & ad ea quæ ex parte illius se tenent, & super hæc veluti cadit; sicut etiam cæteri modi cadunt etiam super eandem rem volitam secundum id, quod habet ex parte sua, quia sunt modi consecuti ad primum illum modum spectantem ad substantiam actus, qui perinde eius naturam sapiunt.

17. Solutio primæ replicæ. Respondetur ad primam ex his replicis, quod etsi hoc, quod est non subjici Deo, & auerti ab illo, non sit quid per se volitum, vt habeat rationem mali: nihilominùs, vt dicit illud quodammodò excellentiæ, quod præsefert hoc, quod est alteri non subdi, & vt ipsa non subiectio dicit in eo, qui non subjicitur, aliquid celsitudinis, potest esse quid per se, & non per aliud volitum.

Solutio secundæ. Ad secundam verò replicam dicendum est, quòd in primis non numerantur in ea omnes modi, qui possunt cõuenire volitioni, vt cõstat exemplo allato à Paulo, illius, qui gloriatur ex parte modi volẽdi de bonis acceptis à Deo, ac si illa ab eo non accepisset.

Deinde falsum est, modum pertinentem ad substantiam volitionis cadere supra rem volitam, & supra ea, quæ ex parte illius se tenent, si per hoc denotetur, quòd in re volita debeat esse aliquid eiusdem rationis cum modo volendi, supra quod cadit, secùs tamen si solum inueniatur, quod volitio, & eius modus terminantur modo explicato ad rem volitam: hoc tamen, vt constat, non est contra nos.

18. Explicatur hæc responsio. Potestque hoc explicari in aliis actibus, vt v. g. in actu scientiæ infusæ supernaturalis, per quam cognoscitur aliquod obiectum naturale, necnon & in actu volitionis supernaturalis ad eam secuto. Nam modus tendendi in obiectum pertinens ad substantiam illius intellectionis, & volitionis, est supernaturalis: & nihilominus nõ oportet, quod in obiecto ordinis naturalis reperiatur aliquid supernaturale ex parte illius principaliter se tenens, sed satis est, quòd modus ille supernaturalis tendendi refundatur in rem ipsam intellectam, & volitam. Si ergo in actu scientiæ infusæ obiectum expressè cognitum solet præcisè esse aliquid naturale; & nihilominùs modus tendendi in illud per prædictum actum est supernaturalis ex parte illius se principaliter tenens, & inde quodammodò in obiectum ipsum naturale refunditur, & non est necessarium, quòd sit formaliter cognitus, aut volitus *vt quod*: cur volitio illa, qua Angelus suam beatitudinem naturalem; & excellentiam eius rectæ rationi, quantum est ex se, consonam, & Angelo commensuratam dilexit, non potuit ex parte modi diligendi, terminari ad illam inordinato, ac superbo modo, & non commensurato modo diligendi, quem Angelus debebat habere? & cur inde prædictus modus non potuit refundi in ipsam rem volitam, & super eam

eam cadere, licèt excellentia illa, vt affecta hoc modo refuso in eam fuerit volita *vt quo*, non verò vt *quod* formaliter, & expressè per prædictum modum volendi, sed solùm virtualiter, implicitè, & interpretatiuè, per se tamen, & non mediante alio volito *vt quod*, ad cuius volitionem necessariò sequatur volitio inordinata illius excellentiæ?

D. Thom. Vnde Angelicus Doctor, sequens Augustinum, non solùm inuenit deordinationem in actu ex parte rei volitæ, aut ex parte primæuæ speciei illius, sed etiam ex parte modi volendi: ita vt, licèt cætera alia sint, quantum est ex se, ordinata; nihilominùs sufficiat inordinatio ex parte modi volendi, ad hoc vt actus simpliciter sit inordinatus. Et propterea *q. 16. de Malo art. 2. ad 1.* explicans Angeli primum peccatum, sic inquit: *Dicendum, quod sicut Augustinus dicit in lib. de natura boni. Malum non solùm est priuatio speciei, sed etiam modi, & ordinis. Vnde dupliciter contingit in voluntate esse peccatum. Vno modo, quia tendit in id, quod est malum simpliciter, quasi carens specie boni: Sicut cùm quis eligit furtum, vel fornicationem. Alio modo, cùm quis vult, quod est simpliciter, & secundùm se bonum, puta orare, vel meditari, non tamen tendit in illud secundùm ordinem diuinæ regulæ. Sic ergo dicendum est, quod primum malum voluntatis Dæmonis non fuit ex hoc, quod vellet malum simpliciter; sed quia illud voluit, quod est bonum simpliciter, & conueniens sibi, non tamen quasi sequendo directionem superioris regulæ, idest, diuinæ sapientiæ, vt Dionysius dicit* 4 capite de diuinis nominibus, *quod malum Dæmonibus est auersio, scilicet à superiori regula, & conuenientium ipsis excessus. Quia videlicet bonum sibi conueniens consequi voluerunt, non quasi regulati superiori regula, quod excedat gradum eorum.* Sed de his iterùm *dubio 5. num. 120.* sermo redibit, vbi latiùs explicabuntur.

§. V. *Enodatio secundæ obiectionis.*

19. Diluitur obiectio secunda. AD secundam obiectionem respondetur, concedendo maiorem, & negando minorem. Quoniam, vt ex infrà dicendis constabit, primum Angeli peccatum fuit in prosecutione boni spiritualis, nempe excellentiæ suæ beatitudinis naturalis, non seruata regula præfixa à superiori, sed potius abiecta, & despecta: hoc autem peccatum, planum est, fuisse in prosecutione boni spiritualis, abiecta regula superioris prohibentis excessum superbiæ.

Et ad probationem neganda est maior. Quoniam in peccato Angeli non fuit duplex amor realiter distinctus, quorum vnus fuerit amor inordinatus amicitiæ, in quo non includatur amor inordinatus concupiscentiæ; & alius fuerit inordinatus amor concupiscentiæ, qui non sit amor amicitiæ. Et ratio est. Nã cùm amare aliquẽ, sit velle illi bonum, siue tale bonum sit distinctum, siue identificatum cum ipso: consequens est, vt nequeat esse amor amicitiæ respectu alicuius personæ, nisi per illum amorem sit volitum ipsi aliquod bonum. Et ita idemmet amor, vt terminatus ad personam amatã, dicitur amor amicitiæ, quia prædicta persona est, cui volumus illud bonum: & ipsemet amor vt terminatur ad bonum concupitum, dicitur amor concupiscentiæ, ex eo quòd prædictum bonum est, quod concupiscitur: ac proinde nequit esse amor inordinatus amicitiæ, quin in eo includatur amor inordinatus concupiscentiæ, & è conuerso: & per consequens loquendo de inordinato amore amicitiæ, ibi tantum fuit amicitia (vt sic dicamus) superba, & concupiscentia itidem superba mutuò se includentes, aut inferentes.

Nec obest probatio statim subsumpta, nempe, quòd concupiscentia inordinata supponit inordinatam amicitiam. Quia hoc ad summum quoad præsens conuincit, non quidem præsuppositionem, & prioritatem realem naturæ, sed solùm præsuppositionem virtualem rationis formalis in aliquo genere causæ, aut quasi causæ, nempe, in ratione finis *cui*: quatenus ratio à priori in hoc genere, propter quam Angelus voluit illam excellẽtiam inordinato modo, fuit, quia ex parte modi volendi voluit se esse actu, & in exercitio finem *cui* illius excellentiæ inordinatè concupitæ, ac proinde quia voluit seipsum amore amicitiæ superbæ. Sicut etiã in genere finis *cuius gratia*, illamet excellentia fuit priùs cõcupita per modum finis *cuius gratia* & in hoc genere hæc concupiscentia superba est quodammodò ratio illius superbæ amicitiæ: ideóque eadem numero malitia, & inordinatio est in illo actu, vt terminatur ad bonum concupitum, & ad personam, cui concupiscitur, ac proinde quatenus est amor amicitiæ, & concupiscentiæ. 20.

Vnde cùm dicitur, inordinatam concupiscentiam supponere inordinatam amicitiam, distinguendum est de inordinata amicitia in ordinatione eadem secundùm speciem, & numerum, aut de inordinata amicitia per inordinationem secundùm speciem, aut numerum distinctam: & negandum, id esse necessarium de posteriori, concedendum verò de priori, cum ordine, & prioritate virtuali iam insinuata in habendo prædictam deordinationem.

Ex quo etiam fit, quòd licèt amor amicitiæ, quo Angelus se dilexit, non fuerit deordinatus, prout præcisè terminatus est ad *esse* Angeli volendo illi quantumuis intensè proprium *esse*, propriamque beatitudinem naturalem, aut gaudendo cum quauis intensione, quantumuis magna, de hoc obiecto cum præcisione ista sumpto: ac proinde, licèt prædictus amor, & delectatio non habeant specialem inordinationem amoris amicitiæ distinctam ab amicitia superba, qua sibi inordinatè sui excellentiam voluit: nihilominùs potest concedi, quòd amor iste non solùm est in sequenti signo formaliter malus malitia superbiæ, sed etiam antecedenter est causaliter deordinatus deordinatione eiusdem superbiæ: quatenus Angelus ratione modi volendi superbè applicuit amorem illum amicitiæ secundùm se ordinatæ ad hoc, vt quatenus est sub illa applicatione, esset quodammodo ratio alterius rationis ibidem inuentæ, nempe amicitiæ superbæ, & habendo concupiscentiam itidem superbam, ad eum proportionalem tamen modum, quo habens intentionem ex se honestam dandi eleemosynam, posteà ex abusu voluntatis eligit ad consequendum hunc finem surreptione rei alienæ: vbi bona illa intentio ex abusu voluntatis, & vt stat sub applicatione illius abusus, est causaliter mala malitia furti.

Vnde nihil obest id, quod in maiori propositione eiusdem probationis ab Scoto adducitur, nempe, amorem amicitiæ, quo Angelus se dilexit, non fuisse appetitum inordinatum, nisi quia se nimia cum delectatione amauit, seu nisi quia fuit inordinatus appetitus sui, vt delectabilis. Nam (vt optimè notauit Caietanus *in hac quæstione art. 2.*) hoc ex pluribus capitibus corruit. Tum quidem, quia sicut delectabile non potest esse primum appetitum, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitum conuenientis, quemadmodum ipsa delectatio 21. Reiicitur. Scotus. Caietan.

delectatio est quies in bono conuenienti coniuncto: ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti non est deordinatio appetitus boni delectabilis, sed illius boni, ad quod consequitur ratio delectabilis.

Tum, quia inordinata affectio ad delectabile nullum speciale vitium constituit, sed spectat ad eadem vitia, quæ respiciunt illa bona delectabilia: ita quòd inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in potestate, in diuitiis, in scientia, & in aliis, non spectat ad vnum vitium, nec quælibet earum constituit seorsim aliquam speciē vitij, sed singulæ ad illas vitij species spectant, ad quæ obiecta, puta potestas, scientia, potus, cibus, &c. inordinatè inspecta pertinent. Quemadmodum per oppositum, ordinatè delectari in aliquo bono, non constituit vnam, aut plures virtutes, sed est conditio sequens singulas: iustus enim ordinatè delectatur in bono ad alterum, temperans verò in bono sensibili moderato, & sic de aliis. Vnde ponere luxuriam velut vitium generale ad delectabile vt sic, voluntarium videtur. Et propterea ipsemet Scotus fatetur, quòd si excellentia appetitur, tunc appetitus talis delectabilis non ad luxuriam, sed ad superbiam spectat.

Tum denique. Quia delectari Angelum de suo proprio *esse*, & propria perfectione cum intentione, quantumvis magna, non habet ex hoc præcisò capite deordinationem: quia obiectum hoc est secundùm se bonum. Et propterea Angelus in primo instanti, in quo necessariò se quoad exercitium dilexit, & de suis bonis delectatus est, in quoque peccare non potuit, vt *art.* 5. dicemus, tunc secundùm vltimum potentiæ quoad intensionem se dilexit; & eodem modo de sua perfectione, & pulchritudine delectatus est.

11. **Ad primam confirmationem.** Ad primam confirmationem respondetur concedendo maiorem intellectam, tum iuxta ea, quæ nuper dicebamus, tum etiam de amore amicitiæ inordinato formaliter, & qui formaliter sit amicitiæ superbæ. Et deinde neganda est minor. Et ad probationem ibidem subsumptam dicendum est, actum illum, quo se Angelus inordinatè dilexit (præter quam quòd fuit inordinatus veluti causaliter, & modo nuper exposito inordinatione superbiæ) adhuc habuit esse etiam inordinatum formaliter per formalem inordinationem eiusdem superbiæ, vt explicatum est. Cæterùm quia, vt habet hanc posteriorem deordinationem, sunt in eo plures rationes inadæquatæ secundùm considerationem nostram distinctæ, & habentes quodammodo aliquem ordinem inter se: idcircò, vt intelligitur formaliter deordinatus inordinatione superbiæ per priorem ex his rationibus inadæquatis, concipitur vt ratio quodammodo alterius rationis inadæquatæ superbiæ ibidem inuentæ. Et ita priùs intelligitur Angelus ex parte modi volendi velle hoc, quod est Deo quodammodo non subiici vt fini supernaturali in illa dilectione suæ beatitudinis, siue excellentiæ naturalis, quàm quòd velit ex parte eiusdem modi volendi alios regulare aliisque præesse: ac proinde velle modo dicto non subiici Deo, intelligetur esse quodammodo ratio volendi hoc, quod est esse regulam aliorum, eisdemque præsidere: ideoque hoc posterius concipitur veluti oriri ab eodem amore inordinato, vt est formaliter inordinatus inordinatione formali superbiæ, quoad prædictam rationem inadæquatam consideratio.

Ad secundam. Ad secundam confirmationem respondetur ex dictis, quòd adhuc nos volentes res spirituales ex se bonas, non peccamus peccato luxuriæ spiritualis, ex eo quòd intensè eas appetamus, aut de eis valdè delectemur; sed ille amor, & delectatio per se loquendo erunt actus boni, nisi ex aliqua circumstantia per accidens vitientur, & tunc erunt actus inordinati iuxta naturam circumstantiæ ibidem adiunctæ. Quamuis cum hac conuenientia, quæ est inter delectationes nostras circa res spirituales ex se bonas, & delectationes Angelicas circa easdem res, sit sua disparitas quoad primum peccatum: quia nos, adhuc in primo peccato, possumus delinquere appetendo rem spiritualem cum circumstantia ex se mala ex parte obiecti se tenente, & expressè volita, secùs tamen Angelus.

§. VI. *Opposita sententia, fundamenta, & responsiones ad illa.*

Oppositam tamen sententiam, nempe, Angelum in primo suo peccato non deliquisse peccato superbiæ propriè, & specialiter dictæ, tuentur Scotus *in 2. dist. 6. quæst. 2.* Pro qua etiam refertur Gabriel ibidem *quæst. vnica, opusculo de bonorum Angelorum gloria, & lapsu malorum conclusione 4.* & D. Augustinus *tom. 3. lib. 11. de Genesi ad litteram cap. 14.* pro eadem aliquos ex antiquis adducit. Et licèt prædicti auctores non conueniant, quonam peccato primo deliquerit Angelus, conueniunt tamen, quod tale peccatum non fuerit superbiæ propriè, & specialiter dictæ; & ideò sententia ista quoad hanc partem negantem peccatum superbiæ (siue illud fuerit inuidiæ, siue alterius speciei) probatur primò. Nam primum peccatum Angeli fuit odij Dei: ergo non superbiæ. Antecedens probatur. Quoniam Angelus per primum peccatum habuit peculiariter auerti à Deo: hoc autem pertinet ad odium, vt ex se patet: ergo, &c. 13. **Opposita aliorum opinio. Scotus. Gabriel. D. Aug. Primum fundamentum.**

Respondetur ex D. Thoma *in 2. dist. 5. quæst. 1. art. 3. ad 2.* his verbis: *Ad secundum dicendum, quòd odium respectu Dei præsupponit in Angelo voluntatis prauitatem, vt dicit Augustinus* super Genesim ad litteram 11. *quòd sic patet: quia nullum res potest esse odium, nisi quod est dissonum, & contrarium, voluntati: illud autem, quod est optimum, nihil defectus habens admixtum, non est contrarium, nisi voluntati non rectæ. Et ita odium præsupponit aliquod peccatum, per quod voluntas deordinatur: & sic non fuit peccatum eius odij.* **Solutio. D. Thom.**

Secundò probatur eadem sententia. Nam primum Angeli peccatum fuit inuidiæ: ergo non superbiæ. Consequentia est manifesta. Et antecedens probatur ex Basilio homilia de inuidia vbi sic ait. *Quid enim Principem malorum Dæmonem ad bellum impulit? nonne inuidia, per quam Dei aduersarius deprehensus est?* Et ex Cassiano *collatione 18. cap. 17.* & ex Cypriano *lib. de bono patientiæ circa finem.* 14. **Secundum fundamentum. Basil. Cassian. Cyprian.**

Respondetur ex D. Thoma loco nuper citato, inuidiam non posse esse primum peccatum, cuius rationem reddit S. Doctor quoad inuidiam respectu bonorum Dei his verbis: *Inuidia est dolor alienæ prosperitatis, in quantum est impeditiua alicuius boni proprij, diuina autem fœlicitas non est impeditiua alicuius proprij boni, nisi quod inordinatè desideratur: quia ab eo omne bonum descendit. Et ita inuidia præsupponit aliquod peccatum, per quod voluntas deordinaretur.* Et hæc eadem ratio potest cum proportione applicari ad inuidiam de cuiuscumque alterius bonis: siquidem fœlicitas v. g. hominis non est impeditiua boni Angelici, nisi bonum illud inordinatè concupiscatur: ex eo quòd Deus distribuens vnicuique sua bona, distribuit **Dissoluitur. D. Thom.**

buit illa accommodatè ad naturam cuiuslibet: & sicut distribuendo illa, non destruit illorum naturas, ita bona vni tributa non impediunt bona alterius, nisi bona illa inordinatè desiderentur.

Vnde ad probationem in contrarium dicendum est, illos Patres solùm voluisse, quòd Angelus in primo instanti; in quo peccauit, & consequenter ante terminum viæ, inter alia peccata commisit peccatum inuidiæ. Et propterea meritò de Dæmone dicitur, quòd propter inuidiam periit, & damnatus est. Cæterùm cum hoc stat, vt licèt peccatum inuidiæ, & superbiæ fuerint in vna & eadem duratione, & ideò quoad instans, siue prioritatem *in quo* peccatum superbiæ non fuerit prius, quàm inuidiæ, aut è contra: nihilominus facta collatione inter hæc duo peccata, tunc peccatum superbiæ fuit prius prioritate *à quo*, quia fuit ratio peccati inuidiæ, hæcque ex superbia deriuata est, vt optime probat D. Thomas *art. 2. huius quæstionis*. D. Thom.

15. Replica. Nec obest, si obiicias, quòd si semel Angelus in secundo instanti (in quo solo potuit in via peccare, vt infrà dicemus) deliquit peccato inuidiæ, tunc in illo instanti non deliquisset simul peccato superbiæ: ergo peccatum istud non solùm non fuisset primum, verùm neque commissum intra viam Angelicam. Antecedens probatur. Tum, quia si in illo instanti viæ peccasset peccato inuidiæ, non deliquisset peccato superbiæ, delectando se de sua excellentia: quandoquidem simul corroderetur illa inuidia, odio Dei, & aliis peccatis: & ita cum hoc non staret nimia delectatio, quam de sua excellentia habuit. Tum etiam, quia nondum in illo instanti experiebatur diuinam punitionem, aut Deum sibi contrarium, aut alios sibi resistentes: ergo tunc non habebat vnde eos odio prosequeretur, aut illis inuideret. Tum denique, quia hoc videtur docere Augustinus 11. *de Genesi ad litteram cap. 16. & tractatu 42. in Ioannem*, vbi ait, quòd Dæmon fuit homicida per odium, & inuidiam, non ab initio sui peccati, sed ex quo conditus fuit homo, quem posset occidere. August.

Solutio. Respondetur, negando antecedens cum D. Thoma in præsenti *art. 2.* Et ratio negandi prædictum antecedens videtur aperta. Tum, quia Dæmon in eodem instanti, in quo peccauit, vidit Angelos bonos resistentes suæ intentioni: & ita potuit eos concipere vt contrarios suæ excellentiæ, & ratione huius odio eos habere. Sicut etiam in prædicto instanti inspexit eos confirmatos in bono, & sic ratione huius potuit eis inuidere. Tum etiam, quia Dæmon non solùm commisit peccatum inuidiæ, sed etiam speciali quadam ratione peccatum odij Dei. Quia sicut in idololatria, peculiari quadam ratione præ aliis peccatis includitur odium Dei, ex eo quòd exhibens cultum idolo aufert à Deo singularem excellentiam, qua solus ipse est Deus, & hoc speciali ratione includit odium Dei, vt ex se constat: ita, quia Angelus appetiit ex parte modi appetendi esse quodammodo vt Deum, ideo etiam quodammodo appetiit auferre à Deo peculiari ratione suam singularem excellentiam: & propterea in illo peccato specialiter inclusum est odium Dei.

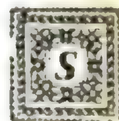
16. Resp. ad primam probationem replicæ. Vnde ad primam probationem eiusdem antecedentis dicendum est, quod sicut modò delectatur Angelus de propria excellentia, & inuidet de alienis bonis supernaturalibus: ita potuit in primo instanti habere vtrumque actum superbiæ, & inuidiæ. Et ratio vtrobique est eadem. Quia prædicta delectatio, & inuidia sunt de diuersis obiectis, & sub duabus rationibus, & ita non sunt in eodem instanti incompossibiles.

Ad secund. Ad secundam verò probationem respondetur, quòd in eodem instanti, in quo appetiuit esse sicut Deus (quod quidem appetiit peculiari ratione, hoc ipso quòd suam singularem excellentiam superbè voluit, vt *dubio 5. & 6.* dicemus) habuit Deum, vt contrarium sibi: quia vidit in illo solo excellentiam, quam singulariter modo dicto appetebat.

Ad tertiam. Ad tertiam denique probationem respondetur, ex illis verbis Augustini ad summum colligi, Dæmonem non inuidisse homini in illo instanti: cum hoc tamen stare, quod inuiderit, & odio habuerit Angelos bonos, necnon & Deum. Adde, Augustinum solùm loqui de inuidia cum executione in opere, quam non habuit Dæmon, antequam homo fuisset conditus.

DVBIVM II.

Vtrùm obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, fuerit omnimoda æqualitas per æquiparantiam cum Deo?

17. SEMEL explicato, quomodo primum peccatum Angeli fuerit superbia, statim pulsat animum inquirere, quodnam fuerit obiectum excellens, circa quod prædictus Angelus primò superbiit. Quia verò inter cuncta obiecta excellentissima primatum obtinet æqualitas cum Deo omnimoda, & per æquiparantiam, ideò primo loco de hac inquirimus, an nimirum Angelus primò superbierit appetendo, non quidem solam Dei similitudinem, sed esse Deum per essentiam.

§. I. *Dubij resolutio ex mente D. Thomæ, & prima ratio pro ea.*

18. Conclusio. DIcendum ergo est, obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, nec fuisse, nec potuisse esse omnimodam æqualitatem cum Deo per æquiparantiam. Ita D. Thomas *artic. 3. huius quæstionis*, vbi sic inquit: *Dicendum, quòd Angelus absque omni dubio peccauit appetendo esse vt Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiam: alio modo per similitudinem. Primo quidem modo non potuit appetere esse vt Deus.* Et 3. contra Gentes cap. 109. vbi sic inquit: *Potuit igitur in voluntate substantiæ separatæ esse peccatum ex hoc, quòd proprium bonum, & perfectionem in vltimum finem non ordinauit, sed inhæsit proprio bono, vt fini. Et quia ex fine necesse est, vt regula actionis sumantur: necesse est, vt ex seipso, in quo finem constituit, alia regulariter disponeret, & vt eius voluntas ab alio superiori non regularetur: hoc autem soli Deo debetur. Et secundùm hoc intelligendum est, quod appetiit Dei qualitatem, non quidem vt bonum suum esset diuino bono æquale: hoc enim in intellectu eius cadere non poterat.* D. Thom.

Et in 2. distinct. 5. & ibidem ad Annibaldum quæst. 1. art. 2. his verbis: *Dicendum, quòd aliquis potest alterius æqualitatem appetere dupliciter. Vno modo, vt sit ei æqualis absolutè quantum ad omnia, & sic Angelus diuinam æqualitatem appetere non potuit.*

D. Aug. Idem etiam docuerunt Augustinus *in lib. de quæstionibus veteris testamenti*, vbi inquit, quòd Diabolus

Diabolus elatione inflatus voluit dici Deus. Nam iuxta expositionem D. Thomæ *art. 3 huius quæstionis* non intelligitur de hoc, quod est dici Deum secundùm æqualitatem, & per æquiparantiam, sed secundum similitudinem in eo, in quo non debebat appetere prædictam similitudinem, quin potiùs ad oppositum tenebatur. Anselmus, *in lib. de Casu Diaboli, cap. 4.* his verbis: *Si Deus cogitari non potest, nisi ita solus, vt nihil illi, simile cogitari possit, quomodo potuit Diabolus velle, quod non potuit cogitare? Non enim ita obtusæ mentis erat, vt nihil aliud simile Deo cogitari posse nesciret.*

D. Thom.

Anselm.

Occurrit Vasquez ad testimonia D. Thomæ. Impugnatur.

Nec obest id, quod respondet Vasquez ad hoc testimonium, nempe, Anselmum fuisse locutum in persona discipuli, quem ibi inducit, non verò in persona propria. Non itaque hoc obest. Nam cùm Anselmus dictum hoc in persona discipuli non refutauerit, sed potiùs modum alium, quo Diabolus peccare potuerit, statim assignauerit, satis apertè indicauit, se existimasse rationem illam in discipuli persona fictam efficacem fuisse: & ita ea conuictus alium modum dicendi, quo Angelus delinquere potuerit, assignauit; ideoque attentis omnibus, illa non reprobatio modi assignati in persona discipuli, fuit quædam tacita eiusdem approbatio.

Vnde assertionem hanc tuentur communiter discipuli D. Thomæ, Capreolus *in 2. dist. 4. quæst. vnica, a 1. 1. conclus. 2.* & *art. 3. ad argum. Scoti contra secundam conclus.* Caietan *art. 3. huius quæst.* Ferrara *3. contra Gentes c. 109.* Medina *1. 2. q. 13. art. 5.* Aluarez ibidem docens, hanc esse communem sententiam inter discipulos D. Thomæ: & ex aliis Alexander *1. parte, q. 28. membro 3.* Durandus *in 2. dist. 5. q. 1. num. 13.* Maior *quæst. 5. artic. 2. conclusione 7.* Arrubal. in præsenti *disp. 178. cap. 2.* alios referens.

Capreol. Caietan. Ferrara. Medina. Aluarez. Alexand. Durand. Maior. Arrubal.

29. Ratio fundamentalis prima.

Ratio verò prior, & fundamentalis huius assertionis traditur à D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam Angelus non potuit sibi proponere vt bonum, & vt sibi conueniens hoc obiectum, nempe, *se esse æqualem cum Deo per omnimodam æquiparantiam*: ergo nec potuit illud appetere: & per consequens obiectum excellens, circa quod primò superbiit, nec fuit, nec potuit esse prædicta æqualitas cum Deo. Hæc secunda consequentia patet ex priori: prior verò ex antecedenti. Quia nulla potentia potest ferri extra suum obiectum adæquatum: & ideò odoratus non potest percipere nisi odorabile, & gustus nisi gustabile, quia hæc sunt obiecta adæquata gustus, & odoratus. Ergo cùm obiectum adæquatum voluntatis sit bonum propositum ab intellectu eidem voluntati, vt quid conueniens: consequens est, vt si prædicta æqualitas nequeat proponi ab intellectu Angeli vt quid bonum, & conueniens ipsi, neque etiam possit eam sibi per suam voluntatem appetere.

Antecedens autem probatur. Quia prædicta æqualitas per omnimodam æquiparantiam proponitur ab intellectu Angeli, vt quid impossibile eidem Angelo: ergo nequit proponi per modum boni, & conuenientis ipsi: quia cùm possibilitas, siue ratio entis possibilis sit veluti primum fundamentum bonitatis, & aliarum passionum entis, oportet vt id, quod proponitur vt impossibile, atque adeò vt non ens, nequeat proponi per modum boni, & conuenientis.

C

§. II. *Duæ solutiones aduersariorum ad rationem D. Thomæ, & vtriusque euersio.*

Quæ ratio est adeò efficax, vt ex eius expensione facilè corruat omnes solutiones, quæ ab aduersariis eius solent adhiberi. Et in primis prior solutio eorum, qui admittunt, posse in intellectu Angelico esse errorem ante primum peccatum, & per consequens dari in eo assensum falsum, quo iudicaret esse sibi possibilem omnimodam istam æqualitatem, & ita obiectum hoc potuisse proponere suæ voluntati, vt prosequendum, facilè euanescit. Quoniam contra eam obstat. Tum, quòd error est pœna peccati, & ideò non potuit præcedere culpam. Tum etiam, quòd Angelo erat euidenter notum, se non posse pertingere ad æqualitatem omnimodam cum Deo, quia comprehendebat seipsum: & ita euidenter sciebat, se essentialiter esse ens per participationem, atque adeò sibi repugnare esse ens per essentiam: ergo non potuit errare circa possibilitatem huiuscemodi æqualitatis: siquidem nequit stare iudicium euidens de impossibilitate alicuius obiecti cum errore de possibilitate eiusdem.

30. Euersio prima.

D

Impugnatur primò.

E

Tum deinde. Quoniam Angelus euidenter sciebat, hoc etiam repugnare ex parte Dei: siquidem euidenter cognoscebat, Deum per suam essentiam esse ipsum *esse* subsistens, quòd proinde non est possibile multiplicari: sicut si daretur albedo per se subsistens, non dicens ordinem ad subiectum, non posset esse nisi tantùm vnica. Tum denique. Quia Angelus ante primum peccatum nullum habebat habitum vitiosum, aut aliquid aliud, quo extingueretur, aut perturbaretur cognitio illa, quia iudicabat, prædictum obiectum esse sibi impossibile: ergo non erat vnde posset errare circa prædictam æqualitatem, iudicando illam esse sibi possibilem, sicut contingit in nobis, qui etsi habeamus verum iudicium speculatiuum in vniuersali de conuenientia euitandi furti; nihilominùs in particulari, passione excitati, & perturbati solemus habere iudicium, quo practicè iudicamus, esse nobis hîc, & nunc attentis omnibus circumstantiis tunc occurrentibus; expediens furari.

Secundò.

F

Et similiter facilè corruit euasio tradita à Vasquez *disput. 234. cap. 2.* nempe, quòd etsi Angelus nequeat habere iudicium falsum de possibilitate omnimodæ æqualitatis cum Deo, nihilominùs est ei integrum appetere prædictam æqualitatem: quia ad huiusmodi appetitum non est necessarium iudicium de possibilitate illius; sed satis est, quòd per simplicem apprehensionem apprehendat, & proponat hoc obiectum sub ratione possibilis, & ita ibidem nullus interueniet error: quia hic tantùm potest esse in iudicio, vbi inuenitur affirmatio, aut negatio; non verò in simplici apprehensione, in qua nulla interuenit affirmatio, aut negatio. Et propterea licèt nos apprehendamus Deum, aut Angelos ad modum entis corporei, non idcircò ibidem interuenit aliquis error.

31. Alia euasio P. Vasquez.

G

Nam contra hanc euasionem obstat. Tum, id quòd suprà diximus, & *in 1. tom. tractatu 5. disp. 2. num. 52.* probauimus, nempe, voluntatem non moueri ad appetendum per simplicem apprehensionem obiecti, sed necessariò requiri iudicium practicum, necnon & imperium saltem virtuale. Tum etiam. Quia ad mouendam voluntatem non satis est, quòd aliquod obiectum proponatur ei vt bonum absolutè, & secundùm se, sed oportet proponi, vt conueniens volenti: atque adeò oportebit, inter

H

Præcluditur.

interuenire ibidem collationem illius cum volente, & volentis cum prædicto bono, qua peracta deprehendatur, bonum illud esse conueniens eidem volenti: hoc autem sine iudicio esse non potest, vt ex terminis ipsis constare videtur.

Tum denique. Quia hoc exigit peculiaris modus, quo voluntas mouetur, & determinatur ab intellectu ad volendum. Nam in hoc distinguitur modus, quo æstimatiua v.g. mouet appetitum sensitiuum, & proponit illi obiectum, à modo, quo intellectus mouet voluntatem, & proponit illi suum obiectum: quòd æstimatiuæ non competit ex vi perfectionis suæ cognitionis, quòd proponat obiectum per modum conuenientis, aut disconuenientis appetitui, quia non attingit rationes, propter quas habet esse conueniens, aut disconueniens; sed ex instinctu naturæ id habet, ac proinde non ex vi perfectionis suæ cognitionis: & ideò ex sua natura est determinata ad proponendum obiectum præcisè sub ratione conuenientis, si fuerit conueniens, aut sub ratione disconuenientis, si disconueniens fuerit. Et propterea hic modus determinationis, & propositionis potest simplici apprehensioni competere.

Cæterùm intellectus non ex instinctu naturæ, sed ex vi perfectionis suæ cognitionis habet proponere obiectum sub ratione conuenientis, aut disconuenientis: quia attingit rationes, propter quas habet esse conueniens, aut disconueniens. Et ita non est ex natura sua determinatus ad proponendum obiectum præcisè sub ratione v.g. conuenientis, sed habet ad id determinari ex ponderatione rationum, quibus redditur conueniens, aut disconueniens. Cumque hæc ponderatio rationum, & modus iste determinationis nequeat reperiri in simplici apprehensione, sed necessariò requirat iudicium ponderatiuum, vt ex se liquet: consequens est, quòd ad mouendam voluntatem in ordine ad appetitionem alicuius obiecti, aut fugam illius, non satis sit simplex apprehensio, sed necessariò requiratur iudicium. Et ita nequibit Angelus absque errore proponere voluntati, vt possibilem, & conuenientem eidem Angelo æqualitatem cum Deo omnimodam, & per æquiparantiam.

31. *Effugium ad impugnationem.* Neque obest, si occurras, quòd etsi ex præcedenti impugnatione sequatur, Angelum non posse per actum liberum, aut perfectè voluntarium appetere hanc æqualitatem omnimodam cum Deo, non tamen id non posse per actum omninò necessarium, & imperfectè voluntarium, ac similem motibus subitis, & imperfectè voluntariis, quibus voluntas nostra solet ab auctore naturæ moueri ad bonum: quoniam ad hunc motum satis videtur esse simplex apprehensio: ex eo quòd ad illum non mouemur ex ponderatione rationum, sed ex instinctu, aut quasi instinctu naturæ.

Præcluditur primò. Non itaque hoc obest. Nam in primis id satis est ad hoc, vt prædicta æqualitas nequeat esse obiectum excellens primæ superbiæ Angelicæ: siquidem hæc debuit esse actus plenè liber, & per consequens versari circa obiectum excellens liberè volitum.

Secundò. Vlteriùs. Esto daremus, posse respectu aliorum obiectorum dari hos motus subitos in voluntate Angeli, non tamè inde fieret, posse dari istum, quo appeteret æqualitatem omnimodam cum Deo. Quia adhuc admisso, quòd voluntas posset in motibus subitis moueri ex simplici apprehensione, quia apprehendatur aliquid impossibile, vt bonum, & possibile, non tamen quando simul stat iudicium euidens, quo iudicatur, ibidem nullam esse possibilitatem, nullamvè conuenientiam, vt in præsenti contingit.

Vltimò. Tandem falsum est voluntatem, quippe appetitum perfectissimum, posse moueri per simplicem apprehensionem intellectus, adhuc in his motibus subitis, sed ibi debere interuenire aliquod iudicium proportionatum, nempe subitum. Quia (vt optimè notauit Caietanus 1.2.q.77.art.2. §. *Secundo, quod apprehensio,*) nunquam aliquis appetit, quod non iudicat appetendum iudicio subito, vel deliberato, expedito, vel impedito, &c. Quia semper voluntas ob sui perfectionem debet in modo, quo mouetur ab intellectu, excedere modum quo appetitus sensitiuus mouetur à sensu interno.

§. III. *Posterior responsio aduersariorum ad eandem rationem D. Thomæ, & illius impugnatio.*

33. *Vltima solutio ad rationem factam. Suarez. Conrad.* Pari etiam ratione corruit alia solutio, quam tradunt Suarez loco infrà citando, & Conradus 1.p.q.13.art.5. necnon & aliqui alij ex Iunioribus Thomistis, nempe, ex hac ratione D. Thomæ solùm colligi, non potuisse in Angelo esse appetitum absolutum, & efficacem, quo appeteret omnimodam æqualitatem cum Deo, quia hic tendit ad rem absolutè in se possibilem, vel falso cognitam vt possibilem, licèt reuerà sit impossibilis: non verò ex ea conuinci, Angelum non potuisse appetere appetitu inefficaci, & conditionato prædictam æqualitatem: quia ad appetitum istum non est necesse, vt hæc æqualitas sit absolutè possibilis, sed satis est, quòd etsi sit impossibilis absolutè, attamen proponatur vt conueniens conditionatè, id est vt conueniens, si semel esset possibilis, atque adeò vt possibilis sub conditione, quod quidem sine aliquo errore contingere potest.

34. Adduntque aliqui ex aduersariis, non solùm rationem istam D. Thomæ non conuincere repugnantiam huius appetitus conditionati, verùm etiam S. Doctorem illam non intendisse ostendere, sed solùm repugnantiam appetitus absoluti, & efficacis.

Eneruatur. Nam contra prædictam solutionem vrget, quòd licèt ex illa sequatur, posse in Angelo dari appetitum conditionatum æqualitatis omnimodæ cum Deo, si illa esset possibilis, qui quidem non solùm sit conditionatus conditione se tenente ex parte obiecti, sed etiam ex parte actus, non tamen esse possibilem hunc actum conditionatum conditione se tenente ex parte obiecti præcisè: id est, licèt ex prædicta solutione colligatur, quod data conditione possibilitatis huiuscemodi æqualitatis, tunc Angelus post purificatam, & expletam hanc conditionem posset habere actum, quo illam appeteret; non tamen quod queat elicere prædictum actum, qui verè & realiter sit in ipso ante purificatam conditionem, quique dicatur conditionatus ex parte obiecti, ex eo quòd terminetur ad illud sub prædicta conditione.

Ratio impugnationis. Et ratio huius videtur esse in promptu. Quoniam ex hoc, quod dicatur, omnimodam æqualitatem cum Deo fore conuenientem Angelo, si esset possibilis, non sequitur, quòd nunc reuera sit conueniens eidem Angelo, aut quòd hoc obiectum habeat nunc rationem possibilis, sed solùm, quod si daretur talis conditio possibilitatis, tunc prædicta æqualitas esset conueniens Angelo haberetque rationem possibilis. Ergo inde ad summum colligetur, Angelum tunc post expletam conditionem, si explebilis esset, appetere æqualitatem istam, non verò, quòd nunc ante impletionem conditionis queat

queat elicere actum appetendi illum. Patet consequentia Quia ad hoc, vt aliqua potentia de præsenti habeat actum, aut queat habere illum terminatum ad aliquod obiectum per se illius, oportet, vt de præsenti etiam detur ratio formalis sui obiecti adæquati in prædicto obiecto, & non sufficit, quod data aliqua conditione, daretur prædicta ratio formalis, licèt re ipsa, & de facto non detur.

Confirmatur inductione. Confirmatur inductione generali in omnibus potentiis. Nam ad hoc, vt visus v.g. possit actu, & de præsenti videre aliquod obiectum, non satis est, quod si daretur hæc, vel illa conditio, esset coloratum, aut lucidum, non tamen actu sit lucidum, aut coloratum. Et similiter ad hoc, vt auditus, aut gustus percipiant nunc sonum, aut cibum, oportet vt nunc detur sonus, aut cibus, & non sufficit quòd posita aliqua conditione darentur, licet reuera non dentur. Ergo etiam ad hoc, vt voluntas Angelica nunc de præsenti appetat æqualitatem cum Deo, necesse erit, vt etiam nunc, & de præsenti inueniatur in ea ratio possibilitatis, & conuenientiæ, & non sufficit, quod data aliqua conditione inueniretur, quamuis modò non reperiatur. Patet consequentia. Quia eadem est ratio in omnibus potentiis, & actibus quantum ad hoc, quod est exigere præsentem rationem formalem sui obiecti in eo, ad quod sua actio per se terminatur.

15. Effugium. Nec obest, si in fauorem huius posterioris solutionis aduersariorum occurras impugnationi factæ dicens, quod etsi id, quòd est impossibile, si consideretur sub conditione, quòd esset possibile, non habeat nunc possibilitatem, aut conuenientiam absolutam, sed purificata, & expleta prædicta conditione haberet tunc possibilitatem, & conuenientiam istam: nihilominus habet nunc sub illa conditione possibilitatem, & conuenientiam conditionatam de præsenti ei conuenientem: & ideò potest voluntas ad illud terminari per actum simplicis complacentiæ, qui nunc, & de præsenti, ac proinde qui non sit conditionatus conditione se tenente ex parte actus: imò etiam potest voluntas ad illud terminari per prædictam complacentiam, & includentem virtualem, efficacem voluntatem cōsequendi illud absolutè, si purificetur conditio, & ea purificata transeat illud obiectum, quod nunc tamen est possibile, & conueniens conditionatè, in possibile, & conueniens absolutè Non secùs (proportione tamen seruata) ac illud, quod est futurum, si poneretur aliqua conditio, quæ reuera nunquam est ponenda, habet nunc de præsenti futuritionem conditionatam, licet non absolutam: si tamen conditio purificaretur, haberet illam absolutam: & propterea potest appeti nunc, saltem per simplicem voluntatis actum, qui non sit conditionatus conditione se tenente ex parte actus, & ibidem inuoluitur virtualis actus voluntatis consequendi illud absolutè, si purificetur conditio, & ea purificata futurum illud transiret in futurum absolutum.

Præcluditur. Non itaque hoc obest. Quoniam licèt sit dabilis futuritio conditionata distincta à futuritione absoluta: non tamen est dabilis aliqua vera & realis possibilitas præcisè conditionata: sed omnis vera & realis possibilitas debet esse absoluta: ex eo quod omnes conditiones ad illam requisitæ possunt absolutè & simpliciter purificari: ac proinde in quouis instanti, in quo talis res dicitur possibilis potest absolutè produci, & habere absolutam existentiam.

16. Et ratio disparitatis inter futurum, & possibile est. Quoniam futurum conditionatum habet veram, & realem causam sui *esse* conditionati, nempe

C voluntatem diuinam, quæ per suum decretum absolutum ex parte actus decernit illud, si ponatur certa aliqua conditio, de qua quia simul decernit nunquam esse ponendam, idcircò prædictum futurum nunquam habebit absolutè existentiam, sed haberet illam, si poneretur conditio: ac proinde non gaudet futuritione absoluta, sed solum conditionata. Cæterum id, quod est simpliciter impossibile, quamuis addatur hæc conditio, *Si esset possibile*, non propterea ex se, & ex vi terminorum præcisè habet aliquam veram possibilitatem, quæcumque illa sit: siquidem adhuc illa, quæ sunt absolutè possibilia, quæque proinde habent præstantiorem D (vt sic dicamus) possibilitatem, non habent illam ex vi terminorum præcisè, sed potissimè ex diuina omnipotentia; quæ se habet per modum causæ, siue rationis à priori inferentis talem possibilitatem, modo tamen *in 1. tom. tract. 3. disp. 1. n.* 50. explicato. Nec etiam prædictum impossibile potest habere nunc aliquam possibilitatem ex vi diuinæ omnipotentiæ, ex eo quò addatur hæc conditio impossibilis, nempe, *Si esset possibile.* Quia sicut diuina voluntas, quia est vniuersalissima causa futuritionis, vel non futuritionis positiuæ v.g. alicuius Angeli, nequit inferre aliquod genus futuritionis conuenientis illi, nisi omnes conditiones re- E quisitæ ad ipsum possint cadere sub eius causalitate, & de facto cadant, decernendo quod sint, vel non sint, alioqui non esset vniuersalissima causa prædictæ futuritionis, nec per modum talis influeret: & ideò optimè colligeremus, Angelum illum non habere veram futuritionem conditionatam, si daretur aliqua conditio requisita ad *esse* illius, quæ tamen subterfugeret prædictum decretum; quæque ab eo purificari nequiret: ita etiam, quia omnipotentia est causa, seu ratio vniuersalissima cuiusvis veræ possibilitatis, nequit eam inferre, nisi possit esse causa, siue ratio à priori cuiusvis F conditionis per se requisitæ ad illam; ac proinde nisi eam purificare, aut explere possit. Cumque omnipotentia nequeat purificare, aut explere conditionem illam impossibilem, quæ explicatur per hanc conditionem, nempe, *Si per impossibile, illud obiectum repugnans, & impossibile esset possibile:* fit inde, vt ex vi diuinæ omnipotentiæ nequeat prædictum obiectum habere aliquam veram possibilitatem, quæcumque illa sit: & per consequens neque ex illa conditione habebit esse verè & realiter quid conueniens per aliquam veram, & realem conuenientiam, quæcumque illa G sit.

Confirmatur primò. Quoniam conditio impossibilis, & chimærica, & per consequens inuoluens contradictionem, nequit requiri ad aliquam veram & realem possibilitatem, quæ tunc sit, quando prædicta conditio est impossibilis & chimærica: & ideò ex ea sic sumpta nequit aliquo modo inferri vera & realis conuenientia, aut possibilitas. Ergo cùm illud obiectum, nempe æqualitas omnimoda, & per æquiparantiam Angeli cum Deo, sit ex se obiectum impossibile, ac proinde nullam habens conuenientiam respectu Angeli: oportet, vt chimærica & impossibilis conditio explicata per H hanc conditionalem, *Si prædicta æqualitas esset possibilis*, nulla ratione requiratur ad aliquam veram possibilitatem, aut conuenientiam, quæcumque illa sit prædicti obiecti, quamdiu talis conditio manet (vt semper manere debet) in ratione chimæricæ conditionis: atque adeò etiam oportebit, quòd ex prædicta conditione sic sumpta nulla ratione inferatur aliqua vera & realis possibilitas, aut conuenientia. 17. Confirm. 1.

Confir

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam vel hoc obiectum impossibile, nimirum omnimoda æqualitas Angeli cum Deo, per se, & ab intrinseco affert hanc conditionem, vel sola mente nostra, aut Angelica consideratur, & additur? Primum dici non potest: quia prædicta conditio ex vi terminorum, & per locum intrinsecum destruit prædictum impossibile, vt tale: Constat autem, nihil posse per se, & ab intrinseco afferre illam conditionem, quæ ex vi terminorum, & per locum intrinsecum est destructiua illius. Vnde prædictæ conditiones destruentes per locum intrinsecum id, cui adiunguntur, non sunt doctrinales, neque in disputationibus admittendæ. Quantò ergo minus per se, & ab intrinseco adducentur, & inferentur ab aliquo siue possibili, siue impossibili. Ergo oportebit, vt dicatur secundum. Ergo cùm additio, & consideratio illius conditionis sit pure speculatiua, & non mutet obiecta, quibus liberè addi, & a quibus liberè etiam adimi potest: consequens est, vt sicut illud obiectum impossibile, ante additam, considerationem nostra, vel Angelica, illam conditionem, erat omninò impossibile, nullamque habebat possibilem conuenientiam veram & realem, quæcumque illa sit: ita etiam post additam prædictam conditionem manebit cum eadem impossibilitate, absque vestigio alicuius possibilitatis, aut conuenientiæ, quamdiu prædicta conditio purificata non fuerit, vt reuera nunquam purificari queit.

38. Confirm. 3. Confirmatur tertiò. Quoniam ex hoc, quod misericordia diuina, quæ est obiectum summe conueniens Deo, summe necessarium, nullamque inuoluens imperfectionem, concipiatur sub his conditionibus impossibilibus, nempe, si per impossibile esset disconueniens Deo aut haberet aliquam contingentiam, & defectum necessitatis omnimodæ, aut aliquam imperfectionem, non idcirco conciperetur cum aliqua vera & reali, adhuc conditionata, disconuenientia respectu Dei, aut cum aliqua contingentia vera & reali etiam conditionata, vel inuoluta cum aliquibus imperfectionibus realibus, adhuc conditionatis, quæ nunc, & de præsenti diuinæ misericordiæ competent. Ergo e conuerso, ex hoc quod istud obiectum impossibile, nimirum æqualitas omnimoda Angeli cum Deo, consideretur sub hac conditione impossibili, nempe *si esset possibile*, non ideò concipietur sub aliqua vera & reali possibilitate, quæcumque illa sit, quæ de præsenti ei conueniat, nec sub aliqua vera, licet conditionata conuenientia, quæ nunc, & de præsenti ei competat.

Antecedens videtur perspicuum. Quia alioqui diuina misericordia non esset quid summè conueniens Deo, aut summè necessarium, vel liberum ab omni imperfectione: siquidem id, quod est mistum cum aliqua disconuenientia vera & reali, quæcumque illa sit, aut cum aliquibus imperfectionibus, aut cum contingentia adhuc conditionata, dummodò naturalis sit, non potest esse, quamdiu est cum prædicta mistione aut capacitate ad illam, summè conueniens illi rei, respectu cuius habet prædictam disconuenientiam, aut esse ens summè necessarium, vel liberum ab omni imperfectione. Consequentia verò ex paritate rationis satis constare videtur: & per consequens hinc non colligetur, posse voluntatem Angelicam habere nunc, & de præsenti actum, qui tantum sit conditionatus conditione ex parte obiecti, sed prædictum actum debere esse conditionatum conditione se tenente ex parte actus: ita vt talis actus reuera, & formaliter non sit, esset tamen, siue posset esse, si illa conditio impossibilis purificaretur, atque adeò si prædicta æqualitas cum Deo redderetur de impossibili possibilis.

39. Roboratur testimoniis D. Thomæ. Vnde Angelicus Præceptor non solùm denegauit Angelo possibilitatem volendi sibi hanc omnimodam æqualitatem cum Deo per volitionem efficacem, sed etiam per inefficacem, & conditionatam, dummodò conditio se teneat præcisè ex parte obiecti; non verò tam ex parte obiecti, quam ipsius volitionis: & ita tantum tribuit illi velleitatem, qua vellet, non tamen qua vult. Quod quidem satis innuit Angelicus Doctor *q. 16. de Dæmonibus art. 3. in solutione ad 9.* his verbis: *Dicendum, quod voluntas, quæ dicitur esse impossibilium, non est perfecta voluntas tendens in aliquid consequendum: quia nullus tendit in id, quod existimat impossibile, vt dictum est: sed est quædam imperfecta voluntas, quæ dicitur velleitas, qua scilicet aliquis vellet id, quod existimat impossibile, sed sub hac conditione si possibile esset. Talis autem non est voluntas auersionis & conuersionis, in qua peccatum, & meritum consistit.* De hoc tamen testimonio iterùm *in hoc dubio n. 62.* sermo redibit, ibique magis expendetur. (Angel. Doctor.)

Et hoc ipsum satis expressè significauit idem Angelicus Præceptor *artic. 3. huius quæst.* Quia tota ratio, propter quam denegat possibilitatem Angelo volendi nunc de præsenti prædictam æqualitatem, est, quia ista æqualitas est omninò impossibilis Angelo, nec possibilitas illius potest in intellectu eius cadere. Hæc autem ratio non solùm tollit affectum efficacem, sed etiam inefficacem, qui nunc, & de præsenti habeatur. Siquidem quiuis ex his affectibus debet terminari ad suum obiectum, vt bonum, & conueniens: & (vt ex dictis constat) id quod concipitur, vt impossibile, quamuis concipiatur cum expressa conditione, nimirum *si esset possibile*, non concipitur vt verè bonum, & conueniens, neque etiam vt bonum, vel conueniens apparens, nisi ad summum vbi interuenit aliquis error, vel deceptio, quæ quidem in intellectu Angeli ante suum primum peccatum, & maximè circa rem adeo euidentem esse non potuit. Vnde plures ex discipulis D. Thomæ, vt Caietanus *in hac quæst. artic. 3.* Aluarez *1. 2. quæst. 13. artic. 5.* necnon & alij quam plurimi ab eodem suppresso nomine relati meritò tuentur in via Angelici Præceptoris, non solùm repugnare Angelico appetitum efficacem, verumetiam inefficacem, de præsenti tamen habitum circa prædictam æqualitatem omnimodam cum Deo. (Caietanus. Aluarez.)

Ex quibus omnibus fit, immeritò in fine huius solutionis aduersariorum additum esse ab eisdem, Angelicum Præceptorem solùm voluisse excludere ab Angelo possibilitatem volitionis efficacis, non tamen inefficacis, & de præsenti habitæ respectu æqualitatis omnimodæ cum Deo.

§. IV. Ratio posterior assertionis ex D. Thoma deprompta.

Secunda verò assertionis ratio adducitur à D. Thoma *in hoc artic.* & in aliis locis, & eò tendit, vt ostendat, quod adhuc dato, esse possibilem Angelo hanc omnimodam æqualitatem cum Deo, nihilominus non posset ab eodem appeti: quæ quidem ratio potest ad hanc formam redigi. Quoniam si Angelus appetitu prosecutionis (de quo in præsenti fit sermo) appeteret omnimodam æqualitatem cum Deo, appeteret vtique suum *non esse*: sed nullus potest prædicto appetitu suum *non esse* appetere; ergo neque Angelus poterit appetere hanc 40. Secunda ratio fundamentalis pro vera sententia. D. Thom.

hanc æqualitatem omnimodam cum Deo. Consequentia videtur legitima. Maior autem etiam constat. Quia nequeunt hæc duo cohærere, nimirum, quod Angelus maneat Angelus, & simul habeat omnimodam æqualitatem cum Deo: tum, quia simul esset ens per participationem, & per essentiam: tum etiam quia quæuis res constituta in aliquo gradu inferiori, & substantiali nequit euehi ad superiorem, & substantialem, nisi amittat suum gradum inferiorem: ergo si Angelus appeteret gradum omnium supremum, & substantialem, nempe omnimodam æqualitatem cum Deo, appeteret vtique suum *non esse* substantiale, & specificum, quod in inferiori gradu specifico constitutum est: siquidem ex illo antecedenti sequitur hoc consequens, & qui vult antecedens bonæ consequentiæ, vult etiam & consequens.

Minor autem probatur. Tum, quia vnusquisque determinatus est ad volendum affectu prosecutionis suum *esse*, ita vt nequeat velle oppositum: ac proinde vnusquisque habet determinationem ad hoc, vt nequeat habere actum nolitionis proprij *esse*, vt docet D. Thomas 1. 2. *q. 16. art. 2.* Tum etiam, quia vnicuique inest naturale desiderium conseruationis proprij *esse*: eò quod proprium *esse* specificum, & indiuiduale est fundamentum omnium aliarum perfectionum: & ita nequit oppositum appetere. Quæ

D. Thom. probatio traditur à D. Thoma 3. *contra Gent. c. 19.* & in hac 1. *p. q. 5. art. 2. ad 3.* & *q. 48. art. 1.* necnon *q. 59. art. 2. in corpore, & ad 1.*

41. Tum deinde. Quia quiuis necessario appetit suam beatitudinem, saltem in communi sumptam, ita vt nequeat oppositum velle: ergo eodem modo debet esse determinatus ad volendum suum *esse* specificum, quia beatitudo supponit esse proprium, & essentiale rei beandæ, & in illo fundatur tanquam *esse* accidentale in *esse* substantiali, & tanquam perfectiuum in suo perfectibili, siquidem nullus potest esse beatus, quin

D. Thom. **D. Aug.** sit. Quæ probatio desumitur ex D. Thoma 1. 2. *q. 5. art. 8.* & ex Augustino *in lib. 1. Confessionum c. 20.* & *in lib. de Vita beata*, necnon & *lib. 13. de Trinitate, c. 4. & 8.* & super illa verba Psalmi 32. *Beata gens* &c. Vnde idem Augustinus infert, quod ex hoc, quod omnes homines beati esse volunt, profecto & esse immortales volunt, aliter enim beati esse non possunt. Tum denique, quia affectus prosecutionis, quo quis vult aliquod bonum sibi, nihil est aliud, quam affectus quidam, quo appetit prædictum bonum adiungi sibi, seu quo quis vult possidere tale bonum: ergo in tali appetitu necessario inuoluitur affectus conseruandi sub illo bono proprium *esse*: alioqui non vellet sibi prædictum bonum, sed alteri, nec appeteret se possidere illud, sed quod alius tale bonum haberet, vt terminis ipsis constare videtur.

D. Thom. Quam rationem sub breuiori forma adduxit Angelicus Præceptor in 2. ad Annibaldum dist. 5. q. 1. art. 2. his verbis: *Dicendum, quod aliquis potest alterius æqualitatem appetere dupliciter. Vno modo, vt sit ei æqualis absolutè quantum ad omnia: & sic Angelus diuinam æqualitatem appetere non potuit, sicut non potuit appetere se non esse, nihil enim potest esse Deo æquale, nisi sit id quod Deus est: quia est bonitas, & magnitudo per se existens, cui nihil bonitatem, vel magnitudinem participans æquari potest. Si autem appeteret se esse hoc idem, quod est alter, ex hoc ipso appetit se non esse. Vnde nullus potest appetere esse hoc, quod est alter, sed tantum, vel talis, vel taliter se habens.*

Proposuitque eandem, sicut & præcedentem tertio *contra Gent. c. 109.* sub breuiori forma, vbi postquam dixit, Angelum inhæsisse proprio bono vt fini, statim inquit: *Et secundum hoc intelligendum est, quod appetiit Dei æqualitatem: non quidem vt bonum suum esset diuino bono æquale, hoc enim in intellectu eius cadere non poterat, & hoc appetendo appeteret se non esse: cum distinctio specierum secundum diuersos gradus rerum proueniat.*

Et tandem hanc etiam rationem ex parte adduxit Aristoteles 4. *Ethicorum cap. 4.* sic inquiens: *Vnusquisque sibi ipsi vult bona* (idest, vt explicat ibidem D. Thomas *lect. 4.* vnusquisque vult se esse, in quantum conseruatur id quod ipse est) *Factus vero alius nullus expetit cuncta, sed illud, quod est factum habere*: hoc est, si autem fieret alius, vt si secundum fabulas transformaretur in lapides, vel asinum, nollet se asinum, aut lapidem factum bonis humanis abundare, sed his solùm, quæ asini, aut lapidis naturæ conuenirent. Id namque ideò dumtaxat contingere posset, quia cum vnusquisque velit proprij *esse* conseruationem, solum potest sibi velle ea bona, quæ tali *esse* congruunt, non vero alia quæ illi conuenire nequeunt. **Arist.**

§. V. *Euasiones aliquæ aduersariorum, & earum præclusio.*

Nec obest, si occurras primò ex Vazquez, loco infra referendo, necnon & ex aliis, falsam esse maiorem propositionem rationis D. Thomæ, nimirum, quod si Angelus appeteret omnimodam æqualitatem cum Deo; vellet etiam *non esse*. Nec probatio illius eam conuincit. Quoniam etsi reipsa sequeretur, quod si Angelus haberet omnimodam æqualitatem cum Deo, desineret esse Angelus: nihilominus poterit eius intellectus cognoscere bonitatem & conuenientiam æqualitatis cum Deo non cognito malo illo, nempe *non esse* ipsius Angeli, quod sequeretur: & ita posset proponere illud prius suæ voluntati, non proposito hoc posteriori: ac proinde esset integrum voluntati Angelicæ appetere prædictam æqualitatem, non appetendo *non esse* Angelum. Et similiter probatio, quæ statim subsumitur ex communi illo axiomate, nempe, quod qui vult antecedens bonæ consequentiæ, vult etiam consequens, non habet quoad præsens efficacitatem. Nam prædictum axioma ad summum est verum, quando cognoscitur, illud consequens sequi per bonam consequentiam ex antecedenti, in eoque contineri, secus vero quando hoc non cognoscitur, vt in præsenti contingit. 42 Prima solutio ... *Vazquez.*

Non itaque hæc solutio obest. Quoniam Angelus in illo instanti habebat notitiam comprehensiuam suæ naturæ, suique *esse*, vt disputatione præcedenti dubio vltimo ostendimus, ac proinde euidenter cognoscebat, sibi, quippe enti per participationem, repugnare esse ens per essentiam, in quo omnimoda æqualitas cum Deo consistit: & per consequens euidenter etiam sciebat, se quoad suum *esse* Angelicum specificum, & indiuiduale in nihil abiturum, hoc ipso quòd haberet omnimodam æqualitatem cum Deo, essetque ens per essentiam: ergo non potuit nunc proponere suæ voluntati bonitatem, & conuenientiam splendentem in omnimoda æqualitate cum Deo, non proposito malo, quod inde sequeretur, nempe *non esse* eiusdem Angeli. Refutatur.

Confirmatur. Quoniam Angelus non potuit habere hunc actum complacentiæ in æqualitate omnimoda sui cum Deo, nisi cognosceret illam, vt attributam sibi, siquidem de hac æqualitate, vt attributa eidem Angelo, ponitur complacere: hoc autẽ ipso, quòd cognosceret hanc æqualitatẽ vt sibi attributam, debebat cognoscere illam, vt transferentem ipsum ad altiorem gradum naturæ substantialis, atque adeò vt excludentem proprium gradum substantialem naturæ Angelicæ: ergo &c. Minor probatur. Nam sicut qui cognosceret per cognitionem non parum perfectam alicuius formæ viuæ, eam esse vnitam alicui subiecto, eo ipso cognoscit, excludendam esse à prædicto subiecto priuationem vitæ, quia hæc oppositio inter formam viuam, & priuationem vitæ est ita perspicua, & in promptu, vt non possit non cognosci ab eo, qui per cognitionem non parum perfectam, & actualem concipit prædictam formam vnitam: ita qui cognoscit per cognitionem non parùm perfectam omnimodæ æqualitatis cum Deo (qualem Angelus tunc habuit) eam esse attributam eidem Angelo, & transferre illum ad altiorem gradum substantialem essentiæ, nempe entis per essentiam, eo ipso debet concipere eam, vt excludentem proprium gradum substantialem naturæ Angelicæ: siquidem non est minus perspicua oppositio inter hoc, quod est aliquid esse simul ens per essentiam, & per participationem, quam inter hoc, quod est esse simul viuum, & mortuum, siue priuatum vita.

41. Secunda solutio. Neque etiam obest alia solutio aduersariorum, nempe, non esse verum, quòd hoc ipso, quòd Angelus euidenter sciat, se non posse habere omnimodam æqualitatem cum Deo quin desinat esse, debet appetendo prædictam æqualitatem appetere etiam suum *non esse*. Quoniam hoc esset verum de appetitu absoluto, & efficaci, non verò de appetitu inefficaci, & conditionato. Tum, quia per hunc, hoc ipso quod esset conditionatus, posset appetere prædictam æqualitatem sub hac conditione impossibili, nempe, si esset possibile, quòd cum prædicta æqualitate omnimoda sui cum Deo staret simul proprium *esse* Angelicum. Et ita illud axioma, quod qui vlt antecedens bonæ consequentiæ, debet etiam velle consequens, debet intelligi, cum antecedens est volitum omninò absolutè, & sine vlla conditione, quæ repugnet volitioni absolutæ antecedentis, secus vero si antecedens sit volitum tantum sub aliqua conditione, nempe, si stet simul cum opposito consequentis, vt in præsenti contingeret, quia (vt diximus) Angelus non vellet antecedens, scilicet se esse æqualem Deo, absolutè, sed sub hac conditione, nimirum, si seipso manente eodem, qui est, posset esse æqualis Deo, quæ quidem sui persistentia est oppositum consequentis: & ita non sequitur, eum velle consequens, nempe suum *non esse*. Tum etiam, quia hoc ipso quod prædictus appetitus esset inefficax, posset per illum appeti prædicta æqualitas cum Deo, non appetito *non esse* Angeli, quod inde re ipsa sequeretur, si esset æqualis Deo: quia appetitus inefficax est veluti præcisiuus, & propterea per illum ex his, quæ in rebus coniuncta sunt, potest appeti vnum non appetito alio.

Impugn. Non igitur hoc obest. Tum, quia etsi in hac secunda ratione D. Thomæ admittatur vt possibile id, quod reuerà implicat, nempe omnimoda æqualitas Angeli cum Deo: & hac possibilitate gratis supposita dicatur, non posse prædictam æqualitatem ab eo appeti, ne appetat suum *non esse*: non tamen ob id admittitur aliud impossibile, quod Angelus simul maneret cum omnimoda æqualitate cum Deo, & cum suo proprio *esse*, sed tantum admittitur vt possibilis Angelo omnimoda æqualitas cum Deo per desitionem sui, & conuersionem in naturam habentem prædictam æqualitatem siue in Deum ipsum. Ergo Angelus non posset simul appetere hæc duo, scilicet æqualitatem omnimodam cum Deo, & esse Angelum sub hac conditione impossibili, nempe quod simul posset esse Angelus, & esse omninò æqualis Deo: siquidem, vt ratione præcedenti dicebamus, prædictum obiectum cum sua conditione nullam habet de præsenti possibilitatem, aut bonitatem: & per consequens nequibit ab Angelo appeti per volitionem, quæ actu, & formaliter fit de præsenti in ipso.

Tum etiam quia prædicta conditionalis non est in scholis admittenda, quippe quæ non est doctrinalis: ac proinde multò minus ab intellectu Angelico admittitur in ordine ad mouendum suũ appetitum. Ratio autem, ob quam prædicta conditionalis non est doctrinalis, & per consequens nec admittenda, videtur esse in promptu. Quoniam in ea ponitur oppositum eius per locum intrinsecum, quod prius supponitur, siue eius, cui aliquo modo adiungitur: atque adeo ibidem inuoluitur, illud esse volitum, & non volitum: siquidem omnimoda æqualitas cum Deo dicit ex vi terminorum, & per locum intrinsecum esse essentialiter Deum seu habere essentialiter omnem perfectionem, sine eo quod essentialiter includat imperfectionem, seu inferendo exclusionem omnis imperfectionis, & conditio adiecta dicit ex propriis terminis, & per locum intrinsecum oppositum huius, nempe esse essentialiter Deum, & habere simul, & essentialiter imperfectionem illam consistentem in hoc, quod simul sit Angelus. Constat autem ex communi Theologorum consensu, similes conditionales impossibiles non esse doctrinales, neque in scholis admittendas, & per consequens multò minus ab intellectu cordato Angeli in ordine ad mouendum suum appetitum.

44. Vnde propter hanc etiam rationem non est admittenda volitio Angelica æqualitas cum Deo sub hac conditione impossibili, nempe, si esset possibile manere simul *esse* Angelicum, & hæc permanentia simultanea non inuolueret aliquam imperfectionem. Quia vna pars huius conditionalis destruit per locum intrinsecum aliam, & saltem prior eiusdem pars ponit oppositum eius, quod supponitur, nempe, æqualitatem omnimodam cum Deo vt explicatum est.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam ideo, inter alia hæc conditionalis, *Si Spiritus Sanctus non procederet realiter à Filio, non distingueretur realiter ab ipso*, est doctrinalis, & in scholis ad disputationes admittẽda, quia prædicta conditionalis per locum intrinsecum non tollit Spiritum Sanctum, secundum id, quod expressè, & formaliter dicit, nempe, secundùm quod est impulsus procedens per volantatem: sed conditio illa nempe, *Si esset possibile, Angelum esse simul, & essentialiter Deum, & Angelum*, tollit omnimodam æqualitatem cum Deo secundum id, quod expressè, & formaliter dicit prædicta æqualitas omnimoda, siquidem dicit *esse* summè perfectum sine mistione imperfectionis: ergo prædicta conditionalis non erit doctrinalis, nec in scholis admittenda: atque adeò multò minùs in cordato intellectu Angeli in ordine ad mouendum suum appetitum. Sicut propter hanc eandem rationem, inter alias, à nemine in scholis admittetur hæc conditionalis nimirum, *Si per impossibile homo non esset homo, aut homo non esset rationalis, tunc homo esset irrationalis*. Per quæ satis constat ad id, quod primo loco de appetitu conditionato

tionato ad confirmandam hanc solutionem adductum est.

45. Reiicitur instantia pro solutione adducta. Ad id autem, quod de appetitu inefficaci secundo loco affertur, dicendum est, quod etsi appetitus iste sit aliquãdo præcisiuus quodãmodò, vt patet, dum appetitur aliquod impossibile per accidens, quod tamen secundũ se est possibile: nihilominùs, hoc ipso quod per illũ appetatur aliquid, quod secundum eam rationem secũdùm quam appetitur, est per se, & ab intrinseco incompossibile cum aliqua re, & vt incompossibile cognoscitur, tũc ex vi illius actus, adhuc inefficacis, debet saltem virtualiter appeti destructio prædictæ rei incompossibilis. Et ideò dum Deus inefficaciter vult salutem æternam omnium hominum etiam damnatorum, quam videt esse incompossibilem cum æterna illorum damnatione, vult ibidem virtualiter, & inefficaciter *non esse* æternæ damnationis eorundem. Quia cum omnimoda æqualitas cum Deo, quatenus talis, ac proinde secundùm eam rationem, secũdùm quam appetitur, sit saltem incompossibilis cum hoc, quod est esse simul, & essentialiter Angelum, & hoc ab Angelo sciatur: inde est, vt nequeat appetere hanc æqualitatem, vt talem, per appetitum adhuc inefficacẽ, quin saltem virtualiter, inefficaciter tamen velit suum *non esse*: quod quidem pugnat cum determinatione, & necessitate, saltem quoad specificationem, quam ab intrinseco habet ad volendum suum proprium *esse*. Sed de hoc iterùm §. *sequenti* sermo redibit, vbi ex verbis D. Thomæ magis explicabitur. Adde, solutionẽ istam non parùm ex his, quæ contra sequentem adducentur, fore eneruandam, vt intuenti patebit.

46. Tertia solutio. Nec deinde obest alia solutio, quæ rationi D. Thomæ potest adhiberi, nimirum, ex ea ad summum sequi, quod seruata naturali conditione cognitionis Angelicæ, qua certo, & actu scit, non esse compossibilem hanc omnimodam, æqualitatem cum proprio *esse*, nequeat appetere illam, quin ibidem virtualiter, implicitè velit suum *non esse*, non tamen si hæc naturalis conditio non seruetur. Et ideo Angelo cognoscenti hanc omnimodam æqualitatem cum Deo, posset Deus per suam absolutam potentiam denegare concursum, quo simul attingeret, æqualitatem istam esse incompossibilem cum *esse* Angelico: & tunc esset integrum illi appetere eam, sine eo quod suum *non esse*, siue formaliter, siue virtualiter vellet: quia tunc nec formaliter, nec virtualiter destructio proprij *esse* proponeretur.

Eneruatur. Non itaque hæc solutio obest. Nam in primis non loquimur in præsenti de Angelo, nisi seruata naturali conditione suæ cognitionis, ad quam quidem cognitionem (vt iam diximus) spectat, vt hanc incompossibilitatem actu attingat. Sicut etiam propter hanc rationem non loquimur de Angelo, nisi vt appetente absque præuio errore ad suum primum peccatum: quia hoc ad naturalem conditionem suæ cognitionis pertinet. Deinde hinc addimus, quod ad minus præsens controuersia est de Angelo, vt intelligente absque errore. Et ita, licèt Deo denegante illi concursum, ad hoc vt cognosceret, æqualitatem illam omnimodam esse incompossibilem cum proprio *esse*, non haberet cognitionem, qua hanc incompossibilitatem attingeret, non tamen simul prorumperet per appetitum prosecutionis, de quo in præsenti loquimur, in actum appetendi prædictam æqualitatem. Quia nisi positiuè habeat cognitionem, qua iudicet, posse manere cum natura Angelica, & simul habere omnimodam æqualitatem cum Deo, nequit per appetitum prosecutionis appetere talem æqualitatem, vt ex dictis constat: & si habeat talem cognitionem, labitur in errorem: & ideò adhuc in prædicto euentu nequit eam appetere.

§. VI. *Posterior contrariorum euasio, & eiusdem euersio.*

Nec tandem obstat alia aduersariorum solutio, nempe falsam esse minorem propositionis rationis D. Thomæ, in qua asseritur, Angelum non posse appetere suum *non esse*. Quia *non esse* proprium potest appeti, vel tanquam medium ordinatum ad consequendum aliquod bonum, vel consequenter ad appetitionem eiusdem boni, siue (vt alij dicunt) appetitione per accidens, ex eo quod *esse* proprium sit incompossibile cum illo bono. Et ita etiam Angelus potuit appetere suum *non esse*, vel tanquam medium ad consequendum omnimodam æqualitatem, vel consequenter, & per accidens, ex eo quod *esse* Angelicum est incompossibile cum hac æqualitate. 47. Vltima solutio.

Explicatur exemplis. Potestque hoc explicari aliquibus exemplis. Primum, damnatorum appetentium suum *non esse*, vt liberentur à cruciatibus, & miseriis, in quibus sunt. Secundum, vnionis hypostaticæ, quæ potest appeti à creatura, & simul etiam *non esse* propriæ substantiæ, & existentiæ: quia hæc sunt, iuxta mentem D. Thomæ, incompossibilia cùm prædicta vnione. Tertium, eius, qui ignorat resurrectionem corporum, & nihilominùs appeteret mortem, vt eius anima fœlicitatem æternam consequeretur. Quartum, eius, qui profunderet vitam pro exercitio suæ libertatis, vt si propter illud vellet se iugulare, aut volentis etiam profundere eandem vitam pro tuenda, v. g. castitate, vel vt immortalem sui memoriam, & famam in aliqua occasione moriendo relinquat. Vltimum verò, eiusdem Angeli, qui in via D. Thomæ deliquit superbè, ex eo quod beatitudinem supernaturalem appetiit, vt acquirendam propriis viribus: & tamen ibidem consequenter appetit suum *non esse*: ex eo quod hæc duo sunt inter se incompossibilia, nimirum, illum manere Angelum, & nihilominùs propriis viribus acquirere beatitudinem supernaturalem: siquidem hoc tantùm esset proprium substantiæ supernaturalis, & habentis ex se supernaturales vires requisitas ad prædictam beatitudinem, si fieri posset, vt prædicta substantia esset dabilis.

Non itaque hæc solutio obest. Quoniam hæc est differentia inter appetitum remotionis, & prosecutionis, quod per appetitum remotionis potest appeti proprium *non esse*: ad remouendas à se miserias, & cruciatus, quibus appetens angitur, non verò appetitu prosecutionis, vt talis est: quin potiùs (vt in ratione D. Thomæ dicebamus) in visceribus huius appetitus intimè clauditur, quod appetens velit conseruationem proprij *esse*, & coniunctionem boni desiderati cum illo. Sed si Angelus appeteret omnimodam æqualitatem sui cum Deo, tunc vellet illam appetitu prosecutionis, vt tali: ergo per hunc appetitum non posset velle destructionem proprij *esse*. Minor & consequentia videntur perspicuæ. 48. Impugnatur.

Maior autem probatur. Quoniam in appetitu remotionis vti potest quis seipso, & suo *esse*, tanquam termino *à quo*. Et quia terminus *à quo* nõ oportet saluari in motu, idcircò per prædictum appetitũ potest quis appetere suũ nõ *esse*. At in appetitu prosecutionis, quo quis appetit aliquod bonum sibi, vtitur se tanquam termino *ad quem*, & tanquam

quam fine *cui*, necnon & tanquam subiecto perficiendo per prædictum bonum. Cumque in motu debeat saluari terminus *ad quem* subiectum, & finis illius, inde est, vt per prædictum appetitum nequeat appetens appetere suum *non esse*: quin potius in intimis talis appetitus includatur volitio conseruationis proprij *esse*, & coniunctionis illius cum bono appetito.

49. *D. Thom.* Quam probationem adduxit D. Thomas *q. 16. de Dæmonibus art. 3. ad 5.* ex his, quæ secundo loco proposita sunt. Nam cum Angelicus Præceptor sibi sic opposuisset; *Illa, quæ non possunt diuidi secundùm naturam, possunt quandoque diuidi secundum voluntatem, & rationem. Vnde nihil prohibet, quod aliquis appetat id, ad quod sequitur non esse, sicut carere miseria, licet non appetat non esse. Similiter ergo videtur, quod nihil prohibeat, quòd Diabolus appetierit Dei æqualitatem: quamuis ad hoc sequatur, quod ipse non esset de his, quæ pertinent ad esse.* Cum igitur Sanctus Doctor sic sibi opposuisset, respondit in hunc modum: *Dicendum, quòd cùm aliquis vult à se aliquid remouere, vtitur se vt termino à quo quod non est necesse saluari in motu: & ideò potest aliquis appetere, se non esse, vt careat miseriis. Sed cùm aliquis appetit aliquod bonum sibi, vtitur se vt termino ad quem: huiusmodi autem terminum necesse est saluari in motu. Et ideo non potest aliquis appetere sibi aliquod bonum, quo habito ipse non manet.*

Cõfirmatur, & enucleatur ratio D. Thomæ. Confirmatur, & simul explicatur vis rationis D. Thomæ in hac solutione, necnon & articulo 3. huius quæstionis contenta, & quomodo ex ea colligatur apertè implicatio contradictionis in hoc, quòd Angelus sibi appetat omnimodam cum Deo æqualitatem. Nam ex quo capite appeteret illam per appetitum prosecutionis formaliter talem, vel ipsam vt bonum sibi, & coniungendum cum suo *esse*. At ex quo capite prædicta æqualitas omninò incompossibilis cum proprio *esse*, & vt talis cognoscitur, non posset illum appetere, quin saltem virtualiter, & consequẽter appeteret proprium *non esse*: & ita simul appeteret *esse*, & *non esse*. haberetque appetitus inter se repugnantes, nempe appetitum saltem virtualem, & ex consequenti respectu proprij *non esse*, qui pugnat cum appetitu prosecutionis, quo tunc appetitur illud bonum: siquidem (vt iam diximus) per hunc appetitum ita appetitur bonum appetẽti, vt neque per se, neque per accidens possit esse volitum *non esse* appetentis, sed potius indispensabiliter in visceribus eius imbibitur appetitio conseruationis prædicti *esse*.

50. *Roboratur præcedens impugnatio. Caietanus.* Deinde potest impugnari prædicta solutio, & simul confirmari impugnatio præcedens, supponendo ex Caietano *2. 2. quæstione 34. articulo 1. §. ad hæc*, quod cum communiter circumfertur, voluntatem esse determinatam saltem quoad specificationem ad dilectionem proprij *esse*, debet intelligi de proprio *esse* secundum se consideratο, & non secundùm quod habet aliquid adiunctum: nam si consideretur secundùm se, nihil habet, ratione cuius sit contrarium voluntati, possitque odio haberi. Quoniam sicut beatitudo ipsa nihil habet secundùm se, vnde possit respui: sic nec proprium *esse*, quod est fundamentum totius beatitudinis, & sine quo hæc haberi nequit: licèt secundùm sibi adiuncta possit includere aliquod malum verum, vel apparens, ratione cuius repugnet voluntati, & possit esse nolitum. Et in hoc sensu solet dici, posse prædictum non *esse* esse volitum, tanquam medium in ordine ad bonum aliquod, vel sub ratione boni: non quidem quia ei verè competat ratio veri medij, aut bonitatis, siquidem vtraque hæc ratio debet fundari in entitate: sed ex eo quod ex illo *non esse* potest sequi carentia alicuius mali adiuncti, & hæc carentia reputatur vt bonum.

C Hinc ergo sequens impugnatio deducitur. Quoniam ex hoc, quod *esse* Angelicum sit incompossibile cum omnimoda æqualitate cum Deo, non ideò consideratur vt habens adiunctam aliquam rationem mali, siue miseriæ; sed sic sumptum solùm consideratur secundùm se: ergo nõ habet vnde possit respui à voluntate. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem etiam liquet. Quoniam quòd prædictum *esse* Angelicum sit incompossibile cum æqualitate omnimoda cum Deo,

D solùm habet in eo rationem negationis, & non extrahit illud à semetipso secundùm se sumpto; quippe quod secundum se consideratum, & ex propriis meritis affert prædictam negationem. Sicut etiam, quod prædictum *esse* sit ex se limitatum, & per participationem, non habet in eo rationem priuationis, sed puræ negationis: nec per hoc extrahitur à semetipso secundùm se accepto, quin potiùs à se extraheretur, si non esset ens finitum & limitatum, aut si ex se non esset incompossibile cum omnimoda æqualitate cum Deo.

E Neque instantiæ, seu exempla in fauorem huius solutionis aduersariorum adducta ei fauent. Nam ad primum satis constat ex modo dictis in impugnatione eiusdem solutionis. Ad secundum verò de vnione hypostatica dicendum est, satis esse ad appetitum prosecutionis, quo quis vult bonum sibi, saluari proprium *esse* specificum, propriumque *esse* indiuiduale reuera existens, licèt nõ existat per propriam, sed per alienam existentiam. Vnde ratio D. Thomæ non de qualicumque *esse*, sed de *esse* essentiali, & specifico, ac indiuiduali, quale non est propria existentia, vel subsistentia intelligenda est. 51. *Reijciuntur exempla pro solutione allata.* *Ad primum & secundum exemplum. D. Thom.*

F Et propterea idem S. Doctor *art. 3. huius quæstionis* dum hanc rationem tradit, vtitur nomine naturæ, inquiens, neminem existentem in inferiori gradu naturæ posse appetere superioris naturæ gradum. Constat autem, in creaturis naturam distingui à propria illius subsistentia, & existentia. Vnde, licet voluntas appetens sit determinata determinatione quoad specificationem ad volendum suum *esse* specificum, & indiuiduale, quippe fundamentum totius suæ beatitudinis, non tamen proprium *esse* existentiæ, & subsistentiæ, quia potest appe-

G tens sine illo esse beatus, dummodò saltem per alienam subsistẽtiam, & existentiã subsistat, & existat.

Ad tertium. Ad tertium autem exemplum respondetur, satis esse saluari potissimam partem hominis, nempe animam rationalem, vnà cum bono illo concupito. Nã cùm hæc sit, quæ existit, & subsistit *vt quod* adhuc in corpore, quæque habet esse principium *quod* intelligendi, & volendi, dum est vnita eidem corpori, ita vt hoc ipsi principaliùs, quàm toti composito competat (siquidem ipsa est principium, quo totum compositum intelligit, & vult,

H & simul habet ex se per modum principij *quod* intelligere, ac velle) ac tandem cùm eidem soli bonum illud concupisci supponatur, inde est, vt satis sit saluari prædictam partem, maximè cum tanto incremento perfectionis, quale est æterna fœlicitas, ad hoc vt detur ibidem appetitus prosecutionis. Quare non *esse* totius compositi solùm esset volitum appetitu remotionis, quatenus *esse* illius iuxta apprehensionem prædicti appetentis est (vt supponitur) coniunctum cum illa miseria, nempe, cum carentia æternæ beatitudinis animæ, quam iudicat non esse ab eadem anima consequibilem, nisi per remotionem prædicti *esse*.

Ad

52. Ad quartum

Ad quartum deinde exemplum constat ex nuper dictis. Siquidem appetens coniungit suum *esse* cum bono volito per appetitum prosecutionis, nempe, cum exercitio suæ libertatis splendente in illa actione iugulandi seipsum: sicut etiam cum profundit vitam pro tuenda castitate, vult coniungere, & de facto coniungit proprium *esse* cum egregio illo actu castitatis tuendæ: quamuis ibidem cum hoc appetitu prosecutionis prædictorum bonorum misceatur appetitus remotionis proprij *esse*, ex eo quod iugulans se pro exercitio libertatis, iugulando seipsum falso iudicat, suum *non esse* habere rationem ablatiui huius mali, quod est non exercere quoad omnia obiecta propriam libertatem: & proprium *esse* consideratur vt impeditiuum huius boni, quod in tali exercitio apprehenditur. Et similiter profundens vitam pro tuenda castitate, rectè iudicat, suum *esse*, vt coniunctum cum violatione castitatis, habere rationem cuiusdam *esse* valdè miseri: & propterea vult ad euitandam hanc miseriam suum *non esse*: non quidem ita vt hoc subsequatur in ea duratione, in qua acquiritur bonum concupitum, sed immediatè post: ex eo quod non est dabile cum circunstantiis ibidem concurrentibus bonum concupitum, quin immediatè post sequatur proprium *non esse* appetentis. Quod idem cum proportione de iugulante se ob exercitium propriæ libertatis dicimus.

Ad illud autem, quod in eodem exemplo additur de eo, qui offert se morti pro acquisitione famæ, & æterni nominis, dicendum est, quod si fiat sermo de acquisitione famæ per modum meriti præcisè, prout tantum dicit exercitium alicuius actionis, quæ ex se, vel ex apprehensione appetentis sit digna æterno nomine, & fama, tunc bonum istud coniungi etiam potest cum *esse* appetentis. Si autem loquamur de acquisitione actuali ipsius famæ, & æterni nominis, quod subsequendum est post mortem appetentis, tunc dicendum erit, quod sicut fama ista est quoddam bonum existens quodam morali, aut quasi morali modo: ita satis est, quod *esse* petentis, quamvis physicè pereat, maneat tamen moraliter, aut quasi moraliter in hominum memoria, & cum eo sic manente bonum illud famæ, & nominis coniungatur.

53. Obiectio.

Neque hinc fit, posse appeti ab Angelo conuersionem sui in diuinam æqualitatem, dato quod hæc esset possibilis, ac proinde suum *non esse* in semetipso. Ex eo quòd vnus ex modis manendi physicè in alio, est manere in illo per conuersionem in ipsum: & ita si appetẽs, qui physicè perit, & moraliter manet, habet sufficientem permanentiam sui *esse* ad appetendum sibi appetitu prosecutionis bonũ aliquod morale, non est cur, qui physicè etiam perit in se, & manet aliquo ex modis physicè permanendi, non possit appetitu prosecutionis appetere bonum illud physicum, quod est acquirendum per talem conuersionem, & permanentiam.

Responsio.

Non igitur hinc sequitur prædicta illatio, propter disparem rationem permanendi in priori, & in posteriori casu. Nam in priori datur permanentia moralis proprij *esse* specifici, & indiuidualis: in posteriori verò datur physicè carẽtia prædicti *esse*: quia ex hoc, quod Angelus physicè conuersus in alium maneat in illo, non habetur, quod persistat sub proprio *esse* specifico, & indiuiduali, sed alieno, seu sub aliena natura. Constat autem ex dictis, quod ad effectum prosecutionis desideratur, quod appetens velit coniungere bonum concupitum cum proprio *esse*, seu cum proprio indiuiduo, cui vult illud bonum, ita vt præ dictum indiuiduum maneat sub propria specie, & indiuiduatione aliquo ex modis realibus manendi sub illa, qui sit proportionatus ad coniungendum sibi bonum concupitum.

54. Ad vltimum exemplum.

Ad vltimum tandem exemplum respondetur, Angelum appetentem beatitudinem supernaturalem, vt acquirẽdam propriis viribus, non appetere per modum obiecti, & formaliter, ac expressè, nisi tantùm beatitudinem ipsam, vt ex dicendis *dub. 6.* constabit: beatitudo autem ista secundum se sumpta non est incompossibilis cum proprio *esse* Angelico. Et ita attendendo præcisè ad obiectum appetitum expresse, non ideo Angelus debet, adhuc consequenter, appetere suum *non esse*, ex eo quod appetat prædictam beatitudinem; benè tamen ex hoc præciso capite, quod appetat per modum obiecti expresse voliti omnimodam æqualitatem cum Deo impossibilem cum *esse* Angelico. Cæterum cum his stat, vt Angelus ex parte modi volendi, virtualiter tamen, & interpretatiuè, appetierit beatitudinem supernaturalem, vt acquisibilem propriis viribus, vt *dubio 6.* dicemus: ac proinde eodem modo voluerit esse quodammodo vt Deus quoad modum habendi prædictam beatitudinem. Hinc tamen non fit, Angelum ex parte huius modi voluisse suum *non esse*, quia esse quodammodo vt Deus hoc virtuali, ac implicito, & interpretatiuo modo præcisè, non est quid pugnans cum *esse* Angelico: sicut nec pugnat cum ipso, quod idemmet Angelus constituat virtualiter, & interpretatiuè suum vltimum finem in semetipso: & propterea quiuis peccans moraliter habet sic esse vltimus finis illius actionis, & quodammodo respici, & haberi pro Deo, iuxta illud ad Philippenses 3. *Quorum Deus venter est*, & ad Ephesios 5. *Aut auarus, quod est idolorum seruitus*: ex eo quod auarus quodammodò sibi ipsi, vt idolo, siue vt Deo non quidem vero, sed falso, seruit. Sed hæc amplius *n. 6.* explicabuntur. Ad Philip. 3. Ad Eph. 5.

§ VII. *Occurritur interrogationi incidenti.*

55. Dubium incidens.

Sed inquires, an dato, quod esset possibilis Angelo appetitus iste conditionatus ex parte obiecti præcisè de omnimoda æqualitate cum Deo, tunc dicendum sit, ipsum primo superbiisse, aut superbire potuisse in primo suo peccato circa prædictam æqualitatem? Respondetur, quod adhuc data possibilitate huius appetitus conditionati, non superbiuit primo, imo saltem secundum communem, & regularem cursum non potuit sic superbire in primo suo peccato appetendo hanc æqualitatem omnimodam cum Deo. Ita communiter discipuli D. Thomæ. Et quidem responsio hæc quoad primam partem, nimirum, quoad id, quod de facto cõtigit, videtur colligi ex aliquibus Scripturæ testimoniis, vt ex illo Ezechielis 28. vbi fit sermo de peccato Luciferi, & de eo dicitur: *In multitudine negotiationis repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti.* Negotiatio autem multiplex simplici, & conditionato affectui non congruit. Nec non ex Isaiæ 14. *Dicebas in corde tuo: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, &c.* In quibus verbis satis denotatur perfecta quædam voluntatis determinatio, insignisque conatus, efficacia, & adhæsio ex parte illius, non verò solus quidam simplex inefficax, & conditionatus affectus. Idem etiam satis infertur ex Anselmo supra relato, dum dixit, quod diabolus hoc appetit, ad quod peruenisset, si stetisset. Constat autem, quod si stetisset non peruenisset ad omnimodam æquali- Solutur. Ezech. 28. Isaia 14.

tatem cum Deo: ergo neque eam in prima sua superbia appetiit.

Et deinde eadem responsio quoad secundam partem nempe de impossibilitate prædicta secundùm communem, & regularem cursum, potest suaderi ex illis, quæ ex Diuo Thoma *dubio 5. & 6.* dicemus, nimirum, primam Angeli superbiam debuisse, saltem secundum communem, & regularem cursum, versari circa vltimum finem: ac proinde, si posset circa omnimodam æqualitatem cum Deo primo superbire, oportuisset eam, tanquam vltimum finem, superbo tamen modo appetere: hoc autem non potest competere simplici, & inefficaci affectui: quia affectus ad vltimum finem, vt talem, est affectus dilectionis ipsius super omnia, affectusque proinde efficax.

55. Cõfirmatur. Confirmatur. Quia adhuc homines magni ponderis non solent iuxta communem, & regularem cursum, siue dum ad malum, siue dum ad bonum intendunt, de his obiectis omnino, & per se impossibilibus per se curare, adiecta conditionali de possibilitate eorum: maximè cùm instat grauis, & magna necessitas curandi, & deliberandi de rebus alias magni ponderis, & momenti. Ergo multò minus erit iuxta communem, & regularem cursum quid congruum naturæ Angelicæ, vt in primo instanti suæ primæ deliberationis deliberauerit primo circa obiecta impossibilia, & conditionalia, & in prædictis actibus conditionalibus se primo occupauerit: præsertim cum tunc vrgerent ipsum res magni ponderis, scilicet, negotiatio siue æternæ salutis efficaciter prosequendæ, vel relinquendæ, quæ quidem ex illo instanti pendebat.

Roboratur vlterius. Accedit, quod prædicta æqualitas cum Deo, aut transmutatio in diuinam naturam sub conditione possibilitatis, non est obiectũ per se, & ex sua præcisa specie contrarium rationi, nisi vitietur ratione alicuius circunstantiæ, qualis esset circunstantia praui alicuius finis: ergo Angelus non potuit primò superbire circa prædictam æqualitatem, ita vt hæc esset primum eius obiectum. Antecedens patet. Quoniam data possibilitate appetendi hanc æqualitatem, potuit Angelus eam appetere, vt sic meliùs Deum diligeret: qui affectus videtur esse pius. Consequentia verò probatur. Quia hoc ipso, quod prædictus affectus non esset malus nisi ex circunstantia illa finis, tunc prima eius malitia tantum desumeretur ex prædicto fine: ac proinde Angelus non superbiisset primo circa æqualitatem cum Deo, sed circa illum finem malum, hicque esset primum obiectum suæ superbiæ.

57. Obiectio prima contra resolutionem dubij incidẽtis. Nec obest, si obiicias primo, quod in aliquibus Scripturæ, & Patrum testimoniis dicitur, Angelum appetiisse æqualitatem cum Deo: ergo dato, quod hæc æqualitas esset possibilis, & quod Angelus eam posset appetere, non erit cur hæc testimonia non intelligantur vt sonant, & per consequens non erit cur primum peccatum Angeli non fuerit de facto situm in hoc, quod prædictam æqualitatem appetierit. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem quoad testimonia Scripturæ probatur ex illo Ezechielis 28. *Eleuatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum.* Et Isaiæ 14. *In cælum conscendam &c.* Nam (vt argumentatur D. Thomas *q. 16. de malo*) hoc non potest intelligi de cœlo empyreo, in quo cum aliis Angelis bonis fuit Lucifer creatus, sed de cœlo sanctæ Trinitatis, seu de diuinitate trium personarum, quam Angelus appetiit. Quoad testimonia verò Patrum idem Antecedens suadetur. Nam illud videntur

Ezech. 28. *Isaiæ 14.* *D. Thom.* *Nazianz.* *Gregor.* *Magnus.*

fateri Nazianzenus *carmine 6. & oratione 17. in suam defensionem*, Gregorius Magnus *lib. 34. moralium cap. 17.* aliàs 14. Augustinus *de Ciuitate lib. 14. c. 11.* Ambrosius *epistola 33. & Psalmo 118. octonario 3.* Chrysostomus *homil. 3. de verbis Isaiæ.* Hugo de Sancto Victore *in summa*, seu *tractatu 2. cap. 4.* his verbis: *Similis esse voluit Altissimo, non per imitationem, sed per æqualitatem:* Isidorus *lib. 1. de Summo bono cap. 10.* & Glossa super illud Psalmi, *Quæ non rapui, tunc exsoluebam*, inquit, quod Diabolus rapere voluit diuinitatem, & perdidit fœlicitatem. Et tandem alij relati à Suarez *lib. 7. de Angelis cap. 12. num. 2.*

August. *Ambros.* *Chrysost.* *Hug. de S. Victore.* *Isidor.* *Glossa.* *Suarez.*

Cõfirmatio. Confirmatur. Quoniam Luciferi superbia fuit omnium maxima, & valdè execrabilis: ergo eius obiectum fuit maximè detestabile; quantum esse potuit in genere superbiæ: ergo cum hoc sit omnimoda æqualitas cum Deo in natura appetita ab Angelo, consequens est, Luciferum eam appetiisse, si semel datur, ipsum prædictam æqualitatem appetere potuisse.

58. Enodatur obiectio. Respondetur, quantum attinet ad illud obiectum, circa quod Angelus primò superbiit, non debent intelligi prædicta testimonia de aliquo obiecto, quod reuerà sit absolutè impossibile appeti ab Angelo, licèt gratis admittatur, prædictum obiectum posse ab eo appeti. Constat autem ex nuper dictis, esse impossibile, Angelum per appetitum efficacem, aut per inefficacem, & conditionatum appetere omnimodam æqualitatem cum Deo. Vnde prædicta testimonia non sunt intelligenda de aliquo appetitu expresse & formali omnimodæ æqualitatis cum Deo, ac proinde nec de aliquo appetitu, per quem hæc eadem æqualitas sit volita per modum obiecti expresè voliti, sed solùm debent intelligi de appetitu virtuali, & interpretatiuo, ac ex parte modi volendi, per quem sit volita æqualitas cum Deo, non absoluta, & omnimoda, ita vt hæc per se sit adhuc interpretatiuè, & ex parte modi volendi volita, sed aliqualis, & secundùm quid in modo habendi suam beatitudinem, & fœlicitatem, sicut illam habet Deus, nempe, vel ex propriis viribus, vel sine subiectione ad alium superiorem, & excellentiorem finem, vt *dubio 5. & 6.* explicabitur.

Aliter respondetur. Adde, posse etiam responderi, verba contenta in his testimoniis fuisse veluti per exaggerationem prolata, ad innuendam maximam quandam superbiam, & excedentem omnem modum, & mensuram vniuersæ creaturæ præscriptam circa excellentiam ab ea appetibilem, atque adeo ad denotandam elationem versantem aliquo modo circa excellentiam à solo Deo appetibilem, quæ proinde debet esse diuina, saltem quoad aliquem modum Dei proprium. Et ratio huius interpretationis esse potest: Quia arctiora testimonia ex adductis sunt illa ex Ezechielis 28. & Isaiæ 14. quæ tamen fuerunt litteraliter etiam dicta in persona Principis Tyri, & Regis Babylonis. At valde difficile creditu est, aliquem ex illis eò dementiæ peruenisse, vt putaret, se natura Deum esse. Qua etiam ratione cum in illo Ezechielis 29. in persona Pharaonis asseritur: *Meus est fluuius, & ego feci memetipsum*, incredibile est, eundem Pharaonem ita insaniisse, vt existimaret, se esse sui conditorem. Et ideò omnia ista per exaggerationem quandam, ad innuendam valdè magnam eorum superbiam, & arrogantiam, dicta sunt. Sic ergo proportionabiliter de Lucifero, de quo prædicta testimonia in obiectione adducta in sensu spirituali intelliguntur: philosophari poterit.

Isaiæ 14. *Ezech. 28.* *Ezech. 29.*

59. Ad confirmationem. Ex quo ad confirmationem concedendum est ante

antecedens, & neganda consequentia. Tum quia adhuc dato, Angelum potuisse appetere appetitu conditionato omnimodam æqualitatem cum Deo; nihilominùs, vt ex nuper dictis constat, non potuit hæc æqualitas sic appetita esse (saltem connaturaliter, & secundum communem, & regularem cursum) obiectum illius primæ superbiæ: siquidem non esset intrinsecè malum appetere absolutè & simpliciter prædictum obiectum, nisi adderetur aliqua circumstantia praui finis, &c. Et sic primò peccasset circa prædictum finem. Sicut etiam nec Angelus in primo illo instanti suæ plenæ deliberationis potuit secundum prædictum cursum primo deliberare, tam in ordine ad bonum, quàm in ordine ad malum, circa hæc obiecta conditionata absolutè & simpliciter impossibilia. Tum deinde. Quia adhuc gratis concesso; hunc appetitum conditionatum esse ex se, & ab intrinseco turpe, & malum, nihilominùs malitia illius quamuis admittatur, quod fuit grauis; non tamen tanta grauitate, quantam dicitur habuisse primum Angeli peccatum: ex eo quod in appetitu conditionato non reperiuntur auersio, & conuersio, & consummata, ex defectu efficacitatis in prædicto appetitu ad executionem eius, quod appetitur, & consequenter ad consummationem prædicti appetitus.

Angel. Præcept.

Tum denique. Quia ad hoc, vt illa superbia fuerit ita magna, & execrabilis, sicut in hac obiectione depingitur, satis est, quod versata fuerit circa vltimum finem Angeli, qui est maximum quid inter appetibilia, & quod ex parte modi appetendi virtualiter saltem, & implicitè appetierit illum, vt quodammodò habendum modo proprio ipsius Dei, vt de facto contigit. Vnde Angelicus Præceptor *q. 16 de Dæmonibus art. 3. ad 6.* ex ijs, quæ secundo loco adducit, postquam sibi in hunc modum obiecit: *Augustinus dicit in lib. de libero arbitrio, quod libido maximè in omni peccato dominatur. Sed peccatum Diaboli fuit maximum: quia fuit primum in suo genere. Ergo habuit maximam libidinem. Ergo appetijt maximum bonum, quod est Dei æqualitas.* Postquam igitur Sanctus Doctor in hunc modum sibi obiecit, respondet in hæc verba: *Ad sextum dicendum, quod libido maxima, non oportet, quod sit de maximo bono, sed de eo, quod est maximum inter appetibilia.*

60. Obiectio secunda.

Nec etiam refert, si secundò obiicias, falsum esse; quod peccatum Angeli debuit consistere in aliquo appetitu efficaci: ergo ex eo quod hic appetitus omnimodæ æqualitatis cum Deo non esset efficax, & conditionatus, non benè colligitur, Angelum in primo suo peccato non potuisse hoc appetitu delinquere. Antecedens probatur. Quoniam iuxta sententiam, quæ probabiliter existimatur esse D. Thomæ, Angelus deliquit appetendo beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex propriis viribus. Constat autem, hunc appetitum non posse esse efficacem: siquidem omninò repugnat, Angelum consequi efficaciter propria virtute prædictam beatitudinem.

Diluitur.

Respondetur; quod ad minùs probabilius est iuxta mentem Diui Thomæ, vt *dubio 5. num. 101.* dicemus, primum peccatum Angeli, quoad suam saltem primæuam rationem (de qua in præsenti) non fuisse circa beatitudinem supernaturalem, sed solum circa naturalem. Constat autem, hanc posse esse obiectum efficaciter, & expresse volitum ab Angelo, secus verò omnimodam æqualitatem cum Deo.

Alia enodatio.

Deinde addimus, quod adhuc dato, Angelum primò deliquisse appetendo beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex propriis viribus; nihil inde contra nos infertur. Quia, vt in hoc dubio tetigimus, non appetiuit illam sic ex parte rei volitæ, & per volitionem expressam prædicti modi habendi illam, sed tantùm virtualiter & interpretatiuè, ac ex parte modi volendi. Etsi ergo Angelus non potuerit habere volitionem efficacem formalem, & expressam, qua appetierit ex parte rei volitæ beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus, potuit tamen virtualiter, & interpretatiuè, ac ex parte modi volendi quodammodò efficaciter appetere illam vt ex viribus propriis habendam. Et ratio huius desumitur ex suprà tactis. Quoniam efficacia in hoc posteriori modo appetendi non attenditur penes hoc, quòd habeat ex se vires, quibus reuera, & efficaciter consequatur hanc beatitudinem, sed solùm penes hoc, quod licèt ex se, & ex propriis viribus nequeat eam acquirere; nihilominus perinde se habeat, & tali modo se gerat, taliterque, & ex parte modi appetendi velit prædictam beatitudinem, ac si propriis viribus posset eam acquirere. Constat autem, Luciferum perinde se habuisse in appetitione beatitudinis supernaturalis, ac si propriis viribus eam posset sibi comparare. Et ideò, sicut si propriis viribus eam adipisci valeret, tunc non curaret de alienis, nec eas aliunde speraret: ita non obstante, quod propriis viribus non poterat prædictam beatitudinem obtinere, appetiit illam non curando de alienis viribus, seu de viribus gratiæ soli Deo connaturalibus; nec sperando eas ab ipso, cùm tamen posset, & deberet de eis curare, illasque à Deo auctore supernaturali sperare, vt *dubio 6. n. 177.* dicemus.

§. VIII. *Opposita quadam sententia, primum eius fundamentum, cum sua solutione.*

61. Opposita sententia.

Sed licèt D. Thomæ sententia adeò efficacibus rationibus sit fulcita nihilominùs plures Theologi ex parte ei aduersantur, quatenus admittunt, quòd licèt Angelus non potuerit primò superbire appetendo omnimodam æqualitatem cum Deo per appetitum absolutum, & efficacem, benè tamen per inefficacem, & conditionatum, siue per simplicem quandam complacentiam, per quam complaceat in prædicta æqualitate sui cum Deo sub hac conditione ex parte obiecti præcisè se tenente, nempe, si prædicta æqualitas esset eidem Angelo possibilis. Ita Vazquez *1. p. disput. 234.* Suarez *lib. 7. de malis Angelis cap. 12.* Molina *articul. 3. huius quæstionis disput. vnica membro 3.* Becanus *tractatu 3. de Angelis cap. 4. quæst. 5.* & alij ex recentioribus, necnon & ex antiquis, vt Scotus *in 2. d. 6.* Gabriel *eadem dist. dubio 2.* Maior *quæstione 1.*

Vazquez. Suarez. Molina. Becanus. Scotus. Gabriel. Maior.

62. Primum fundamentum ex Arist. & D. Th. desumptum.

Probatur primo. Nam si propter aliquam rationem Angelus non potuisset primò superbire appetendo omnimodam æqualitatem cum Deo appetitu inefficaci, & conditionato, conditione se tenente præcisè ex parte obiecti; maximè, quia hæc æqualitas est impossibilis illi: sed hæc ratio non obstat, ergo &c. Maior constat ex dictis in hoc dubio. Minor autem probatur. Tum testimonio Aristotelis *3. Ethicorum c. 2.* vbi asserit voluntatem esse impossibilium, secus vero intentionem, & electionem. Nomine autem voluntatis non intelligit ipsam potentiam volitiuam, quæ sicut potest versari circa possibilia per actum volitionis, sic etiam circa impossibilia per actum nolitionis, sed simplicem quemdam incompletum, inefficacem, & cōditionatum actum volūtatis, distinctum ab electione, & intentione efficaci oppositas conditiones habentibus, vt colligitur ex iis, quæ

Aristot.

D. Thom. *lectione* 5. docet. Ergo non obstante, quod omnimoda æqualitas cum Deo sit impossibilis Angelo, poterit per prædictum actum appetere illam.

Idem. Tum etiam ex Diuo Thoma 1. 2. *quæst.* 13. *articulo* 5. *ad* 1. vbi sic inquit: *Voluntas completa non est nisi de possibili, quod est bonum volenti; sed voluntas incompleta est de impossibili; quæ secundum quosdam velleitas dicitur: quia scilicet aliquis vellet illud, si esset possibile. Electio autem nominat actum voluntatis iam determinatum ad id, quod est huic agendum: & ideo nullo modo est, nisi possibilium.* Tum denique ex eodem Angelico Doctore *q.* 16. *de Malo artic.* 5. *ad* 9. Nam cum sibi opposuisset, Angelum non posse appetere æqualitatem cum Deo, ex eo quod ista est ipsi impossibilis: respondet, hinc non sequi, eum non posse appetere illam per voluntatem imperfectam, nempe conditionatam, secus tamen per perfectam, qualis est electio efficax, & ita inquit: *Voluntas quæ dicitur esse impossibilium, non est perfecta voluntas, tendens in aliquid consequendum: quia nullus tendit in id, quod existimat impossibile: sed est quædam imperfecta voluntas, quæ dicitur velleitas, quia scilicet aliquis vellet id, quod existimat impossibile, sed sub hac conditione, si possibile esset.*

63. *Euasio ad primum testimonium Aristotelis.* Nec satis erit, si huic argumento occurras, negando minorem. Et ad primam, & secundam probationem dicas, Aristotelem & D. Thomam in suo priori testimonio solum loqui de impossibili ex suppositione, & per accidens tali, non verò de impossibili simpliciter, & omnibus modis, quale est æqualitas omnimoda Angeli cum Deo, quæ proinde per formalem actum voluntatis, quantumuis inefficacem, nequit appeti. *Ad secundū D. Thomæ.* Sicut etiam nihil obest, si ad vltimam probationem eiusdem minoris respondeas, Angelicum Doctorem non loqui de actu conditionato conditione se tenente præcisè ex parte obiecti, sed etiam ex parte actus, itavt reuera non sit formaliter prædictus actus in voluntate: sed esset, si poneretur illa conditio. Et propterea S. Doctor imperfectam illam voluntatem dixit: *D. Thom.* *Quæ dicitur velleitas, quia scilicet aliquis vellet id, quod existimat impossibile, sed sub hac conditione, si possibile esset*: vt denotaret, se non loqui de voluntate, quæ reuerà, & formaliter sit, sed de velleitate quæ non sit formaliter, sed esset, si illud obiectum esset possibile.

Impugnatur primo prior euasio. Secundò. Non igitur hæc obsunt. Nam contra hanc responsionem quoad testimonium Aristotelis, & primum testimonium D. Thom. vrget. Tum, quod tam Aristoteles, quam Angelicus Præceptor absolutè loquuntur de impossibili: ergo non est cur limitentur ad solum impossibile ex suppositione, & per accidens. Tum etiam, quia eadem videtur esse ratio de vtroque impossibili. Nam etsi impossibile per accidens, seu ex suppositione habeat minùs de impossibilitate, quam impossibile per se, seu quam impossibile simpliciter, & omnibus modis, quatenus hoc semper, & in omni euentu fuit impossibile, secus verò illud: tamen facta iam suppositione, & in sensu composito illius impossibilitatis per accidens hic, & nunc, non minus est impossibile illud, quam hoc: siquidem, adhuc etiam de potentia Dei absoluta manet, quatenus sic consideratur impossibile, vt patet in recuperatione virginitatis. Ergo si hac omnimoda impossibilitate, & difficultate non obstāte, potest voluntas etiam post factam suppositionem, & in sensu composito hic, & nunc tendere simplici affectu in hæc impossibilia per accidens, pari ratione poterit tendere in quæuis alia.

Confirmatur. Confirmatur. Quia re benè perpensa voluntas tendens ad hæc impossibilia per accidens, tendit etiam simul ad impossibile simpliciter & absolutè. Nam etsi esse virginem v. g. aut *non esse* peccati, vel mortis non sint quid impossibile per se respectu eius, qui virginitatem amisit, aut peccavit, vel è vita discessit, attamen hoc coniunctum, nimirum, virginitatem iam deperditam recuperari, aut peccatum iam commissum non fuisse commissum, vel hominem iam mortuum non fuisse mortuum, est per se, & simpliciter impossibile: siquidem in nullo euentu, & secundum nullam circunstantiam hoc fuit aliquando possibile. At voluntas per simplicem affectum appetens illa impossibilia per accidens, appetit simul coniuncta nuper recensita, vt experientia constare videtur. Ergo re benè perpensa, voluntas tendens ad hæc impossibilia per accidens, tendit simul ad impossibile per se, & omnibus modis tale.

Et similiter contra solutionem posterioris testimonij Diui Thomæ *ex q.* 16 *de Malo* desumpti, etiam vrget. Tum, quod Diuus Thomas de illa velleitate, de qua docet versari circa impossibilia, ex suppositione quod essent possibilia, inquit, quod est quædam imperfecta voluntas: ergo non sentit, eam esse conditionatam ex parte actus, sed solum ex parte obiecti: Nam de voluntate conditionata ex parte actus nequit dici, quod est, sed quod esset, si purificaretur illa conditio. Tum etiam. Quia D. Thomas duo dixit de illa voluntate simplici, scilicet quod est quædam imperfecta voluntas, quod aliquis vellet id, quod existimat esse impossibile, sub hac conditione si esset possibile: at per hæc duo simul sumpta denotat Angelicus Doctor voluntatem, siue affectum simplicem, qui reuerà, & formaliter sit in voluntate. Nam prædictus affectus, hoc ipso quod simplex, duas veluti includit voluntates: vnam quidem formalem, qua appetens complacet formaliter, & de præsenti in obiecto illo conditionato sibi conuenienti: aliam verò virtualem, & in ista priori inclusam per quam efficaciter tenderet ad illud obiectum, si conditio purificaretur. Et ita, ex quo capite prædictus affectus dicit priorem illam, & simplicem voluntatem de præsenti, affirmat D. Thomas de eo, quod est, licet cum hac limitatione, nempe per modum voluntatis imperfectæ. Et ex quo capite affert virtualiter tantummodo, non verò formaliter posteriorem voluntatem, afferret tamen illam adhuc formaliter sumptam, si purificaretur conditio, dicitur à S. Doctore de eodem affectu, quod licèt per hanc voluntatem non quidem vult formaliter, sed vellet prædictum obiectum, si conditio purificaretur. Tum denique. Quia de voluntate, quam Diuus Thom. in hoc testimonio admittit, asserit, eam esse imperfectam voluntatem: ergo non loquitur de voluntate, quæ esset purificata conditione, siquidem hæc erit voluntas perfecta, sed de aliqua alia, quæ de præsenti, & formaliter est, nempe de illa complacentia, qua appetens complacet formaliter, & de præsenti in illo obiecto conditionato, quod iudicat sibi esse conueniens sub prædicta conditione. *64. Impugnatio solutionis secundi testimonij.*

Respondetur, admittendo solutionem datam huic argumento quoad omnes probationes minoris in eo contentas. Et ad primam probationem contra solutionem testimonij Aristotelis, & primum testimonium D. Thomæ dicendum est, satis quoad Aristotelem ex illo eodem loco constare, illum loqui de impossibili per accidens. Et ita adduxit exemplum impossibilis per accidens, non verò impossibilis per se, nempe exemplum immortalitatis rei corruptibilis, v. g. hominis, quæ quidem non est simpliciter, & per se impossibilis, *Enodatur fundamentum contrariæ sententiæ, & admittitur data solutio.*

Sed

sed solum in ordine ad causas naturales, & ex suppositione status huius vitæ: & ita dixit: *Voluntas autem est impossibilium, puta, immortalitatis.* Quæ verba sic explicat D. Thomas ibidem lect. 5. *Sed voluntas, quia respicit bonum absolutè, potest esse cuiuscumque boni, licèt sit impossibile, sicut aliquis potest velle esse immortalis, quod est impossibile secundùm statum huius corruptibilis vitæ.* In quibus verbis duo expendenda sunt. Primum est id, quod nuper dicebamus, scilicet, quomodo tantùm adductum est in exemplum impossibile quoddam per accidens, & ex suppositione status huius vitæ: siquidem immortalitas non est per se, & omnibus modis impossibilis homini. Secundum est, quomodo Angelicus Præceptor dixerit, voluntatem hanc simplicem esse boni absolutè, & ideo posse esse cuiuscumque boni, licet sit impossibile; nam in his verbis planè loquitur de impossibili per accidens. Nam etsi id, quod sic est impossibile, possit esse absolutè, siue secundum se bonum, non tamen id, quod est per se impossibile, ac proinde nullo modo habet rationem entis.

D. Thom.

Soluitur prima impugnatio prioris solutionis.

Vnde similiter quoad testimonium D. Thomæ ex 1. 2. dicendum est, satis constare ex eodem testimonio, illum loqui de impossibili, non simpliciter, & per se tali, sed de impossibili ex suppositione: siquidem Angelicus Præceptor adducit in eo prædictum testimonium Aristotelis *ex 3. Eth.* & iuxta Philosophi mentem ibidem inquit, electionem non esse impossibilium, secus verò voluntatem ac proinde verba Angelici Doctoris debent intelligi in eo sensu, in quo verba Aristotelis iuxta expositionem eiusdem S. Doctoris *lect.* 5. nuper citata, explicata sunt.

66. Ex quo optimè intelligitur, quomodò iuxta hanc expositionem stet optimè discrimen, quod versatur inter electionem, & voluntatem, ab Aristotele, & D. Thoma adductum. Nam cum impossibile per se, & omnibus modis tale, nihil habeat entitatis, aut bonitatis, nequit, siue per electionem tendentem ad executionem efficacem, aut per voluntatem, seu simplicem, & inefficacem voluntatis actum appeti, etiam sub conditione si esset possibile: siquidem ex hoc, quod addatur hæc conditio, nulla in eo resultat possibilitas, aut bonitas, vt explicatum est. Cæterum impossibile ex suppositione, & per accidens, licèt vt stat sub illa suppositione, & impossibilitate reduplicatiuè loquendo, siue in sensu composito, non sit possibile, & per consequens neque habeat rationem boni, nihilominus secundum se sumptum, & vt abstrahit præcisione, & abstractione purè præcisiua ab illa suppositione, & impossibilitate, & à prædicto sensu composito, habet per se aliquam possibilitatem, atque adeò aliquam rationem boni: & ita consideratum sine prædicta suppositione, siue vt non est sub sensu composito, potest esse volitum per actum quem Aristoteles simpliciter appellat *voluntatem*, quia hic actus cùm non tendat ad executionem, potest terminari ad obiectum secundum se, & sine particularibus circunstantiis: non tamen potest esse volitum per actum electionis: ex eo quod proprium est electionis tendere ad executionem, ac proinde terminari ad obiectum cum omnibus circunstantiis, quas hic, & nunc habet in particulari, inter quas hic & nunc connumeratur illa suppositio per accidens ei adiuncta, quæ ipsum reddit impossibile per accidens, necnon & sensus compositus, sub quo, & quatenus præcisè est sub illo, semper fuit quid impossibile per se.

67. Soluitur secunda impugnatio.

Ad secundam verò fatemur, impossibilia ex suppositione, & per accidens esse coniuncta cum aliqua ratione impossibilitatis per se in sensu composito. Et ita, quoties fit prædictus sensus compositus; tunc talia impossibilia per accidens, & ex suppositione sunt quoad prædictam rationem, cui coniunguntur, quid impossibile per se. Cæterum negandum est, quod secundum istam rationem, & vt stant sub isto sensu composito, possint appeti per actum, qui dicitur voluntas, sed per eum tantum appetitur illud, quod aliàs sic est impossibile in sensu composito, non considerata hac impossibilitate, sed præscindendo ab illa, & solùm considerando rationem possibilitatis: quæ rei illi secundum se competit.

Vnde exemplum illud de recuperatione virginitatis in hac probatione adductum nihil contra nos conuincit. Quia ad hoc vt saluetur, appetitum simplicem voluntatis posse terminari ad virginitatem, adhuc in eo, qui illam aliàs amisit, atque adeò in eo respectu cuius virginitas est impossibilis impossibilitate ex suppositione, & per accidens, imò & respectu cuius est in sensu composito aliàs impossibilis impossibilitate per se, non est necessarium, vt per illum appetitum velit recuperare virginitatem deperditam per fornicationem: quia hoc reddit sensum compositum, & prædictus affectus terminaretur ad rationem quamdam per se impossibilem, quæ est coniuncta cum illo impossibili per accidens, siquidem prædictus affectus idem esset, ac effectus, quo vellet coniungere cum *esse* præterito fornicationis *non esse* illius, atque adeo prædictam fornicationem non fuisse præteritam: quia hoc ipso, quod semel præterita fuerit, nequit cum ea sic præterita consistere virginitas: & per consequens prædictus affectus terminaretur ad rationem quandam per se impossibilem, vt intuenti patebit: hoc ergo est, quod velit virginitatem aliàs deperditam, non vt stat sub hac suppositione deperditionis, sed præcisè secundum se esse, & fuisse coniunctam cum appetente secundùm se etiam, & præcisè considerato, absque illa suppositione deperditionis virginitatis: & ita prædictus appetitus semper terminatur ad aliquid possibile.

Per quod etiam ad confirmationem patet. Nam concessa maiori, distinguenda est minor: & concedenda, si appetens prædicta impossibilia ex suppositione, appeteret illa, adhuc per simplicem appetitum, vt impossibilia sunt, habentque prædictam suppositionem, aut secundum quod in sensu composito sunt quid per se impossibile: hoc enim, vt diximus, repugnat: ex eo quod sic sumpta non habet possibilitatem, aut bonitatem, & per consequens nec appetibilitatem. Neganda vero, si appetens appetat illa per appetitum (vt sic dicamus) præcisiuũ, ac proinde non secundum quod sunt impossibilia ex suppositione, aut in sensu composito, sed quatenus secundum se considerata possibilia sunt: tunc enim appetens non vult illa coniuncta in hac confirmatione recensita. Non quidem primum; nempe recuperationem virginitatis deperditæ, vt ex modò dictis constat: non secũdum, scilicet, peccatum iam commissum non fuisse commissum: aut tertium, nimirum, hominem semel mortuum non fuisse mortuum: hoc enim esset appetere aliquid impossibile, nimirum, quod id, quod est præteritum, non sit præteritum: sed solum vult (vt nunc innuebamus) quòd peccatum, quod aliàs est commissum, non vt stat sub hac suppositione, sed secundùm se, & præcisè sumptum ab illa, non sit, aut fuerit coniunctum cum appetente secundùm se præcisè accepto: & similiter quod vita hominis, quæ aliàs præteriit, nõ vt stat sub hac suppositione, sed secundum se considerata, sit, & fuerit coniuncta cum eodem homi-

Soluitur confirmatio.

ne secundum se, & sub eadem præcisione, à prædicta suppositione concepto: quæ omnia planum est esse possibilia.

68. *Obiectio contradicta.* Ex quo fit, nihil referre, si objicias, quod pœnitens v.g. vult suum peccatum præteritum, non fuisse ab eodem commissum: quia pœnitentia non est retractatiua qualiscumque peccati, sed peccati præteriti: & ita per illam pœnitens non vtcumque vult *non esse* peccati, sed sui peccati præteriti: atque adeò vult peccatum à se iam commissum non fuisse commissum.

Responsio. Ex dictis igitur constat, nihil referre hanc obiectionem. Quia cùm dicitur, pœnitentiam esse de peccatis præteritis, solum est verum de eisdem in *esse* rei sumptis, quia reuera debent in *esse* rei esse præterita, non verò de illis in *esse* obiecti actus pœnitentiæ, itavt affectus pœnitentis, quo vult peccatum illud non fuisse, terminetur ad prædictum peccatum, vt est sub illa suppositione præteritionis, ac proinde itavt absque aliquo errore, & deceptione totum hoc sit volitum, nimirum, peccatum semel commissum non fuisse commissum, quia hoc esset velle componere *esse* præteritum illius cum hoc, quod est non esse præteritum, quod quidem apertam inuoluit contradictionem.

Diximus, *Absque errore aliquo & deceptione.* Quia si quis putaret, illud coniunctum esse possibile, posset quidem illud appetere. At in præsenti non loquimur nisi de appetitione absque errore, vt in primo omnino peccato Angeli contingit.

Vnde ad actum pœnitentiæ duæ cognitiones concurrunt. Alia quidem, per quam cognoscitur peccatum commissum, vt est inuolutum cum omnibus circunstantiis hic, & nunc concurrentibus, ac proinde cum circunstantia præteritionis. Alia verò non pertingens ad prædictas circunstantias, sed præscindens ab illis, & attingens præcisè ipsum *non esse* peccati secundùm se absque illis circumstantiis, necnon & hominem à quo alias peccatum fuit commissum, non quidem vt homo ille stat sub suppositione commissionis illius, sed vt consideratur secundùm se, & cum præcisione ab illa. Ex his duabus cognitionibus prior illa præit, & simul solet concomitari actum pœnitentiæ, non tamen est regulatiua prædicti actus, nec proponit appetenti possibilitatem, aut bonitatem obiecti appetendi. Posterior verò cognitio, per quam cognoscitur subiectum, & *non esse* peccati sub illa præcisione, nec non & possibilitas, quæ est in illo *non esse* peccati secundùm se sumpto, & coniunctione eius cum homine, ac tandem bonitas, ac conuenientia, quæ est inuoluta cum prædicto *non esse* peccati, habet proponere voluntati prædictum obiectum, & est regulatiua actus pœnitentiæ, per quem appetitur *non esse* peccati: quia prædictus actus simplex, & inefficax non tendit (vt dicebamus) ad executionem, sed est suo modo præcisiuus, & versatur circa illud obiectum sub prædicta præcisione: ac proinde cognitio illa præcisiua est satis accommodata ad illum regulandum, & proponendum ei suum obiectum.

69. *Enodatur impugnatio facta contra solutionem posterioris testimonij D. Thomæ.* Ad primam verò impugnationem contra solutionem posterioris testimonij Diui Thomæ ex *art. 3. quæst. 16.* de Malo desumpti respondetur Sanctum Thomam concedentem ibidem velleitatem circa obiectum simpliciter impossibile, solùm admittere, illam esse imperfectam voluntatem, non quidem formaliter talem; quæque proinde reuerà formaliter existat, vt ex eodem Angelico Præceptore, & ex rationibus ex illo in hoc dubio adductis constat, sed solùm virtualiter, & interpretatiuè talem, seu quæ solùm virtualiter, & fundamentaliter sit talis, ac proinde quæ hoc solo modo habeat existere: ex eo quod ratione alicuius inclinationis, aut dispositionis, quæ de præsenti est in aliqua creatura rationali, datur sufficiens fundamentum ad hoc vt iudicemus illam, non quidem velle, sed volituram illud impossibile sub hac conditione, quod esset possibile, prædictaque conditio purificaretur: & huic voluntati est valde consonum id, quod Diuus Thomas de eadem loco citato inquit, nimirum, tum eam esse imperfectam quandam voluntatem, vt ex terminis ipsis constat, tum etiam id, quod idem Sanctus Doctor addit, nempe: *Talis autem non est voluntas auersionis, & conuersionis, in qua peccatum, & meritum consistit*: siquidem in hoc, quod sit ita dispositus, vt præbeat fundamentum ad hoc, vt prudenter de eo iudicetur, non quidem, quod vult virtualiter actu, sed solum quod vellet, si daretur talis, vel talis conditio: non reperitur aliqua ratio peccati aut meriti. *D. Thom.*

Ex quo ad secundam probationem respondetur, quod etsi D. Thomas de illa dixerit de prædicta voluntate, nempe, & esse voluntatem imperfectam, & simul velleitatem, qua aliquis vellet id, quod existimat impossibile sub hac conditione, si esset possibile nihilominùs, quia voluntas illa ita est imperfecta, vt solùm fundamentaliter, & virtualiter in sensu dicto existat, idcirco est adeo imperfecta, vt non pertingat ad hoc vt sit de genere illarum voluntatum, quæ formaliter existunt, & sunt conditionatæ ex parte obiecti tantummodò, sed est conditionata conditione se tenente ex parte actus ex eo quod aliæ voluntates conditionatæ solùm ex parte obiecti terminantur ad aliquid, quod de præsenti est possibile, & propterea possunt esse formales voluntates, secùs vero voluntas, de qua loquimur, quippe quæ non habet obiectum de præsenti possibile per aliquam veram possibilitatem, siue absolutam, siue conditionatam, vt ostensum est. 70. *Ad secundam probationem.*

Per quod etiam ad vltimam probationem constat, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Nam etsi voluntas, quæ posteà daretur conditione illa purificata, haberet rationem perfectæ voluntatis; attamen non ideò sequitur Diuum Thomam loqui de aliqua voluntate imperfecta, quæ formaliter de præsenti sit, sed solùm quæ de præsenti fundamentaliter tantum existat: & non vtcumque, sed ea præcisa ratione, nempe quia datur fundamentum, non quidem ad hoc vt iudicemus, & interpretemur eam actu esse: sed solùm esse futuram, si daretur prædicta conditio: & ita hæc voluntas non est voluntas perfecta, sed imperfecta, imò & valde imperfecta intra genus voluntatum imperfectarum. *Ad vltimam.*

§. IX. *Alia argumenta opposita sententiæ cum responsionibus ad illa.*

71. *Secundum fundamentum oppositæ sententiæ.* Secundo probatur eadem sententia. Nam intellectus ob suam perfectionem, & vniuersalitatem, habet vim ad quæuis obiecta quantauis impossibilia conditionate contemplanda, & de eis, eorumque naturis, ac proprietatibus, atque adeò de conuenientia, aut disconuenientia respectu talis, vel talis subiecti sub statu conditionato absque vlla falsitate actu, & absolutè ex parte sua iudicandum: ergo etiam poterit voluntas in huiusmodi rem absolutè impossibilem, propositam tamen ab intellectu vt conditionaliter possibilem, actu, & absolutè ex parte sua aliquo

modo

modo tendere, id est, per actum inefficacem, & imperfectum, seu simplicem quamdam complacentiam: ac proinde etiam Angelus potuit appetere æqualitatem omnimodam cum Deo sibi impossibilem, sub hac conditione quod esset possibilis. Hæc secunda consequentia ex prima patet. Prima verò ex antecedenti. Quia voluntas, quippe quæ est in eodem gradu immaterialitatis, & vniuersalitatis cum intellectu, potest se actu extendere ad omnia, quæ actu ab intellectu, vt bona, & conuenientia proponuntur, & eo modo, quo ab illo habent sic proponi. Antecedens autem probatur. Quoniam hac ratione intellectus de multis impossibilibus iudicat, v. g. quod si Spiritus Sanctus non procederet à Filio (quæ est conditio simpliciter impossibilis) non distingueretur ab illo: & similiter si equus esset rationalis, esset risibilis: & similiter posset iudicare, si hoc, quod est impossibile, esset possibile, tunc esset isti subiecto conueniens.

Enodatur. Respondetur, quod etsi intellectus possit iudicare de prædictis obiectis conditionatis, & sub illa conditione impossibili, vt v. g. de Spiritu Sancto, quod si non procederet à Filio, non distingueretur realiter ab illo: nihilominus hoc obiectum ob id non habet aliquam veritatem transcendentalem, quæ est passio entis: ex eo quod non ob id prædictum obiectum est possibile per aliquam veram, & realem possibilitatem, quæcumque illa sit; siquidem Spiritus Sanctus non procedens realiter à Filio, & ab eo indistinctus realiter, est quid chimæricum, & penitus impossibile. Congruitque hoc cum ipsa natura intellectus. Nam hoc est proprium illius, vt possit cognoscere tam ens, quàm non ens: ex eo quod est proprium illius cognoscere quidquid potest ad se trahere mediantibus speciebus intelligibilibus, siue propriis, siue alienis respectu obiecti cogniti. Et sicut queit ad illum trahi per propriam speciem id, quod est possibile, ita etiam per alienã, quod fuerit impossibile. Et propterea satis est, quod res impossibilis habeat aliquo modo esse intelligibiliter in prædictis speciebus ad hoc, vt possit vere, & ex parte intellectus attingi, & sua impossibilitas ibidem intelligibiliter existens cognosci. Hinc tamen non fit, posse voluntatem ad prædicta impossibilia per simplicem affectum prosecutionis absolutum ex parte sua, & conditionatum ex parte obiecti terminari. Quia voluntas fertur ad res, prout sunt in seipsis: & ita, si istæ non sunt possibiles, atque adeò nec bonæ, nequibit voluntas per prædictum actum ad illa ostẽdere, nec intellectus poterit absque errore proponere illa vt bona, & cõuenientia respectu appetentis. Nec oppositum huius petit æqualitas in immaterialitate, & vniuersalitate, quæ est inter intellectum, & voluntatem: nam ad hanc satis est, quod voluntas queat terminari ad omne id, ad quod intellectus siue hoc fiat per actum nolitionis, si ibidem appareat in obiecto possibilitas, & conuenientia, siue per actum nolitionis, & in virtute alicuius alterius boni prius quodammodò voliti, si illud obiectum sit impossibile.

71. Tertium fundamentum. D. Aug. Tertiò probatur prædicta sententia exemplo illius actus amoris satis feruidi, satisque commendati, quem D. Augustinus erga Deum eliciebat, dum cum eo loquens aiebat: *Si ego possem esse Deus, mallem te, quàm me, esse Deum*: & tamen hoc obiectum est impossibile.

Confirmatur. 1. Confirmatur primò, quia multoties Iusti appetunt diligere Deum amore infinitè intenso: & tamen prædictus amor est impossibilis: ergo, &c.

Confirmatur 2. Confirmatur secundò. Quia experimur, posse nos multoties delectari de obiectis impossibilibus, sub conditione tamen quod essent possibilia: ex eo quod absque errore iudicamus, in eo euentu fore nobis conuenientia: ergo similiter poterit Angelus complacere in omnimoda æqualitate sui cum Deo sub hac conditione, si esset possibilis: quia eo ipso esset illi conueniens. Antecedens probatur: Nam si quis velit id experiri, experietur, se posse appetere esse simul hominem, & Angelum, & in hoc delectari sub prædicta conditione possibilitatis: & similiter posse concupiscere se esse æqualem cum Deo, & in hoc sub prædicta cõditione complacere.

Respondetur actum illum Augustini fuisse conditionatum conditione se tenente ex parte actus, & ita non fuisse actum formalem voluntatis, sed solum interpretatiuum, & virtualem: non quidem qui prudenter iudicetur esse actu in voluntate; siquidem obiectum illius est quid impossibile, sed solùm quod de præsenti est aliquod fundamentum, ratione cuius prudenter iudicatur talem actum fore: si prædictum obiectum esset possibile, vt nuper de volitione aliorum per se impossibilium dicebamus, & ita cùm A. gust. prudenter iudicauerit habere de præsenti illam dispositionem, quæ requiritur ad hoc vt credatur, se promptum in prædictum actum, si illud obiectum esset possibile: ideirco optimè potuit cum Deo loquens dicere: *Si ego possem esse Deus, mallem te, quàm me, esse Deum.* 73. Responde-tur ad Augustinum.

Ad primam confirmationem respondetur, tum, multos existimare, non implicare contradictionem, dari in creatura actum amoris infinitè intensum: & ita si appetens iudicet hoc esse possibile, poterit illud appetere: tum etiam, Angelicum Præceptorem docere, prædictum actum infinitè intensum non posse adhuc per diuinam potentiam elici à creatura. Et ideò Sanctum Doctorem sequendo, dicendum est, quod appetens iudicans hoc esse impossibile, solùm posset habere actũ interpretatiuum appetitionis prædicti amoris, eo modo, quo de Augustino respectu actus nuper explicati dicebamus. Ad primam confirmationem.

Ad secundam confirmationem respondetur, quod loquendo de nobis, vt absque errore appetentibus, non possumus per appetitum conditionatum conditione se tenente præcisè ex parte obiecti appetere aliquid omninò impossibile, si ille appetitus sit voluntatis. Vnde negandum est antecedens. Tum, quia si aliquando experimur aliquam complacentiam, dum cogitamus prædicta impossibilia, non solet esse illa complacentia de obiectis impossibilibus cogitatis: sed de cogitatione eorumdem, quæ quidem est obiectum possibile. Tum etiam (per quod aperitur occasio deceptionis eius, qui putaret, se per voluntatem appetere id, quod est simpliciter impossibile.) Quia dum quis mente concipit hoc obiectum impossibile, nempe, se esse hominem, & Angelum, sub hac conditione quod esset possibile, tunc per æstimatiuam, seu cogitatiuam apprehendit aliquid, ad modum cuius mente concipit prædictum obiectum, & apprehendit illud, ac si esset possibile, & conueniens: licèt non habeat iudicium de eius possibilitate, ac conuenientia. Quia verò ad appetitum sensitiuum subsecutum ad cogitatiuam non est necessarium iudicium, sed satis est simplex apprehensio: idcircò potest insurgere appetitus seu actus appetendi sensitiuus circa prædictum obiectum. At quia ad appetitum voluntatis, quantumuis simplicem, requiritur iudicium de possibilitate, & conuenientia obiecti, & non sufficit apprehensio illius ad modum possibilis, & conuenientis: propterea in voluntate non potest esse appetitus simplex obiecti per se impossibilis in eo, qui iudicat illud esse impossibile. Ad secundã.

Vnde deceptio eius, qui crediderit, se per voluntatem velle prædicta impossibilia, oritur ex actu appetitus sensitiui, quem modo dicto tunc in se experit-

peritur. Quod si aliquis proteruè contenderet, se experiri prædictum actum voluntatis, diceretque, se velle illud impossibile, rejiciendus esset. Sicut si quis eodem modo contenderet, se velle displicere, & inferre malum alicui, præcisè vt illi displiceat, & malum inferat, non verò ratione alicuius boni, quod inde intendit, esset eodem modo repellendus. Nam cùm vtrobique deprehendatur ratio sufficiens, propter quam id implicet, non potest contra eam stare aliqua experientia vera, sed ad summum apparens, & erronea.

74. *Quartum fundamentum.* Quarto probatur eadem sententia. Quia non solùm Dæmones, sed etiam ex hominibus alij grauissimi peccatores in via prosequuntur Deum odio, non solùm abominationis, sed etiam inimicitiæ, atque adeò volunt eum non esse, non solùm vt punientem, aut prohibentem aliquid, sed etiam quia secundum Aristotelem 2. *Rhetoricorum*, qui odit rem aliquam vt odit eam, vult illam non esse. *Aristot.* At obiectum hoc non minùs est impossibile, quam Angelum esse æqualem in natura cum Deo: ergo si *non esse* Dei secundum se potest esse volitum, etiam poterit prædicta æqualitas appeti ab Angelo.

Solutio. Nec refert, si dicas, esse disparem rationem. Quia damnati, & peccatores grauissimi, qui sunt in via, possint ratione effectus peccati præcedentis excæcari, & habere errorem, quo concipiant illud obiectum vt possibile, vel saltem poterunt, non considerata impossibilitate illius obiecti, proponere ipsum vt conueniens in ordine ad prædictum affectum: hoc autem non potest contingere in Angelo ante suum primum peccatum.

Impugnatio pro aduersariis. Non itaque hoc refert. Quia (quicquid sit de hominibus damnatis, aut de eisdem in via de Dæmonibus videtur id non posse dici. Quoniam Dæmones post lapsum manent in cognitione comprehensiua sui, itavt necessario necessitate quoad exercitium sint in actuali comprehensione propriæ essentiæ, vt ex dictis *disp. 9. dub. 3.* constat: ergo semper & incessanter cognoscunt, se esse entia per participationem, dependentia à Deo vt ab ente per essentiam: ac proinde Deum, quippe ens per essentiam, non posse deficere: & ita nequeunt ratione praui affectus ita excæcari, vt iudicent hoc esse possibile.

75. *Secunda solutio.* Nec etiam obest, si secundo occurras, Dæmones v. g. solum habere Deum odio ratione effectuum repugnantium voluntati creatæ, scilicet, ratione punitionis, aut obligationis ad faciendum, vel omittendum aliquid contra eandem voluntatem: & ad summum hoc odium crescere ad volendum per appetitum formaliter talem, non esse in Deo actus liberos, in quibus consistit præceptum, aut decretum puniendi. Cæterum tunc non terminatur hæc volitio ad impossibile simpliciter, sed solùm ad impossibile ex suppositione. Vnde si quæ dicatur esse in eis voluntas, qua velint non esse in Deo potestatem ad puniendum, aut ad imponenda præcepta, vel Deum ipsum secundùm se non esse, talis voluntas non erit de genere illarum, quæ formaliter existunt, sed tantùm earum, quæ solùm virtualiter, & interpretatiuè, & fundamentaliter censentur esse: ad eum modum, quo de actu illo D. August. in solutione præcedentis argumenti dicebamus, ex eo quod hæc obiecta sunt simpliciter impossibilia.

Impugnat Caiet. Non itaque hoc obest. Nam contra istam solutionem arguit Caiet. 2. 2. q. 34. art. 4. Quoniam odium Dei idcirco ponitur esse pessimum vitium, quia opponitur optimæ virtuti, scilicet charitati: constat autem opposita esse circa idem, & charitatem diligere Deum in seipso secundum id, quod est in se: ergo etiam odium oppositum potest ita crescere, vt velit malum Deo secundum id, quod est in seipso secundum se. Vnde, etsi prædictum odium sumat occasionem ex effectibus Dei displicentibus voluntati creatæ; nihilominùs potest ita inualescere, vt pertingat vsque ad volendum *non esse* ipsius Dei secundum se.

Respondetur primò, quod quantum attinet ad homines peccatores grauissimos in via, non est dubium, quin possint appetere *non esse* Dei, vt in priori solutione inter proponendum hoc argumentum dicebamus, & quod eodem modo possint errando appetere omnimodam æqualitatem cum Deo. Cæterum quoad Dæmones potest sustineri secunda solutio inter proponendum idem argumentum adducta. Nec oppositum conuincit impugnatio ex Caiet. deprompta. Nam ex ea ad summum conuincitur, posse formaliter dari odium occasionatum ex effectibus ipsius Dei, & tandem transiens, & pertingens ad Deum secundum se, non tamen, quod in quolibet, in quo fuerit aliquando charitas, possit esse prædictum odium: quia potest subiectum illud ratione alicuius peculiaris conditionis, quam habeat, esse omninò impeditum, ne prorumpat in prædictum odium, vt patet in Christo Domino, qui ratione vnionis hypostaticæ est incapax tam ad hoc, quàm ad alia vitia opposita virtutibus, quas habet. Hoc autem impedimentum prouenit in Angelo ex eo, quod est semper in actuali comprehensione sui, & cognitione impossibilitatis huius obiecti: & ideò nequit illud per appetitum formaliter talem appetere. 76. *Vera solutio fundamenti quarti.*

Secundo respondetur ex eodem Caiet. *in hac q. art 3. §. His stantibus*, quod dupliciter potest aliquid appeti. 77. *Secunda.* Primò quidem per modum appetibilis per se: secundo verò per modum appetibilis per accidens. Tunc aliquid appetitur primo quando est volitum per modum finis, vel per modum medij habentis rationem vtilis, siue veram, siue falso cogitatam vt talem in ordine ad aliquem. Tunc verò aliquid appetitur secundo modo, nempe per modum appetibilis per accidens, quando non appetitur aliquo ex his duobus modis, sed tantum quia est coniunctum cum aliquo vero bono, vel apparenti per se appetibili. Ad eum modum (proportione tamen seruata) quo aliquid potest esse sensibile, vel per modum sensibilis per se, quia nimirum per se potest aliquo modo immutare sensum, vt contingit in sensibili proprio, & communi, quorum primum per se primo, secundum vero per se secundo sensum immutat: vel per modum sensibilis tantum per accidens, ex eo quod coniungitur cum sensibili per se, modo tamen à nostris Complutensibus *in lib. de Anima disp. 9. n. 2.* & deinceps explicato. *Complut.*

Etsi ergo, quod est impossibile per se omnibus modis, quale est *non esse* Dei, nequeat appeti per modum appetibilis per se, benè tamen per modum appetibilis per accidens, ex eo quod est coniunctum cum aliquo bono vero, vel apparenti per se appetibili: quia ad huiusmodi appetibilitatem per accidens non requiritur, quod in obiecto sic appetito sit de præsenti aliqua ratio possibilitatis, vel conuenientiæ, alioqui posset appeti per modum appetibilis per se, sed satis est prædicta coniunctio, vt in præsenti contingit. Nam Dæmones appetentes liberari à miseriis, & cruciatibus, in quibus sunt, appetunt simul cum hoc obiecto *non esse* Dei: quia dato prædicto *non esse*, non permanerent in his miseriis, & cruciatibus.

Vnde ad formam argumenti concesso antecedenti, neganda est consequentia. Quia omnimoda æqualitas cum Deo, si esset appetibilis ab Angelo, deberet appeti per modum appetibilis per se: maximè si talis æqualitas fuisset obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit. Constat autem

tem

tem ex dictis impossibile per se, quale est æqualitas C ista, non posse appeti per modum appetibilis, per se, siquidem per se nullam habet possibilitatem, nullam conuenientiam.

78. Interrogatio. Etsi inquiras, cur Angelus non potuerit appetere hanc æqualitatem omnimodam cum Deo per modum appetibilis per accidens, sicut Dæmones possunt hoc modo appetere *non esse* Dei. Respondetur, posse huius multiplicem rationem reddi. Resolutio, & prior eius ratio. Prima quidem Quia hæc æqualitas sic appetita est obiectum per se, & intrinsecè malum, & præsupponens errorem practicum in intellectu. Ex eo quod, sicut est intrinsecè malum, ac proinde præsupponens errorem in intellectu appetere per D appetitum fruitionis res vtendas, & per appetitum (vt sic dicamus) vsus res fruendas, quia hic est inuersus modus appetendi, & dissonus obiectis appetitis: ita etiam est intrinsecè malum ex parte rei volitæ, atque adeò præsupponens errorem in intellectu, appetere expresse, & formaliter (qua ratione debet appeti id, quod modo dicto appetitur appetitu per accidens) id, quod est maximum inter omnia bona, quale est omnimoda æqualitas cum Deo, quodque est bonum fruendum, seu dignum complacentia fruitionis per appetitum inferiorem appetitu vsus, qualis est appetitus per accidens. Et E ita appetere illud appetitu inferiori, ac est appetitus vsus tendens ad media per se appetibilia, est modus appetendi inuersus, & dissonus naturæ rei appetitæ. Quare cùm Angelus ante suum primum peccatum nec potuerit habere errorem in intellectu, nec appetere aliquid ex parte rei volitæ intrinsecè malum, nisi postquam grauiter deliquit appetendo rem ex se bonam, inordinatè tamen ex parte modi volendi, vt dubio præcedenti diximus, & dubio 8. huius disputationis latiùs dicemus; consequens est, vt prædictus Angelus in statu, in quo de illo loquimur, nequiuerit appetere appetitu per accidens prædictam æqualitatem Quia dum F negamus ei istum appetitum, loquimur de illo vel formaliter, dum primò deliquit, & quoad primam rationem sui peccati, vel in aliquo priori antequam primò deliquisset.

Secunda ratio. Secunda est. Quia id, quod appetitur per accidens, non excitat appetitum aliquo modo per se, & ratione sui. Constat autem, quod si Angelus appeteret omnimodam æqualitatem cum Deo appetendo simul aliquid aliud, ad cuius appetitionem eam appeteret, tunc æqualitas ista excitaret G aliquo modo appetitum per se, & ratione sui: quia ab Angelo in statu, in quo de illo loquimur, appeteretur ad appetitionem alicuius magnæ, & infinitæ excellentiæ, vel alicuius alterius boni honesti: ad quæ sanè prædicta æqualitas valdè per se, & ratione sui excitaret.

Vltima. Tertia tandem ratio est. Quod prædicta æqualitas Angeli cum Deo est talis conditionis, quòd nec per se, nec per accidens potest appeti ab Angelo appetitu prosecutionis, quo quis appetit sibi aliquod bonum positiuum. Nam per hunc appetitum non potest appeti nec per se, nec per acci- H dens *non esse* appetentis: ex eo quòd (vt n. 40. dicebamus) in tali appetitu per se, & intrinsecè clauditur volitio conseruandi proprium *esse*, & ita ibidem non potest per accidens appeti prædictum *non esse*: ac proinde nec poterit appeti adhuc appetitu per accidens, aliquid, quale est omnimoda æqualitas cum Deo, ex cuius appetitione sequatur etiam per accidens volitio proprij *non esse* appetentis.

DVBIVM III.

Vtrùm obiectum excellens, circa quod Angelus superbijt, fuerit vnio hypostatica, vel nolle subijci Christo, & eius dignitati?

POSTQVAM expliciuimus, primum Angeli peccatum fuisse superbiam, & obiectum excellens, circa quod primò superbijt, non fuisse omnimodam æqualitatem sui cum Deo: statim pulsat animum inquirere, an prædictum obiectum fuerit vnio hypostatica? Quia cùm hoc obiectum sit, inter cætera alia obiecta possibilia excellentissimum, meritò primò de illo inquirimus, an fuerit obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, vel an fuerit hoc, quod est nolle subjici Christo Domino? Coniunximus autem hæc duo in dubio, propter affinitatem, quam inter se habent. 79.

§. I. *Explicatio tituli.*

PRo tituli intelligentia notandum est primò, Angelis omnibus, adhuc dum erant in via, fuisse reuelatum mysterium Incarnationis, ac proinde Christum futurum, qui simul esset Deus, & homo caputque, & Dominus eorumdem Angelorum. Quod quidem colligitur ex Augustino *libro 5. de Genesi ad litteram, cap. 19.* necnon ex Diuo Thoma *2. 2. quæst. 2. art. 7. ad 1.* & in hac *1. part. quæst. 64. artic. 1. ad 4.* dicente, mysterium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem Angelos à principio aliquomodo cognouisse, maximè ex quo beatificati sunt visione Verbi. Vbi licèt concedat Angelis beatis magis perfectam cognitionem huius mysterij, postquam beatificati sunt; omnibus tamen tribuit, quòd habuerint aliquam illius cognitionem: quæ quidem debuit esse cognitio eiusdem mysterij, saltem quoad suam substantiam, attingendo nimirum Christum vt Deum, & hominem, necnon illum futurum esse caput, & Dominum Angelorum. Tum, quia notitia huius dignitatis, capitis, & domini facillimè deducebatur ex cognitione huius mysterij quoad suam substantiam. Tum etiam. Quia cùm Christus reuerà esset caput, & Dominus cunctarum creaturarum, & præcipuè intellectualium, vt probat Angelicus Præceptor *3. part. quæst. 8. art. 4.* oportuit, vt Angeli in via haberent fidem Christi vt capitis, & Domini: quia in membris intellectualibus ponenda est notitia sui capitis vt talis, quæ sit sufficiens, vt possint ipsum venerari: sicut etiam ob debitam subiectionem earumdem creaturarum intellectualium debuerunt habere sufficientem notitiam dominij sui capitis super illas. Maximè, quia hoc valdè cedebat in honorem eiusdem Christi Domini. 80. Notabile primum pro tituli intelligentia. D. Aug. D. Thom.

Nec obest, quòd iuxta ordinem diuinorum decretorum, quæ in via D. Thomæ in Deo collocantur, Incarnatio Verbi habuit dependentiam à peccato Adami, necnon & à primo peccato Angelorum malorum, ex eo quòd inde habuit ortum inductio Adami in suum peccatum: & ita videtur non fore reuelandum Angelis hoc mysterium, ne simul peccatum illud, à quo dependebat, eis reuelaretur, & inde maximam tristitiam ante suum primum peccatum haberent. Obiectio contra prædictum notabile.

Non itaque hoc obest. Quoniam etsi Incarnatio Verbi habuerit prædictam dependentiam de facto à prædictis peccatis in genere causæ materialis; Solutio.

attamen in genere causæ finalis Christus est priùs volitus, quàm permissio prædictorum peccatorum: potuitque Deus reuelare Christum, vt finem, & caput omnis creaturæ, non reuelando causam materialem, & occasionem sui aduentus, vt in reuelatione facta primo homini in statu innocentiæ contigit, sed de his latiùs *3. p. circa art. 3. huius q. 1.*

81. Notabile secundum. Secundò notandum est, esse valde probabile, Deum imposuisse Angelis præceptum, vt omnes adorarent Christum Deum, & hominem, eumque in Dominum, & Deum suum reciperent. Quod quidem consonat dicto illi Pauli ad Hebræos 1. *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Et ratio huius notabilis deducitur ex ijs, quæ in præcedenti notabili diximus. Nam semel facta reuelatione illa Angelis, erat valdè rationi congruum, vt eis imponeretur præceptum, quo obligarentur ad hoc, vt seipsos Christo tanquam Deo, & Domino suo subijcerent.

Ad Hebr. 1.

Suarez. Imò valdè probabile est (vt benè notauit Suarez *lib. 7. de malis Angelis cap. 13. à n. 30. vsque ad 33.*) quòd supposita institutione, & ordine rerum à Deo stabilito de vnione hypostatica Verbi ad humanam naturam Christi, tunc non ex speciali præcepto positiuo, sed ex naturali obligatione, quæ ex tali obiecto, & conditione personæ consequitur, debuit Angelus recognoscere Christum, vt Deum, & Dominum suum, hoc ipso, quod sibi reuelaretur. Nam sicut Christo est connaturale hoc dominium, & potestas excellentiæ super omnes creaturas: sic inde naturalis nascitur obligatio adorandi, & recognoscendi ipsum vt Dominum. Vnde Paulus ad Hebræos 2. de Christo exponit illud Psalmi 8. *Gloria, & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius.* Et adiungit. In eo, quòd omnia ei subiecit, nihil omisit non subiectum ei, id est, nec Angelos, nec homines, vt Glossa, & omnes notant. Inde naturalem obligationem adorandi ipsum colligunt Ambrosius, & Glossa super eumdem locum Pauli.

Ad Hebr. 2.

Ambros. Glossa.

82. Tertium notabile. Tertiò notandum est hinc à fortiori sequi, quòd supposita prædicta institutione, & dispositione Dei circa vnionem hypostaticam, tunc ex tali mysterio, eiusque cognitione orta est naturalis obligatio non repugnandi prædictæ dispositioni diuinæ, nec appetendi illam excellentiam ex affectu dominandi, vel vt alteri naturæ quodammodò debitam, etiam ex suppositione quòd Deus decreuerit illam communicare alicui naturæ huius vniuersi. Nam supposita illa institutione, talis repugnantia; vel appetitus non esset malus, quia prohibitus, sed esset per se malus, & contrarius rationi.

Status controuersiæ aperitur. Quare tota difficultas huius dubij est, tum, an suppositis his, quæ diximus, obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbijt, fuerit vnio hypostatica, & excellentia ipsius inordinatè ab eodem appetita: vtputà si appeteret illam, vel vt habendam ex propriis viribus, vel vt quodammodò debitam ratione dignitatis suæ naturæ, saltem ex suppositione quòd fieret illa vnio cum aliqua alia natura huius vniuersi, vel in contemptum naturæ humanæ, vel cum aliqua alia circumstantia, ratione cuius inordinatè appeteret illam excellentiam: non verò ex eo quòd appetierit prædictam vnionem, quatenùs præcisè est maximum quoddam bonum valdè vniens naturam creatam cum Deo. Tum etiam, an saltem prædictum obiectum fuerit nolle subijci Christo Domino, vt vero Deo, & homini.

§. II. *Vera Diui Thomæ sententia duabus conclusionibus aperitur.*

Dicendum ergo est primò obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbijt, non fuisse vnionem hypostaticam. Addimus in assertione particulam illam *primò*, vt denotaremus, hic non fieri sermonem, nisi de obiecto, circa quod Angelus primò superbijt: nam vtrùm secundariò circa vnionem hypostaticam superbierit *infrà dubio 6.* dicemus. 83. Prima assertio.

Assertio hæc satis innuitur in illo Ezechielis 28. vbi describitur primum peccatum Angeli, necnon & obiectum suæ superbiæ, & dicitur, prædictum obiectum fuisse decorem, & potestatem, cumulumque perfectionum, quibus tunc abundabat. Constat autem, in Angelo non fuisse vnionem hypostaticam: ac proinde hæc non fuit obiectum excellens, circa quod primò superbijt. Sed hoc testimonium *dubio 5.* huius disputationis ampliùs elucidabitur, & ex ibidem dicendis circa illud manebit hæc assertio magis confirmata. Eamdem etiam tuentur Augustinus, Ambrosius, Leo Papa, Bernardus, Gregorius, & Angelicus Præceptor locis *in eodem dubio n. 107. & 108.* referendis, quos sequuntur discipuli eiusdem Angelici Præceptoris, & plures alij *num. citato* adducendi.

Ezec. 28.

August. Ambros. Leo Papa. D. Bern. Gregor. Angel. Præcept.

Ratio autem prior huius assertionis sumitur ex isto testimonio Ezechielis, & ex testimoniis Patrum iam insinuatis. Nam quòd fuerit obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, optimè colligitur ex Scriptura, & Patribus: ergo cùm in Scriptura satis insinuetur, obiectum excellens primæ superbiæ Angelicæ non fuisse vnionem hypostaticam, & id ex testimoniis Patrum iam insinuatis constet: consequens erit, prædictam vnionem non fuisse obiectum primæ superbiæ Angelorum. Prima fundamentalis ratio.

Secunda ratio desumitur ex Diuo Thoma 2. 2. q. 163. art. 1. quæ potest sub hac forma proponi. Nam primum peccatum, primaque superbia Angeli debuit versari circa finem vltimum ipsius, tanquam circa obiectum: sed vnio hypostatica non est finis vltimus Angeli, ergo obiectum excellens, circa quod primò superbiit, non fuit vnio hypostatica. Consequentia videtur legitima. Minor autem etiam constat. Quoniam vnio hypostatica nec est vltimus finis naturalis respectu Angeli, nec supernaturalis, ad quem eleuatus fuerit: siquidem ad solam beatitudinem supernaturalem, seu visionem claram Dei habendam fuit eleuatus. Maior verò patebit ex illis, quæ *dub. 5. num. 113.* dicemus. 84. Secunda ratio.

D. Thom.

Confirmatur ex eo quòd homo in primo suo peccato debuit delinquere contra finem vltimum: ergo idem etiam dicendum erit de prima superbia Angelica. Consequentia videtur ex paritate rationis patere. Antecedens verò habetur ex D. Thoma loco nuper citato, vbi rationem eius reddit his verbis: *Ille motus habet rationem primi peccati, in quo priùs inordinatio inuenitur. Manifestum est autem, quòd primò inuenitur inordinatio in motu interiori animæ, quàm in actu exteriori corporis. Inter motus autem interiores priùs mouetur appetitus in finem, quàm in id, quod quæritur propter finem: & ideò ibi fuit primum peccatum hominis, vbi potuit esse primus appetitus inordinati finis.* Confirmatur.

D. Thom.

Nec obest, si contra rationem hanc objicias ex Vasquez in præsenti *disputat. 235. cap. 1.* peccatum primum posse esse circa media, & non circa finem: & ideò posset quis habere optimum finem. Obijcit Vasquez primò.

v. g.

v. g. dandi eleemosynam, & primò peccare ex electione mediorum, vt putà si ad eleemosynam eligeret furtum.

Respondetur. Respondetur enim, posse id contingere post primum instans plenæ deliberationis, non verò in primo instanti prædictæ deliberationis, in quo tenetur creatura intellectualis deliberare de vltimo fine in particulari sumpto: nam tunc non potest non vel intendere prædictum vltimum finem, ad quem intendendum obligatur, vel ab eo deuiare: quod si primum præstiterit, non poterit in eo instanti peccare: quia voluntas efficax finis vltimi in particulari, ad quem tenetur, includit virtualiter saltem volitionem mediorum necessariorum, & ita est incompossibilis in eo instanti cum aliquo alio peccato circa prædicta media.

86. Obiectio secunda. Nec etiam refert, si secundò objicias, quod iuxta ea, quæ *in 1. tom. tract. 5. disput. 2. n. 36. & disp. 5. n. 17.* diximus & *3. p.* explicantes *art. 3. q. 1.* D. Thomæ asseremus, vnio hypostatica est adeo excellens, vt ad eam cætera alia creata vt ad finem ordinentur: & propterea Christus Dominus in genere causæ finalis est prior cunctis aliis Dei operibus, omniaque illa in eum vt in finem sunt à Deo ordinata. Ergo si Angelus potuit primo peccare circa suum vltimum finem naturalem, vel supernaturalem, scilicet visionem abstractiuam, vel intuitiuam Dei, quia sunt fines vltimi illius: potiori ratione potuit primo delinquere circa vnionem hypostaticam, quæ comparatur per modum finis respectu vtriusque beatitudinis, naturalis, & supernaturalis eiusdem Angeli.

Enertitur. Respondetur, vnionem hypostaticam non esse finem adipiscendum, & possidendum ab Angelo, ac proinde propriè, & formaliter loquendo non esse finem vltimum illius: quia hic debet esse finis, qui possit adipisci, & possideri ab eo, cuius est finis, seu debet esse talis, vt is, respectu cuius est finis vltimus, sit saltem eleuatus ad illum consequendum, & possidendum. Quamuis cum hoc stet, quod prædicta vnio sit finis (vt sic dicamus) extrinsecus omnium aliorum operum Dei; id est, non finis consequendus, & aliquando intrinsecè habendus; sed finis, ad cuius exaltationem aliæ creaturæ sunt à Deo factæ. Cæterùm finis iste non est qui primò sollicitat cor hominis, aut Angeli in primo instanti suæ plenæ deliberationis, sed solùm finis vltimus (vt sic dicamus) intrinsecus, & consequendus, vel intra ordinem naturæ, vel ex diuina eleuatione: ex eo quòd creatura intellectualis sit eleuata ad illum per vires ordinis supernaturalis consequendum.

87. Obiectio tertia ex Vasquez. Neque etiam refert, si tertiò objicias ex Vasquez in præsenti *disputat. 233. c. 2.* quòd si hæc ratio D. Thomæ aliquid probaret, suaderet etiam, non solùm de facto, verùm nec de possibili Angelum primò peccasse circa vnionem hypostaticam: siquidem prædicta ratio innititur in hoc, quòd vnio ista non est propriè finis vltimus creaturæ intellectualis. At admitti nequit, quod saltem de possibili Angelus non primò peccet circa prædictam vnionem. Ergo, &c. Minor probatur. Tum, quia si fuisset Angelo impositum præceptum non appetendi talem excellentiam, non esset cur in eo euentu non posset primò delinquere in transgressione talis præcepti: at prædicta transgressio esset peccatum superbiæ: ex eo quòd transgressio simplex præcepti positiui debet iuxta naturam materiæ expendi, ad quam speciem pertineat: ac proinde, cùm appetitus vnionis hypostaticæ sit appetitus excellentiæ, oportet, quòd si sit contra præceptum illud positiuum, sit etiam peccatum superbiæ versantis circa excellentiam propriam, non

C seruata diuina regula. Tum etiam, quia non est cur Angelus non potuerit primò delinquere appetendo prædictam vnionem, vel in despectum aliorum, vel vt aliis præesset: qui quidem affectus manifestè sunt affectus superbiæ.

Respondetur, concedendo sequelam intellectam de impossibilitate physica, & secundùm communem ac regularem cursum; secùs verò de impossibilitate metaphysica, & iuxta hæc neganda est minor. Ad primam tamen probationem in contrarium dicendum est, quòd adhuc posito illo præcepto, tunc secundùm communem cursum per D priùs sollicitaret Angelum deliberare de se circa suum vltimum finem, quàm circa prædictum præceptum, cuius obseruantia haberet se vt medium ad consequendum suum finem. Solutio.

Ad secundam verò probationem patet ex modò dictis. Nam si semel Angelus nequit secundùm communem & regularem cursum primò superbire in suo primo peccato circa vnionem hypostaticam, nequibit primò extolli circa eamdem, vel in despectum aliorum, vel vt aliis præesset. Roboratur.

Adde, quòd si sit sermo de appetitione vnioE nis hypostaticæ in contemptum aliorum, vel ad præsidendum aliis, itavt totum hoc teneat se ex parte obiecti voliti, tunc Angelus ob aliam rationem iam insinuatam nequit primò superbire circa illam, nempe, quia nequit ex errore aliquo primò delinquere: at volitio vnionis hypostaticæ aliquo ex illis modis sic appetita, deberet subsequi ad aliquem errorem intellectus, quo indicaret, esse sibi conueniens amplecti illud obiectum ob illos fines.

Dicendum est secundò, Angelum non primò superbiisse, ex eo quòd noluit subjici Christo Domino, illumque vt verum Deum, & verum Do- F minum recognoscere. Assertio hæc etiam colligitur ex loco citato Ezechielis, vt intuenti patebit, & *dub. 5.* ampliùs dicemus. Eamdem etiam tuentur Patres, necnon & Theologi ibidem referendi. 88. Secunda assertio.

Ratio autem fundamentalis illius desumitur ex D. Thom. loco nuper citato *ex 2. 2.* necnon *ex 1. 2. q. 25. artic. 2.* quæ potest ad hanc formam reduci: Quia omnis nolitio debet esse in virtute alicuius volitionis, aut prosecutionis: ergo priùs fuit, quòd Angelus voluerit, & prosecutus sit aliquod obie- G ctum excellens quàm quod noluerit subiici Christo: ergo non primò deliquit superbè in hac posteriori nolitione, sed in priori illa volitione, & prosecutione. Consequentia videtur legitima. Antecedens autem probatur. Nam cùm nolitio tendat ad malum, & hoc non respuatur à voluntate, nisi quia vult bonum illi oppositum, atque adeo quatenùs per modum fugæ auertitur ab illo malo, vt bonum oppositum prosequatur: consequens est, vt nequeat dari nolitio, nisi in virtute alicuius volitionis, & prosecutionis. Et propterea hunc eumdem ordinem constituit D. Thomas loco citato ex 1. 2. in actibus appetitus sensitiui his verbis: *Na-* H *turaliter autem est prius bonum malo. Vnde & omnes passiones, quarum obiectum est bonum, naturaliter sunt priores passionibus, quarum obiectum est malum, vnaquaque scilicet sua passione opposita. Quia enim bonum quæritur, ideò refutatur oppositum malum.* Et similiter ob hanc eamdem rationem idem Angelicus Præceptor art. 2. huius quæstionis explicuit primum peccatum Angeli quoad suam primam rationem per peccatum secundùm affectum, siue affectionis, quod peculiari ratione peccatum volitionis, & prosecutionis denotat. Ratio fundamentalis. D. Thom.

§. III. Duæ sententiæ oppositæ, cum suis fundamentis, & eorum enodationibus.

89. Prima sententia.

Viguer. Jacob. de Valen. Catherin. Naclant. Ascanius. Martin. Suarez.

Contra nostram tamen sententiam duæ militant opiniones. Prima contra priorem assertionem asserens, Angelum primò superbiisse circa vnionem hypostaticam, & eius excellentiam. Ita Viguerus, Iacobus de Valentia, Catherinus, Naclant. Ascanius Martin. quos refert, & sequitur Suar. *lib. 7. de Malis Angelis cap. 13.* Probatur primò. Quoniam iuxta modum loquendi Scripturæ, & Sanctorum Angelus appetiit in prima sua superbia Deitatem, at non appetiit illam, ex eo quòd voluerit suam naturam Angelicam destrui, & transmutari in diuinam, quia hoc iudicabat esse sibi impossibile: ergo appetiit illam appetendo vnionem hypostaticam, ratione cuius poterat pertingere ad hoc, vt verè esset Deus.

Primum fundamentum. Cōfirmatur. *Isaiæ 14.*

Confirmatur. Quoniam verba illa Isaiæ 14. in quibus describitur prima superbia Angeli iuxta communem consensum Patrum, nempe: *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*, à nullo præterquam à Christo sine arrogantia, vel rapina dici cum proprietate potuerunt: ergo nullus affectus superbiæ Luciferi meliùs per illa verba significatur, quàm appetitus Diuinitatis Christi per hypostaticam vnionem: sicut etiam verba illa Ezechielis 28. *Dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi*, cum omni humilitate, & veritate à Christo Domino dici potuerunt. Ergo superbia Luciferi in appetenda cathedra hypostaticæ vnionis per eadem verba aptissimè explicatur. Quibus etiam verba sequentia consonant: *Eleuatum est cor tuum quasi cor Dei.* Nam sicut per vnionem hypostaticam exaltatum est cor hominis, vt sit cor Dei: ita per superbum appetitum illius vnionis eleuatur voluntas creata, vt quasi voluntatem Dei esse concupiscat. *Ezec. 28.*

Diluitur fundamentum.

Respondetur, concedendo maiorem, & minorem, & negando consequentiam. Quoniam Angelus in sua prima superbia, siue in prima ratione illius tantùm appetiit quodammodo deitatem ex parte modi appetendi virtualiter, & interpretatiuè, & eo modo, quo *dubio 5.* explicabimus. Et ideò non sequitur, primò superbiisse appetendo expresè vnionem hypostaticam, & esse Deum mediante illa.

Ad confirmationem.

Ex quo ad confirmationem respondetur, quòd etsi Christus Dominus potuerit verba illa relata cum proprietate, verè, & humiliter dicere ratione hypostaticæ vnionis, non sequitur, Angelum ex appetitu illius vnionis ea protulisse; sed ex appetitu alicuius excellentiæ, ratione cuius prædicta verba verificentur, nempe, ex eo quòd superbè appetierit suam beatitudinem naturalem, vel supernaturalem, & ille appetitus ex parte modi appetendi sit talis conditionis, vt virtualiter, ac interpretatiuè fuerit ex parte eiusdem modi appetendi appetitus quodammodò deitatis, vt loco citato explicabitur.

90. Secundum fundamentum. *Bernard.*

Secundò probatur prædicta sententia ab eodem Suarez. Nam iuxta Bernardum *sermone 17. in Cantica*, credibile est, Lucifero in statu viæ reuelasse Deum hominum prædestinationem, & electionem ad fœlicitatem Angelis, & hominibus communem. *Ipse autem* (inquit Bernardus) *si hoc præsciuit, in liuore suo inuidit, & molitus est habere subiectos socios dedignatus.* Ergò multò magis credibile erit, Luciferum præsciendo hominem aliquem, nempe Christum, futurum esse multò excellentiorem ipso, non solùm in gloria, sed etiam in gratia vnionis, & in personæ diuinæ maiestate, vehementer doluisse, & ex hoc inuidia contabuisse. Ergo ante inuidiam istam superbiit, & non vtcumque, sed appetendo inordinatè sibi hanc eamdem vnionem hypostaticam. Hæc vltima consequentia quoad primam eius partem videtur certa ex Augustino lib 11. de Genesi ad litteram c. 14. vbi de hoc loquitur: *Porrò hæc inuidia sequitur superbiam, non præcedit: non enim causa superbiendi est inuidia, sed causa inuidendi est superbia.* Et rationem reddit: *Cùm igitur superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò sit odium fœlicitatis alienæ: quid vnde nascatur, satis in promptu est.* Vnde etiam ipse Bernardus citato sermone sic de superbia Diaboli: *Ergo in cœlo concepit dolorem, & in paradiso peperit iniquitatem, prolem malitiæ matrem mortis, & ærumnarum omnium prima parens superbia.* Ex quo etiam eadem consequentia quoad secundam partem probatur. Quoniam inuidia de vnione hypostatica orta ex superbia, seu ex appetitu excellentiæ, non videtur aliunde meliùs oriri, quàm ex eo quòd Angelus superbierit circa prædictam vnionem hypostaticam, appetendo eam sibi inordinatè, itavt ideò doleret prædictam vnionem fuisse factam in humanitate, quia eam ipse sibi volebat. *D. Aug.* *Bernard.*

91. Solutio.

Nec obest, si respondeas, hinc non haberi hanc inuidiam ortum duxisse ex affectu superbiæ, quo Angelus sibi voluerit vnionem hypostaticam, sed potuisse oriri ex solo affectu habendi, seu retinendi suam excellentiam, & præeminentiam supra naturam humanam; ad quem finem satis erat desiderare, ne humana natura ad illam vnionem eleuaretur, etiam si Lucifer eam suæ naturæ non concupisceret.

Impugnat Suarez.

Nam contra hoc objicit idem Suarez, quòd licèt ex hac solutione habeatur, non esse omninò necessarium, quòd superbia, ex qua Angelus habuit hanc inuidiam, fuerit circa eamdem vnionem hypostaticam appetendo eam sibi: nihilominùs est valdè credibile, prædictam inuidiam ortam fuisse ex appetitu eiusdem vnionis hypostaticæ. Nam superbia Luciferi fuit maxima, quæ secundùm occurrentes circumstantias esse potuit, vt Scriptura, & Patres significant: ergo appetiit summam excellentiam, quæ in eo momento, in quo peccauit, ipsi occurrebat: at tunc considerabat vnionem hypostaticam, vt supremam quandam excellentiam, superantem omnem aliam celsitudinem creatam etiam Angelicam, & sibi connaturalem: ergo credibilius est, illam sibi appetiisse inordinato, & superbo modo, id est, tanquam sibi quodammodò debitam ratione sui decoris, saltem ex illa suppositione, quod alicui naturæ creatæ communicanda erat.

92. Diluitur fundamentum primò.

Respondetur, quòd in primis non est necessarium ad hoc, vt in Angelo oriretur inuidia vnionis hypostaticæ ex superbia, quòd in sua prima superbia, primaque illius ratione superbierit per se primò circa vnionem hypostaticam appetendo eam sibi inordinato modo: sed satis esset, quod primò superbierit circa aliquam aliam excellentiam, & deinde secundariò, ac consequenter circa vnionem hypostaticam, ac tandem inde inuiderit, ex eo quòd facta fuerit in humana natura. In præsenti autem tantùm intendimus, quod saltem per se primò Angelus non superbierit circa prædictam vnionem, sed circa aliquod aliud obiectum excellens.

Enodatur secundò.

Deinde dicimus, non esse necessarium ad hoc, quòd Angelus habuisset prædictam inuidiam, vt prius

priùs superbiret actu, adhuc tanquam circa obiectum secundarium, erga vnionem hypostaticam; sed satis fuisset, ipsum superbiisse circa excellentiam sui finis naturalis, diligendo suam beatitudinem naturalem per modum finis omninò vltimi. Nam, vt docuit D. Thom. 3. *contra Gentes c.* 109. ex hoc vno errore circa principium, varius, & multiplex error consequitur: & ideò ex hac prima deordinatione voluntatis, quæ fuit in Dæmone, consecutum est multiplex peccatum in voluntate ipsius, & odij ad Deum, vt resistem suæ superbiæ, & punientem iustissimè suam culpam, & inuidiæ ad hominem, & multa alia huiusmodi, inter quæ potest etiam connumerari inuidia, & dolor de vnione hypostatica facta humanitati Christi: ex eo quod prædicta humanitas erecta fuerit ad longè maiorem excellentiam, quàm sit illa, à qua prædictus Angelus cecidit.

D. Thom.

Vindicatur solutio inter arguendum tradita.

Vnde ad impugnationem contra solutionem inter proponendum hoc argumentum additam facile ex dictis occurritur, quod adhuc dato antecedenti, necnon & prima consequentia (de quibus alibi) non sequitur, Luciferum appetiisse se primo vnionem hypostaticam: quia hæc non est de obiectis, quæ secundum occurrentes circumstantias temporis, seu primi & vltimi instantis plenæ deliberationis primò occurrunt, primoque sollicitant cor hominis, vel Angeli, sed hoc proprium est vltimi finis. Et propterea Angelus non primò superbiit circa vnionem hypostaticam, sed circa suum vltimum finem, & excellentiam eius, inordinato modo illam diligendo.

93. Secunda sententia.

Secunda verò sententia, eaque nostræ secundæ assertioni opposita asserit, Angelum primò superbiisse circa Christum Dominum, nolendo ei subijci, illumque vt Dominum suum recognoscere. Pro qua referunt Melchior Flavius *libro de regno Christi c.* 6. & 31. & Iacobus Naclantus *traditione* 4. *Theologica*, quæ est *de Augustissimo regno Christi* §. *Cui & titulus*. Et fauet eis antiqua tratraditio Hebræorum, quæ colligitur ex Rabbi Moyse super *cap.* 5. *Genesis* & adducitur à Galatino *lib.* 7. *de Arcanis Catholicæ veritatis cap.* 4.

Melchior Flauius, Iacobus Naclant. Rabbi Moyses. Galatin.

Vnicum fundamentum.

Et licet fundamenta huius sententiæ satis corruant ex dictis: nihilominùs vnicum ex illis placuit adducere, & ex iis, quæ asseruimus dissoluere, quod quidem sic se habet. Quoniam verosimilius est, primam superbiam Angeli potiùs sitam fuisse in hac nolitione præstandi Christo Domino debitam subiectionem, & reuerentiam iuxta præceptum iam explicatum eumdem Angelum vrgens, quàm in appetitu excellentiæ, quæ consistit in hoc, quod est non subijci Deo quoad alia præcepta, siue naturalia, siue supernaturalia, quibus Angelo præscribebatur modus immediatè se habendi in ordine ad Deum, vt authorem naturæ, vel vt authorem gratiæ: ergo prima superbia Angeli fuit de facto prædicta nolitio subiectionis contra Christi dignitatem. Consequentia patet. Nam cùm parum habeamus ex Scriptura, & Patribus de obiecto primæ superbiæ Angelicæ, consequens est, vt illud meliùs assignetur pro obiecto, quod iuxta rationem fuerit magis verosimile. Antecedens autem probatur: Quia Angelus ex propria perfectione habebat aliquod motiuum ad sic superbiendum contra Christum: eo quòd attingendo perfectè naturam suam, sciebat esse valdè superiorem humana quoad suam speciem, potestatem, scientiam, & alia, quæ ad illam consequuntur: & ideò ex hoc capite non deficit aliquod motiuum ad hoc, vt nollet subjici homini: cùm tamen motiuum hoc defuerit illi respectu Dei, quem sciebat esse infinitè perfectiorem, quàm natura Angelica: ergo, &c.

Occurritur.

Respondetur ex dictis, quòd etsi excellentia naturæ Angelicæ potuerit esse illi aliqua occasio, non quidem data, sed accepta, ad hoc vt noluerit subjici homini, nempe Christo Domino, non tamen ad hoc, vt primus actus, quo superbiit, fuerit nolitio huius subiectionis: quia actus fugæ non potest esse prior, sed debet necessariò præsupponere actum volitionis: & ideò prima superbia Angelica non potuit consistere in pura nolitione subiectionis ad Christum Dominum.

94. Replica.

Nec obest, si vrgeas, quod quantum est ex vi huius solutionis nihil oberit, quominùs Angelus primò superbierit circa Christum, appetendo, & prosequendo hanc excellentiam, quæ consistit in hoc, quòd natura Angelica non subjiciatur alicui homini; & inde habuerit actum nolitionis, quo noluerit prædictam subiectionem.

Solutio.

Respondetur enim, quòd (quicquid sit, an prædicta prosecutio sit distincta à nolitione subiectionis, an verò sit tantum virtualiter inclusa in illa) nihilominùs nequibit Angelus, saltem secundùm communem, & regularem cursum, primò superbire circa prædictam excellentiam, volendo illam expresè tanquam obiectum volitum. Tum, quia ad hanc volitionem deberet præcedere ex parte intellectus aliquis error practicus formaliter talis, vt ex dictis in hoc dubio patet: qui tamen ante primum peccatum nequit esse in intellectu Angelico, vt sæpè diximus, & dubio vltimo latiùs dicemus. Tum etiam, quia (vt ex dictis constat) Angelus debuit primò delinquere circa obiectum bonum, & vltimum finem suum, inordinatè tamen appetendo eius excellentiam.

DVBIVM IV.

Vtrùm obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, fuerit tyrannica aliqua potestas, siue principatus supra alias creaturas inferiores, & intellectuales?

95. QVIA principatus, & potestas in alios solet esse satis frequenter obiectum excellens, circa quod superbi delinquunt; idcircò inquirimus post prædicta, an saltem hoc fuerit obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit. Addimus autem in titulo, tam in hoc, quàm in præcedentibus dubiis particulam illam *primò*: quia (vt sæpè diximus) non de qualicumque, sed de primario obiecto superbiæ Angelicæ in omnibus his dubiis sciscitamur. Quomodo autem prædictus principatus, & potestas fuerit obiectum excellens, circa quod Angelus secundariò superbiit, in hac disputatione explicabimus *dubio* 6.

Cæterùm principatus iste, de quo præsens dubium procedit, debet per distributionem accommodam ad quamlibet ex Angelis, qui illum appeterent, accommodari: ita nimirùm, vt respectu primi Angeli sit in ordine ad omnes creaturas, saltem intellectuales de facto productas, quia omnes sunt inferiores in natura collatæ cum eodem Angelo: in aliis verò Angelis prædictus principatus intelligitur, non respectu omnium creaturarum intellectualium, sed earum, quæ vnicuique ex prædictis Angelis sunt inferiores in natura.

Addimus autem in titulo particulam illam *Tyrannica*: vt denotaremus, non fieri in ea sermonem de

de potestate, aut principatu aliquo, ad quem Angelus habeat ius, siue qui ipsi debeatur, sed de principatu, & potestate eidem Angelo non debita, ad quamque non est in eo ius, sed potiùs esset respectu illius vsurpata quædam potestas: vt puta, si vellet omnia dona, quæ à Deo in cæteras creaturas deriuantur, deriuari etiam mediante ipso in easdem, itavt hoc esset eidem Angelo debitum, vel si appeteret, cæteras alias creaturas intellectuales teneri ipsi ad nutum obedire tanquam Domino, & Principi, ratione excessus excellentiæ suæ naturæ supra alias creaturas inferioris naturæ, aut aliquid huiusmodi.

§. I. Vera Diui Thomæ sententia.

96. Conclusio. Dicendum ergo est, obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, non fuisse tyrannicam aliquam potestatem, aut principatum supra alias creaturas intellectuales sibi inferiores in natura. Assertio hæc satis colligitur ex testimonio Ezechielis 28. *dubio præcedenti* adducto, & ex Isaia c. 14. vt *dubio 6.* huius disputationis expendemus: eamque docent Patres, & Theologi ibidem referendi, & peculiariter D. Thomas *art. 3. huius quæst.* vbi postquam explicuit obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, statim addidit, quòd circa principatum, aut potestatem aliquam inordinatè conceptam solùm consequenter, & secundariò deliquit, & ita ait: *Quia verò, quod est per se, est principium, & causa eius, quod est per aliud: ex hoc etiam consecutum est, quod appetiit aliquem principatum super alia habere. In quo etiam peruersè voluit Deo assimilari.* Quod etiam docuit S. Doctor *3. contra Gentes cap. 109.*

Ezec. 28. Isaie 14. D. Thom.

Ratio fundamentalis. D. Thom. Deinde suadetur primò eadem assertio ratione insinuata à D. Thoma in verbis nuper relatis, quæ ad hanc formam potest reduci. Nam id quod est per se, est principium & causa eius, quod est per aliud: sed appetere perfectionem & excellentiam propriam, ac absolutam, seu in ordine ad se, potest esse per se in appetitu voluntatis, appetere verò excellentiam respectiuam, seu in ordine ad alios, qualis esset prædicta potestas, siue principatus tyrannicus, habet se respectu voluntatis tamquam quid per aliud: ergo appetitus, quo Angelus appetiit propriam, & absolutam excellentiam, seu in ordine ad se, debuit esse causa, siue ratio appetendi excellentiam respectiuam, nempe tyrannicum illum principatum & potestatem: ergo saltem secundùm communem, & regularem cursum Angelus neque appetiit, neque appetere potuit per se primò in illo instanti prædictum principatum, sed debuit primò superbire circa aliquod aliud obiectum excellens per se primò appetitum, ex quo secundario principatum prædictum appeteret. Hæc vltima consequentia patet ex priori. Prior verò ex vtraque præmissa legitimè deducitur, vt ex se constat.

Maior autem ex terminis ipsis liquet. Et ita in eo gradu necessitatis, siue metaphysicæ, siue secundùm communem & regularem cursum, in quo aliqua comparatur per modum duorum, quorum vnum sit per se, alterum verò per aliud, debent sic inter se conferri, vt id, quod est per se, sit principium, & causa eius, quod est per aliud. Minor verò suaderi potest. Nam perfectio absoluta, seu in ordine ad se potest pertinere ad rationem proprij finis vltimi, quem per se primò appetit connaturaliter voluntas: & ideò prædicta perfectio potest esse per se in appetitu voluntatis. At verò appetere quæcumque alia, & peculiariter illa, quæ sunt respectiua in ordine ad alios, habent se respectu voluntatis tamquam quid per aliud: ex eo quod eatenus appetuntur, quatenus ad finem, & perfectionem propriam ordinari possunt. Ergo illa prior perfectio potest esse per se, & in appetitu voluntatis, secus verò posterior ista perfectio, & excellentia respectiua.

Secunda ratio eiusdem assertionis desumi potest ex Diuo Thoma 2. 2. q. 130. & 131. Quoniam appetitio tyrannicæ potestatis & excellentiæ spectat propriè, & in rigore loquendo ad ambitionem, cuius proprius actus est inordinata appetitio excellentiæ, non quidem absolutè, & simpliciter, sed excellentiæ in honoribus, & dignitatibus, vel ad præsumptionem, qua quis fertur in immoderatam excellentiam in actionibus & ministeriis exercendis: ergo saltem secundùm communem & regularem cursum non potuit primum Angeli peccatum quoad primam eius rationem consistere in prædicto affectu ad hanc tyrannicam potestatem. Patet consequentia, Quia tam ambitioni, quàm præsumptioni competit oriri à superbia, cuius sunt filiæ, vt communiter tradunt Theologi, & quoad ambitionem id docet D. Thomas loco citato, quoad præsumptionem autem in eadem 2. 2. *quæst.* 131. *art.* 5. & *q.* 21. *art.* 4. 97. Secunda ratio. D. Thom. D. Thom.

Confirmatur, & explicatur ratione insinuata ab eodem D. Thoma. Nam sicut *esse* secundùm quid præsupponit *esse* simpliciter, & propterea prius producitur *esse* substantiale, quàm *esse* accidentale, siue *esse* cum addito: ita etiam appetitio excellentiæ simpliciter & absolutè, est prior appetitione excellentiæ secundùm quid, siue excellentiæ cum addito. Ergo cum ambitio, aut præsumptio respectu huius tyrannicæ potestatis, sint circa excellentiam secundùm quid, siue excellentiam cum addito, nempe excellentiam in honoribus, aut actionibus: consequens erit, vt præsupponatur ad illam appetentiam, quæ sit actus proprius superbiæ, quæque terminetur per prius ad excellentiam simpliciter, & sine addito. Et ita prima ratio peccati Angelici non in appetitu huius tyrannicæ potestatis, sed in alia priori ratione terminata ad excellentiam simpliciter consistet. Confirmatur & explicatur.

Tertia assertionis ratio desumitur ex Angelico Præceptore *art. 3. huius quæst.* & locis suprà citatis. Quoniam primum Angeli peccatum non potuit consistere in volitione expressa alicuius obiecti mali, & inhonesti: sed hæc tyrannica potestas est obiectum ex se malum, & inhonestum, vt ex dictis in explicatione tituli constat: ergo non potuit primum Angeli peccatum consistere in volitione expressa illius: & per consequens obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, non potuit esse prædicta potestas tyrannica. Vtraque consequentia cum minori est perspicua. Maior autem etiam liquet ex sæpè dictis, & ex infrà dicendis *dub.* 8. huius disputationis ampliùs patebit, nempe, ante primum peccatum Angeli non potuisse in intellectu illius præcedere errorem. Constat autem, quòd ad volitionem expressam alicuius obiecti mali, & inhonesti, debet præcedere aliquis error in intellectu, vt ibidem dicetur. 98. Tertia ratio. D. Thom.

§. II. Opposita sententia cum suo fundamento, & responsione ad illud.

Contrariam tamen sententiam, nempe, obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, fuisse principatum aliquem, & tyrannicam potestatem super alias creaturas intellectuales sibi inferiores, tuentur Molina *art. 3. huius quæst.* & 99. Opposita sententia. Molina.

Becanus. & Becanus *in 1. p. tractat. 3. c. 4. q. 8.* Cuius fundamentum desumitur à Molina, tum ex Ezechiel. 28. *Eleuatum est cor tuum in decore tuo.* Nam ideò hoc dicitur, quia Lucifer delectatus in decore suæ naturæ voluit eam præesse cæteris aliis creaturis in natura inferioribus, seu non ita decoræ naturæ. Tū etiam ex illo Isaiæ 14. *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, similis ero Altissimo.* Vbi nominibus *cœli & astrorum*, non possunt intelligi cœlum & astra materialia, eò quòd Lucifer in cœlo esset empyreo, sed nomine *cœli* intelligendum est supremum fastigium honoris & principatus: quia vsus obtinuit vt qui in magnum ascendit honorem, in cœlum ascendere dicatur. Nomine verò *astrorum* intelligēdi sunt cæteri Angeli, atque cœlestes ciues, super quos volebat exaltari, vt exponit Hieronymus in Commētariis ad caput 28 Ezechielis. Vnde ipse etiā Lucifer nomine *astri* significatur apud Isaiam, dum eodē capite dicitur. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris?* Et Paulus 1. ad Corinthios 15. beatos stellis comparat dicens: *Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* Sicut etiam nomine *similitudinis Altissimi* (de qua in hoc testimonio Isaiæ) intelligenda est similitudo in dominatu, ac principatu, quem Angelus appetiit.

(Margin: *Fundamentum.* *Ezech. 28.* *Isaia 14.* *Hieron.* *Isaia 14.* *1. ad Cor. 15.*)

Cōfirmatur. *August.* Confirmatque hoc ipsum Molina: tum ex Augustino 11. *s. per Genesi ad litteram cap. 23.* vbi loquens de Angelo: *Propriæ* (inquit) *potestatis delectatione corruptus est.* Et 14. de Ciuitate c. 11. his verbis: *Postea verò quam superbus ille Angelus ac per hoc inuidus à Deo ad semetipsum conuersus, & quodam quasi tyrannico fastu gaudere subditis, quam esse subditus eligens, de spirituali paradiso cecidit.* *D. Gregor.* Tum etiam ex Gregorio 23. *Moralium cap. 4.* & in alia editione, 7. qui, citatis illis verbis Isaiæ, sic inquit: *Despecto bono societatis Angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, & Altissimi similitudinem superbè appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis ascendere.*

100. *Responsio.* Respondetur, quòd ex verbis Ezechielis potiùs colligitur, Angelum non deliquisse primò circa tyrannicam hanc potestatem, vt ex dictis pro assertione cōstat, & ex dicendis dubio sequenti ampliùs patebit. Et similiter ex verbis Isaiæ ad summū desumitur, Angelum secundario, & postquam subiit in decore suo, volendo inordinatè spirituale cœlum suæ beatitudinis naturalis, aut postquam etiam superbiit circa cœlum spirituale suæ beatitudinis supernaturalis, deliquisse circa hanc tyrannicam potestatem. Vnde idem Isaias priùs dixit. *In cœlum ascendam*, quàm posuerit sequentia verba, nimirum, *super astra Dei exaltabo solium meum*: vt denotaret, Angelum priùs superbiisse, adhuc secundùm hanc explicationem Molinæ, circa aliquod ex prædictis cœlis, siue circa vtrumque simul, quàm circa hanc tyrannicam potestatem.

Ad confirmationem. D. Aug. Per quæ etiam ad confirmationem ex testimoniis Augustini, & Gregorij patet. Vnde Augustinus in priori testimonio præmisit: *Factus, continuò se à luce veritatis auertit superbia tumidus.* Et deinde addidit: *& propriæ potestatis delectatione corruptus est*: vt innueret, Luciferum primò fuisse superbia tumidum, deinde propriæ potestatis esse delectatione corruptum.

Alia eiusdē enodatio. Adde, quòd nomine *propriæ potestatis* potest intelligi potestas, quam habet Angelus ad hoc, vt ex propriis viribus consequeretur suam fœlicitatē naturalem, necnon & ipsam beatitudinem naturalem, ratione cuius reddebatur potens ad mouēdum se liberè in alias operationes ordinis naturalis, vt C cōstat ex illis, quæ *in disputatione præcedenti n. 57.* diximus: & ita ex his verbis solùm sequitur, Angelum primò superbiisse circa suam beatitudinem naturalem. Quæ expositio est satis consona Augustino, vt patebit ex locis dubio sequenti ex ipso referendis. Idque etiam liquet ex secundo testimonio eiusdem Augustini in hac confirmatione addito: quoniam in eo primo loco ponitur Angeli superbia, & auersio a Deo, ac conuersio ad ipsummet Angelum, nempe, per inordinatum appetitum, seu complacentiam propriæ perfectionis, vel excellentiæ tyrannicæ dominationis appetitus. Videatur D. Thomas *3. contra Gentes c. 106.* suprà citato, vbi D hanc eandem solutionem tradit, & eius rationem reddit, quam etiam nos *dubio 2. huius disputat. n. 12. & 13.* elucidamus.

DVBIVM V.

E *Vtrùm obiectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato habuit primò superbire, fuerit sua beatitudo naturalis? & quomodo circa illam primò superbierit?*

POSTQVAM explicuimus, Angelum primò deliquisse peccato superbiæ, ac proinde appetendo suam excellentiam inordinatè, necnon & obiecta excellentia, circa quæ non habuit primò superbire, dequibusque poterat esse difficultas, an primò circa ea superbiisset, aut superbire potuisset; restat, vt explicemus, quodnam fuerit bonum excellens, quod inordinatè primò appetiit, & circa quod superbè primò deliquit: & ita ad hoc explicandum primò inquirimus, vtrùm prædictum bonum excellens fuerit beatitudo naturalis eiusdem Angeli? & quomodo circa beatitudinem prædictam superbierit? Licèt autem in titulo de prima superbia, primoque illius obiecto fiat expressa mentio; non tamen id in iis, quæ ad decisionem illius, & probationem assertionis adducentur, expressè semper repetemus, sed sufficiet nunc semel præmittere, in hoc sensu ea, quæ ad hoc adducemus, esse intelligenda. 101.

§. I. Ex sacra pagina & Sanctis Patribus dubij nodus dissoluitur.

G Dicendum ergo est, obiectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato primò superbè deliquit, fuisse suam beatitudinem naturalem: & circa illam superbè deliquisse, ex eo quòd bonum hoc præ omnibus naturalibus excellentissimum, siue sui celsitudinem ex bono hoc adeò excellenti prouenientem inordinato modo dilexit, idest, non iuxta regulam, & mensuram à Deo præfixam, seu non ordinando illud in beatitudinem supernaturalem, nec subdendo ipsum Deo, vt auctori supernaturali, & obiecto visionis beatificæ. 102. *Conclusio.*

H Explicatur assertio, animaduertendo ex Caietano 1. 2. q. 2. art. 2. quòd creaturam intellectualem appetere, seu diligere suam beatitudinem, est diligere maximam sui excellentiam & celsitudinem: quoniam maxima celsitudo & excellentia creaturæ intellectualis consistit in eius fœlicitate, & beatitudine: ita quidem, vt si illa beatitudo fuerit naturalis, tunc maxima excellentia ordinis naturalis prædictæ creaturæ sita sit in hac beatitudine naturali: si *Animaduertio ex Caietano pro iure conclusionis.*

verò talis beatitudo fuerit supernaturalis, tunc maxima excellentia, non qualitercumque, sed maxima in prædicto ordine, ad quam est eleuata, consistat in illa beatitudine supernaturali: quandoquidem excellentia creaturæ intellectualis attenditur secundùm aliquod eius bonum: ac proinde maxima eius excellentia in ordine naturali v.g. attendetur secundùm maximum illius bonum in hoc ordine, quod (vt constat) non est aliud, quam sua beatitudo, & fœlicitas naturalis. Et ita prædictam creaturam intellectualem appetere, seu diligere suam fœlicitatem, erit diligere maximam sui excellentiam & celsitudinem. Ergo Angelus bonum hoc suæ beatitudinis naturalis adeò excellens seu maximam sui excellentiam & celsitudinem prouenientem ex prædicto bono dilexit inordinato modo, & non iuxta regulam, & mensuram præfixam à Deo, idest, non ordinando illam in beatitudinem supernaturalem, nec subdendo eam Deo, vt auctori supernaturali, & obiecto supernaturalis beatitudinis longe excellentioris (quæ ordinatio, & subiectio erat mensura, & regula taxata à Deo in prosecutione beatitudinis naturalis, & excellentiæ eius) ideò Angelus superbè deliquit circa appetitum & amorem excellentiæ & celsitudinis suæ prouenientis sibi ex prædicta beatitudine: quandoquidem peccatum superbiæ consistit in appetitu propriæ excellentiæ inordinato, idest, non seruata regula & mensura à Deo præscripta circa appetitionem talis excellentiæ.

103. Aliorum modus explicandi cõclusionem.

Hunc autem superbum modum delinquendi circa beatitudinem naturalem alij aliis verbis, in eundem tamen sensum redeuntibus cum præcedenti declaratione, explicant ex eo, quòd Angelus per se voluit ex parte modi volendi suam beatitudinem, atque adeò suam propriam excellentiam naturalem, tanquam sibi omninò sufficientem, non seruato, seu spreto ordine & mensura, quæ in tali excellentia sibi à Deo præfigebatur: voluitque, saltem implicitè, & interpretatiuè, constituere sibi in propria excellentia & beatitudine naturali celsitudinem sui finis omninò vltimi: & præterea appetiit quodammodò non subiici alteri, nec regulari per illum; sed potiùs aliis præesse, aliosque quodammodò regulare, ac tandem voluit Deo peruersè quodammodè assimilari.

Quomodo hæc dubij explicatio cum nostra coincidat.

Cæterùm hæc explicatio modi, quo Angelus circa suam beatitudinem naturalem superbiit, in idem redit cum præcedenti. Nam in primis, ea dumtaxat ratione Angelus per se voluit ex parte modi volendi suam beatitudinem naturalem, tanquam sibi omninò sufficientem, spreto ordine & mensura à Deo præfixa: quia cùm diligendo prædictam beatitudinem, propriamque celsitudinem ex ea sibi prouenientem, teneretur curare de alia superiori & excellentiori fœlicitate nempe supernaturali, & beatitudinem naturalem ad eam ordinare & subiicere, non curauit de prædicta ordinatione & subiectione: & ita conuincitur velle, saltem virtualiter, implicitè, & interpretatiuè ex parte modi volendi, prædictam beatitudinem naturalem sibi omninò sufficientem: & similiter conuincitur per se velle hanc eandem, spreto ordine, & mensura à Deo præfixa: siquidem (vt nuper dicebamus) mensura præfixa in dilectione beatitudinis naturalis consistebat in hoc, quòd in dilectione huius beatitudinis ita se gereret, vt non prætermitteret ordinationem iam explicatam: & ideò prætermittens regulam & mensuram, cui se subdere tenebatur, eo ipso (saltem virtualiter) operatur abiecta & spreta regula & mensura à superiori sibi taxata.

104. Et eadem ratione ideò Angelus constituit sibi finem omninò vltimum ex vi modi appetendi in excellentia suæ fœlicitatis naturalis, quia ex vi modi appetendi non curauit, sed potiùs spreuit, saltem implicitè, & interpretatiuè, ordinationem debitam beatitudinis naturalis in supernaturalem, vt in finem omninò vltimum, ac proinde nec etiam curauit de superiori fœlicitate; sed potiùs illam virtualiter & implicitè à se abiecit: & per consequens in sua beatitudine naturali, vt in fine vltimo, virtualiter & interpretatiuè quieuit.

Et vlteriùs, propterea Angelus dicitur voluisse quodammodò non subiici alteri vt superiori, & nõ regulari ab illo, sed alios quodammodò regulare, aliisque præesse: quia, vt *dub.* 1. *n.* 6. diximus inhæsit proprio bono, propriæque fœlicitati naturali, vt fini omninò vltimo, ex eo quòd non ordinauit ista in superiorem finẽ. Cumque ex fine regulæ actionum accipiantur, oportuit, vt ex seipso, quem vt finem dilexit, alia tanquam à regulante disponeret, & quòd voluerit, saltem implicitè & virtualiter, quòd eius voluntas quodammodò alteri vt superiori non subiiceretur, nec ab eo etiam quodammodò regularetur, sed potiùs ipse Angelus aliquomodo esset aliorum regula, ipseque aliis præesset.

Ac tandem, idcircò idem Angelus voluit in iis peruersè Deo quodammodò assimilari: quia ex vi prædicti modi volendi voluit, quòd sicut Deus est ex propria natura beatus absque alterius vlterioris perfectionis, & excellentiæ indigentia, ac proinde absque eo, quòd propriam & connaturalem beatitudinem ordinet, & subdat superiori alteri fœlicitati prouenienti sibi ab aliquo alio superiori & excellentiori fine: ita ipse quodammodò ex propria dumtaxat natura, & absque ordinatione in superiorem aliam fœlicitatem superioréque alium finem, cui subderetur, voluit ex parte modi volendi possidere omnem suam beatitudinem & fœlicitatem, summamque sui excellentiam & celsitudinem.

Diximus cum addito, Angelum appetiisse esse similem Deo, nempe *quodammodò*; similiter voluisse non subiici ipsi Deo, esseque regulam sui, & aliorum cum eodem addito: vt denotaremus, Angelum non appetiisse esse per omnimodam æquiparantiam similem Deo, aut nullo modo subdi, aut subesse ipsi, aut tandem esse primam regulam nulla ratione subditam Deo. Quoniam (vt ex dictis *dubio* 2. huius disputationis constat, & *n.* 108. dicemus) si hæc appeteret, eo ipso vellet suum *non esse*: quod tamen neque ex parte rei volitæ, neque ex parte modi volendi appetere potest, vt *dubio* 2. explicuimus. 105.

Accedit, quòd Angelus diligendo inordinatè suam beatitudinem naturalem, diligebat illam vt beatitudinem creatam, ac proinde vt habendam mediante influxu Dei generali, tam in naturam Angelicam, quàm in prædictam beatitudinem naturalem: sicut etiam volebat illam, vt ex parte obiecti erat excellentia bona, atque adeò vt ordinatã, & subditam, quantum est ex se, Deo vt fini naturali. Et ita nec volebat, adhuc ex parte modi volendi, omnimodam æqualitatem cum Deo, nec respuebat omnem subiectionem respectu ipsius. Nec tãdem appetiit esse primam regulam eo omninò modo, quo Deus, sed tantùm ex parte modi volendi virtualiter & interpretatiuè voluit assimilari Deo in hoc, quod sicut ipse habet suam beatitudinem absque ordine in aliam superiorem, cui eam debeat subiicere: ita Angelus voluit esse beatus sua beatitudine naturali absque ordinatione illius in finem & beatitudinem aliam excellentiorem nempe supernaturalem: & similiter quoad hoc voluit non subdi Deo auctori supernaturali. Ac tandem, quia vltimus

vltimus finis est regula agendorum; ideò constituendo in se vltimum finem virtualiter & interpretatiuè, ac ex parte modi volendi, voluit hac ratione se esse regulam agendorum, & ex se, quem vt vltimum finem dilexit, alia tanquam ex regulante disponere.

Quid significet ly *ex parte modi volendi.* Et tandem diximus Angelum appetiisse ista *ex parte modi volendi*: quoniam ea, quæ præseferunt inordinationem, non potuerunt ex parte rei volitæ appeti ab Angelo in primo suo peccato: ex eo quòd ad hunc appetitum desideratur, quod præcedat error ex parte intellectus (vt dubio vltimo huius disputationis dicemus) qui tamen ad primum peccatum Angelicum non potuit præcedere, vt loco citato explicabimus, sed solùm inconsideratio quædam eorum, quæ debebat aduertere, antequam procederet in actum diligendi suam excellentiam quæ quidem inconsideratio satis est ad appetitum, qui sit inordinatus, vt ibidem dicemus, ex parte modi appetendi.

106. Probatur assertio ex Scriptura. *Ezech. 28.* Assertio hæc sic explicata videtur colligi ex illo Ezechielis dubio primo relato, vbi dicitur sic: *In sapientia, & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem: & acquisisti aurum, & argentum in thesauris tuis. In multitudine sapientiæ tuæ eleuatum est cor tuum in robore tuo.* Et infrà: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum tuum: Sardius, Topazius, & Iaspis, Chrysolitus, & Onyx, & Berillus, Sapphirus, & Carbunculus, & Smaragdus: aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt. Tu cherub extentus, & protegens, & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: & eieci te de monte Dei, & perdidi te, ô Cherub protegens de medio lapidum ignitorum. Et eleuatum est cor tuum in decore tuo, perdidisti sapientiam tuam in decore tuo, in terram proieci te, &c.*

In quibus verbis (vt constat ex dictis dubio primo ex communi sententia Sanctorum Patrum) agitur de primo omninò peccato Luciferi, ac proinde & aliorum Angelorum, qui eius sequaces fuerunt: & in eis dicitur, tale peccatū fuisse superbiæ. Et vt Propheta explicaret, quænam fuerit materia, siue obiectum circa quod Angelus superbiit, enumerat maxima & excellētissima bona, quibus tunc abundabat actu, & non solùm in spe, ex eo quòd speraret illa habere: & non enumerat qualiacumque bona excellentissima, sed illa, quæ satis erant ad Angelum beandum, vt patet ex illis verbis: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum.* Constat autē, in his denotari aggregationem omnium bonorum, ac proinde beatitudinem & fœlicitatem eiusdem Angeli: sicut etiam hoc ipsum innuitur in verbis immediatè antecedentibus: *Plenus sapientia, & perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti.* Quare, cùm Angelus tunc non habuerit actu fœlicitatem supernaturalem, nec post peccatum illam habiturus esset: ide est vt obiectum, siue materia, circa quam, inquit, Angelum superbiisse, fuerit sua beatitudo naturalis. Cumque circa hanc non alia ratione superbire potuerit, nisi ex eo quòd propriā excellentiam ex ea illi prouenientem dilexerit vltra mensuram à Deo taxatam, ac proinde eo modo, quem nuper explicuimus, vt ex se, & ex illis, quæ in hoc eodem dubio *n.* 109. & *n.* 113. dicemus patebit: consequens est, vt iuxta verba & mentem Prophetæ Angelus superbè deliquerit in primo suo peccatō circa beatitudinem naturalem, appetendo propriam excellentiam in illa modo inordinato, quem iam explicuimus.

Eandem etiam assertionem tuentur Patres, loquentes de primo omninò peccato Luciferi, & per consequens & aliorum Angelorum. Et in primis D. August. multis in locis. Nam (vt refert Suarez *lib. 7. de Angelis c. 11.*) *in lib. 12. de Ciuitate Dei, c. 1.* inquit. *Quia ipse sibi ad beatam vitam sufficere voluit.* Et in eodem capite sic subiungit. *Mali Angeli sua potestate* (idest excellentia) *potius delectati, velut bonum suum sibi ipsi essent, à superiori bono ad propria defluxerunt.* Et c. 6. ait. *Ab illo, qui summè est, auersi ad se conuersi sunt: & hoc vitium quid aliud, quam superbia est.* Constat autem ex iis, quæ in explicatione assertionis diximus, Angelum non alia ratione superbè voluisse, quòd ipse sibi ad beatam vitā sufficeret, aut quòd ipse sibi bonum suū esset, vel ad seipsum conuersus auertit se superbè ab illo, qui summè bonus est, nisi quia seipsum nimis dilexit, & ex hoc nimio amore, appetiit sui maximam excellentiam consistentem in sua beatitudine naturali; non ordinando illam in fœlicitatem supernaturalem, nec subdendo ipsam Deo, vt authori supernaturali, & obiecto beatitudinis itidem supernaturalis. Idem etiam docuit ipsemet Aug. *lib. 11. de Genesi ad litteram c. 15. & 11. de Ciuitate c. 13. & 14.* necnon *lib. 14. c. 3. lib. de Vera religione c. 13.* & tandem *lib. 3. de libero arbitrio c. 25.* — 107. Probatur ex SS. Patribus. *D. Aug.* *August.*

Eandem etiam doctrinam tradiderunt Gregorius *lib. 34. Moralium c. 14.* aliàs 17. vbi adeò, inquit, Luciferum peccasse: *Quia se sibi sufficere iudicauit.* Et *lib. 12. Moralium c. 7.* vbi enumerat quatuor species superbiæ relatas à D. Thom. *2. 2. q. 162. art. 4.* & inquit, peccatum Angeli esse in quarta specie consistente in hoc, quòd quis de bonis habitis plus nimio glorietur, volens illa singulariter possidere spretis aliis. Constat autem, Angelum appetendo suam excellentiam in beatitudine naturali, non ordinando illam in supernaturalem, voluisse ex parte modi volendi prædictam beatitudinem, reiecta & spreta beatitudine, aliisque donis supernaturalibus, & hanc eandem naturalem beatitudinem peculiariter voluisse quodammodò possidere, nempe illo peculiari & singulari modo, quo Deus est beatus qui (vt diximus) consistit in hoc, quòd habeat esse beatum sua beatitudine connaturali absque ordinatione ad alteram superiorem, & absque indigentia illius. — *Gregor.* *D. Thom.*

Eandem etiam assertionem docent Bernardus sermone 3. de verbis Isaiæ. *Vidi Dominum sedentem,* vbi alludit ad cogitationem illam Luciferi superbientis, & asserentis: *Sedebo in monte testamenti*: & de illo sic ait: *Qui sedere præsumpsit, se ipso voluit esse contentus.* Ambrosius super *Ps. 118. octonario 3.* & *epist. 33. ad Demetriam,* vbi inquit, Dæmonem in sua, quam à Deo acceperat potentia, & dignitate, sibi placuisse, & propterea deiectum fuisse. Certum autem videtur, ideò Angelum dici sibi placuisse, & propterea fuisse deiectum, quia in illa complacentia in seipso, & in sua naturali excellentia habuit sistere, eamque in vlteriorem aliam excellentiam, & in Deum finem supernaturalem non ordinauit. D. Leo Papa *epist. 93. ad Turibium Episcopum c. 6.* vbi inquit, quòd *Lucifer naturali excellentia male vsus est.* Hic autem malus vsus in eo situs fuit, quia non ordinauit illam in eum finem, in quem ordinare debuerat, nempe in beatitudinem supernaturalem, & in Deum vt obiectum beatificum, & supernaturale. — 108. *Bernard.* *Ambros.* *Leo Papa.*

Et deinde hanc eandem assertionem tuetur D. Thomas 3. *contra Gentes cap. 109.* vbi, vt explicat — *D. Thom.*

tat in quo situm fuerit primum Angeli peccatum, sic inquit: *Potuit igitur in voluntate substantiæ separatæ esse peccatum, ex hoc quòd proprium bonum, & perfectionem in vltimum finem non ordinauit, sed inhæsit proprio bono vt fini, &c. Vnde conuenienter dicitur, quòd primum peccatum Dæmonis fuit superbia.* Et in art. 3. huius quæst ad hoc ipsum explicandum sic asserit: *Diabolus appetiit esse vt Deus non vt ei assimilaretur quantum ad hoc, quod est nulli subesse simpliciter, quia sic suum non esse appeteret, cum nulla creatura esse possit, nisi per hoc quod sub Deo esse participat. Sed in hoc appetiit esse similis Deo, quia appetiit vt finem vltimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat peruenire, auertens suum appetitum a beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei.*

Et similiter 3. contra Gent. c. 110. vbi loquens de primo peccato, primaque superbia Angeli, sic inquit: *Patet etiam, quod non appetiit aliquod bonum, nisi vnum, quod est sibi proprium, sed in hoc fuit peccatum, quod prætermisit superius bonum, in quod debuit ordinari. Sicut enim in nobis peccatum est ex hoc, quod bona inferiora, scilicet corporis, appetimus absque ordine rationis: ita in Diabolo peccatum fuit in hoc, quòd proprium bonum non retulit ad diuinum bonum.*

Abulens. Bannez. Nazarius. Ripa. Curiel. Conrad. Ferrara. Capreol. Herbæus. Marsil. Elchot. Richard. Ægidius. Basol. Granad.

Vnde hanc sententiam sequuntur Abulensis in Genes. Bañez, Nazarius, Ripa, Curiel, Caietanus *art. 3* huius quæstionis, Conradus 1. 2. *q. 75. art. 1. circa responsionem ad 3.* Ferrara 3. *contra Gentes c. 109. &* 110. Capreolus *in 2. dist. 4. q. 1. art. 3.* ad argumenta contra primam conclusionem. Herbæus *q. 1. art. 3. in fine*, & alij discipuli D. Thomæ. Marsilius *q. 2. art. 2. in 4 eius parte*, & *q. 5. art. 1. conclusione 6. per totam*, Elchot. q. 8. Richardus *art. 1. q. 1. &* 2. Ægidius, & Basol. *q. 1. art. 2.* & alij, quos refert Granado *tract. 13. disp. 2. sect. 28.*

§. II. *Ratio prior pro assertione.*

109. Ratio fundamentalis prima.

PRior autem ratio nostræ assertionis videtur desumi ex locis §. *præcedenti* adductis, potestque sub hac forma tradi. Quoniam illud videtur assignandum esse pro obiecto excellenti, circa quod Angelus primò superbè deliquit in primo suo peccato, quod est magis consonum Scripturæ, & Patribus habuisse rationem prædicti obiecti, vt ex se patet: at est magis consonum tam Scripturæ, quàm Patribus quòd obiectum excellens, circa quod superbè primò deliquit Angelus, fuit excellentia suæ beatitudinis naturalis, ex eo quòd non ordinauit illam in superiorem, & excellentiorem finem, nempe supernaturalem, vt ex locis citatis constat: ergo sentiendum est, hoc fuisse obiectum excellens primæ superbiæ Angelicæ, in qua primum eius peccatum situm fuit.

110. Obiectio contra rationem.

Nec obest, si contra rationem hanc obiicias, eam inniti in testimoniis illis ex Isaia, & Ezechiele suprà relatis, necnon & in aliis Patrum dictis: at si prædicta testimonia Scripturæ attentè considerentur, non denotant, quòd obiectum excellens, circa quod Angelus deliquit, fuerit sua beatitudo naturalis: & similiter nec id significant testimonia Patrum suprà relata: ergo, &c.

Ezech. 28.

Minor quoad primam partem, & in primis quoad testimonium Ezechielis probatur. Quia ibidem *in dicto cap. 28.* describendo superbiam primi peccati Angeli, sic dicitur: *In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti.* Constat autem multitudinem istam negotiationis Angelicæ non fuisse terminatam ad obiectum excellens actu possessum, & habitum ab Angelo, sed debuisse terminari ad obiectum excellens non possessum, sed quòd possideri desideratur: siquidem circa id, quod actu possidetur, non datur multitudo negotiationis, sed pacificè in eo affectus sistit. Consonatque cum modo isto loquendi Ezechielis, modus dicendi Gregorij 9. *Moralium c. 2.* vbi ait, primum peccatum Angeli fuisse inquietudinem, quæ etiam, vt ex se constat terminatur ad rem nondum habitam. *Gregor.*

Et deinde eadem minor quoad testimonium adductum ex Isaiæ 14. suadetur. Quoniam ibidem sic depingitur superbia primi peccati Angelici: *Dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, Ascendam super altitudinem nubium similis ero Altissimo.* In his autem verbis planè asseritur, obiectum excellens, circa quod Angelus deliquit, non fuisse aliquid actu tunc possessum ab eodem Angelo, quale fuit sua beatitudo naturalis, vt constat ex illis verbis futuri temporis, *Exaltabo, ascendam, sedebo, &c.* Constatque magis ex eodem testimonio, quomodo prædicta beatitudo non fuerit obiectum excellens circa quod Angelus superbiit: quoniam nomina in eodem tributa excellentiæ à Lucifero appetitæ, non videntur conuenire excellentiæ prædictæ beatitudinis naturalis, sed alteri bono longè excelsiori: siquidem nuncupatur conscensus in cœlum, ascensus super altitudinem nubium, exaltatio solij super astra Dei, sessio in monte testamenti, similitudo cum Altissimo, quibus omnibus alia maior excellentia videtur denotari. *Isaia 14.*

Et tandem eadem minor quoad testimonia Patrum suaderi potest ex eo, quòd ad saluanda eorum dicta satis est, quòd Angelus se, & sua bona inordinatè dilexerit vt finem vltimum *cui* licèt bonum superexcedens, quod sibi superbè appetiit, non fuerit sua beatitudo, aut aliquod eius bonum naturale, sed aliquod aliud bonum longè excellentioris rationis.

Confirmatur: Nam testimonia Scripturæ suprà adducta & intellecta in sensu in hac obiectione insinuato, nempe, quòd in eis assignetur pro obiecto illius superbiæ aliquod obiectum excellens, nondum possessum, intelliguntur in sensu proprio, & valdè consono veræ Theologiæ: ergo optimè sic intelliguntur: ac proinde ex eis non potest desumi sufficiens argumentum ad assignandum pro obiecto excellenti superbiæ Angeli suam beatitudinem naturalem. Vtraque consequentia patet. Antecedens autem probatur. Nam (vt diximus) prædicta testimonia loquuntur de superbia primi peccati Angelici: huius autem in sensu proprio, & rigore Theologico optimè assignatur pro obiecto aliquid excellens nondum possessum: quia, vt docet D. Th. 2. 2. *q.* 162. superbia est actus voluntatis, vt habet rationem irascibilis: & actus irascibilis tendunt ad arduum, & non possunt pertinere ad quietem: ergo verba horum testimoniorum, per quæ ex vi verborum denotatur tendentia Angeli in aliquod obiectum excellens nondum possessum, optimè sic in sensu proprio, & rigore Theologico intelliguntur. *Cõfirmatur. D. Thom.*

111. Diluitur obiectio.

Respondetur, concedendo maiorem, & negando minorem. Et ad probationem desumptam ex verbis vtriusque testimonij dicendum est, quòd etsi Angelus habuerit suam beatitudinem naturalem, antequam peccaret: non tamen habuit illam, neque eam dilexit, adhuc ex parte modi volendi, per modum finis omninò vltimi non subordinati alteri fini superiori. At per actum superbiæ appetiit ex parte modi volendi illam per modum beatitudi-

nis

nis omninò vltimæ, & non subordinatæ alteri fini excellentiori : & ita appetiit illam, vt ante prædictum modum volendi nondum habitam & possessam, adhuc in affectu secundùm hanc rationem. Et propterea appetitus, quo volita est, nuncupatus est ab Ezechiele multitudo negotiationis: quia quæsiuit, & quodammodò negotiauit illam ex parte modi volendi per modum finis omninò vltimi; quam tamen ante prædictum modum volendi sic, adhuc in affectu non habebat. Per quod ad testimonium Gregorij satis liquet. Et deinde, licèt prædictus appetitus, non sit propriè loquendo appetitus desiderij, adhuc ex parte modi appetendi, sed dilectionis, & complacentiæ, quia ex vi modi appetendi sic dilexit, sicque complacuit in sua beatitudine naturali, & excellentia illius, ac si esset vltima, nihilominùs, quia ex vi illi modi diligendi, & complacendi habuit prædicta beatitudo, vt esset in affectu Angeli finis omninò vltimus : idcirco prædictus appetitus ratione huius modi appetendi dicit tendentiam quandam, & veluti motum ordinatum ad consequendum, & tribuendum rationem istam finis vltimi eidem beatitudini : & propterea prædictus appetitus in testimonio Isaiæ explicatur per verba de futuro, quæ ad explicandam tendentiam, & motum maximè deseruiunt. Sed de hoc iterum in solutione ad confirmationem sermo redibit. Sicut etiam licet nomina illa adeò excellentia non ita conueniant prædictæ beatitudini naturali secundùm se sumptæ, benè tamen in affectu Angeli ex parte modi volendi illius : siquidem ex parte prædicti modi volita est per modum excellentiæ omnium supremæ.

Alia ei fidē enodatio. Adde, posse etiam ad probationem desumptam ex prædictis testimoniis Scripturæ respōderi, quòd etsi obiectum excellens, quod primo appetiit Angelus, cum superbè deliquit, fuerit sua beatitudo naturalis: nihilominùs (vt dubio sequenti dicemus) satis probabile est, quòd appetiit ex consequenti beatitudinem supernaturalem inordinato modo. Et propterea in prædictis testimoniis ponuntur verba significantia obiectum excellens actu possessum ab Angelo, ex parte rei volitæ expressè appetitum, nempe beatitudinem naturalem: & similiter verba denotantia obiectum nondum habitum, scilicet beatitudinem supernaturalem.

Ad probationem verò eiusdem minoris vltimam respondetur, quod, vt constat, conuersio illa, qua Angelus non se conuertit ad Deum authorem supernaturalem, sed ad seipsum, adducitur à sanctis PP. ad explicandum, quomodo ratione non conuersionis ad Deum, & conuersionis ad seipsum deliquerit Angelus peccato superbiæ : ad hoc autem non est satis, vt Angelus seipsum pro fine vltimo *cui* habuerit : siquidem hoc modo est finis quorumlibet peccatorum, quæ ab eo committuntur. Et ideò peccatum illud solùm erit superbiæ iuxta mentem Patrum : quia obiectum excellens, quod Angelus appetiit absque ordinatione in Deum, fuit proprium bonum, & excellentia eiusdem Angeli, scilicet beatitudinis naturalis; & quia ad hoc, destitutum hac ordinatione, ac proinde debita mensura, seipsum (saltem ex parte modi volendi) conuertit.

112. Ad confirmationem. Ad confirmationem verò respondetur, superbiam Angeli non fuisse sitam in mera complacentia, & quiete, sed in quiete cum tendentia ad beatitudinem naturalem volitam ex parte modi volendi per modum finis vltimi, necnon (modo tamen nuper insinuato) & ad beatitudinem supernaturalem appetitam ex parte modi appetendi, vt consequendam ex viribus naturæ. Constat autem, in his reperiri specialem arduitatem, quæ possit à voluntate, vt habet rationem irascibilis, attingi. Sicut etiam ex dictis patet, hac dumtaxat ratione posse commodè intelligi prædicta testimonia, dum videntur assignare pro obiecto superbiæ Angelicæ quietem, & tendentiam, adhuc loquendo respectu excellentiæ beatitudinis naturalis : quoniam assignant tunc pro obiecto quietem, quatenus ille actus erat dilectio suæ beatitudinis naturalis in *esse* rei sumptæ : motum verò & tendentiam, secundùm id, quod ei conueniebat ex parte modi volendi respectu eiusdem beatitudinis, secundùm id, quod habebat ex refusione prædicti modi volendi in ipsam, vt erat obiectum sic volitum. Et ita, licèt in illo secundo instanti beatitudo naturalis Luciferi, & eius sequacium habuerit in affectu eorum rationem finis omninò vltimi respectu ipsorum, quia tamen, vt dicebamus, hoc non habebat ex se, sed id accepit ex vi modi volendi inordinati habentis in ordine ad hoc rationem cuiusdam tendentiæ, eo ipso quòd ex vi illius hoc ei communicatum est : idcircò obiectum superbiæ Angelicæ explicatur per verba de futuro, quorum proprium veluti per antonomasiam est quòd tendentiam exprimant.

§. III. *Ratio 2. pro assertione, obiectio prior contra illam, & eius solutio.*

113. Secunda ratio fundamentalis pro vera sententia. Secunda ratio pro assertione desumitur ex D. Thoma locis citatis *ex 2. 2. quæst. 162* necnon ex aliis Patribus, potestque ad hanc formam reduci. Quoniam illud valdè rationabiliter censetur obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbè deliquit quod ex se est valde excellens, & non qualitercumque, sed dicens excellentiam, & celsitudinem propriam Angeli, ipsique debitam, quodque non fuit appetitum ab eodem Angelo modo debito, seu iuxta mensuram, & modum à Deo præfixum, nempe, ordinando illud in finem supernaturalem, seu subiiciendo ipsum prædicto fini: sed talis fuit beatitudo naturalis Angeli : ergo hæc valdè rationabiliter censetur fuisse obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiuit, ex eo quòd non appetierit excellentiam eius modo debito, nempe, ordinando illam in prædictum finem supernaturalem. D. Thom.

Maior quoad primam partem, nempe, quòd prædictum obiectum, circa quod Angelus primò superbiit, fuerit valdè excellens, videtur perspicua. Quoniam satis congruum apparet, quòd natura perfectissima, & valdè superbiens, qualis fuit natura Angelorum malorum, afficiatur in illa sua superbia ad obiectum valdè excellens : quia hoc videtur (vt sic dicamus) quasi exigere, tam excellentia suæ naturæ, quàm nimietas suæ magnæ superbiæ : ex eo quòd natura excellentissima ad excellentissima afficitur, & maxima superbia ad hæc eadem porrigitur.

Quoad secundam verò partem, nimirum, prædictum obiectum debere esse valdè excellens, non qualitercumque, sed dicens excellentiam propriam Angeli, ipsique debitam, etiam liquet. Quia proprium est superborum, & modi procedendi illorum, vt magis afficiantur ad superbiendum circa propria, quàm circa aliena.

Quoad tertiam verò partem, scilicet, illud debuisse esse obiectum excellens superbiæ Angelicæ, quod non fuit ab illo appetitum modo debito, seu iuxta mensuram à Deo præfixam, videlicet ordinando, & subiiciendo ipsum Deo authori supernaturali, etiam constat eadem maior. Quoniam superbia consistit in appetitu inordinato propriæ excellentiæ

cellentiæ, idest, in appetitu excellentiæ non seruato modo & mensura a Deo præfixa, quæ quidem inter alia consistebat in hoc, quòd Angelus non appeteret excellentiam propriam non ordinando illam in superiorem aliam excellentiam, & in Deum authorem supernaturalem.

Minor autem non indiget probatione. Siquidem planum est, beatitudinem naturalem Angeli, siue ipsum Angelum, vt beatum beatitudine naturali, esse obiectum valdè excellens, & non vtcumque, sed dicens excellentiam propriam illius debitamque ipsi, & obiectum hoc non fuisse appetitum à Lucifero, & eius sequacibus, iuxta mensuram & modum debitum, scilicet cum prædicta ordinatione, & subiectione ad Deum, vt authorem, & finem supernaturalem: alioqui tunc non peccassent, sed potius Deo maximoperè placuissent, sicut boni Angeli, qui ob hanc rationem, & subiectionem Deo valdè placuerunt. Consequentia autem ex vtraque præmissa apertè liquet.

114. *Obiectio prima, contra rationem secundam.* Nec obest, si obiicias primò contra rationem hanc ex Suarez, & ex aliis, non benè colligi ex eo, quòd Angelus appetierit suam beatitudinē naturalem, non ordinando illam in finem supernaturalem, quòd peccauerit peccato superbiæ, sed potiùs hinc ad summum colligi, peccasse peccato pusillanimitatis. Nam quòd quis recuset tendere ad magna commensurata suæ potentiæ, virtutique à Deo acceptæ, & in minoribus quiescit, spectat ad pusillanimitatem, iuxta doctrinam *D. Thom.* 2. 2. *q.* 133. *art.* 1. *ad* 2. Constat autem, fuisse ex diuina gratia in Angelo commensurationem cum maximo bono beatitudinis supernaturalis: ergo affectus, quo ab hoc bono se retraxit, & in bono longè minori, nempe beatitudine naturali quieuit, dum non ordinauit illam in superiorem beatitudinem supernaturalem, fuit actus pusillanimitatis.

Enodatur. Respondetur, quòd etsi non ordinare aliquod minus bonum, v. g. beatitudinem naturalem, ad aliud maius & excellentius, nempe ad beatitudinē supernaturalem, ita vt hoc proueniat ex eo, quòd quis (vt sic dicamus) perterreatur à maiori illa excellentia, & ideò non velit in illam ordinare suam beatitudinem naturalem, spectet ad pusillanimitatem: attamen quando quis non ordinat prædictam beatitudinem naturalem, ex eo quòd virtualiter & implicitè æstimet illam vt bonum proprium longè excellentius, quàm beatitudinem supernaturalem, & ex parte eiusdem modi volendi appretiatiuè diligit eam, plusquam eandem supernaturalem beatitudinem, ex eo quòd amat prædictam beatitudinem naturalem per modum finis omninò vltimi, tunc non delinquit peccato pusillanimitatis, sed peccato superbiæ, cuius proprium est appetere maiorem excellentiam, quàm sit illa, quæ conuenire debebat appetenti, vt in præsenti contingit, vbi Angelus, appetendo suam beatitudinem naturalem absque ordinatione debita ad finem supernaturalem, appetiit illam per modum finis omninò vltimi, & virtualiter, ac implicitè ex parte modi volendi æstimauit eam vt longè excellentiorem beatitudine & fine supernaturali, & ex parte eiusdem modi appetendi appetiit illam vt ita excedentem.

§. IV. *Alia obiectio, eaque notanda, contra eandem secundam rationem assertionis.*

115. *Obiectio secunda notatu digna.* Secundò obiicies ex Suarez, Esthio, Torre Cōplutense, & aliis contra eandem secundam rationem, quòd maior propositio illius, nempe, illud fuisse obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit, quòd est valdè excellens, & fuit appetitum ab eo inordinato modo, scilicet, non ordinando illud in finem supernaturalem, falsa est quoad id, in quo fit in ea præcipua vis, scilicet, quòd prædictum obiectum excellens fuerit volitum absque tali ordinatione. Nam ex hoc capite peccatum Angeli nō habuit rationem superbiæ, sed solùm rationem puræ cuiusdam omissionis: ergo non rectè assignatur, tanquam quid requisitum ad obiectum superbiæ Angelicæ, quòd non fuerit ordinatum ad Deū authorem supernaturalem: neque hinc rectè deducetur, vt in prædicta ratione deducebatur, Luciferum deliquisse superbè circa prædictum obiectum. Cōsequentia videtur perspicua. Quoniam superbia est peccatum commissionis: & ita non potest assignari, tanquam quid requisitum ad eius obiectum, id, ex quo peccatum Angeli nō habuit rationem peccati commissionis, & superbiæ; sed ad summum poterat habere rationem puræ cuiusdam omissionis. Antecedens autem probatur. Quia non ordinare suam beatitudinem naturalem in finem supernaturalem, tantùm est pura quædam omissio: & ex hoc præcisè capite omittendi hanc ordinationem nequit peccatum Angeli esse superbia, quæ in commissione quadam consistit. *Suarez. Esthius. Torres Complut.*

116. *Responsio.* Nec satis erit (inquit Suarez) si occurras, quòd peccatum superbiæ Angelicæ nō fuit situm in hoc præcisè, quòd omitteret prædictam ordinationem, sed in hoc, quòd haberet actum inordinatum, quo voluerit suam beatitudinem naturalem tali volitione, vt hæc fuerit causa omittendi ordinationem illam: & ideò ex hoc capite peccatum illud fuisse commissionis, & superbiæ: & ita defectum ordinationis iam dictæ requiri in obiecto excellenti eiusdem superbiæ, tanquam quid refusum in illud ex parte modi volendi reperiri in actu, qui fuit causa illius omissionis.

Impugnat Suarez primò. Non itaque hoc satis erit. Nam in contrarium arguit idem Suarez, quòd in primis adhuc dato, quòd actus ille, quo à Lucifero volita est sua beatitudo naturalis, esset causa illius omissionis, non sequitur, peccatum illud fuisse commissionis formaliter, & per consequēs neque superbiæ: quia actus, qui ex se non est malus, qualis est actus, quo Angelus voluit suam beatitudinem naturalem secundùm se sumptam, licèt, vt causa malæ omissionis, denominetur peccatum, & quasi materialiter dici possit commissio nihilominùs formaliter, & in ratione peccati tātum est peccatum omissionis, quia in toto illo negotio vnica est malitia omissionis.

Secundò. Deinde, etiamsi in illo actu, vt causa omissionis, reperiretur distincta malitia, nunquam illa esse posset malitia superbiæ. Quia malitia, quæ inest actui, solùm vt est causa alicuius euentus, non transcendit speciem malitiæ in ipso effectu inuentæ, siue malitia causæ sit distincta, siue non: sed illa dilectio naturalis beatitudinis non fuit causa superbiæ, sed alterius peccati: ergo ex illa causalitate non potuit malitiam superbiæ contrahere.

Tertiò. Denique. Quia non videtur posse dici, illam dilectionem fuisse causam talis omissionis. Nam quādo cum vno actu potest simul esse alius, quāuis vnus fiat, & alter omittatur, nō potest ille actus dici causa huius omissionis: quia nec per illum est volita directè (vt supponitur) nec indirectè, aut virtute, quia talis actus non est incompossibilis alteri (vt etiam supponitur.) Sed in præsenti consideratio, & dilectio beatitudinis naturalis per se non excludit considerationem supernaturalis beatitudinis, & ordinationem ad illam: nam in primo instāti hæc omnia Angelus habuit, & boni Angeli etiam in secundo instanti vtrumque actum habuerunt.

Ergo

Ergo dilectio naturalis beatitudinis in malis non fuit causa oblitionis (vt sic dicamus) supernaturalis beatitudinis, nec omissionis ordinis ad ipsam.

117. Alia solutio. Nec etiam refert, si occurras aliter, nempe, quòd illa conditio posita in obiecto excellenti, circa quod Angelus deliquit, scilicet, prædicta non ordinatio in finem supernaturalem, non apponitur, nisi tantùm vt signum ad venandum, quale sit illud peccatum, & vt quid consequens prædictum peccatum. Nam Lucifer excessit in dilectione suæ naturalis beatitudinis in modo diligendi, quia illam amauit super omnia, & per talem amorem virtualiter contempsit beatitudinem supernaturalem: & ideò non solùm peccauit omittendo relationem ad supernaturalem beatitudinem, sed etiam inordinatè diligendo naturalem beatitudinem vltra mensuram, & vltra propriam dignitatem, & excellentiam eius: atque ita in illamet dilectione peccatum commissionis, ac superbiæ inuentum est.

Contra insurgit idem Suarez. Non itaque hoc refert. Nam contra hoc obiicit idem Suarez, quòd si Lucifer amauit suam beatitudinem naturalem super omnia, aut hoc intelligitur formaliter, ac expressè, ponendo in obiecto illam comparationem: aut virtualiter in modo diligendi? Primum dici non potest: quia talis modus diligendi se plusquam Deum, & beatitudinem naturalem plusquam supernaturalem per expressam comparationem, ita est inordinatus, & contrarius naturali rationi, vt non videatur possibilis, nisi vel in persona omninò ignorante Deum, & supernaturalem beatitudinem, vel in voluntate iam valdè deprauata, qualis nunc est voluntas Dæmonis. Ergo incredibile est, Luciferum sapientissimum, & rectissimè institutum, à tali amore initium iniquitatis suæ accepisse. Secundum autem dici non potest. Quoniam amor creaturæ, qui saltem implicitè super omnia reputatur, duplici tantùm signo dignoscitur. Vnum est, si propter amorem creaturæ diuina præcepta grauia non seruentur: aliud est, si creatura sub aliqua ratione propria Dei ametur, colatur, aut æstimetur: nam ex sola intentione talis amor nō fit super omnia, vt communiter docent Theologi in materiis de charitate, & pœnitentia: nec aliud signū talis amoris hactenus excogitatum est, nec videtur posse inueniri. At in præsenti amor suus in Lucifero non potest reputari super omnia posteriori modo: quia non amauit suam naturalem beatitudinē sub aliqua falsa apprehensione fictæ excellentiæ excedentis capacitatem naturæ, aut mensuram suæ perfectionis, vt ex se patet: quia talis modus amandi non poterat esse sine magna mentis cæcitate, quæ peccatum primum non antecessit. Nec etiam potuit priori modo esse implicitè, & virtualiter amor super omnia, nempe ex eo, quòd ita dilexerit suam beatitudinem naturalem, vt ratione huius amoris violauerit aliquod aliud præceptum, superbeque deliquerit. Nam eo ipso non esset tunc primum illius peccatum amor propriæ beatitudinis, sed amor alicuius alterius excellentiæ inordinatæ, & contra præceptum humilitatis appetitæ: siquidem amor ille beatitudinis naturalis tantùm denominatiuè, & causaliter esset peccatum, ex eo nimirum, quòd esset causa appetitus inordinati alterius boni excellentis, ratione cuius violaret aliquod præceptum graue, nempe præceptum humilitatis, siue non superbiendi.

118. Tertia solutio. Nec etiam refert, si tertiò occurras eidem obiectioni dicendo, dilectionem illam, qua Angelus dilexit suam beatitudinem naturalem absque ordinatione in finem supernaturalem, ideò dici peccatum commissionis, & superbiæ, quia dilexit illam per modum finis omninò vltimi: in ipsaque quieuit, & ex hoc secutum est, quòd non ordinauit illam in excellentiorem & vltimiorem alium finem: & ita appetiit longè maiorem excellentiam, quam sibi conueniebat: & per consequens peccauit peccato commissionis, & superbiæ, appetendo, & quiescendo in excellentia suæ beatitudinis naturalis, tanquam in fine omninò vltimo.

Impugnatur. Non igitur hoc obest. Quoniam ea præcisa ratione Angelus dicitur appetiisse suam beatitudinem naturalem per modum finis omninò vltimi, quia non ordinauit illam, vt debebat, in finem supernaturalem. Nam (vt sæpè diximus) ex eo quòd diligeret ipsam secundùm se sumptam, quantumuis intensè, nulla ibidem inordinatio reperiebatur. Ergo cùm in hoc, quod est non ordinasse prædictam beatitudinem in finem supernaturalem, tantùm sit defectus quidam consistens in quadam omissione: consequens est, vt in idem redeat, Angelū peccasse, quia dilexit suam beatitudinem naturalem per modum finis omninò vltimi, & quiescendo in illa, ac peccasse peccato omissionis: & ita ibidem non erit superbia in commissione consistens.

119. Vltima responsio ex D. Thoma. Caietan. Ferrara. Nec tandem obstat, si occurras eidem obiectioni alio modo cum D. Thoma *in 2. dist. 5. q. 1. art. 3. ad 4.* Caietano, Ferrara, & aliis, in illo peccato fuisse aliquam omissionem eius circumstantiæ, quæ actui amandi beatitudinem naturalem adiungi debuisset scilicet ordinationis illius amoris in Deum finem supernaturalem: nihilominùs tamen peccatum non fuisse omissionis, sed commissionis, quia fuit per actum positiuum sine debita circumstantia, sicut orare sine attentione, non est tantùm peccatum omissionis, sed commissionis.

Contra obiicit iterum Suarez. Non itaque hoc refert. Nam contra hoc insurgit idem Suarez dicens, quòd illud præceptum obligabat quidem ad habendum actum supernaturalis dilectionis Dei ex fide, & cum fiducia supernaturali obtinendi supernaturalem beatitudinem, non tamen obligabat ad hunc actum, vt ad circunstantiā dilectionis naturalis, sed per se, vt erat quidam actus debitus Deo, & necessarius ad salutem. Ergo inde inferri non potest, actum illum dilectionis beatitudinis naturalis fuisse malum commissiuè, etiamsi habuerit concomitans omissionis peccatum. Et ideò non est simile exemplum orationis adductum: quia attentio ex natura rei est intrinseca circunstantia orationis, imò per se non est præcepta, sed tantùm ex suppositione quòd quis orare debeat, aut velit: & ideò qui sine attentione orat, peccat committendo, quia orat modo indebito contra ipsum orationis præceptum. At verò relatio amoris naturalis beatitudinis in supernaturalem non est ex natura rei circūstantia necessaria ad bonitatem naturalis dilectionis, nec in eo casu erat necessaria talis relatio ex vi præcepti de tali dilectione naturali, sed aliunde oriebatur ex præcepto generali Charitatis Dei, quod respectu actus naturalis erat illi extrinsecum, & quid accidentaliter, & contingentèr coniunctum pro eodem instanti. Ergo omissio talis præcepti non est circunstantia alterius actus naturalis, neque illum reddit moraliter malum.

Explicat amplius Suarez. Declaratque hoc ipsum idem Suarez, ex eo quòd, si Angelus in illo instanti non haberet actū naturalis dilectionis suæ beatitudinis, amaret tamen Deū ex charitate, suæ obligationi satisfaceret, nihilque peccaret, etiamsi dilectionem sui naturalem actu non referret in Deum, quia illam actu nō exerceret: ergo signum est, illam obligationem supernaturalis amoris non fuisse de illo, vt de circunstantia amoris naturalis, sed per se, & de quodam actu bono: ergo quamuis in omissione illius peccetur; hinc non sequitur, amorem naturalē tunc exercitum

exercitum, & ex obiecto, & aliis circumstantiis bonum, inde fieri malum.

Confirm. tandem.

Et confirmatur, & explicatur tandem ex eodem Suarez. Quia qui omittit amorem Dei eo tempore, pro quo tenebatur illum exercere, non propterea peccat in omni actu, quem pro illo tempore exercet, per se loquendo, & ex vi talis concomitantiæ solius.

§. V. *Animaduersiones ad enodationem huius secundæ obiectionis.*

120. Animaduersio prima pro vera solutione.

VT hæc secunda obiectio meliùs dissoluatur, & quatuor illæ solutiones, inter proponendum eam adductæ (quæ sanè intellectæ admitti possunt, & in idem, vel ferè idem redeunt) clariùs, & dilucidiùs explicentur, & simul obiectionibus contra easdem occurratur, notandum est primò, conuersionem illam, & ordinationē sui, & omnium suorum, quam Angelus in illo instanti, in quo primò peccauit, debebat habere in ordine ad finē supernaturalē, siue actū charitatis, & dilectionis super omnia Dei, vt obiecti beatifici, & finis supernaturalis ad quam tunc tenebatur, posse considerari dupliciter. Vel secundùm id, quod formaliter, expressè, & directè affert: vel secundùm id, quod de materiali, implicitè, & quodammodò indirectè importat. Primò modo dicit seipsam, vt formaliter est actus charitatis, & respicit Deum formalissimè, vt est obiectum eiusdem charitatis: & secundùm istam considerationem correspondet directè præcepto eiusdem charitatis in illo instanti vrgenti, considerato secundùm id, quod formaliter, expressè, & directè dictat. Secundo modo dicit ipsam quoad id, quod de materiali importat, nempe, secundùm quòd habet se per modum mensuræ, regulæ, & modi seruandi, ac præscripti à Deo in appetitu propriæ excellentiæ, saltem in prædicto instanti: & correspondet eidem præcepto charitatis quoad id, quod de materiali, implicitè, & quodammodò indirectè ab eo dictatur.

Nam etsi diuersis creaturis intellectualibus pro diuersa conditione, & statu earumdem sint à Deo præscriptæ diuersæ regulæ & mēsuræ circa appetitum suæ propriæ excellentiæ, ita vt excellentia, quæ respectu vnius est proportionata, hæc eadem respectu alterius sit improportionata, & superexcedens: nihilominùs creaturis intellectualibus, & eleuatis ad finem supernaturalem imposita est hæc communis regula & mensura propriæ excellentiæ, nimirum ordinationis illius per charitatem, quoties præceptum prædictæ charitatis vrget.

121. Suadetur animaduersio ratione.

Cuius nulla alia congruentior ratio reddi potest, nisi, tum testimonia Scripturæ pro assertione adducta, quæ (vt ibidem expendimus, & ex statim, ac infrà dicendis ampliùs patebit) non alia ratione possunt habere vim ad explicandum, primum Angeli peccatū in eis descriptum fuisse superbiæ, nisi quia prædicta ordinatio in Deū finem supernaturalē fuit tunc mēsura à Deo præfixa circa dilectionē naturalis beatitudinis Angelicæ, & eius excellentiæ. Tū etiam communis consensus Patrum, quos ibidem retulimus: quandoquidem omnes illi conueniunt in hoc, quòd primum Angeli peccatum fuit superbiæ, ac proinde nimius, & inordinatus appetitus propriæ excellētiæ, & quòd nimietas, & inordinatio ista sita fuit in hoc, quòd propriam beatitudinē naturalem, & excellentiam eius non ordinauerunt per actum charitatis supernaturalem in Deum, vt in finem itidem supernaturalem, sed in seipsis, propriaque naturali beatitudine quieuerunt. Constat autem, ob hanc rationem non potuisse prædictum appetitum propriæ excellentiæ esse nimiū, & inordinatum, nisi mensura à Deo præscripta circa dilectionem prædictæ beatitudinis naturalis Angelicæ, & excellentiæ eius fuisset illa ordinatio, & subiectio per actum charitatis in Deum finem supernaturalem, & obiectum beatificum.

Vnde conseruata tunc hac regula & mensura in appetitione propriæ excellentiæ, eo ipso appetitur ab eisdem creaturis longè maior excellentia, quàm ea, quæ sibi conuenit, aut cōuenire poterat, nempe propria excellentia per modum finis omninò vltimi, vt ex se, & ex statim in solutione huius obiectionis dicendis patebit: & prædicta mensura seruata, eo ipso tollitur hic excessus, & apponitur debitus modus in appetitu prædictæ excellentiæ.

Ex quo fit (id quod valdè notandum est) quòd Deus præcipiendo tunc charitatē, & præcipit illā, & opere, ac præcepto ipso absque aliquo alio, veluti intimat, & declarat, ac præfigit, quænam sit mensura propriæ excellentiæ: qua tunc seruata, mensurate appetitur; & qua abiecta, inordinatè diligitur: & in eodem charitatis actu tunc præcepto, si consideretur secundùm eam rationem mensuræ, quæ ibidem præcipitur, est quid materiale, per se tamen requisitum, quòd cadat sub præcepto quoad prædictā rationem: cæterùm est quid formale, quòd sit mensura propriæ excellentiæ: licèt hæc ratio mensuræ, collata cum aliis rationibus ibidem inuentis, cadat sub præcepto illo secundùm id, quod de materiali prædictum præceptum affert. 121. Consectarium notandum.

Diximus, conuersionem, & actum charitatis prædictum, secundo modo sumptum, dicere seipsum, quatenus quoad id, quod de materiali importat, habet se per modum mēsuræ & regulæ præscriptæ à Deo in appetitu propriæ excellētiæ, saltem in prædicto instanti. Quia etsi pro aliis instātibus, in quibus prædictum præceptum non vrget, appetatur propria excellentia ordinis naturalis, non apposita hac regula, & mensura: non idcircò appetitur prædicta excellentia ex hoc capite absque debita mensura & modo: quia pro prædictis instātibus, in quibus hoc præceptū non obligat, non debet adhiberi talis mēsura: ex eo quòd prædictum præceptū tantùm est veluti intimatio, & declaratio, præfixioque certa mensuræ vrgētis pro prædicto instanti & ita ad summum debet non respui expressè, formaliter, ac simpliciter, ne contradicatur alteri mensuræ, & præcepto negatiuo, quo præscribitur, ne excellētia ordinis naturalis appetatur aliquando per modum finis omninò vltimi à creatura intellectuali eleuata ad finem supernaturalem. Cæterùm pro illo instāti, pro quo præceptum charitatis obligat, tā quoad id, quod de formali, & expressè, quàm quoad id, quòd implicitè, & de materiali affert, nimirū, quoad mensuram omninò necessariò tunc seruandam, hoc ipso quòd appetatur propria excellentia, tunc nequit appeti prædicta excellentia ordinato modo, nisi appetatur seruata prædicta regula & mensura: & appetita sine ea mensura & regula, appetitur superbè: & hoc ipso, quòd sine prædicta ordinatione fit volita in eo instanti, conuincitur fuisse volitam per modum finis omninò vltimi: non tamen id (saltem ex hoc præciso capite) colligitur, quando prædictum præceptum non obligat, nec hæc mensura de materiali à Deo præscripta tunc vrget.

Ex quo inferēdum, & secundò notandū est, quòd sicut posito præcepto, & signato determinato pretio à Principe, quo vendantur merces, tunc eo ipso colligimus, vendentem merces illas vltra prædictū pretium, seu non seruata mensura à Principe præscripta, delinquere contra præceptum negatiuū semper, & pro semper obligans, & dictans, nunquam 123. Consectariū aliud, & animaduersio secunda.

esse

esse vendendas merces vltra debitum pretium, tuncque mensura taxata à Principe per suum præceptum positiuum habet se per modum conditionis requisitæ ad hoc, vt venditio merciũ vltra prædictam mensuram sit materia, ad quam extendatur præceptum negatiuum non videndi vnquam merces vltra debitum pretium: sic posito præcepto charitatis vrgente in aliquo instanti, secundum quòd de materiali habet rationem mensuræ respectu appetitus propriæ excellentiæ, eo ipso appetita prædicta excellentia vltra mensuram præscriptam, colligitur, appetentem delinquere contra præceptum negatiuum semper, & pro semper vrgens non superbiendi, siue non appetendi propriam excellentiã inordinato modo, idest, vltra debitam mensuram: & præceptum illud charitatis, vt de materiali præscribens hanc mensuram, habet se per modum conditionis ad hoc, vt appetitus excellentiæ propriæ vltra debitam mensuram sit materia, ad quam habeat se extendere præceptum negatiuum non superbiendi, quod semper, & pro semper vrget.

Vnde semel supposita illa mensura, quæ a charitate quoad materiale, quod dicit, præscribitur, quæque non vt mensura reduplicatiue, idest, non quia mensura est formalissime, sed illamet, quæ reipsa est mensura, sub formalissima tamen ratione charitatis ab ea dictatur, ac proinde semel supposita illa veluti intimatione, & declaratione facta per præceptum charitatis, qua opere, & præcepto ipso declaratur, & præfigitur, quænam pro tũc sit mensura propriæ excellentiæ: statim à virtute humilitatis per præceptum quoddam negatiuum semper, & pro semper obligans prohibetur defectus huius mensuræ, vt talis, & vt applicatus ad materiam propriæ excellentiæ, quatenus ab ea dictatur, ne appetatur propria excellentia sine debita mẽsura, atque adeò sine ordinatione charitatis, dum hæc intimatur per præceptum charitatis esse pro tunc debitam mensuram: & ita appetens propriam excellentiam sine hac mensura, per se primò delinquit contra humilitatem, & auertit se à Deo, & eius subiectione, vt per modum primi excellentis præscribit mensuram propriæ excellentiæ, siue quòd non appetatur prædicta excellentia absque hac mensura: & per consequens auertit se à Deo, & eius subiectione per se inspecta ab humilitate.

114. Animaduersio tertia, & illatio ex dictis. Ex quibus omnibus inferendum, & notandum est tertiò, quòd illa non ordinatio in Deum authorem supernaturalem reperta in illo actu, aliter comparatur cum Deo, & cum prædicto actu dilectionis beatitudinis naturalis, & excellentiæ eius, quatenus est priuatio debitæ mensuræ, & modi seruandi in appetitione propriæ excellentiæ, & aliter, quatenus opponitur præcepto charitatis quoad id, quod de formali, & expresè ab eo importatur. Nam secundùm priorem illam rationem comparatur cum actu dilectionis propriæ excellentiæ, tanquam modus, aut circumstantia, aut defectus mensuræ, ratione cuius appetitus ille propriæ excellentiæ est appetitus inordinatus, & excellentiæ excedentis, ac proinde quatenus vnà cum actu illo appetendi constituit peccatum commissionis superbiæ: & deinde secundùm hanc eandem considerationem comparatur ad Deum per modum priuationis ordinationis ad ipsum, vt ad vltimum finem omnium excellentissimum, & vt habet rationem primi excellentis, mensuratè (modo nuper dicto) distribuentis singulis excellencias eisdem debitas, & mensuras earumdem, vt talium.

Et ita dicit priuationem debitæ subiectionis ad ipsum, vt ad vltimum finem modo dicto acceptum, & vt ad primum excellens, & distributorem mensuratè omnium aliarum excellentiarum. Ideoque, saltem virtualiter, & implicitè, ac interpretatiuè, est auersio à Deo, & contemptus ipsius, necnon & abiectio subiectionis ad ipsum modo dicto sumptum.

Et ratio huius est. Tũ, quia (vt *n.* 118. diximus, & *n.* 140. magis explicabimus) dum Angelus in secũdo instanti dilexit suam beatitudinem naturalem sine hac regula & mensura, ac proinde sine subiectione ad ipsam, per se voluit diligere prædictam beatitudinem, & eius excellentiam absque tali regula, & abijcere, ac cõtemnere illam: & per consequens per se etiam voluit auerti a Deo, tanquam à præscribente hanc mensuram, secundùm quòd ipse habet rationem supremi excellentis, ad quem spectat distribuere mensuratè singulis proprias excellentias, & earum mensuras, vt tales, ac proinde, & auerti ab eo, vt habet rationem vltimi finis omnium excellentissimi formaliter sumpti. 115. Suadetur prædicta animaduersio primò.

Tum etiam (per quod præcedens probatio magis explicatur.) Quia cùm conuersio & ordinatio in Deum tunc vrgens sit mensura propriæ excellentiæ, vt *n.* 120. dicebamus, ac proinde Angelus appetens propriam excellentiam sine illa delinquerit per superbiam: oportet, vt auerterit se à Deo, abijciendo subiectionem ad mensuram ab eo præfixam in materia propriæ excellentiæ, ac proinde subiectionem ad eundem, vt ad supremum excellens, finemque omnium excellentissimum, vt talem: quia (vt ex D. Thoma 2. 2. q. 162. art. 6. diximus) proprium est superbiæ, per se velle hanc abiectionem subiectionis: sicut è contrario proprium est humilitatis, quæ est virtus illi opposita, subiici se Deo, vt supremo excellenti, & fini omnium excellentissimo, in appetitu propriæ excellentiæ, appetendo eam cum subiectione ad regulam & mensuram ab eo, modo *n.* 123. dicto præfixam. Et ita quod de materiali, & veluti secundariò præcipitur à charitate, nempe actus charitatis, vt habet rationem mensuræ, est id, quod per se primò inspicitur tunc ab humilitate sub sua propria ratione, & cui per se primò superbia opponitur, quatenus vult propriam excellentiam reiiciendo, & contemnendo prædictam mensuram, vt talem. Secundò. D. Thom.

116. Cæterùm eadem non ordinatio ad Deum, vt authorem supernaturalem, secundum posteriorẽ considerationem acceptã, nõ comparatur ad actum dilectionis beatitudinis naturalis, vt modus, aut circunstantia eius, ita vt actus ille vnà cum ipsa sic sumpta sit peccatum commissionis, sed consistit in pura omissione prædictæ ordinationis: quià per accidens est ad illam sic sumptam, quòd simul diligatur, vel non diligatur prædicta beatitudo naturalis. Et deinde collata cum Deo authore supernaturali, dicit carentiã conuersionis debitæ in ipsum, vt præcisè est obiectum charitatis, ideóque non dicit carentiam subiectionis ad eum, quæ sit eiusdem speciei, ac illa prior carentia importata ab actu superbiæ, sed carentiam (vt sic dicamus) subiectionis amicabilis inclusæ in actu charitatis, & tendentis ad Deum, vt est obiectum illius. Et ita prædicta carentia, vt virtualiter, ac interpretatiuè est auersio à Deo, dicit auersionem ab illo, vt est finis, & obiectum charitatis, quoad id, quod charitas de formali, & expresè importat.

Vnde, quia appetitus propriæ excellentiæ cum carentia huius ordinationis debitæ, vt habet rationem mensuræ eiusdem excellentiæ, est virtualiter, implicitè, & interpretatiuè appetitus illius per modum finis omninò vltimi, & similiter quia hoc ipso quòd quis non habeat prædictam ordinationem sui, & omnium suorũ in Deum, vt in finem supernaturalem

naturalem, seu prædictum actum charitatis, quando vrget hoc præceptũ, tunc cẽsetur velle seipsum, vt vltimum finẽ virtualiter, & interpretatiuè: inde est, iuxta nuper dicta, quòd aliter diligatur propria excellẽtia per modum finis omninò vltimi, & aliter non ordinando se, & omnia sua in Deum, vt in finem supernaturalem, habeat seipsum pro vltimo fine. Nam propria excellentia habetur pro vltimo fine, provt hoc fũdatur in hoc, quod est non ordinari in Deum authorem supernaturalem, vt in finẽ excellentiorem sub ratione excellentioris per excellentiam supernaturalem, & vt habet rationem primi excellentis, mensuratè distribuentis singulis proprias excellentias, ac proinde provt per hoc denotatur, nõ subiici alteri, vt fini modo dicto excellentiori: at ille, qui non ordinat se, & omnia sua in Deum, vt in vltimum finem, vt præcisè delinquit contra charitatem, habet se pro vltimo fine, provt hoc fundatur in hoc, quòd non habeat ordinationem sui in Deum, vt præcisè est finis charitatis.

127. Quia verò hoc, quod est habere aliquid pro fine omninò vltimo, inuoluit necessariò dilectionem, saltem virtualem, & interpretatiuá eius super omnia: inde etiam est, vt aliter diligatur super omnia propria excellentia habita pro fine vltimo, & aliter non ordinãs se in finẽ charitatis. Nam illa diligitur super omnia, quatenus diligendo eã, tanquam finẽ omninò vltimum modo dicto, præponitur in parte modi diligendi Deo, vt est finis vltimus omniũ excellentissimus sub ratione excellentis excellentia supernaturali, & vt habet rationem primi excellẽtis, & mensuratè distribuentis, modo *n.* 120. dicto, singulis proprias excellentias, & mensuras earumdem: At non ordinans se, & omnia sua in Deum, vt in finem supernaturalem, vt præcisè per hoc delinquitur contra charitatis præceptum consideratũ quoad id, quod expresse, & formaliter dictat, diligit seipsum super omnia: quia diligendo se per modum vltimi finis, præponit seipsum Deo, vt habet rationem vltimi finis (vt sic dicamus) amicabilis, & per se inspecti à charitate, secundùm id, quod expresse, & formaliter dicit.

§. IV. *Enodatio huius secundæ obiectionis ex prœiactis animaduersionibus.*

128. *Ex prædictis animaduersionibus occurritur obiectioni, admittendo datas solutiones inter arguendum.* His ergo suppositis, non difficulter occurritur huic secũdæ obiectioni ex Suarez, & ex aliis deductæ, admittendo quatuor solutiones inter proponendum eandem obiectionem, adductas, iuxta dicta tamen in tribus animaduersionibus præcedentibus intellectas. Vnde sustinendo priorem solutionem ex illis, dicimus, dilectionem qua Angelus dilexit suam beatitudinem naturalem absque ordinatione in Deum authorem supernaturalem, fuisse peccatum commissionis, & superbiæ, quatenus fuit causa omissionis ordinationis in Deum finem supernaturalem: ad hunc tamen sensum, quod ly *quatenus* non sumatur reduplicatiuè, sed specificatiuè, idest, quod actus ille, qui fuit causa prædictæ omissionis, fuerit commissionis, & superbiæ; licèt id non habuerit præcisè & formaliter ex eo quod fuerit causa prædictæ omissionis: & insuper, ita vt prædictus actus non fuerit causa illius ex eo capite præcisè quod terminatus sit ad beatitudinem naturalem secundùm se, & sua merita sumptam, sed ex eo quod Angelus diligendo suam beatitudinem naturalem absque ordinatione in Deum authorem supernaturalem, vt prædicta ordinatio est mensura propriæ excellentiæ Angelicæ, fuerit causa omittendi eandem ordinationem, secundum quod dictatur à charitate sumpta quoad id, quod expresse, & formaliter dicit: quia reuerà dilectio, qua Angelus dilexit excellentiam suæ beatitudinis naturalis cum omissione ordinationis charitatis in Deum, quoad id, quod de materiali dictatur à præcepto charitatis, seu vt erat mensura propriæ excellentiæ dictata modo dicto à charitate, fuit ratio omittendi eandem ordinationem charitatis in ipsummet Deum, vt est obiectum amicabile, vt ex his, quæ *n.* 210. huius disputationis dicemus ampliùs patebit.

129. *Diluitur prima & secunda impugnatio prioris solutionis.* Neque contra hanc solutionem sic intellectam obest triplex illa impugnatio à Suarez adducta. Non quidem prima, aut secunda. Quoniam non asserimus, actũ illum esse cõmissionis, & superbiæ, præcise & formaliter, quia est causa omissionis prædictæ, sed quòd ille actus, qui est causa omissionis, est aliunde peccatum commissionis, & superbiæ, vt ex his, quæ in defensione quartæ solutionis huius obiectionis asseremus, magis patebit. *Occurritur tertiæ.* Nec etiam tertia. Quoniam non asserimus, actum dilectionis, provt præcise terminatur ad excellentiam propriæ beatitudinis secundùm se sumptam, esse incompossibilem cum ordinatione ipsius in finem charitatis, consideratæ quoad id, quod expresè, & formaliter dictat, sed quod prædicta dilectio cum carentia debitæ ordinationis charitatis, vt est mensura propriæ excellentiæ Angelicæ ac proinde prædicta dilectio, vt est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, est incompossibilis cum eadem ordinatione charitatis, quoad id, quod exprese, & formaliter dicit, seu vt formaliter tendit in Deum, vt obiectum amicabile.

130. *Explicatur secunda solutio, & soluitur impugnatio eius.* Deinde admittendo secundam solutionem: ita quidem, vt omissio, quæ ponitur tanquam signum peccati commissionis superbiæ, sit omissio ordinationis charitatis in Deum, vt constituit peccatum prææ omissionis contra præceptum charitatis quoad id quod expresè, & formaliter dicit, seu omissio ordinationis amicabilis, formaliter vt talis, non verò sit omissio ordinationis charitatis, vt est mensura propriæ excellentiæ Angelicæ (sic enim vnà cum dilectione eiusdem excellentiæ constituit peccatum commissionis superbiæ eiusdem Angeli) tunc dicendum est, satis esse ad hoc vt Angelus dilexerit super omnia suam benedictionem naturalem virtualiter, & implicitè, ac interpretatiuè, quod eodem modo dilexerit illam, vt finem omninò vltimum: quia amor finis vltimi omninò est amor super omnia. Constat autem ex dictis, quod hoc ipso quòd Angelus dilexerit suam beatitudinem naturalem, quiescendo omninò in illa, ac proinde absque ordinatione in Deum finem supernaturalem, quam tunc debebat habere, voluit implicitè, & virtualiter, ac interpretatiuè propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis per modum vltimi finis.

131. *Enodatur impugnatio tertiæ solutionis.* Vlterius, tuendo tertiam solutionem huius obiectionis iuxta dicta in præcedenti §. tunc dicẽdum est, satis patere ex dictis, Angelum non ea præcisa ratione quieuisse in dilectione excellentiæ propriæ beatitudinis naturalis, seu voluisse illam per modum finis omninò vltimi, quia non ordinauit illam in finem supernaturalem ordinatione charitatis, secundùm id, quod charitas expresè, & formaliter tunc dictat, sed quia (vt iam diximus, & *dubio* 7. huius disputationis dicemus) priùs dilexit eandem beatitudinem non ordinando illam in Deum authorem supernaturalem, provt prædicta ordinatio erat mensura propriæ excellẽtiæ: ac proinde priùs implicitè, & interpretatiuè voluit non subiicere illam Deo, vt vltimo fini omnium excellentissimo excellentia supernaturali, & supremo

supremo distributori omnium excellentiarum. Et ita (vt iam explicuimus, & in sequenti solutione magis explicabimus) diligendo sic beatitudinem naturalem, non peccauit peccato omissionis, sed peccato commissionis, & superbiæ. Quoniam iuxta communem Theologorum sententiam, quando materia, circa quam versatur actus, est materia propriæ excellentiæ, tunc appetere illam absque debita mensura, est peccatum commissionis superbiæ.

132. Explicatur vltima solutio.

Tandem sustinendo posteriorem solutionem, quæ absque dubio est D. Thomæ loco ibidem citato, & in aliis locis, estque communis inter Thomistas, potest addi, vt magis explicetur, quomodo peccatum illud non fuerit omissionis, sed commissionis, quòd ad hoc vt aliquod peccatum sit omissionis, non satis est, vt circa aliquam materiã omittatur modus, aut circunstantia debita, sed oportet, vt omittatur actus ipse, qui versatur circa talem materiam: vt v.g. circa celebrationem, aut auditionem Missæ peccatur præcisè peccato omissionis, si quis non dicat, aut audiat eam, quando ad id tenetur: si autem dicat illam absque vestibus sacris, aut sine debita præparatione, & modo, quibus oportet, aut audiat illam absque debita attentione, non est omissionis peccatum, sed commissionis sacrilegæ. Et ita vniuersaliter loquendo quãdo non omittitur actus, sed circunstantia circa aliquam materiam, tunc peccatur peccato commissionis pertinente ad speciem talis materiæ. Ideoque, cum Angelus circa materiam iam dictam, nempe excellentiam suam naturalem, non omiserit actum dilectionis illius, sed modum & mensuram eiusdem, tunc commisit peccatum pertinens ad talem materiam suæ propriæ excellentiæ, quod non est aliud quàm peccatum superbiæ. Et ratio est proportionaliter eadem in exemplis adductis, & in re, de qua loquimur. Quia nimirum celebrando v.g. Missam sine vestibus sacris, tunc irreuerenter fit illa celebratio sacra, ac proinde delinquitur peccato commissionis contra religionem. Et appetendo (vt modò dicebamus) propriam excellentiam sine debita mensura, appetitur maior excellentia, quam ea, quæ conuenire debet appetenti.

133. Vindicatur hæc solutio ab impugnationibus.

Nec ea, quæ contra solutionem istam obiicit Suarez, vrgent. Iam enim constat ex dictis, quomodo præceptum charitatis supernaturalis, vt de materiali præscribebat mensuram & modum in eo instanti propriæ excellentiæ, dictabat etiam de materiali prædictam dilectionem charitatis, & circunstantiam, & modum eiusdem excellentiæ, ly *vt* sumpto specificatiuè, iuxta ea, quæ *n.* 128. dicebamus, & ad sensum iam explicatum, nimirum, quòd præcipiendo actum charitatis etiam quoad rationem mensuræ, & modo dicto, tunc præceptum ipsum est eodem modo præfixio quædam, & veluti intimatio, & declaratio, per quam declaratur, & stabilitur, quænam sit mensura propriæ excellentiæ omninò necessaria in eo instanti: & ita eo ipso (vt *n.* 123. dicebamus) dilectio propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis absque illa regula & mensura, erat materia, ad quam extendebatur præceptum negatiuum semper, & pro semper obligans, quo prohibetur appetitus propriæ excellentiæ absque debita mensura vt tali: atque adeò ibidem deficiente prædicta ordinatione charitatis, non adest sola omissio opposita præcepto charitatis, quoad id, quod de formali, & expresse dictat, sed etiam peccatum commissionis contra prædictum præceptum negatiuum.

Ad primam confirmationem, siue explicationem.

Ad declarationem verò priorem ab eodem Suarez allatam fatemur, quod si Angelus tunc non diligeret excellentiam propriam suæ beatitudinis naturalis, sed solùm haberet actum charitatis, satisfaceret suæ obligationi dictatæ tunc a charitate. Hinc tamen non fit, obligationem supernaturalis amoris per modum mensuræ propriæ excellentiæ considerati, non fuisse etiã de illo, vt de circunstantia modo dicto amoris naturalis prædictæ excellentiæ, ly *vt* in sensu specificatiuo sumpto. Quod etsi quoad id, quod prædicta obligatio, & præceptũ charitatis formaliter, & expresse dictat, non sit de illo actu, vt mensura, specificatiuè loquendo; est tamen quoad id, quod de materiali importat, de eodẽ quoad rationem mensuræ, quã affert. Et ideò, licèt omisso actu dilectionis propriæ excellentiæ satisfaceret Angelus plenè obligationi amoris supernaturalis, eliciendo actum charitatis, quia eliceret illũ tam quoad formale, quàm quoad materiale: attamen si haberet simul actum appetendi propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis sine actu dilectionis supernaturalis, peccat peccato commissionis superbiæ; non quia præcisè omittit actum illum dilectionis, qui erat mensura appetitionis propriæ excellentiæ, sed quia appetit excellentiam propriam absque debita mensura, quam adhibere tenebatur, ac proinde delinquit contra præceptum negatiuum, non appetendi propriam excellentiam sine prædicta mensura.

Ad secundã.

Ad secundam verò confirmationem, & explicationem respondetur, quòd etsi omittens actum charitatis, & ordinationis in Deum, non ideò peccet in omni actu, quem elicit in eo instanti, in quo debebat ex charitate diligere: peccat tamen eliciendo actum sine ordinatione charitatis, quando charitas, & ordinatio illius habet se reipsa per modum mensuræ debitæ inesse, & adest præceptum non eliciendi illum actum sine debita mensura, vt in præsenti contingit.

§. VII. *Replica animaduersione digna contra dicta in solutionibus præcedentis obiectionis, & responsio ad illam.*

Nec obest, si contra rationem, & fundamẽtum omnium, quæ in his solutionibus diximus, ac proinde contra omnes illas obiicias, falsum esse, quòd per præceptum charitatis in illo instanti vrgens, præcipiatur actus charitatis, & ordinatio in Deum authorem supernaturalem, vt est mensura, adhuc specificatiuè, propriæ excellentiæ Angelicæ, etiamsi prædictum præceptum consideretur quoad id, quod de materiali dicit: ergo, &c. Antecedens probatur. Tum primò. Quia per accidens est ad dilectionem præscriptam per præceptum charitatis, quòd sit, vel non sit, adhuc specificatiuè, mensura propriæ excellentiæ Angelicæ. Et ideò quamuis non esset talis excellentia, nec charitas esset mensura illius, nihilominùs esse eiusdem rationis: ex eo quòd respiceret Deum, vt est proprium eiusdem charitatis obiectum. 134. Replica notanda contra omnia prædicta. Probatiõ prima.

Tum secundò. Quia illa virtus præcipit, ante licitè mensuram alicuius actus, cui opponitur actus exercitus absque tali mensura & regula: vt patet in temperantia, quæ præcipit mensuram ciborum, quia illi opponitur actus vescendi absque tali mẽsura. Constat autem, actum appetendi propriam excellentiam asque debita mensura non opponi charitati, sed humilitati: ergo regula, & mensura illius nullã ratione præcipitur, adhuc materialiter, à charitate, sed à sola humilitate. Secunda.

Tum tertiò (& est confirmatio præcedentis probationis.) Quia alioqui appetens propriam excellentiam absque mẽsura præscripta à charitate, non peccaret Tertia.

peccaret contra humilitatem, sed contra charitatem, vel saltem magis contra hanc delinqueret: siquidem prætergrederetur mensuram à charitate præscriptam. Maxime, quia hoc ipso, quòd charitas præscribat ordinationem illam, seu actum charitatis tanquam mensuram, præscribit, ne fiat appetitio propriæ excellentiæ, aut cuiusuis alterius rei absque hac ordinatione. Et ideò, sicut ex hoc, quòd prætermitteretur ordinatio alterius rei per charitatem, tunc solummodò aut præcipuè peccaretur contra charitatem: ita etiam ex hoc, quòd diligatur propria excellentia absque eadem ordinatione, tantummodò, vel potissimè contra eandem charitatem delinqueretur.

Quarta.

Tum quartò (per quod præcedens probatio magis elucidatur.) Quia si Angelus appeteret propriam excellentiam cum hac mensura, nempe actu charitatis, non ideò eliceret actum humilitatis: quia illa mensura charitatis, vt talis, non dictatur ab humilitate: ergo appetendo excellentiam suæ beatitudinis absque hac mensura, non deliquit contra humilitatem: quandoquidem contrariorum eadem videtur esse ratio.

Vltima.

Tum denique. Quia si charitas de materiali præciperet amorem, vt mensuram propriæ excellentiæ, præciperet etiam de materiali, quòd simul eliceretur actus humilitatis, cuius proprium est velle prædictam mensuram: quod tamen satis constat esse falsum. Et ideò satis fuit Angelis bonis, ad hoc vt in illo secundo instanti non peccarent, quòd elicuerint actum charitatis supernaturalis, licet non habuissent actum humilitatis formaliter sumptæ.

Cõfirmatur.

Confirmatur. Quoniam si Angelus eliceret tunc actum humilitatis formaliter talem, absque eo quòd exerceret actum charitatis supernaturalis, non delinqueret superbè, nec appeteret propriam excellentiam suæ beatitudinis absque debita mensura: ergo signum est, mensuram petitam ad appetitum propriæ excellentiæ non esse vlla ratione actum illum charitatis: alioqui appetitio talis excellentiæ absque actu prædicto charitatis esset appetitio illius absque debita mensura.

135. Enodatur replica, & prima probatio.

Respondetur enim, negando antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, non esse per accidens ad dilectionem præscriptam per præceptum charitatis, quoad id, quod implicite, & de materiali præceptum ad eam obligans importat, & ipsa charitas eodem modo sumpta affert, quòd dicat rationem mensuræ propriæ excellentiæ, materialiter etiam consideratam, idest, mensuram in *esse* rei, seu illud, quod reuerà est mensura, licèt non importetur formaliter quia mensura, sed quia conuersio in Deum, vt est obiectum charitatis. Et ita, si charitas per impossibile id non haberet, colligeremus, non esse eiusdem prorsus rationis, ac modò est: quia charitas, quæ modò inuenitur, necessariò affert rationem istam secum identificatam, & ab eadem petitam. Et propterea præceptum charitatis vrgens ad id, quod in *esse* rei necessariò conuenit charitati quodque semper ab ea petitur, præscribit etiam aliquo modo actum charitatis, vt modo explicato dicit mensuram propriæ excellentiæ omninò necessariam in illo instanti.

Respõdetur ad secundam probatioñe.

Ad secundam verò probationem eiusdem antecedentis dicendum est, quòd illa virtus, cui opponitur actus elicitus absque debita mensura, præcipit illam, vt applicatam illi materiæ: & insuper præceptum illius virtutis secundùm id, quod expressè, & formaliter dicit, potest præscribere prædictam regulam & mensuram, non solùm de materiali, sed etiam de formali consideratam. Cæterùm non est contra rationem alterius virtutis præcipere de materiali actum, qui in *esse* rei, & de materiali, & modo explicato habeat rationem mensuræ respectu v. g. propriæ excellentiæ, & taliter, vt hoc præceptum se habeat per modum conditionis ad hoc, vt obliget præceptum alterius virtutis negatiuum, scilicet non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura, ac proinde ad hoc, vt appetitio propriæ excellentiæ absque hac mensura sit materia comprehensa, & vetita à prædicto præcepto negatiuo. Maximè, quia (vt in solutione ad tertiam probationem dicemus) non præcipit illam mensuram, vt applicatam huic materiæ, sed solùm opere, & præcepto ipso quoad id, quod de materiali affert, intimat, quænam sit mensura seruanda in dilectione propriæ excellentiæ.

Ad tertiam autem probationem neganda est sequela. Quia (vt ex dictis constat) quando omittitur regula & mensura alicuius materiæ, & elicitur actus circa materiã illã absque debita regula & mẽsura, tũc ille actus absque prædicta regula pertinet ad speciem materiæ, circa quam versatur, vt de celebrãte Missam absque vestibus sacris dicebamus. Et ideò appetitus ille propriæ excellentiæ absque debita mensura spectabit ad illam speciem vitij, ad quam pertinet propria sui excellẽtia, nempe ad superbiã: & ille actus opponetur formaliter humilitati; quamuis ibidem admisceatur aliqua oppositio cum charitate, modo dicto præscribente mensuram. Et ideo charitas adhuc modo dicto nõ præscribit illam mensuram, vt mensurantem propriam materiam, sed vt modo explicato est mensura materiæ alterius virtutis, & vitij eidem virtuti oppositi. 136. Ad tertiam prior solutio.

Ad id autem, quod in eadem probatione additur, patet ex dictis, negãdum esse, quòd hoc ipso, quòd per charitatem præcipiatur ordinatio illa in Deum, seu amor Dei super omnia, dictetur ab eadem charitate totum hoc coniunctum, scilicet, ne appetatur aliquod bonũ in eodẽ instanti sine prædicto amore charitatis, vt circunstantia, & modo illius appetitionis, ac proinde dictetur etiam totum hoc coniunctum, nempe, quòd non appetatur propria excellentia sine actu charitatis, vt mensura. Quoniam charitas præcisè præcipit actum amoris super omnia, & illum præcipiẽdo, quasi intimat, & præfigit, quænam sit mensura propriæ excellentiæ, & quomodo hæc debeat dicere ordinationem ad Deum consistentem in ipso actu charitatis. Vnde, si alicui homini adulto præciperet Deus, vt in hoc instanti eliceret ordinationem illam omnium suorum in Deum, consistentem in dilectione eiusdem Dei super omnia, tunc, si non eliceret prædictum actum, recitaret tamen in eodem instanti diuinum officium, cuius recitatio est incompossibilis cum actu illo interno charitatis, peccaret peccato omissionis contra charitatem, non tamen actus ille recitandi esset formaliter peccatum. Cuius nulla alia aptior ratio reddi potest, nisi quòd à charitate non præcipitur totum hoc coniunctum, nimirum, ne recitetur tunc sine actu dilectionis: atque adeò nec præcipitur dilectio, vt circunstantia recitandi, sed solùm ipsa dilectio, cui, & cuius omissioni, vt præceptæ, per accidens coniungitur recitatio. Vnde per charitatem ad summum præcipitur, ne tunc fiat aliquid incompossibile cum illo amore.

Posterior eiusdem enodatio.

Adde, quòd gratis permisso, sed non admisso dictari totum hoc à charitate, nempe non appetẽdam esse propriam excellentiam, sicut & quamlibet aliã rem absque ordinatione eiusdem charitatis in Deum, tunc appetens propriam excellentiam appetitione opposita huic præcepto charitatis, peccaret contra illam, quia appeteret prædictam excellentiam absque charitate, vt præcisè est ordinatio

natio in Deum, quatenus est obiectum amicabile: quia peccaret eadem specie peccati, ac si appeteret aliquod aliud bonum: quia illa prohibitio esset prohibitio generalis non appetendi aliquid sine ordinatione charitatis, ideoque non appeteret propriam excellentiam, quia talem, sed sub alia ratione: nec peccaret, quia appeteret propriam excellentiam sine ordinatione charitatis, adhuc vt de materiali dicit mensuram propriæ excellentiæ; sed ratio hæc per accidens se haberet, vt ibidem delinquitur directè contra charitatem. Et ita relinqueretur locus ad hoc, vt tunc appetens propriam excellentiam, vt talem, delinqueret contra humilitatem, quæ hoc ipso, quod supponatur per modum conditionis præceptum charitatis præfigens de materiali mensuram charitatis, vt specificatiuè habet rationem mensuræ, dictat per suum præceptum negatiuum, ne appetatur prædicta excellentia absque hac mensura, vt habet rationem mensuræ.

137. Ad quartam. Ad quartam probationem respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam ad eliciendum formaliter actum alicuius virtutis, non satis est attingere materiam propriam illius virtutis seruata mensura, & mediocritate materiæ eiusdem; sed insuper desideratur, quod attingantur ista formaliter, siue sub motiuo, & ratione formali propriis illius virtutis: licèt hoc non requiratur ad seruandum præceptum, quod præcisè præscribit materiam alicuius virtutis, & ponit actum in materia eiusdem virtutis, itavt quantum est ex parte illius præcepti affirmatiui nihil desit ad hoc, vt operans operetur propter motiuum, & rationem formalem, intra cuius materiam actus præceptus ponitur. Cæterùm, quia minùs requiritur ad malum, quàm ad bonum, & ad volitionem illius, quàm istius: idcirco in aliis vitiis non est necesse, vt per se intendatur oppositio ad virtutem, sed satis est, quòd reipsa non seruetur mediocritas ab illa petita. At (vt *dub.* 1. diximus, & infrà etiam dicemus) in superbia hoc est peculiare, vt in ea formaliter sumpta intendatur oppositio ad humilitatem, & hæc ab Angelo intenta est, hoc ipso quod appetit propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita mensura & regula, quia ibidem per se voluit abjectionem subiectionis ad Deum, vt dictum est.

Ad vltimã. Ad vltimam probationem patet ex dictis, negandum esse antecedens. Quia præceptum charitatis non præscribit, nisi tantùm mensuram propriæ excellentiæ in *esse* rei consideratam, id est, quòd eliciatur actus charitatis ab eadem charitate, qui hoc modo sit mensura propriæ excellentiæ: ita vt per hoc præceptum operè, & reipsa intimetur, quænam sit mensura propriæ excellentiæ tunc seruanda, non tamen præcipit mensuram hanc, vt actu applicatam materiæ propriæ excellentiæ, vt modum, & circumstantiam illius: ac proinde nec charitas præcipit illam mensuram suæ ordinationis sub motiuo humilitatis: quamuis seruata prædicta mensura in appetitu propriæ excellentiæ, eo ipso non delinquatur contra humilitatem, & ea non seruata, delinquatur contra eam. Vnde (vt sæpè diximus) præceptum charitatis concurrit per modum conditionis ad hoc, vt appetitio propriæ excellentiæ absque debita illa mensura sit materia, ad quam prædictum præceptum negatiuum non superbiendi extendatur: ac proinde præceptum charitatis quodammodò, id est per modum conditionis integrat materiam præcepti negatiui humilitatis.

Ad confirmationem verò respondetur, in eo instanti, in quo vrgebat respectu Angeli præceptum charitatis secundùm omnia, quæ indispensabiliter affert, non potuisse exercere actum humilitatis formaliter talem, per quem se, & suam illam excellentiam simpliciter, & ea ratione, qua debetur, subderet, & subjiceret Deo authori supernaturali, nisi simul eliceret actum charitatis, & hoc ipso, quòd hunc non eliceret, eo ipso conuincebatur non subjicere se, & excellentiam suæ beatitudinis naturalis simpliciter, & eo modo, quo tenebatur, prædicto fini.

Et ratio est. Nam sicut dum taxatur à Principe venditio tritici sub determinato pretio, v. g. quatuordecim drachmis, tunc si maiori pretio vendebatur, eo ipsò peccabatur contra præceptum negatiuum vendendi merces vltra debitum pretium & mensuram: cùm verò iam taxatio Principis extensa est vsque ad decem, & octo drachmas, non delinquitur contra prædictum præceptum, ex eo quòd vendatur triticum vltra quatuordecim drachmas: ita dum viget per modum mensuræ & regulæ omninò necessariæ in appetitione propriæ excellentiæ determinata aliqua mensura, eaque strictior, vt potè magis cohibens, & reprimens appetitum propriæ excellentiæ, nempe mensura conuersionis in Deum per actum charitatis, qualiter in primo illo instanti, supposito præcepto charitatis, vigebat, tunc delinquatur contra præceptum negatiuum non appetendi propriam excellentiam vltra debitam mensuram, si appetatur absque prædicta conuersione charitatis. Cùm verò non vrget, nec præcipitur mensura illa adeò stricta, tunc non delinquitur contra præceptum negatiuum non appetendi propriam excellentiam vltra debitam mensuram, etiamsi appetatur absque conuersione, & ordinatione in Deum, quæ fit per actum charitatis. 138. Ad confirmationem.

§. VIII. Ratio tertia assertionis, & confirmatio illius.

Tertia, & principalis ratio assertionis insinuatur à D Thoma 2. 2. *q.* 163. *art.* 1. & 1. 2. *q.* 89. Vt autem hæc clarius tradatur, animaduertendum est, primum Angeli peccatum debuisse esse circa finem, non verò circa media. Tum, quia sicut primum, quod se illi offert, est suus finis in particulari, non verò media: ita primum, circa quod benè, vel moraliter se gessit in illo primo instanti suæ plenæ libertatis, in quo proinde peccare potuit, debuit esse finis, non verò media. Vnde S. Thomas loco nuper citato ex 2. 2. inquit propter hanc rationem primum primi hominis peccatum debuisse esse circa finem, & non circa media, his verbis: *Ille motus habet rationem primi peccati, in quo priùs inordinatio inuenitur. Manifestum est autem, quòd primò inuenitur inordinatio in motu interiori animæ, quàm in actu exteriori corporis. Inter motus autem interiores priùs mouetur appetitus in finem, quàm in id, quod quæritur propter finem: & ideò ibi fuit primum peccatum hominis, vbi potuit esse primus appetitus inordinati finis.* 139. Anim aduertio pro tertia ratione fundamentali.

Tum etiam. Quia Angelica voluntas: secundùm quod in illo instanti respiciebat finem vltimum in particulari sumptum, vel habuit debitam rectitudinem circa illum, vel non? Si primum, consequens erit, vt etiam debitè se habuerit circa media, atque adeò nulla ratione peccauerit: siquidem voluntas rectificata circa finem vltimum in particulari, & perconsequens efficaciter volens

illum, nequit in illo instanti non versari rectè circa media. Et ita, si volitio horum tunc vrgeat, debet in eodem instanti efficaciter, & ordinato modo circa illa versari. Si autem secundum asseratur: ergo cùm priùs versetur circa prædictum finem, quàm circa media, oportebit, vt primò careat debita rectitudine circa illum: atque adeò quòd primum eius peccatum circa prædictum finem debeat esse.

Tum deinde. Quia sicut in speculabilibus priùs habemus assensum circa principia, quàm circa conclusiones, & ratione illorum assentimur istis: & propterea omnis defectus circa assensum conclusionum refunditur in defectum, qui priùs fuerit circa principia: ita etiam in practicis volumus media ratione ipsius finis priùs voliti. Et ita non contingit, quòd in aliquo instanti sit defectus circa media, quin præcesserit præcedentia naturæ aliquis defectus circa finem. Imò si illud instans fuerit tale, vt in illo vrgeat deliberare circa finem vltimum in particulari, & modo debito præfigere sibi illum, tunc nequibit esse defectus circa media, quin præcesserit defectus circa finem, non qualitercumque, id est, quatenùs influit in malam electionem, sed quatenùs non præfigitur debitus finis, aut quatenus prædictus finis non præfigitur modo debito, vt dubio 3. huius disputationis tetigimus.

140. Ex prædicta animaduersione conficitur ratio pro conclusione. Hinc ergo sequens deducitur ratio ex Angelico Præceptore deprompta. Quoniam obiectum excellens, circa quod Angelus primò peccauit, debuit esse vltimus finis eiusdem Angeli, vt ex præcedenti animaduersione patet: ergo cùm beatitudo naturalis ipsius habet rationem vltimi finis respectu illius, debuit Angelus, hoc ipso quòd peccauerit, habere pro obiecto sui primi peccati prædictam beatitudinem, & eius excellentiam: ergo ea dumtaxat ratione primò circa illam, & eius excellentiam superbè deliquit, quia appetiit ipsam, & excellentiam ipsius non seruato modo & mensura à Deo taxata, & consistente in ordinatione, & subiectione ipsius ad Deum, vt finem supernaturalem: quia eo ipso primò deliquit circa illam appetitu superbiæ, qui nihil est aliud, quàm inordinatus appetitus propriæ excellentiæ.

Confirmatio. Confirmatur ratione tacta ab eodem S. Doctore. Nam hoc ipso, quod primum peccatum Angeli debuerit esse circa vltimum finem ipsius in particulari sumptum, debuit vtique, hoc ipso quod superbè peccauerit, primò delinquere in sua superbia circa beatitudinem naturalem, vel supernaturalem, vel circa vtramque simul, appetendo nimirum inordinato modo excellentiam alicuius ex illis, vel vtriusque simul, vt ex se constat: ergo saltem obiectum excellens, circa quod primò superbè deliquit, fuit sua beatitudo naturalis, appetendo illam modo inordinato iam dicto.

141. Patet consequentia. Tum, quia (vt nuper dicebamus) proprium est superborum magis affici ad bona propria, & ipsis connaturalia, quàm ad alia bona. Et propterea superbi vocantur 2. Petri c. 2. n. 10. *Sibi placentes:* quia proprium est eorum circa propria bona, ac proinde circa seipsos gloriari, in hocque magis propendunt. Constat autem, beatitudinem naturalem Angeli connumerari inter bona propria ipsius. (2. Petri cap. 2.)

Tum etiam. Quia Angelus habet maiorem propensionem in suam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius, quàm in beatitudinem supernaturalem; imò in hanc non propendit naturaliter: ergo hoc ipso, quòd in primo peccato suæ superbiæ debuerit delinquere circa obiectum excellens, quod sit beatitudo & finis vltimus illius, consequens est, vt primò deliquerit circa beatitudinem naturalem, & excellentiam eius, non appetendo eam modo debito iam explicato. Nam sicut proprium est superborum affici ad propria bona excellentia, in illisque gloriari: ita est proprium eorum gloriari in illis bonis excellentibus, in quæ valdè propendunt.

Tum denique. Quia facta collatione inter beatitudinem naturalem, & supernaturalem, tunc reperietur, quod Angelo in illo instanti viæ, in quo peccare potuit, fuit euidenter nota sua beatitudo naturalis, secùs verò supernaturalis: ergo hoc ipso, quòd eius primum peccatum consistens in affectu superbiæ debuerit esse circa suam beatitudinem oportuit, vt saltem sit primo circa beatitudinem naturalem, & eius excellentiam. Nam quemadmodum est proprium superborum maximè affici ad propria, & excellentia bona, & inter hæc ad ea, ad quæ magis propendunt: sic etiam proprium est illorum affici, & gloriari in istis potiori ratione, quando sunt illis euidenter nota: quia eo ipso inde sumunt maiorem occasionem gloriandi se vanè in illis.

Nec refert si contra rationem hanc objicias, ex ea potiùs sequi, obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, fuisse beatitudinem supernaturalem: siquidem ista est finis omninò vltimus Angeli, & beatitudo naturalis cum hac supernaturali collata, habet rationem cuiusdam medij ad eam ordinati: ergo, &c. 142. Obiectio contra rationem factam.

Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, beatitudinem naturalem non ordinari per se, & ex natura sua ad beatitudinem supernaturalem, licèt per accidens, siue supposita eleuatione Angeli in finem supernaturalem per dona gratiæ ordinetur in illam: & ideò non oportuit, quod obiectum excellens, circa quod Angelus primò peccauit, fuerit vltimus finis supernaturalis, benè tamen vltimus finis naturalis, nempe sua naturalis beatitudo, quæ per se, & ex natura rei debebat esse vltimus finis per se petitus ab Angelo. Quamuis cum hoc stet, Angelum non deliquisse circa hunc naturalem finem, tanquam circa obiectum expresè volitum, nisi quia voluit illum implicitè sine debita mensura supernaturali. Cæterùm in præsenti non inquisiuimus, nisi de obiecto excellenti expresè, & formaliter volito, circa quod Angelus superbiit. Solutio.

Deinde nihil etiam obest, si contra confirmationem prædictæ secundæ rationis (quatenùs in ea intulimus, obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, fuisse suam beatitudinem naturalem: quia nimirum proprium est superborum magis affici ad bona propria, & ipsis connaturalia, quàm ad alia bona) sic objicias, quòd potiùs proprium est superborum, & præcipuè eorum, qui valdè superbiunt, affici ad bona omnium excellentissima, vbicumque illa sint: quia ex his maior occasio arripitur ab illis ad magis superbiendum, & tumescendum: ergo, &c. 143. Obiectio contra confirmationem rationis.

Respondetur, negando antecedens, saltem quando bona propria, eaque valdè excellentissima sunt superbo euidenter nota, & est naturaliter inclinatus & determinatus ad dilectionem eorum, ac tandem quando ex vi modi apprehendendi, & appetendi illa appetuntur per modum bonorum inter omnia excellentissimorum, ex eo quòd apprehenduntur, & appetuntur per modum finis omninò vltimi: quia tunc inuenit superbus in suis propriis bonis excellentiam, quæ in aliis bonis superioribus secundùm se sumptus reperitur: & insuper Responsio.

super arripit maiorem occasionem tumescendi, ex eo quòd bona illa excellentia sic apprehensa, & appetita sunt bona ipsius superbi, & per hoc eius excellentia magis augetur. Quare, cùm beatitudo naturalis Luciferi fuerit in illo instanti euidenter nota, non verò beatitudo supernaturalis, habueritque inclinationem naturalem, & determinationem ad illam, non verò ad istam, & deinde ex vi modi apprehendendi ipsam, apprehensa sit per modum finis omninò vltimi, & eodem modo ex vi modi appetendi appetita fuerit, ex eo quòd fuit volita absque ordinatione debita in vlteriorem finem, & apprehensa absque debita apprehensione practica prædictæ ordinationis: ac tandem prædicta beatitudo, & eius excellentia sit propria Angeli, & ei debita: idcircò beatitudo ista naturalis sic volita ab Angelo, meritò, & potissimè reputatur inter illa bona, ad quæ magis affici est proprium superborum.

§. IX. *Vltima ratio assertionis, & confirmatio illius.*

144. Vltima ratio veræ sententiæ. *D. Thom.*

VLtima tandem ratio (per quam duæ præcedentes explicantur, & confirmantur) ex parte innuitur ab eodem Angelico Doctore 1. 2. q. 89. & ex parte locis citatis *ex 3. contra Gentes*, & ex quæstione ista, potestque sub hac forma proponi. Quoniam Angeli in primo instanti suæ plenæ libertatis habuerunt præceptum conuertendi se ad Deum obiectum beatificum, & finem supernaturalem, ac proinde referendi se, & suam beatitudinem naturalem in prædictum finem: at Lucifer, & eius sequaces præceptum hoc violauerunt in prædicto instanti, vt ex se constat: ergo superbè deliquerunt circa appetitum suæ beatitudinis, & excellentiæ naturalis, appetendo illam vltra debitam mensuram, & per consequens obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbiuit, fuit prædicta beatitudo naturalis appetita sine subiectione, & ordinatione ad Deum authorem supernaturalem.

145. Suadetur maior primò.

Maior suadetur. Tum ex eo, quòd illud instans, in quo Lucifer, & eius sequaces peccauerunt, erat primum instans plenæ libertatis Angelorum: quia in instanti, quod præcesserat, in quo à Deo conditi sunt, non potuerunt peccare, vt ex dicendis *artic. 5.* huius quæstionis patebit: & ideò in illo instanti, in quo fuerunt creati, non habuerunt plenam libertatem, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem actus, secùs verò in hoc secundo instanti: & ita instans istud fuit primum plenæ libertatis eorumdem. At creatura intellectualis eleuata ad finem supernaturalem, & illum cognoscens, vt in Angelo contingit, tenetur in primo instanti suæ plenæ libertatis conuerti ad Deum, vt est finis supernaturalis, & referre, & subiicere illi se, & omnia sua, & per consequens suam beatitudinem naturalem, vt constabit ex illis, quæ 1. 2. *q. 89. artic. 6* dicemus. Et propterea Angelicus Præceptor ibidem in corpore articuli, & in solutione ad vltimum docet, hominem in primo instanti vsus rationis teneri ad conuersionem in Deum, & huius rationem reddit his verbis: *Dicendum, quod ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere vsum rationis, per aliquod tempus abstinere: sed à peccato omissionis prædictæ* (nempe conuersionis in Deum, de qua ibi loquitur) *non liberatur, nisi, quàm citò potest, se conuertat ad Deum. Primum enim, quod occurrit homini discretionem habenti est, quod de seipso cogitet, ad quem alia ordinet sicut ad finem: finis enim est prior in intentione. Et ideò hoc est tempus, pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmatiuo, quo Dominus dicit, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Zachariæ 1.*

Angelic. Præcept.

Secundò.

Tum etiam. Quia illud primum instans plenæ libertatis, non solùm fuit primum prædictæ libertatis, sed etiam fuit vltimum viæ, vt ex infrà dicendis *disput. 12. num. 72.* patebit: at Angelus sicut tenetur in primo instanti pleni vsus suæ rationis, & libertatis conuerti ad Deum finem supernaturalem, sic etiam in vltimo instanti viæ ad id obligatur: quia hinc, vt ex prima, & vltima radice plenè libera pendet sui, & suorum omnium in perpetuas æternitates ordinatio ad Deum, tanquam ad finem supernaturalem: non enim ad hoc erat satis actus conuersionis, quem elicuit in primo instanti suæ creationis, quippe qui (vt articulo 5. dicemus) Deo, vt agenti particulari, & peculiari ratione ad illum applicanti, tribuitur: & ideò per hunc actum in primo instanti exercitum potiùs mouetur, quàm se omninò moueat, & conuertat in Deum.

146. Probatur prima rationis consequentia.

Minor autem primi syllogismi huius rationis non indiget probatione. Prima verò consequentia, ex qua secunda pendet, ex vtraque præmissa videtur patere. Quoniam hoc præceptum conuersionis, & ordinationis in Deum authorem supernaturalem, licèt per se primò, & directè præcipiat prædictam ordinationem, vt est actus charitatis, & dilectionis Dei authoris supernaturalis; attamen consequenter, secundariò, & indirectè apponit modum & mensuram necessariò seruandam in illo instanti in appetitu beatitudinis naturalis, & excellentiæ eius, nempè, modum subordinationis, & subiectionis illius ad Deum obiectum beatificum, & finem supernaturalem, ac proinde ad superiorem & excellentiorem aliam beatitudinem consistentem in visione clara & intuitiua Dei. Nam sicut creatura intellectualis appetens sine prædicta ordinatione, & subiectione, siue ea reiecta, *esse* beatificum per beatitudinem naturalem; appetit (saltem ex vi modi appetendi) maiorem excellentiam, quam sibi conueniat, aut conuenire possit: ex eo quòd hic modus beatitudinis, & excellentiæ consistens in hoc, quòd sit beata absque ordinatione, & subiectione ad alium, vt ad obiectum beatificum, ac proinde absque subiectione ad aliam superiorem & excellentiorem beatitudinem, soli Deo potest conuenire: ita præceptum dictans in primo instanti conuersionem, & subiectionem appetitus beatitudinis naturalis, & excellentiæ eius in ordine ad Deum authorem supernaturalem, & beatificum, præscribit (saltem ex consequenti, & indirectè) modum & mensuram in appetitu excellentiæ prædictæ beatitudinis naturalis: quia mensura seruata, appetens excellentiam illam non appetit (adhuc ex vi modi appetendi) excellentiorem modum beatitudinis, aut maiorem excellentiam in illa, quàm sit ea, quæ creaturæ intellectuali conuenire potest. Ergo hoc ipso, quòd Angelus in illo instanti appetiit excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque prædicta subordinatione & subiectione, atque adeò absque debita mensura, deliquit superbè in tali appetitu.

Patet hæc consequentia. Tum quia iuxta Diuum Thomam 2. 2. *q.* 162. *art.* 2. superbia in hoc consistit: & ideò Paulus, vt hoc vitium procul ab eo esse ostenderet, inquit, 2. ad Corinthios 10. *Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus.* 147.

2. *Cor.* 10.

Tum etiam. Quia materia, & obiectum talis appetitus erat materia propriæ celsitudinis & excellentiæ: & in appetitu illius non seruata est debita medio

mediocritas: ac proinde eo ipso fuit ibi inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, in quo superbia consistit. Non secùs (proportione tamen seruata) ac dum materia, circa quam actus versatur, est cibus, vel potus, tunc, si detur præceptum, siue per se primò, siue secundariò, & indirectè apponens mensuram tantam, vel tantam in vsu prædictæ materiæ, mensura ista non seruetur, committitur peccatum intemperantiæ circa cibum, vel potum: quia est ibidem vsus cibi, & potus vltra debitam mensuram, & vsus iste est propria materia temperantiæ, vel intemperantiæ circa illum.

Suadetur secunda consequentia primi syllogismi.

Secunda verò consequentia eiusdem primi syllogismi ex hac priori videtur satis constare. Nam supposito prædicto præcepto, sicut primum quod Angelus omninò deliberatè fecit, fuit vel dilectio sui, & excellentiæ suæ beatitudinis naturalis cum prædicta ordinatione, vel dilectio eiusdem excellentiæ absque tali ordinatione debita: ita, si semel dilexit prædictam excellentiam absque ista ordinatione & mensura, tunc excellentia hæc suæ beatitudinis naturalis fuit primum obiectum excellens, quod inordinatè, atque adeò superbè dilexit. Sed hæc ampliùs *infrà à n.* 154. *vsque ad num.* 160. & ex dicendis *dub.* 7. elucidantur.

148. Confirmatur, & explicatur.

Confirmatur, & explicatur ratione insinuata à D. Thoma locis relatis, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam hoc ipso, quod Angelus dilexerit propriam celsitudinem prouenientem sibi ex sua beatitudine naturali, non ordinando & subjiciendo illam Deo, vt authori supernaturali, appetiit longè maiorem excellentiam, quam sibi conueniebat: & insuper per se voluit quodammodò non seruare regulam & mensuram sibi à Deo præfixam in appetitu prædictæ excellentiæ, sed potiùs eam regulam abjicere & contemnere: ac tandem per se voluit quodammodò non subjici Deo. Ergo eo ipso in appetitu prædictæ beatitudinis superbè deliquit. Et per consequens, cùm hoc obiectum excellens habeat conditiones in rationibus præcedentibus dictas, consequens est, illud, non vtcumque fuisse obiectum superbiæ Angelicæ, sed primum, circa quod superbiit.

Hæc secunda consequentia ex priori satis liquet. Prior verò ex antecedenti. Quoniam proprium est superbi appetere propriam celsitudinem vltra mensuram à Deo præfixam, vt ex dictis constat, & in illo appetitu per se velle non subjici Deo, & eius regulæ, sed potiùs ab eo, & ipsius regula auerti, eamque à se abjicere & contemnere, vt docuit Angelicus Præceptor 2. 2. *q.* 162. *art* 6. cuius verba suprà *dub.* 1. *huius disputationis num.* 12. retulimus.

Suadetur antecedens quoad primam partem.

Antecedens autem quoad primam partem, nempè, quòd in prædicto euentu Angelus dilexit longè maiorem celsitudinem, quàm sibi conueniebat, patet ex nuper dictis. Quia appetendo propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam propriam, & sibi debitam (vt reuerà sibi debebatur) ita quidem, vt simul appeteret eamdem non ordinando, & subjiciendo ipsam (vt debebat) alteri, vt auctori supernaturali, nempe Deo, & per consequens alteri excellentiori beatitudini: voluit (saltem ex parte modi volendi) tanquam quid sibi debitum habere quodammodò excellentiam propriam Dei: quandoquidem ipsi soli conueniebat esse beatum, & habere hanc excellentiam in beatitudine sibi connaturali.

149. Et deinde (id, quod ex præcedenti deducitur) etiam appetit quodammodò, saltem radicaliter, quòd sua beatitudo naturalis, & ipsemet esset vltimus finis cuiusuis alterius excellentiæ, quam posset habere, hocque esset sibi debitum. Quoniam excellentia propriæ beatitudinis naturalis appetita ex parte modi volendi per modum excellentiæ non subordinatæ nec subiectæ alteri superiori excellentiæ, & fini vltimo formali, & *quo*, appetitur ex vi eiusdem modi appetendi, saltem radicaliter, per modum excellentiæ omnium supremæ, & per modum finis omninò vltimi formalis, & *quo*, cui omnes aliæ excellentiæ, & fines subjiciuntur, & (vt sic dicamus) caput inclinant. Et per consequens Angelus, cuius est propria illa beatitudo & excellentia, cuique est debita, diligitur ex vi eiusdem modi volendi tanquam finis vltimus cuiusuis alterius excellentiæ, quam potest habere, & non vtcumque, sed ita vt sic diligatur tanquam quid hac dilectione ex se dignum, cuique hic modus dilectionis debeatur.

Neque hic quieuit Angelus, sed insuper (quodque ex præcedenti etiam sequitur) adeò in se, & in sua beatitudine naturali sic ex parte modi volendi delecta complacuit, vt saltem radicaliter voluerit ex parte eiusdem modi volendi, quod beatitudo supernaturalis, cuius erat capax, subjiceretur & subderetur suæ beatitudini naturali, vt excellentiori, ipsaque beatitudo naturalis, & excellentia illius esset vltimus finis formalis, & *quo* beatitudinis supernaturalis: ac proinde radicaliter saltem, arrogauit sibi, & suæ beatitudini naturali excellentiam, quæ est propria beatitudinis supernaturalis: hocque sibi ex parte modi volendi adscripsit, tanquam quid debitum, sicut & excellentia propriæ beatitudinis naturalis erat sibi debita.

150. Et prætereà inter alia quodammodò voluit ex parte eiusdem modi volendi, saltem radicaliter, quòd à se in alios Angelos, & creaturas intellectuales deriuaretur aliquo modo propria beatitudo, ipseque esset regula eorumdem, & illis præesset, & non vtcumque, sed ita vt omnia ista essent sibi debita. Nam hoc ipso, quod ex parte modi voluerit suam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius sibi propriam, & debitam per modum excellentiæ non subditæ, nec subordinatæ alteri superiori excellentiæ, alterique excellenti supernaturali, voluit quodammodò ex parte eiusdem modi volendi illam, & seipsum vt supremum & primum excellens, & vt vltimum finem aliarum excellentiarum: ac proinde voluit etiam quodammodò seipsum tanquam excellens talis conditionis, vt ab eo aliæ excellentiæ creatæ quodammodo deriuarentur, voluitque seipsum, vt primam quodammodò regulam aliarum excellentiarum, & cæterorum excellentium, atque adeò illis præesse, vt Diuus Thomas 3. *contra Gentes cap.* 109. deduxit. D. Thom. Et ita postquam dixit, Angelum superbè deliquisse. *Ex hoc, quod proprium bonum, & perfectionem in vltimum finem non ordinauit, sed inhæsit proprio bono, vt fini*: statim addidit: *Et quia ex fine necesse est, vt regula actionis sumantur: necesse est, vt ex seipso, in quo finem constituit, alia regulariter disponeret, & vt eius voluntas ab alio superiori non regularetur: hoc autem soli Deo debetur. Et secundum hoc intelligendum est, quod appetiit Dei æqualitatem, non quidem vt bonum suum esset diuino bono æquale: hoc enim in intellectu eius cadere non poterat, & hoc appetendo appeteret se non esse: cum distinctio specierum secundum diuersos gradus rerum proueniat, vt ex suprà dictis apparet: velle autem alios regulare, & voluntatem suam à superiori non regulari, est velle præesse, & & quodammodo non subjici, quod est peccatum superbia.*

Et tandem inter alia voluit, saltem radicaliter ex

ex parte eiusdem modi volendi, beatitudinem supernaturalem, vt consequendam propriis viribus. Quoniam ex parte modi volendi voluit illam, tanquam complementum ordinatum ad suam beatitudinem naturalem, vt ad finem vltimum. Constat autem, complementum ordinatum ad finem consequendum propriis viribus, & appetitum, quatenus sic consequendum; appeti saltem ex parte eiusdem modi volendi, vt adipiscendum etiam ex propriis viribus. Per quæ omnia satis liquidò patet id, quod in prima parte antecedentis continetur, nempe, Angelum appetendo suam beatitudinem naturalem absque conuersione & subiectione ad Deum finem supernaturalem, appetiisse longè maiorem excellentiam, quàm sibi conueniebat, imò & conuenire poterat.

151. Suadetur antecedens confirmationis quoad secundum partem. Secunda verò eiusdem antecedentis pars, nimirum, Angelum per se voluisse quodammodò non seruare regulam & mensuram sibi à Deo præfixam in appetitu propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis, imò & per se quodammodò voluisse eam abijcere & contemnere, à Deoque, & eius regula auerti probatur: tum ex dictis *dubio 1. huius disputationis num.* 121. Tum etiam sequenti probatione, quæ nihil est aliud quàm maior quædam explicatio probationis ibidem adductæ, Quia Angelus appetendo inordinatè, & vltra debitam mensuram prædictam excellentiam, non deliquit ex eo, quòd fuerint ab illo formaliter, & expresè ex parte rei volitæ appetita abiectio diuinæ regulæ, auersioque à Deo, & eius regula, & contemptus eiusdem: & per consequens nec deliquit ex eo, quòd omnia illa, quæ in prima parte antecedentis retulimus, fuerint ab illo ex parte rei volitæ, expresè, & formaliter appetita, vt dubio citato huius disputationis asseruimus, sed solùm ex parte modi volendi, implicitè saltem, & virtualiter, quatenùs appetijt propriam excellentiam, & celsitudinem suæ beatitudinis naturalis non seruata subiectione ad regulam & mensuram; quam seruare debebat, scilicet, non ordinando illam in finem supernaturalem, nec subjiciendo ipsam Deo authori supernaturali: nam eo ipso ex parte modi volendi voluit, saltem implicitè, & virtualiter, non seruare prædictam regulam, sed eam à se abjicere, ab eaque, & a Deo illam tradere auerti, & ipsam, & Deum contemnere. At hæc non sunt volita ab Angelo ex parte modi volendi per accidens, & præter intentionem, siue per aliud, & ex consequenti, ad eum sanè modum, quo in aliis peccatis, v. g. furti, est volita auersio à Deo, & contemptus diuinæ legis, ex eo scilicet, quod est volitum per modum obiecti expresè, & formaliter voliti aliquod bonum apparens talis conditionis, vt nequeat componi cum ipso, & volitione eius subiectio ad diuinam legem nunc vrgentem.

152. Et ratio est. Quia cùm obiectum ex parte rei volitæ expresè, & formaliter ab Angelo appetitum, fuerit sua beatitudo naturalis, ex se (adhuc posito illo præcepto) bona, & honesta quæ proinde liberè volita, non idcircò cum ea & volitione ipsius erat incompossibilis subiectio ad diuinam regulam; sed potiùs adhuc tali volitione tam secundùm speciem, quàm secundùm numerum data, posset cum ea componi prædicta subiectio; consequens est, vt abiectio prædictæ regulæ, & contemptus illius ibidem ex parte modi volendi inuentus non fuerit (adhuc ex parte ipsius modi volendi) volitus per accidens ad volitionem alicuius boni apparentis incompossibilis cum subiectione ad legem, & eo modo, quo in aliis peccatis contingit, sed debuerit esse ex parte modi volendi quodammodò per se volitus: quandoquidem, quicquid siue ex parte rei volitæ, siue ex parte modi volendi est quodammodo volitum, debet etiam quodammodo esse volitum aut per accidens, siue per aliud, aut tandem per se.

§. X. Obiectio duplex contra hanc posteriorem rationem, & eius confirmationem, & responsio ad vtramque.

NEc obest, si contra rationem hanc objicias, totam illam inniti in hoc; quod tunc vrgebat respectu Angeli præceptum conuersionis per charitatem tanquam mensuram, vltra quam non erat tunc appetenda propria excellentia beatitudinis naturalis: hoc autem est falsum: ergo, &c. Minor probatur. Nam cùm Angelus in primo instanti ordinauerit suam excellentiam beatitudinis naturalis per actum charitatis in Deum, non est cur in sequenti instanti vrgeat Angelum prædicta ordinatio, siue secundùm se, siue tanquam mensura propriæ excellentiæ: siquidem in secundo instanti, saltem virtualiter, persistebat præsens illa ordinatio. 153. Primo obiectio contra rationem factam.

Solutio. Nec satis erit, si dicas, in primo instanti non fuisse ordinatam illam excellentiam per actum charitatis perfectè liberum, id est, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, vt articulo 5. dicetur: & ideò in secundo instanti vrgere præceptum huius ordinationis perfectè liberæ.

Contra insigitus. Nam contra hoc est, quòd libertas non crescit in perfectione, quia sit libertas quoad specificationem respectu boni, & mali; sed solùm quia sit libertas quoad specificationem respectu diuersorum bonorum specie distinctorum: & propterea, licèt prior illa libertas quoad specificationem non reperiatur in Deo, aut in Christo Domino, non proptereà deest ibidem aliqua perfectio libertatis. Ergo licèt Angelis defuerit in illo primo instanti libertas quoad specificationem respectu boni, & mali, non tamen ideò non habuerunt ordinationem illam charitatis perfectè liberam.

154. Diluitur obiectio & vindicatur solutio data. Respondetur, admittendo solutionem datam, in hunc tamen modum explicatam. Primò quidem, quòd nomine *libertatis perfectæ* non intelligatur libertas, cui accrescat aliquid perfectionis propriè, & formaliter sumptæ, ex hoc, quòd potest extendi ad malum, sed quæ habeat maiorem aliquam vniuersalitatem ex eo, quòd ad illud possit extendi. Nam hæc maior vniuersalitas habet specimen cuiusdam maioris potentiæ, ac proinde & perfectionis; quamuis reuerà ex hoc capite nihil perfectionis dicat. Vnde propriè, & in rigore loquendo, Angelus in secundo instanti habuit libertatem cum omni plenitudine, quæ sibi conuenire poterat: & ideò in eo primo instanti suæ plenæ libertatis tenebatur ordinare se, & omnia sua per ordinem charitatis.

Illustratur vlterius. Deinde eadem solutio sic potest explicari, nempe, quòd Angelus non potens in primo instanti velle bonum, & malum, non habuerit perfectam libertatem propriè loquendo: non quidem ex hoc præcisè capite, nempe, quia illi defuit libertas ad bonum, & malum; sed quia carentia huius libertatis fuit in Angelo inseparabiliter coniuncta cum carentia alterius perfectionis in prædicto instanti sibi non debitæ, scilicet, quod posset tunc, & pro tunc mouere seipsum circa vltimum finem, absque eo quod peculiari ratione moueretur, & applicaretur à Deo tanquam ab agente particulari ad dilectionem prædicti finis. Quia (vt *artic.* 5. dicemus) Angelus non omninò seipsum mouit, aut mouere

mouere potuit tunc in prædictum finem, sed debuit tendere in illum motus ab alio, nempe à Deo, vt à particulari agente: ideoque prædicta dilectio ipsi Deo peculiariter tribuitur. Quia ergo præceptum charitatis vrget in eo instanti, in quo Angelus potest seipsum liberè mouere non motus ab alio, vt à particulari agente, & motore, siquidem tunc solùm cum pleno & perfecto dominio sui actus liberè vult: idcircò Angelum vrgebat in secundo instanti prædictum charitatis præceptum, licèt in primo actum charitatis non ita liberum elicuerit, & in eo eidem charitati, tunc etiam vrgenti ad amandum Deum cum ea libertate, quæ tunc erat in eodem Angelo, correspond erit. Et propterea respectu Christi Domini fuit præceptum charitatis diligendi, & ordinandi se, & omnia sua in Deum, tum in primo instanti suæ productionis in ratione hominis, in quo humana eius voluntas ita se mouebat in vltimum finem, vt indigeret peculiariter motione Dei, vt agentis particularis: tum etiam in secundo instanti, siue tempore immediate sequenti, in quo eadem voluntas humana seipsam poterat mouere, absque eo quod moueretur a Deo peculiari hac motione.

155. Obiectio secunda contra confirmationem rationis D Thomæ.

Nec etiam obest, si objicias contra confirmationem huius posterioris rationis, non benè in ea inferri, Angelum appetentem propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita mensura, nempe absque prædicta conuersione, per se appetijsse abiectionem diuinæ regulæ: ex eo quòd non est conuersus ad aliquod bonum apparens, & incompossibile cum prædicta mensura, ad cuius volitionem esset per accidens volita abiectio talis regulæ: sed solùm fuit volitum bonum verum, & ex se honestum compossibileque cum mensura præfixa à Deo.

Nam contra hoc est. Tum, quòd illa abiectio diuinæ mensuræ, licèt non fuerit volita per accidens ex vi volitionis beatitudinis naturalis, potuit esse per accidens volita ex eo, quòd in illo instanti virtualiter est volitum experimentum propriæ libertatis quoad hoc, quod est non apponere in appetitu propriæ excellentiæ illam mensuram: hoc autem experimentum est bonum quoddam apparens, & incompossibile cum subiectione ad diuinam regulam tunc præfixam, ad cuius proinde volitionem fuit per accidens volita abiectio eiusdem regulæ. Tum etiam. Quia sicut non auditio Sacri, quando obligat præceptum audiendi illud, potest esse volita per se secundùm suam substantiam, & nihilominùs esse volita per accidens, vt est transgressio præcepti: ita etiam illa non conuersio in Deum per charitatem potuit per se volita secundùm suam substantiam, seu quatenùs est præcisè carentia prædictæ conuersionis, non curando an omissio illa sit transgressio diuinæ mensuræ, & deinde poterit esse per accidens volita, secundùm quod concipitur sub conceptu transgressionis diuinæ mensuræ, sub quo dicit aliquam rationem quodammodò posteriorem se ipsa secundùm suam substantiam considerata.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia cùm quis vult celebrare Missam absque vestibus sacris, tunc volitio illa, quatenus terminatur ad celebrationem Missæ, quæ est obiectum per se primò volitum, habet terminari ad obiectum honestum; & inde præcisè nec per se, nec per accidens potest esse volita abiectio diuini præcepti; & nihilominùs, quia cum ea coniungitur modus repugnans diuinæ legi, idcircò ad volitionem celebrationis Missæ est per accidens volita malitia illius transgressionis: ergo eadem ratione, licèt dilectio, qua Angelus voluit propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, non fuerit nec per se, nec per accidens volitio abiectionis regulæ diuinæ: attamen quia illi admiscetur ille modus, siue circumstantia non ordinationis in Deum per charitatem repugnans diuinæ mensuræ, poterit esse ex parte modi volendi volitio per accidens abiectionis prædictæ regulæ. Quia licèt secundùm se, & secundùm suam speciem illa volitio non sit incompossibilis cum diuina regula: nihilominùs hic, & nunc, ac in indiuiduo, & cum omnibus circumstantiis considerata, est incompossibilis cum prædicta regula.

Respondetur, recolendo in memoriam id, quod dubio primo huius disputationis latiùs explicuimus, scilicet, hoc quod est velle non subjici Deo, & eius regulæ, posse dupliciter esse per se volitum. Primò quidem obiectiuè, id est, quando expressè est volitum per modum obiecti hoc quod est non subjici Deo, & eius regulæ, aut saltem est modus obiecti expressè volitus vnà cum obiecto, vt si quis velit aliquid cum hoc expresso modo non subiectionis. Secundò verò modaliter, quando non est res, aut modus expressè volitus, sed est modus ipsius appetitionis: vt cùm quis appetens aliquod bonum, omittit modum taxatum a diuina regula; vt si appetens beatitudinem naturalem, appetat illam omittendo propter suam inconsiderationem motum ordinationis in Deum authorem supernaturalem præscriptum à diuina regula: tunc enim ista priuatio ordinationis & subiectionis ad legem est modus ipsius actus appetendi; quamuis (vt loco citato diximus) inde virtualiter, & implicitè, ac interpretatiuè deriuetur in obiectum volitum: & propterea ibidem asseruimus, tenere se principaliter ex parte actus appetendi. 156. Animaduersio pro solutione obiectionis.

Hinc ergo ad obiectionem primò dicimus, Angelum non potuisse sic appetere illam non ordinationem, vt in hac obiectione describitur. Quia appetere sic illam, videtur esse appetere, vt obiectum inhonestum expressè volitum: nam videtur obiectum discordans tunc expressè à recta ratione: quo pacto non potuit Angelus primò delinquere, vt *dub*. 8. dicemus. Ex prædictis enodatur obiectio primò.

Secundò respondetur, quod sicut ad hoc, vt aliquid censeatur esse virtualiter volitum, desideratur, quod sit aliquod fundamentum in rebus ipsis huius prudentis iudicij: ita ad hoc, vt iudicetur esse, non vtcumque, sed per se, virtualiter, ac implicitè volitum, requiritur debitum fundamentum. In præsenti autem non adest, ad hoc sufficiens fundamentum, vt prudenter iudicetur, Angelum per se virtualiter voluisse carentiam illam ordinationis in Deum, vt præcisè erat exercitium liberum suæ libertatis, & tantum per accidens voluisse illam, vt est carentia subiectionis debitæ ad diuinam regulam, sed potius res ipsæ oppositum præbent fundamentum. 157. Secundò.

Et ratio est. Nam cùm carentia prædictæ ordinationis fuerit per se volita, tanquam modus ipsius appetitionis, & appetitio ipsa fuerit appetitio per se obiecti excellentis, vt talis, tum quia fuit appetitio beatitudinis naturalis, vt finis vltimi ordinantis ad se cætera alia, & vt præeminentis inter illa: tum etiam, quia est valdè connaturale naturæ excellentissimæ, qualis est Angelica, vt hoc ipso, quod delinquat, sit circa obiectum excellens, vt tale: inde est, vt prædicta non ordinatio, hoc ipso, quod per se fuerit volita, habuerit esse sic volitam secundùm id excellentiæ, quod affertur, in hoc quod est non ordinari & subijci alteri; ac proinde non fuit volita per se secundùm aliquam aliam rationem; ita vt secundùm istam solùm per accidens sit Firmatur ratione.

sit volita: quia modi per se voliti debent esse sic voliti secundùm illam rationem potissimam, secundum quam sunt modi, & pertinent ad materiam obiecti, vel actus modificati. Constat autem, quod sicut conuersio in Deum per charitatem potissimè modificabat excellentiam Angeli, vt modo dicto erat ratio subiiciendi Deo excellentiam Angelicam, ita etiam non ordinatio est modus appetitionis, quatenus ex vi modi appetendi non subiicitur prædicta excellentia, sed est quodammodo volita maior excellentia consistens in hoc, quod est non subiici illi regulæ.

158. Vlterius roboratur. Adde, quod hoc ipso, quod ille modus non ordinationis per charitatem in Deum sit per se volitus, tanquam modus appetitionis, oportet, vt sit per se volitus secundùm eam rationem, secundùm quam constituit peccatum commissionis cum appetitione, quam modificat. Constat autem, quod vt præcisè est virtualiter exercitium liberum voluntatis Angelicæ, aut secundùm quod solùm dicit omissionem actus charitatis oppositam præcepto eiusdem charitatis, secundùm id, quod per se primò, & formaliter dicit, non constituit peccatum commissionis, vnà cum dilectione naturalis beatitudinis Angelicæ, sed per accidens est ad illam non ordinationem, vt oppositam præcepto charitatis sic sumpto, quod ibidem interueniat prædictus actus, & ideò siue sit, siue non sit vna cum ipsa talis actus, solùm delinquitur peccato omissionis: secùs verò si talis non ordinatio consideretur, vt modo dicto habet rationem modi, & circumstantiæ dilectionis propriæ excellentiæ, necnon & priuationis debitæ mensuræ illius. Et ita hoc ipso, quod prædicta non ordinatio sit per se volita, tanquam modus dilectionis beatitudinis naturalis, debet esse per se volita, vt est priuatio mensuræ & regulæ à Deo præscriptæ circa appetitum propriæ excellentiæ; ac proinde debet esse per se volita, vt est abiectio subiectionis ad diuinam regulam.

159. Ex quo ad secundam probationem satis constat, esse disparem rationem. Nam illa omissio sacri habet rationem obiecti voliti, saltem virtualiter, & interpretatiuè: & ideò potest secundùm se & suam substantiam (modo tamen in tomo 5. in tractatibus de voluntario, & inuoluntario, & de bonitate, & malitia humanorum actuum explicando) esse per se volita, & deinde esse per accidens volita oppositio, quam habet cum lege. Cæterùm prædicta non ordinatio per charitatem est volita per se, tanquam modus appetitionis: & propterea debet esse volita secundùm rationem illam iam explicatam.

Solutio confirmationis. Ex quo etiam ad confirmationem satis liquet, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Et ratio disparitatis constat ex nuper dictis, necnon ex eo, quod celebratio illa Missæ sine vestibus sacris volita est expressè per modum obiecti; ita vt obiectum volitum sit ipsa celebratio Missæ, & celebrationem illam fieri sine vestibus sacris, est modus eius expressè etiam volitus. Et quia prædictus modus potest habere bonitatem naturalem distinctam à malitia obiectiua, quæ illi coniungitur ratione præcepti Ecclesiastici prohibentis illum: ideò volita celebratione Missæ, & hoc modo, vt est quid ex parte illius se tenens, est volita per accidens transgressio illius præcepti. At in dilectione Angelica beatitudinis naturalis & excellentiæ suæ absque debito modo & mensura, non est volitus ille modus, nisi vt modus appetitionis ex parte illius principaliter se tenens: & non est volitum aliquod aliud obiectum, aut modus, qui ex parte eiusdem obiecti principaliter se teneat, quique habeat annexam oppositionem cum diuina mensura; sed solùm est ibidem modus ipsius appetitionis, vt talis, cuius apparens bonitas, quatenus est modus appetitionis, consistit in excellentia, quæ reperitur in hoc, quod est non subiici diuinæ regulæ: & ideò non est ibidem aliquid, ad cuius volitionem sit per accidens volitum, quod habeat oppositionem cum diuina regula tunc vrgente, sed prædictus modus appetitionis debet esse per se volitus quoad id, quod est proprium illius, nempe, quoad excellentiam splendentem in hoc, quod est non subiici diuinæ regulæ.

Nec verum est id, quod in fine huius confirmationis dicitur, nempe dilectionem propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis secundùm se sumptæ, vt hic, & nunc, ac in indiuiduo elicitam, esse incompossibilem cum diuina regula. Quoniam volitio illa, vt præcisè terminatur ad excellentiam illam secundùm se sumptam, est eadem secundùm speciem, & numerum, ac erat in primo instanti, estque omninò necessaria, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium: & propterea secundùm hanc eius rationem considerata, non opponitur diuinæ regulæ; sed adhuc ea posita, & in eo instanti vrgente, posset illa volitio sic sumpta componi cum eadem regula, vt in Angelis sanctis composita est. Vnde prædicta dilectio propriæ excellentiæ solùm est incompossibilis cum diuina regula, si sumatur adæquatè, nempe, vt habet modum illum appetitionis: qui per accidens illi secundùm se sumptæ adiungitur, quique, hoc ipso quod ei adiungatur, est talis conditionis, vt ipse ex se habeat, quod sit modus per se volendi prædictam non subiectionem, & ipsamet volitio propriæ excellentiæ semel composita cum prædicto modo sit, vt illum habet, & ratione illius incompossibilis cum diuina mensura, tendatque ad propriam excellentiam, vt in *esse* obiecti distinguitur a seipsa, vt terminante dilectionem illam secundùm se sumptam: ex eo quòd modus ille tenens se ex parte appetitionis, refunditur in propriam excellentiam dilectam, ac proinde appetitur vltra debitam mensuram. 160.

§. XI. Prior aduersariorum opinio, eius fundamenta, & illorum solutiones.

Contraria tamen ex diametro nostræ assertioni sententiam tuentur Arrubal in præsenti *disput.* 178. *cap.* 3. Torres Complutensis *disp.* 61. *dubio* 5. Suarez *in suo tomo de Angelis lib.* 7. *c.* 10. Esthius *in* 2. *sententiarum dist.* 5. Molina *ad artic.* 3 *huius quæstionis*, Becanus *tractatu* 3. *de Angelis cap.* 4. *quæst.* 7. & alij. Licet autem præcipua fundamenta, quibus hæc sententia nititur, adducta, & soluta à nobis sint in hoc dubio explicantibus rationem Diui Thomæ, nihilominùs potest insuper sic primò probari ex Anselmo relato à Diuo Thoma in libro de casu Diaboli, vbi ait, Diabolum in suo primo peccato, *id appetiisse, ad quod peruenisset, si stetisset*: At ad beatitudinem suam naturalem non peruenisset, sed iam tunc peruenerat, seu potiùs cum ea conditus fuit: ergo prædicta beatitudo non fuit obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit. 161. Contraria opinio *Arrubal. Torres. Complut. Suarez. Esthius. Molina. Becanus.* Primum fundamentum.

Respondetur, mentem Anselmi non esse, Diabolum appetiisse illud ipsum omninò, ad quod peruenisset, si stetisset: siquidem etiam si asseratur, quod obiectum appetitum ab illo fuit sua beatitudo supernaturalis, ad quam sanè peruenisset, si stetisset, nihilominùs etiam si stetisset non peruenisset Diluitur.

ad eam ſecundum eam rationem formalem, ſecundum quam ab eodem eſſet appetita: quoniam perueniſſet ad ipſam, formaliter vt habet rationem ſupernaturalis, & vt obtentam ex diuina gratia, cùm tamen non ſic ad ipſam Diaboli appetitus terminatus fuerit. Et ita mens Anſelmi tantum eſt, rem appetitam à Diabolo fuiſſe vltimam ſuam beatitudinem & fœlicitatem, ita vt ex parte modi volendi fuerit appetita per modum fœlicitatis omninò vltimæ: & quod ſi ſtetiſſet, ad eam fœlicitatem, & beatitudinem omninò vltimam perueniſſet, licèt non eodem modo. Nam ſi ſtetiſſet, perueniſſet ex Dei gratia ad beatitudinem vltimam formaliter ſupernaturalem: peccando autem volumus ex parte modi volendi beatitudinem omninò vltimam, ſed naturalem, & ex virtute propria habendam. Deſumiturque hæc ſolutio ex Caietano *art.* 3. huius quæſtionis, quam ipſe his verbis explicat: *Anſelmus interpretandus eſt, quod illud, ad quod perueniſſet, non facit demonſtrationem perſonalem, ſed ſimplicem, id eſt, demonſtrat beatitudinem vltimam, & non hanc vel illam. Conſtat enim, quod ſi ſtetiſſet, ad vltimam beatitudinem perueniſſet.* Caietanus.

162. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem ſententia. Quoniam beatitudo naturalis appetita eſt ab Angelo per appetitionem omninò naturalem, id eſt neceſſariam, tam quoad ſpecificationem, quam quoad exercitium, vt ex dictis *diſput. præcedenti dub.* 2. & 3. conſtat: ergo in dilectione celſitudinis & excellentiæ ſuæ naturalis beatitudinis non potuit delinquere: ac proinde obiectum excellens, circa quod in ſuo primo peccato ſuperbè deliquit, non fuit propria celſitudo beatitudinis naturalis. Prima conſequentia, ex qua hæc ſecunda liquet, ſatis ex antecedenti conſtat: quoniam dilectio omninò neceſſaria nequit formaliter eſſe mala.

Diluitur ex D. Tho. & Ferr. Reſpondetur ex D. Thoma *quæſt.* 22. *de Veritate artic.* 2. & ex Ferrara 3. *contra Gentes c.* 109. *§. Aduertendum ſecundo*, quod licèt Angelus ſit omninò determinatus ad dilectionem ſuæ beatitudinis naturalis ſecundùm ſe, & ſigillatim ſumptæ, ſeu vt præcisè regulanda eſt per dictamen rationis naturalis, vt talis: nihilominùs eſt liber ad appetitionem illius cum ordinatione per charitatem ad Deum finem ſupernaturalem, vel ad appetitionem ipſius vna cum priuatione prædictæ ordinationis ex parte modi volendi ſe tenentis: & ideò illa appetitio non fuit peccatum, quia præcisè terminata eſt ad beatitudinem naturalem ſecundùm ſe ſumptam; ſed quia terminata eſt ad illam abſque prædicto ordine, & ex parte modi volendi illum abiecit. Vnde propter hanc rationem optimè dixit Angelicus Doctor 3. *contra Gentes cap.* 109. quod in Angelo fuit primum peccatum, ex eo quòd proprium bonum non ordinauerit in vltimum finem, ſed illi vt fini inhæſerit, id eſt, ex eo quòd ſuam naturalem perfectionem amauerit, non propter amorem vltimi omninò finis, qui eſt Deus, vt obiectum beatificum, ſed propter ſeipſam, & ea, quæ ad illam pertinent, vltimatè in eiſdem complacendo, cùm tamen deberet aliquod vlterius bonum vltimatè amare, & ad ipſum tanquam ad vltimum omninò finem ſuam naturalem beatitudinem ordinare. *Angelic. Præcept.*

163. Tertium fundamentum. Tertiò probatur eadem ſententia. Quoniam ſicut intellectus, vt eſt ſpeculatiuus, non eſt falſus, ac proinde nec inordinatus deordinatione pertinente ad cognitionem, ex eo quòd eorum, quæ in re ſunt coniuncta, cognoſcat vnum ſine altero, niſi poſitiuè exiſtimet eſſe vnum ſine alio: ita nec appetitus erit inordinatus deordinatione pertinenti ad lineam appetitionis, ſi ex illis, quæ in re habent eſſe coniuncta, velit vnum ſine alio, niſi eius volitio ſit talis, vt appetat ex parte obiecti habere vnum ſine altero. At Angelus non appetiit ex parte obiecti habere beatitudinem naturalem ſine ſupernaturali, ac proinde ſine ordinatione ad Deum authorem ſupernaturalem. Ergo non deliquit ſuperbè circa ſuam beatitudinem naturalem: ac proinde propria excellentia beatitudinis naturalis non fuit obiectum excellens, circa quod in ſuo primo peccato ſuperbiit.

Reſpondetur, eſſe diſparem rationem. Quoniam intellectus ſpeculatiuus non debet ferri ad rem cum omnibus ſuis circumſtantiis: & ideò hoc ipſo, quod vna quidditas non ſit alia, poteſt quælibet ex illis abſque falſitate intelligi ſpeculatiuè ſine alia. Voluntas verò fertur ad res, prout ſunt à parte rei cum ſuis circumſtantiis, & multoties debet tendere ad illas cum prædictis circumſtantiis: & ideò ſi ſic non tendat in eaſdem, non tendit rectè, & ordinatè, ſed inordinatè. Enodatur.

Adde, quod ſicut intellectus eſſet falſus, ſi poſitiuè, formaliter, aut virtualiter, ac interpretatiuè iudicaret, quod eorum, quæ ſunt coniuncta, vnum eſt ibidem ſine alio: ita voluntas erit deordinata, ſi virtualiter ſaltem ex parte modi appetendi appetat habere vnum ſine altero, quando tenetur non appetere habere vnum ſine alio.

§. XIII. Alia aduerſariorum ſententia, cum ſuo fundamento, & reſponſione ad aliud.

Poſterior ſententia aduerſariorum aſſertioni noſtræ ex diametro non opponitur, ſed partim cum illa conuenit, partim verò ab ea differt. Conuenit quidem, quatenus aſſerit, obiectum excellens, circa quod Angelus primò peccauit, potuiſſe eſſe propriam celſitudinem ſuæ beatitudinis naturalis. Differt autem primò: quia cenſet, non eſſe ſufficiens fundamentum ad aſſerendum, prædictam excellentiam propriæ beatitudinis naturalis fuiſſe reipſa, & de facto obiectum ſuperbiæ Angelicæ. Secundò, quia putat, Angelum ideò potuiſſe circa prædictam beatitudinem ſuperbire, quia potuit ita ei placere ſua beatitudo naturalis, vt haberet actum, quo expreſsè diſpliceret ipſi beatitudo ſupernaturalis, quatenùs potuit ei diſplicere, ſe alia perfectione ſupernaturali, & extrinſeca indigere, quàm à Deo per merita deberet expectare; quamuis prædicta diſplicentia non ſit per actum efficacem, ſed per ſimplicem affectum. Ita Vaſquez in præſenti *diſp.* 235. *cap.* 5. & refertur pro hac eadem ſententia Ægidius *in* 2. *diſtinct.* 5. *quæſt.* 1. *artic.* 2. 164. Alia opinio partim contraria noſtræ aſſertioni. Vaſquez. Ægidius.

Probaturque à Vaſquez quoad primam partem, nimirum, non eſſe ſufficiens fundamentum ad aſſerendum, quod de facto Angelus ſuperbierit in ſuo primo peccato circa propriam celſitudinem ſuæ beatitudinis naturalis. Quoniam, etſi ex Scriptura, & Patribus ſatis veroſimiliter colligatur, Angelum primò peccaſſe peccato ſuperbiæ; non tamen ab eiſdem traditur, quodnam ſit determinatum obiectum, circa quod de facto ſuperbierit: ergo non eſt ſufficiens fundamentum ad aſſerendum, quod obiectum excellens, circa quod primò ſuperbiit, fuerit ſua beatitudo naturalis. Patet conſequentia. Quoniam cùm hæc res ſit res facti, & facti liberi, nobiſque abſconditi, nequit cum ſufficienti fundamento affirmari, niſi ex Scriptura, & Patribus deducatur. 165. Fundamentum pro prima parte opinionis.

Reſpondetur, negando antecedens. Nam, vt Reſpond.

num.

num. 106. diximus, satis fundamenti habetur in Scriptura, & Patribus ad affirmandum, Angelum de facto peccasse circa suam beatitudinem naturalem, vt ex testimoniis ibidem adductis liquet: & deinde id etiam constat ex rationibus pro assertione allatis.

166. Aliud fundamentum pro secunda parte. Secundò probatur à Vasquez eadem sententia quoad posteriorem partem, secundùm quam à nostra differt. Quoniam integrum fuit Angelo ita complacere in sua beatitudine naturali, vt illi formaliter, & expressè displiceret indigere supernaturali, aut illam ex meritis expectare: sed sic appetita ab Angelo beatitudine naturali, committeretur ab eo peccatum superbiæ: ergo potuit peccatum hoc circa beatitudinem naturalem committere, appetendo illam modo isto. Maior probatur. Quia ad appetendam beatitudinem naturalem cum hac displicentia alterius beatitudinis, nempe supernaturalis, satis esset, quod apprehenderetur sub aliqua ratione mali hoc, quod est indigere præter beatitudinem naturalem aliqua alia beatitudine: hoc autem potuit sic apprehendi: quia in hoc inuoluitur, beatitudinem naturalem non habere sufficientem, & consummatam excellentiam sine extrinseca, siue de foris aduenientè perfectione. Minor verò etiam constat. Quia appetere excellentiam propriæ beatitudinis naturalis cum hac expressa displicentia beatitudinis supernaturalis, est appetere propriam excellentiam vltra debitum, & mensuram conuenientem Angelo, estque appetere longè maiorem excellentiam, vt sibi debitam, quam sit illa, quæ sibi debebatur: siquidem est appetere propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam excellentiam omninò consummatam, & non indigentem alia vlteriori excellentia, & beatitudine.

167. Nec obest, inquit Vasquez, ad negandam possibilitatem huius appetitionis Angelo in primo suo peccato, quod ad appetitionem istam requiratur præuius error in intellectu Angelico, & hic ante primum peccatum esse nequit in illo. Nam contra hoc arguit, sufficere ad hanc appetitionem; quippe non efficacem, sed simplicem quoad prædictam displicentiam, quod præcedat simplex quædam apprehensio, qua proponatur voluntati conuenientia beatitudinis naturalis cum displicentia supernaturalis. Constat autem, in simplici apprehensione non reperiri veritatem, falsitatem, aut errorem; vt patet ex communi illo proloquio, nempe, quod apprehendentium non est mendacium.

Solutio. Respondetur optimam esse solutionem traditam. Ad cuius impugnationem dicendum est, ad mouendam voluntatem ad prosecutionem, vel displicentiam alicuius, quantumuis simplicem, non sufficere simplicem apprehensionem absque iudicio de conuenientia, vel disconuenientia boni, vel mali amplectendi, vel respuendi: quamuis tale iudicium non debeat esse per compositionem cognitionum, sed ad id satis sit simplex rei cognitio, simplexque iudicium. Quæ omnia satis constant ex illis, quæ in libro de Anima communiter à Philosophis traduntur; & ex illis, quæ nos in 1. *tom. tractatu* 5. *disputatione* 2. *num.* 52. diximus. Semel autem dato, ad mouendam voluntatem ad aliquem actum complacentiæ, aut displicentiæ, quantumuis simplicis, requiri præuium iudicium de conuenientia, vel disconuenientia obiecti, planum est, quod ad hoc, vt in voluntate Angelica daretur, aut possit dari displicentia illa de beatitudine supernaturali, necessariò requirebatur dari, aut posse dari præuium errorem, quo iudicaretur, esse disconuenientem Angelo beatitudinem supernaturalem, aut esse conuenientem ipsi naturalem, non expectata, sed reiecta supernaturali.

Nec refert, si vrgeas, Angelicum Præceptorem *artic.* 3. huius quæstionis explicantem, quomodo Angelus in primo suo peccato superbierit circa beatitudinem naturalem, sic loqui: *Sed in hoc appetiit esse similis Deo: quia appetiit, vt finem vltimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat peruenire, auertens suum appetitum à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei.* In quibus verbis satis expressisse videtur Angelicus Doctor, quomodo Angelus non solùm potuerit, sed etiam de facto superbijt circa beatitudinem naturalem, auertendo actu suum appetitum à beatitudine supernaturali. Ex quo infert Vasquez, suam sententiam esse iuxta mentem D. Thomæ in hoc articulo. 168. Replica D. Thom.

Respondetur facilè ex dictis, Angelicum Præceptorem solùm loqui de auersione ex parte modi appetendi, ratione cuius ex parte eiusdem modi appetendi auertit se Angelus virtualiter, implicitè, ac interpretatiuè à beatitudine supernaturali. Solutio.

DVBIVM VI.

Vtrùm obiectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbijt, fuerit etiam beatitudo supernaturalis? & quomodo circa illam superbè deliquerit?

CONSVLTO in titulo non inquirimus, an obiectum excellens superbiæ Angelicæ fuerit sola beatitudo supernaturalis? Siquidem constat ex dubio præcedenti, Angelum in suo primo peccato superbijsse circa beatitudinem naturalem. Sed an simul superbierit in suo primo peccato circa supernaturalem beatitudinem? licèt etiam tangemus, an sit probabile, quòd Angelicæ superbiæ obiectum primum solummodò fuerit sua beatitudo supernaturalis, inordinatè tamen appetita? Inquirimus etiam in titulo de modo, quo circa beatitudinem supernaturalem superbijt, vt tota res hæc radicitus explicetur.

§. I. *Difficultas dubij ex mente Diui Thomæ expeditur.*

Dicendum est ergo, quod etsi probabilius sit, quod obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbè deliquit, non fuit beatitudo supernaturalis: nihilominùs satis probabile est, ipsum in prædicto peccato superbijsse simul circa beatitudinem naturalem, & supernaturalem: ita tamen, vt circa hanc superbè deliquerit, ex eo quòd ex parte modi appetendi appetijt ipsam vt habendam propriis viribus. Assertio hæc quoad priorem partem satis constat ex illis, quæ dubio præcedenti latè diximus. Quoad posteriorem verò videtur satis probabiliter colligi ex illo *Ezechielis* 28. & *Isaiæ* 14: dubiis præcedentibus adducto, vbi explicatur peccatum Luciferi, & eius sequacium, & in aliquibus verbis explicatur, superbijsse in bonis, quæ actu habebat, vt constabit legenti testimonium Ezechielis *dubio præcedenti num.* 106. adductum, & nos ibidem explicuimus. Et ita in hoc modo loquendi, & alijs circumstantijs ibidem adjunctis satis 169. Assertio. Ezec. 18. Isaiæ 14.

satis denotatur, superbijsse circa beatitudinem naturalem, vt ex ibidem dictis constat. In aliis autem verbis innuitur, quod obiectum excellens, circa quod Angelus tunc etiam superbiit, non habebatur actu ab eo, vt patet ex verbis relatis ex Isa. 14. vbi dicitur. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer? qui dicebas in corde tuo: In cœlum ascendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo, &c. Similis ero Altissimo.* Quæ verba, licèt etiam habeant sensum à nobis dubio præcedenti *n.* 110. traditum, nihilominùs satis probabiliter dici potest, per ea significari, etiam beatitudinem supernaturalem, quæ nondum habebatur, fuisse obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit: siquidem per beatitudinem supernaturalem hæc omnia haberet, si illam consequeretur, licèt non haberet ea modo illo, quo Lucifer prædicta appetiit. Sicut etiam ibidem significatur modus superbus, quo appetita est ab ipso beatitudo supernaturalis, nempe vt habenda ex propriis viribus: hanc enim emphasim habere videntur illa verba. *Ascendam, Exaltabo, Sedebo, similis ero Altissimo:* quia per illa significatur modus superbus appetendi beatitudinem supernaturalem, vt nuper dicebamus: & hic fuit situs in modo appetendi illam ex propriis viribus, vt ex statim dicendis patebit: nam appetitio eiusdem, vt habenda ex meritis diuinæ gratiæ, esset actus valdè honestus.

170. Vnde assertionem hanc, vt probabilem quoad hanc posteriorem partem, imò & priorem vt probabiliorem tuetur D. Thomas *artic.* 3. *huius quæstionis*, vbi postquam asseruit, Angelum in primo suo peccato superbiisse circa beatitudinem naturalem, vt constat ex verbis in fine dubij præcedentis à nobis allatis, statim addidit: *Vel si appetiit vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex diuino auxilio secundùm Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anselmi qui dicit, quod appetiit illud, ad quod peruenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodò in idem redeunt: quia secundum vtrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est proprium Dei.* D. Thom.

In quo testimonio ex his duobus diuersis modis (in idem tamen quodammodò redeuntibus) explicandi obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbijt, in quorum primo habetur, prædictum obiectum excellens fuisse beatitudinem naturalem inordinatè volitam, in secundo verò esse beatitudinem supernaturalem ex vi modi appetendi appetitam, vt ex propria virtute habendam, eligit S. Doctor primum absolutè & simpliciter, & vt de facto inuentum in Angelo, vt ex verbis adductis liquet: secundum verò non, nisi sub conditione tantummodò: & propterea post primum, statim addidit: *Vel si appetiit, vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, &c.* Vt innueret, se illum priorem modum dicendi, vt veriorem, & suæ menti magis consonum eligere, istum verò, solùm vt satis probabilem ibidem tradere. Cumque, vt ex dictis dubio præcedenti constat, Angelus iuxta eiusdem Sancti Doctoris mentem superbè primò deliquerit circa beatitudinem naturalem, imò hoc ipso, quod superbierit, debuerit secundùm communem & regularem cursum sic delinquere circa eamdem beatitudinem naturalem, oportet, vt iuxta eiusdem Angelici Præceptoris doctrinam meliùs dicatur, quod si Angelus circa beatitudinem supernaturalem in illo primo suo peccato superbijt, non superbierit circa illam præcisè sumptam, sed simul circa beatitudinem supernaturalem: ac proinde omnia, quæ in hoc testimonio à D. Thoma dicuntur, in vnum colligendo, inuenietur in illo totam nostram assertionem contineri.

Eamdem etiam assertionem docuit idem Diuus Thomas *quæst.* 16. *de malo art.* 3. vbi sic inquit: *Angeli autem omnes sic conditi sunt, vt quicquid pertinet ad naturalem perfectionem eorum, statim à principio suæ creationis habuerint: tamen erant in potentia ad supernaturalia bona, quæ per Dei gratiam consequi poterant. Vnde relinquitur, quod peccatum Diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem* (intellige cum præcisione sumptum, non verò vt quodammodò dicit ordinem ad supernaturalia, vt ex suprà dictis ex eodem S. Doctore constat) *sed secundum aliquid supernaturale. Fuit ergo primum peccatum Diaboli in hoc, quod ad consequendam supernaturalem beatitudinem, quæ in plena Dei visione consistit: non se erexit in Deum, tanquam finalem perfectionem ex eius gratia desiderans cum Angelis sanctis, sed eam consequi voluit per virtutem suæ naturæ, non tamen sine Deo in naturam operante; sed sine Deo gratiam conferente.* 171. D. Thom.

Et ad hoc intentum adducit D. Thomas Augustinum *in lib. de libero arbitrio*, & *in* 4. *super Genes. ad litteram* his verbis: *Vnde Augustinus in lib. de libero arbitrio peccatum Diaboli in hoc ponit, quod est sua potestate delectatus. Et in* 4. *super Genes. ad litteram dicit, quod si ad se natura Angelica conuerteretur, seque Angelus amplius delectaretur, quam eo cuius participatione beata est intumescens superbia caderet.* Et iuxta hæc explicat *in solutione ad* 2. *& tertium* duo testimonia, quæ ex Dionysio, & Anselmo attulerat.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor *art.* 2. eiusdem quæstionis *in solutione ad* 4. vbi sic inquit: *Dicendum, quod secundum Augustinum in lib. de natura boni, malum non solum consistit in priuatione speciei, sed etiam in priuatione modi, & ordinis vnde malum in actu voluntatis non solum est ex obiecto, quod dat speciem actui, per hoc, quod aliquis velit malum, sed etiam ex subtractione debiti modi, vel ordinis ipsius actus: puta, si aliquis in hoc ipso, quod vult bonum non seruat debitum modum & ordinem: & tale fuit Dæmonis peccatum, quo factus est malus. Non enim appetiit aliquod malum: sed quoddam bonum sibi conueniens: inordinatè tamen, & immoderatè illud appetiit: quia scilicet non appetiit illud, vt assequendum per diuinam gratiam, sed per propriam virtutem, quod excedebat modum suæ conditionis*, vt Dionysius dicit *cap.* 4. *de Diuinis nominibus.*

Et tandem hoc ipsum docuit idem D. Thomas *in* 2. *dist.* 5. *q.* 1. *art.* 2. vbi loquens de eo, quod Angelus appetiit, sic ait: *Dicendum quod non appetiit æqualitatem simpliciter quantum ad substantiam desiderati, vt scilicet vellet tantam bonitatem habere, quantam Deus habet: sed tamen appetiit æqualitatem secundum quid, quantum ad modum habendi. Bonitas autem, siue beatitudo est in Deo, quam habet per suam naturam, & à qua omnis creatura beatitudo, & bonitas transfunditur. Videns ergo Angelus dignitatem naturæ suæ, qua creaturis cæteris præeminebat, voluit à se beatitudinem, & bonitatem in omnia inferiora deriuari: voluit etiam per sua naturalia in perfectionem beatitudinis peruenire.* Quæ verba, sicut & illa, quæ in duobus testimoniis immediatè præcedentibus adduximus, si coniungantur cum illis, quæ ex eodem S. Doctore dubio præcedenti, & *in* 1. *testimonio huius dubij* retulimus, satis assertionem hanc quoad istam 172.

istam secundam partem testantur. Vnde optimè notarunt plures discipuli D. Thomæ, de quorum numero sunt Nazarius *in hac q. controuersia 3. super articulum 3.* Zumel *in eodem articulo quæst. 2. conclusione 5. 6. & 7.* quique hanc eamdem assertionem tuentur, quòd duo illi modi explicandi obiectum excellens, circa quod Angelus superbijt, quos ex Diuo Thoma in priori illo testimonio *ex art. 3.* huius quæstionis desumpto adduximus, non distinguuntur distinctione (vt aiunt) excludentis, & exclusi, ita vt sensus sit, quod Angelus superbierit, & circa solam beatitudinem naturalem, vel circa solam supernaturalem, sed distinctione includentis, & inclusi: ita vt iuxta priorem, & probabiliorem dicendi modum sola beatitudo naturalis fuerit obiectum excellens, circa quod prædictus Angelus superbijt: iuxta posteriorem verò, tam ista, quàm beatitudo supernaturalis, modo tamen statim explicando.

Nazar. Zumel.

§. II. Præcedens dubij decisio ex Angelico Doctore explanatur.

173. Sensus conclusionis aperitur. Licet autem assertionis nostræ intelligentia ex dictis tam in hoc, quàm in præcedenti dubio colligatur: nihilominùs placuit maioris claritatis gratia, illam priùs explicare, quam rationibus suadere. Etenim sensus illius quoad secundam partem non est, quod beatitudo naturalis, & supernaturalis fuerint æquè, & per se primò, ac proindè absque aliquo ordine prioris, & posterioris, materia, siue obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbijt, sed quod fuerit ordo secundùm naturam inter prædictas beatitudines, & earum celsitudines, vt ab Angelo appetitas: ita quidem, vt fuerit per se primò volita beatitudo naturalis, & eius excellentia; & deinde beatitudo supernaturalis, vt subordinata, & ordinata ad beatitudinem naturalem: ex eo quod ex parte modi volendi fuit volita per modum complementi, aut quasi complementi ordinati secundùm hanc rationem ad eamdem beatitudinem naturalem.

Et ratio desumitur, tum ex illo Ezechielis 28. vt ex dictis *dub. 1. n. 106.* liquet tum ex D. Thoma locis dubio præcedenti relatis & 1. 2. *quæst. 1. art. 5. & in hac 1. p. q. 58. art. 2.* tum, quia sicut intellectus Angelicus non potest simul cognoscere plura, vt plura, nisi habeant inter se aliquem ordinem: ita nec velle illa absque prædicto ordine, qui quidem in præsenti consistit in eo, quod diximus. Ex eo quòd cum beatitudo naturalis, & eius excellentia secundùm se considerata, sit obiectum habitum ab Angelo, nequit appeti beatitudo supernaturalis vt medium ad illam sic sumptam comparandam: sicut etiam non est concupita per modum medij ad primò habendam eamdem beatitudinem naturalem ex parte modi appetendi tanquam finem omninò vltimum: quia ad hoc non est necessaria, nec ad illam sic primò habendam conducit. Et ita solùm est inter illas modus subordinationis iam dictus, nempe, quod appetatur beatitudo supernaturalis, non vt medium ad beatitudinem naturalem duobus modis nuper dictis consideratam simpliciter, & absolutè habendam, sed vt complementum, & exornatio illius, & vt ad illam ex parte modi appetendi per modum complementi, & exornationis ordinatur.

Tum etiam. Quia cùm beatitudo naturalis fuerit volita ex parte modi volendi à Lucifero, & eius sequacibus per modum finis omninò vltimi: oportet, vt simul cum ea sic volita appetierit suam beatitudinem supernaturalem, quod formaliter loquendo & ex parte eiusdem modi volendi non appetat illam per modum finis omninò vltimi, sed per modum alicuius aliquo modo subordinati priori illi fini, nempe beatitudini naturali, quæ modo dicto fuit vt finis omninò vltimus ab eodem volita, ne simul, & semel duo fines omninò vltimi, vt formaliter tales appetantur ab Angelo, quod D. Thomæ doctrinæ, & communi Theologorum consensui repugnat.

Tum denique. Quia vtraque beatitudo non fuit appetita vno & eodem actu, sed diuersis: vno quidem dilectionis inordinatæ versante expressè circa beatitudinem naturalem; alio verò desiderij tendente expressè ad beatitudinem supernaturalem, vt ad beatitudinem non habitam. Et ita oportet, vt prædicti actus habeant inter se ordinem prioris, & posterioris secundùm naturam, debitamque subordinationem. Cumque actus ille dilectionis circa beatitudinem naturalem debeat esse prior, vt ex dictis dubio præcedenti constat, ac proinde peccatum Angeli priùs fuerit terminatum ad hanc beatitudinem: inde est, vt alter actus desiderij fuerit posterior, & per illum secundariò, & posteriùs circa beatitudinem supernaturalem superbè deliquerit.

Nec obest, si contra explicationem istam obijcias verba nuper adducta Angelici Doctoris *art. 3.* huius quæstionis vt sic inquit: *Vel si appetiit, vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ.* In quibus satis expressè videtur docere, Angelum, iuxta hunc dicendi modum in secunda assertionis parte adductum, appetiisse suam beatitudinem supernaturalem, tanquam finem omninò vltimum: ac proindè explicatio à nobis tradita non erit consona menti D. Thomæ: siquidem asserimus, fuisse prædictam beatitudinem appetitam ab Angelo ex parte modi volendi per modum complementi beatitudinis naturalis: quod quidem cum re appetita, adhuc ex parte modi volendi per modum finis omninò vltimi pugnat. 174. Obiectio contra dictam explicationem. D. Thom.

Respondetur enim S. Doctorem solùm voluisse, quod dum ab Angelo fuit ex parte modi volendi appetita beatitudo supernaturalis, vt habenda ex propriis viribus, fuit in *esse* rei, & materialiter vltimus omninò finis id, quod ab eo appetebatur; non tamen formaliter, & in ratione obiecti formaliter sumpti. Sicut etiam, licèt prædicta beatitudo, quæ datur ex gratia Dei, sit supernaturalis in *esse* rei, & materialiter sumpta: attamen in *esse* obiecti tunc appetiti non habet formaliter rationem supernaturalis: siquidem ex parte modi volendi attingitur, vt adipiscenda viribus naturæ, atque adeò formaliter vt quid naturale per refusionem prædicti modi volendi in ipsam; ad eum proportionalem modum, quo supposita reuelatione beatitudinis supernaturalis consistentis in visione beatifica, integrum est vnicuique eam per actum naturalem, & vt in *esse* obiecti vestitur ratione *sub qua* naturali, appetere. Et similiter ad eum modum, quo hæreticus assentitur alicui veritati fidei supernaturalis, in quo assensu obiectum in *esse* rei, & materialiter est quid supernaturale; cùm tamen ratio assentiendi sit naturalis, ac proinde & ratio formalissima obiecti in *esse* obiecti. Semel autem dato, prædictam beatitudinem supernaturalem in *esse* obiecti appetiti formaliter sumpti esse quid naturale, non est cur non possit subordinari ex parte modi appetendi beatitudini naturali eiusdem Angeli, quæ ex parte modi volendi appetita est ab ipso per modum finis omninò vltimi, quæque per consequens in Diluitur.

in *esse* obiecti appetiti formaliter sumpti habet per refusionem modi appetendi in ipsam, quod appetatur tanquam finis omninò vltimus.

175. Alia obiectio contra idem. Neque etiam obest, si secundò objicias, quod ideò iuxta hunc modum satis probabilem intelligendi mentem Diui Thomæ quoad obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit, asseritur, prædictum obiectum fuisse tam beatitudinem naturalem quàm supernaturalem, vt explicetur præcisè primum peccatum Angeli. Ergo iuxta hunc modum intelligendi S. Doctorem non est dicendum, beatitudinem naturalem, & eius excellentiam solummodò fuisse per se primò inordinatè appetitam ab Angelo, & beatitudinem supernaturalem, illiusque celsitudinem solùm secundariò: sic enim non explicatur præcisè primum peccatum Angeli, sed tam primum, quàm secundum: & appetitio beatitudinis supernaturalis solùm deseruiet ad explicandum secundum, non verò primum eius peccatum.

Enodatio. Respondetur enim, quod iuxta hunc modum dicendi, ideò asseritur, obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit, fuisse vtramque beatitudinem, & vtriusque excellentiam modo dicto, vt explicetur primum eius peccatum non qualitercumque sumptum, id est, præcisè secundùm sua essentialia, sed vt est quodammodo consummatum, & completum per primum complementum eidem superadditum, & pertinens ad latitudinem superbiæ. Constat autem, quod ad primum peccatum superbiæ sic consummatum, sicque consideratum in ratione primi non obest, quod beatitudo supernaturalis fuerit secundariò appetita inordinatè ab Angelo: quia fuit sic appetita ex parte modi volendi, non qualitercumque, sed vt primum complementum beatitudinis naturalis, pertinens ad prædictam beatitudinem: contra cuius rationem, ac proinde primi peccati, vt primo completi per illud, non est, quod sit secundariò appetitum, sed solùm quod inter illa, quæ intra latitudinem superbiæ complent primam superbiam Angelicam quoad essentialia sumptam, nullum sit aliud, quod per priùs fuerit appetitum, & quòd prima illa superbia quoad essentialia, & indispensabilia considerata indiguerit appetitione inordinata beatitudinis supernaturalis, ad hoc vt haberet primum complementum ad latitudinem superbiæ pertinens, distinctum à seipsa, & ad eamdem latitudinem superbiæ spectans.

§. III. *Ratio assertionis ex Diuo Thoma desumpta.*

176. Explicata sic assertio probatur ratione quoad primam partem. Ratio autem assertionis quoad primam partem, scilicet, esse probabilius, Angelum in primo suo peccato solùm superbiisse circa beatitudinem naturalem, & eius excellentiam, constat ex illis, quæ dubio præcedēti latè diximus: ex quibus satis liquet, quomodo pars hæc sit magis consona, tum testimoniis Scripturæ, & Patrum ibidem adductis, tum etiam naturæ, & modo procedendi superborum, qui magis afficiuntur ad superbiam dum circa propria, & ipsis debita, quàm circa aliena. Et propterea optimè dixit Caietanus *artic.* 3. huius quæstionis in fine illius, quod appetitus circa propria est Angelo naturalis, & quòd natura magis impellit occasionaliter superbum ad superbiendum circa propria, quàm circa aliena: vt etiam in nobis experimur, dum superbè vellemus in nostris quiescere, diuina Deo relinquendo.

Caietan.

177. Probatur etiam quoad secundam partem. Ratio verò eiusdem assertionis quoad secundam illius partem insinuatur à Diuo Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam satis probabile est, illud fuisse vnà cum beatitudine naturali obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbiit, quod est obiectum valdè excelsum, quodque est satis credibile fuisse simul appetitum ab eodem Angelo, ac tandem quod inordinato modo ab eo est appetitum, vt ex terminis ipsis constare videtur: sed talis fuit beatitudo supernaturalis: ergo satis probabile est, illam fuisse obiectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbiit.

Minor quoad primam partem, nempe, quoad maximam excellentiam, & celsitudinem beatitudinis supernaturalis, non indiget probatione. Quoad secundam verò partem, nimirum, satis probabiliter iudicari, prædictam beatitudinem, & maximam eius celsitudinem fuisse tunc appetitam ab Angelo, etiam constat. Quoniam in instanti immediatè præcedenti habuerat certam cognitionem per fidem beatitudinis supernaturalis, & eius eximiæ excellentiæ præ beatitudine naturali, & quomodo sola ipsa sit satis ad satiandam capacitatem, quæ eidem Angelo inest in ordine ad beatitudinem, ac proinde quomodo naturalis beatitudo ad hoc non sufficiat: ac tandem in eodem instanti Angelus beatitudinem supernaturalem ardentissimè, & præ omnibus aliis rebus creatis dilexit. Ergo valdè credibile est, ipsum in instanti immediatè sequenti non fuisse omninò oblitum prædictæ beatitudinis supernaturalis: quin potiùs illam, & eius maximam excellentiam appetiisse in prædicto instanti, in quo idem Angelus totus erat in appetenda excellentia & celsitudine; ad quamque vehementissimè afficiebatur: vt ita eius superbia ex omni capite esset major, & in eo gradu adeò magno, in quo à Patribus valdè superbiam hanc prædicantibus depingitur, vt quodammodò eam veluti exaggerare videantur.

Quoad vltimam verò partem, nempe, prædictam celsitudinem & excellentiam volitam esse ab Angelo inordinato modo, etiam liquet. Nam ex parte modi volendi volita est, vt acquirenda per virtutem propriæ naturæ. Tum quia (vt nuper dicebamus) volita est ex parte eiusdem modi volendi, vt quasi complementum, & exornatio quædam ordinata ad beatitudinem naturalem, quæ per vires naturæ habetur: & ita eo ipso volita est ex parte eiusdem modi volendi, vt habenda per vires propriæ naturæ: siquidem per easdem vires acquiritur finis omninò vltimus, & complementa aut quasi complementa ipsius, siue id, quod ipsum exornat. Et ita, qui vult habere prædictum finem per vires naturæ, eodem modo vult complementa, aut quasi complementa, siue ornatum illius per easdem vires acquirere.

Tum etiam. Quia sicut Lucifer appetens beatitudinem naturalem non apponendo debitum modum, & mensuram excellentiæ illius, nimirum ordinationem, & subiectionem debitam in Deum finem supernaturalem, conuincitur voluisse implicitè, virtualiter, ac interpretatiuè illam sine prædicta mensura, seu cum abiectione illius: ita etiam appetens beatitudinem supernaturalem non apponendo debitum modum, nempe vt habendam ex Dei misericordia, & gratuita dispositione, ac auxilio gratiæ supernaturalis, etiam conuincitur voluisse implicitè, & interpretatiuè habere illam, & non ex viribus gratiæ, ac proinde ex viribus propriæ naturæ. Ergo sic appetendo beatitudinem supernaturalem, appetiit illam inordinato, & superbo modo, vt ex se constat; quamuis res appetita fuerit optima. Et propterea D. Thomas *art.* 3. *quæst.* 16. *de Malo*, explicans, quomodo Angelus appetendo beati

D. Thom.

beatitudinem supernaturalem appetierit excellentiam eius inordinato, ac superbo modo, sic concludit: *Et hoc etiam congruit ei, quod supra dictum est, quòd Diabolus non peccauit appetendo aliquod malum, sed appetendo aliquod bonum, scilicet finalem beatitudinem, non secundum ordinem debitum, idest, non vt consequendam secundum gratiam Dei.*

178. Confirmatur. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quòd sit satis verosimile, Angelum in secundo instāti appetiisse suam beatitudinem supernaturalem, consequens est, vt benè se gesserit in illo instanti circa illam, vel malè. Non quidem primum, vt ex se constat: alioqui non peccasset in illo secundo instanti. Ergo dicendum erit secundum: ac proinde quòd cum tunc valdè superbè deliquerit, & beatitudo supernaturalis sit adeò excellens, oportuit, vt obiectum excellens, circa quod deliquit, fuerit etiam prædicta beatitudo, & quòd superbierit circa illam, ex eo quòd appetierit eandem ex parte modi appetendi, vt habendam propriis viribus: tum, quia non apparet alius modus aptior ad explicandum, quomodo superbierit circa eam, quàm iste: tum etiam, quia sic declaratur optimè, quomodo appetitus eius, vt terminatus etiam ad prædictam beatitudinem, fuerit æqualitatis cum Deo secundùm modum habendi beatitudinem, nimirum, quòd sicut Deus illam habet per vires naturæ, ita etiam ipse per suas naturæ vires hanc supernaturalem beatitudinem adipisceretur.

§. IV. *Obiectio duplex contra rationem D. Thomæ, & responsio ad vtramque.*

179. Prima obiectio contra rationem hanc factam. Sed obiicies primò contrà rationem factam pro hac secūda parte assertionis, male in illa colligi in prima probatione minoris, Angelum appetiisse beatitudinem supernaturalem ex parte modi volendi inordinato modo, & pertinente ad superbiam, ex eo quòd appetiit illam vt complementum beatitudinis naturalis. Quoniam velle hoc inordinato modo beatitudinem supernaturalem, non videtur pertinere ad superbiam: ergo ex hoc, quòd Angelus sic deliquerit circa beatitudinē supernaturalem, non colligitur, superbiisse circa illam. Antecedens probatur. Quoniam modus appetendi propriam excellentiam, qui sit superbus, semper refunditur in maiorem excellentiam appetitam, quàm sit illa, quæ appetentem decet beatitudo autem supernaturalis appetita per modum complementi beatitudinis naturalis, non est maior excellentia, quàm ea, quæ decebat Angelum, quin potiùs longè minor: siquidem prædicta beatitudo sic appetita deperdit, quantum est ex vi modi appetēdi, rationem finis omninò vltimi, & eius excellentia in ratione obiecti appetiti valdè minuitur: cum tamen Angelus sit capax illius, sitque eleuatus ad eam, vt habet rationem finis omninò vltimi.

Dissoluitur. Respondetur ex dictis, Angelum sic appetentem beatitudinem supernaturalem appetiisse formaliter loquendo sibi totam illam excellentiam, quæ est in hac beatitudine, licèt non appetierit illam ex vi eiusdem modi appetendi, vt erat in illa determinata materia beatitudinis supernaturalis: & deinde appetiisse formaliter loquendo hanc eandem excellentiam, vt maiorem. Et ratio horum omnium est. Quia formaliter loquendo, quod est maximæ excellentiæ in beatitudine supernaturali præscindendo à materiali, in quo reperitur, est ratio finis omninò vltimi: & hæc appetita est ab Angelo appetendo suam beatitudinem naturalem per modum finis omninò vltimi, & supernaturalem per modum complementi respectu naturalis: & deinde rationem hanc appetiit ex parte eiusdem modi volendi, vt debitam: & similiter beatitudinem supernaturalem appetitam, vt complementum naturalis voluit ex parte eiusdem modi volendi sibi deberi, sibique esse connaturalem. In quibus appetiit aliquid maioris excellentiæ, quam appeteret appetendo (vt debebat) supernaturalem beatitudinem: siquidem excellentia, per hoc quod sit propria, & debita, non parum crescit.

Secundò obiicies, quòd si prædicta probatio minoris propositionis contenta in ratione D. Thomæ aliquid probaret, suaderet etiam, Angelum non solùm ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, ac expresse voluisse beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus. Quoniam hoc ipso, quòd prædicta beatitudo fuerit volita per modum complementi beatitudinis naturalis, præsupponitur volitio beatitudinis naturalis, tanquam obiecti per se primò voliti absque debita mensura: ergo eo ipso præsupponitur, eundem Angelum priùs superbiisse circa prædictam beatitudinem naturalem: ergo si postea voluit beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus, voluit vtique illam sic, non solùm ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, & tanquam quid expresse volitum. Patet hæc vltima cōsequentia. Quoniam tota ratio, propter quam asseritur, Angelum solùm ex parte modi volendi voluisse beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex viribus naturæ, & non ex parte rei volitæ, est, quia ante primum peccatum non potuit esse in Angelo error, & per consequens non potuit expresse appetere beatitudinem supernaturalem, vt complementum beatitudinis naturalis, & vt habendam propriis viribus, ex eo quòd ad hanc volitionem præ requiritur error. Ergo si iam præsupponitur peccatum Angeli circa beatitudinem naturalem, non est cur non potuerit errare circa illam: imò non est cur errando circa eam, non appetierit illam expresse, vt habendam propriis viribus: siquidem est valdè credibile, quòd præ nimio affectu ad propriam excellentiam superbiit appetendo expresse totam illam excellentiam, quam tunc cognouit, quamque expresse appetere potuit. 180. Secunda obiectio.

Respondetur, quòd etsi supposito peccato Angeli, quo primò superbiit circa beatitudinem naturalem, potuerit ex hoc capite errare: nihilominùs non potuit in illo instanti in errorē labi, putans se posse propriis viribus supernaturalem beatitudinem adipisci. Quoniam in eo instanti certus erat per fidem, quam tunc habebat, beatitudinem supernaturalem non esse propriis viribus, sed solùm ex auxilio diuinæ gratiæ acquisibilē, hocque actu aduertit, tum, dum illi (vt §. *sequenti* dicemus) interius intimatum est præceptum tunc vrgens de sperādo medio auxilio diuinæ gratiæ eadem beatitudine à Deo: tum etiam, quia hoc ipso quòd in eo instanti per eandem fidem cognouerit, prædictam beatitudinem esse ordinis supernaturalis, cognitione perfecta, qualis Angelū decebat, cognouit vtique, eam esse super excedentem respectu virium naturalium illius: & ita nequiuit simul cum hoc actu fidei habere errorem, quo oppositum iudicaret. Enodatur.

§. V. *Alia obiectio ex Suarez, Vasquez, Beccano, Molina, & aliis, & prima eius solutio.*

181. Tertia obiectio ex Suarez, Vasquez, & aliis. Tertiò ex Suarez, Vasquez, & aliis in hoc eodē dubio referendis, contra eandem rationem, quatenus ex eo, quod Angelus non voluit beatitu-

dinem supernaturalem expressè ex auxilio diuinæ gratiæ, colligitur in secunda probatione minoris, illum voluisse eamdem beatitudinem ex parte modi volendi, vt habendam ex suis viribus, sic objicies. Quoniam nulla fuit ratio, aut obligatio, ob quam Angelus teneretur in illo secundo instanti ad appetendam beatitudinem supernaturalem ex auxilio diuinæ gratiæ expressè: ergo non est cur ex defectu huius expressæ volitionis colligatur, illum voluisse ex parte modi volendi prædictam beatitudinem vt habendam ex propriis viribus. Consequentia videtur legitima. Quoniam quod Angelus ex parte modi appetendi appetierit prædictam beatitudinem, vt habendam viribus naturæ, solùm verificatur, quia virtualiter & interpretatiuè sic illam voluerit, hoc ipso quòd non appetierit eam expressè, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ: & istud solummodò potest fundari in hoc, quod debuerit eam sic expressè appetere, & id non præstiterit. Ergo si non est ratio, aut obligatio tunc appetendi expressè beatitudinem, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ, non est cur ex defectu huius expressæ volitionis colligatur, voluisse illam, vt suis viribus habendam.

Antecedens autem probatur. Tum, quia vt aliquis debite appetat aliquem finem honestum, v.g. humilitatem ex se bonam, non est necesse, vt cogitet expressè de mediis. Tum etiam. Quia nos sæpè appetimus beatitudinem supernaturalem, absque eo quòd expressè cogitemus de mediis, nempe de auxiliis diuinæ gratiæ, quibus est obtinenda: & tamen non ob id virtualiter volumus ex parte modi volendi acquirere illam ex propriis viribus. Tum deinde. Quia hoc ipso, quòd expressè non appetatur prædicta beatitudo, vt ex viribus naturæ habenda, potiùs colligitur appeti, non vt ex viribus adipiscenda, sed vt ipsa petit acquiri. Tum denique. Quia non est vlla obligatio ad non appetendum aliquod bonum sub ea ratione, sub qua bonum honestum, & appetibile est: at beatitudo supernaturalis secundùm se est bonum honestum, & quid appetibile: ergo non erit obligatio ad appetendum eam expressè, vt habendam ex viribus gratiæ, seu ad non appetendam illam, nisi expressè, vt ex eisdem gratiæ viribus obtinendam.

182. Solutio. Nec obest, si dicas, vrgere in eo instanti præceptum appetendi beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex viribus gratiæ ex eo quod obligabat in eo instanti præceptum spei dictans appetitionem prædictæ beatitudinis, vt consequendæ ex diuina misericordia & auxiliis suæ gratiæ.

Impugnatur ab auctoribus prædictis primò. Nam contra hoc insurgunt prædicti auctores. Tum, quia non est cur ponatur in eo instanti hæc specialis obligatio. Quoniam nec consurgit ex aliquo præcepto purè positiuo liberè à Deo imposito: siquidem de impositione prædicti præcepti non est sufficiens fundamentum, vnde colligatur, sed gratis id asseritur. Nec tale præceptum fuit connaturale gratiæ viatoris, ac proinde intra ordinem gratiæ (vt sic dicamus) naturale: quoniam eadem ratione possent multiplicari multa alia præcepta virtutum supernaturalium, quæ pro tunc vrgerent: quæ tamen iuxta communem Theologorum sententiam non admittuntur.

Secundò. Tum etiam. Quia adhuc dato, admittendum esse prædictum præceptum spei tunc vrgens, non inde haberetur id, quod in hac ratione Diui Thomæ haberi intenditur, ex eo quòd Angelus appetierit suam beatitudinem supernaturalem, & non ex auxilio diuinæ gratiæ, nempe quod ex hoc capite commiserit peccatum superbiæ, & multò minùs, quod hoc peccatum superbiæ fuerit primum

C Angeli peccatum. Quoniam ex hoc, quòd tūc præceptum spei vrgeret ad appetendam beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ, & Angelus non cogitauerit de prædicto auxilio, neque habuerit actum spei, ad summum sequitur, peccasse peccato omissionis contra spem; non verò peccato commissionis, & superbiæ; & multò minus, quòd hoc fuerit primum Angeli peccatum in collatione ad alia peccata: siquidem, (vt diximus) peccatum primum non simpliciter, sed in comparatione ad alia peccata fuit peccatum etiam superbiæ, quam Angelus habuit.

D Confirmatur primò. Quia esto daretur, hinc haberi, Angelum peccasse peccato commissionis, ex eo quod non se habuerit purè omissiuè, sed appetierit beatitudinem supernaturalem absque debita illa circunstantia spei, siue absque eo, quod illam appetierit ex auxilio diuinæ gratiæ: nihilominùs inde ad summum colligeretur, peccasse peccato commissionis, quod sit præsumptio, quæ quidem commissiuè opponitur spei, ex eo quòd tendit ad bonum vltra facultatem appetentis. Ergo, &c. Antecedens probatur. Quia reuera tunc appetiisset bonum illud supernaturalis beatitudinis, vt habendum ex suis viribus, cùm tamen eas excedat, & solùm ex auxiliis gratiosè collatis possit haberi: ac proinde hinc ad summum sequitur, peccasse peccato præsumptionis commissiuè opposito spei: ex eo quod tendere in bonum vltra facultatem appetentis, est vitium præsumptionis, spei commissiuè oppositum. 183. Confirm. 1.

E

Confirmatur secundò. Quia adhuc id, quod in probatione immediatè præcedenti gratis dabatur, non sequitur reuera ex hoc, quod in eo instanti vrgeret præceptum spei Theologicæ. Quia Angelus appetendo beatitudinem supernaturalem, & non expressè ex auxilio diuinæ gratiæ, non ideo peccauit peccato præsumptionis contra spē Theologicam, quamvis daretur quod non appetendo illam cum hac expressione diuini auxilij, voluit illā virtualiter, & interpretatiuè, vt habendam ex viribus propriis. Quoniam præsumptio opposita virtuti spei Theologicæ non cōsistit in hoc, quod hapetatur bonum illud, vt habēdum ex propriis viribus, hoc enim non opponitur spei Theologicæ, sed spei, quæ est virtus quædam moralis, quæque coincidit cum magnanimitate: quandoquidem præsumptio opposita spei Theologicæ cōsistit in hoc, quod appetatur bonum, vt habendum ex gratia, non tamen secundùm eum modum, secundùm quem possibile est haberi per illā: vt siquis à Deo speraret remissionem peccatorum sine pœnitentia, aut gloriam sine meritis ex gratia habitis, peccaret contra spem Theologicam, ex eo quòd spes Theologica, sicut quia talis respicit Deum, vt formale obiectum, ita vitium præsumptionis ei oppositum debet respicere Deum tanquam id, à quo bonum illud speratur, ad hoc vt cum spe Theologica peculiari ratione habeat opponi. Vnde D. Thomas 2.2.q.21.art.1. hæc explicans, sic inquit: *Circa spem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præsumptio ex hoc, quod aliquis tendit in aliquod bonum, vt sibi possibile, quod suam facultatem excedit secundum quod dicitur Iudith 6. Præsumentes de se humilias. Et talis præsumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in huiusmodi spe. Circa spem autem, qua aliquis inhæret diuinæ potentiæ, potest per immoderantiam esse præsumptio in hoc, quod aliquis tendat in aliquod bonum vt possibile, per virtutem, & misericordiam diuinam: quod possibile non est. Sicut cùm aliquis sperat, se veniam obtinere sine pœnitentia, vel gloriam* 184. Secundò. D. Thom.

F G H

riam sine meritis. Quod etiam docuit idem Angelicus Præceptor *in eadem 1.2.q.1,0 art.2.*

185. Tertio. Confirmatur tertiò. Quia pari ratione, imò & potiori dicendum est, quod adhuc non sequitur id, quod in hac vltima probatione gratis similiter dabatur, Angelũ tunc peccasse peccato præsumptionis contra magnanimitatem. Quoniam ad hoc desiderabatur id, quod reuera præsens non inuenitur, scilicet, vt vrgeret pro illo instanti præceptũ affirmatiuum magnanimitatis: quia nisi adesset obligatio sperandi, siue appetendi beatitudinem tunc ex auxilio alterius, non esset sufficiens fundamentum ad hoc, vt Angelus virtualiter, ac interpretatiuè existimaretur velle beatitudinem supernaturalem ex propriis viribus, ex eo quòd præcisè voluerit illam & non expressè cum hac circunstantia, & modo adipiscendi eandem ex alienis viribus.

186. Prima solutio obiectionis. Respondetur primò ad hanc obiectionem, non esse necessarium recurrere ad præceptũ spei Theologalis in eo instanti vrgens, sed satis esse, quòd tunc vrgeat præceptum non superbiendi, seu non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura & subiectione, ac proinde non appetendi propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis, vt acquisibilem propriis viribus, cùm tamen non sit nisi ex diuina gratia adipiscenda: nam sic illam appetendo, non appetitur cum debita mensura, debitaque subiectione ad Deum, ex cuius gratia adipiscenda est. Et ad probationem in contrarium dicendum est, esse disparem rationem. Nam in Angelo est sufficiens fundamentum, quamuis non vrgeat prædictum præceptum spei, ad hoc vt interpretemur appetere beatitudinem supernaturalem, vt acquirendam propriis viribus, seu (quod in idem quoad præsens redit) ac si illis esset acquisibilis, hoc ipso quòd non appetat eam ex diuina gratia habendam. Quia cum appetat illam in eo instanti, in quo appetiit beatitudinem naturalem, & istam appetierit ex parte modi appetendi, vt finem omninò vltimum, ac proinde & illam, vt subordinatam isti: consequens est, vt appetierit supernaturalem, vt complementum naturalis, atque adeò vt ex parte prædicti modi volendi voluerit illam, vt habendam ex eisdem viribus, quibus beatitudo naturalis.

§. VI. *Alia solutio eiusdem obiectionis.*

187. Secundo respondetur ad obiectione admittendo solutionem datam inter arguendum. SEcundò respondetur admittendo solutionem inter arguendum datam, iuxta ea tamen, quæ dubio præcedenti diximus, intellectam. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, hanc obligationem oriri non ex præcepto positiuo, sed ex præcepto connaturali ipsi gratiæ. Nam cum illud instans fuerit primum plenæ deliberationis Angelorum, & vltimum suæ viæ: ideò, sicut tunc vrgebat præceptum dilectionis super omnia, ita etiam præcepta fidei, & spei supernaturalis. Nec inde sequitur (vt in hac probatione obiicitur) vrgere tunc alia præcepta affirmatiua cæterarum virtutum supernaturalium: Quoniam adhuc dato, non vrgere tunc alia præcepta affirmatiua (de quo alibi) nihilominùs virtutum Theologalium præcepta, quia versantur immediatè circa Deum vltimum finem, peculiariter vrgent; & cadunt sub præcepto in primo, & in vltimo instanti viæ plenè libero, in quo cum hac plena libertate vrget deliberare, & curare de vltimo fine sibi ab vnoquoque præfigendo. Et propterea iuxta Angelici Præceptoris doctrinam 1.2.q.89. tradendam, tenemur nos per se loquendo in primo instanti perfecti vsus rationis ad hos actus eliciendos. Et ob hanc rationem Paulus dixit: *Accedentem ad Deum, oportet credere, quòd sit, & quòd remunerator sit:* vt ita insinueret obligationem credendi, & simul etiam sperandi æternam remunerationem. Nam ideò inter alia petitur fides Dei, vt remuneratoris, vt æterna illius remuneratio simul speretur.

Ad primam impugnationem. — D. Thom. — Ad Hebr. 11.

Ad secundam verò probationem respondetur, nõ solùm deduci, quòd semel posito hoc præcepto sperandi in eo instanti vrgente, deliquerit Angelus peccato omissionis contra spem Theologalem, sed etiam peccato commissionis superbiæ.

Ad secundã impugnationem.

Et ratio horum sumitur ex dictis dubio præcedenti *a n.120. vsque ad n.134.* Nam sicut præceptum charitatis in eo instanti vrgens, licèt de formali & expressè solùm præscriberet amorem Dei super omnia vt obiecti eiusdem charitatis; tamen de materiali, & implicitè præscribebat modum & regulam tunc omninò necessariam respectu propriæ excellentiæ: & ideò illud præceptum charitatis erat simul veluti quædam promulgatio, qua declarabatur, quænam esset mensura & regula propriæ excellentiæ vrgens in eo instanti, ac proinde erat simul præfixio & stabilitio prædictæ mensuræ: ita etiam præceptum spei supernaturalis in eo instanti vrgens dictabat formaliter, & expressè, ac omninò directè actum sperandi, vt respicit Deum tanquam obiectum formale eiusdem spei: cùm tamen consideratum secundùm id, quod implicitè, & de materiali affert, præfigeret simul modum & regulam seruandam in appetitione propriæ excellentiæ beatitudinis supernaturalis. Quia dum vrget prædictum præceptum, appetitur propria excellentia secundùm debitum modum & mensuram, si appetatur vt habenda ex auxilio diuinæ gratiæ, & cum subiectione, saltem virtuali, ad Deum, vt ad illum, ex cuius gratia & misericordia est habenda. Sicut è contrà, dum in eo instanti sic non appetitur, eo ipso arguitur, appetentem velle, virtualiter saltem & implicitè, propriam excellentiam suæ beatitudinis supernaturalis, non secundùm debitum modum, & mensuram. Et ideò hoc ipso, quod appeteretur hæc excellentia absque prædicta mensura tunc vrgente, appetebatur longè maior excellentia, quam ea, quæ Angelo conueniebat, aut conuenire poterat, vt ex D. Thoma *q.16. de Demonibus art.3.* dicebamus: siquidem appetebatur virtualiter & interpretatiuè ex parte modi appetendi habere beatitudinem supernaturalem, vt non ex Dei gratia consequendam, atque adeò absque subiectione ad Deum, vt ad eum, ex cuius gratia & misericordia esset habenda. Constat autem, Angelum appetendo sic supernaturalem beatitudinem, & eius excellentiam, appetiisse longè maiorem excellentiam, quàm sibi conueniebat, conuenireve poterat.

D. Thom.

Vnde, quemadmodum posito tanquam conditione præcepto charitatis tunc vrgente, & præscribente mensuram propriæ excellentiæ, delinquitur peccato superbiæ appetendo propriam excellentiam absque prædicto actu charitatis: ex eo quòd posito prædicto præcepto per modum conditionis, appetitio prædictæ excellentiæ sine illa ordinatione charitatis sit materia contenta sub illo præcepto negatiuo, nempe non appetendi propriam excellentiam absque debita mẽsura: sic posito tanquam conditione præcepto spei supernaturalis in eodem instanti vrgente, & modo dicto præfigente mensuram & modum propriæ excellentiæ in eo instanti omninò necessarium, peccatur peccato superbiæ appetendo propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis absque hac mensura: quia eo ipso quòd ponatur prædicta conditio, appetitio ista redditur

ditur materia contenta sub præcepto non superbiendi, seu non appetendi sibi excellentiam absque debita mensura.

188. Ad id autem, quod in eadem probatione subiungitur, nimirum, ex eo quòd tunc vrgeat præceptum spei, non sequi id quod D. Thomas intendit, scilicet, Angelum nô solum deliquisse superbè, sed etiam superbiam fuisse primum eius peccatum in comparatione ad alia peccata, quæ non sine superbiæ, dicendum est, reuerà vtrumque inde sequi. Et de primo satis ex nuper dictis liquet. De secundo verò etiam ex iis, quæ diximus, in hunc tamen modum expensis, patet. Nam sicut posita & stabilita in mensura propriæ excellentiæ per præceptum charitatis, Lucifer, & eius sequaces deliquerunt in eo instanti, tum peccato omissionis contra præceptum charitatis, secundùm id, quod expresse, & formaliter dicit, tum peccato commissionis superbæ contra humilitatem, & priùs deliquit peccato superbæ commissionis, quam omissionis prædictæ, vt dubio præcedenti diximus, & dubio sequenti amplius dicemus: ita posita tanquam conditione illa præfixione mensuræ excellentiæ per præceptũ spei supernaturalis, deliquit tunc Lucifer cum suis sequacibus, tam peccato omissionis contra spem, quam peccato superbæ commissionis contra humilitatem, & priùs commisit superbe, quam omiserit adimplere præceptum sperãdi quoad id, quod præceptum illud expresse, & formaliter dictat. Quia (vt ex dictis *dubio præcedenti n.* 123. ad præsens tamen proportionabiliter applicatis constat) sicut vice versa se gessit Lucifer circa præceptum charitatis, prætergrediendo nimirum primo loco id, quod de materiali ab eo præscribebatur, & deinde id, quod de formali, & expresse ab eodem dictabatur, quamuis primum illud præstiterit non delinquendo præcisè contra charitatem, sed delinquendo contra humilitatem per se primò, & directe, & indirectè contra eandem charitatem præscribentem modum & mensuram propriæ excellentiæ: ita eodem modo deliquit contra humilitatem, & spem. Ac proinde facta collatione inter duas illas rationes inuentas in carentia, seu priuatione actus spei tunc vrgentis, nempe, vt correspondet præcepto spei quoad id, quod de formali dictatur, & quoad rationem mensuræ de materiali, & implicitè dictatam, priùs voluit beatitudinem supernaturalem cum carentia spei, vt habet rationem mensuræ, quam vellet carentiam eiusdem spei, vt correspondet præcepto spei quoad id, quod de formali, & expresse præscribit. Sed de hoc, vt nuper innuebamus, in sequenti dubio sermo redibit, vbi hoc latiùs explicabimus.

§. VII. Confirmationibus eiusdem tertiæ obiectionis occurritur.

189. Respondetur ad primã confirmationem. AD primam confirmationem constat ex modo dictis, Angelum deliquisse peccato commissionis, & superbiæ. Quia loquendo de primo eius peccato quoad primam malitiam, quæ in eo inuenta est quoad appetitionem beatitudinis supernaturalis, appetiit illam priùs absque actu spei, vt spes erat mẽsura propriæ excellentiæ, quàm delinqueret omissiuè contra spem secundùm id, quod præceptum ipsius expresse, & formaliter dictat, ac proinde secundùm, quòd respicit Deum, vt præcisè formaliter, ac expresse est obiectum spei. Vt autem priùs delinqueret peccato præsumptionis contra spem, quàm superbiæ contra humilitatem, oportebat, vt affectus Angeli, vt versabatur circa beatitudinem supernaturalem, non esset priùs circa illam, & eius excellentiam tanquam circa obiectum excellens, appetitum ex parte modi appetendi absque debita mensura.

Ad id autem, quod in ea probatione dicitur, nempe, quòd tendere ad bonum vltra facultatem appetentis, est peccatum præsumptionis contra spem, facile constabit, notando priùs, quòd dupliciter potest appeti bonum aliquod excellens, vt acquirendum propriis viribus, cùm tamen eas superet. Primò quidem, ita vt tendentia in bonum illud, vt ex virtute propria adipiscendum, terminetur tanquam ad obiectum, & motiuum formale ad excellentiam, siue magnitudinem indebitam propriarum operationum in materia determinata bonorum; seu ita vt obiectum formale illius appetitionis sit illa celsitudo, siue magnitudo propriæ operationis in materia bonorum, excedens facultatem appetentis, ac proinde eo ipso indebita, & immoderata & hæc appetitio est formaliter, & directè vitium præsumptionis contrarium spei, non quidem illi, quæ est virtus Theologalis, sed ei, quæ est virtus moralis, nempe magnanimitati, & opponitur illi per excessum: nam proprium est magnanimitatis respicere moderantiam magnitudinis & celsitudinis propriæ operationis in materia determinata honorum, vt testatur D. Thom. 2. 2. q. 129. art. 2. Et ita præsumptio, magnanimitati per excessum directè, & formaliter opposita, & vt distinguitur ab ambitione, & inani gloria, quæ eidem magnanimitati ratione materiæ, circa quam versantur, per excessum contrariantur, habet respicere formaliter immoderantiam in celsitudine & magnitudine prædictarum operationum in materia determinata honorum. — Explicatur primus modus appetendi aliquã excellentiã vt propriis viribus acquirendam. — D. Thom.

190. Explicatur magis, & roboratur hoc responsum D. Thomæ. Quod quidem, necnon & in quo consistat hæc immoderantia, optimè explicuit idem Angelicus Præceptor, 2. 2. q. 130. art. 2. his verbis. *Dicendum, quod magnanimitas consistit in medio, non quidem secundum quantitatem eius, in quod tendit, quia tendit in maximum: sed constituitur in medio secundùm proportionem ad propriam facultatem. Non enim in maiora tendit, quàm sibi conueniant. Præsumptuosus autem quantum ad id, in quod tendit, non excedit magnanimum, sed multum quandoque ab eo deficit. Excedit autem secundum proportionem suæ facultatis, quam magnanimus non transcendit: & hoc modo opponitur præsumptio magnanimitati per excessum.*

Tum etiam *in eadem* 2. 2. q. 131. *art.* 2. *ad* 1. vbi & finem proprium, siue obiectum formale magnanimitatis, & materiam, circa quam versatur, necnon & oppositionem tam præsumptionis oppositæ directè, & formaliter per excessum magnanimitati, quàm ambitionis, ac inanis gloriæ, vt eidem magnanimitati contrariarum, sic exposuit: *Dicendum, quod magnanimitas ad duo respicit: ad vnum quidem sicut ad finem intentum, quod est aliquod magnum opus, quod magnanimus attentat secundùm suam facultatem: & quantum ad hoc opponitur magnanimitati per excessum præsumptio. Præsumptio enim attentat aliquod magnum opus supra suam facultatem. Ad aliud autem respicit magnanimitas, sicut ad materiam, qua debitè vtitur, scilicet ad honorem: & quantum ad hoc opponitur magnanimitati per excessum ambitio. Non est autem inconueniens secundum diuersa esse plures excessus vnius medij.* — D. Thom.

191. Secundus modus appetendi aliquam excellentiam. Secundò potest appeti bonum aliquod excellẽs, vt adipiscendum propriis viribus, ita vt obiectum, & motiuum formale sit excellentia & celsitudo simpliciter ipsius appetentis, & persona ipsa appetens ingrediatur intra rationem prædicti obiecti formalis

formalis, ex eo quod obiectum, & motiuum formale sit persona, vt excelsa celsitudine simpliciter, talis appetitio est actus superbiæ oppositus directè humilitati. Nam sicut est proprium humilitatis tendere formaliter ad moderantiam, & debitam subiectionem in propria excellentia simpliciter, propriumque obiectum eius est persona ipsa vt simpliciter subiecta: ita proprium est superbiæ per excessum humilitati oppositæ tendere formaliter ad immoderantiam in propria excellentia simpliciter, itavt obiectum, & motiuum eius formale sit persona ipsa, vt excellens excellentia simpliciter. Vnde quæuis excellentia particularis (qualis est v. g. illa, quæ attenditur penes hoc, quòd appetatur bonum aliquod excellens, vt virtute propria acquirendum, cùm tamen eam superet) si appetatur sub hoc motiuo & ratione formali celsitudinis simpliciter, ita vt persona ipsa, quatenus sic excelsa, sit obiectum formale, non spectat secundùm hanc rationem ad vitium præsumptionis oppositæ directè magnanimitati, sed ad superbiam directè contrariam humilitati. Quæ omnia optime explicuit Caietanus ex mente D. Thomæ 2. 2. q. 162. art. 1. vt statim dicemus, quæque animaduersione sunt digna: nam ex defectu intelligentiæ obiectorum formalium harum virtutum, & vitiorum eis oppositorum, solent plura non ita rectè, sed satis dissone menti D. Thomæ ab aliquibus ex Iunioribus dici. *Caietan.*

192. Ex duobus prædictis modis appetendi excellentiam eo datur vis confirmationis.

Hinc ergo ad id, quod in hac confirmatione dicebatur, nimirum, appetitionem illam, qua Angelus appetiit suam beatitudinem supernaturalem ex parte modi appetendi, vt habendam propriis viribus, pertinere ad summum ad vitium præsumptionis contra spem, non verò formaliter ad superbiã, satis constat ex modò dictis, id esse negandum: ex eo quòd obiectum, & motiuum formale illius appetitionis fuit celsitudo simpliciter propria Angeli, ipseque, vt excelsus hac celsitudine simpliciter. Ideoque loquendo de primo eius peccato, & de prima ratione, quæ in eo inuenta est, non absolutè, sed vt versabatur circa beatitudinem supernaturalem, non fuit prima illius ratio peccatum præsumptionis contra spem, sed peccatum superbiæ directè oppositum humilitati, quod quidem superba quædam præsumptio respiciens celsitudinem simpliciter optimè dici potest.

Et hoc est satis consonum ipsis naturis rerum, nempe, quòd si Angelus in primo illo peccato voluit ex parte modi volendi beatitudinem supernaturalem, vt propriis viribus adipiscendam, tunc motiuum & obiectum formale sit propria excellentia simpliciter illius appetitionis, qua primò appetiit beatitudinem supernaturalem, primoque saltem circa illam deliquit: quoniam tale motiuum, quantum est ex naturis rerum, debet præcedere aliud, quod est excellentia secundùm quid, quale est motiuum præsumptionis oppositæ magnanimitati, quæ respicit excellentiam determinatam, & non excellentiam simpliciter & absolutè: quia respicit celsitudinem determinatè in operibus magnis cum immoderantia iam dicta in illis: & propterea non extenditur ad omnem, & quamuis celsitudinem sub ratione celsitudinis & excellentiæ simpliciter, sicut extenditur superbia immoderatè per excessum eam appetendo.

193 Ad secundam confirmationem.

Ad secundam confirmationem respondetur, verum esse, quòd Angelus non peccauit peccato præsumptionis contra spem Theologalem. Quia, vt benè in eadem probatione dicitur, ad hoc desiderabatur, quòd appeteret bonum beatitudinis supernaturalis, vt ex diuina gratia habendum, non tamen secundùm modum & ordinem à Deo præfixum. Cæterum negari non potest, quin semel dato (vt dandum esse diximus) quòd in eo instanti vrgebat præceptum spei Theologalis, peccauerit cõtra illud peccato omissionis, non eliciendo (vt reuera non elicuit) actum spei Theologalis, ad quem tunc tenebatur. Et hoc satis est ad hoc, vt inde à posteriori (vt innuimus) colligatur, ipsum priùs peccasse peccato superbiæ, appetendo propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis absque debita mensura & modo.

194 Ad vltimam confirmationem.

Ad vltimam verò confirmationem dicendum est, quòd etsi Angelus circa beatitudinẽ supernaturalem priùs deliquerit peccato superbiæ formaliter talis, seu peccato illo superbæ præsumptionis directè oppositæ humilitati: nihilominùs etiam peccauit simul, posteriùs tamen natura, circa illam præsumptionem oppositam directè, formaliter, & per excessum magnanimitati: nam hæc præsumptio (sicut & alia vitia) solet ducere ortum ex superbia, toletque esse eius filia: quia appetitus inordinatus excellentiæ secundùm quid communiter ducit ortum ex appetitu inordinato excellentiæ simpliciter: sicut in aliis id, quod est tale secundùm quid, oritur ab eo, quod est tale simpliciter.

Nec contra hoc vrget id, quod in hac eadem probatione dicitur, scilicet, in eo instanti non obligare præceptum magnanimitatis. Quia etsi tunc non obligauerit præceptum affirmatiuum illius, vrgebat tamen præceptum negatiuum eiusdem, nempe, non appetendi bonum excellens per proprias vires adipiscendum, quod tamen easdem vires superat: quod quidem præceptum semper, & pro semper obligat. Ad hoc autem (quod notandum est) vt iudicemus, Angelum appetiisse tunc virtualiter & implicitè ex vi modi appetendi beatitudinẽ supernaturalem vt propriis viribus adipiscendam, atque adeò appetitionem illam fuisse materiam contentam sub præcepto negatiuo nuper dicto, ab eoque vetitam, satis est, quòd in eo instanti vrgeret præceptum affirmatiuum spei Theologalis, quo præscribebatur ipsi, vt appeteret beatitudinem supernaturalem ex Dei gratia habendam. Nam omittens hunc actum, ad quem tenebatur, voluit iuxta iam dicta virtualiter & interpretatiuè habere illam, non ex Dei misericordia: ac proinde ex consequenti voluit etiam implicitè & virtualiter eandem adipisci ex propriis viribus: & ita talis volitio facta fuit materia contenta sub præcepto negatiuo magnanimitatis, prohibente præsumptionem, eidem directè & formaliter oppositam.

§. VIII. Replica quædam contra dicta in solutione præcedentis obiectionis, & confirmationum eius.

195. Replica prima contra omnia dicta in his solutionibus.

NEc refert, si vrgeas, tum quòd commune est aliis vitiis (vt præsumptioni, & ambitioni) respicere personam appetentis vt obiectum. Nam ambitiosus vult seipsum, vt excelsum dignitatibus & honoribus: præsumptuosus, vt excelsum magnis operibus. Ergo actus ille, quo Angelus ex vi modi appetendi appetiit beatitudinem supernaturalem, vt adipiscendam propriis viribus, non desinit esse quoad primam eius rationem actus præsumptionis contra magnanimitatem, ex eo quòd non habuerit pro obiecto ipsum præsumptuosum, vt magnum magnitudine illius operis.

Tum etiam, quòd præsumptio directè opposita humilitati videtur distingui specie a superbia: quoniam spectat ad primam ex quatuor speciebus superbiæ relatis à D. Thoma 2. 2. quæst. 162. art. 4. qua *Secunda.* *D. Thom.*

mediocritas: ac proinde eo ipso fuit ibi inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, in quo superbia consistit. Non secùs (proportione tamen seruata) ac dum materia, circa quam actus versatur, est cibus, vel potus, tunc, si detur præceptum, siue per se primò, siue secundariò, & indirectè apponens mensuram tantam, vel tantam in vsu prædictæ materiæ, mensura illa non seruetur, committitur peccatum intemperantiæ circa cibum, vel potum: quia est ibidem vsus cibi, & potus vltra debitam mensuram, & vsus iste est propria materia temperantiæ, vel intemperantiæ circa illum.

Suadetur secunda consequentia primi syllogismi. Secunda verò consequentia eiusdem primi syllogismi ex hac priori videtur satis constare. Nam supposito prædicto præcepto, sicut primum quod Angelus omninò deliberatè fecit, fuit vel dilectio sui, & excellentiæ suæ beatitudinis naturalis cum prædicta ordinatione, vel dilectio eiusdem excellentiæ absque tali ordinatione debita: ita, si semel dilexit prædictam excellentiam absque ista ordinatione & mensura, tunc excellentia hæc suæ beatitudinis naturalis fuit primum obiectum excellens, quod inordinatè, atque adeò superbè dilexit. Sed hæc ampliùs *infrà à n.* 154. *vsque ad num.* 160. & ex dicendis *dub.* 7. elucidantur.

148. *Confirmatur, & explicatur.* Confirmatur, & explicatur ratione insinuata à D. Thoma locis relatis, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam hoc ipso, quod Angelus dilexerit propriam celsitudinem prouenientem sibi ex sua beatitudine naturali, non ordinando & subjiciendo illam Deo, vt authori supernaturali, appetiit longè maiorem excellentiam, quam sibi conueniebat: & insuper per se voluit quodammodò non seruare regulam & mensuram sibi à Deo præfixam in appetitu prædictæ excellentiæ, sed potiùs eam regulam abjicere & contemnere: ac tandem per se voluit quodammodò non subjici Deo. Ergo eo ipso in appetitu prædictæ beatitudinis superbè deliquit. Et per consequens, cùm hoc obiectum excellens habeat conditiones in rationibus præcedentibus dictas, consequens est, illud, non vtcumque fuisse obiectum superbiæ Angelicæ, sed primum, circa quod superbiit.

Hæc secunda consequentia ex priori satis liquet. Prior verò ex antecedenti. Quoniam proprium est superbi appetere propriam celsitudinem vltra mensuram à Deo præfixam, vt ex dictis constat, & in illo appetitu per se velle non subjici Deo, & eius regulæ, sed potiùs ab eo, & ipsius regula auerti, eamque à se abjicere & contemnere, vt docuit Angelicus Præceptor 2. 2. *q.* 162. *art* 6. cuius verba suprà *dub.* 1. *huius disputationis num.* 12. retulimus.

Suadetur antecedens quoad primam partem. Antecedens autem quoad primam partem, nempè, quòd in prædicto euentu Angelus dilexit longè maiorem celsitudinem, quàm sibi conueniebat, patet ex nuper dictis. Quia appetendo propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam propriam, & sibi debitam (vt reuerà sibi debebatur) ita quidem, vt simul appeteret eamdem non ordinando, & subjiciendo ipsam (vt debebat) alteri, vt auctori supernaturali, nempe Deo, & per consequens alteri excellentiori beatitudini: voluit (saltem ex parte modi volendi) tanquam quid sibi debitum habere quodammodò excellentiam propriam Dei: quandoquidem ipsi soli conueniebat esse beatum, & habere hanc excellentiam in beatitudine sibi connaturali.

149. Et deinde (id, quod ex præcedenti deducitur) etiam appetit quodammodò, saltem radicaliter, quòd sua beatitudo naturalis, & ipsemet esset vltimus finis cuiusuis alterius excellentiæ, quam posset habere, hocque esset sibi debitum. Quoniam excellentia propriæ beatitudinis naturalis appetita ex parte modi volendi per modum excellentiæ non subordinatæ nec subiectæ alteri superiori excellentiæ, & fini vltimo formali, & *quo*, appetitur ex vi eiusdem modi appetendi, saltem radicaliter, per modum excellentiæ omnium supremæ, & per modum finis omninò vltimi formalis, & *quo*, cui omnes aliæ excellentiæ, & fines subjiciuntur, & (vt sic dicamus) caput inclinant. Et per consequens Angelus, cuius est propria illa beatitudo & excellentia, cuique est debita, diligitur ex vi eiusdem modi volendi tanquam finis vltimus cuiusuis alterius excellentiæ, quam potest habere, & non vtcumque, sed ita vt sic diligatur tanquam quid hac dilectione ex se dignum, cuique hic modus dilectionis debeatur.

Neque hic quieuit Angelus, sed insuper (quodque ex præcedenti etiam sequitur) adeò in se, & in sua beatitudine naturali sic ex parte modi volendi dilecta complacuit, vt saltem radicaliter voluerit ex parte eiusdem modi volendi, quod beatitudo supernaturalis, cuius erat capax, subjiceretur & subderetur suæ beatitudini naturali, vt excellentiori, ipsaque beatitudo naturalis, & excellentia illius esset vltimus finis formalis, & *quo* beatitudinis supernaturalis: ac proinde radicaliter saltem, arrogauit sibi, & suæ beatitudini naturali excellentiam, quæ est propria beatitudinis supernaturalis: hocque sibi ex parte modi volendi adscripsit, tanquam quid debitum, sicut & excellentia propriæ beatitudinis naturalis erat sibi debita.

Et præterea inter alia quodammodò voluit ex parte eiusdem modi volendi, saltem radicaliter, quòd à se in alios Angelos, & creaturas intellectuales deriuaretur aliquo modo propria beatitudo, ipseque esset regula eorumdem, & illis præesset, & non vtcumque, sed ita vt omnia ista essent sibi debita. 150. Nam hoc ipso, quod ex parte modi voluerit suam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius sibi propriam, & debitam per modum excellentiæ non subditæ, nec subordinatæ alteri superiori excellentiæ, alterique excellenti supernaturali, voluit quodammodò ex parte eiusdem modi volendi illam, & seipsum vt supremum & primum excellens, & vt vltimum finem aliarum excellentiarum: ac proinde voluit etiam quodammodò seipsum tanquam excellens talis conditionis, vt ab eo aliæ excellentiæ creatæ quodammodo deriuarentur, voluitque seipsum, vt primam quodammodò regulam aliarum excellentiarum, & cæterorum excellentium, atque adeò illis præesse, vt Diuus Thomas 3. *contra Gentes cap.* 109. deduxit. *D. Thom.* Et ita postquam dixit, Angelum superbè deliquisse. *Ex hoc, quod proprium bonum, & perfectionem in vltimum finem non ordinauit, sed inhæsit proprio bono, vt fini:* statim addidit: *Et quia ex fine necesse est, vt regulæ actionis sumantur: necesse est, vt ex seipso, in quo finem constituit, alia regulariter disponeret, & vt eius voluntas ab alio superiori non regularetur: hoc autem soli Deo debetur. Et secundùm hoc intelligendum est, quod appetiit Dei æqualitatem, non quidem vt bonum suum esset diuino bono æquale: hoc enim in intellectu eius cadere non poterat, & hoc appetendo appeteret se non esse: cùm distinctio specierum secundùm diuersos gradus rerum proueniat, vt ex suprà dictis apparet: velle autem alios regulare, & voluntatem suam à superiori non regulari, est velle præesse, & & quodammodo non subjici, quod est peccatum superbiæ.*

Et tandem inter alia voluit, saltem radicaliter ex

ex parte eiusdem modi volendi, beatitudinem supernaturalem, vt consequendam propriis viribus. Quoniam ex parte modi volendi voluit illam, tanquam complementum ordinatum ad suam beatitudinem naturalem, vt ad finem vltimum. Constat autem, complementum ordinatum ad finem consequendum propriis viribus, & appetitum, quatenus sic consequendum; appeti saltem ex parte eiusdem modi volendi, vt adipiscendum etiam ex propriis viribus. Per quæ omnia satis liquidò patet id, quod in prima parte antecedentis continetur, nempe, Angelum appetendo suam beatitudinem naturalem absque conuersione & subiectione ad Deum finem supernaturalem, appetiisse longè maiorem excellentiam, quàm sibi conueniebat, imò & conuenire poterat.

151. Suadetur antecedens confirmationis quoad secundam partem. Secunda verò eiusdem antecedentis pars, nimirum, Angelum per se voluisse quodammodò non seruare regulam & mensuram sibi à Deo præfixam in appetitu propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis, imò & per se quodammodò voluisse eam abjicere & contemnere, à Deoque, & eius regula auerti probatur: tum ex dictis *dubio 1. huius disputationis num. 12.* Tum etiam sequenti probatione, quæ nihil est aliud quàm maior quædam explicatio probationis ibidem adductæ, Quia Angelus appetendo inordinatè, & vltra debitam mensuram prædictam excellentiam, non deliquit ex eo, quòd fuerint ab illo formaliter, & expressè ex parte rei volitæ appetita abiectio diuinæ regulæ, auersioque à Deo, & eius regula, & contemptus eiusdem: & per consequens nec deliquit ex eo, quòd omnia illa, quæ in prima parte antecedentis retulimus, fuerint ab illo ex parte rei volitæ, expressè, & formaliter appetita, vt dubio citato huius disputationis asseruimus, sed solùm ex parte modi volendi, implicitè saltem, & virtualiter, quatenùs appetijt propriam excellentiam, & celsitudinem suæ beatitudinis naturalis non seruata subiectione ad regulam & mensuram; quam seruare debebat, scilicet, non ordinando illam in finem supernaturalem, nec subjiciendo ipsam Deo authori supernaturali: nam eo ipso ex parte modi volendi voluit, saltem implicitè, & virtualiter, non seruare prædictam regulam, sed eam à se abjicere, ab eaque, & a Deo illam tradere auerti, & ipsam, & Deum contemnere. At hæc non sunt volita ab Angelo ex parte modi volendi per accidens, & præter intentionem, siue per aliud, & ex consequenti, ad eum sanè modum, quo in aliis peccatis, v. g. furti, est volita auersio à Deo, & contemptus diuinæ legis, ex eo scilicet, quod est volitum per modum obiecti expressè, & formaliter voliti aliquod bonum apparens talis conditionis, vt nequeat componi cum ipso, & volitione eius subiectio ad diuinam legem nunc vrgentem.

152. Et ratio est. Quia cùm obiectum ex parte rei volitæ expressè, & formaliter ab Angelo appetitum, fuerit sua beatitudo naturalis, ex se (adhuc posito illo præcepto) bona, & honesta qua proinde liberè volita, non idcircò cum ea & volitione ipsius erat incompossibilis subiectio ad diuinam regulam; sed potiùs adhuc tali volitione tam secundùm speciem, quàm secundùm numerum data, posset cum ea componi prædicta subiectio; consequens est, vt abiectio prædictæ regulæ, & contemptus illius ibidem ex parte modi volendi inuentus non fuerit (adhuc ex parte ipsius modi volendi) volitus per accidens ad volitionem alicuius boni apparentis incompossibilis cum subiectione ad legem, & eo modo, quo in aliis peccatis contingit, sed debuerit esse ex parte modi volendi quodammodò per se volitus: quandoquidem, quicquid siue ex parte rei volitæ, siue ex parte modi volendi est quodammodo volitum, debet etiam quodammodo esse volitum aut per accidens, siue per aliud, aut tandem per se.

§. X. Obiectio duplex contra hanc posteriorem rationem, & eius confirmationem, & responsio ad vtramque.

Nec obest, si contra rationem hanc objicias, totam illam inniti in hoc; quod tunc vrgebat respectu Angeli præceptum conuersionis per charitatem tanquam mensuram, vltra quam non erat tunc appetenda propria excellentia beatitudinis naturalis: hoc autem est falsum: ergo, &c. Minor probatur. Nam cùm Angelus in primo instanti ordinauerit suam excellentiam beatitudinis naturalis per actum charitatis in Deum, non est cur in sequenti instanti vrgeat Angelum prædicta ordinatio, siue secundùm se, siue tanquam mensura propriæ excellentiæ: siquidem in secundo instanti, saltem virtualiter, persistebat præsens illa ordinatio. 153. Prima obiectio contra rationem factam.

Nec satis erit, si dicas, in primo instanti non fuisse ordinatam illam excellentiam per actum charitatis perfectè liberum, id est, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, vt articulo 5. dicetur: & ideò in secundo instanti vrgere præceptum huius ordinationis perfectè liberæ. Solutio.

Nam contra hoc est, quòd libertas non crescit in perfectione, quia sit libertas quoad specificationem respectu boni, & mali; sed solùm quia sit libertas quoad specificationem respectu diuersorum bonorum specie distinctorum: & propterea, licet prior illa libertas quoad specificationem non reperiatur in Deo, aut in Christo Domino, non propterea deest ibidem aliqua perfectio libertatis. Ergo licet Angelis defuerit in illo primo instanti libertas quoad specificationem respectu boni, & mali, non tamen ideò non habuerunt ordinationem illam charitatis perfectè liberam. Contra impugnatur.

Respondetur, admittendo solutionem datam, in hunc tamen modum explicatam. Primò quidem, quòd nomine *libertatis perfectæ* non intelligatur libertas, cui accrescat aliquid perfectionis propriè, & formaliter sumptæ, ex hoc, quòd potest extendi ad malum, sed quæ habeat maiorem aliquam vniuersalitatem ex eo, quòd ad illud possit extendi. Nam hæc maior vniuersalitas habet specimen cuiusdam maioris potentiæ, ac proinde & perfectionis; quamuis reuerà ex hoc capite nihil perfectionis dicat. Vnde propriè, & in rigore loquendo, Angelus in secundo instanti habuit libertatem cum omni plenitudine, quæ sibi conuenire poterat: & ideò in eo primo instanti suæ plenæ libertatis tenebatur ordinare se, & omnia sua per ordinem charitatis. 154. Diluitur obiectio & vindicatur solutio data.

Deinde eadem solutio sic potest explicari, nempe, quòd Angelus non potens in primo instanti velle bonum, & malum, non habuerit perfectam libertatem propriè loquendo: non quidem ex hoc præcisò capite, nempe, quia illi defuit libertas ad bonum, & malum; sed quia carentia huius libertatis fuit in Angelo inseparabiliter coniuncta cum carentia alterius perfectionis in prædicto instanti sibi non debitæ, scilicet, quod posset tunc, & pro tunc mouere seipsum circa vltimum finem, absque eo quod peculiari ratione moueretur, & applicaretur à Deo tanquam ab agente particulari ad dilectionem prædicti finis. Quia (vt *artic. 5.* dicemus) Angelus non omninò seipsum mouit, aut mouere Illustratur vlterius.

mouere potuit tunc in prædictum finem, sed debuit tendere in illum motus ab alio, nempe à Deo, vt à particulari agente: ideoque prædicta dilectio ipsi Deo peculiariter tribuitur. Quia ergo præceptum charitatis vrget in eo instanti, in quo Angelus potest seipsum liberè mouere non motus ab alio, vt à particulari agente, & motore, siquidem tunc solùm cum pleno & perfecto dominio sui actus liberè vult: idcircò Angelum vrgebat in secundo instanti prædictum charitatis præceptum, licèt in primo actum charitatis non ita liberum elicuerit, & in eo eidem charitati, tunc etiam vrgenti ad amandum Deum cum ea libertate, quæ tunc erat in eodem Angelo, correspondeiit. Et proptereà respectu Christi Domini fuit præceptum charitatis diligendi, & ordinandi se, & omnia sua in Deum, tum in primo instanti suæ productionis in ratione hominis, in quo humana eius voluntas ita se mouebat in vltimum finem, vt indigeret peculiariter motione Dei, vt agentis particularis: tum etiam in secundo instanti, siue tempore immediatè sequenti, in quo eadem voluntas humana seipsam poterat mouere, absque eo quod moueretur à Deo peculiari hac motione.

155. Obiectio secunda contra confirmationem rationis D. Thomæ.

Nec etiam obest, si objicias contra confirmationem huius posterioris rationis, non benè in ea inferri, Angelum appetentem propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita mensura, nempe absque prædicta conuersione, per se appetijsse abiectionem diuinæ regulæ: ex eo quòd non est conuersus ad aliquod bonum apparens, & incompossibile cum prædicta mensura, ad cuius volitionem esset per accidens volita abiectio talis regulæ: sed solùm fuit volitum bonum verum, & ex se honestum compossibileque cum mensura præfixa à Deo.

Nam contra hoc est. Tum, quòd illa abiectio diuinæ mensuræ, licèt non fuerit volita per accidens ex vi volitionis beatitudinis naturalis, potuit esse per accidens volita ex eo, quòd in illo instanti virtualiter est volitum experimentum propriæ libertatis quoad hoc, quod est non apponere in appetitu propriæ excellentiæ illam mensuram: hoc autem experimentum est bonum quoddam apparens, & incompossibile cum subiectione ad diuinam regulam tunc præfixam, ad cuius proinde volitionem fuit per accidens volita abiectio eiusdem regulæ. Tum etiam. Quia sicut non auditio Sacri, quando obligat præceptum audiendi illud, potest esse volita per se secundùm suam substantiam, & nihilominùs esse volita per accidens, vt est transgressio præcepti: ita etiam illa non conuersio in Deum per charitatem potuit per se volita secundùm suam substantiam, seu quatenùs est præcisè carentia prædictæ conuersionis, non curando an omissio illa sit transgressio diuinæ mensuræ, & deinde poterit esse per accidens volita, secundùm quod concipitur sub conceptu transgressionis diuinæ mensuræ, sub quo dicit aliquam rationem quodammodò posteriorem se ipsa secundùm suam substantiam considerata.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia cùm quis vult celebrare Missam absque vestibus sacris, tunc volitio illa, quatenus terminatur ad celebrationem Missæ, quæ est obiectum per se primò volitum, habet terminari ad obiectum honestum; & inde præcisè nec per se, nec per accidens potest esse volita abiectio diuini præcepti: & nihilominùs, quia cum ea coniungitur modus repugnans diuinæ legi, idcircò ad volitionem celebrationis Missæ est per accidens volita malitia illius transgressionis: ergo eadem ratione, licèt dilectio, qua Angelus voluit propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, non fuerit nec per se, nec per accidens volitio abiectionis regulæ diuinæ: attamen quia illi admiscetur ille modus, siue circumstantia non ordinationis in Deum per charitatem repugnans diuinæ mensuræ, poterit esse ex parte modi volendi volitio per accidens abiectionis prædictæ regulæ. Quia licèt secundùm se, & secundùm suam speciem illa volitio non sit incompossibilis cum diuina regula: nihilominùs hic, & nunc, ac in indiuiduo, & cum omnibus circumstantiis considerata, est incompossibilis cum prædicta regula.

156. Animaduersio pro solutione obiectionis.

Respondetur, recolendo in memoriam id, quod dubio primo huius disputationis latiùs explicuimus, scilicet, hoc quod est velle non subjici Deo, & eius regulæ, posse dupliciter esse per se volitum. Primò quidem obiectiuè, id est, quando expressè est volitum per modum obiecti hoc quod est non subjici Deo, & eius regulæ, aut saltem est modus obiecti expressè volitus vnà cum obiecto, vt si quis velit aliquid cum hoc expresso modo non subiectionis. Secundò verò modaliter, quando non est res, aut modus expressè volitus, sed est modus ipsius appetitionis: vt cùm quis appetens aliquod bonum, omittit modum taxatum à diuina regula: vt si appetens beatitudinem naturalem, appetat illam omittendo propter suam inconsiderationem motum ordinationis in Deum authorem supernaturalem præscriptum à diuina regula: tunc enim illa priuatio ordinationis & subiectionis ad legem est modus ipsius actus appetendi; quamuis (vt loco citato diximus) inde virtualiter, & implicitè, ac interpretatiuè deriuetur in obiectum volitum: & proptereà ibidem asseruimus, tenere se principaliter ex parte actus appetendi.

Ex prædictis enodatur obiectio primò.

Hinc ergo ad obiectionem primò dicimus, Angelum non potuisse sic appetere illam non ordinationem, vt in hac obiectione describitur. Quia appetere sic illam, videtur esse appetere, vt obiectum inhonestum expressè volitum: nam videtur obiectum discordans tunc expressè à recta ratione: quo pacto non potuit Angelus primò delinquere, vt *dub*. 8. dicemus.

157. Secundò.

Secundò respondetur, quod sicut ad hoc, vt aliquid censeatur esse virtualiter volitum, desideratur, quod sit aliquod fundamentum in rebus ipsis huius prudentis iudicij: ita ad hoc, vt iudicetur esse, non vtcumque, sed per se, virtualiter, ac implicitè volitum, requiritur debitum fundamentum. In præsenti autem non adest, ad hoc sufficiens fundamentum, vt prudenter iudicetur, Angelum per se virtualiter voluisse carentiam illam ordinationis in Deum, vt præcisè erat exercitium liberum suæ libertatis, & tantum per accidens voluisse illam, vt est carentia subiectionis debitæ ad diuinam regulam, sed potius res ipsæ oppositum præbent fundamentum.

Firmatur ratione.

Et ratio est. Nam cùm carentia prædictæ ordinationis fuerit per se volita, tanquam modus ipsius appetitionis, & appetitio ipsa fuerit appetitio per se obiecti excellentis, vt talis, tum quia fuit appetitio beatitudinis naturalis, vt finis vltimi ordinantis ad se cætera alia, & vt præeminentis inter illa: tum etiam, quia est valdè connaturale naturæ excellentissimæ, qualis est Angelica, vt hoc ipso, quod delinquat, sit circa obiectum excellens, vt tale: inde est, vt prædicta non ordinatio, hoc ipso, quod per se fuerit volita, habuerit esse sic volitam secundum id excellentiæ, quod affectatur, in hoc quod est non ordinari & subjici alteri: ac proinde non fuit volita per se secundùm aliquam aliam rationem; ita vt secundùm istam solùm per accidens sit

sit volita: quia modi per se voliti debent esse sic voliti secundum illam rationem potissimam, secundum quam sunt modi, & pertinent ad materiam obiecti, vel actus modificati. Constat autem, quod sicut conuersio in Deum per charitatem potissimè modificabat excellentiam Angeli, vt modo dicto erat ratio subjiciendi Deo excellentiam Angelicam, ita etiam non ordinatio est modus appetitionis, quatenus ex vi modi appetendi non subjicitur prædicta excellentia, sed est quodammodo volita maior excellentia consistens in hoc, quod est non subjici illi regulæ.

158. Vlterius roboratur. Adde, quod hoc ipso, quod ille modus non ordinationis per charitatem in Deum sit per se volitus, tanquam modus appetitionis, oportet, vt sit per se volitus secundùm eam rationem, secundùm quam constituit peccatum commissionis cum appetitione, quam modificat. Constat autem, quod vt præcisè est virtualiter exercitium liberum voluntatis Angelicæ, aut secundùm quod solùm dicit omissionem actus charitatis oppositam præcepto eiusdem charitatis, secundùm id, quod per se primò, & formaliter dicit, non constituit peccatum commissionis, vnà cum dilectione naturalis beatitudinis Angelicæ, sed per accidens est ad illam non ordinationem, vt oppositam præcepto charitatis sic sumpto, quod ibidem interueniat prædictus actus, & ideò siue sit, siue non sit vna cum ipsa talis actus, solùm delinquitur peccato omissionis: secùs verò si talis non ordinatio consideretur, vt modo dicto habet rationem modi, & circumstantiæ dilectionis propriæ excellentiæ, necnon & priuationis debitæ mensuræ illius. Et ita hoc ipso, quod prædicta non ordinatio sit per se volita, tanquam modus dilectionis beatitudinis naturalis, debet esse per se volita, vt est priuatio mensuræ & regulæ à Deo præscriptæ circa appetitum propriæ excellentiæ; ac proinde debet esse per se volita, vt est abiectio subiectionis ad diuinam regulam.

159. Ex quo ad secundam probationem satis constat, esse disparem rationem. Nam illa omissio sacri habet rationem obiecti voliti, saltem virtualiter, & interpretatiuè: & ideò potest secundùm se & suam substantiam (modo tamen in tomo 3. in tractatibus de voluntario, & inuoluntario, & de bonitate, & malitia humanorum actuum explicando) esse per se volita, & deinde esse per accidens volita oppositio, quam habet cum lege. Cæterùm prædicta non ordinatio per charitatem est volita per se, tanquam modus appetitionis: & propterea debet esse volita secundum rationem illam iam explicatam.

Solutio confirmationis. Ex quo etiam ad confirmationem satis liquet, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Et ratio disparitatis constat ex nuper dictis, necnon ex eo, quod celebratio illa Missæ sine vestibus sacris volita est expresè per modum obiecti; ita vt obiectum volitum sit ipsa celebratio Missæ, & celebrationem illam fieri sine vestibus sacris, est modus eius expresè etiam volitus. Et quia prædictus modus potest habere bonitatem naturalem distinctam à malitia obiectiua, quæ illi coniungitur ratione præcepti Ecclesiastici prohibentis illum: ideò volita celebratione Missæ, & hoc modo, vt est quid ex parte illius se tenens, est volita per accidens transgressio illius præcepti. At in dilectione Angelica beatitudinis naturalis & excellentiæ suæ absque debito modo & mensura, non est volitus ille modus, nisi vt modus appetitionis ex parte illius principaliter se tenens: & non est volitum aliquod aliud obiectum, aut modus, qui ex parte eiusdem obiecti principaliter se teneat, quique habeat annexam oppositionem cum diuina mensura; sed solùm est ibidem modus ipsius appetitionis, vt talis, cuius apparens bonitas, quatenus est modus appetitionis, consistit in excellentia, quæ reperitur in hoc, quod est non subjici diuinæ regulæ: & ideò non est ibidem aliquid, ad cuius volitionem sit per accidens volitum, quod habeat oppositionem cum diuina regula tunc vrgente, sed prædictus modus appetitionis debet esse per se volitus quoad id, quod est proprium illius, nempe, quoad excellentiam splendentem in hoc, quod est non subjici diuinæ regulæ.

Nec verum est id, quod in fine huius confirmationis dicitur, nempe dilectionem propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis secundùm se sumptæ, vt hic, & nunc, ac in indiuiduo elicitam, esse incompossibilem cum diuina regula. Quoniam volitio illa, vt præcisè terminatur ad excellentiam illam secundùm se sumptam, est eadem secundùm speciem, & numerum, ac erat in primo instanti, estque omninò necessaria, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium: & propterea secundùm hanc eius rationem considerata, non opponitur diuinæ regulæ; sed adhuc ea posita, & in eo instanti vrgente, posset illa volitio sic sumpta componi cum eadem regula, vt in Angelis sanctis composita est. Vnde prædicta dilectio propriæ excellentiæ solùm est incompossibilis cum diuina regula, si sumatur adæquatè, nempe, vt habet modum illum appetitionis: qui per accidens illi secundùm se sumptæ adiungitur, quique, hoc ipso quod ei adiungatur, est talis conditionis, vt ipse ex se habeat, quod sit modus per se volendi prædictam non subiectionem, & ipsamet volitio propriæ excellentiæ semel composita cum prædicto modo sit, vt illum habet, & ratione illius incompossibilis cum diuina mensura, tendatque ad propriam excellentiam, vt in *esse* obiecti distinguitur a seipsa, vt terminante dilectionem illam secundùm se sumptam: ex eo quòd modus ille tenens se ex parte appetitionis, refunditur in propriam excellentiam dilectam, ac proinde appetitur vltra debitam mensuram. 160.

§. XI. *Prior aduersariorum opinio, eius fundamenta, & illorum solutiones.*

CONtraria tamen ex diametro nostræ assertioni sententiam tuentur Arrubal in præsenti *disput.* 178. *cap.* 3. Torres Complutensis *disp.* 61. *dubio* 5. Suarez *in suo tomo de Angelis lib.* 7. *c.* 10. Esthius *in* 2. *sententiarum dist.* 5. Molina *ad artic.* 3 *huius quæstionis,* Becanus *tractatu* 3. *de Angelis cap.* 4. *quæst.* 7. & alij. Licet autem præcipua fundamenta, quibus hæc sententia nititur, adducta, & soluta à nobis sint in hoc dubio explicantibus rationem Diui Thomæ, nihilominùs potest insuper sic primò probari ex Anselmo relato à Diuo Thoma in libro de casu Diaboli, vbi ait, Diabolum in suo primo peccato, *id appetiisse, ad quod peruenisset, si stetisset*: At ad beatitudinem suam naturalem non peruenisset, sed iam tunc peruenerat, seu potiùs cum ea conditus fuit: ergo prædicta beatitudo non fuit obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit. 161. Contraria opinio Arrubal. Torres. Complut. Suarez. Esthius. Molina. Becanus. Primum fundamentum.

Diluitur. Respondetur, mentem Anselmi non esse, Diabolum appetiisse illud ipsum omninò, ad quod peruenisset, si stetisset: siquidem etiam si asseratur, quod obiectum appetitum ab illo fuit sua beatitudo supernaturalis, ad quam sanè peruenisset, si stetisset, nihilominùs etiam si stetisset non peruenisset ad

ad eam secundum eam rationem formalem, secundum quam ab eodem esset appetita: quoniam peruenisset ad ipsam, formaliter vt habet rationem supernaturalis, & vt obtentam ex diuina gratia, cùm tamen non sic ad ipsam Diaboli appetitus terminatus fuerit. Et ita mens Anselmi tantum est, rem appetitam à Diabolo fuisse vltimam suam beatitudinem & fœlicitatem, ita vt ex parte modi volendi fuerit appetita per modum fœlicitatis omninò vltimæ, & quod si stetisset, ad eam fœlicitatem, & beatitudinem omninò vltimam peruenisset, licèt non eodem modo. Nam si stetisset, peruenisset ex Dei gratia ad beatitudinem vltimam formaliter supernaturalem: peccando autem volumus ex parte modi volendi beatitudinem omninò vltimam, sed naturalem, & ex virtute propria habendam. Desumiturque hæc solutio ex Caietano *art.* 3. huius quæstionis, quam ipse his verbis explicat: *Anselmus interpretandus est, quod illud, ad quod peruenisset, non facit demonstrationem personalem, sed simplicem, id est, demonstrat beatitudinem vltimam, & non hanc vel illam. Constat enim, quod si stetisset, ad vltimam beatitudinem peruenisset.*

Caietanus.

162. Secundum fundamentum.

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam beatitudo naturalis appetita est ab Angelo per appetitionem omninò naturalem, id est necessariam, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, vt ex dictis *disput. præcedenti dub.* 2. *&* 3. constat: ergo in dilectione celsitudinis & excellentiæ suæ naturalis beatitudinis non potuit delinquere: ac proinde obiectum excellens, circa quod in suo primo peccato superbè deliquit, non fuit propria celsitudo beatitudinis naturalis. Prima consequentia, ex qua hæc secunda liquet, satis ex antecedenti constat: quoniam dilectio omninò necessaria nequit formaliter esse mala.

Dissoluitur ex D. Tho. & Ferr.

Respondetur ex D. Thoma *quæst.* 22. *de Veritate artic.* 2. & ex Ferrara 3. *contra Gentes c.* 109. *§. Aduertendum secundo*, quod licèt Angelus sit omninò determinatus ad dilectionem suæ beatitudinis naturalis secundùm se, & sigillatim sumptæ, seu vt præcisè regulanda est per dictamen rationis naturalis, vt talis, nihilominùs est liber ad appetitionem illius cum ordinatione per charitatem ad Deum finem supernaturalem, vel ad appetitionem ipsius vnà cum priuatione prædictæ ordinationis ex parte modi volendi se tenentis; & ideò illa appetitio non fuit peccatum, quia præcisè terminata est ad beatitudinem naturalem secundùm se sumptam; sed quia terminata est ad illam absque prædicto ordine, & ex parte modi volendi illum abiecit. Vnde propter hanc rationem optimè dixit Angelicus Doctor 3. *contra Gentes cap.* 109. quod in Angelo fuit primum peccatum, ex eo quòd proprium bonum non ordinauerit in vltimum finem, sed illi vt fini inhæserit, id est, ex eo quòd suam naturalem perfectionem amauerit, non propter amorem vltimi omninò finis, qui est Deus, vt obiectum beatificum, sed propter seipsam, & ea, quæ ad illam pertinent, vltimatè in eisdem complacendo, cùm tamen deberet aliquod vlterius bonum vltimatè amare, & ad ipsum tanquam ad vltimum omninò finem suam naturalem beatitudinem ordinare.

Angelic. Præcept.

163. Tertium fundamentum.

Tertiò probatur eadem sententia. Quoniam sicut intellectus, vt est speculatiuus, non est falsus, ac proinde nec inordinatus deordinatione pertinente ad cognitionem, ex eo quòd eorum, quæ in re sunt coniuncta, cognoscat vnum sine altero, nisi positiuè existimet esse vnum sine alio: ita nec appetitus erit inordinatus deordinatione pertinenti ad lineam appetitionis, si ex illis, quæ in re habent esse coniuncta, velit vnum sine alio, nisi eius volitio sit talis, vt appetat ex parte obiecti habere vnum sine altero. At Angelus non appetiit ex parte obiecti habere beatitudinem naturalem sine supernaturali, ac proinde sine ordinatione ad Deum authorem supernaturalem. Ergo non deliquit superbè circa suam beatitudinem naturalem: ac proinde propria excellentia beatitudinis naturalis non fuit obiectum excellens, circa quod in suo primo peccato superbiit.

Respondetur, esse disparem rationem. Quoniam intellectus speculatiuus non debet ferri ad rem cum omnibus suis circumstantiis: & ideò hoc ipso, quod vna quidditas non sit alia, potest quælibet ex illis absque falsitate intelligi speculatiuè sine alia. Voluntas verò fertur ad res, prout sunt à parte rei cum suis circumstantiis, & multoties debet tendere ad illas cum prædictis circumstantiis: & ideò si sic non tendat in easdem, non tendit rectè, & ordinatè, sed inordinatè. *Enodatur.*

Adde, quod sicut intellectus esset falsus, si positiuè, formaliter, aut virtualiter, ac interpretatiuè iudicaret, quod eorum, quæ sunt coniuncta, vnum est ibidem sine alio: ita voluntas erit deordinata, si virtualiter saltem ex parte modi appetendi appetat habere vnum sine altero, quando tenetur non appetere habere vnum sine alio.

§. XIII. *Alia aduersariorum sententia, cum suo fundamento, & responsione ad alind.*

Posterior sententia aduersariorum assertioni nostræ ex diametro non opponitur, sed partim cum illa conuenit, partim verò ab ea differt. Conuenit quidem, quatenus asserit, obiectum excellens, circa quod Angelus primò peccauit, potuisse esse propriam celsitudinem suæ beatitudinis naturalis. Differt autem primò: quia censet, non esse sufficiens fundamentum ad asserendum, prædictam excellentiam propriæ beatitudinis naturalis fuisse reipsa, & de facto obiectum superbiæ Angelicæ. Secundò, quia putat, Angelum ideò potuisse circa prædictam beatitudinem superbire, quia potuit ita ei placere sua beatitudo naturalis, vt haberet actum, quo expresè displiceret ipsi beatitudo supernaturalis, quatenùs potuit ei displicere, se alia perfectione supernaturali, & extrinseca indigere, quàm à Deo per merita deberet expectare; quamuis prædicta displicentia non sit per actum efficacem, sed per simplicem affectum. Ita Vasquez in præsenti *disp.* 235. *cap.* 5. & refertur pro hac eadem sententia Ægidius *in* 2. *distinct.* 5. *quæst.* 1. *artic.* 2. 164. Alia opinio partim contraria nostræ assertioni.

Vasquez. Ægidius.

Probaturque à Vasquez quoad primam partem, nimirum, non esse sufficiens fundamentum ad asserendum, quod de facto Angelus superbierit in suo primo peccato circa propriam celsitudinem suæ beatitudinis naturalis. Quoniam, etsi ex Scriptura, & Patribus satis verosimiliter colligatur, Angelum primò peccasse peccato superbiæ; non tamen ab eisdem traditur, quodnam sit determinatum obiectum, circa quod de facto superbierit: ergo non est sufficiens fundamentum ad asserendum, quod obiectum excellens, circa quod primò superbiit, fuerit sua beatitudo naturalis. Patet consequentia. Quoniam cùm hæc res sit res facti, & facti liberi, nobisque absconditi, nequit cum sufficienti fundamento affirmari, nisi ex Scriptura, & Patribus deducatur. 165. Fundamentum pro prima parte opinionis.

Respondetur, negando antecedens. Nam, vt Respondetur.

num. 106. diximus, satis fundamenti habetur in C
Scriptura, & Patribus ad affirmandum, Angelum de facto peccasse circa suam beatitudinem naturalem, vt ex testimoniis ibidem adductis liquet: & deinde id etiam constat ex rationibus pro assertione allatis.

166. Aliud fundamentum pro secunda parte. Secundò probatur à Vasquez eadem sententia quoad posteriorem partem, secundùm quam à nostra differt. Quoniam integrum fuit Angelo ita complacere in sua beatitudine naturali, vt illi formaliter, & expresse displiceret indigere supernaturali, aut illam ex meritis expectare: sed sic appetita ab Angelo beatitudine naturali, committeretur ab D
eo peccatum superbiæ: ergo potuit peccatum hoc circa beatitudinem naturalem committere, appetendo illam modo isto. Maior probatur. Quia ad appetendam beatitudinem naturalem cum hac displicentia alterius beatitudinis, nempe supernaturalis, satis esset, quod apprehenderetur sub aliqua ratione mali hoc, quod est indigere præter beatitudinem naturalem aliqua alia beatitudine: hoc autem potuit sic apprehendi: quia in hoc inuoluitur, beatitudinem naturalem non habere sufficientem, & consummatam excellentiam sine extrinseca, siue de foris adueniente perfectione. Minor E
verò etiam constat. Quia appetere excellentiam propriæ beatitudinis naturalis cum hac expressa displicentia beatitudinis supernaturalis, est appetere propriam excellentiam vltra debitum, & mensuram conuenientem Angelo, estque appetere longè maiorem excellentiam, vt sibi debitam, quam sit illa, quæ sibi dicebatur: siquidem est appetere propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam excellentiam omninò consummatam, & non indigentem alia vlteriori excellentia, & beatitudine.

167. Nec obest, inquit Vasquez, ad negandam possibilitatem huius appetitionis Angelo in primo suo F
peccato, quod ad appetitionem istam requiratur præuius error in intellectu Angelico, & hic ante primum peccatum esse nequit in illo. Nam contra hoc arguit, sufficere ad hanc appetitionem; quippe non efficacem, sed simplicem quoad prædictam displicentiam, quod præcedat simplex quædam apprehensio, qua proponatur voluntati conuenientia beatitudinis naturalis cum displicentia supernaturalis. Constat autem, in simplici apprehensione non reperiri veritatem, falsitatem, aut errorem; vt patet ex communi illo proloquio, nempe, G
quod apprehendentium non est mendacium,

Solutio. Respondetur optimam esse solutionem traditam. Ad cuius impugnationem dicendum est, ad mouendam voluntatem ad prosecutionem, vel displicentiam alicuius, quantumuis simplicem, non sufficere simplicem apprehensionem absque iudicio de conuenientia, vel disconuenientia boni, vel mali amplectendi, vel respuendi: quamuis tale iudicium non debeat esse per compositionem cognitionum, sed ad id satis sit simplex rei cognitio, simplexque iudicium. Quæ omnia satis constant ex illis, quæ in libro de Anima communiter H
à Philosophis traduntur; & ex illis, quæ nos in 1. *tom. tractatu* 5. *disputatione* 2 *num.* 52. diximus. Semel autem dato, ad mouendam voluntatem ad aliquem actum complacentiæ, aut displicentiæ, quantumuis simplicis, requiri præuium iudicium de conuenientia, vel disconuenientia obiecti, planum est, quod ad hoc, vt in voluntate Angelica daretur, aut possit dari displicentia illa de beatitudine supernaturali, necessariò requirebatur dari, aut posse dari præuium errorem, quo iudicaretur, esse disconuenientem Angelo beati-

tudinem supernaturalem, aut esse conuenientem ipsi naturalem, non expectata, sed reiecta supernaturali.

Nec refert, si vrgeas, Angelicum Præceptorem *artic.* 3. huius quæstionis explicantem, quomodo Angelus in primo suo peccato superbierit circa beatitudinem naturalem, sic loqui: *Sed in hoc appetiit esse similis Deo: quia appetiit, vt finem vltimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat peruenire, auertens suum appetitum à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei.* In quibus verbis satis expressisse videtur Angelicus Doctor, quomodo Angelus non solùm potuerit, sed etiam de facto superbijt circa beatitudinem naturalem, auertendo actu suum appetitum à beatitudine supernaturali. Ex quo infert Vasquez, suam sententiam esse iuxta mentem D. Thomæ in hoc articulo. 168. Replica D. Thom.

Respondetur facilè ex dictis, Angelicum Præceptorem solùm loqui de auersione ex parte modi appetendi, ratione cuius ex parte eiusdem modi appetendi auertit se Angelus virtualiter, implicitè, ac interpretatiuè à beatitudine supernaturali. Solutio.

DVBIVM VI.

Vtrùm obiectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbijt, fuerit etiam beatitudo supernaturalis? & quomodo circa illam superbè deliquerit?

CONSVLTO in titulo non inquirimus, an obiectum excellens superbiæ Angelicæ fuerit sola beatitudo supernaturalis? Siquidem constat ex dubio præcedenti, Angelum in suo primo peccato superbijsse circa beatitudinem naturalem. Sed an simul superbierit in suo primo peccato circa supernaturalem beatitudinem? licèt etiam tangemus, an sit probabile, quòd Angelicæ superbiæ obiectum primum solummodò fuerit sua beatitudo supernaturalis, inordinatè tamen appetita? Inquirimus etiam in titulo de modo, quo circa beatitudinem supernaturalem superbijt, vt tota res hæc radicitus explicetur.

§. I. *Difficultas dubij ex mente Diui Thomæ expeditur.*

Dicendum est ergo, quod etsi probabilius sit, quod obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbè deliquit, non fuit beatitudo supernaturalis: nihilominùs satis probabile est, ipsum in prædicto peccato superbijsse simul circa beatitudinem naturalem, & supernaturalem: ita tamen, vt circa hanc superbè deliquerit, ex eo quòd ex parte modi appetendi appetijt ipsam vt habendam propriis viribus. Assertio hæc quoad priorem partem satis constat ex illis, quæ dubio præcedenti latè diximus. Quoad posteriorem verò videtur satis probabiliter colligi ex illo *Ezechielis* 28. & *Isaiæ* 14. dubiis præcedentibus adducto, vbi explicatur peccatum Luciferi, & eius sequacium, & in aliquibus verbis explicatur, superbiisse in bonis, quæ actu habebat, vt constabit legenti testimonium Ezechielis *dubio præcedenti num.* 106. adductum, & nos ibidem explicuimus. Et ita in hoc modo loquendi, & alijs circumstantijs ibidem adjunctis 169. Assertio. Ezec. 18. Isaiæ 14.

 satis

satis denotatur, superbijsse circa beatitudinem naturalem, vt ex ibidem dictis constat. In aliis autem verbis innuitur, quod obiectum excellens, circa quod Angelus tunc etiam superbiit, non habebatur actu ab eo, vt patet ex verbis relatis ex Isa. 14. vbi dicitur. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer? qui dicebas in corde tuo: In cœlum ascendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo, &c. Similis ero Altissimo.* Quæ verba, licèt etiam habeant sensum à nobis dubio præcedenti n. 110. traditum, nihilominùs satis probabiliter dici potest, per ea significari, etiam beatitudinem supernaturalem, quæ nondum habebatur, fuisse obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit: siquidem per D beatitudinem supernaturalem hæc omnia haberet, si illam consequeretur, licèt non haberet ea modo illo, quo Lucifer prædicta appetiit. Sicut etiam ibidem significatur modus superbus, quo appetita est ab ipso beatitudo supernaturalis, nempe vt habenda ex propriis viribus: hanc enim emphasim habere videntur illa verba. *Ascendam, Exaltabo, Sedebo, similis ero Altissimo:* quia per illa significatur modus superbus appetendi beatitudinem supernaturalem, vt nuper dicebamus: & E hæc fuit situs in modo appetendi illam ex propriis viribus, vt ex statim dicendis patebit: nam appetitio eiusdem, vt habenda ex meritis diuinæ gratiæ, esset actus valdè honestus.

170\. Vnde assertionem hanc, vt probabilem quoad hanc posteriorem partem, imò & priorem vt probabiliorem tuetur D. Thomas *artic. 3. huius quæstionis*, vbi postquam asseruit, Angelum in primo suo peccato superbiisse circa beatitudinem naturalem, vt constat ex verbis in fine dubij præcedentis à nobis allatis, statim addidit: *Vel si appetiit vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex diuino auxilio secundùm Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anselmi qui dicit, quod appetiit illud, ad quod peruenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt: quia secundum vtrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est proprium Dei.*

D. Thom.

In quo testimonio ex his duobus diuersis modis (in idem tamen quodammodò redeuntibus) explicandi obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbijt in quorum primo habetur, prædictum obiectum excellens fuisse G beatitudinem naturalem inordinatè volitam, in secundo verò esse beatitudinem supernaturalem ex vi modi appetendi appetitam, vt ex propria virtute habendam, eligit S. Doctor primum absolutè & simpliciter, & vt de facto inuentum in Angelo, vt ex verbis adductis liquet: secundum verò non, nisi sub conditione tantummodò: & propterea post primum, statim addidit: *Vel si appetiit, vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, &c.* Vt innueret, se illum priorem modum dicendi, vt veriorem, & suæ menti magis consonum eligere, istum verò, solùm vt satis probabilem ibidem tradere. Cumque, vt ex dictis dubio H præcedenti constat, Angelus iuxta eiusdem Sancti Doctoris mentem superbè primò deliquerit circa beatitudinem naturalem, imò hoc ipso, quod superbierit, debuerit secundùm communem & regularem cursum sic delinquere circa eamdem beatitudinem naturalem, oportet, vt iuxta eiusdem Angelici Præceptoris doctrinam meliùs dicatur, quod si Angelus circa beatitudinem supernaturalem in illo primo suo peccato superbiit, non superbierit circa illam præcisè sumptam, sed simul circa beatitudinem supernaturalem: ac proinde om-C nia, quæ in hoc testimonio à D. Thoma dicuntur, in vnum colligendo, inuenietur in illo totam nostram assertionem contineri.

Eamdem etiam assertionem docuit idem Diuus Thomas *quæst. 16. de malo art. 3.* vbi sic inquit: 171. D. Thom. *Angeli autem omnes sic conditi sunt, vt quicquid pertinet ad naturalem perfectionem eorum, statim à principio suæ creationis habuerint: tamen erant in potentia ad supernaturalia bona, quæ per Dei gratiam consequi poterant. Vnde relinquitur, quod peccatum Diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem* (intellige cum præcisione sumptum, non verò vt quodammodò dicit ordinem ad supernaturalia, vt ex suprà dictis ex eodem S. Doctore constat) *sed secundum aliquid supernaturale. Fuit ergo primum peccatum Diaboli in hoc, quod ad consequendum supernaturalem beatitudinem, quæ in plena Dei visione consistit: non se erexit in Deum, tanquam finalem perfectionem ex eius gratia desiderans cum Angelis sanctis, sed eam consequi voluit per virtutem suæ naturæ, non tamen sine Deo in naturam operante, sed sine Deo gratiam conferente.*

Et ad hoc intentum adducit D. Thomas Augustinum *in lib. de libero arbitrio*, & *in 4. super Genes. ad litteram* his verbis: *Vnde Augustinus in lib. de libero arbitrio peccatum Diaboli in hoc ponit, quod est sua potestate delectatus. Et in 4. super Genes. ad litteram dicit, quod si ad se natura Angelica conuerteretur, seque Angelus ampliùs delectaretur, quam eo cuius participatione beata est intumescens superbia caderet.* Et iuxta hæc explicat *in solutione ad 2. & tertium* duo testimonia, quæ ex Dionysio, & Anselmo attulerat.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor *art. 2. eiusdem quæstionis in solutione ad 4.* vbi sic inquit: *Dicendum, quod secundum Augustinum in lib. de natura boni, malum non solum consistit in priuatione speciei, sed etiam in priuatione modi, & ordinis vnde malum in actu voluntatis non solum est ex obiecto, quod dat speciem actui, per hoc, quod aliquis velit malum, sed etiam ex subtractione debiti modi, vel ordinis ipsius actus: puta, si aliquis in hoc ipso, quod vult bonum non seruat debitum modum & ordinem: & tale fuit Dæmonis peccatum, quo factus est malus. Non enim appetiit aliquod malum: sed quoddam bonum sibi conueniens: inordinatè tamen, & immoderatè illud appetiit: quia scilicet non appetiit illud, vt assequendum per diuinam gratiam, sed per propriam virtutem, quod excedebat modum suæ conditionis*, vt Dionysius dicit *cap. 4. de Diuinis nominibus.*

Et tandem hoc ipsum docuit idem D. Thomas *in 2. dist. 5. q. 1. art. 2.* vbi loquens de eo, quod Angelus appetiit, sic ait: *Dicendum quod non appetiit æqualitatem simpliciter quantum ad substantiam desiderati, vt scilicet vellet tantam bonitatem habere, quantam Deus habet: sed tamen appetiit æqualitatem secundum quid, quantum ad modum habendi. Bonitas autem, siue beatitudo est in Deo, quam habet per suam naturam, & à qua omnis creatura beatitudo, & bonitas transfunditur. Videns ergo Angelus dignitatem naturæ suæ, qua creaturis cæteris præminebat, voluit à se beatitudinem, & bonitatem in omnia inferiora deriuari: voluit etiam per sua naturalia in perfectionem beatitudinis peruenire.* Quæ verba, sicut & illa, quæ in duobus testimoniis immediatè præcedentibus adduximus, si coniungantur cum illis, quæ ex eodem S. Doctore dubio præcedenti, & *in 1. testimonio huius dubij* retulimus, satis assertionem hanc quoad 172. istam

istam secundam partem testantur. Vnde optimè notarunt plures discipuli D. Thomæ, de quorum numero sunt Nazarius *in hac q. controuersia 3. super articulum 3.* Zumel *in eodem articulo quæst. 2. conclusione 5. 6. & 7.* quique hanc eamdem assertionem tuentur, quòd duo illi modi explicandi obiectum excellens, circa quod Angelus superbijt, quos ex Diuo Thoma in priori illo testimonio *ex art. 3.* huius quæstionis desumpto adduximus, non distinguuntur distinctione (vt aiunt) excludentis, & exclusi, ita vt sensus sit, quod Angelus superbierit, & circa solam beatitudinem naturalem, vel circa solam supernaturalem, sed distinctione includentis, & inclusi: ita vt iuxta priorem, & probabiliorem dicendi modum sola beatitudo naturalis fuerit obiectum excellens, circa quod prædictus Angelus superbijt: iuxta posteriorem verò, tam ista, quàm beatitudo supernaturalis, modo tamen statim explicando.

Nazar.

Zumel.

§. II. Præcedenti dubij decisio ex Angelico Doctore explanatur.

183. Sensus conclusionis aperitur.

LIcet autem assertionis nostræ intelligentia ex dictis tam in hoc, quàm in præcedenti dubio colligatur: nihilominùs placuit maioris claritatis gratia, illam priùs explicare, quam rationibus suadere. Etenim sensus illius quoad secundam partem non est, quod beatitudo naturalis, & supernaturalis fuerint æquè, & per se primò; ac proindè absque aliquo ordine prioris, & posterioris, materia, siue obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbijt, sed quod fuerit ordo secundùm naturam inter prædictas beatitudines, & earum celsitudines, vt ab Angelo appetitas: ita quidem, vt fuerit per se primò volita beatitudo naturalis, & eius excellentia; & deinde beatitudo supernaturalis, vt subordinata, & ordinata ad beatitudinem naturalem: ex eo quod ex parte modi volendi fuit volita per modum complementi, aut quasi complementi ordinati secundùm hanc rationem ad eamdem beatitudinem naturalem.

Et ratio desumitur, tum ex illo Ezechielis 28. vt ex dictis *dub. 1. n. 106.* liquet tum ex D. Thoma locis dubio præcedenti relatis & *1. 2. quæst. 1. art. 5.* & *in hac 1. p. q. 58. art. 2.* tum, quia sicut intellectus Angelicus non potest simul cognoscere plura, vt plura, nisi habeant inter se aliquem ordinem: ita nec velle illa absque prædicto ordine, qui quidem in præsenti consistit in eo, quod diximus. Ex eo quòd cum beatitudo naturalis, & eius excellentia secundùm se considerata, sit obiectum habitum ab Angelo, nequit appeti beatitudo supernaturalis vt medium ad illam sic sumptam comparandam: sicut etiam non est concepita per modum medij ad primò habendam eamdem beatitudinem naturalem ex parte modi appetendi tanquam finem omninò vltimum: quia ad hoc non est necessaria, nec ad illam sic primò habendam conducit. Et ita solùm est inter illas modus subordinationis iam dictus, nempe, quod appetatur beatitudo supernaturalis, non vt medium ad beatitudinem naturalem duobus modis nuper dictis consideratam simpliciter, & absolutè habendam, sed vt complementum, & exornatio illius, & vt ad illam ex parte modi appetendi per modum complementi, & exornationis ordinatur.

Tum etiam. Quia cùm beatitudo naturalis fuerit volita ex parte modi volendi à Lucifero, & eius sequacibus per modum finis omninò vltimi: oportet, vt simul cum ea sic volita appetierit suam beatitudinem supernaturalem, quod formaliter loquendo & ex parte eiusdem modi volendi non appetat illam per modum finis omninò vltimi, sed per modum alicuius aliquo modo subordinati priori illi fini, nempe beatitudini naturali, quæ modo dicto fuit vt finis omninò vltimus ab eodem volita, ne simul, & semel duo fines omninò vltimi, vt formaliter tales appetantur ab Angelo, quod D. Thomæ doctrinæ, & communi Theologorum consensui repugnat.

Tum denique. Quia vtraque beatitudo non fuit appetita vno & eodem actu, sed diuersis: vno quidem dilectionis inordinatæ versante expressè circa beatitudinem naturalem; alio verò desiderij tendente expressè ad beatitudinem supernaturalem, vt ad beatitudinem non habitam. Et ita oportet, vt prædicti actus habeant inter se ordinem prioris, & posterioris secundùm naturam, debitamque subordinationem. Cumque actus ille dilectionis circa beatitudinem naturalem debeat esse prior, vt ex dictis dubio præcedenti constat, ac proinde peccatum Angeli priùs fuerit terminatum ad hanc beatitudinem: inde est, vt alter actus desiderij fuerit posterior, & per illum secundariò, & posteriùs circa beatitudinem supernaturalem superbè deliquerit.

184. Obiectio contra datam explicationem.

Nec obest, si contra explicationem istam obijcias verba nuper adducta Angelici Doctoris *art. 3.* huius quæstionis vt sic inquit: *Vel si appetiit, vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ.* In quibus satis expressè videtur docere, Angelum, iuxta hunc dicendi modum in secunda assertionis parte adductum, appetiisse suam beatitudinem supernaturalem; tanquam finem omninò vltimum: ac proindè explicatio à nobis tradita non erit consona menti D. Thomæ: siquidem asserimus, fuisse prædictam beatitudinem appetitam ab Angelo ex parte modi volendi per modum complementi beatitudinis naturalis: quod quidem cum re appetita, adhuc ex parte modi volendi per modum finis omninò vltimi pugnat. D. Thom.

Diluitur.

Respondetur enim S. Doctorem solùm voluisse, quod dum ab Angelo fuit ex parte modi volendi appetita beatitudo supernaturalis, vt habenda ex propriis viribus, fuit in *esse* rei, & materialiter vltimus omninò finis id, quod ab eo appetebatur; non tamen formaliter, & in ratione obiecti formaliter sumpti. Sicut etiam, licèt prædicta beatitudo, quæ datur ex gratia Dei, sit supernaturalis in *esse* rei, & materialiter sumpta: attamen in *esse* obiecti tunc appetiti non habet formaliter rationem supernaturalis: siquidem ex parte modi volendi attingitur, vt adipiscenda viribus naturæ, atque adeò formaliter vt quid naturale per refusionem prædicti modi volendi in ipsam; ad eum proportionalem modum, quo supposita reuelatione beatitudinis supernaturalis consistentis in visione beatifica, integrum est vnicuique eam per actum naturalem, & vt in *esse* obiecti vestitur ratione *sub qua* naturali, appetere. Et similiter ad eum modum, quo hæreticus assentitur alicui veritati fidei supernaturalis, in quo assensu obiectum in *esse* rei, & materialiter est quid supernaturale; cùm tamen ratio assentiendi sit naturalis, ac proinde & ratio formalissima obiecti in *esse* obiecti. Semel autem dato, prædictam beatitudinem supernaturalem in *esse* obiecti appetiti formaliter sumpti esse quid naturale, non est cur non possit subordinari ex parte modi appetendi beatitudini naturali eiusdem Angeli, quæ ex parte modi volendi appetita est ab ipso per modum finis omninò vltimi, quæque per consequens in

in *esse* obiecti appetiti formaliter sumpti habet per refusionem modi appetendi in ipsam, quod appetatur tanquam finis omninò vltimus.

175. Alia obiectio contra idem. Neque etiam obest, si secundò objicias, quod ideò iuxta hunc modum satis probabilem intelligendi mentem Diui Thomæ quoad obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit, asseritur, prædictum obiectum fuisse tam beatitudinem naturalem quàm supernaturalem, vt explicetur præcisè primum peccatum Angeli. Ergo iuxta hunc modum intelligendi S. Doctorem non est dicendum, beatitudinem naturalem, & eius excellentiam solummodò fuisse per se primò inordinatè appetitam ab Angelo, & beatitudinem supernaturalem, illiusque celsitudinem solùm secundariò: sic enim non explicatur præcisè primum peccatum Angeli, sed tam primum, quàm secundum: & appetitio beatitudinis supernaturalis solùm deseruiet ad explicandum secundum, non verò primum eius peccatum.

Enodatio. Respondetur enim, quod iuxta hunc modum dicendi, ideò asseritur, obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit, fuisse vtramque beatitudinem, & vtriusque excellentiam modo dicto, vt explicetur primum eius peccatum non qualitercumque sumptum, id est, præcisè secundùm sua essentialia, sed vt est quodammodo consummatum, & completum per primum complementum eidem superadditum, & pertinens ad latitudinem superbiæ. Constat autem, quod ad primum peccatum superbiæ sic consummatum, sicque consideratum in ratione primi non obest, quod beatitudo supernaturalis fuerit secundariò appetita inordinatè ab Angelo: quia fuit sic appetita ex parte modi volendi, non qualitercumque, sed vt primum complementum beatitudinis naturalis, pertinens ad prædictam beatitudinem: contra cuius rationem, ac proinde primi peccati, vt primo completi per illud, non est, quod sit secundariò appetitum, sed solùm quod inter illa, quæ intra latitudinem superbiæ complent primam superbiam Angelicam quoad essentialia sumptam, nullum sit aliud, quod perpriùs fuerit appetitum, & quòd prima illa superbia quoad essentialia, & indispensabilia considerata indiguerit appetitione inordinata beatitudinis supernaturalis, ad hoc vt haberet primum complementum ad latitudinem superbiæ pertinens, distinctum à seipsa, & ad eamdem latitudinem superbiæ spectans.

§. III. *Ratio assertionis ex Diuo Thomà desumpta.*

176. Explicata sic assertio probatur ratione quoad primam partem. RAtio autem assertionis quoad primam partem, scilicet, esse probabilius, Angelum in primo suo peccato solùm superbiisse circa beatitudinem naturalem, & eius excellentiam, constat ex illis, quæ dubio præcedēti latè diximus: ex quibus satis liquet, quomodo pars hæc sit magis consona, tum testimoniis Scripturæ, & Patrum ibidem adductis, tum etiam naturæ, & modo procedendi superborum, qui magis afficiuntur ad superbiam dum circa propria, & ipsis debita, quàm circa aliena.

Caietan. Et propterea optimè dixit Caietanus *artic.* 3. huius quæstionis in fine illius, quod appetitus circa propria est Angelo naturalis, & quòd natura magis impellit occasionaliter superbum ad superbiendum circa propria, quàm circa aliena: vt etiam in nobis experimur, dum superbè vellemus in nostris quiescere, diuina Deo relinquendo.

177. Probatur etiam quo- Ratio verò eiusdem assertionis quoad secundam illius partem insinuatur à Diuo Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam

C satis probabile est, illud fuisse vnà cum beatitudine naturali obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbiit, quod est obiectum valdè excelsum, quodque est satis credibile fuisse simul appetitum ab eodem Angelo, ac tandem quod inordinato modo ab eo est appetitum, vt ex terminis ipsis constare videtur: sed talis fuit beatitudo supernaturalis: ergo satis probabile est, illam fuisse obiectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbiit. ad secundam partem.

Minor quoad primam partem, nempe, quoad maximam excellentiam, & celsitudinem beatitu-
D dinis supernaturalis, non indiget probatione. Quoad secundam verò partem, nimirum, satis probabiliter iudicari, prædictam beatitudinem, & maximam eius celsitudinem fuisse tunc appetitam ab Angelo, etiam constat. Quoniam in instanti immediatè præcedenti habuerat certam cognitionem per fidem beatitudinis supernaturalis, & eius eximiæ excellentiæ præ beatitudine naturali, & quomodo sola ipsa sit satis ad satiandam capacitatem, quæ eidem Angelo inest in ordine ad beatitudinem, ac proinde quomodo naturalis beatitudo ad hoc non sufficiat: ac tandem in eodem instanti An-
E gelus beatitudinem supernaturalem ardentissimè, & præ omnibus aliis rebus creatis dilexit. Ergo valdè credibile est, ipsum in instanti immediatè sequenti non fuisse omninò oblitum prædictæ beatitudinis supernaturalis: quin potiùs illam, & eius maximam excellentiam appetiisse in prædicto instanti, in quo idem Angelus totus erat in appetenda excellentia & celsitudine, ad quamque vehementissimè afficiebatur: vt ita eius superbia ex omni capite esset major, & in eo gradu adeò magno, in quo à Patribus valdè superbiam hanc prædicantibus depingitur, vt quodammodò eam veluti ex-
F aggerare videantur.

Quoad vltimam verò partem, nempè, prædictam celsitudinem & excellentiam volitam esse ab Angelo inordinato modo, etiam liquet. Nam ex parte modi volendi volita est, vt acquirenda per virtutem propriæ naturæ. Tum quia (vt nuper dicebamus) volita est ex parte eiusdem modi volendi, vt quasi complementum, & exornatio quædam ordinata ad beatitudinem naturalem, quæ per vires naturæ habetur: & ita eo ipso volita est ex parte eiusdem modi volendi, vt habenda per vires
G propriæ naturæ: siquidem per easdem vires acquiritur finis omninò vltimus, & complementa aut quasi complementa ipsius, siue id, quod ipsum exornat. Et ita, qui vult habere prædictum finem per vires naturæ, eodem modo vult complementa, aut quasi complementa, siue ornatum illius per easdem vires acquirere.

Tum etiam. Quia sicut Lucifer appetens beatitudinem naturalem non apponendo debitum modum, & mensuram excellentiæ illius, nimirum ordinationem, & subiectionem debitam in Deum finem supernaturalem, conuincitur voluisse impli-
H citè, virtualiter, ac interpretatiuè illam sine prædicta mensura, seu cum abiectione illius: ita etiam appetens beatitudinem supernaturalem non apponendo debitum modum, nempe vt habendam ex Dei misericordia, & gratuita dispositione, ac auxilio gratiæ supernaturalis, etiam conuincitur voluisse implicitè, & interpretatiuè habere illam, & non ex viribus gratiæ, ac proinde ex viribus propriæ naturæ. Ergo sic appetendo beatitudinem supernaturalem, appetiit illam inordinato, & superbo modo, vt ex se constat; quamuis res appetita fuerit optima. Et propterea D. Thomas *art.* 3. *quæst.* 16. D. Thom. *de Malo*, explicans, quomodo Angelus appetendo beati

beatitudinem supernaturalem appetierit excellentiam eius inordinato, ac superbo modo, sic concludit: *Et hoc etiam congruit ei, quod supra dictum est, quòd Diabolus non peccauit appetendo aliquod malum, sed appetendo aliquod bonum, scilicet finalem beatitudinem, non secundum ordinem debitum, idest, non vt consequendam secundum gratiam Dei.*

178. Confirmatur. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quòd sit satis verosimile, Angelum in secundo instãti appetiisse suam beatitudinem supernaturalem, consequens est, vt benè se gesserit in illo instanti circa illam, vel malè. Non quidem primum, vt ex se constat: alioqui non peccasset in illo secundo instanti. Ergo dicendum erit secundum: ac proinde quòd cum tunc valdè superbè deliquerit, & beatitudo supernaturalis sit adeò excellens, oportuit, vt obiectum excellens, circa quod deliquit, fuerit etiam prædicta beatitudo, & quòd superbierit circa illam, ex eo quòd appetierit eandem ex parte modi appetendi, vt habendam propriis viribus: tum, quia non apparet alius modus aptior ad explicandum, quomodo superbierit circa eam, quàm iste: tum etiam, quia sic declaratur optimè, quomodo appetitus eius, vt terminatus etiam ad prædictam beatitudinem, fuerit æqualitatis cum Deo secundùm modum habendi beatitudinem, nimirum, quòd sicut Deus illam habet per vires naturæ, ita etiam ipse per suas naturæ vires hanc supernaturalem beatitudinem adipisceretur.

§. IV. Obiectio duplex contra rationem D. Thomæ, & responsio ad vtramque.

179. Prima obiectio contra rationem hunc factam. SEd obiicies primò contrà rationem factam pro hac secũda parte assertionis, male in illa colligi in prima probatione minoris, Angelum appetiisse beatitudinem supernaturalem ex parte modi volendi inordinato modo, & pertinente ad superbiam, ex eo quòd appetiit illam vt complementum beatitudinis naturalis. Quoniam velle hoc inordinato modo beatitudinem supernaturalem, non videtur pertinere ad superbiam: ergo ex hoc, quòd Angelus sic deliquerit circa beatitudinẽ supernaturalem; non colligitur, superbiisse circa illam. Antecedens probatur. Quoniam modus appetendi propriam excellentiam, qui sit superbus; semper refunditur in maiorem excellentiam appetitam, quàm sit illa, quæ appetentem decet beatitudo autem supernaturalis appetita per modum complementi beatitudinis naturalis, non est maior excellentia; quàm ea, quæ decebat Angelum, quin potiùs longè minor: siquidem prædicta beatitudo sic appetita deperdit, quantum est ex vi modi appetẽdi, rationem finis omninò vltimi, & eius excellentia in ratione obiecti appetiti valdè minuitur: cum tamen Angelus sit capax illius, sitque eleuatus ad eam, vt habet rationem finis omninò vltimi.

Dissoluitur. Respondetur ex dictis, Angelum sic appetentem beatitudinem supernaturalem appetiisse formaliter loquendo sibi totam illam excellentiam, quæ est in hac beatitudine, licèt non appetierit illam ex vi eiusdem modi appetendi, vt erat in illa determinata materia beatitudinis supernaturalis: & deinde appetiisse formaliter loquendo hanc eandem excellentiam, vt maiorem. Et ratio horum omnium est. Quia formaliter loquendo, quod est maximæ excellentiæ in beatitudine supernaturali præscindendo à materiali, in quo reperitur, est ratio finis omninò vltimi: & hæc appetita est ab Angelo appetendo suam beatitudinem naturalem per modum finis omninò vltimi, & supernaturalem per modum complementi respectu naturalis: & deinde rationem hanc appetiit ex parte eiusdem modi volendi, vt debitam: & similiter beatitudinem supernaturalem appetitam, vt complementum naturalis voluit ex parte eiusdem modi volendi sibi deberi, sibique esse connaturalem. In quibus appetiit aliquid maioris excellentiæ, quam appeteret appetendo (vt debebat) supernaturalem beatitudinem: siquidem excellentia, per hoc quod sit propria, & debita, non parum crescit.

Secundò obiicies, quòd si prædicta probatio minoris propositionis contenta in ratione D. Thomæ aliquid probaret, suaderet etiam, Angelum non solùm ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, ac expressè voluisse beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus. Quoniam hoc ipso, quòd prædicta beatitudo fuerit volita per modum complementi beatitudinis naturalis, præsupponitur volitio beatitudinis naturalis, tanquam obiecti per se primò voliti absque debita mensura: ergo eo ipso præsupponitur, eundem Angelum priùs superbiisse circa prædictam beatitudinem naturalem: ergo si postea voluit beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus, voluit vtique illam sic, non solùm ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, & tanquam quid expressè volitum. Patet hæc vltima cõsequentia. Quoniam tota ratio, propter quam asseritur, Angelum solùm ex parte modi volendi voluisse beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex viribus naturæ, & non ex parte rei volitæ, est, quia ante primum peccatum non potuit esse in Angelo error, & per consequens non potuit expresse appetere beatitudinem supernaturalem, vt complementum beatitudinis naturalis, & vt habendam propriis viribus, ex eo quòd ad hanc volitionem prærequiritur error. Ergo si iam præsupponitur peccatum Angeli circa beatitudinem naturalem, non est cur non potuerit errare circa illam: imò non est cur errando circa eam, non appetierit illam expresè, vt habendam propriis viribus: siquidem est valdè credibile, quòd præ nimio affectu ad propriam excellentiam superbiit appetendo expresè totam illam excellentiam, quam tunc cognouit, quamque expresè appetere potuit. 180. Secunda obiectio.

Enodatur. Respondetur, quòd etsi supposito peccato Angeli, quo primò superbiit circa beatitudinem naturalem, potuerit ex hoc capite errare: nihilominùs non potuit in illo instanti in errorẽ labi, putans se posse propriis viribus supernaturalem beatitudinem adipisci. Quoniam in eo instanti certus erat per fidem, quam tunc habebat, beatitudinem supernaturalem non esse propriis viribus, sed solùm ex auxilio diuinæ gratiæ acquisibilẽ, hocque actu aduertit, tum, dum illi (vt §. *sequenti* dicemus) interiùs intimatum est præceptum tunc vrgens de sperãda medio auxilio diuinæ gratiæ eadem beatitudine à Deo: tum etiam, quia hoc ipso quòd in eo instanti per eandem fidem cognouerit, prædictam beatitudinem esse ordinis supernaturalis, cognitione perfecta, qualis Angelũ decebat, cognouit vtique, eam esse super excedentem respectu virium naturalium illius: & ita nequiuit simul cum hoc actu fidei habere errorem, quo oppositum iudicaret.

§. V. Alia obiectio ex Suarez, Vasquez, Becano, Molina, & aliis, & prima eius solutio.

TErtiò ex Suarez, Vasquez, & aliis in hoc eodẽ dubio referendis, contra eandem rationem, quatenus ex eo, quod Angelus non voluit beatitudinem 181. Tertia obiectio ex Suarez, Vasquez, & aliis.

peccaret contra humilitatem, sed contra charitatem, vel saltem magis contra hanc delinqueret: siquidem prætergrederetur mensuram à charitate præscriptam. Maxime, quia hoc ipso, quòd charitas præscribat ordinationem illam, seu actum charitatis tanquam mensuram, præscribit, ne fiat appetitio propriæ excellentiæ, aut cuiusuis alterius rei absque hac ordinatione. Et ideò, sicut ex hoc, quòd prætermitteretur ordinatio alterius rei per charitatem, tunc solummodò aut præcipuè peccaretur contra charitatem: ita etiam ex hoc, quòd diligatur propria excellentia absque eadem ordinatione, tantummodò, vel potissimè contra eandem charitatem delinqueretur.

Quarta. Tum quartò (per quod præcedens probatio magis elucidatur.) Quia si Angelus appeteret propriam excellentiam cum hac mensura, nempe actu charitatis, non ideò eliceret actum humilitatis: quia illa mensura charitatis, vt talis, non dictatur ab humilitate: ergo appetendo excellentiam suæ beatitudinis absque hac mensura, non deliquit contra humilitatem: quandoquidem contrariorum eadem videtur esse ratio.

Vltima. Tum denique. Quia si charitas de materiali præciperet amorem, vt mensuram propriæ excellentiæ, præciperet etiam de materiali, quòd simul eliceretur actus humilitatis, cuius proprium est velle prædictam mensuram: quod tamen satis constat esse falsum. Et ideò satis fuit Angelis bonis, ad hoc vt in illo secundo instanti non peccarent, quòd elicuerint actum charitatis supernaturalis, licèt non habuissent actum humilitatis formaliter sumptæ.

Cōfirmatur. Confirmatur. Quoniam si Angelus eliceret tunc actum humilitatis formaliter talem, absque eo quòd exerceret actum charitatis supernaturalis, non delinqueret superbè, nec appeteret propriam excellentiam suæ beatitudinis absque debita mensura: ergo signum est, mensuram petitam ad appetitum propriæ excellentiæ non esse vlla ratione actum illum charitatis: alioqui appetitio talis excellentiæ absque actu prædicto charitatis esset appetitio illius absque debita mensura.

135. Enodatur replica, & prima probatio. Respondetur enim, negando antecedens. Et ad primam probationem dicendum est, non esse per accidens ad dilectionem præscriptam per præceptum charitatis, quoad id, quod implicite, & de materiali præceptum ad eam obligans importat, & ipsa charitas eodem modo sumpta affert, quòd dicat rationem mensuræ propriæ excellentiæ, materialiter etiam consideratam, idest, mensuram in *esse* rei, seu illud, quod reuerà est mensura, licèt non importetur formaliter quia mensura, sed quia conuersio in Deum, vt est obiectum charitatis. Et ita, si charitas per impossibile id non haberet, colligeremus, non esse eiusdem prorsus rationis, ac modò est: quia charitas, quæ modò inuenitur, necessariò affert rationem istam secum identificatam, & ab eadem petitam. Et propterea præceptum charitatis vrgens ad id, quod in *esse* rei necessariò conuenit charitati quodque semper ab ea petitur, præscribit etiam aliquo modo actum charitatis, vt modo explicato dicit mensuram propriæ excellentiæ omninò necessariam in illo instanti.

Respōdetur ad secundam probatioē. Ad secundam verò probationem eiusdem antecedentis dicendum est, quòd illa virtus, cui opponitur actus elicitus absque debita mensura, præcipit illam, vt applicatam illi materiæ: & insuper præceptum illius virtutis secundùm id, quod expresse, & formaliter dicit, potest præscribere prædictam regulam & mensuram, non solùm de materiali, sed etiam de formali consideratam. Cæterùm non est contra rationem alterius virtutis præcipere de materiali

C actum, qui in *esse* rei, & de materiali, & modo explicato habeat rationem mensuræ respectu v.g. propriæ excellentiæ, & taliter, vt hoc præceptum se habeat per modum conditionis ad hoc, vt obliget præceptum alterius virtutis negatiuum, scilicet non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura, ac proinde ad hoc, vt appetitio propriæ excellentiæ absque hac mensura sit materia comprehensa, & vetita à prædicto præcepto negatiuo. Maximè, quia (vt in solutione ad tertiam probationem dicemus) non præcipit illam mensuram, vt applicatam huic materiæ, sed solùm opere, &
D præcepto ipso quoad id, quod de materiali affert, intimat, quænam sit mensura seruanda in dilectione propriæ excellentiæ.

Ad tertiam autem probationem neganda est sequela. Quia (vt ex dictis constat) quando omittitur regula & mensura alicuius materiæ, & elicitur actus circa materiā illā absque debita regula & mēsura, tūc ille actus absque prædicta regula pertinet ad speciem materiæ, circa quam versatur, vt de celebrāte Missam absque vestibus sacris dicebamus. Et ideò appetitus ille propriæ excellentiæ absque debita mensura spectabit ad illam speciem vitij, ad quam pertinet propria sui excellētia, nempe ad su- 136. Ad tertiam prior solutio.
E perbiā: & ille actus opponetur formaliter humilitati; quamuis ibidem admisceatur aliqua oppositio cum charitate, modo dicto præscribente mensuram. Et ideo charitas adhuc modo dicto nō præscribit illam mensuram, vt mensurantem propriam materiam, sed vt modo explicato est mensura materiæ alterius virtutis, & vitij eidem virtuti oppositi.

Ad id autem, quod in eadem probatione additur, patet ex dictis, negādum esse, quòd hoc ipso, quòd per charitatem præcipiatur ordinatio illa in Deum, seu amor Dei super omnia, dictetur ab eadem charitate totum hoc coniunctum, scilicet, ne appetatur
F aliquod bonū in eodē instanti sine prædicto amore charitatis, vt circumstantia, & modo illius appetitionis, ac proinde dictetur etiam totum hoc coniunctum, nempe, quòd non appetatur propria excellentia sine actu charitatis, vt mensura. Quoniam charitas præcise præcipit actum amoris super omnia, & illum præcipiēdo, quasi intimat, & præfigit, quænam sit mensura propriæ excellentiæ, & quomodo hæc debeat dicere ordinationem ad Deum consistentem in ipso actu charitatis. Vnde, si alicui homini adulto præciperet Deus, vt in hoc instanti eliceret ordinationem illam omnium suorum in Deum, consistentem in dilectione eiusdem Dei su-
G per omnia, tunc, si non eliceret prædictum actum, recitaret tamen in eodem instanti diuinum officium, cuius recitatio est incompossibilis cum actu illo interno charitatis, peccaret peccato omissionis contra charitatem, non tamen actus ille recitandi esset formaliter peccatum. Cuius nulla alia aptior ratio reddi potest, nisi quòd à charitate non præcipitur totum hoc coniunctum, nimirum, ne recitetur tunc sine actu dilectionis: atque adeò nec præcipitur dilectio, vt circumstantia recitandi, sed solùm ipsa dilectio, cui, & cuius omissioni, vt præceptæ, per accidens coniungitur recitatio. Vnde
H per charitatem ad summum præcipitur, ne tunc fiat aliquid incompossibile cum illo amore.

Adde, quòd gratis permisso, sed non admisso dictari totum hoc à charitate, nempe non appetēdam esse propriam excellentiam, sicut & quamlibet aliā rem absque ordinatione eiusdem charitatis in Deum, tunc appetens propriam excellentiam appetitione opposita huic præcepto charitatis, peccaret contra illam, quia appeteret prædictam excellentiam absque charitate, vt præcise est ordinatio Posterior eiusdem enodatio.

natio in Deum, quatenus est obiectum amicabile: quia peccaret eadem specie peccati, ac si appeteret aliquod aliud bonum: quia illa prohibitio esset prohibitio generalis non appetendi aliquid sine ordinatione charitatis, ideoque non appeteret propriam excellentiam, quia talem, sed sub alia ratione: nec peccaret, quia appeteret propriam excellentiam sine ordinatione charitatis, adhuc vt de materiali dicit mensuram propriæ excellentiæ; sed ratio hæc per accidens se haberet, vt ibidem delinquitur directè contra charitatem. Et ita relinqueretur locus ad hoc, vt tunc appetens propriam excellentiam, vt talem, delinqueret contra humilitatem, quæ hoc ipso, quod supponatur per modum conditionis præceptum charitatis præfigens de materiali mensuram charitatis, vt specificatiuè habet rationem mensuræ, dictat per suum præceptum negatiuum, ne appetatur prædicta excellentia absque hac mensura, vt habet rationem mensuræ.

117. Ad quartam. Ad quartam probationem respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam ad eliciendum formaliter actum alicuius virtutis, non satis est attingere materiam propriam illius virtutis seruata mensura, & mediocritate materiæ eiusdem; sed insuper desideratur, quod attingantur ista formaliter, siue sub motiuo, & ratione formali propriis illius virtutis: licet hoc non requiratur ad seruandum præceptum, quod præcise præscribit materiam alicuius virtutis, & ponit actum in materia eiusdem virtutis, itavt quantum est ex parte illius præcepti affirmatiui nihil desit ad hoc, vt operans operetur propter motiuum, & rationem formalem, intra cuius materiam actus præceptus ponitur. Cæterùm, quia minùs requiritur ad malum, quàm ad bonum, & ad volitionem illius, quam istius: idcirco in aliis vitiis non est necesse, vt per se intendatur oppositio ad virtutem, sed satis est, quòd reipsa non seruetur mediocritas ab illa petita. At (vt *dub.* 1. diximus, & infrà etiam dicemus) in superbia hoc est peculiare, vt in ea formaliter sumpta intendatur oppositio ad humilitatem, & hæc ab Angelo intenta est, hoc ipso quod appetit propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita mensura & regula, quia ibidem per se voluit abjectionem subiectionis ad Deum, vt dictum est.

Ad vltimã. Ad vltimam probationem patet ex dictis, negandum esse antecedens. Quia præceptum charitatis non præscribit, nisi tantùm mensuram propriæ excellentiæ in *esse* rei consideratam, id est, quòd eliciatur actus charitatis ab eadem charitate, qui hoc modo sit mensura propriæ excellentiæ: ita vt per hoc præceptum operetur, & reipsa intimetur, quænam sit mensura propriæ excellentiæ tunc seruanda, non tamen præcipit mensuram hanc, vt actu applicatam materiæ propriæ excellentiæ, vt modum, & circumstantiam illius: ac proinde nec charitas præcipit illam mensuram suæ ordinationis sub motiuo humilitatis: quamuis seruata prædicta mensura in appetitu propriæ excellentiæ, eo ipso non delinquatur contra humilitatem, & ea non seruata, delinquatur contra eam. Vnde (vt sæpè diximus) præceptum charitatis concurrit per modum conditionis ad hoc, vt appetitio propriæ excellentiæ absque debita illa mensura sit materia, ad quam prædictum præceptum negatiuum non superbiendi extendatur: ac proinde præceptum charitatis quodammodò, id est per modum conditionis integrat materiam præcepti negatiui humilitatis.

C Ad confirmationem verò respondetur, in eo instanti, in quo vrgebat respectu Angeli præceptum charitatis secundùm omnia, quæ indispensabiliter affert, non potuisse exercere actum humilitatis formaliter talem, per quem se, & suam illam excellentiam simpliciter, & ea ratione, qua debetur, subderet, & subjiceret Deo authori supernaturali, nisi simul eliceret actum charitatis, & hoc ipso, quòd hunc non eliceret, eo ipso conuincebatur non subjicere se, & excellentiam suæ beatitudinis naturalis simpliciter, & eo modo, quo tenebatur, prædicto fini.

D Et ratio est. Nam sicut dum taxatur à Principe venditio tritici sub determinato pretio, v. g. quatuordecim drachmis, tunc si maiori pretio vendebatur, eo ipso peccabatur contra præceptum negatiuum vendendi merces vltra debitum pretium & mensuram: cùm verò iam taxatio Principis extensa est vsque ad decem, & octo drachmas, non delinquitur contra prædictum præceptum, ex eo quòd vendatur triticum vltra quatuordecim drachmas: ita dum viget per modum mensuræ & regulæ omninò necessariæ in appetitione propriæ excellentiæ determinata aliqua mensura, eaque strictior, vtpote magis cohibens, & reprimens appetitum propriæ excellentiæ, nempe mensura conuersionis in Deum per actum charitatis, qualiter in primo illo instanti, supposito præcepto charitatis, vrgebat, tunc delinquitur contra præceptum negatiuum non appetendi propriam excellentiam vltra debitam mensuram, si appetatur absque prædicta conuersione charitatis. Cùm verò non vrget, nec præcipitur mensura ista adeò stricta, tunc non delinquitur contra præceptum negatiuum non appetendi propriam excellentiam vltra debitam mensuram, etiamsi appetatur absque conuersione, & ordinatione in Deum, quæ fit per actum charitatis. 118. Ad confirmationem.

F

§. VIII. *Ratio tertia assertionis, & confirmatio illius.*

Tertia, & principalis ratio assertionis insinuatur à D Thoma 2. 2. *q.* 163. *art.* 1. & 1. 2. *q.* 89. Vt autem hæc clarius tradatur, animaduertendum est, primum Angeli peccatum debuisse esse circa finem, non verò circa media. Tum, G quia sicut primum, quod se illi offert, est suus finis in particulari, non verò media: ita primum, circa quod benè, vel moraliter se gessit in illo primo instanti suæ plenæ libertatis, in quo proinde peccare potuit, debuit esse finis, non verò media. Vnde S. Thomas loco nuper citato ex 2. 2. inquit propter hanc rationem primum primi hominis peccatum debuisse esse circa finem, & non circa media, his verbis: *Ille motus habet rationem primi peccati, in quo prius inordinatio inuenitur. Manifestum est autem, quòd primò inuenitur inordinatio in motu interiori animæ, quàm in actu exteriori corporis. Inter motus autem interiores H prius mouetur appetitus in finem, quàm in id, quod quæritur propter finem: & ideò ibi fuit primum peccatum hominis, vbi potuit esse primus appetitus inordinati finis.* 119. An in adsertio pro tertia ratione fundamentali.

Tum etiam. Quia Angelica voluntas: secundùm quod in illo instanti respiciebat finem vltimum in particulari sumptum, vel habuit debitam rectitudinem circa illum, vel non? Si primum, consequens erit, vt etiam debitè se habuerit circa media, atque adeò nulla ratione peccauerit: siquidem voluntas rectificata circa finem vltimum in particulari, & perconsequens efficaciter volens

illum, nequit in illo instanti non versari rectè circa media. Et ita, si volitio horum tunc vrgeat, debet in eodem instanti efficaciter, & ordinato modo circa illa versari. Si autem secundum asseratur: ergo cùm priùs versetur circa prædictum finem, quàm circa media, oportebit, vt primò careat debita rectitudine circa illum: atque adeò quòd primum eius peccatum circa prædictum finem debeat esse.

Tum deinde. Quia sicut in speculabilibus priùs habemus assensum circa principia, quàm circa conclusiones, & ratione illorum assentimur istis: & propterea omnis defectus circa assensum conclusionum refunditur in defectum, qui priùs fuerit circa principia: ita etiam in practicis volumus media ratione ipsius finis priùs voliti. Et ita non contingit, quòd in aliquo instanti sit defectus circa media, quin præcesserit præcedentia naturæ aliquis defectus circa finem. Imò si illud instans fuerit tale, vt in illo vrgeat deliberare circa finem vltimum in particulari, & modo debito præfigere sibi illum, tunc nequibit esse defectus circa media, quin præcesserit defectus circa finem, non qualitercumque, id est, quatenùs influit in malam electionem, sed quatenùs non præfigitur debitus finis, aut quatenùs prædictus finis non præfigitur modo debito, vt dubio 3. huius disputationis tetigimus.

140. Ex prædicta animaduersione conficitur ratio pro conclusione.

Hinc ergo sequens deducitur ratio ex Angelico Præceptore deprompta. Quoniam obiectum excellens, circa quod Angelus primò peccauit, debuit esse vltimus finis eiusdem Angeli, vt ex præcedenti animaduersione patet: ergo cùm beatitudo naturalis ipsius habet rationem vltimi finis respectu illius, debuit Angelus, hoc ipso quòd peccauerit, habere pro obiecto sui primi peccati prædictam beatitudinem, & eius excellentiam: ergo ea dumtaxat ratione primò circa illam, & eius excellentiam superbè deliquit, quia appetiit ipsam, & excellentiam ipsius non seruato modo & mensura à Deo taxata, & consistente in ordinatione, & subiectione ipsius ad Deum, vt finem supernaturalem: quia eo ipso primò deliquit circa illam appetitu superbiæ, qui nihil est aliud, quàm inordinatus appetitus propriæ excellentiæ.

Confirmatio.

Confirmatur ratione tacta ab eodem S. Doctore. Nam hoc ipso, quod primum peccatum Angeli debuerit esse circa vltimum finem ipsius in particulari sumptum, debuit vtique, hoc ipso quod superbè peccauerit, primò delinquere in sua superbia circa beatitudinem naturalem, vel supernaturalem, vel circa vtramque simul, appetendo nimirum inordinato modo excellentiam alicuius ex illis, vel vtriusque simul, vt ex se constat: ergo saltem obiectum excellens, circa quod primò superbè deliquit, fuit sua beatitudo naturalis, appetendo illam modo inordinato iam dicto.

141. Patet consequentia. Tum, quia (vt nuper dicebamus) proprium est superborum magis affici ad bona propria, & ipsis connaturalia, quàm ad alia bona. Et propterea superbi vocantur 2. Petri c. 2. n. 10. *Sibi placentes*: quia proprium est eorum circa propria bona, ac proinde circa seipsos gloriari, in hocque magis propendunt. Constat autem, beatitudinem naturalem Angeli connumerari inter bona propria ipsius.

2. Petri cap. 2.

Tum etiam. Quia Angelus habet maiorem propensionem in suam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius, quàm in beatitudinem supernaturalem: imò in hanc non propendit naturaliter: ergo hoc ipso, quòd in primo peccato suæ superbiæ debuerit delinquere circa obiectum excellens, quod sit beatitudo & finis vltimus illius, consequens est, vt primò deliquerit circa beatitudinem naturalem, & excellentiam eius, non appetendo eam modo debito iam explicato. Nam sicut proprium est superborum affici ad propria bona excellentia, in illisque gloriari: ita est proprium eorum gloriari in illis bonis excellentibus, in quæ valdè propendunt.

Tum denique. Quia facta collatione inter beatitudinem naturalem, & supernaturalem, tunc reperietur, quod Angelo in illo instanti viæ, in quo peccare potuit, fuit euidenter nota sua beatitudo naturalis, secùs verò supernaturalis: ergo hoc ipso, quòd eius primum peccatum consistens in affectu superbiæ debuerit esse circa suam beatitudinem oportuit, vt saltem sit primo circa beatitudinem naturalem, & eius excellentiam. Nam quemadmodum est proprium superborum maximè affici ad propria, & excellentia bona, & inter hæc ad ea, ad quæ magis propendunt: sic etiam proprium est illorum affici, & gloriari in istis potiori ratione, quando sunt illis euidenter nota: quia eo ipso inde sumunt maiorem occasionem gloriandi se vanè in illis.

Nec refert si contra rationem hanc objicias, ex ea potiùs sequi, obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, fuisse beatitudinem supernaturalem: siquidem ista est finis omninò vltimus Angeli, & beatitudo naturalis cum hac supernaturali collata, habet rationem cuiusdam medij ad eam ordinati: ergo, &c. 142. Obiectio contra rationem factam.

Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, beatitudinem naturalem non ordinari per se, & ex natura sua ad beatitudinem supernaturalem, licèt per accidens, siue supposita eleuatione Angeli in finem supernaturalem per dona gratiæ ordinetur in illam: & ideò non oportuit, quod obiectum excellens, circa quod Angelus primò peccauit, fuerit vltimus finis supernaturalis, benè tamen vltimus finis naturalis, nempe sua naturalis beatitudo, quæ per se, & ex natura rei debebat esse vltimus finis per se petitus ab Angelo. Quamuis cum hoc stet, Angelum non deliquisse circa hunc naturalem finem, tanquam circa obiectum expresè volitum, nisi quia voluit illum implicitè sine debita mensura supernaturali. Cæterùm in præsenti non inquisiuimus, nisi de obiecto excellenti expresè, & formaliter volito, circa quod Angelus superbiit. Solutio.

Deinde nihil etiam obest, si contra confirmationem prædictæ secundæ rationis (quatenùs in ea intulimus, obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit, fuisse suam beatitudinem naturalem: quia nimirum proprium est superborum magis affici ad bona propria, & ipsis connaturalia, quàm ad alia bona) sic objicias, quòd potiùs proprium est superborum, & præcipuè eorum, qui valdè superbiunt, affici ad bona omnium excellentissima, vbicumque illa sint: quia ex his maior occasio arripitur ab illis ad magis superbiendum, & tumescendum: ergo, &c. 143. Obiectio contra confirmationem rationis.

Respondetur, negando antecedens, saltem quando bona propria, eaque valdè excellentissima sunt superbo euidenter nota, & est naturaliter inclinatus & determinatus ad dilectionem eorum, ac tandem quando ex vi modi apprehendendi, & appetendi illa appetuntur per modum bonorum inter omnia excellentissimorum, ex eo quòd apprehenduntur, & appetuntur per modum finis omninò vltimi: quia tunc inuenit superbus in suis propriis bonis excellentiam, quæ in alijs bonis superioribus secundùm se sumptus reperitur: & insuper Responsio.

super arripit maiorem occasionem tumescendi, ex eo quòd bona illa excellentia sic apprehensa, & appetita sunt bona ipsius superbi, & per hoc eius excellentia magis augetur. Quare, cùm beatitudo naturalis Luciferi fuerit in illo instanti euidenter nota, non verò beatitudo supernaturalis, habueritque inclinationem naturalem, & determinationem ad illam, non verò ad istam, & deinde ex vi modi apprehendendi ipsam, apprehensa sit per modum finis omninò vltimi, & eodem modo ex vi modi appetendi appetita fuerit, ex eo quòd fuit volita absque ordinatione debita in vlteriorem finem, & apprehensa absque debita apprehensione practica prædictæ ordinationis: ac tandem prædicta beatitudo, & eius excellentia sit propria Angeli, & ei debita: idcircò beatitudo ista naturalis sic volita ab Angelo, meritò, & potissimè reputatur inter illa bona, ad quæ magis affici est proprium superborum.

§. IX. *Vltima ratio assertionis, & confirmatio illius.*

144. Vltima ratio veræ sententiæ. *D. Thom.* VLtima tandem ratio (per quam duæ præcedentes explicantur, & confirmantur) ex parte innuitur ab eodem Angelico Doctore 1.2.q.89. & ex parte locis citatis *ex 3. contra Gentes*, & ex quæstione ista, potestque sub hac forma proponi. Quoniam Angeli in primo instanti suæ plenæ libertatis habuerunt præceptum conuertendi se ad Deum obiectum beatificum, & finem supernaturalem, ac proinde referendi se, & suam beatitudinem naturalem in prædictum finem: at Lucifer, & eius sequaces præceptum hoc violauerunt in prædicto instanti, vt ex se constat: ergo superbè deliquerunt circa appetitum suæ beatitudinis, & excellentiæ naturalis, appetendo illam vltra debitam mensuram, & per consequens obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbiuit, fuit prædicta beatitudo naturalis appetita sine subiectione, & ordinatione ad Deum authorem supernaturalem.

145. Suadetur maior primò. Maior suadetur. Tum ex eo, quòd illud instans, in quo Lucifer, & eius sequaces peccauerunt, erat primum instans plenæ libertatis Angelorum: quia in instanti, quod præcesserat, in quo à Deo conditi sunt, non potuerunt peccare, vt ex dicendis *artic.* 5. huius quæstionis patebit: & ideò in illo instanti, in quo fuerunt creati, non habuerunt plenam libertatem, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem actus, secùs verò in hoc secundo instanti: & ita instans istud fuit primum plenæ libertatis eorumdem. At creatura intellectualis eleuata ad finem supernaturalem, & illum cognoscens, vt in Angelo contingit, tenetur in primo instanti suæ plenæ libertatis conuerti ad Deum, vt est finis supernaturalis, & referre, & subiicere illi se, & omnia sua, & per consequens suam beatitudinem naturalem, vt constabit ex illis, quæ 1.2.q.89. *artic.* 6 dicemus. Et propterea Angelicus Præceptor ibidem in corpore articuli, & in solutione ad vltimum docet, hominem in primo instanti vsus rationis teneri ad conuersionem in Deum, & huius rationem reddit his verbis: *Dicendum, quod ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere vsum rationis, per aliquod tempus abstinere: sed à peccato omissionis prædicta* (nempe conuersionis in Deum, de qua ibi loquitur) *non liberatur, nisi, quàm citò potest, se conuertat ad Deum. Primum enim, quod occurrit homini discretionem habenti est, quod de seipso cogitet, ad quem alia ordinet sicut ad finem: finis enim est prior in intentione. Et* *Angelic. Præcept.*

C *ideò hoc est tempus, pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmatiuo, quo Dominus dicit, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Zachariæ* 1.

Tum etiam. Quia illud primum instans plenæ libertatis, non solùm fuit primum prædictæ libertatis, sed etiam fuit vltimum viæ, vt ex infrà dicendis *disput.* 12. *num.* 72. patebit: at Angelus sicut tenetur in primo instanti pleni vsus suæ rationis, & libertatis conuerti ad Deum finem supernaturalem, sic etiam in vltimo instanti viæ ad id obligatur: quia hinc, vt ex prima, & vltima radice plenè libera pendet sui, & suorum omnium D in perpetuas æternitates ordinatio ad Deum, tanquam ad finem supernaturalem: non enim ad hoc erat satis actus conuersionis, quem eliciut in primo instanti suæ creationis, quippe qui (vt articulo 5. dicemus) Deo, vt agenti particulari, & peculiari ratione ad illum applicanti, tribuitur: & ideò per hunc actum in primo instanti exercitum potiùs mouetur, quàm se omninò moueat, & conuertat in Deum. Secundò.

Minor autem primi syllogismi huius rationis non indiget probatione. Prima verò consequentia, ex qua secunda pendet, ex vtraque præmissa videtur E patere. Quoniam hoc præceptum conuersionis, & ordinationis in Deum authorem supernaturalem, licèt per se primò, & directè præcipiat prædictam ordinationem, vt est actus charitatis, & dilectionis Dei authoris supernaturalis; attamen consequenter, secundariò, & indirectè apponit modum & mensuram necessariò seruandam in illo instanti in appetitu beatitudinis naturalis, & excellentiæ eius, nempè, modum subordinationis, & subiectionis illius ad Deum obiectum beatificum, & finem supernaturalem, ac proinde ad superiorem & excellentiorem aliam beatitudinem conF sistentem in visione clara & intuitiua Dei. Nam sicut creatura intellectualis appetens sine prædicta ordinatione, & subiectione, siue ea reiecta, *esse* beatificum per beatitudinem naturalem; appetit (saltem ex vi modi appetendi) maiorem excellentiam, quam sibi conueniat, aut conuenire possit: ex eo quòd hic modus beatitudinis, & excellentiæ consistens in hoc, quòd sit beata absque ordinatione, & subiectione ad alium, vt ad obiectum beatificum, ac proinde absque subiectione ad aliam superiorem & excellentiorem beatitudinem, soli Deo potest conuenire: ita præceptum dictans in G primo instanti conuersionem, & subiectionem appetitus beatitudinis naturalis, & excellentiæ eius in ordine ad Deum authorem supernaturalem, & beatificum, præscribit (saltem ex consequenti, & indirectè) modum & mensuram in appetitu excellentiæ prædictæ beatitudinis naturalis: quia mensura seruata, appetens excellentiam illam non appetit (adhuc ex vi modi appetendi) excellentiorem modum beatitudinis, aut maiorem excellentiam in illa, quàm sit ea, quæ creaturæ intellectuali conuenire potest. Ergo hoc ipso, quòd Angelus H in illo instanti appetiit excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque prædicta subordinatione & subiectione, atque adeò absque debita mensura, deliquit superbè in tali appetitu. 146. Probatur prima rationis consequentia.

147. Patet hæc consequentia. Tum quia iuxta Diuum Thomam 2.2.q. 162. art. 2. superbia in hoc consistit: & ideò Paulus, vt hoc vitium procul ab eo esse ostenderet, inquit, 2. ad Corinthios 10. *Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus.* Tum etiam. Quia materia, & obiectum talis appetitus erat materia propriæ celsitudinis & excellentiæ: & in appetitu illius non seruata est debita 2. Cor. 10.

medio

mediocritas : ac proinde eo ipso fuit ibi inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, in quo superbia consistit. Non secùs (proportione tamen seruata) ac dum materia, circa quam actus versatur, est cibus, vel potus, tunc, si detur præceptum, siue per se primò, siue secundariò, & indirectè apponens mensuram tantam, vel tantam in vsu prædictæ materiæ, mensura illa non seruetur, committitur peccatum intemperantiæ circa cibum, vel potum: quia est ibidem vsus cibi, & potus vltra debitam mensuram, & vsus iste est propria materia temperantiæ, vel intemperantiæ circa illum.

Suadetur secunda consequentia primi syllogismi.

Secunda verò consequentia eiusdem primi syllogismi ex hac priori videtur satis constare. Nam supposito prædicto præcepto, sicut primum quod Angelus omninò deliberatè fecit, fuit vel dilectio sui, & excellentiæ suæ beatitudinis naturalis cum prædicta ordinatione, vel dilectio eiusdem excellentiæ absque tali ordinatione dubita: ita, si semel dilexit prædictam excellentiam absque ista ordinatione & mensura, tunc excellentia hæc suæ beatitudinis naturalis fuit primum obiectum excellens, quod inordinatè, atque adeò superbè dilexit. Sed hæc ampliùs *infrà à n.* 154. *vsque ad num.* 160. & ex dicendis *dub.* 7. elucidantur.

148. Confirmatur, & explicatur.

Confirmatur, & explicatur ratione insinuata à D. Thoma locis relatis, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam hoc ipso, quod Angelus dilexerit propriam celsitudinem prouenientem sibi ex sua beatitudine naturali, non ordinando & subjiciendo illam Deo, vt authori supernaturali, appetiit longè maiorem excellentiam, quam sibi conueniebat: & insuper per se voluit quodammodò non seruare regulam & mensuram sibi à Deo præfixam in appetitu prædictæ excellentiæ, sed potiùs eam regulam abjicere & contemnere: ac tandem per se voluit quodammodò non subjici Deo. Ergo eo ipso in appetitu prædictæ beatitudinis superbè deliquit. Et per consequens, cùm hoc obiectum excellens habeat conditiones in rationibus præcedentibus dictas, consequens est, illud, non vtcumque fuisse obiectum superbiæ Angelicæ, sed primum, circa quod superbiit.

Hæc secunda consequentia ex priori satis liquet. Prior verò ex antecedenti. Quoniam proprium est superbi appetere propriam celsitudinem vltra mensuram à Deo præfixam, vt ex dictis constat, & in illo appetitu per se velle non subjici Deo, & eius regulæ, sed potiùs ab eo, & ipsius regula auerti, eamque à se abjicere & contemnere, vt docuit Angelicus Præceptor 2. 2. *q.* 162. *art* 6. cuius verba suprà *dub.* 1. *huius disputationis num.* 12. retulimus.

Suadetur antecedens quoad primam partem.

Antecedens autem quoad primam partem, nempè, quòd in prædicto euentu Angelus dilexit longè maiorem celsitudinem, quàm sibi conueniebat, patet ex nuper dictis. Quia appetendo propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam propriam, & sibi debitam (vt reuerà sibi debebatur) ita quidem, vt simul appeteret eamdem non ordinando, & subjiciendo ipsam (vt debebat) alteri, vt auctori supernaturali, nempe Deo, & per consequens alteri excellentiori beatitudini: voluit (saltem ex parte modi volendi) tanquam quid sibi debitum habere quodammodò excellentiam propriam Dei: quandoquidem ipsi soli conueniebat esse beatum, & habere hanc excellentiam in beatitudine sibi connaturali.

149. Et deinde (id, quod ex præcedenti deducitur) etiam appetit quodammodò, saltem radicaliter, quòd sua beatitudo naturalis, & ipsemet esset vltimus finis cuiusuis alterius excellentiæ, quam posset habere, hocque esset sibi debitum. Quoniam excellentia propriæ beatitudinis naturalis appetita ex parte modi volendi per modum excellentiæ non subordinatæ nec subiectæ alteri superiori excellentiæ, & fini vltimo formali, & *quo*, appetitur ex vi eiusdem modi appetendi, saltem radicaliter, per modum excellentiæ omnium supremæ, & per modum finis omninò vltimi formalis, & *quo*, cui omnes aliæ excellentiæ, & fines subjiciuntur, & (vt sic dicamus) caput inclinant. Et per consequens Angelus, cuius est propria illa beatitudo & excellentia, cuique est debita, diligitur ex vi eiusdem modi volendi tanquam finis vltimus cuiusuis alterius excellentiæ, quam potest habere, & non vtcumque, sed ita vt sic diligatur tanquam quid hac dilectione ex se dignum, cuique hic modus dilectionis debeatur.

Neque hic quieuit Angelus, sed insuper (quodque ex præcedenti etiam sequitur) adeò in se, & in sua beatitudine naturali sic ex parte modi volendi dilecta complacuit, vt saltem radicaliter voluerit ex parte eiusdem modi volendi, quod beatitudo supernaturalis, cuius erat capax, subjiceretur & subderetur suæ beatitudini naturali, vt excellentiori, ipsaque beatitudo naturalis, & excellentia illius esset vltimus finis formalis, & *quo* beatitudinis supernaturalis: ac proinde radicaliter saltem, arrogauit sibi, & suæ beatitudini naturali excellentiam, quæ est propria beatitudinis supernaturalis: hocque sibi ex parte modi volendi adscripsit, tanquam quid debitum, sicut & excellentia propriæ beatitudinis naturalis erat sibi debita.

Et prætereà inter alia quodammodò voluit ex parte eiusdem modi volendi, saltem radicaliter, quòd à se in alios Angelos, & creaturas intellectuales deriuaretur aliquo modo propria beatitudo, ipseque esset regula eorumdem, & illis præesset, & non vtcumque, sed ita vt omnia ista essent sibi debita. Nam hoc ipso, quod ex parte modi voluerit suam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius sibi propriam, & debitam per modum excellentiæ non subditæ, nec subordinatæ alteri superiori excellentiæ, alterique excellenti supernaturali, voluit quodammodò ex parte eiusdem modi volendi illam, & seipsum vt supremum & primum excellens, & vt vltimum finem aliarum excellentiarum: ac proinde voluit etiam quodammodò seipsum tanquam excellens talis conditionis, vt ab eo aliæ excellentiæ creatæ quodammodo deriuarentur, voluitque seipsum, vt primam quodammodò regulam aliarum excellentiarum, & cæterorum excellentium, atque adeò illis præesse, vt Diuus Thomas 3. *contra Gentes cap.* 109. deduxit. Et ita postquam dixit, Angelum superbè deliquisse. *Ex hoc, quod proprium bonum, & perfectionem in vltimum finem non ordinauit, sed inhæsit proprio bono, vt fini:* statim addidit: *Et quia ex fine necesse est, vt regulæ actionis sumantur: necesse est, vt ex seipso, in quo finem constituit, alia regulariter disponeret, & vt eius voluntas ab alio superiori non regularetur: hoc autem soli Deo debetur. Et secundùm hoc intelligendum est, quod appetiit Dei æqualitatem, non quidem vt bonum suum esset diuino bono æquale: hoc enim in intellectu eius cadere non poterat, & hoc appetendo appeteret se non esse: cùm distinctio specierum secundùm diuersos gradus rerum proueniat, vt ex suprà dictis apparet: velle autem alios regulare, & voluntatem suam à superiori non regulari, est velle præesse, & & quodammodo non subjici, quod est peccatum superbiæ.* D. Thom.

150. Et tandem inter alia voluit, saltem radicaliter

ex

ex parte eiusdem modi volendi, beatitudinem supernaturalem, vt consequendam propriis viribus. Quoniam ex parte modi volendi voluit illam, tanquam complementum ordinatum ad suam beatitudinem naturalem, vt ad finem vltimum. Constat autem, complementum ordinatum ad finem consequendum propriis viribus, & appetitum, quatenus sic consequendum, appeti saltem ex parte eiusdem modi volendi, vt adipiscendum etiam ex propriis viribus. Per quæ omnia satis liquidò patet id, quod in prima parte antecedentis continetur, nempe, Angelum appetendo suam beatitudinem naturalem absque conuersione & subiectione ad Deum finem supernaturalem, appetiisse longè maiorem excellentiam, quàm sibi conueniebat, imò & conuenire poterat.

151. Suadetur antecedens confirmationis quoad secundam partem.

Secunda verò eiusdem antecedentis pars, nimirum, Angelum per se voluisse quodammodò non seruare regulam & mensuram sibi à Deo præfixam in appetitu propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis, imò & per se quodammodò voluisse eam abjicere & contemnere, à Deoque, & eius regula auerti probatur: tum ex dictis *dubio 1. huius disputationis num. 12.* Tum etiam sequenti probatione, quæ nihil est aliud quàm maior quædam explicatio probationis ibidem additæ, Quia Angelus appetendo inordinatè, & vltra debitam mensuram prædictam excellentiam, non deliquit ex eo, quòd fuerint ab illo formaliter, & expresè ex parte rei volitæ appetita abiectio diuinæ regulæ, auersioque à Deo, & eius regula, & contemptus eiusdem: & per consequens nec deliquit ex eo, quòd omnia illa, quæ in prima parte antecedentis retulimus, fuerint ab illo ex parte rei volitæ, expresè, & formaliter appetita, vt dubio citato huius disputationis asseruimus, sed solùm ex parte modi volendi, implicitè saltem, & virtualiter, quatenùs appetijt propriam excellentiam, & celsitudinem suæ beatitudinis naturalis non seruata subiectione ad regulam & mensuram; quam seruare debebat, scilicet, non ordinando illam in finem supernaturalem, nec subjiciendo ipsam Deo authori supernaturali: nam eo ipso ex parte modi volendi voluit, saltem implicitè, & virtualiter, non seruare prædictam regulam, sed eam à se abjicere, ab eaque, & a Deo illam tradere auerti, & ipsam, & Deum contemnere. At hæc non sunt volita ab Angelo ex parte modi volendi per accidens, & præter intentionem, siue per aliud, & ex consequenti, ad eum sanè modum, quo in aliis peccatis, v. g. furti, est volita auersio à Deo, & contemptus diuinæ legis, ex eo scilicet, quod est volitum per modum obiecti expresè, & formaliter voliti aliquod bonum apparens talis conditionis, vt nequeat componi cum ipso, & volitione eius subiectio ad diuinam legem nunc vrgentem.

152. Et ratio est. Quia cùm obiectum ex parte rei volitæ expresè, & formaliter ab Angelo appetitum, fuerit sua beatitudo naturalis, ex se (adhuc posito illo præcepto) bona, & honesta quæ proinde liberè volita, non idcircò cum ea & volitione ipsius erat incompossibilis subiectio ad diuinam regulam; sed potiùs adhuc tali volitione tam secundùm speciem, quàm secundùm numerum data, posset cum ea componi prædicta subiectio; consequens est, vt abiectio prædictæ regulæ, & contemptus illius ibidem ex parte modi volendi inuentus non fuerit (adhuc ex parte ipsius modi volendi) volitus per accidens ad volitionem alicuius boni apparentis incompossibilis cum subiectione ad legem, & eo modo, quo in aliis peccatis contingit, sed debuerit esse ex parte modi volendi quodammodò per se volitus: quandoquidem, quicquid siue ex parte rei volitæ, siue ex parte modi volendi est quodammodo volitum, debet etiam quodammodo esse volitum aut per accidens, siue per aliud, aut tandem per se.

§. X. Obiectio duplex contra hanc posteriorem rationem, & eius confirmationem, & responsio ad vtramque.

Nec obest, si contra rationem hanc objicias, totam illam inniti in hoc, quod tunc vrgebat respectu Angeli præceptum conuersionis per charitatem tanquam mensuram, vltra quam non erat tunc appetenda propria excellentia beatitudinis naturalis: hoc autem est falsum: ergo, &c. Minor probatur. Nam cùm Angelus in primo instanti ordinauerit suam excellentiam beatitudinis naturalis per actum charitatis in Deum, non est cur in sequenti instanti vigeat Angelum prædicta ordinatio, siue secundùm se, siue tanquam mensura propriæ excellentiæ: siquidem in secundo instanti, saltem virtualiter, persistebat præsens illa ordinatio. — 153. Primo obiectio contra rationem factam.

Nec satis erit, si dicas, in primo instanti non fuisse ordinatam illam excellentiam per actum charitatis perfectè liberum, id est, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, vt articulo 5. dicetur: & ideò in secundo instanti vrgere præceptum huius ordinationis perfectè liberæ. — Solutio.

Nam contra hoc est, quòd libertas non crescit in perfectione, quia sit libertas quoad specificationem respectu boni, & mali; sed solùm quia sit libertas quoad specificationem respectu diuersorum bonorum specie distinctorum: & propterea, licet prior illa libertas quoad specificationem non reperiatur in Deo, aut in Christo Domino, non proptereà deest ibidem aliqua perfectio libertatis. Ergo licet Angelis defuerit in illo primo instanti libertas quoad specificationem respectu boni, & mali, non tamen ideò non habuerunt ordinationem illam charitatis perfectè liberam. — Contra insurgitur.

154. Diluitur obiectio & vindicatur solutio data.

Respondetur, admittendo solutionem datam, in hunc tamen modum explicatam. Primò quidem, quòd nomine *libertatis perfectæ* non intelligatur libertas, cui accrescat aliquid perfectionis propriè, & formaliter sumptæ, ex hoc, quòd potest extendi ad malum, sed quæ habeat maiorem aliquam vniuersalitatem ex eo, quòd ad illud possit extendi. Nam hæc maior vniuersalitas habet specimen cuiusdam maioris potentiæ, ac proinde & perfectionis; quamuis reuera ex hoc capite nihil perfectionis dicat. Vnde propriè, & in rigore loquendo, Angelus in secundo instanti habuit libertatem cum omni plenitudine, quæ sibi conuenire poterat: & ideò in eo primo instanti suæ plenæ libertatis tenebatur ordinare se, & omnia sua per ordinem charitatis.

Deinde eadem solutio sic potest explicari, nempe, quòd Angelus non potens in primo instanti velle bonum, & malum, non habuerit perfectam libertatem propriè loquendo: non quidem ex hoc præciso capite, nempe, quia illi defuit libertas ad bonum, & malum; sed quia carentia huius libertatis fuit in Angelo inseparabiliter coniuncta cum carentia alterius perfectionis in prædicto instanti sibi non debitæ, scilicet, quod posset tunc, & pro tunc mouere seipsum circa vltimum finem, absque eo quod peculiari ratione moueretur, & applicaretur à Deo tanquam ab agente particulari ad dilectionem prædicti finis. Quia (vt *artic. 5.* dicemus) Angelus non omninò seipsum mouit, aut mouere — Illustratur vlterius.

mouere potuit tunc in prædictum finem, sed debuit tendere in illum motus ab alio, nempe à Deo, vt à particulari agente: ideoque prædicta dilectio ipsi Deo peculiariter tribuitur. Quia ergo præceptum charitatis vrget in eo instanti, in quo Angelus potest seipsum liberè mouere non motus ab alio, vt à particulari agente, & motore, siquidem tunc solùm cum pleno & perfecto dominio sui actus liberè vult: idcircò Angelum vrgebat in secundo instanti prædictum charitatis præceptum, licèt in primo actum charitatis non ita liberum elicuerit, & in eo eidem charitati, tunc etiam vrgenti ad amandum Deum cum ea libertate, quæ tunc erat in eodem Angelo, correspondeirit. Et propterea respectu Christi Domini fuit præceptum charitatis diligendi, & ordinandi se, & omnia sua in Deum, tum in primo instanti suæ productionis in ratione hominis, in quo humana eius voluntas ita se mouebat in vltimum finem, vt indigeret peculiariter motione Dei, vt agentis particularis: tum etiam in secundo instanti, siue tempore immediate sequenti, in quo eadem voluntas humana seipsam poterat mouere, absque eo quod moueretur a Deo peculiari hac motione.

155. Obiectio secunda contra confirmationem rationis D. Thomæ.

Nec etiam obest, si objicias contra confirmationem huius posterioris rationis, non benè in ea inferri, Angelum appetentem propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita mensura, nempe absque prædicta conuersione, per se appetijsse abiectionem diuinæ regulæ: ex eo quòd non est conuersus ad aliquod bonum apparens, & incompossibile cum prædicta mensura, ad cuius volitionem esset per accidens volita abiectio talis regulæ: sed solùm fuit volitum bonum verum, & ex se honestum compossibileque cum mensura præfixa à Deo.

Nam contra hoc est. Tum, quòd illa abiectio diuinæ mensuræ, licèt non fuerit volita per accidens ex vi volitionis beatitudinis naturalis, potuit esse per accidens volita ex eo, quòd in illo instanti virtualiter est volitum experimentum propriæ libertatis quoad hoc, quod est non apponere in appetitu propriæ excellentiæ illam mensuram: hoc autem experimentum est bonum quoddam apparens, & incompossibile cum subiectione ad diuinam regulam tunc præfixam, ad cuius proinde volitionem fuit per accidens volita abiectio eiusdem regulæ. Tum etiam. Quia sicut non auditio Sacri, quando obligat præceptum audiendi illud, potest esse volita per se secundùm suam substantiam, & nihilominùs esse volita per accidens, vt est transgressio præcepti: ita etiam illa non conuersio in Deum per charitatem potuit per se volita secundùm suam substantiam, seu quatenùs est præcisè carentia prædictæ conuersionis, non curando an omissio illa sit transgressio diuinæ mensuræ, & deinde poterit esse per accidens volita, secundùm quod concipitur sub conceptu transgressionis diuinæ mensuræ, sub quo dicit aliquam rationem quodammodò posteriorem se ipsa secundùm suam substantiam considerata.

Confirmatur.

Confirmatur. Quia cùm quis vult celebrare Missam absque vestibus sacris, tunc volitio illa, quatenus terminatur ad celebrationem Missæ, quæ est obiectum per se primò volitum, habet terminari ad obiectum honestum; & inde præcisè nec per se, nec per accidens potest esse volita abiectio diuini præcepti: & nihilominùs, quia cum ea coniungitur modus repugnans diuinæ legi, idcircò ad volitionem celebrationis Missæ est per accidens volita malitia illius transgressionis: ergo eadem ratione, licèt dilectio, qua Angelus voluit propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, non fuerit nec per se, nec per accidens volitio abiectionis regulæ diuinæ: attamen quia illi admiscetur ille modus, siue circumstantia non ordinationis in Deum per charitatem repugnans diuinæ mensuræ, poterit esse ex parte modi volendi volitio per accidens abiectionis prædictæ regulæ. Quia licèt secundùm se, & secundùm suam speciem illa volitio non sit incompossibilis cum diuina regula: nihilominùs hic, & nunc, ac in indiuiduo, & cum omnibus circumstantiis considerata, est incompossibilis cum prædicta regula.

156. Animaduersio pro solutione obiectionis.

Respondetur, recolendo in memoriam id, quod dubio primo huius disputationis latiùs explicuimus, scilicet, hoc quod est velle non subjici Deo, & eius regulæ, posse dupliciter esse per se volitum. Primò quidem obiectiuè, id est, quando expressè est volitum per modum obiecti hoc quod est non subjici Deo, & eius regulæ, aut saltem est modus objecti expressè volitus vnà cum obiecto, vt si quis velit aliquid cum hoc expresso modo non subiectionis. Secundò verò modaliter, quando non est res, aut modus expressè volitus, sed est modus ipsius appetitionis: vt cùm quis appetens aliquod bonum, omittit modum taxatum à diuina regula; vt si appetens beatitudinem naturalem, appetat illam omittendo propter suam inconsiderationem motum ordinationis in Deum authorem supernaturalem præscriptum à diuina regula: tunc enim ista priuatio ordinationis & subiectionis ad legem est modus ipsius actus appetendi; quamuis (vt loco citato diximus) inde virtualiter, & implicitè, ac interpretatiuè deriuetur in obiectum volitum: & propterea ibidem asseruimus, tenere se principaliter ex parte actus appetendi.

Ex prædictis enodatur obiectio primò.

Hinc ergo ad obiectionem primò dicimus, Angelum non potuisse sic appetere illam non ordinationem, vt in hac obiectione describitur. Quia appetere sic illam, videtur esse appetere, vt obiectum inhonestum expressè volitum: nam videtur obiectum discordans tunc expressè à recta ratione: quo pacto non potuit Angelus primò delinquere, vt *dub*. 8. dicemus.

157. Secundò.

Secundò respondetur, quod sicut ad hoc, vt aliquid censeatur esse virtualiter volitum, desideratur, quod sit aliquod fundamentum in rebus ipsis huius prudentis iudicij: ita ad hoc, vt iudicetur esse, non vtcumque, sed per se, virtualiter, ac implicitè volitum, requiritur debitum fundamentum. In præsenti autem non adest, ad hoc sufficiens fundamentum, vt prudenter iudicetur, Angelum per se virtualiter voluisse carentiam illam ordinationis in Deum, vt præcisè erat exercitium liberum suæ libertatis, & tantum per accidens voluisse illam, vt est carentia subiectionis debitæ ad diuinam regulam, sed potius res ipsæ oppositum præbent fundamentum.

Firmatur ratione.

Et ratio est. Nam cùm carentia prædictæ ordinationis fuerit per se volita, tanquam modus ipsius appetitionis, & appetitio ipsa fuerit appetitio per se obiecti excellentis, vt talis, tum quia fuit appetitio beatitudinis naturalis, vt finis vltimi ordinantis ad se cætera alia, & vt præeminentis inter illa: tum etiam, quia est valdè connaturale naturæ excellentissimæ, qualis est Angelica, vt hoc ipso, quod delinquat, sit circa obiectum excellens, vt tale: inde est, vt prædicta non ordinatio, hoc ipso, quod per se fuerit volita, habuerit esse sic volitam secundùm id excellentiæ, quod affertur, in hoc quod est non ordinari & subiici alteri: ac proinde non fuit volita per se secundùm aliquam aliam rationem; ita vt secundùm istam solùm per accidens sit

sit volita: quia modi per se voliti debent esse sic voliti secundum illam rationem potissimam, secundum quam sunt modi, & pertinent ad materiam obiecti, vel actus modificati. Constat autem, quod sicut conuersio in Deum per charitatem potissimè modificabat excellentiam Angeli, vt modo dicto erat ratio subjiciendi Deo excellentiam Angelicam, ita etiam non ordinatio est modus appetitionis, quatenus ex vi modi appetendi non subjicitur prædicta excellentia, sed est quodammodo volita maior excellentia consistens in hoc, quod est non subjici illi regulæ.

158. Vlterius roboratur. Adde, quod hoc ipso, quod ille modus non ordinationis per charitatem in Deum sit per se volitus, tanquam modus appetitionis, oportet, vt sit per se volitus secundùm eam rationem, secundùm quam constituit peccatum commissionis cum appetitione, quam modificat. Constat autem, quod vt præcise est virtualiter exercitium liberum voluntatis Angelicæ, aut secundum quod solum dicit omissionem actus charitatis oppositam præcepto eiusdem charitatis, secundùm id, quod per se primò, & formaliter dicit, non constituit peccatum commissionis, vnà cum dilectione naturalis beatitudinis Angelicæ, sed per accidens est ad illam non ordinationem, vt oppositam præcepto charitatis sic sumpto, quod ibidem interueniat prædictus actus, & ideò siue sit, siue non sit vna cum ipsa talis actus, solùm delinquitur peccato omissionis: secùs verò si talis non ordinatio consideretur, vt modo dicto habet rationem modi, & circumstantiæ dilectionis propriæ excellentiæ, necnon & priuationis debitæ mensuræ illius. Et ita hoc ipso, quod prædicta non ordinatio sit per se volita, tanquam modus dilectionis beatitudinis naturalis, debet esse per se volita, vt est priuatio mensuræ & regulæ a Deo præscriptæ circa appetitum propriæ excellentiæ; ac proinde debet esse per se volita, vt est abiectio subiectionis ad diuinam regulam.

159. Ex quo ad secundam probationem satis constat, esse disparem rationem. Nam illa omissio sacri habet rationem obiecti voliti, saltem virtualiter, & interpretatiuè: & ideò potest secundum se & suam substantiam (modo tamen in tomo 3. in tractatibus de voluntario, & inuoluntario, & de bonitate, & malitia humanorum actuum explicando) esse per se volita, & deinde esse per accidens volita oppositio, quam habet cum lege. Cæterum prædicta non ordinatio per charitatem est volita per se, tanquam modus appetitionis: & propterea debet esse volita secundum rationem illam iam explicatam.

Solutio confirmationis. Ex quo etiam ad confirmationem satis liquet, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Et ratio disparitatis constat ex nuper dictis, necnon ex eo, quod celebratio illa Missæ sine vestibus sacris volita est expresè per modum obiecti; ita vt obiectum volitum sit ipsa celebratio Missæ, & celebrationem illam fieri sine vestibus sacris, est modus eius expresè etiam volitus. Et quia prædictus modus potest habere bonitatem naturalem distinctam à malitia obiectiua, quæ illi coniungitur ratione præcepti Ecclesiastici prohibentis illum: ideò volita celebratione Missæ, & hoc modo, vt est quid ex parte illius se tenens, est volita per accidens transgressio illius præcepti. At in dilectione Angelica beatitudinis naturalis & excellentiæ suæ absque debito modo & mensura, non est volitus ille modus, nisi vt modus appetitionis ex parte illius principaliter se tenens: & non est volitum aliquod aliud obiectum, aut modus, qui ex parte eiusdem obiecti principaliter se teneat, quique habeat annexam oppositionem cum diuina mensura; sed solùm est ibidem modus ipsius appetitionis, vt talis, cuius apparens bonitas, quatenus est modus appetitionis, consistit in excellentia, quæ reperitur in hoc, quod est non subjici diuinæ regulæ: & ideò non est ibidem aliquid, ad cuius volitionem sit per accidens volitum, quod habeat oppositionem cum diuina regula tunc vrgente, sed prædictus modus appetitionis debet esse per se volitus quoad id, quod est proprium illius, nempe, quoad excellentiam splendentem in hoc, quod est non subjici diuinæ regulæ.

Nec verum est id, quod in fine huius confirmationis dicitur, nempe dilectionem propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis secundùm se sumptæ, vt hic, & nunc, ac in indiuiduo elicitam, esse incompossibilem cum diuina regula. Quoniam volitio illa, vt præcisè terminatur ad excellentiam illam secundum se sumptam, est eadem secundùm speciem, & numerum, ac erat in primo instanti, estque omninò necessaria, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium: & propterea secundùm hanc eius rationem considerata, non opponitur diuinæ regulæ; sed adhuc ea posita, & in eo instanti vrgente, posset illa volitio sic sumpta componi cum eadem regula, vt in Angelis sanctis composita est. Vnde prædicta dilectio propriæ excellentiæ solùm est incompossibilis cum diuina regula, si sumatur adæquatè, nempe, vt habet modum illum appetitionis: qui per accidens illi secundùm se sumptæ adiungitur, quique, hoc ipso quod ei adiungatur, est talis conditionis, vt ipse ex se habeat, quod sit modus per se volendi prædictam non subiectionem, & ipsamet volitio propriæ excellentiæ semel composita cum prædicto modo sit, vt illum habet, & ratione illius incompossibilis cum diuina mensura, tendatque ad propriam excellentiam, vt in *esse* obiecti distinguitur a seipsa, vt terminante dilectionem illam secundùm se sumptam; ex eo quòd modus ille tenens se ex parte appetitionis, refunditur in propriam excellentiam dilectam, ac proinde appetitur vltra debitam mensuram. 160.

§. XI. *Prior aduersariorum opinio, eius fundamenta, & illorum solutiones.*

161. Contraria omnino *Arrubal. Torres. Complut. Suarez. Esthius. Molina. Becanus.* Contraria tamen ex diametro nostræ assertioni sententiam tuentur Arrubal in præsenti *disput.* 178. *cap.* 3. Torres Complutensis *disp.* 61. *dubio* 5. Suarez *in suo tomo de Angelis lib.* 7. *c.* 10. Esthius *in* 2. *sententiarum dist.* 5. Molina *ad artic.* 3 *huius quæstionis*, Becanus *tractatu* 3 *de Angelis cap.* 4. *quæst.* 7. & alij. Licet autem præcipua fundamenta, quibus hæc sententia nititur, adducta, & soluta à nobis sint in hoc dubio explicantibus rationem Diui Thomæ, nihilominùs potest insuper sic primò probari ex Anselmo relato à Diuo Thoma in libro de casu Diaboli, vbi ait, Diabolum in suo primo peccato, *id appetiisse, ad quod peruenisset, si stetisset*: At ad beatitudinem suam naturalem non peruenisset, sed iam tunc peruenerat, seu potiùs cum ea cónditus fuit: ergo prædicta beatitudo non fuit obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit. Primum fundamentum.

Diluitur. Respondetur, mentem Anselmi non esse, Diabolum appetiisse illud ipsum omninò, ad quod peruenisset, si stetisset: siquidem etiam si asseratur, quod obiectum appetitum ab illo fuit sua beatitudo supernaturalis, ad quam sane peruenisset, si stetisset, nihilominùs etiam si stetisset non peruenisset

ad eam secundum eam rationem formalem, secundum quam ab eodem esset appetita: quoniam peruenisset ad ipsam, formaliter vt habet rationem supernaturalis, & vt obtentam ex diuina gratia, cùm tamen non sic ad ipsam Diaboli appetitus terminatus fuerit. Et ita mens Anselmi tantum est, rem appetitam à Diabolo fuisse vltimam suam beatitudinem & fœlicitatem, ita vt ex parte modi volendi fuerit appetita per modum fœlicitatis omninò vltimæ, & quod si stetisset, ad eam fœlicitatem, & beatitudinem omninò vltimam peruenisset, licèt non eodem modo. Nam si stetisset, peruenisset ex Dei gratia ad beatitudinem vltimam formaliter supernaturalem: peccando autem volumus ex parte modi volendi beatitudinem omninò vltimam, sed naturalem, & ex virtute propria habendam. Desumiturque hæc solutio ex Caietano *art. 3.* huius quæstionis, quam ipse his verbis explicat: *Anselmus interpretandus est, quod illud, ad quod peruenisset, non facit demonstrationem personalem, sed simplicem, id est, demonstrat beatitudinem vltimam, & non hanc vel illam. Constat enim, quod si stetisset, ad vltimam beatitudinem peruenisset.*

Caietanus.

162. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam beatitudo naturalis appetita est ab Angelo per appetitionem omninò naturalem, id est necessariam, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium, vt ex dictis *disput. præcedenti dub. 2. & 3.* constat: ergo in dilectione celsitudinis & excellentiæ suæ naturalis beatitudinis non potuit delinquere: ac proinde obiectum excellens, circa quod in suo primo peccato superbè deliquit, non fuit propria celsitudo beatitudinis naturalis. Prima consequentia, ex qua hæc secunda liquet, satis ex antecedenti constat: quoniam dilectio omninò necessaria nequit formaliter esse mala.

Dissoluitur ex D. Tho. & Ferr. Respondetur ex D. Thoma *quæst. 22. de Veritate artic. 2.* & ex Ferrara *3. contra Gentes c. 109. §. Aduertendum secundo*, quod licèt Angelus sit omninò determinatus ad dilectionem suæ beatitudinis naturalis secundùm se, & sigillatim sumptæ, seu vt præcisè regulanda est per dictamen rationis naturalis, vt talis; nihilominùs est liber ad appetitionem illius cum ordinatione per charitatem ad Deum finem supernaturalem, vel ad appetitionem ipsius vnà cum priuatione prædictæ ordinationis ex parte modi volendi se tenentis: & ideò illa appetitio non fuit peccatum, quia præcisè terminata est ad beatitudinem naturalem secundùm se sumptam; sed quia terminata est ad illam absque prædicto ordine, & ex parte modi volendi illum abiecit. Vnde propter hanc rationem optimè dixit Angelicus Doctor *3. contra Gentes cap. 109.* quod in Angelo fuit primum peccatum, ex eo quòd proprium bonum non ordinauerit in vltimum finem, sed illi vt fini inhæserit, id est, ex eo quòd suam naturalem perfectionem amauerit, non propter amorem vltimi omninò finis, qui est Deus, vt obiectum beatificum, sed propter seipsam, & ea, quæ ad illam pertinent, vltimatè in eisdem complacendo, cùm tamen deberet aliquod vlterius bonum vltimatè amare, & ad ipsum tanquam ad vltimum omninò finem suam naturalem beatitudinem ordinare.

Angelic. Præcept.

163. Tertium fundamentum. Tertiò probatur eadem sententia. Quoniam sicut intellectus, vt est speculatiuus, non est falsus, ac proinde nec inordinatus deordinatione pertinente ad cognitionem, ex eo quòd eorum, quæ in re sunt coniuncta, cognoscat vnum sine altero, nisi positiuè existimet esse vnum sine alio: ita nec appetitus erit inordinatus deordinatione pertinenti ad lineam appetitionis, si ex illis, quæ in re habent esse coniuncta, velit vnum sine alio, nisi eius volitio sit talis, vt appetat ex parte obiecti habere vnum sine altero. At Angelus non appetiit ex parte obiecti habere beatitudinem naturalem sine supernaturali, ac proinde sine ordinatione ad Deum authorem supernaturalem. Ergo non deliquit superbè circa suam beatitudinem naturalem: ac proinde propria excellentia beatitudinis naturalis non fuit obiectum excellens, circa quod in suo primo peccato superbiit.

Respondetur, esse disparem rationem. Quoniam intellectus speculatiuus non debet ferri ad rem cum omnibus suis circumstantiis: & ideò hoc ipso, quod vna quidditas non sit alia, potest quælibet ex illis absque falsitate intelligi speculatiuè sine alia. Voluntas verò fertur ad res, prout sunt à parte rei cum suis circumstantiis, & multoties debet tendere ad illas cum prædictis circumstantiis: & ideò si sic non tendat in easdem, non tendit rectè, & ordinatè, sed inordinatè. Enodatur.

Adde, quod sicut intellectus esset falsus, si positiuè, formaliter, aut virtualiter, ac interpretatiuè iudicaret, quod eorum, quæ sunt coniuncta, vnum est ibidem sine alio: ita voluntas erit deordinata, si virtualiter saltem ex parte modi appetendi appetat habere vnum sine altero, quando tenetur non appetere habere vnum sine alio.

§. XIII. *Alia aduersariorum sententia, cum suo fundamento, & responsione ad aliud.*

164. Alia opinio partim contraria nostræ assertioni. Posterior sententia aduersariorum assertioni nostræ ex diametro non opponitur, sed partim cum illa conuenit, partim verò ab ea differt. Conuenit quidem, quatenus asserit, obiectum excellens, circa quod Angelus primò peccauit, potuisse esse propriam celsitudinem suæ beatitudinis naturalis. Differt autem primò: quia censet, non esse sufficiens fundamentum ad asserendum, prædictam excellentiam propriæ beatitudinis naturalis fuisse reipsa, & de facto obiectum superbiæ Angelicæ. Secundò, quia putat, Angelum ideò potuisse circa prædictam beatitudinem superbire, quia potuit ita ei placere sua beatitudo naturalis, vt haberet actum, quo expressè displiceret ipsi beatitudo supernaturalis, quatenùs potuit ei displicere, se alia perfectione supernaturali, & extrinseca indigere, quàm à Deo per merita deberet expectare; quamuis prædicta displicentia non sit per actum efficacem, sed per simplicem affectum. Ita Vasquez in præsenti *disp. 235. cap. 5.* & refertur pro hac eadem sententia Ægidius *in 2. distinct. 5. quæst. 1. artic. 2.* *Vasquez, Ægidius.*

165. Fundamentum pro prima parte opinionis. Probaturque à Vasquez quoad primam partem, nimirum, non esse sufficiens fundamentum ad asserendum, quod de facto Angelus superbierit in suo primo peccato circa propriam celsitudinem suæ beatitudinis naturalis. Quoniam, etsi ex Scriptura, & Patribus satis verosimiliter colligatur, Angelum primò peccasse peccato superbiæ; non tamen ab eisdem traditur, quodnam sit determinatum obiectum, circa quod de facto superbierit: ergo non est sufficiens fundamentum ad asserendum, quod obiectum excellens, circa quod primò superbiit, fuerit sua beatitudo naturalis. Patet consequentia. Quoniam cùm hæc res sit res facti, & facti liberi, nobisque absconditi, nequit cum sufficienti fundamento affirmari, nisi ex Scriptura, & Patribus deducatur.

Respondetur, negando antecedens. Nam, vt Respond. tunm.

num. 106. diximus, satis fundamenti habetur in Scriptura, & Patribus ad affirmandum, Angelum de facto peccasse circa suam beatitudinem naturalem, vt ex testimoniis ibidem adductis liquet: & deinde id etiam constat ex rationibus pro assertione allatis.

166. Aliud fundamentum pro secunda parte. Secundò probatur à Vasquez eadem sententia quoad posteriorem partem, secundùm quam à nostra differt. Quoniam integrum fuit Angelo ita complacere in sua beatitudine naturali, vt illi formaliter, & expressè displiceret indigere supernaturali, aut illam ex meritis expectare: sed sic appetita ab Angelo beatitudine naturali, committeretur ab eo peccatum superbiæ: ergo potuit peccatum hoc circa beatitudinem naturalem committere, appetendo illam modo isto. Maior probatur. Quia ad appetendam beatitudinem naturalem cum hac displicentia alterius beatitudinis, nempe supernaturalis, satis esset, quod apprehenderetur sub aliqua ratione mali hoc, quod est indigere præter beatitudinem naturalem aliqua alia beatitudine: hoc autem potuit sic apprehendi: quia in hoc inuoluitur, beatitudinem naturalem non habere sufficientem, & consummatam excellentiam sine extrinseca, siue de foris adueniente perfectione. Minor verò etiam constat. Quia appetere excellentiam propriæ beatitudinis naturalis cum hac expressa displicentia beatitudinis supernaturalis, est appetere propriam excellentiam vltra debitum, & mensuram conuenientem Angelo, estque appetere longe maiorem excellentiam, vt sibi debitam, quam sit illa, quæ sibi debebatur: siquidem est appetere propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam excellentiam omninò consummatam, & non indigentem alia vlteriori excellentia, & beatitudine.

167. Nec obest, inquit Vasquez, ad negandam possibilitatem huius appetitionis Angelo in primo suo peccato, quod ad appetitionem istam requiratur præuius error in intellectu Angelico, & hic ante primum peccatum esse nequit in illo. Nam contra hoc arguit, sufficere ad hanc appetitionem; quippe non efficacem, sed simplicem quoad prædictam displicentiam, quod præcedat simplex quædam apprehensio, qua proponatur voluntati conuenientia beatitudinis naturalis cum displicentia supernaturalis. Constat autem, in simplici apprehensione non reperiri veritatem, falsitatem, aut errorem; vt patet ex communi illo proloquio, nempe, quod apprehendentium non est mendacium.

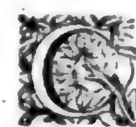
Solutio. Respondetur optimam esse solutionem traditam. Ad cuius impugnationem dicendum est, ad mouendam voluntatem ad prosecutionem, vel displicentiam alicuius, quantumuis simplicem, non sufficere simplicem apprehensionem absque iudicio de conuenientia, vel disconuenientia boni, vel mali amplectendi, vel respuendi: quamuis tale iudicium non debeat esse per compositionem cognitionum, sed ad id satis sit simplex rei cognitio, simplexque iudicium. Quæ omnia satis constant ex illis, quæ in libro de Anima communiter à Philosophis traduntur, & ex illis, quæ nos in 1. *tom. tractatu* 5. *disputatione* 2 *num.* 52. diximus. Semel autem dato, ad mouendam voluntatem ad aliquem actum complacentiæ, aut displicentiæ, quantumuis simplicis, requiri præuium iudicium de conuenientia, vel disconuenientia obiecti, planum est, quod ad hoc, vt in voluntate Angelica daretur, aut posset dari displicentia illa de beatitudine supernaturali, necessariò requirebatur dari, aut posse dari præuium errorem, quo indicaretur, esse disconuenientem Angelo beatitudinem supernaturalem, aut esse conuenientem ipsi naturalem, non expectata, sed reiecta supernaturali.

Nec refert, si vrgeas, Angelicum Præceptorem *artic.* 3. huius quæstionis explicantem, quomodo Angelus in primo suo peccato superbierit circa beatitudinem naturalem, sic loqui: *Sed in hoc appetiit esse similis Deo: quia appetiit, vt finem vltimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat peruenire, auertens suum appetitum à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei.* In quibus verbis satis expressisse videtur Angelicus Doctor, quomodo Angelus non solùm potuerit, sed etiam de facto superbijt circa beatitudinem naturalem, auertendo actu suum appetitum à beatitudine supernaturali. Ex quo infert Vasquez, suam sententiam esse iuxta mentem D. Thomæ in hoc articulo. 168. Replica D. Thom.

Respondetur facilè ex dictis, Angelicum Præceptorem solùm loqui de auersione ex parte modi appetendi, ratione cuius ex parte eiusdem modi appetendi auertit se Angelus virtualiter, implicitè, ac interpretatiuè à beatitudine supernaturali. Solutio.

DVBIVM VI.

Vtrùm obiectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbijt, fuerit etiam beatitudo supernaturalis? & quomodo circa illam superbè deliquerit?

CONSVLTO in titulo non inquirimus, an obiectum excellens superbiæ Angelicæ fuerit sola beatitudo supernaturalis? Siquidem constat ex dubio præcedenti, Angelum in suo primo peccato superbijsse circa beatitudinem naturalem. Sed an simul superbierit in suo primo peccato circa supernaturalem beatitudinem? licèt etiam tangemus; an sit probabile, quòd Angelicæ superbiæ obiectum primum solummodò fuerit sua beatitudo supernaturalis, inordinatè tamen appetita? Inquirimus etiam in titulo de modo, quo circa beatitudinem supernaturalem superbijt, vt tota res hæc radicitus explicetur.

§. I. *Difficultas dubij ex mente Diui Thomæ expeditur.*

Dicendum est ergo, quod etsi probabilius sit, quod obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbè deliquit, non fuit beatitudo supernaturalis: nihilominùs satis probabile est, ipsum in prædicto peccato superbijsse simul circa beatitudinem naturalem, & supernaturalem: ita tamen, vt circa hanc superbè deliquerit, ex eo quòd ex parte modi appetendi appetijt ipsam vt habendam propriis viribus. Assertio hæc quoad priorem partem satis constat ex illis, quæ dubio præcedenti latè diximus. Quoad posteriorem verò videtur satis probabiliter colligi ex illo *Ezechielis* 28. & *Isaiæ* 14: dubiis præcedentibus adducto, vbi explicatur peccatum Luciferi, & eius sequacium, & in aliquibus verbis explicatur, superbijsse in bonis, quæ actu habebat, vt constabit legenti testimonium Ezechielis *dubio præcedenti num.* 106. adductum, & nos ibidem explicuimus. Et ita in hoc modo loquendi, & alijs circumstantijs ibidem adjunctis satis 169. Assertio. Ezec. 18. Isaiæ 14.

satis denotatur, superbijsse circa beatitudinem naturalem, vt ex ibidem dictis constat. In aliis autem verbis innuitur, quod obiectum excellens, circa quod Angelus tunc etiam superbiit, non habebatur acta ab eo, vt patet ex verbis relatis ex *Isa. 14.* vbi dicitur. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer? qui dicebas in corde tuo: In cœlum ascendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo, &c. Similis ero Altissimo.* Quæ verba, licèt etiam habeant sensum à nobis dubio præcedenti *n.* 110. traditum, nihilominùs satis probabiliter dici potest, per ea significari, etiam beatitudinem supernaturalem, quæ nondum habebatur, fuisse obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit: siquidem per beatitudinem supernaturalem hæc omnia haberet, si illam consequeretur, licèt non haberet ea modo illo, quo Lucifer prædicta appetiit. Sicut etiam ibidem significatur modus superbus, quo appetita est ab ipso beatitudo supernaturalis, nempe vt habenda ex propriis viribus: hanc enim emphasim habere videntur illa verba. *Ascendam, Exaltabo, Sedebo, similis ero Altissimo*: quia per illa significatur modus superbus appetendi beatitudinem supernaturalem, vt nuper dicebamus: & hæc fuit situs in modo appetendi illam ex propriis viribus, vt ex statim dicendis patebit: nam appetitio eiusdem, vt habenda ex meritis diuinæ gratiæ, esset actus valde honestus.

170. Vnde assertionem hanc, vt probabilem quoad hanc posteriorem partem, imò & priorem vt probabiliorem tuetur D. Thomas *artic. 3. huius quæstionis*, vbi postquam asseruit, Angelum in primo suo peccato superbiisse circa beatitudinem naturalem, vt constat ex verbis in fine dubij præcedentis à nobis allatis, statim addidit: *Vel si appetiit vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex diuino auxilio secundùm Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anselmi qui dicit, quod appetiit illud, ad quod peruenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodò in idem redeunt: quia secundum vtrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est proprium Dei.*

D. Thom.

In quo testimonio ex his duobus diuersis modis (in idem tamen quodammodò redeuntibus) explicandi obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbijt in quorum primo habetur, prædictum obiectum excellens fuisse beatitudinem naturalem inordinatè volitam, in secundo verò esse beatitudinem supernaturalem ex vi modi appetendi appetitam, vt ex propria virtute habendam, eligit S. Doctor primum absolutè & simpliciter, & vt de facto inuentum in Angelo, vt ex verbis adductis liquet: secundum verò non, nisi sub conditione tantummodò: & propterea post primum, statim addidit: *Vel si appetiit, vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, &c.* Vt innueret, se illum priorem modum dicendi, vt veriorem, & suæ menti magis consonum eligere, istum verò, solùm vt satis probabilem ibidem tradere. Cumque, vt ex dictis dubio præcedenti constat, Angelus iuxta eiusdem Sancti Doctoris mentem superbè primò deliquerit circa beatitudinem naturalem, imò hoc ipso, quod superbierit, debuerit secundùm communem & regularem cursum sic delinquere circa eamdem beatitudinem naturalem, oportet, vt iuxta eiusdem Angelici Præceptoris doctrinam meliùs dicatur, quod si Angelus circa beatitudinem supernaturalem in illo primo suo peccato superbijt, non superbierit circa illam præcisè sumptam, sed simul circa beatitudinem supernaturalem: ac proinde omnia, quæ in hoc testimonio à D. Thoma dicuntur, in vnum colligendo, inuenietur in illo totam nostram assertionem contineri.

Eamdem etiam assertionem docuit idem Diuus Thomas *quæst. 16. de malo art. 3.* vbi sic inquit: *Angeli autem omnes sic conditi sunt, vt quicquid pertinet ad naturalem perfectionem eorum, statim à principio suæ creationis habuerint: tamen erant in potentia ad supernaturalia bona, quæ per Dei gratiam consequi poterant. Vnde relinquitur, quod peccatum Diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem* (intellige cum præcisione sumptum, non verò vt quodammodò dicit ordinem ad supernaturalia, vt ex suprà dictis ex eodem S. Doctore constat) *sed secundum aliquid supernaturale. Fuit ergo primum peccatum Diaboli in hoc, quod ad consequendum supernaturalem beatitudinem, quæ in plena Dei visione consistit: non se erexit in Deum, tanquam finalem perfectionem ex eius gratia desiderans cum Angelis sanctis, sed eam consequi voluit per virtutem suæ naturæ, non tamen sine Deo in naturam operante; sed sine Deo gratiam conferente.* 171.

D. Thom.

Et ad hoc intentum adducit D. Thomas Augustinum *in lib. de libero arbitrio*, & in *4. super Genes. ad litteram* his verbis: *Vnde Augustinus in lib. de libero arbitrio peccatum Diaboli in hoc ponit, quod est sua potestate delectatus. Et in 4. super Genes. ad litteram dicit, quod si ad se natura Angelica conuerteretur, seque Angelus ampliùs delectaretur, quam eo cuius participatione beata est intumescens superbia caderet.* Et iuxta hæc explicat *in solutione ad 2. & tertium* duo testimonia, quæ ex Dionysio, & Anselmo attulerat.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor *art. 2.* eiusdem quæstionis *in solutione ad 4.* vbi sic inquit: *Dicendum, quod secundum Augustinum in lib. de natura boni, malum non solum consistit in priuatione speciei, sed etiam in priuatione modi, & ordinis vnde malum in actu voluntatis non solum est ex obiecto, quod dat speciem actui, per hoc, quod aliquis velit malum, sed etiam ex subtractione debiti modi, vel ordinis ipsius actus: puta, si aliquis in hoc ipso, quod vult bonum non seruat debitum modum & ordinem: & tale fuit Dæmonis peccatum, quo factus est malus. Non enim appetiit aliquod malum: sed quoddam bonum sibi conueniens: inordinatè tamen, & immoderatè illud appetiit: quia scilicet non appetiit illud, vt assequendum per diuinam gratiam, sed per propriam virtutem, quod excedebat modum suæ conditionis*, vt Dionysius dicit *cap. 4. de Diuinis nominibus.*

Et tandem hoc ipsum docuit idem D. Thomas *in 2. dist. 5. q. 1. art. 2.* vbi loquens de eo, quod Angelus appetiit, sic ait: *Dicendum quod non appetiit æqualitatem simpliciter quantum ad substantiam desiderati, vt scilicet vellet tantam bonitatem habere, quantam Deus habet: sed tamen appetiit æqualitatem secundum quid, quantum ad modum habendi. Bonitas autem, siue beatitudo est in Deo, quam habet per suam naturam, & à qua omnis creatura beatitudo, & bonitas transfunditur. Videns ergo Angelus dignitatem naturæ suæ, qua creaturis cæteris præminebat, voluit à se beatitudinem, & bonitatem in omnia inferiora deriuari: voluit etiam per sua naturalia in perfectionem beatitudinis peruenire.* Quæ verba, sicut & illa, quæ in duobus testimoniis immediatè præcedentibus adduximus, si coniungantur cum illis, quæ ex eodem S. Doctore dubio præcedenti, & *in 1. testimonio huius dubij* retulimus, satis assertionem hanc quoad istam 172.

istam secundam partem testantur. Vnde optimè C notarunt plures discipuli D. Thomæ, de quorum numero sunt Nazarius *in hac q. controuersia 3. super articulum 3.* Zumel *in eodem articulo quæst. 2. conclusione 5. 6. & 7.* quique hanc eamdem assertionem tuentur, quòd duo illi modi explicandi obiectum excellens, circa quod Angelus superbijt, quos ex Diuo Thoma in priori illo testimonio *ex art. 3.* huius quæstionis desumpto adduximus, non distinguuntur distinctione (vt aiunt) excludentis, & exclusi, ita vt sensus sit, quod Angelus superbierit, & circa solam beatitudinem naturalem, vel circa solam supernaturalem, sed distinctione D includentis, & inclusi: ita vt iuxta priorem, & probabiliorem dicendi modum sola beatitudo naturalis fuerit obiectum excellens, circa quod prædictus Angelus superbijt: iuxta posteriorem verò, tam ista, quàm beatitudo supernaturalis, modo tamen statim explicando.

Nazar. Zumel.

§. II. Præcedens dubij decisio ex Angelico Doctore explanatur.

183. Sensus conclusionis aperitur.

Licet autem assertionis nostræ intelligentia ex dictis tam in hoc, quàm in præcedenti dubio colligatur: nihilominùs placuit maioris claritatis gratia, illam priùs explicare, quam rationibus suadere. Etenim sensus illius quoad secundam partem non est, quod beatitudo naturalis, & supernaturalis fuerint æquè, & per se primò, ac proindè absque aliquo ordine prioris, & posterioris, materia, siue obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbijt, sed quod fuerit ordo secundùm naturam inter prædictas beatitudines, & earum celsitudines, vt ab Angelo appetitas: ita quidem, vt fuerit per se primò volita beatitudo naturalis, & eius excellentia; & deinde beatitudo supernaturalis, vt subordinata, & ordinata ad beatitudinem naturalem: ex eo quod ex parte modi volendi fuit volita per modum complementi, aut quasi complementi ordinati secundùm hanc rationem ad eamdem beatitudinem naturalem.

Et ratio desumitur, tum ex illo Ezechielis 28. vt ex dictis *dub. 1. n. 106.* liquet tum ex D. Thoma locis dubio præcedenti relatis & *1. 2. quæst. 1. art. 5. & in hac 1. p. q. 58. art. 2.* tum, quia sicut intellectus Angelicus non potest simul cognoscere plura, vt plura, nisi habeant inter se aliquem ordinem: ita nec velle illa absque prædicto ordine, qui quidem in præsenti consistit in eo, quod diximus. Ex eo quòd cùm beatitudo naturalis, & eius excellentia secundùm se considerata, sit obiectum habitum ab Angelo, nequit appeti beatitudo supernaturalis vt medium ad illam sic sumptam comparandam: sicut etiam non est concupita per modum medij ad primò habendam eamdem beatitudinem naturalem ex parte modi appetendi tanquam finem omninò vltimum: quia ad hoc non est necessaria, nec ad illam sic primò habendam conducit. Et ita solùm est inter illas modus subordinationis iam dictus, nempe, quod appetatur beatitudo supernaturalis, non vt medium ad beatitudinem naturalem duobus modis nuper dictis consideratam simpliciter, & absolutè habendam, sed vt complementum, & exornatio illius, & vt ad illam ex parte modi appetendi per modum complementi, & exornationis ordinatur.

Tum etiam. Quia cùm beatitudo naturalis fuerit volita ex parte modi volendi à Lucifero, & eius sequacibus per modum finis omninò vltimi: oportet, vt simul cum ea sic volita appetierit suam beatitudinem supernaturalem, quod formaliter loquendo & ex parte eiusdem modi volendi non appetat illam per modum finis omninò vltimi, sed per modum alicuius aliquo modo subordinati priori illi fini, nempe beatitudini naturali, quæ modo dicto fuit vt finis omninò vltimus ab eodem volita, ne simul, & semel duo fines omninò vltimi, vt formaliter tales appetantur ab Angelo, quod D. Thomæ doctrinæ, & communi Theologorum consensui repugnat.

Tum denique. Quia vtraque beatitudo non fuit appetita vno & eodem actu, sed diuersis: vno quidem dilectionis inordinatæ versante expressè circa beatitudinem naturalem; alio verò desiderij tendente expressè ad beatitudinem supernaturalem, vt ad beatitudinem non habitam. Et ita oportet, vt prædicti actus habeant inter se ordinem prioris, & posterioris secundùm naturam, debitamque subordinationem. Cumque actus ille dilectionis circa beatitudinem naturalem debeat esse prior, vt ex dictis dubio præcedenti constat, ac proinde peccatum Angeli priùs fuerit terminatum ad hanc beatitudinem; inde est, vt alter actus desiderij fuerit posterior, & per illum secundariò, & E posteriùs circa beatitudinem supernaturalem superbè deliquerit.

Nec obest, si contra explicationem istam obijcias verba nuper adducta Angelici Doctoris *art. 3.* huius quæstionis vt sic inquit: *Vel si appetiit, vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ.* In quibus satis expressè videtur docere, Angelum, iuxta hunc dicendi modum in secunda assertionis parte adductum, appetiisse suam beatitudinem supernaturalem, tanquam finem omninò vltimum: ac proindè explicatio à nobis tradita non erit consona menti D. Thomæ: siquidem asserimus, fuisse prædictam beatitudinem appetitam ab F Angelo ex parte modi volendi per modum complementi beatitudinis naturalis: quod quidem cum re appetita, adhuc ex parte modi volendi per modum finis omninò vltimi pugnat.

184. Obiectio contra dictam explicationem. D. Thom.

Respondetur enim S. Doctorem solùm voluisse, quod dum ab Angelo fuit ex parte modi volendi appetita beatitudo supernaturalis, vt habenda ex propriis viribus, fuit in *esse* rei, & materialiter vltimus omninò finis id, quod ab eo appetebatur; non tamen formaliter, & in ratione obiecti formaliter G sumpti. Sicut etiam, licèt prædicta beatitudo, quæ datur ex gratia Dei, sit supernaturalis in *esse* rei, & materialiter sumpta: attamen in *esse* obiecti tunc appetiti non habet formaliter rationem supernaturalis: siquidem ex parte modi volendi attingitur, vt adipiscenda viribus naturæ, atque adeò formaliter vt quid naturale per refusionem prædicti modi volendi in ipsam; & ad eum proportionalem modum, quo supposita reuelatione beatitudinis supernaturalis consistentis in visione beatifica, integrum est vnicuique eam per actum naturalem, H & vt in *esse* obiecti vestitur ratione *sub qua* naturali, appetere. Et similiter ad eum modum, quo hæreticus assentitur alicui veritati fidei supernaturalis, in quo assensu obiectum in *esse* rei, & materialiter est quid supernaturale; cùm tamen ratio assentiendi sit naturalis, ac proinde & ratio formalissima obiecti in *esse* obiecti. Semel autem dato, prædictam beatitudinem supernaturalem in *esse* obiecti appetiti formaliter sumpti esse quid naturale, non est cur non possit subordinari ex parte modi appetendi beatitudini naturali eiusdem Angeli, quæ ex parte modi volendi appetita est ab ipso per modum finis omninò vltimi, quæque per consequens in

Diluitur.

beatitudinem supernaturalem appetierit excellentiam eius inordinato, ac superbo modo, sic concludit: *Et hoc etiam congruit ei, quod supra dictum est, quòd Diabolus non peccauit appetendo aliquod malum, sed appetendo aliquod bonum, scilicet finalem beatitudinem, non secundùm ordinem debitum, idest, non vt consequendam secundum gratiam Dei.*

178. Confirmatur. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quòd sit satis verosimile, Angelum in secundo instāti appetiisse suam beatitudinem supernaturalem, consequens est, vt benè se gesserit in illo instanti circa illam, vel malè. Non quidem primum, vt ex se constat: alioqui non peccasset in illo secundo instanti. Ergo dicendum erit secundum: ac proinde quòd cum tunc valdè superbè deliquerit, & beatitudo supernaturalis sit adeò excellens, oportuit, vt obiectum excellens, circa quod deliquit, fuerit etiam prædicta beatitudo, & quòd superbierit circa illam, ex eo quòd appetierit eandem ex parte modi appetendi, vt habendam propriis viribus: tum, quia non apparet alius modus aptior ad explicandum, quomodo superbierit circa eam, quàm iste: tum etiam, quia sic declaratur optimè, quomodo appetitus eius, vt terminatus etiam ad prædictam beatitudinem, fuerit æqualitatis cum Deo secundùm modum habendi beatitudinem, nimirum, quòd sicut Deus illam habet per vires naturæ, ita etiam ipse per suas naturæ vires hanc supernaturalem beatitudinem adipisceretur.

§. IV. *Obiectio duplex contra rationem D. Thomæ, & responsio ad vtramque.*

179. Prima obiectio contra rationem hunc factam. Sed obiicies primò contra rationem factam pro hac secūda parte assertionis, male in illa colligi in prima probatione minoris, Angelum appetiisse beatitudinem supernaturalem ex parte modi volendi inordinato modo, & pertinente ad superbiam, ex eo quòd appetiit illam vt complementum beatitudinis naturalis. Quoniam velle hoc inordinato modo beatitudinem supernaturalem, non videtur pertinere ad superbiam: ergo ex hoc, quòd Angelus sic deliquerit circa beatitudinē supernaturalem, non colligitur, superbiisse circa illam. Antecedens probatur. Quoniam modus appetendi propriam excellentiam, qui sit superbus, semper refunditur in maiorem excellentiam appetitam, quàm sit illa, quæ appetentem decet beatitudo autem supernaturalis appetita per modum complementi beatitudinis naturalis, non est maior excellentia, quàm ea, quæ decebat Angelum, quin potiùs longè minor: siquidem prædicta beatitudo sic appetita deperdit, quantum est ex vi modi appetēdi, rationem finis omninò vltimi, & eius excellentia in ratione obiecti appetiti valdè minuitur: cum tamen Angelus sit capax illius, sitque eleuatus ad eam, vt habet rationem finis omninò vltimi.

Dissoluitur. Respondetur ex dictis, Angelum sic appetentem beatitudinem supernaturalem appetiisse formaliter loquendo sibi totam illam excellentiam, quæ est in hac beatitudine, licèt non appetierit illam ex vi eiusdem modi appetendi, vt erat in illa determinata materia beatitudinis supernaturalis: & deinde appetiisse formaliter loquendo hanc eandem excellentiam, vt maiorem. Et ratio horum omnium est. Quia formaliter loquendo, quod est maximæ excellentiæ in beatitudine supernaturali præscindendo à materiali, in quo reperitur, est ratio finis omninò vltimi: & hæc appetita est ab Angelo appetendo suam beatitudinem naturalem per modum finis omninò vltimi, & supernaturalem per modum complementi respectu naturalis: & deinde rationem hanc appetiit ex parte eiusdem modi volendi, vt debitam: & similiter beatitudinem supernaturalem appetitam, vt complementum naturalis voluit ex parte eiusdem modi volendi sibi deberi, sibique esse connaturalem. In quibus appetiit aliquid maioris excellentiæ, quam appeteret appetendo (vt debebat) supernaturalem beatitudinem: siquidem excellentia, per hoc quod sit propria, & debita, non parum crescit.

Secundò obiicies, quòd si prædicta probatio minoris propositionis contenta in ratione D. Thomæ aliquid probaret, suaderet etiam, Angelum non solùm ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, ac expressè voluisse beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus. Quoniam hoc ipso, quòd prædicta beatitudo fuerit volita per modum complementi beatitudinis naturalis, præsupponitur volitio beatitudinis naturalis, tanquam obiecti per se primò voliti absque debita mensura: ergo eo ipso præsupponitur, eundem Angelum priùs superbiisse circa prædictam beatitudinem naturalem: ergo si postea voluit beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus, voluit vtique illam sic, non solùm ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, & tanquam quid expressè volitum. Patet hæc vltima cōsequentia. Quoniam tota ratio, propter quam asseritur, Angelum solùm ex parte modi volendi voluisse beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex viribus naturæ, & non ex parte rei volitæ, est, quia ante primum peccatum non potuit esse in Angelo error, & per consequens non potuit expressè appetere beatitudinem supernaturalem, vt complementum beatitudinis naturalis, & vt habendam propriis viribus, ex eo quòd ad hanc volitionem prærequiritur error. Ergo si iam præsupponitur peccatum Angeli circa beatitudinem naturalem, non est cur non potuerit errare circa illam: imò non est cur errando circa eam, non appetierit illam expresśè, vt habendam propriis viribus: siquidem est valdè credibile, quòd præ nimio affectu ad propriam excellentiam superbiit appetendo expresśè totam illam excellentiam, quam tunc cognouit, quamque expresśè appetere potuit. 180. Secunda obiectio.

Respondetur, quòd etsi supposito peccato Angeli, quo primò superbiit circa beatitudinem naturalem, potuerit ex hoc capite errare: nihilominùs non potuit in illo instanti in errorē labi, putans se posse propriis viribus supernaturalem beatitudinem adipisci. Quoniam in eo instanti certus erat per fidem, quam tunc habebat, beatitudinem supernaturalem non esse propriis viribus, sed solùm ex auxilio diuinæ gratiæ acquisibilē, hocque actu aduertit, tum, dum illi (vt §. *sequenti* dicemus) interius intimatum est præceptum tunc vrgens de sperāda medio auxilio diuinæ gratiæ eadem beatitudine à Deo: tum etiam, quia hoc ipso quòd in eo instanti per eandem fidem cognouerit, prædictam beatitudinem esse ordinis supernaturalis, cognitione perfecta, qualis Angelū decebat, cognouit vtique, eam esse super excedentem respectu virium naturalium illius: & ita nequiuit simul cum hoc actu fidei habere errorem, quo oppositum iudicaret. Enodatur.

§. V. *Alia obiectio ex Suarez, Vasquez, Becano, Molina, & aliis, & prima eius solutio.*

Tertiò ex Suarez, Vasquez, & aliis in hoc eodē dubio referendis, contra eandem rationem, quatenus ex eo, quod Angelus non voluit beatitudinem 181. Tertia obiectio ex Suarez, Vasquez, & aliis.

dinem supernaturalem expressè ex auxilio diuinæ gratiæ, colligitur in secunda probatione minoris, illum voluisse eamdem beatitudinem ex parte modi volendi, vt habendam ex suis viribus, sic objicies. Quoniam nulla fuit ratio, aut obligatio, ob quam Angelus teneretur in illo secundo instanti ad appetendam beatitudinem supernaturalem ex auxilio diuinæ gratiæ expressè: ergo non est cur ex defectu huius expressæ volitionis colligatur, illum voluisse ex parte modi volendi prædictam beatitudinem vt habendam ex propriis viribus. Consequentia videtur legitima. Quoniam quod Angelus ex parte modi appetendi appetierit prædictam beatitudinem, vt habendam viribus naturæ, solùm verificatur, quia virtualiter & interpretatiuè sic illam voluerit, hoc ipso quòd non appetierit eam expressè, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ: & istud solummodò potest fundari in hoc, quod debuerit eam sic expressè appetere, & id non præstiterit. Ergo si non est ratio, aut obligatio tunc appetendi expressè beatitudinem, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ, non est cur ex defectu huius expressæ volitionis colligatur, voluisse illam, vt suis viribus habendam.

Antecedens autem probatur. Tum, quia vt aliquis debite appetat aliquem finem honestum, v.g. humilitatem ex se bonam, non est necesse, vt cogitet expressè de mediis. Tum etiam. Quia nos sæpè appetimus beatitudinem supernaturalem, absque eo quòd expressè cogitemus de mediis, nempe de auxiliis diuinæ gratiæ, quibus est obtinenda: & tamen non ob id virtualiter volumus ex parte modi volendi acquirere illam ex propriis viribus. Tum deinde. Quia hoc ipso, quòd expressè non appetatur prædicta beatitudo, vt ex viribus naturæ habenda, potiùs colligitur appeti, non vt ex viribus adipiscenda, sed vt ipsa petit acquiri. Tum denique. Quia non est vlla obligatio ad non appetendum aliquod bonum sub ea ratione, sub qua bonum honestum, & appetibile est: at beatitudo supernaturalis secundùm se est bonum honestum, & quid appetibile: ergo non erit obligatio ad appetendum eam expressè, vt habendam ex viribus gratiæ, seu ad non appetendam illam, nisi expressè, vt ex eisdem gratiæ viribus obtinendam.

182. Solutio. Nec obest, si dicas, vrgere in eo instanti præceptum appetendi beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex viribus gratiæ ex eo quod obligabat in eo instanti præceptum spei dictans appetitionem prædictæ beatitudinis, vt consequendæ ex diuina misericordia & auxiliis suæ gratiæ.

Impugnatur ab auctoribus prædictis primò. Nam contra hoc insurgunt prædicti auctores. Tum, quia non est cur ponatur in eo instanti hæc specialis obligatio. Quoniam nec consurgit ex aliquo præcepto purè positiuo liberè à Deo imposito: siquidem de impositione prædicti præcepti non est sufficiens fundamentum, vnde colligatur, sed gratis id asseritur. Nec tale præceptum fuit connaturale gratiæ viatoris, ac proinde intra ordinem gratiæ (vt sic dicamus) naturale: quoniam eadem ratione possent multiplicari multa alia præcepta virtutum supernaturalium, quæ pro tunc vrgerent: quæ tamen iuxta communem Theologorum sententiam non admittuntur.

Secundò. Tum etiam. Quia adhuc dato, admittendum esse prædictum præceptum spei tunc vrgens, non inde haberetur id, quod in hac ratione Diui Thomæ haberi intenditur, ex eo quòd Angelus appetierit suam beatitudinem supernaturalem, & non ex auxilio diuinæ gratiæ, nempe quod ex hoc capite commiserit peccatum superbiæ, & multò minùs, quod hoc peccatum superbiæ fuerit primum

C Angeli peccatum. Quoniam ex hoc, quòd tūc præceptum spei vrgeret ad appetendam beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ, & Angelus non cogitauerit de prædicto auxilio, neque habuerit actum spei, ad summum sequitur, peccasse peccato omissionis contra spem; non verò peccato commissionis, & superbiæ; & multò minus, quòd hoc fuerit primum Angeli peccatum in collatione ad alia peccata: siquidem, (vt diximus) peccatum primum non simpliciter, sed in comparatione ad alia peccata fuit peccatum etiam superbiæ, quam Angelus habuit.

Confirmatur primò. Quia esto daretur, hinc 183. Confirm. 1.
D haberi, Angelum peccasse peccato commissionis, ex eo quod non se habuerit purè omissiuè, sed appetierit beatitudinem supernaturalem absque debita illa circunstantia spei, siuè absque eo, quod illam appetierit ex auxilio diuinæ gratiæ: nihilominùs inde ad summum colligeretur, peccasse peccato commissionis, quod sit præsumptio, quæ quidem commissiuè opponitur spei, ex eo quòd tendit ad bonum vltra facultatem appetentis. Ergo, &c. Antecedens probatur. Quia reuera tunc appetiisset bonum illud supernaturalis beatitudinis, vt habendum
E dum ex suis viribus, cùm tamen eas excedat, & solùm ex auxiliis gratiosè collatis possit haberi: ac proinde hinc ad summum sequitur, peccasse peccato præsumptionis commissiuè opposito spei: ex eo quod tendere in bonum vltra facultatem appetentis, est vitium præsumptionis, spei commissiuè oppositum.

Confirmatur secundò. Quia adhuc id, quod 184. Secundò.
in probatione immediatè præcedenti gratis dabatur, non sequitur reuera ex hoc, quod in eo instanti vrgeret præceptum spei Theologicæ. Quia Angelus appetendo beatitudinem supernaturalem, &
F non expressè ex auxilio diuinæ gratiæ, non ideò peccauit peccato præsumptionis contra spē Theologicam, quamvis daretur quod non appetendo illam cum hac expressione diuini auxilij, voluit illā virtualiter, & interpretatiuè, vt habendam ex viribus propriis. Quoniam præsumptio opposita virtuti spei Theologicæ non cōsistit in hoc, quod habeatur bonum illud, vt habēdum ex propriis viribus, hoc enim non opponitur spei Theologicæ, sed spei, quæ est virtus quædam moralis, quæque coincidit cum magnanimitate: quandoquidem præsumptio opposita spei Theologicæ cōsistit in hoc,
G quod appetatur bonum, vt habendum ex gratia, non tamen secundùm eum modum, secundùm quem possibile est haberi per illā: vt siquis à Deo speraret remissionem peccatorum sine pœnitentia, aut gloriam sine meritis ex gratia habitis, peccaret contra spem Theologicam, ex eo quòd spes Theologica, sicut quia talis respicit Deum, vt formale obiectum, ita vitium præsumptionis ei oppositum debet respicere Deum tanquam id, à quo bonum illud speratur, ad hoc vt cum spe Theologica peculiari ratione habeat opponi. Vnde D. Thomas 2.2.q.21.art.1. hæc explicans, sic inquit: *Circa* D. Thom.
H *spem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præsumptio ex hoc, quod aliquis tendit in aliquod bonum, vt sibi possibile, quod suam facultatem excedit secundùm quod dicitur Iudith 6. Præsumentes de se humilias. Et talis præsumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in huiusmodi spe. Circa spem autem, qua aliquis inhæret diuinæ potentiæ, potest per immoderantiam esse præsumptio in hoc, quòd aliquis tendat in aliquod bonum vt possibile, per virtutem, & misericordiam diuinam: quod possibile non est. Sicut cùm aliquis sperat, se veniam obtinere sine pœnitentia, vel glo-*

riam

riam sine meritis. Quod etiam docuit idem Angelicus Præceptor *in eadem 2.2.q.130 art.2.*

185. Tertio. Confirmatur tertiò. Quia pari ratione, imò & potiori dicendum est, quod adhuc non sequitur id, quod in hac vltima probatione gratis similiter dabatur, Angelū tunc peccasse peccato præsumptionis contra magnanimitatem. Quoniam ad hoc desiderabatur id, quod reuera præsens non inuenitur, scilicet, vt vrgeret pro illo instanti præceptū affirmatiuum magnanimitatis: quia nisi adesset obligatio sperandi, siue appetendi beatitudinem tunc ex auxilio alterius, non esset sufficiens fundamentum ad hoc, vt Angelus virtualiter, ac interpretatiuè existimaretur velle beatitudinem supernaturalem ex propriis viribus, ex eo quòd præcisè voluerit illam & non expressè cum hac circumstantia, & modo adipiscendi eandem ex alienis viribus.

186. Prima solutio obiectionis. Respondetur primò ad hanc obiectionem, non esse necessarium recurrere ad præceptū spei Theologalis in eo instanti vrgens, sed satis esse, quòd tunc vrgeat præceptum non superbiendi, seu non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura & subiectione, ac proinde non appetendi propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis, vt acquisibilem propriis viribus, cùm tamen non sit nisi ex diuina gratia adipiscenda: nam sic illam appetendo, non appetitur cum debita mensura, debitaque subiectione ad Deum, ex cuius gratia adipiscenda est. Et ad probationem in contrarium dicendum est, esse disparem rationem. Nam in Angelo est sufficiens fundamentum, quamuis non vrgeat prædictum præceptum spei, ad hoc vt interpretemur appetere beatitudinem supernaturalem, vt acquirendam propriis viribus, seu (quod in idem quoad præsens redit) ac si illis esset acquisibilis, hoc ipso quòd non appetat eam ex diuina gratia habendam. Quia cum appetat illam in eo instanti, in quo appetiit beatitudinem naturalem, & istam appetierit ex parte modi appetendi, vt finem omninò vltimum, ac proinde & illam, vt subordinatam isti: consequens est, vt appetierit supernaturalem, vt complementum naturalis, atque adeò vt ex parte prædicti modi volendi voluerit illam, vt habendam ex eisdem viribus, quibus beatitudo naturalis.

§. VI. *Alia solutio eiusdem obiectionis.*

187. Secundo respondetur ad obiectioné admittendo solutionem datam inter arguendum. Secundò respondetur admittendo solutionem inter arguendum datam, iuxta ea tamen, quæ dubio præcedenti diximus, intellectam. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, hanc obligationem oriri non ex præcepto positiuo, sed ex præcepto connaturali ipsi gratiæ. Nam cum illud instans fuerit primum plenæ deliberationis Angelorum, & vltimum suæ viæ: ideò, sicut tunc vrgebat præceptum dilectionis super omnia, ita etiam præcepta fidei, & spei supernaturalis. Nec inde sequitur (vt in hac probatione objicitur) vrgere tunc alia præcepta affirmatiua cæterarum virtutum supernaturalium. Quoniam adhuc dato, non vrgere tunc alia præcepta affirmatiua (de quo alibi) nihilominùs virtutum Theologalium præcepta, quia versantur immediatè circa Deum vltimum finem, peculiariter vrgent; & cadunt sub præcepto in primo, & in vltimo instanti viæ plenè libero, in quo cum hac plena libertate vrget deliberare, & curare de vltimo fine sibi ab vnoquoque præfigendo. Et propterea iuxta Angelici Præceptoris doctrinam 1.2.q.89. tradendam, tenemur nos per se loquendo in primo instanti perfecti vsus rationis ad hos actus eliciendos. Et ob hanc rationem Paulus dixit: *Accedentem ad Deum, oportet credere, quòd sit, & quòd remunerator sit*: vt ita innueret obligationem credendi, & simul etiam sperandi æternam remunerationem. Nam ideò inter alia petitur fides Dei, vt remuneratoris, vt æterna illius remuneratio simul speretur.

Ad primam impugnationem. D. Thom. Ad Hebr. 11.

Ad secundā impugnationem. Ad secundam verò probationem respondetur, nō solùm deduci, quòd semel posito hoc præcepto sperandi in eo instanti vrgente, deliquerit Angelus peccato omissionis contra spem Theologalem, sed etiam peccato commissionis superbiæ.

Et ratio horum sumitur ex dictis dubio præcedenti *a n.120. vsque ad n.134.* Nam sicut præceptum charitatis in eo instanti vrgens, licèt de formali & expressè solùm præscriberet amorem Dei super omnia vt obiecti eiusdem charitatis; tamen de materiali, & implicitè præscribebat modum & regulam tunc omninò necessariam respectu propriæ excellentiæ: & ideò illud præceptum charitatis erat simul veluti quædam promulgatio, qua declarabatur, quænam esset mensura & regula propriæ excellentiæ vrgens in eo instanti, ac proinde erat simul præfixio & stabilitio prædictæ mensuræ: ita etiam præceptum spei supernaturalis in eo instanti vrgens dictabat formaliter, & expressè, ac omninò directè actum sperandi, vt respicit Deum tanquam obiectum formale eiusdem spei: cùm tamen consideratum secundùm id, quod implicitè, & de materiali affert, præfigeret simul modum & regulam seruandam in appetitione propriæ excellentiæ beatitudinis supernaturalis. Quia dum vrget prædictum præceptum, appetitur propria excellentia secundùm debitum modum & mensuram, si appetatur vt habenda ex auxilio diuinæ gratiæ, & cum subiectione, saltem virtuali, ad Deum, vt ad illum, ex cuius gratia & misericordia est habenda. Sicut è contrà, dum in eo instanti sic non appetitur, eo ipso arguitur, appetentem velle, virtualiter saltem & implicitè, propriam excellentiam suæ beatitudinis supernaturalis, non secundùm debitum modum, & mensuram. Et ideò hoc ipso, quod appeteretur hæc excellentia absque prædicta mensura tunc vrgente, appetebatur longè maior excellentia, quam ea, quæ Angelo conueniebat, aut conuenire poterat, vt ex D. Thoma q.16. *de Demonibus art.3.* dicebamus: siquidem appetebatur virtualiter & interpretatiuè ex parte modi appetendi habere beatitudinem supernaturalem, vt non ex Dei gratia consequendam, atque adeò absque subiectione ad Deum, vt ad eum, ex cuius gratia & misericordia esset habenda. Constat autem, Angelum appetendo sic supernaturalem beatitudinem, & eius excellentiam, appetiisse longè maiorem excellentiam, quàm sibi conueniebat, conuenireve poterat. D. Thom.

Vnde, quemadmodum posito tanquam conditione præcepto charitatis tunc vrgente, & præscribente mensuram propriæ excellentiæ, delinquitur peccato superbiæ appetendo propriam excellentiam absque prædicto actu charitatis: ex eo quòd posito prædicto præcepto per modum conditionis, appetitio prædictæ excellentiæ sine illa ordinatione charitatis sit materia contenta sub illo præcepto negatiuo, nempe non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura: sic posito tanquam conditione præcepto spei supernaturalis in eodem instanti vrgente, & modo dicto præfigente mensuram & modum propriæ excellentiæ in eo instanti omninò necessarium, peccatur peccato superbiæ appetendo propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis absque hac mensura: quia eo ipso quòd ponatur prædicta conditio, appetitio ista redditur

ditur materia contenta sub præcepto non superbiendi, seu non appetendi sibi excellentiam absque debita mensura.

188. Ad id autem, quod in eadem probatione subiungitur, nimirum, ex eo quòd tunc vrgeat præceptum spei, non sequi id quod D. Thomas intendit, scilicet, Angelum nō solum deliquisse superbè, sed etiam superbiam fuisse primum eius peccatum in comparatione ad alia peccata, quæ non sine superbiæ, dicendum est, reuerà vtrumque inde sequi. Et de primo satis ex nuper dictis liquet. De secundo verò etiam ex iis, quæ diximus, in hunc tamen modum expensis, patet. Nam sicut posita & stabilita in mensura propriæ excellentiæ per præceptum charitatis, Lucifer, & eius sequaces deliquerunt in eo instanti, tum peccato omissionis contra præceptum charitatis, secundùm id, quod expresse, & formaliter dicit, tum peccato commissionis superbæ contra humilitatem, & prius deliquit peccato superbæ commissionis, quam omissionis prædictæ, vt dubio præcedenti diximus, & dubio sequenti amplius dicemus: ita posita tanquam conditione illa præfixione mensuræ excellentiæ per præceptū spei supernaturalis, deliquit tunc Lucifer cum suis sequacibus, tam peccato omissionis contra spem, quam peccato superbæ commissionis contra humilitatem, & prius commisit superbe, quam omiserit adimplere præceptum sperādi quoad id, quod præceptum istud expresse, & formaliter dictat. Quia (vt ex dictis *dubio præcedenti n.* 123. ad præsens tamen proportionabiliter applicatis constat) sicut vice versa se gessit Lucifer circa præceptum charitatis, prætergrediendo nimirum primo loco id, quod de materiali ab eo præscribebatur, & deinde id, quod de formali, & expresse ab eodem dictabatur, quamuis primum illud prætiterit non delinquendo præcisè contra charitatem, sed delinquendo contra humilitatem per se primò, & directè, & indirectè contra eandem charitatem præscribentem modum & mensuram propriæ excellentiæ: ita eodem modo deliquit contra humilitatem, & spem. Ac proinde facta collatione inter duas illas rationes inuentas in carentia, seu priuatione actus spei tunc vrgentis, nempe, vt correspondet præcepto spei quoad id, quod de formali dictat, & quoad rationem mensuræ de materiali, & implicitè dictatam, prius voluit beatitudinem supernaturalem cum carentia spei, vt habet rationem mensuræ, quàm velit carentiam eiusdem spei, vt correspondet præcepto spei quoad id, quod de formali, & expresse præscribit. Sed de hoc, vt nuper innuebamus, in sequenti dubio sermo redibit, vbi hoc latiùs explicabimus.

§. VII. *Confirmationibus eiusdem tertiæ obiectionis occurritur.*

189. Respondetur ad primā confirmationem.

AD primam confirmationem constat ex modo dictis, Angelum deliquisse peccato commissionis, & superbiæ. Quia loquendo de primo eius peccato quoad primam malitiam, quæ in eo inuenta est quoad appetitionem beatitudinis supernaturalis, appetit illam priùs absque actu spei, vt spes erat mēsura propriæ excellentiæ, quàm delinqueret omissiuè contra spem secundùm id, quod præceptum ipsius expresse, & formaliter dictat, ac proinde secundùm, quòd respicit Deum, vt præcisè formaliter, ac expresse est obiectum spei. Vt autem priùs delinqueret peccato præsumptionis contra spem, quàm superbiæ contra humilitatem, oportebat, vt affectus Angeli, vt versabatur circa beatitudinem supernaturalem, non esset priùs circa illam, & eius excellentiam tanquam circa obiectum excellens, appetitum ex parte modi appetendi absque debita mensura.

Ad id autem, quod in ea probatione dicitur, nempe, quòd tendere ad bonum vltra facultatem appetentis, est peccatum præsumptionis contra spem, facile constabit, notando priùs, quòd dupliciter potest appeti bonum aliquod excellens, vt acquirendum propriis viribus, cùm tamen eas superet. Primò quidem, ita vt tendentia in bonum illud, vt ex virtute propria adipiscendum, terminetur tanquam ad obiectum, & motiuum formale ad excellentiam, siue magnitudinem indebitam propriarum operationum in materia determinata bonorum; seu ita vt obiectum formale illius appetitionis sit illa celsitudo, siue magnitudo propriæ operationis in materia bonorum, excedens facultatem appetentis, ac proinde eo ipso indebita, & immoderata & hæc appetitio est formaliter, & directè vitium præsumptionis contrarium spei, non quidem illi, quæ est virtus Theologalis, sed ei, quæ est virtus moralis, nempe magnanimitati, & opponitur illi per excessum: nam proprium est magnanimitatis respicere moderantiam magnitudinis & celsitudinis propriæ operationis in materia determinata honorum, vt testatur D. Thom. 2. 2. *q.* 129. *art.* 2. Et ita præsumptio, magnanimitati per excessum directè, & formaliter opposita, & vt distinguitur ab ambitione, & inani gloria, quæ eidem magnanimitati ratione materiæ, circa quam versantur, per excessum contrariantur, habet respicere formaliter immoderantiam in celsitudine & magnitudine prædictarum operationum in materia determinata honorum.

Explicatur primus modus appetendi aliquā excellentiā vt propriis viribus acquirendam.

D. Thom.

Quod quidem, necnon & in quo consistat hæc immoderantia, optimè explicuit idem Angelicus Præceptor, 2. 2. *q.* 130. *art.* 2. his verbis. *Dicendum, quod magnanimitas consistit in medio, non quidem secundum quantitatem eius, in quod tendit, quia tendit in maximum: sed constituitur in medio secundùm proportionem ad propriam facultatem. Non enim in maiora tendit, quam sibi conueniant. Præsumptuosus autem quantum ad id, in quod tendit, non excedit magnanimum, sed multum quandoque ab eo deficit. Excedit autem secundum proportionem suæ facultatis, quam magnanimus non transcendit: & hoc modo opponitur præsumptio magnanimitati per excessum.*

190. Explicatur magis, & roboratur hoc testimonium Diui Thomæ.

Tum etiam *in eadem* 2. 2. *q.* 131 *art.* 2. *ad* 1. vbi & finem proprium, siue obiectum formale magnanimitatis, & materiam, circa quam versatur, necnon & oppositionem tam præsumptionis oppositæ directè, & formaliter per excessum magnanimitati, quàm ambitionis, ac inanis gloriæ, vt eidem magnanimitati contrariarum, sic exposuit: *Dicendum, quod magnanimitas ad duo respicit: ad vnum quidem sicut ad finem intentum, quod est aliquod magnum opus, quod magnanimus attentat secundùm suam facultatem: & quantum ad hoc opponitur magnanimitati per excessum præsumptio. Præsumptio enim attentat aliquod magnum opus supra suam facultatem. Ad aliud autem respicit magnanimitas, sicut ad materiam, qua debitè vtitur, scilicet ad honorem: & quantum ad hoc opponitur magnanimitati per excessum ambitio. Non est autem inconueniens secundum diuersa esse plures excessus vnius medij.*

D. Thom.

191. Secundus modus appetendi aliquam excellentiam.

Secundò potest appeti bonum aliquod excellēs, vt adipiscendum propriis viribus, ita vt obiectum, & motiuum formale sit excellentia & celsitudo simpliciter ipsius appetentis, & persona ipsa appetens ingrediatur intra rationem prædicti obiecti formalis

formalis, ex eo quod obiectum, & motiuum formale sit persona, vt excelsa celsitudine simpliciter, talis appetitio est actus superbiæ oppositus directè humilitati. Nam sicut est proprium humilitatis tendere formaliter ad moderantiam, & debitam subiectionem in propria excellentia simpliciter, propriumque obiectum eius est persona ipsa vt simpliciter subiecta: ita proprium est superbiæ per excessum humilitati oppositæ tendere formaliter ad immoderantiam in propria excellentia simpliciter, itavt obiectum, & motiuum eius formale sit persona ipsa, vt excellens excellentia simpliciter. Vnde quæuis excellentia particularis (qualis est v. g. illa, quæ attenditur penes hoc, quòd appetatur bonum aliquod excellens, vt virtute propria acquirendum, cùm tamen eam superet) si appetatur sub hoc motiuo & ratione formali celsitudinis simpliciter, ita vt persona ipsa, quatenus sic excelsa, sit obiectum formale, non spectat secundùm hanc rationem ad vitium præsumptionis oppositæ directè magnanimitati, sed ad superbiam directè contrariam humilitati. Quæ omnia optime explicuit Caietanus ex mente D. Thomæ 2. 2. q. 162. art. 1. vt statim dicemus, quæque animaduersione sunt digna: nam ex defectu intelligentiæ obiectorum formalium harum virtutum, & vitiorum eis oppositorum, solent plura non ita rectè, sed satis dissone menti D. Thomæ ab aliquibus ex Iunioribus dici.

Caietan.

192. Ex duobus prædictis modis appetendi excellentiam eno datur vis confirmationis.

Hinc ergo ad id, quod in hac confirmatione dicebatur nimirum, appetitionem illam, quà Angelus appetiit suam beatitudinem supernaturalem ex parte modi appetendi, vt habendam propriis viribus, pertinere ad summum ad vitium præsumptionis contra spem, non verò formaliter ad superbiam; satis constat ex modò dictis, id esse negandum: ex eo quòd obiectum, & motiuum formale illius appetitionis fuit celsitudo simpliciter propria Angeli, ipseque, vt excelsus hac celsitudine simpliciter. Ideoque loquendo de primo eius peccato, & de prima ratione, quæ in eo inuenta est, non absolutè, sed vt versabatur circa beatitudinem supernaturalem, non fuit prima illius ratio peccatum præsumptionis contra spem, sed peccatum superbiæ directè oppositum humilitati, quod quidem superba quædam præsumptio respiciens celsitudinem simpliciter optimè dici potest.

Et hoc est satis conforme ipsis naturis rerum, nempe, quòd si Angelus in primo illo peccato voluit ex parte modi volendi beatitudinem supernaturalem, vt propriis viribus adipiscendam, tunc motiuum & obiectum formale fit propria excellentia simpliciter illius appetitionis, qua primò appetiit beatitudinem supernaturalem, primoque saltem circa illam deliquit: quoniam tale motiuum, quantum est ex naturis rerum, debet præcedere aliud, quod est excellentia secundùm quid, quale est motiuum præsumptionis oppositæ magnanimitati, quæ respicit excellentiam determinatam, & non excellentiam simpliciter & absolutè: quia respicit celsitudinem determinatè in operibus magnis cum immoderantia iam dicta in illis: & propterea non extenditur ad omnem, & quamuis celsitudinem sub ratione celsitudinis & excellentiæ simpliciter, sicut extenditur superbia immoderatè per excessum eam appetendo.

193. Ad secundam confirmationem.

Ad secundam confirmationem respondetur, verum esse, quòd Angelus non peccauit peccato præsumptionis contra spem Theologalem. Quia, vt benè in eadem probatione dicitur ad hoc desiderabatur, quòd appeteret bonum beatitudinis supernaturalis, vt ex diuina gratia habendum, non tamen secundùm modum & ordinem à Deo præfixum. Cæterum negari non potest, quin semel dato (vt dandum esse diximus) quòd in eo instanti vrgebat præceptum spei Theologalis, ... contra illud peccato omissionis, non eliciendo (vt revera non elicuit) actum spei Theologalis, ad quem tunc tenebatur. Et hoc satis est ad hoc, vt inde à posteriori (vt innuimus) colligatur, ipsum prius peccasse peccato superbiæ, appetendo propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis absque debita mensura & modo.

Ad vltimam verò confirmationem dicendum est, quòd etsi Angelus circa beatitudinẽ supernaturalem priùs deliquerit peccato superbiæ formaliter talis, seu peccato illo superbæ præsumptionis directè oppositæ humilitati: nihilominùs etiam peccauit simul, posteriùs tamen natura, circa illam præsumptionem oppositam directè, formaliter, & per excessum magnanimitati: nam hæc præsumptio (sicut & alia vitia) solet ducere ortum ex superbia, tolerque esse eius filia: quia appetitus inordinatus excellentiæ secundùm quid communiter ducit ortum ex appetitu inordinato excellentiæ simpliciter: sicut in aliis id, quod est tale secundum quid, oritur ab eo, quod est tale simpliciter. 194 Ad vltimam confirmationem.

Nec contra hoc vrget id, quod in hac eadem probatione dicitur, scilicet, in eo instanti non obligarè præceptum magnanimitatis. Quia etsi tunc non obligauerit præceptum affirmatiuum illius, vrgebat tamen præceptum negatiuum eiusdem, nempe, non appetendi bonum excellens per proprias vires adipiscendum, quod tamen easdem vires superat: quod quidem præceptum semper, & pro semper obligat. Ad hoc autem (quod notandum est) vt iudicemus, Angelum appetiisse tunc virtualiter & implicitè ex vi modi appetendi beatitudinẽ supernaturalem vt propriis viribus adipiscendam, atque adeò appetitionem illam fuisse materiam contentam sub præcepto negatiuo nuper dicto, ab eoque vetitam, satis est, quòd in eo instanti vrgeret præceptum affirmatiuum spei Theologalis, quo præscribebatur ipsi, vt appeteret beatitudinem supernaturalem ex Dei gratia habendam. Nam omittens hunc actum, ad quem tenebatur, voluit iuxta iam dicta virtualiter & interpretatiuè habere illam, non ex Dei misericordia: ac proinde ex consequenti voluit etiam implicitè & virtualiter eandem adipisci ex propriis viribus: & ita talis volitio facta fuit materia contenta sub præcepto negatiuo magnanimitatis, prohibente præsumptionem, eidem directè & formaliter oppositam.

§. VIII. *Replica quædam contra dicta in solutione præcedentis obiectionis, & confirmationum eius.*

NEc refert, si vrgeas, tum quòd commune est aliis vitiis (vt præsumptioni, & ambitioni) respicere personam appetentis vt obiectum Nam ambitiosus vult seipsum, vt excelsum dignitatibus & honoribus: præsumptuosus, vt excelsum magnis operibus. Ergo actus ille, quo Angelus ex vi modi appetendi appetiit beatitudinem supernaturalem, vt adipiscendam propriis viribus, non desinit esse quoad primam eius rationem actus præsumptionis contra magnanimitatem, ex eo quòd non habuerit pro obiecto ipsum præsumptuosum, vt magnum magnitudine illius operis. 195. Replica prima contra omnia dicta in his solutionibus.

Tum etiam, quòd præsumptio directè opposita humilitati videtur distingui specie à superbia: quoniam spectat ad primam ex quatuor speciebus superbiæ relatis à D. Thoma 2. 2. *quæst.* 162. *art.* 4. Secunda. *D. Thom.*

qua

mediocritas : ac proinde eo ipso fuit ibi inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, in quo superbia consistit. Non secùs (proportione tamen seruata) ac dum materia, circa quam actus versatur, est cibus, vel potus, tunc, si detur præceptum, siue per se primò, siue secundariò, & indirecte apponens mensuram tantam, vel tantam in vsu prædictæ materiæ, mensura illa non seruetur, committitur peccatum intemperantiæ circa cibum, vel potum: quia est ibidem vsus cibi, & potus vltra debitam mensuram, & vsus iste est propria materia temperantiæ, vel intemperantiæ circa illum.

Suadetur secunda consequentia primi syllogismi.

Secunda verò consequentia eiusdem primi syllogismi ex hac priori videtur satis constare. Nam supposito prædicto præcepto, sicut primum quod Angelus omninò deliberate fecit, fuit vel dilectio sui, & excellentiæ suæ beatitudinis naturalis cum prædicta ordinatione, vel dilectio eiusdem excellentiæ absque tali ordinatione debita: ita, si semel dilexit prædictam excellentiam absque illa ordinatione & mensura, tunc excellentia hæc suæ beatitudinis naturalis fuit primum obiectum excellens, quod inordinatè, atque adeò superbe dilexit. Sed hæc amplius *infrà à n.* 154. *vsque ad num.* 160. & ex dicendis *dub.* 7. elucidantur.

148. Confirmatur, & explicatur.

Confirmatur, & explicatur ratione insinuata à D. Thoma locis relatis, quæ potest ad hanc formam redigi. Quoniam hoc ipso, quod Angelus dilexerit propriam celsitudinem prouenientem sibi ex sua beatitudine naturali, non ordinando & subjiciendo illam Deo, vt authori supernaturali, appetiit longè maiorem excellentiam, quam sibi conueniebat: & insuper per se voluit quodammodò non seruare regulam & mensuram sibi à Deo præfixam in appetitu prædictæ excellentiæ, sed potiùs eam regulam abjicere & contemnere: ac tandem per se voluit quodammodò non subjici Deo. Ergo eo ipso in appetitu prædictæ beatitudinis superbe deliquit. Et per consequens, cùm hoc obiectum excellens habeat conditiones in rationibus præcedentibus dictas, consequens est, illud, non vtcumque fuisse obiectum superbiæ Angelicæ, sed primum, circa quod superbiit.

Hæc secunda consequentia ex priori satis liquet. Prior verò ex antecedenti. Quoniam proprium est superbi appetere propriam celsitudinem vltra mensuram à Deo præfixam, vt ex dictis constat, & in illo appetitu per se velle non subjici Deo, & eius regulæ, sed potiùs ab eo, & ipsius regula auerti, eamque à se abjicere & contemnere, vt docuit Angelicus Præceptor 2. 2. q. 162. *art* 6. cuius verba suprà *dub.* 1. *huius disputationis num.* 12. retulimus.

Suadetur antecedens quoad primam partem.

Antecedens autem quoad primam partem, nempè, quòd in prædicto euentu Angelus dilexit longè maiorem celsitudinem, quàm sibi conueniebat, patet ex nuper dictis. Quia appetendo propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam propriam, & sibi debitam (vt reuerà sibi debebatur) ita quidem, vt simul appeteret eamdem non ordinando, & subjiciendo ipsam (vt debebat) alteri, vt auctori supernaturali, nempe Deo, & per consequens alteri excellentiori beatitudini: voluit (saltem ex parte modi volendi) tanquam quid sibi debitum habere quodammodò excellentiam propriam Dei: quandoquidem ipsi soli conueniebat esse beatum, & habere hanc excellentiam in beatitudine sibi connaturali.

149. Et deinde (id, quod ex præcedenti deducitur) etiam appetit quodammodò, saltem radicaliter, quòd sua beatitudo naturalis, & ipsemet esset vltimus finis cuiusuis alterius excellentiæ, quam posset habere, hocque esset sibi debitum. Quoniam excellentia propriæ beatitudinis naturalis appetita ex parte modi volendi per modum excellentiæ non subordinatæ nec subiectæ alteri superiori excellentiæ, & fini vltimo formali, & quo, appetitur ex vi eiusdem modi appetendi, saltem radicaliter, per modum excellentiæ omnium supremæ, & per modum finis omninò vltimi formalis, & *quo*, cui omnes aliæ excellentiæ, & fines subjiciuntur, & (vt sic dicamus) caput inclinant. Et per consequens Angelus, cuius est propria illa beatitudo & excellentia, cuique est debita, diligitur ex vi eiusdem modi volendi tanquam finis vltimus cuiusuis alterius excellentiæ, quam potest habere, & non vtcumque, sed ita vt sic diligatur tanquam quid hac dilectione ex se dignum, cuique hic modus dilectionis debeatur.

Neque hic quieuit Angelus, sed insuper (quodque ex præcedenti etiam sequitur) adeò in se, & in sua beatitudine naturali sic ex parte modi volendi dilecta complacuit, vt saltem radicaliter voluerit ex parte eiusdem modi volendi, quod beatitudo supernaturalis, cuius erat capax, subjiceretur & subderetur suæ beatitudini naturali, vt excellentiori, ipsaque beatitudo naturalis, & excellentia illius esset vltimus finis formalis, & *quo* beatitudinis supernaturalis: ac proinde radicaliter saltem, arrogauit sibi, & suæ beatitudini naturali excellentiam, quæ est propria beatitudinis supernaturalis: hocque sibi ex parte modi volendi adscripsit, tanquam quid debitum, sicut & excellentia propriæ beatitudinis naturalis erat sibi debita.

Et prætereà inter alia quodammodò voluit ex parte eiusdem modi volendi, saltem radicaliter, quòd à se in alios Angelos, & creaturas intellectuales deriuaretur aliquo modo propria beatitudo, ipseque esset regula eorumdem, & illis præesset, & non vtcumque, sed ita vt omnia ista essent sibi debita. Nam hoc ipso, quod ex parte modi voluerit suam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius sibi propriam, & debitam per modum excellentiæ non subditæ, nec subordinatæ alteri superiori excellentiæ, alterique excellenti supernaturali, voluit quodammodò ex parte eiusdem modi volendi illam, & seipsum vt supremum & primum excellens, & vt vltimum finem aliarum excellentiarum: ac proinde voluit etiam quodammodò seipsum tanquam excellens talis conditionis, vt ab eo aliæ excellentiæ creatæ quodammodo deriuarentur, voluitque seipsum, vt primam quodammodò regulam aliarum excellentiarum, & cæterorum excellentium, atque adeò illis præesse, vt Diuus Thomas 3. *contra Gentes cap.* 109. deduxit. Et ita postquam dixit, Angelum superbè deliquisse. *Ex hoc, quod proprium bonum, & perfectionem in vltimum finem non ordinauit, sed inhæsit proprio bono, vt fini:* statim addidit: *Et quia ex fine necesse est, vt regulæ actionis sumantur: necesse est, vt ex seipso, in quo finem constituit, alia regulariter disponeret, & vt eius voluntas ab alio superiori non regularetur: hoc autem soli Deo debetur. Et secundùm hoc intelligendum est, quod appetiit Dei æqualitatem, non quidem vt bonum suum esset diuino bono æquale: hoc enim in intellectu eius cadere non poterat, & hoc appetendo appeteret se non esse: cùm distinctio specierum secundùm diuersos gradus rerum proueniat, vt ex suprà dictis apparet: velle autem alios regulare, & voluntatem suam à superiori non regulari, est velle præesse, & & quodammodo non subjici, quod est peccatum superbiæ.* D. Thom.

Et tandem inter alia voluit, saltem radicaliter ex

ex parte eiusdem modi volendi, beatitudinem supernaturalem, vt consequendam propriis viribus. Quoniam ex parte modi volendi voluit illam, tanquam complementum ordinatum ad suam beatitudinem naturalem, vt ad finem vltimum. Constat autem, complementum ordinatum ad finem consequendum propriis viribus, & appetitum, quatenus sic consequendum, appeti saltem ex parte eiusdem modi volendi, vt adipiscendum etiam ex propriis viribus. Per quæ omnia satis liquidò patet id, quod in prima parte antecedentis continetur, nempe, Angelum appetendo suam beatitudinem naturalem absque conuersione & subiectione ad Deum finem supernaturalem, appetiisse longè maiorem excellentiam, quàm sibi conueniebat, imò & conuenire poterat.

151. Suadetur antecedens confirmationis quoad secundam partem. Secunda verò eiusdem antecedentis pars, nimirum, Angelum per se voluisse quodammodò non seruare regulam & mensuram sibi à Deo præfixam in appetitu propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis, imò & per se quodammodò voluisse eam abjicere & contemnere, à Deoque, & eius regula auerti probatur: tum ex dictis *dubio 1. huius disputationis num. 12.* Tum etiam sequenti probatione, quæ nihil est aliud quàm maior quædam explicatio probationis ibidem additæ, Quia Angelus appetendo inordinatè, & vltra debitam mensuram prædictam excellentiam, non deliquit ex eo, quòd fuerint ab illo formaliter, & expressè ex parte rei volitæ appetita abiectio diuinæ regulæ, auersioque à Deo, & eius regula, & contemptus eiusdem: & per consequens nec deliquit ex eo, quòd omnia illa, quæ in prima parte antecedentis retulimus, fuerint ab illo ex parte rei volitæ, expressè, & formaliter appetita, vt dubio citato huius disputationis asseruimus, sed solùm ex parte modi volendi, implicitè saltem, & virtualiter, quatenùs appetijt propriam excellentiam, & celsitudinem suæ beatitudinis naturalis non seruata subiectione ad regulam & mensuram; quam seruare debebat, scilicet, non ordinando illam in finem supernaturalem, nec subjiciendo ipsam Deo authori supernaturali: nam eo ipso ex parte modi volendi voluit, saltem implicitè, & virtualiter, non seruare prædictam regulam, sed eam à se abjicere, ab eaque, & a Deo illam tradere auerti, & ipsam, & Deum contemnere. At hæc non sunt volita ab Angelo ex parte modi volendi per accidens, & præter intentionem, siue per aliud, & ex consequenti, ad eum sanè modum, quo in aliis peccatis, v. g. furti, est volita auersio à Deo, & contemptus diuinæ legis, ex eo scilicet, quod est volitum per modum obiecti expressè, & formaliter voliti aliquod bonum apparens talis conditionis, vt nequeat componi cum ipso, & volitione eius subiectio ad diuinam legem nunc vrgentem.

152. Et ratio est. Quia cùm obiectum ex parte rei volitæ expressè, & formaliter ab Angelo appetitum, fuerit sua beatitudo naturalis, ex se (adhuc posito illo præcepto) bona, & honesta qua proinde liberè volita, non idcircò cum ea & volitione ipsius erat incompossibilis subiectio ad diuinam regulam; sed potiùs adhuc tali volitione tàm secundùm speciem, quàm secundùm numerum data, posset cum ea componi prædicta subiectio: consequens est, vt abiectio prædictæ regulæ, & contemptus illius ibidem ex parte modi volendi inventus non fuerit (adhuc ex parte ipsius modi volendi) volitus per accidens ad volitionem alicuius boni apparentis incompossibilis cum subiectione ad legem, & eo modo, quo in aliis peccatis contingit, sed debuerit esse ex parte modi volendi quodammodò per se volitus: quandoquidem, quicquid siue ex parte rei volitæ, siue ex parte modi volendi est quodammodo volitum, debet etiam quodammodo esse volitum aut per accidens, siue per aliud, aut tandem per se.

§. X. Obiectio duplex contra hanc posteriorem rationem, & eius confirmationem, & responsio ad vtramque.

NEc obest, si contra rationem hanc objicias, totam illam inniti in hoc; quòd tunc vrgebat respectu Angeli præceptum conuersionis per charitatem tanquam mensuram; vltra quam non erat tunc appetenda propria excellentia beatitudinis naturalis: hoc autem est falsum: ergo, &c. Minor probatur. Nam cùm Angelus in primo instanti ordinauerit suam excellentiam beatitudinis naturalis per actum charitatis in Deum, non est cur in sequenti instanti vrgeat Angelum prædicta ordinatio, siue secundùm se, siue tanquam mensura propriæ excellentiæ: siquidem in secundo instanti, saltem virtualiter, persistebat præsens illa ordinatio. 153. Prima obiectio contra rationem factam.

Solutio. Nec satis erit, si dicas, in primo instanti non fuisse ordinatam illam excellentiam per actum charitatis perfectè liberum, id est, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, vt articulo 5. dicetur: & ideò in secundo instanti vrgere præceptum huius ordinationis perfectè liberæ.

Contra impugnatur. Nam contra hoc est, quòd libertas non crescit in perfectione, quia sit libertas quoad specificationem respectu boni, & mali; sed solùm quia sit libertas quoad specificationem respectu diuersorum bonorum specie distinctorum: & propterea, licèt prior illa libertas quoad specificationem non reperiatur in Deo, aut in Christo Domino, non proptereà deest ibidem aliqua perfectio libertatis. Ergo licet Angelis defuerit in illo primo instanti libertas quoad specificationem respectu boni, & mali, non tamen ideò non habuerunt ordinationem illam charitatis perfectè liberam.

154. Diluitur obiectio & vindicatur solutio data. Respondetur, admittendo solutionem datam, in hunc tamen modum explicatam. Primò quidem, quòd nomine *libertatis perfectæ* non intelligatur libertas, cui accrescat aliquid perfectionis propriè, & formaliter sumptæ, ex hoc, quòd potest extendi ad malum, sed quæ habeat maiorem aliquam vniuersalitatem ex eo, quòd ad illud possit extendi. Nam hæc maior vniuersalitas habet specimen cuiusdam maioris potentiæ, ac proinde & perfectionis; quamuis re vera ex hoc capite nihil perfectionis dicat. Vnde propriè, & in rigore loquendo, Angelus in secundo instanti habuit libertatem cum omni plenitudine, quæ sibi conuenire poterat: & ideò in eo primo instanti suæ plenæ libertatis tenebatur ordinare se, & omnia sua per ordinem charitatis.

Illustratur vlterius. Deinde eadem solutio sic potest explicari, nempe, quòd Angelus non potens in primo instanti velle bonum, & malum, non habuerit perfectam libertatem propriè loquendo: non quidem ex hoc præciso capite, nempe, quia illi defuit libertas ad bonum, & malum; sed quia carentia huius libertatis fuit in Angelo inseparabiliter coniuncta cum carentia alterius perfectionis in prædicto instanti sibi non debitæ, scilicet, quod posset tunc, & pro tunc mouere seipsum circa vltimum finem, absque eo quod peculiari ratione moueretur, & applicaretur à Deo tanquam ab agente particulari ad dilectionem prædicti finis. Quia (vt *artic. 5.* dicemus) Angelus non omninò seipsum mouit, aut mouere

mouere potuit tunc in prædictum finem, sed debuit tendere in illum motus ab alio, nempe à Deo, vt à particulari agente: ideoque prædicta dilectio ipsi Deo peculiariter tribuitur. Quia ergo præceptum charitatis vrget in eo instanti, in quo Angelus potest seipsum liberè mouere non motus ab alio, vt à particulari agente, & motore, siquidem tunc solùm cum pleno & perfecto dominio sui actus liberè vult: idcircò Angelum vrgebat in secundo instanti prædictum charitatis præceptum, licèt in primo actum charitatis non ita liberum elicuerit, & in eo eidem charitati, tunc etiam vrgenti ad amandum Deum cum ea libertate, quæ tunc erat in eodem Angelo, correspondérit. Et proptereà respectu Christi Domini fuit præceptum charitatis diligendi, & ordinandi se, & omnia sua in Deum, tum in primo instanti suæ productionis in ratione hominis, in quo humana eius voluntas ita se mouebat in vltimum finem, vt indigeret peculiariter motione Dei, vt agentis particularis: tum etiam in secundo instanti, siue tempore immediate sequenti, in quo eadem voluntas humana seipsam poterat mouere, absque eo quod moueretur a Deo peculiari hac motione.

155. Obiectio secunda contra confirmationem rationis D. Thomæ. Nec etiam obest, si objicias contra confirmationem huius posterioris rationis, non benè in ea inferri, Angelum appetentem propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita mensura, nempe absque prædicta conuersione, per se appetijsse abiectionem diuinæ regulæ: ex eo quòd non est conuersus ad aliquod bonum apparens, & incompossibile cum prædicta mensura, ad cuius volitionem esset per accidens volita abiectio talis regulæ: sed solùm fuit volitum bonum verum, & ex se honestum compossibileque cum mensura præfixa à Deo.

Nam contra hoc est. Tum, quòd illa abiectio diuinæ mensuræ, licèt non fuerit volita per accidens ex vi volitionis beatitudinis naturalis, potuit esse per accidens volita ex eo, quòd in illo instanti virtualiter est volitum experimentum propriæ libertatis quoad hoc, quod est non apponere in appetitu propriæ excellentiæ illam mensuram: hoc autem experimentum est bonum quoddam apparens, & incompossibile cum subiectione ad diuinam regulam tunc præfixam, ad cuius proinde volitionem fuit per accidens volita abiectio eiusdem regulæ. Tum etiam. Quia sicut non auditio Sacri, quando obligat præceptum audiendi illud, potest esse volita per se secundùm suam substantiam, & nihilominùs esse volita per accidens, vt est transgressio præcepti: ita etiam illa non conuersio in Deum per charitatem potuit per se volita secundùm suam substantiam, seu quatenùs est præcisè carentia prædictæ conuersionis, non curando an omissio illa sit transgressio diuinæ mensuræ, & deinde poterit esse per accidens volita, secundùm quod concipitur sub conceptu transgressionis diuinæ mensuræ, sub quo dicit aliquam rationem quodammodò posteriorem se ipsa secundùm suam substantiam considerata.

Confirmatur. Confirmatur. Quia cùm quis vult celebrare Missam absque vestibus sacris, tunc volitio illa, quatenus terminatur ad celebrationem Missæ, quæ est obiectum per se primò volitum, habet terminari ad obiectum honestum; & inde præcisè nec per se, nec per accidens potest esse volita abiectio diuini præcepti: & nihilominùs, quia cum ea coniungitur modus repugnans diuinæ legi, idcircò ad volitionem celebrationis Missæ est per accidens volita malitia illius transgressionis: ergo eadem ratione, licèt dilectio, qua Angelus voluit pro-

C priam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, non fuerit nec per se, nec per accidens volitio abiectionis regulæ diuinæ: attamen quia illi admisceatur ille modus, siue circumstantia non ordinationis in Deum per charitatem repugnans diuinæ mensuræ, poterit esse ex parte modi volendi volitio per accidens abiectionis prædictæ regulæ. Quia licèt secundùm se, & secundùm suam speciem illa volitio non sit incompossibilis cum diuina regula: nihilominùs hic, & nunc, ac in indiuiduo, & cum omnibus circumstantiis considerata, est incompossibilis cum prædicta regula.

D Respondetur, recolendo in memoriam id, quod dubio primo huius disputationis latiùs explicuimus, scilicet, hoc quod est velle non subjici Deo, & eius regulæ, posse dupliciter esse per se volitum. Primò quidem obiectiuè, id est, quando expresse est volitum per modum obiecti hoc quod est non subjici Deo, & eius regulæ, aut saltem est modus obiecti expressè voliti vnà cum obiecto, vt si quis velit aliquid cum hoc expresso modo non subiectionis. Secundò verò modaliter, quando non est res, aut modus expressè volitus, sed est modus ipsius appetitionis: vt cùm quis appetens aliquod bonum, omittit modum taxatum a diuina regula: vt si appetens beatitudinem naturalem, appetat illam omittendo propter suam inconsiderationem motem ordinationis in Deum authorem supernaturalem præscriptum à diuina regula: tunc enim ista priuatio ordinationis & subiectionis ad legem est modus ipsius actus appetendi; quamuis (vt loco citato diximus) inde virtualiter, & implicitè, ac interpretatiuè deriuetur in obiectum volitum: & propterea ibidem asseruimus, tenere se principaliter ex parte actus appetendi. 156. Animaduersio pro solutione obiectionis.

Ex prædictis enodatur obiectio primò. Hinc ergo ad obiectionem primò dicimus, Angelum non potuisse sic appetere illam non ordinationem, vt in hac obiectione describitur. Quia appetere sic illam, videtur esse appetere, vt obiectum inhonestum expressè volitum: nam videtur obiectum discordans tunc expressè à recta ratione: quo pacto non potuit Angelus primò delinquere, vt *dub.* 8. dicemus.

157. Secundò. Secundò respondetur, quod sicut ad hoc, vt aliquid censeatur esse virtualiter volitum, desideratur, quod sit aliquod fundamentum in rebus ipsis huius prudentis iudicij: ita ad hoc, vt iudicetur esse, non vtcumque, sed per se, virtualiter, ac implicitè volitum, requiritur debitum fundamentum. In præsenti autem non adest, ad hoc sufficiens fundamentum, vt prudenter iudicetur, Angelum per se virtualiter voluisse carentiam illam ordinationis in Deum, vt præcisè erat exercitium liberum suæ libertatis, & tantum per accidens voluisse illam, vt est carentia subiectionis debitæ ad diuinam regulam, sed potius res ipsæ oppositum præbent fundamentum.

Firmatur ratione. Et ratio est. Nam cùm carentia prædictæ ordinationis fuerit per se volita, tanquam modus ipsius appetitionis, & appetitio ipsa fuerit appetitio per se obiecti excellentis, vt talis, tum quia fuit appetitio beatitudinis naturalis, vt finis vltimi ordinantis ad se cætera alia, & vt præeminentis inter illa: tum etiam, quia est valdè connaturale naturæ excellentissimæ, qualis est Angelica, vt hoc ipso, quod delinquat, sit circa obiectum excellens, vt tale: inde est, vt prædicta non ordinatio, hoc ipso, quod per se fuerit volita, habuerit esse sic volitam secundùm id excellentiæ, quod affectatur, in hoc quod est non ordinari & subjici alteri: ac proinde non fuit volita per se secundùm aliquam aliam rationem; ita vt secundùm istam solùm per accidens sit

sit volita: quia modi per se voliti debent esse sic voliti secundum illam rationem potissimam, secundum quam sunt modi, & pertinent ad materiam obiecti, vel actus modificati. Constat autem, quod sicut conuersio in Deum per charitatem potissimè modificabat excellentiam Angeli, vt modo dicto erat ratio subjiciendi Deo excellentiam Angelicam, ita etiam non ordinatio est modus appetitionis, quatenus ex vi modi appetendi non subjicitur prædicta excellentia, sed est quodammodo volita maior excellentia consistens in hoc, quod est non subjici illi regulæ.

158. Vlterius roboratur. Adde, quod hoc ipso, quod ille modus non ordinationis per charitatem in Deum sit per se volitus, tanquam modus appetitionis, oportet, vt sit per se volitus secundùm eam rationem, secundùm quam constituit peccatum commissionis cum appetitione, quam modificat. Constat autem, quod vt præcisè est virtualiter exercitium liberum voluntatis Angelicæ, aut secundùm quod solùm dicit omissionem actus charitatis oppositam præcepto eiusdem charitatis, secundùm id, quod per se primò, & formaliter dicit, non constituit peccatum commissionis, vnà cum dilectione naturalis beatitudinis Angelicæ, sed per accidens est ad illam non ordinationem, vt oppositam præcepto charitatis sic sumpto, quod ibidem interueniat prædictus actus, & ideò siue sit, siue non sit vna cum ipsa talis actus, solùm delinquitur peccato omissionis: secùs verò si talis non ordinatio consideretur, vt modo dicto habet rationem modi, & circumstantiæ dilectionis propriæ excellentiæ, necnon & priuationis debitæ mensuræ illius. Et ita hoc ipso, quod prædicta non ordinatio sit per se volita, tanquam modus dilectionis beatitudinis naturalis, debet esse per se volita, vt est priuatio mensuræ & regulæ a Deo præscriptæ circa appetitum propriæ excellentiæ; ac proinde debet esse per se volita, vt est abiectio subiectionis ad diuinam regulam.

159. Ex quo ad secundam probationem satis constat, esse disparem rationem. Nam illa omissio sacri habet rationem obiecti voliti, saltem virtualiter, & interpretatiuè: & ideò potest secundùm se & suam substantiam (modo tamen in tomo 3. in tractatibus de voluntario, & inuoluntario, & de bonitate, & malitia humanorum actuum explicando) esse per se volita, & deinde esse per accidens volita oppositio, quam habet cum lege. Cæterùm prædicta non ordinatio per charitatem est volita per se, tanquam modus appetitionis: & propterea debet esse volita secundum rationem illam iam explicatam.

Solutio confirmationis. Ex quo etiam ad confirmationem satis liquet, concedendum esse antecedens, & negandam consequentiam. Et ratio disparitatis constat ex nuper dictis, necnon ex eo, quod celebratio illa Missæ sine vestibus sacris volita est expressè per modum obiecti; ita vt obiectum volitum sit ipsa celebratio Missæ, & celebrationem illam fieri sine vestibus sacris, est modus eius expressè etiam volitus. Et quia prædictus modus potest habere bonitatem naturalem distinctam a malitia obiectiua, quæ illi coniungitur ratione præcepti Ecclesiastici prohibentis illum: ideò volita celebratione Missæ, & hoc modo, vt est quid ex parte illius se tenens, est volita per accidens transgressio illius præcepti. At in dilectione Angelica beatitudinis naturalis & excellentiæ suæ absque debito modo & mensura, non est volitus ille modus, nisi vt modus appetitionis ex parte illius principaliter se tenens: & non est volitum aliquod aliud obiectum, aut modus, qui ex parte eiusdem obiecti principaliter se teneat, quique habeat annexam oppositionem cum diuina mensura; sed solùm est ibidem modus ipsius appetitionis, vt talis, cuius apparens bonitas, quatenus est modus appetitionis, consistit in excellentia, quæ reperitur in hoc, quod est non subjici diuinæ regulæ: & ideò non est ibidem aliquid, ad cuius volitionem sit per accidens volitum, quod habeat oppositionem cum diuina regula tunc vrgente, sed prædictus modus appetitionis debet esse per se volitus quoad id, quod est proprium illius, nempe, quoad excellentiam splendentem in hoc, quod est non subjici diuinæ regulæ.

Nec verum est id, quod in fine huius confirmationis dicitur, nempe dilectionem propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis secundùm se sumptæ, vt hic, & nunc, ac in indiuiduo elicitam, esse incompossibilem cum diuina regula. Quoniam volitio illa, vt præcisè terminatur ad excellentiam illam secundùm se sumptam, est eadem secundùm speciem, & numerum, ac erat in primo instanti, estque omninò necessaria, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium: & propterea secundùm hanc eius rationem considerata, non opponitur diuinæ regulæ; sed adhuc ea posita, & in eo instanti vrgente, posset illa volitio sic sumpta componi cum eadem regula, vt in Angelis sanctis composita est. Vnde prædicta dilectio propriæ excellentiæ solùm est incompossibilis cum diuina regula, si sumatur adæquatè, nempe, vt habet modum illum appetitionis: qui per accidens illi secundùm se sumptæ adiungitur, quique, hoc ipso quod ei adiungatur, est talis conditionis, vt ipse ex se habeat, quod sit modus per se volendi prædictam non subiectionem, & ipsamet volitio propriæ excellentiæ semel composita cum prædicto modo sit, vt illum habet, & ratione illius incompossibilis cum diuina mensura, tendatque ad propriam excellentiam, vt in *esse* obiecti distinguitur a seipsa, vt terminante dilectionem illam secundùm se sumptam: ex eo quòd modus ille tenens se ex parte appetitionis, refunditur in propriam excellentiam dilectam, ac proinde appetitur vltra debitam mensuram. 160.

§. XI. Prior aduersariorum opinio, eius fundamenta, & illorum solutiones.

Contraria tamen ex diametro nostræ assertioni sententiam tuentur Arrubal in præsenti *disput.* 178. *cap.* 3. Torres Complutensis *disp.* 61. *dubio* 5. Suarez *in suo tomo de Angelis lib.* 7. *c.* 10. Esthius *in* 2 *sententiarum dist.* 5. Molina *ad artic.* 3 *huius quæstionis*, Becanus *tractatu* 3 *de Angelis cap.* 4. *quæst.* 7. & alij. Licet autem præcipua fundamenta, quibus hæc sententia nititur, adducta, & soluta à nobis sint in hoc dubio explicantibus rationem Diui Thomæ, nihilominùs potest insuper sic primò probari ex Anselmo relato à Diuo Thoma in libro de casu Diaboli, vbi ait, Diabolum in suo primo peccato, *id appetiisse, ad quod peruenisset, si stetisset*: At ad beatitudinem suam naturalem non peruenisset, sed iam tunc peruenerat, seu potiùs cum ea cónditus fuit: ergo prædicta beatitudo non fuit obiectum excellens, circa quod Angelus primò superbiit. 161. Contraria opinio *Arrubal. Torres. Complut. Suarez. Esthius. Molina. Becanus.* Prim[illegible] fundamentum.

Dilutur. Respondetur, mentem Anselmi non esse, Diabolum appetiisse illud ipsum omninò, ad quod peruenisset, si stetisset: siquidem etiam si asseratur, quod obiectum appetitum ab illo fuit sua beatitudo supernaturalis, ad quam sane peruenisset, si stetisset, nihilominùs etiam si stetisset non peruenisset

ad eam secundum eam rationem formalem, secundum quam ab eodem esset appetita: quoniam peruenisset ad ipsam, formaliter vt habet rationem supernaturalis, & vt obtentam ex diuina gratia, cùm tamen non sic ad ipsam Diaboli appetitus terminatus fuerit. Et ita mens Anselmi tantum est, rem appetitam à Diabolo fuisse vltimam suam beatitudinem & fœlicitatem, ita vt ex parte modi volendi fuerit appetita per modum fœlicitatis omninò vltimæ: & quod si stetisset, ad eam fœlicitatem, & beatitudinem omninò vltimam peruenisset, licèt non eodem modo. Nam si stetisset, peruenisset ex Dei gratia ad beatitudinem vltimam formaliter supernaturalem: peccando autem volumus ex parte modi volendi beatitudinem omninò vltimam, sed naturalem, & ex virtute propria habendam. Desumiturque hæc solutio ex Caietano *art.* 3. huius quæstionis, quam ipse his verbis explicat: ***Anselmus interpretandus est, quod illud, ad quod peruenisset, non facit demonstrationem personalem, sed simplicem, id est, demonstrat beatitudinem vltimam, & non hanc vel illam. Constat enim, quod si stetisset, ad vltimam beatitudinem peruenisset.*** — *Caietanus.*

162. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam beatitudo naturalis appetita est ab Angelo per appetitionem omninò naturalem, id est necessariam, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium, vt ex dictis *disput. præcedenti dub.* 2. & 3. constat: ergo in dilectione celsitudinis & excellentiæ suæ naturalis beatitudinis non potuit delinquere: ac proinde obiectum excellens, circa quod in suo primo peccato superbè deliquit, non fuit propria celsitudo beatitudinis naturalis. Prima consequentia, ex qua hæc secunda liquet, satis ex antecedenti constat: quoniam dilectio omninò necessaria nequit formaliter esse mala.

Dissoluitur ex D. Tho. & Ferr. Respondetur ex D. Thoma *quæst.* 22. *de Veritate artic.* 2. & ex Ferrara 3. *contra Gentes c.* 109. §. ***Aduertendum secundo***, quod licèt Angelus sit omninò determinatus ad dilectionem suæ beatitudinis naturalis secundùm se, & sigillatim sumptæ, seu vt præcisè regulanda est per dictamen rationis naturalis, vt talis: nihilominùs est liber ad appetitionem illius cum ordinatione per charitatem ad Deum finem supernaturalem, vel ad appetitionem ipsius vnà cum priuatione prædictæ ordinationis ex parte modi volendi se tenentis: & ideò illa appetitio non fuit peccatum, quia præcisè terminata est ad beatitudinem naturalem secundùm se sumptam; sed quia terminata est ad illam absque prædicto ordine, & ex parte modi volendi illum abiecit. Vnde propter hanc rationem optimè dixit Angelicus Doctor 3. *contra Gentes cap.* 109. quod in Angelo fuit primum peccatum, ex eo quòd proprium bonum non ordinauerit in vltimum finem, sed illi vt fini inhæserit, id est, ex eo quòd suam naturalem perfectionem amauerit, non propter amorem vltimi omninò finis, qui est Deus, vt obiectum beatificum, sed propter seipsam, & ea, quæ ad illam pertinent, vltimatè in eisdem complacendo, cùm tamen deberet aliquod vlterius bonum vltimatè amare, & ad ipsum tanquam ad vltimum omninò finem suam naturalem beatitudinem ordinare. — *Angelic. Præcept.*

163. Tertium fundamentum. Tertiò probatur eadem sententia. Quoniam sicut intellectus, vt est speculatiuus, non est falsus, ac proinde nec inordinatus deordinatione pertinente ad cognitionem, ex eo quòd eorum, quæ in re sunt coniuncta, cognoscat vnum sine altero, nisi positiuè existimet esse vnum sine alio: ita nec appetitus erit inordinatus deordinatione pertinenti ad lineam appetitionis, si ex illis, quæ in re habent esse coniuncta, velit vnum sine alio, nisi eius volitio sit talis, vt appetat ex parte obiecti habere vnum sine altero. At Angelus non appetiit ex parte obiecti habere beatitudinem naturalem sine supernaturali, ac proinde sine ordinatione ad Deum authorem supernaturalem. Ergo non deliquit superbè circa suam beatitudinem naturalem: ac proinde propria excellentia beatitudinis naturalis non fuit obiectum excellens, circa quod in suo primo peccato superbiit.

Respondetur, esse disparem rationem. Quoniam intellectus speculatiuus non debet ferri ad rem cum omnibus suis circumstantiis: & ideò hoc ipso, quod vna quidditas non sit alia, potest quælibet ex illis absque falsitate intelligi speculatiuè sine alia. Voluntas verò fertur ad res, prout sunt à parte rei cum suis circumstantiis, & multoties debet tendere ad illas cum prædictis circumstantiis; & ideò si sit non tendat in easdem, non tendit rectè, & ordinatè, sed inordinatè. — Enodatur.

Adde, quod sicut intellectus esset falsus, si positiuè, formaliter, aut virtualiter, ac interpretatiuè iudicaret, quod eorum, quæ sunt coniuncta, vnum est ibidem sine alio: ita voluntas erit deordinata, si virtualiter saltem ex parte modi appetendi appetat habere vnum sine altero, quando tenetur non appetere habere vnum sine alio.

§. XIII. *Alia aduersariorum sententia, cum suo fundamento, & responsione ad aliud.*

164. Alia opinio partim contraria nostræ assertioni. Posterior sententia aduersariorum assertioni nostræ ex diametro non opponitur, sed partim cum illa conuenit, partim verò ab ea differt. Conuenit quidem, quatenus asserit, obiectum excellens, circa quod Angelus primò peccauit, potuisse esse propriam celsitudinem suæ beatitudinis naturalis. Differt autem primò: quia censet, non esse sufficiens fundamentum ad asserendum, prædictam excellentiam propriæ beatitudinis naturalis fuisse reipsa, & de facto obiectum superbiæ Angelicæ. Secundò, quia putat, Angelum ideò potuisse circa prædictam beatitudinem superbire, quia potuit ita ei placere sua beatitudo naturalis, vt haberet actum, quo expresè displiceret ipsi beatitudo supernaturalis, quatenùs potuit ei displicere, se alia perfectione supernaturali, & extrinseca indigere, quàm à Deo per merita deberet expectare; quamuis prædicta displicentia non sit per actum efficacem, sed per simplicem affectum. Ita Vasquez in præsenti *disp.* 235. *cap.* 5. & refertur pro hac eadem sententia Ægidius *in* 2. *distinct.* 5. *quæst.* 1. *artic.* 2. — *Vasquez. Ægidius.*

165. Fundamentum pro prima parte opinionis. Probaturque à Vasquez quoad primam partem, nimirum, non esse sufficiens fundamentum ad asserendum, quod de facto Angelus superbierit in suo primo peccato circa propriam celsitudinem suæ beatitudinis naturalis. Quoniam, etsi ex Scriptura, & Patribus satis verosimiliter colligatur, Angelum primò peccasse peccato superbiæ; non tamen ab eisdem traditur, quodnam sit determinatum obiectum, circa quod de facto superbierit: ergo non est sufficiens fundamentum ad asserendum, quod obiectum excellens, circa quod primò superbiit, fuerit sua beatitudo naturalis. Patet consequentia. Quoniam cùm hæc res sit res facti, & facti liberi, nobisque absconditi, nequit cum sufficienti fundamento affirmari, nisi ex Scriptura, & Patribus deducatur.

Respondetur, negando antecedens. Nam, vt — Responsio.

num.

num. 106. diximus, satis fundamenti habetur in Scriptura, & Patribus ad affirmandum, Angelum de facto peccasse circa suam beatitudinem naturalem, vt ex testimoniis ibidem adductis liquet: & deinde id etiam constat ex rationibus pro assertione allatis.

166. Aliud fundamentum pro secunda parte. Secundò probatur à Vasquez eadem sententia quoad posteriorem partem, secundùm quam à nostra differt. Quoniam integrum fuit Angelo ita complacere in sua beatitudine naturali, vt illi formaliter, & expresse displiceret indigere supernaturali, aut illam ex meritis expectare: sed sic appetita ab Angelo beatitudine naturali, committeretur ab eo peccatum superbiæ: ergo potuit peccatum hoc circa beatitudinem naturalem committere, appetendo illam modo isto. Maior probatur. Quia ad appetendam beatitudinem naturalem cum hac displicentia alterius beatitudinis, nempe supernaturalis, satis esset, quod apprehenderetur sub aliqua ratione mali hoc, quod est indigere præter beatitudinem naturalem aliqua alia beatitudine: hoc autem potuit sic apprehendi: quia in hoc inuoluitur, beatitudinem naturalem non habere sufficientem, & consummatam excellentiam sine extrinseca, siue de foris adueniente perfectione. Minor verò etiam constat. Quia appetere excellentiam propriæ beatitudinis naturalis cum hac expressa displicentia beatitudinis supernaturalis, est appetere propriam excellentiam vltra debitum, & mensuram conuenientem Angelo, estque appetere longe maiorem excellentiam, vt sibi debitam, quam sit illa, quæ sibi debebatur: siquidem est appetere propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis, tanquam excellentiam omninò consummatam, & non indigentem alia vlteriori excellentia, & beatitudine.

167. Nec obest, inquit Vasquez, ad negandam possibilitatem huius appetitionis Angelo in primo suo peccato, quod ad appetitionem istam requiratur præuius error in intellectu Angelico, & hic ante primum peccatum esse nequit in illo. Nam contra hoc arguit, sufficere ad hanc appetitionem; quippe non efficacem, sed simplicem quoad prædictam displicentiam, quod præcedat simplex quædam apprehensio, qua proponatur voluntati conuenientia beatitudinis naturalis cum displicentia supernaturalis. Constat autem, in simplici apprehensione non reperiri veritatem, falsitatem, aut errorem; vt patet ex communi illo proloquio, nempe, quod apprehendentium non est mendacium.

Solutio. Respondetur optimam esse solutionem traditam. Ad cuius impugnationem dicendum est, ad mouendam voluntatem ad prosecutionem, vel displicentiam alicuius, quantumuis simplicem, non sufficere simplicem apprehensionem absque iudicio de conuenientia, vel disconuenientia boni, vel mali amplectendi, vel respuendi: quamuis tale iudicium non debeat esse per compositionem cognitionum, sed ad id satis sit simplex rei cognitio, simplexque iudicium. Quæ omnia satis constant ex illis, quæ in libro de Anima communiter à Philosophis traduntur; & ex illis, quæ nos in 1. *tom. tractatu* 5. *disputatione* 2 *num.* 52. diximus. Semel autem dato, ad mouendam voluntatem ad aliquem actum complacentiæ, aut displicentiæ, quantumuis simplicis, requiri præuium iudicium de conuenientia, vel disconuenientia obiecti, planum est, quod ad hoc, vt in voluntate Angelica daretur, aut posset dari displicentia illa de beatitudine supernaturali, necessariò requirebatur dari, aut posse dari præuium errorem, quo indicaretur, esse disconuenientem Angelo beatitudinem supernaturalem, aut esse conuenientem ipsi naturalem, non expectata, sed reiecta supernaturali.

Nec refert, si vrgeas, Angelicum Præceptorem *artic.* 3. huius quæstionis explicantem, quomodo Angelus in primo suo peccato superbierit circa beatitudinem naturalem, sic loqui: *Sed in hoc appetiit esse similis Deo: quia appetiit, vt finem vltimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat peruenire, auertens suum appetitum à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei.* In quibus verbis satis expressisse videtur Angelicus Doctor, quomodo Angelus non solùm potuerit, sed etiam de facto superbijt circa beatitudinem naturalem, auertendo actu suum appetitum à beatitudine supernaturali. Ex quo infert Vasquez, suam sententiam esse iuxta mentem D. Thomæ in hoc articulo. 168. Rep... D. Thom.

Respondetur facilè ex dictis, Angelicum Præceptorem solùm loqui de auersione ex parte modi appetendi, ratione cuius ex parte eiusdem modi appetendi auertit se Angelus virtualiter, implicite, ac interpretatiuè à beatitudine supernaturali. Solutio.

DVBIVM VI.

Vtrùm obiectum excellens, circa quod Angelus in primo suo peccato superbijt, fuerit etiam beatitudo supernaturalis? & quomodo circa illam superbè deliquerit?

CONSVLTO in titulo non inquirimus, an obiectum excellens superbiæ Angelicæ fuerit sola beatitudo supernaturalis? Siquidem constat ex dubio præcedenti, Angelum in suo primo peccato superbijsse circa beatitudinem naturalem. Sed an simul superbierit in suo primo peccato circa supernaturalem beatitudinem? licet etiam tangemus, an sit probabile, quòd Angelicæ superbiæ obiectum primum solummodò fuerit sua beatitudo supernaturalis, inordinatè tamen appetita? Inquirimus etiam in titulo de modo, quo circa beatitudinem supernaturalem superbijt, vt tota res hæc radicitus explicetur.

§. I. *Difficultas dubij ex mente Diui Thomæ expeditur.*

Dicendum est ergo, quod etsi probabilius sit, quod obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbè deliquit, non fuit beatitudo supernaturalis: nihilominùs satis probabile est, ipsum in prædicto peccato superbijsse simul circa beatitudinem naturalem, & supernaturalem: ita tamen, vt circa hanc superbè deliquerit, ex eo quòd ex parte modi appetendi appetijt ipsam vt habendam propriis viribus. Assertio hæc quoad priorem partem satis constat ex illis, quæ dubio præcedenti latè diximus. Quoad posteriorem verò videtur satis probabiliter colligi ex illo *Ezechielis* 28. & *Isaiæ* 14. dubiis præcedentibus adducto, vbi explicatur peccatum Luciferi, & eius sequacium, & in aliquibus verbis explicatur, superbijsse in bonis, quæ actu habebat, vt constabit legenti testimonium Ezechielis *dubio præcedenti num.* 106. adductum, & nos ibidem explicuimus. Et ita in hoc modo loquendi, & alijs circumstantijs ibidem adjunctis satis 169. Assertio. Ezec. 18. Isaiæ 14.

satis denotatur, superbijsse circa beatitudinem naturalem, vt ex ibidem dictis constat. In aliis autem verbis innuitur, quod obiectum excellens, circa quod Angelus tunc etiam superbiit, non habebatur actu ab eo, vt patet ex verbis relatis ex Isa. 14. vbi dicitur. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer? qui dicebas in corde tuo: In cœlum ascendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo, &c. Similis ero Altissimo.* Quæ verba, licèt etiam habeant sensum à nobis dubio præcedenti n. 110. traditum, nihilominùs satis probabiliter dici potest, per ea significari, etiam beatitudinem supernaturalem, quæ nondum habebatur, fuisse obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit: siquidem per beatitudinem supernaturalem hæc omnia haberet, si illam consequeretur, licèt non haberet ea modo illo, quo Lucifer prædicta appetiit. Sicut etiam ibidem significatur modus superbus, quo appetita est ab ipso beatitudo supernaturalis, nempe vt habenda ex propriis viribus: hanc enim emphasim habere videntur illa verba. *Ascendam, Exaltabo, Sedebo, similis ero Altissimo*: quia per illa significatur modus superbus appetendi beatitudinem supernaturalem, vt nuper dicebamus: & hic fuit situs in modo appetendi illam ex propriis viribus, vt ex statim dicendis patebit: nam appetitio eiusdem, vt habenda ex meritis diuinæ gratiæ, esset actus valde honestus.

170. Vnde assertionem hanc, vt probabilem quoad hanc posteriorem partem, imò & priorem vt probabiliorem tuetur D. Thomas *artic. 3. huius quæstionis*, vbi postquam asseruit, Angelum in primo suo peccato superbiisse circa beatitudinem naturalem, vt constat ex verbis in fine dubij præcedentis à nobis allatis, statim addidit: *Vel si appetiit vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex diuino auxilio secundùm Dei dispositionem. Et hoc consonat dictis Anselmi qui dicit, quod appetiit illud, ad quod peruenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodò in idem redeunt: quia secundùm vtrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est proprium Dei.* D. Thom.

In quo testimonio ex his duobus diuersis modis (in idem tamen quodammodò redeuntibus) explicandi obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbijt in quorum primo habetur, prædictum obiectum excellens fuisse beatitudinem naturalem inordinatè volitam, in secundo verò esse beatitudinem supernaturalem ex vi modi appetendi appetitam, vt ex propria virtute habendam, eligit S. Doctor primum absolutè & simpliciter, & vt de facto inuentum in Angelo, vt ex verbis adductis liquet: secundum verò non, nisi sub conditione tantummodò: & propterea post primum, statim addidit: *Vel si appetiit, vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia, &c.* Vt innueret, se illum priorem modum dicendi, vt veriorem, & suæ menti magis consonum eligere, istum verò, solùm vt satis probabilem ibidem tradere. Cumque, vt ex dictis dubio præcedenti constat, Angelus iuxta eiusdem Sancti Doctoris mentem superbè primò deliquerit circa beatitudinem naturalem, imò hoc ipso, quod superbierit, debuerit secundùm communem & regularem cursum sic delinquere circa eamdem beatitudinem naturalem, oportet, vt iuxta eiusdem Angelici Præceptoris doctrinam meliùs dicatur, quod si Angelus circa beatitudinem supernaturalem in illo primo suo peccato superbijt, non superbierit circa illam præcisè sumptam, sed simul circa beatitudinem supernaturalem: ac proinde omnia, quæ in hoc testimonio à D. Thoma dicuntur, in vnum colligendo, inuenietur in illo totam nostram assertionem contineri.

Eamdem etiam assertionem docuit idem Diuus Thomas *quæst. 16. de malo art. 3.* vbi sic inquit: *Angeli autem omnes sic conditi sunt, vt quicquid pertinet ad naturalem perfectionem eorum, statim à principio suæ creationis habuerint: tamen erant in potentia ad supernaturalia bona, quæ per Dei gratiam consequi poterant. Vnde relinquitur, quod peccatum Diaboli non fuerit in aliquo, quod pertinet ad ordinem naturalem* (intellige cum præcisione sumptum, non verò vt quodammodò dicit ordinem ad supernaturalia, vt ex suprà dictis ex eodem S. Doctore constat) *sed secundum aliquid supernaturale. Fuit ergo primum peccatum Diaboli in hoc, quod ad consequendum supernaturalem beatitudinem, quæ in plena Dei visione consistit: non se erexit in Deum, tanquam finalem perfectionem ex eius gratia desiderans cum Angelis sanctis, sed eam consequi voluit per virtutem suæ naturæ, non tamen sine Deo in naturam operante, sed sine Deo gratiam conferente.* 171. D. Thom.

Et ad hoc intentum adducit D. Thomas Augustinum *in lib. de libero arbitrio*, & *in 4. super Genes. ad litteram* his verbis: *Vnde Augustinus in lib. de libero arbitrio peccatum Diaboli in hoc ponit, quod est sua potestate delectatus. Et in 4. super Genes. ad litteram dicit, quod si ad se natura Angelica conuerteretur, seque Angelus amplius delectaretur, quam eo cuius participatione beata est intumescens superbia caderet.* Et iuxta hæc explicat *in solutione ad 2. & tertium* duo testimonia, quæ ex Dionysio, & Anselmo attulerat.

Idem etiam docuit Angelicus Præceptor *art. 2.* eiusdem quæstionis *in solutione ad 4.* vbi sic inquit: *Dicendum, quod secundum Augustinum in lib. de natura boni, malum non solum consistit in priuatione speciei, sed etiam in priuatione modi, & ordinis vnde malum in actu voluntatis non solum est ex obiecto, quod dat speciem actui, per hoc, quod aliquis velit malum, sed etiam ex subtractione debiti modi, vel ordinis ipsius actus: putà, si aliquis in hoc ipso, quod vult bonum non seruat debitum modum & ordinem: & tale fuit Dæmonis peccatum, quo factus est malus. Non enim appetiit aliquod malum: sed quoddam bonum sibi conueniens: inordinatè tamen, & immoderatè illud appetiit: quia scilicet non appetiit illud, vt assequendum per diuinam gratiam, sed per propriam virtutem, quod excedebat modum suæ conditionis*, vt Dionysius dicit *cap. 4. de Diuinis nominibus.*

Et tandem hoc ipsum docuit idem D. Thomas *in 2. dist. 5. q. 1. art. 2.* vbi loquens de eo, quod Angelus appetiit, sic ait: *Dicendum quod non appetiit æqualitatem simpliciter quantum ad substantiam desiderati, vt scilicet vellet tantam bonitatem habere, quantam Deus habet: sed tamen appetiit æqualitatem secundum quid, quantum ad modum habendi. Bonitas autem, siue beatitudo est in Deo, quam habet per suam naturam, & à qua omnis creaturæ beatitudo, & bonitas transfunditur. Videns ergo Angelus dignitatem naturæ suæ, quæ creaturis cæteris præeminebat, voluit à se beatitudinem, & bonitatem in omnia inferiora deriuari: voluit etiam per sua naturalia in perfectionem beatitudinis peruenire.* Quæ verba, sicut & illa, quæ in duobus testimoniis immediatè præcedentibus adduximus, si coniungantur cum illis, quæ ex eodem S. Doctore dubio præcedenti, & *in 1. testimonio huius dubij* retulimus, satis assertionem hanc quoad istam 172.

istam secundam partem testantur. Vnde optimè notarunt plures discipuli D. Thomæ, de quorum numero sunt Nazarius *in hac q. controuersia 3. super articulum 3.* Zumel *in eodem articulo quæst. 2. conclusione 5. 6. & 7.* quique hanc eamdem assertionem tuentur, quòd duo illi modi explicandi obiectum excellens, circa quod Angelus superbijt, quos ex Diuo Thoma in priori illo testimonio *ex art. 3.* huius quæstionis desumpto adduximus, non distinguuntur distinctione (vt aiunt) excludentis, & exclusi, ita vt sensus sit, quod Angelus superbierit, & circa solam beatitudinem naturalem, vel circa solam supernaturalem, sed distinctione includentis, & inclusi: ita vt iuxta priorem, & probabiliorem dicendi modum sola beatitudo naturalis fuerit obiectum excellens, circa quod prædictus Angelus superbijt: iuxta posteriorem verò, tam ista, quàm beatitudo supernaturalis, modo tamen statim explicando.

Nazar. Zumel.

§. II. *Præcedentis dubij decisio ex Angelico Doctore explanatur.*

173. Sensus conclusionis aperitur. Licet autem assertionis nostræ intelligentia ex dictis tam in hoc, quàm in præcedenti dubio colligatur: nihilominùs placuit maioris claritatis gratia, illam priùs explicare, quam rationibus suadere. Etenim sensus illius quoad secundam partem non est, quod beatitudo naturalis, & supernaturalis fuerint æquè, & per se primò, ac proindè absque aliquo ordine prioris, & posterioris, materia, siue obiectum excellens, circa quod Angelus in suo primo peccato superbijt, sed quod fuerit ordo secundùm naturam inter prædictas beatitudines, & earum celsitudines, vt ab Angelo appetitas: ita quidem, vt fuerit per se primò volita beatitudo naturalis, & eius excellentia; & deinde beatitudo supernaturalis, vt subordinata, & ordinata ad beatitudinem naturalem: ex eo quod ex parte modi volendi fuit volita per modum complementi, aut quasi complementi ordinati secundùm hanc rationem ad eamdem beatitudinem naturalem.

Et ratio desumitur, tum ex illo Ezechielis 28. vt ex dictis *dub. 1. n. 106.* liquet tum ex D. Thoma locis dubio præcedenti relatis & *1. 2. quæst. 1. art. 5. & in hac 1. p. q. 58. art. 2.* tum, quia sicut intellectus Angelicus non potest simul cognoscere plura, vt plura, nisi habeant inter se aliquem ordinem: ita nec velle illa absque prædicto ordine, qui quidem in præsenti consistit in eo, quod diximus. Ex eo quòd cum beatitudo naturalis, & eius excellentia secundùm se considerata, sit obiectum habitum ab Angelo, nequit appeti beatitudo supernaturalis vt medium ad illam sic sumptam comparandam: sicut etiam non est concepita per modum medij ad primò habendam eamdem beatitudinem naturalem ex parte modi appetendi tanquam finem omninò vltimum: quia ad hoc non est necessaria, nec ad illam sic primò habendam conducit. Et ita solùm est inter illas modus subordinationis iam dictus, nempe, quod appetatur beatitudo supernaturalis, non vt medium ad beatitudinem naturalem duobus modis nuper dictis consideratam simpliciter, & absolutè habendam, sed vt complementum, & exornatio illius, & vt ad illam ex parte modi appetendi per modum complementi, & exornationis ordinatur.

Tum etiam. Quia cùm beatitudo naturalis fuerit volita ex parte modi volendi à Lucifero, & eius sequacibus per modum finis omninò vltimi: oportet, vt simul cum ea sic volita appetierit suam beatitudinem supernaturalem, quod formaliter loquendo & ex parte eiusdem modi volendi non appetat illam per modum finis omninò vltimi, sed per modum alicuius aliquo modo subordinati priori illi fini, nempe beatitudini naturali, quæ modo dicto fuit vt finis omninò vltimus ab eodem volita, ne simul, & semel duo fines omninò vltimi, vt formaliter tales appetantur ab Angelo, quod D. Thomæ doctrinæ, & communi Theologorum consensui repugnat.

Tum denique. Quia vtraque beatitudo non fuit appetita vno & eodem actu, sed diuersis: vno quidem dilectionis inordinatæ versante expressè circa beatitudinem naturalem; alio verò desiderij tendente expressè ad beatitudinem supernaturalem, vt ad beatitudinem non habitam. Et ita oportet, vt prædicti actus habeant inter se ordinem prioris, & posterioris secundùm naturam, debitamque subordinationem. Cumque actus ille dilectionis circa beatitudinem naturalem debeat esse prior, vt ex dictis dubio præcedenti constat, ac proinde peccatum Angeli priùs fuerit terminatum ad hanc beatitudinem: inde est, vt alter actus desiderij fuerit posterior, & per illum secundariò, & posteriùs circa beatitudinem supernaturalem superbè deliquerit.

Nec obest, si contra explicationem istam objicias verba nuper adducta Angelici Doctoris *art. 3.* huius quæstionis vt sic inquit: *Vel si appetiit, vt vltimum finem illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratia voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ.* In quibus satis expressè videtur docere, Angelum, iuxta hunc dicendi modum in secunda assertionis parte adductum, appetiisse suam beatitudinem supernaturalem; tanquam finem omninò vltimum: ac proindè explicatio à nobis tradita non erit consona menti D. Thomæ: siquidem asserimus, fuisse prædictam beatitudinem appetitam ab Angelo ex parte modi volendi per modum complementi beatitudinis naturalis: quod quidem cum re appetita, adhuc ex parte modi volendi per modum finis omninò vltimi pugnat. 174. Obiectio contra dictam explicationem. *D. Thom.*

Respondetur enim S. Doctorem solùm voluisse, quod dum ab Angelo fuit ex parte modi volendi appetita beatitudo supernaturalis, vt habenda ex propriis viribus, fuit in *esse* rei, & materialiter vltimus omninò finis id, quod ab eo appetebatur; non tamen formaliter, & in ratione obiecti formaliter sumpti. Sicut etiam, licèt prædicta beatitudo, quæ datur ex gratia Dei, sit supernaturalis in *esse* rei, & materialiter sumpta: attamen in *esse* obiecti tunc appetiti non habet formaliter rationem supernaturalis: siquidem ex parte modi volendi attingitur, vt adipiscenda viribus naturæ, atque adeò formaliter vt quid naturale per refusionem prædicti modi volendi in ipsam; ad eum proportionalem modum, quo supposita reuelatione beatitudinis supernaturalis consistentis in visione beatifica, integrum est vnicuique eam per actum naturalem, & vt in *esse* obiecti vestitur ratione *sub qua* naturali, appetere. Et similiter ad eum modum, quo hæreticus assentitur alicui veritati fidei supernaturalis, in quo assensu obiectum in *esse* rei, & materialiter est quid supernaturale; cùm tamen ratio assentiendi sit naturalis, ac proinde & ratio formalissima obiecti in *esse* obiecti. Semel autem dato, prædictam beatitudinem supernaturalem in *esse* obiecti appetiti formaliter sumpti esse quid naturale, non est cur non possit subordinari ex parte modi appetendi beatitudini naturali eiusdem Angeli, quæ ex parte modi volendi appetita est ab ipso per modum finis omninò vltimi, quæque per consequens Diluitur.

beatitudinem supernaturalem appetierit excellentiam eius inordinato, ac superbo modo, sic concludit: *Et hoc etiam congruit est, quod supra dictum est, quòd Diabolus non peccauit appetendo aliquod malum, sed appetendo aliquod bonum, scilicet finalem beatitudinem, non secundum ordinem debitum, idest, non vt consequendam secundum gratiam Dei.*

178. Cõfirmatur. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quòd sit satis verosimile, Angelum in secundo instãti appetiisse suam beatitudinem supernaturalem, consequens est, vt benè se gesserit in illo instanti circa illam, vel malè. Non quidem primum, vt ex se constat: alioqui non peccasset in illo secundo instanti. Ergo dicendum erit secundum: ac proinde quòd cum tunc valdè superbè deliquerit, & beatitudo supernaturalis sit adeò excellens, oportuit, vt obiectum excellens, circa quod deliquit, fuerit etiam prædicta beatitudo, & quòd superbierit circa illam, ex eo quòd appetierit eandem ex parte modi appetendi, vt habendam propriis viribus: tum, quia non apparet alius modus aptior ad explicandum, quomodo superbierit circa eam, quàm iste: tum etiam, quia sic declaratur optimè, quomodo appetitus eius, vt terminatus etiam ad prædictam beatitudinem, fuerit æqualitatis cum Deo secundùm modum habendi beatitudinem, nimirum, quòd sicut Deus illam habet per vires naturæ, ita etiam ipse per suas naturæ vires hanc supernaturalem beatitudinem adipisceretur.

§. IV. *Obiectio duplex contra rationem D. Thomæ, & responsio ad vtramque.*

179. Prima obiectio contra rationem hanc factam. Sed obiicies primò contra rationem factam pro hac secũda parte assertionis, malè in illa colligi in prima probatione minoris, Angelum appetiisse beatitudinem supernaturalem ex parte modi volendi inordinato modo; & pertinente ad superbiam, ex eo quòd appetiit illam vt complementum beatitudinis naturalis. Quoniam velle hoc inordinato modo beatitudinem supernaturalem, non videtur pertinere ad superbiam: ergo ex hoc, quòd Angelus sic deliquerit circa beatitudinẽ supernaturalem, non colligitur, superbiisse circa illam. Antecedens probatur. Quoniam modus appetendi propriam excellentiam, qui sit superbus; semper refunditur in maiorem excellentiam appetitam, quàm sit illa, quæ appetentem decet beatitudo autem supernaturalis appetita per modum complementi beatitudinis naturalis, non est maior excellentia; quàm ea; quæ decebat Angelum; quin potiùs longè minor: siquidem prædicta beatitudo sic appetita deperdit, quantum est ex vi modi appetẽdi, rationem finis omninò vltimi, & eius excellentia in ratione obiecti appetiti valdè minuitur: cum tamen Angelus sit capax illius, sitque eleuatus ad eam, vt habet rationem finis omninò vltimi.

Dissoluitur. Respondetur ex dictis, Angelum sic appetentem beatitudinem supernaturalem appetiisse formaliter loquendo sibi totam illam excellentiam; quæ est in hac beatitudine, licèt non appetierit illam ex vi eiusdem modi appetendi, vt erat in illa determinata materia beatitudinis supernaturalis: & deinde appetiisse formaliter loquendo hanc eandem excellentiam, vt maiorem. Et ratio horum omnium est. Quia formaliter loquendo, quod est maximæ excellentiæ in beatitudine supernaturali præscindendo à materiali, in quo reperitur, est ratio finis omninò vltimi: & hæc appetita est ab Angelo appetendo suam beatitudinem naturalem per modum finis omninò vltimi, & supernaturalem per modum complementi respectu naturalis: & deinde rationem hanc appetiit ex parte eiusdem modi volendi, vt debitam: & similiter beatitudinem supernaturalem appetitam, vt complementum naturalis voluit ex parte eiusdem modi volendi sibi deberi, sibique esse connaturalem. In quibus appetiit aliquid maioris excellentiæ, quam appeteret appetendo (vt debebat) supernaturalem beatitudinem: siquidem excellentia, per hoc quod sit propria, & debita, non parum crescit.

Secundò obiicies, quòd si prædicta probatio minoris propositionis contenta in ratione D. Thomæ aliquid probaret, suaderet etiam, Angelum non solùm ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, ac expressè voluisse beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus. Quoniam hoc ipso, quòd prædicta beatitudo fuerit volita per modum complementi beatitudinis naturalis, præsupponitur volitio beatitudinis naturalis, tanquam obiecti per se primò voliti absque debita mensura: ergo eo ipso præsupponitur, eundem Angelum priùs superbiisse circa prædictam beatitudinem naturalem: ergo si postea voluit beatitudinem supernaturalem, vt habendam propriis viribus, voluit vtique illam sic, non solùm ex parte modi volendi, sed etiam ex parte rei volitæ, & tanquam quid expressè volitum. Patet hæc vltima cõsequentia. Quoniam tota ratio, propter quam asseritur, Angelum solùm ex parte modi volendi voluisse beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex viribus naturæ, & non ex parte rei volitæ, est, quia ante primum peccatum non potuit esse in Angelo error, & per consequens non potuit expressè appetere beatitudinem supernaturalem, vt complementum beatitudinis naturalis, & vt habendam propriis viribus, ex eo quòd ad hanc volitionem prærequiritur error. Ergo si iam præsupponitur peccatum Angeli circa beatitudinem naturalem, non est cur non potuerit errare circa illam: imò non est cur errando circa eam, non appetierit illam expressè, vt habendam propriis viribus: siquidem est valdè credibile, quòd præ nimio affectu ad propriam excellentiam superbiit appetendo expressè totam illam excellentiam, quam tunc cognouit, quamque expressè appetere potuit. 180. Secunda obiectio.

Respondetur, quòd etsi supposito peccato Angeli, quo primò superbiit circa beatitudinem naturalem, potuerit ex hoc capite errare: nihilominùs non potuit in illo instanti in errorẽ labi, putans se posse propriis viribus supernaturalem beatitudinem adipisci. Quoniam in eo instanti certus erat per fidem, quam tunc habebat, beatitudinem supernaturalem non esse propriis viribus, sed solùm ex auxilio diuinæ gratiæ acquisibilẽ, hocque actu aduertit, tum, dum illi (vt §. sequenti dicemus) interiùs intimatum est præceptum tunc vrgens de sperãda medio auxilio diuinæ gratiæ eadem beatitudine à Deo: tum etiam, quia hoc ipso quòd in eo instanti per eandem fidem cognouerit, prædictam beatitudinem esse ordinis supernaturalis, cognitione perfecta, qualis Angelũ decebat, cognouit vtique, eam esse super excedentem respectu virium naturalium illius: & ita nequiuit simul cum hoc actu fidei habere errorem, quo oppositum iudicaret. Enodatur.

§. V. *Alia obiectio ex Suarez, Vasquez, Becano, Molina, & aliis, & prima eius solutio.*

Tertiò ex Suarez, Vasquez, & aliis in hoc eodẽ dubio referendis, contra eandem rationem, quatenus ex eo, quod Angelus non voluit beatitudinem 181. Tertia obiectio ex Suarez, Vasquez, & aliis.

dinem supernaturalem expressè ex auxilio diuinæ gratiæ, colligitur in secunda probatione minoris, illum voluisse eamdem beatitudinem ex parte modi volendi, vt habendam ex suis viribus, sic objicies. Quoniam nulla fuit ratio, aut obligatio, ob quam Angelus teneretur in illo secundo instanti ad appetendam beatitudinem supernaturalem ex auxilio diuinæ gratiæ expressè: ergo non est cur ex defectu huius expressæ volitionis colligatur, illum voluisse ex parte modi volendi prædictam beatitudinem vt habendam ex propriis viribus. Consequentia videtur legitima. Quoniam quod Angelus ex parte modi appetendi appetierit prædictam beatitudinem, vt habendam viribus naturæ, solùm verificatur, quia virtualiter & interpretatiuè sic illam voluerit, hoc ipso quòd non appetierit eam expressè, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ: & istud solummodò potest fundari in hoc, quod debuerit eam sic expresè appetere, & id non præstiterit. Ergo si non est ratio, aut obligatio tunc appetendi expressè beatitudinem, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ, non est cur ex defectu huius expressæ volitionis colligatur, voluisse illam, vt suis viribus habendam.

Antecedens autem probatur. Tum, quia vt aliquis debite appetat aliquem finem honestum, v.g. humilitatem ex se bonam, non est necesse, vt cogitet expresè de mediis. Tum etiam. Quia nos sæpè appetimus beatitudinem supernaturalem, absque eo quòd expresè cogitemus de mediis, nempe de auxiliis diuinæ gratiæ, quibus est obtinenda: & tamen non ob id virtualiter volumus ex parte modi volendi acquirere illam ex propriis viribus. Tum deinde. Quia hoc ipso, quòd expressè non appetatur prædicta beatitudo, vt ex viribus naturæ habenda, potiùs colligitur appeti, non vt ex viribus adipiscenda, sed vt ipsa petit acquiri. Tum denique. Quia non est vlla obligatio ad non appetendum aliquod bonum sub ea ratione, sub qua bonum honestum, & appetibile est: at beatitudo supernaturalis secundùm se est bonum honestum, & quid appetibile: ergo non erit obligatio ad appetendum eam expresè, vt habendam ex viribus gratiæ, seu ad non appetendam illam, nisi expresè, vt ex eisdem gratiæ viribus obtinendam.

182. Solutio. Nec obest, si dicas, vrgere in eo instanti præceptum appetendi beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex viribus gratiæ ex eo quod obligabat in eo instanti præceptum spei dictans appetitionem prædictæ beatitudinis, vt consequendæ ex diuina misericordia & auxiliis suæ gratiæ.

Impugnatur ab auctoribus prædictis primò. Nam contra hoc insurgunt prædicti auctores. Tum, quia non est cur ponatur in eo instanti hæc specialis obligatio. Quoniam nec consurgit ex aliquo præcepto purè positiuo liberè à Deo imposito: siquidem de impositione prædicti præcepti non est sufficiens fundamentum, vnde colligatur, sed gratis id asseritur. Nec tale præceptum fuit connaturale gratiæ viatoris, ac proinde intra ordinem gratiæ (vt sic dicamus) naturale: quoniam eadem ratione possent multiplicari multa alia præcepta virtutum supernaturalium, quæ pro tunc vrgerent: quæ tamen iuxta communem Theologorum sententiam non admittuntur.

Secundò. Tum etiam. Quia adhuc dato, admittendum esse prædictum præceptum spei tunc vrgens, non inde haberetur id, quod in hac ratione Diui Thomæ haberi intenditur, ex eo quòd Angelus appetierit suam beatitudinem supernaturalem, & non ex auxilio diuinæ gratiæ, nempe quod ex hoc capite commiserit peccatum superbiæ, & multò minùs, quod hoc peccatum superbiæ fuerit primum

C Angeli peccatum. Quoniam ex hoc, quòd tūc præceptum spei vrgeret ad appetendam beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex auxilio diuinæ gratiæ, & Angelus non cogitauerit de prædicto auxilio, neque habuerit actum spei, ad summum sequitur, peccasse peccato omissionis contra spem; non verò peccato commissionis, & superbiæ; & multò minus, quòd hoc fuerit primum Angeli peccatum in collatione ad alia peccata: siquidem, (vt diximus) peccatum primum non simpliciter, sed in comparatione ad alia peccata fuit peccatum etiam superbiæ, quam Angelus habuit.

Confirmatur primò. Quia esto daretur, hinc D haberi, Angelum peccasse peccato commissionis, ex eo quod non se habuerit purè omissiuè, sed appetierit beatitudinem supernaturalem absque debita illa circunstantia spei, siuè absque eo, quod illam appetierit ex auxilio diuinæ gratiæ: nihilominùs inde ad summum colligeretur, peccasse peccato commissionis, quod sit præsumptio, quæ quidem commissiuè opponitur spei, ex eo quòd tendit ad bonum vltra facultatem appetentis. Ergo, &c. Antecedens probatur. Quia reuera tunc appetiisset bonum illud supernaturalis beatitudinis, vt haben- 183. Confirm. 1.
E dum ex suis viribus, cùm tamen eas excedat, & solùm ex auxiliis gratiosè collatis possit haberi: ac proinde hinc ad summum sequitur, peccasse peccato præsumptionis commissiuè opposito spei: ex eo quod tendere in bonum vltra facultatem appetentis, est vitium præsumptionis, spei commissiuè oppositum.

Confirmatur secundò. Quia adhuc id, quod in probatione immediatè præcedenti gratis dabatur, non sequitur reuera ex hoc, quod in eo instanti vrgeret præceptum spei Theologicæ. Quia Angelus appetendo beatitudinem supernaturalem, & F non expresè ex auxilio diuinæ gratiæ, non ideò peccauit peccato præsumptionis contra spē Theologicam, quamvis daretur quod non appetendo illam cum hac expressione diuini auxilij, voluit illā virtualiter, & interpretatiuè, vt habendam ex viribus propriis. Quoniam præsumptio opposita virtuti spei Theologicæ non cōsistit in hoc, quod hapetatur bonum illud, vt habēdum ex propriis viribus, hoc enim non opponitur spei Theologicæ, sed spei, quæ est virtus quædam moralis, quæque coincidit cum magnanimitate: quandoquidem præsumptio opposita spei Theologicæ cōsistit in hoc, G quod appetatur bonum, vt habendum ex gratia, non tamen secundùm eum modum, secundùm quem possibile est haberi per illā: vt siquis à Deo speraret remissionem peccatorum sine pœnitentia, aut gloriam sine meritis ex gratia habitis, peccaret contra spem Theologicam, ex eo quòd spes Theologica, sicut quia talis respicit Deum, vt formale obiectum, ita vitium præsumptionis ei oppositum debet respicere Deum tanquam id, à quo bonum illud speratur, ad hoc vt cum spe Theologica peculiari ratione habeat opponi. Vnde D. Thomas 2.2.q.21.art.1. hæc explicans, sic inquit: *Circa* H *spem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præsumptio ex hoc, quod aliquis tendit in aliquod bonum, vt sibi possibile, quod suam facultatem excedit secundum quòd dicitur Iudith 6. Præsumentes de se humilias. Et talis præsumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in huiusmodi spe. Circa spem autem, qua aliquis inhæret diuinæ potentiæ, potest per immoderantiam esse præsumptio in hoc, quòd aliquis tendat in aliquod bonum vt possibile, per virtutem, & misericordiam diuinam: quod possibile non est. Sicut cùm aliquis sperat, se veniam obtinere sine pœnitentia, vel glo-*

184. Secundò.

D. Thom.

riam

riam sine meritis. Quod etiam docuit idem Angelicus Præceptor *in eadem* 1.2.q.1,0 *art.*2.

185. Tertio. Confirmatur tertiò. Quia pari ratione, imò & potiori dicendum est, quod adhuc non sequitur id, quod in hac vltima probatione gratis similiter dabatur, Angelū tunc peccasse peccato præsumptionis contra magnanimitatem. Quoniam ad hoc desiderabatur id, quod reuera præsens non inuenitur, scilicet, vt vrgeret pro illo instanti præceptū affirmatiuum magnanimitatis: quia nisi adesset obligatio sperandi, siue appetendi beatitudinem tunc ex auxilio alterius, non esset sufficiens fundamentum ad hoc, vt Angelus virtualiter, ac interpretatiuè existimaretur velle beatitudinem supernaturalem ex propriis viribus, ex eo quòd præcisè voluerit illam & non expresse cum hac circunstantia, & modo adipiscendi eandem ex alienis viribus.

186. Prima solutio obiectionis. Respondetur primò ad hanc obiectionem, non esse necessarium recurrere ad præceptū spei Theologalis in eo instanti vrgens, sed satis esse, quòd tunc vrgeat præceptum non superbiendi, seu non appetendi propriam excellentiam absque debita mensura & subiectione, ac proinde non appetendi propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis, vt acquisibilem propriis viribus, cùm tamen non sit nisi ex diuina gratia adipiscenda: nam sic illam appetendo, non appetitur cum debita mensura, debitaque subiectione ad Deum, ex cuius gratia adipiscenda est. Et ad probationem in contrarium dicendum est, esse disparem rationem. Nam in Angelo est sufficiens fundamentum, quamuis non vrgeat prædictum præceptum spei, ad hoc vt interpretemur appetere beatitudinem supernaturalem, vt acquirendam propriis viribus, seu (quod in idem quoad præsens redit) ac si illis esset acquisibilis, hoc ipso quòd non appetat eam ex diuina gratia habendam. Quia cum appetat illam in eo instanti, in quo appetiit beatitudinem naturalem, & istam appetierit ex parte modi appetendi, vt finem omninò vltimum, ac proinde & illam, vt subordinatam isti: consequens est, vt appetierit supernaturalem, vt complementum naturalis, atque adeò vt ex parte prædicti modi volendi voluerit illam, vt habendam ex eisdem viribus, quibus beatitudo naturalis.

§. VI. *Alia solutio eiusdem obiectionis.*

187. Secundo respondetur ad obiectioné admittendo solutionem datam inter arguendum. SEcundò respondetur admittendo solutionem inter arguendum datam, iuxta ea tamen, quæ dubio præcedenti diximus, intellectam. Et ad primam probationem in contrarium dicendum est, hanc obligationem oriri non ex præcepto positiuo, sed ex præcepto connaturali ipsi gratiæ. Nam cum illud instans fuerit primum plenæ deliberationis Angelorum, & vltimum suæ viæ: ideò, sicut tunc vrgebat præceptum dilectionis super omnia, ita etiam præcepta fidei, & spei supernaturalis. Nec inde sequitur (vt in hac probatione objicitur) vrgere tunc alia præcepta affirmatiua cæterarum virtutum supernaturalium. Quoniam adhuc dato, non vrgere tunc alia præcepta affirmatiua (de quo alibi) nihilominùs virtutum Theologalium præcepta, quia versantur immediatè circa Deum vltimum finem, peculiariter vrgent; & cadunt sub præcepto in primo, & in vltimo instanti viæ plenè libero, in quo cum hac plena libertate vrget deliberare, & curare de vltimo fine sibi ab vnoquoque præfigendo. Et propterea iuxta Angelici Præceptoris doctrinam 1.2.q 89. tradendam, tenemur nos per se loquendo in primo instanti perfecti vsus rationis ad hos actus eliciendos. Et ob hanc rationem

Ad primam impugnationem.

D. Thom.

Paulus dixit: *Accedentem ad Deum, oportet credere, quòd sit, & quòd remunerator sit*: vt ita innueret obligationem credendi, & simul etiam sperandi æternam remunerationem. Nam ideò inter alia petitur fides Dei, vt remuneratoris, vt æterna illius remuneratio simul speretur. Ad Hebr. 11.

Ad secundam vero probationem respondetur, nō solùm deduci, quòd semel posito hoc præcepto sperandi in eo instanti vrgente, deliquerit Angelus peccato omissionis contra spem Theologalem, sed etiam peccato commissionis superbiæ. Ad secundā impugnationem.

Et ratio horum sumitur ex dictis dubio præcedenti *a n.* 120. *vsque ad n.* 134. Nam sicut præceptum charitatis in eo instanti vrgens, licèt de formali & expressè solùm præscriberet amorem Dei super omnia vt obiecti eiusdem charitatis; tamen de materiali, & implicitè præscribebat modum & regulam tunc omninò necessariam respectu propriæ excellentiæ: & ideò illud præceptum charitatis erat simul veluti quædam promulgatio, qua declarabatur, quænam esset mensura & regula propriæ excellentiæ vrgens in eo instanti, ac proinde erat simul præfixio & stabilitio prædictæ mensuræ: ita etiam præceptum spei supernaturalis in eo instanti vrgens dictabat formaliter, & expressè, ac omninò directè actum sperandi, vt respicit Deum tanquam obiectum formale eiusdem spei: cùm tamen consideratum secundùm id, quod implicitè, & de materiali affert, præfigeret simul modum & regulam seruandam in appetitione propriæ excellentiæ beatitudinis supernaturalis. Quia dum vrget prædictum præceptum, appetitur propria excellentia secundùm debitum modum & mensuram, si appetatur vt habenda ex auxilio diuinæ gratiæ, & cum subiectione, saltem virtuali, ad Deum, vt ad illum, ex cuius gratia & misericordia est habenda. Sicut è contrà, dum in eo instanti sic non appetitur, eo ipso arguitur, appetentem velle, virtualiter saltem & implicitè, propriam excellentiam suæ beatitudinis supernaturalis, non secundùm debitum modum, & mensuram. Et ideò hoc ipso, quod appeteretur hæc excellentia absque prædicta mensura tunc vrgente, appetebatur longè maior excellentia, quam ea, quæ Angelo conueniebat, aut conuenire poterat, vt ex D. Thoma q. 16. *de Dæmonibus art.* 3. dicebamus: siquidem appetebatur virtualiter & interpretatiuè ex parte modi appetendi habere beatitudinem supernaturalem, vt non ex Dei gratia consequendam, atque adeò absque subiectione ad Deum, vt ad eum, ex cuius gratia & misericordia esset habenda. Constat autem, Angelum appetendo sic supernaturalem beatitudinem, & eius excellentiam, appetiisse longè maiorem excellentiam, quàm sibi conueniebat, conuenireve poterat. D. Thom.

Vnde, quemadmodum posito tanquam conditione præcepto charitatis tunc vrgente, & præscribente mensuram propriæ excellentiæ, delinquitur peccato superbiæ appetendo propriam excellentiam absque prædicto actu charitatis: ex eo quòd posito prædicto præcepto per modum conditionis, appetitio prædictæ excellentiæ sine illa ordinatione charitatis sit materia contenta sub illo præcepto negatiuo, nempe non appetendi propriam excellentiam absque debita mēsura: sic posito tanquam conditione præcepto spei supernaturalis in eodem instanti vrgente, & modo dicto præfigente mensuram & modum propriæ excellentiæ in eo instanti omninò necessarium, peccatur peccato superbiæ appetendo propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis absque hac mensura: quia eo ipso quòd ponatur prædicta conditio, appetitio ista redditur

formalis, ex eo quod obiectum, & motiuum formale sit persona, vt excelsa celsitudine simpliciter, talis appetitio est actus superbiæ oppositus directè humilitati. Nam sicut est proprium humilitatis tendere formaliter ad moderantiam, & debitam subiectionem in propria excellentia simpliciter, propriumque obiectum eius est persona ipsa vt simpliciter subiecta: ita proprium est superbiæ per excessum humilitati oppositæ tendere formaliter ad immoderantiam in propria excellentia simpliciter, itavt obiectum, & motiuum eius formale sit persona ipsa, vt excellens excellentia simpliciter. Vnde quæuis excellentia particularis (qualis est v. g. illa, quæ attenditur penes hoc, quòd appetatur bonum aliquod excellens, vt virtute propria acquirendum, cùm tamen eam superet) si appetatur sub hoc motiuo & ratione formali celsitudinis simpliciter, ita vt persona ipsa, quatenus sic excelsa, sit obiectum formale, non spectat secundùm hanc rationem ad vitium præsumptionis oppositæ directè magnanimitati, sed ad superbiam directè contrariam humilitati. Quæ omnia optime explicuit Caietanus ex mente D. Thomæ 2. 2. q. 162. art. 1. vt statim dicemus, quæque animaduersione sunt digna: nam ex defectu intelligentiæ obiectorum formalium harum virtutum, & vitiorum eis oppositorum, solent plura non ita rectè, sed satis dissonè menti D. Thomæ ab aliquibus ex Iunioribus dici.

Caietan.

192. Ex duobus prædictis modis appetendi excellentiam eruditur vis confirmationis.

Hinc ergo ad id, quod in hac confirmatione dicebatur nimirum, appetitionem illam, qua Angelus appetiit suam beatitudinem supernaturalem ex parte modi appetendi, vt habendam propriis viribus, pertinere ad summum ad vitium præsumptionis contra spem, non verò formaliter ad superbiã, satis constat ex modò dictis, id esse negandum: ex eo quòd obiectum, & motiuum formale illius appetitionis fuit celsitudo simpliciter propria Angeli, ipseque, vt excelsus hac celsitudine simpliciter. Ideoque loquendo de primo eius peccato, & de prima ratione, quæ in eo inuenta est, non absolutè, sed vt versabatur circa beatitudinem supernaturalem, non fuit prima illius ratio peccatum præsumptionis contra spem, sed peccatum superbiæ directè oppositum humilitati, quod quidem superba quædam præsumptio respiciens celsitudinem simpliciter optimè dici potest.

Et hoc est satis consonum ipsis naturis rerum, nempe, quòd si Angelus in primo illo peccato voluit ex parte modi volendi beatitudinem supernaturalem, vt propriis viribus adipiscendam, tunc motiuum & obiectum formale sit propria excellentia simpliciter illius appetitionis, qua primò appetiit beatitudinem supernaturalem, primoque saltem circa illam deliquit: quoniam tale motiuum, quantum est ex naturis rerum, debet præcedere aliud, quod est excellentia secundùm quid, quale est motiuum præsumptionis oppositæ magnanimitati, quæ respicit excellentiam determinatam, & non excellentiam simpliciter & absolutè: quia respicit celsitudinem determinatè in operibus magnis cum immoderantia iam dicta in illis: & proptereà non extenditur ad omnem, & quamuis celsitudinem sub ratione celsitudinis & excellentiæ simpliciter, sicut extenditur superbia immoderatè per excessum eam appetendo.

193. Ad secundam confirmationem.

Ad secundam confirmationem respondetur, verum esse, quòd Angelus non peccauit peccato præsumptionis contra spem Theologalem. Quia, vt benè in eadem probatione dicitur, ad hoc desiderabatur, quòd appeteret bonum beatitudinis supernaturalis, vt ex diuina gratia habendum, non tamen secundùm modum & ordinem à Deo præfixum. Cæterum negari non potest, quin semel dato (vt dandum esse diximus) quòd in eo instanti vrgebat præceptum spei Theologalis, & sic erit cõtra illud peccato omissionis, non eliciendo (vt reuera non elicuit) actum spei Theologalis, ad quem tunc tenebatur. Et hoc satis est ad hoc, vt inde a posteriori (vt innuimus) colligatur, ipsum prius peccasse peccato superbiæ, appetendo propriam excellentiam beatitudinis supernaturalis absque debita mensura & modo.

194. Ad vltimam confirmationem.

Ad vltimam verò confirmationem dicendum est, quòd etsi Angelus circa beatitudinẽ supernaturalem priùs deliquerit peccato superbiæ formaliter talis, seu peccato illo superbæ præsumptionis directè oppositæ humilitati: nihilominùs etiam peccauit simul, posteriùs tamen natura, circa illam præsumptionem oppositam directè, formaliter, & per excessum magnanimitati: nam hæc præsumptio (sicut & alia vitia) solet dicere ortum ex superbia, foletque esse eius filia: quia appetitus inordinatus excellentiæ secundùm quid communiter dicit ortum ex appetitu inordinato excellentiæ simpliciter: sicut in aliis id, quod est tale secundùm quid, oritur ab eo, quod est tale simpliciter.

Nec contra hoc vrget id, quod in hac eadem probatione dicitur, scilicet, in eo instanti non obligare præceptum magnanimitatis. Quia etsi tunc non obligauerit præceptum affirmatiuum illius, vrgebat tamen præceptum negatiuum eiusdem, nempe, non appetendi bonum excellens per proprias vires adipiscendum, quod tamen easdem vires superat: quod quidem præceptum semper, & pro semper obligat. Ad hoc autem (quod notandum est) vt iudicemus, Angelum appetiisse tunc virtualiter & implicitè ex vi modi appetendi beatitudinẽ supernaturalem vt propriis viribus adipiscendam, atque adeò appetitionem illam fuisse materiam contentam sub præcepto negatiuo nuper dicto, ab eoque vetitam, satis est, quòd in eo instanti vrgeret præceptum affirmatiuum spei Theologalis, quo præscribebatur ipsi, vt appeteret beatitudinem supernaturalem ex Dei gratia habendam. Nam omittens hunc actum, ad quem tenebatur, voluit iuxta iam dicta virtualiter & interpretatiuè habere illam, non ex Dei misericordia: ac proinde ex consequenti voluit etiam implicitè & virtualiter eandem adipisci ex propriis viribus: & ita talis volitio facta fuit materia contenta sub præcepto negatiuo magnanimitatis, prohibente præsumptionem, eidem directè & formaliter oppositam.

§. VIII. *Replica quadam contra dicta in solutione præcedentis obiectionis, & confirmationum eius.*

195. Replica prima contra omnia dicta in his solutionibus.

NEc refert, si vrgeas, tum quòd commune est aliis vitiis (vt præsumptioni, & ambitioni) respicere personam appetentis vt obiectum. Nam ambitiosus vult seipsum, vt excelsum dignitatibus & honoribus: præsumptuosus, vt excelsum magnis operibus. Ergo actus ille, quo Angelus ex vi modi appetendi appetiit beatitudinem supernaturalem, vt adipiscendam propriis viribus, non desinit esse quoad primam eius rationem actus præsumptionis contra magnanimitatem, ex eo quòd non habuerit pro obiecto ipsum præsumptuosum, vt magnum magnitudine illius operis.

Secunda.

Tum etiam, quòd præsumptio directè opposita humilitati videtur distingui specie à superbia: quoniam spectat ad primam ex quatuor speciebus superbiæ relatis à D. Thoma 2. 2. *quæst.* 162. *art.* 4. qua

D. Thom.

qua quis credit habere à se bonum aliquod: siquidem, quod propriis viribus aliquis acquirit, habet illud à se. Ergo non potest habere pro obiecto & motiuo formali celsitudinem simpliciter, quia hoc est proprium solius superbiæ, vt distinctæ ab aliis vitiis, & speciebus illius.

196. Enodatur prima replica. Caietan. Non itaque hoc obest. Nam ad primam ex his impugnationibus optimè respondet Caietanus 2. 2. q. 162. art. 1. cuius verba, quia ad plures difficultates, quæ hic ebullire solent, dissoluendas non parùm conducunt, placuit in præsenti adducere, quæ quidem sic se habent. *Commune siquidem est omni virtuti, & vitio, quod respiciat propriam personam, vt subiectum. Nam virtus est, quæ bonum reddit habentem. Similiter commune videtur saltem multis, quod respiciant propriam personam, vt terminum commensurationis obiecti, seu materiæ, v.g. temperantia respicit propriam personam, vt terminum commensurationis ciborum, appetit enim cibum, prout recta ratio dictat: recta autem ratio dictat secundùm commensurationem ad propriam personam. Et similiter magnanimus appetit magna opera, commensurata tamen personæ propriæ. Et similiter præsumptuosus appetit magna incommensurata sibi: & ambitiosus magnos honores improportionatos, &c. Superbia autem, licèt communicet cum aliis, in his habet tamen hoc proprium, quod respicit propriam personam vt obiectum. Et propterea author in diffinitione superbiæ posuit ly propriæ, dicendo, quod est appetitus excellentiæ propriæ: ita quod obiectum proprium superbi vt sic, est ipsemet excelsus, seu celsitudo sui: & in hoc differt à præsumptuoso, & cæteris habentibus pro obiecto magnitudinem talis materiæ, puta operum honoris gloriæ. Magnanimus quoque habet magnitudinem operum pro obiecto proprio, & magnitudinem honoris, & gloriæ vt materiæ. Superbus autem habet magnitudinem sui pro primo obiecto. Et quia ad magnitudinem sui ordinari possunt bona, & mala virtutum, & vitiorum: ideò, & virtutes, & vitia, & eorum materia sunt materia superbiæ. Ex omnibus enim superbus tumere vult. Ita quod, sicut magnitudo operis, vt superius patet, dupliciter consideratur, scilicet vt conditio operis, & sic spectat ad quamlibet virtutem, & vt transit in rationalem formalem obiectiuam, & sic constituit magnanimitatem: ita magnitudo propriæ personæ dupliciter consideratur: vt effectus virtutis, & cuiuscumque alterius reddentis habentem potentem, seu facientem magnum, & sic spectat ad quamlibet virtutem: alio modo, vt transit in rationem formalem obiectiuam, & sic constituit superbiam. Et sicut celsitudo sui est proprium obiectum superbiæ; ita abiectio sui est proprium obiectum humilitatis.*

Explicantur magis. Caietan. Confirmat, & magis explicat hoc ipsum Caiet. testimonio Christi Domini, qui humilitatem, & superbiam explicuit per actus habentes pro obiecto seipsum, dicendo: *Qui se humiliat, Qui se exaltat*: & auctoritate D. Benedicti in 6. & 7. gradu humilitatis, nempe, *credere, & pronuntiare se omnibus viliorem, credere, ac confiteri se ad omnia inutilem, & indignum*: necnon ex D. Thoma pluribus in locis: ac tandem ex consonantia huius cum regula humilitatis, & ita inquit: *Consonat autem, & optimè quadrat regula humilitatis, scilicet æstimatio sui ex collatione eius, quod suum est ad Deum, & ad id, quod Dei est. Huic enim æstimationi conformis appetitus est appetitus sui ipsius vt subdiri, qui est humilitatis quod quid est. Contrarius per excessum est appetitus sui ipsius vt celsi, qui in quod quid est superbia habetur. Contrarius autem per defectum est appetitus sui ipsius, vt nimis subditi. Et quoniam diuina reuerentia radix est humilitatis, subaudiendus est in his ordo diuinæ reuerentiæ: ita vt humilitas sit virtus qua homo ex diuina reuerentia se consitens Deo, in omnibus se habet vt subditus. Superbia verò vitium, quo homo diuina abiecta reuerentia, in omnibus, seu communiter se habet vt celsus.*

Ad secundam verò impugnationem dicendum est, quod, vt innuit D. Thomas q. 8. *de Malo art. 4. in solutione ad vltimum*, species superbiæ à Gregorio enumeratæ non constituunt superbias specie essentiali distinctas, sed vnicam & eamdem speciem atomam eiusdem habitus superbiæ per distinctos actus antecedentes, & consequentes explicant: nam omnes illæ species solùm consistunt essentialiter in quadam animæ præsumptione, siue elatione simpliciter, qua propria excellentia simpliciter appetitur. 197. Enodatur secunda replica.

Et ratio est iam tacta, nempe, quod quæuis superbia quærit excellentiam simpliciter inordinato modo, seu abiecta diuina mensura & regula. Et ita, sicut in nobis non datur duplex voluntas specie distincta, sed vnica, quia voluntas respicit bonum simpliciter, cùm tamen dentur plures habitus virtuosi respicientes bona particularia, & determinata: ita nequibunt dari in illa plures superbiæ secundùm speciem, quia quæuis ex illis respicit excellentiam simpliciter: cùm tamen possint plurificari in eodem homine alia vitia respicientia peculiares, & determinatas excellentias, vt ambitio, inanis gloria, &c.

Quare, sicut voluntas, vt dicit vim ad amandum verbi gratia Deum, tantum denotat munus quoddam inadæquatum ipsius, quo tendit in quoddam obiectum sibi inadæquatum, & materiale in collatione saltem ad obiectum adæquatum: & ita tendit in illud sub ratione formali sui obiecti adæquati, nempe, sub ratione boni simpliciter ita præsumptio habitualis directè opposita humilitati dicit rationem quamdam inadæquatam superbiæ, qua tendit in bonum excedens propriam virtutem, ac si non excederet, quod quidem habet se per modum obiecti inadæquati, & materialis, saltem in collatione ad obiectum adæquatum, & formale eiusdem superbiæ, nempe excellentiæ simpliciter. Et ideò præsumptio habitualiter sumpta, vt peculiariter dicit hanc rationem inadæquatam, non verò vt sumitur generaliter pro quauis ratione inadæquata superbiæ, vt à D. Thoma loco nuper citato accipitur, nihil aliud dicit quàm superbiam secundùm quamdam rationem sui inadæquatam, secundùm quam connotat obiectum materiale iam dictum, sub ratione tamen formali, & obiectiua superbiæ.

Neque hinc fit (vt ita alia obiectio, quæ hic fieri poterat maneat soluta) quòd duo illi actus, quibus diximus appeti ab Angelo beatitudinem naturalem, & supernaturalem, ita vt primo eorum illa, posteriori verò ista appetatur, sint solo numero distincti. Non igitur ex dictis hoc sequitur. Quoniam benè stat, habitum superbiæ esse tantùm vnum secundùm speciem, & nihilominùs actus inadæquatos respectu prædicti habitus distingui in specie secundùm se sumptos, licèt non vt specificant habitum. Et ita prædicti actus, quibus modo dicto beatitudo naturalis, & supernaturalis appetita est, possunt secundùm se sumpti specie distinguitum, quia primus illorum, qui versatur circa beatitudinem naturalem, est dilectionis inordinatæ, secundus verò, qui est circa beatitudinem supernaturalem, est actus desiderij, & non qualiscumque, sed versantis circa distinctum obiectum: tum etiam, quia prior ille actus respicit distinctam mensuram propriæ excellentiæ 198. Præcluditur tacita obiectio.

excellentiæ, ac illa, quæ respicitur à posteriori: quia prior actus habet respicere mensuram taxatam à præcepto charitatis, cum tamen à posteriori actu respiciatur mensura, quæ præscribitur per præceptum spei Theologalis.

Exemplum. Potestque hoc explicari exemplo potentiæ volitivæ respicientis bonum simpliciter, quæ licèt per modum potentiæ sit vna & eadem nihilominus habet plures actus specie distinctos: quatenus unus v.g. est actus amoris huius obiecti, nempe Dei, & alter actus desiderij alterius obiecti: quamvis vterque, vt formaliter respicitur à voluntate, illamque specificat, non consideretur vt respicit suum proprium obiectum distinctum ab obiecto alterius actus, sed ut est volitio boni simpliciter: & ideò respiciunt sua peculiaria obiecta, vt subordinata huic rationi vniuersaliori.

§. IX. *Occurritur breuiter cuidam interrogationi.*

99. Interrogatio. Resolutio. SEd inquires, an iuxta mentem D. Thomæ sit probabile, quod Angelus primo deliquerit circa solam beatitudinem supernaturalem.

Respondetur affirmatiuè. Quamvis, vt supra dicebamus, probabilius sit in via S. Doctoris, Angelum solùm superbiisse circa beatitudinem naturalem, vel saltem simul circa beatitudinem naturalem & supernaturalem: circa illam quidē perpriùs, circa hanc vero per posteriùs. Qui modus dicendi, licèt non sit ita probabilis, sicut ille prior constituens primum peccatum Angeli circa solam beatitudinem naturalem, est tamen in via Angelici Doctoris probabilior, quam ille, secundum quem asseritur, Angelum primo peccasse circa beatitudinem supernaturalem tantummodò. Et ratio huius responsionis est. Quod Angelicus Præceptor *quæst. citata de Malo, & in 2. Sent. distinct. relata* protulit hunc modum dicendi, non exprimendo, an simul Angelus deliquerit appetendo beatitudinem naturalem. Et *in art. 3. huius q.* saltem sub conditione dixit, quod si Angelus appetiit beatitudinem supernaturalem, & in hoc appetitu deliquit, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ: & tamen non expressit, fuisse in eo simul peccatum superbiæ circa beatitudinem naturalem. Et propterea non videtur improbabile in via S. Doctoris, quod objectum excellens, circa quod Angelus primo superbiit, fuerit sola beatitudo supernaturalis, vt benè notauit Nazarius *art. 3. huius q. controvers. 3.* Nec obest, quòd hic modus dicendi non sit ita consonus aliis testimonis Angelici Doctoris, quæ ab eodem frequentiùs traduntur. Quia hinc ad summum sequitur, non esse ita probabilem in schola Thomistarum, ac oppositum. Nam integrum erat S. Doctori, sicut & cuilibet alteri, proponere duos oppositos dicendi modos circa rem hanc, quorum vnus, quippe non ita probabilis juxta suam mentem, opponeretur pluribus aliis testimoniis, in quibus alium vt probabiliorem sectatur.

D. Thom.

§. X. *Opposita sententia, cum suis fundamentis & eorum enudationibus.*

100. Opposita sententia. OPpositam tamen sententiam, nempe, vel quod obiectum excellens, circa quod Angelus superbiit, non fuit beatitudo supernaturalis, vel quod, si circa hanc deliquit, non ideò superbiit circa eamdem, quia cum potuerit, & debuerit appetere eam ex auxilio diuinæ gratiæ, appetiit illam prætermisso auxilio, ac proinde virtualiter & interpretatiuè ut habendam ex viribus naturæ, tuentur plures auctores. Nam quoad vtramque partem illam tenent Suarez *in suo tomo de Angelis, lib. 7. c. 11.* Molina *ad articul. 2. & 3. huius quæst. membr. 5.* Becanus *lib. 3. de Angelis, cap. 4. quæst. 7.* Quoad secundam verò partem defendunt eam Vazquez in præsenti *disp. 235. c. 2.* Torres. Compl. *disp. 61. dub. 4.* Arrubal *disp. 178. cap. 3. & 4.* Valentia *disput. 4. in 1. part. quæst. 14. punct. 3.* Suarez. Molina. Becanus. Vazquez. Torres. Complut. Arrubal. Valent.

Primum fundamentum. Probatur primò. Quoniam si Angelus appetiit suam beatitudinem supernaturalem in secundo instanti, appetiisset vtique illam per modum finis omninò vltimi: ergo non deliquisset superbè circa ipsam, imò nec circa beatitudinem naturalem. Consequentia videtur legitima. Quia appetendo beatitudinem supernaturalem per modum finis omninò vltimi, ita se habebat in appetitione illius, sicut se debebat habere: & ita sic appetendo ipsam nullum peccatum committitur circa eamdem, sicut nec circa beatitudinem naturalem: siquidem eo ipso beatitudo ista non diligeretur tunc per modum finis omninò vltimi, sed per modum finis subordinati alteri fini superiori & excellentiori: qui modus diligendi beatitudinem naturalem est optimus. Antecedens autem probatur. Quoniam si Angelus tunc appetiit prædictam beatitudinem supernaturalem, appetiisset illam eo modo, quo ipsi proposita est per fidem: per hanc autem proposita est per modum finis omninò vltimi.

Confirmatur. Quoniam si Angelus tunc appetiisset beatitudinem supernaturalem, voluisset illam tanquam finem supernaturalem efficaciter dilectum, & appetitione itidem supernaturali: ergo dilexisset illam vt habendam, non ex viribus naturæ, sed ex viribus gratiæ: ac proinde non deliquisset superbè circa illam. Hæc secunda consequentia ex priori patet. Prior vero ex antecedenti. Quia dilectio efficax beatitudinis supernaturalis inuoluit virtualiter saltem volitionem mediorum, nempe auxiliorum, & virium gratiæ. Antecedens autem probatur. Quia appetitio finis vltimi est appetitio efficax: ac proinde, si ipse est finis supernaturalis, tunc appetitio illius erit appetitio supernaturalis, & terminata ad ipsum per modum finis itidem supernaturalis, ex eo quod sola ista appetitio potest esse efficax respectu prædicti finis. 101. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam Angelus in illo instanti cognovit per fidem, esse sibi impossibilem acquisitionem beatitudinis supernaturalis per vires naturæ: & per consequens medium vnicum ad illam acquirendam esse vires, & auxilia gratiæ: ergo si semel appetiit eandem beatitudinem supernaturalem, non appetiuit ipsam, vt habendam ex viribus naturæ, sed ex viribus gratiæ: atque adeò non superbiisset tunc circa ipsam. Confirm. 2.

Confirmatur tandem ex Suarez. Quoniam vel Angelus totaliter fuit absorptus in cognitione, & appetitione beatitudinis supernaturalis, ita vt nihil prorsus cogitaret de mediis, & viribus, quibus acquirenda erat? vel consideravit media necessaria? Primum dici non potest. Tum, quia talis modus intelligendi, & volendi non est ita consonus naturæ Angeli, qui eodem actu intelligit finem, & media, ac intendit illum, & eligit ista. Tum etiam. Quia eo ipso affectus inde secutus, nempe, quòd appetierit beatitudinem supernaturalem, absque eo quod appeteret eam vt habendam ex viribus gratiæ, non esset culpabilis: siquidem nulla præcedente consideratione, aut cogitatione de appetenda prædicta beatitudine, vt acquirenda per hoc medium, non erat in potestate Angeli sic illam appetere. Vltima confirmatio.

Tum denique. Quia vel illa inconsideratio fuit vincibilis, & voluntaria? vel inuincibilis, & inuoluntaria? Si inuincibilis, etiam erit inuoluntaria illa appe-

appetitio eiusdem beatitudinis quoad hoc, quod est non appeti vt habenda ex auxilio diuinæ gratiæ. Si autem fuit voluntaria, & vincibilis, iam primum peccatum Angeli non fuisset peccatum superbiæ, sed inconsiderationis, seu defectus considerationis debitæ. Si autem secunda pars primi dilemmatis huius confirmationis eligatur, nempe, Angelum cogitasse de mediis, quibus beatitudo supernaturalis acquirenda erat, tunc cùm non valeret iudicare, se posse illam acquirere viribus naturæ, ne erraret, iudicauit vtique, esse acquisibilem solummodò ex viribus gratiæ. At stante hoc iudicio, videtur valdè difficile, quod appetierit illam merè negatiuè se habendo circa auxilia gratiæ, propter naturalem sympathiam & correspondentiam, quæ est inter intellectum, & voluntatem, maximè si voluntas sit valdè perfecta, quæ ob sui perfectionem exigit, vt quicquid intellectus proponit, vel actu amplectatur, vel actu respuat, & non se habeat cum mera suspensione circa illud.

101. Euertitur fundamentum. Respondetur, negando antecedens. Quoniam etsi beatitudo supernaturalis sit aliàs finis omninò vltimus, non tamen à Lucifero, & eius sequacibus appetita est formaliter per modum finis omninò vltimi. Et ad probationem in contrarium dicendum est, Luciferum appetiisse prædictam beatitudinem, non quidem eo modo, quo per fidem speculatiuè sibi proposita est, sed iuxta modum propositionis practicæ, quo habuit proponi: at practicè non est illi proposita formaliter per modum finis omninò vltimi, sed potiùs per modum complementi beatitudinis naturalis. Hoc autem non ideò contigit, quia expresè ex parte intellectus hoc sibi propositum fuisset, alioqui præcessisset error ex parte illius ad primum peccatum, sed solùm ex parte modi proponendi, & hoc virtualiter tantummodò, ac interpretatiuè: quatenus, cùm Angelus potuisset, & debuisset habere cognitionem practicam, & imperium saltem virtuale (modo tamen dubio vltimo huius disputationis *n.* 256. explicando) quo imperaret appetitionem beatitudinis supernaturalis ex auxilio gratiæ, non habuit prædictam cognitionem practicam, & imperium: & ita virtualiter ac interpretatiuè censetur ex parte modi proponendi proponere practicè & voluntariè prædictam beatitudinem, non vt adipiscendam ex viribus gratiæ sed ex viribus naturæ. Siquidem quoties adest potentia, & obligatio cum debitis requisitis ad volendum, aut proponendum aliquid practicè, & omittitur volitio, aut propositio illius practica, eo ipso merito interpretamur, dari ibidem volitionem oppositam, ac proinde propositionem interpretatiuam, & practicam oppositam propositioni illi practicæ, ex qua sequendus erat actus, qui omittitur, quique non omitti debebat.

Solutio ad primam cōfirmatoinē. Ad primam confirmationem respondetur, quòd etsi obiectum illud propositum sit materialiter, siue in *esse* rei supernaturale, non fuit Angelo propositum practicè per modum finis supernaturalis formaliter sumpti, sed per modum cuiusdam magni boni, aut sub aliqua alia ratione *sub qua* naturali: & ita neque appetita est appetitione supernaturali, nec appetitione re ipsa efficaci ad prædictam beatitudinem consequendam (quamuis ex parte modi appetendi sic se habuerit, modo tamen alibi tacto, ac si efficaciter esset propriis viribus acquirenda.) Nec tandem volita est per modum finis omninò vltimi: & ideò non dilexit illam, adhuc virtualiter, vt habendam ex viribus gratiæ: quoniam virtualis illa dilectio non reperitur nisi in appetitione, qua appetitur beatitudo supernaturalis per modum finis itidem supernaturalis, & formaliter sumpti, & efficaciter sic dilecti, imò vt appetiti per modum finis omninò vltimi.

Ad secundam confirmationem respondetur, conuincere, Angelum non appetiisse expresè & formaliter, & tanquam obiectum sic volitum, beatitudinem supernaturalem vt habendam ex propriis viribus, non tamen quod ex parte modi volendi, implicitè, & virtualiter non appetierit sic illam, seu quod ex parte modi volendi non sic se habuerit, ac si illam ex propriis viribus vellet adipisci. Quoniam ad hoc vt ex parte modi volendi, implicitè, ac virtualiter voluerit acquirere illam ex propriis viribus, non obest, quod habuerit cognitionem speculatiuam, qua certo per fidem cognosceret, prædictam beatitudinem ex solo auxilio gratiæ esse acquisibilem: sed satis est, quòd hoc non obstante appetierit illam, non habendo actum, quo simul voluerit ipsam ex auxilio diuinæ gratiæ, cùm tamen potuisset, & debuisset sic appetere illam: atque adeò satis est, quod cum illo iudicio speculatiuo habeat inconsiderationem practicam necessitatis prædicti auxilij, & defectum imperij, quo poterat, & debebat imperare appetitionem prædictæ beatitudinis ex auxilio diuinæ gratiæ: quod quidem cohærere potest cum iudicio illo speculatiuo fidei, quo Lucifer iudicabat, se non posse consequi beatitudinem supernaturalem absque auxilio diuinæ gratiæ. Hoc autem iudicium vocatur speculatiuum quoad præsens: non quia per illud non proponatur voluntati beatitudo supernaturalis, vt solum consequenda per auxilia diuinæ gratiæ; sed quia non proponit illam per cognitionem practicam habentem efficacitatem ad infallibiliter mouendam voluntatem ad appetendam beatitudinem ex diuino auxilio, sicut eam habet (seruata tamen libertate eiusdem voluntatis vt *in 1. tom. tract. 5. disp. 2. n.* 84. diximus) iudicium, aut imperium efficax subsecutum ad electionem efficacem voluntatis. Et ita ab aliquibus solet, & non immeritò, hoc posterius iudicium appellari iudicium practicum practicè, & illud priùs nuncupari iudicium practicum speculatiuè, idest, non habens modum illum efficacitatis iudicij practici, sed modum iudicij speculatiui quoad hoc, quod est carere prædicta efficacitate. 103. Ad secund.

Et quoad vltimam confirmationem respondetur, eligendo posteriorem partem primi dilemmatis, scilicet Angelum per fidem supernaturalem cognouisse, beatitudinem supernaturalem solum esse acquisibilem ex auxilio gratiæ. Hinc tamen non fit, non potuisse siue esset difficile appetere beatitudinem supernaturalem, absque eo quod appeteret illam, vt habendam ex auxilio gratiæ. Neque oppositum conuincit naturalis sympathia & correspondentia, quæ est inter intellectum, & voluntatem Angelicam, aut magna perfectio eiusdem voluntatis. Quoniam illa correspondentia solùm reperitur inter intellectum practicum, & habentem iudicium itidem practicum, & imperium subsecutum ad electionem ex vna parte, & voluntatem ex alia, non verò inter intellectum speculatiuum, siue (vt sic dicamus) practicum speculatiuè, & inter voluntatem ex alia. Quare, cùm iudicium illud fidei, proponens auxilia gratiæ vt media ad acquirendam beatitudinem supernaturalem, fuerit speculatiuum, siue practicum speculatiuè, non verò practicum practicè, quippe non pertingens vsque ad imperium: consequens est, vt non debeatur illi ex parte voluntatis prædicta correspondentia, & infallibilis nexus appetitionis beatitudinis supernaturalis per prædicta media cum eodem iudicio. Sicut etiam perfectio voluntatis Angelicæ solum exigit, quod habeat proportionatam efficacitatem ad 104. Ad vltimam.

ad intentionem finis, & electionem mediorum, necnon executionem aliorum ad eamdem spectantium: non verò quod exeat in actum secundum absque debitis actibus practicis sui intellectus practici.

Vnde ex naturali sympathia inter intellectum, & voluntatem Angelicam potiùs videtur sequi, voluntatem Angeli mali fore appetituram ex parte modi appetendi virtualiter ac interpretatiuè beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex viribus naturæ, non verò ex auxilio gratiæ. Quoniam in intellectu Luciferi, & eius sequacium præcessit ex parte modi proponendi quædam inconsideratio practica, quidamque defectus imperij, qui virtualiter ac interpretatiuè ex parte modi proponendi, & se habendi censetur esse imperium quoddam respectu appetitionis beatitudinis supernaturalis; vt ex parte modi appetendi virtualiter ac interpretatiuè terminabatur ad eamdem, vt acquisibilem non ex viribus gratiæ, sed naturæ: quia vna cum imperio de appetenda prædicta beatitudine, vt obiecto *quod*, præcessit defectus imperij debiti, quo imperaretur appetitio debito modo ex viribus gratiæ, quodque erat omnino requisitum ad hoc, vt ex eisdem viribus gratiæ appeteretur: ac proinde defectus illius censetur esse virtualiter & interpretatiuè imperium quoddam appetendi beatitudinem, non ex viribus gratiæ, sed naturæ. Et ita ex propositione beatitudinis supernaturalis vt obiecti *quod*, cum defectu tamen huius imperij debiti, siue cum defectu propositionis per illud, optimè sequitur appetitio illius absolutè, siue per modum obiecti *quod*, cum defectu appetitionis eiusdem quoad modum appetendi, scilicet ex viribus gratiæ, & per consequens cum volitione eiusdem ex parte modi volendi, virtualiter & interpretatiuè, vt acquirendæ ex viribus naturæ.

Ad illud autem, quod in eadem confirmatione adducitur, nempe, quod si illa inconsideratio Angeli fuit vincibilis, & voluntaria, tunc in ea situm esset primum peccatum Angeli, non verò in superbia ipsius, quod quidem potest retorqueri contra nos quoad inconsiderationem practicam, quam Angelo tribuimus, dicendum est, inconsiderationem prædictam non esse peccatum, vsque dum intelligatur accedere peruersio superba Angelicæ voluntatis, quæ saltem in aliquo genere causæ sit prior, quam ipsa, quamuis in alio genere sit posterior. Sed de hoc latius in vltimo dubio huius disputationis, vbi hæc res magis explicatur.

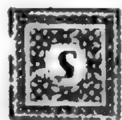
105. Secundum fundamentũ oppositæ sententiæ. Secundò principaliter probatur prædicta sententia ex eodem Suarez. Quoniam si Angelus in suo primo peccato deliquisset circa beatitudinem supernaturalem, ex eo quod non appetiisset illam expresse ex auxilio gratiæ, tunc solum deliquisset peccato omissionis, non verò commissionis, & superbiæ: hoc autem falsum est, vt ex dictis constat: ergo, &c. Sequela probatur. Quia amor beatitudinis simplex (vt sic dicamus) seu absolutus, & præcisus à volitione mediorum, per quæ acquirenda est, non est de se malus: ergo si aliquando quis peccat sic amando beatitudinem, non peccat in eo, quod agit, sed in eo, quod non agit, quando plus agere tenebatur, nimirum amare illam volendo simul media, scilicet auxilia diuinæ gratiæ: ergo peccat peccato omissionis, & non commissionis. Sicut qui soluit quinque, cum septem soluere deberet: omittendo tantum peccat ex eo quod non in eo quod facit, sed in eo, quod non agit, delinquit.

Solutio. Nec obest si occurras, appetitionem auxilij gratiæ debuisse apponi per modum circumstantiæ illius actus, appetendi beatitudinem supernaturalem, & ideò appetendo eam sine hac circumstantia, deliquisse peccato commissionis. Nam contra hoc est, quod volitio mediorum non est circumstantia volitionis finis, sed potiùs effectus illius: Ergo respectu volitionis beatitudinis supernaturalis, quæ est finis vltimus Angeli, non se habet per modum circumstantiæ volitio auxiliorum gratiæ, quæ sunt media in ordine ad consequendam prædictam beatitudinem. Contra insurgitur.

Respondetur, admittendo solutionem datam. Et ad probationem dicendum est, quòd dum volitio mediorum vnà cum fine apponit mensuram propriæ excellentiæ appetitæ per modum finis, tunc, licèt volitio mediorum sit effectus, aut quasi effectus volitionis finis, nihilhominùs habet se simul per modum circumstantiæ, & modi respectu intentionis finis; & propterea intentio illius absque prædicta circumstantia potest esse peccatum commissionis, & superbiæ, vt in præsenti contingit. Diluitur argum & vindicatur tradita solutio.

DVBIVM VII.

Vtrùm Angelus potuerit primo peccare alio peccato, quàm peccato superbiæ?

SEMEL explicato, primum peccatum Angeli fuisse superbiam, necnon quod fuerit obiectum excellens, circa quod prædictum peccatum versatum est, protinus se offert inquirendum, an prædictum primum Angeli peccatum non solùm fuerit, sed etiam debuerit esse superbiæ, ita vt non potuerit alio peccato, quam superbiæ primò delinquere. Cæterum, cùm inquirimus de hac impotentia Angeli ad primò peccandum aliter quàm superbiendo, non loquimur de impotentia Metaphysica, quæ ex se affert implicationem contradictionis eius, quod per illam impossibile esse dicitur, sed ab hac impotentia præscindentes, de impotentia Physica, quæque inuenitur in rebus secundùm communem & regularem cursum eisdem consentaneum sciscitamur. Ac proinde sensus tituli est, an Angelus habeat hanc impotentiam ad primò peccandum alio peccato, quàm superbiæ? an verò habeat potentiam huic impotentiæ oppositam ad primò delinquendum alio delicto, præter quam superbiæ. 106.

§. I. *Expeditio dubij ex Angelici Præceptoris mente, & ratio fundamentalis pro ea.*

Dicendum ergo est, Angeli primum peccatum debuisse esse superbiæ, ita vt saltem secundùm potentiam Physicam, seu secundùm communem, & regularem cursum nequiuerit alio peccato quam superbiæ delinquere. Ita Angelicus Præceptor in hac quæstione *art.* 2. his verbis: *Vnde peccatum primum Angeli non potest esse aliud, quam superbia.* Quem sequuntur eius discipuli, vt Capreolus *in* 2. *dist.* 4. *quæst.* 1. Caietanus *artic.* 2. nuper citato, Nazarius ibidem *controuersia* 2. & alij quamplures. 107. Dubium deciditur vnica conclusione. *Angelic. Preceptor Capreol. Caietan. Nazar.*

Ratio autem fundamentalis huius assertionis, quam *dub.* 1. huius disputationis tetigimus, desumitur ex D. Thoma 2. 2. *q.* 162. *art.* 1 potestque sub hac forma proponi. Quoniam primum Angeli peccatum debuit consistere in affectu quodam prosecutionis circa bonum spirituale habens rationem finis non qualiscumque, sed finis vltimi: ergo debuit esse peccatum superbiæ. Ratio fundamentalis.

208. Probatio antecedentis quoad primam partem.

Antecedens quia plures continet particulas, ex quarum qualibet plures obiectiones solui possint, ideò sigillatim quoad singulas probandum est. Et in primis quoad primam, nempe debuisse consistere in affectu quodam prosecutionis, suadetur, tum ex his, quæ suprà diximus, nimirum, bonum, tam secundùm se, quàm vt est obiectum voluntatis, esse prius, quàm malum: & ideò priùs debet esse actus prosecutionis tendens ad bonum, quàm fugæ, & nolitionis, qua respuimus malum: quia omnis nolitio alicuius mali est in virtute prosecutionis boni oppositi, & quodammodò priùs dilecti. Ergo primum Angeli peccatum non potuit esse nolitionis, ac fugæ mali, sed prosecutionis alicuius boni priùs dilecti, in cuius virtute malum illud fugit, & respuit. Et propterea (vt loco citato diximus) Angelicus Præceptor 1. 2. q. 25. art. 2. constituit hunc ordinem, adhuc in actibus appetitus sensitiui, ex eo quòd bonum naturaliter est prius malo: & ita passiones, quarum obiectum est bonum, naturaliter sunt priores passionibus, quarum obiectum est malum, vnaquæque scilicet sua passione opposita, redditque ad hoc rationem à nobis adductam his verbis: *Quia enim bonum quæritur, ideo refutatur oppositum malum.*

Angelic. Præceptor.

Quoad secundam partem.

Tum etiam (per quod præcedens probatio explicatur.) Quia ex vltima particula in eodem antecedenti posita, videlicet, obiectum prædicti peccati debere esse finem, non qualemcumque, sed vltimum, idem antecedens quoad primam particulam videtur colligi. Quoniam malum, quod est obiectum actus fugæ, & nolitionis, non potest esse finis, sed ad summum medium in ordine ad consequendum aliquem finem intentum: ergo si actus, in quo primum Angeli peccatum consistit, debuit primò esse circa finem, non potuit esse nolitionis, sed necessariò debuit esse prosecutionis.

Quoad secundam verò particulam, nempe, prædictum affectum prosecutionis debere esse circa bonum, id est, non circa bonum vtcumque, sed circa bonum honestum, seu quod obiectum illius expressè volitum non sit ex se malum, sed quantum est ex se habeat esse honestum, ac proinde ex hoc præciso capite nequeat actus ille prosecutionis vitiari, constat ex sæpè dictis, & ex dubio sequenti dicendis, nempe, Angelum non habuisse, nec potuisse habere errorem speculatiuum, aut practicum ante suum primum peccatum. At si primò deliquisset appetendo, & prosequendo aliquod obiectum, quod ex se esset malum, tunc non posset non habere errorem saltem practicum in intellectu, quo proponeretur sibi vt conueniens, amplecti obiectum illud relicto opposito, vt loco citato magis explicabimus.

209. Quoad tertiam.

Quoad tertiam autem particulam, scilicet, prædictum bonum debere esse spirituale, etiam liquet idem antecedens. Quoniam bonum corporale, vt tale, non est proportionatum naturæ Angelicæ, & ita non potest ad illud affici, & per consequens nequit peccare per affectum prosecutionis ad ipsum. Quoad vltimam verò partem prædictum antecedens constat ex dictis *dub. 3. & 5. huius disputationis.* Nam id quod primò occurre debuit Angelo in secundo instanti, in quo peccare potuit, tāquam quid, de quo erat deliberandum, non fuit aliquod medium, sed finis vltimus, quia ab eo, deliberatio circa cætera alia pendebat: ergo primum peccatum Angeli solùm potuit esse circa prædictum finem, ex eò quod indebito modo circa illum se habuerit, prosequendo ipsum, non secundùm modum, secundum quem debebat illum prosequi.

Ex quibus consequentia primi, & principalis enthymematis huius rationis probatur à D. Thoma. Quoniam appetitus prosecutionis bonorum spiritualium, & ex se honestorum, & maximè vltimi finis itidem spiritualis, & honesti, non potest esse peccatum, nisi sit talis, vt in eo superioris regula non seruetur: ergo nequit esse aliud peccatum præter quam superbiæ: quia proprium est superbiæ, vt per eam quis non subdatur superiori in eo, in quo debuit subdi.

Quam rationem sub breuiori forma, virtute tamen includente cuncta, quæ diximus, adduxit D. Thomas *art. 2. huius q.* his verbis: *Secundùm affectum verò illa solùm peccata in malis Angelis esse possunt, ad quæ contingit affici spiritualem naturam. Spiritualem autem naturam affici non contingit ad bona, quæ sunt propria corpori, sed ad ea, quæ in rebus spiritualibus inueniri possunt: nihil enim afficitur, nisi ad id quod sua naturæ potest esse quodammodo conueniens. In spiritualibus autem bonis non potest esse peccatum, dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc, quod in tali affectu superioris regula non seruatur: & hoc est peccatum superbiæ, non subdi superiori in eo, quo debet. Vnde peccatum primum Angeli non potest esse aliud, quàm superbia.* D. Thom.

§. II. *Responsio triplex ad rationem D. Thomæ, & impugnatio eius.*

Licet autem hæc ratio D. Thomæ sit satis efficax ad intentum, nihilominus pluribus Doctoribus videtur inefficax: & propterea ex diuersis capitibus diuersos in ea defectus deprehendere sibi videntur. In primis ergo Valentia, cui tam assertio, quàm ratio D. Thomæ displicet, duplici via prædictæ rationi occurrit. Primò quidem, ex ea non probari peccatum Angeli debuisse committi actu prosecutionis, & non per aliquam omissionem. Et ita adhuc dato, omnem nolitionem & fugam, quæ est actus positiuus, debere fundari in actu prosecutionis: non tamen id est necessarium de omissione. Secunda autem. Quia ratio D. Thomæ supponit, primum peccatum Angeli debuisse committi aliquo actu prosecutionis. Cæterum hæc prosecutio (inquit prædictus auctor) non debet esse necessario, ac proinde ex se mala; atque ita potuisset primò Angelus peccare ex eo, quod nollet obedire Deo exequendo aliquod præceptum sibi in aliquo instanti impositum, quia vellet in eo instanti occupare se in sua tantum perfectione amanda, vel contemplanda, vel in aliquo alio per se bono. 210. Duplex effugium Valentiæ.

Cæterum hæc solutio vim rationis Angelici Præceptoris non infringit. Nam in primis falsum est id, quod primo loco in ea dicitur, scilicet, rationem S. Doctoris non probare, primum peccatum Angeli non potuisse esse omissionis. Quia si quæ posset esse omissio prima Angeli, per quam ipse primò delinqueret, maximè illa, qua diligeret se, & suam beatitudinem naturalem, non ordinando illam in finem supernaturalem: at peccatum hoc non est omissionis, sed commissionis, & prosecutionis: ergo Angelus non potuit primò peccare per omissionem. Maior videtur certa. Nam ille actus habet, quod sit primus, qui reperitur in Angelo, quippe omninò necessarius secundùm suam substantiam, tam quoad specificationē, quàm quoad exercitium, & quod sit valdè intimus eidem Angelo, & veluti corollarium suæ naturæ, ac cōstituens illam in actu primo, & completo ad se mouendum in ordine ad suas operationes naturales, vt *disp. præcedenti dubio 3. n. 57.* diximus, & ex alia parte Angelum tunc vrgebat præceptum non diligendi eamdem beatitudinem naturalem, nisi ordinando eam in finem superna- Euertitur primum effugium.

supernaturalem, ac proinde non eliciendi prædictum actum nisi coniunctum cum hac ordinatione vt *dub. 5. n. 120.* diximus, & in ordine ad istam coniunctionem est omninò liber: & ita oportet, vt si quæ esset prima omissio, in qua Angelus primò delinqueret, non sit alia præter istam: siquidem ille primus actus debuit elici, vel coniunctus cum prædicta ordinatione, & sic nulla esset omissio, vel sine illa, secundùm quam rationem videbatur esse ibi omissionem, primamque omissionem.

Maior autem constat ex illis, quæ ibidem *n. 128.* diximus, nempe dilectionem beatitudinis naturalis absque prædicta ordinatione in finem supernaturalem non esse peccatum omissionis, sed commissionis, & prosecutionis: ex eo quod illa omissio est modus quidam actus prosecutionis, quo diligitur prædicta beatitudo, & excellentia eius absque debita mensura: & ideò ille actus cum ea omissione cadit sub præcepto illo, quo prohibetur dilectio propriæ excellentiæ absque debita mensura, nempe sub præcepto negatiuo non superbiendi. Sicut dum quis vult celebrare absque vestibus sacris, committit peccatum commissionis per actum prosecutionis tendentem ad celebrationem absque prædictis vestibus.

211. *Confirmatur.* Confirmatur. Nam ex vi rationis D. Thomæ habetur, peccatum Angeli debuisse esse circa finem vltimum, & potissimè circa finem vltimum naturalem, vt ex dictis *dub. 5. n. 102* liquet: at circa finem istum nequiuit Angelus primò delinquere ex eo præcisè, quod illum secundùm se sumptum diligeret, neque ex eo, quod expresè vellet illum, vt superuestitum aliqua circunstantia mala: ne ante primum peccatum Angeli præcedat aliquis error in eius intellectu. Ergo ea præcisè ratione circa illum deliquit, quia dilexit ipsum cum omissione alicuius circunstantiæ, cum qua eum diligere tenebatur. Ergo si versari sic circa prædictum finem, est actus prosecutionis, habebitur ex vi eiusdem rationis, primum Angeli peccatum debere esse per actum prosecutionis.

Præcluditur secundum effugium Valentiæ. Ex quo etiam secunda via, qua Valentia soluit eamdem rationem, facilè impugnatur. Nam præterquam quod id, quod supponit, videlicet, actum nolitionis non debere necessariò præsupponere malam prosecutionem, sed posse etiam præsupponere bonam, vt dum quis propterea vult non obedire, quia vult orare, est falsum, vt benè notauit Nazarius *art. 2. huius quæstionis controuersia 2. §. secundo notandum est.* *Nazar.* Quandoquidem hoc ipso, quod quis tenetur aliquid operari, peccat aliud agere volens: quia recta ratio, & circunstantia rerum, ac temporum oppositum exposcunt: & ideo tunc illa prosecutio, v. g. volitio orandi est inordinata, & mala, quippe carens debito ordine rationis, & bonitate ex circunstantiis. Præterquam quod igitur hoc falsum est, nihilominus potest hæc via ex vi rationis D. Thom. & ex illis, quæ *dub. 3. & 5. huius disputationis* diximus, præcludi. Nam licèt adhuc dato, quod dum peccatum versatur circa media, possit esse bona prosecutio finis, & deinde ex abusu voluntatis mala electio, & fuga alicuius ad consequendum illum finem: attamen si peccatum debet esse immediatè circa ipsum vltimum finem, vt in præsenti contingere ex ratione D. Thomæ habetur, tunc hoc ipso quod ibidem debeat interuenire prosecutio, nequibit peccatum illud consistere in aliqua nolitione, sed in ipsa prosecutione: quia eo ipso nequit ibidem dari nolitio prædicti finis: alioqui darentur simul volitio, & prosecutio prædicti finis, necnon & nolitio, & fuga ab eodem.

212. Secundò occurri potest ex aliis, falsum esse antecedens rationis D. Thomæ quoad tertiam particulam illius, nempe, quòd obiectum primi peccati Angeli debuit esse bonum non qualecumque, sed spirituale. *Secùnda aliorum euasio.* Quia Angelus potest etiam delinquere circa rem corpoream, vt talem: tum quia Dæmones committunt per seipsos peccatum homicidij, quod quidem versatur circa rem corporalem, vt talem: *Instantia prima pro ea.* tum etiam, quia cùm suadent hominibus peccata luxuriæ, aut gulæ, committunt idem peccatum secundùm speciem, ac homines luxuriosi, & gulosi: ac proinde afficiuntur ad res venereas, necnon & ad delectabilia secundùm gustum, quæ sunt aliquid corporeum, vt tale: *Secunda.* alioqui, si non haberent idem motiuum, afficerenturque ad illa obiecta corporea, non patrarent idem peccatum secundùm speciem: tum deinde, quia saltem Angelus potest habere hunc actum conditionatum: Si per impossibile possem capere delectationes venereas ex venereis obiectis, caperem illas: & tamen tunc planum est, prædictum actum fore peccaminosum, & obiectum illius esse aliquid corporeum vt tale. *Tertia.*

Tum denique. Quia ira, & acedia possunt reperiri in Dæmonibus. *Vltima.* Ira quidem: nam Apocalypsis 12. dicitur. *Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam:* *Apoc. 12.* & Dionysius *de diuinis nominibus* inquit, Dæmones furorem quemdam irrationalem habere: *Dionys.* & tandem Angelicus Doctor 2. 2. *q.* 158. inquit iram esse appetitum vindictæ, & habere rationem peccati, cùm est inordinatus: *Angelic. Præcept.* constat autem, Angelum posse inordinatè appetere sumere vindictam de aliquo. Acedia autem. Quia nihil habet Angelus, ratione cuius nequeat in ipso esse tædium, & tristitia de bonis operibus, vt referuntur in Deum. Quare, cùm ira possit habere pro obiecto vindictam indifferenter in obiectis corporeis, & spiritualibus & similiter acedia, ex eo quod bona operatio, de quo est tædium acediæ, potest esse materialis, & spiritualis, & indiscriminatim terminari ad rem spiritualem, & corpoream: inde est, vt obiectum peccati Angelici potuerit indiscriminatim esse bonum, siue spirituale, siue corporale.

213. *Impugnatur euasio.* Sed hæc solutio nihil obest rationi D. Thomæ, quin potiùs ex iis, quæ pro ea diximus, facilè corruit. Quoniam sicut appetitus sensitiuus non potest affici, nisi ad bonum conueniens naturæ sensitiuæ: ita neque appetitus Angelicus, nisi ad bonum conueniens, & proportionatum naturæ Angelicæ.

Firmatur confutatio. Adde primò. Nam dum Angelus peccat circa bona corporea, aut delinquit affectu, quo velit ea sibi? aut quo velit illa destruere, aut distribuere? Non primum. Quia velle ea sibi, esset velle eadem, vt conuenientia suæ naturæ, quod est impossibile. Si autem secundum dicatur, non peccabit circa illa secundùm eam rationem, qua sunt corporalia: quia prædicta bona, non quia corporalia, sed secundum quamdam rationem communem sibi, & rebus spiritualibus habent posse destrui, & distribui: & adhuc tunc non sunt volita, nisi quatenus conducunt ad aliquem finem spiritualem, ex cuius affectu vult Angelus ea destruere, aut aliis tribuere, & ideò prius peccat circa finem spiritualem. Vnde D. Thomas *art. 2. huius quæstionis* notanter non dixit absolutè, naturam spiritualem non affici ad bona corporalia, sed ad bona, quæ sunt propria corpori: *D. Thom.* vt significaret, se loqui de huiusmodi bonis sumptis præcisè secundùm eam rationem, qua sunt corporalia, quia secundùm hanc, sunt obiecta propria corporibus, secundùm alteram verò non sunt formaliter eis propria, sed possunt etiam naturis spiritualibus conuenire.

Roboratur vlterius. Adde secundò, quod (vt constat ex dictis *dubio 2. huius disp. n. 29.*) nihil potest ferri, saltem appetitu prosecutionis, & per se, in obiectum impossibile, cognitum vt tale, sed ad summum appetitu per accidens ad appetitionem alterius rei possibilis, & conuenientis respectu appetentis: sed delectationes venereæ v. g. implicant capi ab Angelo, & hoc euidenter ab eo iudicatur: ergo nequibit illas appetere, saltem appetitu per se, sed ad summum per accidens ad appetitionem alicuius rei spiritualis, & conuenientis: atque adeò nequibunt prædictæ res venereæ esse obiectum primi peccati Angeli, sed id conueniet illi bono spirituali, ad cuius appetitionem per accidens appeterentur.

114. Euanescit prima instantia. Neque instantiæ in fauorem huius solutionis adductæ oppositum conuincunt. Quia Dæmones committentes homicidium, non committunt illud ex appetitu ad bona corporalia, quatenus talia, sed ex affectu ad aliquid spirituale, quod prius intendunt: & ita peccatum homicidij connumeratur inter peccata spiritualia, vt colligitur ex Diuo Thoma 1.2. q.72. & 73.

Secunda. Et similiter secunda instantia nihil obest. Quoniam Dæmones suadentes luxuriam, non peccant formaliter peccato luxuriæ: ex eo quod ad committendum hoc peccatum formaliter desideratur, quod ipsemet committens consummet illud, vt docuit Caietanus *artic. 2. huius quæst.* quod tamen est impossibile Angelo, quandoquidem hæc operatio est operatio vitæ animalis, quæ formaliter non conuenit Angelis. Quare Dæmones tantum committunt prædictum peccatum causaliter, & suum peccatum tantùm est hoc modo eiusdem speciei cum peccato luxuriosi: sicut etiam ob hanc eamdem rationem non dicuntur peccare secundùm affectum peccato luxuriæ: quia hic modus peccandi luxuriosè exigit peccatum luxuriæ formaliter, & non solùm causaliter tale. Nec etiam dicuntur peccare ex motiuo luxuriæ, sed ex alio motiuo spirituali: quia cùm hoc peccatum sit proprium corpori animali, non committitur ex motiuo illius, nisi ex affectu ad bonum corporeum, vt tale.

Caietan.

Tertia. Nec etiam tertia instantia obstat. Quia vt *dubio 2.* huius disputationis explicuimus, obiectum impossibile non potest appeti appetitu per se, adhuc per actum simplicem, & conditionatum conditione se tenente præcisè ex parte obiecti, sed ad summum appetitu per accidens, & ad appetitionem alterius boni. Et ita Dæmones si habeant illum actum conditionatum venereorum, sicut non committerent peccatum formaliter luxuriæ ex motiuo carnalis delectationis, quia non possunt illud consummare, ita nec haberent prædictum actum conditionalem, nisi ex motiuo alterius peccati, vt ex odio Dei, quem vellent in omnibus offendere.

Vltima. Nec tandem vltima instantia obest. Nam ad illam occurrit D. Thomas *art. 2. huius q.* dicens, quod ita est cum quadam passione sicut concupiscentia, & ita in Dæmonibus non potest esse, nisi metaphoricè, acedia verò est quædam tristitia, qua homo redditur tardus ad spirituales actus propter corporalem laborem, qui Dæmonibus non competit.

115. Replica ex Vasquez, contra datam solutionem. Etsi contra hanc solutionem D. Thomæ objicias ex Vasquez, quod etsi in nobis commotio passionis habeat coniungi cum ira, non tamen tanquam aliquid per se desideratum ad eius rationem: ergo ex hoc, quod in Angelo non sit prædicta commotio, male colligitur, non fore formaliter in eo iram. Antecedens probatur. Tum, quia Angelicus Doctor supra *q. 20. art. 1. ad 1.* inquit quod in ira, vt dicitur in primo de Anima, materiale est accessio sanguinis circa cor, aut aliquid huiusmodi, & formale appetitus vindictæ: & quia in hoc denotatur aliquid imperfectionis, nempe tristitia quam supponit de malo illato, propter quod est volita vindicta, idcirco inquit, eam non conuenire formaliter Deo. In quibus verbis non solùm assignat tanquam aliquid materiale commotionem illam, sed etiam non habita mentione illius, assignat ex parte appetitus vindictæ rationem, propter quam ira non sit formaliter in Deo: vt per hoc denotaret, non esse attendendum ad prædictam commotionem ad tribuendam, vel remouendam ab aliquo rationem formalem iræ: ac proinde eam, aut aliquid huiusmodi non desiderari per se ad rationem illius. Tum etiam. Quia in misericordia est materiale quid, & non desideratum ad eius rationem formalem compassio, formale verò, & sufficiens est voluntas subleuandi miseriam: ergo eadem ratione ad iram non desiderabitur, nisi tantùm illud formale iam explicatum, quodque in Angelo reperitur. Sicut in acedia possumus distinguere defatigationem corporis, & tristitiam voluntatis de bono opere, vt refertur in Deum: & secundùm priorem rationem tribuere illam Angelo, licet non secundùm posteriorem. D. Thom.

Enodatur. Respondetur ex Nazario *art. 2. huius q. controuersia 1.* hoc esse discrimen inter amorem v.g. delectationem, & misericordiam ex vna parte, & inter iram ex alia: quod ira absolutè & simpliciter sumpta non sumitur secundùm communem modum concipiendi Philosophorum, & Theologorum pro eo solo, quod formaliter dicit, sed etiam pro illo, quod de materiali importat: & ita hoc ipso, quod non possit vtrumque reperiri in aliquo, neque ira absolutè & simpliciter dicta in eo esse, nisi solùm metaphoricè. Econtra verò amor, delectatio, & misericordia absolutè & simpliciter sumpta, non denotant nisi id, quod est formale in illis, v.g. in misericordia esse rationem subleuandi miseriam: & propterea satis est hanc rationem inueniri in aliquo, ad hoc vt ibidem propriè, & formaliter sit ratio misericordiæ. Vnde, cùm in Angelo non reperiatur ira quoad materiale iam explicatum, sed solùm quoad formale, nimirum quoad appetitum vindictæ, cum tristitia de malo illato: hinc est, vt meritò D. Thomas absolutè dixerit, non posse esse in Dæmonibus formaliter iram. Quod quidem cum proportione dicendum est de acedia: nam hæc absolutè & simpliciter sumpta dicit, non qualecumque tædium de bonis operibus, vt referibilibus in Deum, sed illud, quod est, & prouenit ex labore, & defatigatione corporis.

Nec obest, si vrgeas, quod saltem illud formale, quod cum præcisione sumptum dicitur constituere iram metaphoricè talem, potest indiscriminatim versari adhuc in Angelo, in bonis spiritualibus, & corporeis, ita vt hic affectus sit inordinatus: ergo ex hac solutione D. Thomæ sic intellecta non vitatur id, quod vitari intenditur, scilicet, primum peccatum Angeli non potuisse consistere in hac ira, vt specialiter versatur in bonis corporeis, atque adeò obiectum prædicti peccati non posse esse circa obiectum aliquod corporeum. 116. Alia replica.

Respondetur enim, argumentum illud à Diuo Thoma allatum duo petiisse ad sui solutionem: primum quidem, an esset verum id, quod in eo asserebatur, scilicet, esse formaliter in Angelis iram absolutè, & simpliciter dictam: secundum verò, & in illo priori virtualiter inclusum, an saltem ira metaphoricè sumpta, prout dicit appetitum vindictæ iam dictum, Solutio.

dictum, potuerit esse primum Angeli peccatum. Et ad illud prius, de quo expressè procedebat argumentum, præstitit expressam solutionem, negando, iram absolutè & simpliciter dictam esse propriè, & formaliter in Angelis, ad hoc verò posterius virtualiter & implicite ibidem contentum, virtualiter etiam respondit, quatenus eius solutio satis colligebatur ex ratione ab eodem S. Doctore adducta. Nam tam ira, adhuc metaphoricè sumpta, quàm acedia, afferunt speciali ratione tristitiam quamdam; illa quidem de malo illato: ista verò, quia ratione illius retardatur quis à bono opere: & ideò speciali ratione dicunt nolitionem quandam: ac proinde nequibit in eis primum Angeli peccatum consistere.

217. *Tertia euasio ad rationem fact. pro assertione.* Tertiò occurri potest ad eamdem rationem dicendo falsum esse antecedens illius quo ad vltimam eius partem, nempe primum peccatum Angeli debuisse consistere in affectu prosecutionis circa vltimum finem Angeli: quia potuit præsupponere bonam prosecutionem vltimi finis, quamuis sit mala causaliter, quia nimirum fuit causa malæ electionis consistentis in aliqua nolitione mala. Et ratio huius est. Nam puer, dum peruenit ad primum instans vsus rationis, in quo aliquando peccat, habet bonam prosecutionem finis vltimi, nempe beatitudinis in communi: & tamen primò peccat, quia in ordine ad hanc intentionem eligit mala media; nempe, viuere quærendo bona sensibilia, vel respuendo difficultates, & labores, qui ei proponuntur in prosecutione vitæ & bonorum conformium rectæ rationi. Et ita eadem ratione posset etiam Angelus primo peccare proportionali modo.

Impugnatur ex infra dicendis. Cæterum neque hæc solutio vim rationis Diui Thomæ infringit propter apertam disparitatem, quæ in puero illo, & in Angelo intercedit: quam quidem quia disputatione sequenti, dubio vnico, *n.* 52. tradedemus, ideò vsque ad prædictum locum consultò ab ea tradenda abstinemus, & iuxta ibidem dicenda debent intelligi ea, quæ in aliis locis circa hæc tetigimus.

§. III. *Aliæ solutiones ad eamdem rationem Diui Thomæ.*

218. *Quarta euasio P. Vazquez.* QVartò occurri potest ex Vazquez, quod adhuc concesso antecedenti huius rationis D. Thomæ, nimirum, peccatum Angeli debuisse consistere in actu prosecutionis circa bonum spirituale, & honestum, nempe, circa suum vltimum finem, non rectè deducitur consequentia illa, videlicet, peccatum Angeli debuisse esse superbiæ. Nec probatio consequentiæ hoc ipsum conuincit. Quia prædicta probatio consistit in hoc, quod non subijci in eo, in quo quis subjici debet, pertinet ad superbiam: cùm tamen hoc sit falsum. Siquidem loquendo (vt loqui debemus) de hoc, quod est non subjici, vt constituit speciale peccatum, tunc id potiùs spectat ad inobedientiam, quam ad superbiam, quæ non est transgressio præcepti, atque adeò subiectionis debitæ alteri vt superiori, sed mensuræ propriæ dignitatis. Et proptereà D. Th. 2. 2. *q.* 162. *art.* 1. refert ex Isidoro, superbum dici, quia super vult videri, quam est. *D. Thom.* Congruitque cum hoc diffinito communis superbiæ, qua asseritur, superbiā esse appetitum excellentiæ supra debitam mensuram.

Explicatur amplius euasio. Potestque hæc eadem solutio ex iis, quæ tradit ipse Vazquez, confirmari. Ex eo quòd, vel antecedens adductum ad probandam consequentiam rationis D. Thomæ est falsum, vel ex eo non deducitur rectè consequentia. Quoniam antecedens consistit in hoc, quod appetitus prosecutionis bonorum spiritualium, & maximè vltimi finis itidem supernaturalis, non potest esse peccatum, nisi sit talis, vt in eo superioris regula non seruetur. In hoc autem antecedenti, vel sumitur superioris regula pro lege eius, vel pro mensura propriæ dignitatis, & excellentiæ appetentis: Si primo modo sumatur, tunc non rectè deducitur consequentia, nempe, quod talis appetitus nequit esse aliud peccatum, quam superbiæ, ex eo quod non subdi superiori in eo, in quo quis debet subdi, spectat ad superbiam. Et ratio est. Quia non subdi superioris regulæ, vt habet rationem legis, aut est communis ratio inclusa in omni peccato: aut si hoc est per se volitum, & constituit speciale peccatū, non potest esse aliud, quàm inobedientiæ specialiter dictæ. Si autem regula sumatur secundo modo, tunc antecedens erit falsum. Quia prædictus appetitus bonorum spiritualium poterit esse peccatum, etiam si non sit talis, vt in eo non seruetur regula superioris, sumpta regula formaliter pro mensura propriæ dignitatis, & excellentiæ: quandoquidem satis esset ad hoc, vt ille appetitus esset peccatum quod in eo non seruaretur regula superioris, sumpta regula pro lege formaliter: atque adeò quod committeretur ibidem peccatum inobedientiæ propriè & spiritualiter dictæ.

219. *Alia ... euasio ... quinta.* Quo etiam spectat duplex alia solutio, quæ eidem rationi D. Thomæ adhiberi potest: alia quidem (& quinta in ordine,) quod ad rationem superbiæ formaliter sumptæ, & maximè vt constituit peccatum mortale, non satis est appetere bonum spirituale & excellens vltra mensuram: sed requiri, vt appetatur, spreta regula & mensura: at ex vi rationis D. Thomæ non probatur: quod hoc ipso, quod appetatur ab Angelo bonum spirituale, & excellens, debeat appetere illud, non solùm vltra mensuram, sed etiam spreta eadem regula & mensura.

Ad eamdem ... sexta. Posterior verò (& sexta in ordine) solutio est, quod ad hoc vt volitio alicuius boni spiritualis & excellentis, non seruata diuina regula sit peccatum superbiæ, non sufficit appeti vtcumque bonum excellens, sed bonum excellens, vt tale reduplicatiuè, quia superbia tendit ad illud sub hac ratione formali reduplicatiuè sumpta; at ex hac ratione Diui Thomæ, non probatur actum illum prosecutionis boni spiritualis, & excellentis non seruata diuina regula debere esse prosecutionem prædicti boni, vt excellentis reduplicatiuè: & ideò nec inde probatur, peccatum illud oportuisse esse superbiæ.

Et etiam septima. Et tandem huc etiam pertinent tres aliæ euasiones, quæ ad euadendam vim rationis D. Thom. adduci poterant. Alia quidem (& septima in ordine) quod ad rationem superbiæ non satis est vtrumque non subdi superiori in eo, in quo quis debet subjici, sed requiritur, vt per se sit volita illa non subiectio: & non solum per accidens: quia (vt nuper dicebamus) velle per accidens non subjici, est commune omnibus peccatis. At ex hac ratione D. Thomæ non colligitur, peccatum Angeli debuisse consistere in volitione boni spiritualis, volendo per se hanc non subiectionem: sed potuit esse volita volitione per accidens. Quoniam hæc non subiectio ad diuinam legem consistebat in hoc quod fuisset volita ab Angelo sua beatitudo naturalis & excellentia ipsius, non referendo, & ordinando illam Deo, vt fini supernaturali, vt diuina lex & regula præscribebat. Hæc autem non ordinatio, vt præcisè est omissio ordinationis, non verò vt opponitur diuinæ legi & regulæ, potuit esse volita ab Angelo per se secundum illam priorem rationem considerata, non verò secundùm hanc posteriorem: licèt secundum istam debuerit esse volita per accidens quia hic, & nunc est coniuncta cum defectu subiectionis ad legem, & regulam à Deo præscriptam. Ad eum sane modum (proportione tamen seruata) quo Christus

Dominus potuit non mori, vt est pura omissio, non verò vt est opposita præcepto moriendi, quod habuit. Quamuis in hoc exemplo, & in re de qua agimus, sit sua disparitas: quatenus Christus Dominus nec per se, nec per accidens potuit non mori vt hæc omissio opponitur præcepto: secus verò in Angelo.

220. Nec non octaua.

Altera verò*(& octaua in ordine) solutio est, quòd ex vi rationis D. Thomæ non suadetur, Angelum non potuisse primò peccare contra præceptum speciale, quo quæuis creatura rationalis astringitur ad non collocandum in seipsa suum vltimum finem, ita vt hoc sit per se, & specialiter volitum ab ipsa. Nam sicut Angelus post primum peccatum potuit expressè, & ex parte rei volitæ velle seipsum, & suam beatitudinem naturalem, vt vltimum finem non subordinatum alteri, & vltimiori, & excellentiori fini: ita etiam integrum fuit ei in primo peccato velle sibi hanc eamdem beatitudinem, ita vt ex parte modi volendi vellet seipsum, & illam, vt finem omninò vltimum, ex eo quod non ordinauerit illam (vt debebat) in excellentiorem alium finem. Tunc autem planum est, Angelum peccaturum contra prædictum præceptum speciale non constituendi in se vltimum finem: siquidem velle aliquid oppositum alicui præcepto, ita vt illud sit volitum, aut ex parte rei volitæ, aut ex parte modi volendi, non variat speciem peccati, pugnatque cum eodem præcepto. Et similiter tunc etiam planum est saluari vim huius rationis Diui Thomæ: siquidem appeteretur bonum spirituale, nempe vltimus finis Angeli, non tamen seruata regula & modo præscripto à Deo. Et ita ex vi prædictæ rationis Angelici Præceptoris non infertur, primum peccatum Angeli debuisse esse superbiam.

Vltima quoque.

Vltima autem solutio huc etiam spectans, & quæ deducitur ex Scoto, est, non haberi ex hac ratione D. Thomæ, Angelum non potuisse primò peccare inordinato amore amicitiæ sui, ex eo videlicet quòd nimia delectatione complacuerit in se, suoque decore, vbi res, de qua complacuit, fuit optima, & tamen modus complacendi fuit inordinatus, quia non complacuit in ea iuxta modum & mensuram præscriptam: & ita saluatur in hoc peccato, quicquid in ratione D. Thomæ continetur, scilicet, illud esse de obiecto spirituali, & optimo, non tamen volita iuxta modum à diuina lege præscriptum, ideoque ex vi prædictæ rationis non probari, primum Angeli peccatum debuisse esse superbiam.

Cur omnes illæ reducantur ad solutionem Vasquez.

Diximus autem, has posteriores quinque solutiones spectare ad quartam ex Vasquez desumptam: quia omnes illæ ex eodem principio corruunt, vt ex statim dicendis patebit, & omnes, excepta vltima, eodem defectu ac solutio Vasquez aliquo modo laborant.

§. IV. *Impugnatio prioris ex his solutionibus ex Vasquez desumpta.*

221. Animaduersio pro impugnatione quartæ solutionis P. Vasquez.

CÆterùm nulla ex his solutionibus robur rationis D. Thomæ eneruat. Non quidem prior, quæ est quarta in ordine, quæque ex Vasquez desumpta est. Cuius confutatio vt meliùs capiatur, prænotandum est, ad duo tantummodò vitia pertinere hoc, quod est per se velle non subjici diuinæ legi & regulæ, prout volitio non sumitur strictè pro actu prosecutionis, sed pro quouis actu voluntatis, aut modo volendi, siue ille sit per modum prosecutionis, siue per modum nolitionis & fugæ. Primum est vitium specialis inobedientiæ. Secundum verò vitium superbiæ propriè, & specialiter sumptæ, aliter tamen, & aliter. Nam per inobedientiam, vt est speciale vitium, est per se volita non subiectio ad legem, vt lex est formaliter, & respicitur Deus vt superior, & legislator; & deinde hæc eadem non subiectio non est volita per modum prosecutionis & volitionis, provt volitio est idem ac prosecutio, sed per modum fugæ & nolitionis. At verò per superbiam est volita non subiectio diuinæ legi, non vt lex est formaliter, sed vt est mensura dignitatis & excellentiæ respectu appetentis, ac proinde non respicitur Deus formaliter vt legislator, sed vt est primum excellens, mensurate distribuens excellentiam singulorum: & ita est volita non subiectio ad illum, vt ad primum excellens: ac tandem totum hoc est volitum per modum prosecutionis, non verò per modum fugæ, & nolitionis: quia est volitum propter excellentiam, quæ splendere videtur in hoc quod est non subjici alteri, quæ quidem ex se terminat volitionem, siue modum volendi per modum prosecutionis.

Caiet.

Ratio autem, propter quam his dumtaxat vitiis competit per se velle non subiectionem ad Deum, & diuinam legem, siue regulam, est illa, quam ex parte tangit Caiet. 2. 2. *q.* 162. *art* 5. quamque nos supra innuimus, nempe: quia sicut est proprium obedientiæ, vt est specialis virtus, per se velle subjectionem ad diuinam legem, vt lex est formaliter: ita etiam est proprium vitij ei directè oppositi per se velle non subiectionem ad eamdem legem, vt talem. Et similiter quemadmodum humilitas appetitum tendentem in excelsa per se moderatur, apponendo illi modum diuinæ subiectionis: ita superbia appetitui propriæ excellentiæ apponit per se immoderantiam aspernantem diuinam subiectionem, cum tamen per alia vitia solum per accidens, & ex consequenti sit volitum hoc, quod est non subjici Deo, ex eo quod est volitum aliquod bonum, v.g. delectabile, cui est annexa prædicta non subiectio, vt constat in luxuria, gula, & aliis.

222. Ex his impugnatur solutio.

His ergo suppositis prior ex solutionibus præcedenti §. adducta, & ex Vasquez desumpta, facilè impugnatur. Quoniam hoc ipso, quod primum peccatum Angeli debuerit consistere in prosecutione alicuius obiecti spiritualis, & quantum est ex se honesti, nempe vltimi sui finis, voliti tamen ex parte modi volendi non secundùm eum modum & mensuram, quæ à diuina regula præscribitur, sed potiùs absque subiectione ad illam, oportet, tum quod modus volendi prædictum obiectum, sit per modum prosecutionis, tum etiam, quod ex parte modi volendi sit per se volitum per modum prosecutionis hoc, quod est non subjici diuinæ regulæ: ergo etiam oportebit, prædictum primum peccatum non esse inobedientiæ specialiter dictæ, sed superbiæ propriè & peculiariter sumptæ.

Consequentia videtur legitima ex notabili nuper posito. Quoniam tantùm sunt duo vitia per se versantia circa hoc quod est non subjici Deo, nimirum specialis inobedientia, & superbia: cumque inobedientia versetur circa illud per modum fugæ & nolitionis, superbia verò per modum prosecutionis, consequens est, vt si primum peccatum Angeli debuerit consistere in prosecutione boni spiritualis cum hoc modo per se volendi per modum prosecutionis prædictam non subiectionem, non debeat pertinere ad inobedientiam specialiter dictam, sed ad superbiam propriè, & peculiariter sumptam.

Probatur primò antecedens quoad secundam partem.

Antecedens autem quoad primam partem videtur certum. Quia modus volendi debet esse iuxta naturam volitionis, quam modificat: & ita si volitio est per modum prosecutionis, etiam modus volendi erit per modum prosecutionis. Quoad secundam verò partem, nempe tunc esse volitam per se, saltem ex parte modi volendi, illam non subiectionem

iectionem ad Deum, & diuinam regulam, probatur. Tum ratione *suprà n.* 14. adducta, scilicet, quod hoc ipso, quod obiectum volitum, & quæuis conditio ex parte eius se tenēs, sit quid honestum, necesse est, vt inde non refundatur aliquid malitiæ in modum volendi: & ita malitia in eo reperta ex eo, quod sit modus volendi non subiectionem respectu Dei, non conueniet ei, quia per accidens velit non subiici, vt in aliis peccatis cōtingit, idest, ex eo quod velit aliquod obiectum malum sub ratione aliqua v. g. delectabili, ad cuius volitionem per accidens est volita non subiectio, quia est coniuncta cum prædicto obiecto, vt quid illatum ex ipso, sed quod per se velit prædictam non subiectionem: quippe quæ non est volita, adhuc ex parte modi volendi, quia sit volitum aliquod obiectum, cum quo est coniuncta, quodque illam affert, ac proinde est volita per se, & ratione sui.

223. Secundo. Tum etiam. Quia Angelus in suo primo peccato nec peccauit ex ignorātia, aut errore, hoc ipso quod appetiit ex parte rei volitæ obiectum honestū: aut ex infirmitate, quia hoc derogat suæ perfectioni, & integritati, quam habuit ante peccatum: nec tandem ex malitia, idest ex actu vel habitu vitioso tēdente in minus bonum præpositum maiori bono. Et ita nec voluit illam non subiectionem, adhuc ex parte modi volendi, per accidens, sed per se, quia velle per accidens adhuc ex parte modi volendi prædictam non subiectionem, & non per se solum, potest oriri ex aliquo ex his capitibus.

Tertio. Tum deinde. Nam Angelus iuxta suum modum operandi connaturalem, sicut non tendit ad bonum particulare ordinato modo, nisi ex conuersione ad vltimum finem qui est ratio volendi omnia media & bona particularia: ex eo quod hoc est proprium naturæ perfectæ, & intelligentis, ac volentis res, prout ipsæ petunt intelligi, & esse volitæ: ita nō tendit ad bona particularia inordinatè, nisi ex auersione ab vltimo fine per se volita: quia hæc est potissima radix tendendi inordinatè ad particularia bona. Et ita primum eius peccatum debet esse auersio ab vltimo fine per se volita, seu velle per se non subiectionem ad Deum, & diuinam regulam, in quo prædicta auersio consistit.

Vltimo. Tum denique (per quod magis explicatur præcedens probatio. Quoniam Angelus natura sua habet firmissimè adhærere bono, vel malo semel electo: atque adeò adhæret illi ex firmissimis causis, & radicibus intra lineam boni, & mali, seu intra lineam conuersionis, & auersionis: constat autem intra lineam auersionis esse firmiorem auersionem per se volitam pertinentem ad superbiam, quam auersionem volitam per accidens spectantem ad alia vitia: ac proinde Angelus inordinatè volens bonum ex firmissimis causis, debuit eo ipso velle per se auersionem à Deo, seu velle per se non subiectionem ad ipsum, & eius regulam, in quo consistit auersio, de qua loquimur.

Cōfirmatur. Confirmatur. Nam hoc ipso, quod primum peccatum Angeli debuerit consistere in prosecutione alicuius boni honesti ex parte rei volitæ, & in modo per se volendi per modum prosecutionis prædictam non subiectionem, oportet, vt sit per se volita propter aliquam bonitatem illi intrinsecam, & non ponentem in numero cum ipsa: alioqui non esset volita, nisi tantum per accidens, nempe ad volitionem alicuius alterius boni. Ergo prædicta non subiectio erit per se volita propter excellentiā, quæ apparere videtur in hoc, quod est non subiici alteri. Ergo eo ipso prædictum peccatū debet esse superbia, quæ consistit in ordinato appetitu propriæ excellentiæ, qualis est ille, quo quis non vult subiici Deo, & eius regulæ propter excellentiam, quæ splendere videtur in hoc, quod est non subiici.

Ex quo etiam facilè impugnatur confirmatio, & explicatio huius solutionis petita ex dilemmate illo, an nimirum in probatione consequentiæ rationis D. Thomæ sumatur regula pro lege formaliter, an vero pro mensura propriæ dignitatis, & excellentiæ? Dicimus enim, sumi materialiter pro lege, & formaliter pro mensura propriæ dignitatis & excellentiæ. Quia Angelus appetens bonum ex parte rei volitæ honestum, cum hoc tamen modo volendi inordinato, scilicet prædictæ non subiectionis ad diuinam regulam, vult non subiici illi, non quidem formaliter, vt auertatur ab ea vt tali, & respuat ipsam, sed vt auertendo se ab ea, acquirat illam excellentiam & celsitudinem, quæ splēdere videtur in hoc, quod est non subiici prædictæ legi, & ita auertitur ab ea materialiter, vt est lex, formaliter verò, vt est mensura propriæ dignitatis: quia lex illa sic considerata apponit modum & mensuram necessariò seruandam in appetitione propriæ excellentiæ, propriæque beatitudinis cuiuscumque creaturæ, nimirum, vt non appetatur cum abiectione subiectionis ad Deum & ad diuinā regulam, atque adeò propter excellentiam in hoc splēdentem: quia hæc excellentia non potest esse conueniens creaturæ, & per eam valde derogatur excellentiæ & celsitudini diuinæ: ex eo quod Angelus appetens per se hanc non subiectionem ex parte modi volendi, plus excellentiæ tribuit sibi, quam debuit, Deo autem minus, quam ei debebatur. Et ideò Angelicus Doctor 3. *contra Gent. c.* 110 *in solutione ad* 6. loquens de peccato Angeli, sic inquit: *Patet etiam quod mediū virtutis etiam prætermisit, in quantum se superiori non subdidit: & sic plus dedit sibi, quam debuit: Deo autem minùs, quam ei deberetur, cui omnia debent esse subiecta, vt primæ regulæ ordinanti.*

224. Reiicitur etiam confirmatio, & explicatio eiusdem solutionis. Ang. Doctor.

Vnde sic intellecto antecedenti illo, quo probatur consequentia rationis D. Thomæ, nimirum, quod appetitus prosecutionis bonorum spiritualiū ex se honestorū, & maximè vltimi finis itidē spiritualis, & honesti, non potest esse peccatum, nisi sit talis vt in eo superioris regula non seruetur, est verum, & ex eo legitimè deducitur consequentia ibidem illata, nempe, quod illud peccatum nōn potest esse aliud, quam superbiæ, per quam non subditur quis in eo, in quo debet subiici. Siquidem planum est, quod peccatum consistens in abiectione diuinæ regulæ, prout lex est materialiter, & prout est mensura propriæ dignitatis & excellentiæ formaliter, nequit esse aliud, quam superbiæ: quia eo ipso est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ. Sicut etiam perspicuum est, appetitum per modum prosecutionis boni ex se honesti non esse peccatū, nisi sit talis, vt in eo superioris regula non seruetur, sūpta regula pro lege materialiter, & formaliter pro ipsa, vt est mensura propriæ dignitatis & excellentiæ: quia (vt nuper dicebamus) eo ipso est volita, saltem ex parte modi volendi illa non subiectio ad diuinam regulam, & non vtcumque, sed per modum prosecutionis: appetitus autem per modum prosecutionis boni spiritualis, & honesti, quo ex parte modi volendi est per se volita prædicta non subiectio, non potest esse peccatum, nisi superioris regula non seruetur, sumpta regula materialiter pro lege, & formaliter pro mensura propriæ dignitatis & excellentiæ: ex eo quod nequit illa non subiectio esse per se volita per modum prosecutionis, nisi sit volita (vt modo dicebamus) propter excellentiam, quæ splendere videtur in hoc, quod est non subiici, ac proinde nisi ibidem non seruetur diuina regula, vt est mensura propriæ dignitatis & excellentiæ, præscri-

præſcribitque modum & menſuram in appetitione propriæ excellentiæ.

125. Nec id, quod ibidem à Vazquez adducitur ad probandum prædictum antecedens eſſe falſum, conuincit intentum. Nam in antecedenti fit ſermo de appetitu proſecutionis, tam ex parte volitionis, quàm modi volendi, quo per ſe ſit volita ex parte prædicti modi volendi non ſubiectio ad diuinam regulam. Hic autē ſicut non poteſt eſſe actus inobedientiæ, prout eſt ſpeciale vitium, ſiquidem iſta eſt per modum fugæ & nolitionis, non verò proſecutionis: ita non poteſt eſſe peccatum, ex eo quod non ſeruetur regula ſuperioris, vt eſt lex formaliter: quia ſic ſolum reſpicitur ab inobedientia, vt eſt ſpeciale peccatum: & ideò debet eſſe peccatum, quia in eo non ſeruatur ſuperioris regula, vt materialiter eſt lex, & vt formaliter eſt menſura dignitatis & excellentiæ, quandoquidem prædicta non ſubiectio ad diuinam regulam ſolùm poteſt eſſe per ſe volita inordinatè, vel prout eſt formaliter lex, vel prout formaliter eſt menſura propriæ dignitatis & excellentiæ, ſolumque poteſt eſſe (vt nuper dicebamus) vel actus ſpecialis inobedientiæ reſpicientis legem, vt eſt lex formaliter, vel ſuperbiæ deuiantis à lege, vt formaliter eſt menſura propriæ dignitatis & excellentiæ.

Adde quod licet verum ſit, poſſe Angelum verſari circa bona ſpiritualia ex ſe honeſta, cum transgreſſione tamen diuinæ legis, vt lex eſt, ex eo quod reſpueret illa, vt opponeretur eidem legi, vt formaliter habet rationem legis, qui quidem actus eſſet inobedientiæ, vt eſt ſpeciale vitium: nihilominus prædictus actus non poteſt eſſe primum peccatum Angeli: quia cùm ſit per modum nolitionis & fugæ, nequit in eo conſiſtere primum, vt ex dictis in ratione D. Th. liquet. Et ita debet præcedere aliud peccatum per modum proſecutionis, quod quidem (vt nunc dicebamus) nequit eſſe aliud, quam peccatum, quo diligitur bonum ſpirituale ex ſe honeſtum, non ſeruando tamen in modo diligendi ſubiectionem ad diuinam regulam, vt eſt materialiter lex, & vt formaliter habet rationem menſuræ propriæ & dignitatis & excellentiæ.

126. Retorquentur contra Vazquez ea quæ pro ſe adducit.

Imo & hinc ſumitur maior impugnatio huius ſolutionis à Vazquez adductæ. Nā hoc ipſo, quod primum peccatum Angeli debeat eſſe tale, vt in eo non ſeruetur ſuperioris regula, vt eſt menſura propriæ dignitatis & excellentiæ, eſt volita non ſubiectio ad Deum, non quidem formaliter vt eſt legiſlator, & præcipiens, ſed vt formaliter habet rationem primi excellentis, menſuratè diſtribuens vnicuique ſuam excellentiam, & vt præſcribit per modum primi excellentis menſuram excellentiæ vniuſcuiuſque: ergo eo ipſo eſt per ſe volita non ſubiectio directè oppoſita virtuti humilitatis: atque adeò prædictus actus debebit eſſe ſuperbiæ propriæ & ſpecialiter dictæ. Hæc ſecunda conſequentia ex priori, & ex illis, quæ in notabili *n.* 120. poſito diximus, apertè patet. Prior verò ex antecedenti. Quia proprium eſt humilitatis, per ſe apponere in ſuo actu modum ſubiectionis ad Deum, vt ad primum excellens, per quam moderetur appetitum propriæ excellentiæ: & ita per ſe velle hāc non ſubiectionem erit directè oppoſitum modo ſubiectionis ad quem per ſe tendit humilitas.

Antecedens autem probatur. Quoniam ſicut inobedientia dicit non ſubiectionem ad Deum, vt legiſlatorem, quia dicit non ſubiectionem ad eius legem, vt lex eſt, & hæc ſic formaliter ſumpta ſubordinatur ipſi, oriturque ab eo, vt eſt formaliter legiſlator: ita actus, quo ex parte modi volendi eſt per ſe volita non ſubiectio ad diuinam regulam, vt formaliter eſt menſura propriæ dignitatis & excellētiæ, dicit non ſubiectionem ad Deum, vt formaliter eſt primum excellens menſuratè diſtribuens vnicuique ſuam excellentiam: ex eo quod lex illa formaliter eſt menſura propriæ dignitatis & excellentiæ reſpectu appetentis, ſubordinatur Deo, oriturque ab illo materialiter, vt eſt legiſlator, formaliter verò vt habet rationem prædicti primi excellentis.

Ex quibus omnibus ſatis conſtat, nihil prodeſſe huic ſolutioni id, quod primo loco ad eam explicādam ex Vazquez adductū eſt, nempe, teſtimonium illud Iſidori, in quo habetur, ſuperbū dici, quia ſuper vult videri, quam eſt, & communem diffinitionem ſuperbiæ, qua dicitur, ſuperbiam eſſe appetitū propriæ excellentiæ ſupra debitam menſuram. Ex dictis igitur cōſtat, hoc nihil prodeſſe prædictæ ſolutioni. Nam appetenti bonum ſpirituale, volendo ex parte ſaltem modi volendi non ſubiici legi, vt eſt lex materialiter, & formaliter vt habet rationem menſuræ, competunt illa duo, nimirum, quod ſuper vult videri, quam eſt, ſiquidem quātum eſt ex parte ſui modi volendi vult videri non ſubiectus legi, & ſimiliter etiam vult propriam excellentiam vltra debitam menſuram, quippe qui vult hanc excellentiam, quæ videtur ſplēdere in hoc, quod eſt non eſſe ſubiectū legi, & hæc excellentia eſt ſupra ipſam legem, vt formaliter eſt menſura propriæ dignitatis & excellentiæ. Poteſtque hoc explicari exemplo eius, qui per modū proſecutionis vellet non ſubjici legibus Dei, aut illius Reipublicæ, cuius eſſet ciuis: nam huic competerent illa duo, hoc ipſo quod ſic vellet non ſubiectionem ad prædictas leges. 127.

§. V. *Euerſio aliarum ſolutionum.*

EX quibus omnibus facilè corruunt cæteræ ſolutiones ad rationem D. Thomæ, quas *n.* 219. *vſque ad n.* 221. adduximus. Nam in primis ea, quæ immediatè ſequitur poſt ſolutionem ex Vazquez deſumptam, & modo impugnatam, quæ eſt quinta in ordine, facilè euaneſcit ex dictis. Nam hoc ipſo, quod Angelus debuerit in ſuo peccato per ſe velle ex parte modi appetendi non ſubiectionem ad diuinam regulam, in appetitu ſuæ beatitudinis naturalis & excellentiæ illius (vt dictum eſt) debuit etiā per ſe velle ſuam excellentiam ſpreta eadem regula. Nam, vt optime notauit Caietanus 2. 2. *q.* 162. *art.* 6. nihil eſt aliud in ſuperbia contemptus regulæ, quam per ſe velle ei non ſubjici: quoniam qui per ſe vult auerti à Deo, & ab eius ſubiectione, contemnit ſubjici illi. Et ita ſi Angelus debuit velle illud prius in ſuo peccato, oportet, quod voluerit hoc poſterius: & per conſequens ex hoc capite nihil obſtabit, quominus primum peccatum Angeli debuerit eſſe ſuperbiæ. 128. Refutantur ex dictis quinta ſolutio. *Caietan.*

Et deinde 6. ſolutio facilè etiam impugnatur ex dictis. Quoniam hoc ipſo, quod Angelus per ſe voluerit non ſubiectionem ad diuinam regulam ex parte ſolius modi volendi, ac proinde tanquam modum ſuæ volitionis: oportet, vt ſub ea ratione volitio modificata per prædictum modum proſequatur obiectum excellens, ſub qua modus iſte vult per ſe prædictam non ſubiectionem. Cumque talis modus volendi per ſe velit hanc non ſubiectionē propter excellentiam, quæ ſplendere videtur in hoc, quod eſt non ſubjici, vt ex dictis conſtat: oportet, vt actus ille modificatus per eundem modum volendi, & terminatus ad obiectum illud excellens, nempe ad propriam beatitudinem Angeli, terminetur ad illam, vt eſt obiectum excellens atque adeò hinc nihil obſit, quominùs prædictum primum peccatum debuerit pertinere ad ſuperbiam propriè & ſpecialiter ſumptam. Impugnatur ſexta ſolutio.

Poteſt

Elucidatur amplius.

Potestque hoc confirmari, & explicari ex eo, quòd Angelus volens per se ex parte modi volendi prædictam non subiectionem, per se etiam voluit ex parte eiusdem modi volendi non ordinare suam beatitudinem naturalem in beatitudinem supernaturalem, vt in excellentiorem, & in Deum vt est obiectum beatificum: ac proinde eo ipso virtualiter & interpretatiuè præposuit ex parte modi volendi suam beatitudinem naturalem supernaturali, tanquam excellentiorem. Nam sicut ordinatio beatitudinis naturalis in supernaturalem denotat appretiationem huius supra illam: ita per se velle non ordinare, nec subjicere beatitudinem naturalem supernaturali, dum potest, & tenetur, innuit virtualem & interpretatiuam appretiationem beatitudinis naturalis supra supernaturalem, tanquam beatitudinis excellentioris. Constat autem, hoc satis indicare appetitum illum ferri in beatitudinem sub ratione boni excellentis.

229. Impugnatur septima solutio.

Similiter autem septima solutio ex dictis etiam facilè euanescit. Quoniam ex eis satis constat, quomodo prædicta non subiectio ad Deum, & eius regulam, debuerit ex parte modi volendi esse volita ab Angelo in primo suo peccato. Nec id, quod in eadem solutione adducitur in contrarium, nempe, illam omissionem ordinationis beatitudinis naturalis in Deum per actum charitatis præcisè fuisse volitam per se, vt erat pura omissio actus charitatis, & ordinationis per illam, intentum conuincit, vt constat ex illis, quæ *in hac disp. dub. 6. n. 87.* diximus. Nam illa non ordinatio est per se voluntaria tantum modo ex parte modi volendi, seu tanquam modus actus prosecutionis, quo Angelus appetiit suam excellentiam, & vt constituit vnicum peccatum commissionis cum illo: at, vt præcisè est pura omissio charitatis, & ordinationis illius, non est modus prædictæ prosecutionis, nec constituit cum illo vnicum peccatum commissionis, sed vt est omissio eiusdem ordinationis, quatenus est mensura & modus seruandus in dilectione propriæ excellentiæ, per quem beatitudo naturalis tunc appetita appetitur cum debita subiectione ad Deum, vt ad finem supernaturalem. Et ideò, si per se est volita illa non ordinatio, vt modum illius actus prosecutionis, quo Angelus voluit suam excellentiam naturalem, erit per se volita ex parte modi volendi, secundum quod est modo dicto carentia debitæ subiectionis ad Deum, vt est finis supernaturalis.

Refutatur alia via.

Adde, quod etiam si dicatur, omissionem ordinationis per charitatem secundùm id, quod charitas expresè & formaliter dicit, esse modum illius actus, quo Angelus suam excellentiam naturalem dilexit, tunc id tantum potest verificari in sensu identico, ex eo quod identificatur cum eadem omissione ordinationis, vt est mensura propriæ excellentiæ, non verò per se, & formaliter, sic enim solùm constituit peccatum omissionis. Cæterùm secundùm alteram rationem est formaliter modus prædicti actus, estque voluntaria tanquam modus illius: & ita secundùm hanc rationem priùs debet esse coniuncta cum illo actu, priusque debet esse voluntaria: siquidem vniuersaliter loquendo id, quod coniungitur cum altero ratione alicuius, cum quo identificatur, non conjungitur illi immediatè, sed mediante eo, cum quo habet identificari: ac proinde illa omissio secundùm eam rationem, secundùm quam est formaliter modus, erit per priùs, & per se voluntaria, & secundùm alteram rationē solùm per posterius, & per accidens habebit esse voluntaria.

230. Replica.

Nec refert si vrgeas, quod dum datur ordinatio per charitatem beatitudinis naturalis, tunc priùs est illa ordinatio secundùm id, quod expresè & formaliter dicit, quàm secundùm id quod de materiali importat, nempe, vt est mensura appetitus propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis: ergo eadem ratione, dum datur omissio illius, priùs erit omissio ordinationis charitatis secundùm id, quod charitas expresè & formaliter dicit, quam omissio eiusdem quoad id, quod de materiali importat, nempe, quoad prædictam rationem mensuræ.

Respondetur enim, negando consequentiam. Et ratio disparitatis est. Quoniam ordinatio per charitatem secundùm vtramque rationem est voluntaria per modum actus positiui, ac proinde per se, & ratione sui: & ideò potest in ea seruari idem ordo in ratione voluntarij, quem rationes illius secundùm se seruant, qualis est ille, qui in antecedenti huius obiectionis depingitur. Cæterum omissio tantum est voluntaria ratione alterius, id est, vel ratione actus, qui est causa, vel occasio illius, vel quia est modus alicuius actus positiui, & cum eo constituit vnicum actum, qui hoc ipso, quod sit voluntarius, debent ratione illius esse voluntarij modi priuatiui ad eius integram constitutionem concurrentes. Et ita prædicta omissio per prius erit voluntaria, vt formaliter habet rationem modi talis actus, quam secundùm quod solùm identicè illum modificat, nempe, secundùm quod est omissio charitatis quoad id quod charitas expresè & formaliter dicit. Solutio.

231. Impugnatur octaua solutio.

Ex quibus etiam satis constat, corruere octauam solutionem. Nam etsi daremus, posse volentem aliquod bonum rationi dissonum constituere ex parte modi volendi suum vltimum finem in illo, & in semetipso, itavt ille modus volendi esset talis conditionis, quod ratione illius delinqueret contra præceptum speciale volendi aliquid vltra Deum per modum vltimi finis: non tamen quando appetens in suo primo peccato vult aliquod bonum spirituale, & ex se honestum, nempe suum vltimum finem naturalem, vt in præsenti contingit: tunc enim ex parte solius modi volendi nequit ibidem primò delinquere contra præceptum illud speciale non constituendi in alio, præterquam in Deo, suum vltimum finem, sed primum illud peccatum necessariò debet esse superbiæ, siquidem (vt nunc dicebamus) debet ex parte modi volendi esse per se volita non subiectio ad diuinam regulam in sensu explicato, & hoc peccatum necessariò debet esse superbiæ.

232. Præcluditur vltima euasio.

Et tandem ex dictis etiam liquet, euanescere vltimam solutionem ex Scoto desumptam. Quoniam amor amicitiæ non est inordinatus, nisi vel bonum concupitum amico sit rationi dissonum, vel modus volendi sit talis, vt non seruetur subiectio ad diuinam regulam. At si primum inueniatur in illo amore, erit inordinatus inordinatione pertinente ad speciem boni inordinatè concupiti: vt si quis sibi appetat delectationes venereas, tunc ille amor vt terminatur ad volentem, habet rationem amicitiæ inordinatæ per inordinationem veneream; talisque amicitia respectu sui est (vt sic dicamus) amicitia venerea, vt constat ex illis, quæ *num. 21. huius disputationis* diximus. Si verò bonum volitum sit ex se honestum, & ille actus amicitiæ solùm ex parte modi volendi fuerit deordinatus, talisque deordinatio fuerit prima, per quam appetens delinquit, tunc illa amicitia erit (vt sic dicamus) amicitia superba, habebitque deordinationem pertinentem ad superbiam propriè & specialiter dictam: siquidem, vt ex dictis liquet, eo ipso modus ille volendi non subjici diuinæ regulæ per modum prosecutionis, esset modus per se volendi eamdem non subiectionem propter excellentiam, quæ apparere videtur in hoc quod est non subjici alteri, quod quidem (vt constat) est peccatum superbiæ.

Adde

Roboratur primo ex Caietano. Adde primò, quod vt *n.21.* dicebamus ex Caietano, sicut delectabile non potest esse primum appetitum, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitum convenientis, quemadmodum ipsa delectatio est quies in bono cõuenienti coniuncto: ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti non est deordinatio appetitus boni delectabilis, sed illius boni, ad quod consequitur ratio delectabilis.

Secundo ex eodem. Adde secundò, quod (vt ex eodem Caietano *ibidem* dicebamus) delectatio bonorum spiritualium ex se honestorum, quantumvis sit intensa, nihilominus non ob id est deordinata. Quia talis est delectatio, quale est obiectum, circa quod versatur: & propterea delectatio non constituit speciale vitium, sed iuxta diversitatem obiectorum, circa quæ versatur habet esse huius, vel illius speciei, vt patet in delectatione venereorum, aut ciborum.

§. VI. Enodatio triplicis obiectionis ex dictis deducitur.

233. **Obiectio prima contra rationem supra factã pro assertione.** Ex his etiam colligitur solutio trium obiectionum, quæ contra assertionem, & eius rationem fieri poterant. Prima est, quod primum peccatum Angeli, esto debuerit esse circa obiectum spirituale, nihilominus non ideò debuit esse superbiæ, sed potuit esse hæresis, infidelitatis, aut idololatriæ, vel iniustitiæ, aut odii Dei, & proximi, inuidiæ, pertinaciæ, discordiæ, acediæ, iræ, vel præsumptionis, inanis gloriæ, ambitionis, aut pusillanimitatis, aut alterius affectus versantis circa corporea sub ratione aliqua spirituali: siquidem omnia ista peccata potest Angelus committere, & in primo instanti & in secundo, in quo peccare potuit, libere ab illis abstinuit.

Soluitur ex dictis. Ex dictis igitur ad hanc obiectionem patet solutio. Nam in primis infidelitas, hæresis, & idololatria nequeunt primum esse Angeli peccatum: quia omnia hæc includunt speciali titulo nolitionem, nempe, vel assentiendi veritatibus reuelatis, vel exhibendi Deo singularitatem in cultu, & honore. Et similiter peccata odij Dei, & proximi, aut inuidiæ, in quibus speciali titulo nolitionem reperiri notum est siquidem primum peccatum Angeli debuit cõsistere in actu prosecutionis, non vero in actu nolitionis, aut in actu speciali titulo illam includente, & ratione eius præcisè habente rationem peccati, vt in prædictis peccatis, necnon & in aliis (de quibus statim dicemus) contingit. Sicut etiã prædicta peccata, necnon & iniustitia nequeunt esse primum peccatum Angeli: ex eo quod non versantur circa obiectum quantum est de se moraliter bonum: & ideo supponũt errorem in intellectu, qui tamen (vt diximus) non potuit esse in Angelo ante suum primum peccatũ. Et deinde pusillanimitas non potuit esse primum peccatum: quia, vt docet D. Thomas *2.2.q.133.* specialiter importat actum nolitionis, qua recusamus tendere in ea, quæ sunt nobis commensurata. Et ob eamdem causam excludenda sunt peccata pertinaciæ, & discordiæ, quæ (teste D. Th. *2.2.q.132.art.5.*) nolitionem, vel credendi sententiæ meliori, vel discedendi à propria voluntate important. Necnon & peccata acediæ, & iræ, quæ cum tristitiam quandam includant, vt docet D. Thom. *2.2.q.35.art.1. & q.158.art.2.ad 3.* speciali quoque titulo actum nolitionis afferunt.

D. Thom.

D. Thom.

234. Et deinde ex dictis etiam constat, cur primum peccatum Angeli non potuerit esse præsumptio, ambitio, aut inanis gloria: quia omnia hæc oriuntur ex superbia propriè dicta, & ad finem illius ordinantur, ex eo scilicet quod quis inordinatè appetit propriam excellentiam, vt de præsumptione docet D. Thom. *2.2.q.21.art.4. & q.132.art.5.* & de inani gloria *ibid. & art.4. & q.37.art.2.* ac tandem de ambitione *q.131.art.1.* & ideò non potuerunt esse prima peccata Angeli, siquidem iam diximus primum Angeli peccatum debuisse esse circa finẽ vltimum, & cum hæc ex inordinato amore propriæ excellentiæ oriantur, nullatenus eorum obiecta per modum finis, sed solum in ordine ad alium finem, nempe propriam excellentiam priùs volitam, poterunt ab Angelo appeti. Sicut etiam ob hanc eandem rationem pertinacia, & discordia relegantur iterum à ratione primi peccati Angelici: quia hæc duo peccata (teste D. Thoma *2.2.q.132.art.5. & q.37.art.2.*) oriuntur à superbia.

Et similiter alij affectus, quibus Angelus potest tendere in obiecta corporea, non vt corporea, sed secundum aliquam rationem ipsis cum rebus spiritualibus communem, vel quatenus ad res spirituales ordinantur, debent rejici à ratione primi peccati Angelici, cuiusmodi sunt affectus iniustè destruendi bona corporalia, vel illa lædendi, quatenus talis destructio, vel læsio essent quid conveniens ad aliquem finem spiritualem à se intentum, vel affectus constituendi, aut detinendi rem corpoream in aliquo loco, vt spiritualis alicuius hominis salus impediatur, vel voluntas acceptandi sacrificia corporea, vel alias operationes corporeas, vt sunt signa diuini honoris sibi exhibiti, & alij similes: quia obiectum horum omnium affectuum non est aliquid volitum per modum finis vltimi, & ratione sui, sed tanquam medium in ordine ad aliquem spiritualem finem prius intentum.

Secunda obiectio ex Vazquez desumpta est, quod si ratio D. Thomæ aliquid probaret, suaderet vtique, Angelum nunquam posse peccare, nisi peccato superbiæ: hoc autem est apertè falsum, vt constat: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam quodvis peccatum Angeli debet esse circa aliquid spirituale, non seruando debitam regulam: & ita si hoc sufficit ad peccatum superbiæ, vt in ratione D. Thomæ dicitur, consequens erit, vt nunquam possit peccare, nisi peccato superbiæ. 235. **Secunda obiectio Vazquez.**

Respondetur enim ex dictis, negando sequelam, si sensus illius sit (vt reuera est) quod Angelus tantum possit delinquere superbè, adhuc post primum peccatum: secùs vero si sensus fuerit, quod omne aliud peccatum subsecutum ad primum debet oriri ex illo, ac proinde ex superbia. Et ad probationẽ in contrarium dicendum est, quod etsi dum Angelus debet versari in suo peccato circa suum finem vltimum spiritualẽ, & absque aliquo errore, qualiter in primo peccato potuit contingere, tunc debuit peccare peccato superbiæ, vt dictum est, non tamen ob id non poterit posteà aliis peccatorum speciebus delinquere: quia postquam semel primo deliquit circa suum vltimum finem, potest posteà peccare circa media, & per actũ nolitionis & fugæ, & præcedente errore: & ita non est necessarium, quod ex eo quod delinquat adhuc tunc circa aliquid spirituale quod peccet solum peccato superbiæ, sed potest aliis peccatis spiritualibus delinquere. **Eluditur.**

Adde, quod postquam semel superbè peccauit, potest etiam delinquere circa obiecta corporea, vt iniustè occidendo homines, vt ex se cõstat. Et licèt hanc occisionem exequatur ad consequendum aliquem finem spiritualem à se intentum, non tamen ob id desinit esse reus peccati homicidij.

Tertia obiectio est, quod ex hac ratione D. Th. solũ videtur sequi, non potuisse Angelũ per potentiam moralẽ aliter primo delinquere, quàm peccato superbiæ, non vero per potentiã physicã: ergo, &c. Antecedens probatur. Quia alioqui oppositum naturaliter repugnaret: hoc autẽ videtur nimis durũ: siquidem fuit liber in illo instanti ad cõmitendum quodvis peccatum in quocumque signo illius. 236. **Tertia obiectio.**

Ad

Solutio. Ad hanc obiectionem respondent aliqui concedendo antecedens. Attamen, vt ex dictis constat, negari debet, saltem loquendo de impotentia physica respectu Angeli operantis defectuosè iuxta modum deficiendi magis (vt sic dicamus) proportionatum suæ naturæ defectibili, & defectui ordinis, quem suus primus actus ex se exigit. Et ad probationem dicendum est, veram esse maiorem, sed iuxta dicta falsam minorem. Ad cuius subsumptam probationem patet ex dictis, quomodo licèt in quouis signo *in quo* potuerit committere alia peccata, attamen non in quouis signo *à quo*, sed dependenter ab alio priori peccato, nempe à peccato superbiæ priùs commisso.

Potestque hæc repugnantia, quam modo dicto habet Angelus, vt secundùm communem cursum aliter primò delinquat, quam superbè, explicari ratione desumpta ex suprà dictis ex Angelico Præceptore, in hunc tamen modum expensis. Quoniam actus, quo Angelus dilexit suam beatitudinem naturalem, & eius excellentiam, fuit diuersimodè consideratus primus actus necessarius, primusque actus liber suæ voluntatis: ergo in eo debuit consistere primum eius peccatum, ex eo quòd elicuerit illum absque debita ordinatione in Deum finem supernaturalem: ergo tale peccatum debuit esse superbiæ.

237. Antecedens probatur, & explicatur. Nam seorsim, & secundùm se consideratus fuit necessarius, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium, vt *disp. præcedenti n.* 57. & deinceps dicebamus. Et deinde fuit primus actus necessarius: quia per illum constituitur voluntas Angelica in actu primo in ordine ad se mouendum ad reliquas operationes naturales, vt ibidem ostendimus. Et tandem, vt est elicibilis vna cum ordinatione per charitatem in Deum finem vltimum supernaturalem, vel cum priuatione illius, est actus (vt ex se constat) liber, & primus inter actus liberos: ex eo quòd primum exercitium liberum, quod per hunc actum, secundùm quod est quoad suam substantiam necessarius; potest voluntas Angeli habere, vel elicere illum vna cum debita illa ordinatione, vel sine illa, ac proinde elicere illum, vel simpliciter rectum, vel simpliciter, & absolutè deordinatum & obliquum.

Prima consequentia ex antecedenti constat. Nam hoc ipso, quod prædictus actus secundùm hanc posteriorem rationem nuper dictam debeat esse primus actus liber voluntatis Angelicæ, non potest non prædicta voluntas, vel elicere illum cum ordinatione iam dicta per charitatem ad Deum finem supernaturalem, & sic nulla ratione tunc peccasset; vel sine illa, & ita primum peccatum illius solummodò reperiretur in primo actu iam dicto, quia fuisset elicitus absque tali ordinatione.

Ex quo secunda consequentia patet. Quia hoc ipso, quod ille actus sit primò deordinatus per hoc, quod non referatur, & subiiciatur excellentia beatitudinis naturalis per eum appetita in finem supernaturalem, diligitur illa excellentia absque debita mensura, subiectione, & modo à Deo præscripto: ac proinde prima deordinatio in eo inuenta non erit alia, quàm appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, in quo ratio superbiæ consistit.

DVBIVM VIII.

Vtrùm ad primum peccatum Angeli debuerit in intellectu eius præcedere aliquis error, vel aliqua inconsideratio?

QVIA sæpiùs diximus, ante primum peccatum Angeli non potuisse in intellectu eius præcedere aliquem errorem, & Angelicus Præceptor locis statim referendis docet, debuisse præcedere aliquam inconsiderationem, idcircò ad hoc discutiendum, & ad explicandum ex omni capite primum Angeli peccatum, id est, tam ea, quæ ex parte voluntatis, quàm ex parte intellectus concurrerent, oportuit dubium hoc excitare.

§. I. *Assertio prior ex Angelici Doctoris mente vna cum ratione illius.*

DIcendum ergo est primò, non potuisse ante primum Angeli peccatum præcedere in intellectu eius aliquem errorem. Ita D.Thom. *art.* 1. *huius q. in solutione ad* 4. vbi sic habet: *Dicendum, quod peccatum mortale in actu liberi arbitrij contingit esse dupliciter. Vno modo ex hoc, quod aliquod malum eligitur: sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secundùm se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia, vel errore: alioquin id, quod est malum, non eligeretur vt bonum. Hoc autem modo in Angelo peccatum esse non potuit.* Et 3 contra Gentes c. 110. in solutione ad 1. rationem his verbis. *Non enim cogimur dicere, quòd error fuit in intellectu substantiæ separatæ, iudicando aliquid bonum, quod bonum non sit:* necnon in hac 1.*p.q.*58.*art.*5.&*q.*16.*de Dæmonibus art.*6. ac tandem *in* 2.*dist.*11.*q.*1.*art.*5.*ad* 4. vbi sic ait: *Dicendum, quòd quamuis in Angelis non possit esse falsa opinio, &c.* Vnde S.Doctorem sequuntur communiter eius discipuli, vt Caietan. Bañez, Nazar. Ripa. Zumel. *ad art.*2.*&* 3.*huius q.* Capreol.*in* 2.*sent.dist.*4.*q.*1.*ad arg.contra* 1.*concl.* Medina 1.2.q.77.*art.*2. & ibidem iterum Caietan. Conradus *quæst.* 75. *art.* 1. & hoc ipsum tuentur aliqui antiquiores Theologi, quos refert Vasquez *disputat.* 235. *cap.* 2. & tandem alij ex Iunioribus, vt Suarez *in suo tomo de Angelis libro* 7. *cap.*4.*&* 10.

238. Prima conclusio. D. Thom. Caietan. Bannez. Nazar. Ripa. Zumel. Capreol. Medina. Caietan. Conrad. Vazquez. Suarez.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex Diuo Thoma locis citatis, & præcipuè *quæst.* 16. *de Dæmonibus artic.* 6. iam relato, potestque sub hac forma proponi. Quoniam omnis falsa æstimatio, seu error procedit ex defectu alicuius principij cognoscendi: sed in Angelo ante suum primum peccatum non potuit esse defectus alicuius principij cognoscendi, tam respectu obiectorum naturalium, quàm supernaturalium, supposita eleuatione illius in finem supernaturalem: ergo ante prædictum peccatum non potuit in eo esse aliquis error. Consequentia non indiget probatione. Maior autem probatur ab Angelico Doctore in dicto artic.6. sic: *Falsa opinio* (siue error) *est quædam defectiua operatio intellectus, sicut partus monstruosus est quædam defectiua operatio naturæ. Vnde Philosophus dicit in* 6. *Ethicorum, quod malum intellectus est falsum. Defectiua autem operatio semper procedit ex defectu alicuius principij: sicut ex aliquo defectu seminis procedit monstruositas partus, vt dicitur* in

Ratio fundamentalis. D. Thom.

in 2. Physic. *Vnde necesse est, quòd omnis falsa æstimatio procedat ex defectu alicuius principij cognoscendi, sicut in nobis falsa opinio accidit plerumque ex indebita recitatione.*

Minor autem quoad primam partem, nempe, quod non possit in Angelo esse defectus alicuius principij cognoscendi respectu obiectorum naturalium, suadetur ab eodem Angelico Præceptore. Tum, quia nihil potest deficere quantum ad id, ad quod semper est in actu secundùm suam naturam; sed in eo aliquid deficere potest, respectu cuius est in potentia; nam id, quod est in potentia, potest subijci, & perfectioni, & privationi: actus autem opponitur privationi, ad quam pertinet omnis defectus. Sed Angelus secundùm conditionem suæ naturæ actu habet perfectam notitiam omnium eorum, ad quæ vis sua cognoscitiva naturaliter se extendit. Ergo non potest habere defectum alicujus principij cognoscendi prædicta obiecta naturalia. Tum etiam. Quia Angelus non discurrit à principiis ad conclusiones, sed statim in ipsis principiis notis conclusiones videt. Vnde, sicut in nobis non potest esse defectus alicuius principij cognoscendi circa prima principia naturaliter nobis nota, ita neque in Angelo.

140. Quoad secundam verò partem, nimirum, non posse in Angelis ante primum peccatum esse defectum in principiis cognoscendi obiecta supernaturalia, probatur eadem minor. Quoniam licèt respectu horum obiectorum, quippe superexcedentium, sit Angelus in potentia, & propterea indigeat confortari lumine supernæ gratiæ: nihilominùs quia ante primum peccatum voluntas Angeli non est deordinata, ideò nequit esse defectus ex parte principij cognoscendi prædicta obiecta: quandoquidem ex voluntate deordinata prouenit applicare suum intellectum ad iudicandum de illis, quæ cognitionem eius, & vim suorum principiorum excedunt, itavt attentis omnibus sit aliquod periculum errandi, si intellectus iudicet de illis.

Et propterea Angelicus Doctor, postquam ex excessu obiectorum supernaturalium supra intellectum Angeli intulit, illum esse in potentia ad eorum cognitionem, indigereque ad ista illustratione diuinæ gratiæ, ac tandem respectu huius cognitionis gratuitæ posse in quolibet Angelo aliquem defectum dari, statim addit: *Aliter tamen, & aliter: Nam in bono Angelo potest quidem respectu huiusmodi cognoscibilium esse defectus, sed simplicis negationis* (id est, quia non cognoscunt illa) *secundùm quod Dionysius dicit* 7. cap. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, *quòd à nescientia purgantur: non autem potest in eis esse defectus falsæ opinionis: quia cùm voluntas eorum sit ordinata, non applicant suum intellectum ad iudicandum de illis, quæ cognitionem eorum excedunt. Sed in malis Angelis propter inordinatam, & superbam voluntatem, potest esse respectu huiusmodi cognoscibilium etiam defectus falsæ opinionis, in quantum exhibent præsumptuosè suum intellectum ad iudicandum de his, quæ eos excedunt.* D. Thom.

§. II. *Solutio prior rationis Angelici Præceptoris.*

141. Prior solutio ad rationem factam. NEc obest, si occurras ex doctrina adversariorum, quos infrà in hoc eodem dubio referemus, falsam esse minorem huius rationis D. Thomæ quoad primam eius partem, scilicet, non posse in Angelo esse defectum in principiis cognoscendi res naturales, ac proinde potiori iure non esse admittendam eamdem minorem quoad posteriorem partem de obiectis supernaturalibus. Nec probatio prioris partis eiusdem minoris est vera. Siquidem adhuc respectu obiectorum naturalium non semper Angelus est in actuali cognitione omnium illorum: alioqui quævis cognitio eorum mensuraretur æuo, non verò instantibus discretis, aut tempore Angelico: sicut cognitio, qua Angelus suã substantiam cognoscit, ideò mensuratur æuo, quia semper & indefectibiliter est in actuali cognitione sui.

Non igitur hæc solutio obest. Quoniam vis rationis D Thomæ, & minoris propositionis in ea sumptæ non cõsistit in hoc, quòd Angelus semper habeat actu perfectam notitiam omnium eorũ, ad quæ vis sua cognoscitiua naturaliter se extendit, provt habere actu perfectam notitiam dicit habere actualem, & perfectam considerationem omnium eorum, sed solùm, provt denotat actualem, & perfectam notitiam per modum habitus, & est mediũ quoddam inter esse in actuali consideratione perfecta prædictorum obiectorum, & esse in potentia ad illa. Sed Angelus semper est per modum habitus in actuali, & perfecta notitia omnium obiectorum, ad quæ eius cognitio naturaliter se extendere potest. Ergo respectu eorum non potest in eo esse defectus ex parte alicuius principij cognoscendi: & per consequens nec aliqua falsa existimatio, seu error. Consequentia est legitima, vt ex statim dicẽdis magis patebit. Minor autem etiam liquet. Quoniã intellectus Angeli à primo instanti suæ conditionis habuit actu habitualem scientiam omniũ obiectorum naturalium, ad quæ sua cognitio naturaliter se extendere potest: quia ratione excessus in gradu suæ immaterialitatis distinguitur ab intellectu nostro, qui secundùm se, & in initio suæ productionis est in pura potentia respectu omnium intelligibilium adhuc naturalium, caretque scientia habituali eorumdem, & discursu temporis illam acquirit. Enervatur.

Maior autem, in qua est difficultas, probatur. Quoniam Angelus non solùm habet congenitam sibi scientiam habitualem vtcumque prædictorum obiectorum, sed omninò perfectam, & habitualiter extensã ad omnia illa: quia hoc exigit maxima perfectio sui intellectus, vt ex se videtur constare: & ex statim dicẽdis amplius patebit. Sed cum hac scientia nequit cohærere aliquis defectus in principiis cognoscẽdi prædicta obiecta, sicut nec cum actuali, & perfecta consideratione scientifica eorumdẽ: vt patet in nobis, qui non solùm dum sumus in actuali cõsideratione scientifica alicuius obiecti, nõ possumus deficere in cognitione illius, siue errare, sed etiam dum sumus in habituali, & habitualiter extensa ad illud: quoniam talis scientia ita illuminat, & confortat intellectum habitualiter, vt nequeat cum ea componi defectus in principiis cognoscendi prædictum obiectum, & per consequẽs nec falsa existimatio, siue error circa illud.

Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quòd nos habeamus habitum primorum principiorũ, non possumus habere defectum in principiis cognoscendi prædicta principia, etiamsi non simus in actuali consideratione eorumdem: ergo eadem ratione, hoc ipso quòd Angelus sit in actuali, & perfecta notitia per modũ habitus eorumdem obiectorum, ad quæ sua cognitio naturaliter se extẽdere potest, nequibit in eo esse defectus in principiis cognoscendi eadem obiecta, atque adeò nec falsa existimatio illorum. Consequentia patet, tum ex paritate rationis: tum etiam, quia Angelus non cognoscit per discursum ex principiis conclusiones, sed in ipsis principiis naturaliter cognitis, potest eodem intuitu attingere prædictas conclusiones. Et ideò, sicut in nobis non potest inesse falsa opinio 142. Confirm. 1.

circa

circa prima principia naturaliter nobis nota: ita neque Angelo potest inesse falsa opinio circa conclusiones, quæ naturali eius cognitioni subsunt.

Confirm. 2. Confirmantur tandem cuncta ista. Quoniam sicut actus hæresis per se opponitur, tam cum actu, quàm cum habitu fidei, & ideò non potest cũ aliquo illorum cohærere: ita error actualis circa aliquod obiectum ex his, quæ Angelus naturaliter cognoscere potest, per se opponitur cũ scientia actuali, vel habituali cum eodem Angelo congenita, & propterea nequit cum aliquo istorum cohærere, quippe qui per se, & ab intrinseco est destructiuus illorum; & è contra: ac proinde hoc ipso, quòd Angelus debeat semper, & incessanter habere sibi cõgnitum habitum scientiæ omnium obiectorum, ad quæ naturaliter potest se extendere, nequibit esse in eo aliquis error, siue aliquis defectus in principiis cognoscendi prædicta obiecta, qui quidem ad errorem necessariò desideratur.

144 D. Thom. Quæ omnia complexus est D. Thomas *in eadem q. 16. articulo citato in solutione ad* 4. vbi cùm sibi sic obiecisset: *Vbicumque potest inueniri potentia sine actu, ibi potest esse malum, vt patet per Philosophum* in 9. Metaphysicorum. *Sed in intellectu Angelico, etiam quantum ad naturalem cognitionem, potest esse potentia sine actu. Non enim simul actu considerant omnia, ad quæ eorum naturalis cognitio se extendit: alioqui non mutarentur per tempora, vt Augustinus dicit* in 8. super Genes. ad litter. *Ergo in intellectu Angeli potest esse malum. Sed malum intellectus est falsum, vt dicitur* in 6. Ethicorum. *Ergo &c.* Cùm igitur S. Doctor sic sibi obiecisset, respondet in hæc verba: *Ad quartum dicendum, quod habere notitiã in actu, dicitur dupliciter. Vno modo, quantum ad actualem considerationem: & sic non intelligitur, quod Angelus habeat actualem notitiam* (intellige perfectam, vt constat ex corpore eiusdem articuli) *omnium, ad quæ sua naturalis cognitio se extendit. Alio modo, quantum ad habitualem notitiam: quia, vt dicitur 2. de Anima, & in 8. Physicorum, aliter dicitur aliquis esse potentia sciẽs ante addiscere, quando scilicet nondum habet habitum scientiæ & aliter ante considerare. Et hoc modo Angelus habet actualem notitiam respectu omnium, quæ naturaliter cognoscere potest: & istud sufficit ad repellendam falsitatem contrariam. Non enim nos semper actu consideramus principia sed ipse habitus principiorum sufficit ad repellendum omnem contrarium errorem circa ipsa.*

§. III. *Posterior solutio eiusdem rationis Angelici Præceptoris.*

143 Secunda solutio ad rationem factam. NEque etiam obstat, si secundò occurras, falsam esse minorem propositionem eiusdẽ rationis D. Thomæ, nempe, non posse in Angelo esse aliquem defectum ante suum primum peccatum in principiis cognoscendi obiecta supernaturalia. Nec probatio ex eodẽ Angelico Doctore desumpta suadet intentum. Quoniam illud est, an Angelus in sensu cõposito, in quo est bonus, atque adeò in eo instanti, in quo habet omninò ordinatam suam voluntatem, nequeat applicare proprium intellectum ad iudicandum de his obiectis supernaturalibus, circa quæ attentis omnibus, quæ tunc occurrunt, adest periculũ errandi: aliud verò, an Angeli, qui in primo instanti sunt boni, non possunt in secundo desinere esse boni, & in aliquo priori, antequam amittant bonitatem, & ordinationem suæ voluntatis, nequeant applicare suum intellectum ad iudicandum de prædictis obiectis, circa quæ adest illud periculum errandi. Etsi ergo primum illud sit omninò verum; secus tamen hoc posterius. Et ita

C Lucifer, & eius sequaces potuerunt optimè in secundo instanti, & in aliquo signo priori illius applicare suum intellectum ad iudicandum de prædictis obiectis ante suum primum peccatum.

Et ratio disparitatis inter vnam, & alteram partem dilẽmatis nunc propositi videtur esse in promptu. Quoniã Angeli boni, in sensu composito quod sint boni, ac proinde pro eo instanti, pro quo supponũtur esse boni, nẽpe pro secundo instanti, debent pro toto illo habere omnimodè ordinatam suam voluntatem: & ideò nequeunt applicare proprium intellectum ad illud iudicium, quia hæc esset deordinata applicatio. Cæterum Angeli, qui in secundo instan- D ti, pro aliquo signo illius amiserunt suam rectitudinem, hi in nullo illius signo habuerunt debitã subordinationem suæ voluntatis: & ideò non habuerunt, vnde necessariò deberent compescere suam voluntatem, ne applicaret proprium intellectum ad iudicandum de his obiectis supernaturalibus, circa quæ attentis omnibus aderat periculum errandi.

Potestque hæc solutio iuuari, tum ex eo, quod voluntas Angeli, quia est facta ex nihilo, potest in secundo instanti deficere in sua operatione: ergo eadem ratione intellectus Angelicus, hoc ipso quòd E sit etiam factus ex nihilo, poterit in propria operatione deficere, ac proinde errare. 145. Roboratur solutio. Tum etiam. Quia non minus est disconueniens voluntati Angelicæ defectus suæ operationis, consistens in operatione peccaminosa, quàm intellectui defectus propriæ operationis, qui est error: at cum voluntate Angelica potest immediatè coniungi operatio peccaminosa: ergo eadem ratione cum intellectu Angeli immediatè, idest non mediante primo peccato, sed ante illud poterit coniungi error.

Impugnatur hæc etiam euasio. Non itaque hoc obest. Quoniam in contrarium vrget, quòd quiuis error, adhuc circa supernatura- F lia, est dispositio quædam, & defectus positiuus ex natura sua valde disconueniens intellectui: & propterea ab Aristotele *6. Metaph. text. 8. & 6. Ethicorum*, necnon & ab Angelico Præceptore dicitur esse malum intellectus. Arist. Ang. Doc. Cumque secundùm se sumptus non sit malum culpæ, vt ex se constat, oportet, vt in natura perfecta, & ex se non infirma, qualis est Angelica, sit malum pœnæ: ac proinde quòd præsupponat aliquod malum culpæ: & ita ante primum peccatum Angeli, independenterque ab eo, nequibit dari in intellectu Agelico. Vnde Augu- G stinus, loquens adhuc de primo homine *lib. 3. de libero arbitr. cap. 24. circa finem*, inquit: *Approbare vera pro falsis, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.* August. Quæ probatio desumitur etiam ex D. Thoma *1. p. q. 94. art. 4.* D. Thom.

146. Cont. m. Confirmatur. Quoniam sicut sensus circa proprium sensibile non decipitur per se, sed solùm per accidens: ita intellectus circa proprium obiectum semper est verus per se loquendo, & ad summum per accidens decipitur, propter passionem tunc insurgentem, aut actum, vel habitum vitiosum, ratione quorum iudicium intellectus perturbatur: vel H tandem ex aliquo inferiori, puta phantasia; vel aliquo huiusmodi. Sed in Angelo nullæ sunt passiones, nec ante primum peccatum præcessit in eo aliquis actus, aut habitus vitiosus, quo perturbetur, aut excæcetur suus intellectus. Nec tandem est in eo phantasia, aut aliquid huiusmodi. Ergo non est vnde ante prædictum peccatum possit errare.

Quam confirmationem quoad primum hominem in statu innocentiæ adduxit D. Thomas loco nuper citato his verbis: D. Thom. *Manifestum est autem ex præmissis, quod intellectus circa proprium obiectum semper verus est. Vnde ex seipso nunquam decipitur, sed omnis deceptio accidit in intellectu*

ex aliquo inferiori, puta, phantasia, vel aliquo huiusmodi. Vnde videmus, quod quando naturale iudicatorium non est ligatu,non decipimur per huiusmodi apparitiones, sed solùm quando ligatur vt patet in dormientibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum. Quod etiam in ipsa rectitudine primi status apparet, quandiu anima maneret Deo subdita,tandiu in homine inferiora superioribus subderentur,nec superiora per inferiora impedirentur. Si ergo in primo homine non potuit esse aliqua deceptio in intellectu ante primũ peccatum, ob perfectionem & integritatem illius status: quantò minùs in intellectu Angeli habentis longè maiorem integritatem & perfectionem, poterit ante suum primum peccatum dari aliquis error & deceptio: Circa hanc tamen rationem videatur Caietanus ibidem, qui benè illam explicat.

Roboratur confirmatio.

Adde,quòd circa obiecta supernaturalia dupliciter potest intelligi Angelum errare. Primò quidem, iudicando esse falsa ea, quæ à Deo reuelata sunt, quæque ipsi sufficienter sunt proposita:& hoc modo Angelus nequit ante suum primum peccatum errare: Tum,quia(vt dubio præcedenti dicebamus) hæresis, aut infidelitas nequit esse in Angelo ante aliud peccatum prius in eodem existẽs:ex eo quòd speciali ratione includit nolitionem, & fugam, ad quam debet præcedere actus prosecutionis,ex quo ducat ortum,à quoque imperetur:tum etiam, quia hæresis, aut infidelitas præsupponunt malam voluntatem applicantem ad illud iudicium falsum, quæ sit peccatum, sicut actus credendi supponit piam affectionem voluntatis applicantis ad finem. Secundò autem iudicando de eisdem obiectis supernaturalibus aliquid, quod non est reuelatum à Deo,nec per euidentem consequentiam ex reuelatis deducitur:& tunc,si iudicet aliter,quam res est, non potest id facere sine aliquo peccato, quandoquidem est aliquod temeritatis, & præcipitij genus, de obiecto supereexcedenti absque sufficienti fundamento iudicium illud ferre: ac proinde non aderit illud iudicium erroneum ante peccaminosam voluntatem applicantem ad illud. Cumque hæc peccaminosa voluntas debeat præsupponere aliam voluntatem peccaminosam, nimirum illam,qua ab Angelo est volita sua beatitudo naturalis absque debita ordinatione in Deum finem supernaturalem, vt ex dictis dubio præcedenti in fine constat: fit inde vt nullus error Angelicus possit in eo esse, non solùm ante peccaminosam illam voluntatem, verùm neque ante peccatum superbiæ, quo propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque debita ordinatione & mensura appetiit.

147. Ex quibus fit,nihil obesse disparitatem illam inter priorem,& posteriorem partem illius dilemmatis,quam pro hac solutione adduximus. Nam ex ea ad summum sequitur Angelos bonos, in sensu composito quòd persistant boni, non posse in aliquo signo illius instantis, ac dependenter à quouis alio in eodem instanti reperto errare:reliquos verò Angelos potuisse in secundo instanti errare, non tamen pro quouis signo, & independenter à quouis alio in eodem instanti inuento, nempe, independenter à suo primo peccato, ac proinde ante illud, sed solùm post ipsum, propter necessariam subordinationem,& dependentiam,quæ est in malo pœnæ, à malo culpæ.

Et similiter nihil obsunt alia duo,quæ ad iuuandam hanc solutionem allata sunt. Non quidem primum. Nam sicut,quòd voluntas Angeli sit facta ex nihilo,conuincit,posse peccare tam circa supernaturalia, quam circa naturalia, aliter tamen, & aliter,nimirum, circa supernaturalia per se primò, & directè,circa naturalia verò non nisi ex consequẽti, & dependenter ab eo, quòd primò deliquerit circa supernaturalia, *vt disputat.præcedenti,dub.1. & 2.*late diximus:ita quòd intellectus sit factus ex nihilo,probat,illum posse deficere in sua operatione,& per consequens errare,non tamen quòd hoc ei conueniat, antequam voluntas deficiat, & peccet, ne in eo (vt dicebamus) detur malum pœnæ absque præuio malo culpæ. Ex quo etiam patet,nihil obesse id,quod vltimo loco pro iuuãda hac eadem solutione adduximus. Nam malum culpæ potest in secundo instanti coniungi immediatè cum voluntate Angeli, idest non mediante alio malo simpliciter priori, non tamen malum pœnæ.

§. IV. *Assertio secunda ex D. Thoma deprompta.*

Dicendum est secundò, ante primum Angeli peccatum debuisse præcedere inconsiderationem quandam, seu aliquod iudicium inconsideratum. Ita D.Thomas *art.1 huius quæst. in solutione ad 4.*vbi postquam exclusit, Angelum primò peccasse ex ignorantia, vel errore inquit: *Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligendo aliquid, quod secundum se est bonum, sed non cum ordine debitæ mensuræ, aut regulæ: ita quòd defectus inducens peccatum sit solùm ex parte electionis, quæ non habet debitum ordinem, nisi ex parte rei electæ: sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinem ab Ecclesia institutum. Et huiusmodi peccatum non præexigit ignorantiam, sed absentiam solùm considerationis eorum, quæ considerari debent. Et hoc modo Angelus peccauit,conuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonum absque ordine ad regulam diuinæ voluntatis.* Idem etiam docuit 3. contra Gentes c.110. in solutione ad 1.obiectionem,vbi sic ait: *Non enim cogimur dicere, quòd error fuit in intellectu substantiæ separatæ, iudicando aliquod bonum, quod bonum non sit, sed non considerando bonum superius ad quod proprium bonum referendum erat.* 148. Secunda assertio. D. Thom.

Et q.16. de Malo art.2. ad 4. hoc ipsum docet his verbis: *Semper autem in peccato defectus intellectus vel rationis, & voluntatis proportionabiliter se concomitantur. Vnde non oportet ponere in primo peccato Dæmonis talem defectum intellectus, vt aliquid falsum existimauerit, puta aliquod malum esse bonum, sed in hoc, quòd defecit ab apprehensione suæ regulæ, & ordinis eius.* Et in eodem articulo in solutione ad 7.his verbis: *Dicendum,quòd peccatum Dæmonis non prouenit ex defectu rationis, qui haberet rationem contrarietatis, non enim approbauit malum pro bono,nec verum pro falso: sed solùm ex defectu,qui habuit rationem negationis,in quantum scilicet voluntas eius non fuit regulata regula diuini regiminis. Qui quidem defectus potest habere locum in natura intellectuali contrarietate carente.* Et tandem 1. 2. *q.77. art.2.* quem sequuntur eius discipuli assertione præcedenti relati:idemque plures alij ibidem etiam adducti tuentur. D. Thom.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis deducitur ex D.Thoma locis citatis, & peculiariter *ex 1.2. q.& articulo relatis*, potestque sub hac forma proponi. Quoniam omnis defectus ex parte voluntatis præsupponit aliquem defectum ex parte intellectus: sed ad primum Angeli peccatum non fuit præsuppositus defectus erroris, vt assertione præcedenti ostendimus, nec defectus ignorantiæ, quia fuit plenè instructus de omnibus his, quæ ei necessaria erant,ad hoc vt ex ignorantia nõ peccaret:& propterea eius intellectus fuit perfusus lumine 149 Ratio fundamentalis ex D. Thoma desumpta.

lumine fidei, aliisque donis, quibus satis cognoscebat, quid sibi amplectendum, quidvè fugiendum erat: ergo debuit ad prædictum peccatum præcedere defectus considerationis, seu iudicium inconsideratum. Siquidem vltra duos illos defectus, nimirum, ignorantiæ, & erroris, non restat aliquis, qui primum Angeli defectum ex parte voluntatis in eo existentem præcedat in intellectu illius.

Maior huius rationis, quæ sola indiget probatione, suadetur, tum ex sympathia & proportione, quæ est inter intellectum, & voluntatem: tum etiam, quia voluntas, cùm sit potentia cæca, sequitur ductum intellectus: & ita, si absque omni defectu ducatur ex parte intellectus, sequitur ductum illius absque defectu: ac proinde, si ipsa defectuosè vult, signum est, quod intellectus cum aliquo defectu ex parte sui proposuit illi obiectum sequendum. Tum denique Quia fieri non potest ex parte voluntatis dari libertas formalis, quin ex parte intellectus detur libertas radicalis, & hoc propter magnam connexionem, quæ est inter vtramque potentiam, necnon quia (vt docet Diuus Thomas *in hac 1. p. q. 79.*) voluntas fluit ab anima medio intellectu: ita ob eamdem rationem nequit esse aliquis defectus in volitione libera eiusdem voluntatis, quin simul sit aliquis defectus ex parte intellectus, qui quodammodò præcedat, siue occasionet defectus ex parte voluntatis.

D. Thom.

Confirmatur D. Thom.

Confirmatur ratione deprompta ex eodem Sancto Doctore *vbi cit. ex q. 16. de Malo in solutione ad 4.* Quoniam (vt modò dicebamus) defectus ex parte intellectus, & ex parte voluntatis proportionabiliter sibi correspondent: sed defectus repertus in Angelo ex parte suæ voluntatis in primo peccato fuit per hoc, quod dilexit vel beatitudinem supernaturalem, vt habendam ex parte modi diligendi ex propriis viribus, vel propriam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius: non ordinando eam in superiorem & excellentiorem finem, videlicet finem supernaturalem, cùm tamen posset, & deberet illam sic ordinare: ergo defectus ex parte intellectus correspondens prædicto defectui ex parte voluntatis, debuit esse iudicium, siue actus intellectus inconsideratus, quo Angelus proposuit suæ voluntati v.g. propriam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius, non considerata diuina regula, qua eidem præscribebatur, ne absque prædicta ordinatione beatitudinem naturalem, & excellentiam illius diligeret.

250. Occurrunt Scotus, Molina, Rada, & Valentia.

Nec obest, si occurras ex Scoto, Molina, Rada, & Valentia infrà referendis, non esse necessarium, ad hoc vt voluntas Angeli ex parte sua deficiat, quod præcedat aliquis defectus, adhuc inconsiderationis ex parte intellectus, sed posse deficere ex industria, & cum plena consideratione, eligendo bonum aliquod verè sibi delectabile, postposito bono honesto consentaneo rectæ rationi. Tum, quia homo potest sic deficere ex parte suæ voluntatis absque præuio errore, ignorantia, aut inconsideratione, putà cùm vult aliquid sibi delectabile, de quo certò scit, certoque considerat, & esse sibi delectabile, & esse contrarium rectæ rationi. Tum etiam. Quia quantumuis intellectus cum actuali inconsideratione cuiuscumque circumstantiæ, aut &c. proponat aliquod obiectum: nihilominùs hoc ipso, quod voluntas maneat libera, potest pro sua libertate postposito illo obiecto, quod supponitur esse bonum, & benè propositum, amare oppositum, aliqui non maneret libera. Tum denique. Quia id videtur stabilitum in articulis Parisiensibus, in quorum vno dicitur, quod intellectu existente in apice rationis, potest voluntas in oppositum: ac proinde dato, quod Angelus summè considerasset, potuit per voluntatem elicere actum conformem, vel deformem.

Impugnatur hæc solutio.

Non itaque hoc obest. Quoniam, dum dicitur Angelum posse ex industria primò delinquere, eligendo prædictum bonum delectabile: vel tunc consideraret actu, tale bonum esse contra diuinam regulam, vt amplectendum hic, & nunc cum omnibus suis circumstantiis? vel id actu non consideraret? Si hoc secundum dicatur, habetur intentum, nempe, ad illum defectum voluntatis Angelicæ præcessisse ex parte intellectus defectum considerationis actualis. Si autem primum asseratur, planum est præcessisse aliquem errorem, & proinde aliquem defectum ex parte intellectus Angelici ad defectum illum peccaminosum suæ voluntatis: quandoquidem ad illum debuit præcedere actus intellectus, quo iudicaret, esse sibi absolutè, & simpliciter tunc conueniens præeligere bonum illud delectabile contrarium rationi, & bono honesto rationi consono, ne si hoc iudicium non præcedat, tunc voluntas quippe potentia cæca, & solùm se extendens ad id, ad quod intellectus eam ducit, desinat præeligere inter vtrumque bonum, maneatque suspensa inter illa.

251. Nazar.

Potestque hæc impugnatio confirmari, & elucidari ex illis, quæ ex D. Thoma adducit Nazarius *in hac q. art. 3. controuers. 1.* supponendo tamen priùs cum ipso, & præcipuè cum Angelico Doctore, electionem, quæ circa bonum aliquod singulare versatur, consequi ad intellectus practici discursum, siue virtualem, siue formalem, qui ex duabus constat præmissis, altera vniuersali, putà, *bonum esse agendum*, & altera particulari, scilicet, *hæc actio, hic, & nunc exercita, est bona*, ex quibus sequitur conclusio, quæ est vltimum iudicium intellectus, nempe, *ergo bonum est hic, & nunc operationem hanc exercere*, & ex hoc iudicio sequitur electio, & operatio.

Confirmatur.

Hinc ergo sequens deducitur confirmatio. Nam vel secunda propositio singularis, quæ sub vniuersali sumitur, est vera, vel falsa? Si vera est, aut hoc ideò contingit, quia actio cum omnibus suis circumstantiis verè bona est, & vt bona cum omnibus suis circumstantiis apprehenditur ab intellectu, & ita iudicium consequens verum est, & electio, ac operatio bona. Vel ideò vera est, quia licet actio hæc secundum vnam aliquam circumstantiam mala sit, ea tamen ab intellectu non consideratur: ac proinde vera est propositio affirmans actionem illam singularem, secundùm circumstantias per intellectum apprehensas, & consideratas bonam esse. Et ideò etiam iudiciũ de illa actione eligenda, & exercenda, secundùm illas præcisè circumstantias non est falsum, sed verum formaliter & obiectiuè loquendo. Ac proinde iudicium illud, ex quo sequitur electio mala, solum habet inconsiderationem quoad illam vnam circumstantiam, ex qua redditur electio, & actio mala moraliter. Si autem subsumpta propositio singularis est falsa, iam in intellectu Angeli ponitur error ante primum peccatum, cuius oppositum assertione prima ostendimus.

252.

Nec deo illa, quæ in fauorem huius solutionis adducta sunt, obstant: tum propter modò dicta: tum etiam; quia (vt suprà asserebamus) voluntas est potentia cæca, & ideò nequit velle nisi iuxta ductum intellectus: ac proinde ad hoc, vt ipsa simpliciter & absolutè se determinet ad eligendum vt sibi conueniens hoc potiùs, quàm illud, non sufficit, quòd hinc proponatur illi delectabilitas v.g. alicuius obiecti, & illinc contrarietas eius ad rationem, & illinc honestas boni oppositi: sed requiritur

dictus intellectus iudicantis, esse sibi pro tunc simpliciter & absolutè conueniens se determinare ad prosequendum v. g. obiectum illud delectabile, non obstante quod sit contrarium rationi, & respuere oppositum rationi consonum: & per consequens debet ibidem iuxta dicta interuenire error, aut ignorantia, vel inconsideratio aliqua. Quare, cùm communiter dicitur, esse integrum voluntati prosequi id, quod habet minus bonitatis, relicto eo, quod est magis bonum, debet intelligi de ipso bono secundùm se, & quasi speculatiuè sumpto, non tamen prout hic, & nunc consideratur practicè cum omnibus circumstantiis tunc occurrentibus, inter quas computandum est ipsummet exercitium libertatis, quod tanquam valde bonum considerari queit. Et propterea, ad hoc vt voluntas prosequatur id, cui secundùm se inest minus bonitatis, & per modum talis speculatiuè concipitur, oportet intellectum iudicare, conuenientius sibi tunc esse amplecti pro tunc in particulari illud minus bonum, vel quia concipit vt magnum bonum exercere in hoc libertatem voluntatis, vel ob aliquam aliam rationem.

Nec tandem id, quod de articulis Parisiensibus adducitur, obest, tum quia (vt benè notauit Nazarius) articuli isti, quatenus tangunt doctrinam D. Thomæ, fuere reuocati: tum etiam, quia (vt idem Nazarius admonet) articulus ille intelligendus est de intellectu existente in apice rationis quoad vniuersalia principia, non autem quoad particularia: vel quoad vniuersalia, & particularia in habitu, non in actu: vel intellectu existente in apice rationis speculatiuè, non autem practicè: vel de intellectu stante in apice rationis per modum consilij, non autem per modum imperij. De quo videri possunt Caietanus, & alij expositores 1. 2. *q. 77. art. 2.* alias glossas adducentes.

Nazar.

Caietan.

§. V. *Prior aduersariorum opinio, fundamenta, & responsiones ad illa.*

253. Sententia primæ assertioni contraria.

Contrariam tamen nostræ priori assertioni sententiam, nempe, posse dari in intellectu Angeli ante suum primum peccatum aliquem errorem, tuetur Ægidius *in 2. dist. 5. q. 1. art. 2.* quam vt probabiliorem amplectitur Pesantius relatus à Nazario *art. 3. huius q. Controuers. 1. in principio illius.* Probatur primò testimonio D. Thomæ *in 2. ad Annibaldum dist. 5. q. 1. artic. 1. ad 1.* vbi inquit, primum peccatum Angeli præcessisse errorem circa circunstantias eligibilium.

Ægidius. Pesantius. Nazar. Primum fundamentum

Solutur. Respondetur, Angelicum Præceptorem intelligendum esse de errore interpretatiuo, non verò formali. Nam hoc ipso, quod voluit suam beatitudinem naturalem absque debita consideratione circunstantiarum, vel beatitudinem supernaturalem absque eadem consideratione, perinde se habuit, ac si expressè & formaliter iudicasset, esse sibi conueniens velle v. g. beatitudinem supernaturalem absque debitis circunstantiis, & modo præscripto à diuina regula. Quomodo autem hæc inconsideratio, & error interpretatiuus præcedat primum peccatum Angeli, *infra in hoc eodem dubio n. 269.* explicabitur.

D. Thom. Esse autem hanc mentem D. Thomæ, potest colligi ex verbis, quæ præmisit, antequam assereret, dandum esse prædictum errorem in intellectu Angelico, nimirum, *quod intellectus Angeli, licet in eligendis non possit ligari passione, sicut in nobis accidit, potest tamen impediri à recto iudicio eligibilis per omissionem aliquorum, quæ consideranda sunt; non enim naturali cognitione omne simul cognoscit. Aliquid autem secundùm se consideratum est eligibile, quod consideratis aliis eligibile non est.* Et ex hoc colligit, quod circa iudicium eligibilium in Angelo error esse potuit quamuis non circa absolutam cognitionem eorum, ad quæ naturalis cognitio se extendit v. g. circa beatitudinem naturalem tunc dilectam. Constat autem, quod ad talem dum errorem prouenientem præcisè ex inconsideratione, satis est, quod error ille sit interpretatiuus, & fundatus in ipsa inconsideratione, ratione cuius præbetur sufficiens fundamentum ad iudicandum eum, qui sic se habet, perinde se gerere in volitione illius obiecti sine debitis circunstantiis, ac si erraret circa illas.

254. Secundum fundamentum.

Secundò probatur eadem sententia. Quoniam si ob aliquam rationem non posset dari in Angelo error ante primum peccatum, maximè, quia iste est malum pœnæ, quod proinde non potest præire culpam: sed hæc ratio est nulla: ergo, &c. Minor probatur. Quia etiam inconsideratio est malum naturæ Angelicæ: & nihilominus admittitur in Angelo ante culpam: ergo, &c.

Confirm. Confirmatur. Quoniam inconsideratio est fundamentum, & ratio erroris interpretatiui, vt modo dicebamus: ergo est malum naturæ Angelicæ: & per consequens, si malum istud [illegible] in illa ante peccatum, non est cur non possit dari in eadem ante prædictum peccatum aliquis error.

Diluitur. Respondetur, inconsiderationem secundùm se, & præcisè sumptam non habere rationem mali respectu naturæ Angelicæ, sed esse iuxta naturalem eius conditionem, quod non semper sit in actuali, & omninò perfecta consideratione omnium rerum: ac proinde prædicta inconsideratio solum habet rationem cuiusdam nudæ, & puræ negationis: eo proportionali modo, quo limitatio in creaturis secundùm se, & præcisè sumpta, non habet rationem mali, sed est iuxta naturalem conditionem earumdem creaturarum, habetque rationem nudæ & puræ negationis respectu illarũ. Cæterum error comparatur per modum mali propriè dicti respectu naturæ Angelicæ, eo quod est dispositio quædam positiua, & disconueniens suæ naturæ perfectè intellectuali, vt nuper dicebamus. Et propterea error, quippe qui secundum se est malum pœnæ respectu prædictæ naturæ perfectæ, non potest esse ante malũ culpæ, & independenter ab eo, benè tamen prædicta inconsideratio secundũ se, & præcisè sumpta.

Diximus, *secundum se, & cum præcisione sumpta.* Nam si consideretur secundùm id, quod aliunde habet, nempe, vt est voluntaria, seu quatenus habens illam inconsiderationem vult cum ea procedere ad opus, ad quod rectè exequendum requiritur consideratio opposita prædictæ inconsiderationi, planum est, inconsiderationem illam non esse purè negationem, sed priuationem, habereque rationem mali. Cæterum tunc iam præsupponit in aliquo genere causæ peccatum voluntatis: & ita malum hoc non est ante primum peccatum, vt statim magis explicabimus.

Ad confirmationem. Ex quo ad confirmationem respondetur, inconsiderationem secundùm se, & præcisè sumptam, non præbere sufficiens fundamentum ad hoc, vt cordatè interpretemur, habentem illam velle virtualiter & implicitè errare, benè tamen, si consideretur secundùm adiuncta, id est, vt est voluntaria: ex eo quod volens cum illa procedere ad opus, ad quod requiritur opposita consideratio, perinde se habet non considerando, ac si erraret: & ideò interpretatiuè, & virtualiter dicitur errare.

255. Tertium fundamentum.

Tertiò suadetur eadem sententia. Quoniam si primum Angeli peccatum non præcessisset aliquis error, sed sola inconsideratio, tunc primum peccatum non esset superbiæ formaliter talis, ac propriè, &

& ſpecialiter dictæ, ſed aliud peccatum, quod ad ſummum reductiuè pertineret ad ſuperbiam: hoc autem eſt contra dicta dubiis præcedentibus: ergo, &c. Maior probatur. Nam ſicut ille, qui per ignorantiam culpabilem occidit hominem, non peccat peccato homicidij formaliter talis, propriè, & ſpecialiter dicti, ſed ad ſummum reductiuè pertinentis ad ſpeciem homicidij, & directè ad vitium oppoſitum virtuti ſtudioſitatis (niſi talis ignorantia fuerit affectata) ex eo quod inconſideratio illa tollit rationem formalem obiecti: ita qui per inconſiderationem non apponit debitam menſuram & modum in appetitu ſuæ propriæ excellentiæ, non videtur peccare peccato ſuperbiæ formaliter ſumptæ, ac propriè, & ſpecialiter dictæ, ſed ad ſummum reductiuè: ſiquidem inconſideratio circa rem operabilem tollit rationem cognitionis, & conſiderationis formalis obiecti.

Confirmatur.

Confirmatur. Quoniam qui delinquit per inconſiderationem, ſiue per iudicium inconſideratum, ſolum habet in intellectu defectum conſiſtentem in illa omiſſione conſiderationis; quia iudicium quoad id, quod habet de conſideratione v. g. beatitudinis naturalis appetendæ, optimum eſt. Ergo ex parte voluntatis ſolum correſpondebit defectus in omiſſione quadam conſiſtens: & per conſequens ille defectus non erit ſuperbiæ formaliter ſumptæ, quæ in actu commiſſionis ſita eſt.

256 Enodatur fundamentum.

Reſpondetur, negando maiorem. Et ad probationem dicendum eſt, quod adhuc dato, occidentem hominem per ignorantiam non peccare peccato homicidij, formaliter ſumpto, ſecus tamen aſſerendum erit de occidente illum per ſolam inconſiderationem: maximè ſi adſit tunc conſideratio ſpeculatiua homicidij, & ſolùm ſit defectus conſiderationis practicæ, eo quòd non habuit debitum iudicium practicum, debitumque imperium, quo cohiberet voluntatem, & membra externa, ne prorumperent in executionem prædicti homicidij: quia cùm in omni peccato debeat interuenire defectus huius conſiderationis practicæ, necnon & imperij, non poteſt ob hunc defectum actus ille deſinere eſſe formaliter illius ſpeciei peccaminoſæ, v. g. homicidij, ad quam eius materia pertinet. Quare, cùm in Angelo non fuerit ignorantia ante primum peccatum, ſed defectus conſiderationis, & non qualiſcumque, nempe ſpeculatiuæ, ſed practicæ, necnon & debiti imperij, *vt dubio* 5. dicebamus: inde eſt, vt ſuum peccatum non ob id deſinat eſſe formaliter ſuperbia: ſiquidem ex parte materiæ nihil deeſt, quominus ſit ſuperbiæ, vt intuenti conſtabit.

Adde, quòd ſuperbia Angeli, vt diximus, non fuit ex parte obiecti, ſed ſolum ex parte modi, quo interpretatiuè contempſit ordinem præſcriptum diuinæ regulæ, qui quidem modus refunditur in obiectum. Et quia inaduertentia non tollit illum modum contemptiuum, ſed potiùs cauſat; inde eſt, quod inaduertentia non tollit formalem ſpeciem ſuperbiæ, ſed potius eſt cauſa eius. Alia verò peccata ſumuntur ex parte obiecti, & non ex modo, & ideò non mirum, quòd ignorantia tollat ſpeciem formalem peccati propter rationem in hoc argumento traditam.

Enodatur confirmatio.

Ad confirmationem reſpondetur ex ſuprà dictis, defectum illum inconſiderationis non eſſe puram omiſſionem conſiderationis, ſed iudicium conſiderans conuenientiam, quæ eſt in appetitu propriæ beatitudinis naturalis excellentiæ eius, modificatum tamen per inconſiderationem practicam ordinationis, v. g. in finem ſupernaturalem, ita vt prædicta inconſideratio conſtituat cum illo vnum, & eumdem actum, quem vocamus iudicium inconſideratum. Et ſimiliter ex parte voluntatis debet illi correſpondere non pura omiſſio ordinationis, ſed proſecutio beatitudinis naturalis & excellentiæ eius, modificata per omiſſionem debitæ ordinationis, & ſubiectionis eiuſdem excellentiæ in ſuperiorem alium finem, ita vt prædicta omiſſio conſtituat vnicum, & eumdem actum cum iſta proſecutione. Conſtat autem ex dictis, prædictum actum ſic ſumptum eſſe commiſſionis, & ſuperbiæ: quia eo ipſo eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ.

257. Explicatur.

Poteſtque hoc explicari. Quia peccatum Angeli non fuit ex eo, quòd non conſiderauit actu regulam, ſumpta inconſideratione ſecundum ſe; ſed ex eo, quòd voluit procedere ad opus, ſiue ad dilectionem propriæ excellentiæ, non attendendo ad regulam, nec ea vtendo. Quia vt D. Thomas *q. 1. de Malo art. 3.* docuit: *Hoc ipſum, quod eſt non attendere actu ad talem regulam, in ſe conſideratum non eſt malum, nec culpa, nec pœna: quia anima non tenetur, nec poteſt attendere ad huiuſmodi regulam ſemper in actu: ſed ex hoc accipit primo rationem culpæ, quod ſine actuali conſideratione regulæ, procedit ad huiuſmodi electionem. Sicut artifex non peccat in eo, quod non ſemper tenet menſuram; ſed ex hoc quod non tenens menſuram procedit ad incidendum. Et ſimiliter culpa voluntatis non eſt in hoc, quod actu non attendit ad regulam rationis, vel legis diuinæ: ſed ex hoc, quod non habens regulam, vel menſuram huiuſmodi, procedit ad eligendum.*

D. Thom.

Hoc autem ſatis indicat, peccatum illius fuiſſe commiſſionis. Nam ſicut artifex incidens ſine regula, ſeu non attendendo ad illam non ſolùm incidit ſine regula negatiuè, ſed etiam incidit obliquè, & contra regulam: & ſimiliter iudex, licèt non peccet ex eo præcisè, quod non attendat ſemper ad leges, peccat tamen commiſſiuè, ſi procedat ad iudicandum, non attendendo ad leges, quibus debet regulari: quia eo ipſo iniuſtè iudicat: ita etiam Angelus volens procedere ad dilectionem excellentiæ propriæ beatitudinis naturalis non attendendo ad regulam, non ſolùm dilexit abſque regula negatiuè, ſed etiam contra regulam; non quidem ex parte rei volitæ, ſed ex parte modi volendi: fuitque dilectio illa peccatum commiſſionis, & ſuperbiæ, vt nuper dicebamus: quia eo ipſo appetiit propriam excellentiam abſque debita menſura & regula. Et ratio horum omnium eſt eadem. Quia in his, in quibus vnum debet eſſe regula & menſura alterius, bonum in menſurato eſt ex hoc, quod menſuratur & conformatur regulæ; malum verò ex hoc, quod non reguletur. Et ideò hoc ipſo, quod actus ſit volitus abſque regula, & attentione ad illam, habet poſitiuè eam deordinationem, cuius materia illa eſt in ordine ad prædictam regulam capax: ac proinde quoad præſens actus, quo Angelus dilexit ſuam beatitudinem naturalem, & excellentiam eius abſque regula & menſura debita, habebit poſitiuam deformitatem, cuius materia illa eſt capax, nempe deformitatem ſuperbiæ.

258. D. Thom.

Quam rationem innuit idem S. Doctor in eodem articulo his verbis: *In omnibus enim, quorum vnum debet eſſe regula & menſura alterius, bonum in regulato, & menſurato eſt ex hoc, quod regulatur, & conformatur regulæ, & menſuræ: malum vero ex hoc, quod eſt non regulari, vel menſurari. Si ergo ſit aliquis artifex, qui debeat aliquod lignum rectè incidere ſecundum aliquam regulam, ſi non directè incidat, quod eſt malè incidere, hæc mala inciſio cauſabitur ex hoc defectu, quod artifex*

fex erat sine regula, & mensura. Similiter delectatio, & quodlibet aliud in rebus humanis est mensurandum, & regulandum secundum regulam rationis, & legis diuinæ. Vnde non vti regula rationis, & legis diuinæ, præintelligitur in voluntate ante inordinatam electionem: ac proinde actus ille erit inordinatus iuxta materiam illius, & regulam, cui exit deformis: & per consequens quoad præsens erit deordinatus deordinatione commissionis, & superbiæ, vt explicatum est. Sicut ex eo, quòd artifex incidat absque conformitate ad regulam, peccat peccato commissionis contra artem: quia sic peccare, est contra materiam illius actus, necnon & regulæ, qua mensuratur. Sed de his iterùm redibit sermo *in hoc dubio num.* 269 & deinceps, vbi explicabitur, quomodo hæc consideratio sic volita præcedat, & simul subsequatur in diuerso genere causæ ad actum voluntatis, quo habens illam inconsiderationem vult procedere ad opus, & à quo actu intellectus regulatur illa voluntas, qua quis sine illa consideratione vult operari, necnon & alia huc spectantia.

259. Vltimum fundamentũ. Vltimò probatur prædicta sententia. Quoniam Angelus in secundo instanti habuit maiorem deliberationem, quàm in primo, vt communiter solet dici: ergo habuit maiorem considerationem omnium circumstantiarum tunc occurrentium, quam in primo: siquidem hæc maior consideratio ad maiorem deliberationem pertinet, & defectus considerationis arguit defectum aliquem deliberationis: ergo Angelus non peccauit per defectum considerationis, sed per defectum erroris, quo aduertenter iudicauit, esse sibi conueniens intumescere v.g. de propria beatitudine naturali, & excellentia eius.

Soluitur. Respondetur, sensum communis sententiæ tantum esse, Angelum in secundo instanti habuisse libertatem magis extensam, quatenus in eo potuit peccare, secus tamen in primo: non tamen quòd habuit maiorem deliberationem, id est, maiorem quasi consultationem, seu perpensionem, & penetrationem rerum omnium, & circumstantiarum ad illud instans pertinentium: quia ad extensiorem illam libertatem sufficientem habuit considerationem: & ea, qua caruit, quamque habere tenebatur, fuit etiam in eius potestate, atque adeò culpabiliter eam omisit. Vnde simul cum hac inconsideratione, plena in sensu dicto libertas, in qua maior illa deliberatio consistit, rectè cohæret.

§. *VI. Posterior aduersariorum sententia, duo priora fundamenta, & solutio eorum.*

260. Sententia opposita secundæ assertioni. POsterior aduersariorum sententia contra nostram secundam assertionem pugnans, nempe, non esse necessarium, quòd ante primum peccatum Angeli præcedat aliquis defectus actualis inconsiderationis ex parte intellectus Angelici, defenditur ab Henrico *quodlibeto* 1.*q.*17 & *quodlibeto* 10.*quæst.* 10.a Gabriele *in* 2.*distinct.*6.*art.*3. à Maiore *q.*3. ab Okam *q.*12.*art.*3.*q.*1 *principali*, à Marsilio *in* 2 *q.*16. *art.*2. *in fine ad* 3. *contra* 4. *conclusionem, & toto art.* 5. ab Aureolo *in* 2. *dist.* 4.*art.*3. à Valentia *in* 2.*tomo disp.*6 *q.*8. *puncto* 1. & 2. & *tom.*1. *disp.*4.*q.*14. *puncto* 3. & à Molina 1.*p.q.*63.*membro* 5. necnon & à Vasquez in præsenti, à Rada *controuersia* 11. Et tandem à Scotistis cum Scoto *in* 2.*dist* 6.*q.*1.

Henricus. Gabriel. Maior. Okam. Marsil. Aureol. Valent. Molina. Vasquez. Rada. Scotus.

Primum fundamentũ. Probatur primò. Quoniam iuxta D. Bernardum *in sermone* 5. *de Aduentu*, & Gregorium, *lib.*4. *Moralium cap.*12. & alias 10. Et Isidorum *lib.*1. *de Summo bono c.*12. & alios Patres, idcircò Angelus non fuit admissus ad pœnitentiam, benè tamen homo, quia iste ex infirmitate, ille verò non ex infirmitate, sed ex malitia peccauit. Ergo Angelus non deliquit ex aliqua inconsideratione, sed omninò sciens, & prudens, ac ex industria. Patet consequentia. Quia alioqui non staret hæc ratio Patrum: quia inconsideratio potiùs ad ignorantiam, vel infirmitatem, quàm ad malitiam reduci debet: vel saltem non minùs per eam excusatur peccans ab hoc, quod est peccare ex malitia, quàm per infirmitatem: & ideò non esset cur homo peccans ex infirmitate, admitteretur propter hoc ad pœnitentiam, secus tamen Angelus ex inconsideratione delinquens.

D. Bern. Gregorius. Isidorus.

Respondetur, hos Patres tantùm velle, Angelum peccasse ex inconsideratione, ita tamen, vt hæc inconsideratio oriatur ex pura malitia, id est, non fundatur in infirmitate carnis, modo tamen in solutione vltimi explicando, hominem verò deliquisse etiam ex inconsideratione, orta quidem, non ex pura malitia, sed fundata in infirmitate carnis cum ipso congenitæ: & ideò iste quodammodo fuit dignior venia, non verò Angelus. Quæ explicatio desumitur ex D. Gregorio *lib.*4 *Moralium cap* 9. his verbis: *Duas autem intelligentes creaturas Deus fecerat, Angelicam videlicet, & humanam. Vtramque verò superbia perculit: sed vna tegmen carnis habuit, alia verò nihil infirmum de carne gestauit. Misertus ergo creator, illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse: & eo amplius debuit apostatam Angelum repellere, quo cum à persistenti fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestauit.* Euertitur. D. Greg.

261. Secundum fundamentũ. Secundò probatur eadem sententia. Quoniam eadem videtur esse ratio de primo peccato Adami, & Euæ, ac de primo peccato Angelorum: sed ad illud nulla præcessit inconsideratio: ergo neque ad primum peccatum Angelicum. Minor probatur. Nam Eua admonita est ab ipso Serpente de diuino præcepto, dum ei dixit: *Cur præcepit vobis Deus, &c.* Adamus verò, vt docuit Paulus 1. ad Timotheum 2. *Non est seductus*: ac proinde non fuit in eo inconsideratio, quæ deceptionem illam induceret. *Genes.* 3. 1. *ad Tim.* 2.

Cõfirmatur. Confirmatur. Quia tam Lucifer, quàm eius sequaces fuerunt à S. Michaële, aliisque Angelis bonis, cum quibus spiritualem pugnam mediis rationibus, & considerationibus inierunt, satis admoniti de eo, quod considerare debebant, dum eis dictum est, *quis vt Deus?* Ergo nequaquam ex inaduertentia, aut inconsideratione delinquere potuerunt. Consequentia videtur perspicua. Antecedens autem etiam constat. Quoniam illis verbis satis admoniti sunt, ne superbè diuinam similitudinem in appetitu propriæ excellentiæ appeterent: hoc autem est, quòd tunc considerare debebant.

Respondetur ad fundamentum. Respondetur, falsam esse minorem. Et ad probationem illius quoad Euam respondet Nazarius, illam diabolo proponente considerasse præceptum: sed cùm ad Dei similitudinem à Dæmone propositam per scientiam boni, & mali consequendam inclinauit affectum, præcepti considerationem abiecit: atque ideò diuinam appetendo similitudinem, cum tali inconsideratione peccauit. Quod videtur esse consonum D. Thomæ 2.2.q.163. *art.*1. & 4. *Nazar. D. Thom.*

Deinde addimus, quòd etsi in illo instanti, in quo deliquit, habuisset actualem considerationem præcepti, non idcircò desineret peccare per inconsiderationem: quia illa consideratio (vt nuper de Angelo

Angelo dicebamus) tantùm esset speculatiua, deesſetque illi consideratio practica, imperiumque intellectus; quod quidem non ad partem speculatiuam, sed ad practicam spectat.

Idem. Ad illud autem de Adamo, & ad locum Pauli dupliciter respondet D. Thomas, explicans illud testimonium ibidem *lectione 3.* primò quidem his verbis: *Ordo enim generationis, & corruptionis est contrarius: quia quod est primum in generatione, est vltimum in corruptione. Peccatum autem est corruptio naturæ; & ideò generatio incipit primò ab Adam, sed corruptio à muliere. Vnde dicit, Adam non est seductus, scilicet primò, quia fortior erat: sed tentator incepit à debiliori, vt facilius seduceretur fortior: alludit autem id verbis Adæ* Genesis 3. *cùm enim Dominus reprehendit Adam, dixit:* Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, *&c. Et ideò dicit, Adam non est seductus, sed mulier.*

162. Idem. Secundò respondet idem S. Doctor ibidem in hæc verba: *Seductio autem duplex est, scilicet in vniversali, & in particulari eligibili, quæ est ignorantia electionis. Quicumque ergo peccat, seducitur ignorantia electionis in particulari eligibili. Mulier autem fuit seducta ignorantia in vniuersali, quando scilicet credidit quod serpens dixit: sed vir non credidit hoc, sed deceptus fuit in particulari, scilicet, quod gerendus esset mos vxori, & cum ea comedere deberet, & inexpertus diuinæ seueritatis, credidit quod facilè ei remitteretur.* Addit tamen S. Doctor, quod seductio ista non præcessit primum peccatum v. g. Euæ: quia statim ad verba serpentis fuit elata, & ex illa elatione seducta est, ac proinde elatio præcessit.

Ad confirmationem. Ad confirmationem verò respondetur, admonitionem illam factam per Sanctum Michaelem, & alios Angelos bonos, fuisse saltem posteriorem natura, quàm primum peccatum Luciferi, & eius sequacium: quia fuit facta post visam eorum superbiam, & resistentiam. Et ita nihil potuit prodesse ad euitandum, quin Lucifer, & eius sequaces deliquerint ex inconsideratione. Adde, quod consideratio, quam Angeli mali habuerunt ex vi illius admonitionis, tantùm fuit speculatiua, non practica, & imperatiua: & propterea semper saluatur, deliquisse ex inconsideratione.

§. VII. Vltimum fundamentum eiusdem sententiæ, & enodatio illius.

163. Vltimu fundamentum. VLtimò (relictis aliis argumentis adductis à Vasquez, quæ ex dictis *in hoc dubio*, necnon *dubio 5. huius disputationis* per totum manent soluta) probatur prædicta sententia. Quoniam si ad primum peccatum Angeli debuit præcedere inconsideratio, & defectus voluntatis Angelicæ debuit causari ex defectu considerationis, tunc, vel illa inconsideratio esset purè negatiua, & merè naturalis? vel priuatiua, culpabilis, & voluntaria? Si primum: ergo actus voluntatis inde causatus, & defectus illius erit purè negatiuus, & merè naturalis, non verò priuatiuus, & culpabilis; H quia ex inconsideratione merè negatiua, ac proinde inculpabili, nequit oriri in voluntate defectus priuatiuus, & culpabilis: sicut defectus, qui causatur in voluntate humana ex ignorantia omninò inculpabili, & merè naturali, non potest esse priuatiuus, & culpabilis, sed solùm negatiuus. Si autem secundum dicatur, tunc rursus inquirimus, an illa inconsideratio sit voluntaria, & culpabilis per illummet actum voluntatis regulatum per hanc eamdem inconsiderationem, seu iudicium inconsideratum, C vel per alium actum voluntatis priorem isto, & non regulatum per idemmet iudicium inconsideratum? Primum quidem dici non potest, ne euertatur id, quod saluari intenditur, nempe, quemlibet defectum voluntatis oriri ex priori defectu intellectus: siquidem si illa inconsideratio est defectuosa, & culpabilis, ex eo quòd est voluntaria per illummet actum voluntatis, qui per eam regulatur, tunc prima radix defectus voluntatis non erit defectus intellectus; sed potiùs è contra prima ratio defectus intellectus erit defectus voluntatis. Vnde propter hanc eamdem rationem D non potest dici secundum: quia de illo alio actu voluntatis collato cum iudicio regulante illum, potest fieri idem argumentum quoad defectum in eo repertum, & collatum cum defectu intellectus, & sic in infinitum, vt consideranti patebit.

Confirmatur. Quoniam si ad quemlibet defectum voluntatis debet præcedere defectus considerationis in intellectu, tunc quoties voluntas peccat, dabitur ibidem duplex peccatum, aliud quidem inconsiderationis, & imprudentiæ, siquidem operari absque debita consideratione, est operari imprudenter, & præcipitanter, aliud verò E illud, quod ex defectu considerationis à voluntate committitur, vt v. g. peccatum superbiæ. Et deinde collatis inter se huiusmodi peccatis, nunquam primum peccatum esset illud, quod est proprium voluntatis, sed illa inconsideratio, & imprudentia ad præcipitium iam dictum, si semel hoc necessario debet præcedere ad quemlibet defectum voluntatis. Confirmatio.

Nec obest, si occurras cum schola Thomistica, defectum illum considerationis non esse merè naturalem, & purè negatiuum, sed culpabilem, priuatiuum, & voluntarium per illummet actum voluntatis Angelicæ, regulatum per prædictum iudicium inconsideratum. Hinc tamen non fit, iudicium illud inconsideratum, & defectum illius non esse causam defectus voluntatis, & peccati illius. Quia etsi defectus iste voluntatis sit prior in genere causæ efficientis, quàm defectus priuatiuus intellectus: attamen defectus, adhuc priuatiuus intellectus, est prior in genere causæ formalis, siue regulatiuæ, quæ ad formalem reducitur, quàm defectus voluntatis: & ita per hanc mutuam causalitatem in diuerso genere causæ potest optimè saluari, quod ille defectus considerationis ex parte intellectus sit priuatiuus, & quod sit causa defectus priuatiui voluntatis, licet defectus ex parte intellectus sit priuatiuus, & voluntarius, ac proinde posterius quid in genere causæ efficientis, quàm prædictus defectus voluntatis. 164. Effugium.

F G

Non igitur hoc obstat. Nam contra doctrinam hanc plura vrgent. Primò quidem. Quoniam etsi in aliis rebus hæc mutua causalitas in diuersis generibus causarum admitti possit, non tamen quoad præsens. Tum, quia si in præsenti esset admittenda, fieret inde, vt facta collatione inter electionem inordinatam voluntatis, & inter iudicium illud inconsideratum intellectus, à quo regulatur, tunc electio esset simpliciter prior, quàm prædictum iudicium: siquidem ponitur prior in genere causæ efficientis, & hæc causalitas simpliciter præcedit causalitatem materialem, & formalem intrinsecam aut extrinsecam à parte rei existentem. At hoc admitti nequit. Ergo, &c. Minor probatur. Quia cùm voluntas non possit eligere, nisi iuxta ductum intellectus, ex eo quod nihil volitum, quin præcognitum: repugnat, electionem esse simpliciter priorem illo actu, per quem voluntas ducitur ad eligendum, per quemque eius electio Contra primò.

regulatur

regulatur. Et propterea iuxta communem sententiam, iudicium intellectus ponitur absolutè & simpliciter prius electione voluntatis, & non è conuerso.

265. Tum etiam. Quia iuxta probabilem plurium Thomistarum sententiam, vt Caietani, & aliorum, iudicium intellectus concurrit in genere causæ efficientis ad actum voluntatis, & non solùm in genere causæ formalis extrinsecæ: ergo repugnantiam inuoluet, quod in eodem genere causæ causetur in ipsomet actu, quem causat.

Tum deinde. Quia quicquid est defectus priuatiui, culpabilis, & voluntarij in illo iudicio inconsiderato, prouenit ab electione voluntatis, quæ est voluntarium, ac proinde est quid posterius secundùm istam rationem, quàm prædicta electio: ergo repugnat, quòd secundùm prædictum defectum priuatiuum sit prædictum iudicium inconsideratum prius in aliquo genere causæ, quàm eademmet electio: siquidem secundùm totum *esse*, quod habet in ratione defectus priuatiui, & voluntarij, est defectus electionis, & quid posterius illa.

Tum denique (per quod præcedens probatio confirmatur.) Quia etsi forma, v.g. quæ est prior in genere causæ formalis, possit esse posterior in genere causæ materialis, aut in alio genere causæ, hoc ideò est, quia id, quod dicitur esse prius illa, non habet hoc præcisè ratione illius *esse*, quod est effectus eiusdem formæ, sed ratione alterius: & propterea materia, quæ quoad esse existentiæ est effectus formæ, potest esse prior in genere causæ materialis, quàm ipsa forma, quia hanc prioritatem non habet ratione existentiæ acceptæ ab illa, sed ratione suæ potentialitatis, secundùm quam est primum subiectum eiusdem formæ. Ergo cùm illa inconsideratio ex parte intellectus, seu prædictum iudicium inconsideratum habeat rationem defectus priuatiui, culpabilis, & voluntarij, præcisè quia est effectus causatus ex defectu illius electionis: consequens est, vt non possit in alio genere causæ esse secundùm istam rationem defectus culpabilis quid priùs, quàm defectus itidem culpabilis voluntatis: ac proinde nec possit sic sumptum esse aliquo modo causa illius.

266. Impugnatur secundò. Deinde contra eamdem solutionem obstat secundò. Quoniam vel illa inconsideratio est obiectiuè mala, vel non? Si primum: ergò iam voluntas vellet aliquid ex parte obiecti malum quod absque aliquo errore, quo iudicet esse sibi conueniens amplecti illud obiectum malum, nequit fieri. Si secundum: ergo illa inconsideratio non potest reddi culpabilis, & priuatiua, quantumuis supponatur in aliquo genere causæ actus voluntatis, quo sit volita, & voluntaria: siquidem velle illum defectum, qui non est obiectiuè malus, sed habet rationem puræ & nudæ negationis, nec est formaliter velle peccaminosum, nec inde defectus ille redditur culpabilis, & priuatiuus, vt de aliis defectibus negatiuis, & merè naturalibus liquet.

267. Tertiò. Præterea contra eamdem solutionem vrget tertiò, esse satis difficile, quod prædicta inconsideratio sit voluntaria, ac culpabilis per eumdemmet actum voluntatis, qui per iudicium illud inconsideratum regulatur, nempe, per iudicium illud, quo dictatur dilectio naturalis beatitudinis & excellentiæ eius, non considerata diuina regula. Quoniam ad hoc, vt illa inconsideratio sit voluntaria, oportet præcedere iudicium, quo iudicetur conueniens non considerare diuinam regulam, etiam si procedatur ad opus, seu ad dilectionem beatitudinis naturalis, & excellentiæ illius: hoc autem iudicium est distinctum ab illo priori, quippe quod est de obiecto intrinsecè malo, cùm tamen iudicium illud, quo præscribitur dilectio excellentiæ propriæ beatitudinis naturalis non considerando regulam diuinam, sit de obiecto bono, nempe beatitudine naturali. Ergo etiam actus voluntatis, quo prædicta inconsideratio est voluntaria, erit distinctus ab eo, qui regulatur per illud iudicium inconsideratum, quo dictatur dilectio excellentiæ propriæ beatitudinis naturalis non considerando diuinam regulam.

Ex quo etiam tandem contra eamdem solutionem vrget, non saluari per eam id, quod saluari intenditur, nempe, debere ad quemlibet defectum priuatiuum voluntatis præcedere defectum itidem priuatiuum intellectus, qui sit inconsideratio, licèt non sit necessarium, quod prædictus defectus semper sit aliquis error. Quoniam sumpta inconsideratione ex parte intellectus practici circa rem operabilem, necessariò sequitur iudicium practicum erroneum: ergo, &c. Antecedens probatur. Nam hoc ipso, quod ibidem sit admissa inconsideratio diuinæ regulæ & mensuræ in dilectione propriæ excellentiæ, quam tenebatur considerare, oportet, vt practicè consideraret, esse sibi conueniens hic, & nunc operari, & diligere prædictam excellentiam absque tali consideratione: quod quidem est iudicium practicum erroneum, & appetitui recto difforme. 268. Quartò, & vltimò.

Respondetur, admittendo solutionem inter arguendum traditam. Nam reuerà iudicium illud inconsideratum est regula & mensura actus voluntatis inde secuti, nimirum dilectionis propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis absque debita mensura: & ita non potest non præcedere in genere causæ mensuratæ, quæ ad formalem reducitur. Et rursus, cùm voluntas sit potentia motiua quoad exercitium intellectus, moueatque illum, quoties ex parte intellectus præcedit aliqua prior consideratio, vnde possit voluntas excitari ad mouendum illum ad aliquam aliam considerationem, vel ad desistendum à priori, siue quoad omnia tunc considerata, siue quoad aliqua, vt in præsenti contingere statim explicabimus: inde est, vt quoad præsens attinet voluntas Angeli mouerit suum intellectum ad habendum illud iudicium inconsideratum, eo ipso, quod voluit procedere ad opus, seu ad dilectionem beatitudinis naturalis, & excellentiæ illius absque debita consideratione. Cumque hæc causalitas pertineat ad genus causæ efficientis, oportet, vt actus ille voluntatis sit prior in genere causæ efficientis, quam iudicium illud inconsideratum, & quod ab eodem actu voluntatis reddatur formaliter voluntarium, & culpabile. 269. Vindicatur solutio tradita inter arguendum, & elucidatur.

Potestque hoc explicari exemplo primi actus fidei, quem habet adultus, & piæ affectionis existentis in voluntate. Nam primus actus fidei (vt multi volunt) est prior pia affectione in genere causæ formalis regulatiuæ: ex eo quòd actus piæ affectionis, quippe supernaturalis, debet regulari actu supernaturali intellectus, & primus actus supernaturalis inuentus in intellectu adulti debet esse actus fidei: & nihilominùs pia affectio est in genere causæ efficientis prædicto actu, applicans intellectum ad illum. Illustratur exemplo.

Vnde ad primam impugnationem negandum est antecedens. Et ad primam probationem illius concedenda est maior, & neganda minor. Ad cuius probationem dicendum est, quòd ex hoc quòd voluntas sequatur ductum intellectus, ac proinde, ex hoc, quod voluntas Angeli quoad suum primum peccatum sequatur iudicium illud inconsideratum sui intellectus, solùm sequitur, quantum ad 270. Respondetur ad primam impugnationem.

ad præsens attinet, prædictum iudicium inconsideratum in genere causæ formalis regulatiuæ, & non vtcumque, sed vt in actu secundo infert in hoc genere volitionem, quoad speciem formaliter culpabilem, esse prius quid mala illa volitione per ipsum regulata, non tamen infertur, quod prædictum iudicium inconsideratum, vt est voluntarium, & culpabile formaliter, vel vt est voluntarium, & culpabile causaliter in actu secundo, non sit simpliciter posterius quid actu voluntatis formaliter culpabili, & ab eodem iudicio inconsiderato in genere causæ formalis, & regulatiuæ causato. Quoniam prædictum iudicium, quatenus est formaliter voluntarium, & culpabile, planum est, esse simpliciter posterius, quàm actus voluntatis, à quo redditur formaliter culpabile: & similiter, quatenus in genere causæ formalis regulatiuæ est causaliter voluntarium, & culpabile inferendo in actu secundo per modum causæ formalis extrinsecæ volitionem illam formaliter culpabilem, & voluntariam, debet etiam esse simpliciter posterius eadem volitione. Ac proinde oportet, vt prædicta volitio sit simpliciter prior: siquidem causa formalis extrinseca non causat in actu secundo aliquam operationem, nisi applicata ab eo, qui ea vtitur, producendo in genere causæ efficientis prædictam operationem; ita quidem, vt prior simpliciter sit influxus causæ efficientis in prædictam operationem, quàm quod causa formalis, & regulatiua in eamdem influat: quia causa formalis extrinseca non causat actu operationem in suo genere, nisi quia applicatur ab efficienti, vt patet in artifice, & eius idea. Et propterea N. Complut. *in 2. Physicorum disp. 15. n. 15.* postquam explicuerunt, quamlibet causam esse in suo genere priorem alia, postea facta collatione inter illas, & expendendo quænam ex causis, & prioritatibus istis esset simpliciter prior alia, licèt cum hac prioritate habeat admistam posterioritatem, & dependentiam secundùm quid ab altera in alio genere addiderunt, quod facta collatione inter causam efficientem, materialem, & formalem, causalitas efficientis est simpliciter prior, quàm causa materialis, & formalis actu causantes: quamuis causa efficiens actu causans habeat dependentiam ab illis in suo genere consideratis, tanquam à genere simpliciter posteriori, secundùm quid autem priori.

N. Compl.

171. Explicatur amplius solutio.

Poteftque hoc explicari sequenti ratione. Quoniam hac dumtaxat ratione poterat illud iudicium, vt inconsideratum, esse simpliciter prius secundùm substantiam (vt sic dicamus) suæ inconsiderationis, quàm actus prauus voluntatis Angelicæ. Quia nimirum intellectus non fuerit applicatus à voluntate Angeli ad prædictam inconsiderationem, eo saltem modo, quo inconsideratio, siue iudicium inconsideratum, vt tale, habet causam, petitque aliquam applicationem, qua intellectus applicetur ab aliqua causa: qua ratione actus intellectus, ad quem peculiari ratione Deus applicat intellectum per modum agentis particularis, vt contingit in primo actu eiusdem intellectus, non tribuetur voluntati creatæ, vt applicanti, & est simpliciter prior volitione subsecuta. At videtur certum, ad iudicium inconsideratum, vt tale, seu quoad suam inconsiderationem applicari modo dicto intellectum à praua Angeli voluntate. Ergo, &c.

Minor probatur. Tum, quia Angelus in primo instanti habuit considerationem illam, quæ ei defuit in secundo instanti: ac proinde intellectus Angelicus ad desistendum ab ea consideratione, fuit modo iam dicto applicatus ab aliqua causa. Cumque non sit hoc modo applicatus quoad exercitium à se, quia ipse non est prima causa applicans quoad exercitium: neque ab Auctore naturæ speciali ratione ad id concurrente, quia applicare intellectum iam considerantem in vno instanti de aliqua re, ad hoc vt desistat ab illa consideratione, non pertinet hoc modo ad Auctorem naturæ, maximè quando est in potestate considerantis desistere ab illa consideratione, vel continuare, aut quasi continuare illam: oportet, vt fuerit applicatus à voluntate.

Tum etiam. Quia illud iudicium inconsideratum inuentum in secundo instanti non potuit esse inconsideratum per inconsiderationem purè naturalem, & negatiuam, alioqui nequiret in illo eodem instanti habere (vt reuera habet) esse inconsideratum, per inconsiderationem priuatiuam, & voluntariam: siquidem repugnat aliquam inconsiderationem particularem & in indiuiduo, esse simul in eodem instanti purè naturalem, ac negatiuam, & esse simul voluntariam, & priuatiuam: ex eo quòd vna inconsideratio, vt habet esse merè naturalem, & vt est negatiua, dicit inconsiderationem, quæ actu, & formaliter non sit mala, & illa, vt est priuatiua, dicit inconsiderationem actu, & formaliter malam: & ita oportet, quod prædicta inconsideratio procedat secundùm suam substantiam, siue formaliter sumpta, effectiuè à voluntate, tanquam à causa suo modo applicante ad illam: siquidem inconsideratio, quæ non est purè naturalis, debet in genere causæ efficientis applicatiuæ procedere à voluntate.

Vnde Angelicus Præceptor *quæstione nuper citata de Malo art. 3.* faciens mentionem de prima radice simpliciter priori defectus priuatiui voluntatis, necnon & defectus itidem priuatiui reperti in hoc, quod est non vti regula, solùm assignat ipsam voluntatem volentem procedere ad opus absque vsu regulæ, seu volentem operari non considerando regulam, considerando tamen opus, quod erat faciendum cum vsu regulæ: & ita ait: *Vnde non vti regula rationis, & legis diuinæ, præintelligitur in voluntate ante inordinatam electionem: Huiusmodi autem, quod est non vti regula prædicta, non oportet aliquam causam quærere: quia ad hoc sufficit ipsa libertas voluntatis: per quam potest agere, vel non agere.* Et vt explicaret, quomodo non attendere actu ad talem regulam, secundùm se consideratum non sit malum, ac proinde sic sumptum non debeat pendere à voluntate; benè tamen non attendere actu ad talem regulam, quando proceditur ad operationem, quæ debet fieri secundùm regulam, & etiam quomodo tunc voluntas sit radix simpliciter prior illius malitiæ, addidit verba illa suprà relata, nempe, *quod hoc ipsum, quod est non attendere actu ad talem regulam, in se consideratum non est malum, nec culpa, nec pœna, quia anima non tenetur, nec potest attendere ad huiusmodi regulam semper in actu: sed ex hoc accipit primò rationem culpæ, quod sine actuali consideratione regulæ procedit ad huiusmodi electionem. Sicut artifex non peccat in eo, quod non semper tenet mensuram, sed ex hoc quod non tenens mensuram procedit ad incidendum.*

172. *D. Thom.*

Quod etiam explicuit S. Doctor, tum 1. 2. *quæst. 75. artic. 1.* vbi hanc mutuam causalitatem in corpore articuli explicuit, & *in solutione ad 3.* prioritatem simpliciter conuenientem voluntati satis denotauit: tum etiam *3. contra Gentes c. 110.* Nam postquam Angelicus Præceptor in principio capitis dixit, non fuisse necessarium, quod fuerit error intellectus substantiæ separatæ iudicando aliquod

D. Thom.

aliquod bonum, quod bonum non sit, sed quòd solummodò in illo praecessit defectus considerationis boni superioris, ad quod proprium bonum referendum erat, statim assignans primam huius radicem, addidit: *Cuius quidem inconsiderationis ratio potuit esse voluntas in proprium bonum intensè conuersa: est enim liberum voluntati, in hoc, vel in illud, magis, vel minus conuerti.* In quibus verbis (vt constat) satis apertè denotauit Angelicus Praeceptor, quomodo voluntas intensè, siue magis conuersa in proprium bonum fuerit prima ratio illius inconsiderationis: id est, (vt id obiter explicemus) quomodo ex eo, quòd Angeli voluntas voluit excellentiam propriae beatitudinis naturalis, non ordinando illam in supernaturalem, sed potiùs quantum est ex vi modi volendi ordinando istam in illam (quod quidem est genus quoddam volendi superbè appretiatiuè, & quodammodo intensè, siue magis proprium illud bonum, quàm supernaturalem beatitudinem) idcircò ex parte eiusdem modi volendi, ac interpretatiuè, & virtualiter voluit non considerare, seu voluit procedere ad dilectionem istam propriae beatitudinis & excellentiae, absque debita consideratione diuinae regulae & mensurae.

173. Elucidatur vlterius, & roboratur praecedens solutio.

Caeterùm pro vberiori, & clariori solutione totius huius primae probationis addi potest, quòd cùm iis, quae in ea dicta sunt, cohaeret, imò ex iam insinuatis deducitur, quòd ante illud iudicium, vt inconsideratum, immediatè regulans volitionem illam culpabilem, praecesserit iudicium aliquo modo distinctum, simpliciter prius, & secundùm se optimum, & non habens defectum, ex quo potuit duci voluntas ad volendum beatitudinem naturalem, eo modo, quo illam debebat velle, quodque fuit in potestate voluntatis illud continuare, vel (vt sic dicamus) intersecare: ita quidem, vt praedictum iudicium quantum est ex se, potiùs inclinaret ad continuationem quàm ad intersecationem procedentem ex libera voluntatis applicatione. Vnde ex libertate, & malitia voluntatis duxit ortum, quòd iudicium illud intersecaretur, & maneret defectuosum, immediatè, & ex se regulans illam culpabilem volitionem.

Et ratio huius quoad praesens est. Quia ante illud iudicium inconsideratum, quo cogitata est excellentia beatitudinis naturalis, non curando demensura, & regula diuina, conformiter ad quam diligenda erat, praecessit in instanti antecedenti iudicium absque defectu debitae considerationis impresso ab Authore naturae, ita vt esset in potestate voluntatis conseruare, & continuare illud pro secundo, & aliis instantibus, sicut Angeli boni illud liberè continuarunt volentes liberè eius continuationem ad quam iudicium illud, quantum est ex se, inclinabat: quamvis ex libertate voluntatis in Angelis malis fuerit intersecatum & ex iudicio considerato quoad omnia debita, redditum fuerit inconsideratum: atque adeò iudicium illud ex se non defectuosum, habuerit reddi malum ex malitia voluntatis, vt à prima radice, ex eo quòd non tam (vt sic dicamus) habuerit vsum quàm abusum illius.

Potestque hoc explicari in prima cogitatione, primaque volitione quam Deus nobis, vt Author naturae, absque aliquo defectu, & per modum agentis particularis infundit in ordine ad volitionem boni in communi: quae quidem ex se est absque aliquo defectu, & tamen saepe ea malè vtitur voluntas, & inde deducit aliam cognitionem defectuosam regulantem immediatè volitionem inhonestam, qua vult aliquod bonum contra rationem.

174. Respõdetur ad secundam impugnationem.

Ad secundam verò probationem eiusdem antecedentis dicendum est, quòd adhuc dato, sed non concesso, actum intellectus concurrere efficienter ad actum voluntatis, ex eo quòd vnà cum verbo mentis effectiuè illum causat: nihilominùs potest in genere causae, aut quasi causae efficientis, secundùm rationem iam dictam consideratus, esse simpliciter posterior, quam actus voluntatis. Tum, quia actus ille intellectus inconsideratus non causaret adhuc tunc effectiuè, aut quasi effectiuè volitionem, secundùm quòd ipse est formaliter voluntarius, & culpabilis, sed secundùm id, quod ex se, & ex vi propriae lineae habet. Tum etiam. Quia praedictus actus intellectus in eo euentu esset vnà cum verbo causa effectiua, aut quasi effectiua, non in *esse* rei, sed in *esse* intelligibili, & vt constituit vnum principium cum verbo, tãquam cum forma apprehensa: ita quidem, vt ratione entitatis re verà efficeret volitionem, & ratione inconsiderationis quasi efficeret illam, & voluntas esset causa effectiua volitionis in alio ordine, id est, per modum causae effectiuae in *esse* rei. Constat autem, non esse inconueniens, aliquid esse prius, & posterius in eodem genere causae, dummodò sub illo genere sint diuersae species, aut quasi species eiusdem causae: sicut non inconuenit, quòd in genere causae finalis, finis *cuius gratia*, & finis *cui* habeant mutuam causalitatem, & dependentiam: quia haec mutua causalitas non est in eadem specie causalitatis finalis, sed sub diuersis speciebus, & modis causandi intra idem genus causae finalis. Et ita facta collatione inter finem *cui*, & finem *cuius gratia*, tunc est satis probabile, quòd finis *cuius gratia* est simpliciter prior: sicut facta collatione inter voluntatem, & praedictam inconsiderationem, tunc computatis omnibus, voluntas sit prior simpliciter, quàm illa inconsideratio.

Ad tertiam impugnationem occurritur.

Ad tertiam verò probationem eiusdem antecedentis respondetur, aliud esse, an quicquid est defectus priuatiui, culpabilis, & voluntarij in illo iudicio inconsiderato, dependeat ab electione voluntatis, qua est formaliter voluntarium, formaliterque culpabile, ita vt si haec non adesset, tunc nullus defectus priuatiuus, adhuc causaliter, modo dicto culpabilis reperiretur in praedicto iudicio inconsiderato. Aliud verò, an tota ratio illius defectus priuatiui sit id praecisè, quod conuenit illi ab electione voluntatis. Etsi ergo primum illud sit verum, non tamen hoc secundum. Quia illud iudicium inconsideratum connotando praedictam electionem, siue volitionem, à qua applicatur intellectus ad illud habendum, & quòd simul sit posterius in genere causae efficientis, quàm ipsa, habet ex vi sua esse causaliter in actu secundo voluntarium, & culpabile, quia in proprio genere, nempe per modum causae formalis, & regulatiuae, infert in actu secundo electionem formaliter voluntariam, & culpabilem, à qua praedictum iudicium inconsideratum habet esse formaliter voluntarium, & culpabile.

Potestque hoc explicari exemplo causae finalis, & efficientis: Nam etsi causa efficiens dependeat quoad suam actionem à fine, vt à causa simpliciter priori: ac proinde ita vt hoc non causante illa non causaret, ex eo quòd deesset prima causalitas finis, quae praeire debet; attamen efficiens, connotando hanc causalitatem finis, hancque dependentiam ab illo, habet in suo genere propriam vim causandi, propriamque causalitatem priorem, non simpliciter, sed cum addito, scilicet in genere causae efficientis. Per quod etiam ad

ad vltimam probationem eiusdem antecedentis constat.

275. Ad secundam principalem impugnationem n. 266. adductam respondetur.

Ad secundam verò, & principalem impugnationem eiusdem solutionis respondetur, quòd etsi illa inconsideratio, dum proceditur ad opus cum illa, sit, quantum est ex se obiectiuè mala, & ideò actus, quo esset in eo euentu expresè volita esset malus, quia tenderet ad obiectum malum, siue ad obiectum modificatum malo modo obiectiuo, & ex parte obiecti se tenente: non tamen esset volita ab Angelo expresè, & formaliter, aut tanquam aliquid ex parte obiecti se tenens: sed tantùm esset volita virtualiter, & interpretatiuè, ac ex parte modi volendi. Et propterea non est necessarium, præcedere aliquem errorem ex parte intellectus; sed satis est antecedere defectum considerationis. Sicut licèt illa non ordinatio beatitudinis naturalis in finem supernaturalem, quantum est ex se, fuerit in secundo instanti obiectiuè mala, & ita si Angelus vellet illam, vt tenentem se ex parte obiecti, id est, si vellet expresè totum hoc obiectum, nempe beatitudinem naturalem non ordinatam in prædictum finem; tunc ille actus esset malus, quia tenderet in obiectum malum, siue in obiectum modificatum malo modo ex parte obiecti se tenente; nihilominùs solùm ex parte modi volendi, ac interpretatiuè est volita: & propterea non est necessarium quod aliquis error ad illam volitionem præcedat.

276. Ad tertiam impugnationem.

Ex quo ad tertiam impugnationem negandum est antecedens. Et ad probationem dicendum est, quòd ad hoc vt illud iudicium inconsideratum sit volitum, non oportet præcedere aliud iudicium, quo iudicetur conueniens non considerare diuinam regulam, etiamsi procedatur ad dilectionem beatitudinis naturalis, & excellentiæ illius; sed satis est ad hoc, vt voluntas velit, & approbet iudicium illud de beatitudine naturali, & excellentia eius diligenda, non considerata tamen diuina regula, quod præcedat in genere causæ formalis hoc vltimum iudicium inconsideratum, & quod voluntas procedat ad opus, applicando intellectum ad considerationem practicam, & imperium dilectionis eiusdem beatitudinis, non applicando ad considerationem prædictæ regulæ: cùm tamen intellectus teneatur illam considerare, & voluntas debeat ad illam applicare, hoc ipso quòd ad prædictum opus procedat. Quia cùm prædictum iudicium inconsideratum non sit volitum expresè, & formaliter, & ex parte obiecti, sed tantùm virtualiter, & interpretatiuè, ac ex parte modi volendi, satis est ad hunc modum volendi, quo est volitum, quod præcedat consideratio quædam interpretatiua, & virtualis, qua virtualiter, & interpretatiuè consideretur vt conueniens, non considerare tunc diuinam regulam, etiamsi procedatur ad illud opus. At ad hoc vt detur hoc iudicium interpretatiuum, & voluntas illud interpretatiuè approbet, ac velit, satis est, quòd operans, considerando beatitudinem naturalem, & eius excellentiam, possit, & debeat tunc considerare diuinam regulam, & non consideret, sed præcisè consideret beatitudinem, & excellentiam, quæ erat mensuranda per illam regulam, & quod voluntas possit, & debeat velle beatitudinem illam cum ordine diuinæ regulæ, possitque, & debeat applicare intellectum ad considerationem illius, & nihilominùs velit illam excellentiam, non applicando intellectum ad considerationem regulæ.

277. Ad vltimā.

Ex quibus ad vltimam impugnationem dicendum est, quòd ex hoc quod cum iudicio illo admisceatur prædicta inconsideratio, non sequitur, dandum esse semper iudicium practicum formale, & expressum, quo iudicetur, esse conueniens procedere ad opus absque debita consideratione, sed sufficit, quòd præcedat iudicium aliquod, quod virtualiter, implicitè, ac interpretatiuè sit erroneum practicè, ita quidem, vt prima radix huius defectus sit ipsa voluntas, vt in primo peccato Angeli contingit. Et ita, cum Diuo Thoma *articulo 1. huius quæstionis in solutione ad 4.* dixit, quod peccatum Angeli non processit ex ignorantia, vel errore, intelligendus est de errore ex parte obiecti, & expresso, ac formali: vel si de errore interpretatiuo, ac virtuali, debet intelligi de eo, qui habeat ortum, vt à prima radice, ab ipso intellectu, & antecedat omnibus modis omnem deordinationem voluntatis. Nam licèt error ille interpretatiuus præcesserit in genere causæ regulatiuæ prauam volitionem Angeli, habuit tamen ortum, vt à prima radice, ab eadem volitione, quia ipsa fuit prima ratio illius inconsiderationis: quoniam licèt talis inconsideratio in genere causæ quasi elicitiuæ processerit ab intellectu, attamen in genere causæ applicatiuæ, ad hoc vt intellectus eliceret, habuit (vt iam diximus) procedere à voluntate. D. Thom.

278. Obiectio contra omnia prædicta.

Nec obest, si contra hæc omnia objicias, quòd obiectum, & ratio formalis obiecti, siue id, quod in genere causæ formalis concurrit ex parte obiecti, debet præcedere actum potentiæ, cuius est obiectum, in omni genere causæ: ergo si iudicium practicum inconsideratum est ratio formalis ex parte obiecti voluntatis, oportebit, prædictum iudicium in omni genere causæ antecedere actum voluntatis.

Euertitur.

Respondetur enim, antecedens esse verum de potentiis purè passiuis, secus verò de potentiis actiuis suorum obiectorum: nam istæ possunt habere suum actum priùs natura in genere causæ efficientis, quam sit suum obiectum, alioquin non essent effectiuæ illius: licet cùm hoc stet, vt in genere causæ formalis præcedat prædictum obiectum, vt optimè docet Caiet. *c. 4. de Ente, & essentia.* Et ideò in prædictis obiectis datur, tam ratio causæ formalis, quàm effectus in genere causæ efficientis: & facta collatione inter has duas rationes, prius simpliciter est, quòd sint effectus suæ causæ efficientis, ac proinde quòd causa efficiens eorum sit simpliciter prior illis, quàm quod causent in genere causæ formalis extrinsecæ. Caietan.

279. Exemplo illustratur.

Potestque hoc explicari exemplo potentiæ calefactiuæ, cuius actus est prior natura in genere causæ efficientis, quàm sit calidum, quod (vt multi volunt) est eius obiectum formale, & specificatiuum, quamuis in genere causæ formalis prius natura sit calidum, quàm calefactio; & facta collatione in ipso calido inter has duas rationes causæ, & effectus, priùs simpliciter est in eo, quòd sit effectus suæ causæ efficientis: quàm quod in genere causæ formalis causet calefactionem: Et similiter actus intellectus agentis, quia est actus potentiæ actiuæ, præcedit in genere causæ efficientis (vt plures probabiliter opinantur) vniuersale, quod est eius obiectum, & subsequitur in genere causæ formalis ad illud. Ita ergo, proportione seruata, de voluntate philosophandum est: quia per modum causæ applicatiuæ est factiua illius iudicij inconsiderati, & de facto ad illud applicuit intellectum Angeli: quia (vt ex D. Thoma vidimus) ex affectu ad propriam excellentiam applicuit intellectum ad habendum illud iudicium inconsideratum; quamuis illemet affectus habuerit depen-

dentiam in genere cauſæ formalis ab eodem iudicio inconſiderato.

Solutio ad confirmationem n. 163. adductam.

Ex quibus omnibus facilè colligitur ſolutio ad confirmationem huius vltimi argumenti *num.* 163. adductam. Nam cùm inconſideratio, de qua loquimur, ſit communis omnibus peccatis non conſtituit peculiarem ſpeciem, ſed habet integrare vnum & idem peccatum cum volitione ſubſecuta ad ipſum, & pertinet ad eamdem ſpeciem peccaminoſam, quæ reperitur in prædicto actu voluntatis: & ita ipſa inconſideratio ſecundum id, quod habet in genere cauſæ regulatiuæ, ſolùm eſt cauſaliter mala, ex eo quòd in hoc genere eſt cauſa malitiæ formalis voluntatis, & ſecundùm quod eſt ſimpliciter poſterior eadem voluntate, redditur mala formaliter ab illa volitione moraliter mala, eamdem inconſiderationem informante, aut quaſi informante.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm aliqui Dæmones ſint naturaliter mali?

2. diſt. 7. q. 1. artic. 2. co. Et 3. con. c. 107. vſque 111. & mal. q. 16. art. 2.

* Cap. 11. parum à prin.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd aliqui Dæmones ſint naturaliter mali. Dicit enim Porphyr. vt Auguſtinus introducit 10. *de Ciuitate Dei*, quod eſt quoddam genus Dæmonum natura fallax, ſimulans Deos, & animas defunctorum. Sed eſſe fallacem, eſt eſſe malum. Ergo aliqui Dæmones ſunt naturaliter mali.

¶ 2. Præterea. Sicut Angeli ſunt creati à Deo, ita & homines. Sed aliqui homines ſunt naturaliter mali, de quibus dicitur Sapient. 17. ***Erat eorum malitia naturalis.*** Ergo & Angeli aliqui poſſunt eſſe naturaliter mali.

¶ 3. Præterea. Aliqua animalia irrationalia habent quaſdam naturales malitias, ſicut vulpes eſt naturaliter ſubdola, & lupus naturaliter eſt rapax: & tamen ſunt creaturæ Dei. Ergo Dæmones licèt ſint creaturæ Dei poſſunt eſſe naturaliter mali.

* Cap. 4. part. 4. circa medium.

Sed contrà eſt, quod Dionyſius * dicit 4. *cap. de Diuinis nominibus*, quod Dæmones non ſunt naturaliter mali.

Reſpondeo dicendum, quòd omne, quod eſt, in quantum eſt, & naturam habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, vtpotè ex principio bono exiſtens: quia ſemper effectus conuertitur in ſuum principium. Contingit autem alicui bono particulari aliquod malum eſſe adiunctum, ſicut igni coniungitur hoc malum, quod eſt eſſe conſumptiuum aliorum. Sed bono vniuerſali nullum malum poteſt eſſe adiunctum. Si ergo aliquid ſit, cuius natura quidem ordinetur in aliquod bonum particulare, poteſt naturaliter tendere in aliquod malum, non in quantum malum, ſed per accidens, in quantum eſt coniunctum cuidam bono. Si vero aliquid ſit, cuius natura ordinetur in aliquod bonum ſecundùm communem boni rationem, hoc ſecundùm ſuam naturam non poteſt tendere in aliquod malum. Manifeſtum eſt autem, quod quælibet natura intellectualis habet ordinem in bonum vniuerſale, quod poteſt apprehendere, & quod eſt obiectum voluntatis. Vnde cùm Dæmones ſint ſubſtantiæ intellectuales, nullo modo poſſunt habere inclinationem naturalem in aliquod quodcumque malum: & ideò non poſſunt eſſe naturaliter mali.

Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſtinus ibidem reprehendit Porphyrium de hoc, quod dixit, quod Dæmones erant naturaliter fallaces, dicens, eos non eſſe naturaliter fallaces, ſed propria voluntate. Porphyrius autem hac ratione poſuit, Dæmones eſſe natura fallaces, quia ponebat, Dæmones eſſe animalia habentia naturam. Natura autem ſenſitiua ordinatur ad aliquod bonum particulare, cui poteſt eſſe coniunctum malum. Et ſecundùm hoc aliquam inclinationem naturalem habere poſſunt ad malum: per accidens tamen, in quantum malum eſt coniunctum bono.

Ad ſecundum dicendum, quòd malitia aliquorum hominum poteſt dici naturalis, vel propter conſuetudinem, quæ eſt altera natura, vel propter naturalem inclinationem ex parte naturæ ſenſitiuæ ad aliquam inordinatam paſſionem, ſicut quidam dicuntur naturaliter iracundi, vel concupiſcentes: non autem ex parte naturæ intellectualis.

Ad tertium dicendum, quòd animalia bruta ſecundùm naturam ſenſitiuam, habent naturalem inclinationem ad quædam particularia bona, quibus coniuncta ſunt aliqua mala, ſicut vulpes ad quærendum victum ſagaciter, cui adiungitur doloſitas. Vnde eſſe doloſum, non eſt malum vulpi, cùm ſit ei naturale: ſicut nec eſſe furioſum, eſt malum cani, ſicut Dionyſius * dicit 4. *capite de Diuinis nominibus*.

* Cap. 4. part. 4. parum à medio.

Concluſio eſt negatiua.

Concil. Carth. IV.

ET eſt de fide, diffinita in Concilio Carthaginenſi IV. *cap.* 1, & in aliis adductis à Bañez in præſenti: & eam probat Auguſt. 11. *de Geneſi ad*

D. Aug. Athanas. Basilius. Damasc. Leo Papa. Castro.

ad litteram cap. 11. & *in Enchiridio c.*12. q. 2. noui, & veteris Testamenti, Athanasius in libro de beatitudine filij, Basilius *in homil. quòd Deus non sit author malorum*, & *in homil.* in aliqua loca scripturæ, Damascenus 2. *de Fide c.*4. & *lib.*4. *c.*21. Leo Papa *epist.*21. *c.* 6. Circa quam etiam potest videri Castro verbo *Diabolus* hæresi 1. vbi veritatem hanc multis probat.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Diabolus fuerit malus in primo instanti suæ creationis per culpam propriæ voluntatis?

2. dist. 3. q. 2. & ma. q. 16. art. 4. Io. 8. lect. 6.

D quintum sic proceditur. Videtur, quòd Diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus per culpam propriæ voluntatis. Dicitur enim Ioan. 8. de Diabolo. *Ille homicida erat ab initio.*

¶ 2. Prætereà. Secundùm Augustinum 1. *super Genes. ad litteram.* * Informitas creaturæ non præcessit formationem tempore, sed origine tantùm. Per cœlum autem, quod legitur primò creatum, vt ipse dicit in 2. *lib.* * intelligitur natura Angelica informis. Per hoc autem, quod dicitur, quòd Deus dixit: Fiat lux, & facta est lux, intelligitur formatio eius per conuersionem ad verbum. Simul ergo natura Angelica creata est, & facta est lux. Sed simul dum facta est lux, distincta est à tenebris, per quas intelliguntur Angeli peccantes. Ergo in primo instanti suæ creationis quidam Angeli fuerunt beati: & quidam peccauerunt.

* Lib. 1. super Genes. c. 15. parum à principio, & lib. 1. de Gen. ad lit. c. 5.
* Lib. 2. c. 9. parū à princ.

¶ 3. Præterea. Peccatum opponitur merito. Sed in primo instanti suæ creationis aliqua natura intellectualis potest mereri, sicut anima Christi, vel etiam ipsi boni Angeli. Ergo & Dæmones in primo instanti suæ creationis potuerunt peccare.

¶ 4. Præterea. Natura Angelica virtuosior est, quàm natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instanti suæ creationis incipit habere suam operationem, sicut ignis in primo instanti, quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & Angelus in primo instanti suæ creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationem rectam, aut non rectam? Si rectam, cùm gratiam habuerit, per eam meruerunt beatitudinem. In Angelis autem statim ad meritum sequitur præmium, vt suprà dictum est. * Ergo fuissent statim beati: & ita nunquam peccassent, quod est falsum. Relinquitur ergo, quod in primo instanti non rectè operando peccauerunt.

* Q. 62. a. 5.

Sed contrà est, quod dicitur Genes. 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Inter ea autem erant etiam Dæmones. Ergo & Dæmones aliquando fuerunt boni.

Respondeo dicendum, quòd quidam posuerunt, quod statim Dæmones in primo instanti suæ creationis mali fuerunt, non quidem per naturam, sed per peccatum propriæ voluntatis: quia ex quo est factus Diabolus, iustitiam recusauit. Cui sententiæ, vt D. Augustinus * dicit 11. *de Ciuitate Dei*, quisquis acquiescit, non cum illis hæreticis sapit, id est Manichæis, qui dicunt, quòd Diabolus habet naturam mali. Sed quia hæc opinio authoritati Scripturæ contradicit (dicitur enim sub figura principis Babylonis de Diabolo, Isaiæ 14. *Quomodo cecidisti Lucifer, qui manè oriebaris?* Et Ezechielis 28. *In deliciis Paradisi Dei fuisti*, dicitur ad Diabolum sub persona Regis Tyri) ideò à magistris hæc opinio tanquam erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerunt, quòd Angeli in primo instanti suæ creationis peccare potuerunt, sed non peccauerunt. Sed hæc opinio etiam à quibusdam improbatur ea ratione, quia cùm duæ operationes se consequuntur, impossibile videtur, quòd in eodem nunc, vtraque operatio terminetur. Manifestum est autem, quod peccatum Angeli fuit operatio creatione posterior: terminus autem creationis est ipsum esse Angeli: terminus verò operationis peccati est, quòd sunt mali. Impossibile ergo videtur, quod in primo instanti, quo Angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc ratio non videtur sufficiens: habet enim solùm locum in motibus temporalibus, qui successiuè aguntur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationem, non poterit in eodem instanti terminari alteratio, & localis motus. Sed si sunt mutationes instantaneæ, simul & in eodem instanti, potest esse terminus primæ, & secundæ mutationis: sicut in eodem instanti, in quo illuminatur luna à sole, illuminatur aër à luna. Manifestum est autem, quod operatio est instantanea, & similiter motus liberi arbitrij in Angelis: non enim indigent collatione, & discursu rationis, vt ex suprà dictis patet. * Vnde nihil prohibet, simul & in eodem instanti esse terminum creationis, & terminum liberi arbitrij. Et ideò aliter dicendum est, quod impossibile fuit,

* Lib. 11. de Ciuit. Dei c. 15. circa finē tom. 5.
* Q. 58. ar. 3.

fuit, Angelum in primo instanti pec- C
casse per inordinatum actum liberi arbitrij. Quamuis enim res aliqua in primo instanti, quo esse incipit, simul incipere possit operari: tamen illa operatio, quæ simul incipit cum esse rei, est ei ab agente, à quo habet esse: sicut moueri sursum inest igni à generante. Vnde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente, quod possit esse causa defectiua actionis, poterit in primo instan- D
ti, in quo incipit esse, habere defectiuam operationem: sicut si tibia, quæ nascitur clauda ex debilitate seminis, statim incipiat claudicare: agens autem, quod Angelos in esse produxit, scilicet Deus, non potest esse causa peccati. Vnde non potest dici, quòd Diabolus in primo instanti suæ creationis, fuerit malus.

Ad primum ergo dicendum, quòd si- E
cut Augustinus * dicit 11. *de Ciuitate Dei*, cùm dicitur, quod Diabolus ab initio peccat, non ab initio, ex quo creatus est, peccare putandus est; sed ab initio peccati, scilicet quia numquam à peccato suo recessit.

Lib. 11. c. 15. circa med. tom. 5.

Ad secundum dicendum, quod illa distinctio lucis, & tenebrarum, secundùm quod per tenebras peccata Dæmonum intelliguntur, accipienda est secundùm Dei præscientiam. Vnde Augusti- F
nus dicit 11. * *de Ciuitate Dei*, quòd solus lucem, ac tenebras discernere potuit, qui potuit, etiam priùs quàm caderent, præscire casuros.

* Lib. 11. c. 19 in med. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd quicquid est in merito, est à Deo. Et ideò in primo instanti suæ creationis Angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, vt dictum est. *

* In cor. 12

Ad quartum dicendum, quòd Deus non discreuit inter Angelos ante auer- G
sionem quorumdam, & conuersionem aliorum, vt Augustinus* dicit 11. *de Ciuitate Dei*. Et ideò omnes in gratia creati in primo instanti meruerunt. Sed quidam eorum statim impedimentum præstiterunt suæ beatitudinis, præcedens meritum mortificantes. Et ideò beatitudine, quam meruerunt, sunt priuati.

* Lib. 11. de Ciuit. Dei c. 11. & 33. tom. 5.

Prima conclusio. H

Erroneum est dicere, Angelum peccasse in primo instanti.

Secunda conclusio.

Angelus non potuit peccare in primo instanti per inordinatum actum liberi arbitrij.

DISPVTATIO XI.

De incapacitate Angeli ad peccandum in primo instanti.

POSTQVAM Angelicus Præceptor explicuit, quomodo plures ex Angelis in secundo instanti peccauerunt, nullusque ex illis sit naturaliter, siue ex propria natura malus, statim discutit, an hoc sit adeo verum, vt in primo instanti sui *esse*, nequiuerint, adhuc per modum propriæ voluntatis liberæ, esse mali. Vnde ad hoc vltimum explicandum præsentem disputationem excitamus.

DVBIVM VNICVM.

Vtrùm Angelus in primo instanti sui esse potuerit per culpam propriæ voluntatis peccare.

CONSVLTO non inquirimus, an Angelus in primo instanti per culpam propriæ voluntatis de facto deliquerit? Sed an potuerit sic delinquere? Tum quia ex professò probandum nobis est, eum non posse in primo instanti sui esse peccare: hincque planè fiet, illum in prædicto instanti de facto non deliquisse. Tum etiam. Quia communiter Patres, & Theologi docent, nullum Angelum de facto in primo instanti peccasse, vt constat ex Leone Papa *epist.* 93. *ad Turibium cap.* 6. vbi inquit, quòd *Diabolus bonus esset, si in eo, quod factus est permaneret*. Anselmus *de casu Diaboli cap.* 3. Isidorus *lib.* 1. *de summo bono cap.* 10. Damascenus *lib.* 2. *de Fide cap.* 4. Gregorius *homilia* 1. *in Ezechielem*, & *lib.* 32. *moralium cap.* 18. aliàs 24. Origenes *homil.* 1. *in Ezechielem*. Augustinus 11. *de Ciuitate cap.* 15. vbi sententiam, quam olim tenuerat *super Genes.* (quamuis nonnihil hæsitans) retractat, & oppositam deducit ex illo Euangelij apud Ioannem, vbi de Diabolo dicitur: *In veritate non stetit*, id est non perstitit in ea, quam accepit, gratia & virtute: & damnat ibi expositionem illam huius loci, quam ipse loco citato dederat, dum dixerat, quod Angelus dicitur cecidisse non ab his bonis, quæ acceperat, sed quæ accepisset, si subdi voluisset. Tum denique. Quia in Concilio Bracharensi I. *cap.* 17. non solùm anathemate percutitur asserens, Angelos natura sua esse malos, sed qui asseruerit, non priùs Angelos bonos factos fuisse, quàm caderent, Et in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Firmiter*, vbi dicitur: *Diabolus enim, & alij Dæmones à Deo quidem creati sunt boni, sed ipsi per seipsos facti sunt mali.* Cumque in eodem instanti nequeant, saltem quoad id, quod de facto contigit, esse simul boni, & mali, necesse est, vt in primo instanti non peccauerint.

1. Decisio dubij quoad id, quod de facto contigit.

Leo Papa. Anselm. Isidorus. Damasc. Gregor. Origenes. August. Ioan. 8 c. Concilium Brach. I. Concilium Lateran.

Vnde decisionem hanc tuentur communiter Theologi *in hac q. & in 2. dist. 3. q. 1. art. 1.* & proptereà Angelicus Doctor *in hoc articulo* postquam retulit oppositam sententiam, sic inquit: *Sed quia hæc opinio authoritati Scripturæ contradicit (dicitur enim sub figura principis Babylonis de Diabolo, Isaia 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui manè oriebaris? Et* Ezechielis 28. *In delicijs Paradisi* 2.

Angelic. Præceptor. Isaiæ 14. Ezec. 28.

D. Thom. *paradisi Dei fuisti, dicitur ad Diabolum sub persona Regis Tyri) ideò à magistris hac opinio tanquam erronea rationabiliter reprobata est.* Et q. 16. *de Dæmonibus artic.* 4. postquam attulit eamdem opinionem oppositam, statim addidit: *Sed hac oppositio reprobata fuit ab omnibus Magistris tunc Parisius legentibus.* Et in 2. *distinct.* 3 *q.* 1. *art.* 1. vbi de hac eadem opinione inquit: *Hac autem positio vana, & erronea est, & falsa. Vana, quia non habet fundamentum firmum, per quod probetur, cùm malitia Angeli ex voluntate eius dependeat: & ideò cùm voluntas se habeat ad vtrumlibet, ratione inueniri non potest. Erronea est, quia primæ opinioni* (nempe quod Angelus à Deo creatus est malus) *nimis vicina est, & à Magistris damnata: falsa est: quia impossibile est, Angelum in primo instanti suæ creationis peccasse.*

Et similiter consultò in hac disputatione vnicum tantummodò dubium excitamus. Quia etsi posset discuti, tum, an in primo instanti potuerit delinquere peccato commissionis? tum peccato omissionis? tum etiam, an in eodem instanti meruerit? Cæterum, quia duo illa priora sunt satis inter se connexa, & ex iis quæ circa peccatum commissionis dicemus, facilè deducemus, quid de peccato omissionis sit dicendum: ac tandem, quia de vltimo in hoc dubio, occasione postremi argumenti oppositæ sententiæ, ea, quæ ad illud pro nunc desiderantur, adducemus: idcirco huic disputationi satis erit, si vnicum tantummodò dubium iam excitatum discutiamus.

§. I. *Expeditio dubij ex Angel. Doct. & Patrum mente, & ratio fundamentalis pro ea.*

3. Assertio quoad possibilitatem. D. Thom. DIcendum ergo est, nullum Angelum posse peccare in primo instanti sui *esse*. Ita Diuus Thomas in hoc articulo, vbi sic concludit: *Vnde non potest dici, quod Diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus.* Et q. 16. *de Malo art.* 4. & *in* 2. *dist.* 3 *q.* & *articulo citatis*, & *super Ioan. c.* 8. *lectione* 6. vbi loquens de Diabolo, sic inquit: *Sed dicendum est, quod in primo instanti suæ creationis non potuit esse malus.* Idem etiam docuerunt Patres Concilij Bracharensis, necnon & Lateranensis, quæ nuper retulimus, vt statim expendemus.

Capreol. Herbeus. Ferrara. Caietan. Nazar. Bannez. Zumel. Ripa. Alensis. Albertus. Richard. Argent. Holcoth. Adam. Henric. Hugo de S. Victore. Granado. Et tandem hanc eamdem sententiam tuentur Capreolus *in* 1. *dist.* 4. *q.* 1. *art.* 1. *conclus.* 4. Herbeus *dist.* 5. *q.* 2. *art.* 2. Ferrara 3. *contra Gent. cap.* 109. §. *Sed circa prædicta*, Caietanus in hoc articulo, necnon & alij Thomistæ, vt Nazarius, Bañez, Zumel, Ripa ibidem, necnon & alij plures ex eadem Schola. Et consentiunt quamplurimi alij Scholastici, vt Alensis 2. *p. q.* 29. *membro* 1. *art.* 7. Albertus *in* 2. *dist.* 3 *art.* 14. & ibi Richardus *art.* 2. *q.* 2. Argentina *dist.* 6. *q.* 1. *art.* 2 Holcoth. *in* 2. *q.* 3. *ad* 9. Adam *in* 1. *dist.* 1. *q.* 8. Henric. *quodlibeto* 8. *q.* 10. Hugo de Sancto Victore *in summa tract.* 2. *cap* 2. Arrubal 1. *p. disp.* 173. Granado in hac 1. *p. tractatu* 13. *de Angelis disp.* 4. & alij.

Sed antè quàm priorem, & fundamentalem rationem huius assertionis adducamus, oportet prænotare, quod cùm in ea dicimus, Angelum non posse in primo instanti sui *esse* peccare, non solùm loquimur de impotentia morali, vel de impotentia physica, & secundùm communes leges, sed etiam de impotentia metaphysica, ita vt oppositum implicet contradictionem.

4. Ratio prior, & fundamentalis. Hoc ergo supposito, prior D. Thomæ ratio in hoc articulo adducta potest ad suadendam assertionem eiusdem Angelici Doctoris, & nostram ad hanc formam redigi. Nam illa operatio, quæ simul incipit cum *esse* rei, est ei ab agente, à quo habet esse: ergo impossibile est, Angelum in primo instanti sui *esse* peccare. Patet consequentia. Quia si operatio, quæ incipit cum *esse* rei, est ei ab agente, à quo habet *esse*, consequens esset, vt illud peccatum Angeli esset ei à Deo, à quo habuit *esse*, ac proinde quòd prædictum peccatum tribueretur Deo: quod quidem, vt constat, est impossibile.

Antecedens autem probatur. Tum, quia operatio, quæ incipit cum *esse* rei productæ, est (vt sic dicamus) veluti corollarium quoddam secutum ex natura illius: & ita debet esse ei ab agente dante illi *esse*, sicut & alia corollaria naturæ sunt, & communicantur ei ab eodem agente. Tum etiam. Quia idcirco motus grauium, & leuium ad suum locum naturalem, sunt eis à generante, quia prædictus motus incipit cum illis, quoties producuntur extra suum locum naturalem, & ita primum *esse* eorumdem grauium, & leuium est primum instans inceptionis, seu vltimum non *esse* prædicti motus. Tum denique. Quia si tibia alicuius viuentis, cùm primò habet *esse*, inciperet moueri claudicando, & defectuosè, tunc illa claudicatio esset ei à generante, illique tribueretur. Nam hæc claudicatio proueniret ex debilitate seminis eiusdem generantis, ratione cuius tibia illa nascitur clauda. Hoc autem satis indicat, actionem siue bonam, siue defectuosam incipientem cum *esse* rei, esse ei ab agente, à quo habet *esse*.

5. Quæ ratio desumitur ex Conciliis Bracharensi, & Lateranensi, nuper relatis: nam in eisdem asseritur, Angelos in principio fuisse bonos: & ratio huius redditur ex hoc, quod sunt creati à Deo. Cuius rationis vis, cùm non sit sita in hoc, quod id, quod est creatum à Deo, nequeat vnquam peccare, vt ex se constat: consequens est vt consistat in hoc, quod id, quod est creatum a Deo, nequeat in suo primo instanti delinquere: ex eo quòd operatio incipiens cum *esse* rei debet tribui ei, à quo producitur tale *esse*, non verò aliæ operationes posteà subsequentes.

Vnde (vt id obiter dicamus) non benè Valentia in hac 1. *p. q.* 14. *punct.* 4. inquit rationem istam D. Thomæ non desumi ex prædictis conciliis: ex eo quòd (vt inquit ille) non asserunt, Angelos in principio fuisse bonos, quoniam sunt creati à Deo. Sed Angelos, *natura sua quidem bonos in principio fuisse, quoniam à Deo creati sunt.* Id autem non obstat quominùs potuerint in principio etiam esse mali, non natura, sed per suum liberum arbitrium. Non igitur quoad hoc benè Valentia. Nam adhuc dato, Concilia ista solùm dicere, Angelos natura sua quidem bonos in principio fuisse, quoniam à Deo creati sunt: nihilominùs in verbis istis ratio D. Thomæ continetur. Quoniam Concilia non solùm dicunt, natura sua bonos fuisse, sed natura sua bonos in principio fuisse: vt denotarent, aliquid amplius habuisse natura sua in principio, ratione cuius boni fuerunt, quàm in alio instanti sequenti, hoc autem non potuit esse, quòd in principio non sint naturaliter mali, secùs verò in alio instanti, nec, si malitia conueniret eis aliquando naturaliter, siue ex natura sua, refunderetur in suum authorem: ergò solùm potuerunt esse natura sua boni in principio, secùs verò posteà, quia natura sua habent naturalem determinationem ad hoc, vt nequeant adhuc per suum liberum arbitrium, in primo instanti delinquere, è contrà verò posteà. Cumque ratio huius reddatur à prædictis Conciliis, ex eo quòd à Deo conditi sunt, consequens est, vt ratio D. Thomæ à nobis adducta in eisdem Conciliis contineatur. Reiicitur Valentia.

§. II. Responsio prior ad rationem Diui Thomæ, & Conciliorum, necnon eius impugnatio.

6. Prior responsio ad rationem D. Thomæ. *Molina.* NEc obest, si occurras primò ex Molina in hoc articulo, & aliis, quod sola illa operatio tribuitur generanti, per quam res genita perducitur ad suam dispositionem naturalem: Angelus autem productus est à Deo in sua naturali dispositione, neque operationibus suæ voluntatis eam assequitur: & ita operationes illius in primo instanti non tribuuntur authori naturæ.

Impugnatur. Non igitur hoc obest. Primò quidem. Quoniam si ad authorem naturæ pertineret tribuere naturalem dispositionem effectui producto, & ratione huius ei tribuitur actio attingens prædictam dispositionem: consequens est vt etiam ad eum spectet remouere in primo instanti dispositiones, quæ sunt contra naturam effectus producti, ita vt defectus huius remotionis, necnon & remotio ipsa eidem attribuantur: quia nisi totum hoc præstaret, non satisfaceret suo muneri, nempe producendi rem in sua naturali dispositione. Ergo ad authorem substantiæ intellectualis spectabit remouere in primo instanti creationis, ne aliquod peccatum ibidem per propriam voluntatem contrahatur: quia operatio illa peccaminosa, est contra naturam substantiæ intellectualis. Et ideò sicut remotio ista & naturalis dispositio prædictæ substantiæ eidem authori tribueretur: sic etiam defectus remotionis prædictæ operationis peccaminosæ.

7. Confirm. 1. Confirmatur. Quoniam hoc ipso, quod ad naturalem dispositionem grauium, & leuium pertineat esse in suo loco naturali, pertinet ad generantem, non solùm constituere illa in suis locis, sed etiam remouere ipsa ab aliis, quæ non sunt iuxta naturalem dispositionem illorum. Et similiter quia ad authorem tibiæ spectat producere illam cum naturali dispositione: ideò etiam ad illum pertinet quod non nascatur clauda, & cum dispositione præternaturali, & defectus in vtroque casu reperti tribuuntur generanti. Ergo eadem ratione spectabit ad authorem naturæ intellectualis ne prædicta natura oriatur cum morali claudicatione, & cum dispositione contra propriam naturam, qualis est operatio peccaminosa.

Deinde. Nam ad naturalem dispositionem Angeli pro primo instanti spectat operatio naturalis, qua diligat super omnia Deum, vt authorem naturæ: etiam similiter ad dispositionem connaturalem gratiæ, aut eleuationis eiusdem Angeli ad esse supernaturale pertinet actus dilectionis super omnia Dei vt authoris supernaturalis. Ergo ad authorem naturæ Angelicæ, & *esse* supernaturalis eleuantis eumdem Angelum spectabit tribuere vtrumque amorem in eo instanti: & per consequens remouere omnem actum peccati incompossibilem cum illo, & tam vterque amor, quàm defectus illius, & remotionis sui oppositi, nempe peccati pro primo instanti, tribueretur eidem authori. Consequentia videtur perspicua.

Antecedens autem quoad primum amorem nempe naturalem, constat ex illis, quæ *disputatione 9. dub. 3.* diximus, nimirum, Angelum ratione suæ actualitatis, & immaterialitatis constitui in ordine naturali in actu primo sibi debito per actum amoris super omnia sui vltimi finis naturalis, nempe Dei, vt est author naturæ, necnon & per actualem cognitionem sui, & Dei, vt authoris eiusdem naturæ, ad hoc vt possit inde cognoscere, & velle cætera alia: ac proinde prædictus actus amoris ad naturalem eius dispositionem pertinebit.

8. Roboratur. D. Thom. Potestque hoc magis explicari ex ibidem dictis, nempe, Angelum esse in tertio gradu immaterialitatis ex his, qui recensentur à Diuo Thoma suprà *quæst. 12. artic. 4.* quousque nos *in 1. tomo tractatu 2. disputatione 2. à num. 156. vsque ad numerum 158.* latè explicuimus, & hunc gradum petere, vt natura immaterialis ad illum pertinens, sit partim in potentia, & partim in actu, id est, sub aliquo ex suis actibus, ratione cuius possit in reliquos, sub quibus non est, moueri: ac proinde quod sit sub primo; & connaturalissimo sibi actu secundo, nempe, in intellectu sub cognitione comprehensiua sui, & per consequens sub cognitione Dei, vt authoris naturæ, & in voluntate sub actu correspondente huic cognitioni, scilicet sub amore sui vltimi finis, seu Dei, qui quidem amor, hoc ipso quod sit vltimi finis, vt talis, debet ex vi sua esse super omnia, vt ibidem explicuimus.

D. Thom. Ex quo etiam idem antecedens quoad secundam partem de amore supernaturali probatur. Quoniam gratia, & eleuatio ad *esse* supernaturale perficiunt subiectum iuxta modum se habendi in suis operationibus, vt docuit D. Thomas suprà *q. 62. art. 3. ad 2.* Vnde gratia, siue eleuatio ad *esse* supernaturale naturæ Angelicæ intrinsecè petit, vt sit semper sub actu secundo respectu vltimi finis, proportionato illi priori actui amoris naturalis: & per hunc actum supernaturalem completè constituitur in actu primo, vt inde possit attingere alia, hicque amor prædicti finis ad connaturalem eius dispositionem pertinet.

9. Confirm. 2. Confirmatur secundò. Nam ex eo, quod homo spectat ad secundum gradum intellectualitatis, & immaterialitatis, nempe eorum, quæ quantum est ex se, sunt in pura potentia in ordine intelligibili, propterea in primo instanti tantùm petit, quod constituatur in hac pura potentialitate, nec amplius exigit ad actum primum tunc illi debitum, neque ad naturalem dispositionem sui intellectus, quam pro eodem instanti debet habere: ideoque ad authorem prædictæ naturæ tantùm spectat tribuere illi hunc actum primum, hancque dispositionem. Ergo quia Angelus est in tertio immaterialitatis gradu eleuatiori, scilicet eorum quæ sunt partim potentia, & partim sub actu secundo, nempe sub actu priori, & connaturaliori, qui est amor sui vltimi finis, spectabit ad authorem naturæ Angelicæ tribuere prædictum amorem, & remouere actum peccati ei oppositum, & nisi hoc præstiterit, non satisfacit suo muneri, & defectus ille eidem authori tribuetur.

Confirm. 3. Confirmatur tertiò ex illis, quæ *disp. 9.* nuper citata *dub. 3. num. 61.* & deinceps diximus. Quoniam homo, adhuc tunc quando instante prima operatione est constituendus completè in actu primo, ad hoc vt ipse seipsum moueat in ordine ad suas operationes, debet peculiari applicatione applicari à Deo ad intentionem finis, hæcque actio debet quoad omnia sua tribui Deo, vt applicanti, & deinde quia tunc homo incipit de potentia in actum, & ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia, satis est, quòd tunc peculiari ratione applicetur à Deo ad intentionem boni in communi, vt inde ipse se possit ad bona particularia applicare, vt loco citato explicuimus, & D. Th. 1. 2. *q. 9. art. 4.* docet. Ergo Angelus, respectu cuius in primo instanti suæ productionis instat operatio, debebit, ad hoc vt sit completè in actu primo ad seipsum mouendum, & applicandum ad suas operationes, applicari peculiari applicatione ab Authore D. Thom.

suo

ſuo ad intentionem finis, hæcque actio ipſi ſecundum omnia, quæ habet, vt cauſæ ſic applicanti tribuetur. Et tandem, quia ratione ſuæ maximæ perfectionis in modo cognoſcendi non procedit ab vniuerſalioribus ad minùs vniuerſalia, ſed per ſe primò exigit, vt tendat ad cognitionem, & intẽtionem ſui vltimi finis in particulari, nempe Dei, & non ſolùm in intentionem boni, & beatitudinis in communi: idcircò poſtulat, vt peculiari applicatione applicetur primò à Deo ad cognitionem, & amorem prædicti finis, vt inde ipſe ſic motus, ſicque in actu primo conſtitutus, poſſit ſeipſum mouere, ſeu liberè ſe applicare, & determinare ad alios actus omninò liberos, tam quoad ſpecificationem, quàm quoad exercitium. Et per conſequens prior ille actus, quo peculiariter applicatur a Deo ad intentionem ſui finis vltimi debebit ipſi Deo ſecundùm omnem ſui rationem, vt primo applicanti, & vt ei penes quem ſtat conſtituere complete Angelum in actu primo in ordine ad ſuas operationes omninò liberas, tribui. Sed de hoc iterum infrà in hoc eodem dubio ſermo redibit.

10. **Obiectio prima cõtra omnes iſtas impugnationes.** Nec oberit, ſi contra has impugnationes obiicias. Tum, quòd peccatum originale eſt contra naturam hominis, & animæ rationalis: & nihilominus, ex eo quòd Deus ſit author illius naturæ, & animæ, necnon & naturalis diſpoſitionis vtriuſque, non idcircò debet remouere, ne prædictum peccatum in eo inſtanti contrahatur. Ergo eadem ratione, licèt Deus ſit author naturæ Angelicæ, & diſpoſitionis naturalis illius, non ob id ſpectabit ad eum remouere peccatum Angelicum in eodem inſtanti. Ac proinde, ſicut originalis contractio non tribuitur ei: ſic neque peccatum, quod ab Angelo tunc committeretur.

Secunda. Tum ſecundò. Quia doctrina tradita in priori impugnatione videtur eſſe contra teſtimonium quoddam **D. Thom.** D. Thomæ *q. 16. de Malo art. 4.* vbi cùm propoſuiſſet rationem aliquorum ad probandum, Angelum non poſſe in primo inſtanti delinquere, nempe, quia oportuit, Angelum in primo inſtanti ſuæ conditionis eſſe bonum, qualis à Deo creatus eſt, ne quid ponatur ſimul eſſe integrum, & diminutum, ſic illam impugnat: *Sed hoc nullam neceſſitatem videtur habere, &c. neque eſſet inconueniens dicere, quòd quantum eſt ex creatione Dei, Angelus in primo inſtanti habuit naturam omninò integram: ita tamen, quòd hæc integritas fuerit mox impedita per reſiſtentiam Angelicæ voluntatis: ſicut ſi radius ſolis impediatur, ne illuminet aerem in ipſo ſolis exortu.* In quibus verbis ſatis denotat Angelicus Præceptor, non pertinere ad authorem naturæ Angelicæ efficaciter impedire, ne in primo inſtanti reſiſtat influentiæ ſui authoris, ſed ſatis eſſe, quod quantum eſt ex vi prædictæ influentiæ, ita habeat naturam omninò integram, vt nihil in ea ſit diminutum, aut contra integritatem eiuſdem naturæ.

11. **Tertia.** Tum tertiò. Quoniam ſi Angelo eſſet debitus in primo inſtanti actus ſupernaturalis amoris Dei ſuper omnia, hoc ipſo quòd eleuaretur ad *eſſe* ſupernaturale, & hic actus requireretur ad conſtituendum illum in actu primo, pro primo inſtanti accommodatè ad ſuam actualitatem, & immaterialitatem: non erit cur ſemper nõ deberet habere prædictum actum: ſiquidem ſemper eſt illi, vt eleuato, debitum id, per quod conſtituitur in actu primo ad operandum in ordine ſupernaturali accommodatè ad ſuam immaterialitatem, & actualitatem.

Quarta. Tum quartò. Quia ſi hic actus eſt debitus pro primo inſtanti, quia hoc ipſo, quòd Angelus eleuetur, debet eleuari accommodatè ad ſuam naturam, debetque gratia perficere prædictum ſubiectum iuxta modum ipſius ſubiecti: conſequens eſſet, vt eſſet illi debitus amor ſupernaturalis Dei ſuper omnia pro omnibus, & ſingulis inſtantibus, quandoquidem illud ſubiectum quoad actum amoris ſuper omnia Dei authoris naturalis, habet debitum ad habendum illum ſemper, & pro ſemper: & ita ſi accommodatè ad ſuam naturam, ideſt, accommodatè ad modum naturalem habendi ſe circa finem naturalem, in quo modus proprius naturæ Angelicæ ſplendet, eſt eleuandus, debebitur ſemper, ſaltem gratiæ ipſum eleuanti, quòd ſit ſemper in actuali dilectione ſuper omnia Dei authoris ſupernaturalis, imò & iſte actus neceſſarius erit etiam quoad exercitium, ſicut amor Dei vt authoris naturalis.

Quinta. Tum quintò. Quia non videtur conſonum naturæ gratiæ Angelicæ, vt ei ſit debitus infallibiliter actus amoris Dei ſuper omnia, adhuc pro primo inſtanti, tanquam quid requiſitum ad hoc, vt ſit complete in actu primo: ſiquidem gratia Angelorum, & noſtra eſt eiuſdem ſpeciei, & noſtræ in primo inſtanti vſus rationis non eſt debitus prædictus amor, vt in paruulis baptizatis liquet.

12. **Sexta.** Tum ſextò, & denique. Quia ex hoc, quòd prædictæ gratiæ eſſet debitus talis amor pro primo inſtanti, ad ſummum ſequeretur, quòd connaturaliter loquendo non poſſet Angelus in primo inſtanti delinquere; non tamen quòd implicet contradictionem, vt in aſſertione dicitur: ſiquidem poſſet Deus per ſuam abſolutam potentiam denegare illum amorem aliàs debitum: & tunc non eſſet cur Angelus non poſſet in prædicto inſtanti contra finem ſupernaturalem delinquere.

Ad 1. argumentum. Adde, quòd cùm dicitur, gratiæ Angelicæ debitũ eſſe in primo inſtanti actum ſupernaturalem amoris Dei ſuper omnia, vel eſt ſenſus, quòd attendendo præciſè ad gratiam, eſt illi debitus, quamuis attendendo ad naturam Angelicam non debeatur? vel quod ipſi naturæ Angelicæ ſit aliquo modo debitus ratione ſui? vel tandem, quod eidem, vt eleuatæ (ly *vt* ſpecificatiuè ſumpto) debeatur, ita tamen vt ex illa, quatenus ſic eleuata, licèt non præciſè ratione eleuationis, aliquo modo oriatur debitum? Si primum dicatur, non erit cur Angelo non denegetur prædictus actus adhuc connaturaliter loquendo, ex eo quod ex parte ſubiecti, cui non eſt debitus, ponatur aliquod impedimentum, ſicut in nobis contingit ratione prædicti impedimenti ex parte noſtra præſtiti, licèt gratiæ, quantũ eſt ex parte ſua, amor ille debeatur. Secundum autem dici nequit. Quoniam dona ſupernaturalia, hoc ipſo quod talia, non poſſunt eſſe debita alicui naturæ creatæ, aut creabili ordinis naturalis, & ſecundùm ſe ſumptæ, vt communiter Theologi fatentur. Et propter eandem rationem nec poteſt dici tertium. Quoniam illud, quod natura Angelica, quatenus eleuata, ly *vt* ſpecificatiuè ſumpto, affert aliquomodo de ſuo, eſt inferioris ordinis: & ita nequit illi ratione ſui eſſe aliquomodo debitus actus amoris ſuper omnia, qui ſit ſupernaturalis. Maximè, quia licèt capacitas remota ad actum ſupernaturalem poſſit ex propria natura Angelica conuenire, non tamen debitum eiuſdem actus, quia hoc ſolum conſurgit ex eadem, vt eleuata, & ratione eleuationis præciſè: ex eo quòd naturæ, cui non eſt debita quantitas virtutis, ſeu virtus proxima ad operandum (vt contingit in Angelo reſpectu operationis ſupernaturalis) neque eſt debita ratione ſui illa operatio, ſed ſolùm ratione quantitatis virtutis, ſeu eleuationis, quæ eſt tota virtus agendi proxima in ordine ſupernaturali.

Ad 2. argumentum. Adde ſecundò, quod etiam ſi daremus, non eſſe debitum Angelo, adhuc vt eleuato, actum ſupernaturalem

turalem amoris Dei super omnia, nihilominùs iuxta rationem hanc D. Thomæ esset impeccabilis pro primo instanti: ergo non debet prædicta impeccabilitas reduci ad debitum huius amoris.

13. Solutio ad primam obiectionem.

Non igitur hæc obsunt. Nam ad primam ex istis impugnationibus dicendum est, esse disparem rationem. Nam respectu peccati originalis contraxit puer debitum in Adamo, & ideò nõ spectat ad auctorem naturæ curare de impedienda hac contractione: cæterùm in Angelo non est cõtractum prædictum debitum ante primum instans suæ creationis. Potestque hæc disparitas explicari ex eo, quòd anima contrahit peccatum originale, quia efficitur pars humanæ naturæ infectæ; nõ autem contrahit illud per propriam operationem, sicut Angelus: & ideò effectus iste reducendus est in Adamum, qui infecit naturam; non verò in authorem eiusdẽ naturæ, & donorum gratiæ. Quæ explicatio, & solutio desumitur ex D. Thoma *q. 16 de Malo art. 4. ad 21.* his verbis: *Dicendum, quòd anima in primo instanti suæ creationis efficitur mala, non per actionem propriam sed per unionem ad corpus infectum. Vnde non est similis ratio de Angelo, qui non potuit fieri malus, nisi per actum proprium.*

D. Thom.

Ad secũdam.

Ad secundam dicendum est, rationem relatam, & impugnatam à D. Thom. desumi ex parte naturæ Angelicæ conditæ à Deo, ex eo nimirum, quòd quantũ est ex vi actionis Dei condita est sine peccato, atque adeò integra: & ideò debuit Angelus in hac integritate pro illo instanti conseruari, ne aliquid ponatur simul esse integrum, & diminutum. Hæc autem ratio sic præcisè sumpta non inducit necessitatem, vt benè docet D. Thomas in hoc testimonio, benè tamen vt à nobis proponitur, nimirum, quia ad authorem naturæ Angelicæ spectat producere illam, non solùm quantum est ex vi creationis integram, sed etiam cum repugnantia ad hoc, vt pro illo instanti non maneat integra: tum ob ea, quæ in impugnatione huius solutionis diximus: tum etiam propter illa, quæ in impugnationibus aliarum solutionum dicemus. Esse autem verum, & genuinum sensum rationis impugnatæ à D. Thoma illum, quem nos explicuimus, deduci potest ex eodem D. Thoma ibidem vbi sic inquit. *Quidam enim assignarunt huiusmodi rationem ex parte naturæ Angelicæ quæ est condita à Deo. Vnde dicunt, quòd oportuit in primo instanti suæ conditionis eum esse bonum, qualis à Deo creatus est: ne aliquid ponatur simul esse integrum, & diminutum, sicut obiiciebatur.* In his autem verbis (vt intuenti patebit) nihil aliud necesse est contineri, præter id, quod nos explicuimus.

D. Thom.

14. Ad tertiam.

Ad tertiam impugnationem neganda est paritas. Nam ille actus supernaturalis dilectionis Dei super omnia, qui est intentio finis, duo habet: & esse liberum quoad exercitium, & constituere Angelum in actu primo debito gratiæ, siue suæ eleuationi ad *esse* supernaturale in ordine ad se mouendum ad quascumque operationes, ad quas seipsum mouere, & applicare liberè potest. Et ideò ex qua parte requiritur ad actum primum debitum, oportet, vt tribuatur à Deo in primo instanti, ipseque Deus speciali ratione applicet ad illum, siquidem penes ipsum stat tribuere omnem actum primum in primo instanti debitum. Ex qua verò parte prædictus amor est actus liber quoad exercitium, ita debet tribui, vt maneat in potestate Angeli continuare illum, vel desistere ab eo: quia hoc ipso, quòd in primo instanti Deus ad illum peculiariter applicuerit, manet Angelus sufficiẽter in actu primo constitutus ad hoc, vt si voluerit, perseueret in prædicto actu, & inde in secundo instanti se moueat ad alias operationes, vel si oppositum placuerit, desistat à prædicto actu, & à mouendo se ratione illius in operationes proportionatas fini supernaturali. Et ita iam Deus suo muneri satisfacit, & per Angelum stabit, quòd non habeat actum primum, quo seipsum potest liberè mouere, & applicare ad prædictas operationes ordinis supernaturalis. Circa hæc tamen videantur omninò illa, quæ *disputatione sequenti n. 17.* & deinceps adducemus.

Ad quartam.

Ad quartam impugnationem debet etiam negari paritas. Quoniam ad hoc vt Angelus eleuetur accommodatè ad suam naturam, satis est, quòd eleuetur accommodatè ad suum gradum immaterialitatis, & actualitatis: ac proinde sufficiet, quòd ita eleuetur, vt eleuationi illi debitus sit pro eo instanti, in quo eleuatur actus amoris Dei super omnia, vt est finis supernaturalis, & quòd, nisi per voluntatem Angeli steterit possit cõtinuare in reliquo viæ prædictum amorem, non verò est necesse, quòd sicut necessario necessitate, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium diligit Deum, vt est author naturæ, tam pro primo, quàm pro quouis instanti, sic habeat diligere Deum, vt authorem supernaturalem: siquidem, (vt ex dictis *disput. 9. n. 3. & 35* constat) natura Angelica, & voluntas eius, licèt sint indefectibiles circa authorem naturalem, non tamen circa ipsum, vt est author supernaturalis: & ita potest ab amore eius supernaturali desistere. Sicut etiam, quia amor iste est superexcedens respectu illius, neque est respectu Dei clarè visi, nec requisitus ad beatitudinem eius naturalem, quam debet habere in via; idcircò prædictus amor adhuc in primo instanti, debet esse liber quoad exercitium. & propter rationem nuper traditam, in reliquo viæ est liber quoad specificationem.

15. Ad quintam.

Ad quintam negandum est antecedens. Et ad probationem patet ex dictis. Quoniam licèt gratia Angelorum, & nostra sint eiusdem speciei, nihilominùs constituenda est inter vtramque distinctio secundùm numerum, & ratione huius aliqua inæqualitas secundùm perfectionem numericam. Et ita ratione huius inæqualitatis & excessus reperti in gratia Angelica, potest illi esse debitus actus amoris Dei super omnia pro primo instanti, secùs tamen gratiæ nostræ, vt statim magis explicabimus. Potestque hoc elucidari exemplo eiusdem gratiæ, & luminis gloriæ, nam ratione distinctionis numericæ repertæ inter gratiam, & lumen gloriæ v.g. B. Virginis ex vna parte, & inter gratiam, & lumen gloriæ filiorum Sanctæ Fœlicitatis ex alia, habita gratia B. Virginis inclinare eam ad hoc, vt diligat plus proprios parentes, quàm filios Sanctæ Fœlicitatis, & lumen gloriæ illius peculiariter inclinat ad videndum ea, quæ pertinent ad proprios parentes: è contrà verò gratia filiorum Sanctæ Fœlicitatis habet inclinare ratione suæ differentiæ indiuidualis ad diligendum magis (saltem cæteris paribus) propriam matrem, quàm parentes B. Virginis; & lumini gloriæ eorundem est debitus peculiari ratione concursus, quo videat ea, quæ ad Sanctam Fœlicitatem eorumdem matrem spectant. Ita ergo gratiæ Angelicæ potest esse ratione suæ indifferentiæ indiuidualis debitum aliquid, quod tamen non sit debitum gratiæ nostræ, licèt vtraque sit eiusdem speciei.

Vnde, licèt Deus possit eleuare naturam humanam ad *esse* supernaturale, & non tribuere ei ab instanti, in quo manet eleuata, dona supernaturalia intrinseca, sed solùm tunc manet prædicta natura eleuata extrinsecè: attamen hoc ipso, quod eleuet naturam Angelicam à primo instanti ad *esse* supernaturale, debet (saltem secundùm communem cur-

sum

sum ordinis gratiæ) tribuere ei dona intrinseca supernaturalia, quibus maneat intrinsecè eleuata: vt ita in eodem instanti fiat satis debito eleuationis, qua prædicta natura Angelica eleuatur, nempe, quòd infallibiliter, liberè tamen, prorumpat in actum amoris Dei super omnia, ex eo quòd est illi debitum auxilium efficax ad hunc amorem liberũ.

16. Ad sextam. Ad vltimam verò negari etiam debet antecedẽs. Et ad probationem fatemur, posse Deum de potentia sua absoluta denegare applicationem illam peculiarem, qua debet applicare gratiam Angelicam pro primo instanti ad amorem supernaturalem sui super omnia. Hinc tamẽ non fit, posse Angelum pro eo instãti delinquere. Quia eo ipso supposita prædicta eleuatione libere à Deo facta, tenebitur ita res disponere, vt præcaueat peccatum Angelicum pro eo instanti: vel quia tollat ab intellectu Angelico considerationem præceptorum supernaturalium, cõtra quæ potest delinquere, & ita pro tunc inuincibiliter illa ignoret, aut ea non consideret, vel aliqua alia ratione ex pluribus, quæ in thesauris diuinæ sapientiæ reconditæ sunt.

Et ratio est. Nam effectus subsecutus ex denegatione eius, quod debetur, tribuitur causæ deneganti id, quod debetur: & ita penes ipsam stat curare alia via de nõ subsecutione illius effectus, ne illi tribuatur. Et ideò, si Deus deneget aquæ debitam frigiditatem, tribuitur ipsi, quòd aqua non sit frigida, aut quòd non infrigidet. Et similiter si tibia, quæ ex se attentis omnibus petebat nasci recta, nascatur clauda, tunc claudicatio eius tribuitur generanti. Quare, cùm in Deum non possit refundi peccatum Angelicum pro primo instãti, oportet, vt hoc ipso, quòd sit Angelo vt eleuato debitus amor supernaturalis eiusdem Dei super omnia, per quem redditur impeccabilis pro illo instanti, curet alia via de impediendo illo peccato, si semel vult denegare applicationem debitam ad prædictum actum amoris: ne, si oppositum præstiterit, sequatur, quòd prædictum peccatum sit refundendum in ipsum, quippe negantem id, quod debebat tribuere, quoque concesso prædictũ peccatum vitandum infallibiliter erat.

Ad primum additamentum. Ad id autem, quod primo loco additur, dicendum est, quòd Angelo, vt eleuato ad *esse* supernaturale, debitus est pro primò instanti actus supernaturalis amoris Dei super omnia, ly *vt eleuato* sumpto reduplicatiuè: ita vt præcisè ratione eleuationis contrahatur hoc debitum; nõ verò ratione eius, quod natura Angelica de suo habet: ac proinde ita vt soli eleuationi prædictus amor debeatur. Hinc tamen non fit, posse Angelũ in primo instãti delinquere, sicut nos possumus in primo instanti vsus rationis adæquatè sumpto peccare. Quoniam gratiæ Angelicæ, siue eleuationi Angeli ad *esse* supernaturale ita est debitus, quantum est ex parte gratiæ, actus amoris Dei pro illo instanti, vt sit illi debitum peculiari ratione, quod subiiciat, & taliter dominetur naturæ, & voluntati Angelicæ vt ratione huius subiectionis naturæ Angelicæ ad illam, & dominationis eiusdem gratiæ supra naturam Angelicam, nulla ratione præstet impedimentum ad prædictum amorem, sed potiùs subiiciatur illi, simulque cum ea concurrat ad talem amorem, ac proinde sit ei debitum, quòd Deus peculiari applicatione applicet voluntatem Angelicam, vt eleuatam, ad eumdem amorem. Cæterùm, licèt demus, quòd gratiæ nostræ, quantum est ex parte sua præcisè sumptæ, esset debitus amor Dei, non tamen ita vt sit ei simul taliter subjicere voluntatem nostram, taliterque illi dominari, vt tollat ab ea, quòd actu non præstet impedimentum ad illum amorem, sed potiùs concurrat cum ipsa ad eum: ex eo quòd petat (sicut gratia Angelica id exigit) quòd Deus peculiari applicatione applicet voluntatem nostram, vt eleuatam, ad hoc vt pro primo instanti sublatis omnibus impedimentis infallibiliter eliciat actum amoris supernaturalis pro prædicto primo instanti vsus rationis.

Ad secũdum additamentum. Ad id autem, quod secundo loco additur, fatemur, quòd etiamsi nõ esset debitus Angelo, vt eleuato, actus amoris supernaturalis pro primo instanti, nihilominùs non posset peccare pro illo. Hinc tamen non fit, non posse legitimè reddi rationem huius impeccabilitatis pro primo instanti ex debito iam dicto amoris supernaturalis. Quoniam Angelus multiplici titulo est impeccabilis pro illo instanti, tum scilicet quia est ei debitus prædictus amor: & ita operatio peccaminosa tunc incipiens cum *esse* Angelico, peculiari ratione tribueretur Deo, tanquam deneganti id, quod debebat tribuere ad impediendam actionem illam peccaminosam cum *esse* rei incipientem: tum etiam, quia vniuersaliter loquendo quæuis actio incipiens cum *esse* rei in primo instanti eiusdem *esse*, siue illa sit recta, siue defectuosa, debet tribui authori prædictæ rei, vt ex iam dictis, & magis ex impugnationibus aliarum solutionũ in hoc eodem dubio subiiciendis patebit.

§. III. *Solutio 2. rationis D. Thomæ; & illius euersio.*

17. Secũda euasio ad rationem D. Th. *Molin.* *Aureolus.* *Gregor.* *Valent.* *Becanus.* Roboratur solutio. NEc etiam obest, si secundò occurras eidem rationi D. Thomæ cum eodem Molina loco citato, necnon cum Aureolo, & Gregorio apud Capreolum *in 2. dist. 4.* cum Valentia loco citato, & Becano tractatu de Angelis c. 4. q. 10. quòd etsi operatio naturalis, prout distincte à vitali, & libera, incipiens cum *esse* rei, debeat tribui authori eiusdem rei, secùs tamen operatio vitalis, & libera, qualis esset operatio peccaminosa Angeli, si in primo instanti sui *esse* illam eliceret. Et ratio huius solutionis reddi potest, tum ex eo, quòd iuxta doctrinam Aristotelis, in hoc distinguuntur operationes vitales à non vitalibus, quod illæ procedunt à principio intrinseco mouente seipsum: & ita hoc ipso, quod operatio Angelica sit vitalis, debet procedere ab intrinseco principio Angelico mouente seipsum, ac proinde debet illi tribui: siquidem operatio, in qua quis seipsum mouet, est illi tribuenda. Tum etiam, Quia hoc peculiari titulo habet etiam operatio libera, vt tribuatur voluntati elicienti illam: ex eo quòd procedit ab ea, vt ab habente dominium illius, in cuiusque potestate est illam elicere vel non elicere. Tum denique. Quia quoties natura intellectualis, vt talis operatur, toties agit propter finem, & vt se mouens in illum. Quare, cùm quæuis operatio vitalis, siue libera Angeli procedat ab eo, vt ab habente naturam intellectualem, erit vtique ab illo, vt à se mouente in finem, & ideò ipsi esset tribuenda.

18. Præcluditur. Non itaque hæc secunda solutio obest. Nam in primis, licèt operatio vitalis, siue libera Angeli nequeat esse elicitiuè ab alio, præterquam ab ipso Angelo, & eius potentiis elicitiuis illius, nihilominùs potest esse ab alio applicatiuè, indigereque peculiari applicatione alterius: ergo ex hoc capite nihil obest, quominùs operatio vitalis, & libera Angeli incipiens cum *esse* illius, peculiariter tribuatur Deo, non quidem vt principio vitali elicitiuo, sed vt principio speciali ratione applicanti ad talem operationem: ex eo quod est author principiorum agendi, & eliciendi, quæ reperiuntur in Angelo, cui incumbit applicare ad operationem incipientem cum *esse* illius.

Consequentia videtur legitima. Quoniam si operationes naturales, hoc ipso quod incipiant cum esse

esse rei, tribuuntur authori illius, saltem tanquam applicanti peculiariter ad illas: nō est cur operationes vitales, & liberæ non refundantur etiam in authorem rei, à qua eliciuntur, vt in applicantem peculiari ratione ad eas, ex eo quòd est author eiusdē rei; si semel non est contra naturam actionum vitalium, & liberarum, quod procedant a principio intrinseco vitali, vt ab eliciente, & à principio extrinseco, vt peculiariter applicante. Antecedens probatur, tum ex illis, quæ ex D. Thom. 1. 2. q. 9. art 4. dicebamus, nimirum, primum actum intellectus, & voluntatis posse procedere peculiari ratione ab authore naturæ, ex eo quòd speciali ratione ipsi incūbit ad illum applicare. Tum etiam. Quia in hoc articulo docet, claudicationem tibiæ, quæ est operatio vitalis effecta modo itidem vitali, licèt defectuoso, tribuendā esse authori eiusdem tibiæ, si clauda nascatur: ex eo quòd tribuendo tibiā defectuosam, saltem remotè applicat ad claudicationem. Tum denique. Quia voluntas censetur principium extrinsecum respectu intellectus, & virium sensitiuarū, & multò magis charitas respectu operationum vitaliū ordinis naturalis, quæ sunt in potentiis sensitiuis, aut in intellectu: & nihilominus, licet prædictæ operationes vitales non sint elicitiuè a voluntate, aut à charitate, possunt esse applicatiuè ab illis.

D. Thom.

19. Secundò. Deinde, quòd operatio voluntatis Angelicæ incipiens cum *esse* illius, licèt sit vitalis, & libera, non solùm possit, vt in præcedenti impugnatione dicebamus, sed etiam debeat esse peculiari ratione à Deo, vt ab specialiter applicante ad illam, sic ostenditur. Quoniam prima cogitatio incipiens cum *esse* Angelico, debet esse hac speciali ratione à Deo, vt ab authore naturæ Angelicæ, & principiorum, quibus intelligit, ac proinde debet esse absque defectu debitæ considerationis: ergo etiam operatio libera inde secuta, & incipiens similiter cum eodem *esse* rei, debebit peculiari ista ratione, nempe vt à peculiariter applicante, esse etiam à Deo, in ipsumque refundi, & non habere in se aliquem defectum.

Consequentia videtur legitima. Quia qui actiuè, & peculiari ratione, seu per modum agentis particularis applicat ad aliquam cogitationem practicā, & non habentem aliquem defectum debitæ considerationis, ac proinde efficaciter, & infallibiliter inferentem volitionē, ad quam tribuitur, debet etiam applicare ad prædictam volitionem ei correspondētem, vt ex se constare videtur. Vnde D. Thomas 3. *contra Gent. c. 89. ratione* 6. ex eo quòd non est abeundum in infinitum, non solùm intulit, primā cogitationem esse peculiariter a Deo, vt a primo consiliante, & deliberante, sicut in articulo infrà citādo q. 82. id collegit, sed etiam primum actum voluntatis esse eodem modo reducendum in ipsum, his verbis: *Itē arguit Aristoteles in 8. Eudemicæ Ethicæ per hunc modum. Huius, quòd aliquis intelligat, consilietur, & eligat, & velit, oportet aliquid esse causam: quia omne nouum oportet, quòd habeat aliquam causam. Si autem est causa eius aliud consilium, & alia voluntas præcedens, cùm non sit procedere in his in infinitum, oportet deuenire ad aliquod primum. Huiusmodi autem primum oportet esse aliquid quod est melius ratione: nihil autem est melius intellectu & ratione, nisi Deus. Est igitur Deus primum principiorum nostrorum consiliorum, & voluntatum.* Hoc autem esse non posset nisi prima illa cogitatio esset efficax, vt ex se patet.

D. Thom.

Probatur antecedens quoad secundam partem. Antecedens autem quoad vltimam partem, quippe suasu faciliorem, nempe prædictam cogitationem debere esse absque defectu debitæ considerationis, sic primo loco probatur. Quoniam aliàs ille defectus debitæ considerationis repertus in

C prædicta cogitatione practica, ex quo oriretur inefficacia in illa respectu actus voluntatis, esset refundendus in Deum, sicut in illum refundendus esset defectus inuentus in actu, aut in habitu erroris, si ad illum applicaret per modum causæ particularis, secùs dum per modum agentis vniuersalis agit.

Quoad primam verò partem probatur. Tum primò. Quia cùm cogitatio omninò præcedat quemlibet actum voluntatis, non potest intellectus Angelicus applicari, & moueri à voluntate ad illam habendam. Cumque intellectus Angelicus non habeant mouere, & applicare se, nisi ad summum D quoad speciem actus; non verò quoad exercitium, sed ad hoc indigeat motione alterius, oportet, vt tunc peculiariter moueatur, & applicetur ab authore naturæ, & principiorum intelligendi illius, cui peculiariter incumbit mouere, & applicare actiuè intellectum Angelicum, quoties à sua voluntate moueri, & applicari sic nequit. — Quoad primam probatur primò.

Vnde Angelicus Præceptor in hac 1. *p. q.* 82. *art.* 4. *ad* 3. cum sibi sic opposuisset: *Nihil velle possumus, nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendum mouet voluntas volendo intelligere, oportebit, quòd etiam illud velle præcedat aliud intelligere, &* E *illud intelligere aliud velle, & sic in infinitum, quod est impossibile. Non ergo voluntas mouet intellectum.* Respondet in hæc verba: *Dicendum, quòd non oportet procedere in infinitum, sed statur in intellectu, sicut in primo. Omnem enim voluntatis motum, necesse est, quod præcedat apprehensio: sed non omnem apprehensionem præcedit motus voluntatis: sed principium consiliandi, & intelligendi est aliquod intellectiuum principium altius intellectu nostro, quod est Deus, vt etiam Aristoteles dicit in 8. Ethicorum. Et per hunc modum ostendit, quòd non est procedere in infinitum.* — 20.

F Tum secundò idem antecedens videtur certum. Quoniam motus corporales reducuntur peculiari ratione in primum motum corporeum, scilicet in motum cœli, vt docuit D. Thomas *in 1. dist. 8. q. 3. art. 3. ad 3. & 4. Physicorum lectione* 17. his verbis: *Sciendum est, quòd vnus est primus motus, qui est causa omnis alterius motus. Vnde quæcumque sunt in esse transmutabili, habent hoc ex illo primo motu, qui est motus primi mobilis.* Ergo eadē ratione omnes motus, aut quasi motus intellectuales specialiter reducentur in vnum primum motum, aut quasi motum intellectualem, nempe intellectus diuini, vt ex paritate rationis constare videtur. Ergo in prædi- G ctis motibus intellectualibus id continget ex eo, quòd Deus peculiari ratione applicat ad primam cogitationem (quod idem cum proportione de motu voluntatis dicimus.) Patet hæc vltima consequentia. Nam cum isti motus intellectuales reducantur in Deum peculiari ratione iuxta naturam creaturæ intellectualis, & ista in aliis motibus intellectualibus, in quibus ex cognitione, & volitione finis mouetur ad media, agat, vt mouens, & applicans seipsam: oportet, vt motus isti non reducantur in Deum peculiari ratione, vt in applicantem, nisi ex eo quòd speciali ratione applicuit ad H primam cogitationem, & volitionem finis: & per consequens prima illa cogitatio finis peculiariter erit à Deo, vt ab applicante. — Secundò. D. Thom.

Quæ probatio desumpta est ex D. Thoma 3. *contra Gent. c. 89. ratione* 4. his verbis: *Amplius. Perfectius inuenitur ordo in spiritualibus, quàm in corporalibus. In corporalibus autem omnis motus causatur à primo motu. Oportet igitur, quòd in spiritualibus omnis motus voluntatis à prima voluntate causetur, quæ est voluntas Dei.* Et tandem hanc eandem — D. Thom.

Caietan. eandem probationem expendit Caietanus infrà q. 82. *articulo nuper citato.*

21. Obiectio 1. contra factas impugnationes. Suarez. Nec obest, si contra illa, quæ in impugnationibus huius secundæ solutionis adduximus, primò obiicias ex Suarez, & aliis, quòd etsi hæc efficacia cogitationis non deroget libertati voluntatis Angelicæ, quoties prædicta voluntas applicat intellectum ad habendam illam; si eus tamen quando forinsecus aduenit; quia cùm tunc nõ sit in potestate illius habere talem cogitationem, si ea semel habita infallibiliter sequeretur actus voluntatis, non remaneret in eadem voluntate libertas ad eliciendum, vel non eliciendum prædictum actum. Ergo cùm prima illa cogitatio Angeli forinsecus adueniat, nempe à Deo, vt ab agente particulari non debet ei inesse prædicta efficacia, quæ infallibiliter inferat volitionem, in ordine ad quam datur.

Enodatio. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem in eo inclusam dicendum est, quòd sicut natura appetitus sẽsitiui sita est in hoc quòd iuxta naturam suam, idest omninò necessariò, sequatur ductum sensus manuducentis illam: ita etiam natura appetitus rationalis consistit in hoc, quòd iuxta modum suum, idest per modum appetitus liberi, sequatur dictum intellectus practici: ex eo quòd vterque appetitus est potentia cæca: & ideò vtriusque natura sita est in hoc, quod non ampliùs se extendat iuxta modum suum, quã cognitio. Ac proinde, si appetitui rationali proponatur obiectum cum indifferentia præcisè, ita vt non iudicetur practicè, esse potiùs sequendam hanc partem, quàm illam, tunc eius natura sita est in hoc, quod maneat præcisè indifferens, & potens proximè vtramlibet appetere. Si autem proponatur vtraque pars, & simul practicè iudicetur, quod etsi vtraque sit amplectibilis, expedit tamen tunc hanc potiùs, quàm illam amplecti, tunc natura appetitus rationalis sita erit in hoc, quod iuxta suum modum partem illam amplectatur, idest, quod amplectatur illam actu, & re ipsa, licèt maneat cum indifferentia, & potentia proxima ad oppositum amplectendum: & hoc est vniuersaliter verũ, siue illa cogitatio fiat mediante applicatione voluntatis, siue mediãte peculiari applicatione Dei, dũmodò in illa cogitatione includatur propositio obiecti cum indifferentia iam explicata.

22. Obiectio 2. Vasquez. Nec etiam obest, si obiicias secundò ex Vasquez in hac 1. *p. disp.* 236. c. 3. cui hæc ratio D. Thomæ difficilis visa est, quòd sicut prima cogitatio incipiens cum *esse* Angelico, est peculiariter à Deo; ita & prima cogitatio quam in quouis primo negotio homo habet, debet etiam peculiariter esse à Deo: at ex hoc, quòd prima cogitatio, quæ est in homine circa quoduis primum negotium, sit peculiariter à Deo, non sequitur, operationem primam voluntatis inde secutam debere esse peculiariter ab ipso Deo, ac proinde moraliter bonam: ergo nec ex hoc, quòd prima cogitatio incipiens cum *esse* Angelico, sit peculiariter a Deo, deducetur, volitionem ex ea secutam, & incipientem cum *esse* eiusdem Angeli, debere esse peculiariter à Deo, & per consequens moraliter bonam. Minor probatur. Nam talis obiecti propositio, etiamsi fiat à Deo, modo dicto proponente, aut determinante intellectum, nihilominùs liberam relinquit voluntatem, vt consentire possit, & non consentire. Et ita, licèt homo tunc peccet, non erit referenda in Deum prima illa operatio peccaminosa, sed in hominem abutentem prædicta cogitatione.

Confirm. 1. Confirmatur primò ex eodẽ Vasquez. Nã Deus interdũ offert nobis cogitationes, ex quibus videt, futurum esse peccatum: & tamẽ illi non imputatur prædictum peccatum, nec ob id nos à culpa excusamur: quia talis cogitatio relinquit voluntatem liberã, vt ad quod velit, extendat manum: ergo eadẽ ratione, licet prima cogitatio hominis, aut Angeli sit peculiariter à Deo, non ideircò operatio voluntatis subsecuta imputabitur Deo, si sit peccaminosa: ac proinde non erit cur debeat esse moraliter bona, & peculiariter procedere a Deo.

Confirmatur secundò ex eodem Vasque eo loco citato. Nã potuit determinari peculiariter à Deo intellectus Angelicus, vt proponeret voluntati simul per primã cogitationẽ obiectum, in cuius prosecutione esset peccatũ, & in fuga, & displicentia illius esset meritũ: & tunc volũtas primo actu posset prosequi illud obiectum, & peccare prosequendo id, quod refutare debebat, sine eo quòd id imputetur Deo: siquidem immisit (vt iam diximus) cogitationem relinquentẽ liberam voluntatem Angelicam. Confirm. 2.

Respondetur, concedendo maiorem cum D. Th. 1. 2. q. 9. *art.* 4. Caietano q. 111. *art.* 2. & in hac 1. *p.* q. 82. *art.* 4. *circa solutionem ad* 3. Conrado, & Medina 1. 2. q. 9. *art.* 4. Ferrara 3. *contra Gent.* c. 8. circa sextam rationem, Victoria relectione, *de eo, quod potuerit ad vsum rationis parte* 1. *circa finem*, Soto *lib.* 1. *de natura, & gratia*, c. 16. & aliis: sed negan'a est minor, Ad cuius probationem dicendum est, quòd adhuc dato, quòd prima cogitatio peculiariter immissa à Deo homini circa aliquod negotium, relinquat saltem multoties voluntatem eius liberam in ordine ad primum actum subsecutum ad talem cogitationem, nihilominùs non ob id primus ille actus voluntatis poterit esse peccaminosus: quia cogitatio prædicta, quippe quæ est specialiter à Deo, determinat necessariò ad speciem actus boni, licèt relinquat indifferentiam quoad exercitium. Potestque hoc declarari ex dictis *disp. præcedenti n.* 249. Quoniam nequit esse defectus in voluntate, quin sit defectus in intellectu. Cumque in prima illa cogitatione practica immissa à Deo peculiari ratione, idest, non vt est vniuersalis causa, sed vt author, & agens particulare, non possit esse aliquis defectus, ne iste refundatur in Deum, ac proinde ne tunc non influat, vt debet; oportet, vt operatio voluntatis inde secuta sit absque aliquo defectu: & per consequens, quòd prædicta cogitatio sit talis conditionis, vt omninò necessariò determinet ad speciem actus boni, quamuis relinquat indifferentiam quoad exercitium. 23. Enodatio nostræ obiectionis. D. Thom. Caietanus. Conrad. Medina. Ferrara. Victoria. Soto.

Ex quo ad primam confirmationem satis constat, quòd etsi in aliis cogitationibus immissis à Deo, vt ab agente vniuersali, & per modum talis applicãte ad illas, possit præuideri peccatum futurum, & subsecutum ad ipsas, non tamen in primis cogitationibus incipientibus cum *esse* rei, vel datis in quouis primo negotio à Deo, vt ab applicante speciali ratione, siue hoc præstet immediatè per seipsum, vt contingit respectu Angelorum, vel mediatè vt sæpè accidit respectu hominum, quibus vel ministerio Angelorum, vel consilio alterius hominis, vel media alia causa naturali, quam Deus specialiter ad hoc gubernat, infundit huiusmodi iudicium, siue primam cogitationem practicã, vt notauit Caietanus infra q. 82. *art.* 1. *circa solutionem ad* 3. Vnde ad formam huius confirmationis concessa maiori, & minori quoad alias cogitationes neganda est consequentia quoad primam cogitationem. Et ratio disparitatis satis patet ex nuper dictis *num.* 4. Per quæ etiam ad secundam confirmationem satis liquet. Enodatio vtriusque confirmationis. Caietan.

Ex quo etiam fit, nihil referre, si tertiò obiicias ex Suarez *lib.* 7. *de malis Angelis c.* 20. *n.* 42. *vsque ad* 44. quòd Deus solùm habet specialiter applicare intellectum Angelicum ad cogitationem suæ naturæ, & eorum, quæ ei naturaliter insunt: postea 24. Obiectio 3. Suarez.

postea autem voluntas excitata hac cognitione, potest in eodem instanti applicare intellectum ad hoc, vt vtatur his, vel illis speciebus, & repræsentet illi hæc, vel illa obiecta, circa quæ in eodem instanti possit benè, vel malè se gerere: siquidem omnes istæ operationes sunt ordinis intellectualis, & instantaneæ: & ita possunt in eodem instanti perfici. Ergo licèt Deus immittat peculiari ratione primã cogitationem, non erit cur non possit cum *esse* Angelico incipere alia cogitatio quodammodò excitata à voluntate Angelica, aliaque volitio, per quam consentiat, vel dissentiat illi cogitationi, ita vt ibidem committatur peccatum.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Nam obiectio præcedens peculiariter vrget in cogitationibus de naturalibus obiectis, quorum species habet Angelus naturaliter congenitas: quoniam illis maximè vti potest suo arbitrio: & hoc sufficit quoad præsens, siquidem circa hæc obiecta naturalia peccare potest.

Confirm. 2. Confirmatur secundò ex eodem. Quoniam hinc etiam sequitur, posse Angelum peccare circa supernaturalia, non obstante quòd Deus peculiariter applicet ad primam cogitationem supernaturalem. Nam propositis obiectis supernaturalibus, potest Angelus se applicare ad cogitationes naturales, quibus ad male vtendum reuelationibus Dei, vel ad resistendum inspirationibus diuinis inducatur, absque eo quòd imputetur Deo: ergo, &c. Antecedens declaratur, tum in primo Angelo peccante, tum etiam in aliis eius sequacibus. In primo quidem. Nam potuit Deus reuelare Christum Lucifero in primo instanti creationis, vt illi statim voluntariè subiiceretur: ipse verò Lucifer in eodem momento potuit inde excitari per suæ voluntatis applicationem ad cogitandum de sua naturali excellentia supra humanam, & inde superbire in eodem momento: siquidem singula ex his in momento possunt fieri ab Angelo, & omnia ita sunt connexa, & ad vnum tendunt, ideoque possunt simul in eodem instanti fieri. Deinde in aliis Angelis sequacibus hoc ipsum declaratur, supposito prædicto peccato in supremo Angelo. Quia tunc in eodem instanti possent inferiores Angeli determinari, & moueri ad speciales cogitationes inducentes ad peccandum per locutionem, & suasionem superioris, nempe Luciferi: quia suasionem hanc potuit facere in eodem instanti, in quo ipse peccauit, & in eodem potuerunt alij consentire: ac proinde peccatum inferiorum Angelorum, licèt fieret in primo instanti, non tribueretur Deo, sed Lucifero vt suadenti, & cæteris vt consentientibus.

15 Ex dictis euoditur obiectio. Respondetur, satis constare ex dictis *disput. præcedenti n.* 238. Angelum non posse primò delinquere appetendo aliquid malum ex parte rei volitæ, ne ante primum peccatum præcedat error in intellectu illius; sed solùm posse delinquere appetendo obiectum ex se bonum, & honestum, inordinatè tamen ex parte modi appetendi. Et similiter etiam patere ex dictis, prædictum obiectum debere esse finem vltimum naturalem, vel supernaturalem eiusdem Angeli. Cumque prima cogitatio de fine vltimo naturali debeat peculiari ratione immitti à Deo in primo instanti, vt ipse Suarez fatetur, & ex iam dictis constat: consequens est, vt debeat etiam, eadem ratione, quatenus est author supernaturalis, peculiariter applicare ad primam cogitationem circa finem vltimum supernaturalem eiusdem Angeli. Siquidem sicut prima cogitatio, quam in ordine naturali Angelus debet habere, est sui vltimi finis naturalis: ita prima cogitatio ordinis supernaturalis debet esse finis vltimi itidem supernaturalis, imò, & vtraque cogitatio est debita: prima quidem naturæ Angelicæ; secunda verò eleuationi ipsius ad *esse* supernaturale, vt *n.* 16. dicebamus. Quare, cùm vtraque cogitatio debeat esse efficax, vt ex dictis constat, quia debet esse practica, & absque aliquo defectu debitæ considerationis practicæ: oportet, vt inferat volitionem proportionatam propositioni vtriusque vltimi finis, nempe volitionem, & amorem vtriusque super omnia: hic autem (vt constat) incompossibilis est cum aliquo peccato in eodem instanti, ex quauis alia cogitatione causato.

Ad primam confirmationem patet ex dictis *disp* 9. *n.* 53. Angelum non posse peccare circa finem naturalem præcisè sumptum. Ad primam confirmationem.

Ad secundam verò confirmationem constat etiam ex his, quæ *disp.* 10. *n.* 88. asseruimus, Angelum non potuisse primò delinquere ex eo quòd noluerit subiici Christo Domino, nec posse tunc excitari ex sua voluntate ad aliquam cogitationem inducentem ad malum. Ad secund.

Ex quibus omnibus fit nihil obstare, si quartò obiicias, quòd Angelus in primo iudicio inconsiderato, nempe in illo, quod fuit in ipso pro secundo instanti, in quo peccauit, applicuit suum intellectum per propriam voluntatem ad habendam primò illam inconsiderationem, vt *disp. præcedenti n.* 269. diximus: ergo eadem ratione ad primum omninò iudicium, & cogitationem potuit per suam voluntatem applicare proprium intellectum, absque eo quòd indigeret speciali applicatione Dei. Patet consequentia. Nam ideò potuit Angelus applicare per voluntatem suum intellectum ad primam illam inconsiderationem, quia satis est ad hoc, vt illa inconsideratio sit volita, quòd solùm sit prior in genere causæ formalis, & regulatiuæ, quàm volitio, quamuis sit posterior simpliciter, & in genere causæ efficientis eadem volitione applicante ad illam: at hac ratione cum proportione applicata ad primum omninò iudicium, primamque omninò cogitationem Angelicam, videtur etiam posse voluntatem Angeli applicare ad illam, ex eo quòd prædicta cogitatio solùm sit prior in genere causæ formalis regulatiuæ, volitio autem, siue applicatio, qua voluntas applicat intellectum, sit posterior in hoc genere causæ, & prior simpliciter in genere causæ efficientis. 16. Quarta obiectio.

Respondetur ex dictis concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam illa mutua causalitas sufficit ad hoc, vt voluntas applicet intellectum, quando præcessit aliqua consideratio simpliciter prior, ratione cuius possit voluntas applicare intellectum, vel ad aliquid de nouo considerandum, vel ad desistendum à iudicio considerato, siue à iudicio practico, quo anteà efficaciter mouebatur, vt in prima consideratione Angeli pro secundo instanti, in quo deliquit, contingit. Nam cùm pro priori instanti habuerit debitam considerationem, fuit illi integrum, vel applicare intellectum ad hoc, vt pro secundo instanti continuaret iudicium illud cum debita consideratione, vel à consideratione debita, & practica, modo tamen suprà explicato, desisteret. Diluitur.

Et tandem ex his omnibus fit, nihil obesse tria illa, quæ ad confirmandam secundam istam solutionem *n.* 17. adducta sunt. Non quidem primum de operationibus vitalibus, quæ, hoc ipso quòd tales, debent esse à principio intrinseco mouente se ipsum. Quia (vt iam tetigimus) per hoc iuxta Doctrinam Aristotelis, & D. Thomæ tantùm petitur, quòd actio vitalis sit elicitiuè à principio vitæ, & modo alibi tacto in ipso viuente recipiatur; non verò 17. Reiiciuntur ea, quæ ad roborandam 2. euasionem adducta sunt.

verò excluditur, quòd ſit applicatiuè ab alio: ac proinde nec ad actionem vitalem petitur, quod principium vitale eliciens illam, moueat ſe in ſenſu, in quo in præſenti loquimur, nempe, non ſolùm eliciendo, & recipiendo actionem vitæ, ſed etiam præſtando hoc abſque indigentia ſpecialis applicationis prouenientis aliunde.

Et ſimiliter nec ſecundum. Quia vt ſaluentur ea, quæ in eo continentur, ſatis eſt, actionem illam liberam prodire à libertate voluntatis creatæ, vt à principio eliciente, & ſe mouente in ſenſu proportionali, in quo id de actionibus vitalibus concedebamus: quamuis cum hoc ſtet, quòd licèt prædicta actio, ad quam eliciendam indiget voluntas ſpeciali applicatione Dei, poſſit eſſe propriè libera, & meritoria, non tamen eſt omninò perfectè libera, ſicut aliæ volitiones, ad quas voluntas non indiget prædicta ſpeciali applicatione Dei.

Nec tandem tertium. Nam falſum eſt quòd ſit proprium creaturæ intellectualis operantis, vt talis, vt quoties operatur vt talis, moueat ſe in finem, id eſt, ita ſe moueat in illum, vt non indigeat ſpeciali applicatione Dei, qua dirigatur in ipſum, licet ſit proprium illius, vt adhuc tunc ſaltem, quando applicatur ad volendum liberè aliquem finem, cognoſcat illum ſub ratione finis formaliter ſumpti, velitque ipſum ſub ratione talis. Et propterea quodammodò dicitur mouere ſe in finem: quamuis abſolutè, & ſimpliciter loquendo non tam dicatur tunc mouere ſe in finem, quàm moueri in illum: ex eo quòd ad hunc modum ſe abſolutè & ſimpliciter mouendi in finem requiritur, quòd non tendat in illum ex ſpeciali inſtinctu, & directione iam dicta alterius, ex ſpecialique indigentia peculiaris applicationis factæ ab illa cauſa, ex cuius inſtinctu mouetur.

§. IV. *Euaſio alia ad eamdem rationem D. Thomæ precluditur.*

18. Tertia euaſio ad rationem D. Th. NEc etiam refert, ſi tertiò occurras eidem rationi Angelici Præceptoris propoſitionē illam, in qua innititur, nimirum, operationem incipientem cum *eſſe* rei debere ei tribui ab authore eiuſdem rei, ſiue principiorum elicientium illam, eſſe veram, quando prædicta operatio procedit ab his principiis ſecundùm eam rationem, ſecundùm quam procedunt à ſuo authore, illique ſubordinantur, ſecùs verò quando non procedit ab eis ſecundùm hanc rationem, ſed ſecundùm aliam, ſecundum quam non ſubordinantur ſuo auctori, ſed habent quodammodò rationem primæ cauſæ. Cæterùm licèt Angelus in primo inſtanti ſui *eſſe* peccaret; nihilominùs illa actio peccaminoſa non eliceretur ab illo ſecundùm principia data à Deo, conſiderata ſecundùm eam rationem, qua ſunt ab ipſo, aut illi ſubordinantur, ſed ſecundùm aliam rationem, nempe, quatenùs ſunt principia defectibilia, dicuntque potentiam ad peccandum. Nam potentia iſta formaliter ſumpta non competit creaturæ ſecundùm id, quod habet à Deo, ſed ſecundùm quod, quantum eſt ex ſe, eſt ſub nihilo: nec prædicta potentia ſubordinatur Deo, adhuc vt primæ cauſæ, ſed eſt prima in ratione defectibilis.

Præcluditur. Non itaque hæc euaſio obſtat. Quoniam prima operatio Angelica, ac proinde incipiens cum *eſſe* illius, hoc ipſo quòd ſit prima, necnon & quælibet prima operatio alicuius alterius naturæ incipiens cum *eſſe* ipſius, debet eſſe à principiis datis à ſuo authore, ſecundùm eam rationem ſecundùm quam ab ipſo datur, eidemque ſubordinantur: ergo ſi operationes primæ, & incipientes cum *eſſe* rei, tribuuntur authori illius *eſſe*, & principiorum agendi quoties procedunt ab eis ſecundùm eam rationem, ſecundùm quam ſunt à ſuo authore: conſequens eſt, vt operatio peccaminoſa elicita ab Angelo in primo inſtanti ſui *eſſe*, ſit tribuenda Deo, & quòd principia illa ſecundùm quod ſunt à Deo, inclinent ad malum. Conſequentia quoad hanc vltimam partem, nempe, quòd principia illa, ſecundùm quod ſunt à Deo, inclinarent tunc ad malum, ſatis conſtat ex antecedenti. Siquidem ſi ſemel prima illa operatio peccaminoſa eſt à ſuis principiis actiuis, ſecundùm eam rationem, qua ſunt à Deo, non poſſunt non prædicta principia, provt à Deo, inclinare ad malum. Sicut etiam eadem conſequentia quoad primam partem perſpicuè colligitur ex eodem antecedenti, vt intuenti patebit.

Antecedens autem probatur. Tum, quia prima operatio voluntatis Angeli incipiens cum *eſſe* illius, hoc ipſo quòd ſit prima, procedit à prima cogitatione immiſſa à Deo, vt ab agente particulari, & iuxta id ad quod ipſa inclinat, ac tandem ex ea efficaciter infertur, vt ex D. Thoma nuper dicebamus. Conſtat autem, operationem procedentem ab hac prima cogitatione communicata à Deo, vt ab authore particulari, conſonam illi, & ex ea efficaciter illatam, debere procedere à natura Angelica, & principiis operandi in ea repertis, ſecundùm eam rationem, ſecundùm quam ſunt à Deo: ſiquidem ſecundùm aliam rationem, nempe, ſecundùm quod ſunt defectibilia à recta operatione, non ſubordinantur prædictæ cogitationi, nec operantur ſecundùm illam, nec tandem eorum operatio efficaciter ab eadem cogitatione procedit. 19. Probatur antecedens primò.

Tum etiam. Quia ſicut aliæ primæ operationes aliarum naturarum explicant inclinationem naturalem earum, ſic etiam prima operatio naturæ Angelicæ explicat inclinationem principiorum operandi, quæ in ea inueniuntur, eſtque iuxta prædictam inclinationem, ac proinde congrua prædictis principiis. Nam ſicut reſpectu huius operationis explicantis hanc inclinationem eſt ſpeciale pondus in eiſdem principiis, non verò reſpectu aliarum operationum: ita prædicta operatio explicans iſtam inclinationem, congruaque illi debet eſſe, quæ primò procedit ab illis principiis, quamuis poſt hanc poſſint aliæ operationes prodire. Ergo prædicta prima operatio incipiens cum natura Angelica, debet procedere à principiis operandi ſecundùm eam rationem, ſecundùm quam ſunt à Deo, nempe, ſecundùm inclinationem naturalem, quæ eſt à Deo, quamque explicat, non verò ſecundùm quod ſunt principia defectibilia, & prorumpentia in operationem defectuoſam. Siquidem licet in ordine ad iſtam ſit in natura Angelica indifferentia, non tamen inclinatio naturalis, nec prædicta operatio explicat inclinationem iſtam, aut eſt congrua naturæ Angelicæ, aut principiis agendi eius, ſiue connaturalibus, & ad ordinem naturæ pertinentibus, ſiue ſupernaturalibus, & ad ordinem gratiæ ſpectantibus. Secundo.

Quæ probatio deſumitur ex D. Thoma *q. 16. de Malo, art. 4. in ſolutione ad* 4. his verbis: *Dicendum, quod operatio, quam habet res in principio ſui eſſe, congruit naturæ ipſius. Et ideo oportebat, quod retorqueretur in auctorem naturæ. Sed poſtmodum poterat moueri ex his, quæ ſunt ſecundum naturam in alia, vel benè, vel malè. Et hoc non oportebat referri ad auctorem naturæ: ſed in voluntatem Angeli peccantis:* Necnon in ſolutione ad 6. vbi ſic inquit: *Defectus proueniens ex cauſa ſecunda, non imputatur primæ in illis, quæ cauſa ſecunda non habet ex prima: ſicut tibia non habet curuitatem ex virtute motiua, ſed oportet, quòd prima actio Angeli ſit ſecundùm naturalia ſua, quæ habet ex Deo:* 20. D. Thom.

Tertio. Tum deinde (per quod præcedens probatio explicatur) idem antecedens suadetur. Quoniam id, quod conuenit per modum alicuius, quod est præter naturam, debet esse posterius eo, quod est secundùm naturam: siquidem id, quod est præter naturam, est excisio ab eo, quod est secundùm naturam. Ergo operatio bona, & ad bonum tendens, debet esse prior in Angelo, quàm operatio defectuosa: quandoquidem voluntas ad operationem bonam, & obiectum bonum, se habet per se, & naturaliter, ad malum autem se habet per modum defectus, & præter naturam. Ergo prædicta operatio debet esse à principiis operandi, secundùm quod sunt à Deo: quia operatio, quæ est secundùm naturam, & non præter illam, est à principiis operandi, vt sunt à Deo, sicut & operatio, quæ non est secundùm naturam, sed est excisio ab eo quod est secundùm naturam, debet prodire à principiis non secundùm id, quod habent ab authore illorum.

31. D. Thom. Quæ probatio deducitur ex his, quæ docuit Diuus Thomas 3 p. q. 34. art. 3. ad 1. his verbis: *Dicendum, quod liberum arbitrium non eodem modo se habet ad bonum, & ad malum. Nam ad bonum se habet per se, & naturaliter; ad malum autem se habet per modum defectus, & præter naturam. Sicut autem Philosophus dicit 2. de Cælo, Posterius est, quod est præter naturam eo, quod est secundùm naturam: quia id, quod est præter naturam, est quædam excisio ab eo, quod est secundùm naturam. Et ideò liberum arbitrium creaturæ in primo instanti creationis potest moueri ad bonum merendo, non autem ad malum peccando.*

Quarto. Tum præterea probatur idem antecedens. Nam sicut id quod est primum in aliqua natura, explicatur in prima proprietate dimanante ab illa: & propterea in natura intellectuali, in qua est virtus radicalis ad intelligendum, & deinde ad volendum, explicatur illa prior virtus in prima proprietate, nempe in intellectu inde resultante, ita etiam prima operatio explicat id, quod est primum in aliqua natura, & principiis agendi ei communicatis. Constat autem, quod in natura, & principiis agendi prius est ordo, & virtus ad operandum congruè ad eamdem naturam, & iuxta principia, secundùm quod sunt à Deo, ipsique subordinantur, quàm ad operandum incongruè, & iuxta principia, secundùm quod non subordinantur Deo: quemadmodum & id eisdem principiis prius est ordo ad Deum, à quo habent totum suum esse, & actualitatem, quam ordo (vt sic dicamus) ad nihilitatem: ex eo quod prædicta natura fuerit prius sub illa, & inde ipsa habet, quod sit defectibilis.

Vltimo probatur antecedens. Tum denique prædictum antecedens suadetur. Nam priùs debet esse in voluntate Angelica actus cum aliqua determinatione ad vnum, qui propter hanc rationem vocetur naturalis, quàm actus omninò liber, id est, non habens aliquam determinationem ad vnum Nam sicut in voluntate ipsa distinguimus eamdem, vt habet rationem naturæ, & per consequens operantis cum aliqua determinatione ad vnum, & insuper vt habet rationem liberi arbitrij, & illa ratio est prior ista, hæcque fundatur in illa: ita etiam prior debet esse in eadem voluntate operatio correspondens ipsi secundùm priorem illam rationem, nempe vt operanti cum aliqua determinatione ad vnum, quàm operatio correspondens ipsi, vt est liberum arbitrium. Ergo prædicta prior operatio debet prodire ab eadem voluntate, & principiis operandi in ea repertis, secundùm quod sunt à Deo, in ipsumque talis operatio debet retorqueri: siquidem operatio prodiens à principiis agendi aliquomodo operantibus per modum naturæ, procedit ab eis, vt sunt à suo authore, in ipsumque retorquenda est.

Quæ probatio deprompta est ex D. Thoma. Tum q. 16. de Malo art. 4 in solutione ad 5. vbi cum sibi sic opposuisset: *Potentia naturalis Angeli, quæ erat ei data diuinitus se habebat ad vtrumque, scilicet ad bonum, & ad malum, nec processisset ad malum, nisi ab aliquo determinaretur in id. Non autem poterat determinari ad malum à Deo, sed solùm à propria voluntate. Ergo si in primo instanti peccasset Angelus non imputaretur Deo, sed propriæ voluntati.* 32. D. Thom. Cùm igitur S. Doctor sic sibi opposuisset, respondet in hæc verba: *Dicendum quod voluntas rationalis creaturæ determinata est ad vnum, in quod naturaliter mouetur, sicut omnis homo naturaliter vult esse, & viuere, & beatitudinem: & ista sunt, ad quæ primò mouetur naturaliter creatura, vel intelligenda, vel volenda: quia semper actio naturalis,* (id est, cum aliqua determinatione ad vnum, in quo sensu, vt ex contextu constat, sumit in præsenti Diuus Thomas actionem naturalem) *præsupponitur aliis actionibus. Et ideò si Angelus in primo instanti suæ creationis peccasset, videretur hoc competere suæ naturæ: & ita aliqualiter referretur ad auctorem naturæ.*

Idem. Tum etiam 8. *super Ioannem lect. 6.* vbi loquens de Angelo, sic ait: *Sed dicendum est, quod in primo instanti suæ creationis non potuit esse malus. Cuius ratio est: Quia nullus actus habet rationem peccati, nisi in quantum est præter rationem naturæ agentis voluntarij. In quolibet autem ordine actuum prius est actus naturalis* (id est, qui fit cum aliqua determinatione naturæ agentis ad illum) *sicut in intelligendo primò intelliguntur principia, & per ipsa intelliguntur alia: & in volendo similiter primò volumus vltimam perfectionem, & vltimum finem, cuius appetitus naturaliter nobis inest, & propter ipsum appetimus alia. Quod autem secundùm naturam sit, non est peccatum. Impossibile est ergo, quòd primus actus diaboli fuerit malus.*

Idem. Quæ omnia, quamuis paulò latiùs eleganter tamen explicuit idem Angelicus Præceptor suprà q. 60. art. 2. his verbis: *Dicendum, quòd in Angelis est quædam dilectio naturalis, & quædam electiua: & naturalis dilectio in eis est principium electiuæ quia semper id, quod pertinet ad prius, habet rationem principij. Vnde cùm natura sit primum, quod est in vnoquoque, oportet, quòd id, quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine, quantum ad intellectum, & quantum ad voluntatem. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inuentionem, vel doctrinam. Similiter in voluntate finis hoc modo se habet, sicut principium in intellectu. vt dicitur in 2. Physicorum. Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum: omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate causantur omnes aliæ voluntates: cùm quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni, quod homo naturaliter vult sicut finem, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hac deriuata, quæ est boni, quod diligitur propter finem, est dilectio electiua.*

Nec obest, si contra ea, quæ in hac impugnatione diximus, obiicias primò ex Scoto, & Gregorio, ac aliis, falsum esse, primam operationem Angeli debere esse ab inclinatione naturali principiorum agendi, & congruè ad prædictam inclinationem: ergo tota structura huius impugnationis in hoc præcipuè innitens ruit. Antecedens probatur. Quia alioqui asserentes, Angelum posse peccare 33. Obiectio prima ex Scoto, Gregor. & aliis contra impugnationẽ factam.

peccare in prima sua operatione, incideret in hæresim Manichæorum asserentium, dari aliquam naturam, quæ naturaliter sit mala, aliquaque principia agendi, quæ itidem naturaliter habeant esse mala, & per consequens dari etiam Deum malum. Siquidem hoc ipso, quòd prima operatio esset mala, & prodiret ab inclinatione naturali, essetque iuxta illam, optimè inferretur, talem inclinationem esse naturaliter malam, & similiter naturam, cuius est inclinatio, ac tandem dandum esse Deum itidem malum: quod tamen est contra D. Thomam in hoc articulo, & contra Augustinum 11. *de Ciuitate Dei* ab eodem S. Doctore in præsenti relatum.

Confirmatur. Confirmatur. Quoniam falsò deducitur ex eo, quòd sit in natura, aut in principiis agendi pondus in operationem connaturalem, quòd prima operatio debeat esse operatio connaturalis, & congrua ad eandem inclinationem, sed ad summum inde sequeretur, quod quantum est ex vi illius ponderis, elicetur primo loco operatio connaturalis in agentibus liberis (de quibus loquimur) nisi ratione libertatis, & dominij, quod habent supra suos actus impediretur: ex eo quòd voluntas pro sua libertate vellet prorumpere in operationem defectuosam. Ergo &c.

34. Diluitur obiectio. Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem neganda est sequela. Nam etsi ratiocinando iuxta principia D. Thomæ sit legitimus discursus contentus in prædicta sequela: nihilominùs quia principia ista non sunt de fide, idcircò asserens Angelum posse peccare in primo instanti, non incideret in hæresim Manichæorum.

Et confirm. Ad confirmationem respondetur, negando antecedens propter illa, quæ in hac impugnatione diximus, quæ quidem non solùm suadent, quòd quantum est vi ponderis naturæ, prima operatio debet esse iuxta inclinationem naturæ, siue principiorum agendi, sed etiam quòd actu, & reipsa debet sic elici: tum, quia prima operatio actu, & reipsa elicita, debet esse iuxta id, ad quod inclinat prima cogitatio immissa à Deo, quæ quidem solùm inclinat ad bonum, & ad operationem congruam: tum etiam, quia operatio, quæ est præter naturam, est excisio ab operatione naturali, & ideò præsupponit operationem naturalem actu elicitam: tum denique, quia natura, siue principia agendi non debent in primo instanti esse in statu, & dispositione præter naturam, sed in naturali dispositione, atque adeò sine operatione præter naturam: alioqui author illius naturæ, siue principiorum agendi non satisfaceret muneri suo, vt ex dictis *num.* 6. patet.

35. Secunda obiectio. Nec etiam obest, si objicias secundò, quòd Angelus, iuxta nostram sententiam *disputat.* 9. *n.* 53. traditam, nunquam potest per se primò, & directè peccare circa finem naturalem, benè tamen circa supernaturalem: ergo prima operatio, de qua iuxta nostram sententiam poterat esse difficultas, an necessariò deberet esse recta, an verò possit esse obliqua, solùm potest esse operatio, quæ versetur circa finem supernaturalem: ergo quòd prædicta operatio debeat necessariò esse recta, non debuit deduci ex eo, quòd prima operatio debet esse iuxta inclinationem naturæ, siue principiorum agendi: quamuis posteà semel explicata illa inclinatione in priori operatione, possint prodire aliæ operationes, quæ non sint iuxta naturalem inclinationem. Patet consequentia. Quoniam si illa prima operatio circa finem supernaturalem est recta, nec erit iuxta inclinationem naturalem Angelicæ naturæ, nec à principiis agendi prædictam operationem (quæ necessariò debent esse supernaturalia) potest postmodum alia operatio defectuosa prodire.

Enodatio. Respondetur facilè, quòd cùm impugnatio à nobis facta procedat vniuersaliter de quauis natura creata, & in ordine ad quamcumque operationem primam, ac circa quemcumque finem, siue naturalem, siue supernaturalem, debet per accommodam distributionem intelligi: ita quidem, vt respectu naturæ versantis præcisè circa finem naturalem, debeat esse iuxta inclinationem naturalem eiusdem naturæ, & principiorum agendi sibi connaturalium; licet posteà ex illa natura, & principiis possint prodire aliæ operationes dissonæ inclinationi iam dictæ: si verò sit respectu naturæ intellectualis, vt eleuatæ ad ordinem supernaturalem, tunc debet esse iuxta inclinationem connaturalem principiorum proximorum agendi, nempè, iuxta inclinationem virium supernaturalium, quibus intrinsecè eleuatur: ac proinde respectu eiusdem naturæ, non quidem secundùm se, aut secundùm id, quod de suo habet, sed præcisè, & formalissimè, vt est eleuata, & ratione prædictæ eleuationis: quamuis postmodum possint exire ab illa natura, non obstante prædicta eleuatione, aliæ operationes inordinatæ, quæ versentur circa finem supernaturalem, quæque prodeant ab illa, ex eo quòd est defectibilis, & non vult vti, vt potest, viribus supernaturalibus, quibus eleuata est. Et proptereà loco operationis connaturalis principiis agendi proximis, & sibi formalissimè, vt eleuatæ, connaturalibus, elicit operationem eisdem principiis, sibique (saltem vt eleuatæ) dissonam. Et propterea dum impugnationem nostram contra solutionem hanc tertiam proposuimus, tali verborum serie vsi sumus, vt hoc ipsum satis denotaretur.

36. Obiectio tertia. Suarez. Nec etiam refert, si ex Suarez *lib.* 7. iam citato de malis Angelis, *cap.* 10. *à num.* 14. *vsque ad* 18. objicias tertiò, quòd in nostra impugnatione falsò assumitur, debere primam operationem naturæ v. g. Angelicæ esse naturalem, idest, cum aliqua determinatione ad vnum. Et adhuc hoc dato, non sequi, Angelum non posse in primo instanti delinquere. Ergo &c. Antecedens probat. Nam vel illa operatio prima debet esse cum aliqua determinatione ad vnum, ex eo quòd sit necessaria quoad exercitium? Et hoc non: quia in Angelo solùm est sic necessaria prima operatio intellectus, qua seipsum, & sua naturalia cognoscit; non verò operatio voluntatis. Vel quia esset necessaria quoad specificationem, idest, quoad speciem amoris v. g. & non odij? Sed inde non sequitur impossibilitas peccandi in tali amore: quia potest esse multiplex amor sui, & in aliquo peccare. Vel est cum determinatione ad vnum, quia est necessarius quoad specificationem, idest, quoad speciem subalternam actus boni, ita vt prædictus actus necessariò debeat esse rectus? Et hoc non: quia sic petitur principium, siquidem tota controuersia est, an prædictus amor sic debeat esse necessarius. Vel tandem debet esse cum aliqua determinatione ad vnum, ex eo quod sit actus naturalis, idest, ex inclinatione naturæ? Hinc tamen non habetur, prædictum actum non posse esse peccaminosum: nam actus sic naturalis potest habere modum liberum, & ratione illius esse inordinatus: vel potest esse naturalis secundùm genericam rationem, & liber secundùm determinationem, vel speciem, vt patet in amore sui, qui licèt vt sic sit naturalis; attamen vt determinatur ad volendum sibi hoc, vel illud bonũ, vel cum tanta, vel maiori adhæsione potest esse liber, & vtrumque habere potest in primo instanti

instanti, & quatenus liber est, potest esse peccatum, vel si non potest reddenda est ratio, quare non possit, ne petatur principium.

Cōfirmatio. Confirmatur ex eodem Suarez. Quoniam adhuc dato, primam operationem voluntatis Angelicæ debere esse necessariam quoad speciem subalternam actus boni, non tamen inde sequitur, non posse in primo instanti peccare: siquidem in eodem instanti potest Angelus habere diuersas operationes, & inter illas prima queit esse bona, non tamen aliæ: vt puta, si prima illa operatio esset volitio credendi Deo authori supernaturali, & reuelanti Christum vt Deum, & Dominum, ac caput Angelorum, & in eodem instanti Angelus noluisset illi subiici, vt reuerà noluit: vel si haberet primam aliam operationem alterius speciei, bonam, & purè concomitanter essent in eo aliæ operationes inordinatæ, quæ quidem, hoc ipso quod ibidem sint solummodò concomitanter, non vitiarent priorem illam operationem bonam.

37. Respondetur ad obiectionem. Respondetur enim ex dictis, negando antecedens quoad vtramque partem. Et ad probationem dicendum est, primum actum voluntatis Angelicæ versantis circa Deum finem naturalem debere esse necessarium quoad exercitium, quemadmodum & cæteri alij actus eiusdem voluntatis, qui per se primò, & directè sunt circa aliquid naturale, tantummodò sunt necessarij quoad speciem actus ordinati, ex eo quòd (vt sæpe diximus) Angelus in ordine naturali sic sumpto est impeccabilis: sicut etiam primus actus, quo versatur circa Deum finem supernaturalem, debet esse necessarius quoad specificationem actus recti, & ordinati. Nec in hoc petitur principiū, vt ex his, quæ in toto hoc dubio diximus, liquet. Ex quo etiā fit, prædictum actum esse etiam cum determinatione ad vnum, idest, ad debitam rectitudinem, ex eo quòd sit juxta inclinationem cōnaturalem principiorum agendi. Cæterùm falsum est, hinc non haberi, prædictum actum, non posse esse peccaminosum. Nec oppositum conuincit probatio in hac obiectione adducta. Nam cùm prædictus actus sit iuxta inclinationem connaturalem liberi arbitrij, formalissimè vt eleuati, non potest habere modum liberum, ratione cuius sit peccaminosus: ac proinde nec potest, vt in hac obiectione dicitur, esse naturalis secundùm genericam rationem præcisè, & liber secūdùm determinationem, vel speciem, eo genere libertatis, quo queat esse inordinatus. Maximè, quia vniuersaliter loquēdo actus, qui, hoc ipso quòd primus, oportet vt sit iuxta inclinationem naturalem principiorum agendi, debet esse actus consideratus secundùm suam speciem, & in indiuiduo, ac secundùm omnes illius modos, & circunstantias, & secundùm aliquid istorum nequit esse malus: quia inclinatio naturalis principiorum agendi de se optima inclinat ad actū hoc modo inordinatum, nec in eo explicatur prædicta inclinatio, nisi hoc modo sit ordinatus. Idque satis colligitur quoad præsens ex eo, quod primus actus voluntatis Angelicæ, & cuiusuis alterius voluntatis, hoc ipso quòd primus, debet esse à prima cogitatione immissa a Deo, vt ab agente particulari, & non habente vt diximus) defectum considerationis practicæ, à qua proinde nequit oriri actus qui non sit simpliciter ordinatus, & rectus, quique secundùm aliquem sui modum, aut circunstantiam non sit consonus prædictæ cogitationi, & inclinationi connaturali principiorum agendi.

38 Ad confirmationem. Ad confirmationem patet etiam ex dictis, quomodo hoc ipso, quòd prima operatio volūtatis Angelicæ, aut humanæ sit ordinata, & iuxta inclinationē principiorū agendi, nequit dari concomitanter alia

C operatio voluntatis, quæ sit peccaminosa. Nam loquendo de voluntate Angelica, prima operatio recta quam circa Deum finem supernaturalem haberet, deberet esse amor super omnia eiusdem, vt *n.7.* dicebamus; cum hac autem operatione, planum est, non posse cohærere in eodem instanti operationem aliam peccaminosam, adhuc purè concomitanter ibidem existentem. Si autem fiat sermo de voluntate humana, idem etiam est dicendum, dato quòd aliquis homo crearetur à Deo in ea dispositione, vt posset in primo instanti sui *esse* liberè operari, vt in Adamo contingit, & posset contingere
D in quouis alio homine, etiamsi non crearetur sic simul cum iustitia originali: aut eleuatus in finem supernaturalem, quia eo ipso deberet Deus in illo instāti mouere illū speciali ratione ad rectam, & ordinatam intentionē sui vltimi finis, nempe, saltem boni, & beatitudinis in communi, quæ hoc ipso, quòd à Deo speciali ratione, & vt ab agente particulari procederet, nequiret quoad aliquem modum, & circunstantiam esse mala, & ita nec posset cum illa cohærere in illo instāti aliqua alia operatio voluntatis peccaminosa: quia, vt D. Thomas supra *q.60. art.2.* iam citato docuit, quiuis actus D. Thom.
E secutus in eo instanti in voluntate, debet esse imperatus ex prædicta intentione: & ideò hæc non esset ex omni capite recta, si ex ea in eodem instanti aliquomodo procederet alius actus peccaminosus, quamuis post primum instans, post quod illa intentio potest liberè conseruari à voluntate creata, post quodque sic conseruata non est à Deo, vt ab agente particulari, possit illa intentio vitiari, & esse causa malæ electionis.

Adde primò, quòd ratio, quæ viget ad hoc, vt Illustratur hæc solutio. voluntas in prima operationē non eliciat actum inordinatum, probat etiam idem de quauis alia operatione. Nam sicut ex vi inclinationis naturalis
F principiorum agendi petitur, vt prima operatio sit consona tali inclinationi: ita etiam quòd in primo instanti sui *esse* non sint in statu præternaturali, aut contra naturam ipsorum ratione operationis contrariæ suæ inclinationi.

Adde secundò, quòd in voluntate Angeli est specialis ratio, ob quam in primo instanti sui *esse* non Elucidatur amplius. potuit habere primā operationem bonam, & simul alias operationes malas. Quoniam operationes Angeli sunt talis cōditionis, vt hoc ipso, quòd sint plures, & inter se non subordinatæ, cōstituant tempus Angelicum: & ideò repugnat, in vnico, & in eodem
G instanti esse prædictas operationes; sed necessariò debent esse in pluribus, & diuersis instātibus. Quare, cùm prima operatio bona, quam Angelus habuit in primo instanti sui *esse*, & quæuis alia operatio mala non possint esse inter se subordinatæ, oportet vt prior illa operatio bona, sit in vnico instanti, nempe in primo, & quòd quæuis alia operatio mala non sit in isto instanti, sed in secundo.

Ex quo etiam intelligitur, quam vim habeat ratio, quam adducit D. Thomas *in 2 dist. 5. quæst. 1.* 39. D. Thom. *art. 1.* ad probandum, Angelum in primo instanti suæ creationis non potuisse esse malum, quamque sub his verbis proponit: *Cum voluntas non sit, nisi*
H *boni, non potest esse aliquid volitum, nisi apprehendatur vt bonum ad appetendū. Quòd si verè est bonum, non est peccatum in appetitu. Ergo oportet, quod si est peccatum, quod sit verisimiliter bonum, & non verè bonum. Sed secundùm Augustinum in lib. contra Academicos, non potest aliquis iudicare verisimile, nisi verum sit cognitum. Ergo oportet, vt intellectus veri boni præcedat intellectum verisimilis boni: & ita appetitus æstimati boni, quo malus fit Angelus, non potest sequi primum actum intellectus*

intellectus, secundùm quòd considerat verum bonum: sed secundùm quòd considerat verisimile bonum. Vnde cùm impossibile sit intellectui creato simul plura intelligere, non potuit primo instanti creationis appetitus Angeli esse malus.

Ex dictis igitur constat vis huius rationis D. Thomæ, quæ sita est in hoc, quòd volitiones, & diuersæ cogitationes practicæ veri boni, & boni apparentis non sunt inter se subordinatæ: ac proinde, cùm cogitationes non subordinatæ in Angelis constituant tempus Angelicum, oportet, vt prædictæ cogitationes non sint in vnico & eodem instanti Angelico, sed cogitatio practica veri boni, quippe ex natura sua prior, ex eo quòd est iuxta inclinationem principiorum agendi, debet esse in priori instanti; & cogitatio boni apparentis in sequenti instanti: & per consequens nec volitiones inde secutæ poterunt esse in eodem instanti, sed volitio veri boni, quæ sit bona, erit in primo instanti, & volitio boni apparentis in instanti sequenti, nempe in secundo.

40. Prima impugnatio Patris Suarez contra rationem D. Thomæ.

Et similiter hinc etiam fit, non esse legitimam duplicem impugnationem illam qua Suarez rationem hanc D. Thomæ, licèt non sub nomine S. Doctoris, sed vt relatam ex Durando impugnat *lib. & cap. citatis, n. 21. & 22.* quarum prior sic ab eo ex Durando traditur. Quia Angelus non peccat per errorem: & ideò non est opus, vt peccet appetendo bonum apparens, sed appetendo bonum verum sub aliqua ratione inferiori, & imperfecta, comparatione boni honesti, vt appetendo verum delectabile bonum, etiamsi non apprehendat illud vt honestum apparenter; vel appetendo veram excellentiam inordinatè, idest, sibi non decentem, seu conuenientem, secundùm rectam rationem. Cur ergo non potest Angelus in primo instanti talem cognitionem habere, & obiectum sic existimatum voluntati proponere?

Confirm.

Confirmatur. Nam Angelus non deliquit appetendo bonum apparens, sed verum, inordinatè tamen: ergo ex eo, quòd non possint esse simul cogitationes, & volitiones diuersæ veri, & apparentis boni in illo, non benè deducitur, ipsum non posse peccare in primo instanti.

Secunda impugnatio eiusdem auctoris.

Posterior verò sic se habet. Nam si semel apprehensio apparentis boni est possibilis Angelo, non est cur in primo instanti eam non possit habere: ergo neque etiam erit cur nequeat esse in eo volitio prædicti boni pro primo instanti. Consequentia patet. Et antecedens probatur. Quia cognitio vnius obiecti sub ratione apparentis boni non supponit cognitionem alterius obiecti veri boni, ac si vnum cognoscendum sit per comparationem, vel modum similem alteri: alias qui apprehendit aliquid, vt apparens bonum, cognosceret, illud non esse verum bonum, sed simile illi: sicut qui cognoscit, imaginem hominis esse apparentem hominem, eo ipso attingit, non esse verum hominem, quod tamen in præsenti non contingit: siquidem non dicitur quis cognoscere sic bonum apparens, sed quia putat esse verum, cùm non sit: & propterea nó comparat illud cum alio vero bono, sed applicat ei veram rationem veri honesti. Ergo cùm totum hoc fieri possit vnico actu, præsertim ab Angelo, qui sine compositione intelligit (si tamen in eo talis deceptio inueniri posset) consequés est, vt ex hoc capite nihil obsit quominùs Angelus in primo instáti peccare potuerit appetendo bonum illud apparés.

41. Reiicitur prima impugnatio.

Ex dictis igitur constat, nullam ex his impugnationibus esse legitimam. Non quidem primam. Quoniam sensus rationis D. Thomæ tantùm est, quod diuersæ cogitationes practicæ veri, & apparentis boni, & volitiones eiusdem correspondétes, nequeunt in Angelis esse in eodé instanti, siue illæ terminentur ad verum bonum, & ad apparens ex parte rei cogitatæ, & volitæ, siue vna earú ad verú bonum ex parte itidem rei cogitatæ, & volitæ, & modi illius, & alia quodammodò diuersa ad bonum verum ex parte obiecti, & ad apparens ex parte modi cogitandi, & volendi virtualis, & interpretatiui, ex eo quòd prædictæ cogitationes practicæ non sunt inter se subordinatæ, & inferunt efficaciter diuersas volitiones non subordinatas, & ita in eodem Angelo non poterunt esse in eodem instanti cogitatio practica veri boni ex parte rei cogitatæ, & modi illius, & cogitatio practica veri boni, quæ ex parte modi cogitandi interpretatiui & virtualis non sit veri boni, sed apparentis: vt cùm fœlicitas & beatitudo naturalis Angelica proponitur modo indebito scilicet cum defectu considerationis practicæ, & ordinationis in aliam superiorem fœlicitatem, qui quidem modus virtualiter & interpretatiuè est boni apparentis, nempe excellentiæ, & boni apparentis, quod splendet in hoc, quod est habere fœlicitatem & excellentiam non subordinatá superiori alteri excellentiæ & fœlicitati supernaturali. Sicut etiam nequeunt esse simul volitiones inde sequutæ: ex eo quòd similiter non sunt subordinatæ, sed vna earum est recta, & altera mala. Vnde volitio correspondens priori cogitationi veri boni tam ex parte rei cogitatæ, quàm modi illius, quippe quæ est iuxta inclinationem principiorum agendi, quæque absolutè & simpliciter explicat prædictam inclinationem, debet esse in priori instanti, & posterior in sequenti, scilicet in secundo. Per quod etiam ad confirmationem satis patet.

Reiicitur secunda.

Et similiter secunda impugnatio eiusdem Suarez non est legitima. Siquidem ratio Angelici Præceptoris non innititur in eo, quòd in prædicta impugnatione continetur, nimirum, in cogitatione illa comparatiua boni apparentis ad verum; sed in hoc, quòd prædictæ cogitationes, & volitiones, quippe non subordinatæ, debent in Angelis constituere tempus, & primum instans illius debetur priori cogitationi tendenti ex omni capite in verum bonum; necnon & volitioni, quæ illi correspondet.

§. V. *Refertur, & refellitur alia euasio adhibita eidem rationi Angelici Præceptoris.*

41. Quarta euasio ad rationem D. Thomæ refertur.

EX quo etiam fit, nihil obesse euasionem aliam præcedenti satis affinem, quæ ex doctrina Scoti solet tradi, quamque omnes ferè aduersarij insinuant, nempe, quòd etsi operatio defectuosa incipiens cum *esse* rei tribuenda esset auctori eiusdem *esse*, si ipse solus in illam influeret, secùs tamen si vnà cum re producta in illam influat. Nam tunc si auctor, quantum est ex parte sua præstiterit debitú influxum, & omnia, quæ requiruntur ad hoc, vt res producta possit, si velit, benè operari, non debet imputari auctori defectus prædictæ operationis, sed rei productæ malè, & indebito modo illam elicienti, vt in Angelis, dato quòd in primo instanti peccarent, contingeret: siquidem adhuc tunc Deus tribueret illis, quicquid requireretur ad hoc, vt possint non peccare, si vellent, ipseque proinde ex parte sua benè, & debito modo influeret.

Explicatur & suadetur.

Potestque hæc solutio explicari, & suaderi. Tum ex eo, quòd dum Deus in secundo instanti influit vnà cum Angelo in operationé illam, quæ est defectuosa: idcircò non habet influere in eam, vt defectuosam, quia per ipsú nó stat, quin Angelus rectè operetur, sed penes eundem Angelum: at in primo

instanti non stat similiter penes Deum, quin Angelus habeat benè operari, non solùm quia dedit auxilia sufficientia, sed etiam quia quicquid dedit in illo instanti, non habet connexionem cum prædicto defectu. Tum etiam. Quia operatio illa sub aliqua ratione tribueretur soli Angelo, vt sub ratione elicitæ, & vitalis: ergo eadem ratione posset tribui eidem Angelo tantummodò sub ratione defectuosæ, licèt sub ratione entis & aliarum rationum bonarum posset tribui Deo: quandoquidem sicut ipsa, vt elicita, & vt vitalis est extra latitudinem obiecti diuinæ potentiæ, ex eo quòd operatio sub his rationibus exigit potentiam finitam: ita etiam sub ratione defectuosæ: nam etiam sub hac ratione petit potentiam & virtutem operandi creatam, & quæ sit ex nihilo.

43. *Præcluditur hæc euasio.* Ex dictis igitur constat, euasionem istam, præcedenti satis affinem, manere impugnatam. Nam adhuc dato, operationem illam defectuosam tribuendam esse etiam Angelo, nihilominùs non posset non simul retorqueri in Deum, adhuc quatenus defectuosa. Tum, quia ipse per modum agentis particularis, & speciali ratione applicaret ad illam, vt est auctor eiusdem naturæ, vt constat ex dictis §. 2. & 3. ac proinde applicaret ad eam quoad omnes modos, & circumstantias in ea inuentas, vt patet ex illis, quæ ibidem asseruimus. Tum etiam. Quia per eundem auctorem naturæ stetisset, quòd Angelus eliceret actionem illam defectuosam: ex eo quòd non dedisset, vt debebat primam cogitationem absque defectu considerationis practicæ quam dare ipsi incumbebat, vt *n.* 19. dicebamus, nec applicuisset, vt debebat (iuxta ea, quæ *n.* 9. adduximus) voluntatem Angelicam ad intentionem, & dilectionem efficacem sui vltimi finis in particulari sumpti, cum qua applicatione stare nequit defectus in operationibus incipientibus cum *esse* Angelico. Tum deinde. Quia non applicuisset, vt ei incumbebat (iuxta dicta *n.* 31.) voluntatem Angeli primo loco ad operationem, quæ ei conuenit, vt habet rationem naturæ, & cum determinatione ad vnum, cum qua est incompossibilis in eodem instanti operatio omninò libera, & simul defectuosa, vt *n.* 39. asserebamus: ex eo quòd prædictæ operationes, quippe non subordinatæ inter se, constituunt tempus Angelicum, & ideò nequeunt esse in eodem instanti. Tum denique. Quia hoc ipso, quòd illa operatio esset prima, explicaret inclinationem naturæ, essetque signum, datam esse ab auctore naturæ inclinationem malam vt *n.* 29. dictum est: & per consequens in ipsum esset talis operatio defectuosa refundenda.

44. *Non fauent ea, quæ allata sunt ad eam suadendam.* Nec ea, quæ in fauorem huius solutionis adducebantur, ei fauent. Non quidem primum. Quia in eo euentu tribueret auctor naturæ, & non tribueret vires sufficientes ad vitandam actionem illam peccaminosam, & eliciendam actionem omninò rectam. Tribueret quidem, vt supponitur: alioqui enim Angelus non peccaret. Non tribueret autem. Tum, quia denegasset ea quæ ex parte actus primi requiruntur ad hoc, vt ipse Angelus seipsum moueat absque speciali applicatione Dei, vt agentis particularis, in ordine ad illam operationem peccaminosam, qualiter debet posse se mouere ad eam, ad hoc vt possit peccare, & non peccare, ac proinde ad hoc, vt ipsi soli peccatum illud imputetur: siquidem denegasset ea, quæ nuper diximus, quæque desiderantur ad hoc, vt Angelus seipsum mouere possit, vel continuando liberè omninò illa, & sic benè operando, vel liberè desistendo ab illis, cùm tamen teneatur non desistere, & sic peccando, vt *n.* 14. dicebamus. Tum etiam. Quia ad huiusmodi vires

C sufficientes requiruntur inter alia, quòd principium illud operandi non sit per se, & ab intrinseco, ac ex natura sua malum, ad illudque inclinet: ne si hoc ei competat, sit determinatum per se, & ex natura sua ad malum, atque adeò non habeat sufficientem indifferentiam ad bonum, & ad malum. At (vt nuper dicebamus) si illa operatio prima esset peccaminosa, sequeretur, principium illud operandi, nempe naturam Angelicam, esse malum, & ad malum per se, & ab intrinseco inclinare.

Neque etiam secundum. Quia licet prædicta operatio sub illis rationibus ibidem dictis non esset tribuenda Deo, vt elicienti, benè tamen vt speciali D ratione applicanti: quoniam ad primam operationem debet Deus per modum agentis particularis applicare: & per consequens oportet, vt applicet ad eam, tam quoad substantiam, quàm quoad modos illius. Vnde ad formam huius propositionis concesso antecedenti, iuxta modò dicta de attributione illius operationis soli Angelo, vt principio elicienti, non verò vt pincipio se applicanti absque indigentia specialis applicationis Dei, debet eodem proportionali modo distingui consequens. Et ad probationem ibidem adductam patet ex dictis, quomodo licet cùm Angelus in secundo instanti delin- E quit, non sequatur Deum influere in actionem illam vt peccaminosam, ex eo quòd prædicta actio sic sumpta est extra obiectum adæquatum diuinæ potentiæ, secùs tamen si eliciatur in primo instanti: quia in secundo instanti influeret in illam per modum agentis vniuersalis, & postquam dedit omnia requisita ad benè operandum: at ad operationem exercitam in primo instanti influit per modum agentis particularis: ac proinde operatio peccaminosa tunc elicita ab Angelo, esset, & non esset sub ratione peccaminosæ sub obiecto adæquato diuinæ potentiæ: non esset quidem, vt supponitur; es- F set autem, quia Deus per modum agentis particularis applicaret ad prædictam operationem, & propter alias rationes nuper tactas. 45.

Ex quibus omnibus alia etiam implicatio deducitur, si Angelus in primo illo instanti, in primaque operatione delinqueret, nempe, illum delinquere, vt supponitur, & non delinquere, siquidem (vt ex dictis constat) non haberet vires sufficientes ad delinquendum, vel non delinquendum, & hoc ipso, quòd delinqueret, colligeremus optimè, illum ex natura sua esse determinatum ad malum.

§. VI. *Responsio altera ad eamdem S. Doctoris rationem, & eius euersio.*

G

Ex quibus etiam deducitur, nihil referre quintam solutionem quæ ex doctrina Becani loco citato, & aliorum deducitur, nempe, propositionem illam, in qua tota vis rationis D. Thomæ sita est, nimirum, operationem incipientem cum *esse* rei tribuendam esse auctori eiusdem *esse*, & principiorum agendi, non esse veram, adhuc in operationibus non vitalibus, aut non liberis, vt patet in illuminatione solis, quæ non tribuitur auctori illius, sed ipsi Soli: quia auctor solùm concurrit ad illam per modum causæ vniuersalis, & ideò hoc tantum- H modo debet illi tribui, non tamen speciali ratione per modum agentis particularis, qualiter in præsenti fit sermo, dum asseritur, actionem incipientem cum *esse* rei retorquendam esse in auctorem eiusdem *esse*, & principiorum agendi. 46. *Quinta solutio Patris Becani ad rationem D. Thomæ.*

Potestque hæc solutio iuuari, primò quidem. Nam, vt argumentantur Scotus, Molina, & omnes aduersarij, si semel operatio incipiens cum *esse* rei deberet tribui auctori illius *esse*, ex eo quòd dedit prædictũ *esse*, non esset cur cæteræ aliæ operationes *Roboratur solutio prima.*

eiusdem

eiusdem rei in aliis instantibus habitæ non essent tribuendæ auctori. Tum, quia quando operatio aliqua tribuitur generanti, debet, non solùm quando primò fit, sed semper posteà ei tribui: vt motus ignis sursum, non solùm quando incipit statim ac ignis generatur, sed etiam semper, & quoties iterùm, ac iterùm fit, tribuitur generanti. Et ita si operationes Angeli in primo istanti tribuerentur auctori naturæ, deberent tribui etiam semper, in quocumque instanti fierent: atque adeò, vel nunquam Angelus posset delinquere, vel peccatum illius esset in auctorem naturæ retorquendum. Tum etiam. Quoniam cùm quæuis res non secùs pendeat quoad conseruationem sui *esse* à perpetuo & continuato influxu Dei, ac lumen productum à Sole pendet quoad suam permanentiam ab influxu Solis non interrupto, quo illi suum *esse* sine nouitate essendi communicat: consequens est, quòd si operatio incipiens cum *esse* rei debet retorqueri in auctorem, ex eo quòd dedit prædictum *esse*, quòd eadem ratione quæuis alia operatio, dum res illa conseruatur, esset in eumdem retorquenda: siquidem non minùs dat tunc, sine nouitate tamen essendi, prædictum *esse*, ac cum nouitate essendi illud primo communicauit.

Roboratur secundò.

Secundò verò ex eo, quòd prima operatio, quam habet puer in primo instanti vsus rationis solet esse peccaminosa: & non idcircò tribuitur Deo: ergo eadem ratione non erit cur prima operatio incipiens primò cum *esse* rei, v. g. Angeli, debeat retorqueri in auctorem eiusdem esse. Patet consequentia. Nam illa operatio pueri peccaminosa est prima omninò respectu illius, vt hominis, estque omninò per accidens respectu eiusdem, quatenus sic operantis, quod fuerit, vel non fuerit toto illo tempore antecedenti productus, & ideò primum illud instans est formaliter loquendo, primum *esse* illius, vt hominis, & vt operantis per modum talis: & per consequens, si prædicta operatio peccaminosa elicita in eo instanti non est retorquenda, vt reuerà retorqueri non debet, in auctorem naturæ, non erit cur aliæ operationes incipientes cum *esse* rei sint in auctorem illius retorquendæ.

47. Euertitur data solutio.

Ex dictis igitur constat, euasionem hanc manere præclusam, vt consideranti impugnationes factas facilè patebit. Vnde solùm oportebit occurrere his, quæ pro hac solutione adducta sunt. Et quidem quoad illuminationem Solis in primo instanti sui *esse* factam dicendum est, eam prouenire (saltem mediatè) ab authore naturæ Solis, vt à causa particulari dante illam inclinationem ad illuminandum, qua adhuc ratione non posset procedere ab illo, si esset peccaminosa, nec, si Sol esset capax peccandi in ea, posset illam in primo instanti sui *esse* elicere, benè tamen in aliis instantibus. Cæterùm prima operatio Angeli debet esse speciali ratione immediatè à Deo, tanquam ab applicante peculiariter ad illam: quia, vt ex dictis *n. 6. & 7.* constat, pertinet ad dispositionem eius, vt eleuati, connaturalem, & debitam: & quia per illam, & non aliter constituitur in actu primo completo ad mouendum se in alias operationes, in quas absque speciali alia applicatione Dei seipsum mouere potest, necnon & propter alias rationes in hoc dubio adductas.

Ad primum quod adducitur ad roborandã solutionem.

Ad illud verò, quod ad iuuandam eamdem solutionem primo loco adducebatur, nimirùm, quod si semel prima operatio retorquenda est in authorem naturæ, ex eo quòd dedit prædictum *esse*, non sit cur cæteræ aliæ non debeant in ipsum retorqueri, neganda est paritas. Et ad primam probationem dicendum est, eam ad summum conuincere intentum in rebus corporeis, materia, & forma constantibus, propter specialem rationem, quæ in eis militat, propter quamque quoad illam operationem non sunt aptæ natæ ad seipsas mouendas; secus tamen in agentibus intellectualibus, quæ ob suam perfectionem, & specialem rationem exigunt, vt semel applicata & mota à Deo peculiari ratione in ordine ad suam primam operationem propriæ voluntatis, nempe intentionem finis, possint seipsa mouere, & vel continuare omninò liberè prædictam intentionem, & inde se mouere ad media, vel liberè omninò ab eadem cessare.

48. Prima disparitas inter operationẽ incipientem cum *esse* Angeli, & eamdem prout postea continuatam.

Ad secundam autem probationem dicendum est, posse reddi multiplicem rationem disparitatis ex iam dictis. Prima quidem. Quia cùm primò accipit Angelus *esse*, & principia agendi, accipit illa cum determinatione ad operandum in eo instanti per modum naturæ, saltem quoad specificationem actus, secùs verò cùm postea *esse* Angelicum, & eius principia operandi conseruantur: nam tunc relinquitur, vt operetur secundùm omnimodam indifferentiam, quam habet, & vt ei libuerit: & ideò prima illa operatio, non verò hæc posterior, retorquenda est in authorem naturæ, & principiorum agendi,

Secunda disparitas.

Secunda verò. Quia cùm Angelus primò accipit *esse*, & vires agendi, accipit illa, vt determinata ad explicandam suam inclinationem naturalem in prima operatione incipiente cum *esse* rei, & ad exprimenda in eadem operatione principia agendi, quæ habet à suo authore, secundùm illam rationem secundùm quam ab ipso procedunt. Et proptereà prædicta operatio debet retorqueri in authorem dantem illam inclinationem, & illa principia secundùm eamdem rationem considerata, vt explicatum est, & per consequens, si illa operatio esset mala, optimè colligeremus, in inclinationem naturalem datam à Deo, necnon & principia operandi secundùm eam rationem secundùm quam sunt à Deo, esse naturaliter mala, & eamdem operationem peccaminosam fore retorquendam in Deum, vt dantem talem inclinationem, taliaque principia determinata ad malum.

Cæterùm cùm *esse* Angelicum continuatur per conseruationem, tunc non habetur à Deo cum determinatione ad explicandam prædictam inclinationem, & per consequens nec ad exprimenda principia agendi in sua operatione, secundùm eam rationem, secundùm quam sunt data à Deo, sed relinquitur locus ad hoc, vt post explicatam inclinationem illam naturalem, vimque agendi principiorum prout sunt à Deo, explicetur indifferentia, quæ est in prædictis principiis, absque inclinatione tamen naturali in ordine ad operandum defectuosè; & per consequens ad hoc, vt exprimantur eadem principia, non secundùm eam rationem, secundùm quam sunt à Deo, eique subordinantur, sed secundùm aliam, nempe, secundùm quod sunt prima causa deficiendi: & ideò non est necesse, quòd prædicta operatio in Deum retorqueatur.

Explicatur amplius assignata disparitas.

Potestque hæc disparitas ampliùs explicari ex illis, quæ supra diximus, nimirùm, Angelum cùm primò accipit *esse*, accipere illud vna cum prima cogitatione peculiari ratione data à Deo, & similiter vna cum intentione, & amore vltimi finis: & ideò accipere illud cum determinatione ad hoc, vt quidquid in eo instanti operatur, retorqueatur in Deum: siquidem quæuis operatio tunc elicita debet procedere à prædicta cogitatione, & intentione finis, vt est peculiariter à Deo. At dum prædictum *esse* conseruatur in secundo instanti, non

habetur cum determinatione ad operandum cum illa cogitatione specialiter immissa à Deo, & vt ab eo immissa est, aut cum intentione efficaci finis peculiariter ab ipso data, sed est in potestate voluntatis Angelicæ desistere à prædicta cogitatione, & consideratione practica, & ab intentione finis inde secuta, operarique secundùm cogitationem habentem defectum debitæ considerationis, & secundùm intentionem finis, quam sibi ipse præfixerit. Et propterea, quamuis tunc Angelus habeat suum *esse* conseruatum à Deo, non idcircò debet eius operatio regulata per hanc suam cogitationem habentem ex illa sua voluntate prædictum defectum, retorqueri in Deum, videantur circa hæc illa, quæ *disputatione sequenti n.* 17. & deinceps adducemus.

49. Ad illud tandem de puero perueniente ad vsum rationis dicendum est, instans illud vsus rationis prædicti pueri non esse vnicum instans physicum, sed morale constans ex pluribus & diuersis instantibus, necnon ex morula aliqua temporis prædictis instantibus terminata: ex quibus in primo instanti physico, quod correspondet primo instanti *esse* Angeli, peccare non potest; sed debet operari iuxta inclinationem naturæ, siue principiorum agendi à suo authore datam, in eoque specialiter applicatur ab eodem authore, saltem ad volendum bonum, siue beatitudinem in communi. Et deinde in morula illa temporis maiori, vel minori, iuxta meliorem, vel non ita bonam dispositionem phantasmatum eiusdem pueri, deliberat, an sit illi conueniens quærere suam beatitudinem, & bonum in bonis sensibilibus, an verò in bonis consonis rationi, & iuxta id, quod per naturalem synderesim tunc ei intimatur. Quod si elicuerit practicam conclusionem, qua practice iudicet, esse sibi conueniens quærere suam beatitudinem in bonis consonis rationi, & sequi dictum synderesis, hocque amplexus fuerit non peccabit contra præceptum naturale obligans tunc ad hoc. Si autem deduxerit oppositam conclusionem practicam, tunc peccabit contra prædictum præceptum: & illud instans, in quo terminatur prædicta deliberatio, & discursus, dicitur instans primum completiuum vsus rationis; quia in eo solo, non verò in præcedentibus, adhuc ab instanti initiatiuo eiusdem vsus rationis vsque ad illud completur discursus practicus, elicitque conclusionem practicam qua possit seipsum mouere absque speciali Dei applicatione in eas operationes, in quas seipsum aptus est mouere: ac proinde istud instans terminatiuum est primum, in quo peccare potest, istudque est, quod correspondet secundo instanti Angelico, in quo quiuis ex Angelis delinquere quiuit.

Vnde ad formam huius obiectionis distinguenda est maior: & concedenda de prima operatione voluntatis pueri elicita in vltimo instanti terminatiuo prædicti instantis moralis vsus rationis, quodque propter hanc rationem dicitur esse primum instans, in quo puer, non quidem incepit, sed iam peruenit ad vsum rationis: cæterùm neganda est de primo omninò instanti physico, quod est initium vsus rationis. Et deinde concedenda est minor, quæ apertè loquitur de operatione elicita in primo instanti, in quo peruenitur ad vsum rationis post deliberationem, & discursum practicum. Sed neganda est consequentia: quia instans primum, in quo incipit *esse* Angelicum, solùm correspondet, vt nuper dicebamus, illi instanti omninò primo, & initiatiuo vsus rationis pueri. Per quod etiam ad probationem consequentiæ satis patet, negandum esse, instans illud, in quo puer ille peccat, esse primum omninò instans ipsius, vt homo est, formaliter loquendo.

Nec obest, si vrgeas, illud esse primum omninò instans hominis, vt homo est, formaliter loquendo, in quo potest liberè, ac benè operari, vt ex se constare videtur: at in illo instanti morali vsus rationis nequit in primo instanti physico, & initiatiuo illius sic operari, benè tamen in instanti vltimo, & physico terminato eiusdem: ergo non illud, sed istud erit primum instans hominis, vt homo est. Minor probatur. Quia si in primo illo instanti physico, & initiatiuo instantis moralis posset liberè, & benè moraliter operari, non esset cur præceptum conuertendi se saltem implicitè, & virtualiter in Deum, seu volendi viuere secundùm rationem, non obliget ipsum pro illo instanti, absque eo quod expectetur vltimum instans terminatiuum totius instantis moralis, nec esset cur puer non adimpleret tunc prædictum præceptum: ac tandem, si iuxta solutionem datam in eodem instanti nequit peccare, nullus erit puer, qui præceptum prædictum violet. 50. Replica.

Respondetur enim, concedendo maiorem, & negando minorem. Nam sicut in primo instanti *esse* Angelici potest Angelus liberè operari quoad exercitium, sed necessariò quoad specificationem, quatenùs per hoc significatur, esse determinatum ad operationem rectam, ac proinde quoad eam secundum istam rationem operari voluntatem Angelicam, non vt libertas, sed vt natura est, in eaque explicare inclinationem naturalem, quæ in eadem voluntate libera, & vt eleuata, includitur ad operationem illam bonam, & tandem hæc eadem operatio fit à voluntate Angelica, vt mota & applicata speciali ratione à Deo: ita etiam voluntas pueri in illo primo instanti initiatiuo prædicti instantis moralis vsus rationis, potest operari liberè, & moraliter, & de facto sic semper operatur, libertate quidem quoad exercitium, cum determinatione tamen ad rectitudinem & bonitatem moralem: atque adeò voluntas pueri, secundùm quod est sic determinata, elicit illam operationem, vt dicit rationem naturæ intimè inclusæ in seipsa vt est libertas, in eaque suam inclinationem naturalem primò explicat, ac tandem ad eam speciali ratione applicatur ab authore naturæ, cuius proprium est applicare voluntatem pueri in prima omninò operatione ad volendam sibi beatitudinem in communi, necessariò quidem quoad specificationem, liberè verò quoad exercitium. Cæterùm non inde sequitur, puerum in eo instanti initiatiuo adimplere præceptum conuertendi se implicitè & virtualiter in Deum, volendo viuere secundùm rationem. Quia ratione modi potentialis cognoscendi, & procedendi pueri, non agitur in eo instanti de hoc præcepto, ac proinde nec de electione viuendi potiùs secundùm rationem, quàm contra illam: quia illud instans tantùm est de intentione finis, nempe beatitudinis in communi pueri, non verò de electione mediorum ad illam acquirendam, qualia sunt viuere secundùm rationem, & quærere beatitudinem illam in bonis rationi consonis vel viuere contra rationem, & velle consequi illam mediis bonis sensibilibus, & rationi dissonis: & ideò in eo, & pro eo instanti initiatiuo non obligat præceptum illud, vt in eo instanti exequendum, quippe quod est præceptum circa media ordinata ad prædictam beatitudinem consequendam. Soluitur.

Adde, quod adhuc dato, non tamen concesso, omnem puerum in eo instanti omninò primo initiatiuo instantis moralis vsus rationis implere quodammodò virtualiter præceptum eligendi viuere Alia eius accomodatio.

vere secundùm rationem: nihilominùs, quia non adimpleret illud media propria deliberatione, & cum plena libertate, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem, ideò in instanti physico terminatiuo illius instantis moralis vrgeret eosdem pueros obligatio adimplendi plenè liberè in hoc vltimo instanti prædictum præceptum, & huic obligationi quamplures ex pueris non satisfacerent, vt in simili circa Angelos solet in via Diui Thomæ philosophari.

51. **Alia replica.** Nec etiam refert, si iterùm vrgeas, non posse dari actum liberum in puero, nisi præcedente discursu practico, & in termino illius: at discursus iste practicus, vnà cum termino illius, non datur vsque ad instans physicum terminatiuum instantis moralis: ergo in hoc solo poterit puer ille liberè operari: atque adeò hoc tantummodò erit primum instans hominis, vt homo est, formaliter loquendo; & per consequens, si in primo instanti hominis, vt homo est, debet benè moraliter operari, nunquam puer in hoc instanti terminatiuo prædicti instantis moralis malè operabitur, semperque prædictum præceptum conuertendi se in Deum, adimplebit.

Fit obuiam. Respondetur, veram esse maiorem, quando puer operatur liberè mouendo seipsum absque speciali Dei applicatione, & peculiari instinctu ipsius, secùs autem cùm operatur liberè specialiter applicatus à Deo, ac speciali instinctu ipsius, quo pacto in prima illa operatione liberè agit. Nam cùm tunc moueatur ex illo speciali instinctu, sufficit, quòd in Deo præcesserit deliberatio, & quod ab eo imprimatur puero cogitatio practica proponens illi suam beatitudinem in communi; cum determinatione quoad specificationem, & cum indifferentia quoad exercitium, ex eo quòd in illo queit aliqua ratio molestiæ elucere: ac tandem quod puer habeat organa, & principia operandi ita expedita, vt quantum est ex vi illorum, quæ ex parte eorumdem requiruntur, posset deliberare, & discursum practicum formare, nisi alias ad hoc impediretur, ex eo quòd prædictus discursus, saltem attentis omnibus tunc occurrentibus, exigit morulam temporis: & hoc ipso, quod hic discursus per deliberationem, & specialem instinctum Dei suppleatur, applicando puerum, vt debet in eo instanti, ad illam cogitationem practicam, quæ aliàs erat deducenda à puero per modum conclusionis, in instanti terminatiuo sui discursus, poterit liberè operari.

Quare, cùm ex parte Dei omnia prædicta inueniantur in eo instanti physico initiatiuo instantis moralis, & ex parte pueri sint organa, & potentiæ illius sufficienter expedita, quantum est ex vi illorum, quæ ex parte eorumdem requiruntur (tum quia propterea illud instans dicitur primum instans physicum vsus rationis: tum etiam, quia ab illo potest incipere deliberare) inde est, vt non appareat aliquid, cur in prædicto instanti nequeat puer liberè, specialiter tamen applicatus à Deo operari. Sicut ob eamdem rationem puer ille posteà in discursu suæ maioris ætatis potest specialiter applicari à Deo in vnico instanti ad volendam liberè quoad exercitium, & necessariò quoad specificationem suam beatitudinem in communi: ex eo quòd mouetur specialiter ex deliberatione Dei, & peculiari instinctu ipsius, adsuntque in illo tunc organa & principia operandi in actu primo, & modo dicto disposita, solumque obesse poterat, quod si volitio illa libera esset exequenda media deliberatione proprij intellectus, petebat, attentis omnibus tunc occurrentibus, aliquam temporis morulam, quod tamen tunc non obest: ex eo quòd ex vi C specialis applicationis, & instinctus Dei, quo voluntas tunc mouetur, suppletur necessitas prædicti discursus, & (vt sic dicamus) communicatur ei conclusio, quæ ab eo erat inferenda, veluti per modum primi principij respectu intellectus pueri.

Adde, quòd adhuc dato, in primo illo instanti physico initiatiuo instantis moralis non moueri puerum ad volitionem liberam ex speciali instinctu Dei, sed solùm ad volitionem adhuc quoad exercitium necessariam suæ beatitudinis in communi: nihilominùs primum omninò instans pueri, vt homo est, non esset instans initiatiuum discursus D practici, in quoque liberè, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium operaretur, sed prædictum instans physicum initiatiuum instantis moralis iam dicti: ex eo quòd in eo datur initium eiusdem, vt homo est, nempe intentio illa prodiens à voluntate pueri, vt natura est, ex qua potest saltem incipere deliberare, & post completam deliberationem omninò liberè operari: siquidem per prædictam intentionem necessariam constituitur in actu primo in ordine ad deliberandum, & omnino liberè seipsum mouendum. Nec mirum iuxta E hunc dicendi modum, quod primum initium hominis, vt homo est, ampliùs non exigat: quia propter suum modum imperfectum procedendi de potentia ad actum non incipit eius *esse* (vt sic dicamus) quatenùs homo, & agens humanum est, nisi ab eo instanti, in quo non quidem operatur per deliberationem, aut liberè, sed tali modo operandi per modum naturæ, vt inde maneat constitutus in actu primo ad hoc, vt sine aliqua alia speciali applicatione Dei possit deliberare, & liberè omninò se in suas operationes mouere. 52. **Aliter occurritur.**

Ex quibus etiam intelligitur id, quod *disputatione præcedenti n. 117.* in hunc locum explicandum F remisimus, nempe, quæ sit disparitatis ratio, propter quam puer, cùm peruenit ad vsum rationis, ac proinde potest tunc primò peccare, non est necesse vt primò peccet peccato prosecutionis circa vltimum finem, secùs tamen Angelus in secundo instanti, in quo solo potest primò delinquere. Nam, vt ex dictis constat, puer in primo instanti physico initiatiuo instantis moralis sui vsus rationis, non petit, propter sui imperfectum modum incipiendi, cognoscere, & velle, nisi quod moueatur à Deo, vt ab authore naturæ, & vt ab agente particulari, ad volendam sibi beatitudinem in communi. Cum- G que vt possit in vltimo instanti physico terminatiuo instantis moralis vsus suæ rationis peccare, & de facto peccet, debeat ex omnimoda electione, id est, non vt motus à Deo, vt ab agente particulari, sed solùm vt ab agente vniuersali, mouere se in prædictum finem, alioqui non moueret se omninò in alia media, ac proinde nec peccasset, nec peccare posset, quin refunderetur in Deum: & ex alia parte volitio prædictæ beatitudinis non sit ex se mala, nec debeat inferre malam electionem, sed possit inde indifferenter vel bona, vel mala electio pueri subsequi: inde est, vt non sit necessarium, H quod puer ille primò peccet peccato prosecutionis circa vltimum finem, quod formaliter habeat malitiam malæ intentionis, & distinctam à malitia malæ electionis, sed satis sit quòd peccet formaliter peccato malæ electionis, & quod prædicta intentio solùm sit causaliter mala, ex eo quòd fuit causa malæ electionis, nempe eligendi viuere quærendo beatitudinem suam in bonis sensibilibus dissonis rationi, vel respuendo difficultates, quæ ei proponuntur in prosecutione vitæ, & bonorum conformium rectæ rationi. **Explicatur quod supra relictum est in hunc locum.**

Cæterùm Angelus, vt etiam ex dictis *n. 9.* constat 53.

stat, in primo instanti sui *esse*, quod est primum sui vsus rationis, & correspondet instanti primo, & initiatiuo illius instantis moralis pueri, debet moueri à Deo, vt ab agente particulari, in ordine ad suum finem vltimum in particulari sumptum, nempe, ad volendam suam beatitudinem naturalem debito modo, id est, ordinando illam in Deum finem supernaturalem, & super omnia dilectum. Cumque Angelus ex hoc fine sic dilecto, & perseuerando ex omnimoda electione, seu vt motus à Deo, vt ab agente vniuersali, in prosecutione illius, nequeat in secundo instanti delinquere, quia hæc prosecutio, & intentio, siue facta cum determinatione ad vnum, siue ex omnimoda electione, est incompossibilis cum peccato, vt ex se constat: oportet, vt habeat aliam intentionem, & prosecutionem omninò liberam, seu ex omnimoda electione, & non procedentem à Deo, vt ab speciali, sed vt ab vniuersali motore, qua velit, non quidem solummodò suam beatitudinem in communi, quia hic modus incipiendi velle ex omnimoda electione, nō congruit cum perfectione, & actualitate Angelica, sed est proprius entium intellectualium valdè potentialium, & procedentium de potentia in actum, & ab vniuersalioribus ad minùs vniuersalia, nempe hominum, sed volendo suum finem vltimum in particulari, scilicet suam beatitudinem naturalem indebito modo, id est, non ordinando illam in secundo instanti, vt debebat, in finem supernaturalem: ac proinde oportet, vt primum illius peccatum sit prosecutionis malæ sui vltimi finis, malæque intentionis habentis formaliter propriam malitiam, & distinctam à malitia aliarum malarum electionum, quas tunc habuit. Sed de his quantum attinet ad puerum peruenientem ad vsum rationis, fusiùs *in sequenti tomo* circa *quæstionem* 89. 1.2. D.Thomæ dicemus, vbi explicabimus, quanam conuersione inexcusabiliter obligetur tunc ad conuertendum se in Deum, & alia ad dictam difficultatem spectantia.

§. *VII. Aliæ enodationes rationis S. Doctoris ex dictis confutantur.*

54 *Sexta solutio rationis D. Thomæ.* ET similiter ex dictis etiam corruit alia enodatio ab aliquibus tradita, nimirum prædictam rationem ad summum conuincere, Angelum non posse in primo instanti peccare peccato commissionis, non verò non posse absolutè & simpliciter peccare. Quia posset delinquere omittendo: cùm tamen ex vi rationis D. Thomæ non probetur, illum non posse in eo instanti peccare peccato omissionis. Imò adhuc aliqui ex discipulis D. Thomæ sentiunt S. Doctorem solùm voluisse excludere ab Angelo possibilitatem peccandi peccato commissionis in primo instanti: & propterea solùm assumpsisse vt medium ad id probandum, quod omnis operatio incipiens cum *esse* rei debet tribui authori eiusdem *esse*, quod quidem solùm potest deseruire ad probandum, non posse in Angelo esse in illo instanti peccatum consistens in operatione, non verò peccatum omissionis.

Refutatur 1. Ex dictis itaque hæc sexta solutio manet confutata. Tum, quia si semel operatio incipiens cum *esse* rei tribuitur auctori eiusdem *esse*, non est cur etiam omissio voluntaria (de qua in præsenti loquimur) cum eodem *esse* incipiens, non tribuatur eidem auctori: siquidem prædicta omissio voluntaria, hoc ipso quod sit prima, & incipiens cum *esse* rei, debet etiam esse iuxta inclinationem connaturalem principiorum agendi, & quodammodò oriri ex eis secundùm eam rationem, secundùm quam sunt à suo auctore, vt ex rationibus factis quoad hoc de prima operatione, proportionaliter tamen quoad præsens applicatis, patebit. Tum etiam. Quia talis omissio debet oriri, hoc ipso quod sit in primo instanti, à cogitatione prima immissa peculiariter à Deo, & ex defectu aliquo considerationis practicæ reperto in eadem cogitatione: sicut & prima operatio, si esset defectuosa, deberet oriri ex defectu considerationis practicæ eiusdem cogitationis. Ergo quemadmodum ob hanc rationem operatio illa peccaminosa refunderetur in Deum, vt iam ostendimus: sic ob eamdem omissio ista voluntaria, peccatumque istud omissionis, esset in Deum refundendum.

Tum denique. Quoniam, vt *tom. 3. in tractatu de peccatis* dicemus, peccatum omissionis semper habet necessario annexum actum aliquem positiuum, habentem se per modum causæ, vel occasionis omittendi, vt docuit D.Th. 1.2.q.71.*art.*5. Ergo eo ipso reduceretur in Deum peccatum illud, tam ratione suæ causæ, vel occasionis, nempe prædicti actus, qui sic sumptus esset malus, quam ratione omissionis inde causatæ, aut occasionatæ. Et ita, si semel operatio aliqua peccaminosa nequit esse in Angelo in primo instanti, in quo incipit suum *esse*, nequibit etiam esse ibidem aliqua omissio necessariò requirens operationem peccaminosam, saltem per modum causæ, vel occasionis. 55. *Secundò.* *D. Thom.* *Vltimò.*

Adde, quòd omissionem esse voluntariam, qualiter requiritur ad peccatum, debet prouenire, vel ex eo quod sit virtualiter & implicitè volita ex vi alterius actus, vel ex eo quod absque tali actu principia intelligendi, & volendi sint ita disposita, sicque se habeant, vt meritò de illis possimus interpretari, habere omissionem voluntariam, siue actum interpretatiuum, quo velit omittere: at ex nullo ex his capitibus potest Angelus in primo instanti sui *esse* habere omissionem voluntariam, & peccaminosam: ergo, &c.

Minor quoad primum caput patet. Nam ille actus, in quo esset virtualiter & implicitè voluntaria prædicta omissio, esset peccaminosus: at proinde ille, vtpotè incipiens cum *esse* rei, deberet in Deum retorqueri. Quoad secundum verò caput etiam constat. Tum: quia cùm principia agendi sint tunc ita disposita, vt inclinent ad operationem honestam pro tunc, & non qualemcumque, sed quæ sit intentio, & amor finis ultimi super omnia, non possunt præbere fundamentum ad hoc, vt cordatè interpretemur, esse ibidem, aut posse esse omissionem alicuius actus debiti, ac proinde omissionem aliquam culpabilem: quia hæc est incompossibilis cum prædicta inclinatione, & amore. Tum etiam. Quia prædicta principia sicut tantùm sunt inclinata ad operandum in eo instanti per modum naturæ, id est, cum determinatione ad vnum, saltem quoad specificationem: ita etiam sunt determinata ad omittendum per modum naturæ, & eo proportionali modo, quo possunt operari: ergo non possunt præbere fundamentum ad hoc, vt interpretemur, esse ibidem omissionem voluntariam, & culpabilem: quia hæc non potest fundari in principijs aliquo modo operantibus per modum naturæ, sed in principijs omninò liberis, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem subalternam actus recti: imò si ibidem esset tale fundamentum, tunc refundendum esset vnà cum ea omissione in authorem naturæ, & principiorum agendi, à quo omnia ista sic sumpta proueniunt.

Vnde nihil obest id, quod in fauorem huius solutionis ex D.Thoma adducebatur. Nam hoc ipso, quod dixerit, operationem quamlibet incipientem cum

cum *esse* rei, retorquendam esse in authorem eiusdem rei, satis significauit, idem dicendum esse de omissione cum eodem *esse* incipiente, vt ex modò dictis patet. Et propterea S. Doctor in corpore articuli sic absolutè conclusit: *Vnde non potest dici, quod diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus:* vt denotaret, quòd hoc ipso, quòd non potuerit habere in eo instanti operationem peccaminosam, optimè inde deducitur, nec potuisse esse malum, ac proinde nec habere in eo instanti aliquam omissionem peccaminosam: siquidem per hanc etiam esset in eodem instanti malus.

D. Thom.

57. Vltima solutio rationis D. Thomæ.

Et tandem ex dictis deducitur, nihil referre vltimam euasionem, qua aliqui vim rationis D. Thomæ aliquantulum minuere, & restringere conantur, dicentes, quòd ex ratione S. Doctoris non sequitur id, quod ex ea sequi innuebamus, nimirum, implicare contradictionem ex parte Angeli, & principiorum eius agendi, quòd in primo instanti sui *esse* peccet, siue peccato commissionis, siue omissionis, sed ad summum id esse moraliter impossibile: ex eo, quòd ad diuinam prouidentiam spectat, sic de Angelo in illo instanti prouidere, vt in eo non delinquat, ne sic o auctori peccatum illud tribuatur. Et rationem reddunt. Quoniam sicut ad hoc, vt ex parte Christi Domini implicet, dari in eo aliquod peccatum, oportet, vt ex parte ipsius detur aliquid, quod habeat intrinsecam repugnantiam cum eodem peccato, quale est vnio hypostatica: ita ad hoc, vt ex parte Angeli, & principiorum agendi illius implicet, quod in primo instanti sui *esse* delinquat oportet, dari in illo aliquid, quod sit incompossibile cum prædicto peccato: cum tamen hoc non sit necessarium inueniri in eodem Angelo: siquidem *esse*, & principia agendi illius sunt eiusdem rationis in primo instanti, & in secundo in quo nihil habent, vnde ei repugnet peccare.

Exprobratur solutio ratione.

58. Cōfirmatur ex Molina.

Potestque hoc confirmari, primò ex Molina loco citato. Nam voluntas Angeli in comparatione ad illud obiectum, respectu cuius in primo instanti est naturalis, seu se habet per modum naturæ quoad speciem actus, semper est naturalis respectu illius, & in comparatione ad alterum, respectu cuius est libera, vel quoad exercitium, vel quoad speciem actus, etiam in primo instanti est simili modo semper libera respectu eiusdem obiecti: ergo non est cur in primo instanti detur in Angelo aliqua determinatio quoad speciem subalternam boni honesti, ratione cuius implicet ex parte ipsius tunc peccare: siquidem hæc non datur in illo secundo instanti.

Secundò.

Secundò potest hoc ipsum corroborari ex eo, quod si ex parte Angeli implicaret, illum in eo instanti delinquere, fieret inde, debitum esse ipsi, & suæ naturæ secundum se sumptæ, quòd in eodem instanti non peccaret contra finem supernaturalem, contra quem solum, saltem per se primò, & directè, potest Angelus delinquere, vt ex dictis *disputatione 9. num. 3.* constat: hoc autem dici nequit: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam si ex parte Angeli esset aliquid, vnde repugnaret ipsi prædictum peccatum, esset tale peccatum contra naturam ipsius: ac proinde esset debitum illi, quod in primo instanti, in quo nihil potest habere præternaturale, non coinquinaretur illo. Falsitas autem consequentis etiam liquet. Nam sicut non est debitum naturæ Angelicæ secundum se sumptæ benè operari circa finem supernaturalem: sic nec debetur illi, quod non delinquat circa illum.

59. Eneruatur solutio.

Ex dictis igitur constat, hanc vltimam euasionem nihil referre: quippe cùm iam assignauerimus plura capita, propter quæ ex parte Angeli, vt eleuati ad finem supernaturalem, repugnet, ipsum in primo instanti contra eumdem finem delinquere, nempe, quia in eo instanti est debitus illi, vt eleuato, actus supernaturalis amoris Dei super omnia, vt *n. 7.* dicebamus: & quia tunc habet principia agendi determinata ad exprimendam in operatione incipiente cum *esse* rei inclinationem optimam, & connaturalem, quam habent: & deinde, quia in eo instanti prædicta principia nascuntur determinata ad operandum pro eo instanti per modum naturæ, & cum necessitate quoad specificationem subalternam actus honesti, vt *à num. 29. vsque ad num. 32.* diximus: & tandem propter alias rationes in hoc dubio assignatas. Constat autem quod cum his repugnat ex parte eiusdem Angeli, vt eleuati, dari in eo aliquod peccatum in primo instanti sui *esse*.

Impugnatur prima confirmatio.

Per quod ad id, quod primo loco in fauorem huius solutionis adducebatur, satis constat. Et similiter ad primam confirmationem. Nam antecedens illius debet negari absolutè, & vniuersaliter sumptum. Quoniam cùm determinatio, & necessitas ad benè operandum oritur ex naturali ordine, qui debet esse inter hoc, quod est explicandam esse priùs inclinationem naturalem voluntatis in sua operatione, quàm indifferentiam, & capacitatem, quam habet ad aliquid absque prædicta inclinatione: non oportet, vt determinatio, & necessitas reperta in primo instanti respectu alicuius obiecti, duret in quouis instanti respectu eiusdem obiecti: quandoquidem in primo instanti expleta est illa inclinatio, & ordo, eique sufficienter satisfactum est. Sicut etiam idem reperitur propter prædictam rationem proportionabiliter applicatam, quoties inde est ortum ex ordine, quem exigit voluntas in operando, prius vt habet rationem naturæ, quàm vt libera omninò, & ex ordine, quem exigit ad operandum prius secundum principia, & virtutes agendi datas à Deo quoad eam rationem, secundum quam ab eo dantur, quàm secundum id, quod habent ex se, id est, vt sunt prima causa deficiendi. Quare, cùm ex his capitibus proueniat determinatio, quam voluntas, vt eleuata, in eo instanti habet ad benè operandum, non est cur prædicta determinatio debeat extendi ad hoc, vt Angelus in quouis instanti benè operetur: nec benè deducetur, non dari in primo instanti prædictam determinationem, & necessitatem, si non datur in reliquis instantibus.

Impugnatur secunda.

Ad secundam verò confirmationem neganda est sequela, si intelligatur de debito, non qualitercumque non peccandi circa finem supernaturalem per se primò, & directè, sed non peccandi circa illum (vt sic dicamus) contrariè, id est exequendo id, quod per præceptum supernaturale ei præcipitur, atque adeò eliciendo supernaturalem actum contrariè oppositum peccato versanti circa eumdem finem supernaturalem: quoniam ad debitum non peccandi sic, desideratur, quod eidem naturæ Angelicæ secundùm se sumptæ debeantur dona supernaturalia, quæ tamen, vt constat, nequeunt ipsi sic acceptæ esse debita. Cæterùm concedenda est eadem sequela, si intelligatur præcisè de debito non peccandi in prædicto instanti circa finem supernaturalem. Ex eo quòd, licèt non sit ei debitum apponere actum oppositum prædicto peccato; attamen debetur ei non peccare. Hinc tamen non fit, deberi illi aliquid supernaturale, sed solùm esse illi debitum, quod non apponat aliquid naturale, nempe actum peccandi, qui licèt sit circa finem supernaturalem, nihilhominùs est naturalis: & consequenter

quenter hinc ſolùm ſequitur, eſſe debitum illi, quòd Deus non præbeat aliquem concurſum ordinis naturalis, adhuc permiſſiuum prædicti peccati: in quo quidem nullum apparet inconueniens, imò id videtur neceſſariò dicendum: ſiquidem (vt ex dictis conſtat) Angelus in eo inſtanti eſt omninò incapax delinquendi circa finem ſupernaturalem, ſicut & in quouis inſtanti nequit peccare per ſe primò, & directè circa finem naturalem, vt loco citato explicuimus. Per quæ ad probationem falſitatis conſequentis in eadem confirmatione adductam ſatis liquet.

§. VIII. Oppoſita ſententia cum ſuis fundamentis, & enodationibus eorum.

61. Oppoſita ſententia. Scotus. Gregor. Maior. Baſolis. Gabriel. Marſil. Okam. Palacios. Henricus. Molina. Valentia. Vaſquez. Becanus. Suarez.

Contrariam tamen ſententiam, nempe, Angelum in primo inſtanti ſui *eſſe* potuiſſe delinquere, tuentur Scotus *in 2. diſtinct. 5 quæſt. 2. §. Reſponaeo primò, & ſequentibus*, & *in 3. diſt. 18. quæſt. 1. ad 4.* Gregorius *in 2. in eadem diſtinctione 5. quæſt. 1. art. 2.* Maior *quæſt. 3. concluſione 2.* Baſolis *quæſt. 1. artic. 2* Gabriel *diſtinct. 4. quæſt. 1. artic. 3. dub. 1.* Marſilius *quæſt. 3. artic. 2. in concluſione reſponſali*, Okam *quodlibeto 2. quæſt. 6.* Palacios *in 2. diſtinct 5. ad finem*, Henricus *quodlibeto 8. quæſt 10.* Molina in præſenti, Valentia *q. 14. punct. 4.* Vaſquez *diſp. 236. cap. 4.* Becanus loco citato, Suarez *lib. 7. de malis Angelis c. 20. n. 47.* quatenus inquit, abſolutè loquendo non eſſe impoſſibile, Angelum peccare in primo inſtanti creationis, vtique in ſenſu diuiſo, & de abſoluta potentia Dei, id eſt, non ſuppoſita aliqua ſpeciali prouidentia, & manutenentia ipſius Dei. Et licèt fundamenta huius ſententiæ, quæ ſuperſunt, vltra illa quæ inter proponendam, & enucleandam rationem D. Thomæ adducta ſunt, poſſint facilè ex dictis diſſolui, nihilominùs maioris claritatis gratia placuit ea expreſſè adducere, & enodare.

Primum fundamentum.

Probatur ergo primò prædicta ſententia. Quoniam Angelus in primo inſtanti habuit omnia, quæ requiruntur, tam ex parte intellectus, quàm voluntatis ad hoc, vt ſi vellet, tunc peccaret: ergo potuit in eo inſtanti peccare. Antecedens probatur. Quoniam Angelus à primo inſtanti ſuæ creationis habuit perfectum vſum rationis, quippe qui ſine diſcurſu, & dependentia à ſenſibus intelligit, & ita ex parte intellectus nihil ei defuit, quo minùs ſi vellet, tunc peccaret. Et ſimiliter nec ex parte voluntatis: quia hoc ipſo, quòd in eo inſtanti habuerit perfectum vſum rationis, habuit etiam perfectam libertatem, qua inter bonum, & malum, vt ſibi libuiſſet, eligeret.

Confirm. 1.

Confirmatur primò. Quoniam in Angelo in eo inſtanti fuit potentia peccandi: ergo potuit peccare in illo. Antecedens patet. Quia Angelus in illo inſtanti fuit ex nihilo, & in illo, ſicut & reliquis non erat regula rectè operandi in ordine ſupernaturali: ergo in eodem inſtanti habuit potentiam peccandi, quæ ex his dumtaxat capitibus oritur.

Secundò.

Confirmatur ſecundò. Quoniam Angelus in ſecundo inſtanti habuit libertatem ad peccandum, & ideò plures ex illis tunc peccauerunt: ergo eadem ratione in primo inſtanti habuerunt eamdem libertatem. Patet conſequentia. Quia ex parte eorum, quæ requiruntur ad actum primum, quale eſt libertas peccandi, quidquid Angelus habuit in ſecundo inſtanti, debuit habere in primo: maximè quando id pertinet ad intrinſecam, & indiuiſibilem entitatem ſuæ voluntatis, vt in libertate ad peccandum contingit: quandoquidem entitatem iſtam indiuiſibilem, debuit omninò integram,

C & perfectam in illo primo inſtanti habere.

62. Euertitur fundamentum.

Reſpondetur, negando antecedens. Et ad probationem patet ex dictis, Angelum nec ex parte intellectus, nec ex parte voluntatis habere in eo inſtanti, quidquid requiritur ad peccandum in eo, imò nec id poſſe habere: non quidem ex parte intellectus: quia debet peculiariter moueri à Deo per cognitionem ſpeciali ratione ab eo applicatiuè procedentem, ac proinde per cognitionem abſque aliquo defectu cogitationis practicæ, vt *n. 19.* dicebamus. Et ſimiliter nec ex parte voluntatis tum, quia (vt *num.* 8. & deinceps aſſerebamus)
D voluntas Angeli, vt eleuata ad finem ſupernaturalem, eſt determinata determinatione omninò neceſſaria quoad ſpecificationem, ad hoc vt in eo inſtanti moueatur à Deo ad actum ſupernaturalem amoris eiuſdem Dei ſuper omnia, cum quo in eo inſtanti nequit cohærere peccatum: tum etiam propter alias rationes in fauorem rationis D. Thomæ adductas, & ex eadem illatas.

Ad primam confirmationem.

Ad primam confirmationem diſtinguendum eſt antecedens: *In Angelo in primo inſtanti fuit potentia peccandi*
E ſumpto ly *in primo inſtanti*, tam ex parte ſubiecti, quàm ex parte prædicati, negandum eſt: ſumpto verò ly *in primo inſtanti*, ſolum ex parte ſubiecti, tranſeat idem antecedens: ſed negari debet conſequentia: quia ad hoc, vt eſſet legitima, requirebatur, vt habuerit potentiam peccandi in primo inſtanti ly *in primo inſtanti* tenente ſe tam ex parte ſubiecti, quàm ex parte prædicati, id eſt, quòd in eo inſtanti fuerit in Angelo potentia ad peccandum pro eodem inſtanti: cùm tamen in prædicto inſtanti non ſit in illo potentia peccandi, niſi ſumpto ly *in primo inſtanti* ex parte tantùm ſubiecti, id eſt, quod in eo inſtanti fuit in Angelo potentia ad
F peccandum, licèt non ad peccandum pro eo inſtanti, ſed pro ſequenti. Nec probatio eiuſdem antecedentis oppoſitum conuincit. Quia ex hoc, quòd Angelus ſit in primo inſtanti factus ex nihilo; ſolùm ſequitur, eum poſſe in aliquo inſtanti peccare, non autem in primo, propter ſpeciales rationes in eo militantes, & à nobis iam explicatas. Sicut etiam ex hoc quod in eo inſtanti Angelus non ſit ſua regula in ordine ad finem ſupernaturalem, non colligitur, illum in eodem inſtanti poſſe delinquere: quia hoc ipſo quod ſit eleuatus ad eumdem finem ſupernaturalem, debetur ei, for-
G maliſſimè vt eleuato, quod habeat ſibi congenitam regulam ratione actus amoris ſupernaturalis, & ſuper omnia eiuſdem finis ſupernaturalis, necnon ratione primæ cogitationis ſine aliquo defectu conſiderationis practicæ, ad quam debet tunc peculiariter à Deo applicari.

Ad ſecundum.

Ad ſecundam confirmationem conceſſo antecedenti neganda eſt conſequentia. Et ad probationem dicendum eſt, ex ea ſolùm deduci, quòd quicquid requiritur ad peccandum ex parte eorum, quæ pertinent ad intrinſecam entitatem voluntatis, habuit Angelus in primo inſtanti, non quidem vt re-
H ducibile ad actum in eo inſtanti, in quo non potuit habere cogitationem cum aliquo defectu conſiderationis practicæ, ſed vt reducibile ad actum pro ſecundo inſtanti, in quo ſicut potuit eſſe in Angelo cogitatio cum defectu conſiderationis practicæ, ſic per ordinem ad illud potuit in primo inſtanti eſſe in Angelo libertas ad peccandum.

63. Secundum fundamentum.

Secundò probatur eadem ſententia. Quoniam negari non poteſt, quin Angelus habuerit in eo inſtanti libertatem quoad exercitium in ordine ad amandum ſuper omnia Deum finem ſupernaturalem: ergo in eodem inſtanti potuit delinquere, ſaltem

saltem peccato omissionis. Antecedens est perspicuum, & communiter recipitur à Theologis: ex eo quod amor supernaturalis Dei solùm est necessarius quoad exercitium in eis, qui Deum ipsum clarè vident, qualiter Angelus in primo instanti ipsum non vidit. Consequentia verò probatur. Nam in eo instanti vrgebat Angelum, maximè iuxta sententiam Diui Thomæ, præceptum conuertendi se in Deum finem supernaturalem per amorem ipsius super omnia: ergo hoc ipso, quod Angelus esset liber quoad exercitium respectu prædicti amoris, posset non elicere eumdem amorem tunc sub præcepto cadentem, ac proinde posset omittendo illum peccare.

Confirmatio. Confirmatur. Nam si Angelus in eo instanti non amaret, vt ei præceptum erat, reuerà peccaret: ergo si potuit in prædicto instanti non amare, potuit vtique in eodem peccare.

Enodatur primo. Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad probationem transeat antecedens, & negetur consequentia. Quoniam Angelus in eo instanti tantùm fuit liber ad non amandum, provt non amare præcisè dicit puram negationem amoris, non verò provt dicit priuationem eiusdem amoris, ac proinde carentiam amoris debiti: quia libertas eius pro prædicto instanti respectu illius amoris fuit libertas præcisè contradictionis, non verò contrarietatis, aut versantis inter priuationem actus debiti, vt talem, & inter actum ipsum debitum. Constat autem, quod ad hoc vt Angelus tunc peccaret, oportebat, eum esse liberum non sola libertate contradictionis, quæ versatur inter amorem, & puram negationem illius, sed quæ versaretur inter eumdem amorem, & priuationem ipsius, vt debiti.

64. Secundo. Secundo respondetur, siue magis explicatur præcedés solutio, quod etsi tunc Angelus haberet præceptum amādi Deum super omnia, vt finem supernaturalem, habueritque libertatem ad amandum, & non amandum: nihilominùs non ideò sequitur, posse in eodem instāti peccare: quia licet adhuc posito prædicto præcepto, potuerit in sensu diuiso non amare, non tamen in sensu composito. Cæterum ad hoc vt posset in illo instanti peccare, requirebatur, vt posito tali præcepto, possit in sensu composito non amare, & non sufficit, quod in sensu diuiso potuerit non habere actū amoris. Itaque, licèt Angelus, adhuc posito præcepto amandi, potuerit cōiungere præcisè cum sua voluntate puram negationē amoris, non tamen posito eodem præcepto potest coniungere cum eadem voluntate, & cum prædicto præcepto carentiam amoris, & ideò nequit peccare: quia ad posse peccare non solùm requiritur, quod adhuc posito præcepto possit coniungi omissio amandi præcisè cum voluntate, sed vlteriùs desideratur, quod adhuc tunc possit coniungi cum eadem voluntate, & cum præcepto: vt ita omissio illa possit transire à pura negatione amoris, in qua nullum est peccatum, ad priuationem eiusdem amoris debiti, quæ nequit esse immunis à peccato.

Explicatur amplius. Quæ omnia possunt explicari ex illis, quæ contingunt in Christo Domino, qui respectu actuum cadentium sub præcepto fuit liber quoad exercitium, vt communiter tradunt Theologi: & nihilominus potuit omittere illos, provt omissio erat pura negatio actus oppositi, secus verò provt erat priuatio prædicti actus, vt debiti: ac proinde, licèt adhuc positis prædictis præceptis, potuerit in sensu diuiso non apponere eosdem actus, non tamen in sensu composito. Et propterea in illo rectè cohæsit libertas quoad exercitium respectu eorumdem actuum cum impotentia ad peccandum omittendo illos. Quomodo autem inter se cohæreant, adhuc posito præcepto amandi, potentia ad omissionem amoris, provt est pura negatio, absque eo quod ibidem sit potentia ad illam, provt est priuatio amoris, vt debiti, ac proinde quomodo prædicta potentia sit quodammodò præcisiua in modo tendendi ad illam omissionem, attingendo vnam rationem eiusdem omissionis, non verò aliam: & similiter qua ratione, adhuc posito prædicto præcepto, sit in voluntate potentia ad coniungendam omissionem amoris, provt est pura negatio, cum eadem voluntate præcisè, absque eo, quod sit potentia in ipsa ad coniungendam prædictam omissionem, tam cum voluntate, quam cum præcepto, non est huius loci explicare, idque satis constabit intuenti illa, quæ *in 1. tom. tract. 4. disp. 10. à n. 84. vsque ad n. 117.* diximus, ad explicandum, quomodo cum efficacia diuini decreti respectu actus amoris, per illud, & ex vi efficaciæ ipsius infallibiliter futuri, & quoad omnes circumstantias prædiffiniti, hæc eadem inter se cohæreant, nam quoad illa eadem vtrobique ratio militat. Et deinde omnia illa amplius patebunt ex illis, quæ in *5. tomo*, agentes de merito Christi Domini, adijciemus.

Ad confirmationem respondetur, concedendo antecedens, & negando consequentiam, propter manifestum defectum transitus a sensu composito ad sensum diuisum, qui in ea committitur. Nam in antecedenti fit sensus compositus, ex eo quod actus, vel omissio actus re ipsa exercita respiciunt omnes circumstantias, cum quibus occurrunt, & cum ipsis re ipsa coniunguntur: in consequenti vero ex sensu diuiso, qualem reddit illa conditionalis prioris partis eiusdem consequentis, nempe, quod si voluntas potest omittere, id est, si stante præcepto, potest coniungere omissionem cum voluntate præcisè, deducitur alia pars eiusdem consequentis, nimirum, quod possit peccare, quæ quidem reddit sensum compositum, scilicet quod possit coniungere omissionem cum voluntate, & præcepto amoris tunc vrgente. 65. Ad confirmationem prior solutio.

Alia eiusdē enodatio. Adde, posse etiam maioris claritatis gratia distingui antecedens: *Si Angelus in eo instanti non amaret, vt ei præceptum erat, peccaret*, sumpto *non amare*, vt præcisè est terminus libertatis contradictionis, quam tunc habet Angelus, negandum est: nam si secundum hanc puram, & nudam rationem poneretur, nullum vtique secundum illam sic sumptam esset peccatum. Cæterum concedendum est antecedens, sumpto *non amare* secundum omnia, quæ secum affert, & omnes circunstantias tunc occurrentes, & cum quibus componitur. Et deinde neganda est consequentia. Quia ad hoc, vt saluetur, Angelum posse omittere amorem, esseque liberum quoad exercitium in ordine ad amandum, satis est, quod possit non amare, accepto *non amare*, provt præcisè est terminus habitudinis prædictæ libertatis, id est, secundùm quod est pura negatio amoris: & quod hæc sit talis conditionis, vt si sub hac pura & præcisa ratione poneretur, non idcirco ex vi illius præcise committeretur peccatum. Et ita non benè in consequenti huius confirmationis infertur, quod si voluntas potest omittere, & per consequens esse libera libertate quoad exercitium, potest etiam peccare non amando: quia (vt iam innuimus) libertas pura quoad exercitium, si purè contradictionis est, habet vt sit libertas & facultas quodammodò præcisiua eorum, quæ in re coniuncta sunt, tendénsque ad volendum illam omissionem amandi, provt per modum puræ negationis est terminus habitudinis prædictæ libertatis ad ipsam: cùm tamen potentia peccandi non ita præscindat

præscindat, vt iam tetigimus. Cæterum licèt hinc plures, & satis difficiles ebullire videantur obiectiones, nihilominus ab eis proponendis, & dissoluendis consulto abstinemus: quia omnia hæc satis constant ex illis, quæ loco nuper citato, per totam illam *disputationem* 10. præcipuè verò numeris modò relatis adduximus: cum quibus etiam videri possunt illa, quæ *in eodem* 1. *tomo tract.* 3. *disp.* 7. *à n.* 13. *vsque ad n.* 26. diximus.

66. Vltimum fundamentum. Tandem probatur eadem sententia. Quoniam Angelus in primo instanti sui *esse* habuit actum dilectionis supernaturalis meritorium vitæ æternæ, vt ex dictis constat: ergo in eodem instanti potuit peccare. Patet consequentia. Quia quicumque non est confirmatus in gratia, potest in eo instanti peccare, in quo est ei possibile mereri. Constat autem, Angelum in primo instanti non fuisse confirmatum in gratia, alioqui in secundo non peccasset.

Confirm. 1. Confirmatur primo. Quoniam plus requiritur ad merendum, quàm ad demerendum: ex eo quod mereri, est bonum quoddam, & non qualecumque, sed perfectum; demereri autem est malum, & plus requiritur ad bonum, quàm ad malum. Ergo si Angelus in eo instanti habuit sufficientem libertatem ad merendum, non est cur ei negetur libertas ad demerendum, ac proinde ad peccandum.

Confirm. 2. Confirmatur secundo. Quoniam ad meritum requiritur plenissima libertas: ex eo quod est opus valdè perfectum; atque adeo hoc ipso, quod sit liberum, debet esse valdè liberum. Ergo si Angelus in primo instanti habuit libertatem ad merendum, debuit etiam habere illam ad peccandum in eodem instanti: siquidem plenissima libertas dicit libertatem, tam ad merendum, quam ad demerendum.

67. Responsio ad fundamentum primo. D. Thom. Respondetur ex D. Thoma in præsenti, concedendo antecedens, & negando consequentiam, & ratio disparitatis traditur à S. Doctore *q.* 16 *de Malo*, quæ est 1. *de Dæmonibus art.* 4. *in solutione ad* 20. vbi sic inquit: *Dicendum, quod alia est ratio de merito, & de peccato. Nam meritum procedit ex hoc, quod mens rationalis creatura mouetur à Deo, qui à principio potest mouere, ad quod voluerit: sed ad peccandum mouetur mens rationalis creatura à seipsa, quæ non potest se mouere, nisi secundum exigentiam naturalis ordinis*, idest illum, quem iam explicuimus, nempe, quod prius debet explicare inclinationem naturalem in sua operatione, quam indifferentiam ad peccandum, priusque debet operari per modum naturæ, & cum necessitate quoad specificationem, quàm per modum puræ libertatis.

Secundò. Secundo respondetur cum D. Thoma *in hoc articulo in solutione ad* 3. vbi sic ait. *Dicendum, quod quicquid est in merito, est à Deo: & ideo in primo instanti suæ creationis Angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, vt dictum est*: quia nimirum (vt in corpore articuli explicuit) peccatum non potest retorqueri in Deum; in quem tamen actio incipiens cum *esse* rei retorquenda est.

68. Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur, non requiri plus ex parte indifferentiæ voluntatis ad merendum quam ad peccandum. Quoniam ad merendum satis est libertas quoad exercitium: cum tamen ad peccandum requiratur ista, & insuper libertas quoad specificationem, siue libertas contrarietatis, quæ est inter bonum, & malum. Cæterum cum hoc stat commune illud axioma, nempe, quod plus requiritur ad bonum, quam ad malum: quatenus per hoc significatur, quod ad bonum requiritur consensus debitus omnium circunstantiarum, licèt ad malum sufficiat quod desit aliqua circunstantia

C debita, quamuis cætera alia reperiantur. Et propterea communiter dicitur: *Bonum ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu.* Vtrum autem hoc plus libertatis quoad specificationem, seu libertatis contrarietatis inter bonum, & malum dicat perfectionem intra rationem libertatis, an verò hæc maior extensio eiusdem libertatis sit potius defectus, & imperfectio illius? ex alibi dictis, & ex eo, quod in Christo Domino, & Deo contingit, facilè deduci potest.

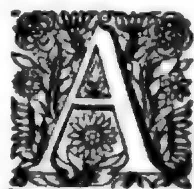
Ad secundam confirmationem. Ex quo ad secundam confirmationem respondetur, ad merendum requiri plenissimam libertatem præcisè contradictionis, & quæ supponat D cogitationem, qua merens plenè cognoscat obiectum, circa quod operatur, & operationem, quam elicit, ac proinde quod non semiplenè solummodo aduertat. Cæterum ad peccandum desideratur libertas contrarietatis, & non qualiscumque, sed quæ est inter bonum, & malum, quæ tamen in primo instanti dari nequit, vt explicatum est.

Additamentum. Adde, quod etsi Angelus in primo instanti meruerit præmium perfectum & plenum, non tamen perfecto, & (vt sic dicamus) pleno modo: quia licet liberè illud meruerit, non tamen omnino mo- E uendo se, sed peculiariter motus, siue applicatus à Deo ad eliciendum illum actum liberum. Ex hoc autem modo libertatis, & merendi non potest colligi, Angelum posse etiam demereri: siquidem Deus non potest speciali ratione applicare illum ad demerendum.

F

ARTICVLVS VI.

Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem, & lapsum Angeli?

Quodli 9. art. 8. cor. AD Sextum sic proceditur. Videtur, quòd aliqua mora fuerit inter creationem, & lapsum Angeli. Dicitur enim Ezechiel. 28. *Ambulasti perfectus in viis* G *tuis à die conceptionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te.* Sed ambulatio, cum sit motus continuus, requirit aliquam moram. Ergo aliqua mora fuit inter creationem diaboli, & eius lapsum.

¶ 2 Prætereà. Origenes* dicit, quod serpens antiquus non statim supra pectus, & ventrem suum ambulauit. Per quod intelligitur eius peccatum. Ergo diabolus non statim post primum instans H suæ creationis peccauit.

* Hom. 1. in Ezechielem aliquantulum ante mediũ tom. 2.

¶ 3 Prætereà. Posse peccare commune est homini, & Angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationem hominis, & eius peccatum. Ergo pari ratione fuit aliqua mora inter formationem diaboli, & eius peccatum.

¶ 4 Prætereà. Aliud instans fuit, in quo diabolus peccauit, ab instanti, in quo creatus fuit. Sed inter quælibet duo instantia cadit tempus medium. Ergo

aliqua

aliqua mora fuit inter creationem eius, & lapsum.

Sed contra est, quod dicitur Ioannis 8. de diabolo, quod in veritate non stetit. Et sicut Augustinus * dicit 11. *de Ciuitate Dei*: Oportet, vt hoc sic accipiamus, quod in veritate fuerit, sed non permanserit.

* Lib. 11. de Ciuit. Dei c. 15. parum ante mediũ tom. 5.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior, & Sanctorum dictis magis consonans est, quod statim post primum instans suæ creationis diabolus peccauerit. Et hoc necesse est dicere, si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrij proruperit, & cum gratia fuerit creatus, vt suprà diximus. * Cùm enim Angeli per vnum actum meritorium ad beatitudinem perueniant, vt suprà dictum est: si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccando. Si verò ponatur, quod Angelus in gratia creatus non fuerit, vel quod in primo instanti actum liberi arbitrij non potuerit habere: nihil prohibet aliquam moram fuisse inter creationem, & lapsum.

* Q. 62. a. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoque in sacra Scriptura intelliguntur metaphoricè motus spirituales instantanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrij tendentis in bonum.

Ad secundum dicendum, quòd Origenes dicit, quod serpens antiquus non à principio, nec statim supra pectus ambulauit, propter primum instans, in quo malus non fuit.

Ad tertium dicendum, quòd Angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem. Et ideò nisi statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset firmatus in bono. Sed non est simile de homine: & ideò ratio non sequitur.

Ad quartum dicendum, quòd inter quælibet duo instantia esse tempus medium, habet veritatem, in quantum tempus est continuum, vt probatur *in * 6. Physicorum*. Sed tamen in Angelis, qui non sunt subiecti cœlesti motui, qui primò per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa successione operationum intellectus, vel etiam affectus. Sic igitur instans primum in Angelis intelligitur respondere operationi mentis Angelicæ, qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem, quia in primo die commemoratur vespere, sed non mane: & hæc quidem operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac operatione quidam per matutinam cognitionem ad laudem Verbi sunt conuersi: quidam verò in seipsis remanentes facti sunt nox, per superbiam intumescentes, vt Augustinus * dicit 4. *super Genes. ad litteram*. Et sic prima operatio fuit omnibus communis. Sed in secunda sunt distincti. Et ideò in primo instanti omnes fuerunt boni, sed in secundo fuerunt boni à malis distincti.

* Lib. 6. Physic. text. 2. & sequentibus tom. 2.

* Lib 4. cap. 14. in fine habetur in sensu tom. 3.

Conclusio.

Probabilior, & Sanctorum dictis magis consona est opinio, quod statim diabolus post primum instans suæ creationis peccauerit.

DISPVTATIO XII.

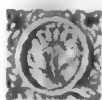
An fuerit aliqua mora inter primum instans creationis Angeli, & eius lapsum? necnon & quanta fuerit mora totius viæ Angelicæ.

QVIA D. Thomas in corpore huius articuli explicat, an fuerit aliqua mora inter lapsum Angeli, & eius creationem, & in solutione ad 3. inquit, quod si diabolus statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudinis non posuisset, fuisset firmatus in bono, & tota mora viæ Angelicæ in his virtualiter saltem includitur: idcirco, disputationem istam ad omnia hæc explicanda instituimus. Nomine autem *viæ* non intelligimus putam viam, tam Angelorum malorum, quàm bonorum, absque suo termino, nempe beatitudine, vel damnatione; sed eamdem aliquo ex his terminis terminatam. Et ita quoad viam Angelicam, sensus disputationis est de mora consumpta ab Angelis à primo instanti suæ creationis vsque ad illud instans inclusiuè, in quo vel saluati, vel damnati sunt, quodque est terminus, siue intrinsecus, vt putat Caietanus, & alij (de quo infrà) siue extrinsecus eiusdem viæ: ex eo quod, cùm hoc aduenit, tunc iam non est via Angelorum, licèt immediatè anteà fuerit, vt in sequentibus dicemus.

DVBIVM I.

Vtrùm Angelus malus statim post primum instans lapsus fuerit? & an bonus statim post idem instans omninò deliberatè se, & omnia sua in Deum finem supernaturalem retulerit?

QVIA Angelicus Præceptor in corpore huius articuli primo loco, vt modo dicebamus, explicat an Angelus immediatè post primum instans lapsus fuerit: ideò nos primo loco de hoc inquirimus. Cui etiam in titulo addidimus, an immediatè post idem instans Angeli boni omninò deliberatè se, & omnia sua in

in Deum finem supernaturalem retulerint: quia connexio doctrinæ id exposcere videbatur: & propterea D.Thom. *in solut. ad 3.* hoc idem tangit.

D. Thom. Animaduersio pro intelligentia tituli.

Vt autem titulus melius intelligatur, notandum est, hoc esse discrimen inter instans nostri temporis, & instans Angelicum, quod instans nostri temporis est tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibile: & propterea nequit coexistere adæquatè alicui parti nostri temporis, itavt tandiu duret, & perseueret, quandiu prædicta pars. At instans Angelicum est formaliter indiuisibile, potest tamen esse virtualiter diuisibile, ac proinde tandiu durare, quandiu aliqua pars nostri temporis: licet non necessario id habeat. Et propterea operatio Angelica potest aliquando, prout Angelo libuerit, durare per correspondentiam ad partem nostri temporis, vel præcisè per correspondentiam ad vnicum tantummodò instans indiuisibile eiusdem temporis. Titulus ergo intelligitur de instanti Angelico, vt præcisè coexistit instanti nostri temporis: & ita sensus illius est, an præcisè per correspondentiam ad vnicum tantummodò instans nostri temporis, Angelus malus fuerit in gratia, Deumque authorem supernaturalem dilexerit: ac proinde gratia, & dilectio prædicta tantum mensuratæ fuerint per vnicum instans Angelicum tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibile, & statim post illud lapsus fuerit? Sicut etiam de Angelis bonis inquirimus, an statim post prædictum instans sic sumptum, omninò deliberatè se, & omnia sua in eum vt finem supernaturalem retulerint.

Ratio autem, propter quam dubium hoc de primo instanti Angelico sic sumpto excitamus, est: tum quia (vt statim dicemus) D. Thomas in eodem sensu illud excitat: tum etiam, quia si loquamur de instanti Angelico secundùm se, & siue coexistat tempori, vel vnico tantùm instanti nostro, ferè nulla quoad hoc est difficultas: siquidem suppositis iis, quæ suprà diximus, & vt ex iam dicendis ampliùs patebit, planum est, Angelum malum post primum instans sic sumptum deliquisse: siquidem certum est ex iam dictis, quod immediatè post primum instans vrgebat illum præceptum non diligendi suam beatitudinem naturalem absque debita mensura, & hoc præceptum fuisse ab illo violatum.

§. I. *Assertio prior.*

2. Prima conclusio.

Dicendum ergo est primo Angelum lapsum fuisse post primum instans, sumpto instanti per correspondentiam ad vnicum tantummodo instans indiuisibile nostri temporis: ac proinde per vnicum tantum instans Angelicum, tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibile, fuisse in gratia, & sub dilectione super omnia Dei authoris supernaturalis. Assertio hæc videtur desumi ex illo 1. Ioannis 3. *Ab initio diabolus peccat:* hæc enim verba melius, ac magis propriè verificantur, si initium sui *esse* fuit initium, non quidem intrinsecum, sed extrinsecum sui peccati. Hoc autem optimè verificatur, si tantum per correspondentiam ad vnicum instans nostri temporis fuit in gratia sanctificante, in qua est creatus: quia tunc primum *esse* Angelicum, & gratiæ ipsius esse aliquo modo vltimum *non esse*, atque adeò initiatiuum extrinsecum sui peccati: & ita in eo verificaretur, quod tunc non est prædictum peccatum, erit tamen immediatè post.

1. Ioan. 3.

Isidor.

Idem etiam insinuat Isidorus *de Summo bono c. 22. sentent. 17.* vbi ait, quod diabolus, mox vt factus in superbiam erupit, & statim vt factus est cecidit: non autem tam statim superbiisset, aut cecidisset, si perdurasset amplius, quam per instans nostri temporis. Et tandem prædicta assertio est magis consona SS. Patrum dictis, vt testatur D. Thom in hoc articulo his verbis: *Respondeo dicendum quod circa hoc est duplex opinio, sed probabilior, & Sanctorum dictis magis consonans est, quod statim post primum instans suæ creationis diabolus peccauerit. Et hoc necesse est dicere si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrij proruperit, & cum gratia fuerit creatus, vt suprà diximus.* In quibus verbis expendendum est id, quod ad rem hanc maximè facit, Angelicum Præceptorem data opera non dixisse, quod statim post primum instans absolutè & simpliciter diabolus peccauerit, sed quod statim post primum instans suæ creationis peccauerit. Nam per priora verba non denotabatur, quod statim post primum instans in correspondentia ad instans tantummodò nostri temporis deliquerit: siquidem inter instantia Angelica dantur plura, quæ coexistant non solùm instanti nostri temporis, sed etiam tempori ipsi: ex eo quod (vt modo dicebamus) prædicta instantia sunt virtualiter diuisibilia, & ideò per hoc, quod dicatur, Angelum statim post primum instans deliquisse; non ideò colligitur, quod per correspondentiam ad vnicum tantùm instans nostri temporis fuerit in gratia, & immediatè post deliquerit. Cæterùm per posteriora verba, nimirum, quod statim post primum instans suæ creationis diabolus peccauerit, optimè deducitur, ipsum solùm per correspondentiam ad prædictum instans nostri temporis in gratia, cum qua creatus est, stetisse, & immediatè post cecidisse; quia creatio Angeli sub ratione & denominatione creationis tantum durat correspondenter ad vnicum instans nostri temporis, atque adeò per instans tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibile: & ita immediatè post primum instans Angelus non dicitur creari, sed conseruari.

D. Thom.

3. Eluciadatur amplius mens Diui Thomæ.

Potestque hæc eadem Angelici Doctoris, ac proinde aliorum Patrum mens magis declarari ex eo, quod S.Doctor non sumit in præsenti creationem, vt est idem reipsa cum conseruatione, estque eadem continuata productio Angeli ex nihilo: alioqui enim non dixisset, quod post primum instans suæ creationis statim diabolus peccauit: quoniam instans intrinsecum creationis sic sumptæ tandiu durat, quandiu esse Angelicum conseruatur, quippe quæ mensurantur per vnicum & idem æuum: & ideò post hoc instans intrinsecum siue æuum, non potuit Angelus superbire: quia idem esset dicere, quod post prædictum æuum superbiret, ac dicere, quod postquam non esset, superbisset. Quare, cùm S. Doctor dixit, esse magis consonum dictis Sanctorum, quod Angelus post primum instans suæ creationis statim peccauit, sumit creationem, vt est sub ratione & denominatione creationis: ac proinde prout dicit nouitatem essendi, & ratione alicuius connotati tunc importati quodammodò distinguitur à conseruatione, vt N. Complutenses *in lib. Physicorum disput. 21. n. 24. & 25.* benè explicant. Certum est autem, creationem Angeli sic sumptam tantum durare per correspondentiam ad vnicum & idem indiuisibile instans nostri temporis, & per vnicum dumtaxat instans intrinsecum, & Angelicum, quod tam formaliter, quàm virtualiter sic indiuisibile.

Complut.

4. Effugium aduersariorum.

Nec refert, si occurras, quod ad hoc vt saluetur, diabolum statim post primum instans suæ creationis peccasse, non est necesse, vt in instanti immediatè sequenti, metaphysicè loquendo, deliquerit, sed satis est, quod statim moraliter peccauerit

uerit. Quia id, quod parum distat à prædicto instanti, dicitur statim post illud moraliter esse; ex eo quod iuxta commune axioma, *Parum* (atque adeò exigua illa mora) *pro nihilo reputatur.*

Præcluditur. *D. Thom.* Non itaque hoc refert. Quia D. Thom rem hanc non morali, sed metaphysico modo pertractat, sicut & alia, de quibus in hoc articulo agit, pertinentia ad moram Angelicæ viæ, vt ex rationibus S. Doctoris statim expendendis patebit. Et propterea, dum S. Doctor explicat moram viæ Angelicæ, non morali, sed metaphysico modo de illa agit, assignans ei duo, vel tria instantia, vt iam diximus. Et in solutione ad secundum explicans dictum illud Origenis, nempe, quod *serpens antiquus non statim supra pectus, & ventrem suum ambulauit* inquit, quod *serpens antiquus non à principio, nec statim supra pectus ambulauit, propter primum instans, in quo malus non fuit:* atque adeò solùm tribuit illi, quod in primo instanti, nimirum suæ creationis, non deliquerit: & per consequens, quod in eo instanti non incepit intrinsece peccatum, benè tamen extrinsecè, quatenus tunc verificabatur, quod in eo instanti non erat, secùs tamen immediatè post illud.

5. Diluitur confutatio. Addo, quod D. Thom. *in corpore articuli* constituit discrimen inter Angelum, si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrij proruperit, & cum gratia fuerit creatus, iuxta ea, quæ idem S. Doctor supra dixerat, & inter eundem Angelum, si ponatur, quod in gratia creatus non fuerit, vel quod in primo instanti actum liberi arbitrij non potuerit habere: nam in primo euentu non est admittenda aliqua mora inter instans creationis diaboli, & eius lapsum, benè tamen in secundo. Constat autem, in hoc secundo euentu moram illam non excludere, quin Angelus statim moraliter post primum instans suæ creationis lapsus fuerit: siquidem prædicta mora adhuc tunc fuisset satis breuis, & modica, vt communiter docent Theologi, &

Angelic. Præceptor. colligitur ex eodem Angelico Præceptore *q. præcedenti art. 4. & 5.* ac proinde, ad hoc vt stet discrimen istud à D. Thoma adductum, oportet, vt cum inquit, quod statim post primum instans suæ creationis diabolus peccauit, si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrij proruperit, & in gratia creatus fuerit, debeat intelligi, quod non solùm statim moraliter, sed statim metaphysicè post prædictum instans peccauerit, nullaque ibi mora, quantumuis modica, inter prædictum instans, & diaboli lapsum intercesserit.

6. Ratio fundamentalis desumpta ex D. Thoma. Rationem autem fundamentalem huius assertionis adduxit D. Thom. *in hoc articulo*, vbi postquam docuit, assertionem nostram esse probabiliorem, & Sanctorum dictis magis consonam, sic ait. *Et hoc necesse est dicere, si ponatur, quod in primo instanti suæ creationis in actum liberi arbitrij proruperit, & cum gratia fuerit creatus, vt supra diximus. Cùm enim Angeli per vnum actum meritorium ad beatitudinem perueniant, vt supra dictum est: si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccando.*

Confirmatur & aperitur vis huius rationis. Confirmatur, & explicatur vis huius rationis. Quoniam Angelus per vnum actum meritorium plenè liberum, id est, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem, seu in quo non agit vt motus peculiari ratione à Deo, sed vt mouens seipsum, peruenit ad beatitudinem, vt D. Thom. *q. 61. art. 5.* docet, & nos in sequenti dubio explicabimus. Sed si diabolus post primum instans suæ creationis non statim peccauit, sed dilexit Deum finem supernaturalem, sicut in primo instanti creationis illum dilexit, tunc elicuisset prædictum actum meritorium. ergo per illum peruenisset ad beatitudinem: ergo cùm planum sit, illum nec peruenisse ad beatitudinem, nec prædictum actum meritorium exercuisse, oportebit, vt post primum instans suæ creationis statim peccauerit.

Vtraque consequentia videtur perspicua. Minor autem probatur. Quoniam si diabolus immediatè post primum instans non peccasset, sed per aliquam quantumuis breuem, morulam dilexisset Deum authorem supernaturalem, sicut in primo instanti suæ creationis per correspondentiam ad instans tantummodò nostri temporis eum dilexerat, tunc per totam illam morulam ita dilexisset illum, vt non solùm posset non diligere, prout non dilectio est pura negatio dilectionis, sed etiam, prout est priuatio amoris debiti, necnon & debitæ mensuræ seruandæ in appetitione propriæ excellentiæ beatitudinis naturalis, quam tunc diligebat: quia cum persistentia in illa dilectione non incipiat cum esse rei, sed supponat instans creationis, non est cur Angelus ita persistat in illo amore, vt non possit peccare omittendo illum, aut diligendo propriam excellentiam naturalem absque ista mensura: siquidem ratio, propter quam in primo instanti suæ creationis, id est correspondenter præcisè ad instans nostri temporis, hoc ei denegatur, est, ne illud peccatum, quippe commissum in prædicto instanti retorqueatur in authorem naturæ. Ergo si Angelus post primum instans suæ creationis non peccauit, sed perseuerauit in dilectione Dei authoris supernaturalis, elicuisset actum meritorium omninò liberum, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem, ac proinde in quo non ageret vt motus peculiari ratione à Deo: quia quoties voluntas agit omninò liberè, id est, tam quoad exercitium quàm quoad specificationem, non mouetur speciali ratione à Deo, vt ex dictis disputatione præcedenti constat.

Confirmatur secundo ratione eiusdem S. Doctoris *in hoc articulo in solutione ad 3.* vbi cum sibi sic opposuisset: *Posse peccare, commune est homini, & Angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationem hominis, & eius peccatum. Ergo pari ratione fuit mora inter formationem diaboli, & eius peccatum.* Respondet, & simul tradit confirmationem nostræ assertionis in hæc verba; *Dicendum, quod Angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem. Et ideò nisi statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset firmatus in bono. Sed non est simile de homine: & ideò ratio non sequitur.* 7. Confirm. ex D. Thom.

Quæ confirmatio potest sub hac forma magis declarari. Nam si diabolus post primum instans suæ creationis iam dictum non peccasset, sed per aliquam breuem morulam post illud dilexisset Deum, vt finem supernaturalem, sicut in prædicto instanti suæ creationis illum dilexerat, tunc amor iste esset ex electione, quatenus per breuem illam moram durarat: siquidem Angelus semel motus à Deo speciali motione ad diligendum ipsum authorem supernaturalem pro primo instanti suæ creationis, & in correspondentia ad vnicum instans nostri temporis, posteà pro sua libertate eligit omninò liberè permanere in eo actu dilectionis per breuem illam morulam: ex eo quod posset per prædictam morulam in eo non permanere, sed statim post primum instans suæ creationis à prædicto actu cessare, & cessando delinquere. Ergo eo ipso diabolus redderetur inflexibilis ab eodem amore, & per consequens impeccabilis: quippe cùm hæc sit propria conditio naturæ Angelicæ, vt reddatur inflexibilis à bono, vel malo per illum actum, quem omninò liberè, & ex electione elicit. Quare, cùm hæc inflexibilitas non Elucidatur magis prædicta confirmatio.

non sit diabolo concedenda, nec illi debet concedi id, ex quo prædicta inflexibilitas deducitur, nempe, quod post primum instans suæ creationis non statim peccauerit. Vnde, vt benè animaduertit Diuus Thomas *in hac solutione ad 3.* licèt primo homini concedatur persistentia in gratia per aliquam moram post instans suæ creationis, quia etsi perdurauerit in amore supernaturali Dei, non tamen idcirco sic amando cum hac duratione, & mora illum, redditur homo impeccabilis, secùs tamen prædicta persistentia, & morula in gratia est diabolo concedenda, quia modo alibi insinuato per illum actum sic continuatum redderetur inflexibilis in bono.

D. Thom.

8. Solutio huius rationis D. Thomæ. Nec obest, si occurras huic rationi D. Thomæ, & eius confirmationibus, non sequi ex illis, quod hoc ipso quod diabolus statim post primum instans suæ creationis non peccauit, sed in amore supernaturali per aliquam breuem morulam perstiterit, tunc in illa morula dilexisset Deum omnino liberè, id est, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem, vel omninò mouendo seipsum, aut omninò ex electione, & per consequens ita vt reddatur inflexibilis in illo amore, quoniam tam per instans suæ creationis, quàm per breuem illam morulam mouetur à Deo speciali ratione, & tanquam ab agente particulari: cuius oppositum requirebatur ad hoc, vt Angelus omninò liberè tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem eliceret prædictum actum per illam morulam, & omninò, ac ex omnimoda electione seipsum moueret.

Ratio autem, propter quam Angelus adhuc per illam morulam moueretur à Deo speciali applicatione, potest reddi ex eo, quod Deus mouet Angelum hac speciali ratione accommodatè ad suam naturam, & modo, quo ipse seipsum moueret. Quare, cùm modus accommodatus naturæ Angelicæ sit, vt operatio illius non solùm sit per correspondentiam ad vnicum tantum instans nostri temporis, sed etiam correspondenter ad aliquam moram eiusdem temporis: inde est, vt illa specialis motio non durauerit tantummodò per instans creationis Angelicæ, seu correspondenter ad vnicum tantummodò instans nostri temporis, sed vltra se porrexerit correspondendo ad illam morulam nostri temporis statim subsecutam: & ita per totam illam Angelus sic motus, nec potuit peccare, nec ex omnimoda electione, & motione, qua seipsum moueret, perseuerauit in illo actu supernaturalis dilectionis.

Confutatur. Non itaque hoc obest. Nam in contrarium vrget, quod ex communi omnium, vel ferè omnium Theologorum doctrina constat, quòd licèt instans Angelicum possit durare per correspondentiam, non solùm ad instans nostri temporis, sed etiam ad aliquam partem, & moram eiusdem temporis, non tamen id est necesse: quia potest Angelus pro sua libertate per vnicum tantummodò instans nostri temporis elicere aliquem actum omnimodò indiuisibilem, & in tempore immediatè sequenti ab eo cessare, vt ex iis, quæ *supra q. 10.* D. Thom. & cum eo Thomistæ docent, necnon & ex illis, quæ *in hoc eodem dubio n. 25.* dicemus, patebit. At est magis consonum naturæ Angelicæ, quod illa motio specialis, qua à Deo mouetur in primo instanti suæ creationis ad dilectionem Dei supernaturalem, tantum duret, non vtcumque, sed sub ratione specialis motionis, per correspondentiam præcisè ad aliquod instans nostri temporis, & per consequens pro primo instanti tantummodò creationis Angelicæ, ita vt pro sequenti morula Angelus omninò seipsum moueat, omninoque operetur ex electione. Ergo ita, & non aliter contigit.

D. Thom.

Consequentia & maior satis constant: Minor autem probatur. Tum, quoniam specialis illa motio Dei tantùm desideratur ad hoc, vt completè constituatur Angelus in actu primo in ordine ad se mouendum ex omnimoda electione: ex eo quod non nisi ex præcedenti volitione finis (quæ hoc ipso, quod sit omninò prima, debet esse ab authore naturæ) potest se mouere ex prædicta electione, vt *disput. 9 dub. 3. n. 58.* & *disp. præcedenti num. 9.* diximus. At ad hoc, vt Angelus maneat sufficienter constitutus in actu primo per primam volitionem sui finis, & motionem peculiarem Dei ad illam, satis est, quod per vnicum tantummodò instans nostri temporis duret illa motio considerata sub ratione specialis motionis Dei. Quoniam in Angelis, propter suam maiorem perfectionem, & excellentiorem modum operandi, sufficit vnicum tantummodò instans tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibile ad hoc, vt possit statim in sequenti morula seipsum omninò mouere, & operari ex omnimoda electione, seque in bonum, vel malum flectere. Ergo est magis consonum naturæ Angelicæ, quod prædicta motio sub ratione specialis motionis solùm duret per correspondentiam ad vnicum instans nostri temporis.

Tum etiam. Quia motio illa specialis, quatenus talis, ea etiam ratione desideratur, vt nimirum priùs explicetur inclinatio naturalis principiorum agendi ad rectè operandum, quam indifferentia, quam habent ad deficiendum, priusque voluntas operetur, vt habet rationem naturæ, quàm vt habet rationem plenæ, & omnimodæ libertatis: quia applicare specialiter ad omnia hæc, pertinet peculiari ratione ad authorem naturæ, & principiorum agendi. At ad hoc, vt his muneribus satisfiat, planum est, sufficere vnicum dumtaxat instans nostri temporis. Ergo, &c.

Tum denique (id, quod ex præcedenti sequitur.) Quoniam prædicta motio, quatenus talis, requiritur, ne operatio defectuosa eliciatur à creatura intellectuali, & hæc retorqueatur in authorem naturæ & principiorum agendi. Constat autem quod ad hoc, vt operatio defectuosa non tribuatur prædicto authori, satis est, quod illa actio non incipiat cum *esse* rei, & in instanti suæ productionis: ac proinde quod motio peculiariter data ad euitandam hanc operationem defectuosam, & eliciendam actionem rectam, duret tantummodò per prædictum instans. Ergo hoc erit magis consonum naturæ Angelicæ, & modo mouendi illam, imò oppositum non erit satis consonum prædictæ naturæ: siquidem illa ob prædictos dumtaxat fines exigit hanc specialem motionem Dei, vt talem: & ita non petit illam sub ratione specialis motionis, nisi quantum satis sit ad hoc, vt mediante illa satisfiat prædictis muneribus, & deinde Angelus seipsum omninò moueat, & ex omnimoda electione operetur: ac tandem, vt omninò intra suam lineam dominus suæ operationis applicet se ad volendum, quod sibi placuerit absque indigentia specialis motionis Dei sub conceptu talis, & solùm cum dependentia à motione vniuersali illius.

§. II. *Obiectio triplex contra dicta pro priori assertione, & earum solutiones.*

10. Obiectio contra assertionem. Nazar. Suarez. Gregor. Gabriel. Altisiod.

NEc refert, si cum Nazario in præsenti *controuersia vnica, §. dico quinto*, cum Suar. *lib. 7. de Malis Angelis c. 21.* necnon ex Gregorio, & Gabriele *in 2. dist. 5. art. 3. dub. 2.* & Altisiodorensi *lib. 2. summa tract. 2. c. 4.* & aliis, objicias primò, non

Ezech. 28. Confirmatio. Genes. 1. 11. Diluitur obiectio ex D. Thoma. Soluitur confirmatio. Eccles. 30.

Ezech. 28. non videri assertionem hanc consonam verbis Ezechiel. 28. vbi dicitur: *Posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te.* Quæ verba ferè singula non moram instantis nostri temporis solummodò, sed durationem alicui satis notabili nostri temporis latitudini respondentem significant. Nam in primis verbum illud, *ambulasti*, denotat operationem mensuratam duratione coexistente tempori nostro, non autem soli instanti prorsus indiuisibili, sicut & ambulatio nostra non instanti, sed tempore mensuratur.

Deinde particula illa, *in viis tuis*, hoc ipsum confirmat: pluralitas enim viarum longitudinem durationis significat in operando, cui non instans, sed quædam temporis latitudo respondet. Denique illa vltima verba videlicet, *à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te*, satis apertè declarant, Luciferum existentem in Empyreo perfectum in bonis operibus stetisse, non in primo solum creationis exordio, sed etiam in aliqua posteriori (modo nostro intelligendi) latitudine alicui nostri temporis parti respondente. Non enim dicitur, *in die*, sed *à die conditionis*, vt denotetur, vltra conditionem, & instans illius, amplius in viis suis perfectum ambulasse. Quod etiam explicat id quod additur, nimirum, *donec inuenta est iniquitas in te:* per quæ verba significatur, quod inter diem conditionis, & hoc, quod est inuentam esse iniquitatem in Lucifero, mediasse aliquam moram, in qua perfectus in viis suis ambulauerit.

Confirmatio. Confirmatur: Nam Angeli creati sunt primo die, vt patet ex dictis q. 61. Sed in sexto die adhuc in gratia permanebant. Ergo non tantùm durarunt in illa per vnicum instans. Minor probatur. Nam *Genes. 1.* in sexta die dicitur, quod *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.*

11. Diluitur obiectio ex D. Thoma. Respondetur ex D. Thoma in hoc articulo in solutione ad 1. Nam cùm sibi hoc idem testimonium Ezechielis opposuisset, respondet in hæc verba: *Dicendum, quod per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoque in sacra Scriptura intelliguntur metaphoricè motus spirituales instantanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrij intendentis in bonum.* Vnde per hoc, quod dicatur, Luciferum in viis suis perfectum ambulasse, solùm denotatur pluralitas actuum inter se subordinatorum, quos in illo instanti habuit, non verò quod in correspondentia ad aliquam temporis morulam in gratia perseuerauerit. Sicut etiam ad saluandum, quod à die conditionis vsque dum inuenta est iniquitas in illo, fuit perfectus in eisdem viis, satis est, quod per vnicum dumtaxat instans nostri temporis hoc habuerit: siquidem planum est, nullam esse implicationem in hoc, quod Lucifer præcisè per instans suæ conditionis, & per correspondentiam ad vnicum tantum instans nostri temporis perseuerauerit in gratia, & perfectione viarum suarum & statim peccarit. Tunc autem verificaretur de illo, ambulasse perfectum in suis viis à die conditionis suæ, donec inuenta fuit iniquitas in illo, vt ex se patet.

Soluitur confirmatio. Ad confirmationem respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, tum sensum illius testimonij esse, quod omnia opera Dei in illo sexto die erant valdè bona, vt procedebant à *Eccles. 39.* Deo: sic enim intelligitur modo illud Eccles. 39. *Opera Domini vniuersa bona valde*, scilicet quatenus sunt à Deo, quamuis ex malitia voluntatis creatæ sint deprauata: tum etiam prædictum testimonium intelligi de operibus, quæ ibi proprio nomine referuntur à Deo creata: at verò Angeli sub proprio nomine non exprimuntur in Genesi à Deo creati, vt *supra q. 61.* dicitur.

Secunda obiectio. Nec etiam obest, si secundò objicias ex Suarez loco citato, quod magis naturale est cuique intellectui, & voluntati creatæ permanere aliquantulum in actu liberè elicito & indiuisibili, quam subitò actum perfectum facere, & statim illum relinquere, vel immediatè post idem instans indiuisibile ad alium transire: nam hoc & difficillimum apparet, & nimiam imperfectionem, ac mutabilitatem indicat: ergo verosimilius est, Angelum non fuisse illo modo mutatum ab actibus, quos in primo instanti habuit, sed in illa dispositione aliquantulum permansisse.

Confirm. 1. Confirmatur, & explicatur primò ex eodem Suar. ibidem n. 4. Nam Deus in primo instanti fidem Trinitatis omnibus Angelis reuelauit, suique actualem amorem infudit: & probabile valde est, secundum instans Angelorum omnium tam bonorum, quam malorum per nouam Dei excitationem, ac reuelationem, seu noui obiecti, vel præcepti propositionem inchoatum esse. Non est autem verosimile, in eodem momento indiuisibili in se, & quoad nos Deum abstulisse cogitationem de mysterio Trinitatis, vt nouam cogitationem de mysterio Incarnationis immediatè post immitteret. Ergo Angelus in illa prima cogitatione mysterij Trinitatis, & operatione illius primi instantis, atque adeò in amore elicito in eodem instanti amplius durauit, quàm per correspondentiam ad vnicum dumtaxat instans nostri temporis. Maior relinquitur à Suarez vt certa. Minorem autem probat. Tum, quia magis connaturale est, vt hi actus indiuisibiles, indiuisibiliter inciperent etiam secundùm coexistentiam ad nostrum tempus: hoc autem posito inter indiuisibilia vtriusque reuelationis initia aliquam durationem nostri temporis veram, vel imaginariam intercessisse necesse est. Tum etiam, Quia illa tam velox mutatio prioris cogitationis, vel reuelationis non videtur consentanea viro prudenti in modo operandi, nedum sapientiæ, & prouidentiæ Dei.

Confirm. 2. Ex quo confirmat secundò hoc ipsum Suarez. Nam licèt absolutè, & (vt ita dicamus) physicè posset Angelus relinquere primum actum in eodem instanti indiuisibili omninò tam formaliter, quàm virtualiter, & ad alium transire; nihilominus hoc non est prudenti modo operandi satis consentaneum: & ideò non est præsumendum de Angelis bonis, & consequenter nec de malis: cùm simul vtrique deliberauerint, vt probabilius creditur: & maximè, cùm per nouam Dei motionem ad plenam deliberationem excitati fuerint.

Confirm. 3. Confirmatur tertiò. Quoniam aliàs valdè parcè, & quodammodò auarè se gessisset Deus cum Lucifero, & eius sequacibus: siquidem solùm ad instans tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibile eis concessisset suam gratiam sanctificantem.

Respondetur ad obiectionem. Respondetur enim ad secundam hanc obiectionem, ad summum probare intentum de actu elicito ex omnimoda electione, non verò de actu, in quo operans non tam se mouet, & eligit, quàm à Deo ex speciali motione mouetur: nam respectu huius, vt procedentis ex speciali motione Dei, quatenus specialis motio est, tantum potuit Angelus per vnicum dumtaxat instans nostri temporis durare, vt explicatum est: & hoc ipso quod amplius in illo durasset, non persisteret in illo vt motus sic à Deo, sed vt operans ex omnimoda electione: atque adeò ex vi prædicti actus redderetur in bono inflexibilis, vt n. 7. dicebamus.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur, quod

transeat maior vnà cum minori: hinc tamen non fit, secundam illam reuelationem incipientem in secundo instanti incepisse per correspondentiam ad instans nostri temporis, si semel prior illa reuelatio sic incepit, sed posse, quantumuis indiuisibilem, incipere connaturaliter per correspondentiam ad nostrum tempus; quia cum prædictæ reuelationes non mensurentur, tanquam per propriam mensuram, per nostrum tempus, aut per instantia illius, nec illis subdantur, non est præter naturam earum, vt vna incipiente post alteram, & priori per correspondentiam ad instans nostri temporis, quod posterior habeat incipere per correspondentiam ad partem temporis. (Vtrum autem hæc correspondentia ad partem temporis esset adæquata, vel inadæquata, constabit ex illis, quæ *dubio 3.* dicemus.) Et similiter hinc non fit, quod actus dilectionis incipiens vnà cum priori reuelatione Trinitatis durauerit amplius, quam per correspondentiam ad instans nostri temporis. Quia licèt reuelatio mysterij Trinitatis facta Angelo in primo instanti possit perseuerare per correspondentiam ad secūdū instans, in quo facta fuit reuelatio mysterij Incarnationis, in quoque Lucifer peccauit, ex eo quod non est incompossibilis cum peccato: non tamen actus amoris, qui in primo instanti fuit à Deo quodammodo infusus Angelo, propter incompossibilitatem illius cum peccato incipiente in secundo instanti. Et ideò neganda est secunda consequentia huius confirmationis.

14 Ad secundā. Ad secundam confirmationem respondetur, non eo ipso, quòd relinquatur aliquis actus ab Angelo, ita vt solum per instans nostri temporis in eo duret, debet argui imprudentiæ: quia non omnes actus illius maiorem moram secundum regulas prudentiæ expostulant. Cæterum cum hoc stat, vt Angeli mali sint arguendi imprudentiæ, ex eo quod per vnicum dumtaxat instans nostri temporis in amore Dei perstiterunt: quia debebant etiam in correspondentia ad tempus immediatè subsecutum in illo perseuerare, ad idque ex diuino præcepto obligabantur: & ideo Angeli boni, quippe prudentes, in illo magis quam per instans perseuerauerunt: vnde isti benè, illi vero malè, & imprudenter deliberauerunt. Nec verum est quod Angeli mali indigebant noua motione distincta à prædictis reuelationibus, & inspirationibus, ad hoc vt illis mala sua deliberatio imputaretur. Nam deliberatio imprudens in Angelis malis solum fuit virtualis & interpretatiua, & ad hanc non fuit tūc necesse, vt noua aliqua Dei motio distincta à prædictis reuelationibus & inspirationibus præcesserit, sed satis fuit, quod suppositis istis, quæ tunc aderant posset benè deliberare circa obiecta supra dicta, non tamen benè circa eadem deliberauerit.

Ad tertiam. Ad tertiam confirmationem neganda est sequela. Quoniam Deus, quantum est ex se, non ad vnicum dumtaxat instans omninò indiuisibile, sed ad perpetuas æternitates concessit Lucifero, & eius sequacibus suam gratiam sanctificantem. Cæterum per ipsos stetit, ne amplius quam per prædictum instans in ea perseuerarent: & ideo non Deus, sed Angeli mali arguendi sunt, ex eo quod ita parum in gratia perstiterunt. Maximè, quia ex hoc, quod sic modicè, & instantaneè in illa perseuerauerint, non idcirco minus deliberatè, aut cum minori culpa & malitia peccauerunt, & illam à se abiecerunt, quam si per aliquam aliam morulam, in qua non redderentur inflexibiles in bono, persisterent in gratia, & postea delinquerent, eamque deperderent.

15 Tertia obiectio. Nec deinde obest, si ex Valentia objicias tertiò, quod etsi diabolus non peccasset statim post primum instans suæ creationis, non idcirco eliceret operationem meritoriam omninò liberam, siue cum indifferentia voluntatis ad bonum, vel ad malum: neque etiam oporteret eum operari ex omnimoda electione, & seipsum omninò mouendo: ac proinde non propterea redderetur inflexibilis in bono. Ergo rationes ex D. Thoma desumptæ in hoc innitentes ruunt. Antecedens probatur. Quia posset Angelus in morula illa immediatè secuta post primum instans manere otiosus, expectando terminum suæ viæ, & non operando benè, aut malè. Ergo, &c.

Respondetur enim ex dictis, negando antecedens. Et ad probationem negari etiam debet antecedens. Quis enim (vt benè loquitur Nazarius in præsenti) existimet, Angelos in gradu naturæ præstantissimo conditos gratia, & charitate perfectos, in ea duratione, in qua de vltimo totius vitæ fine deliberare debuerant, & quando Luciferi suggestionibus vrgebantur, ac pro Dei gloria resistere tenebantur, otiosos, ac veluti dormitantes: suæque salutis oblitos, vitæ suæ terminum omni charitatis actu vacuis conferendum expectare? Vnde, cùm tunc vrgeret præceptum conuertendi se ad Deum authorem supernaturalem ex omnimoda electione, necnon & præceptum non diligendi propriam excellentiam suæ beatitudinis naturalis absque prædicta ordinatione, planum erit, quod eo ipso, quod tunc non dilexerunt ex tali electione Deum authorem supernaturalem, & similiter appetierunt propriam excellentiam absque ordinatione illa debita, non permanserunt omninò otiosi absque merito, vel peccato, sed eo ipso grauiter deliquerunt. Solutio. Nazar. 17. Respondetur.

§. III. *Obiectio alia, & notatu digna contra eamdem assertionem, vnà cum responsione ad illam.*

Nec præterea refert, si objicias quarto, falsum esse, quod illa specialis motio, qua peculiariter applicatur Angelus à Deo in primo instanti suæ creationis ad actum charitatis supernaturalem, non duret, nisi tantum per vnicum instans omnino indiuisibile, tam formaliter, quam virtualiter: ergo vltra durauit, saltem per aliquam breuem morulam temporis: ac proinde, cum motio illa sit efficax, debuit Angelus in eadem dilectione per prædictam morulam perseuerare: & per consequens omnes rationes ex D. Thoma depromptæ innitentes in subita illa, & omnino indiuisibili tam formaliter, quam virtualiter persistentia prædictæ motionis, euanescent. Omnes consequentiæ sunt perspicuæ. 16. Quarta obiectio valde notanda cōtra eamdem assertionem.

Antecedens autem probatur. Tum, quia motio ista specialis durauit in Angelis bonis in secundo instanti: quandoquidem actum amoris ab ea procedentem, quem elicuerunt in primo instanti continuauerunt in secundo: & ita etiam illa motio continuata fuit, & perseuerauit in eodem secundo instanti. Ergo nequit admitti prædicta motio, quin etiam in Angelis malis perseuerauerit: quoniam illa tribuitur à Deo præcisè, quia est author illius naturæ, & principiorum agendi, ad quem spectat peculiariter mouere ad intentionem finis: quæ quidem ratio æquè militat in omnibus Angelis. Tum etiam. Quia iuxta ea, quæ *disputatione præcedenti n. 6. & disputatione 9. n. 58. & 61.* diximus, per illam motionem specialem constituitur Angelus in actu primo ad hoc, vt possit ex omnimoda electione operari: ac proinde ad hoc vt in duratione immediatè sequenti, in qua sola potest sic eligere, queat seipsum mouere: ergo prædicta

prædicta motio debet perdurare vsque ad prædictam durationem inclusiue, alioqui non maneret Angelus constitutus in actu primo ad operandum ex omnimoda electione. Sicut si auferretur ab illo auxilium sufficiens ad benè operandum, non maneret sufficienter constitutus in ordine ad suam operationem, imò nec posset illi imputari peccatum.

Respondetur, fatendo, esse difficilem hanc obiectionem, simulque negando antecedens illius. Et ad primam probationem negandum etiam est antecedens intellectum de prædicta motione, vt est sub ratione & conceptu motionis specialis, & per consequens prouenientis à Deo, non qualitercumque, sed vt ab agente particulari, secùs verò si intelligatur de eadem motione secundùm suam substantiam præcisè sumptam, & per consequens non prout intelligitur dimanare à Deo, vt ab agente, & mouente particulari, sed vt ab agente, & mouente vniuersali (si tamen verum est, actum in ordine ad quem datur, continuari secundùm suam substantiam in secundo instanti: tunc enim eadem motio secundùm substantiam, quatenùs deseruit ad eundem actum secundùm substantiam, in vtroque instanti perdurabit;) vnde non sequitur, prædictam motionem adhuc secundùm suam substantiam durasse in Angelis malis post primum instans suæ creationis: siquidem motio procedens à Deo, vt ab agente vniuersali, non est necesse, vt sit par, & æqualis in omnibus Angelis, aut quod si datur bonis, tribuatur & malis.

17. Respondetur. Ratio autem, propter quam prædicta motio sub ratione, & conceptu motionis specialis, seu vt est à Deo, tanquam ab agente particulari, non duret in Angelis bonis post instans suæ creationis tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibile, videtur esse in promptu ex dictis. Quoniam immediatè post illud instans Angeli boni operati sunt ex omnimoda electione suæ voluntatis: ac proinde & potuerunt peccare. Si autem tunc operarentur ex motione illa speciali sub conceptu talis, non operarentur ex omnimoda electione sui, neque cum potestate ad peccandum: siquidem idem est quoad præsens operari ex omnimoda electione, aut se omninò mouendo, vel cum potestate peccandi, ac operari non moti speciali motione à Deo, siue tanquam ab agente particulari: ex eo quod operans sic motus non tam à se, quàm ab alio eligit, ac proinde non operatur ex omnimoda electione sui, nec tam mouet se, quàm mouetur: ac tandem nequit peccare, ne peccatum illud retorqueatur in dantem illam peculiarem applicationem, nempe in Deum, vt disputatione præcedenti dubio vnico explicuimus.

Ad secundam probationem concedatur antecedens, & negetur consequentia, intellecta de prædicta motione sub conceptu motionis specialis, imò & intellecta de eadem secundùm suam substantiam, & vt procedente à Deo, tanquam à motore vniuersali, & de persistentia formali illius: sed satis est, quod secundùm communem cursum potuerit prædicta motio secundùm suam substantiã sumpta perdurare persistentia formali in Angelis malis, adhuc post primũ instans suæ creationis, licèt non debuerit sic durare, & quod per ipsos steterit, quo minùs sic sumpta non duraret: & ideò ipsis imputandũ est peccatum subsecutum. Sicut qui culpa sua caret auxilio sufficienti, aut aliquo requisito ad operandum, non idcircò desineret imputari ei peccatum subsecutum. Maximè, quia motio illa specialis reliquit, adhuc in Angelis malis, sui virtutem, non quidem quoad efficaciam, quam habebat, vt in bonis Angelis contingit, sed quoad vim sufficientem, ad hoc, vt Angeli mali possent omninò mouere diligendo Deum finem supernaturalem super omnia sua, & suam beatitudinem naturalem cum subiectione ad Deum, vt est finis supernaturalis, vt statim dicemus.

Explicantur hæc omnia, prænotando tamen tria. Primum est, illam motionem specialem Dei (data suppositione nuper insinuata, nempe, in primo, & secundo instanti perdurasse in Angelis bonis eundem actum continuatum voluntatis, in ordine ad quem datur) posse sumi, vel secundùm suam substantiam præcisè, secundùm quam dicit applicationem efficacem Dei, qua applicat intellectum Angeli ad cogitationem practicam sui vltimi finis absque defectu debitæ considerationis, necnon & voluntatem ad dilectionem, & intentionem efficacem eiusdem finis, nempe beatitudinis naturalis, ordinando eam in superiorem & vltimiorem finem, nempe in Deum finem supernaturalem, & super omnia dilectum, quoad duos modos, aut quasi modos ipsius: prior quidem, secundùm quem est sub conceptu motionis specialis, dicitque ordinem ad Deum, vt dantem illam per modum agentis particularis: posterior verò, quo respicit Deum, vt tribuentem ipsam per modum agentis, & mouentis vniuersalis: non quidem quia illa motio simul vtrumque istum modum habeat, sed quia successiuè potest vtroque superindui. 18. Prima animaduersio ad maiorem intelligentiam prædictæ solutionis.

Secundum est, prædictæ motioni prius conuenire, quod sit sub conceptu & modo specialis motionis, quam sub modo, per quem est sub conceptu motionis vniuersalis: quia, vt est sub conceptu motionis specialis, tribuitur in primo instanti *esse* Angelico, & per eam mouetur voluntas illius, vt est natura, ac proinde vt est determinata ad bonum: at verò eadem motio, vt est sub conceptu motionis vniuersalis, non tribuitur nisi in secundo instanti, & per eam potest moueri voluntas Angeli, vt præcisè habet rationem libertatis, estque indifferens ad bonum, vel ad malum: quæ ratio sicut est posterior in voluntate, quam illa prior, ita etiam motio, vt ei correspondet. Animaduersio secunda.

19. Vnde voluntas Angeli dicitur constitui in actu primo per hanc motionem specialem, vt talem. Tum, quia in primo instanti nequit descendere ad media, nisi ex intentione finis peculiari ratione procedentis à prædicta motione. Tum etiam. Quia propter ordinem naturalem, qui est inter actus omninò liberos, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem, ac proinde ad quos omninò se mouet Angelus, & inter actus procedentes ab eadem voluntate, vt habet rationem naturæ, ad quodque potiùs mouetur, quam se moueat, oportet, vt nequeat voluntas prorumpere in illos, quin prius proruperit in istos, nec possit moueri per motionem efficacem Dei, vt procedentem ab eo, quatenùs est vniuersalis motor, quin priùs duratione moueatur ab ipso per prædictam motionem, vt est sub conceptu motionis specialis: & ita nequibit moueri ad supernaturalem amorem Dei super omnia, vt liberum tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem, nisi priùs moueatur in primo instanti per hanc motionem, vt specialem, ad illum, quatenus necessarium quoad specificationem.

Tum denique. Quia non solùm reperitur prædictus ordo inter hos actus, hasque motiones, sed etiã motio illa specialis relinquit virtutem quandam ad hoc, vt Angelus se statim moueat: quamuis hoc aliter contingat in bonis, & in malis Angelis. Nam in bonis manet quodammodò motio specialis in seipsa, vt est sub modo motionis vniuersalis, tanquam in virtute sui: quoniam nonnisi post illam ad istam potest deueniri, & ad hanc, nisi apponatur impedimentum ex parte Angeli, statim post illam, & ex vi illius

illius deuenitur. In malis vero etiam prædicta motio relinquit sui virtutem, non quidem quoad efficaciam, sed quoad sufficientiam: quatenus ex vi illius relinquitur auxilium sufficiẽs ad hoc, vt Angelus possit operari ex omnimoda electione, seu cum libertate tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, aut mouendo se absque motione speciali Dei, & cum sola vniuersali ad intentionem eiusdem finis, quem à Deo specialiter motus anteà appetebat. Quoniam prædictus amor, & intentio finis, vt hoc modo liber, habet se quodammodo per modum electionis collatus secum, vt erat indutus modo illo necessitatis: quia non nisi ex amore illo, vt induto prædicto modo necessitatis, potest deueniri ad actum istum, hicque per virtutem ab illo relictam executioni mandatur.

76. Animaduersio tertia.

Tertium est id, quod modò innuebamus, nempe quod quoties ista specialis motio secundùm suam substantiam perseuerat, adhuc in secundo instanti, sub conceptu tamen & modo motionis vniuersalis, vt in Angelis bonis contingit, toties donatur à Deo talis motio omninò liberaliter, & non qualitercumque, sed absque dependentia à consensu liberi arbitrij Angelici, siue ab aliquo actu eius; sed ipsa ratione suæ efficacitatis ex se, & ex vi sua infert infallibiliter infallibilitate causalitatis prædictum consensum, v.g. amorem supernaturalem & super omnia, in ordine ad quem datur. At quoties negatur, toties hoc fit dependenter à consensu libertatis Angeli, vt à causa materiali dispositiua, quæ in hoc dumtaxat genere fit prior, nempe, à peccato in eodem instanti ab illo commisso.

Vnde denegatio prædictæ motionis, adhuc secundum suam substantiam consideratæ, est prior in genere causæ efficientis permissiuæ, & indirectæ, seu per modum causæ remouentis prohibens, scilicet remouentis gratiam efficacem, quæ, si daretur non esset tale peccatum, sed ex vi suæ efficacitatis, esset ratio euitandi illud: & per cõsequens prædicta denegatio, habẽs rationem permissionis illius peccati quodammodo, & indirectè, ac permissiuè est (vt sic dicamus) causa peccati: ad hunc dumtaxat sensum, quod remouet gratiam efficacem, quam Deus tunc attentis omnibus nõ tenetur dare, quæque si esset, impediret peccatum, ex cuiusque denegatione, infallibilitate consequentiæ, licèt non consequentis, siue veræ causalitatis, prædictum peccatum subsequetur. Et propterea D. Thomas ad Romanos 1. *lect.* 6 & 1. 2. *q.* 79. *art.* 1. *ad* 1. inquit, quod Deus indirectè tradit hominem in reprobum sensum, vel indurat, quatenus non dat gratiam, per quam impediretur peccatum: quamuis non ideò (vt innuebamus) Deus sit vllo modo reuera causa peccati: quia vel absolutè, vel attentis omnibus tunc occurrentibus non tenetur dare illam gratiam efficacem, quæ si esset, impediret peccatum. Cæterum peccatum illud, quod in secundo instanti Angeli commiserunt, est prius in genere causæ materialis dispositiuæ, quam prædicta denegatio, quippe quod disponit infallibili dispositione ad illam denegationem: ex eo quod quicquid est incompossibile cum prædicta motione, & gratia, quale est peccatum prædictum, disponit infallibili dispositione ad denegationem illius, vt in simili (proportione tamen seruata) de peccato commisso, dum denegatur decretum efficax ad eliciendum actum cadentem sub præcepto, & prædiffinitur quoad materiale actus oppositus, nempe actus peccati, id explicuimus *in tomo* 1. *tract.* 4. *disp.* 10. *n.* 207. & 210. & *tract.* 5. *disp.* 8. *n.* 67. Et ita, licèt tunc non maneat quodammodò virtualiter motio illa specialis, & actus amoris ex illa vt tali causatus eo modo, quo manet in Angelis bonis, sed alio nuper explicato, totum hoc contingit in genere causæ materialis ex culpa illa Angelicæ voluntatis.

D. Thom.

21. Ex his animaduersionibus roboratur solutio obiectionis.

Ex his igitur videntur perspicua manere ea quæ in solutione huius quartæ obiectionis dicebamus, nẽpe, quomodo ex vna parte motio illa, qua Deus in primo instanti *esse* Angelici peculiariter eos mouet, v.g. ad amorẽ super omnia, & supernaturalẽ ipsius, non maneat sub conceptu & modo specialis motionis in aliquo ex Angelis, sed tantum per vnicum dũtaxat instans omnino indiuisibile durauerit: ex eo quòd per hoc tantummodo instans eguerunt moueri per modũ naturæ, ad hoc vti ipsi statim se omninò, ac proinde per modum agentium omninò tam quoad exercitium, quam quoad specificationem liberorum se mouerent: & quomodo ex alia parte illa manet motio potuit secundũ suam substantiam, licèt non sub prædicto modo, permanere in omnibus Angelis, & de facto permansit in bonis; quia isti continuauerunt actũ, quem pro primo instanti elicuerunt, licet non sub modo illo necessitatis quoad specificationem, sed cum modo omnimodæ libertatis: & illi potuerunt prædictum actum continuare, licet de facto eum non continuauerint.

Illustratur amplius.

Et deinde quomodo ex altera parte prædicta motio sub ratione motionis specialis constituerit omnes Angelos in actu primo ad eligenda media ex eadem motione in primo instanti, necnon & ad se mouendum ex omnimoda electione in secundo: quia ad hoc non desideratur, vt persistat in secundo sub conceptu motionis specialis, sed potiùs oppositum petitur si loquamur de persistentia formali, & in se eiusdem motionis: & ita satis est naturalis ordo iam dictus inter hos actus, & motionem vniuersalem vel virtutem relictam ex motione speciali vt tali ex vno capite, & inter motionem specialẽ sub conceptu talis ex alio, & quod motio ista præcedens in primo instanti reliquerit aliquam sui virtutem, nempe vel seipsam, vt est sub conceptu motionis vniuersalis: nam hæc mouet modo sibi proprio, nempe relinquendo omnimodam libertatem ad primum (vt sic dicamus) medium, nempe ad dilectionem Dei super omnia, vt omnino liberam, & procedentem quodammodo ex eadem, vt necessaria necessitate quoad specificationem: ac proinde hæc ad illam quodammodo comparatur quasi per modum medij: & semel voluntate sic se mouente ad hunc amorem liberum, mouet etiam se eodem modo, nempe ex omnimoda electione, ad media: vel quod si non reliquerit determinatam sui virtutem, nimirum seipsam sub modo motionis vniuersalis, vt in Angelis malis cõtingit, hoc ideo fit, quia ex parte eorum fuit impedimentum, & ipsi se in genere causæ materialis dispositiuæ ratione sui peccati dispòsuerunt dispositione infallibili ad denegationem prædictæ motionis. Et ita ibidem solum relinquet virtutem sui alterius rationis, nempe auxilium sufficiens ad continuandum liberè omninò absque speciali motione Dei, vt agentis particularis, idipsum quod in primo instanti inceperũt, quia prædictum auxilium est debitum pro secundo instanti, hoc ipso quod in primo fuerint per volitionem, & intentionem finis necessariam quoad specificationem constituti in actu primo ad hoc, vt si vellent, moueant se ex omnimoda electione in secundo instanti in eumdem finem.

23 Roboratur vlterius ratione.

Et tandem hinc etiam potiori ratione intelligitur, quomodo denegata illa motione speciali, adhuc secundum suam substantiam considerata, Angelis malis, non idcirco non potuit, aut non debuit eis imputari

imputari peccatum commissum in illo secundo instanti. Tum quia mansit in eis auxilium sufficiens ad illud euitandum, præcesseruntque omnia ex parte actus primi ad eam euitationem requisita. Tum etiam. Quia prædicta motio, adhuc secundùm suam substantiam, & vt est sub conceptu motionis vniuersalis, & procedentis à Deo, vt ab agente vniuersali, fuit eis culpa sua denegata licet, in genere causæ efficientis, & modo explicato fuerit prior ista denegatio, quàm suum peccatum. Sicut etiam decretum efficax prædiffinitiuum illius peccati quoad materiale, fuit prius eodem materiali peccati in genere causæ efficientis infallibiliter, & efficaciter ex vi sua illud materiale materialiter sumptum inferens: & prædictum materiale est prius eodem decreto quoad suam passiuam terminationem considerato, prioritate in genere causæ materialis dispositiuæ: ex eo quod tollit oppositum actum, aut carentiam actus prædiffiniti, cum qua prædictum decretum est incompossibile.

Illustratur amplius. Adde, quod etsi sit satis probabile, quod Angelus malus concurrit dispositiuè, materialiter ad denegationem motionis illius, vt erat sub conceptu motionis vniuersalis, Deusque dependenter ab hac dispositione, & peccato illam (vt iam explicuimus) prædicto Angelo denegauit: non est tamen necessarium ad id confugere. Quia prædicta motio, vt est sub conceptu vniuersalis motionis, non est omnino necessaria ad constituendum Angelum in actu primo ad hoc, vt posset in secundo instanti vitare illud peccatum, sed ad id sufficiebat quod eadem motio, vt est sub conceptu specialis motionis, & actus amoris inde causatus præcessissent in primo instanti, & quod in secundo tribuatur auxilium sufficiens ad euitandum prædictum peccatum. Vnde motio illa specialis secundum suam substantiã considerata, & vt est sub modo motionis vniuersalis, comparatur secundùm id, quod ei superaddit efficacitatis, cum voluntate Angelica eo modo, quo auxilium efficax, siue decretum efficax prædiffinitiuum actus boni cum nobis confertur. Hoc autem cùm negatur, satis probabile est, quòd non negatur tanquam aliquid debitum, nec negatur dependenter à peccato tunc commisso, iuxta ea, quæ *in 1. tomo tract.4 disp* 10. *n.*209 etiam innuimus.

13 *Roboratur vlterius ratione.* Quæ omnia possunt adhuc magis elucidari, & simul reddi ratio, ob quam possint hæ diuersimodæ virtutes ex motione illa speciali in Angelis bonis, & malis relinqui. Ex eo quod prædicta motio specialis adunatè, & eminenti ratione habet id, quod est virtutis in auxilio sufficienti, necnon & in auxilio efficaci, in ordine ad hoc, vt Angelus diligat suam beatitudinem naturalem cum subordinatione ad Deum finem supernaturalem & super omnia dilectum. Et similiter actus iste, vt factus ex prædicta motione, habet quicquid requiritur ad hoc, vt ex vi illius possit Angelus se ex omnimoda electione mouere ad eundem actum, vt omninò liberum in sequenti instanti: ita vt nec desit illi virtus sufficiens, nec efficax, si in prædicto instãti relinquatur virtus tanta, quanta in illa motione & actu facto ex vi illius in primo instanti residet. Vnde, quia Deus, vel pro sua libera voluntate, vel dependenter ab obice, quem mali Angeli in secundo instanti posuerunt, potest facere, vt prædicta motio, & actus in primo instanti ex vi illius elicitus, in quo eius vis virtualiter residet, non relinquant sui virtutem, vt continent rationem auxilij efficacis, sed solùm auxilij sufficientis ad diligendam beatitudinem naturalem cum prædicta subordinatione, quia hæ duæ rationes sunt quodammodò in illis distinctæ: idcircò in Angelis malis solum relinquitur virtus sufficiens ad prædictum actum, non vero efficax, secùs vero in Angelis bonis, in quibus splendet, & relinquitur tota vis, quæ est in prædicto actu, & motione ad relinquendam virtutem sibi adæquatè similem, imo & eandem quoad substantiam, licèt quoad modum libertatis dissimilem, contentam tamen eminenti ratione in eodem actu, & motione: ex eo quod (vt iam diximus) ex intentione aliquomodo necessaria finis debet deueniri ad eandemmet, vt liberam, & comparatam quodammodo per modum medij respectu illius prioris intentionis.

Recolendum tamen est in fine huius solutionis id, quod initio illius innuimus, scilicet, quod si semel actus dilectionis beatitudinis naturalis, & excellentiæ eius in ordine ad Deum finem supernaturalem, & super omnia dilectum, qui reperitur in secundo instanti, fuerit non solùm quoad modum, sed etiam quoad substantiam distinctus à primo, quo in primo instanti sic dilecta est prædicta beatitudo, tunc motio illa adhuc in Angelis bonis, non manebit secundùm substantiam eademmet numero, sed loco illius, alia numero distincta, & modo iam insinuato a Deo tribuetur. NOTA.

§. IV. *Posterior obiectio contra eandem assertionem, & enodatio illius.*

14. *Vltima obiectio. Molina. Vazquez.* Nec præterea obstat, si ex Molina, & ex Vasquez *in hac 1.p.disp.*229.*c.*10. obijcias, non posse aliquam operationem tantùm durare per vnicum dumtaxat instans nostri tẽporis, sicut nec aliæ res præter instans nostri temporis possunt sic tantummodò durare. Et ratio est. Quia in desitione operationis, & cuiuscumque alterius rei, necesse est dari primum *non esse* correspondens instanti primo nostri temporis: ergo cùm duo instantia nostri temporis non possint immediatè esse, aut excogitari, oportet, vt duret per illam moram temporis, quæ intercedit inter primum instans, in quo est, & inter primum instans per correspondentiam ad instantia nostri temporis, in quo primò verificatur, quod tunc primo non est: alioqui in eodem instanti, in quo incipit, & desinit, simul esset, & non esset.

Antecedens probatur. Quia *non esse* operationis Angelicæ, & cuiuscumque alterius rei iam dictæ, est totum simul absque vlla successione, imo etiam hoc ipsum habet non *esse* cuiuscumque rei: sed quicquid incipit totum simul absque successione, necessario incipit in primo instanti per correspondentiam ad nostrum tempus: ergo dabitur per correspondentiam ad instans nostri temporis *non esse* operationis, & cuiuscumque rei iam dictæ desinentis.

Confirm.1. Confirmatur primo ex eodem Vasquez. Nam etsi indiuisibilia nostri temporis tantùm durent per vnicum instans, quia debent desinere ad inceptionem partis temporis immediatè sequentis, propter specialem rationem, & ordinem, qui inter vtrumque est, tamen nulla res sic potest desinere, sicut nec vlla alia hunc ordinem habet cum prædicta parte temporis: & ideò tam operatio Angelica, quam quæuis alia res non potest tantummodo per correspondentiam ad vnicum tantummodo instans nostri temporis durare.

Confirm.2. Confirmatur secũdo ex Molina. Quoniam actus, quo vnusquisque Angelus malus primo peccauit, incepit per primum sui *esse*, adhuc per correspondentiam ad instans nostri temporis, quia ille actus fuit indiuisibilis: sed prædictum instans non fuit illud, in quo Angeli fuerunt in gratia, siquidem gratia, & peccatum sunt inter se incompossibilia: ergo mora, in qua Angeli mali fuerunt in gratia, non fuit

fuit instantanea: quoniam inter quælibet duo instantia nostri temporis mediat tempus.

25. Solutio obiectionis ex Capreolo. Respondetur cum Capreolo *in 2. distinct. 2. q. 2. in responsione ad 1. argumentum Gregorij contra secundam conclusionem*, necnon & cum Nazario in præsenti *controuersia vnica* in solutione ad argumenta contra secundam, & tertiam conclusionem, negando antecedens: quoniam idem instans potest esse primum, & vltimum alicuius actionis. Hinc tamen non sequitur, idem simul esse, & non esse. Quia id, quod durat tantum per instans omninò indiuisibile, seu per correspondentiam ad vnicum dumtaxat instans nostri temporis dicitur incipere in illo instanti per positioné de præsenti, & remotionem de præterito: quia scilicet verum est dicere, quod nunc est, & non prius fuit: & in eodem etiam instanti desinit per positionem de præsenti, & negationem de futuro: quia scilicet nunc est, & immediatè post non erit. Nec absurdum est, idem simul sic incipere, & desinere, nisi in rebus ex se petentibus durare diuisibiliter, non autem in rebus, quibus naturaliter stare repugnat, qualia sunt instantia nostri temporis, aut aliæ mutationes nostræ instantaneæ, vel in rebus non petentibus, quod magis stent. Et ad probationem antecedentis concedi debet maior quoad operationes Angelicas (quid autem dicendum sit quoad *non esse* aliarum rerum, constat ex illis, Complut. quæ N. Complutenses *in libris Physicorum disp. 26. q. 3. & 4.* docent) & deinde neganda est consequentia. Nam sicut punctum indiuisibile terminans lineam, afficit immediatè partem lineæ, non quidem adæquatè, sed inadæquatè, id est, non totam illam partem, sed medietatem illius, & hanc adhuc non totam, sed eius medietatem, & sic in infinitum: ita *non esse* operationis Angelicæ, licèt sit totum simul, ac indiuisibile, potest coexistere, & correspondere parti temporis, non quidem adæquatè, sed inadæquatè: quemadmodum & *non esse* alicuius instantis nostri temporis omninò indiuisibilis coexistit parti, quæ immediatè subsequitur per correspondentiam, & coexistentiam inadæquatam ad illam, quatenus non coexistit toti illi parti, sed eius medietati, & huic adhuc non toti, sed medietati eiusdem & sic in infinitum.

Ad primam confirmationem. Ad primam confirmationem respondetur, quod licèt instans nostri temporis duret per vnicum dumtaxat instans, propter rationem ibidem assignatam: hæc tamé non est ratio adæquata durandi præcisè per vnicum instans. Et ideo possunt aliæ operationes indiuisibiles durare tantũ per instans, licet non habeant illum ordinem cum partibus temporis, quem nostra instantia habent.

Ad secundã. Ad secundam confirmationem respondetur quod si semel prima operatio Angelica incepit per primum sui *esse*, & per correspondentiam ad vnicum instans nostri temporis, nequit secunda operatio incipiens in suo instanti Angelico incipere per correspondentiam ad instans nostri temporis, vt explicatum est, sed incepit per correspondentiam, & coexistentiam inadæquatam ad partem nostri temporis.

26. N. Compl. Possuntque hæc omnia elucidari ex illis, quæ N. Complut. *in lib. Physicorum disput. 26. numero 25.* ex communi Thomistarum doctrina *1. p. quæst. 10. & 53.* adducunt, nempe quod sicut operationes Angelicæ non mensurantur in suo *esse* per tempus nostrum, sed per mensuram aliam altioris rationis: ita earundem inceptio, & desitio non mensuratur, vt mensura propria, tempore nostro, aut instantibus illius, sed alia mensura perfectiori, scilicet instantibus Angelicis, quæ sicut non pendent à tempore nostro, aut instantibus eius, ita non petunt necessario commensurari cum illis, sed possunt coexistere, siue instantibus, siue partibus temporis. Vnde propriè & in rigore loquendo, *esse* prædictarum operationum nec incipit per primum sui *esse*, aut vltimum *non esse*, nec desinit per primum *non esse*, aut vltimum sui *esse*, quia hic modus incipiendi, aut desinendi est proprius rerum, quarum *esse* mensuratur tempore: sed tantùm dicitur incipere, aut desinere prædicto modo, quatenus earum inceptio, aut desitio mensurata instanti temporis discreti, coexistit, vel instanti nostro, vel parti nostri temporis inadæquatæ. Vnde, sicut Deus, qui liberè conseruat, & producit substantias Angelicas, potest illas producere, aut destruere, quando sibi placuerit, ac per consequens per coexistentiam ad partem nostri temporis, vel ad instans illius, quia (vt dicebamus) nec earum duratio, vel inceptio, & desitio pendent à tempore nostro aut instantibus eius: ita Angelus liberè eliciens suam indiuisibilem operationem, potest illam elicere propter eamdem independentiam, vel per correspondentiam ad instans nostri temporis, vel ad partem illius: potestque illa operatio per vnicum tantùm instans Angelicum tam formaliter, quam virtualiter indiuisibile durare: atque adeo, si illa operatio elicita per correspondentiam inadæquatam ad partem temporis, eliceretur per correspondentiam ad instans, tunc tam ex parte instantis quam ex parte illius operationis, esset omnimoda & adæquata correspondentia. Et propterea in hoc sensu semper verificatur quod prædicta operatio tantum durat, vel durare potest per instans nostri temporis.

§. V. *Posterior assertio secundæ tituli parti correspondens.*

27. Secunda assertio. Ex quibus omnibus inferendum, & dicendum est secundo, Angelos bonos immediatè post primum instans suæ creationis per correspondentiam nuper dictam ad instans nostri temporis habuisse meritum omninò liberum, idest, habuisse actum meritorium, quem elicuerunt, non vt moti à Deo, tanquam ab agente, & mouente particulari, sed tantum à mouente vniuersali: ac proinde & seipsos ex omnimoda sui electione ad prædictum meritum mouisse, ideoque meritum istud fuisse liberum, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, quatenus ita meruerunt, vt in eodem instanti, siue eadem omninò duratione demereri potuerint. Assertio hæc apertè deducitur ex præcedenti, & ex testimoniis D. Thomæ, & Patrum pro ea adductis. Probaturque ratione insinuata ab eodem Angelico Doctore. Quoniam de Angelis malis, & bonis proportionali modo quoad eorum meritum omninò liberum, & demeritum Philosophandum est: sed Angeli mali immediatè post primum instans suæ creationis demeruerunt, vt ex præcedenti assertione constat: ergo Angeli boni immediatè post idem instans habuerunt meritum omninò liberum. Maximè, quia post illud vrgebat præceptum omninò liberè se conuertendi in Deum: & ita si sic non se conuertissent, non boni, sed mali Angeli essent.

DVBIVM

DVBIVM II.

Vtrùm Angeli boni in eodem instanti sui meriti omninò liberi præmium essentiale, nempe visionem claram Dei acceperint? & Angeli mali in eodem instanti sui demeriti damnati sint?

18. OSTQVAM explicuimus, Angelos bonos immediatè post instans creationis, adhuc per correspondentiam iam dictam ad instans nostri temporis, liberè omninò meruisse, & Angelos malos tunc demeruisse, statim pulsat animum inquirere, an simul tunc illi præmium essentiale acceperint? isti verò damnati fuerint, ita vt simul & in eadem omninò duratione, etiam per correspondentiam ad eamdem prorsus durationem nostram fuerint intrinsecè tam in via, quàm in termino, & ita illi simul meruerint, & Deum viderint, & isti demeruerint, & inferni cruciatibus addicti fuerint?

§. I. Assertio prior ex D. Thoma desumpta, & ratio S. Doctoris pro ea.

19 Conclusio prima. Dicendum ergo est primò, Angelos bonos non in eodem instanti, siue in eadem prorsus duratione omninò liberè meruisse, & Deum vidisse, sed visionem hanc in instanti, siue in duratione immediatè sequenti consecutos fuisse. Assertio hæc est D. Thomæ suprà q. 62. art. 4. & art. 5. in solutione ad 2. & in hoc articulo, necnon quodlibeto 9. art. 8. & in 2. dist. 5. q. 2. art. 2. his verbis: *Dicendum, quòd sustinendo, Angelos in gratia fuisse creatos, planum est ad hoc respondere, quia sic certissimè meritum præmium præcessisset.* Et loquitur S. Doctor de præcedentia duratione, & non solùm natura, vt ex contextu constat, & intuenti illum patebit. Quem sequuntur Bañez in præsenti, & quàm plurimi ex recentioribus Thomistis, necnon & Capreolus *in 2. dist. 4. q. 1. art. 1. conclusione 5.* & ad argumenta contra illam, & contra 4. conclusionem. Et quoad hanc partem etiam consentit Ferrara *lib. 3. contra Gent. cap. 110. circa finem.* Et similiter idem tenent omnes, qui tria instantia, vel tres moras in Angelis distinguũt, à primo instanti creationis vsque ad primum instans termini, nempe beatitudinis, inclusiuè, seu vtrumque extremum includendo. Nam licèt inter illos sit aliquod discrimen in explicandis actibus, vel statu gratiæ, aut puræ naturæ, quam Angeli in primo instanti creationis habuerunt: nihilominus in hoc conueniunt, quòd non simul duratione, sed in diuersis moris habuerunt integrum (vt sic dicamus) meritum, & præmium beatitudinis acceperunt. Et ita eamdem assertionem tuentur Scotus *in 2. dist. 5. q. 1.* Gabriel *q. 1. art. 2.* Basolis *q. 1. art. 3.* Gregorius *in 2. dist. 5. q. 1. art. 3.* Vasquez *1. p. disp. 219. cap. 6.* Molina *ad art. 6. huius quæstionis,* Suarez *lib. 6. de statu beatitudinis Sanctorum Angelorum cap. 10. num. 6.* Zumel *dubio sequenti* referendus, & alii plures.

D. Thom. Bannez. Capreol. Ferrara. Scotus. Gabriel. Basolis. Gregor. Vasquez. Molina. Suarez. Zumel.

Ratio fundamentalis D. Thom. Rationem autem fundamentalem huius assertionis adduxit D. Thomas *art. illo 5. nuper citato in solutione ad 2.* his verbis: *Dicendum, quòd Angelus est suprà tempus rerum corporalium. Vnde instantia diuersa in his, quæ ad Angelos pertinent, non accipiuntur nisi secundùm successionem in ipsorum actibus. Non autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio: cùm vnus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ consummatæ. Vnde relinquitur, quòd oportet diuersa instantia accipi, in quorum vno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.*

§. II. Solutio Caietani, & euersio eius.

Nec videtur sufficere solutio, quam tradit Caietanus in hoc *art. 6. §. Ad primum respondetur,* vbi sic inquit: *Meritum dupliciter contingit, via pura, & vt termini. Et meritum pura via præcedit duratione præmium. Sed meritum vt in termino, potest esse simul cum præmio. Nec sequitur, quòd simul sit gratia perfecta, & imperfecta, sed quod simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritum enim quemadmodum dupliciter contingit, scilicet vt in via, & vt in termino: ita infert imperfectionem gratiæ, vel vt in via, vel vt in termino. Et propterea ex ratione meriti rationabiliter infertur, quòd merens prius duratione meruit quam præmiatus est vt hic intulit S. Thomas. Non tamen infertur, quòd nullum instans meriti sit instans præmij. Ex eo enim quod meritum oportet esse in termino viæ, & in via, necesse est duratione præcedere præmium, & gratiam esse imperfectam secundùm statum. Ex eo verò, quod post meritum viæ sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cum præmio, & esse terminum gratiæ imperfectæ.* 20. Occurrit Caietanus.

Non igitur videtur sufficere hæc solutio Caietani, nec illa aliis grauissimis discipulis D. Thomæ placet. Primò quidem: quia non videtur esse iuxta mentem Angelici Præceptoris. Quod quidem colligi potest ex testimoniis a nobis relatis in hunc modum expensis. Quoniam etsi Angelicus Præceptor in testimonio illo *ex 2. sententiarum* doceat, satis esse ad meritum, quòd sit prius natura quàm præmium: hoc tamen docet, non ex propria sententia, quam primo loco elegerat, sed in sententia aliorum dicentium, Angelos non fuisse creatos in gratia, sed posteriùs duratione ad suam creationem fuisse eis simul datam gratiam, & gloriam: & hac suppositione data, refert tres opiniones: primam dicentium, beatitudinem nullo modo meruisse, nec fuisse eis gratiam datam ad merendum, sed ad beatè viuendum: secundam dicentium; quòd per opera, quæ sunt post confirmationem, quibus nobis ministrant, merentur beatitudinem quam priùs acceperunt: sicut aliquis miles meretur munus sibi à Rege collatum militando posteà: & his duabus opinionibus simpliciter reiectis, inquit, quòd ideò videtur cum aliis dicendum, quòd meritum in eis non præcessit præmium tempore, sed natura. Et ita non elegit hunc modum dicendi ponentis meritum simul cum præmio essentiali vitæ æternæ, & cum prioritate naturæ respectu illius in propria sententia, sed in sententia illorum, qui negabant, Angelos fuisse creatos in gratia, & asserebant, simul in alio instanti fuisse eis concessam gratiam, & gloriam. Nam cùm gloria illa debeat habere rationem præmij respectu Angelorum, vt ibidem argumentatur Angelicus Præceptor: non superest alius modus ita idoneus habendi, iuxta hunc modum dicendi, eamdem gloriam, non qualitercumque, vt aliis asserebant, sed per modum præmij, nisi quòd meritum præcedat natura, licèt non tempore ad ipsum præmium. Reiicitur solutio.

Et similiter *quodlibeto 9. art. 8.* hoc eodem discursu vtitur. Et ita postquam retulit opinionem eorum, qui dixerunt, Angelum in primo instanti 21.

suæ creationis fuisse beatum beatitudine de qua loquimur, nempe supernaturali, & eam reiecit, statim inquit: *Alij verò dicunt, quòd fuerunt conditi in gratia omnes: & in ea quidam perseuerantes beatitudinem meruerunt; alij verò contra eam agentes facti sunt miseri. Et hæc opinio nihil difficultatis habet. Vnde præ cæteris mihi magis placet.* Et tandem tertio loco refert opinionem dicentium, Angelos fuisse creatos in puris naturalibus, & quibusdã conuersis ad verbum, simul collatam esse gratiam, & beatitudinem; & statim commemorat tres illas vias defendendi hanc sententiam, quas in loco nuper dicto *ex 2. Sententiarum* retulerat, & iuxta hãc posteriorem opinionem philosophando præfert aliis viis illam, quæ in prædicto instanti beatitudinis admittit meritum illius prioritate naturæ ad eamdem beatitudinem, vt habeat rationem præmij. Quare, cùm iuxta hanc vltimam opinionem, & viam tantummodò admittat esse simul duratione meritum, & præmium cum prioritate tantum naturæ, ac proinde iuxta hanc præcisè opinionem concedat esse congruentiorem modum defendendi illam, admittere meritum viæ, quod sit in ipso termino viæ: consequens est, vt iuxta secundam opinionem, quam ipse Angelicus Doctor inquit nihil difficultatis habere, & præ cæteris sibi magis placere, non admittat hunc modum merendi vltimum præmium, nempe beatitudinem supernaturalem, ac proinde neç meritum: quod sit in termino viæ, sed quod meritum, & præmium prædictum sint in diuersis instantibus.

D. Thom. Et tandem in aliis testimoniis *ex artic.* 4. & 5. *quæst.* 62. absolutè docet, meritum debere esse ex gratia imperfecta, non restringendo illud ad aliquod peculiare meritum præmij essentialis, nempe beatitudinis supernaturalis consistentis in clara Dei visione, sed absolutè docendo, prædictum meritum debere oriri à gratia imperfecta. Vnde in eodem *art.* 4. prædictæ quæstionis contra ponit gratiam imperfectam cum gratia perfecta in hoc, quòd sicut gratia imperfecta est principium merendi præmium iam dictum: sic perfecta principium fruendi præmio isto. Quapropter, quemadmodum gratia perfecta est principium omnis, & cuiusvis fruitionis beatæ captæ ex visione Dei: sic etiam gratia imperfecta debet, iuxta mentem S. Doctoris, esse principium cuiusvis meriti eiusdem præmij in ordine ad præmium, & fruitionem iam dictam.

32. Idem. Deinde eadem solutio videtur sufficienter infringi ratione Angelici Præceptoris *ex art.* 4. & 5. q. 62. adducta, cuius vis, vt magis percipiatur, prænotandum est, quòd nomine gratiæ imperfectæ non intelligit D. Thomas gratiam, quæ sit minoris intentionis, quam gratia, de qua inquit esse perfectam, & non esse principium merendi: siquidem aliquando gratia viæ potest in vno esse intensior, quàm sit gratia alterius in patria, vt patet in B. Virgine, cuius gratia, adhuc dum erat in via, erat longè intensior, quàm gratia aliorum in patria: sed intelligit gratiam imperfectam secundùm statum, id est, illam, cuius actus non regulantur per lumen clarum, & perfectissimum, nempe lumen gloriæ, sed per lumen obscurum, quod est proprium status imperfecti, nimirum lumen fidei: ac proinde & intelligit gratiam illam, quæ secundùm communem & regularem cursum est compossibilis cum aliis imperfectionibus eiusdem status, qualis est potentia ad peccandum.

Diximus, *Secundùm communem & regularem cursum.* Quoniam adhuc dato, quòd ex speciali Dei priuilegio sit compatibilis prædicta gratia imperfecta cum impotentia ad peccandum, non tamen ita vt tollatur ab ea, quòd secundùm communem cursum non sit compossibilis cum potentia ad peccandum: atque adeò si ibidem fuerit impotentia peccandi, id non proueniet ex vi status, sed ex priuilegio peculiari concesso alicui intra eumdem statũ.

Hinc ergo sequens deducitur ratio, per quam vis rationis D. Thomæ magis aperitur. Quoniam quodvis meritum in ordine ad præmium essentiale claræ visionis Dei debet oriri à gratia imperfecta secundùm statum, id est illa, cuius operatio meritoria reguletur per lumen fidei, quæque secundùm communem & regularem cursum sit compatibilis cum potentia ad peccandum: sed repugnat, gratiam sic imperfectam, meritumque ab illa procedens esse simul cum gratia perfecta & consummata, qualis est beatitudo: ergo repugnabit, quòd Angelus in eodem instanti, siue duratione omninò eadem fuerit simul merens, & in termino meriti, seu fuerit beatus. Maior quoad primam partem, nempe, quodvis meritum in ordine ad præmium essentiale visionis Dei debere oriri à gratia imperfecta secundùm statum, quoad hoc, quod est eius operationem regulandam esse per lumen fidei obscurum, satis cernitur in nobis; & idem etiam dicendum esse in Angelis, suadet, quòd sicut sumus eiusdem rationis cum illis quoad præmium, ita & quoad modum meriti, & statum imperfectionis, quem debet habere gratia, quæ est principium meriti, quoad regulam, qua eius operatio meritoria regulanda est. Maximè, quia secundùm leges à Deo stabilitas prima principia ordinis supernaturalis, quæ sunt necessaria Angelo ad directionem operis meritorij respectu præmij essentialis, solùm possunt esse illi nota, vel per lumen gloriæ, vel per lumen fidei. Cumque per illud prius lumen non reguletur, nec dirigatur prædictum opus meritorium, siquidem lumen gloriæ etiam connumeratur inter spectantia ad præmium essentiale: oportet, vt reguletur, & dirigatur per istud, nempe lumen fidei. 33. Enucleatur ratio D. Th.

Confirm.

Quoad secundam verò partem eadem maior constat ex notabili nuper posito, & ex iis, quæ in nobis contingunt, necnon & ex illis, quæ in Angelis reperta sunt, in quibus non est inuenta impotentia ad peccandum, nisi in bonis, & postquam beati fuerunt. Nam in primo instanti tam boni, quam mali fuerunt impeccabiles, vt ex dictis *disp. præcedenti* constat: & in secundo mali peccarunt, & boni cùm peccare possent, non tamen peccarunt, & propterea beatitudinem adepti sunt, per quam redditi sunt impeccabiles. 34.

Minor autem videtur perspicua. Quia nec lumen fidei est compatibile cum gratia perfecta & consummata, nempe cum gratia patriæ, vt communiter docent Thomistæ, & *in tomo* 4. *tract. de fide* latiùs dicemus, nec potentia peccandi stare potest cum eadem gratia patriæ, & beatitudine: ex eo quòd hæc tollit omnem miseriam, ac proinde & potentiam peccandi, quæ quoddam genus miseriæ est, & ponit radicem amoris necessarij, & super omnia Dei finis supernaturalis, necnon & amorem ipsum: hæc autem cum prædicta potentia peccandi cohærere nequeunt: & ita gratia imperfecta ratione status, id est, quæ affert prædictum lumen fidei, & est compatibilis cum potentia peccandi, nequibit esse simul cum gratia perfecta.

Confirmatur, siue explicatur primò. Quia nomine gratiæ imperfectæ, & perfectæ intelligit D. Thomas (vt modò innuebamus) gratiam pertinentem ad statum viæ, & ad statũ beatitudinis, & cum proprietatibus competentibus ipsi ratione vtriusque 35. Confirm. 1.

que status: quia ex eis prouenit, illam dici imperfectam, aut perfectam: sed gratia sic perfecta, & imperfecta nequit dari in eadem prorsus duratione: ergo nec meritum, & beatitudo, ex quibus illud à gratia imperfecta, hæc verò à gratia perfecta debet oriri. Minor probatur. Nam gratia in statu beatitudinis debet esse medio habitu charitatis dilectiua Dei cum omnimoda necessitate, cum immutabilitate, inamissibilitate, & cum toto conatu, habereque quamdam specialem connaturalitatem, ex eo quòd est in proprio & connaturali statu constituta: quæ omnia pertinent ad maximam eius perfectionem. At verò in statu viæ caret huiusmodi perfectionibus, ideoque dicitur gratia imperfecta. At eadem forma nequit simul, & respectu eiusdem obiecti habere, & non habere prædictas perfectiones, & proprietates: ac proinde esse principium operandi respectu eiusdem obiecti necessariò, & non necessariò, immutabiliter, & defectibiliter, ex toto conatu, & sine illo, esse amissibilem, & inamissibilem de facto, ac tandem esse in statu connaturali, & præternaturali: ergo prædicta gratia nequibit in eadem prorsus duratione esse simul sic perfecta, & imperfecta.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam loquendo de merito in ordine ad visionem beatam quoad essentialia prædicti meriti, tunc eiusdem rationis est, dum primò incipit, ac dum posteà continuatur, & est in termino: sicut eiusdem rationis est, loquendo de essentialibus, homo, dum incipit, & dum posteà eius *esse* continuatur: sed dum primò incipit meritum essentiale, petit, vt oriatur à gratia imperfecta, vt à principio illius: ergo etiam dum continuatur, & est in termino intrinseco illius: ac proinde, cùm gratia perfecta, & imperfecta nequeant esse simul, neque etiam meritum, & præmium essentiale, scilicet clara Dei visio, simul inueniri poterunt. Minor probatur. Quoniam prædictum meritum, dum incipit, essentialiter petit oriri à gratia: at non à gratia perfecta & consummata, alioqui principium meriti caderet sub merito: ergo à gratia imperfecta: siquidem gratia, non qualitercumque, sed sub aliquo ex his statibus, nempe sub statu perfecto, aut imperfecto, debet esse principium merendi.

36. Impugnatur iterum solutio Caietani. Deinde eadem solutio Caietani potest impugnari ex eo, quòd vel meritum illud, vt in termino, procedit à voluntate Angelica, tanquam à potentia libera præcisè quoad exercitium? vel tanquam à potentia libera, tam quoad exercitium, quàm quoad speciem boni, & mali? Si primum: ergo prædictum meritum nequit esse meritum in ordine ad visionem beatam: quoniam ad hoc desiderabatur, saltem secundùm communem cursum, secundùm quem in præsenti de illo loquimur, quòd præcederet prioritate naturæ eamdem visionem beatam: cùm tamen meritum quodvis Angelicum, præter illud, quod habetur in primo instanti sui *esse*, si admittatur esse liberum præcisè quoad exercitium, non sit hoc modo liberum, nisi ratione visionis beatæ tollentis peccabilitatem Angeli: & ita priùs erit, ipsum esse beatum, quàm habere opus meritorium, quod sit liberum præcisè quoad exercitium. Si autem secundum dicatur, nequibit prædictum meritum esse simul in eadem omninò duratione cum præmio, nempe cum visione beata: quandoquidem meritum istud necessariò affert potentiam peccandi: & hæc nequit esse simul duratione cum visione beata, quæ necessariò secum importat impotentiam ad peccandum: alioqui Angelus in eadem omninò duratione esset simul peccabilis, & impeccabilis.

§. III. *Ex dictis deducitur impugnatio aliquorum, quæ pro se Caietanus adducit.*

Ex quibus fit primò, manere impugnatum id, quod in fauorem suæ solutionis adducit primò Caietanus, nempe, Angelum sanctum in illo instanti potuisse cadere, & stare, mereri, & demereri: & nihilominus in eodem instanti fuisse beatum: ex eo quòd prædictum instans non erat puræ viæ, sed termini viæ. *Quoniam actus ille* (ait) *vt inchoatur ex libero arbitrio, & gratia, meritorius est. In quantum verò completur per gloriam, beatitudo est.* In quibus verbis videtur innuere Caietanus, quòd eidem actui in eodem instanti reali conueniat, vt priùs natura sit meritum, & posteriùs natura præmii rationem habeat. 37. Impugnatur primum dictum Caietani.

Ex dictis igitur constat, hoc manere impugnatum. Quoniam etsi diuersa signa rationis, quæ in eodem instanti reali distinguimus, sint satis ad hoc, vt in eorum vno non intelligamus aliquid, quod reuera in illo instanti est, non tamen ad hoc, vt propter solam distinctionem rationis horum signorum possimus concipere, & enuntiare de eodem subiecto aliqua contradictoriè, aut priuatiuè opposita: quia quæ sic opponuntur, non possunt in aliquo instanti simul esse: ac proinde nec pro diuersis signis rationis, aut naturæ, quæ in eodem instanti reali simul sunt, ab eoque mensurantur. Ergo cùm ille actus, vt inchoatur (iuxta id, quod dicit Caietanus) ex libero arbitrio, & gratia meritorius sit, non qualitercumque, sed cum potestate demerendi, nequibit idemmet compleri per gloriam, & esse beatitudo in eodem instanti: siquidem sic includit impotentiam ad demerendum, aut cadendum.

Præterea. Si ille actus, vt inchoatur ex gratia, & libero arbitrio, meritorius est, habebit vtique esse liberum: si autem in eodem instanti beatitudo est, conueniet ei esse posteriùs natura omninò necessarium. Constat autem, vnum & eumdem actum, & respectu vnius & eiusdem obiecti, non posse esse simul necessarium, & liberum.

Fit secundò, manere etiam impugnatum id, quod Caietanus paulò post insinuat, quod illi duo actus, nimirum meritorius, & beatificus, sunt inter se distincti. Nam explicans id, quod Angelicus Præceptor docet, scilicet, Angelum per vnum dumtaxat actum ad suam beatitudinem peruenisse, addit: *Vnum scilicet vt viam: cum quo stat, quod exigatur alter vt terminus. Via enim pura in vno consistit: sed aggregatum ex via, & termino ex duobus actibus meritoriis, & instantibus constat.* In quibus verbis Caietanus non dissentit à priori dicendi modo. Nam licèt admittat duos actus meritorios, quorum primus sit in primo instanti, & secundus in secundo: attamen ille est purè meritorius; iste verò meritorius, simul & beatificus. Et propterea in verbis nuper relatis dixit, quòd actus ille, vt inchoatur ex libero arbitrio, & gratia, meritorius est: in quantum verò completur per gloriam, beatitudo est. Ex his igitur, quæ diximus, satis liquet, hoc etiam manere impugnatum. Tum quidem. Quoniam si actus ille, vt inchoatur ex libero arbitrio, & gratia, meritorius est, inchoauit vtique vt regulatus per fidem: & ita nequibit in eodem instanti esse simul beatitudo compleríque per gloriam visionis beatæ. Tum etiam. Quia (vt modò dicebamus) prædictus actus esset simul liber, & necessarius respectu eiusdem obiecti. 38. Impugnatur secundum dictum Caietani.

Addè, quòd vel ille actus elicitus in secundo instanti Illustratur confutatio.

instanti vt est meritorius, distinguitur ex natura rei à seipso, vt beatitudo est, seu ad beatitudinem pertinet, vel non? Si hoc secundum dicatur, nequibit prædictus actus esse simul meritum, & præmium: quia idem absque aliqua distinctione, saltem ex natura rei, non potest habere simul rationem meriti, & præmij. Secundum autem dici nequit: tum propter dicta, scilicet, quia in eo euentu oporteret, vt ille actus, quatenus meritorius, regularetur per diuersam regulam, ac ipsemet vt distinctus ex natura rei à seipso, vt est beatitudo, vel ad beatitudinem pertinet. Et ita, cùm actus voluntatis Angelicæ, vt pertinet ad beatitudinem, reguletur per lumen gloriæ, oportebit, prædictum actum, vt meritorium, ex natura rei distinctum regulari per lumen fidei: & per consequens erunt simul in eodem instanti hæc duo lumina: quod (vt ex dictis constat) repugnantiam inuoluit. Tum etiam. Quia si prædictus actus, vt meritorius est, non regularetur per lumen fidei, sed per lumen gloriæ, non esset vnde distinguerentur aliqua distinctione ex natura rei, & ad præsens conducenti: quoniam oriretur ab eodem principio, nempe à gratia consummata, & regularetur per idem lumen, & tenderet in idem obiectum, & eodem modo tendendi, nempe in Deum clarè visum, & provt est in se.

39. Impugnatur distinctio Caietani. Fit tertio, nihil iuuare Caietanum, distinctionem illam de merito, provt in via & provt in termino, sed in ea latere æquiuocationem. Nam vel nomine meriti, provt in termino, intelligit terminum (vt aiunt) intrinsecum meriti, ac proinde ita vt meritum tunc desinat per vltimum sui *esse*, verificeturque de illo in eodem instanti esse, licèt immediatè post non erit, & terminus meriti, nempe beatitudo, incipiat tunc per primum sui *esse*, verificeturque de illo tunc primo esse? Vel prædictus terminus tantùm sit extrinsecus (vt aiunt) respectu meriti: & per consequens ita vt vltimum *esse* meriti non sit primum *esse* prædicti termini, sed tantùm vltimum *non esse*, ex eo quòd dum verificatur esse meritum, nequit verificari esse prædictum terminum, sed tantùm immediatè pòst? Si hoc secundum dicatur, habemus intentum, nempe, in eadem prorsus duratione, siue instanti nostri temporis non esse simul meritum Angeli in ordine ad suum præmium essentiale, & terminum ipsius, nempe prædictum præmium. Si autem primum asseratur, procedunt contra Caietanum impugnationes hucusque factæ, vt consideranti patebit.

§. IV. *Colligitur ex dictis præclusio aliarum euasionum, quæ in Caietani fauorem à Nazario adhibentur.*

40. Euasio Nazarij. Fit quartò, manere præclusam euasionem, quam ad maiorem explicationem solutionis Caietani adducit Nazarius in præsenti *controuersia vnica*, §. *Ex quibus perspicuè patet*, nimirum, quòd in illo secundo instanti, in quo manet meritum vt in termino, manent etiam fides, & similiter potentia peccandi, vt in termino: sic autem fides, & prædicta potentia sumptæ, non sunt incompossibiles cum beatitudine, licèt ipsæ secundùm se, & non provt in termino, habeant incompossibilitatem cum illa: & ita saluantur in eo instanti fides, libertas, & potestas peccandi vt in termino, sicut & ipsum meritum est meritum vt in termino. Vt autem explicet Nazarius, quomodo ista maneant vt in termino, animaduertit, in quolibet actu meritorio viatoris, & eius habitu esse rationes aliquas dicentes perfectionem formaliter, & aliquas dicẽtes imperfectionem formaliter: vt v. g. in habitu fidei, & eius actu est ratio cognitionis, & certitudinis dicens perfectionem formaliter, & est etiam obscuritas, quæ formaliter imperfectio est: similiter in actu spei est appetitio beatitudinis ad perfectionem pertinens, estque etiam eiusdem beatitudinis carentia imperfectionem dicens: & deinde in charitate viatoris est actus ipse dilectionis, quiperfectio quædam est; sed in ea quædam imperfectio inuenitur, quia non perseuerat, sed sæpè desinit, ac redit alius, & alius actus charitatis, & habitus ipse potest per peccatum in viatore deperdi, nec perfectionem attingit beatificæ dilectionis, ac fruitionis. Cùm igitur in re proposita ratio termini dicat perfectionem rei terminatæ, inde est, actum fidei in termino esse in eodem instanti simul cum visione beata, & non ob id obscuritatem, quæ est fidei imperfectio, esse simul cum claritate visionis beatificæ in eodem instanti indiuisibili, sed id quod perfectionis in fide est, scilicet cognitionem diuinorum supernaturalium, esse simul cum visione beata: & similiter spes, charitas, & meritum viatoris, ac proinde potentia ipsa peccandi dicitur esse simul cum beatitudine quoad perfectiones tantùm in eis inclusas. Et ad hoc significandum, addit Nazarius, dixisse Caietanum simul non esse gloriam perfectam, & imperfectam, sed simul esse terminum gratiæ imperfectæ, & gratiam perfectam.

Ex dictis igitur euasio hæc manet præclusa, vt intuenti patebit. Potestque præclusio ista magis elucidari. Tum ex eo, quòd (vt benè præuidit idem Nazarius) actus fidei quoad id, quod perfectionis est præcisè, non est simpliciter, aut verè actus fidei, sed quædam eius ratio valdè communis: & similiter meritum quoad id, quod perfectionis est præcisè, & seclusis imperfectionibus, non est meritum: quia vtrumque, nempe meritum, & fides, in sua intrinseca ratione claudit imperfectionem. Igitur affirmare, fidem & meritum quoad id, quòd perfectionis est in eis, posse esse simul cum beatitudine, erit idem ac dicere, quòd simpliciter, verè, & propriè fides, & meritum nequeunt simul esse cum eadem beatitudine. Et ita non statur intra limites dubij, quod discutimus, an nimirum vera, & essentialis ratio meriti in ordine ad præmiũ essentiale, quæ sit simpliciter talis, possit stare simul in eadem prorsus duratione cum beatitudine. Tum etiam. Quoniam eodem pacto posset affirmari, Angelos beatos nunc habere fidem, & meritum: ex eo quòd in eis sit, quicquid perfectionis in merito, & in fide, ac eius actibus inuenitur. 41. Impugnatur.

Confirmatur, & magis explicatur ex iam dictis. Nam vel per hoc, quod est manere fidem in termino, solum significatur manere ipsum terminum fidei, non tamen aliquid distinctum ab eodem termino, sed ea solùm, quæ ad eius integram, & completam rationem pertinent? vel denotatur, quòd præter terminum ipsum, manet aliquid aliud distinctum à termino, habens rationem, aut perfectionem fidei, quodque simul sit cum termino? Et similiter cum dicitur, manere in termino meritum quoad id, quod perfectionis est, vel solùm intelligitur manere ipsum terminum, & beatitudinem? vel aliquid præter illam? Si primum: ergo in illo instanti solùm erit beatitudo, & terminus ipse: & ea solùm ratione dicetur esse ibidem meritum, & præmium, quoad id, quod perfectionis est, quia est ibidem solummodò beatitudo ipsa. Imo eodem pacto posset dici manere fidem, & meritum vt in termino, quoad id, quòd imperfectionis est: quia per hoc tantùm denotatur, quòd in eo instanti reperitur terminus illarum imperfectionum. Secundum autem dici non potest. Quoniam hoc ipso, quod Confirmatur, & explicatur.

quòd maneret aliquid distinctum à termino, & beatitudine, & non pertinens ad ipsam rationem completam beatitudinis, deberet manere ipsa fides, & meritum secundùm se, & formaliter, ac proinde quoad id, quod perfectionis, & imperfectionis dicit: siquidem id, quod perfectionis est in fide, & in actu charitatis formaliter meritorio, solùm potest manere, vel in eisdemmet formaliter, vel in superiori lumine, & actu charitatis consummato, seu patriæ.

42. *Effugium Nazarij.* Neque obest id, quod Nazarius respondet, nimirum, fidem, & meritum, prout in termino, esse aliquid distinctum ab ipso termino, & beatitudine formaliter sumpta. Quia fides, & meritum, prout in termino, dicunt beatitudinem ipsam, prout *in fieri*: terminus autem, & beatitudo formaliter sumpta, dicit se ipsam, prout *in facto esse*, secundùm quam rationem distinguitur à seipsa, prout *in fieri*, & perconsequens à fide, & merito, prout in termino. Et ita hinc non infertur, manere fidem, aut meritum secundùm sui rationem formaliter sumptam, nec posse affirmari, quòd nunc in Angelis bonis sit meritum & fides, prout in termino: siquidem nunc non est beatitudo prout *in fieri*, sed prout *in facto*, & *consummato esse*.

Præcluditur. Non itaque hæc solutio obest. Nam beatitudo ipsa, prout *in fieri*, habet veram rationem præmij: & propterea actus dilectionis Dei secutus ad visionem claram Dei, adhuc prout est dilectio *in fieri*, est actus omninò necessarius tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium, excludens omnem potentiam peccandi, omnemque miseriam: & similiter ob hanc rationem merens beatitudinem, habet ius iustitiæ, tum ad *fieri*, tum ad *factum esse* eiusdem beatitudinis. Ergo sicut ea præcisè ratione dicitur, fidem, & meritum manere, vt in termino, in beatitudine *in facto esse*, quia solummodò manet ipsa beatitudo, ipseque terminus fidei, & meriti: ita ea solummodò ratione dicetur manere ista in beatitudine, vt *in fieri*, quia ipsa est etiam terminus, & præmium prædicti meriti.

Confirmatur. Confirmatur. Quia beatitudo, prout *in fieri*, non addit nouam aliquam rationem meriti, aut augmenti, vel continuationis ipsius: ergo præcisè ibidem dicetur manere meritum in termino in secundo instanti, quia manet ipsa beatitudo *in fieri*, quæ etiam est terminus meriti. Antecedens probatur ex modò dictis. Quoniam prædicta beatitudo *in fieri* infert actum dilectionis Dei omninò necessarium: & ita per talem actum non potest addi noua ratio meriti, aut præcedens continuari. Sicut neque etiam vt ita alia euasio præcludatur) per illummet actum dilectionis, vt terminatur non immediatè ad Deum, sed ad creaturas, nequit meritum in ordine ad præmium essentiale continuari, aut noua ratio meriti ibidem inueniri: quia actus ille, vt terminatus ad creaturas, licèt sit liber, attamen supponit seipsum, tam *in fieri*, quàm (vt sic dicamus) *in facto esse* terminatum ad Deum: atque adeò supponit ipsam beatitudinem *in facto esse*, & ita nequit esse aliqua ratione meritum in ordine ad ipsam.

Adde, quod in beatitudine, & dilectione beatifica, probabilius est, non distingui *fieri*, & *factum esse*, sed operationes has ob sui eminentiam esse simul *fieri*, & (vt sic dicamus) *factum esse*: & ideò visio beatifica non habet terminum productum, estque satis probabile, dilectionem beatam eo carere, & solummodò Deum ipsum in ratione obiecti dilecti esse vnitum cum voluntate beata, sicut & in ratione obiecti intellecti est vnitus cum intellectu eiusdem beati, vt *in tractatu præcedenti*, & *in 1. tomo tractatu 2. disput. 2. n. 222.* diximus.

43. *Dubium.* Sed inquires, vtrùm ex his rationibus, & impugnationibus non solùm colligatur, secundùm legem ordinariam, sed etiam secundùm potentiam absolutam non posse esse simul meritum in ordine ad visionem beatificam cum eadem visione.

Resolutio. Respondetur, nos quoad præsens solùm intendere, non posse secundùm leges factas à Deo circa meritum visionis beatificæ cohærere, quod eis seruatis, adhuc per diuinam potentiam dentur simul in eadem prorsus duratione prædictum meritum, & visio beatifica. Vtrùm autem possit alias condere leges circa meritum eiusdem beatitudinis, & an secundùm illas possint per diuinam potentiam esse simul in eadem prorsus duratione tam visio beatifica, quam illius meritum, alibi (Deo dante) explicabitur.

§. V. *Assertio posterior ex D. Thoma deprompta.*

44. *Secunda conclusio. Petrus de Ledesma. Suarez. Vasquez. Molina. Scotus. Gregor. Maior. Gabriel.* Dicendum est secundò, Angelos malos non in eadem prorsus duratione omninò liberè demeruisse ac peccasse, & simul damnatos fuisse: sed damnationem hanc, seu pœnam damni immediatè in sequenti duratione, siue instanti subijsse. Assertio hæc (vt testatur Petrus de Ledesma) est communis inter iuniores Thomistas, eamque tuentur Suarez, Vasquez, Molina, Scotus, Gregorius, Maior, Gabriel assertione præcedenti relati, aperteque deducitur ex testimoniis Diui Thomæ, necnon ex ratione eiusdem S. Doctoris pro eadem assertione adductis. *Fundamentum.* Quoniam de demerito, & pœna essentiali Dæmonis eodem proportionali modo philosophandum est, ac de merito, & præmio essentiali bonorum Angelorum: sed isti non in eadem prorsus duratione, & instanti meruerunt præmium essentiale, & illud consecuti sunt: ergo nec illi in eadem prorsus duratione peccauerunt, & pœna essentiali puniti sunt, sed immediatè post in sequenti instanti, siue duratione.

Confirm. 1. Confirmatur ratione insinuata à D. Thoma. Quia nequit Angelus esse simul intra, & extra viam, & cum potentia, & impotentia ad merendum: ergo nec potuerunt simul omninò liberè peccare, & demereri, & simul pœnam essentialem actu subire. Patet consequentia. Quoniam ex quo capite Angelus malus illam actu subiret, esset extra viam, & cum impotentia ad merendum: at ex quo capite omninò liberè peccaret, & demereretur, esset intra viam, & cum potentia ad merendum.

Confirm. Confirmatur secundò ratione, quam etiam innuit idem S. Doctor. Quoniam nequit Angelus esse, & non esse simul sub lumine fidei, & aliis donis supernaturalibus: at si in eadem prorsus duratione omninò liberè peccasset, & pœnam prædictam subijsset, tunc esset, & non esset simul sub lumine fidei, & aliis donis supernaturalibus, putà sub spe supernaturali, & auxiliis sufficientibus ordinis supernaturalis in ordine ad merendum, si eidem Angelo libuisset: ergo, &c. Minor probatur. Quia in eadem duratione, in qua Angeli sunt in statu damnationis, eo ipso carent omnibus donis supernaturalibus: cùm tamen in ea prorsus duratione, in qua possunt omninò liberè peccare, & demereri, habeant prædicta dona supernaturalia. Et ita, si prædictum demeritum, & pœna in eadem omninò duratione coniungerentur, consequens esset, vt Angelus simul esset, & non esset sub prædictis donis supernaturalibus.

§. VI. *Opposita sententia, cum suis fundamentis, & eorum enodationibus.*

45. Opposita sententia. CONtrariam tamen sententiam, nempe, Angelos bonos in eadem prorsus duratione omninò liberè meruisse, & simul Deum vidisse, similiterque Angelos malos in eadem omninò duratione liberè omninò peccasse, & demeruisse, & pœna essentiali mulctatos fuisse, tuentur Caietanus, & Nazarius in præsenti, & Ferrara 3. *contra Gent.* c. 110. quoad Angelos malos probatur primo. Quoniam in motibus, seu operationibus subitis, simul potest esse *fieri*, & terminus eiusdem *fieri*, vt patet in illuminatione solis, & creatione Angeli, aliisque similibus: sed meritum, aut demeritum Angelicum potest esse operatio omninò subita, & instantanea: ergo vnà cum illis poterit esse visio beatifica in Angelis bonis, & priuatio illius in malis.

Caietan. Nazar. Ferrara. Primum fundamentū.

Confirmatio. Confirmatur. Quia in eadem prorsus duratione, in qua datur actus charitatis feruidus hominis iusti, datur augmentum eiusdem charitatis, quod se habet per modum meriti respectu illius actus feruidi: ergo non est contra rationem meriti, & præmij, sed potiùs eis consonum, quòd vtrumque sit prorsus in eadem duratione.

Soluitur fundamentum & confirmatio. Respondetur ex dictis, quòd ex hoc argumento, & eius confirmatione ad summum sequitur, non repugnare ob rationem generalem operationis subitæ & instantaneæ, & termini illius, neque ob rationem itidem communem meriti, & præmij secùs tamen ob specialem rationem, quæ procedit inter meritum æternæ beatitudinis, & beatitudinem ipsam, vt explicatum est.

Adde, ex hoc argumento, & eius confirmatione conuinci, simul esse mereri, & meruisse; non tamen mereri, & præmium recipere. Nam meritum non se habet ad præmium, sicut *fieri* vnius formæ ad *factum esse* eiusdem, sed sicut *fieri* vnius formæ ad *fieri*, & *factum esse* alterius consequenter se habentis: nam meritum, & præmium, de quibus loquimur, sunt duæ formæ consequenter se habentes, & repugnantes in eodem instanti.

46. Secundum fundamentum. Secundò probatur eadem sententia. Nam in eodem instanti, in quo peccator cōuertitur ad Deum, infunditur ei gratia sanctificans: ergo etiam in eodem instanti, in quo Angelus omninò liberè meretur visionem beatificam, aut carentiam illius, poterit habere eam, aut carere ipsa, imò de facto hoc ita continget. Antecedens supponitur ex his, quæ docet D.Th. 1.2.q.113.*art.*8. & ex ibidem à nobis latiùs dicendis patebit: Consequentia verò quoad primam partem ex paritate rationis patere videtur. Nam sicut contritio peccatoris est via, & dispositio ad gratiam sanctificantem: ita etiam meritum visionis beatificæ habet rationem viæ & dispositionis ad ipsam, vt est præmium. Quoad secundam verò partem, nempe, id de facto contingere, eadem consequentia liquet. Nam, vt dubio sequenti dicemus, satis est vnicus actus plenè liber in Angelis ad hoc, vt consequantur suam beatitudinem: ergo si semel meritum, & præmium essentiale possunt esse simul, sicut contritio, & gratia iustificans, non est cur Angeli in secundo instanti, in quo habuerunt actum omninò liberum, non habuerint etiam præmium, aut pœnam pro qualitate actuum liberorum, quos elicuerunt.

D. Thom.

Responsio. Respondetur ex dictis concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam meritum beatitudinis, & ipsa beatitudo, quæ est præmium, procedunt ex principiis incompossibilibus, scilicet ex fide, & ex lumine gloriæ: & ideò non possunt esse simul. At verò conuersio ad Deum, & infusio gratiæ non procedunt ex principiis incompossibilibus: & ideò possunt simul inueniri.

Tertiò probatur prædicta sententia. Nam anima rationalis in primo instanti suæ separationis à corpore, quod est primum instans termini, quodque potest esse primum instans beatitudinis, solet mereri: ergo eadem ratione Angelus in primo instanti sui termini, & beatitudinis poterit mereri, & simul esse beatus. Consequentia ex paritate rationis videtur patere. Et antecedens probatur. Quia Martyr non meretur coronam martyrij ante mortem, sed in instanti separationis animæ: Nam ad rationem martyrij, & per consequens ad eius meritum requiritur, quòd martyr verè & realiter moriatur: quod quidem non verificatur vsque ad prædictum instans separationis animæ. 47. Tertium fundamentum.

Confirmatur. Nam siquis existens in lethali, attritus tamen, confiteatur, & in instanti terminatiuo verborum absolutionis moriatur, ita vt primum *non esse* prædictorum verborum sit etiam primum *non esse* talis hominis, tunc in illo instanti separationis animæ infunditur ei gratia sanctificans, remittetur ei peccatum, & merebitur præmium essentiale, & nisi aliàs impediatur ratione alicuius pœnæ, quam debet luere in purgatorio, erit simul beatus: ergo eadem ratione Angelus in termino viæ poterit simul esse merens, & beatus. Confirm. 1.

Confirmatur secundò. Quoniam in termino viæ solent animæ iustorum mereri remissionem venialium, & disponere se ad recipiendum augmentum gratiæ, quod meruerant in via, & non fuerat eis collatum propter defectum dispositionis: ergo non est cur Angelus non potuerit mereri beatitudinem in termino viæ. Confirm. 2.

Confirmatur tertiò. Quia alioqui poterit adultus obtinere beatitudinem sine proprio merito: quod tamen non videtur concedendum. Probatur sequela. Quia siquis cum peccato mortali, in quo fuit ab instanti vsus rationis, & cum sola attritione confiteatur, & antequam sacerdos proferat formam absolutionis, incidit in amentiam, & in ea constitutus absoluatur, tunc iste perseuerans in illa amentia vsque ad finem vitæ saluabitur: & tamen non propter merita, quæ habet in via: quia (vt supponitur) ab instanti vsus rationis vsque ad amentiam fuit in peccato mortali: ergo nisi in termino viæ mereatur gloriam correspondentem illi gratiæ sacramentali, recipiet beatitudinem absque aliquo merito Confirm. 3.

Respondetur, negando antecedens cum Ferrara 4. *contra Gent.* c. 91. & Bañez infrà q. 64. *art.* 2. Nam iuxta Sanctorum Patrum doctrinam, homo solùm reddet rationem de his, quæ gessit in corpore, & adueniente morte, iam non est locus merendi, aut demerendi. Et ad probationem in contrarium dicendum est primò, probabile esse, non requiri ad veram rationem martyrij, quòd mors actu subsequatur, actuque sustineatur, sed satis esse, quòd quis se exponat actu tormentis efficaciter illatiuis mortis, ita vt quantum est ex vi illorum tormentorum, & vulnerum, mors actu sequeretur, nisi per accidens impedita fuisset. Vnde iuxta hunc dicendi modum, quando actu subsequitur mors, tunc quis ante illam potiori ratione erit martyr, habebitque omne martyrij meritum toto illo tempore antecedente ad instans mortis, in quo verificatur hominem illum tunc non esse: ac proinde in prædicto instanti nihil de præmio essentiali merebitur. 48. Diluitur primum. *Ferrara. Bannez.*

Vel secundò dicendum est cum D. Thoma, 2.2. *quæst.* 124. *art.* 4. fatendo, quod ad perfectam rationem 49. Diluitur secundò.

rationem martyrij requiritur, quod aliquis mortem sustineat propter Christum, & per consequens, quod actu moriatur: tunc tamen actus martyrij incipit, & non continuatur toto illo tempore, quo incipiunt, & continuantur vulnera actu continuatà vsque ad mortem inclusiuè, ita vt mors sit terminus illorum. Cæterum meritum martyrij non est necesse, vt duret intrinsecè, & exclusiuè vsque ad ipsam mortem: sed cùm verificatur hominem mori, seu tunc primò non esse, verificatur etiam, tunc actu non mereri: & ita in eo euentu plus durat martyrium, quàm martyrij meritum: siquidem illud incipit, & continuatur vsque ad mortem inclusiuè, seu vsque ad primum *non esse* hominis illius, hoc vero non nisi vsque ad mortem exclusiuè perdurat. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma loco citato *in solut. ad 4.* vbi cùm sibi sic obiecisset, quod *Martyrium est actus meritorius: sed actus meritorius non potest esse post mortem: ergo ante mortem: & ita mors non est de ratione martyrij.* Respondet in hæc verba: *Dicendum, quod meritum martyrij non est post mortem, sed in ipsa voluntaria sustinentia mortis, prout scilicet aliquis voluntariè patitur inflictionem mortis. Contingit tamen quandoque, quod aliquis post mortalia vulnera pro Christo suscepta, vel quascumque alias tribulationes continuatas vsque ad mortem, quas à persecutoribus patitur pro fide Christi, diu viuat: in quo statu actus martyrij meritorius est, & etiam ipso eodem tempore, quo huiusmodi afflictiones patitur.*

D. Thom.

Nec obest, quod complementum, & perfectio actus externi alicuius actus virtutis sit talis conditionis, vt nequeat esse in se, & formaliter meritorius, sed solum est obiectum meriti. Quia etsi in aliis rebus, & actibus externis, quæ possunt informari actu interno voluntatis viatoris, vt talis, id non contingat; secùs verò in illis, quæ ex sui ratione nequeunt illo informari: ex eo quod petunt tunc esse, quando voluntas illa non est viatoris, vt talis.

50. Ad primam confirmationem respondetur 1.

Ad confirmationem respondetur quod adhuc dato, hominem illum in prædicto casu iustificandum esse in instanti terminatiuo prolationis verborum, ac proinde in instanti, in quo per primum *non esse* prædictus homo desinit: hinc tamen non fit, quod in eo instanti mereatur gloriam. Quoniam gloria correspondens gratiæ tunc infusæ, non tribuitur illi ex vi meriti, & per modum coronæ: ex eo quod dispositio ad illam gratiam non fuit informata gratia, & propterea nec fuit meritoria gloriæ.

Secundo.

Secundò respondetur, esse satis probabile, in eo euentu hominem illum non esse iustificandum: non quidem ex defectu formæ sacramenti, sed ex defectu subiecti capacis: quia subiectum, in quod vim habent formæ sacramentorum, non est anima separata, sed totus homo. Sicut si vinum, dum consecratur, ita acescat, vt primum *non esse* verborum consecrationis sit primum *non esse* vini, ex eo quod factum est acetum, tunc non fiet conuersio ex defectu subiecti: quia materia apta ex Christi institutione ad conuersionem non est acetum, sed vinum: & propterea non sub speciebus aceti, sed sub speciebus vini conseruatur sanguis Christi.

51. Ad secúdam confirmationem.

Ad secundam confirmationem transeat antecedens, sed neganda est consequentia. Quoniam nec satisfactioni pro peccato veniali, nec dispositioni ad recipiendum augmentum gratiæ conueniunt proprietates aliquæ repugnantes statui, sub quo tunc stat anima: cùm tamen meritò competant proprietates repugnantes statui beatitudinis, sub quo anima supponitur esse in eo instanti.

D. Thom.

Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *in 4. dist.* 21. q. 1 *art.* 3. *quæstiunc.* 1 *in fine.* Nam in fine corporis sic inquit: *Dicendum, quod culpa venialis in eo, qui cum gratia decedit, post hanc vitam dimittitur per ignem purgatorij: quia pœna illa aliqualiter voluntaria virtute gratiæ habebit vim expiandi culpam omnem, quæ simul cum gratia stare potest.* Et in solut ad 4. sic asserit: *Dicendum, quod post hanc vitam non potest esse meritum respectu præmij essentialis: sed respectu alicuius accidentalis potest esse, quandiu manet homo in statu viæ aliquo modo. Et ideò in purgatorio potest esse actus meritorius, quantum ad remissionem culpæ venialis.*

Ad vltimam confirmat.

Ad vltimam confirmationem respondetur, ex ea ad summum probari, hominem adultum per accidens posse consequi beatitudinem sine vllo merito proprio ratione gratiæ sibi collatæ per sacramentum ex opere operato: de quo an ita sit, necne, alibi Deo dante dicetur. Cæterùm adhuc hoc in nobis admisso, non ideò de Angelis admittendum est, quòd secundùm legem ordinariam potuerint esse beati absque proprio merito habito in via. Quoniam in ordine ad ipsos nulla Deus instituit sacramenta, aut media, quibus applicentur eisdem merita Christi Domini: conferaturque gratia ex opere operato.

52. Quartú fundamentum.

Quartò probatur prædicta sententia quoad Angelos malos. Nam instantia sumuntur penes diuersa iudicia intellectus: sed secundum iudicium, quod mali Angeli habuerunt de amanda propria excellentia, etiam modò manet in illis: ergo manet in illis secundum instans: & sic in secundo instanti sunt damnati, & peccauerunt.

Cófirmat.

Confirmatur. Quoniam Angeli mali in secundo instanti in quo peccauerunt, redditi sunt inflexibiles in malo: ergo in eodem fuerunt actu damnati. Patet consequentia. Quia prædicta inflexibilitas videtur propria damnatorum.

Solutio.

Respondetur, non potuisse manere idem iudicium. Quia in secundo instanti fuit iudicium de amanda propria excellentia sine consideratione regulæ: posteà verò, quando damnati sunt, habent iudicium de amanda propria excellentia, cum consideratione, quod est contra legem Dei: nam habent remorsum conscientiæ, qui facit illos considerare, quòd sit contra prædictam legem. Sunt autem hæc diuersa iudicia, nimirum, amandam esse propriam excellentiam non considerata regula, & lege Dei, & amandam esse eamdem excellentiam, etiamsi sit contra legem diuinam.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem respondetur, concedendo antecedens & negando consequentiam. Et ad probationem dicendum est, inflexibilitatem Angelicam in malo esse propriam, tum Angelorum actu damnatorum, tum etiam eorumdem, vt immediatè post damnandi sunt: Et ideò ex eo, quòd in secundo instanti redditi fuerint inflexibiles in malo, non sequitur, esse actu damnatos, seu actu in illo instanti pœna damnationis punitos esse.

53. Vltimum fundamentum ex Fulgent.

Vltimò probatur prædicta sententia, quoad eosdem Angelos malos, à Nazario testimonio Augustini, siue Fulgentij sic dicentis: *Pars itaque Angelorum à suo creatore Deo, quo solùm bono beata fuit, voluntaria prorsus auersione discessit, æquitatisque supernæ iudicio initium suæ damnationis in ipsa auersione voluntatis inuenit, vt non aliud esset incipere iam puniri, quam illius beatifici boni dilectione destitui.*

Confirm. Nyssen. Damasc.

Confirmatur ex Gregorio Nysseno *lib.* 1. *Philosophiæ cap.* 3. & ex Damasceno *lib.* 2. *de Fide c.* 4. dicentibus hoc in Angelis lapsum fuisse, quod in hominibus est mors: at in ipso mortis momento subeunt homines damnationis effectum: igitur

 etiam

etiam Dæmones in ipso primo priuationis instanti pœnam suæ damnationis accipiunt.

54. Effugium Vasquez. Nec obest, si occurras ex Vasquez, Patres istos non loqui de morte *in facto esse*, hoc est, de momento illo separationis animæ à corpore, sed præuiis dispositionibus, quæ proximè præparant ad mortem: quia tunc dicitur homo mori, in instanti autem separationis dicitur iam mortuus: & huic morti *in fieri* comparant Patres lapsum Angelorum: vt constat ex verbis, quæ ibidem adducit Damascenus: nam inquit: *Post lapsum enim præclusa iam est illis omnis resipiscendi facultas, quemadmodum & hominibus, postquam ex hac vita migrarunt.* In quibus verbis non dicit Damascenus, Angelis in ipso lapsu fuisse præclusam viam salutis, sed post lapsum, nec hominibus in illa migratione, & morte, sed post mortem. Constat autem, hominibus præclusam esse viam salutis in ipso puncto, quo separatur anima à corpore. Et ita nomine *mortis* non intellexit separationem ipsam, sed præuias dispositiones, & his comparat lapsum Angelorum.

Damasc.

Impugnat Nazarius. Nam solutionem istam impugnat Nazarius in præsenti, tum ex eo, quòd *mortis* vocabulum absolutè prolatum, animæ separationem à corpore significat tum, quia dispositiones illæ præuiæ præparantes ad mortem, non constituunt hominem, aut eius animam extra viam, sicut Angelorum lapsus constituit eos extra viam. Tum etiam. Quia certum est, Angelis ipso lapsu præcludi viam salutis, cùm ex sua natura sit eorum lapsus irreparabilis: homini verò per dispositiones illius ad mortem non præcluditur via salutis: potest enim quolibet earum dispositionum momento pœnitere, & peccatorum suorum à Deo remissionem accipere. Vnde verba illa posteriora Damasceni non obstant, sed magis fauent proposito. Nam constituto in homine damnationis principio, in morte propriè sumpta, & in Angelis in eodem lapsu, significatur per illa perpetua firmitas vtriusque, ita vt in vtroque nulla sit resipiscendi facultas.

55. Soluitur Fundamentum. Respondetur, Augustinum, siue Fulgentium solùm loqui de initio extrinseco; ita nimirum, vt in secundo instanti, in quo verificatur illum peccasse, verificetur etiam, non quidem quod tunc subiit damnationis pœnam, sed quòd immediatè post illam subiit.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, sensum verborum Damasceni esse, quod idem fuit Angelis lapsus, quod hominibus mors, quoad hoc quod est, quòd sicut accedente morte redduntur animæ illorum qui cum peccato moriuntur, inflexibiles à malo: ita in Angelis hoc ipso, quòd in peccatum labantur, sunt inflexibiles ab illo, nullaque in eis manet resipiscendi facultas: non verò quoad hoc, quod sicut homines, hoc ipso quod moriantur, seu eorum vita per primum *non esse* finiatur, tunc qui in peccato lethali moriuntur, subeunt in eodem instanti damnationis pœnam, sic etiam Angeli in eodem prorsus instanti, in quo labuntur, eamdem damnationem subeunt, sed solùm immediatè post.

DVBIVM III.

An totum negotium Angelorum bonorum, & malorum duabus dumtaxat morulis, siue instantibus Angelicis; an verò tribus morulis, ita vt non pluribus, neque paucioribus peractum sit?

SENSVS tituli est, an inceptio Angelorum bonorum quoad suum *esse*, via eorumdem in ordine ad præmium æternum, necnon & actualis receptio prædicti præmij, consumpserint duo instantia, siue morulas, primam quidem in inceptione sui *esse*, & operatione bona cum eis incipiente, necnon & in eadem operatione, vt continuata omninò liberè ab eisdem post primam illius inceptionem; secundam autem in actuali receptione præmij? an verò consumpserint tria tantummodò instantia, tresvè morulas? ex eo quod primum instans, primaque morula consumpta fuerit in inceptione illorum, ac proinde in operatione Angelica, quæ cum illorum *esse* incepit: secunda verò in operatione omninò libera, & bona, ad quam se mouerunt absque speciali motione, Dei vt agentis particularis, & per consequens in operatione, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem libera: tertia tandem in receptione actuali præmij. Et licèt hæc posterior mora, & instans duret absque fine, si duratio illius secundùm se consideretur, siquidem visio beatifica, quæ est præmium bonorum, non habebit finem: nihilominùs prædictum instans, prædictamque durationem nomine *morulæ* nuncupamus: quia non loquimur de ea, vt correspondet omni tempori, cui correspondere potest, sed vt habet correspondere illi instanti, siue durationi nostri temporis præcisè, in qua verificatur, Angelum bonum tunc primò accipere actu suum præmium, quod exinde vsque in æternum durabit. Et similiter quoad Angelos malos sensus tituli est, an ab inceptione sui *esse* vsque ad receptionem actualem suæ pœnæ inclusiuè consumpserint tria instantia, tresvè morulas, ita vt nec plures nec pauciores? 56. Explicatur sensus tituli.

Cæterùm, vt idem tituli sensus meliùs capiatur, notandum est ex doctrina D. Thomæ suprà *quæst.* 10. *art.* 5. *ad* 1. quòd numerus instantium, ex quibus tempus Angelicum constituitur, debet desumi ex numero operationum spiritualium Angelicarum, & liberarum, habentium inter se ordinem successionis, ita vt vna sit post alteram: ideoque propter distinctionem operationum, quæ sunt simul duratione, ac proinde vna non est post alteram duratione, non sunt distinguenda quoad præsens plura instantia, siue illæ operationes spectent ad eamdem potentiam, siue ad diuersas, vt ad intellectum, & voluntatem. *D. Thom.*

§. I. *Assertio prior.*

DIcendum ergo est, probabile esse, quod totum Angelorum bonorum negotium duobus dumtaxat instantibus, siue morulis peractum sit; secùs tamen totum negotium Angelorum malorum. Assertio hæc quoad secundam partem constabit ex illis, quæ sequenti assertione dicenda sunt. Quoad primam verò, scilicet quoad Angelos bonos 57. Assertio continens duas partes.

Probatur ex D. Thoma quoad primam partē.

nos, videtur probabiliter colligi ex D. Thoma suprà q. 62. art. 5. vbi docet, Angelum bonum statim post vnum actum charitate informatum fuisse beatum, atque adeò post primum instans: siquidem in primo instanti habuit hunc actum, & hic actus constituit in illo primum instans, vt iam explicamus. Et in art. 6. præsentis quæstionis, vbi inquit, quòd Lucifer post primum instans statim beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccando. Quare, cùm Angelus bonus impedimentum hoc non apposuerit, inde est, vt statim post primum instans prædictam beatitudinem acceperit. Et denique tam in hoc articulo, quàm in præcedenti ad 4. tres status ponit in bonis, & malis Angelis: primum inceptionis: secundum, quo mali præstiterunt impedimentum suæ beatitudini, boni autem illud non posuerunt: tertium autem præmij, aut supplicij. At duplex ille status in bonis, nimirum inceptionis, & in quo non præstiterunt impedimentum, ad idem instans pertinet: quia est vna & eadem operatio meritoria, semper manens, quæ incepta est cum eorum *esse*, & fuit continuata ab eisdem, quando Angeli apposuerunt impedimentum suæ beatitudini: & ita in malis Angelis hi duo status constituunt duo instantia, quia sunt diuersæ operationes inter se incompossibiles, vt ex dicendis sequenti assertione patebit, secus verò in bonis. Vnde assertionem hanc quoad hanc partem tuentur Bañez *in hoc articulo dub. 3. conclus. 1.* Nazarius *controuersia vnica ad eundem articulum conclus. 9.* Vasquez *in hac 1. part. disp. 229. cap. 10.* referens Gregorium *in 2. dist. 5. q. 1. art. 3.* post quartam conclusionem, & alios.

Bannez. Nazarius. Vasquez. Gregor.

58\. Ratio fundamentalis. *D. Thom.*

Ratio autem fundamentalis huius assertionis probabiliter desumitur ex D. Thoma *quæst. præced. art. 5.* quæ potest ad hāc formam reduci. Quoniam Angelus bonus post vnicum actum meritorium, statim beatus fuit: ergo & totum eius negotium peractum fuit in duplici dumtaxat instanti, duplicique tantummodò morula: alia quidem, in qua accepit beatitudinem: alia verò in qua prædictum actum meritorium incipientem, vt disputatione præcedenti diximus, cum suo *esse* elicuit. Consequentia videtur legitima. Nam gratia perficit naturam secundùm modum eiusdem naturæ: sed modus naturæ Angelicæ est, vt statim habita natura, habeat perfectionem, siue beatitudinem suam naturalem, & non acquirat eam per discursum: ergo similiter habito merito, quod potest habere per vnum actum, habebit statim beatitudinem: quia sicut ex natura sua se habet ad beatitudinem naturalem, ita ex merito ad beatitudinem supernaturalem.

D. Thom.

Quam rationem proposuit Angelicus Præceptor fusioribus verbis loco citato sic: *Gratia perficit naturam secundùm modum naturæ, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secundùm modum eius. Est autem hoc proprium naturæ Angelicæ, quòd naturalem perfectionem non per discursum acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut suprà ostensum est. Sicut autem ex sua natura Angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam: & ita statim post meritum in Angelo fuit beatitudo consequuta. Meritum autem beatitudinis non solùm in Angelo, sed etiam in homine esse potest per vnicum actum: quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquitur, quòd statim post vnum actum charitate informatum Angelus beatus fuit.*

59\. Nec obest, si occurras ex Scoto, rationem hanc non esse sufficientem. Quia præmium debetur secundùm legem præmiantis: & ita ad hanc solùm attendendum est, non verò ad alia. Constat autem, legem Dei esse, non quod qui vnum actum, aut duos fecerit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et ideò nisi quis vsque in finem viæ suæ meruerit, quamuis priùs per vnum, vel per plures actus meruisset, beatitudinem non consequitur.

Effugium Scoti.

Confutatur ex Caiet.

Non igitur hoc obest. Nam, vt benè notauit Caietanus, explicans rationem hanc D. Thomæ, cùm ea, quæ ex sola diuina voluntate dependent, nobis nota non sint, nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in S. Scriptura de tempore beatificationis Angelorum, vt supponimus: consequens est, vt secundùm generales regulas beatitudinem eis datam esse credamus. Et quoniam communis lex est, tum quod in termino viæ cuiusque beatitudo detur, tum quod secundùm gratuita perficiatur natura secundùm modum eius: consequens est, vt iuxta primam, & communem legem, non aliunde meliùs ostendi possit, quando beatificati sint Angeli, quàm ex duratione viæ eorum: & iuxta secundam legem non aliunde meliùs venari possit, quantum durauerit via Angelorum bonorum, quàm ex modo suæ naturæ. Quare, cùm hoc congruat prædictæ naturæ, quod statim post meritum sit in termino, quia proprium est eius, vt statim post principium habeat finem: inde est Angelicum Præceptorem vsum fuisse optimo medio ad probandum id, quod intendebat: & quod attendendo ad do ad modum naturæ Angelicæ: non exclusit, sed potiùs ibidem inclusit, & attendit ad legem illam præmiantis, nimirum quod post viam, quæ in Angelis tantum durat, quantum vnicus suus actus meritorius, præmium beatitudinis consequatur.

60\. Aliud effugium.

Neque etiam obest, si secundò occurras eidem rationi non esse sufficientem. Quia si probaret intentum, conuinceret vtique, tum, tam Angelos bonos, quàm malos consecutos esse suam beatitudinem in secundo instanti, siquidem omnes illi in primo habuerunt vnicum actum meritorium eiusdem beatitudinis: tum etiam omnes illos, vel saltem bonos in primo instanti fuisse illam adeptos: quia in eodem instanti, quo conditi sunt, habuerunt suam naturalem beatitudinem. Et ita si gratuita perficiunt naturam secundùm modum eius, oportet, vt etiam in instanti, quo conditi sunt, acquisierint beatitudinem supernaturalem.

Præcluditur.

Non itaque hæc solutio obstat. Non quidem quoad primum, quod in ea continetur. Quoniam etsi omnes Angeli in primo instanti meruerint, non tamen per meritum plenè liberum, id est, procedens à voluntate eorum, vt libera, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem boni, & mali, siue per meritum, ad quod seipsos omninò mouerint, prout per hoc excluditur motio Dei specialis, procedensque ab illo, vt ab agente particulari. Ergo ex hoc, quod Angeli statim post vnicum actum meritorium debeant consequi beatitudinem supernaturalem, non colligitur Angelos malos adepturos esse prædictam beatitudinem.

61\. Antecedens probatur. Quia dum Angeli boni continuauerunt primum actum meritorium, & omninò liberè in eo perseuerauerunt, tunc Angeli mali ab eo cessauerunt, & peccatum superbiæ commiserunt: & ita soli Angeli boni habuerunt meritum plenè liberum, non verò mali, qui solummodò meruerunt in primo instanti, in quo à Deo speciali motione moti sunt, in quoque peccare non potuerunt. Consequentia verò probatur. Quoniam adeptio beatitudinis ab Angelo per vnicum meritum, debet esse per meritum plenè liberum, ad quod

quod non moueatur à Deo per motionem procedentem ab ipso, vt ab agente particulari. Tum, quia non videtur rationi consonum, Angelum peruenire ab beatitudinem sine aliquo merito plenè libero, & perfectè deliberato. Tum etiam, ex eo, quòd alias non posset explicari, quomodo Angelus obtinuerit beatitudinem per actum ita suum, sicut homo adultus: siquidem actus, ad quem non se omninò liberè mouet Angelus, sed mouetur à Deo, vt ab agente particulari, non est ita suus, sicut actus, quibus homo adultus consequitur beatitudinem, ad quosque seipsum omninò liberè, id est sine motione Dei, vt agentis particularis, mouet. Tum denique. Quia hoc ipso, quod adeptio beatitudinis ab Angelo debeat esse per meritū vnicum: debet vtique esse per meritum, per quod reddantur inflexibiles in illo: quandoquidem hoc solummodò meritum est talis conditionis in Angelo, vt statim post illud debeant esse extra viam, quippe qui iam deinceps peccare nequeunt. Constat autem, meritum reddens Angelum inflexibilem in bono, in eodemque merito, solummodò esse meritum plenè liberum modo explicato.

Et similiter prædicta solutio non obest quoad secundum, quod in ea habetur, nempe, quod ex ratione facta sequatur, Angelos bonos in primo instanti habuisse beatitudinem. Quoniam licèt Deus tribuerit gratuita consonè ad naturalia, seruauit tamen iura (vt sic dicamus) & rationem vtriusque. Constat autem ex dictis, hanc esse propriam rationem meriti beatitudinis, seu præmij essentialis, vt saltem secundùm communes leges nequeant esse in eodem prorsus instanti. Et ita vis rationis Diui Thomæ consistit in hoc, quod sicut se habet Angelus saluis legibus naturæ ad suam perfectionem, & beatitudinem naturalem: ita saluis legibus à Deo latis circa meritum beatitudinis, & præmij essentialis, necnon & circa præmium ipsum, eodem proportionali modo se habet ex merito in ordine ad acquirendum prædictum præmium essentiale: ac proinde, quemadmodum beatitudo naturalis solùm exigit in Angelo prioritatem naturæ eiusdem Angeli ad ipsam, & proptereà in eodem instanti cum *esse* Angeli incipit: sic quia meritum plenè liberum in ordine ad beatitudinem supernaturalem solùm petit, vt præcedat per aliquod instans reale ad illam, vt ex dictis patet: idcirco debet sic præcedere, & statim post prædictum instans debet Angelus eamdem beatitudinem adipisci, ad hoc vt consonè ad suam naturam sit per beatitudinem prædictam beatus.

§. II. *Obiectio prior contra dicta, & responsio ad illam.*

62. Prima obiectio contra conclusionē quoad primā partem. Sed objicies primò, quòd si Angeli boni tantùm per vnum instans fuerunt in via, tātumque per prædictum instans habuerunt opus meritoriū, illudque vnicum, sequeretur inde, non indiguisse dono perseuerantiæ ad hoc, vt suam beatitudinem supernaturalem consequerentur: hoc autem est contra D. Thom. 3. *contra Gent. c.* 155. & alios Patres: ergo, &c. Sequela probatur. Quoniam ad habendam gratiam per vnicum dumtaxat instans, & ad eliciendū vnicum tantum opus meritorium, non est necessarium, adhuc in nobis, donum perseuerantiæ, sed sufficit gratia habitualis cum communi auxilio.

Effugium. Nec obest, si respondeas cum aliquibus, concedendo sequelam: ex eo quod licèt homo in natura lapsa indiguerit dono perseuerantiæ, vt dono speciali, & distincto ab auxiliis communibus: non verò in natura integra: ac proinde nec Angelus eo indiguit. Nam cōtra hoc est. Tum, quia vna ex potissimis rationibus, propter quam nos indigemus, præter gratiam habitualem, dono perseuerantiæ, est quia quatimur impulsibus tentationum prouenientium ex principio exteriori: ergo eadem ratione Angeli boni indiguerunt prædicto dono. Patet consequentia. Quia ab Angelis malis fuerunt incitati ad peccandum, vt constat ex victoria, quæ *Apoc.* 12. describitur reportata ab Angelis sanctis contra Luciferum, & eius sequaces. Ergo sicut nos ad superandos impulsus tentationum prouenientium ab extrinseco indigemus dono perseuerantiæ, pari ratione Angeli boni ad hos impulsus deuincendos indiguerunt prædicto dono.

Contra primo.

Tum etiam. Quia licèt via Angelorum durauerit per vnicum tātum instans, & præcisè dum habuerunt vnicū tantum actum meritorium; non tamen ita vt in illo vnico instanti, vnicoque actu non fuerit aliqua varietas modo statim explicando, penes perfectionem, & plenitudinem libertatis. Ergo ad hoc, vt Angelus in illo instāti, in illaque mora perseueraret in gratia, indiguit præter eandem gratiam dono perseuerantiæ. Probatur consequentia. Quia id, cui conuenit esse de se variabile, competit etiam indigere auxilio mouentis immobilis, ad hoc vt habeat stabiliri, & figi in bono, quod quidem auxilium nuncupatur donum perseuerantiæ. Quæ probatio desumitur ex D. Th. 3. *contra Gentes c.* 155. Secundo.

Tum denique. Quia etsi via Angelorum tantum fuerit per vnicū instans formaliter indiuisibile, illud tamen fuit virtualiter diuisibile: & ita coextitit tantæ moræ nostræ durationis, quantæ habuit coexistere tota via Angelorū malorum, quæ per duo instantia sui temporis discreti perdurauit. Ergo ad hoc, vt Angelus bonus perseueraret in gratia, & in illo actu meritorio coexistenter ad totam viam Angelorum malorum, & ad totam morā nostræ durationis, cui cuncta Angelorum malorum coexistebant, indiguerunt dono perseuerantiæ: siquidem hoc est necessariū, saltem illis, qui continuant suam gratiam vsque ad terminum viæ per correspondentiam ad aliquam moram nostri temporis. Vltimo.

63. Diluitur obiectio, & occurritur impugnationibus. Respondetur, negando sequelam, vt ex probationibus contra solutionem nuper datam constat. Et ad probationem dicēdum est, hominem elicientem vnicum actum meritorium plenè liberū, & statim è vita decedentem, indigere auxilio, siue dono perseuerantiæ: quia ex speciali Dei prouidentia, & dono illo ortum duxit, vt mors post illum actum meritorium statim subsequeretur, in illoque actu meritorio, aut in gratia vsque ad terminum viæ permaneret: & ita etiam Angelus, non obstante quod habuerit vnicum tantum actum meritorium, accepit etiam donum perseuerantiæ, quo infallibiliter haberet, vt ille actus vnicus permaneret vsque ad terminum viæ, & vt reportaret victoriam contra tentationes, quæ poterant impedire, ne prædictus actus continuaretur vsque ad coexistendum toti viæ Angelorum malorum, & durationi nostræ, cui correspondebat, ac proinde ne illud instans, quod debebat coexistente toti illi durationi, non coexisteret illi, ex eo quod operatio Angeli meritoria & incipiens cum *esse* rei ita intersecaretur, vt loco illius succederet alia opposita, sicut in Angelis malis contigit, locoque illius vnici instantis essent ibidem duo instantia temporis Angelici, & discreti, mensurantia duas illas oppositas operationes, sicut in eisdem Angelis malis accidit.

64. Replica. Neque obest, si vrgeas, quod si semel Angelus indiguit dono perseuerantiæ, vt ille actus, qui primò fuit non plenè liber, perseueraret cum plena libertate, & ibidem interuenit variatio penes perfectionem, & plenitudinem libertatis, ac tandem ex dono perseuerantiæ figitur, & stabilitur in bono, nequit tota

tota via eiusdem Angeli boni solummodò durare per vnicum instans: ergo &c. Antecedens probatur. Quia respectu vnius & eiusdem instantis sunt incompossibiles istæ rationes, nempe, quod idem actus sit simul plenè liber, & non plenè liber, & quod prædictus actus simul sit, & non sit flexibilis,& variabilis,& tandem quod ad vnicum & eundem actum simul quis indigeat, & non indigeat dono perseuerantiæ. At hæc omnia conueniunt prædicto actui:siquidem ponitur habere,tum non plenam,tum plenam libertatem, & eo ipso esse flexibilem,& variabilem, quia non plenè liber, & esse inflexibilem,& inuariabilem, quia plenè liber: & tandem non indigere auxilio perseuerantiæ, quia non plenè liber: siquidem Angeli mali habuerunt illum non plenè liberum sine hoc dono:& indigere eodem,quia habet esse plenè liberum. Ergo &c.

Solutio. Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod etsi eidem actui duranti per vnicum & idem instans indiuisibile tam formaliter,quàm virtualiter, non possint conuenire illæ rationes, benè tamen eidem actui duranti per instans formaliter indiuisibile, virtualiter tamen diuisibile, & correspondens non vnico instanti tantummodò nostri temporis, sed ampliori durationi. Quare,cùm illa operatio meritoria Angeli durauerit per vnicum instans,non quidem formaliter, & virtualiter,sed solùm formaliter indiuisibile:inde est,vt potuerint illæ diuersæ rationes eidem in prædicto instanti competere.

Explicatur. Potestque hoc explicari,tum exemplo hominis, vt existentis *in nunc* æternitatis, cui queunt in illo *nunc* competere rationes oppositæ,ex eo quòd prædictum *nunc* est virtualiter diuisibile, & in correspondentia ad vnam partem nostri temporis potest esse viuus,& in correspondentia ad aliam mortuus:tum etiam exemplo eiusdem Angeli cuius *esse* mensuratur æuo:& tamen,quia illud est virtualiter diuisibile, competit eidem Angelo per correspondentiam ad diuersa *nunc* nostri temporis, quod sit inannihilabilis; nempe prout correspondet instanti nostri temporis mensurantis eius creationem, & quod sit annihilabilis,vt habet correspondere aliis instantibus eiusdem temporis.

65 Alia replica. Neque etiam obest,si iterùm vrgeas,quod quantumuis illud instans sit virtualiter diuisibile, nequeunt vni & eidem operationi Angelicæ rationes ita distinctæ in eodem instanti conuenire, aut in illo esse tanta variatio: ergo oportet ibidem multiplicari instantia, & operationes, aut saltem diuersos modos eiusdem operationis petentes diuersa instantia. Antecedens probatur. Quia vnicum instans Angelicum dicit vnicam operationem indiuisibilem, & inuariabilem,quæ tota simul, & vniformiter duret: ergo hoc ipso, quod sit ibi tanta variatio in illa operatione non poterit in vnico instanti Angelico dari: quippe quod, hoc ipso quod tale, petit operationem inuariatam.

Solutio. Respondetur enim, hanc variationem non esse penes aliquid intrinsecum, sed solùm penes quid extrinsecum, & per correspondentiam ad distincta instantia,siue morulas nostri temporis: & ideò ex prædicta variatione non argui multiplicationem instantium intrinsecorum, de quibus in præsenti agitur. Ratio autem, ob quam hæc variatio tantùm est penes aliquid extrinsecum, potest reddi ex eo,quod solummodo est penes hoc, quod operatio Angelica incipit absque plena omnino libertate, id est, tam quoad exercitium,quàm quoad specificationem, & continuatur cum libertate omnimodè plena. At libertas in actibus voluntatis, est satis probabile (maximè iuxta hunc modum dicendi) quod tantùm est denominatio extrinseca proueniens à voluntate Angelica: ex eo nimirum,quod licèt actus ille bonus, quem Angelus continuauit, fuerit determinatus quoad speciem actus:siquidem illemet non poterat esse alterius speciei,& similiter fuerit determinatus quoad exercitium,quandoquidem erat sub illa determinata existentia exercita, sub qua saltem naturaliter esse poterat:nihilominùs procedit à potentia volitiua indifferenti,tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem, & proptereà,sicut continuauit illum actum bonum, potuit elicere actum peccaminosum, vt de facto Angeli mali elicuerunt.

66. Alia replica. Nec obstat si tandem vrgeas, quod adhuc dato, libertatem in actibus voluntatis non esse aliquid intrinsecum: nihilominùs non ob id sequitur,non dari aliquam variationem intrinsecam in isto actu meritorio, & continuato. Ergo, &c. Antecedens probatur. Quoniam ille actus plenè liber, & continuatus habet annexam omnimodam inuariabilitatem, & per illum redditur Angelus omninò inflexibilis in bono: at hæc inuariabilitas, istaque vis ad figendum illum in bono, non potest non esse aliquid intrinsecum in prædicto actu: & ita ex hoc capite non poterit non esse aliqua variatio intrinseca in prædicto actu.

Solutio. Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, illam inuariabilitatem actus prædicti continuati, & plenè liberi non addere supra substantiam ipsius, & denominationem extrinsecam liberi, aliquam aliam rationem intrinsecam, sed tantùm esse substantiam eiusdem actus cum prædicta denominatione: ita quidem,vt sine illa non habeat prædictam inuariabilitatem, licèt libertas ista non sit adæquata ratio illius. Et proptereà non est necessaria variatio penes aliquid intrinsecum in prædicto actu, ad hoc vt per eum omnino figatur Angelus in bono.

Explicatur. Potestque hoc explicari,iuxta hunc modum dicendi, exemplo alicuius actus versantis circa aliquod obiectum grauiter vetitum,qui ob defectum libertatis in aliquo instanti non fuit peccatum, & immediatè post aduenientе aduertentia, ac proinde libertate in ipsomet actu, habet esse peccatum lethale. Nam tunc prædictus actus habet esse idem secundùm substantiam,& quoad omnia intrinseca, & solùm superadditur ei denominatio extrinseca liberi,ex qua,& ex prædicta substantia completur ratio peccati: & nihilominùs,quando habet rationem peccati, habet vim ad expellendam gratiam, actuque eam expellit, cùm tamen manente eadem substantia actus sine illa denominatione extrinseca, & per consequens dum non habet rationem peccati, non expellat prædictam gratiam. Nazar.

§. III. *Aliæ obiectiones contra dicta in eadem assertione, & earum enodatio.*

67. Secunda obiectio. SEcundò objicies contra dicta,ex eis sequi, Angelum bonum fuisse beatum beatitudine supernaturali in primo instanti sui esse: hoc autem esse falsum, satis constat ex illis,quæ dubio præcedenti diximus:ergo,&c. Sequela probatur. Nam (vt patet ex iis,quæ 1.2.q.67.art.6.ex D.Thom.habentur) potest continuare primum actum charitatis vsque ad patriam inclusiuè:ergo si hæc continuatio, & diuersitas statuum non multiplicant instantia Angelorum, sicut nec continuatio,& diuersitas eiusdem actus penes *esse*,& non *esse* plenè liberum, non est cur in eodem primo instanti sui *esse* non habeat meritum, & præmium simul in correspondentia tamen ad diuersas morulas nostri temporis.

Confirma

Confirm. Confirmatur. Nam etiam ex dictis sequitur, Angelum malum in primo instanti sui *esse* deliquisse, & simul actu subiisse pœnam suæ damnationis: hoc autem esse falsum, etiam constat ex dictis dubio præcedenti: ergo, &c. Sequela probatur. Quia etiam potuit suam primam operationem, vel dilectionem suæ excellentiæ, quam benè appetiit in primo instanti, posteà continuare cum malo modo vsque ad damnationem: ex eo quòd eadem operatio potest per correspondentiam ad distinctas morulas nostri temporis esse bona, & mala, si semel prædictam correspondentiam queat variari penes plenam, & non plenam libertatem.

68. Enodatur. Respondetur, quòd (vt benè notauit Caietan. suprà *q. 10.*) actus intellectus sint simpliciores, & regulariores actibus voluntatis, ob maiorem excellentiam & perfectionem illorum supra istos, & propterea ex illis potius instantia Angelica debent desumi: itavt etsi actus voluntatis non varientur, si tamen actus intellectus variati fuerint, successioque in ipsis inueniatur, debeat ibidem variatio, & multiplicatio instantium inueniri. Quare, cùm actus intellectus Angelici in via fuerit cognitio extra verbum, & in patria cognitio in verbo, quæ nequeunt inter se continuari, etiamsi permaneat idem actus charitatis: inde est, vt instans meriti, & præmii Angelici nequeat esse vnum & idem, sed necessariò debeat dari vnum instans pro merito, & aliud pro præmio.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, Angelos malos, tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis habuisse diuersos actus successiuè se habentes, vel saltem intrinsecam variationem in illis. Nam in primo instanti iudicauerunt, suam excellentiam amandam esse, vt medium ad supernaturalia, & cum debita subiectione ad diuinam regulam: & deinde, dum lapsi sunt, tunc ex parte modi iudicandi iudicarunt, prædictam excellentiam amandam esse vt finem, & sine tali subiectione: & tandem quando damnati sunt, habuerunt iudicium de amanda propria excellentia, vnà cum consideratione expressa huius; quod est eam amatam absque debita subiectione, esse obiectum dilectum contra legem Dei. Et similiter in actibus voluntatis fuit etiam intrinseca variatio. Nam volitio habita in primo instanti fuit bona, includens actum charitatis: & vt terminabatur ad propriam excellentiam, erat electio respiciens eamdem excellentiam, vt medium ad supernaturalia: dum verò primò peccauit, erat intentio respiciens illam ex parte modi volendi, vt finem supernaturalem: & tandem, dum fuit in termino, habebat esse volitionem, & intentionem eiusdem excellentiæ, vt erat contra diuinam regulam, ita vt totum hoc, nempe, prædicta excellentia contra diuinam regulam, esset ex parte obiecti volitum.

69. Tertia obiectio. Tertiò obiicies, ex dictis sequi, Angelos bonos non potuisse vnquam peccare: hoc autem est contra communem sententiam Theologorum: ergo, &c. Sequela probatur. Quia non in primo instanti, vt patet ex dictis dubio præcedenti: nec in secundo, quippe cùm in illo fuerint beati.

Responsio. Respondetur, negando sequelam. Et ad probationem dicendum est, quod etsi in secundo instanti, quod de facto habuerunt, non potuerint peccare, ex eo quod in eo fuere beati: attamen quia operationem, quam in primo instanti elicuerunt, quamque continuarunt, dum mali prolapsi sunt in peccatum, valuerunt discontinuare, & antequàm peruenirent ad instans beatitudinis, quod de facto fuit in illis secundum, potuerunt habere duo instantia, licèt non fuerit actu in eis nisi vnicum instans, ac proinde hoc secundum instans beatitudinis potuit esse in illis instans tertium: idcircò integrum fuit eis peccare, addendo, & faciendo aliud instans intrinsecum, sicut de facto Angeli mali illud addiderunt, & fecerunt.

Quartò obiicies, omnes Angelos inferiores fuisse simul tentatos, & ex illis quosdam cecidisse, quosdam verò perstitisse: ergo cùm in secundo instanti, in quo aliqui ceciderunt, alij nondum fuerint adepti beatitudinem, ex eo quòd via eorum fuit æqualis: consequens est, vt Angeli boni post primum instans non fuerint beati. 70. Quarta obiectio.

Respondetur ex dictis, quod etsi Angeli, qui ceciderunt, habuerint in secundo instanti cadere, & tunc Angeli, qui perstiterunt, nondum fuerint beati: nihilominùs non inde fit, Angelos bonos, & persistentes in bono, non fuisse in secundo instanti consecutos suam beatitudinem supernaturalem. Quia dum Angeli mali consumpserunt duo instantia, ex eo quod elicuerunt duas operationes inter se incompossibiles, ac proinde multiplicauerunt instantia, Angeli boni perstiterunt in eodem actu: & prædicta instantia non multiplicarunt, sed in eodem primo instanti tunc fuere: & ita primum instans bonorum coextitit duobus instantibus malorum. Dissoluitur.

Vltimò obiicies, quòd D. Thomas suprà *q. 62. art. 3. ad. 1.* ait, quod informitas gloriæ tempore præcessit formam Angeli: ergo non tantum per instans habuit suum *esse* non formatum gloria: siquidem ad tempus plura instantia desiderantur. 71. Vltima obiectio.

Respondetur ex dictis, S. Doctorem solùm velle, informitatem gloriæ præcessisse formam Angeli tempore, non quidem formaliter, sed coexistenter, id est, quod etsi non fuerit in Angelo bono intrinsecum tempus, in quo fuerit sine gloria, sed vnicum dumtaxat instans, attamen illud instans coextitit nostro tempori, & tempori discreto Angelorum malorum, quod consumptum est in prima operatione bona, & in secunda operatione inordinata, quam elicuerunt. Enodatur.

§. IV. *Duæ aliæ assertiones.*

Dicendum est secundò, esse probabilius, totum negotium Angelorum bonorum non fuisse peractum in duobus dumtaxat instantibus, siue morulis, sed in tribus, itavt nec in pluribus, nec in paucioribus. Assertio hæc videtur esse magis consona doctrinæ D. Thom. *in hoc artic. in solutione ad 3.* vbi sic inquit: *Dicendum, quod Angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem. Et ideò, nisi statim post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset firmatus in bono.* In quibus verbis concedit primum instans motui naturali, seu necessario quoad specificationem, quem omnes Angeli habuerunt: & deinde dicit, quod post hoc instans, nisi præstitisset impedimentum beatitudini: fuisset firmatus in bono. Cumque hæc firmitas, quæ est idem ac inflexibilitas illius, debeat conuenire illi in via: ex eo quod posteriùs natura ad electionem ei conuenit: quia hoc ex sui ratione habet intrinsecè annexum electio Angelica, vt ex D. Thoma *q. seq.* patet: inde est iuxta S. Doctoris mentem, debeat dari aliud instans post illud motus naturalis, & necessarij quoad specificationem, qui in omnibus Angelis fuit: ac tandem tertium beatitudinis bonorum, & non aliquod aliud vltra ista tria instantia, vt ex eodem Angelico Præceptore statim dicemus. 72. Secunda conclusio. D. Thom.

Idem etiam vt probabilius colligitur ex eodem D. Thoma *in solutione ad 4. huius articuli.* Nam postquam

D. Thom. postquam dixit, quod in Angelis, qui non sunt subiecti cœlesti motui, qui primò per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa successione operationum intellectus, vel etiam affectus, tandem concludit: *Et sic prima operatio fuit omnibus communis: sed in secunda sunt distincti. Et ideò in primo instanti omnes fuerunt boni; sed in secundo fuerunt boni à malis distincti.* Quare, cùm boni fuerint à malis distincti per operationem plenè liberam, quam habuerunt in via: oportebit, vt hæc operatio plenè libera fuerit in secundo instanti, antequam perueniretur ad instans beatitudinis: siquidem ante hoc instans fuerunt boni à malis distincti.

73\. Vnde, dum in corpore articuli, & alibi S. Doctor docet, quod Angeli per vnum actum meritorium ad beatitudinem perueniunt, intelligitur per vnum actum plenè liberum: ac proinde solum excludit multiplicitatem actuum plenè liberorum, non verò actuum, quorum vnus sit plenè liber, alter verò non habeat hanc plenitudinem libertatis, quin potiùs (vt ex modo dictis colligitur) vtrumque actum admittit. Imò & hinc etiam fit, vt iuxta eiusdem Angelici Præceptoris mentem, non solùm Angelorum bonorum totum negotium tribus instantibus constiterit: sed etiam quod non potuerit ex pluribus instantibus coalescere: siquidem post actum plenè liberum, & meritorium, in quo constituit secundum instans, redditur Angelus inflexibilis: & per consequens debet statim subsequi tertium instans adeptionis beatitudinis.

Capreol. Nazarius. Zumel. Suarez. Molin. Quare assertionem hanc tuentur Capreol. *in 2. dist. 4. q. 1. ad argumenta contra 5. conclusionem.* Quam etiam vt valde probabilem defendit Nazarius *art. 6. huius quæst. controuers. vnic. conclus.* 8. Eamdem etiam sententiam tenent Zumel *in sua quæst. 1. ad hunc articulum concl. 7.* Suarez *lib. 6. de Statu beatitudinis Sanctorum cap. 3.* Molina *ad hunc articulum 6.* & alij plures.

74\. *Ratio fundamentalis.* Ratio autem fundamentalis huius assertionis desumitur ex D. Thoma locis citatis, potestque ad hanc formam redigi. Quoniam Angelus ante adeptionem beatitudinis habuit duas operationes successiuè se habentes, vel saltem intrinsecam variationem diuersorum modorum successiuè se habentium respectu eiusdem operationis, eamque intrinsecè afficientium: ergo in negotio illius consumpta sunt tria instantia: ergo non plura. Hæc secunda consequentia patet ex nuper dictis *n. præcedenti.* Prima verò consequentia ex antecedenti constat. Quoniam duæ operationes Angelicæ (vt ex Diuo Thoma modò dicebamus) successiuè se habentes, constituunt duo instantia Angelica: sicut etiam varietas intrinseca in eadem operatione penes duos diuersos modos successiuè etiam conuenientes illi, exigit duo instantia: siquidem vnicum instans dicit vnicam operationem indiuisibilem, vniformiter & inuariabiliter quoad intrinseca se habentem, quemadmodum & ipsum instans vniforme & inuariabile est quoad intrinseca, quæ dicit. Cumque vltra hæc duo instantia, debeat dari aliud pro adeptione beatitudinis, vt ex dictis dubio præcedenti liquet; inde est, vt in negotio bonorum Angelorum debuerint tria instantia consumi.

Antecedens autem quoad primam partem, nimirum Angelum ante adeptionem beatitudinis habuisse duas operationes successiuè se habentes, probatur. Nam in primis quiuis Angelus bonus in primo instanti suæ creationis habuit iudicium intellectus, quo iudicauit amandam esse propriam excellentiam beatitudinis naturalis cum subiectione: & subordinatione ad Deum finem supernaturalem

C & deinde postquam Lucifer, & eius sequaces lapsi sunt, habuerunt prædicti Angeli boni iudicium de amanda eadem excellentia cum prædicta subordinatione, non obstante quod idem Lucifer cum suis sequacibus impellebat illos ad oppositum. Constat autem, iudicium de aliquo bono prosequendo præcisè, esse distinctum à iudicio, quo iudicatur esse prosequendum non obstante impulsu, & tentatione ad oppositum inclinante: quia eo ipso variatur obiectum illud, & ita petit diuersa iudicia. Et similiter multiplicatis actibus vna cum obiectis ex parte intellectus, oportet dari duas operationes ex parte voluntatis successiuè etiam se habentes, vt ex se patere videtur.

D Quoad secundam verò partem, scilicet, debere in Angelis bonis reperiri saltem duos diuersos modos eiusdem operationis successiuè se habentes, & intrinsecè prædictam operationem afficientes, idem antecedens suadetur. Quoniam operatio voluntatis Angelorum bonorum, cùm primo incipit, debuit esse libera solum quoad exercitium, & necessaria quoad specificationem: & dato, hanc eamdem perseuerasse, dum Angeli mali lapsi sunt in peccatum, debuit tunc esse plenè libera tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem. At libertas ista, E & necessitas quoad specificationem, sunt saltem duo modi intrinsecè afficientes volitionem: tum quia libertas in actu voluntatis dicit specialem modum vitalitatis: tum etiam, quia modus specialis, qui est in principio agendi, debet splendere in actione quoad intrinseca illius: & ita ratio libertatis, aut naturæ, quæ sunt duo modi adæquantes voluntatem, debent intrinsecè splendere in volitionibus ab ea elicitis. Tum denique quia id, quod habet potentia in actu primo, debet participare, & habere actus illius in actu secundo: sicut id, quod habet visus in actu primo, conuenit visioni intrinsecè in actu secundo: & per consequens, si voluntas in actu pri- F mo est intrinsecè libera, etiam volitio procedens ab alia, vt libera, erit in actu secundo intrinsecè libera. 75.

Tum denique. Quoniam sicut volitio vt talis, specificatur à voluntate secundùm se: ex eo quod actiones, vt tales, specificantur à suis principiis, vt N. Complutens. *in sua Logica disp. 6. q. 1.* docent, & nos etiam *tom. 3. tract.* 1. dicemus: ita etiam volitio, vt libera, habet esse talem, ex eo quod procedit à voluntate, vt libera. Et propterea, sicut in volitione est aliquid intrinsecum, quod procedat à voluntate secundùm se sumpta: sic ratio libertatis in actu secundo erit in eadem aliquid intrinse- G cum: ex eo quod tota eius ratio sita est in hoc, quod ab ea, vt libera, immediatè procedat. Quod idem cum proportione de modo necessitatis in volitione reperto dicimus. Ergo cùm isti duo modi successiuè, & vnus post alium conueniant illi operationi Angelorum bonorum, dato quod prædicta operatio secundùm suam substantiam non sit interrupta: oportebit reperiri in eisdem Angelis bonis duos diuersos modos eiusdem operationis successiuè se habentes, & intrinsecè eamdem operationem afficientes. *N. Comp.*

H Vnde nihil obest, si ad rationem hanc dissoluendam adducas ea, quæ pro præcedenti assertione diximus, nimirum, in vno & eodem instanti formaliter indiuisibili, & virtualiter diuisibili, benè posse vnam operationem esse liberam solum quoad exercitium, & necessariam quoad specificationem, & per correspondentiam ad vnum instans nostri temporis, & deinde per correspondentiam ad aliud instans, & partem temporis esse liberam tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem: ac proinde in eodem instanti formaliter indiuisibili, & virtualiter 76. *Euasio.*

virtualiter diuisibili esse simul eodem proportionali modo flexibilem, & inflexibilem: & ita non oportere multiplicari operationes, & per consequens nec instantia.

Praecluditur. Ex dictis igitur constat, hoc nihil obesse. Quia id ad summum posset esse verum, dato quod libertas, & necessitas in actibus voluntatis essent sola denominatio extrinseca, & successio quoad libertatem, & necessitatem, non diceret variationem intrinsecam in eadem volitione. Constat autem ex dictis in hac ratione, dari ad minùs variationem intrinsecam penes modos intrinsecos libertatis, & necessitatis in illa operatione Angelica: & ita debent necessariò dari plura instantia, in quorum vno praedicta operatio non sit plenè libera, & in altero plena libertas ei conueniat.

77. Elucidatur. Potestque magis explicari hoc ipsum, nempe, quomodo quoad praesens sit probabilius, vnam & eamdem secundùm substantiam, Angelicam operationem non posse in illo instanti, quamtumuis diuisibili virtualiter, & per correspondentiam ad diuersa instantia nostri temporis, esse plenè liberam dum incipit, & deinde non esse plenè liberam, esseque simul flexibilem, & inflexibilem. Et ratio est. Quoniam praedicta operatio non vtcumque mensuratur instanti illo Angelico, nempe, tanquam mensura inadaequata, & superexcedenti: sed tanquam mensura sibi propria, & adaequata: ergo non potest praedicta operatio, nulla facta suppositione extrinseca, vt in praesenti non fit, esse in instanti Angelico plenè libera, & non plenè libera, flexibilis, & inflexibilis. Antecedens est certum.

Consequentia autem probatur, & explicatur, Quia etsi idem homo v.g. possit in mensura aliqua indiuisibili formaliter, & virtualiter diuisibili esse simul viuus, & mortuus, sedens, & stans, si illa mensura sit illi inadaequata, & superexcedens, & per correspondentiam ad distinctam durationem nostri temporis: & propterea in nunc aeternitatis, & cum praedicta correspondentia idem homo sit viuus, & mortuus, sedat simul, & stet: & similiter facta extrinseca suppositione, Angelus in eodem *nunc* sui aeui (vt plures volunt) sit simul inannihilabilis, & annihilabilis: inannihilabilis quidem, quia dum creatur ex suppositione quod creatur, nequit annihilari: annihilabilis autem secundùm se, & simpliciter, ac absolutè loquendo: attamen nulla res in sua mensura adaequata, & sibi propria, & nulla facta extrinseca suppositione, potest habere praedicata intrinseca, & contradictoria, sibique simpliciter & absolutè conuenientia. Et propterea Angelus est simpliciter & absolutè annihilabilis, & solùm ratione illius extrinsecae suppositionis inannihilabilis: quia nihil habet intrinsecum, ratione cuius ei repugnet annihilari: sicut etiam de quocumque ente dici solet, quòd dum est, necesse est esse: & tamen cùm hoc stat, quod plura entia non sint absolutè, & simpliciter necessaria.

Quare, cùm in illa operatione Angelica, cùm primò incipit, non sit aliquid intrinsecum, quod sit necessarium quoad specificationem boni honesti: quia hoc conuenit illi ex propriis, & intrinsecis, scil. quia est à Deo, vt ab agente particulari, non verò praecisè ratione extrinsecae suppositionis, scil. quia est simul cum creatione Angeli: & propterea si eodem modo eliceretur post creationem, etiam esset eodem modo necessaria: & similiter volitio Angelica post creationem non sit plenè libera ratione extrinsecae suppositionis, sed simpliciter, & ratione modi, quo elicitur: & vt quid intrinsecè petitum: inde est, vt repugnet in illo instanti adaequato operationi, conuenire illi simpliciter hos duos modos, haecque praedicata intrinseca, & contradictoria, sed debere in vno instanti Angelico habere vnum ex istis modis, & in alio alium, adhuc dato, quod eadem secundùm substantiam operatio in diuersis istis instantibus posset manere sub praedictis modis.

Ex quibus omnibus inferendum, & dicendum est tertio, totum negotium Angelorum malorum peractum esse tribus instantibus. Primo quidem, quo per actum non plenè liberum meruerunt simul cum Angelis bonis suam beatitudinem supernaturalem. Secundo verò, quo plenè liberè peccarunt. Tertio tandem, quo poenam damnationis aeternae actu subierunt. Assertio haec apertè colligitur ex testimoniis abductis ex D. Thoma in assertione praecedenti, quem sequuntur Doctores ibidem relati, & vltra eos non dissentit Bannez *in hoc articulo dub. 3. in solut. ad 2.* Ratio autem huius assertionis constat ex dictis. Quoniam si semel Angeli boni in suo negotio tria instantia consumpserunt, priori ratione idem erit dicendum de malis: quippe qui hoc ipso, quod fuerint mali, habuerunt, vltra operationem meritoriam non plenè liberam communem ipsis cum bonis, aliam operationem plenè liberam & peccaminosam: & per consequens debuerunt consumere duo instantia in via. Cumque vltra haec debuerint habere tertium, in quo fuerunt in termino damnationis, vt dubio praecedenti diximus, consequens est, vt totum illorum negotium tribus instantibus peractum sit. 78. Tertia conclusio. Bannez.

§. V. *Soluitur ex dictis duplex obiectio contra duas posteriores assertiones, & cuidam interrogationi fit satis.*

EX quibus fit nihil referre, si contra dicta in his duabus posterioribus assertionibus obiicias primò, quòd sancti Angeli in medio suae viae habuerunt plures actus meritorios, quorum vnus esset post alium: ergo praedictum medium non est mensuratum vnico instanti, sed pluribus: ac proinde negotium Angelorum bonorum non est peractum tribus dumtaxat instantibus. Quod idem cum proportione de medio viae Angelorum malorum dicendum erit. Antecedens probatur. Quia in primis fuerunt in eis actus fidei, spei, & charitatis, ex eo quod isti actus plenè liberi sunt media necessaria ad salutem in adultis. Deinde fuit in eis actus religionis, quo Deum cultu latriae venerati sunt: siquidem rationi consonum erat, vt eis praeciperetur, quod sic Deum suum colerent. Et tandem habuerunt actum humilitatis: vt sicut mali per suam superbiam abiecerunt à se subiectionem respectu Dei, & eius regulae, ita ipsi per actum humilitatis subiicerent se illi. 79 Obiectio prima contra duas vltimas assertiones.

Confirmatur. Quia iuxta testimonium illud Apocalypsis 12. in quo dicitur: *Et factum est praelium magnum in caelo: Michael, & Angeli eius praeliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli eius, &c.* praelium istud contigit in hoc medio viae Angelorum: ex eo quòd praedictum praelium non est gestum in primo instanti, in quo mali nondum peccauerunt, quia ex parte ipsorum commissum est peccando, & quoniam tunc mali nondum erant è coelo eiecti: nam ibidem dicitur, *Et factum est praelium in caelo*, & posteà: *Neque locus inuentus est eorum*, scilicet malorum, *amplius in caelo:* ac proinde nondum Angeli boni, & mali erant in termino, sed in medio viae. Ergo Angeli boni in medio huius viae habuerunt plures actus meritorios, habentes inter se ordinem successionis: siquidem in Cōfirmatio. Apoc. 12.

in medio viæ, & ante prælium istud habuerunt meritum illud, quo separati sunt à malis, & prælium ipsum non potuit committi, nisi disceptationibus, & locutionibus, aut affectibus voluntatis, bonis quidem, & meritoriis in sanctis Angelis; peccaminosis autem, & demeritoriis in Angelis malis: cùm tamen nec isti, nec illi ad suum terminum actu peruenissent.

80. *Respondetur ad obiectionem.*

Respondetur ex dictis, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, Angelum potuisse habere omnes illos actus simul, quia non sunt inter se incompossibiles, sed queunt debitam subordinationem habere: & propterea non petunt ordinem successionis, ac proinde nec plura instantia, vt initio huius dubij dicebamus. Hæc autem subordinatio prædictorum actuum potest explicari, vel ex eo quod actus fidei dirigit ad amorem super omnia: & iste (supposita fide) excitat ad sperandum: spes autem mouet ad actum Religionis, tamquam ad quid necessarium ad consecutionem finis sperati. Vel ex eo quod fortè actus dilectionis fuit elicitus à charitate, & imperatus à Religione, & humilitate. Vel tandem ex aliis capitibus, ex quibus illud potissime eligendum est, quod iis, quæ ex D. Thoma supra diximus, magis consonum fuerit.

Ad confirmationem dicunt aliqui.

Ad confirmationem non desunt, qui dicant prælium illud non intelligi de prælio, quod fuerit præcisè inter Angelos bonos, & malos in initio mundi, & antequam tam isti, quàm illi essent in termino, sed de prælio, quod in fine mundi, & in tempore Antichristi erit: quatenus Diabolus, & eius Angeli medio Antichristo, & eius ministris immane bellum aduersus iustos excitabunt: Michaël verò, & eius Angeli pugnabunt contra eos pro iustis, auxiliantes illis suis exhortationibus, ad hoc vt Diabolo, & eius ministris fortiter resistant.

Ad illud autem, quod in hac confirmatione adducebatur ad probandum prælium, de quo in hoc testimonio fit sermo, fuisse factum, dum adhuc Angeli mali, & boni erant in via, ex eo quod dicitur, factum fuisse *in cœlo*, & postea, *neque locus inuentus est eorum amplius in cœlo*: respondent, nomine *cœli* intelligi iustos, in quibus veluti in quodam cœlo Dominus habitat, quippe qui ob vitæ celsitudinem hoc nomine insigniuntur. Et ita dicitur prælium factum in cœlo: ex eo quod Diabolus init bellum aduersus iustos, qui cœli appellantur, vt eos ab ea vitæ celsitudine deijciat. Et propter eamdem rationem, dum iusti aduersus Diabolum præualuerunt, dicitur è cœlo dejectus: quia sicut dum contra illos pugnabat, dicebatur esse in cœlo: ita dum ab eisdem deuictus est, dicitur è cœlo ejectus, in illoque non mansisse.

81. *Vera solutio.*

Nihilominùs secundò respondetur ex dictis, admittendo, prædictum testimonium intelligi de prælio Angelorum malorum, & bonorum, quod inter eos initum est, antequam boni beatitudinem, & mali pœnam damnationis æternæ reciperent, negandum tamen, ad id requiri ordinem successionis inter meritum plenè deliberatum, quod in secundo instanti Angeli boni habuerunt, & inter prædictum prælium: sed simul cùm mali peccabant, & peccando bonos ad peccatum impellebant, tunc sancti, hoc non obstante se Deo subjiciebant. Et ita pugna hæc sita est in repugnantia affectuum, & dictaminum. Ideoque bonorum se humiliter Deo subjicientium ista erat vox: *Quis sicut Deus?* Mali verò se contra Deum superbo affectu erigentes clamabant: *Similis ero Altissimo, & super astra Dei exaltabo solium meum.* Vnde propter hanc rationem Lucifer, Draco, & sequaces eius, Draconis Angeli appellati sunt.

Isaiæ 14.

Fit secundo, nihil referre id, quod objicit Scot. *in 2. dist. 5. q. 1. & 2.* nempe, dandas esse quatuor morulas in Angelis: duas quidem, in quibus omnes fuerint æquales, itavt in prima nullus eorum meruerit, sed tantummodò ex viribus naturæ cuncti operati fuerint: in secunda verò omnes fuerint in Deum per gratiam conuersi, in duabus verò posterioribus fuerint inæquales. Nam quidam, nempe boni, suum meritum confirmarunt; mali verò a priori merito recedentes peccarunt: & tandem boni beatitudinem, & mali damnationis pœnam æternam receperunt. Ergo, &c. 82. *Secunda obiectio. Scotus.*

Antecedens probat Scotus ex eo, quòd oportebat, Angelos experiri omnem operandi modum sibi conuenientem, nempe, operandi per naturam, quem in primo instanti habuerunt, operandi per gratiam, & hoc dupliciter: vel incipiendo, quod quidem in secundo instanti experti sunt; vel perseuerando, aut recedendo ab operatione gratiæ semel incepta, quod in tertio instanti habuerunt: & tandem operandi, non tendendo, sicut in prioribus operandi modis, sed quiescendo, vt contingit in vltimo instanti, dum sunt in termino, & beatitudinem, vel pœnam habent. At modi isti sunt inter se incompossibiles, qui proinde petunt ordinem successionis inter se: & sicut ipsi sunt quatuor, ita quatuor morulas, siue instantia exigunt.

Diluitur.

Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem patet ex dictis, falsò assignari duo instantia pro operatione ordinis purè naturalis, & pro operatione ordinis supernaturalis. Siquidem (vt constat ex illis, quæ suprà *q. 62.* diximus) Angeli creati sunt in gratia sanctificante, & vt disputatione præcedenti explicuimus, in eodem instanti habuerunt dilectionem super omnia Dei finis supernaturalis. Vnde falsum est id, quod Scotus inquit, nimirum hos duos operandi modos esse inter se incompossibiles. Cuius falsitas satis ostenditur, tum ex eo, quod natura subordinatur gratiæ: tum etiam, quia (vt suprà *disp. 9. n. 8. & 16.* innuimus) operatio naturalis, & supernaturalis Angelica elicitur à diuersis formaliter potentijs: & propterea hæ duæ operationes possunt concomitanter ab illis prodire. Tum denique. Quia in Angelis beatis datur simul operatio naturalis, qua se, & suum *esse* diligunt cum operationibus supernaturalibus proprijs beatorum.

Ex quo etiam fit, nihil obesse, si in fauorem Scoti vrgeas, quod natura, & gratia comparantur, tanquam duo principia, quorum alterum sit imperfectum, alterum verò perfectum. Non potest autem quis simul operari ex principio imperfecto, & perfecto. Et propterea dubio præcedenti ex Diuo Thoma diximus, non posse Angelum simul mereri visionem beatam, & esse beatum: quia meritum oritur ex gratia imperfecta, beatitudo autem ex gratia perfecta. Ergo, &c. 83. *Replicatur.*

Secunda.

Respondetur enim ex dictis, esse disparem rationem. Quia natura, & gratia sunt diuersi generis, & ordinis, secus verò gratia imperfecta, & perfecta. Et tandem natura, & gratia non sunt inter se incompossibiles, bene tamen gratia imperfecta, quæ est principium meriti in ordine ad claram Dei visionem, & gratia perfecta, quæ est principium eiusdem visionis.

Sed inquires, quanta fuerit mora, & duratio vniuscuiusque ex istis instantibus, non quidem secundùm se (quoniam iuxta certum est, vnumquodque illorum esse indiuisibile) sed per correspondentiam ad nostrum tempus? 84. *Interrogatio.*

Resolutio.

Respondetur. Quoniam attinet ad primum instans, satis patet ex dictis *dub. 1.* huius disputatio-

nis, solùm coextitisse vnico tantùm instanti nostri temporis. Quoad vltimum verò instans, etiam liquet non petere maiorem durationem, quàm per correspondentiam ad vnicum tantùm instans nostri temporis, vt initio huius dubij dicebamus. Quoniam etsi beatitudo v. g. mensuretur æternitate participata, nihilominùs non loquimur nunc de illa, nisi secundum quod incipit cum nouitate essendi, ac proinde verificatur de ea, quod tunc primò est, cùm tamen anteà non fuisset: constat autem, ad hunc modum incipiendi non requiri, nisi tantùm correspondentiam ad vnicum dumtaxat instans nostri temporis. Quantum verò attinet ad secundum instans, dicendum est illud optimè potuisse coexistere tempori nostro. Cæterùm an illi coextiterit adæquatè, an verò inadæquatè, & ita an solùm petierit adæquatè coexistere instanti nostri temporis? incerta res est, solùm autem est certum, quod tempus illud finitum fuit ante peccatum Adami: quia Theologi communiter dicunt, viam omnium Angelorum vsque ad primum instans præmij, aut supplicij fuisse æqualem, & quando Adam peccauit, iam malos corruisse, & damnatos fuisse: quoniam ex inuidia Diaboli processit tentatio, qua primos Parentes tentauit, quaque excitati lapsi sunt, vt constat ex illo Sapientiæ 2. *Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum*: ac proinde iam tunc sancti Angeli suam beatitudinem adepti erant.

Sapient. 2.

85. Aliud quæsitum.

Vtrùm autem tempus illud, cui habuit coexistere secundum instans, fuerit totum illud, quod inter creationem Angeli, & lapsum primi hominis intercessit, vel aliqua pars eius, & quanta; & an prædictum instans petierit coexistere adæquatè vnico dumtaxat instanti temporis nostri, & per consequens fuerit tam formaliter, quàm virtualiter indiuisibile: ex eo quod, licèt Angelus potuerit protrahere suam operationem plenè liberam in illo instanti exercitam, nihilominùs illam ita veluti contraxit, vt non peteret durare adæquatè, nisi per vnicum dumtaxat instans nostri temporis, & ideò solum coextiterit inadæquatè parti nostri temporis, quia contigit, vt tunc illa flueret? non est res certa. Et ita solùm addimus, moram illam fuisse saltem breuissimam, & similem subitis, aut quasi subitis mutationibus. Vnde fortassis huius rei gratia dictum est à Christo Domino: *Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem.* Sicut enim fulguris subita, aut quasi subita est mutatio à fulgore in tenebras, itavt per breuissimum tempus fulgeat: sic Angelorum omnium via veluti subitanea fuit.

Quid ad illud dicendũ

Luc. 10.

Imò fortè hoc secundum instans, de quo loquimur, non coextitit, quantum est de se, nisi vnico dumtaxat instanti nostri temporis. Quia cùm sancti Angeli scirent, se post suam operationem plenè liberam statim adepturos esse beatitudinem, fortè illam ita veluti contraxerunt, vt voluerint eam tantum durare, quantum exigit correspondentia adæquata ad vnicum dumtaxat instans nostri temporis. Cumque via Angelorum bonorum, & malorum fuerit æqualis, vt communiter docent Theologi: consequens est, vt eodem modo philosophandum sit de secundo instanti Angelorum malorum.

Diximus, fortè secundùm illud instans, quantum est ex se, solùm coextitisse vnico instanti nostri temporis: tum quia (vt iam innuimus) nisi quoad hoc volumus diffinire: tum etiam, quia licèt hoc secundum instans Angelicum fuisset indiuisibile tam formaliter, quàm virtualiter, nihilominùs, si tunc non contigit esse præcisè instans nostri temporis, sed fluere partem temporis, non coexisteret actu instanti nostro, sed parti temporis, inadæquatè tamen. Nam (vt in hac disputatione tetigimus) instantia temporis discreti Angelici mensurantia operationes Angeli plenè liberas, non subduntur nostro tempori: & ideò possunt optimè, & connaturaliter, vel instanti, vel parti temporis, & huic vel inadæquatè, vel adæquatè pro libertate Angelica, & modo suprà 9. 53. exposito correspondere.

Nec necesse erit opiniones aduersantes nostris assertionibus referre: quia cuncta quæ pro eis dici possunt, & solutiones fundamentorum, quibus innituntur, satis constant ex dictis in hac disputatione.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm Angelus supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes?

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd ille Angelus, qui fuit supremus inter peccantes, non fuerit supremus inter omnes. Dicitur enim Ezechielis 28. *Tu Cherub extentus, & protegens*: Posui te in monte Sancto Dei. Sed ordo Cherubim est sub ordine Seraphim, vt Dionysius * dicit 7. c. *Angelica hierarchiæ*. Ergo Angelus, qui fuit supremus inter peccantes, non fuit supremus inter omnes.

Infrà art 9. ad 2. & 2. dist. 2. art 1. & 3. com. c. 109 fin & opusc. cap. 19. Et Eph. 2. & Iob. 46.

* Cap 6 & 7. cæl. Hier.

¶ 2. Prætereà. Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur Angelus, qui fuit supremus inter omnes, peccauit, sequitur quod ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura quod est inconueniens.

¶ 3. Prætereà. Quantò aliquid magis inclinatur in aliquid, tantò minus potest ab illo deficere. Sed Angelus, quantò est superior, tanto magis inclinatur in Deum. Ergo minus potest à Deo peccando deficere. Et sic videtur, quòd Angelus, qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

Sed contra est, quod dicit Gregorius * in homil. de Centum ouibus, quod primus Angelus, qui peccauit, dum cunctis agminibus Angelorum prælatus, eorum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit.

* Hom 34 in Euang. ante med.

Respondeo dicendum, quod in peccato est duo considerare, scilicet, pronitatem ad peccandum, & motiuum ad peccandum. Si ergo consideremus in Angelis pronitatem ad peccandum, minus videtur, quod peccauerint superiores Angeli, quàm inferiores. Et propter hoc Damascenus * dicit, quod major eorum, qui peccauerunt, fuit terrestri ordini Prælatus. Et videtur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam S. Augustinus recitat in *libro de Ciuitate Dei* * *octauo, & decimo.* Dicunt

* Lib. 2 c 4.

Dicunt enim, quod omnes Dij erant boni: sed Dæmonum, quidam boni, quidam mali. Deos nominantes substantias intellectuales, quæ sunt à globo lunari superius: Dæmones verò substantias intellectuales, quæ sunt à globo lunari inferiùs, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abjicienda hæc opinio, tanquam à fide aliena: quia tota creatura corporalis administratur à Deo per Angelos, vt Augustinus dicit *tertio de Trinitate.* * Vnde nihil prohibet dicere, inferiores Angelos diuinitus distributos esse ad administrandum inferiora corpora; superiores verò ad administrandum corpora superiora: supremos verò ad assistendum Deo. Et secundùm hoc, Damascenus * dicit, quod illi, qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus: in quorum etiam ordine aliqui boni Angeli permanserunt. Si verò consideretur motiuum ad peccandum, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit enim Dæmonum peccatum superbia, vt suprà dictum est * cuius motiuum est excellentia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideò Gregorius * dicit, quod ille, qui peccauit, fuit superior inter omnes. Et hoc videtur probabilius. Quia peccatum Angeli non processit ex aliqua pronitate, sed ex solo libero arbitrio: vnde magis videtur consideranda esse ratio, quæ sumitur à motiuo ad peccandum. Non est tamen inde alij opinioni præiudicandum: quia etiam in principe inferiorum Angelorum potuit esse aliquod motiuum ad peccandum.

* Lib. 8. c. 6. & 7. & 11. 10. c. 9. 10 & 11. tomo 5.

* Lib. 3. de Trin c. 4. & 5. tomo 3.

* De fide Catho. lib. 2. cap. 4.

* Art. 2 huius quæst.

* Greg loco citato in arg. sed contra.

Ad primum ergo dicendum, quod Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ: Seraphim interpretantur ardentes, siue incendentes. Et sic patet, quòd Cherubim denominatur à scientia, quæ potest esse cum mortali peccato: Seraphim verò denominatur ab ardore charitatis, quæ cum peccato mortali esse non potest. Et ideò primus Angelus peccans non est denominatus Seraphim, sed Cherubim.

Ad secundum dicendum, quod diuina intentio non frustratur, nec in his, qui peccant, nec in his, qui saluantur. Vtrorumque enim euentum Deus præcognoscit, & vt ex vtroque habet gloriam, dum hos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa verò creatura intellectualis, dum peccat, à fine debito deficit. Nec hoc est inconueniens in quacumque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est à Deo, vt in eius arbitrio positum sit, agere propter finem.

C Ad tertium dicendum, quod quantacumque inclinatio ad bonum fuerit in supremo Angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitrium eam non sequi.

Prima conclusio.

Quamuis considerata pronitate ad peccandum, minor appareat ratio casus in superioribus Angelis, quàm in inferioribus: probabilior tamen est sententia D. Gregorij D *dicentis, quod primus Angelus, qui peccauit, fuit omnium supremus.*

Secunda conclusio.

Sententia Damasceni dicentis, Angelum, qui peccauit, fuisse supremum in ordine inferiori, nihil habet periculi.

Notationes circa hunc articulum.

1. Prior animaduersio.

E Circa primam conclusionem animaduertendum est primò, quod, vt optime notauit Bannez, desumitur ex communi sententia Sanctorum. Nam illam tenent Gregor. 4. *lib. Moralium c. 13. & lib. 9. c. 2.* & D. August. *lib. 1. de Mirabilibus Sacræ Sripturæ c. 2.* & *lib. 11. super Genes. ad litteram.* Isidorus *lib. 1. de Summo bono cap. 12.* Origen *tract. 9. in Matthæum* in illa verba: *Erunt primi nouissimi,* &c. Tertull. *lib. 2. contra Marcionem c. 10.* Chrysost. *homil. 3. & 5. post homil. in Genesim tom. 1.* Hieronym. in illud Iob. 40. *Ipse est principium viarum Dei.* Bernardus *lib. de Gradibus humilitatis, & serm. 1. Aduentus.* Idem sentiunt communiter Theologi Scholastici *in 2. dist.* F *6. & 7.* Cui etiam fauet illud Ezech. 31. *Cedri non fuerunt altiores illo in Paradiso Dei:* & illud 28. *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum,* quod de primo Angelo peccante, quod fuerit superior cæteris, explicant Gregor. *homil. 34. in Euangelia,* & Theodoret. *in Epitome diuinorum decretorum,* & Anselm. *lib. 2. Cur Deus homo c. 10.* Rupert. *lib. 1. de Victoria verbi Dei c. 8. & 10.*

Bannez. Gregor. D. Aug. Isidorus. Origen. Tertull. Chrysost. Hieron. Bernard. Ezech. 31. & 28. Gregor. Theodor. Anselm. Rupertus.

2. Obiectio triplex.

Secundò animaduertendum est posse contra rationem huius primæ conclusionis D. Thomæ (innitentem in hoc, quod Angelus peccauit superbè per nimiam complacentiam suæ propriæ excellentiæ: atque adeò primus Angelus, quippe excellen- G tior: habuit in sua maiori excellentia maius quodammodò motiuum ad sic peccandum, & ita de facto in superbiam incidit) objici. Tum, quòd alioqui supremus Angelus inter omnes minùs deliquisset, quàm alij: quippe qui hoc ipso, quod habuerit maius motiuum ad peccandum, minùs peccauit aliis, qui minori motiuo allecti, prolapsi sunt. Tum etiam. Quia multi ex his, qui non ceciderũt, habuerunt longè excellentiorem naturam, excellẽtioremque beatitudinem naturalem, quam plures ex his, qui deliquerunt: ergo motiuum ad peccandum non fuit maior excellentib. propriæ nnturæ & beatitu- H dinis naturalis. Tum denique. Quia sicut primus Angelus, ratione maioris perfectionis naturalis, habuit maiorem virtutem ad resistendum: ergo omnibus pensatis, faciliùs potuit perseuerare, quàm alij: ergo ex prædicto motiuo fortiori non benè deducitur, Angelum primum inter omnes superbiisse.

3. Solutio.

Cæterùm ad hæc facilè respondetur. Ad primum quidem, negando sequelam. Quia facta collatione inter illud, quod diminutum est de peccato Angeli

ratione maioris motiui ad peccandum, & inter augmentum, quod habuit ratione maioris conatus, & intensionis, & maiorum donorum retrahentium à peccato, quæ accepit, necnon & scandali, quod aliis tribuit, certum est magis creuisse ex istis, quàm diminutum fuisse ex illo.

Ad secundum Ferrara 3. *contra Gentes c.* 109. inquit, rationem D. Thomæ sic esse intelligendam, nimirum, quod ad quiescendum in sua propria excellentia ex se, sine aliorum suasione, requirebatur maxima excellentia, quam habuit supremus Angelus, non verò ad quiescendum in se ex aliorum suasione, qua ratione Angeli inferiores deliquerunt.

Ad tertium dicendum est, non adduci hanc rationem à D. Thoma, nisi tantùm vt congruentiam quandam, supposita authoritate Scripturæ, quæ primæ assertioni fauet, necnon & Gregorii, & aliorum Patrum. Quoniam ea est vis propriæ excellentiæ, adeoque ista mouet ad superbiendum, vt quando est maxima, & veluti suprema, vt in primo Angelo contigit, soleat esse occasio maior ad superbiendum, etiamsi ex alio capite adsint vires magnæ, quibus prædictæ superbiæ possit resisti.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm peccatum primi Angeli fuerit aliis causa peccandi?

a dist. 6. arti 2, & d 34. in expon. li. ad 2.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum primi Angeli peccantis non fuit aliis causa peccandi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccauerunt, vt Damascenus * dicit. Ergo peccatum vnius non fuit aliis causa peccandi.

* Lib. 2. c. 4. de fide ca.

¶ 2. Prætereà. Primum peccatum Angeli non potest esse nisi superbia, vt suprà dictum est. * Sed superbia excellentiam quærit: magis autem excellentiæ repugnat, quod aliquis inferiori subdatur, quàm superiori. Et sic non videtur, quod Dæmones peccauerint per hoc, quod voluerunt subesse alicui superiorum Angelorum, potiùs quàm Deo. Sic autem peccatum vnius Angeli fuisset aliis causa peccandi, si eos ad hoc induxisset, vt sibi subjicerentur. Non ergo videtur, quod peccatum primi Angeli fuerit causa peccandi aliis.

* Art. 2. huius quæst.

¶ 3. Prætereà. Maius peccatum est velle subesse alteri contra Deum, quàm contra Deum alteri velle præesse: quia minùs habet de motiuo ad peccandum. H Si ergo peccatum primi Angeli fuit aliis causa peccandi in hoc, quod eos, vt sibi subjicerentur, induxit, grauiùs peccassent inferiores Angeli, quàm supremus: quod est contra illud Psalm. 103. *Draco iste, quem formasti.* Dicit Glossa. * Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum C primi Angeli fuit aliis causa peccandi.

In Glossa ordinariâ ibi, & dicitur esse August.

Sed contra est, quod dicitur Apocalypsis 12. quod Draco traxit secum tertiam partem stellarum.

Respondeo dicendum, quod peccatum primi Angeli fuit aliis causa peccandi: non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens. Cuius signum ex hoc apparet, quod omnes Dæmones illi supremo subduntur, vt D manifestè apparet per illud, quod dicit Dominus Matthæi 25. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius.* Habet enim hoc ordo diuinæ iustitiæ, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna, secundùm illud 2. Petri 2. *A quo quis superatus est, huic seruus addictus est.*

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt simul Dæmones peccauerint; tamen E peccatum vnius potuit esse aliis causa peccandi. Angelus enim non indiget ad eligendum, vel exhortandum, vel etiam consentiendum temporis mora, sicut homo, qui deliberatione indiget ad eligendum, & ad consentiendum, & locutione vocali ad exhortandum, quorum vtrumque tempore agitur. Manifestum est autem, quòd etiam homo simul dum aliquid iam corde concepit, in eodem incipit loqui. F Et in vltimo instanti locutionis, in quo aliquis sensum loquentis capit, potest assentire ei, quod dicitur: vt patet maximè in primis conceptionibus, quas quisque probat auditas. Sublato ergo tempore deliberationis, quod in nobis requiritur, in eodem instanti, in quo primus Angelus suam affectionem intelligibili locutione expressit, possibile fuit aliis in eam consentire.

G Ad secundum dicendum, quod superbus, cæteris paribus, magis vult subesse superiori, quàm inferiori. Sed si aliquam excellentiam consequatur sub inferiori, quàm sub superiori consequi non possit, magis eligit inferiori subesse, quàm superiori. Sic igitur non fuit contra superbiam Dæmonum, quod subesse inferiori voluerunt, in eius principatum consentientes, ad hoc eum principem, & ducem habere volentes, vt virtute naturali suam vltimam beatitudinem consequerentur: præsertim, quia supremo Angelo naturæ ordine etiam tunc subiecti erant.

Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est * Angelus non habet aliquid retardans, sed secundùm suam totam virtutem mouetur in illud, ad quod mouetur, siue in bonum, siue in malum. Quia igitur supremus Angelus Q. 62. art. 6.

maiorem

maiorem habuit naturalem virtutem, quàm inferiores, intensiori motu in peccatum prolapsus est: & ideò factus est etiam in malitia maior.

Conclusio.

Peccatum primi Angeli fuit aliis causa peccandi, non cogens, sed quasi quadam exhortatione inducens.

Animaduersiones circa conclusionem huius articuli.

1. Suadetur conclusio ex Scriptura. *Isaiæ 14. Hieron.* CIrca prædictam conclusionem animaduertendum est, illam esse valdè conformem Scripturæ, vt constat ex Isaiæ 14. vbi sermo est de Lucifero, & de eo dicitur: *Tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti.* Vnde colligit Hieronymus, congregationes Angelorum damnatorum quæ populus Luciferi, dicuntur, ex dæmonis suggestione corruisse. Cui consonant quàm plures ex Patribus, quos refert Bañez in præsenti, idemque tenent communiter Doctores scolastici. *Bannez.*

Obiectio. Secundò animaduertendum est, posse contra hanc conclusionem objici, quòd à supremo Angelo non fuit propositum aliis aliquid ex parte obiecti malum, sed potiùs quid bonum: non igitur prouocauit eos ad peccandum. Antecedens constat. Quia solùm fuit ab eo proposita illis sua beatitudo naturalis, eamque diligere suasit: constat autem hoc obiectum esse bonum, siquidem in ordine ad hanc est in Angelo naturalis inclinatio. Consequentia autem etiam liquet. Quoniam inductio ad peccandum fit per propositionem mali obiecti: siquidem actus malus, qualis est prædicta inductio, sumit suam specificationem ex obiecto malo.

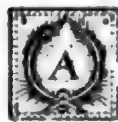
Cõfirmatio. Confirmatur. Nam dum supremus Angelus aperuit inferioribus suam conuersionem ad propriam celsitudinem, vt eodem modo ipsi ad propriam excellentiam conuerterentur, vel iudicarunt, illud obiectum esse bonum, vel malum? Si bonum: ergo cùm ante primum peccatum non potuerint errare, tantùm propositum fuit illis obiectum verè bonum, & honestum: & per consequens inde non potuerunt adduci ad peccandum. Si autem malum: ergo non peccarunt ex sola inconsideratione, sed ex errore practico, amplectentes vt conueniens id, quod speculatiuè iudicarunt esse malum, atque adeò disconueniens.

1. Soluitur obiectio. Cæterum ad hoc argumentum benè respondet Bañez concedendo antecedens, & negando consequentiam. Nam licet Angelus supremus proposuerit aliis bonum suæ pulchritudinis naturalis, non tamen cum circumstantia debita in esse, scilicet, attendendo ad ordinem gratiæ, ad quem ordinare tenebantur suam beatitudinem naturalem.

Enodatio confirmat. Ad confirmationem verò est etiam optima solutio quam idem Bañez adducit, quòd Angeli desertores, qui imitati sunt supremum peccatorem, iudicauerunt, illam conuersionem supremi Angeli esse bonam ex parte obiecti, & dignam ex parte hac imitatione: quod iudicium fuit verissimum. Nihil autem considerauerunt de bonitate, aut malitia, quæ inerat illi conuersioni ex parte modi, nec iudicauerunt, illam esse aut humilem, aut superbam, non attendentes ad regulam diuinam ex cuius prætermissione, & inconsideratione illa conuersio ad propriam excellentiam fuit praua in supremo Angelo. Vnde & inferiores, qui imitati sunt supremum, eodem modo peccauerunt superbè ex inconsideratione diuinæ regulæ, quam tenebantur considerare. Angeli autem boni, eodem momento attendentes ad regulam diuinam, cognouerunt conuersionem illam esse superbam: & ita se subiicientes diuinæ legi, detestati sunt supremi Angeli conuersionem.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm tot Angeli peccauerunt, quot permanserunt?

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd plures peccauerunt de Angelis, quam permenserunt. Quia, vt dicit Philosophus, * Malum est vt in pluribus; bonum vt in paucioribus. * Lib. 2. Ethic. cap. 6. à med. t. 5.

¶ 2. Prætereà. Iustitia, & peccatum eadem ratione inueniuntur in Angelis, & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali, quàm boni, secundùm illud Ecclesiastes 1. *Stultorum infinitus est numerus.* Ergo pari ratione in Angelis.

¶ 3. Prætereà, Angeli distinguuntur secundùm personas, & secundùm ordines. Si igitur plures personæ Angelicæ remanserunt, videtur etiam, quòd non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

Sed contrà est, quod dicitur 4. Regum 6. Plures nobiscum sunt, quàm cum illis: quod exponitur de bonis Angelis, qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis, qui nobis aduersantur.

Respondeo dicendum, quòd plures Angeli permanserunt, quàm peccauerunt: quia peccatum est contra naturalem inclinationem: ea verò, quæ contra naturam fiunt, vt in paucioribus accidunt: natura enim consequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus.

Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus malum contingit ex hoc, quòd sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In Angelis autem non est nisi natura intellectualis: vnde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.

Ad tertium dicendum, quòd secundùm illos, qui dicunt, quòd Diabolus maior fuit de inferiori ordine Angelorum, qui præsunt terrestribus, manifestum

festum est, quòd non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantùm. Secundùm vero illos, qui ponunt, maiorem Diabolum de supremo fuisse ordine, probabile est, quòd de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ Angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundùm quemlibet gradum creaturæ in malum flecti potest. In sacra Scriptura tamen nomina quorumdam ordinum, vt Seraphim, & Thronorum, Dæmonibus non attribuuntur: quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei, quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Potestatum, & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur à scientia, & potentia, quæ bonis, malisque possunt esse communia.

Conclusio est.

Plures Angeli permanserunt in gratia, quàm fuerunt illi, qui peccauerunt.

Notationes circa articulum istum.

1. *Bannez. Zumel.* Circa conclusionem huius articuli notandum est, eam esse communem inter omnes fere Theologos, vt notarunt Bañez, Zumel, & alij. Circa rationem verò, qua Angelicus Præceptor eam probat, nimirum, quia peccatum est con-

C tra naturalem inclinationem, ea verò, quæ contra naturam fiunt, vt in paucioribus accidunt, animaduertendum est, posse contra eam objici, inde sequi, plures esse homines, qui honeste, & virtutem sequendo viuunt, quam illi, qui amplectuntur vitia, & voluptates virtutibus oppositas: quod tamen pugnat cum illo Christi Domini Matthæi 7. *Lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quàm angusta porta, &c. & pauci sunt, qui inueniunt eam.* Sequela videtur aperta. Quoniam

Obiectio contra rationem conclusionis D. Thomæ.

Matth. 7.

D etiam vita honesta hominis, & operationes virtuosæ sunt iuxta naturalem inclinationem hominis, & vitia sunt contra rationem, & naturam eiusdem hominis. Et ita amplecti vitia, iuxta rationem D. Thomæ, deberet contingere, adhuc in hominibus, vt in paucioribus.

1. *Diluitur.* Cæterùm ad hoc facilè respondetur, negando sequelam. Nam etsi bonum virtutis sit iuxta naturalem inclinationem partis rationalis, & superioris: attamen homo constat ex parte sensitiua, qua caret Angelus: & parti sensitiuæ est consonum bo-

E num sensibile, quod multoties contrariatur bono rationis, & virtutis.

Bannez. Vnde (vt benè notauit Bañez) bona sensibilia sunt nobis magis nota: quoniam illa sensibus experimur, & vtimur illis à principio nostræ natiuitatis, & sic faciliùs ab eis trahimur. Item, etiam sensibilia afferunt secum quasi præmium præsentis delectationis, aut doloris, & cruciatus: quare faciliùs illorum amore & horum terrore abducimur à bono virtutis, & rationis, cuius præmium in futurum protrahitur: & quod secum in præsenti affert, non adeò percipitur. In Angelis autem,

F cùm non constent ex natura sensibili appetente contra rationem, nec à bono sensibili inchoet eorum cognitio, nec in bonis sensibilibus sensibiliter delectentur, nihil est, quod retardet, aut auertat eos à bono virtutis, nisi propria malitia. Quare malitiam in paucioribus eorum inuentam esse optimè intulit D. Thomas.

QVÆSTIO LXIV. DE POENA Dæmonum.

PROOEMIVM.

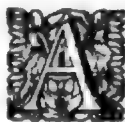
CONSEQVENTER quæritur de pœna Dæmonum. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò de obtenebratione intellectus. Secundò, de obstinatione voluntatis. Tertiò, de dolore ipsorum. Quartò, de loco pœnali ipsorum.

ARTICVLVS

ARTICVLVS I.

Vtrùm intellectus Dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis?

1 Dist. 7 q. 2 artic. 1. de Mal. q 16. art. 6.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd intellectus Dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerent, magis cognoscerent seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit: cùm ad magnam beatitudinem pertinere videatur, in tantum, quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo Dæmones priuantur omni cognitione veritatis.

¶ 2. Præthereà. Id, quod est maximè manifestum in natura, videtur esse maximé manifestum in Angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maximè manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quod non possit videre lumen solis. Sed Dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundùm se manifestissimus, cùm sit in summo veritatis: eo quod non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.

¶ 3. Prætereà. Cognitio rerum Angelis conueniens, est duplex secundùm Augustinum, * scilicet matutina, & vespertina. Sed cognitio matutina non competit Dæmonibus, quia non vident res in Verbo: nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris: vnde post vespere fit manè, vt dicitur Genes. 1. Ergo Dæmones non possunt cognitionem de rebus habere.

* Lib. 4. super Genes. c. 22. tom. 3.

¶ 4. Prætereà. Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei, vt Augustinus * dicit quarto super Genes. ad litteram. Sed Dæmones hac cognitione priuati sunt: quia *si cognouissent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent*, vt dicitur 1. Corinthiorum 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati.

* Lib. 4. c. 30 non procul à princ. tom. 3.

¶ 5. Prætereà. Quamcumque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo aut experientia longi temporis; sicut scimus inueniendo. Sed Dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisi sunt boni Angeli, sicut lux à tenebris, vt Augustinus * dicit. *Omnis autem manifestatio fit per lumen*, vt dicitur Ephes. 5. similiter etiam neque per reuelationem, neque addiscendo à bonis Angelis: quia *non est conuentio lucis ad tenebras*: vt dicitur 2. Corinthiorum 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis.

* Lib. 11. de Ciuit. Dei c. 19. & 33. tom. 5.

Sed contrà est, quod Dionysius * dicit 4. *cap. de Diuinis nominibus*, quòd data sunt Dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus, sed sunt integra, & splendidissima. Inter ista autem naturalia dona est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

* Cap 4. part. 4 parum à med.

Respondeo dicendum, quòd duplex est cognitio veritatis. Vna, quæ habetur per gratiam: alia, quæ habetur per naturam. Et ista, quæ habetur per gratiam, est duplex. Vna, quæ est speculatiua tantùm, sicut cùm alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia vero, quæ est affectiua producens amorem Dei: & hæc propriè pertinet ad donum sapientiæ. Harum autem trium cognitionum prima in Dæmonibus nec est ablata, nec diminuta: consequitur enim ipsam naturam Angeli, qui secundùm suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest, vt sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideò dicit Dionysius, * quòd dona naturalia in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata, sed diminuta: quia de huiusmodi secretis diuinis tantum reuelatur eis, quantum oportet, vel mediantibus Angelis, vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis effecta, vt dicit Augustinus 9. *de Ciuitate*: * non autem sicut ipsis Sanctis Angelis, quibus plura, & clarius reuelantur in ipso Verbo. A tertia verò cognitione sunt totaliter priuati, sicut & à charitate.

* Loco citato in argum. sed contra.

* Lib. 9. de Ciuit. Dei cap. 21. circa med. tom. 5.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quòd fœlicitas consistit in applicatione ad id, quod superius est. Substantiæ autem separatæ sunt ordine naturæ supra nos. Vnde aliqualis ratio fœlicitatis esse potest homini, si cognoscat substantias separatas: licèt perfecta eius fœlicitas sit in cognoscendo primam substantiam, scilicet Deum. Sed substantiæ separatæ, cognoscere substantiam separatam, est connaturale, sicut & nobis cognoscere naturas sensibiles. Vnde sicut in hoc non est fœlicitas hominis, quòd cognoscat naturas sensibiles: ita non est fœlicitas Angeli in hoc, quod cognoscat substantias separatas.

Ad secundum dicendum, quòd illud, quod est manifestissimum in natura, est nobis occultum propter hoc, quod excedit proportionem intellectus nostri, & non solùm propter hoc, quod intellectus noster accipit à phantasmatibus. Excedit autem diuina substantia, non solùm proportionem intellectus humani, sed etiam intellectus Angelici. Vnde nec ipse Angelus secundùm suam naturam potest cognoscere Dei substantiam: potest tamen altiorem cognitionem de Deo habere per suam naturam, quàm homo, propter perfectionem sui intellectus: & talis cognitio remanet etiam in Dæmonibus. Licèt enim non habeant puritatem, quæ est per gratiam, habent tamen puritatem naturæ, quæ sufficit ad cognitionem Dei, quæ eis competit ex natura.

Ad tertium dicendum, quod creatura tenebra est comparata excellentiæ diuini luminis: & ideò cognitio creaturæ in propria natura vespertina dicitur: vesper enim est tenebris adiunctum; habet tamen aliquid de luce: cùm autem totaliter deficit lux, est nox. Sic igitur & cognitio rerum in propria natura, quando refertur ad laudem Creatoris, vt in bonis Angelis, habet aliquid de luce diuina, & potest dici vespertina. Si autem non referatur in Deum, sicut in Dæmonibus, non dicitur vespertina, sed nocturna. Vnde & in Genesi legitur, quòd tenebras, quas Deus à luce separauit, vocauit noctem.

Ad quartum dicendum, quòd mysterium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem Angeli à principio aliquo modo cognouerunt, maximè ex quo beatificati sunt visione Verbi, quam Dæmones nunquam habuerunt: non tamen omnes Angeli cognouerunt perfectè, neque æqualiter. Vnde Dæmones multò minùs, Christo existente in mundo, perfectè mysterium Incarnationis cognouerunt. Non enim innotuit eis, vt Augustinus * dicit, sicut Angelis sanctis, qui Verbi participata æternitate perfruuntur: sed sicut eis terrendis, innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si autem perfectè, & per certitudinem cognouissent, ipsum esse Filium Dei, & effectum passionis eius, numquam Dominum gloriæ crucifigi procurassent.

* Lib. 9 de Ciuit. Dei cap. 21. non procul à principio tom. 5.

Ad quintum dicendum, quòd Dæmones tribus modis cognoscunt veritatem aliquam. Vno modo, subtilitate suæ naturæ: quia licèt sint obtenebrati per priuationem luminis gratiæ, sunt tamen lucidi lumine intellectualis naturæ. Secũdò per reuelationem à sanctis Angelis, cum quibus non conueniunt quidem per conformitatem voluntatis, conueniunt autem similitudine intellectualis naturæ, secundum quam possunt accipere, quod ab aliis manifestatur. Tertio modo cognoscunt per experientiam longi temporis, non quasi à sensu accipientes, sed dum in rebus singularibus completur similitudo eius speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditam, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non præcognouerunt futura, vt supra de cognitione Angelorum dictum est *

* Q. 57. art. 3.

Prima conclusio.

Cognitio naturalis in Dæmonibus nec est ablata, nec diminuta.

Secunda conclusio.

Cognitio supernaturalis speculatiua diminuta fuit.

Tertia conclusio.

Cognitione supernaturali affectiua producente amorem Dei, totaliter sunt priuati Dæmones.

Annotationes circa hunc articulum.

SVppositis iis, quæ in præcedentibus quæstionibus diximus, nihil de nouo sese offert circa hunc articulum discutiendum: & ideò circa illum solùm animaduertimus, quòd dum Angelicus Doctor in eo negat in Angelis cognitionem esse ablatam, vel diminutam, & concedit, tum supernaturalem, & affectiuam omninò ablatam, tum etiam supernaturalem speculatiuam diminutam fuisse, non loquitur de cognitione actuali, sed tantùm de habituali. Ratio autem huius sumitur ex ipso Angelico Doctore, & ex ratione, quam in hoc articulo assignat, nimirum, quòd si talis cognitio naturalis fuisset à Dæmonibus ablata, vel diminuta, tolleretur aliquid de eorum natura: quod est impossibile, propter simplicitatem ipsius. Hæc autem ratio non procedit de cognitione actuali: hæc etiam de facto fuit diminuta in Dæmone, qui diuina virtute prohibitus est cognoscere actualiter integritatem Virginis, & modum partus Christi Domini, vt ex Augustino docet idem Angelicus Doctor *3. p. q. 29. art. 1. ad 3.* quam tamen integritatem

1. Animaduersio pro luce præcedentis articuli.

Ratio animaduersionis.

Angel. Doctor.

tatem naturaliter poterat cognoscere: & tamen ex eo, quòd prædicta cognitio actualis fuit ab eo ablata, non ideò sublatum est ei aliquid de simplicitate suæ naturæ. Et ita procedit ratio D. Thomæ de cognitione habituali, siue ex parte actus primi.

2. Vnde, quia principium cognitionis supernaturalis affectiuæ est donum sapientiæ, principium verò cognitionis supernaturalis speculatiuæ sunt alij habitus intellectuales, & supernaturales, vel aliqua illustratio, siue illuminatio ex parte intellectus: inde est, quòd ex omnimoda ablatione doni sapientiæ inferat priuationem cognitionis supernaturalis affectiuæ. Et quia, licèt habitus intellectuales supernaturales sint totaliter eis ablati, non tamen illustrationes supernaturales speculatiuæ, sed solùm diminutæ: hinc fit, vt ex diminutione harum illustrationum optimè inferatur diminutio cognitionis supernaturalis speculatiuæ. Q aminuis quomodo, & in quo sensu prædictæ illustrationes dicantur supernaturales, & qua ratione dicatur Dæmon eas habere, in præsenti non explicet, sed ex alibi dictis sit decidendum. Et tandem inde infert S. Doctor, quòd naturalis cognitio non est ablata, nec diminuta: quia principia huius cognitionis non possunt auferri ab Angelo, nec minui, nisi diminueretur, vel auferretur aliquid de eorum substantia.

3. Cuius ratio est. Quia cùm principia huius cognitionis sint lumen intellectuale Angeli, & species intelligibilis, non posset auferri, aut minui cognitio naturalis, nisi auferretur, vel diminueretur eius lumen intellectuale in modo cognoscendi, non cognoscendo vnico intuitu, quicquid repræsentatur per species, vel nisi diminueretur speciei intelligibilis virtus, quam habet ad repræsentanda omnia obiecta, quæ poterant per illam repræsentari: quod tamen fieri non potest sine diminutione simplicitatis naturæ Angelicæ, quæ ex se petit tale lumen, & species intelligibiles cum extentione proportionata ad illud. Non tamen repugnat naturæ simplicitati, quòd aliunde non permittatur actu cognoscere id, ad quod tam lumen, quàm species eius se poterant extendere.

ARTICVLVS II.

Vtrùm voluntas Dæmonum sit obstinata in malo?

[2 Dist. 7. q. 2. artic. 2. & ver. q. 24. art. 1. & art. 2. cor. & mal. q. 16. art. 5.]

D secundum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas Dæmonum non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrij ad naturam intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in Dæmonibus. Sed libertas arbitrij per se, & priùs ordinatur ad bonum, quàm ad malum. Ergo voluntas Dæmonis non est ita obstinata in malo, quin possit redire ad bonum.

¶ 2. Prætereà. Maior est misericordia Dei, quæ est infinita, quam Dæmonis malitia, quæ est finita. A malitia autem culpæ ad bonitatem iustitiæ nullus redit, nisi per Dei misericordiam. Ergo etiam Dæmones à statu malitiæ possunt redire ad statum iustitiæ.

¶ 3. Prætereà. Si Dæmones habent voluntatem obstinatam in malo, maximè haberent eam obstinatam in peccato, quo peccauerunt. Sed illud peccatum in eis nunc non manet, scilicet superbia, quia nec motiuum manet, scilicet eius excellentia. Ergo Dæmon non est obstinatus in malitia.

¶ 4. Prætereà. Gregorius dicit, quòd homo per alium reparari potuit, quia per alium cecidit. Sed Dæmones inferiores per primum ceciderunt, vt suprà dictum est. * Ergo eorum casus per alium reparari potuit. Ergo non sunt in malitia obstinati.

[* Q. præced. art. 8.]

¶ 5. Prætereà. Quicumque est in malitia obstinatus, numquam bonum opus operatur. Sed Dæmon aliqua bona facit. Confitetur enim veritatem, dicens Christo, *Scio quia sis Sanctus Dei*, Matthæi 1. Dæmones etiam credunt, & contremiscunt: vt dicitur Iacob. 3. Dionysius etiam dicit 4. capite de Diuinis nominibus * quòd bonum, & optimum concupiscunt esse, viuere, & intelligere. Ergo non sunt obstinati in malitia.

[* Lib. 4. part. 4. parum à medio, & non multum ante finem.]

Sed contrà est, quod dicitur in Psalm. 73. *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper:* quod de Dæmonibus exponitur. Ergo semper obstinati in malitia perseuerant.

Respondeo dicendum, quòd Origenis * positio fuit quod omnis voluntas creaturæ propter libertatem arbitrij potest flecti, & in bonum, & in malum, excepta anima Christi, propter vnionem Verbi. Sed hæc positio tollit veritatem beatitudinis à Sanctis Angelis, & hominibus: quia stabilitas sempiterna est de ratione veræ beatitudinis, vnde & vita æterna nominatur. Repugnat etiam authoritati Scripturæ Sacræ, quæ Dæmones, & homines malos in supplicium æternum mittendos, bonos autem in vitam æternam transferendos pronuntiat. Vnde hæc positio est tanquam erronea reputanda, & tenendum est firmiter secundùm fidem Catholicam, quòd & voluntas bonorum Angelorum confirmata est in bono, & voluntas Dæmonum obstinata est in malo. Causam autem huius obstinationis oportet accipere, non ex grauitate culpæ, sed ex conditione naturæ status. Hoc enim est hominibus mors, quod Angelis casus; vt Damascenus * dicit. Manifestum est autem, quòd omnia mortalia peccata hominum, siue sint magna, siue sint parua, ante mortem sunt remissibilia, post mortem verò irremissibilia, & perpetuo manentia.

[* Lib. 1. Periarchon c. 6 à med. & c. 5. tom. 4.]

[* Lib. 2. Ortho. fidei c. 4. in fine.]

Ad inquirendum ergo causam huiusmodi

modi obstinationis considerandum est, C quòd vis appetitiua in hominibus proportionatur apprehensiuæ, à qua mouetur sicut mobile à motore. Appetitus enim sensitiuus est boni particularis, voluntas verò vniuersalis, vt suprà dictum est: * sicut etiam sensus apprehensiuus est singularium, intellectus verò vniuersalium. Differt autem apprehensio Angeli ab apprehensione hominis in hoc, quòd Angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus: homo verò per rationem apprehendit mobiliter discurrendo de vno ad aliud, habens viam procedendi ad vtrumque oppositorum. Vnde & voluntas hominis adhæret alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere, & contrario adhærere: voluntas autem Angeli adhæret fixè, & immobiliter. Et ideò, si consideretur ante adhæsionem, potest liberè adhærere & huic, & opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult: sed postquam iam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideò consueuit dici, quòd liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionem, & post: liberum autem arbitrium Angeli, est flexibile ad vtrumque oppositum ante electionem, sed non post. Sic igitur & boni Angeli semper adhærentes iustitiæ, sunt in illa confirmati, mali verò peccantes, sunt in peccato obstinati. De obstinatione verò hominum damnatorum infrà dicetur. *

* Q. 59. art. 4.

* In 3. p. quam non absoluit.

Ad primum ergo dicendum, quod boni, & mali Angeli habent liberum arbitrium, sed secundùm modum, & conditionem suæ naturæ, vt dictum est. *

* In corpore artic.

Ad secundum dicendum, quòd misericordia Dei liberat à peccato pœnitentes. Illi verò, qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent, & per diuinam misericordiam non liberantur.

Ad tertium dicendum, quod adhuc manet in Diabolo peccatum, quo primò peccauit, quantum ad appetitum, licèt non quantum ad hoc, quod credat se posse obtinere. Sicut si aliquis credat, se posse facere homicidium, & velit facere, & posteà adimatur ei potestas; nihilominùs voluntas homicidij in eo manere potest, vt velit fecisse, vel velit facere, si posset.

Ad quartum dicendum, quod non est tota causa, quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerente peccauit. Et ideò ratio non sequitur.

Ad quartum dicendum, quod actus Dæmonis est duplex. Quidam scilicet, ex voluntate deliberata procedens, & is propriè potest dici actus eius: & talis actus Dæmonis semper est malus. Quia, etsi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen bene facit: sicut dum veritatem dicit, vt decipiat, & dum non voluntariè credit, & confitetur, sed rerum euidentia coactus. D Alius autem actus Dæmonis est naturalis, qui bonus esse potest, & attestatur bonitati naturæ: & tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

Prima conclusio.

Secundùm fidem tenendum est, voluntatem bonorum Angelorum esse confirmatam in bono, & malorum obstinatam in malo.

Secunda conclusio.

Causa obstinationis non est sumenda ex grauitate culpæ, sed ex natura status. E

Tertia conclusio.

Causa obstinationis Dæmonis est immobilitas arbitrij, postquam ex electione adhæsit alicui obiecto.

DISPVTATIO XIII.

De obstinatione Dæmonum.

POSTQVAM D. Thomas de Angelorum, siue Dæmonum peccato in præcedenti quæstione egit, meritò nūc de eorum obstinatione, quæ ex peccato illorum subsequitur, sermonem instituit. Et ideò nos ad hanc obstinationem, & eius causas inuestigandas præsentem disputationem instituimus. F

DVBIVM I.

Ex quibus causis procedat obstinatio in Dæmonibus. G

QVIA titulus huius dubij explicatione eget, idcirco illum primo loco elucidamus.

§. I. *Explicatio tituli.*

1\. Prior animaduersio pro luce tituli.

NOtandum ergo est primò, quòd nomine *obstinationis*, intelligimus propositum quoddam firmum & irreuocabile, seu determinationem quamdam immobilem & inflexibilem voluntatis ad malum. Vnde obstinatio non opponitur omni modo libertatis, sed libertati ad malum, & ad bonum, in sensu tamen infrà explicando: ac proinde non excludit, quominus obstinatus sit liber in ordine ad diuersa mala ordinata ad aliquod vnum: sicut confirmatio in gratia, saltem si sit omninò perfecta, excludit libertatem ad malum, & bonum; non tamen ad diuersa bona sub aliquo vno bono contenta. Et licèt obstinatio sit talis conditionis, vt obstinatus nequeat operari aliquod opus moraliter bonum: H

num: attamen opus bonum, quod præcipuè excludit, est actus, quo flectatur à suo peccato, de illoque pœniteat. Et propterea titulus huius dubij præcipuè intelligitur de obstinatione, prout dicit inflexibilitatem in peccato semel commisso, & impotentiam ad pœnitendum de illo.

Cæterùm licèt hæc pœnitentia possit esse duplex: vel fructuosa nimirum, ac proinde si pernaturalis, vel non fructuosa, quia non pertingit ad hoc, vt sit supernaturalis, sed tantùm dicit aliquem actum, aliquamvè qualemcumque peccati retractationem viribus naturæ factam: nihilominùs in hoc dubio præcipuè de hac posteriori sermo fiet: quia in ea est specialis, & grauior difficultas circa id, quod in titulo inquiritur; quamuis etiam de illa priori agemus: & semel negata impotentia ad pœnitentiam infructuosam, & assignata radice huius impotentiæ, satis constabit, quid circa fructuosam pœnitentiam dicendum sit.

2. *Secunda animaduer.* *D. Thom.* Secundò notandum est ex D. Thoma *q. 16. de Malo art. 5. in corpore, & in solutionibus ad 3. 4. & 16. q. 24. de Veritate art. 10* ex duplici causa posse prouenire prædictam inflexibilitatem, quam obstinatio dicit, nempe, vel ex causa solùm extrinseca, vel intrinseca tantummodò, vel tandem (vt etiam colligitur ex eodem Angelico Doctore) ex causa simul intrinseca, & extrinseca. Ex extrinseca quidem solummodò, vt si dicamus, id oriri ratione status damnationis, & decretorum, siue legum: quas circa eos, qui sunt in tali statu, Deus stabiliuit, quamuis attenta natura voluntatis obstinati, adhuc post suum peccatum, non proueniat ex ipsa natura voluntatis, & conditione eius, quòd prædicta voluntas, quantum est ex parte sua, sit incapax ad hoc, vt se ad bonum flectat, retractando vtcumque suum peccatum; sed id possit cum auxiliis eiusdem speciei, & modi, cum quibus in via poterat flecti: licèt quia prædicta auxilia nunquam dantur in tali statu secundùm Dei legis, nec offeruntur, idcircò voluntas in tali statu constituta nequeat, simpliciter loquendo, flecti à peccato: quia ad hanc potentiam simpliciter talem desiderabatur auxilium Dei, saltem oblatum.

Ex intrinseca autem tantummodò, dicitur talis inflexibilitas & obstinatio prouenire, quando ex propria natura voluntatis obstinati semel eligentis peccare, & ex apprehensione, & iudicio dirigente ad hanc electionem prouenit, vt semel apprehendente, iudicante, & eligente aliquid, quod sit malum, aut bonum, indeclinabiliter & inflexibiliter adhæret illi, tam per intellectum, quàm per voluntatem.

Et tandem tunc dicetur ex causa extrinseca simul, & intrinseca prouenire, quando prædicta inflexibilitas ortum duxerit ex peculiari illa natura & conditione modò explicata voluntatis, & insuper ex statu damnationis: ita tamen, vt quando prædicta causa fuerit simul intrinseca, & extrinseca, tunc extrinseca sit veluti petita ex intrinseca, & illa denegatio auxiliorum debeat necessariò subsequi, nisi Deus aliquod miraculum patret: & tunc auxilia, quæ Deus de potentia absoluta, vt docet *D. Thom.* D. Thomas *q 16. citata in solutione ad 13.* posset conferre, non erunt eiusdem speciei, & modi, ac ea, quæ conferret in via. Et ratio est. Quia cùm, data obstinatione proueniente ex causa intrinseca, non remaneat in obstinato potentia, quantum est ex parte sua, ad retractationem: inde est, vt ex hac petatur, tum denegatio prædictorum auxiliorum, tanquam quid necessario subsecutum, quia collatio, aut ablatio eorum supponit prædictam potentiam: tum, quòd Deus citra miraculum nequeat

C illa propter prædictam rationem tribuere: tum denique, quòd dato, Deum illa largiri per suam potentiam absolutam, tunc, vt redderent voluntatem potentem ad prædictam retractationem, deberet tribuere auxilia immutantia naturalem modum operandi prædictæ voluntatis: & per consequens talia auxilia essent diuersæ rationis, ac illa, quæ Deus in via ante statum damnationis tribueret obstinato.

Titulus ergo de omnibus his causis intelligendus est: ac proinde in eo inquiritur, an obstinatio in Dæmonibus procedat ex causa dumtaxat extrinseca? vel an solùm ex causa intrinseca? vel an ex vtra- 3. *Ex dictis explicatur titulus.*
D que simul? Et licèt causæ extrinsecæ possint esse multiplices, de quibus videri potest August. *lib. 1. de Mirabilibus Scripturæ c. 2. & 3.* Chrysost. *hom. de Adam, & Eua* quæ incipit. *Deus institutor*, Anselmus super *c. 2. epist. ad Hebræos*, quas etiam tangit Angelic. Doctor *in 2. dist. 7.* quia tamen omnes illæ sumuntur ex parte diuinæ præscientiæ, aut iustitiæ, & D. Thomas *in hoc art.* solùm agit de causa intrinseca, aut de intrinseca, aut extrinseca simul, *August. Chrysost. Anselm. Angel. Doctor.*
E ita tamen, vt extrinseca se teneat ex parte obstinati, tanquam quid pertinens suo modo ad statum illius: idcircò titulus dubij de hac causa extrinseca intelligendus est: quamuis ex dicendis pro ista facilè, proportione seruata, decidatur, quid quoad alias causas extrinsecas dicendum sit.

Vltimò notandum est, quòd titulo dubij sic intellecto, aliquid in eo vt certum, & communiter receptum supponitur, & aliquid in dubium vocatur. Nam in dubium vocatur id, quod nuper diximus. Supponitur autem vt communiter receptum, Dæmones esse obstinatos in suo peccato. Et ita solùm de causa huius obstinationis, quænam 4. *Vltima animaduersio.*
F sit, inquiritur.

Ratio autem, propter quam *an est* huiuscemodi obstinationis, vt certa, & tanquam quid communiter receptum supponitur, est. Tum, quia oppositum huius censetur erroneum: & propterea Angelicus Doctor, postquam in hoc articulo retulit positionem Origenis asserentis, omnem voluntatem creatam propter libertatem arbitrij posse flecti in bonum, & malum, excepta anima Christi Domini propter vnionem Verbi, statim hoc refutans subdit: *Hæc positio est tanquam erronea reputanda: & tenendum est firmiter secundùm fidem Catholicam, quòd & voluntas bonorum Angelorum confir-* *Angel. Doctor.*
G *mata est in bono, & voluntas Dæmonum obstinata est in malo.* Tum etiam. Quia id satis docent Patres, vt Gregorius *lib. 34. Moralium cap 6.* his verbis: *Cor antiqui hostis vt lapis indurabitur, quia nulla vnquam conuersionis pœnitentia mollietur.* Augustinus lib. de Vera, & falsa pœnitentia cap. 5. vbi loquens de Diabolo, sic inquit: *Ipse enim, si posset sperare, & culpam in se sentire, quod non inuenit in se, præsumeret in Dei bonitate.* Isidorus lib. 6. de Summo bono cap. 12. *Diabolus* (inquit) *ideo non petit veniam, quia non compungitur ad pœnitentiam.* Quæ ratio, vt sit sufficiens, videtur denotare, *Gregor. August. Isidorus.*
H eum secundùm suam naturam non esse capacem pœnitentiæ. Quod etiam alij Patres docent, & communiter Scholastici tuentur.

Tum denique. Quia id non incongruè suadet ratio, quam ex Damasceno *lib. 2. Orthodoxæ fidei cap. 4.* D. Thomas affert, quamque his verbis protulit: *Illud etiam sanè non alienum fuerit, quòd hominibus mors est, Angelis lapsum extitisse. Post lapsum enim præclusa iam est illis resipiscendi facultas, quemadmodum & hominibus, postquam iam ex hac vita migrarunt.* Cur autem idem operetur in Angelis lapsus, quod in hominibus mors, tra- *Damasc. D. Thom.*

Damasc. dit Damascenus eodem *lib. cap.* 3. reddens rationem præcipuam, propriamque huius radicem, & nos in sequenti §. & in dicendis in toto hoc dubio latiùs id explicabimus.

5. Obiectio. Nec obest, si contra id, quod in hoc vltimo notabili vt certum supponimus, objicias, quòd nihil, quod est contra naturam, potest esse perpetuum, vt patet per *Philosoph.* Philosophum de Cœlo, & de Mundo: sed malum est contra naturam rationalis creaturæ, vt constat ex *Damasc.* Damasceno *in lib.* 4. *Orthodoxæ fidei cap.* 21. Ergo non potest in Dæmonibus esse perpetuum: & sic non erunt obstinati in malo.

Enodatur, *D. Thom.* Respondetur ergo ex D. Thoma *in* 2. *ad Annibaldum dist.* 7 *quæst. vnica articulo* 2. *ad* 1. vbi sic habet: *Dicendum, quòd naturale debet dici dupliciter. Vno modo, quod de necessitate causatur ex natura principiis, nisi sit aliquod impedimentum, sicut naturale est lapidi deorsum ferri. Alio modo dicitur naturale id, ad quod aliquid naturaliter ordinatur, sicut agere secundùm rationem, est naturale homini. Innaturale ergo, quod primo naturali opponitur, non potest esse perpetuum, nisi fortè impedimentum natura sit perpetuum. Innaturale verò, quod secundo naturali opponitur, nihil prohibet esse perpetuum, vt hominem perpetuò ignorantem esse, licet ad scientiam naturaliter ordinetur: sic autem malitia innaturalis dicitur, & non primo modo.*

§. II. *Prior assertio ex mente Angelici Præceptoris.*

6. Prima conclusio. Dicendum ergo est primò, radicem primam & potissimam, vnde prouenit obstinatio in Dæmonibus, esse propriam naturam, & conditionem suarum potentiarum, nempe intellectus, & voluntatis, ratione quarum immobiliter adhærent obiecto, quod semel omninò deliberatè & perfectè apprehendunt, & eligunt, ita vt post prædictam electionem, & iudicium non sint flexibiles ad oppositum. Hæc est D. Thomæ *in art.* 2. *huius q.* vbi postquam dixit, obstinationem Dæmonis prouenire ex conditione naturæ status, statim inquirens causam & radicem huiuscemodi status, & conditionis eius, recurrit ad causam intrinsecam in assertione contentam his verbis: *Ad inquirendum* Suadetur ex D. Tho. *ergo causam huiusmodi obstinationis considerandum est, &c. Differt autem apprehensio Angeli ab apprehensione hominis in hoc, quòd Angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus: homo verò per rationem apprehendit mobiliter, discurrendo de vno ad aliud, habens viam procedendi ad vtrumque oppositorum. Vnde & voluntas hominis adhæret alicui mobiliter quasi potens etiam ab eo discedere, & contrario adhærere: voluntas autem Angeli adhæret fixè, & immobiliter. Et ideò, si consideretur ante adhæsionem, potest liberè adhærere & huic, & opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult. Sed postquam iam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideò consueuit dici, quòd liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionem, & post: liberum autem arbitriũ Angeli est flexibile ad vtrumque oppositorum ante electionem, sed non potest.*

Idem etiam docuit *in* 2. *dist.* 7. *quæst.* 1. *art.* 2. & ibidem ad Annibaldum, vbi sic ait: *Voluntas autem Dæmonis semel peccando, malo fini inseparabiliter adhæsit, tum ratione suæ simplicitatis, quia non est in eo tanta diuersitas potentiarum, sicut in nobis, vt per motum vnius potentiæ sit alia via ad reparationem alterius: sicut homo per hoc, quòd non vult despici secundùm irascibilem, inclinatur ad dimittendum luxuriam, in qua concupiscibilis deformatur. Tum ex perspicacitate intellectus, qui in eis apprehendit omnia immobiliter, sicut nos apprehendimus principia: Vnde non sunt transuadibiles à malitia, sicut nos. Tum propter diuinam iustitiam, quæ decreuit in eis, gratiam non esse adipiscendam propter culpæ grauitatem, per quam possint à malitia sanari. Et ideò Dæmones sunt in malo obstinati.* In quibus verbis satis apertè reducit obstinationem Dæmonum in propriam naturam ipsorum, & suarum potentiarum, scilicet intellectus, & voluntatis, ratione fixæ & immobilis adhæsionis earum circa obiectum semel perfectè apprehensum, & electum.

Quod etiam tuetur idem S. Doctor quæst. 16. de Malo art. 5. sic loquens: *Sicut immobiliter nos habemus in cognitione primorum principiorum: ita intellectus eorum immobiliter se habet circa omnia, quæ naturaliter cognoscit. Et quia voluntas proportionatur intellectui, consequens est, quòd etiam voluntas eorum naturaliter sit immutabilis circa ea, quæ ad ordinem naturæ pertinent.* Et ibidem ad 10. his verbis: *Dicendum, quòd liberum arbitriũ Diaboli non est naturaliter vertibile quantum ad naturalia sua; sed solùm habet vertibilitatem respectu supernaturalium, ad quæ potest conuerti, vel ab eis auerti: quod cum fecerit immutabiliter in hoc perseuerat, sicut dictum est.* Et tandem *q.* 24. *de Veritate art.* 10. & in aliis locis hoc ipsum docuit idem Angelicus Doctor. *Idem S. Doctor.*

Nec obest, si occurras ex Cutiele *lib.* 2. *suarum controuersiarum controuersia vltima*, Angelicum Doctorem in his testimoniis non velle, Angelum esse simpliciter, & ex natura sua immobilem in sua apprehensione, adhuc post electionem, ita vt nequeat absolutè & simpliciter prædictam apprehensionem, & electionem semel factam retractare: sed solum quòd non possit facilè prædictam retractationem facere, ex eo quòd apprehendit satis perfectè rem cum suis circumstantiis, & ideò nonnisi difficulter queit apprehensionem semel factam, & liberè approbatam retractare. 7. Effugium Cutielis.

Non igitur hoc obest. Tum, quia S. Doctor absolutè & simpliciter inquit, Angelicum intellectum, & voluntatem ita fixè adhærere obiecto apprehenso, & electo, vt maneat immobilis circa illud: Vnde inquit: *Sed postquam adhæsit, immobiliter adhæret.* Et ad hoc confirmandum adducit commune illud dictum, nempe, *quòd liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionem, & post: liberum autem arbitrium Angeli est flexibile ad vtrumque oppositum ante electionem, sed non post.* Per quod satis denotatur prædicta impotentia, quam intendimus: alioqui S. Doctor non assignasset sufficiens discrimen inter voluntatem hominis, & Angelicam, & inter modum apprehendendi vtriusque: siquidem homo multoties ita adhæret alicui obiecto, vt non nisi difficulter sit ab eo mobilis. Sicut etiam, si Angelus adhæret illi per immobilitatem illam solummodò, quam hæc solutio intendit, multoties adhæret illi per adhæsionem facilè mobilem, sicut homo, nempe, quando illud obiectum est valdè contra naturalem inclinationem Angeli, & oppositum est eidem valdè connaturale; maximè, si ad omnes illas circumstantias non ita attendit. Præcluditur primò *D. Thom.*

8. Secundò. *Angelic. Præcept.* Tum etiam. Quia Angelicus præceptor comparat hanc immobilitatem & adhæsionem physicam adhæsioni & immobilitati, qua nos immobiliter

liter apprehendimus prima principia; necnon confirmationi in gratia, quia boni Angeli semper adhærentes iustitiæ, sunt in illa confirmati: constat autem vtramque adhæsionem esse ita firmam & immobilem, vt non cohæreat cum ea potentia ad oppositam mobilitatem, & solùm tollat facilem mobilitatem.

Vltimo *Idem D. Thom.* Tum denique. Quia idem D. Thomas in hoc *eodem articulo* 2. innuit, Angelos non esse pœnitentiæ capaces, ex eo quòd immobiliter malo adhærent, ac proinde non solùm tollit facilitatem, sed etiam capacitatem ad prædictam pœnitentiam, & retractationem. Quod etiam adhuc magis explicat idem Angelicus Præceptor ex eo, quod statim reddens rationem huius incapacitatis adiungit, nimirum, quòd *illi, qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent, & per diuinam misericordiam non liberantur.* Certum est autem, capaces esse liberationis per diuinam misericordiam, & sæpissimè per eam liberari eos, qui simpliciter sunt capaces pœnitentiæ, & solùm difficulter possunt pœnitere; imò hoc videtur esse proprium & peculiare munus diuinæ, & superabundantissimæ misericordiæ Dei.

Accedit, quòd D. Thomas loco allegato *ex 2. Sent.* ad Annibaldum reddit rationem huius immobilitatis ex simplicitate Angelica, ratione cuius, quoties perfectè, & omninò deliberatè aliquis alicui obiecto adhæret; toties habet totaliter eidem adhærere, vt statim magis expendemus. Constat autem, hinc immobilitatem, quam intendimus, satis deduci: alioqui non adhæreret totaliter prædicto obiecto.

9. Euasio *Curiel. Vasquez.* Nec obest id, quod in sui fauorem adducit Curiel, cuique arridet Gabriel Vasquez loco *in hoc dubio* referendo, nimirum, Angelicum Præceptorem indiscriminatim dixisse de Angelo, esse ex natura sua tam in bono, quàm in malo immobilem: constat autem, illum non esse in bono immobilem, ita vt ex propria natura habeat non posse simpliciter ab illo discedere, alioqui Angelus ex seipso haberet perseuerare in gratia; sed solum esse ex natura sua talis conditionis, vt difficulter sit separabilis à bono naturali, quod semel elegit, & hanc inseparabilitatem assumi per modum cuiusdam congruentiæ ad hoc, vt Deus perficiat illum in supernaturalibus, donando ei donum perseuerantiæ in gratia post deliberatam adhæsionem eius in supernaturali bono.

Exploditur. Non itaque hoc obest. Quoniam satis est, quòd Angelus ex natura sua, & ex propriis viribus sit immobilis tam in malo, quàm in bono naturali, quoties illi perfectè adhæserit, ad hoc vt ex Dei gratia habeat proportionalem firmitatem & immobilitatem respectu boni supernaturalis, cui semel perfectè, & omninò deliberatè adhæsit: quoniam dona supernaturalia perficiunt naturam Angelicam iuxta modum eius: & ideo, sicut tribuunt Angelo, quòd cognoscat supernaturalia absque discursu, quia proprius modus, quo attingit naturalia, est etiam sine discursu, & ipse perficitur per supernaturalia iuxta modum suum: ita etiam per dona gratiæ firmatur in immobilitate iam dicta in bono supernaturali, cui semel Angelus perfectè adhæsit: quia perficitur iuxta modum, quem habet in prosecutione boni naturalis, respectu cuius firmiter, & omninò immobiliter adhæret post electionem.

D. Thom. Quæ doctrina desumpta est ex D. Thoma loco citato ex *q. 16. de Malo artic.* 5. vbi postquam dixit, Angelum immobiliter se habere circa ea, quæ naturaliter apprehendit, & elegit, statim addidit: *Vnum est autem, quod sunt in potentia respectu motus in supernaturalia, siue per conuersionem, siue per auersionem. Vnde hac sola mutatio in eis esse potest, vt de gradu naturæ ipsorum moueantur in id, quod est supra naturam, conuertendo se, vel auertendo. Sed quia omne, quod aduenit alicui, aduenit ei secundùm modum suæ naturæ, consequens est, vt immobiliter Angeli perseuerent, in auersione, vel in conuersione respectu supernaturalis boni.* Vnde assertionem istam sic intellectam tuentur Capreolus *in 2. distinct. 7. quæst. 1.* Ferrara *4. contra Gentes, cap. 95.* Caietanus *ad articulum 2. huius quæst.* vbi etiam Nazarius *controuersia 1.* & Bañez *dubio 1.* & alij ex iunioribus discipulis D. Thomæ. *Capreol. Ferrara. Caietan. Nazar. Bannez.*

§. III. Ratio præcedentis assertionis ex Angelico Doctore desumpta.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis adducitur à D. Thoma *art. 2. huius quæst.* & potest sub hac forma proponi. Nam Angelus ex natura sua habet apprehendere omninò fixè & immobiliter: ergo etiam habebit omninò fixè, & cum eadem immobilitate eligere id, quod prædicto modo apprehendit: ergo obstinatio eius in malo proueniet, tanquam ex prima & potissima radice, ex propria natura Angelica, seu ex omnimoda immobilitate, quam habet in apprehensione, & electione alicuius quod semel perfectè apprehendit, cuique semel per liberam electionem fixè adhæsit. Hæc vltima consequentia aperte sequitur ex prima. Et prima ex antecedenti. Quia cùm voluntas moueatur in sua libera electione ab apprehensione, siue iudicio intellectus, oportet, electionem illius, & apprehensionem istius omninò proportionari: maximè, quia apprehensio intellectus est mensura electionis per voluntatem. Et ita, si apprehensio Angelica est adeò firma, vt semel deliberatè siue perfectè facta non possit retractari, nec Angelus in oppositam partem media alia apprehensione flecti: oportebit, liberam electionem Angeli semel factam habere similem firmitatem & immobilitatem, ita vt Angelus per oppositam electionem sit in oppositum inflexibilis. Vnde, quia sensus est singularium, idcircò appetitus sensitiuus, qui per sensum dirigitur, est etiam singularium: voluntas verò est boni vniuersalis, quia intellectus, à quo ducitur, est vniuersalium. Et quia in nobis apprehensio intellectus solet esse mobilis, ideò etiam electio nostra similem habet mobilitatem, vt ita inter vires appetitiuas & apprehensiuas, quæ comparantur inter se sicut mobile, & motor, sit omnimoda proportio. 10. Ratio fundamentalis.

Antecedens autem probatur à D. Thoma ex eo, quòd Angelus apprehendit absque discursu, & per simplicem intuitum: at proprium est intellectus sic apprehendentis, quòd hoc ipso, quòd perfectè aliquid apprehendat, habeat omninò fixè, omninoque immobiliter illud apprehendere. Sicut etiam, quia nos per discursum apprehendimus, idcircò non omninò fixè & immobiliter habemus apprehendere. Et propterea, quia prima principia non per discursum, sed per simplicem intuitum à nobis apprehenduntur: idcircò apprehensio, & iudicium perfectum, quod circa illa habemus, est ex se ita fixum & immobile, vt nequeat per oppositum iudicium retractari. *D. Thom.*

§. IV. Solutio prior ad rationem D. Thomæ.

11. *Aduersariorum prima solutio. Vasquez. Suarez. Curiel.*

NEc obest, si occurras primò ex doctrina aduersariorum, nempe Vasquez, Suarez, & Curielis locis infra referendis, falsum esse antecedens huius rationis D.Thomæ, scilicet, Angelum ex natura sua habere, quòd apprehendat ita fixè, & omninò immobiliter. Nec probationem ex D. Thoma adductam id conuincere. Primo quidem. Quia Angeli (vt vult Suarez) possunt circa supernaturalia discurrere, & iuxta Angelici Præceptoris, & nostram doctrinam peccatum Angelorum, & obstinatio in illo debet consistere potissimè in auersione à Deo fine supernaturali. Secundò autem. Quia prædicta probatio peccat in reddendo non causam pro causa. Tum, quia adhuc dato, Angelum circa nullum obiectum discurrere; nihilominùs, hoc non esset sufficiens causa ad hoc. vt omninò fixè & immobiliter apprehenderet. Quia etsi careret prædicto discursu; nihilominùs posset successiuè habere plures volubiles cogitationes, quarum vna apprehenderet aliquod obiectum, vt sibi conueniens, & alia iudicaret, prædictum obiectum non esse sibi conueniens: quia hinc, & inde possent apparere diuersa principia, in quibus per simplicem intuitum semel iudicaret de conuenientia, & postea de disconuenientia eiusdem obiecti. Tum deinde. Quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis, vt patet de homine certo de aliqua conclusione per discursum, qui tamen est mobilis per voluntatem circa illam.

Tum denique. Quia est dispar ratio inter apprehensionem, qua nos absque discursu apprehendimus prima principia, & inter notitiam simplicē, siue carentem discursu, qua Angelus percipit suum obiectum, seu conclusiones in cognitione suorum principiorum. Quia nos quoad prima principia sumus determinati quoad specificationem assensus respectu illorum, secùs verò contingit in Angelis respectu conclusionum, quas per simplicem intuitum inspiciunt in primis principiis. Et ideò nō mirum, quòd nos omninò fixè & immobiliter hæreamus prædictis principiis, & quòd in Angelis non sit similis immobilitas, dum in primis principiis intuentur absque discursu conclusiones.

§. V. Euersio prima præcedentis solutionis quoad primum, quod in ea continetur.

12. *Impugnatur primum dictum euasionis.*

CÆterùm hæc solutio vim rationis Angelici Præceptoris non infringit. Quoniam cuncta, vel ferè cuncta, quæ in ea continentur, videntur falsa. Nam in primis falsum est id, quòd primo loco in ea habetur, scilicet, Angelum nō habere ex natura sua ita perfectè apprehendere, vt talis apprehensio sit omninò fixa, omninoque immobilis. Et ratio huius satis constabit, tum ex probatione, quam ex S.Doctore in ratione facta adduximus, vt ex expēsione eius statim afferenda patebit: tum etiam ex duabus probationibus. siue mediis ex codē S.Doctore depromptis, mutuoque se ad inuicem iuuantibus, quorum primū desumitur ex his, quæ docuit D.Th. suprà *q.12. art.4.* Quoniam Angelus, quippe pertinens ad supremum gradum immaterialitatis, qui intra latitudinem naturæ creatæ dari potest, debet esse tantæ perfectionis in apprehendendo, vt excludat illam mutabilitatem, quæ cum intellectualitate, & libertate creata cohærere connaturaliter possit: at cum hac cohæret prædicta immobilitas in apprehendendo, & eligendo: ergo, &c. *D. Thom.*

C Minor constabit, tum ex dicendis in sequenti probatione, & eius confirmationibus: tum etiam, quia prædicta immutabilitas non dicit rationem actus puri, & summi perfectè, ac proinde identificari cum ipsa virtute intellectiua, & volitiua, sed dicit actum apprehendendi, qui quamuis post electionem sit immobilis, attamen semper est realiter distinctus à virtute apprehensiua: & per consequēs non arguit rationem actus puri, aut pertinentis ad increatum gradum immaterialitatis. sed ad creatum, licèt supremum intra lineam creatam. Tum denique. Quia modus perfectissimus cohærens cum perfecta libertate creata debet concedi Angelo quoad modum apprehendendi: at hic modus perfectè apprehendendi finem vltimum cohæret optimè cum perfecta libertate adhuc creata. Nam, vt notauit D.Thomas 4. *contra Gentes cap. 95.* voluntas creata, & perfecta non petit ad sui libertatem, quòd possit mutari de bona in malam, aut de mala in bonam respectu vltimi finis; sed satis est, quòd sit mutabilis de vno volito in aliud volitum, seruato ordine ad eundem vltimum finem: ex eo quòd proprius actus libertatis est eligere: electio autem non est vltimi finis, sed eorum quæ sunt ad finem. Et ideò, sicut in nobis non repugnat libero arbitrio, quòd immobili voluntate desideremus beatitudinem, & miseriam fugiamus in communi: ita non erit contrarium libero arbitrio creato, quòd voluntas immobiliter feratur in aliquid determinatum, sicut in vltimum finem, cum mobilitate tamen, seu indifferentia iam dicta ad diuersa media, vt patet in Angelo immobiliter diligente Deum, præcisè consideratum vt vltimum finem naturalem; & nihilominùs manente cum libertate ad diuersa bona, & media, seruato tamen ordine ad prædictum vltimum finem, vt constat ex illis, quæ *disput. 9. n. 58.* diximus, & id cernitur in Christo Domino, vt ex alibi dicendis patebit. *D. Thom.*

13. *Confirmatur & elucidatur.*

Confirmatur, & explicatur vis huius medij ratione deprompta ex eodem D.Thoma *in 2. dist. 7. q. 2. art. 2.* Quoniam intellectus Angelicus medius est inter intellectum diuinum, & humanum: sed intellectus humanus, quia est extremum summè imperfectum intra latitudinem intellectualem, & pertinens ad infimum immaterialitatis gradum, apprehendit mobiliter ante, & post electionem: diuinus autem, quia est extremum summè perfectum, & in supremo immaterialitatis gradu, apprehendit immobiliter ante electionem, & post illam: ergo Angelus, qui est medium inter vtrumque extremum, ac proinde habet immaterialitatem supremam creatam, habebit se medio modò, ita vt non apprehendat immobiliter ante, & post electionem, sicut diuinus; nec mobiliter ante, & post illam, sicut humanus, sed mobiliter ante electionem, & immobiliter post eam.

14. *Effugium.*

Nec obest, si huic probationi, siue medio occurras, quòd etsi intellectus Angelicus pertineat ad summam immaterialitatem creatam, non tamen ob id conueniet ei prædicta immutabilitas ex natura sua, sed aliunde ex dono Dei: quamuis eam habere, non dicat rationem actus puri: quia dicit talem modum essendi, vt non possit competere, nisi ex speciali dono, & participatione Dei: sicut intellectum Angelicum videre Deum, non dicit rationem actus puri, attamen est talis conditionis, vt non nisi Deo ex se, & aliis per participationem peculiarem à Deo, non verò ex natura sua eis conueniat.

Præcluditur.

Nam contra hoc obstat, esse disparem rationem. Tum quia visio Dei dicit quid supernaturale, secùs hæc immobilitas, quia est immobilitas in operatione

ratione, & modo operandi naturali: & ideò non est de prædicatis supernaturalibus, sed naturalibus, atque adeò connaturalibus alicui naturæ creatæ. Tum etiam. Quia est immobilitas tam in bono, quàm in malo, quæ proinde nequit esse per specialem participationem à Deo.

15. Confirmatio diluitur. Refutatur primo medio e suo confirmationis.

Nec etiam obest, si confirmationi adductæ in fauorem huius probationis dicas, quòd D. Thomas loco nuper citato affert, & reiicit eam. Quoniam non reiicit illam secundùm se, & vt à nobis proposita est, sed quia, vt ibi proponitur, supponit id, quod probandum erat; atque adeò non redditur per eam causa sufficiens immobilitatis Angelicæ; sed tantùm asseritur, quòd intellectus Angelicus est medium inter humanum, & diuinum in hoc, quòd diuinus est immobilis post electionem, & ante illam, & humanus ante, & post est mobilis: Angelicus verò non habet ante electionem, bene tamen post eam, esse immobilem: cùm tamen hoc esset id, de quo ibi erat quæstio, nempe, vtrùm Dæmones possint benefacere? Cæterùm nos aliter prædictam rationem formamus, reddentes causam, cur prædicta ratio medij inter intellectum humanum, & diuinum afferat immutabilitatem dictam, & cur ratio prædicta medij debet esse, & consistere in tali immutabilitate.

§. VI. *Alia impugnatio eiusdem solutionis quoad idem.*

16. Refutatur euasio secundo medio.

SEcunda verò probatio, siue medium suadens hunc modum immobiliter apprehendendi, est eiusdem S. Doctoris loco citato *ad Annibaldum* & *q. 24 de Veritate art.* 10. estque simul confirmatio præcedentis. Quoniam Angelus propter sui simplicitatem, petit (vt loquitur S. Doctor) quòd non sit in eo tanta diuersitas potentiarum, sicut in nobis, in quibus per motum vnius potentiæ datur alia via ad reparationem alterius, sicut homo per hoc, quòd non vult despici secundùm irascibilem, inclinatur ad dimittendum luxuriam, in qua concupiscibilis deformatur: & propterea non habet, sicut nos, multiplicem potentiam vnius generis, sed vnicam dumtaxat, eamque perfectissimam in genere cognitionis, & aliam itidem nobilissimam in genere appetitionis; ergo hoc ipso, quòd perfectè adhæreat per suum intellectum alicui obiecto, adhærebit illi omninò fixè & immobiliter. Antecedens videtur perspicuum.

D. Thom.

Consequentia verò probatur à D. Thoma. Nam hoc ipso, quòd in Angelis non sit multitudo, v. g. appetitiuarum potentiarum, sicut est in nobis, oportet, quòd hoc ipso; quòd appetitus eorum tendit perfectè in aliquid, inclinetur totaliter in illud: quia eo ipso non erit in Angelo aliqua inclinatio inducens in contrarium: & per consequens adhæsio, qua prædicto obiecto adhæret, quippe coniungens Angelum totum, & totaliter eidem obiecto, erit omninò fixa & immobilis.

17. Animaduersio prior pro elucidatione huius rationis.

Confirmantur hæc omnia ex D. Thoma loco citato *ex q. 24 de Verit.* supponendo tamen duo. Primum est, quòd in falsa æstimatione, quam nos habemus de aliquo obiecto, possunt concurrere tria. Primò quidem, ipse impetus passionis, puta concupiscentiæ, vel iræ, per quam intercipitur iudicium rationis, ne actu iudicet in particulari, quod in vniuersali habitu tenet; sed sequatur passionis inclinationem, vt cõsentiat in illud in quod passio tendit, v.g. in fornicationem, quasi in quid per se bonum. Secũdò verò, inclinatio habitus, qui quidem cum sit quasi quædam natura habentis (vt Philosophus dicit in lib. de Memoria, & reminiscentia, quòd

Philosoph.

consuetudo est altera natura) pari ratione vitij habitus, quasi natura quædam inclinat in id, quod est sibi conueniens. Vnde fit, vt habenti habitum luxuriæ, bonum videatur id, quod luxuriæ conuenit, quasi connaturale. Et hoc est, quod Philosophus dicit *in 3. Ethicorum*, quòd qualis intus vnusquisque est, talis & finis videtur ei. Tertiò tandem est falsa æstimatio rationis in particulari eligibili, quæ quidem prouenit, vel ex altero prædictorum, scilicet impetu passionis, aut inclinatione habitus, vel ex ignorantia vniuersali, sicut cùm quis est in hoc errore, quòd fornicatio non sit peccatum.

Idem.

Animaduersio secunda.

Secundum autem, quod S. Doctor supponit, est, quòd contra quodlibet ex his capitibus remedium habet nostrum liberum arbitrium, per quod possit peccatum deserere. Ille enim, in quo est impetus passionis, habet rectam existimationem de fide, quæ est quasi principium in operabilibus, vt Philosophus dicit *in 6. Ethicorum*. Vnde sicut homo per veram existimationem, quam habet de principio, potest a se expellere, si quos errores circa conclusiones patitur: ita per hoc, quod rectè circa finem disponitur, potest a se repellere omnem impetum passionum. Vnde dicit Philosophus *in 7. Ethicorum*, quòd incontinens, qui propter passionem peccat, est pœnituus, & sanabilis. Similiter habet remedium contra inclinationem habitus, nullus enim habitus omnes potentias animæ corrumpit: & ita cùm vna potentia est corrupta per habitum, ex hoc quòd remanet aliquid rectitudinis in alijs potentiis, homo inducitur ad meditandum, & agendum ea, quæ sunt contraria illi habitui: sicut si aliquis habet concupiscibilem per habitum luxuriæ corruptam, ex ipsa irascibili incitatur ad aliquid arduum aggrediendum, cuius exercitatio mollitiem luxuriæ tollit, sicut dicit Philosophus in prædicamentis, quòd prauus ad meliores exercitationes deductus proficiet, vt melior sit. Contra tertium etiam remedium habet. Quia homo illud, quod accipit; quasi rationabiliter accipit, id est, per viam inquisitionis, & collationis. Vnde quando ratio in aliquo errat, ex quocumque error ille contingat, potest tolli per contrarias ratiocinationes. Et inde est, quòd homo a peccato potest tolli, & desistere.

Philosoph.

Idem.

Idem.

18. Ex dictis enucleatur prædictum medium.

Hinc ergo sequens probatio desumitur. Nam idcircò homo adhæret non omninò fixè, sed mobiliter obiecto apprehenso, & electo, potestque mutare falsam æstimationem de bono, quam semel habuit, quia datur in eo passio aliqua, vel diuersitas inclinationum in diuersis potentiis appetitiuis, quibus constat, vel tandem ratiocinatio discursus: at nullum ex his capitibus retractandi falsam æstimationem habet locum in Angelo: ergo apprehendet omnino immobiliter in sua perfecta apprehensione, ita vt illam retractare nequeat. Maior quoad primam, & secundam partem constat ex his, quæ ex D. Thoma præsupposita, & ostensa sunt. Quoad tertiam verò partem de ratiocinatione, & discursu ex eisdem etiam liquet: & insuper explicari potest ex eo, quòd sicut discursus est motus quidam intellectualis, indicans imperfectissimum modum intelligendi intra hanc lineam: ita non affert perfectionem immutabilitatis in modo intelligendi, & apprehendendi, qui non parum perfectionis arguit.

Minor autem quoad primam partem, nempe de passione, est satis perspicua: siquidem Angeli carent parte sensitiua, in qua sola potest esse passio. Quoad secundam verò partem de multiplici illa & diuersa inclinatione in diuersis potentiis appetitiuis, etiam liquet ex simplicitate Angelica, ratione

cuius nequit in vnico genere, nempe cognoscitiuo, aut appetitiuo, habere nisi vnicam dumtaxat in quouis eorum potentiam. Quoad tertiam verò, & vltimam de discursu, satis constat eadem minor ex his, quæ *in hoc tractatu disp. 8. num. 29.* diximus. Vnde sicut ex hoc, quòd Angelus non sit discursiuus, sed omnia per simplicem intuitum cognoscat, colligitur, carere modo imperfecto cognoscendi intra lineam creatam, & attingere supremum gradum immaterialitatis, & cognitionis intra eamdem lineam: ita colligetur, carere mutabilitate in modo cognitionis, per quam possit retractare, aut discedere ab eo, quod semel perfectè approbauit, & elegit.

19. Animaduersio. Confirmatur, & explicatur tandem ex eodem Angelico Doctore *4. contra Gentes cap. 95.* supponendo tamen priùs ex ipso, & ex communi Philosophorum, ac Theologorum sententia, ita se habere finē in appetitiuis, sicut principia in speculabilibus: nam etiam finis vltimus (de quo loquimur) habet se in appetitiuis per modum primi principij. Vnde, sicut in speculabilibus prima principia naturaliter cognoscuntur: ita vnusquisque naturaliter habet desiderium vltimi finis: & hoc desiderium sequitur in vniuersali naturam rationalem, vt beatitudinem, quæ est vltimus finis, appetat. Et quemadmodum error circa prima principia in speculabilibus prouenit ex aliqua corruptione admista cum natura, vt in nobis potentibus errare contingit: ita etiam, quòd appetatur sub ratione beatitudinis, & vltimi finis hoc, vel illud, in quo reuerà beatitudo non consistat, non proueniet ex ipsa naturali inclinatione, sed vel ex speciali quadam defectibilitate cum natura commista, vel ex alia speciali dispositione illius. Et propterea Philosophus dicit, vt nuper tetigimus, quòd qualis intus vnusquisque est, talis & finis videtur ei. *Philos.*

Et deinde, sicut error in speculabilibus aliter emendatur circa conclusiones, ac circa prima principia: quia ille emendari potest per prima principia rectè disposita in argumentatione; error autem circa principia non potest reparari, nisi per mutationem naturæ, id est, per ablationem dispositionis prouenientis ex prædicto errore: quia præter hunc modum non superest alius, nisi qui fit per alia principia certiora, qui quoad præsens non habet locum, ex eo quod non dantur principia certiora primis: sic, dum voluntas hoc, vel illud sub ratione beatitudinis, & vltimi finis desiderauit, quod reuerà rationem beatitudinis non habet, non potest hæc volitio immutari, nisi per remotionem illius dispositionis voluntatis ex illa adhæsione causatæ. Quoniam nequit tolli per aliquod aliud principium, seu vltimum finem magis volitum, & desideratum; quandoquidem vltimus finis est, quod maximè desideratur: & ita nequit aliquis à desiderio prædicti finis reuocari per aliquid magis desiderabile. Quare, si semel dispositio illa remoueri nequit, nec poterit prædictum desiderium illius vltimi finis mutari, nec apprehensio, & iudicium de conuenientia ipsius retractari.

20. Ex dictis deducitur vltima confirmatio. Ex quibus sequens confirmatio deduci potest. Quoniam Angelus semel peccans, & amplectens vt vltimum finem aliquid, quod reuerà rationem talis non habet, non potest reuocari ab apprehensione, & iudicio huius finis, nec à volitione illius per ablationem illius dispositionis, ex qua ortum duxit, aut quæ ex prædicta apprehensione causatur: ergo non superest ei aliquod remedium viribus propriis relicto, per quod hæc falsa existimatio, & indebita volitio reparari possit, siue retractari. Consequentia patet ex his, quæ ex D. Thoma supposuimus, scilicet, falsam existimationem primorum principiorum, aut volitionem per modum vltimi finis respectu boni, quod reuerà non est vltimus finis, non posse retractari, nisi vel tollendo dispositionem illam adiectam, aut per aliqua principia certiora, finemve magis dilectum. Cumque hic posterior modus repugnet, vt dictum est, solùm superest ille prior.

Antecedens autem probatur à D. Thoma ex discrimine, quod intercedit inter animam nostram vnitam corpori pro hoc statu, & inter substantias separatas, nempe Angelos: quòd dispositio, quæ est in anima sic vnita potest per accidens mutari secundùm aliquem motum corporis, in quantum videlicet ab aliqua dispositione corporis dependet. Cùm enim anima sit in corpore ad suam perfectionem acquirendam, & consequenter in ipso moueatur ad finem, oportet, eam diuersimodè secundùm corporis dispositionem disponi, & ad finem moueri. Et propterea videmus, quòd stante aliqua concupiscentiæ passione, anima aliquid iudicat vt bonum, & illud appetit, qua cessante, cessat etiam prædictum iudicium, & desiderium. Sicut etiam cùm anima est à corpore separata, non ampliùs ad aliquam dispositionem, aut finem acquirendum mouetur, sed in dispositione habita, & fine adepto quiescit. Cæterùm Angelus, quia non est vnibilis corpori per modum formæ illius, non potest per accidens propter aliquam corporis dispositionem, & ab ipso corpore primò incipientem remoueri à dispositione, quam semel habet circa vltimum finem, aut prima principia: nec potest mutatione per se & ab ipso Angelo incipiente illam tollere: quia ad hanc desiderabatur, vt per principia certiora, aut finem magis desideratum tolleretur: siquidem creatura intellectualis, si semel potest per mutationem per se, & à se incipientem tollere prædictam dispositionem, non habet aliam viam præter hanc, scilicet procedendi à primis principiis certioribus ad conclusiones per discursum saltem virtualem: sicut homo pro hoc statu potest tollere similem dispositionem circa conclusiones, aut media per hanc viam, & non per aliam, quando hæc dispositio animæ non est auferenda per accidens, & per mutationem passionis corporeæ, sed per mutationem ab anima incipientem. *D. Thom.*

Nec obest, si contra hoc medium, & probationem objicias, eam referri à D. Thoma *in 2. dist. 7. quæst. 1. artic. 2.* & refutari ab eodem S. Doctore his verbis: *Quidam enim dicunt, quòd liberum arbitrium Angeli medium est inter diuinum, & humanum in hoc, quòd diuinum immobile est ante electionem, & post: humanum verò mobile ante, & post: Angelicum verò mobile ante, sed immobile post. Sed hæc ratio supponit illud, cuius causa quæritur, scilicet immobilitatem post Angelorum electionem.* 21. Obiectio contra secundum medium.

Respondetur enim concedendo, rationem, quam impugnat D. Thomas, vt ab eo proponitur, non esse firmam ad intentum. Cæterum ratio & probatio nostra alia est. Quia non innititur in quacumque indiuisibilitate, siue essentiæ, siue potentiarum; sed in indiuisibilitate omnium perfectissima, atque adeò dicente vnicam dumtaxat, eamque nobilissimam potentiam cognoscitiuam, & similiter vnicam appetitiuam. Vnde, ex quo capite dicit indiuisibilitatem potentiarum, non potest eius apprehensio retractari ex varietate & diuersitate inclinationum: & ex quo capite hæc indiuisibilitas est potentiæ appetitiuæ perfectissimæ, nequit nec ex hac varietate, nec aliunde retractari. Et propterea D. Thomas *in 2. ad Annibaldum distinct. 7. q. vnica* Diluitur. *D. Thom.*

q. vnica art. 2. vtitur ratione à nobis adducta, & eam ex vtroque capite conficit: vt ex indiuisibilitate tollatur retractationem prouenientem ex varia inclinatione, & ex perfectissima indiuisibilitate in genere cognoscitiuo dicente perfectissimam perspicaciam, & modum cognoscendi per simplicem, & perfectum intuitum, auferat omninò praedictam retractationem, vt intuenti patebit.

22. **Euasio ad confirm. secundi medij.** Nec etiam obstat, si confirmationi huius secundae probationis, & medij dicas, errorem circa prima principia posse tolli, vel per alia principia, vel per considerationem expressam, & perfectam eorumdem principiorum, quae anteà non considerabantur. **Praecluditur.** Nam contra hoc est, quod id quod reparandum est, inter alia debet esse inconsideratio illa primi principij, seu vltimi finis, tanquam modus quidam refectus in illum, & simul volita cum eodem fine tanquam modus eius: ergo oportet reparari per aliquod aliud medium, siue rationem formalem, aut ex aliquo alio capite, per quod reparandus est vltimus finis, & ea, quae ad ipsum pertinent, siquidem vnumquodque reparatur per aliquod medium eidem proportionatum. Ergò cum non sit aliud medium, aut caput distinctum praeter ablationem dispositionis ex parte subiecti se tenentis, vel considerationem aliorum principiorum magis vniuersalium, & illud prius quoad praesens non procedat, vt ostensum est: consequens est, vt solum queat reparari per praedictam considerationem principiorum magis vniuersalium: quae tamen, vt ex dictis constat, impossibilis est.

Antecedens quoad primam partem, nempe, quod id, quod reparandum est, sit illa inconsideratio primi principij, scilicet vltimi finis, probatur. Quoniam hoc ipso, quod haec habeatur, cessat falsa existimatio praedicti principij, ac proinde indebitus amor illius. Quoad secundam verò partem, nempe, quod haec inconsideratio ingrediatur rationem vltimi finis, tanquam modus eius, etiam constat: quandoquidem volita est ab Angelo propria excellentia, tanquam vltimus finis, & sub hoc modo virtualiter volito, scilicet non subijciendo illam Deo fini supernaturali, & excellentiori: ac proinde volita est cum modo inconsiderationis talis subiectionis.

§. VII. *Eliditur eadem solutio quoad alia quae in ea continentur.*

23. **Impugnatur praecipua euasio quoad secundam partem.** Ex quo fit falsum esse id, quod secundo loco in hac solutione habetur, scilicet, in ea reddi non causam, vt causam, nempe, defectum discursus Angelici pro radice apprehendendi immobiliter: cùm tamen cognoscere absque discursu, non sit radix praedictae apprehensionis immobilis. Ex dictis igitur satis colligitur, modum cognoscendi absque discursu, tam actu, quàm aptitudine (de quo in praesenti loquimur; quia hic est proprius modus cognoscendi Angelorum) esse rationem apprehendendi immobiliter per iudicium plenum, & omninò deliberatum. Tum, quia praedictus modus cognoscendi pertinet ad supremum gradum immaterialitatis creatum per modum iudicij omninò perfecti, & deliberati sub illo contenti. Et hinc, vt ex dictis constat, conuenit praedicta immutabilitas in modo cognoscendi. Et ideò hinc non solùm habetur defectus discursus, sed etiam defectus diuersarum cogitationum, & intuituum simplicium, per quorum vnum retractetur illud, quod per alium iudicatum est. Tum etiam. Quia id ex alijs probationibus *§. praeced.* adductis satis constat, vt intuenti patebit.

Tum denique. Quia idcirco nos possumus nunc vnum, nunc aliud praecedenti oppositum iudicare, quia non possumus simul & semel apprehendere obiectum omnes circunstantias, modos, & motiua, quae possunt inducere in amorem illius, vel ab eo retrahere: constat autem, Angelum amantem aliquid per modum vltimi finis considerare actu, vel formaliter, vel saltem virtualiter omnia ista. Et ideò, licet ex quo capite simul inspicit; quicquid impedit ad amorem, aut retrahit ab illo, possit ante electionem amare, vel non amare: attamen ex quo capite post factam electionem non apparet aliud, quod actu, vel virtute priùs non apparuit, oportet, vt non possit flecti ab amore boni v.g. priùs habito, nec retractare iudicium practicum priùs conceptum: quia eo ipso argueretur inconstantiae, & imprudentiae in modo iudicandi, & eligendi bonum: sicut etiam inter nos arguitur quis inconstantiae, & imprudentiae, quoties non vnio nouo motiuo, circunstantia, aut modo obiecti flectitur ab amore illius, aut iudicio circa ipsum. Quare, cùm Angelus circa naturalia praecise nequeat imprudentiae, ac proinde nec inconstantiae argui, & hoc non ob aliud, nisi propter suum perfectum modum percipiendi, scil. per simplicem, & perfectum intuitum: fit inde, hunc esse propriam rationem, & radicem apprehendendi immobiliter per iudiciū perfectum, & omninò deliberatum. Cumque modus supernaturalis, quo per gratiam Angelus apprehendit obiectum supernaturale, debeat esse iuxta modum naturalem, vt ex D. Thoma suprà *n.9.* dicebamus: inde est, vt hoc eodem modo debeat in ipso quoad supernaturales apprehensiones philosophari.

24. **Obiectio.** Ex quo etiam obiter manet soluta obiectio quaedam, quae contra hanc probationem posset fieri, scil. quod si non obstante hac simplici, & perfecta apprehensione obiectorum, & omnium circunstantiarum, & modorum occurrentium, potest Angelus & eligere, & non eligere praedictum obiectum, & ex duobus Angelis queat vnus amplecti illud, & alius respuere ipsum: non est cur post factam electionem id non possit: siquidem permanet idem iudicium, idemque modus apprehendi.

Enodatur. Ex dictis igitur constat, hanc obiectionem manere solutam. Quia ante factam electionem debet dari in Angelo libertas ad amandum, vel odio habendum, aut saltem non amandum, & eo perfectior libertas quò perfectior cognitio, quia ob id nullum sequitur inconueniens, secùs verò post electionem, propter rationem nuper dictam, & eas quas praecedenti §. attulimus.

25. **Roboratur solutio.** Quae omnia possunt confirmari ex eo, quod hoc ipso, quod Angelus hoc modo cognoscat, oportet, vt perfectissimè apprehendat obiectum, & similiter perfectissimo modo adhaereat ei per voluntatem: ergo hoc ipso, quod semel perfectè apprehendat illud, & sic adhaereat ei per voluntatem, nequibit retractare illam apprehensionem, & adhaesionem liberam respectu illius. Antecedens est perspicuum ex dictis, nempe, quia eo ipso Angeli sunt in supremo immaterialitatis gradu creato. Constat autem, esse proprium potentiarum in hoc gradu collocatarum, quod perfectissimè intra lineam creatam adhaereant per suos actus obiectis omninò deliberatè apprehensis, & electis.

Consequentia autem probatur. Quoniam proprium est intellectus perfectè apprehendentis transire perfectè in naturam obiecti apprehensi: eò quod proprium est intellectus apprehendentis, sic transire in obiectum, iuxta illa, quae *in 1. tom. tractatu 3. disp. 2. n. 66.* & deinceps diximus. Et similiter proprium est voluntatis transire, & veluti transformari in rem dilectam: ac proinde proprium erit voluntatis

voluntatis perfectissimè amantis, transire, & transformari eodem modo in obiectum amatum. Et ita, sicut illud obiectum apprehensum, & dilectum non potest esse ratio retractationis amoris sui, & amandi oppositum: ita neque intellectus, aut voluntas, postquam ille per perfectam apprehensionem, & ista per amorem itidem perfectum in naturam talis obiecti transiere.

Illustratur ex D. Tho. Quæ impugnatio desumitur ex D. Thoma q. 24. de Verit. art. 10 ad 2. his verbis: *Dicendum quod aliter est de natura corporali, & spirituali. Natura enim corporalis est determinatè vnius generis: & ideò non potest sibi aliquid effici naturale, nisi natura eius totaliter corrumpatur: sicut aqua non potest fieri calor naturalis, nisi corrumpatur in ea species aquæ: & inde est, quod redit ad naturam suam, remoto prohibente. Sed natura spiritualis est facta quantum ad secundum esse suum indeterminata, & omnium capax, sicut dicitur in 3. de Anima, quod anima est quodammodò omnia. Et per hoc, quod alicui adhæret, efficitur vnum cum eo, sicut intellectus fit quodammodò ipsum intelligibile intelligendo, & voluntas ipsum appetibile amando. Et sic quamuis inclinatio voluntatis sit naturaliter ad vnum: tamen contrarium potest per amorem ei effici naturale, in tantum, quod non reuertatur ad pristinum statum, nisi aliqua causa hoc agente. Et hoc modo peccatum efficitur quasi naturale ei, qui peccato adhæret. Vnde nihil prohibet, liberum arbitrium in peccato remanere.*

26. Neque id, quod secundo loco adducitur ad probandum, in hac ratione non reddi causam, vt causam, ex eo quod homo immobiliter apprehendit aliqua, de quibus est certus per discursum, circa quæ tamen est mobilis per voluntatem, intentum suadet. Nam ad hoc optimè respondet Caietanus in hoc articulo, § *Ad obiectionem autem contra secundam probationem* his verbis: *Quod de notitia practica, seu affectiua in particulari cum cæteris singularibus circunstantiis loquendo, nulla cognitio per discursum acquisita est alicui homini immobilis, naturaliter loquendo: quoniam iudicium in particulari nunc hic, in ordine ad hac, &c. potest semper variari, vel ex aliquo passionis motu insurgente, vel ex aliquo medio probabiliore nunc secundum apparentiam, vel ex obliuione prioris medij, aut inconsideratione eiusdem, quæ omnia ad discursum pertinent. Non sic autem est in Angelo, in quo semper conclusio cum suo medio offertur: quia non est ibi discursus. Vnde patet, quod differentia voluntatum penes discurrere, & non discurrere, mobilitatem, & immobilitatem inducit.* (Caietan.)

27. Refellitur vltimum dictum præcipuæ euasionis. Ex quibus omnibus etiam fit, falsum esse discrimen illud, quod vltimo loco in prædicta solutione adducitur, scilicet, non ideò nos apprehendere inflexibiliter prima principia, quia illa per simplicem intuitum apprehendimus: sed quia sumus quoad specificationem determinati, in ordine ad prima principia, & conclusiones in eisdem principiis per simplicem intuitum inspectas.

Ex dictis igitur constat, hoc esse falsum in eo sensu, in quo ab aduersariis adducitur, nempe loquendo de Angelis post plenum, & deliberatum iudicium, atque adeò post electionem. Nam sic considerati sunt etiam quoad specificationem determinati quoad speciem assensus, vel dissensus omninò deliberati, quod semel habuerint, vt de rationibus factis satis liquet.

Damasc. Quæ omnia breuiter, & compendiosè amplexus est Damascen. *lib. 2. Orthodoxæ fidei, c. 3.* vbi loquens de Angelis sic inquit. *Pœnitentia porrò ea* C *ratione minimè capax est, quia corpore vacat. Nam quod homo è vitiorum cœno emergere, atque ad meliorem frugem se conuertere queat id ob corporis imbecillitatem est consecutus.* In quibus verbis denegat Angelo capacitatem ad pœnitendum: ac proinde tribuit illi necessitatem, & determinationem quoad speciem actus semel amati, & dilecti. Et rationem huius assignat ex discrimine, quod innuit esse inter hominem, & Angelum, nempe ex eo, quod homo est corporeus: Angelus verò omninò separatus à corpore: ac proinde ex eo, quod Angelus attingit supremum gradum immaterialitatis creatum, in hac separatione à materia consistentem, & D per consequens est omninò indiuisibilis, & per simplicem intuitum debet intelligere.

Nec obest solutio Gabrielis Vasquez ad hanc probationem ex Damasceno, nimirum illum loqui de pœnitentia fructuosa, per quam Angeli semel peccantes iustificentur, non verò de pœnitentia qualicumque, prout præcisè dicit retractationem vtcumque, & liberam respectu iudicij, & electionis semel habitæ. Nam contra hoc est, tum quod Damascenus absolutè loquitur de pœnitentia, non verò peculiariter de pœnitentia fructuosa: tum etiam, quia ratio, quam adducit, vtramque pœnitentiæ incapacitatem probat, vt ex his, quæ diximus, E satis liquet: tum denique, quia si Angelus esset capax secundùm suam naturam, vt haberet qualemcumque pœnitentiam suis viribus relictus, deceret maximè diuinam misericordiam, quia ita summa, & infinita est, vt præberet ei adiumenta necessaria ad fructuosè pœnitendum. Et sicut hominibus ob suam misericordiam hæc præparauit, quamuis omninò ea demererentur: sic ob eamdem ipsa Angelis præparaturum credi posset. 28. Effugium Vasquez. Præcluditur.

Nec tandem obstat, si secundò objicias, quod in his impugnationibus videtur committi circulus vitiosus. Nam dum agitur de inflexibilitate voluntatis F Angelicæ, redditur pro ratione immobilitas in apprehendendo. Et dum traditur ratio, propter quam Angelus apprehendit immobiliter, confugitur ad inflexibilitatem voluntatis. 29. Obiectio.

Respondetur enim, quod cùm intellectus, & voluntas mutuò inter se dependeant, inde est, vt inflexibilitas intellectus, quæ modo statim dicendo est radicaliter libera, pendeat à voluntate, & ab applicante quoad exercitium, & ipsa voluntas habeat pendere quoad specificationem, ac in genere causæ formalis ab intellectu, qui semel applicatus quoad exercitium à voluntate, non habet ab illa, G quod in suo ordine, & in genere causæ formalis inflexibiliter moueat. Enodatio.

§. VIII. *Posterior euasio ad eamdem rationem D. Thomæ, & eius præclusio.*

30. Posterior euasio. EX quibus omnibus non difficulter colligitur impugnatio alterius solutionis, quæ ex doctrina aduersariorum colligi potest, nempe quod adhuc dato, Angelos esse inflexibiles quoad bonum semel electum; non tamen quoad malum: ex eo quod tendunt ad bonum attendendo ad omnes rationes, & circumstantias repertas in obiecto, se- H cùs verò ad malum, quia adhærent ei ex defectu debitæ considerationis, quam præstare debuerant: & ideò hac posteà adhibita, possunt à malo in bonum flecti.

Refutatur primò. Ex dictis igitur non difficulter deducitur impugnatio huius solutionis, vt intuenti patebit. Quod quidem potest adhuc explicari. Primò ex eo quod hic defectus considerationis practicæ non tollit, quominùs peccatum Angelorum processerit ex iudicio omninò deliberato, & simpliciter pleno: ergo non

non est cur prædictum iudicium non sit inflexibile, siue irretractabile. Vtraque consequentia videtur perspicua.

Antecedens autem probatur, & declaratur ex eo, quòd ad iudicium omninò deliberatum, & simpliciter plenum, ac perfectum non requiritur, quod actu, & expresse attendatur ad omnia, quæ circa aliquod obiectum considerari possunt, sed satis sunt hæc duo. Primum est, quod actu, vel virtute attendatur ad illa: ac proinde, quod cùm possit, & debeat facilè ad illa attendi, nihilominùs voluntariè omittatur prædicta attentio: & per consequens non attendens, perinde se habet in communi, & prudenti existimatione, ac si attenderet. Secundum est, quod circa obiectum expresse volitum adsit firma & deliberata sententia, non tentatoria, dubia, aut trepidans. Et ratio horum est. Quoniam planum & certum debet esse apud omnes, Angelum peccasse per iudicium omninò deliberatum, & simpliciter plenum. Constat autem ex dictis *q. præcedenti*, non posse habere aliud iudicium omninò deliberatum, & simpliciter plenum, nisi hoc, quod explicuimus: & consequenter prædictum iudicium, ad hoc vt sit omninò deliberatum, & simpliciter plenum, non requirit alias conditiones præter recensitas. Cumque istæ repertæ fuerint in illo iudicio inuoluto cum defectu considerationis, & antecedente ad peccatum Angelicum: siquidem absolutè, & resolutoriè, ac absque aliqua trepidatione protulit sententiam de obiecto expresse tunc volendo, scilicet propria excellentia, nec curauit de consideratione practica modi volendi; cùm tamen posset facile, & deberet de illa curare: inde est, vt non obstante illa inconsideratione practica modi volendi, habuerit iudicium omninò deliberatum, & simpliciter plenum.

31. Refellitur secundo.

Potestque hoc ipsum explicari secundò ex eo, quod non obstante inconsideratione illa practica modi volendi, est satis vero simile, quod habuerit Angelus considerationem speculatiuam illius obiecti, circa quod deliquit, necnon & omnium circunstantiarum eius, ac modorum, quomodocumque sint: ergo iudicium illud practicum fuit omninò deliberatum, & plenum, quantum requiritur ad hoc, vt semel approbatum per voluntatem sit irretractabile. Antecedens probatur. Nam cùm in illo instanti, in quo Angelus peccauit, cognouerit, ex eo pendere suam salutem in perpetuas æternitates, & in eo agi de amore vltimi finis, ex cuius debito amore prædicta salus pendebat: verosimile est, Angelum in re tanti momenti omnia, quæ circumspicienda erant, speculatiuè saltem inspexisse: quia magnitudo negotij, & perspicacitas intellectus Angelici lumine fidei adiuta hoc exigebat. Sicut in nobis, proportione seruata contingit, qui in rebus, quas apprehendimus magni momenti, solemus, dum facilè possumus, ad prædicta saltem speculatiuè attendere: & hoc multò melius præstaremus, si in primis principiis, ad quæ attendimus, inspiceremus conclusiones, vt in Angelis accidit.

Consequentia verò probatur. Quoniam consonum est naturæ attendenti speculatiuè ad omnes modos, & circunstantias obiecti, vt si semel, non obstante hac consideratione, habuerit iudicium practicum cum carentia debitæ considerationis, nequeat prædictum iudicium semel approbatum retractari: siquidem non apparente speculatiuè aliqua ratione, modo, aut circunstantia in obiecto, quæ antea non apparerent, videtur exigi ex vi huius modi habendi iudicium practicum defectuosum, quod semel habito, & approbato, non possit retractari: quia via veluti radicalis ad illud retractandum, videtur esse aliqua variatio in iudicio speculatiuo. Maximè, quia cùm prædicta inflexibilitas in malo nequeat dicere rationem actus puri, ac proinde dicat certam, & finitam perfectionem in *esse* physico, vna cum defectibilitate morali: oportet, vt sit propria (vt supra dicebamus) alicuius creaturæ, & peculiariter Angeli, propter rationem ibidem traditam. Constat autem, huius nullam posse esse aptiorem radicem, quàm prædicta circumspectio speculatiua omnium tunc occurrentium, quæ stare potest cum inconsideratione illa practica, & peccato Angelico. Sed de his suprà in hoc eodem dubio *n.* 23. sermo paululùm fusior habitus est.

Præterea hoc ipsum elucidari queit tertiò ex his quæ suprà tetigimus, scilicet, id, quod emendandum erat, ad hoc vt Angelus ex natura sua non maneret obstinatus, esse finem vltimum inordinatè, & inconsideratè ab ipso volitum, ita vt deueniri posset ad eumdem finem, non qualitercumque, sed ordinatè appetitum. Cumque nihil possit reparari, & emendari, nisi per medium à se distinctum: oportebit dari aliquod medium, per quod perueniatur ad prædictam considerationem, nempe, aliud principium practicum, quod sit prius, & vniuersalius vltimo illo fine inconsiderato, quodque sit extra totam latitudinem principiorum practicorum, quæ nunc dantur: atque adeò etiam oportebat dari alia principia speculatiua, quæ etiam sint extra totum ambitum principiorum speculatiuorum, quæ ab Angelo de facto attinguntur: quia hoc exigit correspondentia, & adæquatio inter principia speculatiua, & practica. Et per consequens, si hæc principia speculatiua nequeunt in Angelo per se, & ex natura sua inueniri, sed solùm ea, quæ sunt illi naturaliter indita, non patebit, naturaliter loquendo, aditus prædictæ emendationi. 32. Tertio eneruatur.

Tandem potest hoc ipsum 4. explicari ex eo, quod si semel conceditur, Angelum amplectentem bonum per iudicium, & voluntatem omninò deliberatam, adhærere illi immobiliter, non est cur hæc eadem adhæsio non tribuatur illi, dum amplectitur aliquod bonum, in cuius amore deficit, & delinquit. Nam sicut mobilitas circa bonum arguit parem mobilitatem circa malum: ita immobilitas in bono semel electo debet etiam arguere eamdem immobilitatem circa malum. Et propterea nos adhæremus malo mobiliter, quia bono etiam mobiliter coniungimur. Impugnatur tandem.

§. IX. *Assertio posterior ex Diuo Thoma deprompta.*

Dicendum est secundò, obstinationem Dæmonum non solùm prouenire ex causa intrinseca iam dicta, sed etiam ex causa extrinseca, nempe, ex conditione status, in quo sunt: ita tamen, vt causa ista sit petita ex illa priori intrinseca, & ab ea originetur. Assertio hæc est D. Thom. *art.* 2. *huius q.* vbi duplicem assignat causam obstinationis Dæmonum, scil. intrinsecam illam, ex propria eorum ratione ortum ducentem (de qua in præcedenti assertione) & extrinsecam, ex conditione status eorum prouenientem: additque, hanc posteriorem causam originari ex illa priori. Idem etiam docet S. Doctor aliis locis relatis. Et propterea hanc sententiam sequuntur communiter Thomistæ. 33. Posterior assertio. D. Thom.

Ratio autem fundamentalis huius assertionis iam tacta est in præcedenti assertione, potestque ex locis ibidem ex D. Tho. adductis ad hanc formam redigi. Nam hoc ipso quod Angelus semel peccans sit ex propria sui ratione obstinatus in malo, ita vt post primam electionem omninò liberam non possit Fundamentum.

possit flecti in oppositum: oportet, vt postquam habuit prædictam electionem, statim sit in termino: ergo etiam oportebit, quod ex natura sua exigat denegationem auxiliorum, quibus possit flecti à malo: & per consequens eius inflexibilitas, & obstinatio in malo proueniet etiam ex causa extrinseca, nempe, ex conditione sui status, scilicet essendi extra viam. Hæc secunda consequentia patet ex prima. Quoniam causa extrinseca status, quem habent dæmones, à qua dicimus etiam prouenire suam inflexibilitatem, & obstinationem, nihil aliud est, quàm denegatio auxiliorum diuinæ gratiæ, quibus Dæmones ex diuina misericordia, & modo suprà facto possent flecti à malo, quamuis ipsi attento suo naturali modo operandi, & moti à Deo iuxta illum sint inflexibiles. Prima verò consequentia ex antecedenti videtur satis deduci. Quoniam voluntas, quæ sic est in termino ratione prauæ electionis, exigit ex natura sua denegationem omnium auxiliorum, quibus possit flecti à malo. Nam dum est in termino, & in eo auersa à suo vltimo fine, nequit vllo modo moueri ad eundem finem.

Antecedens autem probatur. Nam voluntas, quæ post suam electionem non est statim in termino, potest post eamdem electionem moueri ad suum finem, & per consequens flecti à malo in bonum.

§. X. *Ex Opposita sententia, duo priora illius fundamenta cum enodationibus eorundem.*

34. Opposita sententia.

Scotus. Curiel. Molina. Vasquez. Suarez. Gabriel.

OPpositam tamen sententiam nostræ priori assertioni, nempe, obstinationem Dæmonum non prouenire ex propria eorumdem natura, ac proinde ex causa intrinseca iam dicta, & per consequens neque ex causa extrinseca petita ex illa intrinseca, tuentur Scot. *in* 1. *distinct.* 7. Gabriel, & alij ibidem. Et ex Iunioribus Molina *quæstione præcedenti art.* 6. Valentia 1. *part. quæst.* 15. *puncto* 2. Vasquez *disput.* 239. Suarez *lib.* 8. *de Angelis cap.* 11. & Curiel *lib.* 2. *suarum controuersiarum, controuersia* 5.

Primum fundamentum 2. *Petri* 2.

Probatur primò ex illo 2. *Petri* 2. vbi Petrus hoc videtur conficere argumentum. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reseruari, & originali modo non pepercit, &c. & ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit: quid putatis iniquis, & impiis perseuerantibus in nequitia eorum erit, id est, falsis Prophetis seu hæreticis? Constat autem, quod vt hoc argumentum vim habeat, debet supponi, Angelum de potentia ordinaria posse veniam consequi, & Deo etiam integrum esse secundùm eamdem potentiam illi parcere: alioqui posset prædicto argumento facile occurri, reddendo disparitatem ex eo, quòd Angeli secundùm potentiam ordinariam sunt incapaces veniæ, & pœnitentiæ, & propterea Deus illis non pepercit: falsi verò Prophetæ sunt secundùm prædictam potentiam capaces pœnitentiæ, & veniæ, & ita non mirum, quod istis non inferat pœnas pro suis peccatis econtrà verò illis.

Euertitur.

Respondetur, Petrum in prædictis verbis arguere contra quosdam falsos Prophetas existimantes non fore à Deo puniendos propter sua peccata, quantumuis in illis obstinati persisterent: quoniam credebant nihil contra hoc per diuinam legem esse stabilitum: imo admittebant, contra Angelos peccantes non esse factam legem à Deo illos puniendos, sed potiùs ad miserendum. Et ideò contra præ- C dictos Prophetas sic arguit Apostolus. Si enim Deus Angelis obstinatis, & pœnitentiæ secundùm communem legem incapacibus non pepercit, neque etiam originali mundo, aut Sodomitis, sed omnes isti debitas luere pœnas: quid vobis erit iniquis, qui licèt ex propria natura non sitis obstinati in malo, sed possitis ab illo flecti, attamen ex vestra peruersitate ita vos geritis, ac si in illo ex propria natura essetis obstinati? Siquidem creditis, quod quantumuis obstinati sitis, Deus non infliget vobis pœnas. Constat autem, ad vim huius argumenti non esse necessarium supponere, Angelum secundùm communem legem posse pœnitere D de malo, & veniam adipisci: quin potiùs ex eo, quod Deus Angelis obstinatis non pepercit, nec potuit secundùm communem legem illis parcere, optimè deducitur, quòd secundùm eam legem non posset non punire hos falsos Prophetas, si in sua iniquitate persistant, & morem Angelorum quoad hoc referant.

35. Secundum argumentũ. *Vasquez. Damasc.*

Secundò probatur eadem sententia à Vasquez, tum testimonio Damasceni *lib.* 2. *de fide c.* 3. vbi plura ad hoc intentum conducentia videtur afferre. Nam in primis dicit, Angelum esse liberi arbitrij, & semper mobilem, ac voluntatis & senten- E tiæ ratione mutabilem. Secundum est, omne creatum mutationi subdi necesse esse: liberumque esse Angelo, vel in bono manere, ac progressum facere, vel in malum deflecti. Tertium est, beatos Angelos non posse à beatitudine moueri, & hoc non eorum naturæ, sed gratiæ tribuendum esse.

Confirm. 1. *Vasquez. Fulgent.*

Confirmatque hoc ipsum idem Vasquez auctoritate Fulgentij *lib. de F. de ad Petrum c.* 13. vbi ex eo probat, esse tribuendum diuinæ gratiæ, quod homo amissam bonam voluntatem reciperet, quia si possibile esset, vt humana natura, postquam à Deo auersa bonitatem perdit voluntatis, ex seipsa F rursus eam habere potuisset, multò possibiliùs hoc haberet natura Angelica, quæ quanto minùs grauatur terreni corporis pondere, hac esset prædita facultate. Constat autem, quòd si Angelus esset inflexibilis ex se ab eo, quod semel elegit, non haberet vllam vim hæc probatio Fulgentij. Nam quisque facilè dicere posset, ideò Angelum non recuperasse per pœnitentiam priorem statum, quia pœnitere nequit illius facti, quod semel elegit: hominem verò ideo posse per pœnitentiam ad pristinum statum restitui, quia suapte natura pœnitere potest facti, & ab eo flecti.

Confirm. 2. *Angelic. Praceptor.*

G Confirmatur ex Angelico Doctore *art.* 2. *huius q. in solutione ad* 3. vbi inquit, quod peccatum Angeli non perseuerat quoad opinionem assequendæ excellentiæ: ac proinde iuxta S. Doctoris mentem apprehensio, & volitio Angelica, quas habuit in primo peccato, non sunt omninò inflexibiles. Potestque hæc eadem confirmatio fulciri, & explicari ex eo quod Dæmon euidenter iudicat modo, quod esset impossibilis æqualitas Dei, adhuc eo modo habita, quo ab ipso appetita est: ergo nequit perseuerare in eius appetitione: siquidem appetitus non potest ferri in obiectum, quod iudicatur esse impossibile. Et ita, si cùm primùm Dæmon pec- H cauit, considerasset actu, illud esse sibi impossibile, certè non esset ab eo appetitum.

36. Occurritur argumento. *Capreol. Nazar.*

Respondetur cum Capreolo *in* 2. *dist.* 7. *q.* 1. & Nazario in præsenti, quod Damascenus in primo ex his tribus dictis adductis in hoc argumento solùm voluit, Angelum esse mutabilem, siue mobilem per successionem intellectionum, & volitionum, non tamen quod possit obiectum semel à se electum plena & perfecta electione posteà refutare, vel econtrà. Et ita quoad hanc partem committitur

mittitur fallacia consequentis, videlicet, *Angelus est vertibilis, siue mobilis: ergo tali modo est vertibilis, scilicet per retractationem* Vnde cùm in eodem dicto additur ex Damasceno, Angelum esse voluntatis, & sententiæ ratione mutabilem, debet intelligi de mutabilitate quoad iudicium maximè perfectum, & de volitione non plenè deliberata, vel de Angelo ante electionem perfectam, non verò post illam: Et propterea, vt Damascenus explicaret, quid voluerit, dum dixit, quòd Angelus est voluntatis, ac sententiæ ratione mutabilis, statim addidit, *hoc est, liberam in vtramque partem voluntatem habens.* Constat autem ex dictis, ad hanc liberam voluntatem in vtramque partem satis esse, quoties libertas est summè perfecta inter creatas, quod vel ante omnem electionem adsit prædicta indifferentia, vel quod data electione non omninò perfecta, & libera, & sententiæ ratione non omninò deliberata, possit dari voluntatis mutabilitas in ratione voluntatis, ac sententiæ, ex eo quòd sit dabilis alia voluntas, & sententia opposita, & omninò deliberata. Per quod etiam ad id, quod in secundo dicto Damasceni continetur, satis liquet. — *Damascen.*

Ad illud autem, quod in vltimo dicto habetur, constat ex illis, quæ in hoc eodem dubio *n.* 9. diximus, Angelum non dici esse inflexibilem ex natura sua in bono supernaturali, quia ex propriis viribus non eleuatis per gratiam queat in bono supernaturali persistere; sed quia, si eleuandus, & mouendus est à Deo authore supernaturali iuxta modum naturæ Angelicæ, oportet, vt moueatur per gratiam inflexibilem, & ita dominantem naturæ Angelicæ, vt ratione illius debeat Angelus in bono supernaturali persistere.

Adde (quod quidem in id, quod modò diximus tandem redit) Angelum habere ex natura sua modo tamen alibi tacto, quod sit inflexibilis circa obiectum illud, quod semel cum plena libertate elegit. Cæterùm quod eligat bonum supernaturale, potiùs quàm malum ei oppositum, prouenit illi ex diuina gratia, & per consequens ex ea etiam ortum ducit, quod in prædicto bono persistat.

37. Soluitur prior confirmatio. *Caietan. Nazar.* — Ad primam confirmationem ex Fulgentio benè respondent Caietanus, & Nazarius in hoc articulo, veritatem huius categoricæ, videlicet, *Angelus, postquam malum semel elegit, illi semper immobiliter adhæret*, non repugnare veritati conditionalis, siue conditionalium propositionum Fulgentij. Reditus enim ad bonum ex mortali peccato sola fieri potest Deiformi natura, quæ gratia diuina est: quæ si naturalis esset homini, multò magis esset Angelo naturalis, qui speculum est purissimum, &c. Sicut etiam vtraque prædicta conditionalis stat cum huius categoricæ veritate, nempe, quod *nec homo, nec Angelus potest virtute sua naturali ad bonum redire.*

Elucidatur. — Fietque facilior intellectu hæc solutio Caietani, & Nazarij, si animaduertatur, duplicem posse assignari causam, propter quam nec Angelus, nec homo queit à peccato ad diuinam gratiam assurgere ex propriis dumtaxat viribus. Prima quidem, & potissima, ac vtrique communis petita est ex excellentia huius effectus cum præcisione sumpta, & ad hanc dumtaxat rationem attendit Fulgentius, dum dixit, quod si homo potest amissam bonam voluntatem recuperare, etiam id posset potiori iure Angelus, quippe qui est excellentioris naturæ: quod tamen Angelo concedi non posse, constat ex eo, quòd hæc excellentia prædicti effectus est tanta, vt sit proprius effectus gratiæ: & ideò nequit esse naturalis, nisi cui gratia connaturalis fuerit, quæ — *Fulgent.*

C tamen nulli creaturæ, siue creatæ, siue creabili potest esse connaturalis. Secunda verò petitur ex peculiari conditione eius, qui bonam voluntatem amissam recuperaturus est: & ad hanc non attendit Fulgentius, sed ad illam priorem: quia hæc secunda causa non est vtrique, scilicet homini, & Angelo communis: siquidem ille flexibilis, hic verò inflexibilis est.

Ad secundam verò confirmationem ex D. Thoma desumptam bene etiam occurrit Caietanus in hoc art. 2. §. *Ad hoc breuiter dicitur, negando consequentiam. Tum, quia apprehensio, qua peccauit, fuit iudicium talis eligibilis, & non opinio talis possibilis. Hoc autem iudicium, vt in littera dicitur, perseuerat immobile. Tum, quia opinio talis possibilis non positiue, sed negatiue concomitata est* D *iudicium electionis. Non enim oportet, quod dum iudicauit excellentiam suam appetendam, crediderit positiue illam possibilem, sed satis est, quod non reputauerit illam impossibilem: quam non reputationem modo non habet positiuè, apprehendendo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio illa non est de positiuo in positiuum, neque de iudicio in iudicium oppositum.* — 38. Ad secundã confirm.

Ex quo ad explicationem eiusdem confirmationis bene respondet Bañez in præsenti dubio 1. E quod cum iudicio speculatiuo, quo Dæmon iudicat, impossibilem sibi fore æqualitatem ad Deum, non potest stare operatio voluntatis, per quam appetat hanc æqualitatem ex parte obiecti. At non repugnat illius appetitio ex parte modi: quia hæc appetitio non innititur iudicio, quo iudicatur illa æqualitas possibilis, aut impossibilis, sed iudicio, quo iudicatur, illud obiectum, ad quod voluntas se conuertit, esse appetibile: in quo tamen iudicio deest consideratio, quæ habenda erat practicè de modo, quo conuenientia illius obiecti appetenda erat: ex qua consideratione consecutum fuit, vt F licet illud obiectum esset secundum se bonum, redderetur tamen malum ex parte voluntatis inconsideratè appetentis, & ex parte modi tendendi in ipsum obiectum, ac si implicitè & interpretatiuè appeteretur in illo æqualitas Dei. — *Bannez.*

§. II. *Aliud argumentum pro eadem sententia & responsio ad illud.*

Tertio probatur eadem sententia argumento, quod D. Thomas *q. 16. de Dæmonibus art* 5. his verbis affert. *Diabolus non reportauit commodum ex suo peccato. Sed ante peccatum tenebatur* G *conuerti in Deum. Ergo etiam & post peccatum tenetur conuerti in Deum. Sed nullus tenetur ad impossibile. Ergo non est impossibile, diabolum conuerti ad Deum. Et sic, vt videtur, non immobiliter manet in peccato.* — 39. Tertium fundamentũ. *D. Thom.*

Confirmatur primò. Quia non stat, Angelum manere ex se immobiliter in peccato, & liberè peccare, ac proinde ei imputari continuationem talis peccati: at certum est apud Theologos, talem continuationem esse liberam, & ei imputari: ergo nequit manere immobiliter in malo. Maior videtur per- H spicua. Quia si ex se habet manere immobiliter in malo, debet hoc oriri ex propria natura exigente denegationem auxiliorum conducentium ad hoc, vt flectatur de malo in bonum: Deusque secundùm communem cursum non erit paratus ad præbendum illi prædicta auxilia. Constat autem, cùm hoc non stare, liberam esse continuationem peccati Angelici, & quod hæc prædicti peccati continuatio ei imputetur. Et propterea, si Deus non esset paratus ad tribuendum nobis auxilium ad aliquem actum, nec — Confirm.

nec maneremus liberi ad illum, nec nobis imputaretur, etiamsi alias esset peccatum.

Confirm 2. Confirmatur secundò. Nam antequam Angelus per liberam electionem adhæreret malo fini, libertatem habuit ad adhærendum bono: sed illa prior electio non abstulit ab eo libertatem conuertendi se in bonum finem: ergo adhuc prædicta electione facta, potest à malo fine flecti, & in bonum conuerti. Major & consequentia videntur perspicuæ. Minor autem probatur. Tum, quia libertas est propria conditio Angelicæ naturæ: ergo non aufertur, aut minuitur per actum electionis eiusdem Angeli, sed potiùs per eam perficitur, & completur: alioqui ex intraneis naturæ oriretur impedimentum, & diminutio eiusdem illius naturæ. Tum etiam. Quia adhuc posita prædicta electione, non est facta aliqua mutatio, neque in natura voluntatis, neque in actu intellectus requisito ad eius operationem, neque in obiecto, aut modo proponendi ipsum: ergo sicut hæc omnia præsupponebantur ad inchoationem electionis, & relinquebant voluntatem liberam simpliciter ad eligendum bonum, vel malum finem: ita etiam post electionem, siue volitionem mali finis relinquetur libera ad desistendum ab amore illius, & amplectendum finem bonum ei oppositum. Maximè, quia voluntas secundùm se, & non vt est sub suo actu, & volitione vnius finis vltimi, potest esse causa volitionis alterius finis loco illius prioris.

Confirm 3. Suarez. Confirmatur tandem argumento, quod latè prosequitur Suarez, inquirendo, vnde proueniat ista immutabilitas post deliberatam electionem? An ex ipso actu præterito? An ex aliquo habitu superueniente? An ex naturali proprietate ipsius voluntatis, vel ab intellectu? Nullum autem istorum necessitat voluntatem, sed liberam relinquit. Et ita, sicut ante electionem erant liberi ad amplectendum bonum, vel malum finem, sic etiam post illam. Maxime, quia ratio, quare Angeli possunt intelligere indifferenter & liberè velle, est ipsa perfectio cognoscendi obiectum cum indifferentia, fundata in natura voluntatis: hæc autem eadem, & eodem modo manet ante, & post electionem liberam, ac proinde eodem modo poterit electio ipsa mutari ante, & post.

40. *Fit satis fundamento D. Thom.* Respondetur ex D. Thoma loco in argumento relato *in solutione ad 11.* his verbis: *Dicendum, quod sicut ebrius tenetur non peccare, non quidem considerato præsenti statu, sed considerata ebrietatis voluntaria causa, secundum quam imputatur ei aliquid ad culpam: ita etiam potest intelligi, quòd diabolus tenetur conuerti ad Deum, quamuis hoc ei sit impossibile secundum præsentem statum, quia in hunc statum ex voluntaria causa deuenit.*

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem patet ex modò dictis, negandam esse maiorem. Et ad probationem dicendum est, prædictam inflexibilitatem, & exigentiam perpetuæ carentiæ auxiliorum diuinæ gratiæ non oriri ex propria natura voluntatis Angelicæ, nisi sub hac conditione, scilicet, dummodò omninò liberè adhæserit illi fini: quia voluntas Angelica non est ex natura sua inflexibilis, nisi supposita electione: & propterea non mirum, quòd cum hac inflexibilitate orta ex voluntaria causa stet libertas requisita ad peccatum. Vnde, vt dicatur peccare assiduè in illa praua affectione vltimi finis, satis fuit illa libertas, quæ interuenit in illa operatione deliberata, per quam se illi malo fini applicuit, eo quòd ex tali applicatione per se fuit consecuta obstinatio in illo malo fine.

Adde (& explicabitur magis hoc ipsum) quod sicut actus liberi diuinæ voluntatis sunt immutabi- C les, seu irretractabiles, & nihilominùs non ob id desinunt esse liberi, quia propria eorum mensura est æternitas, & ideò quod durent per totam æternitatem cum impotentia ad retractationem, non obest libertati eorumdem: ita adhæsio Angelica omninò perfecta ad finem v. g. malum, ex natura sua est perpetua, petitque perpetuo durare: & ideò non obest eius libertati, quod non possit retractari: sed sufficit, quod dum primo intelligitur exire à voluntate, ita exierit ab illa, vt potuerit non exire.

41. *Replica. August. Philos.* Nec obest, si vrgeas, quod peccatum, vt dicit Augustinus 11. de Ciuitate Dei, est contra naturam: sed nihil, quod est contra naturam, est per- D petuum secundum Philosophum in principio cœli, & mundi: ergo peccatum illud non petit perpetuo in libero arbitrio permanere.

Euanescit. D. Thom. Respondetur ergo ex D. Thoma *quæst. 24. de Veritate art. 10. ad 1.* vbi sic ait: *Dicendum, quod aliquid dicitur naturale dupliciter. Vno modo, cuius principium sufficiens habetur, ex quo de necessitate illud consequitur, nisi aliquid impediat, sicut terræ est naturale moueri deorsum: & de hoc intelligit Philosophus, quod nihil, quod est contra naturam, est perpetuum. Alio modo dicitur aliquid alicui naturale, quia habet naturalem inclinationem in illud,* E *quamuis in se non habeat sufficiens illius principium, ex quo necessario consequatur, sicut mulieri dicitur naturale concipere filium, quod tamen non potest, nisi semine maris suscepto. Id autem, quod est contra hoc naturale, nihil prohibet esse perpetuum, sicut quod aliqua mulier perpetuo absque prole remaneret: hoc autem modo libero arbitrio est naturale tendere in bonum, & contra naturam peccare. Vnde ratio non sequitur. Vel dicendum, quod quamuis menti rationali secundùm suam institutionem consideratæ, peccatum sit contra naturam, tamen secundum quod adhæsit peccato, effectum est ei quasi naturale, vt Augustinus dicit in libro de Perfect.* F *iustitiæ. Philosophus dicit tamen nono Ethicorum, quod quando homo de virtute in vitium transit, fit quasi alius, eo quòd quasi in aliam naturam transit.*

Illustratur solutio testimon. D. Thomæ. Potestque non parum elucidari quomodo hæc perpetuitas, & consequenter immutabilitas in prædicta electione non tollat, quominùs sit libera respectu finis per illam electi, ex his, quæ docet idem S. Doctor *quæst. 16. de Dæmonibus artic. 5.* vbi vt probet, hanc inflexibilitatem, & immutabilitatem non obesse libertati Angelicæ nuper dictæ, sic ait: *Secunda autem diuersitas, in quam liberum arbitrium potest, attenditur secundum differentiam* G *mutationis, quæ quidem non consistit in hoc, quod aliquis diuersa velit; nam & ipse Deus vult, vt diuersa fiant, secundùm quod conuenit diuersis temporibus, & personis: sed mutatio liberi arbitrij consistit in hoc, quod aliquis illud idem, & pro tempore non velit, quod priùs volebat; aut velit, quod priùs nolebat: & hæc diuersitas non per se pertinet ad rationem liberi arbitrij, sed accidit ei secundum conditionem naturæ mutabilis. Sicut non est de ratione visiuæ potentiæ, quod diuersimodè videat: sed hoc contingit quandoque propter diuersam dispositionem videntis, cuius oculus quandoque est purus,* H *quandoque autem turbatus. Et similiter etiam mutabilitas, seu diuersitas liberi arbitrij non est de ratione eius, sed accidit ei, in quantum est in natura mutabili.* Et tandem ibi Sanctus Doctor enumerat causas, vnde hæc mutabilitas in arbitrio nostro reperiatur, & eas ab arbitrio Angelico plenè deliberante repellit, vt constat ex illis, quæ ex eodem Angelico Præceptore *in hoc eodem dubio n. 16.* & sequentibus constat.

Ad

42. *Ad secundam confirmationem.* Ad secundam confirmationem concedenda est maior. Et ad minorem dicendum est, per electionem omninò liberam mali finis non auferri a voluntate libertatem, quam habebat ad hoc, vt sicut elegit finem peruersum, posset loco illius eligere, siue velle finem bonum. Et similiter si propriè & in rigore loquendum est, non aufertur ab eadem potestas, siue libertas ad volendum post electionem illam bonum finem. Quia auferri à voluntate prædictam libertatem, videtur inuuere eam præfuisse in eadem voluntate, & per electionem tolli, cum tamen voluntas Angelica nunquam habuerit libertatem ad hoc, vt post volitionem omninò liberam mali finis flectatur ad bonum, vel econtra. Cæterum cum hoc stat, vt posita prædicta electione, ponatur aliquid ex natura rei impediens, ne voluntas possit flecti ad oppositum finem, itavt ea posita, voluntas neque in sensu composito, neque etiam in sensu diuiso possit à malo suo flecti: vt per hoc distinguatur hæc suppositio à suppositionibus aliis, cum quibus in sensu composito non stat potestas ad oppositum, benè tamen in sensu diuiso: ex eo quod (vt nunc dicebamus) voluntas Angelica est ab intrinseco determinata ad hoc, vt post electionem omninò liberam non sit flexibilis in oppositum, v.g. in finem bonum. Et ita ipsa secundum se est (vt sic dicamus) radicaliter impotens ad volitionem prædicti finis post talem electionem: & fit (vt sic dicamus) proximè impotens ad hoc ipsum per additionem illius electionis: ex eo quod (vt supra *n.* 25. dicebamus) veluti transit in naturam objecti dilecti per electionem omninò liberam, quam semel habuit. Quamuis cum hoc stet, vt nuper etiam tetigimus, quod prædicta electio semper maneat libera, quandiu durat, propter illa, quæ in solutione ad hoc quartum argumentum, & ejus primam confirmationem dicebamus.

43. Vnde ad primam probationem minoris, quatenus posset aliquo modo retorqueri contra ea, quæ modò asserebamus, constat ex dictis, per prædictam electionem non auferri, aut minui voluntatem, quæ præerat in bonitate, sed potiùs quodammodò perfici. Quia ad hoc satis est, vt potestas, quæ erat in voluntate, ad hoc vt ex illis duobus finibus, bono scilicet, & malo, vellet vnum, potiùs quàm alterum, reducatur ad actum per primam electionem omninò liberam eiusdem voluntatis: non tamen requiritur flexibilitas ab hac electione semel habita: siquidem numquam fuit in voluntate libertas ad hoc.

Ad secundam verò probationem constat etiam ex dictis per illam electionem nō fieri mutationem in ipsa natura voluntatis, si per hoc denotetur, non variari ejus naturam, siue tolli aliquid de propria entitate. Cæterùm hoc non est necessarium ad hoc, vt voluntas Angeli sit inflexibilis, sed satis est, quod ipsa veluti radicaliter habeat hanc inflexibilitatem, & quod per electionem habeat (vt sic dicamus) omninò proximè prædictam inflexibilitatem, & ita per talem electionem potiùs veluti stabilitur & firmatur natura voluntatis; quàm destruatur, aut variationem propriæ naturæ habeat: quamuis cum hoc stet, vt suo modo ipsa voluntas mutetur, quatenus per hoc significatur, ipsam recipere denuo determinationem illam proximam ad non retractandam prædictam electionem. Et deinde dicimus, fieri etiam esse quodammodò aliquam mutationem in actu intellectus: quatenùs per hoc significatur, illum post electionem esse omninò liberum, atque adeò proponere objectum diuerso modo, scilicet, vt jam virtualiter approbatum: quia illa electio duo munia exequitur, in quorum primo virtualiter continetur secundum. Nam & est approbatio, siue electio iudicij, absque debita consideratione, per quod regulatur eadem electio, vt est electio superbiendi: & simul est electio superbiendi. Et secundum priorem illam considerationem quodammodò præsupponitur ad seipsam secundum posteriorem: ac tandem in priori illo munere hoc posterius virtualiter eligitur: ac proinde proponendo voluntati obiectum illud per prædictum iudicium, proponitur illi in actu exercito, vt iam virtualiter approbatum per eamdem voluntatem.

44. *Roboratur hæc solutio.* Ex quo etiam tandem addimus, fieri quodammodo aliquam mutationem in ipso obiecto. Tum, quia proponitur in actu exercito, vt quodammodo iam approbatum, ac proinde quodammodo volitum, iuxta naturam ipsius voluntatis Angelicæ, quæ est talis conditionis, vt hoc ipso, quod formaliter, vel virtualiter approbauerit aliquod objectum, non possit formaliter, aut virtualiter approbare oppositum, nec intellectus per iudicium practicum, practicè prædictum obiectum illi proponere. Tum etiam. Quia facta electione finis v. g. peruersi, tunc oppositus actus quodammodo mutatur in ratione objecti: quia ante electionem illam priorem solum habebat rationem (vt sic dicamus) simplicis cuiusdam volitionis: postea autem haberet, si amaretur, rationem retractationis prioris electionis.

Ad illud autem, quod in hac probatione vltimò additur scilicet, voluntatem secundum se, & non vt est sub suo actu, & volitione vnius finis vltimi, posse esse causam volitionis alterius finis, loco illius prioris, dicendum est cum Caietano, & Bannez in præsenti, voluntatem sub suo actu constitutam posse hoc saltem sibi vendicare, quod possit aliter se habere sic sumpta, quam se haberet per se accepta, si dictio *per se* idem valeat, quod solitariè, & nudè sumpta. Quoniam actus potest tribuere voluntati aliquam determinationem proximam, quæ non competat ipsi voluntati solitariè sumptæ, sed solùm habeat illam (vt sic dicamus) in radice. Adde, satis esse ad intentum id, quod supra *num.* 25. diximus, scilicet, voluntatem Angelicam esse talis conditionis, vt quodammodò transeat in naturam obiecti suæ affectionis perfectæ, & omninò liberæ. *Caietan. Bannez.*

45. *Ad vltimam confirm.* Ad vltimam confirmationem respondetur, hanc inflexibilitatem post electionem omninò liberam prouenire ex ipsa natura intellectus, & voluntatis Angelicæ modo iam explicato, & propter rationes ex Angelico Doctore adductas.

Ad id autem, quod vltimo loco in eadem confirmatione additur, constat ex dictis, quomodo perfectio cognoscendi Angelica sit ei ratio volendi liberè bonum, vel malum finem ante electionem vnius ex illis, & hæc eademmet sit causa in suo genere inflexibilitatis ab vno fine semel plenè electo. Et similiter etiam constat, quomodo indifferentia fundata in natura voluntatis nunquam fuerit in illa ad volendum aliquem finem post volitionem alterius finis oppositi. Et ita, licèt maneat eadem perfectio cognoscendi, vel indifferentia voluntatis: non tamen idcirco poterit voluntas flecti à fine semel cum plena libertate electo.

§ *XII. Cætera fundamenta eiusdem sententiæ, & responsiones ad illa.*

46. *Quartum argumentum.* QVartò probatur prædicta sententia. Nam voluntas Dei est immutabilis: & tamen propter variationem objecti queit velle, quod anteà nolebat, & odio prosequi, quod anteà amabat: & ideo

ideo odit peccatorem, quem prius diligebat, dum erat in gratia, & amat iustum, quem odio habebat, dum erat in peccato: ergo multò magis voluntas Angeli propter mutationem obiecti, poterit mutari. Et ita poterit prosequi odio suum peccatum, quod anteà amabat: quia in eo variantur aliquæ circumstantiæ, quas anteà non habebat, nempe, quod actu inferat punitionem, quod priuet cœlo, &c.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Quia dæmones modò habent vermem conscientiæ de suo peccato, quod tamen tunc non habuere, dum peccarunt, quia synderesis naturaliter renititur suo contrario: ergo ratione illius poterunt considerare malitiam peccati, quàm anteà non considerabant, & sic ab illo flecti.

Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quia Dæmon potest habere nouam cognitionem speculatiuam alicuius obiecti, aut circumstantiæ illius, quia non est semper in actuali speculatione omnium: ergo eadem ratione poterit habere nouam considerationem practicam alicuius circumstantiæ anteà non consideratæ, & per considerationem sui peccati.

47. Diluitur argumentum. Respondetur, quod vt Angeli voluntas mutaretur, requirebatur (vt constat ex his, quæ ex Diuo Thoma *n.* 41. dicebamus) quod idem obiectum anteà amatum secundùm eandem rationem odio prosequatur, vel econtrà. Cæterùm, quod habeat odium illius secundùm vnam rationem, & secundùm alteram amorem, non inducit variationem. Et ita Angelus sine sui mutatione potest odio habere suum peccatum propter rationes prædictas, quod tamen anteà amabat: semperque durat in amore illius, quatenùs est adhæsio ad sui excellentiam sine subiectione ad superiorem.

Soluitur prior confirmatio. *D. Thom.* Ad primam confirmationem respondetur ex D. Thoma *in 2 dist. 7. q. 1. art. 2. ad 3.* quod murmur vermis conscientiæ est actus naturæ: hoc autem, licèt faciat considerare peccatum, vt contrarium iuri naturali, non tamen tollit voluntariam complacentiam Angeli in propria excellentia: quia ad mutandam illam voluntatem desideratur imperium liberum: & voluntas peruersa Angeli claudit omnes potentias inspectiuas ejus ad considerandum liberè talem malitiam, itavt imperetur oppositum, vt docet D. Thomas ibidem ex Dionysio *c.* 4. de diuinis nominibus.

Dionys. Enodatur Secunda. Ad secundam confirmationem constat ex suprà dictis, quomodo licet Angelus non semper sit in actuali consideratione omnium, attamen secundo instanti, in quo peccauit, est verosimile, speculasse omnia, quæ ad illud negotium tunc occurrens, & magni ponderis spectabant.

48. Quintum. Deinde addimus, quod adhuc dato, posse aliquid circa prædictum negotium, seu conuersionem sui in vltimum finem nunc speculari, non tamen itavt iudicium hoc speculatiuum opponatur cum aliis iudiciis similiter speculatiuis, quod tunc habuit. Et similiter nec potest practicè aliquid nunc considerare, ex quo habeat deducere iudicium oppositum ei, quod semel habuit: quia hoc inflexibilitati conuenienti Angelo repugnat, vt ostensum est.

Confirm. Quintò probatur prædicta sententia. Quoniam Angeli peccando plures actus videntur elicuisse, etiam ante terminatam viam: quia plura peccata in secundo instanti commiserunt: ergo ante vltimum peccatum poterant mutari, quia nondum finita erat via: & tamen iam habebant electionem deliberatam: quia erat post primum instans creationis, post quod omninò deliberatè se applicuerunt malo fini, & inde adhæserunt pluribus aliis peccatis: ergo post electionem deliberatam possunt mutari, & flecti.

Confirmatur. Quoniam instans viæ Angelicæ fuit virtualiter diuisibile, itavt æquiualeret nostro tempori: ergo fuit sufficiens duratio ad hoc, vt provt æquiualet huic parti temporis, adhæreret malo fini, & vt æquiualet alteri, pœniteret de hac adhæsione. Maximè, quia hoc ipso, quod post primam applicationem ad indebitum finem restet aliquid viæ, poterit in eo, quod restat, tendere ad debitum finem, ac proinde flecti à malo.

Respondetur, plures illos actus elicitos esse ab Angelo tanquam quid pertinens ad vnum & idem instans adæquatè & constituens vnum quodammodò actum adæquatum mensuratum per idem instans. 49. Ad quintum. Vnde post actum dilectionis vltimi finis singuli ex illis actibus, præter vltimum, sunt ante terminatam viam adæquatè, non tamen ante terminationem illius inadæquatam, quia per quemlibet ex illis actibus inadæquatè terminatur. Cæterùm ad hoc, vt electio Angelica sit immutabilis satis est, quod sit in instanti, quod alias intrinsecè terminat illam viam adæquatè, & quod sit intra prædictum instans, vt saltem inadæquatè est terminus intrinsecus viæ. Diximus, *vt est terminus intrinsecus viæ*. Quia via Angeli terminatur extrinsecè per instans gloriæ, & intrinsecè per instans viæ, in quo verificatur tunc dari viam, non tamen immediatè post.

Ad confirmationem. Ad confirmationem respondetur, negando antecedens, intellectum de correspondentia adæquata ad aliquam partẽ temporis adæquatè etiam sumptam propter illa, quæ *disp. præced. n.* 86. diximus. Dato tamen gratis antecedenti, neganda est consequentia. Quoniam hoc ipso, quod Angelus haberet retractationem præcedentis actus, iam prædicti actus afficerent diuersa instantia: siquidem, diuersa instantia Angelica non possunt non constitui ex diuersis operationibus inter se incompossibilibus in ordine ad vnum instans nostri temporis, vel quæ non sunt simul in ordine ad illud, vt in præsenti cõtingeret. Vnde coexistentia illa instantis viæ ad aliquam partem temporis nostri adæquatè sumptam, ad summum posset conducere ad hoc, vt omnes actus facti in prædicto instanti habeant totam illam coexistentiam: non tamen ad hoc, vt in illo instanti Angelico detur vnus actus per correspondentiam ad vnam partem nostri temporis præcisè, & deinde alius ei oppositus per correspondentiam ad alteram eiusdem temporis partem: quod tamen ad hoc vt in eo instanti daretur retractatio, desiderabatur.

Vltimum. Vltimo probatur eadem sententia. Quoniam Angeli de facto mutarunt iudicium, & voluntatem, quam semel habuerunt, vt constat in Angelis malis, qui in 2. instanti mutarunt iudicium, & voluntatem, quam in primo instanti habuerunt: & ita in primo instanti amauerunt ordinatè suam excellentiam, & in secundo inordinatè.

Confirmatur. *Ioan.* 13. Confirmatur. Quia diabolus primò procurauit mortem Christi, mittendo in cor Iudæ, vt traderet eum, vt patet ex Ioannis 13. & posteà destitit ab hoc iudicio, & electione, curans per vxorem Pilati, ne Christus Dominus interficeretur, vt constat ex Matthæi 27. *Matt.* 27.

50. Fit obuiam vltimo. Respondetur, negando antecedens intellectum de iudicio pleno & perfectè deliberato, & similiter de voluntate plenè libera. Et ad exemplum ibidem allatum respondetur, nec iudicium, nec voluntatem illam habitam ab Angelis in primo instanti fuisse plenè, & omninò liberam: quia in eo instanti non amauerunt vltimum finem cum libertate, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem: & propterea in illo peccare non potuerunt.

Adde, Angelum in primo instanti liberè modo

dicto

dicto operari, & omnes circumstantias cognoscere: posse tamen mutare dictamen, quia mutat modum operandi: ex eo quod anteà solùm mouebatur à Deo; licèt liberè, posteà mouetur à se,& liberè, & deliberatè, & ita est locus mutandi dictaminis, qui tamen non adest, postquam habetur ista deliberatio plena in secundo instanti, quia iam non restat alius modus operandi, licèt plures restent operationes.

Corruit cõfirmatio. Ad confirmationem respondetur, iudicium illud, quod primo habuit Dæmon circa mortem Christi, non fuisse omninò deliberatum: sed (vt sic dicamus) tentatorium: & propterea non mirum, quod illud potuerit retractare. Sicut etiam integrum fuit ei flecti ab illo secundo iudicio,quia similiter fuit tentatorium, & non omninò plenum, & perfectum. Quæ solutio, vna cum præcedenti, desumpta est ex Caietano in præsenti, & ex aliis S. Doctoris discipulis. *Caietan.*

52. *Obiectio contra solut. vlt. mi. Vasquez. Suarez.* Cæterum vtraque solutio displicet aduersariis, & peculiariter Gabriëli Vasquez, & Suarez. Vnde Vasquez sic contra priorem insurgit. Quoniam non est cur iudicium illud, quod Angeli habuerunt in primo instanti, non fuerit omninò plenum, omninoque deliberatum: quia si quid illi potuit deesse in sententia Thomistarum, solum fuit, Angelum non habuisse in illo instanti libertatem quoad specificationem, quatenus per hoc significatur, non potuisse peccare: at ad plenam libertatem hoc non desideratur,& propterea Deus est plenissimæ, & perfectissimæ libertatis,non obstante quod sit impeccabilis: quod idem in Christo Domino etiam cernitur.

Obiectio contra solut. confirm. Deinde contra secundam solutionem arguit. Tum inquirendo vnde colligat Caietanus,iudicium illud Dæmonis circa mortem Christi non fuisse omninò plenum? Tum etiam iterùm inquirendo,quidnam requiratur ad hoc, vt aliquod iudicium sit omnino plenum? an nimirum,quod habeat tantam deliberationem,quanta requiritur ad peccatum mortale? an quod non procedat ex aliqua inconsideratione? an tandem (addimus & nos) quod sit omninò liberum? Si primum: ergo prædictum iudicium Dæmonis fuit plenum:siquidem fuit peccatum lethale,& grauissimum. Si secundum: ergo Angelus in suo primo peccato non habuit iudicium omninò plenum:siquidem in sententia D.Thomæ,& discipulorum eius, iudicium illud fuit inconsideratum, & cum carentia debitæ considerationis. Si tandem tertium:ergo prædictum iudicium fuit omninò plenum:quippe quod fuit liberum omninò,tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem. *D. Thom.*

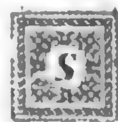
53. *Fit satis priori obiectioni.* Respondetur ad primam ex his obiectionibus, tum primo, quod est probabile (saltem in viatore iuxta communem cursum) requiri ad plenum iudicium,quod procedat ex voluntate omninò libera, tam quoad exercitium, quàm quoad specificationem, itavt voluntas illa possit liberè inter bonum, & malum versari: & ideò instantiæ adductæ de Deo,& Christo Domino,qui miraculosè fuit viator,non vrgent. Tum etiam requiri ad iudicium omninò plenum, quod procedat à voluntate seipsam mouente, non vero mota ab alio per specialem applicationem Dei,vt causæ particularis. At voluntas Angelica in primo instanti,non illo,sed hoc posteriori modo mouetur,secus verò in secundo,& posteriori instanti viæ: & ideò in priori instanti non habuit iudicium plenè omninò liberum.

Occurritur secundæ. Ad secundam verò obiectionem contra solutionem confirmationis dicendum est, ad primum ex illis quæsitis constare, Angelum non habuisse plenum iudicium circa mortem Christi, dum illam procurandam suasit Iudæ. Quia obiectum illud, circa quod versabatur tale iudicium, scilicet mors Christi, erat illi naturaliter ignotum: non enim sciebat, Christum esse verum Dei Filium: sed id suspicabatur,& cum formidine iudicabat:quamuis ex alia parte non deessent ei rationes & coniecturæ ad oppositum. Et ideò, vt se ab illo, & à damnis, quæ per eundem ipsi accrescebant, liberaret, suasit eius mortem. Posteà verò ex aliquibus aliis indiciis iudicauit, non esse sibi conueniens prædictam mortem ei procurare: & idcircò suasit oppositum media vxore Pilati.

Ad secundum verò quæsitum constat ex dictis, non sat esse ad iudicium plenum,quod sit talis conditionis, vt sufficiat ad lethale,sed requiri duo illa, quæ suprà *n.* 30. diximus. Primum est,quod sit in potestate proxima,& omninò expedita Angeli,cognoscere illud obiectum perfectè,& in suis principiis: quod tamen non habuit Dæmon: siquidem obiectum illud inuoluebat aliquid supernaturale, respectu cuius non erat in Dæmone prædicta potentia ad illud plenè cognoscendum in suis principijs:siquidem non habebat principia supernaturalia,in quibus certò,& plenè illud attingeret:ac proinde defectus illius cognitionis non fuit illi plenè liber,nec circa illam sic se habuit iuxta communem existimationem, ac si expressè esset in eo prædicta cognitio. Secundum est,quod cognitio de obiecto expressè cognito fuerit resolutoria,& omnino certa,non verò tentatoria,dubia,& formidolosa,cuius oppositum in illo iudicio euenit. Per quod ad alia quæsita constat. Quia primum peccatum Angeli patratum fuit cum prædictis conditionibus, vt ex dictis in hoc dubio *n. citato* constat. Et tandem, quia his conditionibus deficientibus, non sat est, quod iudicium procedat ex voluntate libera, tam quoad exercitium quàm quoad specificationem. 54.

DVBIVM II.

Vtrùm Dæmones, non obstante quod sint obstinati in suo primo peccato, possint nihilominus aliquod bonum opus ex omni capite tale patrare?

SEMEL explicata obstinatione Dæmonum,& quomodo in peccatis semel patratis sint ex natura sua inflexibiles, restat explicare an hæc inflexibilitas sit tanta,vt nequeant vel minimum aliquod opus bonum ex omni capite tale patrare? Diximus, *ex omni capite tale.* Quia non negamus, quin sit eis integrum efficere aliquod opus bonum ex genere suo tale, licèt vitiatum aliqua circunstantia; sed an possint elicere aliquem actum ex omni capite bonum, ac proinde non vitiatum aliqua mala circunstantia. 55.

§. I. *Decisio dubij, & ratio illius ex mente Diui Thomæ.*

DIcendum ergo est, obstinationem Dæmonum esse tantam, vt nullum opus moraliter bonum ex omni capite efficere possint:sed, si aliquando efficiunt aliquod opus ex genere suo moraliter bonum,semper illud ex adiuncta circunstantia mala ab eisdem vitiari. Ita D.Thom. *art. 2. huius q. in solut. ad* 5. his verbis: *Dicendum, quod actus Dæmonis est duplex. Quidam scilic. ex voluntate deliberata procedens; & iste propriè potest dici actus eius:& talis actus Dæmonis semper est malus. Quia etsi aliquando aliquod* 56. *Decisio dubij.*

aliquod bonum faciat, non tamen benefacit: sicut dum veritatem dicit, vt decipiat, & dum non voluntariè credit, & confitetur, sed rerum euidentia coactus.

Idem etiam docuit *quæst. 15. de Dæmonibus art. 5.* vbi loquens de Dæmonibus, sic concludit: *Et ideo, quamuis diuersa eligant per liberum arbitrium, in omnibus tamen peccant: quia in omni eorum electione permanet vis primæ electionis ipsorum.* Et in 2. *dist. 7. q. 1. art. 2.* vbi vt ostēdat, Dæmones non posse bonum facere, sic inquit: *Impossibile est à voluntate adhærente inconuertibiliter peruerso fini, aliquod rectum opus prouenire.* Constat autem ex eodem Angelico Præceptore, Dæmonem adhærere inconuertibiliter malo fini. Vnde sententiam hanc tuentur discipuli D. Thomæ, Capreolus *in 2. dist. 7. quæst. 1.* Ferrara 4. *contra Gentes cap. 95.* Caietan. *super articulum 2. huius quæst.* Nazarius ibidem *controuersia 2.* Bannez, Ripa, & communiter alij Iuniores ex eadem Schola. Et tandem pro hac eadem sententia, quatenus denegat Dæmonibus bonum aliquod opus ex omni capite moraliter bonum, tuentur communiter Scholastici, ex quibus non paucos refert Vasquez in præsenti *disp. 239.*

Idem. Angelicus Præcept. Capreol. Ferrara. Caietan. Nazar. Bannez. Ripa. Vasquez.

54. Ratio fundamentalis *D. Thom.*

Ratio autem fundamentalis prædictæ assertionis tacta est à D. Thom locis citatis, potestque sub hac forma proponi. Quoniam Dæmones solùm possunt elicere actus verè circa finem peruersum, cui semel adhæserunt, continuando adhæsionem malam in illo, vel circa alia obiecta: at quiuis ex his actibus, siue versantibus circa prædictum finem, siue circa cætera alia obiecta, sunt in illis moraliter mali. Primi quidem, quia versantur circa finem peruersè volitum: secundi verò, quia procedunt ex praua illa electione peruersi finis. Nam sicut in conclusionibus deductis ex suis primis principiis participatur, & elucet vis, & lumen illorum principiorum: ita peruersitas vltimi finis debet elucere, & participari in volitionibus aliorum obiectorum: quia vltimus finis habet se in rebus operantibus, sicut prima principia speculatiua in conclusionibus speculabilibus. Et propterea, quia beatitudo, siue bonum in communi est finis vltimus voluntatis, oportet vt volitio illius participetur in quauis volitione boni particularis, quod quidem ideò amatur quia est pars illius boni in communi, siue quia aliquo modo conducit ad prædictam beatitudinem.

§. II. *Euasiones aduersariorum ad rationem Diui Thomæ, & earum præclusio.*

55. Impugnat primo Vasquez hanc rationem.

CÆterùm hæc ratio D. Thomæ, & discipulorum eius displicet Gabrieli Vasquez in præsenti, & aliis ex aduersariis: & ideò ad illam dicunt. Tum, quod si aliquid probaret, conuinceret vtique quemuis hominem viatorem existentem in peccato mortali, non posse, dum in eo est, efficere aliquod opus ex omni capite moraliter bonum: quoniam iste habet pro vltimo fine creaturam, atque adeò finem peruersum: & ita in eo videtur procedere ratio D. Thomæ, si semel in Angelis procedit: siquidem omnes actus prædicti viatoris, quandiu peccator est, debent esse, vel circa illum vltimum finem, vel circa alia obiecta: & illi priores sunt ex se mali: & posteriores deberent etiam participare malitiam vltimi, & peruersi finis, si semel actus Dæmonum illam participant. (Secundo.) Tum etiam. Quia ad hoc, vt aliquis actus participet malitiam finis, non est satis, vt sit ibidem concomitanter: sed opus est, vt causetur aliquo modo ex fine præuolito: at non est necesse, vt omnes actus habiti à Dæmonibus, causentur ex voluntate illa priori, & peruersa mali finis, vt in nobis cernitur, quantumuis simus ad malum finem vltimum conuersi. Tum denique. Quia id, quod de volitione alicuius boni particularis, in qua transcenditur ratio boni in communi, in hac ratione affertur, non videtur ita esse ad rem. (Vltimo.) Quia nec necesse est, ad volitionem boni alicuius in particulari præcedere volitionem boni in communi: nec dato hanc præcessisse, oportet, vt volitio altera boni particularis ex illa priori volitione procedat.

58. Enucleatur præcedens ratio Diui Thomæ.

Cæterùm hæc non infringunt vim rationis D. Thomæ: quin potiùs ex sola aliquali expensione illius corruunt. Quoniam Angelicus Præceptor non de quauis volitione vltimi, & peruersi finis, sed de adhæsione inconuertibili, seu de eo, qui inconuertibiliter illi adhæret, loquitur. Nam in isto quiuis actus voluntatis debet esse, vel prauus amor, prauaque adhæsio immediatè versans circa illum finem, vel debet esse in illo aliqua participatio prædicti finis. Nam sicut impossibile est, aliquem esse inconuertibiliter adhærentem vltimo fini bono, & quod quiuis actus illius non sit bonus, vel non sit volitio talis finis, aut participatio prædictæ volitionis: ita impossibile est, aliquem inconuertibiliter adhærere vltimo fini peruerso, & quod eliciat aliquem actum ex omni capite moraliter bonum, siue quod habeat aliquem actum, qui non sit, vel formalis dilectio prædicti finis, vel in eo non participetur aliquid de prædicto fine.

Quæ probatio, & expensio prædictæ rationis D. Thomæ desumitur ex eodem *in 2. dist. 7. q. 1. art. 2.* his verbis: *Dicendum est ergo, quod sicut impossibile est, à voluntate indeclinabiliter adhærente recto fini procedere opus peccati: ita è contrario impossibile est, à voluntate adhærente inconuertibiliter peruerso fini aliquod rectum opus prouenire.* (*D. Thom.*)

60. Confirm. 1.

Confirmatur primò. Nam hoc ipso, quod Dæmon inflexibiliter adhæreat peruerso fini vltimo, adhæret illi, non vtcumque, sed vt statim existens in termino: ergo ita adhæret illi, vt nequeat aliquod opus vndequaque moraliter bonum efficere: ac proinde ita vt quiuis actus illius, vel sit affectio ad talem finem, vel participet aliquid de illa. Antecedēs est perspicuum ex his, quæ dubio præcedenti diximus. Prima verò consequentia ex antecedenti apertè deducitur. Quoniam creaturæ intellectuali inflexibiliter adhærenti fini vltimo peruerso, & quæ est talis conditionis, vt post hanc adhæsionem, quippe inflexibilem ex natura sua, exigat esse statim in termino, oportet, vt denegētur omnia auxilia, per quæ possunt fieri actus vndequaque boni, quibus aliquo modo constituitur in via ad vltimum finem bonum, alioqui non constitueretur omninò in termino. Ergo sicut ratione suæ naturæ exigit esse statim in termino, vt dubio præcedenti dicebamus, & similiter ei denegari prædicta auxilia: ita etiam ex natura sua habebit, vt nequeat, dum est in termino, elicere aliquod opus vndequaque moraliter bonū. Ex quo etiam secunda consequentia liquet. Quoniam si ratione illius prauæ adhæsionis, & inflexibilis respectu vltimi finis, nequit efficere aliquod opus vndequaque bonum, non poterit id prouenire, nisi vel ex eo, quod quiuis actus ejus debet esse vel dilectio talis finis, vel participatio illius, quia non aliter prædictus finis queit omnes actus Dæmonis vitiare.

Quæ probatio, & maior elucidatio rationis Diui Thomæ sumitur ex eodem *q. 16. de Dæmonibus art. 5.* vbi postquam dixit, & ostendit Angelum ex natura sua, & ab intrinseco esse inflexibilem post electionem, addidit: *ex parte verò extrinseca immutabiles sunt, vel in bono, vel in malo post primam electionem: quia tunc finitur in eis status viatoris. Vnde non pertinet ad rationē diuinæ sapientiæ, vt vlterius Dæmonibus*

Dæmonibus gratia infundatur, per quam reuocentur à malo primæ auersionis, in qua immobiliter perseuerant. Et ideò quamuis diuersa eligant per liberum arbitrium, in omnibus tamen peccant: quia in omni eorum electione permanet vis primæ electionis ipsorum.

61. Confirm. 2. Confirmatur secundò. Quoniam hoc ipso, quod Dæmon adhæreat indeclinabiliter vltimo fini peruerso, illa adhæsio quodammodò vertitur in naturam Angeli. Et ideò oportet, vt sicut in quouis actu Angelico debet quodammodò splendere propria natura Angelica: ita etiam virtus prædicta adhæsionis, atque adeò quiuis actus, vel erit ipsa adhæsio, siue volitio peruersi finis, vel aliqua participatio illius.

D. Thom. Quæ confirmatio deprompta est ex D. Thoma *q. 24. de Verit. art.* 10. *ad* 5. Fietque vis eiusdem probationis facilior intellectu, si animaduertatur, quod hæc adhæsio inflexibilis ad prædictum finem, hoc ipso quod quodammodò vertatur in naturam, non habet propriè rationem habitus respectu Angeli quo vtimur, cum volumus, sed quodammodo rationem naturæ, quæ non potest non influere in quemuis actum: sicut de adhæsione fini vltimo, & recto, quæ est in termino viæ in bonis Angelis, aut in nobis hoc ipsum cum proportione dici debet.

Confirm. 3. Confirmatur tertio. Nam sicut obstinatio viæ, hoc ipso quod talis, non est omninò consummata, & propterea cohærere potest, tum cum vertibilitate, tum cum aliquo opere bono: ita econtra obstinatio in termino debet esse omnino consummata, & propterea nequit cum aliquo horum cohærere.

62. Ex dictis corruunt impugnationes Vasquez. Ex quibus satis manent solutæ impugnationes ex Vasquez adductæ. Prima quidem, propter discrimen iam explicatum inter adhæsionem Angeli inflexibilem respectu vltimi finis praui, & adhæsionem hominis viatoris flexibilem respectu prædicti finis. Secunda verò. Quia, vt ex dictis constat, hæc necessitas operandi in quauis operatione defectuosè, per se sequitur ex illa priori, & praua adhæsione Angeli respectu finis peruersi, & vltimi.

D. Thom. Tertia tandem. Tum, quia iuxta D. Thomam volitio boni in communi præcedit volitionem bonorum particularium, vt constat ex illis, quæ S. Doctor docet 1. 2. *q. 9. art. 6.* in solutione ad vltimum: & ita vis illius prioris volitionis boni in communi participatur in aliis volitionibus bonorum particularium. Tum etiam. Quia esto prædicta volitio non præcederet, adhuc tamen in quauis volitione boni particularis virtualiter includeretur volitio boni in communi: & hoc non ob aliud nisi quia bonum in communi est obiectum adæquatum voluntatis. Quare, cum peruersus ille finis, cui indeclinabiliter adhæret voluntas in termino, habeat se ad instar obiecti adæquati propter rationes dictas: inde est, vt etiam in quauis volitione Dæmonis debeat includi, vel quod sit ipsa adhæsio prædicti finis, vel participatio illius, ac proinde quodammodò includens amorem prædicti finis.

§. III. *Obiectiones contra dicta in elucidatione rationis D. Thomæ & earum solutiones.*

63. Prior obiectio. NEc obest, si contra dicta pro assertione, & ratione D. Thomæ obiicias primò in ea supponi, Angelum peccasse per conuersionem ad malum finem: quod tamen est falsum: quia finis ab eo appetitus fuit bonus: nempe, propria beatitudo naturalis.

Diluitur. Respondetur, fuisse quidem materialiter bonum, non verò formaliter: quia fuit volitus ex parte modi volendi malè, & hic modus refunditur in obiectum volitum, & reddit illud formaliter malum, quamuis alias sit materialiter bonum.

Neque obstat, si secundò objicias, falsò etiam supponi in his, quæ diximus, Dæmonem persistere in suo primo peccato. Quia tale peccatum fuit amoris propriæ excellentiæ, non ordinando eam in finem supernaturalem, scilicet Deum super omnia dilectum: at peccatum hoc non perseuerat: ergo, &c. Minor probatur. Quia ad id desiderabatur, quod nunc teneretur ad amandum propriam excellentiam sub illa ratione, atque adeò ad amorem Dei authoris supernaturalis: ad quem tamen non tenetur modo, sed solùm in primo, & vltimo instanti viæ: sicut & nos non tenemur in alijs, maximè in singulis instantibus vitæ, ad istam relationem, & amorem. 64. Secunda.

Respondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum est, Angelum teneri in primo, & vltimo instanti viæ ad illam relationem, & amorem Dei super omnia: & dum non apposuerit illam, semper teneri ad eamdem apponendam: quia instans illud non præfigitur quasi id, in cuius honorem (vt sic dicamus) præcipitur illa conuersio, & amor propriæ excellentiæ sub illa mensura, sed quod non ametur propria excellentia sine illa: sed præfigitur tanquam terminus, vltra quem non debet differri. Sicut etiam nos, dum in primo instanti non fuimus conuersi ad Deum, non excusamur protinus ab illa obligatione: sed debemus quam primum possimus, illam habere. Enodatur.

Potestque explicari exemplo eius, qui non ob honorem diei, sed modo nuper dicto vouet eleemosynam dandam tali die, qui non ideò transacto illo die liber est à debito illam largiendi. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *q. 16. de Dæmonibus art. 5.* ad vndecimum. Explicatur Exemplo. D. Thom.

§. IV. *Sententia aduersariorum, fundamenta, & responsa ad illa.*

OPpositam tamen sententiam, nempe, Dæmones non esse ita obstinatos in malo, vt non possint elicere aliquod opus morale ex omni capite bonum, tuentur Scotus *in 2. distinct. 7. quæst. 1.* Valentia in præsenti *quæstione 15. puncto 2.* & tandem omnes illi, quos pro contraria sententia dubio præcedenti retulimus. Nam cùm prædicti Doctores teneant, nullam Angelis inesse causam inflexibilitatis & obstinationis ab intrinseco, docent etiam, Angelum in sua natura consideratum, post quodcumque peccatum posse, quantum est ex parte suæ potentiæ, bonos actus morales exercere. 65. Opposita sententia. Scotus. Valentia.

Probatur primò. Quoniam efficere aliquod opus moraliter bonum, & ordinis naturalis, non excedit facultatem liberi arbitrii Angelici, quia naturalia permanserunt in illo integra, & ante peccatum poterat aliquod opus moraliter bonum efficere: ergo, &c. Primum fundamentum.

Respondetur opus moraliter bonum non excedere facultatem naturalem arbitrij Angelici secundum se spectatam; secus verò vt post prauam electionem peruersi finis quodammodò transeunt in naturam prædictæ electionis, & talis electio quodammodo conuersa est in naturam eorumdem. Ad illud autem de integritate Angelorum quoad naturalia dicendum est ex Diuo Thoma quæst. 16. de Dæmonibus artic. 5. ad 1. *quod bona naturalia in Angelis sunt integra, quantum pertinet ad naturæ ordinem: sunt tamen corrupta, vel deprauata, seu diminuta per comparationem ad capacitatem gratiæ vel gloriæ*: & per consequens per collationem boni Censuit.

boni moralis: Et propterea illi actus, qui in Dæmonibus sunt naturales, vt cognitio naturalis Dei, & dilectio ipsius, si considerentur, vt antecedunt omnem libertatem voluntatis sunt boni bonitate dumtaxat naturali, non verò morali. Quod si prædicti actus ex voluntate Dæmonis ingrediantur ordinem moralem, & referantur in finem, tunc referentur in prauum finem, & efficientur mali moraliter, eisque (vt docet Diuus Thomas in hoc articulo in solutione ad vltimum) Dæmones abutentur.

D. Thom.

66 *Secundum.* Secundò probatur eadem sententia. Quia alioqui Dæmones non manebunt liberi, quippe non manentes cum indifferentia ad malum, & ad bonum.

Eluciduatur. *D. Thom.* Respondetur ex dictis dubio præcedenti, negando sequelam. Nam, vt ex D. Thoma ibidem diximus, ad libertatem non est necesse, vt post electionem peruersi finis sint indifferentes ad malum, & ad bonum, sed satis est indifferentia ad diuersa mala, seruato ordine ad eumdem finem. Sicut econtra in beatis non requiritur ad libertatem eorundem indifferentia ad bonum, & ad malum; sed sufficit indifferentia ad diuersa bona, seruato ordine ad eundem finem.

67 *Tertium.* Tertiò probatur eadem sententia ex Valentia. Quia non apparet ratio, cur damnati non possint patrare aliquod opus vndequaque bonum moraliter. Vnde de illis dicitur Sapientiæ 5. *Pænitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes.* Hic autem actus non est cur in illis non sit bonus, cur debeat coinquinari mala aliqua circunstantia.

Sapient. 5.

Fit obuiam, Respondetur, redditam esse à D. Thoma sufficientem rationem, cur omnes actus damnatorum debeant esse coinquinati. Ad illud autem ex Sapientiæ 5. dicendum, ibi non fieri sermonem de pœnitentia vndequaque moraliter bona, sed de pœnitentia coinquinata aliqua mala circunstantia, scilicet inuidia salutis electorum. Et propterea subdit sacer textus: *Dicentes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij, Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter Sanctos sors illorum est.*

Sapient. 5.

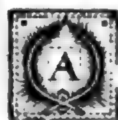
68 *Vltimum.* Vltimò probatur prædicta sententia ex eodem Valentia. Quoniam ratione status damnationis non habet damnatus aliquid, nisi aut ex diuina voluntate, aut quia æterna pœna cruciatur, aut quia semper cogitat de illa, estque perpetuo conuersus ad suum finem malum: at ex nullo horum capitum debet damnatus esse determinatus ad hoc, vt si quod velit obiectum, amplectatur illud, aut respuat ipsum ex mala aliqua circunstantia: ergo sicut viatores conuersi ad finem vltimum prauum, possint efficere bonum aliquod opus morale non vitiatum, ita & damnati: & consequenter idem etiam poterunt Dæmones.

Minor quoad primam partem de diuina voluntate liquet: quia ipsa nequit esse causa mali. Quoad secundam verò, nimirùm, id non prouenire ex eo, quod perpetuò cruciantur, perpetuoque de suis cruciatibus cogitant, etiam constat: cùm cruciatus isti, & continua recogitatio de illis possit eosdem mouere ad dolendum de causa eorum, qui actus est per se bonus moraliter. Quoad tertiam verò, & vltimam de vltimo fine peruerso, quod perpetuò amant, patet ex eo, quod potest damnatus animaduertere, se posse quosdam actus exercere, nullam cum illo vltimo fine connexionem habentes, ad quem ipse per peccatum se conuertit, vt puta, si aliquis sit damnatus per peccatum auaritiæ, & sit perpetuò conuersus ad pecunias, tanquam ad vltimum finem, non apparet, cur dolens de hoc peccato, quatenus fuit ei causa damnationis, referre debeat hunc actum doloris ad pecunias, tanquam medium ad finem.

Enodatur. Respondetur, quod trãseat maior, & negetur minor saltem quoad vltimam partem in illa virtualiter contentam: sufficit enim, damnatum esse indeclinabiliter conuersum ad finem vltimum peruersum, vt ex dictis constat. Et ad probationem in contrarium dicendum est, damnatum propter peccatum auaritiæ, ac proinde propter conuersionem eius ad pecunias, vt ad vltimum finem, ita permanere affectum ad eas, vt adhuc in illo statu sit ad eas inordinatè affectus, easque concupiscat sub ea conditione, nimirum, si posset tunc eas habere, eisque frui. Vnde dolet de illa pœna propter peccatum illud ei inflicta, quia tollit ab eo quietem, & veluti pacificum illum affectum circa diuitias.

ARTICVLVS III.

Vtrùm dolor sit in Dæmonibus?

D Tertium sic proceditur. Videtur, quòd dolor non sit in Dæmonibus. Cùm enim dolor, & gaudium opponantur, non possunt esse simul in eodem. Sed in Dæmonibus est gaudium. Dicit enim August.* contra Manichæos: Diabolus potestatem habet in eos, qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tam infœlici potestate lætatur. Ergo in Dæmonibus non est dolor.

1. D. 5. q. 1. ar. 1. cor. Et ver. q. 34. art. 1. con. Et q. 26 art 1. ad 5. Et ar 8. cor. principio & ad 5. ** Lib. 2. de Gen. cont. Manichæos c. 17. circa medium tom. 1.*

¶ 2. Præterea. Dolor est causa timoris. De his enim timemus, dum futura sunt, de quibus dolemus, dum præsentia sunt. Sed in Dæmonibus non est timor, secundùm illud Iob. 16. *Factus est, vt nullum timeret.* Ergo in Dæmonibus non est dolor.

¶ 3. Præterea. Dolere de malo, est bonum. Sed Dæmones non possunt benefacere. Ergo non possunt dolere, adminus de malo culpæ, quod pertinet ad vermem conscientiæ.

Sed contra est, quod peccatum Dæmonis est grauius, quam peccatum hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati, secundùm illud Apocalypsis 18. *Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum, & luctum.* Ergo multò magis diabolus, qui maximè se glorificauit, punitur doloris luctu.

Respondeo dicendum, quod timor, dolor, gaudium, & huiusmodi, secundum quod sunt passiones, in Dæmonibus esse non possunt: sic enim sunt propriæ appetitus sensitiui, qui est virtus in organo corporali. Sed secundùm quod nominant simplices actus voluntatis, sic possunt esse in Dæmonibus. Et necesse est dicere, quod in eis sit dolor

dolor: quia dolor, secundùm quod significat simplicem actum voluntatis, nihil est aliud, quam renisus voluntatis ad id, quod est, vel non est. Patet autem, quod Dæmones multa vellent non esse, quæ sunt, & esse, quæ non sunt. Vellent enim, cum sint inuidi, damnari eos, qui saluantur: vnde oportet dicere, quod in eis sit dolor: & præcipuè, quia de ratione pœnæ est, quod voluntati repugnet: priuantur etiam beatitudine, quam naturaliter appetunt, & in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

Ad primum ergo dicendum, quod gaudium, & dolor de eodem, sunt opposita, non autem de diuersis. Vnde nihil prohibet, vnum simul dolere de vno, & gaudere de alio: & maximè, secundùm quòd dolor, & gaudium important simplices voluntatis actus: quia non solùm in diuersis; sed etiam in vna & eadem re potest esse aliquid, quod volumus, & aliquid, quod nolumus.

Ad secundum dicendum, quòd sicut in Dæmonibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quod autem dicitur, Factus est, vt nullum timeret, intelligitur de timore Dei cohibente à peccato. Alibi namque scriptum est, quod Dæmones credunt, & contremiscunt.

Ad tertium dicendum, quòd dolere de malo culpæ propter se, attestatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ propter pœnam, attestatur bonitati naturæ, cui malum pœnæ opponitur. Vnde Augustinus dicit 19. *de Ciuitate Dei*, * quòd dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmon ergo, cum peruersæ sit voluntatis, & obstinatæ, de malo culpæ non dolet.

* Lib. 19. c. 13. post medium tom. 5.

Prima conclusio.

Timor, dolor, & gaudium, secundum quod sunt passiones, in Dæmonibus esse non possunt.

Secunda conclusio.

Timor, dolor &c. secundùm quod nominant simplices actus voluntatis, queũt esse in illis. Et necesse est dicere, esse in eis dolorem.

Annotationes circa hunc articulum.

1. D. Thom. Circa primam conclusionem notandum est, eam optima ratione probari à D. Thoma. nempe, quia prædicti actus, vt sunt passiones, sunt proprij appetitus sensitiui, qui non est in Angelis: ex eo quod talis appetitus est forma existens in organo corporeo, & ab eo pendens; cum tamen id Angelo nequeat competere, vt ex dictis *in q. 50.* constat.

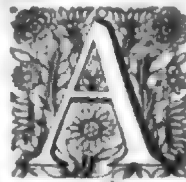
Circa secundam conclusionem aduertendum est, eam optimè etiam probari à D. Thoma quoad

C actum doloris, tum quia dolor, secundùm quod est actus voluntatis, nihil est aliud, quam renisus voluntatis ad id, quod est, vel non est: at Dæmones multa vellent esse, quæ non sunt, & multa vellent non esse, quæ sunt, vt ex se constat. Tum etiam. Quia pœnam patiuntur, de cuius ratione est, vt voluntati per se loquendo repugnet. Tum deinde. Quia priuantur beatitudine, quod illis maximum ingerit dolorem. Tum denique. Quia in multis eorum iniqua voluntas cohibetur. Ex quo etiam quoad gaudium eadem conclusio, proportione seruata, manet ostensa.

D

ARTICVLVS IV.

Vtrùm aër iste sit locus pœnalis Dæmonum?

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod aër iste non sit locus pœnalis Dæmonum. Dæmon enim est naturæ spiritualis. Natura autem spiritualis non afficitur loco. Ergo nullus locus est Dæmonibus pœnalis.

4. Dist. 47. q. 1. art. 3. cor. & ad 4. Et dist. 47. q. 1. artic. 3. q. 4. ad 1.

E

¶ 2. Præterea. Peccatum hominis non est grauius, quam peccatum Dæmonis. Sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis Dæmonis. Ergo non aër caliginosus.

¶ 3. Præterea. Dæmones puniuntur pœna ignis. Sed in aëre caliginoso non est ignis. Ergo aër caliginosus non est locus pœnæ Dæmonum.

F

Sed contra est, quod Augustinus dicit 3. *super Genes. ad litteram* * quod aër caliginosus est quasi carcer Dæmonibus vsque ad tempus iudicij.

* Lib. 3. super Genes. c. 10. à medio tom. 3.

Respondeo dicendum, quod Angeli secundùm suam naturam medij sunt inter Deum, & homines. Habet autem hoc diuinæ prouidentiæ ratio, quod inferiorum bonum per superiora procuretur. Bonum autem hominis dupliciter procuratur per diuinam prouidentiam. Vno modo directè, dum scilicet aliquis inducitur ad bonum, & retrahitur à malo, & hoc decenter fit per Angelos bonos. Alio modo indirectè, dum scilicet aliquis exercetur impugnatus per impugnationem contrarij: & hanc procurationem boni humani, conueniens fuit, per malos Angelos fieri, ne totaliter post peccatum ab vtilitate naturalis ordinis exciderent. Sic ergo Dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidem ratione suæ culpæ, & hic est infernus: alius autem ratione exercitationis humanæ, & sic debetur eis caliginosus aër. Procuratio autem salutis humanæ protenditur vsque ad diem iudicij. Vnde & vsque tunc durat ministerium Angelorum, & exercitatio Dæmonum.

G

H

Vndè, & vſque tunc, & boni Angeli ad nos huc mittuntur, & Dæmones in hoc aëre caliginoſo ſunt ad noſtrum exercitium: licet eorum aliqui etiam nunc in inferno ſint ad torquendum eos, quos ad malum induxerunt, ſicut & aliqui boni Angeli ſunt cum animabus ſanctis in cœlo. Sed poſt diem iudicij omnes mali, tam homines, quàm Angeli, in inferno erunt, boni vero in cœlo.

Ad primum ergo dicendum, quòd locus non eſt pœnalis Angelo, aut animæ, quaſi afficiens alterando naturam, ſed quaſi afficiens, voluntatem contriſtando, dum Angelus, vel anima apprehendit ſe eſſe in loco non conuenienti ſuæ voluntati.

Ad ſecundum dicendum, quod anima ſecundùm ordinem naturæ non præfertur alteri animæ, ſicut Dæmones ordine naturæ præferuntur hominibus: vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicendum, quod aliqui dixerunt, vſque ad diem iudicij differri pœnam ſenſibilem, tam Dæmonum, quam animarum, & ſimiliter beatitudinem Sanctorum differri vſque ad diem iudicij. Quod eſt erroneum, & repugnans Apoſtoli ſententiæ, qui dicit 2. Corinthiorum 5. *Si terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, domum habemus in cœlo.* Alij vero, licèt hoc non concedant de animabus, concedunt tamen de Dæmonibus. Sed melius eſt dicendum, quod idem iudicium ſit de malis animabus, & malis Angelis: ſicut idem iudicium eſt de bonis animabus, & bonis Angelis. Vnde dicendum eſt, quod ſicut locus cœleſtis pertinet ad gloriam Angelorum, tamen gloria

C eorum non minuitur, cum ad nos veniunt, quia conſiderant illum locum eſſe ſuum: eo modo, quo dicimus, honorem Epiſcopi non minui, dum actu non ſedet in cathedra: ſimiliter dicendum eſt, quod Dæmones, licèt non actu alligentur gehennali igni, dum ſunt in aëre iſto caliginoſo, tamen ex hoc ipſo quod ſciunt, illam alligationem ſibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadam Gloſſa * Iacobi 3. quod portant ſecum ignem gehennæ, quocumque vadant. Nec eſt contra D hoc, quod rogauerunt Dominum, vt non mitteret eos in abyſſum, vt dicitur Lucæ 8. quia hoc petierunt, reputantes ſibi pœnam, ſi excluderentur à loco, in quo poſſunt hominibus nocere. Vnde Matthæi 8. dicitur, quod deprecabantur eum, ne expelleret eos extra regionem.

* In Gloſſa ordinaria ſuper illud, inflammat totam.

Prima concluſio.

Locus pœnalis Dæmonum debitus eorum culpæ, eſt infernus.

Secunda concluſio.

E *Aer iſte caliginoſus eſt locus pœnalis Dæmonum, propter exercitium hominum, & pugnam in vita ſpirituali.*

Tertia concluſio.

Multi Dæmones ſunt detenti in inferno propter cruciandas animas ibidem exiſtentes.

Quarta concluſio.

Poſt diem iudicij omnes deſcendent in infernum.

Circa hunc articulum ſolet diſputari de modo, quo Dæmones crucientur in inferno ab igne. Cæterum quia circa hoc iam diximus ſupra q. 52. dum de modo, quo ſunt in loco violento, & per paſſionem egimus: id circo quoad hoc, quæ ibidem adduximus, ſufficiant. F

QVÆSTIO CVI. QVOMODO vna creatura moueat aliam? Vbi de illuminatione Angelorum.

TROOEMIVM.

DEINDE Conſiderandum eſt, quomodo vna creatura moueat aliam. Erit autem hæc conſideratio tripartita, vt primo conſideremus, quomodo Angeli moueant, qui ſunt creaturæ pure ſpirituales. Secundò, quomodo corpora moueat. Tertiò, quomodo homines, qui ſunt ex ſpirituali, & corporali natura compoſiti.

¶ Circa primum tria consideranda occurrunt. Primò, quomodo Angelus agat in Angelum. Secundò, quomodo in creaturam corporalem. Tertiò, quomodo in homines.

¶ Circa secundum considerare oportet de illuminatione, & locutione Angelorum, & ordinatione eorum ad inuicem, tam bonorum, quam malorum.

QVia ad completam huius tractatus de Angelis explicationem videbatur desiderari, vt aliqua de illuminatione, & locutione eorundem adiiceremus, idcirco ad expositionem eorum, quæ *in quæstionibus* 106. & 107. D. Thomas docuit, addere placuit, vt ita discutiendo cum ipso ea, quæ ipse in prædictis quæstionibus dixit, tractatus iste vberior, & perfectior maneat.

ARTICVLVS I.

Vtrùm vnus Angelus illuminet alium?

[1. Dist. 9. art. 2. Et dist. 12. q. 1. artic. 1. Et verit. q. 9. art. 1. Et 1. Cor 13.]

AD primum sic proceditur. Videtur, quod vnus Angelus non illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinem possident nunc, quam nos in futuro expectamus. Sed tunc vnus homo non illuminabit alium secundum illud Ierem. 31. *Non docebit vltrà vir proximum suum, & vir fratrem suum.* Ergo etiam nunc vnus Angelus non illuminat alium.

¶ 2. Prætereà. Triplex est lumen in Angelis, naturæ, gratiæ, & gloriæ. Sed Angelus illuminatur lumine naturæ à creante, lumine gratiæ à iustificante, lumine gloriæ à beatificante, quod totum Dei est. Ergo vnus Angelus non illuminat alium.

¶ 3. Prætereà. Lumen est forma quædam mentis. Sed mens rationalis à solo Deo formatur, nulla interposita creatura, vt Aug. * dicit *in lib.* 83. *quæst.* Ergo vnus Angelus non illuminat mentem alterius.

[Quæst 51 non procul à à fine, tom. 4.]

Sed contra est, quòd dicit Dionys. * 8. *cap. cælest. Hier.* quod Angeli secundæ hierarchiæ purgantur, & illuminantur, & perficiuntur per Angelos primæ hierarchiæ.

[* Cap. 8. parum ante medium, & c. 6. Eccl. Hierarch.]

Respondeo dicendum, quod vnus Angelus illuminat alium. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod lumen, secundum quod ad intellectum pertinet, nihil est aliud, quam quædam manifestatio veritatis secundùm illud ad Ephes. 5. *Omne, quod manifestatur, lumen est.* Vnde illuminare nihil aliud est, quam manifestationem agnitæ veritatis alij tradere: secundùm quem modum Apostolus dicit ad Eph. 3. *Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia, illuminare omnes, quæ sit* C *dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo.* Sic igitur vnus Angelus dicitur illuminare alium, in quantum ei manifestat veritatem, quam ipse cognoscit. Vnde Dionys. * dicit 7. *cap. cælest. Hier.* quod Theologi planè monstrant, cœlestium substantiarum ornatus à supremis mentibus doceri deificas scientias.

[* Caplt. 7. post med.]

Cùm autem ad intelligendum duo concurrant, vt suprà * diximus, scilicet virtus intellectiua, & similitudo rei intellectiuæ, D secundum hæc duo vnus Angelus alteri veritatem notam notificare potest. Primo quidem, fortificando virtutem intellectiuam eius. Sicut enim virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, vt minus calidum crescit in calore ex præsentia magis calidi: ita virtus intellectiua inferioris Angeli confortatur ex conuersione superioris Angeli ad ipsum. Hoc enim facit in spiritualibus E ordo conuersionis, quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis. Secundò autem vnus Angelus alteri manifestat veritatem ex parte similitudinis intellectæ. Superior enim Angelus notitiam veritatis accipit in vniuersali quadam acceptione, ad quam capiendam inferioris Angeli intellectus non esset sufficiens, sed est ei connaturale, vt magis particulariter virtutem accipiat. Superior verò Angelus veritatem, F quam velociter concipit, quodammodò distinguit, vt ab inferiori capi possit: & sic eam cognoscendam illi proponit. Sicut etiam apud nos, Doctores, quod in summa capiunt, multipliciter distinguunt, prouidentes capacitati aliorum. Et hoc est, quod Dionys. * dicit 15. *cap. cælest. Hierarch.* Vnaquæque substantia intellectualis datam sibi à diuiniori vniformem intelligentiam prouida virtute diuidit, & mul- G tiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam.

[* Q. præced. art. 3.]

[* C 15. non multum remotè ante medium.]

Ad primum ergo dicendum, quod omnes Angeli, tam superiores, quàm inferiores, immediatè vident Dei essentiam: & quantum ad hoc vnus non docet alium. De hac enim doctrina Propheta loquitur: vnde dicit, Non docebit

docebit vir fratrem suum dicens, cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsque ad maximum. Sed rationes diuinorum operum quæ in Deo cognoscuntur sicut in causa, omnes quidem Deus in seipso cognoscit, quia seipsum comprehendit: aliorum verò Deum videntium tantò vnusquisque in Deo plures rationes cognoscit, quantò eum perfectius videt. Vnde superior Angelus plura in Deo de rationibus diuinorum operum cognoscit, quàm inferior, & de his eum illuminat. Et hoc est quod dicit Dionys. * 4. *cap. de Diuin. nomin.* quod Angeli existentium illuminantur rationibus.

* C. 4. non multum à principio.

Ad secundum dicendum, quod vnus Angelus non illuminat alium tradendo ei lumen naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ, sed confortando lumen naturale ipsius, & manifestando ei veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, & gratiæ, & gloriæ, vt dictum est. *

* In cor. art.

Ad tertium dicendum, quod rationalis mens formatur immediatè à Deo, vel sicut imago ab exemplari, quia non est facta ad alterius imaginem, quam Dei; vel sicut subiectum ab vltima forma completiua: quia semper mens creata reputatur informis, nisi ipsi primæ veritati inhæreat. Aliæ vero illuminationes, quæ sunt ab homine, vel Angelo, sunt quasi dispositiones ad vltimam formam.

Prima conclusio est affirmatina.

Secunda conclusio.

Vnus Angelus illuminat per hoc, quod confortet virtutem intellectiuam ipsius, & proponendo illi veritatem secundum eius capacitatem.

Tertia conclusio in solutione ad primum.

Nullus Angelus illuminat alium quantum ad visionem diuinæ essentiæ, bene tamen quantum ad rationes diuinorum operum: quatenus superior Angelus plura de his cognoscit, & de illis inferiorem illuminat.

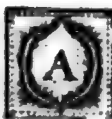
Quarta conclusio ad secundum.

Vnus Angelus illuminat alium confortando lumen ipsius, & manifestando ei veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, gratiæ, & gloriæ.

ARTICVLVS II.

Vtrùm vnus Angelus possit mouere voluntatem alterius?

1. 2. q. 9. art. 4. Et 3. côtr. c. 88. & 89.

D secundum sic proceditur. Videtur, quod vnus Angelus possit mouere voluntatem alterius. Quia secundùm Dionys. sicut vnus Angelus illuminat alium, ita purgat, & perficit, vt patet ex auctoritate supra dicta. * Sed purgatio, & perfectio videntur pertinere ad voluntatem: nam purgatio videtur esse à sordibus culpæ, quæ pertinet ad voluntatem: perfectio autem videtur esse per consecutionem finis, qui est obiectum voluntatis. Ergo vnus Angelus potest mouere voluntatem alterius.

* Art. præc. arg. sed côr.

¶ 2. Prætereà. Sicut Dionys. dicit * 7. *cap. cœlest. Hierarch.* nomina Angelorum designant eorum proprietates. Seraphim enim incendentes dicuntur, aut calefacientes, quod est per amorem, quia ad voluntatem pertinet. Vnus ergo Angelus mouet voluntatem alterius.

* Cap. 7 cœlest Hier. in princ. Et c. 8. cit. princ.

¶ 3. Præterea. Philosophus dicit in 3. de Anima * quod appetitus superior mouet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus Angeli superioris superior est, ita etiam appetitus. Ergo videtur, quod superior Angelus possit immutare voluntatem alterius.

* Lib 3 de Anima text. 59. tom. 2.

Sed contra. Eius est immutare voluntatem, cuius est iustificare, cùm iustitia sit rectitudo voluntatis. Sed solus Deus est, qui iustificat. Ergo vnus Angelus non potest immutare voluntatem alterius.

Respondeo dicendum, quod sicut supra * dictum est, voluntas immutatur dupliciter: vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potentiæ. Ex parte quidem obiecti mouet voluntatem, & ipsum bonum, quod est voluntatis obiectum, sicut appetibile mouet appetitum: & ille, qui demonstrat obiectum: puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed, sicut supra dictum est * alia quidem bona aliqualiter inclinant voluntatem, sed nihil sufficienter mouet voluntatem, nisi bonum vniuersale, quod est Deus: & hoc bonum solus ipse ostendit, vt per essentiam videatur à beatis, qui dicenti Moysi: Ostende mihi gloriam tuam, respondit: Ego ostendam tibi omne bonum, vt habetur Exod. 33. Angelus ergo non sufficienter mouet voluntatem, nec vt obiectum, nec vt ostendens obiectum, sed inclinat eam, vt amabile quoddam, & vt manifestans aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatem: & per hoc inclinare potest ad amorem creaturæ, vel Dei per modum suadentis. Ex parte verò ipsius potentiæ voluntas nullo modo potest moueri nisi à Deo. Operatio enim voluntatis est inclinatio quædam volentis in volitum. Hanc autem inclinationem solus ille immutare potest, qui virtutem volendi creaturæ contulit: sicut & naturalem

* Q. præc. art. 4.

* Q. præc. art. 4.

ralem inclinationem solum illud agens potest mutare, quod potest dare virtutem, quam consequitur inclinatio naturalis. Solus autem Deus est, qui potentiam volendi tribuit creaturæ, quia ipse solus Deus est auctor intellectualis naturæ. Vnde Angelus voluntatem alterius mouere non potest.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum modum illuminationis est accipienda & purgatio, & perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectum, & voluntatem, purgat à defectibus intellectus, & voluntatis, & perficit in finem intellectus, & voluntatis. Angeli autem illuminatio refertur ad intellectum, vt dictum est *: ideo etiam purgatio Angeli intelligitur à defectu intellectus, qui est nescientia, perfectio autem est consummatio in fine intellectus, qui est veritas cognita. Et hoc est, quod dicit Dionys. * *6. cap. cælest. Hierarch.* quod in cœlesti Hierarchia purgatio est in substantiis, & essentiis, tanquam ignotorum illuminatio in perfectiorem scientiam inducens: sicut si dicamus, visum corporalem purgari, in quantum remouentur tenebræ. Illuminari vero, in quantum perfunditur lumine: perfici verò, secundùm quod perducitur ad cognitionem colorati.

* Art. præc.

* C. 6. cœl. Hier. p. 3 inter medium & fin.

Ad secundum dicendum, quod vnus Angelus potest inducere alium ad amorem Dei per modum persuadentis, vt supra dictum est. *

* In cor. art.

Ad tertium dicendum, quod Philosophus loquitur de appetitu inferiori sensitiuo, qui potest moueri à superiori intellectiuo, quia pertinet ad eandem naturam animæ, & quia inferior appetitus est virtus in organo corporali; quod in Angelis locum non habet.

Prima conclusio.

Ex parte obiecti potest vnus Angelus alterius voluntatem mouere.

Secunda conclusio.

Ex parte potentiæ vnus Angelus non potest mouere voluntatem alterius.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angelus inferior superiorem illuminare possit?

* 2. Dist. 9. art. 1. De verit. q. 9. art 3.

D Tertium sic proceditur. Videtur, quod Angelus inferior superiorem illuminare possit. Ecclesiastica enim Hierarchia deriuata est à cœlesti; & eam repræsentat. Vnde & superna Ierusalem dicitur mater nostra, C Gal. 4. Sed in Ecclesia etiam superiores illuminantur ab inferioribus, & docentur, secundum illud Apostoli 1. ad Cor. 14. Potestis omnes per singulos prophetare, vt omnes discant, & omnes exhortentur. Ergo & in cœlesti Hierarchia superiores ab inferioribus possunt illuminari.

¶ 2. Prætereà. Sicut ordo corporalium substantiarum dependet ex Dei voluntate, ita & ordo substantiarum spi- D ritualium. Sed, sicut dictum est, * Deus quandoque præter ordinem substantiarum corporalium operatur. Ergo etiam operatur præter ordinem spiritualem substantiarum, illuminando inferiores, non per medios superiores. Sic ergo inferiores illuminati à Deo possunt superiores illuminare.

* Q. præc. art. 6. & 7.

¶ 3. Prætereà. Vnus Angelus alium E illuminat, ad quem se conuertit, vt supra dictum est. * Sed cum ista conuersio sit voluntaria, potest supremus Angelus ad infimum se conuertere, mediis prætermissis. Ergo potest eum immediatè illuminare: & ita potest illuminare superiores.

* Art. 1. huius quæst.

Sed contra est, quod Dionys. dicit, * hanc legem esse diuinitatis immobiliter firmatam, vt inferiora reducantur in F Deum per superiora.

* C. 5. Eccles. Hier. in titulo de Sacerd. perfectionibus in principio.

Respondeo dicendum, quod inferiores Angeli numquam illuminant superiores, sed semper ab eis illuminantur. Cuius ratio est. Quia, sicut supra dictum est, * ordo continetur sub ordine, sicut causa continetur sub causa. Vnde sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinem. Et ideo non est inconueniens, si aliquando aliquid fiat præter ordinem inferioris causæ ad ordinandum in su- G periorem causam: sicut in rebus humanis prætermittitur mandatum Præsidis, vt obediatur Principi. Et ita contingit, vt præter ordinem naturæ corporalis aliquid Deus miraculosè operetur ad ordinandum homines in eius cognitionem. Sed prætermissio ordinis, qui debetur spiritualibus substantiis, in nullo pertinet ad ordinationem hominum in Deum, cum operationes Angelo- H rum non sint nobis manifestæ, sicut operationes visibilium corporum. Et ideò ordo, qui conuenit spiritualibus substantiis, numquam à Deo prætermittitur, quin semper inferiora moueantur per superiora, & non è conuerso.

* Q. præc. art. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod Ecclesiastica Hierarchia imitatur cœlestem aliqualiter: sed non perfectè consequitur eius similitudinem. In cœlesti

cœlesti enim Hierarchia tota ratio ordinis est ex propinquitate ad Deum. Et ideò illi, qui sunt Deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & scientia clariores: & propter hoc superiores nunquam ab inferioribus illuminantur. Sed in Ecclesiastica Hierarchia interdum qui sunt Deo per sanctitatem propinquiores, sunt gradu infimi, & scientia non eminentes: & quidam in vno etiam secundum scientiam eminent, & in alio deficiunt. Et propter hoc superiores ab inferioribus doceri possunt.

Ad secundum dicendum, quod non est similis ratio de hoc, quod Deus agat præter ordinem naturæ corporalis, & spiritualis, vt dictum est. * Vnde ratio non sequitur.

* In cor. art.

Ad tertium dicendum, quod Angelus voluntate conuertitur ad alium Angelum illuminandum: sed voluntas Angeli semper regulatur lege diuina, quæ ordinem in Angelis instituit.

Conclusio est negatiua.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Angelus superior illuminet inferiorem?

2. Dist. 9. art. 2. Et d. 11 q. 2. art. 1. & verit. q. 9. ar. 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod Angelus superior non illuminet inferiorem de omnibus, quæ ipse nouit. Dicit enim Dionys. * 12. *cap. de cœlesti Hierarch.* quòd Angeli superiores habent scientiam magis vniuersalem: inferiores vero magis particularem, & subiectam. Sed plura continentur sub scientia vniuersali, quam sub particulari. Ergo non omnia, quæ sciunt superiores Angeli, cognoscunt inferiores per superiorum illuminationem.

* Cap. 12.

¶ 2. Prætereà. Magister dicit 11. *dist.* 2. *Sent.* quod superiores Angeli cognouerunt à sæculis mysterium Incarnationis: inferioribus verò ignotum fuit, vsquequo completum est. Quod videtur per hoc, quod quibusdam Angelis quærentibus, quis est iste Rex gloriæ? quasi ignorantibus, alij respondent quasi scientes: Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ, vt Dionys. * exponit 7. *cap. de cœlesti Hierarch.* Hoc autem non esset, si superiores Angeli illuminarent inferiores de omnibus, quæ ipsi cognoscunt. Non ergo es illuminant de omnibus sibi notis.

* C. 7. à 1. med.

¶ 3. Prætereà. Si omnia superiores

C Angeli inferioribus annuntiant, quæ cognoscunt, nihil inferioribus ignotum remanet, quod superiores cognoscant. Non ergo de cætero superiores potuerunt illuminare inferiores: quod videtur inconueniens. Non ergo superiores de omnibus inferioribus illuminant.

Sed contra est, quod Greg. dicit, * quod in illa cœlesti patria, licèt quædam data sint excellenter, nihil tamen D possidetur singulariter. Et Dion. dicit 4. *cap. cœlest. Hierarch.* * quod vnaquæque cœlestis essentia intelligentiam sibi à superiori datam inferiori communicat, vt patet ex auctoritate suprà inducta. *

* In homil. de centum ouibus, & est 34. in Euág. à medio.

* C. 4. à medio illius.

* Art 1 huius q. arg. sed contra.

Respondeo dicendum, quod omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonum, quod habent, in alia diffundant: nam de ratione boni est, quod se aliis communicet. Et E inde est etiam, quod agentia corporalia similitudinem suam aliis tradunt, quantum possibile est. Quanto igitur aliqua agentia magis in participatione diuinæ bonitatis constituuntur, tantò magis perfectiones suas nituntur in alios transfundere, quantum possibile est. Vnde beatus Petrus monet eos, qui diuinam bonitatem per gratiam participant, dicens 1. Petri 4. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum F illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis sancti Angeli, qui sunt in plenissima participatione diuinæ bonitatis, quicquid à Deo percipiunt, subiectis impertiuntur: non tamen recipitur ab inferioribus ita excellenter, sicut est in superioribus. Et ideo superiores semper remanet in altiori ordine, & perfectiorem scientiam habentes. Sicut vnam & eandem rem plenius intelligit G magister, quam discipulus, qui ab eo addiscit.

Ad primum ergo dicendum, quod superiorum Angelorum scientia dicitur esse vniuersalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

Ad secundum dicendum, quod verbum Magistri non sic est intelligendum, quod inferiores Angeli penitus H ignorauerint mysterium Incarnationis: sed quia non ita plenè cognouerunt, sicut superiores, & in eius cognitione postmodum profecerunt, dum illud mysterium impleretur.

Ad tertium dicendum, quod vsque ad diem iudicij semper noua aliqua supremis Angelis reuelantur diuinitus de his, quæ

quæ pertinent ad dispositionem mundi, & præcipuè ad salutem electorum. Vnde semper remanet, vnde superiores Angeli inferiores illuminent.

Conclusio est affirmatiua.

DISPVTATIO XIV.

De illuminatione Angelorum.

LIcet Angelicus Præceptor *in hac quæst.* 106. agat, tum de Angelorum illuminatione *in art.* 1. 3. & 4. tum etiam *in art.* 2. an voluntas vnius Angeli moueatur ab altero? nihilominùs disputationem hanc de Angelorum illuminatione solùm inscribimus: quia de illa tantummodò agemus, ex eo quod decisio de motione voluntatis non habet peculiarem difficultatem in Angelis, sed desumenda est ex communibus principiis de motione voluntatis in communibus ab exteriori principio, quæ solet tradi 1. 2. q. 10. Maximè, quia nos explicantes, quomodo fiat illuminatio Angelorum, an nimirum per additionem physicam alicuius luminis, vel alterius ad ordinem actus primi spectantis, reddemus sufficientem rationem, per quam (proportionaliter tamen applicatam) sufficientem ostendatur, an vnus Angelus possit alterius voluntatem mouere, ↄcene.

DVBIVM I.

Vtrùm vnus Angelus alium illuminet?

QVia quæstio *an est* debito iure alias naturæ ordinæ præcedit, ideò primo loco de *an est* prædictæ illuminationis inquirimus.

§. I. *Vera, & communis sententia ex Dionysio, & ex Præceptore Angelico & aliis Patribus desumpta.*

1. Sanctorum ... sen ... *Isaiæ* 63. *Psal.* 23.

DIcendum ergo est, vnum Angelum alium illuminare. Assertio hæc habet non leue fundamentum in Sacra Scriptura: Nam Isaiæ 63. dicitur: *Quis est iste, qui venit de Edom?* Et Psal. 23. *Quis est iste Rex gloriæ?* Quæ testimonia, iuxta interpretationem plurium ex Patribus, intelliguntur de inferioribus Angelis, qui admirati de Christi gloria, & triumpho ascendentis in cœlum, sciscitantur à superioribus Angelis, *Quis est iste qui venit de Edom, &c.* & similiter, *Quis est iste Rex gloriæ?* vt constat ex illis, quæ tradunt Hier. super prædictum locum Isaiæ, August. *serm.* 5. *de Ascensione Domini*, Origenes *tr.* 15. *super Matth. cap.* 21. & Ambr. *lib. de institutione Virg. c.* 5. Eandem etiam assertionem tuentur Dionys. 8 *c. cœlest. Hierar.* (quem refert D. Thomas in argumento *sed contra art.* 1. *huius quæst.*) asserens, quòd Angeli secundæ hierarchiæ purgantur, & illuminantur, & perficiuntur per Angelos primæ hierarchiæ. *Hieron. August. Origenes. Dionysius. D. Thom.*

Idem etiam tuetur Angelicus Præceptor articulo nuper citato his verbis: *Dicendum, quod vnus Angelus illuminat alium:* Et *in* 2. *dist.* 9. *q.* 1. *art.* 2. & *dist.* 11. *q.* 1. *art.* 2. *de Veritate q.* 9. *art.* 1. necnon *1. Cor.* 13. *lect.* 1. & alii Patres, vt Athan. *lib. de Communione similis essentiæ, Cherubim* (inquiens) *& Seraphim, qui continuò, & sine vllo mediatore, aut interprete à Deo condiscunt, vtpotè cæteris sublimiores, & Deo propinquiores, & ab iis erudiuntur inferiores ordines, atque ita deinceps cæteri pro suo gradu.* Heraclides in Epistola ad Lausum Præpositū, quæ refertur in thesauro Catholico *lib.* 4. *art.* 2. his verbis: *Primi ordines Angelorum habent Magistram summam Trinitatem: secundi autem discunt à primis: tertii à secundis, & sic deinceps vsque ad extremos. Qui autem sunt præstantiores honore, & virtute, docent eos qui sunt inferiores cognitione.* Sophronius in encomio de Angelis, alloquens Seraphinos, ait: *Vos estis: qui infinitum Trini, vnicuique splendorem, quantum fas est, circa vllum medium excipiatis, exceptumque cæteris mentibus, & intelligentiis communem faciatis.* D. Bernard. *lib.* 5. *de Consideratione cap.* 4. *de Cherubim*, ait. *Ex ipso sapientiæ fonte, ore Altissimi haurientes & refundentes fluenta scientiæ vniuersis ciuibus suis.* Damasc. lib. 2. Fidei cap. 3. *Illud quidem perspicuum est, eos Angelos, qui præstantiores, sublimioresque sunt, splendorem, & cognitionẽ inferioribus impertiri.* Ac tandem hoc ipsum tuetur communis Scholasticorum sententia *in* 2. *dist.* 11. vno excepto Durando. Vnde idem Dionys. 7. *cap. cœlestis Hierarch.* inquit, quòd Theologi planè tradunt, *inferiores cœlestium naturarum ordines à superioribus ritè diuina opera explicantes, scientias discere.*

Athan. Heraclid. Sophron. D. Bern. Damasc. Durand. Idem. Dionysius.

3. Solutio Durandi.

Nec obest id, quod responderi potest ex Durando, reipsa hanc illuminationem negante, & verbo tenus illam asserente, sensum Dionysii, ex quo Patres hanc illuminationem acceperunt, non esse, quod Angeli inferiores illuminentur mediantibus superioribus mediatione causalitatis (quia solus Deus illuminat immediatè omnes Angelos, non tamen vnus causat illuminationem alterius) sed mediatione dignitatis, & ordinis: quia Deus nõ illuminat immediatè Angelos inferiores, quin priùs illuminet superiores, propter illorum dignitatem.

Reiicitur.

Non igitur hoc refert. Quoniam interpretatio hæc apertè pugnat cum testimoniis Dionysii, vt intuenti illa constabit. Pro quibus omnibus sufficiet adducere verba *capit.* 3. *de Cœlesti Hierarchia* in quibus de Angelica Hierarchia loquens idem Dionysius, postquam dixit, quòd superiores Angeli à Verbo immediatè scientiam accipiunt, sic inquit: *Suosque in rebus diuinis collegas simulacra diuina efficit, specula maximè perlucida, & ab omni labe pura, quæ diuinum prima lucis radium recipere possunt: faciteque, vt eadem, lucis quidem, quæ eis data est, plena sint. Iam autem rursus ex diuinis legibus sint inuidia in ea, quæ sequuntur, infundant.* Vbi expendendum est verbum illud *infundant*, quod quidem non solum illuminationem illam à Durando depictam, sed communicationem sacratissimi iubaris affatim hausti, & posteà ab eisdem Angelis haurientibus aliis diffusam satis denotant. Sicut etiam verbum illud, *ex diuinis legibus*, hoc ipsum confirmat. Nam si solus Deus omnes Angelos illuminat ordine illo præcisè, quem Durandus excogitauit, nimirum, illuminando priùs superiores, deinde se solo inferiores, non apparet, in quo superior inferiorem illuminando diuinis legibus obedientiam præstaret.

Idem. Dionysius.

Adde, quòd id, quod admittitur à Durando ad astruendam suam illuminationem, quod nomine tenus sit talis, suadet etiam illuminationem, quæ reipsa sit illuminatio, vt à Dionysio, & Patribus conceditur. Nam Durandus fatetur, Angelos illuminari à Deo immediatè, & nihilominùs propter maiorem

maiorem dignitatem superiorum supra inferiores, dicuntur isti illuminari ab illis: quia Deus non illuminat inferiores se solo, nisi illuminando propter prædictam dignitatem priùs superiores. Constat autem, hanc maiorem excellentiam superiorum respectu inferiorum satis congruenter suadere, quod non solus Deus, sed etiam Angeli superiores reipsa illuminant inferiores, diffundendo debito modo notitiam, & illuminationem, quam acceperunt à Deo, in eosdem Angelos inferiores.

4. Et ratio congruentiæ potest facilè reddi ex eo, quòd cùm lumen diuinum, & cognitio illius sint perfectissima, & vniuersalissima, non est congruum, vt immediatè diffundantur, & communicentur ad Angelos inferiores, qui per species, & notitias magis particulares, & dearticulatas cognoscunt, sed quòd immediatiùs id fiat ad alios Angelos superiores per vniuersaliores, & actualiores species, & notitias intelligentes, vt ita illud sacratissimum iubar gradatim descendens, habeat gradatim (vt sic dicamus) particularizari, & dearticulari, ac tandem gradatim communicari Angelis inferioribus, per species, & notitias magis particulares, & dearticulatas cognoscentibus.

Non secus (proportione tamen seruata) ac contingit apud nos. Nam philosophus primus nempè Metaphysicus attingit res in principiis vniuersalibus: & medicus considerat res valdè in particulari: & propterea non desumit immediatè principia à primo Philosopho, sed à Philosopho naturali, habente principia magis contracta, quàm primus Philosophus: cùm tamen consideratio naturalis Philosophi, propter maiorem vniuersalitatem, quã habet, quàm consideratio medici, queat accipere immediatè principia suæ considerationis à primo Philosopho. Sic igitur in præsenti propter paritatem rationis dicendum videtur.

5. *Illustratur testimonio D. Thomæ. D. Thom.* Quæ omnia eleganter complexus est D. Thomas *quæst. 9. de Veritate art. 1. ad 3.* vbi constituẽs discrimen inter lumen, & illuminationem corporalem, & spiritualem, sic inquit: *Dicendum, quod non est simile de lumine corporali, & spirituali. Quodlibet enim corpus potest indifferẽter illuminari à quocumque lumine corporali: quod ideò est, quia omne lumen corporale ad formas visibiles æqualiter se habet. Sed non quilibet spiritus potest æqualiter illuminari quolibet lumine: quia quodlibet lumen non æqualiter continet formas intelligibiles: lumen enim supremum continet formas intelligibiles magis vniuersales. Et ideò cùm inferior intellectus sit proportionatus ad accipiendum cognitionem per formas magis particulares, non sufficit ei, quod illuminetur à superiori lumine, sed oportet, quòd illuminetur lumine inferiori ad hoc, quòd in cognitionem rerum abducatur.*

Et hoc ipsum statim explicat exemplo adducto his verbis: *Sicut patet apud nos. Philosophus enim primus habet cognitionem rerum in principiis vniuersalibus: Medicus autem considerat res maximè in particulari. Vnde non accipit immediatè principia à primo Philosopho: sed accipit immediatè à naturali, qui habet principia magis contracta, quàm primus Philosophus. Naturalis autem, cuius consideratio est vniuersalior, quàm Medici, potest accipere immediatè principia suæ considerationis à primo Philosopho. Vnde cùm in lumine intellectus diuini rerum rationes maximè vniantur quasi in vno principio maximè vniuersali, inferiores Angeli non sunt proportionati ad hoc, quod per id lumen solum cognitionem accipiant, nisi adiungatur lumen superiorum Angelorum, in quibus formæ intelligibiles contrahuntur.*

§. II. *Duplex ratio assertionis ex D. Thoma deprompta.*

HVius assertionis duplicem congruentiam tradit D. Thomas q. nuper citata de Veritate art. 1. in argumento *sed contra*, his verbis: *Sicut est ordo in hominibus, ita est ordo in Angelis, vt patet per Dionysium. Sed in hominibus superiores illuminant inferiores, vt dicitur Ephes. 3. Mihi enim sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, &c. Et sic superiores Angeli inferiores illuminant. Præterea Lumen spirituale est efficacius, quàm corporale. Sed superiora corpora illuminant inferiora. Ergo & superiores Angeli illuminant inferiores.* 6. *D. Thom.*

Suadetur assertio ratione D. Thomæ. Ad Eph. 5. Deinde eadem assertio potest suaderi ratione desumpta *ex art. 1. huius quæst.* ad hanc tamen formam redacta. Nam lumen, secundùm quòd ad intellectum pertinet, nihil est aliud, quàm quædam manifestatio veritatis, secundùm illud ad Ephes. 5. *Omne enim, quod manifestatur, lumen est.* Vnde illuminare, nihil aliud est, quàm manifestationem agnitæ veritatis alij tradere, iuxta illud, quod ex Apostolo modò dicebamus. At Angelus superior v. g. supremus tradit manifestationem agnitæ veritatis, quam à Deo accepit Angelo sibi inferiori, & sic de aliis. Ergo vnus Angelus alium illuminabit. Minor probatur. Nam Angelus superior notitiam veritatis accipit in vniuersali quadam conceptione, ad quam capiendam intellectus Angeli inferioris non est sufficiens, quia est ei connaturale, vt magis in particulari veritatem accipiat; superior verò Angelus veritatem, quam velociter concipit, quodammodò distinguit, vt ab inferiori capi possit, & sic eam cognoscendam illi proponit. Sicut etiam apud nos contingit, vt Doctores, quod in summa capiunt, multipliciter distinguant. Et hoc est, quod Dionysius dicit *cap. 15. de cælesti Hierarchia*, dum inquit, vnaquæque substantia intellectualis datam sibi à diuiniori vniformem intelligentiam propria virtute diuidit, & multiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam. *Dion.*

7. *Confirmatur.* Confirmatur ratione D. Thomæ, tam *in art. 1. huius q.* quàm *q. 9. de Verit. art.* etiam 1. Quoniam ad illuminationem spiritualem duo requiruntur. Primum manifestatio alicuius veritatis ignotæ. Secundum verò (quodque ei præcedenti sequitur) confortatio visiuæ potentiæ per lumen ab illuminante. Nam cùm prædictum obiectum sit occultum cognoscenti, & illum quodammodò superexcedens, oportet, eius visiuam potentiam confortari per lumen, vt illud attingat: sed hæc duo reperiuntur in Angelis: ergo vnus alterum illuminabit. Maior videtur perspicua. Nam de illuminatione spirituali debemus loqui ad instar illuminationis corporeæ: in illuminatione autem corporea, & manifestatur obiectum per lumen, & simul confortatur organum potentiæ visiuæ per prædictum lumen, & propterea in compositione organi datur aliquod lumen: ergo etiam hæc duo debent, proportione seruata, in illuminatione spirituali inueniri. Minor autem quoad primam partem, scilicet, quoad manifestationem obiecti, constat. Nam cùm Angeli superiores magis accedant ad diuinum lumen, diuinamque bonitatem, oportet, vt ex lumine diuino magis illuminetur, & ex bonitate diuina participent, quòd notitiam, quam acceperunt, aliis diffundant: quia bonum est diffusiuum sui: & quò bonitas magis participatur, eò etiam habet participari maior diffusio boni accepti, & in alios diffundibilis. Quoad secundam verò

D. Thom. rò partem prædicta minor probatur à D. Thoma ex eo, quòd sicut in corporibus superiora sunt quasi actus respectu inferiorum, vt ignis respectu aëris, ita superiores spiritus sunt quasi actus respectu inferiorum: omnis autem potentia confortatur, & perficitur ex coniunctione ad actum suum. Vnde corpora inferiora conseruantur à superioribus, quæ sunt locus eorum: ac proinde etiam inferiores Angeli confortabuntur ex eorum continuatione ad superiores, vt secundus ex continuatione ad primum, & sic de aliis.

8 Obiectio prima. Nec refert, si contra rationem istam obiicias primò, falsum esse id, quod in ea dicitur, scilicet Angelos superiores veluti diuidere, & dearticulare illam notitiam communiorem & vniuersaliorem, quam habent, & reddendo eam proportionatam intellectibus inferiorum, illos illuminare: ac proinde, si hoc requiritur ad illuminationem inferiorum à superioribus, nequibunt illos illuminare. Antecedens probatur. Quoniam Angeli superiores, hoc ipso quòd superiores, debent intelligere per vniuersaliores species, & cognitiones: & ita non sunt capaces intelligendi per cognitionem ita particularem, & dearticulatam, qualiter requiritur ad hoc, vt sit proportionata modo intelligendi particulari, & dearticulato Angeli inferioris.

Occurritur. Respondetur enim negando antecedens. Et ad probationem patet ex supra dictis. Nam etsi Angelus, quando vtitur adæquate sua specie vniuersaliori, intelligit per cognitionem ita vniuersalem: nihilominùs pro sua libertate, potest vti illa inadæquatè, & tunc habere notitiam ita particularizatam, & dearticulatam, qualiter requiritur ad hoc, quòd veritatem illam, proportionato modo ad naturam Angeli inferioris, proponat, & reuelet. Vnde discrimen, quod intercedit inter Angelum inferiorem, & superiorem quoad modum cognoscendi vniuersalius, non consistit in hoc, quòd semper debeat habere vniuersaliorem cognitionem, vtendo adæquatè sua vniuersaliori specie, sed in hoc, quòd potest pro libito eam habere, cum tamen id non possit Angelus inferior.

9. Secunda obiectio. Nec etiam obest, si contra eandem rationem obiicias secundò, quòd si esset legitima, sequeretur ex ea, Angelos edoceri, & illuminari ab aliquibus ex hominibus: hoc autem est contra Angelicum Præceptorem *q. 9 de Verit. art. 1. in fine. ad* 14 ergo, &c. Sequela probatur. Nam plures ex hominibus, adhuc in via habent pleniorem & perfectiorē gratiam, quam Angeli, vel saltem quam plures ex eisdem Angelis, vt cōstat in Beata Virgine, & in aliis, qui assumpti sunt ad reparandas sedes Angelorum perfectiorum quam alij Angeli nō ita perfecti, qui in gratia perstiterunt. Quare, cùm prædicti homines habuerint notitiam plurium mysteriorum gratiæ, quæ Angelis istis erant occulta, nō est cur non potuerint illos illuminare. Et propterea Paulus hāc illuminationem factam fuisse per Ecclesiam Dei, siue per Apostolos, videtur attruere ad Ephesios 3. *Vt innotescat Principatibus, & Potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei.*

Ad Eph. 3.

Satis fit. Respondetur enim, fatendo cum Angelico Præceptore super hæc verba Pauli *lect. 3.* testimonium hoc magnam habere difficultatem: ad quam Glossa ibidem videtur quodāmodò innuere, vt insinuat idem Angelicus Præceptor loco citato, hanc multiformem sapientiam Dei innotescere Principatibus, & Potestatibus per Apostolos in Ecclesia prædicantes, atque adeò per hos Angelos illuminatos fuisse, ab eisdemque prædictam sapientiam didicisse. Quæ

D. Thom. solutio iuuari potest ex his, quæ idem D. Thom. ad iuuandum illam adducit his verbis: *Et hoc videtur quandam rationem habere. Videmus enim, quòd in cœlo inter Angelos superiores, qui immediatè à Deo illuminantur, illuminant, & docent inferiores Angelos, qui non immediatè illuminantur a Deo. Non videtur ergo irrationabile dici, quòd doceant Angelos Apostoli, qui immediatè à Deo sunt edocti; secundum illud Ioann. 1. Vnigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.*

10. Non placet solutio. D. Thom. Cæterùm hæc solutio non placet D. Thomæ, & ideò in eodem loco statim adiicit. *Sed hoc quidem satis sufficienter dici posset, nisi aliud occurreret. Cum enim in Christo sint duæ naturæ, diuina scilicet, & humana: edocti quidem sunt Apostoli a Christo immediatè, quantum ad humanam naturam: Angeli autem immediatè naturam diuinā vident, etiam inferiores alias non essent beati, cum in sola visione diuinæ essentiæ rationalis creaturæ beatitudo consistat. Non est ergo conueniens, nec ratio aliqua, vt dicamus sanctos, qui sunt in patria doceri a quantumcumque perfectis viatoribus. Nam licèt inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: tamen, Qui minor est in regno cœlorum, maior est illo, vt dicitur Luc. 7.*

Optima solutio ex D. Thoma. Quare legitima solutio huius difficultatis est illa, quam idem Angelicus Præceptor statim sic subiicit: *Dicendum est ergo, quod innotuit Angelis per Ecclesiam idest per Apostolos prædicantes, vt dicit glossa. Non quod Angeli hoc didicerint ab eis, sed in eis. Nam sicut dicit Augustinus super Genes. ad lit. Deus antequam creaturas crearet (ante dico ordine naturæ, non ordine temporis, cùm secundum tēpus simul omnia creata sint) rationes rerum naturalium indidit mentibus Angelorum. Quo fit, vt Angeli dupliciter res naturales cognoscerent. Quia cognouerunt eas in Verbo, & hæc cognitio dicitur matutina. Item cognouerunt eas in naturis propriis, & hæc dicitur cognitio vespertina. Vlterius notandum est, quòd sunt quædam rationes mysteriorum gratiæ, totam creaturam excedentes: & huiusmodi rationes non sunt inditæ mentibus Angelorū, sed in solo Deo sunt occultæ. Et ideo Angeli non cognoscunt eas in seipsis, nec etiam in Deo, sed cognoscunt eas, secundum quod in effectibus explicantur. Cum igitur rationes pertinentes ad multiformem sapientiam Dei sint huiusmodi, scilicet in solo Deo absconditæ, & postmodū in istis forinsecis effectibus explicatæ, manifestum est, quòd Angeli eas, nec in seipsis, nec in ipso Verbo, nec etiam ab Apostolis, nec a viatoribus aliis cognouerunt, sed in ipsis Apostolis explicatas, priùs, in mente diuina latentes, cognouerunt.*

Explicatur exemplo Angelici Doctoris. Potestque explicari exemplo, quod ad hoc intentum adducit Sanctus Doctor his verbis: *Sicut domum quæ est in mente artificis, vel conceptum de domo facienda nullus scire potest, quandiu latet in mente, nisi solum ille, qui solus illabitur animabus, scilicet Deus: sed postquam conceptus est iam in effectu exteriori explicatus, quia domus iam facta, quæ prius latebat in mente artificis, edocetur: non autem edocetur per domum, sed in domo.*

11. Quæ omnia Angelicus Præceptor loco citato in hac obiectione complexus fuerat, iunctis illis quæ *in 2 dist. 11. q. vnica art* 4. tradidit. Nam in priori testimonio innuit, quòd sicut ad illuminationem requiritur superabundantia, & maior plenitudo luminis in illuminatione: ita etiam quòd non sit inferior in perfectione status: nam qui sic inferior est, absolute dicitur inferior: & ideò non est congruum, vt superiorem propriè & in rigore loquendo illuminet. Quare, cùm homines viatores, quantumuis habeant intentiorem

gratiam aliquibus Angelis beatis, nihilominùs semper sunt actu imperfectiores in statu, licet in potentia, & quodammodò in virtute habeant hanc perfectionem, quatenùs postea ex vi huius gratiæ, & meritorum habebunt perfectiorem beatitudinem: idcircò Angeli propriè loquendo non illuminantur ab eis: & propterea Angelicus Præceptor in hoc testimonio sic inquit: *Dicendum, quod ista illuminatio de qua loquimur, fit per lumen gratiæ perficiens lumen naturæ. Nec tamen sequitur quod homo in statu viæ possit illuminare Angelum: non enim habet maiorem gratiam in actu, sed solum in virtute: quia habet gratiam per quam, vel ex qua potest mereri perfectiorem statum. Sicut etiam pullus equi statim natus est maior virtute, quàm asinus, minor autem actuali quantitate.*

In secundo verò testimonio ex secundo Sententiarum asserit, quod per modum illuminationis nullus homo potest docere aliquem Angelum: at verò per modum expletionis rerum, quas Angeli completas vident in prædicatione, & doctrina Apostolorum, ipsi Apostoli dicuntur Angelos docuisse. Et sic concordat D. Thomas pugnam inter D. Hieronymum super c. 1. *ad Ephes.* dicentem, Angelos didicisse per homines Incarnationis mysterium, & August. *lib. 5. cit. super Genes. ad lit.* & Dionys. *lib. 4. de cœlesti Hierarchia* dicentes, homines edoctos fuisse ab Angelis de eodem mysterio. *D. Thom. D. Hieron. August. Dionys.*

Aduertendum tamen circa hanc solutionem desumptam ex D. Thoma *lectione illa 3.* supra relata, quòd cùm Angelicus Præceptor in ea inquit, quod rationes mysteriorum gratiæ totam creaturam excedentes non sunt inditæ mentibus Angelorum, non est sensus, quod Angeli non habeant species inditas vtcumque repræsentantes huiusmodi rationes, quamuis actu, & in exercitio illas non repræsentent, nisi accedente illuminatione facta à Deo immediatè, vel mediante aliquo Angelo, sed quod non sunt inditæ, tamquam non indigentes reuelatione, aut illuminatione ad repræsentationem omninò in actu, & exercitio. Vnde idem S. Doctor *q. & art. nuper citat. de Veritate in solutione ad* 10. fatetur, quòd dum vnus Angelus ab alio illuminatur, non infunduntur ei nouæ species, sed ex eisdem speciebus, quas prius habebat intellectus eius confortatus per lumen superioris (modo ex eodem Angelico Doctore in hac *disput.* explicando) efficitur plurium cognoscitiuus.

11. Obiectio. Nec etiam obstat, si contra confirmationem eiusdem rationis obiicias, esse disparem rationem inter minus calidum coniunctum magis calido, & inter vnum Angelum coniunctum cum altero superiori. Nàm in his coniunctio non est aliud, quàm pura & nuda coexistentia vnius ad alterum, vt constat ex illis, quæ supra diximus, & amplius patebit ex his, quæ in duobus sequentibus dubiis asseremus. Ex hac autem non sequitur aliqua confortatio: quia non dicit, vt vnus eorum imprimat aliquid alteri. Cæterùm minus calidum confortatur ex coniunctione ad magis calidum: quia non est ibi pura & nuda coexistentia: sed vltra eam, habet minus calidum intendi in suo calore per actionem, & impressionem maioris caloris deriuati à magis calido in ipsum.

Responsio præbetur. Respondetur enim, per hanc coniunctionem aliquo modo confortari Angelum inferiorem per lumen superioris, non quidem per impressionem physicam, sed per modum confortationis artificiosæ, seu per modum cuiusdam magisterij confortantis ad modum artis ipsam naturam, vt *dub. 4. huius disp.* latius dicemus: quia hic modus confortationis, & non alius est proportionatus naturæ Angelicæ, quando ab aliquo superiori Angelo illuminatur, & confortatur. Vnde vis confirmationis ex D. Thoma deductæ consistit in hoc, quod sicut corpora confortantur ex coniunctione ad alia superiora iuxta suam naturam, id est, per impressionem physicam: ita etiam Angelus inferior confortatur ex coniunctione ad superiorem iuxta propriam naturam Angelicam, nempe per modum artis adiuuantis naturam, seu per modum cuiusdam magisterij artificiosi, quia vnus Angelus non est capax illuminationis ab altero tamquam a causa principali, de qua in præsenti loquimur, nisi tantum isto modo.

§. III. *Opposita sententia cum suis fundamentis, & responsionibus.*

13. Contraria sententia. *Durand.* Primum fundamentum. Oppositam tamen sententiam nostræ assertioni tuentur in re Durandus *in 2. dist. 11. q. 3. circa finem* Probatur primò ex illo Apocal. 21. vbi de ciuitate beatorum dicitur, eam non egere Sole, nec Luna, ex eo quod claritas Dei illuminabit eam: vbi exponit Glossa, quòd diuina claritas Doctores maiores, & minores illuminabit. Ergo cùm iam Angeli sint ciues huius ciuitatis, non illuminabuntur, nisi a solo Deo.

Solutio. *D. Thom.* Respondetur ex D. Thom. *quæst. de verit. art. 1. ad 13.* testimonium hoc esse intelligendum de his, quæ pertinent ad cognitionem beatitudinis essentialis, & quoad ea, quæ vnusquisque beatus videt in Deo, in quibus omnes Angeli illuminantur ab ipso, non verò ab aliis Angelis.

14. Secundum. Secundò probatur eadem sententia. Nam Angelorum illuminatio spectat ad eorum beatitudinem saltem accidentalem: ergo à solo Deo illuminabuntur: quoniam beatificare pertinet ad largitorem præmij: solus autem Deus est illius largitor.

Solutio Bañez. Respondetur ex Bañez *art. 1. huius q. dub. 1. in solut. ad 2.* quod ad præmium essentiale, sic à solus Deus concurrit obiectiuè, ita solus concurrit effectiuè, conferendo lumen gloriæ, quod est principium visionis beatæ, at verò quoniam præmium accidentale, seu beatitudo accidentalis est gaudium de bono creato, non est mirum, si creatura possit etiam concurrere effectiuè ad aliquid, quod pertinet ad præmium accidentale: nihilominùs, quia totum hoc ex diuina ordinatione prouenit, idcircò Deus dicitur præmiator, quia est Rex supernæ ciuitatis, disponens, & distribuens singulis secundum meritum, & proportionem suæ dignitatis. Conueniunt autem omnes beati in hoc, quod cùm meruerunt suam beatitudinem essentialem, consequenter etiam meruerunt, vt beatitudinis aliorum quotcumque essent participes, gauderentque adinuicem, sicut ciues vnius Reipublicæ, de aliorum fœlicitate. Cæterùm qui in beatitudine essentiali sunt excellentiores, communicant notitiam ratione plurium rerum, quas vident in diuina essentia, minùs beatis, eo modo, quo sibi possibile est communicare: & hanc communicationem appellamus illuminationem, vt S. Thomas explicat *in solut. ad primum.* *D. Thom.*

15. Tertiò probatur prædicta sententia. Nam intellectus Angeli est nobilior intellectu agente animæ nostræ: iste autem nunquam illuminatur, sed solùm illuminat: ergo Angeli numquam habebunt illuminari, sed illuminabunt.

Diluitur. Respondetur, esse disparem rationem. Quia intellectus agens non est cognoscitiuus, ac proinde nec passiuus, sed solùm actiuus: intellectus autem Angelicus est suo modo passiuus, quia est intellectus cognoscitiuus: & ideò iste poterit illuminari ab intellectu

lectu superiori creato; secus verò ille: quoniam illuminari illuminatione spirituali, tantùm conuenit intellectui cognoscitiuo. Nec inde fit, intellectum agentem animæ nostræ esse simpliciter nobiliorem intellectu Angelico, sed solùm secundùm quid: quia superatur ab Angelico in immaterialitate, & gradu ipsius. Quæ solutio desumitur ex D. Thoma *q. 9. de Verit. art. 1. ad 12.* his verbis: *Dicendum quod nulla res, quantumcumque materialis, recipit aliquid secundùm id, quod est formale in ipsa, sed solùm secundùm id quod est materiale in ea: sicuti anima nostra non recipit illuminationem ratione intellectus agentis sed ratione possibilis: velut etiam res corporales non recipiunt aliquam impressionem ex parte formæ, sed ex parte materiæ: & tamen intellectus possibilis noster est simplicior, quàm aliqua forma materialis. Ita etiam & intellectus Angeli illuminatur secundùm id quod habet de potentialitate; quamuis ipse sit nobilior intellectu agente nostro, si non illuminatur.* *D. Thom.*

DVBIVM II.

Vtrùm vnus Angelus alterum illuminet per hoc, quod physicè infundat ei aliquid in ordine ad prædictam illuminationem?

SEMEL explicata quæstione *an est* de illuminatione Angelorum, statim pulsat animum inquirere, quomodo hæc illuminatio fiat? Cæterùm quia circa hoc sunt varij modi dicendi, & si hi in vno & eodem dubio congererentur, non posset non prolixitas, & obscuritas inde oriri: idcircò potiores ex illis in diuersis dubiis adducemus, vt ita clariùs, & absque prolixitate procedatur.

§. I. Resolutio dubij ex mente D. Thomæ, & primum eius fundamentum.

16. *Assertio.* DIcendum ergo est, vnum Angelum non illuminare alterum per hoc, quòd physicè infundat ei aliquid in ordine ad prædictam illuminationem. Ita D. Thomas *in 2. dist. 9. q. 1. art. 2. ad 4.* & *q. 9. de Veritate art. 1. ad 2.* his verbis: *Per hoc, quòd superior Angelus suum cognitum alteri Angelo demonstrat, eius intellectus confortatur ad alia cognoscenda, quæ prius non cognoscebat. Et sic non fit in Angelo illuminato nouum lumen naturæ, vel gratiæ: sed lumen quod priùs inerat, confortatur per lumen contentum in cognito percepto à superiori Angelo.* Vbi (vt vides) Angelicus Præceptor tantum inquit, Angelum inferiorem confortari in ordine ad capiendam aliquam veritatem sibi ignotam, ac proinde illuminari solùm per hoc, quòd superior suum cognitum illi demonstret. In hoc autem solùm significatur confortatio per modum cuiusdam magisterij artificiosi non verò impressio, aut intentio physica alicuius luminis, aut alicuius alterius, sed satis est obiectum illud (vt innuit D. Thomas in posterioribus verbis fuisse cognitum, & per consequens illuminatum ab Angelo superiori, & ab eo sic proponi inferiori: quia eo ipso in illo obiecto sic proposito continetur, siue splendet lumen superioris Angeli: & hoc dumtaxat modo per lumen superioris Angeli illuminatur, & eius intellectus confortatur. *D. Thom.*

Quod etiam satis colligitur ex eodem Angelico Præceptore *art. 1. huius q. in corpore,* & in solutione secundi: hancque esse eius mentem, ex testimoniis eiusdem *in dub. 3. huius disp.* referendis satis patebit. Et tandem hanc eandem assertionem tuentur Alensis *1. p. q. 38. membr. 3* Bonau. *in 2. dist. 10. art. 2. q. 2.* Ægidius *dist. 9. q. 1. art. 5.* Hispalens. *in 2. dist. 11. q. 1. art. 3.* Caiet. Bañez, Zumel, Ripa, Nauarrete in præsenti, Valentia *q. 4. puncto 1.* Vasquez *disp. 216. c. 4.* Arrubal *disp. 173. c. 2.* Granado *tract. 5. disp. 3. sect. 3.* Turrianus *disput. 67. dub. 1.* Suarez quoad denegationem noui luminis, & intensionis illius *lib. 6. de Angelis disp. 13.* *Angelic. Præceptor. Alensis. Bonauent. Ægidius. Hispalen. Caietan. Bannez. Zumel. Ripa. Nazar. Valentia. Vasquez. Arrubal. Granad. Turrian. Suarez.*

17. *Ratio prior.* Ratio autem prior, & fundamentalis huius assertionis desumitur ex variis locis Sancti Doctoris, & in testimoniis nuper citatis innititur, potestque ad hanc formam reduci: quoniam si Angelus posset illuminari ab alio Angelo superiori per hoc, quòd physicè ei aliquid imprimeret, vel hoc fieret imprimendo ipsi lumen intellectuale? Vel intensionem, eius per quam confortaretur illius intellectus? Vel tandem aliquid intentionale, vt nouam aliquam speciem intelligibilem? At hæc physicè imprimere Angelo, non est alicuius alterius Angeli, quantumuis superioris, sed solius Dei: ergo vnus Angelus non illuminabit alium per prædictam impressionem. Consequentia non indiget probatione. Maior videtur certa. Quia cùm ad veritatem illam capessendam de qua illuminatur Angelus, solùm desiderentur, & species, sicut & ad quamlibet aliam cognitionem: inde est, vt si hæc illuminatio deberet fieri per physicam impressionem, seu propriam, & physicam effectionem alicuius, tantùm deberet esse per impressionem noui luminis, vel intensionem eius, vel tandem per infusionem alicuius nouæ speciei.

18. *Euasio prima.* Minor autem quoad productionem luminis, aut intensionem eius probatur. Nam vel illud lumen esset naturale, nempe potentia intellectiua Angeli illuminati? Et hoc non: siquidem constat, physicam productionem huius solùm pertinere ad Creatorē naturæ Angelicæ, quippe quod vnà cum illa concreatur tanquam proprietas illius: & similiter lumen istud debet intendi (si semel intensibile est) intensione quoad præsens idonea, ab eo solùm, qui potest illud producere: sicut illud agens solummodò potest calorem intendere, qui illum queit producere. Vel prædictum lumen est supernaturale? Et hoc, clarius est, nec posse physicè produci, nec intendi, nisi ab auctore supernaturali, vt in habitibus supernaturalibus constat: quodque potest corroborari ex eo, quòd lumen istud est longè nobilius lumine naturali. Ergo si Angelus nequit producere, aut intendere lumen naturale alterius Angeli, multò minùs poterit circa lumen supernaturale.

Deinde eadem minor quoad physicam, siue veram & propriam productionem alicuius nouæ speciei intelligibilis, constat ex illis, quæ suprà diximus, vbi latè rationibus D. Thomæ probauimus, species intelligibiles solùm infundi à Deo mentibus Angelicis; non verò ab vno in alium Angelum deriuari.

Nec obest, si occurras primò, hinc ad summum fieri, vnum Angelum non posse producere, aut intendere lumen alterius, aut producere nouam speciem, atque adeò nec illuminare illum media huiusmodi productione, aut intensione per modum causæ principalis, secùs verò in virtute diuina, & per modum causæ instrumentalis.

Impugnatur. Nam contra hoc est. Tum, quòd si semel nequit virtute propria hoc modo illuminare, erit vtique talis illuminatio miraculosa, siue non debita Angelo illuminanti: at ad astruendum hoc genus illuminationis non adest sufficiens fundamentum: alioqui eadem facilitate posset dici, Angelum superiorem

concurrere instrumentaliter ad infusionem gratiæ, aut aliorum donorum, quæ conferuntur Angelis inferioribus, aut etiam hominibus. Tum etiam. Quia quòd Angelus superior illuminet inferiorem, prouenit ex abundantia luminis existentis in superiori: vt docet D.Thom. *q.9 de Veritate art.1. ad 14.* ac proinde ex perfectione & excellentia illius in ipso præsupposita: at prædictus modus instrumentalis non dicit tantam perfectionem in re, cui conuenit, quæque assumitur ad hanc causalitatem: & ideò adhuc res corporales, & infimæ notæ assumuntur ad hāc causalitatem, vt in aqua Baptismi liquet. Tum denique (per quod præcedens probatio magis elucidatur.) Nam etsi causare dona gratiæ instrumētaliter, & physicè, ita vt hoc sit aliquo modo debitum illi, quod assumitur vt instrumentum, denotet satis excellentiæ & nobilitatis, vt in Christo Domino contingit, & proptereà hoc in illo præsupponat, & dicat maximam quandam excellentiam: non tamen assumi, vtcumque vt instrumentum ad istam causalitatem, vt in exemplo apposito aquæ Baptismi liquet. Constat autem, vni Angelo non esse debitam hanc causalitatem respectu alterius Angeli: ergo, &c.

19. Secunda Richardi & Marsilij. Nec etiam, obest si secundò dicas ex Richardo *in 2.distinct.9 quæst.2.art.1.* & Marsilio *in 2.q.7.* ex hac ratione non excludi, quin Angelus superior illuminet alium, non quidem per productionem physicam, & propriam luminis, aut intensionem illius, sed per productionem physicam alicuius qualitatis deseruientis per modum dispositionis ad hoc, vt Deus infundat nouum lumen supernaturale aut intendat præexistens: sicut dum quis elicit actus charitatis, disponitur per illos ad infusionem, aut intensionem habitus eiusdem charitatis, quamuis prædictus actus non producat physicè talem habitum.

Refutatur. Nam in contrarium obstat, quòd illa dispositio, si (vt supponitur) positiua est, & per se præparat mentem ad illuminationem, debet esse in intellectu: at in intellectu Angeli illuminati nihil est, nisi vel actus cognoscendi, vel principia illius, quæ sunt potentia ipsa, vel species, vel habitus aliquis, seu lumen ab illa distinctum, eique infusum: nihil autem horum fit ab Angelo illuminante, vt dictum est: ergo nulla dispositio producitur ab eo physicè in Angelo illuminato, per quam disponatur ad infusionem, aut intensionem propriam luminis à Deo.

Præcluditur vlterius. Adde, tum quòd dispositio requisita ad infusionem luminis, aut habitus supernaturalis solùm potest poni ab eo, cui infunditur, saltem secundùm communem cursum, vt in exemplo proposito de habitu charitatis constat: & ideò vnus Angelus nequit producere dispositionem requisitam ad hoc, vt prædictus habitus alteri Angelo infundatur, sicut neque ad hoc, quòd habitus fidei recipiatur ab homine per infusionem à Deo. Tum etiam. Quia luminis infusio ad cognoscendam aliquam veritatem ignotam non est cur egeat dispositione aliqua physica distincta à lumine, & specie intelligibili, sicut nec aliæ intellectiones Angelicæ ea indigent. Maximè, quia hic non loquimur de dispositione per modum causæ meritoriæ, quæ nec ad rem est, nec vnus Angelus hanc alteri meretur.

20. Tertia solutio Capreol. Nec etiam refert, si tertiò respondeas ex Capreolo *in 2.dist.11.q.2.* ad priora argumēta Durandi cōtra secundam conclusionem, quod ex hac ratione ad summum sequitur, vnum Angelum non illuminare alium per impressionem alicuius qualitatis naturalis, aut speciei intelligibilis. Cæterùm cum hoc stare, vt illuminet illum confortando intellectum eius, & imprimendo illi participationem sui luminis per qualitatem quandam intentionalem ad modum virtutis instrumentalis, & ad modum luminis, quo intellectus agens illuminat phantasmata.

Non igitur hoc refert. Tum, quia Angelus superior non potest naturaliter participare propriū modum intelligendi alterius: ergo neque illi potest communicare qualitatem aliquam intentionalem, quæ sit participatio luminis eiusdem Angeli superioris: ergo si hæc illuminatio debet fieri per impressionem physicam alicuius, debet esse per aliquam ex illis, quæ in hac ratione retulimus, quæ tamen impressio, vt constat, non potest astrui. Hæc secunda consequentia ex priori patet: prior verò ex antecedenti. Quoniam imprimens participationem sui luminis intellectualis, communicat proprium modum, quo ipse intelligit, siue proprium modum operandi: & ita phantasma illuminatum per impressionem intentionalem luminis ipsius, participat modum operandi intellectus agentis, nempe, productionem speciei intelligibilis, & spiritualis, per quam intellectus possibilis immutetur. Tum etiam. Quia videtur esse contra perfectionem Angelicæ naturæ, & modi perfectissimi intelligendi illius, quòd vnus Angelus secundùm ordinem naturæ intelligat vt instrumentum alterius: ergo Angelus superior non illuminabit inferiorem per hanc qualitatem intentionalem ad modum virtutis instrumentalis, sed si per impressionem alicuius qualitatis id faceret, deberet esse per impressionem iam dictam alterius luminis, aut speciei, quod, vt ex ratione facta constat, nequit ab eo præstari. Euertitur.

Tum deinde. Quia etsi phantasma, propter coniunctionem naturalem cum intellectu agente, tanquam cum aliquo pertinente ad idem suppositum, possit naturaliter eleuari ad participationem hanc intentionalem luminis prædicti intellectus, quia inferiora sic coniuncta possunt hoc modo perfici à superioribus; non verò ea, quæ omninò separata sunt, & ad distincta supposita pertinēt, & intra suā lineam habent magnam perfectionem, vt in natura Angelica contingit. Tū denique. Quia id, per quod Angelus inferior debet confortare, pertinet ad ordinem supernaturalem: quia illuminatio, vel debet esse de mysteriis supernaturalibus, vel si est de naturalibus, ad summum erit de futuris contingentibus, vt in hac eadem *disp.* dicemus. Constat autem ex dictis *q.57.* cognitionem horum excedere totam naturam, ac proinde requirere infusionem luminis supernaturalis. Et ita contra hanc solutionem vrget id, quod in ratione nostra circa infusionem, aut intensionem propriam luminis supernaturalis ab alio Angelo factam dicebamus.

Nec præterea obstat, si quartò eamdem rationem enodare nitaris, asserendo ex Bañez *art.1. huius quæst. dub.2.* ex ratione facta ad summum conuinci, hanc illuminationem non fieri per additionem alicuius luminis, aut speciei inhærentis in Angelo inferiori, non tamen quòd non fiat per hoc, quòd lumen Angeli superioris coniungatur cum lumine inferioris, assistendo illi, & coadiuuando ipsum ad intelligendum id, de quo illuminatur, & simul cum eo efficiendo prædictam intellectionem Nam per prædictam assistentiam, & coefficientiam remanet intellectus Angeli inferioris confortatus ad percipiendum id, ad quod non habebat anteà sufficientes vires physicas. 21. Quarta euasio. Bannez.

Nam contra hoc est, quòd etsi certum sit in doctrina D.Thomæ, Angelum inferiorem confortari ex conuersione, & coniunctione superioris ad ipsum: siquidem, vt Sanctus Doctor loquitur, id facit in spiritualibus ordo conuersionis, quod facit in corporalibus Reiicitur.

corporalibus ordo corporalis propinquitatis: nihilominùs hæc coniunctio non debet ita explicari, vt explicat Bañez, nempe, ita vt Angelus superior physicè efficiat prædictam intellectionem inferioris, & inferior non sit physicè potens ad hoc, vt percipiat veritatem, de qua illuminatur, nisi per huiusmodi coefficientiam Angeli superioris.

12. Et ratio est. Tum, quia id, quod est physicè impotens ad aliquid, non redditur potens physicè ad illud, nisi ei physicè aliquid imprimatur, per quodque immutetur, & fiat potens, alioqui manebit sicut anteà: & propterea in ordine ad actus supernaturales, ad quos natura Angelica est secundùm se impotens physicè, non potest reddi potens per hoc quod Deus, vt auctor supernaturalis vniatur illi per solam assistentiam, sed oportet, vt illi imprimat aliquid supernaturale prævium ad prædictos actus, ratione cuius reddatur proximè potens ad illos eliciendos. Ergo si semel Angelus inferior est physicè impotens ad capiendam illam veritatem, non poterit confortari ab Angelo superiori, nisi per impressionem alicuius inhærentis, & præsuppositi per modum actus primi ad illam illuminationem scilicet, vel luminis, vel speciei: & tunc aduersus hanc impressionem luminis, aut speciei directè ratio à nobis facta procedit.

Tum etiam. Quia non est minoris virtutis lumen gloriæ, quam aliud lumen existens in Angelo superiori: at lumen gloriæ Angeli superioris nequit hoc modo vniri cum lumine gloriæ inferioris ad producendam visionem beatificam vnà cum Angelo inferiori, quæ sit intensior, & efficacior illa, quam potest elicere prædictus Angelus inferior: ergo, &c.

Tum denique. Quia vna & eadem intellectio nequit effici à duplici causa particulari, & eiusdem ordinis: sed si illa intellectio fieret ab vtroque Angelo inferiori, & superiori, efficeretur vtique ab eis, vt à causis particularibus, & eiusdem ordinis: ergo nequibit fieri ab illis: & per consequens, si hæc confortatio debet fieri physicè, oportet, vt fiat per impressionem alicuius luminis, vel speciei productæ à solo Angelo superiori: tuncque ratio principalis à nobis facta vrgebit contra hoc. Minor, in qua est difficultas, probatur. Quoniam si Angelus superior concurreret ad illam intellectionem per modum causæ vniuersalis, deberet assignari in illa aliqua ratio vniuersalior, quæ ipsi potissimè attribueretur, vt in concursibus aliarum causarum particularium, & vniuersalium contingit: at hæc ratio assignari nequit: siquidem intellectus Angeli inferioris concurrit ad illam intellectionem sub quibusuis rationibus generalibus illius, sub quibus Angelus superior poterat concurrere, nempe, sub ratione talis intellectionis secundùm speciem, necnon sub ratione intellectionis vt sic in tali gradu immaterialitatis, siue non excedentis prædictum gradum.

Confirmatur. Confirmatur hæc eadem probatio. Nam ideò Deus potest coefficere vnà cum intellectu Angelico intellectionem Angeli per modum causæ vniuersalis, quia ibidem reperitur ratio quædam vniuersalis correspondens Deo soli, vt vniuersalissimæ causæ, scil. ratio entis creati: at Angelus superior non potest attingere aliquem effectum, aut operationem sub ratione ista, nec alia superest in prædicta intellectione, quæ non correspondeat etiam Angelo inferiori, vt dictum est: ergo, &c.

13. Vltima solutio rationis D. Thomæ. Nec tandem refert, si aliter coneris præcipuam rationem dissoluere, asserendo ex ea saltem non sequi, non posse Angelum illuminare intellectum alterius per impressionem, vel alicuius modi mo-

C dificationis lumen præexistens, qui sit extensio quædam præcedentis luminis ad illam nouam veritatem capessendam, vel per productionem alicuius habentis se per modum habitus additi lumini intellectuali Angelico.

Nam contra hoc est, quod modus extensionis ab illo naturaliter proceditur, qui potest producere lumen, quod extenditur per illum, vt in habitibus scientificis ordinis naturalis constat: nam in istis additur modus extensionis per nouam demonstrationem, quæ tamen posset producere eumdem habitum scientificum, si non esset productus. Ergo cùm ex ratione facta ostensum sit, hanc illu- D minationem non fieri per additionem luminis, fit inde, vt satis ex ea constet, non fieri per additionem prædicti modi. Eliditur.

Adde, quod iste modus debet esse supernaturalis, vt contra solutionem Capreoli nuper dicebamus: & ita contra ea procedunt illa, quæ circa lumen supernaturale in ratione nostra adducta sunt. Vnde etiam manet exclusa positio noui illius habitus: quia etiam iste deberet esse supernaturalis. Cui etiam addi potest, quòd vel ille habitus requiritur ad faciliùs posse, vel ad posse simpliciter? Si ad E hoc vltimum, erit absolutè & simpliciter lumen: sicut lumen gloriæ requisitum hoc modo ad visionem beatificam, dicitur absolutè & simpliciter lumen in ordine ad prædictam visionem. Si autem solùm requiratur ad faciliùs posse, poterit vtique fieri prædicta illuminatio absque illo, nec erit congrua additio illius, vt ex statim dicendis ampliùs patebit.

§. II. *Alia ratio assertionis ex Diuo Thoma deprompta.*

F Secunda, & fundamentalis etiam ratio assertionis desumitur ex his, quæ innuit D. Thomas supra *quæst.* 12. *art.* 4. quæ potest sub hac forma proponi. Nam Angeli sunt in supremo gradu immaterialitatis creato, nempe in tertio, quem Diuus Thomas *art.* 4. nuper citato enumerat, importante, quod res, quæ in illo est, sit partim in actu, & partim in potentia. Partim quidem in actu, quia semper habet ea, quæ requiruntur ad actum primum: partim verò in potentia, quia non semper est in actu secundo respectu omnium illorum, res- G pectu quorum est in actu primo. Ergo Angeli non illuminabuntur ab aliis Angelis per impressionem physicam alicuius luminis, aut speciei, vel alterius rei, aut modi pertinentis ad actum primum physicum, ac proinde nec per impressionem physicam, veram & propriam spectantem ad actum secundum. 14. Secunda ratio fundamentalis. D. Thom.

Antecedens probatur, & explicatur. Nam gradus prædictus petitur à maxima perfectione intellectualitatis naturæ Angelicæ, vt ita distinguatur ab illis, quæ tantùm sunt in pura potentia in ordine immateriali, & intelligibili, qualis est homo H pro hoc statu, cuius intellectus est tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum, necnon & ab intellectu diuino, qui est in supremo immaterialitatis gradu: & propterea semper est in actu primo coniuncto, siue identificato cum actu secundo: ac tandem, vt per hoc intellectus Angelicus teneat medium quoddam (vt reuera tenet) inter intellectum diuinum, & humanum: quatenus communicat cum intellectu humano in hoc, quod sit in actu primo ex parte luminis consistentis in potentia intellectiua: & cum intellectu diuino in hoc, quod non solùm est in actu ex parte prædicti luminis, sed etiam ex parte aliorum quæ requiruntur

runtur ad actum primum, & separabilia sunt ab actu secundo.

25. Ex quo prima consequentia eiusdem primi enthymematis satis liquet. Quoniam ea, quæ requiruntur ad hoc, vt natura intellectualis sit in gradu immaterialitatis sibi debito, tribuuntur ab auctore illius naturæ, & infunduntur simul cum ipsa natura: quia ad ipsum spectat producere illam cum integritate sibi debita, qualis est prædictus gradus immaterialitatis. Et ita Angelus illuminatus ab alio non egebit, vt ab illuminante imprimatur ei physicè aliquod pertinens ad ordinem actus primi, per quod reddatur physicè potens ad capiendam illam veritatem, de qua illuminatur.

Secunda verò consequentia eiusdem primi enthymematis ex probatione præcedentis consequentiæ satis liquet. Quoniam si semel Angelus habet omnia, quæ physicè requiruntur ad actum primum ex infusione Dei, non est cur ad hoc, vt illuminetur ab alio Angelo, egeat, quòd Angelus illuminans imprimat illi physicè aliquid pertinens ad ordinem actus secundi, quale esset, si præcisè illa intellectio, qua Angelus capit veritatem sibi ignotam, physicè causaretur ab vtroque Angelo, illuminante nimirum & illuminato, vt Bañez volebat. *Bannez.* Siquidem semel Angelo completo in ordine actus primi absque dependentia physica ab altero Angelo, non est cur in operatione, correspondente illi actui primo egeat physico adiutorio illius respectu prædictæ operationis.

Confirmatur. Possuntque hæc confirmari ratione desumpta ex illa, quam supra *d. sp. 5.* ex Angelico Præceptore adduximus ad probandum, Angelum non acquirere successiu, & decursu temporis species intelligibiles, sed eas infundi illi à Deo in instanti creationis, propter proportionem, quæ debet esse inter suprema corpora quoad informationem per suas formas substantiales, & substantias supremas, & separatas, quales sunt Angeli, quoad receptionem suarum formarum intelligibilium: ac proinde, sicut illa ab initio suæ productionis, & à Deo habent suas formas substantiales, ita etiam ab initio suæ creationis, & à Deo habebunt istæ suas formas intelligibiles, & per consequens quicquid ex ex parte intellectus requiritur per modum actus primi ad habendum, & vtendum prædictis speciebus per se petitis ab initio productionis: quia quoad hoc par est ratio vtrobique: & quia nihil petit, tamquam quid sibi debitum, infusionem specierum, nisi dum habet ex parte luminis, quicquid in ordine actus primi requiritur ad eis vtendum.

26. *Obiectio.* Nec obest, si contra secundam hanc rationem obiicias primò, ex ea solùm sequi Angelum produci à Deo in primo instanti cum omnibus ad actum primum naturalem requisitis, & respectu cognitionis ordinis itidem naturalis, non verò supernaturalis: ergo non est necesse, vt respectu illuminationis, qua illuminatur ab alio Angelo, habeat à Deo, & ab initio suæ productionis, quicquid requiritur ad actum primum. Antecedens probatur. Nam cum actus secundus supernaturalis, necnon & actus primus eidem correspondens, non debeantur Angelo, quantumuis pertinenti ad supremum gradum immaterialitatis creatum, non est necesse, vt illi infundantur ab initio productionis: secùs verò, propter oppositam rationem, ea, quæ pertinent ad actum primum naturalem, & ad aliquam cognitionem etiam naturalem. Consequentia verò ex antecedenti videtur perspicua. Quoniam actus intellectionis, quo Angelus illuminatus capit veritatem, de qua illuminatur ab alio Angelo, est supernaturalis; & similiter lumen, per quod elicitur, est supernaturale, vt in præcedenti ratione dicebamus: & ideò non erit necesse, quod à Deo ab instanti productionis Angeli illi infundantur.

Respondetur enim, negando antecedens. Et ad probationem dicendum est, quod etsi prædicta cognitio, & lumen, seu actus ille secundus, & primus sint quid supernaturale, ac proinde non debitum naturæ Angelicæ, non tamen idcircò non infunduntur secundùm communem cursum ordinis gratiæ Angelo ab initio suæ productionis. *Diluitur.* Quia etsi Deus liberaliter eleuet naturam Angelicam, eleuat tamen illam iuxta modum suum, ac proinde iuxta illum modum, quem habet, & exigit in suis actibus primis, & secundis ordinis naturalis. Vnde propter hanc rationem supra q. 58. diximus, Angelum, adhuc in ordine supernaturali, non accipere à Deo lumen discursiuum circa obiecta supernaturalia: quia eleuatur iuxta modum suum naturalem; & modus suus naturalis non est intelligere discurrendo. Et similiter diximus, eleuationi, qua Angelus eleuatus est ad ordinem supernaturalem, deberi, quod in eodem instanti; in quo eleuatur, infundantur ei gratia, & alia dona supernaturalia eamdem concomitantia, necnon & quod Deus per specialem applicationem actualem factam ab ipso, vt ab agente particulari, applicet illum ad actum amoris ipsius Dei supernaturalem: ac tandem quod Deus eleuet liberaliter hoc modo Angelum, quia liberaliter eleuat illum iuxta modum suum naturalem: & hic petit, vt Angelus in ordine ad suum finem naturalem habeat, quicquid requiritur in ordine actus primi ad dilectionem ipsius, & insuper actualem dilectionem eiusdem, ad quam peculiariter applicetur ab auctore eiusdem naturæ.

Nec etiam refert, si vrgeas, quod hoc non obstante, primus Angelus, qui à Deo immediatè illuminatur, accipit physicè nouum lumen ab ipso Deo in ordine ad capiendam veritatem sibi ignotam, de qua illuminatur: ergo, &c. 27. *Replica.* Antecedens probatur. Quia proprium est Dei, illuminare infundendo lumen: ergo vbi adest noua illuminatio, aderit nouum lumen: maximè, cùm saltem plures ex istis illuminationibus fiant per modum transeuntis: ergo requirent lumen etiam per modum transeuntis; & per consequens denuò additum, & transiens cum ipsa perceptione obiecti, de quo illuminatur.

Respondetur, negando antecedens: alioqui etiam cæteri Angeli illuminati ab aliis Angelis superioribus egerent prædicto lumine denuò infuso à Deo: quia in illis est minus luminis, quàm in Angelo superiori. *Solutur.* Et ita, licèt sit proprium Dei, illuminare infundendo lumen Angelo per physicam impressionem illius, non tamen per lumen denuò additum, & non infusum in instanti creationis: quia, vt modò dicebamus, infundit illud Angelo iuxta modum ejusdem Angeli. Vnde Deus illuminat primum Angelum ei proximiorem, applicando speciali applicatione tenente se ex parte actus secundi lumen intellectuale eiusdem Angeli infusum ei à Deo in instanti suæ creationis: & media ista applicatione Angelus elicit intellectionem, qua capiat veritatem illam, ad quam capiendam Deus specialiter applicat: tuncque Angelus cognoscens suam illam intellectionem, percipit illam esse factam à Deo ex peculiari applicatione, & per consequens non posse illi subesse falsum: & ita hoc modo cognoscit, se esse illuminatum à Deo, mediaque hac illuminatione illuminat Angelum

gelum ipsi immediatè inferiorem, & sic de aliis, modo in dubio sequenti explicando.

Per quod etiam patet ad illud, quod in eadem probatione additur, scilicet, saltem plures ex istis illuminationibus factis primo Angelo fieri per modum transeuntis. Nam ad hoc, vt illuminatio fiat per modum transeuntis prædicto Angelo, satis est, quod per modum transeuntis detur illi à Deo prædicta applicatio tenens se ex parte actus secundi, non verò desideratur, quod lumen ipsum sit per modum transeuntis, transeatque vnà cum eadem operatione. Sicut etiam illuminationes actuales actiuæ, coniunctæ cum illuminationibus passiuis, & actualibus aliorum Angelorum, possunt fieri per modum transeuntis (siquidem Angeli illuminati non debent semper attendere ad ea, quæ per illuminationem acceperunt) ex eo quod applicatio vniuersalis tenens se ex parte actus secundi, & procedens à Deo, vt à causa vniuersali, datur ab ipso per modum transeuntis.

18. Alia replica. Nec tandem obstat, si iterum vrgeas, quod repræsentatio actualis, & in actu exercito specierum inditarum pertinet ad ordinem actus primi; & tamen non est necesse, has cum prædicta repræsentatione tribui à Deo Angelo ab initio suæ productionis respectu omnium, quorum sunt repræsentatiuæ: ergo non omnia spectantia ad ordinem actus primi infunduntur illi à Deo ab initio suæ conditionis.

Enodatur. Respondetur ex dictis *quæst.* 55. & *quæst.* 57. actualem repræsentationem, & in actu exercito non addere supra species, & vim earum repræsentatiuam, quasi in actu primo sumptam, aliquam nouam entitatem, modum, formalitatem, aut aliquid aliud intrinsecum eisdem speciebus; sed dicere id, quod ab initio habuit Angelus, cum nouo tamen connotato, siue conditione. Quia hæc est natura harum specierum propter sui eminentiam, vt id ipsum intrinsecum, quod anteà non repræsentabant actu, & in exercitio illud obiectum denuò sic repræsentatum, habeant ipsum hoc modo repræsentare, connotando aliquod nouum connotatum. Vnde ad hoc vt Angelus condatur cum omnibus sibi debitis ex parte actus primi, & illi intrinsecis, satis est, quod producatur cum omnibus intrinsecis ad prædictum actum: itavt ex parte eorum non sit necessaria aliqua additio, sed ipsamet intrinseca, addito solummodò nouo connotato extrinseco, sufficiant ad eliciendam illam intellectionem, & ad hoc vt species secundùm sibi intrinseca actu, & in exercitio repræsentent.

§. III. *Posterior ratio assertionis ex eodem Angelico Doctore, & aliis Patribus deprompta.*

20. Vltima solutio rationis D. Thomæ. Posterior ratio assertionis desumitur ex Diuo Thoma locis supra *disp.* 6. relatis, necnon ex aliis Patribus, quos *disp.* nuper citata adduximus: quæ quidem iam tacta est ibidem: & ad aliud intentum latius expensa; sed nihilominus potest quoad præsens sub hac forma proponi. Quoniam vnus Angelus, quantumuis superior, non potest illabi per intimum illapsum in alterum, aut in mentem illius: ergo non potest in intellectu eius aliquid pertinens ad actum primum, aut ad actum secundum physicè producere: & perconsequens nec media hac productione alium illuminare. Hæc secunda consequentia est perspicua ex priori: prior verò ex antecedenti. Quoniam si vnus Angelus physicè produceret aliquid ex prædictis in intellectu alterius, produceret vtique illud immediatè immediatione virtutis, & suppositi: quoniam, vt de se constat, non esset necessarium, vt in aliquo medio, & eo mediante, physicè illud attingeret. Maximè, quia sicut illud suppositum medium posset omninò immediatè producere prædictum effectum, sic etiam & Angelus. Ergo esset intra prædictum Angelum, siue intra illius mentem: quandoquidem Angelus ibi est, vbi est suus effectus immediatè ab eodem productus, & prædicti effectus, quippe inhærentes Angelo, essent intrinsecè in illo, siue intra ipsum. Ergo si semel Angelus non potest illabi intra alium Angelum, aut mentem eius, nequibit producere aliquem ex prædictis effectibus in illo: quoniam ad illapsum in Angelum, aut mentem eius solùm requiritur, quod sit intra eum, aut mentem eius per prædictam productionem.

Antecedens autem habetur ex his, quæ communiter docent Patres, & Theologi, quos *disp. citat.* adduximus, nempe, esse proprium solius Dei intime illabi intra Angelum, aut animam nostram.

Possuntque omnia hæc confirmari ex illis quæ *disput.* 2. adduximus, vbi hanc eamdem rationem expendimus ad probandum, vnum Angelum non posse esse in alio, aut in mente alterius tanquam in loco, ne inde sequatur intimus hic illapsus, quem Patres soli Deo, vt proprium ipsius, tribuunt. Confirmatur.

Nec obest, si occurras primò ex Suarez, hunc non esse intimum illapsum, quem Patres vni creaturæ respectu alterius denegant, & soli Deo tribuunt; sed intimum illapsum cum plena potestate & dominio, per quemque id, quod illabitur, contineat rem, in quam habeat illabi in suo *esse*, in eoque illam conseruet: quæ tamen non conuenirent Angelo, etiam si intimè operaretur in intellectu alterius Angeli, essetque ratione huius immediatæ operationis illapsus in illum. 30. Euasio Suarez.

Non igitur hoc obest. Nam in contrarium vrget id, quod contra sequentem solutionem adducemus.

Nec etiam obstat alia solutio præcedenti satis affinis, quæ ex parte videtur desumi ex D. Thoma locis supra *disput.* 2. *num.* 90. relatis, quatenus inquit, quod esse intra alium, illabique in illo, non est vtcumque esse in eo; sed esse intra terminos ipsius, qui quoad præsens non sunt alij, quàm termini essentiæ, scilicet *esse* existentiæ. At licet vnus Angelus operaretur physicè aliquam qualitatem inhærentem in intellectu alterius, non idcircò operaretur intra terminos prædicti intellectus, scilicet intra existentiam, & (vt sic dicamus) post illam versus intrà, sed (vt sic loquamur) suprà illam: cùm prædictus effectus, quantumuis inhærens, haberet se per modum circumstantis eamdem existentiam, in eodemque intellectu priùs existente reciperetur. Vnde ad summum hinc habetur, Angelum illabi in effectu illo producto, quatenùs producit aliquid, quod est intra terminos illius, scilicet essentiam actualem illius qualitatis, quam physicè attingit, quæque per suum *esse* existentiæ est terminata. Constat autem, hunc intimum illapsum sic restrictum, & limitatum non esse illum, quem Patres Deo ob sui eminentiam tribuunt. 31. Alia euasio. D. Thom.

Non itaque hæc solutio obstat, sicut nec præcedens, quæ saltem in idem ferè cum hac redit. Nam contra vtramque vrget, quod etsi solùm daretur hic intimus illapsus ita strictus & limitatus, non idcircò tribueretur creaturæ illapsus proprius Dei, petens infinitam illam eminentiam Dei cum plena potestate & dominio, & cum prædicta continentia Eliditur vtraque euasio.

tinentia, & conseruatione in *esse*. Et similiter, licet dato præcise prædicto illapsu, non colligeretur, Angelum illabi in mentem, aut intra substantiam alterius Angeli: attamen quoad præsens nequit dari iste illapsus cum hac præcisione, nec cum prædicta limitatione & restrictione, sed oportet, quod si Angelus operatur physicè aliquid inhærens in intellectu alterius Angeli, possit illabi, tam in mente eiusdem Angeli, quam intra eius substantiam.

32. Confirmatur testimonio D. Tho. Hoc autem ostendi potest, tum ex modo dictis, tum etiam quia D. Thomas 3. *p. q.* 64. *art.* 1. ex eo quod solus Deus potest illabi animæ nostræ, infert, solùm ipsum posse per modum causæ principalis in ea operari, dum inquit: *Dicendum quod operari aliquem effectum contingit dupliciter. Vno modo per modum principalis agentis: alio modo per modum instrumenti. Primo igitur modo solus Deus operatur interiorem effectum Sacramenti: Tum quia solus Deus illabitur animæ, in qua Sacramenti effectus existit: non autem potest aliquid immediatè operari, vbi non est.* Hæc autem illatio nulla esset, si ex operatione in anima, vel in Angelo per modum principalis agentis, illapsus proprius solus Dei non sequeretur.

Tum ratione ex eodé. Tum denique ratione adducta ab eodem Angelico Præceptore 1. 2. *q.* 110. *art.* 6. quæ potest ad hanc formam reduci. Nam producens actionem connaturalem, vel iuxta modum naturæ alicuius, solum est ille, qui potest producere ipsam naturam: ac proinde ille solus poterit actiuè concurrere ad productionem actus cognitionis, qua Angelus percipit obiectum illuminatum, quæ est iuxta modum naturæ ipsius Angeli, qui potest producere eius naturam, & ex consequenti ex concursu ad huiusmodi operationem infertur illapsus per modum continentis, aut dantis *esse*, & quod sic concurrens sit intra terminos essentiæ, habeatque supremum dominium. Hæc vltima consequentia patet ex prima: siquidem producens naturam Angelicam, vtpotè purè spiritualem, debet id efficere per creationem, atque adeò illa omnia prædicti rigorosi illapsus habere. Prima autem apertè sequitur ex antecedenti.

Antecedens probatur. Quia cùm vnumquodque sit propter suam operationem, id est, ad eam ordinatur tanquam ad proprium, & particularem finem, ille solus potest producere actionem connaturalem, vel iuxtà modum naturæ alicujus, qui potest ipsum coniungere cum proprio & particulari fine: hic autem solus ille est, qui potest ipsius naturam producere: vt cernere licet in operationibus connaturalibus leuium, & grauium, quibus suos proprios fines, seu loca naturalia consequuntur, quasque solus generans illorum effectiuè principaliter producit: & similiter in operationibus connaturalibus gratiæ, quæ ab eo solo in alio producuntur, qui ad ipsam naturam gratiæ effectiuè concurrit.

33. Obiectio prima. Nec obest, si contra hanc vltimam probationem ex ratione petitam objicias, falsum esse antecedens. Tum quia motus cœli est operatio illi connaturalis, vel iuxta modum naturæ ipsius: & nihilominùs Angelus mouet cœlum, sine eo quod producat naturam cœli, quæ fit per creationem à solo Deo. Tum etiam. Quia paries concurrit efficienter immittens speciem intentionalem ad potentiam visiuam, media qua fit visio, quæ est operatio ad modum naturæ talis potentiæ: non tamen producit ipsam potentiam. Tum denique. Nam habitus voluntatis mouent ad actus illius; non autem habent posse producere ipsam voluntatem.

Secunda.

Tertia.

34. Respondetur ad primam. Non itaque hæc obsunt. Nam ad primam ex his objectionibus respondetur, motum cœli, etsi sit operatio connaturalis respectu ipsius cœli, non tamen comparari ad ipsum tanquam ad principium effectiuum; sed solùm tanquam mobile ad passum: antecedens autem rationis à nobis adductæ ex D. Thoma procedit de operatione connaturali, vel iuxta modum naturæ conueniente rei, non solùm ratione principij passiui, sed etiam actiui. Ratio autem huius differentiæ est. Nam actio respicit *esse*, quia vnumquodque agit, in quantum est: & ideò quando operatio, vel motus comparatur actiuè ad mobile, non producitur operatio, vel motus, nisi à quo producitur *esse* mobilis. Quando autem operatio, vel motus tantùm passiuè ad mobile confertur, agens non respicit *esse* mobilis, sed aliquid aliud, ad quod motus, vel operatio ordinatur.

Ad secundam. N. Compl. Ad secundam respondetur ex doctrina tradita à nostris Complut. *in lib. de Anima*, esse quasdam potentias, de quarum numero est potentia visiua, quæ quodammodò fiunt de nouo, cùm aliquod *esse* intentionale, quo in actu primo, & completo constituuntur, accipiunt: & ita, qui producit id, per quod in tali *esse* constituuntur, illas quodammodò de nouo producit. Angeli autem à principio suæ conditionis postulant ex natura sua esse in actu primo completo, quia sunt supremi inter creaturas spirituales: sicut hoc ipsum suo modo postulant corpora cœlestia, eo quod supremum locum continent inter corporales: & ideò ab eo solùm possunt species recipere, qui eorum naturam condidit.

N. Compl. Ratio autem, propter quam prædictæ potentiæ cognoscitiuæ, de quarum numero est potentia visiua, quodammodò fiunt, cùm aliquod *esse* intentionale, quo in actu primo completo constituuntur, accipiunt, potest reddi ex his, quæ nostri Complutens. *in* 3 *lib. de Anima*, & nos *in* 1. *tomo tract.* 3. *disput.* 2. diximus, nempe, quod cùm huiusmodi potentiæ tunc simpliciter, & perfectè fiant, cum constituuntur completè in *esse* cognoscitiuarum, & hoc habeant per hoc, quòd recipiant species intentionales, quibus percipiunt sua objecta: inde est, vt has accipiendo, quodammodò de nouo ipsæ potentiæ fiant, scilicet in *esse* perfectè cognoscitiuo. Maximè, quia cùm prædictæ potentiæ accipiunt species intentionales, transeunt quodammodò in naturam earum, & objectorum, quæ repræsentant, vt *tract.* 3. *nuper citato disp.* 2. explicuimus: & ideò his speciebus de nouo factis, habent & ipsæ potentiæ quodammodò de nouo fieri. De hoc tamen videantur ea, quæ à nobis suprà *q.* 55. dicta sunt.

35. Ad tertiam. Ad tertiam denique respondetur, tam habitus voluntatis mouentes ad actus illius, quàm ipsos actus solùm fieri, vel ab ipsa voluntate, vel à Deo, qui ipsam produxit, & non ab alio operante ab ipsa distincto: quod etiam contingit in operatione, quæ est ad modum naturæ Angeli, quæ solùm ab ipso Angelo, vel à Deo, qui illum condidit, efficitur. Sed, qui plura circa hoc videre desiderat,

D. Thom. legat Diuum Thomam *prima parte quæst.* 111. *artic.* 2. & *quæst.* 105. *articulo* 4. & *quæst.* 6. *de Potentia artic.* 7. *ad* 14. & *in* 2. *distinct.* 8. *quæstione vnica artic.* 5. *ad* 3. Et 3. *part. quæst.* 8. *artic.* 8. *ad* 1. & *quæst.* 64. *art.* 1. Et 2. *contra Gentes c.* 88. & *cap.* 96. & 4. *contra Gentes cap.* 17. D. Augu-

D. Aug. stinum *libro sexto de Ecclesiastic. dogmat. capitulo octuagesimo secundo.*

Oppositam autem sententiam, quia non solùm militat contra ea, quæ in hoc dubio à nobis

bis asserta sunt, sed etiam aduersus illa, quæ dubio sequenti dicemus, commodiùs ibi simul cum suis fundamentis, & eorum solutionibus afferemus.

DVBIVM III.

Quomodo in Angelis fiat illuminatio?

HVcvsqve diximus, quid illuminatio non sit: meritò iam accedimus ad explicandum, quomodo fiat, vel quid sit.

§. I. *Iuxta mentem Diui Thomæ dubium resoluitur.*

36. *Assertio.* Dicendum est, illuminationem in Angelis fieri per hoc, quod Angelus superior per modum cuiusdam artificiosi magisterij proponat objectum, de quo facienda est illuminatio, necnon & medium proportionatum ad illud capiendum, intellectui Angeli inferioris. Explicatur assertio. *D. Thom.* Nam vt innuit Diuus Thomas infrà *quæst.* 117. *artic.* 2. duobus modis concurrit ars: vno quidem, efficiendo formam, vt ars fabrilis producendo formam cathedræ, verbi gratia. Alio verò, non efficiendo, sed solùm coadiuuando naturam, præbendo videlicet instrumenta ita expedita, vt natura illis adiuta efficiat, quod sine illis non efficeret. Hoc namque est ingenium naturæ, vt quamuis illi vires secundùm se non addantur; cum eis tamen, quibus gaudet, positis artis instrumentis, & adiumentis, potest aliquid producere, quod aliàs non produceret: & propterea dicitur confortari ab arte, non quidem secundum se: sed in ordine ad aliquem effectum, vt patet in arte medicinæ, quæ talia instrumenta, & adjumenta præbet naturæ, vt licet ex illa ei non accrescant vires secundùm se; cum propriis tamen & additis instrumentis, & adiumentis medicinæ est causa sanitatis, cuius aliàs multoties non esset causa, sed ab ægritudine superaretur: & sic ab arte medicinæ confortari dicitur in ordine ad huiusmodi effectum. Sic ergo illuminatio in Angelis fit, non quidem per hoc, quod Angelus superior producat aliquid physicum in inferiori, sed ex eo, quod vires inferioris confortantur ex magisterio artificioso superioris in ordine ad cognitionem objecti, quod ab eo proponitur, præbendo instrumenta, sine quibus non cognosceretur. Modus autem, quo superior inferiori hujusmodi instrumenta præbet, est, quod veritatem, quam à Deo cognouit sub ratione quadam magis communi, & ambiente simul alias virtutes, diuidit, & quasi masticat, eamque sic diuisam, & quasi masticatam proponit intellectui inferioris, simul cum medio proportionato ad ipsius inferioris intellectum, per quod assensum præbiturus est.

D. Thom. Capreol. Hispal. Ripa. Nazar. Montag. Malon. Alensis. Ægidius. Argent. Vasquez. Valent. Assertio igitur sic explicata est D. Thomæ *q.* 9. *de Veritate artic.* 1. *in corpore*, *& ad* 2. cuius verba *dubio præcedenti* §. 1. retulimus: & *in* 2. *distinct.* 9. *quæst.* 1. *art.* 2. *ad* 4. Sanctum Doctorem sequuntur Capreolus *in* 2. *distinct.* 11. *quæst.* 1. *artic.* 3. secundo ex duobus dicendi modis ab eo propositis, Hispalens. ibidem *quæst.* 1. *art.* 3. *ad* 4. Ripa ad hunc artic. Nazar. ibidem referens Montagnolium, Malonium, & alios. Eamdem tenent Alensis 1. *part. quæst.* 38. *memb.* 3. Ægidius *in* 2. *dist.* 9. *q.* 1. *art.* 5. Argentina *q.* 1. *art.* 3. Vasquez *disp.* 216. *cap.* 5. Valent. *quæst.* 4. *punct.* 1. Granado *tract.* 5. *disp.* 3. *sect.* 3. Arrubal *disp.* 173. *cap.* 2. Turrianus *disp.* 67. *dub.* 1. & alij. *Granado. Arrubal. Turrian.* Et quidem prædicta assertio sequitur apertè ex his, quæ dubio præcedenti diximus. Eo enim ipso, quod Angelus superior non illuminet inferiorem per hoc, quod aliquid physicè in ipso producat, restat, vt illuminatio fiat per modum artificiosi magisterij à nobis explicati.

37. *Ratio fundamentalis.* Ratio autem fundamentalis, & à priori desumitur ex D. Thoma locis citatis, & potest sic efformari. Nam, vt constat ex dictis dubio præcedenti, illuminatio spiritualis Angelica sumitur ex ordine ad illuminationem corporalem, & in hac solùm duo reperiuntur, ostensio scil. obiecti, & confortatio potentiæ: sed vtraque reperitur in artificioso magisterio Angelico à nobis explicato: ergo illuminatio Angelica in illo consistit. Maior & consequentia constant. Minor probatur. Et in primis, quod in prædicto magisterio inueniatur ostensio & propositio objecti proportionati, apertè liquet. Quod autem detur etiam confortatio potentiæ Angeli inferioris, ex eo suadetur, quia in tali artificioso magisterio superior Angelus inferiori ostendit medium, per quod assensum præbiturus est: medium autem quodammodò se tenet ex parte potentiæ, & est veluti instrumentum, quod lumen naturale illius confortat: & propterea Diuus Thomas *q.* 9. *de Verit. art.* 1. *ad* 2. ex Commentatore inquit, quòd principia, ex quibus constat demonstratio, sunt instrumenta luminis naturalis: quatenus naturale lumen intellectus agentis inducit intellectum possibilem ad assensum conclusionis sub illis principiis, resoluendo conclusionem ad ipsa prima principia. *D. Thom.*

38. *Confirm.* 1. *Angel. Præcept.* Confirmatur primò ratione, quam innuit idem Angelicus Doctor eisdem locis suprà citatis. Quoniam ad illuminationem Angelicam duo requiruntur, apprehensio scilicet, & iudicium: sed vtrumque per prædictum magisterium artificiosum reperitur: ergo in illo consistit illuminatio. Minor probatur. Nam ad apprehensionem sufficit ostensio proportionata obiecti: ad iudicium autem ostensio medij, per quod assensus ab inferiori præbendus est, proportionati tamen ad ejus intellectum. Nam huiusmodi ostensio talis conditionis est, vt per eam intellectus Angeli inferioris ita dirigatur, & veluti manuducatur, ac si Angelus superior physicè infunderet illi cognitionem: quia illo medio proposito, & cognito, inferior non potest errare, sed necessitatur ad assensum veritatis quoad specificationem.

Confirm. 2. *Angelic. Præcept.* Confirmatur secundò ratione desumpta ex eodem Angelico Præceptore *quæst.* 9. *de Veritate artic.* 1. Nam Angelus superior diuidendo, & quasi masticando obiectum per magisterium artificiosum, habet objectum ipsum illuminare, & quodammodò lumen intellectus Angeli superioris in eo splendet: proprium autem est luminis, quod vbicumque fuerit, ostendat obiectum, & confortet potentiam: ergo sicut per hæc duo fit illuminatio in corporalibus, ita etiam in substantijs spiritualibus fiet per prædictum artificiosum magisterium.

§. II. *Obiectiones contra rationem factam, & earum solutiones.*

39. *Prior obiectio contra rationem.* Sed contra hanc rationem objicies primò, quòd si illuminatio fieret per prædictum magisterium, sequeretur inde, illuminationem magis principaliter tribuendam esse Angelo inferiori, quàm superiori: consequens est falsum: ergo, &c. Sequela probatur. Nam sicut ex eo quod ad sanitatem

tatem magis principaliter concurrit natura, quàm medicina, idcircò magis etiam principaliter tribuitur sanitas naturæ, quàm arti: ita etiam, quia magis principaliter concurrit ad cognitionem veritatis, de qua fit illuminatio, Angelus inferior, quàm superior, posito solo tali magisterio artificioso, ideò præcipuè inferiori, quàm superiori tribuenda esset illuminatio.

Occurritur. Respondetur, quod sicut in sanatione hoc, quod est præbere instrumenta, & adiumenta in ordine ad sanitatem, magis tribuitur arti, quàm naturæ: sic etiam, quia illuminatio Angelica imposita est ad significandum hoc, quod est præbere instrumenta, & adiumenta, quibus potentia intellectiua inferioris adiuuatur, & confortatur in ordine ad cognitionem veritatis, ideò magis principaliter tribuitur superiori, quàm inferiori.

40. *Secunda.* Secundò obijcies. Nam si per prædictũ magisterium artificiosum fieret illuminatio, per ipsum vtique Angelus superior compleret intellectum Angeli inferioris in actu primo in ordine ad cognitionem veritatis: hoc autem repugnat: ergo, &c. Maior videtur certa: siquidem per illud Angelus inferior potest veritatem illam capere, quàm tamen solus, & secundùm se capere nequibat. Minor autem probatur. Nam quiuis Angelus est in supremo gradu immaterialitatis: & substantia existens in hoc gradu nequit compleri in actu primo, nisi à solo Deo, vt ex suprà dictis liquet.

Fit obuiam. Respondetur, negando maiorem. Nam per tale magisterium nihil physicè producit Angelus superior, quod in inferiori intrinsecè recipiatur, cuius oppositum desiderabatur ad hoc, vt Angelus inferior compleretur quoad actum primum ab Angelo superiori. Vnde species, quas à principio suæ conditionis Angelus inferior habet, egent ad suum exercitium circa illud obiectum connotatione propositionis, & ostensionis obiecti, & medij proportionati cum intellectu ipsius inferioris, quæ fit per prædictum magisterium. Sicut enim Angelus res contingentes per species inditas non cognoscit, nisi quando sunt, nec liberas cogitationes, nisi quando sunt, & ad ipsum diriguntur: ita etiam res, de quibus fit illuminatio, non percipit, nisi quando per prædictum artificiosum magisterium ei proponuntur, & ostenduntur.

41. *Tertia. D. Thom.* Tertiò obijcies. Nam secundùm S. Thomam infrà *q* 117. *art.* 1. diuerso modo magister in humanis confortat intellectum discipuli, quam Angelus superior illuminat inferiorem. Si autem illuminatio Angelica fieret per magisterium artificiosum, eodem modo magister in humanis confortaret discipulum, ac Angelus superior illuminaret intellectum inferioris. Ergo, &c.

Enodatur. Respondetur, inter magisterium humanum, & Angelicum hoc versari discrimen, quòd magister in humanis non confortat intellectum discipuli, nisi mouendo phantasmata, Angelus autem superior confortat intellectum inferioris, proponendo immediatè obiectum potentiæ intellectiuæ: & insuper magister humanus non confortat aliqua virtute, quæ sit superioris naturæ, sicut est Angelus superior respectu inferioris. Et ita Angelicus Doctor *Angel. Doctor.* loco in obiectione allegato dixit: *Confortat* (scilicet magister) *intellectum addiscentis, non quidem aliqua virtute actiua quasi superioris naturæ, sicut suprà dictum est de Angelis illuminantibus: quia omnes humani intellectus sunt vnius gradus in ordine naturæ.* Nomine autem *virtutis actiuæ* non intelligit D. Thomas virtutem physicè, sed morali modo actiuam.

§. III. *Sententia oppposita, tam decisione huius dubij, quàm præcedentis, cum suis fundamentis, & responsionibus ad illa.*

42. *Sententia duobus præcedentibus dubiis opposita.* CONtra ea tamen, quæ tam in hoc dubio, quam in præcedenti asseruimus, sentiunt *Herbeus.* Herbeus *in* 2. *dist.* 9. *quæst.* 1. *art.* 2. asserens, vnum Angelum illuminare alium, intendendo lumen præexistens illius. *Scotus. Basolis.* Scotus *in* 2. *distinct.* 9. *quæst.* 2. & Basolis *quæst.* 1. dicentes, Angelum illuminantem efficere in alium, quem illuminat, ipsummet conceptum formalem, seu actum secundum, quo ille cognoscit rem, de qua illuminatur, ita vt illuminatus non efficiat, sed recipiat tantùm illam cognitionem formaliter, & in actu secundo. *Okam. Gabriel.* Okam etiam *in* 2. *quæst.* 20. & Gabriel *quæst.* 1. *art.* 4. asserentes cum Scoto, Angelum superiorem illuminare inferiorem, efficiendo in illo immediatè, & per se verbum mentis, seu actum cognoscendi: differunt tamen ab illo, quia nolunt, illum actum esse cognitionem rei extrinsecæ, seu effectus extra ipsum Angelum illuminantem existentis, sed esse cognitionem ipsius conceptus formalis Angeli illuminantis. *Richard. Marsil.* Et deinde Richardus *in* 2. *distinct.* 9. *art.* 2. *quæst.* 2. & Marsilius *in* 2. *q.* 7. sentiunt, Angelum superiorem illuminare inferiorem efficiendo in illo aliquam dispositionem, qua posita, Angelus inferior lumen à Deo recipit, quo res de nouo cognoscit, de quibus illuminatur. *Suarez.* Et denique pater Suarez post alios sentiens *lib.* 6. *de Angelis cap.* 13. *num.* 24. illuminationem fieri ex eo, quòd Angelus illuminans imprimat illuminato speciem illius actus, quem per locutionem ei manifestat, & hunc modum dicendi inquit non esse alienum à sententia Scoti, Basolis & sequacium. Vnde, etsi isti auctores inter se, quoad explicandum, quomodo fiat illuminatio, in his, quæ innuimus, dissideant: conueniunt tamen in hoc, quòd illuminatio non fiat modo à nobis explicato; & ideò quoad hoc eorum sententia probari potest.

43. *Primum fundamentũ. D. Thom.* Primò quidem ex D. Thoma *in* 2. *distinct.* 9. *quæst.* 1. *artic.* 2. *in solutione ad* 4. vbi licèt deneget Angelo superiori illuminanti productionem luminis connaturalis in inferiori, cui in nobis assimilatur lumen, quod est de compositione oculi, non tamen illi denegat productionem luminis superuenientis, & confortantis lumen connaturale, cui in visu corporali est simile lumen solis, vel candelæ, & ita inquit: *Hoc autem lumen est duplex. Vnum intrinsecum, vel connaturale intellectui: cui similitur lumen, quod est de compositione oculi: & per collationem huius luminis solus Deus docere dicitur. Secundum lumen, quod superuenit ad confortationem connaturalis luminis, cui similatur in visu corporali lumen solis, vel candelæ: & sic potest Angelus alium Angelum, vel etiam hominem illuminare ad aliquid cognoscendum.* Ergo sentit Angelicus Doctor, illuminationem fieri per hoc, quòd Angelus superior producat aliquod lumen in inferiori.

Confirmatur. Angel. Præcept. Confirmatur ex eodem Angelico præceptore infrà *quæst.* 108. *art.* 7 vbi ait, cognitionem Angeli illuminati dependere à lumine illuminantis quantum ad conseruationem: hoc autem non posset verificari, nisi in illuminatione superior aliquid produceret in inferiori: ergo, &c.

Enervatur primum fundamentum. Respondetur, D. Thomam non intelligi de productione luminis superuenientis lumini naturali Angeli inferioris per modum alicuius physicè in ipso recepti; sed tantùm moraliter confortantis, & adiuuantis illum, modo suprà explicato,

taliter,

taliter, vt sic adiutus ita dirigatur, & veluti manuducatur, ac si physicè in ipso nouum lumen reciperetur. C

Ad confirmationem. Zumel. Nazar. Ad confirmationem respondetur cum Zumel, & Nazario, D. Thomam ideò dixisse, cognitionem Angeli inferioris per illuminationem à superiore acceptam dependere à lumine superioris quantum ad conseruationem, quia cognitio illa semper innititur lumini superioris Angeli tanquam medio, & rationi cognoscendi: ad quod (vt ex dictis patet) non requiritur influxus physicus Angeli superioris in inferiorem; sed sufficit influxus moralis per modum artificiosi magisterij iam explicati. D

44. Secundum. Secundò probatur eadem sententia. Quia vel per illuminationem Angelus superior producit aliquid in intellectu inferioris, vel nihil? Si primum, habetur intentum. Si secundum: ergo sicut ante magisterium artificiosum Angelus inferior non cognoscebat rem, de qua illuminatur: sic etiam posito magisterio, eam non cognoscet: nam idem manens idem, semper facit, vel non facit idem.

Corruit. Respondetur, quòd etsi Angelus superior nihil physice producat in intellectu inferioris: quia tamen species, quæ erant in inferiori ad sui exercitium, quoad illud obiectum dependebant, tanquam à connotato, à masticatione, diuisione, & propositione medij proportionati, quod fit per magisterium artificiosum: ideo ante illum Angelus inferior non cognoscebat veritatem, de qua illuminatur; & illo posito, eam cognoscit. E

45. Tertium. Tertiò. Nam si ostensio medij proportionati, quam per magisterium artificiosum efficit Angelus superior, est instrumentum accommodatum, vt Angelus inferior illuminetur, eo ipso debet dari actio Angeli superioris tanquam principalis agentis in passum, scilicet in intellectum Angeli inferioris: ac proinde Angelus superior aliquid debet producere in inferiori. F

Diluitur. Respondetur, intellectum Angeli inferioris esse quidem passum respectu Angeli superioris, tanquam principalis agentis, non quidem per modum passi physicè, sed per modum passi præcisè disciplinabilis: & ideò solùm esse passum morale, non physicum: ac proinde non egere prædicta impressione physica. Nam sicut in medicina infirmus respectu illius solum est passum artificiale, non verò naturale: & ideò medicina solum concurrit, tanquam coadiuuans naturam per modum præbentis adiumenta, & instrumenta apta: ita etiam Angelus inferior solum est passum disciplinabile morale, & non physicum respectu actionis superioris Angeli: & propterea hic solum concurrit ad illum illuminandum, tanquam coadiuuans, & præbens instrumenta, & media proportionata. G

46. Vltimò. Suarez. Quartò & vltimò probatur specialiter argumento, quo vtitur Suarez ad probandam suam sententiam. Nam Angelus superior illuminans inferiorem, excitat intellectum illius ad cognoscendum id, quod anteà non cognoscebat: sed hæc excitatio non potest fieri, nisi per productionem alicuius speciei intelligibilis: ergo sine illa non potest fieri illuminatio. H

Infra satis fiet. Cæterum ad hoc argumentum commodius patebit solutio ex his, quæ disputatione sequenti, agentes de locutione Angelorum, dicemus.

DVBIVM IV.

De quibusnam rebus fiat illuminatio.

HVcvsqve egimus de his, quæ pertinent ad essentiam, & formam illuminationis: restabat, vt iam tandem de his, quæ ad materiam illius spectant, discuteremus.

§. I. *Vera D. Thomæ decisio, & eius fundamentum.*

Dicendum ergo est, in Angelis illuminationem fieri de rebus naturæ, gratiæ & gloriæ. 47 Conclusio. D. Thom.
Ita D.Thomas in præsenti *art. 1. ad 2.* his verbis: *Dicendum, quod vnus Angelus non illuminat alium, tradendo ei lumen naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ; sed confortando lumen naturale ipsius, & manifestando ei veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, & gratiæ, & gloriæ.* Sanctum Doctorem sequuntur eius discipuli, Bañez in præsenti *dubio 3.* & alij. Bannez.

Ratio congruentiæ huius assertionis desumitur ex D.Thoma *q. 9. de Veritate art. 2* & potest sub hac forma proponi. Nam sicut ad bonum spectat se communicare, ita ad summum bonum, quod est Deus, summè se communicare: huic autem summæ communicationi congruit, vt de rebus naturæ, gratiæ, & gloriæ creaturis supremis intellectualibus per illuminationem se communicet, & quod ipsæ propter maiorem propinquitatem, & accessum ad summum bonum habeant respectu inferiorum hunc communicationis modum, illuminando etiam inferiores, & sic deinceps: ergo Angeli superiores illuminant inferiores de rebus naturæ, gratiæ, & gloriæ. Ratio. D. Thom.

Nec obest, si obiicias primo, potius ad summam bonitatem pertinere, quòd ipsa immediatè omnibus se communicet, ergo ex ea non infertur, quòd per illuminationem Angeli superiores se communicent inferioribus. 48. Obiectio prima.

Respondetur enim, quòd in hoc, quòd Deus immediatè superioribus, & superiores inferioribus Angelis modo dicto se communicent, magis splendet ordo diuinæ bonitatis, & sapientiæ. Sic enim non solum Deus se communicat, sed etiam tribuit aliis participationem suæ communicationis respectu aliorum: qui quidem modus se communicandi est altior, & eminentior. Vnde magis in actionibus naturalibus ordo iste splendet in hoc, quòd prima causa se communicet, tribuendo simul causis secundis, quòd operentur, quàm si præcisè Deus operaretur: maximè, quia non ob id cuncti effectus desinunt immediatè ab ipso Deo pendere. Quo exemplo ad hoc explicandum vsus est Angelicus Doctor *in 2. distinctione 9. quæst. 1. articulo 2. in solutione ad 4.* his verbis: *Dicendum, quòd sicut in actionibus naturalibus, inferius agens non habet efficaciam in productione effectus, nisi per virtutem agentis primi, quæ vehementius imprimit in effectum: ita etiam in intellectualibus, inferior illuminans nihil potest efficere, nisi per virtutem primi illuminantis: & propter hoc ipse Deus est, qui omnes docet: nec tamen excluditur ab aliis illuminatio, sicut nec ab agentibus naturalibus naturalis actio.* Soluitur. Angel. Doctor.

Nec obest etiam, si obiicias secundò, assertionem 49. Secunda obiectio.

istam non cohærere cum eo, quod suprà à nobis dictum est, Angelum scilicet, quantumuis infimum, omne ens naturale comprehendere: cum hoc enim non stat, quod si perior illuminet inferiorem de rebus pertinentibus ad naturam.

Enodatur. Respondetur, id intelligi de comprehensione entis naturalis, quod est pars vniuersi: & ideò Angelum superiorem posse inferiorem illuminare de aliis, quæ ad vniuersum non pertinent, qualia sunt futura contingentia, vt talia, & possibilia, quæ non sunt partes vniuersi.

50. Tertia. Rursus non obest, si obiicias tertiò, quòd quiuis Angelus per se, & absque adiumento alterius Angeli videt per scientiam infusam visionem beatificam illius, ac proinde omnia, ad quæ se extendit: sicut idem Angelus videns potentiam naturalem, videt etiam omnia, ad quæ habet se extendere. Ergo Angelus inferior non illuminatur à superiori de rebus pertinentibus ad gloriam.

Dissoluitur. Respondetur, quòd ex eo, quòd Angelus inferior videat visionem beatificam alterius, solùm fit, videre obiectum, ad quod terminatur in confuso, non autem peculiariter, vt terminatur ad hanc, & illam creaturam possibilem.

51. Replica. Vrgebis, quòd quiuis Angelus per se, & absque adiumento alterius videt prædictam visionem, vt fit tanto lumine: at, vt fit tanto, vel tanto lumine, debet terminari ad has creaturas possibiles tantæ, vel tantæ perfectionis in particulari, & non in confuso: ergo illo modo debet etiam illas cognoscere.

Solutio. Respondetur, quòd hinc solum fit, quòd Angelus inferior cognoscat, visionem beatificam Angeli superioris terminari in confuso ad cumulum creaturarum possibilium tantæ, vel tantæ perfectionis; non tamen cognoscendo in particulari, quænam illæ sint, quæ sub illo cumulo continentur. Sicut ex hoc, quòd beatus videat, Deum infinito lumine videre suam omnipotentiam, tantùm cognoscit, visionem illam posse se extendere ad creaturas possibiles infinitas; non tamen quænam hæ in particulari sunt, discernit.

52. Alia replica. Quod si adhuc vrgeas ex hoc vltimo exemplo, ideò beatum cognoscentem visionem, quà Deus videt suam omnipotentiam, non cognoscere infinitas creaturas possibiles in particulari, quia solùm videt, & non comprehendit Deum, aut eius visionem, qua seipsum videt: at Angelus inferior non solùm videt, sed etiam comprehendit visionem beatificam superioris, sicut in naturalibus non solùm cognoscit, sed etiam comprehendit naturam superioris: ergo sicut, quia Deus seipsum comprehendit, cognoscit etiam in particulari omnes creaturas possibiles, ad quas potest se extendere: ita etiam Angelus inferior comprehendens visionem beatificam superioris, debet cognoscere in particulari creaturas possibiles, ad quas talis visio se extendit.

Euanescit. Respondetur enim, esse disparem rationem. Nam siquis comprehenderet visionem, qua Deus

C seipsum comprehendit, & consequenter cognosceret creaturas possibiles per eam comprehensas, procederet à cognitione causæ in cognitionem effectus: quia illa visio, qua Deus seipsum intuetur, pertinet ad conceptum suæ naturæ, ac proinde est causa creaturarum. Cæterùm comprehendens visionem beatificam creatam per scientiam infusam, & exinde attingens effectus per illam cognitos, procedit quodammodò ab effectu ad causam. Quoniam creaturæ, quæ sunt obiectum secundarium illius visionis, sunt quodammodò causæ illius: quia non est tanta perfectio illius visionis, vt

D nequeat descendere aliquo modo à prædicto obiecto. Constat autem, quòd in processu, quo proceditur à causa ad effectum, si perfectè attingatur causa, perfectè etiam attingitur effectus, qui in causa distinctè continetur; secùs tamen hoc requiritur, quando ex effectu proceditur ad causam: quia tunc satis est cognitio causæ, non secundùm se, & quidditatiuè, ac omninò distincta, sed sufficit attingere illam confusè, & secundùm rationem terminandi. Et ita comprehendens visionem beatificam creatam per scientiam infusam, non est necesse, vt in particulari attingat per cognitionem propriam, & distinctam creaturas, ad quas se extendit, quæ-

E que sunt quodammodò causa illius.

Adde, quòd comprehendens visionem, qua Deus seipsum intuetur, cognosceret in particulari, & distinctè creaturas, ad quas prædicta visio extenditur, quia attingeret illam visionem per speciem repræsentantem distinctè omnes illas, nempè per diuinam essentiam, quæ meliùs repræsentat creaturas, quàm species propriæ creatæ earum: & ideo non mirum, quod illa cognitio ad vtrumque se extendat. Cæterùm species deseruiens scientiæ infusæ Angelorum, pro cognitione visionis beatificæ non repræsentat distinctè, & in particu-

F lari creaturas, ad quas extenditur illa visio, sed solùm quoad *an est*, & quoad rationem generalem terminandi: & ita per scientiam infusam, vt attingit prædictam visionem beatam, potest ipsa visio comprehendi, non cognitis in particulari creaturis, ad quas extenditur. 53. Illustratur solutio.

Adde, quòd adhuc dum vnus Angelus inferior videt in Verbo visionem beatam alterius superioris, tunc, licèt essentia diuina deseruiens huic cognitioni aliàs repræsentet distinctè eas creaturas, ad quas extenditur visio Angeli superioris, non tamen vnitur cum intellectu inferioris, vt repræ- Roboratur vlterius.

G sentat eas sic distinctè, & in particulari, sed solùm vt in confuso, & (vt sic dicamus) indirectè est repræsentatiua earum: ex eo quòd repræsentat visionem beatificam Angeli superioris; & hæc terminatur ad prædictas creaturas. Et ideò, si per impossibile eas non repræsentaret distinctè, & directè; nihilominùs posset vniri cum intellectu Angeli inferioris ad cognoscendam in Verbo prædictam visionem Angeli superioris: vt contingit, dum idem Angelus inferior visionem illam superioris Angeli per scientiam infusam compre-

H hendit.

QVÆSTIO

QVÆSTIO CVII. DE LOCVTIONIBUS Angelorum, in quinque articulos diuisa.

PROOEMIVM.

DEINDE considerandum est de locutionibus Angelorum. Et circa hoc quæruntur quinque. Primò, vtrùm vnus Angelus loquatur alij. Secundò, vtrum inferior superiori. Tertiò, vtrum Angelus Deo. Quartò, vtrum in locutione Angeli aliquid distantia localis operetur. Quintò, vtrùm locutionem vnius Angeli ad alterum omnes cognoscant.

ARTICVLVS I.

Vtrùm vnus Angelus alteri loquatur?

a. Dist. 11. q. 1 art 3. Et verit. q 9. art. 4 c. & 7. Et 1 Cor. 13. * Libr 18. Moral. c. 5. in fine.

AD primum sic proceditur. Videtur, quod vnus Angelus alteri non loquatur. Dicit enim Gregorius * 18. *Moralium*, quòd in statu Resurrectionis vniuscuiusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abscondit. Multò igitur minùs mens vnius Angeli absconditur ab altero. Sed locutio est ad manifestandum alteri, quod latet in mente. Non igitur oportet, quod vnus Angelus alteri loquatur.

¶ 2. Præterea. Duplex est locutio. Interior, per quam aliquis sibi ipsi loquitur: & exterior, per quam aliquis loquitur alteri. Exterior autem locutio fit per aliquod sensibile signum, quia voce, vel nutu, vel aliquo corporis membro, puta lingua, vel digito: quæ Angelis competere non possunt. Ergo vnus Angelus alteri non loquitur.

¶ 3. Præterea. Loquens excitat audientem, vt attendat suæ locutioni. Sed non videtur, quod vnus Angelus excitet alium ad attendendum: hoc enim fit apud nos aliquo sensibili signo. Ergo vnus Angelus non loquitur alteri.

Sed contrà est quod dicitur 1. Corinthiorum 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum.*

Respondeo dicendum, quòd in Angelis est aliqua locutio. Sed, sicut dicit Gregorius * 2. *Moralium*: Dignum est,

* Lib. 2. Moral. c. 5. per rum à principio.

C vt mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedens, ad sublimes, atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur.

¶ 4. Ad intelligendum igitur qualiter vnus Angelorum alij loquatur, considerandum est, quod sicut suprà diximus, * cùm de actibus, & potentiis animæ ageretur, voluntas mouet intellectum ad suam operationem. Intelligibile autem est in intellectu tripliciter. *Q. 82. a. 4.

D Primò quidem habitualiter, vel secundùm memoriam, vt Diuus Augustinus dicit. * Secundò autem, vt in actu consideratum, vel conceptum. Tertiò, vt ad aliud relatum. Manifestum est autem, quod de primo gradu in secundum transfertur intelligibile per imperium voluntatis. Vnde in diffinitione habitus dicitur. Quo quis vtitur, cùm * Lib. 10. de Trin. c. 5. 8. 9. & 10. tom. 3.

E voluerit. Similiter autem de secundo gradu transfertur in tertium per voluntatem. Nam per voluntatem conceptus mentis ordinatur ad alterum, puta, vel ad agendum aliquid, vel ad manifestandum alteri. Quando autem mens conuertit se ad actu considerandum, quod habet in habitu, loquitur aliquis sibi ipsi: nam ipse conceptus mentis interius verbum vocatur. Ex hoc ve-

F rò, quod conceptus mentis Angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri per voluntatem ipsius Angeli, conceptus mentis vnius Angeli innotescit alteri: & sic loquitur vnus Angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.

Ad primum ergo dicendum, quòd in

in nobis interior mentis conceptus quasi C duplici obstaculo clauditur. Primo quidem, ipsa voluntate, quæ conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extrà ordinare. Et quantum ad hoc, mentem vnius nullus alius potest videre, nisi solus Deus, secundùm illud 1. Corinthiorum 2. *Quæ sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est.* Secundo autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde D cùm etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, non statim cognoscitur ab alio; sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est, quod Gregorius dicit * 2. *Moralium*: Alienis oculis intra secretum mentis quasi post parietem corporis stamus: sed cùm manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per linguæ januam egredimur, vt quales sumus intrinsecus, ostendamus. Hoc autem obstaculum non E habet Angelus, & ideò quàm citò vult manifestare suum conceptum, statim alius cognoscit.

* Lib. 2. Moral. c. 5. paulò post principium.

Ad secundum dicendum, quòd locutio exterior, quæ fit per vocem, est nobis necessaria propter obstaculum corporis. Vnde non conuenit Angelo, sed sola locutio interior, ad quam pertinet, non solùm quod loquatur sibi interiùs concipiendo, sed etiam quod ordinet per voluntatem ad alterius manifestationem. Et sic lingua Angelorum metaphoricè dicitur ipsa virtus Angeli, qua conceptum suum manifestat.

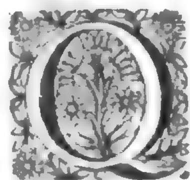
Ad tertium dicendum, quòd quantum ad Angelos bonos, qui semper se inuicem vident in Verbo, non esset necessarium ponere aliquid excitatiuum: quia sicut vnus semper videt alium, ita semper videt in eo, quicquid est ad se ordinatum. Sed quia etiam in statu naturæ conditæ sibi inuicem loqui poterant, & mali etiam Angeli nunc sibi inuicem loquuntur, dicendum est, quòd sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus mouetur ab intelligibili. Sicut ergo per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens Angeli ad attendendum.

Conclusio.

Cùm Angelus mentis suæ conceptum ad aliam ordinat, conceptus vnius alteri innotescit: & sic loquitur vnus Angelus alteri.

DISPVTATIO XV.

De Angelorum locutione.

QVIA potior, & nobilior est Angelis illuminatio, qua alios illuminant, quàm locutio formaliter, & cum præcisione sumpta, idcircò primum locum illi dedimus disputatione præcedenti, & in hac vltimum isti præstamus.

DVBIVM I.

Vtrùm vnus Angelus alteri loquatur?

QVÆ ad *an esse* locutionis Angeli spectant, paucis à nobis absoluenda sunt: nulla enim extat quoad hoc inter Doctores controuersia.

§. I. *Decisio dubij.*

DIcendum ergo est, vnum Angelum alteri loqui. Assertio hæc satis colligitur ex illo Pauli 1. ad Corinthios 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum, &c.* Vbi etsi Apostolus per metaphoram Angelorum linguam nominet; supponit tamen, esse in Angelis aliquem locutionis modum, per quem vnus alteri proprios conceptus manifestet, vt ibidem notant Chrysostomus, Anselmus, & alij. Et ideò D.Thomas in præsenti *art.* 1. & *q.* 9. *de Veritate art.* 4. & hoc testimonio probat, reperiri in Angelo locutionem: Quia (inquit) frustrà F esset lingua, si non esset locutio.

1. Resolutio dubij. 1. *ad Corinth.* 13. *Chrysost. Anselm. D. Thom.*

Idem etiam colligitur ex aliis Scripturæ testimoniis. Nam in ea sæpè asseritur Angelos fuisse locutos, non solùm hominibus, sed & aliis Angelis, vt habetur Zachariæ 2. *n.* 4. & Apocalyp. *c.* 7. 9. & 14. Iudas etiam Apostolus in sua Canonica de Michaele Archangelo docet cum Diabolo disputasse super Moysi corpus: disputatio autem nequit intelligi absque aliquo genere locutionis.

Zachar. 2. *Apoc.* 7. 9. & 14. *Iudas, Apostolus in sua Canonica.*

Vnde assertionem hanc tuentur communiter Sancti Patres, Gregorius *lib.* 18. *Moralium c.* 3. Basilius *homil.* 3. in illud, *Attende tibi*, Damasce-G nus *lib.* 2. *c.* 3. Chrysostomus *homil.* 32. *super citatum locum Pauli*, vbi etiam Diuus Ambrosius, Theodoretus, Oecumenius, & Theophylactus. Idem supponit D. Dionysius *cœlestis Hierarchiæ cap.* 7. & 8. Augustinus *lib. de diuinatione Dæmonum cap.* 5. & 6. Isidorus *lib.* 1. *sentent. cap.* 10. & alij, quos disputatione præcedenti *num.* 2. retulimus, dum aiunt, vnum Angelum alterum illuminare. Nam, vt docet Angelicus Præceptor in præsenti *art.* 2. omnis illuminatio in Angelis est locutio, quamuis non omnis locutio sit illuminatio. H Atque ita idem sentiunt omnes Theologi *in* 2. *distinct.* 11. & expositores Diui Thomæ in præsenti *articulo primo.*

Gregor. Basilius. Damasc. Chrysost. D. Ambr. Theodor. Oecum. Theoph. D. Dionys. August. Isidorus. Angel. Doctor.

Probatur deinde ratione; qua D. Thomas vtitur *artic.* 4. nuper citato ex *quæst.* 9. *de Veritate.* Nam, quod potest virtus inferior, potest etiam nobiliori modo virtus superior: sed homo, qui est inferior ad Angelum, potest alteri suum conceptum manifestare: ergo idem poterit Angelus: ergo cùm hæc manifestatio conceptus sit locutio: (nam

2. Ratio fundamentalis.

D. Thom. (nam vt ait D.Thomas, *In nobis enim locutio dicitur ipsa manifestatio interioris verbi, quod mente concipimus*) consequens est, vt vnus Angelus possit alteri loqui.

Confirmatur. Confirmatur ex eodem D. Thoma ibidem. Quoniam ad perfectionem status Angelici, & eorum familiaritatem spectat, vt cogitationes internas vnius alij aliquando cognoscant: ergo oportebit quòd vnus alteri proprias cogitationes loquendo manifestet. Antecedens satis constat. Nam sicut familiaritas inter homines sæpè expostulat, vt interiores cogitationes, & absconsa cordis vnius aliis detegantur; ita etiam Angelorum communicatio, & familiaritas exigit, vt vnius propriæ cogitationes aliis sæpè innotescant, & secreta cordis familiariter manifestentur. Consequentia verò ex illis, quæ *disp. 7. dubio 5. num 68.* diximus, facilè suadetur: ibi enim ostendimus, vnum Angelum non cognoscere per se internas cogitationes alterius Angeli, nisi velit is, cuius sunt cogitationes propriæ, & sic eas alteri manifestet.

§. II. *Obiectiones contra assertionem, & earum solutio.*

3. Prima obiectio. QVamuis pro parte negatiua nulla sit Doctorum sententia, adsunt tamen contra assertionem aliquæ obiectiones, quibus oportet satisfacere. Prima est, quòd omnis locutio fit per aliquod signum: sed in Angelis non sunt signa ista: ergo nequit esse in illis locutio. Consequentia constat, & etiam maior. Nam in qualibet locutione oportet esse aliquid, quod loquentis conceptum significet audienti, & hoc dicitur signum. Minor verò suadetur. Quoniam de ratione signi est, quòd sit aliquid sensibile, quod moueat sensum, vt habetur

August. ex diffinitione signi tradita ab Augustino *lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 1.* quam omnes recipiunt: ergo in rebus purè intellectualibus, & à sensibilibus abstractis, vt sunt Angeli, nequibunt esse signa.

Confirmatur. Confirmatur. Nam in qualibet locutione debet esse aliquid, quod excitet audientem, vt loquenti attendat: at in Angelis non reperitur aliquid, per quod vnus excitet intellectum alterius, vt sibi attendat: ergo in eis nequit esse locutio. Maior videtur perspicua: & propterea in nobis requiritur vox exterior ad hoc munus. Ex quo etiam minor suadetur. Quia in Angelis non apparet, quid possit esse illud, per quod vnus alium excitet, ad hoc vt attendat.

4. Enodatur obiectio. D. Thom. Respondetur ex D.Thoma citato *art. 4. ex q. 9. de Verit.* signum posse sumi dupliciter. Primò propriè, & strictè: qua ratione solum reperitur in sensibilibus: *est enim signum* (in hac propria acceptione) *quod præter speciem, quam ingerit sensibus* (vt ex difinitione Augustini loco citato constat) *facit aliud aliquid in cognitionem venire*: & huiusmodi signum, certum est, non reperiri in Angelis, nec posse eorum locutioni deseruire. Secundò sumitur signum largè, & minùs propriè: qua ratione (vt loquitur S. Doctor loco citato in solutione ad 4.) *Possumus signum dicere quodcumque notum, in quo aliquid cognoscatur: & secundum hoc forma intelligibilis potest dici signum rei; qua per ipsam cognoscitur: & sic Angeli cognoscunt res per signa: & sic vnus Angelus per signum alij loquitur, scilicet per speciem, in cuius actu intellectus eius fit in ordine ad alium.*

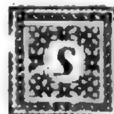
Ad confirmationem. Angelic. Præceptor. Ad confirmationem respondet idem Angelicus Præceptor *in solut. ad 6. eiusdem articuli*, vbi sic ait: *Dicendum, quòd Angeli ex hoc ipso quòd se ad alios conuertunt, dum sunt in actu aliquarum formarum in ordine ad alios, quodammodo alios excitant ad eis intendendum.* Sed de hoc iterùm in sequenti dubio sermo redibit.

Secunda obiectio est. Quoniam modus, quo vnus Angelus manifestat alteri suum conceptum, pertinet potiùs ad visum, quàm ad auditum: ergo talis manifestatio non est dicenda locutio, sed visio. Probatur antecedens. Nam Angeli manifestant proprios conceptus per nutus, & signa, vt ait Glossa super citatum locum Pauli ex *epistola 1. ad Corinthios*: nutus autem, & signa ad visum pertinent, non ad auditum: ergo, &c. 5. Secunda obiectio.

Respondetur ex D.Thoma loco citato *in solutione ad 12.* his verbis: *Dicendum, quòd, secundum Augustinum visus & auditus solummodò exterius differunt, interius autem sunt idem in mente: quia in mente non est aliud videre, & audire, sed in sensu exteriori tantum. Vnde apud Angelum, qui sola mente vtitur, non differt audire, & videre, sed tamen dicitur locutio in Angelo ad similitudinem visus, qua in nobis fit: nos enim per auditum scientiam ab aliis accipimus. Nutus autem, & signa hoc modo possunt in Angelis distingui, vt signum dicatur ipsa species, nutus autem ordinatio ad alium: sed possibilitas hoc faciendi, dicitur lingua.* Diluitur. D. Thom.

DVBIVM II.

In quo consistat Angelica locutio?

SEMEL explicata quæstione *an est* locutionis Angelicæ, statim se offert explicatio eiusdem quoad *quid est*: & propterea post dubium præcedens recto ordine sequens subsequitur.

§. I. *Vera D. Thomæ sententia, & primum eius fundamentum.*

DIcendum ergo est, Angelicam locutionem non fieri per hoc, quòd Angelus loquens producat aliquid ad extra per veram, & physicam productionem in audiente, sed consistere in ipsomet conceptu interno, & actu intellectus Angeli loquentis, secundum quòd ordinatur, & dirigitur per ipsius voluntatem ad alterum, vt ei innotescat. Ita D.Thomas in hoc articulo his verbis: *Ex hoc verò, quod conceptus mentis Angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri per voluntatem ipsius Angeli, conceptus mentis vnius Angeli innotescit alteri: & sic loquitur vnus Angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quam conceptum mentis alteri manifestare.* Et art. 2. sic ait: *Sicut dictum est, Angelum loqui Angelo, nihil est aliud, quam conceptum suum ordinare ad hoc, vt ei innotescat per propriam voluntatem.* 8. Conclusio. D. Thom.

Eandem etiam assertionem docet idem Angelicus Doctor *in 2. dist. 11. q. 1. art. 3. de Veritate q. 9. art. 4.* & *art. 5.* vbi in solutione ad 2. sic ait: *Dicendum, quòd Angelus loquens nihil facit in Angelo, cui loquitur, sed fit aliquid in Angelo ipso loquente, & ex hoc ab alio cognoscitur modo prius dicto* (id est eo, quem ex eodem diximus.) *Vnde non oportet etiam, quòd loquens aliquid infundat ei, cui loquitur.*

Ex quibus omnibus verbis liquido patet, in iis spiritualibus locutionibus, quibus Angeli inter se colloquuntur, nihil, quòd physicè producat agens in audienteque recipiatur, requiri. Ad eum scilicet

ſcilicet modum, quo in aliquibus locutionibus Dei cum animabus iuſtorum, adhuc in hac vita degentium, & beatorum in patria triumphantium, nihil aliud, quam conceptus loquentis, & voluntas, qua velit talem conceptum alteri innoteſcere, innititur. Quod cœleſtis illa veræ virtutis Heroides, diuinorum arcanorum Myſta, Myſticæque Theologiæ Pallas, Matriarcha ſcilicet noſtra Sanctiſſima Thereſia a Ieſu *in lib. vitæ ſuæ cap. 27.* de ſpirituali cælitum locutione verba faciens affirmat. Quæ quidem teſtis eſt in hac parte omni exceptione maior, vtpotè quæ in Angelicis enutrita gymnaſiis, in Æthereiſque erudita Academiis, Angelorum optimè nouerat colloquia, cum quibus in cœlo aſſidua eius conuerſatio erat. Cuiuſque librorum *doctrina* (ſic Reuerendiſſimi Audit. Rotæ loquuntur in actis authenticis Canonizationis ipſius relatione 2. artic. 22. §. 2.) *tanquam vera, & Catholica, & à Deo infuſa communiter ab omnibus eſt approbata, & laudata, præſertim ab octoginta quinque teſtibus ſuper artic. 54. & 56. deponentibus.*

Hæc ergo Magiſtra Angelica, ab Angelici Præceptoris doctrina nec tranſuerſim vnguem diſcedens, omninò ſpiritualem locutionem, nullis exterioribus ſignis indigentem in cœlitibus agnouit. Cuius verba, quæ inter pauperculi ſimplicitatem eloquij ſtrictos ſcholaſtici rigoris non prætergrediuntur cancellos; Iuxta verſionem Latinam Matthæi Martines Middelburgenſis apponere libuit: vt appareat quam mirificè correſpondeat Angelicæ Palladis Doctrina cum mente Angelici Apollinis. Sic igitur inquit, cap. citato.

Vt ergo ad hunc intelligendi modum redeam, quod mihi videtur hoc eſt, Dominum omnibus modis velle, vt hæc anima quamdam habeat notitiam eorum quæ in cœlo fiunt; nam ſicut beati ibi ſe mutuo intelligunt abſque eo quod loquantur (intellige corporaliter, aut aliquo corporali, ſeu ſpirituali ſigno ad extra producto) *quod nunquam antea ſciui (cum tamen res certa ſit, quoad vſque me Dominus ex ſua bonitate id reipſa voluit me videre, & in raptu quodam mihi oſtendit) ita prorſus & hic contingere videtur: Deus quippe & anima ſe mutuo intelligunt, cum hoc tantum quod eius maieſtas ipſam id intelligere velit, idque ſine vllo artificio, vt manifeſtetur amor quo hi duo amici ſe inuicem proſequuntur. Quemadmodum dum hic in terra duo ſe inuicem diligunt, ſiatim ſe mutuo ſi boni ſint ingenij, videntur intelligere ſine vllo prorſus ſigno, aut indicio, dumtaxat ſe mutuo aſpiciendo.* Hucuſque laureata noſtra Magiſtra.

Capreol. Caietan. Bañez. Nazar. Vnde hanc ſententiam ſequuntur communiter eius diſcipuli, Capreolus citata *diſt. 11. q. 1. concluſione 2. & 3.* Caietanus, Bañez, Ripa, Nazarius, & alij in præſenti.

7 Fundamentum aſſertionis. Ratio verò prior, & fundamentalis huius aſſertionis deſumitur ex illis, quæ *diſp. præcedenti dubio 1. & 2* diximus, agentes de Angelorum illuminatione; ibi enim latè oſtendimus, repugnare, quod vnus Angelus aliquid phyſicè operetur in intellectu alterius: atque adeò repugnantiam inuoluere, quòd illuminet alium, producendo verè, & propriè phyſicè aliquid in illo. Quoniam ex hoc manifeſtè deducitur, quòd nec etiam locutio Angelica fit per hoc, quòd Angelus loquens ponat ſic phyſicè aliquid in intellectu Angeli, cui loquitur. Et ita locutio ſolùm poterit conſiſtere in ipſomet conceptu Angeli loquentis, non abſolutè, ſiue ſecundùm ſe ſumpto (vt ſic enim manet velatum, & occultum aliis) ſed vt applicatur, & dirigitur per voluntatem ipſius loquentis in ordine ad eum cui fit locutio.

8. Confirmatur & elucidatur. Confirmatur, & explicatur. Quoniam locutio iſta nequit fieri per aliquid phyſicè productum ad extra ab Angelo loquente in aliquo alio ſubiecto diſtincto ab audiente, aut à cæteris Angelis; neque in ipſo Angelo audiente: ergo oportet, vt fiat eo modo, quem in concluſione diximus. Conſequentia videtur perſpicua. Quoniam reiectis duobus illis modis in antecedenti relatis, non apparet alius, quo prædicta locutio fiat: niſi is, qui in aſſertione continetur. Antecedens autem quoad ſecundam partem ex dictis dubio præcedenti liquet. Quoad primam verò probatur. Quoniam id, quod ad extra phyſicè produceretur ab Angelo loquente, vel eſſet quid corporeum, & in ſubiecto corporeo phyſicè productum? vel quid ſpirituale, & in ſubiecto ſpirituali, aut corporeo receptum? Non primum. Tum quia id, quod eſt corporeum, ac proinde in ſubiecto corporeo receptum, non eſt accommodatum ad hoc, vt ſit ipſa locutio inter ſubſtantias purè ſpirituales: quia hæc debet eſſe eiuſdem ordinis cum loquente, & audiente: & proptereà nos, qui ſumus corporei, vtimur locutione corporea.

Tum etiam. Quia Reſpublica Angelica penderet neceſſariò ab aliquo corporeo in his, quæ ad eius integritatem ac perfectionem ſpectant, qualis eſt familiaritas, & locutio inter ipſos Angelos, quod quidem derogat ſubſtantiis omninò ſeparatis, & independentibus à materia. Tum denique. Quia illud, quod ad extrà produceretur, nec eſſet ſignum naturale conceptus Angelici: ſiquidem res corporeæ non ſunt naturalia ſigna conceptuum Angelorum: maximè, cum iſti ſint veluti in infinitum multiplicabiles, & requirant tot ſigna ad ſui manifeſtationem, ſi ſemel per illa deberent ſignificari. Nec etiam poſſet eſſe ſignum ad placitum Angelorum: quia ad hoc deſiderabatur, vt Angeli priùs inter ſe colloquerentur circa impoſitionem horum ſignorum ad ſignificandos ſuos conceptus: & ita ſicut ante illa potuerunt colloqui, ita & poſteà ſine illis. Nec ſimiliter poſſet eſſe ſignum ad placitum Dei: quoniam ſi ſemel Angeli loquerentur per prædicta ſigna, pertineret ad eorum naturam, & perfectionem, vt ex eorum impoſitione, & beneplacito eorum ſignificatio penderet: ſiquidem hoc etiam ad perfectionem naturæ humanæ longè ignobilioris ſpectat.

9. Tum præterea. Quoniam alioqui periret ſecretum Angelicum, & hoc ipſo, quòd vnus Angelus alteri loqueretur, poſſent omnes rem illi manifeſtatam cognoſcere: ſiquidem iam appareret in ſigno illo ad extrà producto: ſicut dum cogitationes noſtræ ſufficienter elucent in aliquo ad extrà cauſato, ſtatim poſſunt eſſe notæ cuivis. Hoc autem eſt contra communem Theologorum ſententiam, & contra debitum ordinem, & gubernationem, ac prouidentiam Reipublicæ conſtantis ex creaturis intellectualibus. Tum denique. Quia inde fieret, vnum Angelum non poſſe alteri loqui ad quamcumque diſtantiam: ſiquidem nequit ad quamcumque diſtantiam ad extrà operari: & per conſequens iam creatura purè ſpiritualis penderet in his, quæ pertinent ad complementum ſuæ naturæ, à locali, & corporea diſtantia: quod valde pugnat cum abſtractione, & eleuatione, quam habet ſupra omnem materiam.

Ex quo etiam fit, non poſſe dici ſecundum. Quoniam in ſubiecto ſpirituali non poſſet recipi: quia vnus Angelus (vt ſupra diximus) neque in alio Angelo, neque in anima poteſt per veram actionem

actionem physicam aliquid producere: & non apparet aliquid aliud spirituale, in quo possit physicè operari: ac proinde ad summum poterit producere aliquid spirituale in subiecto corporeo, quod sit signum sui conceptus. Hoc autem (præterquam quòd satis manet impugnatum ex probationibus contra priorem partem huius dilemmatis) potest denuo impugnari ex eo, quod id, quod est spirituale habens conditiones iam dictas, non recipitur saltem connaturaliter in re corporea.

§. II. *Alia ratio ex D. Thoma accepta.*

10. Secunda ratio. Secunda, & potissima huius assertionis ratio desumitur ex D. Thoma in hoc articulo 1. quæ potest ad hanc formam reduci. Quoniam primum mouens quoad exercitium intellectus Angelici est eius voluntas: ergo eo ipso, quòd intellectualis cognitio, siue conceptus vnius Angeli per voluntatem eius applicetur, & ordinetur ad alium, vt manifestandus erit ipsi notus & manifestus: ergo in hac cognitione, siue conceptu sic ad alterum ordinato, & applicato per voluntatem ipsius manifestantis constituenda est Angelica locutio. Hæc secunda consequentia manifesta est ex priori. Nam, vt diximus dubio præcedenti, vnum Angelum loqui ad alterum, nihil est aliud, quam vt is, qui loquitur, proprium conceptum, siue cogitationem ei, qui audit, manifestet. Quapropter in illo eodem constituenda est prædicta locutio, per quod fit formaliter talis manifestatio.

D. Thom. Antecedens etiam constat ex doctrina D. Thomæ supra *quæst.* 84. *art.* 2. & 1. 2. *quæst.* 17. *art.* 1. de quo plura diximus *in* 1. *tomo tract.* 5. *disp.* 2. *dub.* 1. & 2 Prima verò consequentia, quæ sola eget probatione, suadetur. Quoniam intellectus potest se habere tripliciter ad cognitionem, seu conceptum rei manifestandæ & cognoscendæ. Prima habitualiter, quasi in statu imperfecto, medio inter actum, & potentiam, vt cùm actu non considerat, sed habet solam speciem intelligibilem impressam talis rei. Secundò omninò actualiter, vt cùm iam actu illam considerat, estque in statu, & actu perfecto conceptus expressi, & actualis cognitionis solum in ordine ad ipsum cognoscentem. Tertiò in actu etiam perfecto prædictæ cognitionis, & conceptus, sed in ordine ad alium vt cùm hanc eamdem cognitionem & conceptum manifestat alteri. Sed ex eo, quòd voluntas mouet intellectum, quoad exercitium transit per eius applicationem intellectus ab statu imperfecto cognitionis ad statum perfectum in ordine ad se, & ex non cognoscente actu fit actu cognoscens, & notificat sibi rem cognitam, quod est interiùs loqui ad seipsum. Ergo propter eamdem rationem per similem applicationem voluntatis in ordine ad alium transibit à statu perfecto cognitionis & manifestationis in ordine ad se, ad statum cognitionis & manifestationis in ordine ad alterum, siue (quod in idem redit) ab eo, quod est manifestare sibi rem cognitam, & loqui interiùs ad seipsum, ad hoc, quod est manifestare eam alteri, & loqui ad ipsum.

11. Confirmatur *Boëtius.* Confirmatur ex his quæ videmus in formis naturalibus, quæ sunt (teste Boëtio) veluti imagines formarum intelligibilium. Nam forma naturalis quandoque est in materia sub statu imperfecto, sicuti dum est in *fieri*: quandoque sub statu perfecto solum in ordine ad proprium subiectum, vt cùm perficit ipsum in *facto esse*, & complet in ordine ad se: quandoque verò sub statu perfecto in ordine ad alia, vt cùm se aliis communicat. Sed huiusmodi forma naturalis transit ex statu primo ad secundum, & à secundo ad tertium per applicationem causæ efficientis, eò quòd efficiens habet mouere quoad exercitium. Ergo etiam forma intelligibilis, & conceptus Angeli transibit ab vno ex prædictis statibus in alium, & ab actu manifestationis & locutionis respectu ipsius cognoscentis ad actualem manifestationem, & locutionem in ordine ad alterum per applicationem suæ voluntatis mouentis quoad exercitium. Et sic idem erit, quòd vnus Angelus suam cognitionem & conceptum alteri manifestet, & ipsi loquatur, ac quòd in ordine ad illum applicet per voluntatem huiusmodi conceptum, siue cognitionem, vt ei innotescat.

Quæ confirmatio desumitur ex D. Thoma citato *articulo* 4. *ex quæst.* 9. *de Veritate*, vbi ita inquit: *Quomodo autem Angeli suos conceptus aliis manifestent, oportet accipere ex similitudine rerum naturalium, eò quòd formæ naturales sunt quasi imagines immaterialium, vt Boetius dicit. Inuenimus autem, formam aliquam existere in materia tripliciter. Vnò modo imperfectè, medio scilicet modo inter potentiam, & actum, sicut formæ, quæ sunt in fieri. Alio modo, in actu perfecto, perfectione dico, qua habens formam est perfectum in seipso. Tertio modo, in actu perfecto, secundùm quòd habens formam potest communicare alteri perfectionem: aliquid enim est in se lucidum & alia illuminare non potest. Similiter & intelligibilis forma in intellectu existit tripliciter. Primò, quasi medio modo inter potentiam, & actum, quando scilicet est in habitu. Secundò, vt in actu perfecto quantum ad ipsum intelligentem: & hoc est, quando intelligens actu cogitat secundùm formam, quam penes se habet. Tertiò verò, in ordine ad alterum: & transitus quidem de vno in alterum est quasi de potentia in actum per voluntatem. Ipsa enim voluntas Angeli facit, vt actualiter se conuertat ad formas, quas in habitu habebat: & similiter voluntas facit, vt intellectus Angeli adhuc perfectius fiat in actu formæ penes ipsum existentis, vt scilicet non solum secundùm se, sed in ordine ad alium tali forma perficiatur. Et quando sic est, tunc alius Angelus eius cognitionem percipit, & secundum hoc dicitur alteri Angelo loqui.* Elucidatur ex D. Thom.

12. Confirm. 2. *D. Thom.* Confirmatur secundò ex eodem D. Thoma in hac *q.* 107. *art.* 1. Nam conceptus, siue cognitio Angelica ex se practica eo ipso quòd per voluntatem applicetur, producit ad extrà effectum, cuius habet virtutem productiuam: ergo cùm quæuis Angelica cognitio secundùm se sit manifestatiua; & actualis manifestatio, eo ipso quòd per eamdem voluntatem in ordine ad alium Angelum applicetur, manifestabit illi veritatem, cuius est manifestatiua: atque adeò in huiusmodi cognitione & conceptu sic applicato consistet manifestatio eorum ad extra, & Angelica locutio.

§. III. *Duplex obiectio aduersus doctrinam traditam, & vtriusque solutio.*

13. Obiectio prima. Nec refert, si contra rationem hanc, & primam eius confirmationem obiicias, non benè deduci ex eo, quòd intellectus Angeli per applicationem suæ voluntatis transeat à primò illo statu formæ intelligibilis, & actualitatis eius imperfecto ad secundum statum, & actum perfectum eiusdem formæ, constituaturque in statu actualis cognitionis & locutionis in ordine ad ipsum cognoscentem, quòd idcircò transeat etiam per similem applicationem voluntatis ab hoc secundo statu ad alium vltimum, & in quo sine aliquo alio superaddito constituatur in actu secundo manifestationis & lo-

cutionis ad alterum : ergo, &c. Antecedens probatur. Quia per primam applicationem voluntatis Angeli ponitur in ipso intellectu noua quædam forma, & nouus actus, nempe, ipsa actualis intellectio, & eius verbum, seu conceptus: atque adeò poni etiam debet horum effectus formalis, qui est reddere intellectum actu intelligentem, & loquentem ad intra, siue in ordine ad se. At per secundam applicationem non producitur aliqua noua forma, vel actus : & ita non est vnde proueniat nouus hic effectus loquendi ad alterum.

Dissoluitur. Non itaque hoc refert : negandum est enim antecedens. Et ad probationem fatemur, per secundam applicationem nullam formam produci de nouo in intellectu Angeli, cui fit locutio, sed solùm applicari præexistentem intellectionem & conceptum in ordine ad alterum. Hoc tamen sufficiens est, vt intelligamus nouum hunc effectum formalem loquendi ad extrà. Nam cum ipsamet intellectio & conceptus sit secundùm se actualis manifestatio obiecti, & actualis locutio : quemadmodum dum existit in intellectu absolutè, perficit ipsum absolutè, & reddit intelligentem, & loquentem in ordine ad se; ita etiam cùm applicatur, & refertur in ordine ad alterum, constituit sufficienter eundem intellectum notificantem, & loquentem illi, ad quem ordinatur, & applicatur. Neque ex eo, quòd ponatur nouus effectus formalis, debet in vniuersum poni noua forma : sæpè enim ab vna eadem plures effectus formales ordine quodam proueniunt. Vnde eadem lux, quæ reddit corpus lucidum in ordine ad se, manifestat etiam illud, & reddit visibile ab aliis : & eadem relatione paternitatis refertur pater ad secundum filium, qua referebatur ad primum, de quo plura diximus *in 1. tomo tractatu 1. disp. 1. dub. 5. n. 133.*

14. Illustratur hoc amplius. Adde, & explicabitur magis hoc ipsum, redderturque sufficiens eius ratio. Etenim, vel possumus loqui de Angelo loquente? vel de audiente? Si de primo, nihil difficultatis videtur hæc obiectio habere. Siquidem in eo ponitur, vel nouus actus intellectus, qui in prima sui elicientia potuit elici ordinatus, & directus ad Angelum audientem, vel saltem additur ei actui præexistenti nouum connotatum intrinsecum, scilicet, noua illa ordinatio, & directio per voluntatem, quæ in Angelo loquente recipitur. Si autem de secundo fiat sermo, tūc etiam planum videtur, non esse necessarium addi Angelo audienti aliquid impressum physicè à loquente, sed satis esse prædictam manifestationem directam ad illum, ad hoc vt ipse eliciat actum, quo audiat & percipiat. Quia illud obiectum non erat ipsi occultum, & improportionatum, quia sit supernaturale, sed quia non erat de pertinentibus ad ipsum, quin potius erat proprium illius Angeli, à quo elicitur: at per illam ordinationem fit communis, & quasi pertinens ad Angelum audientem non physicè, sed moraliter: & ita nihil refert, quòd demus, per eam solùm addi cogitationi extrinsecam denominationem, aut per illam nihil reale physicum produci in eodem Angelo audiente : siquidem non fit minùs ei communis, & de pertinentibus ad ipsum, quàm si aliquid physicum, & physicè in eo produceretur.

D. Thom. Quæ doctrina desumitur ex D. Thoma *in 2. distinct. 11. citata quæst. 1. art. 3. in solutione ad 4.* vbi sic ait : *Quam cito autem vnus Angelus ordinat locutionem suam ad alterum, efficitur locutio eius de pertinentibus ad illum : & ita ab eo cognoscitur.*

15. Secunda obiectio. Neque etiam refert, si secundò contra eamdem rationem obiicias, sequi ex illa, quòd etiam vnus homo possit alteri manifestare suum conceptum per solam hanc voluntatis applicationem, sine eo quòd ad hoc indigeat externis signis: hoc autem est manifestè falsum: ergo, &c. Sequela suadetur. Tum, quia etiā voluntas hominis mouet eius intellectum quoad exercitium, & per applicationem voluntatis trāsit à statu cognitionis imperfectæ ad statum cognitionis perfectæ, & locutionis internæ ad seipsum : ergo per eamdem applicationem transibit ab actu isto cognitionis, & locutionis ad seipsum ad actum exterioris locutionis, & manifestationis in ordine ad alterum. Tum etiam. Quia eo ipso, quòd dirigat homo ad alterum suum conceptum, talis conceptus efficitur aliquid eius, ad quem dirigitur, ergo eo ipso erit apud illum notus & manifestus.

Confirmatur. Confirmatur. Nam ex prædicta ratione etiam sequitur, actum amoris, vel odij, quo vnus Angelus alium prosequitur, non posse latere eum, qui est obiectum prædicti amoris, vel odij: hoc autem non admittimus: ergo, &c. Sequela probatur. Nam huiusmodi actus per se pertinent ad illum, circa quem versantur : ergo, &c.

16. Occurritur obiectioni. Non igitur hoc refert. Nam neganda est sequela, si intelligatur, vt intelligi videtur, de locutione vnius hominis respectu alterius hominis. Nam in ordine ad loquendum Angelo, quod dictum est de ipsis Angelis, habet etiam locum in hominibus: & ita hoc ipso, quòd homo ordinet per motionem voluntatis ad Angelum suum conceptum, talis conceptus innotescit illi, & homo ei loquitur.

D. Thom. Ad vtramque verò antecedentis probationem optimè respondet D. Thomas citato *articulo 4. ex quæstione 9. de Veritate in fine corporis*, & in præsenti *art. 1. in solutione ad 1.* his verbis: *Dicendum, quòd in nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur. Primo quidem ipsa voluntate, quæ conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare. Et quantum ad hoc mentem vnius nullus alius potest videre, nisi solus Deus, secundùm illud* 1 Corinthiorum 2. *Quæ sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Secundo autem clauditur mens ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde cùm etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, non statim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est quod Gregorius dicit* 2. Moral. *Alienis oculis intra secretum mentis, quasi post parietem corporis stamus : sed cùm manifestare nosmetipsos cupimus, quasi per lingua ianuam egredimur, vt quales sumus intrinsecus, ostendamus. Hoc autem obstaculum, non habet Angelus : & ideò quàm citò vult manifestare suum conceptum, statim alius cognoscit.*

Fit obuiam confirm. Ad confirmationem neganda est etiam sequela. Et ad probationem dicendum est, quod actus amoris, vel odij, quo vnus Angelus prosequitur alterū, quamuis per se dicat ordinem ad illum, circa quem versatur, tanquam ad obiectum, non tamen est propriè aliquid illius, neque ad ipsum pertinet cura de illis, vsque dum per liberam applicationem voluntatis eius, qui elicit huiusmodi affectus animo illos manifestandi, ad ipsum dirigantur. Et ratio est. Quia ordo, quem prædicti actus important ad suum obiectum, conuenit eis secundùm suam speciem, quòd verò sint occulti, & egeant reuelatione, vt manifestentur, habent formalissimè, prout hic, & nunc liberè exercentur. Vnde ad eorum manifestationem conducit, quòd ad illum dirigantur per consensum liberum voluntatis elicientis, & habentis eorum dominium, non verò quòd important ordinem ad ipsum, præcisè tanquam ad obiectum.

§. IV.

§. IV. *Contraria sententia, tria priora fundamenta & responsa ad illa.*

17. Opposita sententia. *Alensis. Richard. Aureolus. Basol. Ægidius. Suarez. Molin. Nazar.*

OPpositam tamen sententiam tenent Alensis 2. *part. quæst.* 27. *membro* 3. & 5. Scotus *in* 2. *dist.* 9. *q.* 2. Richardus ibidem *quæst.* 1. Aureolus *q.* 1. *art.* 1. Basol. *quæst.* 2. Ægidius *distinct.* 10. *q.* 3. Suarez *lib.* 2. *de Angelis c.* 27. Molina in præsenti dicens, oppositam sententiam D. Thomæ esse, tum intellectu, tum creditu difficilem, & a se satis impugnatam suprà *quæst.* 57. Et quamuis huiusmodi authores inter se discriminentur circa essentiam Angelicæ locutionis (de quo videndus est Nazarius in præsenti *controuersia* 1.) in hoc tamen omnes conueniunt contra nostram sententiam, quòd non consistit in sola cognitione & conceptu Angeli loquentis, vt modo dicto applicatur, & dirigitur per voluntatem eius ad audientem, sed vlteriùs requiritur aliquid ad extrà physicé productum ab eo, qui loquitur, per quod moueat & excitet intellectum audientis.

Primum fundamentum *Glossa.*

Probatque primo hanc sententiam Molina ex Glossa super illud Pauli 1. ad Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum:* vbi dicitur, quòd Angeli loquuntur nutibus, & signis. Si igitur Angelica locutio fit per nutus, & signa: ergo non per solos conceptus, & actus internos, sed per aliquid ad extra productum.

Euertitur. *D. Thom.*

Respondetur, quod hanc glossam prius soluit, & exposuit D. Thomas citato *artic.* 4. *ex quæst.* 9. *de Veritate in solut. ad* 4. & 12. dicens, quòd *nutus & signa hoc modo possunt in Angelis distingui, vt signum dicatur ipsa species* (ea nimirum, per quam fit in actu intellectus Angeli loquentis, vt habetur *in solutione ad* 4. cuius verba dubio præcedenti *n.* 4. allata sunt) *nutus autem ordinatio ad alium: sed possibilitas hæc faciendi dicitur lingua.* Quoniam cùm dicimus, locutionem Angelorum fieri per ordinationem conceptus Angeli loquentis ad alterum, intelligitur de conceptu, provt includit speciem, per quam Angelus loquens intelligit, terminatam, & in actu factam per intellectionem & speciem expressam.

18. Secundum. *Suarez. D. Thom.*

Secundo probatur eadem sententia ex Suarez contendente, eam esse expressam D. Thomæ *in præsenti quæst. art.* 1. vbi *in solutione ad* 1. docet, quòd sicut per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens Angeli ad attendendum: hæc autem virtus intelligibilis nequit esse alia, præter speciem intelligibilem: ergo vnus Angelus loquitur alteri imprimendo ei physicè aliquam speciem intelligibilem, & non ex eo solum, quòd ordinet suum conceptum ad illum.

Respondetur. *Caietan.*

Respondetur cum Caietano, virtutem intelligibilem, per quam dicit D. Thomas excitari intellectum Angeli audientis; non esse aliquid ad extra physicè productum à loquente, atque adeò neque ei imprimi nouam speciem intelligibilem, sed esse ipsummet conceptum, & actum loquentis ad alterum relatum, vt ei manifestandum: nam prædictus conceptus habet ex hac ordinatione vim excitandi intellectum eius, ad quem dirigitur, quatenus fit per eam de pertinentibus ad illum, licèt nihil physicum ex hac ordinatione eidem imprimat.

19. Contra insurgit Suarez primo

Sed hanc solutionem pluribus impugnat Suarez loco citato dicens, verba D. Thomæ non solum posse, imo verò necessariò, vt à se explicata sunt, intelligenda esse. Tum, quia expresse dicit, per hanc excitationem moueri intellectum ab intelligibili, vtque tanquam ab obiecto motiuo, sic vt cótingit in obiecto sensibili respectu sensus: obiectum autem motiuum, & eius motio sine aliqua reali, & physica efficientia intelligi non potest. Tum etiam, Quia si D. Thomas id dicere voluisset, vix clarioribus verbis id explicuisset. Secundo.

Tum denique. Quia quòd conceptus loquentis sit, vel non sit de pertinentibus ad eum, cui fit locutio, impertinens est ad hoc, vt vnus Angelus per illum alteri loquatur: quandoquidem totum hoc nihil reale ponit in prædicto conceptu, nisi extrinsecam quandam denominationem, quæ efficere nequit, vt Angelus, qui loquitur per illum, excitet intellectum alterius. Vltimo.

D. Thom.

Respondetur tamen, optimam esse Caietani solutionem, quæ etiam est communis omnium Thomistarum, & manifestè habetur ex D. Thoma locis pro nostra conclusione adductis, præcipuè *art.* 5. *ex q.* 9. *de Veritate*, vbi dicit, quòd Angelus loquens nihil physicè facit in intellectu eius, cui loquitur, cuius verba *n.* 6. retulimus. Et ibidem *artic.* 4. *in solutione ad* 11. docet, quòd vnus Angelus cognoscit cognitionem alterius, non per aliquam speciem, quæ ei infundatur à loquente (vt vult Suarez) atque adeò non per aliquid ab ipso loquente in intellectu eius, qui audit, productum, sed per speciem innatam, per quam ipsum Angelum loquentem cognoscit. Ac tandem explicans D. Thomas, quid sit signum illud per quod vnus Angelus excitat alterius intellectum ad sibi attendendum, nunquam recurrit ad speciem, quæ de nouo fiat in intellectu eius, qui audit, aut ad aliquid extra intellectum loquentis productum, sed ad solam formam intelligibilem, vt est sub actu perfecto in intellectu loquentis in ordine ad alterum, vt videre est in eodem *art.* 4. *in solut. ad* 4. & *in* 2. *dist.* 11. *q.* 2. *art* 3.

20. Fit obuiam primæ impugnationi.

Quare ad primam impugnationem ex Suarez dicendum est, huiusmodi excitationem non fieri per aliquam efficientiam physicam, sed per solam efficientiam moralem, quæ in eo consistit, vt Angelus, qui loquitur, velit manifestare alteri suum conceptum: nam (vt sæpe diximus) eo ipso fit talis conceptus de pertinentibus ad illum, cui manifestatur: & per hoc aufertur velamen, quo antea illi occultabatur, & proponitur à loquente in ratione obiecti sufficienter approximati, & proportionati, vt is, cui fit locutio, exeat statim in eius cognitionem: & perconsequens dantur omnia requisita ad hoc, vt ille conceptus fiat ei notus: siquidem (vt dicebamus) solum erat ei ignotus, non propter supernaturalitatem, sed propter defectum horum: & ideo his positis, nihil aliud desideratur.

Euanescit secunda probatio.

Ad secundam dicendum est, satis constare de mente Angelici Doctoris ex testimoniis à nobis adductis, nec verba D. Thomæ ita esse perspicua pro sententia Suarez, vt ipse vult. Nam comparatio illa, & paritas inter sensum, & sensibile ex vna parte, cum intellectu, & obiecto intelligibili ex alia nõ tenet quoad omnia, sed satis est ad intentum D. Thomæ tenere quantum ad hoc, quòd vtrumque obiectum excitat, & aliquo modo mouet suam potentiam, quamuis modus excitandi, & mouendi sit diuersus. Et propterea, quamuis obiectum sensibile moueat physicè sensum, imprimendo illi propriam speciem, per quam sentiatur, eò quòd sensibile est agens proportionatum respectu sensus: nequit tamen modus hic mouendi applicari ad obiectum intelligibile respectu intellectus Angelici, propter rationes *disp. præcedenti dub.* 1. & 2. à nobis traditas: sed sufficit, quòd ei tribuamus modum illum mouendi & excitandi moraliter per solam directionem conceptus, & propositionem illius in ratione obiecti

obiecti sufficienter proportionati, & approximati. Ex quo etiam fit, clarioribus verbis potuisse
21. S. Doctorem asserere locutionem Angelicam fieri per impressionem alicuius nouæ speciei, vt puta, si id absolutè assereret. Quoniam hoc explicare per quamdam comparationem obiecti intelligibilis ad sensibile, non est ita perspicua explicatio: siquidem regulare est in similibus comparationibus, vt non
Angelic. Præcept. teneat quoad omnia. Et propterea Angelicus Præceptor sentiens, Angelum non loqui ad alterum per impressionem nouæ speciei, id expressis, & absolutis verbis asseruit *quæst. 9. de Veritate art. 1. ad 10.* dicens, *quòd quando vnus Angelus ab alio illuminatur, non infunduntur ei noua species.*

Ad vltimam. Ad tertiam denique impugnationem respondetur, plurimum referre, quòd cōceptus vnius Angeli ad alium ordinetur, & fiat de pertinentibus ad ipsum, ad hoc vt per huiusmodi conceptus sibi loquantur. Cuius ratio patet ex dictis. Nam quia cōceptus vnius non occultatur aliis, nisi quia ad illos non pertinet: oportet, vt eo ipso, quòd ad illos referatur, & fiat aliquid ipsorum, reddatur illis manifestus: ad quod satis est, vt in voluntate Angeli loquentis adsit realis actus, quo velit, suum conceptum ab aliis percipi, quamuis in ipsomet conceptu non ponatur aliquid aliud intrinsecum.

22. Tertium fundamentū *Molinæ.* Tertio suadetur prædicta sententia ex Molina. Quoniam Angelus spectatus in suis tantum naturalibus, mentiri potest alteri Angelo, non secus ac vnus homo mentiri potest alteri homini: sed mentiri est aliud manifestare exteriori signo, & aliud habere in mente: ergo Angeli loquuntur ad inuicem signis externis, ac nutibus. Minor probatur. Quia mentiri diffinitur esse, *contra mentem ire.*

Soluitur. *Nazar.* Respondetur ex Nazario, falsam esse minorem. Primò, quia potest Angelus malus duplicem in mente sua conceptum habere, alterum verum, quem tenent occultum, & alterum falsum, quem alteri manifestat. Secundò, quia potest malus Angelus mentiri circa suæ voluntatis affectiones, de quibus sicut verum, ita falsum conceptum formare potest, & eum alteri manifestare & illi mentiri.

§. V. *Alia fundamenta eiusdem sententiæ, & eorum enodationes.*

23. Quartum. *Suarez.* QVartò arguit Suarez. Quia intellectus vnius Angeli non est secundum se sufficienter constitutus in actu primo ad cognoscendum actum liberum alterius Angeli, priùs quàm moueatur & excitetur per eius locutionem: ergo necesse est, quòd Angelus audiens recipiat per istam locutionem aliquid à loquente: & per consequens Angeli locutio non consistit in solo actu, vel conceptu eius interno, sed in aliquo ad extra producto in intellectu alterius. Hæc secunda consequentia sequitur ex priori, & prior ex antecedenti. Antecedens vero probatur. Nam si intellectus vnius Angeli esset secundum se sufficienter constitutus in actu primo in ordine ad cognoscendum actus liberos alterius, posset pro libito suos illos cognoscere independenter ab alterius locutione, & voluntate: sicut propterea potest pro libito cognoscere cæteras res naturales independenter ab alterius voluntate, quia ex se est sufficienter constitutus in actu primo ad illarum cognitionem.

Confirm. 1. Confirmatur primò. Nam vel vnus Angelus habet in se speciem repræsentatiuam conceptus alterius, vel non? Si primum: ergo nihil deest, vt illum cognoscat independenter ab alterius voluntate. Si secundum: ergo cùm non possit illum absque specie cognoscere, recipiet illam de nouo à loquente.

Confirmatur secundo. Quia vnus Angelus non loquitur alteri, nisi alter illi attendat: neque alter potest illi de nouo attendere, nisi fiat in eius intellectu aliqua intrinseca immutatio, & variatio, vt ex se notum est: ergo oportet, vt is, qui audit, & attendit, aliquid intrinsecum à loquente recipiat, per quod illi attendat. Confirm. 2.

Respondetur, negando antecedens, si intelligatur de requisitis ad actum primū præcisè ex parte intellectus audientis. Nam quiuis Angelus habet, quicquid ex parte principij requiritur ad cognoscendum actum liberum alterius: habet enim sufficiens lumen, eò quòd lumen naturale cuiusuis Angeli sufficit, quantum est ex se, ad attingendum quodcumque obiectum, quod non sit supernaturale, dummodò tale obiectum sit sufficienter approximatum cognoscenti. Et similiter, si locutio sit de obiecto supernaturali, habet etiam à Deo supernaturale lumen ad illud attingēdum, quoties per prædictam manifestationem fuerit ei sufficienter approximatum, & propositum. Et tandem retinet etiā speciem, per quam illum cognoscat: nam, vt vidimus ex D. Thoma, vnus Angelus cognoscit cognitionem alterius Angeli per eandem speciem innatam, per quam illum cognoscit, vel per speciem aliam innatam. Constat autem, quòd ex parte cognoscentis nihil aliud desideratur ad cognoscendū, præter lumen sufficiens, & speciem repræsentatiuā obiecti. Et ad probationem negandum est etiam antecedens. Quia actus liber vnius Angeli non est sufficienter approximatus, nec propositus in ratione obiecti proportionati respectu alterius, priùs quàm per voluntatem eius, cuius est talis actus, ad illum ordinetur, & sic ei approximetur. Vnde non ex defectu alicuius requisiti ex parte principij cognoscentis, habentis rationem actus primi effectiui illius cognitionis, sed ex defectu huius approximationis nequit actus istius Angeli ab illo cognosci independenter ab eius voluntate. 25. Enodatur argumētum.

Ad primam confirmationem respondetur quemlibet Angelorum habere in se speciem, quæ possit alterius conceptum repræsentare, vt ex iam dictis constat. Cæterùm in actuali repræsentatione dependet prædicta species à voluntate eius, cuius est ipse conceptus: sicut etiam quilibet habet speciem, quæ repræsentet futurum contingens, & tamen actualis repræsentatio dependet ab existentia prædicti futuri contingentis. 25. Ad primam confirmat.

Ad secundam confirmationem concesso antecedenti, neganda est consequentia. Mutatio enim, quæ debet fieri in intellectu Angeli audientis, vt loquenti attendat, non est per aliquid physicè immissum à loquente, sed est ipsa cognitio, & actus secundus, per quem ille, qui audit, percipit & cognoscit actum alterius sibi loquentis. Ad hanc verò cognitionem, & mutationem sufficienter est constitutus ex parte actus primi intellectus cuiusuis Angeli per speciem, & lumen connaturale, vt modò dicebamus: & ideo non est necessarium, vt Angelus, qui loquitur, aliquid physicè immittat audienti, sed sufficit, vt auferat velamen sui actus liberi cognoscendi, & constituat illum in ratione obiecti sufficienter approximati respectu intellectus audientis: quod totum fit per solam ordinationem & directionem loquentis ad eum, cui loquitur, vt ex dictis constat, & ex statim dicendis amplius constabit. Ad secundā.

Potestque hoc explicari, & elucidari primò, ex eo quòd ad suauem Dei prouidentiam videtur spectare 26. Elucidatur primò.

ctare, vt hoc ipso, quòd moueat intellectum vnius Angeli ad manifestandum, & dirigendum suum conceptum alteri Angelo, moueat etiam intellectum huius ad attendendum, & audiendum. Nam sicut pertinet ad integritatem, & perfectionem hominis, quòd generet sibi simile: & propterea spectat etiam ad suauem Dei prouidentiam à natura humana petitam, vt posita debita dispositione, quæ ab homine poni potest, creet animam rationalem desideratam ad generationem istam, quam ipse homo producere nequit, ob maximam eiusdem animæ excellentiam: ita etiam, quia ad integritatem naturæ Angelicæ pertinet, vt vnus Angelus alteri loquatur, vt ita habeant politicam, communem, & socialem vitam, quam exigunt. inde est, vt etiam pertineat ad suauem Dei prouidentiam à natura Angelica petitam, vt posita debita dispositione, seu debitis requisitis iam explicatis ponibilibus ex parte Angeli loquentis, moueat audientiam ad hoc, vt audiat, & attendat: quia Angelus loquens nequit aliquid physicum in audiente producere, propter maximam excellentiam Angeli audientis; quæ tanta est, vt soli Deo quoad impressionem alicuius physici in eo recepti subdatur, vt explicatum est. Quinimò & connaturaliter loquendo. prædicta excellentia petit, vt demùm solùm imprimatur ei à Deo in ordine ad hanc auditionem, & attentionem ad alterum Angelum loquentem aliquid se tenens ex parte actus secundi intelligendi, scilicet motio actualis, qua moueatur, & applicetur ad percipiendum: quia cætera tenentia se præcisè ex parte actus primi effectiui illius intellectionis, sunt ei indita ab initio suæ productionis.

27. Illustratur vlterius.

Et tandem potest hoc ipsum explicari, si dicatur, hâc esse propriam conditionem, & (vt sic dicamus) ingenium Angelicæ naturæ, vt posito requisito illo iam dicto manifestationis, & directionis conceptus vnius Angeli ad alterum, statim iste audiat, & attendat. Et ratio est illa, quam nuper tetigimus, quoad præsens tamen sic applicata. Quoniam ad perfectionē naturæ Angelicæ pertinet, vt vnus Angelus alteri loquatur. Cumque hoc fieri nequeat per impressionem physicam alicuius, quod ab Angelo loquente fiat, quia hoc excedit limites Angeli loquentis, & audientis, vt dictum est; oportet, vt fiat absque prædicta impressione, & morali illo modo iam dicto, quia non superest alius. Et ita, licèt in nobis requiratur vltra conceptum internum, externa vox ad loquendum, & ad hoc vt audiens attendat, & excitetur, non tamen in Angelis desideratur aliquid ad loquendum, aut excitandum audientem, præter prædictam directionem: quia illa directio est virtualiter transiens morali modo, propter maximam sui perfectionem: & illa locutio, quia est omninò spiritualis, & spirituali modo executa, non petit aliquid amplius, sed habet quodammodò eminenter, & modo dicto ille conceptus sic directus, quicquid in nobis conuenit conceptui, & voci externæ.

Conciliatur hæc posterior elucidatio cum priori.

Nec hæc posterior explicatio discordat à priori, ita vt cum illa cohærere nequeat: quin potiùs id, quod in hac posteriori asseritur, potest reddi pro ratione, propter quam pertineat ad suauem Dei prouidentiam, vt dum ipse mouet vnum Angelum ad loquendum, moueat etiam alterum, ad quem fit illa ordinatio, ad audiendum: ita tamen, vt iuxta hunc modum explicandi, illa Dei motio debeat præstari à Deo, vt ab agente vniuersali; iuxta priorem verò, & præcisum ab isto, præstetur à Deo, vt ab agente particulari: eo proportionali modo, quo creatio animæ fit ab ipso Deo, quia ponitur ab homine vltima dispositio physica ad vnionem animæ

C cum corpore: & productio gratiæ fit etiam à Deo, vt ab agente particulari, adhuc in eorum sententia, qui dicunt, actum contritionis & dilectionis positum ab homine, non esse dispositionem vltimam physicam ad gratiam, sed solùm moralem, & moraliter influentem.

Quintum argumentum. Vasquez.

Quintò probatur eadem sententia ex Vasquez. Quia etiamsi verum esset, secretum cordis post voluntatem & ordinationem voluntatis manifestum fieri Angelo: in hoc tamen modo aperiendi secretum non seruaretur vera locutionis ratio: ergo. Probatur antecedens. Nam locutio non est actus voluntatis, sed intellectus exprimentis ali-
D quid: at iuxta sententiam Diui Thomæ, & Caietani, lingua Angelorum esset voluntas: ergo &c.

D. Thom. Caietan. Occurritur ex Nazario.

Respondetur ex Nazario, falsum esse antecedens. Ad cuius probationem neganda est secunda propositio: locutio namque conceptus est intellectus, prout ordinatione voluntatis ad alterum ordinatur, vt fiat illi manifestus. Quamuis itaque locutio non fiat sine motione, & ordinatione voluntatis; est tamen substantialiter actus intellectus: sicut imperare est actus rationis, præsupposito actu voluntatis, in cuius virtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus, vt ait S. Doctor 1. 2. *quæst. 17. art. 1.*

28. D. Thom. Replica. Vasquez.

E Nec refert, si vrgeas ex Vasquez, quòd conceptus ille, prout fit manifestus ex ordinatione voluntatis, non est expressio, & ipsa significatio, quæ est de ratione locutionis, sed potiùs est res ipsa expressa, & locutione significata: ergo nulla via vera ratio locutionis potest à prædicta sententia defendi.

Euanescit. Nazar.

Respondetur ex Nazario, falsum esse antecedens. Hoc enim interest inter conceptum nostrum, & conceptum Angeli, quòd conceptus noster non potest esse locutio, nisi in ordine ad Deum, vel Angelum quibus sine vocibus loqui possumus: & ideò conceptus noster apud nos non est locutio, sed est
F id, quod sensibili, corporeaque locutione significatur: at conceptus Angelici, qui vocibus non indigent, vt alteri Angelo, vel Deo manifestentur, hoc ipso locutiones sunt in Angelo loquente, quòd ad alterum Angelum ordinantur, vt cognoscantur ab eo: adeò vt conceptus sic ordinatus sit simul expressio, vel significatio, & res expressa, & significata. Hoc enim habet ordo rerum, vt ea, quæ sunt in inferioribus dispersa, in superioribus inueniantur vnita, vt anteà diximus. Cum igitur in nobis, propter imperfectionem naturæ nostræ, & intellectus, sint omninò distinctæ res conceptus expressus, & eius expressio, siue manifestatio, quæ fit voce sen-
G sibili aërem permouente, & pulsante sensum auditus, congruum est, vt in locutione intellectuali substantiæ spiritualis completæ, per se subsistentis, prædicta duo in vnam quamdam simpliciorem, altioremque rationem adunentur.

Adde, etiam quoad præsens reperiri distinctionem aliquam inter locutionem, & rem per eam significatam: quia cogitatio secundùm se, siue vt volita, est res manifestata, & vt ordinata ad alterum, seu connotando prædictam ordinationem, est locutio.

30 Sextum fundamentum.

Sextò potest probari prædicta sententia. Quoniā
H Angelus loquitur homini per impressionem alicuius physici, puta speciei intelligibilis, &c. ergo etiam vnus Angelus sic alteri loquetur. Antecedens probatur. Quia Angelus plura solet reuelare homini, quorum non habet species. Consequentia autem ex paritate rationis videtur constare.

Corruit.

Respondetur, negando antecedens. Et ad probationem satis esse, vel quod Angelus coordinet species

cies præexiſtentes diuerſimodè per motum localem ſubiecti corporei, in quo ſunt, nempe organi phantaſiæ, vt intellectus agens hominis poſſit inde alias ſpecies intelligibiles abſtrahere. Vel (vt D. Thomas *quæſt. 9. de Veritate art. 1. ad* 10 loquitur) quòd confortatus per lumen Angelicum, vel diuinum, in plurium cognitionem deuenire poſſit, quàm per ſe poſſet. Vel quòd Deus, ſi voluerit, nouas ſpecies infundat: quia nec homo eſt tantæ perfectionis, vt ex natura ſua exigat, quòd ab initio ſuæ productionis habeat ſpecies intelligibiles, nec quòd Angelus nequeat intra illum per modum localem aliquid operari.

D. Thom.

ARTICVLVS II.

Vtrùm inferior Angelus ſuperiori loquatur?

Infrà q. 112. art. 2. cor. Et verit. q. 9. ar. 5. Et 1. cor. 13.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd inferior Angelus ſuperiori non loquatur. Quia ſuper illud 1. Corinthiorum 13. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum*, dicit Gloſſa, quòd locutiones Angelorum ſunt illuminationes, quibus ſuperiores illuminant inferiores. Sed inferiores nunquam illuminant ſuperiores, vt ſuprà dictum eſt.* Ergo nec inferiores ſuperioribus loquuntur.

* Q. præc. art. 3.

¶ 2. Prætereà. Suprà dictum eſt,* quòd illuminare nihil eſt aliud, quàm illud, quod eſt alicui manifeſtum, alteri manifeſtare: & hoc idem eſt loqui. Ergo idem eſt loqui, & illuminare: & ſic idem, quod prius.

* Art. 3. huius quæſt.

¶ 3. Prætereà. Gregorius dicit * 2. Moralium, quòd Deus ad Angelos loquitur eo ipſo, quod eorum cordibus occulta ſua inuiſibilia oſtendit. Sed hoc ipſum eſt illuminare. Ergo omnis Dei locutio eſt illuminatio. Pari ergo ratione omnis Angeli locutio eſt illuminatio. Nullo ergo modo Angelus inferior ſuperiori loqui poteſt.

* Lib. 2. Mor. c. 5. in med.

Sed contrà eſt, quod ſicut Dionyſ.* exponit 7. *cæl. Hierarch.* inferiores Angeli ſuperioribus dixerunt, Quis eſt iſte Rex gloriæ?

* Cap. 7. à medio.

Reſpondeo dicendum, quòd Angeli inferiores ſuperioribus loqui poſſunt. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd omnis illuminatio eſt locutio in Angelis: ſed non omnis locutio eſt illuminatio. Quia ſicut dictum eſt,* Angelum loqui Angelo, nihil aliud eſt, quàm conceptum ſuum ordinare ad hoc, vt ei innoteſcat per propriam voluntatem. Ea verò, quæ mente concipiuntur, ad duplex principium referri

* Art. præc.

C poſſunt, ſcilicet, ad ipſum Deum, qui eſt prima veritas, & ad voluntatem intelligentis, per quàm aliquid actu conſideramus. Quia verò veritas eſt lumen intellectus, & regula omnis veritatis eſt ipſe Deus, manifeſtatio eius, quod mente concipitur, ſecundùm quòd dependet à prima veritate, & locutio eſt, & illuminatio: puta, ſi vnus homo dicat alij: cœlum eſt à Deo creatum, vel homo eſt

D animal. Sed manifeſtatio eorum, quæ dependet ex voluntate intelligentis, non poteſt dici illuminatio, ſed locutio tantum: puta, ſi aliquis alteri dicat: volo hoc addiſcere, volo hoc, vel illud facere. Cuius ratio eſt. Quia voluntas creata non eſt lux, nec regula veritatis, ſed participans lucem: vnde communicare ea, quæ ſunt à voluntate creata, in quantum huiuſmodi, non eſt illuminare. Non

E enim pertinet ad perfectionem intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas cognoſcere; ſed ſolùm, quid rei veritas habeat. Manifeſtum eſt autem, quòd Angeli dicuntur ſuperiores, vel inferiores per comparationem ad hoc principium, quod eſt Deus. Et ideò illuminatio, quæ dependet à principio, quod eſt Deus, ſolùm per ſuperiores Angelos ad inferiores deducitur. Sed in

F ordine ad principium, quod eſt voluntas, ipſe volens eſt primus, & ſupremus. Et ideò manifeſtatio eorum, quæ ad voluntatem pertinent, per ipſum volentem deducitur ad alios quoſcumque. Et quantum ad hoc, & ſuperiores inferioribus, & inferiores ſuperioribus loquuntur. Et per hoc patet ſolutio ad primum, & ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quòd omnis

G Dei locutio ad Angelos eſt illuminatio: quia cùm voluntas Dei ſit regula veritatis, etiam ſcire, quid Deus velit, pertinet ad perfectionem, & illuminationem mentis creatæ. Sed non eſt eadem ratio de voluntate Angeli, vt dictum eſt.*

* In corp. articuli.

Concluſio.

Quamuis Angelus inferior ſuperiorem non illuminet, ei tamen loquitur, dum ea,

H *quæ ex inferioris voluntate dependent, ſuperiori manifeſtat.*

Notationes circa hunc articulum.

CIrca concluſionem huius articuli ſecundi notandum eſt, eam quoad locutionem manifeſtè deduci ex dictis pro præcedenti articulo: nam doctrina in eo tradita communis eſt ad omnes Angelos: & ita modo prædicto, non ſolùm Angelus ſuperior ad inferiorem, ſed etiam Angelus inferior ad ſuperiorem

1. Animaduerſio circa concl. artic.

superiorem loquetur, ut ex rationibus disputatione præcedenti factis constat. Cùm enim locutio Angelica cõsistat in sola directione cõceptus ex se occulti vnius Angeli in ordine ad alterum, vt ei manifestetur, & tam inferior, quam superior possit ad quemlibet alium internum & occultum conceptum, vt ei manifestandum, dirigere: fit inde, quod omnes Angeli possint modo dicto colloqui inuicem inter se, & tam inferior superiori, quàm inferiori superior secretum interius manifestare.

2. Obiectio. Neque obest, si obijcias, quod inferior Angelus non potest illuminare superiorem: ergo neque ei loqui. Antecedens constat ex dictis disputatione præcedenti. Consequentia vero probatur. Quia nihil aliud videtur esse illuminare, quam loqui, vtrumque enim dicit manifestare alteri, quod ei erat ignotum, ergo qui non potest illuminare, non potest loqui.

Enodatur. Non itaque hoc obest, propter apertum discrimen, quod reperitur inter locutionem ex vna parte, & illuminationem ex alia, quod consistit in duobus. Primum est, quod illuminatio est de superioribus, & de ijs, quæ à prima veritate dependent: at locutio potest esse de quolibet occulto, etiam si solùm dependeat à voluntate creata. Cuius optimam rationem tradidit Angelicus

Angel. Doctor. Doctor in præsenti *articulo* 2. his verbis: *Ea verò, quæ mente concipiuntur, ad duplex principium referri possunt, scilicet ad ipsum Deum, qui est prima veritas, & ad voluntatem intelligentis, per quam aliquid actu consideramus. Quia verò veritas est lumen intellectus, & regula omnis veritatis, est ipse Deus, manifestatio eius, quod mente concipitur, secundùm quod dependet à prima veritate, & locutio est, & illuminatio: puta, si vnus homo dicat alii, cœlum est à Deo creatum, vel homo est animal. Sed manifestatio eorum, quæ dependent ex voluntate intelligentis, non potest dici illuminatio, sed locutio tantùm: puta si aliquis alteri dicat, volo hoc addiscere, volo hoc, vel illud facere. Cuius ratio est. Quia voluntas creata non est lux, nec regula veritatis, sed participans lucem.*

D. Thom. Aliud, in quo consistit prædictum discrimen, est, quod *Illuminatio* (vt loquitur D. Thomas in 2. dist. 11. quæst. 1. articulo 3.) *fit per hoc, quod lumen intellectus vnius Angeli per perfectius lumen superioris confortatur ad aliquorum cognitionem: sed locutio per hoc, quod aliqua prius occulta proponuntur, vt cognoscenda, sine hoc quod virtus cognoscentis fortificetur: vt patet in recitationibus historiarum, in quibus aliquis cognoscit, quod prius nesciebat sine hoc quod suus intellectus clarificetur.* Ex quibus manifestè habetur quid illuminatio addat supra locutionem: & ideò, quod licèt omnis illuminatio sit locutio non tamen omnis locutio est illuminatio. Habetur etiam, quod illuminare est proprium solius superioris: at loqui potest esse cuiuslibet. Per quod satis patet ad obiectionem.

3. Secunda animaduersio. Secundo notandum est, hinc etiam manere explicatam, tum eandem conclusionem articuli quoad alteram partem, scilicet quoad illuminationem, tum etiam quoad rationem, quam S. Doctor adducit ad vtramque partem probandam, scilicet, quod Angelus inferior non illuminet superiorem, benè tamen loquitur ad illum. Quæ quidem ratio

Enucleatur ratio Diui Thomæ Pro conclusione. potest sub hac forma proponi. Quoniam Angelus inferior manifestans suum conceptum superiori, non manifestat illum, vt veritas quædam est, sed vt volitus ab ipso: ergo loquitur cum superiori, non tamen illuminat illum. Consequentia videtur ex antecedenti legitimè deduci. Et in primis quidem

C quoad primam partem patet. Quia manifestatio conceptus, vt voliti, est reuelatio secretorum cogitationum cordis, atque adeò locutio: siquidem prædicta manifestatio est ordinatio, & directio facta per voluntatem Angeli, qua dirigit suum conceptum, à quaque illi modo dicto innotescit quod tunc liberè prædictus Angelus concipit.

Quoad secundam vero partem, scilicet, quod Angelus inferior non illuminet superiorem, probatur. Tum, quia ad illuminationem desideratur manifestatio conceptus, siue obiecti per illum percepti, vt veritas quædam est: eo quod, sicut veritas est lumen intellectus, ita manifestatio illius, vt

D veritas quædam est requiritur ad illuminationem. Tum etiam. Quia ad illuminationem requiritur plenitudo luminis, ita vt ex abundãtia luminis existentis in illuminante manifestetur aliquid ei, qui non habet tantũ de lumine: at hoc ipso, quod Angelus inferior non manifestet suum conceptum superiori, vt veritas quædam est, non manifestat illum ex plenitudine luminis iam dicta: quia hæc plenitudo fit per participationem à Deo, vt prima veritas est, ac proinde manifestationem eius, quod ab eo accipitur, vt veritas quædam est.

Ex quo etiam antecedens satis constare videtur. 4.
E Quoniam Angeli dicũtur superiores, & inferiores, quatenus magis vel minùs accedũt ad Deum: ergo inferiores non reuelant superioribus suũ conceptũ vt veritas quędã est, sed vt volitus, siue vt concernit *esse* volitum. Patet hæc vltima consequentia. Quia reuelatio veritatis, vt veritas est, fit per reuelationem ipsius, vt pendet à prima veritate, seu secundum eum modum & ordinem, quo à prædicta prima veritate habet pendere: hæc autem dependentia & modus est, vt non descendat à prima veritate, nisi medijs Angelis superioribus ad inferiores non tamen medijs inferioribus ad superio-
F res. Sicut è conuerso reuelatio eiusdem veritatis, vt volita siue vt concernit esse volitam, non fit, nisi quatenus pendet à voluntate Angelica: & ita potest indiscriminatim fieri à quouis Angelo respectu alterius.

Nec obest si obiicias id, quod nuper tactum est, 5. Obiectio.
quodque potest sub hac forma vrgeri, nempe, quod si illa probatio assumpta à D. Thoma, nẽpe, quod veritas est lumen intellectus, aliquid probat, concludit etiam quod omnis locutio Angeli sit illuminatio. Nam quotiescumque Angelus inferior suum conceptum manifestat superiori, toties superior cognoscit aliquod verũ, siue aliquã, veritatem: tum
G quia obiectum formale intellectus, siue superioris, siue inferioris Angeli est verum: tum etiam, quia si Angelus inferior superiorem non fallit, verum est, quod illi narrat: ergo superior cognoscit verũ: ergo si veritas est lumen intellectus, per hanc illuminabitur intellectus superioris ab inferiori: ac per consequens non dabitur locutio sine illuminatione.

Confirmatur. Quoniam ad perfectionem intellectus pertinet cognoscere, quid rei veritas habeat, vt inquit D. Thomas in hoc articulo: ergo ad perfectionem intellectus superioris Angeli pertinebit cognoscere, quid rei veritas habeat circa id, quod
H vult, vel cognoscit inferior: ergo cum inferior manifestat superiori suam liberam volitionem vel intellectionem manifestat illi, quid rei veritas habeat: ac per consequens illuminat superiorem, ostendendo ei suum conceptum: quia veritas est lumen intellectus.

6. Diluitur obiectio. Respondetur, quod illuminare non est vtcumque manifestare verum, sed est manifestare verum, formaliter vt verum, per quod distinguitur à locutione, quæ est locutio tantum. Quando

ergo Angelus inferior manifestat suum conceptum superiori: tunc aliquam veritatem ostendit; non tamen ut veritas est: quia cum veritas illa habeat esse talis dependenter à prima veritate, non potest descendere veritas, ut veritas, à prima nisi mediantibus causis proximioribus eidem primæ veritati: ac per consequens mediis superioribus Angelis debet inferioribus manifestari. Et ideò idem conceptus, sive eadem veritas, quæ à Cherubino manifestatur Seraphino, si fuisset manifestata à Deo, esset illuminatio: & tamen manifestata à Cherubino, est tantum locutio. Quia cum voluntas divina sit lex, & regula omnis veritatis, quicquid ab eo manifestatur, semper est sub ratione veri. Cæterùm cum voluntas Angeli inferioris non sit regula veritatis, id quod ab eo, ut pendens ab ejus voluntate, manifestatur, nunquam est verum sub ratione veri, licèt aliàs materialiter sit verum, sed est verum sub ratione voliti, sive prout à se liberè & voluntariè cogitatum est: quæ quidem manifestatio, ut ex dictis patet, est locutio.

Soluitur confirmatio. Ex quo patet ad confirmationem. Dicendum enim est, quod conceptus, sive cognitio Angeli inferioris dupliciter considerari potest. Uno modo in quantum cognitio est, sive tendentia in objectum cognitum, v.g. quando Angelus cognoscit cœlum, vel vult aliquid. Alio modo potest considerari ille conceptus sive cognitio, vel etiam volitio, in quantum est quoddam verum, sive secundum se, & objectivè. Si primo modo consideretur, non pertinet ad perfectionem Angeli superioris cognoscere, quod inferior tendat per suum conceptum vel amorem ad aliquod objectum: quia, ut optime inquit Cajet. in præsenti, cùm res volita, aut intellecta non dependeat ab intellectione aut volitione, impertinens est ad perfectionem debentis intelligere res ab aliis cognitas, aut volitas, scire, quid alij circa illas velint, vel noverint: ac per consequens manifestatio conceptus sub hac consideratione, tantum erit locutio. Si verò conceptus Angeli inferioris sumatur secundo modo, tunc est perfectio superioris cognoscere illum eo modo, quo est perfectio cognoscere cogitationes cordis. De quo plura diximus supra *quæst. 57. art. 4.* (Caiet.)

7. Replica. Nec refert, si urgeas. Tum quod objectum formale illius manifestationis est veritas illa sub ratione veritatis: quia veritas sic sumpta est objectum formale intellectus Angelici, ergo, &c. Tum etiam quod Angelus, cui manifestatur ille conceptus, ut volitus, sive concernendo hoc, quod est esse volitum, percipit illum, ut veritas: quia etiam est objectum formale sui intellectus: ergo revelatur illi, ut veritas: quia sic percipitur ab eo, sicut illi manifestatur, & revelatur. Tum denique. Quia falsum est, divinam voluntatem, formalissimè loquendo, esse primam regulam veritatis, sed solum id habet identicè: quia quod ei correspondet intra propriam lineam, tantum est, esse primam regulam bonitatis. Constat autem, quòd ad intentum D. Thomæ, & nostrum, requirebatur illud prius, & non sufficit hoc posterius.

Responsio. Respondetur ad primam ex his impugnationibus, negando antecedens intellectum de veritate sub ratione veritatis in eo sensu, quo in præsenti de illa loquimur, scilicet non, ut præcisè (modo alibi tacto) pertinet ad objectum intellectus, sed ut pendet à prima veritate, & secundum eum modum & ordinem, quo ab ea pendet, sic enim non manifestatur, nisi per plenius lumen dirigatur, & descendat ad inferius, ut explicatum est. Per quod etiam ad secundam impugnationem patet. Non enim Angelus superior percipiens conceptum liberum inferioris, percipit illum, ut formalissime pendet à prima veritate, licet percipiat eundem materialiter sic pendentem. Ad tertiam verò impugnationem dicendum est, divinam voluntatem esse primam regulam veritatis participatæ, ut à Deo pendens est, seu ut à Deo communicatur, & descendit: quia prima regula hujus communicationis modo alibi tacto, est divina voluntas.

ARTICULUS III.

Utrum Angelus Deo loquatur.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod Angelus Deo non loquatur. Locutio enim est ad manifestandum aliquid alteri. Sed Angelus nihil potest manifestare Deo, qui omnia novit. Ergo Angelus non loquitur Deo. (Iob 4.)

¶ 2. Præthereà. Loqui est, ordinare conceptum intellectus ad alterum, ut dictum est.* Sed Angelus semper conceptum suæ mentis ordinat in Deum. Si ergo aliquando Deo loquitur, semper Deo loquitur: quod potest videri aliquibus inconveniens cùm aliquando Angelus Angelo loquatur. Videtur ergo quod Angelus nunquam loquatur Deo. (*Art. 1. hujus quæst.)

Sed contra est, quod dicitur Zachar. 1. Respondit Angelus Deo, & dixit: *Domine exercituum, usquequo non misereberis Ierusalem?* Loquitur ergo Angelus Deo. (*a. 1. hujus q.)

Respondeo dicendum, quod sicut dictum est * locutio Angeli per hoc, quod conceptio mentis ordinatur ad alterum. Sed aliquid ordinatur ad alterum dupliciter. Uno modo ad hoc, quod communicet alteri: sicut in rebus naturalibus agens ordinatur ad patiens, & in locutione humana Doctor ordinatur ad discipulum. Et quantum ad hoc nullo modo Angelus loquitur Deo, neque de his, quæ ad rerum veritatem pertinent, neque de his quæ dependent à voluntate creata: quia Deus est omnis veritatis, & omnis voluntatis principium, & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, ut ab eo aliquid accipiat: sicut in rebus naturalibus passivum ad agens, & in locutione humana discipulus ad magistrum: & hoc modo Angelus loquitur Deo, vel consultando divinam voluntatem de Angelis, vel ejus excellentiam, quam nunquam comprehendit, admirando, sicut Greg. dicit* 2. *Moral.* quod Angeli loquuntur Deo, cum per hoc, quod super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt. (*L. 2. Moral. c. 2. à medio.)

Ad primum ergo dicendum, quod locutio non semper est ad manifestandum alteri: sed quandoque ad hoc ordinatur finaliter, ut loquenti aliquid manifestetur,

tur, ſicut cùm diſcipulus quærit aliquid à magiſtro.

Ad ſecundum dicendum, quod locutione, qua Angeli loquuntur Deo, laudantes ipſum, & admirantes, ſemper Angeli Deo loquuntur. Sed locutione, qua ejus ſapientiam conſulunt ſuper agendis, tunc ei loquuntur, quando aliquid novum per eos agendum occurrit, ſuper quo deſiderant illuminari.

Concluſio.

Loquitur Deo Angelus non ut Deo aliquid manifeſtet, ſed divinam conſulendo voluntatem de agendis, aut eius excellentiam admirando.

Animadverſiones circa iſtum articulum.

Circa concluſionem hujus articuli notandum eſt, eam ſatis deduci ex dictis. Siquidem quilibet Angelus poteſt ad Deum dirigere, & ordinare ſuum conceptum: & ita poterit ad eum loqui. Nec neceſſe erit aliquid aliud circa hunc articulum animadvertere, aut peculiariter explicare, quomodo ad rationem locutionis ut ſic, non ſit neceſſarium, quod id, de quo fit locutio, ſi occultum ei, cum quo quis loquitur, licèt hoc in locutionibus unius Angeli ad alterum reperiatur. Quia omnia hæc ſatis perſpicuè ex his, quæ D. Thom. in præſenti docet, colliguntur: & ratio eorum optimè, & clarè ab eo explicatur.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm localis diſtantia operetur aliquid in locutione Angelica?

[2. diſt. 9 art. 2. ad 6. Et diſt. 11. q. 2. art. 3. ad 3. Et veri. q. 9. art. 6.]

AD Quartum ſic proceditur. Videtur, quod localis diſtantia operetur aliquid in locutione Angelica. Sicut enim dicit Damaſcenus*, Angelus, ubi eſt, ibi operatur: locutio autem eſt quædam operatio Angeli. Cum ergo Angelus ſit in determinato loco, videtur, quod uſque ad determinatam loci diſtantiam Angelus loqui poſſit.

[* Lib. 6. c. 17 & lib. 2. cap. 3.]

¶ 2. Præterea. Clamor loquentis fit propter diſtantiam audientis. Sed Iſaiæ 6. dicitur de Seraphim, quod clamat alter ad alterum. Ergo videtur, quod in locutione Angelorum aliquid operetur localis diſtantia.

Sed contra eſt, quod ſicut dicitur Lucæ 16. Dives in inferno poſitus loquebatur Abrahæ, non impediente locali diſtantia. Multò igitur minùs localis diſtantia poteſt impedire locutionem unius Angeli ad alterum.

Reſpondeo dicendum, quod locutio Angeli in intellectuali operatione conſiſtit, ut ex dictis patet.* Intellectualis autem operatio Angeli omnino abſtracta eſt à loco, & tempore: nam etiam noſtra intellectualis operatio eſt per abſtractionem ab hic, & nunc, niſi per accidens ex parte phantaſmatum, quæ in Angelis nulla ſunt. In eo autem, quod eſt omninò abſtractum à loco, & tempore, nihil operatur neque temporis diverſitas, neque loci diſtantia. Unde in locutione Angeli nullum impedimentum facit diſtantia loci.

[* Art. 1. 2. & 3. huius quæſt.]

Ad primum ergo dicendum, quod locutio Angeli, ſicut dictum eſt,* eſt locutio interior, quæ tamen ab alio percipitur: & ideo eſt in Angelo loquente, & per conſequens, ubi eſt Angelus loquens. Sed ſicut diſtantia localis non impedit, quin unus Angelus alium videre poſſit: ita etiam non impedit, quin percipiat, quod in eo ad ſe ordinatur, quod eſt ejus locutionem percipere.

[Art. 1. huius quæſt.]

Ad ſecundum dicendum, quod clamor ille non eſt vocis corporeæ, quæ fit propter diſtantiam loci: ſed ſignificat magnitudinem rei, quæ dicebatur: vel magnitudinem affectus, ſecundum quod dicit Gregor.* 2. *Moral.* Tanto quiſque minus clamat, quanto minus deſiderat.

[* Lib. 2. Moral. cap. 6. paulo poſt princip.]

Concluſio.

In his, quæ ſunt omnino abſtracta à tempore, & loco, neque temporis diverſitas neque loci diſtantia aliquid operatur. Vnde in locutione Angeli nullum impedimentum præſtat diſtantia loci.

Animadverſiones circa hunc articulum

Circa articuli hujus concluſionem notandum eſt, eam negari à Durand. *in 2 diſt. 11. citata q.* 1. & Molina ubi ſuprà. Cæterum ex doctrina tradita, & ex ratione, qua D. Thom. in præſenti, & de veritate *q. citata art.* 7. vtitur facile poteſt ſuaderi. Quoniam cum manifeſtatio mentis Angelicæ omnino pendeat ex eius voluntate, illi dumtaxat erit eius conceptus manifeſtus, ad quem voluntariè dirigitur: at poteſt dirigi ad vnum ad quem fit locutio, & non ad alios: ergo ei tantummodo erit manifeſtus, & non aliis.

[1. Animadverſio circa concluſ. *Molina. D. Thom.*]

Sed obiicies. Quilibet Angelus poteſt cognoſcere per ſeipſum independenter ab alterius voluntate id, quod alius neceſſario cognoſcit: ſed Angelus ad quem fit locutio, cognoſcit neceſſario conceptum loquentis: ergo quilibet alius poteſt per ſeipſum illum cognoſcere: atque adeo talis conceptus independenter à propria voluntate erit omnibus manifeſtus. Conſequentia ſatis conſtat, & etiam maior. Quoniam naturalia Angelorum, & quæ libera non ſunt, debent omnibus eſſe manifeſta: cum omnes ad invicem comprehendant ſe ipſos, & quæcunque ſunt in eis neceſſaria.

[2 Obiectio.]

Minor vero probatur. Quia ſi vnus Angelus libere perciperet vocem, ſeu conceptum loquentis, libereque ei attenderet, poſſet pro libero non attendere, & eius locutionem aliquandò non percipere hoc autem non videtur dicendum: alias Angelica reſpublica non eſſet in ſua politia perfectè conſtituta, ſi vnus poſſet locutionem alterius reiicere, & ei pro libito attendere, vel non attendere: cùm etiam inter homines incurrat iaurbanitatis notam, qui ad loquentem ſibi non attendit.

Confirm. 1. Confirmatur primo. Quoniam locutio inter Angelos, nec fit ab vno, neque ab alio percipitur niſi per aliquas ſpecies, quæ veritatem, & obiectum manifeſtandum loquenti, & audienti actu & in exercitio repræſentent: ſed quilibet Angelus per ſe, independenter ab alterius voluntate, cognoſcit aliorum ſpecies, & earum actuales repræſentationes, ſicut & omnes illos comprehendit: ergo etiam cognoſcet independenter ab aliena voluntate eorum locutiones. Maior eſt per ſe nota. Et minor etiã videtur perſpicua, Quia quilibet Angelus comprehendit ſpecies aliorum, & earum repræſentationes. Conſequentia verò probatur. Quia qui cognoſcit ſpeciem actu, & in exercitio repræſentantem aliquod obiectum, non poteſt non attingere obiectum per illam repræſentatum.

Confirm. 2. D. Thom. Confirmatur ſecundò. Nam iuxta doctrinam D. Thomæ *in 2. diſt. citata*, vnus Angelus non manifeſtat alteri ſuum conceptum, niſi per aliquod, quod eſt naturaliter notum, nempe per ſpeciem intelligibilem repræſentatiuam talis conceptus: ſed id, quod eſt in Angelis naturaliter notum omnes cognoſcunt: ergo omnes cognoſcunt conceptum, quem vnus alteri manifeſtat.

3. Ad ſecundum argumentum. Reſpondetur, negando minorem. Et ad probationem dicendum eſt, poſſe quidem Angelum ad quem fit locutio, non attendere, & non percipere id, quod per illam locutionem ei manifeſtatur numquam tamen de facto non attendet, ſed ſemper auditum præſtabit: & ita nulla ſequetur ibidem quoad hoc inurbanitas. Et ratio horum omnium ſumitur ex dictis. Quoniam Angelus audiens debet ex vno capite eſſe vrbanus, & politicus iuxta id, quod ſua natura petit: hoc autem exigit, quod libero modo vrbanitatis leges adimpleat ita vt licèt ſemper eas obſeruet, poſſit tamen illas non obſeruare: quando quidem, vt ſupra dicebamus, hoc eſt ingenium & conditio naturæ Angelicæ, vt exigat, quod hoc ipſo, quod Deus, motione non tollente libertatem moueat Angelum loquentem ad loquendum, moueat etiam audientem per ſimilem motionem ad audiendum, & attendendum ac proinde id ad ſuauem Dei prouidentiam ſpectet, iuxta id, quod numero citato explicuimus.

Ad primam confirmat. Ad primam confirmationem concedatur maior, ſed negetur minor intellecta de omni repræſentatione omninò actuali, & in exercitio ſpecierum. Et ad probationem illius dicendum eſt, ad comprehenſionem ſpecierum intelligibilium non eſſe neceſſarium cognoſcere repræſentationem omninò actualem, & in actu exercito illarum, pendentem ex voluntate alterius, atque adeò habentem talem conditionem, vt ſit quodammodo libera, vt in præſenti contingit. Quare ſatis erit ad comprehenſionem alicuius ſpeciei, attingere in particulari obiectum primarium, & id, quod per illam neceſſariò repræſentatur, At conceptus interior, & liber, quem Angelus loquendo manifeſtat, non eſt obiectum primò repræſentatum per illam ſpeciem, nec vt ex terminis ipſis conſtat) repræſentatur per eam omninò neceſſario, ſed dependenter à voluntaria ordinatione eius, cuius eſt talis conceptus. Vnde non oportet, vt qui comprehendit talem ſpeciem, cognoſcat in particulari huiuſmodi conceptum per illam repræſentatum, vſque dum per voluntariam alterius ordinationem ad ipſum dirigatur. Nam ſicut ſpecies per quam Angelus cognoſcit futura contingentia, vt talia, poteſt comprehendi, antequam exiſtant, ſine eo quod attingantur in particulari huiuſmodi futura: ita etiam ad comprehendendam ſpeciem, quæ repræſentat conceptum liberum Angeli, non eſt neceſſe attingere in particulari prædictum conceptum. Et eſt vtrobique ferè eadem ratio videlicet, quia nec illa ſpecies repræſentat futura, niſi tamquam obiecta ſecundaria, & libera, & dependenter ab eorum exiſtentia, neque iſta habet repræſentare internum conceptum, niſi vt obiectum ſecundarium, & dependenter à voluntaria directione eius, cuius eſt talis conceptus: & proptereà adhuc ſuppoſita hac directione, non repræſentat, niſi illi dumtaxat, ad quem dirigitur.

Quæ ſolutio deſumitur ex D. Thoma citata *quæſt. 9. de Veritate artic. 7. in ſolut. ad 1.* vbi ſic ait *Dicendum, quod quamuis vnus Angelus alterum intueatur, non tamen oportet, quod ſpeciem, prout ea actu aliquid cogitat, videat, niſi ille Angelus conuertatur ad eum.*

4. Ad ſecundã. Ad ſecundam confirmationem reſpondetur, quod licèt vnus Angelus manifeſtet alteri ſuum conceptum per ſpeciem eius repræſentatiuam, at non per ſpeciem ſumptam præciſè ſecundum ſe, ſed vt modificatam, ſiue actuatam per ipſummet conceptum, & determinatam per actum liberum. Et ideò, qui attingit prædictam ſpeciem præciſè ſecundum ſe, non ideò cognoſcit ipſum conceptum, ſed qui cognoſcit illam prædicto modo determinatam, & modificatam. Quamuis autem quælibet ſpecies intelligibilis Angeli ſit ſecundum ſe ab alijs naturaliter cognoſcibilis, non tamen vt modificata, & determinata per prædicta: quia ſic eam attingere, dependet ex libera voluntate loquentis, quæ poteſt ſpeciem ſuam in ordine ad hunc, & non in ordine ad illum determinare, & dirigere.

ARTICVLVS V.

Vtrùm locutionem vnius Angeli ad alterum omnes cognoſcant.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quod locutionem vnius Angeli ad alterum omnes cognoſcant. Quod enim vnius hominis locutionem non omnes audiant facit inæqualis loci diſtantia. Sed in locutione Angeli nihil operatur localis diſtantia, vt dictum eſt.* Ergo vno Angelo loquente ad alterum, omnes percipiunt. (Veritate, q. 9 art. 7.) (Art præced.)

¶ 2. Præterea. Omnes Angeli communicant in virtute intelligendi Si ergo conceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoſcitur ab vno, pari ratione cognoſcitur ab aliis.

¶ 3. Prætereà. Illuminatio eſt quædam ſpecies locutionis. Sed illuminatio vnius Angeli ab altero peruenit ad omnes Angelos: quia, vt Dionyſius dicit. * 15. *Cæleſtis Hierarchiæ*, vna quæque cæleſtis eſſentia intelligentiam ſibi traditam alijs communicat. Ergo & locutio vnius Angeli ad alterum ad omnes perducitur. (*Cap 15. ante med.)

Sed contra eſt, quod vnus homo poteſt alteri ſoli loqui. Multo igitur magis hoc in Angelis eſſe poteſt.

Reſpon

Art.1. huius quæst,

Respondeo dicendum, quod ficut suprà dictum est, * conceptus mentis vnius Angeli percipi potest ab altero per hoc, quod ille, cuius est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnum, & non ad alterum: & ideo potest conceptus vnius ab aliquo vno cognosci, & non ab alijs: & sic locutionem vnius Angeli ad alterum potest percipere vnus absque alijs: non quidem impediente distantia locali, sed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum est.* Vnde patet responsio ad primum, & secundum.

* In isto art & præced.

Ad tertium dicendum quod illuminatio est de his, quæ emanant à prima regula veritatis, quæ est principium: & ideo illuminationes sunt omnibus communes. Sed locutio potest esse de his, quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ quod est proprium vnicuique Angelo: & ideo non oportet, quod huiusmodi locutiones sint omnibus communes.

Conclusio.

Locutionem vnius Angeli ad alterum potest vnus absque alijs percipere ex voluntaria ordinatione loquentis.

Aliqua circa huius articuli conclusionem animaduertuntur.

1. Prior animaduersio.

Circa huius articuli conclusionem notandum est primo, eam satis deduci ex dictis, & efficaciter suaderi ratione D. Thomæ. Nam cùm locutio hæc fiat per solam internam operationem omnino immanentem physicè, & per similem directionem conceptus, inde est, vt nec localis distantia, nec propinquitas huiusmodi locutionem impediat, neque ad eam conducat. Siquidem prædicta operatio Angelica tam intellectus quam voluntatis omninò est abstracta, & independens à loco, & locali distantia.

Posterior animaduersio.

Secundo notandum est, hinc sequi maiorem confirmationem, iuxta doctrinam D. Thomæ eorum, quæ supra diximus, scilicet, locutionem Angelicam non fieri per impressionem physicam alicuius ad extra producti ab Angelo loquente in audiente. Nam ad hanc valde conducit localis distantia: siquidem cuiuis Angelo præfixa est certa & determinata sphæra ad operandum per actionem, siue formaliter, siue virtualiter transeuntem physicè. Et ita locutio Angelica solù poterit consistere in interno conceptu Angeli loquentis dicto ad audientem.

2. Suarez.

Unde non ita benè Suarez *lib. 2. de Angelis cap. 18. num. 8.* & deinceps ex vna parte inquit, hanc locutionem inter Angelos fieri per realem efficientiam physicam ab Angelo loquente in audientem, & ex alia, posse fieri ad quamcumque distantiam, ex eo quod talis actio est purè mentalis, nec pendens à distantia.

Reijcitur dictum P. Suarez.

Ex dictis igitur constat, hoc non ita benè asseri Siquidem si semel hæc locutio est virtualiter, imò iuxta opinionem huius Doctoris formaliter physicè transiens in alterum Angelum, non erit actio purè mentalis, id est purè interna, quæ non requirat determinatam sphæram quoad localem distantiam à passo. Sed de his videantur N. Complutens. *in lib. Physicorum disput. 11. num. 58.* nec non illa, quæ nos supra *disput. 2. dubio 1. & 4.* asseruimus, vbi rationem non contemnendam reddidimus, propter quam operationes physicè transeuntes, siue formaliter, siue virtualiter in passum, petunt vel coniunctionem intimam agentis cum passo per suam substantiam, vel medijs instrumentis: ita vt si agens operetur immediate immediatione virtutis, & suppositi, debent agens, & passum esse simul quoad localem distantiam: si verò immediatione virtutis, non verò suppositi, tunc mediante illo supposito, siue instrumento, per quod agit, debeat passum immediatè contingere.

N. Comp.

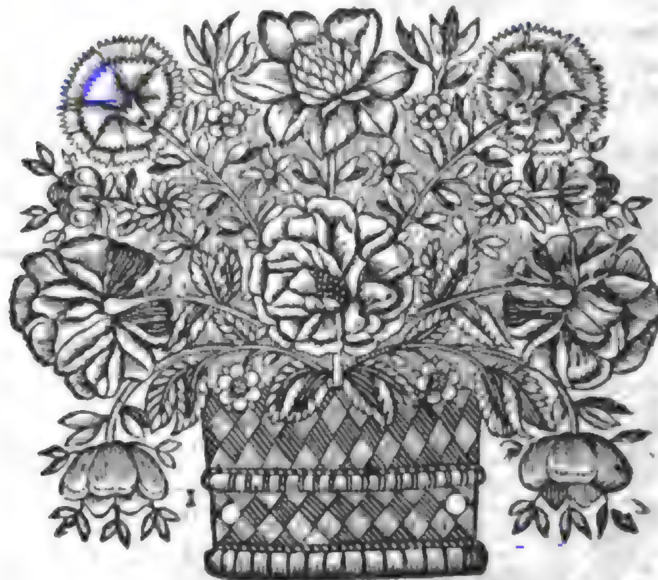
INDEX LOCORUM SACRÆ Scripturæ, quæ in hac posteriori parte secundi tomi continentur.

Littera P, paginam, & N, numerum marginalem indicat.

Similis

Index locorum Sacræ Scripturæ.

Index locorum Sacræ Scripturæ.

INDEX

INDEX
ALPHABETICVS RERVM notabilium, quæ in hac ſecundi tomi poſteriori parte continentur.

Littera P, paginam, & N, numerum marginalem indicat.

In.

Index Rerum.

Quomodo

Angeli motus localis.

Cur

Cur

Cur

Index Rerum.

Specificatio

Notitia. Vide *Cognitio.*

Numerus.

O

Obiectum.

Obstinatio.

Odium.

Omnipotentia.

Operatio.

Ordo.

An

FINIS.

